Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
XLVIII
H
17
NAPOLI

XLVIII
H
17

RERVM AQVITANICARVM COLLECTIO,

NOVÆ BIBLIOTHECÆ MANVSCRIPTOR. LIBRORVM.

TOMVS II.

NOVÆ BIBLIOTHECÆ MANVSCRIPT. LIBRORVM

TOMVS SECVNDVS:

RERVM AQVITANICARVM, PRÆSERTIM BITVRICENSIVM;

VBERRIMA COLLECTIO.

Hiſtorias, Chronica, vitas Sanctorum; ac ſimilia Antiquitatis monumenta, nunc primùm ex MSS. Codicibus eruta, copioſè repræſentans.

Operâ ac ſtudio PHILIPPI LABBE, BITVRICI, SOCIET. IESV PRESBYTERI.

D. D. D.

Illuſtriſſimo Viro NICOLAO FVCQVETIO, Regio in Pariſienſi Senatu Procuratori, & ſummo Gallici Ærarij Præfecto.

PARISIIS,
Apud SEBASTIANVM CRAMOISY, Regis & Reginæ Architypographum,
ET GABRIELEM CRAMOISY, viâ Iacobæâ, ſub Ciconijs.

M. DC. LVII.
CVM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISSIMI.

SYLLABVS EORVM,
QVÆ IN TOMO II.
NOVÆ BIBLIOTHECÆ
MSS. LIBRORVM,
SIVE CORPORE
RERVM AQVITANICARVM,
CONTINENTVR.

SECTIO PRIMA.

Hiſtoriæ aliquot & Chronica paullò majoris momenti.

I. PATRIARCHIVM Bituricenſe præmittitur, ſiue Hiſtoria Patriarcharum Archiepiſcoporum Bituricenſium, Primatum totius Aquitaniæ, à S. Vrſino ad Iacobum Regium XCV. Archiepiſcopum. *Ex codice MS. ipsóque, vt reor, ſcriptoris autographo; de quo eiuſque Auctore Monacho Ordinis Sancti Benedicti in Aſceterio Sanſulpitiano in Bituricenſi Suburbano commorante, quem nonnulli dictum fuiſſe contendunt Benedictum Vernier, quædam annotauimus pagina 150. huius Tomi, quam conſule.*

Ceterum Benedictus ille Vernier Monachus, idem mihi videtur, qui in Bibliothecâ Simlero-Geſnerianâ ſcripſiſſe memoratur Librum de SS. Sacramento Euchariſtiæ, cui titulum fecit, Magnum & Vniuerſale Concilium Eccleſiæ militantis ſuper Euchariſtiæ Sacramentum, quod inſtar Sacroſancti Concilij Nicæni trecentis decem & octo Patribus Orthodoxis conſtat: ex tot enim ſcriptoribus teſtimonia coaceruauit. Liber impreſſus Pariſiis apud Niuellium anno Domini 1554. in 4. Hæc ibi, quæ nos Deo dante, illuſtrabimus Tertia Parte Bibliothecæ noſtræ Vniuerſalis Chronologicæ omnium Auctorum Virorumque Doctorum, qui ab orbe condito ad noſtra vſque tempora floruerunt.

II. Chronicon ADEMARI Cabannenſis, S. Martialis Lemouicenſis primùm, ac deinde S. Eparchii Engoliſmenſis Monachi, à principio Monarchiæ Franciæ, præcipuè verò ab anno Dominicæ Incarnationis DCCCXXIX. vſque ad MXXIX. quo viuebat. Ex codicibus MSS. Bibliothecæ Thuanę, Collegij Claromontani Patiſienſis Socie-

cietatis IESV, aliiſque collatis cum exemplari V. C. Hadriani Valeſii I. C. celeberrimi, ab anno duntaxat DCCCXXIX incipiente pag. 151.

Ademarus quis fuerit, & à quibus ortus parentibus, ipſemet ediſſerit, tum in hoc opere pag. 174. *Ainardus Præpoſitus ex Monaſterio S. Petri Scotorienſi habuit duos fratres Abbonem & Raimundum ſtrenuiſſimos Duces, corpore robuſtos, animo bellicoſos, quorum trium ſororem Aldeardem accepit in matrimonium Raimundus Cabannenſis abnepos Turpionis Epiſcopi (Lemouicenſis) frater Adalberti Decani inclyti & Præpoſiti ex Monaſterio S. Martialis. Habuit ex eâ filium* ADEMARVM ENGOLISMENSEM MONACHVM *qui hæc ſcripſit*, tum in ſuccincta Commemoratione Abbatum Lemouicenſium Baſilicæ S. Martialis Apoſtoli, quę edita eſt inferius pag. 272. *S. Turpio Epiſcop. obijt VIII. Kal. Auguſti. Ex cuius nepte, Officia nomine, nati ſunt Adalbertus Decanus, & Rotgerius, patre Fulcherio, in proprio rure hæreditario, quod vocatur Campanenſe, iuxta caſtellum Potentiam. Tertius quoque Raimundus iunior natu germanus extitit amborum, cuius ego ADEMARVS filius fui, matre Hildegarde (Aldearde.)* Deinde pag. 273. *Huius ſexto anno obijt Rogerius, frater Adalberti Decani, vir clariſſimus, & meus magiſter & patruus, ſexto Kalendas Maij: poſt eum 32. die mortuus eſt idem Abbas Hugo ſexto Kalendas Iunij, quorum animas tibi commendo Domine IESV.* Vnde patere arbitror vtrumque illud opus ab Ademaro ſcriptum fuiſſe paullò ante annum MXXXI. quo obiit Rex Robertus, de quo hæc reperies pag. 272. *Vgo Rex factus eſt, cuius filius Robertus Rex ſapientiſſimus & piiſſimus vſque hodie viuit.* Ideóque inſigniter hallucinari eos, qui noſtrum hunc Ademarum confundunt cum ADHEMARO nobiliſſimo & deuotiſſimo Monacho, cuius mentio habetur ſub finem Præfationis vitæ Ludouici Pij Imperatoris ab Anonymo Aſtrologo conſcriptæ & ad calcem libri IV. Hiſtoriæ Francorum à Monacho ſancti Germani ex Aimoino Floriacenſi Monacho, aliiſque Auctoribus conſarcinatæ. Inter vtrumque enim ducenti minimùm elapſi ſunt anni. Sed hæc obiter: plura in II. Parte Bibliothecæ Vniuerſalis.

III. Conuentio inter VVILLELMVM Ducem Aquitaniæ Comitémque Pictauorum, & HVGONEM Chiliarchum de Liziniaco, incerto Auctore. *Subijcitur Chronico Ademari Cabannenſis in Codicibus Thuano, Collegij Pariſienſis Soc. IESV, aliiſque.* pag. 175

IV. Abbatiæ ſancti MAXENTII in Pictauenſi Diœceſi Chronicon, quod vulgò hactenus & à viris etiam eruditiſſimis dictum reperitur Chronicon MALLEACENSE, ab orbe condito ad annum Chriſti MCXLI. cum IVLII FLORI Prologo de Hiſtoriis, ſiue de Ætatibus ſæculi, quod opus Collector ille vocauerat Flores Hiſtoriarum à Nino primo Rege Aſſyriorum & ab Abraham, vſque ad Natiuitatem Chriſti. *Deſcripſimus reſectis inutilibus ex decumano Codice membranco MS. qui fuit olim viri doctiſſimi Ioannis Beſlyi & nobis cum pluribus alijs communicatus eſt à Clariſsimis Fratribus Petro & Iacobo Puteanis* pag. 190

Ex Ademaro pluribuſque alijs Chronographis multa hinc inde verbatim fuiſſe deſcripta res ipſa loquitur. Vixit autem Racemator ille, ſi tamen vnus duntaxat fuit, labente Æra Chriſtianæ duodecimo ſæculo, circa annum 1140. in Cœnobio, non Malleacenſi, ſed San-maxentiano, vt diſcamus, vel maximè ex ijs, quæ habentur

paginis. 212. *Ignis combuſſit villam iſtam ſancti Adiutoris, Maxentij &c. &* 220. *Hunc ergo locum elegit Domini famulus Grimoardus eſſe dignum tantæ conſecrationis ob honorem & reuerentiam almi Confeſſoris Maxentij & Fratrum loci, ac ſimilibus.*

V. PETRI Malleacenſis Cœnobij Monachi ad Goderannum Abbatem Malleacenſem libri duo de Antiquitate & commutatione in melius Malleacenſis inſulæ, & tranſlatione corporis ſancti Rigomeri: ſiue, qualiter fuit conſtructum Malleacenſe Monaſterium & corpus ſancti Rigomeri tranſlatum. *Ex eodem Codice MS. Beſlyano.* Pag. 222

VI. De Monaſterii Malleacenſis deuaſtatione facta à Gaufrido de Leziniaco Narratio ſcripta circa annum 1230. ab Anonymo eiuſdem loci Monacho, qui turbis illis præſens interfuit; cum Diplomate Gregorii IX. Papæ de compoſitione litis ac controuerſiæ illius inter Malleacenſem Abbatem & Gaufredum Leziniacenſem, Dominum Voluenti & Maireuenti, dato Spoleti Kalend. Maij anno MCCXXXII. Pontificatus eius anno ſexto. *Eodem Codice MS. Beſlyano.* Pag. 238

VII. Hiſtoria Pontificum & Comitum Engoliſmenſium incerto Auctore ſcripta, quem Canonicum Engoliſmenſem fuiſſe & vixiſſe anno 1159. certum eſt, multáque deprompſiſſe, tum ex Ademari Chronico, tum ex ſcripto Hugonis Engoliſmenſis Epiſcopi, hominis aſtuti, eloquentis, & litterati, cuius elogium refertur pluribus cap. 22. tum ex aliis, vt ipſe in Præfatione ingenuè profitetur. *Ex tribus MSS. Exemplaribus, vno R. P. Frontonis Ducæi Soc. IESV, reliquis V. C. Joannis Beſlij, quæ dum hæc Typis cuderentur iuris erant V. C. Iacobi Puteani, poſtea verò eiuſdem Teſtamento ex Bibliotheca Puteana in Thuanam tranſierunt.* Pag. 249

VIII. Nomina ac geſta Lemouicenſium Epiſcoporum à Protopręſule & Primate Aquitaniæ Beatiſſimo Martiale, vſque ad annum MCCLXXIII. Auctore Fratre BERNARDO GVIDONIS Ord. Præd. Epiſcopo Lodouenſi. *Ex antiquo exemplari ſpeculi Sanctoralis inter Schedas Beſlyanas reperto, quo amplius poſtea, multiſque partibus locupletius Apographum nacti ſumus ſuo tempore promendum.* Pag. 265

Quo tempore vixerit Bernardus Guidonis ex ipſius Vita diſcet Lector, atque ex ijs, quæ poſt eam edita reperiet. pag. 311. & ſeqq.

IX. Commemoratio Abbatum Lemouicenſium Baſilicæ S. Martialis Apoſtoli, auctore ADEMARO Cabannenſi, Monacho Sancti Eparchii Engoliſmenſis, cui Monachus alter antea Henrici II. Regis Anglię Capellanus HELIAS DE ROFFIACO nominatus, Appendicem ſeu continuationem eorundem Abbatum adtexuit ab alio quoque deinceps auctam, &c. *Ex Schedis Beſlyanis à V. C. Iacobo Puteano ſubminiſtratis.* Pag. 271

X. De Ordinibus Grandimontenſi atque Artigiæ & Monaſterio S. Auguſtini Lemouicenſis, auctore BERNARDO GVIDONIS, Lemouicenſi, ex Ordine Dominicano ad Epiſcopatum Luteuenſem aſſumpti. *Deſcripta à nobis ante decem aut duodecim annos ex codice 638. MS. inſignis Bibliothecæ Petauianæ.* Pag. 275

Quod verò pag. 277. dicitur S. Roricius I. Lemouicenſis Epiſcopus contemporaneus S. Amandi Confeſſoris & Eremitæ, & S. Iuniani, qui floruerunt temporibus

S. Remigij & Clodouei Regis Francorum, hoc veritati conſentaneum non eſt, cùm anno 511. quo obijt Clodoueus, vix in lucem editus eſſet S. Iunianus. Plura de ſimilibus Hiſtoriarum Parachroniſmis annotare viſum fuerat, idque ſuadebant nonnulli; nec mihi res admodum operoſa criticum in Chronologicis agere. Verùm re melius perpenſa, id omne ſtudium aliò transferendum & Lectoribus ad acuendam induſtriam nonnulla eſſe relinquenda cenſui.

XI. Chronica GAVFREDI Cœnobitę Monaſterii Diui Martialis Lemouicenſis, ac deinde PRIORIS VOSIENSIS in eadem Diœceſi Cœnobii, à tempore Roberti Pii Regis Francorum vſque ad annum MCLXXXIV. in duas partes diſtributa, ſuiſque titulis, quales in MSS. Codicibus reperti ſunt, ac Sectionibus, numeríſque ad virandam deinceps Lectorum moleſtiam, confuſionémque, illuſtrata. *Ex veteri Turrium in Lemouicenſibus Codice, alijſque MSS. quorum quatuor habui apographa VV.CC. Henrici Iuſtelli, Ioannis Bouchetij, Ioannis Beslij, & noſtrum.* Prima pars in 74. capita diuiſa, multíſque referta obſeruationibus ad Hiſtoriam noſtratem ac Genealogias ſpectantibus, excuſa eſt à pag. 279. Altera verò eiuſdem Chronicæ Pars, ſiue Continuatio de præliis Regis Angliæ Henrici ſenioris & filiorum eius Henrici, Ricardi, atque Gaufredi, quæ in Lemouicino geſta ſunt anno 1183. & de Henrici Regis Iunioris miſerando obitu, in 28. minora ſegmenta diſtributa, à pag. 310

Cuias fuerit Gaufredus noſter, quibuſve ortus parentibus, quo tempore vixerit, ſcripſeritque, non aliunde meliùs Lector addiſcet, quàm ex hocce Chronico, cuius nonnulla loca obiter indicabo. Pag. 290. Genus illorum à temporibus Hugonis Regis qui cognominatus eſt Capucius, patris Roberti Pij Regis vſque ad præſentem annum ſuccinctè replicabo. Ego ſiquidem Gaufredus iſta dictaui anno Incarnationis Dominicæ MCLXXXIII. *Philippi, qui fuit filius Ludouici, tertio anno, quo guerra grauiſſima fuit in Lemouicino inter Henricum Anglorum Regem & filium eius Henricum Iuniorem, qui tunc obijt in feſto B. Barnabæ Apoſtoli. Ego quintum annum tunc Prioratus mei in Cœnobio Voſienſi expleueram. Pag 307. Ego Gaufredus eram tunc præſens puerulus in Schola. Pag. 311. Anno ipſo in Octauis Dominicæ Aſcenſionis ego cum Gregorio Voſienſi benedictionem Monachalem à domino Petro ſuſcepi. Pag. 313. Euſeniam habuit Ademarus de Breul, de quâ genuit Gaufredum patrem meum & fratris mei Ademari, quorum domus eſt in villa S Mariæ Claromontis ſuper Exidolium caſtrum. Pag. 316. Iſta latiùs in libro Miraculorum S. Pardulfi narrabo, vbi multa de Sacro-ſancto myſterio, ad correctionem multorum, ſi Deus permiſerit, propoſui tractare. Pag. 317. Geraldus Epiſcopus Cadurcenſis apud Beneuentum fecit ordines in vigilia Mathæi Apoſtoli, neque ibi ordinauit Presbyterum. Pag. 318. Ego tunc Subterraneæ degebam, cùm genitrix mea die ipſo apud Clarimontem* EXIDOLY *obiret. Hæc Lucia filia Bernardi Marchez de ſorore Guidonis & Ademari ſeniorum de Nobiliaco, qui nepotes extiterunt Guidonis, Geraldi & Gulferij de Turribus. Pag. 320. Anno quo ſupra 1173 frater meus Ademarus miles obijt in feſto B. Mariæ Magdalenæ. Pag. 321. Ipsáque die ad menſam ego recitaui Lectionem de Maccabæorum geſtis. Pag. 324. Martinus Prior obijt Lemouicæ. Quo die loco illius ego deueni Voſias. Pag 338. Voſienſes eminenti loco villa quæ dicitur la Guarde, & ego cum quibuſdam Monachis & Laicis procedens per publicam ſtradam cernebamus hora decima Regales exequias tranſire. Omitto quæ pagina 340. alijſque habentur, ex quibus de ſolo hactenus nomine*

&

& paucis admodum notus Gaufredus, vniuerſis per orbem Eruditis impoſterum innoteſcet.

SECTIO II.

VITÆ, ELOGIA, TRANSLATIONES, miracula, plurimorum Sanctorum Sanctárumque ad Bituricenſem Diœceſim ſpectantium.

I. Sancti AMANDI Trajectenſis Epiſcopi vitæ ſummarium, ſiue Elogium. *Ex vetuſtiſſimo Eccleſiæ Bituricenſis MS. Breuiario ad diem xxvj. Octobris.* Pag. 345

II. S. AMBROSII Caturcenſis Epiſcopi in pago Bituricenſi ad Ernonem fluuium defuncti vita. *Ex eodem vetuſtiſſimo Eccleſiæ Bituricenſis MS. Breuiario ad diem xvj. Octobris.* pag. 346

Eiuſdem Vita prolixiori ac ſimpliciori ſtylo, *quam deſcripſimus ex Apographo Illuſtriſſimi ac reuerendiſſimi Franciſci Boſqueti Epiſcopi Montiſpeſſulani.* pag. 347

III. S. AVENTINI breue Elogium. *Ex vita eius in Promptuario Antiquitatum Tricaſſinarum, ſtudio Nicolai Camuzati edita.* pag. 349

IV. S. AVSTREGISILI Bituricenſis Archiepiſcopi Res geſtæ ac Miracula Auctoribus Antiquis, ſed Anonymis. Liber primus ortum, res geſtas ante & in Epiſcopatu mortémque complectitur. *Ex pluribus codicibus MSS. probatiſſimæ notæ.* Liber ſecundus Miracula præſertim aduerſus raptores bonorum Eccleſiaſticorum. *Ex veteri MS. codice membraneo Eccleſiæ Collegiatæ S. Auſtregiſili, de Caſtro dictę, in ſuburbio Bituricenſis vrbis.* Liber tertius Miracula ac Virtutes recentioris memoriæ circa annum Chriſti milleſimum editas repræſentat. *Ex eodem MS. codice*, cui etiam debemus Elogium S. Auſtregiſili olim illius tumulo marmoreo inſculptum, à pag. 350. ad 364.

V. De ſancta BERTOARA ſeu Bertrada. *Ex Lectionibus, quæ recitantur in Eccleſia Collegiata B. Mariæ de Salis, ex Iona Abbate in vita S. Euſtaſij Luxouienſis Abbatis, &c.* pag. 364

VI. Elogium Hiſtoricum S. DEODATI Abbatis. *Ex codice MS. Eccleſiæ S. Deodati ſuper Ligerim, quo vita eiuſdem ſancti prolixior continetur.*

VII. S. DESIDERATI xxij. Bituricenſis Archiep. Elogium Hiſtoricum. *Ex vetuſtiſſimo Bituricenſis Eccleſiæ Breuiario MS. ad diem viij. Maij.* pag. 366

VIII. Vita S. DESIDERII Abbatis & Confeſſoris, *quam deſcripſimus ex Apographo Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi Franciſci Boſqueti Epiſcopi Montiſpeſſulani.* pag. 367

IX. S. DVLCARDI Monachi & Eremitæ Elogium Hiſtoricum. *Ex Breuiario Bituricenſi anno 1587. excuſo, atque ex MS. codicibus Abbatiæ S. Sulpitij Bituricenſis.* pag. 370

X. S. EVSITII, ſiue Euſicij, Cellenſis ad Carum fluuium Abbatis primi, Elogium ex varijs collectum, ac deinde vita integra, *Deſcripta ex veteribus membranis, quæ penes me ſunt.* pag. 371

Eiuſdem ſancti Euſicij Miracula, *deſcripta ex Bibliotheca Regia, alijſque codicibus calamo exaratis*, excuſa ſunt pag. 363

XI. S. EVSTADIOLÆ ſiue Stadiolæ, Abbatiſſæ vita. *Ex codice MS. Eccleſiæ Collegiatæ, dictæ vulgò Medij Monaſterij, in ciuitate Bituricenſi.* pag. 376

XII. Vita & Miracula S. GVILLELMI Archiepiſcopi Bituricenſis, nunquam hactenus publicam in lucem typis edita: Auctore quodam Canonico Bituricenſi Anonymo. *Deſcripſimus ex codice MS. 851. Bibliothecæ Canonicorum Regularium S. Victoris ad muros vrbis Pariſienſis.* pag. 379

Eiuſdem S. Guillelmi vitæ ac rerum geſtarum ſumma capita. *Ex veteri Breuiario Eccleſiæ Bituricenſis ad diem x. Ianuarij ac dies Maij vij. xiij. & xiv.* pag. 388

Diplomata Summorum Pontificum Innocentij III. & Honorij III. circa Canonizationem eiuſdem S. Guillelmi, *Ex Tabulario Capituli inſignis Eccleſiæ Patriarchalis S. Stephani Bituricenſis.* pag. 390

XIII. Tranſlatio & Miracula S. GVNDVLPHI Præſulis, vt volunt, Mediolanenſis. *Ex codice MS. Eccleſiæ S. Auſtregiſili de Caſtro.* pag. 386

XIV. S. IACOBI Eremitę qui colitur in Eccleſia oppidi Capellæ-Gilonis Bitur. Diœceſis, Elogium Hiſtoricum. *Ex prolixiori vita decerptum, quod olim me legiſſe memini in veteri codice Monaſterij S. Sulpitij Bituric.* pag. 395

XV. Elogium breue B. IOANNÆ Reginæ Francorum Biturigum Ducis, cum duobus diplomatibus LEONIS Papę X. annis 1515. & 1517. conceſſis, in confirmationem Ordinis decem Beneplacitorum Sanctiſſimę Virginis, ſiue Annunciatarum Virginum, Biturigibus ab eâ fundati, *deſcriptis ex ipſis Originalibus autographis quæ ſeruantur integra in Bituricenſi Monaſterio illius celeberrimi Ordinis Principe.* pag. 395

XVI. B. IOSBERTI Monachi in Eccleſia S. Mariæ, quæ eſt Dolo Monaſterio, Elogium Hiſtoricum, *ex notis Colueneriij ad Thomam Cantipratenſem.* pag. 410

XVII. Elogium Hiſtoricum S. IVSTI Confeſſoris, diſcipuli S. Vrſini primi Biturigum Antiſtitis. *Ex vetuſtiſſimo Eccleſiæ Bituricenſis Breuiario MS.* pag. 410.

XVIII. Paſſio S. LAVRIANI Hiſpalenſis Archiepiſcopi prope Vaſtinum Diœceſeos Bituricenſis oppidum interfecti. Auctore ſeu potiùs vt ipſemet docet correctore Anonymo, qui vixiſſe Nono Chriſti ſæculo videtur circà annum DCCCLX. cùm Vandelbertum laudet, tacito tamen illius nomine, his verbis: Quidam etiam noſtri temporis Poëta deſcribens Martyrologium Heroïco carmine per totum annum, &c. *Ex codice MS. Eccleſiæ S. Auſtregiſili de Caſtro in ſuburbio Bituricenſi.* pag. 411

XIX. Paſſio S. LEOPARDINI Monachi fratris S. Portiani Abbatis. *Hanc ex codice MS. Siluiniacenſis Cœnobij partim deſcripſerat, partim exſcribendam curauerat R. P. Iacobus Sirmondus Soc. IESV.* pag. 415

Altera eiuſdem vita priore contractior. *Ex veteri Lectionario Abbatiæ S. Sulpitij Bituricenſis, quod nobis vtendum dedit R. P. Bernardus Audebertus religioſiſſimus Abbatiæ ſancti Sulpicij quondam Moderator, nunc verò ſancti Germani Prior meritiſſimus.* pag. 424

XX. Beatorum LEOCADII Senatoris, eiuſque filii LVSORIS, qui in albis migrauit è ſęculo, Elogia Hiſtorica. Ex *Gregorij Turonenſis Hiſtoria*

Francica, & cap. xcij. *libri de Gloria Confeſſorum.* pag. 425

XXI. Paſſio prolixior S. MARCELLI Martyris, eiúſque ſocij S. ANASTASII, prope caſtrum Argantomagenſe ad Crauſiam fluuium. *Ex Apographo R. P. Iacobi Sirmondi Soc. JESV Theologi.* pag. 427

Eadem Acta ex prolixioribus contracta, cum duobus Hymnis & fragmento ex cap. 9. libri primi Vitæ S. Genulfi Cadurcenſis Epiſcopi, aliiſque nonnullis. pag. 429

XXII. Vita S. MARIANI Eremitæ. *Ex vetuſtiſſimo Eccleſiæ Bituricenſis Breuiario ad diem 19. Septembris, Martyrologijs, Gregorio Turonenſi, &c.* pag. 432

XXIII. Vita S. MENVLPHI Epiſcopi, qui in Abbatia eiuſdem nominis in finibus Diœceſeos Bituricenſis, haud procul Borbonienſi oppido, mortuus & ſepultus eſt. *Ex codice MS. Eccleſiæ S. Auſtregiſili de Caſtro & ex veteri Breuiario Bituricenſi ad diem 12. Julij.* pag 433

XXIV. Vita ſancti PHALETRI Confeſſoris. *Ex Legendario Eccleſię Carobryanæ, in finibus Biturigum & Turonum, atque è libello anno 1647. Pariſiis excuſo opera Franciſci Brunelli Presbyteri.* pag. 435

XXV Elogium Hiſtoricum ſancti PRINCIPINI Martyris, die xij. Nouembris. *Ex Domni Sebaſtiani Marcalij libro ſexto Antiquitatum Siluiniacenſis Prioratus* pag. 438

XXVI. S. SIGIRANNI Abbatis Elogium, & vita prolixior, *quam deſcripſimus ex apographo Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi D. Franciſci Boſqueti Epiſcopi Montiſpeſſulani.* pag. 439

XXVII. SS. SILVANI, ſeu Siluini, SILVESTRI ac RODENÆ, qui die 22. Septembris coluntur in Leproſienſi Biturigum oppido, Elogium Hiſtoricum. *Ex vetuſtiſſimo* MS. *Bituricenſis Eccleſiæ ad diem 23. eiuſdem menſis, alijſque.* pag. 444

Adiunctum eſt Miraculum à B. Martino Turonenſi Archiepiſcopo, editum in illo Bituricenſis Diœceſeos vico, cui ex euentu Leproſi nomen impoſitum eſt. *Ex vita quadam* MS. *S. Siluani, cuius hoc duntaxat fragmentum nanciſci licuit.*

XXVIII. Sanctę SOLONGIÆ Virginis & Martyris Elogium Hiſtoricum, Hymnus, & Lectiones nouem die x. Maij recitari ſolitę in vico tribus leucis diſſito à Bituricenſi ciuitate. *Ex Legendario veteri* MS. pag. 447.

XXIX. Miracula S. SVLPITII Pii, Archiepiſcopi Bituricenſis. Auctore Anonymo, ſed antiquo, qui vitam eiuſdem ſancti Prçſulis ſe ſcripſiſſe profitetur. *Deſcripſi ex codice* MS. 851. *Abbatiæ S. Victoris Pariſienſis: in quo poſt vitam à RR PP. Joanne Bollando & Godefrido Henſchenio editam ſequuntur iſtæ virtutes miraculorum, quæ poſt tranſitum eius factæ ſunt.* pag. 451

XXX. Elogium Hiſtoricum S. SVLPITII, cognomento Seueri, Archiepiſcopi Bituricenſis. *Ex Breuiario Bituricenſi anno 1587. excuſo.* pag. 455

XXXI. Vita S. VRSINI, ſiue Vrſicini, primi Biturigum Antiſtitis, Incerto Auctore ſed recentiore, qui multa parum probabilia ex popularibus rumuſculis collegit, quod plurium aliorum vitium eſt. *Deſcripſimus ex* MS. *codice 851. Cœnobij Canonicorum Regularium S. Victoris in Suburbano ciuitatis Pariſienſis.* pag. 455

Sequuntur *ex vetuſtiſſimo Bituricenſis Eccleſiæ Breuiario MS* Nouem Le-

ctiones, Antiphonæ ad Pſalmos, Proſa, Hymni tres, non nulla alia eiuſdem generis, quę licet, vt de ſimilibus mediæ ętatis ſcriptis aliàs monui referta ſint pluribus mendoſis abſurdiſque narrationibus, fœdiſſimis parochroniſmis ac barbariſmis inquinentur, ſatius tamen viſum eſt publici iuris ea facere, tum ob ceteras cauſas, tum quòd pleiúmque minus eruditis hominibus, ſed pietate cultúque in ſuperos calentibus, iſta quantumcumque doctioribus deſpecta, apprimè arrideant.

SECTIO III.

SELECTÆ VITÆ, ELOGIA, TRANSlationes, miracula aliquot, Sanctorum, Sanctarúmque ad Aquitaniam ſpectantium.

I. Vita S. ALMIRI Monachi & Confeſſoris. Incerto ſed antiquo ſcriptore. *Ex veteribus Legendarijs Cœnomanenſis Diœceſeos.* pag. 469

II. Vita S. ALPINIANI Confeſſoris diſcipuli S. Martialis Aquitanorum Apoſtoli. *Ex varijs Codicibus calamo exaratis poſt vitam eiuſdem S. Martialis.* pag. 472

III. Vita S. AMANTII Rutenenſis Epiſcopi & Confeſſoris, auctore, vt volunt, Venantio Fortunato Pictauorum Epiſcopo. *Ex veteribus Legendarijs MSS. quibus adjuti reſtituimus ea, quæ Surius mutilauit, interpolauit, inuertit.* pag. 474

IV. Vita imperfecta ac magna ſui parte truncata S. AMANDI Confeſſoris, diſcipuli S. Sori. *Ex veteribus monumentis Abbatiæ S. Martialis Lemouicenſis.* Feliciores ſi qui ſint alij, integram ſubminiſtrabunt. pag. 481

V. Geſta & Paſſio S. AVSTREMONII, primi Aruernorum Epiſcopi, ſoluta, ſtrictáque oratione deſcripta, incerto Auctore qui ſinceriori narrationi multa haud dubiè fabuloſa intexuit, cùm Reuelatione corporis, & variis eiuſdem Tranſlationibus ac Miraculis. *Ex veteri codice MS. Eccleſiæ Lirinenſis, cuius Apographum dederat aliâs R. P. Iacobo Sirmondo Societ. IESV. V. C. Andreas Ducheſnius Hiſtoriographus Regius.* pag. 482

Acceſſit additamentum, *partim Sirmondi, partim alterius manu deſcriptum:* Quod S. Auſtremonij oſſa Mauſiacum à Pippino Rege tranſlata ibidem ſeruentur. pag. 505

VI. Vita S. BAOMIRI, ſiue Baumiri, Monachi & Confeſſoris. *Deſcripſi ex Apographo Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi Præſulis Monſpelienſis.* pag. 508

VII. Sancti BALSEMII Martyris Vita ſeu Paſſio integra: Auctore incerto, *cuius fragmenta quædam exhibuit Nicolaus Camuzatius in Promptuario Antiquitatum Tricaſſinarum ex codice MS. Prioratus Ramerudenſis.* pag. 509

VIII. Breuis Chronica de vita & moribus ac ſcriptis & operibus Fratris BERNARDI GVIDONIS, ex Ordine Prædicatorum, Epiſcopi Luteuenſis in Narbonenſi prima: Anonymo Auctore, ſed coætaneo. *Ex codice MS. ſpeculi Sanctoralis Bibliothecæ Fratrum Prædicatorum Toloſani Conuentus: cuius Apographum propriâ manu deſcriptum communicauit Illuſtriſſimus ac Reuerendiſſimus Franciſcus Boſquetus Epiſcopus Monſpelienſis.* pag. 511. & ſub finem Tomi huius II. pag. 820

Eiuſdem Bernardi Guidonis Præfatio ſpeculi Sanctoralis, cum tribus Epiſtolis, primâ eiuſdem Bernardi ad Ioannem Papam XXII. Data Auenione anno Incarnati Verbi MCCCXXIV. Altera Ioannis XXII. Papæ ad Bernardum Lodouenſem Epiſcop. ſcriptâ Auenione anno MCCCXXIX. Tertiâ P. Aruernorum Epiſcopi ad Archiepiſcopum & Capitulum Cantuarienſis in Anglia Eccleſiæ. pag. 513

IX. Vita & Miracula S. CONSTANTIANI Abbatis & Confeſſoris. *Ex antiquis membranis Collegij huius Clarom. Pariſienſis Soc. IESV deſcripta.* pag. 515

X. In vitam S. ELIGII, Nouiomenſis Epiſcopi, origine Lemouicenſis & Aquitani, Prologus S. AVDOENI Rotomagenſis Archiepiſcopi à Laurentio Surio, aliiſque omiſſus, *Ex pluribus MSS. codicibus, qui vitam integram, ac primæuo ſtilo florentem, nec interpolatam continent.* pag. 517

XI. Vita & miracula S. EPARCHII Confeſſoris Engoliſmenſium patroni. *Ex ſpeculo Sanctorali Bernardi Guidonis Epiſcopi Lodouenſis, pluribuſque alijs MSS. Codicibus.* Pag. 519

XII Narratio de Miraculis in Tranſlatione Reliquiarum ſanctæ FAVSTÆ Virginis & Martyris & aliorum SS. patratis. *Cuius partem aliquam edidit Andreas Ducheſnius Tomo II. Hiſtoricorum Coætaneorum Franciæ, ex Codice MS. Eccleſiæ Lemouicenſis:* Nos cùm hæc iam typis eſſent excuſa, animaduertimus integram illam Narrationem extare in Appendice ad Ianuarium menſem à RR. PP. Bollando & Henſchenio publicatam. Pag. 525

XIII. Vita ſancti FERREOLI Lemouicenſis Epiſcopi & Confeſſoris. *Deſcripta ex Breuiarijs Lemouicenſibus antiquis.* Pag. 527

XIV. Acta ſanctæ FIDEI, ſeu FIDIS, Virginis & Martyris Agennenſis. *Ex quamplurimis calamo exaratis voluminibus vulgata* pag. 528

Sequitur liber de Miraculis eiuſdem ſanctæ FIDIS quæ requieſcit in vicinia vici Conchacēſis in pago Ruthenico, Auctore Anonymo, ſed antiquo, quique vndecimo poſt Chriſtum ſæculo ex Hiſtoria ſua vixiſſe deprehenditur. *Ex veteri MS. Codice Biſuntinæ Chiffletiorum Bibliothecæ deſcriptum miſit ad me R. P. Petrus Franciſcus Chiffletius, Societatis noſtræ Theologus.* Pag. 531 Auctoris ætatem tum ex aliis diſcere licet, tum ex cap. XIV. vbi profitetur adiſſe ſe certo negotio domni Vvillelmi Pictauorum Comitis curiam, in eàque vidiſſe domnam Beatricem, quæ Ebalo Torennenſi Vicecomiti nupta, ab eo poſtmodum deſerta eſt, à Ricardo fratre ſuo Rotomagenſium Comite illuc miſſam, &c.

XV. Vita S. FIDOLI Confeſſoris, in quâ Authoris inſcitiâ confunduntur tempora, & quæ ſub Theoderico Auſtraſiæ, ſiue Metenſium Rege in Aruernis contigerunt, tribuuntur Theoderico Regi, Theodeberti fratri, Childeberti filio, & Brunichildæ nepoti: quódque minus etiam veritati conſonum videtur, SS. Camelianus Trecenſium Epiſcopus & Auentinus Abbas ſuperſtites perhibentur fuiſſe poſt annum Chriſti DXXX. quo Aruernorum prouincia ditiſſima à Theoderici Regis exercitu vexata eſt. Sed faceſſant procul iſta, ne hic pro Indice Commentarium præfixiſſe videar. Neque tamen hoc erit inutile ijs, qui prolato ab Andrea Ducheſnio huius vitæ fragmento in grauiſſimum errorem fœdè prolapſi ſunt. *Deſcripta porrò fuit ex nouem Lectionibus veteris Eccleſiaſtici Trecenſium Breuiarij.* pag. 557

Additum eſt miraculum, quod deerat in Promptuario Tricaſſino Nicolai Camuzati, qui primus Anonymi ſermonem de vita & miraculis eiuſdem S. Fidoli Abbatis vulgauit, deſcriptum *ex veteri Codice MS. Cœnobij Clareuallenſis.* Pag. 557

XVI. Excerpta quædam de ſancto FLOREGIO Epiſcopo, cuius vitam integram, multis, vt ex hoc breui ſpecimine apparet, fabulis refertam, nondum reperire licuit. In iis inter cætera fit mentio Clarii Abbatis Ruthenenſis, & caſtri, quod Stagnum ſeu Stannum dicitur. Pag. 558

XVII. Elogium S. FRAMBALDI Abbatis, qui ex Aquitanica regione in Cenomanenſem prouinciam profectus, locum ſolitarium in Condita Gabronenſi à S. Innocentio Cenomanenſi Epiſcopo accepit, in eóque ad obitum vſque perſeuerauit. *Deſcripſimus ex veteri Breuiario Siluanectenſi.* Pag. 559

Diploma ſeu teſtimonium authenticum de Releuatione Reliquiarum Eccleſiæ S. Frambaldi Siluanectenſis iuſſu LVDOVICI VII. Regis Francorum anno MCLXXVII. Idibus Maij, eodémque præſente peracta. Pag. 560

XVIII. Beati GAVCHERII Confeſſoris, Fundatoris ac primi Prioris Aurelienſis in Lemouicino Cœnobii, ſancto Ioanni Euangeliſtæ dicati. *Ex antiquo Codice MS. Eccleſiæ Lemouicenſis.* Pag. 560

XIX. Tranſitus S. GENI, ſiue Hyginii, aut Eugenii Confeſſoris Chriſti, cuius corpus requieſcit in Lactora ciuitate. *Deſcripſimus ex apographo ſpeculi Sanctoralis Bernardi Guidonis Epiſcopi Lutauenſis communicato à Reuerendiſſimo & Illuſtriſſimo D. Epiſcopo Montiſpeſſulani.* Pag. 564

XX. Vita Beati ISRAELIS Canonici Doratenſis in Comitatu Marchiæ, cuius diſcipulus fuiſſe dicitur S. Gauterius Stirpenſis Abbas. *Accepimus miſſam Pariſios ab amico noſtro V. C. Petro Roberto, Marchianorum apud Doratenſes Iudice primario.* Pag 566

XXI. Paſſio Sancti IVLIANI, Martyris & Patroni Briuatenſis in Aruernia, de quo permulta variis in locis S. Gregorius Turonenſis. *Ex Codice noſtri Collegij, qui fuit aliâs S. Vincentij Metenſis, alijſque, ac nominatim Sanctorali Bernardi Guidonis, &c.* Pag. 567

XXII. Vita ſancti IVNIANI Sacerdotis & Confeſſoris, cum Prologo Boëtij Vvlfini Epiſcopi è Getica Sarmatarum gente originem trahentis, ad Godolenum Nobiliacenſem Abbatem. *Nunc primum edita ex Apographo R. P. Iacobi Sirmondi Societ. IESV Theologi, quod contulimus cum veteribus probæ notæ membranis, quæ penes nos ſunt.* Pag. 569

Auremundus S. Iuniani ſpiritualis filius & indiuiduus comes, miniſter, & diſcipulus, atque in Abbatis munere ſucceſſor de rebus à magiſtro geſtis ſcripſiſſe dicitur, ſed perijſſe arbitror. Vvlfinus verò incertæ ſedis Epiſcopus floruit extremis temporibus Ludouici Pii Auguſti Francorum Regis, meminítque Sigibrandi Pictauis Sacerdotio fungentis & Fulconis Archicapellani Baſilicæ S. Hilarij Abbatis.

XXIII. Vita Sancti IVSTINI Confeſſoris, cuius corpus in partibus Vaſconiæ conditum eſt in vico, qui vocatur Pertiniacus, cuius tranſitus celebratur pridie Nonas Maij. Verùm hæc multis de cauſis,

vt quædam aliȩ, mihi ſuſpecta. Tu Lector iudex eſto atque arbiter. *Deſcripſimus ex Apographo ſpeculi Sanctoralis Bernardi Guidonis Epiſcopi Lodeuenſis communicato ab Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo D. Franciſco Boſqueto Epiſcopo Monſpellienſi.* Pag. 579

XXIV. Vita S. Leobini Carnotenſis Epiſcopi & Confeſſoris, Antiquo Auctore, ſed Anonymo. *Ex multis Legendarijs Carnotenæ ac vicinarum Diœceſeon.* Pag. 582

XXV. Vita S. Licerii Conſerannicæ ciuitatis, quæ Pyrenæis Alpibus Galliam ab Iberia terminantibus affinis eſt, Epiſcopi, & Confeſſoris, incerto Auctore. *Deſcripſimus ex Apographo Sanctoralis Guidonici communicato ab Illuſtriſſimo Monſpellienſi Epiſcopo.* Pag. 588

XXVI. Vita beati Menelei Abbatis Menatenſis in Aruernia, diuerſa ab ea, quam duobus libris conſignatam teſtatur R. P. Hugo Menardus in notis ad diem xxij. Martyrologii Monaſtici, niſi fortè ſit tantummodo fragmentum, quod tibi, Lector, ne periret, repræſentamus noſtrâ manu exaratum. Pag. 591

XXVII. Vita ſanctæ Montanæ Virginis, cuius feſtum quotannis colitur Kalendis Octobris. *Ex Legendario vici in Diœceſi Bituricenſi, qui ab eadem ſancta Montana cognomen vulgare ad hunc vſque diem ſeruat.* Pag. 593

XXVIII. Actus S. Orentii. Epiſcopi & Confeſſoris, cuius corpus in Auxitanâ ciuitate requieſcit, & nonnulli verſus de ſanctis Archiepiſcopis Auxitanenſibus Taurino Martyre v. Septembris, & Avstindo Confeſſore xv. eiuſdem menſis. *Deſcripſimus ex Collectaneis illuſtriſſimi Domini Monſpellienſis Epiſcopi.* Pag. 596

XXIX. Vita S. Pardvlfi Confeſſoris, & Garactenſium in Marchiano Comitatu Patroni, ſcripta, ſeu potiùs emendata ab innominato Auctore ad Berthemarium Abbatem. *Ex veteribus noſtris membranis, & Apographo R. P. Iacobi Sirmondi Societatis IESV Theologi.* Pag. 599

Gaufridus Voſienſis Prior cap. xxxii. libri primi Chronicȩ meminit Ivonis Cluniacenſis Prioris, viri Scholaſtici, qui Lemouicas deueniens, à Monachis S. Martialis obnixè rogatus, vitam S. Pardulfi, quȩ veraci fide quidem, ſed inculto ſtylo, conſcripta erat, luculenter exarare ſtuduit, Hymnúmque de eodem piiſſimo Confeſſore compoſuir, ita incipientem: *Fideles cuncti gaudeant*, &c. Ipſe quoque Gaufridus nonnulla initio & cap. xv. Chronicæ de S. Pardulfi Lipſanis ac virtutibus annotauit, & cap. lxiv pollicitus eſt ſe latiùs quædam narraturum in libro miraculorum S. Pardulfi, multáque tractaturum de Sacroſancto Euchariſtiȩ myſterio: quod an prȩſtiterit, necne, Eruditis Lemouicibus expendendum, inueſtigandúmque relinquo.

XXX. Acta, Tranſlationes, & Miracula S. Prvdentii Martyris libris quatuor comprehenſa, quibuſdam carminibus identidem interiectis: Auctore Theobaudo Monacho Bezuenſis in Burgundiâ Cœnobii, in quo corpus Sancti illius requieſcit. *Deſcripta ex MS. Codice Trecenſi, miſit ad me R. P. Petrus-Franciſcus Chiffletius Societatis IESV Theologus.* Pag. 605

Ipſe verò Theobaudus famæ ſuæ conſuluit, nominíſque apud poſteros commendationi, additâ in fine libri quarti gemina Acroſtichide,

quam leges pag. 637. Vixit autem poſt annum à puerperio Virginis illibatæ MCXXVI. vt ex initio libri IV. diſcere licet, vbi meminit Anſirici Chryſopolitani Archipontificis, quem ferunt obiiſſe decennio pòſt.

XXXI. Liber Tripertitus de vitâ, conuerſatione, ac miraculis beati ROBERTI Abbatis, primique Fundatoris Caſæ Dei in montibus Aruernicis. Auctore Bernardo quodam Monacho, vt ex capite xv. Diſtinctionis tertiæ apparet. *Ex Apographo Reuerendi P. Iacobi Sirmondi Societ. IESV.* pag. 637

Bertrandus iſte Monachus in Prologo ætatem ſuam manifeſtat, dum aſſerit recitatis in I. & II. Diſtinctione B. Roberti miraculis admirandis, quæ ab eius geſtorum ſcriptoribus breuitati operam dantibus prætermiſſa fuerant, in III. ſe illorum merita & nominá addidiſſe, qui B. Roberto in paſtorali regimine Cœnobij Caſæ-Dei vſq; ad præſens tempus, annum videlicet Incarnationis Dominicę MCLX. ſucceſſerunt, & quorundam Fratrum, qui ſub illis degentes ſignis & miraculis claruerunt.

Sequitur pag. 650. Prologus in vitam B. ROBERTI, Caſę-Dei Abbatis, incerto Auctore, eiuſdémque vitæ collatio cum eâ, quam Laurentius Surius ad diem XXIV. Aprilis edidit pro more mutilatam, & in aliam plerúmque formam breuitatis aut concinnitatis prætextu conuerſam.

De eiuſdem ROBERTI virtutibus & miraculis Narratio ad Stephanum Abbatem. Incerto Auctore, qui ſe M. Peccatorem nominat, aſſeritque ſe Beati viri vitam priùs ſcripſiſſe ſimplici ſermone. Pag. 652. Acceſſerunt eiuſdem B. Roberti breue elogium ex Martyrologio Eccleſiæ S. Iuliani Briuatenſis, in qua Theſaurarij officio functus fuerat, & Catalogus Abbatum Caſę-Dei, Anonymo Auctore Monacho eiuſdem Cœnobij. Pag. 659.

XXXII. Vita ſancti SACERDOTIS Epiſcopi Lemouicenſis. *Editam ex veteri codice MS. anno ſuperiori Tutellæ Lemouicum ad calcem eruditæ Diſquiſitionis Stephani Baluzij Tutellenſis de ſæculo, quo vixit idem ſanctus Epiſcopus, contulimus cum Apographo ſpeculi Sanctoralis B. Bernardi Guidonis Ordinis Præd. Luteuenſis Epiſc. in quo nulla apparet vitæ in capita diſtributio: quam hic tamen ad maiorem Lectoris opportunitatem non prætermiſimus.* pag. 661

XXXIII. Paſſio Sanctorum SAVINI ET CYPRIANI Martyrum in agro Pictauenſi. *Ex veteribus Legendarijs Lemouicenſibus & Notis ad Litanias Pictonicas Reuerendiſſimi Rupipozæi Pictonum Antiſtitis.* pag. 665

XXXIV. Vita ſancti SAVINI Eremitę & Confeſſoris, qui obiit VII. Idus Octobris, ſepultúſque eſt in Leuitania, in loco qui dicebatur aliàs Æmilianum palatium, nunc autem ſancti Sauini Abbatia, *ex cuius codicibus iſta primùm emanarunt.* pag. 666

XXXV. Vita ſancti SORI, Eremitæ & Confeſſoris in pago Petracoricenſi. *Deſcripſimus ex MS. codice 652. Bibliothecæ Thuanæ.* pag. 667

XXXVI. Vita ſancti STEPHANI Thiernenſis, de Mureto dicti, primi Patris Ordinis Grandimontenſis in tractu Lemouicenſi. *Ex noſtro veteri codice chartaceo, cui etiam debemus, quæ de Tranſlatione, Canonizatione à Clemente iij. Papâ, cuius Bulla refertur, & Releuatione corporis eiuſdem ſancti*

Confeſſoris, ſubijciuntur. pag. 674

XXXVII. Vita S. THEOBALDI Confeſſoris & Canonici Doratenſis in Marchiano Comitatu. *Accepimus miſſam huc à V. C. Petro Roberto viro humaniſſimo apud Doratenſes in Marchia iuridicundo Præfecto.* pag. 683

XXXVIII. Elogium ſancti THEOFREDI Martyris. *Deſcripſimus ex Apographo Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi Domini Franciſci Boſqueti Epiſcopi Montiſpeſſulani.* pag. 684

Alia Paſſio adnectitur vberior quidem, ſed à recentiore quodam Declamatore conſcripta mendiſque infecta. pag. 685

Placuit quoque nonnulla ex Chronicis eiuſdem Cœnobij ſubiicere, licet quamplurimis parachroniſmis fœdata, & à ſciolo quodam conſcripta. pag. 688

XXXIX. Sancti VERANI Cauallicenſis in Prouincia Epiſcopi & Confeſſoris vita, incerto Auctore. *Deſcripſi ex Apographo Reuerendiſſimi atque Eruditiſſimi Epiſcopi Monſpellienſis.* pag. 690

XL. Vita ſancti VICTVRNIANI Confeſſoris. *Ex Apographo eiuſdem Illuſtriſſimi Antiſtitis deſcripta.* pag. 695

Denique Pagina 696. Prologus in vitam Sancti VRSI Confeſſoris eiúſque vitæ à ſancto Gregorio Turonenſi Antiſtite ſcriptæ principium occurrunt. *Ex Codice MS. Abbatiæ ſancti Albini Andegauenſis O. B.* quæ cum antea editis iuuerit contuliſſe.

SECTIO QVARTA.

MISCELLANEA OPVSCVLA AD Hiſtoriam Aquitaniæ Sacram Prophanamque ſpectantia.

I. HAGIOLOGION Franco-Galliæ, ac præſertim Aquitaniæ & Bituricenſis Diœceſeos, excerptum *ex Antiquo Martyrologio membranaceo Abbatiæ Monialium ſancti Laurentij Bituricenſis Ordin. Benedict. quod varijs acceſſionibus identidem locupletatum, & iam ab anno* MDCXLIII. *à nobis ad calcem Romani Martyrologij in lucem editum eſt.* pag. 697

II. De Sanctis Eccleſiis & Monaſteriis Claromontanis libelli duo Auctoris Anonymi, qui vixit circa annum DCCCCL. cum notis & obſeruationibus Ioannis Sauaronis Præſidis & Præfecti Aruerniç, qui primus edidit, dicauitque Franciſco de Rupe-Fulcodia, Cardinali, Claromontano Epiſcopo. pag. 707

III. Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi HENRICI LVDOVICI CASTANÆI Pictauorum Epiſcopi, Notæ ad Litanias Pictonicas, quas ipſe concinnauit, diſpoſuit, vulgauitque. pag. 728

IV. De AQVITANIA breue opuſculum innominati Auctoris. *Ex codice MS. 529. Bibliothecæ Thuanæ poſt Chronicon, quod Lemouicenſe indigitatur.* pag. 734

V. Breue Chronicon S. MARTINI MASCIACENSIS in Bituri-gibus ad Cyclorum Paſchalium margines inſperſum. *Ex codice eiuſdem Monaſterij peruetuſto deſcripſit R. P. Petrus Franciſcus Chiffletius Societatis no-*

ſtræ Theologus, & ad me perhumaniter cum ſequentibus Annalibus Diuione miſit Pag.732. quæ ſi mens non læua fuiſſet Typothetis, debuerat eſſe. 736

VI. Annales Francorum ab anno DCCXXVI. vſque ad annum DCCXCVI. *Ex codice S. Martini Maſciacenſis peruetuſto.* pag. 733

VII. VIRZIONENSE Chronicon breuiſſimum ab anno Domini DCCCXLIII. ad annum MCCXXI. *Deſcriptum ab antiquo Regeſto aſſeruato in Abbatia S. Petri Virzionenſis per Dom. Claudium le Begue Superiore ſæculo in eadem vrbe Iuridicundo Præfectum, & communicatum ab eius nepote auunculo meo Dom. Philippo le Begue, Regio in Senatu Biturigum Præſide eloquentiſſimo.* pag. 737.

VIII. Fragmentum de PETRÀCORICENSIBVS Epiſcopis, ſiue Epitome Geſtorum quorundam Eccleſiæ Petragoricenſis Præſulum, ab anno Incarnationis Dominicæ DCCCCLXXVI. (quo tamen tempore Hugo Capetius Dux Francorum erat, nondum Rex) vſque ad annum MCLXXXII. *Auctore Anonymo.* Ex duobus *Apographis calamo exaratis.* pag. 737

IX. Series Genealogica Dominorum DOLENSIVM & CASTRI-RADVLFI cum nominibus ABBATVM Monaſterij celeberrimi B. Mariæ BVRGI-DOLENSIS. *Ex veteri MS. codice* pag. 740

X. Narratio breuis de Archidiacono Claromontenſi, qui factus eſt Monachus S. Martini in Maiori Monaſterio prope Turonas. *Ex Apographo R. P. Iacobi Sirmondi Societ. IESV.* pag. 741

XI. Charta Reſtaurationis, Conſuetudines, & Iura Monaſterii REGVLÆ Ordinis Bened. ad Garumnam in Diœceſi Vaſatenſi. Ex *Tabulario eiuſdem Cœnobij, & ex veteri membrana ante quadringentos annos, vt quidem V. C. Ioanni Beſlyo videbatur, deſcriptâ.* pag. 743

XII. Charta & memoria, quòd BERNARDVS Comes Bigorræ conſentiente Clementia vxore, dedit ſeipſum Sanctę MARIÆ de Podio, & conceſſit ferre terram Bigorrę vnoquoque anno LX. ſolidos. *Ex veteri Regeſto membraneo, cuius titulus:* Hic eſt liber, in quo cenſus & debita Bigorræ in memoriam ſcripta ſunt, *communicato mihi cum pluribus alijs Gallicæ Antiquitatis monumentis à V. C. Antonio de Vyon, domino d'Herouual, Regiarum rationum Auditore humaniſſimo atque erudiriſſimo* pag. 748

XIII. Diploma Fundationis Eccleſiæ S. PETRI MONASTERIENSIS in vrbe Anicienſi, ſeu Podienſi. *Ex ipſo Originali deſcriptum fuit.* pag. 749

XIV. Bulla Clementis Papę III. data in confirmationem iurium & priuilegiorum Abbatiæ S. GILBERTI DE NOVEMFONTIBVS, Ordinis Præmonſtratenſis, Diœceſis Claromontanæ. *Deſcripſimus ex Regiſtro MS. Borboniæ familiæ communicato à D. Antonio de Vyon d'Herouual* pag. 751

XV. Fundatio Capituli S. MARTINI ARTONENSIS in Aruernia. *Ex Apographo R. P.* Iacobi *Sirmondi Societ.* IESV.

XVI. Excerpta quędam de KARROFENSIS Cœnobii Priuilegiis. *Ex ſchedis eiuſdem P. Sirmondi.* pag. 755

XVII. Ordinationes factę per Vv. PP. Abbates S. Iouini, Nantolii, S. Auguſtini, S. Maxentii Præſidentes in Capitulo Prouinciali Lemouicis celebrato ab Abbatibus & Prioribus Clauſtralibus Prouinciarum Bituricenſium & Burdegalenſium anno MCCCLXVII. pag. 758

XVIII. Excerpta quędam ex Kalendariis Eccleſiæ Lemouicenſis

& Monaſterii ſancti Andreæ Claromontenſis Ordin. Præmonſtratenſis. pag. 759

SECTIO QVINTA.

AQVITANICA ALIQVOT CONCILIA, *& Conſtitutiones Synodales.*

I. KARROFENSE Concilium celebratum Kalendis Iunij, anno circiter DCCCCLXXXVIII. certè ante annum DCCCCXC. quo obiit Hugo Epiſcopus Engoliſmenſis, qui interfuit. *Ex codice Engoliſmenſi Ioannis Tillij Meldenſis Epiſcopi, cuius vidi plura Apographa manu Frontonis Ducæi, Iacobi Sirmondi, & aliorum deſcripta.* pag. 764

II. PICTAVENSE Concilium Idibus Ianuarij celebratum, Præſide Siguino Burdegalenſi Archiepiſcopo, in quo præcedentis Karrofenſis fit mentio. *Ex eiuſdem Tiliani codicis Apographis Frontonio, Sirmondiano, &c.* pag. 765

III. ROMANI Concilij ſub Gregorio V. Papa & Othone III. Imperatore anno DCCCCXCVIII. celebrati Canones IV. ad res Aquitanicas ſpectantes. pag. 765

IV. & V. Concilia duo BITVRICENSE & LEMOVICENSE: illud celebratum Kalend. Nouembris, anni MXXXI. Indictionis XIV. Hoc verò XIV. kalendas Decembris eiuſdem anni & Indictionis, eodem vtrique præſidente AYMONE Archiepiſcopo Bituricenſi, mortuo iam ab aliquot menſibus ROBERTO PIO Francorum Rege, vt inuictiſſimo argumento ex Actis vtriuſque illius Concilii petitò probari poteſt, prætereа, quæ alibi in eandem rem adduximus. *Denuo collata diligenter cum codice MS. 92. Bibliothecæ Thuanæ atque edita* pag. 766. 786. & ſequentibus.

Corroboratio multorum Epiſcoporum de S. Martiali Apoſtolo in Bituricenſi Concilio ſubiicitur pag. 797. omiſſis aliis; quæ ad eiuſdem aut diſcipulorum eius Alpiniani & Auſtrieliniani, S. Valeriæ Virginis, &c. Laudes, Tranſlationes, Releuationes, ac Miracula, necnon Eccleſiarum aliquot Lemouicenſium; Dedicationes, vulgari poterant.

VI. Conſtitutiones Synodales Reuerendiſſimi in Chriſto Patris ac Domini Domini ANTONII BOHIERII Archiepiſcopi Patriarchæ Bituricenſis Aquitaniæ Primatis editæ pag. 798

Cætera quæ ad caſtigationes & obſeruationes ad Patriarchium Bituricenſe Anonymi ſcriptoris pertinent, totumque Promptuarium Bituricenſium Antiquitatum, quæque paginis 150. & ſequenti polliciti eramus, ad III. IV. aut aliquem alium, ſi Deus conatibus noſtris annuerit, Nouæ noſtræ Bibliothecæ Tomum referenda erunt. Tu interim Lector, vale, faue, ac pro nobis, quod obnixè rogamus, Deum Opt. Max. deprecare.

SYLLABI FINIS.

NVPERI SCRIPTORIS PASCHALIS FRANCISCI de la BROVSSE Senatoris Burdegalenſis V.C. perplexiſſimæ Diſſertationis de Primatu Aquitaniæ præmiſſa in anteceſſum

REFVTATIO.

RELIQVVM eſt, *inquit terſiſſimus iuxta atque eruditionis omnis in Gallia Princeps Sirmondus ὁ μακαρίτης libri ij. Propemptici de Eccleſiis Suburbicarijs capite 8.* vt de Galliæ Primatibus inquiramus. In quo mirum eſt hoſpitem TE adeò & peregrinum in patria tua eſſe, vt hos etiam credas omni extra prouinciam ſuam auctoritate caruiſſe.

* RIDEBVNT enim TE vel pueri Lugdunenſes, qui in vrbe ſua Primatis tribunal vident, ad quod dirimuntur ex ſubiectis prouinciis allatæ controuerſię. EXPLODENT paullò eruditiores, allegabúntque ad Gregorij VII. Epiſtolam libri vj. xxxv. in qua Primates inſtitutos docet, vt ad illos iniuſte oppreſſi confugiant, eoſque appellent, ab iiſque Epiſcoporum cauſæ & ſummorum negotiorum iudicia terminentur, tum deinde Rotomagenſem, Turonenſem, & Senonenſem Metropolitanos hortatur, vt Lugdunenſi Primati ſuo eum honorem & reuerentiam exhibeant, quem ipſi ſibi à ſuffraganeis ſuis exhiberi velint, &c.

* Eſt etiamnum Biturigibus Tribunal Officialis Primatiæ Iudicis, ad quem ab Officiali Diœceſano ac Metropolitano fiunt prouocationes, ſummo Pontifice, Rege Chriſtianiſſimo, ſupremo Senatu, ac bonis omnibus ſpectantibus & probantibus.

Atque vt BITVRICENSIS quoque AQVITANIÆ PRIMATIS non diſparem fuiſſe rationem intelligas, proferent ad extremum, tum alia huius Eccleſiæ vetera monumenta, tum SIMONIS ARCHIEPISCOPI, qui ante CCCL. ferè annos, id eſt paullo antequam ſe BVRDEGALENSES ſubducerent, ſedem illam rexit, integra, quæ adhuc extant, Itineraria & diaria, quæ te AQVITANIAM SECVNDAM ab illo PRIMATIS IVRE perluſtratam, omniáque in ea, quæ Primates ſolent, adminiſtrata fuiſſe perdoceant.

Quid nunc cenſes, *Clariſſime* BROVSSI? an hæc Lugdunenſes aut Bituricenſes Primates extra primas prouincias iuris in alijs nihil habuiſſe demonſtrant? Iudiciorum appellationes, prouinciarum viſitationes, animaduerſio in reos, imperata Metropolitanis obedientia & præſtita, nudúmne, & re ac poteſtate vacuum Primatum honorem indicant, an eos potius, qui hoc ſibi perſuadeant, iudiciò ſenſúque omni vacuos eſſe declarant?

Hæc & alia plura ſapientiſsimus doctiſſimuſque ſcriptor veriſſimè dixit, quibus abundè refelli queat Burdegalenſis Vindicis intricatiſſima ſimul ac mendoſiſſima de Primatu Aquitaniæ Diſſertatio, quæ cùm poſtrema hac B. N. pagina è prælo exiret, in manus meas venit, donec Illuſtriſſimi ac Reuerend. in Chriſto Patris ac Domini D. ANNÆ DE LEVI VENTADORII *Bituricenſis Archiepiſcopi, Aquitaniæ Primatis ac Patriarchæ, iuſſu ac diligentia, publicam in lucem prodeat liber, hoc titulo:*

IVRA BITVRICENSIS ARCHIEPISCOPI in Aquitaniæ Primatum.

Quibus Nuperi ſcriptoris Diſſertatio non inanibus coniecturis, nec per ambages, ſed rectà, atque ex Actis publicis, ſolidè refutabitur.

PATRIARCHIVM

PATRIARCHIVM
BITVRICENSE
ANONYMI SCIPTORIS.

Cum notis, emendationibus, atque Appendicibus,

ANTIQVITATVM BITVRICENSIVM Promptuario vberrimo.

Ex Titi Liuij Decadis 1. Libro V.

CELTARVM, quæ pars Galliæ Tertia eſt, penes BITVRIGES ſumma Imperij fuit. Ii Regem Celtico dabant, &c.

Ex Helgaldo in vita Roberti Regis Franciæ.

GAVZLINO fratri ſuo Robertus Rex attribuit honores non minimos, Abbatiam Sancti Benedicti quæ eſt caput totius Ordinis Monaſtici, & EPISCOPATVM BITVRICENSEM ſancti Protomartyris Stephani, Principatum tenentem totius AQVITANIÆ, qui fuit & eſt HONOR ET DECVS FRANCIÆ.

Ex litteris Philippi Auguſti ad Innocentium III. Papam.

ECCLESIA BITVRICENSIS licet tenuis in facultatibus, inter alias tamen regni noſtri Eccleſias exiſtit nobilior, &c. cùm ſola Bituricenſis Eccleſia in toto regno noſtro PRIMATIÆ obtineat dignitatem. *Quod qua ratione dici verè tum potuerit, exponetur diligentiùs in Promptuario.*

HISTORIA
PATRIARCHARVM, ARCHIEPISCOPORVM BITVRICENSIVM, PRIMATVM TOTIVS AQVITANIÆ, A S. VRSINO AD IAC. REGIVM.

Anonymo Auctore Monacho Sanſulpitiano in ſuburbio Bituricæ ciuitatis Ordinis Benedictini.

PRÆFATIO.

DE BITVRIGVM ORIGINE ET ANTIQVITATE.

BITVRIGES Aquitanorum primarij eſſe noſcuntur; vtque Romani toti orbi, omnibus Aquitanis præſident Bituriges: ijs poſt vniuerſale diluuium (quum multiplicaretur in immenſum genus humanum, & ad comparandas nouas ſedes neceſſitas compelleret). deſcendentibus ab Armeniâ in Regionem (cui ab obliquis fluminum aquis Aquitaniæ vocabulum eſt) & tandem ſuper quendam egregium atque preclarum collem (quo Bituriam Metropolim condiderunt) conſedentibus placuit primum Bitogiges appellari. Sed inde corrupto vocabulo, vt Bituriges vocentur, conſuetudo inualuit. Eſtque nomen vrbi indictum Biturix, ſeu Bituris, quod quidam exiſtimauerunt à duabus molis immenſæ Turribus diei, ſed propius vero eſt ab Ogyge Bituriges, id eſt, filij Ogygis cognominari: ſi quidem hæc vox (bit) apud Arameos & Talmudiſtas (teſte Annio in commentarijs Antiquitatum) idem ſonat, quod filius. Ogygès autem (vt Beroſus & Methaſtenes tradunt) dictus eſt Noë Patriarcha, & in eo quòd diuino regimine inundationes cataclyſmi euadens extructâ arâ, Deo Optimo Maximo ſacrificium deuotus obtulerit, id nomen tulit, quod interpretatum dicitur illuſtris, ſacer, ſeu ſacrorum Pontifex. Cuius religioſitatem virtutémque Bituriges probè æmulati, vt ipſius etiam officij dignitate illuſtriores efficerentur, ſicut & nominis vocabulo inſignes fieri dudum meruerant, obtinuerunt. Ij enim quemadmodum ceteræ nationes ab eodem ſeniſſimo parente Noâ Ogyge edocti Theologiam & ſacros ritus, ea quæ piè ab initio didicerant conſtanter & incorruptè diutiſſimè ſeruantes vſque ad Nini totius Orientis Monarchæ tempora erga vnius ſummi ac veri Dei cultum deuoti permanſerunt. Verum quum idem Ninus (qui cæca dominandi cupidine primus omnium vicinis ſuis bella intulit) patri ſuo Belo ſæuâ manu parcarum intercepto imaginem in lenimentum acerbi luctus confinxiſ-

ſet, concedens omnibus reis ad eam confugientibus ſecuritatem, & hoc exemplo ceteri hominum huiuſmodi ſimulacra illis (quos honorare volebant) ſimiliter facerent: poſtremò tantùm ſibi hominum furor indulſit, vt mortalium quibuſdam diuinos honores decernere non dubitauerint, ſicque interueniente tempore, & paulatim conualeſcente iniquâ conſuetudine contigit pro creatore figmentum adorari, pro vero Deo diabolum in idolis coli. Hîc (proh nephas!) hominem auctoris ſui prima cœpit obliuio: hîc veræ pietatis ignoratio: hîc illæ tenebræ idololatriæ ortæ creduntur, quibus eò proceſſit humana temeritas, vt etiam ignem, aëra, mare, terram, Solem, Lunam, ceteráſque creaturas (velut ſuum omnibus ineſſet numen) diuinitatis nominibus conſecrauerit; Hîc (proh dolor!) vniuerſa mala inundauerunt ſuper terram, quippe idolorum cultura, vt quidem legitur in lib. Sapientiæ) omnis mali cauſa eſt & initium & finis. Nam neque vita, neque nuptiæ mundæ iam cuſtodiebantur, ſed omnia commixta erant, ſanguis, homicidium, furtum, adulterium, corruptio & infidelitas, fictio & penurium, oppreſſio & tumultus. Quibus criminibus antequam ſuccurri potuerit, tota penè infecta eſt noſtri generis maſſa, corrupta natura, imbuta poſteritas. Quamobrem vt prohiberentur inſultus prauorum aduerſus bonos, quum debuiſſet populum ſine vi pudor ipſe regere, virtutis amor tenere, oportuit hominem homini, hoc eſt, æqualem ſibi quidem naturâ, ſed virtute ſuperiorem, præſidem ac iudicem conſtitui; Quem ad huius dignitatis faſtigium non ambitio popularis, ſed ſpectata inter bonos moderatio proueheret, vt viribus pollens, violentos coërceret, mediocres defenderet, ac bonos dignis pro meritis promoueret. Hac igitur ratione dum vnaquæque gens ſibi rectorem eligeret, Biturigibus (qui tunc famæ ſuæ nitore clariores apparebant) ceſſere faſces Imperij Gallorum. Cuius rei conſtans aſſertor Titus Liuius fons totius eloquentiæ ſic infit libro quinto primæ decadis, *Celtarum (quæ pars Galliæ tertia eſt) penes Bituriges ſumma imperij fuit, ij Regem Celtico dabant.* Itaque Biturigum prouidentia & diſpoſitione diu regnatum eſt in Galliis antequam Romanorum amplificaretur imperium. At vbi Iulij Cæſaris conſilio, arte, & patientia magis quàm robore militari ſuperati Galli, Romanis ſub tributo ſeruire ſunt compulſi, Bituriges quidem contigit ſpoliari infulâ Imperij, ſed apud illos Pontificiæ dignitatis ſuprema majeſtas remanſit inuiolabilis. Erant enim ipſi admodum dediti religioni, ijque qui rebus diuinis & vanæ idolorum ſuperſtitioni præerant Primi Flamines dicebantur. Quorum vice à tempore, quo Chriſtianum nomen inclaruit, Primates & Patriarchæ fuerunt inſtituti. Dei namque Filius ſecundùm plenitudinem temporis (quam diuini conſilij inſcrutabilis altitudo diſpoſuit) aſſumpta noſtræ humanitatis ſubſtantia, necnon & forma, quum ad ſuæ fidei deuotionem vniuerſas gentes per Beatorum Apoſtolorum prædicationem miſericorditer inuitaret, vbi Ethnicorum Primi Flamines erant (vt quidem Sanctus Clemens dignus Apoſtoli Petri ſucceſſor tradit) Primates vel Patriarchæ ſunt diuina ordinatione conſtituti. Quibus autem Archiflamines præfuerant, deſtinati feruntur Archiepiſcopi, Flamines vero ceſſere loco Epiſcopis. Adde quia Bituriges (vt aliquanto prius eſt intimatum) ſummam rerum tenuerunt, decuit propenſiore diuinitatis conſilio, vt vbi olim extitit poteſtas imperialis, ibi foret Sedes Patriarchalis. Quæ quidem (vt maiorum noſtrorum traditione tenemus) Sedes eſt Sanctorum quippe quæ aut Sanctum recipere, aut Sanctum facere, vel certè indignum citius reiicere ſoleat: Eſtque illa Sedes, illa Eccleſia adeò inſignis, vt præter Beati Petri Cathedram inter vniuerſas Metropoles, ſpeciali gaudeat priuilegio dignitatis. Nec precium aberit operæ, ſi quot exiſtant Metropoles (ſuper quas Primatum gerit Patriarcha Bituricenſis) huc obiter adduxerimus.

Primus horum ac nobilior cenſetur Archiepiſcopus Burdegalenſis, cum ſuis nouem ſuffraganeis Epiſcopis, ſcilicet Pictauenſi, Xantonenſi, Angoliſmenſi, Petragoricenſi, Agenenſi, Condomenſi, Malleacenſi, Lucionenſi & Sarlatenſi.

Secundus eſt Tholoſanus Archiepiſcopus, cum ſuis ſeptem ſuffraganeis, Appamicenſi, Mirapicenſi, Montalbanenſi, Vautenſi, Riuenſi, Lombaricenſi, & Epiſcopo ſancti Papuli.

Tertius ſequitur Narbonenſis Archiepiſcopus cum ſuis decem ſuffraganeis, ſcilicet Carcaſſonenſi, Biterrenſi, Agathenſi, Lodouenſi, Sancti Pontij, Electenſi, Nemauſienſi, Magalonénſi, Vticenſi, & Elnicenſi.

Quartus ſuccedit Auxitanenſis Archiepiſcopus cum ſuis decem ſuffraganeis

Epiſcopis............. Aquenſi in Vaſconia, Lectorenſi, Conuenenſi, Conſeranenſi, Tarbienſi, Olerenſi, Vaſatenenſi, Baionenſi, Leſcurienſi, & Adurenſi.

Ceterum præter memoratos Præſules Reuerendiſſimus Patriarcha Bituricenſis ſubſequentes habet ſuffraganeos iure Metropolitanæ dignitatis.

Horum primus atque Decanus noſcitur eſſe Dominus Epiſcopus Claromontenſis, ſecundus Epiſcopus Sancti Flori, tertius Epiſcopus Vabrenſis, aliàs Vbicenſis, quarnis Epiſcopus Tutellenſis, quintus Epiſcopus Caſtrenſis, ſextus Epiſcopus Ruthenenſis, ſeptimus Epiſcopus Caturcenſis, octauus Epiſcopus Lemouicenſis, nonus Epiſcopus Mimatenſis, decimus Epiſcopus Albienſis, vndecimus Epiſcopus Anicienſis ſeu Podienſis, inde exemptus.

Sequuntur autem Abbates Bituricen. Diœceſis, inter quos non comprehenduntur Abbates Ciſtercienſis Ordinis.

Abbas ſancti Sulpicij, Abbas ſancti Ambroſii, Abbas Plenipedenſis, Abbas de Podio Ferrandi, Ab. Sancti Gildaſij, Ab. de Exolduno, Ab. de Caſali Benedicto, Ab. de Maſſayo, Abbas de Miſerayo, Abbas Fontiſcombaudi, Abbas de Millebecco, Abbas Sancti Genulphi, Abbas Sancti Satyri, Abbas de Virzione, Abbas de Cellis Sancti Euſitij, Abbas Sancti Sigiranni in Breſina, Abbas de Vernuciis, &c.

CAPVT PRIMVM.

De ſancto Vrſino primo Biturigum Archipræſule, & de conuerſione eorundem ad fidem catholicam.

PRimus igitur inſignis Eccleſiæ Bituricenſis Pontifex fuit S. VRSINVS, vir certè per omnia Apoſtolicus, atque ita diuinæ ſapientiæ affluentiâ plenus, vt & fidelium populorum mentes ad felicitatem perennis vitæ deſiderandam dulcedine quadam, ac venuſtate ſermonis ardenter accenderet, & gentilium animas diabolicæ fraudis commento deceptas, ad vnius veri & æterni Dei culturam, Euangelicæ doctrinæ fulgore facilè conuerteret. Hunc fuiſſe Nathanaëlem illum Euangelicum, quem venientem ad ſe humani generis pius Saluator tantâ laude dignum æſtimauit, vt de eo ſequentibus ſe diſcipulis diceret, *Ecce verè Iſraëlita, in quo dolus non eſt*, ſcriptor vitæ ipſius in præfatione ſua meminit. Quod quidem & ego (vt verum fatear) peruicaciter deffendendum pridem ſuſcepi; ſed inde huius rei causâ à me diligentius exploratâ, & tandem diuino nutu veritate compertâ nunc vt longè diuerſa ſentirem, vix adductus ſum duabus potiſſimum rationibus; Vnâ, quia inter Hiſtoriographos tam variæ, tamque diuerſæ ſunt opiniones de hoc Nathanaële, quòd cælum potius ſcindetur aratro, prius claua Herculi extorquebitur, quàm cui magis credi debeat rectè diiudicari poſſit: ſiquidem Antoninus Florentinus hiſtoriarum parte prima, titulo ſexto, capitulo vigeſimo quinto, §. 5 Et Guillermus de Nangis in Chronicis Francorum in anno Dominicæ Incarnationis quinquageſimo primo, nec-non Petrus Roſſetus in libro Pauli, ſed & multi alij dicunt ſanctum Vrſinum eſſe ipſum Nathanaëlem Euangelicum: Verùm huic opinioni apertè reclamat Petrus de Natalibus in catalogo Sanctorum, capitulo nono libri primi hæc ſubinferens, Nathanael Chriſti diſcipulus à pleriſque ſcribitur fuiſſe alio nomine vocatus Vrſinus, qui ab Apoſtolis Epiſcopus Bituricenſis Eccleſiæ conſtitutus, poſt completum prædicationis officium in Deo feliciter requieuit, 4. Kal. Decembres, quod tamen falſum eſſe reputatur: nam corpus huius Nathanaëlis apud Tungrenſem ciuitatem quieſcit, corpus verò beati Vrſini in Bituricenſi vrbe ſepultum veneratur. Hactenus Petri de Natalibus verba recenſuimus, quibus omnifariam refragatur Rupertus Tuitienſis in Commentariis ſuper Euangelium Ioannis capitulo ſecundo, dicens eundem Nathanaëlem eſſe diuum Bartholomeum Apoſtolum. Sequitur altera ratiò non profectò tam mihi quæſita, quàm vltrò oblata; Beatus ſiquidem Gregorius Turonenſis Eccleſiæ quondam antiſtes digniſſimus, vir vtique cui omnia veterum literarum quæſita, meditata, euulgatáque ſunt; & qui præter totius ſanctitatis inſigne, etiam antiquitatis iure omnibus præmiſſis Hiſtoricis & authoribus longè eſt præferendus, dicit, atque pro comperto affirmat in libro primo hiſtoriarum, capitulo 28. & in

libro decimo, cap. trigeſimo, quòd Decij Imperatoris anno primo (qui ſecundum Euſebium Cæſarienſem fuit Dominicæ Incarnationis ducenteſimus quinquageſimus tertius) ſanctus Gatianus primum Turonis fidem Chriſti nunciare ſit exorſus, cum quo videlicet Gatiano Beatus Vrſinus Apoſtolus & Legiſlator noſter (vt ex ipſius vitæ decurſu luculenter apparet, & vt teſtimonium perhibent hi, qui geſta illorum temporum conſcripſerunt) à Romanæ ſedis Præſule miſſus eſt in Gallias, quatenus per eius prædicationem, apud Bituriges Chriſtianæ fidei lumen ſplendidiſſimum poſſet oriri. Denique id verum eſſe quod poſterius diximus, ſequens ratio euidentius demonſtrabit. Conſtat enim diuum Simplicium Bituricenſem Archiepiſcopum floruiſſe ſub Zenonis Imperio, quia ad ipſum & de ipſo multa ſcripſit Sidonius Apollinaris vir profectò ſanctitate & eruditione inſigniter clarus, qui (vt penè omnes Hiſtorici loquuntur) iiſdem temporibus Aruernenſem regebat Eccleſiam. A quo quidem tempore ſi ordine præpoſtero ſingulorum Bituricorum Præſulum annos gradatim computando redieris ad Vrſinum, haud dubio inuenies eundem Vrſinum cepiſſe, vt dictum eſt, tempeſtate memorati Decij principis. Quia ergo ab Aſcenſione Domini vſque ad illud tempus, quo imperante eodem Decio Vrſinus & ſupradictus Gatianus pariter Galliarum fines ingreſſi ſunt, fluxerunt anni pluſquam ducenti, abſurdum eſt, & à ratione prorſus alienum exiſtimare, quòd idem Vrſinus ſit Nathanael ille Euangelicus, & quod eum Beatus Apoſtolus Petrus, vel vt alij dicunt, ſucceſſor Petri Clemens ad hanc Aquitanorum prouinciam direxerit. Cæterum vt dicere inſtitueramus, beato Gatiano & aliis pluribus ſanctis viris (qui in actibus diui Iuliani Cenomanenſis Epiſcopi leguntur) ſingulis proficiſcentibus ad ciuitates ſibi per diuinam prouidentiam deſignatas, ſanctiſſimus Patriarcha Vrſinus cum ſuo tantummodo diſcipulo, meritis & nomine Iuſto, Biturigenſium fines, ducente Spiritu Sancto, ingreſſus eſt. At cum ipſius ciuitatis mœnia iam ingredi deliberaret, vt Euangelicæ prædicationis ſemina ibidem ſpargeret; contigit eundem diſcipulum eius nono ab vrbe miliario grauiter infirmari. Quo defuncto atque non ſine magno cordis dolore ſuper alueum Vrrionis fluminis ſepulto, beatus Vrſinus licet triſtis tamen fidei calore ſuccenſus, & Domini auxilio munitus, ad eandem ciuitatem ſolus perueniens ſalutare omnium Chriſtum Dominum populo adhuc gentilitatis errore inuoluto cœpit Euangelizare, anno virginei partus ducenteſimo quinquageſimo tertio. Ad cuius ſalutiferæ doctrinæ fluenta haurienda primum quidem pauperes ſitibundi cateruatim confluentes, deinde & magnates ipſi certatim ad eum audiendum conuenientes, mox percepta eius prædicationis doctrina, omnes diuinitus illuminati, relictis idolis, fidem Domini noſtri IESV-Chriſti & cultum veræ religionis incunctanter amplexi ſunt. Quamobrem ſtatim infremuit aduerſus humilem Chriſti famulum Pontificum idolorum zelus, ſupercilium, ſeditio, auctoritas, & copijs armata potentia, ſiquidem Mitho Archiflamen & ceteri prophani ritus factioſi miniſtri ægrè ferentes erroris antiqui veneficia detegi, vanæque ſuperſtitionis ſacrificia contemni, accenſis pariter furore animis, Deorum ſuorum contemptum ſanxerunt beati viri ludibrio vlciſcendum, nullo non iniuriarum genere debacchantes in illum. Denique iidem ſacrilegi impatientes iræ, atque inſita ſibi nequitiæ rabie ſæuientes, vitæ æternæ ſponſorem certiſſimum fuſtibus cedunt, inſectantur lapidibus, & (vt quidam egregiè cecinit) non habet ira modum, longè pelluntque premuntque: forte lupi vt ceruum denſiſque in ſaltibus vna inuaſere canes. Ita (proh nephas) vir Sanctus dum per fidem Catholicam & Euangelicam gratiam inuitaret errantes ad dignitatem filiorum Dei, ad fœlicitatem vitæ immortalis, turpiter eſt ab idolorum cultoribus exploſus. Qui quum haud longè ab vrbe fuiſſet profectus, complectens animo eos non ſine Dei prouidentia poſſe à ſimulacrorum culturâ reuocari, & ad Catholicæ pietatis religionem conuerti, ſubſiſtens in loco (cui Capellæ Sancti Vrſini vocabulum eſt) ſupplex humi proſternitur, atque ſedulo precatu diuinitatem Chriſti exorat illorum cęcitati per internam Sancti ſpiritus illuſtrationem maturiùs ſubuenire. Cùm ecce oranti quidam cœleſtis aſtans nuncius, præſulem Sanctiſſimum blando ſermone conſolatus, eum comiter hortabatur animæquiorem fieri, ſpondens Bituriges Dei nutu ad credendum ſibi fore faciles, ac deinceps condemnato gentilitatis errore, futuros erga Dei cultum tantò religioſiores, quantò prius extiterant execrabili vitio idololatriæ deditiores. Denique ipſum iubet Angelus ſurgere ocius, hortatúrque redire ad ciuitatem, prædicens Deum illi in

omnibus affuturum, à quo tandem eſſet poſt dignè adminiſtratum ſui Apoſtolatus officium in cœleſtis perennitate regni plauſibiliter amplificéque remunerandus. Hac igitur admonitione magnificè conſolatus ille à Deo nobis indultus legifer, ſurrexit ab oratione, ſicque iter ſuum ad ciuitatem inſtituens cœptum Euangelizandi opus ſolerter ac deuotè exequebatur. Qui mox vt ſacratiſſimum os ſuum docendi gratiâ aperuit, ſecundum factam ſibi diuinitus pollicitationem, ciuibus ad ſe vltro agminatim concurrentibus, facile perſuaſit nihil religionis, nihílque veri eſſe in idolis, ſed ea ſemper hominum ſaluti extitiſſe contraria: ac propterea eſſe illorum culturam radicitus extirpandam. Non itaque feliciſſimus piſcator animarum à cœpto prædicationis opere deſtitit, donec eos omnes à profundo gurgite erroris extraxerit. Nam eo diutiùs diſputante de diuina eſſentia, de mundi creatione, de Chriſti Incarnatione, doctrina, miraculis, Paſſione, Reſurrectione, Aſcenſione, & Spiritus Sancti Miſſione, de futuro iudicio, de retributione & gloria iuſtorum, ac poſtremo de damnatione & pœnâ æterna reproborum (mira dicturus ſum) ipſos gentiles Sacerdotes illicò puduit prophani ritus, ac enormis vitæ præteritæ, adeò quidem, vt vniuerſi corde compuncti, derogantes vanæ ſuperſtitioni, ſublatóque diabolicæ ſeruitutis iugo, ad chriſtianitatis iura conuolantes, meruerint cum cæteris ciuium turmis ab eodem Sancto viro in Beatiſſimæ Trinitatis nomine baptizari. Hic igitur idola (quæ vice Dei coluit antiquitas) necnon delubra eorum funditus euertuntur, & in Chriſti nomine conſtructis atque conſecratis Eccleſiis, ſanctæ Crucis paſſim erigitur triumphus. O felix Bituria, quæ tantis inſtitutis tantum nacta es patrem verè Apoſtolici ſpiritus vigore radiantem, felix (inquam) & vtique beata ciuitas quæ talem meruiſti habere patronum, quem quiſquis expetijt, Chriſtum inuenit, Chriſtum induit, Chriſtum glorificauit. Sed ad noſtræ narrationis ordinem redeamus. Sub idem tempus Senator quidam Romanus, nomine Leochadius, vir valdè ſtrenuus atque ex ingenua diui Vecti Epagati Martyris ſtirpe exortus, in Burgundiæ & Aquitaniæ prouincijs principatus ſceptra tenebat. Sed licet omnes regij animi dotes largiter poſſideret: tamen quia Romanorum edicto cautum fuerat ne quis in eorum dominatione nomen Regis præſumeret, is ſe Regem appellare non audebat. Erat autem eidem aulæ regalis ſedes Bituris. Quo loci iuxta portam Meridianam vrbis iuſſerat fabricari ſtabulum equorum propter opportunitatem aquæ pabulíve iumentorum. Hunc itaque ſtabuli locum beatiſſimus Vrſinus à miniſtris memorati principis ſibi conceſſum, eiecta inde omni ſpurcitia conſecrauit in orationis domum precioſo ſanguine Beati Protomartyris Stephani (quem ſecum detulerat) reuerenter & cum maximæ venerationis honore ibidem collocato. Denique illic ab eodem Sancto Archipræſule ſacra miſſarum ſolemnia celebriter agebantur, Vigiliæ ac puræ orationes indeſinenter Deo perſoluebantur, corpora etiam credentium populorum ſalutaris baptiſmatis vnda perfundebantur. Quorum fidem non minimum augebant miracula ingentia, quæ in eodem loco Dominus per ſeruum ſuum Vrſinum operabatur. Siquidem quærentibus ſuam ſalutem fiebat per hęc exploratiſſimum meliorem fore religionem Chriſtianam, & eum quem illic euangelizabat Vrſinus ſolum eſſe Deum verum, in cuius nomine cœcis viſum, ſurdis auditum, claudis greſſum, paralyticis ſanitatem, leproſis mundiciam, energumenis fugato dęmone liberationem, ſed & mortuis vitam reddi coram videbant. Cernens igitur ſanctus Patriarcha Vrſinus Catholicę pietatis religionem magis, magíſque in dies floreſcere, fideles multiplicari, ei animo inceſſit alium prouidere locum, qui ad perſtruendam Eccleſiam foret amplitudine capacior & ornatu inſignior. Quod dum conuenientibus ad eum viris ętate & conſilio pollentibus edixiſſet: oſtenderunt ei pręmiſſi ſenatoris aulam, huic rei valdè congruam. Quibus ille, quomodo, inquit, ſuperba hæc ædificiorum ſtructura poterit nobis à tanto viro concedi? Si tu (aiunt) ſerenitati eius aliqua munuſcula obtuleris, id quod tantopere optas, ab eo facile impetrabis. Eſt enim vir inſigniter liberalis, qui & ſi ſub gentilitatis ritu viuat adhuc, tamen pro comperto habetur quòd egregiam pijs rebus operam inſumat. Igitur ad iter accingere, res enim (Deo auſpice) bene & proſperè cedet. At ille vbi ſe nihil habere vtpote verus Euangelicæ paupertatis cultor profeſſus eſt, optimi ciues nimio fidei calore feruentes trecentis aureis in magno diſco argenteo liberaliter prolatis Lugdunum, quo tunc temporis præfatus Senator

Leochadius morabatur, Sanctum virum hortati ſunt proficiſci. Quum autem illuc perueniſſet, & ingreſſus ad principem, interrogaretur ab eo, quiſnam eſſet, aut quo nomine appellaretur, vel quid poſceret, reſpondit: Ego (ait) ſum Dei Omnipotentis ſeruus, vocabulo Vrſinus, qui ab eo miſſus in Gallias Euangelicæ pietatis doctrina ac veritatis luce illuſtrandas, multum ei populum Bituris acquiſiui. Et quoniam opus eſt loco orationis, quo populus fidelis vota ſui altiſſimo perſoluat, tuam, ô Sereniſſime Princeps, obſecramus clementiam, vt accepto noſtræ paruitatis munuſculo, aulam, quam in eadem Bituricenſi vrbe poſſides, ſummo Deo atque ſancto eius Protomartyri Stephano ad id operis ex animo conferas. Quòd ſi feceris, & humili noſtræ petitioni candidè faueas, ſpondeo confiſus in Domino, quod inde non ſolum tibi parabitur via ſalutis; verùm etiam immortalitatem boni nominis tua nobilitas ſibi apud poſteros conciliabit. Ad hæc mitiſſimus Princeps clementer reſpondit: Ego plane de ea quam tu annuncias ſalute quiddam dudum accepi; ſed ad eius cognitionem nondum perueni, & nunc ſcito nihil mihi fore gratius, nihilque acceptius, quàm audire à te verbum ſalutis. Deſidero enim Chriſti effici diſcipulus, vnde & totus in lætitiam fuſus ſum, quòd noſtris hodie apparuiſti conſpectibus, vt per te queam de omnibus pleniùs edoceri. Ceterum quòd ad tuam petitionem attinet, vtinam Deo cœleſti placuiſſet, vt domus mea domus orationis fieret. Et quum Sanctus Confeſſor Domini Vrſinus eum blandis precibus rogaret quatenus munus ſuum acceptaret: ille extensâ manu, tres duntaxat aureos ex ſupradicto vaſe argenteo accipiens, reſponſo perſonuit iſto. Niſi (inquit) timerem id te moleſto tolerare animo, nihil ex tuo ſumerem, ſed ex meo potius concederem. Iam ergo cum tuis muneribus feſtinatò reuertere ad vrbem Bituricam, & domum, quam petiſti, à nobis ſuſcipe, atque in honorem Dei omnipotentis, & in memoriam Sancti Protomartyris Stephani, vt viſum fuerit, dedicare ſtudeto. Ego autem tranſacto parui temporis ſpacio, illuc Dei tui beneficio redditus incolumis, diſcam à te, quemadmodum oporteat me in eum credere, & Chriſtianæ fidei regulam obſeruare: Acceptis itaque literis ſuper donatione regalis aulæ confectis & glorioſi Principis annulo diligenter ſigillatis ſanctus Pater Vrſinus alacer Bituriges repetijt. Qui pia Domini voluntate tam cuſtodum dictæ aulæ, quàm cęterorum ciuium incredibili fauore & plauſu receptus, eorum ope largifluâ & operâ continuâ, tandem ex regali aulâ Metropolitanam conſummauit Eccleſiam: opus quidem adeò inſigne & egregium: vt pro ſui magnitudine atque pulchritudine inter celſiora & præcipua totius regni ædificia iure ſit computandum. Haud procul aliæ habebantur aulæ quas barbarum vulgus Salas appellat. Quo in loco idem Sanctus Patriarcha Vrſinus oratorium in Deiparæ Virginis memoriam conſtituit. Qui locus adhuc retinens antiquiſſimum ſuæ denominationis vocabulum, vulgo dicitur Noſtra Domina de Salis. Habebat autem vir Domini corrigiam, quâ Dominus noſter IESVS-CHRISTVS fuit ad columnam ligatus, quando iuſſu Pilati præſidis virgis cæſus eſt, quæ quidem corrigia cum caſula ipſius Sancti Vrſini ad hæc vſque tempora illic diligenter adſeruatur, & annuatim die Paraſceues populo deuotè oſculanda monſtratur. Cæterum Eccleſiam, quam ſuperius ex ſtabulo equorum fuiſſe effectam diximus, ad baptiſterij vſum deſtinauit, vbi poſtea operante diuina prouidentia, rurſus in honorem Beati Hippolyti Martyris oratorium eſt conſecratum. Interea verò Leochadius equidem Princeps omni animi magnitudine & conſtantia præſtantiſſimus, iuxta condictum Bituricam venit ad vrbem, moxque inſtinctu almi pneumatis propulſus ſolemne illud atque inſigniſſimum diui Stephani templum ingreſſus, beatum virum orationi incumbentem, omni reiecto ſupercilio, clara fronte ſalutauit. Tunc vir Dei totus in lætitiam fuſus eius pedibus ſeſe aduoluens, multa cum veneratione excepit: nec mora, ad docendum ſacratiſſimum os aperiens illi & omni exercitui eius tanta cum efficacia Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM ac noſtræ redemptionis ſacra myſteria euangelizauit: vt omnes certiſſimè credentes in Deum verum creatorem cœli & terræ, vnanimiter poſcerent in nomine eius baptizari. Igitur baptiſmi gratiam conſequutus Illuſtriſſimus princeps Leocadius cum Luzore proprio filio, ætate puerili ſplendido, qui poſtea virtutibus effulſit ſplendidior; impatientiùs quidem dolebat, quod alter filius ſuus nomine Caremuſellus gentilitatis errore inuolutus ad tanti ſplendoris non meruit peruenire decus; ſed ipſe nihilominus ſecularis militiæ cura omnino depoſita, tanto calore fidei exarſit

vt

vt penè omnes antiquiſſimos Bituricenſis pagi viros in quibus proprias poſſidebat aulas, cum rebus vniuerſis Deo ac ſancto Protomartyri Srephano, necnon & Eccleſiæ ſanctæ miniſtris cum teſtamento priuilegij tradiderit perpetuo habendos. Quibus in locis beatus Pontifex Vrſinus extructis Eccleſiis ordinauit Sacerdotes Leuitaſque & cuiuſlibet ſacri ordinis viros (vt illic die ac nocte Deo deſeruirent) docens eos eſſe ſobrios, pudicos, ſtabiles in fide, veraces in ſermone, diabolo fortiter reſiſtere, & cœleſtibus atque pijs conſtanter adhęrere operibus. Ipſe verò B. Pontifex tandem remota paganorum moleſtia, Pontificio munere cum laude eximia & multa pace fungens omnium eorum, quæ ad gregis Chriſtiani curam ſpectant, vigilanter obſeruabat. Fertur quod aliquando dum idem Sanctus Patriarcha Diœceſim ſuam viſitando, rem diuinam peragcret in vico (cui Leproſo vocabulum eſt) gallos ſeu quaſdam alias auiculas importunius cantantes fritinientéſque ſolo iuſſu ſilere fecerit, nec illæ quidem auiculæ illic garrire poſt hæc viſæ ſint: donec multis exinde annis euolutis, S. Martinus Turonenſis Archiepiſcopus illuc aduenicns, data benedictione, eas iterum cantare permiſerit. Cæterum quum Dominus fidelem ſeruum ſuum Vrſinum pro tantis laboribus, quos ob Catholicæ pietatis fidem ſuſtinuerat, remunerare feſtinaret: ei quodam febrili æſtu, diem obitus ipſius denunciauit proximè adfuturum. At ipſe morbo in dies vehementius ingraueſcente, diſſolutionem ſui corporis imminere prænoſcens, conuocatis ad ſe ſenioribus ſui Cleri & primoribus ciuitatis, quemdam ex nobilioribus virum valdè religioſum & bonis moribus ornatum, nomine Senicianum, ſibi fore ſucceſſorem deſtinauit, atque propriis manibus ipſum in Pontificem conſecratum, in Archiepiſcopali Cathedra loco ſui ſolemniter collocauit. Quibus rectè peractis, non multo poſt idem Sanctiſſimus Archipræſul & totius Aquitaniæ Primas Vrſinus, poſtquam eandem Bituricenſem Eccleſiam Dei nutu & gratia fundaſſet ac rexiſſet annis xxvij. anno Dominicæ Incarnationis ducenteſimo octogeſimo ingruente, feliciter moriens quarto Kalendas Ianuarij, pſallentibus Angelorum choris tranſiit ad gaudia paradiſi. Eius Sacratiſſimum corpus (vt quidem diuus Gregorius Turonenſis ſcriptum reliquit) poſt ducentos quadraginta & ſex annos, videlicet tempore benedicti Probiani, Bituricenſis Archiepiſcopi Sanctus Germanus Pariſiorum Pontifex digniſſimus, ipſo Diuo Vrſino diuinitus reuelante, reperit extra muros Bituricæ ciuitatis ſub vitis radicibus humatum quidem, ſed nullius putredinis carie adhuc reſolutum. Qui vna cum Beato Probiano ac vniuerſo Clero ipſum Sanctum corpus inde eleuans tranſtulit in Baſilicam Sancti Symphoriani Martyris, vbi nunc vſque meritis ipſius, obſeſſi à diabolo mirabiliter curantur, & alia diuerſa ſanitatum genera omnibus cum piè ac fideliter orantibus exhibentur largiente Domino noſtro IESV-Chriſto, cui eſt honor & gloria per infinita ſæcula ſæculorum. Amen. Conſtat autem Cathedralem Eccleſiam Lexouienſem eſſe diui Vrſini dicatam nomini ac ibidem ipſius meritis diuina ſæpius fieri miracula ingentia. Quamobrem arbitrati ſunt Lexouienſes illic quieſcere ſacratiſſimum corpus noſtri Archipræſulis. Verùm cum è diuerſo Bituriges illud magna veneratione apud ſe retineri conſtanter affirmarent, iamque res propemodum in contentionem vocaretur: Rex Ludouicus vndecimus egit cum venerabili Patriarcha Bituricenſi, videlicet Domino Ioanne Cordis, vt explorandæ veritatis gratiâ, ipſe Pontifex reſeraret capſam argenteam, in qua theſaurum illum olim fuiſſe reconditum vulgò hactenus creditum eſt. Eadem igitur capſa aperta, inuenerunt in ſacculo corii albi corpus Sancti Vrſini honorificè collocatum cum literis authenticis hunc modum continentibus: *Anno gratiæ milleſimo ducenteſimo trigeſimo nono, decimo Kalendas Nouembris nos Philippus permiſſione diuina Bituricenſis Archiepiſcopus, Aquitaniæ Primas, inuenimus corpus Beati Vrſini primi Archiepiſcopi Biturigæ ciuitatis in ſuo ſarcofago retro altare, quod iam conſecratum in honore S. Vrſini in Eccleſia S. Symphoriani cum literis plumbeis ſic habentibus: hoc eſt corpus Beati Vrſini primi Archipræſulis Biturigæ ciuitatis. Et ipſum corpus tranſtulimus in capſam argenteam ſupra dictum altare anno Pontificatus noſtri quarto.* Literarum autem Domini Ioannis Cordis ſequitur exemplar: *Anno gratiæ milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quinto, 5. Kal. Martij nos Ioannes permiſſione diuina Bituricenſis Archiepiſc. Aquitaniæ Primas, & Ioannes eadem permiſſione Ebruicenſ. Epiſcopus Regis Confeſſor, notum facimus quòd ad inſtantiam Chriſtianiſſimi Principis Domini Ludouici XI. Francorum Regis, bonæ memoriæ Karoli ſeptimi filij, qui deuotionis cauſa ad viſitandum*

Eccleſiam Beatiſſimi Vrſini primi Bituricenſis Archipræſulis venerat, capſam argenteam ſuper antiquum ſarcofagum eiuſdem Beatiſſimi Vrſini poſitam aperuimus, in qua ipſius ſacratum corpus olim ibi, anno ſcilicet Domini milleſimo ducenteſimo trigeſimo nono, & decimo Kalend. Nouembris per Sanctum Philippum Bituricenſem Archiepiſcopum in ſacculo corij albi honorificè collocatum inuenimus. Et vt nullus deinceps præmiſſorum ignorantiam prætendere valeat, noſtra & dicta Eccleſiæ ſigilla hic fecimus interponi, cum publici Notarij ſubſcriptione in teſtimonium præmiſſorum. Igitur Luxouienſes qui conſpiranter apud ſe Sanctum Vrſinum eſſe prius contendebant, hoc viſo in pœnitentiam verſi ſunt: & vt ſaltem particula reliquiarum beati Pationi ſibi conferretur operosè impetrantes, cum eiſdem reliquijs ad propria redierunt. Sedit autem Beatiſſimus Patriarcha Vrſinus viginti ſeptem annis, præſidentibus Romæ in Sede Apoſtolica Cornelio, Lucio, Stephano I. Sixto II. & Dionyſio: Imperantibus Decio, Gallo cum Voluſiano, Valerio cum Gallieno, Claudio, Aureliano, Tacito, atque Floriano.

CAPVT SECVNDVM.

De S. Seniciano ſecundo Biturigum Archiepiſcopo.

SEcundus præfuit Eccleſiæ Bituricenſi Sanctus SENICIANVS. Vir iſte inter reliquos ciues nobiliſſimus, ſuſcepta Chriſti fide per Diui Vrſini prędicationem, quàm fuerit in ſancta conuerſatione deuotus, & erga Dei culturam præ ceteris ſollicitus, tum liquidò claruit: quùm in omni Aquitania neminem eo pręſtantiorem magiſque idoneum æſtimauerit Sanctus Vrſinus, cui non ſolum adhuc ſe ſuperſtite totius plebis regendæ moderamina committeret: verumetiam quem ad ſubeundum poſt ſe Pontificalis apicis munus, ſuis Sacroſanctis manibus diuinâ conſecratione ſolemniter inſignitum, loco ſui Patriarchali in ſede ſublimiter proueheret, rurſus iſte homo Dei quàm fuerit ſapientiæ & ſcientiæ gratia plenus quàm in ſermone diſertus, quámque in verbi Dei prædicatione impiger, promptus, & efficax Beatiſſimi anteceſſoris ſui teſtimonio digniùs ponderabitur: quam vt meorum vilitate verborum dici debeat. Legitur enim circa finem antiquæ hiſtoriæ actuum memorati Vrſini, quòd ipſe cernens diſcipulorum ſuorum animos ob imminentem ſui corpuſculi reſolutionem anxia mœſtitudine triſtes eos ſit his propemodum verbis allocutus: *Oportet vos* (inquit) *Fratres Chariſſimi, potiùs gaudere quam flere, quia ad perennem (quam vobis annunciaui) gloriam miſerante Deo tranſient, non vos deſeram ſine paſtore. Noueritis enim Senicianum virum religioſum, bonis moribus ornatum, prudentem, & docibilem in meo conſtitui loco: Quem tanta conſtat pollere ſapientia: vt non ſolum creditum ſibi populum ſufficienter doceat: verumetiam cunctarum hæreſum poſſit impias aſſertiones à Catholicâ repellere Eccleſia, &c.* Denique Beatiſſimo Vrſino iam ad perennis vitæ gaudia tranſlato, Sanctus Senicianus totius Aquitaniæ Primas quantis virtutum titulis dignam ſui Pontificatus eminentiam nobilitare amplificaréque in dies perrexerit, nulla hominum æſtimatio concipere poſſet. Nam Clericos opere, ſermone populares, exhortatione mœrentes ac deſtitutos ſolatio, captiuos pretio, ieiunos cibo, nudos operimento conſolabatur, alebat, tuebatur. Talibus igitur vitæ atque bonorum operum exemplis Beatiſſimus Senicianus informans eos quos à gentilis conuerſationis errore dudum ad Catholicam fidem conuerterat, venerabilis eius anteceſſor, fama etiam peregrini cultus, ſi qua adhuc in Bituricenſi vrbe inueniebantur, eliminatâ inde omni ſpurcitiâ in Dei Omnipotentis Eccleſias conuertens atque conſecrans, tandem laudabilis vitæ curſu feliciter conſummato, ad Chriſtum, quem ſemper videre ac tantopere amplecti deſiderauerat, in æternum cum eodem victurus tranſiit; Eius verò ſacratiſſimum corpus honorifica donatum eſt ſepultura, Bituris in Eccleſia Sanctæ Crucis, quam ipſe adhuc in humanis agens ſuo dicitur opere conſtruxiſſe. Sedit autem annis ſexdecim ab anno 280. ad 296. Floruítque temporibus Romanorum Pontificum Felicis primi, Eutychiani & Caij ſeu Gaiani; Imperatoribus Probo & Caro cum filiis Carino & Numeriano, necnon & Diocletiano, Maximianóque.

CAPVT TERTIVM.

De Ætherio tertio Biturigum Archiepiſcopo.

TErtius præfuit Sanctus ÆTHERIVS vir maxima conſeruandæ religionis Catholicæ gratiâ clarus. Qui quùm derelictis omnibus vani huius ſæculi pompis ſe vitæ caſtiſſimæ & abſtinentiſſimæ tradidiſſet, & in tantum vitæ merito ac fidei virtute profecit; vt ipſe Beato Seniciano in Epiſcopali dignitate per diuinam prouidentiam ritè ſuccedere meruerit. Sed prohdolor! eius temporibus intantum apud gentiles rabies crudelitatis exarſit in Chriſtianos, adeóque ſæuè & atrociter deſæuijt Diocletianæa perſecutio, vt intra triginta dies, viginti millia hominum piorum (aſtipulatore Euſebio Cæſarienſi) per diuerſas mundi prouincias Martyrio glorioſiſſimè coronarentur. Tunc etiam Eccleſiæ Chriſtianorum ab perſecutoribus ſubuerſæ à fundamentis, ad ſolum vſque dedùcebantur. Diuinæ verò ac Euangelicæ legis libri in medio platearum igni cremabantur. Verùm & ſi ſancta atque Catholica mater Eccleſia ſubidem tempus omnino videbatur affligi, humiliari, minui, tamen his perſecutionibus glorioſiùs exurgebat, martyrum victorijs paſſim triumphans quorum clariores hij leguntur fuiſſe; Sanctus Mauricius cum Sacratiſſimâ Thebęorum Legione, Sanctus Archileuita Vincentius vir inuictiſſimus, Sanctus Georgius miles Chriſtianiſſimus, Sanctus Sebaſtianus illuſtriſſimus vir, primæ cohortis Diocletianeæ Princeps, Sancta Agnes clariſſima Virgo, Sancta Barbara itidem Virgo nobiliſſima, Sancta Katerina Virgo etiam illuſtriſſima, cum alijs innumeris vtriuſque ſexus martyribus. Quos ſi voluero ſigillatim enumerare, longa digreſſio generetur. Vt itaque illuc noſtra procedat oratio, quò præcipuè tendit huius opuſculi ratio: Beatus Pontifex Ætherius eruditione, fide, conuerſatione, & moribus inſigniter floreſcens, quùm ad vtilitatem & inſtructionem Eccleſiæ ſibi diuinitus commiſſæ nobiliter verbo Dei inſiſteret; ſatiſque vigilanter erga omnem Sacerdotij curam diebus deſudaret ac noctibus, vndecimo ſui Pontificatus anno, præſenti vitâ decedens, regna ſyderea feliciter ſcandere meruit. Cuius Sanctum corpus in præfata Sanctæ Crucis ædicula honeſtę mandatum ſepulturæ ibidem nunc vſque in magna habetur veneratione. Floruit autem ab anno 296. ad annum 307. ſub Romanis Pontificibus Caio & Marcellino, Imperantibus adhuc Diocletiano & Maximiano crudeliſſimis Chriſtianorum perſecutoribus.

CAPVT IV.

De Thecreto quarto Biturigum Archiepiſcopo.

QVartus præfuit Dominus THECRETVS de quo tametſi nihil præter nomen & numerum annorum Pontificatus ipſius ad notitiam poſteritatis reliquerit antiquitas, tamen illum minimè crediderim virum mediocris extitiſſe conditionis ſeu meriti exigui. Idque euidens ſuadet ratio, dum videlicet ipſe per id tempus quo diuiniùs fidei Chriſtianæ inſtituta floreſcebant, inter ſapientes ſapientior, & inter bonos melior apparens, talis & tantus ſit ab omnibus æſtimatus: vt eidem Pontificali in throno legitimâ ordinatione ſublimato, cuncti ſubeſſe gauderent. Huius temporibus prima vniuerſalis Synodus trecentorum decem & octo patrum celebrata eſt in Nicæna ciuitate contra perfidi Arij dogma. Cui Concilio interfuiſſe legitur Beatus Nicolaus Myrheorum Archiepiſcopus vir toto orbe famoſus. At prædictus Thecretus dignè laudabilitérque rexit Eccleſiam Bituricenſem, annos viginti tres, ab anno 307. ab annum 330. Præſidentibus Romæ in Sede Apoſtolica Euſebio, Melciade, & Syluestro; Imperatoribus autem Galerio, Maximiano, Seuero, Maxentio, Conſtantio & Conſtantino Magno.

CAPVT V.

De Marcello quinto Biturigum Archiep.

QVintus præfuit Sanctus MARCELLVS, hic ſiquidem altitudine vitæ, & efficacia linguæ præpollens, talem ſeſe per omnia in Eccleſia Chriſti miniſtrum exhibuit, qualem Ezechiel Propheta ſpeculatorem domus Dei eſſe oporteat deſcribit. Habebat verè & dotem illam, quam Apoſtolus Paulus in Epiſcopo denunciat eſſe præcipuam, hoc modo dicens ad Timotheum, *Oportet* (inquit) *Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, ſobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hoſpitalem, doctorem, non vinolentum, non percuſſorem, ſed modeſtum, non litigioſum, non cupidum, ſuæ domus bene præpoſitum, &c.* Huic autem Sanctiſ. Præſuli Marcello contemporaneus erat ille magnus pater Athanaſius Alexandrinæ Eccleſiæ Archiepiſcopus, qui aduerſus hæreſim Arianam fidei Catholicæ ſymbolum diuino afflatus ſpiritu eleganter compoſuit, quod ſic incipit. Quicumque vult ſaluus eſſe, &c. Sedit verò idem Sanctus Marcellus ſeptem annis ab anno 330. ad ann. 337. Præſidente adhuc Romæ Sancto Sylueſtro (ſi Euſebius quem ſequimur, rectè collegit tempora) necnon & Marco atque Iulio poſt eumdem Silueſtrum Eccleſiam Dei ſucceſſiuè regentibus, Imperante diuo Conſtantino.

CAPVT VI.

De Viatore ſexto Biturigum Archiepiſcopo.

SExtus præfuit Sanctus VIATOR homo certè omnium virtutum candore conſpicabilis. Nam eius cœleſtem conuerſationem ac laudabilis vitæ ſanctitudinem nobis commendabilem reddit glorioſa ipſius memoria. Et quæ oratio tantæ affluentiæ vbertate decurrens, ipſum dignè poterit extollere, quo opponente ſeipſum murum validiſſimum pro domo Dei aduerſus hæreſim Arianam (quæ tunc temporis totum orbem ſuæ veneno perfidiæ inficiebat) eius ſapientia & induſtria dicuntur Galliarum Eccleſiæ ab illâ peſte fuiſſe deffenſæ? Mortuo enim Conſtante Auguſto Conſtantini Magni filio, quùm frater ipſius Conſtantius imperij arce ſolus potiretur: & ipſe Arianæ factioni fauens iuſſiſſet Diuum Hilarium Præſulem Pictauenſem cum alijs multis Sanctis Epiſcopis in exilium relegari: vt illis de medio ſublatis, reliquos omnes Orthodoxos velut ſimplices & imperitos fraudulenter ad conſenſum Arianæ hæreſeos compelleret: Beatus Viator Dominici gregis cuſtos indefeſſus non ſolum impio dogmati viriliter reſiſtebat: Verumetiam eos, qui illius morbi contagione ægerrimè laborare cœperant, perfectiſſimâ inſtructione corrigens, ad ſanitatem rectæ fidei reuocabat. Sed (quod dolenter dico) cætera, quæ iſte vir inſigniſſimus pręclarè geſſit, ob vetuſtatem periere, nec tantam lucem videre nobis conceſſum eſt. Corpus verò ipſius conditum eſt in mauſoleo Sanctorum Pontificum Seniciani & Etherij in ſupradicta Eccleſia Sanctæ Crucis. De quâ quidem Eccleſia, quia iam tertiò mentio facta eſt, non abs re videtur obiter referre, quid de ea legimus in quibuſdam Pandectis Nauenſis Cœnobij. Porro ſcriptura illa hunc habet modum, *Sciant poſteri qualiter locus & Eccleſia Sanctæ Crucis, quæ prope muros vrbis Bituricæ ſita eſt, reædificata fuerit: fuit enim locus ille valdè honorabilis, & præ omnibus locis huius vrbis excellentior, ſed peccatis exigentibus nimis inde deſtructus, quapropter ego Robertus trado Deo & altari Sanctæ Crucis quodcunque teneo de hæreditate ipſius Monaſterij, vt reædificetur, cultoréſque diuini Officij ibidem per Oſmundum Monachum aggregati ſuſtententur. Datum ſub Aymone Præſule, regnante Philippo primo.* Igitur conſtat Eccleſiam Sanctæ Crucis fuiſſe olim Monaſterium celebratiſſimum. Nunc verò humile Sacellum eſt parochiale. Denique certum eſt vrbem Bituricam inde muralibus dilatatam fuiſſe parietibus, ac multis, magnis & ſumptuoſis ædificijs auctam, quum non ſolùm memoratam Sanctæ Crucis ædiculam, verumetiam plures alias Eccleſias, quæ tunc temporis erant campeſtres, nunc noſtris inſpiciamus oculis circuncingi ipſius vrbis mœniorum ambitu. Sanctus itaque

Viator miræ beatitudinis vir Bituricenſem Eccleſiam florentiſſimè rexit annis decem & ſeptem ab anno 337. ad annum 354. ſub ſummis Pontificibus Iulio, & Liberio, Imperantibus Conſtantino magno, Conſtantino Iuniore, Conſtante & Conſtantio.

CAPVT VII.

De Leotherio ſeptimo Biturigum Archiepiſcopo.

SEptimus præfuit Dominus LEOTHERIVS vir admodum reuerendus, multáque ſanctitate conſpicuus, cuius temporibus multi alij viri ſapientiâ & virtute inſignes atque celeberrimi tam in eremi vaſtitate, quàm in Eccleſiis Dei longè latéque conſtructis glorioſiſſimè florebant. Quo etiam tempore beatus Antonius vir famæ celebratiſſimæ Monachorum Archimandrita præcipuus precioſam reſolutus in mortem, migrauit ad Chriſtum: cæterùm venerabilis pater Leotherius ſedit annis nouem ab anno 354. ad annum 363. adhuc præſidente Romæ Liberio, & Imperante Conſtantio hæretico.

CAPVT VIII.

De Paupere octauo Biturigum Archiepiſcopo.

OCtauus præfuit Dominus PAVPER, qui vt rem ſui nominis gereret in opere, eſſétque tandem ex illorum numero, de quibus veritatis ore in Euangelio dictum eſt; *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum*, ſpiritualem illam pauperiem Crœſi diuitiis præferens, nil penitus ex his rebus, quas imprudentium hominum animus concupiſcere ſolet, præter neceſſarium victum, & ſimplicem veſtitum retinere voluit; ſed vir Deo deuotiſſimus omnia quæ ſui iuris erant, propter ſpem futuræ gloriæ ſecundùm Domini noſtri Ieſu Chriſti conſilium dicitur egenis liberaliter diſtraxiſſe, & ob vberem munificentiam humanitatémque in pauperes ſuo tempore, Pater pauperum appellari meruiſſe. Sedit autem annis quatuordecim ab an. 363. ad 377. præſidentibus Romæ Liberio & Damaſo, Imperantibus Conſtantio, Iuliano Apoſtata, Iouiano, Valentiniano, & Valente.

CAPVT IX.

De Palladio I. nono Biturigum Archiepiſcopo.

NOnus præfuit Sanctus PALLADIVS vir vtique inter præcipuos valdè egregius, quippe qui nunquam vaniſſimi huius mundi ſuperfluâ delectatione illectus, à ſuperna ciuitatis Hieruſalem felicitate deſideranda referatur potuiſſe dimoueri. Atque inter hæc dum omnes, qui ante ſe ſacerdotij principatum geſſerant, pietate & religione cuperet ſuperare, eius pectori tantus fidei calor, tanta puritas in dies augebatur, vt licet tunc temporis complures viri alioqui ſcientia & dignitate ſublimes, ſed proh dolor: diuerſarum hæreſum virulentâ contagione polluti, Catholicam Eccleſiam graui atque intolerabili mœſtitudine afficerent, iſte tamen verum Apoſtolicæ fidei dogma ſemper inconcuſſe ſeruauit. Denique per idem tempus ſecunda vniuerſalis Synodus Epiſcoporum centum & octoginta dicitur fuiſſe celebrata apud Conſtantinopolim, iiſdem quóque diebus beatus Martinus vir eximiæ ſanctitatis, præclaræque virtutis contra voluntatem Deffenſoris Epiſcopi Cœnomanenſis, Turonorum regendam ſuſcepit Eccleſiam, vocatione diuinâ ac totius populi ſuffragio. Sanctus verò Palladius, quum eſſet eruditionum prærogatiua magnificus, & virtus animi ac vitæ ſinceritas longè in eo magnificentior appareret, ipſe tandiu ſcutum fidei fortiter dimicando aduerſus mundum, carnem, & diabolum infatigabili conſtantia tenuit: donec per gratiam Dei hoſtibus proſtratis, victor

exiſtens, tandem cum ineffabili gloriæ triumpho aulam paradiſi cum Chriſto perenniter regnaturus intrauit. Sed(quo maximopere dolemus) ea, quæ tantus ac talis Pontifex in vita ſua geſſit, ad noſtram notitiam vetus fama minimè perduxit. Sepultum fuit ſacratiſſimum corpus eius in quadam Parochiali Eccleſia, quæ ex ipſius nominis appellatione nunc vſque eſt denominata. Denique Feſtus illic ſingulis annis celebriter agitur ſexto Idus Maij, quo die idem Sanctus Patriarcha Palladius ad Chriſtum migraſſe creditur. Sedit autem annis ſeptem, ab anno 377. ad annum 384. tempotibus Damaſi Papæ, & Imperatorum Valentiniani, Valentis & Gratiani.

CAPVT X.

De Vilicio decimo Biturigum Archiepiſcopo.

DEcimus præfuit dominus VILICIVS vir optimus, & tanto honore digniſſimus. Cuius in pectore tanta Spiritus Sancti gratia erat infuſa: vt quoſcunque ſermone tangeret, ſtatim ad amorem cœleſtis patriæ vehementer inflammaret. Hic præterea ſapientiam Dei magnificè tractans ſubiectos ſibi populos docebat manſuetudinem colere, puritatem cordis amplecti, ſeruare parſimoniam, paupertate gaudere, ſtudere pati, patientiam cuſtodire, & omnia quæ ad religionis Chriſtianæ perfectionem pertinent, ſollicitè implere. Et vt rem curſim breuitérque attingam, fertur fuiſſe ſic ſemper ſaluti gregis ſui addictus, vt ipſius monitis & exemplis in ſolidioris ſanctitatis ſtatu plebs deuota firmaretur. Cæterùm ea tempeſtate glorioſum valdè erat videre Eccleſiam Dei iucunda & ſecura pace floreſcere, tum propter illuſtriſſimi Principis Theodoſii religioſitatem & pietatem, tum quia Dominicarum ouium Paſtores Apoſtolicę tunc perfectioni proximantes greges ſuos verbo & exemplo amœniſſimè efficaciſſiméque paſcebant. Nam tunc temporis Eccleſiæ pręcipui doctores videlicet Sanctus Hieronymus, Sanctus Ambroſius, Sanctus Auguſtinus, & alij plures tanquam aſtra in cœlo radiantia, vitæ merito & ſapientię doctrina præfulgentes, Eccleſiæ Catholicę ſtatum magnificè extollebant; Sed & Beatiſſimus Martinus Turonenſis Archiepiſcopus, vitę integritate ac merito virtutum, nobiliſſimos quoſque, quos fama clarior commendabat, ſuperans, & vſque ad decimum nonum annum Pontificatus Domini Villicii perdurans, magnum decus Eccleſiæ, vt in eius Hymno canitur, auxit. At Reuerendus Pater Vilicius ſortis humanæ inclementia ex hac vitâ ſubtractus, & vt piè creditur in Angelicum tranſlatus conſortium inenarrabili fruitur gloriâ. Sedit autem annis viginti octo, ab anno 384. ab ann. 412. præſidentibus Romę Damaſo, Siricio, Anaſtaſio & Innocentio, qui decreuit pacis oſculum ad miſſas dari; Imperantibus Gratiano, Valentiniano, Theodoſio magno cum filiis eius Archadio & Honorio.

CAPVT XI.

De Auito vndecimo Biturigum Archiepiſcopo.

VNdecimus præfuit dominus AVITVS homo ſpectatæ virtutis, magnique apud Deum meriti. Hic Sacerdotium inculpabiliter adminiſtrauit decem & nouem annis. Quo quidem tempore (vt ait Sigibertus Gemblacenſis) Marcomiro filio Priami Ducis Francorum defuncto, Franci in commune deliberantes, vt & ipſi, ſicut aliæ gentes regnum haberent: Filium prædicti Marcomiri Pharamundum ſibi Regem ordinarunt anno Dominicæ Incarnationis quadringenteſimo ac vigeſimo. Claruit autem domnus Auitus ab anno 412. ad annum 431. ſub ſummis Pontificibus Innocentio, Zozimo, Bonifacio, & Cœleſtino; Imperantibus Honorio & Theodoſio Iuniore, necnon regni Francorum habenas ſtrenuiſſimè moderante memorato Pharamundo Rege primo.

CAPVT XII.

De Leone duodecimo Biturigum Archiepiſcopo.

DVodecimus præfuit Sanctus LEO vir profectò ſingulari ſapientia ſummus, necnon multis magnificiſque virtutum titulis honeſtatus. Temporibus ipſius prima Synodus à Francis celebrata, Turonis eſt habita. Cui ipſe interfuit cum Beato Perpetuo eiuſdem Turonenſis ciuitatis Archiepiſcopo, vbi multa vtilia pro tempore ordinata ſunt. Ea autem ſubiunximus, vt quantum ſtudij circa Eccleſiaſticę diſciplinæ cuſtodiam fuerit antiquis patribus euidenter agnoſcatur.

Seuerino viro clariſſimo Conſule ſub die xviij. Kalendarum Decembris, quùm ad ſacratiſſimam feſtiuitatem, quâ Domini Martini receptio celebratur in ciuitate Turonorum, beatiſſimi Sacerdotes, quorum ſubſcriptio ſubter adiecta eſt, veniſſent, neceſſariò crediderunt, vt quæ per longam incuriam in aliquo de rebus Eccleſiaſticæ diſciplinæ regula fuiſſet viciata, diffinitionem ſuam, quæ cum Patrum authoritate concordat, præſentis ſcripturæ emanatione firmarentur, non quæ prius illicitè commiſſa ſunt reuoluentes; ſed in poſterum, vniuerſorum vtilitati proſpicientes, vt ſecundùm Euangelica præcepta, & Apoſtolicam doctrinam, patrum ſtatuta ſeruantes, Eccleſia Dei pura & immaculata permaneat. *Capitulum primum.* Primo ergo loco Sacerdotes vel miniſtri Eccleſiæ de quibus dictum eſt, *vos eſtis lux mundi*, ita in omni ſancta conuerſatione ac Dei timore actus ſuos dirigant, vt & diuinæ poſſint placere clementiæ, & bonum fidelibus præbere exemplum. Quia ſicut væ eis interminatur, per quos nomen Dei blaſphematur, ita illi immortalitatis gloriam conſequentur, per quorum actum nomen Dei benedicetur. Si enim vniuerſis fidelibus ſecundùm Apoſtolicam doctrinam caſtitas cuſtodienda indicitur: vt qui habent vxores, ita ſint quaſi non habentes, quantò magis Sacerdotes Dei ac Leuitæ diuino mancipati altario cuſtodire debent, vt non ſolum cordis, verumetiam corporis puritatem ſeruantes, pro plebe ſupplicaturi, preces illorum ad diuinum mereantur introire auditum? Quia ſecundùm authoritatem Apoſtoli, qui in carne ſunt Deo placere non poſſunt: Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu. Et iterum: omnia munda mundis; coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum, ſed polluta eſt eorum mens & conſcientia. Quum ergò laico abſtinentia imperetur, vt poſſit orationi vacans & Deum deprecans exaudiri: quanto magis Sacerdotes vel Leuitæ, qui omni momento parati eſſe debent, in omni mundicia & puritate ſecuri, ne aut ſacrificium offerre, aut baptizare ſi id temporis neceſſitas popoſcerit, cogantur imparati aut immundi: Quòd ſi contaminati fuerint carnali concupiſcentiâ, quâ fronte excuſabunt, quo pudore vſurpabunt, quâ conſcientiâ, quo merito exaudiri ſe credunt? *Cap. ſecundum.* Et licet à Patribus noſtris è commiſſa authoritate id fuerit conſtitutum, vt quicunque Sacerdos vel Leuita filiorum procreationi operam dare fuiſſet conuictus, à communione Dominica abſtineret, nos tamen huic diſtrictioni moderationem adhibentes, & juſta conſtitutione mollientes, id decreuimus vt Sacerdos vel leuita coniugali concupiſcentiæ inhærens, vel filiorum à procreatione non deſiſtens, vel altiorem gradum non conſcendat, neque ſacrificia Deo offerre, vel plebi miniſtrare præſumat. Sufficiat his tantum, vt à communione non efficiantur alieni, ſed vt hæc valeant obſeruari, fomitem omnium vitiorum oportet abſcindi, Apoſtolo præcipiente, *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* Et quam graui ebrietas ſupplicio expietur, eadem Apoſtolica manifeſtat doctrina inter cetera dicens, *neque fornicatores, neque idolis ſeruientes, neque ebrioſos regnum Dei poſſeſſuros.* Si quis verò in omni officio Clericali Deo militans, ab ebrietate ſe non abſtinet, ſecundum ſtatus ſui ordinem competens in eum vindicta exerceatur. *Capitulum tertium.* Et quia nullum diabolo locum dari oportet, hoc præcipuè cuſtodiendum decreuimus, vt nullam Clerici cum extraneis fœminis habeant familiaritatem, ne vllum male loquendi vel ſentiendi hominibus aditum tribuant: Quia frequenter per hanc indecentem occaſionem contingit vt diabolus, qui inſidiatur ſicut leo in cubili ſuo, de ruina ſeruorum Dei exultet: ſi quis Clericus poſt interdictum Epiſcopi ſui, illicitis familiaritatibus extranearum fœminarum voluerit inhærere, à communione

habeatur alienus. *Capitulum quartum.* Et vt Clericus cui datur, &c. Si relicto officii ſui ordine, Laicam voluerit agere vitam, vel ſe militiæ tradiderit, excommunicationis pœna feriatur. *Capitulum quintum.* Qui verò ſe ſacratis Virginibus per coniunctionem nephandam miſcuerit: vel propoſitum profeſſæ religionis dereliquerit, vtrique à communione habeantur alieni. (*Quia ſi quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus*) donec reſipiſcentes à laqueo diaboli, à quo capti tenentur, ab ipſius voluntate ad auxilium pœnitentiæ reuertantur. *Capitulum vi.* Homicidis verò non communicandum, donec per confeſſionem pœnitentiæ, ipſorum crimina diluantur. *Cap. vij.* Si quis verò poſt acceptam pœnitentiam, ſicut canis ad vomitum, ita ad ſeculares illecebras derelicta, (quam profeſſus eſt pœnitentiâ) fuerit reuerſus à communione Eccleſiæ vel à communione fidelium extraneus habeatur. Quò facilius & ipſe compunctionem per hanc confuſionem accipiat, & alij eius terreantur exemplo. *Cap. viij.* De præſumptoribus etiam placuit obſeruari, vt ſi quis Epiſcopus in ius Fratris ſui, ſuam conatus fuerit inſerere poteſtatem, vt aut Diœceſes alienas tranſgrediendo terminos à patribus conſtitutos peruadat: aut Clericos ab aliis ordinatos, vel Sanctimoniales promouere pręſumat, ab vniuerſorum fratrum & conſacerdotum ſuorum communione ſe alienum efficiendum non dubitet. Quia Apoſtolo docente cognoſcimus nullam nos cum fratribus inordinatè ambulantibus, & non ſecundùm traditionem à Patribus conſtitutam poſſe habere participationem. *Capitulum ix.* Ordinationes verò illicitas, irritas denunciamus: niſi per ſatisfactionem, quæ ad pacem pertinent, componantur. *Cap. x.* Si quis verò Clericus abſque Epiſcopi ſui permiſſu derelictâ Eccleſiâ, ad alium ſe transferre voluerit locum, alienus à communione habeatur. *Cap. xj.* Et vt Clerici non abſque Sacerdotum ſuorum commendatione, ad alias prouincias ſiue ciuitates ambulare diſponant. *Cap. xij* Illud etiam ſecundum ſcripturarum authoritatem, vel Patrum conſtitutionem addendum credimus, vt ne quis Clericus, qui negotiandi ſtudium habere voluerit, vſuras accipiat, quia ſcriptum eſt, *Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram.* Et alio loco: *Et non defecit de plateis eius vſura & dolus.* Manifeſtum eſt enim beatitudinis non poſſe conſequi gloriam, qui à pręceptis diuinis deuiauerit. Et humilitatis noſtræ conſtitutio vt adiuuante domini miſericordia valeat cuſtodiri: ſancti ac beatiſſimi Sacerdotis Domini Martini, quæ Deo accepta eſt, obtinebit interceſſio. Confidimus enim Sacerdotum Domini conſenſu, diffinitionem noſtram firmandam, quæ cum patrum noſtrorum authoritate concordat. Subſcriptiones Epiſcoporum qui illic affuerunt. LEO Epiſcopus Bituricæ ciuitatis interfui & ſubſcripſi. Perpetuus Turonicæ ciuitatis interfui & ſubſcripſi. Germanus Epiſcopus Rothomagenſis ciuitatis interfui & ſubſcripſi. Euſebius Nannericę ciuitatis interfui & ſubſcripſi. Amandus Epiſcopus Cathalaunicæ ciuitatis interfui & ſubſcripſi. Arthemius Epiſcopus Rhedonicæ ciuitatis huic diffinitioni interfui & ſubſcripſi. Manſuetus Epiſcopus Britannorum ſubſcripſi. Iocundius Preſbyteri iuſſu Domini mei Venerandi Epiſcopi, quia ipſe non cerneret, ſubſcripſi. Thalaſſius peccator hanc diffinitionem dominorum meorum ab ipſis ad me tranſmiſſam in ciuitacula mea relegi, ſubſcripſi & conſenſi. Vides Lector quam ſanctè & purè antiqui ſancti patres procedebant in celebrandis ſuis conciliis. Vides etiam quam accuratè Eccleſiaſticam diſciplinam reformantes ſuis ſanctiſſimis ordinationibus vitia gregis reprimebant & virtutes inſeminabant Cæterùm vt ad Beatum Leonem Patriarcham noſtrum redeamus, ipſo in Cathedra Bituricenſis Eccleſiæ Præſidente, etiam tertia vniuerſalis Synodus apud Epheſum ducentorum Epiſcoporum numero celebrata eſt aduerſus Neſtorianam hæreſim, nec multò pòſt idem ſanctiſſimus Pontifex quum ſediſſet decem & ſeptem annis, laudabilis vitæ curſum felici concludens obitu, cœleſtia palatia cum Chriſto perenniter regnaturus conſcendit. Claruit autem ab anno 431. ad annum 448. Præſidentibus Romæ in Apoſtolica ſede Cœleſtino I. Sixto III. & Sancto Leone doctore eximio: Imperante tunc Theodoſio iuniore cum Valentiniano filio Placidię amitæ eiuſdem Theodoſij & regnante in Francia Clodione.

CAP.

CAPVT XIII.

De Palladio II. decimo tertio Biturigum Archiepiſcopo.

DEcimus tertius præfuit Sanctus PALLADIVS huius nominis ſecundus, vir equidem animi virtute ſpectabilis, ſapientia præditus, diuinâ lege exercitus, ſana doctrina præcipuus, longo aduerſus diabolum certamine probatus, experientiâ cautus, vitæque ſanctimoniâ clarus. Circa cuius Pontificatus exordium, Sanctus Germanus Autiſſiodorenſis, aſſumpto ſecum Beato Seuero Treuerenſi Epiſcopo, iterum in Britanniam profectus renaſcentem Pelagianam hæreſim conſopire fecit, teſte Sigiberto, in anno Domini 448. Item anno quinto Sacerdotij ipſius, quarta vniuerſalis Synodus ſexcentorum & triginta Epiſcoporum apud Calcedonem habita eſt. Vbi decretum fuit vt Sanctiſſima Domini noſtri IESV-Chriſti Maria non ſolum Chriſtotocos: ſed etiam Theotocos, id eſt, mater Dei credatur & appelletur, propter blaſphemias Neſtorij mentientis eam non Deum ſed hominem ſolummodo genuiſſe. Sequenti anno ciuitas Aurelianenſis meritis & intercesſionibus diui Aniani eiuſdem loci Epiſcopi, mirabiliter liberata eſt de manu Regis Attilæ crudeliſſimi tyranni. Nec multò pòſt, omnibus famoſius bellis fuit bellum, quod candidatus Sanctarum vndecim milium virginum exercitus bellauit, duce ſancta Virgine Vrſula, filia vnica Nothi nobiliſſimi Britannorum principis. Hoc etiam tempore beata Genouefa Virgo clariſſima Pariſijs multa ſanctitate floruit. Verum nunc vt ad noſtrum Palladium recurrat oratio, poſtquam ille præfuiſſet Eccleſiæ Buturicenſi tredecim annis, ab anno 448. ad annum 461. Viuendi finem fecit ſexto Idus Maij in Monaſterio Marc liaco Caturcenſis territorij, vt legitur in veteri Martyrologio Eccleſiæ Sancti Auſtregiſilli de Ciſtro, Apoſtolicam Sedem tenente præfato Leone viro Sanctiſſimo atque doctiſſimo: Imperantibus Theodoſio Iuniore, Marciano, & Leone primo, Regnantibus in Francia Merouco & Hilderico patre Clodouei, qui primus de Regibus Franciæ Chriſti fidem ſuſcepit.

CAPVT XIV.

De Eulodio decimo quarto Biturigum Archiepiſcopo.

DEcimus-quartus præfuit Dominus EVLODIVS. Vir iſte cùm eſſet cunctarum virtutum operator conſummatiſſimus, atque ſcientia & docendi efficacia præditus, non ſine multarum lucro animarum, curam egit paſtoralem, quo quidem tempore tanta ſtrages Chriſtianorum facta legitur per Euarigem Gothorum regem: vt deſolatis atque viduatis Eccleſijs paſtoribus, eodem Eulodio per laudabilis vitæ meritum (vt piè creditur) ad gaudia Paradiſi tranſlato beatus Sidonius Aruernenſis Eccleſiæ Epiſcopus, qui ad conſtituendum nouum antiſtitem (ſicut paulò pòſt dicetur) fuerat Bituris euocatus, ob defectum comprouincialium Epiſcoporum, coactus ſit alterius prouinciæ præſules conuocare, quemadmodum idem Sidonius teſtatur in epiſtolâ, quam direxit ad Agrecium Epiſcopum, vbi inter cætera, hoc etiam intulit. *Proinde, quæſo, vt officij mei nouitatem, pudorem, neceſſitatem ſpectatiſſimi aduentus tui ornes contubernio, tuteris auxilio, nec te (quanquam Senonæ caput es) inter hæc dubia ſubtraxeris intentionibus medendæ Aquitanorum, quia minimum refert quod nobis eſt in habitatione diuiſa prouincia: quando in religione cauſa contingitur: ijs accedit quod de vrbibus Aquitanicæ prouinciæ ſolum oppidum Aruernum Romanis reliquum partibus bella fecerint, quapropter in conſtituendo Bituricæ ciuitati antiſtite, prouincialium collegarum deficimus numero: niſi Metropolitanorum reficiamur acceſſu, &c.* Sed & prædicta lachrymabilis deſolatio Eccleſiarũ quanta fuerit, verba memorati Sidonij ad Baſilium Epiſcop. ſcribentis maniſeſtiùs indicant, quæ pro clariori notitia ſubdere neceſſarium duxi; *Et quod* (inquit) *fatendum eſt, præfatum Regem Gothorum Euarigem* (*quamquam ſit ob virium merita terribilis*) *non tamen tam Romanis eum quã legibus Chriſtianis inſidiaturũ paueſco. Propter quod diſcite Catholiciſtatus valetudinem occultã vt apertam,*

feſtinetis adhibere medicinam, Burdegala, Petragorij, Ratheni, Lemouices, Gabalitani, Eluſani, Vaſates, Conuenæ, & Auſcenſes, multòque iam maior numerus ciuitatum ſummis Sacerdotibus ipſorum morte truncatis, nec vllis deinceps Epiſcopis in defunctorum officia ſuffectis, per quos vtique minorum Ordinum miniſteria ſubrogabantur, latum ſpiritualis ruinæ limitem traxit. Quem ferè conſtat ſic per ſingulos dies morientium patrum proficere defectu, vt non ſolùm quoſlibet hæreticos præſentium, verùm etiam hæreſiarchas priorum temporum potuerit inflectere. Ita populos exceſſu Pontificum orbatos triſtis interſciſſæ fidei deſperatio premit: nulla in deſolatis cura Diœceſibus Parochijſque. Videas in Eccleſiis aut putres culminum lapſus, aut valuarum cardinibus auulſis, Baſilicarum aditus hiſpidorum veprium fruticibus obſtructos. Ipſa proh dolor! videas armenta, non modò ſemipatentibus iacere veſtibulis, ſed etiam herboſa viridantium altarium latera depaſci. Sed iam nec per ruſticas ſolum ſolitudo Parochias: ipſa inſuper vrbanarum Eccleſiarum conuenticula rareſcunt. Quid enim in fidelibus ſolatij ſupereſt, quando Clericalis non modò diſciplina, verumetiam memoria perit? Hæc & alia plura relatu digna eleganter & exquiſitè proſequitur idem author libro ſeptimo Epiſtolarum. Verùm ne plus æquo factâ digreſſione, iſtud opuſculum dilatemus hæc ipſa miſſa faciamus. Sedit autem idem Eulodius annis nouem ab anno 461. ad annum 470. Præſidentibus Romæ S. Leone, Hilario & Simplicio: Imperante Leone, & Regnante in Francia Hilderico I.

CAPVT XV.

De Simplicio decimo-quinto Biturigum Archiepiſcopo.

DEcimus quintus præfuit Sanctus Simplicius vir quidem ſecundùm ſæculi dignitatem nobilitate Senatória florens, ſed (quod nobilius eſt) fide & deuotione incomparabiliter pollens. Cuius vitam noſſe ſi cupias, legito ſeptimum librum Epiſtolarum Sidonij Apollinaris Aruernenſis Eccleſiæ Epiſcopi viri eruditione clariſſimi, atque inter cæteros celebratiſſimi. Tamen ne tuam ſedulitatem, Candide Lector, penitus anxiam & vacuam remittamus, pauca quædam obiter lectioni inſeremus, quæ ex ipſius Sidonij ad Eufronium ſcribentis epiſtola excerpſimus. *Quia* (inquit) *Simplicium ſpectabilem virum, Epiſcopum ſibi flagitat populus Biturix ordinari, quid ſuper tanto debeam negotio facere decernas. De quo tamen Simplicio ſcitote narrari plurima bona, atque ea quidem à plurimis bonis. Quæ teſtimonia mihi gratioſa iudicabantur. At poſtquam æmulos eius nihil vidi ampliùs quam ſilere, atque eos maximè, qui fidem fouent Arianorum, neque quippiam nominato licet necdum noſtræ profeſſionis illicitum opponi animum aduerti, exactiſſimum virum poſſe cenſeri. De quo quiſquis malus loqui, bonus tacere non poteſt, &c.* Sed & partes vtiles orationis quam ipſe Sidonius de eodem Simplicio habuit Bituris ad populum huc adferre operæ precium eſt. *Refert hiſtoria ſecularis, dilectiſsimi, quendam Philoſophorum diſcipulis aduenientibus priùs tacendi patientiam, quam loquendi monſtraſſe doctrinam, & ſic incipientes quoſque inter diſputandum conſectaneorum Cathedras mutum ſuſtinuiſſe quinquennium, vt etiam celeriora quorumpiam ingenia non liceret ante laudari, quàm liceret agnoſci; Ita fiebat vt eoſdem poſt longam taciturnitatem locutos quiſquam audire cæperat, non taceret. Quia donec ſcientiam natura combiberit, non maior eſt gloria dixiſſe, quod noueris, quàm ſiluiſſe quod neſcias. At nunc mediocritatem meam manet longé diuerſa conditio, cui per ſuſpicioſas voragines, & flagitiorum volutabra gradienti profeſsionis huiuſce pondus impactum eſt. Et priuſquam vllis bonorum reddam diſcentis obſequium, cogor debere cæteris docentis officium. Adiicitur huic impoſsibilitati pondus pudoris, quod mihi peculiariter paginæ decretalis oblatu Pontificis eligendi mandaſtis arbitrium.*

Poſt hæc dum idem author plura alia fuiſſet proſecutus, hæc etiam quæ ſubiunximus intulit dicens; *Sanè id liberiùs dico: De multitudine circunſtantium multos Epiſcopales eſſe: ſed totos Epiſcopos eſſe non poſſe. Et cum ſinguli diuerſorum chariſmatum proprietate potiantur, ſufficere omnes ſibi, omnibus neminem. Si militarem dixero fortè perſonam, protinus in hæc verba conſurgitur; Quia de ſeculari profeſſione*

tranſlatus eſt, ideo ſibi aſſumere Metropolitanum de religioſa congregatione diſſimulat, natalibus turget, dignitatum faſtigiatur inſignibus, contemnit pauperes Chriſti. Quapropter impræſentiarum ſoluam quam non tam bonorum charitati, quàm maledicorum ſuſpicioni debeo fidem. Viuit Spiritus Sanctus omnipotens Deus noſter, qui Petri voce damnauit Simonem magum cùm opinaretur gratiam benedictionis precio ſeſe poſſe mercari. Nec eum, quem vobis opportunum cenſui, nec pecuniæ fauere, nec gratiæ. Sed ſtatu ſatis ſuperque trutinato perſonæ, temporis, prouinciæ, ciuitatis, virum in cuius conſequentibus raptim vita replicabitur, compertiſſimum credidiſſe. Benedictus Simplicius hactenus veſtri, iamque abhinc noſtri (modò per vos Deus annuat) habendus ordinis comes, ita vtrique parti vel actu, vel profeſſione reſpondet, vt & reſpublica in eo quod admiretur, & Eccleſiam poſſit inuenire quod diligat. Si *natalibus ſecunda reuerentia eſt*, quia & hos non omittendos Euangeliſta monſtrauit: nam Lucas laudationem Ioannis aggreſſus, præſtantiſſimum computauit quod Sacerdotali de ſtirpe veniebat, & nobilitatem vitæ prædicaturus, priùs tamen extulit familiæ dignitatem, *parentes ipſius aut Cathedris, aut tribunalibus præſederunt. Illuſtris in vtraque conuerſione proſapia aut Epiſcopus floruit, aut Præfectus. Ita ſemper huiuſce maioribus aut humanum, aut diuinum dictare ius vſui fuit. Si verò perſonam ſuam tractatu conſiliſiore penſemus, inuenimus illam tenere iſtic inter ſpectabiles principes locum.* Si *annos ipſius computaremus, habet efficaciam de iuuentute, de ſenectute conſilium.* Si *literas vel ingenium conferamus, certat naturæ doctrina; Si humilitas requirenda eſt, cuiuis clerico, peregrino, minimo maximóque etiam ſuprà ſufficientiam offertur, & ſuum ſæpius panem ille potius qui non erat redditurus agnouit: Si neceſſitas arripiendæ legationis incubuit, non ille ſemel pro hac ciuitate ſtetit ante pellitos Reges, vel ante principes purpuratos. Si ambigitur quo magiſtro rudimentis fidei fuerit imbutus, vt prouerbialiter loquar, domi habuit vnde diſceret: Poſtremò iſte eſt ille, chariſſimi, cui in tenebris ergaſtularibus conſtituto, multiplicìter obſerata barbarici carceris diuinitus clauſtra patuerunt. Iſtum, vt audiuimus, tam ſocero quam patre poſtpoſitis ad Sacerdotium duci oportere vociferabamini. Quo quidem tempore, plurimum laudis demum retulit, quando honorari parentum maluit dignitate quam propria. Pœnè tranſieram quod præteriri non oportuerat. Sub Moyſe quondam, ſicut Pſalmographus ait, in diebus antiquis vt tabernaculi fœderis forma conſurgeret, totus Iſrael in heremo ante Bezelebelis pedes oblatitij ſymbolum coacervauit impendij, Salomon deinceps vt templum ædificaret in Solymis ſolidas populi vires in opere concuſſit, quamuis Paleſtinorum captiuas opes, & circumiectorum regum tributarias functiones auſtralis reginæ Sabbatis gaza cumulauerit. Hic vobis Eccleſiam iuuenis, miles, tenuis, ſolus, adhuc filiusfamilias, & iam pater extruxit, nec illum à propoſita deuotione ſuſpendit vel tenacitas ſenum, vel intuitus paruulorum, & tamen fuit morum factura quæ taceret. Vir eſt namque, ni fallor, totius popularitatis alienus. Gratiam non captat omnium, ſed bonorum, non indiſcreta familiaritate viliſcens, ſed examinata ſodalitate precioſus, & bono viratu æmulis ſuis magis prodeſſe cupiens quam placere, ſeueris patribus comparandus, qui iuuenum filiorum non tam cogitant vota quam commoda. In aduerſis conſtans, in dubiis fidus, in proſperis modeſtus, in habitu ſimplex, in ſermone comis, in contubernio æqualis, in conſilio præcellens. Amicitias probatas enixè expetit, conſtanter repetit, perenniter ſeruat: inimicitias indictas honeſtè exercet, tardè credit, celeriter deponit, maximè ambiendus, quia minime ambitioſus. Non ſtudet ſuſcipere Sacerdotium, ſed mereri. Dicet mihi aliquis, vnde tibi tam citò tanta de illo comperta ſunt? Cui reſpondeo. Priùs noui Bituriges quam Biturigas, multos in itinere, multos in commilitio, multos in contractu, multos in tractatu, multos in ſua, multos in noſtra peregrinatione cognoſcimus. Plurima notitiæ dantur, & ex opinione compendia, quia non tam paruos terminos poſuit natura famæ, quàm patriæ. Quocirca ſi vrbium ſtatus non tam murorum ambitu, quam ciuium claritate taxandus eſt, non modo primum qui eſſetis, ſed vbi eſſetis agnoui. Vxor illi de Palladiorum ſtirpe deſcendit, qui aut literarum aut altarium Cathedras cum ſui Ordinis laude tenuerunt. Sanè quia perſona matronæ verecundam & ſuccinctam ſui exegit mentionem, conſtanter aſtruxerim reſpondere illam fœminam Sacerdotijs vtriuſque familiæ vel vbi educta creuit, vel vbi electa migrauit, filios ambo bene & prudenter inſtituunt, quibus comparatus pater, inde felicior incipit eſſe quia vincitur. Et quia ſententiam paruitatis meæ in hac electione valituram eſſe indicaſtis, ſiquidem non eſt validius dicere ſacramenta quam ſcribere, in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, Simplicius eſt, quem prouinciæ noſtræ Metropolitanum, ciuitatis veſtræ ſummum Sacerdotem fieri debere pronuncio. Vos autem de viro, de quo loquimur, ſi nouam ſententiam meam ſequimini, ſecundùm veſtram veterem conſonate.* Ecce Sidonius ille

* *

totius flos eloquentiæ, virtutibus pariter & doctrina illuſtris, quàm ſincerè, quàm grauiter, quámque exactè oratoriis pigmentis excoluit vitam, mores, & res egregiè geſtas viri iſtius nobiliſſimi: Qui nimirum. Simplicius ſi tanta adhuc iuuenis, adhuc miles, adhuc inconſus operatus eſt: quanta (quæſo) inde factus Pontifex egiſſe æſtimandus eſt à nobis? Denique ille ſummi Sacerdotij ordinatione ſuſceptâ, & coniuge in ſororem commutata, non minus caſtitatis quam religionis exemplo exiſtens venerabilis, clementi ſatis & miti affectu ſe tamquam pium patrem & paſtorem exhibebat ſubiectis. Sed heu! hunc ſortis humanæ inclementia maturiùs mundo ſubtraxit, ſecundùm illud Sapi. 4. *Iuſtus ſi morte præoccupatus fuerit in refrigerio erit, &c.* Huius glorioſi Præſulis ſacratiſſimum corpus debitâ cum veneratione conditum fuit in Eccleſia de Caſtro, vbi digno honore aſſeruatur. Quam quidem Eccleſiam (vt ſuperiùs dictum eſt) idem Pontifex Simplicius dicitur propriis extruxiſſe impenſis. Verum quia poſtmodum ſanctus Auſtregiſillus adunatis ſecum multis religioſis viris, Monaſterium illic conſtituit: ac eandem Baſilicam ædificiis ampliauit, dotauit redditibus, multis priuilegiis & gratiis muniuit, & (quod his præſtantius eſt) precioſo ſui corporis theſauro amplificè ditauit: conſtat eam ex ipſius vocabuli appellatione fuiſſe vulgariter denominatam. Sedit autem Sanctus Simplicius annis ſeptem & tribus menſibus ab anno 470. ad annum 477. præſidente Romæ Simplicio: Imperantibus Leone & Zenone, atque regnante in Francia ſupradicto Hilderico.

CAPVT XVI.

De Thetradio decimoſexto Biturigum Archiepiſcopo.

DEcimus ſextus S. THETRADIVS ſacerdotij apicem geſſit, vir vtique in ſcripturis diuinis nobiliter exercitus, prudentiâ quoque ſingulariter ornatus. Huius meminit memoratus Sidonius in epiſtolis, eum appellans meraciſſimum ſcientiæ fontem. Tunc temporis Sanctus Marianus Monachus apud Spinolaium vicum ſummâ mentis integritate florebat; Ad quem Reuerendiſſimus Patriarcha Thetradius accedere dignatus (ſicuti refert Gregorius Turonenſis) oratorium eius ſacerdotali benedictione ſolemniter conſecrando dedicauit. Sed quum eundem beatus Pontifex preſbyteratus honore vellet inſignire, eique certam pecuniæ ſummam charitatiuè offerret; ille hæc omnia prorſus reſpuens humiliter reſpondit, ſe vaſtam ſolitudinem non propter ſæculi diuitias aggregandas, ſed propter paupertatem, quâ regnum Dei promereretur, acquirendam expetiſſe. Cæterum Præſul hic digniſſimus florentiſſimè agens decimum ſui Pontificatus annum, intereſſe curauit primæ Synodo Aurelianenſi, Epiſcoporũ triginta trium, quorum iſta ſunt nomina, vt ſcribit Petrus Crabbe Conciliorum Generalium atque Prouincialium digeſtiſta, *Thetradius Bituricenſis Metropolis*, Licinus Turonenſis metropolis, Gildardus Rothomagenſis metropolis, Cyprianus Burdegalenſis metropolis, Leontius Tholoſanus metropolis, Thetradius Auſciorum, Auentinus Dinienſis aliâs Dignenſis metropolis, Eufraſius Aruernen. Eraclius Pariſiacenſis, Adelfius Rauracen. Theodoſius Autiſſiodorenſis, Boëtius Cadurcenſis, Chronopius Petragoricenſis, Camilianus Treeaſſinus, Euſebius Aurelianen. Edibius Ambianen. Euſtorchius Andegauenſis, Epiphanius Nanneticen. Geſtilius Vaſenſis, Quintianus Ruthenen. Leontius Conſtantienſis, Lupicinus Engoliſmenſis, Lithardus Lexouienſis, Lupus Sueſſionen. Leuanianus Siluanectenſis, Mauricius Ebroicen. Melanius Redonen. Modeſtus Veneten. Melanius Viromandenſis, Nepus Abrincen. Petrus Xantonen. Principius Cenomanenſis, Sophronius Nouiomenſis, & alij. Hanc Synodum ſcribit Sigibertus incidiſſe in annum Dominicæ Incarnationis 512. Sed Ioannes des Cortils longè aliter rem digerit in Mari hiſtoriarum capitulo 24. §. 3. libri primi de Origine Francorum, quin & Iacobus Bergomen. in ſupplemento Chronicorum aſſerit eandem Synodum fuiſſe celebratam anno ſalutis humanæ 488. Quibus certè libentiùs accedo, quòd conſtet tunc temporis claruiſſe ſupradictum Thetradium Bituricenſem, interfuiſſeque memoratæ Synodo, non autem vixiſſe vſque ad annum, quo ſicuti diximus narrat Sigibertus primùm apud Aurelianos conueniſſe ſanctos Patres; Canones verò eiuſdem Concilij hic inſerere pro ſuperuacaneo habui, idcirco quòd cum decretis

Generalium Conciliorum impreſſioni traditi ſunt. Sedit autem venerabilis Patriarcha Thetradius decem & nouem annis ab anno 477. ad ann. 496. præſidentibus Romæ Simplicio, Felice II. Gelaſio, Anaſtaſio, & Symmacho, Imperantibus Zenone, & Anaſtaſio, Regnantibus Hilderico & Clodoueo magno, qui primus Regum Francorum fidem Chriſti ſuſcepit.

CAPVT XVII.

De Roricio decimo ſeptimo Biturigum Archiepiſcopo.

DEcimus ſeptimus præfuit Dominus RORICIVS vir inſigniſſimus, qui poſtquam primam Aquitaniæ ſedem tenuiſſet annos duodecim excedens à ſæculo, collectus eſt ad Patres, anno Domini quingenteſimo ſeptimo. Claruit autem ab anno 496. ad annum 508. præſidente Romæ Symmacho, Imperante Anaſtaſio, & fœliciter regnante in Francia ſupradicto Clodouæo Chriſtianiſſimo.

CAPVT XVIII.

De Siagrio decimo octauo Biturigum Archiepiſcopo.

DEcimus octauus præfuit Dominus SIAGRIVS vir, moribus, continentia, & eruditione præcipuus. Anno Pontificatus eius ſeptimo Chriſtianiſſimus Rex Clodoueus regno Francorum per omnes Gallias dilatato, nec-non ipſo legitimè & pacificè confirmato, moritur ac ſepelitur Pariſiis in Baſilicâ diuæ Genouefæ, quam ipſe & Regina Clotildis ædificauerant in memoriam ſancti Petri Apoſtoli. Sedit verò idem Dominus Siagrius decem & nouem annis ab anno 508. ad annum 527. ſub ſummis Pontificibus Symmacho, Hormiſda, & Ioanne primo, Imperantibus Anaſtaſio, & Iuſtino ſeniore, Regnante in Francia Clodoueo magno, & poſt eum quatuor filiis eius ſimul regnantibus, videlicet Theoderico, Clothario, Clodomire, & Hildeberto, ſeu Childeberto.

CAPVT XIX.

De Humato decimo nono Biturigum Archiepiſcopo.

DEcimus nonus præfuit Sanctus HVMATVS vir genere, pietate, & doctrina inſigniſſimus. Cuius Pontificatus anno primo accidit Bituris celeberrimum illud miraculum de puero Iudæo, quem glorioſiſſima virgo Maria Dei genitrix eripuit de medio fornacis ardentis, quemadmodum tradunt veteres annales, & Petrus Roſſetus refert in hæc verba dicens. Apud Bituriges puer quidam fuit corporis & animi præſtantiâ admodum inſignis, Iudæo patre Vitreario natus, & pueris Chriſtianis familiariter vſus, atque à patre flagellis perſæpe cæſus, quod Chriſtianorum conſuetudine nequaquam vti deſineret: Is enim ſemper eiſdem inhærens cœptis, in die Paſchæ cum pueris Chriſtianis, quos potiſſimum amabat, ad ædem ſacram proficiſcitur, cui placidè ante aras aſtanti, virginis Mariæ effigies ſubriſit, cuius pulchritudine ſupra modum puer oblectatus, ad aram properat, atque ſacratiſſima Euchariſtia ſuppliciter veſcitur, lætúſque domum repetit. Poſtquam illum pater ſacratiſſimo Euchariſtiæ cibo vſum fuiſſe comperit: è veſtigio eum crudeliſſimè pugnis cæſum in flagrantem fornacem coniecit, cui ſtatim diuinam opem implorantí mitiſſima Dei Mater virgo Maria ſuccurrit: atque illum albo panniculo protegit, interea ſæuiſſimi Iudæi vxor caſum filij maximè dolens, foras egreditur, per vicos, per compita vociferatur, eiulátque, qua quidem voce ingens Chriſtianorum manus collecta ad domum atrocis Iudæi confluit; Ad quam quum omnes perueniſſent: ſubitò puerum in mediis ignibus illæſum leniter quieſcere conſpiciunt. Ille verò populi ſtrepitu excitus fornace celeriter egreditur, atque cunctis admirantibus incolumem

ſeſe oſtentat. Populus verò apprimè iratus ſceleratiſſimum patrem in fornacem truſit, mox ille ignibus correptus, ſtatim mortem oppetit, eiúſque cadauer in cineres effluxit. Proinde puerum Sanctus Pontifex Humatus omnium primus interrogat, puer quidem virginem Mariam apud populum commendans, vt facta ſunt omnia, commemorat, poſthac domum Iudæi ciues funditus euertunt, atque in eodem loco (quem Furnum-calidum ob hoc nunc vſque Bituri vocant) templum Virgini Mariæ condunt. Extat opus ſatis egregium à memorato Roſſeto ſuper hac re editum carmine heroïco. Iiſdem temporibus ſanctiſſimus Benedictus Abbas Italicus diuino illuſtratus ſpiritu, Monachorum regulam ſermone luculentam, diſcretione præcipuam (beato Papâ Gregorio aſtipulante) compoſuit, cuius mentionem non præteriſſe operæ pretium fuit, idcirco quòd ex clariſſimo Ordine ipſius plures tum ſanctitate, tum ſcientia inſignes viri emerſere, qui dignè ac laudabiliter Bituricenſem rexerunt Eccleſiam. Cæterùm glorioſus Pontifex Humatus quum erga pietatis opera, peruigili ſollicitudine infatigabiliter inſiſteret: atque indeſinenter diuinorum meditationi librorum inhæreret: ac etiam beatitudinem æternam, intimæ ſpeculationis ſerenitate iugiter contemplaretur: ad felicem terminum tota animi viuacitate feſtinans, non plus quàm quatuor annis ſummo functus ſacerdotio, è vita excedit Angelorum ſociandus choris. Claruit ab anno 527. ad annum 531. præſidentibus Romæ Bonifacio & Ioanne II. Imperantibus Iuſtino ſeniore, & Iuſtiniano. Regnantibus in Francia Clothario, Theoderico & Childeberto ſeniore.

CAPVT XX.

De Honorato I. vigeſimo Biturigum Archiepiſcopo.

VIgeſimus præfuit Sanctus HONORATVS vir doctrinâ, moribus, & vitâ præcipuus. Iſte (quemadmodum refert Petrus Crabbe in libro Conciliorum, præſedit ſecundæ Synodo Aurelianis habitæ anno Domini 536. Regnante Childeberto Clodouei magni filio, cui etiam affuerunt hij Sancti Patres, Flauius Archiepiſcopus Rothomagenſis, Iniurioſus Archiepiſcopus Turonenſis, Iulianus Archiepiſcopus Viennenſis, Orbatus Preſbyter pro Leone Archiepiſcopo Senonenſi, Proculeanus Archiepiſcopus Auſcienſis, Laurentius Preſbyter pro Gallo Aruernenſi Epiſcopo, Suſtratius Epiſcopus Caturcenſis, Emilius Epiſcopus Pariſienſis, Aſpaſius Epiſcopus Meldenſis, Agrippinus Heduorum Epiſcopus, Cronopius Epiſcopus Petragoricenſis, Calixtus Epiſcopus ...... Clarentius Epiſcopus .. .. Eleutherius Epiſcopus Autiſiodorenſis, Ætherius Epiſcopus Carnotenſis, Eumerius Epiſcopus Nannetenſis, Euſebius Epiſcopus ,....... Importunius Epiſcopus .... Innocentius Epiſcopus ...... Leoncius Epiſcopus Aurelianenſis, Lupicinus Epiſcopus Engoliſmenſis, Lauto Epiſcopus Conſtantienſis, Marcus Epiſcopus .... Marcellus Epiſcopus....... Perpetuus Epiſcopus Abrincenſis, Præſidius Epiſcopus Conuenarum, Paſſiuus Epiſcopus Sagienſis, Eladius Preſbyter pro Sebaſto Epiſcopo .... Aſclepius Preſbyter pro Adelphio Epiſcopo Rauracenſi, Præſidonius pro Artemio Epiſcopo. Cæterum ab eiſdem Sanctis Patribus ea, quæ ſequuntur, inter cætera ordinata ſunt. Nullus Epiſcopus de quibuſlibet cauſis, vel Epiſcoporum ordinationibus: cæterorúmque Clericorum aliquid præſumat accipere. Quia Sacerdotem nefas eſt cupiditatis venalitate corrumpi. Si quis autem Sacerdotium per pecuniæ nundinum execrabili ambitione quæſierit, abiiciatur vt reprobus, quia Apoſtolica ſententia donum Dei eſſe præcipit pecuniæ trutina minimè comparandum. Item, nullus Clericorum ſine permiſſione Epiſcopi ſui, cum ſecularibus habitare præſumat: quod ſi preſumpſerit, ab officij communione pellatur. Item, Clerici, qui officium ſuum implere deſpiciunt, aut vice ſua ad Eccleſiam venire detractant, loci ſui dignitate priuentur, &c. Multa alia fuere illic pro tempore decreta, quæ breuiandi ſtudio prætermus, eo quod apud Petrum Crabbe conſtet ea omnia haberi. Cæterùm hoc in loco notandum quod numerus annorum Pontificum Biturigenſium huc vſque integrè perductus, in ſequentibus plerumque adeò corruptus inueniebatur in antiquo catalogo: vt ipſum liquidum emendare, ire per extenſum funem minus fuerit operoſum. Siquidèm dictus Honoratus legitur

in eodem veteri catalogo pręfuiſſe Bituricenſi Eccleſiæ xj. annis, & poſt illum alter Honoratus annis quatuordecim, ſed & Archadius XXIX. annis præfuiſſe inuenitur, ſed hoc inſcitiæ vitio effectum eſt, nam ſi primus Honoratus (quem conſtat cœpiſſe anno domini 531.) Pontificatum tenuiſſet vndecim annis, vtique perueniſſet vſque ad annum dominicæ incarnationis 540. quo iam ſanctus Archadius (vt aliquanto poſtea docebitur) cathedram Bituricenſem conſcenderat, nec locus inter ipſum & memoratum Honoratum remanſiſſet, quo Honoratus ſecundus locari potuiſſet; Item eiuſdem Archadij tempus prorelaretur vſque ad annum ſalutis 58 quo (vt etiam ſuo in loco perſpicuum fiet) Remigius poſt ipſum Archadium, Deſideratum, Probianum, & Felicem, in Pontificalibus agebat, conſtat igitur luce clarius multò plures annos mendaciter additos fuiſſe Honorato primo, item Honorato ſecundo, & Archadio, quàm ipſi in paſtoralis curæ regimine peregerint. Vt ergo (potiorum ſaluo iudicio) numerus annorum qui excedit, poſſit ad perpendiculum emendari, & ratio concurrentium temporum facile cognoſci: operę pretium eſt ordine retrogrado ſubſcribere Archadio annos quinque, Honorato ſecundo tres, & Honorato primo ſex dumtaxat. Hic autem claruit ab ann. 531. ad 537. præſidentibus Romæ in ſede Apoſtolica Ioanne II. Agapito, Siluerio, & Vigilio, Imperante Iuſtiniano, qui libros legum Romanarum abreuiauit in vno volumine, quod Iuſtinianæum vocatur; Tunc quidem tripartitum erat regnum Francorum, Theodoberto, Clotario, & Childeberto.

CAPVT XXI.

De Honorato, vt volunt, huius nominis II. vigeſimo-primo Biturigum Archiepiſcopo.

Vigeſimus primus præfuit S. HONORATVS huius nominis ſecundus, vir ſapientiſſimus atque ſumma virtutum integritate reuerendus. Iſte quemadmodum habetur in decreto magno diſtinctione decima ſexta, capitulo, ſexta Synodus, quod quidem fuſiùs deſcribit Petrus Crabbe in libro Conciliorum, apud Aruernam ciuitatem conuocatis ſanctis præſulibus Flauio Remenſium Archiepiſcopo, Gallo Claromontenſi Epiſcopo, Gregorio Lingonenſi Epiſcopo, Hilario Gabalitanenſi Epiſcopo, Ruricio Lemouicenſi Epiſcopo, Nicetio Treuerenſi Epiſcopo, Deuterio Loteuenſi Epiſcopo, Dalmacio Rutenenſi Epiſcopo, Lupo Cathalaunenſi Epiſcopo, Domiciano Tungrorum (quod eſt Traiectum) Epiſcopo, Venantio Veronenſi Epiſcopo, Grammatio Metenſi Epiſcopo, Deſiderato Virdunen. Epiſcopo, & Superio Auenticorum Epiſcopo, Synodum agens, hæc inter cetera ordinari curauit, huiuſmodi præfatione habita, apud Eccleſiam Aruernam, ſub die ſexto iduum Nouembris, anno Domini quingenteſimo trigeſimo nono, quum in Dei nomine congregante ſpiritu ſancto, conſentiente Domino glorioſiſſimo pioque Rege Theodoberto ſancta Synodus conueniſſet: ibique flexis genibus in terram, pro Rege, pro eius regno, & longæuitate vitæ, & pro populo Dominum deprecaremur, vt qui nobis congregationis tribuerat poteſtatem, regno eius Dominus noſter felicitatem tribueret, Imperium regeret, & in iuſtitia gubernaret, in Eccleſia ex more conſedimus, inſpectiſque canonibus, id nobis rationabile viſum eſt, vt quamuis Eccleſiaſticæ regulæ penè omnia comprehendant: quædam tamen vel adderentur noua, vel repeterentur antiqua.

Igitur placuit imprimis, vt quotiens ſecundùm ſtatuta patrum, ſancta Synodus congregatur, nullus Epiſcoporum aliquam prius cauſam ſuggerere audeat, quam ea quæ ad emendationem vitæ, ad ſeueritatem regulæ, ad animæ remedium pertinent, finiantur.

Placuit etiam vt ſacrum quis Pontificij honorem non votis quærat, ſed meritis, nec diuinum videatur munus comparare rebus, ſed moribus, atque eminentiſſimæ dignitatis apicem omnium conſcendat electione, non paucorum fauore.

Sit in eligendis ſacerdotibus cura præcipua, quia irreprehenſibiles eſſe conuenit, quos præeſſe neceſſe eſt corrigendis. Diligenter itaque quiſque inſpiciat prædium dominici gregis, vt ſciat quod meritum conſtituendi deceat eſſe paſtoris. Epiſ-

copatum ergo deſiderans electione clericorum vel ciuium, conſenſu etiam Metropolitani eiuſdem prouinciæ Pontifex ordinetur, non patrocinia potentum adhibeat, non calliditate ſubdolâ ad conſcribendum decretum alius hortetur præmiis, alius timore compellat. Quod ſi quis fecerit, Eccleſiæ cui indignus præeſſe cupit, communione priuabitur. Item ſi quis cuiuſcumque Eccleſiæ munuſcula quælibet, qualibet ſub ſacramenti ſcripturâ collata, nefariâ calliditate fraudauerit, inuaſerit, retinere tentauerit, atque ſuppreſſerit, & non ſtatim à ſacerdote commonitus, collata reddiderit, ab Eccleſiæ Catholicæ communione pellatur.

Item Epiſcopus, preſbyter, atque Diaconus tam ſancta conſcientia reſplendeant, vt effugiant improbitatem actuum, maledicorum obloquia, & teſtimonium in ſe diuinum implere contendant, quo Dominus ait: *Sic luceat lumen veſtrum coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt*, igitur authoritate canonica, aliqua menſura in ea conſtitutione ſanximus, vt fugiatur ab his extranearum mulierum culpanda libertas, & tantum cum auiâ, matre, ſorore, vel nepte (ſi neceſſitas compulerit) habitent, in cubiculò etiam horum, atque cellario, vel familiari quolibet ſeruitio, neque ſanctimonialis vlla, neque extranea mulier, neque ancilla vllomodo admittatur. Quod ſi quis præceptorum Dei immemor crediderit contemnendum, ſciat ſe authoritate canonica, communionis ſine dubio iacturam ſubire. Quòd ſi antiſtes culpam hanc in preſbytero aut diacono ſuo diſtringere canonico rigore noluerit, ipſe ſeueritate ſententiæ feriatur, &c. Hæc ſunt quæ à beatiſſimo patre Honorato referuntur fuiſſe conſtituta apud Aruernum oppidum (qui Clarus mons dicitur) per quæ ad poſteros multa manauit vtilitas. Ipſe verò rexit Bituricenſem Eccleſiam tribus dumtaxat annis ab anno 537. ad 540. ſub ſummo Romanorum Pontifice Vigilio, Imperante Iuſtiniano, & regnantibus in Francia, Clotario primo, Childeberto, & memorato Theodoberto.

CAPVT XXII.

De Arcadio vigeſimoſecundo Biturigum Archiepiſcopo.

VIgeſimus ſecundus præfuit S. ARCHADIVS vir cum nobilitate, tum ſanctitudine inſigniter venerabilis. Hic interfuit Concilio Aurelianenſi tertio, quod inter initia Pontificatus eiuſdem videlicet anno regni Childeberti ſenioris vigeſimo ſexto, die quarto nonarum Martij, celebratum eſt, authore ſancto Albino Andegauenſi Epiſcopo, vt habetur in decreto magno, diſtinctione decima ſexta, cap. Sexta ſynodus, &c. Huic autem ſynodo interfuere & hi ſancti Patres, Lupus Lugdunenſis metropolitanus Epiſcopus, Flauius Rothomagen. Archiepiſcopus, Leo Senonenſ. Archiepiſcopus, Agrippinus Eduorum Epiſcopus, Patagatus Viennenſis Archiepiſcopis, Antoninus Aurelianen. Epiſcopus, Arthemius Carnoten. Epiſcopus, Æmelius Pariſiorum Epiſcopus, Leucadius Trecaſſinenſis Epiſcopus, Lauto Conſtantinenſis Epiſcopus, Licinius Ebroicen. Epiſcopus, Placidus Matiſconen. Epiſcopus, Theobaldus Lexouien. Epiſcopus, Vrſulus Gratianopolitanæ Eccleſiæ Epiſcopus, Campanus preſbyter directus ab Iniurioſo Turonenſi Archiepiſcopo, Anolus preſbyter directus ab Agricola Cabilonenſe Epiſcopo, Marcelianus directus ab Eumerio Nannetenſ. Epiſcopo, Paſſiuus Sagienſis Epiſcopus, Ruſticus Niuernenſis Epiſcopus, Eleutherius Autiſſiodorenſis Epiſcopus, Euantius Preſbyter directus à Gallo Aruernenſi Epiſcopo, Vedaſtus Preſbyter directus à Perpetuo Abrincenſi Epiſcopo, Vincentius Preſbyter directus à Suſtratio Cadurcenſi Epiſcopo. In veterum memoriis leguntur hæc ab eiſdem Sanctis Patribus fuiſſe ſtatuta.

Nullus ex Laïcis ante annualem conuerſionem vel ætatem legitimam, id eſt viginti quinque annorum, Diaconatus, & triginta Preſbyter ordinetur, ita tamen ne aut duarum vxorum vir, aut renuptæ maritus, aut qui publicè aliquando arreptus ſit, ad ſupradictos Ordines promoueatur, &c.

Si quis Clericus furtum aut falſitatem admiſerit, (quæ capitalia etiam ipſa ſunt crimina) communione conceſſa, ab ordine degradetur. De periurio verò id cenſuimus obſeruandum, vt ſi quis Clericus in cauſis quæ ſub iureiurando finiendæ ſunt præbuit iuramenta, & poſt rebus euidentibus detegitur peieraſſe, biennij tempore

tempore à communione pellatur. De agellis verò, ceteriſque facultatibus Eccleſiaſticis à Sacerdotibus non alienandis, nec per contractus inutiles obligandis, priorum canonum ſtatuta ſeruentur vt nobis per nullos contractus res Eccleſiaſticas alienare, aut inutiliter liceat obligare. Ea etiam quæ de rebus Eccleſiaſticis ab anteceſſoribus alienata vel quibuſcunque inſtrumentis inutiliter in diſpendium Eccleſiæ obligata noſcuntur, & intra trecennaria tempora repetitio ſuppetit, quæ acta ſunt ſuffragante iuſtitia per publicum, aut clericorum iudicium reuocentur. Item quia perſuaſum eſt populis die Dominico cum caballis & bobus & vehiculis itinerare non debere, neque vllam rem ad victum præparare, vel ad rationem domus vel hominis pertinentem nullatenus exercere (quæ res ad Iudæam magis quàm ad obſeruantiam Chriſtianam pertinere probatur) id ſtatuimus die Dominico quod ante fieri licuit, licere: De opere tamen rurali, ideſt, agriculturâ, vel vinea, vel ſectione, vel meſſione, excuſſione, vel exacto cenſuimus abſtinendum, quo facilius ad Eccleſiam venientes vacent orationi. Quòd ſi inuentus fuerit quis in operibus ſupradictis (quæ interdicta ſunt) ſe exercere: qualiter emendare debeat, non laici diſtrictione, ſed in Sacerdotis caſtigatione conſiſtat, &c. Quæ nimiæ prolixitatis vitandæ gratia hic poſita non ſunt. Cæterùm illuc iam vnde cœpit recurrat oratio; Sanctiſſimi itaque ac beatiſſimi Patris noſtri Archadij admiranda conuerſatio & vitæ ſinceritas dum eximio ſplendore illuſtraret vniuerſam Galliam adeò quidem vt Dei ad amorem ſuo exemplo inuitaret totius populi affectum, & multi propter diuinæ ſeruitutis culturam abiuratâ prorſus ſæculi conuerſatione, ad ipſum ſanctum virum, quem optimè nouerant, Apoſtolica perfectione incomparabiliter fulgere peræquè agminatim confluerent tanquam in morum aſylum, inter cæteros beatus Patroclus vir ingentis meriti, fundator Columbarienſis Cœnobij in adoleſcentia ſua ne vxorem ducere à viduâ matre cogeretur, clam elapſus, ad reuerendam huius almi Præſulis celſitudinem confugit: A quo benignè exceptus ac comiter perhumanéque tractatus, Diaconii ordinatione ſuſceptâ, tam precioſis, támque odoriferis virtutum ornamentis ad illius exemplum eniteſcere eſt v ſus, vt per eum adhuc ſub magiſterio ſancti Pontificis Archadij agentem, creberrimè fierent miracula ingentia; Vnde ſi tantus ac talis extitiſſe perhibetur diſcipulus, qualis & quantus fuiſſe (quæſo) exiſtimandus eſt præceptor & magiſter eius, videlicet, beatiſſimus Patriarcha Archadius, à quo iſte Patroclus vnde proficeret, rudimenta exercitij ſpiritualis hauſit? Sed (quod dolenter dico) maiorum noſtrorum res præclarè geſtas, alioqui poſteritati multum profuturas, non ſine craſſa negligentia antiquitas ſuo texit ſilentio: Siquidem nil præter nomina Pontificum noſtrorum plerumque inuenimus, quos tamen morum probitate, & ſingulari ſapientia conſtat eſſe dignos qui poſteritatis memoriam promereri videantur. At idem glorioſus Pontifex Archadius, poſtquam rexiſſet Bituricenſem Eccleſiam, annos quinque, ex hac luce ſubtractus Kalendis Auguſti feliciter migrauit ad Chriſtum. Cuius ſacratiſſimum corpus cum debitæ venerationis honore traditum fuit ſepulturæ in Baſilica S. Symphoriani Martyris, vbi nunc vſque glorioſè quieſcit, iuxta corpus S. Vrſini primi eiuſdem Biturigæ ciuitatis Epiſcopi. Quam quidem Eccleſiam fuiſſe olim conſtructam per eundem diuum Vrſinum teſtatur Gregorius Turonenſis capitulo 80. libri in gloriam Confeſſorum. Idem autem locus cùm antiquitatis iure, tum multorum Sanctorum ibidem iacentium præſentiâ venerabilis & deuotioni accomodatiſſimus cernitur. Quo tunc temporis Monaſticus ordo florentiſſimè vigebat, ſed deinceps ſeneſcente mundo, atq; ſecundum D. N. I. C. ſententiam charitate in hominibus refrigeſcente, illic ſanctæ religionis feruor tepuit, & collegium Canonicorum ſæcularium (ne diuini cultus miniſtris penitus deſtitueretur tam venerabilis locus) inſtitutũ eſt. Claruit autẽ idem S. Pręſul Archadius ab an. 540. ad 545. temporibus Vigilij Papę Iuſtiniani Imperatoris, regnantibus in Francia Clothario I. Childeberto ac Theodeberto.

CAPVT XXIII.

De Deſiderato decimo tertio Biturigum Archiepiſcopo.

VIgeſimus-tertius præfuit Sanctus DESIDERATVS, cuius geſta quidam Abbas Bouienſis Eccleſiæ ſimplici ſermone ad poſteros tranſmiſit, quæ

iuxta vetus exemplar, mendis fideliter eruderatis, ſubiecimus.

Temporibus Clotarii Principis, tenente illo ſceptra regni Francorum, Sueſſionico oppido, quinque miliariis diſtante ab ipſa ciuitate nuncupato Sauciaco, hi tres venerabiles viri Deſiderius, Deodatus, & Deſideratus, Patre Augino viro illuſtriſſimo, matre vero Agia fœmina generoſiſſima procreati, adeò fuere circa Dei cultum & pia opera ſtudioſi: vt cuncta quæ poſſidebant in diuerſis neceſſitatibus hoſpitum, pauperum, peregrinorum & Monachorum liberaliter impenderent. Erant autem fidei integritate puri, longanimitatis ſpe floridi, ſapientiæ luce conſpicabiles; charitatis non fictæ gratia inſignes; in quorum domo non vt aſſolet in quorundam ſæcularium conuiuijs, mimorum vel hiſtrionum carmina fœda: ſed Euangelica & Apoſtolica, ſiue prophetica perſonabant oracula, illum diem ducentes ſolemnem, quo aliquem verbi diuini præconem hoſpitio ſuſcipere meruiſſent. Primogenitus itaque Deſiderius Monaſticam vitam eligens, Martyrio tandem ob fidei Chriſtianæ defenſionem coronatus eſt; Deodatus verò Theſaurorum Regalium ſummus & fidelis procurator effectus, quamuis in ſæculi dignitatibus poſitus fuiſſet: Religioſam tamen vitam ducebat, iuſtus, timoratus, amabilis, pius, prudens, largus ac profuſus in eleemoſynis erogandis. Et hic nocte, dum orationibus inuigilaret, ab æmulis, qui ob bonitatem & eminentiam eius ei inuidebant, necatus eſt. Sanctus autem Deſideratus Auricularii officium in aula Regis ſortitus, ad edicta regalia ſignanda, quorum ipſe conſcriptor erat, ſigillum vel annulum Regis cuſtodiebat. Erat enim ſenſu prouidus, eloquio dulcis, vultu decorus, & ante omnia, in charitate Chriſti bene fundatus. Denique in tantum regi & optimatibus cunctis efficiebatur gratus & amabilis, vt ad illius nutum cuncta gererentur palatina negocia & eius conſilium tam Rex ipſe quam cuncti magnates, tanquam diuinum oraculum exciperent: Denique aſſiduè Regem hortabatur, vt Regem Chriſtum omnium conditorem ac redemptorem, (ſine quo nullus iuſtè regnat) diligendo, timendo, cunctiſque eius mandatis obediendo coleret, ſubiectorum populorũ ſe ſocium magis quam dominum æſtimaret, ſubditis parceret, ſuperbos debellaret, fines imperij defenderet, & ad abundantiorem Chriſti Eccleſiæ pacem dilatare contenderet, flagitioſas perſonas vt pote fures, homicidas, hæreticos maximè à regno detruderet: admonens Sanctorum locorum præ omnibus curam gerere renouandorum vel conſtruendorum Cœnobiorum operibus ſtudioſè inſiſtere, peregrinis, pauperibus, orphanis, omnibúſque neceſſitatem patientibus piè ſubuenire, dicens, iuſtum eſſe, & Deo acceptum, vt cunctorum ſibi ſubiectorum neceſſitatibus compateretur. At glorioſiſſimus Rex Clotharius huius nominis primus, monitis viri Dei libenter aurem accommodabat: quamobrem cunctis hoſtibus fortior extitit: & omnibus regibus, qui ſe præceſſerant, fœlicior fuit. Beatus igitur Deſideratus inter hæc licet in palatio Regis ſub tegmine militari ſtare videretur potiùs, tamen Monachus quàm Laicus ab omnibus noſcebatur. Nam ſæpiſſimè veſtibus ornatus precioſis & aureo præcinctus Baltheo foris apparuit: ſed interior eius habitus cilicium aſperrimum fuit. Perſiſtebat in orationibus, in ieiuniis, in hoſpitum ſuſceptione terrenam patriam vt exul incolebat, cœleſtem verò vt propriam diligebat. Hac (inquam) vtebatur vt exul, ad illam tendebat vt ciuis. Porro ipſe meditabatur inceſſanter, quomodo cunctis ſæculi dignitatibus relictis, ſe ſoli Deo militaturum in Monaſterij clauſtris offerret. Siquidem Rex & cuncti optimates ei plurimum reſiſtebant, dicentes eum potius plurimorum vtilitati debere conſulere, quàm ſuæ particulari ſatisfacere deuotioni. Itaque vir Deo plenus videns ſe ratione pariter & Regia auctoritate aſtrictum (ſciebat enim ſcriptum, *omnibus poteſtatibus ſublimioribus ſubditi eſtote, & reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo*) ab hac intentione ad tempus ardentem animum finxit tepuiſſe, ſed qualis intus erat, exterior actio euidentius monſtrabat. Adhærebat autem illis quos fidei puritas & morum ſanctitas commendabat. Hæreticos verò perhorreſcens eos graui odio perſequebatur. Nam quendam praui dogmatis aſſertorem miſſum ex Aſia, qui Heduorum ciuitatem peſtifero doctrinæ ſuæ veneno infecerat, detexit: & confutatum de regno expulit. Simoniacam etiam labem, quæ Aruernenſium & Biturigenſium, necnon totius penè Aquitaniæ fines polluerat, auxilio Regis, & verbo ſanctę prędicationis eliminauit. Interea defuncto Beato Archadio vrbis Bituriex Archiepiſcopo veneratione

digno, S. Deſideratus tam Regis quam Principum, cleri ac populi fauore, ſuffragio, electione, ad ſubeundum pondus pontificatus compellitur. Quo quidem ſuſcepto, quum in ſede primâ Aquitaniæ aliquandiu reſediſſet, & grauem ob cauſam Hiſpaniarum fines ingreſſus, comperiſſet eandem regionem ab annis ſeptem, rore cœli & pluuiæ ſtillicidio penitus caruiſſe: oratione fuſa ad Deum, apertionem cœli, & imbrium effuſionem à Domino largam obtinuit, ſubſequente fructuum, arborum, & terræ naſcentium vbertate maxima; In quo nimirum facto, morem ſancti Helyæ Prophetæ (cuius ipſe in multis extitit ſedulus imitator) tenuiſſe inuenitur; quo orante cœlum (quod fuerat peccatis hominum exigentibus clauſum ne plueret annos tres & menſes ſex) dedit pluuiam, & terra fructum ſuum. Denique iſte ſanctiſſimus Præſul non virginitatem Helyæ ſolùm, ſed & zelum in peccantes imitatus, Reges & potentes frequenter liberrimâ increpatione redarguit. Ipſum verò nullius terrores, nullius blandimenta à rectitudinis tramite abducere potuerunt. Confœderato igitur populo Hiſpaniarum, & magnificè confortato in fide, verbo & miraculo, quùm ad ſedem ſuam reuertens per Andegauenſem Diœceſim iter ageret: pauper quidam (cuius manui lignum quo contra præceptum Eccleſiæ, molam farinariam rotare die Dominico præſumpſerat tam ſtrictè hærebat, vt nullatenus auelli poſſet) procidens ad veſtigia eius miſeriam ſuam peccatúmque lachrymabiliter confeſſus, rogabat, vt Dei ſeruus ſui miſereri dignaretur. Nec mora vbi Pater Sanctus homini huic benedictionis munus impendit, manum illius ſanauit, ac eam è veſtigio priſtinæ conſuetudini deſeruire conceſſit: ita duntaxat vt dominicis diebus & feſtis ſanctorum ſolemnibus ab opere ſeruili abſtineret, Eccleſiam frequentaret, orationi vacaret, verbum ſalutis audiret, communionémque Sanctam interdum deuotè ſuſcipere meminerit. Non multò pòſt vir quidam genere haud ignobili glorioſus, abundè diues apud Bituricas tam aduerſa valetudine tenebatur, vt iam exanimis effectus à multis crederetur. Siquidem vt ipſe poſtea referebat, in extaſi poſitus multa inferni ſupplicia eſt contemplatus. Cui tandem apparens ſancta Virgo Eulalia dixit, quod ſi in eodem quo ipſe æger iacebat loco Cœnobium Monialium conſtruere vellet: mox accepta benedictione S. Patriarchæ Deſiderati, non ſolum morbo erueretur: verumetiã vita eius ad vigeſimum vſque annum inde protelaretur. Spopondit itaque quæcunque petebatur ſe libenter facturum, ſicque illa viſione ab oculis eius diſparente, ad ſe reuerſus, multis & aſſiduis precibus petita & obtenta ſui Pontificis Benedictione, eueſtigio eſt omni morbo liberatus. Huic tam grandi ſpectaculo Rex Clotarius & multi alij affuerunt, Dei omnipotentiam admirantes, & amicum Chriſti beatum Deſideratum inſigniter probantes, perfectæ laudis ampliſſimum ei teſtimonium reddiderunt. His ita ſe habentibus, venerabilis Pater Deſideratus Romam caput orbis proficiſci diſpoſuit. Quo cùm perueniſſet: proſternens ſe ſingulis memorijs ſanctorum Apoſtolorum & Martyrum, ſic incumbebat ſedulæ precationi, ſic compunctione cordis & rerum cæleſtium contemplatione penitus obruebatur: vt vbicunq; in oratione iacuiſſet, flumine lachrymarum irrigaret pauimentum. Quo ſanè effectum eſt, vt ipſi apud beatum Petrum pſallenti atque dicenti hunc verſum, *Exultabunt ſancti in gloria*, reſponſum ſit diuinitus, *Lætabuntur in cubilibus ſuis*. Perfectis autem orationibus pro ſe & totius Eccleſiæ militantis pace ad ſepulchra beatiſſimorum Apoſtolorum venerabilis ſenex diuina reuelatione admonitus, vt ad propriam ſedem reuerteretur, acceptis plurimorum Sanctorum reliquijs, tandem proſpero itinere redditur ſuæ ciuitati, Rege nimirum exultante, ac cunctis optimatibus cum vniuerſo Clero & populo magnificè Deo gratias agentibus, quòd eorum Pontificem & Patriarcham ſummum eiſdem incolumem reſtituiſſet. Tunc quidem perlatum eſt ad eum Pictauos & Andegauenſes, quos iens in Italiam optimè confederatos reliquerat, rurſus inſtigante diabolo inter ſe magna contrarietate diſſidere, ac vtrumque populum odia, iamque concertationes in inuicem hoſtiliter exercere; Mox erupit in lachrymas pius Paſtor, ſuſpiria miſit ad cœlos, & inuocato pacis authore Deo, ſeſe concordiæ arbitrum fecit, temperauit litem, pacem compoſuit. Alio quoque tempore vir Dei audito quòd Saxones atque Auſtrenſes in apertas iras & contumelias aduerſum ſe ambo prorupiſſent, cupiens etiam inter eos conciliare pacem, illuc multis itineribus Deo ducente peruenit. Quùm autem eſſet Coloniæ, quendam ex nobiliori genere virum, bonis quidem moribus inſtitutum; ſed beneficio rectæ elocutionis iam vndecim annis priuatum clementi valdè ac benigno affectu intuens extenſã dexterâ

* * D ij

ſignum Crucis capiti eius impreſſit, cuius benedictionis virtutem, vt ille perſenſit, illico vſum loquendi recepit, inde verò optimus efficaciſſimúſque pacis arbiter, memoratis prouinciis ad concordiæ ſtudium reuocatis, quum per Neuſtriam iter conficiens, Verdunenſem ciuitatem intraſſet: ecce eidem apud Sanctæ Dei Genitricis Mariæ oratorium precibus humiliter procumbenti oblata eſt mulier dirè à dæmonio vexata; Tum ille, qui ſuapte natura adeò pius & clemens erat, vt nil ab eo præter propenſam miſericordiam expectaretur: afflictæ mulieri non potuit non condolere Quid igitur? Oratione præmiſſâ obſeſſæ mulieris caput ſacratis manibus fortiter ſtrinxit, donec hoſte fugato, eam penitus liberam, & optimè valentem dimiſit. Interea Rex Childebertus Eccleſiarum Præſules iuſſit apud Vrbem Aurelianenſem ob quintam Synodum illic celebrandam conuenire, quinto Kal. Nouembris anno Domini 552. Vbi ſanctus Patriarcha Deſideratus cum conſilio aliorum quadraginta quatuor venerabilium Epiſcoporum anathematizauit & condemnauit nefariam ſectam Eutycheus ac Neſtorij. Inter cætera quæ etiam illic ordinata ſunt, hic extat articulus, *Si quis de prouincialibus Epiſcopis à Metropolitano ſuo ad concilium intra ſuam prouinciam fuerit euocatus, & præter euidentem infirmitatem ad concilium venire diſtulerit: atque de ſynodali conuentu antequam de cunctis concludant ſine conuentu concilij ipſius diſcedere fortaſſe præſumpſerit, ſicut & præcedentibus regulis ſtatutum eſt, ſex menſibus à miſſarum officio ſuſpendatur, &c.* Eo tempore Forbius homo faſtuoſius, arrogans, voluptuarius, Anicienſium (qui nunc Podiani dicuntur) Eccleſiam tenebat. Hic cuiuſdam pulchræ mulieris captus prauis cupidinibus, deprehenſus atque conuictus eſt adulterij crimen (quo nullus vitij alicuius rumor ſpurciùs olet) cum eâ perpetraſſe. Quamobrem apud Sanctum Patriarcham Deſideratum grauiter accuſabatur; Vir autem Domini ſciens quam fœdum ſit hominem ad ſumma diuinâque prouectum turpiter ſupplicem eſſe ſcorto putidiſſimo flens amariſſimè, illius ruinam deplorabat; Tamen ne ſibi culpæ verteretur, ſi tam graue delictum in ſuo ſuffraganeo punire diſſimularet; re ſolerti indagine veſtigatâ, inuentâ, & confeſſâ, eundem Forbium hoc modo Epiſcopatu abdicauit. Siquidem vices ſuas cuidam dilecto & fideli ſocio ſuo nomine Flauiano magnæ ſanctitatis viro ob ætatis prouectæ impotentiam commiſit, vt ad ciuitatem Podium accedens, dictum Forbium ab adminiſtratione paſtoralis regiminis deijceret, vt pote hominem multo dedecore commaculatum, & Pontificalis apicis honore prorſus indignum. Quod vt vir ille omni virtutum genere inſtructiſſimus ad effectum ritè perduxit, iam reuertens diem clauſit extremum. Cuius morte auditâ Sanctus Pater Deſideratus, contriſtatus, & ex tot itinerum fatigatione confractus prope ingreſſum Diœceſis ſuæ morbo febrili ad deſperationem vſque medicorum laborare cœpit. Itaque lecto decubans, conuocatis Epiſcopatus ſui maioribus ac ſenioribus, monitis etiam ſalutaribus præmiſſis, infuſo ſibi Sancto ſpiritu, prædixit ſe die Dominica proximâ Sancto Deo animam redditurum. Quod & ita rei probauit euentus. Nam ipſo (quem ſibi fore vltimum prophetando deſignauit) die, videlicet, octauo Idus Maij, nono Epiſcopatus ſui anno, magnis clarus virtutibus feliciter obdormiuit in Domino, ſanctiſſimum quidem ſpiritum Deo reddens, terris verò precioſum corporis theſaurum relinquens. Floruit ab anno 545. ad annum 554. temporibus Vigilij Papæ, Imperante Iuſtiniano, & regnantibus in Francia Theodeberto, Childeberto, atque Clotario primo.

CAPVT XXIV.

De S. Probiano vigeſimo-quarto Biturigum Archiepiſcopo.

VIgeſimusquartus præfuit Sanctus PROBIANVS vir egregiæ vitæ ſinceritate clarus. Fortunatus Pictauenſis Epiſcopus homo facundus, & tam rerum quam verborum copia inſtructus, meminit iſtius Probiani in libro quem de vita & miraculis beati Hilarij Pictauen. Epiſcopi eleganter ſcripſit, hoc modo inquiens. *Igitur Probianus, quum dubio iam vitæ penderet in fine, & ſpem conualeſcendæ infantiæ mors inuida parentibus ſurripere feſtinaret: nec paruuli funus acerbum conſiderans, nec deſideria ingemiſcentis ſenectutis ſpectans, auida quidquid inuenit extra ſortem concludens, ſola interceſſione beati Hilarij reſtitit moribundo ſalutis occaſio, quem Probianum Franco ſuus genito &*

Periculoſa mater, quæ magis conuerſo nomine, filij periclitabatur in nece, iam quaſi defuncti præmeditantes exequias, eum cum ingenti fletu, in Dei Confeſſoris Hilarij tabernaculum detulerunt, tunc Sanctus Hilarius ab auctore ſuo ſecretæ artis exhibens medicinam, conſuetus de diſpendio funeris, reddere compendia ſanitatis ſubito, membrorum fluentem fabricam verbo Dei operante, ſurſum erexit, & in ſtatum priſtinum ſtatim ac ſi nihil eſſet ſolubile, reformauit, mox parentum lachrymas lætitiæ mole ſuperueniente ſiccauit, gemitus (voto ſuccedente) produxit, vbi iam per dolorem non erat, ſed per gaudium quod plorarent. Quas pœnas, quæ tormenta mors ipſa tunc pertulit, quoniam illud quod credebat inuadere, ſic amiſit? Sed mortem vita percuſſit, qui tamen Probianus ciuitatis Biturigæ apicem meruit obtinere Pontificis, & vſque in hodiernum diem ad luminare ſui medici, ſingulis annis vitæ debita tributa perſoluit. Hæc eadem refert Magiſter Ioannes Boucheti in prima parte Annalium Aquitaniæ, capitulo decimo quinto. Is autem Probianus cum beatiſſimo Germano Pariſiacæ ciuitatis Epiſcopo, admirandæ ſanctitatis viro (quemadmodum ſuperiùs retulimus) exhumauit corpus ſancti Vrſini Bituricenſium Archiepiſcopi primi, ipſúmque cum magno totius cleri, ac deuotæ plebis tripudio transtulit in Baſilicam Sancti Symphoriani martyris. Quod pleniùs ſcribit diuus Gregorius Turonenſis capitulo octogeſimo libri in gloriam Confeſſorum. Circa hæc tempora Concilium Pariſienſe primum celebratum eſt, præſidente eidem Concilio Patre ſanctiſſimo Probiano; vbi hij canones ad reformationem Eccleſiaſtici ſtatus editi ſunt; *Nemo excommunicatus ab aliis colligatur: item nullus ordinetur Epiſcopus, niſi quem populi & clericorum electio pleniſſima quæſierit voluntate, non principis imperio, neque per quamlibet conditionem (contra metropolis voluntatem) Epiſcoporum comprouincialium ingeratur, quòd ſi per ordinationem regiam, honoris iſtius culmen peruadere aliquis nimia temeritate præſumpſerit; à comprouincialibus, loci ipſius Epiſcopus recipi nullatenus mereatur, &c.* Subſcriptiones patrum, qui huic ſynodo interfuerunt; Probianus in Chriſti nomine Epiſcopus Eccleſiæ Bituricæ conſenſi & ſubſcripſi; Prætextatus in Chriſti nomine Epiſcopus Eccleſiæ Rothomagenſis, conſenſi & ſubſcripſi, Germanus in Chriſti nomine Pariſienſis Eccleſię Epiſcopus conſenſi & ſubſcripſi, Felix in Chriſti nomine Carnotenſis Eccleſiæ Epiſcopus conſenſi & ſubſcripſi, Domitianus Tungrenſis Eccleſiæ Epiſcopus ſubſcripſi, Sanſon Dolenſis Eccleſiæ Epiſcopus conſenſi & ſubſcripſi, Leoncius in Chriſti nomine Epiſcopus, &c.

Poſt hæc ſanctus Probianus Apoſtolorum limina viſitaturus orationis gratia Romam petiit, vbi dum acri febrium dolore fatigaretur, vitæ termino appropinquans, conuocatis dulciſſimis fratribus & filiis viæ ſuæ comitibus, coram illis commendatâ ſummo Paſtori Chriſto Domino Bituricenſi Eccleſiâ beatum cœlo tradidit ſpiritum, ſepultúſque eſt apud Sanctum Laurentium extra muros vrbis Romæ. Sedit autem octo annis, ab anno 554. ad annum 562. Præſidentibus in Apoſtolica ſede Vigilio & Pelagio, Imperante Iuſtiniano, atque in Francia regnantibus Theodoualdo, Childeberto & Clothario primo.

CAPVT XXV.

De S. Felice vigeſimo-quinto Biturigum Archiepiſcopo.

VIgeſimus-quintus præfuit Sanctus FELIX. Hic equidem quum tantæ eſſet ſapientiæ tantæque Sanctitatis & eminentiæ, quæ meritò ab omnibus honorari, laudari, ac diligi debuiſſet: nihilominus à multis ipſum odio graui inſectantibus maledicta, conuitia, variáſque criminationes ſæpenumero eſt perpeſſus; ſed quum idem eſſet omni animi magnitudine & conſtantia præſtantiſſimus, pacato vultu, aduerſa ſicut proſpera excipiebat. Pontificatus eius tempore ſtupenda prodigia, tam in terrâ, quàm in cœlo diuerſis in locis apparuere, atque ex aëris corruptione tanta clades hominum ſubſecuta eſt: vt totius fermè Bituricenſis prouinciæ vrbes ipſa letifera lues inclementiſſimè depopulata ſit. Aliud memorabile factum tunc temporis accidit Bituris; Homo quidam vicinos ſuos quodam pro crimine impetebat; Quos quum plerunque verbis procacibus laceſſeret, ac iudicio publico malignè inimicitérque prouocaret: tandem primorum vrbis ſententiâ decretum eſt vt ſe ab hac noxâ, qui impetebantur ſacramento purgarent; Ingreſſi igitur Eccle-

ſiam maiorem ſanctiſſimi Protomartyris Stephani, ſtantéſque ante maius altare (quo incluſus aſſeruabatur pretioſus ſanguis eiuſdem martyris, de quo quidem ſanguine pars non modica nunc vſque apud ſanctum Sulpicium in ſuburbio dictæ ciuitatis honorificè in capsâ argenteâ veneratur) quum eleuatis manibus ſacramenta proferrent, proſecutor cauſæ, peieraſſe eos clarâ voce conteſtaretur, ſtatim virtute ſanctarum reliquiarum dicti Martyris in ſublime elatis pedibus, in aera excutitur, ac illiſo capite in pauimento, penè exanimis à circumſtanti turba conſpicitur. Poſt duarum ſanè horarũ ſpacium miſer ille quum ad liquidum putaretur ſpiritũ exhalaſſe, apertis oculis, recepto ſenſu, patriâ voce crimen fatetur, videlicet aſſerens ſe impotenti odio violentáque lingua debacchatum fuiſſe in famam virorum inſontium, & idcirco debita vltione ſcelus ſuum diuinitus vindicari, acri ſupplicio tamen erratum iſtud expungi. Quo facto maximis laudibus extollitur ſanctus Protomartyr Stephanus, & inſigne teſtimonium probitatis & innocentiæ, hij qui falsò accuſabantur, referunt. Eadem quoque tempeſtate, Pelagio Romæ præſidente, Turonica ſynodus ſecunda celebrata eſt iuxta conniuentiam Chariberti regis filij Clotharij primi anno Domini 570. ſub die xv Kal. Decembris, præſidentibus ibidem ſancto Felice Bituricenſi Archiepiſcopo, Sancto Prætextato, Rothomagenſi Archiepiſcopo, Sancto Germano Pariſienſi Epiſcopo, Domitiano Tungrenſi Epiſcopo, & ſanctiſſimo Donnolo Cœnomanenſi Epiſcopo. Hij inter cætera ordinarunt ea quę ſubiunximus. *Non debet ſpirituali operi etiam regalis præferri præceptio, neque debet terrenæ conditionis actio vel perſonæ terrere, quos Chriſtus ſpe crucis armauit, & ideò ſemel in anno ſine cuiuſlibet excuſatione perſonæ, id eſt, regiæ vel priuatæ, vel cuiuſcumque vtilitatis obſtaculo præter infirmitatis certiſſimæ labore præuentum, ad ſynodum metropolitanus & comprouinciales ſui in locum quem deliberatio ipſius metropolitani elegerit conueniant, quòd ſi aliquis Epiſcopus venire diſtulerit, vſque ad maiorem ſynodum maneat excommunicatus. Item corpus Chriſti in altari non in armario, ſed ſub Crucis titulo componatur. Item laici ſecus altare quo ſancta myſteria celebrantur, inter clericos, tam ad vigilias, quam ad miſſas ſtare penitus non præſumant; Sed pars illa, quæ à cancellis verſus altare diuiditur, choris tantùm pſallentium pateat clericorum. Item mulier intra ſepta Monaſterij nullatenus introire permittatur, ſi abbas in hac parte, aut præpoſitus negligens apparuerit, qui eam viderit & non ſtatim eiecerit, excommunicetur. Item nullus Epiſcoporum de ordinationibus clericorum præmia præſumat exigere, quia non ſacrilegum ſolùm, ſed & hæreticum eſt, ad ordinandum clericum, per ambitionem ad imaginem Simonis magi, pecuniam offerre ſacerdoti, quia dicitur: gratis accepiſtis, gratis date, & cum talis ſit qui gratiam Dei à ſacerdote æſtimat pretio comparari, qualis ille qui vendit, vterque ad ſynodum vſque ab Eccleſiâ ſegregetur.* Multa quidẽ & alia ibidem à Sanctis Patribus ordinata ſunt: Sed ne prolixiorum canonum deſcriptione plus æquo turgeſcat pagina, ſubiectæ materiæ proſequamur ordinem. Igitur Beatus Felix Aquitaniæ Primas cum ſanctiſſimis Præſulibus Prætextato Rothomagenſi, Germano Pariſienſi, Donnolo Cenomanenſi, & aliis multis Patribus ſingulari ſapientia, virtutéque eximia præditis Turonica Synodo ſecunda peracta, quùm non ſolum prædicatione admirabilis facundiæ, verumetiam incomparabili ſanctitudine inſigniter floreſcens, commiſſam ſuæ ſapientiæ Eccleſiam Bituricenſem optimè rexiſſet annis multis, ſanctam Deo reddidit animam, Calendis Ianuarij, anno Dominicæ Incarnationis quingenteſimo ſeptuageſimo quinto. Gregorius Turonenſis in libro, qui intitulatur, in gloriam Confeſſorum, hæc de illo proſequitur; *Poſt tranſitum Felicis Biturigi Epiſcopi, quum ad eius tumulum (quod marmore exculptum pario, ſuper terram in æde de Caſtro ad orientalem vrbis plagam erat poſitum) cæcus quidam lumen oculorum fugatis tenebris recepiſſet: cognouiſſetque plebs poſt mortem eum verè fuiſſe Dei amicum: quem in corpore adhuc poſitum obſiſtentibus mundanis caliginibus ad plenum non meruit agnoſcere: cœpit in orationum aſſiduitate, eius limina penetrare: Sed quoniam (vt diximus) ſarcofagus marmoreus viliori lapide obtectus erat: Sagacitas ciuium, & præſertim Epiſcopi meliori ſarcofagum opertorio texit, id eſt, ex marmore Heracleo: Amoto ergo viliori lapide, poſt annum ferè duodecimum inuenerunt corpus Beati Confeſſoris ita illæſum: vt nulla diſſolutio in corpore, nulla putredo reperiretur in veſte; Sed ita erant cuncta integra, ac ſi (vt ita dixerim) eadem hora tumulo putarentur ingeſta, ſed nec ibi quidem miſericordia Domini defuit, vt lapis repulſus, non remaneret inglorius; Ferunt enim quòd multi eraſo potatóque ex eo pulueris modico tam à quartanis, quam tertianis ſeu quotidianis febribus celeriter liberantur.* Sedit autem glorioſus Pontifex annis quatuordecim tantummodo ab anno 562. ad

annum 576. licet legatur alibi præfuiſſe annis viginti tres. Floruit præſidentibus Romæ Apoſtolicis viris Pelagio & Ioanne tertio, Imperantibus Iuſtiniano & Iuſtino Iuniore, Regnante adhuc in Francia Clothario primo, & poſt eum quatuor filijs eius Chilperico, Chariberto, Guntranno & Sigeberto.

CAPVT XXVI.

De S. Remigio decimo-ſexto Biturigum Archiepiſcopo.

VIgeſimus-ſextus præfuit S. REMIGIVS vir equidem non ſolùm multis magnificiſque virtutum titulis honeſtatus; verumetiam Apoſtolicæ gratiæ radiis incomparabiliter illuſtratus. Huius temporibus vniuerſalis conuentus Epiſcoporum Gallicanæ Eccleſiæ fuit apud Matiſconenſem ciuitatem; Præſidente Romæ Pelagio ſecundo, vbi idem Sanctus Pontifex Remigius intereſſe curauit, atque vt ſcribit Ado Viennenſis Epiſcopus in commentariis, decreta Synodalia ſubſcriptione ſua roborauit. Huic autem concilio affuerunt & iſti venerandi Pontifices, Priſcus Lugdunenſis, Artemius Senonenſis, Euantius Viennenſis, Aunarius Autiſiodorenſis, Agricola Niuernenſis, Artemius Vaſenſis, Eſitius Gratianopolitanenſis, Aredius ſeu Eraclius Dienſis, Iconius Maurianenſis, Marcianus Tarenthaſianenſis, Namantius Aurelianenſis, Pappus Aptenſis, Mummolus Lingonenſis, Ragnoaldus Valentinenſis, Siluester Viſontinenſis, Siagrius Eduenſis, & Victor Tricaſſinæ Eccleſiæ Præſul digniſſimus. Ab his definitum eſt, vt Epiſcopi, Preſbyteri, atque Diaconi ita ſanctæ conſcientiæ luce reſplendeant, vt effugiant improbitatem actuum, maledicorum obloquia, ac teſtimonium in ſe diuinum implere contendant, vnde ait Dominus, *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, &c.* Igitur authoritate Canonica atque manſura in eum conſtitutione ſanximus, vt effugiatur ab his extranearum mulierum culpanda libertas, & tantum cum auia, matre, ſorore, vel nepte, ſi neceſſitas fuerit, habitent. Item vt nulla mulier in cubiculo Epiſcopi abſque duobus Preſbyteris aut certè Diaconibus ingredi permittatur. Item vt qui oblationes fidelium defunctorum, quæ Eccleſiis conferuntur, retinent, veluti retentores Eccleſiæ & necatores egentium ab Eccleſiæ liminibus arceantur.

Item vt nullus Clericus veſtimenta aut calciamenta ſecularia (niſi quod religionem deceat) induere præſumat. Quòd ſi Clericus indecenti veſte, aut cum armis inuentus fuerit, ita coerceatur, vt triginta dierum incluſione detentus, aquâ tantum & modico pane diebus ſingulis ſuſtentetur, &c. Cæterum vt ad rem recurrat oratio, quum ſub idem tempus ciuitas Biturix (per Beati Remigij ſollicitudinem & curam integro Eccleſiæ ſtatu manente, ac ciuibus ſecundùm leges diuinas exactè conuerſantibus) Dei nutu & beneficio multa pace frueretur, Ægidij Remenſis Archiepiſcopi factione obſeſſa eſt ab exercitu Chilperici Regis: taliſque depopulatio per totam prouinciam facta fuiſſe dicitur, qualis ab ineunte Chriſtianiſmo nulla legitur in Aquitaniæ partibus accidiſſe: Nam (vt furta, prædationes, cædes, inceſta, ſacrilegia, cæteráſque id genus bellorum calamitates breuiandi ſtudio prætereamus) auſi ſunt hoſtes temerè ſublaris atque diſtractis Eccleſiarum ſacris vaſis & ornamentis precioſis, etiam eaſdem Sacratiſſimas ædes, quod vix Chriſtianæ religionis collibuiſſet aduerſariis) incendio concremare, & ad ſolum vſque ſubuertere. Tantarum igitur inundatione calamitatum in ſeſe penè ſubmerſus almi Præſulis animus vt pote intolerabilis mœſtitudinis pondere preſſus, paulatim deficientibus corporis viribus, eodem anno reuoluto moritur, ſepeliturque in Eccleſia de Caſtro, cuius poſt tranſitum (vt aſtipulatur diuus Gregorius Turonenſis capitulo trigeſimo nono, libri ſexti hiſtoriarum) graui incendio pars maxima Bituricæ vrbis cremata eſt. Huius Remigij meminit Ammonius Monachus hiſtoriographus in geſtis Francorum, libro tertio, capitulo quinquageſimo quinto. Sedit autem annos duodecim ab anno 576. ad annum 588. Præſidentibus Romæ Benedicto I. Pelagio II. Imperantibus Iuſtino Iuniore, Tiberio & Mauricio: Regnantibus verò in Francia memoratis ſuperiùs principibus.

Quo magis exhauſtæ fuerint, hoc acrius omnes
Incumbunt generis lapſi ſarcire ruinas.

Hoc Pater Beatiſſime in fronte epiſtolæ præmiſiſſe licuerit conſideranti quanta prudentia; quanta ſolicitudine titubantis Eccleſiæ ſtatum firmare, eius ruinas reſarcire contenditis. Hoc propriæ vitæ exemplis lucentibus, hoc melliſluis exhortationum ſermonibus; hoc denique geſtis prædicantium Sanctorum in medium prolatis agere non ceſſatis, &c.

At ſi quis fortè arbitretur epiſtolam, in qua iſta continentur, fuiſſe deſtinatam alteri Sulpicio, qui beato Auſtregiſillo ſucceſſit, nouerit authorem eiuſdem epiſtolę prius mortem obiiſſe, quam Apollinaris anteceſſor Auſtregiſilli præficeretur Eccleſiæ Bituricenſi. Sed hæc ad commonitionem legentium paucis dicta ſint. Cæterum Beatus Pater Sulpicius Seuerus poſt dignè laudabilitérque adminiſtratum Bituricenſis Eccleſiæ ſummum Sacerdotium, plenus dierum & ſanctitate, per multas tribulationes expurgatus, in bona confeſſione ſpiritum cœlo reddidit quarta Kalen. Februarij, ingruente anno decimo ſexto regni Childeberti Iunioris, qui erat annus Dominicæ Incarnationis quingenteſimus nonageſimus quintus. Sepultum autem fuit ſacrum corpus ipſius à deuotis fidelibus in Eccleſia S. Iuliani Martyris prope muros Biturigæ ciuitatis. Poſtmodum verò euolutis multorum annorum curriculis, quum ipſa ædicula fuiſſet nimiâ vetuſtate diruta atque deſerta, translatum inde eſt Sanctum hoc corpus ad Eccleſiam Beati Vrſini primi eiuſdem vrbis Archiepiſcopi. Vbi nunc vſque venerationi habetur poſitum in capſa argentea. Quam ſpectabilis vir Dominus Guillermus Godardi quondam Præcentor inſignis Eccleſiæ S. Martini Turonenſis ſumptu proprio curauit fieri. Sedit autem ſanctiſſimus Pontifex Sulpicius, cognomento Seuerus, annis ſeptem tantummodo, licet (quemadmodum ſuperius diximus) dicatur in Breuiario præfuiſſe annos ſexdecim, ab anno Chriſti 588. ad 595. Claruit verò Præſidentibus Romæ Pelagio & Diuo Gregorio Doctore eximio; Imperante Mauricio, necnon in Francia regnantibus Guntranno, Childeberto Iuniore, & Clothario Chilperici filio adhuc puerulo.

CAPVT XXVIII.

De S. Euſtachio vigeſimo-octauo Biturigum Archiepiſcopo.

VIgeſimus-octauus præfuit S. EVSTACHIVS Auguſtodunenſis Eccleſiæ Archidiaconus, vir doctrina & eloquentia clarus, ſed non minùs Deo deuotus: Quem (dum etiam modeſtia ſua nemini non gratum præſtaret) conſtat ob hoc maximè Epiſcopalis dignitatis infulas fuiſſe conſecutum. Cuius temporibus quid miraculi accideret Bituris fideliter indicabo, ſic enim ex eâ re glorioſiſſimus Rex Guntrannus ſcripturam probatiſſimam nobis reliquit;

In Chriſti nomine, Ego Guntrannus Rex volo notum eſſe fidelibus cunctis præſentibus & futuris beneficia quæ mihi omnipotens Deus eſt largiri dignatus Sanctæ Mariæ Dei Genitricis meritis & interceſſionibus: Filius enim meus à dæmonio inuaſus, multo tempore ab eo male fuit vexatus; De quo nimium triſtis miſi eum ad multa Sanctorum limina, vt eorum interceſſionibus eximeret eum Deus ab ipſa pœna. Quod non tribuit illi Deus per trium annorum ſpatia, tandem quum iam in deſperationis foueam cecidiſſem, reſpexit me Dei clementia; Fuitque mihi reuelatum admonitione diuina, vt mitterem eum Bituris ad Sanctæ Mariæ de Salis ſacratiſſimum templum, & ibi reciperet priſtinæ ſanitatis perfectiſſimum beneficium. Ex quo ego lætiſſimus effectus, miſi eum vt potui citius. Qui ſtatim vt ad locum peruenit: interceſſionibus intemeratæ Dei Genitricis Mariæ, tactûque ſanctarum reliquiarum, quæ in loco illo ſunt, recepit mentis & corporis optatam bonam valitudinem. Quapropter ego volo locum illum exaltare, & de rebus meis plurima dare, vt ſeruientes in eo Domino, nullà conſtricti penuriâ, famulentur, & omni tempore in cordis lætitia, &c. Sanctus autem Pontifex Euſtachius Paſtorali nobiliter functus officio duodecim annis, quieuit in pace, pridie Kalendas Ianuarij: Cuius meminit Gregorius Turonenſis cap. 25. libri decimi Hiſtoriarum. Claruit ab anno 595. ad ann. Chriſti 607. Præſidentibus Romæ magno Gregorio & Sabiniano, Imperantibus Mauricio & Phocâ, Regnantibus ſuper Francos Guntranno, Clotario ſecundo, & Childeberto.

CAPVT XXIX.

De S. Apollinari vigeſimo-nono Biturigum Archiepiſcopo.

VIgeſimus-nonus præfuit S. APOLLINARIS ornatiſſimę ſapientiæ vir, qui & ſummæ ac ſingularis prudentiæ virtute pollens, impoſitam ſibi tegendarum animarum curam, traditúmq; miniſterium tranquillo ſemper animo diſpoſuit. Erat namque natura lenis & placidus, ſimulque non mediocriter eruditus: Cui etiam in ſummo honore conſtituto (quod in illo æquè laudari ac mirari debet) ſumma inerat humilitas, ſed Deo circa illum magnificè operante, honoris celſitudinem toto conamine reprimenti, magis ac magis famulabatur ad gloriam admiranda eius modeſtia, quâ nimirum ita maieſtatis ſuæ faſces deprimebat: vt tamen Apoſtolicæ gratiæ auctoritatem retinens, non vilis, ſed humilis appareret. Præterea Sanctiſſimus vir, diuina perfuſus gratia, ita igne charitatis (cuius pennis ad excelſa virtutum culmina ſublimiter eſt euectus) ardebat: vt non ſolùm ipſa charitas interiùs hæreret eius in corde: ſed etiam exterius legeretur in facie; & quia ſtudebat amore potiùs regere quam terrore dominari: videbatur ab omnibus non minus amari, quam timeri; atque ob hoc fiebat, vt quæque ab ſancto Præſule iniuncta quiſque non coactus ſed voluntarius impleret. Adde quod tanta inter patrem & filios dilectionis connexio erat, vt etiam dolores patris, ſuos filij putarent, & pius paſtor talem ſe eis exhibebat: vt ipſe omnium paſſiones, infirmitatéſque ſingulorum, ſuas crederet, tanquam propriat flere. Denique ipſo ſacris documentis ad amorem vitę perennis fidelem ac deuotum gregem iugiter inuitante, omnes doctrinam ipſius quam audierant, & exempla quæ viderant, ingenti fidei affectu imitari ſtudebant. Quod ſi quemquam ad ſalutem ſuam minus eius exhortatio permoueret: ille prout vniuſcuiúſque naturæ moribus congruere nouerat, nunc ſecretò, nunc palam, nunc ſeuerus, nunc blandus viuida oratione conſtringebat; Efficax nempe erat principibus ad correctionem, clericis ad directionem, plebibus ad eruditionem, nocentibus ad timorem, afflictis ad ſolatium. Huc accedit, quod dum pauperes, peregrini, & hoſpites maximopere illi curæ forent; atque eos omnes cum ingenti gaudio & alacritate ſuſciperet; frequens ad eum confluebat è diuerſis partibus inopum multitudo, quorum ſubuentioni quicquid habere poterat, deputans, nil ſibi, nihil ſuis præter præſentium dierum victum & veſtitum reſeruabat, ita vt interdum (apud ipſum ſolâ fide manente integrâ) tota eius exhauſta ſit ſubſtantia. Inter hæc dum ſuſpiciendus hic antiſtes ſuâ æmulatióne ad ſobriam & pudicam vitam omnes cohortaretur, incredibile memoratu eſt, quanto religionis ſtudio adoleuerit Biturigenſium ciuium pietas & deuotio in Deum, amor & compaſſio erga proximum, ſollicita cuſtoditio legum; quantâ etiam tranquillitate, Deo propterea facto illis propicio, læti ac ſecuri cuncti prouinciales pacem agitabant. O felix Bituria, quæ tantum nacta es patrem Apoſtolici ſpiritus vigore, & vultus honore radiantem! Quod ſi quæratur quare iſte Chriſti confeſſor glorioſus, virtutum ſigna exteriùs non oſtendit? id dabitur reſponſi, quum ſiquidem maius ſit habere virtutes, quam ſigna exhibere virtutum, atque tota eius vita virtutibus plena fulſent, ipſa plane in qualibet ſui parte, pro magno eſt miraculo reputanda. Cæterum appropinquante vocationis eius tempore, & ipſum diræ febris ardore iam ad exitum perurgente, conuenerunt ad eum dilectiſſimi ex clero diſcipuli cum multis de populo ciuitatis, vt illius ſanctæ animæ mox de ergaſtulo carnis egreſſuræ ſuas animas commendarent, extremámque pij patris benedictionem filiorum more perciperent. Quibus vir Dei de contemptu vitæ præſentis & appetitu futuræ beatitudinis ac curatum ſermonem faciens, poſtremùm hæc intulit; Fratres Chariſſimi, nemo indulta pœnitentię tempora paruipendat: nemo curam ſui dum valet, bene agere negligat, tamen ſpei veſtræ anchoram in æternâ patriâ figite, intentionem mentis in verâ luce ſolidate, pacem ſeruate, veritatem diligite, & Deus pacis ſemper erit vobiſcum, Amen. Deinde quum eos pius pater vbertim flere conſpiceret, ait, Quid vos, ô filioli, nimis ſic mouet tranſitus mihi tam neceſſarius? Nolite, quæſo, mœrere vlterius, quia hoc non eſt mors, ſed tranſitus, quò Chriſtus Dominus vocat, quem paratum inuenerit: non eſt igitur in præſenti quod lugeatis, quum me paratum videatis. Poſt hæc vale dicens omnibus, inſu-

lito quodam feruore ſpiritus oratione profuſâ, eis benedictionis munus impendit: Sicque viuificis munitus Sacramentis, ſpiritum inter verba orationis efflauit tertio nonas Octobris anno Dominicæ Incarnationis 615. Huius venerabile corpus, futuræ reſurrectionis gloriam expectat in Eccleſiâ diui Auſtregiſilli de Caſtro vbi magnâ populi deuotione honoratur. Sedit autem idem Sanctiſſimus Patriarcha Apollinaris nouem annis ab anno Chriſti 607. ad annum 615. Præſidente Romæ Beato Papa Bonifacio, qui à Phocâ Cæſare obtinuit, vt templum Romæ, quod Pantheon dicebatur, in Eccleſiam Sanctę Dei Genitricis, & omnium Chriſti martyrum, conſecraretur, Regnantibus in Francia Clothario ſecundo, Theodoberto & Theodorico.

CAPVT XXX.

De S. Auſtregiſillo trigeſimo Biturigum Archiepiſcopo.

TRigeſimus præfuit Sanctus AVSTREGISILLVS vir ſanè Apoſtolicus & inter præcipuos magnus, vt pote qui vitam & mores ſuos ad Euangelicam perfectionem vtiliter componens, meruit innumeris coruſcare miraculis, quæ illi, qui res olim geſtas poſteris bona fide prodentes, eidem ampliſſimum perfectę laudis teſtimonium reddunt. Vt igitur hi; qui virtutis amorem gerunt ex ipſius Sanctiſſimi viri admirandæ conuerſationis exemplo aliquid gratiæ ſpiritalis percipere valeant, ea quæ ſubiecta ſunt, ita vt in vetuſtioribus Eccleſiarum codicibus ſimpliciter digeruntur, his inſerere dignum duximus.

Beatus igitur Auſtregiſillus natus Augino Patre, Biturigæ ciuitatis indigena fuit, parentum quidem clarâ progenie, tamen opulentiâ rerum nec multum diues, nec indigens, ſed ſufficiens erat ex omnibus rerum ſubſtantia. Cúmque à pueritiâ Sacris literis fuiſſet inſtructus, & à minore vſque ad robuſtiorem tranſiſſet ętatem: in obſequium glorioſi Regis Gontheranni deputatur à patre. Vbi non modico temporis ſpacio, ſub ſeculari diſciplina prudenter militauit. Erat enim Regi gratiſſimus & vniuerſis commilitonibus amantiſſimus, intantum vt linteum, quo Rex lotis manibus tergere ſolebat ipſe proferret, & ob hoc, Mapparius vocaretur. Tunc verò iam in ſæculari habitu adhuc poſitus eleemoſynis & vigiliis orationibuſq; die ac nocte inſtantiſſimè vacabat ad cœleſtem patriam ineffabili deſiderio anhelans, ita vt in hoc ſæculo poſitus, videretur Chriſto fideliter deſeruire, cui in cœleſtibus adhærere iam inhianter cupiebat. Aliquando Sanctus vir cœpit à parentibus ſuis cogi, vt vxorem duceret. Ipſe verò amore pudicitię captus, & moleſtias nuptiarum deuitans, differebat nuptias, dicens: In hac cauſa experienda eſt Domini voluntas, & poteſtas, quia dubium eſt vtrum bonam an malam ducam vxorem; ſi bonam, timeo perdere; ſi malam timeo ne poſſim carere. Quid me vultis in dubium venire, & ſuperflua ſollicitudine quæ vſibus mulierum ſunt, implicari. Quum poſſim liber viuere, cur me alterius mancipabo ſeruitio? Hæc audientes parentes eius, contriſtari cœperunt eum vehementiùs vrgere, vt faceret eorum in hac parte voluntatem. Ille autem ne contriſtare eos videretur quos propitios habere cupiebat, facturum ſe promiſit quod hortabantur, ſi tamen eſſet Domini voluntas. Quum autem eſſet in miniſterio dicti Regis, cœpit ſecum voluere de hac cauſa; & quærere quis nam foret ei condignus, cuius filiam ducere deberet. Tumque occurrit ei in mente eſſe tres viros è vicino haud longè ſibi æquales conditione, parique ſubſtantia, quorum nomina ſcribens in tribus pictaceis, ea miſit ſub palla altaris in Baſilica Sancti Ioannis cominus ab vrbe Cabilonenſi votum faciens quod per tres noctes ſine ſomni perceptione perſiſteret in oratione, vt ei Dominus dignaretur oſtendere, cuius iſtorum filiam peteret in coniugium; Igitur tranſacta vnâ nocte abſque ſomni deguſtatione; alterâ nocte adueniente, cœpit ſomno grauari, adeò quidem, vt flexo genu incumbens formulæ obdormiret; Tum ecce in viſu aſtiterunt duo viri ante altare ſenes & decori vultu; Et ait vnus ad alterum, cuius filiam hic Auſtregiſillus ſponſabit? At ille interroganti dixit, ignoras quia iam ſponſauit? Ait, Cuius filiam? Reſpondit, iuſti iudicis. In hac ergo viſione expergefactus Auſtregiſillus cœpit ſollicitiùs inquirere, quiſnam hic eſſet iuſtus iudex habens filiam nobilem innuptam. Cúmque non inueniret, dubius de viſione ſua peruenit ad

vicum vbi diuerſorium habebat apud quendam pauperem veteranum. Cuius vxor viſo Auſtregiſillo ſtatim dixit ad eum: hoſpes ſta pauliſper, & referam tibi ſomnium quod nunc diluculo de ſte vidi. Putabam certè me audire magnos ſonitus fragoris quaſi pſallentium voces, & aio viro meo, marite quid eſt iſtud quod audio? Num aliqua feſtiuitas hodie à Sacerdotibus celebratur, vbi proceſſio fiat? Et ille dixit mihi, hoſpes noſter Auſtregiſillus vxorem ducit; Tum verò, ego gauiſa, cum ſummâ alacritate exiui in plateam conſiderare vultum & ſpeciem ſponſæ tuæ. Cúmque præterirent per hanc plateam Clerici in albis veſtibus, deferentes cruces, & pſalmos ex more procedentium canentes, tu vltimus eorum veniebas, & reliquum vulgus ſubſequebatur. At ego curioſiùs conſiderans, dum nullam noſtri ſexus conſpexi adeſſe perſonam, nec puellam quam duceres, dixi marito meo. Homo vbi eſt illa puella quam hoſpes noſter Auſtregiſillus eſt accepturus? At ille: nonne (inquit) vides eam in manibus eius. Et ego aſpiciens, aliud non vidi niſi librum ſancti Euangelij eſſe in tuis manibus. Tunc ille beatus intellexit iuxta ſuam viſionem & ſomnium mulierculæ ſe domini vocatione ad Sacerdotale officium prouocari. Deinde cum in palatium perueniſſet, pulſanti ſibi oſtium Oſtiarius aperuit. Et cum introiret in domum Regis, ſubitò ipſe Rex reſponſum impoſuit hoc ordine dicens; *Poſuiſti Domine in capite eius coronam de lapide precioſo, &c.* Quamobrem idem Dei ſeruus magis certificatus de Domini vocatione & voluntate, deſtitit penitus cogitare de nuptiis carnalibus. Tunc totius malitiæ artifex & inuidus, callidúſque hoſtis humani generis videns eum ingenti ardore beatam ſentire vitam, cœpit ſuis deceptionibus ſcandala parare, quibus Dei famulum à ſancto propoſito diſtrahere poſſet. Erat autem in palatio Regis quidam poteſtate præditus, homo ferus, & ſuperbiæ nimiæ deditus, Bethelenus nomine. Hic temerario ordine quiddam de fiſcalibus rebus occupauerat fraudulenter, & dum argueretur à Rege, oſtendit ei falſam auctoritatem ſeu præceptionem, dicens ſe eam ab Auſtregiſillo Mappario recepiſſe. Tunc Rex iratus Auſtregiſillum adeſſe iubet. Qui ſuper hac re interrogatus, liberrimâ voce denegauit ſe feciſſe id vnde apud Regem per Bethelenum falsò accuſabatur. Sed Betheleno aduerſus eum fortiter inſiſtente, & affirmante ſe vera locutum fuiſſe, Rex in furorem verſus, iuſſit rem diligentiùs examinari, & tandem duello dirimi. Siquidem præcepit eos ambos in campo certare, vt quis falleret, iudicio domini monſtraretur. Itaque adueniente conſtituta die certandi, mane ſurgens Auſtregiſillus, clypeum cum iaculo per pueros ſuos direxit in campum, vbi Rex agonothetas expectare ſolitus erat. Interea verò dum ipſe ad Baſilicam Sancti Marcelli ſolito more orandi gratia pergeret, & quendam pauperem obuium haberet: Venit ei in mentem propheticum illud. *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus, & non tradet eum in manibus inimici eius.* Sed cum nil haberet niſi vnum trientem (nam ſi quid ei fuerat, in ſimile opus id totum abierat) dato pauperi triente, ingreſſus Eccleſiam orationi diutius incubuit. Deinde vexillo Crucis (quod eſt armatura Dei) ſe muniens, imperterritus ad certamen pergebat. Cum autem ad locum pugnæ perueniſſet, & aduerſarij præſtolaretur aduentum, ecce quidam ex miniſtris Betheleni anhelabundus & lugubri vultu veniens nunciauit Regi mortuum eſſe memoratum Bethelenum, & ait, cum veniret ſeruus tuus Bethelenus heſterno ad palatium tuum, ô Rex, manſit ſub Bariaco, & hodie cum illuceſceret dies, iuſſit ſibi parari equum manſuetiſſimum Quo aſcenſo, tamquam fixus manebat immobilis, cuius latera dum Bethelenus calcaribus perforaret, exiliens ſumma velocitate, cœpit ingenti impetu in diuerſa flectere membra, caput iungere pedibus, pedes poſteriores in ſublime excutere, & tandiu memoratum Bethelenum ventilare atque concutere, donec ille velut præciſa arbor, aut ab impetu turbinis euulſa, ab alto præceps in terram rueret. Et nec hoc ſatis fuit, equus ille iunctis pedibus percuſſit eum in cerebro, ita vt cruor per aures & nares prorumperet, vſque adeo, vt antequam leuaretur à terra, exhalaret ſpiritum, completum eſt in eo quod ſcriptum eſt, *Perdes eos qui loquuntur mendacium*, Et *teſtis falſus non erit impunitus*. Hoc audito Rex accerſiuit ad ſe Auſtregiſillum, & ait ei, pugnauit pro te Dominus cuius auxilium fideliter popoſciſti. Mortuus eſt enim Bethelenus, diuinâ vltione punitus. Ille verò non gaudens de interitu inimici, gratias egit Deo, quòd ab eius ſanguine impollutas dominus ſuas manus ſeruaſſet, memorans illum verſiculum pſalmi, *Domine reſpexiſti humilitatem meam, & ſaluam feciſti de neceſ-*

fuatibus animam meam, nec concluſiſti me in manibus inimici, ſed fidelem famulum tuum ſeruaſti illæſum. Poſt hæc cœpit ipſe Auſtregiſillus in amore & dilectione Dei attentiùs proficere, ac bonis operibus ſolertiùs inſiſtere, ſed & clericatus gradum inhianter deſiderare. Erat tunc in domo Regis inter cæteros Senatores præſtantiſſimus Ætherius nomine, vir prudentiſſimus & ſingulari cautelæ deditus, cui Rex omnia tractatus ſui arcana præcipuè pandebat. Qui dignus iam Epiſcopatu, poſtea Lugduno Galliæ nobiliſſimæ ciuitatis Epiſcopus ordinatus eſt, quique memoratum famulum Dei ſingulariter diligebat. Hunc ergo Auſtregiſillus rogauit vt Regis permiſſu peteret ſe ad clericatus onus venire debere. Qui ſuggeſſit & impetrauit; Acceptis autem vir Dei Auſtregiſillus Epiſtolis, perrexit Autiſiodorum ciuitatem, ibique à Beato Aunario Epiſcopo deciſa cæſarie, Clericus effectus, & Subdiaconus ordinatus eſt. Regreſſus inde venit ad memoratum Ætherium, qui iam Epiſcopatu accepto Lugdunenſis Eccleſię, eum cum ineffabili gaudio recepit, & Presbyterum atque Abbatem Baſilicæ Beati Nicetij Confeſſoris ordinauit, dans ei de rebus Eccleſiæ Albiacum & Colonicam vſibus eius profuturam. Quùm autem aliquando vindemiarum tempore modicum vini quod remanſerat idem beatus vir iuſſiſſet infundi in dolium vacuum viginti ferè metretas continens, & præmiſſa oratione, vas illud ſalutiferæ Crucis ſignaculo muniuiſſet, (mira res!) ecce manè facto, cuſtos cellę vinariæ idem dolium inuenit muſti repletione non ebullire, ſolum, ſed & abundanter vinum miratus eſt in terram defluere. Quod Dominus pro merito & oratione famuli ſui Auſtregiſilli tam inſigne miraculum operatus ſit, nulli dubium eſt, circa quem memoratur etiam aliud à Deo illuſtriùs & diuiniùs geſtum. Quum ſiquidem Sanctus vir adhuc degens apud memoratum Ætherium Epiſcopum profectus eſſet ad Ianuenſe territorium, atque ibidem in quadam ædicula penitus deſerta vellet diuina celebrare myſteria, & non ſolummodo Sacellum ædiculæ ſeris obfirmatum reperiſſet, verumetiam aqua, qua aut manus lauaret, aut rem ſacram perficeret non haberet, Clericis neceſſaria pro diuino officio ſollicitè quærentibus, ecce Sacrariolum illud diuinitus apertum eſt, reuerſique miniſtri Sanctum Abbatem Auſtregiſillum orantem, & ante eum duos magnos crateres cum vino & aqua miniſterio Angelico pręparatos, quo quidem euidenter claruit gratum Deo fore eius obſequium & acceptabile ſacrificium. Interea decedente Beato Apollinare Bituricenſi Epiſcopo, idem Sanctus Auſtregiſillus in loco eius ab omnibus electus, conſenſu Regis Epiſcopus ſubrogatur. In quo gradu dignitatis, duodecim annis Eccleſiam rexit, ſicut ipſe Angelo reuelante cognouerat. Nam cum primum memoratæ vrbis eſſet fines ingreſſus, apud villam Germiniacum nocturnis incumbenti orationibus aſtitit Angelus Domini dicens, *Sacer Auſtregiſille, Dei cultor ſedule, felix Reges Bituros, annos ecce bis ſenos.* Quod eadem nocte ipſe vocans Beatum Sulpicium Archidiaconem, qui eius ſucceſſor fuit, & Deſiderium alium Diaconem, eiſdem manifeſtauit. Adeptus ergo præſulatum ſeruus Domini Auſtregiſillus quid laudabiliter geſſerit, compendioſè dicatur. Erat quædam matrona nobili genere orta nomine Paterna, valde religioſa, quæ miſit ad hunc beatum Pontificem Epiſtolam pro quadam puella ſua lumine occulorum priuata. Qui accipiens oleum benedixit, & eo liniuit oculos puellæ. Quo facto illa apertis oculis, illicò viſum recepit. Alio quoque tempore, quædam illuſtris matrona, nomine Auſtroberta, relicto illuſtriſſimo viro nomine Crannophąldo prædicatione Sancti viri ſe Deo vouens & offerens in caſtitatis propoſito manebat. Hæc autem referebat, quod ipsâ præſente vnus de piſtoribus ſuis, nomine Lodomarus, morbo atrociſſimo vexatus, hoc modo ſit priſtinæ incolumitati reſtitutus. Eadem namque religioſiſſima fœmina habebat apud ſe repoſitum panem, quem memoratus Dei amicus Auſtregiſillus ei pro benedictione tanquàm eulogias tranſmiſerat: ipſumque benedictum panem ad hoc reſeruabat, vt ſi quis videretur aliquo incommodo affici, cum integra fide ſumendum ei dare deberet. Apprehenſum igitur memoratum piſtorem præcepit buccellam illius benedicti panis in os eius immitti. Quod vbi non ſine violentia effectum eſt, & panem inuitè deglutiuit, miſer ille ſtatim euomuit omnem amaritudinem, qua vexabatur, & ſanus effectus deinceps multo tempore priſtinum officium alacer exercuit. Quidam etiam molendinarius eo tempore nomine Menulphus, die Dominico, temerario ſpiritu volens iuxta ſuæ artis induſtriam emendare molam accepto ancipiti ferro (quod vulgus ſcotam vocat) cœpit eam terere. Ex

quo peccato adhæſit manus eius ferri manubrio, adeò fortiter quod nullâ arte poſſet inde moueri. Adductus ergo ad hominem Dei ruſticus ille, vbi ab eo tangi meruit, mox omni dolore fugato, receptáque integrâ ſanitate, cum gratiarum actione lætus & alacer diſceſſit. Præterea fuit procul ab vrbe Biturica iuxta vicum Briodeꝛum puella quædam adoleſcentula parentibus amantiſſima nomine Friouola, quæ nequiſſimi ſpiritus apprehenſione, crudeli cruciatu vexabatur, intantùm vt nec ſe, nec parentes cognoſceret, ſed diuerſarum ferarum mugitus, & auium querulosas voces ingenti vociferatione geminabat. Hæc tandem adducitur ad virum Dei Auſtregiſillum, qui cum more ſolito, ſpiritales hoſtias offerens, myſticum conficeret corpus Domini: prius ipſe percepit, ac inde dedit illud puellæ, quod illa deuotè accipiens, protinus à vexatione conticuit. Tunc vir Dei benedixit veſtimenta eius, & eam velari parentibus religioſa veſte præcepit, iniungens ei à carnibus & vino abſtinere. Ex illâ ergo horâ fugato dæmonio, puella priſtinæ ſanitati reſtituta, poſtea viſa eſt inter reliquas Dei famulas laudabili conuerſatione degere in Monaſterio noſtræ Dominæ de Salis, ſub ſancta Abbatiſſa Berthoara, cuius exemplo plures aliæ Virgines erudiebantur. Cæterum dum idem Beatus Pontifex Auſtregiſillus vt pius paſtor ſemper curam Eccleſiæ ac plebis ſibi commiſſæ ſedulò gereret, & de dente lupi ſæuientis fortiter liberare niteretur, ecce ex palatio Theodorici Regis Burgundiæ aduenit homo ſæuiſſimus, Warnarius nomine, auaritiæ turpis lucri cupidus, & ſuperbiæ nimis deditus, vt ciues Bituringenſes Regi tributarios violenter faceret: Tunc ad tantæ rei nouitatem, tota conturbatur ciuitas, & omnibus ad beatum patronum Auſtregeſillum confugientibus ac obnixè poſtulantibus, vt ipſe pius paſtor ſuis ſanctis orationibus eos protegeret, atque obſiſteret, ne ſuis temporibus pagum Bituricum cenſeretur ſub tributo, Deo dignus antiſtes nimio zelo accenſus, ſe murum validiſſimum pro domo Dei viriliter oppoſuit. Et primùm quidem ipſe beatus vir ſe die noctúque in oratione proſtrauit, vt diuina pietas ab inimico ſæuiente plebem ſibi commiſſam liberare dignaretur. Deinde ſurgens ab oratione, & ad portam ciuitatis intrepidus exiens obuiam impio exactori, eum non ſolummodo intrare non permiſit, ſed & confuſum & inanem recedere diuina quadam poteſtate compulit. Quæ poſtquam geſta ſunt, ſanctus pater Auſtregiſillus anno ſui Pontificatus duodecimo, graui febrium dolore attenuatus feliciter moriens, migrauit ad Dominum decimo tertio Kalendas Iunij. Quo quidem tempore erat in ipſa ciuitate Biturica quidam pauperrimus iuuenis, nomine Leonaſtis, cuius plantæ ad poplites adhærebant. Hic autem feretrum in quo corpus ſancti Auſtregiſilli ferebatur ad ſepulchrum tangens, ſtatim laxatis membris, obſequium pedum virtute ſancti corporis conſecutus, deinceps rectus & alacer gradiebatur. Cum denique corpus venerandi ac glorioſiſſimi Præſulis ex more componeretur in tumulo per beatum Rauracum Niuernenſium Epiſcopum, ecce vidente reuerentiſſimo Ianuario Presbytero, aſtitit Angelus Domini in candidis veſtibus & decoro vultu ad dexteram memorati Rauraci Epiſcopi, iuuans eum in exequiarum officio. Nulli dubium eſt quin Angelus cuſtos ipſius Auſtregiſilli fuit, qui cum illo vſque ad ſepulchrum ſemper eſſe voluit. Interea Beatus Sulpicius Archidiaconus ab omnibus electus, opere & merito dignus, in eadem vrbe ſucceſſor eius effectus, pontificale ſumpſit officium. Cæterùm impoſtor Vvarnarius (cuius ſuperiùs mentionem fecimus) à palatio reuerſus, vt accepit Auſtrègiſillo ſucceſſiſſe Sulpicium Archidiaconum hominem ſuapte naturâ lenem, benignum, & manſuetum: opus nequam, quod teterrimus hoſtis antiquus cordi eius plantauerat, exercere feſtinabat, vt videlicet pagum & vrbem Bituricam omnéſque ibidem commanentes ſecundùm eorum perſonas tributarios faceret. At Beatus Sulpicius inuocato deſuper Dei auxilio, crudeliſſimum exactorem cum lachrymis ſedulo precatu hortabatur ab vrbe diſcedere, quia minime pateretur ſuos ciues ſeruituti exactionis iniuſtæ ſubdi, ſeu libertatem eorum quomodolibet violari, minui, & opprimi. Cuius admonitionem & preces ſuperbus ille ac tumidus arroganter deſpiciens, venit ad locum, vbi ſanctus Auſtregiſillus miro decore quieſcebat iam exhumatus. Et aſpiciens ſepulchrum eius auro & argento mirabiliter adornatum, inuidiæ flammâ ſuccenſus ait, Auſtregiſillus debuerat aurum & argentum ſuum pauperibus erogare, & non ſuper tumulum ſuum pro ſæculi vanitate illud poni iuſſiſſe: Quo dicto vectis vnus, in quo vela pendebant, de alto ruens cecidit ſuper cerebrum eius, & tali eum plagâ affe-

cit, quod cruor per oculos ad barbam tyranni defluens, etiam in terram copioſè laberetur. Tunc ipſe miſer voce magnâ clamans, aiebat, hic Auſtregiſillus dum adhuc viueret, ſemper mihi contrarius fuit, & adhuc iam mortuus, morti vicinæ me tradidit; Sic infelix ille diuina virtute perculſus, nec facinus ſuum recognouit, nec veniam à ſancto Dei poſtulauit; ſed adhuc ſua malicia exarſus ad Auguſtodunenſem vrbem feſtinanter properauit ad affligendum loci illius Epiſcopum. Cumque non longè ab vrbe humanæ neceſſitatis cauſa in foricis ſedendo obdormiſſet, ſubitò euigilans miniſtris qui ei aſtabant, dixit, Auſtregiſillus & Sulpicius vrceum aureum in iſta hora mihi tranſmiſerunt; Quis ex vobis hunc recepit? Vix ipſum ſermonem ſceleſtus homo compleuerat, & ecce quidam defectus eum dirè corripuit, ita vt omnibus inteſtinis eius per ſeceſſum cum ſtercoribus de corpore euulſis, ſpiritum in ipſo ſterquilinio turpiter exhalauerit. Erat ipſis temporibus homo in Biturica ciuitate, Lupus nomine, bonis moribus deditus, humilis atque ſapiens, ſobriam & caſtam ducens vitam. Hic ardenti deſiderio orandi gratia perrexit ad vrbem Turonicam; cúmque diutiſſime in Baſilica Sancti ac Beatiſſimi Martini Confeſſoris oraſſet, & pro peccatis ſuis veniam à Deo poſtulaſſet, ſurrexit ab oratione, ſtánſque, cum magna cordis compunctione contemplabatur memorati Dei Confeſſoris venerabile ſepulchrum. Tunc vnus Dei ſeruus cùm vidiſſet eum diu orantem, mitem, atque honeſtum, accerſiuit eum & dixit: Quod eſt tibi nomen, vel vnde es, aut pro qua cauſa huc adueniſti? Reſpondit Lupus vocor, Bituris maneo, & hic pro peccatis meis orandi gratia adueni. Ille reſpondit, habeo aliquid ſeruientibus Sancti Auſtregiſilli dicere: ego enim iſtis diebus fui Bituris in ſpiritu, corpore verò nunquam. Et vt certiùs mihi credas, vtque errorem tollam penitus de corde tuo, audi quid dicam, eſt Eccleſia Sancti Sulpicij inter duas aquas, ſuper ripam Vrionis & Aueræ. Reſpondit, hic eſt, & ille, eſt autem Eccleſia Sancti Auſtregiſilli contra orientalem plagam, vt luminaria de ipſâ Eccleſiâ poſſint videri à tranſeuntibus per viam quæ ducit ad Orientem, dixit, ita eſt: iterum hæc ait ille Dei ſeruus, crede mihi, quia ego iſtis diebus ad Eccleſiam Beati Auſtregiſilli in ſpiritu fui, & quid ibidem viderim, narrabo tibi, vidi ante ipſam portam memoratæ Eccleſiæ Beatum Petrum Apoſtolum ad inuitationem beati Auſtregiſilli ſtantem, & cum eo Beatum Martyrem Laurianum, atque Sanctum Confeſſorem Sulpicium, & multos alios Sanctos viros, qui in pago Biturico requieſcunt corpore. Et ecce vidi ante eos à longe ſtare Adroaldum, Bladegiſium, Suffronum, Guntaldum, & alios plures, qui Dei ſeruos, caſis eorum deſtructis, deprædati fuerant. Dum autem ipſi ibidem ſtarent, aſpexi Beatum Auſtregiſillum ad pedes Beati Petri proſtratum iacere, & dicere, Fac nobis iuſtitiam de iſtis, qui Monaſteria noſtra & loca opprimunt, durè affligentes ſeruos Dei, qui eis die ac nocte diuinis operibus inſiſtunt. Hæc Beato Auſtregiſillo precante, mandauit Sanctus Petrus Apoſtolus, vt aliquos traherent cedendos fuſtibus, alios gladio truncarent, nonnullos verò ad ſupplicium vel ignem ſulphureum deducerent. Nouiſſimè autem Apoſtolus virgâ, quam manu tenebat, Adroaldum percuſſit in capite, vt eum morti traderet, Tunc Sanctus Sulpicius precatus eſt eum, vt ipſi Adroaldo vitam concederet, è contra Beatus Auſtregiſillus tali eſt ſermone locutus. Tu ſemper ad miſerendum mollis fuiſti, ô Sulpici, & in tali mollicie perſeueras, non vindicans famulos tuos ad te die ac nocte clamantes. Quo dicto, viſio illa ablata eſt oculis meis. Ipſe Lupus auditis his omnibus, ad vrbem Bituricam regreſſus, indicauit omnibus fratribus Eccleſiæ Sancti Auſtregiſilli, totius prædictæ viſionis ordinem. Nec multo pòſt memoratus Adroaldus febre correptus vitam finiuit. Cæteri verò, quos viſus eſt Sanctus Auſtregiſillus etiam accuſare non diu vixerunt, vt reciperet vnuſquiſque ſententiam proprij corporis, prout geſſerat, ſiue bona, ſiue mala. Eo tempore quo Eudo Princeps Bituris reſidebat, quidam ex optimatibus eius, temerario ordine iuſſit vt deſtructis caſis Monaſterij Sancti Auſtregiſilli, inde ignem ſibi copioſum accenderent. Tunc Abbas ex ipſo Monaſterio eulogias ad præfatum hominem per Monachum direxit rogans & dicens, quòd alia ligna donarent, & domum Dei non diſſiparent vel ſuccenderent, ſed quod petiuit, impetrare non potuit. Cùm autem dies inde tertius adueniſſet, & ante focos quos de ipſis domibus hyeme vrgente faciebant, miniſtri ſe calefacerent, Sanctus Dei Auſtregiſillus Duci eorum in lecto iacenti ac dormienti apparuit dicens: Cur caſas meas ita ſtultè ſuccendis? Et hæc dicens, alapa eum in facie percuſſit, ita

vt cruor per aures & nares irrumperet. Statímque euigilans infelix, miniſtris ſuis valdè territus ait, in hac hora me Auſtregiſillus percuſſit continuo moriturum, quod vbi eſt locutus, ſpiritum exhalauit. Quamobrem inuaſit omnes non modicus pauor, ſtatímque memoratus princeps Eudo mandauit omni exercitui ſuo, vt nullus de rebus Sancti Auſtregiſilli auderet contingere: Et ſic vſque hodie exuit fama glorioſi Confeſſoris, quod quicumque præſumptiuo modo res Monaſterij ſui temerè vſurparet, ſe illicò eſſe moriturum crederet. Quodam tempore homo quidam mutus ex Britanniæ partibus aduenicns benignè ſuſceptus eſt à Fratribus Monaſterij Sancti Patris Auſtregiſilli, corúmque eleemoſynis in victu & veſtitu alebatur ac fouebatur. Et licet idem mutus quid orare volebat, diſcernere non poſſet: tamen ipſe iugiter cum Monachis Dei ſeruis ad Eccleſiam quotidie conueniebat orandi gratiâ,, interea adueniente Die feſto Beati Auſtregiſilli, ille ſtans & orans ante ſepulchrum glorioſi Archipræſulis cœpit per os abundè ſanguinem conſpuere. Quod cernens cuſtos Eccleſiæ increpauit eum dicens. Vt quid miſer, loci huius Sacratiſſimi pauimentum tam turpiter commaculas? Egredere foras, ne huc ad orationem venientibus tantum faſtidium producas. Tunc homo ille ſe diuinitus ſanatum eſſe ſentiens, clamare cœpit & dicere ſecundùm ſuam Britannicam linguam, libertinus ſum, libertinus ſum meritis glorioſi Auſtregiſilli almi præſulis. Deinde narrauit nomen ſuum, dicens quod in ſacro baptiſmate, fuerat Hemmo vocatus, qui poſtea ibidem Deo & Sancto Auſtregiſillo deſeruiens, pluribus vixit annis. Quædam fœmina nomine Feltrudis de Villa noua ſecus amnem Vrionis cum eſſet iam longo tempore clauda, deuotiſſimè ad ſepulchrum Beati Confeſſoris tandem multo ſudore peruenit. Vt autem atrium Eccleſię ipſius introiuit: illicò adepta eſt ſanitatem. Quid moror? Illa poſtquam ſanitatis beneficium perſenſit, reuerſa ad propria, mox vt graui quodam reatu ſe commaculauit, eodem morbo eſt iterum attrita. Sciens ergo hanc calamitatem merito tanti facinoris ſibi accidiſſe, pœnitentiam egit, & ad ſuffragia Beati viri rurſus conualuit. Reliqua autem miracula, quæ poſt feliciſſimum obitum ſuum Sanctus Pontifex Auſtregiſillus feciſſe legitur (ne nos iſtud opuſculum iuſto longius dilatemus). reticenda eſſe duximus. Veruntamen Lectorem ſtudioſum ſedulò commonemus, ea ob virtutis exemplum quærere & legere in Eccleſia de Caſtro, vbi ſacratiſſimum corpus ipſius ab omni populo magnæ venerationis colitur honore Sedit autem (vt ſupra dictum eſt) annos duodecim, ab anno 616. ad annum Chriſti 628. Præſidentibus Romæ Deuſdedit, Bonifacio quinto, & Honorio, Imperante Heraclio, & regnantibus in Francia Theoderico, Theodeberto & Clotario ſecundo.

CAPVT XXXI.

De S. Sulpitio Pio trigeſimo primo Biturigum Archiepiſcopo.

TRigeſimus primus præfuit Sanctus SVLPICIVS huius nominis ſecundus, firmiſſimum planè columen Bituricenſis Eccleſię, præſulum flos nobiliſſimus, totius virtutis ſingulare ſpecimen, defenſor & pater patriæ. Cuius mira ſtemmata vitam, mores, & ingentia miracula tametſi illuſtres authores prope innumeri magnis percelebrent encomiis, tamen (vt ingenuè verum fatear) ea, quæ idem Sanctus Archipræſul laudabiliter geſſit, tanta ſunt, vt omnem hominum ęſtimationem, omnemque laudem pro ſui magnitudine ſuperent. Quod ſi quis me in hac parte teſtem fortaſſis proclamet Cretenſem, autumans me patrono aſſentari, & eum ſupra meritum multiiugis honoribus efferre, veterum ſcriptorum codices requirat, ac ſtudioſè reuoluat quinque libros de vitâ & miraculis ipſius, quos multis in locis, maximè autem in Archiuis Theſauri Cathedralis Eccleſiæ Bituris conſtat nunc vſque fideliter aſſeruari. Legat etiam Vincentium Beluacenſem, cap. 27. libri 24. Speculi Hiſtorialis, videat & Antoninum Florentinum, parte 2. ti. 13. § 6. Et tunc (vt ita dicam) noſtris dictis non eſſe Sibyllæ folia veriora comperiet. Verùm vt quod diximus elucеſcat clariùs, & vt cupienti noſſe rerum geſtarum ſeriem egregiam, detur occaſio virtutis acquirendæ, operę pretium eſt huc adferre ſaltem eorum partem, quę de hoc Sanctiſſimo Patriarchâ, ſumma fide, magnáque diligentia tam elegan-

tes

ter & exquiſitè digeſſerit venerabilis pater Ioãnes Pherrandus Caſalis benedicti quõdam Monachus, vir certè vndecũq; doctiſſimus, & vt Ioannes Tritemius politiſſimè ſcribit in lib. de Scriptor. Eccleſ. Philoſophus, Muſicus, Orator & Poeta celeberrimus.

Inter electos Eccleſiæ Chriſtianæ rectores, quibus & Apoſtolicæ vitę ſancta imitari veſtigia, & mirificis affatim irradiare miraculis, amplifica ſummi Dei liberalitate collatum eſt, glorioſus imprimis enituit almus pater Sulpicius Biturigæ ciuitatis Epiſcop. Cuius egregiarum virtutum inſignia, vſque hodie longè latéq; manifeſta plurimarum ſanitatum exhibitione coruſcat. Huic Biturigum vicus (cui Vaſtinio vocabulum eſt) natale ſolũ extitit; genus autem illuſtre, ex optimatibus atq; primoribus ipſius prouinciæ viris. Eóq; tẽpore floruit, quo Theodoricus primùm deinde Chriſtianiſſimus Rex Clotarius II. felices Gallicani regni prudenter moderabatur habenas. Cuius inter aulicos aliquandiu verſatus Sulpicius (erat enim aſpectui Regio quamgratiſſimus) quũ ab ipſa puerili teneritudine perpetuum carnis animique nitorem illæſum illibatúmque conſeruare omnimodis inſtituiſſet: intelligerétque difficile admodum id fieri poſſe ſi tumultuarium inquietæ curiæ ſtrepitum, atque illecebroſas Regiæ comitiuæ delicias quotidie præſentes haberet: nec ſolidè conſtaturum cæterarum virtutum ædificium, ſi iam poſita caſtitatis Angelicæ fundamenta nutarent, ſagaci prudenter vſus conſilio, exemit honeſtè ſeſe periculoſo diſcrimini; totúſque in opus Dei conuerſus cœpit ſtudioſus Cœnobiorum cultor exiſtere, & quæ pauperiora cernebat, amplioribus, vt poterat, opibus locupletare. Porrò ſalutiferæ pœnitudinis, fructuoſique mœroris amicas exquirens ſolitudines, dulcibus arduæ contemplationis receſſibus, atque deuotarum orationum intentioni vacabat. Delegerat autem ſeruus Dei huic rei locum idoneum ædem ſacram, quæ collapſa dirutáque nullius cleri populive frequentiâ viſebatur. Quo maximè nocturni ſilentij tẽpore duobus ſecum aſſumptis pueris, ſeculari veſte poſita, indutóq; pœnitẽtium amictu ſecretò ſe conferebat. Qua de re Chriſtianæ religionis inimicus Belial conſueta permotus inuidentia, quum nocte quadã athletam Chriſti feruentiſſimũ, ſolito illic inſtantiùs orantem, & auidioris animi cupiditate totũ in cœleſtibus raptum intueretur, miſſis duobus ſpiritibus vultu teterrimo, pauefactos pueros de tẽplo conatus eſt exturbare. Quos vbi præter ſolitũ mœſtiùs eiulantes audiuit Sulpicius exurgens ab oratione, larualẽ illam effigiem ſigno crucis oppoſito, ſaluíſque infantibus, dicto citiùs effugauit. Non enim ignorabat eſſe ſcriptũ. *Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis.* Quamobrem ab illius ædis continua frequentatione non modo non ceſſabat, verumetiam quotiens illò ſe recepiſſet, in id quod cœperat orandi, meditandi, contemplandi ſtudium ſolito vehementiùs acriùs atque intenſiùs incumbebat. Cæterum optimo Chriſti famulo non deerat flexamina ſuauiloquæ linguæ facundia, non aliunde qualibet arte quæſita, ſed largiflua S. Spiritus infuſione collata. Qua ſic vſus eſt, vt & dura incredulorum pectora, ſaluificæ crucis ad amorem conuerteret: & tepida credentium corda, ad bene beatéque viuendum ſalubriter erudiret.

Pręerat tum Eccleſiæ Bituricenſi vir egregius, Deóque amabilis Auſtregiſillus, cuius ad aures quum B. Sulpicij fama percrebruiſſet, obtinuit facile à Principe Theodorico, vt ſacris illum initiatũ ordinibus prædicatorio muneri præficeret. Quod humiliter ſuſceptum, quum non ſine multarum animarum lucro gereret, placuit etiam Regi Clothario, vt in eo, quod ipſe conſtruxerat, Cœnobio fratribus Abbatis officio fungeretur. Placuit quidem illi rigidum Monaſticæ conuerſationis aſperúmque ſchema, ſi tamen ſubeſſe licuiſſet potiùs quam præeſſe. Verum quum intelligeret vir Deo plenus non ſine Chriſto regiam cõferri voluntatem, paruit incunctanter, breuíque paucorum menſium ſpacio ſummos in eo viuendi genere viros tanta cum efficacia coæquauit, vt alterũ vel Antonium vel Hilarionem in terris apparuiſſe putares. Qui quã fuerit omnipotenti Deo charus, tum liquidò claruit, quum incurabili morbo laborantem Regẽ, & lugentibus deſperantibúſque vniuerſis ad mortem vſque deductum continuo ſeptimanæ vnius ieiunio, ſeduló q; precatu, priſtinæ perinde reſtituit ſanitati: ac ſi moleſtę prius ægritudinis perſenſiſſet nihil. Ex eo itaque tempore cœpit per vniuerſam prouinciam eximium Sulpicij nomen extolli, & ipſe ex animo venerari ab omnibus, & Apoſtolicæ vitæ verus ſectator haberi. Quo factum eſt, vt poſt adminiſtratum dignè ac laudabiliter Bituricenſis Epiſcopatus officium, tranſlato ad perennis vitæ gaudia viro Dei Auſtregiſillo, quum de ſufficiendo pontifice varias in partes cleri populíque anxiè nutarent ſententiæ, eſſétque nihilominus vtrobique non minima pars, quæ digniſſimum Epiſcopatu Sulpicium acclamaret, inualit (vt creditur) inſtigante diabolo, quendam ex optimatibus pernicioſa ſedis ambiendæ cupiditas: vſque adeo quidem, vt coadunatis ſibi multa pollicitatione comitibus, ingenti prolato

auri pondere, lenes, benignaſque pij Regis aures pulſaret, ambiret, ſolicitaret, quo nobilem imprimis atque honorificum Aquitaniæ Primatum ipſe honoratus ac nobilis poſſideat. Ii verò qui Chriſto duce dignum Auſtregiſilli ſucceſſorem Sulpicium expetebāt, ſcientes quia cor Regis in manu Dei eſt, per hominem humili mitique præditum ingenio ſuam maieſtati Regię poſtulationem ſimpliciter inſinuare curarunt. Quam ille quidem annuenter admittere viſus, miriſque Sulpicium laudibus efferens, diſſimulauit tamen & fului pellectus ſumma copioſa metalli, ad illuſtrem illum Eccleſię præficiendum laxata cupidę fręna voluntatis inflexit. At verò Regina, cui iam probata Sulpicij ſanctimonia cordi erat, vt animaduertit quòd diuina in re, obliquo diſtortóque Rex calle procederet; recti iuſtique zelo ſuccenſa Regium audacter Secretarium interrupit, omnique procul abiecto metu, liberrimâ virum oratione corripiens, etiam iſtiuſmodi verba ſubintulit. *Scilicet eò paupertatis atque inopiæ redactus eſt Rex, vt humano diuinóque iure confuſo Epiſcopatum quoque venalem habere cogatur? Si ad æqui bonique conſenſum allicere te non poterat, quod indubitatus omnipotentis Dei ſit amicus Sulpicius, vel hoc vnum te meminiſſe decebat, quod illo vigilus, orationibus, ieiuniis macerato, afflicto, cruciato, præſentis periculum mortis euadens optato bonæ valetudinis munere ſis potitus.* Quibus ille verbis ingenua ſuffuſus erubeſcentia, Sanctum Dei Sulpicium, licet plurimùm reluctantem, mitrâ pedóque venerabiliter inſignitum, incredibili cum omnium fauore, conſpicuum Aquitaniæ Primatem inſtitui procurauit. Qua tandem ille prælatione ſuſceptâ, quantis, quam odoratis, quam eximiis, quam præcellentibus virtutum floribus augeri multiplicarique perrexerit, quis idonea valeat oratione depromere? In abſtinentioris vitæ aſperitate conſummatum anachoretam, in hoſpitalitate, in eleemoſynis elargiendis, in conſolatione mæſtorum, in captiuorum redemptione, in vniuerſa denique operum miſericordiæ ſumma virum ſanè Apoſtolicum ſeſe monſtrauit. Cæterum diuinam cœleſtémque doctrinam ſacri verbi prædicatione profundens, Chriſtiani nominis inimicos Iudæos (quibus Bituricenſis ea tempeſtate ciuitas abundabat) ſic ad ſinceræ fidei ſacramenta ſuſcipienda perſuaſit; vt rarus admodum inueniretur qui non perenni baptiſmatis vnda purificatus, Sanctæ matris Eccleſię debita cum veneratione myſteria frequentaret. Verum quoniā non tam exculta laudatæ vitæ ſanctitudine vir inclitus quàm manifeſta coruſcantium miraculorum gloria ſublimis effulſit: quemadmodum in obrentâ regiâ ſanitate oſtenſum eſt, ad ea quæ memoriæ prodita ſunt miracula, compendioſè narranda, noſtra ſe conuertat oratio.

Gonthoaldo cuidam viro haud ignobili filius erat decennis, cui quum illæſus perſtitiſſet auditus, rigentior tamen adhęrens gutturi lingua, haud quaquam poterat dearticulatum efferre ſermonē. At pater de medicorū arte deſperans, quum indubitata fide crederet eū eſſe Sulpiciū, qui ſuis à diuinâ bonitate precibus id facile poſſet obtinere medelæ puerū offert, illius calamitatē, ſuamq; fidem exponens. Nec mora, fundit orationem vir Dei, ſacratos in os pueri digitos infert, quorū vt ſenſit ille virtutē, mox expeditæ beneficium elocutionis accepit, exultante nimirum, gratiaſque agente patre quod tam benignum támque clementem erga ſe Pontificem fuiſſet expertus.

Dein macilentâ regionē duriter admodum pręmente fame, quidam extenuatus inedia ab optimo patre Sulpicio vt Epiſcopali in domo tantiſper dū pinguior tellus vberiorē afferret ſegetē, aleretur obtinuit. Qui magiſtro domus, ideſt œconomo cōmendatus, quū ægrè tamen quæ victui neceſſaria forent acciperet, die quadā algoris ac famis impatiens, in obuiū forte balneū quod ſuccenſâ fornace calefieri ſueuerat, ſeſe miſer iniecit. Verū quū ſolus minimè potuiſſet emergere, nec ei virtus eſſet vociferandi: ſupremū illic ſuffocatus ſpiritū exhalauit. Quæſitus aliquādo ab œconomo, nec repertus tandē ab eo, cui ſuccendendæ fornacis officiū erat, exanime contractūq; cadauer inuentū eſt. Quippe nouē ferme dies ignorantibus cunctis ibidē iacuerat. Indicatur Sulpicio res: ille ſupra, quā credi poteſt mœrore cōfectus, & apud diſtrictū iudicē mortis illius ſeſe reū proclamans: afferte (inquit) ad me corpus. Quod in medio allatū, calida perfundi iubet aqua. Tum eiectis à ſe vniuerſis, prolixa lachrymabundáque prece, vt intra corpuſculum anima regrederetur Deo chariſſimus impetrauit. Ille autē plures deinde ſuperſtes annos, Sulpiciani nominis longè latéque vulgandi non mediocrē occaſionē materiámque præbuit. Hoc quoque prætereundū non eſt quod Viriſionenſi in territorio gurgitem quem olim pagani luſtralem habuerant, quemque ob hoc in Chriſtianorum inuidiam ita peſſimus obſidebat dæmon, vt ſi quis eò tranſiſſet, ſuffocatum præcipitaret ac perderet, iniecto vir Dei Chriſmate, quod modica diluerat aqua, Elizei Prophetæ vſus benedictione, meabilem eſſe reddidit atque piſ-

ſubilem. Quid autem illud ? Nonne etiam inter miracula recenſendum eſt : quod ab ædibus ſuis ſemel, ſemel ab horreo quodam, iterum ſemel à Cœnobio Virginum, edaces ignium flammas obiecto ſigno Crucis abegerit ? Sed iam in medium prodeat mortuus alter : In cuius ſuſcitatione diuinę bonitatis erga Sulpicium, promptiórque familiaritas liquidiſſimo quodam apparuit argumento.

Conſiſtente ſiquidem eo cum aliquot ex ſuis haud longè ab Vrrionis fluuij ripa, vt illic iucundum frugaléque ſumeret prandium : quiſpiam fortè ruſticus grauem quo laborabat æſtum natatu leuaturus, incautè ſatis in amnem deſiliens, mox infeſto (vt creditum eſt) illaqueatus à dæmone, mediis in fluctibus ſubmerſus interiit. Narratur illicò Sulpicio caſus, qui ne vultu quidem motus imperat ſublatum ex aqua corpus in menſa quadam ſub diuo deponi, donec refectus ipſe pergat ad locum. Poſt horas ſanè tres, eò ſe conferens, conceptâ toto pectore Spiritus Sancti virtute, intuetur eminus exanime cadauer; Dein expreſſo ſalutis ſigno, tacitáque ad dominum fusâ oratione, inſpectantibus cunctis viuum hominem incolumémque reſtituit, non ſine admiratione plurimorum ex animo magnificas diuinæ maieſtati gratias agentium. Quod eo potirentur Epiſcopo, qui Apoſtolica tam Sanctitudine quàm miraculorum coruſcatione fulgeret.

Igitur quum agente tanto moderatore, Biturigum tum Eccleſia tum reſpublica ſub ope Chriſti iucunda pace floreſceret : eſſetque cum Clero populus Omnipotenti Deo deuotus, ac proinde tota illa prouincia terrenæ fetacitatis exuberantia copioſiùs abundaret, ecce antiquus ille Chriſtianæ pacis aduerſarius, totiúſque bonitatis inimicus acerrimus, cuiuſdam ex principibus (cui non leuis erat apud Regem auctoritas) miſerum pectus obſidens, ardentiſſimis auariciæ facibus inflammans, id genus ei cogitationis ingerit. Plurima videlicet opum locupletatione felices eſſe Bituriges, parúmque illis nociturum, ſed & Regiis non minimum facultatibus profuturum, ſi tam populo illi quàm Eccleſiæ pecuniarius quotannis cenſus indicatur. Nec mora, adit ille Regem. Quæ mente conceperat exponit. Placet Regi conſilium. Denique commiſſarium delegat proteruum hominem & inſolentem, qui tyrannici id operis diligenter exercens, indictum vndecumque cenſum ſtudioſè congerat atque corradat. Suſcepit ille geſtibundus imperium, & tanquam longâ confectus inediâ lupus inhians prædæ ciuitatem ingreſſus, vlla ſine diſcretione conditionis, peruicaciter obuios quoſque conſcribit. Turbatus inſueta ſubitæ rei nouitate populus, percellit Eccleſiam dolor & mœſtitudo : Stupefactus ingemiſcit clerus, vt qui calamitoſam violentæ ſeruitutis iniuriam pateretur. Quid plura ? Clamatur ab omnibus, vlulatur ab vniuerſis. Denique remedij ſpes omnis in vno defigitur patre Sulpicio; & ad paſtorem pallentes balantéſque ouiculæ confugiunt. Non potuit ille non condolere mœrentibus, non compati tribulatis. Verùm eos qui ad ſe venerant blandè conſolatus, ad ſolemne ieiunium, deuotámque purioris orationis inſtantiam recurrendum hortatur. Quippe fieri non poſſe, quin eo ſacrificio placatus omnipotens, turbatæ paci medeatur : & immutato corde Regis, antiquam in integrum reſtituat libertatem. Cæterum ipſe (quod in eo erat) auarum adorſus exactorem, permixto terrore blandimentis, qua potuit ſedulitate pręmonuit, ne quid inconſideratiùs ageret in ſeruos Dei. Verum vt animaduertit ſuum nihil operari ſermonem, triſtis abiens, profuſis lachrymis ſuſpiria mittit ad cœlos; aduocánſque familiarem amicum Obregiſillum nomine, virum ſolitarium, Deóque deuotum ad regale palacium deſtinat. Qui totus Domini noſtri IESV-Chriſti fiſus auxilio, ſalutari ſermone Regem vſque adeò conuertit ad gratiam : vt facilè pœnitens, nihil cunctatus per nuncium exactori præciperet ne deinceps indictum à quoquam exigat cenſum. Qui regia iuſſa non tam diſſimulans, quàm pro nihilo ducens, atque in inceptâ perdurans obſtinatione, mox vt vrbem eſt egreſſus, qua ſe indignum exhibuerat vita miſerè perfunctus occubuit. Et quidem his ita ſe habentibus, déque recuperata Sulpicij meritis pace ac libertate magnificè gratulante prouinciâ, maturè perpendens altioris ingenij vir ſe iam attenuati corporis paulatim viribus deſtitui, ſenſimque canam ingraueſcere ſenectutem, neque deinceps ſe tanto parem eſſe labori, (ſiquidem præter legitimum adminiſtrandi pontificatus officium curabat anxiè virgines illas ſacras, de quarum Cœnobio ignium flammas eum propuliſſe ſupra meminimus, curabat Monaſteria fratrum, curabat

pupillos & viduas, curabat etiam pauperes, eóſque præcipuè, quos ingenuo ſuffuſos rubore publicam rogare ſtipem non audere ſciebat. Hæc igitur omnia quum non remittere ſolùm, ſed nec intermittere quidem vellet, intelligerétque cum ipſa pontificatus adminiſtratione ad finem vſque vitæ ſolida ſe non poſſe perſeueratione peragere, modum excogitauit, quo citra priuatarum rerum (quas ſolo Deo teſte gerebat) iacturam neceſſario debitæ ſolicitudinis auxilio, ſuccreſcens indies Eccleſia non careret.

Erat inter primarios Clericalis ordinis viros, quidam Vulfolentus nomine, cùm nobilitate, tum egregiâ virtute ſanctitudinéque conſpicuus. Hunc itaque coacto clero ſtatuens in medium glorioſus Pontifex Sulpicius, cauſámque omnem ſuccincta quidem, ſed graui oratione exponens, cum omnium pace atque concordia, creditæ ſibi diſpenſationis coadiutorem eſſe conſtituit. Fuit autem onerum inter ſe partiendorum iſta diſtributio, vt videlicet Eccleſiæ ſacroſanctæ myſteria, diuinæ prædicationis munus, clericorum diſciplina, atque alia, quæ ſalutarem morum inſtitutionem concernunt, ſedulus adimpleret Sulpicius. Vulfolentus verò in gubernando populo, in litibus dirimendis, in adminiſtrandâ iuſtitiâ, cæteriſque exterioribus ordinandis pro data ſibi gratia bonus Chriſti ſeruus prudenter atque fideliter inuigilaret. Non eſt facile dictu, quantum ex hac ordinatione quamque plenè tum Eccleſiæ, tum animo ſuo ſatisfecerit profueritque Sulpicius. Cæterum ipſe inſiſtebat ardentiſſimè, quibus ab adoleſcentia magnopere delectatus fuerat, noctis profundæ vigiliis orationibúſque continuis. Quas non in vna Baſilica tantùm, verùm per diuerſas, vt animus ferebat, Eccleſias efficientiſſimè peragebat. Sed neque deſtitit ſacratiſſimum illud; quod delectabiliter inhabitabat, templum Spiritus Sanctus aſſiduis illuſtrare miraculis. De quibus nos ducente geſtorum ſerie, quæ ſuperſunt enarrare pergamus.

Itaque non multò pòſt familiaris quidam ſed improbus, pontificali in ſecretario quæ malè concupierat, nocturno ſilentio ſuffuratus, quum celebrem attentaret egreſſum, nec aditum quo fuerat introgreſſus ei quoquopacto reperire liceret; ita vt erat onuſtus, donec illuceſceret, errando, laborando, ſudando permanſit. Vir autem Dei (quem minimè latebant, quæ gerebantur) nonnullos de miniſtris ſecretiùs aduocans, locúmque deſignans, hominem ad ſe perduci iubet. Qui deprehenſum ſe videns, nimióque rubore ſuffuſus, antiſtitis præſentiam cum minimè ſuſtineret, de manibus ſeſe tenentium repente proripiens, expeténſque curſuram, inſequentibus eum miniſtris, in repertum fortè profundum atque aridum inſiliens puteum, præſentaneæ mortis periculum incurrere non dubitauit. At verò miniſtri iubente præſule ſubmiſſis ſcalis ac funibus deſcendentes, quum viuum illum inueniſſent atque valentem, mirari cœperunt vt tanto in præcipitio nulla penitus membrorum læſione fuiſſet affectus. At ille, *ego* (inquit) *vbi mentis impos præcipitem me dedi, vlterioris vitæ ſpe prorſus amiſſa, vale inquam, iucunda lux: verum miſeræ huius animæ nimis infelicem exitum, optime pater* Sulpici, *tuæ, pietati commendo.* Tunc euidenti claruit indicio, Sulpicii meritis eum imminentem indubitatæ mortis euaſiſſe neceſſitatem. Quem deductum ad ſe benignus Antiſtes, paucis quidem manſuetiſque verbis, ne deinceps furto ſe implicaret, hortatus, data benedictione, liberum, quo vellet, abire permiſit. Neque iſtud anteriori illo ſigno, quo ad Vrionem fluuium mortuum ſuſcitauit, leuiore dignum æſtimatione putandum eſt. Quippe quum non minoris ſit virtutis conſciſcentem ſibi ſponte mortem in ipſo mortis articulo conſeruare, quam orationis inſtantia priſtinam ad vitam iam mortuum reuocare. Vnde ne id quidem ſilentio ſupprimendum, quod quodam in loco quam ſuccidi præceperat arborem, quum repentino ſuo caſu quendam qui fortè negligenter aſtabat puerum cerneret oppreſſuram, edito contra ſalutiferæ crucis ſigno, partem in alteram potenter impulerit, improuiſámque ſubitaneæ mortis ab eo miraculosè calamitatem auerterit.

Denique quiſpiam ex Diaconibus, quem neſcio quo longiuſculè proficiſcendi titillabat affectata voluntas ſuppliciter abeundi poteſtatem ab antiſtite poſtulauit. Quâ non accepta (reſponderat enim Sulpicius in tempus aliud differendum) ipſe tamen clam poſt ſolis occubitum rebellis & contumax iter inſtituit. Qui toto illo noctis ſpacio equum calcaribus vrgens, quum plurimùm ſe promouiſſe putaret, eluceſcente clariùs aurorâ, eò ſe loci reperit, vnde veſpere fuerat egreſſus. Et quidem

non ſine vehementi rubore : quippe qui ſecum reputabat (quod verum erat) ſuum videlicet hunc errorem citra Sulpicii ſcientiam haud quaquam accidiſſe : Vnde nullam paſſus moram, ſui paſtoris genibus procumbens ex animo ſatisfecit, admiſſique reatus perfacilè veniam impetrauit.

Retulimus in ſuperioribus adoleſcentulum adhuc Sulpicium, binis concitatum puerulis, deſerta quadam in Eccleſia nocturnis in orationibus incumbentem, immundorum ſpirituum laruas duas ab iniuria puerorum ſigno Crucis abegiſſe. Verum quod ne à ſe quidem iſtiuſmodi præſtigias abſtinuerit improbus tentator, præſens narratio declarat. Siquidem Epiſcopatus cum Vvlfolenco(vt paulo antè iam expoſitum eſt) diſtributo onere, quum in baptiſterio quod poſtmodum Sancti Ioannis Campeſtris nomen accepit, *ſed verius in Eccleſia ſancti Hippolyti, quæ tunc temporis baptiſterium dicebatur, vt videre eſt in vita Sancti Vrſini, vt ad marginem non nemo obſeruauit*, nocte quadam ex more orationum expleta ſerie, diui Martini Baſilicam quod reliquum erat diuinarum laudum abſoluturus expeteret : Ecce obuiam ſe fert terribilis bubo, qui primum importuno geminarum alarum motu, præeuntis pueri lucernam extinguere, deinde vltro citróque circumuolatibus ſeſe agens, ipſum quoque Sulpicium ab introitu Eccleſiæ nititur abarcere. Tunc ille indignabundus, *nihil inquit agis impura conſpurcatáque bellua ! Imperet tibi Dominus IESVS, qui ruentis te fulguris inſtar vidit de cœlo cadentem.* Cumque eleuatâ manu, ſalutare contra ſignaculum expreſſiſſet, inanis illa, vt erat, euaneſcens vmbra diſparuit. Sulpicius verò templum ingreſſus pſalmis hymniſque ſacris ad conſurgentem vſque luciferum deuotus atque alacer inuigilauit.

At qui minime deſtitit, quotidie gliſcentis hoſtilis inuidentiæ furor. Nam per idem ferè tempus nonnulla quæ tum fratribus, tum pauperibus ad victum erant vſui, per quendam Anſulſum nomine, mirâ ſimplicitate & animi puritate iuuenem, deferenda Sulpicius imperauerat. Qui iuſſis diligenter adimpletis, quum reditum maturaret, offendit medio in itinere quaſi iudicem quempiam apparitorum comitiuâ ſtipatum : erant enim immundi ſpiritus, qui de iumento eum deiicientes, dirè flagellis cæſum, ſeminecem humi iacentem reliquerunt. Delatus domum ab amicis lecto decubuit, & oculorum lumine, & vſu linguæ, & artuum denique omnium officio deſtitutus. Cunctis verò metuentibus quod acciderat indicare Sulpicio, cognouit ipſe per ſpiritum rei geſtæ ſeriem vniuerſam intimauitque fratribus decimo iam die puerum ea calamitate laborantem alimenti percepiſſe nihil. Præmiſſa igitur ad Dominum oratione deuota, panem & vinum benedixit, pergénſque ad iuuenem, primum illius fronti ſignum Crucis imprimit; dein eius ori madefactam vino buccellam immitti iubet. Quâ violenter illatâ, neque enim niſi reſeratis ferro dentibus ingeri quicquam poterat, mox vt ſenſit vim benedictionis, recuperato vigore membrorum, in gratiarum actiones erupit dicens. *Benedictus Dominus qui me non dedit in captionem dentibus eorum.* Exploratiſſimúmque fuit tanto dierum ſpatio citra omnem alimoniæ ſuſtentationem afflicto in corpore naturalis humoris non poſſe ſubſiſtere virtutem, niſi ad Sulpicii meritum & gloriam dilatandam diuina eum ſic prouidentia conſeruaſſet. Et quidem hæc ita geſta eiuſdem Anſulſi relatione ſe cognouiſſe plerique teſtati ſunt.

Sed & aliud quiddam aduerſus Sanctum Dei virum adorſus Sanctorum omnium aduerſarius improbiſſimus nullum ſuæ molitionis aſſecutus eſt effectum: Etenim interiecto non longi temporis interſtitio, nocte quadam ſuis cum diſcipulis viro Dei perſoluenre nocturnarum vigiliarum munus, quum eſſet in pſallendo cunctis & piæ deuotionis & grationis harmoniæ mira dexteritas : nec audiretur in Eccleſiâ ſtrepitus vllus, extemplo fragor horriſonus in morem crepitantium ſaxorum, inuicémque ſe collidentium, vſque adeo Clericorum perculſas attonuit aures : eóque terroris eorum abalienauit animos, vt abrupta ſacrorum cantione pſalmorum, nihil præter indubitatum expectarent interitum. Putabant enim vehementiori terræ motu columnis, fornicibúſque concuſſis omnem illam templaris ædificii machinam, ſubitæ ruinæ violentiâ diſſoluendam. Sed armatus inuicto ſinceræ fidei ſcuto Sulpicius, haud quaquam ambiguus hunc eſſe dæmoniacæ peruerſitatis inſultum, conſtanti voce cœptum opus continuauit intrepidus, increpanírque tenuem diſcipulorum fidem, vt quid latualibus illuſionibus expaueſacti, à cœleſti pſalmodiâ (qua fideliter enunciata, ſpiritalis nequitiç virtus omnis facile vacuatur) tam

puſillanimiter abſtinuiſſent. Admirabantur ſanè boni diſcipuli tantam in optimo paſtore fiduciam, cui nullo genere tentamenti, qualibet à dæmonibus calliditate poſſet illudi. Et qui paulò ante penè amiſſis animis, patris ſuæque vitæ timuerant, iam pia confundebantur erubeſcentia, quod diuinum in opus, pari conſtantia non incubuiſſent.

Erat inter eos Legontius quidam vir integer & fidelis, plurimarumque virtutum partibus irrigatus, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ zelator accuratiſſimus. Huic officium erat maiori in æde pſallentium moderari choro: quo videlicet vocum parilitate diuina enunciaretur pſalmodia. Huic (quoniam officere paſtori neutiquam poterat) in ſui vindictam hoſtis expetiit, & id quidem non niſi abſente Sulpicio, quo præſente minime dubitabat tenuis inſtar nebulæ vacuatum iri quicquid fuiſſet attentare conatus. Itaque quum Eccleſiaſtici cuiuſpiam negocii gratia diſceſſiſſet ab vrbe Sulpicius, nocturnarum tempore vigiliarum ad Eccleſiam maturanti Legontio inſidiatus à tergo dæmon inuentum proſtrauit humi, proſtratum dirè cecidit, cæſum plagis afficit, affectum plagis extremum penè trahentem ſpiritum, & qua potuit voce benedictum IESV-Chriſti Domini noſtri nomen inuocantem, reliquit. Inuentus à clericis, quum mortuus putaretur, indicat tenui voce ab immundo ſpiritu id ſe contumeliæ fuiſſe perpeſſum. At verò reuerſus pater Sulpicius intelligens in ſui inuidiam cæſum à dæmone fuiſſe Cantorem Legontium, oratione fuſa viuificam illi porrexit hoſtiam. Quâ illicò medicinâ ſoſpes effectus, deinceps ampliori ſanctitudine ſtuduit eniteſcere: ſeque aduerſus dæmonum inſidias prouidentiori cautione munire.

Frendebat inter hęc ad nihilum redactus hoſtis, & velut efferatiſſima beſtia quicquid obuium ſe ferret in prædam expoſcens, hominem quendam & moribus & conditione ruſticum eo furoris impulit, vt ipſo Dominicæ Reſurrectionis die, nullâ tantę feſtiuitatis habitâ conſideratione, materiam diſſecturus, manu ſecurim arriperet. Quem illico diuina coarctauit animaduerſio. Nam arefactæ manui ſecuris adhærens, nulla vi, nulla potuit arte moueri. Quid faceret homuncio ille, quo ſe verteret manifeſta cœlitus vltione perculſus? Metuebat egredi, quia deliteſcere ſcelus volebat, domi ſe continere non poterat, quia grauis vrgebat dolor. Tandem eiulatu clamoribúſque nimiùs patefacto reatu, ita vt erat comprehenſus, ad Dei virum adducitur. Cuius ille procũbens genibus, flens atque ſingultiẽs, rem omnem ex ordine pandit. Tum verò Sulpicius alta primum imo trahens corde ſuſpiria, dein toruis hominem intuitus oculis: quænam (inquit) infelix te inuaſit amentia, vt Chriſtianis omnibus venerabilem ſacro-ſancti Paſchæ non timueris opere ſeruili contaminare feſtiuitatem? Et ſi quemlibet dominicum polluiſſes diem, præſenti (quam pateris) vindicta dignus eras. An ignoras, ſtulte, Moyſi præceptum à Domino, vt lapidibus obrutus interiret, qui ligna collegerat ſabbato? Et quis ego ſum, vt audeam à te cæleſtem auertere pœnam? Veruntamen quoniam infinitæ clementiæ Deus noſter eſt, nec quemquam vult de miſericordia deſperare: pœniteat ex animo te commiſſi facinoris, & pergens ad Eccleſiam, continuis illic quanto poteris affectu cordis compuncti lamentis inſiſtito, ſi cui nimis iniurioſus extitiſti, pius Saluator tuis meíſque placatus orationibus in priſtinam te reſtituat ſanitatem. Paruit homo ſalutari conſilio: & totã illam noctem maiore ſub altari peruigilans nihil ſenſit ſibi dulcioris leniminis aduenire. At vero Sulpicius qui & ipſe propentiùs in amaritudine lacrymarum anxiáque continuatæ ſupplicationis inſtantia pernoctauerat, die inſecutâ ſacram ingreſſus ædem, in medium produci hominem iubet, & conglobata populorum inſpectante caterua, cunctiſque admirantibus arentem manu ſecurim, cauſam patefaciens omnem, de feſtiuitatibus debitâ cum veneratione celebrandis compendioſam quidem, ſed omni ſeueritate pleniſſimam depromit orationem. Tum deinde Sacroſancta miſſarum aggreditur celebrare myſteria. Quę dum abſoluuntur, aperta ruſtici manu, vidiſſes in terram cecidiſſe ſecurim. Statim verò idem ruſticus in gratiarum actiones erumpens, humili diluit confeſſione reatum & veniabili cum abſolutione benedictionem accipiens, deinceps maiori cum cautione Eccleſiaſtica curauit inſtituta ſeruare.

Pluribus quidem & aliis modis incommodare Sulpicio conatus eſt hoſtis: Sed vbique caſſo labore deficiens, hoc effecit vt quidquid nequiter attentaret: id omne celebriorem viri ſancti proficeret ad gloriam crebreſcentibus indiciis magis ma-

giſque per vniuerſas longè latéque prouincias præclariſſimarum virtutum illius ti-tulis, multipliciumque miraculorum inſignibus Nam vt ſilentio prætereamus cæcos, mutos, ſurdos, leproſos, paralyticos, cæteróſque debiles, quibus omnibus præſente ſibi gratia Chriſti vir Deo amabilis ſanitatis contulit munera, nonne hoc planè Apoſtolicum eſt, quod collecta ablutis eius ex manibus aqua, cum variis morbis, tum præcipuè tertianâ quartanâque febre laborantibus efficacem narratur contribuiſſe medelam? Cæterum quod ad vitam moréſque pertinet, tam omne fuit in illo examinatum, exactum, abſolutum, vt ad conſummatiſſimam omnigenæ ſanctitatis perfectionem, ei defuerit nihil. Quippe in terris Angelum viuens, quicquid ad exterioris hominis vel apparatum, vel oſtentationem facere videretur, ita procul abiecerat; vt qui neſciſſet eum eſſe Pontificem, ne ſalutatione quidem dignatus hominem præteriſſet; niſi quod genuina quædam venerandi vultus, inceſſus, & habitudinis grauitas honorabilem eum cunctis reddebat. Domeſtica verò ſuppellex Chriſtianam omnino pauperiem præ ſe ferebat. Neque enim erat illi abacus aureis argenteiſque vaſis onuſtus. Quin magis erant omnia vel teſtacea, vel lignea, vel certè vitrea. Et hæc quidem faciebat vir ſanctus non quod fuluum tadiánſque metallum abominaretur; ſed quod neceſſariæ egentium neceſſitati liberaliſſimè diſtribueret vniuerſa. Nam & Monachorum collegia non parua, quibus ipſe Monaſteria conſtruxerat, ſuis alebat impendiis, & quas intuebatur eſſe pauperiores Eccleſias, ampliori dote locupletabat. Vnde ipſius eleemoſynas meritò cum laude enarrat omnis Eccleſia Sanctorum.

Inter cætera quæ plurimo labore ſumptúque non paruo pius Pater erexerat Monaſteria, vnum præſertim in deliciis habebat, quod in ſuburbio Bituricæ vrbis ſitum, ac Deiparæ Virgini conſecratum, Nauis cognomento placuerat appellari. Illic probatiſſimos Monaſticæ conuerſationis viros habitare præceperat: quorum exactiſſima beatè viuendi norma ſuam ipſorum ſalutem operari cupientibus lucidiſſima præberet exempla. Diligebat ex animo fratres illos, quibus & Abbatem ſeſe exhibebat & ſocium. Et quoties ei vacare potuiſſet, cum ipſis ſuæ laſſitudinem ſenectutis ſpirituali cum alacritate leuabat, & quodammodo ſolabatur. Idcirco præcipua veneratione colebat Monachos, eorúmque conſuetudine crebriùs vtebatur: quod haberent os expurgatum, eſſéntque ſanctâ quadam coaceruandarum virtutum inuidiâ perquam anxiè curioſi. At verò Sulpicius & dierum & electiſſimorum operum plenus, accepto cælitus nuncio, quod videlicet propediem eſſet à laboribus ſuis quieturus: vicinæ mercedis alacritate exultabundus, quaſi iam in ſe renouatam experiretur iuuentutem, ociùs exurgens, cognitis ſibi miſericordiâ ac liberalitate viris, quos impendio ſuſtentauerat, commendare pauperes, ſingula quæ extruxerat Monaſteria diligentiſſimè perluſtrare, cunctas ſuæ Diœceſeos Eccleſias ſingulatim paternâ ſollicitudine viſitare, Presbyteros cum Diaconibus, omnemque clerum ad frugalitatem & caſtimoniam hortari vigilantiùs contendit.

Nec hoc ſatis viſum eſt paſtori vigilantiſſimo. Verùm ne vel parte ex aliqua deeſſe videretur Eccleſiaſticæ ſoliditati, totius Aquitaniæ Primatus vniuerſalem conſtituit Synodum. Probatam videlicet hancvtilémque fideliter adminiſtratæ prælationis conſummationem ratus, ſi præſente ſuffraganeorum Epiſcoporum cœtu, ſuam in his partibus obeundis integritatem, fidem, innocentiam, curam, ſollicitudinem, inſtantiam ſincerè teſtatam coram omnipotente rerum arbitro, reliquiſſet. Nec mora: parent imperatis ex animo cuncti, maximopere cupientes haurire ſapientiæ aquam ex ore viri, quem liquidò conſtabat eſſe ſpiritu Dei plenum. Fit itaque in Eccleſia celebris Epiſcoporum ex more conſeſſus, & circunſiſtente denſa cleri coronâ, apparet omnibus honoratior venerabili ſenectute beatus Pater Sulpicius. Qui Angelicos attollens oculos, dilatato Sanctum in Euangelium ore, tanta cum omnium gratia fauoréque ſermocinatus eſt: vt audientium dubitaret nemo non tam Sulpicium, quàm ipſum eſſe Chriſtum qui loqueretur. At vbi ſe indicat proximè reſoluendum, ſuſpiratur ab omnibus, fletur ab vniuerſis, & incredibili quodammodo vna cunctorum optio, vnum deſiderium, vnum pari concordia votum, longæuos vitæ felicis annos à ſuperna maieſtate prorogatum iri Sulpicio, ne diuinum ad honorem gubernata luculenter Eccleſia mœrens lugéńſque taceat tanto viduata parente. Poſt ſolutam vero Synodum paucis admodum exactis menſibus, Deo dignus Antiſtes, lentâ quidem ſed continuâ febre correptus, continuæ vacabat orationi: Sanctorúmque tranſitus qui ſe præceſſerant, iugi meditatione voluebat. Qui horam,

quâ diſſoluendus erat, iam inſtare cognoſcens, cilicium & cinerem ſterni iuſſit, cunctóſque, qui præſentes aderant, ore placido benedixit. Vt autem ille Chriſtiano incubuit ſtrato: cum lachrymis ſuſpirans ad Dominum, inquit. *Sufficit mihi Domine Ieſu: ſuſcipe ſpiritum meum.* Sed & ipſo (quo exiturus erat) mortis articulo, qua potuit voce cecinit dicens. *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* Quo dicto, felix illa anima carne ſoluta, cælo recepta eſt decimo ſexto Kalend. Februarij, anno Domini 648. & ſui Pontificatus decimo tertio. At inſigni viro, amico Dei, Chriſto ſupremum reddente ſpiritum, clerus ingemuit omnis, populus luxit vniuerſus. Videres paſſim per vrbem viros, mulieres, ſenes, pueros cum lachrymis ad Dominum clamitantes, quaſi cum Domino expoſtulantes, quod omnibus charum & vtilem, maturè nimis eis Pontificem abſtuliſſet. Et quum eſſet omnium infinitus animi mœror, ea tantummodo inter ſingultus verba dolentium gemitus extorquebat. *Heu grex deſolate quid ages? En amiſſo paſtore diſpergeris. Et quis vnquam te à luporum rabidis dentibus quiuerit liberare? In morte enim tua, ô paſtor bone, omnes nos interiſſe quis ambigat?* Interea ventum eſt ad Baſilicam, vbi nunc Dei Sacerdos, glorioſo triumpho reſurrectionis tempus expectans miro decore iacet. Quam quidem dudum ipſe ſummo conſtruxerat niſu: Cuius ſacratiſſimum corpus dum Sepulchro illatum fuiſſet, plebs vniuerſa paſtoris abſentiam ſuſtinere non valens, vltra humanum modum mugitum pauimento proſtrata reddebat. Lugebant quidem omnes quaſi abſentem, quem non amiſerant: ſed ad cœlum præmiſerant, neſcientes planè quod legatione pro ipſis fungi properarat ad Deum. Moriturus autem neque de condendo teſtamento (nam in opera miſericordiæ diſtribuerat vniuerſa) nec de ſubrogando Pontifice diſponere quicquam voluit. Hoc tantum ordinans, ne quoquam niſi in Nauenſi Monaſterio ſui corporis exuuiæ ſepelirentur. Quod & ſumma cum deuotione ac magnificentia effectum eſt. Ille ſiquidem adhuc in humanis agens certiſſima reuelatione didicerat ſuum ibidem honorifica donandum ſepultura corpuſculum, ſéque loci illius poſteritate perpetua tutelarem fore patronum. Sedit autem annis tredecim, præſidentibus Romæ Honorio & Seuerino; Imperante Heraclio. Et regnantibus in Francia Clothario ſecundo & magno Dagoberto.

Sequuntur quædam miracula ab eodem ſanctiſſimo patre Sulpicio iam ad cœli gloriam tranſlato diuinitus effecta.

Quemadmodum iuxta ſententiam Apoſtolicam, in hac peregrinatione ſancti viri (diuidente ſingulis prout vult Spiritu ſancto) varia cœleſtium gratiarum munera ſortiuntur: ita calcato tandem triumphatóque ſæculo, iam lucidas ſedes adepti, diuerſis variis virtutum beneficiis irradiantes, diuinas in laudes, inque honorificam ſuorum corporum venerationem, fidelium populorum ora cordáque conuertunt. Quod quidem abunde coprioséque teſtatur glorioſi Præſulis Sulpicij lampas, de qua tot egreſſæ virtutes, tot accepta iucundæ ſanitatis auxilia referuntur: vt dubium non ſit, quin inter præcipuos ſuperni moderatoris electos ſanctus hic largiter æternæ beatitudinis felici gaudio perfruatur. Hæc, inquiam, mirabilis lampas ſuper extructum pij patris ſuſpenſa tumulum, decidente miraculosè excreſcentis olei madore, ſubſtrati marmoris guttatim ſuperficiem humectabat, quæ quodam die (mira dicturus ſum) quum a ſolito lumine fortè vacua cerneretur, inſiſtentibus ex more veſpertinæ laudis officio fratribus, ecce repente ſuperni fulguris ingrediens flamma, non ſine cunctorum admiratione, extinctam lampadem accendit. Vnde ſancti liquoris virtus eatenus aucta eſt quemcunque fideliter accedentem ægrotum deſuper emanans ſtilla contingeret, illico peritæ ſanitatis beneficia perſentiſcens, exultabundus ad propria cum gratiarum actione reuerteretur. Quod vbi vulgata fama compertum eſt: cœpit agminatim ab ægrotantibus locus ille frequentari, expectantibus non minori auiditate profluentis olei pinguedinem: quam in probatica Hieroſolymorum piſcina Angelicum aquæ motum variis affecti morbis quondam ſunt præſtolati.

Honeſtiſſima quædam erat eximiaque probitate mater-familias, Conſortia nomine, quæ tum nobilioris claritudine generis, tum examinatæ ſanctimonia vitæ eo vſque vniuerſis populis commendabilis habebatur: vt ipſi quoque diuo Sulpicio, quum adhuc in humanis ageret, intimo charitatis vinculo iuncta foret. Nam & Eſoni ſpectabili plurimum viro (qui ſua ſapientia Maſſiliæ Prouinciæ præfecturam adminiſtrauerat) legitimo fuerat copulata coniugio. Hæc eadem in vrbe, latentis ægri-

ægritudinis grauiſſimo languore corrupta, ad hoc vſque diſcriminis perducta eſt vt nihil aliud expectaret, quam vt præmortuos artus anhela iam anima corpus relictura citiùs egrederetur. Tum verò diuina, vt creditur, prouidentia quidam aſtans homo præ foribus nunciat Sulpicianæ ex lampadis oleo particulam in vaſe habere ſe reconditam. Nec mora intromittitur homo, profert oleum, perungitur matrona: & confeſtim tota cupitam cernitur accepiſſe ſalutem. Innoreſcit miraculum ciuitati, & vno omnium ore veneranda Sulpicianarum laudum præconia per vicos & compita perſtrepeſcunt.

Mendicus quidam, Marinus nomine, qui teneris ab annis infœlicia moleſtæ cæcitatis damna pertulerat, audiens quæ de certa liquoris ſacræ lampadis medela paſſim diſſeminabantur in vulgus, pia quadã vſus audacia. Experiar, inquit & ipſe ſortem meam. Neque enim crediderim cæteris læta ſubſidia reportantibus, vnum me beato viro fore deſpectiorem: Datáque manu ductori, quem præ nimiâ ſpe nanciſcendi luminis curſu pene præibat, peruenit ad monumentum, fusáque cum lachrymis oratione, tenebroſos poſtulat oculos ſancto liquore contingi. Quo delibutus illico conſequitur alacer quod optabat, agénſque ex animo diuinæ maieſtati, beatóque Sulpicio gratias, honeſtæ deinceps ſeſe contradidit diſciplinæ.

Hoc itaque geſtum Diaconi cuiuſdam attonitas perculit aures. Qui & ipſe annos fermè triginta oculorum miſeranda laborauerat orbitate. Hic pari motus intentione Sorborium Monaſterium quo habitabat egreſſus: ſanctum expetit tumulum: vota concipit, deprompit orationem, medicum liquorem expoſcit & impetrat, nec ſuo fraudatus deſiderio, amicâ luce recuperatâ, ſuum illuminatorem Sulpicium quoad vixit, miro eſt veneratus affectu.

Prodeat in medium ſinceriori prædita fide virgo iuuencula, quam obductis perpetua cæcitate luminibus, ærumnoſas temporalis vitæ in tenebras mater effuderat. Hæc quum modò vicinos, modò quoſlibet prætereuntes magnalia diui Sulpicij recitantes audire non ceſſaret, internum, quo ſtimulabatur, viuendi deſideriũ vltra non ferens, in huiuſcemodi verba ſtomachabunda erupit. Apparet (inquit) ô parentes (pace veſtrâ dixerim) nec fide vos pollere, nec charitate. Nam ſi crederetis eſſe vera, quæ narrantur, & illud nimirum crederetis, tot videlicet vtriuſque ſexus perſonis communẽ diui Sulpicij virtutem ex animo poſtulantibus vobis, nec veſtræ ſoboli, defuturam. Quod ſi creditis, & tamen æquo animo cæcitatis meæ damna patimini, liquet perſpicuè parentelæ vos carere dilectione. Agite ergo, tollite moras, & ad glorioſum beati viri ſepulchrum me perducite. At vbi ſubſequutus illuxit dies, nihil cunctati cũ filiâ properant ad ſepulchrum, ſolo procumbunt, ſuſpiria ſimul & lachrymas offerunt: ſed longè puella vberiores. Quod intuens is, qui ſacrario præerat, liquentis olei guttis humectato pollice, illius fronti Sanctæ Crucis ſignaculum imprimit, oculóſque delinit. Quæ illico nouam & eatenus inexpertam admirata lucem, ædis illius amplitudinem omnem exultabili clamore compleuit: cum gratiarum actione ſummi clementiam auctoris in ſancto ſuo glorificans.

Auxit autem miraculum hoc vir Antiſtiti (qui tum Aquitaniæ Primatum gerebat) & familiaris plurimum & amicus. Quem Biturigenſium optimates haud mediocri beneuolentia proſequebantur. Hic cum diuturno quartanæ febris morbo laborans, fatigati corporis iam viribus exhauſtis, præſentis vitæ ſpe deſtitueretur, eo ipſo tempore, quo lumen oculorum puella recepit, & ipſe ſalutis opem efflagitaturus aſſiſtens, eodem medicæ lampadis oleo perunctus, priſtinæ valetudini reſtitutus abſceſſit.

Succreſcentibus igitur in dies per illud ſanctificationis oleum virtutum ſignis: cœpit etiam à diuerſis Galliæ populis magnificum glorioſi pontificis monumentum inuiſi. Vnde factum eſt vt à Lemouicenſi vrbe viri duodecim oculis capti aduenientes, Eccleſiam ingreſſi, non ſine ſtrepitu & clamore venerabilis Patris Sulpicij Sanctum inquirunt ſepulchrum, inquirunt lampadem, vnctionem expoſcunt, fidem ſi habere affirmant, illicò perſpicuum cœcis oculis iubar infuſum iri, modo ſancti liquoris aſpergine mererentur attingi. Admirati ſunt autem, qui hæc audiebant promulgatis ſui patroni magnalibus ex animo congratulantes. Hortantur interea Monachi viros, vt ſummi conditoris omnipotentiam reuerenter adorent, deuotè ſanctum eius famulum Sulpicium ſollicitent precibus. Optabant enim & ipſi, vt rutilantiori miraculo coruſcante, ne vnus quidem deſideratæ lucis abiret immunis.

Atque ita diuina fauente miſericordia factum eſt. Mox namque vt tacitos finiere precatus, atque inuncti ſunt ſinguli, extemplo videre ſinguli. Intuentur ergo mutuos ingenti cum hilaritate vultus, monumentum ſpectant, & lampadem, vniuerſam denique conſpicantur Eccleſiam, eximias ſupernæ clementiæ gratias agunt, amabilem Deo Sulpicium amplificis tollunt ad æthera laudibus.

Homo quidam penes alterum (quem fidelem exiſtimabat) certam pecuniæ ſummam pacto cum fœnore depoſuerat: quam ille peſtilentis auariciȩ morbo correptus præfinito tempore repoſcenti pertinaciter negare non dubitauit. Anxius quid ageret creditor, ad extrema confugiens, ad iusjurandum euocat: deſignato videlicet loco, beati Pontificis Sulpicij monumento. Accipit conditionem ille irriſor, ſancti, Deique contemptor. Nec mora, deſignatam ſimul ambo proficiſcuntur ad vrbem. Videns autem creditor obduratam hominis obſtinationem, ſalutaribus cum aggreditur monitis. At ille qui iam Sathanæ mancipium ſeſe dediderat: ore ſacrilego reſponden[illegible] propoſuiſti tu, inquit, conditionem, iusjurandum popoſciſti: ego iurabo. His ha[illegible]tis ſermonibus, vt tandem eò ventum eſt vbi ſpectati poterant vrbis mœnia· en ait creditor Baſilicȩ ſancti Sulpicij turrim: caue tibi, miſer, ſi quid diuini timoris animum poſſidet tuum. Viſa itaque turri procacibus oculis ilico periurus retroactus in terram cecidit, fractiſque ceruicibus animam exhalauit.

Mulier quædam è ſuperiori Germania nobilem ab illuſtri ſtirpe ducens originem, à teneris quidem annis oculorum cæcitatem incurrerat. Quæ diuino admonita oraculo, non abſque plurima difficultate, ſumptúque non paruo ad vrbem Biturigenſium tandem profecta peruenit. Nauenſis igitur Monaſterij Baſilicam (in quâ ſepultus eſt eximius ille miraculorum effector Sulpicius) introgreſſa: & pluribus ad venerandi antiſtitis ſepulchrum excubans diebus, ieiuniis, orationibus, lachrymosiſque ſuſpiriis intenta, ne tenuiſſimam quidem exiguæ lucis ſcintillam eſt experta. Diffiſa ergo ſuper ſanatione ſua inſtantiùs obſecrabat, vt reliquiarum ſibi quippiam impartiretur, quod ſecum in patriam ferens, ſanctum Sulpicium cultu reuerentiori veneraretur. Exiſtimabat enim poſſe fieri, vt vel domi viſum reciperet. Cumque vna dierum Baſilicam omnem lamentabili voce compleret, multo clamore ingeminans vt reliquiarum aliquid ab Abbate ſibi concederetur: vnus è cæmentariis deriſionis & contumeliæ ſpiritu concitatus, quid (inquit) tantopere clamas? Expande linteum gremiale: & ex his quas habemus reliquias tibi profundam. Acceptáque trulla temperamento (quod vernaculo ſermone mortarium vocant) ſinum cæcæ mulieris impleuit. Quod illa digitis contrectans, plena fide concepta, obleuit eodem vtramque pupillam, & illicò (mirabile cogitatu!) reſeratis obtutibus pium micantis diei iubar intuita eſt, conuerſáque in gratiarum actiones, Deum omnipotentem, ſanctúmque eius Sulpicium exultabunda gratulatione laudando glorificauit. Porrò cæmentum illud, vnde lucem acceperat, mulier recondi iubet, precioſis id pro reliquiis habens. Sicque tandem mira cum alacritate reuerſa domum, diuulgato circa ſe patrato miraculo, tum ciuitatem, tum vniuerſam circumiacentem prouinciam in B. Sulpicij venerationem, honorificentiámque conuertit. Denique vt in regionibus illis tantæ rei extaret perpetua poſteritate memoria, conſtruxit ingenti ſumptu Cœnobium; quod (vt barbarè loquar) S. Sulpicium de mortario libuit appellari. Reſpexit autem ab alto pius pater Sulpicius locum, tutelarem patronum ſeſe illi exhibens, illudque cæmentarium reliquiare numeroſis multiplicium ſanitatum beneficus clar[illegible]an[illegible] atque colluſtrans. Sed iam nunc ad medicum illud ſacræ lampadis oleum noſtra ſe[illegible] conuertat oratio.

Landegeſillus homo plebeius, quum aliquando cum ſociis aliquot ſuis ſimilibus, per amœna camporum animi causâ ſpaciaretur: dumque indiſciplinatis excurſibus huc illúcque vociferationem augendo rotaretur (lamentabile dictu!) ecce repente aduerſariorum ſpirituum atra legio miſerum infelicis homuncionis pectus ingreditur. Expauefacti ſodales, collecta ruſticorum manu non ſine multo labore, ferreis vinctum cathenis ad ſepulchrum viri Dei plurimum obluctantem pertrahunt. Quò mox vt peruentum eſt, de cathenarum explicamentis ſeſe expediens, tabulatum quod tumulo prominebat toto quidem annisu conſcendere ſatagit. Verum à fratre qui ſacrario præerat guttis olei delibutus, omni illa dæmonum ſpurcitia dicto citiùs expurgatur, demiſſóque capite, viam Domini diligentiùs edoceri, & quod reliquum eſt vitæ inter Monachos tranſigere concupiſcit.

Vir alter non multo poſt de Baguriaco fundo cum vxore dæmoniacâ venerandum Antiſtitis ſepulchrum inuiſens, mox vt orationem finiuit, medico perfuſam oleo ſacræ lampadis ſaluam ſecum incolumémque reduxit.

Sed & pari facilitate per idem fere tempus adeptâ ſalute gauiſus eſt homo alius: quem à Seſedono colonia fuiſſe commemorant. Hunc tanta violentia truculentus atróxque poſſederat dæmon: vt famelici more leonis, exaſperatis vnguibus oréque rabido, in obuium quemque deſæuiens vniuerſos velocem conuerteret in fugam. Tandem ab electis quibuſdam viris comprehenſus, & ad ſancti Præſulis tumulum multo cum ſudore pertractus, quum vel vt humi procumberet, vel ſaltem genu flecteret, cogi vix poſſet, certus nequam ſpiritus ante medici liquoris efficaciam ſe non poſſe ſubſiſtere, cum impetu quodam hominem ſolo proſternens, ſimul vt oleo perlitus eſt, multo cum ſtridore egreſſus abſceſſit. Ille verò reſumptis viribus, omnipotenti Deo laudes, ſanctóque Sulpicio debita gratiarum vota perſoluens, prorupit miranda in gaudia ſanus. Succedit huic quod iuuenis quidam, quem annis fermè duodecim nequam obſidens ſpiritus, & aurium & linguæ priuarat officio, mox vt medicinali ſacræ lampadis eſt oleo madefactus, & affligenti ſe dæmonio caruit, & auditus ſimul & vocis munus obtinuit. Sic tamen vt dearticulari ſermonis eloquutionem neceſſe haberet more infantium edoceri. Nec ſanè minori dignum eſt admiratione miraculum quod ſequitur. Etenim ex Niuernenſium ciuitate toto contracta corpore mulier, eo quidem pacto, vt genua, mentum, & nates attingerent plantæ non ſine labore plurimo, ſuorum humeris ad vſque clarificum diui Sulpicij ſepulchrum delata eſt. At illa flammantem apertis oculis attendens lampadem, expectabat anxia donec efficacibus guttis qualibet parte corporis inungeretur. Nec mora quod petit accipit, & illico paulatim ſentit extendi crura, ſolidari plantas, cætera mirum in modum conualeſcere membra, vniuerſum denique robuſtâ fortitudine reuiuiſcere corpus. Exurgens alacriter in pedes, deoſculatur altaria, ſepulchrum amplectitur, & admirantibus cunctis, Deíque omnipotentis verè amicum Sulpicium proclamantibus, ſuis pedibus vnde fuerat delata reuertitur.

Recens adhuc ea clarioris miraculi virtus paſſim Biturigenſium populorum in ore verſabatur, & ecce homo leproſus è viro cui Sapangia vocabulum eſt, adipiſcendæ curationis gratia ſacram ingreditur ædem, ac plurima cum ſupplicatione, medicam impetrat vnctionem. Qua percepta (mirabile viſu) dicto citiùs omnis illa maculoſæ fœditas lepræ cum tanta deletur efficacia: vt quemadmodum de Syro Naamane ſacra pandit hiſtoria, corpus eius vniuerſum, carne pueri paruuli candidius atque nitidius appareret. Quinetiam illud memoratu dignum eſt, quod Aurelianis à finibus quidam religioſum præferens habitum, cuius horrida cutem omnem miſeris modis lepra fœdauerat, eò deuota peregrinatione ſe conferens; ſtatim vbi decenti cum humanitate fidéque indubitata, ſacræ pinguedinis vnctionem accepit, tantam ſe carnis ſuæ mundiciam conſecutum miratus eſt, vt arbitraretur ſe ſeptenius recuperaſſe pueri iuuentutem.

Mulier quædam artubus vniuerſis miſeranda paralyſi diſſoluta in lectulo iacens, ad ſacram vſque Baſilicam plauſtro vecta, & ante beati viri ſepulchrum in eodem eſt grabato depoſita. Quæ illicò mæſtos ad lampadem deflectens oculos, tacito pectore vota ſupplex obtulit, & integerrimam extemplo reparati corporis incolumitatem ſalutiferâ ſancti liquoris vnctione percepit.

Euenit interdum vt munificam petituri gratiam, ipſi quodammodo ſibi obſtaculo ſint, ne dulcia præſentaneæ ſanitatis experiri beneficia mereantur. Quod expoſitum ſubſequens miraculum argumento manifeſtiore probabitur. Pragmatius ſecundùm ſæculum vir haud ignobilis, quum annis non paucis moleſtiſſimâ perculſi corporis diſſolutione laborans, ne minimum quidem ab arte medicâ ſibi perciperet afferri leuamen, tandem vel ab amicis admonitus, vel ne ſupernæ virtutis ſpreuiſſe remedia coargueretur, impoſitum plauſtro ſancti Pontificis ad ſepulchrum deferri ſe iubet. Quo quum ægrè laborióſéque perueniſſet; orationis formam minimè deuotam, ſed impatientiæ paruæque fidei ſpecimen præſeferentem enunciauit. Vnde factum eſt, vt continuorum ſex menſium ibidem protracto ſpatio, quum indies magis magiſque vehementior acrioris doloris ingraueſceret intenſio, tandem deſperatâ ſalute, ſuos aduocat inquiens: Referte obſecro me domum, quandoquidem hic proficio nihil. Sublatus itaque ſuorum humeris, vt eò loci ventum eſt, vbi

venerabile ſancti viri corpus, quum efferretur ad momentum, ſubſtiterat, ibi ſenſim imminuto languore, plenam ſentit adeſſe ſoliditatem. Illicò de lecticâ deſiliens, conſtánſque in pedes, attonito pauidóque vultu ſurſum oculos leuat. Rogatus tantæ cauſam formidinis: eximia, reſpondit, omnipotentis Dei ſunt dona. Maiúſque eſt hoc miraculum, quam vt humano valeat ore proferri. Nec plura locutus ſuis pedibus ad tumulum redit, genu flexo reuerenter vnctionem petit & accipit, continuéque propriis, in quo iacebat, lectulum humeris baiulans, mediámque gradiens per vrbem, & amicum Dei Sulpicium magnâ voce glorificans, maiori quam acceſſerat fide, ab vniuerſo propinquorum agmine domi ſumma eſt cum lætitia, plauſúque ſuſceptus.

Quadam in obſidione viri circiter ſeptuaginta ferreis arctiùs implicati cathenis, ad vrbem Bituricam ſub omni celeritate perducti, crudeliter admodum carcerali cuſtodiæ mancipati ſunt, donec quanam animaduerſione puniendi Regia dictante iuſſione conſtaret. Multa igitur & carceris & famis conſumpti inediâ, iámque mortis diſcrimen effugere haud quaquam ſperantes, audito pii patris Sulpicij nomine, ſimul omnes eius adiutorium ſuppliciter implorarunt. Mox denique inuocato eius auxilio, repente compedes atque cathenæ miro modo diſſolutæ ſunt, atque in terram ingenti cum fragore proiectæ. Tum verò magnum beati Sulpicii nomen in commune omnes in cœlum attollere, magnis vocibus immenſas agere gratias cœperunt. Expergefactus his clamoribus carceris cuſtos, & veſano correptus furore, cæteros cuſtodes conuocat: pariterque hominibus illis compedes atque cathenas ſumma cum diligentia nectunt. Quid plura? Iam aderat dies quem audiendis illis atque diſquirendis ſeſſio prętoria deſignauerat. Et ecce paulò antequam effulgens aurora flauum efferret caput, illis ab alto ſubſidium expectantibus repente iterum cathenarum vincula ſoluta ſunt: ſed & ferreis obſerata vectibus omnia fuliginoſi carceris patuere oſtia. Sicque apertis ergaſtuli ianuis viciſſim egrediuntur omnes & ad ſepulchrum beati Sulpicij feſtinatò confugerant. Cum primum à iudice reſcitum eſt ad Sulpicianæ libertatis præſidia confugiſſe vinctos: mittit apparitores qui fratribus regalia iuſſa exponant: eóſque commonefaciant, vt æquo animo patiantur abigi fugientes. Reſpondent Monachi nullum ſe fauorem præſtare malefactoribus. Verum proſpexerint ipſi potius ſibi, ne manifeſto miraculo derogantes diuinæ indignationis incurrant animaduerſionem. Quâ reſponſione iratus vnus apparitorum cæteris impudentior in vnum virorum illorum ſacrilegas iniiciens manus, cathenas ei implicauit, itidem in reliquos exercere conatus. Verùm eius ſtudium caſſo labore decidit. Nam inſpectantibus vniuerſis, diuina virtute ſolutæ in pauimentum effluxere cathenæ: vt liquidò cunctis daretur intelligi homines illos diuo impetrante Sulpicio, à quibuſcunque criminibus pleniter eſſe abſolutos. Agnoſcit denique Rex Hiſtoriam vniuerſam, miraculo credit, defert Sulpicio, & ab eorum quos ante damnauerat vlteriori perſecutione quieſcit.

Cæterum quod ſequitur audiant homines parum diſciplinati, qui ſanctorum celebritates ſeruilibus operibus haudquaquam attaminare verentur. Quum anniuerſariam natalicij beati Sulpicij ſolemnitatem legitimo cultu celebraret vniuerſa ciuitas, inuentus eſt homuncio, qui ſeruiliter agens aream virgâ excuteret atque mundaret. Obiurgatus à vicinis, procaciori voce reſpondit. Vnus eſt omnipotens Deus: cæteri homines, in quibus eſt & Sulpicius iſte, cui vos ociantes feſtum diem agitis. Mirabile dictu, vix loqui deſierat: & ecce continuò miſera manus arefacta, quam tenebat virgam, excutere minimè poterat. Properat itaque ad baſilicam homo ille flens & ejulans, atque ſancti pia ſuffragia deuotè implorans. Circumſtat interim populus ſuſpenſus, quo fine res clauderetur. Nec mora, ſacræ lampadis inunctus oleo, reuiuiſcit manus: ipsáque quæ illi adhærebat virga, in terram decidit. Tum verò ingenti clamore totam replet Eccleſiam, & magnis vniuerſorum vocibus manifeſta ſancti Præſulis Sulpicij gloria laudatur, extollitur, prædicatur.

Duo viri, alter Turonicus, Pictauenſis alter, concordi ſtatuerunt voluntate, vt glorioſum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſepulchrum inuiſerent. Sed antequam Gallicanos fines deſererent, diui Sulpicij venerandum adeuntes monumentum, ſeſe ſuorúmque cuſtodiam, eius protectioni deuotè commendarunt. Sciebant enim mare ſe tranſituros, & ab inquietudine periculoſa non minimùm pertimeſcebant. Quo factum eſt vt ſic felici pergentes itinere, deuenirent Maſſiliam. Cuius in portu paratam inue-

mentes nauim, dato naulo pelagi fluctibus diuinâ ſub protectione ſe crediderunt. Cúmque dies aliquot freta proſperè ſulcaſſent: ecce motus magnus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus. Palleſcunt anxij trementéſque nautæ, ſtatímq; ad ſuperſticioſas quaſdam gentilium rituum cerimonias confugiunt. Tum verò exurgentes in medium duo (quos diximus) viri contubernales, indignabundâ voce: quid facitis, ô viri, (inquiunt) quid facitis, impiis iſtiuſmodi cerimoniis inſiſtentes? Ad Deum omnipotentem nimirùm leuanda ſunt corda, & admirabilis Biturigum Antiſtes Sulpicius magis inuocandus. cuius tam ſunt ingentia, tam præclara, támque excellentia merita, vt non minora per eum, quàm olim per Apoſtolos optimus rerum conditor ſigna virtutum demonſtret. Cuius in commune ſi ex animo præſidium inuocauerimus, credimus omnino illum calamitati noſtræ minimè defuturum. Tunc pariter extenſis in cælum manibus, voces efferunt. Sancte Sulpici adeſto nobis, ſuccurre nobis, tuere nos. Mirabile dictu! confeſtim ceſſantes procumbere venti, freta conquieſcere, ſerenari cęlum, expanſis ſol arridere radiis, & tuta per æquoreos fluctus volitare carina. Cæterùm vt fieret manifeſtius quod non fortuitò, ſed diui Sulpicij præſente virtute, munus inſperatæ tranquillitatis accepiſſent, aliud longè mirabilius illicò ſubſecutum eſt ſignum, quod omnino quin Sulpicianum eſſet, inficias ire poſſet nemo. Inerat naui vitrea lampas, cuius fortè conſumpto luminari fomento, defecerat lumen. Quæ ſubito inuocato Sulpicij nomine, nullius hominis adhibitâ manu inuenta eſt perſpicuas iacere flammas. Tum verò lætabundâ cuncti voce eis gratias egerunt: qui tanti inuocandi ſalutare conſilium eis dediſſent. Denique poſt dies aliquot in Africanum littus ſaluis omnibus ſunt delati. Ibique ſoluentes ereptori ſuo Sulpicio templum miro opere conſtruere curarunt. In quo non minoribus virtutum ſignis, quàm in propriâ Nauenſi baſilicâ mirabilem ſeſe atque munificum quotidie exhibet.

Cúmque his & aliis ſtupendis miraculis coruſcaret ſublimis Antiſtes Sulpicius: adeóque eadem vt non ſolùm per vniuerſam Aquitaniam eius opinio cęlebris haberetur: verumetiam (quemadmodum ſuprà oſtenſum eſt) ad exteras vſque regiones protenſa, fideles quoſque in ſui venerationem adduceret: plebs deuota vltrà non ferens pij Patroni beata oſſa minùs decenter humi, marmoreóque tantummodò iacere in ſepulchro, inſiſtebat vt à dignis perſonis inde leuarentur: ac in eminentiorem eiuſdem Nauenſis Eccleſiæ locum transferrentur. Conducti ſunt igitur duo artifices, pictor videlicet & faber aurarius: qui pro ſuo quiſque ingenio alter bracteis argenteis aureiſque, alter variâ diſtinctione colorum capſam, in qua ponendum erat ſanctum corpus, ſubtiliter adornarent. Conuenientes itaque ad locum, dum ſtudioſiùs inter ſe facienda deſignant, incidunt in altiorem de viro ſancto confabulationem. Dúmque (vt fit) per eius magnalia diſcurrentes, mutua deuoti colloquia protrahunt, & offerentibus vltrò ſe rebus geſtis, maiora magnis, & maioribus maximè miranda ſuccedunt: corporeæ refectionis immemores, vicariâ relatione cum die noctem peruigiles ieiuniúmque continuant. At vbi vitreas penetrantes feneſtras orti iam ſolis radij diem alterum denunciant, iiſdem artificibus mirantibus, quòd tantâ ſub breuitate omne tempus illud tranſierit (neque id aliter poſſe fieri dictitabant, niſi præſens affuiſſet is, de quo loquebantur) ſolliciti de ſumendo corporis alimento, deuoti proſternuntur humi ſuppliciter orantes vt cuius operante virtute, mirâ cum dulcedine ieiunaſſent, eiuſdem opitulante gratiâ reperirent, vnde prolixiori inediâ confecta corpora roborarent: ſurgentes igitur ab oratione, ecce conſpiciunt inter hiantes fiſſi parietis rimas aureum, in quo antiqui Cæſaris inſculpta agnoſcebatur figura. Tum verò vocatus Monaſterij pater cognito miraculo, illuc cum choro pſallentium fratrum accedens, tulit inde theſaurum, cuius æſtimato pondere, inuentum eſt quod ſatis ſupérque neceſſarium foret in ſumptu ipſorum artificum. Qui quidem miro opere capſam auro gemmiſque contectam ſagaci induſtria compoſuerunt, in quâ ſanctum beatiſſimi patroni noſtri Sulpicij corpus digno honore repoſitum à ſanctis Epiſcopis & Abbatibus cum ingenti Monachorum & totius cleri tripudio tranſlatum eſt ſuper maius altare eiuſdem Nauenſis Eccleſiæ. Vbi nunc vſque glorioſo triumpho beatæ reſurrectionis tempus expectans, ſignorum gloria variis modis refulget, largiente Domino noſtro IESV-Chriſto, qui cum Deo Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus in ſæcula ſæculorum. Amen.

CAPVT XXXII.

De Vulſeodo, ſeu Vulſolento trigeſimo-ſecundo Biturigum Archiepiſcopo.

TRigeſimus ſecundus præfuit S. WLFEODVS vir genere & ſanctitate præclarus. Iſte eſt (ni fallor) Wlfolentus ille, quem ſuperius Phernandus noſter aſtruit ob varia virtutum genera, ac propter excellentem doctrinam à ſanctiſſimo patre Sulpicio aſſumptum fuiſſe in conſortem curæ paſtoralis. Nam is circa Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſoliditatem mirum in modum ſedulus atque intentus erat. Vnde & eodem almo præſule, Sulpicio iam ad perennis vitæ gaudia præmiſſo, clerus vniuerſus (cui iampridem dicti Vulfolenti virtus optimè cognita erat, probata fides, explorata modeſtia) eo nullum cæterorum magis idoneum exiſtimauit tanti prædeceſſoris debere fieri ſucceſſorem. Quod munus ille ſuſcepit quidem & magna cum laude exercuit, miro pietatis affectu cunctis prodeſſe ſtudens. Interea Rege Clodoueo huius nominis ſecundo procurante, Concilium Cabilonenſe celebratum eſt ab ipſo ſancto Patriarcha Vulfolendo cum aliis totius fermè regni Gallicani ſanctis Epiſcopis; vbi multa vtiliter ad Eccleſiæ reformationem ordinata ſunt, è quibus pauca hæc ſubiicere dignum duximus. Priſcis quidem canonibus cauetur inſtitutis, vt Metropolitani cum eorum comprouincialibus per ſingulos annos debeant in Synodali coniungi (Deo propiciante) concilio. Sed nunc tam ex communi omnium voluntate quam ex euocatione vel ordinatione domini Clodouei Regis pro zelo religionis vel orthodoxæ fidei dilectione in Cabilonenſi vrbe in Eccleſia Sancti Vincentij pariter conglobati, ipſius ſancti Martyris interceſſione poſcentes vt longæuitatem ſupradicti principis ſuo ſuffragio mereamur, inſpirationéque diuina interueniente,, de canonibus ſignificaretur, quod ſi fuiſſet aliquid prætermiſſum, vel per ignorantiam vitiatum, in priſtinum ſtatum (ſicut dudum fuerat à ſanctis patribus ſtatutum) debeat auxiliante Domino Chriſto reformari. Itaque omnes inſpirante Domino & conniuente, vno animo definiuimus, vt fidei norma, ſicut in Niceno Concilio pia eſt profeſſione firmata, vel à ſanctis Patribus tradita, atque ab ipſis expoſita, vel in poſtmodum à ſancto etiam Calcedonen. Concilio firmata, in omnibus & ab omnibus conſeruetur. Item ſeculares qui necdum ſunt ad Clericatum conuerſi, res Parochiarum vel ipſas Parochias minimè ad regendum debent habere regendas. De pœnitentiâ verò peccatorum (quæ eſt medulla animæ) vtilem omnibus hominibus eſſe cenſemus, & vt pœnitentibus, à Sacerdotibus factâ confeſſione indicatur pœnitentia, vniuerſitas Sacerdotum noſcitur conſentire, &c. Reliqui Canones (gratia vitandæ nimiæ prolixitatis) hic poſiti non ſunt, tamen operæ precium me facturum credidi, ſi (vt valeat cognoſci per quos præſules tunc temporis regebantur Eccleſiæ Galliarum) ſingulorum (qui eidem Synodo interfuerunt) patrum nomina, huic opuſculo insererem. Hi ergo fuere, Sanctus Gaudericus Lugdunenſis Archiepiſcopus, Sanctus Vulfolendus ſeu Vulfeodus Biturienſis Archiepiſcopus. Sanctus Laudalenus Viennenſis Archiepiſcopus. Sanctus Audoënus Rothomagenſis Archiepiſcopus. Sanctus Armentarius Senonenſis Archiepiſcopus. S. Ætherius Ebredunenſis Archiepiſcopus. Sanctus Licerius Auſciorum Archiepiſ. Sanctus Eligius Nouiomenſ. Epiſcopus. Sanctus Audo Aurelianenſis Epiſcopus. Sanctus Rauracus Niuernenſis Epiſcopus. Sanctus Aurelianus Ventienſis Epiſcopus Arricus Lauſanenſis Epiſcopus, Antlacarius Sagienſis Epiſcop. Berthoaldus Lingonen. Epiſcopus, Baudomeris Tharentaſienſis Epiſcopus. Berthofredus Ambianenſis Epiſcopus Bertho Forouilien. Epiſcopus. Clarus Gratianopolis Epiſcopus. Claudius Regienſis Epiſcopus. Chatribonus Epiſcopus Conſtiien. Donatus Viſontien. Epiſcopus. Deodatus Matiſconen. Epiſcopus. Deocharius Antipolitanen. Epiſcopus. Ferreolus Auguſtidunen. Epiſcopus. Florentius Belicen. Epiſcopus. Gratus Epiſcopus Cabilonen. Inſildus Valentinen. Epiſcopus. Leuſus Trecaſiuen. Epiſcopus. Leborius Maunanen. Epiſcopus. Launobolis Lexouienſis Epiſcopus. Palladius Aunſſiodorenſis Epiſcopus. Prothaſius Sentien. vel Senen. Epiſcopus. Potentiſſimus Vapincen Epiſcopus. Petronius Vaiſonen. Epiſcopus. Ragnericus Ebroicenſis Epiſcopus. Bertho Abbas pro Latino Turonenſi Archiepiſcopo. Chaddus Archidiadonus pro Salappio Nannetenſi Epiſcopo. Grimoaldus Abbas pro Au-

dobetto Pariſienſi Epiſcopo. Paternus Abbas pro Felice Lemouicen. Epiſcopo. Chanoaldus Abbas pro Cadoaldo Cenomanenſi Epiſcopo, Bertholdus Abbas pro Dunothero Redonenſi Epiſcopo. Quæcunque autem ordinata ſunt ab eiſdem ſanctis Patribus apud memoratam vrbem Cabilonenſem, Lector ſtudioſus inueniet apud Fratrem Petrum Crabbe Machnienſem Ordinis diui Franciſci de Obſeruantiâ. Cæterum vt noſtri inſtituti narrationem proſequamur beato Wlfeodo Bituricenſem Eccleſiam cum laude egregiâ gubernante, Sancta Euſtadiola nobiliſſima quondam matrona ob opinionem eximiæ ſanctitatis celebris habebatur Bituris, hæc namque femina memorabilis glorioſiſſimo Patriarcha Sulpicio adhuc in humanis agente, iamque Dagoberto magno regnante, Eccleſiam Medu-Monaſterii amplitudine & facie perſpicuam intra eiuſdem Biturigæ ciuitatis mœnia extruxerat. Atque ibidem ipſa, conſentiente filio ſuo Thetradio viro multa probitate conſpicuo, Monaſterium deuotarum virginum inſtituit. Quibus ſeſe Abbatiſſam & matrem exhibens, eas ad ſæculi contemptum, ad formidanda damnatorum ſupplicia, ad ambienda æternæ vitæ præmia, denique ad Chriſtum vnicè amandum monitis & exemplis iugiter inducebat. Siquidem eadem venerabilis matrona inſtar illius ſanctiſſimæ Annæ quę (vt refert S. Lucas Euangeliſta) non diſcedebat de templo, ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens Deo nocte ac die, ieiuniis, vigiliis, ſacris meditationibus, orationibus, & aliis ſpiritualibus exercitiis omne tempus vitæ ſuæ expendens, tandem feliciter conſummato huius mortalis vitæ agone, ſexto Idus Iunii ad præmium beatitudinis æternæ ab Angelis perducta eſt. Cuius Sanctum corpus pia fidelium deuotio humandum duxit ad Eccleſiam Prioratus diui Pauli Apoſtoli prope & extra muros Bituricæ ciuitatis. Vbi vſque in hodiernum diem, generalis reſurrectionis gloriam expectans, in laudem Domini noſtri IESV-Chriſti, multis coruſcat miraculis. Sub idem quoq; tempus multi alii vtriuſque ſexus claruerunt in Galliis. Qui ad teſtimonium ſanctitatis ſuæ, in ædificandis Deo Monaſteriis operam ſuam ſedulò impendebant. Atque inter cætera, Cœnobium Floriacenſe, vnde poſtea plures Abbates ad regimen Bituricenſis Eccleſiæ fuere aſſumpti, fundatum eſt, & non multò pòſt, corpus Sancti Benedicti Abbatis ex Italia per Aygulphum Monachum delatum, illic præcipua veneratione collocatur. Corpus verò beatę Scolaſticæ Virginis ſororis eiuſdem diui Benedicti multa cum reuerentia & deuotione Cenomani exceperunt. Fertur his diebus cœlum maximo populorum terrore, decem dies fuiſſe viſum ardere, tetrâ peſtilentiâ breui pòſt atrociter graſſante, adeoquidem, vt ipſa maximam hominum partem lamentabiliter abſumpſerit. Nam pleriſque in vrbe Roma (quod vix poſteritas creditura eſt) noctu viſibiliter apparebat bonus Angelus, quo annuente, ſpiritus nequam, qui eum ſequebatur, quot ictibus venabulo oſtium cuiuſquam domus percuſſiſſet, tot mortui ex eadem domo efferebantur ſequenti die ſepeliendi. Verum licet iſta videantur citra inſtitutum huc à nobis adduci, tamen dum Præſulum noſtrorum Catalogum proſequimur, rati ſumus lectori noſtro non minimum profuturum, nedum diſpliciturum, quòd res ſub idem tempus præclarè geſtas, ſeu quas prodigioſè accidiſſe conſtat, interdum referamus. Vt autem noſtra ad rem recurrat oratio, glorioſus præſul Wlfeodus in omni virtutum plenitudine perſeueranter proficiens, tandem vltima infirmitate correptus, ſumpto ſalutari viatico, migrauit ad Dominum, quinto Kalend. Ianuarij anno quàm ſedere ceperat vigeſimo. Claruit ab anno Chriſti 641. ad annum 661. Præſidentibus Romę Ioanne IV. Theodoro I. Martino I. Eugenio I. & Vitaliano itidem primo: Imperantibus Heracleona & Conſtante, Regnantibus in Francia Dagoberto magno, & Clodoueo ſecundo.

CAPVT XXXIII.

De Adone ſeu Aldo trigeſimo-tertio Biturigum Archiepiſcopo.

TRigeſimus tertius præfuit dominus Ado, aliàs Aldus, qui non ſolùm ingenij acumine & vberi rerum ſcientia plurimum admirandus, verùm & ſingulari ſapientia ſummus ſuo tempore apparuiſſe memoratur; Cui tanta etiam inerat morum dexteritas, tantáque in conuerſatione modeſtiæ ſuauitas: vt pro tam grato pontifice diuinitus Biturigæ ciuitati conceſſo, omnes incredibili gaudio exultantes, omnipotenti Deo magnificè gratias agerent. Sed heu quanto boni Præſules tunc temporis Eccleſiam vitæ ornamento lætificare ſtudebant: tanto principes terreni iam malo

exemplo eam contriſtare pergebant, ita vt ex eo tempore regibus à ſolita virtute,& rei bellicæ gloria degenerantibus,& ocio ac torpedine omne voluptatum genus odorantibus veſtigantibúſque regni Gallicani potentia per Maiores domus diſponeretur. Sed & eandem ſanctam matrem Eccleſiam graui mœſtitudine affligebat damnabilis Monothelitarum hæreſis. Qua deterius in dies pullulante (vt Poetæ verbis vtar) *Regibus inceſſit magno diſcordia motu*. Cuius rei gratia, ſexta vniuerſalis Synodus Conſtantinopoli congregata eſt. Primus enim vniuerſalis Præſulum conuentus (vt alio eſt à nobis ſignificatum loco) Niceæ fuit habitus Conſtantini Magni temporibus. Vbi Arius (qui diuerſas in Trinitate ſubſtantias aſſerebat) perpetui anathematis ſententiam accepit. Conſtantinopolitanus alter ab eo, quem diximus, memoratur ſub Gratiano principe, vbi res acta eſt in Macedonium & Eudoxium negantes Spiritum ſanctum eſſe Deum. Tertius Epheſinus Theodoſio imperante, in quo Neſtorius Conſtantinopolitanus antiſtes impugnatus eſt, qui virginem Mariam hominis ſolum non Dei etiam matrem fuiſſe aiebat. Chalchedonenſis quarto loco celebratur, Martiano imperante, vbi Eutyches condemnatus eſt, qui aſſerebat Chriſtum poſt humanam aſſumptionem non ex duabus naturis conſiſtere, ſed ſola diuina fuiſſe contentum. Quinto conuentu Theodorus eſt expugnatus Byzantij. Is enim dicebat Virginem Mariam ſolum hominem non Deum ſimul & hominem pepetiſſe. Quamobrem in ea Synodo decretum eſt, vt Chriſti Mater diceretur Theotocos, id eſt Deipara. Sextus conuentus fuit etiam, vt ſupra dictum eſt, Byzantij celebratus aduerſus Monothelitas qui ſentiebant vnam in Chriſto fuiſſe voluntatem. Et ob hoc Monothelitæ dicti, confutati & anathematizati ſunt in eodem concilio, anno Domini ſexcenteſimo octogeſimo primo, qui erat vltimus annus Pontificatus Reuerendi Patris Adonis Bituricenſ. Archiep. Qui poſtquam cum laude eximiâ, & ſummâ ratione gregem Chriſti ſuæ curæ creditum aluiſſet, fouiſſet, tutatúſque fuiſſet annis 21. & menſibus ſex, laudabilem vitam felici obitu finiuit octauo Idus Octobris: floruit autem ab anno Chriſti 661. ad 682. Præſidentibus Romæ Vitaliano, Adeodato, Dono & Agathone, Imperantibus Conſtante & Conſtantino III. Regnantibus in Francia Childerico II. Quo crudeliter occiſo à Bodilone quodam effrenis audaciæ ſatellite, iterum Theodoricus (qui propter inſolentiam ſuam fuerat dudum repudiatus à Francis, & apud Sanctum Dionyſium Monachus effectus) regno reſtitutus eſt.

CAPVT XXXIV.

De Agoſeno ſeu Adoleno trigeſimo-quarto Biturigum Archiepiſcopo.

TRrigeſimus quartus præfuit dominus AGOSENVS aliàs Adolenus, vir equidem religione & pietate præcipuus, item doctus, lenis, humilis, in ſummâ, omnibus diuinæ gratiæ dotibus ſingulariter ornatus. Eo Bituris præſidente, S. Leodegarius Auguſtidunenſis Epiſcopus ab Ebroino Regiæ domus Maiore homine ſceleſtiſſimo, ſuperbo, arrogante, ſeditioſo captus & in vincula coniectus poſt famem & carceris ſqualorem, poſt oculorum euulſionem, poſt plantarum, linguę, & labiorum exciſionem, tandem cæſo capite Chriſtum fide & paſſione ſecutus, illuſtre martyrium duxit. Hac quoque tempeſtate claruit Sanctus Wandregiſillus, qui Cœnobium Fiſcanenſe conſtruxit, vnde aſſumptus eſt dominus Anthonius Bohierus Bituricenſis Archiepiſcopus. Cæterum dominus Agoſenus, poſtquàm præſulem nulla ex parte non egregium egiſſet annis quatuordecim, vitâ deceſſit vndecimo Kalend. Nouemb. Floruit autem ab anno Chriſti 682. ad 696. Præſidentibus Romæ Agathone, Leone II. Benedicto II. Ioanne V. Conone & Sergio: Imperantibus Conſtantino III. & Iuſtiniano, Regnantibus ſupradicto Theodorico, Clodoueo III. & Hildeberto.

CAPVT XXXV.

De Rocho trigeſimo quinto Biturigum Archiepiſcopo.

TRigeſimus quintus præfuit Dominus ROCHVS vir apprimè nobilis & diuinarum ſcripturarum eminentiſſimâ cognitione inſignis. Tametſi huius Antiſtitis tempore, apud Hiſtoriographos ſeu in veterum memoriis nil inueniatur fuiſſe

geſtum

geſtum quod magnoperè collaudari poſſit: tamen quia (vt in vita beati Guillelmi legitur) exploratum eſt nullum niſi dignum & ſanctum virum ſanctiſſima ſede Bituricenſi poſſe diu teneri: Atque idem Rochus per quadraginta annos in eadem Bituricenſi cathedra reſederit, manifeſtum relinquitur hunc non ſolùm fuiſſe virum omni genere virtutum conſummatum, verumetiam in tam longo prælationis ſuæ tempore multa laudabilitet geſſiſſe, quæ vt tunc præſentibus magnam præſtiterunt ædificationem, ita & nunc nobis ac omni poſteritati non mediocrem etant allatura vtilitatem, niſi vtique defuiſſent, qui ea litteris demandarent. Illa tamen ætas meruit habere venerabilem Bedam genere Anglum, qui tanquam ſtella quædam lucidiſſima, inter ceteros vitæ ſanctimoniâ, & ſacrarum litterarum doctrinâ nobiliter effulſit in templo Dei. Item ab hoc tempore memoria beati Michaëlis Archangeli cœpit frequentari in eminentiſſimo maris loco, ſicut in monte Gargano. Cæterùm venerabilis Patriarcha Rochus anno ſui pontificatus quadrageſimo, humanis rebus exemptus quieuit in pace, Angelorum choris perenniter ſociandus. Claruit autem ab anno 696. ad 736. præſidentibus Romæ Sergio primo, Leone III. Ioanne VI. Ioanne VII. Zoſimo, Conſtantino, Gregorio II. & Gregorio III. imperantibus Leone III. Thyberio Abſimaco, iterum ſupradicto Iuſtiniano, Philippo Bardanio, Anaſtaſio, Theodoſio 3. & Leone 4. Regnantibus autem in Francia Hildeberto, Clodoueo 4. Clothario 4. Hilperico, aliàs Daniele, & Theodorico 2.

CAPVT XXXVI.

De Sigino trigeſimo ſexto Biturigum Archiepiſcopo.

TRigeſimus ſextus præfuit Dominus SIGINVS, perſpicacis ingenij vir, & in Eccleſiaſticis negociis valde ſollicitus, vtpote qui tuendæ fidei Chriſtianæ, & quidem augendo cultui diuino tam piè quàm deuotè inceſſanter nauarit operam. Temporibus ipſius, anno circiter octogeſimo octauo, poſtquam Maiores domus Regiæ cœperant principati ſuper Reges Francorum, Pipinus cognomento Breuis, patris ſui Caroli Martelli geſtarum rerum gloriâ accenſus, ac eius virtutem æmulatus, Francorum rebus vt pater moderabatur. Huius itaque animi ſtrenuitatem, & vitæ dignitatem amplexi Primores regni, perſpectâ Regum Franciæ inertiâ, Zachariâ Romanorum Pontifice maximo (per Burchardum Wiriburgenſem Epiſcopum, non autem per Dominum Richardum Bituricenſem Archiepiſcopum, vt inſcitè Robertus Guaguinus ſcripſit) priùs conſulto: Regis appellationem Childerico adimunt, & eundem Pipinum Regem creant. Quo quidem feliciter regnante, ſanctus Ambroſius Caturcenſis Epiſcopus, vir vitæ ſinceritate egregius claruit, cuius meminiſſe hoc in loco conuenit: vt Petrus de Natalibus oſtendatur impendiò erraſſe in catalogo Sanctorum, capitulo 75. libri noni, vbi eundem Ambroſium ait egiſſe Præſulem Bituricenſis Eccleſiæ. Denique ſtudioſus lector, ſi hiſtoriam actuum dicti ſancti Ambroſij in Breuiario Diœceſano diligenter inquiſierit, haud dubiò ipſum inueniet Caturcenſem (vt diximus) duntaxat rexiſſe Eccleſiam. Huius autem glorioſi Pontificis corpus piâ fidelium deuotione veneratur in quadam Abbatiali Eccleſia Canonicorum Regularium Ordinis ſancti Auguſtini. Vnde (ſi quid in me iudicij eſt) eam ob cauſam memoratus Petrus de Natalibus eum exiſtimauit inter Præſules Bituricæ ciuitatis eſſe numerandum. Verùm quia memoratæ Abbatiæ ſemel incidit mentio, operæ pretium eſt ad poſteritatem tranſmittere ea quæ de ipſa in veterum memoriis legimus. Hęc enim ex eius archiuis deprompta ſunt. Eſt quidam locus prope muros vrbis Bituricæ ad Septentrionalem plagam ſitus, Briſiacus nuncupatus, qui antiquitùs in magno honore conſtructus, & in honorem beati Petri Apoſtolorum Principis, ac ſancti Ambroſij Pontificis ſacratus, atque maximâ cateruâ Canonicorum honorificè decoratus: Sed irruente perſecutione infidelium, penè ad nihilum eſt redactus. Sed etſi deſtruxerunt domicilia, non tamen abſtulerunt ſanctitatem loci: Tranſacto namque multorum annorum curriculo, Gaufridus Vicecomes Bituricæ vrbis, eum conſilio & adiutorio omnium Nobilium Bituricenſis Ducatus magnificè reædificauit, anno ab incarnatione Domini milleſimo & duodecimo, villáſque, & alios honores ſancti Petri ac ſancti Ambroſij, quos iniuſtè tenebat, ex præ-

cepto Regis Roberti, & Domini Dagberti Bituricenſis Archiepiſcopi reddidit, & de ſuis propriis ampliauit; omnéſq; conſtitutiones Burgi eidem Eccleſiæ dimiſit,&c.

In authentico autem inſtrumento ſupradicti Gaufridi ſubjecta inferuntur: *Concedimus illis Canonicis quantum numerum eis placuerit addere, vel à cœtu tollere propriæ Congregationis in ipſorum maneat iure vel poteſtate. Præbendas quoque ipſius loci eiſdem Canonicis eâ lege concedimus, vt nullus Epiſcopus, nullus Abbas, nullus homo illas vnquam vendere, aut dare, vel tollere præſumat: ſed vnuſquiſque Canonicus poteſtatem habet præbendam ſuam alteri Canonico dare, vel relinquere per conſilium aliorum Canonicorum, qui in eodem loco pro ipſa deſeruiunt, &c.* His ſanè verbis manifeſtè datur intelligi primum Canonicos ſæculares fuiſſe apud ſanctum Ambroſium Bituricenſem conſtitutos: ſed eorum deuotione paulatim frigeſcente, & malitiâ in deterius proficiente, ſecundùm illud Geneſis 8. *Senſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua*, quum iidem iam non circa Altaris officia dediti eſſent: ſed (vt in ſecundo quoque Machabæorum libro ſcriptum legimus) inſtar perfidorum Iudæorum contempto Templo & ſacrificiis neglectis feſtinarent participes fieri impiæ facinoroſorũ conuerſationis, eſſéntque per ſuam dementiam Clericali ordini dehoneſtamento, illis expulſis, reuerendus in Chriſto Pater ac Dominus, Dominus Petrus de Caſtra Bituricenſis Archiepiſcopus, vir omnibus veræ ſapientiæ dotibus cumulatiſſimus, illuc introduxit Canonicos Regulares, viros certè morum integritate inſignes, & (vt ita dicam) ipſâ probitate meliores, anno Dominicæ Incarnationis 1151. quemadmodum idem Pontifex memoriæ prodidit in hæc verba: *Paſtoris officii cura nos admonet ſanctæ Religionis bonum fouere ſemper & diligere, eámque in Eccleſiis à Deo nobis commiſſis ſacerdotij noſtri tempore Deo auctore in melius propagare. Ea propter ego Petrus Dei gratiâ Bituricenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, ſaluandis animabus in ciuitate Bituricarum aliquod volens ordinare confugium, vbi & mores corrigere, & dignos pœnitentiæ fructus multi valeant Deo exhibere, Eccleſiam ſancti Ambroſii Briſiacenſis de multa enormitate ad normam & regulam Canonici ordinis perducere curauimus, & in ipſa Regularium Canonicorum ordinem ſecundùm regulam ſancti Auguſtini tenendum amodò conſtituimus. Quod igitur piæ deuotionis intuitu à nobis ſaluabriter eſt factum, religiosè nihilominus eſt ſollicitudine proſequendum. Proinde Canonicum ordinem ſecundùm regulam beati Auguſtini in præfata ſancti Ambroſij Briſiacenſis Eccleſia perpetuò teneri, & obſeruari auctoritate Bituricenſis Eccleſiæ, & noſtrâ ſtatuimus, noſtróſque ſucceſſores vt ſæpedictam Eccleſiam, & huius Religionis inſtitutum fouere ſemper, & in melius laborent promouere, obnixè ac deuotè flagitamus, & ex parte omnipotentis Dei, & beati Stephani Protomartyris admonemus, &c.* Quæ, ne opus iſtud in immenſum excreſceret, reſecauimus. At egregius Pontifex Siginus (qui ſuarum æmulatione virtutum ſubditos ad ſtudia rei diuinæ ſemper cohortabatur) dignitate Pontificiâ efficaciſſimè adminiſtratâ, vigeſimo quarto initi Pontificatus anno moriens, corpus terræ, ſpiritum cælo reddidit. Claruit autem ab anno 736. ad 760. præſidentibus Romæ Gregorio III. Zachariâ, Stephano II. & Paulo primo, imperatoribus Leone IV. & Conſtantino dicti Leonis filio, regnantibus in Francia Childerico III. & Pipino patre Caroli, qui à magnitudine rerum fortiter geſtarum, Magni poſtea tulit nomen.

CAPVT XXXVII.

De Landrario, ſeu Laudario trigeſimo ſeptimo Biturigum Archiepiſcopo.

TRigeſimus ſeptimus præfuit Dominus LANDRARIVS, aliàs LAVDARIVS, homo certè diuino ſpiritu plenus, necnon litteris cùm humanis, tum diuinis haud mediocriter inſtitutus. Primo ipſius Pontificatus anno, qui fuit humanæ ſalutis 760. Pipinus Francorum Rex, qui dicebatur Breuis, Bituricenſem vrbem obſidione cinxit, cepit, atque muniuit aduerſus Gayfitium Aquitaniæ Ducem, Sacerdotum redditus (vt author eſt Sigibertus) tyrannicè vſurpantem. Legitur in quibuſdam Chronicis, quòd poſtquam idem Pipinus Aquitanos bello domuiſſet, Lemouicæ vrbis muris funditùs euerſis, inde tranſtulerit ius Primatiæ ad Bituriges; ſed quia in authorum receptorum voluminibus nulla ſuper hoc inualeſcit memoria, illud fabulæ aſcripſerim. Conſtat enim Bituricenſem Eccleſiam longè retro ſeculis ſuper cæteras Aquitanicæ Prouinciæ Eccleſias geſſiſſe primatum. Quod quidem defendi-

tur authoritate antiqui venerabilis Patris Sidonij Aruernenſis Epiſcopi, qui trecentis vel pluribus annis Pipini Regis tempora præceſſit. Hic ſane poſt obitum recolendæ memoriæ Domini Eulodij Archiepiſcopi, Bituricas adueniens (vt iam ſuperiùs eſt ſignificatum) Cleri populiue decreto beatum Simplicium ſupremæ conditionis virum eligens in Paſtorem, tunc ipſum ſuum eſſe Metropolitanum liberrima oratione, vt debuit, recognouit, atque inter cæteras Cathedrales Eccleſias Sedi Bituricæ ſubditas (quæ tunc temporis ob Gothorum infeſtationem proprijs erant Paſtoribus deſtitutæ, & eam ob cauſam Sidonium memoratum huc adegit neceſſitas, vt pro conſecrando dicto ſancto Simplicio Primate ſuo electo cogeretur alterius Prouinciæ Præſules conuocare) Lemouicenſes nominatim deſignauit ſcribens ad Baſilium Epiſcopum. Quamobrem ea, quæ præmiſſa ſunt, de tranſlatione Primatiæ à Lemouicis ad Bituriges, multò fabulis propiora eſſe manifeſtum eſt, quàm vt hiſtoricâ fide incolumi in litteras mitti debuerint. Præterea ſubit animum meum aliud proferre argumentum, vnde poſſit facilè colligi antiquum ius præeminentiæ Bituricenſis Eccleſiæ. Enimverò decuit propenſiore Diuinitatis conſilio, vt apud Gallos ab ineunte Chriſtianiſmo ij ſuper omnes ſpirituali poteſtate præſiderent, qui ante Chriſti aduentum ſummam rerum tenebant. Ibi foret ſedes Patriarchalis, vbi olim extitit ordinandi ſeu conſtituendi Regis poteſtas principalis, ſiquidem Titus Liuius hiſtoricorum Latinorum facilè princeps (quem ante Saluatoris noſtri natiuitatem Romæ claruiſſe tradit Euſebius Cæſarienſis, quémque diuus Hieronymus in Bibliorum liminari epiſtola ſcribit lacteo fonte eloquentiæ manare) ſic ipſe in quinto libro primæ Decadis ait: *Priſco Tarquinio Romæ regnante, Celtarum (quæ pars Galliæ tertia eſt) penès Bituriges ſumma imperij fuit, ij Regem Celtico dabant.* Denique vbi Primiflamines antiquitùs erant, ibi poſtmodum Primates ſeu Patriarchas fuiſſe inſtitutos per beati Petri Apoſtoli authoritatem commemorat ſanctus Clemens in epiſtola quam ad Iacobum Apoſtolum fratrem Domini direxit: vbi autem Archiflamines illic ſimiliter Archiepiſcopos, & vbi Flamines, ibi Epiſcopos (ſicut conſtituerunt ſancti Apoſtoli) ordinatos ac poſitos eſſe idem ſanctus Clemens euidenter oſtendit. Et quia olim apud Ethnicos, vbi erat prima regni ſedes, ibi ſimiliter & Primiflamines (quorum vice Primates inſtituti ſunt) reſedere, conſtat nullo refragante, quòd in Aquitania Eccleſiaſticæ dignitatis ſuprema majeſtas inuiolabilis ſemper permanſit Bituris. Cui rei haud mediocre momentum adfert Regia quædam epiſtola ex reconditis antiquarum rerum pandectis deprompta, cuius ſequitur exemplar eiuſmodi: *Sanctiſſimo in Chriſto Patri ac Domino Innocentio Dei gratia ſummo Pontifici Philippus eadem gratia Rex Francorum ſalutem, & debitam in Chriſto reuerentiam, Eccleſia Bituricenſis, licet ſit tenuis in facultatibus, inter alias tamen regni noſtri Eccleſias exiſtit nobilior, quum (ſicut veſtra pleniùs nouit paternitas) Primatiæ obtineat dignitatem, cuius honorem, noſtrum & regni noſtri proprium reputamus. Quum igitur Burdegalenſis Archiepiſcopus prædeceſſorum ſuorum non ſequens veſtigia, ſe adeò obedientem & deuotum Eccleſiæ Bituricenſi exhibere non velit, ſicut eidem prædeceſſores eius feciſſe noſcuntur, Paternitatem veſtram cum quanta poſſumus deuotione rogamus, quatenus ius Bituricenſis Eccleſiæ intuitu Dei, & precum noſtrarum obtentu conſeruare velitis, nec ſuſtineatis quòd tantus honor regni noſtri circa hæc in aliquo minuatur, quum ſola Bituricenſis Eccleſia in toto regno noſtro Patriarchatus obtineat dignitatem: in cuius diminutione (quod Deus auertat) nobis & regno noſtro non mediocriter reputaremus eſſe detractum. Actum Pariſius anno Domini 1210. menſe Maio.* Præterea quòd eadem Bituricenſis Eccleſia inter vniuerſas Metropoles ſpeciali gaudeat priuilegio dignitatis, teſtis eſt beatiſſimus Papa Gregorius nonus in vita ſancti Philippi Bituricenſis Archiepiſcopi. Quia igitur ſecundùm Domini Saluatoris ſententiam, *In ore duorum vel trium ſtat omne verbum*, tot teſtibus fide dignis in medium adductis, liquidò apparet Bituricenſis Eccleſia quantâ præfulgeat dignitate. Cæterùm vt ad reuocantem nos ad ſe narrationis noſtræ ſeriem reuertamur, venerabilis Patriarcha Landrarius, poſtquam miræ conuerſationis exemplo, & eximiæ eruditionis efficaciâ multùm Eccleſiæ, cui authore Deo præerat, profuiſſet, bonorum plenitudine operum in Chriſto affatim ditatus, deſiit in humanis eſſe anno quàm ſedere cœperat quarto. Claruit autem ab anno 760. ad 764. præſidente Romæ Paulo huius appellationis primo, imperante ſupradicto Conſtantino, & regnante in Francia memorato Pipino.

CAPVT XXXVIII.

De Deodato trigeſimo octauo Biturigum Archiepiſcopo.

TRigeſimus octauus præfuit Dominus DEODATVS. Hic ſi quidem animi integritate, manſuetudine, æquanimitate, & id genus reliquis virtutum dotibus diœceſim ſuam ita placidè gubernauit, vt ipſum haud ſecùs atque patrem cuncti vnicè amarent, ſumméque venerarentur. Sub idem tempus Rex Pipinus ad conficiendum Aquitanicum bellum conuentu habito Aurelianis, in Aquitaniam profectus, deſtructum à Gayfiro Duce Aquitano Argentonicum caſtrum reædificauit, diſpoſitóque ibi, & in Biturica ciuitate Francorum præſidio inde reuertitur, Paſcha Gentiliaci celebraturus, vbi & Synodum congregauit ob dirimendam quæſtionem inter Latinos & Græcos obortam de Trinitate & Sanctorum imaginibus; quæ poſtquam geſta ſunt, Gayfirus Dux Aquitaniæ, pacis ſtudium aſſimulans, datis obſidibus, pacem à Pipino impetrauit, ſicque inuictiſſimus Rex Pipinus exercitu ſuo in Franciam hybernatum miſſo, Bituricam reuerſus, ibidem Natalem Domini celebrauit, anno ſalutis 766. At verò Gayfirus vbi compertum habuit Pipinum dimiſiſſe exercitum, regnum ſubitâ vi adorſus, latè longéque fœda populatione euagatus eſt, priuſquam iniuriæ obuiam iri potuerit. Tum Pipinus exercitum tumultuosè reparat, hoſtiliſque perfidiæ vlciſcendæ prouinciam Carolo filio cognomẽto Magno injungit: erat enim iam Pipinus grandis natu. Ingreſſus itaque Aquitaniam Carolus magnus, illuſtria cepit loca, hiſque lætis initiis militare imperium auſpicatus, nunc ſuo, nunc patris ductu vniuerſam Aquitaniam, cuius caput eſt ciuitas Bituricenſis, Francorum imperio ſubegit. Nec Pipinus multùm inde ſuperfuit, vir adeò erga Dei Eccleſiam fidelis & deuotus, vt Legatis Conſtantini Imperatoris Eccleſiam Romanam grauiter opprimentis aliquando reſponderit, ſe non Conſtantino, aut cuiquam hominũ prӕterquam Romanæ Eccleſiæ militaturum, eóque conſilio ſe arma induiſſe, vt Apoſtolicam ſedem ab omni mortalium iniuria vindicaret. Idem ſanè Conſtantinus omnino à Deo auerſus vtpote hæreticus, omnia ſuæ impietatis arma contra Eccleſiam Catholicam cõuertens, omnes ſuæ ditioni ſubjectos iurare coëgerat ſuper ſanctæ Crucis lignum, ne aliquam Dei Sanctorúmque imaginem venerarentur. Eos autem qui Dei genitricem inuocabant, & reliquias Sanctorũ penès ſe habebant, patrimoniis priuabat, & omnibus modis cruciabat; Monachos vt vxores, Sanctimoniales vt viros ducerent cogebat; quod multi vitantes, martyrij palmam adepti ſunt. Fuit hӕc quidem hæreſis (quod negandũ non eſt) valde noxia, ſed benè actum eſt tunc, quòd Dei iudicio quicquid hic fuit mali, eodẽ Conſtantino Imp. maximis diuinitùs cõſumpto cruciatibus ſopitum eſt, priuſquam ſatis primas terræ defigeret radices. Sed proh nefas! hoc idem noſtris temporibus molitur Martinus Lutherus hæreſiarcha, qui inter reliquos ſuæ veſaniӕ nefarios conatus inſtar memorati Conſtantini continentiam Sacerdotum ab Eccleſia iam olim probè conſtitutam improbat, & iis qui ſacros Ordines ſuſceperunt, rei vxoriæ operam dare indulgentiore licentiâ concedit. Vnde huc accedit non leuis coniectura quòd vniuerſalis iudicij dies proximè futurus ſit, ſecundùm illud quod Dominus in Euangelio Mathæi 24. ait: *Sicut in diebus Noë erant homines ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes vſque ad eum diem, quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes, ita erit & aduentus filij hominis, &c.* Quod autem maximè omnium ob carnalis concupiſcentiæ peccatum cataclyſmus deleuerit vniuerſum propè genus hominum, ſacra teſtatur Scriptura Geneſis 6. vbi ſic legitur: *Cúmque cepiſſent homines multiplicari ſuper terram, & filias procreaſſent, videntes filij Dei filias hominum quòd eſſent pulchræ, acceperunt ſibi vxores ex omnibus quas elegerant, &c.* Qui, quæſo, rectiùs deſignantur per filios Dei, quàm Clerici, Sacerdotes & Monachi, quos, proh dolor! non pudet, duce Luthero hæreſiarcha, in quibuſdam prouinciis vxores ducere, filios procreare, denique fieri patresfamilias, vt iam ſicut populus, ita ſit & ſacerdos. Ij profectò populum Chriſtianum irreparabiliter ſcandalizant, & puræ Religionis gloriam (quod in ipſis eſt) dedecorant, ac robur puſillorum lamentabiliter labefactant; & idcircò ſecundùm Apoſtoli ſententiam: *Damnationem* meritò *ſibimet acquirunt, quia mentiuntur Spiritui*

Sancto, primam fidem irritam facientes. Hic appoſitè ſubjunxit Scriptura: *Dixit autem Deus, Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt.* Item paulò mox addidit: *Gigantes autem erant ſuper terram in diebus illis, &c.* Et qui veriùs typo gigantum notantur, quàm ambitioſè ſuperflui, qui faſtu & violentiâ tot dignitates ſeu beneficia vndecumque congerentes, adeò ſublimes efficiuntur, vt cæteri hominum illis comparati, quaſi locuſtæ videantur. Quia igitur hæc & alia multa ſigna futuri iudicij nuncia noſtris temporibus impleri cernimus, Iudicem ipſum in próximo venturum ſperamus.

Cæterùm, etſi longiùs diuagati ſumus, quàm inſtituta operis præſentis breuitas patitur, non tamen arbitramur ea quæ diximus, inutilia fore legentibus. Nunc ad Dominum Deodatum redeundum eſt. Itaque hic pontificatus ſui anno nono ſanctè & piè moritur, magnum ſui deſiderium apud Bituriges relinquens, vtpote vir Deo gratus, hominibus amabilis, prudens, iuſtus, clemens, pauperum, pupillorum, ac viduarum nec eſſatius patronus, & defenſor opportunus. Claruit autem ab anno Chriſti 764. ad annum 773. præſidentibus Romæ Paulo I. Stephano III. & Adriano primo, imperante Conſtantino hæretico, & regnantibus Pipino & Carolo Magno.

CAPVT XXXIX.

De Segoleno vndequadrageſimo Biturigum Archiepiſcopo.

TRigeſimus nonus præfuit Dominus SEGOLENVS, vir omnium eorum quæ ad curam gregis Chriſtiani ſpectant obſeruantiſſimus; vnde & famæ ſuæ nitore multùm ſplendoris muneri pontificio adjecit: denique idem Deo amabilis Antiſtes dum ipſi Deo immortali in mentis ſerenitate, & cordis puritate deſeruiens, Eccleſiam ſuam miro Religionis feruore regeret, ac proueheret; etiam Rex Carolus Magnus, qui omnes Gallorum Reges anteceſſit gloriâ rerum geſtarum, omnia dicta factáque ad pietatem & nominis immortalitatem referens, maximéque Chriſtianam Religionem ſanctè & piè colens, Eccleſias Dei omnimodis honorabat, & ornabat ſacris vaſis, & veſtibus precioſis, edicens vt nec ianitoribus Eccleſiarum liceret communi habitu in Templo Dei miniſtrare. Porrò idem Chriſtianiſſimus Rex honeſtati Eccleſiaſticæ omninò intentus, legendi & pſallendi diſciplinam diligenter correxit. Nam offenſus diſſonantia Eccleſiaſtici cantus inter Romanos & Gallos, & iudicans iuſtius eſſe de puro fonte quàm de turbato riuulo bibere, duos Clericos Romã miſit, vt antiquum cantum à Romanis diſcerent, & Gallos docerent. Et primò quidem per eos Metenſis Eccleſia, & inde per illam omnis Gallia ad authoritatem Romani cantus reuocata eſt. Prætereà ſapientiſſimus atque perſpicaciſſimus Princeps ſciens regnum eſſe veluti corpus quoddam, & nunc iſto, nunc illo incommodo iactari, niſi conſilio & fortitudine velut quibuſdam medicis ſanitas accepta tuteretur, Epiſcopos quidem modo, quo decuit, ſibi primùm deuinxit: ordinauítque per totam Aquitaniam Comites, Abbates, deinde alios plures (quos Vaſſos vulgò appellant) ex gente Francorum, quorum prudentiæ & fortitudini nullâ calliditate, nullâ vi obuiare fuerit tutum; eiſque commiſit curam regni, finium tutamen, villarúmque regiarum ruralem prouiſionem; & quidem Bituricæ eiuitati præfecit Humbertum, virum minimè in agendis rebus incurioſum, Pictauis Abbonem, Petragoricis Vvidbodum, ſed & Aruernis Iterium, Tholoſæ Corſonem, Burdegalis Siguinum. His itaque in regno Aquitaniæ ritè decretis, Carolus Rex nominis celebritate florentiſſimus, cuius beneficio cùm reipublicæ ſtatus pacatiſſimus erat, tum Eccleſiaſticæ diſciplinæ honeſtas reformata eſt, Ligeri trajecto, Lutetiam ſeſe recepit. At reuerentiſſimus Antiſtes Segolenus quinto quàm ſedere ceperat anno obiit, vir pro ſuo candore, ſuáque virtute nunquam ſine honore nominandus. Floruit autem ab anno Chriſti 773. ad annum eiuſdem Chriſti 778. ſub Hadriano Pontifice maximo, imperante Conſtantino hæretico, & regnante Chriſtianiſſimo Carolo Magno.

CAPVT XL.

De ſancto Dauide quadrageſimo Biturigum Archiepiſcopo.

QVadrageſimus præfuit Eccleſiæ Bituricenſi Sanctus DAVID, vir ſummâ virtutum integritate ſpectabilis, totius forma diſciplinæ, atque conſpicuum ſanctimoniæ exemplar: qui quidem non immeritò à nobis tanto excipitur præconio, quandoquidem ſicuti Regij Pſaltæ nominis ſimilitudinem non ſine diuina prouidentia eſt ſortitus; ita & vitæ ipſius perfectionem ſtudioſè imitatus, in exercendis paſtoralibus curis, gregis inſtitutionem ſolertiſſimè procurabat. Ille ſiquidem Rex & Propheta de paſcuis ad regnum Iſraëliticæ gentis moderandum diuinâ vocatione mirabiliter prouehitur; iſte verò relictus huius vani ſæculi curis, morem gerens vocationi Spiritus Sancti, regimen Bituricenſis Eccleſiæ humiliter ſuſceptum, deuotè efficaciterque adminiſtrauit. Ille funditor egregius lapide vno limpidiſſimo Goliæ ſuperbiam ad terram dejecit, immò proſtratum humi gigantem proprio ipſius enſe truncauit; iſte autem alter Dauid, tanquam pugil ſtrenuus, gladio ſpiritus (quod eſt, teſte Apoſtolo, verbum Dei) poteſtates aëreas tenebrarum harum potenter debellans, victorioſiſſimè de eiſdem triumphauit. Ille (inquam) Rex Iſraël inuictiſſimus, vt pacem ſuis pararet, & omne ditionis ſuæ imperium felici tranquillitate gaudere iugiter poſſet, allophylos viribus ſuis & armis ſeſe iactantes frequenter ſuperans, penitùs regno deturbauit; iſte etiã ſacratiſſimus Præſul ſuâ ſingulari prudentiâ, ſollicitudine, vigilantiâ Dominicum gregem à luporum conturauit incurſibus, omnem operam, curam, ſtudium, ac tempus circa illius cuſtodiam & inſtructionem accommodans. Quid multa? Nonne & iſtud cognitione dignum eſt, quòd videlicet ſicut Iſraëlitici regni Monarcha Dauid filium ſuum Salomonem, & quidem ſapientiſſimum Regem ſedulò hortatus eſt, vt Hieroſolymis Deo optimo maximóque ſolemne Templum illud toto orbe celebratum ædificaret; ita & iſte Gallicani regni Patriarcha religioſiſſimum Regem Carolum Magnum ad præſtruendum Bituris puellare cœnobium ad diui Laurentij, ſeu, vt alij dicunt, ſancti Iacobi Apoſtoli memoriam, ſuis precibus facilè induxerit, ſiquidem inter cætera quæ prædictus Carolus ſecundùm Imperialem magnificentiam præclarè geſſit, ſeptem Eccleſias diuerſis in locis magno ſumptu extrui fecit, & amplificè dotauit; vnam videlicet in Gallicia, alteram Aquiſgrani, tertiam Tholoſæ, quartam in Vaſconia, quintam Pariſiis, ſextam Coloniæ, ſeptimam (vt dictum eſt) Bituris. Igitur quemadmodum filiis Iſraël à captiuitate Babylonica Deo propitio Hieruſalem reuerſis Zorobabelem eorum ducem inclytum ad inſtaurandam Dei domum, ore, manu adjuuerunt duo eximij Prophetæ, Aggeus & Zacharias: ita ſanè duo reuerendi admodum, multáque ſanctitate conſpicui Antiſtites, Dauid Bituricenſis, & Aſclepius Claromontenſis (ſeu vt aliàs habetur, Lemouicenſis) orauêre, ſuasêre, inſtitêre vſqueadeò, donec Chriſtianiſſimus Rex memoratus ſupradictam diui Laurentij Eccleſiam ad ſummum faſtigium perduxit. In quo quidem opere Ludouicus cognomento Pius, tunc Rex Aquitaniæ, patris ſui cooperator extitit, & idcirco Aimoïnus Monachus in libro 5. de geſtis Francorum, cap. 8. eandem baſilicam memorat inter cæteras, quas idem Ludouicus in Aquitaniæ regno dicitur extruxiſſe: in quo quidem loco ſancta Euſtaſia filia Regis Caroli Magni, ſtatuto deuotarum virginum choro cum eiſdem ſub diui Patris Benedicti regula gratũ Deo virginitatis munus exoluit, ſub cura & protectione amabilis Deo Antiſtitis Dauidis tunc miris & odoriferis virtutum floribus vernantis. Nam quamuis ille in infulis ageret, atque omnium Eccleſiarum totius Aquitani Primatus ſollicitudinem impiger gereret: tamen prudenter complectens animo quàm debile, quámq; fragile ſit femineũ genus, tantò ſedulius ipſas ſacras Deóq; deuotas ſanctimoniales ſpiritualium deliciarum epulis refouebat, quantò difficilius eaſdem non ſine diuinarum adminiculo conſolationũ eſſe in ſancto caſtitatis propoſito permanſuras cernebat; apud quas etſi idem ſanctiſſ. Patriarcha Deo ſacrificium laudis & orationum libamina frequenter offerre videretur, non tamen minùs efficaciter cętera quæ pontificiæ ſollicitudini, curæ & adminiſtrationi competunt, exequebatur. Ardens námq; in Chriſti amore glorioſi Præſulis animus, & benignum atq; clemens ingenium bonis delectabiliter paſcebatur operibus, imprimis clementia, quæ

Prælatos decorat maximè, éſtq; ſubditis dulciſſima, ſibimet in ipſo totum ius dominandi vendicarat. Deinde cùm ipſe eſſet homo ſpectabilis ſapientiæ, paratus ad omnem Dei voluntatem, diuina ſolerter ſeruans mandata, virtutibus renitens immenſis, nomen ſibi peperit æternum. Poſt hęc glorioſus Antiſtes Dauid ſenio confectus, trigeſimo ſui pontificatus anno obdormiuit in Domino: huius autem venerabile corpus conditum eſt iuxta oſſa S. Aſclepij, cuius ſuprà meminimus in D. Laurentij Eccleſia Bituris. Claruit verò ab anno Chriſti 778. ad ann. 808. pręſidentibus Romæ Adriano I. & Leone III. imperantibus Leone, Irene cum filio ſuo Conſtantino, & glorioſiſſimo Chriſtianiſſimóque Carolo Magno Francorum Rege.

CAPVT XLI.

De Berlano quadrageſimo primo Biturigum Archiepiſcopo.

QVadrageſimus primus præfuit Dominus BERLANVS, homo vitâ honeſtus, & ſapientiâ præclarus. Eo Bituris præſidente Carolus Magnus Imperator aſſumptis ſecum totius regni nobilioribus Principibus, & Lamberto Biturigum Duce ſtrenuiſſimo, perrexit in Galliciam pugnare contra Aygolandum Sarracenorum Principem: quo deuicto, Galecianam D. Iacobi Apoſtoli ædem inuiſit, & ampliſſimis donariis ditauit. Lambertus verò Bituriæ Dux, & memorati Caroli Imperatoris fideliſſimus comes, multas & ſanctiſſimas inde Diuorum reliquias ſecum adferens, eaſdem diſtribuit Eccleſiis ſuæ ciuitatis Bituricenſis, inter quas dicitur quòd attulerit corpus S. Iuliani Cenomanenſis Epiſcopi: ſed huius rei fidem non facilè admiſerim, quia id factum fuiſſe temporibus S. Gerontij probabiliter legitur in hiſtoria tranſlationis B. Gildaſij, vt infrà pluſculis declarabimus. Cęterùm Dominus Berlanus Pontifex digniſſimus dum nulla pietatis opera in tanto honoris ſupremi gradu prætermitteret, ac benè & beatè (vt bonum paſtorem decebat) vitam duceret, anno ſui ſacerdotij duodecimo morti vitæ debitum ſoluit. Claruit autem ab anno Chriſti 808. ad 820. præſidentibus Romæ Leone III. Stephano IV. & Paſcale I. imperantibus Carolo Magno, & Ludouico Pio.

CAPVT XLII.

De Ermenario quadrageſimo ſecundo Biturigum Archiepiſcopo.

QVadrageſimus ſecundus præfuit Dominus ERMENARIVS, vir modeſtus, ſuauis, benignus, & omnibus bonis ſpiritualibus ornatus. Anno 4. pontificatus eius terræmotus factus eſt magnus, & multæ villæ ac domus cæleſti igne crematæ ſunt; ſed & homines, animalia, & fruges ictu fulminum, necnon & lapidibus immenſi ponderis è cælo cum grandine cadentibus miſerè perierunt. Sequenti etiam anno in Gallia decidens miræ magnitudinis grando, pecora multa & nonnullos homines interemit; in qua tempeſtate glacies duriſſima pedum duodecim longitudine viſa eſt è cælo cecidiſſe. Quæ quidem rerum portenta non tam hominum cladem quæ breuì ſecuta eſt (quàm impium Lotharij facinus, qui Ludouicum Imperatorem patrem ſuum fraude captum hoſtiliter vinxit) quidam portendiſſe arbitrabantur. Sedit autem idem Ermenarius annis ſeptem, ab anno Chriſti 820. ad 827. præſidentib. Romæ Paſchale I. Eugenio I. & Valentino, imperãte Ludouico Pio Francorũ Rege.

CAPVT XLIII.

De S. Stephano quadrageſimo tertio Biturigum Archiepiſcopo.

QVadrageſimus tertius præfuit S. STEPHANVS, vir eruditione, fide, conuerſatione, & moribus inſigniter clarus. Fuit inſuper tantæ innocentiæ & placabilitatis, adeóq; caſtus & pius, vt nihil non diuinum animo, mentéq; ſemper agitaret: denique ſic vixit, vt poſt mortem inter beatos meritò cenſeri debuerit. Sed quàm glorioſis vitæ ipſius exemplis fruſtrata ſit poſteritas, negligentiæ ſcriptorum imputantes, videamus quantum gratiæ, decoris & gloriæ tunc temporis acceſſerit Eccleſiæ Dei, propter diſpoſitionem & pietatem religioſi Imperatoris Ludouici, qui mo-

ritò Pij cognomen ob morum manſuetudinem eſt conſecutus. Hic namq; (vt author eſt Aimoïnus in lib. 5. de geſtis Francorum, c. 10.) generalem ſacerdotũ ſummorum atque procerum conuentum Aquiſgrani habuit, in quo quantum feruoris circa diuinum cultum pectoris geſtaret in arca, liquidò monſtrauit: congregatis enim ex omni parte Epiſcopis, & nobiliſſimo ſanctæ Eccleſię Clero, primùm condi iubet codicē de ordine & ritu Eccleſiaſtico, quem per ciuitates & ſuæ ditionis loca inſigniota circumlarũ, ab vniuerſo Clero exſcribi & ſeruari mandauit: deinde ſtatuit ne Antiſtes ſacerdóſve vllus ſerico, purpurâ, cocco, aut gemmato annulo vteretur, prętetquam in ſacrorum miniſterio; nec in cingulis, calceis, crepidis aurum haberent vel argentũ. Cœperunt ergo tunc ab Epiſcopis & Clericis exquiſitæ veſtes, calcaria antata, & phaleræ deponi; monſtrum ſiquidem ducebat diligens pietatis cuſtos, ſi vir Eccleſiaſticæ deputatus familiæ conaretur aſpirare ad ſæcularis ornamenta gloriæ. Sed proh dolor! huic tam pio decreto abrogauit poſteritas; quo autem iure, hoc illi viderint quorum intereſt. Præterea, in tam celebri Antiſtitum conuentu idem Deo amabilis Imperator elegit ac deputauit quēdam venerabilem Abbatem Benedictum nomine, & plures Monachos integerrimæ vitæ ac conuerſationis viros, mandans eis, vt omnia totius ſui Imperij cœnobia circuirent, & cũctis tam Monachis quàm Sanctimonialibus vniformem viuendi morem ſecundùm B. Benedicti regulam traderent. Quæ res magnum Eccleſiæ Catholicæ tribuit exultationis tripudium, & piiſſimo Imperatori nomen æternum peperit. At ſanctiſſimus Pontifex Stephanus (vt ad eum reuertar, in quo non minor Religionis cura quàm in pio Principe fuit) pro reformatione, defenſione, & exaltatione ſuæ Bituricenſis Eccleſiæ tantam ſollicitudinem gerebat, vt non quorumlibet minis vel blandimentis moueri poſſet. Cæterùm, inter reliqua pietatis opera ita erat profuſus circa pauperes, vt nihil ſibi, ſed omnia eis ſe exiſtimans poſſidere, non tanquam ſeruus diuitiarum eas cuſtodiret, ſed tanquam dominus egentibus fideliter erogaret. Cùm autem octauum ſui Pontificatus annum expleuiſſet, graui febrium fatigatus moleſtiâ, ſemper Deum orans, ſemper benedicens, ſemper ei Bituricenſem Eccleſiam cõmendans, aſtantibus pluribus tam de populo, quàm de Clero notabilibus perſonis, cæleſti Angelorum choro intereſſe deſiderans, quorum nunc feliciſſimo fruitur aſpectu & conſortio, emiſit beatũ ſpiritum Idibus Ianuarij. Denique innumera propemodum Cleri populíve multitudo, prętetitarum ſancti viri virtutum ac piorum operum non immemor, ſacrum atq; precioſum theſaurum illum (dico venerandum corpus ipſius) in Eccleſia B. Auſtregiſilli de Caſtro recondendum duxit, ſacras eius exequias omni veneratione perſoluens. Claruit ab anno Chriſti 827. ad 835. præſidente Romæ Gregorio II. & imperante Ludouico Pio Rege Francorum.

CAPVT XLIV.

De Ermemberto quadrageſimo quarto Biturigum Archiepiſcopo.

QVadrageſimus quartus præfuit Dominus ERMEMBERTVS, vir ſummâ virtutum integritate ſpectabilis. Inter initia noui huius pontificatus, morente Gregorio Papa quarto, & omnibus Epiſcopis aſſentientibus, Ludouicus Imp. ſtatuit, vt ſicut Romæ, ita & in omni ditione ſua feſtiuitas omnium Sanctorũ in Kalendis Nouembribus celebraretur. Interea ſol paſſus eſt eclipſim, atque in tantum lucis receſſu tenebræ pręualuerũt horâ diei nonâ, vt nihil à noctis veritate differre videretur. Quod quidem prodigium lamentabili exitu conſummatum eſt; portendebatur enim per hoc, maximum illud lumen mortalium, quod in domo Dei ſupra candelabrum poſitum omnibus lucebat, dico Imperatorem piiſſimũ, eſſe rebus humanis maturè ſubtrahendum, mundúmq; eius abſceſſu in tenebris tribulationum relinquendum. Itaque cùm talia vidiſſet idem religioſiſſimus Imperator, ait: Non alium timere debemus præter illum qui noſter & huius ſigni creator eſt, ſed eius clementiam non ſatis mirari & laudare poſſumus, quia noſtram inertiam, cùm ſimus peccatores & impœnitentes, talibus dignatur admonere indiciis; mutationem enim regni, mortémque Principis hoc monſtrari portento certum eſt. Quia ergo & me & omnes communiter tangit hoc oſtentum, omnes pro poſſe & ſapere ad meliora feſtinemus, ne fortè miſericordiam Deo prorogante, & noſtrâ impœnitudine impediente, nos illâ miſericordiâ inueniamur indigni.

Cœpit

Cœpit ergo Pius Imperator poſt hæc tabeſcere faſtidio; & omni virtute corporali adeò deſtitui: vt per quadraginta dies ante mortem ſuam alium cibum præter Corpus Dominicum ſumere non potuerit, ipſo dicente cum gemitu: Iuſtus es Domine, vt qui quadrageſimæ tempus non ieiunans exegi; ſaltem coactus, idem tibi ieiunium exſoluam. Inſtante autem migrationis ſuæ articulo, ſe benedici à ſanctis Epiſcopis petiit. Quo facto conuerſa facie ad ſiniſtram partem, indignando virtute quanta potuit dixit. Abite hinc abite. Vnde patuit quod malignum ſpiritum vidit. Deinde eleuatis oculis in cœlum, quanto huc minacius, tanto illuc lætius intendebat, ita vt nihil à ridente moriens differre videretur. In talibus ergo, vitæ præſentis terminum ſortitus, ad requiem ſempiternam Ludouicus Pius Imperator feliciter migrauit xij. Kalend. Iunij anno Chriſtianæ pietatis 840. Quo & dominus Ermembertus Biturigum Antiſtes fœlicia paradiſi gaudia aſſecutus eſt, poſtquam quinque annis & tribus diebus, ſcilicet ab anno Chriſti 835. ad eiuſdem annum 840. paſtoralem curam adminiſtraſſet, præſidente Romæ Gregorio IV. & Imperante Ludouico Pio.

CAPVT XLV

De Ebroino quadrageſimo quinto Biturigum Archiepiſcopo.

QVadrageſimus quintus præfuit dominus EBROINVS vir vita puriſſimus, atque præter diuinarum ſcripturarum mirabilem eruditionem, per ſingula virtutum genera conſummatus. Operæpretium factu fuerit animaduertere hoc loci grauiter erratum fuiſſe in præſulum noſtrorum ſupputatione annorum. Nam ab obitu S. Auſtregiſilli (qui teſte Sigeberto in Chronicis accidit Dominicæ incarnationis anno 627.) ſi ſingulorum ipſorum patrum pontificatus annos computando deſcenderis vſque ad eundem Ebroinum, haud dubiè ipſum comperies in antiquo Catalogo cepiſſe anno Domini 840. Sed quia Sanctus Radulphus, qui poſt dictum Ebroinum ſecundus præfuit (vt author eſt Ado Viennenſis Epiſcopus) obiit anno Domini 866. Et in illo temporum interſtitio, id eſt ab anno Domini 840. vſque ad annum eiuſdem Domini 866. incluſiuè computantur anni viginti ſeptem duntaxat. Ex quibus viginti quinque probabiliter attribuuntur Sancto Radulpho, vnus verò annus & aliquot menſes beato Aygulpho. Conſtat nimirum huic Ebroino per errorem ſubſcriptos fuiſſe annos pro diebus. Sedit igitur idem Ebroinus triginta dies tantummodo, anno Chriſti 840. Præſidente Romæ Gregorio quarto, quibus diebus tres filij Ludouici Pij Imperatoris ob imperij & regni paterni diuiſionem inter ſe bellantes, multa hominum millia perdiderunt.

CAPVT XLVI.

De S. Aigulfo, ſiue Audſo quadrageſimo ſexto Biturigum Archiepiſcopo.

QVadrageſimus ſextus præfuit S. AIGVLFVS aliàs Aiulfus, ſanctus hic poſt mortem parentum ſuorum adhuc iuuenis exiſtens, audita domini voce, quâ in Euangelio dixit. *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum & ſequatur me: quid enim prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* Illicò profuſis mixta lachrymis ſuſpiria cordis mittens ad cælos; ſe Dominum noſtrum IESVM-CHRISTVM vltro ſecuturum, ac eidem flore mundi calcato ſolertem militaturum proponens in abditiſſimum nemus ſeceſſit, dicens cum Propheta. *Ecce elongaui fugiens. & manſi in ſolitudine expectans eum qui ſaluum me fecit, &c.* Hic itaque magni Helyæ & Sancti Ioannis Baptiſtæ æmulator exiſtens feruentiſſimus, in illa ſecreta Eremi vaſtitate die ac nocte cum ſumma animi voluptate, piam diuinarum ſcripturarum intelligentiam & ſenſum mente in Deum excitata meditans breui temporis ſpacio in omni virtutum genere perfectus euaſit. At vbi clareſcentibus tantæ ſanctitatis inſignibus beati viri nomen longè latéque enituit, vacante Aquitani Primatus ſede, vnanimi cunctorum aſſenſu, idem verus Dei cultor in Pontificem Bituricenſis Eccleſiæ eligitur. Quod ille vbi veraciter perdidicit, ſe indignum tanto honore humilitatis gratiâ

æſtimans, fugam iniit. Sed dum ſubterfugiens in interioris nemoris parte deliteſceret, tandem ab eo (qui eidem literas electionis de ſe factæ adferebat) diuino nutu eſt inuentus. Contigit autem ipſum nuncium multis diebus in illa Eremo errando ad mortem vſque famis inopiâ pene deductum. Cum verò beatus Aigulphus, vt totus ſemper miſericordiæ viſceribus affluebat, homini fame pereunti compaſſus, valdè affligebatur, quod vnde ei ſuccurreret, non haberet. Verùm inter hæc ipſe eleuans oculos, forte conſpicatur ceruarum gregem haud procul tranſeuntem, extollénſque vocem, vni earum ſiſtere gradum iubet in nomine Domini, his vſus verbis *ſta cerua*. Quâ quidem non ſine magno miraculo ſubſiſtente, inclinauit ſe famelicus ille nuncius, & ſugens ceruæ mammas vires illicò recepit: hinc eidem loco vocabulum impoſitum eſt (*ſta cerua*) ſed inde mos inoleuit vt corrupto nomine (*Sagergia*) appelletur. Adductus igitur Sanctus Aygulphus, ſtatimque conſecratus, pontificali in throno ſolemniter collocatur. Verum quum curæ paſtoralis pondus, maximéque hominum ſæcularium inquietudinem ferre non poſſet: haud multò pòſt deſiderio vitæ ſolitariæ iterum ad eremum, vnde aſſumptus fuerat, conuolauit. Vbi quo ſinceriorem Deo exhiberet famulatum, antiquos Patres Eremitas ſtudio aſſiduæ orationis & diuinæ contemplationis gratiâ imitatus, quàm non ſine miraculorum copia illuſtrem duceret conuerſationem, tandem fœliciter moriens vndecimo Kalendas Iunij, aulam regni cæleſtis gaudenter intrare meruit. Cuius ſacra oſſa magno deuotionis affectu à Chriſtianis fidelibus honorificè aſſeruantur in eodem loco, vbi in memoriam ipſius conſtructa eſt Parochialis Eccleſia, ex ipſius denominationis vocabulo appellata Gallicè (*Sainct An*, ſeu *Sainct Hon*) Sedit autem vnum tantummodò annum & aliquot menſes ab anno 840. ad 842. Nam ſi (vt in veteri Catalogo ſcribitur) præfuiſſet annis viginti & ſex, vtique peruenifſe inueniretur vſque ad annum Dominicæ Incarnationis octingenteſimum ſexageſimum ſextum. Quo quidem anno, teſte Adone Vienneſi, Sanctus Radulphus eius ſucceſſor vitâ deceſſit. Eſt itaque in antiquo catalogo error adeò perſpicuus, vt vel cæco appareat. Claruit hic ſub Gregorio IV. Imperante Lothario, & Regnante Carolo Caluo.

CAPVT XLVII.

De S. Radulpho quadrageſimo-ſeptimo Biturigum Archiepiſcopo.

QVadrageſimus ſeptimus præfuit S. RADVLPHVS vir quidem carnis origine valdè ingenuus, ſed animi virtute magis ſtrenuus; meritorum autem gratiâ præcipuus atque inſigniſſimus, in quo ſanè tam perſpicua erat bonitas, tanta radiabat fides totius iuſtitię fundamentum, vt dubitare nephas fuerit omnium gratiarum largitione Spiritum Sanctum in illius pectoris ſacrariolo delectabiliter habitaſſe; *vita dum præſens* (ſicut in hymno canitur) *vegetauit eius corporis artus*. Præterea ipſius virtutes cum laude & gloria paſſim vulgatæ eundem cunctis reddebant admirabilem, charum, & deſideratiſſimum. Immò (quòd ingenuè fatendum eſt) famæ ſuaueolentia ipſum non ſolummodo optabilem, ſed & votis omnium mirè excolendum efficiebat. Denique ſumma illi cura de litteris, ſed maximè diuinis erat, nihil non perpenſum probatúmque recipiens. In quibus eum magis occupauit medulla ſenſuum, quàm ſpuma verborum. Quod ſi ad ſubiectorum inſtructionis & correptionis modum quem tenuit veniatur: dociles quidem & proficientes non ceſſabat diuinarum ſcripturarum ſalutaribus documentis ad maiorem virtutis acquirendæ inſtantiam & laborem prouocare; peccantes verò, incorrigibiles & contumaces duriùs redarguendo ſtimulabat, eorúmque vicia graui verborum tonitruo terribiliter effulminabat. Cæterùm pia eius miſericordiæ opera quis competenti præconio extollat? Qui videlicet conditionis humanæ per omnia memor, priùs ſoleret indigentium pupillorum, viduarúmque reſpicere cauſas, quàm perſonas, præuenire manibus illum qui non valebat ad ipſum pedibus peruenire, quandoquidem ipſe crebro non minus abſentium pauperum verecundia, quàm præſentium querimoniâ mouebatur. Et hinc fuit quòd ſępe terſerit eorũ lacrymas quorũ oculos non vidit. Tãta quippe extitit in pauperes glorioſi huius pontificis vigilãtia, cui tota actionũ ſuarũ intẽtio, finis, merces, gloria Chriſtus

erat. Denique prætereundum non eſt, quod idem ſanctus vir quemadmodum in veteribus memoriis ſcriptum inuenimus, templum nobile ſub Douerenſi nomine extruxerit, eique pari dignitate Monaſterium addiderit. Sed & in territorio Lemouicenſi Cœnobium Belli loci peculiari ſumptu ędificauit, & magnis prædiorum redditibus amplificè dotauit, vt per ipſius teſtamentum (quod ibidem diligenter aſſeruari didicimus) dilucidè apparet. Sub idem verò tempus apud Saciacum vicum (qui nunc dicitur Capella-Gillonis) Sanctus Iacobus Confeſſor vir omni laudum cumulo, aggere, faſtigio, pro Sanctiſſimæ vitæ merito efferendus eremiticam ducens conuerſationem, Beatiſſimum antiſtitem Radulphum breui moriturum prophetica voce prædixit, ſicut actuum ipſius fidelis relator, vt facundè, ita & veriſſimè his verbis proteſtatur, dicens: Interea vir domini Iacobus inter tot præclara bonorum operum exercitia, illuſtratus gratia diuina prædixit prophetico ſpiritu obitum præſtantiſſimi Pontificis Rodulphi. Qui inſitâ ſibi prudentiâ, animi quoque nobilitate, ſuâ tempeſtate plebem ſibi creditam optimè regens, merito pater patriæ à cunctis Aquitanicæ gentis primoribus dici poterat. Immaturâ hic ſorte hominem exiens, penè ineuitabile excidium ſuæ intulit prouinciæ. Obiit autem xj. Kalend. Iulij anno Dominicæ Incarnationis octingenteſimo ſexageſimo ſexto, vt author eſt Ado Viennenſis in Chronicis circa finem ætatis ſextæ. Cuius verò ſanctiſſimum corpus condignè traditum eſt ſepulturæ in Baſilica diui Vrſini primi Biturigæ ciuitatis Archiepiſcopi, vbi magna deuotæ plebis veneratione excolitur. Quamobrem compertum habemus Vincentium Beluacenſem impendiò erraſſe capitulo 35. libri 25. Speculi hiſtorialis, vbi eundem Sanctum Rodulphum aſſeueranter dixit iacere in Cœnobio Sancti Sulpicij Bituricenſis. Cæterùm beatus Pontifex Radulphus ſedit annis viginti quinque ab anno Chriſti 842. ad 867. Præſidentibus Romæ Sergio ſecundo (cui, quia Os ſuillum diceretur) ad obſcenam appellationis vocem tollendam, datum eſt, vt aliud ſibi nomen optaret; manſitque dein mos ad poſteros, vt qui Pontifices crearentur, omiſſo priori nomine, eligerent ſibi vnum aliquod ex prædeceſſorum nominibus, Leone IV. Ioanne Anglico (quem fuiſſe fœminam hiſtoriæ falsò tradunt) Benedicto III. & Nicolao primo. Qui ad ipſum Rodulphum ſcripſit ea quæ in magno habentur decreto, diſtinctione 23. cap. Præterea, &c. Et cauſa 9. quæſt. 3. cap. Conqueſtus, &c. Item cauſa. 30. quæſtione 2. cap. De his, &c. Item cauſa 33. queſtione 2. cap. Interfectores, &c. Et de conſecratione, diſtinctione prima, cap. Porro, &c. Tunc temporis Lotharius primus, & poſt eum Ludouicus II. Imperium, Regnum verò Francorum Carolus cognomento Caluus ſtrenuè moderabantur.

CAPVT XLVIII.

De S. Vulfado quadrageſimo-octauo Biturigum Archiepiſcopo.

QVadrageſimus octauus præfuit Sanctus WLPHADVS nobilitate inſignis, ſanctitate clarus, doctrinâ præcipuus, diligentiâ ac ſollicitudine tum in rebus diuinis, tum in humanis admiratione dignus. Iſte (vt mea quidem fert ſententia) apud ſanctum Laurentium Bituris in diuorum Pontificum Dauidis & Aſclepij conditorio viſitur, venerationique ibidem habetur ſub appellatione Sancti Florentij, idque tum coniectura probabile eſt, tum quibuſdam etiam veſtigiis indicatur. Nam quum debeat ipſe vt olim nominari populari lingua (*Sainct Vulphant*) nunc tamen per errorem, vt publica habet loquendi conſuetudo, vocatur *Sainct Florent*. Tempore Pontificatus ipſius circa annum Domini 868. tragifera Normanorum irruptio ſeſe intra Biturigum fines immiſit. Poſtremò clariſſimæ eiuſdem vrbis capturam, ac ſæua incendia Monaſterij Sancti Sulpicij, quæ Sanctus Iacobus Eremita lugubri ſermone prædixerat, in hanc conſtat tempeſtatem accidiſſe, licet tunc temporis in eodem Cœnobio adhuc proprij ſtatus decor viſus oblectaret humanos, normâque profeſſionis regularis honeſtiſſimè reniteret. Interea locuſtæ Galliam depopulantur innumerabiles cæteris locuſtis maiores ſena alarum remigia, ſex pedes, duos dentes lapide duriores habentes, vt caſtrorum acies turmatim volantes: duces cum paucis itinere vnius diei mittentes ad metanda loca venturæ multitudini. Circa

verò horam nonam ad locum præuiſum venientes, ibique in alterum diem ſolis ortum expectantes, per aëtem volitabant, ipſum ſolis radium obnubilantes sicque ore lato, extenſo inteſtino, omnia tam in herbis quàm arboribus vaſtabant, ſpacium diurni itineris extendentes. Hoc miſerabili ſpectaculo vſque ad mare Britannicum peruenientes, tandem flatu ventorum in profundum maris ſunt demerſæ. Sed æſtu Oceani ad littus teiectæ ex putredine ſuâ aetèm eorrumpentes, multos perire fecerunt. Secuta eſt etiam fames valida, quâ penè tertiam partem hominum conſumptam fuiſſe legimus. Cæterùm Beatus Wlphadus, poſtquam ſediſſet annis nouem, & diebus duodecim, fructu Iuſtitiæ repletus & ad æterni poſſeſſionem regni, quod electis omnibus ante conditum mundum deſtinarat immenſa Dei bonitas, inuitatus feliciter obiit ſexto nonas Octobris anno Domini 875. Claruit autem ab anno 867. Præſidentibus Romæ Nicolao I. Hadriano II. & Ioanne VIII. Imperante Ludouico II. & Regnante Carolo Caluo.

CAPVT XLIX.

De Frotario vndequinquageſimo Biturigum Archiepiſcopo.

QVadrageſimus nonus præfuit dominus FROTARIVS: hic dicitur rexiſſe Bituricenſem Eccleſiam annis quatuordecim. Verùm ſecus ac legitur in veteri catalogo ſeſe res habuit vt paulò mox perſpicuè declarabimus. Quum enim idem Frotarius primùm eſſet Burdigalenſis: ac inde Pictauenſis antiſtes: poſtremo eò temeritatis peruenit: vt etiam inconſulto Pontifice Romano ambiret, arripe retque primam totius Aquitaniæ ſedem. Hoc teſtatur Aimoinus Monachus in libro quinto de geſtis Francorum capite trigeſimo tertio, hoc modo inquiens: Anno Domini 876. Carolus Caluus Imperator Paſcha Domini celebrauit apud Sanctum Dionyſium. Quo accerſiens legatos Apoſtolici Ioannem Tuſcanenſem & Ioannem Aretinum atque Anſegiſum Senonenſem Epiſcopum, illorum conſilio menſe Iulio generalem Synodum, auctoritate Apoſtolica & ſanctione ſua apud Pontigonem indixit. Quo per Remos & Catalaunos peruenit. Igitur vndecimo Kalendas Iulij, indictione ix. Epiſcopis & cæteris quibuſque clericis veſtibus ſacris indutis & in domo ac ſedilibus palliis protenſis atque in gremio ſynodi & proſpectu imperialis ſedis, lectorio ſeu analogio ſuppoſitis Sacroſanctis Euangeliis, venit Dominus Imperator Carolus Caluus in veſtitu deaurato habitu Franciſco, cum legatis Apoſtolicæ ſedis in Synodum. Et cantoribus antiphonam *Exaudi nos Domine, &c.* cum verſibus & *Gloria Patri* cantantibus poſt *Kyrie eleiſon*, & data oratione à Ioanne Tuſcan. Epiſ. Legato, reſedit dominus Imperator, & legit dictus Ioannes Tuſcanenſis Epiſ. Epiſtolas à D. Apoſtolico miſſas, cum quibus & legit Epiſt. de primatu Anſegiſi Senonenſis Epiſ. vt quoties vtilitas Eccleſiaſtica dictauerit ſiue euocanda Synodo, ſiue in aliis negotiis exercendis per Gallias & Germanias Apoſtolica vice fruatur, & decreta ſedis Apoſtolicæ per ipſum Epiſcopis manifeſta efficiantur, & rurſus quæ geſta fuerint, eius relatione ſi neceſſe fuerit Apoſtolicæ ſedi pandantur, & maiora negocia ac difficiliora quæque ſuggeſtione ipſius à ſede Apoſtolicâ diſponenda & enucleanda quærantur. Petentibus Epiſcopis, vt eis permitteretur ipſa legi epiſtola, quibus erat directa, non acquieuit Imperator, ſed reſponſum quæſiuit ab eis, quid de his iuſſis Apoſtolicis reſponderent. Quorum reſponſio talis fuit. Vt ſeruato ſingulis metropolitanis iure priuilegii ſecundum ſacros Canones & iuxta decreta ſedis Romanæ Pontificum, ex eiſdem ſacris Canonibus promulgata, domini Ioannis Papæ Apoſtolicis iuſſionibus obedirent. Sed quum Imperator & Legati Apoſtolici ſatagerent, vt abſolutè Archiepiſcopi reſponderent, ſe obedituros de Primatu Anſegiſi ſicut Apoſtolicus ſcripſit, aliud niſi (vt prædictum eſt) reſponſum ab eis extorquere non potuerunt, excepto quod Frotarius Burdigalenſis Epiſcopus (quoniam à Burdegala ad Pictauos, indéque ad Bituricum fauore Principis contra regulas ſe contulit) per adulationem reſpondit, quòd Imperatori placere cognouit. Tunc motus Imperator præcepit Anſegiſo vt ſupergrederetur omnes ante ſe ordinatos Remorum Archiepiſcopo reclamante audientibus vniuerſis hoc factum ſacris regulis obuiare. Imperator tamen in ſententiâ ſuâ permanſit, & petentibus Epiſcopis vt liceret eis

vel exemplar ſibi de epiſtolâ directâ ſumere, nec hoc vllo modo impetrauere, & ſic ſoluta eſt Synodus in die illa.

Pridie Idus Iulij, hoc eodem anno, conuenerunt Epiſcopi, & miſit Imperator Vicarios Apoſtolici increpare duriùs Archiepiſcopos & Epiſcopos, & lecta eſt à Ioanne Tuſcanenſi iterum epiſtola, iubente Imperatore pro Primatu Anſegiſi, & quæſita eſt ab Epiſcopis denuò inde reſponſio. Tunc reſpondentibus ſingulis Archiepiſcopis quod veluti ſui anteceſſores illius anteceſſoribus regulariter obedirent; ita eius decretis vellent obedire, facilius eſt illorum admiſſa reſponſio quàm fuerat in Imperatoris præſentia. Et ſic poſt multas contentiones de Preſbyteris diuerſarum Parochiarum reclamantibus ad Legatos Apoſtolici, lecta eſt proclamatio Frotharij Burdigalenſis Archiepiſcopi, quia non poterat conſiſtere in ciuitate ſuâ propter infeſtationem paganorum, vt liceret ei Bituricenſem Metropolim occupare. Cuius petitionibus vnanimitas Epiſcoporum nullatenus acquieuit. Sed nihilominus idem Frotarius, qui, vt prædiximus, fauore Principis potiebatur, Bituricenſem Eccleſiam violenter inuaſit ac poſſedit. Intereà verò Imperatore morte conſumpto, & Ludouico eius filio (cui Balbo cognomen fuit) in Regem Franciæ ſubſtituto, Papa Ioannes octauus in Franciam deſcendit, & (vt author eſt Robertus Gaguinus in libro quinto Compendij) apud Trecas magnum Epiſcoporum conuentum aggregauit, in quo conuentu cognito quòd prædictus Frotharius ex Burdegalâ Pictauiam & inde ad Bituriges inconſulto Pontifice Romano tranſiſſet, Ioannes Papa proferri iuſſit ſanctiones Sardicenſis & Africani Concilij, quibus Epiſcopi ad aliàs Eccleſias, ſua relicta, tranſire prohibentur. Recitatis autem vtriuſque Synodi capitibus, Pontifex definit Sacerdotes, quiſuis ſedibus abiiſſent, ad eas reuerterentur. Quamobrem idem Frotharius compulſus eſt dimiſſa Bituricenſi Eccleſia redire ad Pictauos. Hæc autem teſte Aimoino inciderunt in annum octauum & ſeptuageſimum ſupra octingenteſimum humanæ ſalutis, ſeptimo Idus Septembris. Eſtque euidentiſſimo ſpecimine perſpicuum, ipſum Frotarium tres duntaxat annos & quatuordecim dies nobilem imprimis Aquitaniei Primatus ſedem occupaſſe ab anno 876. ad 878. Cæterum licet iſte Frotarius (ſeruata cæterorum tam reuerentia quàm pace Pontificum) ambitionis nimiæ grauiter foret inculpatus, tamen fuerunt alioqui in illo multa & varia laudabilis vitæ ornamenta. Atque inter cætera quæ magnificè ab eo geſta referuntur in tertia parte Annalium Aquitaniæ, Abbatia diui Cypriani dicitur fuiſſe eius opere ædificata Pictauis. Quo in loco ipſe ſepelitur.

CAPVT L.

De Adacio quinquageſimo Biturigum Archiepiſcopo.

QVinquageſimus præfuit dominus ADACIVS vir imprimis doctiſſimus & Deo deuotiſſimus, quique eà fidè, beneuolentiâ, officio geſſit pontificatum, vt & Deo valdè gratus, & omni populo eſſet venerabiliter acceptus. Verùm adeò perplexè & inconſtanter res huius temporis ſunt memoriæ proditæ, vt nec quid hoc ſedente ſit Bituris aut alibi geſtum liquidò ſcribi poſſit. Nam vt Sabellicus ſcribit, mirum eſt quanta omnium bonorum artium obliuio per id tempus mortalium animis obrepſerit, vt nec in Pontificibus quidem, cæteriſque principibus quicquam eluceſceret, quod vitam iuuare poſſet, non ſalubria inſtituta, non templorum reparationes, non vlla pietatis exempla, non liberalium artium aſſectationes. Sed ſtupor & amentia quædam, obliuióque morum inuaſerat hominum animos. Cæterùm non tam vita tunc male culta eſt, quàm illa ipſa quæ per id tempus geſta ſunt, incultè & perplexè monumentis literarum tradita, vt authoribus eius ſæculi nihil minus curæ fuiſſe appareat, quam vt in iis quæ ſcriberentur, ſibimetipſis conſtarent. Sedit autem venerabilis Pontifex Adacius annis XIX. menſibus octo, diebus ſeptem, ab anno 879. ad 899. Præſidentibus Romæ Ioanne VIII. Martino II. Hadriano III. Stephano V. Formoſo & Bonifacio VI. Imperantibus Carolo cognomento Groſſo, & Arnulpho. Regnantibus verò in Franciâ, Ludouico Balbo, Ludouico & Carlono Ludouici Balbi ex ſcorto filiis: Item Ludouico qui ob inertiam Nihil-faciens appellatus eſt & Odone primo.

CAPVT LI.

De Maalberto quinquageſimo primo Biturigum Archiepiſcopo.

QVinquageſimus primus præfuit dominus MAALBERTVS vir potens in ſana doctrina, & efficax in totius boni operis exercitatione: Nam quæcumque fidelem Dei ſeruum decent, operibus geſſit & moribus. Fuitque præcipuus concordiæ & pacis amator. Vnde & cunctis prope ſui æui hominibus præferri honore meruit & amore. Hoc quoque tempore claruit Odo Cluniacenſis muſicen impenſe doctus. Siquidem Guillermus Dux Aquitaniæ (qui à ſingulari pietate Pij cognomen tulit) temporibus ſupradicti Adatij Pontificis Cluniacenſe Monaſterium inchoarat magnificentiſſimo materiæ & operis apparatu, attribueràtque redditus, vnde victus ſacra operantibus exhiberetur. Sedit autem dominus Maalbertus annos tres, menſes octo & dies decem, ab anno 899. ad 903. Præſidentibus Romæ Stephano VI. Romano. Theodoto II. & Ioanne IX. Imperante Arnulpho & regnante Carolo cui Simplici cognomen fuit. Vacat ſedes quatuor menſes.

CAPVT LII.

De S. Gerontio quinquageſimo ſecundo Biturigum Archiepiſcopo.

QVinquageſimus ſecundus præfuit Sanctus GERONTIVS inſignis reuerentiæ vir. Qui vt omnes ſui cordis amores in ſolum rerum omnium conditorem dirigeret, omnes carnales affectus velut hoſtes animæ fugiens, ſobrietatem, pudicitiam, pietatem, manſuetudinem, item cæteras id genus virtutes indefluxas animæ opes ſummo ſtudebat conamine acquirere & augere. Legimus in veteribus pandectis Cathedralis Eccleſiæ quod inter initia huius pontificatus anno Domini nongenteſimo tertio, die quâ Feſtum beati Clementis Papæ & Martyris celebrandum occurrit, Edmundus Abbas & Monachi Eccleſiæ Douerenſis (quæ quondam à Sancto Radulpho Bituricenſi Archiepiſcopo fundata eſt, ſed inde ob frequentes hoſtium direptiones deuaſtata & omni propemodum humano cultu deſerta) præſente & adiuuante venerabili Patre Geruntio, necnon cooperantibus dominis capituli Eccleſiæ Bituricenſis tranſlati atque collocati fuerint in caſtello Vitiſionenſi, Theobaldi Comitis eiuſdem loci Domini ad id poſtmodum accedente conſenſu. Quique eis locum & Abbatiam (Monaſterio ſub tuitione & defenſione Canonicorum Sancti Stephani conſtituto) confirmauit. Inde eſt quod anno Domini 1236. Monachi de Viriſione recognouerunt ſe teneri nunciare Decano & Capitulo Bituricenſi mortem vel ceſſionem ſui Abbatis, & eligendi licentiam petere, & poſt electionem electum ſuum eiſdem Decano & Capitulo præſentare. Qui eundem electum domino Archiepiſcopo Bituricenſi repræſentant, & poſt benedictionem ipſum electum per ſe Decanus inſtallare habet, vt pluribus vacationibus occurrentibus deinceps conſtat fuiſſe obſeruatum. Intereà verò ſanctiſſimo Patre Geruntio Bituricenſem plebem ſana doctrina & vitæ exemplo nobiliter erudiente atque paſcente, Eccleſia Romana valdè affligebatur Pontificum ambitione nimia. Siquidem Benedicto IV. ex hac luce ſubtracto, ceſſit Leoni V. Pontificia ſedes. Qui à Chriſtophoro Preſbytero ſuo captus in vincula conicitur, vbi mœrore confectus, quadrageſimo initi honoris die morte conſumptus eſt. At Chriſtophorus Leone extincto Pontificatum inuaſit, ſed rem malè partam diu tenere non potuit. Enimverò ſeptimo menſe quàm eam dignitatem occupauit, vi in ordinem redactus, in Monaſterium obtruditur, & Sergius Pontifex creatus, mox in Galliam ad Lotharium Regem profectus eſt. Cuius amicitia fultus & Romam reuerſus Chriſtophorum in arctiorem cuſtodiam conicit, Formoſi quondam Papæ acta pro irritis habenda pronunciauit, eiúſque cadauer iterum refoſſum & in ſede Pontificatus Sacerdotaliter indutum, tanquam ſic quoque pati aliquid atrocius poſſet, decollari præcepit, & tribus digitis abſciſſis, in Tiberim proijci fecit, vt ſepultura & omni humano honore careret. Et quidem

non poſſum nonmultum mirari; vnde tragica hæc Pontificum fluxerint exempla; quæ dira pietatis obliuio eorum mentes irrepſerit, vt neque perſonæ quam ſuſtinebant ratio ab his vlla haberetur, neque loci quem tenerent, vt non immeritò aliquis ſuſpicetur quicquid moderationis fuit & maieſtatis in illis qui à Caroli Magni temporibus ad Gallici imperii exitum ſedem tenuerunt, non tam ſuâ ſponte quàm Regum & Imperatorum motu & reuerentia; in officio manſerint: Nam nullo vnquam tempore in maiore fuit admiratione Pontificium nomen, nunquam à Regibus & cæteris mortalibus tantum Apoſtolicæ ſedi tributum, vt dicere equum ſit (inquit Sabellicus) nõn magis Galliæ quàm Romanæ Eccleſiæ calamitoſum fuiſſe quod in Francorum gente deſitum eſſet imperari. Sed de his ſatis dictum ſit: nunc iuuat ad alia ſtili curſum dirigere. Igitur, vt author eſt Sigibertus anno Domini 912. qui fuit duodecimus annus Pontificatus Domini Gerontij Bituricenſis Archiepiſcopi Berno Abbas Gigniacenſis moriturus Odonem Muſicum cuius paulò ante meminimus, conſtituit Abbatem primum Cluniacenſis Cœnobii, ea conditione vt Cluniacenſes ſoluerent annuatim Eccleſiæ Gigniacenſi cenſum duodecim denariorum. Eodem quoque anno Normani adhuc gentilitatis errore implicitì poſtquam vniuerſam prope Galliam per 75. annos rapinis, incendio, cædibus crudeliter vaſtaſſent, Chriſtianam fidem amplexi ſunt. Hæc enim gens barbara atque ferociſſima non ſolum vrbes & opida funditus euertebat, verumetiam Deo dicatas Eccleſias & Monaſteria Religioſis viris & ancillis Chriſti repleta ſolo tenus diruens, cultores, ſeu habitatores eorum variis & exquiſitis ſuppliciis vitam finire cogebat. Quæ cauſa fuit pleriſque Sacerdotibus & viris religioſis oratoria ſua relinquendi & multorum Sanctorum corpora aliò transferendi. Nam corpus Sanctiſſimi Martini Turonenſis Autiſſiodorum tranſlatum eſt & iuxta ſepulchrum beati Germani honorificè collocatum. Corpus autem diui Benedicti à Floriacenſi Monaſterio ad Aureliam apud Sanctum Anianum conſtat fuiſſe tranſpoſitum. Corpus verò Sancti Mauri diſcipuli prædicti diui Patris Benedicti aſportatum à Glannifolio in Burgundiam transfertur ad Foſſatenſe Cœnobium quod conſtruxit Sanctus Babolenus diui Columbani diſcipulus. Sed & corpus Beati Iuliani Cenomanenſis primi Epiſcopi à propria ſede ad Bituriges vſque delatum, & in Eccleſiam Sancti Auſtregiſilli de Caſtro illatum, nunquam deinceps potuit ab eiſdem Biturigenſibus auferri. Poſt multum verò temporis illuſtriſſimus Princeps & Dux Bituricenſis dominus Ioannes filius Regis Ioannis primi huius nominis, vir rerum magnificè geſtarum fama & gloria percelebris precioſum hunc theſaurum à prædicta Caſtrenſi Eccleſiâ ſublatum condidit in Baſilica Palatij quam ipſe regio ſumptu ſecundùm tanti principis magnificentiam Bituris extruxerat. Sub illa quoque perſecutione quum fera gens Normanica nihil ſibi obuium relinqueret integrum, ſanctus Daocius Abbas Reuuiſij Monaſterij in Britannia minori fugiens cum ſuis Monachis Beatiſſimi Gildaſii, ac aliorum ſanctorum corporum reliquias ſecum deferens, Biturigenſium fines tandem ingreſſus eſt. His autem diebus quidam nobiliſſimus princeps nomine Ebbo maximam partem territorij Bituricenſis ſub ditione ſua tenebat. Qui quum eſſet armis ſtrenuus, iuſtitia inſignis, magnus gloria, magniſque rebus geſtis, timore & amore Dei viros quoſque religioſos vnicè diligens, eiſdem Monaſterium ſumptuoſiſſimum opus ædificauerat in ſuo Dolenſi caſtro. Cuius famam audiens beatus Daocius lætus effectus Dolenſe caſtrum ingreſſus, acceſſit ad Principem, ac ipſum reuerenter comiterque ſalutatum alloquutus eſt dicens. Si tibi glorioſe Princeps per ordinem euoluerem noſtram calamitatem, forſitan priùs dies quàm ſermo deficeret. Verùm quoniam ſapiens verbis innoteſcit paucis, ne diutius te protraham, oro breuiter audias nos pro tua clementia. Ego miſer & ſocij mei per Dei miſericordiam perſecutionem Normanorum, Danorum, Hunorum & Wandalorum euaſimus deferentes nobiſcum calicem Dominicæ Cœnæ in quo vinum aquæ mixtum in veri ſanguinis ſui ſubſtanciam Chriſtus permutauit dicens. *Hic eſt ſanguis meus noui & æterni teſtamenti*, corpuſque eximij Confeſſoris Gildaſii vtriuſque Britanniæ Doctoris egregij. Item corpora Sanctorum Patricij Apoſtolj Hybernenſium, Albani Martyris, Paterni Venetenſis Epiſcopi, & Beatæ Brigidæ Scothorum Abbatiſſæ cum aliis multis pignoribus Sanctorum Martyrum, Confeſſorum atque Virginum. Rogamus ergo magnificentiam tuam ô glorioſe Princeps, vt tantis hoſpitibus tibi à Deo tranſmiſſis locum manſionis & venerationis in terra tua tribuas, quatenùs eorum inter-

ceſſionibus perpetuam manſionem in cœlis habere merearis. Hæc audiens ſereniſſimus Princeps pro tanto theſauro ſibi & terræ ſuæ diuina diſpenſatione tranſmiſſo præ gaudio lachrymatus, immenſas Deo gratias retulit. Erat autem eo tempore nemuſculum è regione caſtri Dolenſis verſus Occidentalem plagam. In quo antiquitus fundata fuit Eccleſia in honore Beatæ Mariæ ſemper Virginis, & iuxta eam manſiones olim ab Eremitis habitatæ, ſed tunc temporis vacabant habitatore. Porro religioſiſſimus Princeps eaſdem manſiones feſtinanter reſarciri, Baſilicam præparari, & ornari præcepit, in quâ Sanctuaria & prædictorum Sanctorum corpora quanta potuit reuerentia collocauit. Monachos autem in eiſdem manſionibus ponens, de redditibus ſuis, eis neceſſaria affatim prouidit. Expleto denique biennio vir alti conſilij, & eximiæ nobilitatis Princeps Ebbo in inſula quæ dictæ Eccleſiæ à Septemtrionali parte ſubiacebat, Monaſterium in honore Sancti Saluatoris mundi, atque officinas Monachis opportunas proprijs expenſis ædificare cœpit. Quod opus dum ad exitum perducere feſtinaret, illa (de qua aliquanto prius mentionem fecimus) nefanda & barbarica rabies iam depopulatâ vrbe Turonicâ, Bituricæ fines ingredi propoſuit. Tum his auditis præclaræ ſtrenuitatis Ebbo, congregago exercitu copioſo, vſque ad Lochas caſtrum eis obuiàm perrexit, pontes diruit, nemora ſuccidit, vias & flumina obfirmans, eis terræ ſuæ ingreſſum viriliter denegauit. Interea verò ad Regem Franciæ legatos direxit, vt ſibi & ſuis feſtinatò ſuppetias ferret. Sicque inuocato mundi Saluatore & Beatis Apoſtolis Petro & Paulo, necnon & Beato Gildaſio cum ſuis ſocijs, adiuncto ſibi Regis Franciæ exercitu hoſtes fortiter inuaſit. Porro barbari nullam ſibi redemptionem niſi mortem ſupereſſe cognoſcentes acriores in bello facti Ebbonem letaliter vulnerauerunt, qui ſtatim apud ciuitatem Aureliam delatus, quum dolore vulneris ad exitum propinquaret, Radulphum filium ſuum, & venerabilem Launum fratrem ſuum Bituricenſem Archidiaconem, necnon & dominum Geroncium eiuſdem vrbis Archiepiſcopum, cui iam dictus Launus ſucceſſit, accerſiens, conuerſúſque ad filium, ait: Fili dulciſſime, lumen oculorum meorum: noſti quod pro ſalute animæ meæ in caſtro meo Dolenſi Monaſterium ſtatui, & Ecce viam vniuerſæ carnis ingrediens affectu paternæ dulcedinis te obteſtor, vt prædictum Monaſterium conſilio foueas, defenſione conſerues, donis amplifices. Inſuper attentiùs te adiuro & obſecro, vt Monaſterium quod in honore Saluatoris mundi Sanctique Gildaſij cum officinis fratribus neceſſarijs ędificare cœpi, ſed conſummare nõ potui, perficias, Sanctuaria quæ de Britanniâ allata ſunt, ibi decenter reponas, Daocium Sanctum Abbatem cum ſocijs ſuis ibidem honorificè colloces, eiſque tantum de prædiis & redditibus largiaris, vt ſine murmure & querela in pace Deo ſeruiant. Poſt hæc ad S. Geroncium, & ad Archidiaconem Launum fratrem ſuum dixit. Tu domine Archiepiſcope pater ſpiritu, & tu frater carne, ſcitis quòd Monaſterium à me in Dolenſi caſtro fundatum commiſerim Apoſtolicæ tutelæ, ita vt in eo ſola Romana Eccleſia Iuriſdictionis habeat plenitudinem: Monaſterium autem quod in honore Sancti Gildaſii conſtruere cœpi, ô digniſſime Pręſul: tuæ & ſucceſſorum tuorum ſpeciali trado poteſtati, quatenus tu & ſucceſſores tui ipſum priuilegiorum largitionibus augeatis, iuſtitiæ clypeo defendatis, & eundem locum quaſi proprium manſionem veſtram auxilio, conſilio, & beneficijs foueatis. His dictis per manum memorati Archidiaconi fratris ſui ordinato Eccleſiis & pauperibus teſtamento, cum magno animi dolore ſuorum migrauit à corpore cum Chriſto perenniter regnaturus, pro cuius amore, & fidei Chriſtianæ defenſione ſanguinem ſuum in ſupradicto bello fundere non metuit. Eius verò ſacratiſſimum corpus iubente Rege decenter & honorificè ſepultum eſt Aurelianis apud Sanctum Anianum. Cæterum vt ad Beatum Geroncium reuertamur, tametſi illa tempeſtate diuerſarum Diœceſeon & maximè Romanæ vrbis Præſules ambitione, auaritia, & ſeditionibus (vt ſuperius eſt ſignificatum) Sanctam Dei Eccleſiam confundendo, veris eius filiis moleſtiæ tædiique plurimum intulerunt, tamen conſtat Bituriges multis nationibus fuiſſe longè feliciores, quod tunc eo poterentur Archiepiſcopo qui præcedentium patrum (apud quos virtus in precio fuit) fidem pietatémque imitatus, ad tantam perfectionem conſcendere meruit, vt quod ad omnigenæ ſanctitatis ſpeciem pertinet, ei defuerit nihil. Hunc autoritas Eccleſiaſtica iam olim diuorum Catalogo aſcripſit. Sedit autem annis quadraginta præſidentibus Romæ Benedicto IV. Leone V. Chriſtophoro, Ser-

gio

gio III. Anaſtaſio III. Lando, Ioanne X. Leone VI. Stephano VII. Ioanne XI. Leone VII. & Stephano VIII. Imperantibus Arnulpho, Ludouico III. Conrado, Henrico primo & Othone primo. Et regnantibus in Francia Carolo Simplice huius nominis tertio, Radulpho, & Ludouico IV.

CAPVT LIII.

De Launo quinquageſimo tertio Biturigum Archiepiſcopo.

QVinquageſimus tertius præfuit dominus LAVNVS vir certè geneſis dignitate ſublimis, vita quoque & conuerſatione reuerendus, ſed & ſingularis ſapientiæ dono valdè famoſus. Hic autem (vt in ordine anteceſſoris ſui liquido claruit) erat frater glorioſi principis & Martyris Ebbonis quondam domini caſtri Dolenſis. Poſt cuius felicem tranſitum, expletis exequiis, filius ipſius videlicet illuſtriſſimus Princeps Radulphus cum magna multitudine baronum ſuorum reuerſus ad propria, caſtrum Dolenſe Deo & Beatis Apoſtolis Petro & Paulo ac Monachis ibidem Deo ſeruientibus ſecundum Patris ſui præceptum & venerabilis Launi auunculi ſui conſilium conceſſit & dedit perpetuò poſſidendum. Indéque recedens, aliud caſtellum (quod nunc vſque ex eiuſdem vocabuli appellatione vocatur Caſtrum-Radulphi) opere permagnifico condidit. Abbatiam quoque Sancti Saluatoris ab ſtrenuiſſimo patre ſuo inchoatam ad ſummum perduxit faſtigium. Vbi quum ſacratiſſimum calicem Cœnæ Domini, & corpora Sanctorum Gildaſij, Albani, Patricij, Paterni, & Brigidæ Virginis cum multis aliorum Sanctorum pignoribus præcipua veneratione collocaſſet, non multo poſt ad petitionem ſpectabilis Pontificis Launi patrui ſui, tunc temporis adhuc ſancti Gerontij Archidiaconi, caput & principalia membra Beati Paterni Venetenſis Epiſcopi tranſtulit in caſtrum Exoldunenſe, vt ſicut Caſtrum Radulphi ſacris corporibus prædictorum Sanctorum decorabatur, ſic & Monaſterium Exolduni reliquiis Sancti Paterni nobiliter polleret. Tametſi iſta omnia quæ retulimus contigerint, antequam idem dominus Launus Pontificatum inierit; tamen quia eius fauore & auxilio facta ſunt, debuerunt ad id loci referri, quatenus dum ipſe cuius ſtudij fuit, ante ſuſceptam prælationem palam innotuerit, etiam qualis eius vita pòſt extiterit, rectè valeat æſtimari. Nam reliqua huius laudatiſſimi viri præclara monumenta in genere ad nos minimè perlata ſunt. Cætera præſul hic digniſſimus, poſtquàm ſediſſet annis ſeptem, ab anno Chriſti 943. morte abſumptus eſt ſeptimo Kalendas Iunij anno orbis redempti 950. Præſidentibus Romæ Stephano VIII. Martino III. & Agapito II. Imperante Othone primo, & Regnante in Francia Ludouico IV.

CAPVT LIV.

De S. Richardo I. quinquageſimo-quarto Biturigum Archiepiſcopo.

QVinquageſimus quartus præfuit dominus RICHARDVS nobilis quidem & litteratus, ſed (quod tam eminentis perſonæ dignitati ac maieſtati haud parum obſcuritatis adfert) diuitias perituras aſſulatim congregando, impenſius æquo his inhiabat. Sedit autem nouem annis, ab anno Chriſti 950. ad annum 959. obiitque decimo tertio Kalendas Decembris. Cuius Pontificatus diebus Apoſtolicæ ſedi præſederunt Agapitus II. & Ioannes XII. Summam verò rerum tenebat Otho primus. Et regnum Franciæ ſtrenuè feliciterque moderabantur Ludouicus quartus & Lotharius eiuſdem filius.

CAPVT LV.

De Hugone quinquageſimo-quinto Biturigum Archiepiſcopo.

QVinquageſimus-quintus præfuit dominus HVGO præcedentis Richardi nepos, vir equidem in omnibus diſciplinis graui auctoritate præpollens. In rebus præterea ad religionem & pietatem pertinentibus tanta diligentia & ſolertia vſus eſt, vt nihil earum rerum quæ Eccleſiæ Dei eſſe poſſent vtilitati & ornamento,

primum per legaros an Deſidenus Longobardorum Rex qui violẽter & tyrannicè opprimere Romanam Eccleſiam nitebatur, mallet pacem quàm bellum habere. Sed quũ nihil pacis inde redderetur, tum Carolus imperat ſuis vt per æqua & iniqua ſibi viam faciant. Galli haud ſecus ac iuſſiſunt, paſſim vi & armis occupanr Alpium iuga Longobardorum præſidiis cum cæde mulra diſcuſſis. Ea vero potitus victoria Carolus Rex Romam pacato agmine proficiſcitur religionis cauſa. Miſir illi obuiam Pontifex maximus vniuerſam ciuitatẽ cum clero, accepitque eum venientem in veſtibulo Vaticanæ ædis qui multa veneratione eſt Ponrificis pedes exoſculatus. Inde ad aram maximam perductus perpetuam amicitiam cum Romanis ſacramento ſanxir. Cæterum octauo quàm Romam venerat die, à Pontifice digreſſus Ticinum rediir. Nec longior fuit inde obſidio. Sed prædictum hoſtem Deſidenum terra & aquis clauſum breui ad deditionem compulir & Lugdunum relegauir. Quamobrẽ in celeberrimo conuentu, qui centenum & quinquagenum anriſtitum frequentia fuir, Hadriano Papa aurhore, decretum eſt, vt idem Rex Carolus qui optimè eſſet de Romana Eccleſia & Italia meritus ſummum Pontificem eligeret, ac in Pontificia ſede collocarer, eſſẽtque par illi poteſtas de patriciatu dando, & Epiſcopis prouinciatim eligendis, vr omnia demum irrita haberentur, niſi quæ Carolus probaſſet. Quo ramen priuilegio dum Principes eiuſdem Regis ſucceſſores gaudere ambirenr, res tandem vſque ad tantam audaciã temeritatemque progreſſa eſt, vr etiam ipſi laici dignitates Eccleſiaſticas & beneficia ſibimet attribuere, & quaſi iure hereditario vſurpare parum formidarent. Nam teſte Aymoino in libro quinto de Geſtis Francorum cap. 41. & 42. Comites Pariſiorum Hugo magnus, Robertus, necnon filius eius Hugo Capetus, qui poſtea regnauit in Francia, cupiditate magis ducti quam curæ animarum ſullicini Abbatiam Sancti Germani de Pratis poſſederunt, ſéque Abbates vocitari fecerunt. Hoc ſilenrio minimè ſupprimendum duxit Robertus Gaguinus in libro quinto Compendij, vbi aliquanto ante mortem Ludouici Nihilfacientis iſta ſubintulir. Ar quia de Hugone Abbate mentio incidit; illud non eſt obmittendum, hunc Hugonem atque Robertum Pariſiorum Comitem, qui & Marchio dicebatur, primos fuiſſe, qui relicta Monachis & ſanctimonialibus prædia, prouentúſque occupauerint, & ea ſibi ſuíſque militibus attribuentes, ſéque Abbates appellantes, atque impartientes Monachis prout volebant adhibito moderamine victus & veſtimentorum. Quæ violentia ad Roberti Regis tempora perdurauit. Quum igitur temerarij homines non ſolùm bona Cœnobiorum paſſim diriperent, verumetiam religioſos viros non deſinerent in conuiuiis ſuis iniuriis afficere, eiſdem probi loco impingentes glorioſum Monachi nomen & obhoc nullus iam ſibi rectè conſtaturum arbitraretur ſub hominis ſæcularis poreltate vota Monaſticæ profeſſionis emittere, plura nimirũ orationis loca contigit diuini cultus miniſtris deſtitui, & vacua relinqui. Sed ad tantum corruptiſſimorum hominum præſumptionem emouendam Apoſtolica auctoritas ſtatuir, vt qui deinceps Epiſcopatum vel Abbatiam, vel aliquod aliud beneficium à laico acceperit, nullomodo in Epiſcoporum, Abbatum vel Clericorum numero is cenſeatur, ne ve idem ſub cenſura anathemaris limina Apoſt. attingat, priuſquàm locum ambitione & contumacia conquiſitũ (quod eſt idololatrię ſcelus) reſipiſcendo cõmutauerit. Eiſdem quoq; cenſuris teneri voluit omnes qui res Eccleſiarum iniuſtè inuaſiſſent & adhuc renerent. Quò factum eſt, vt ipſi laici diuinum pertimeſcenres iudiciũ, omnibus quæ à ſe, vel à ſuis progenitoribus ablata fuerant à Monaſteriis, vtcumq; reſtitutis, in religioſorum loco, Canonicos ſęculares conſtituerunt: quemadmodum quidam prodidere ſcriptores, & aſtipulantur veteres Pãdectę. Quarum prolixitate omiſſa, partes duntaxat neceſſarias in eiſdem contentas huc adducere optimum factu fuerit. *In Dei nomine duo germani fratres Ebrardus videlicet & Ebrardus alter, filij Ebrardi nobiliſſimi, cognomine viridi, Bituricenſ. inſpirante Domino ſaluatore noſtro qui omnes homines vult ſaluare & neminem perire, pro remedio animarum noſtrarum, omniumq; fideliter in Christo credentium, vt eos pius Dominus à cunctis peccatorum vinculis abſolutos perducere dignetur ad regna cœlorum, deſtinamus ad Monaſterium S. Petri Puellarum, quod eſt infra muros Bituricæ vrbis, & noſtræ ſubiectum eſt poteſtati, ex rebus ſubſtantiæ eiuſdem Monaſterij quas antiquitus tenebant ſanctæ Virgines in eo manentes, reddimus ad ipſum ſanctum locum ex rebus ſuis ad tenendum in perpetuum, vt octo tantummodo Canonici illic victum & ſubſtantiam habentes ſeruiant Domino, &c. Sigillum Dacberti Archiepiſcopi. Sigil. Gaufridi Vicecomitis.* De inſtitutione autem Canonicorum Eccleſiæ Beatæ Mariæ de Salis legimus ea quæ ſequuntur in Pandectis eiuſdem Eccleſiæ,

Eo tempore quo iuſto Dei iudicio Danorum gens impia & nondum ſacro baptiſmate abluta occupauit Gallorum regna, in loco, qui dicitur Salarum, erat congregatio Monachorum, qui metu Paganorum derelinquentes locum, fugerunt in ciuitatem Biturigum deferentes ſecum omnia illius loci ornamenta, & illud pignus ſanctiſſimum, quo manus Domini, quæ nos fecerunt, ligatæ ad columnam fuerant, habuerúntque hoſpitium in Sanctæ Mariæ Monaſterium, cuius caput ſuper vrbis eſt ſitum. Poſt multum verò temporis quædam nobilis fœmina ſumpſit habitum ſanctimonialium in dicto Monaſterio Sanctæ Mariæ Salenſis. Vbi à tempore Sancti Auſtregiſilli Bituricenſis Archiepiſcopi [quo Sancta Bertoara Abbatiſſa eidem Eccleſiæ praerat] regularis obſeruantia perſeuerabat. Cui dedit ex propria hæreditate quandam Eccleſiam quæ nuncupatur Monaſteriolum, &c. Dehinc ſuccedenti tempore, quia locus magna ex parte declinauerat, placuit Gaufrido Vicecomiti mittere Canonicos in præfatam Eccleſiam, quorum nomina ſunt hæc, Rainaldus Prior, Bernardus de Caſtelliolo, Giraldus de Monaſterio, Giraldus Salenſis, Theodoricus & Stephanus paruus. Actum in feſtiuitate Beatæ Mariæ Februarij menſis, Regnante Roberto Rege, & Conſtantia Regina, &c. Eadem quoque tempeſtate conſtat Eccleſiam Sancti Ambroſii fuiſſe reædificatam à ſupradicto Gaufrido Vicecomite, quæ irruente Danorum ſeu Normanorum adhuc infidelium perſecutione detracta fuerat in ruinam. Sed & latifundia, agros, cæteráque omnia ad eandem Eccleſiam antiquitatis iure pertinentia reſtituit eidem Gaufridus Vicecomes; vt in quodam veteri inſtrumento legitur huiuſmodi ſub tenore. *Anni ſunt tranſacti ab inſtitutione Incarnationis Dominicæ vſque quo hæc carta acta fuit mille & duodecim. Dominus Deus Omnipotens per Sanctum Dauid Prophetam fideliter de eo vaticinantem dixit: Dominus de cælo proſpicit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens aut requirens Deum. Idcirco Deo omnipotenti gratias refero ego Gaufridus Vicecomes Bituricæ ciuitatis, qui me proſpicere & videre fecit ſalutem animæ meæ, & honorem corporis mei, dum locum Sancti Petri Principis Apoſtolorum, & Sancti Ambroſii, qui in illius Eccleſia requieſcit, in honore & ſtabilitate reducere volui. Ad ipſum enim locum Beati Petri Principis Apoſtolorum ex bona voluntate reddo ego Gaufridus & vxor mea Eldeburgis & filij mei Goffredus & Fratres meæ vxoris Odo & Ebbo, pro remedio animæ Patris meæ mulieris Rodulfi, & pro remedio animarum noſtrarum, omniumque parentum noſtrorum, annuente Rege Roberto, Epiſcopo autem Dacberto confirmante, terras quæ ad ipſum locum pertinent, & cætera.* His planè teſtimoniis perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, Laïcos (vt diximus) fuiſſe aliquo tempore Eccleſiarum rectores, immo inuaſores & populatores, quod quidem nunc fieri cernitur, vbi plus malorum ambitio & auaritia valet, quàm bonorum virtus & grauitas. Sed vt ad beatiſſimum antiſtitem Dacbertum reuertamur, iſte eſt cuius ſepulchrum à mulieribus, cauſa prolis habendæ viſitatur apud Sanctum Auſtregiſillum de Caſtro, ad læuam ingredientium Baſilicæ chorum; Ipſiúſque depoſitionis feſtum celebrandum venit decimo quinto Kalendas Martij: Sedit autem annis viginti quinque, menſibus octo, ab anno Chriſti 987. ad annum 1012. Præſidentibus Romæ Ioanne XVI. Gregorio V. Ioanne XVII. Silueſtro II. Ioanne XVIII. Ioanne XIX. Sergio IV. & Benedicto VIII. Imperantibus Othone III. & Henrico II. necnon regnantibus ſuper Francos Ludouico V. Hugone Capeto, & Roberto primo viro pietate, eruditione, iuſtitia, modeſtia, & fortitudine inſigni. Qui & ſi rei militaris admodum ſtudioſus eſſe videretur, tamen vbi per ocium licebat, ita diuorum diligens cultor erat, vt clero admixtus hymnos caneret. Hinc itaque ferunt obſidione quadam quum ille ne tanto quidem negocio diuinorum inſtitutum prætermitteret, fortéque diuinis intentus daret operam, hoſtium mœnia ſua ſponte collapſa, vrbemque ſine duce à Gallis captam. Hoc erat verum Regem agere, non per libidines & auaritiam minus potentes iniuria afficere. Vacat tum ſedes tribus menſibus.

CAPVT LVII.

De Gauzelino quinquageſimo-ſeptimo Biturigum Archiepiſcopo.

QVinquageſimus ſeptimus præfuit dominus GAVZLINVS aliàs Wazlenus, vir genere, pietate & doctrina inſignis. Iſte ab adoleſcentia ſua apud Flo-

riacenſe Monaſterium in Chriſti inſtitutionibus enutritus, cum religione pura, tum etiam virtute animi & moderatione tantum profecit, vt eiuſdem loci paſtore è vita decedente, ipſum fratres diuina prouidentia ſibi in Abbatem vnanimiter elegerint. Cuius admirandæ conuerſationis fama quum ad plurimorum aures percrebuiſſet, defuncto etiam venerabili Patre Dacberto Biturigæ ciuitatis Archiepiſcopo, ipſe ſuperni moderatoris vocatione magis, quàm electione humana, totius Aquitaniæ primatum iniit. Collocatus igitur in cathedra ſeniorum Pontifex, quum eſſet natura lenis, comitate affabilis, liberalitate munificus, & omni morum honeſtate decoratus, impoſſibile dictu eſt, quàm facile, quàm præclarè, quámque efficaciter ſua ſedulitate ad ſtudia rei diuinæ & ad vitæ æternæ vtilitatibus conducentia ſubditorum animos induxerit. Poſtquàm verò idem Præſul nobiliſſimus Bituricenſem Eccleſiam inculpatè rexiſſet annis decem & ſeptem, menſibus quinque, diebus ſeptem migrauit à ſæculo xiij. Kalendas Decembris. Verùm in Martyrologio Dolenſis Monaſterij legitur obiiſſe quarto Idus Martij. Claruit autem ab anno Chriſti 1013. ad 1029. temporibus ſummorum Pontificum Benedicti octaui, & Ioannis XX. ſub imperio Henrici ſecundi, & Conradi ſecundi. Regnante feliciter diuo Roberto. Vacat tum ſedes menſibus tribus.

CAPVT LVIII.

De Aymone quinquageſimo octauo Biturigum Archiepiſcopo.

QVinquageſimus octauus præfuit dominus AYMO inter ceteros generis dignitate ſublimis & vitæ ſanctimonia præclarus. Huius frater vocabatur Archimbaldus ſtrenuiſſimus Princeps & Comes Borbonienſis. Ad cuius inſtantiam idem venerandus Pontifex exhumauit corpus Sancti Leopardini Martyris apud Monaſterium Viuarienſe, & illud decentius collocauit in eminentiori loco Eccleſiæ dicti Monaſterij. Denique (vt in archiuis Abbatiæ Sancti Sulpicij inuenimus) habuit Concilium Prouinciale Bituris, quatenus Eccleſiis à tyrannis penitus deſolatis ſuâ auctoritate ſuccurreret. Quod vt legentibus magis ſit in aperto, exordium cuiuſdam vetuſtiſſimi inſtrumenti hîc neceſſariò duximus eſſe ponendum. *Claret, & nullo refragante conſtat, quia dominus & Saluator noſter Eccleſiam ſuam toto orbe terrarum diffuſam ordini commiſit Pontificali, eámque vocans regnum ſuum Apoſtolis tanquam ſeminario Sacerdotali commendauit, dicendo. Ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum. Quam commendationem diſpoſitionis, ego Haymo Sacerdotum vel vltimus, alta mente conſiderans, & vehementer expaueſcens, vnde ad reformandam pacem, & res Eccleſiarum commodè diſponere, conſilio Regis Henrici & Epiſcoporum ad noſtram ſedem pertinentium decreuimus Concilium facere in Biturica ciuitate. Ideòque adiunctis Epiſcoporum vel Abbatum, Sacerdotumque atque cleri voluntatibus, bene aptauimus ac diſpoſuimus res Eccleſiarum, prout clericatus ordo exigit, cooperante Spiritu Sancto. Deinde pacem toto niſu corroborauimus in tantum quantum diuina virtus facultatem nobis conceſſit. Et ita peractum, poſtmodum in eodem Concilio coram Epiſcopis, Abbatibus, Clericis, ſeu Laicis, nobilibus vel pauperibus, conceſſimus Domino Deo & Sancto Sulpicio & Abbati ipſius loci debitum Synodorum atque paradas ex omnibus Eccleſiis pertinentibus ad ſupradictum locum, quatinus à prædeceſſoribus noſtris aliquando ſancitum fuerat, videlicet Dacberto & VVazelino. Itemque hoc conceſſo manu propria hanc deſcriptionem adſtipulauimus. Factum eſt hoc ſub teſtimonio trium Epiſcoporum, Nomina quorum hic titulare iuſſimus. Scilicet Dominus Rinco Epiſcopus Claromontenſis vir Apoſtolicus & ſectator bonorum operum, atque Eccleſiæ huius ſedis noſtræ Decanus. Et dominus Hugo Epiſcopus Niuernenſis, qui ex hoc bonus adiutor per omnia fuit, atque dominus Durandus Caturcenſis Epiſcopus.* Cætera breuiandi ſtudio deſino meminiſſe. Sequitur aliud inſtrumentum mentionem faciens eiuſdem Concilij. *In nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Haymo Biturigenſium gratia Dei & nutu Archiepiſcopus. Quoniam quædam iuuencula nomine Malsildis filia cuiuſdam noſtræ Eccleſiæ militis nomine Gimonis, cuius erat caſtrum, quod dicitur Sancti Satyri, necnon & Odo Comes Palatij, quem ſibi eadem iuuencula ſola ſine fratribus inter cognatos & amicos emeritum elegit, quem ſibi ſubrogaret viuens & mortua in ius hæreditatis, ſanctorum neceſſitatibus communicantes, quendam locum in honore*

Sancti Petri Principis Apoſtolorum & Sancti Satyri, plurimorúmque Sanctorum Martyrum quorum nomina in cœlis ſcripta ſunt antiquis temporibus multo honore dicatum, ſed in multis iam deſtitutum & pene ad nihilum redactum reſtaurare cupientes, ſerenitatem noſtram adeundo petierunt conſenſu & adſtipulatione noſtra fieri quicquid reſtaurationis & honoris pro remedio animæ ſuæ & parentum ſuorum eidem loco impendere voluerint. Denique imprimis prædictum locum honore præcipuo decorantes, officium clericorum ibi Canonicè viuentium conſenſu & actu eorum deuotè conſtituimus. Et quia prædictam puellam & Odonem Comitem Palatij ita viſitauit oriens ex alto, & non ſolum de his quæ ad eandem Eccleſiam pertinere videntur, ſed etiam de ſuis propriis hæreditatibus atque de theſauris ad reſtaurationem loci multa donaria tribuerunt, ipſam Eccleſiam ac altare tum nouis & antiquis decimis, & quicquid ad Eccleſiam vel altare pertinere videtur (quæ omnia de iure matris Eccleſiæ Protomartyris Stephani in beneficio ſe habere teſtantur) precibus puellæ & Comitis Palatij Canonicis euſdem loci conferimus immunem & liberam, ab hodierna die & deinceps. Statuimus præterea vt nullus ſucceſſorum noſtrorum contra hoc noſtræ deliberationis ſcriptum agere contra ipſos Canonicos pertemptet excepto quod debitam ſubiectionem matris Eccleſiæ Canonicè exoluent, & in Inuentione Beati Protomartyris Stephani, quæ colitur tertio nonas Augusti, proceſſionem & duas libras incenſi perſoluant. Vt ergo Canonici ſancti Petri & ſancti Satyri ſentiant noſtrum beneficium perpetuò & noſtri temporis ſit conſolatio, & noſtræ fragilitatis remiſſio, & firmum atque inuiolabilem teneat hoc inſtrumentum tenorem, manu propria in præſenti Synodo & Coëpiſcoporum noſtrorum auctoritati & Canonicorum ac militum aſſertioni ſtipulandum obtulimus. Datum regnante Henrico Rege.

Sub idem tempus Papa Gregorius ſextus ſedis Apoſtolicæ dignitatem negligentia priorum Pontificum labefactatam ſuâ auctoritate & animi magnitudine breui reſtituit. Nam ciuitates & poſſeſſiones, quæ ad ius Romanæ Eccleſiæ pertinebant, à tyrannis nobilibus tam Romanis quàm circumquaque poſitis ablatæ erant. Inſuper viæ publicæ & ſtratæ ferè per totam Italiam à latronibus & prædonibus obſeſſæ erant, adeò vt peregrini niſi magnâ turbâ adunati Romam ad viſitanda limina Apoſtolorum abſque periculo venire non poſſent. Quare ceſſatum erat ab omni prouincia ad vrbem causâ deuotionis accedere. In ipsâ vero vrbe in medio foro ſicarij vagabantur, & Principis Apoſtolorum Eccleſiam quis videre cupiens, ſi in id hominum genus caſu incidebat, ſine ſubſtantiæ vel ſalutis damno, minimè reuertebatur. His tantis malis Gregorius ſummus antiſtes primò leniter, vt decebat Pontificem, occurrere cœpit. Inuaſores Eccleſiaſtici patrimonij mandatis & Epiſtolis inuitauit, vt aut indebita redderent, aut iure ſe illa tenere in ſenatu Romano probarent. Si neutrum facerent; ſe membra Eccleſiæ non eſſe cognoſcerent. Sed talia frequenter concionatus nihil aut parum profecit. Tunc omnes excommunicauit qui talia agerent, & qui eis conuiuio aut colloquio participarent. Illi autem excommunicati econtra furere ac muros vrbis armis circumſonare cœperunt, adeò vt Papæ mortem intentarent. Tunc ſummus Sacerdos ferro abſciſſionis vtendum iudicans, arma & equos vndecumque conquiſiuit, milites & equites congregauit. Ac primùm Eccleſiam Beati Petri occupans, raptores oblationum vel extinxit, vel fugauit. Occiſis ſibi reſiſtentibus prædia & oppida multo tempore amiſſa in antiquum ius reſtituit. Romani interea raptu viuere aſſueti, ſanguinarium illum vocabant & indignum qui Deo ſacrificium offerret tot cædium conſcius. Ipſi etiam Cardinales idem videbantur ſentire & calumnias inferre, adeo vt quum ea valetudine qua defunctus eſt, decumberet, conſilio inter ſe habito auderent eum admonere, ne ſe in Eccleſia Principis Apoſtolorum cum cæteris pontificibus ſepeliri mandaret, vt pote qui tot hominum mortibus Pontificale fœdaſſet officium. Quo audito ille recollecto ſpiritu, toruiſque luminibus minax, hanc ad illos orationem feciſſe dicitur. Si in vobis vel ſcintilla humanæ rationis, vel ſcientia diuinæ auctoritatis eſſet, tam præcipiti ſuaſione non conueniretis Pontificem veſtrum, qui quandiù vixi, & patrimonium meum in veſtra commoda effudi, & famam pro veſtra liberalitate neglexi. Etſi alij quæ prætenditis attentaſſent, par erat eis vos obſiſtere, & opiniones ſtultorum interpretationibus melioribus delinire. Cui (quæſo) theſaurizaui? quibus ſalutem, quibus reſtitui libertatem? At adorabar prius à populo, & liberè quæ volebam actitabam, applaudebatur mihi totis votis. Sed has laudes, hos applauſus abſtulit mihi veſtræ tenuitatis intuitus. Ad vos fle-

xi animum & ſeueriùs agendum exiſtimaui. Fortunarum veſtrarum titulos impius prædo occupauerat. Vos inopem vitam agebatis. Illi de oblectationibus veſtris pretioſa ſibi ſerica mercabantur, vos populari & diſſuto amictu oculos mouebatis meos. Itaque quum hoc nequirem pati, bellum aliis indixi, vt damno ciuium, emerem gloriam clericorum. Sed vt modò experior in ingratos collocata beneficia perdidi. Nam morientem patrem filij de ſepultura ſua exagitant. Communem mortalium domum mihi negatis? Non arcetur ab introitu Eccleſiæ meretricula, non vſurarius, non latro, & vos Papam ingredi prohibebitis? Quapropter, filij tam præruptæ audaciæ pœnitentiam agite! Stultè enim & amarè locuti eſtis. Sed ne ſola me vinci auctoritate putetis, rationem accipite. Omnis actus hominum ſecundum rationem examinari debet, vt eò vergat facti iudicium, vnde proceſſit faciendi conſilium. Vt enim veritas dicit. *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, &c.* Crebrò miſerabilis interpellauit egenus, vt eius leuarem inopiam. Ego futurorum inſcius non abnui ſolùm, ſed & multa pecunia onuſtum dimiſi. Diſcedens ille latronem offendit. Qui videns eum pecuniam portantem, occidit. Nunquid inde iudicandus ſum, qui peregrino dederam vnde mortem incurrit? In legibus Eccleſiaſticis & forenſibus idem factum & laudatur & punitur diuerſis reſpectibus. Animaduertitur in latrone quod hominem occidit in occulto, probatur in milite quod fuderit hoſtis ſanguinem in bello. Itaque homicidium in iſto laudabile, in illo vituperabile. Laudatus eſt olim prædeceſſor noſter Hadrianus prædicandæ memoriæ, quòd inueſtituras Eccleſiarum conceſſit Karolo Magno, ita vt nullus electus conſecraretur ab Epiſcopo, niſi prius à Rege annulo & baculo inſigniretur. Erat enim Karoli animus inuictus ad auariciam, nec facile quis tunc inueniſſet aditum, niſi qui intraſſet per oſtium. Præterea per tot terrarum interſticia requiri nequibat ſedes Apoſtolica, vt vnicuique electo aſſenſum accommodaret, dum eſſet prope Rex, qui nihil per auaritiam diſponeret. Nunc omnia Regum Palacia luxus & ambitus occupauit. Quare merito ſponſa Chriſti libertatem ſuam aſſeuerat, ne illam tyrannus ambitioſo vſurpatori proſtituat. Laudatur in noſtri ſeculi Pontificibus quod has donationes Principibus abſtulerunt. Certè non eſt Chriſti officium vt committi prælium iubeat, cæterum ſpectat ad munus Chriſti, vt ſi naufragium innocentiæ videat, manu occurrat & lingua. Ezechiel Sacerdotes accuſat, quod non ſteterunt ex aduerſo, nec ſe oppoſuerunt murum vel clypeum pro domo Iſraël. Duæ ſunt perſonæ, ab Eccleſia ad reſecanda vitia conſtitutæ, vna quæ exacuat eloquium, altera quæ gladium portet. Ego vt vos mihi teſtes eſtis, non neglexi partes meas. Illum cui intereſt gladio rem agere Imperatorem ſcilicet, nuncio certificaui. Occupatum ſe reſcripſit, rogans vt meis laboribus & ſuis expenſis non grauarer latronum conciliabula deturbare. Si tenuiſſem, quam excuſationem Deo offerrem, quum imperator ſuas in me refudiſſet partes? Viderem cædes ciuium, damna peregrinorum, & dormitarem? Quiſquis parcit latroni, innocentem occidit. Sed obiicitur non eſſe Sacerdotis, vt ſe cuiuſquam cæde commaculet. Verum eſt. Sed non ſe inquinat, qui ſontem premens, inſontem liberat, immo, *beati qui cuſtodiunt iudicium, & faciunt iuſtitiam in omni tempore.* Sacerdotes fuerunt ampliſſima laude famoſi Phinees & Matathias, qui in delinquentes manu ſua vlti ſunt. Nam alter amplexus venereos pugione confodit, alter idolis immolantem immolatitio cruori commiſcuit. Zacharias Sacerdos thurificantem Regem de templo expulit. Et proculdubio non dubitaſſet occludere, niſi illum Deus cædere acceleraſſet. Præuenit enim Epiſcopalem manum plaga diuina, vt illius cadauer depaſceretur lepra, cuius animus vſurpaſſet illicita. Deturbatur regis deuotio, & non deturbabitur latronis cupido? Parum eſt quod excuſo, etiam laudandum eſt quod egi ego. Contuli enim illis beneficium, quibus videor intuliſſe exitum, pœnam minui, dum mortem eis acceleraui. Hæc habui quæ pro me dicerem, vt veſtras aſſertiones euacuarem. Sed quoniam & meæ & veſtræ ratiocinationes falli poſſunt, diuino examini omnia committamus. Corpus meum anteceſſorum meorum more compoſitum, ante ianuas Eccleſiæ ſiſtite: Ianuæ autem ſeris & repagulis obfirmentur. Si Deus voluerit vt ingrediar, applaudatis miraculo; ſin minus, de cadauere meo quicquid placuerit agite. Sicque factum: mox enim mortui cadauer ante ianuas Eccleſiæ Beati Petri ſeris obcluſas poſitum eſt. Quo facto, turbo ingens emiſſus diuinitus repagulorum obſtaculum dirupit, & ipſas valuas repentino

impetu patefactas cum magno fragore ad parietes impulit. Omnes autem qui aderant miraculo ſtupefacti, cum magna reuerentia corpus Pontificis ſepulturæ tradiderunt. Hæc longiore fortaſſis, ſermone quàm promiſſa breuitas patiatur, diximus. Sed ita facto opus fuit, vt oſtenderemus quantum ſtudij & laboris habuerint Pontifices illius temporis in reſarciendâ Eccleſiaſtica libertate, quam, vt ſuperius eſt ſignificatum, ſæcularis poteſtas tyrannicè vſurpauerat. Cæterum teſte Roberto Gaguino in libro 6. Compendij, circa annum Dominicæ Incarnat. milleſimum ſexageſimum, qui erat pontificatus Domini Aymonis Bituricenſis Archiepiſcopi annus trigeſimus primus, Biturigum Comes Harpinus vir ſtrenuus & belliporens in expeditionem, quæ illo tempore ad Hieroſolymam primum, Duce quodam Eremita, deinde Godefrido Bullione parabatur, quum rei pecuniariæ indigeret, Biturigum principatum Regi Franciæ venalem expoſuit. Quem ſexaginta millibus nummûm ab Henrico emptum, Francorum ditioni adſcripſit. Adiunxit prætrerea Vaſtinium ex huiuſmodi cauſa. Ar nobiliſſimus antiſtes Aimo tandem moritur nonis Iunij, ſeu vt in Martyrologio Dolenſis Eccleſiæ ſcribitur, tertio Kalendas eiuſdem menſis. Sedir autem annis quadraginta, menſibus quinque, ac totidem diebus, ab anno Chriſti 1030. ad annum 1071. Præſidentibus Romæ Ioanne vigeſimo, Benedicto IX. Silueſtro III. Gregorio VI. Clemente II. Damaſo II. Leone IX. Victore II. Stephano IX. Benedicto X. Nicolao II. & Alexandro II. Imperantibus Conrado II. Henrico III. & Henrico IV. Regnantibus vero in Franciâ ſupradicto Roberto, Henrico primo & Philippo primo.

CAPVT LIX.

De Richardo II. quinquageſimo nono Biturigum Archiepiſcopo.

QVinquageſimus nonus præfuit dominus RICHARDVS qui ſecundus in ea dignitate id nomen tulit. Vir iſte quum tantæ eſſet ſapientiæ atque litteraturæ, vt quod ad perfectionem laudabilis hominis attinet parum illi defuiſſet, ſumpto ſanctæ religionis habitu, adeò cœpit vernantibus virtutum floſculis vita ipſius ornata atque nobilitata in precio haberi, vt per ceſſionem prædicti domini Haymonis, Aquitaniæ Primas meruerit ordinari. Suſcepit autem ſanctæ conſecrationis munus Senonis in ſolemni Paſchæ feſto, nono Kalendas Maij, in eo ſalutis anno, qui milleſimus ſeptuageſimus primus fuir à ſacratiſſimo Chriſti ortu. Pontifex igitur effectus omnia quæ ad honorem ſummi Dei pertinent, diligenrer circunſpiciens, verbis, exemplo, auctoritate tum ſua, tum maiorum, vnumquemque ad bene beatéque viuendi ſtudiũ cohortabatur. Denique libertatem Eccleſiæ viriliter tutatus eſt. Nam (vt in quodam veteri inſtrumento fideliter memorię proditum fuiſſe legimus) erat Eccleſiarum ac Monaſteriorum acerrimus defenſor & protector contra ſæculares homines, qui (vt frequenter ſignificauimus) redditus ſeruorum Dei vndecumq; corrodebant. Scriptura vero citati inſtrumenti ea eſt huiuſmodi. *Quoniam in Synodis & Concilijs Romanæ Eccleſiæ tam à Beato Papa Leone nono, quàm ab alijs ſanctiſſimis viris decretum fuit omnino Dei omnipotentis nutu & ſanctorum eius auctoritate interdictum, & maximè in his partibus noſtris à domino Richardo Biturigenſium Archiepiſcopo confirmatum, ne aliquis Laicorum Eccleſiam aliquam, aut res Eccleſiaſticas inuadere, aut inuaſas tenere præſumeret. Et ſi hoc quiſpiam faceret, extra ſinum matris Eccleſiæ teneretur, quo vſque dimitteret, &c.* Præterea idem dominus Richardus inter plurima quę laudabiliter ac magnificè fecit, dicirur ædificaſſe, ac magnis redditibus dotaſſe Monaſterium Plenipedenſe, in quo poſt laudabilis vitæ curſum plenus operibus bonis, extremum clauſir diem 5. Kal. Maij. Sepultúmque eſt corpus ipſius prope ſiniſtrum cornu ſummi altaris eiuſdem ſacræ Baſilicæ, nullo genere honoris, quod impendi tanto Pontifici poteſt, non adhibito à clero & omni populo. Sedit autem vnum & viginti annos, ab anno Chriſti 1071. ad annum 1093. Præſidentibus Romæ Alexandro II. Gregorio VII. Victore III. & Vrbano II. Imperante Henrico IV. Atque ſuper Francos regnante Philippo primo. Vacat tum ſedes fere per annum.

CAPVT LX.

De Aldeberto ſexageſimo Biturigum Archiepiſcopo.

SExageſimus præfuit Dominus ALDEBERTVS, aliàs Hildebertus, homo quidem & vitæ perfectioris integritate, & præclaræ eruditionis gratiâ præſtantiſſimus: qui vt pontificale officium efficaciter exequeretur, inprimis Eccleſiæ diligentiam habens, nihil bonum quæ eidem forent vtilitati duxit negligendum; deinde in pauperum ac peregrinorum ſubuentione tam ſedulus erat, tam benignus, tam miſericors, tamque, vt ita loquar, prodigus apparebat, vt ſi vniuerſa hæc quiſpiam dignus relator ſeriatim ſcribere cuperet (niſi id immenſi eſſet laboris) profectò illa non minimùm fierent legentibus memoratu vtilia. Fuerat enim ante adeptum Epiſcopatum Abbas Dolenſis Monaſterij, vnde & religioſis viris impensè fauebat, præſertim fratribus Cœnobij Plenipedenſis, quibus multas ædes ſacras, & plura alia bona liberaliter contuliſſe legitur. Anno pontificatus ipſius tertio ſummus Pontifex Vrbanus II. habuit apud Clarummontem Aruerniæ ciuitatem Synodum, vbi de moribus Cleri multa inſtituit, quorum illud ante omnia eſt, ne à quouis Principe beneficiorum inueſtituram Clericus recipiat. Præterea, vt author eſt Robertus Gaguinus, de cogendo aduerſus Turcas exercitu longam orationem habuit: quamobrem plurimi adunati ſe cruce ſignarunt, atque imprimis Aymarus Anicienſis, id eſt, Podienſis Antiſtes, Godefridus Bulio, Princeps & Dux Lotharingiæ, necnon frater eius Euſtatius & Balduinus Comites, viri & animi conſtantiâ & corporis robore inſignes. Fuitque copiarum numerus ſexcenta millia peditum, & centum equitum, qui in Italiam trâſgreſſi, Romam peruenêre ad Pontificem, qui Concilio ſoluto, ſtatim Italiam repetiuit, vt compoſitis eius terræ rebus, Italos ad id bellum hortaretur, ſicque acceptâ à ſanctiſſimo Papa Vrbano benedictione, duces belli, ne graues forent vrbibus & populis, per quos iter facturi eſſent, tripertito exercitu ex vrbe profecti ſunt. Interea verò Dominus Aldebertus morte interceptus, viuendi finem accepit pridie Nonas Septembres, aliàs quinto Idus eiuſdem menſis. Sedit autem annis quatuor, menſibus octo, & ſexdecim diebus, ab anno Chriſti 1093. ad annum 1098. præſidente Romæ in Apoſtolica ſede beato Vrbano huius nominis ſecundo, imperante Henrico IV. & regnante Philippo primo.

CAPVT LXI.

De Leodegario ſexageſimo primo Biturigum Archiepiſcopo.

SExageſimus primus præfuit Dominus LEODEGARIVS, vir adeò humilis, & tantæ moderationis, vt ſuis in ſchedulis ſe prætitularet humilem Bituricæ ſedis miniſtrum. Inter initia huius pontificatus Ciſtercienſis Ordo incepit, captáque eſt ciuitas Hieruſalem à Chriſtianis poſt annos circiter quadringentos ſexaginta, ex quo poſſeſſa fuit à Sarracenorum gente perfida; quæ poſtquam geſta ſunt, quidam nobiliſſimus ac ſtrenuiſſimus Comes ab Hieruſalem reuerſurus in Franciam, vnde cum cæteris Chriſtianis illuc fuerat profectus, Romam ingreſſus, facilè obtinuit à ſummo Pontifice ſibi donari reliquias ſanctorum Martyrum Cornelij & Cypriani. Tum verò impetratis etiam ex florentiſſima Monachorum congregatione Vallis vmbroſæ aliquot deuotis fratribus, quorum Prior vocabatur frater Andreas, vir maximâ conſeruandæ religionis conſtantiâ clarus, illuſtriſſimus Comes voti compos lætiſſimúſque ad ſuos penates regreſſus, amplificâ liberalitate prædictos religioſos viros curauit, dánſque illis optionem eligendi locum idoneum pro ædificando Monaſterio infra ſuæ ditionis metas conceſſit, ſtatuítque tanti operis impenſas de ſuis facultatibus accipi. Quo quidem Cœnobio in Aurelianenſi territorio celeriter magnificéque conſtructo, non ſolùm illud vir admodum nobilis ſanctorum Martyrum Cornelij & Cypriani ſacris reliquiis inſigniuit; verumetiam de ſuis redditibus ipſum locum munificè ac nobiliter dotauit, inſtituens vt deinceps idem Monaſterium ap-

cum Apoſtolo charitate ſuperimpendi vellet. Plures igitur hac de cauſa ad eum epiſtolas direxerunt, quas huic opuſculo inſerendas eſſe in argumentum rei geſtæ cenſuimus. Sequitur epiſtola Epiſcopi Xantonenſis Eccleſiæ.

Vulgrino Dei gratia Bituricenſi Archiepiſcopo Domino ſuo chariſſimo Vu. Xantonenſis Epiſcopus ſalutem & obedientiam. Sanctitati veſtræ ſignificamus quòd Girardus ille Engoliſmenſis Eccleſiam Dei in partibus noſtris adeò perturbauerat, vt iam quæreretur inter nos, cuius quis profeſſionis eſſet. Et quia ipſius prauæ perſuaſioni nos & Comprouinciales Epiſcopi aſſentire nolebamus, Pictauenſem & Lemouicenſem fretus auxilio Principis noſtri à ſedibus ſuis expulit, & alios intruſit. Sed quia non habere poterat Epiſcopos, non conſecrauit illos. Abbatem quoq; Angeriacenſem in noſtra diœceſi exiſtentem, à Monaſterio ſuo per manum Comitis ejecit. Inter nos etiam Principémque noſtrum tantam ſeminauit diſcordiam pro eo quòd intruſos ſuos conſecrare, immò execrare nolebamus, quod & nos & Canonici noſtri à ſede noſtra, & ab vrbe & Eccleſia ob metum & minas Principis egreſſi ſumus, derelictis domibus & poſſeſſionibus noſtris iuſtitiæ gratiâ. Accidit autem ex diuinæ reſpectu pietatis, quòd iſte iam nefandus & ſceleratus præcurſor Antichriſti Gerardus Engoliſmenſem quadam die cùm per Epiſcopatũ noſtrũ tranſiſſet, ab Aimaro de Archiacò milite ſtrenuo ſorergio noſtro captus haberetur, & captus modò tenetur. Cuius captio Eccleſiæ noſtræ, & omni populo gaudium eſt & exultatio quammaxima. Vnde paternitati veſtræ ſupplicamus ve Burdegalenſi Eccleſiæ, quæ eum in Archiepiſcopum ſibi elegit, & Agennenſi, & Petragoricenſi, & Pictauenſi, & Lemouicenſi Epiſcopis, & nobis, & omni Clero & populo litteras veſtras tranſmittatis, per obedientiam omnibus inhibendo, & præcipiendo ne in aliquo obediant Girardo, neque vllum ei honorem exhibeant, & quod à vobis excommunicatus ſit, & quod Epiſcopi omnes eum excommunicent in eiſdem litteris imprimatis. Electionem quoq; eius quam de ipſo Burdegalenſes Canonici violentia Comitis in Archiepiſcopum fecerunt, quia ſine electione & aſſenſu omnium Suffraganeorum Epiſcoporum, immò contradicente Agennenſi facta eſt, caſſetis, condemnetis, & ipſum Girardum perpetuò deponatis. Illis verò qui Girardum ceperunt, gratiam & abſolutionem veſtram impartiamini. Et illos qui violentiam aliquam pro deliberatione Girardi illis à quibus captus tenetur, inferre tentauerint, excommunicetis. Inſuper verò Auxienſi Archiepiſcopo, & Burdegalenſi Eccleſiæ, & eorum Suffraganeis per obedientiam præcipiatis, vt omnes illos publicè excommunicent, qui Duci Aquitaniæ auxilium impenderint, donec in hac Eccleſia Dei perturbatione permanſerit. Coepiſcopis quoque noſtris præcipiatis vt Aimaro de Archiaco pecuniâ & muneribus, auxiliiſque aliis ſubueniant, vt ſe defendere poſſit aduerſus Principem noſtrum & Engoliſmenſem Comitem, qui pro deliberando Girardo ei minatur. Valete.

Domino ſuo ſanctiſſimo & venerabili Vulgrino Dei gratiâ Primati Bituricenſi. G. Petragoricenſis Eccleſiæ humilis miniſter, ſalutem, & debitam obedientiam. Nouit paternitas veſtra quanta perſequutio in Burdegalenſi Prouincia, & etiam in Bituricenſi pro ſchiſmate Girardi Engoliſmenſis exorta ſit. Et ob hoc quòd nos qui in illa Prouincia ſumus, maximam tribulationem ſuſtinemus. Sed quia vos & Regem Francorum in obedientia Domini Papæ Innocentij firmiter perſeuerare audiuimus, valdè gaudemus. Miramur tamen ſupra modum quòd vos qui Primas noſter eſtis, necdum litteris veſtris nos viſitaſtis, nec in hac re confirmauiſtis. Maieſtati igitur veſtræ perſuademus, quatenus nos & omnes Burdegalenſes Suffraganeos de propoſitæ obedientiæ firmitate certificetis, & confirmetis, atque litteris veſtris ſecuros nos faciatis, vt in quamcumque partem res aliquo caſu declinauerit; vos ſemper nos manuteneatis, nec de propoſita obedientia ſine nobis aliquid permutetis, ſed vnà nobiſcum omnibus ad certum finem perueniatis. Et quidem G. Engoliſmenſem, qui ſe Burdegalenſem Archiepiſcopum ſine noſtro conſilio fecit, & de obedientia nos impetit, reſpondeamus; oportet enim vt vos Primatem noſtrum & caput ſequamur. Et vos ſicut filios veſtros & membra veſtra in protectionis veſtræ gremio nos foueatis & protegatis. Dato & operam, vt Dominus Rex Francorum nobis & omnibus Burdegalenſium Suffraganeis litteris ſuis ſuum manutenium de hac re & promittat, & tribuat. Quoniam multò ſecuriores ob hoc erimus & firmiores, litteras veſtras & Regis nobis tranſmittite. Si poſſetis deſcendere vſque Cadurcium, & nos ibi conuenire, illud laudabile eſſet. Valeatis.

Domino ſuo & merito deſiderabili Vulgrino Dei gratia Archiepiſcopo. Vu. Pictauorum humilis ſacerdos & exul propter iuſtitiam, ſalutem & benedictionem. Petitionibus filiorum veſtrorum Suffraganeorum Burdegalenſis Eccleſiæ, præſertim iuſtis paternitatis veſtræ dulcedo facilem præbebit aſſenſum. Poſtulant etenim omnes vnanimiter ſanctitatem veſtram ſuppliciter orantes, quatenus Girardum Engoliſmenſem hæreſiarcham, ſacrilegum, inuaſorem ſedis Burdegalenſis, excommunicatum reexcommunicetis, & tam Suffraganeis quàm Clero Burdegalenſi ne illum in Archiepiſcopum recipiant poteſtate à Deo vobis traditâ ſicut Primas inhibeatis, &

tam ipſum quàm Petrum de Caſtro Aurardi vitulum inflatilem, & omnes eorum Coadiutores, quorum dux eſt Vv. Bocherellus, in die feſtiuitatis ſanctæ Mariæ Magdalenæ excommunicari & publicari faciatis: nos ſiquidem, quantum ad nos pertinet, tam nefandi ſacrilegij inuaſores Sathanæ tradidimus in interitum carnis, & ab Eccleſiaſticis circumſcripſimus honoribus & promotionibus. Quod vtinam & vos in Vv. Bocherellum in virtute Sancti Spiritus exerceatis.

Subiunguntur venerandi Patriarchæ Vulgrini reſponſiuæ epiſtolæ, in quibus manifeſtè illuceſcit ad quantam ille peruenerit ſapientiæ & doctrinæ perfectionem, quamque laudabili ſtudio Ecleſiarum ſibi diuinitus commiſſarum geſſerit ſollicitudinem.

I.

Vulgrinus Dei gratiâ Primas Eccleſiarum Aquitaniarum, venerabilibus Fratribus, & Catholicis ſanctæ Dei Eccleſiæ filiis Agennenſi, Pictauenſi, Petragoricenſi, Xantonenſi Epiſcopis, & Clero & populo Burdegalenſis Prouinciæ ſalutem & benedictionem.

Mementote, dilectiſſimi Fratres, & mentibus veſtris tenaciter imprimatur, quoniam hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. Sancta Eccleſia Catholica quamuis plerumque concutiatur aduerſis, tamen inuicta & immobilis in vnitate & veritate fidei perſeuerat. Sæpè accidit vt machinatione hæreticorum, & tyrannide Principum à ſedibus ſuis Catholici & Religioſi expellerentur Epiſcopi, nec tamen euerti potuit Eccleſia Dei; quia enim ædificata eſt ſupra petram, non poſſunt aduerſus eam portæ inferi præualere. Quia igitur in partibus veſtris aperta eſt porta inferi, caueant omnes Catholici, ne per eam corruant, & ne deſcendant in infernum viuentes. Quo vtique corruunt & deſcendunt qui à Romana diſcedunt Eccleſia; Qui putant Romanam Eccleſiam parietes eſſe, vel marmora. Catholici Epiſcopi & Catholici Cardinales, qui cum Domino Papa Innocentio perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, hi ſunt Romana Eccleſia, non illi perſecutores, qui ſacram ſedem violenter tenendo violant, nec illi ſchiſmatici, qui magis timuerunt hominem quàm Deum; qui adhærentes Petro Leonis, amisère petram iuſtitiæ, quæ conculcabit leonem & draconem, & citò conteret ſub pedibus ſuis omnem Sathanæ poteſtatem.

Vos autem, Fratres, fundamento petræ, ſuper quod ædificare cepiſtis, firmiter inhærete. Minas Principum, damna poſſeſſionum, vexationes corporum (charitate foras mittente timorem) contemniste, immò ſicut diſciplinam apprehendite, vt cum Apoſtolo confidenter, & exultando dicatis: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an perſequutio, an gladius? Sed in his omnibus ſuperamus, quia non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Scientes igitur quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: Si aduerſa patimini propter iuſtitiam, nolite terreri: ſed & diuina clementia, quæ non patitur fideles tentari ſupra id quod poſſunt, ſtatuet procellam in auram, & deducet ſuos in portum voluntatis eorum.

Exhortamur ergò fraternitatem veſtram, vt conſeruetis Romanæ Eccleſiæ vnitatem, & inuictâ virtute reſiſtatis Girardo Engoliſmenſi, qui manifeſti ſchiſmatis ducem ſe & ſigniferum facit; qui modò à fructibus ſuis cognoſcitur, quum Antiſtites Lemouicenſem & Pictauenſem catholicè & canonicè ordinatos, à ſedibus ſuis indecenter expulerit, quum in cælum os ſuum poſuerit, & euidenter impugnet Catholicam veritatem. Nos autem excommunicationis ſententiam, quam ſuper eum, & ſuper fautores eius Dominus Papa promulgauit, annunciamus, & obſeruari præcipimus. Electionem quoque, quam de eo iam excommunicato Burdegalenſes Clerici fecerunt, improbamus, & ne quis ei obediat prohibemus, &c.

II.

Alia eiuſdem Patris ac Patriarchæ Bituricenſis in veteribus monumentis reperitur Epiſtola.

Vulgrinus Dei gratiâ Primas Eccleſiarum Aquitaniæ, Venerabilibus ac dilectis in Chriſto Fratribus Catholicis Epiſcopis Burdegalenſis Eccleſiæ Suffraganeis ſalutem & benedictionem.

Gratias agimus Deo pro vobis, dilectiſſimi Fratres, quia fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo. Facti eſtis Eccleſiæ Dei exemplum & ſpeculum virtutis & fidei. Re-

nouata eſt in vobis ſanctorum Martyrum fortitudo. Aliis curuantibus genua ſua ante Baal, vos pro fide catholica fideliter dimicatis, & Deo præſtante virtutem, inuenti eſtis in fide ſtabiles, & in opere efficaces. Vos eſtis qui fide creditis, & ore profitemini veritatem. Vos eſtis quos aduerſitatum turbo non frangit, quos tribulatio vel anguſtia à Chriſti charitate non ſeparat. Quod nos quidem, qui in regimine primæ ſedis, authore Deo, conſtituti ſumus, Domino Papæ Innocentio, ſicut ſanctæ Sedis Apoſtolicæ Præſuli, & Catholicæ vniuerſalis Eccleſiæ Paſtori ſincerà deuotione obedimus, nihilque eſt per quod ab eius obedientia dimoueri poſſimus. In hac vnitate nobiſcum perſeuerant Patriarchæ & Primates, Metropolitani & Epiſcopi innumerabiles. In hac vnitate permanet Dominus Rex Francorum, ſimiliter & Rex Anglorum, Rex Alemanorum, Rex Hiſpanorum, & Rex Hieroſolymorum, Duces ac Principes ferè totius orbis terrarum. Hæc eſt catholica, hæc eſt vniuerſalis Eccleſia, quæ fulget in Oriente, & paret vſque in Occidentem. Illa autem conuenticula Girardi Engeliſmenſis inania ſunt & pernicioſa, & cùm ſeducant mulierculas oneratas peccatis, iuſtis viris ac verè Catholicis nocere non præualent: Quia neceſſe eſt hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant.

Vos igitur, Fratres dilectiſſimi, conſtantes eſtote in defenſione Catholicæ veritatis. Confidite in eo qui dicit, In mundo preſſuram habebitis; ſed confidite, quia ego vici mundum. Sperate in eo qui imperauit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna, qui & vobis tranquillitatem dabit & pacem. Certi verò ſitis & ſecuri de conſilio & auxilio ſanctæ matris Bituricenſis Eccleſiæ. Voluntarij enim ſumus, & paratos nos exhibemus tribulationibus veſtris compati, & ſupportare onera veſtra in charitate. Quòd ſi Girardus ille, qui per inuaſionem, Burdegalenſis Eccleſiæ Archiepiſcopum nominari ſe facit, obedientiam à vobis requirit, in promptu habet prudentia veſtra quid ei reſpondeatis. Quam enim ſubiectionem vel obedientiam debeatis illi, quem Catholica Eccleſia in Remenſi Concilio pro ſchiſmate damnauit, & excommunicauit, & ab omni Eccleſiaſtico honore depoſuit? Præterea, quem conſtat non eſſe Catholicum, conſtat non eſſe canonicè inſtitutum.

His & aliis rationibus canonicis munita prudentia veſtra falſitati impudenter obſiſtenti prudenter reſiſtat, & Domini Papæ Innocentij innocentiam ſequendo, in catholica vnitate ſine vlla mutatione aut titubatione perſiſtat, vt legitimè certantes, & vſque in finem perſeuerantes, & ſalutem æternam mereamini & coronam: Quia non coronabitur quis, niſi legitimè certauerit: Quia non qui cepit, ſed qui perſeuerauerit, hic ſaluus erit. Deſideramus colloquium fraternitatis veſtræ, & cùm nobis Deus opportunitatem dederit, locum idoneum eligemus, & prænunciabimus vobis. Valeat in Chriſto ſinceritas veſtra, venerabiles ac dilectiſſimi Fratres.

Hæ epiſtolæ breues quidem ſunt, ſed (vt beneuoli lectoris probatura eſt ſedulitas) adeò graues exiſtunt, & tantam dicendi maieſtatem præ ſe ferunt, vt non niſi eſſe hominis Apoſtolici, verè ſancti, ac diuino Spiritu pleni æſtimari poſſint. Quibus ſanè idem venerabilis Patriarcha qualis fuerit, facilè cognoſci poteſt: Nam viuentem ſui imaginem in illis relinquens, immortalitatem apud poſteros ſuo nomini parauit.

Huius denique amabilis Deo Præſulis conſenſu atque authoritate, firmata eſt fraternitas & ſocietas inter Canonicos Eccleſiarum ſancti Protomartyris Stephani, & ſancti Iterij Ajacenſis; ad cuius rei fidem non abs re fuerit hîc partem cuiuſdam veteris inſtrumenti inſerere.

Quæ ad honorem & vtilitatem Eccleſiarum Dei conſtituuntur, memoriæ litterarum tradere religioſa prætedentium Patrum prouidè conſueuit authoritas, ne rebus geſtis in obliuionem labentibus à memoria excidant, quæ debent memoriter conſeruari, & ne contentiones oriantur inter ſeruos Dei, quos litigare non oportet. Igitur ego Vulgrinus miſeratione diuinâ Bituricenſis Archiepiſcopus, memoriæ fidelium tam præſentium quàm futurorum volo præſentis ſcripturæ teſtimonio commendari, quòd Canonici ſancti Iterij Aiacenſis ſocietatem Canonicorum matricis Eccleſiæ beati Stephani expetierunt, concedenses, & poſtulantes, vt deinceps Eccleſia Aiacenſis & res ipſius in diſpoſitione Canonicorum beati Stephani, ac protectione conſiſtant in perpetuum. Atque inter eos communi aſſenſu vtriuſque partis ſocietas hoc modo conſtituta eſt, vt vnus ex Canonicis beati Stephani in Priorem Aiacenſis accipiatur, & per Capitulum beati Stephani eligatur. Eo quoque decedente, ſimiliter alius ſubſtituatur & ſic in perpetuum. Hoc quoque ſtatutum eſt, vt in Eccleſia Aiacenſi ſint tantummodò Canonici ſex, ipſe Prior, & quinque alij.

Et cætera,

Loci-Regij, ſuper cuius tumularem lapidem iſtud ſcribitur diſtichon:

Hic Albericus requieſcit Bituricorum
Primas magnificus, modò maior in arce polorum.

Claruit verò ab anno 1136. ad an. 1139. ſub Innocentio Pontifice maximo huius nominis ſecundo, imperantibus Lothario II. & Conrado III. atque regnantibus Ludouico VI. & Ludouico VII. cognomento Iuniore.

Vacat tum ſedes per annum & menſes tres.

CAPVT LXIV.

De Petro de Caſtra ſexageſimo quarto Biturigum Archiepiſcopo.

SExageſimus quartus præfuit Dominus PETRVS DE CASTRA, vir omni ſcientiâ inſigniter inſtructus, ac multis virtutum floribus nobiliter ornatus. Guillermus de Nangis in Francorum hiſtoriis refert de illo ea quæ ſequuntur. Ortâ diſſenſione inter Papam Innocentium & Regem Franciæ Ludouicum, Eccleſia Gallicana valdè turbabatur. Nam defuncto Bituricenſi Archiepiſcopo Alberico, miſſus eſt Petrus de Caſtra, caſtello Bituriæ oriundus, à Papa eiuſdem Eccleſiæ Paſtor conſecratus: ſed à Rege Ludouico repudiatus eſt, nec in vrbe recipitur, eò quòd ſine eius aſſenſu fuerat ordinatus. Ipſe verò Rex conceſſerat Eccleſiæ Bituricenſi libertatem eligendi Epiſcopum quem vellent, excepto dicto Petro, publicéq; iurauerat, quòd ſe viuente, non erat futurus Archiepiſcopus. Qui tamen electus, Romam profectus, conſecrari meruit per manum ſummi Pontificis Innocentij II. dicentis Regem puerum inſtruendum, & cohibendum ne talibus aſſueſceret. Et adjecit, veram non eſſe libertatem, vbi aliquis excipitur à Principe, niſi fortè docuerit coram Eccleſiaſtico Iudice illum non eſſe eligendum. Tunc enim auditur vt alius. Rex verò (ſicut ſuperiùs dictum eſt) Archiepiſcopum excluſit redeuntem. Sed eum Comes Campaniæ Theobaldus recepit in terra ſua, & ei omnes Eccleſiæ obediebant. Indignatus ob hoc Rex, concitauit omnes ferè Proceres ſuos, vt vnà cum eo bellum inferrent Comiti Theobaldo, cepítque Rex Vitriacum oppidum Comitis Theobaldi, vbi admoto igne incenſa eſt Eccleſia, & in ea 1300. homines diuerſi ſexus & ætatis periêre. Verumtamen circa annum Dominicæ Incarnationis 1144. B. Bernardo Clareuallenſi Abbate mediante, ſimultas quæ inter Regem Ludouicum Iuniorem & Comitem Theobalum incanduerat, ſopita eſt. Hactenus verba Guillelmi de Nangis recenſuimus. Cæterùm venerabilis Petrus Abbas Cluniacenſis eundem Regem reconciliauit ſanctiſſimo Papæ Innocentio, his ita verbis ad eum ſcribens: Pro Domino Rege Franciæ nobili & ſpeciali filio veſtro benignitatem veſtram deprecor, vt quia non ſolùm Rex eſt, non ſolùm magnificus Rector populi Chriſtiani eſt, ſed etiam quia opus eſt manuum veſtrarum, quem ad regnum prouexiſtis, quem ſacris manibus veſtris inunxiſtis, quem Gallis noſtris potentiorem patribus Regem deſignaſtis, ſi quid fortè adhuc vt ætate iuuenis inconſultè egit, ei condeſcendatis, & eius errorem ſapientiæ veſtræ velamine contegatis. Eſt enim patris, vt filij, & maximè tanti, & errorem emendet, & honorem conſeruet. Hoc pro diſſidio quod inter ipſum & Dominum Bituricenſem Archiepiſcopum eſt, dico: Eſt enim, ſicut ſenſi, res non leuis, & ne de graui incepto grauiorem vergat in exitum, multùm cauenda. Spiritus autem conſilij, qui ſpirat vbi vult, qui per vos Eccleſiæ ſuæ per totum orbem diffuſus aſſiduè conſulit, etiam nunc per vos regno Franciæ non vili portioni Eccleſiæ ſuæ conſulat, & tam de his quàm omnibus vnctio eius cor veſtrum edoceat, &c. Præterea, vt puto, non inconuenienter addiderim, quòd ad hæc vſque tempora ſolemnis ſit retenta conſuetudo, vt Reges Aquitaniæ regiâ vnctione atque coronâ per Archiepiſcopum Bituricenſem Bituris inſignirentur; quia peruulgari moris eſt Reges ante Chriſti Incarnationem iure conſtitui à Biturigibus ſecundùm illud Titi Liuij in libro qointo primæ Decadis: *Ij*, inquit (videlicet Bituriges) *Regem Celtico dabant.* Quemadmodum igitur Remenſi Archiepiſcopo iure competit Regem Francorum ſacro chriſmate è cælo quidem demiſſo inungere, ſic ad Bituricenſem Patriarcham antiquâ conſuetudine pertinere dignoſcitur Reges Aqoitaniæ regio diademate coronare. Quod dum aliquando Romæ exiſtente prædicto Domino Petro Archiepiſcopo) Sanſon Remenſis Antiſtes temerè vſurpaſſet,

ſanctiſſimus Papa Eugenius vſum pallij ob hanc cauſam eidem Remenſi Archiepiſcopo interdixit. Quæ non fuiſſe mendacia ſequenti monſtrabimus inſtrumento fideliter ex ſuo originali, quod Bituris aſſeruatur, deprompto.

Eugenius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabili fratri Sanſoni Remenſi Archiepiſcopo ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Quantum ſancta Romana Eccleſia, noſtrique prædeceſſores felicis recordationis, videlicet Innocentius, Cæleſtinus, & Lucius pro pace Bituricenſis Eccleſiæ, & venerabilis fratris noſtri Petri eiuſdem Eccleſiæ Archiepiſcopi laborauerunt, vniuerſus ferè mundus cognouit, & prudentiam tuam latere non debuit. Nunc autem quum per Dei gratiam, & eorumdem prædeceſſorum noſtrorum ſtudium ad portum quietis veniſſet, tu qui eidem fratri tuo congratulari debueras, verſa vice in ipſius iniuriam & perturbationem auſu temerario prorupiſti, & chariſſimum filium noſtrum Ludouicum illuſtrem Francorum Regem coronare in Bituricenſi ciuitate contra appellationem ad ſedem Apoſtolicam præſumpſiſti. Quod nec tu, nec aliquis prædeceſſorum tuorum feciſſe dignoſcitur. Sed Bituricenſes Archiepiſcopi, Leodegarius videlicet, Vulgrinus, & Albericus bonæ memoriæ, vſque ad hæc tempora quietè & pacificè obtinuiſſe noſcuntur. Nec profuit eidem Archiepiſcopo illud vltimum miſerorum refugium, Sedis Apoſtolicæ videlicet appellatio, nec hoc etiam quod ſanctam Romanam Eccleſiam matrem ſuam & noſtram præſentiam deuotione debita viſitauerit, & eadem die noſtro conſpectui aſſiſtebat, immò ad maiorem beati Petri & noſtrum contemptum, Bituricenſem Eccleſiam à diuinis officiis interdictam cum Goſleno Sueſſionenſi Epiſcopo, & aliis Eccleſiæ tuæ Suffraganeis, Abbatibus quoque, & multis aliis tuæ Prouinciæ auſu ſacrilego inuaſiſti, & diuina ibidem officia celebrare, & oblationes aſportare temerè præſumpſiſti. Statuto etiam appellationis termino, nec ipſe veniſti, nec ſufficientes reſponſales, qui pro te reſponderent, ad noſtram præſentiam deſtinaſti: In quo quantum offenderis, quantùmque matris tuæ ſanctæ Romanæ Eccleſiæ dignitati derogaueris, ſi ſollicitâ conſideratione penſaſſes, nequaquam in tantam audaciam prorupiſſes. Quantò enim à matre tua ſancta Romana Eccleſia ampliorem conſecutus eſt dignitatem, tantò maiorem ei honorem & reuerentiam te decuit exhibere. Nec hoc etiam reticendum duximus, quòd idem frater noſter Petrus Archiepiſcopus à prædeceſſore noſtro fœlicis memoriæ Papa Innocentio ad ſacros Ordines in Romana Eccleſia promotus eſt, & ab ipſo ad Bituricenſis Eccleſiæ regimen deſtinatus. Vnde ſcire te volumus, quia ipſius & commiſſæ ſibi à Domino Eccleſiæ iniurias non alienas, ſed proprias, & tanquam nobis ipſis illatas deputamus. Quamuis itaque pro tanto exceſſu, & tam manifeſto contemptu grauiorem in te & complices tuos ex rigore iuſtitiæ poſſemus protuliſſe ſententiam, ex manſuetudine tamen ſedis Apoſtolicæ debitam ſententiam duximus differendam. Verumtamen ne tantum exceſſum diſſimulare licet, quaſi ſilentio præterire videamur, communicato fratrum noſtrorum conſilio vſum Pallij tibi interdicimus, per Apoſtolica tibi ſcripta mandantes atque præcipientes, quatenus infra xl. dies poſtquam præſentia ſcripta ſuſceperis, eaſdem oblationes, & præcipuè eoſdem cereos quos in eadem Eccleſia recepiſti, per idoneas & honeſtas perſonas ad Eccleſiam Bituricenſem cum integritate remittas, & ſuper ipſum Altare manifeſtè, ſicut manifeſta fuit iniuria, reſtitui facias. De tanto verò B. Petri & noſtro contemptu cum complicibus tuis, videlicet G. Sueſſionenſi, A. Atrebatenſi, O. Beluacenſi, T. Ambianenſi, S. Siluanectenſi, S. Nouiomenſi, & G. Catalaunenſi Epiſcopis: Bartholomeo Laudunenſi Theſaurario, & Boſone Remẽſi, qui tibi in tanta præſumptione aſtiterunt proximus B. Martini octauis reſponſurus & ſatisfacturus Apoſtolico te conſpectui repræſentes. Datum Sutrij vij. Kal. April. At idem Eugenius Pont. Max. ſuper hac re fuſiùs ſcripſit prædicto venerabili Petro Archiepiſcopo. Sed ve immenſo rerũ agmini cedam, his obiter omiſſis, aliud Apoſtolicum indultum magis cognitione neceſſarium referre præſtat. *Eugenius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabili Fratri Petro Bituricenſi Archiepiſcopo, eiuſq; ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis in perpetuam memoriam. Officij noſtri nos hortatur authoritas pro Eccleſiarum ſtatu paternam ſollicitudinem gerere, & earum quieti ac paci, auxiliante Domino, ſalubriter prouidere. Iuſtum namq; eſt vt dignitatem Eccleſiæ vel perſonis Apoſtolicæ ſedis liberalitate conceſſam, nos quoq; authore Deo firmã & inuiolabilem conſeruemus. Tuam ergo, frater in Chriſto chariſſime Petre Archiep. deuotionẽ circa nos, & circa ſanctam Rom. Eccleſiam, cuius filius ſpecialis es, & in qua ſacros Ordines ſuſcepiſſe dignoſceris, attendentes, nobilem Bituricenſem Eccleſiam, cui, Deo authore, præſides, ſub beati Petri & noſtræ protectione ſuſcipimus, & præſentis ſcripti priuilegio communimus. Præſentis itaque priuilegij pagina confirmamus, vt ſuper duas prouincias videlicet ſuper ipſam Bituric. & ſuper Burdegalenſem primatum obtineas, ſicut hactenus obtinuiſſe dignoſceris. Diœceſes vero illas quæ intra eandem prouinciam Bituricenſem ſitæ ſunt, in tua tuorùmque*

ſucceſſorum

ſucceſſorum poteſtate ac ſubiectione perſiſtere conſtituimus, videlicet Claromontenſem, Lemouicenſem, Rutenenſem, Albigenſem, Cadurcenſem & Mimatenſem. Et ipſarum ciuitatum Epiſcopi ipſam Bituricenſem Eccleſiam matrem & magiſtram recognoſcant, atq; tibi tuiſque ſucceſſoribus tanquam proprio Metropolitano obedientiam ac reuerentiam humiliter exhibeant. Porrò tibi tuiſque ſucceſſoribus vſum Pallij confirmamus. Atque ad maiorem reuerentiam per ſupradictas prouincias vexillum Dominicæ Crucis ante vos deferri concedimus, ſicut etiam antiqua prædeceſſorum veſtrorum conſuetudo obtinuit. Præterea quaſcumque poſſeſſiones, quæcunque bona impræſentiarum iuſtè & canonicè poſſides aut in futurum liberalitate Regum, largitione Principum, oblatione fidelium, ſeu alijs iuſtis modis præſtante Domino poteris adipiſci, firma tibi, tuiſque ſucceſſoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc proprijs duximus exponenda vocabulis. Infra ipſam ciuitatem Eccleſiam S. Vrſini, Eccleſiam S. Auſtregiſilli, Eccleſiam S. Ambroſii, Eccleſiam S. Mariæ de Salis, Eccleſ. Medij Monaſterij, Eccleſ. S. Petri Puellaris, Abbatiam S. Sulpicij, Abbatiam Monialium S. Laurentij, & S. Hippolyti. Extra ciuitatem Eccleſiam de Sancirgio, Eccleſiam S. Satyri, Eccleſ. de Firmitate Humbaudi, Eccleſ. de Magduno, Eccleſiam de Cella, Eccleſiam S. Aniani, Eccleſiam Plenipedenſem, Eccleſiam S. Cirici Exoldunen. Abbatiam de Caſalibenedicto, Abbatiam S. Gildaſii de Caſtro-radulphi, Abbatiam Millebecenſem, Abbatiam de Loco regio, Abbatiam de Chalaucio, Abbatiam de Fonte Morniaci, Abbatiam de Domo Dei, Abbatiam de Pratea, aliàs de Pratis, Abbatiam de Landeiſo, Abbatiam de Bardela, Abbatiam de Petris, Abbatiam de Boſco Dagberti, Abbatiam de Albiniaco, Abbatiam S. Dionyſii Exolduni, Abbatiam de Virſione, Abbatiam Maciacenſem, Eccleſiam de Vaſtinno, Eccleſiam de Craciaco, Eccleſiam de Leproſo, Eccleſiam de Caſtellione, Eccleſiam de Palluello, Eccleſ. de Nououico, Eccleſ. Germani de Caſtra, Eccleſiam de Podio Ferrandi, Eccleſiam de Miſeraico, Eccleſ de Vernucia, Eccleſ. de Chalnoue, Abbatias ſanctimonialium de Carentonio & S. Menulphi, ad hæc Eccleſiam de Charobrijs cum ipſa villa & omnibus pertinentijs ſuis, Eccleſiam de Stagegia, Eccleſ. de Bomerio, Eccleſiam de Monte Meraldi cum decimis, Eccleſ. de Germiniaco cum decimis cæteriſque pertinentijs ſuis, Eccleſ. de Vvroto cum decimis ceteriſque pertinen. ſuis, medietatem caſtri S. Palladij & Turrim totam & alteram medietatem in caſamento, caſtrum Magduni cum tota caſtellania in caſamento, & oleum quod ex ipſo in Cœna Domini annualiter vobis perſoluitur, ligium hominium de Domino ipſius caſtri, & fidelitatem. Iurat etiam idem dominus ſingulis Archiepiſcopis, quod quandocumque cum multis ſiue cum paucis ipſum caſtrum cum ſua munitione petierint, eis tradet liberè. Terram de Boruo cum pertinencijs ſuis, viginti ſolidos in furno S. Carterij, & alios viginti cenſuales quos Alardus Guilebaudi pro ſalute animæ ſuæ vobis conceſſit de caſtro quod Firmitas Humbaudi dicitur. Cereum vnum cenſualem ſexdecim groſſarum librarum in feſtiuitate Pentecoſtes, de ſingulis domibus quæ ſunt in Bituricenſi Parochia denarium vnum ad altare B. Stephani, iuxta antiquam conſuetudinem. Obeunte vero te nunc eiuſdem Eccleſiæ Archiepiſcopo vel tuorum quolibet ſucceſſorum, nullus ibi qualibet ſubreptionis aſtutia ſeu violentia præponatur, niſi quem præfatæ Eccleſ. Canonici ſecundum Deum & ſtatuta ſedis Apoſtolicæ canonicè prouiderint eligendum. Decernimus ergo vt nulli omnino hominum liceat eandem Eccleſiam vel perſonam tuam temere perturbare, aut poſſeſſiones ſeu bona veſtra auferre, vel ablata retinere, minuere, ſeu quibuſlibet vexationibus fatigare. Sed omnia integra conſeruentur veſtris ac pauperum Chriſti vſibus omnimodis profutura, ſalua ſedis Apoſtolicæ auctoritate. Si qua tibi in futurũ Eccleſiaſtica ſæcularíſue perſona huius noſtræ conſtitutionis paginam ſciens, contra eã temere venire temptauerit, ſecundo tertiòve commonita, niſi reatum ſuum congrua ſatisfactione correxerit, poteſtatis honoriſque dignitate careat, reamque ſe diuino iudicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, & à ſanctiſſimo Corpore ac Sanguine Dei & D. N. I. C. aliena fiat, atque in extremo examine diſtrictæ vltioni ſubiaceat. Cunctis autem eidem Eccleſiæ iuſta ſeruantibus ſit pax D. N. I. C. quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant & apud diſtrictum iudicem præmia æternæ pacis inueniant, amen, &c. Datum trans Tyberim per manum Roberti Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbyteri Cardinalis & Cancellarij Idibus Martij, Indict. ix. Incar. Dominicæ anno mcxlv. Pontificatus noſtri Dom. Eugenij III. Papæ anno ſecundo. Fateor ad compendiũ libri rectius fuerat ſupra dictæ ſcripturæ ſenſus cõplexione dicendus, ſed res vt notior fieret, totam eiuſdẽ priuilegij ſeriem ſimpliciter & apertè hic ponere neceſſarium putaui. Cæterùm cætera venerandi huius Patriarchæ laudabilia facta veniunt fideliter indicanda. Sic enim antiquì de eo ſcripturam nobis probatiſſimam in archiuis Cathedralis Eccleſiæ reliquerunt: *Notum ſit omnibus præſentibus & futuris quod recolendæ memoriæ Petrus quondam Bituricenſis Archiepiſcopus, caſtello quodam Bituriæ Caſtra ſcilicet oriundus, Archiepiſcopales domos quæ ante eius tempora puſillæ & Eccleſiæ dignitati minus congruentes & minus ſufficientes erant*

proprio ſumptu & impenſa ampliauit & extulit. Et quoniam ad ſua vſque tempora, hæc mala conſuetudo penetrauerat, quod in obitu Archiep. Epiſcop. bonis omnibus ſpoliabatur à miniſtris domini Regis, ne ſucceſſores ſui hac iniuria afficerentur, magnanimi pectoris vſus conſilio, Archiepiſcopales domos ab huiuſmodi ſeruitute redemit non ſine magnis ſumptibus, & magna libertate per illuſtriſſimum Regem Ludouicum Iuniorem muniri fecit, ſicut in priuilegio ſequenti pleniſſimè continetur.

In nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Amen. Ego Ludouicus, Dei præſtante clementia Rex Francorum Petro Archiepiſcopo Bituricenſi & ſucceſſoribus eius in perpetuum, Superni Regis cuncta moderantis non immemores, de retributione quidem bonæ voluntatis & deuotæ actionis nihil dubitantes, ipſius Eccleſiam fouere & ſanctum Sacerdotium honorare ſtuduimus. Noſtro ſiquidem tempore apud Deum & homines acceptus homo Beatæ memoriæ Petrus in prima ſede Aquitaniæ, videlicet vrbe noſtra Bituris ſedit: Ante cuius tempora Archiepiſcopales domus puſillæ erant & indignæ, & modicæ facultates in ſede paſtorem retinere diutius, neque paſcere poterant. Dominus verò Petrus tamquam à Deo in id prædeſtinatus, & gratiæ cæleſtis munere, & temporalis abundans fortunæ, inclytæ nobilitatis erexit palatium, & domos celebres ædificans conſtituit grangias, terras acquiſiuit, & vineas, & in grangijs copioſam poſuit nutrituram. Quæ omnia volens prodeſſe ſucceſſoribus ſuis, domorum & grangiarum à nobis depopoſcit libertatem. Nouerint itaque vniuerſi præſentes atque futuri, nos amore Dei & pro reuerenda prece iamdicti amici noſtri Archipræſulis Petri, Eccleſiæ Bituricenſi domos Archiepiſcopales quittaſſe & in eiſdem domibus liberaſſe quicquid de ligno eſt & ferro, ære quoque & vitro, plumbo & ſtanno, aluma & corio, lana, cannabe & lino, mareſmos, & omnia domorum vtenſilia. Liberas eidem Eccleſiæ conceſſimus grangias, & in eiſdem grangijs bergerias, bouerias & porcarias, & quamcumque nutrituram vbicumque eam habuerit, ſaluo meſſo quantum ad regiam ſpectat poteſtatem. De fructibus verò omnium terrarum & vinearum ſuarum anno obitus ſui Archiepiſcopo conceſſimus plenariam poteſtatem faciendi teſtamenti ſui, & legandi vinum & annonam & legumina ſecundum quod voluerit, &c. Actum publicè Bituris anno ab Incar. Dom. mclx.

Præterea idem Dominus Petrus Archiepiſcopatum ampliauit & ditauit multis & magnis redditibus, quos proprijs laboribus & ſumptibus acquiſiuit. Quâ ex re multum ſibi fauoris accreuit, & poſteritatem perpetuò deuinxit. Siquidem adiecit ad Archiepiſcopales ſredditus Carobryas cum Eccleſia, & ibidem celebres domos ædificauit. Item Caſtellum de Nauis & Eccleſiam, Villam quoque quæ dicitur Bor, Eccleſiam de Villabret & decimam, Eccleſiam de Monte Meraldi & decimam, Eccleſiam de Cerilly, Eccleſiam de Tenoilha, Eccleſiam de Buxeria, Eccleſiam de Cona & decimam, Eccleſiam de Siluiniaco Comitali, Eccleſiam de Bugennilla, Eccleſiam de Niglen, Eccleſiam de Archinac, Eccleſiam de Teneyo, Eccleſiam de Magnizay, Eccleſiam de Brianta, Feodum de Belloforti in Aluernia, & feodum de Chaumonte in Aurelianenſi territorio. Eccleſiam præterea Bituricenſem variis & precioſis aureis & argenteis & ſericis decorauit ornamentis. Dedit etiam Capitulo Bituricenſi Eccleſiam de Croptis, & Eccleſiam Sancti Martini de Las, & quadringentas libras probatæ monetæ ad comparandos redditus die anniuerſarij ſui diſtribuendos. Verùm ne prolixiori commendatione piorum eius operum plus æquo turgeſcat pagina, quæ ſuperſunt celeriter abſoluamus. Alexandro Papa III. conſilium Turonis congregante, quum Abbas Vindocinenſis Sanctæ Priſcæ Cardinalis præſidere ambiret ante dominum Petrum Bituricenſem Archiepiſcopum & Aquitaniæ Primatem, idem dominus Archiepiſcopus conuocans Archiepiſcopum Burdegalenſem & omnes ſuffraganeos Aquitaniæ prouinciæ rei differentiam eis communicauit. Qui & dixerunt quod non ſine eo intrarent Concilium, & quod non deberet intrare, exiitque diſceptatio illa in apertam diſcordiam. Denique ipſe viſitans prouinciam Burdegalenſem, faciebat crucem deferri ante ſe, recipiebatúrque ab omnibus multa veneratione. Sed & ſuis ſanctiſſimis prædicationibus vitia tam in capite quàm in membris reprimens, & virtutes in eorum mentes inſeminans, acceptis ab eiſdem procurationibus inſignem multorum iudicio gloriam reportauit. Vixit autem in Archiepiſcopatu triginta annis, diebus viginti ſubductis, ſicque feliciter obiit anno Domini 1171. Kalendis Maij. Iacet verò in Choro Cathedralis Eccleſiæ Bituricenſis ſub laminâ æneâ ſibi & Simoni de Soliaco communi, in qua legitur iſtud epicedium.

Clauditur hic Primas ſtans nomine menteque Petrus
Quem laudis famâ, facta latere negant.

Maior honore ſuo, fortuna fortis in omni
Pertulit intrepidus damna, pericla, minas,
Oppida, templa, domus, quorum ſtructura ſuperbit
Auctorem faciens inueterata nouum.
Redditunm duplicans numerum, via iuris, aſylum
Pauperis, exemplar religionis erat.
Vltima Primati Maij lux prima, prioris
Vitæ meta fuit, principiumque nouæ.

Anno Domini 1171.

Claruit ab anno 1141. Præſidentibus Romæ Innocentio II. Anaſtaſio IV. Hadriano IV. & Alexandro III. Imperantibus Conrado III. & Frederico primo. Regnante in Francia Ludouico VII. cognomento Iuniore.

CAPVT LXV.

De Stephano ſexageſimo quinto Biturigum Archiepiſcopo.

SExageſimus quintus præfuit dominus STEPHANVS quondam Abbas Dolenſis Monaſterij, vir certè nullo non afficiendus honore, quippe qui quum & animi nobilitate, & religioſa conuerſatione incomparabiliter fulgeret, ſemper Eccleſiæ Dei (cui diuino nutu præerat) tranquillitatem & pacem ante omnia inquiſiuit & fouit. Qui etiam quantum eandem Eccleſiam ſua eſſet ſollicitudine illuſtraturus (niſi ipſum fera parca hinc maturius ſubtraxiſſet) tum aliquandò coniici potuit, quum in ipſo ſuæ ordinationis exordio immunitatem ſeu libertatem totius ambitus Clauſtri Sancti Stephani à Rege Ludouico Iuniore impetraſſe dicatur. Verùm huius conceſſionis inſtrumentum datum fuit poſt eius fœlicem obitum, vacante adhuc ſede, quantum ipſius priuilegii datur noſſe contextu, vbi poſt aliquanta, Rex ita loquitur. *Hanc iterum prædictæ Eccleſiæ conceſſimus libertatem, vt quicquid infra ambitum clauſtri continebitur, ſaluum ſit & immune ab omni laica poteſtate. Similiter quiſquis ad clauſtrum confugerit, vt ſaluetur, ſaluus erit. Præterea omnes Archiepiſcopi homines per Archiepiſcopum iuſtitiabuntur. Similiter omnes homines Capituli per Decanum & Capitulum immunes erunt ab omni laica poteſtate. Nec vnquam in communiam recipientur, niſi de voluntate & aſſenſu dominorum ſuorum. Necnon ſeruientes Archiepiſcopi per Archiepiſcopum, & ſeruientes cuiuſlibet Canonici Beati Stephani per ipſum Canonicum iuſtitiabuntur, & non per alium, niſi fortè ad præſens forefactum multri vel raptus extra clauſtrum fuerint publicè deprehenſi. Si verò de prædictis omnibus tam hominibus Archiepiſcopi & Capituli, quàm ſeruientibus Archiepiſcopi & Canonicorum duellum aut iudicium ſiue quælibet alia iuſtitia euenerint, in Curia ipſorum dominorum ſuorum deducentur, & per ipſos finientur. Nulli enim laicæ poteſtati liceat pro aliquo foriſfacto manum mittere in clericum vel religioſum, nec in res eorundem. Sed ipſi iuſtitiabuntur per Capitulum ſuum, vel per Archiepiſcopum, vel per miniſteriales eius. Niſi fortè ad præſens foriſfactum multri vel raptus ita publicè fuerint extra clauſtrum deprehenſi, vt eorum delictum publicum ſit & notorium. Res tamen eorum infra clauſtrum contentas ſemper ſaluas eſſe præcepimus & immunes. Præter hæc Archiepiſcopus & Capitulum habeant liberè iura & conſuetudines & iuſtitias ſuas vbicumque ſolent eas habere. Pro hac tamen libertate ſibi à nobis indulta liberaliter conceſſit Eccleſiæ dictæ Capitulum, quod poſt obitum noſtrum ſolenniter pro nobis noſtrum anniuerſarium celebrabit, & pro anima Stephani quondam Bituris Archiepiſcopi bonæ memoriæ ſimiliter annuum anniuerſarium celebrabit. Hanc itaque libertatem ſæpedictæ conceſſam Eccleſiæ perpetuo firmam & inconcuſſam manere volentes, ipſam Eccleſiam per annulum aureum ſuper altare Beati Stephani à nobis oblatum ſupradicta inueſtiuimus libertate. Et vt eadem libertas deinceps inuiolabiliter obſeruetur, ſigilli noſtri auctoritate ſubter inſcripto nominis noſtri charactere fecimus confirmari. Actum publice Bituris anno ab Incarnat. Domini mclxxiij. &c.*

Quòd igitur eâ libertate gaudeat Bituricenſis Eccleſia, immo tota patria, debetur venerabili Patriarchæ Stephano, qui, vt diximus, ſuæ gentis prouectionem & pacem augere conſeruaréque toto ſtudebat anniſu. Sed nec illud quidem prætetire conuenit quod ordinatione ipſius & conceſſione, denus octonus Canonicorum numerus fuerit in Eccleſia S. Auſtregiſilli de Caſtro conſtitutus, à Canonicis ſub iuramenti proteſta-

tione receptus,& Romanorum Pontificum priuilegiis ad eius petitionem confirmatus. Sedit autem annis duobus, & diebus tredecim, ac deſiit in humanis eſſe Idibus Februarij, aliàs ſeptimo Kalendas eiuſdem menſis, anno Domini 1173. Claruit verò ab anno 1171. Præſidente Romæ Alexandro III. Imperante Frederico primo, & regnante ſupradicto Ludouico Iuniore. Vacat tum Sedes duobus annis & nouem menſibus.

CAPVT LXVI.

De Guarino de Girardo ſexageſimo-ſexto Biturigum Archiepiſcopo.

SExageſimus ſextus præfuit dominus GVARINVS DE GIRARDO Abbas Pontiniacenſis ordinis Ciſtercienſis, vir tam ſapientia quam vitæ ſanctimonià & eruditione ſumma præditus. Iſte conſtituit vt in Cathedrali Eccleſiâ certus deinceps eſſet præbendarum numerus, quemadmodum in antiquis eiuſdem Eccleſiæ Pandectis legimus huiuſmodi ſub tenore vetus quoddam inſtrumentum. *Quum ſit omnibus vitæ præſentis incertus exitus, & humanæ conditionis ſtatus inſtabilis, ſolerter præcauendum eſt ne ea quæ ad vtilitatem & pacem Eccleſiarum ſolemniter ſtatuuntur, pari velocitate cum tempore tranſeant, ſed nobis tranſeuntibus ipſa permaneant. Nouerint igitur præſentes & futuri quod ego Garinus Dei gratiâ Bituricenſ. Eccleſiæ Archiepiſcopus, & Humbaudus Decanus, & Capitulum Eccleſiæ Beati Stephani conſiderantes tenuitatem redditmum ipſius Eccleſiæ, multiplex inſuper attendentes incommodum, quod non eſſet in ea certus numerus præbendarum, de communi conſilio & aſſenſu, numerum Canonicorum ſub certo claudere fine curauimus, ſtatuentes pro pace & vtilitate Eccleſiæ noſtræ, vt in ea ſint de cætero triginta tantum præbendæ, nec plures, nec pauciores, videntes redditus Eccleſiæ ad hoc mediocriter poſſe ſufficere. Statuto hoc itaque numero prohibemus ſub anathemate, ne quis vnquam à præſcripti taxatione numeri reſiliret, vel moliretur aliquomodo hanc conſtitutionem irritare, ſalua in omnibus auctoritate domini Papæ. Actum Bituris anno Domini 1178.*

Eodem quoque anno vt paulò mox clariùs eluceſcet, idem Pontifex conceſſit & conſtituit vt Canonici Eccleſiæ Medij Monaſterij de cætero non cogerentur vnà cibum capere. Nam ad hæc vſque tempora, Collegiatarum Eccleſiarum Bituricæ ciuitatis Canonici communiter viuentes inſtar Monachorum ſimul edebant. Vnde mihi probè viſum eſt hoc loco ad memoriam poſteritatis ſcribere, quòd (exceptâ Cathedrali Eccleſiâ) in omnibus collegiis dictæ ciuitatis antiquitus fuerint conſtituta virorum ſeu fœminarum Monaſteria. Verùm vbi ſeneſcente mundo charitas & deuotio in eorum cordibus refrigiut, reiecto Monachi indumento, vt licentius vitam ducerent, ſeſe in ritum clerici ſæcularis deformarunt, viuentes tamen communiter ſub obedientia, & caſtitatis propoſito, vt in eorum continetur regulâ, vnde hæc quæ ſequuntur excerpſimus apud Diuum Dionyſium Carthuſianum in primo tomo minorum operum eiuſdem. Actuum capite 4. refert Beatus Lucas Euangeliſta, quemadmodum in exordio primitiuæ Eccleſiæ, miſſo deſuper Spiritu-Sancto vniuerſi fideles in Hieruſalem congregari vixerunt in communi, proprium nihil habentes, diuidebatúrque ſingulis ſicut indiguerunt. Quæ vita tandiu durauit in illis, quandiu beatiſſimi Apoſtoli aderant, & ipſos fideles rexerunt. Diuiſis verò Apoſtolis, & ſacratiſſimo Iacobo Minore in Hieruſalem primitiuæ Eccleſiæ præſidente, adhuc per tempus aliquod durauit deuotiſſima ac feruentiſſima illa vita communionis. Sed quum cœpiſſent per vniuerſam Iudæam & Galilæam atque Samariam multiplicari credentes, & millia multa regenerari in Chriſto, non bene poterat vita illa communis ab omnibus obſeruari. Feruor etiam primæ deuotionis paulatim refrigiut, & calor ſanguinis in corde credentium pro maiori eorum parte tepuit ſucceſſiuè, ita quòd maior pars fidelium cœpit propria poſſidere, & obſeruantiis præceptorum eſſe contenta. Veruntamen multi prioris deuotionis conuerſationiſque memores, deſuper illuſtrati atque ſuccenſi à Spiritu Sancto, cum ingenti perfectionis amore ac paupertatis ardore vitam illam communem denuo aſſumpſerunt, & Apoſtolicam inſtitutionem reuocauerunt. Quam vt expeditiùs ac liberiùs proſequi poſſent, ſe ſubtraxerunt à turba fidelium propria poſſidentium, in duo genera diuiſi. Quidam enim vitam & profeſſionem aſſumpſerunt Monaſticam. Alij inter

homines ſæculares permanſerunt & deſeruierunt Eccleſiæ ſub ſanctorum Epiſcoporum viuentes regimine. Sancti namque Epiſcopi, qui illis fuerunt temporibus, coniunxerunt ſibi fideles deuotos & litteratos, vt eſſent eorum domeſtici, aut prope domos præſulum commorantes, & inter ſe vitam communem ac ſanctam ducentes, iuxta præinductam Apoſtolicam conſtitutionem cum additionibus, obſeruantiiſque deuotis, quas eis Sancti tradiderunt Epiſcopi, quorum Clerici erant, & cum ipſis Epiſcopis laudibus Dei vacantes ac media nocte ſurgentes aut paulòpòſt ad perſoluendum matutinale officium. Hij itaque videntur fuiſſe inceptores atque primordia vitæ & vocationis Canonicorum ſæcularium. Qui quum omnes cum Epiſcopis ſanctis commemorari non poſſent, diſpoſiti ſunt in locis deuotis, quæ Collegia ſunt vocata ſub Epiſcoporum regimine, mediante Decano vel Priore. Quorum etiam loca Monaſteria dicebantur, habebántque refectorium vnum & dormitorium idem, diuinis obſequiis diligenter intenti, omnéſque incontinentiam ſummè vitantes. Hinc Clemens Papa in quartâ ſcribit Epiſtolâ. *Dilectiſſimis Fratribus & Condiſcipulis Hieroſolymitanis cum chariſſimo Fratre Coëpiſcopo Iacobo cohabitantibus Clemens Epiſcopus, ſalutem. Communis vita omnibus (vt puta Clericis) eſt neceſſaria & maximè his qui Deo irreprehenſibiliter cupiunt militare, & vitam Apoſtolorum, eorúmque diſcipulorum volunt ſectari. Quapropter doctrinis & exemplis Apoſtolorum obedire præcipimus.* Hinc demum Diuus Hieronymus ad Nepotianum. *Clericus*, inquit, *talem exhibere ſe debet, vt & Deus poſſideat eum, & ipſe poſſideat Deum, quum ſcriptum ſit: Pars mea Dominus. Verbi gratia. Si aurum, ſi argentum, ſi poſſeſſionem aut variam ſupellectilem, cum his partibus Dominus eius pars fieri non dignatur.* Hinc rurſus ſcribit Hieronymus. *Duo ſunt genera Chriſtianorum. Vnum quod mancipatum diuino officio, & deditum contemplationi & orationi, ab omni ſtrepitu temporalium ceſſare conuenit, vt ſunt Clerici, & Deo deuoti, qui ſimplici victu & veſtitu contenti nullam inter ſe proprietatem habentes, debent omnia habere communia: Alterum Chriſtianorum genus rei ſæcularis curam gerit.* A quo idcirco tanta ſunt temporalia bona Eccleſiæ, vt quia laicis ipſis non vacat iugiter orationibus atque diuinis obſequiis immorari ac inhærere, miniſtri Eccleſiæ Canonici videlicet ſuppleant vices & imperfectum laïcorum orando & miniſtrando & ſatisfaciendo pro ipſis, quorum eleemoſynis ſtipendiiſque fouentur. Poſtremò ſicut iam patuit, non ſolum tempore primitiuæ Eccleſiæ, ſed & poſtea plurimis annis Clerici & Canonici propria habere non potuerunt. Immo eodem refectorio ac dormitorio vtebantur, quod poſtea per diſpenſationem, vel diſſuetudine, aut aliis modis mutatum eſt, declinante ad deplorandam ruinam Eccleſia in capitibus ſuis ac membris. Quem vtinam ad priſtinum modum, feruorem, ac inſtitutum reducere dignetur omnipotens. Etenim quæ, quanta, & qualia vitia orta ſint, atque quotidie oriantur ex illa vitæ communis, dormitoriique eiuſdem relaxatione, experientia potius docuit & oſtendit, quam lingua hominis explicare poſſit. Cæterùm ne quis fortè iſta quæ de communi vita Canonicorum diximus fabulæ aſcribendum exiſtimet, hoc veteris cuiuſdam inſtrumenti teſtimonio eſſe comprobandum cenſui. Sic enim legimus apud Eccleſiam Medij Monaſterij. *Ego Garinus Dei gratia Biturigenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus ſcripta hac carta notum fieri volo tam futuris quàm præſentibus quòd nos commonentes Canonicos Sanctæ Mariæ Medij Monaſterij præcipimus, vt ad vnam expenſam collectis Eccleſiæ ſuæ facultatibus, vnà & ſimul comederent, & bona Eccleſiæ ſuæ ſicut decet pari participatione perciperent, ſicut hæc eadem Eccleſia & aliæ in Bituriâ conſtitutæ, in quibus Clerici conſtituuntur Canonici feciſſe retro temporibus dignoſcuntur. Illi vero obiecta nobis excuſatione, prætenderunt facultates Eccleſiæ ad hoc nullatenus poſſe ſufficere, ruinámque domorum ſuarum in Eccleſia ſua communem impedire comeſtionem. Dixerunt etiam ſe non minimum incurriſſe ſcandalum & intolerabile ſibi fieri præiudicium ſi lex eis indiceretur quam matrix Eccleſia Beati Stephani nequaquam admitteret, cuius ex debito tenentur veſtigiis inhærere. Quam etiam eadem matrix Eccleſia ab antiquo tenere conſueuit. Quoniam verò ſuper Eccleſiâ Sanctæ Mariæ Medij Monaſterij preces Domini Papæ ſuſcepimus, vt eius negotia benignè foueremus cuius euacuare preces nec poſſumus, nec debemus, eis ſatisfacientes, & ad euitandum ſcandalum indulſimus Canonicis eiuſdem Eccleſiæ, & conceſſimus vt in hoc matrici Eccleſiæ ſe conforment. Si enim Canonici matricis Eccleſiæ vna comedant, Canonici Sanctæ Mariæ Medij Monaſterij vna comedent. Si verò Canonici matricis Eccleſiæ ſimul non comedent, Canonici Medij Monaſterij ſimul commedere non compellantur, &c. Actum Bituris anno Incarnati Verbi 1178.* Epiſcopatus vero

noſtri 4. Conſtat eundem venerabilem Patrem Guarinum viſitaſſe Burdegalenſem prouinciam iure Primatiæ, & vbique ab omibus non ſolum multa exceptum fuiſſe veneratione, ſed & procurationes recepiſſe, ac omnem iuriſdictionem exercuiſſe. Huius meminit Robertus Abbas de Monte in additionibus Sigeberti, ſub anno Dominicę Incarnationis 1176. & 1181. Sedit autem ſex annis, menſibus tribus, & diebus nouem, moritúrque xvj. Kalend. Aprilis in Quadrageſima. Cui ſuffectus eſt Magiſter Humbertus Archidiaconus Bituricenſis; ſed quia priuſquam conſecrationis munus conſequeretur, rebus excedit humanis, numero Pontificum excidit. Claruit ab anno Chriſti 1175. ad annum 1181. Præſidente Romæ Alexandro III. Imperante Frederico primo, & regnante adhuc Ludouico Iuniore. A qua quidem tempeſtate ad hæc vſque noſtra tempora Reges Franciæ longam nutrire barbam deſierunt. Vacat ſedes duobus fermè annis.

CAPVT LXVII.

De Henrico de Soliaco ſexageſimo-ſeptimo Biturigum Archiepiſcopo.

SExageſimus ſeptimus præfuit dominus HENRICVS DE SOLIACO vir genere, ingenio, ſcientia, & vitæ dignitate clariſſimus. Hic erat nepos Domini Oſberni Abbatis Beccenſis hominis ſane vana morum honeſtate compoſiti. Sed & fratrem habuit dominum Odonem Pariſienſem Epiſcopum, & Cantorem Bituricenſis Eccleſiæ virum etiam plurimarum virtutum amplitudine inſignem. Antequàm verò ipſe dominus Henricus eligeretur in Archiepiſcopum, Venerabilis pater Guillermus Templierius Monachus Ordinis S. Benedicti, claudus quidem naturæ vitio, ſed vitæ merito & literarum opinione magna Burdegalenſis Archiepiſcopus, ſede Bituricenſi vacante vocatus à capitulo Bituricenſi, venit Bituricas vt ſubiectus Eccleſiæ Bituricenſis, & celebrauit ordines, benedixit Chriſma, atque omnia quæ pertinent ad officium Archiepiſcopi fecit. Denique per Bituriam capiebat procurationes ſicut Archiepiſcopus, de mandato Capituli Eccleſiæ Bituricenſis; necnon in ſolemni die Paſchæ idem Guillermus Burdegalenſis Archiepiſcopus diuinis celebratis, factóque ſermone populo conuerſus, ad eum dixit. Sciatis quod ego Archiepiſcopus Burdegalenſis, ſubiectus & obediens ſum Eccleſiæ Bituricenſi, & eidem debeo omnimodam ſubiectionem & obedientiam. Et ſuper hoc temporibus futuris (ſi opus fuerit) perhibete teſtimonium veritati. Præterea facta electione idem Burdegalenſis Archiepiſcopus iterum vocatus à Capitulo Bituricenſi, venit ad conſecrandum dominum Henricum electum menſe Septembri. Et primo ordinauit eum die Sabbati in Sacerdotem, deinde craſtinâ die Dominicâ exorta eſt altercatio non minima inter ipſum Burdegalenſem, & Claromontenſem, atque Lemouicenſem Epiſcopos ſuper conſecratione eiuſdem domini Henrici. Sed quum Burdegalenſis Archiepiſcopus obtinuiſſet, factâ conſecratione, conuerſus ad populum dixit. *Audiatis vos qui veniſtis ad conſecrationem iſtam: Ego Archiepiſcopus Burdegalenſis ſubiectus Eccleſiæ Bituricenſi conſecraui Dominum & Primatem meum. Ius meum quippe eſt conſecrare eum, quia in omni Aquitania poſt eundem ego ſum perſona dignior, & altior omnibus alijs ad Eccleſiam Bituricenſem pertinentibus.* Hæc omnia inueniuntur ſcripta in quodam veteri inſtrumento Bituricenſis Eccleſiæ: ad quorum maiorem certitudinem accedit, quòd idem Burdegalenſis Archiepiſcopus moriens miſit Eccleſiæ Bituricenſi annulum ſuum in recognitionem & teſtimonium ſubiectionis. Ibidem quoque legimus ea quæ ſequuntur. *Ego Vvilermus præpoſitus, Vviglermus Abbas, Girardus Decanus, & vniuerſum Claromontenſis Eccleſiæ Capitulum notum fieri volumus tam præſentibus quàm futuris quòd nos quotienſcumque Epiſcopus noſtræ Eccleſiæ ceſſerit vel deceſſerit, ſecundùm antiquam & approbatam conſuetudinem tenemur domino & Patri noſtro Bituricenſi Archiepiſcopo, vel Decano & Capitulo (ſi fortè ſedes vacauerit) ceſſionem vel obitum paſtoris noſtri priuſquam ſubſtituendum eligere præſumamus denunciare, ita vt poſt denunciationem ſalua ſit in omnibus & per omnia Capitulo noſtro electionis libertas. Verùm quia contra hanc conſuetudinem & dignitatem matris noſtræ Bituricenſis Eccleſiæ quandam præſumpſimus electionem celebrare, facta venerabili Patri Henrico Bituricenſi Archiepiſcopo digna (ſicut iuſtum fuit) ſatisfactione, ne impoſterum ſimilis*

præſumptio à nobis vel ſucceſſoribus noſtris attentetur, præfatam conſuetudinem & dignitatem Bituricenſis Eccleſiæ volentes illæſam conſeruari, eam in ſcriptum redegimus & ſigilli noſtri fecimus auctoritate communiri, &c.

Idem recognouerunt capitula Eccleſiarum Cathedralium videlicet Ruthenenſis, Caturcenſis & Mimatenſis. Denique nobiliſſimus Patriarcha Henricus viſitationis officium exercens in Burdegalenſi prouinciâ apud Xantonenſem vrbem ab Epiſcopo eiuſdem ciuitatis tanquam Primas honorabiliter receptus eſt. Deinde præſente ſupradicto Venerabili Patre Guillermo Burdegalenſi Archiepiſcopo Eccleſiam Cathedralem Xantonenſem ſolemniter dedicauit, & procurationem in Epiſcopio habuit. Quo quidem tempore quum Helyas Cantor Lemouicenſis violenter à quibuſdam captus fuiſſet, idem dominus Henricus iniunxit quatuor Epiſcopis ſuffraganeis Burdegalenſis; videlicet Pictauenſi, Engoliſmenſi, Xantonenſi, & Pictauenſi, vt ſub diſtrictâ excommunicationis ſententiâ teneretur terra illorum, in quâ tyrannicè memoratus Cantor detinebatur, donec ipſe cum omnibus ad eum pertinentibus illæſus & incolumis ad propria rediſſet. Nec multò pòſt defuncto domino Guillermo Burdegalenſi Archiepiſcopo, Helyas via Spiritu Sancti electus, comprouincialium Epiſcoporum conſilio acceſſit ad dominum Henricum Primatem ſuum, ab eo humiliter petens confirmari & in Archiepiſcopum Burdegalenſis Eccleſiæ conſecrari. Quod quidem tam facile impetrauit, quàm ſedulè popoſcit. Interea dominus Henricus indulto Apoſtolico obtinuit ſibi & ſucceſſoribus ſuis ab Lucio III. & Vrbano III. & Cœleſtino III. confirmari Primatum ſuper duas prouincias, Bituricenſem videlicet & Burdegalenſem, ſicut hactenus ipſe & prædeceſſores ſui obtinuerant. A quibus etiam Diœceſes in Bituricenſi prouincia ſitæ videlicet Claromontenſis, Lemouicenſis, Ruthenenſis, Albienſis, Caturcenſis & Mimatenſis ſub eiuſdem domini Henrici & ſucceſſorum eius tanquam Metropolitanorum poteſtate & ſubiectione prout priùs erant conſtitutæ declarantur. Et eiſdem vſus pallij, & vt vexillum Dominicæ Crucis coram ſe deferri faciant, ſicut priſcis temporibus conſuetum fuerat, conceditur. Sed & ab Vrbano Papa III. obtinuit approbari laudabilem conſuetudinem & inſtitutionem quæ retro temporibus in Bituricenſi Eccleſia obſeruabatur, quam (quum eſſet indigna quæ deliteſceret hoc loco ſimpliciter, & vt ingenuè fatear) barbarè, ſicut in Pandectis Archiepiſcopij legitur, reſcripſi. *Omnes tam Barones quàm Milites & vniuerſus Bituriæ populus coram Archiepiſcopo nouiter ordinato pro bono pacis & communi vtilitate iurare debent treugam & communiam (quæ inſtituta eſt) ſe inuiolabiliter ſeruaturos. Iſti vero ſunt qui debent portare Dominum Archiepiſcopum in aduentu ſuo. Dominus de Magduno cui (ſi præſens fuerit) competit habere annulum domini Archiepiſcopi. Item dominus Sancti Palladij. Dominus de Albigniaco. Dominus de Monte Falconis. Vicecomes de....... Dominus de Linieris. Dominus de Caſtra. Dominus de Chantella. Dominus de Fontenayo. Dominus de Boemis. Et notandum quod dominus Archiepiſcopus in Vigilia ſui aduentus (vt hactenus eſt conſuetudinis) ſolemniter recipi, & hac vice duntaxat in vita ſua gratis procurari debet apud ſanctum Sulpicium cum omnibus famulis & portitoribus ſuis. Ipſe verò Dominus Archiepiſcopus tenetur eiſdem portitoribus expenſas miniſtrare die ſui ingreſſus. Cui etiam Fratres Sulpiciani probatæ conſuetudinis iure debent Cathedram ligneam quâ ad Sancti Protomartyris Stephani Eccleſiam eſt inde magna populi exultatione mediam per vrbem deportandus.*

Quum ad hæc vſque tempora diſceptatio non minima perduraſſet inter Cantorem Bituricenſis Eccleſiæ & Cantorem Abbatiæ Sancti Sulpicij ſuper conſuetudinibus fungendi Cantoriæ officij, die conſecrationis noui Antiſtitis, Venerabilis Pater Henricus ſua induſtria, ſagacitate, & ſolertia pacem inter illos non reformauit ſolùm, verumetiam in monumentum fœderis ſempiterni vtriſque partibus conceſſit & donauit quicquid auri vel argenti in prima ſolemni miſſâ Pontificis eidem à fidelibus (vt adhuc erat iſte mos retentus) oblatum fuiſſet. Quod ne cui dubium ſit; mihi præclarum videtur hic de verbo ad verbum inſerendum eſſe quoddam vetus inſtrumentum ex archiuis ſupradictæ Sancti Sulpicij Abbatiæ depromptum hunc habens modum.

Ego Henricus Dei gratia Bituricenſis Archiepiſcopus, Aquitaniæ Primas notum facio vniuerſis præſentibus & futuris, litem & controuerſiam; quæ inter venerabiles in Chriſto

ſilios noſtros Abbatem & Fratres Sancti Sulpicij Bituricenſis, & dominum Cantorem Beati Stephani ſuper oblatione & officio Miſſæ, quæ in Eccleſiâ Sancti Sulpicij ab Archiepiſcopo, quum de nouo inſtituitur, antequam in maiori Eccleſia cantet, de antiqua & hactenus obſeruata conſuetudine celebratur vſque ad noſtra tempora, ſicut plurium proborum & antiquorum virorum teſtimonio accepimus durauerat indeciſa) in hunc modum fuiſſe in præſentia noſtra de vtriuſque partis aſſenſu & bona voluntate ſopitam.

Sane cantor Beati Stephani in choro Sancti Sulpicij officium miſſæ decætero primus incipiet, & pſalmum & ſecundum officium ſeriatim incipiendo cantabit. Cantor autem Sancti Sulpicij, Gloria Patri & vltimum officium incipiet. Quo peracto Cantor Beati Stephani primum verſum de Kyrie eleyſon incipiet, & cantor S. Sulpitij ſecundum. Quibus cantatis, cantor B. Stephani & cantor S. Sulpitij ſimul: Gloria in excelſis Deo, deferent Archiepiſcopo, & in reditu cantor B. Stephani incipiet. Et in terra pax. Reſponſum verò cantabunt duo, quorum vnus erit Canonicus B. Stephani & alter Monachus Sancti Sulpicij. Et ſimul à duobus Canonicis & duobus Monachis Alleluya cantabitur. Proſa ſiquidem à Cantore Beati Stephani incipietur. Ad hæc Monachus Subdiaconus Epiſtolam & Monachus Diaconus Euangelium in veſtimentis ſolemnibus Archiepiſcopo aſſiſtentes decantabunt. Et Cantor Beati Stephani incipiet, Patrem omnipotentem, & Cantor S. Sulpitij Offerendam. Oblatio quæ à fidelibus Archiepiſcopo offertur inter Abbatem & Cantorem beati Stephani æqualiter diuidetur, & de parte Cantoris beati Stephani Succentor medietatem habebit, &c. Actum anno ab Incarnati Verbi 1186. Pontificatus verò noſtri anno 4.

Iſte etiam admirabilis antiſtes (quod quidem à nobis præmitti debuit) anno primo ſui Pontificatus conſtituit & determinauit numerum Canonicorum & Præbendarum Eccleſiæ Collegiatæ Beatæ Mariæ Medij Monaſterij, accedenteque conſenſu Barbedauri tunc Decani & Canonicorum ibidem exiſtentium, quum eſſet Præbendarum numerus indeterminatus, reſtrinxit ad xiiij. Præbendas, quarum Decanus duas, opus Eccleſiæ vnam, cæteras ſinguli Canonici perciperent; collatione tamen Canonicatuum & Præbendarum Archiepiſcopo, Decani verò electione ad Capitulum decætero ſpectante. Cæterùm huius venerandi Patriarchæ non generis ſolùm altitudinem, ſed etiam probitatem, elegantiam, & ſinceræ deuotionis conſtantiam attendens dominus Vrbanus Papa tertius, primum quidem eum Romanæ Eccleſiæ Cardinalem inſtituit, deinde eidem Apoſtolicæ Legationis officium commiſit per totam Bituricenſem prouinciam, excepto Dolenſi Monaſterio exequendum, vt in ea vice ſua, quæ corrigenda eſſent, corrigeret, & euelleret quæ forent euellenda, ac plantaret quæ noſceret eſſe plantanda. Sed & apud Karrofium idem dominus Henricus prouinciale Concilium habiturus, ibidem fuit proceſſionaliter receptus ab Archiepiſcopo Burdegalenſi, & à ſuffraganeis eiuſdem exhibentibus ipſi omnimodam reuerentiam & obedientiam ſicut domino Primati ſuo, & habuit ibidem procurationem, miniſtratoréſq; eius ſua feoda receperunt. Inde verò reuerſus ad propriam ſedem, dedit Capitulo Bituricenſi quendam cenſum de Augutanda nuncupatum, quatenus feſtum Aſſumptionis glorioſiſſimæ Virginis Mariæ Genitricis fieret Cantoris in eadem Eccleſiâ. Idem ſanè Pontifex multa alia bona contulit tam Cathedrali quam cæteris Eccleſiis Biturigæ ciuitatis, quæ hîc ſeriatim ponenda non ſunt, ne citra neceſſitatem nos longiùs euehamur, & ne tædium ac moleſtia ex hoc breuitatis amatoribus generetur. Moritur autem tertio Idus Septembres, anno quàm ſedere cœperat decimo ſeptimo. Sepelitúrque in Abbatiâ Loci Regij cum domino Alberico quondam Bituricenſi Archiepiſcopo. In cuius tumulari lapide iſtud legitur epicedium.

Hic bonus Henricus vir nobilis & Patriarcha
Quondam Bituricus, tumuli iacet huius in arca.

Claruit verò ab anno 1183. ad 1199. Præſidentibus Romæ Lucio III. Vrbano III. Gregorio VIII. Clemente III. Cœleſtino III. & Innocentio III. Imperantibus Frederico I. & Henrico VI. necnon Regni Francorum moderamina ſtrenuè felicitérque gubernante Philippo Auguſto huius nominis ſecundo. Qui turribus & muris fortiſſimis circuncingi fecit arcem Bituricenſem, anno Domini 1190. & ob hoc Cœmeterium Eccleſiæ de Salis fuit deſtructum, vt patet in Pandectis dictæ Eccleſiæ.

CAP.

CAPVT LXVIII.

De S. Guillelmo ſexageſimo octauo Biturigum Archiepiſcopo.

Sexageſimus octauus præfuit Sanctus Gvillermvs conſpicuum virtutis exemplar, nobilitatis decus, patriæ lux, denique Bituricenſis Eccleſiæ gloria ſpecialis. Hunc Archeſiis vico Niuernenſis comitatus ex illuſtri proſapia ortum conſtat. Qui quum adhuc ſub ipsâ puerili teneritudine ab vtroque parente diligenti curâ educaretur, nec eidem gratia Spiritus Sancti deeſſet, vitam eius omni morum honeſtate perornans: ille veritatem intantum dilexiſſe fertur, vt vel à ſimplici mendacio abhorreret. Inde verò poſcente ætate, necnon procurante nobiliſſima genitrice ſua nomine Maencia, auunculus ipſius videlicet dominus Guillermus Sueſſionenſis Eccleſiæ Archidiaconus eum ſacris literis erudiendum ſuſcepit. Erat autem idem patruus eius vir apprime nobilis, multæque literaturæ, ſed abſtinentiſſimæ vitæ, ac tantæ auſteritatis, vt ob id ipſe obtinuerit vulgò appellari Guillermus Eremita. A quo poſteaquam noſter Guillermus tunc egregiæ indolis adoleſcens fuiſſet multâ ingenuarum diſciplinarum ſcientiâ imbutus, in Pariſienſi & Sueſſionenſi Eccleſiis Canonicus effectus eſt. Cæterum ipſe vt robur virile attigit, moleſtias ſæculi ferre non valens, religionem ingredi deliberauit, quo incontaminatam vitæ integritatem ab ineuntibus annis ſuſceptam tutius conſeruare, & ſolam rerum cæleſtium meditationem commodius animo gerere poſſet. Non igitur generis illuſtris ſplendor, non diuitiarum affluentia, non florens ætas, non denique Eccleſiaſticorum Beneficiorum ambitio valuit ſtrenuiſſimum Chriſti athletam à ſancto religionis ingrediendæ propoſito dimouere. Sed vir pius ſtatim mundo & omnibus concupiſcentiis eius renuncians, ad Grandimontenſem Eremum conuolauit. Vbi nimirum in tanta puritate conſcientiæ vixit, vt cunctis ſimul conuerſantibus magnæ foret admirationi. Interea verò in eadem Congregatione Grandimontenſi, quadam turbatione ſuborta, Guillermus mente tranquillus ad Ciſtercienſium ordinem ſe vocante Spiritu S. transferens, in Monaſterio Pontiniaco cum nouiciis deputari, & inter eos Chriſti infantiam iterum induere non recuſauit, ab eodẽ Chriſto (quem non erubuit ſuper terram) poſtea in cœlo & in terra magnificè glorificandus. Nouerat enim eſſe ſcriptũ. *Niſi quis efficiatur vt paruulus iſte* (Chriſtus loquitur) *non intrabit in regnum cœlorum*. Et iterum; *diſcite à me* (inquit) *quia mitis ſum & humilis corde*. Ibi ergo Guillermus caſtiſſimos mores & diſciplinam ab optimis parentibus (vt ſuperiùs dictum eſt) acceptam in melius redigens, non deſinebat velut generoſa & fertilis arbor in dies augeri, multiplicarique, ac nouos pietatis edere fructus. Ideo ſiquidẽ vniuerſæ honeſtatis ac modeſtiæ elucebat ſpecies. Nulla penitus illi niſi ſacrarum literarum lectio erat. Mens illius tota in cœleſtium contemplationum campum diffundebatur, vitamque ſuam adeò continenter agebat, vt ex quo ſæculum dereliquit quacumque infirmitate detentus carnes alicuius perſuaſione nunquam comediſſe legatur. Denique præter orationum multiplicationem, vigiliarum aſſiduitatem, ieiuniorum frequentiam, ſolitudinis cæterarumque Monaſticarum obſeruationum arctitudinem, etiam virginitatis munus Deo ſtuduit offerre. Nam (quemadmodum inquit vetus ſcriptor vitæ illius) carnem ſuam nullo tempore maculauit, ſed tam ſancta tamque ſyncera erat eius conuerſatio, vt videretur in corpore mortali immortalium vitam ducere. O gregem felicem qui hunc ſibi paſtorem eſſet habiturus. Ideo voluit qui omnia ſapienter gubernat Deus, vt magnum hoc lumen, quod accenderat, ſuper erectum candelabrum, ſuis radiis vniuerſam illuſtraret Galliam. Ac primum ſuperna prouidente clementia Dei ſeruus apud Pontiniacum fit Prior Clauſtralis, deinde Abbas Monaſterii Fontiſioannis, poſtea itidem Abbas Caroliloci, demum Aquitaniæ primas. Ad cuius dignitatis apicem quonam modo metuerit conſcendere, videtur in primis dicendum. Dormiente igitur cum patribus ſuis felicis recordationis Henrico Bituricenſi Patriarchâ, qui dum in humanis ageret, laudabiliter conuerſatus, erga vniuerſum clerum & populum ſe ſemper mitiſſimum paſtorem exhibuit, paucis poſtmodum tranſactis diebus Canonici matricis Eccleſiæ Bituricenſis adhuc mærore & luctu pro pii patris exceſſu confecti, ad eligendum futurum Pontificem die conſtituta conuenerunt.

Cúmque varia eligentium (vt in talibus fit negociis) ſtudia eſſent, diuerſæque

ſententiæ, tandem diuino nutu omnes vnanimiter ſtatuerunt, vt quem ex tribus Abbatibus Ciſtercienſis Ordinis nominatim deſignatis Archiepiſcopum fieri debere adiudicaret venerabilis Odo Pariſienſis Epiſcopus & Cantor eiuſdem Bituricenſis Eccleſiæ in illum, nemine contradicente, omnium ſuffragia conſentirent. Tunc idem Epiſcopus, qui vt genere, ita & ſanctitatis præeminentia ſpectabilis habebatur, declinante iam die & profundiùs adueſperaſcente, noluit ſuper hac re quicquam præcipitanter agere, ſed in craſtinum totius negocij proceſſum diſtulit. Mane autē facto quum ad Eccleſiā S. Mariæ de Salis, humiliter ac deuotè Miſſam celebraturus acceſſiſſet, nomina trium Abbatum (quorum vnus erat religioſiſſimus vir Guillermus Caroliloci) ſeparatim ſcripta poſuit ſub palla altaris eiuſdem ſanctę Dei Genitricis, propónenſq; expletis Miſſarum ſolemnis illum ſine perſonarum acceptione declarare fore Epiſcopum, cuius nomen ab altari Deo volente extraheret. Aſſiſtebant autem venerabili huic præſuli duo viri ſcientia inſignes ac multa probitate conſpicui, quorum alter Turonenſis, alter verò Meldenſis Eccleſiæ regimen Dei prouidentia poſtmodū ſuſcepit. Cum his ergo Deo dignus Antiſtes poſt Miſſam iterum proſtratus ad orationem fuſis lachrymis Domini noſtri I.C. ac piiſſimam eius Genitricem ſedulo precatu exorabat, vt qui B. Mathiam in Apoſtolatus officio, de quo præuaricatus eſt Iudas, ſorte eligi voluit miſericorditer oſtendere dignaretur quem vellet aſſumi ad tanti præſulatus faſtigium. Probatiſſimum ſiquidem tenetur, nec vlli dubium eſt ſedem Bituricenſem, ſedem Sanctorum eſſe, ſanctumque recipere, aut indignum citius abiicere, Denique oratione completa memoratus Odo Pontifex non immemor illius dominici promiſſi, *quodcunque petieritis patrem in nomine meo, fiet vobis*, de Dei miſericordia confiſus ſurrexit, & ad ſchedulas (vt præmiſſum eſt) ſuper altare poſitas manu iniecta vnam tantum accepit, cerámq; qua claudebatur inuoluta, frangens domini Guillermi Caroliloci Abbatis nomen ſcriptum inuenit, nulli hominum niſi memoratis duobus ſociis ſuis ſanctum patefaciens rei diuinitus geſtæ arcanum. Interea verò vniuerſi matricis Eccleſiæ Canonici conuenientes in vnum, miſerunt obuiam ei quoſdam de ſua congregatione, qui totius Capituli nomine Guillermum inſtantiſſimè poſtularent. Quod audiens ſanctus admodum Epiſcopus plurimum admiratus, non poterat præ immenſitate gaudij lachrymas continere; ſed conuerſus ad ſocios gratias agens & benedicens Deum, exclamauit, & dixit, *A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris*. Verè quod veritas ait (*vbicumque duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ſum in medio eorum*) modo oculata fide euidenter cernimus confirmatum. Eamus ergo, chariſſimi, ad confratres noſtros, eamus (inquam) manifeſtare vniuerſæ plebi voluntatem Spiritus S. quā ſuper hac electione nobis dignatus eſt reuelare. Iam enim ad tantę rei ſpectaculum innumerabilis prope confluxerat multitudo. Tum ille ingreſſus Cathedralē Eccleſiam, ſtánſq; ante altare S. Protomar. Stephani, inuocata Spiritus S. gratia, omnibus quemadmodum euenerant accuratè expoſitis, B. Guillermū in Archiepiſ. Bituricenſem & totius Aquitanię Primatem in nomine Sanctiſſimæ Trinitatis elegit, nominauit, declaráuitq; exultante nimirum omni populo, & magnificè Deo gratias referente, quod eum eſſet aſſequuturus Pontificem, à quo planè ſperare liceat, quicquid ab optimo paſtore expectandum ſit. At vbi S. Pater Guillermus hoc ipſum fama volante perdidicit, non in ſuperbiam eſt elatus, immò cœpit cōtriſtari & mœſtus eſſe, quod animum in cęleſtium contemplatione iugiter ſuſpenſum, circa curam temporalium & ſęcularia negocia gerenda oporteret eſſe ſollicitum, ſi ad Epiſcopalis apicē dignitatis ipſum aſcendere contigiſſet. Vnde quum ſolēnes nuncij Eccleſiæ, cui erat præficiendus, eum inſtantiſſimè hortarentur quatenus electioni de ipſo factę iucundū dignaretur præbere aſſenſum, humiliter reſpōdit, ſe ſui iuris non eſſe, ſed alterius imperio ſubditum, & idcirco non debere nec velle quicquā contra ſui ordinis ſtatuta præſumere. Adeo quidem vir ſanctus humilitate & obedientia profecerat. Verum hæc illo adhuc dicente mandatum Abbatis (cuius iuſſionibus iuxta ordinationes Ciſtercienſium patrum morem gerere tenebatur) præter ſpem accepit, ne diuinæ voluntati reſiſtens, vocationem Spiritus Sancti contemneret. Denique ad hæc acceſſit Legati Apoſtolicæ ſedis authoritas & imperium, quo in virtute ſanctæ obedientiæ velle cogitur quod humilitatis gratia & paupertatis amore nolebat.

Interea verò ad inungendum eum dominus Helyas Burdegalenſis Archiepiſcopus à Capitulo Bituricenſis Eccleſiæ vocatus incunctanter paruit, venítque Bituricas. Affuit etiam inter cæteros ſuffraganeos antiſtites dominus Epiſcopus Cla-

romontenſis dicens ſibi iure competere ſuum Metropolitanum ſanctificationis oleo inungere, ac Pontificalibus infulis ſolemniter inſignire. Sed (quemadmodum in quodam veteri inſtrumento memoriæ proditum legimus) Burdegalenſis Archipræſul tanquam nobilior perſona Aquitaniæ poſt Primatem, vnanimi cæterorum præſulum iudicio & aſſenſu, ius conſecrandi ipſum Primatem obtinuit. Qui conſecrato Beatiſſimo Patre Guillermo, conuerſus ad populum publicè tunc conteſtatus eſt ſe ſubditum eſſe Bituricenſi Eccleſiæ ratione Primatus, & quod ad ſe pertinebat inungere ſeu conſecrare Archiepiſcopum Bituricenſem dominum & Primatem ſuum. Cæterum Pontificali decoratus infulâ Guillermus, oblatæ ſibi dignitatis oneri ſuccubuit, non honori; atque ita plenus auctoritatis & gratiæ implebat Epiſcopi dignitatem, vt non tamen propoſitum Monachi, virtutemque desereret. Carnem conſueto ſtudio domans, ſpiritum roborans, qui cunctis carnis paſſionibus teneris ab annis bellum indixerat, nunc acrius certamen indicit cum Apoſtolo dicens. *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne cum alijs prædicauerim ipſe reprobus efficiar.* Sanè inter diuitias affluentes, inter rerum ampliſſimas facultates, inter honorum ac dignitatum præeminentiam (quæ ſenſum hominis ſæpius euertunt) pauper eſſe ſpiritu ſemper ſtudebat. Sed & inter mundanos ſtrepitus, varióſque (quibus iugiter perſtrepit Epiſcopalis aula) tumultus, inter cauſarum litigia, & certaminum rixas pacem vtenus ſeruans, modeſtè loquebatur, & cum his qui oderant pacem, eſſe pacificus toto ſatagebat annisu. Denique miſericordiæ viſceribus affluens, pauperum manus eleemoſynarum largitione præueniebat. Debiles & claudos (maximè illos à quibus iuxta Saluatoris vocem remunerari non poſſet) benignè excipiens, eiſdem ſuæ opem ſedulitatis affatim largiebatur. Infirmos & in carcere vinctos frequenter viſitans, conſolationis prȩſtabat ſalubre remedium. Nam multi infirmi à tertianis & quartanis febribus correpti expectata cum gaudio eius præſentia humiliter rogabant eum, vt ſuper illos manum ſuam ſanctam in modum benedictionis extenderet, habentes fiduciam in Domino, quòd per eius virtutem & merita perfectè curari poſſent à langoribus ſuis. Verùm ille nolens, immo valdè erubeſcens appellari vel exiſtimari ſanctum, increpabat eos vt tacerent, & ne humanum (quod nullum eſt) ſed diuinum tantùm in ſuis afflictionibus implorarent auxilium. Quùm tamen perſeuerarent clamantes ac dicentes, Pater Sancte, ſi quid potes apud Deum, adiuua nos, ille vt erat mitis & humilis corde cum infirmis factus infirmus, & ſingulorum infirmitati compatiens, de Dei miſericordia & virtute confiſus imponebat manus ſuper eos, ſicque plures miraculoſè ab eo priſtinæ reſtituebantur incolumitati. Quibus tamen ipſe præcipiebat ne ſe per ipſum ſanatos fuiſſe cæteris hominibus intimarent. Tantùm enim vir Dei ab omni humanæ laudis deſiderio abhorrebat: vt quantum cæteri ſua maleficia, tantum ipſe benefacta ſua celare ſtudebat. Inter orationum verò ſecreta, aut inter ſacra Miſſarum ſolemnia, mirabilem compunctionis gratiam habere conſueuerat. Alioqui ferè ſemper iocundus & hilaris fuit, quod multum diſplicebat auſteris. Sed enim non potuit ille non læto eſſe animo, cuius interiorem oculum ad ſpeculandam Dei gloriam mundicia cordis aperuerat. Non (inquam) potuit non gaudere & exultare in Deo ſalutari ſuo, qui nequaquam accuſante conſcientia per ambitionem, ſed per ſolam Chriſti prouidentiam munia Epiſcopalia obiuit, qui nihil quod à ſubditis notanter reprehendi poſſet, commiſit, qui iam mundo altior factus, non ſolùm eius gloriam mentis deſpectu calcauit, verumetiam, odia, minas, iniurias, & multas id genus perſecutiones fortitudine, patientia, & longanimitate propter veritatem tolerauit, ſuperauitque. Nam circa præſulatus ipſius primordia, iram & indignationem Philippi Auguſti Francorum Regis, qui quum eſſet Chriſtianiſſimus in eo tamen facto, fallente diabolo ignoranter peccauit, ob quaſdam cauſas in præiudicium Eccleſiaſtici Iuris cedentes rationi, & veritati obuias, diu patienter ſuſtinuit. Quæ ſugillantium facibus accenſa & exagitata, in dies acriùs cœpit incandeſcere.

Hinc etiam occaſione ſumpta multi optimates regni qui in proſperis videbantur eſſe amici, facti ſunt ei inimici. Inſuper & Satrapæ Regis plus hominis quàm Dei gratiam affectantes, primùm blandis perſuaſionibus inſtant, vt tam ingenuum principem iuſtè, ſicut falsò aſſerebant, offenſum vir ſanctus placare non differret. Deinde ſi nollet petitionibus eorum acquieſcere, bona ipſius confiſcare, & ip-

ſum tanquam reum læſæ Majeſtatis, à regni limitibus expellere comminantur. Sed ſtat immobilis columna Eccleſiæ, ſciens quod magis oportet obedire Deo quam hominibus: Quid multa? Rurſum ille, qui ſeparauit hominem à Deo, amicum à proximo, inexorabiles diſcordias inter glorioſum hunc Præſulem & Clericos Cathedralis Eccleſiæ ſeminauit, adeò quidem vt nonnulli eorum ipſum grauibus contumeliis afficerent, & probroſis inſultationibus impeterent. Verùm dominus qui pacis eſt autor, ſedatis vtrarumque perſecutionum fluctibus, ſopitis hinc inde quæſtionum diſcordiis, inter Regem & Sacerdotem, inter patrem & filios pacem & veram concordiam reformauit. Audito namque ſanctitatis eius præconio princeps eum toto complectitur animo, mirúmque in modum cœpit eſſe maior erga illum Clericorum charitas, quam fuerat aperta ſimultas. At piiſſimus pater exemplo Beati Protomartyris Stephani (cui ſincero pectore ſeruiebat) eos qui ſibi rebelles antea extiterant, ampliùs veneratur & diligit. Nullam deinceps in Eccleſiâ contradictionem inuenit, omnia pro voluntate ſua nullo reſiſtente ſtatuit & diſponit. Tanta ſiquidem virtus diuinæ gratiæ erat in eo (vt pote quem plenum Spiritu Sancto pluribus ac certis conſtabat indiciis) vt eidem volenti aliquid facere vel conſtituere, ſi quis eo abſente reſiſtere cogitaſſet, in eius præſentia poſitus non valeret. Immò (quod admiratione dignum eſt) votis omnium Canonicorum non tam mirabiliter quàm miraculosè in vnum concurrentibus, ius conferendi Præbendas (quod vſque ad hæc tempora ſecundùm antiquam eiuſdem matricis Eccleſiæ conſuetudinem inuiolabiliter obſeruatam vniuerſitati eorum competebat) in ipſum, & gratiâ ipſius in ſucceſſores eius canonicè ſubſtituendos vnanimiter transtuliſſent, ſi vir beatus conſentire voluiſſet. Ipſe enim præuidens in ſpiritu non minimum ob hoc damnum poſſe eidem Eccleſiæ inferri, licet multotiens rogatus ab eis, vt donationem iſtam ſponte & liberaliter ſibi oblatam admittere dignaretur, aſſenſum præſtare noluit; ſed libertatem eorum plurimùm commendans, quòd eos deuotos & benignos inueniebat, vberiùs exultabat. Cæterum nobiliſſimus Patriarcha Guillermus ad omnia quæ pia ſunt, gratáque oculis Dei, diuino actus ſpiritu, ſimplicitatem columbæ in Eccleſia ſeruat, in foro ſerpentis aſtutiam, bonis prudens, malis cautus iudicatur. Sermonem maximo temperamento cum colloquente diſpenſat, in quo non patitur aut vllam verecundiam externus, aut familiaris iniuriam. Si quis verò in eius præſentia alienam famam euaginata lingua mordicùs laceſſere attentet, illico verba detractoria mutando materiam ſcindit, aut ſi verba perſiſtant detrahentis, penitus abſcedit, nolens ab his pollui audiendo, quæ numquam ipſum polluerant in loquendo. Notos & familiares habet quos ſanctitatis opinio commendabat. Nec illos in vlteriorem familiaritatem admittit, de quorum communi conuerſatione oriri poſſet dignitatis contemptus. Omnes tamen in Chriſto diligit, omnibus prodeſſe deſiderat, pro ſalute omnium, animam ſuam ponere (inſtar illius optimi paſtoris qui pro grege ſuo mori dignatus eſt) paratus.

Denique, vt ſemel dicam, vita glorioſi huius Præſulis tam ſancta támque ſalubris, & vſque eò integra erat, vt vel ab inimicis eidem non deferretur ſolùm, ſed & ſanctus homo, ſanctus pater, ſanctus Archiepiſcopus appellaretur. Verum quia ſanctitatem quam merita faciunt, euidentiùs miracula produnt, operæ precium eſt magnalia illa, dico virtutum ſigna, recenſere, quibus dominus ſeruum ſuum fidelem adhuc in humanis agentem clarificare dignatus eſt. Quadam igitur die dum iſte paſtor eximius more ſolito Diœceſim ſuam viſitaret, omnia quæ ad curam dominici gregis ſpectant, ſedulò perficiens, eſſétque apud Montem Falconis circa dedicationem Eccleſiæ occupatus: ecce quidam puer continuum tremorem capitis cerebro turbato iam per tres menſes paſſus, eidem poſt Miſſarum ſolemnia præſentatur benedicendus. Cuius miſertus ex animo pius Præſul, ſtatim leuatis ad cœlum luminibus, totóque pectore concepta Spiritus Sancti virtute, quum paululùm oraſſet (mirabile dictu) ſacras manus pueri capiti imponens, eidem ſanitatis ſubſidium impendit. Non minorem ſub idem fere tempus Deo dignus Antiſtes edidit virtutem, quâ incredibilis quædam de eius ſanctitate percrebruit opinio. Enimverò hic Presbyterum quemdam nomine Geraldum Capellanum Sancti Germani de Podio Bituricenſis Diœceſis (qui ita vſum ſiniſtræ manus amiſerat, vt per medium fere annum Miſſam celebrare non potuerit) audita

prius eius confeſſione priſtinæ perinde teſtituit ſanitati; vt poſt tertium diem Presbyter ille non ſine multorum admiratione incolumis & rectè valens rem diuinam peregiſſe dicatur.

Iſtud quoque nobis tam ſingulare miraculum pro gloria collatoris ad memoriam reuocandum eſt. Sanè quum alio tempore Sanctus Pontifex Guillermus, peracta cuiuſdam Templi dedicatione, non mediocriter fatigatus, grauiſſimum pratum cum clericis ſuis paululùm cibi ſumpturus intraſſet, mulier quædam Humberga nomine prægnans, & partui iam vicina egreſſa eſt de domo ſua prato contigua, valde deſiderans perfrui ſancti patris collocutione pariter & aſpectu. Quæ quum acceſſiſſet ad eum: cauſam ſui aduentus diligenter exponens, ſéque miſeram, immo infeliciorem omnibus creaturis vocans, non ſine cordis gemitu conquerebatur eidem, quòd numquam pepererat niſi fœtum mortuum, licet iam quater aut quinquies concepiſſet. Illa ergo tanquam deuotiſſima filia benigniſſimi patris humiliter expectante reſponſum: ipſe primùm blandis perſuaſionibus eam ad confitendum peccata ſua induxit, tum demum extenſa manu, vterum eius veſte contectum tetigit ac benedixit, dans ei de cibo & potu ſuo. Mira res. Reuerſa domum mulier virtute benedictionis Sanctiſſimi Patriarchæ puerum viuentem enixa eſt, nec vltra abortiuit. Cæterum callidus hoſtis & infatigatus humani generis perſecutor conſiderans glorioſum præſulem multiplici gratia, variiſque virtutum floribus amœnè vernantem, ad antiquas & conſuetas ſuæ fraudis artes recurrens, per varias & occultas ſuggeſtiones aduerſus ſtrenuiſſimum fidei propugnatorem dimicat, vt animum eius in cœleſtibus radicatum inde retrahat & euellat. Siquidem (vt ſcriptoris antiqui verbis vtar) tentat miſer liuore tabeſcens inæſtimabiles auferre ab eo paradiſi delicias, quas ille ſuperbus amiſit. Tentat eum à ſanctitatis ſtatu deiicere, ipſe à cœli faſtigio faſtu proprio deiectus. Tentat in abyſſum culpæ demergere iam in profundum inferni proiectus. Quid? Nunc idem fraudulentus deceptor, generoſæ propaginis (quâ nobilis Antiſtes ſecundùm ſæculi gloriam potenter fulcitur) lineam & progreſſum prætendit. Nunc Patriarchatus culmen & dignitatis apicem (quâ cæteris prælatis in tota Aquitania conſtitutis præeminet) proponit. Nunc etiam admirabilem innocentis vitæ perſeuerantiam (qua Dei ſeruus Angelorum familiaritatem conquiſierat) vt inde poſſet inaniter gloriari ſæpius commemorans. Sed (quemadmodum inquit Sapiens.) *Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum.* Incaſſum ſuas diabolus tendiculas parat ad decipiendum virum iuſtum, qui oculis cordis iugiter intuetur gloriam conditoris, qui cum Propheta dicere poteſt. *Anima mea ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium.*

Sanè vir iſte fortis & doctus ad ſpiritualem pugnam fraudes & verſutias Sathanæ intelligens, inexpugnabile ſcutum humilitatis aſſumens, omnia ſui tentatoris argumenta refellit, atque ſingulas obiectiones, quas ad perdendum eum autor perditionis inuenit, in ſuæ ſalutis vſum conuertit. Fit enim in exhibitione operum miſericordiæ ſolitò propenſior, confeſſiones ſubiectorum tam patienter quam ſedulè audit, errantes ad ſalutis viam verbo ſanctæ prædicationis reducit, inimicos ſuos Deo precibus reconciliat, horrendos carceres ad oues ſuas precio redimendas intrare non dedignatur, defunctorum funera ſine perſonarum acceptione non proſequitur ſolùm; ſed & neceſſaria ſepulturæ pauperum liberaliter impendit, ſuſceptis hoſpitio peregrinis pedes lauat, menſam apponit, humiliter miniſtrat, in neceſſitatibus verò orphanorum, ſenum & viduarum ſubleuandis, & in eleemoſynis faciendis tam profuſus exiſtit, quam vniuerſæ ſuæ opes ſufficere poſſunt.

Videns itaque impurus dæmon virum ſanctum tentationibus minimè ſuperari, ſed maiorem accipere occaſionem merendi, cuncta ſuæ fraudis molimina in iniuriam paſtoris conuertit ad deceptionem gregis. Sed quid poſſet lupus rapaciſſimus aduerſum eos, quos vigilantiſſimus paſtor per exteriorem cuſtodiam glorioſis meritis & orationibus aſſiduis die ac nocte defendendos ſuſceperat? Sed nihiloſecius hoſtis infenſus periculum fecit, atque hoc quod dicturus ſum, vulgo memoratur tunc commiſiſſe. Quod tametſi nullibi ſcriptum legerim, tamen quia id venerabilis Antiquitas circa Sancti Patriarchæ mauſoleum egregia ſculptura effinxit, non minimum referre puto, ſi hoc ipſum, vt ego iampridem relatione

* *

quorumdam agnoui, inſeram. Aiebant enim, ſi rectè memini, fuiſſe quempiam Bituris eò furiæ inuectum, vt vicatim diſcurrens, obuium quemque ad ſingulare luctæ certamen procaciter inuitaret. Tum diabolus occaſionem ſe inueniſſe ratus vleiſcendi ſe de vigilantiſſimo Paſtore Guillermo, ſi vel vnam hanc errantem ouiculam illo ignorante raperet, aſſumpta forma humana, hominem aggreſſus, adeò ipſum luctando fatigauit, vt penè animam (quod maximopere expectabat rapaciſſimus lupus) miſerè exhalaret. Tandem Guillermo nunciatur caſus, quo properante ad portam Gordonicam, vbi tam funeſtum gerebatur ſpectaculum impurus dæmon virtutem ſancti viri perſentiſcens, eum minimè expectauit, ſed tanquam latro, iudicis præſentiam formidans, homine dimiſſo, confuſus vacuúſque diſceſſit. Re verà quomodo poſſet conſiſtere ſpiritus immundus ante conſpectum illius, qui Spiritum Sanctum corde geſtabat? Quomodo tenebrarum princeps filij lucis præſentiam ſufferret? Quomodo peccati auctor, generis noſtri interemptor, virum iuſtum, ſuum iudicem futurum non extimeſceret? Vniuerſorum ſiquidem benigniſſimi conditoris diſpenſante grana ſemper agitur, vt hi qui toto corde quærunt illum, non ſolùm aduerſus omne peccatum viriliter repugnando efficiántur diabolo fortiores: Verumeniam Chriſtum totius bonitatis fontem vnicè amando fiant ipſis dæmonibus formidabiles. Hinc tibi ô Beatiſſime Pater Guillerme de aduerſario victoria ceſſit: hinc prouenit triumphus: hinc te miramur, magnificamus, & imitari geſtimus. Verè felices illi, quorum oculi te viderunt in terris Angelicam vitam ducentem, feliciores autem qui ſanctitatis tuæ veſtigia ſunt ſequuti, feliciſſimi verò qui te patrocinante gloria paradiſi tecum frui merebuntur. Tantam certè gloriam hoc loci meditari ardet animus, ſed geſtorum ordo ad ſe ſtylum reuocat. Eo igitur tempore vnitatem Catholicæ fidei ſoluere, & Chriſtianum nomen prorſus extinguere machinabatur peſtifera Albigenſium hęreſis, quæ intantum pullulando excreuit, vt ſatellites Sathanæ præcurſores Antichriſti tanquam locuſtæ operirent faciem terræ. Hi cuncta ſibi licere publicè proteſtantes, impunitantem peccandi ſequacibus ſuis promittebant. Iamque diuinus cultus ibidem pro maximâ parte perierat. Nam ſacræ ædes velut ſtabula iumentorum vileſcebant. Porro ad conuincendam malitiam eorum, ad ſanandam inſaniam, ad deſtruendam indoctam doctrinam miſſi ſunt à Beatiſſimo Papa Innocentio tertio viri religioſi Ciſtercienſis Ordinis ſacræ legis mandata non mediocriter edocti, quos quum miſeri & infelices hęretici multis iniuriis affectos turpiter à ſe repuliſſent, mox Sanctæ & Apoſtolicæ ſedis Epiſtola ad omnes prouincias directa eſt, quatenus ad eradicandam hæreticorum perfidiam populus fidelium aduerſus infideles pro fide pugnaturus inſurgeret. Commoti itaque ſunt vniuerſi, parati vlciſci contumelias creatoris. Quorum primus inter Principes Sacerdotum Beatiſſimus Primas Aquitaniæ Guillermus inſpectis ſanctiſſimi Papæ litteris tanto iuſtitiæ zelo exarſit, vt pro defenſione fidei, contra inimicos Crucis, cruce ſignatus proceſſiſſet, niſi temporalis mortis obſtaculo præpeditus fuiſſet. Nam quum itineri neceſſaria iam præparaſſet, peractis Natalis ac Circuncifionis Saluatoris noſtri myſterijs, ab ipſo ſancto Pręſule, ſequenti Dominica quæ eſt ante diem Feſtum Epiphaniæ, febrili calore correptus ſe diſſolui ſenſit. Tunc Eccleſia ſanctiſſimi Protomartyris Stephani ingreſſus, vt more ſolito gregem ſuum verbo vitæ æternæ paſcendo, maximè circa finem ſuum, eos ad ſtudia virtutis cohortaretur, ſolidiſſimum intentionis ſuæ iaciens fundamenrum ab illa Apoſtolica ſententia ſermonem inchoauit: *Scientes quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Nunc autem propriot eſt noſtra ſalus quam cum credidimus.* Ecce bonus Paſtor qui ſupra gregem vigilat, docet ſimiles eſſe hominibus expectantibus dominum ſuum quando reuertatur à nuptiis, vt cum venerit & pulſauerit, aperiant ei. Docet ne qui prope eſt, recedat à nobis propter delicta noſtra, & vita conuertatur in mortem, reſurrectio in ruinam, in perditionem ſalus. Docet orandum quatenus ſalus noſtra quæ prope eſt, propior & propitior venire dignetur: & ſi forte peccatis noſtris exigentibus à nobis longiùs receſſit, intercedentibus vitæ meritis ad nos rurſum accedat, & per orationum pia ſuffragia reuocetur. Poſtquàm ergo ſermonem compleuit Pater ſanctus, data populo benedictione, vi febrium acriùs vrgeri cœpit, quia locus in quo manſerat dum populum inſtrueret, omni vento erat expoſitus. Nullius tamen ſuſtentatus auxilio

domum Epiſcopalem ingreditur, heu! de eadem domo & de tabernaculo corporis ſui, breui egreſſurus. Sexta itaque feria quæ tunc occurrerat quinto Idus Ianuarij, quum iam omnibus ritè peractis, diſpoſuiſſet domui ſuæ & teſtamentum aſſiſtentibus multis viris religioſis condidiſſet: fratribus ſuper imminente diſſolutione pij patris plangentibus, Extremæ-vnctionis Sacramentum humiliter ac deuotè ſuſcepit. Deinde cœleſti pane refici inſtantiſſimè poſtulauit. Vt autem Dominum & creatorem ſuum ad ſe venire cognouit, illico reſumptis viribus, de ſtratu ſuo proſiliens, tanquam relictis febribus conualuiſſet omnino, non ſine ſtupore & admiratione circunſtantium, cum iam ferè in extremis laboraret, & vix liquidum aliquid poſſet deglutire, greſſu tamen concito procedit obuiàm Saluatori. O Religioſitatem viri vnicè Deum amantis! Ipſum Dominum in cuius nomine debere flecti docuerat omne genu cœleſtium, terreſtrium & infernorum, totus reſolutus in lachrymis flexo poplite adorat, quem vt ſæpius adoret, denuo erigitur. Cui agonem ſuum tota deuotione commendat, humiliter exorans, quatenus quæ in ipſo reſtant purganda purgare dignetur, ne quid funeſtum in eo reperiat inimicus. Iam enim neruis linguæ contractis per biduum extremitates verborum tantum proferens verba media ſyncopabat. Igitur proſtratus coram Domino (vt dictum eſt) orabat dicens. *Et vnde hoc mihi vt veniat Dominus meus ad me?* Ego potius ad te venire, ego te Dominum & Deum meum ſeruus tuus quamuis Indignus adire debui. Feciſti Domine quod facere me oportuit, ſi non infirmitas obſtitiſſet. Sed tu Domine, qui omnia noſti antequam fiant, tu ſcis impotentiam meam, tu ſcis imbecillitatem corporis, tu ſcis etiam deſiderium cordis mei. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Domine qui dixiſti, ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcendi, ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, pane iſto cœleſti eſurientem me refice, vt in me maneat vita æterna, & ego in ipſa permaneam. Inuita me ad conuiuium epularum in regno tuo. Vbi non eſt eſuries, vbi epulantur amici tui ad æternas epulas inuitati. Domine præueniſti me in benedictionibus dulcedinis miſericordiæ tuæ: ideóque tibi gratias ago: & quoniam tempus meæ reſolutionis inſtat, me in extremis laborantem dignare miſericorditer viſitare. Trahe me ad portum ſalutis æternæ, vbi vera tranquillitas, ne in æternam prædam pirata crudelis abducat. Veni Domine & noli tardare, ſuſcipe me famulum tuum numero electorum tuorum aſcribens, & animam meam quam redemiſti, in ſinu Abrahæ dilecti tui collocare digneris. Et nunc tibi Domine commendo quos tradidiſti mihi, quos miniſtro tuo licet indigno regendos commiſiſti, commendo (inquam) tuæ gratiæ filios quos tibi virgo vera mater Eccleſia noua ſemper prole fecunda, ſacro fonte baptiſmatis generauit. Hæc & his ſimilia verba ipſius, quæ quamuis à circunſtantibus ſemiplenè fuerint intellecta, tamen ille verus ſcrutator cordium non ſurdis percepit auribus, ſed ſecundùm promiſſum ſuum iuſtas eius petitiones impleuit. Cæterùm oratione Dominica & Apoſtolorum Symbolo, prout potuit prælibatis, expanſis in crucem manibus, oculis ſubleuatis in cœlum, Corpus Domini ſacratiſſimum cum fletu largiſſimo & corde contrito deguſtauit. Quo facto, lætior effectus confortatur in Domino, quem fortiſſimum adiutorem habet in prælio, ducem itineris, præmij largitorem. Continuò ad ſtratum rediens, cùm iam fatigatus ex itinere paululùm reſpiraſſet, cœpit fratribus ſuis innuere corpus ſuum exanime apud Caroliloc um, vnde aſſumptus fuerat, velle deferri. Quia enim illius loci regimini diu præfuit, ipſum ſepulturæ ſuæ prælegit, vt pote quem cæteris amplius diligebat.

Aderant verò ibidem Fratres eiuſdem loci, beati præſulis exitum expectantes, ad quorum fortaſſis petitionem, vt eorum voluntati ſatisfaceret, penes ipſos poſtulabat ſe ſepeliri. At Canonici Cathedralis Eccleſiæ contradicebant dicentes: Abſit à nobis Sancte Pater vt corpus tuum ad loca remotiora deferri & ab Eccleſia noſtra ſubtrahi patiamur. Corporis tui præſentia carere nolumus quæ in nobis boni paſtoris memoriam iugiter renouabit. Volumus namque & obnixè petimus vt plebem tuam, quam à malis omnibus imminentibus hactenus protexiſti viuus, protegas & defunctus, quoſque variis ac fortuitis malorum caſibus eripuiſti; dum viueres, etiam ſepultus apud nos, tuis precibus & meritis digneris ſemper cuſtodire. Sed nec his, nec aliis verbis flecti poterant, quin perſiſteret pius paſtor cum lachrymis innuens & petens vt ad Monaſterium memoratum corpus ſuum deferri abſque

aliqua contradictione permitterent. Illis autem inuitè promittentibus, quod poſt obitum ipſius, Fratribus Monaſterij Caroliloci corpus eius tollere volentibus ſe non opponerent, ſanctus vir lætior effectus oſculatus eſt vniuerſos, incipiens à maioribus & ſenioribus Eccleſiæ, quibus ſupplicando innuebat vt pro ſe orarent, & vt filij pacis pacem & inter ſeſe concordiam conſeruare ſtuderent. Omnes verò ſe ſancti Patris orationibus commendantes, data ab eo benedictione, inualeſcentibus iam noctis tenebris ad propria redierunt. Abeuntibus illis aſſiſtebant ei pauci familiares & domeſtici ſecretorum eius conſcij expectantes vt viderent finem. Ille autem non obſtante infirmitate ſemper orationi intentus, ſpiritu ſurſum eleuato conuerſabatur cum Angelis, quorum felici conſortio flagranti ardebat deſiderio copulari. Denique expectato tempore, quo diſſoluendus erat, tanquam pontificalibus velit indui ad ſacra Miſſarum ſolemnia celebranda, ſcrinia ſua proferri in medium iubet. Quibus reſeratis, vniuerſa Antiſtitis ornamenta in conſpectu ſuo ſingillatim reuoluuntur. Ex his autem precioſiora auro gemmiſque contexta ad augendum diuinum cultum, Eccleſiæ Bituricenſi in ſuo teſtamento legauerat. Illa verò ornamenta in quibus munus conſecrationis ſuſcepit, ſeorſum inuenta, præcepit produci & ſibi mox tradi. Ex eâ quippe die, quâ in Antiſtitem fuerat conſecratus, immutabile eius propoſitum extitit, quatenus eiſdem indutus ſepeliri deberet. Ideóque vſque in diem obitus diligenter ea cuſtodiri imperarat. At vbi fuerunt ſibi tradita ſtudioſè conſiderans & reuoluens vniuerſa, chirothecas ſacris manibus cœpit aptare, aptatas poſtmodum extrahens cum reliquis Epiſcopalibus veſtimentis ſeruandas vni de familiaribus ſuis commiſit. Interea quum morbo inualeſcente horam ſolitam qua ſurgere conſueuerat ad matutinale officium peragendum volens præuenire, ne ipſo hora mortis præueniretur, dato ſigno his qui ſibi aſſiſtebant Fratribus vt laudes Domini inchoarent: labiis & pectori ſuo ſigno Crucis impreſſo, ſolum hæc duo verba (*Domine labia*) balbutiendo pronuncians, reliqua formare non potuit; ſed quidam venerabilis ac religioſus Sacerdos ab eiſdem verbis cætera quæ ſequuntur ordine debito aliis coadiuuantibus ad finem vſque perduxit. Tum verò ſanctiſſimus Patriarcha ad terram ſe velle deponi voce & manu inſinuat. Parent deuoti filij patris imperio, ſparsóque cinere & cilicio ſuper terram, eum illuc deponunt, & ecce Angelorum innumeræ legiones adſunt eidem occurrentes. Quos quum ille ſibi applaudere lætiſſimo vultu intueretur, manu, prout potuit, eleuata, benedictionis ſignaculum adſtantibus conferens, ſpiritum benedictum cum ipſa benedictionis gratia Sanctorum Angelorum manibus tradidit. Audito autem piiſſimi patris receſſu ſubitò commota eſt vniuerſa ciuitas. Paſſim omnis ætas & vterque ſexus currit cum cereis & luminaribus ad Eccleſiam Beati Protomartyris Stephani, vbi corpus exanime cum hymnis & canticis pſallentium ferebatur. Totam illam noctem aliis in pſalmis & iubilo, aliis in planctu & mœrore protrahentibus, tranſegerunt. Illuceſcente autem die Sabbati, ſparſo circumquaque rumore, multitudo populi de vicinis locis tamquam ad diem feſtum conuenit. Domus & tuguria habitatoribus vacua, & ſine cuſtodia relinquuntur. Serui & ancillæ dominos ſuos, omni pauore depoſito, rebus eorum, & ſuppellectili domi relictis, & quibuſlibet ingredi volentibus expoſitis, aut ſequi, aut præcedere, non formidant. Matres ad vbera lactantes paruulos geſtant, vt funus pii Præſulis cum ſuis paruulis proſequantur. Quarum nonnullæ propriam moram arguentes dum ſancti viri exequiis ſe non poſſe intereſſe exiſtimant ſuorum paruulorum oblitæ, oſtiis domorum patentibus, ipſos ſine tutela relinquunt, manſuetis beſtiis feriſque filuarum expoſitos. O rem verè dignam miraculo! Poſt exequiarum funus, immo triumphum, vniuſcuiuſque infans meritis ſancti patris incolumis & illæſus inuenitur. Ad cuius rei inſigne miraculum matres ſtupore & extaſi repletæ conditorem omnium qui in ſanctis ſuis ſemper eſt mirabilis incredibili laude proſequuntur. Cæterum & illi qui vt ſancto corpori occurrerent, apertas domos nullo adhibito cuſtode reliquerant in egreſſu ſuo, vniuerſam rerum ſuarum ſubſtantiam abſque aliquo detrimento inuenientes, admirabundi grata oratione ſancti Guillermi laudes percelebrant. Dies enim ille ab omnibus ſolemnis habebatur. Nemine ſiquidem ſuadente nullius monitione præmiſſa, vniuerſi ab omni ſeruili opere quieſcebant, piâ exultatione cum hymnis & canticis ſpiritalibus ſacras ſui paſtoris exequias agentes.

Sed putas quantis interim laudibus cælum ipſum reſonabat, quanta exultatione replebatur ſancta eius anima, quando deducentibus Angelorum choris, Eccleſiam triumphan-

triumphantem ingreſſa eſt? quando præſentem Dei vultum cernere illi primùm collatum eſt? quando congratulantibus Sanctis omnibus à Chriſto gloriâ & honore coronata eſt? Dignum itaque erat Bituriges pro gloria tanti Patroni diem feſtum ducere cum Angelis: terrigenas cælicolis conformari, ac Eccleſiam militantem participare exultationi triumphantis. Nimirum quia ſanctus Pater voluntatem Dei non ſolùm tenuit in votis, verumetiam operibus impleuit: mox vt obiit, debuit anima eius cælo recipi ſecundùm Domini noſtri Ieſu Chriſti certiſſimam promiſſionem, quâ ait: Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, ſed tranſit à morte in vitam. Atne certa de hoc ambigeret, cælum magnifico ſigno prodidit. Sanè eadem die circa horam veſpertinam, cùm vniuerſitas Cleri, & deuotæ plebis ad celebrandas pij Paſtoris exequias (vt ſuprà dictum eſt) conueniſſet, globus igneus in aëre ſuſpenſus ſupra ſancti Protomartyris Stephani Eccleſiam, inſtar ſtellæ coruſcantis per dimidiam ferè horam multis apparuit: dedit & ipſe Sanctus gloriæ ſuæ euidentius indicium.

Puer quidam decem fermè annos natus, dirâ paralyſis ægritudine tenebatur, ita vt iam per triennium nullo ad humanos vſus manuum atque pedum officio fungeretur. Hic audito ſancti Guillermi obitu, inſtantiſſimè poſtulabat deferri ad Eccleſiam, vt ſanctum corpus oſculari mereretur. Mater verò petitioni ipſius ſatisfactura, accepto eo in vlnas ſuas, & vix præ turba illato in templum, mox vt ambo multâ veneratione oſculati ſunt manus & pedes beati Pontificis, audiente ipſa matre, tantus fragor oſſium contracti pueri factus eſt, vt etiam poſſet à multis audiri, niſi circumſtantis turbæ ſtrepitus impedimento fuiſſet. Cúmque oratione completâ mulier cum ſarcina ſibi chariſſima domum reuerteretur, iam longiùs ab Eccleſiæ liminibus proceſſerat, & ecce puer receptâ illic ſanitate lachrymatus, præ gaudio Deum benedicens, ſanctum Guillermum inſigni laude efferens ait: O mater, verè iſte Pontifex Guillermus erat indubitatus Dei amicus, maioráque ſunt eius munera, quàm verbis concipi queant. Et nunc quid me portando vltrà onere tanto grauaris? Quid dulciſſima genitrix, cor tuum tamdiu diſcruciatur ſuper afflictione tui nati nil iam triſtitiæ habentis? Dimitte me (obſecro) abire, & videbis in me Dei virtutem per merita ſanctiſſimi Patris noſtri Guillermi magnificè operatam. Ecce enim ex quo ſacratiſſimum corpus ipſius blando oris mei oſculo tangere merui, fateor, ſenſi in meis membris ſanitatis beneficiū diuinitùs infundi, & nunc integrè reſtitutus incolumitati, non debeo benefactori meo ingratus exiſtere. His dictis, ſtatim deponitur à matre præ ſtupore vix ſui compote effecta; qui puer firmatis greſſibus, nullo iuuamine fultus, ad Eccleſiam properat, & quanto ſit laudis honore excipiendus almus Pater Guillermus publicâ voce confitetur: Monachi autem Caroli-loci (qui ſanctum eius corpus ad Monaſterium ſuum curru & omnibus iam paratis deferre volebant) obſtupefacti tantæ rei miraculo, ſimúlque videntes deuotionem populi erga Præſulem ſuum glorioſum, ipſum petere, ſeu tollere formidarunt: ſed eo coram ipſis in eadem Bituricēſi Eccleſia cum debitæ venerationis honore ſepulto, vacui ad propria redierunt. Cæterùm quoniam enumerare longum eſt, nec omninò tacere non poſſumus ea quæ non ſolùm ad ſepulchrum beati Guillermi, verumetiam in diuerſis regionibus ad inuocationem ſancti nominis ipſius fiunt miracula, non ſingula, ſed genera ſingulorum paucis verbis tranſcurrimus. Porrò hydropici curantur, obſeſſi à dæmonibus liberantur, aperiuntur carceres, vincula ſoluuntur, lethali vulnere ſauciati ſanantur, mente capti frequenter ad ſanum ſenſum reducuntur, muti loquuntur, ſurdi audiunt, cæci illuminantur, paruuli infantes etiam à lupis rapti inueniuntur mirâ Dei virtute, & ſancti Guillermi intercesſione cum ipſis luporum fœtibus illæſi. Nec mirum certè, quia iſte Deo amabilis Antiſtes vnus illorum eſt, de quibus in Euangelio Veritatis ore dicitur: *Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet.* Et idcircò tam ſtupenda miracula eius meritis fiunt, operante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui eſt honor, &c. Sedit autem nouem annis, ab anno 1200. ad annum Chriſti 1209. præſidente Romæ Innocentio III. imperante Philippo II. & regnante in Francia Philippo Auguſto.

* * O

CAPVT LXIX.

De Geraldo Vulgrini ſexageſimo nono Biturigum Archiepiſcopo.

SExageſimus nonus præfuit ſanctus GERALDVS WLGRINI, priùs eiuſdem Bituricenſis Eccleſiæ Canonicus, vir equidem peritus ſcientiâ, virtute præcipuus, & opinione præclarus. Iſte mox inito pontificatu reduxit numerum præbendarum Eccleſiæ Beatæ Mariæ de Salis ad duodenarium: cui Prior & Capitulum collationem earumdem præbendarum commiſerunt, quemadmodum ſubjuncto apertè conſtat inſtrumento.

Prior & Capitulum Beatæ Mariæ de Salis, vniuerſis præſentes litteras inſpecturis ſalutem. Attendentes qua occaſione donationis præbendarum, quæ ad nos pertinebat, multotiens inter nos eſſet zelus & contentio; & vbi deberet eſſe vnitas & dilectio, ſæpiùs ſciſſuræ & ſcādala naſcerentur, venerabili Patri noſtro Girando Bituricenſi Archiepiſcopo, Volentes à nobis omnem contentionis materiam amouere, habito ſuper hoc diligenti tractatu, de communi & libera donanimus voluntate, quòd ipſe & ſucceſſores eius in perpetuum, poſtquam præbendæ Eccleſiæ noſtræ ad numerum duodecim præbendarum venerint (qui numerus eſt per ipſum & per nos in eadem Eccleſia conſtitutus) præbendas quæ vacauerint perſonis, quibus voluerit ſecundùm Deum conferat & aſſignet: Ita tamen quòd inſtituti ab eo, obedientiam facient Priori, & per eum inſtitiabuntur eo modo quo ante conſtitutionem hanc fuerat conſuetum. In hominibus verò & terris Eccleſiæ, & omnibus aliis Prior & Capitulum debitam & conſuetam iuriſdictionem habebunt. Vacante autem ſede Bituricenſi, ſi aliqua præbenda vacauerit in Eccleſia noſtra; illam Prior ſolus poterit ſine alicuius contradictione donare. Præterea Canonici Eccleſiæ noſtræ, qui pro tempore fuerint cedente vel decedente Priore ſuo, habebunt facultatem liberam eligendi; & in hoc articulo gaudebunt eâ quâ & aliæ Eccleſiæ Bituricenſes libertate. Has autem conſtitutiones nos in perpetuum ſeruaturos, tactis ſacroſanctis Euangeliis firmauimus iuramento, anno Dominicæ Incarnationis 1209. Denique tertio anno pontificatus eiuſdem Domini Geraldi (vt habetur in Pandectis Eccleſiæ Bituricenſis) Ruthenēſes ſe non poſſe ſibi eligere paſtorē abſq; permiſſione Bituricenſis Archiepiſcopi recognouerūt, hoc modo ſcribentes ad eumdem venerabilem Primatem ſuum. *Reuerentiſſimo Patri & Domino Geraldo Dei gratia Bituricenſi Archiepiſcopo, Aquitaniæ Primati, Capitulum Ruthenenſis Eccleſiæ, & deuoti eius Clerici ſalutem, & debitum ſubiectionis famulatum.*

Licet in eo quòd contra Bituricenſis Eccleſiæ conſuetudinem non denunciatâ ceſſione Patris & Paſtoris noſtri Hu ... quondam Ruthenenſis Epiſcopi, non impetrata eligendi licentia minùs cautè ad eligendum proceſſimus, nos ſcimus & confitemur plurimùm deliquiſſe: tamen non deſperamus de venia, cùm recurramus ad illam, quæ tanquam pia mater viſcera pietatis vel ſemper exhibuit, nec conſueuit in ira ſuas miſericordias continere. Quum igitur in hac parte noſtrum non excuſemus; ſed potius accuſemus exceſſum (quamuis idem exceſſus ſimplicitati potius quàm dolo ſeu malitiæ poſſit & debeat imputari) pietati veſtræ, Pater chariſſime, flexis genibus ſupplicamus, quatinus Eccleſiæ noſtræ (quæ, ſicut ſcitis, in dolore ſedet & triſtitia) compatientes anguſtiæ, huic errori noſtro (qui, vt dictum eſt, ex malitia non proceſſit) veniam dare dignemini, maximè quum parati ſimus ſatisfacere de prætetito, & in firmo habeamus propoſito nobis in his cauere & prouidere. Quod etiam per præſentes litteras promittimus in futuro. Nos enim à veſtigiis aliarum Eccleſiarum, quæ Bituricenſi Eccleſiæ ſubiectæ ſunt, nec debemus, nec volumus deuiare. Actum anno Domini 1211. menſe Iulij.

Cæterùm beatus Geraldus videns ad ſepulchrum glorioſi anteceſſoris ſui Guillermi creberrimè fieri diuina miracula, Romam petiit acturus apud ſummum Pontificem vt idem Guillermus in Sanctorum numero referretur. Adiecat etiam in illis diebus ſacroſanctam Apoſtolorum Principis ſedem quidam vir venerabilis Decanus de Boëmia, miſſus à ſuo Archiepiſcopo ob quaſdam conſuetudines in Eccleſiaſticorum virorum iniuriam, in illam prouinciam à ſuo Principe introductas, per Apoſtolicam iuſſionem, ſi quomodo fieri poſſet, eliminandas. Hic autem Decanus laudabile teſtimonium habens ab his qui eum nouerant, quamuis eſſet de barbaris nationibus oriundus, erat tamen iuſtus & timoratus expectans liberationem Eccleſiæ ſuæ, quæ ab iniquo illius prouinciæ tyranno valdè affligebatur. Quum igitur quodam ſero in Eccleſia beati Petri oraſſet, cauſamque ſuam potentiſſimo regni cœleſtis clauigero non ſine lachrymarum riuulis commendaſſet, ad hoſpitium reuerſus,

intránſque cubiculum, membra diurno labore feſſa dedit ſopori. Tum ecce vir quidam in ſomnis apparuit ei, cuius facies reſplendebat vt ſol, veſtimenta verò illius candidiora niue cernebantur: qui hominem nomine quod ei ex officio competebat, vocans, ait, Decane, quid turbaris de negotio tuo? Acquieſce conſiliis meis, & breuî expedieris. Dic ſæpè in memoriam & honorem beati Guillermi Bituricenſis Archiepiſcopi illum Pſalmum: *Iudica, Domine, nocentes me; expugna impugnantes me*, & cætera quæ ſequuntur vſque ad finem Pſalmi; quo dicto, diligenter, & attentè adde orationem illam: *Exaudi, quæſumus Domine, preces noſtras, quas in ſancti Confeſſoris atq; Pontificis Guillermi commemoratione deferimus, & qui tibi dignè meruit famulari, eius intercedentibus meritis, ab omnibus nos abſolue peccatis. Amen.* Decanus autem loquenti ſibi videbatur huiuſmodi dare reſponſum: Domine, neſcio quis ſit ille Guillermus de quo loqueris mihi, nec quidem nomen ciuitatis eius agnoui. At ille nihilominus præmiſſa verba ex ordine replicans, adiecit quòd ipſe erat ſanctus, qui infra triduum Sanctorum catalogo per Apoſtolicum examen debebat aſcribi. Comminabatur etiam illi quòd niſi acquieſceret eius conſilio, non ſine confuſione, negotio ſuo imperfecto ad patriam remearet. Denique expergefactus Decanus à ſomno, ſurgens ſedit in lectulo aliquantulum ex ipſa viſione turbatus, & Archidiaconum Eccleſiæ ſuæ (qui eum ipſo pro eodem negotio Romam venerat) ſecretorum eius conſclum excitauit, atque de viſione ſubricens perſuadebat ei vt ad matutinales horas decantandas conſurgerent. Archidiaconus verò intelligens (ex eo quòd horam ſurgendi anticipare volebat) illum eſſe turbatum: ſciſcitabatur ab eo interrupti ſoporis cauſam, & qualiter ſe haberet. Qui ad interrogata ſemiplenè reſpondens, ait: Viſum eſt mihi quieſcenti quendam apparuiſſe in candido habitu: ſed vereor plurimùm ab inſidiantis inimici phantaſia me fuiſſe illuſum. Scio namque me non eſſe meriti tam præclari, quòd Dominus ac Redemptor noſter (cui omne cor patet, & omnis voluntas loquitur) mihi ſeruo ſuo indigno aliqua de ſecretis cæleſtibus reuelare dignetur. Cui Archidiaconus ſtatim ſubjungens ait: Dormite Domine mi, & requieſcite, quoniam non eſt viſio, ſed illuſio. Cumque Decanus iterum obdormiſſet, ecce idem vir qui ei apparuerat, ipſa ſimilitudine & eodem ſchemate, cum eorumdem etiam replicatione verborum ſecundò apparens, conſtanter aſſeruit malè illi ceſſurum niſi præmonita ſollicitè impleret. Itaque memoratus Decanus poſt hæc euigilans ſurrexit, & vniuerſa quæ audierat conferens in corde ſuo, Horis matutinalibus decantatis, ſummo mane adiit Pragenſem Epiſcopum, virum diſcretum, prouidum, & honeſtum, quodam ſibi vinculo familiaritatis aſtrictum; cui omnia quæ viderat, ſecretò intimans, inhibuit ne cuiquam viſionem hanc diceret, donec neceſſe foret eam aliis reuelari. Accidit autem eiſdem diebus Honorium III. Pontificem maximum cum Cardinalibus habere tractatum ſuper negotio canonizationis ſancti Guillermi: quorum conſilium fuit, vt omnes Archiepiſcopi & Epiſcopi, qui præſentes erant Romæ, vocarentur, quatinus cum maiori ſolemnitate, & maturitate conſilij ſtatueretur quicquid ſtatuendum eſſe cenſerent.

Omnibus igitur ſupradictis Prælatis ad conſilium admiſſis, dum glorioſiſſimi Patris Guillermi miracula legerentur, ſubiit mentem Pragenſis Epiſcopi viſio ſæpedicti Decani; & intelligens quòd ea quæ in aure audierat, iam neceſſe erat prædicari ſuper tecta, noluit amplius tacere: ſed ſurgens ſtetit in medio eorum, & ea coram omnibus compendioſè narrauit, perſonam Decani ex antiqua ſibi familiaritate agnitam valdè commendans. Sed quoniam delectabilius erat audire ex ore illius cui facta fuerat reuelatio ſecretorum cæleſtium: *Dulcius* namque *ex ipſo fonte bibuntur aquæ*, accerſitus eſt Decanus; qui cùm ingreſſus fuiſſet vultu rubore perfuſo, humilem verecundiam præſtante, primùm trepidans expauit, cauſam vocationis ſuæ ignorans; quem beatiſſimus Papa intuitus, propiùs accedere iuſſit. Deinde adiuratus ab eo per Catholicæ fidei vnitatem, cuius potentiſſimus Princeps Apoſtolorum primum iecerat fundamentum, & adhuc eiuſdem gubernator exiſtit, viſionem ipſam ſemel & ſecundò ſibi oſtenſam cœpit ex ordine propalare. Erat autem multitudo ſanctorum Patrum attentis auribus audiens quæ dicebantur ab illo, & præ gaudio commoti ad lachrymas, mirati ſunt vniuerſi, gratias Deo agentes, qui ſanctum ſuum Guillermum clarificare dignatus eſt. Tunc clementiſſimus Pater & Vicarius Chriſti (qui nec lachrymas poterat continere) ſurgens benedixit Deum, & ait: Scimus quidem, fratres chariſſimi, quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in

ter Cardinalis tituli S. Cæciliæ, necnon Legatus in toto Franciæ regno, & in partibus Tranſmarinis, cum ampliſſima authoritate ac poteſtate cõſtitui meruit anno Domini 1229. Superiore autem anno, id eſt Dominicæ Incarn. 1228. conuocauit Concilium Prouinciale Bituris in Octauis B. Martini hiemalis, ad quod, cùm Burdegalenſis Archiepiſcopus accedere curaſſet minimè, eundem de conſilio ſuorũ Suffraganeorũ ſuſpendit ab officio Metropolitano. Præterea ordinauit vt Cantor Bituricenſis Eccleſiæ de cætero eſſet Prior S. Petri Puellaris, quod ſequenti inſtrumento exactè fuit definitũ. *Archembauldus Decanus & Capitulũ B. Stephani Bituricenſis, vniuerſis præſentes litteras inſpecturis ſalutem. Noueritis quia cum viri venerabiles Odo de Vera Prior, & Capitulum S. Petri Puellaris Bituricenſis ſuper ſtatu Eccleſiæ ſuæ in melius commutando, & ſuper ordinatione eiuſdem Eccleſiæ in venerabilem Patrem Simonem Bituricenſem Archiepiſcopum compromiſerunt, ipſe habito prudentium virorum conſilio ſtatuit & ordinauit in hunc modum, quòd quicũque Cantor erit Bituricenſis, Prior erit S. Petri Puellaris, & habebit collationem præbendarũ. Et erit ibi certus numerus 15 præbendarum, quarum Cantor, quoniam Prior erit, habebit duas, Fabrica Eccleſiæ vnam, reliquas habebunt 12. perſonæ, de quibus erunt 4. Presbyteri, 4. Diaconi, & 4. Subdiaconi; & cùm aliquem de 4. Presbyteris mori contigerit, Cantor alium ſubſtituet, qui Presbyter erit, vel talem qui intra annũ poſſit in Presbyterum ordinari, niſi aliquis de 4. Diaconibus velit ſe in Presbyterum promoueri. Sanè Cœmeterium habebit Eccleſia S. Petri Puellarum in terra ſua quæ eſt prope Eccleſiam; & Eccleſia de Fiſcali adiuncta erit Eccleſiæ S. Petri Puellarũ cum ea libertate, quà priùs erat & tenuit Cantor. Et Capellanus de Fiſcali poterit eſſe Canonicus S. Petri Puellarum, ſi Cantor voluerit ei dare præbendam. Obedientias ſiquidem Canonicorum S. Petri Puellarum habebit Archiepiſcopus Bituricenſis ſucceſſiuè Capitulo S. Petri remanente in illa iuriſdictione, in qua priùs erat, & ſicut alia Capitula, videlicet Capitulum S. Auſtregiſilli, vel Capitulum S. Vrſini. Eccleſias autem & Vicarias S. Petri Puellarum dabit Capitulum S. Petri Puellarum cum Cantore. Et Canonici S. Petri Puellarum pro negotiis Eccleſiæ ſuæ & pro ſuis negotiis propriis immunes erunt & nihil dabunt pro ſigillatione ſigilli Curiæ Bituricenſis. Petitionem verò cuiuſlibet Archiepiſcopi in nouitate ſua Cantor tenebitur exaudire ſemel ſuper collatione vnius præbendæ; & ſi præbenda vacauerit in Eccleſia S. Petri Puellarum Cantoria vacante Archiepiſcopus Bituric. infra xl. dies præbendam vacantem conferre poterit: & niſi contulerit elapſis xl. diebus reſeruabitur præbenda donationi futuri Cantoris, &c.* Idem etiam Dominus Simon ampliauit redditus Succentoriæ qui tunc temporis adeò tenues erant, vt nullus valeret illius officij onera ſubire. Eo quoque Bituris præſidente accidit (vt fertur) in eadem ciuitate illud memorabile miraculum ſacræ hoſtiæ ab equo ſuppliciter cultæ, cuius rei hiſtoriam Petrus Roſſetus Poëta eximius carmine Heroïco eleganter digeſſit. Eiuſdem opuſculi argumentum, Iudæus nomine Guialdus apud Bituriges fœnerator locuples perſæpè Chriſtianos criminabatur, quòd ſacram Euchariſtiam tanquam rem diuinitatis expertem venerarentur. Diuus Antonius Paduanus diſcipulus B. Franciſci Fratrum Minorũ Inſtitutoris habitâ de geſtis Chriſti concione, diutiùs cum Iudæo de fide diſputauit. Oblatâ tandem conditione, equus cui ſublatũ triduò pabulũ fuerat, auenam relinquens, ſacram Euchariſtiam adorat. E veſtigio Iudæus ad fidem conuerſus templũ D. Petro (cui ex ipſius Iudæi appellatione adhuc Guialdo cognomen eſt) ſumptibus immenſis condidit; atque in tantæ rei memoriam inoleuit conſuetudo, vt ſingulis annis in feſto Corporis Chriſti ſolemni pompâ ſacratiſſimũ eiuſdem Domini noſtri Ieſu Chriſti corpus mediam per vrbem portatum, vbi ad eundem locum ventum fuerit, ponatur ſuper Altare Sacelli, de quo memoratus Roſſetus canit: *Non procul hinc templum exiguum poſuère nepotes,*

Et celſo ſtatuère loco ſpirantia ſigna.
In foribus ſtat equus ſupplex ante ora dicati
Corporis effigies: cultus monumenta verendi.
Illic ſpreta fero caleſtis portatur auena.

Cęterùm venerabilis Pontifex Simon poſtquam 14 annis pontificij adminiſtratione incomparabiliter fulſiſſet, dormiuit in Chriſto, ſexto Idus Auguſti: cuius corpus iacet in Choro Eccleſiæ Bituricenſis, ſub lamina ænea ſibi & Domino Petro de Caſtra communi. Sequitur eius epitaphium.

Exuperans hereſes Simon en in Præſule Præſes:
Orator, caſtus, patiens, ſine crimine faſtus:
Deuotus Chriſto, tumulo requieſcit in iſto.

* *

Bis ſexcentenos octo quater egerat annos
Christus-homo cum ſexto ſextilis euolat Idus.

Claruit ab anno 1219. ad annum Chriſti 1232. præſidentibus Romæ Honorio III. & Gregorio IX. imperante Frederico II. atque regnantibus in Francia Philippo VIII. & Ludouico IX. qui ob ſanctimoniæ cultum inter Sanctos meruit computari.

Vacat ſedes annis 3.

CAPVT LXXI.

De S. Philippo ſeptuageſimo primo Biturigum Archiepiſcopo.

SEptuageſimus primus præfuit Eccleſiæ Bituricenſi ſanctus PHILIPPVS, gloria præcedentium Patrum, decus ac dignitas Paſtorũ: Hic etiam ex parentibus non generis ſplendore ſolùm clariſſimis, verumetiam piæ conuerſationis ſtudio præſtantiſſimis originem duxiſſe fertur Turonis. Nam eius auus miles quidam ſecundùm ſæculi dignitatem ſtrenuus, poſtquam ſuo hortatu nobiliſſima ac deuotiſſima coniux ipſius apud Monaſterium de Bello-monte religioſam vitam profeſſa fuiſſet, ipſe ſe ad Ordinem Militiæ Templi conuertens, aduerſus Chriſtianæ pietatis hoſtes fide, viribus, & armis multa præclarè geſſit. Verùm antea quàm ſeipſum abnegans, propter ſpem futuræ beatitudinis collum impiger ſanctæ Religionis iugo ſubmiſiſſet, genuerat ex eadem vxore ſua filium formâ elegantem, qui paternarum exiſtens æmulator virtutum, poſtea totius ſupradictæ Templariorum Militiæ Magiſter ſeu Princeps effectus eſt. Habebat etiam memoratus vir duas filias, nomẽ maioris Flandrina, minor verò appellabatur Mathea; quæ ambæ cum prole ſua ob creditam ſanctitatem in Diuorum numerum cenſeri meruerunt: ſiquidem dicta Flandrina cùm præter multas cruces & ſupplicia, quæ pro Chriſti amore libens ſuſceperat, etiam deuotionis gratiâ nudis plantis Romam proficiſceretur, & à latronibus comprehenſa ſpoliaretur, illi videntes, & plurimùm admirantes quòd tam nobilis matrona portaret duriſſimam loricam ſuper nudum corpus, non ſolùm pro iniuria quam eidem irrogauerant, veniam humiliter petierunt, ſed & criminum ſuorum pœnitentes, meliorem poſthàc vitam duxerunt. Eidem verò Flandrinæ vnica erat filia, quæ vouens ſe nunquam habituram ſponſum alium præter Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, relicto ſæculo, Ordinem Ciſtercienſium Sanctimonialium intrauit, vbi religioſâ mentis & corporis puritate intantum profecit, vt ſpiritu prophetico plena, miraculis inclaruerit. At Matheam Flandrinæ ſororem duxit vxorem frater B. Guillermi Bituricenſis Archiepiſcopi nomine Geraldus Berruerius, vir præter ingenitæ nobilitatis altitudinem, egregiâ virtute rebuſque magnificè geſtis clariſſimus: Ex qua primùm duos liberos habuit, videlicet Archambaudum, & Geruaſium; deinde eidem iam ſeni natus eſt Philippus ſuæ poſteritatis flos nobiliſſimus. Dum autem ille moriturus à filiis ſciſcitaretur quale quiſque inſtitutum vitæ aſſumeret, ac duobus ſenioribus militiam ſæcularem cõplexantibus, iunior Philippus adhuc puer ingenij manſuetudine inſignis, neglectis terrenis, in diuina flagrans elegiſſet clericatum: tunc de tam egregio puerili voto gaudens pater, quâ potuit pectoris dulcedine benedixit ei, ſic inquiens: Quia ſeruire Deo iucundius duxiſti, ô Philippe, tu tui ornamentum generis, tu parentum gloria, tu denique propinquorum lætitia, & familiæ decus! Eſto igitur, ô nate, inſtar Prophetæ Samuelis ſedulus in templo Dei, totos affectus conuertens in eum, vt, quod maximoperè cupio, optimus, maximuſque ille Deus te electorum Sacerdotum ſuorum numero ſociare dignetur. Vos autem qui id officij quo fungebar in ſæculo, magis ſubeundum decreuiſtis, mandata Dei infatigabili obſeruatione cuſtodite, matrem quæ vos genuit honorate, pacifici eſtote: dico enim vobis me cum genitrice veſtra permanſiſſe quinquaginta annis ſine querela, ſine iurgio, ſine aliqua diuiſione. Ego itaque hinc migraturus inſigne hoc documentum, hoc exemplum vobis relinquo. Quod cùm ſtudioſiùs obſeruaueritis cum vxoribus quas ſortituri eſtis (decet enim liberos quemadmodum facultatum, ita quoque virtutis paternæ hæreditatem ſuſcipere) vos generi veſtro plurimùm ſplendoris ac dignitatis adiicietis, idque feciſſe magnoperè iuuabit. His dictis, pius pater cum bonæ

conſcientiæ gloria quieuit in pace. Cuius exequiarum funus omni officio ac pietate illi ita ſunt proſequuti, vt nihil omitterent quod ab amantiſſimis filiis parenti optimo præſtari debuit. Eo igitur honorificè ſepulto, duo ſeniores fratres Archambaudus & Geruaſius paternæ admonitionis haud immemores, præceptorum Dei famulatum irremiſsâ lege cuſtodientes, & bona ſua in pauperum neceſſarios vſus liberaliter expendentes, tandem Cruce ſignati, & ad partes Tranſmarinas profecturi, ſe ſuaq; pro defenſione Terræ ſanctæ vltrò dederunt. Cęterùm venerabilis eorum mater repleta ſapientiâ, mox conuocatis vicinis ſuis in die feſto B. Gregorij Papæ acceptum puerum Philippum induxit in Eccleſiam, facienſque Miſſam celebrari, eum propriis manibus obtulit Deo in Altari: quæ poſtquam geſta ſunt, idem puer Philippus traditus ſtudio litterarum in celeberrima Pariſiorum Academia, non illecebroſis voluptatibus, quę plerumque etiam generoſos adoleſcentum animos allieiunt, frangunt, & eneruant, indulgens, ſed potiùs animo vincens ætatem, & ſuos eruditioni coaatus deſtinans, tantum in litteris profecit, quantũ magno futuro Antiſtiti opus erat. Deinde proficientibus magis in eo gratiæ Dei incrementis cum diuinarũ ſcripturarũ ſcientia, & quotidianis virtutum exercitiis, vbi interim adoleuiſſet, reuerſus Turonos, illicò ob honeſtatem vitæ, & laudabilem morum compoſitionem, Canonicus Cathedralis Eccleſiæ efficitur, breui Archidiaconus futurus. Interea verò Mathea eiuſdem Philippi mater, perfectis operibus plena, felici obitu decedens, celebri ſepulchro eſt honorata, & (vt fama canit) ob ſanctitatis opinionem, in beatorum ſortem relata. Vnde euidenti argumento eidem Philippo accedit laus inſignis, quòd genus ipſius non ſolùm celſæ generoſitatis, verumetiam magnæ ſanctitatis extiterit. Cæterùm ille (quod paulò ſuperiùs attigimus) poſt adeptum Canonicatum, licet etiam omnes Archidiaconatus gradatim conſcendere iuſſus ab Epiſcopo fuerit, nũquam tamen potuit qualibet perſuaſione induci ad poſſidendum duo ſimul beneficia: nam oblatum ſibi Cantoris officium Cenomanenſis Eccleſiæ, ac inde Turonenſem Archiepiſcopatum acceptare noluit, vtilius ſuæ ſoliditati fore exiſtimans in illo ordine permanere, in quo plus otij ad ſeruiendum Deo, & piis inſiſtendum operibus poſſet habere: Igitur ſanctus vir Archidiaconij functione contentus, cùm lucrandarum Chriſto animarum vehementi zelo flagraret, ob id potiorem ſaluriferæ doctrinæ curam habendam cenſuit. Atq; ne aliis prædicans, ipſe reprobus efficeretur (dicente Apoſtolo, *Non in ſermone, ſed in virtute eſt regnum Dei*) vt facta verbis atteſtarentur, ſtatim corpori ſuo durum indicit bellum, cilicium clàm induit, ſomno & quotidiano cibo ac potu, quantum ratio permittit, detrahit; ſolitas orationes deuotiùs continuat; denique (quia nil ita homines vt exempla mouẽt) in vniuerſa miſericordiæ opera totus accingitur. Hinc diuinæ gratiæ luce in eo clarius atque impenſius radiante dum prædicaret, tanta eum attẽtione, deuotione, & voluptate à populo audiebatur (quippe qui ardet, facilè accendit) vt ipſum omnes turmatim de loco ad locum ſequerentur, vbique famam nominis ipſius cũ laude & honore vulgantes. Interea Manaſſes Aurelianenſis Eccleſiæ Epiſcopus, vir equidẽ non minùs ornamento vitæ quàm pontificio titulo clariſſimus, extremâ mortis ſorte affectus diẽ obiit. Quæ res illi ciuitati ingentis luctus cauſam & materiã præbuit. Sed licet pro amiſſo pio Paſtore tunc incredibili mœſtitudine afflicta langueret Aurelianenſis Eccleſia, ipſa tamen iacturam hanc credidit ſibi fore tolerabiliorem, ſi Deo pro ſe meliùs prouidẽte Turonenſis Archidiaconus (quem ſanctitate & ſapientiâ incõparabilem conſtans rumor ferebat) pateretur ſe in Pontificem aſſumi. Sed quia (vt aliquanto priùs diximus) ob iſtiuſmodi cauſam Aurelianenſes nouerãt Turonos à Philippo nuper tuliſſe repulſam, difficilè viſum eſt id ab eo poſſe impetrari: tamen Clericis (vt hactenus ſolemnis tenuit conſuetudo) pro electione celebranda ſtantibus; conſilium fuit vt inuocato Spiritus Sancti ſuffragio eundem Philippum omnes vnanimiter poſtularent, dictitantes fieri poſſe vt vel in perfecta iam ætate, quando eum ſpectata cunctis morum grauitas & maior virtus cõmendabat, ipſe precibus Eccleſiæ aſſentiret, ne gratiæ Dei pertinaciter reſiſtens, diuinam incurreret offenſam. Et quidem conſilio non defuit rei euentus, atq; vbi ipſe omnium ordinum fauore victus pontificatum ſubiit, mox ſuis precibus & lachrymis obtinuit à Rege vindictam fieri de quibuſdam temerariis Iudicibus, qui in contumeliam & graue ſcandalum totius Eccleſiæ aliquantos Clericos fœdâ nece ac miſerabili cruciatu interemerant. Quamobrem fuit ea tem-

porum malitia tam gratum Aurelianenſibus Pontificis munus, vt à Deo miſſum ſibi crediderint. Rexit autem idem ſanctus Pontifex Aurelianenſem Eccleſiam annis quatuordecim, quibus dignitatem pontificiam variis virtutum ornamentis conduplicans, & ſubditos æmulatione ſui ad omnia quæ verè pia ſunt, grataque oculis Dei cohortans, tantum inde nomen ſanctitatis eſt adeptus, vt Papa Gregorius nonus eum primæ ſedi Aquitanorum vltrò præficiendum duxerit. Cùm enim defuncto venerabili Patriarchâ Simone de Soliaco Bituricenſes Canonici inter ſeſe diſſidentes de Pontifice inſtituendo, non potuiſſent toto triennij interſtitio ad concordiam adduci, memoratus Pontifex Romanus Apoſtolicâ authoritate eidem Eccleſiæ ſic Paſtoris ſolatio deſtitutæ ſubuenire ſtuduit. Quod manifeſtum eſt ex ipſius literis quæ continentur in veteribus Pandectis Capituli Bituricenſis, vnde deprompſimus ea quæ ſubjecta ſunt. *Tantum*, inquit, *temporis eſt elapſum quod ad nos eſt Bituricenſis Eccleſiæ prouiſio deuoluta. Et volentes ei, quæ inter vniuerſas Metropoles ſpeciali gaudet priuilegio dignitatis, de tali prouidere perſona, quæ tanto congruat oneri & honori, venerabilem fratrem noſtrum Epiſcopum Aurelianenſem, quem teſtimonia multorum fide dignorum, quæ quidem ſunt credibilia, commendabilem reddiderunt, præfatæ Eccleſiæ conceſſimus in Archiepiſcopum & Paſtorem. Et tranſeundi ad eandem Eccleſiam ſibi licentiam concedentes, plenam et adminiſtrationem tam in ſpiritualibus quàm in temporalibus duximus committendam, &c.*

Hoc itaque modo factus Primas Aquitaniæ almus Pater Philippus (quod ſola Dei prouidentia factum miramur) deinceps ampliori ſanctitudine ſtuduit eniteſcere. Atque imprimis familiam incorruptæ famæ habere volens, ſi quempiam fortè captum prauis cupiditatibus noſſet, eum ſtatim à ſuo ſeruitio remouebat: Nam conſtat eum priuaſſe quoſdam ſacerdotes voluptarios ſuis Eccleſiis, quibus tamen (ne ipſi mendicare cogerentur) vitæ neceſſaria miſericorditer tribuit. Denique pro ſua virili ſemper habebat bonos & honeſtos Officiales, quibus iniungebat à iuſtitia nunquam declinare; pauperum tamen cauſas citiùs expedire, & munera quæ, teſte diuina Scriptura, etiam ſapientium excæcant oculos, non concupiſcere. Ad beneficia verò conferenda tales eligens, quorum probata foret vita & eruditio, hortabatur eos ſemper eſſe pudicos, ſicque Deum timere, vt & ipſi ab hominibus timerentur. Huc etiam illud accedit, quòd videlicet illi curæ fuit plures ſecum aggregare viros doctiſſimos, vt eum poſſent iuuare in faciendis prædicationibus, ſeu confeſſionibus audiendis. Propterea fratres Prædicatores ad ciuitatem Bituricenſem venire fecit, quibus Oratorium & Clauſtrum (Duce quodam Borbonio, atque nobiliſſimâ filiâ Comitis de Ioigniaco, nomine Blancha, quondam Virzionis Domina, impenſas tanti operis liberaliter offerentibus) conſtrui fecit anno Verbi incarnati milleſimo ducenteſimo trigeſimo nono. Sed & ipſe Pontifex cùm eſſet declamator omnium ſui æui celeberrimus, in prædicationibus adeò plebi acceptus erat, vt interdum aliis magna cum deuotione paruulos ſuos tangendos ac benedicendos ei præſentantibus: aliis verò veſtimentorum eius fimbrias extrahentibus & oſculantibus, plures qui obſiſtente turbâ non valebant eidem appropinquare, locum in quo ille prædicando ſteterat, raderent, ac pretioſis id pro reliquiis haberent. Quæ tamen vir beatus prohibens fieri, & ſe nullo modo laudari permittens, eò magis ſuſpiciendus atque laudandus erat. Tantæ ſiquidem extitit moderationis, vt raro genere exempli, altitudinem ſuam humilitate ſublimaret: Nam pauperibus (erga quos animus eius inſitâ pietate commotus, miſericordiæ faciendæ ſtudio ardebat) ſe facilem, affabilem, & benignum ſemper præbuit.

Horum exempla æquè copioſa ac magna non deſunt: ſed quia tempus deficiet, ſi vniuerſa pietatis opera quæ ab eo ſunt egenis miſericorditer impenſa ſcribere voluerimus, ſaltem pauca, quæ maximè cognitu digna ſunt, celeriter abſoluamus. Aliquando mediâ hyeme, eodem venerabili Patre Philippo diœceſis ſuæ Eccleſias pro ſolemni conſuetudine viſitanti ſeminudus pauper ſeſe obuiam fert, algere ſe deplorans, atque petens ſibi aliquid munificâ ipſius largitione impendi. At itineris comites iam aliquantulum proceſſerant, quodam Archipreſbytero, & Brictio Cubiculario ſimul ſubſequentibus cum Archiepiſcopo; qui ſtatim viſo paupere, miſertus illius, imperat eum ſubſiſtere cum dicto Archipreſbytero tantiſper dum reuertitur. Et ſeorſum ſecedens in quendam angiportū, ſe induſiolo quo erat indutus ſpoliat, iuuante Cubiculario, & illud petenti egeno liberaliter tribuit. Quo quidem

dem ille veſtitus in ampliſſimas gratiarum actiones prorumpens pertranſiit. Inde alius mendicus viro Dei ſimiliter occurrens & præ nimio frigore dentibus ſtridẽs flebiliter orabat, vt & ſui miſereri pius paſtor dignaretur. Et quid tum ageret venerandus Archiepiſcopus, qui iam vt verè pius verè miſericors, ſe nudato, propriam tunicã alteri contribuerat? Enimverò paratus ſemper erat opem ferre omnibus, ſed parum ſibi videretur feciſſe, ſi quodcumque aliud præter indumentum erogans, membrum Chriſti in tanta algoris iniuria nudum à ſe remiſiſſet. Conuerſus itaq; ad vnum de ſuis miniſtris: Tu, inquit, vice mea pro amore Dei tunicam tuam huic miſericorditer tribuito, meliorẽ à me haud dubio domi recepturus. Tum ille incunctanter paruit imperanti, & pauper magnificè conſolatus receſſit. Hæc non longè ab vrbe Virzionenſium fuiſſe geſta referuntur. Alio quoque tempore virum quendam genere nobilem, qui à diuitiis in extremã egeſtatem deciderat, non ſolùm nouis induens veſtimentis, ſed & magnã pecuniæ quantitatem eidem tribuens magno exemit pudori. Si quando autẽ ſeruus ad quem Epiſcopalis domus adminiſtratio pertinebat, iniquo ferret animo, quòd vir ſanctus tam propenſus erat in pauperes, ille animum eius verbis clementibus mulcebat dicens. Noli quæſo, fili mi, noli ex hoc contriſtari. Nam quia ſcriptum eſt, qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eſcas ſimiliter faciat, haud ſecus agere poſſum quàm à domino præceptum fuiſſe ſancta tradunt Euangelia. Etenim meminiſſe debes diuinã ſcripturam alio dixiſſe in loco: Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynã, & noli auertere faciẽ tuam ab vllo paupere. Ita enim fiet vt nec à te auertatur facies Domini. Quapropter ſicut à me dudùm conſtitutum eſt, volo generalẽ fieri eleemoſynam Bituris in domo mea ſemel in vnaquaq; die, & in villis meis de Cornucia, Turliaco, & Malorepaſto, ter in Hebdomada dum vixero. His dictis, lingua murmurantis, vt abſciſſam putares, obmutuit. Præterea aliquando regionẽ vi famis premente, & ad extremã rerum omnium inopiam Bituricenſi ciuitate redacta, quum innumera prope multitudo contabeſcentis populi ad S. Patriarcham Philippum, vnicũ miſerorum ob inſignem pietatẽ perfugiũ, confluerent ſtipis petendæ gratia, ita vt quotidie non minus quàm quatuordecim triticei ſextarij expenderentur apud ipſum in eleemoſyna: ſupradicto Oeconomo conquerenti ac dicenti iam alimenta deficere, & idcirco tantã tritici diſtractionem diu durare non poſſe, tunc ſanctus Pontifex grauiter admodum & cum ſeueritate reſpondit dicens. Ah miſer! ſi de tuo hæc expenſa fieret, quid ageres? Quid eſſes dicturus? qui vel quod tua minime refert, muſſitãdo impatienter toleras? An non mihi licet facere bonum quod volo? An oculus tuus nequam eſt quia bonus fieri imitando Dominũ meum deſidero? Nunc ergo audi quid poſthac me iubente facto opus ſit. Hoc enim mihi in animo eſt vt ſecundùm diuinum mandatum, omni petenti tribuam. Et ideo præcipio tibi vt non ſolum præter conſuetam eleemoſynã cuique pauperi plus panis eroges in domo mea Bituris, verumetiã vt in memoratis locis (donec pinguior tellus vberiorem afferat ſegetem) volo omnibus agapen petentibus proſpicias. Quod ſi redditus Eccleſiæ minus ſuffecerint, mihi curæ erit ex patrimonio meo ſupplere quod defuerit. Vade igitur, & ſub periculo animæ tuæ nihil horum quæ mandaui ducas negligendum. Maius eſt, certéque gratius prodeſſe omnibus, quàm opes magnas theſaurizare. Hoc itaque modo iuuit pientiſſimus Pontifex vulgi inopiam. O incomparabile facti præconium! ô quam imitabile virtutis exemplum! O te felicem, ô te beatum, alme Pater Philippe! cui tantopere curæ erant pauperes, mẽbra Chriſti. Illa profecto, illa compaſſionis virtus in te tantùm polluit, tantum effulſit, vt ad patrẽ miſericordiarũ, ad Deum totius conſolationis facie ad faciem contemplandum te dignis pro meritis euexerit. O miſericordia, ſalutis præſidium, fidei ornamentũ, propiciatio peccatorum, tu iuſtos probas, tu bonos conſeruas, tu ſanctos in gratia confirmas, tu denìq; eos ad cœleſtis regni gloriã perducis. Verè quiſquis ſine te cũctis abundare videtur bonis, omnino dicere poteſt, ſeruus inutilis ſum ego. Sed de his ſatis dictum ſit. Glorioſus igitur Pontifex Philippus quantum aliis largus & benignus, tantùm ſibi parcus erat & auſterus. Nam præter legitimã abſtinentiæ obſeruantiam, ieiunabat à decimo octauo Kal. Decemb. vſque ad Natalem Domini, veſcebatúrque quadrageſimalibus cibis, videlicet pulmento, leguminibus, & interdum haleciis, ſeu modico ſepiæ, eſcarum lautiorem præparationem penitus reiiciens. Omnibus etiam ſextis feriis & vndecim diebus ante Pentecoſtem ac vigiliis ſolemnitatum B. V. Mariæ ſolo pane & aqua contentus poſt protractum ad veſperum vſque ieiuniũ ſolitarius domi reficiebat. Deinde dicto completorio, factáq; Sacerdoti confeſſione cum multarũ effuſione lachrymarũ, non tunicam, non cingulum, non caligas dimittens in ſtratu ſuo cilicino veſtitus quieſcebat. Media autem nocte ſurgens, poſt frequentem pectoris percuſſionem, & dirã virgarum ſeu corrigiarum flagellationem, centies genua flectebat, móxq; ſurgens, iterũ humi proſterne-

batur pro ſe & vniuerſa militanti Eccleſia Deo omnipotenti deuotarum orationũ munus offerens. At cilicium, quo ſuper nudũ corpus vtebatur, tantæ aſperitudinis ſuiſſe dicitur: vt ipſum ad ſanguinẽ vſque pungeret. Et tamen quando à familiari miniſtro afferebatur ſibi nouum ciliciũ priore multo hiſpidius, magnificè exultans illud amplexabatur & deuotè oſculabatur dicens. Si pro animæ meæ ſalute Deus & Dominus meus I. C. Crucis ſupplicium ſubiit, digniſſimũ equidẽ eſt vt eius amore vel cilicium iſtud induam. Quod & ſi corpori inſerat quantulũcumq; tormentũ, non minimum tamen parat animæ refrigerium. Quippe labor pœnitentiæ vitã promeretur æternã. Talis fuit religioſiſſimo Præſuli viuendi modus, donec aliquando dum fortè ex equo cui inſidebat decidens in terrã ob grauem membrorũ colliſionẽ improſpera valetudine laboraret, D. Papa Innocentius IV. eũ coëgit quieſcere ſuper culcitrã & carnibus veſci, ne propter nimiã corporis debilitatem, onerĩ paſtoralis curæ penitus ſuccumberet. Tunc enim propter obedientię virtutem acquieuit ſibi culcitrã ſupponi, ſed nihilominus ipſe vt erat veſtitus iacebat: Appoſitas vero carnes, vbi ſe vidiſſet à ſuis miniſtris minimè poſſe videri, pauperibus, qui num. 30. corã illo ſemper diſcumbebant, latenter porrigebat. Et quia iterũ de pauperibus mentio incidit, operępreciũ eſt quedã adhuc breuiter dicere per quę euidentius oſtendatur in eos pii Patris munifica liberalitas & beneuolentia ſingularis. Etenim ipſe mandauerat ſeruis ſuis, vt ab ingreſſu domus ſuæ non ſolũ non abigerent pauperes: verũ etiã vt eis maximéq; iniuriã paſſis potius quàm diuitibus ſẽper ad eum permitterent liberũ acceſſum. Cuius rei exẽplum manifeſtũ eſt. Aliquando quædã paupercula mulier eundẽ reuerentiſſimũ Archipræſ. pro aliqua re interpellatura, curiã Bituric. intrauit. Aderat & D. Caſtri-Radulphi cũ multis aliis nobilioribus viris inſtantiſſimè petens, ſua prius negocia expediri. Tum S. Pontifex pietatis intuitu conſiderans vetulã ex itinere valdè fatigatã, nudã pedes, totámq; lutoſam miſertus laſſitudini illius, eam priorẽ ſuæ cauſæ cõpotẽ dimiſit. Conuerſus autẽ ad illuſtrẽ virũ: noli, ait, iniquo ferre animo quod à nobis ſis vni mulierculæ poſtpoſitus. Quippe illa hodie eſt pedeſtris non ſine multo labore villulã ſuã repetitura, tu verò equeſter copioſo ſtipatus famulitio poteris celeriùs conficere iter, domúmq; tuam ſecuriùs reuerti. Ita ſanè plus apud præſulẽ valuit ſupplicatio pauperis quã adulatio potentis, plus Chriſti amor quã mundi fauor. Dum autẽ diœceſim ſuã frequenter perluſtraret intrans domos pauperũ, infirmos requirere, viſitare & neceſſaria quæ ad victũ pertinent eis præbere, ac humiliter miniſtrare non dedignabatur. Deinde confeſſionibus ipſorũ patientèr auditis eos magnificè conſolabatur, dataq; benedictione, quoſdã diuinam per gratiã ſaluti priſtinæ reſtituebat. Nam poſtea quã perfecta iam & abſoluta virtus illũ maiore Dei familiaritate dignũ effecit, tanta ei data eſt diuinitus gratia virtutum: vt per eum ſigna Apoſtolica fierent. Quod vel ex conſequentibus liquebit exemplis. Igitur eodẽ B. Patriarcha Philippo exiſtente aliquando in Prioratu de Bleto ordinis S. Auguſtini, ecce in vigilia diui Gregorii poſt ſolis occubitũ, Prior eiuſdẽ loci (cui nomen Guidoni erat) ex improuiſo in tam graue genus morbi decidit, vt interceptis ſenſibus, immobilis, ſurdus, & mutus tota illa nocte permanens, etiam vſum rationis amiſerit. Cúmq; iam eſſet tertis redditus dies, Venerab. Archie. accedens ad iacentis lectulũ, vbi corpus eius ſuis ſacris manibus contrectauit, & ſalutiferæ Crucis ſignum impreſſit, ſciſcitatus eſt ab illo an ſe videret & agnoſceret. Cui protinus æger ad vocẽ ipſius recuperato ſenſu, liberrima voce reſpondens, tu (inquit) es verus paſtor meus, cuius piis orationibus credo me luci huic hodie reſtitui. Statimque vt ab eo abſolui confeſſione præmiſſã obtinuit, confirmatã valitudine, ad exoluendas Deo laudes de cubili ſuo alacer exiliuit. Hoc B. Philippi Archipræſulis principiũ, aliud maius ſignũ nobilitauit. Inuitatus aliquando vir beatus vt è ſinu terræ leuaret corpus S. Seueræ Virginis, pertexit ad locum, & ſupplicatione ac ieiunio publicè indicto, magna populi multitudo cum Clericis & Monachis Pontificẽ ſecuta ſubiit diuæ Virginis templum. Cúmq; Monachi terrã altiùs effodiſſent vbi putabant ſacras eſſe reliquias & nihil inuenirent, iubet ſanctus Patriarcha vt ſe dimiſſo vniuerſi ædẽ ſacram egrederentur. At ille humi proſtratus ſedulo precatu diuinitatem Chriſti exorat ſibi dignanter euidenti indicio oſtendi quò loci iaceret memoratæ Virginis corpus. Et quia talis erat, tamque ſancta erat eius conuerſatio, vt ipſe in eorum ſortem merito cenſeri debuerit de quibus per os Iſaiæ Prophetæ ſpiritus S. loquitur dicens, *Antequam clament ego exaudiam, & adhuc illis loquentibus ego audiam*, nondũ verba orationis compleuerat (mirabile dictu) & ecce audit ac videt lapillũ è faſtigio tẽpli cominus cecidiſſe ſuper pauimentũ. Túmq; probè intelligens illic eſſe quod tantopere optabat: vocatis his qui pro foribus ſimul orantes ſubſiſtebant, deſignans locũ ſibi diuinitus monſtratũ, fodite (ait) hic, & inuenietis theſaurum quem quæritis. Igitur eiecta inde humo, S. Seueræ mẽbra glorioſa inuenit cum literis, nomen & meritum eius e ui-

denter prodentibus. Cum autē ſanctum corpus ab eodem Antiſtite magna cum deuotione, cumque ingenti omnium lætitia fuiſſet illinc ſublatum, atque in auguſtiorem Eccleſiæ locum reuerenter tranſlatum, celebrata in Deum gratiarum actione, vniuerſi mirantes ſuper his & obſtupefacti tātæ rei miraculo, in propria redierunt. Multa quoq; aliorum Sanctorum corpora glorioſus hic Pontifex per omnem Diœceſim ſuam apertis eorum thecis viſitauit, & decentiùs collocauit. Sed videamus qualiter miracula reliqua magis magíſque proficientibus in eo diuinæ gratię inſignibus, his accumulauerit. Per idem tempus, aut certè non multò pòſt, quidam famulus Abbatis de Cella ob grauiſſimam ægritudinem lecto decubans, tanta quippe deformitate guttur & facies patientis intumuerat, vt iam oculis eius non apparentibus nil videret, vbi vulgante fama certiſſimè perdidicit almum præſulem Philippum illuc aduenisse, credens indubitata fide illum tanti fore meriti, vt ipſe ſibi à Deo ſanitatem facilè poſſet impetrare, obnixè eum per ſuos neceſſarios rogari fecit, quatenus idem Pontifex pietatis affectu miſerabilem ſua viſitatione dignatus, eum tangeret, benediceret ac ſanaret. Sed quidem Venerandus antiſtes præferéns humilitatis inſigne præcipuum, memórque Domini Saluatoris, qui ad Centurionis ſeruum ſe deſcendere promiſerat, cellulam in qua iacebat ægrotus, ingredi minimè erubuit. Sicque ſeruus ille potitus optato, poſtquam ab eodem viro ſancto benedictionis munus accepit, diuina expertus beneficia, incolumis ſurrexit. Neque in ſanctis huius miraculis prætermittam quod perinde clarum atque omnibus notum eſt. Igitur quum ad petitionem ſubprioris Abbatiæ de Petra Ciſtercienſis Ordinis nobiliſſimus Pontifex Philippus oraſſet Dominum ne permitteret perire quendam ex Fratribus qui inſtigante diabolo ſuæ profeſſionis oblitus tanquam canis ad vomitum redierat ad ſæculum (mirabile dictu!) idem Monachus eadem die qua pro ipſo pater ſanctus preces fudit ad Deum, pœnitentia ductus vt ad clauſtrum ſuum reuerteretur præſulis deuota Deo fides cœlitus promeruit.

Alio itidem die Monachus quidam Cluniacenſis Petrus nomine (quem ita podagra contraxerat, vt neq; incedere neque ſtare poſſet) dignus aliquando effectus viſitatione S. Patriarchæ Philippi, mox vt ab eo tangi ac benedici meruit, conualeſcere cœpit: & poſtero die ſublato omni dolore ſoſpes apparuit. Aliquantulum temporis fluxerat & vir domini Philippus flumine Girunda cum ſumma placidi æquoris quiete traiecto, conſiſtebat ſuper crepidinem alu[illegible] expectans Archipreſbyterum, qui cum altero clerico poſtremus enauigabat. Tum ſubito turbinibus exortis inclinante ſe iam nauicula & pelagus imbibente, illi pænè abſorbebantur. Quod vt vidit ſanctiſſimus pater, genibus flexis ſupplices manus tetendit ad Dominum. Nec mora ad primas rogantis lachrymas, diuinum affuit periclitantibus auxilium. Nempe tam facile ſæuientes procellę ſunt placatę, quam citò ille (vt diximus) puras manus in cœlum extēdit. Cùm igitur eidem almo præſuli Philippo tantorū afflueret ſignorum diuina largitio, & aliquando Lemouicensē Diœceſim viſitaret, tunc Lemouici ſummo fauore plaudentes & videndi atq; tangendi eum deſiderio maximo æſtuantes, ſanctitatem eius vſquequaque præconijs cumulatiſſimis excolere contendebant, vſq; adeò, vt aliis pedes ipſius deuotè oſculantibus, aliis verò; qui præ turba appropinquare ei non poterant, paſſus equi quo vehebatur lambentibus, dicens in eo expreſſim impleri illud Iſaię. *Venient ad te curui & adorabunt veſtigia pedum tuorum.* Sed ſanctiſſimus vir à nullo clarificari homine deſiderans nullam tranſitoriā, ſed permanentē & (quæ à ſolo Deo eſt) gloriā appetens, ſemper illam viri ſapientis ſententiam meditabatur. *Quanto magnus es humilia te in omnibus & coram Deo inuenies gratiam.* Itaque quantò ſublimiùs eum mundus ob eximiæ ſanctitatis claritudinem extollebat, tantò longiùs ab omni ſupercilio faſtúq; ille aberat humilitatem geſtu, habitu, & equitatura ſemper præſeferens. Erat etiā in perſecutionibus aduerſariorum, & in iniuriis inuidorum, quibus nemo vnquam vir bonus caruit, tantæ patientiæ & ſuauitatis, vt nil expoſtularet. Vnde quū aliquando ad Concilium prouinciale, ad mandatum eius Hugo Claromontenſis Epiſcopus non ſolùm venire contemneret, verumetiam modeſtiæ neſcius conuitiorum furore in Primatem ſuum hoſtiliter graſſaretur, & ob eandem rem ſummus Pontifex Innocentius IV. ipſum baculo paſtorali priuaſſet, non potuit hoc ſufferre benigniſſimus Pater Philippus. Sed proſtratus ad pedes domini Papæ rogabat hanc noxam obtrectatori ſuo dimitti, & ablatum pedum reſtitui, dicens: Hoc planè mihi imitandum reliquit Sanctus Protomartyr Stephanus Patronus meus, qui pro ſuis lapidantibus ſuppliciter orabat, hoc modo inquiens: Domine Ieſu ne ſtatuas illis hoc peccatum!

Tum verò liquidò claruit quanto diuinæ charitatis ardore ſucceſum cor geſtaret almus Præſul Philippus, qui etiam vt poſteritati ſuæ diligendorum inimicorum conſpicuum relinqueret exemplum, virtutem exercens non iram, maluit potiùs perſequentem ſe inultum relinquere, quàm pro delicto in ſe commiſſo vindicari. At obiter prætermiimus quòd ſuperiore anno quàm hæc ita geſta ſunt, idem venerabilis pater volens viſitare Burdegalenſem prouinciam priuſquàm Pictauos adiſſet (à quibus incipere propoſuerat) mandauerit Archiepiſcopo Burdegalenſi, vt ad ſuſcipiendum Primatem ſuum non ſolummodo ſe (vt decebat) præpararet, verumetiam ad id ſuos comprouinciales Epiſcopos commoneret. Quódque Burdegalenſis Archiepiſcopus ad eum reſcripſent epiſtolam hunc modum continentem. *Venerabili in Christo Patri ac ſpeciali amico ſuo Philippo Bituricenſi Archiepiſcopo Primati Aquitaniæ G. diuina gratia Burdigalenſis Archiepiſcopus ſalutem, &c. Veſtras nuper litteras benignè recepimus & deuotè. Nos verò quæ rogaſtis & poſtulaſtis facere properauimus, Domino concedente diſponentes vos & veſtros in omnibus honorare. Cuſtodiat perſonam veſtram Dominus in corporis & animæ ſoſpitate. Datum anno Domini 1247. in menſe Octobri, in feſto Apoſtolorum Simonis & Iudæ.*

Itaque cum Burdegalenſem prouinciam ſolemniter viſitando peragraret ſanctus Patriarcha Philippus glorioſè nimis multáque veneratione à cunctis excipiebatur,& (quod quidem per ſingula differere longum eſſet) apud ciuitatum præſules qua debuit magnificentia procurabatur. Quibus ſanè in partibus hoc tam nobile tamque egregium ſuæ ſanctitudinis inſigne oſtendit. Quum enim tunc temporis præ nimia ſiccitate ſegetes & virentia quæque perirent, ille rogatu plurimorum grata Deo ſacrificia obtulit: & ſequenti nocte, necnon poſtera die magna pluuiæ inundatio erupit. Procedente inde tempore huic almo Præſuli Albigenſium Diœceſim itidem viſitanti (lamentabile dictu) nunciatum eſt Bituricam ciuitatem ſæuo conflagraſſe incendio. Hæc autem inciderunt in annum Virginei partus quinquageſimum ſecundum ſupra milleſimum & ducenteſimum, in vigilia Natiuitatis Sancti Ioannis Baptiſtæ. Cæterum vt quæ de vitâ & actibus beati Philippi adhuc ſuperſunt breuiter abſoluamus, & ſi iampridem illum ſemper miſericordiæ viſceribus affluentem & in cuſtodia gregis Dominici ſolertem ac deuotum dixenmus, tamen ipſe iam ad cœlum feſtinans operæ-precium duxit poſthac propenſiore ſtudio curare pauperes, alere egeſtate preſſos, pupillos & viduas ab omni iniuria tegere, viſitare incarceratos, circuire ægrotos, ac defunctorum funeribus (vt ab auunculo ſuo ſancto Guillermo didicerat) libens intereſſe. Deinde quum inter Capitulum Bituricenſis Eccleſiæ & Balliuum Regis fœdam contentionem graui ex cauſa exortam conſopiſſet,ac eoſdem ſuæ ſapientiæ induſtria ad veram concordiam pacémque reduxiſſet, prænoſcens ſe diuina reuelatione ab hoc ſæculo proximè migraturum conuocatis ad ſe cunctis Matricis Eccleſiæ Canonicis qua potuit charitatis dulcedine eos alloquens ait: Chariſſimi mei, ecce iam vocor, iam delibor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Delibero declinare ad vnam de domibus meis neſciens an ſim vos vltra viſurus. Et nunc, ô filioli! commendo vos gratiæ Dei, commendo vos ſummo ac vero paſtori Chriſto qui propriam animam poſuit pro ouibus ſuis, vt ipſe prouideat hominem ſpiritu Sancto plenum, qui ſit ſuper Eccleſiam hanc, ne (vt inquit Moyſes) ſit populus Domini ſicut oues abſque paſtore. Rogo autem vos vt, ſi quem veſtrum aliquando offendi, mihi veſtra benignitate ignoſcatur. Tunc illis lachrymantibus, & dato oſculo dominis Decano, Cantori, Archidiacono, & aliis per ordinem, vni qui denegauit ei oſculum admirans dixit. Amice, quia enim me falſa ſuſpicione arb't aris oſorem tui fuiſſe, in felle amaritudinis & duritia cordis te proh dolor video eſſe! Sed cordium noſtrorum verus inſpector atque omnium ſecretorum ineuitabilis arbiter Deus ipſe nouit, quòd nunquam te vel aliquem alium odio habui, quódque numquam cor meum tam vile fuit, vt ibi rancorem quieſcere permitterem. Vnde impatientiùs tolero te tantæ ingratitudinis macula inuri, vt vel diligentis te vltimum vale, charitatis ſignum ſingulare diſſimules audire, ſuſcipere contemnas.

Attamen diuinitatem Chriſti exoro & hanc tibi iniuriam miſericorditer donari. His dictis vir beatus omnibus benedicens ſeceſſit apud Turliacum, vt à ciuitatis ſtrepitu, & ab hominum inquietudine ſeparatus, ſoli Deo vacans ſe ad exitum præpararet. Tum verò orationi & contemplationi aſſiduè intentus, quotidie ad altare Dei & ſacræ communionis menſam cum omni iocunditate & ſpirituali auidita-

te, quandiu potuit acceſſit. Poſtmodum ingraueſcente morbo, cùm non poſſet celebrare vel ſuſtinere quod ad ſacellum veheretur, vt Miſſam audiret, iuſſit fieri altare in camera ſua, & ibidem ſingulis diebus diuina peragi myſteria, necnon omnes Canonicas horas coram ſe alta voce decantari. Dominicâ autem die ante ſextam feriam, qua expirauit, genibus flexis coram altari dicto ſymbolo, ac deuotiſſimè perceptis Corporis Domini noſtri Ieſu Chriſti Sacroſanctis myſteriis, omnibus qui aderant audientibus, dixit. Domine populum quem commiſiſti mihi, ex nunc in tua cuſtodia relinquo, ſurgenſque vbi inde lecto decubuit, vis morbi eum acriùs vexare cœpit. At ille flagellum Dei patientiſſimè tolerans, ſurſum leuatis oculis atque iunctis manibus clamabat dicens. Gratias ago tibi Domine Ieſu Chriſte percutias me vt volueris, quia bene merui: Addebàtque frequenter illa Diui Auguſtini verba: *Chriſte bone Ieſu hic vre, hic ſeca, vt in æternum parcas.* Denique orationes, pſalmi, vel letaniæ nunquam ab illius ore recedunt. Inuocantur ſancti, inuocantur Angeli, deſideratur Chriſtus, confunditur diabolus, & diuina ſcriptura impletur, quæ ait: *Timenti Deum bene erit in extremis.* Dum ergo cogeret conditio naturæ, vt iam reſolueretur, ſacræ vnctionis oleo delibutus allatum denuo ſibi Corpus Dominicum venerabiliter adorans, ait: O dulciſſime Domine Ieſu, quanta eſt dulcedo deuotæ animæ tecum epulantis in conuiuio tuo, vbi ei non alius cibus manducandus proponitur, niſi tu vnicus dilectus eius ſuper omnia deſideria cordis eius deſiderabilis? Teſtis es tu mihi Deus meus quod nulla poteſt me res conſolari, nulla creatura quietare, niſi tu Deus meus quem deſidero æternaliter contemplari. Quis mihi det Domine vt aperiam tibi totum cor meum, & fruar te, ſicut deſiderat anima mea? Habeo enim te in ſacramento verè præſentem & volo in hac fide mori. Nunc igitur ſuſcipe me cum hac ſancta perceptione tui precioſi Corporis. Suſcipe me; inquam, in laudem & gloriam nominis tui, qui Corpus tuum & Sanguinem in cibum & potum mihi paraſti, & perduc me in vitam æternam, Amen. Hæc locutus mox percepto Corpore Chriſti, dicendo Pſalmum: *Laudate Dominum de cœlis* expirauit quinto Idus Ianuarij. Poſtera autem die occurrebat ſancti Guillermi Archipræſulis glorioſa ſolemnitas, & ecce Beatus Pontifex Philippus cuidam Monacho Ciſtercienſis ordinis ſibi quondam familiaritate coniunctiſſimo eadem nocte cæteris Fratribus matutinarum laudum pſalmodiam iam proſequentibus quieſcenti adhuc in ſtratu ſuo aſtans leniter eum percuſſit in latere, & dixit: Surge Frater, neſcis quia hodie feſtum eſt Sancti Guillermi Præſulis? En per vniuerſum orbem terrarum hac hora Deo iubilant filij Dei, in cœlo exultant Sancti Angeli, & tu torpeſcens graui ſomno opprimeris. Surge igitur, lauda, & inuoca ſaluatorem tuum. Ad hæc ille expergefactus vbi neminem vidit credens ſe illuſum, rurſus obdormiuit. Sed iterum affuit Sanctus Patriarcha eadem verba repetens. Cui religioſus vir ait: Quis es Domine? Et ille, ego ſum (inquit) Philippus Epiſcopus amicus tuus qui migraui à corpore. Quibus dictis diſparuit. Tunc Monachus rurſus euigilans, ſtupefactúſque quum longè ab vrbe Biturica demoraretur, diem & tempus notauit. Et ſollicitè requirens, eo die manifeſtiſſimè cognouit beatum virum tranſiſſe, quo ſecundùm ſupradictam viſionem ille ſibi apparuerat. Cæterum venerabile ac ſanctum corpus huius glorioſi Archipræſulis ſepultum eſt in medio Choro Cathedralis Eccleſiæ Bituricenſis ſub lamina ærea, in qua exarantur verſus ſequentes: vide quales.

Mole ſub hac lapidis ſacrata ſede ſedentis
Philippi Bituris oſſa beata iacent.
Clarus in orbe fuit, pauper ſibi, pauperis altor
Carnem mirè domans, aſſiduus precibus,
Viuus humóque iacens medicamen præſtitit ægris,
Eſt ſibi nunc crebris laurea pro meritis.

Huius meminit Guillermus de Nangis in libro de Geſtis Francorum hoc modo inquiens: Anno Domini 1260. obiit Philippus Bituricenſis Archiepiſcopus. Cuius ſanctitatem poſt mortem ipſius Dominus diuerſis ſignis & miraculis declarauit, &c. Sedit autem annis viginti quatuor, & menſibus quatuor vna die minus ab anno 1236. ad annum Chriſti 1260. Præſidentibus Romæ in Apoſtolica ſede Gregorio IX. Celeſtino IV. Innocentio IV. & Alexandro IV. Imperante Frederico II. & feliciter regnante Sancto Ludouico. Præterea eſt operæ pretium magnalia illa virtu-

tum quibus iam carne mortua ſpiritus almi huius Præſulis cum Christo viuens claruit recenſere, ad laudem Dei omnipotentis, qui huiuſmodi beneficus ſanctum ſuum mirificare voluit: vt daret intuentibus oſtenſionem quòd ſibi grata extiterint merita ipſius, dum vitæ auſteritate & mentis puritate ſemper ei placere ſtuduiſſet.

Igitur eodem anno, quo in æternam requiem plaudentibus Angelis ſanctus Philippus Archiepiſcopus tranſlatus eſt, quædam ſanctimonialis fœmina Egidia nomine in humero & brachio dextro, moleſtia (quam vulgo guttam vocant) laborabat: ita vt præ nimio dolore, per octo dies, nullo ad humanos vſus brachij ſui officio fungeretur. Tandem vbi hortatu cuiuſdam Sacerdotis, nomine Prudentis, venerandi auxilium beati Philippi implorauit: mox quâ tenebatur ægritudine liberata, candelam ceream propriis manibus formauit, eámque pro gratiarum actione ad ſepulchrum eiuſdem glorioſi præſulis offerendam tranſmiſit. Tam ſingulare miraculum conſtat factum fuiſſe apud ſanctum Hippolytum Bituris, Quo in loco tunc temporis religioſarum fœminarum multitudo ſub Abbatiſſæ imperio degens, nihil magis præcipuum ducebat quàm ſuo exemplo populum exſtimulare ad virtutes. Conſequenti itidem tempore puer quidam paruulus duorum annorum Michael nomine caſu cecidit in quoddam vas plenum aquæ, vbi ſubmerſus aliquantulum temporis iacuit extinctus. Tunc vterque parens & multi alij accurrentes quum extractum inde puerum (nullo vitæ ſigno in ipſo apparente) iudicarent eſſe mortuum, matre pueri ac cæteris mulieribus quæ aderant, magna voce clamantibus ac dicentibus ô ſancte Pater Philippe, ô Paſtor glorioſe adeſto nobis; ora pro nobis, fac nobis miraculum: vt per te glorificetur filius Dei (mira res!) puer viuus apparens clamare cœpit: & ſtatim in ipſa hora portatus à matre ad ſepulchrum ſanctiſſimi Patriarchæ Philippi, vbi oblata pro ſe candela depoſitus eſt ſuper pauimentum, currere cœpit per Eccleſiam ita valens, ac ſi mali perſenſiſſet nihil.

CAPVT LXXII.

De Ioanne de Soliaco ſeptuageſimo ſecundo Biturigum Archiepiſcopo.

SEptuageſimus ſecundus præfuit dominus IOANNES DE SOLIACO nepos ſupradicti Simonis Archiepiſcopi, fuerátque ante initum Pontificatum Decanus eiuſdem Bituricenſis Eccleſiæ vir equidem propinquitate Regia, & omnium virtutum ſtudio famáque clariſſimus. Ipſe conuocauit Concilium Prouinciale ad diem Lunæ poſt feſtum omnium Sanctorum, anno Domini 1263. Ad quod vocatus Burdegalenſis Archiepiſcopus nuncium ſuum cum litteris excuſatoriis miſit, quibus dixit ſe non poſſe adeſſe, quia in inſtantibus octauis Beati Martini Hyemalis Pariſius intereſſe perſonaliter haberet citatus ad Concilium per Apoſtolicæ ſedis Legatum ibidem celebrandum. Sequitur forma qua eundem Burdegalenſem citauit.

Ioannes permiſſione diuina Bituricenſis Archiepiſcopus Aquitaniæ Primas venerabili Fratri & in Chriſto Chariſſimo N. Burdegalenſi Archiepiſcopo ſalutem in Domino. Quum malitia temporum exigat viros Eccleſiaſticos circa ſuum officium vigilare, & circa ea potiſſimumque fidem & pacem reſpiciunt, ſollicitudinem & diligentiam adhibere (maximè quum peccatis exigentibus) hinc hæreticis inde perſecutoribus grauiſſimè concutiatur Eccleſia, penſato ſtatu tam Bituricenſis quàm Burdegalenſis prouinciarum in quibus euidenter antiqui hoſtis malitia debacchatur, Fratres & Coëpiſcopos noſtros ſuffraganeos Bituricenſis Eccleſiæ pro adhibenda morbo tam peſtifero medicina, ad concilium decreuimus aduocandos. Quum igitur inter cæteros Burdegalenſem Archiepiſcopum nobilius membrum Bituricenſis Eccleſiæ reputemus, & in quo plus conſilij & conſolationis nos inuenire ſperamus, auctoritate Primatiæ citamus vos & ſpecialiter ad Concilium euocamus, mandantes & firmiter iniungentes, quatenus die Lunæ poſt inſtans feſtum omnium Sanctorum ad ciuitatem Bituricenſem perſonaliter accedatis ſuper negocio pacis & fidei & aliis tam noſtræ quam veſtræ prouinciæ negocijs nobiſcum & cum alijs Fratribus & Coepiſcopis noſtris & alijs Eccleſiarum Prælatis, qui præſentes ibidem fuerint, diuina cooperante gratia tractaturi. Datum, &c.

Præterea ipſe dominus Ioannes viſitaturus Burdegalenſem Prouinciam, anno Domini 1265. die Dominica in Octauis reſurrectionis Domini Pictauenſem ciuitatem Cruce præuia intrauit: atque in Eccleſia Cathedrali ab Epiſcopo & Capitulo

proceſſionaliter, pulſatis campanis receptus, ad maius altare dictæ Eccleſiæ ſolemniter Miſſam cum pallio celebrauit, prædicauit, indulgentias dedit, & procurationem ſuam in domibus Epiſcopalibus cum Epiſcopo prædicto recepit. Poſtea verò plura Monaſteria & Prioratus viſitando, die Dominica ſubſecuta venit ad ciuitatem Xantonenſem, vbi declinans ad Eccleſiam Cathedralem, per omnia egit vt in Eccleſia Pictauenſi. Tandem Dominica proximè ſubſequente intrans Burdegalenſem ciuitatem, eam ab interdicto (cui ſubiacebat) ob ſuum iocundum aduentum, primò abſoluit, deinde omnia ibidem egit vt in Pictauenſi Eccleſia. Huius autem venerandi Pontificis meminit Guillermus de Nangis in anno Dominicæ Incarnationis 1273. in hunc modum dicens. Ioannes de Soliaco Bituricenſis Archiepiſcopus obiit. Poſt quem Decanus Pariſienſis, Gaufridu de Ponte-Cheuron electus, antequam confirmatus vel conſecratus fuerit, defunctus eſt; & ideo non ponitur in numero Pontificum. Sedit autem dominus Ioannes de Soliaco annis vndecim, menſibus octo, ab anno 1261. ad annum Chriſti 1273. Præſidentibus Romæ Vrbano IV. & Clemente IV. & Gregorio X. Vacante Imperio. Regnante vero adhuc Sancto Ludouico & poſt eum Philippo III. Vacauit ſedes tribus annis ac tot menſibus.

CAPVT LXXIII.

De Guidone de Soliaco ſeptuageſimo tertio Biturigum Archiepiſcopo.

SEptuageſimus tertius præfuit Dominus GVIDO DE SOLIACO vir nobilitate ſublimis, religione venerabilis. Hic erat Ordinis Prædicatorum, de quo Leander Albertus libro 3. de viris Illuſtribus prædicti ordinis in titulo de Patriarchis ſubiecta intulit. Guido de Soliaco vir mitis, lenis & præſtans, tam nobilitate parentum, quàm morum honeſtate ad quæque agenda pro Chriſto intrepidus, conſtans, & magnanimus præfuit aliquando Cœnobio Pariſienſi. Cognita verò ab Innocentio quinto Pontifice, maximi viri præſtantia, Archiepiſcopus primò Bituricenſis, deinde Patriarcha, poſtremò Aquitaniæ Primas declaratus eſt anno Domini 1276. his enim tribus dignitatibus præeminens fuit. Ex hac luce ſubtractus eſt anno ſalutis 1280. hactenus Leander. Huius almi præſulis corpus humatum iacet in conuentu Beati Dominici ante maius altare, ſuper cuius lapideum tumulum iſta leguntur.

Hic iacet Frater Guido, nobilitatis ſpeculum, cunctis exemplum fuit; in ſæculo puer purus, in clauſtro morum grauitate maturus, Lector vtilis, Prior amabilis, in dignitate Præſul humilis, benignus omnibus, largus muneribus, ſibi parcus. Obijt anno 1280. tertio Nonas Martij. Nonis eiuſdem menſis ſepelitur. Huius meminit Antoninus Florentinus parte tertia, ti. 23. Capitulo vndecimo, §. primo. Sedit autem annis quatuor, menſibus octo, & diebus viginti quinque ab anno 1276. ad 1280. Præſidentibus Romæ Innocentio V. Adriano V. Ioanne XXI. & Nicolao III. Imperante Rodulpho, & regnante Philippo tertio. Vacat tum ſedes nouem menſibus.

CAPVT LXXIV.

De Simone de Bello-loco ſeptuageſimo quarto Biturigum Archiepiſcopo.

SEptuageſimus quartus præfuit dominus SIMON DE BELLO-LOCO in Bria, Carnotenſis Archidiaconus, homo ſanè non minus eruditione & bonis Litteris, quàm moribus & vitæ probitate clarus. Quo autem pacto ad apicem tantæ dignitatis conſcendere meruerit non puto eſſe prætermittendum. Siquidem vacante ſede per obitum ſupradicti Guidonis, dominus Decanus & Capitulum Bituricenſis Eccleſiæ ad prouidendum de futuro Antiſtite congregati, compromiſerunt in duos ex Canonicis Bituricenſibus videlicet in Ioannem de Sancto Verano, & in Ioannem de Eculento. Quorum Ioannes de Sancto Verano vice ſua & collegæ ſui, Ioannem de Soliaco Canonicum Bituricenſem elegit in Archiepiſcopum & Paſtorem futurum. Qui quidem Ioannes de Soliaco omne ius, quod ex huiuſmodi electione ſibi competebat, in manibus domini Martini Papæ (in cuius tunc præſen-

tia erat conſtitutus) liberè reſignauit. Quam reſignationem idem ſummus Pontifex admittens, & prouiſionem ipſius Eccleſiæ hac vice de Fratrum ſuorum Cardinalium conſilio diſpoſitioni ſedis Apoſtolicæ reſeruans, Simonem de Bello-loco magnis (vt præmiſſum eſt) ſcientiarum donibus præditum, conuerſationis laudabilis honeſtare decorum, morum elegantiâ redimitum, & aliis diuerſis gratiis & virtutibus inſignitum, ſupradictæ Bituricenſi Eccleſiæ præfecit in Archiepiſcopum x. Kalendas Ianuarij, Pontificatus ſui anno primo. Iſte nimirum in exercendis paſtoralibus ſarcinis animarum ſalutem & gregis inſtitutionem ſolertiſſimè ac vigilantiſſimè obſeruans frequenter omnem Diœceſim ſuam luſtrando, gregem ſibi diuinitus commiſſum non ſolum pabulo verbi ſalutaris vbertim & magnificè paſcebat: verumetiam (quum his diebus tanta annonæ caritas erat: vt panis qui alio tempore non valebat niſi vnum denarium, tunc nouem vaniret denarius) largo ſuæ munificentiæ imbre aſpergebat. Anno Domini 1284. viſitauit Burdegalenſem prouinciam. In cuius ſocietate erat dominus Ioannes Abbas Monaſterij Sancti Sulpicij Bituricenſis, & alij plures viri cùm ſcientia tum moribus præditi. Die igitur Dominica poſt feſtum Beati Mathæi Apoſtoli & Euangeliſtæ dictus dominus Bituricenſis Archiepiſcopus veniens de Abbatia Fontiſgombaudi Bituricenſis Diœceſis Burdegalenſem intrauit prouinciam & primum quidem viſitatâ Diœceſi Pictauenſi & ſua cruce ſemper & vbique deportata ante ipſum, poſtea intrauit Xantonenſem Diœceſim die Sabbati ante feſtum Beati Dionyſii. Cui apud Xantonas eunti, Epiſcopus dicti loci, Decanus, Cantor, & plures Canonici Xantonenſes, Prior etiam Sancti Eutropij, & prior de Sancta Gemma venerunt obuiàm per duo miliaria, ſicque eo reuerenter ſalutato, receſſerunt. Deinde quum idem dominus Bituricenſis intraſſet ciuitatem Xantonenſem, Epiſcopus indutus cappa ſerica precioſa, mitram habens in capite, & anulum cum baculo paſtorali in manu ſimul cum Canonicis ac cæteris Clericis indutis cappis ſericis, Cruce prævia, portatis ſacris Sanctorum reliquijs, textu Euangelij, thuribulis fumigantibus, cereis ardentibus, & campanis concrepantibus ipſum dominum Primatem ſuum reuerenter ſuſcepit, atque eidem in introitu Cathedralis Eccleſiæ aquam benedictam humiliter obtulit. Sicque cum omni alia ſolemnitate (vt moris eſt) omnis chorus dictæ Eccleſiæ cantando verſum *Sint Lumbi*, &c. eum ad maius altare perduxit.

Poſteà verò fuit ibidem optimè procuratus. Cæterum qualiter per alias eiuſdem Burdegalenſis Prouinciæ Diœceſes exceptus vel procuratus fuerit licet maiores noſtri, noluerint ignotum eſſe poſteritati, imò ea omnia ſint neceſſaria eorum diligentia literis demandata in ædibus Epiſcopalibus, tamen ne longior ſim, ea deſino particulariter meminiſſe. Præterea idem nobiliſſimus Antiſtes conuocauit Concilium Prouinciale apud Bituriges ad diem Mercurij poſt Feſtum Exaltationis Sanctæ Crucis, anno Domini 1286. Vbi pulcherrimas ſaluberrimáſque edidit conſtitutiones. Eodem quoque anno viſitauit prouinciam Bituricenſem, veniénſque ad maiorem Eccleſiam Claromontenſem, fuit honorificè receptus proceſſione ſibi occurrente vſque ad gradus ante valuas maiores ipſius Eccleſiæ, conopeo ſuper ipſum in quatuor haſtilibus vſque ad maius altare portato, campanis pulſantibus & omnibus de Choro ſericis cappis indutis. Quo facto intrauit cum Canonicis Capitulum, & poſt ſeptem Pſalmos & Litaniam, abſolutione per ipſum dominum Bituricenſem facta ſuper Canonicos & aſſiſtentes, prædicauit Latino ſermone, &c. Reliqua (ſi opus fuerit) requirantur Bituris in Archiuis Epiſcopalibus. Hic autem dimiſſo Bituricenſi Archiepiſcopatu, effectus eſt Cardinalis Epiſcopus Prænestinus, & tam in Regno Franciæ quàm in partibus Tranſmarinis legatus conſtitutus tandem obiit vij. Kalend. Septembres, aliàs legitur vij. Idus Octobris. Sedit annis quatuordecim, menſibus duobus, ab anno 1282. ad annum 1296. præſidentibus Romæ Martino IV. Honorio IV. Nicolao IV. & Cœleſtino V. Imperantibus Rodulpho & Aſtulpho. Necnon regnantibus in Francia Philippo III. & Philippo IV.

CAP.

CAPVT LXXV.

De Ægidio de Roma ſeptuageſimo quinto Biturigum Archiepiſcopo.

SEptuageſimus quintus præfuit Sanctus ÆGIDIVS DE ROMA, vir certè omnium virtutum conſcientia & fama iuxta beatus. Qui etiam diuino eloquio & ſapientia incomparabiliter eniteſcens, multa ſuæ poſteritati profutura ſcripta reliquit, de quo Guillermus de Nangis in anno Domini 1295. hoc quod ſequitur ſcriptum reliquit. Frater Ægidius de Româ poſt Simonem de Bello-loco factum Epiſcopum Præneſtinum per Papam Bonifacium Bituricenſis Archiepiſcopus eſt effectus. Hic de ordine Eremitarum Sancti Auguſtini in Pontificem aſſumptus plurimos libros ſuper ſeriem Sacræ Scripturæ & Philoſophiæ compilauit. Huius etiam meminit Ioannes Tritemius in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis, hoc modo inquiens. Ægidius de Româ Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Auguſtini Prior Generalis, ac deinde Bituricenſis Archiepiſcopus Beati Thomæ Aquinatis quondam auditor, vir in diuinis ſcripturis eruditiſſimus, & in Philoſophia Ariſtotelica nulli ſuo tempore ſecundus, ingenio ſubtilis, ſermone Scholaſticus, vita & conuerſatione deuotus. Scripſit multa & pene infinita opuſcula, &c. Item de eodem Iacobus Bergomenſis in Supplemento Chronicorum præclarè & concinniter ſcripſit ea quæ ſubiecta ſunt in anno Domini 1296.

Ægidius Romanus Ordinis Eremitarum Generalis Prior, & Bituricenſis Archiepiſcopus ac Primas Aquitaniæ declaratus his temporibus ob ingenij magnitudinem Theologorum princeps eſt appellatus. Quod quidem coniici poteſt ſi à curioſo lectore eius volumina perſpiciantur. Hic namque ex illuſtri Columnenſium Romanorum familia natus quum longo tempore ordinem ſuum, omnemque Eccleſiam doctrina & moribus illuſtraſſet, plurimóque labore præceptoris ſui Sancti Thomæ Aquinatis opera apud Pariſios defenſaſſet, tandem miraculis clarus, beato fine quieuit. Qui ſanctitatis merito beatus Doctor eſt appellatus. Qui & hæc quæ ſequuntur edidit librorum volumina, videlicet. De Corpore Chriſti. De menſura Angelorum. De generatione Angelorum. De gradibus formarum. De eſſe & eſſentia. De generatione & corruptione. De formatione corporis humani. De peccato originali & prædeſtinatione & inferno. De reſurrectione mortuorum. De diſtinctione articulorum. De fide Catholica. De officio Miſſæ. De regimine Principum. De renunciatione Papæ: Item ſuper primum, ſecundum, tertium & quartum ſententiarum. Compendium Theologiæ. Quodlibeta. Correctorium correctorij Beati Thomæ. Super tertium librum de Anima. Super octo Phyſicorum. Super omnes Ariſtotelis libros. Super librum Ethicorum. Hexameron libros duos. De intellectu poſſibili. De laudibus Diuinæ Sapientiæ. De carcere & bona fortuna. De ſubiecto Theologiæ. De Eccleſiaſtica poteſtate. Super Cantica Canticorum. Super Epiſtolam ad Romanos. Super primam ad Corinthios. Super omne quod in mundo, &c. Sermones prætcrea multos perutiles per totum anni circulum, & alia multa quæ videre non potui. Hactenus Bergomenſis verba recenſuimus. Denique quanta fuerit nominis huius glorioſi præſulis authoritas vel hinc licet coniicere quod antequam aſcitus foret ad Pontificatus honorem: ob doctrinæ præſtantiam & ſplendorem virtutis meruerit didaſcalus fieri adoleſcentis Regis Philippi IV. Quo certè impulſore librum de Regimine Principum non minus feliciter quā accuratè compoſuit. In quo ſiquidem quicquid ad animum cùm ſcientiis, tum virtutibus exornandum expedit, ita doctè, appoſitè, & perfectè diſſeruit, vt (quemadmodum ſuperiùs dictum eſt) inter ſui æui ſcriptores celebertimus meritò æſtimatus ſit. Hunc itaque doctiſſimum præſulem, doctorem clariſſimum propter eruditionem & eloquentiam, vitæ quoque ſanctimoniam oportet omnibus ſtudioſis eſſe commendatiſſimum. Porrò vir iſte admirabilis ſicut in Chronicis ordinis Fratrum Eremitarum S. Auguſtini legimus, tempus ſuum fere totum in excelſis Pariſienſibus gymnaſiis conſumpſit. De quo profectò non tantùm librorum admiranda eſt multitudo, quantum ſui acumen ingenij & tenaciſſimæ memoriæ donum ſtupendum, quòd in tot tantiſque eius dictis in nullo vnquam ſibi repertus eſt contradixiſſe: aut quod aliquid dixerit retractandum. Non enim tum hoc, tum illud,

(vt plerique faciunt) ſed ſemper idem aſſeuerauit. Pectus in ſoluendis quæſtionibus habuit ampliſſimum, fundamenta irrefragabilia, rerum exquiſitor diligentiſſimus, in dicendo ſingularis. Et quidem ita clarus: vt hic omnium humanæ & diuinæ ſapientię ex omnibus Doctoribus Scholaſticis ſolus videatur dilucidaſſe arcana. Non me mendacem dicet qui fuerit eius in operibus exercitus. Hactenus Ambroſius Choriolanus in memoratis Chronicis. Cæterum idem beatus Ægidius dicitur interfuiſſe Concilio Viennenſi cum Clemente V. Papâ, & Philippo Pulchro Rege Francorum. In quo Templariorum ordo finem excepit anno Domini milleſimo trecenteſimo duodecimo. Hi enim Templarij, vt refert Guaguinus libro 7. Compendij, apud Hieroſolymam fidei defenſionem profeſſi, cùm primùm religionis conſideratione opulentiſſimos ſe effeciſſent: præclariſſimis per orbem Chriſtianum ædibus comparatis, Chriſto reiecto falſis ſe religionibus dediderunt. Erat enim illis ſimulachrum, cui pellem humanam ſuperinduxerant, appoſitis ad oculos ſtatuæ duobus fulgentiſſimis carbunculis, qui vice oculorum micarent. Et ſtatuæ dum quiſpiam ad illos ingrederetur, ordinem vitámque Templariorum profeſſurus, abnegato ante omnia Chriſto & Cruce eius calcata, ſacrificium faciebat. His ergo atque huiuſmodi criminibus Templariorum ordo (vt diximus) deletus eſt: Bona verò illorum atque loca partim Rhodijs, partim aliis religionibus conceſſa ſunt. Hinc eſt quod ſanctiſſimus pater Ægidius cupiens ordinem Eremitarum diui Auguſtini (quem profeſſus fuerat) dilatari: facile impetrauit à Philippo Rege cognomento Pulchro donari eidem ordini locum & ædem Templariorum Bituris, vt inde fugatis peccatoribus atque prophanis, ſancta Eremitarum religio ibidem floreſceret. Tunc igitur euocati Fratres Eremitæ Sancti Auguſtini (qui in ſiluis extra oppida vitam religioſam ducebant) introducti fuerunt illuc per eundem Pontificem. Sicque ab eis locus ille ad hæc vſque tempora pacificè poſſidetur. Quibus ſanè Fratribus venerabilis idem Patriarcha dicitur plurima bona, & maximè precioſa ornamenta & vtenſilia contuliſſe, quæ omnia igne conſumpta ſunt die feſto Beatæ Mariæ Magdalenæ, anno Domini 1487. Eo quoque Bituris præſidente anno Domini 1296. (quod quidem præmitti debuit) ædificabatur adhuc conuentus & Eccleſia Fratrum Minorum, licet ipſa Eccleſia fundata ſit temporibus domini Ioannis de Soliaco quondam Bituricenſis Archiepiſcopi. Fundatorum autem ipſius Eccleſiæ ſeu conuentus hæc ſunt nomina. Heruæus vir nobiliſſimus, dominus Virſionis, & domina Ioanna de Mazeriis vxor illius. Quæ eo mortuo atque circa medium Chorum eiuſdem conuentus honorificè ſepulto, anno Domini 1270. ordinauit moritura ipſam Eccleſiam perfici de ſuis redditibus, quemadmodum in veterum ſcriptis (vnde hæc quę ſubiunximus deprompta ſunt) memoriæ proditum eſt. Hoc itaque modo ipſa loquitur inter cetera hæc adiungens.

Item lego Conuentui Fratrum Minorum Bituricenſium pro perficienda & conſummanda eorum Eccleſia in altitudine & latitudine Chori cum volta omnes ſumptus neceſſarios. Et volo & præcipio quod dicti Fratres percipiant annis ſingulis ducentas libras Pariſienſes per manum exequutorum meorum de bonis meis applicandas in fabrica Eccleſiæ ſupradictæ, donec perfectè & integrè fuerit conſummata. Item, volo & præcipio quod omnia quæ ratione dictæ Eccleſiæ ædificandæ amouebuntur ſeu mutabuntur vel deteriorabuntur, ad ſtatum bonum & ſufficientem de bonis meis reducantur. Item, volo & præcipio quod fiat pyxis ad reponendum corpus Chriſti in Eccleſia dictorum Fratrum Biturigenſium de monili aureo quod porto, &c. Actum anno Domini 1296.

Verùm vt ad ſanctiſſimum Patriarchum Ægidium reuertamur, ipſe conuocauit Concilium Prouinciale Bituris ad diem Craſtinum Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis anno Domini 1315. Sed morte præuentus rem infectam reliquit. Cardinalium quoq; Sanctæ Romanæ Eccleſiæ cœtui aſcriptus fuit: ſed minimè publicatus ipsâ morte impediente. Poſtremum non debent à nobis præteriri ea quæ de tanto Præſule ſcripſit Iacobus Baptiſta Alouiſanus in quadam liminari Epiſtola libri prænotati: Quodlibeta domini Ægidij Romani. Ægidius (inquit) Romanus illuſtri Columnenſi ſanguine ortus in noſtra familia cenſor optimè ſeſe vltroneus miſcuit. Adeò virtuti & ſummis diſciplinis addictus: vt paulò pòſt primario gradu poſt Auguſtinum inſignitus fuerit. Et (vt ſcis) multa ex huius ingenio diuinitus emanarunt. Vt quæ ipſe excogitarit adeò ingenioſè quadrant, vt ad vnguem cadant. Nouit & Prædicatoria academia, quantũ ingenio valuit: qui eorum (qui diuum Thomam taxabant) vt dilucidè per eundem Correctorium (quod ſatius Defenſorium dicam his diebus in lucem miſſum) acerri-

mè extitit, refractarius. Nouerunt & Pariſii vbi feliciſſimè vixit & ſanctiſſimè obiit 5. Idus Auguſti. Cui & inter alia ſepulchro perpulchro ſculptum vidi in conuentu Auguſtinianorum. *Iacet hic Ægidius Philoſophiæ alumnus, &c.* Sedit autem annis decem & nouem, menſibus duobus, ab anno 1296. ad 1315. ſub ſummis Pontificibus Bonifacio VIII. Benedicto XI. & Clemente V. Imperantibus Aſtulpho, Alberto, Henrico V. & Ludouico IV. Regnantibus verò in Francia Philippo IV. & Ludouico X. cognomento Hutino. Vacat tum ſedes menſibus octo.

CAPVT LXXVI.

De Reginaldo de Porta ſeptuageſimo ſexto Biturigum Archiepiſcopo.

SEptuageſimus ſextus præfuit dominus REGINALDVS DE PORTA optimus ſanè vir & multa commendatione dignus. Iſte primò fuit Epiſcopus Lemouicenſis, deinde Bituricenſis Archiepiſcopus, tandem Cardinalis Epiſcopus Hoſtienſis. Qui quum optimus foret Eccleſiaſticæ diſciplinæ cenſor pulcherrimas ſaluberrimáſq; conſtitutiones edidit, quibus Clerum Bituricenſis Eccleſiæ ad meliorem reduxit viuẽdi modum, vt ſequitur: *Vniuerſis & ſingulis has præſentes literas viſuris & audituris, Reginaldus miſeratione diuina Bituric. Archiep. ſalutem in Filio Virginis glorioſæ. Omnibus notum fieri volumus per præſentes quod cum venerabiles & diſcreti viri Decanus & Capitulum noſtræ Bituricenſis Eccleſiæ ſuper reformatione diuinorum officiorum, in quibus ob defectum & negligentiam ſeruitorum ipſius Eccleſiæ præſertim Canonicorum abſentium euidentem & manifeſtam, Eccleſia ipſa quandoque patiebatur in officio diuino defectum: & ordinandi de fructibus vnius præbendæ tam in groſſo quam in diſtributionibus, & diſtribuendi eoſdem ſicut nobis videretur, nobis plenariam dederint poteſtatem, ſicut in inſtrumento inde confecto pleniùs continetur. Nos in Dei nomine amen, ad reformationem huiuſmodi procedentes vt diuinus cultus in ipſa Eccleſia amplietur, & ne circa illam poſſit eſſe defectus, habita deliberatione ſuper hoc diligenti, iuxta poteſtatem nobis datam cum venerabilibus & diſcretis viris Magiſtris Ioanne Thomæ Cancellario, Reynaldo de Duno Archidiacono de Sancerre, Ioanne Britonis Pœnitentiario noſtro, & Guillelmo Billeron Canonicis in Eccleſia memorata, ordinamus quòd Canonici Sacerdotes in ſuo ordine quilibet ſuum Sacerdotale officium exequantur, tam in matutinis quàm in miſſa & in cæteris horis Canonicis. Et quicumque de præſentibus & abſentibus Canonicis groſſum præbendæ percipientibus hebdomadam ſuam per ſe, vel per alium Canonicum non fecerit pœnam quadraginta ſolidorum Turonenſiũ incurrat. De qua nulla fiat nec fieri poſſit remiſſio, ſed pœna ipſa Capitulo applicetur, & de groſſo præbendæ ſuæ, ſeu bonis ſuis alijs retineatur. Vbi verò præſens Canonicus defectum abſentis vel præſentis Sacerdotis Canonici nolentis hebdomadam facere, ſupplere voluerit, volumus & ordinamus quod dictum defectum ſupplens quadraginta ſolidos Turonenſ. percipiat. Qui per capitulum in principio hebdomadæ offerentur & ſoluentur eidem. Rurſus ſi Canonicus Sacerdos poſtquam hebdomadam ſuam vel alterius inceperit in miſſa defectum fecerit, pro ſingulis defectibus pœnam quinque ſolidorum Turonenſium incurrat. Quos de ſumma quadraginta ſolidor. ſi pro alio, vel de propria burſa ſi ſuam hebdomadam fecerit Capitulo reſtituere & reddere teneatur, vel de præbendæ ſuæ fructibus ſeu diſtributionibus per Capitulum retineatur. Pro defectu verò matutinorum duodecim, pro defectu veſperarum ſex, & pro defectu cuiuſlibet aliarum horarum duorum denariorum Pariſienſium pœnam incurrat modo ſimili Capitulo exoluendam, vel de dictis fructibus ſeu diſtributionibus per idem Capitulum retinendam, &c. Volumus inſuper & ordinamus quod Diaconi & Subdiaconi Canonici in ſuo quilibet ordine officium ſuum cum omni diligentia & reuerentia, & omni tarditate repulſa exequatur, & per ſe, vel per alios Canonicos in feſtiuitatibus Cantoris & Succentoris & Anniuerſarijs ſolemnibus mortuorum, & quando Archiepiſcopus celebrabit in Eccleſia. In cæteris verò diebus & anniuerſarijs per Diaconos & Subdiaconos idoneos exequantur ſuum officium & exſoluant. Et ſi defectum in Miſſa fecerint: pro ſingulis diebus quibus dictum defectum fecerint, pœnam quinque ſolidorum incurrant. Item quum ſecundùm ſtatuta Eccleſiæ antiqua Canonicus qui intereſt matutinis, vel miſſæ, vel veſperis reſidentiam die illa reputetur egiſſe, videlicet qui integraliter non exeundo Chorum poſtquam intrauerint finem matutinorum ſeu miſſæ vel veſperarum in Choro continuè remanentes & aſſiduè expectabunt. Alioquin die illa pro reſidentia minime computetur. Hortamur tamen & monemus omnes canonicos & ſingulos eorundem quod abiectis conſuetudine ſeu abuſu ex leuitate quadam & inſtabilitate ac indeuotione damnabili introductis quem tenent aliqui intrando Chorum & ſtatim poſtmodum exeundo, quum hoc non ſit*

cantare Deo, ſed potius irridere, Chorum contineant, & horis canonicis ſtudeant perſonaliter intereſſe: vt eorum exemplo vicarij & alij ſeruitores Eccleſiæ ad aſſiſtendum & deſeruiendum continuè prouocentur. Ordinamus etiam quòd omnes Vicarij abſentes per Capitulum intra octo dies reuocentur, ſiue habuerint licentiam à capitulo, ſiue propria leuitate ſeu temeritate receſſerint, &c. Item ordinamus & iniungimus quod horæ deuotè, tractim, & cum debitis pauſationibus dicantur & ſolemniter cantentur, &c. Per hanc ordinationem noſtram non intendimus ſtatuta auctoritate ſedis Apoſtolicæ quondam in dicta Eccleſiâ edita ſuper diuini reformatione officij in aliquo reuocare: ſed adiectione pœnarum prædictarum ipſa volumus roborari, &c. Quæ præmiſſa omnia & ſingula per nos virtute poteſtatis nobis ſuper hoc traditæ per Decanum & Capitulum memoratos, vt prædicitur, ordinata & pronunciata vt firma & ſtabilia maneant in futurum, præſentes litteras fieri fecimus ſigillique noſtri appenſione vna cum ſigillo dictorum Decani & Capituli communiri ad maiorem roboris firmitatem anno Domini 1319. 3. Kal. Nouembris, Præſidentibus ad hoc venerabilibus & diſcretis viris Fratre Guillermo Abbate S. Sulpicij, Magiſtro Thoma de Muto Priore Eccleſiæ B. Mariæ de Salis Bituricenſis ac Ioanne de Sancto Sulpicio Canonico Cenomanenſi teſtibus ad prædicta vocatis ſpecialiter & rogatis, &c.

Idem verò Pontifex Bituricenſem rexit Eccleſiam quatuor annis & menſe vno, ab anno Domini 1316. ad annum 1320. Præſidente Romæ Ioanne XXII. Imperante Ludouico Bauario, atque regnante Philippo V. cognomento Longo.

CAPVT LXXVII.

De Guillelmo de Brocia ſeptuageſimo ſeptimo Biturigum Archiepiſcopo.

SEptuageſimus ſeptimus præfuit dominus GVILLERMVS DE BROCIA vir prouidus atque diſcretus, necnon in Eccleſiaſtico & Ciuili Iure apprimè peritus. Iſte prius fuit Anicienſis ſeu Podienſis Epiſcopus, deinde Meldenſis, poſteà verò Bituricenſis Archiep. Exhumauit corpus B. Auſtregiſilli quondam Bituricenſis Archipræſulis, & in eadem Eccleſiâ, in quâ iacebat, honorificè collocauit die Lunæ poſt Paſcha anno D. 1324. Et eodem anno dedicauit Eccleſ. Bituric. die Dominica ante feſtum B. Nicolai æſtiualis, vt habetur in quodam veteri libro dictæ Eccleſiæ. Fuit demum Archiepiſcopus Senonenſis. Præfuit autem Bituricenſi Eccleſiæ decem annis, ab anno Chriſti 1320. ad 1329. Præſidente Romæ in ſede Apoſtol. Ioanne XXII. Imperante præfato Ludouico. Regnantibus in Franciâ Philippo V. Carolo IV. & Philippo VI. cognomento Valeſio.

CAPVT LXXVIII.

De Fulcaudo de Rupe-Cauardi ſeptuageſimo octauo Biturigum Archiepiſcopo.

SEptuageſimus octauus præfuit dominus FVLCAVDVS DE RVPECAVARDI Lemouicus. Hic morum integritate & admirabili prudentia parique humanitate inſigniter floreſcens quum aliquanto ante Nouiomenſem rexiſſet Eccleſiam, demum totius Aquitaniæ Primatum adeptus, per 12. annos & 9. menſes præſedit Bituricenſi Eccleſiæ, atque obiit 7. Idus Auguſti. Huius eſt illud permagnificum mauſoleum marmoreum quod in medio choro Bituricenſis Eccleſiæ duobus vel tribus cubitis à pauimento exaltatur. Iſte aſſignatis redditibus Capitulo Bituricenſi, fecit fieri Cantoris feſtum B. Ioannis Baptiſtæ in eadem Eccleſia. Sed & ad ſepulchrum ſuum per ſingulos menſes ſtationem eſſe proceſſionaliter faciendam moriturus ordinauit. Claruit autem ab anno 1330. ad annum 1343. temporibus ſummorum Pontificum Ioannis XXII. Benedicti XII. & Clementis VI. Imperante adhuc Ludouico Bauaro, & regnante Philippo Valeſio.

CAPVT LXXIX.

De S. Rogerio ſeptuageſimo nono Biturigum Archiepiſcopo.

SEptuageſimus nonus præfuit S. ROGERIVS vir omnium præcipuus & electus, gratiâ puræ humilitatis prędiuus, innocentia præclarus, vitæ quoque ſanctitate mi-

rabilis. Fuit autem iſte patriâ Lemouicus, ex Caſtro de Ternis originem ducens. Cuius Pater dicebatur Gaudefridus, cognomento Fortis, vir nobiliſſimus dicti caſtri dominus. Qui ex generoſiſſima coniuge ſua ſorore reuerentiſſimi in Chriſto Patris ac D. D. Guillermi de Capella-Taillefer Epiſ. Tholoſani atque S. Romanæ Eccleſiæ Cardin. genuit tres filios videlicet Odinetum, Dionyſium, & Rogerium. Porro quum idem Gaudefridus homo ſanè virtutum experimentis ipſa nobilitate clarior centum viginti prope eſſet annorũ, pręſentis ſæculi ęrumnas dimittens, ad interminabilem perpetuę fœlicitatis diem peruenturus migrauit à corpore. Poſt cuius deceſſum prædictus Odinetus primogenitus miles inter cæteros viribus pollens, & animi magnitudine clarus regendę domus curam ſuſcepit. Dionyſius verò cùm eſſet etiam multa probitate conſpicuus, non multum pòſt in Sacerdotali ordine laudabilis vitę curſum maturius cõpleuit. At memoratus Cardinalis cernens Rogerium habere indolem virtuti muſiſq; natam, curauit tam nobilem pueri animum in florentiſſima Aurelianenſi Academia liberalibus diſciplinis imbuendum. Vbi ille quum bonis moribus ac ſcientiis vberrimè ſuccreuiſſet in theatro litterario primis ſubſelliis collocandus, vtriuſque iuris Profeſſor clariſſimus euaſit. Iamque ex eo tempore ad Eccleſiaſticas dignitates, procurante præfato auunculo ſuo, conſcendere meruit. Ac primum Archipreſbyter Dauracenſis in Normannia, deinde Bituricenſis Eccleſiæ Decanus, poſtea Aurelianenſis Epiſcopus, demum itidem Epiſc. Lemouicenſis; ad poſtremum verò Archipræſul Bituricen. effectus eſt. Quo autem pacto ad Epiſcopalis dignitatis apicem prouehi meruit, videtur non eſſe prætereundum. Sanè dum clerus omnis & populus vniuerſus Aurelianenſis ciuitatis pro ſufficiendo nouo Antiſtite ad Eccleſiam die conſtituta conueniſſet, affuit inter eos & B. Rogerius. Qui cernens pleroſq; tam præcipitis animi, támque pernicioſi eſſe, vt Sacroſanctam ſedem, dignitatémque affectare non reformidantes, ſeſe non ingererent ſolùm, ſed (vt nunc proh dolor fieri audimus) violenter inferrent, cuidam Canonicorum, vt dicitur capitulum ingredienti ludens, ait. Et ego quidem optarem dominos electores pro hac re mei meminiſſe. Tum Canonicus vir faceto lepore ſolers, rem, vt erat, ad conſiſtorium detulit. Quamobrem cunctis ioco annuentibus vt idem Rogerius Pontifex fieret: mox Capituli præſidens qui eius egregiam fidem, inſignem doctrinam, ac prudentiam eximiam iam olim exploratam habuit diuino afflatus ſpiritu ſurrexit: & in medio conſiſtentium ſtans: Viri Fratres [ingenuè ait] mihi certè teſtes ſunt cœlum & terra, quod hodie vnanimiter elegeritis atque petieritis dominum Rogerium vobis in præſulem conſtitui. Sed & ego ſecundùm veſtram ſententiam in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti eundem pronuncio fieri debere huic ciuitati ſummum Sacerdorem, vt pote Angelici vultus hominem, ſanctitate præditum, & cœleſti ſapientia inſignem. Denique oportet eſſe vobis perſuaſiſſimum ſic viſum fore ſpiritui Sancto cui reſiſtere ſine grandi peccato non poteritis. Igitur illo hęc ita perorante, omnes Canonici diuino nutu vnanimiter ipſum Sanctum Rogerium in Epiſcopum elegerunt. Qui tamen vt ſenſit ſuper ſe ſortem electionis futuram, territus tum oneris magnitudine, tum virium ſuarum, vt ipſe putabat, imbecillitate, reclamans affirmabat, quod cùm id officij poſtulaſſet, ſe minimè fuiſſe ſeriò locutum; eos autem falſa opinione decipi, qui tantillum exiſtimarent fore idoneum Pontificem. Sed, vt triuiali vtar adagio, plurium calculus vicit. Dumque ille probè aduerteret etiam totius populi ſuffragia in ſuam conſentire perſonam, vix tandem perſuaſum habuit vt ſe pateretur conſecrationis oleo inungi, & pontificali infula amiciri. Et quidem non humana induſtria, ſed potius ſuperna clementia ipſum conſtat ad id dignitatis fuiſſe prouectum. Vnde in hoc non queo ſatis admirari diuinitatis inſcrutabile conſilium, quę vel tam iucunda, tamque lepida occaſione ſanctum ſuum mirificare voluerit, præueniendo eum in benedictionibus dulcedinis ſuæ. Cæterum operæ-pretium atque neceſſarium viſum eſt mihi non ſolùm cauſam modúmque prouectionis eius ſcribere, verùm etiam admirabilem eiuſdem conuerſationem in lucem conſpectúmque omnium vel ex parte prodere, ratus ex iſtiuſmodi relatione plurimam venerando huic antiſtiti laudem, & nonnullam legenti ædificationem acceſſuram. Hic itaque ab adoleſcentia amorem rerum fluxarum prorſus deſpiciens, pudicitiam ac ſobrietatem quod tam laudandum fuit in iuuene, quàm rarum, & quicquid ad animum cùm ſcientiis tum virtutibus exornandum expedit, impiger ſectatus fuerat. Qui etiam poſt adeptum pontificatus honorem, anteceſſores ſuos ita factis æmulatus eſt: vt celebri per orbem fama non aliter quàm clariſſima tuba virtutes ipſius prædicarentur,

Inter quas innumeras, hæ ſingulari omnium applauſu excipiebantur. Quod videlicet mirum quendam pietatis ardorem iugiter ſpirans, ſalutifera doctrina blandè ac placidè monſtraret omnibus æternæ fælicitatis viam. Quod nihil eorum prætermitteret quæcumque ſubditis poſſet in conſilium adferre. Quod tam ſingulari beneuolentia, támque incredibili humanitatis ſuauitate exciperet omnes: vt ipſos quoque (ſi quos habebat) aduerſarios gratiæ vi quadam alliceret, & ab eiſdem veneraretur. Quod numquam petitionibus afflictorum ſolatium quod adhibere poſſet denegarit. Quod hoſpitalitate adeò inſignis fuit: vt eius domus peregrinis ac pauperibus ſemper patuerit. Quod nudis ſpecialius compatiens, eorum indigentiam ſoleret liberaliſſimè releuare. Quid multa? Denique ſi quis ſobrietatis nomine eſt commendabilis, hic omnium maximè. Erat enim cibi potúſque parciſſimus. Vnde non prætereo huic loco breuiter adiicere, quod perſeuerantre vſque ad hanc meam ætatem fama vulgatum accepi, licet ea parum ſincera fide digna exiſtimem. Fertur ſanè, quod aliquando dum iuxta quandam popinam idem Pontifex Rogerius fortè tranſiens, recentis paſtilli delectatus odore fuiſſet, ipſum paſtillum ſibi clam eo iubente allatum adhuc bullientem capiti ſuo inſtar pilei impoſuerit, in ſeſe vel leuem gulæ ſuggeſtionem tam crudeli exuſtione puniens. Quamobrem facile aduertitur ad quantam perfectioris vitæ eminentiam vir ſanctus conſcenderat, qui (vt diximus) vel tenuem naturæ appetitum minimè dimiſerit fore inultum. Sed tanta cum ſeueritate ipſum damnare voluerit. Interea verò memoratus Odinetus Frater ipſius è viuis excedens, vnicum reliquit filium vocabulo Ioannem adoleſcentulum ſanè cultiſſimis, puriſſimúſque moribus pellucidè florentem, necnon ſua eximia indole (niſi citâ morte præreptus fuiſſet) nemini non magna pollicentem. Dum enim ille philoſopharetur Pariſiis, & quadam die traducendi temporis gratia, iuxta ripam Sequanæ cum ſodalibus ſpaciaretur, caſu decidens in amnem, ſtatim aquarum violentia ſuffocatus exhalauit ſpiritum. Quo ita lamentabiliter extincto Sanctus Rogerius vniuerſam paternæ hæreditatis ſucceſſionem ſolus pacificè poſſidens, illico vt cum Pſalmiſta veraciter decantare poſſet, ***Domus mea domus Orationis vocabitur***, decreuit Monaſterium conſtruere apud Ternas ſuæ natiuitatis locum. Quod commodiùs ad effectum vt perduceret, dimiſſo Aurelianenſi Epiſcopatu, ſe ad regendam Lemouicenſem Eccleſiam tranſtulit. Porro ſic omne eiuſdem Monaſtenj ædificium ordinauit, vt ſacræ ædis maius altare in ipſo (quo eum fuerat enixa ſua genitrix) loco conſtituerit, ac propria manu conſecrauerit. Sciendum verò eſt quod per idem tempus ordo Cœleſtinorum miro Dei fauore pullulans, viros tum ſcientia, tum magnis virtutibus integerrimos mirabiliter producebat. Cuius inſtitutor fuit dominus Petrus de Marrone, qui poſtea dictus eſt Cœleſtinus quintus Pontifex Maximus, vir inter cæteros & ſacræ religionis integritate, & vitæ innocentia, ac inſigni ſanctitate clariſſimus. Quia igitur hunc in humanis cælibem vitam ducentem Rogerius in ſuâ iuuentute optimè noſſe ac videre meruerat, ſingularem erga ipſum & eius Ordinem gerens deuotionem non niſi de eodem ordine viros religioſitate inſignes voluit inhabitare ſuum Monaſterium de Ternis. Interea quum diuina prouidentre clementia idem Aquitanorum Primas Bituris conſtitutus fuiſſet, Xenodochium quoque in Marchia fundauit: Vt videlicet dum ſemper in illo loco de redditibus (quos facta ſolemni donatione ibidem delegauit) peregrinorum ac pauperum neceſſitati pro Dei amore liberaliter ſubuentum foret, iuſtitia eius (vt canitur in pſalmo) maneret in ſæculum ſæculi. O Pontificem digniſſimum, nullo certe laudum genere non afficiendum! Cui (re vera) non ſuffecit ſuis tantùm temporibus pauperum Chriſti inopiam miſericorditer ſubleuare, niſi etiam in futuras longè generationes indigentiæ miſerorum pia ſollicitudine prouidiſſet. O vtinam ad illius formam præſules quamplurimi contenderent, à quibus præcipuè pendet totius reipublicæ diſciplina. Id profectò ſi fieret, regnaret in nobis Chriſtus, & ſub illius vexillis fœlici tranquillitate frueretur orbis. At Pontifex ſanctiſſimus Rogerius quum vnus eſſet ex optimis atque electis paſtoribus, de quibus dominus per Hieremiam Prophetam ait, ***dabo vobis Paſtores iuxta cor meum, & paſcent vos ſcientia & doctrina***, non minus doctrina quàm exemplo Eccleſiam Bituricenſem ab omnibus vitiorum ſeu hæreſum zizanijs (quæ ſyncerae pietatis lætiſſimam ſegetem vitiabant) repurgare vigilantiſſimè ſtudebat. Attamen non defuere aliquanti tenebrarum filij qui dum vitā ſuam ad lucidiſſimum exēplar ſanctæ conuerſationis tanti præſulis componere debuiſſent, non ſo-

lùm ſalutaria ipſius monita parnipendebant. Verumetiã (quod extremæ dementię eſt) aduerſum ſe inuicem contentionibus, zelo, liuore, ſuperbia, inimicitiis atque odiis magis inflammati ipſum virum ſanctum valdè affligebant. Quamobrem tantæ ingratitudinis mox pœnas luerunt, miſſa in eos cælitus lamentabili vlrione. Anno ſiquidem Dominicæ Incarnationis 1353. vrbem Bituricenſem (ſalua duntaxat Cathedrali Ecclesia & Epiſcopali domo) vorax ignis flamma abſumpſit, atque ne cuiquam dubium fieret hanc diuini eſſe iudicij vindictam, dum ciuitatis pars vna penitus incendio conſumpta fuiſſet, ventus vehemens ſui flatus violentia ignium flammas integram partem vrbis exurendam reflectens, nullam omnino domum intactam reliquit. Quo peracto, beatiſſimus pater Rogerius duros corde & publicè peccantes arguendo atque duriùs increpando admonebat, vt qui Deum metuere, & eius mandata cuſtodire in rerum omnium abundantia & temporum tranquillitate noluiſſent, ſaltem poſt flagella ab iniquitatibus ſuis ſalubriter reſipiſcerent. Igitur hiſtoriæ tradere licuit quod iuſto Dei iudicio, & neceſſaria correptione Bituriges diuinam ſenſerint manum.

Cæterùm vt ſemel finiam beatus Pontifex Rogerius dum inter cæteros doctrina, religione, ac inſigni ſanctitate clariſſimus haberetur in plebe, eſſetque iam nonagenarius cælo dignus, terris ereptus ad immortales triumphos Angelicis manibus tranſlatus eſt; moriturus autem ordinauit ſuas opes pueris ſtudentibus tribui, & vt corpus ſuum in Monaſterio de Ternis ſepeliretur, ſed quibuſdam impedimentis ſuperuenientibus quum non potuiſſet illuc inferri, apud Cathedralem Eccleſiam maximâ veneratione & celebritate humatum eſt. Ad cuius ſepulchrum ob ingentia miracula, non ciues ſolùm; verumetiam ruſtici cateruatim concurrunt, vellera ouium aliáſve oblationes in teſtimonium ſanctitatis apportantes. Hij verſus in eius tumulari lapide leguntur.

De Ternis natus Rogerius intumulatus,
Noſter prælatus iacet intus bene gratus,
Ter c. mille dabis, ſex x. ſeptem numerabis.
In prima feria (quem ſuſcipe Virgo Maria)
Marci migrauit quia caſtè ſemper amauit.

Sedit annis viginti quatuor, menſibus ſex ab anno 1343. ad annum 1367. Præſidentibus Romæ Clemente VI. Innocentio IX. & Vrbano V. Imperantibus Ludouico Bauaro & Carolo IV. Atque regnantibus in Francia Philippo VI. Ioanne primo & Carolo V. Bituris autem feliciter ſtrenuéque principante Domino Ioanne Duce magno. Qui eodem anno (quo ſanctus Rogerius migrauit ad Christum) datis Capitulo Bituricenſi ſex viginti libris perpetui redditus amortizatis fundauit illam Miſſam quæ ſingulis diebus in aurora ad pulſationem vnius magnæ campanæ dicitur cum nota ad altare ſanctę Dei Genitricis Mariæ retro altare Beati Guillermi in eadem Bituricenſi Eccleſia. Quique ſacram ædem Palatij magnis ædificauit ſumptibus, vt paulò pòſt à nobis accuratiùs dicetur. Vacat ſedes ſex menſibus.

CAPVT LXXX.

De Petro de Stagno octogeſimo Biturigum Archiepiſcopò.

OCtogeſimus præfuit Dominus PETRVS DE STAGNO Ruthenis oriundus ac religioſus Ordinis Sancti Benedicti. De quo (in quodam paruo libro Monaſterij Sancti Sulpicij Bituricenſis hæc ſcribuntur. Anno Domini 1370. die Veneris ſeptima Iunij Papa creauit duos Cardinales, videlicet Petrum Epiſcopum Florentinum, & Petrum de Stagno Archiepiſcopum Bituricenſem qui Bituricenſis fuit creatus Vicarius Papæ & paulò pòſt intrauit ciuitatem Peruſinam vt Vicarius, ac eiuſdem accepit poſſeſſionem. Rexit autem Bituris Eccleſiam annis duobus & vndecim diebus ab anno 1368. ad 1370. ſub Vrbano V. Pontifice maximo. Imperante Carolo IV. & Carolo V.

CAPVT LXXXI.

De Petro de Croſo octogeſimo primo Biturigum Archiepiſcopo.

OCtogeſimus primus præfuit Dominus PETRVS DE CROSO vir cumprimis integer ac literatus. Iſte tandem effectus eſt Cardinalis Arelatenſis poſtquam Bituris ſediſſet quatuor annis, minus quinque Hebdomadis ab anno 1370. ad annum Chriſti 1374. Præſidentibus in ſede Apoſtolica Vrbano V. & Gregorio XI. (qui antequam ad ſummum Apoſtolatus gradum proueheretur, fuerat Maior Archidiaconus Eccleſiæ Bituricenſis) Imperante Carolo IV. & Regnante ſupradicto Carolo quinto.

CAPVT LXXXII.

De Bertrando de Chanaco octogeſimo ſecundo Biturigum Archiepiſcopo.

OCtogeſimus ſecundus præfuit Dominus BERTRANDVS DE CHANACO Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis. Anno 1. Pontificatus ipſius, qui fuit Dominicæ Incar. milleſimus treceenteſimus ſeptuageſimus quartus, Fratres Ordinis Beatæ Mariæ de Monte Carmelo vrbem Bituricenſem inhabitare cœperunt, ac primum ibidem Eccleſiam conſtruere permiſſi ſunt in loco qui tunc temporis vocabatur Gallicè Noyer, in poſſeſſione ſpectabilis viri Ioannis Pelourde ciuis Bituricenſis. Hoc concedente & confirmante Gregorio Papa XI. anno Domini 1377. Non multo poſt ſchiſma in Eccleſiâ Romanâ hoc quidem pacto accidit. Defuncto namque memorato Gregorio, Vrbanus ſextus in demortui loco ſuffectus ſex ſimul Cardinales necári iuſſit. Quamobrem cæteri dolentes Pontificem contumacem delegiſſe, ab eo receſſere, & conuentu facto Clementem elegere: Sicque duobus aſſumptis Pontificibus diuiſa eſt Romana Eccleſia, & hoc ſchiſma per nouem & triginta durauit annos. Quum autem ſupradictus Bertrandus ſuæ ditioni vellet ſubiugare Decanum & Capitulum Bituricenſe: eius inanes conatus idem Papa Clemens facilè repreſſit ac fregit ad petitionem illuſtriſſimi Ducis Ioannis hoc modo ſcribens. *Clemens Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Regis pacifici, ipſius diſponente clementia, vices gerentes in terris, in pacis obſeruantia delectamur. Hinc eſt autem quod opem quam poſſumus adhibemus & operam, vt diſſenſiones & iurgia remoueantur à ſubditis, ac optata quietis & pacis eis proueniant incrementa. Exhibita ſiquidem nobis pro parte dilectorum filiorum Decani & Capituli Eccleſiæ Bituricenſis petitio continebat, quod orta dudum inter venerabilem Fratrem noſtrum Bertrandum tituli Sanctæ Potentianæ Cardinalem tunc Archiepiſcopum Bituricenſem ex vna parte, & eoſdem Decanum & Capitulum ſuper eo quod Decanus & Capitulum ſe necnon Vicarios perpetuos Beneficiatos, Choralios, & Baccalaureos nuncupatos in eadem Eccleſia, ac pueros chori, & alios ſeruitores eiuſdem Eccleſiæ à Iuriſdictione eiuſdem Archiepiſcopi Bituricenſis pro tempore exiſtentis fore penitus liberos & immunes. Archiepiſcopus verò prædictus præmiſſa non eſſe vera aſſerebat ex altera parte. Materia quæſtionis & cauſa huiuſmodi aliquandiu apud ſedem Apoſtolicam ventilata, tandem idem Archiepiſcopus tres definitiuas ſententias reportauit. Cum autem (ſicut eadem petitio ſubiungebat) attentis conſuetudinibus & obſeruantijs vicinarum & aliarum in partibus Gallicanis conſiſtentium Metropolitanarum & Cathedralium Eccleſiarum, ex præmiſſis ſententijs ſuper omnia obſeruarentur, poſſent inter partes eaſdem graues diſſenſionum materiæ, & plurima ſcandala exoriri, pro parte dictorum Decani & Capituli nobis fuit humiliter ſupplicatum, vt prouidere ſuper hoc de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos itaque conſiderantes præmiſſa, & etiam quod dicta Eccleſia tredecim ſuffraganeas Eccleſias habet, & iura primatiæ dicitur obtinere, ac huiuſmodi ſcandalis quantum cum Deo valemus obuiare: conſideratione etiam dilecti filij nobilis viri Ioannis Ducis Bituricenſis qui ſuam ſepulturam in eadem Eccleſia ſe aſſerit elegiſſe, quique eandem Eccleſiam magnis redditibus & precioſis iocalibus honorauit & etiam amplius Deo propitio ampliare & honorare proponit, quique ipſam ſingularem deuotionis gerit affectum, nobis frequentius ſuper hoc humiliter ſupplicauit, huiuſmodi dictorum*

Decani

Decani & Capituli, & dictis ſupplicationibus inclinati in præmiſſis, prout ſequitur, duximus prouidendum. Cùm autem ſicut exhibita nobis nuper pro parte dictorũ Decani & Capituli petitio continebat ab aliquibus reuocetur in dubium, an dicti Decanus & Capitulum, & aliæ perſonæ dictæ Eccleſiæ, & ſeruitores ipſorum debeant per ſtatuta, ordinationes, & conceſſiones huiuſmodi à dominio & poteſtate Archiepiſcopi Bituricenſis pro tempore exiſtentis reputari exempti: Nos ſuper præmiſſis etiam conſideratione dicti Ducis nobis ſuper hoc humiliter ſupplicantis prouidere, noſque dictos Decanũ & Capitulũ, ac perſonas ipſius Eccleſiæ ſingularibus fauoribus proſequi in hac parte volentes, vt eò magis Romanam Eccleſiam reuereri ſtudeant, quò maiori fuerint per eam libertate donati, Eccleſiam ac Decanum & Capitulum, ſingulareſque Canonicos ipſius Eccleſiæ & perſonas, dignitates, perſonatus, vel officia, aut alia beneficia curata, vel non curata obtinentes in ea, ac familiares ipſorum continuos commenſales in numero infrà ſcripto, necnon Vicarios perpetuos, Beneficiatos, Chorarios, & Bacchalarios nuncupatos in ipſa, & pueros Chori, & alios ſeruitores eiuſdem Eccleſiæ, in ea continuè ſeruientes de Choro ipſius Eccleſiæ exiſtentes, & habitum Chori deferentes ipſius, etiam ipſi vel eorum aliqui parochiales Eccleſias, quarum collatio ad dictos Decanum & Capitulum, ſeu aliquam perſonam particularem, vel in quibus dicti Decanus & Capitulum, aut aliquæ aliæ perſonæ dictæ Eccleſiæ ius patronatus habere obtineant præſentes & poſteros, necnon clauſtrum & domos Canonicales ipſorum Decani & Capituli, ac Canonicorum in dicto clauſtro, vel extra illud conſiſtentes, ab omni poteſtate, viſitatione, ac dominio venerabilis fratris noſtri Archiepiſcopi Bituricenſis, qui nunc eſt, ac ſucceſſorum ſuorum Archiepiſcoporum Bituricenſium, necnon quorumlibet aliorum ordinariorum Iudicum de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine ex certa ſcientia prorſus eximimus, & totaliter liberamus; ac eoſdem Eccleſiam & Capitulum prædictæ ſedi Apoſtolicæ duntaxat immediatè ſubiicimus, & in perpetuum volumus & decernimus fore immediatè ſubiectos. Itaque dicti Archiepiſcopus, aut ſucceſſores, vel alij ordinarij Iudices, etiam ratione delicti, vel contractus, aut rei, de qua agitur, vbicumque committatur delictum, initi contractus, aut res ipſa conſiſtat, non poſſint in dictis Eccleſia, clauſtro, domibus & habitatoribus, ac in Decanum & Capitulum, Canonicos, perſonas familiares, Vicarios, Beneficiatos, pueros, & ſeruitores prædictos, aut eorum aliquem excommunicationis, ſuſpenſionis vel interdicti ſententias fulminare, aut viſitationis officium, legem, cenſuram, iuriſdictionem, poteſtatem, aut dominium quomodolibet exercere, ſeu procurationes exigere ab eiſdem, &c. Datum Auenioni ſexto Kalendas Aprilis, pontificatus noſtri anno tertio decimo. Porrò memoratus Bertrandus ſedit annis duodecim, ab anno 1374. ad annum 1386. præſidentibus Romæ Gregorio XI. & duobus in ſchiſmate, videlicet Vrbano VI. & Clemente VII. imperantibus autem Carolo IV. & Wenceſlao, necnon regnantibus Carolo V. & Carolo VI.

CAPVT LXXXIII.

De Ioanne de Rupe-Cauardi octogeſimo tertio Biturigum Archiepiſcopo.

OCrogeſimus tertius præfuit Dominus IOANNES DE RVPE-CAVARDI, illuſtri proſapiâ ortus, atque vir incomparabilis prudentiæ, magnique conſilij. Hic dimiſſo Archiepiſcopatu Bituricenſi, præficitur Eccleſiæ Arelatenſi, & tandem ordinis Cardinalitij titulo clarus obiit. Sedit autem Bituris quinque annis, ab anno 1386. ad annum 1390. præſidentibus in Apoſtolica ſede duobus in ſchiſmate prænotatis, imperante Wenceſlao, atque regnante Carolo VI.

CAPVT LXXXIV.

De Petro Aymerico octogeſimo quarto Biturigum Archiepiſcopo.

OCrogeſimus quartus præfuit Dominus PETRVS AYMERICVS, vir vitâ & eruditione probatiſſimus: quo nimirùm præſidente Dominus Ioannes Dux Bituricenſis, Princeps ſanè rerum geſtarum magnitudine, & honorum atque vitæ dignitate illuſtris, ſacram ædem (quam vulgus ſanctam Capellam appellat) opus ſiquidem dignum narrari omnibus, qui ſub ſole ſunt, indicibili propè tum impenſâ, tum artis elegantiâ, polito lapide Bituris conſtruxit, atque in ſolemni die Paſchæ;

13. Kal. Maij, anno Domini 1405. in illam introduxit venerabiles Theſaurarium, Canonicos, Capellanos, Vicarios, & pueros Chori propriâ ipſius Ducis manu ſupparis, & almutiis inueſtitos, præſentialiter aſtantibus Reuerentiſſimis in Chriſto Patribus Domino Petro Tholetano, ſedis Apoſtolicæ in Francia tunc Legato; Domino Petro Aymerico Bituricenſi, & Domino Vitale Toloſano Archiepiſcopis; Domino Helia Anicienſi, ſeu Podienſi, & Domino Petro Aquenſi Epiſcopis, ac Domino Bernardo ſancti Sulpicij, & Domino Hemerico ſancti Ambroſij Bituricenſium Monaſteriorum Abbatibus, cum aliis multis nobilibus præclariſque viris. Canonicorum autem iſta ſunt nomina: Venerabilis imprimis Dominus Arnulphus Belin, Conſiliarius eiuſdem illuſtriſſimi Principis, primus in Canonicum præbendatum & Theſaurarium obtinuit promoueri. Secundus Canonicus præbendatus, D. Petrus Morini, aliàs de Rupe, vir apprimè eruditus. Tertius D. Guillermus Boiſraterius, vtriuſque Iuris Profeſſor eximius, qui & in Archiepiſcopatu ſucceſſit prædicto Petro Armerico. Quartus Dominus Simon Aligreti, Magiſter in Medicina, & Bituricenſis Cancellarius. Quintus Dominus Nicolaus de Dumo, vir vt integer, ita doctus. Sextus Dominus Guillermus de Ruilhiaco ſapientiâ atque doctrinâ inſignis. Septimus Dominus Petrus Belonis, homo ſanè gratiâ, comitate, ac munificentiâ tanto honore dignus. Octauus Dominus Petrus Berrandi, aliàs *Boyleau*, vir non minus probus quàm literatus. Nonus Dominus Firmious *le Vaſſeur*, vir etiam in literis egregius. Decimus Dominus Bernardus de Montignaco, homo propter ſummam eruditionem prouidentiâ ſingulari præditus. Vndecimus Dominus Helias de Coruo, vir egregiâ vitæ ſinceritate conſpicuus. Duodecimus Dominus Ioannes de Pomerolis, legitimâ ſcientiâ clarus. Decimus tertius Dominus Ioannes de Stampis, vir virtutum prope omnium amplitudine inſignis. Nomina verò Capellanorum, Vicariorum, & puerorum (quæ ſeriatim legimus in Pandectis dictæ Eccleſiæ) ſubticere cenſuimus breuitatis gratiâ. Cæterùm vt hi ditarentur, præfatus Dux fundator eorum, plures Eccleſias dignitatibus, beneficiis, officiis, redditibus, necnon & Sanctorum reliquiis ſpoliauit. Nam eidem Palatij Eccleſiæ addixit Abbatiam ſancti Hippolyti, fugatis inde Sanctimonialibus. Adjunxit etiam Eccleſiam ſancti Auſtregiſilli de Caſtro, cum omnibus collationibus beneficiorum ad eam olim pertinentibus: ſed & corpus beati Iuliani, primi Cenomanorum Epiſcopi inde abſtractum tranſtulit in ipſam ſui Palatij Baſilicam. Sub idem verò tempus, homo quidam nomine Guillermus *Sathanat*, locum tenens prædicti Ducis, aliquem Preſbyterum comprehenſum, atque criminis furti conuictum, in graue præjudicium Eccleſiæ libertatis, ſuſpendio interemit. Quamobrem Reuerentiſſimus in Chriſto Pater & Dominus, Dominus Petrus Aymericus Archiepiſcopus ipſum temerarium locum tenentem conuenit, & magna cum ſeueritate coëgit, vt idem cadauer defuncti Sacerdotis de patibulo ad Curiam Officialatus vſque proceſſionaliter adducens in honeſto Sarcophago ſibi reſtitueret; quod & fecit genibus flexis, veniam humiliter petens, qui tamen pro tantæ temeritatis conſequenda abſolutione fuit ab eodem venerabili Patriarcha remiſſus ad Curiam Romanam: corpus verò defuncti delatum ad Eccleſiam Bituricenſem, celebratis pro ipſius animæ remedio Miſſarum ſolemniis, ſepultum eſt in Vicariorum eiuſdem Eccleſiæ cœmeterio. Sed hæc in exemplum cauendi obiter dicta ſint. Denique idem Dominus Petrus conſtituitur Patriarcha Alexandrinus, & Adminiſtrator perpetuus Eccleſiæ Carcaſonenſis; qui etiam multa bona procurauit & contulit Eccleſiæ Bituricenſi, exiſtens ſemper author pacis ipſius, quemadmodum legitur in quodam libro Chori ſancti Protomartyris Stephani. Obiit autem 10. Kal. Martij, pro cuius anniuerſariis Capitulum Bituricenſe recepit quingentas quindecim libras Turonenſes. Eandem verò Eccleſiam rexit annis decem & octo, ab anno 1391. ad annum 1409. ſub ſchiſmaticis Pontificibus Bonifacio IX. Benedicto XIII. Innocentio VII. & Gregorio XII. imperantibus Vvenceſlao & Roberto Bauaro, necnon regnante in Francia Carolo VI.

CAPVT LXXXV.

De Guillermo Boiſraterio octogeſimo quinto Biturigum Archiepiſcopo.

OCtogeſimus quintus præfuit Dominus GVILLERMVS BOISRATERIVS, natus Bituris patre Ioanne, matre verò Ioannâ, religioſiſſimis atque ditiſſimis eiſdem vrbis ciuibus: quorum diligenti curâ, teneris ſub annis, moribus & literis efficaciter imbutus, vbi exceſſit ex ephebis, Bononiam tunc temporis ſcientiarum dominam ſtudeodi gratiâ petiit, ac ibidem intantum in quouis genere doctrinæ profecit, vt magiſterium in vtroque Iure conſecutus, legeodi ſeu docendi efficaciâ omnibus pilam (vt dicitur) præripuerit. Inde verò ad ſuæ natiuitatis ſolum rediens, primùm ob vitæ integritatem & ſcientiæ claritudinem Canonicus Cathedralis Eccleſiæ efficitur, tum demùm viâ Spiritus Sancti etiam abſens in Decanum eligitur. Quod quidem munus tanta cum humanitate, iuſtitia, & manſuetudine geſſit, vt poſt Reuerenriſſimum Dominum Petrum Aymericum, Patriarcha & Primas Aquitaniæ diuinâ ſit creatus prouidentiâ. Accepit autem poſſeſſionem Archiepiſcopatus decima octaua die Maij, anno Domini 1410. atque quâ debuit veneratione fuit exceptus in vrbe. Cumque per hos dies Rex Carolus VI. in Britones expeditionem parans, furiâ actus, non ſatis bonâ valetudine eſſet, & patrueles eius Duces Biturix & Burgundus rerum adminiſtrationem ſibi vendicantes, vterque in alterum ſimultates exerceret: Dux Burgundiæ, vir excelſi animi, & magnarum rerum appetens, aſſumpto ſecum prædicto Carolo Rege, atque Delphino, dum de obſidendis Biturigibus cogitat, Dunum regium imprimis capit, deinde poſtquam ad vnam Ciuitatis Bituricæ portam dies quadraginta fruſtrà conſedit, alteram, quæ ſancti Priuati dicitur, circumuallat. Sed vbi de aduentu Anglorum (qui tuendis noſtri Ducis partibus appropinquabant) certum accepit nuncium, molitus eſt diſcordias componere, ſicque re infectâ, Burgundi duntaxat ſancti Sulpitij Monaſterio deſtructo atque igni ſuccenſo, receſſerunt. Tunc enim venerandi Pontificis Guillermi Boiſraterij munificentia inſignis demonſtrata eſt, quia pro reædificando dicto Cœnobio, non minùs quàm mille centum & ſeptuaginta libras Turonenſes tam liberè quàm deuotè obtulit. Interea verò magna Dei ſummi collatum eſt miſericordia vniuerſale Concilium celebrari. Quod incredibili penè Principum ac Prælatorum frequentiâ per tres annos durauit. Cui ſiquidem iſte Reuerendus admodom Patriarcha non ſolùm intereſſe curauit, verumetiam ab his qui tranquillitati Eccleſiæ conſultum volebant, vnus de electoribus futuri Pontificis Romani meruit deputari; quique cum Cardinalibus elegit in Papam Martinum quintum, priùs Ottonem vocatum, virum ſanè non tam integritate morum, quàm non vulgari prudentiâ, & literarum cognitione celebrem; qui admotus gubernaculo nauiculam Petri ſchiſmatis & ſeditionum omnium fluctibus caſſam, in portum ſalutis miro Dei fauore redegit. Sed his paucis de huius laudatiſſimi Papæ dotibus obiter prælibatis, nunc ad eum, de quo maximè cauſa eſt, reuertẽtes, ad eius laudis cumulum, adhuc vnum eximiæ largitionis ipſius exemplum cumprimis adnotatu dignum ſubnectere non pigebit. Ipſe enim quum erga diuum Clementem Apoſtoli Petri diſcipulum & ſucceſſorem præ cæteris ſanctis ſingulari veneretur affectu, vas inſigne ex auro & argento interlucentibus gemmis miro artificio fieri atque componi fecit, in quo ſacras memorati Martyris reliquias (quæ apud ſanctum Illidium Claromontenſem magna cum reuerentia reſeruantur) collocauit, eo tamen pacto illud vas aureum dedit Eccleſiæ Illidianæ, vt de manu ſancti Clementis duo digiti ſibi à Monachis eiuſdem loci permitterentur ad Bituricenſem deferri ciuitatem: quorum alterum apud ſanctum Sulpicium, alterum verò in ſanctum Vrſinum, ſimiliter auro & argento veſtitum repoſuit. Sed nec præterire conuenit quod ipſe adhuc conſtitutus Romæ apud ſanctum Sebaſtianum vulgariter, *aux grottes*, appellatum, magnifico opere exornarit ſepulchrum beatæ Cæciliæ Virginis & Martyris, vt ibi legitur hoc modo: *Hic quondam reconditum fuit corpus beatæ Cæciliæ Virginis & Martyris. Hoc opus fecit fieri Reuerentiſſimus Pater Dominus Guillermus Archiepiſcopus Bituricenſis, anno Domini 1409.* Moritur autem 14 Kal. Augusti, anno Domini 1421. ſepeliturq; in Choro Cathedralis Eccleſiæ ſepulchro æneo his verſibus notato.

Eloquio clarus, ſtudioque & floridus olim
Bononiæ leges doctor vtraſque legens
Guillermus Boiſraterij, qui nobilis vrbe
Natus, in hac Primas fulſit Aquitaniæ.
Qui Biturum Præſul, regni præſcriptus honorum
Geſtor, opem cunctis rebus & arte ferens.
Legis amans, inopumque pater, fideique ſacerdos
Carne ſubactus humo, ſidera mente rapit.

Sedit autem annis duodecim, & diebus quatuordecim, ab anno 1409. ad annum Chriſti Domini 1421. temporibus ſchiſmaticorum Præſulum Gregorij XII. Alexandri V. Ioannis XXIII. & Martini V. legitimi Pontificis maximi: imperantibus Roberto Bauaro, & Sigiſmundo religioſiſſimo ac ſtrenuiſſimo viro, necnon in Francia regnante Carolo VI.

CAPVT LXXXVI.

De Henrico Lauanguordo octogeſimo ſexto Biturigum Archiepiſcopo.

OCtogeſimus ſextus præfuit Dominus HENRICVS LAVANGVORDVS, vir inculpatis moribus ſpectabilis, & ſcientiæ doctrinâ inſignis. Promulgauit ſtatuta pro Curiæ ſui Officialatus directione non mediocriter conducentia, die 12. menſis Octobris, anno Domini 1431. quorum quidem ſtatutorum exemplar ad noſtras peruenit manus. Sed quia prolixiora ſunt quàm vt hîc ſeriatim ſcribi debeant, procemium duntaxat duximus huic opuſculo inſerendum, vt idem Pontifex quantos in ſapientiæ ſtudio fecerit progreſſus, liquidò poſſit agnoſci. *Henricus miſeratione diuinâ Bituricenſis Archiepiſcopus, Aquitaniæ Primas, vniuerſis præſentes literas, ſeu præſens publicum inſtrumentum inſpecturis, ſalutem in Domino. Quia cura paſtoralis ſollicitudinis, quæ noſtros premit humeros, nos ſubiectorum remediis inuigilare, eorumque periculis & ſcandalis obuiare compellit in his præſertim quæ Curiæ noſtræ ſpiritualis, & iuſtitiæ cultum concernunt; quia atteſtante Gregorio in epiſtola, ſummum bonum eſt in hac vita iuſtitiam colere; auditâ ſiquidem querimoniâ plurimorum de diuerſorum graduum officiariis, per quos Curia noſtra regi ſolet, quorum aliqui, vt aſſeritur, propter alias occupationes horis non conſuetis cauſas expediunt; alij propter malitiam, qui cùm poſſent breui tempore cauſas deducere ad finem, ipſas plus debito cauilloſè protendunt, ac reddunt quodammodo immortales, vt ampliores ſportulas inde habeant; vel quia cauſas fouent deſperatas, dubitantes ſi ad lucem venerint, confundi. Alij ſuis terminis non contenti, ferè volunt omnia amplecti officia, quum vix paucis exceptis vnum valeant ſufficienter expedire, non aduertentes quia ſingulis ſingula officia committi debent. Alij verò quibus nec literarum peritia, nec cauſarum experientia, nec alia ſofficientia ſuffragantur, adiornari faciunt ad ſuam vel aliorum inſtantiam plures ſubiectos noſtros, & non venientes faciunt excommunicari, ipſoſque grauari & reaggrauari potiùs cauſâ pecuniæ extorquendæ, quàm iuſtitiæ procurandæ de die in diem ſine debito temporis interuallo, & ad multiplicandum expenſas faciunt iteratò citari ad docendum de abſolutione, licet ſint certi ipſos excommunicatos nullam abſolutionem habere, & non venientes excommunicari faciunt, aggrauari & reaggrauari, vt ſuprà. Iterum etiam ad finem expenſarum faciunt eoſdem vocari ad videndum taxari expenſas dictæ contumaciæ, & contrà non venientes procedi faciunt excommunicationem, aggrauationem, & reaggrauationem vt ſuprà faciendo de minima cauſa, tres, quatuor, vel plures magnos & ſumptuoſos proceſſus, quorum expenſæ ſæpiùs longè plus aſcendunt quàm tota ſubſtantia illorum contra quos facti ſunt. Si verò adiournati poſt contumaciam veniant pariturì Iuri, computant non ſolùm expenſas ſcripturæ & portum executionis literarum, ſed etiam ſigilli Curiæ & procurationis emolumentum, de quo nil ſoluerunt, nec eſt aliquid exigendum, & ſalarium Aduocati. Vbi tamen Aduocatus plerumque non interuenit, & ipſos ſimplices pro dictis expenſis obligari faciunt ſub litera, niſi & ad opus, & ſub nomine proprio ipſorum, & non ad opus & nomen dominorum ſuorum, quorum cauſas fouent. Quia victus victori debet condemnari in expenſas, & non eius Procuratori. Et ſæpiſſimè penitus omiſſa cauſa principali domini ſui indeciſa, & pro derelicto habita, cum peccatis obligatus vigore dicti niſi, ipſos pro defectu ſolutionis faciunt excommunicari, faciuntque contra tales proceſſus nouos, vnum vel plures, de quibus prædiximus intantum quàm vix homo eis ſemel obligatus poteſt euadere manus eorum, donec perueniat ad omnimodam pau-*

pertatem. Sicque tales per vias obligatorias exhauriant ſubſtantiam pauperum, quorum occaſione plures dimittunt patriam in talium talia facientium animarum periculum, & litigantium detrimentum non modicum. Noueritis quòd propterea nos qui cum ſubditis gloriamur noſtris temporibus quietem fouere & pacem, cupientes talia illicita, damnoſaque, & vtilitati publicæ repugnatia reformare, & exceſſus extirpare, & aliàs quantum cum Deo poſſumus prouidere in præmiſſis vt tenemur, de conſilio ſapientum, & de conſenſu maioris & ſanioris partis prædictorum noſtrorum Officiariorum dictæ Curiæ, hæc ſtatuta in perpetuum valitura inconcuſsè obſeruari decernimus & iubemus, &c. Ceterùm ſtatuta illa poſtmodum per Dominum Guillermum Cambraïcum Bituricenſis Eccleſiæ Cancellarium, virum equidem præter mores candidiſſimos, vtriuſque literaturæ peritiſſimum, dilucidiori enodatione, cultiorique ſtilo in ſpeciem redacta,, atque Reuerendiſſimi Patris Franciſci de Turnone tunc temporis Bituricenſis Archiepiſcopi decreto roborata, necnon emunctiſſimis typis ad amuſſim congeſta, in lucem prodierunt. Præterea, idem Pontifex Henricus ſtatuit vt Proceſſio & abſtinentia (quæ fit in die S. Marci Euangeliſtæ) poſthac transferatur in ſecundam feriam, quando idem feſtum Dominicâ die celebrandum occurrerit. Decimo octauo anno pōtificatus ipſius, eo preſente, celebris Principum & Prælatorum Conuentus Bituris eſt habitus, in quo Rex Carolus ſeptimus ſanctiones atque Decreta Concilij Baſilienſis complexus, ea in Parlamenti Senatu promulgari mandauit anno Chriſtianæ pietatis quadringenteſimo trigeſimo octauo ſupra mille, Nonis Iulij. Sed vt ad memoratum Pontificem reuertamur, ipſe anno Domini 1441. iure Primatiæ confirmauit Dominum Guillermum de Charpeignes electum in Epiſcopum Eccleſiæ Pictauienſis appellantem ab Archiepiſcopo Burdegalenſi. Notandum tamen quòd cùm haberetur ſuſpectus de lepra, pontificium munus liberè ceſſit Domino Ioanni Cordis; ſicque reliquum vitæ ſuæ tempus expleuit apud Monaſterium de Nigro-lacu, Ordinis Ciſtercienſis, vbi ſuper eius tumulum ſcribuntur ſequentia. *Hic iacet defunctus bonæ memoriæ Dominus Henricus de Lauaugour, quondam Bituricenſis Archiepiſcopus, Aquitaniæ Primas, qui obiit die decima tertia menſis Octobris, anno Domini 1446.* Sedit autem annis viginti quinque, menſibus duobus, ab anno 1421. ad annum 1436. præſidentibus Romæ in Apoſtolica ſede Martino V. & Eugenio IV. imperantibus Sigiſmundo, Alberto II. & Frederico III. regnantibus verò in Francia Carolo VI. & Carolo VII. qui Bituricenſis Rex ab hoſtibus vocabatur, eò quòd eidem Bituriges tantùm paterent.

CAPVT LXXXVII.

De Ioanne Cordis octogeſimo ſeptimo Biturigum Archiepiſcopo.

Octogeſimus ſeptimus præfuit Dominus IOANNES CORDIS, homo equidem virtute, doctrinâ, comitate, gratiâ, liberalitate, ac munificentiâ clariſſimus. Huius genitor vocabatur Iacobus Cordis, Regij Fiſci Argentarius, vir ſanè cùm ob ingenij perſpicacitatem, tùm ob diuitiarum magnam affluentiam famoſiſſimus; quique ſuperbam illam ſtructuram (dico egregiam domum toto regno celebrem, ac ex ipſius vocabuli appellatione vulgò denominatam) multo quidem ære, ſed opere ſuperfluo & ambitione nimiâ Bituris conſtrui fecit. A quo memoratus Ioannes filius eius poſt prima literarum rudimenta (erat enim admodum doctrinæ & literaturæ cupidus adoleſcens) ad Aurelianenſe gymnaſium miſſus, tanto ſtudio & diligentiâ profecit, vt breuî inter coëtaneos virtute & doctrinâ pollens, etiam dicendi maieſtate, & orandi præſtantâ clariſſimus reputaretur. Quamobrem venerabilis eius anteceſſor ſe vltrò Primatus honore nudato, ipſum pōtificalibus infulis veſtiuit: qui tametſi vix ætatis ſuæ vigeſimum quintum attigiſſet annum dum pontificatum iniit, ita tamen deinceps vixit in tam florida ætate, vt iuuentutem cum ipſa ſenectute commutaſſe videretur. Fuit enim vir integerrimæ vitæ magnæque conſtantiæ & ſeueritatis. Tantæ etiam prudentiæ extitit, vt toto ſuo pontificatu nil commiſſum ſit quo meritò reprehendi gubernantis negligentia poſſet, immò cùm eſſet idoneus languentium curator animarum, non (velut noſtri temporis complures Epiſcopi faciunt) per ſubſtitutas perſonas, ſed per ſemetipſum diœceſim ſuam frequenter viſitando, & oues dominicas tam in confeſſionibus audiendis, quàm in con-

cionibus publicis ſalutari doctrina paſcendo, paſtorale officium ſedulò exequebatur, ſicque in Deum mentem ſuam omnem conuertens, iuſtè atque integrè omnia ex animi ſui ſententia gubernabat. Denique tanta erat huius venerandi Præſulis liberalitas, tanta in diuinam culturam reuerentia, vt in tota Bituricenſi diœceſi nullam propè Eccleſiam, nullum ſacellum prætermiſerit, quod non auxerit ædificiis, non vaſis argenteis & crucibus ditauerit, non ſacris exornarit indumentis. Beneficia autem Eccleſiaſtica non niſi perſonis tum vita, tum doctrina probatiſſimis conferre voluit. Vnde ad ipſius honorem ac laudem iſtud plurimùm accedit, quod referente venerabili Abbate meo D. Ioanne à Monte-majore didici, quodque ſe teſtabatur accepiſſe ex ore nobiliſſimi viri Domini Gabrielis de Caſtra, qui eo tempore rei bellicæ gloriâ valde inclytus erat. Hic itaque aiebat fuiſſe quorumdam adulatorum lenociniis ſuaſum Regi Ludouico XI. quatenus ipſe poſtularet ab eodem honorabili Præſule quendam curialium miniſtrorum muneri Archidiaconatus præficiendum. Tum digniſſimus Antiſtes, cui hominis indignitas apprimè cognita erat, Nihil, inquit, ô Rex Chriſtianiſſime, hac in parte per adulationem ſeu gratiam humanam agendum eſt: Vnde te & illum, qui id officij impudenter ambit, meminiſſe oportet Apoſtolici præcepti, quo ad Hebræos quinto capite iubetur ne quiſquam ſumat vltrò ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo quemadmodum & Aaron. Vbi etiam ab eodem Apoſtolo ſatis appoſitè ſubinfertur: Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit vt Pontifex fieret, & cætera. Ille igitur hinc faceſſat ambitioſus, quia viuit Spiritus Sanctus, non niſi idoneus vir poterit meus fieri Archidiaconus. Quòd ſi te impulſore ſecùs actum foret, & id quidem apud homines tibi poſſet vitio verti, & nihiloſecius à me in die iudicij facti huius ratio exigi. Ad hæc Princeps vehementer iratus (is quippe de quo res agebatur, eidem cordi erat) exitum Pariſiacæ ciuitatis venerando Pontifici interdixit. Inſtabat autem quadrageſimalis ieiunij tempus, quo frequentiùs ac deuotiùs omnes Chriſtiani religioſâ conſuetudine ad audiendum verbum Dei in Eccleſiam conueniunt. Petiuit ergo iſte amabilis Pontifex ſibi concedi apud ſanctum Andream Pariſiis verbum facere ad populum ſingulis quadrageſimæ diebus. (Erat enim declamator egregius atque orator diſertiſſimus.) Quòd cum omnium magnifico gereret emolumento, affuit inter nobiliores Summates regni Capitaneus Francorum militiæ Salazardus nomine, vir (vt aiunt) manu ſtrenuus, & bellator inuictus; qui in Præſule noſtro & linguæ facundiam, & docendi efficaciam admiratus, Regem Ludouicum concito gradu adiit, ingenuè referens ei quæcumque viderat, adjecitque ſe nunquam audiſſe hominem diuiniùs ac magnificentiùs tractantem ſeu exponentem verbum Dei, & idcircò ipſum vtpote ſanctiſſimum virum eſſe nulla cum iniuria remittendum. Quod & factum eſt: Nam ipſius Salazardi verbis placato Regis animo Bituriges ineffabili geſtu lætitiæ applaudentes, proprium receperunt Paſtorem. Accidit quoque ſub idem tempus venerabilem Patrem Ægidium Milleti Abbatem ſancti Sulpicij eandem incurrere lepræ contagionem, quâ aliquantò ſuperiùs notatum fuiſſe diximus Henricum Lauaugordum, atque ſicut ille Archiepiſcopatum, ſic & iſte Abbatiam ſuam eidem Ioanni Cordis reſignauit; qui mox deſolationis eius ruinas toto conamine inſtaurans, primum quidem Eccleſiæ tectum opere teſtudineato, magnis ſuffulcientibus columnis fecit, chorum inde ab orientali parte (niſi mors interceſſiſſet) dilataturus. Domum quoque Abbatialem, antiquis fundamentis ſolutis, ac nouis impoſitis, ædificauit. Denique ad hanc ſe humilitatem coëgerat, vt cellam in dormitorio Fratrum Eccleſiæ contiguam ſibi & ſucceſſoribus ſuis Abbatibus reſtaurari fecerit, ea velut Monachus ob ſæcularium negotiorum inquietudinem vitandam frequenter vſus. Quoties enim ad Eccleſiam eundum fuit, in ingreſſu Oratorij flexo poplite, factoque ſignaculo Crucis in puluere, terram ipſam humiliter tertiò oſculabatur, illius memor Publicani Euangelici, qui tonſo pectore aiebat, *Deus propitius eſto mihi peccatori.* Multi ſiquidem adhuc ſuperſtites ſunt, qui ſe vidiſſe hoc quod dicimus ab eodem Præſule geri plena fide affirmant. Nec ſanè prætereundum eſt, quòd ipſe ab omni pompa & inani gloria ſeſe penitùs alienans, quinque aut ſex equis contentus ſit. Et quia rerum cæleſtium iugi contemplatione diſtringebatur, ſe & ſuos miniſtros tunicis aerei coloris ſemper veſtiri volebat. Quaſdam verò inſtitutiones compoſuit, quibus Clerum ad meliorem cultum redegit: Eas (ne per incuriam aliquam exoleſcant) huic opuſculo adjecimus.

Ioannes miſeratione diuina Bituricenſis Archiepſcopus, Aquitaniæ Primas, in hac ſancta Synodo feſti Paſchæ, anno Domini 1451. ad ſalutem ſubditorum, prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærendo decreuimus, & ordinauimus, necnon publicauimus conſtitutiones ſequentes: quas inuiolabiliter in virtute ſanctæ obedientiæ diſtrictè obſeruandas, ac eiſdem ſubditis noſtris præcipimus obſeruare.

Et primò, quòd Synodus æſtiualis Mercurij & Iouis diebus poſt Dominicam quâ cantatur in ſancta Dei matre Eccleſia pro Introitu Miſſæ, Quaſi modò geniti. *Et Synodus hyemalis Mercurij & Iouis diebus ſimilibus poſt feſtum beati Lucæ Euangeliſtæ ſemper celebrentur.*

Item præcipimus, vt omnes curam animarum habentes in noſtra diœceſi, compareant perſonaliter qualibet Synodo huiuſmodi, ſub pœna decem ſolidorum monetæ currentis, niſi neceſſitate vel iuſta cauſa fuerint detenti; quas diebus Synodorum prædictarum per nuntios idoneos & fideles Officiariis noſtris intimare debitè tenebuntur.

Item præcipimus, quòd Rectores Eccleſiarum noſtræ diœceſis reſidenses in eiſdem, & Capellani, ſeu Vicarij Rectorum cum noſtra licentia exiſtentes, diligenter inquirant in ſuis parochiis, & publicè in ſua Eccleſia ſingulis diebus Dominicis & feſtiuis ſi qui infirmi ſint in ipſa parochia, & eos viſitent, & quicquid eis neceſſe fuerit ad ſalutem animarum procurent.

Item, quòd dicti Rectores & Vicarij in eorum abſentia, dum itur ad Synodum noſtram, per Vicarios Presbyteros idoneos faciant parochianos prædictos infirmos debitè viſitari, &, vt ſuprà dictum eſt, procurari.

Item, quòd iidem Rectores & Vicarij eundo, ſtando, & redeundo ad Synodos noſtras prædictas, honeſtè ſe habeant, & à tempore pulſationis eiuſdem induti ſuppelliciis, necnon Abbates modo ſolito in loco vbi celebrabitur.

Item præcipimus quòd Rectores & Vicarij prædicti in eorum Eccleſiis parochialibus, ſingulis diebus Dominicis & feſtiuis ſolemnibus habeant docere populum ſibi commiſſum de articulis fidei, de ſeptem Sacramentis & operibus miſericordiæ adimplendis.

Item præcipimus quòd dicti Rectores & Vicarij circa Sacramentorum adminiſtrationem deuotè & mundè ſe habeant, corporalia & linteamina Altarium, indumenta Sacerdotum & miniſtrorum ſæpiùs abluantur: ampullæ quoque vini & aquæ ad miniſterium Altaris deputatæ, mundæ & integræ habeantur.

Item præcipimus, quòd ſingulis diebus Dominicis in eorum Eccleſiis aquam benedictam, & de quindecim diebus in quindecim dies habeant ſacramentum Euchariſtiæ renouare.

Item præcipimus & mandamus, quatenus clientes & officiarios ſeculares (qui de die in diem in Eccleſiis & earumdem cœmeteriis, ac aliis locis Deo dedicatis executiones inordinatas, & captiones quorumcunque bonorum in eiſdem locis exiſtentium facere non verentur, ſeu perſonas adiournare) ſingulis diebus Dominicis & feſtiuis in Pronis ſuarum Eccleſiarum eſſe excommunicatos denuncient.

Item præcipimus quòd iidem Rectores & Vicarij, dum ſciuerint aliquos excommunicatos publicè ac ſpecialiter denunciatos (quorum excommunicatio nullâ poſſit tergiuerſatione celari) præſentes aſſiſtere in eorum Eccleſiis, diuina officia celebrare non præſumant; donec ab ipſa Eccleſia exiuerint; ſed ipſos ab Eccleſia exire compellant omnibus viis & mediis poſſibilibus; quòd ſi recuſauerint, nobis aut Officiariis noſtris denunciare & notificare teneantur.

Item præcepimus & inhibuimus omnibus & ſingulis ſubditis noſtris Rectoribus Eccleſiarum parochialium noſtræ diœceſis, quatenus in ipſis Eccleſiis ſuis parochialibus perſonaliter reſideant, nec ſe abſentare habeant ſine noſtra licentia ſpeciali.

Item præcipimus omnibus & ſingulis Abbatibus noſtræ diœcesis, in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub pœnis centum ſolidorum Turonenſium per nos in pios vſus applicandorum, quatenus in dictis Synodis noſtris perſonaliter compareant; quos nos per præſentes ſtatuimus & citamus, niſi legitimè fuerint impediti: de quo quidem impedimento nobis ſeu noſtris Vicariis fidem facere legitimam tenebuntur.

Item præcipimus Archipresbyteris noſtræ diœcesis, ac eorum locum-tenentibus, quatenus de caſibus noſtrum officium tangentibus nullatenus cognoſcant, neque ſuis in vtibus emendas applicent, nec etiam literas de non reſidendo, diſpenſationes matrimoniales tam ſuper ætate quàm aliis officium noſtrum tangentibus, ſcribere, facere, ſignare, concedere, ſeu cuiquam tradere præſumant.

Item præcipimus dictis Archipresbyteris & eorum locum-tenentibus, quatenus amodò diligenter & ſollicitè in ſuorum Archipresbyteratuum locis & confinibus ad inquirendum authoritate noſtra commiſſorum ſibi populorum tam Eccleſiaſticorum quàm ſecularium mores & vitam intendant, facinoroſos iuxta ſtatum informationum ſuarum ad Promotorem & Procuratorem

Generalem noſtrum cum diligentia citando & tranſmittendo.

Item omnibus & ſingulis ſubditis noſtris ſub pœnis excommunicationis quam in eos & eorum quemlibet ex nunc, prout ex tunc ferimus in his ſcriptis, ac emendæ arbitrariæ per nos in pios vſus applicandæ, ac quam valemus diſtrictè prohibemus ne aliqui matrimonia contra interdictum Eccleſiæ vniuerſalis, laudabileſque conſuetudines noſtræ diœceſis contrahant ſine bannis ter in Eccleſia editis, clandeſtinè, aut aliàs, ne cum aliis alterius diœceſis perſonis contrahant matrimonia huiuſmodi, nec tam licitè quàm indebitè contrahendis conſenſum, auxilium, & fauorem præbeant, ſeu ſuam exhibeant præſentiam. Quòd ſi fecerint ipſos præſentis ſtatuti ſynodalis tenore declaramus prædictas excommunicationis & emendæ arbitrariæ pœnas ipſo facto incurriſſe.

Item ſtatuimus & ordinamus quòd Archipresbyteri noſtri & locum-tenentes eorumdem in ſingulis Synodis nomina & cognomina Eccleſiarum, Rectorum parochialium noſtræ diœceſis reſidentium in ſuis Beneficiis, & ſimiliter non reſidentium, necnon literarum non reſidendi dictis Rectoribus abſentibus per nos, aut Officiarios noſtros conceſſarum deſignationem ſpecialem nobis, ſeu Procuratori Generali in ſcriptis tradent, & cum effectu viginti ſolidorum per nos in pios vſus applicandorum.

Item ſtatuimus, & præcipimus, atq; mandamus, & tenore præſentis ſtatuti ſynodalis inhibemus omnibus & ſingulis Rectoribus & Vicariis Eccleſiarũ noſtræ diœceſis, ac aliis noſtris ſubditis, ſub pœna excommunicationis & emẽdæ arbitrariæ per nos in pios vſus applicandæ, ne aliquos extraneos aut intraneos Quæſtores indulgentiarum & reliquiarum portitores eorumve fautores, conſortes, & complices de cætero in ſuis Eccleſiis quouis modo recipiant, ſeu admittant, niſi ſuper hoc à nobis, ſeu Vicariis noſtris (dictis quæſtoribus & portitoribus conceſſis) habuerint ſpeciale. Quod quidem mandatum à nobis ſeu Vicariis noſtris conceſſum dicti Rectores & Vicarij, atque alij ſubditi noſtri, dum eis præſentatum fuerit, legere & viſitare tenebuntur, & formam tranſmiſſam ſine fraude implere.

Item inhibemus ſub excommunicationis & decem librarum in pios vſus conuertendarum pœnis, ne à cætero aliquis Curatus, Rector, ſeu Vicarius, Firmarius Eccleſiarum parochialium noſtræ diœceſis, ſuis parochianis alienæ diœceſis dent licentiam vel literas licentiæ extra dictam diœceſim noſtram matrimonia ſua ſolemnizandi.

Item ad obuiandum dubiis & quæſtionibus inter aliquos Curatos fiendis & oriundis, denuntietur & certificetur cunctis Curatis & Eccleſiarum Rectoribus quod de vſu & more Curiæ Bituricenſis literæ do niſi exequendæ ſunt, videlicet extra ciuitatem Bituricenſem, Dominica ante Ramos Palmarum. Et in Ciuitate Bituricenſi Septimanâ ſanctâ vſque ad zelus primatum Tenebrarum diei Mercurij ſanctæ, ſiue ſit ad terminos, ſiue ad voluntatem, niſi terminus dictæ literæ exequenda diebus Iouis, Veneris & Sabbati dictæ ſeptimanæ ſanctæ, aut aliqua ipſarum cadat, quia tunc ſigillari poteſt & exequi litera illis diebus, aliàs non vſque poſt Paſcha. Sed ſententia pro defectu diei non datur executioni à die Sabbati ante Dominicam Ramorum Palmarum vſque ad diem Lunæ poſt Quaſimodo.

Item ſtatuimus & ordinamus, quòd omnes & ſinguli Curati, Firmarij, ſeu Rectores Eccleſiarum parochialium ciuitatis & diœceſis Bituricenſis infra feſtum beati Ioannis Baptiſtæ proximè venturum habeant hæc præſentia ſtatuta ſynodalia integraliter penès ſe, eáque legant & perlegant ſemel in quolibet menſe; quodque ea ſecum afferant in qualibet Synodo, ſub pœnis centum ſolidorum Turonenſium per nos piis vſibus applicandorum.

Item ſtatuimus & ordinamus quatenus omnes Archipresbyteri de caſibus officium noſtrum tangentibus, quos in poſterum mittent ad Promotorem cauſarum Officij Curiæ Bituricenſis, habeant facere regiſtra penès ſe, in quibus declarent nomina & cognomina tam partium quàm teſtium, eaque regiſtra afferant in qualibet Synodo, ſub pœna arbitrariæ emendæ.

Item ſtatuimus & ordinamus, quòd baptizandis pueris omnes & ſinguli Curati, ſeu eorum Capellani de cætero in filijs maſculini ſexus duos admittant patrinos cum ſola matrina: Si autem filiæ fuerint, duæ matrinæ admittantur cum ſolo patrino. Si quis autem prædicti ſtatuti fuerit tranſgreſſor, & violator ſtatuti ſynodalis, incurrat amendam arbitrariam.

Hactenus venerandi Patriarchæ Ioannis Cordis ordinationes & ſtatuta recenſuimus, nunc ad ea quæ ſuperſunt narranda, noſtra ſe conuertat oratio. Cúmque duæ validiſſimæ peſtes, videlicet dira fames, tetráque lues, necnon alij peſtilentes morbi vrbem Bituricam abſque vlla miſeratione frequenter vaſtarent, iſte peruigil Dominici gregis obſeruator, & cuſtos indefeſſus, ſapienter cogitans opportunum fore remedium, ſi grex ſuus ſe protectioni ſanctæ Dei Genitricis ex animo committeret, coacto totius Cleri populíve cœtu maximo, habuit ſuper hac re concionem decimâ tertiâ die Iulij, anno Domini 1458. Cuius nimirùm ſedulo hortatu,

vniuerſa

vniuerſa ciuium multitudo ſe religioſa pollicitatione deuouit feſtum Viſitationis memoratæ Virginis velut Dominicum diem ſingulis annis celebre habituram, cum Miſſa & proceſſione ſolemni. Quæ quidem conſuetudo ad hæc vſque tempora penetrauit. Præterea temporibus ipſius celebre gymnaſium Vniuerſitatis Bituricenſis inſtitutum eſt, atque auctoritate Pauli ſecundi Pontificis maximi confirmatum, Sic enim idem Papa ex ea re ſcripturam nobis probatiſſimam reliquit.

PAVLVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Et ſi à ſummo rerum omnium conditore, cuius inæſtimabili prouidentia cuncta miro ordine diſponuntur, & à quo omnium chariſmatum dona proueniunt ad exequendum Pontificalis miniſterij debitum licet inſufficientes meritis deputati, de his quæ ad fidei Catholicæ fideliúmque profectum conferunt ſedulò nos cogitare conueniat; de literarum tamen ſtudijs, & virorum (qui incomparabilis theſauri diuinarum & humanarum rerum cognitionem apprehendere cupiunt) incrementis felicibus eo magis cogitare nos conuenit, quo ex his propulſis ignorantiæ nubibus, Domini noſtri, & eiuſdem fidei cultus prætenditur, iuſtitia colitur, publica quoque & priuata res vtiliter geritur, & omnis humanæ conditionis proſperitas adaugetur. Decet igitur paſtoralem ſollicitudinem non immeritò adhibere, vt huiuſmodi ſtudia vigeant, & continuò augeantur, per quæ ſicut experientia teſte comperimus, vniuerſali Eccleſiæ cunctiſque credentibus maior poteſt vtilitas prouenire. Quum itaque ſicut nuper pro parte chariſſimi in Chriſto filij noſtri Ludouici Regis Francorum illuſtris & dilecti filij nobilis viri Caroli Ducis Bituricenſis ipſius Regis germani nobis fuit expoſitum, ipſi eiuſdem reipublicæ vtilitati, & præſertim Ducatus Bituricenſis ac etiam Regni Franciæ incolarum, necnon aliarum partium vicinarum habitatorum qui ſcientiæ margaritam adipiſci deſiderant laudabiliter intendentes in ciuitate Bituricenſi, quæ inter alias Ducatus Aquitaniæ ciuitates primatum obtinet, tanquam in loco magis inſigni & accommodo, liberalium artium Generale ſtudium in qualibet licitâ facultate, vt ibidem fides ipſa dilatetur & erudiantur indocti, ſeruetur æquitas iudicii, vigeat ratio, illuminentur mentes ſimplicium, & eorum ac quorumlibet intellectus, opitulante altiſſimo, illoſtrentur, erigi & ſtabiliri deſiderant. Nos præmiſſa omnia ac etiam eximiam fidei deuotioniſque conſtantiam quam ipſi Rex & Dux ad nos & Romanam gentem & Eccleſiam attenta meditatione penſantes, ac etiam cupientes, quòd ciuitas ipſa ſcientiarum muneribus decoretur, viroſque producat conſilij maturitate conſpicuos, virtutum redimitos ornatibus, & diuerſarum facultatum ſcientijs eruditos, de quorum plenitudine hauriant vniuerſi alij litterarum documentis imbui appetentes, eiſdem præmiſſis omnibus & præcipuè dictæ ciuitatis, quæ ad multiplicanda ſanæ doctrinæ germina magis congrua & accommoda fore perhibetur, idoneitate attenta, interna meditatione penſatis, non ſolùm ad ipſius ciuitatis, ſed etiam Regni, Ducatus, ac regionum circa iacentium profectum paternis affectibus anhelantes Regis & Ducis prædictorum in hac parte ſupplicationibus inclinati, ad laudem diuini nominis, & propaginem fidei antedictæ, ipſorum quoque Regis & Ducis gloriam pariter & honorem, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium ſtatuimus & etiam ordinamus, vt decetero in eadem ciuitate Bituricenſi Generale ſtudium per præſentes erigimus quod inſtar aliorum ſtudiorum Generalium tam in Theologia & iure Canonico atque Ciuili, Medicina quoque & Artibus, quàm alia qualibet licita facultate vigeat, quódque Doctores Magiſtri Legentes ac etiam Scholares ſtudentes ibidem omnibus priuilegiis, libertatibus & immunitatibus tam Magiſtris in eadem Theologia ac Doctoribus legentibus & ſtudentibus in Pariſienſi, Tholoſenſi, Pictauenſi & alijs dicti regni vniuerſitatum ſtudijs conceſſis, ac etiam concedendis vtantur & gaudeant. Cancellarius verò Eccleſiæ Biturigenſis pro tempore exiſtens (qui vt accepimus diſponere Scholares dictæ ciuitatis ab antiquo conſueuit) ſimiliter Cancellarius vniuerſitatis ſtudij Bituricenſis exiſtat, poſſitque authoritate præſentium illis qui proceſſu temporis adeò litterarum ſtudio inſudauerunt, & in eo profecerunt quòd ad hoc idonei reputentur, quique in facultate, in qua ſtuduerunt, gradum obtinere ac docendi licentiam, & vt alios erudire valeant, Magiſterij ſeu Doctoratus honorem ſibi concredi petierint, & per Doctores ſeu Magiſtros eiuſdem facultatis, in quà examinatio eorum facienda fuerit ſibi vel eius vicegerenti (qui Doctor aut ſaltem Licenciatus & ipſius Eccleſia Canonicus ſit) aut ſi Cancellaria eiuſdem Eccleſiæ litigioſa fuerit, Vicegerenti per eiuſdem vniuerſitatis Bituricenſis Magiſtros & Doctores deputato præſentatis conuocatis tamen alijs Magiſtris atque Doctoribus in eadem facultate poſt eorum diligentem examinationem, ſi ad hoc ſufficientes & idonei reperti fuerint licentiam huiuſmodi tribuere ac etiã Magiſterij & Doctoratus honorẽ liberè impartiri, ita tamen quod idẽ Cancellarius aut Vicegerens perſonis idoneis præſentatis & examinatis debitos, vt præfertur, gradus eis conuenientes denegare non poſſit, vel aliquid pro eo-

* * S

trum collatione recipere. Et ſi contra fecerit, ſententiam excommunicationis incurrat. Examinati verò, vt præmittitur, approbati poſtquam in eadem ciuitate Bituricenſi docendi licentiam atque honorem huiuſmodi obtinuerint, extunc abſque examine ſiue approbatione alia legendi & docendi tam in prædicto ipſius ciuitatis, quam in ſingulis alijs generalibus ſtudijs, in quibus voluerint legere & docere, ſtatutis & conſuetudinibus quibuſcumque contrariis Apoſtolica vel quauis alia firmitate vallatis nequaquam obſtantibus plenam & liberam habeant facultatem. Et inſuper quod Doctores Magiſtri & ſcholares Vniuerſitatis eiuſdem dummodo Regulares non ſint, Leges publicè in ſcholis legere & audire ac in eis gradus recipere poſſint, nulluſque niſi Doctor aut Magiſter ſeu Licenciatus in eadem ciuitate in Medicina practicare debeat, niſi à Profeſſoribus facultatis Medicinæ obtentâ licentiâ & per eos pro idoneo fuerit approbatus. Ipſique Doctores Magiſtri & Studentes litterarum ſtudio in eadem Vniuerſitate pro tempore commorantes fructus, redditus, & prouentus omnium beneficiorum Eccleſiaſticorum quæ pro tempore obtinuerint, quotidianis tamen diſtributionibus duntaxat exceptis, cum ea integritate per ſeptennium duntaxat percipere valeant cum qua illos perciperent ſi in Eccleſiis & locis in quibus beneficia huiuſmodi forſan fuerint, perſonaliter reſiderent. Nec ad reſidendum interim in eiſdem compelli poſſint inuiti, dictóque ſeptennio durante ratione beneficiorum eorundem ſe ad Presbyteratus ordinem promoueri facere minimè teneantur, dummodo infra annum ad Subdiaconatus ordinem ſint promoti. Præterea Doctoribus, Magiſtris, Scholaribus & ſtudentibus antedictis, vt extra muros dictæ ciuitatis Bituricenſis aliqua quauis auctoritate ad iudicium euocari, trahi, aut conueniri nequeant, auctoritate præfata tenore præſentium indulgemus. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtrorum ſtatuti, ordinationis, erectionis, & conceſſionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hæc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei & Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1464. pridie Kalend. Decembris. Pontificatus noſtri anno primo, &c.

Igitur anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo quinto die ſeptima Martij præmiſſa Miſſa ſolemni de Spiritu Sancto in Eccleſiâ Metropolitana Beati Stephani Bituricenſis cum proceſſione generali ad conuentum Fratrum Prædicatorum initiata & introducta fuit Vniuerſitas eiuſdem inclytæ ciuitatis Bituricenſis. Cuius primam lecturam ſolemniter inchoauit in refectorio memorati conuentus Magiſter Ioannes Beguin primus Doctor ipſius almæ vniuerſitatis. Quæ poſtquam ita geſta ſunt, vrbs Bituricenſis ſæuiſſimo corripitur incendio in craſtino Aſcenſionis Domini, anno 1467. Ipſa autem incendij clades primo contracta circa Eccleſiam Sancti Boniti in domo Simonis Tincturarij, per totam portam Gordianam & per magnum vicum, vſque ad ædem ſacram diui Ioannis de Campis progreſſa eſt, ac inde vtramque partem piſcatoriæ cum vico de Corcellone attingens, non ſolùm templum Beati Petri Puellarum conſumpſit: ſed etiam in clauſtro cathedralis Eccleſiæ, nonnullis domibus horribili flamma abſorptis, ad Regium Palatium vſque cuncta irremediabiliter vaſtauit, deflagrauítque. De his prolixius fortaſſe diximus quàm inſtituta opuſculi breuitas pateretur, ſed quia venerabilis antiquitas ad poſteritatem tranſmittere illa curauit, non debuere à nobis prætermitti. Cæterum vt ad eum, à quo noſtra oratio ſumpſit exordium, reuertamur, compertum habemus eundem ſpectabilem virum Ioannem Cordis aperuiſſe ac viſitaſſe ſarcophagum Beati Vrſini Bituricorum primi Pontificis hac, vt fertur, cauſa. Conſtat ſiquidem Cathedralem Eccleſiam Lexouienſis Diœceſis eſſe diui Vrſini dicatam nomini, ac ibidem meritis ipſius diuina ſæpe fieri miracula. Quamobrem arbitrati ſunt Lexouienſes illic quieſcere ſacratiſſimum corpus memorati Archipræſulis. Verùm quum è diuerſo Bituriges illud apud ſe magna veneratione adhuc retineri conſtanter affirmarent, iámque propemodum res in contentionem vocaretur, Rex Ludouicus vndecimus egit cum venerabili Patriarchâ Ioanne, vt explorandæ veritatis gratia reſeraret capſam argenteam, in qua theſaurum illum fuiſſe olim reconditum vulgò hactenus creditum eſt. Quæ autem diximus, non eſſe mendacia ſequens comprobabit Inſtrum Cuius originale diligenter aſſeruatur in Baſilica ſupradicti ſancti Vrſini Bituris. *Anno gratiæ milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quinto, quinto Kalend. Martij, Nos Ioannes permiſſione diuina Bituricenſis Archiepiſcopus Aquitaniæ Primas: Et Ioannes eadem permiſſione Abrincenſis Epiſcopus Regis Confeſſor, notum facimus, quòd ad inſtantiam Chriſtianiſſimi Principis domini Ludouici vndecimi Francorum Regis bonæ memoriæ Karoli ſeptimi filij,*

qui deuotionis cauſa ad viſitandum Eccleſiam Beatiſſimi Vrſini primi Bituricenſis Archipræſulis venerat, capſam argenteam ſuper antiquum ſarcophagum eiuſdem beatiſſimi Vrſini poſitam aperuimus. In qua ipſius ſacratum corpus olim ibi, anno ſcilicet Domini 1239. & decimo Kalend. *Nouembris per Sanctum Philippum Bituricenſem Archiepiſcopum in ſacculo corij albi honorificè collocatum inuenimus, prout ex litteris authenticis dicti ſancti Philippi in dicto ſacculo incluſis nobis conſtitit, &c.* Hic tandem epidimiæ peſte percuſſus lecto decubuit apud Sanctum Sulpicium. Vbi diuinis ſacramentis more Eccleſiaſtico deuotè perceptis, fructu iuſtitiæ repletus, & ad æterni regni gloriam inuitatus, beato fine nos illuc præceſſit 7. Kalend. Iulij anno Domini 1483. Cuius corpus magno honoris apparatu, & luctuoſa pompa ad diui Protomartyris Stephani Pontificale templum deductum eſt, ſpectante ex feneſtris tectiſque vicatim innumera populi multitudine, exceſſum pij paſtoris irremediabilibus lachrymis plangente. Iacet autem in Choro dictæ Eccleſię iuxta portam Occidentalem, ſuper cuius tumulařem lapidem nigri marmoris inſculpta eſt imago mortis cum hac ſuperſcriptione. *Memorare quæ mea ſubſtantia.* Sedit autem annis triginta ſex, nouem menſibus, & ſeptem diebus, ab anno 1446. ad 1483. Romæ Præſidentibus Eugenio IV. Nicolao V. Calixto III. Pio II. Paulo II. & Sixto IV. Imperante Friderico tertio, atque regnantibus in Francia Carolo VII. & Ludouico XI. Poſt eius obitum electio futuri pontificis dilata fuit per annum & tres menſes, Rege Ludouico viam electionis præpediente. Iámque dominus Petrus Cadoëtus ſuffragio ipſius Regis & auctoritate ſummi Pontificis Pontificatum adminiſtrauerat anno vno, antequam ad electionem faciendam ſe ingerere auſi fuiſſent domini Canonici Bituricenſes. Qui tandem conuenientes ſimul ad Capitulum virum ſpectabilem, multáque commendatione dignum Guillermum Cambraicum Decanum eiuſdem Cathedralis Eccleſiæ vnanimiter elegerunt in Archiepiſcopum. Sed nihilominus idem Cadoetus, qui, vt diximus, propter claritatem vitæ Principis fauore potiebatur eo pacto ſedem obtinuit, vt Cambraicus, retenta ſibi aliqua redditruum Epiſcopalium portione, ſi ſuperuixiſſet immediatè poſt illum, nullo obſtante Pontifex fieret.

CAPVT LXXXVIII.

De Petro Cadoëto octogeſimo octauo Biturigum Archiepiſcopo.

OCrogeſimus octauus præfuit dominus PETRVS CADOETVS Prior Eccleſiæ Collegiatæ Noſtræ Dominæ de Salis, ac primarius Regis Ludouici vndecimi eleemoſynarius, vir manſueti animi, miſericordis, ac ſanctæ æſtimationis. cúmque rebus humanis ſubtracto piæ memoriæ domino Ioanne Cordis, idem venerabilis Petrus ad petitionem Capituli Bituricenſis, eius ſolemnes nuncios, qui ſuper negotio inſtituendi Pontificis petebant Regis aſſenſum, introduxiſſet ad eum, & illis cauſa ſuæ Legationis humiliter reſalutatis, Cadoëtum indice demonſtrans: ſi, inquit, vultis me habere non ſolùm Eccleſię veſtræ defenſorem perpetuum, ſed & priuatarum rerum fautorem beneuolum, rogo vt omnium veſtrum ſuffragia in iſtum conſentiant. Num inuenire poterimus talem virum, qui ſummo dignus ſit fungi Sacerdotio? Etenim vos minimè latet eum eſſe hominem boni teſtimonij, ſanæ doctrinæ, magnæ pietatis, prudentiæ, iuſtitiæ, conſtantiæ, religionis, modeſtiæ, ſobrietatis, in ſumma conſummatiſſimæ vitæ. Ite igitur, & noſtræ ſerenitatis voluntatem confratribus veſtris renunciantes neminem pręter eum quem deſignaui, permittatis Eccleſiæ veſtrę præfici. Cæterum quia ipſe Rex, vt aiunt, adeò ſibi fauebat, vt quod ſemel ſuo inſediſſet animo, nequaquam irritum iti pateretur, ſtatim miſſo Romam curſore cum Epiſtolis, quod egerat obtinuit apud ſedem Apoſtolicam ratum haberi. Sicque ſummi Pontificis aſſenſu pariter & auctoritate præfatum Petrum Cadoëtum Pontificalibus inſignitum infulis magna cum gloria excipi iubet in ciuitatem Bituricenſem. Quæ quum in ſuæ libertatis graue præiudicium geri cernerent Canonici, non obſtantibus Regis prohibitionibus & minis, viam electionis proſequuti ſunt. Nec ipſum Cadoëtum Pontificali in throno ſedere permiſerunt, donec (vt aliquanto antea diximus) rebus compoſitis, dominus Guillermus Cambraicus electus pacem cum illo firmaſſet. Erat autem iſte Pontifex inſigni liberalitate conſpicuus: quippe qui indigentium non dico preces, ſed vota quoque anticipare ſatagebat remediorum

impenſis. Quaſdam enim viduas honeſtas, iámque ipſa ſenectute venerabiles delegerat, quæ ſecundùm eius mandatum inquiſitione facta de pauperibus parochiarum, eidem ſeorſum nunciarent ſingulorum neceſſitates. Et ille quidem miſeratione permotus virgines nubiles matrimonio iungebat, cæterorum verò indigentium, maximè eorum (quos ingenuus pudor domi retinebat, ne ad publicum ſtipis petendæ gratia exirent) neceſſitatibus ſubleuandis ſecretò certam pecuniæ ſummam, hordeum, veſtéſque largiebatur. Denique Diœceſim ſuam viſitaturus, vt ſemper ad manum ſuppeteret, quo algentes nuditatem eorum veſtiendo refoueret, rhedam indumentis onuſtam ſecum ducere interdum illi curæ fuit. Nec mirandum ſanè, quod poſt aſſumptum pontificatum in eleemoſynis largiendis tam profuſus extitiſſe dicatur: quum vel ab infantia creuerit cum ipſo miſeratio. Nouerat enim eſſe ſcriptum. *Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere, ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini.* Item. *Eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.* Atque ideo vir iſte (vt dictum eſt) largo ſuæ munificentiæ imbre aſpergebat omnes. Iuſtum verò eſt & hoc geſtorum eius non præterire bonum, per quod omnium gratiam ſibi conſiliauit. Anno ſiquidem Dominicæ Incarnationis milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo, quum idem venerabilis Petrus eſſet adhuc Prior Collegiatę Eccleſiæ Beatæ Mariæ de Salis, & eius animus ardore cœleſtis deſiderij vehementer accenſus diuinam augere culturam vnicè cuperet,) locum quendam pro voto in Bituricenſi vrbe comparauit, in quo Eccleſiam & conuentum ſub nomine Sanctæ Claræ Virginis ædificauit, opus quidem ſtructurâ humile, ſed eximiæ ſanctitatis grana inſigne. Hunc enim locum quaſi tranquillum aliquem ſalutis portum effecit, & in eo deuotarum ſanctimonialium ſtatuit Chorum, quatenus gratiſſimum virginitatis munus Regi Chriſto, vero vtique ſanctarum animarum ſponſo fideliter offerentes, non pro his ſolùm quorum eleemoſynis victitant, verumetiam pro omni populo Chriſtiano die ac nocte ipſius miſericordiam & gratiam implorent. Cæterum quum rei authorem fama clarior profecto virtutum & bonorum omnium famulatrix paſſim extolleret, ille primùm id officij apud Regem conſequi meruit, vt eleemoſynis largiendis præficeretur: deinde prouidentia illius (in cuius manu cor Regis eſt, & vt ſcriptum reliquit vir ſapiens quocunq; voluerit inclinabit illud) Rex Ludouicus eum ad ſubeundum pontificale onus impulit. Sed quid hæc repetito. ſermone protrahimus, Lectoris animum faſtidientes? Si quid dignum relatu temporis Sacerdotij ipſius geſtum eſt, prodeat in medium. Anno Domini 1487. in feſtiuitate B. Mariæ Magdalenes (quæ tum Dominica die occurrerat) populo in Eccleſiis circa veſpertinarum laudum cantica deuotè occupato, ecce in vico S. Sulpicij cuiuſdam pauperis fabri lignarij tuguriolum ignis vehemens caſu incendit. Qui inde mira velocitate hac illácque volitando, & domorum culmina vicatim conflagrando, totam penè ciuitatem ad fundamenta vſque horribili edacitate corroſit. Iſta autem ſunt inſigniora ædificia, quæ in illa vaſtitate vorax flamma abſumpſit, videlicet Abbatia S. Ambroſij, Abbatia S. Laurentij, Eccleſia & clauſtrum Auguſtinianorum. Eccleſia itidem & clauſtrum Carmelitarum. Eccleſia S. Petri de Foro. Eccleſia S. Iuliani. Eccleſia S. Quintini. ædes ſacra diui Boniti. Baſilica Fiſcalenſis. Prioratus S. Michaëlis cum ſacello beati Mauricij. Verum quid miraculi tunc apparuerit nequaquam tacendum putamus. Quum enim (vt ſuperius eſt ſignificatum) illa incendij clades fomitem accepiſſet in Sulpiciano vico, nec quicquam remedij poſſe adhiberi, tum fortè cuidam aſtantium ſuccurrit B. Sulpicium quondam exurentes ignium flammas virtute benedictionis tertiò potenter extinxiſſe. Quod vt deſolatis iamque deſperantibus turbis viuâ voce declarauit, curritur ad Monaſterium, & per Abbatem precioſum caput ſancti Pontificis allatum ſiſtitur obuiam periculo, ſicque violentus ignis quaſi ratione vteretur, mira res! eidem ſanctiſſimo deferens Sulpicio, & in interiora vrbis ſeſe extendens, reliquam partem penitus illæſam reliquit. Hæc ea vtique fide qua ad nos rei geſtæ ordo peruenit, retulimus. Per id tempus aut certè non multò pòſt, authore Spiritu Sancto, exordium ſumpſit reformatio Congregationis Caſaliſbenedicti. Siquidem venerabilis Pater Petrus de Maſo Abbas eiuſdem Monaſterij obſeruantiæ regularis decus priorum ignauiâ labefactatum authoritate & animi magnitudine in priſtinam dignitatem reſtituit. Cuius odorifera virtutum germina per directionem superni numinis adhuc in nos fructificare non ceſſant. Vnde quia tantus vir religioni ſuum tenorem ſuámque obſeruantiam reddere niſus eſt, merito

æternæ hominum memoriæ venit commendandus. Sed neque iſta arbitramur nos citra propoſitum huc adduxiſſe, quum ſiquidem ſupradicto Petro Antiſtiti (cuius geſta ſcribimus) laus non minima ſit acceſſura: quod ipſe nihil eorum prætermiſerit quæcumque memoratæ reformationi poſſet in auxilium, fauorem, & conſilium afferre. Poſtremò idem Pontifex pauperibus (quorum pater meritò & abſolutè appellabatur) facta rerum ſuarum donatione, plenus dierum & meritis bonorum operum ornatus, ſarcinam corporeæ molis exuit pridie Kalend. Septembres, anno Domini 1492. Et apud Deiparæ Virginis ædem Salenſem, vnde fuerat aſſumptus, eſt appoſitus. Eo ſupremum Chriſto ſpiritum reddente, quidam cecinit dicens:

En Petrus Antiſtes Bituris vos pauit egentes,
Conſilio, nummis, hoſpite, veſte, cibis.
Ergo eius nomen ad cœlos vſque feremus.
Corpore ſi moritur, nomine ſemper erit.

Sequitur eius Epitaphium.

Conditur hac petra Petrus firmiſſima petra,
Firmus quique fide fuit affluus & pietate.
Hoſpitium pacis, mœſtis ſolamen & ægris,
Nudorum veſtis, quorum eſt plebs turbáve teſtis.
Quam zelator erat ſacrarum religionum,
Conuentus referat, S. Claræ ſtructura ſororum:
Paucis contentus iſdem cum paupere factus,
Plus iam pauperibus quàm diuitibus hilaratus.
O qui pauper ades, dum tranſis, quæ tibi clades?
Ergo pro ſe ores paſtor iam poſtulat, ô grex,
Doctrina clarus, omnis iuris bene gnarus,
Omni poſcenti lucrum aptans lege talenti
Villicus in cœlis, ſeruus, prudenſque fidelis,
Namque alter Paulus fuit, omnibus omnia factus.
Annis quique decem Primatum Bituricenſem
Rexit, terque decem Eccleſiam hanc prius ipſe Salenſem.
Mille quadringento ac octogeno duodeno
Auguſtique die poſtremo, Chriſte Mariæ
Fili, celſa petra Petrum tecum fer in æthra,
Adſis tùque pia pro ſe orans Virgo Maria. Amen.

Sedit autem annis decem, menſibus duobus & vij. diebus, ab anno 1483. ad annum Chriſti 1492. Præſidentibus Romæ Sixto IV. & Innocentio VIII. Imperante Frederico III. Atque regnantibus in Franciâ Ludouico XI. & Carolo VIII.

CAPVT LXXXIX.

De Guillelmo Cambraico octogeſimo nono Biturigum Archiepiſcopo.

OCtogeſimus nonus præfuit dominus GVILLERMVS CAMBRAICVS vir ſiquidem in omnibus tam ciuilibus quam diuinis eruditionibus apprimè inſtitutus, diſertus, prouidus, & (vt ingenuè loquar) hominum, loci, populique ſui ingenioſiſſimus. Quique ob ſingularem prudentiam Regius conſul pluſquam triginta annos exiſtens in ſenatu ſententiis ita grauis & circumſpectus erat, vt ſapientiæ eius fama clareſcente, poſt exceſſum ſanctæ recordationis domini Ioannis Cordis, iam ad Pontificatum peteretur. Atque id muneris tunc conſecutus fuiſſet, niſi vt ſupradictus Petrus Cadoëtus Præſul inſtitueretur regia auctoritas obtinuiſſet. Sed tandem Petro naturæ vltima perſoluente Eccleſia Bituricenſis ſpectabilem virum Guillermum meruit habere in pium patrem & paſtorem. Hic ſanè per omnes gradus Eccleſiaſticos vſque ad Archiepiſcopalem dignitatem perueniſſe dicitur. Fuit enim primum Vicarius in eadem Bituricenſi Eccleſiâ, deinde Canonicus, prætereà Archidiaconus de Sigalonia, ad hæc Decanus, poſtremum verò ætatis ſuæ anno ſexageſimo tertio; aut circiter, in Archiepiſcopum eſt electus. Quod autem ad mores attinet, vix ſatis (vt opinor) exprimeretur verbis quàm fuerit iſte in pauperes propenſus, in amicos comis, in familiares iocundus, & in omni actione ſua prouidus & modeſtus,

Inter hæc tamen contumaces & ſanctæ religionis detrahentes habebat exoſos perinde atque peccatum. Vnde quum ſub idem tempus Monaſterium S. Sulpicij eſſet reformandum & ad meliorem viuendi ſtatum reducendum, atque quatuor ex ciuibus homines ſanè praui ingenij peſſimique conſilij tam ſalutifero tamque pio operi reſiſtere non reformidarent, intãtum in venerandi iſtius Antiſtitis pectore zelus domus Dei aduerſus illos exarſit, vt tam vultus quàm animi conſtantia minax & terribilis eorum derogationis audaciam ſtatim compeſcuerit, his propemodum verbis vſus. O factioſi & vtique diabolici aduocati! quæ nunc vos dementia cœpit vt ſuperciliofo vultu audeatis reſiſtere ſpiritui S.? Ecce prædico vobis quod omnium inſpectorē oculum minime effugietis, ſed dignas dabitis veſtra temeritate pœnas. Cæterùm Patriarchæ formidabilis comminatio quantum ab illis debuit ponderari, rei probauit euentus. Omnes enim procedente tempore repentinâ clade præuenti miſeram oppetiere mortem, nec ignoramus quin euidentior, & futuris lectoribus gratior hæc noſtra foret narratio, ſi vocabula huiuſmodi hominum licuiſſet inſerere huic opuſculo. Sed ne triſtitiam vel ſcandalum patiantur eorum neceſſarij, neminem deſignare nominatim conſilium fuit. Attamen quoniam de reformatione Sulpiciani Cœnobij mentio incidit, operæprecium facturos nos credimus ſi & rei geſtæ ordinem literis mandemus. Igitur immediatè poſt dominum Ioannem Cordis dictæ Abbatiæ regimen ſuſceperat Reuerendus Pater Guillermus Alabat, vir ſanctæ conuerſationis opere præclarus, atque (vt verum fatear) homo, velut alter Patriarcha Noë, in ſua generatione Iuſtus. Quia nimirum vt ille iubente Deo archam parauit in qua cataclyſmi tempore ſeruaretur noſtri generis ſemen, ita & iſte ſaluandis hominum animabus nauem ſuam, dico Monaſterium diui Sulpicij cui Naui cognomen eſt, iám olim maris ſæculi fluctibus & procellis concaſſatam, iamque periclitantem tradidit reparandam ſeu renouandam religioſiſſimo, necnon doctrina iuxta atque eloquentia pollenti viro domino Guidoni Iuuenalis Monacho Caſaliſbenedicti. Qui ex ipſo Caſalibenedicto aſſumptis ſecum duodeviginti vitæ integerrimæ Fratribus Bituricam ingreſſus ciuitatem perhumanè & clementer exceptus eſt hoſpitio à reuerentiſſimo præſule Guillermo, nil certe optabilius habente in votis, quàm vt ſuis diebus videret Monaſticum reflorere ordinem, diuinum augeri cultum. Vnde nulla lingua, vt quidem ſentio, ſufficeret quolibet exprimere eloquio, cum quanta animi in Deum exultantis lætitia ipſum Guidonem Pontificali benedictione in Abbatem confirmatum introduxerit cum memoratis Fratribus in Sulpicianam Abbatiam. Hæc inciderunt in annum humanæ ſalutis milleſimum atque quadringenteſimum nonageſimum ſeptimum in vigilia Natiuitatis Deiparæ Virginis Mariæ, nec multò pòſt reformatum eſt etiam Cœnobium ſanctimonialium diui Laurentij ſagacitate ſupradicti Patris Guidonis. Hic equidē adiutus ſuffragio & auctoritate venerandi Pontificis Guillermi Cambraici, omnem operam, curam, induſtriam, atque diligentiam adhibuit, vt eaſdem ſanctimoniales quàm optimis formaret inſtitutis. Item tempeſtate hac hortatu eiuſdem Antiſtitis conſtat conuentum puellarum de ordine Annunciationis S. Mariæ Virginis fuiſſe inſtitutum ab excellentiſſima principe vulgariter appellata domina Ioanna de Franciâ filia Regis Ludouici XI. ſorore Caroli VIII. & vxore Ludouici XII. Quæ, profectò, tametſi vultu eſſet adeò modeſto vt nihil ſupra, eam tamen ob gibbum deformem Rex vir ſuus repudiauit, dato eidem in partem ſucceſſionis Biturigum Ducatu. Quum igitur illo in tempore clerus magnifici Pręſulis moderatione & ſapientia, Monaſticus ordo religioſiſſimi Abbatis Guidonis exēplo & doctrina, rei verò ſæcularis ſtatus illuſtriſſimæ Ducisſæ pietate & iuſtitia optimè regeretur: totius planè populi in Deum affectus proſperioribus incrementis in dies augebatur, ac propterea bene de Deo pro pietate, cultu & Iuſtitiæ obſeruatione promeritus cœleſtis dextræ euidenter fulciebatur auxilio. Verùm quia vt quidam non minùs eleganter quam veraciter ait, parcarum ordo ſtat immobilis, fatum ineluctabile, immutabilis rerum diſpoſitio, proh dolor! infra vnius anni ſpacium hæ tres ſpectabiles perſonæ ſæculo huic infelici ſubtractæ ſunt. Et primùm quidem deuotiſſima Duciſſa, quum vitæ eſſet continentiſſimæ, atque ſuas opes in vſus pauperum prodigeret, necnon omnibus Deo placitis operibus aſſiduè deſeruiret, tandem feliciter moriens, pro terreno ac morituro ſponſo cœleſtem atque immortalem Regem gloriæ D. N. I. C. promeruit. Sepultum eſt autem eius venerabile corpus Bituris in ſuâ Eccleſiâ de Annunciatione, vbi per merita ipſius, ſi atteſtationi deuotæ plebis creditur, diuina frequenter fiunt miracula. Deinde eam ſequutus eſt Deo

dignus Archiepiſcopus. Cui etiam inter cætera (dum adhuc in humanis ageret)curæ fuit ſcripto redigere ſtylum Iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, quod opus in publicum typis editum vidimus. Sed & pro anniuerſario ſuo & auunculi ſui domini Stephani Cambraici, quondam Bituricenſis Eccleſiæ Canonici, ac poſtmodum Epiſcopi Agathenſis, legauit Capitulo ſummam centum ſcutorum auri, & duodecim libras Turonenſes annui & perpetui redditus aſſignatas ſuper dominium S. Palladij, ratione ſtagni, quod idem Archiepiſcopus donauit ſuis ſucceſſoribus Archiepiſcopis ad onus ſoluendi dictas x. libras Turonenſes. Nobiliſſimi verò Patriarchæ oſſa iacent Bituris in Choro Metropolitanæ Eccleſiæ ante ſedem domini Decani, ſub lamina ænea inſculpta imagine Archipræſulis. In cuius circuitu ſcribuntur hi verſus:

Hic iacet exanimis patriæ lux, gemma decora
Guillermus, Bituris cuius origo fuit:
Regius hic Conſul, Biturorum quique Decanus.
Poſt hinc Metropolis culmen honoris habens.
Qui ſibi pro meritis hæredes fecit egenos,
Denique ſumpturus gaudia vera poli.

Obiit vltima Auguſti, anno Dominicæ Incarnationis 1505. Sedit autem annis tredecim, ab anno 1492. ad annum Chriſti 1505. Præſidentibus Romæ Alexandro VI. Pio III & Iulio II. Imperante Maximiliano, atque regnantibus Carolo VIII. & Ludouico XII, Vacat tum ſedes quatuor menſibus.

CAPVT XC.

De Michaele de Buciaco nonageſimo Biturigum Archiepiſcopo.

NOnageſimus præfuit dominus MICHAEL DE BVCIACO Pariſiis oriundus, & [vt hominum fama canit] nothus Regis Ludouici duodecimi. Qui aliquando interrogatus à Rege qualis viuendi ſtatus ei foret gratior, id reſponſi fertur dediſſe. Si, inquit, ô Sereniſſime Princeps, veſtræ maieſtati collibere, maximopere cuperem ſacris myſteriis & cultui diuino mancipari. Tum Rex in adoleſcentulo reſpondendi prudentiam admiratus, ſimul & ingenij lumen egregium in eo conſiderans elucescere, ipſum ad exquiſitiſſimos doctores diſciplinæ gratia mittendum curauit. A quibus ille omnibus exercitiis quæ ad animi cultum pertinent, apprimè eruditus, interea vacante ſede Bituricenſi ad Regis petitionem vix duodeviginti annos natus in Archiepiſcopum eligitur. Et primùm quidem Diaconij ordinatione ſuſcepta, per ſpecialem ſummi Pontificis gratiam, conſecrationis munus aſſecutus eſt. Deinde quum pubertatem ſupergreſſus fuiſſet, Presbyterij honore potitus, aſtante propemodum innumera populi multitudine, ſacra Miſſarum ſolemnia Pontificalibus infulis glorioſè amictus celebrauit. Sed haud multò pòſt mors immatura eum nobis abſtulit viij. die Februarij, anno Domini 1511. Cuius corpus digno honore humatum eſt in choro matricis Eccleſiæ, ante ſedem domini Cancellarij iuxta mauſoleum marmoreum felicis recordationis domini Fulcaudi quondam Archipræſulis. Sedit autem annos ſex, menſibus quinque, dies octo, ab anno Chriſti 1506. ad annum 1512. Præſidente Romę in Apoſtolica ſede Iulio II. Imperante Maximiliano, & regnante Ludouico XII. Poſt eius obitum venerabilis Decanus & Capitulum ſedem Archiepiſcopalem rexerunt per annum, menſes quinque, & dies viginti duos.

CAPVT XCI.

De Andrea Formeno nonageſimo primo Biturigum Archiepiſcopo.

NOnageſimus primus præfuit dominus ANDREAS FORMENVS vir honeſtate, humanitate, manſuetudine, cæteriſque id genus virtutum ornamentis nobilitet decoratus. Hic ex Scotiâ nobili ſtirpe genitus primùm ſuę genti præerat antiſtes in ſede Epiſcopali Moratuienſi; Deinde pro ea gerens legationem in Francia & apud Regiam maieſtatem ſingularis ſapientiæ gratia inſignem laudem adeptus, etiam ex animi Regis propoſito poſtulatus à Capitulo, per ſummum Pontificem Primas Aquitanię creatus eſt. Poſteà verò Romæ agens quum cœmeterium Calixti intraſſet, ibidem in extrema par-

te ambitus, lapidem marmoreum antiquum obſeruauit, in quo ſcriptum erat. *Guillermus Bituricenſis Archiepiſcopus hoc intrauit Cœmeterium, & inter alias reliquias Beatæ Luciæ Virginis & Martyris caput adinuenit.* Quod ſummi Pontificis permiſſu ſecum detulit ad Gallias. Iſtud autem Diuæ Luciæ caput auro gemmiſque precioſiſſimis magnificè redimitum aſſeruatur digno cum honore Bituris in Cathedrali Eccleſiâ. Cæterum Venerabilis Pater Andreas vbi compertum habuit Archipræſulem S. Andreæ de Scotia proximè ceſſiſſe fato, prouidè ſuarum rerum ſatagens, egit cùm apud Regem tum penes ſedem Apoſtolicam, vt dimiſſo Bituricenſi Archiepiſcopatu domino Antonio Boiero, necnon data Cardinali de Syon Abbatia S. Audoëni Rothomagenſis, quam idem Boierus tenebat, ipſe nobilem imprimis atque honorificum totius Scotiæ Primatum poſſideat. Rexit autem Bituricenſem Eccleſiam anno vno, menſibus quatuor, & diebus viginti ſeptem. Præſidente Romæ Leone decimo; Imperante adhuc Maximiliano, atque Regnantibus Ludouico duodecimo & Franciſco primo.

CAPVT XCII.

De Antonio Boherio nonageſimo ſecundo Biturigum Archiepiſcopo.

NOnageſimus ſecundus præfuit D. ANTONIVS BOHIERVS, magni animi ac prudentiæ vir, item honeſtiſſimi nominis celebritate præclarus. Huic ab Aruernia oriundo clara propago fuit. Quem etiam fortunæ euentus magna ad faſtigia extulit. Primum ſiquidem ex Monacho fit Abbas Sancti Audoëni Rothomagenſis, deinde itidem Abbas Fiſcannenſis, prætereà Bituricenſis Archiepiſcopus, nouiſſimè verò Presbyter Cardinalis tituli Sanctæ Anaſtaſiæ. Hic (teſte Roberto Guaguino, libro vndecimo Compendij ſuper Francorum geſtis) ante initum Pontificatum extitit vnus Præſidum ex primis, quos Rex Ludouicus duodecimus, Scacarij nomine in Parlamentum commutato, inſtituit Rothomagi anno Dominicæ Incarnationis quadringenteſimo nonageſimo ſupra mille. Denique idem ſumpto Pontificatu ſtatim vbi maximi Biturorum Templi ruinas vidit ingentes, reſtaurationi illius animum adiiciens in primis, vt magnæ teſtudinis obduceretur cicatrix, pecunias, quantæ ſuperabundare potuiſſent ad operis perfectionem, liberaliter largitus eſt. Conſiderans etiam nouam turrim qua inſignior porticus fulcitur à læua ingredientium Baſilicam, propter ſui magnitudinem & pulchritudinem minimè adhuc potuiſſe vſque ad epiſtylia valuarum perduci, munificentia ductus datis profuſis ſumptibus præcepit dominis Canonicis, vt non negligerent, ſed citius Eccleſiæ ſuæ ac ciuitatis ornatum erigerent. Poſtea eundem præſulem cura ſubiit auditorij funditus euertendi, vt operoſius inſtauraretur. Sed ne eo ſoluto aliquid emergeret, & opus maneret imperfectum, omnem prius apparatum alacriter præparauit, ſicque antiquis fundamentis effoſſis, noua impoſuit, atque ingenti ſumptu, & magnificentia ſingulari ipſum auditorium ad faſtigium vſque prouexit. Nec vero in ſola ædificia, ſed & in vaſa precioſa atque diuerſam ſuæ Bituricenſi Eccleſiæ ſupellectilem (quam operoſum mihi videtur ſcientibus enumerare) ſtudium ſuæ liberalitatis extendit. Prætereà idem Archiepiſcopus vt pro remedio animæ ſuæ celebretur Miſſa ſingulis diebus, perpetuis temporibus in eadem Bituricenſi Eccleſiâ, legauit Capitulo ſex mille libras Turonenſes, ex quibus inter cætera emptum fuit dominium Sanctæ Radegundæ prope Dunum Regis. Nec ſatis viſum eſt nobiliſſimo Antiſtiti ſuam Eccleſiam ampliſſimis, planéque regalibus exornare amplificaréque muneribus, niſi etiam quod ad morum honeſtatem pertinere videtur, ſolertiſſimè veſtigans, & id obſeruandum ſubditis tradens, vitia gregis reprimeret, virtutes inſeminaret, denique ad ſtudia rei diuinæ omnes cohortaretur. Siquidem conſtitutiones Synodales Patriarchatus Bituricenſis edidiſſe fertur, atque eas promulgauit anno Domini 1519. decima ſexta die menſis Auguſti, vbi tam piè, quam eruditè diſſeruit de vitâ & honeſtate Clericorum, de fide Catholica, de præceptis Decalogi, de ſeptem Sacramentis, de ieiuniis obſeruandis, de celebratione feſtorum, de teſtamentis, de ſepulturis, de decimis & rebus Eccleſiæ non diſtrahendis, de ſententia excommunicationis, de mandatis Archiepiſcopi exequendis, de quæſtoribus eleemoſynariis, de non reſidentibus in ſuis beneficiis, de celebratione diuinorum officiorum & reuerentia Eccleſiarum, de officio religioſorum, & de officio Archipresbyteri. Cæterum licet eo tempore, quo ipſe digniſſimus Patriarcha in auguſtiſſimo illo & ſanctiſſimo Purpuratorum Patrum ſenatu cenſeri meruit Monachi habitum

exuerit

exuerit Cardinalitia toga veſtiendus, ſed nihilominus eius benevolentia in viros religioſos adeò propenſa extitit, vt reformatam Caſalisbenedicti Congregationem multis priuilegiis & gratiis, inde munierit. Adde quod quum virorum eruditorum genus illi quamplurimum placeret, benignitate & munificentia non vulgari ſuas opes quibuſdam pauperibus Scholaſticis, vt tranquillo poſſent animo in ſacris muſarum operari tribuendas cenſuerit. Ah Magno ſuo malo ſecutus Regiam comitiuam, haud multò pòſt ſebre correptus Blæſis excedit ſæculo. Vnde cadauer eius allatum, nullo genere honoris quod impendi tanto Pontifici par fuit, non adhibito à clero & populo humatum eſt in ſua Bituricenſi Eccleſiâ extra chorum inter columnam, in qua affixa eſt Imago Beatæ Mariæ de Bonis nunciis, & columnam proximè ſequentem è regione nauis. Super cuius tumulum in lamina ænea ſcriptum legitur iſtud Epitaphium.

Anthonius iacet hic Bohierus, origine quondam,
Aruerna eloquio vir meritiſque grauis
A puero Monachus poſt hæc complicibus Abbas.
Dignus & hac celebri Præſul in æde fuit.
Tempore non multo plures ſortitus honores.
Cardineo tandem ſchemate clarus obit.
Vigeſima ſeptima die Nouembris, anno Domini 1519.

Sedit autem annis quatuor, menſibus vndecim, ab anno 1515. ad 1519. Præſidente Romæ Beatiſſimo Papa Leone decimo, Imperante Carolo.V. atque regnante Franciſco primo. Tum vacat ſedes menſe vno, & diebus xiij.

CAPVT XCIII.

De Franciſco Buellio nonageſimo tertio Biturigum Archiepiſcopo.

NOnageſimus tertius præfuit dominus FRANCISCVS BVELLIVS filius Comitis Sacricæſaris, vir certè vt parentum nobilitate decoratus, ita morum ſuauitate, honeſtate vitæ, & zelo iuſtitiæ inſignis. Iſte ſiquidem antequam per ætatem adoleſceret, tametſi fluxas mundi opes affatim præſentes haberet, iamque ad id dignitatis proceſſiſſet, vt ſacræ ædis Palatij Theſaurarius ſuffectus ſit, diuitiarum tamen abundantiam, generis gloriam, & honorum iactantiam minimi faciens, niſi & his eruditionem, eruditioni modeſtiam adiunxiſſet, nimirum virtuti reique literariæ nauando operam, ſolertia ingenij adeo valuit, vt in Doctorum numerum & ordinem aſciſceretur. Inde verò florens æſtimatione Bituricenſis Eccleſiæ Canonicatu honeſtatus, etiam quadrageſimo quinto die quàm venerabilem Patrem Antonium Bohierum vita deſtituerat, Pontificatum ſubiit. Sed quia frater Guillermus Paruus Ordinis Prędicatorum, aſcitus Regiæ maieſtatis Confeſſarius fuerat à Rege poſtulatus, res in contentionem vocata eſt. Quæ dum ad ſedem Apoſtolicam dirimenda referretur, tandem poſt annum & menſes ſex, facta diligenti examinatione ſuper iure vtriuſque partis, ſummus Pontifex factæ de domino Franciſco electioni aſtipulatur; ſcribens ad eum in hæc verba. *Leo Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio Franciſco de Bueil electo Bituricenſi, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Apoſtolatus officium quamquā inſufficientibus meritis nobis ex alto commiſſum, quo Eccleſiarum omnium regimini præſidemus, vtiliter exequi coadiuuante domino cupientes, ſolliciti corde reddimur & ſoleртes, vt quum de Eccleſiarum ipſarum regiminibus agitur committendis, tales eis in paſtores præficere ſtudeamus, qui populum ſuæ curæ creditum ſciant non ſolum doctrina verbi, ſed etiam exemplo boni operis formare, commiſſaſque ſibi Eccleſias in ſtatu pacifico & tranquillo velint & valeant duce domino ſalubriter regere & feliciter gubernare. Sanè Eccleſia Bituricenſis, cui bonæ memoriæ Antonius tituli S. Anaſtaſiæ Presbyter Cardinalis ex Apoſtolica diſpenſatione dum viueret præſidebat, per obitum eiuſdem Antonij Cardinalis, qui extra Romanam curiam debitum naturæ perſoluit paſtoris ſolatio deſtituta, dilecti filij Capitulum ipſius Eccleſiæ Bituricenſis habentes à ſede Apoſtolica eligendi ſibi Archiepiſcopum, occurrente vacatione dictæ Eccleſiæ Bituricenſis, priuilegium, cui non eſt in aliquo derogatum, pro futuri eorum & Eccleſiæ Bituricenſis huiuſmodi Archiepiſcopi electione celebranda vocatis omnibus qui voluerunt, potuerunt, ſeu etiam debuerunt electioni huiuſmodi commodè intereſſe die ad eligendum præfixa, vt moris eſt, conuenientes in vnum, ſeu eorum maior pars te Canonicum Bituricenſem,*

de nobili & Comitum genere procreatum, decætero Doctorem, Notarium noſtrum, ac in Presbyteratus ordine conſtitutum in eorum & Eccleſiæ Bituricenſis huiuſmodi Archiepiſcopum concorditer elegerunt. Túque electioni huiuſmodi, illius tibi præſentato decreto conſenſiſti, & deinde tu & Capitulum præfati, electionis huiuſmodi negocium proponi feciſtis in conſiſtorio coram nobis, petentes electionem ipſam Apoſtolica auctoritate confirmari in his omnibus ſtatutis à iure temporibus obſeruatis. Nos igitur qui electionem ipſam ac perſonæ tuæ idoneitatem & merita examinari fecimus diligenter. Et quia per eandem examinationem, electionem ipſam de perſona tua, cui apud nos de nobilitate generis, vitæ mundicia, honeſtate morum, ſpiritualium prouidentia, & temporalium circumſpectione, alijſque multiplicium virtutum donis, fide digna teſtimonia perhibentur, iuxta priuilegium ipſum Canonicè celebratam fore comperimus, electionem eandem de Fratrum noſtrorum conſilio auctoritate Apoſtolica præfata approbamus & confirmamus. Téque eidem Eccleſiæ Bituricenſi præficimus in Archiepiſcopum & paſtorem, curam & adminiſtrationem ipſius Eccleſiæ Bituricenſis, tibi in ſpiritualibus & temporalibus plenariè committendo in illo qui dat gratias & largitur præmia, confidentes quod dirigente domino actus tuos, præfata Eccleſia Bituricenſis ſub tuo felici regimine regetur vtiliter & proſperè dirigetur, ac grata in eiſdem ſpiritualibus & temporalibus ſuſcipiet incrementa. Iugum igitur Domini tuis impoſitum humeris prompta deuotione ſuſcipiens, curam & adminiſtrationem prædictas ſic exercere ſtudeas ſollicitè, fideliter & prudenter, quòd Eccleſia ipſa Bituricenſis gubernatori prouidè & fructuosè adminiſtratori gaudeat ſe commiſſam. Túque præter æternæ retributionis præmium noſtram & prædictæ ſedis benedictionem & gratiam exinde vberius conſequi merearis. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo vigeſimo primo, Kalendas Iulij, Pontificatus noſtri anno nono.

His igitur literis Apoſtolicis dominus Franciſcus Pontifex admiſſus & confirmatus & declaratus, ac inde per manus antiſtitum conſecrationis oleo ſolemniter delibutus, ciuitatem Bituricenſem (vt eſt conſuetudinis) omnibus ineffabibili geſtu lætitiæ applaudentibus ingreditur. Tuncque nobilis & egregius vir incredibili plenus gaudio, ad laudem Sanctiſſimæ Trinitatis ac Beatiſſimi Guillermi pro gratiarum actione de ſuæ electionis dono fundauit die Dominica intra octauam eiuſdem beati Guillermi Miſſam de Sancto Spiritu in eadem Bituricenſi Eccleſiâ ſingulis annis ſolenniter decantandam. Qua finita etiam Pſalmum (*In exitu Iſrael de Ægypto*, cum Antiphona. *Nos qui viuimus*) in cantu paſchali dicendum inſtituit, datis huius rei gratia trecentis libris Turonenſibus pro emendis redditibus.

Verùm vbi Princeps accepit Canonicorum ſuffragia in eundem Buellium conſenſiſſe atque electionem ſummi Pontificis decreto valituram, rem iniquo tulit animo, ſtatímque confiſcantur omnes Pontificij redditus, vaſtantur prædia, poſſeſſiones diripiuntur, eóque flagitij excreuit res, vt nobiliſſimus Antiſtes multis diebus intra phani ambitum ſe velut tutelarium compulſus ſit cohibere. Cæterum ille non immemor iſtius Euangelici præcepti (*orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, vt ſitis filij Patris veſtri cæleſtis*, &c. Diuinitatem Chriſti ſedulò precaturus quatenus Regni negotiis maturiùs ſubuenire dignaretur: interim cito togatúque ipſius vniuerſo clero & populo cum cereis, facibus, & vario gloriæ apparatu congregatis decima quinta Kalend. Nouembres, ſacratiſſimum Domini noſtri Ieſu Chriſti Corpus honorificentiſſimè portans, ſolemnem illam ſupplicationis pompam clangentibus tubis deduxit ad Eccleſiam Beatæ Mariæ de Monte Carmeli. Atque ibidem ſacrificata Altiſſimo laudis hoſtia pro felici Eccleſiæ Regni ſtatu, pſallentium chorum ad Pontificium templum reduxit. Hæc ita ſe habere omnibus eſt in confeſſo & adhuc in ore vulgi publicè verſantur. Quibus ſatis appoſitè addiderimus, quòd quum idem præſul vitia gregis, & ſi qua reprehenſibilia fore viſa ſunt in Eccleſia corrigendum curaret, primum quidem durante celeberrima proceſſione diei Corporis Chriſti, commeſſationes & conuiuia poſthac exerceri prohibuerit, admonens ſubiectos vt benigniſſimi Redemptoris deſiderio flagrantes debitum honoris cultum eidem reddere non negligerent. Deinde quòd condemnaret errorem quo in feſtiuitatibus Sanctorum Martini, Nicolai, & Innocentium inoleſcente mala conſuetudine, pueri ſub Pontificis & Canonicorum ſchemate choro præſidebant, & è diuerſo Sacerdotes inter agenda diuina officia puerorum vices nimis irreuerenter ac pueriliter ſupplebant. Nempe quum ille ſuapte naturâ ingenui eſſet animi, nil indecorum, nilque incompoſitum fieri in Templo Dei patiebatur.

Huc accedit quod ad decorem domus Dei multa bona adiecit in ornamentis auri & argenti ac ſericarum veſtium. Interea verò quùm decimas ab Eccleſiaſticis viris inhianter exigere conaretur ſæcularis poteſtas, vigilantiſſimus paſtor probè ducens negotium eſſe diuinæ prouidentiæ committendum, cenſuit vt per vniuerſas ſuæ Diœceſeos Eccleſias, in maiori Miſſa poſt Orationem Dominicam, genibus flexis diceretur pſalmus 55. qui ſic incipit, *Miſerere mei Deus, quoniam conculcauit me homo, &c.* Deinde libertatis Eccleſiaſticæ mirabilis defenſor oppoſuit ſe murum pro domo Dei, dignitatémque eius dum vixit pro ſua virili tutatus eſt, ita vt proſperè cum Gallicanâ Eccleſiâ actum eſſet, ſi ille ſuperuixiſſet. Pollicebatur hoc nobis ſpectata cunctis viri ſapientia & ingens rectitudinis zelus. Qui non ſinebat ipſum aliò ſpectare quàm ad gloriam Chriſti, ac profectum gregis ſibi diuinitus commiſſi. At populus Biturix tanto Pontifice diu frui immeritus anno tertio, menſe octauo, & die decimo quinto quàm fuerat eum in paſtorem & ſacerdotem ſummum adeptus, extrema mortis ſorte affectum dolenter amiſit. Verùm antequàm ea quæ de eo adhuc ſuperſunt abſoluamus, non abs re videri debet, ſi aduerſos caſus, qui in id tempus inciderunt, breuiter addiderimus. Anno itaque Incarnati Verbi milleſimo quingenteſimo vigeſimo ſecundo, quarto Idus Iunij, feria tertia poſt Pentecoſtem circa ſeptimam horam poſt Meridiem, ecce nube procelloſa cum horrendo tonitruo & vento impetuoſiſſimo exinſperato irrumpente, adeò immoderata fuit tempeſtas, vt in Bituricenſi territorio vis ventorum pluſquam quinquaginta ædium ſacrarum pinnacula & agreſtia ædificia prope innumera decuſſerit, atque (quod magis vel ipſo auditu terrificum eſt) euulſerit radicitus ſiluas multis paſſuum milibus. Verum Biturica ciuitas diuinitatis munere gratuito nihil aut parum detrimenti perpeſſa eſt ex hac procelloſi venti inſuetâ commotione. Sexdecim poſt hæc fluxerant dies, cum circa horam noctis vndecimam tellus horrendè commota magnum cunctis incuſſit timorem. Quarto quoque die ab illo terræ motu funeſtum atque terrificum ſcelus quod dicturus ſum, infauſtè perpetratum eſt Bituris in Parochia ſancti Vrſini. Erant igitur in eadem Bituricenſi ciuitate tres viri vaniſſimi atque ſuperflui, quorum vnus poſt vxoris mortem indignè præſumpto Sacerdotij gradu numquam feciſſe rem diuinam periubebatur. Alij autem duo ingenioſi artifices videlicet vnus ſculptor, & alter faber lignarius memorati Sacerdotis conſuetudine delectabiliter vtentes, dum (quemadmodum de Athenienſibus prodit Actuum Apoſtolorum hiſtoria) ad nihil aliud vacarent niſi aut dicere aut audire aliquid noui, Deo permittente, quidam incantator nomine Goninus vana perſuaſione eò flagitii temerarios homines impulit, vt per artem quam vulgo Alchymiam ſeu Alquemiam vocant, arbitrarentur ſe infimi precij metalla in argentum & aurum transformare. Quod vbi noctu in ſecretiori loco ſubterraneo ſine magnificæ artis doctore (nam eis perditiſſimus homo pridie illius diei quo hæc proh nefas acciderunt clam vrbem egreſſus aufugerat) experiri attentarent: ibidem deteſtabili exitio pariter interierunt. Quamobrem ſtupor ingens ciuitatem inuaſit. Auxitque formidinem ſubita inundatio aquarum eodem anno in menſibus Octobri, Nouembri, & Decembri tumultu rapidiſſimo erumpentium. Siquidem eadem vis cataclyſmi vias ad vrbem tendentes & ſuburbana ex improuiſo occupans aliquot domus priuſquam ſuccurri potuerit demolita eſt. Præterea annus ſalutis humanæ vigeſimus tertius ſuper milleſimum ac quinquageſimum voluebatur, quo Aquilone ſeptem continuis diebus octauæ Sancti Martini, & ab Idibus Decembris vſque ad Natalem Beati Protomartyris Stephani impetu maximo exufflante, hyemis citra omnem hominum memoriam aſperior inhorruit, adeò quidem vt ridigiſſimo gelu vniuerſa ſata & quæque virentia dicantur radicitus periiſſe. Vnde & illa tempeſtate in Bituria, Borbonio, Burgundia, Turonia, & Normania prouinciis terra nullum fructum vel ſaltem exiguum inferente, grauiter eſt famè laboratum. Item conſequenti tempore, videlicet tertio Nonas Iulij, inſtante hora ſexta poſt meridiem ſæuiente imbrium ventorúmque procella cum ingenti tonitrui mugitu, grando magnitudine oui anſeris è cœlo deiecta, omnium ædificiorum Biturigæ ciuitatis lateres atque ſcandulas fruſtatim comminuens, damnum intulit vrbi maximum. Sed quid portenderunt vniuerſa hæc prodigia, niſi mala quæ breui poſt erant Eccleſiam & Regnum oppreſſura? Vt enim morum corruptionem, hæreticorum infeſtationem, cleri contemptum, & ab eo bonorum ac electionum ſub-

ſtractionem obiter taceamus, ad vltimum nobis adhuc ſollicitis, adhuc anxiis ob aduerſos caſus ſuperiùs memoratos, percrebuit rumor exercitum noſtrorum fuiſſe ab hoſtibus multâ cæde fuſum, captúmque Regem in Hiſpania ſeruari. Trepidè etiam nunciatur Franciſci Pontificis obitus. Dum enim ille ageret Pariſiis, decidens in lectum, tandem diluta & expurgata longo cuiuſdam infirmitatis examine conſcientia, in ſolemniſſima die ſalutationis Angelicæ vltimum fundens halitum, ob paſtoralem curam optimè adminiſtratam, magnum ſui deſiderium reliquit. Corpore autem eius inde Bituricas aducto, & iuxta tumulum S. Philippi re ligiosè humato, quidam iſtud Epitaphium facundiſſimè ſcripſit.

Franciſcus iacet hic à ſtirpe Buellius, idem
Sanguinis, idem animi nobilitate valens.
Biturigum, Præſul qui pridem electus in æde
Inuito aſſeruit Principe iura ſua.
Hocque reluctante abs Romano præſule litis
Hinc inde excuſſæ iudicium obtinuit.
Poſt hoc ſæuitiam ....
Intrepido ſemper pectore ſuſtinuit,
In quæ iurarat ſemel vt ſeruaret ad vnguem,
Ordinis & cleri libera iura ſui.
Parca breues annos licet huic dedit inuida, virtus
Nomen inextinctum, perpetuúmque dabit.

Præfuit igitur idem dominus Franciſcus annis quinque, menſibus duobus, & diebus quindecim, computando à die ſuæ electionis; Sed numerando à tempore confirmationis, ſedit duntaxat annos tres, menſes octo, & dies quindecim, ab anno 1521. ad annum 1555. Præſidentibus Romæ Leone X. & Clemente VII. Imperante Carolo V. Regnantéque Franciſco I. Tum vacat ſedes duobus menſibus, & diebus x.

CAPVT XCIV.

De Franciſco Turnonio nonageſimo quarto Biturigum Archiepiſcopo.

NOnageſimus quartus præfuit dominus FRANCISCVS DE TVRNONE, vir, vt genere multum illuſtris, ita animo valdè nobilis. Hunc de clariſſimâ ſtirpe Turni filij Hectoris Troiani (cuius fortia facta per orbem adhuc celebrantur) fama prodit deſcendiſſe, cuius prima ætas quum manifeſtum iter ad virtutes oſtenderet, eſſetque ille non vulgari ingenij dexteritate conſpicuus, literis addictus, breui omnium liberalium artium peritia inſigniter effulſit. Tum demum eidem cultioris vitæ ornamento pollenti opportunè acceſſit Principum, maximè autem illuſtriſſimæ dominę Lodoicæ matris Franciſci Regis Chriſtianiſſimi propenſus fauor, quo mox plurimarum dignitatum infulas eſt aſſecutus. Et primum quidem Archiepiſcopus Ebredunenſis Ecclеſiæ communi omnium ſuffragio conſtituitur, deinde Primas Aquitaniæ non abſque Domini peculiari voluntate ex diſpenſatione Apoſtolica eligitur, poſtremò Auxitanenſis Archipræſul dono Regis ſufficitur: itaque tantus vir quâ ratione nobilem imprimis Aquitaniæ Primarum obtinere meruerit jam attingendum putamus. Quum ſiquidem occulto quodam Dei conſilio Franciſcus Rex Chriſtianiſſimus apud Papiam à ſuis quibuſdam per diu conceptam proditionem nequiter deſertus, in manus Caroli Imperatoris veniſſet, ac eidem Regi noſtro iniquiſſimas pacis conditiones proponeret, & eo pacto Gallias circuncidere, pariter & imperium ſuum ita propagare cogitaret; vt Franciæ Regno plurimum detraheretur, tum Franciſcus à Turnone Regi vnicè charus, & nihilominus ob incredibilem morum comitatem, apud Cæſaream maieſtatem gratioſiſſimus, ad illum Legatus in Hiſpaniam miſſus, ita diuina quadam ratione & arte egit, vt cunctis inimicis formidoloſius Gallicum euaſerit imperium, reſtituto in id ſine bello ac fraude Rege Chriſtianiſſimo. Quæ dum ab eo tam ſapienter quàm feliciter gererentur, Franciſco Buelio rebus humanis exempto, necnon funere & exequiis multâ celebritate peractis, illi pro tantis beneficiis eſt iſta gratia repenſa, vt Bituricenſis ſedes (quæ vt in veterum memoriis ſcriptum legimus, inter vniuerſas Metropoles, ſpeciali gaudet priuilegio dignitatis) eidem pararetur, illuſtriſſimæ Principis Lodoicæ

(cuius ſupra meminimus) voto, poſtulatione, ſuffragio. Erat autem per id tempus pulchra valde atque decora facies Bituricenſis Eccleſiæ, vtpote quæ viris illuſtribus cùm humana tum diuina ſcientia, & egregia morum honeſtate pollentibus abundans. Cui imprimis dominus Iacobus de Brolio Canonicus eiuſdem Eccleſiæ & Archidiaconus Borbonius, vir quidem iam grandæuus, ſed nulli cęterorum Canonicorum pietate, beneficentia, aut alio genere virtutis ſecundus, plurimum ſplendoris adiecit. Hic augendi diuini cultus ſtudio ſub inferiori teſtudine Matricis Eccleſiæ, loco ruderibus purgato Dominicam ſepulturam ad veritatis ſimilitudinem, magnificentiſſimo materiæ & operis apparatu effinxit. Vbi etiam ſibimet ſepulturæ conditorium ſub introitus limine parauit: Eſt enim idem locus deuotioni accommodatiſſimus. Quamobrem vt illic iugis memoria precioſæ mortis piiſſimi noſtri Seruatoris ſedulò recolatur, idem vir inſigniter liberalis prę̨ter nongentos aureos (quibus tam inſigne & egregium opus conſummauit) etiam pro Miſſa de Paſſione Domini ad altare è regione ſepulchri conſtitutum, quartis & ſextis feriis perpetuò celebranda, prouentus ex ſuis prædiis ſufficientes adiecit. Sed nunc vt ſtyli noſtri curſus ad id vnde obiter digreſſus eſt, ſe referat, quum ad creandum nouum antiſtitem Nonis Iunii anno Domini 1525. celebris conuentus cleri cogeretur, ſanè venerabilium Canonicorum altera pars præfatum dominum Iacobum de Brolio in Pontificem elegit, altera verò dominum Franciſcum de Turnone magis fore vtilem Eccleſiæ æſtimauit, ac itidem elegit. Sicque dum vtraque pars eligentium, eum in quem conſenſit, defenderet, & res ſummi Pontificis arbitrio dirimenda, ad ſedem Apoſtolicam euocaretur, domino Iacobo per appellationem ad futurum Generale Concilium cauſam ſuam referente, dominus Franciſcus iudicium obtinuit. Cuius electio per Papam Clementem ſeptimum ſexto Idus Ianuarij, eodem anno confirmata eſt. Diſtulit tamen ſuum iucundum aduentum in annum alterum ad penultimum diem Aprilis. Quo quidem tempore ingens vis aquarum, maximè autem inſueta Vrionis fluminis inundatio tanta erupit, quantam nullus ſeniorum noſtrorum ſe vidiſſe recolit. Sed nihilo minore gloriæ apparatu, & ciuium congratulatione Pontifex fuit exceptus. Qui vbi incredibili rerum ſucceſſu primum & excelſiorem Aquitaniæ thronum conſcendit, Concilium Prouinciale (quod non tantùm laudi acceſſit, ſed emolumento etiam maximo fuit) Bituris celebrandum tertio Idus Martii anno Domini 1527. indixit, in quo pleraque multa tum ad Dei Templorumque cultum, tum ad vitam moréſque cleri decreta præclarè & ſapienter inſtituit. In quarta autem ſeſſione venerabilis Patriarcha veritus ne Lutheranæ hæreſis venenum in plures ſerperet (iam enim non deerant qui huic errori temerè accederent) ipſum hæreſiarcham cum ſuis fautoribus & ſectatoribus magno omnium conſenſu condemnato eius peruerſo dogmate anathematizauit. Sanxit ad hæc ne qui librarii codices infectos Lutheranâ hæreſi & ſequacium emant aut vendant. Si qui verò hoc præſenti decreto & eius promulgatione admoniti, ſua ſtultitia periclitari maluerint, quàm orthodoxorum Patrum ſapientia ſeruari, eoſdem libros imprimentes, vendentes, ementes & detinentes, carceribus includendos & alia pœna arbitraria puniendos eos cenſuit. Item vt animarum ſaluti conſulatur, pro prima contumacia literas excommunicationis non eſſe concedendas, ſed tantummodo interdictum ab ingreſſu Eccleſiæ ſtatuit: & vt Rectores Eccleſiarum ad maiorem Dei reuerentiam ſuo populo perſuadeant faciendam genuflexionem tantiſper & quoties audietur ſignum aliquod eleuationis Corporis Chriſti, & ne clerus aut plebs vagetur & deambulet per templa inter dicenda officia diuina, aut dum prædicatio ſiue mandatorum publicatio habetur. Et vt obſeruetur ſtatutum Concilij Conſtantienſis & Pragmaticæ Sanctionis de reſidentia Canonicorum & aliorum Eccleſiæ Miniſtrorum in diuino cultu, & etiam pſalmodia lentè & cum certa morula facienda: Et vt parochialium Eccleſiarum Rectores cæterique animarum curam habentes reſideant in ſuis beneficiis, nec eiſdem concedantur literæ de non reſidendo, nec ipſorum vicariis de regendo, niſi cauſa cognita. Qua legitima ſubſiſtente, & vicariis idoneis præmiſſo examine compertis teneantur prædicti animarum curam habentes ſic per ſe, vel ſuos vicarios prouidere, vt debita hoſpitalitas, & pauperum ſubuentio obſeruetur. Reliqua quę tunc hoc conuentu ſunt decreta, à nobis conſulto prætermittuntur: nam quod etiam idem nobiliſſimus Pontifex promulgauerit conſtitutiones Eccleſiaſtici fori Patriarchatus Bituricenſis, alio eſt loco proditum. Cæterùm

vt maior adhuc ipſi accederet maieſtas, puniceo inſignitus galero, inter ſupremi ordinis Patres (quos vulgò Cardinales appellant) interuentu Regis Chriſtianiſſimi, & illuſtriſſimæ Principis matris eius ſuffragio eſt aſcriptus. Per id tempus, aut certè non multò pòſt, in craſtinum Pentecoſtes, triumphalis ludus Actuum Apoſtolorum (ſpectaculum planè ad hæc tempora Chriſtiano orbi inſuetum) eſt Bituris celebratus. Fuit humanæ ſalutis annus quo hæc ita geſta ſunt, trigeſimus ſextus ſupra milleſimum & quingenteſimum. Quo quidem elapſo & aliquot interjectis menſibus, dominus Franciſcus noſter hactenus Pontifex vltrò ceſſit Primatu domino Iacobo *le Roy*, & ad regendam Auſſiorum Eccleſiam tranſmigrauit, nobis ſui deſiderium ob modeſtiam & manſuetudinem (quibus virtutibus omnes ſibi amicitiâ deuincire illi curæ fuit) relinquens. Quem precor vt Chriſtus optimus maximus Eccleſiæ & reipublicæ iuuandæ diu ſeruet incolumem. Præfuit autem Bituricenſi Eccleſiæ, eam in cunctis clementer fouens duodecim annis, menſibus quatuor, & octodecim diebus, ab anno 1525. ad annum 1536. Præſidentibus Romæ Clemente VII. & Paulo III. Imperante Carolo V. ac feliciter regnante Franciſco primo.

CAPVT XCV.

De Iacobo Regio nonageſimo quinto Biturigum Archiepiſcopo.

NOnageſimus quintus præfuit D. IACOBVS LE ROY, vir apprime nobilis, vt pote quem Druidum Comitum (qui Regio ſemine ſati referuntur) conſtans fama ferat clariſſimæ eſſe propaginis: huic Sauiniacum caſtrum, & natale ſolum, & legitimum patrimonium extitit.

Hactenus Anonymus Sancti Sulpicij Bituricenſis Monachus, quem quidam Benedictum Vernier, dictum fuiſſe ſuſpicantur, infirma admodum, quantum hactenus deprehendere potui, coniectura. Cuius autographum exemplar, certè ab ipſo Auctore ante centum ac viginti propemodum annos correctum, auctum, ac locupletatum, ex Monaſterio Sanſulpiciano ſubdactum iampridem, poſſidebat anno 1608. D. Ioannis Iacobi de Cambray *ſucceſſor D. Claudius de Beauxoncles Decanus Bituricenſis, quando eius ampliſſimum indicem contexuit degeſſiſque D. Carolus* de la Sauſſaye *Decanus Aurelianenſis, eóque idem ipſe vſus eſt in deſcribendis vitis Beatorum Philippi Berruerij & Rogerij Fortis Aurelianenſium primò, deinde Bituricenſium Antiſtitum. Illud idem exemplar poſtea in Bibliothecam Ioannis Chenuſij Bituricenſis Cauſſidici ſiue emptione, ſiue quacumque alia ratione tranſlatum eſt, atque inde in manus Marci Antonij Dominicy Cadurcenſis I. V. Doctoris atque in Alma Biturigum Vniuerſitate Profeſſoris deuenit: poſt cuius mortem à V. C. D.* de la Berchere, *tunc Libellorum ſupplicum Magiſtro, nunc verò in ſuprema Allobrogum Curia Primo Præſide meritiſſimo in Collegium Soc. IESV Claromontanum (quæ ſumma eius fuit humanitas) ad me delatum eſt, ſatagente ſcripſiſque literis perurgente Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo D. D. ANNA DE LEVI VENTADORIO Patriarchâ, Archiepiſcopo Bituricenſi, Aquitaniæ Primate. De quo, eiúſque reliquis Deceſſoribus præter ea, quæ Ioannes Chenutius, Claudius Robertus, ac doctiſſimi Sammarthani annotarunt hactenus, nonnulla quoque Deo dante, pro inſtituti noſtri ratione obſeruabimus in Promptuario Bituricenſium Antiquitatum. Ii verò ſibi ſucceſſerunt hac ſerie.*

XCVI. ANTONIVS VIALART Pariſienſis, ab anno 1572.
XCVII. REGINALDVS DE BEAVNE Turonenſis, ab anno 1576.
XCVIII. ANDREAS FREMIOT Diuionenſis, ab anno 1603.
XCIX. ROLANDVS HEBERT, Claromonte Bellouacorum ortus, ab anno 1622. ad 1638.
C. PETRVS D'HARDIVILLIERS Pariſienſis, ab anno 1643.
CI. ANNAS DE LEVI ex Illuſtriſſima Ducum Ventadorienſium ſtirpe.

Promptuarium Antiquitatum Bituricenſium, noſtráſque in Anonymum Obſeruationes & caſtigationes rejecimus ad calcem huiuſce Voluminis, quo res Aquitanicas, Deo dante, ornatum imus.

CHRONICON ADEMARI CHABANNENSIS MONACHI SANCTI EPARCHII ENGOLISMENSIS.

A Principio Monarchiæ Franciæ ad annum CIƆXXIX.

Deſcripſi ex MS. Codice antiquiſſimo Bibliothecæ Thuanæ & contuli cum MSS. Exemplaribus V. C. Hadriani Valeſii I. C. Collegij Claromontani Pariſienſis Societ. IESV, alijſque.

CAPVT I.

PRINCIPIVM Regni Francorum, eorumque originem vel gentium illarum ac geſta proferamus. Eſt autem in Aſia oppidum Trojanorum, vbi eſt ciuitas quæ Ilium dicitur, vbi regnauit Æneas. Gens illa fortis & valida: viri bellatores atque rebelles nimis inquieta certamina objurgantes, per gyrum finitima debellantes. Surrexerunt autem Reges Græcorum aduerſus Æneam cum multo exercitu, pugnaueruntque contra eum cæde magna, corruitque illic multus populus Trojanorum. Fugit itaque Æneas & recluſit ſe in ciuitatem Ilium, pugnaueruntque aduerſus hanc ciuitatem annis decem. Ipſa enim ciuitate ſubacta fugit Æneas tyrannus in Italiam locare gentes ad pugnandum. Alii quoque ex Principibus, Priamus videlicet & Antenor, &c. *quæ edita ſunt tum in Corpore Hiſtoriæ Francicæ Hanouiæ anno 1613. ſub iſto titulo Geſta Regum Francorum Epitomata, tum Tomo 1. Collectionis Ducheſnianæ Scriptorum Hiſtoriæ Franciæ à pag. 690. Si quid ſcitu dignum occurrerit erudito Lectori pro more non inuidebimus. Ac primò obſeruabimus Ademariani Chronici contextum propiùs accedere ad Hiſtoriam ex MS. Codice Eccleſiæ Cameracenſis à Ducheſnio editam, quàm ad editionem Marquardi Freheri.* II. *cap. 2. & 3. pro Alamannis in Codice Thuano haberi* Alanos, *& pro paludarum*, Paludum: *pro exactoribus*, exactores, *vt ſimilia ad minutias Grammaticas ſpectantia ſilentio premam, nec diuerſis lectionibus ad Hiſtoricam veritatem nihil aut parum conducentibus moleſtiam occupatis creem.* Cap. 5. *pro Diſpargo* Diſparco, *& pro Summam* Sonnam, *& pro Egecio ſeu potius Ætio* Ægidium Patricium Romanorum, *& pro Turſomodo, ſeu Thoriſmundo* Turſomum. Cap. 10. *pro vrſum* vrceum percuſſerat. Cap. 11. *pro Godomarus* Gotmarus, *pro matricolam* matriculam.

Sub finem cap. XII. *hæc adduntur poſt Deum Omnipotentem qui eſt in cælis adores*: Eo tempore Sanctus Eparchius natus eſt patre Comite Petragorico, nomine Felice, qui poſtea plenus ſanctitate patronus Egoliſmæ ciuitatis factus eſt. Cap. 15. *pro Remedio aut Remedio* Remigio, *ſub finem cap. 16* Deinceps omnes Eccleſiæ Dei cum auctoritate Apoſtolici Romani hoc exemplum agentes vſque ad præſens ipſas letanias triduanas vbique celebres recolunt ante Aſcenſionem Domini. Cap. 17. *poſt ipſam vrbem apprehendit*: omnemque terram illã ſubjugauit: In ipſa ciuitate conſecrare fecit in Epiſcopatu venerabilem virum Aptonium Capellanum ſuum expulſo Primo Epiſcopo

Arriano Gothorum de eadem ciuitate: & tam in ipsâ Egoliſmâ, quàm in Sanctonico, vel Burdegala Francos præcepit manete ad Gothorum gentem delendam, &c.

Cap. 18. *pro Ragnacharius* Regnacarius, *pro baltheos & armellas* bratteas & armillas. *pro æramen & cuprum erat deauratum ſub dolo factum*, æramen ciprum erat & foris deauraum ſubdolè factum. Cap. 19. *pro Cochilago*, Cochelaico. Cap. 20. *pro Colomna* vico, Columpnæ vicus. Cap. 22. *pro Theudebertus*, Theodebertus. Cap. 23. atque eam in tantum verbetabat vt ſanguine inlitum ſudarium ſuum fratre ſuo tranſmitteret dicens: Indignamini dulciſſimi Fratres laborem & iniuriam meam Domini cariſſimi. Cap. 24. Hæ ſunt forpices & hic eſt gladius: ſic mandant filij tui: ſi vis tonde, aut gladio perime. Cap. 25. in ſyluam confugit in Arelanno, fecitque combtos, &c. *Poſt ad propria ſunt reuerſi*: per idem tempus Sanctus Eparchius Pater Egoliſmenſis migrauit ad Chriſtum die primo menſis Iulij. Cap. 26. *pro Spaniam* Hiſpaniam. Cap. 27. in ſuperiores Francos & Auſtraſios Theodoaldus, cum magno pſallentium appatatu. Radegundis male pro Heregunde ſeu Charegunde Ingundis ſorore ponitur. Cap. 28. *pro Cunoberto*, Conobro Rege Britannorum & *pro Vuilleſario* Wilecarius. Cap. 29. ſpiritum exhalauit anno quinquageſimo primo regni ſui.

Sub finem capitis 30. Eo tempore S. Gregorius Archiepiſcopus Turonenſis magnis virtutibus fulgebat: per idem tempus S. Germanus Pariſiorum Epiſcopus miſſus à Rege Chariberto Egoliſinam ciuitatem, conſectauit Baſilicam S. Eparchij, vbi ipſe nuper ſepultus fuerat: adfuit eum eo venerabilis Gregorius Epiſcopus Turonenſis, & in ipſa Baſilica multa pignora teliquiarum B. Martini Epiſcopi collocantes dedicauerunt eam in eiuſdem B. Martini honore. Denique in altari ipſius ab eodem S. Germano atque Gregorio conſecrato Sanctæ Crucis hactenus apparent impreſſa ſignacula. Item in honore S. Petri conſecrauerunt Eccleſiam ſedis Epiſcopalis quã Clodoueus Rex ſupradictus à nouo inchoari iuſſerat deſtructa priori ſede quam Gothi Ariana maculatione fœdauerant, in honore Sancti Saturnini, ordinauerúntque in ipſa ciuitate Epiſcopum nomine Meretium, qui in Francia Capellanus Regis fuerat. Aptonius enim nupertimè obierat in Chriſto.

Cap. 33. *mittens nuncios Dunenſibus*: miſitque nuncios Bituricenſibus vel Turonicis vt contra Theodobertum ire deberent. Quod illis diſſimulantibus Rex Godegiſelum & Guntramnum Duces in capite direxit. Qui commouentes exercitum aduerſus eum, pergunt contra Egoliſmam vbi reſidebat propter fortitudinem murorum. Ille quoq; derelictus à ſuis cum paucis remanſit, ſed tamen ad bellũ ire non dubitat. Venienteſq; ad pugnam octo millibus ab Egoliſina iuxta fluuium Carantani ſecus ſiluam Buxam Theodobertus deuictus proſternitur, mortuuſq; ibi ab Aunulfo quoq; Duce collectus Egoliſmam ciuitatem portatus ibidẽ ſepultus eſt apud S. Eparchium. Cap. 34. per conſiliũ Fredegundis in cuncto regno ſuo fieri iuſſit. Erat enim illa ancilla nequiſſima, ſed propter pulchritudinẽ vultus eã Rex nimis amabat, & mala conſilia ſemper audiebat ab illa, & eam credebat ſuper omnes conſiliarios Francorũ: pro quibus deſcriptionibus malis multi relinquentes villas ciuitates vel poſſeſſiones proprias, &c. Cap. 35. *pro Cauelone* Cauilono. Landricus quoque tunc erat Majordomus Palatij vir ingenioſus & vtilis, *pro de ſtabulo* de ſtaplo equorum: *pro ſummo noctis veſpere obtenebr. ante crepuſculo*, clauſo iam die ad noctẽ venerit, mittamus qui eum interficiat & proclament quod Childebertus Rex Auſter inſidiatus ei eſt: *pro ad merata ſua*, ad manſiones ſuas, &c. Cap. 36. *pro vſque Trucciage*, vſque Truciam peruenerunt. Cap. 37. *pro Michtanum caſtrum* Malitonenſe, *& pro ſciona ſiſeionam vicum*. Cap. 38. *pro Ribuarinſem terram*, Riboarienſem: *& in fine poſt interfecit additur*: & minorẽ in albis ad petram percuſſo cerebro eliſit.

Cap. 40. Brunechildis cultu regali ornata venit ad eum ad caſtrum vel fluuium Tiroa: qui cum eam vidiſſet dixit: Inimica Dei cur tanta mala perpetraſti & tantam genealogiã Regalem interficere auſa fuiſti? In camelo leuata & tota hoſte girata, &c. Cap. 41. *cum ganno* cachinno, *vile iumentis* Blace vinte? *niſi & gladius: ſuus (quod ſpatam vocant) per longum habebat*, niſi quantum gladius ſuus, quem ſpatam vocant, per longũ habebat. Cap. 42. ipſe enim eleemoſynarum copiam de fiſco Palatij per Eccleſias Sanctorũ primus diſtribuere iuſſit, &c. Tunc Audoënus Epiſc. exortus enituit. Tunc Heraclius Imperator Crucem Domini defuncto Coſdroe quod erat in Perſide victor detulit in Hieruſalem & Exaltatio S. Crucis in ſuam ciuitatem facta eſt. Eo tempore piiſſimus Imperator Heraclius Dagoberto munera miſit, & rogauit vt baptizari compelleret omnes Iudæos qui erant in omnĩ regno eius, quod & factum eſt.

Tunc

Tunc defuncto Gundolando Majoredomus, &c. cap. 45. *pro Bacio*, Baciuo villa. cap. 46. *pro Erchorego*, Ercreco villa: *ſupervacuas capſas*, cauſas. cap. 48. Poſt hæc Pipinus Theoderico Regi cepit eſſe in principali regimine Majordomus. cap. 49. ex Regina Crochilde. Item *pro Nortberto*, Nordebertus. & *pro Grimoaldo*, Grimaldus. & *pro Theudaldo*, Theodebaldus: Calpiadem quoque vocat aliam vxorem Pipini, Caroli Martelli matrem, quæ paſſim appellatur Alpais. cap. 5. *pro Teutſinda*, Theotſinda filia Ratbodi: *pro Landeberto*, Lanbertus. *pro Leodoſio*, Leudicum. *pro Ranthario*, Rargarius.

Cap. 51. Eo tempore Pipinus Breuis ſupradictus, pater Drogonis, & Grimaldi, & Caroli Martelli, correptus febre valida, mortuus eſt. Et poſtquam mortuus eſt ſupradictus Pipinus Vetulus vel Breuis, qui fuit proauus domni Karoli Imperatoris Magni, Franci in Francos inuicem irruunt in Coſia ſilua, &c. Tunc Plectrudis vxor Pipini Vetuli, cepit per ingenium Karolum Martellum filium Pipini ſupradicti de alia vxore Calpiade, qui dum ſub cuſtodia teneretur, auxiliante Domino, vix euaſit. Cap. 53. *pro Vinciago*, Vinciaco. Regemque ſibi ſtatuit Clotarium conſanguineum ſuum, filium Clodouei, qui fuit filius Dagoberti. Chilpericus itaque & Raenfredus Eudonem Ducem Aquitaniæ expetunt in auxilium, & munera multa ei tribuunt. Ille hoſte Vvaſconorum & Aquitanorum commoto, contra Carolum Martellum perrexit. At ille conſtanter occurrit ei intrepidus. Eudo territus reſiſtere non valens, fugit, & reuerſus eſt fugiendo vſque Pariſius. Inde Sequanam fluuium tranſiit, & ad vrbem Aurelianis venit, & Chilpericum cum theſauris regalibus adduxit ſecum, & vltra Ligerim accedens, vixque euadens terminos regionis ſuæ cum Chilperico penetrauit. Carolus perſecutus eum vſque Turonis, non reperit, & reuerſus eſt. Eo anno Clotarius Rex conſanguineus eius obiit. Sequenti anno Karolus legationem ad Eudonem direxit, & amicitias cum eo fecit, Chilpericum mandans vt redderet. Eudo Chilpericum ei reddidit cum multis muneribus, & Karolus Martellus Chilperico recepto, Regem eum conſtituit, oblitus cunctorum quæ in eo fecerat malorum, ſed cum Raënfredo amicitias facere noluit. Rex Chilpericus vrbe Nouiomo veniens morbo obiit, & regnauit annos ſex. Franci verò Theodericum filium Dagoberti iunioris in Monaſterio Cala enutritum, ſuper ſe Regem ſtatuunt, conſenſu Karoli Martelli. *Deſunt in MS. noſtro codice verba iſta*: Qui vſque nunc in regno ſubſiſtit, *quæ geſta Regum Francorum à Frehero & Ducheſnio edita claudunt. Sequuntur verb in Ademaro, quæ ad Carolum Martellum & Pipinum eius filium pertinent, ac maximam partem ex Chronico Fredegarij edito à Ducheſnio pag. 770. & ſequentib. Tomi primi deſumpta ſunt.*

Karolus verò Princeps Raënfredum inſecutus, Andegauis ciuitatem obſedit, & vaſtata regione eadem, cum plurimis ſpoliis reuerſus eſt, & Majordomus effectus eſt ipſe Karolus Martellus in regno Francorum. Sequenti anno Andegauis ciuitatem fortiſſimè debellans cepit, & Raënfredo interfecto, reuerſus eſt.

Per idem tempus rebellauerunt Saxones, & Karolus Princeps contra eos hoſtem commouit, ac debellans eos, victor reuerſus eſt. Euoluto anni circulo, coactâ agminum multitudine Karolus Martellus Rhenum tranſiit, Alamanniam & Sueuiam penetrauit, & vſque ad Danubium acceſſit, & tranſmeato Danubio, fines Baugarenſes occupauit; & ſublatâ regione illâ cum multis theſauris & vxore patris ſui Plectrude, quæ timore eius illuc fugerat, & cum nepte ſua Sonichilde victor in Franciam reuerſus eſt. Per idem tempus Eudo Rex à iure fœderis receſſit: quo comperto per internuncios Carolus Princeps commoto exercitu Ligerim fluuium tranſiit, & fugato Eudone, theſauris multis ab eo acceptis, & populatâ ipsâ terrâ, remeat ad propria. Tunc Eudo Dux cernens ſe ſuperatum atque deriſum, gentem perfidam Saracenorum ad auxilium conuocat contra gentem Francorum: qui egreſſi de Hiſpania cum Rege ſuo nomine Abderama, Garonnam tranſeunt, Burdegalam vrbem perueniunt, Eccleſias concremant, populos conſumunt gladio, & vſque Pictauis profecti, baſilicam ſancti Hilarij igne concremant, & ad domum ſancti Martini Turonis euertendam properant: contra quos Carolus Princeps audacter aciem miniſtrauit, & ſuper eos irruens, non longè à Pictauis tentoria eorum ſubuertit, & cunctum exercitum eorum ſternens, in ore gladij Regem eorum Abderama peremit, & victor Franciam rediit, & ex tunc omnes ceperunt eum cognominare Martellum; quia ſicut martellus cunctũ ferrũ ſubigit, ſic ipſe Domino adjuuante, cuncta prœlia frangebat.

Sequenti anno idem egregius bellator Karolus regionem Burgundiæ ſagaciter penetrauit. Fines regni illius leudibus ſuis probatiſſimis viris illuſtribus ad contere\-ndas gentes rebelles in fide ſtatuit, & pace patratâ, Lugdunum ciuitatem ſuis fidelibus tradidit, & firmatis fœderibus iudiciariis, reuerſus eſt victor fiducialiter agens. In illis quippe diebus Eudo Dux mortuus eſt. Quod audiens Karolus Martellus, inito conſilio Procerum ſuorum, denuò Ligerim tranſiit vſque Garonnam & Burdegalam ciuitatem, & caſtrum Blauia cepit obſidione, & totam illam regionem ſubjugauit cum vrbibus ac ſuburbanis, & victor cum pace remeauit. Deinde ad crudeliſſimam gentem Friſonum maritimam nimis crudeliter rebellantem nauali euectione terrarum properauit, & altum mare intrãs, penetrauit inſulas eorum Amniam, Strachiam, & Aſtracham, & ſuper Buronem fluuium caſtra ponens, Bobonem Ducem illorum fraudulentum Conſiliarium interfecit, & omnem exercitum Friſonum gladio proſtrauit. Fana eorum idolatra contriuit, & combuſſit igne, & cum magnis ſpoliis & præda victor reuerſus eſt in regnum Francorum. Iterum commoto exercitu Burgundiam dirigit, & de Lugduno vſque Maſſilienſem vrbem, vel Arelatum cuncta in ſuam poteſtatem ſubegit, & cum magnis theſauris & muneribus in ſedem Francorum remeauit. Item contra Saxones paganiſſimos rebellantes, qui Rhenum fluuium conſiſtunt, ſtrenuus vir Karolus hoſtem commouit Francorum, in loco vbi Lippia fluuius Rhenum intrat: quo tranſmeato, maximam partem regionis illius proſtrauit, & gentem illam ſæuiſſimam tributariam fecit, & plures obſides ab eis accepit, ſicque victor opitulante Domino remeauit ad propria.

Eo tempore gens fortiſſima Hiſmaëlitarum, quos Saracenos corrupto vocabulo nuncupant, irruperunt Rhodanum fluuium, conſentientibus infidelibus Chriſtianis, & per dolum & fraudem cum Rege ſuo Mauronco Auenionem vrbem munitiſſimam ac montuoſam ingrediuntur, & collecto multo agmine Saracenorum, vaſtabant per circuitum omnes regiones. Tunc vir egregius, Karolus Dux germanum ſuum Childebrandum Ducem, virum induſtrium, cum reliquis Ducibus & Comitibus, cum apparatu hoſtili illuc direxit: qui properè ad eandem vrbem peruenientes, tentoria inſtruunt vndique circa ipſum oppidum, & ſuburbana præoccupant, & aciem inſtruentes, munitiſſimam ciuitatem obſident: & Karolus belligerator mox inſecutus eſt eos cum fortiori hoſte, & prædictam vrbem aggreditur, muros circumdat, obſidionem coaceruat. Tunc iubente Domino, in modum Hiericocum ſtrepitu Francorum & ſono tubarum, cum machinis, & reſtium funibus muros arripiunt, & mox mœnia corruunt, & vrbem munitiſſimam ingredientes ſuccendunt, omnes Saracenos trucidant, & in ſuam ditionem cuncta reſtituunt. Victor igitur atque bellator inſignis Karolus Rhodanum fluuium tranſiit, Gothorum fines penetrauit, & Narbonam celeberrimam, & metropolim vrbem eorum obſedit ſuper Adicem fluuium, & munitionem in gyro in modum arietum conſtruxit, & Regem Saracenorum nomine Atimot, cum ſatellitibus ſuis ibidem recluſit. Hæc audientes majores natu & Principes Saracenorum qui commorabantur in regione Hiſpaniarum, coadunato exercitu hoſtium cum alio Rege, Amorre nomine, viriliter armati conſurgentes, præparant ſe ad prælium contra Karolum Martellum: contra quos Karolus occurrit ſuper fluuium Bitram in Palatio Valle Corbaria, illiſque mutuò confligentibus, Saraceni deuicti atque proſtrati ſunt, & cernentes Regem ſuum interfectum, in fugam lapſi terga verterunt, & qui euadere potuerunt, cupientes nauali euectione fugere, in ſtagnum maris natando mutuò ſe cohortantes inſiliunt, & mox Franci cum nauibus præoccupatis iacula armatoria ſuper eos proiiciunt, & ſuffocatos in aquis interimunt; ſicque Franci triumphantes de hoſtibus, prædam magnam & ſpolia capiunt, & captâ multitudine Saracenorum captiuorum, Carolus regionem Gothicam depopulat, & ciuitates famoſiſſimas Narbonam & Nemauſum, Agatem & Beteris funditùs deſtruunt, mœnia & muros confringentes, & igne ſuppoſito concremant Franci, & omnia caſtra & ſuburbana eiuſdem regionis exterminauerunt, & deuicto aduerſariorum agmine, Chriſto in omnibus præſule, qui eſt caput ſalutis & victoriæ, ſalubriter remeauit Karolus cum Francis in ſolio principatus ſui.

Sequenti anno, menſe Februario, prædictum germanum ſuum Karolus cum plurimis Ducibus & Comitibus, commoto exercitu in partes Prouinciæ direxit, & poſteà inſecutus eſt eum ad vrbem Auenionem accedens, cunctam regionem vſque lit-

tus maris magni dominationi ſuæ ſubdidit; & fugato Rege Saracenorum, nomine Aronto, in interioribus turiſſimis rupibus maritimis, omni regione acquiſitâ, Karolus victor regreſſus eſt, nullo contra eum rebellante. Et reuerſus Karolus in Franciam, ægrotare cœpit in villa Vermeria ſuper fluuium Iſeram. Tunc mortuus eſt Theodericus Rex, filius Dagoberti iunioris, & Karolus Martellus in ipſa infirmitate ſua iuſſit eleuare in Regem Hildericum fratrem Theoderici, qui vecors erat, ſicut & frater eius fuerat, ſed meliorem illo non poterant Franci inuenire de prole regali.

Eo tempore beatus Gregorius Papa ſecundus miſit Karolo Principi claues venerandi ſepulcri ſancti Petri, cum vinculis eiuſdem Apoſtoli, & cum muneribus magnis & infinitis per legationem; quod antea in nullis temporibus viſum aut auditum fuit, eo pacto vt Romanos defenderet de Langobardis, qui multa mala in terra S. Petri faciebant. Ipſe itaque Karolus mirifico honore ipſam legationem recepit, & per Miſſos ſuos, id eſt, Grimonem Abbatem Corbonenſis Monaſterij, & Sigebertum Recluſum Baſilicæ ſancti Dionyſij Martyris, ad limina SS. Petri & Pauli, miſit multa munera pretioſa cum ipſis Legatis Gregorij Papæ. Igitur Karolus conſilio Optimatum ſuorum expetito, filiis ſuis regna diuiſit, & primogenitum ſuum Carlomannum ſublimauit in Alamannia atque Toringia: Alterum Pipinum miſit in Burgundiam & Neuſtriam, Franciam & Aquitaniam.

Ipſo anno Pipinus Rex commoto exercitu cum auunculo ſuo Childebrando Duce, & multitudine ſatellitum Francorum Burgundiam dirigit, & fines regionum præoccupat. Interim (quod dici dolor eſt!) noua ſigna in Sole & Luna & Stellis apparuerunt, & ordo ſacratiſſimus Paſchalis turbatus eſt per multas regiones per errorem & ignorantiam Calculatorum, qui benè neſciebant terminum Paſchalem reperire, & per multas ciuitates celebratum eſt Paſcha vel in Martio, vel in Aprili, vel in Maio. Tunc Karolus Martellus baſilicam S. Dionyſij Martyris Pariſius muneribus multis ditauit, veniensque Cariſiaco villa Palatij ſuper Iſeram fluuium, validâ febre correptus obiit in pace anno 741. ab Incarnatione Domini. Et retrò in alio anno, dum turbatio fuit de Paſcha, debuit eſſe Dominicus dies Reſurrectionis Chriſti octauo Kalendas Maij, quod fuit in vltimo anno Cycli Decennoualis, fuitque terminus Paſchæ Dominica Oſanna xv. Kalendas Maij. Regnauit autem Karolus annis xxv. ſed non eſt vocatus Rex, quia ipſe non permittebat ſe Regem vocari, niſi Ducem Francorum, quia pueris Regibus deferebat honorem nominis Regalis, Theodorico videlicet & Childerico, quamuis ineptis, prudentiâ & ſenſu carentibus. Obiit xi. Calendas Nouembris cunctis in gyro regnis acquiſitis, ſepultuſque eſt in baſilica ſancti Dionyſij Martyris. Pipinus autem vetulus pater eius regnauit xvii. annis in puerorum Regum fidelitate.

Igitur poſtquam Karolus Martellus Majordomus mortuus eſt, filij eius Carlomannus & Pipinus Pius Majordomus duxerunt exercitum contra Hunaldum Ducem Aquitanorum, ceperuntque caſtrum quod vocatur Loccas, & in ipſo itinere diuiſerunt regnum Francorum inter ſe, in loco qui dicitur Vetus Pictauis, ſicut pater eorum præordinauerat eis. Eodemque anno Carlomannus Alamanniam vaſtauit: deinde ipſi duo fratres inierunt pugnam contra Odilonem Ducem Bajoariorum, & proſtrauerunt omnem exercitum eius cum ipſo. Et Carlomannus in Saxonia cepit caſtrum Hoſeoburg, & Theodericum Ducem eorum cepit. Item alia vice cum Pipino perrexit in Saxoniam, & omnia ſubjogauit in ſua poteſtate. Tunc à Deo inſpiratus Carlomannus, confeſſus eſt Pipino germano ſuo quòd voluiſſet ſæculum relinquere, & in eodem anno nullum fecerunt exercitum, ſed præparauerunt ſe vterque, Carlomannus ad iter ſuum, & Pipinus quomodo germanum ſuum honorificè direxiſſet cum muneribus. Tunc Carlomannus Romam pergens, ibi ſe totondit, & in Sitapti (Soracte) monte Monaſterium ædificauit in honorem ſancti Silueſtri: ibique aliquandiu ſtetit, & inde propter inquietudinem ſæculi, & Principum Francorum, qui ad eum veniebant, ad ſanctum Benedictum in Caſſinum vſque peruenit, & ibi Monachus effectus eſt.

Eo tempore Grifo Dux fugit in Saxoniam, & Pipinus Pius iter faciens per Toringiam in Saxoniam, introiuit vſque ad fluuium Miſſala, in loco, qui dicitur Scanoigi: & Grifo fugiens in Bajoariam venit, ipſéque Ducatum ſibi ſubjugauit, Hiltrudem cum Taſſilone adquiſiuit, & Suitger in ſolatium Grifonis venit. Pipinus autem cum exercitu iter faciens illuc, totam Bajoariam ſibi ſubjugauit, Grifonem ſecum addu-

xit & Lanfredum, & per ſuum beneficium Taſſilonem collocauit in Ducatu Bajoariorum. Grifonem verò in Neuſtriæ partes miſit, & dedit ei duodecim Comitatus. Inde iterum Grifo fugiens, Vvaſconiam petiit, & ad Vvaiferium Ducem Aquitanorum peruenit. Tunc dolentes Franci quia non habebant prudentem Regem, ſed iam per multos annos ſuſtinuerant de regali prole inſipientes viros, voluerunt eleuare in Regem Pipinum Pium, qui noluit adquieſcere, ſed adunatis cunctis Primoribus Francorum, ex parte eorum miſit Romæ Burcardum Vvirzeburgenſem Epiſcopum, & Folradum Capellanum ſuum ad Papam Zachariam: qui ex parte Francorum interrogauerunt de Regibus in Francia, qui propter ſuam amentiam illis temporibus non habebant regalem poteſtatem, ſi benè fuiſſet, an non. Et Zacharias Papa cum conſilio nobilium Romanorum mandauit Francis, vt meliùs eſſet vocari Regem illum, qui haberet prudentiam & poteſtatem, quàm illum qui ſine regali poteſtate, ſolo nomine Rex erat. Et vt non conturbaretur ordo regalis, iuſſit per authoritatem Apoſtolicam Pipinum fieri Regem, qui erat de ſanguine regali Francorum. Tunc Pipinus Pius filius Karoli Martelli à cunctis Francis vnanimiter gaudentibus electus eſt inuitus ad Regem, & vnctus per manus ſanctæ memoriæ Bonifacij Archiepiſcopi, & eleuatus eſt in regnum Sueſſionis ciuitate. Childericus verò qui falsò Rex vocabatur ſolo nomine, tonſuratus eſt, & in Monaſterium miſſus.

Pipinus igitur Rex in Saxoniam iter fecit, & Hildegarius Epiſcopus eius occiſus eſt à Saxonibus in caſtro Viberg, & Pipinus victor extitit, & peruenit vſque ad locum qui dicitur Rimia. Ipſo anno Grifo qui in Vvaſconiam fugitiuus erat, à germano ſuo occiſus eſt in dolo. Tunc Stephanus Papa venit in Franciam, adjutorium & ſolatium quærens Pipino Pio pro iuſtitia S. Petri. Similiter & Carlomannus Monachus, germanus ſupradicti Regis, per iuſſionem Abbatis ſui Franciam venit, vt reportaret in Caſſinum corpus ſancti Benedicti. Stephanus verò Papa confirmauit Pipinum vnctione ſancta in Regem, & cum eo inunxit duos filios eius, Karolum poſtea Imperatorem, & Carlomannum in Reges, & domnus Bonifacius Archiepiſcopus in Freſia verbum Dei prædicans, factus eſt Martyr Chriſti. Et Pipinus Rex per Apoſtolicam inuitationem in Italiam perrexit quærendo iuſtitiam B. Petri Apoſtoli. Aiſtulfus Rex Longobardorum ſupradictam iuſtitiam vetando, Scluſas Longobardorum petiit, & obuiam Pipino Regi venit, & inierunt bellum, & Domino auxiliante, & B. Petro Apoſtolo intercedente, Pipinus Rex victor extitit cum Francis. Eodemque anno Stephanus Papa reductus eſt ad ſanctam Sedem per Miſſos domni Regis Pipini. Incluſus verò Aiſtulfus Rex Papiâ ciuitate, iuſtitiam S. Petro pollicitus eſt ſe facere. Vnde Rex Pipinus obſides quadraginta recepit, & cum ſacramento firmatis reuerſus eſt in Franciam. Carlomannus autem Monachus Viennâ ciuitate remanſit vnà cum Bertrada Regina infirmus, & languebat per dies multos, & obiit in pace. Dum autem Rex Pipinus proſpexiſſet ab Aiſtulfo Langobardorum Rege ea non eſſe vera quæ antea promiſerat de iuſtitiis ſancti Petri, iterum iter peragens in Italiam, Papiam obſedit, & Aiſtulfum incluſit, & magis magiſque de iuſtitiis ſancti Petri confirmauit vt ſtabiles permanerent, ſicut promiſerat, & inſuper Rauennam, & Pentapolim, & omnem Exarchatum conquiſiuit, & ſancto Petro tradidit. Et reuerſo Pipino Rege in Franciam, cupiebat Aiſtulfus nefandus mentiri, & irrumpere ſacramenta quæ iurauerat, & quadam die in venatione ſubitò percuſſus iudicio Dei mortuus eſt.

Interea miſit Conſtantinus Imperator Regi Pipino cum aliis donis organas mirificas, quas in Francia poſuit. Tunc Rex Pipinus habuit placitum cum Francis in Compendio, ibique Taſſilo Dux Bajoariorum in Vaſſatico ſe commendans per manus ſuas ſacramenta iurauit multa ſuper reliquias Sanctorum manus imponens, & fidelitatem Regi promiſit Pipino & filiis eius domno Karolo & Carlomanno, ſicut vaſſus dominis ſuis eſſe debet, ſic confirmauit ſuper corpora ſanctorum Dionyſij, Ruſtici, & Eleutherij, ſancti Germani, & ſancti Martini, vt omnibus diebus vitæ ſuæ ſic conſeruaret, ſicut ſacramentis promiſerat. Similiter homines eius maiores natu iurauerunt, & ipſo anno Natalem Domini & Paſcha celebrauit in Corbonnaco. Deinde in Saxoniam per virtutem intrauit in loco qui dicitur Sitnia, & multas ſtrages de Saxonibus fecit: & tunc Saxones polliciti ſunt contra Pipinum facere omnes voluntates eius, & honorificè ſe præſentare per ſingulos annos in placito ſuo, vſque in equos trecentos. Et natus eſt Regi Pipino filius, cui nomen ſuum im-

poſuit, qui in tertio anno poſtquam natus eſt, mortuus eſt ipſe puer, celebrauitque Natalem Domini in Longo-lare, & Paſcha in Iopila.

Tunc Rex Pipinus cernens Waiferium Ducem Aquitaniæ non conſentire iuſtitiis Eccleſiarum, & partibus Francorum, conſilio inito cum Francis, venit in Aquitaniam vſque ad locum qui dicitur Tedoat. Quod videns Waiferius, timore plenus miſit Otbertum & Cladinum Comites Regi Pipino, deditque ei obſides Adalgerum & Iterium Comites, vt omnia redderet, quæ Rex Pipinus quærebat in cauſis Eccleſiaſticis, & celebrauit Natalem & Paſcha in Cariſiaco Rex Pipinus. Tunc Vvaiferus Dux minimè cogitans de obſidibus, vel de ſacramentis ſuis ſupra Pipinum Regem, exercitum commouit quaſi vindictam, venitque vſque ad ciuitatem Caualonum. Et dum Rex Pipinus ſynodum ſuam teneret in villa quæ dicitur Dura, nunciatum eſt ei quòd Vvaiferius in omnibus mentitus eſt. Tunc cum Carolo filio ſuo primogenito veniens in Aquitaniam, cepit Caſtella quorum nomina ſunt hæc: Burbonnis, Cantella, Clarmontis: iſta per pugnam cepit. Et in Aruernis multa alia caſtella cepit per pugnam, & multa caſtella per placitum ſe ſubdiderunt in eius dominio, & propter iram Vvaiferij Ducis deſertando ſupradictam prouinciam, peruenit vſque Lemouicas; & quia non eum ſuſceperunt Lemouicenſes in pace, fortiter expugnans cepit ipſam ciuitatem, & muros eius deſtruxit, & celebrauit Natalem Domini & Paſcha in Cariſiaco villa.

Tertiò veniens Rex Pipinus in Aquitaniam, cepit ciuitatem Bituricam, & caſtrum Toarcis, & celebrauit ipſo anno Paſcha in Gentiliaco villa. Tunc habuit placitum ſuum in Niuernis, & quartò iter faciens in Aquitaniam, vaſtando peruenit vſque Cadurciam, & reuertendo per Lemouicas, contulit S. Martiali bannum aureum quod ceperat in prœlio Vvaiferij, ſimulque donauit villam de ſancto Valerico Canonicis ſancti Martialis, & Canonicis ſancti Stephani dedit villam quæ dicitur Salanniacenſis, & remeauit in Franciam, & celebrauit Natalem & Paſcha in Longolari.

Tunc Taſſilo Dux Bajoariorum poſtpoſuit ſacramenta, & omnia quæ promiſerat Regi Pipino, & per malum ingenium ſe inde ſubduxit; & dum Pipinus Rex eſſet in Aquitania, ipſe Taſſilo per ingenia fraudulenta ſe ſubtrahens, Bajoariam petiit, & nunquam ampliùs faciem ſupradicti Regis videre voluit. Tunc Pipinus habuit placitum ſuum ad Vvarmatiam, & ipſo anno in Francia reſedit pertractans quid faceret contra Vvaiferium & Taſſilonem, & celebrauit Natalem & Paſcha in Cariſiaco villa. Sequenti anno placitum ſuum habuit ad Attiniacum villam, & nullum aliud iter fecit, & celebrauit Natalem & Paſcha in Aquis villa. Alio anno Rex Pipinus perrexit quinta vice in Aquitaniam, & placitum ſuum habuit in Aurelianis ciuitate, & caſtrum Argentomum, quod Vvaiferius deſtruxerat, reſtaurauit, & Francos ibi miſit, qui continerent Aquitaniam. Similiter in Bituricas Francorum Scaram collocauit, & celebrauit Natalem Domini in Salmontiaco villa, & Paſcha in Gentiliaco.

Rex verò Pipinus in Gentiliaco habuit placitum & ſynodum magnam inter Romanos & Græcos, & Aquitanicos & Francos de fide Sanctæ Trinitatis, & de Sanctorum imaginibus quæ ponuntur in Eccleſiis, & poſtea contra Vvaiferium pergit in Aquitaniam, cepitque pugnans Narbonam, & Toloſam, & Albienſem, atque Gaualdanum, & reuerſus eſt in Franciam, & celebrauit Paſcha in Vienna ciuitate. Eodem anno, menſe Auguſto, iterum ſexta vice properat Aquitaniam, & Bituricas tenuit ſynodum ſuam cum omnibus Francis more ſolito in campo. Inde iter peragens vſque Garonnam peruenit, & multas rocas & ſpeluncas conquiſiuit, & reuerſus per Lemouicas cepit caſtrum Scoralliam, & Torennam, & Petruciam, & celebrauit Natalem Domini in Bituricas.

Sequente anno domnus Pipinus Pius ſeptima vice pergit in Aquitaniam, & cepit Remiſtannum caſtrum, & peruenit vſque Santonas ciuitatem; & ibi caprâ matre Vvaiferij, & ſorore eius, & nepte eius in Capitolio, inde perrexit vſque ad Garonnam, in locum qui dicitur Montis. Ibi Eroïcus Princeps adduxit & aliam ſororem Vvaiferij captam, & celebrauit Paſcha Rex Pipinus in caſtro quod dicitur Sels. Octaua vice Rex Pipinus cum Bertrada Regina pergens Aquitaniam, & in Santonas ciuitate dimiſit Reginam cum familia ſua, & ipſe Petracoricas perrexit: vbi commiſſo bello cum Vvaiferio, occiſus eſt Vvaiferius, & victor extitit, Domino iu-

bente Rex Pipinus, & cum triumpho victoriæ reuerſus eſt Sanctonas, ibique per aliquot dies commorans, ægrotare cepit, & per partes Turonorum reuertens, ad S. Dionyſium peruenit, & ibidem obiens finiuit: planxeruntque eum Franci planctu magno, & regnauit Carolus Magnus filius eius pro eo.

SEQVITVR IN EODEM CODICE MS. VITA CAROLI MAGNI FRANCORVM REGIS ET IMPERATORIS.

ILLAM ex hoc ipſo MS. Bibliothecæ Thuanæ codice, quem olim, vt ex adſcripto in prima pagina nomine compertum eſſe cuilibet poteſt, cum pluribus aliis calamo exaratis membranis poſſederat, edidit V.C. Petrus Pithœus anno 1588. in Collectione XII. coætaneorum ſcriptorum Hiſtoriæ Francicæ ab anno Chriſti 708. ad annum 990. & poſtea Tomo II. Hiſtoricorum Francicorum recudit à pag. 68. ad 88. nunquam ſatis pro merito laudandus Andreas Ducheſnius hoc initio.

A PRIMO Rege Francorum dicemus proſapiam domni præcelſi Regis Magni CAROLI, quem Deus amauit, & exaltauit, &c.

SVBIICITVR VITA LVDOVICI PII REGIS FRANCORVM ATQVE IMPERATORIS.

IGITVR poſtquam Chriſtianiſſimus glorioſus Imperator Carolus mortuus eſt, nunciatum eſt Ludouico filio eius in Aquitania apud Teodoadam villam, vbi ipſe tunc hiemabat à pluribus nunciis. Tricesimo autem die obitus patris Aquiſgrani venit, &c. *quæ ex Annalibus Plebeiis, Eginardi, Bertinianis, aliiſque deprompta ſunt. Nos ea duntaxat deinceps ſeligemus, quæ ſingulare quid, & ad Res Aquitanicas maximè pertinens, complectentur.*

Ad finem anni DCCCXVI. completiſque ibi viginti diebus Aquiſgrani ad hiemandum profectus eſt, vbi habito Concilio, id eſt indictione decima, anno Imperij ſui tertio, ab Incarnatione 816. iuſſit fieri regulam Canonicis excerptam de diuerſis Patrum ſcripturis, decreuitque eam obſeruandam à Canonicis, vt ſicut Monachi reſpiciunt ad librum Regulæ ſancti Benedicti, ſic perlegant Canonici inter ſe librum Vitæ Clericorum: quem librum Amalerius Diaconus ab Imperatore iuſſus collegit ex diuerſis Doctorum ſententiis. Dedit ei Imperator copiam librorum de Palatio ſuo, vt ex ipſis ea quæ viderentur congrua excerperet, & ita cum decretis Epiſcoporum qui ibi fuerunt, vita Clericorum roborata eſt. Scripſit eidem Imperatori ſupradictus Amalerius librum de Officiis Diuinis, & de Varietatibus eorum, & de Ordine Pſalmorum iuxta Clericorum vſum antiquum.

Anno DCCCXVII. Nam vigeſima die Nouiomago venatu ſe exercuit: vnde reuerſus, generalem Synodum Aquis more ſolito habuit, vbi Abbates regni ſui conuocauit, & vt Regulam ſancti Benedicti obſeruarent admonuit, & Abbatias omnes in ſua manu reuocauit, vt nemo Comitum vel Epiſcoporum eas inquietare potuiſſet, & Abbates inter ſe quædam Capitula decernentes deſcripta recitauerunt coram Imperatore, quæ ipſe manu propria roborauit cum Epiſcopis qui aderant. In eodem conuentu filium ſuum primogenitum Lotharium coronauit, &c.

Anno DCCCXVIII. Paucis diebus poſt Paſcha iudicati ſunt conjurati cum Rege Bernardo capitalem ſententiam ſubire. Rex Bernardus cùm impeteretur vt oculis priuaretur, enſe ſtricto ſe defendens, quinque Francorum fortiſſimos occidit, & ipſe vulneribus confoſſus mortuus eſt. Alij autem exorbati fuerunt: Epiſcopos ſynodali decreto depoſitos, Monaſteriis mancipari iuſſit, &c. Vviomarchus poſtea dicitur aliis vulgò appellatus Mormanus, qui quod tyrannidem ſibi vindicaſſet, ab Imperatore occiſus eſt.

Anno DCCCXIX. Similiter Lupus Vvaſco qui cum Berengerio Toloſano, & Vvarino Aruernis Comitibus conflixerat, & victus fratrem in bello amiſerat, ab ipſis Comitibus valdè accuſatus, cùm ſe non poſſet purgare, exilio deputatus eſt, &c.

Vvelpi Comitis filiam nomine Iudith duxit vxorem. Imperatori ipſi porrexit li-

brum valdè mirabilem de Theologia ſanctæ Crucis Rabanus Magnentius, Monachus doctiſſimus, Magiſter (imò diſcipulus) Alcuini. Beda enim docuit Simplicium, & Simplicius Rabanum, qui à tranſmarinis oris à domno Imperatore Carolo ſuſceptus eſt, & Pontifex in Francia factus, Alcuinum docuit, & Alcuinus Smaragdum imbuit. Smaragdus autem docuit Theodulfum Aurelianenſem, Theodulfus verò Heliam Scotigenam Engoliſmenſem Epiſcopum, Helias autem Heiricum. Heiricus Remigium & Vcbaldum Caluum Monachos hæredes Philoſophiæ reliquit. Conuentus apud Ingeneleim Palatium, &c.

Anno DCCCXXII. Lotharium filium ſuum miſit in Italiam, cum quo Vvalaum Monachum, conſanguineum ſuum, fratrem videlicet Adhelardi Abbatis, & Gerungum Hoſtiario Palatij Magiſtrum ſimul direxit, qui ei conſilium præberent ad vtilitatem regni. Pipinum autem in Aquitaniam direxit, datâ ei vxore filiâ Theotberti Comitis Matricenſis.

Anno DCCCXXIII. Menſe Maio conuentum ſuum (in Franconofurd) tenuit, vbi fuerunt vniuerſi nobiles Franciæ, Saxones, Bajoarij, Alamanni, Burgundiones, Aquitani, & qui ſunt iuxta Rhenum, & multæ aliæ Prouinciæ. Ibi fratres Vvlzorum controuerſiam inter ſe de regno habentes, &c.

Accuſatus eſt ibi coràm Imperatore Ceadragus Dux Abodritorum, quia infidelis erat Francis; & quia vocatus ad mallum Imperatoris, contempſit venire per ſemetipſum, ſed Legatos ei miſerat. Tunc Imperator direxit ad eum epiſtolam vt veniret, quod ille per Legatos promiſit ſe facere citiùs.

Drogonem fratrem (ſuum) Canonicum Metis cum electione ciuium ordinauit Epiſcopum.

Hoc anno, ante Miſſam ſancti Ioannis Baptiſtæ, ſolſtitio æſtiuo ante quinq; dies, in territorio Auguſtidunenſe ſubitò mutatus eſt aër, & magna fragmenta ex glacie ceciderunt de nubibus, & grando terribilis. Fragmenta glaciei erant longitudine 15. latitudine 7. craſſitudine duorum pedum.

Anno DCCCXXVI. Eroldus cum vxore ſua, & magnâ Danorum multitudine veniens ad Imperatorem Moguntiaco, & apud S. Albanum, cum his quos ſecum adduxit, baptizatus eſt, fuitque filiolus Imperatoris de fontibus: & multis muneribus ab eo donatus, per Friſiam, quâ venerat, reuerſus eſt: In qua Prouincia dedit ei Imperator in filiolatu vnum Comitatum, qui Driuſti vocatur, &c.

Anno DCCCXXIX. Ante Paſcha verò quatuor diebus Aquis terræ motus factus eſt noctu, & ventus vehemens ortus, qui Baſilicam magnam Dei Genitricis, quam vocant Capellam Caroli, totam denudauit de plumbeis tabulis, de quibus cooperta erat, & omnes in circuitu domos ſubuertit, & Imperator ibi moratus vſq; Kal. Iulias propter diuerſas occupationes, & ad generalem conuentum Warmatiam profectus eſt menſe Auguſto. Ibi nunciatur, &c.

HINC EXORDITVR MS. EXEMPLAR V. C. HADRIANI VALESII: QVOD CVM THVANÆO, ET CLAROMONTANI PARISIENSIS SOC. IESV COLL. CODICIBVS DILIGENTER CONTVLIMVS, SVPPLEVIMVS, CORREXIMVS.

POSTQVAM autem Ludouicus Imperator, filius Caroli Magni Imp. tenuit con- 829.
uentum generalem Aquis, quo ipſo anno Capella Caroli, videlicet Baſilica Dei Genitricis terræ motu & vento nocte diſcooperta eſt tota; vbi nuntiatum eſt ei Nortmannos velle inuadere fines Francorum à parte Saxoniæ, & ipſe tranſito Reno contra eos proceſſit, & vanum eſſe comperit.

Nortmanni anno ſequenti cùm timerent Saxoniam intrare, reflexis nauibus ad mare Aquitanicum appellunt, & Herio inſulam incendunt menſe Iunio, & deſtituta eſt à generali Monachorum habitatione. Ibi fecerat dominus Imperator Carolus Monaſterium S. Philiberti. Tunc Ludouicus conuentum generalem tenuit in Palatio Iogentiaco in Lemouicino, & cum gloria magna dedicare iuſſit Baſilicam Saluatoris regalem menſe Octobri, & leuatum corpus ſancti Martialis, anno Incarnationis Domini DCCCXXX. Eodem menſe poſitum eſt poſt Altare Saluatoris ad cryptam maioris vitreæ, præſente ipſo Imperatore. Tunc hiems aſperrima fuit, & reuerſus Imp. Franciam, poſt modicum tempus captus eſt in traditione à tribus Regi-

bus, filiis ſuis, Lothario, Ludouico, & Pipino, & à Lothario miſſus eſt in carcerem apud ſanctum Medardum, deinde apud ſanctum Dionyſium, & exſpoliatus eſt ab imperialibus indumentis, & nigra veſte indutus; & dum paruo pòſt tempore Lotharius Viennam diù demoraretur, aggregati Franci Ludouicum à cuſtodia carceris iuxta aulam S. Dionyſij eiecerunt, & inuitum in Regem iterum eleuauerunt; & ab eo die quo D. Martialis corpus poſitum eſt vbi ſuprà, in Baſilica Saluatoris, vſque ad eum diem quo Imperator reſtitutus eſt in regnum mediâ Quadrageſimâ, poſt aſperrimam hiemem inceſſanter diluuia aquarum & pluuiæ nimiæ ingruerunt: ab ipſo die reſtitutionis ſerenitas in Francia reddita eſt: ſed in Aquitania pluuiæ non defecerunt, quouſque corpus B. Martialis ſepulcro priſtino iterum reconditum eſt. Tunc Odo Aurelianorum Comes, qui fauebat partibus Ludouici, & frater eius Vvillelmus, cum Lamberto Nannetenſium Comite qui Lothario fauebat, congreſſi, occiſi ſunt cum multis Principibus Neuſtriæ. Lotharius à Vienna reuerſus, voluit apud caſtrum Bleſenſe cum patre ſuo confligere; ſed impar viribus, ſupplex venit ad eum, & indulgentiam meruit, & reſtitutus eſt honori priſtino. Similiter Ludouicus & Pipinus indulgentiam à patre acceperunt, & reſtituti ſunt dignitati ſolitæ.

Verùm poſt annos 5. Rainaldus Comes Arbatilicenſis, menſe Septembri, cum Nortmannis in Herio inſula dimicat, & trucidatus eſt. *In MS. Thuano*, fugatus *dumtaxat dicitur*.

Anno ſequenti corpus S. Philiberti de inſula Herio effoditur 7. Idus Iunij, & Burgundiam à Monachis perfertur.

Poſt alios duos annos Pipinus Rex Aquitaniæ, filius Imperatoris obiit, ſepultus Pictauis apud S. Radegundem. Hic iuſſu patris fecerat Monaſterium S. Ioannis Baptiſtæ Angeriaco, Monaſterium S. Cypriani Pictauis, Monaſterium Brantoſmenſe, & tranſtulit canonicalem habitum in Monaſterium S. Eparchij Engoliſmæ: quibus Monaſteriis præfecit Abbatem Martinum. Tunc luctuoſa mors Ludouici figurata eſt in aëre: nam ſicut aſtra in initio regni eius lætitiam, ita imminente morte eius triſte portentum nuntiant. Dum enim in Aquitania primò inciperet regnare, viuente adhuc Carolo patre eius, apparuit in Luna plena ſignum Crucis, in circuitu reſplendens, feriâ 5. primâ aurorâ incipiente, pridie Nonas Iun. eodem anno apparuit corona mirabilis in circuitu Solis Dominica die, horâ 4. 3. Sept. Hâc ſignificabatur propagandam Chriſtianam Religionem, & adornandum Chriſti cultum per ipſum Imp. Anno verò vltimo regni ſui eclipſis Solis inſolitùm fuit vigiliâ Aſcenſionis Domini, & ſtellæ viſæ ſunt, ſicut per noctem, diù. Quod ſignificauit maximam lucernam Chriſtianitatis, id eſt, ipſum Imperium exſtingui, & morte eius Sancti traditum tenebris tribulationum inuolui. Idem Imperator, audita morte Pipini filij ſui, decreuit filium eius Pipinum paruum educari penès ſe in Francia. Emeno verò Comes Pictauinus contra voluntatem Imperatoris voluit eleuare in Regem Aquitaniæ filium Pipini. Hac de cauſa Imp. motus irâ Pictauis venit, & inde Emenonem expulit, & fratrem eius Bernardum, & Ramnulfum filium Girardi Comitis Aruernenſis, nepotem Willelmi fratris Girardi, Comitem Pictauis præfecit: Turpionem verò Comitem conſtituit Egoliſmæ, & Raterium Comitem præpoſuit Lemouicæ. Emeno quoque ad Turpionem fratrem ſuum ſe contulit; Bernardus verò ad Rainaldum Comitem Arbatilicenſem. Imperator quoque filium ſuum Carolum Caluum in Aquitania regnare fecit, & Pipinum paruulum ſecum adduxit in Franciam ad nutriendum. Idem Imperator monetam Egoliſmenſem & Santonicenſem ſuo nomine ſculpere iuſſit. Burdegalæ quoque Comitem Siguinum, & Santonico Landricum præfecit. Eodemque anno, quo eclipſis contigit ſuptadicta Solis, Imperator apud Moguntiam ciuitatem ægrotans obiit 12. Cal. Iulij, & Lothario coronam Imperia-
840. lem, & enſem aureum dimiſit; ſepultuſque eſt Metis apud ſanctum Arnulfum, anno ab Incarnatione Domini ɪↄcccxl.

Remanſerunt tres filij eius, Lotharius Imperator Italiæ, Ludouicus Rex Germaniæ, Carolus Caluus Rex Franciæ & Burgundiæ; qui pro regno Aquitaniæ & Franciæ inter ſe diſcordantes, bellum committunt inter ſe in Fontanetico campo, qui eſt in Burgundia: Lotharius ex vna parte cum exercitu Italiæ, Carolus & Ludouicus ex altera cum Germanis & Francis & Aquitanis. Actum eſt hoc prælium anno ſe-
841. cundo poſt mortem Ludouici patris eorum, id eſt, ɪↄcccxli. anno ab Incarnatione Domini,

Domini, & innumerâ ſtrage peractâ, victor extitit Lotharius: ſed ſubitò Vva-
rinus Dux cum Prouincianis & Toloſanis ſuperueniens, ſuper Lotharium ir-
ruit, & ingrauatum eſt prœlium, fugatuſque eſt & victus Lotharius. Carolus &
Ludouicus regnum æquo libramine partiti ſunt ſibi, & Carolus nepotem ſuum
Pipinum ad nutriendum ſecum retinuit in ſupradicto prœlio, occiſis Raterio &
Girardo, qui vterque erat genere *, Aruernis extitit Vvillelmus Comes, Lemoui-
cæ verò Raimundus.

Poſt duos annos prœlij memorati, Iudith Imperatrix, mater Caroli Calui, 843.
Turonis obiit, ſepulta apud ſanctum Martinum. Ipſo anno Rainaldus Arbatili-
cenſis Comes, cum Lamberto Namnetenſi Comite congreſſus, occiſus eſt. Bri-
tannia enim à filiis Ludouici ſe ſubduxerat: Ideò Franci & Aquitani cum Bri-
tonibus confligere ceperunt, Namnetis quoque ciuitas eo anno à Vvefaldingis
capta eſt. Tunc Carolus Caluus primùm Britanniam ferro & igni vaſtauit.

Sequenti anno Bernardus frater Emenonis, & Arueus filius Rainaldi, con- 845.
greſſi cum Lamberto Namnetenſi Comite, ambo occiduntur. *In Codice Thuano, Bernardus dicitur*, Comes Pictauinus.

Alio anno ſequenti, Siguinus Comes Burdegalenſis & Santonicenſis, à Nort- 846.
mannis captus & occiſus eſt, & Santonas vrbs à Nortmannis concremata eſt,
theſauris eius optimis exportatis. Carolus iterum Britanniam pergens, cum
Nomenoïo Duce dimicauit, & victor extitit: ſed Nomenoïus fugâ lapſus
eſt.

Anno ſubſequenti, Nortmanni Herio inſulam menſe Iunio concremarunt, 847.
& his temporibus diffuſi ſunt per Aquitaniam; quia duces eius inter ſe bellis
ceciderant, nec erat qui eis reſiſteret, & maximè quia noſtri claſſem non habe-
bant ad tutelam oræ maritimæ, & concrematus ab eis menſe Maio Lucionnus,
& menſe Iunio ſancti Florentij Monaſterium. Deinde concrematæ ſunt ab eis
Namnetenſis ciuitas, Monaſterium Deas, Burdegala, Santonas, Egoliſma, Le-
monicas, Pariſius, Turonis, Beluagus, Nouiomagus, Aurelianis, Pictauis, & in-
numera Monaſteria & caſtella deſtructa.

Poſt mortem verò Domini Ludouici Imperatoris, anno octauo ab Incarna- 848.
tione Domini octingenteſimo quadrageſimo octauo, Ainardus Princeps de Ba-
ſilica ſancti Martialis cum aliis omnibus Canonicis Deo inſpirante, proiiciunt ar-
ma ſæcularia, & de Canonicali habitu in Monachorum habitum ſeipſos mutant
in eodem Monaſterio. Carolus enim Caluus conuentum ſuum generalem habuit
tunc Lemouicæ tempore Quadrageſimæ cum Epiſcopis Aquitaniæ, & Primo-
ribus eius. Porrò reſidente Carolo Caluo in throno regali, Ainardus & omnes
Canonici ſancti Martialis proſtrauerunt ſe ſubitò ad pedes eius, poſtulantes dare
ſibi licentiam ſe fieri Monachos in eodem loco. Rex verò Deo gratias agens,
cum magno gaudio petitionem eorum adimpleuit, & omnes Epiſcopos & Pri-
mores eorum voluntati inclinauit. Sed Srodilus Epiſcopus Lemouicenſis cùm
hoc grauiter ferret, & inflexibilis ſolus maneret, tandem Rege cogente conſen-
ſit, victus muneribus; & Canonici ex ſeipſis Abbatem noluerunt ad præſens ha-
bere, ſed præpoſuerunt ſibi Odonem ſancti Sauini Abbatem. Ioſfredus verò The-
ſaurarius nolens relinquere ſæculum, conductus à Srodilo Epiſcopo Monaſte-
rium ſancti Iuniani, & Eccleſiam Cairoënſem deprædatione & malo ingenio à
iure & dominatione ſancti Martialis ſubripuit, & hâc occaſione deſciſcere fe-
cit. Quâ tempeſtate Monachi ſancti Martini Turonis, nemine cogente, ante
corpus eiuſdem, abjecto Monachi ſchemate, ſchema induunt canonicale, ſa-
cramentis hoc firmato ſuper corpus beati Martini, & carnibus refecti, mox peſte
correpti, mane facto in lectis reperti ſunt mortui omnes à maiore ad minorem, &
de reliquo locus ipſe à Canonicis habitatur.

Igitur Carolus tertiâ vice Britones ferro & igni perdomuit, & dum in Aqui- 849.
taniam regreſſus eſſet, Nomenoïus Dux Redonas & Namnetis ciuitates ca- vel
piens, deſtruxit muros & portas earum, & Britanniam regreſſus eſt. 850.

Anno ſequenti, iubente Deo, Nomenoïus ab Angelo percuſſus interiit. Tunc 851.
Carolus quartò Britanniam ingreſſus, cum Eriſpoïo filio Nomenoi dimicat vn-
decimo Kalendas Septembris, & victor extitit: ſed magnam partem exercitus ſui

cum Vimino, ſeu Viuiano Duce amiſit. Poſtquam verò reuerſus eſt, procedenti
852. anno Lambertus Comes Namnetenſium à Gauzberto Cenomanenſium Comite in bello Kal. Maij occiditur.

Eodem anno, menſe Septembri, Carolus quinta vice Britanniam deuaſtauit, & Pipinum nepotem ſuum, quem inſidiis Britanni ceperant, acquiſiuit, & occiſo Eriſpoïo, Britanniam ſibi ſubjugauit.

Ramnulfus quoque Comes Pictauenſis, & Raino Comes Arbatilicenſis conſanguineus eius, cum Nortmannis in Briliaco villa dimicauerunt, & victi fugâ liberantur. Tunc Gauzbertus Comes Cenomannenſis inſidiis Namnetenſis circumuentus occiſus eſt.

855. Carolus verò Rex decimo quinto anno poſt prœlium Fontaneticum, viuente Lothario Imperatore fratre ſuo, vnctus eſt (*Errat hic Ademarus noſter; neque enim Carolus Caluus, ſed Carolus eius filius anno 855. in Regem ſolius dumtaxat Aquitaniæ vnctus & coronatus eſt Lemouicæ ab Aquitanis, vt docent Annales ex codice Cœnobij ſancti Bertini ab Andrea Ducheſnio in lucem publicam emiſſi.*) Lemouicæ in Regem ſupra Franciam, & Aquitaniam, & Burgundiam in Baſilica Saluatoris, quæ Regalis appellatur, iuxta Baſilicam ſancti Petri, vbi corpus ſancti Martialis tumulatum eſt, & inde ingreſſus eſt Franciam.

Poſt quatuor deinde annos (meliùs in Thuano, poſt paucos dies) Lotharius Imperator ægrotans, factus eſt Monachus in Prumia Monaſterio, pro eo quod fratrem de Imperio ejecerat, & carceratum tenuerat: quo mortuo, de anima eius altercatio viſa eſt à fratribus inter Angelos malignos & benignos. Sancti Angeli dixerunt: Nos non miſit Dominus ad Imperatorem, ſed ad Monachum; vos accipite Imperatorem, nos nobiſcum ducemus Monachum. Angeli ſancti ſecum duxerunt animam, dæmones acceperunt corpus, & violenter à domo extrahere cunctis videntibus ceperunt, ſed orationibus Fratrum fugati euanuerunt.

876. Non multo pòſt tempore Ludouicus frater eius obiit, & Carolus in Imperatorem eleuatus eſt. Quo tempore grauiſſimè Nortmanni Aquitaniam affligebant, & Helias Scorigena Egoliſmenſis Epiſcopus defunctus eſt. Monaſterium quoque beati Eparchij à Nortmannis deſolatum eſt, ita vt nullus Monachorum inibi degeret, & hac de re Canonicalis ordo ibidem regrederetur, qui nuper exierat.

Turpio verò cum Rege Carolo Franciam ingreſſus, & inde reuerſus, non poſt multos dies cum Nortmannis congreſſus, occidens eorum Regem nomine Maurum, ab eo ipſe occiditur, & Emeno frater eius, dudùm Comes Pictauinus, tunc Egoliſmæ Comes extitit; & ipſe poſt biennium cum Landrico Santonicenſi Comite confligens, interempto Landrico, in caſtrum Runconiam reducitur ſaucius, & octauo die moritur, ſepultus iuxta Baſilicam ſancti Eparchij, & reliquit filium paruulum Ademarum nomine.

Carolus hoc comperto, Vulgrinum propinquum ſuum, fratrem Alduini Abbatis ex Monaſterio ſancti Dionyſij, direxit in Aquitaniam, & præfecit eum Comitem Egoliſmæ ſimul & Petragoricæ, & Oolibam ſtatuit in Epiſcopatu Egoliſmenſi. Hic Vulgrinus ſæpè à Carlomanno, & demùm à Carolo Magno Imp. fratre eius miſſus fuit in Aquitaniæ vrbes vnà cum Raimburgis (*qui alibi Rachimburgij vel Racemburgi dicuntur Comitum Aſſeſſores & Iudices, iidem Scabini vel Scabinei ſæpiùs nuncupati*) propter iuſtitias faciendas, eratq; iam ſenex, quando eum Carolus Caluus fecit Comitem ſupradictarum vrbium. Venerunt cum eo à Francia duo filij, Alduinus & Vvillelmus, Aginnum quoque vrbem habebat, quam aſſumens vindicauit propter ſororem Vvillelmi Toloſani, quam in matrimonium acceperat. Tenuit principatum in his tribus ciuitatibus per 17. annos. Hic multis prœliis laborauit cum Nortmannis, & hac de cauſa ædificauit caſtrum Martiliacum & Maſtacium, vt eſſet munimentum contra Paganos, miſitq; in Martiliaco Rotbertum legis doctũ, & cum eo Rannulfum, qui cum eo venerat, quem fecit Vicecomitem; qui Rannulfus habuit tres filios, Lambertum, & Arnaldum, & Odolricum. Quo tempore, defuncto eodem Vulgrinno 5. Nonas Maij, & ſepulto iuxta Baſilicam S. Eparchij, quinto anno poſt eum Oliba Epiſcopus diem clauſit, & Anatolus in loco eius Pontifex ordinatus, tertio anno vitã finiuit. Reliquit verò Vulgrinus filiis ſuis, Alduino quidem Egoliſmam, Vvillelmo verò Petragoricam, & Aginnum.

Ex MS. Thuano & Claram. His tempotibus Frodebertus Epiſcopus Franciæ veniens ad ſanctum Eparchium, conſtruxit ibi Eccleſiam in honore Saluatoris: ſed corpus beati viri leuare non potuit, quod volebat transferre in eadem Eccleſia, ipſoque conſecrationis die poſt peractum ſacrificium placidâ morte ante Altare Saluatoris obdormiuit in Domino, & ibidem ante Altare humatus eſt ab Oliba Epiſcopo.

Interea Carolo Caluo de ſæculo migrante, regnauit pro eo in Francia filius eius Ludouicus Balbus, nec vltra imperium accepit aliquis de Regibus Franciæ. Tunc Bajoarij & Alamanni ex gente eorum creauerunt ſibi Regem Otonem: Langobardi ſimiliter ex gente ſua Regem Adalbertum, deinde Arduinum; & Romani de Senatoribus ſuis eleuauerunt in regnum Albericum, cuius frater Octauianus Papa ordinatus eſt.

Defuncto Rege Ludouico, regnauit pro eo filius eius Carolus, cognomento Inſipiens, vel Minor. Tunc Franci coniurantes contra Carolum Inſipientem, eiiciunt eum de regno, & Odonem Ducem Aquitaniæ in regno eleuauerunt. Hic Odo fuit filius Raimundi Comitis Lemouicenſis, & primò in Aquitania Rex ordinatus eſt apud Lemouicam, cuius ciuitates monetam nomine ſuo ſculpere iuſſit, quæ anteà nomine Caroli ſcribebatur. Conſtituit in ea vrbe Vicecomitem Fulcherium, induſtrium fabrum in lignis, & Lemouicinum per Vicecomites ordinauit, ſimiliter & Bituricam, & ſecundo anno in Francia Rex eleuatus eſt. Quibus diebus Rodulfus Rex Burgundiæ cum hoſte fortiſſimo Lemouicinum appulit rogatu Odonis Regis: nam ipſe Franciam tutabat. Congregati ſunt contra Rodulfum innumerabiles Nortmannorum hoſtes, commiſſóque certamine in loco, qui dicitur, ad Deſtricios, vſque ad internecionem proſtrati ſunt Pagani, qui exinde potuerunt euadere, fugientes non vltrà fiduciam præſumpſerunt veniendi in Aquitaniam. Rodulfus autem gratias Deo, pro cuius amore animam poſuerat ſuam, referens, cum magno triumpho regreſſus eſt, & Nortmannorum aliæ cohortes Franciam ſuperiorem deuaſtantes, primùm cum Duce Bareto, deinde cum Rege Aſtenco oras maritimas deſertantes, poſtquam deſolauerunt terram vicinam Franciæ, proſtrati ſunt à vicinis Ducibus Franciæ, deinde cum alia multitudine Nortmannorum Rodomum vrbs, & vicinæ ſibi ciuitates inuentæ vacuæ, vindicatæ ſunt ad habitandum à Ducibus eorum, qui eleuauerunt ſuper ſe ex eorum gente regem, nomine Roſum, qui ſedem ſibi in Rodomo conſtituit. Poſtea vero factus Chriſtianus à Sacerdotibus Francorum, imminente obitu in amentiam versùs, Chriſtianos captiuos centum ante ſe decollari fecit in honore, quæ coluerat, idolorum, & demùm centum auri libras per Eccleſias diſtribuit Chriſtianorum in honore veri Dei, in cuius nomine baptiſmum ſuſceperat.

Ramnulfus quoque Pictauenſis, & Ademarus filius Emenonis inimici erant pro
vrbe Pictauis, quam Ademarus nitebatur ſibi vindicare pro patre ſuo Emenone.
Hic verò Ramnulfus ex coniuge legitima cùm non haberet prolem, ſuſcepit ex
concubina filium Eblum nomine, ſummamque habuit amicitiam cum propin-
quo amico ſuo V villelmo Comite Aruernis, & cum Roſo Principe Rodomi pactum
firmauit propter metum Ademari. Hac de cauſa à Rege Odone potiùs timore
quàm amore honorabatur, dúmque regalem aulam aſſiduaretur, veneno necatus, in
extremis ſancto Geraldo ibidem præſenti paruulum filium ſuum Eblum commiſit
tutandum. V vlgrinus autem Aginnum vindicans propter ſororem V villelmi Tolo-
ſani, ex qua ſupradictos duos ſuſceperat filios, Egoliſmam & Petragoricam rexit
perſtrenuè, Aginnum per viginti ſex annos, Egoliſmam & Petragoricam per quin- 871.
decim annos, & decimo-ſexto anno poſt mortem Lotharij defunctus eſt. Adema-
rus autem filius Emenonis, filiam V villelmi filij V vlgrinni Santiam in coniugio co-
pulauit ſibi, & ab Alduino & V villelmo familiariùs fouebatur, & à Rege Odone ma-
gno honore in Palatium habitus, poſt mortem Ramnulfi prouectus eſt Pictauis Co-
mes. Regreſſuſque à Palatio ſanctus Geraldus, clàm ſubductum filium Ramnulfi
à Pictauis, V villemo Duci Aquitaniæ Comiti Aruernis credidit nutriendum, cui 910.
conſanguineus erat.

Eo tempore ipſe V villelmus cùm non haberet prolem, Cluniacẽ Monaſterium in fundo proprio, quod eſt in Burgundia, à nouiter fecit, qui cùm ſororem ſuam in ma-

trimonio deſideraret coniungere eum Geraldo, nullatenus quiuit: qui cælibem vitam ſemper ducens, cùm ſæpè ad copulam ſuaderetur amore filiorum, reſpondebat ſanctus Geraldus: Vtilius eſt, inquit, mori ſine filiis, quàm relinquere malos heredes. Eratque Ademarus Comes Pictauinus amator Eccleſiæ, cúmque prolem nec ipſe exciperet, proſpiciens ſibi vna cum vxore ſua Sancia de futuro ſæculo, conceſſit quædam ex iure proprio Eccleſiis Chriſti prædia, S. Carrofo quidem Vocrtam, S. Martiali Moltonnum, S. Ioanni Neriacum, S. Hilario Corcolmum, ſancto Eparchio Godoruillam.

917. Eo tempore Ebo Bituricus cepit ædificare Cœnobium Dolenſe in honore Dei Matris, quod poſtea integrauit Radulfus filius eius, vbi magnam cohortem Monachorum congregauit regulariter degentem.

His diebus Oto Rex Bajoariorum ſubegit ſibi regnum Langobardorum, defunctis Regibus Adalberto & Arduino. Simili modo, defuncto Alberico Rege Romanorum, conſenſu Octauiani Papæ Romam aggreſſus eſt, & clauſa eſt ei ciuitas, prælíumque ingens extitit inter Bajoarios & Romanos, & Oto victor ingreſſus vrbem, coronatus eſt ab Octauianu Papa, & Imperator Romanorum promotus eſt: quo defuncto, imperauit filius eius item Oto.

Francorum verò Rege Odone obeunte, regnauit pro eo filius eius Arnulfus pauco tempore, & mortuus eſt. Iterùm Carolus minor ſuſcepit regnum, vnxitque eum Arbertus Epiſcopus; contraque iterarò Francorum Proceres conſpirati, eum regno pellentes, Rotbertum Ducem Francorum pro eo inuitum conſtituunt Regem. Nam congregati in campo more ſolito ad tractandum de publica regni vtilitate, vnanimi conſilio, pro eo quod ignauæ mentis erat idem Rex, feſtucas manibus proiicientes, rejecerunt eum, ne eſſet eis vltrà Senior, & ſolum eum in medio campo reliquerunt, ſeparati ab eo; cúmque ſimul inter ſe coïſſent, ſuperuenit Comes Vgo amicus Regis, ignorans cauſam, quâ compertâ, dixit Francis: O fortiſſimi Franci! non bonum conſilium egiſtis, quare Seniorem veſtrum inhoneſtè dereliquiſtis? eſt cum eo pars magna Franciæ, & neceſſe eſt, ſi ita eum dimittimus, venire malũ ſuper nos: ſed aggrediar ego eum, & confodiam ferro; melius enim eſt vt occidatur, quàm miſſus puniat nos, & citato equo, quaſi occideret eum, mox vt ad eum peruenit, tale conſilium dedit ei, dicens: Ero nuntius tuus ad hos Francos ex parte tua, & vſque vnum annum tantùm ſint adhuc ſub tua ditione, & ſi in hoc ſpatio non te viderint meliorari, diſcedant à te vituperatione tui. Quòd regreſſus confirmauit cum Francis, & iterum redierunt ad Regem, & per illum annum amicos ſibi Rex aſſociauit, cum quibus poſt annum fiducialiùs ſe agere potuit, permanentibus Primoribus in ſua ſententia: Eleuato enim Rotberto in Regem, Carolus cum valida amicorũ manu Lemouicam peruenit, & peruigil nocte prope feneſtram S. Martialis perſtitit in orationibus, quotquot potuit de Aquitania ſecum fortiſſimorum bellatorum abduxit, & per Burgundiam ad Otonem Imp. abiit, propter auxilium. Franci autem diuiſi ſunt inter ſe, verùm maior pars Rotberto fauebat. Carolus denique, accito ab Otone Imperatore auxilio, cum multo exercitu partim de Teodiſca gente, partim de Aquitania & Francia, regreſſus eſt Franciam, & commiſit cum eo Rotbertus bellum: Caroli erat ſignifer Fulbertus Comes. Rotbertus autem ipſe vexillum ſibi ferebat, dejecta barba canitie plena extra loricam, vt cognoſceretur. Carolus Rex Fulberto interminando ait: Caue, ô Fulberte; & inde prouerbium exit, Caue Fulberte. Fulbertus Rotbertum Regem per medium cerebri diuidendo confodit, & exercitus Rotberti victus eſt, & finito bello peruenit Vgo filius Rotberti, cognomine Capetius, cum mille equitibus, & Carolum cum exercitu laſſo fugauit, & poſtmodùm ſuppliciter ad eum veniens, voluntati Regis aſſenſit. Nam Carolus regnum recuperauit, & ipſi Vgoni Capetio ducatum permiſit, ſicut ſolitus erat regere pater eius Rotbertus. Poſtea verò de ſpoliis, quæ ceperat Carolus, S. Martiali, ſicut vouerat, direxit quædam, id eſt de Capella Rotberti Regis Euangelium ex auro & argento, Dalmaticam pretioſam ex veſte ſerica, Falteſtalium argentatum, veſtimentum integrum ſacerdotale pretioſum, II. libros diuinæ hiſtoriæ, librum pretioſum de computo, vexillum ex veſte auro texta vnum.

Ipſo verò Carolo Rege migrante, Ludouicus filius eius pro eo ſtrenuè regnauit: quo tempore Nicephorus Imperator Baſilium & Conſtantinum paruulos educans,

Sarracenorum ditionem inuaſit, & Antiochiam, aliaſque fortiſſimas ciuitates vſque Tripolim expugnans vi cepit, & Chriſtianis Græcis reſtituit: quem Imperatrix mater Baſilij metuens ne ſuper filios ſuos tyrannidem ageret, dolo euocatum, dum Tripolim obſideret (mandauerat enim ei per epiſtolam Barbaros Conſtantinopolim obſediſſe, quod falſum penitùs erat) dum in Baſilica Palatij Conſtantinopoli genua curuando Sabbato S. preces Deo funderet, gladiis eum à 4. ſeruis ſuis tranſverberari iuſſit, & omnibus Proceribus Græcorum ſimulauit eum ſubito morbo exſtinctum; quod factum diù latuit, donec ſuſpecti Satrapæ Græcorum, monumentum eius egerentes, diuerberatum cadauer frameis repererunt. Tunc Ademarus Comes Pictauenſis defunctus eſt, & Pictauis iuxta Baſilicam S. Hilarij 4. Nonas April. ſepultus. Guillelmus quoque Dux Aruernis mortuus eſt, & filius Ramnulfi Eblus Manzer Aruernis & Pictauis ſimul Comes promotus eſt à Carolo Rege ſupradicto, acceptâque in coniugium Adala, filia Roſi Rotomagenſis Comitis, genuit ex ea Vvillelmum Caput-ſtupæ. Poſt mortem ſiquidem Vulgrinni filius eius Alduinus 30. annos vixit: hic muros ciuitatis Egoliſmæ reſtaurare ceperat. Quo tempore Oliba pontificatum adhuc agente, repetentes Nortmanni crebras irruptiones per Aquitaniam exercebãt: vnde factum eſt vt Monachi S. Carrofi, adhuc viuẽte Vulgrinno Comite, pretioſum lignum Crucis ad cuſtodiendum Egoliſmæ deferrent, cum diuerſis Eccleſiæ ornamentis, & ceſſante infeſtatione Nortmannica, Alduinus in ciuitate ſua retinere tentauit omnibus diebus ſupradictum S. lignum, nolens reddere commendatum. Hac de cauſa adhibitis à Francia architectis iuſſit ædificare Eccleſiam in honorem Saluatoris, foris muros in capite Baſilicæ S. Eparchij, vbi S. lignum deputaret, ſimul & corpus S. Eparchij ibidem transferret, & vocato à Francia Fredeberto Epiſcopo cõſanguineo ſuo, fecit ipſam Eccleſiam dedicare in honore Saluatoris, corpus verò B. viri leuare non valuit, quod volebat transferre in eadem Eccleſia, ipſoque conſecrationis die poſt peractum ſacrificium ſolemne Miſſaque finita, placidâ morte ante Altare Saluatoris obdormiuit in Domino, & ibidem ante Altare humatus eſt Epiſcopus Fredebertus ab Epiſcopo Oliba, qui & ipſe poſt modicum obiit, vt iam dictum eſt. Alduinus verò Comes per multos annos languore corporis mulctatus eſt, & in populo eius ita fames vehementiſſima graſſata eſt, vt (quod hactenus incompertum fuit) de vulgo vnus alterum ad deuorandum exquireret, & multi alios ferro perimentes, carnibus more luporum humanis inuicem veſcerentur. Quibus actus Alduinus neceſſitatibus remiſit Carrofo pretioſum lignum per manus Vvillelmi filij ſui cognomine Sectoris-ferri, vno ante mortem ſuam anno, cum capſa aurea, quam ipſe cum gemmis conſtrui imperauerat, vbi contulit Lubeliaco villam, & mox ceſſauit plaga, & ipſe poſt annum defunctus 7. Kal. April. iuxta patrem tumulatus eſt: poſt cuius mortem 4. anno occiſi ſunt à Bernardo in vltionem Sanciæ ſororis ſuæ, quam occidere conati ſunt, Lãbertus Vicecomes Martiliacenſis, & Arnaldus frater eius. Vvillelmus autem Sector-ferri honorem eorum reſtituit Odolrico fratri eorũ, qui minor natu erat, fuitq; ſibi Vicecomes, ſicut Rannulfus fuerat Vulgrinno. Hic denique Bernardus, mortuo patre ſuo Vvillelmo, qui fuit frater Alduini ex Vvlgrinno, Comes Petragoricenſis effectus eſt, Vvillelmus verò Sector ferri Egoliſmæ principatum obtinuit, & communem habuerunt totum honorem eorum ipſe & Bernardus conſanguineus eius. Ademarus tamen ſupradictus, qui ſororem Bernardi Sanciam vxorem habuit, 10. annos ſuperuixit Alduino; Sancia quoque vitam terminans 11. Non. April. humata eſt iuxta Baſilicam S. Eparchij.

Eo tempore Gumbaldus Epiſcopus decedens, ſucceſſorem habuit Fulcaldum. Tunc Vvillelmus Sector-ferri, & conſanguineus eius Bernardus, aggregato Conuentu Nobilium, iterum reſtituerunt Monaſticum habitum in Baſilica Beati Eparchij, præficientes eidem Monaſterio Mainardum Abbatem, qui in fronte Baſilicæ beati Eparchij conſtruxit elegans Oratorium in nomine ſanctæ Reſurrectionis, & multa Reliquiarum pignera, quæ ab Hieroſolymis aſportauerat, ibi recondidit. Tunc Domnus Vvillelmus Sector ferri per teſtamentum conceſſit ad eumdem locum beati Eparchij hoc donum, Eccleſiam ſancti Hilarij in Petragorico, ſitam in Vicaria Piliacenſe, Eccleſiam ſanctæ Eugeniæ ſitam in Santonico, in Vicaria Pedriacenſe; Curtem Fradoreuillam, & villam Deiraco, villam Aluiniaco, villam Romanoreuillam cum ipſa Eccleſia, manſum vnum in Godoruilla. Quod teſta-

mentum confirmare iuſſit, & firmauerunt manibus propriis, quorum nomina hæc ſunt: Bernardus Comes, Arnaldus filius Bernardi, Odolricus Vicecomes, Ademarus Vicecomes, Arnaldus filius Willelmi, Ademarus filius eiuſdem Willelmi. Sancto Martiali dedit nihilominus Cantreciacenſem Eecleſiam in Egoliſmenſi, pariterque Manauco Eccleſiam in Lemouicino, cum omnibus adjacentiis & maſſis: non enim habuit prolem ex legitima coniuge, nam ſupradicti Arnaldus & Aëmarus ex concubinis ei nati ſunt; Item Iterio fideli ſuo, Principi de villa Boënſi, dedit cellam Fruinenſem in Egoliſmenſi ceſpite.

Interea defuncto Eblo Comite Pictauino, filiorum eius alter Comes, alter Epiſcopus factus eſt; Eblus enim, annuente Rege Ludouico, Pontifex Lemouicæ factus eſt. Vvillelmus verò cognomento Caput-ſtupæ, à Rege ſupradicto Aruernis, Vellauis, Lemouicæ, & Pictauis Comes prouectus, Dux Aquitaniæ extitit. Hic germano ſuo Abbatiam ſancti Hilarij ac ſancti Maxentij, cum nonnullis aliis poſſeſſionibus in Pictauenſi ſolo præbuit. Fuit idem Eblus bonus Paſtor Eccleſiæ, & caſtellum ſancti Stephani Lemouicæ ſedis, quod Turpio Epiſcopus antecеſſor eius magna ex parte à ſolo conſtruxerat, hic ad perfectum integrauit. Conſtruxit à nouo caſtellum Hilarij, & Canonicos ibi diſpoſuit, quia infeſtatione Nortmannorum idem locus à Monachorum priſca habitatione deſciuerat. Reſtaurauit & Monaſterium ſancti Michaëlis, quod vocatur ad Eremum, & multa alia laudabilia in opere Dei egit. Reſtaurauit Monaſterium ſancti Maxentij, & caſtellum in circuitu perfecit, qui defunctus, ſepultus eſt in Baſilica ſupradicti Monaſterij ſancti Archangeli: Anteceſſor verò eius Turpio, genere clariſſimo, auunculus Rotberti Vicecomitis Albucenſis, in rebus Dei magnificus fuit, & Odonem Abbatem Cluniacenſis Cœnobij ſummè excoluit: Qui Odo reuerentiſſimus, Turpione rogitante, vitam ſancti Geraldi edidit, & librum de contemptu mundi perutilem compoſuit. Idem Epiſcopus in vita ſua multis claruit miraculis; & defunctus, Albutione ſepultus eſt in Baſilica ſancti Valeriei. Eblus autem xxxix. à beato Martiale Epiſcopus fuit, & ad onus epiſcopale ſufferendum, ordinauit ſub ſe Chorepiſcopum Benedictum, quem ipſe à puero nutrierat: qui captus ab Helia Comite Petragoricæ, oculis priuatus eſt, & propterea Eblus nimio dolore afficiebatur vſque ad diem mortis ſuæ: ipſum enim poſt ſe voluit relinquere ſucceſſorem. Idem Helias, filius Boſonis vetuli de Marca, commiſſo prœlio cum Geraldo Vicecomite Lemouicenſi, & filio eius Vvidone, victor extitit, qui demùm cũ fratre ſuo Aldeberto in deceptione captus à Vvidone, in caſtro Montiniaco cuſtodiæ injectus eſt. Sed cùm Vvillelmi ſuaſu oculis priuandus eſſet propter ſupradictum Chorepiſcopum, Deo propitio cuſtodiâ euaſit, & non multo pòſt in via Romæ peregrinus in Dei opere obiit. Aldebertus verò frater eius plurimo tempore in turre Lemouicæ vrbis cuſtoditus, tandem ſolutus eſt, acceptâ in coniugio ſorore Vvidonis Vicecomitis, ex qua filium habuit Bernardum.

Illis diebus, adhuc viuente Turpione Epiſcopo, Teotolo & Odo ſupradictus, dum eſſent Canonici ſancti Martini illuſtriores, adimplentes Euangelicum præceptum, derelictis omnibus, pauperes pauperem Chriſtum ſecuti ſunt, & Cluniaci ſancto habitu ac vitâ induti ſunt. Vnde poſtea Dei nutu Odo Abbas præfuit ſecundus à primo Abbate eiuſdem; fuit enim primus Berno, & ſecundus Odo. Teotolo iubente Abbate ſuo, Archiepiſcopus inuitus conſecratus eſt Turonis. Hic ſanctiſſimus Odo & literis apprimè liberalibus eruditus, & Dei amore flagrantiſſimus, exemplo & doctrinâ regulæ Apoſtolicæ, quæ eſt Monachorum, exſtitit reſtaurator induſtrius. Tunc Roſo defuncto Comite Rodomenſe, filius eius Vvillelmus loco eius præfuit; hic fuit à pueritia baptizatus, omniſque eorum Nortmannorum, qui iuxta Franciam inhabitauerunt, multitudo fidem Chriſti ſuſcepit, & gentilem linguam omittens, Latino ſermone aſſuefacta eſt. Vvillelmo eodem ab Arnulfo Flandrenſi Comite dolo interempto, filius eius Ricardus ſuccedens, Chriſtianiſſimus factus ædificauit in ea Nortmannia, quæ anteà vocabatur Marcha Franciæ & Britanniæ, Monaſterium ſancti Michaëlis de Monte, vbi Monachos ordinauit; itemque Monaſterium Feſcanum in honore Summæ Trinitatis, vbi ſepultus eſt ipſe, vbi & Monachos poſuit.

Francorum interea Rege Ludouico vitâ exeunte, regnauit pro eo Lotharius filius eius, ex Girberga Regina progenitus. Quo tempore Fulcaldus Epiſcopus

Egoliſmenſis, poſtquam præfuit duodecim annis, defunctus eſt, & ſepultus iuxta Baſilicam ſancti Eparchij, & ſucceſſit in Epiſcopatu Ebulus, qui & ipſe duodecim annis præfuit, & tumulatus ſecùs eum in beati Eparchij Baſilica. Vvillelmus quoque Sector-ferri (qui hoc cognomen indeptus eſt, quòd commiſſo prœlio cum Nortmannis, & neutrâ parte cedente, poſterâ die pacti causâ cum Rege eorum Storim ſingulari conflictu deluctans, enſe curto nomine Duriſſimo, quem Vvalander faber cuſerat, per media pectoris ſecuit ſimul cum thorace, vnâ percuſſione) pòſt clauſit diem, & ſepultus eſt iuxta Baſilicam ſancti Eparchij, & per triginta annos pro eo principati ſunt Bernardus Comes Petragoricenſis., deinde filij eius Arnaldus, cognomento Bouratio, pro eo quòd cum ipſa veſte lupum diabolicum homines deuorantem appetiit in campo loricatus & galeatus, & manibus geſtans militibus occidendum præbuit; deinde Vvillelmus Talerandus, poſtmodum Rannulfus Bompatius, tùm Ricardus inſipiens. Arnaldus quidem ſubtrahens ſancto Eparchio villam Salacenſem; & conferens Heliæ Duci, villâ Boënſi ab Angelo percuſſus hac de cauſa interiit, & in fine ſancto Eparchio villam Ajarniacenſem contulit pro emendatione, & ſepultus eſt iuxta eiuſdem Baſilicam, & mortuo fratre eius Vvillelmo, Rannulfus bello exſtinctus eſt ab Arnaldo Manzere, filio Vvillelmi Sectoris-ferri, qui pro patre ſuo in Principatum Egoliſmæ ſucceſſit, & Ricardum inſipientem expulit. Hic cepit in conflictu Gauzbertum Clericum, fratrem Heliæ Comitis, quem reddidit Vvillelmo, filio Vvillelmi Capitis ſtupæ Seniori ſuo, & pro vltione Benedicti Chorepiſcopi oculis priuandum conſenſit: Defuncto enim Vvillelmo Capite-ſtuppæ, & ſepulto apud Eccleſiam ſancti Cypriani, Dux Aquitaniæ pro eo extitit memoratus filius eius Vvillelmus, qui filiam Tetbaldi Campanenſis, vocabulo Emmam, vxorem accepit, genuitque ex ea filium Vvillelmum.

His temporibus Aimericus, non Monachus, Abbas S. Martialis, ſucceſſor Gonſindi, moritur, & in fine Monachus exſtitit, quia Rex Ludouicus timens eius tyrannidem, honorem S. Martialis ei commiſerat, ſacramentis acceptis vt Monachus eſſet futurus. Hic Aimericus Geraldum Vicecomitem Lemouicæ, & Boſonem Vetulum de Marca in manibus ſuis habuit commendatos. Hic conſtruxit caſtrum Ronconium. Hic iuxta Cambonenſe Monaſterium deſtruxit caſtellum vi expugnatum Cambocatem, eò quòd erat moleſtum Monachis. Rex autem Lotharius Lemouicam adiit, & tempus aliquantum in Aquitania exegit, vnde reuerſus, veneno à Regina adultera exſtinctus eſt, filiúmq; reliquit Ludouicum, qui vno tantùm anno ſuperuiuens, & ipſe potu maleficij à ſua coniuge Blanca nomine eſt necatus. Regnum pro eo accipere voluit patruus eius Carolus, ſed nequiuit, quia Deus iudicio ſuo meliorem elegit. Nam Epiſcopus Aſcelinus Montis-Laudunẽſis vrbis hebdomadâ ante Paſcha poſt conuiuium in lecto quieſcentem eum dolo cepit, & conſenſu plurimorum Vgo Dux, filius Vgonis Capetij, in Regem eleuatus eſt: At verò Carolus in carcere vſque ad mortem retentus eſt Aurelianis, vbi genuit filios Carolum & Ludouicum, & expulſi ſunt filij eius à Francis, profectique ad Imp. Romanorum, habitauerunt cum eo. Sanè Dux Aquitanorum Vvillelmus reprobans nequitiam Francorum, Vgoni ſubditus eſſe noluit, vnde factum eſt vt Vgo, exercitu Francorum admoto, vrbem Pictauis obſidione fatigaret, dúmq; fruſtratus receſſiſſet cum Aquitanorum manu, Vvillelmus inſecutus eſt eum vſque Ligerim, vbi in graui prœlio decertantes, Francorum & Aquitanorum animoſitates, multo ſanguine alternâ cæde fuſo, ſuperiores Franci extiterunt, & ſic reuerſi ſunt. Pacem poſtmodum Vvillelmus cum Vgone & Rotberto filio eius fecit, & Rex Vgo cogitans erga ſe Dei gratiam, quaſi vicem rependens, defenſor clementiſſimus Eccleſiæ Dei exſtitit. Nam ob hanc cauſam creditur progenies Caroli reprobata, quia iamdiu negligens Dei gratiam, Eccleſiarum potiùs neglectrix quàm auctrix videbatur. Beati igitur Dionyſij Cœnobium, quod iam priſtinam Monaſticam corruperat normam, Rex Vgo regulari honeſtate, ſicut in Dei oculis rectum erat, honeſtiùs reſtaurauit per manus venerabilis Odilonis Abbatis, & alia nonnulla Sanctorum Monaſteria in decorem diſciplinæ priſcæ renouare curauit.

In Codice Thuano. Nam Franci inito conſilio eum abiiciunt, & Hugonem Ducem filium Hugonis Regis eligunt. Hac de cauſa Epiſcopus Montis Laudunenſis Aſcellinus, hebdomada maiori ante Paſcha, in qua eſt Cœna Domini, velut Iudas Chriſtum

& ipſe tradidit Carolum. Qui Aurelianis in carcere truſus aduſque ad mortem, ibi genuit filios Karolum & Ludouicum, & mortuus eſt; & expulſi ſunt filij eius, & cætera.

Per illos dies ſanctus Maiolus Cluniacenſis Abbas, ſucceſſor ſancti Odonis, migrauit ad Dominum in Monaſterio Siluiniacenſi, quod eſt in Aruernis territorio, & ibidem ſepultus, miraculis fulſit, & ſucceſſit inuitus pro eo electus iam ab ipſo Vgone, quàm à cuncta Congregatione Odilo ſupradictus.

Eodem tempore grauiſſimum bellum inter Vvillelmum Ducem, & Iosfredum Andegauenſem Comitem peractum eſt: at Iosfredus neceſſitate coactus, Vvillelmo Duci ſe ſubdidit, ſéque ei in manibus præbuit, & ab eo caſtrum Loſdunum, cum nonnullis aliis in pago Pictauorum pro beneficio accepit.

Eâ tempeſtate, Otone ſecundo mortuo, Oto filius eius, tertius actu & nomine, Imperio potitus eſt, qui Philoſophiæ intentus, & lucra Chriſti cogitans, vt ante tribunal Iudicis duplicatum redderet talentum, Dei voluntate populos in circuitu idolis deditos, ad Dei cultum conuertere ſtuduit. Etenim erant ei duo Reuerentiſſimi Epiſcopi, ſanctus videlicet Adalbertus Archiepiſcopus de ciuitate Praga, quæ eſt in Prouincia Beuehem; ſanctus etiam Brunus Epiſcopus de ciuitate Oſburg, quæ eſt in Prouincia Bajoariæ, conſanguineus eiuſdem Imperatoris. Nam ſanctus Adalbertus paruus ſtaturâ, ſanctus Brunus procero corpore erant, & quandocumque ſanctus Adalbertus in aula Imperatoris intererat, nocte intempeſta ſolus ad ſiluam abiens, ligna propriis humeris, pedibus nudis deferebat, nemine ſciente, ad hoſpitium ſuũ; quæ ligna vendens, victum præparabat ſibi. Quod cùm poſt multos Imperator compeꝛiens dies, eum pro ſancto duceret, die quadam ſubridò locutus cum eo, dixit iocando: Talis Epiſcopus, ſicut vos eſtis, debuiſſet pergere ad prædicandum Sclauorum gentes. Mox Epiſcopus pedes Imperatoris deoſculatus, ait ſe hoc incipere; nec poſteà Imperator eum auertere potuit ab hac intentione; & rogante ipſo Epiſcopo, ordinatus eſt pro eo in vrbe Pragâ Archiepiſcopus, quem elegerat ipſe, & libenter Imperator aſſenſit: tùm præparatis omnibus neceſſariis, pedibus nudis abiit in Pollianam Prouinciam, vbi nemo Chriſti nomen audierat, & prædicare cepit Euangeliũ. Quod exemplum eius ſecutus Brunus Epiſcopus, petiit Imperatorem, vt pro eo iuberet conſecrari in ſede ſua Epiſcopum, quem elegerat, nomine Odolricum. Quo facto & ipſe humiliter abiit in Prouinciam Vngriam, quæ dicitur Alba Vngria, ad differentiam alterius Vngriæ nigræ, pro eo quòd populus eſt colore fuſco, velut Æthiopes.

Sanctus denique Adalbertus conuertit ad fidem Chriſti quatuor iſtas Prouincias, quæ antiquo Paganorum errore detinebantur, ſcilicet Pullianam, Sclauaniam, Waredoniam, Cracouiam; quas poſtquam fundauit in fide, abiit in Prouinciam Pincenatorum, vt eis prædicaret Dominum. Illa gens nimiùm idolis effera, poſt octo dies quàm ad eos venerat, & Chriſtum eis annuntiare ceperat, nono die reperientes eum orationi incumbere, miſſilibúſque ferreis confodientes, Chriſti Martyrem fecêre, deinde ſecto capite, corpus eius in lacum magnum demerſerunt, caput autem beſtiis in campum projecerunt. Angelus autem Domini accipiens caput, poſuit iuxta cadauer in vlteriorem ripam; ibi immobile, & intactum, & incorruptum permanſit, quouſque negociatores nauigio per illum lacum præterirent, qui auferentes ſacrum theſaurum, patefecerúntque Sclauaniam. Quo comperto Rex Sclauaniæ nomine Boleſclauus, quem ipſe ſanctus Adalbertus baptizauerat, datis magnis muneribus, caput & cadauer excepit cum honore, & Monaſterium in eius nomine maximum conſtruxit, & multa miracula fieri ceperunt per eundem Chriſti Martyrem. Paſſus eſt autem ſanctus Adalbertus vigeſimo-tertio die menſis Aprilis, ideſt nono Kalendas Maij. Sanctus autem Brunus conuertit ad fidem Vngriam Prouinciam, & aliam, quæ vocatur Ruſſia; Regem Vngriæ baptizauit, qui vocabatur Geitz, & mutato nomine in baptiſmo, Stephanum vocauit, quem Oto Imperator in natali Protomartyris Stephani à baptiſmate excepit, & regnum ei liberrimè habere permiſit, dans ei licentiam ferre lanceam ſanctam vbique, ſicut ipſi Imperatori mos eſt, & reliquias ex clauis Domini, & lanceâ ſancti Mauritij ei conceſſit in propria lancea. Rex quoque ſupradictus filium ſuum baptizare iuſſit, ſanctus Bruno imponens ei nomen, ſicut ſibi, Stephanum. Poſtea verò ipſi filio eius Stephano Oto Imperator ſororem Henrici poſtea Imperatoris in coniugio dedit. At verò S. Brunus

cùm

cùm ad Pincenaros properauiſſet, & Chriſtum prædicare cœpiſſet illis, paſſus eſt ab eis, ſicut paſſus fuerat S. Adalbertus. Nam Pincenati diabolico furore ſæuientes viſcera omnia ventris per exiguum foramen lateris ei extraxerunt, & fortiſſimum Dei Martyrem perfecerunt. Corpus eius Ruſſorum gener magno pretio redemit, & in Ruſſia Monaſterium eius nomini conſtruxerunt, magniſque miraculis coruſcare cœpit. Poſt paucos dies quidam Græcus Epiſcopus in Ruſſiam venit, & medietatem ipſius prouinciæ, quæ adhuc idolis dedita erat, conuertit, & morem Græcum in barba creſcenda & ceteris exemplis eos ſuſcipere fecit. Odolricus autem, qui S. Bruno ſucceſſerat, ad dominum migrans magnis virtutibus clarere meruit, ideoque Monaſterium foris ciuitatem Oſburg eius nomini conſtruxit Epiſcopus, item Brunus ſucceſſor eius, frater Henrici Imperat. Eadem verò vrbs apud Romanos vocabatur Valentina ab Imperatoris nomine, qui eam condidit primus.

Quibus diebus Oto Imp. per ſomnium monitus eſt, vt leuaret corpus Caroli M. Imper. qui Aquis humatus erat, ſed vetuſtate obliterante ignorabatur locus certus, vbi quieſcebat, & peracto triduano ieiunio, inuentus eſt eo loco, quem per viſum cognouerat Imper. ſedens in aurea cathedra, intra arcuatam ſpeluncam infra Baſilicam B. Mariæ; coronatus corona ex auro & gemmis, tenens ſceptrum, & enſem ex auro puriſſimo, & ipſius corpus incorruptum inuentum eſt, quod leuatum, populis demonſtratum eſt. Quidam verò Canonicorum eiuſdem loci Adalbertus, cum enormi & procero corpore eſſet, coronam Caroli quaſi pro menſura capiti ſuo circumponens, inuentus eſt ſtrictiori vertice, corona amplitudine ſua vincente circulum capitis: crus proprium verò ad cruris menſuram Regis dimetiens, inuentus eſt breuior, & ipſum eius crus protinus diuina virtute confractum eſt, qui ſuperuiuens annis XL. ſemper debilis permanſit. Corpus verò Caroli conditum in dextro membro Baſilicæ ipſius retro altare S. Ioannis Baptiſtæ, & crypta aurea ſuper illud mirifica eſt fabricata, multiſque ſignis & miraculis clareſcere cœpit. Non tamen ſollemnitas de ipſo agitur niſi communi more anniuerſarium defunctorum. Solium eius aureum Imper. Oto direxit Regi Botiſclano pro reliquiis S. Adalberti Mart. Rex autem Botiſclauus, accepto dono, miſit Imperatori brachium de corpore eiuſdem ſancti, & Imperator gaudens illud excepit, & in honore Sancti Adalberti Martyris Baſilicam Aquiſgrani conſtruxit mirificam, & Ancillarum Dei congregationem ibi diſpoſuit; aliud quoque Monaſterium Romæ conſtruxit in honore ipſius Martyris.

Girbertus verò natione Aquitanus, ex Infimo genere procreatus, Monachus à pueritia Sancti Geraldi Aureliacenſi Cœnobio, causâ ſophiæ primò Franciam, dein Cordubam luſtrans, cognitus à Rege Vgone Remis Archiepiſcopatu donatus eſt; & iterum cognitus ab Imperat. Otone, Archiepiſcopus Rauennæ factus eſt, derelicto Remorum Archiepiſcopatu. Procedenti tempore cùm Gregorius Papa frater Imperatoris deceſſiſſet, idem Girbertus ab Imperatore Papa Romanorum ſublimatus eſt obtentu Philoſophiæ, mutatúmque nomen eius priſtinum, & vocatus eſt Silueſter, & Præfectus Romæ Creſcentius, cùm contra Otonem Imperium Romanum vellet accipere, tandem in turre, quæ vocatur Intercœlis, diu euaſit, verùm expugnata turre, captus eſt inſidiis ſuæ coniugis, & patibulo ſuſpenſus, iubente Imp. & pro eo planctus magnus Romæ factus eſt.

Tunc Vgo Rex Francorum, amator Sanctæ Eccleſiæ, & ſeruantiſſimus æqui mortuus eſt, & regnauit pro eo Rotbertus filius eius, vir claræ honeſtatis, & magnæ pietatis, ornamentum Clericorum, nutritor Monachorum, pater pauperum, aſſiduus verbi Dei cultor, in humilitate ſimilis Dauid Regi, Rex non tantùm populorum, ſed etiam morum ſuorum.

Hiſdem temporibus rebellantes Bulgari Græciam valde exaſperauerunt, & Baſilius Imperator ſuper eos nimis irritatus, voto ſe obligauit Deo Monachum futurum, ſi Græcis gentem Bulgarorum ſubderet, & per annos XV. cum hoſte ſuper eos laborans, duobus magnis prælijs victus eſt, ad vltimum Regibus Bulgarorum Samuele & Aaron nequaquam publico prœlio, ſed aſtutia Græca interfectis, omnem terram eorum obtinuit, & fortiſſimas ciuitates & caſtella confregit, Græcorumque præſidia contra eos vbique ordinauit, & populum Bulgarorum maxima ex parte captiuauit, & ſicut voto promiſerat, habitum Monaſticum Græcæ

figura ſubter indutus in reliquum eſt omni vitæ ſuæ tempore, à voluptate & carnibus abſtinens & imperiali ſchemate extrinſecus circumdabatur. Deinde Iberiam repugnantem per annos VII. ita edomuit, vt omnia ad nutum eius fierent.

Obiit quoque Ricardus Rotomagenſis, ſepulturæ traditus apud Feſcanum, & pro eo ſucceſſit Ricardus item filius eius. Hic prudentiſſimus, & glorioſus in omnibus, & dilector Eccleſiarum extitit. Oto verò Imper. hauſtu veneni in partes Beneuenti periit, ſine filiis, & pro eo conſanguineus eius Henricus Imperium ſuſcepit. Otonis autem corpus delatum eſt Romam, & ibidem ſepultum. Arbertus ſiquidem Archiepiſcopus Coloniæ ſceptrum & coronam cum lancea ſancti Mauricij ſecum ab imper. defuncto in Baioariam detulit, & conſenſu omnium Epiſcoporum Henrico tradidit. Stephanus etiam Rex Vngriç, bello appetens Vngriam Nigram, tam vi quàm timore & amore ad fidem veritatis totam illam terram conuertere meruit. *In Cod. Th. habetur.* Arbertum expirante Otone in partes Capuæ ſceptrum & coronam cum lancea ſacra ſecum detuliſſe & ab Henrico inſidiis circumuentum captúmque Imperatorijs ornamentis priuatum fuiſſe.

Quibus temporibus Aldebertus, Comes ſupradictus Petragoricenſis, filius Boſonis vetuli ex ſorore Bernardi ſupradicti nomine Emma, ad vrbem Pictauis bellum intulit, & victor exſtitit, multa ſtrage peracta, pro eo maximè quòd inconſultò, antequàm deberent, ciues ei bellum intulerunt. Vrbem quoque Turonis obſidione affectam in deditionem accepit, & Fulconi Comiti Andegauenſi donauit: ſed ille ingenio doloſo Vicecomitis & ciuium amiſit poſtpaullùm, & iterum ſic eam Odo Campanenſis Comes recuperauit, qui cùm eam obſideret, nequaquam Rex Franc. auſus eſt eum prouocare ad certamen, ſed hoc ei mandauit. Quis te Comitem conſtituit? & Aldebertus remandauit ei: Quis te Regem conſtituit? Dux verò Vvillelmus in Monaſtico habitu, ſæculo derelicto, humatus eſt apud Monaſterium S. Maxentij, & principatum pro eo ſtrenuiſſimè adminiſtrauit Vvillelmus filius eius, & Aldebertus, Gentiaco caſtro deſtructo, iterumque à Vvillelmo Pictauino reædificatum dum id ipſum obſediſſet, vt ſecundò deſtrueretur, & ſecurus, quaſi iam victor nudus armis circumequitaret ictu ſagittæ mortuus & S. Carroſo conditus eſt, & ſurrexit pro eo Boſo Comes frater eius. Tunc Vvillelmus accepta in matrimonio Adalmode, coniuge ſupradicti Aldeberti, Rotbertum Regem accerſiuit ad capiendum caſtrum Bellacum, quod tenebat Boſo. Conſtruxerat ipſum caſtrum Boſo Vetulus in Marca Lemouicina: omnis Francia bellatrix eò confluxit, & Aquitania, ſed fruſtrata; poſt multos dies cum ſuo Rege receſſit.

Ipſis temporibus dum obſeſſum eſſet Vvidonis Vicecomitis Brocia caſtrum à Duce ſupradicto, & aliis IV. Comitibus cũ manu valida, Vvido cum Lemouicinis obſeſſores bello appetit, & ex eis plurimam dedit ſtragem victor, obſidionémque diſrupit. Arnaldus autem Comes Egoliſmenſis pro Deitimore facto Monaſterio Buxenſi S. Amantij, & ibi miſſo reuerendo Abbate nomine Francone, factus Monachus in aula S. Eparchij ſepultus eſt 4. Nonas Martij, iuxta matrem ſuam. *In MS. Th. iuxta patrem ſuum.*

Tunc Epiſcopus Aldegerius Lemouicæ, ſucceſſor Ebli, cum pretioſioribus indumentis Sacerdotibus de aula S. Martialis, abiit Franciam, & ibi vita priuatus, & ſepultus eſt apud S. Dionyſium, & pro ſepultura ſua obtulit pretioſa, quæ aſportauerat à S. Martiale ornamenta. Succeſſit Pontifex Alduinus frater ejus, per manum Vvillelmi Ducis, conſecratúſque eſt Egoliſmæ ab Archiepiſcopo Burdegalenſi Gumbaldo, & à Fronteno Petragoricenſi, & Abone Sanctonicenſi, & Vgone Egoliſmenſi, qui eum Lemouicæ inthronizauit primò in Cathedra vectatoria apud Eccleſiam Sancti Gerardi, deinde in ſede S. Martialis. At verò Arnaldus ſupradictus ſucceſſorem ſibi Comitem reliquit Egoliſmæ Willelmum filium ſuum. Præterea Fulcaldus Epiſcopus per XII. annos viuens Ranulfum ſucceſſorem ſuum accepit quo Epiſcopo exiſtente per VIIII. annos, & mortuo ac ſepulto iuxta Baſilicam S. Eparchij, quemadmodum Fulcaldo, ſupradictus Vgo Epiſcopatum per XX. annos obtinuit; & ipſo ſepulto apud S. Eparchium in Monaſtico habitu, poſt eum fuit Grimoardus, deinde Roho Epiſcopus glorioſus Egoliſmæ refulſit.

His temporibus peſtilentiæ ignis ſuper Lemouicinos exarſit. Corpora enim virorum & mulierum ſupra numerum inuiſibili igne depaſcebantur, & vbique planctus terram replebat. Ioſfredus ergo Abbas S. Martialis, qui ſucceſſerat Vvigoni, & Alduinus Epiſcopus, habito conſilio cum Duce Vvillelmo, triduanum ieiunium

indicunt. Tunc omnes Aquitaniæ Epiſcopi in vnum Lemouicæ congregati ſunt, corpora quoque & reliquiæ Sanctorum vndecumque ſolemniter aduectæ ſunt ibi, & corpus S. Martialis Patroni Galliæ de ſepulchro ſublatum eſt, vnde lætitia immenſa omnes repleti ſunt, & omnis infirmitas vbique ceſſauit, pactúmque pacis & iuſtitia à Duce & Principibus viciſſim fœderata eſt. Alduinus autem Epiſcopus Monaſterium Sancti Stephani Agentenſe, quod Aldegetius ornatè diſpoſuerat in magna caterua Monachorum, antequam moreretur per triennium ſuadente diabolo deſtruxit, & ibi Canonicos reſtituit. Hac de noxa Lemouicam intra vrbem Monachorum in Eccleſia S. Martini regulæ ſubditos aggregare curauit. Sæpe idem Alduinus pro rapina militum & deuaſtatione pauperum nouam obſeruantiam conſtituit, ſcilicet Eccleſias & Monaſteria ceſſare à diuino cultu, & ſancto ſacrificio, & populum quaſi paganum à diuinis laudibus ceſſare, & hanc obſeruantiam, excommunicationem cenſebat. Idem Antiſtes, dum populus in quadrageſima Euauno ſua diœceſi fame periclitaretur, ne mortem pro fame incurreret, indixit eſum carnium, & ab omnibus illius oppidi pro eſca ſumtæ ſunt carnes, quibus pœnitentiam Antiſtes ipſe poſtmodùm ſuaſit. Frater verò eius Vvido, ſupra memoratus, Vicecomes Lemouicenſis, dum Comes Boſo Romam abiret, nacta occaſione caſtrum nouum extruxit contra Brantoſinenſe Monaſterium, nec mora reuerſo Boſone, commiſſóque prælio in campo Carracio, Boſo victor caſtrum deſtruxit, multúſque ſanguis inibi fuſus eſt, & Vvido vulneratus, fuga lapſus eſt.

His diebus Epiſcopus Grimoardus, datis muneribus à Vvillelmo Comite Monaſterium S. Eparchij expetijt, & ſibi vindicauit, & per multos annos ſine Abbate manere fecit, & plures poſſeſſiones eiuſdem Monaſterij parentibus ſuis & aliis ſæcularibus donauit, & à loco alienauit. Omnes enim Comites Egoliſmæ à temporibus Childeberti Francorum Regis, quo ipſe locus fundatus eſt, Aduocati eius & defenſores extitiſſe noſcuntur, & prouiſores, habentes pro officio defenſoris in beneficio Villam Ranconiam. Verùm tunc memoratus Epiſcopus Aimerico germano ſuo Duci Moxedanenſi donauit in poſſeſſionem Monaſterium Tomolatenſe, quod hactenus ſemper fuerat in dominio Cœnobii Egoliſmenſis, ſitúmque in territorio Petragoricenſi, habens Eccleſiam in honore Genitricis Dei, vbi in proprio quippe iure paterno ſepulti ſunt felix Aureolus Petracoricenſis, Pater S. Eparchii & Principia mater eiuſdem Confeſſoris: *additur præterea in Cod. Th.* Poſt non multos annos ſupradictus Aimericus ipſum locum dedit in beneficio Ducibus ſuis qui vocantur infernales, & ita penitùs ipſa poſſeſſio alienata eſt à iure antiquo S. Eparchii.

Proceſſu temporis Vvido Vicecomes, capto Grimoardo Epiſcopo pro Monaſterio Brantoſmenſe, quod ab eo in munere expoſcebat, tenuit eum in turre Lemouicæ, qui dimiſſus per conditionem Romam abiit, & Girbertum PP. interpellauit. Ibi Vvido vocatus eſt ad iudicium coram Papa: & cùm ipſo ſanctiſſimo die Paſchæ cauſa ventilata eſſet, & à Senatu prolata ſententia iudicatum eſſet, vt quicúque Epiſcopum capit, ad colla indomitorum equorum pedibus ligatus diſrumpatur, & demũ à feris dilaceretur, traditus mox eſt Epiſcopo Grimoardo ad cuſtodiendum, poſt III. diem tradendus ad pœnam. Verùm interim interim hi duo concordantes, amici facti ſunt, & ante diem condictum clàm Roma egreſſi, reuerſi ſunt ad propria.

Henricus verò Imp. cùm Langobardos ſibi reperiret contrarios miſſo Radulfo Rege Burgundiæ *nepote ſuo*, Papiam obſedit, & incendio tradidit, & palatium in ea ſibi ædificans rebellantes ſibi ſubdidit. Duces quoque Græcorum cùm partes Imperii eius inuaderent, ordinata expeditione oras Apuliæ penetrans, tot dies, expugnando ciuitates eorum, ibi exegit, vſquequò peſtilentiâ eius exercitus laboraret, ſicque reuerterunt. Hic in terra Theodiſca à nouo ciuitatem ædificauit vocabulo Baenburg, quam Benedictus PP. in honorem Dei Genitricis conſecrauit, & Parochias in circuitu ex Paganorum vicis & opidis dum conuerterentur, attitulauit ad illam. Hic Cluniacenſi Cœnobio contulit dona ſceptrum aureum, Sphæram auream, veſtimentum Imperiale aureum, coronã auream, Crucifixum aureum penſantia ſimul libras centum, & alia multa, & cum Odilone Abbate eiuſdem loci crebriùs conloquium familiare exercebat, & in aula Palatij ſui cum primoribus ducebat.

Per hæc tempora Ermengaudus Comes Irgeldenſis, poſt copioſos triumphos de Mauris & Sarracenis, prælio inito vltimo innumerabilem ſtragem Sarracenorum perficiens, dum victor regreditur, alium exercitum Maurorum offendit venientem,

quem cum paucis ſuorum laſſis perſequens, multos eorum occidit, & ipſe concidit: caput eius Saraceni pro magno theſauro ſecum aſportauerunt, quod aromatizatum Rex eonim auro cooperuit, & ſecum in præliis ſemper ferebat cauſa victoriæ.

Interea ſummæ Philoſophiæ Abbas Sancti Benedicti Floriacenſis ſuper Ligerim loci, nomine Abbo Vaſconiam iter faciens, per Egoliſmam tranſiens, menſe Nouembri in Monaſterio S. Eparchij hoſpitatus eſt, veniénſque ad S. Petrum Regulatenſis Eccleſiæ, quæ eſt poſſeſſio S. Benedicti Francorum Cœnobij, ibi tumultu Vaſconum occiſus eſt, ibique ſepultus, miraculis clareſcere cœpit: Virga eius paſtoralis remiſſa eſt Franciam. Bernardus Vaſconiæ Dux necem tanti viri de interfectoribus eius puniuit, alios ſuſpendio, alios flammis tradens, & omnem illam poſſeſſionem Regulatenſem cum Eccleſia Sancti Petri, quæ antè in lite inuadentium erat, ſine lite dehinc Monachis Francis S. Benedicti parauit vindicandam. Rex autem Rotbertus pro defuncto ordinauit Abbatem Gauzlenum, licet repugnarent Monachi, nolentes ſibi præeſſe filium ſcorti. Erat enim ipſe nobiliſſimi Francorum Principis filius Manzer, à puero in Monaſterio S. Benedicti nutritus, quem etiam Rex ſupraſcriptus Archiepiſcopum Bituricenſibus fecit poſtea, defuncto Dacberto Archiepiſcopo. Sed & ipſi, quinquennio, ſeditionem agentes, noluerunt eum intra vrbem recipere, clamantes vna voce: Non decet dominari Eccleſię filium ſcorti. Poſtmodum ſequeſtro Odilone Abbate, Regis voluntas præualuit, & Dei nutu in ſedem ſuſceptus eſt. At Bernardo inſidiis muliebribus, maleficis artibus corpore fatiſcente, vita priuato, Sancius frater eius, Dux Vaſconum extitit, & defuncta coniuge Vuillermi Ducis Pictauenſis, ex qua ſuſceperat filium Vuillelmum, idem Dux ſororem Sancii Briſcam in vxorem copulauit ſibi, quæ ei Odonem filium genuit

Per idem tempus mortuo Ioſfredo Abbate S. Martialis, & ſuccedente pro eo Adalbaldo regularis meriti, & Vuidone ac Alduino Epiſcopo fratre eius reuertentibus properè ab Hieroſolymis, ſepulchrum S. Eparchij clarere innumeris cœpit miraculis plus ſolito, & Dei viſio manifeſta patefacta eſt Fulcherio Abbati Sancti Carrofi & Monachis, vt ſanctum lignum Crucis ad tumulum deferrent B. Eparchii, quod conuentu ſolemni peractum eſt, & Abbate Rainaldo Egoliſmenſi procurante, exceptum eſt S. lignum in Baſilica B. Eparchii, in die eius feſtiuitatis die primo, menſis Iulii. Porrò adimpletis, quæ ordinauerat diuina pietas, Monachi S. Carrofi valedicentes fratribus Egoliſmenſibus, cum S. ligno glorioſè remearunt. Denique hoc Crucis lignum de Cruce Dominica exſtat, quam Hieroſolymorum Patriarcha Regi magno Carolo direxerat, & idem Imperator in eadem Baſilica, quam condidit Rorgerius Comes Lemouicenſis in honore Saluatoris, repoſuit. Locus autem antiquo ſermone Gallorum Carrofus vocitabatur propter carrorum confinia, id eſt vehiculorum publicorum, & deinceps pro reuerentia Crucis S. Carrofum appellari placuit.

Comes præterea Egoliſmæ Vuillelmus, copulata ſibi in coniugio Girberga, ſorore Comitis Andegauenſis Fulconis, filios ex ea ſuſcepit Alduinum & Ioſfredum. Dux verò Aquitanorum & Comes Pictauinus, iam dictus Vuillelmus, glorioſiſſimus extitit & potentiſſimus, cunctis amabilis, conſilio magnus, prudentia conſpicuus, in dando liberaliſſimus, defenſor pauperum, Pater Monachorum, ædificator & amator Eccleſiarum, & præcipuè S. Eccleſiæ Romanæ, cui à iuuentute conſuetudo fuit, vt ſemper omni anno ad limina Apoſtolorum Romam properaret, & eo quo Romā non properaret anno, ad S. Iacobū Galliciæ recompenſaret iter deuotum; & quocumque ageret, vel conuentum publicum exerceret, potiùs Rex quàm eſſe Dux putaretur, honeſtate & claritudine, qua affluebat honoris. Non ſolùm verò omnem Aquitaniam ſuo ſubiecit imperio, vt nemo contra eum leuare auderet manum: verum etiam Francorum Regem amiciſſimum haberet, præ ceteris Ducibus in eius palatio honorabatur. Immò Hiſpaniæ Regem Adefonſum, Regemque Nauarræ Sanctium, nec non & Regem Danamarcorum & Anglorum, nomine Canotum ita ſibi ſummo fauore deuinxerat, vt annis ſingulis legationes eorum exciperet pretioſis cum muneribus, ipséque pretioſiora eis remitteret munera. Cum Imperatore Henrico ita amicitijs copulatus eſt, vt muneribus alterutrum ſe honorarent. Inter multiplicata denique munera Dux Willelmus ingentem ex auro puriſſimo enſem ditexit ei, in quo litteræ ſignabantur legentes. Henricus Imperator Cæſar Auguſtus.

Romani Antiſtites eum venientem Romam ſic reuerenter excipiebant, ac ſi eſſet eorum Auguſtus, omniſque Romanus Senatus Patrem eum ſibi acclamabat. Cúmque Comitem Andegauis Folconem in manibus ſuis commendatum haberet, conceſſerat ei pro beneficio caſtrum Loſdunum cum aliis nonnullis in Pictauorum ſolo; Sanctonas quoque vrbem cum quibuſdam caſtellis. Idem Dux ſi Clericum ſapientia ornatum videret, ſummè eum excolebat. Vnde Rainaldum cognomento Platonem, Monachum pro ſapientiæ ornatu præfecit Abbatem Cœnobio S. Maxentij. Epiſcopum quoque Carnotis Fulbertum, ſapientia comptum, à Francia euocatum donauit Theſauraria S. Hilatij, & penes ſe reuerendum exhibuit. Aliquando eſſe vix inueniebatur ſine aliquo Epiſcoporum. Monaſterio Lemouicenſi B. Martialis dedit Eccleſiam in Alnienſi, quam & pater eidem Monaſterio dederat antè, ſcilicet Aneſio, quæ eſt in honore B. Petri: Cœnobio Cluniacenſi, & Cœnobio S. Michaëlis, ad Eremum & ad Cluſam in Italia, & multis alijs per Burgundiam & Aquitaniam Monaſterijs Dei, iuxta horam maritimam plura in reditibus dona terrarum ad copiam ſupplementi ſeruorum Chriſti delegauit. Amplectebatur maximo affectu honoris regulares Monachos & Abbares, & eorum conſiliis nitebatur in adminiſtratione regni. Vnde & memoratum domnum Odilonem, Cluniaci Abbatem copioſis muneribus ſibi attraxit, contemplatus in eo templum Spiritus Sancti, ſéque ei in manibus commendatum tradidit, & Cœnobia ſuæ ditionis nonnulla eiuſdem magiſterio tradidit. Item Dux à nouo fecit Cœnobium Malliacenſe egregium in territorio Pictauenſi, itémque nobile Cœnobium Burgulienſe in ceſpite Andegauenſi, in fundo proprio, vnà cum matre ſua Emma, ſorore Odonis Comitis Campanenſis, in quibus Cœnobiis regulares Monachos aggregauit plures, qui die noctúque Deo laudes perſoluerent, eiſque ordinauit feruentiſſimum in ſancto propoſito, & diſciplinæ cœleſtis fortiſſimam columnam Abbatem Teelmum, ſeu Theodelinum, qui ex Iudæis conuerſus fuerat. Sanè multoties, qui Comiti eidem rebellare conabantur Aquitanici Primores omnes vel edomiti, vel proſtrati ſunt. Hinc dum obſideret Rocameltim caſtrum vicinum ſancto Carrofo, Comes Boſo, cum multitudine fortium, in eum aciem ſtruxit, & commiſſo bello primùm Boſo, deinde Willelmus vicit, & repetita obſidione, ac Boſone fugato, vi caſtrum cœpit. Habebat ſecum magni conſilij virum, Comitem Egoliſmæ Willelmum, cuius præſertim conſilio pendebat: qui ita ſe inuicem dilexerunt ſemper, vt eſſet eis in duobus corporibus anima vna. Blauiam denique caſtrum cùm expugnaret obſidione Comes Egoliſmenſis, Ducem ipſum ſecum habuit, & magna fortitudine ipſum caſtrum cœpit & à Duce ipſo accepit illud in beneficium cum his rebus ſcilicet Vicecomitatum Mellenſem & Oenacenſem & Rocacardenſem, honorémque Cabannenſem & Confolentis, Roſiacum quoque, & multa alia, ſimúlque in Alnienſi plura.

His temporibus Alduinus Epiſcopus, adducto ſecum Duce Vvillelmo, exſtruxit caſtrum Belloiocum ſecus Monaſterium S. Iuniani contra Iordanum Principem Cabanenſem, reuerſóque Duce, Iordanus properauerat cum electis vel ad caſtrum expugnandum, vel ad Epiſcopum debellandum. Epiſcopus, aggregata armatorum immanitate, habito in auxilio fratre Vvidone, occurrit, & graue ortum eſt prælium tempore durioris hiemis, plurimus ſanguis effuſus, fugati Lemouicini cum Epiſcopo & Vicecomitibus ſuis. Victor Iordanus cum pluribus Principibus captis reuertitur, iámque ſecutus caſu à milite, quem ipſe proſtrauerat, à tergo in ceruice percuſſus interijt, & qui à ſuis capti tenebantur, mox pro eo confoſſi ferro, animas cum ſanguine depoſuerunt, pro quibus grauior luctus exſtitit, quàm antea pro in bello proſtratis fuerat. Iordanus quoque Manzer frater defuncti poſt modicum captum fratrem Epiſcopi Aimiricum tamdiu vinculatum tenuit, quouſque caſtrum memoratum dirutum eſſet. Per hos dies Ioſfredus, Abbas S. Martialis, ſucceſſor Adalbaldi, accito Boſone Comite, cum militari magna manu noctu Montanam abiens corpus Sancti Valerici ab Eccleſia, quam incolæ principes Sancto Martiali abſtollebant, ſecum detulit Lemouicam, vbi tamdiu reliquias eiuſdem Confeſſoris in Monte Gaudio tenuit, quoad Principes malefactum recognoſcerent, & exhiberent reſtitutionem S. Martiali. Sicque poſſeſſione non ſine magna redemptione recuperata, reſtitutum eſt ſanctum corpus ſupradicto loco, & in præſentia Ducis Vvillelmi & Girardi Epiſcopi Lemouicenſis Monaſtica ibi ordinata eſt diſciplina.

His diebus Vicecomitiſſa Lemouicæ Emma circa feſtiuitatem Apoſtolorum & S. Martialis oratum abiit ad Sanctum Michaëlem ad Eremum, & noctu ibi à Nortmannis captiuata, per tres annos exſul trans-mare eſt retenta. Ex theſauris Sancti Martialis infinita argenti & auri pondera pro redemtione eius data ſunt, ſimúlque imago aurea S. Archangeli, & alia copioſa ornamenta, quæ omnia Normanni auferentes, mentita fide mulierem nequaquam reddiderunt. Donec poſt multos dies Ricardus Comes Rodomi eam ingenioſè per legatos vltramarinos adquireret, & viro ſuo Vvidoni liberam redderet.

Interea Boſone Comite veneficiis vxoris ſuæ necato, & Petragorica vrbe ſepulto, ipsáque vrbe à Vvillelmo Duce capta, tutor filiorum eius & nepotis fuit idem Dux, & filio Boſonis Eliæ conceſſa vrbe Petragorica, Bernardo filio Adelberti reddidit Marcham, & donec viriles annos attingeret ætas Bernardi, iniunxit marcham regendam fortiſſimis Principibus, duobus germanis, Petro Abbati Scotorienſium Canonicorum, & Vmberto Druto, quorum Pater Abbo Drutus caſtrum Bellacum contra Regem Rotbertum fortiſſimè defendit. Hic Abbo conſenſu Aldeberti Comitis caſtrum Mortemarenſe conſtruxit in fundo proprio, à quibus duobus fortiſſimè defenſa eſt Marcha, quouſque Vmbertus obiret. Petrus Abbas, ſingularem principatum obtinens, habebat ſecum fideliſſimum profundiſſimi conſilij Ainardum, præpoſitum ex Monaſterio Sancti Petri Scotorienſi. Qui Ainardus habuit duos fratres Abbonem, & Raimundum, ſtrenuiſſimos Duces, corpore robuſtos, animo bellicoſos, quorum trium ſororem Aldeardem accepit in matrimonium Raimundus Cabannenſis, abnepos iam ſupra-ſcripti Turpionis Epiſcopi, frater Adalberti Decani inclyti & Præpoſiti ex Monaſterio S. Martialis. Habuit ex ea filium Ademarum Egoliſinenſem Monachum, qui hæc ſcripſit. Viuente enim Ainardo, Abbas Petrus Remp. optimè adminiſtrauit, & inuidos gloriæ ſuæ compreſſit. Nam eo Romæ mortuo, & Raimundo fratre eius Hieroſolymæ defuncto, & Abbone infirmitate grauato, inclytus Petrus, neminem fidelem conſiliatium habens, dum ad ſuum temere omnia facit arbitrium, & inter ſuos terribilis, vt leo videtur, caſtrum proprium Mortemarenſe concremat, contradicente conſilio ſuorum, & huius rei occaſione propinquis eius & principibus Marchionibus, cum Bernardo Fratre Comite & Willelmo Duce, quaſi qui tyrannidem præſumeret, in eum inſurgentibus paullatim ex poteſtate Marchionum eiectus eſt, qui reuerſus ab Hieroſolyma, apud Baſilicam Sancti Stephani Lemouicæ ſedis priſtinum honorem continens, & Eccleſiarum ac Villarum multa poſſeſſione ex paterna fruens hereditate, ac magnæ cateruæ militum, qui eius beneficia habebant, imperans, à curis ſæcularibus, magna ex parte ereptus, & liberiùs Deo vacat, & maiori quàm ante ſecuritate & gloria pollet.

His temporibus ſigna in aſtris, ſiccitates noxiæ, nimiæ pluuiæ, nimiæ peſtes, & grauiſſimæ fames, defectiones multæ Solis & Lunæ apparuerunt, & Vigenna fluuius per tres noctes aruit Lemouicæ per duo millia, & ſupradictus Monachus Ademarus, qui tunc cum auunculo ſuo inclyto Rotgerio Lemouicas degebat in Monaſterio Sancti Martialis, experrectus intempeſta nocte, dum foris aſtra ſuſpiceret, vidit contra Auſtrum in altitudinem cœli magnum Crucifixum quaſi confixum in cœlis, & Domini figuram in cruce pendentem, multo flumine lacrimarum plorantem: qui autem hoc vidit, attonitus nihil aliud agere potuit, quàm lacrimas ab oculis profundere. Vidit verò tam ipſam crucem, quàm figuram Crucifixi colore igneo & nimis ſanguineo totam per dimidiam noctis horam, quouſque cœlo ſeſe clauderet, & quod vidit, & ſemper in corde celauit, quouſque hîc inſcripſit, teſtiſque eſt dominus, quòd hæc vidit.

MX. Ipſo anno Alduinus Epiſcopus Iudæos Lemouicæ ad baptiſmum compulit, lege prolata vt aut Chriſtiani eſſent, aut de ciuitate decederent, & per vnum menſem Doctores diuinos iuſſit diſputare cum Iudæis, vt eos ex ſuis libris reuincerent: & tres vel IV. Iudæi, Chriſtiani facti ſunt. Cætera multitudo per alias ciuitates diffugiens cum vxoribus & liberis feſtinauit. Quidam ſeipſos ferro iugulauerunt, nolentes baptiſmum ſuſcipere.

MX. Ipſo anno Sepulcrum domini Hieroſolymis confractum eſt à Iudæis & Saracenis III. Kalendas Octobris MX. ab Incarnatione eius. Nam Iudæi Occidentales & Saraceni Hiſpaniæ miſerunt epiſtolas in Orientem, accuſantes Chriſtianos, &

mandantes exercitus Francorum ſuper Saracenos Orientales commotos eſſe. Tunc Nabuchodonoſor Babyloniæ, quem vocant Admiratum, concitatus ſuaſu Paganorum in iram, afflictionem non paruam in Chriſtianos exercuit, deditque legem, vt quicumque de ſua poteſtate nollent fieri Saraceni, aut confiſcarentur, aut interficerentur. Vnde factum eſt, vt innumerabiles Chriſtianorum conuerterentur ad legem Saracenam: & nemo pro Chriſto morte dignus fuit præter Patriarcham Hieroſolymorum, qui varijs ſupplicijs occiſus eſt, & duos adoleſcentes germanos in Ægypto qui decollati ſunt, & multis claruerunt miraculis. Nam Eccleſia Sancti Gregorij, quæ hactenus à nullo Saracenorum potuit violari, tunc deſtructa eſt cum aliis multis Eccleſiis Sanctorum, & peccatis noſtris promerentibus, Baſilica Sepulcri Domini vſque ad ſolum diruta. Lapidem verò monumenti cùm nullatenus poſſent comminuere, ignem copioſum ſuperadiiciunt, ſed quaſi adamas immobilis manſit & ſolidus. Bethleemiticam Eccleſiam, vbi Chriſtus natus eſt, cùm niterentur deſtruere, ſubitò apparuit eis lux fulgurans & omnis multitudo Paganorum corruens exſpirauit confeſtim, & ſic Eccleſia Dei Genitricis intacta remanſit. Ad Monaſterium quoque Montis Sinaï, vbi quingenti & eo ampliùs Monachi ſub imperio Abbatis manebant, habentes ibidem proprium Epiſcopum, venerunt Saracenorum x. millia armatorum, vt Monachos perimentes, habitacula eorum cum Eccleſiis diruerent. Propinquantes autem, à iv. ferè millibus conſpiciunt totum montem ardentem & fumantem, flammáſque in cœlum ferri, & cuncta ibi poſita cum hominibus manere inlæſa. Quod cùm renuntiaſſent Regi Babylonio, pœnitentia ductùs tam ipſe quàm populus Saracenus valdè doluerunt de his, quæ contra Chriſtianos egiſſent: & data præceptione iuſſit reædificare Baſilicam Sepulchri glorioſi, tamen redincepta Baſilica, non fuit ampliùs ſimilis priori pulchritudine vel magnitudine, quam Helena mater Conſtantini regali ſumtu perfecerat. Móxque eueſtigio ſuper omnem terram Saracenorum fames incanduit per tres annos, & innumerabilis eorum multitudo fame necata eſt, ita vt plateæ & deſerta cadaueribus omnino replerentur, & fierent homines cibus & ſepultura feris & auibus. Secuta eſt eos gladij vaſtitas: nam gentes Arabiæ ſuper terram eorum diffuſæ ſunt, & qui remanſerant, fame, & gladijs interierunt. Captus eſt ab eis Rex Babyloniæ, qui ſe contra dominum erexerat in ſuperbiam, & viuus, ventre diſſecto, viſceribuſque extractis, impiam animam ad barathrum proiecit. Venter eius, lapidibus oppletus, conſutus eſt, & cadauer, ligato plumbo ad collum, in mare demerſum eſt.

Eo anno Radulfus Petragoricæ Epiſcopus, Hieroſolymis, rediens retulit, quæ viderat ibi, infanda, & obiit Petragoricæ, ſucceſſitque pro eo Arnaldus qui apud S. Benedictum Nantolio conſecratus eſt diebus quadrageſimæ à Siguino Burdigalæ Archiepiſcopo, à Grimoardo, & Illone Epiſcopis. Tunc Gauzbertus Princeps caſtri Malamortenſis, captus ab Eblo Vicecomite Combornis, retruſus in caſtro fortiſſimo Melurenſi, Deo volente à ſuis ruſticis in frunalibus quodam mane ſubitò expugnato & mox captus caſtro ereptus eſt, & caſtrum flammis datum eſt, qui Hieroſolymam pergens defunctus eſt in reuertendo, & miraculis clareſcere cœpit: erat enim valde Eccleſiaſticus, & honeſtè ſe egit.

Circa hoc tempus Alduinus Epiſcopus, acceptis pretioſioribus S. Martialis ornamentis & veſtimentis, & multa affluentia argenti, quia in manu ſua habebat Abbatiam emtam à Widone, properauit ante quadrageſimam cum Willelmo Duce Romam, & in triſtitia Monachos S. Martialis reliquit: mox eo recedente, plurima ad ſepulcrum Beati Martialis cœperunt coruſcare miracula, quæ lætitiam Monachis & cunctæ Aquitaniæ plenam ingeſſerunt. Nam Aquitanorum nobiliſſimi & Francorum Principum atque Italorum eo anno Lemouicæ Paſcha cum frequentia S. Martialis glorioſè celebrauerunt. Reuerſus Epiſcopus Baſilicam ſedis Sancti Stephani, quam ſanctus Martialis dedicauerat, deſtruendam & amplificandam diſpoſuit, lineaſque ad fundamenta iecit, vt poſt dies xv. inſiſteret operi, inde abiens ad ſupradictam Eccleſiam Agento, vnde Monachos extruſerat, ſpiritum ibi exhalauit. Delatum eſt corpus eius Lemouicam, & apud ſedem vigilijs obſeruatum, in Eccleſia Sancti Martini ſepultum eſt, & ſucceſſit pro eo reuerentiſſimus Geraldus, nepos eius, & conſecratus eſt Pictauis apud S. Hilarium, menſe Nouembri pro omnibus gradibus Eccleſiaſticis à Gilleberto Epiſcopo, & in gradu Pontificali à Siguino Monacho, Archiepiſcopo Burdigalenſi. Non enim adeſſe potuit Gauzlenus Bi-

turicenſis Archiepiſcopus, quia necdum receptus erat in ſede Biturica. Habuit tamen ibi miſſos ſuos ex ſancti Benedicti Monachis. Simul interfuerunt Epiſcopi Giſlebertus Pictauenſis, Arnaldus Petragoricenſis, Illo Santonicenſis, Grimoardus Egoliſmenſis. Poſt benedictionem, quæ Dominica die peracta eſt, comitati ſunt eum Lemouicam vſque Arnaldus & Grimoardus Epiſcopi. Primò ad S. Martialem venerunt ſimul & recepti ſunt à Monachis: inde Monachos duxerunt, cum Antiphonis ad Eccleſiam Cairohenſem: ibi in cathedra ſedit, & humeris populi vectus, Canonicis Antiphonas concinentibus textum Euangelij à Grimoardo Epiſcopo legendum ſumſit, & ita legens, & aſſiduè dextrâ benedicens, ad oſtium Baſilicæ Sancti Stephani ſedens cum gloria deductus eſt. Grimoardus tradidit ei portas Eccleſiæ, Arnaldus chordas ſignorum, & ambo in ſede Sancti Martialis inthronizauerunt eum & alta voce, *Te Deum laudamus*, Arnaldus Epiſcopus intonuit. Epiſcopum ſedentem oſculati ſunt omnes. Deinde Miſſam celebrauerunt de Martyrio Sancti Theodori, cuius ipſo feſtiuitas die agebatur. Per dies VII. inductus proceſſit ſtola ſanctificata & indumentis cum quibus benedictus fuerat, & cum cappa Romana, abſque colobio tamen & caſula, & per eoſdem continuos VII. dies per ſtationes vrbis Miſſas celebrauit. Non debemus prætermittere, quod per XV. dies altercatio fuit Pictauis pro eo, contradicentibus Epiſcopis omnibus non eſſe auctoritatem Patrum ordinationes graduum ab Oſtiario vſque ad Presbyterum fieri debere, niſi per ieiunia IV. Temporum anni, & totâ Quadrageſimâ per dies Sabbatorum vſque in Palmis. Sed voluntas Vuillelmi Ducis præualens auctoritatem debitam oppilare non timuit. Per hos dies Ioſfredus Baſilicam regalem maiori opere cœpit renouare. Quadrageſimâ verò mediâ ad nocturnas vigilias multitudine populi in eadem Baſilica ad tumulum B. Martialis intrante, viri cum mulieribus plus L. inuicem conculcati intra Eccleſiam exſpirauerunt, & die craſtina ſepulti ſunt. Tum Epiſcopus Girardus abierat Romam idcirco per Arnaldum miſſum eſt Epiſcopum, qui poſt III. diem cum aqua Epiſcopali Eccleſiam reconciliauit.

Pauco poſt tempore per Aquitaniam exorti ſunt Manichæi, ſeducentes plebem, negantes Baptiſmum S. & Crucis virtutem, & quidquid ſanæ doctrinæ eſt, abſtinentes à cibis, quaſi Monachi, & caſtitatem ſimulantes, ſed inter ſeipſos luxuriam omnem exercentes, quippe vt nuntij Antichriſti multos à fide exorbitare fecerunt.

Per hoc tempus Vuillelmus, cognomine Bucca-vncta, Comes Matiſconæ, quod eſt in Burgundia, caſtrum extruxit contra Cluniacenſe Monaſterium propter ſuperandum ſupradictum Vgonem Comitem, proqua re diuinitus mox percuſſus eſt, vt nullomodo deinceps erectus greſſum ageret. Verùm paucis interpoſitis diebus Vgo Comes ſubitò ipſum caſtrum vi cepit, & ſolo coæquauit.

Defuncto quidem Ioſfredo Abbate, Vgo ei ſucceſſit, cui Epiſcopus Girardus aduerſus exſtitit, zeli cauſa recuſans dare conſecrationem, quia non potuerat ſibi vindicare Abbatiam, ideoque per biennium non minima ſeditio fuit ciuilis, donec ratione Epiſcopus erubeſcens domno Vgoni aſſentiret, & ipſe quia Theſaurarius Sancti Hilarij erat, cùm iret Pictauis ad feſtiuitatem omnium Sanctorum, ægrotans in ſancto Carrofo, intra dies XV. obiit, & ibi ſepultus eſt. Ad caput eius tabula plumbea poſita eſt ſcripta. *Hic requieſcit Giraldus Epiſcopus Lemonicæ, obijt III Idus Nouembr. præfuit eidem ſedi VIII. annis.* Poſt eum verò ſuccedit Iordanus Epiſcopus.

Per hos annos Odo, Princeps Dolenſis, vi & ingenio cœpit caſtrum Argentomum, & ex eo Vicecomitem Widonem extruſit. Idem Odo ſecus Maſciacum Monaſterium ædificauit caſtrum, quod Rex Rotbertus expugnans capere nequiuit, & ſic fruſtratus receſſit.

His temporibus Baſilica Sancti Martini Turonica ab Atueo Theſaurario magno cultu inchoata ad finem perducta, & corpore S. Martini ſubleuato cum gloria magna conſecrata eſt in honore XII. Apoſtolorum.

His etiam temporibus Eccleſia S. Petri ſedis Egoliſmenſis dedicata eſt à III. Epiſcopis, videlicet Seguino Monacho Burdegalenſi, Grimoardo, & Illone fratre eius, quibus temporibus Eccleſia Sanctæ Reſurrectionis ante Baſilicam S. Eparchij ruina ſubita ſubuerſa eſt, & ibidem mox clocarium inceptum eſt. Giſleberto quoque Pictauino Epiſcopo reuerendiſſimo diem claudente, & Malliacenſi Monaſterio humato, ſuccedit Iſembertus Epiſcopus.

His diebus in die Paraſceues poſt Crucem adoratam Roma terræ-motu & nimio

mio turbine periclitata eſt, & confeſtim quidam Iudæorum de Scholâ Græcâ intimauit Domino Papæ, quia eâ horâ deludebat Synagoga Iudæorum Crucifixi figuram. Quod Benedictus Papa ſollicitè inquirens & comperiens, mox auctores ſcelens capitali ſententia damnauit, quibus decollatis, furor ventorum ceſſauit. Quo tempore Vgo, Capellanus Aimerici Vicecomitis Rocacardenſis, cum eodem Seniore ſuo Toloſæ adfuit in Paſcha, & colaphum Iudæo, ſicut illic omni Paſcha ſemper moris eſt, impoſuit, & cerebrum illicò & oculos ex capite perfido ad terram effudit, qui Iudæus ſtatim mortuus, à Synagoga Iudæorum de Baſilica Sancti Stephani elatus, ſepulturæ datus eſt. Quo tempore Cordubenſes Mauri per mare Gallicum ſubirò cum multa claſſe Narbonem per noctem appulerunt, & ſummo diluculo cum armis in circuitu ciuitatis ſeſe effuderunt. Et (ſicut ipſi nobis retulerunt poſtea captiui) ſortilegium eorum eis promiſerat proſperè acturos, & Narbonem capturos. At Chriſtiani quantocius Corpus & Sanguinem Domini à Sacerdotibus accipientes communicauerunt, & præparantes ſe ad mortem, bello inuaſerunt Agarenos, & victoria potiti ſunt, omnéſque aut morte, aut captiuitate cum nauibus & multis ſpoliis eorum retinuerunt, & captiuos aut vendiderunt, aut ſeruire fecerunt, & Sancto Martiali Lemouicæ viginti Mauros corpore enormes tranſmiſerunt dono muneris. Ex quibus Abbas Ioſfredus duos retinuit in ſeruitute, ceteros dimiſit per Principes peregrinos, qui de partibus diuerſis Lemouicam conuenerant. Loquela eorum nequaquam erat Saracenica, ſed more catulorum loquentes, glatire videbantur.

Eo tempore infinita multitudo Nortmannorum ex Dannamarca & Ireſca regione, cum claſſe innumera appulerunt portum Aquitanicum, & ſicut parentes eorum egerant, conati ſunt omnem Aquitaniam deſertare & captiuare. Itaque Dux fortiſſimus Willelmus mandat vbique per Epiſcopos, vt ſuaderent plebem Domini auxilium cum ieiuniis & Letaniis implorare. Ipſe verò congregata manu valida electorum, menſe Auguſto, & imminente iam nocte circa litus maris ſecus eos caſtra diſpoſuit. Pagani cernentes Chriſtianorum multitudinem, terrore compulſi tota nocte minutas ſcrobes circumquaque foderunt, ceſpitibus operientes, vt ignorantes equites ibi ruerent. Itaque mane primo incautus exercitus; cum Duce prima frontis acie, præcurrente equo, ſuper Paganos fræna laxauit, mox per ſcrobes delabitur, & ruentibus equis cùm ſeſſoribus armorum pondere prægrauatis, Pagani multos capiunt: & nouiſſimi exercitûs, tandem cauentes dolum, equis deſiliunt. Ipſe Dux, equo ſcrobem offendens, in præceps venit, & oneratus armis iamiam deciderat in manus aduerſariorum, niſi Deo, qui ſemper eum cuſtodit, robur & mentem ei adminiſtrante, magno impetu ſaltum daret, & ocyſſimo curſu ſeſe redderet ſuis. Mox intermiſſum eſt bellum cauſa captorum, ne interimerentur: Erant enim ex nobilioribus.

Cùm eo die ab vtriſque nutaretur, ſequenti nocte plenitudine maris inuitante, cum captis hominibus Pagani nauibus inſiliunt, & auxilio pelagi liberantur, nec ampliùs fines illos inquietarunt. Dux autem pro captiuis infinita pondera auri miſit & argenti, & vnumquemque hominem penſauit argento, & ſic redemit omnes. Fuit Dux iſte à pueritia doctus litteris, & ſatis notitiam Scripturarum habuit: Librorum copiam in Palatio ſuo ſeruauit, & ſi fortè à frequentia cauſarum & tumultu vacaret, lectioni per ſeipſum operam dabat, longioribus noctibus elucubrans in libris, donec ſomno vinceretur. Hoc Ludouicus Imperator, hoc Pater eius magnus Carolus aſſueſcebant. Nam & Octauianus Cæſar Auguſtus in aula Palatij non modò legendo, verùm & ſcribendo creberrimè geſta & alia quæque non ſegnis ſcribebat. *In MS. Thuano*: Theodoſius quoque victor Auguſtus in aula Palatij non modo legendo, verùm & ſcribendo creberrimè exercitabatur. Nam Octauianus Cæſar Auguſtus poſt lectionem propria manu prælia ſua, geſta Romanorum, & alia quæque non ſegnis ſcribebat.

His temporibus Nortmanni ſupradicti, quod patres eorum numquam perpetraſſe auſi ſunt, cum innumera claſſe Hiberniam inſulam, quæ Irlanda dicitur, ingreſſi ſunt vnà cum vxoribus & liberis & captiuis Chriſtianis, quos fecerant ſibi ſeruos, vt Hirlandis extinctis, ipſi pro ipſis inhabitarent opulentiſſimam terram, quæ XII. ciuitates cum ampliſſimis Epiſcopatibus, & vnum Regem habet, ac propriam linguam, ſed Latinas litteras: quam S. Patricius Romanus ad fidem conuertit, &

ibi primus præfuit Epiſcopus, quæ inſula vndique mari circumcincta eſt: Ibi Solſtitialis brumalis dies vix duarum eſt horarum, & Solſtitialis æſtiua nox eiuſdem paritatis. Conſertum eſt ergo prælium per triduum inceſſanter, & Nortmannorum nullus euaſit viuus. Vxores eorum cum paruulis ſuis ſeſe cunctæ in mare præcipites ſuffocauerunt: qui viui capti ſunt, feris ad laniandum proiecti ſunt. Vnum ex captis dimiſit Rex viuere, quia Chriſtianum captiuum fuiſſe cognouit, eúmque muneribus donauit.

Rex verò Canotus de Danamarca paganus mortuo Adalrado Rege Anglorum, regnum eius dolo cepit, & Reginam Anglorum in coniugium accepit, quæ erat ſoror Comitis Rodomenſis Ricardi, & factus Chriſtianus, vtraque regna tenuit, & quotcumque potuit ex Paganis de Dana-marca ad fidem pertraxit Chriſti. Pater eius Paganus, nomine Aſquec, ſolum regnum de Danamarca tenuit. Ricardo verò Comite Rotomagi, filio Ricardi, Nortmannos gubernante, multitudo eorum vnà cum Radulpho armati Romam, & inde conniuente Papa Benedicto Apuliam aggreſſi, cuncta deuaſtant, contra quos exercitum Baſilius intendit, & congreſſione bis & tertiò facta victores Nortmanni fuerunt: quarto congreſſu à gente Ruſſorum victi & proſtrati ſunt, & innumeri ducti Conſtantinopolim, vſque ad exitum vitæ in carceribus tribulati ſunt. Vnde exiuit prouerbium · Græcus cum carruca leporem capit. Tunc per triennium intercluſa eſt via Hieroſolymæ: nam propter iram Nortmannorum quicumque inuenirentur peregrini à Græcis, ligati Conſtantinopolim ducebantur, & ibi carcerati affligebantur. Item Nortmanni, Duce Rotgerio, ad occidendos paganos Hiſpaniam profecti, innumeros Saracenorum deleuerunt, & ciuitates & caſtella ab eis abſtulerunt multa. Et primo ſuo aduentu Rotgerius, Saracenis captis, vnumquemque eorum per dies ſingulos, videntibus ceteris, quaſi porcum per fruſta diuidens, in caldariis coctum eis apponebat pro epulis, & in alia domo ſimulabat ſe comedere cum ſuis reliqua membra. Perculſis omnibus hoc modo, nouiſſimum de cuſtodia quaſi negligens permittebat fugere, qui hæc monſtra Saracenis nuntiaret, ita fabulam Thyeſtis veram adimplens. Qua de cauſa timore exanimati vicini Saraceni, pacem cum Rege ſuo Muſeto à Comitiſſa Barcilonenſi Ermenſede petunt, & annuum tributum perſoluere ſpondent. Erat enim hæc vidua, & Rotgerio ſupradicto filiam ſuam in coniugio ſociauerat. Tumque pace inita, cum vlteriori Hiſpania Rotgerius decertare cœpit, & die quadam vnà cum Petro Epiſcopo Toloſæ & XL. ſolummodò Chriſtianis Saracenorum quingentos electos in inſidiis latentes offendit, cum quibus confligens, fratrem ſuum Manzerem amiſit, tertióque acies aduerſarias irrumpens, plus centum hoſtium extinxit, & cum ſuis propria reuiſit, nec auſi ſunt Iſmaëlitæ perſequi fugientem.

Per hos dies dignatur dominus clarificare fideliſſimi Ducis Vuillelmi tempora: nam tunc in Baſilica Angeriacenſi, in ſaxea theca inſtar pyramidis turrita, inuentũ eſt caput S. Ioannis ab Alduino clariſſimo Abbate, quod ſanctum caput dicunt eſſe proprium S. Ioannis Baptiſtæ. Tunc Vuillelmus Dux, poſt Paſchales dies Roma regreſſus, hoc audito, repletus eſt gaudio, & ſanctum caput populis oſtendendum decreuit. Erat reconditum ipſum caput in turibulo magno argenteo, vbi deforis litteræ leguntur. *Hic requieſcit caput Præcurſoris Domini*, à quo tamen, vel quo tempore, vel vnde huc delatum fuerit, vel ſi Præcurſoris Domini ſit, haud quaquã fideliter patet. In Geſtis enim Pipini Regis, cùm de minoribus legatur rebus, ex hac, quæ ex maximis eſt, cauſa reticetur, & ſcriptura ex eo facta nequaquam non futilis ab eruditis diiudicetur. In hac enim friuola refertur pagina, in diebus Pipini Regis Aquitaniæ, quemdam Felicem detuliſſe ab Alexandria per mare in Aquitaniam caput S. Ioannis Baptiſtæ, & tunc temporis Alexandriæ præfuiſſe Theophilum Archiepiſcopum, cuius Lucas in principio Actum Apoſtolorum meminit dicens. *Primùm quidem ſermonem feci de omnibus, ô Theophile*, & peractum eſſe prælium in Alnienſi pago inter Pipinum Regem, & Vandalos, ipſúmque caput ſuper quoſdam interfectos ſatellites ſuos impoſitum à Rege, & eos mox reſuſcitatos eſſe. Verùm non exſtitit Pipinus in diebus Theophili, nec tempore Vandalorum: nec aliquando caput Præcurſoris Domini Alexandriæ habitum legitur. Legimus in antiquorum legendis primò inuentum caput Sancti Præcurſoris à duobus Monachis per reuelationem in eo quo * ventum eſt: deinceps autem à Theodoſio Imper. delatum in ciuitatem regiam Conſtantinopolim, ibidémque venerari. Itaque vt ad propoſitum redeamus, dum inuentum oſten-

deretur caput S. Ioannis, omnis Gallia, Italia & Hiſpania ad famam commota; ibi accurrere certatim feſtinat. Rex quoque Francorum Rotbertus, & Regina, Rex Nauarræ Sancius, omnéſque dignitates eorum confluxerunt. (MS. Th. inter cæteros numerat Ducem Vaſconiæ Sancium & Odonem Campanienſem, additque Comites, Principes, Epiſcopos, Abbates, omnéſque dignitates terrarum.) Vbi omnes offerebant munera pretioſa diuerſorum generum. Nam ſupradictus Rex Francor. oblata gabata ſeu concha ex auro puriſſimo penſante libras xxx. pretioſis veſtibus holoſericis & auro textis ad ornatum Eccleſiæ, à Willelmo Duce ſuſceptus condignè, per Pictauis reuerſus eſt Franciam. Quid dicam, quod vltra omnem felicitatem & gloriam videbatur concurſus pſallentium cum reliquiis Sanctorum ex Monachis & Canonicis, qui vndecumque ad memoriam ſancti Præcurſoris feſtinabant: inter hæc feſtiua, reliquiæ corporis Principis ſummi, qui pater eſt Aquitanorum, & primus Galliarum ſpermologus, videlicet B. Apoſtoli Martialis, ſimul cum reliquiis S. Stephani Lemouicæ ſedis, illuc deferebantur. Protractis itaque S. Martialis in vectorio ex auro & gemmis pignoribus foris Baſilicam propriam, mox omnis Aquitania, quæ iamdiu nimis pluuiarum inundationibus laborauerat, aduentu patris ſui lætatur, ſerenitate reddita. Cum eiſdem equidem pignoribus Abbas Iosfredus atque Epiſcopus Giraldus cum Principibus numeroſis & omni populo innumerabili diuerterunt, eundo in Baſilicam Saluatoris S. Carrofi, exierúntque eis obuiam Monachi cum omni plebe foris milliario vno, & cum apparatu honorifico diem feſtum agentes, antiphonas denique excelſa voce intonantes, deduxerunt eos vſque ad altare Saluatoris, & miſſâ celebratâ, ſimili modo proſecuti ſunt eos, cúmque in Baſilicam S. Præcurſoris intrarent, celebrauit ante caput S. Ioannis miſſam Epiſcopus Giraldus de natiuitate eiuſdem ſancti Baptiſtæ, cùm eſſet menſis October. At Canonici S. Stephani cum Monachis alternatim tropos ac laudes cecinerunt feſtiuo more, & poſt miſſam Pontifex cum capite S. Ioannis benedixit populum. Sicque de miraculis ſancti Martialis, quæ per viam contigerant, valdè lætantes, v. die ante feſtiuitatem omnium Sanctorum reuerſi ſunt.

Ea tempeſtate S. Leonardus Confeſſor in Lemouicino, & S. Antoninus Martyr in Cadurcino miraculis cœperunt coruſcare, & vndique populi eò confluxerunt. Pòſt verò Glorioſus Dux, recogitans Dei honorem, accerſito ſanctiſſimo Odilone Cluniacenſi Abbate, in S. Ioannis Monaſterio regularem renouauit diſtrictionem, vbi Odilo Abbatem Rainaldum diſpoſuit, defuncto nuper Alduino Abbate; & Rainaldo poſt aliquot annos ſpiritum Deo reddente, Aimericum pro eo domnus Odilo Patrem præpoſuit; Item dum reliquiæ ſacræ B. Eparchij procederent ad S. Præcurſorem, delatus eſt pariter baculus eiuſdem Confeſſoris: eſt ipſe baculus paſtoralis in ſummitate culminis curuatus, ad cuius modum ſuper reliquias eiuſdem ſancti horis nocturnis vſque Sole Oriente, reſplenduit in cœlo ignea virga, curuata nihilominus in faſtigio, quoad ventum eſt ad caput S. Ioannis, & miraculis claris à S. Eparchio ſuper infirmos ſanatos peractis cum lætitia regreſſum eſt. Canonicis etiam S. Petri ſedis Egoliſmenſis procedentibus cum reliquiis, cùm ſubuectores earum, induti ſacris tunicis, per profundum fluuium quendam tranſiſſent, nequaquam ſenſerunt aquam, verùm ac ſi per aridam ambularent, nullum ſignum aquæ ſuper eos, vel ſuper veſtimenta vel calciamenta eorum apparuit. Inter ea caput S. Ioannis, poſtquàm ſatis oſtenſum eſt populis, reſeruatum eſt iuſſu Willelmi Ducis, & reconditum in pyramide priſtina, vbi interius thymiamaterio argenteo quod pendet catenulis argenteis, incluſum retinetur. Pyramis autem ſaxea, ſuperveſtita eſt tabulis ligneis deargentatis vndique, ex oblatione copioſi argenti quod Rex Nauarræ Sancius obtulit B. Præcurſori.

Quodam verò tempore poſtquàm hæc acta ſunt, contigit homines S. Ioannis & Willelmi Ducis in Angeriaco vico tumultuari, & vulneratus eſt Præpoſitus Ducis ad mortem, ibique aula ducis diruta. Tunc à Primatibus adulantibus maliuolis, & ante omnia à Folcone Comite, qui tum in ſeruitio Ducis Pictauis erat, tempore Quadrageſimæ, ſuadebatur ei deſtruere locum S. Ioannis, & inde Monachorum Senatum eijcere, & Canonicos ibidem immittere. Et licet Sereniſſimus Princeps furore graui commotus eſſet pro iniuria ſua, tamen & ſuam iram, & impiorum conſilia vicit, & regali more cum pietate & prudentia rationis cauſam pacificauit, ſempérque fuit ſeruorum Dei defenſor, & ideò Deus ei in omnibus adiutor. His tẽporibus Cometes velut enſis latior & longior contra Septemtrionem apparuit pluribus æſtiuis noctibus, & per Gal-

liam & Italiam eueſtigio ciuitates & caſtella & Monaſteria igne cremata ſunt plura: inter quæ S. Caroſum caſu flammâ combuſtum eſt cum Baſilica Saluatoris. Eccleſiā quoque S. Crucis, ſedis Aurelianenſis, & Monaſterium S. Benedicti Flonacum, & alia multa flamma deuorauit. Tunc etiam caſu ciuitas Pictauis combuſta eſt, & Dux ſedem S. Petri, ceteráſque Eccleſias, ſuúmque palatium maiori decore ampliauit.

Poſt mortem verò ſupradicti Girardi Epiſcopi, decertabant Principes Lemouicenſes pro Epiſcopatu, cum Simoniaca hæreſi pontificatum vindicare conati. Tunc populus vrbis Letanias cum Monachis & Canonicis propter hoc peregit, & Dux prudentiſſimus cum ſuo Conſiliario Vvillelmo Comite Egoliſmenſi apud S. Iunianum placitum habuit ex hac cauſa. Adfuit ibi Vvido Vicecomes, & omnes Principes Lemouicini. Ibi Dei nutu elegit in Epiſcopatus honore Iordanum Præpoſitum Eccleſiæ S. Leonardi, magnæ nobilitatis & ſimplicitatis virum, ſurgénſque manè à Monaſterio S. Iuniani, cum duobus Epiſcopis Iſlone & Iſimberto, & multitudine Principum, deuenit Dux ad vrbem circa horam VI. Cui obuiam proceſſit omnis ciuitas gaudens, & mox properat ad Baſilicam Regalem, receptus à Monachis, veſtibus albis & cappis holoſericis amictis, cum textu Sanctorum Euangeliorum, & Thymiamaterio, candelabris quoque, & aqua benedicta, ſicut ſemper ab eis ipſe Dux ſolet excipi. Inde ad tumulum S. Martialis miſſam audiuit; & iuxta illud Monaſterium eo die regaliter hoſpitatus eſt, die craſtino barbam electo benedici iubet ac detondi, & ſic ad ſedem S. Martialis in aulam S. Srephani Iordanum deduxit, & cum baculo paſtorali ibi eum gratis honore Pontificali veſtiuit, eratque finis Ianuarij menſis, & reuerſus eſt Pictauis. Quadrageſimâ ſuperueniente, Dux Romam abiens filio ſuo, prudentiſſimo adoleſcenti, Vvillelmo imperauit, vt reuertens ordinatum reperiret Epiſcopum, quod ille adimplere curauit, & Sabbato mediæ Quadrageſimæ Angenaco ante caput Sancti Ioannis Diaconus & Preſbyter ordinatus eſt, & craſtinâ Dominicâ conſecratus eſt ab Iſlone Epiſcopo Sanctonenſi & Coadjutore Archiepiſcopi Burdigalenſis & Roone atque Arnaldo: necnon & Iſimberto Epiſcopis. Pòſt verò à clariſſimæ indolis Vvillelmo Comite, & Arnaldo Petragoricenſi Epiſcopo Lemouicam deductus inthronizatus eſt in ſede S. Martialis. Archiepiſcopus verò Bituricenſis Gauzlenus, ad cuius Diœceſim Lemouica pertinet, *quia pecuniam requirebat pro impoſitione manuum, contemptus eſt* (verba hæc abſunt à MSS. Codd. Thuano & Claromontani Collegij) & quia ſine ſua auctoritate conſecratus eſt Epiſcopus, facta ſynodo in Francia, coram Rege Rotberto, vbi VII. Archiepiſcopi adfuerunt die Pentecoſtes cum ſuffraganeis Epiſcopis, totum Lemouicinum excommunicauit, præter locum S. Martialis & quæ propriè ad eum pertinebant, ipſumque prohibuit ab officio ſuo Epiſcopali, *qui cum rationem reddere poſſet, & ſeſe purgare à culpa, ſi vellet, coram Papa Romano, ſcilicet contempſiſſe Archiepiſcopum proprium cauſa Simoniacâ*, (hæc etiam abſunt à ſupradictis Codicibus)tamen ſatisfaciens, nudis pedibus, cum centum Clericis & Monachis, omnibus ſimiliter diſcalciatis pedibus, Bituricam ſedem adiit, vbi Archiepiſcopus cum clero eis proceſſit obuiam, & honorificè eos deducens, quod ligauerat abſoluit. Dux quoque Vvillelmus, ſemper cogitans Dei voluntatem, regularem diſciplinam reſtaurauit in S. Carroſo, eiecto Petro, Abbate potentiſſimo ſæculari, qui per Simoniacam hæreſim prælationem obtinuerat, & ſæculariter & inſipidè locum adminiſtrabat, & ſubrogato pro eo Gumbaldo regulari & Dei ſeruo Abbate S. Sauini, recta fecit, quæ placebant in oculis Domini. Eiectus vero Petrus, ad S. Auguſtinum in Lemouicino Monaſterio manſit percuſſus paralyſi longiſſima vſque ad mortem.

Eo tempore X. ex Canonicis Sanctæ Crucis Aurelianis, qui videbantur aliis religioſiores, probati ſunt eſſe Manichæi. Quos Rex Rotbertus, cùm nollent aliquatenus ad fidem reuerti, primò à gradu Sacerdotij deponi, deinde ab Eccleſia eliminari, & demum igne cremari iuſſit. Nam ipſi decepti à quodam Ruſtico *Petragoricenſi* (vox hæc abeſt à Codicibus Th. & Claromontano) qui ſe dicebat facere virtutes, & puluerem ex mortuis pueris ſecum deferebat, de quo ſi quem poſſet communicare, mox Manichæum faciebat, adorabant diabolum, qui primò eis in Æthiopis; deinde Angeli lucis figuratione apparebat, & eis multum quotidie argentum deferebat, cuius verbis obedientes, penitus Chriſtum latenter reſpuerant, & abominationes & crimina, quæ dici etiam flagitium eſt, in occulto exercebant, & in aperto Chriſtianos veros ſe fallebant. Nihilominùs apud Toloſam inuenti ſunt

Manichæi, & ipſi deſtructi, & per diuerſas Occidentis partes nuntij Antichriſti exorti, per latibula ſeſe occultare curabant, & quoſcumque poterant viros, & mulieres ſubuertebant. Quidam etiam Sanctæ Crucis Aurelianenſis Canonicus Cantor, nomine Theodatus, mortuus erat ante triennium in illa hæreſi, vt perhibebant viri religioſi & Hæretici ipſi, cuius corpus, poſtquàm probatum eſt, eiectum eſt de Cœmeterio iubente Epiſcopo Odolrico, & proiectum in inuium. Qui autem flammis iudicati ſunt ſupradicti x. cum Liſoio, quem Rex valde dilexerat propter ſanctitatem, quam eum habere credebat, quaſi ſecuri, nihil ignem timebant, & flammis ſe inlæſos exire promittebant, etiam ridentes in medio ignis ligati ſunt, & ſine mora penitus in cinerem redacti ſunt, vt nec de oſſibus reſiduum inueniretur eorum.

His diebus quidam è Principibus Egoliſmenſium Gardradus, cùm filium non haberet, ædificauit in Sanctonico pago à nouo in honore Sancti Stephani Protomartyris, Cœnobium Baiacenſe, vbi regulares Monachos aggregans, venerabilem Ainardum Abbatem præfecit. Dedicauit ipſum locum Grimoardus Egoliſmenſis, & frater eius Iſlo Santonicenſis Epiſcopus. Quem locum Gardradus, facto teſtamento, attitulauit Rom. Baſilicæ S. Petri, vt omnibus ſemper annis tributum v. ſolidorum argenti exſoluatur ſuper corpus S. Petri.

Quo tempore Aimiricus Princeps Ronconienſis, contra Seniorem ſuum Vuillelmum Comitem Egoliſmenſem, dum ipſe Vuillelmus Romæ eſſet, caſtrum Fractabotum in Sanctonico exſtruxit per dies Reſurrectionis: promiſerat ei fidelitatem ſuper reliquiàs ſanctarum Caligarum ſeu Calceamentorum S. Eparchij, & quoniam periurus contra ipſum fuit, poſt paucos dies à Iosfredo filio Comitis ſupradicti obuiante, ferro confoſſus animã ſine mora reliquit. Comes verò Willelmus cum Alduino filio caſtrum obſedit diu, & fortiter expugnatum capiens deſtruxit, & poſt multum tempus iterum reædificauit, & filio ſuo Iosfredo commendauit. Vuillelmus verò Vicecomes Martiliacenſis, & frater eius Odolricus graui diſcordia decertabant cum Alduino fratre eorum, propter caſtrum Roſiacum, multo tempore. Vnde factum eſt, vt à Guillelmo Comite inter ſe pacificarentur, & pacem ipſam pactúmque conditionis ſuper corpus S. Eparchij eidem iurarent. Quod inter ſe mentiti, & periurio rei, alter excæcatus eſt, alij duo omni honore priuati ſunt. Nam Vuillelmus & Odolricus dolo ad ſe accerſientes Alduinum hebdomadâ primâ Paſchæ in traditione, poſtquam cum eis cœnauerat, & in eorum hoſpitio dormierat, antequàm à lecto ſurgeret, capiunt, & linguam ei amputant, & oculos effodiunt, & ita Roſiacum recuperant. Regreſſus itaque Româ Vuillelmus Comes, tantam impietatem vindicare decreuit, & accito Duce Vuillelmo Martiliacum obſidẽs, deſolauit igne comburens, & traditoribus vitam & membra conceſſit, ſed omni eos honore priuauit, & Alduino cæcitate mulctato Roſiacum conceſſit. Verùm poſt aliquot annos, iubente eodem Comite, Alduinus filius eius Martiliacum reædificauit, & ad ſuum opus retinuit. Idem quoque Alduinus, iubente patre Montiniacum caſtrum à nouo extruxit.

Quo tempore duo Monachi S. Martialis ex primoribus, valde religione conſpicui, ſanctitate præclari, ſapientia fulgidi, ſacerdotio ſublimati, qui ſe inuicem præ omnibus diligebant, & omne Monaſterium duæ columnæ ſuſtinebant, veluti etiam duo candelabra irradiabant, atque iuxta ſe ad menſam ſedebant; Rotgerius Cantor inclytæ generoſitatis, frater Decani glorioſi Adalberti, & Æmatus (in MS. Th. aliiſque & Aldebertus Armarius) in die Sancto Paſchæ ambo per viſum viderunt ſe vocari à Chriſto, & ipſa Hebdomada laudabilem finem vitę acceperunt correpti breui & acri languore, tertius Monachus ſanctitate probabilis Fulcherius, & mox Abbas Vgo, dilectione Dei fortiſſimus, eos ad cœleſtia ſubſecuti ſunt, & ſuccedit Abbas Odolricus, prudentia inſignis, quem conſecrauit Iordanus Epiſcopus.

Quibus diebus, menſe Ianuario, circa horam vi. eclipſis Solis accidit per vnam horam. Luna quoque frequentiùs laborem paſſa eſt, nunc ſanguinea, nunc deficiens. Duæ quoque ſtellæ viſæ ſunt in Auſtro, in ſigno Leonis, inter ſe pugnantes per totum Autumnum, maior & clarior ab Oriente, minor ab Occidente. Curſitabat minor quaſi irata, & timens vſque ad maiorem, quæ eam ſibi non ſinebat approximare, ſed crine radiorum longiùs percuſſam repellebat Occidentem verſùs.

Tempore ſubſecuto defunctus eſt Benedictus Papa, cui ſuccedit Ioannes. Clauſit diem Baſilius Imperator Græcorum, & imperauit pro eo Conſtantinus frater,

* * Z iij

eius. Exceſſit hominem Arbertus Epiſcopus Coloniæ, miraculis poſt mortem clareſcens. Henricus quoque Imperator mortuus eſt, ſine filijs, & ſacra Imperialia moriens reliquit fratri ſuo Bruno Epiſcopo vrbis Oſburc, & Archiepiſcopo Coloniæ, necnon & Archiepiſcopo Moguntiæ, vt ipſi eligerent poſt ſe Imperatorem. Qui Epiſcopi, adunato Regno, indixerunt Letanias & ieiunia ad Dominum pro hac cauſa. Tunc populi elegerunt Cononem nepotem Henrici Imperatoris defuncti. Epiſcopi verò ſaniori conſilio elegerunt alterum Cononem, qui neptem Henrici in coniugium habebat, pro eo quòd eſſet fortis animo, & rectiſſimus in iudicio, quem ordinauerunt conſecrationis oleo in regali gradu apud Mogontiam ciuitatem & tradiderunt ei ſceptrum & coronam, & lanceam S. Mauricij. Adueniente vero Paſcha Romam cum innumero exercitu tendit, & quia Romani ciues noluerunt ei aperire, nec ad effectum perueniendum ſine plurimo hominum ſanguine fuſo erat, noluit Conon Imper. Paſchalem feſtiuitatem cruore humano perfundi, & hac de re Rauennæ ſeſe continuit. Ibi Dominus Papa attulit ei coronam Imperij, & eum die ſancto Paſchæ in Imperatorem Romanorum manibus ſuis coronauit. Alio verò anno in ipſo ſancto Paſchæ die Aquiſgrani filium ſuum domnus Conon Imperator conſecrare iuſſit in Regem. Eratque idem conſecratus Rex ætate puſillus, nomine Henricus. Ibi interfuerunt tam de Italia quàm de Gallia LXXVII. Epiſcopi, & ita domnus Conon, ſuadente Papa Rom. Ioanne & omnibus Epiſcopis & Principibus Regni, quia iuſtitiæ libram præmonſtrabat, Imperium aſſumſit. Iunior autem Conon, qui iudicio titubantis populi electus fuerat ciuili diſſidio contra eum agere cœpit, ſed Imperator præualuit in tantùm, vt eum viuum caperet, & in cuſtodia, quantum ſibi viſum fuit, retineret. Hæc profectò indicio ſtellarum videbantur maioris & minoris inter aſtra ſignari. At verò Longobardi ſine Imperatoris gauiſi, deſtruunt palatium Imperiale, quod erat Papiæ, & iugum Imperatorium à ſe excutere volentes, venerunt multi nobiliores eorum Pictauam vrbem ad Vvillelmum Ducem Aquitanorum, & eum ſuper ſe Regem conſtituere cupiebant, qui prudenter cauens, cum Vvillelmo Comite Egoliſmæ Langobardorum fines penetrauit, & diù placitum tenens cum Ducibus Italiæ, nec in eis finem reperiens, laudem & honorem eorum pro nihilo duxit. In reuertendo ſanè nuntiatur ei Vvidonem Vicecomitem obiiſſe, tum intercedente Vvillelmo Comite Egoliſmenſi, præfecit Lemouicæ Vicecomitem Ademarum in loco patris ſui defuncti.

Per hæc tempora Arueus, ſanctitate inſignis Theſaurarius ſancti Martini Turonis obiit in Chriſto ſepultus in atrio Baſilicæ mediæ, ad pedes Crucifixi. Hic Turonis à nouo conſtruxit Oratorium in honore Genitricis Dei, vbi Sanctimonialium congregationem ſub regulæ magiſterio Deo ſeruire conſtituit.

Tunc temporis Comes Andegauenſis Folco, cùm manifeſtè nequiret ſuperare Arbertum Cenomannis Comitem, filium Vgonis, dolo adduxit eum ſecum in Capitolium Sanctonæ vrbis, quaſi in beneficio vrbem ipſam ei concederet, & incautum nihilque mali ſuſpicantem, incluſum Capitolio, nefanda eum capere non veritus eſt traditione, primæ Hebdomadæ Quadrageſimæ ſecundo die: vxor verò eius vxorem Arberti dolo tentauit capere ipſo die, antequam audiretur inter ipſos traditio Arberti, ſed ad eam quidam anticipauit prodere cautelam. Ideò Folco Principes Arberti & vxorem eius timens, non eſt auſus eum interficere, ſed biennio carceratum diligentiſſimè cuſtodiuit, & à manibus eius dominus innocentem eripuit. Eodem verò anno correptus eſt languore corporis idem Comes vſque ad mortem. Quo anno Sanctonas vrbs (quod dici dolor eſt) cum ipſa Baſilica S. Petri ſedis Epiſcopalis ab impiis Chriſtianis concremata eſt.

Quo tempore glorioſiſſimus Ricardus Rotomagenſis Comes obiit, ſepultus apud Feſcanum Cœnobium in Baſilica ſanctæ Trinitatis. Et ſucceſſit pro eo Ricardus filius eius, & ipſe non longo pòſt tempore veneno extinctus eſt, ſucceditque pro eo Robertus frater eius.

Quæ an ſulis incluſa ſunt deſunt in MS. exēplari V. C. Hadriani Valeſij.

[Eo tempore Willelmus Egoliſmenſis Comes per Bajoariam iter egit ad ſepulcrum Domini. Comitati ſunt eum Odo Bituricus Princeps Dolenſis, Ricardus Abbas Virdunenſis, Ricardus Abbas Sancti Eparchij Egoliſmenſis & Princeps eius & conſiliarius eius Giraldus, Fancinus & Amalfredus poſtea Abbas & magna caterua nobilium. Stephanus Rex Vngriæ cum omni honore eum ſuſcepit & muneribus ditauit. Cœpit iter agere menſis Octobris primo die & peruenit in ſanctam ciuitatem,

prima Hebdomada menſis Martij, reuerſuſque eſt tertia Hebdomada menſis Iunij ad propria. Diuertit per Lemouicam reuertens, vbi omnis multitudo Monachorum S. Martialis ſplendore feſtino obuiam exeuntes exceperunt eum. At vbi rumor aduentus eius Egoliſmam peruenit, omnes Principes non ſolùm Egoliſmenſium, ſed etiam Petragoricenſium & Sanctonum, omniſque ætas & ſexus ad eum occurrit gaudio perfuſa eum cernere deſiderans. Clerus verò Monaſticus Sancti Eparchij in veſtibus albis diuerſiſque ornamentis cum magna multitudine populi & Clericorum ſine Canonicorum gaudens proceſſit obuiam ei extra ciuitatem milliario vno cum Laudibus & Antiphonis. Et omnes in excelſum vociferantes *Te Deum laudamus* deduxerunt eum, vt moris eſt.

Tunc Amalfredum Monachum qui cum eo fuerat, elegit Abbatem ex Baſilica Sancti Eparchij. Nam Abbas Ricardus in Selombria ciuitate Gratiæ citra Conſtantinopolim in eundo obierat, & ibi ſepultus eſt Vigilia Epiphaniorum. Ordinauit ſupradictum Abbatem Roho Epiſcopus, vbi ipſe Comes & Abbas S. Martialis Odolricus ſtipatus dignitate Monachorum & Abbates vicini & maxima nobilitas Principum præſentes adfuerunt.

Eodem verò anno correptus eſt languore corporis idem Comes vſque ad mortem: quo anno Sanctonas vrbs ab impiis Chriſtianis concremata eſt cum ipſa Baſilica S. Petri ſedis Epiſcopalis, & diu permanſit deſertus ipſe locus à diuino cultu. Et hanc injuriam Dei Comes ſupradictus vindicare volens paulatim cœpit viribus corporis deſtitui, & in vrbe Egoliſma ſecus Eccleſiam Sancti Andreæ propter officium Diuinum iubet ſibi domum præparari, in qua ægrotans decumbere cœpit: vbi inceſſanter è diuerſis partibus cuncti Principes & nobiles eum viſitabant. Cúmque dicerent nonnulli maleficis artibus eum ægrotare; ſolebat enim robuſto & ſano corpore vigere, tunc verò nec more ſenum, nec more iuuenum corpore fatiſceret, detecta eſt quædam malefica mulier artes maleficas contra eum exercuiſſe. Quæ cùm non confiteretur, iudicio Dei commiſſum eſt, vt quod verum latebat euentu victoriæ inter duos campiones probaretur. Factis ergo ſacramentis decertauerunt inter ſe diu multúmque, Miſſus Comitis Stephanus, & defenſor maleficæ Willelmus. Stephanus victor ſine damno ſui corporis fuit: alter capite quaſſato, ſanguine coopertus, ab hora tertia vſque nonam in pedibus ſtans viuus in manibus deportatus longo tempore lecto decubuit.] *Reliqua ex Codice Valeſiano.*

Permanſit Stephanus verò, & exſiliens corpore inlæſus, eadem horâ venit' currens pedibus gratias Deo referre ad tumulum B. Eparchij, vbi nocte præterita peruigil excubauerat, & deinde equitans reuerſus eſt in ciuitatem, vt reficeret. Malefica verò, multis tormentis ignorante Comite mox excruciata, nec ſic confeſſa eſt, & à diabolo corde obdurato, nullum verbum vel vocem ex ore proferebat, à III. verumtamen mulieribus', quæ cum ea interfuerant his maleficiis, conuicta eſt teſtimoniis, quaſdámque phantaſticas ex limo imagines deſubtus terra eædem mulieres extraxerunt coram omnibus, iam putrefactas diuturnitate. Comes ergo pepercit maleficæ mulieri, nec ſiuit eam tormentari vlteriùs, & vitam ei piè conceſſit. Narrat Hieronymus in Expoſitione Danielis Antiochum Epiphanem phantaſiis maleficorum verſum in amentiam, & quibuſdam terroribus oppreſſum interijſſe. Nec mirum ſi Deus permittit Chriſtianum præſtigijs maleficorum corpore ægrotare, cum Beatum Iob ſciamus à diabolo percuſſum graui vlcere & Paulum ab Angelo Sathanæ colaphiſatum, nec timenda ſit corporis perituri ægrotatio, grauiórque ſit animarum quàm corporum percuſſio. Igitur Comes ab Epiſcopis & Abbatibus pœnitentiam accipiens, omniáque ſua diſponens, & inter filios ſuos & coniugem ſuam nominatim, prout ſibi viſum eſt, honorem ſuum ordinans, reconciliatus & abſolutus eſt, & toto Quadrageſimæ tempore miſſas & cultum Dei frequentauit, quouſque prima Hebdomada maiori ante Paſcha oleo ſancto & viatico muniretur, tum ligno Crucis adorato & deoſculato, ſpiritum in manibus Epiſcopi Rohonis & Sacerdotum redderet Deo, laudabili fine & memoria. Per biduum obſeruatum eſt corpus eius à Clericis in Baſilica ſedis Petri Apoſtoli. Tunc Dominicâ SanctâOſanna cum ramis & floribus delatum eſt corpus ad Baſilicam Sancti Eparchij, & ibi ſepultum ante altare S. Dionyſij. Sepelierunt eum duo Epiſcopi Roho Egoliſmenſis, & Arnaldus Petragoricenſis. Ad caput eius iuſſit filius eius Alduinus poni tabulam plumbeam ita ſcriptam. *Hic iacet Domnus & amabilis Vuil-*

lelmus Comes Egoliſmæ, qui ipſe anno, quo venit de Hieruſalem, obijt in pace VIII. Idus Aprilis vigilia Oſanna. MXXVIII. anno ab Incarnatione, & tota ſua progenies iacet in loco S. Eparchij. Interea iuſſu Alduini, flammis exuſtæ ſunt mulieres maleficæ extra vrbem. Poſtquàm verò Comes ſepultus eſt, mox proceſſerunt Epiſcopi cum Clero & populo ad Sanctam proceſſionem Dominicam & ſtationem ſolemniter peregerunt. Succeſſit pro Vuillelmo Alduinus filius eius, principatu Egoliſmæ, & præclarum lætitiæ ſignum in initio principatus eius oſtenſum eſt, cùm de dolore ſepulturæ tranſiit populus ad lætitiam, obuiam Domino exclamans: Oſanna in excelſis. Benedictum regnum patris noſtri Dauid, & præferens victoriæ pſalmos, ramos ſecuritatis, & flores ſuauitatis. Obtulit ſupradictus Vuillelmus pro ſepultura ſua S. Eparchio diuerſa & pretioſa munera tam in terris quàm in filis, aurò & argento multo, (In MS. Thuano additur & vurpiuit Vaſnacum boſcum & laxauit duo candelabra argentea penſantia trecentos ſolidos, & laxauit vnam crucem auream cum gemmis proceſſionalem) aliiſque rebus: interea donaria obtulit crucem auream cum gemmis pretioſis, penſantem libras VII. candelabra argentea Saraceniſca fabrefacta, penſantia libras XV. Craſtinâ verò poſt ſepulturam eius die Blauia caſtrum dolo ſubtractum eſt Comiti Alduino à Ioſfredo fratre eius. Mox Comes Alduinus cum virtute militari illuc tendit, & cito ipſum caſtrum capiens in deditionem accepit, & miſſa illic cuſtodia militum Egoliſmam regreditur ad celebrandum Paſcha. Quo regreſſo, frater eius Ioſfredus per dies fortiſſimos Paraſceuæ, ſepulturæ, & Paſchæ contra Blauiam extruxit aliud Nouum caſtellum. Hoc comperto Alduinus nequaquam intermiſit opus Dei, ſed cum magna gloria & lætitia ſanctum Paſcha celebrauit, & poſt diem tertium feſtiuitatis, commoto electo exercitu ad bellum committendum exiit: audierat enim fratrem ſuum velle cum eo confligi & exercitum aggregari. Itaque caſtrum nouiter munitum obſedit ilico, & prælium præſtolatur feroci corde, ſed nequaquam frater eius præſumſit eum laceſſere ad pugnam, videns robuſtam eum habere manum. Et poſt dies octo, expugnato & capto caſtro ſupplex venit ad eum, cui protinus Comes Alduinus ignouit & pacem conſenſit, & facti ſunt amici. Verumtamen in beneficio tres partes Blauiæ Comes conceſſit fratri ſuo Ioſfredo, quartámque ſibi retinuit, & conditionibus congruis, pacificati ſunt amore præcipuo. Tunc Ioſfredus filium ſuum commendauit in manibus fratri ſuo Alduino Comiti propter caſtra duo, quæ ſunt in Sanctonico, ſcilicet Archiacum & Botam-villam, quæ ſemper attinent ad Comitem Egoliſmenſem. Qua tempeſtate Odolricus, S. Martialis Abbas, vigilantiſſimæ honeſtatis, Egoliſmam venit ad Alduinum Comitem. Ipſe verò tunc donauit S. Martiali Eccleſiam Sanctæ Mariæ in territorio Burdegalenſi cum inſula magna Dornoniæ, in qua eſt ſita: abéſtque ipſa inſula vel Eccleſia vno plus milliario à caſtro Fronciaco, quod erat in dominio proprietatis ſupradicti Comitis cum omnibus in circuitu vicis & caſtellis, quam poſſeſſionem retinebat ex iure hæreditario vxoris ſuæ nobiliſſimæ, Alaiziæ Comitiſſæ. Pater verò Alduini Vuillelmus reuerſus ab Hieroſolymis, multis nobilibus, mediocribus, & pauperibus, bonum fuit incitamentum. Confeſtim enim Iſembertus Epiſcopus Pictauinus, & Iordanis Epiſcopus Lemouicus, & Comes Fulco, pluréſque priuatum, & infinita multitudo mediocrium & pauperum ac diuitum Hieroſolymam tendunt.

His diebus Concilium aggregauit Epiſcoporum & Abbatum Dux Vuillelmus apud S. Carrofum, propter exſtinguendas hæreſes, quæ vulgò à Manichæis diſſeminabantur. Ibi adfuerunt omnes Aquitaniæ Principes, quibus præcepit pacem firmare, & Eccleſiam Dei Catholicam venerari.

Siguino verò Burdegalenſi Archiepiſcopo defuncto, & Acio poſt eum ordinato, & non longè pòſt vitâ priuato, Dux Aquitaniæ Vuillelmus, & Dux Vaſconum Santius, aggregato conuentu apud Blauiam, conſtituerunt Archiepiſcopum Gotefridum natione Francum, moribus honeſtum, qui ibidem apud S. Romanum conſecratus eſt à ſuffraganeis Epiſcopis. Nam Iſlo Epiſcopus Sanctonicenſis, qui Archiepiſcopatum ipſum ſuſceperat viuente & rogante Acio paralyſi damnato, ſpontaneè dereliquit ſecundùm Canonum inſtituta.

Tunc Rex Nauarræ Santius, adhibitis ſecum Vuaſconibus, ſuper Saracenos exercitum duxit, & deuaſtatâ Hiſpaniâ, cum multis ſpoliis & magno triumpho remeauit.

Ipſo

Ipſo denique anno Rex Gallicianus Adefonſus Saracenos populatus eſt magna infeſtatione, & quadam Hiſpaniæ ciuitate per obſidionem pene ſeſe tradente ei, dum ipſe armis depoſitis, furentes extrinſecus Chriſtianos à certamine ſedaret Paganorum, ab aduerſariis, quibus parcere deliberauerat, ictu ſagittæ foris muros vulneratus interiit, & ſic exercitus eius, non ſine magno dolore, greſſum ſuum vertit, lugens principem ſuum fortiſſimum.

Explicit Chronicon Ademari in annorum quidem notatione confuſum, ſed optimum, præſertim in his, quæ ad Aquitanicas res ſpectant.

CONVENTIO INTER GVILLELMVM DVCEM AQVITANIÆ ET HVGONEM CHILIARCHVM.

Subjcitur Chronico Ademari in Codicibus Thuano, Collegij Pariſienſis, & alijs.

AQuitanorum Comes vocitatus GVILLELMVS conuentum habuit cum HVGONEM CHILIARCHVM, vt dum eueniret finis Vicecomiti BOSONI honorem eius mitteret ei in commendam. ROHO vero Epiſcopus vidit & audiuit, oſculauitque brachium Comiti. SAVARICVS autem Vicecomes tollebat HVGONI terram quam de WILLELMO Comite tenebat, & mortuum Vicecomite ipſo, promiſit Comes VGONI, vt non cum RADVLFO fratri ſupradicto mortuo nullum conuentum aut finem ageret, vſquequo terra ſoluta eſſet. Hæc dixit coram omnibus, ſed poſtea latenter illi eam dedit. Pro terra vero iſta, ſiue pro alia maius, vel res alias, habuit conuentum HVGONI cum Vicecomiti RADVLFO, vt filiam eius acciperet in vxorem. Vt audiuit Comes, iratus eſt valdè, properauitque ad HVGONEM cum humilitate, & dixit ei; Noli accipere RADVLFI filiam in vxorem; ego dabo tibi quocunque petieris mihi, meuſque eris amicus ſuper omnes præter filio meo. Fecitque Vgo quod præcepit ei Comes & propter eius amorem fidelitatemque mulierem in occulto dimiſit. Eo tempore accidit vt finiretur de caſtro PARTENIACO IOSCELINVS; dixitque Comes, vt honorem & mulierem eius Hugoni traderet, vel etiam ſi hæc nollet recipere, minimè ſe fideret in eo. Vgo vero pro hac re nihil amonuit vel precauit Comitem pro ſe nec pro alio. Conſiderans ergo ſe dixit ad Comitem; Omnia faciam quod mihi iuſſeris. Comes autem agens placitum cum Comite Fulconi, promiſit ei de ſua propria beneficia dare illi. Fulco promiſit vt hæc quod à ſe pertinebat daret Hugoni. In hunc vero conuentum, mandauit Comes pro Vicecomite Radulfo, dixitque ei; Conuentum quod habet tecum Hugo nil illum faciet, quia ego illi prohibeo: Sed etiam ego & Fulco conuentum habemus vt demus illi honorem & vxorem Ioſcelini, faciamuſque pro tua confuſione, quod non es mihi fidelis. Vt audiuit Radulfus, dolens fuit valdè; & dixit Comiti: Pro Domino ſit tibi, non hoc facias; & Comes ait; Fac mihi fiduciam vt non des illi filiam tuam, nec conuentum ei attendas, ſimilitérque faciam vt honorem, nec vxorem Ioſcelini poſſideat. Ita & fecerunt Vgoni, vt nec vna vel alia. Abiit Radulfus ad Willelmo Comite qui in caſtro Moſteriolo erat, nuncianſque Vgoni vt inuicem fabularentur: ita factum eſt. Dixitque Radulfus Hugoni; Hæc in fide tibi pronuntio, vt non mihi diſcooperies; fiduciam da mihi vt me adiuues contra Willelmo Comite, tenéoque tibi tuum conuentum, & tibi iuuabo contra omnes homines. Refutatque omnia Vgo pro amore Guillelmi Comiti: partiti ſunt Vgo & Radulfus triſtes. Cepitque Radulfus litigationem cum Comite Guillelmo, & Vgo pro amore Comiti cum Radulfo: recepitque damnum Vgo valdè. Defuncto ergo Radulpho rogauit Comitem Vgo, vt terram, quam Radulphus ei tulerat, redderet ei. Comes autem dixit Vgoni: Ego finem non faciam cum IOSZFREDONI Vicecomite qui Nepus fuit Radulfo, neque cum hominibus de Toarcinſe caſtro vſquequo terram tuam reddam & nil hoc factum: ſed abiit Comes, fecitque finem cum Vicecomite Ioſzfredo, & cum

Habeam placitum cum illis vt ſi optimè fecerint ſit bonum : ſin autem, faciam caſtrum quod ego inchoaui. Factumque eſt caſtrum per conſilium Bernardi, qui adhuc adiuuabat Hugoni de contentionem. Homines autem de SIVRIACO vt viderunt oppreſſionem quam faciebat eis Vgo non valentes ſuſtinere, fecerunt finem cum Bernardo & reddiderunt ei caſtrum, recepitque illum ſine conſilio Vgoni. Fuerunt ambo Bernardus & Aimericus in contentionem aduerſus Hugonem, & ipſe ſolus contra eos. Veniens Vgo ad Comitem, dixit ei : Senior meus valde eſt mi malè, quia ſenior quem feci propter tuum conſilium modo mi tollit meum fiſcum. Precor te & ammoneo per fidem quam ſenior adiuuari debet homini ſuo, aut placitum bonum aut fiſcum meum fac mihi habere ſicut impleuiſti aut hoſtaticos meos quos ego tibi commendaui, redde mihi, & inſuper adiuua me, ſicut mihi pleuiſti. Comes autem nihil adiuuauit, nec finem non fecit ei, nec hoſtaticos ſuos non reddidit, ſed abſolutos illos reddidit Bernardo. Et poſt hæc creuit contentio inter Bernardum & Aimericum, & Vgonem. Et quomodo vidit Vgo quod Comes nihil adiuuabat ei, perrexit requirere conſilium Geraldo Epiſcopo Lemouicas, abieruntque ambo in MARCHA ſuper Bernardum Geraldus & Vgo, & ædificauerunt caſtrum vnum. Comes autem qui adiuuare debuerat Vgoni, tulit ei caſtrum, & igne ſuccendit. Præcepitque ipſe & filius eius à cunctis ſuis hominibus vt nemo adiuuaret Vgoni, niſi voluiſſet mori, accepitque conſilium Bernardus cum ſuis hominibus vt malum faceret Vgoni per concilium Comiti, & acceperunt terminum à quindecim dies. In ipſos quindecim dies apprehendit Comes dextras inter Bernardum & Vgonem. Infra treuas tres dies verò direxit ſecum Comes Vgoni in hoſtem ad ASPREMVNDO caſtro, fuitque citiùs caſtro placitatus. Dehinc ambulauit Comes ad BLAVI ad placitum quem habere debebat cum Comitem SANCONEM, duxitque Vgonem vt iſſet cum eo. Reſponditque: Vgo Domine quomodo vocas me ire tecum? Tu ipſe ſcis quo in breue ſunt dextras quas habeo cum Bernardo, & ipſe minat vt mihi faciat mala. Ait ei Comes : noli hoc timere, quandiu mecum eris vt tibi faciant quicquam. Ad vim & ſine voluntate eius duxit eum ſecum. Et dum morarentur ad placitum audierunt homines Vgoni, quod Bernardus ſuper eum veniebat: nunciauerunt Vgoni vt veniret. Vgo vero dixit Comiti, Bernardus ſuper me venit, & dixit Comes. Nolite timere hoc vt auſi ſint ſuperuenire : & iam opus tibi hæc fuiſſet vt venirent, ego confunderem eos, & tibi auxiliarem. In ipſa autem hora tranſmiſit Comes per viros ſuos, direxitque Vgoni in antea, & ſecutus eſt eum. Quando fuit VGO ad LIZINIACO, erat Bernardus ad CONFOLENTIS caſtrum, & captum habebat burgum & barrium, & habebat omnia incenſa, accepta ſpolia, & viros captos, ſatiſque alio malifacto. Cucurrit nuntius ad Vgonem, dixit ei. Bernardus obſeſſam habet vxorem tuam in caſtro veculo qui ſuperat ab igne. Veniens ergo ad Comitem dixit ei : meus ſenior nunc mihi adiuua, quia obſeſſa eſt modo mulier mea. Comes vero nihil ei adiutorium, nec conſilium dedit. Reuerſuſque eſt Bernardus & ſui operati ſunt malum Vgoni & viris ſuis quantum nec accipere poteſt per quinquaginta milia ſolidorum. Et hoc damnum recepit Vgo infra dextras quas præbuit ei Comes ad BLAVIA.

Poſt non multum tempus iuit Vgo ad caſtrum GENTIACO & incendit eum, & cœpit viros ac mulieres, & duxit ſecum omnia. Pergenſque ad Comitem, dixit ei : Domine da mihi licentiam, vt faciam caſtrum, quem ſuccenſum habeo: Dixitque ei Comes: Tu es enim homo FVLCONI, quomodo facias caſtrum? Ipſe enim tibi requirat, & non valebis tenere quo ei non reddas. Ait Vgo; Domine quando ego homo fui Fulconi, dixi illi, quod homines ſui tollebant mihi rectum meum : & ſi ego valebam ad eos tollere, feciſſem ; ſed tantum in ſua fidelitare tenuiſſem, quod ego ſic facere volo, & Fulco dixit mei, ſi tu tollis ad eos, mihi tollere noli. Vt audiuit Comes quod talem conuentum habuiſſent Fulco & Vgo, placuit ei. Dixitque Comes Vgoni, fac caſtrum per tale conuentum, vt ſi ego valeo acaptare cum Comite Fulconi de pretio meo & de tuo, vna pars ſit mea, & alia tua. Et fecit Vgo caſtrum. Requiſiuit eum Fulco Comiti, Reſpondit ei Vgo : quando ego fui homo tuus, dixi tibi, quia ſi ego valebam ad inimicos meos tollere caſtellos, tuliſſem, & tenuiſſem in tua fidelitate, & ſic volo fecere : quia iſtum caſtrum quem tu requiris ad conſanguineos meos fuit, & rectum habeo meliùs, quàm illi qui tenebant. Et ait Fulco; Tu qui meus es, quomodo teneas hoc quod ego non dedi tibi

extra meo grado? Requiſiuitque Vgo Comiti conſilium : Comes verò dixit ei : Si fiducias vult dare tibi vt inimici tui caſtrum non habeant, non poteris eum tenere. Sin autem tene eum : quia non poterit te accuſare. Vgo verò interrogauit hoſtaticos vt daret ei Fulco, & nullum dedit ei, ſed dixit: Ego requiram Comiti, & ad illum dabo hoſtaticos, & ipſe det tibi de ſuos, verſuſque eſt placitus in ira. Requiſiuit Fulco caſtrum ad Comitem Vgoni. Iam non reddam ait Vgo ſine fidentia. Dixit ei Comes, Ego faciam fiduciam, & dixit mihi (l. ei) quales? Ait Vgo: Accipe quales volueris ex Comite Fulconi, & da mihi hoc quod requiro : Da mihi illum qui cuſtodit turrem ex METVLO, vt ſi Aimericus habuerit caſtrum ſine meo conſilio, & malum mihi aduenerit, ille homo reddat mihi turrem. Dixit ei Comes, Hoc non faciam, quia non poſſum : Hugo dixit, ſi de illam non velis facere, fac de KASIACO, per conuentum ſupradictum. Comes autem nec tua, nec alia facere noluit. Viſum fuit Vgoni & ad ſuos vt male tractaret ei Comes. Et partiti ſunt in iram. Miſit Vgo omnia neceſſaria in caſtrum, & voluit eum tenere contra omnes ſi fiducias non darent ei. Exiuit Comes, extra ciuitatem, rogauit Vgonem ad ſe veniret, & mandauit ei pro Guillelmo Comite de ENGOLISMA vt mitteret in ſua mercede, quia non poterat mutare vt non adiuuaret Fulconi, & timebat perdere aut Fulconem aut Hugonem. Miſit ſe Vgo in credenda & in amicitia Comiti ſeniori ſuo, & feciſſet pro eius amore, quia ipſe erat ſecurus de Fulconem quod male non fuiſſet ductus. Et ait Comes, Faciat Vgo pro me, & ego portam illi fidem ſicut ſenior portare debet homini ſuo. Et ſi malè deprehenderit ei, ſciat quod ego traditum habeo eum, & iam ampliùs mihi non credat. Et Vgo ait: De multas res habet mihi dictum ſenior meus ſimiliter, vnde habet me ſeductum: & non habuit Vgo vllum hominem qui hoc ei conſiliaret, vt mitteret in credendam Comiti. Comes autem rememorauit Vgoni omnia bona quæ fecerat ei, & diſtringens eum cum ſuo amore, & deprecatione, vel coniuratio, dixit ei: Omnia mittam in tua credentia, tamen caue te ne malè feras me; quia ſi feceris iam non ero tibi fidelis, neque ſeruiam tibi, & fidelitatem te non pottem'; ſed propterea quod ero ſeparatus à te, & fiducias non vales mihi dare, volo vt des mihi feuum meum in hoſtaticum, quod iam tibi non ſeruiam, & abſolue mihi de illa ſacramenta quam tibi habeo facta: dixitque Comes : Voluntarius. Reddidit Vgo caſtrum Comiti extra voluntatem hominibus ſuis per talem conuentum, vt Aimericus eum non haberet ſine conſilio ſuo, & malum ei non eueniret. Per iſtas meſcredentias auditas, accepit Vgo feuum ſuum in hoſtaticum, deditque ei Comes per talem conuentum, quod ſi ei maleducebat ei de iſtum conuentum, de GENTIACO nihil ſeruiſſet ei iam amplius. Et abſoluit eum de ſactomentos, vt iam illi re nulla feciſſet; propter eos ſine vlla maliuolentia reddidit Comes Gentiacum ſine conſilio Vgoni, pecuniámque accepit, & terram Dominicam: Male ei euenit de interfectos homines, & incenſas manſiones factáſque prædas, & terras inuaſas, & mala multa quæ pro veritate non poteſt dinumerare. Poſt iſtum terminum tranſactum, dedit Comes reſpectum Vgoni, & promiſit vt benefaceret ei, aut de ſua rectitudine, aut de alia quæ illi placuiſſet. Et tranſactum terminum nihil illi fecit. Sed mandauit illi, noli attendere, quia tibi nihil faciam. Et ſi omnis mundus erat meus, tantum quantum tenet digitus meus, non te dediſſem pro hac re. Cum autem audiuit Vgo hoc, iuit ad curtem Comiti, & miſit eum in ratione de ſua rectitudine, & nihil illi profuit. Contriſtauit ſe Vgo, & defidauit Comitem de ſe, niſi de ciuitate ſua, & de corpore ſuo audientibus cunctis, antequam Vgo vel ſui homines nullum malum feciſſent, adprehenderunt homines Comiti beneficium hominibus Vgoni per nomen de guerra. Vt vidit Vgo perrexit ad caſtrum KASSIACVM quæ fuit auunculo ſuo quam Petrus tenebat iniuſtè, vnde damnum Vgoni veniebat, cepit turrem, & proiecit homines PETRONI: fecitque Vgo pro hoc quia cogitauit habere rectum, quia fuerat patri ſuo, vel ad aliis parentibus ſuis quem perdebat. Vt autem audiuit hoc Comes, contriſtauit ſe valdè, & mandauit Vgoni, vt redderet ei turrem, quam habebat abſtultam PETRONI. Mandauit Vgo Comiti quod redderet honorem patri ſuo, & alia quæ fuerant parentibus ſuis vbi ipſe rectum habebat, & ipſe ei reddidiſſet turrem, vt omnia quæ intus fuerant adprenſa, & totam illam honorem quæ fuerat Ioſcelino, quæ Comes ei dederat. Conſiderauit ſe Comes, & leuauerunt placitum inuicem. Dixitque Comes Vgoni, Non reddam tibi illas honores quas mihi requiris,

ſed iſtam honorem quæ fuit auunculo tuo, caſtrum, turrem, & omnem iſtum honorem dabo tibi per talem conuentum, vt amplius mihi non requiras illam honorem quæ fuit patri tuo, vel quod aliis parentibus tuis, neque alias cauſas, quas per rectum tuum requiris. Vt autem audiuit Vgo, dubitauit valdè Comitem, eò quòd per malum ingenium eum in retro habebat in multis deductum, dixit ad Comitem. Non ſum auſus facere hoc, quia timeo vt malum me minaſſes, ſicut habes factum de multas alias res. Dixit Comes Vgoni. Ego faciam tibi tales fiducias, vt amplius me non diſcredas. Dixit ei Vgo; Quales? Dixit Comes; Pro vno ſeruo tibi oſtendam vt portet tibi iudicium, vt non diſcredas quod illam finem quam fecerimus inter nos bona & firma ſit, & pro omnibus cauſis quæ de retro fuerunt damnum tibi amplius iam non eueniet, ſed finis ſit adtenta firma ſine vllo malo ingenio. Vt audiuit Vgo quod ita dicebat Comes, dixit. Tu es meus ſenior, non accipiam de te fiduciam, ſed tántum mitto in miſericordiam Domini, & in tua mercede: Dixit Comes Vgoni; Relinque mihi omnes querelas de retro quas requirebas, & iura mihi fidelitatem, & filio meo, & dabo tibi honorem auuncúlo tuo, aut contra concampnium tibi valente: Et dixit Vgo: Senior precor te per Dominum & per iſtum ſanctum Crucifixum, qui in figura Chriſti factus eſt, vt non mihi facias facere, ſi in antea tu & filius tuus vultis mihi minare per malum ingenium. Dixit Comes: Ita faciam per fidem ego & filius meus, ſine malo ingenio. Dixit Vgo. Et quomodo habuero iuratam fidelitatem; tu requiras mihi caſtrum Caſſiacum; & ſi non reddidero tibi, tu dicas quod non eſt rectum vt tibi vetem caſtrum quæ de te habeo, & ſi tibi reddidero, tu autem & filius tuus tolletis mihi, quia vos non habetis mihi fiduciam factam, niſi de Domino, & de veſtra mercede. Dixit Comes, non faciemus: Et ſi nos requiſierimus tibi, tu noli nobis reddere. Per nomen autem de tali conuentu, vt ſicut fini, locuta fuerit, quod Comes & filius ſuus fidem portaſſet Vgoni ſine malo ingenio receperunt Vgonem ad hominem in fide & in credentia. Et fecerunt Vgoni relinquere omnia quæ de retro requirebat. Et iurauit illis fidelitatem & dederunt illi honorem Ioſcelini auunculo ſuo ſicut ipſe tenebat illam vno anno, antequam moreretur.

Finis conuentii inter Comitem & Vgonem.

Sequitur in Codice Thuano Vita & Conuerſatio glorioſiſſimi Imperatoris C*A*ROLI-M*A*GNI, *Auctore Ainardo ſeu Eginharto, quæ ſæpe ſæpius prælum experta eſt, nec ad res Aquitanicas pertinet.*

SANCTI MAXENTII IN PICTONIBVS CHRONICON,

QVOD VVLGO DICITVR MALLEACENSE.

AD ORBE CONDITO AD ANNVM CHRISTI MXLI.

Deſcripſimus ex Codice membranaceo MS. qui fuit olim Viri doctiſſimi Ioannis Beſly, nunc verò viſitur in Bibliotheca V.C. Iacobi Puteani.

INCIPIT Prologus Iulij Flori de Hiſtorijs ſiue de Ætatibus ſæculi.

HVIC operi argumentum ideò ſcribimus, vt ibi attentos & auidiores Lectores faciamus. Quoniam ſunt nonnulli deſidioſi & pigri & etiam negligentes, nullúmque ſtudium nec perſeuerentiam legendi habentes, qui cùm accipiunt librum intus & foras aſpiciunt, aliquando ſuperficiem deforis, & nihil aliud, & ibidem relinquunt. Aliquando certè, nec nomen auctoris nec caput libri ſciunt. Hoc vituperandum eſt omnibus ſapientibus & nos blaſphemamus & reprehendimus. Sed hoc rogamus & quærimus cum fortè arripuerint, vel iſtum, vel alium librum ſaltim vnam paginam, aut duas vel tres legant & poſtea clarius & ſolubilius de eo loquentur. Hunc IVLIVS FLORVS Auctor ſiue Collector vocauit Flores Hiſtoriarum; idcirco quia eundem ordinauit à Nino primo Rege Aſſyriorum & ab Abraham vſque ad Natiuitatem Chriſti. Sed quia abhinc vſque ad noſtrum tempus collectus eſt, Chronicum omnium temporum vocitamus. Primus Tomus eſt de ciuitatibus quibus auctoribus, vel quibus temporibus conditæ ſunt, & quot prouinciæ in mundo, vel nomina Epiſcoporum Hieroſolymorum, ſiue Antiochenorum, Alexandrinorum ſeu Romanorum ſublimium deſcripta ſunt. Ideo poſuimus hunc primum quia omnis liber exinde locuturus eſt. Secundus Tomus complectens duas ætates ab Adam vſque ad Abraham difficiliores quæſtiones in Geneſim declarat ab initio mundi vſque ad Iſmaël. Tertius Tomus continet tertiam ætatem de Patriarchis & regnis & Regibus quomodo rexerunt. Quartus amplectens quartam ætatem de Templo Domini ædificato & Prophetis & quomodo Roma incœpta eſt. Quintus cingens quintæ ætatis omnia præcipua vſque ad interitum Alexandri magni. Sextus habens præterita quæ fuerunt vſque ad Hyrcanum & Ariſtobolum fratres: Octauus deſcendens vſque ad Natiuitatem Chriſti. Nonus narrat paſſiones Apoſtolorum & Martyrum & quomodo Imperatores ſucceſſerunt; Decimus quomodo Chriſtianitas creuit & pax ſanctæ Eccleſiæ venit, & quomodo ſancti Doctores & Confeſſores vixerunt. Vndecimus monſtrat in numero & in ſcripto quomodo defecit mundus. Duodecimus recitat qualiter perrexerunt in Ieruſalem liberandam. Tertius decimus docet quomodo liberata eſt Ieruſalem & aliæ plurimæ. Quartus decimus monſtrat qualiter defecit mundus & in quantam vilitatem venimus & nihil iam ſupereſt niſi vt ad finem mundi & iudicium Domini velimus nolimus, veniamus. Finit prologus; incipit Hiſtoria.

HISTORIA eſt narratio rei geſtæ, &c. *Quæ ex Iſidoro Hiſpalenſi Epiſcopo deſcripta ſunt.*

Incipit Tractatus Ivlii Flori.

Cernens in mundo, ex quo primus homo creatus eſt diuerſos caſus & plurimas calamitates ſeu bella, atque multa mala propter inuidiam euenire: de quibus omnibus innumeri ſcriptores & Hiſtorici & Tractatores diuerſa volumina & multis modis tractauere: vltimus omnium & minimus magno ſtudio & nimio labore atque ingenio volui vnum volumen compendioſè adunare: qualiter qui omnia non poteſt legere vel habere, quia non ſunt libri & multi iam vetuſtate & obliuione deleti ſunt, ſaltem in hoc paruo opuſculo poſſit multa colligere quæ poſſint ſibi ſatisfacere & mentem ſuam ad humilitatem & vilitatem informare & componere. Sed antequam curioſiùs eos legat auctores, ex quibus hæc decerpſimus.

Te duce, CHRISTE, via facilis eſt ire per omnes
Quod natura negat, varios feſſóſque labores:
Das qui auſus fragili das grandia vincere poſſe
Paruula mens trepidat hominum quæ tangere dura
Miraretur tetigiſſe quidem, gaudet ſuperaſſe
Si quod enim fuerit dignum laude memorandum,
Nec ſibi ſed Domino tribuat quæ geſta videntur.
Qui dedit ingenium ſtolido, qui cuncta gubernat
In cœlis, terris, perque omnia ſæcula ſemper.
Cuius nam auxilio iutus non viribus æquis
Arripui celſos ſecli tranſcendere colles,
Quæ vt fuerat calamo pingit per tempora priſca
Æternos replicare dies, ingentia Regum
Tempore quo fuerint vbi talia facta per orbem,
Quique viri fortes, portenta, fames, mala mundi,
Quas dederint clades populis ciuilia bella,
Triuerit externas gentes infanda cupido,
Quos caſus regnis tribuit improuida cura:
Hæc cecini breuiter memorans, venerande Sacerdos,
Non ignota canens veterum, ſed dicta priorum.

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI PRIMI.

Primum: De eo quod pene omnes Hiſtoriographi texere ſuas cœperunt hiſtorias à Nino Aſſyriorum Rege.

Secundum: Cur homo nouiſſimus in creaturis editus ſit.

Tertium: Quomodo ad imaginem & ſimilitudinem Dei homo ſit conditus: *& cætera omnia, quæ quia vulgò ſunt cognita, & ex iiſdem, quos præ manibus habemus, auctoribus, Euſebio, Ioſepho, Oroſio, aliiſque conſarcinata ſunt, volentes libentes prætermiſimus, atque in iis duntaxat deſcribendis immoramur, quæ ſingulare nonnihil, atque ad Francicam Hiſtoriam accommodatum continent.*

Franco & Vaſſo defunctis Franci Marcomirem & Somnodem de ipſa generatione nobiles ſibi Principes conſtituerunt. Eo quoque tempore multa ſpolia de vicinis regionibus detraxerunt. Erant autem fanatici & pagani dæmonia muta & ſurda adorantes. Mortuo autem Marcomire atque Sennone acceperunt inter ſe conſilium, vt ſibi Regem ſicut aliæ gentes conſtituerent. Conſtituerúntque ſibi Regem Crinitum Pharamundum filium Marcomiri. Principes tunc temporis & legem habere cœperunt. Tractatores qui eis iudicia iuſta iudicarent, & haberent legem, ſicut & aliæ gentes. Hi ſunt Tractatores eorum his nominibus: Guiſouaſtus, Guiſogaſtus, Arbogaſtus, Selegaſtus in illis quæ vltra Renum ſunt, id eſt in Botagain, Selegam & Guideeam.

Mortuo autem Pharamundo Rege Clodionem filium eius Crinitum in regnum ſtatuerunt, ab illo tempore Reges crinitos habere cœperunt. Eo quoque tempore peruenerunt in finibus Toringorum in regionem Germaniæ. Ob hanc cauſam Germania nomen accepit, eo quòd immania corpora immanéſque nationes ſunt, id eſt indomitæ, ſæuiſſimæ, duratæ, prauiſque moribus ac ferociſſimo corde. Quorum fuiſſe centum pagos tradidit ſcriptura inter Renum fluuium & mare. In illo

tempore in his partibus circa Renum vſque Ligeris fluuium Romani habitabant. Rex autem Clodio Camararum ciuitatem expugnauit & cœpit Tornacúmque obtinuit vrbem, Romanos neci tradidit & à terrâ ejecit. Tum multis interjectis hæc ex Aimoini libro primo ſubjungit:

Regem ſibi inſtar cæterarum eligentes nationum Faramundum Marcomiri ſolio ſublimant regio. Cui filius ſucceſſit Clodio crinitus. Finitimos bello laceſſendo Toringorum qui Germaniam incolunt fines depopulantes, caſtellum quoddam Diſpargum nomine occupant in quo ædem ſui conſtituit regni. Rex auguſtos regni fines dilatace capiens exploratores à Diſpargo trans Reum mittit, & ipſe cum exercitu ſubſequutus Camaracum ciuitatem obſidens expugnauit & cepit. Carbonariam ſiluam ingreſſus Tornacum vrbem obtinuit, quoſcumque Romanorum obuios habuit neci tradidit. Poſt hæc Clodione Rege vita decedente, Meroueus eius affinis regni Francorum gubernacula ſuſcepit. Qua tempeſtate Hunni Galliam vaſtabant. Erat tunc temporis Præſul Auianus admirabilis Aurelianenſi ciuitati cuius meritis & orationibus Hunnorum phalanges Chriſti omnipotentia proſtrauit.

Merouco autem Rege Francorum defuncto Childericus filius eius ſolio ſublimatur regio. Initio regni ſui odioſus extitit Francis expulſus ab eis diu exulatus eſt apud Biſſinum Thoringorum Regem. Vnde reuerſus reſtitutúſque in regno conſilio Guinomadi Ducis. Biſſina filia Biſſini Regis abjecto eo à Childerico in matrimonium aſſumpta eſt. Ex qua habuit filium nomine Clodouæum qui vt ætate in dies ſic etiam morum creſcerat probitate.

Interea Childericus Rex dum per 24. annorum curricula Francorum ſtrenuè gubernaſſet regnum, ex hac vita diſceſſit Huic hereditario iure ſucceſſit Clodoueus virtutibus bellicis ſtrenuus, &c. *De quo eiuſque poſteris multa ſparſim ex Gregorio Turonenſi, Aimoino Monacho, alijſque, quæ non eſt opus pluribus perſequi; cum cuiuis obuia ſint.*

Rex inclytus Francorum Dagobertus anno quintodecimo glorioſa functus regni adminiſtratione defunctus eſt, cuius animam quidam ſolitarius Iohannes nomine de Sicilia vidit eripi de manibus inimicorum à ſanctis videlicet Dionyſio, Mauricio necnon Sancto Martino.

Regnauitque Clodoueus filius eius pro eo. Huius temporibus extitit Anſoaldus defenſor Pictauis Eccleſiæ qui poſtea Præſul effectus eſt, Audoenus, Landericus Pariſiacæ Præſul, Eligius, Rado & Ado fratres filij Authadi præcellentiſſimi viri, Germanus Abba, Philibertus, Iudicael qui ambo tempore Dagoberti fuerunt Anno tertio regni Clodouei Ega Præfectus Palatij Clippiaco villa febre vexatus mori-

Poſt cuius diſceſſum Erchinoaldus Dagoberti Regis ex genitrice conſanguineus ...ordomus in Neuſtria eſt conſtitutus. Pipinus in Auſtraſiis euoluto anno defunctus eſt cui ſucceſſit Grimoaldus filius ſuus.

Eo tempore fundatus eſt locus Floriacenſis à Leodebodo Abbate S. Auiani & à prædicto Rege Clodoueo. Qui adunatis nobilibus quibuſque viris Domino ſeruire cupientibus Abbatem inſtituerunt nomine Rigomarum qui quinquennio expleto ex hoc ſæculo tranſiens ſucceſſorem accepit nomine Mummolum. Hic quendam innocentis vitæ virum vocabulo Aigulfum Bleſenſi caſtro oriundum ad Beneuentanam direxit prouinciam, vt ſancti Patris Benedicti corpus exinde transferret in Gallias cunctis mortalibus reuerendum. Cuius ille præcepto haud ſegniter paruit & ſanctiſſima membra iamdicti Patris cum oſſibus ſororis eius Scholaſticæ Gallijs intulit. *Iterum paullo poſt*: Circa hæc tempora cum in caſtro Caſſino vbi beatiſſimi Benedicti ſacrum corpus requieſcebat ab aliquantis iam annis elapſis vaſta ſolitudo exiſteret, venientes de Cenomannorum vel Aurelianorum regione Franci, dum ad venerabile corpus pernoctare ſimulaſſent, eiuſdem venerabilis Patris paritérque eius Germanæ Scholaſticæ oſſa auferentes, in ſuam patriam aſportauerunt, vbi ſingillatim duo Monaſteria in vtriuſque honore Beati Benedicti & ſanctæ Scholaſticæ constructa ſunt.

Anno quarto regni ſui Clodoueus cum Nautilde matre ſua Aurelianis caput Burgundiæ petiit: vbi aduenientes Pontifices ac optimates generis ipſius & ſe dominio Clodouei tradentes Nautildis humaniſſimè tractauit, vtque filio ſuo fidem ſeruarent admonuit. Eo anno Nautildis Regina eſt defuncta, atque in Eccleſia S. Dionyſij in eodem quo Dagobertus ſepulchro, poſita.

Anno

Anno quartodecimo ſuſcepti regiminis Clodoueus Rex argentum quo genitor ſuus abſidam ſuper ſepulchra Martyrum Dionyſij, Ruſtici, ac Eleutherij prominentem operuerat, auferre mandauit, & Aigulfo loci illius Abbati tradidit, vt ipſe illud in ſuis & neceſſitatem patientibus, quia fames eo tempore totam penè occupauerat Franciam, diſpenſaret. Viſionem poſtea S. Furſeri, qui adjutoribus Clodoueo Rege, & Patricio Erchinaldo, Monaſterium, quod Latiniacus dicitur, ædificauit, pluribus exponit, ac ſubdit: Cuius corpus idem Erconaldus Patricius accipiens ſeruauit in porticu quadam Eccleſiæ, quam in villa ſua, cui nomen eſt Parrona, faciebat, donec ipſa Eccleſia dedicaretur; quod dum poſt dies viginti ſeptem eſſet factum, ita corpus inuentum eſt illæſum, ac ſi eâdem horâ de hac luce fuiſſet egreſſus.

Igitur Clodoueus filius Dagoberti ex genere alienigenarum Reginam accipiens nomine Baldechildem, prudentem atque elegantem, genuit ex ea tres filios, Lotharium, Childericum, & Theodericum: habebatque Majorem domus Palatij, virum ſtrenuum atque ſapientem, nomine Erchonoaldum. Clodoueus itaque in regno pacem habuit abſque bello. In extremis vitæ annis amens effectus eſt, vitáque caruit, regnauitque annis decem & ſeptem. Franci quoque Lotharium eius maiorem filium in regno ſtatuunt cum præfata Regina matre. Eodem quoque tempore mortuus eſt Erconoaldus Major domus Palatij.

Franci autem in incerto vacillantes, accepto conſilio, Ebroïno huius honoris curam & dignitatem tradunt. His diebus Lotharius Rex à valida febri correptus, obiit in iuuentute, regnauitque annis quatuor.

Tempore illo quo Lotharius Rex Francorum defunctus eſt, beatiſſimus Leodegarius præcipuus Martyr Auguſtoduno præerat Epiſcopus, ſicut in paſſione ipſius legitur: qui habito conſilio cum Francis de Rege, Childericum eius fratrem regnantem ſuper Auſtraſios, in toto Frãcorum ſublimauerunt regno. Quod videns Ebroïnus, qui Theodericum iuniorem in regno cupiebat leuare, ſuum conſilium retrorſum ſcilicet abiiſſe, Luxouium Cœnobium petiit, vbi & Monachus effectus eſt. Childericus Rex poſtquam quatuor annis regnauit, defunctus eſt: cui ſucceſſit in regno Theodericus frater germanus, qui Ebroïnum abſtrahens à Monaſterio, Majorem Palatij ſub ſe in loco Ercouoaldi conſtituit. Hic eſt Ebroïnus infeliciſſimus, qui beatum Leodegarium per inuidiam poſt amiſſionem oculorum, & poſt abſciſſionem linguæ & poſt multa tormenta quæ ei fecit, gladio decollari iuſſit. Sanctum quoque Garenum fratrem eius ante eum lapidare fecit. His diebus Aigulfus Monachus, qui corpus ſancti Benedicti in Gallias adtulit, martyrio coronatus eſt. Anſoaldus Pictauienſis Epiſcopus, & beatus Philibertus Abbas claruerunt. Audulfus quoque Abbas Cœnobij beati Adjutoris Maxentij, qui corpus beati Leodegarij Martyris in idem adtulit Monaſterium.

Beatus Vandregiſilus ex illuſtri proſapia ortus, cuius pater Galgiſus, conſobrinus Dagoberti Regis, atque cæterorum Regum extitit, Comes Palatij conſtiturus eſt: ſed terrenæ nobilitati atque Palatinæ renuntians adminiſtrationi, ſponſam ſuam Virginem ipſe virgo permanens, Chriſto ſubarrhauit, ſicque ſanctæ Religioni mutato habitu ſeipſum delegauit, & ad Fontanellæ locum Regi atque Optimatibus eius ignarus, Deo factore perueniens, inuenit eundem locum ſentibus atque ſpinis tanquam ſiluam conſitum: quæ omnia vir ſanctus, Domino cooperante, breui tempore deſtruxit, atque habitabile reddidit. Deinde poſt multiplices in ſancta deuotione labores, Fratribus, quos inſtituerat, quorum numerus erat trecentorum, valefaciens, militiâ cæleſti apparente, ad æternam migrauit requiem vndecimo Kalendas Auguſti: cui ſucceſſit venerabilis Lambertus, qui poſteà pro merito Lugduni Archiepiſcopus creatus eſt. Huic in Abbatia ſucceſſit ſanctus Anſbertus, Cubicularius Regis Dagoberti, qui etiam poſteà Præſul Rotomagenſis vrbis efficitur, cuius natalis celebratur quinto Idus Februarij. Eodem tempore Wlſrannus Senonum Pontifex, eius auxilio perrexit verbum Dei prædicare genti Freſiorum, cui præerat Rabodo Dux. Floruerunt eo tempore Hilbertus ſucceſſor Anſberti, Baïnus Epiſcopus de ciuitate Teruanæ, Gando.

Theoderico regnante, viſio terribilis apparuit, quam antiquus hoſtis geſſit in vrbe Biturica, id eſt, anima Baronti Monachi à corpore tranſlata eſt, & reuerſa: Memorare vobis volo, Fratres cariſſimi, per ordinem, quid præſente anno contigit in Monaſterio ſancti Petri Apoſtoli, qui eſt in ſolo Biturico, in ſilua Briona, quem ſanctus Si-

girannus conſtruxit, qui vocatur Languritus. Frater quidam nobilis progenie, Barontus nomine, ouper conuerſus venit ad Monachatus ordinem: qui cùm matutinas laudes Deo redderet in Eccleſia cum Fratribus deuotè, mox vt ad lectum ſuum rediit, repentinâ febre correptus peruenit ad extremum funus. Tunc ſtatim conuenerunt Fratres vt pro eius vita Deo obnixè preces effunderent. Cùm autem ingreſſi in domum fuerunt vbi Frater æger iacebat, cepit ipſe pugnis capillos ſuos tundere. Stupefacti Fratres ceperunt ſe ſignare, & eum frequenter, bis, ter, quater appellare: ſed omninò ille nihil potuit loqui, & digito ſuo eis gulam ſuam monſtrabat, quia tantùm tenuis flatus remanſerat in eius corpore. At illi vt viderunt, ceperunt lacrymas indeſinenter Deo fundere, & pro eo firmas orationes componere; ſicque pſallentium Fratrum totâ die nunquam interrupit, vſque dum venit veſpertinus ordo, in quo cùm laudes Deo more ſolito in Eccleſia componerent, ipſe Frater ſic ſtatim præ defecit in corpore, ita vt iam nullus qui eum videbat, de eius vita temporalem fiduciam habere poſſet. Sed hæc ſerui Dei vt viderunt, pſallere fortiùs ceperunt, & pro eius anima cæleſtem rogare conditorem, vt qui eam de Ægypto tollebat, collocaret in æternam regionem. Sic pernoctantes in pſallendo peruenerunt ad pullorum cantus: in qua hora, mira ibi apparuit virtus Chriſti oſtenſa. Illis pſallentibus, expergefactus excitauit ſe, oculoſque aperuit, bis, térque laudes Deo reddidit, & primum verbum ex ore edidit, Gloria tibi Deus, Gloria tibi Deus, Gloria tibi Deus. E contrà, Fratres vt viderunt, gratias Deo agere ceperunt, qui ſic ſuum ſeruulum reddidiſſet in corpore viuo. Tunc penè omnes pauore exterriti ceperunt eum interrogare vbi fuiſſet, & quid vidiſſet. Ille verò quaſi de graui ſomno euigilans ait: Quando me vidiſtis heſterna nocte matutinas laudes Chriſti vobiſcum conſonare, mox ad proprium ſtratum reuerſus fui: tunc ſubitò ſomno adgrauatus obdormiui, & ſtatim in ipſo ſopore venerunt duo tetri dæmones, quorum aſpectus ferre non poteram. Affuit mihi in adjutorium ſanctus Raphaël Archangelus in ſplendore claritatis fulgidus, qui cepit illis prohibere ne in me ampliùs ſæuè agerent, & rapido curſu venimus ſupra Monaſterium qui nuncupatur Millebeccus, & ego reſpexi in ipſo Monaſterio, & cunctum gregem celebrantem veſpertinum Officium, & vnum de Fratribus vidi deportantem olera virentia ad coquinæ officium. Sed & ipſe Abbas præfati Monaſterij Licodaldus aſſerebat dicens, quia illâ horâ quando ipſe Frater ſe dixit cum ſancto Raphaële ibidem affuiſſe ſuper ipſam Baſilicam, ille æger iacens, & multùm in pectore grauatus vidiſſe ſe ſanctum Raphaëlem, & ab illa hora de ſua infirmitate ſanatum. Poſt illa omnia acta dicit Barontus vt ipſum Monaſterium pertranſiuimus, occurrerunt nobis alij quatuor dæmones, &c. Facta ſunt hæc omnia octauo Kalendas Aprilis, quinto anno, regnante Theoderico Rege Francorum.

Apud Francorum gentem Pipino vitâ exuto, eius filius Carolus licet per multa bella & certamina de manu Raginfridi principatum ſuſtulit. Nam cùm in cuſtodia teneretur, diuino nutu ereptus, apud Iotenciacum (f. Vinciacum) eum (non) ſine magno ſuperauit certamine: cui tamen vnam, hoc eſt, Andegauenſem ciuitatem ad habitandum conceſſit: euoctam verò Fraocorũ gentem ipſe gubernandam ſuſcepit. Pipinus pater ipſius Karoli, vetulus & breuis appellatus eſt. Karolus filius eius ſenior vocatus eſt & Martellus. Tudites enim mallei dicuntur fabrorum, quorum ictibus cuncta atteritur durities, propterea Karolus Martellus dictus eſt, qui genuit Pipinum Pium, qui de illa linea generationis eleuatus eſt primus à Francis in Regem, euacuata linea de genere Faramundi. Pipinum verò Pium ſanctus Stephanus Romanus Pontifex conſecrauit & vnxit in Regem. Iſte genuit Carlomannum & Carolum glorioſum Cæſarem, quem Leo Romanus Pontifex conſecrauit & vnxit in Imperatorem in Eccleſia beati Petri Apoſtolorum Principis, die natali Domini noſtri IESV CHRISTI.

Pipinus per auctoritatem Romani Pontificis ex Præfecto Palatij Rex conſtitutus, cùm per annos quindecim, aut eò ampliùs Francis ſolus imperaret, finito Aquitanico bello quod contra Gaiferum Ducem Aquitaniæ ab eo ſuſceptum per continuos nouem annos gerebatur apud Pariſium morbo intercutis aquæ diem ſuperſtitibus liberis Carolo atque Carlomanno, obiit.

Poſt Caroli Magni acta ex Egenarto atque Ademaro, hæc ſubiiciuntur: Iſte Rex magnus ædificare fecit Cœnobium Carrofum, & cepit anno ab Incarnat. Dom. DCCLXIX. & Rotgerius Comes cum eo in honore ſancti Saluatoris. Ædificauit & alia ſex, ad

ſimilitudinem ſeptem Eccleſiarum quæ in Apocalypſi leguntur; Cœnobium Rodonenſe, Cœnobium Villæ-lupæ, vbi quando aliquis Frater obierit, tabula percuſſa à pluribus auditur, &c. *Sequuntur nonnulla de eodem Rege ex Adreualdo, Ademaro, aliiſq;* Errat verò turpiſſimè in iſtis: Carolus iſte duos filios habuit ex Hildegarde Regina. Primogenitus eius fuit Drogo, qui factus eſt Metenſium Epiſcopus: alter Ludouicus, qui ei ſuccedit in regno, &c. Hilbodus & Frobertus Abbas ſancti Florentij fuerunt Ludouici tempore.

Anno ab Incarnatione Domini DCCCXVI. Domnus Ludouicus Imperator, Indictione x. anno Imperij ſui tertio Aquiſgrani habito Concilio iuſſit fieri Regulam Canonicis, vt ſicut Monachi reſpiciunt ad librum Regulæ ſancti Benedicti, ſic perlegant Canonici inter ſe librum vitæ Clericorum: quem librum Amalarius Diaconus ab Imperatore iuſſus collegit ex diuerſis Doctorum ſententiis; dedit ei Imperator copiam librorum de Palatio ſuo, vt ex ipſis ea quæ viderentur congrua, exciperet, & ita cum Epiſcoporum decretis qui ibi fuerunt, vita Clericorum roborata eſt. Scripſit eidem Imperatori Amalarius librum de diuinis Officiis, & de varietatibus eorum, & de ordine Pſalmorum ad Clericorom vſum antiquum.

In illo tempore Rabanus Magnentij Monachus doctiſſimus, Magiſter (*immò diſcipulus*) Alcuini, Imperatori ipſi porrexit librum valdè mirabilem de Theologia ſanctæ Crucis. Beda enim doctus à Benedicto Abbate & nutritus docuit Simplicium, & Simplicius Rabanum, qui à tranſmarinis oris à Domino Imperatore Carolo ſuſceptus eſt, & Pontifex in Francia factus. Item Rabanus docuit Alcuinum, & Alcuinus Smaragdum imbuit; Smaragdus autem docuit Theodulfum Aurelianenſem Epiſcopum, Theodulfus verò Heliam Scotigenam Engoliſmenſem Epiſcopum. Helias autem Henricum. Henricus Remigium & Vobaldum caluum Monachos heredes Philoſophiæ reliquit. *Verùm pleraque ex iis, præſertim quæ de Rabano dicta ſunt, à vero prorſus abludunt.*

Viſio ſubſequens apparuit fratri Guetino in Monaſterio ſito in regione Alamannorum gentis, vocabulo eorum Auua, temporibus Francorum Ludouici Principis nomine Gubernatoris etiam Romani Imperij, ſub Abbate præfati Monaſterij Heidone, pridiè ante tranſitum Franels prænominati, &c. De quodam etiam Geraldo Comite dixit idem Angelus, quòd in requie eſſet gloriæ meritum adeptus. Zelo, inquiens, in defenſione ſanctæ Eccleſiæ infidelium turbis congreſſus temporalis vitæ diſpendia eſt paſſus, ideò æternæ vitæ eſt particeps factus, &c.

Anno ab Incarnatione Domini DCCCXXX. Baſilica ſancti Hilarij Nobiliaco dedicatur, & corpus ſancti Iuniani illuc transfertur à Mariaco villa. Quam tranſlationem fecerunt Abbas Godolenus, adjuuante Sigibranno Epiſcopo, & Fulcone Abbate ſancti Hilarij. Huic Sigibranno Epiſcopo ſuccedit Ebroïnus Epiſcopus. Verùm piiſſimo Auguſto Ludouico carnis onere ſpoliato, regnum Francorum quod ex diuerſis nationibus ſolidum corpus fuerat effectum, trifariè diuiditur atque à tribus eiuſdem Imperatoris filiis ad regendum ſuſcipitur, & maior quidem natu Clotharius Franciam cum Italia, Ludouicus Saxoniam, omnémque Germaniam, Karolus autem iunior Burgundiam cum Aquitania accepit. Sed vt de regnis taceam, belliſne attrita decreuerint, in pace continua aliquanto floruerint, noſtræ partis ærumnas breui eloquio excurrere libet.

Karolo regni non minimam aſſequuto partem, infortunium iunctum rempublicam maximo profligauit damno. Ac primò Marchiſis Britannici limitis inter ſe grauiter per duellionem diſſidentibus, bellum oritur lugubre vtrique parti. Quamuis Rainaldo decumbente victor Lambertus extiterit, non adeò tamen victricia ab hoſte retulit ſigna, dum millia ſuorum proſpexit oppetiiſſe ſatellitum, atque aduerſus Erueum repetens primum natorum Rainaldi arma ob vindictam paternæ necis reſumentem, eundem malè depugnantem, deuictum, reliſque confoſſum neci tradidit. Hoc diſſidij genere bellatoribus vtrimque pereuntibus, penè omnis illa regio defenſoribus nudata, præda gentibus patuit externis. Brictonum ſiquidem natio limitem tranſgreſſa antiquum, Namneticam regionem, Andegauenſem quoque in Meduanam vſque fluuium, vaſtando cædibus atque incendiis redegit poteſtatem. Obſtiterat quidem Lambertus iam pridem id annitentibus: ſed iuſſu Regis loco cedens Britonibus explere conatus permiſit barbaricos.

Præterea Normani gens Aquilonaris noſtro generi plus æquo perecognita, non

iam piraticâ exercendo, ſed liberè terras nullo reſiſtente peruadendo, omnem oram maritimam peſſumdedit, atque, vt veriùs dicam, in vaſtam redegit ſolitudinem. Fuerunt eorum peſſimi conatus ſæpè à Ducibus illarum regionum ſibi ſuccedentium fruſtrati, Lamberto ſcilicet, atque Rotberto, necnon Ranulfo: ſed illis variâ ſorte pereuntibus, omnis ferè Neuſtria, quæ à Gennabi vrbe per tranſverſum Lutetiam vſq; Pariſiorum pertingit oppidum, Normanicæ patuit feritati. Irruptionibus namque creberrimis cuncta vaſtando circumeuntes, primò pedites quidem, eò quòd equitandi peritia deeſſet, deinde equis euecti more noſtrorum peruagantur. Interea ſtationem nauium ſuarum, ac ſi aſylum omnium periculorum in inſula quadam S. Florentij ſubpoſita, componentes: mapalia quoque inſtar ædificate burgi, quo captiuorum greges catenis aſtrictos adſeruarent, ipſique pro tempore corpora à labore reficerent expeditioni illicò ſeruitura. Ex qua inopinatos diſcurſus agitantes, modò nauibus, modò equis delati, totam circumquaque deleuêre prouinciam.

Et primò quidem aduentantes vrbem Namneticam, incendio cremauerunt: deinde Andegauenſem percurrentes regionem, ipſam quidem ciuitatem concremant. Pictauorum caſtella atque vicos, omnémque patriam à mari vſque ad eandem Pictauim vrbem populantes vaſtant, cædibus replentes omnia.

Sequenti tempore nauigio Turonum veniunt, eámque de more ſtragibus opplentes, ad poſtremum ignibus tradunt, populatâ circumquaque regione. Haud longè poſt ſuperiora Ligeris amnis nauibus expetentes, Aurelianis perueniunt, captámq; vrbem auro diſtrahunt.

Egio tunc temporis Præſulatum præfatæ vrbis gerebat, ſicque ad tempus recedentes ſecundo aduentu prædicta ciuitas combuſtione diſſipatur ab eis, matre dumtaxat Eccleſiâ, quæ in honorem ſanctæ Crucis, iubente Conſtantino Auguſto, à B. Euertio Præſule ſacrata erat, ſtudio bonorum hominum remanente.

Quid deniq; ſolius Neuſtriæ cladem memorando ſtilū protrahimus, aut ſolæ quatuor memoratæ vrbes excidij damna ſenſêre? Quid Lutetia Pariſiorum nobile caput prætendens quondam oppidi, fertilitate ſoli, incolarū quietiſſima pace, quam non immeritò Regum diuitias impiorū dixero populorum, non magis ambuſtos cineres, quàm vrbem nobilem potis eſt cernere? Quid proinde Bellouagus? Quid Nouiomacum, & ipſæ quondam Galliarum nobiliſſimæ vrbes, nonne & ipſæ Normanicis irruptionibus concidere? Piget referre Cœnobiorum nobiliſſimorum, tam virorum quàm feminarum Deo deuotè ſeruientium excidia, ſtrageſque, non ignobilium plebium captiuitates, matronarum & virginum ludibria, ac cuncta quæ victores inferre valent tormentorum genera.

Quid Aquitaniæ ingentem referam afflictionem? Quæ olim bellorum nutrix, nunc frigidam bello præfert dextram, ſuiſque optimos quoſque genitalis ſoli in ſeſe elidens patet nunc prædagentibus alienis. Ab ipſo quoque, vt ita loquar, Oceani littore Orientem versùs Aruernum vſque clariſſimam veteri tempeſtate Aquitaniæ vrbem nulla libertate retineri valuit regio, non oppidum, aut vicus, aut denique ciuitas, quæ non ſtrage ferali conciderit Paganorum. Teſtatur id Pictauis quondam fœcundiſſima vrbs Aquitaniæ: hoc Santonicum: hoc Engoliſma: hoc Petragoricum: hoc Lemouicas: hoc certè Aruernus terminus eius barbarici gladij, ipſumque Auaricum caput regni Aquitanici proclamant nullâ ſcilicet bellica obuiante manu hoſtili grauiter ſeſe concidiſſe incurſu.

His itaque huiuſcemodi malis per triginta ferè annorum curricula Galliis non abſque piaculo quorumlibet detritis, cultus quoque diuinæ Religionis quomodo proceſſerit, verum necne floruerit, in promptu eſt cuilibet, licet tardioris ingenij mortalium perſentiſcere. Hæc de excidio iocundiſſimæ patriæ breuiter literis mandaſſe libuit.

Rege iam dicto Carolo regnante, fames admodum grauis vniuerſas occupauit Gallias: clades etiam ex inſectatione Paganorum non modica totam Oceani incolentem littora atteriuit gentem. Sed vt terriam, iuxta Prophetam, orbis experiretur plagam, graues iminiſſæ ſunt beſtiæ, quæ famem cladémque effugientes barbaricam, hianti ore exciperent.

Igitur Pipinus Rex Aquitaniæ filius Ludouici Imp. obiit, ſepultus apud ſanctam Radegundem Pictanis. Hic iuſſu patris fecerat Monaſterium S. Ioannis Baptiſtæ Angeliaco, in quo Monaſterio tranſlatum eſt caput ſancti Ioannis Baptiſtæ, cum

tribus Innocentibus. Quod cùm eueniſſet, libet breuiter narrare.

Regnante Pipino Rege Francorum, Patricio Romanorum, Stephano Papa reſidente in ſede Apoſtolica, cuidam viro religioſo Sacerdoti ac Monacho nomine Felicio, qui orationis gratiâ in illis diebus Hieroſolymam ab occidentali parte adierat, Angelicâ viſione dictum eſt: Felici, ſurge, concitus perge ad ciuitatem Alexandriæ, & inuenies ibi Eccleſiam in honore ſancti Ioannis Baptiſtæ conſecratam, vbi caput eius cum tribus paruulis Innocentibus reconditum eſt: quod accipiens, transfer in partibus Galliarum, in regione Aquitaniæ, in loco quem tibi oſtendero. De qua viſione certus expergefactus reuerendus ſenex, gaudio ampliſſimo repletus, pergens vico vbi iuſſus fuerat, cuncta reperiens, rectori ſui itineris grates innumeras rependit, properanſque ad locum, theſaurum ſibi à Deo deſtinatum accipiens in vnius ſportellæ concluſit ſinu, ſtatimque retrò iter arripiens, iunctis ſibi ſociis Fratribus ſuis qui cum eo abierant ſeptem, vallanſque regionem omnem illam, clàm perueniens ad littus maris, inuenit nauem cum remigiis ac gubernaculo à Deo paratam. Illicò ingreſſus eſt cum theſauro, & magni pretij margaritis; nauigantesque proſperè, & Domino ordinante peruenerunt ad portum qui appellatur Engolinſe. Quo tempore in pago Alniſij pugnauerat Pipinus cum Gandalis: in quo prœlio perdidit de nobilibus viris viginti. Qui admonitus per viſionem vt pergeret obuiam ſanctis Reliquiis, mox cum exercitu & mortuorum corporibus perrexit. Qui ſimul cum omnibus Dominum deprecatus eſt, vt ſui, quos perdiderat, meritis Sanctorum, quorum oſſa deportabant, reſuſcitarentur; quod & factum eſt. Dehinc beatus Felicius & ſocij eius, cum venerando Rege Pipino, inter cætera Dominum deprecabantur, vt eis ſalubre conſilium ſuggereret ad ſancta membra locanda; ædificanteſque Baſilicam, & in ea ciborium cum ſex columnis lapideis mirifici operis benè compoſitis non longè à Wlumnis littore paſſus (vt arbitror) centum: in quo cum aromatibus & plurimis bonorum odoribus condientes caput ſancti Ioannis Baptiſtæ almi Præcurſoris Chriſti, & beatorum Innocentium in hoc ciborio concluſerunt.

Conſtruxit quoque idem Rex Monaſterium S. Cypriani, quod eſt in proſpectu Pictauis: Monaſterium Brantomenſe, & tranſtulit canonicalem habitum in Monaſterio S. Eparchij Engoliſmæ; quibus Monaſteriis præfecit Martinum.

Circa hæc tempora conſtructum eſt Monaſterium S. Pauli Cormaricenſis ab Alcuino, & cæteris ſanctis Canonicis.

Anno DCCCXXIII. Abbo Abbas, & Gudacher Prior præerant Abbatiæ S. Maxētij.

Prœlium factum inter Carolum & Clotharium fratres apud Fontanetum, anno ab Incarn. Dom. DCCCXLI. abhinc Caroli Calui regnum.

Anno DCCCXLIII. ciuitas Namnetica à Normannis capitur vice prima, prodente eam Lamberto perfido Comite, qui à fidelitate Francorum Regnum ad Nomenoïum Britonem ſe contulerat: qui etiam ipſius conſilio in Britannia regnum vſurpare anſus eſt.

DCCCLI. Nomenoïus Britannorum tyrannus potiùs quàm Rex, cælitùs percutitur, cui ſucceſſit vſurpatiuo in regno Eriſpoïus filius eius.

Anno ab Incarn. Dom. DCCCLV. Lotharius moritur, filius Ludouici Imperatoris, qui fuit filius Caroli Magni, priùs factus Monachus in Monaſterio Prumiæ S. Saluatoris, ob peccatum perſecutionis paternæ.

Anno DCCCLVII. Heriſpoïus filius Nomenoij Rex tyrannicus Britonum, à Salomone occiditur.

Anno DCCCLVII. Dominus Herardus ordinatus eſt Turonēſium Archiepiſcopus.

Anno DCCCLVIII. Hic generali Synodo in ciuitate Turonica habitâ, quædam neceſſaria SS. Canonum capitula excerpſit, quæ firmiùs cuſtodienda ſanxit XVII. Kalendas Iunij.

Anno ſecundo poſt mortem Ludouici, Carolus & Ludouicus regnum partiti ſunt ſibi, & poſt duos annos venit Imperatrix mater Caroli Calui Turonis, obiit, ſepulta apud ſanctum Martinum.

Ipſo anno Rainaldus Comes Arbatilicenſis cum Lamberto Namnetis Comite congreſſus, occiſus eſt, & Namnetis eo anno à Winfaldingis capta eſt. Et Carolus Caluus primò Britanniam ferro & igne vaſtauit.

Sequenti anno Bernardus Comes Pictauinus, & Arueus filius Rainaldi, con-

greſſi cum Lamberto Comite, occiſi ſunt.

Alio anno Siguinus Comes Burdegalenſis & Santonicenſis à Normannis captus, & occiſus eſt, & Santonas à Normannis igne concremata eſt, theſauris eius optimis exportatis. Karolus iterum Britanniam pergens cum Nomenoio Duce dimicar, & victor fuit, Nomenoio fugato.

His temporibus Normanni diffuſi ſunt per Aquitaniam, quia Duces eius inter ſe bello diſſidebant, nec erat qui eis reſiſteret, & concremata eſt ab eis Hero inſula (*846 menſe Iulio*) & Monaſterium Deas, Burdegala, Santonis, Engoliſina, Lemouicas, Pariſius, Turonis, Beluagus, Nouiomagum, Aurelianis, Pictauis, & innumera Monaſteria, & caſtella deſtructa poſt mortem Ludouici Imperatoris.

DCCCLI. Karolus tertia vice Britanniam igne & ferro vaſtauit, & dum in Aquitaniam reuerſus eſſet, Nomenoïus Dux Redonas ciuitatem, & Namnetis capiens deſtruxit eas, & in Britanniam repedauit.

Anno ſequente, iubente Deo ab Angelo percuſſus interiit, & Karolus Caluus quartò Britanniam ingreſſus cum Eriſpoio filio Nomenoij dimicauit (vndecimo Kalendas Septembris) victor extitit: ſed magnam partem exercitus ſui cum Viuiano Duce amiſit.

Et ſequente anno Lambertus Comes Namnetenſium (Kalend. Maij) à Gauberto Comite Cenomanenſium in bello occiditur, & Karolus quinta vice Britanniam vaſtauit, & Pipinum nepotem ſuum ibi poſitum adquirens, Britanniam ſibi ſubjugauit, occiſo Eriſpoio.

Ramnulfus Comes quoque Pictauenſis (pridie Nonas Nou) & Ramo Comes Arbatilicenſis conſanguineus eius cum Normannis in Briliaco villa dimicantes fugati ſunt, & Gaubertus Dux Cenomanenſis (menſe Martio) inſidiis Namnetenſium circumuentus occiſus eſt.

Karolus verò 15. anno poſt prœlium Fontaneticũ in Regem Lemouicæ vnctus eſt in Baſilica S. Saluatoris, & inde ingreſſus eſt in Franciam. Poſt paucos dies Lotharius Imp. Monachus factus eſt, quia patrem in carcerem ejecerat: quo mortuo, de anima eius altercatio viſa eſt inter Angelos nequam & ſanctos: dæmones autem fruſtrati ſunt. Paruo poſt tempore Ludouicus filius eius obiit, & Karolus Caluus in Imperatorem eleuatus eſt, qui conſtruxit Monaſterium ſancti Petri Parciacenſis.

Temporibus Salomonis Regis & Ducis Cornubiæ, corpus S. Matthæi Apoſtoli tranſlatum eſt in vrbem Legionenſem, & conditum in Eccleſia S. Pauli Epiſc. Inde poſt quadraginta & octo annos tranſlatum eſt in Lucaniæ partibus.

Anno ab Inc. Do. DCCCLV. Normanni milliario prope Pictauim interfecti ſunt.

Anno 9. poſt hoc, id eſt, DCCCLXIII. Pictauis à Paganis vaſtata eſt, & Baſilica ſancti Hilarij igne cremara eſt.

Sequente anno Stephanus Comes Aruernorum à Danis interfectus eſt. Eodem anno, id eſt, DCCCLXIV. cùm nomen gentis Normannicæ apud noſtrates nec auditum foret, repentè de vagina ſuæ habitationis exiens, cuncta per piraticam à mari Britannico depopulata eſt loca: nauibuſque longis alueum ingreſſa Ligeris, Namneticæ properat ad mœnia vrbis ſpeciem præferens multitudinis negotium exercentis. Dies tunc feſtiuus cunctum ad Eccleſiam inuitarat populum; nam erat ſancti Præcurſoris natiuiras, nec erat ſuſpicio bellici tumultus, & intrabatur portis ſemper patentibus. Sanctus etiam Gouardus Pontifex in Eccleſia B. Petri Apoſtoli ſuper aram Ferteoli Martyris, quæ eſt ad læuam eiuſdem ædis, reuerenter ſacris inſtabat Miſſarum ſolemniis. Igitur nullo prohibente ingreſſi Normanni, ſub veſtibus arma celant, gladioſque ſub vmbra: intranteſque Eccleſiam, enſes denudant, ipſumque Pontificem *ſurſum corda* dicentem, iuxta ſacram victimam obtruncant: bacchanteſque per populum nulli ætati parcendum putant, ipsáque vrbe vaſtatâ, Eccleſiáque incensâ, cum grandi captiuorum multitudine, & pretioſa captiuitatis ſupellectile naues conſcendunt, & in inſulam quandam contubernium faciunt. Inde eruptionibus crebris maritimis, indefenſis oris, multâ formidine preſſus incolas, ignotas cogunt perquirere terras.

Sequenti anno (hoc eſt DCCCLXV.) Pictauis igne ſuccenſa eſt.

Anno ab Incarnatione Domini DCCCLXVIII. (*lege* DCCCXLV.) beatiſſimi Maioli corpus iuſſu ſereniſſimi Regis Karoli in Monaſterium ſanctæ Dei Genitricis & ſemper Virginis Mariæ, beatiq; Petri Principis Apoſtolorum, quod antiquitùs Foſ-

ſatenſe appellatur, digno cum honore tranſlatū eſt. Quod ſanctus Pontifex Æneas in ipſo Monaſterio ſuſcipiens, in arca ferrea ad hoc ipſum præparata recondidit officio. Eodem anno pridie ante ſanctam Pentecoſtem, tertio Kalendas Iunij ordinatus eſt famulus Dei Gauzlinus primus Abbas poſt reſtaurationem Monaſtici ordinis in Cœnobio S. Mauri, in Eccleſia S. Saluatoris, ante Altare quod ipſe ædificauerat in honore indiuiduę ac viuificæ Trinitatis, à ſummo Pontifice Turonicæ vrbis Orſmaro, aliiſque duobus Epiſcopis: quem etiam ipſo anno primùm quidem Ebroïnus Antiſtes in Eccleſia Pictauienſi ad ordinem Diaconatus, Dodo autem Epiſcopus in Eccleſia Andegauenſi ad Preſbyterij promouerat dignitatem gradus.

Quo tempore grauiſſimè Normanni affligebant Aquitaniam, & Helias Scotigena Engoliſmenſis Epiſcopus defunctus eſt. Monaſterium quoque beati Eparchij ab infeſtantibus Paganis deſolatum eſt, itavt ibi nullus Monachorum habitaret, & hac de re Canonicalis habitus ibi reuerteretur, qui nuper exierat.

Turpio verò abiens in Franciam cum Rege Carolo, & inde regreſſus non poſt multos dies cum Normannis congreſſus, occidens eorum Regem nomine Maurum, ab eo ipſe occiditur; & Emeno frater eius Engoliſmæ Comes extitit, & ipſe poſt biennium cum Landrico Comite Santonenſi confligens, interempto Landrico, in caſtro Ranconia reducitur ſaucius, & octauo die moritur, ſepultus iuxta Baſilicam B. Eparchij, & reliquit paruulum filium Ademarum nomine. Et Carolus hoc audito, Vulgrinum propinquum ſuum, fratrem Aldoïni Abbatis ex Monaſterio S. Dionyſij direxit, & præfecit eum Engoliſmæ, & Petragoricæ, & Olibam ſtatuit in Epiſcopatu Engoliſmæ.

Anno DCCCLXVII. Ludouicus filius Caroli Aquitaniam venit.

Anno DCCCLXIX. Lotharius filius Ludouici (lege Lotharij) Imperatoris obiit. Sequenti anno fuit Vienna Carolo data.

Anno DCCCLXVIII. Carolus Bituricas vaſtauit fame.

Anno DCCCLXXII. Cluſenſe Cœnobium ſancti Michaëlis inceptum eſt.

Anno DCCCLXXV. Eclipſis Solis facta eſt mirabilis horâ nonâ.

Anno DCCCLXXVI. Fames valida per omne regnum Franciæ incubuit. Cometa viſa eſt menſe Iulio, & eclipſis Solis fuit mirabilis quinto Kal. Nou.

Interea Carolo Caluo de ſæculo migrante, eodem anno regnū in Francia pro eo filius eius Ludouicus Balbus accepit: nec vltra Imperiū accepit aliquis de Regibus Franciæ. Tunc Bajoarij & Alamanni ex gente eorū creauerunt ſibi Regem Orhonem (*imò longè poſt*) Anno DCCCLXXVII. Langobardi ſimiliter ex gente ſua Regem Adalberiū, deinde Arduinū; Romani verò de Senatoribus eleuauerunt in regno Albericū, cuius Frater Benedictus Papa ordinatus eſt poſt Sergiū, qui Ioanni ſucceſſit. His ita euenientibus deſtructa Monaſteria erant, de quibus libet aliqua memorare. Monaſteriū S. Martini Vertauenſis, quod ipſe primus ædificarat, euerſum erat. Monaſteriū S. Martini Turonenſis, quod ipſe S. Martinus incepit, deſtructū erat. Cœnobium S. Mariæ Lucionenſis, quod Lucius quidam Imperialis incepit, & poſteà S. rexit Philibertus, deſtructum erat. Cœnobium S. Michaëlis ad Eremum, quod S. Anſoaldus Pictauenſis Epiſc. ædificauit, deſtructum erat. Monaſterium S. Hilarij, & Cœnobium ſanctæ Crucis, quod beata Radegondis Regina conſtruxit, deſtructa erant. Cella S. Benedicti Quinciaci deſtructa. Cœnobium S. Sauini, & caſtrum in quo eſt, quod Carolus Magnus iuſſit ædificari, inuiolabile manſit ſolum, cæteriſ multis deſtructis, quæ non occurrit nominare.

Anno DCCCXC. Ramnulfus Comes Pictauinus obiit.

Anno DCCCXCII. Viſa eſt Cometa in cauda Scorpij per dies fermè 80. quam ſubſecuta eſt validiſſima ſiccitas toto Aprili & Maio. Quarto autem Idus Maij, & 17. Kal. Iulij ita immenſa gelu vineas & ſigalum decoxit, vt per omnem Franciam, Burgundiam, Neuſtriam, ac partem Germaniæ modicum quid colligeretur.

Anno DCCCC. Obiit Hecfridus Epiſc. Pictauenſis, cui ſuccedit Froterius.

Anno DCCCCII. Pictauis nocte ingreditur Eblus. Erat Abbas apud S. Maxentium Ademarus.

Anno DCCCCIII. Baſilica S. Martini Turon. quam S. Perpetuus olim ædificauerat, cremata pridie kal. Iulij, quam poſtmodum noſtrâ ætate Hetueus Theſaurarius reædificauit. Recapitulatio verborum ſupradictorum.

Anno DCCCXXXVIII. Pipinus Rex Aquitanorum obiit ante Ludouicum patrem ſuum Imp.

Tunc eclipſis Solis fuit, & Dominus Ludouicus obiit 12. Kal. Iunij an. DCCCXL. ſepultus Metis apud S. Arnulfum. Remanſerunt tres filij eius, Lotharius Imp. Ludouicus Rex Germaniæ, & Carolus Rex Franciæ & Burgundiæ: qui pro regno Aquitaniæ inter ſe diſcordantes, bellum committunt in Fontaneto, quod eſt in Burgundia: Lotharius ex vna parte cum exercitu Italiæ, Carolus & Ludouicus ex altera cum Francis & Aquitanis.

Anno DCCCXLI. fuit hoc bellum poſt mortem Ludouici, & primùm quidem Lotharius victor fuit: ſed ſubitò Garinus Dux cum Toloſanis & Prouincianis ſuperueniens, bellum reſtaurauit, & fugatus eſt Lotharius.

Anno DCCCXLIV. claruerũt Sergius Papa (cui Leo ſuccedit, Benedictus, Nicolaus, Adrianus, Ioannes) Amalricus Turonus, Dodo Andeganinus, Godo Pictauinus, Bernardus Lemouicus, Amardus Petragoricus, Autbertus Engoliſmenſis, Actardus Nãnetenſis. Viceſimo anno ex quo Epiſcopi Britanniæ ſeſe à Turonica Metropoli diuiſerunt, pertexit iſte Actardus Romã tranſmiſſus à Synodo Sueſſionica, pręſente Hetardo Archiep. Turono, intimare cupiẽs Papæ Nicolao tertio à Leone, qualiter non ſolùm Epiſcopi ſupradicti Turonenſem Archiep. nequaquam recognoſcerent Metropolitanum, verumetiam Princeps eorũ Heriſpoïus colla de ſub iugo Caroli Calui filij Ludouici omninò excuſſiſſet. Hunc Actardum depoſuit Nomenoïus Princeps Britannicus de ſua ſede, & in loco eius Giſlardum ſubſtituit. Quam ob rem à Leone Papa epiſtolis & verberibus plenis (fortè verbis acribus) vehementer increpatus eſt. Sanctus Gujardus trucidatus eſt à Normannis in ciuitate ſua Namnetica.

Poſteaquam iſti Normanni ciuitem Namneticam ceperunt, non paruo tempore in ea habitauêre, & exinde egreſſi, proximas regiones vaſtando prædauerunt; superueniens verò alia claſſis Normannica, vbi audiuit eos in ciuitate ipſa reſidere, omneſque Prouincias circumquaq; quaſi in proprium ius vindicaſſe, miſit nuntios ſuos ad Eriſpoïum Britannicum Principem, mandans ei vt congregato exercitu veniret, iunctique ſimul ſupradictos Normannos à ciuitate expellerent. Heriſpoïus hæc audiens, Namnetum pergens, & adjuuantibus ſibi Normannis iam dictæ claſſis ciuitatem obſedit. Illis autem deintus haud ſegniter ſe defendentibus, pugna grauis vſq; ad noctem deducitur, ſauciatuſq; eſt in illo certamine Sidric Comes præfatæ claſſis. Nocte verò ſequente pacem fecerunt inter ſe Normanni cum inſulanis. Inſulanos ideò dico, quia in inſula quadam Becia nomine, ſub ciuitate Namnetica ſua magalia exſtructa habebant. Mane autem facto, mare ingreſſi, per Sequanam fluuium ſuperiores Franciæ partes agere cupientes petierunt: ſed nefandiſſimi eorum conatus omninò fruſtrati ſunt; nam à Carolo Caluo ibi congreſſi, & vſque ad internecionem omnes deleti ſunt. Eo anno apparuit in Francia ſtella, quæ dicitur Cometes, diebus viginti, & fames tritici horribilis per Franciam, Burgundiam & Aquitaniam; ita vt non eſſent qui ſepelirent cadauera morientium, ſed ſe inuicem homines manducarent.

Anno DCCCLXVIII. Reædificatum eſt Monaſterium S. Mauri, & primus ibi ordinatus eſt Gauzlinus Abbas à ſummo Pontifice Orſmaro Turonenſi.

Anno DCCCLXIII. Corpus S. Vrbani Papæ tranſlatum eſt.

Anno DCCCLXVIII. Cœptum eſt Cœnobium S. Michaëlis ad Cluſam. His diebus inceptum eſt Monaſterium S. Pauli Cormaricenſis, vbi primus extitit Iacob.

Defuncto Rege Ludouico regnum pro eo filius eius Carolus cognomento Inſipiens, vel Minor, accepit anno DCCCCXIII. (lege DCCCXCIII.) & Remis factus eſt Rex. Hic fuit follus, qui poſtea à Rotberto dejectus eſt regno Francorũ: nam Franci coniurantes eum eiiciunt de regno, & Odonem Aquitaniæ in regno eleuauerunt.

Quo tempore Rodulfus Rex Burgundiæ cum fortiſſimo hoſte Lemouicinum appulit, & congregati ſunt contra eum innumerabiles hoſtes Normannorum, & commiſſo prœlio in loco qui dicitur ad Deſtricios, vſque ad internecionem deuaſtati ſunt Pagani, & exinde fugientes, non vltra fiduciam præſumpſerunt veniendi in Aquitaniam. Rodulfus autem Deo gratias retulit, pro quo animam ſuam poſuerat, cum magno triumpho regreſſus eſt, & Normanni reuerſi, terram vacuam reperientes, ſedem ſibi in Rotomago conſtituunt cum Principe ſuo Rollo; qui factus Chriſtianus, qui captiuos plures antè decollare fecit in honorem Deorum quos coluerat, & deinde infinitum pondus auri per Eccleſias diſtribuit Chriſtianorum in honore veri Dei, in cuius nomine baptiſmum ſuſceperat.

Ramnulfus

Rannulfus quoque Comes Pictauenſis habuit filium nomine Eblum. Qui Ranulfus conſanguineus erat Willelmi nobiliſſimi Comitis Aruernorum, ſummamque amicitiam cum eo & cum Rollo Principe Normannorum habuit. Et quia pugnator fortiſſimus erat, a Rege Odone valdè honorabatur & dum regalem aulam aſſiduaretur, veneno necatur. In extremis Geraldo ibi tunc præſenti paruulum filium ſuum Eblum commiſit tuendum. Ademarus autem filius Emmenonis Sancia in coniugio copulata Alduino Comiti Engoliſmenſi, & Vvillelmo Petragoricenſi familiariſſimus exiſtens honore eorum ac ſi frater potiri videbatur. Qui a Rege Odone vocatus ad palatium prouectus eſt Pictauis Comes. Regreſſoque à palatio ſanctus Geraudus clam ſubductum filium Rannulfi Vvillelmo Aquitaniæ Duci Comiti Aruernis credidit nutriendum, qui propinquus erat.

Recapitulatio iſtorum verborum ſupradictorum.

Anno DCCCLXXVII. Carolus Caluus Imperator Romanorum & Rex Francorum obijt,& filius Ludouicus regnum ſuſcepit & eclipſis ſolis mirabilis facta eſt hora nona.

Anno DCCCXC. Ramnulfus obijt.

Anno DCCCXCII. viſa eſt Cometa.

Anno DCCCXCIII. Odo Rex Pictauis venit.

Anno DCCCC. Obijt Hecfridus Epiſcopus Pictauinus & Froterius ordinatur.

Anno DCCCCII. Eblus Pictauis nocte ingreditur.

Sequenti anno erat Abba Ademarus S. Maxentij, Baſilica S. Martini Turonenſis quam ſanctus Perpetuus olim ædificauerat,cremata eſt prid. Kal. Iulij quam poſtmodum noſtra ætate Herueus Theſaurarius reædificauit. Conſtruxit enim Cœnobium Monachorum S. Petri Pruliaco caſtro, vbi primus Abbas fuit Amblardus.

Anno DCCCCX. Vvillermus Dux Aquitanorum conſtruxit Cluniacum Monaſterium in fundo proprio, quod eſt in Burgundiâ nouiter fecit, qui cùm non haberet prolem & ſororem ſuam in matrimonio deſideraret ſancto Geraldo coniungere nullatenus quiuit qui cœlibem vitam ducens ſemper, cùm ad copulam ſuaderetur amore filiorum, reſpondit: vtile eſt, inquit,ſine filiis mori,quam relinquere malos hęredes.

Erat etiam Ademarus Comes Pictauinus amator ſanctæ Eccleſiæ, cumque & ipſe prolem non haberet cum vxore ſua Sancia de futuro ſæculo proſpiciens ſibi, conceſſit quædam ex iure proprio Eccleſiæ Chriſti prædia: ſancto Saluatori Karrofo Noertam, ſancto Martiali Vvltonnum, ſancto Ioanni Neriacum, ſancto Hilario Corcolmum, ſancto Eparchio Godoruillam.

Eo tempore Ebbo Bituricus cœpit ædificare Cœnobium Dolenſe in honorem Dei Matris. Quod poſtea integrauit filius eius Rodulfus, vbi primus Abbas fuit Berno, cui ſucceſſit Odo, Frambertus, Rannulfus, Arbertus, Bernardus, Emeno.

Similiter Sanctus Geraudus Comes Aureliaco ſuum Cœnobium conſtruxit in proprio iure vbi iterum primus Abbas fuit Berno. Vvillelmus Comes Cluniaco ſanctum Bernonem primus Abbatem inſtituit, qui poſtquam ſubditis ſuis bene miniſtrauit,in eo Monaſterio defunctus eſt ac ſepultus.

His diebus Otho Rex Bajoariorum Langobardorum regnum ſibi ſubegit. Similiter defuncto Alberico conſenſu Benedicti Papę Romanorum Imperator promotus eſt. Quo defuncto imperauit filius eius Otho.

Francorum verò Rege Odone obeunte regnauit pro eo filius Arnulfi paruo tempore & mortuus eſt. Itemque Carolus minor regnum ſuſcepit vixitque cum Arbertus Epiſcopus. Contra quem iteratò Francorum proceres conſpirati eum regno pellentes Rotbertum Ducem pro eo conſtituunt Regem. Tunc interſe diuiſi ſunt Franci; ſed maior pars fauebat Rotberto. Recapitulatio verborum.

Apud Carnotum anno DCCCXI. prælıatum eſt die Sabbati contra Paganos per Ricardum & Robertum Duces, & perempti ſunt fortiſſimi Paganorum ſexies mille & ſeptingınti.

Anno DCCCCXVII. Rainaldus Abbas Nobiliacenſis obijt, & Rotbertus ordinatur.

Anno DCCCCXVIII. Willelmus Dux Comes Aruernorum obijt.

Anno DCCCCXIX. Karolus follus à ſuis relinquitur. Poſtea accito auxilio ab Othone (melius Henrico Imperatore, cum multo exercitu, partim de Bajoaria, partim de Francia, regreſſus Franciam, conſerto prælio Rotbertum interfecit, regnumque recuperans Hugoni filio Rotberti Ducatum permiſit regendum.

* * Cc

Anno DCCCCXXI. Ricardus Dux obijt.

Anno OCCCCXXIII. (*errat vt in multis alijs locis, ſcribendum* MXXIX) obijt domnus Fulbertus Epiſcopus Carnotenſis Eccleſiæ mirabilis Doctor modernorum temporum tertio Idus Aprilis.

Anno DCCCCXXI. Ricardus Dux obiit & Rotbertus Dux Franciæ vnctus eſt in Regem à Galterio Senonum Epiſcopo (*falſum*) qui eodem anno occiſus eſt à militibus Karoli Lotarienſibus & Rodulfus Dux Burgundiæ vnctus eſt in Regem Franciæ à ſupradicto Archiepiſcopo. Temporibus huius fuit ſeptimo anno Abba Ermenfredus Sancti Maxentij.

Karolo migrante, Ludouicus Vltramannus filius eius regnum ſuſcepit: quando Rotbertus tyrannus occiſus eſt à Lotarienſibus militibus. Eo tempore Hungari in Burgundiam venerunt.

Ipſis diebus Ademarus Comes Pictauinus defunctus eſt, & Pictauis iuxta Baſilicam Sancti Hilarij quarto Kalend. Aprilis ſepultus eſt.

Interea Vvillelmo Duce mortuo Eblus filius Ramnulfi Aruernus & Pictauis ſimul Comes commotus eſt; Acceptáque in coniugio Adela filia Rolli Rothomagenſis genuit ex eâ Vvillelmum Caput-ſtupæ & Epiſcopum Ebulum. Eblo Duce defuncto, filiorum eius alter Epiſcopus factus eſt. Ebulus enim annuente Ludouico Rege, Pontifex Lemouicæ ciuitatis factus eſt, Vvillelmus verò Caputſtupæ Aruernis, Vellatis, Lemouicæ & Pictauis Comes prouectus Dux Aquitanorum & Conſul extitit. Hic germano ſuo Ebulo Abbatiam ſancti Hilarij & ſancti Maxentij, cum nonnullis poſſeſſionibus in Pictauenſi ſolo præbuit. Fuit enim Ebulus bonus Paſtor Eccleſiæ, ædificauitque caſtellum Lemouicæ ſedis, caſtellum ſancti Hilarij & Canonicos ibi diſpoſuit, quia infeſtatione Normanorum idem locus à priſtina Monachorum habitatione deſciuerat. Reſtaurauit Monaſterium ſ[illegible] Maxentij & caſtellum in circuitu perfecit. Reſtaurauit Monaſterium Sancti Michaelis ad Eremum & multa alia laudabilia in opere Dei egit. Qui defunctus ſepultus eſt in Baſilica ſupradicti Angeli. Fuit autem ſucceſſor Turpionis Epiſcopi auunculi Rotberti Vicecomitis Albunenſis. Fuit autem Ebulus à ſancto Martiale trigeſimus nonus.

Eodem tempore adhuc viuente Turpione Odo & Teuthelo Canonici S. Martini, illuſtriſſimi adimplentes Euangelicum præceptum derelictis omnibus ſuis pauperes pauperem Chriſtum ſecuti ſunt, & Cluniaco ſancto habitu & vita induti ſunt. Vnde nutu Dei Odo Abba præfuit ſanctiſſimus ſicut in ſequentibus dicemus. Teuthelo iubente Abbate ſuo Archiepiſcopus inuitus conſecratur Turonis quinquageſimus primus à ſancto Gatiano, ſucceſſit Herbertus Epiſcopus.

Recapitulatio verborum.

Anno DCCCCXV. Berno Abba ſuſcepit curam Cluniacenſis Cœnobij quam tenuit XI. annis. Obiit autem Idibus Ianuarij, regnante Ludouico Rege. Anno Ludouici Regis ſexto, erat Gaibertus Abbas ſancti Maxentij.

Eo tempore DCCCCXXVI. anno inſtante & Ludouico regnante, Odo Abbas Cluniacum Monaſterium ſuſcepit regendum.

Anno DCCCCXXXVI. Erat Ebulus Epiſcopus & Abbas ſancti Maxentij.

Anno DCCCCXXXVII. Ordinatus eſt Albinus Epiſcopus Pictauis.

Tempore illo Rollo defuncto filius eius Vvillelmus loco eius præfuit à pueritiâ baptizatus, omniſque multitudo quę iuxta Franciam habitabat, fidem Chriſti ſuſcepit, & gentilem linguam omittens Latino ſermone aſſuefacta eſt

Guillelmo ab Arnulfo Flandrenſi Comite interempto filius eius Ricardus ſuccedens Chriſtianiſſimus factus ædificauit in ea Normannia, quæ antea vocabatur Marcha Franciæ & Britanniæ, Monaſterium ſancti Michaelis de Monte, vbi Monachos ordinauit. Item aliud Monaſterium Fiſcanum in honore Sanctæ Trinitatis, vbi ſepultus eſt, vbi quoque Monachos poſuit, & Vvillelmum Abbatem eis prępoſuit, cui ſucceſſit Ioannes, & [illegible] Vvillelmus.

Ipſi quoque Principi R[illegible]do filius eius Ricardus, & huic alius Ricardus: huic quoque Robertus [illegible] qui Vvillelmum genuit ex eâ, quæ fuit filia Pelletarij Burgenſis. Eo [illegible] erat aliud Monaſterium de ſancto Michaële de Clu[illegible] à a ſa[illegible]o Ioa[illegible]ne [illegible]po & Eremita, vbi primus Abba fuit Arueus. Quæ duo Cœnobia Monacho[illegible] An[illegible] a iuſſione facta ſunt, & creberrime ab Angelis numijs & fulguris & miraculis ſimul illuſtrantur.

Eo quoque tempore conſtructum eſt Monaſterium Sancti Florentij in Salmuro caſtro ab initio regni Karoli filij Ludouici. Quo regnante, facta eſt deſtructio Monaſterijs. Florentij: à Nomenoio Britone vſque ad Abbatem Fredericum, qui illud Monaſterium reædificauit & apud Salmurum alterum quod nunc eſt nouum conſtituit, computantur anni CLXXXIII. Illud in Salmuro caſtro inſtitutum eſt hortatu & iuuamine nobilis & præcellentis Tetbaudi, in quo cum magno populorum ambitu idem Comes tranſtulit ſanctiſſimum Florentium Confeſſorem, ac propriis rebus, tam de alodis, quàm de aliis monilibus facultatibus honorare curauit. In quo etiam Monaſterio quendam Sancti Benedicti alumnum Amalbertum nomine Abbatem conſtituit. Iſte Tetbaudus pater fuit Odonis Comitis & Hugonis Archiepiſcopi. Huic Amalberto dedit idem Comes locellum Sancti Lupantij, adiuuante Arduino Archiepiſcopo Turono, cui Abbati ſucceſſerunt Rotbertus, Audebertus & Giraudus, qui in via Sancti Sepulchri decollatus eſt.

Anno DCCCCXXXVIII. Obijt Odo Abbas Cluniacenſis (cuius temporibus claruit Turpio Epiſcopus) decimoquarto Kalend. Decembris atque Turonis ſepultus eſt in Monaſterio ſancti Iuliani duodecim annos in Abbatia exiſtens. Eodem anno ſuccedit Aimarus humilis Abbas, Ludouico regnante.

Anno DCCCCXLII. apparuit Cometa in Orientali parte cœli, menſe Octobri per viginti duos dies ſub obſcuro capite longam faciem velut funem trahens poſt ſe, paulatim ad meridianam partem tendens contra Subſolanum.

In ſequenti anno ſubſecura eſt peſtis boum ingens per totam Germaniam, Franciam, Burgundiam, Italiam, quæ diu non tenuit.

Tertio verò anno tertio Kal. Maii vineæ exuſtæ ſunt à gelu: eodem tempore venerandus Abbas Aimo S. Ioannis Baptiſtæ Monaſterii, ſanctique Cypriani, quod eſt ſitum in proſpectu ciuitatis cum Rainaldo Monacho familiari ſuo tranſtulit corpus S. Reuerentii à Noialtro caſtro Pictauis in Monaſterio S. Radegundis: cui Aimoni ſucceſſit ipſe Raimaldus in Abbatia & poſtea eundem ſanctum tranſtulit cum conſilio Vvillelmi Ducis Aquitanorum in ſupradicto Monaſterio S. Ioannis Baptiſtæ Angeriaco. Quod Cœnobium ipſe Dux multū diligebat & magnis honoribus ditaucrat.

Francorum interea Ludouico Rege vita exeunte regnum pro eo Lotarius filius eius ex Gerberga Regina progenitus ſuſcepit. Iſte Lotharingiam calumniatus eſt. Cuius expeditionibus Gosfridus Comes Andegauorum pater Fulconis vlumi interfuit, noſtræque ætatis multi viri.

Eo tempore corpus Sancti Matthæi Apoſtoli & Euangeliſtæ Salernum à Lucaniæ partibus tempore Giſulfi Regis tranſlatum eſt.

Recapitulatio verborum ſupradictorum.

Anno DCCCCLIV. corpus Sancti Matthæi tranſlatum eſt. Eodem anno obiit Ludouicus & Lotarius regnare cœpit.

Sequenti anno obſedit Pictauis ciuitatem cum Hugone Duce. Ipſo anno mortuus eſt Hugo (*Niger*) Dux (*Burgundiæ.*) In tertio obiit Hugo Dux (*Francorum*) & Abbas Sancti Martini, filius Roberti pſeudo-Regis.

Anno DCCCCLXI. Regnante Lothario erat domnus Ebulus Epiſcopus & Abba Sancti Maxentii regens Abbatiam.

Hoc tempore extructum eſt Cœnobium Sanctæ Mariæ & Sancti Vincentii ſanctique Leodegarij Martyris, quod eſt ſitum ſuper Seuera. *S. Ligdaire ſur Seure.* Eodem tempore Cœnobium Sancti Leodegarij Aternis Ebrolii Cœnobij, vbi Abbas fuit Amblardus, cui ſucceſſerunt Bernardus, Emmo, Raimundus, Girbertus, Vvillelmus, Gosfredus, Teptardus. Nobiliaco Fulco Abbas ordinatur.

Ipſo anno Majolus Abbas ſexto anno ordinationis ſuæ ſuſcepit curam Cluniacenſis Cœnobii.

Sequenti anno obiit Alboinus Epiſcopus, cui ſucceſſit Petrus.

Interea Vvillermo Duce cognomento Caput ſtupæ effecto Monacho apud ſanctum Cyprianum, Ducem pro eo filium eius Vvillermum habuit Aquitania, qui filiam Tetbaudi Campanenſis, vocabulo Emmam, ſiue Emelinam, accepit vxorem, genuitque ex ea filium, iterùm nomine Vvillermum. Quæ nobilis Comitiſſa extruxit Monaſterium in dote ſua Burgulium in honore Sancti Petri Apoſtoli, vbi primùm Abbas extitit Girtbertus.

Willelmus Comes Caput ſtupæ reliquit Monaſterium, & veniens apud ſanctum

Maxentium, obiit ibi in pace. Vvillelmus verò filius eius cognomento Fera brachia ſucceſſit ei.

Recapitulatio annorum ſupradictorum.

Anno DCCCCLXII. obiit Alboinus ſucceſſor Froterij.

Anno DCCCCLXIII. Obijt Vvillelmus apud Sanctum Maxentium, vbi erat Odo Abbas.

Anno DCCCCLXVIII. Erat Ramnulfus Abbas poſt Odonem.

Anno DCCCCLXVIII. Erat Conſtantinus Abbas Sancti Maxentij poſt Ramnulfum.

Eo tempore Idibus Maij in maxima parte huius regni, in omnibus ferè villis, in quibus Eccleſiæ ſunt, cęleſtis ignis ſine tonitruo ac turbine non hominem neque pecus lædens cecidit, & in quibuſdam locis dęmones in forma luporum ad imitationem caprearum balantes apparuerunt.

Anno DCCCCLXXIII. Erat Girbertus Abba Sancti Maxentij, qui multa acquiſiuit.

Anno DCCCCLXXV. Obijt Petrus Epiſcopus Pictauinus, cui ſucceſſit Giſlebertus Epiſcopus.

Anno DCCCCLXXVIII. Otho Impetator apud Pariſium fuit, ſed Franci fugauerunt eum.

Anno DCCCCLXXXIII. Obijt Otho Imperator, cui ſucceſſit Otho tertius filius eius & nomine & actu.

Sequenti anno tres Apoſtolici apud Romam mortui ſunt.

Anno DCCCCLXXXV. Obijt Hugo Bituricus Archiepiſcopus.

Sequenti anno Lotharius Rex Lemouicam adijt & tempus aliquantulum in Aquitania egit. Vnde reuertens veneno à Regina ſua adultera extinctus eſt, Ludouicúmque filium reliquit qui vno tantùm tegno ſuperuiuens, & ipſe potu malefico necatus eſt. Iſte puer adhuc Blanchiam accepit vxorem: in quo etiam Reges defecerunt de familia Magni Karoli, & Karolus Patruus Ludouici pro eo Regnum Francorum accipere voluit, ſed non potuit, quia Deus iudicio ſuo meliorem elegit. Nam Franci inito conſilio eum abiiciunt, & Hugonem Ducem filium Hugonis Regem eligunt cum filio ſuo Rotberto.

Recapitulatio annorum ſupradictorum.

Anno DCCCCLXXXVI. Obijt Andegauinus Goſfredus Comes, pater Fulconis vltimi, duodecimo Kalendas Auguſti, in obſidione Marſonis ſuper Odonem Rufinum factâ, & ei ſucceſſit Fulco.

Anno DCCCCLXXXVIII. Igne ſuccenſus eſt Karrofenſis.

Anno DCCCCXCIII. Bernardus Abba emit Curtam de Marriaco.

Anno DCCCCXCIV. Sanctus Majolus obijt Siluiniaco peracto vitæ ſuæ curſu felici: ibi ſepultus eſt in Monaſterio Apoſtolorum Petri & Pauli, & fuit ſucceſſor Beatus Odilo non diſpar virtutibus & merito vitæ, vixitque in Abbatia feliciter triginta & tribus.

Eo tempore apud Majus Monaſterium Turonis poſt teſtaurationem Normannorum & poſt Sanctum Majolum qui eum tegebat, primus Abba fuit Guitbertus, cui ſucceſſerunt per multorum annorum curricula Bernerius, Goſbertus, Sicgardus, Eurardus, Audebertus, Bartholomeus.

Anno DCCCCXCVI. (*fortè ſcriptum erat* DCCCCIIIXC.) Hugo Dux cum filio ſuo Rotberto leuantur in regno. Hac de cauſa Epiſcopus Montis Leudonenſis Aſcelinus maiori Hebdomada ante Paſcha in quâ eſt Cœna Domini, velut Iudas Chriſtum, tradidit Karolum. Qui Aurelianis truſus in carcerem vſque ad mortem, ibique genuit Karolum & Ludouicum, & mortuus eſt, & expulſi ſunt à Francis filij eius, & profecti ſunt ad Imperatorem Romanorum, & habitauerunt cum eo.

Sanè Dux Aquitanorum Vvillermus reprobans nequitiam Francorum Hugoni ſubditus eſſe noluit: vnde factum eſt, vt Hugo exercitu Francorum adunato vrbem Pictauim obſidione fatigaret, dúmque fruſtratus abſceſſiſſet cum Aquitanorum manu Vvillermus inſecutus eſt vſque Ligerim, vbi in graui prælio Franci decertantes & Aquitanorum animoſitates multo ſanguine alternâ cæde fuſo ſuperiores Franci extiterunt, & ſic reuerſi ſunt. Pacem poſtea habuit Willelmus cum Hugone, & filio eius Rotberto.

Rex Hugo cogitans erga ſe gratiam Dei quaſi rependens vicem, defenſor clementiſſimus extitit Eccleſiæ Dei. Nam ob hanc cauſam creditur progenies Karoli reprobata, quia iamdudum Dei gratiam negligens Eccleſiarum potius neglectrix quàm erectrix videbatur. Beati ergo Dionyſii Cœnobium, quod iam priſtinam normam Monaſticam corripuerat, Rex Hugo regulari honeſtate, ſicut in Dei oculis rectum erat, honeſtans, reſtaurauit per manus venerabilis Odilonis Abbatis, & alia Sanctorum nonnulla Monaſteria in decorem priſtinæ diſciplinæ reuocauit.

Eo tempore grauiſſimum bellum inter Vuillermum Ducem & Gofredum Andegauenſem Comitem peractum eſt. Sed Gaufredus neceſſitatibus actus Vuillermo Duci ſe ſubdidit, ſéque in manibus præbuit, & ab eo Loſdunum caſtrum cum nonnullis aliis in Pictauenſi pago beneficio accepit.

Ea tempeſtate Otho Imperator tertius cogitans lucra Chriſti, vt ante tribunal iudicis duplicatum redderet talentum, Dei voluntate populos Hungariæ vnà cum eorum Rege ad fidem Chriſti conuertere meruit.

Girbertus verò natione Aquitanus, Monachus Aureliacenſis Sancti Geraldi Eccleſiæ, causâ Philoſophiæ primò Franciam, deinde Cordubam luſtrans cognitus ab Imperatore Archiepiſcopatu Rauennæ donatus eſt: procedente tempore, cum Gregorius frater (cognatus) Imperatoris deceſſiſſet, iſte Girbertus ab Imperatore Papa Romanorum ſublimatus eſt propter Philoſophiæ gratiam: mutatum eſt nomen eius priſtinum & vocatus eſt Siluester. Girbertus enim docuit Fulbertum Carnotenſem Epiſcopum qui poſt Leobinum extitit Epiſcopus. De quo multa ſcripta, vel in pagina, vel in cantu Sanctę Eccleſiæ remanſerunt. Hic iterum Fulbertus docuit Berengarium Canonicum Sancti Martini. Qui item Brunonem Remenſem & alios multos heredes Philoſophiæ reliquit. Bruno quidem perfectus Philoſophus Monachus factus & Eremita apud Calabriam multorum Monachorum pater obiit in Chriſto.

Præfectus Romæ Creſcentius cum contra Othonem Imperatorem vellet imperium arripere Romanum, tandem coactus in turre quæ vocatur in Cella diu euaſit, ſed expugnata ipſa turre captus eſt inſidiis ſuæ coniugis, & patibulo ſuſpenſus, & pro eo planctus magnus factus eſt.

His ita euenientibus Turonis Arduino Epiſcopo mortuo ſuccedunt Archimbaudus & Hugo. Similiter Lemouicæ ciuitati Audoino Epiſcopo ſuccedunt Geraudus, Iordanus, Willermus atque Vvido. Eodem modo Engoliſmæ Gundaberto ſubrogati ſunt Fulcaudus, Ebbo atque Ramnulfus.

His diebus ſupradictis apud Burgulium Cœnobium in quo diximus primum patrem Monachorum eſſe Gaubertum, cui temporum ſpatijs ſucceſſerunt Beno, Rainaudus, Teudo, Raimundus, Ioannes, Balduinus atque Guitbertus. Simili modo Girberto Abbati (Sancti Maxentij) ſucceſſit Bernaudus, qui recepit donum ab Aldearde Viceeomitiſſa de Cœnobio Sancti Leodegarij quod erat antiquitus iuris ſancti Maxentij poſt ſepulturam mariti ſui Arberti Vicecomitis & pro anima ſua & filij Aimerici.

Hugo quoque Rex Francorum amator Sanctæ Eccleſiæ & ſeruantiſſimus æqui, mortuus eſt, & regnum pro eo filius eius Rotbertus vir claræ honeſtatis & magnæ pietatis, ornamentum Clericorum, nutritor Monachorum, pauperúmque pater aſſiduus, verè cultor Dei, Rex non tantùm populorum, ſed etiam morum ſuorum.

Similiter Otho Imperator hauſtu veneni periit ſine filiis, & pro eo conſanguineus eius Hinricus imperium ſuſcepit. Siquidem Arbertus Coloniæ Archiepiſcopus, expirante Othone in partes Capuæ, ſceptrum & coronam auream cum lancea ſacrâ ſecum afferens ab Hainrico circumuentus inſidiis captus eſt & Imperatoris præuentus honoribus. Hainricus verò in imperio confirmatus eum Langobardos ſibi repperiſſet contrarios, miſſo Rodulfo Duce Burgundiæ Papiam obſedit, & incendio tradidit, & palatium in ea ſibi ædificauit & rebellantes ſibi ſeruire coëgit. Duces quoque Græcorum cùm partes eius inuaderent, ordinata expeditione, partes Apuliæ penetrans tot dies expugnando eorum ciuitatem ibi exegit, vſquequo peſtilentia exercitus eius laboraret, ſicque reuerteretur. Hic in terra Theodiſci à nouo ciuitatem ædificauit vocabulo Baemburg, quam Benedictus Papa in honorem Dei Genitricis conſecrauit, & parochias in circuitu ex Paganorum vicis & oppidis, dum conuerterentur ad illam, articulauit. Hic Cluniacenſi Cœnobio contulit dona, ſceptrum aureum, coronam auream, ſphæram auream, veſtimentum Imperiale, Cruci-

fixum auteum, penſantia ſimul libras centum & alia multa : & cum Odilone Abbate eiuſdem loci crebrius colloquium familiare exercebat, & in aula palatij ſui eum præ omnibus diligebat. Huic conjuncta fuit in matrimonium Alaidis nobiliſſima quæ conſtruxit Monaſterium Pahetne in honore Dei Genitricis Mariæ ſemper Virginis. Ex qua habuit filium quem vocauit nomine ſuo Ainricum. Anno milleſimo obiit Alaidis Imperatrix.

Anno milleſimo tertio primum donum fuit Malliaco Cœnobium conſtruendi à Vvillermo Comite.

Anno milleſimo quinto Gaufredus Comes cognomento Martellus filius Fulcoconis Comitis Andegauorum natus eſt pridie Idus Aprilis.

Anno milleſimo decimo Romæ præſidente Sergio Papa & Rotberto Francorum Rege regnante, Vvillermus Dux Aquitanorum conſtrui præcepit Cœnobium in honore ſublimium Apoſtolorum Petri & Pauli quod vocatur Malliacum. Quod pleniſſimè, vt decuit, ditauit magnis reditibus, multiſque poſſeſſionibus, & quod maius eſt, excellentibus reliquiis Sanctorum. Dehinc pluribus adunatis fratribus regulariter viuentibus præfecit eis Abbatem nomine Theodelinum, deditque ſancto Maxentio quandam villam quæ vocatur Celeſium, quando corpus Sancti Maxentii delatum eſt Pictauis ad concilium ſexto Idus Martii, tempore Bernardi Abbatis & Giſleberti Epiſcopi Pictauorum.

Interea defuncta coniuge Vvillermi Ducis Aquitanorum, ex quâ ſuſceperat Vvillermum, idem Dux ſororem Sancii Ducis Gaſconiæ Briſcam nomine in vxorem copulauit ſibi quæ ei duos filios genuit Odonem & Tetbaudum videlicet, qui puer mortuus eſt; & alter nomine Conſul & Dux Gaſconiæ eleuatus eſt. Amore iſtorum filiorum & pro remedio animæ ſuæ dedit item ſancto adiutori Maxentio aribannum in villa Sancti Maxentij tempore Rainaldi Abbatis.

Anno MXIV. Obijt Conſtantinus Abbas Sancti Iuniani Nobiliaci, cui contemporaneus extitit Letaudus Abba, & alij multi, ſed inter alios præcipuus Muſicus & Cantor: huic Conſtantino ſucceſſit Imo.

Eo tempore Theodelinus Abba MXIV. tranſtulit oſſa Sancti Rigomeri Preſbyteri à Cenomanico pago temporibus Fulconis & Hugonis Comitum.

Anno MXVI. Fuit prælium Pontelinis inter Hugonem & Fulconem Conſules pridie Kalend. Iulij, & victoria penes Fulconem fuit.

Anno MXX. Monaſterium Sancti Nicolai apud Andegauum fundatum eſt.

Anno MXXIII. Obijt Hugo Archiepiſcopus Turonenſium quarto Idus Maij, cui ſucceſſit Arnulfus nepos eius.

Interea defuncta Sancia conjuge Guillermi Ducis duxit tertiam nomine Agnetem, ex qua iterum ſuſcepit geminos filios, Petrum cognomine Acerrimum, & Gaufredum qui & Wido vocatus eſt.

Anno MXXV. Captum eſt Salmurum caſtrum à Fulcone & Gelduinus fugatus eſt. Tunc Fredericus Abba quarto anno ordinationis ſuæ & fratres qui cum eo erant, rapuerunt de medijs ignibus libros & quædam ornamenta Eccleſiaſtica, & accipientes corpus Sancti Florentij & reliquias ceterorum ſcriptas, pergunt ad Eccleſiam Sancti Hilarij, ibique per aliquot annos in paruis tugurijs more hoſpitum degentes Eccleſiam iſtam nouam ædificare cœperunt. Quæ cum perfecta fuiſſet, conuocauit venerabilis Abbas Fredericus Arnulfum Epiſcopum Turonenſem & Humbertum Epiſcopum Andegauenſem, Iſembertum Pictauenſem atque Gauterium Namnetenſem, & dedicatum eſt ab eis Idibus Octobris.

Eo tempore apud Caſtrum Liziniacum habuit quædam nobilis matrona nouem filios tempore Hugonis Bruni domni ipſius Caſtri, filij Hugonis Albi, qui fuit genitus Hugonis Kari, qui extruxit primus caſtrum.

Per hæc tempora Ermengaudus Comes Hildergenſis, poſt triumphos copioſos de Mauris & Saracenis prælio inito vltimo innumerabilem ſtragem Saracenorum interficiens, dum victor regreditur alium exercitum Maurorum offendit venientem. Quem cum paucis ſuorum laſſus perſequens multos eorum occidit & ipſe cecidit. Caput verò eius Saraceni pro magno theſauro ſecum aſportauerunt: quod aromatizatum Rex eorum auro cooperuit & ſemper ſecum in prælijs ferebat cauſa victoriæ.

Anno MXXIV. Obijt Hainricus Imperator.

Anno MXXVI. Ordinatus eſt Gulferius poſt Rainaldum, qui vnum annum ſolum viuens obijt & Amblardus ſucceſſit ordinatus ab Iſemberto Epiſcopo ſucceſſore Giſleberti.

Anno MXXVIII. Sacroſanctæ Eccleſiæ Dei ſceptrum regente Rotberto Rege & Guillermo Duce in Aquitania orta eſt tempeſtas inaudita apud nos magna in Sabbato octauo Idus Iulij.

Eodem anno Guillermus & Gaufredus Vicecomes Toarcenſis quoſdam ſeruos & ancillas dedit ſancto Maxentio in Celeſcio villa ſupradicta.

Sequenti anno poſt multa & laudabilia facta ipſe Dux Guillermus Monachus factus apud Malliacum plenus dierum in ſenectute bona obiit in pace pridie Kalendas Februarij. Vixit autem ſeptuaginta & vnum annos.

Anno MXXXII. Combuſtio ciuitatis Andegauæ prima noſtrorum temporum eſt facta quinto kalendas Octobris. Eo tempore, vt ferunt, Fulco filius Gaufredi ædificauit Monaſterium ſupradictum ſancti Nicolai ciuitatis Andegauinæ. Quod ſimiliter, vt diximus de Malliaco bene ornato, & multis fratribus adunatus ibidem primus Abba extitit Hildinus. Huic quoque ſucceſſit Emmo, Airaudus, Nathalis, Lambertus atque Ioannes.

Per hæc tempora, defuncto Benedicto Papa ſucceſſor ei extitit Nicolaus, in cuius conſilio Berengarius fuit accuſatus de fide Chriſtianâ, & poſt accuſationem iurauit ſe credere, ſicut fides Catholica habet. Huic ſucceſſit Alexander & ſedem Romanam regendam feliciter ſuſcepit. Cui ſimiliter reſpondit & de fide ſua rationem reddidit.

Eo tempore fuit Concilium factum Pictauis de fide Catholicâ, Rege Rotberto concedente, vt per omnes ciuitates fierent Concilia. Inter cætera ergo accidit, vt in Pictaua vrbe, ſicut diximus modò, Concilium ageretur. Duce nobiliſſimo Vvillermo videlicet & Iſemberto vrbis illius Epiſcopo, Iordane Lemouicenſium Præſule atque Arnaldo Petragoncenſis regionis, & diuerſorum ordinum Chriſtianorum Abbatibus videlicet Monachis & Clericis, necnon & fidelibus populis. Cum igitur de pluribus tractarent, ſtatuerunt vt ſi quis homo res ſanctæ Dei Eccleſiæ fraudulenter ac violenter poſſideret, quas iniuſte rapuerat, cum ſummo ſtudio reſtitueret, & vt terras Monachorum integras liberáſque perſoluerent.

Fulco Comes pergens in Ieruſalem in eadem via defunctus eſt, ſicut dicitur. Huic ſucceſſit Goſfredus filius eius in Comitatu.

Igitur Guillermo Duci ſæpedicto Guillermus Pinguis filiorum eius major natu ſuccedit in principatu. Qui quarto anno poſt mortem patris habens certamen cum Gaufredo Martello, conuenerunt in prælium ſimul: vbi vtriuſque exercitus conueniens ad prælium iuxta Monaſterium ſancti Iouini ad Montem Cœnium magnis animoſitatibus certatum à Pictauis & Andegauinis. Tandem Guillermus Dux traditur & capitur duodecimo kalendas Octobris.

Anno MXXXIII Aimricus poſt mortem Rotberti leuatus eſt in Regno.

Anno MXXXV. (ſupra MXXXIII.) Vvillermus captus eſt in prælium.

Anno MXXXVI. Imo Abbas ſancti Iuniani obiit & ſuccedit Ricardus.

Eodem anno ciuitas Andegaua combuſta eſt igne.

Iſembertus Epiſcopus Pictauis fecit Synodum, vbi magnam pacem firmauit. Qui cum Euſtachia vxore Guillermi Comitis aliquantulum expoliauit Monaſteria auro & argento, vnde redimerent eum. Qui poſtea paucos dies viuens finem vitæ ſortitus eſt. Vxórque eius ſimiliter defuncta, ipſa quidem apud Sanctam Mariam Pictauis ſepulta, & ipſe cum patre apud Malliacum humatus eſt. Iſembertus quoque Epiſcopus poſtea pergens Romam, obiit in via apud Paueiam ciuitatem peregrinus.

Anno MXXXVI. kalendis Octobris ciuitas Andegaua horribili conflagrat incendio. Nihil enim in ea intra muros vrbis incombuſtum remanſit. Nec ipſa mater Eccleſia ſedis Epiſcopalis. Sed de ſuburbio cum toto Monaſterio ſancti Albini maxima deperijt: imo nihil quoque eius euaſit præter pauculum quod alijs Monaſterijs hærebat, vt ignis ardere non poſſet.

Anno MXXXVII. Dedicatio Eccleſiæ Carnotenſis Sanctæ Mariæ fuit facta decimoſexto Kalendas Iunij.

Vvillermo Comite mortuo, Pictauenſes in magno angore & anxietate poſiti de

morte principis ſui ſicut oues ſiue paſtore relicti Odonem Comitem germanum eius ex patre ſupradicto ab Gaſconia conuocauerunt.

Eodem tempore Gaſtinenſes Germundum caſtrum conſtruentes auxilio Andegauorum Guillelmo Partiniacenſium in eodem caſtro Principe.

Per hæc tempora Gaufredus Martellus duxerat vxorem ſupradictam (Agnetem) cauſa Pictauienſium, vt haberet ſibi ſubditos adhuc duobus filiis ſuis, ſcilicet Petro & Gaufredo paruulis.

Interea Odo Comes veniens à Gaſconia voluit capere Germundum caſtrum, ſed non potuit. Inde reuerſus Mauſiacum quem pari modo reperit repugnantem expugnare cœpit, vbi inhiando (f. hiemando) cum cœpiſſet adtendere, occiſus eſt. Cuius corpus ſepultum eſt Malliaco, vbi pater & frater erant humati.

Anno MXL. Erat Amblardus ſancti Maxentij Abbas & poſt eum Emmo. In Nobiliacenſi Cœnobio Rikardo ſucceſſerunt Petrus atque Vmbertus.

Eodem anno dedicatum eſt Monaſterium ſanctæ Trinitatis Vendocini, vbi primus, ſicuti de aliis diximus, præfuit ibidem Domino ſeruientibus Monachis Odericus Abbas, & poſt eum Rainaldus. Eodem anno obiit Fulco Comes vndecimo Kalendas Iunij Monachus factus apud ſanctum Nicolaum.

His diebus ſupradictis Hiſlo præerat Sanctonenſibus, cui ſucceſſerunt Arnulfus & Boſo.

Anno MXLII. vt dictum eſt regnum Francorum poſt Rotberti mortem obtinebat Hinricus filius eius. Cuius diebus eclipſis ſolis fuit pridie Kalendas Iulij, quam fames miſerabilis ſequuta eſt per totam Galliam, quæ maximam partem plebis inaudito mortium horrore conſumpſit. Eodem anno fuit dedicatio nouę Eccleſię ſancti Florentij Salmurenſis Idibus Octobris.

Anno MXLII. Fuit eclipſis ſolis pridie Kalendas Iulij in natale Apoſtolorum Petri & Pauli quando eorum Martyrium ab omni Eccleſia honorabiliter toto orbe celebratur.

Anno MXLIII. Beatus Rotbertus cœpit ædificare Monaſterium ſuum Caſæ Dei in honorem Sanctorum Agricolæ & Vitalis quod ipſe primus extruxit & rexit quindecim annis, qui quantę vitę quantique meriti fuerit miracula teſtantur. Obijt autem in pace plenus ſanctitate octauo Kalendas Maij, & ei ſucceſſit Durandus Monachus, eiuſdem Eccleſię, qui poſtea Aruernorum datus eſt Epiſcopus. Huic quoque Epiſcopo viuente Seguinus ſucceſſit eis tertius, & hoc mortuo Pontius ſequutus eſt. Hoc quoque Epiſcopo Podienſi facto Aimericus ſucceſſit. Hoc quoque Epiſcopo Aruernorum iterum facto ſucceſſit Stephanus.

Anno MXLIV. Fuit magna fames grandiſque mortalitas, ita vt homo aliquis ſatiatus pergeret quingentos paſſus, iterum mox eſuriret & deſideraret manducare, itáque ſatiatus moriebatur, aut vix euadebat mortis periculum.

Quo tempore Agnes Comitiſſa veniens Pictauis cum duobus filijs ſuis, Petro atque Gaufredo, vnáque cum vitrico eorum Gaufredo Martello ſuoque marito cum omnibus Pictauorum optimatibus fecerunt placitum. Deinde vnum eorum Pictauorum Ducem ordinatum, alterum in Gaſconiâ tranſmiſſum & Comitem factum. Vtrique magna & fortia geſſerunt. Habuitque Gaufredus illuc vxorem ſuam Audeberti Comitis Petragoricæ filiam, quam poſtea reliquit cauſa parentelæ.

Eodem anno Tetbaudus filius Odonis à Gaufredo Comite Andegauorum captus eſt duodecimo Kal. Septembris qui poſt triduum ciuitatem Turonorum reddidit.

Anno MXLV. Obiit Theodelinus Abba quem ſupradiximus Abbatem eſſe Malliaco qui præfuit viginta & ſeptem annis. Huic ſucceſſit Humbertus quindecim annis præſidens in Abbatia.

Anno MXLVI. Hildegardis Comitiſſa Andegauorum obiit bona & religioſa & apud ſancti Nicolai Monaſterium ſepulta eſt, vbi & maritus eius. Interea mater Comitum Agnes cum ſuo marito Gaufredo Andegauim reuerſa eſt, vbi, vt fertur, conſtruere fecit Cœnobium in honore ſanctæ Trinitatis.

Eodem tempore inceptum eſt Monaſterium Sanctæ Mariæ Nucarienſis, vbi primus Eurardus, Gaufredus, Stephanus, Gauterius. Similiter in Britannia minore & in prouincia Cornubiæ Monaſterium Sanctæ Crucis Diemperelenſis (ſeu Kemperlenſis) inchoatum eſt. Illud quoque Sanctæ Crucis Talemonenſis eodem tempore inceptum eſt â Domino ipſius caſtri. Monaſterium Sancti Benedicti Nantolij ſimiliter

militer à Domino caſtri Ruſiaci in iſtis diebus cœptum eſt.

Anno MXLVII. Fuit dedicatio Monaſterij ſancti Saluatoris apud Carroſum. His diebus poſt Clementem Papam Damaſus ſuccedit. Cui Leo nonus Papa ſuccedit. Qui dedicationem præcepit fieri & altare ſacratum miſit. Quam fecerunt Archiepiſcopi & Epiſcopi numero tredecim circumquaque viciniarum. Quam non ſolùm nobilitas Monaſterij, ſed etiam omnium ordinum multitudines Chriſtianorum celebrem & nobilem vſque in præſenti commemorant. Extitit autem temporibus Leonis Papæ & Iſemberti Epiſcopi, Iunioris Guillelmi Acri Comitis Pictauorum & Audeberti Comitis Marchiæ, qui fuit filius Bernardi, qui fuit Audeberti, qui fuit Boſonis, qui Suſpic. qui fuit Gosfredi primi Comitis de Karroſo. In eodem Cœnobio erat tunc Abba Hugo, qui ſucceſſit Fulcherio. Cui per multorum annorum curricula ſucceſſerunt Fulcaudus, Petrus, Frileandus. Eodem anno poſt benedictionem combuſtum eſt Monaſterium cum villa.

Ipſo quoque anno conſecratum eſt Monaſterium S. Michaëlis ad Eremum, in quo tunc præerat Aſcho Monachus eiuſdem Cœnobij, cui ſimiliter ſucceſſerunt Theadus, Audebertus, Willelmus, Ioannes, Garinus atque Ioannes.

Anno MXLVIII. Obiit Odilo Abbas Cluniacenſis ſanctitate vitæ & merito præcipuus ad Dominum Kalendas Ianuarij. Dormiuit autem in ſenectute bona plenus dierum in pace. Nam vixit ſeptuaginta ſex annis, ex quibus vnum & quinquaginta ſtetit in Abbatia. In cuius locum iuſſu ſuo & electione omnium fratrum ordinatus eſt Hugo nobilis paſtor, vitæ merito non diſſimilis.

Anno MXLIX. Kalendis Nouembris dedicatum eſt Monaſterium S. Hilarij Pictauenſis, cui conſecrationi interfuerunt Archiepiſcopi & Epiſcopi circa tredecim. Extitit autem hæc dedicatio admirabilis amore patroni noſtri Beati Hilarij. Iſtud Monaſterium magna ex parte conſtruxerat Regina Anglorum per manus Gauterij Coorlandi. Agnes Comitiſſa, quæ eum iuſſit dedicare, plurimam partem conſtruxit. Quæ Domina ſi in multis Dominum offendit, iterum in multis eum placauit. Nam ædificauit duo Cœnobia ſacrarum virginum: vnum Andecauis in honore Sanctæ Trinitatis: alterum Sanctonas in veneratione ſemper Virginis Deique Genitricis Mariæ. Conſtruxit illud ſupradictum Vendocini in honore Sanctæ Trinitatis, quod multis diuitiis & magnis cartis ditauit. Illud etiam Pictauis in honore S. Nicolai, necnon & domum eleemoſynariam quæ eſt in foro ante eandem Eccleſiam.

Per hæc tempora Ainricus duxerat Alam (Agnetem) Comitiſſam ſupradictorum Comitum ſororem genitam ex Agnete, filiam Guillermi ſenioris Comitis Pictauorum, ex qua ſuſcepit filium, quem vocauit nomine ſuo Ainricum.

Anno M L. Ainrico Imperatori filius natus eſt & à domno Leone Papa baptizatus eſt, qui eodem anno excommunicauit Gaufredum Martellum propter Geruaſium Epiſcopum quem tenebat captum.

His diebus fuit conſecratio facta Monaſterij S. Ioannis Engeriaci quam Agnes Comitiſſa fecit facere, & alij Seniores: in qua fuerunt quatuor Epiſcopi Bruno Andegauenſis, Guillermus Engoliſmenſis filius Gaufredi & frater Fulconis, Iſembertus Pictauienſis & Arnulfus Sanctonenſis. Huic Cœnobio præerat Monachus Arnaldus cui ſucceſſit Gosfredus.

Ainricus Rex Francorum duxit vxorem Scythicam & Ruſam. Tunc quoque Guillelmus Pictauorum Dux & Comes duxerat vxorem nomine Ermenſeldim.

Anno MLIII. Leo Papa Normannos Apuliam per tyrannidem tenentes bello aggreſſus eſt & ſuperauit.

Anno MLIV. Obiit Leo Papa decimotertio Kal. Maij, & ſucceſſit ei Victor Papa.

Anno MLV. Synodus facta eſt Turonis. Eodem quoque anno obiit Beatus Fredericus Abbas Cœnobij S. Florentij Salmurenſis, quod ipſe à nouo ædificauit poſt captionem ipſius caſtri à Fulcone factam Comite Andegauorum, & primus rexit Deo donante & Monachis ibidem Deo militantibus præfuit triginta & tribus annis. Hic dignè Deo ſemetipſum offerens laudabilem vitæ curſum glorioſo fine compleuit. Cui in regimine paſtorali ſucceſſit Sigo tertio Kalendas Nouembris non minor virtute & merito ſicut adhuc fratrum fideli narratione noſcitur. Floruit namque multa ſapientia & ſcientiâ apud Deum & homines viuens in Abbatia quatuordecim annis. Hic iterum plenus ſanctitate in pace quieuit quinto Idus Iunij. Cui ſucceſſit Guillelmus nobiliter natus & nobilius viuens quadraginta & octo annis viuens in Ab-

batia & plenus dierum obiit in pace tertio kalendas Iunii.

Anno MLVI. defunctus eſt Ainricus Impetator Romanorum, cui ſucceſſit Ainricus filius ſuus actu & nomine tértius.

Anno MLVII. Obiit Victor Papa Romanorum: cui ſucceſſerunt Stephanus, Benedictus, Nicolaus, & Alexander ſecundus.

Eodem anno cinitas Namnetica Gaufredo Comiti ab Hoel Comite reddita eſt, qui non bona vſus fide auſerre eam illi tentauit. Sed vix quadraginta dies tetentam turpiter amiſit. Ipſo anno Rex Francorum Ainricus Andegauam venit.

Anno MLVIII. Vvillermus, qui & Pertus, cognomento Acer, adunato exercitu vallauit Caſtrum Salmurum ſimul & Gaufredum Martellum incluſit in eo, vbi inhiando dum aptaret ad bellum exercitum, dolore dyſenteriæ motbis percuſſus reuerſus eſt infirmus, ex qua infirmitate mortuus eſt relinquens terrenum regnum. Huic fuit conjuncta in coniugio Ermenſendis quæ amore illius vouit ſe viduam & caſtam permanere vſque ad mortem. Huic quoque ſucceſſit in regno Gosfredus, qui iam Gaſconiam acquiſierat armis & induſtria. Qui relinquens filiam Audeberti Comitis vxorem ſuam cauſa parentelæ, aliam Mateodam vocatam accepit in coniugio, de qua tantummodo vnam filiam habuit, quæ ſuit vxor Hildefonſi Regis filij Freelandi & nepotis Garſu.

His diebus ita euenientibus apud Hiſpanias geſtum fuerat horribile bellum inter Freelandum & Garſionem ſupradictos fratres, qui pro regno Hiſpaniæ inter ſe inuidentes magnum certamen habuerunr & regnum ſanguine fuſo ſuperante Ferelando deformiter diuiſerunt. Nam Garſio occubuit, & ei omnia nolens reliquit.

His diebus erat Imperator Conſtantinopolitanus Romanus cui ſucceſſit Diogena, qui captus eſt traditione ab Alexio fratre ſuo, qui & oculis eum priuauit, & in mare præcipitauit.

Per hęc tempora in conſilio Nicolai Papæ Berengarius fuit examinatus de Fide Catholica.

Anno MLIX. Corpus Beati Maxentij Adjuroris oſtenſum eſt, & conditum ei iſtud ſepulcrum nouum & dedicatum ſexto Nonas Octobris, temporibus Ainrici Imperatoris, & nihilominus Ainrici Regis Francorum & Gosfredi Comitis atque Iſemberti Pictauenſis Epiſcopi & Archimbaudi Archiepiſcopi Burdegalenſis & Abbatis Cœnobij Adjutoris Maxentij.

Per hæc tempora Poncius Comes Toloſanus acceperat Almodim vxorem ſororem Audeberti Comitis de Marcha, quam dedit ei Hugo Pius de Liziniaco qui eam reliquerat causâ parentelæ, quique ex ea geminos filios habuit & poſt Raimundo Barcinonenſi eam dedit in vxorem. Vocati ſunt autem filij Pontij, Raymundus de S. Ægidio & Guilllemus de Toloſa, ex quibus vnus extitit Toloſanus Comes, alter Prouincianus. Qui Guillelmus apud Burdegalam occidit circa centum milites nobiles per traditionem qui erant de exercitu Gosfredi Ducis. Qui traditionem ipſam non potuit diu ſuſtinere: ſed cum omnibus optimatibus ſuis calumniatus eſt eam veniens ad Toloſam & vaſtauit eam in circuitu & cœpit.

Anno MLX. Gosfredus Dux Pictauorum habens guerram cum Hugone Liziniaci atque obſidens in caſtello ſuo, & expugnans & vaſtans omnia in circuitu. Quadam die milites Comitis forte ad portam caſtelli occiderunt eum octauo Idus Octobris. Hugo filius ſuus huic ſucceſſit natus ex ſupradicta Aumode, qui Diabolus vocatus eſt.

Eodem anno obiit Ainricus Rex Francorum anno ordinationis ſuæ XXIX. Gosfredus quoque Comes filius Fulconis decimo octauo Kalendas Decembris ſeria tertia hora diei prima Monachali habitu prius ſuſcepto ab Aitaudo Abbate Sancti Nicolai. Huic ſucceſſerunt nepotes eius filij. Alberici Contracti Comitis de Gaſtina Gosfredus & Fulco Rechin. Ainricus quoque Rex duos filios habuit Philippum Regem & Hugonem Ducem magnum vocatum, ex quibus Philippus ſucceſſit patri.

Anno MLXI. Gosfredus & Fulco habentes certamen cum Gaufredo Duce propter Sanctonas venientes cum magno exercitu, pugnauerunt cum eo in bello etiam in Aquitania. Vbi è contrario Pictauorum exercitus adunatus eſt, & ab vtriſque partibus magnis animoſitatibus pugnatum eſt: ſed traditores belli & alii ſigniferi vexillis projectis exercitum Pictauenſium in fugam verterunt, quapropter vulnerati multi ſunt & plurimi occiſi atque nonnulli capti. Vnde quidam verſibus eam confuſionem ita deſcribit, dicens:

Cum de Pictauis bellum ſit & Andegauinis,
Inque die Martis fuit & ſancti Benedicti,
Circa forte caput Vultonnæ contigit eſſe
Annus millenus tunc ſexageſimus vnus.

Anno MLXII. Goſfredus Dux obſedit Sanctonas ciuitatem caſtris in circuitu poſitis & fame & gladio vaſtaur, vſquequo Andegauenſes & ciues qui in ea erant ſo cum ſuis omnibus in manibus tradiderunt. Inde abiens in Hiſpaniam cum multis Normannis Barbaſtam ciuitatem nomini Chriſtiano cunctis, qui in ea erant, prius perditis adquiſiuit. Eodem anno Luna obſcurata eſt Kalendis Auguſti.

Anno MLXIV. Benedictio Sancti Petri Aureæ-vallis fuit de crucifixo. Tunc primum Canonici cœperunt eſſe ibi.

Anno MLXVI. Stella Cometes apparuit. Vvillermus Comes filius Roberti ſupradicti Comitis Normanniæ tranſiens mare conflixit cum Airaudo pſeudo-rege Anglorum. Quem deuicit cum ipſa gente & terram eandem in ſuam ditionem recepit. Fertur habuiſſe in exercitu ſuo quatuordecim millia hominum. Fuitque in menſe Octobri pridie Idus ipſius menſis & fecit ibi Monaſterium, vbi bellum fuit, in honore S. Martini Monachorum. Aliud quoque conſtitui iuſſit in honore ſancti Stephani Cadomi & ibi Monachos iterum poſuit.

Anno MLXVII. Herluinus fundauit ſuum Monaſterium nobile & aptum Monachis. Eodem anno traditio Salmuri caſtri facta eſt Fulconi fratri Gaudefredi Comitis Andegauorum prima Dominica die quadrageſimæ quinto Kalendas Martij & ipſum fratrem ſuum renuit & incluſit captum vſque ad mortem.

Anno MLXVII. Stella Cometa apparuit.

Anno MLXVIII. Iudicio Dei iuſtè omnia iudicantis caſtrum Salmurum horribili incendio combuſtum eſt à Guidone Comite Pictauorum cum Eccleſia S. Florentij, ſanctique Ioannis Baptiſtæ & Sancti Petri Apoſtoli: nihilque penitus remanſit de toto ſuburbio eiuſdem caſtri cum domibus extra & intra murum degentibus, quod non incenderetur quinto Kal. Iulij.

Eodem anno obiit Aimericus Abba ſancti Maxentij & ſancti Leodegarij, cui ſucceſſit paruo tempore Archimbaudus: ſancto Leodegario ſuper Seuerum Hugo nepos Aimerici erat Abba.

Per hęc tempora duxit vxorem Guido Comes Aldeardim filiam Rotberti Ducis Burgundiæ & neptam Ainrici Regis Francorum, relicta Matode ſupradicta. Tunc cepit caſtrum Lucionenſe & Monaſterium Sanctę Mariæ Virginis quod eſt in eodem caſtro combuſſit, multóſque homines ac fœminas in eo extinxit.

Anno MLXVIIII. Cœnobium Sanctæ Mariæ de Karitate inchoatum eſt quod Giraudus Monachus nobilis & religioſus primus extruxit. Monaſterium nouum Pictauis inceptum iuſſu Gaufredi Comitis. Monaſterium S. Seuerini Canonicorum in Nemore Argenti & Cœnobium S. Vincentij quod Niolium vocatur.

His diebus Hildefonſus Rex Hiſpanorum duxerat filiam Guidonis Comitis Ducis Aquitanorum quam habuit de Mateode vxore ſupradicta. Pro qua re extitit cauſa & contentio de lege Romana. Quam Legem Romanam voluit introducere in Hiſpaniam & Toletanam mutare: & ideo fuit factum bellum inter duos milites & falſitate fuit victus miles ex parte Francorum.

Anno MLXX. Domnus Gaurerius Abba & Canonicus Eccleſiæ Sancti Petri Stirpenſis dormiuit in pace æterna, quinto Idus Maij. Eodem anno Benedictus Abba ordinatur & benedicitur apud Sanctum Maxentium quinto Nonas Octobris. Quo tempore apud Sanctum Ioannem Engeriacum erat Odo Abbas & apud Malliacum Goderannus Epiſcopus (Sanctonenſis) & Abbas qui ſucceſſor Vinberti.

Anno MLXXI. Ortus eſt Guillermo Duci vnde imo kalendas Nouembris Guillermus filius qui conſobrinus germanus Ainrici imperatoris & ſecundus Philippi Francorum Regis ex ſupradicta coniuge. Nata poſt hunc filia quam deſponſauit Petrus filius Sancii Regis Aragundiæ. Ferunt eo tempore eclipſim Lunæ fuiſſe in menſe Octobri. Petrus Igneus fecit iudicium per rogum ardentem.

Anno MLXXIV. Obiit Alexander Papa & in eius loco ordinatus eſt Aldebrandus & mutatum eſt nomen eius Gregorius VII. ad diſtinctionem aliorum. Defunctus eſt & Goderannus Epiſcopus octauo Idus Auguſti, cui ſucceſſerunt in Epiſcopatu Boſo, & Drogo in Abbatia qui relinquens poſtea Abbatiam, incluſit ſe Cluniaco, vbi & be-

nâ morte obiit. Eodem anno reliquię inuentę ſunt & demonſtratæ precioſę apud Nobiliacum.

Anno MLXXV. Pictauis fuir Concilium quod tenuit Giraudus Legatus de Corpore & Sanguine Domini in quo Berengarius ..... fermè interemptus eſt. Fueratque aliud Concilium apud Sanctum Maxentium ſeptimo Kalend. Iulij in quo erat major Goſcelinus Archiepiſcopus Burdegalenſis qui Archimbaudo ſucceſſit, Willermus Petragoricus & alij multi. Iſtud primum fuit 7. Kal. Iulij, & aliud Idibus Ianuarij.

Eodem anno donatum eſt Monaſterium nouum, quod eſſe Pictauis ſupra diximus, Hugoni Abbati Cluniacenſi, in quo Cœnobio primum Abbatem Guidonem conſtituit, Monachis ibidem Domino ſeruientibus. Cui ſucceſſerunt Giraudus, Letbaudus, Giraudus, Marquerius.

Similirer Dolenſi Cœnobio Raimundus erar Abba, cui ſucceſſerunt Petrus, Ioannes, Garmundus, Gaurerius, Audebertus, Giraudus, Ioannes, Hugo.

Anno MLXXVI. Rex Philippus fuir hoc anno Pictauis fortè.

Anno MLXXVII. Giraudus cœpir ædificare Cœnobium S. Mariæ Siluæ maioris.

Anno MLXXIX. Hugo Epiſcopus Lugdunenſis & Legarus Romanæ Eccleſiæ tenuir Concilium Pictauis primo die apud Sanctum Petrum & alio die ad S. Hilarium.

Anno MLXXX. Fuit Concilium Burdegalæ, in quo Berengarius reddidir fidei ſuæ rationem & Hugo Abbas S. Leodegarij fuir depoſitus: cui ſucceſſerunr per ordinem Philippus, Arnaudus, Orbertus, Terbaudus. Eodem anno Anſegiſus ordinatus Abba S. Maxentij rertio Kal. Octob. Ipſo tempore ſanguis fluxit de panibus in multis locis. Hoc anno perfectus eſt introitus Monaſterij, ſicut ſcribitur in verſibus:

Arcu circarum celatur tempus earum.
Anni tunc mille Chriſti ſunt octuaginta,
Ipſam confratres aulam Domino facientes
Ad Chriſtum precibus ducat Maxentius almus.
Qui prius Adjutor baptiſmi lege vocatur,
Poſt ne noſcatur Maxentius vltro vocatur.

Anno MLXXXII. Ignis combuſſit villam iſtam ſancti Adjutoris Maxentij: vnde quidam dolens verſibus deſcribir combuſtionem illam, ita dicens:

Mirificis ſignis fuit intolerabilis ignis,
Maxenti villæ comburens atria mille
Cuncta Monaſteria combuſſit intus & extra
Vrbanifeſti fuit ignis nocte ſequenti,
Anni tunc Chriſti mille octuaginta duo ſunt.

Eo anno apud Karrofum fuir conſecratio cuiuſdam altaris, & demonſtratæ ſunt pretioſæ reliquiæ Monaſterij eiuſdem & Concilium factum in ipſo Monaſterio, tertio Idus Nouembris. Fuit eclipſis Lunæ. Eo quoque anno Monaſterium S. Petri Malleacenſis exuſtum eſt, in quo Monaſterio electus eſt Gaufredus Abbas modò ſancti Michaëlis de Cluſa. Similiter Vendocini poſt Rainaldum fuit Dauid, cui ſucceſſerunr Bernerius, Guillermus, Gaufredus. Eodem modo Cormaricenſi Cœnobio Wido poſt Bernardum. Ex quo Monaſterio vidimus quendam Monachum nomine Lirerium miræ abſtinentiæ, qui per decem annos, nec vinum bibir, nec aquam, niſi in ſacrificio.

Anno MLXXXIII. Sanctonas extirit Concilium in quo Ramnulfus eidem vrbi ordinatus eſt Epiſcopus & Simon Canonicus S. Hilarij Agenno poſt Rainaldum: cui ſucceſſit Giraudus nepos, Iſardus, Audebertus.

Lugduno Galliæ fuir Epiſcopus Gebbo cui ſucceſſir Hugo anre nominatus Rotlandus, Humbaldus. Eodem anno terræ motus factus eſt magnus decimoquinto Kalendas Nouembris in die natalis S. Lucæ. Pars ciuitatis Pictauis magna cum Ec-cleſia Sanctæ Radegundis combuſta eſt.

Anno MLXXXV. Locuſtarum multirudines viſæ ſunt inſolito.

Anno MLXXXVI. Obiit Guido qui & Goffredus Comes Pictauorum cui ſucceſſit Guillermus filius eius quindecim annorum exiſtens. Defuncti ſunr Goſelinus Archiepiſcopus Burdegalenſis, & Iſeinbertus Pictauinus Epiſcopus, quorum vnus ſepultus eſt in Sancto Cypriano, alter in Sanctæ Mariæ Lucionenſis.

Anno MLXXXVII. Ordinarus eſt Epiſcopus Pictauienſis Petrus octauo Kalendas Martij, & Adam Abbas pridie Kalendas Martij.

Eodem anno tranſlata ſunt oſſa Beati Nicolai Barrum ciuitatem temporibus Alexandri Papæ & Vrſonis Archiepiſcopi Canuſinæ ciuitatis & Barijæ vrbis ſeptimo Idus Maij,eo quod Myrrhæ ciuitas & multæ aliæ iam diuerſis terris inuaſæ ſunt & tentæ à Turcis & paganis.

Ipſo quoque anno Hildefonſus mandauit per omnes partes Franciæ, vt ſibi & ſuis iuuarent, qua de cauſa multi perrexerunt in Hiſpaniam & adunati ſunt ad Tutelam ciuitatem & caſtellum Stellæ ceperunt. Inter quos vnus Guillermus nomine Major ceterorum interfuit, quem vidimus, & erat Normannus. Eodem anno obiit Victor Papa.

Anno MLXXXVIII. Ordinatus eſt Vrbanus Papa. Eodem anno obijt Audebertus Comes de Marchia, cui ſucceſſit Boſo filius eius. Ipſo anno inceptum eſt Cœnobium quod vocatur Caſale Sancti Benedicti in Burgundia (*ſcribendum erat in Biturià*) vbi primus Abbas Andreas fuit, & poſt eum Giraudus.

Anno MLXXXIX. Amatus tenuit Concilium Sanctonas quarto Nouembris, in quo idem eleuatus eſt Archiepiſcopus Burdegalæ. Ipſo anno obiit Giraudus Hieroſolymita ſepultus ante portam Monaſterij quinto Nonas Maij. His diebus capta eſt Valentia in Hiſpaniâ à Roderico Comite.

Anno MXC. Petrus Epiſcopus Pictauorum ordinauit multos inter quos H. ordinauit cum multis alijs, qui ad benedictionem cuiuſdam Eccleſiæ ad caſtra cecidit de fabrica vnde faciebat ſermonem.

Anno MXCI. Boſo Comes de Marchia occiſus eſt Confollento caſtro. Huic ſuccedit Aumodis ſoror ſua quæ habuit de Rotgerico Comite duos filios. Obijt Odo Abbas S. Ioannis cui ſucceſſerunt Anſculſus & Ainricus. Similiter obiit Bertrandus Abbas Sancti Iuniani: cui ſucceſſit Gaufredus. huic Radulfus. Eodem anno inceptum eſt Cœnobium Sanctæ Mariæ quod vocatur Fons Gombaudi in confinio Pictauis & Biturigæ ciuitatum à Beato Petro Abbate cognomine Stellæ. Item obiit Anſegiſus Majori Monaſterio, Guido Monaſterii Noin, Goffredus Lucionenſis cui ſucceſſerunt Rainaldus, Daniel, Giraudus, Girbertus. Eodem anno benedictio fuit Cœnobii ſancti Petri Scirpenſis & feſtiuitas Beati Gauterij inſtituta eſt celebrari de tranſitu.

Anno MXCIII. Germundum caſtrum factum eſt cauſa contentionis Gelduini & Ebbonis fratrum à Guillermo Comite & eodem Geldnino. Eo anno Monaſterium B. Adjutoris Maxenrij cœptum eſt à fundamento nouum, adiuuante Domino & concedente in pulcriori opere & meliori decimoquinto Kal. Iulij. Ipſo anno Rotbertus reliquit Abbatiam & Garnerus ei ſucceſſit & apud Burdegalam fuit Concilium.

Anno MXCIV. Germundum caſtrum deſtructum eſt & Guillermus duxit vxorem Philippam nomine filiam Willermi Comitis Toloſani & neptem Raimundi de S. Egidio. Eodem anno Vrbanus Papa Placentiæ tenuit Concilium.

Anno MXCV. Obiit Giraudus Abba bonæ memoriæ Siluæ Majoris octauo Idus Aprilis cui ſucceſſerunt Guillelmus, Aleſannus, Gaufredus, item Goffredus. Eadem nocte quâ defunctus eſt viſæ ſunt ſtellæ cadere de cælo in modum facis. Eodem anno fuit magna ſiccitas ab octauo Kalendas Aprilis vſque decimumſeptimum Kalendas Septembris, quam ſequuta eſt ſterilitas terræ & penuria panis & omnium fructuum. Viſa & audita ſigna multa & ſonitus aquarum ſunt.

Vrbanus Papa tenuit Concilium tertio Idus Nouembris & inde Lemouicas veniens depoſuit Vmbaldum Epiſcopum eiuſdem vrbis. Item eodem anno cœpit locus Sanctæ Mariæ ad Cellum florere miraculis. Cœpit & Radulfus Monachus ſancti Iouini ſuos & ſua loca inſtruere

Anno MXCVI. Vrbanus Papa veniens ad feſtiuitatem S. Hilarij fuit Pictauis & benedixit Monaſterium Nouum ſexto Kalendas Februarij. Poſt hæc perrexit Andegauis & benedixit Monaſterium Sancti Nicolai. Inde abiens Turonis tenuit Concilium in Monaſterio Sancti Martini: in quo inter alia reſtaurauit Abbatiam Sancti Mauri & præcepit habere Abbates, & primus fuit Giraudus. Huic ſucceſſerunt Petrus & Ramnulfus. Inde reuerſus eſt Sanctonas ciuitatem & celebrauit ibi ſanctum Paſcha: & inde remeauit Romam: & in eundo remeauit Nemauſum ciuitatem; vbi item tenuit Concilium & reconciliauit Philippum Regem Francorum. Vbicumque fuit, præcepit Cruces facere hominibus & pergere Ieruſalem & liberare eam à Turcis & aliis gentibus.

Ipſo anno apparuit ſignum Crucis in cœlo ſeptimo Idus Auguſti quod multi docuerunt: & iuſſu ipſius Papæ multi nobiles & ignobiles, diuites & pauperes de omnibus terris vnam eandémque voluntatem habentes perrexerunt in viam Sancti Sepulcri & cœperunt omnia relinquere. Inter quos ex ipſorum numero qui nobis noti fuerunt, hi præcipui extiterunt: Raimundus Comes Sancti Ægidij, & Epiſcopus Ademarus Podienſis, Hugo Magnus & Dux frater Regis Philippi, Rotbertus Comes Normanniæ & Comes Stephanus & Comes Flandrenſis Raimundus (lege Rotbertus) & Dux Godefredus & Comes Euſtachius frater eius, necnon Bauduinus eorumdem germanus, aliique Comites & Barones multi. Gaſto Gaſeonus & ceteri quos mihi nominare non occurrit.

In Hiſpania ipſo anno ſubacta eſt Oſca ciuitas & Rex Petrus Aragundiæ pugnauit cum quinque millibus militum & viginti millibus peditum contra centum millia peditum Moabitarum & nouem millia militum. Fuerat enim poſſeſſa ciuitas cum aliis ciuitatibus Hiſpaniæ trecentum annorum & eo amplius. Hoc bellum & victoria Domino donante facta eſt mediante Nouembri menſe.

Hoc eodem anno deuicerunt Moabitæ Hildefonſum Regem Hiſpaniæ & nonaginta milites occiderunt. Eodem anno obiit Audebertus Bituricus Epiſcopus & ei Leodeganus ſucceſſit in Epiſcopatu. Sanctonas fuit Concilium vbi imperatum eſt omnibus vigilis Apoſtolorum ieiunare.

Anno MXCVII. Amatus Epiſcopus conſecrauit Oſcam ciuitatem ad opus Domini & Paganorum Synagogam ad Paſcham quæ fuit illo anno Idibus Aprilis. Eo anno fuit ipſe captus à Comite & fuit magna nebulatio frumentorum in menſe Maio. Item acta ſunt tria bella in via de Ieruſalem cũ Turcis, in quibus Chriſtianos vſque ad internecionem perſequuti ſunt occulto Dei iudicio. In primo bello Lumbardi ſeu Langobardi & Alamanni cum Rainaldo Domino ſuo perierunt in caſtro quodam Exeregorgo in die Dedicationis Sancti Michaelis: in ſecundo Petrus Eremita & Gautenus intrantes Ciuitot quod eſt ſupra Nicænam ciuitatem, confeſtim venerunt illic Turci & omnes occiderunt; ſolus Petrus euaſit, & hoc factum eſt in menſe Octobri. Hæc facta ſunt in præcedenti anno milleſimo nonageſimo ſexto ab Incarnatione Domini. Deinde in ſequenti anno MXCVII. alij principes venerunt Conſtantinopolim & in Sclauia, & fuerunt in magna perſecutione. At Boamundus & Tancredus & Guillermus frater eius & multi poſtquam acceperunt cruces perſequuti ſunt Turcopolos & Pincinnatos & vicerunt & ſuperauerunt in quarta feria quod eſt Caput ieiunij. Deinde in alio bello Turci & Pincinnati & Comani & Slaui, Viſi & Athenaſi omnes contra Chriſtianos erant, & quodam die Epiſcopum Podienſem acceperunt, & per vim perdiderunt, & à Chriſtianis ſuperati ſunt.

Tandem ergo Kal. Maij concordes & vnanimes effecti cum Imperatore Alexio cauſa ſanctæ expeditionis. Collecti itaque Principes & conſociati firmiter mediante Maio, pugnauerunt apud Nicæam ciuitatẽ cum Turcis & interfecerunt innumerabilem multitudinem Turcorum, ipſámque, quæ eſt caput totius Romanæ vrbis & multa alia cœperunt, fuerúntque in obſeſſione illa per ſeptem Hebdomadas & in die Aſcenſionis pridie Idus cœperunt primum inuadere. Fuerúntque vulnerati multi & martyrizati: quas inter duas pugnas ceciderunt tredecim millia Chriſtianorum & ducenta millia Turcorum. Eodem anno apparuit ſtella Cometa pridie Nonas Octobris per ſeptem noctes, fuitque terræ motus tertio Idus Octobris. Menſe Nouembri fuit magna perditio feminum partim ex vermibus partim ex pluuiis, & flumina creuerunt magna, & caſtella, & vicos, & homines necauerunt, maxime pedites. Fuitque bellum aliud primo die Iulij contra trecentos & ſexaginta millia Turcorum Sataceno-rum, Publicanorum, Perſanim & Agulanorum, in quinque generalibus bellis Deo opitulante triumphauerunt, acceperúntque quadraginta & vnam principales ciuitates & ducenta caſtra in Romania & Suria & poſt hæc omnia duodecimo Kal. Nouembris obſederunt tres partes ciuitatis Antiochiæ.

Anno milleſimo nonageſimo octauo, fuit bellum cum Turcis, quinto Kalend. Ianuarij & Idibus Februarij, fueruntque Chriſtiani ſeptingenti & Turci viginti quinque millia. Fuit & aliud bellum vbi Amiralij duodecim ſunt occiſi poſt Paſcha, quod fuit iſto anno v. Kalend. Aprilis. Acta ſunt hæc menſe Aprili & Maio. Subacta eſt Antiochia intrante tertia die menſis Iunij in die Iouis. Tertia die poſt hæc obſeſſa eſt ciuitas à Curbalando, qui adduxit trecenta ſexaginta quinque millia, excepto Amiralio

Hieroſolymitano qui fuit cum ſua gente, & Rege Damaſci cum ſuis, & Rege Aleph ſimiliter cum ſuis; & ita fuit exercitus circa Antiochiam per vndecim dies. Tandem viſione Domini IESV & Sanctæ Mariæ ſanctique Petri Apoſtoli confirmati & viſione & reuelatione ſimul ſancti Andreæ Apoſtoli & repertione lanceæ Domini noſtri IESV-CHRISTI, acceptis pœnitentiis & proceſſionibus actis conſtruxerunt acies ſuas Principes Chriſtiani contra Curbalam, & illam innumerabilem gentem Turcorum, Arabum, Saracenorum, Publicanorum, Azymitarum, Curtorum, Perſarum, Agulanorum, & aliarum multarum, quæ nominari nec numerari poterant. In prima acie fuit Hugo Magnus, cum Francigenis & Frandrenſi Comite. In ſecundâ verò Dux Godefredus cum ſuis. In tertiâ Rotbertus Normannus cum ſuis. In quarta autem Ademarus cum lancea & cum exercitu ſuo & exercitu Raimundi S. Ægidij. In quinta Tancredus & Gaſto cum Aquitanis. In ſexta fuit Boamundus cum ſuo exercitu, Epiſcopi & Clerici reueſtiti ſimul cruces in manibus tenentes. Septimam aciem fecerunt ex aliis coacti, quam duxit Raimundus Comes. Poſtquam venerunt ſancti Martyres Demetrius, Georgius & Theodorus, quos Dominus promiſerat mittere in auxilium eorum cum ſancto exercitu verſi ſunt in ſugam & fugerunt inimici Dei victi; & hoc bellum factum eſt quarto Kal. Iulij. In illa fuerunt incluſi per viginti & ſeptem dies & obſederunt per octo menſes, & poſt captionem requieuerunt per quinque menſes & dimidium.

Ad feſtiuitatem Omnium Sanctorum adunati cœperunt viam S. Sepulcri. Acceperunt prius Abbariam, poſtea Mairam tertio Idus Decembris. In qua iterum ita anxiati ſunt, vt carnes Turcorum manducarent, & ibi morati ſunt per vnum menſem & quatuor dies. Inde venerunt ad caſtrum Capharda: deinde quarto Idus Ianuarij exierunt inde, & deuenerunt in caſtrum quoddam & de villa in villam vſque ad feſtiuitatem Purificationis B. Mariæ quam celebrauerunt in quodam caſtro. Vbi venerunt de Camela & de Tripoli ad Raimundum Comitem S. Ægidij. Inde venerunt ſexto kalendas Martij ad Archas, vbi fuit iudicium de lancea Domini ſeptimo Kalendas Aprilis, & inde Tortoſam & Maraclea quas poſſederunt. Alii Dux Godofredus & Flandrenſis Comes cœperunt Gibellum. Eodem anno inuentum eſt corpus ſanctæ Pecinnæ. Cælum apparuit rubicundum ſexto Kalendas Octobris. Terræ motus tertio Nonas Octobris fuit, & Lunæ eclipſis fuit tertio Idus Decembris.

Anno MXCIX. beati Agapii corpus inuentum eſt in Eccleſia S. Saturnini Martyris, in qua idem S. Agapius cum ſuis Monachis & Beatus Adiutor Maxentius Deo militauit Abbas poſt ipſum, ſicut in vita eius clarius legitur, noua effecta à fundamentis, hoc eodem tempore fuit ſacrata Idus Martii Raimundus Comes S. Ægidii exiuit de ciuitate Maira Idibus Ianuarii & venit ad caſtrum Capharda ibique iunxit ſe cum eo Comes Rotbertus Normanniæ. Rotbertus Flandrenſis & Dux Guodefredus venerunt vſque Liciam (Laodiciam) ciuitatem ſequentes Raimundum S. Ægidii. Ibique Boamundus ſeparauit ſe ab aliis & reuerſus eſt Antiochiam. Indéque tendentes venerunt Tripulim & ibi pugnauerunt contra Turcos & maximam partem occiderunt: alio die equitauerunt vltra vallem Ed ſſem & inde ad caſtrum Archę. Quod tenuerunt obſeſſum per tres menſes vno die minus, ibique Paſcha Domini celebrauerunt tertio Idus Aprilis: Fecerunt placitum cum Rege Tripuli & diſceſſerunt à caſtro & peruenerunt in ſexta feria quarto Idus Maij. Poſtea diſceſſerunt à ciuitate, venerúntque ad caſtrum Betholon, deinde Gibelon (Biblum) & inde ad ciuitatem Barut, & de illa ad Sagittam (Sidonem) & de Sagitta ciuitate ad ciuitatem Sur (Tyrum) de ciuitate autem Sur ad Acram ciuitatem & de Acra ad Caiphas, indéque peruenerunt ad ciuitatem Cæſaream, ibique Pentecoſtem celebrauerunt quarto Kal. Iunij, vnde venerunt ad ciuitatem Ramam, & ibi ordinauerunt Epiſcopum: & inde venerunt lætantes Ieruſalem ſeptimo Idus Iunij eámque robuſtiſſimè prope muros ciuitatis obſederunt. Robertus Normannus obſedit eam à Septentrione & iuxta eum Flandrenſis Comes Rotbertus, à meridie Comes Raimundus S. Ægidij. Quinto Idus fecerunt bellum: quarto Idus aggrediuntur ciuitatem & minorē murum ſtrauerunt, & vnam ſcalam ad majurem erexerunt, & ſuper ſuis enſibus ac lanceis cominus pugnabant. Fuerunt in illa obſidione per decem dies in magna ſiti & fame & fecerunt proceſſionem circa ciuitatē, & poſtea fecerunt duo lignea caſtra & 7. Idus deportauerunt ad ciuitatem. Sexto Idus & quinto & quarto aptauerunt machinas & pridie aggrediuntur mirabiliter ciuitatem vſque in noctem. Sexta feria ſummo mane vndiq;

aggrediuntur eam & nimis ſtupefacti erant, vſque venit illa hora in qua Dominus noſter IESVS-CHRISTVS paſſus eſt in ipſa ciuitate mortem. Tunc expugnata eſt & ſubiugata, quamuis pugnaſſent fortiter niſi per voluntatem Dei intrauerunt. Primus qui intrauit miles extitit Letor: Secundus Guodofredus Dux: tertius Euſtachius Comes frater eius. Octanâ poſtquam ciuitas capta fuit, celebrauerunt feſtiuitatem ereptionis per omnem ciuitatem Ieruſalem, & legerunt Principem Guodefredum qui expugnaret Paganos & cuſtodiret Chriſtianos. Similiter in loco Patriarchæ elegerunt Arnulfum in feſtiuitate S. Petri ad Vincula. Aliud bellum fecerunt apud Aſcaloniam pridie Idus Auguſti, cum Amirauiſſo Babyloniæ, vbi nonaginta (nongenta) ſexaginta millia erant: ſic dictum fuit, & tamen nemo ſciuit numerum niſi ſolus Deus.

Eo anno fuit factum Romæ Concilium quod nouiſſimè tenuit Vrbanus Papa ſeptimo Kalendas Maij, in quo confirmauit viam ſancti Sepulcri Domini noſtri IESV-CHRISTI, & decreuit in ipſa Synodo omni feria ſexta ieiunare pro peccatis ſuis omnibus Chriſtianis, & maximè pro illis quibus non confeſſi ſunt immemores. Eodem anno obiit ipſe tertio Kalendas Auguſti, & ei ſucceſſit Paſchalis ſecundus.

Pictauis Eccleſia Beatæ Radegundis in qua ipſa iacet humata, decimo quinto Calendas Nouembris dedicata eſt. Caſibus Vicecomitis Eccleſia Sancti Nicolai ſimiliter ſacrata eſt. In Hiſpania apud Valentiam Rodericus Comes defunctus eſt de quo maximus luctus Chriſtianis fuit & gaudium inimicis Paganis. Willelmo Comiti natus eſt filius æquiuocè Guillermus vocatus ex ſupradicta coniuge. Habuit quoque quinque filias, quarum vnam deſponſauit Vicecomiti Toarcenſi. Nouiſſimè genuit apud Toloſam vterinum videlicet Raimundum qui poſtea regnauit in Antiochia.

Anno milleſimo centeſimo ignis qui venit in Ieruſalem in Sabbato Paſchæ extinxit & poſt paululum miſerante Domino, veniens iterum lætificauit Chriſtianos, quos extinctione triſtauerat. Eodem anno allatæ ſunt reliquiæ de Ieruſalem in pluribus locis & apud nos à quodam nomine Petro Faſin.

Ipſo anno obiit Guodefredus Dux de Ieruſalem, & ſucceſſit Bauduinus frater eius: obiit Vvillelmus Rex Anglorum cognomento Rufus, & ſucceſſit ei Aintricus frater eius iunior. Simon Epiſcopus Agennenſis obiit, & ſucceſſit ei vnus poſt alium Giraudus nepos eius, Iſaardus, Raimundus. Obiit quoque Rainaldus Abbas S. Cypriani, cui ſucceſſit Bernardus, qui reliquit Abbatiam. Huic ſucceſſit Petrus & alius Petrus poſt cum Guaſconus. Item obiit Bernardus Majoris Monaſterij, cui ſucceſſit Ilgodus Vvillermus.

Guillermus Conſul Pictauorum accepit apud Lemouicas Crucem, & cum eo multi alij ſuorum procerum. Similiter Petrus Rex Aragundiæ cœpit Balbaſtam & multa caſtella, & pugnauit cum Moabitis apud Oſcam, & vicit, & ſubjugauit ciuitatem decimoquinto kalendas Nouembris. Pridie Kalendas Nouembris fuit ſacrata Eccleſia S. Petri Aureæ vallis.

Tertiodecimo Kalendas Nouembris fuit concilium quod tenuerunt duo Cardinalès Ioannes & Benedictus: in quo decreuerunt vt omnis Eccleſia iura ſua & feuda potuiſſent redimere auro & argento Eccleſiæ. Vni eorum Ioanni apparuit ſanctus Hilarius, & dixit ei confirmando. Ioannes noli timere, viriliter age, cras ero tecum: & excommunicauit Regem Philippum in ipſo Concilio. Petrus Burdegalæ Decanus electus eſt Lemouicæ Epiſcopus ciuitati poſt Vvillermum.

Eodem anno Rotbertus Magiſter cœpit dignoſci apud nos, & incœpit locum, Fontis-Euardi ædificare & fratres & Monachos adiuuare in pluribus locis, qui ſub diſciplina ſua religioſè viuunt, & tenent ordinem eo viuente & mortuo apud Tucum, apud Podium, apud Calfurnum, apud Raretum, apud Girundia, apud Lopias, apud Landum, Aurelianis, villa ſale, Vrſinia, Brierias.

Anno milleſimo centeſimo primo fuit ſanctum Paſcha vndecimo Kalendas Maij & ignis qui venit in Sabbato Sancto, non venit vſque in ipſo die Paſchæ, & tunc tribus vicibus venit. Vvillermus Dux & cæteri Principes abierunt in viam Ieruſalem vt deuouerant. Tertiodecimo Kalendas Maij fuit combuſtio gelu maximè in vineis & aliis ſeminibus. Rex Bauduinus pugnauit apud Ioppem cum Paganis Idibus Octobris & vicit. Rex Petrus Aragundiæ pugnauit cum Moabitis decimoquinto Kalend. Nouemris & cœpit Boleam caſtrum. Vvillermus Dux & alij Principes itinerantes Ieruſalem pugnauerunt cum Solimanno & Turcis & deuicti ſunt.

Sextodecimo

Sextodecimo viſæ ſunt ſtellæ cadere de cælo. Eodem anno Amatus obiit Archiepiſcopus, & ſucceſſit Arnaldus ordinatus.

Anno milleſimo centeſimo ſecundo Principes Chriſtiani ceperunt ciuitatem Tortoſam duodecimo Calendas Maij, & apud Ioppem iterùm Rex Baudiunus impugnauit ſexto Calendas Iunij, vbi deuicti fuerunt, & apud Ramam ciuitatem incluſi, & duodecim Conſules capti cum aliis multis, & ipſe Rex euaſit. Poſteà recuperauerunt, & Dei adjutorio deuicerunt infeſtiſſimam gentem inimicorum, fuitq; magna vbertas, Deo tribuente, de omnibus bonis, vt obliuioni traderetur perditio anni præteriti. Quarto Nonas Auguſti ceciderunt fulgura in multis locis, & maximè Turonis, vbi ſpiritus maligni viſibiliter viſi ſunt.

Anno milleſimo centeſimo tertio fuit magna tribulatio, & nummi argentei pro æreis mutati & facti ſunt. Eodem tempore florebant vitâ & conuerſatione ſancta Roſcelinus & Vitalis, duo ſancti viri: vnus in Aquitania, qui conuiuia magna pauperibus tribuebat: alius in Normannia & terra Anglorum. Tertius quoque Monachus in Britanniæ & Turoniæ finibus florebat Rainaldus.

Anno milleſimo centeſimo quarto ſunt viſa & audita multa ſigna. In Palæſtina ſubactæ ſunt Accaron & Geth ciuitates. Rex Petrus Aragundiæ defunctus eſt, & ei ſucceſſit Ildefonſus frater eius. Multa incendia fuerunt in caſtellis Toartij, Niorti, Beluerij. In Pictaua ciuitate oppreſſio bellorum: nam præparatum fuit maximum bellum inter Willermum Comitem Pictauorum, & Guosfredum Martellum filium Fulconis Andegauorum, ſexto Nonas Nouembris, apud Partiniacum: ſed Dominus per bonos & ſanctos viros placitauit, & pluuiam magnam vbertim per duos dies & noctes aſſiduè cadere permiſit.

Eodem anno erat quidam Preſbyter Aliprannus nomine ſanctus, qui contra Simoniacam hæreſim odium habens cauſa probandi Mediolanenſis Archiepiſcopi, tranſiit per immenſum ignem fornacis: ſicut Petrus Igneus, qui tranſierat per rogum ardentem tempore Alexandri Papæ, contra Epiſcopum Petrum Florentinæ ciuitatis. Ita & iſte Paſchalis Papæ tempore tranſiit illæſus; & poſt Romæ voluit facere immenſum iudicium, vt ſuper Tiberim fluuium in cappa ſua tranſiret de ripa in ripam.

Anno milleſimo centeſimo quinto, decimo quarto Calendas Februarij, fuit gelu nimium, & nix quæ coxit vineas, & lauros, & multa alia. Idibus Aprilis terræ motus. Quinto decimo Calendas Iunij nobiſcum tempeſtas magna, & pluuia magna, quæ corpora mortuorum ex ſepulturis ejecit. Bellum apud Palæſtinos inter Chriſtianos & Turcos.

Anno milleſimo centeſimo ſexto Eccleſia ſancti Georgij dedicata eſt. Cometa apparuit menſibus Februarij & Martij, per lxx. dies luxit. Goffredus Martellus occiſus eſt. Septimo Calendas Iunij Pictauis Concilium fuit, in quo interfuit Boamundus Dux, quem Bruno Legatus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ adduxit, & tenuit Concilium, & viam ſancti Sepulchri confirmauit. Fuit aliud in Italia quod ipſe Papa texit. Ainricus Imperator Alamannorum obiit, & ſucceſſit Ainricus filius ſuus cognomento Carolus. Aliud bellum coadunatum eſt inter Fulconem Comitem Andegauenſem, & Willermum Ducem, quod Philippus Rex concordauit. Eodem anno obiit Garnerius Abbas die Natalis Domini.

Anno milleſimo centeſimo ſeptimo apud Trecas in Francia fuit Concilium, quod tenuit Paſchalis Papa, in quo decreuit, vt per nullam guerram incendia domorum fierent, nec oues aut agni raperentur. Ipſo anno Guffredus Abbas ordinatur Calendis Iulij, & menſe, & quarto Iulij eclipſis Lunæ fuit. Eodem anno Bernardus Abbas, quem ſancti Cypriani diximus, in Pertico cepit ſuum Cœnobium ædificare in loco, qui vocatur Tiro, in honore ſanctæ Mariæ, vbi plus centum Monachorum inſimul habuit.

Anno milleſimo centeſimo octauo Tripolis ciuitas ſubacta eſt à Chriſtianis menſe Maio. Rex Francorum Philippus obiit, ſepultus apud S. Benedictum, & Ludouicus filius xxxv. (rectius xxvij.) annorum exiſtens, ſucceſſit ei. Obiit quoque Fulco Comes Andegauorum, & Fulco iunior filius ſuus ſucceſſit.

Anno milleſimo centeſimo nono Hugo Abbas nobilis Cluniacenſis obiit tertio Calendas Maij, anno ætatis ſuæ octogeſimo quarto, ordinationis ſuæ ſexageſimo, & celebratum Paſcha cum Domino, quod vltimum fuit ſeptimo Calendas Maij. Huic ſucceſſit Pontius filius Comitis Murguliæ, qui ſtetit duodecim annis; poſtea

pergens in Ieruſalem, ſucceſſit ei alius Hugo, qui vix vno viuens anno, ſucceſſorem habuit Petrum Monachum eiuſdem Eccleſiæ. Obiit quoque Anſelmus Archiepiſcopus Cantuariæ ciuitatis Anglorum, & ei ſucceſſit Radulfus Abbas ſancti Sagij. Obiit & Hugo Archiepiſcopus de Diis. Item obiit Hildefonſus Rex Hiſpaniarum, & remanſit Euracha filia eius in loco ſuo, quia filius ſuus, quem ſuprà diximus, obierat.

Anno milleſimo centeſimo decimo extincti ſunt homines in foro. Obiit Hugo filius Hugonis Bruni, qui fuit Albi, qui fuit Cari, qui fuit Hugonis Venatoris. Item Lunæ eclipſis fuit, & Cometa apparuit. Mortalitas & fames magna, & ſal carus nimis, & guerra inter Vvillermum Comitem & Hugonem Brunum incepit, quæ diù durauit. Epiſtolam ferunt deſcendiſſe in Ieruſalem de cælo, de die Dominica, & obſeruatione eius.

Anno milleſimo centeſimo vndecimo Ainricus Imperator cepit Paſchalem Papam in ſede Apoſtolica. Ipſo anno obiit Boamundus, & quidam Andreas Canonicus S. Petri Pictauenſis, reuertens de Ieruſalem, obiit in territorio Haſtæ ciuitatis, ad cuius tumbam multa miracula fiunt. Andegauini fuerunt in exercitu caſtello Campolinatio. Capella de S. Sebaſtiano cepit illuſtrari miraculis. Obiit Petrus Santonas Epiſcopus, & ſucceſſit Rainaldus.

Anno milleſimo centeſimo duodecimo, iterùm nummi mutati ſunt, & cum granis alij facti. Viennæ Concilium fuit, vbi contradictum eſt iuſiurandum Apoſtolicum. Cœnobium S. Michaëlis de Periculo maris igne combuſtum eſt diuinitùs.

Anno milleſimo centeſimo decimo tertio Giraudus de Sala Monaſteria duo, Cadonio & Bornet incepit. In Italia, villa Magneruns terræ motu ſubuerſa eſt. Rex Banduinus fecit bellum apud Aſcalonam. Petrus Epiſcopus ſacrauit Altare ſancti Ægidij Nonis Decembris, & captus eſt à Comite.

Anno milleſimo decimo quarto cepit excommunicatio ſuper Comitem. Obiit Petrus primus Abbas Fontis Gombaudi morbo arpeta, id eſt, igni inextinguibili, ſiue ſe conſumens: cui ſucceſſit Guillelmus, & poſt eum Airaudus. Cœnobium S. Launomari Bleſi caſtro igne conſumptum eſt. Rex Baudoinus victus eſt in Tiberia. Ad Ieruſalem venerunt Aſcalonitæ vſque ad Eccleſiam S. Stephani. Ad Barbaras inſulas ſubiugandas perrexerunt Principes Marchiſi, Raimundus de Barcinona, Vvillelmus de Narbona, Vvillelmus de Monte Peſlerio. Eodem tempore fuit homo nomine Ioannes, qui pedem morbo arpeta perdidit, & poſteà ſancta Maria Dei Genitrix ei reſtaurauit.

Anno milleſimo centeſimo decimo quinto obiit Dom. Petrus Caluiniaco caſtro, & ſepultus apud S. Cyprianum Pictauis, epitaphio ſuper eum deſcripto:

Captio, vincla, minæ, cenſus, domuumque ruinæ,
Nunquam Paſtorem flexère, ſuumve rigorem:
Immò magis fortis inſtantis tempore mortis
Nulla relaxauit quæ iure liganda ligauit.

Qui ſedit in Epiſcopatu viginti & nouem annis, & vnum menſem. Majorica & Minorica inſulæ ſubactæ ſunt à Chriſtianis. Ainricus Imperator à Saxonibus deuictus eſt. Item fuit bellum inter Turcos & Antiochenos.

Anno milleſimo centeſimo decimo ſexto Romæ fuit Concilium, quod tenuit nouiſſimè Paſchalis. Obiit Rotbertus de Abriſello, Fundator Fontis-Euraudi, ſexto Kalendas Martij. Eodem anno obiit Bernardus Fundator Cœnobij Tironis, quod eſt in Pertico, ſeptimo Kalendas Maij. Huic ſucceſſit Hugo Monachus eiuſdem Cœnobij. Dominus Rotbertus præcepit vt Abbatiſſa regeret ſua loca. Ignis combuſſit Eccleſiam S. Saturnini, cum centum domibus, quarto Nonas Iulij.

Anno milleſimo centeſimo decimo ſeptimo ſanctum Paſcha fuit octauo Kalendas Aprilis. Quarto Nonas Ianuarij fuit terræ motus per multa loca in Italia, & finita fuit excõmunicatio Comitis. Sexto decimo Kalendas Iulij fuit eclipſis Lunæ. Vvillelmus & Petrus ordinantur Epiſcopi; vnus Pictauis, alter Santonas. Obiit Vvillelmus Abbas S. Florentij, & ſucceſſit ei Stephanus. Burdegalæ natus eſt infans totus piloſus, & barbatus, & vocatus eſt Brietius; hoc enim videatur incredibile, quod multi affirmant ita eſſe; ſicut ante annos ſeptuaginta fuerunt duæ fœminæ in vno corpore de ventre inferiùs, & vna ante aliam mortua eſt.

Anno milleſimo centeſimo decimo octauo, duodecimo Kalendas Februarij obiit

Paſchalis Papa, & ſucceſſit ei Gelaſius. Quinto Nonas Martij fuit Eccleſia S. Symphotiani ſacrata à Rotberto Cotiſopatum Epiſcopo, & Altare S. Stephani ab Aimerico Aruernorum Epiſcopo, decimo quarto Kalendas Aprilis. Tholoſæ fuit Concilium, in quo confirmata eſt via de Hiſpania; & Engoliſmæ aliud, vbi Archiepiſcopus Turonenſis, & alij duo Epiſcopi confirmati ſunt: vnus eorum Audebertus ciuitatis Agenno. Bauduinus Rex de Ieruſalem obiit menſe Aprili, & ſucceſſit alius Bauduinus conſanguineus. Obiit & Arnulfus Epiſcopus de Ieruſalem, & ſucceſſit ei Garmundus. Item obiit Alexius Imperator Græcorum, & ſucceſſit ei Ioannes filius ſuus. Tertio Idus Iunij ſubactum eſt caſtrum iuxta Cæſarauguſtam. Octauo Idus Decēbris fuit bellum in Hiſpania inter Hildefonſum & Reges plures, & Aucaëtas, & contra innumerabiles Moabitas. Rex Matroch fuit vnus: Rex Granada vnus: Rex Tamit frater alij qui fugit, & omnes alij victi, & capti, & occiſi ſunt in bello. Tertio Idus Decembris ſubacta eſt Cæſarauguſta, & poſt eam reddiderunt ſe aliæ ciuitates octo, Tudela, Vauterra, Antais, Aragun, Terracona, Sarranuna, & plurima caſtella. Comes pugnauit cum Simone Partiniacenſi & auunculo ſuo Hugone, quinto Idus Auguſti euicit eos, & Simonem cepit cum multis aliis.

Anno milleſimo centeſimo decimo nono obiit Gelaſius Papa, tertio Kalendas Februarij, & ſucceſſit ei Guido Viennenſis Archiepiſcopus, & mutatum eſt nomen eius, & vocatus eſt Calixtus ſecundus; qui ipſo anno tenuit duo Concilia, vnum Tholoſæ, & alterum Remis, in quo anathematizauit Regem Teutonicorum. Apud Antiochiam Dux Rotgerius pugnauit cum Turcis, qui victus eſt, & occiſus cum nouem millibus Chriſtianorum. Item Rex Bauduinus de Ieruſalem teſtautans bellum, pugnauit cum eis, & occidit ex eis quatuordecim millia hominum impiorum.

Anno milleſimo centeſimo vigeſimo Giraudus de Sala obiit. Quinto decimo Kalendas Iulij Comes Vvillermus, & Dux Aquitanorum, & Rex Aragundiæ pugnauerunt cum Abraham & aliis quatuor Regibus Hiſpaniarum in campo Cotanciȩ, & deuicerunt, & occiderunt quindecim millia Moabitarum, & innumerabiles captiuauerunt: duo millia camelorum ceperunt, & de aliis beſtiis ſine numero, & plurima alia ſubjugauerunt caſtella.

Eodem anno mel pluit de cælo. In Ieruſalem venit ignis, ſicut in Paſcha, in die Aſſumptionis ſanctæ Mariæ. Giraudus Hoſpitalis de Ieruſalem eodem anno obiit in ſancta conuerſatione. Eodem tempore inchoata ſunt plurima Cœnobia de inſtitutione ſancti Geraudi de Sala. In territorio Tholoſæ eſt vnum Cœnobium in honore ſanctæ Mariæ, quod vocatur Maior-ſilua, vbi primus Abbas fuit Stephanus. In pago Agennenſi eſt aliud Cœnobium vocatum Gundum (*Condom*) in honore ſanctæ Mariæ, vbi primus Abbas fuit Bernardus. In territorio Petracoricæ ciuitatis eſt alterum, quod vocatur Caduncenſe, in honore beatæ Mariæ, vbi primus Abbas fuit Helias. In pago Engoliſmenſi & aliud quod vocatur Botnet, ſimiliter dedicatum, vbi primus Abbas fuit Vvillelmus. Eſt aliud in territorio ciuitatis Pictauæ, quod vocatur Alodus, vbi primus Abbas fuit Petrus & poſt Giraudus. In territorio Santonicæ Fons dulcis, & aliud eſt quod vocatur Tenale, ambo Abbates Vvillelmi vocati. Item aliud quod Abſida vocatur, vbi Petrus Abbas primus fuit. Eſt & aliud quoq; quod Caſtellarium nuncupatur, vbi primus Abbas Aimericus. In nemore Gaſtinenſi eſt aliud ad ſanctum Benedictum de Pino vocatum, vbi primus Abbas Guillelmus fuit. Aliud eſt in nemore Bonæ-vallis nomine. In pago Lemouicino eſt aliud Dalum vocatum, vbi primus Rotgerius Abbas fuit. Eſt aliud Cœnobium Caſtrenſis, vbi primus Abbas fuit Guillelmus. Eſt alia Domus-Dei in Lemouicenſi pago, quæ vocatur Caſtalicienſis, vbi Prior Goffredus primus fuit. Alia quoque Domus-Dei Corbaſim vocata ſanctæ Mariæ, & ſancto Nicolao ſacrata, vbi Prior Bernardus primus fuit.

Vndecimo Kalendas Auguſti Monaſterium ſanctæ Mariæ Magdalenæ de Vizeliaco combuſtum eſt cum mille centum viginti & ſeptem hominibus & fœminis. Similiter incenſum eſt Monaſterium ſancti Frontonis, ciuitatis Petragoricæ, cum multis hominibus & fœminis. Menſe Nouembri mutati ſunt nummi.

Anno milleſimo centeſimo vigeſimo primo Eccleſia ſanctæ Mariæ Lucionenſis fuit ſacrata decimo tertio Kalendas Maij. Ignis combuſſit Eccleſiam ſancti Martini. Simon mortuus eſt Partiniaco, morte ſubitaneâ. Eccleſia ſancti Lazari igne diuinitùs ſuccenſa eſt.

Anno milleſimo centeſimo vigeſimo ſecundo fuit ſanctum Paſcha ſeptimo Kalendas Aprilis, & hiems fuit clemens, & annona fuit leuius vendita quàm multis annis præteritis: circa duos ſolidos fuit ſextarius ſigillæ, & ſextarius frumenti per tres ſolidos. Tertio Kalendas Aprilis ſubactum eſt caſtrum Partiniacum à Vuillelmo Comite. Eodem menſe combuſtum eſt caſtrum ſancti Martini, & Monaſterium eiuſdem Turonis, vbi corpus eius humatum eſt, & Girardus Monachus ſancti Albini magnificus in vita ſua claruit. Sexto Idus Iunij Toarciaco caſtro tempeſtas inaudita fuit pluuiæ, & ita inundauit pluuia totâ æſtate, vt dimidia pars annonæ periret & fructuum & vini. Kalendis Septembris Monaſterium & caſtrum ſancti Michaëlis igne diuinitùs exuſtum eſt.

Anno milleſimo centeſimo vigeſimo tertio, Nonas Aprilis viſæ ſunt ſtellæ cadere de cælo. Concilium Romæ octauo Kalendas Aprilis. Bellum inter Ildefonſum & Comitem. Rotomago Iudæi fecerunt rem quandam deteſtabilem de imagine cerea. Obiit Vvillelmus Epiſcopus, cognomento Giſlebertus, & ſepultus eſt Fontis-Evrardi. Menſe Aprili Baudoinus Rex iterùm captus eſt. Menſe Iulij bellum apud Ioppen fuit. Menſe Octobri mare creuit apud nos inſolitò. Pridie Nonas Nouembris obiit Girardus Monachus ſancti Albini, qui per decem annos nec manducauit, nec bibit aliquid coctum igne; fuitque alius Guillelmus Monachus ſanctæ Mariæ Karitatis, valdè ſanctiſſimus.

Anno milleſimo centeſimo vigeſimo quarto fuit Concilium Carnoti. Guillermus Epiſcopus ſacratus eſt Kalendas Iunij. Tempus carum nimis, ita vt frumentum venundaretur triginta & ſex ſolidis, ideóque fuit mortalitas magna. In ſtellis ſigna viſa ſunt, & viſiones multæ. Tyrus ciuitas capta eſt in menſe Augusti, fuitque aliud Clermundo Concilium, & aliud Beluago: alterum quoque Viennæ.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo vigeſimo ſexto obiit Vvillermus Dux Aquitanorum quarto Idus Februarias, & Pictauis ciuitate, apud Nouum Monaſterium ſepultus eſt. Hic virtute ſæcularis militiæ ſuper omnes mundi Principes mirabiliter claruit: cui ſucceſſit in principatu Guillelmus filius eius, qui obiit peregrinus apud ſanctum Iacobum in Hiſpania. Eſt quoque ſepultus in Eccleſia eiuſdem Apoſtoli, in qua & obiit, honorificè ab Archiepiſcopo loci illius. Fuit autem obitus eius die Paraſceue, quo tempore Paſcha celebrata tertio Nonas Aprilis apud nos; apud Iudæos autem Kalendis Aprilis, id eſt feriâ ſextâ, quo die obiit. Hic erga hoſtes ſuos fortis extitit debellando, ſubiiciens ſibi omnes rebelles terræ ſuæ quos inuenit. Huic ſucceſſit illo anno, quo obiit, Ludouicus Rex iunior, filius Ludouici ſenioris, Regis Francorum, anno ſcilicet ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo trigeſimo ſeptimo, accipiens filiam eius maiorem vxorem, pro qua obtinere meruit totum principatum terræ illius. Peractâ igitur apud Burdegalam ſacratione eorum, & nuptiis celebratis, profectus eſt cum omni comitatu ſuo in terram ſuam, ſtatuens Præpoſitos terræ ſuæ.

Huius Regis tempore mortuus eſt Epiſcopus Pictauenſis Eccleſiæ Vvillelmus Adelelmi anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo quadrageſimo in menſe Octobri, pridie Nonas ipſius menſis: cui ſucceſſit Domnus Grimoardus Abbas Alodiorum, vir benè religioſus, eodem anno, qui Paſcha apud ſanctum Maxentium celebrauit primo ordinationis ſuæ anno, ſacrauitq; chriſma feriâ quintâ Cœnæ Domini, vti decebat, cum honore & reuerentia. Hunc ergo locum elegit Domini famulus Grimoardus eſſe dignum tantæ conſecrationis, ob honorem & reuerentiam almi Confeſſoris Maxentij, & Fratrum loci. Hic itaque à Rege ſupradicto poſt conſecrationem ſuam non conceſſus. A die autem conſecrationis ſuæ, qui fuit vigeſimus ſextus dies menſis Ianuarij, vſque Pentecoſten, propter ſedem non tenuit, neque ſeſſum habuit, donec Rex præciperet, & apud ſanctum Maxentium clementiam ſuæ conceſſionis in literis oſtenderet, ac præcipiendo propriæ ſedi reditum daret. Eodem itaque die meruit ſacrari apud Engoliſinam, quo die fuit Septuageſimæ initium.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo trigeſimo quarto, ſupradicti Vvillelmi Adelelmi tempore, quinto Idus Ianuarij obiit Domnus Gaufredus bonæ memoriæ Abbas Monaſterij ſancti Maxentij. Hic in conſtructione Monaſterij ſui, & in augmentatione ſui gregis curioſus ac deuotus manſit, vt rei euentu probatur, & opera declarant. Hic Monaſterium ſancti Maxentij, quod ei Domi-

nusaccommodauerat regendum poſt vltimum incendium quod euenit ſuo in tempore foris ac deſuper, honorificè conſtruxit: cui ſucceſſit Domnus Petrus Raimundus, Monachus de Cluſa.

Huc vſque Auctor Chronici Abbatiæ ſancti Maxentij, quòd à Beſlio, Duchesnio, aliiſque vulgò Malleacenſe dicitur, quòd quædam ſubnexa ſint, quæ ad fundationem ac reſtaurationem Malleacenſis Cœnobij propiùs pertinere videntur.

Poſt aliquot paginas aliâ ac recentiori manu hæc adſcripta reperi, quæ non indigna luce exiſtimaui.

M. ſemel, & bis C. L. I. ſimul addere diſce,
Duxit Paſtorum ſæua Megæra chorum.
Anno milleno bis centum ſeptuageno,
Thunis Catholicus deceſſit Rex Ludouicus.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo quarto, die Veneris ante feſtum beati Lucæ Euangeliſtæ, fuit inſula *de Ré* igne cremata, & illic multitudo gentium maxima ſpiritum exhalauerunt; & de ſuperbia commota fuit iſta guerra, quæ hodie regnat ſublimiter in hoc mundo.

Papâ Clemente quinto regnante, repentè
A Templo dictus ordo cecidit, quia fictus.
M. cum C. trina ſeptem fuit iſta ruina.
Anno milleno ter C. quinto duodeno
Papalis ſatus diuiſit Pontificatus.
Rector erat cœtus I. neumate Papa repletus.
Anno milleno ter centum bis quoque deno,
Concio Paſtorum perimit Maſſam Iudæorum.

FINIS.

PETRI MALLEACENSIS
MONACHI
AD GODERANNVM ABBATEM
LIBRI DVO:
DE ANTIQVITATE ET COMMVTATIONE IN MELIVS MALLEACENSIS INSVLÆ, ET tranſlatione corporis ſancti Rigomeri:

SIVE

Qualiter fuit conſtructum Malleacenſe Monaſterium, & corpus ſancti Rigomeri tranſlatum.

LIBRI PRIMI PRÆFATIO.

Domino Patri Goderanno Famulorum Domini vltimus famulus PETRVS.

QVONIAM quidem auxilianre omnipotentiſſimâ Dei & Domini noſtri IESV CHRISTI manu, vitam actuſque venerabilis Confeſſoris Rigomeri ad calcem vſque pro poſſe correxi; reuerentia autem charitatis tuæ, Pater honorande, mihi ſat iocundè, licet liberali peritiâ imperito, impoſuit, vt quemadmodum, à quibuſve perſonis in Malleacenſi Ecclesia ſacrum corpus eius tranſlatum ſit, quibus atque ibi miraculis claruerit, prove relatio virorum veracium qui interfuiſſe prædicantur, ne poſteros lateret, chartis mandarem: primùm quidem fateor rem erubui, deinde memetipſum fragilitatiſque ruborem peruincens obedientiæ vigore Domino me committens, atque ab eo tantæ rei perfectionem ardenti corde expetens aggreſſus ſum. Verùm priùs libuit animo, ne ingratus eſſem patriæ, ſtatum Malleacenſis inſulæ, prove ad nos ab antiquirate valuit tranſvadare, quibus quoque auctoribus exordium habuêre ipſa quæ in eadem cernuntur Eccleſia, depingere: demùm autem quæ propoſui enodando terminare. Iam verò meum erir operi incumbere: tuum autem ne fruſtrà deſudem, precibus adjuuare. Verborum ergo pompoſa folia iſtic minimè requitantur, cùm in ædibus Domini diuinâ aſſertione plantari nemus veretur, & hæc exequi nequeat paupertas ſenſus, ſed ſimpliciter gaudeat grex Chriſti puſillus.

RELATIO INCIPIT.

§. I.

IGitur illa quæ Malliacenſis dicitur inſula, denſiſſima pulcherrimaq; quondam dicitur fuiſſe ſilua multitudine nihilominus ferarum admodum dirara. Ampliſſimo ſiquidem mariſco hinc & inde cingebatur, qui ex duobus propter fluentibus flu-

minibus, quorum Orientalis Alteria, Auſtralis quoque Separis vocatur, emanare cernitur, cuius crebris è paludibus voluptuoſa pullulabant gramina, & apta omnium belluarum genetibus, quarum quâtus illic illis exereuerat numerus diebus ad recitandum & lingua deficit, & calamus. Immaniſſimè autem eo præcipuè vndecũque ſues aduentabant, quo & iugis terræ humor ſecundùm ſui naturã apta præten-debat volutabra, & excelſę quercus optata pabula. dumoſa ſanè inter altas fagos, quarũ innumera multitudo erat, ſuccreuerant fruteta, quorum denſitudo beſtias ab impetu & laqueis venantium protegebat. Animalium equidem multitudine huiuſmodi ſaltus carere nequibat, quoniam vt prælibatum eſt, & propter fluctem, amnem, & numeroſam paludem, & feminum idoneorum paſtus volucrum varietate, ac herbarum luxurie quarumcumque ſpecierum animalia confluerent, in ſeſe educabat largiſſimè. Circa verò matutinas & veſpertinas horas ſat haurite auribus erat, quantum pro echo, tùm ferarum ad ſonos, tùm volucrum garrulitates gracili ſilua tinnitu reſpondebat.

Princeps porrò terræ Pictauorum, Dux ſcilicet Aquitanorum, aulam non modicam ædificarat in eiuſdem ſaltus latere, in qua quotieſcumque iuuabat corpus plus ſolito venando exercere; deerant enim incolæ, valeret poſt nimios ſudores congruã vti quiete. Sed & Baſilica miro opere fundata haud procul ab aulæ atrio in veneratione beatiſſimi Pontificis Hilarij antiquitùs fuerat, quo cum Duce aduenie̋tes, quique Religioſi ſacroſancta celebrabant Miſſarum ſolemnia. In extremis quoque inſulæ vnde agitur, ſupra Separis alueum quoddam genus hominum piſcando quæritans victum, nonnulla tuguria confecerat, quod à maioribus Collibertorum vocabulum contraxerat. Quod nomen quamquam quædam ſeruorum portio ſortita ſit, videtur tamen quod in iſtis conditione aliqua deriuatum ſit. Vnde quoniam adeſt occaſio ipſius vocabuli, perſerutetur interpretatio. Etenim Collibertus à cultu imbrium deſcendere putatur ab aliquibus. Progenies autem iſtorum Collibertorum hinc fortè iſtud ore vulgi multa interdum ex vſibus rerum vera dicentis contraxit vocabulum, quoniam vbi inundantia pluuiarum Separis excreſcere feciſſet fluuium, relictis quibus incolebant locis; hinc enim procul habitabant nonnulli, properabant illò cauſâ piſcium. Siue ergo ſit hoc, aut aliud aliquid, hoc vnum de illis fertur quòd ſint & irâ leues, & penè implacabiles, immites, crudeles, increduli, & indociles, & omnis propemodum humanitatis expertes. Aquilonaris certè gentis, Normanni videlicet, quæ ſemper prædis, incendiis, & rapinis vltra modum alios vexare parata prædicatur præfatum flumen quàm ſæpè ſolita erat introire, ac quoſcumque poterat bonis omnibus nudatos neci dabat. Horum gladio Collibertorum poſt non minimam ſuorum ſtragem deleta cantatur maximâ multitudo.

Iſtius nempè modi à veteribus accepimus Inſulam fuiſſe ad vſque piæ recordationis Vvillelmi Aquitanorum fortiſſimi Ducis, & Pictauenſium Comitis tempora, illius Vvillelmi genitoris, cuius ope & auxilio fundata ſunt mœnia Monaſterij Malleacenſis, in quo venerantur pia glorioſi Rigomeri membra Chriſti Domini Confeſſoris ac Sacerdotis. Verùm huius rei relatio congruo, Deo auctore, narrabitur loco. Qui glorioſus Princeps dum ad regni faſtigia ordinanda eſſet adſcitus, eáque maximè animi virtute quàm ferro regere ex optaret Optimatum propriorum conſiliis, ſororis Odonis famoſiſſimi Comitis, Hemmæ ſcilicet Religionis amicæ, ac ſcientiâ ſuffultæ, vt patuit ex fine, coniugio donatus eſt. Celebratis enim ipſius ex more nuptiis mox Malleacenſi ſeſe repræſentat ſiluæ cauſâ, ſicut credebatur, venandi. Sed longè aliter prouidebat noſtri clementia Redemptoris. Iam quippè tempus imminebat quo inferatum conuenticulis IESV CHRISTI, Dei & Domini noſtri, ineffabilis miſericordia condere aſylum imperarat, quod miſeros à diaboli morſibus erutos, à ſuáq; vanitate ſecretos, cæleſtia perduceret ad regna. Adueniente verò Principe Normannorum iam dicta rabies illum non valuit latere. Ad horum denique feritatem refrænandam, nutu ſapientiſſimæ recenter acceptæ coniugis eo in loco quo glorioſi Apoſtoli Petri modò cernitur Monaſterium, iubet Dux multæ fortitudinis erigi oppidum vallis, machinis, propugnaculiſque decentiſſimè decoratum.

Intereà dum inibi aliquantiſper moraretur, quò res celeriùs ad effectum perduceretur, diatim pro foribus aulæ, de qua ſuperiùs dicebamus, miræ magnitudinis aduentabat ſilueſtris porcus, moxque excitatis canibus & hominibus, ac ſi deluſor

quidam ad cauernæ tepedabat tutelam toto impetu quâ pernoctare ſolitus erat. Die itaque quadam, dum huius beſtiæ crebettimam impunè prouocationem viri venandi gnati in opprobrium ſui conquerendo adſcriberent, adeſt ſus, iterat quæ diximus. Verùm cum Duce eâ tempeſtate morabatur quidam Miles nomine Gaucelinus, & genere, & corporis robore clarus, qui aliorum ad feram inſequendam inſtigatus clamoribus, accinctus gladio, iam fuga lapſam ante reliquos perſequitur totis niſibus. Tandem ipſa multo curſu feſſa, ſtratum repetit læta, quo cubitum ire conſueuerat. At Gaucelinus curſu rapidiſſimo omnes præueniens, inter denſiſſima vibutna deprehendit quo ſeſe apet ſubſtraxerat. Verùm quia multiplicitas ſpinarum callem concluſerat, euaginato gladio, quæque nociua vicina extirpat, ſicque ad beſtiam ferox appropiat. Is autem erat locus quo eſt Monaſterium quod dicitur Vetus. Illic etenim, ſicut antiquiſſima pòſt docuerunt fundamina, antiquitùs fuit Eccleſia, cuius euerſionis à nobis ignoratur cauſa. Remanſerant enim tunc ipſa terna quæ in cryptis habentur Altaria, licet fuiſſent tam imbre quàm pruinâ valdè detrita, inter quæ illa, de qua agimus, iacebat beſtia. Quam vt ſæpè fatus Gaucelinus cernere valuit, erat enim miræ magnitudinis, ne ſeſe inuaderet, timuit; & caſu vtpote tremefactus ſacrum titulum illa de ara, quæ nunc venerationem beati continet Petri, ad eam aggrediendam comprehendit: ſed poſtquam illud adtigit (mirum dictu!) oculorum mox lumen amiſit, atque omni penè corpore obriguit. Pro poſſe tamen ſociis, quorum clamor circumcirca cuncta implebat, adſciris: Certiſſimè, inquit, funeſtæ morti ſum deſtinatus, quoniam in ſpecie animalis iſtius, hoſtis latet antiquus, cuius viſione, quibus cernere facilè eſt, opprimor doloribus. Cernentes equidem ſocij qui aduenerant, nouitatem rei, & quid facto opus eſſet, inſcij in manibus tollentes corpus ægroti, deferunt Comitiſſæ vultu valdè lugubri. Sapientiſſima verò mulier euentu rei accepto, quàm celerrimè locum adiit, atque ramex aceruis Altariorum, quàm etiam ex parietibus cryptarum quondam extitiſſe Eccleſiam colligens, ad ægrum rediit: vtque binas faceret candelas, quarum longitudo & altitudinem corporis, & complexionem proprij retineret capitis, ammonuit. Ipſas autem in loco illo ardendas, vt peruigil ſeruaret, edocuit. Quod is vbi egit, tacendum non eſt quid ſibi euenerit. Nam ad ſuggeſtionem fœminæ prudentis candelas æger faciens, ad illum quo illa, vt credebat, infortunia ſibi acciderant, ſociorum manibus defertur; eóque tamdiù luminaribus accenſis excubando perſtitit, donec difficultate ſomni oppreſſus, licet nolens, quieti daret defeſſos artus. Tandem tenebris viuacitate crepuſculi depulſis, cuſtos intereà dormire neſcius, clementiam ægro impendit ſuæ pietatis. Iam verò Titan aduentu ortus ſui orbem lætificare cœperat, cùm is, vnde agimus, bajulorum voce excitus, & amiſſum lumen, & omninò valetudinem ſeſe recepiſſe benedicens Dominum cunctis propalat. Quæ vbi Comitiſſæ indicata ſunt, quid ſuper iis tractauerit, ſequentia, Deo propitio, perdocebunt.

Princeps intereà coniugem adiit, ordinem rei ab ea accepit. Et primum quidem Dux his attonitus, deinde vocem exaltat in Chriſti laudibus. Mulier verò quodammodo præſagans mariti animos à Domino inſpiratos: Non abs re, ait, Domine mi, opinor, talia diebus tuis contigiſſe, quin potiùs per hæc coniecto te ad maiora quædam Dominum prouocare. At ille: Fateor, inquit, hæc mea eſt cogitatio. Verùm quonam modo id exequi debeat, mente adhuc pertracto. Tu autem ſi quid ſuper his habes, dicito: quo verum conueniat rei communi deliberetur, conſulto. Reſtauretur, intulit illa, ad Domini, ſi placet, famulatum locus, dicentur que expenſæ quibus ſatis ſit ædificatoribus. Et quia communis regni vtilitas, & bellicus labor tui eget, meum, ſi iubes, erit operi incumbere: tùm quoque neceſſitatibus mortalium obuiare. Siquidem videtur conſequens, quoniam iuxta illum locum conſtruis cauſâ tuendæ patriæ oppidum, quo ad animarum ſalutem pro me, quæ caro tua effecta ſum, aliquod erigatur confugium. His oblectatus affatibus Heros conſona petitioni eius omnimodis concedit, vtque opus acceleraret, obſecrauit. Porrò mulier aſſequutis votis cordis ſui, iduneos diuerſis è partibus artifices collegit, nutibuſque eorum plenè obſecundans, quæcumque eiuſmodi expetebant exercitia, breuî primò parauit, deinde mundato, & emenſo loco, iam Chriſto duce fundamenta conjecit. Poſtremò, diſpoſitis ad opus inſtigandum procuratoribus, iam ſecura aliis ſeſe impertita eſt rebus.

§. II.

§. II.

Natus eſt Vvillermus cognomento Fera-Brachia.

NEc multò poſt filium concipit; quem paterno nomine appellauit. Enimuero iam parietes cœpti operis vndique in alto ſe erexerant, ac præpoſiti venerabilis fœminæ materiem ad tecta componenda præcidi iuſſerant, cùm ecce hoſtis teterrimus humani generis diabolus fomenta odij inſerit vtriuſque conjugis pectoribus. Celebrabatur namque eâ tempeſtate ore multorum, Principem, dum à Britonum finibus reuerteretur hoſpitandi gratiâ Toarcenſe adiiſſe oppidum, ac cum conjuge Vicecomitis admiſiſſe adulterium. Cuius flagitij dedecus, vbi primùm Comitiſſæ innotuit, iamiam marito moleſta exiſtere, quotidiéque deſpectum ſui improperare cœpit. Ille quoque quamplurimis verbis ſeſe excuſare geſtiens; poſtquam aduertit fœminam leuitatem ſedare non verbo tenus poſſe, querimonias eius ſtatuit ſurda aure poſtponere. Paucis verò hinc euolutis diebus, dum illa per campeſtria Thalamonenſis terræ iter faceret, offendit eam, quam virum ſuum credebat ſtupraſſe. Irruens ergo toto impetu in eam de equo quàm turpiter præcipitat, ac multiplicibus contumelijs affectam, comitantes ſe quatenus libidinosè nocte quæ imminebat, totâ eâ abuterentur, concitat. Quod illi exequentes mane facto pedibus illam effugant. Iis ita patratis ad ſe ſe rediens mulier, quale facinus egerat, quámque graue mente perpendit: reuoluénſque ſecum quod conſequens erat, dico autem iram ſuper tanta audacia, immo ſtultitiâ, implacabilem mariti, noctu cum paucis elapſa Cainonem caſtrum, quod ſuæ tunc ditionis erat, expetiit. Quæ omnia vbi Princeps accepit, indicibiliter mœſtus, qualem tanto ſceleri rependeret vicem anxius exquirere cœpit. Verum quoniam aberat perſona huiuſce prauitatis auctrix, impunéque abſceſſerat, furorem repreſſit: res tamen, quibus eam dotauerat, cuidam ſtrenuiſſimo ſecundùm huius ſæculi pompam militi contradidit. Verùm vt Malliacenſe, quod ipſa inchoârat Cœnobium, inde perficeret imperauit. Dat ille fidem. Creditum eſt. Porro autem is, quod promiſerat; vt pote carnis filius poſtponens quæque potiora ſuo reſeruabat vſui præter pauca quæ præbebat intimato operi. Nam quæcumque ex his rebus, quæ Monaſterij cœpti cauſa & maritus coniugi & ea deſtinauerat conſtruentibus illud iuris Militi ſuppetebant ex integro, ipſe eiuſque ſequaces nimia voracitate, temulentia, luxuria extirpabant.

At clementiſſimus rerum omnium rector Deus, qui piorum vota miſericors adiuuare eſt ſolitus poſt duorum, vt fertur, annorum curriculum conſilio virorum ſapientium vtriuſque conjugis vnire dignatus eſt diuortium. Siquidem omnis terrę populus tam diuturnam Ducis ſui erga vxorem iram vehementer exhorrebat, & quoniam multiplici copia boni donec illa ſecum adeſſet mundum cingeret: replicabat quæ ea fugiente receſſerit, miſerandáque calamitas mox aſſurgens, quæ ſuæ ſubiacebant ditioni oppreſſerit. Credidit igitur Princeps his quæ dicebantur, furoréque ſedato mulieri annectitur: quæque illi prius delegauerat augmentans ſeſe, dum ſibi indignaretur, grauiter erraſſe confitetur. Prudentiſſima denique fœmina priſtino vigore reſumpto quæcumque ad ſupplementum Malliacenſis Eccleſiæ congruere accipiebat quam celerrimè efficere cogebat, cenſúmque non minimum ædificatoribus effundebat. Nec multo pòſt volente Domino illud ædificium plenum accepit effectum. Gaudet Princeps omniſque regni conuentus.

Quadam autem die cum marito familiare iniit colloquium rogitans illic viros plantare ad Dei aptos famulatum. Cui ille, ſi quid tu in principio petiſti, quia & ego alias intendo, tu hanc rem prudenter diſponere memento. Quæque verò vtiliter perfeceris mihi complacere credito. Tum illa Gaubertum Monaſterij Sancti Iuliani Martyris Abbatem quod Turonis habetur ad ſe acceſſiens totius ordinem rei enarrat; ſeque illic tredecim fratres, quorum vnus Prior diceretur titulare velle, & ex ſuo eos Cœnobio præſtolari, ſi ipſe votis eius annueret, prædicat. Abbas quoque quoniam ſibi & conſanguinitate & multo erat munere obnoxius libenter obaudit fratréſque ad hoc idoneos contradit.

Prælocutum tamen ac definitum eſt tandiu Eccleſiam illam & Monachos ſuæ ordinationi ſubeſſe, donec largitate vtriuſque coniugis atque reliquorum terræ dominium tenentium virorum ita temporalibus dignitatibus ditetur vt Abbas loco illo opportunè inſtituatur proprius. Scripturâ firmatum eſt. Deinde ſæpedicti fratres aduenerunt. Monaſterium receperunt, monachile penſum Domino more ſolito obtulerunt. Indicibile gaudium aduentu ſuo Comitiſſæ præbuerunt.

Paucis verò euolutis diebus plerique Epiſcoporum ad curiam Ducis præfati adueniunt, ac de communibus Eccleſiæ Sanctæ vtilitatibus, præſente Principe differentes, nonnulla idoneè decreta ſtatuunt. Inter quos Burdegalenſis Archiepiſcopus vocabulo Gumbaldus cum aliquibus ſuffraganeis ſuis aderat, quem Princeps conſilio coniugis, quoniam religionis amictus ferebatur, ad dedicandum Malleacenſe Cœnobium inuitat. Conſentit ipſe, & vna cum reliquis eiuſdem ordinis ſolemniter celebrat conſecrationem Baſilicæ, qua expleta aliquos Epiſcoporum Princeps ſecum aſſumens cauſa conſecrationis Eccleſiæ Beati Hilarij, quam coram ipſius aula Principis conſtitutam prædiximus, ad eam eos duxit. Pictauienſem verò ſolum Pontificem ſecum Comitiſſa retinuit ac multa Sanctorum pignera quæ vndecumqne collegerat, in ſiniſtro Cœnobij vnde agimus membro illo teſte recondidit. Poſtremò coram principali arâ veniens quæcumque à marito ſub appellatione dotis acceperat in viciniâ inſulæ terram ſcilicet quæ Podius-Letardi vocatur vna cum ſeruis quos illuc ex natiuo ſolo ſuo adduxerat, loco & Monachis tradidit, ſicque læta diſceſſit. Verùm quoniam Malliacenſium Eccleſiarum auctores prodere promiſimus, tempus ſuadet & res, vt aliquantulum illuc ſtylum deflectamus.

§. III.

Qualiter fundata eſt Eccleſia de Libée.

EAdem ſanè tempeſtate patriæ huic ſeſe quidam præſentat Monachus arte Medicus, natione, vt fertur Italus, qui pro artis peritia mox Duci, qui aliquibus vexabatur doloribus, fit notiſſimus. Is autem poſtquam ex vrina viri vim naturamque paſſionum collegit, congruens eidem remedium præſtitit. Nihil tamen ab eo lucri expetiit, niſi vt concederet locellum ſibi in amplitudine Malleacenſis ſiluæ, quod cellulam & breue oratorium retinere poſſet in veneratione Genitricis Chriſti Domini noſtri. Quo annuente fundauit Eccleſiam quam hactenus vocamus Liecenſem Capellam. Vnum porrò de eodem viro accepi quod literis mandare ratum credidi. Quoddam quippe adierat oppidum Mateuentum vocatum: quatenus cuidam nobili aliquod ſcientiæ ſuæ impenderet (nam ægrotabat) medicamentum. Porrò autem dum aliquot ibi dies faceret, præſenſit quod irreuocabiliter immatura mors ſibi immineret: accitóque, qui ſe comitabatur, puero, quaſdam ſpecierum ſuarum potiones terere, vinóque miſcere deſignauit: demum autem quatenus retrogradum iter quàm citò arriperent, imperauit. Mirum dictu! per omnem viam quotieſcumque dolorem mortem minitantem ſentiebat, paululum potionis prædictæ ſorbebat, mortem auulſam valetudinémque corporis reſumptam viua voce oſtentabat. Quod tamdiu fecit, donec ad Eccleſiam quam à ſe ædificatam diximus, venit. Verùm vbi ſepultura ad votum eius eſſet effecta: Humana, inquit, cedant medicamina, & reparationis noſtræ, dico autem Corporis & Sanguinis Chriſti Dei mei afferantur cibaria. Allatum eſt ergo quod poſtulauit, piáque deuotione ſumens ergaſtulum carnis exuit. Hæc de tanto viro cùm mihi retuliſſe ſit gratum nulli cogito fore oneroſum.

§. IV.

De Eccleſia Sancti Pientij.

PRæterea in eadem inſula cernitur Eccleſia in honore Beati Pientij vt dicitur, Epiſcopi fundata: quæ ipſa vetuſtate admodum probatur antiqua. Cùm autem perſona eiuſdem Fundatoris Eccleſiæ, quiſve beatus fuerit Pientius quæritur,

quantum aduerto vtriuſque rei certitudo ab hominibus neſcitur. Totius nempe vulgi ore prędicatur, quòd Colliberti, de quibus ſuperius dicebamus, eam Eccleſiam ædificauerunt, atque in eâ quoties piſcandi gratia illuc aduenirſſent, myſteria Miſſæ audiuerint. Sed & de Beato Pientio refertur, quòd cuiuſdam cuſtodis Eccleſiæ Beati Petri Pictauis fuerit filius, atque in eadem creſcente religione vitæque merito poſtea officium ſuſceperit Epiſcopatus. Verùm hæc vtrum ſint vera, vt diximus dubitatur. Hæc de antiquitate Malliacenſis Inſulæ nobis comperta fideliter deſcripſimus. Reſtat itaque vt quæ propoſuimus, omiſſa digreſſione, exequamur.

§. V

Vuillelmus Dux & Emmelina conjux iterum iraſcuntur.

VTerque conjux vnde ſermo huc vſque pertractus eſt, iterum ad inuicem iraſcuntur, & mulieri multiplices pœnæ minantur. Quid amplius morer? Iterum fugatur. Quæ ad ſuos veniens filium, quem ex Principe ſuſceperat, ipſi furari fecit: æſtimans namque furorem viri ſui implacabilem, ſuúmve reditum deſperans, Burgulienſe Cœnobium ædificare cœpit quod auctore Domino in breui completum conſecrare fecit, Beatique Petri Romę ditioni ſummiſit. Interea maritus multo iam ſenio confractus mundialem pompam ſpernens apud Beatum Cyprianum Pictauis ſanctæ religionis habitum ſuſcepit, ac Malliacenſem Eccleſiam projectis Turonenſibus Monachis ob contemptum vxoris Beato Cypriano ſubjecit. Nec multo poſt Abbati eiuſdem Monaſterij iratus eum deſeruit, & Beati Maxentij Cœnobium ingrediens vſque ad mortem illuc ſe perſeueraturum ſpopondit. Poſt quinquennium quoque graue incommodum incurrit, quod ſibi accidiſſe nonnulli aſſerebant ob facinus amiſſæ vxoris. Credidit homo accuſatoribus ac honorabiles regni ſui deligens legatos ad complanandos exaſperatæ fœminæ dirigit animos, obſecrans vt ſe viſitet priuſquam ſe amara opprimat mors. Verùm illa primùm venire abnegat, pòſt nihilominus dulcedine eloquentiæ nunciorum multipliciter delinita atque fletuum & precum varietate inſtigata vna cum filio ad virum properat nobilium multorum agmine vallata. Enimuerò cernens Princeps prudentiam cum potentia mulieris & pulcritudinem filij de ſe nati ad referendas innumeras laudes Chriſto ſe totum conuertit eò quòd & nobiliſſimam filij indolem ad regni gubernacula aptam vltra quam credebat & conjugem diu malè tractam amori ſuo reconciliari paratam ſentiebat. Paululum igitur huiuſce lætitiæ cauſa à morbo releuatus communi conſultu matri ac nato regnum tradit, quæque eis agenda fuerant prudenter admodum imperando diſpoſuit. Ante omnia quoque dolum Boſonis Marchienſis Comitis contra ſe actitatum allegans non ſolùm filium, verùm etiam cunctos qui eò confluxerant proceres ad vindictam ſub iurejurando conſtrinxit. Is enim Boſo vbi aduertebat Principem vnde agimus, cuius dono ope & auxilio ad Comitatum prouectus erat, chiragrico morbo oppreſſum, variiſque paſſionibus obſitum, præſagiens quoque, quod penè imminebat eius videlicet obitum, fide quam promiſerat oblita, prius calliditate occulta cœpit ſibi ſubjugare eius oppida rura & municipia: deinde amicitijs muneribúſque colligare nobiles quoſque ac ſua caſtella: poſtremò creſcente æmulatione Pictauam ciuitatem noctu multo ſtipatus milite irrumpere aggreſſus eſt, reliquaque nihilominus regni poſſidere iura, ſed auertit eum Redemptoris mundi clementia. Poſtquam itaque ex diſpoſitione regni itémque procuratione ſui Dux verbum concluſit Sacroſancta myſteria noſtræ reparationis obnixè expetiit: quibus aſſumptis coram ſuis, vt ſcriptum eſt, in ſenectute bona viuendi finem fecit. Sepultus ſanè eſt poſt triduum in ſiniſtro Sancti Maxentij latere atque multorum precibus ac lacrymis Deo commendatus Chriſtiano conditus eſt more. Poſt eius exequias ad præceptum filij ſui Pictauis terræ nobilitas conuenit deliberatura quo pacto paternum dedecus in hoſte vlciſci & diuiſa prouincia valeret concordari. Breuiter compertum eſt ac ſacramento firmatum, neque adhuc Boſonis audacia quieſcebat.

§. VI.

Qualiter fuit bellum inter Boſonem Comitem Marchiæ & Guillermum Ducem Pictauiæ, & qualiter Adalmodis Comitiſſa fuit vxorata dicto Guillelmo Duci, mortuo eius marito.

ADalmodis quidem vxor eius obſeruatrix admodum carajorum atque maleficiorum quodam reſponſo diabolico iactabat ſe accepiſſe in breui Pictauenſem ſe Comitiſſam fore. Maritus autem qui nonnulla vera eius præſagio audiuerat, lætus effectus, quippe vxorem abſque ſe conſcendere non poſſe ad coniectati honoris credens faſtum iam iam patulo & dictis & factis Pictauorum detectus eſt aduerſarius. Obſedit quippe vbi Dominum ſuum obiiſſe veloci nuntio aduertere potuit, caſtellum quod Genniacum dicitur eo quòd & ciuitati proximum & multi copia boni completum, & ſubita iuuentute munitum illo tempore habebatur. Conĳciebat etenim dubio procul quòd conſequens videbatur eſſe, videlicet à ſe illud captum iri poſſe, quod nullum ſibi vlterius municipium obſiſteret. Quam factionem vbi modernus Princeps præſenſit, liberare ſuos collecto exercitu obſeſſos armis vltricibus quàm celerrimè properauit. Cúmque vicinia hoſtilis exercitus experiſſet nobiles quoſque ac belli procurandi gnaros ordinandi informandíque cauſa per omnes acies dirigit: & vt ad huiuſmodi negotium, partim verbo partim maiorum exemplo ſufficienter inſtruerent viuâ voce imperauit. Nec diſſimilia his dabat Boſo præcepta ſuis. Verum vbi ad conflictum ventum eſt poſt multorum vulnera & neces tamdem Boſo cuncto penè amiſſo milite addictus turpitérque fugatus eſt. Qua patrata Pictauorum Dux, Domino permittente, iuuamenque ferente, victoria, oppidum quod Rupes Medeldis vocitatur eò quòd ditioni Boſonis præfati ſubjacebat, obſedit, & oppugnando cepit : in quo Adalmodem eiuſdem Boſonis conjugem repertam fidelibus ſuis ſeruandam contradidit. Quam cùm laſciuia iuuentutis quæ latera obſeruabat Principis ad mariti iniuriam decerneret ludibrio tradi, ſeuerè Dux reſiſtit, nobilitatémque fœminæ miſeratus atque electis ſufficienter militibus ad matrem quæ Candida dicebatur, eam honorificè direxit. Pro cuius humanitatis gratia promiſit mater Candida vſque fluuium Rhodanum regni eiuſdem Principis per ſe dilatare iura. Nec eſt mentita. Porrò autem Boſo paucis emenſis diebus graui incommodo correptus turpiter deceſſit, factionum quoque in dominum commiſſarum pœnas luit. Cuius Emma Principis Pictauienſis genitrix fine agnito, clam Legatos ad Candidam mittit, eaque conſulta Adalmodem eiuſdem Candidæ filiam filij ſui coniugio ſociauit. At Candida haud immemor ſponſionis ſuæ eo vſque quo prædixerat, Pictauenſem Ducatum augmentauit.

15 His denique & huiuſmodi proſperitatibus Principis confirmatus in regnum matre ſuggerente ad Malliacenſe Cœnobium extollendum conuertit ſtudium. Nam quo primum tempore pater eius ad idem Cœnobium ædificandum coniugem ſuam, ſicut ſuprà retulimus perpulit, totum inſulæ corpus ob ſiluam in ea concretam præter particulam quandam ad Aquilonem mariſcum à via vocata vetere vergentem ſibi venandi cauſa retinuit. Tum itaque Dux votis piæ matris alludens, Turonenſes fratres, quos genitor à prædicto Cœnobio cauſis prælibatis intercedentibus fugarat, clementer reuocauit: quæque prius habuerant reſtituit, atque eos honorificè ſe tractaturum reſpondit. Credunt illi & veniunt, & promiſſa omnia adepti ſunt. Nec multo pòſt venerabilis Emma Ducis genitrix poſt multiplicia Sanctorum actuum exercitia quadrageſimo primo ætatis ſuæ anno; regni verò filij, vt aiunt, ſecundo, è carnis progreſſa eſt ergaſtulo. Verùm priuſquam decederet filium ad ſe accerſens: Mi, inquit, nate, ego iam cuius te caritas vltra humanos, ſi dici fas ſit, educauit affectus, vt cernis, defungor. Hoc vnum verò ante à te expeto, quatenus ob mei perpetuam memoriam Eccleſiæque Malliacenſis augmentationem tuitionemque vltimo ac ſi valedicentes iungamur oſculo, demum autem læta emigro. Cúmque illius vocem ad hanc petitionem matris vbertas lacrymarum intercluderet ac ſingultum ; nutibus tamen, quibus poterat, ipſius deſiderus corde tenus annuere ſe indicabat. & quia de his meminerit, poſt eius obitum operibus declarauit.

§. VII.

De Theodelino Abbate Sancti Petri veteris.

VT autem ad ſuperiora redeamus : cum Turonenſibus Monachis quidam aduenit frater vocabulo Theodelinus, de quo quoniam grandis nobis eſt ſermo habendus, eius & patria ſignificanda eſt & genus. Fuit quippe, vt fertur, genere, Hebræus, natione Gallus, iámque adoleſcens Monachicis diſciplinis inſtructus ac deinc procedente tempore vita & conuerſatione ſimúlque actiuis exercitiis ſolertiſſimè præditus, itémque ingenio, modeſtia, conſilio, conſtantia, prudentia, præcipuè verò lenitate decentiſſimè ornatus. Huic ſanè & Præpoſituræ laborem & totius Monaſterij deliberationem Abbas ſuus, imo per eum commiſit Dominus. Qui prima aduentus ſui fronte quippe prudentiſſimus explorare eorum incolatum, ad quos accedebat, animos volens quædam famulis extraueiſve quaſi vecordis prætendebat indicia: quo facilius ex eorumdem verbis & geſtis virtutis an imbecillitatis viri eſſent, dum ſe ac ſi inſanum attenderent, aliqua colligeret argumenta. At vbi paullo poſt leuitatis eos ventoſæque iactantiæ malo laborare animaduertit, tum quo pacto eorum pompam tolerando quamlibet amicitiæ ſuæ adiungeret pertractare cœpit. Et quidem potentium faſtus muneribus interdum placabat: mediocrium verò tum leni moderatione, tum exhortatorio ſermone complanabat: præcipue autem ſubiectis ſibi fratribus quæque neceſſaria ſufficienter admodum & humane impendebat, & ita vnicuique ſeſe liberalem atque hilarem oſtentabat, vt ſingulus eorum ampliùs ceteris ab eo ſe diligi corde crederet. Cúmque his & huiuſmodi domi foriſque floreret, famáque probitatis eius longè latéque percurreret, nec ipſum terræ Ducem lateret, ſed etiam alloquiis eius ſæpiſſimè priuatim & publicè vteretur; poſt aliquantum temporis apud Abbatem ſuum inuidia delatorum ac ſi tyrannus accuſatur, liberalitáſque eius in ambitionis partem adſcribitur: quódque eam non cauſa Domini, quin potius acquirendi honoris gratia exerceat, diuulgatum habetur. His igitur commonitis eluſus Abbas quàm facilè nugacibus Prælatorum more credidit, propediémque ſe ſe id experiri per ſemetipſum neceſſariis amicis intimauit. Accelerato ſi quidem itinere clam Burgulienſi Cœnobio, cui & præerat, ſe excutiens, Pictauorum fines ingreditur, fratrem quoque accuſatum nimis profligari contumeliis iam patulo minitatur. Poſtera nimirum die in quadam Burgulienſis Cœnobij cella diuertens, quæ Malliacenſis Eccleſiæ habetur affinis, induſtria quorumdam ſe amantium nocte eadem viro Dei Theodelino patefiunt minæ & odia proprii Abbatis. Mane itaque facto, fortiſſimo rerum Domino inuocato, ſimúlque puritate conſcientiæ confiſus apparatu venturi patris neceſſario famulis commiſſo, conſenſo equo obuiare ei ſtuduit corde conſtantiſſimo. Cúmque non longè proceſſiſſet à Monaſterio patre obuio, equo cui inſederat, neglecto, toto corpore in palude, quę magna eo loco erat, proſtrato, benedictionem ab eodem more implorat ſolito. Is autem in eo neque viſum deflectens, neque verbum aliquod proferens citato greſſu pertranſiit, eúmve, ceu hoſtem obduratis viſceribus ſpreuit. Tum mirabilis Theodelinus prouerbium memoratu digniſſimum voce eſt libera proſequutus. Certè, inquit, reipſa probabitur, vtrum tu duritia improuiſa, an ego patientia mecum à cunabulis, ſi dici fas ſit, concreta, victoriam adipiſcar facilius. Nam niſi hinc me aſſurgere iuſſeris, definitum in Chriſto opperior, quod hic me inueniat finis. Interea Abbas talia non curans longiuſculè à loco ſeceſſerat, cùm ab audientibus accipit quæ humiliter proſtratus vir iam dictus ei dixerat. Verum hi, qui ſecum aderant fratres valdè miſerati hominem, ante rei examinationem præſertim publicè id Abbatem facere non debuiſſe lacrymabiliter allegant: atque huiuſmodi factum Monachis quidem inauditum, ſæcularibus verò deteſtandum enunciant. Quorum ſuggeſtionibus paululum Abbas inclinatus: retrogradum, inquit, iter vnus veſtrum arripiens virum conueniat, eúmque ſurgere mei vice cogat, & nos ſubſequi ammoneat, vt ſi obedierit, quia verè humilis ſit cunctis clareſcat. Vbi autem ad virum Dei Abbatis delata ſunt edicta, ac ſi cælitus ammoneretur, ſurrexit; totáque illa die aſpectus eiuſdem patris valdè ſapienter declinans paruitatę cibi potúſque etiam inimicos ad miſericordiam protraxit. Delatores ſanè iniurias

* * F iij

eum ſat modeſtè perferre, itémque rei diſcuſſionem omni auiditate prę́ſtolari cernentes, ſimúlque pudore commentatæ à ſe falſitatis metuentes noctu effugiunt: ſacrum verò hoc iudicium prauitatis intentatæ ſapientibus relinquunt. Porrò ſubſequenti die ad negotium dirimendum locus expetitur, accuſatores vnà cum diffamato citauerunt. Is alacer corpore nitida conſcientia fiſus adeſt, nugaces abeſſe renunciantur: Quo Abbas accepto dum præ confuſione aperire ſibi os non eſſet, quoniam quidem nihil iuſtę querimoniæ erga male tractatum fratrem reuera inueniret, prius quidem lenitatem animi in credendo falſa apud ſe reprehendens, poſtea verò quæque à perſonis talibus audierat, verecundè tamen his qui ſe circunſtabant referens cur indignatus ſit exponit. Cúmque præfatus frater rationem redderet honeſtè de objectis: Te, Abbas etiam, inquit, fili horum fuga & ſuam inuidiam & tuam quoque innocentiam apertè detexit. Hæc quoque dicens ſurrexit priórque ſatiſfaciens veniam ſupplex ei poſtulauit. Quod Theodelinus cernens humo & ipſe acclinis noxam patri benignè remiſit. Peracta itaque reconciliatione, vtilitatibus, quas in commiſſo ſibi officio Theodelinus fecerat, Abbas delectatus, & vt quotidie in melius proficeret, neque adulantium linguas amplius metueret paternè eſt exhortatus. Ad Monaſterium igitur poſt triduum ſæpedictus Abbas reuertitur: Theodelino fratri multò plura quàm prius committuntur. Nec multò poſt & Abbas moritur. Quo defuncto Princeps Pictauorum Malliaeum adiit, cuique ipſum Cœnobium, cui iam múlta largitus fuerat ac largiri ſperabat, commendaret, tractare cœpit. Cúmque parentum confœderatio memorię occurriſſet, quandoquidem iam tot prædia eadem poſſediſſet Eccleſia, quorum amplitudo Abbatem proprium exigeret, etiamſi progenitorum eius id induſtria in primordio cœpit operis non ſtatuiſſet, licet ipſa inſula adhuc præter prædictam particulam ſibi deeſſet nulli iuſtius quàm Theodelino qui multos eo in loco ſuſtinuiſſet labores, regimini eiuſdem præficere baſilicæ animaduertit, quíque multos nobilium ſuæ obnoxios feciſſet bonitati. Quod vbi optimatibus, qui ſecum aderant, ſignificaſſet, eiſque hoc complacece perpenderet, ſæpe taxatum virum Dei aduocat, quidque ſibi ſuper eo in huiuſmodi negotio animus ſuggereret, ei reuelat. At ille modeſtè quidem ac rationabiliter dum ei & Prioribus ſuis etiam poſt Patris deceſſum & ſanctæ maximè regulæ ſe ſubeſſe, ideóque tale quid ſine fratrum conſilio, voluntate & licentia ſuſcipere non poſſe inferret: tum Dux viros ad rem peragendam gnaros ad fratres Monaſterii intimatos direxit, obſecrans ſibi & virum concedi & ſcriptis plenè tali annuere electioni. Illi verò pro ſui reuerentia libenti animo prętendunt Principi quæ poſtularat omnia. Qui aſſecuto cordis ſui voto, Præſule vrbis ſuæ vocato, Malliacenſi Cœnobio Theodelinum Patrem præficit auctore Domino. Is autem quàm prudenter, quàmque humanè officium ſibi commiſſum adminiſtrauerit, quia vllius eloquentia plenè id nequit, ſequens ex parte pagina, ſi Deus annuerit, prędocebit. Sed iam hic ſermonem claudamus: quęque reſtant alio principio ordiamur.

LIBRI SECVNDI PRÆFATIO.

OMNIS res quæ partibus conſtat tandiu imperfectionis diſpendio notatur, donec eadem neceſſariis omnino ſupplementis cumuletur. Nam licet quilibet domum ędificare volens vitæ fundamenta jaciat, cremento ac lapidibus parietes vndique pro modo componat diſpoſitę qualitatis, quouſque tamen deſunt tigna, laquearia & tecta ædificium illud pars vocari poteſt, plenè domus non poteſt. Et in omnibus quidem penitus ædificiis hæc eadem valet conſideratio reperiri. Sed & Redemptor noſter, vbi ædificatorem turris ſumptuum neceſſaria ad ſupplementum operis opportuna prouidere debere, alioquin illuſionibus videntium eum ſubjacere admonuit, quàm ſit pro nihilo habendum incipere & non conſummare luce clarius propalauit. Si igitur inchoatio etiam boni imperfecta paruipendenda eſt deluſionique obnoxia; res autem bene cœpta ac ſolidè compacta laude dubio procul digniſſima: inſiſtendum ergo eſt omni incipere conanti vt principium operis exornet decore perfectionis. Quapropter ego qui iuſſis tuis pater Venerabilis GODERANNE cum meo etiam pudore parens, quippe imperitus, in præce-

dentibus ſuccinctè quidem ſed ſufficienter, vt puto, qua verè de antiquitate & commutatione in melius Malliacenſis inſulæ quæ Deo Duce nonnullis iam repromiſſionis terra effecta eſt, aliqua tetuli, atque ad eum vſque locum, quo ſacroſancta religio primum in eadem caput extulit, Cœnobiúmque in ea recenter conſtructum Abbatem prom eruit, protraxi, ne cœpta paruitatis meæ conſummatione careant, orationibus tuis fiſus ad ſupplenda quæ teſtant, immo de Domini auxilio præſumens; ſtylum deflexi: Parum autem mundi ſapientum, præcipuéque Peripateticorum verſuta ſophiſmata, ſi quando ſimplicitatem indoctæ linguæ meæ ſubſannauerint, teueteor; quoniam quidem ipſi tum maiores ſcientiæ partes ſe aſſequutos iactitant, quando confuſo ordine profuſis circumlocutionum ambagibus, eſſe alicui, quod eſt; negato, & quod non eſt, ſophiſticè impoſito, vera, quantum in ipſis eſt, occultantes, ficta quaſi probabiliter pro certis inducunt. Quorum aſtutiam quiuis eneruare poterit, ſi quando aliquid proponunt, ſilentium ſibi indixerit: neque enim melius eorum tumor dicendi frangitur quàm vt ſilendo reijciatur, ludant ergo inſultantes ſuperbum ſapienter ſimplicibus: tolerent ſimplices & tacendo negligant horum plauſus. Verùm iam hæc omittentes ad propoſitum accedamus: ſurdâ aure quoque quorumcumque ſugillantium felleos rancores tranſgrediendo linquamus.

§. I.

Qualiter Abbas Theodelinus rexit ſuos Monachos apud Sanctum Petrum, & qualiter erat primus de conſilio Guillelmi Comitis.

IGitur modo quo ſuperius diximus viro Dei Theodelino leuato Abbate de ampliatione ac augmentatione commiſſæ ſibi Eccleſię cœpit multa ſollicitudine ſecum multa pertractare. Quo tempore quidam vir Marolienſis oppidi non mediocriter ditatus comperta fama fidei & probitatis eius, eum adiit, multámque ſummam denariorum vltra nongentas libras ei commiſit. Ex qua omni ſumma tertiam ei partem obtulit, quatenus quod teſtabat ſibi ſuiſque cuſtodiret filus. Quod ipſe libenter fideliterque adimpleuit. Verum quoniam iam illo tempore abundantia iniquitatis maxima ex parte bonum excludere cœperat charitatis, adeò vt debita reuerentia minimè impenderetur antiquis etiam Sanctorum locis, quàm potiùs conculcabantur à peſſimis, colligens animo reuerendus heros nouiter ædificatum Cœnobium dilatari nequaquam facile poſſe abſque donariis terræ Principis, quàm familiariter ei adhærere ac imperiis eius humiliter parere, atque ex collatis ſibi muneribus eum ſępiſſimè honorare, ſeduláque officia prout opportunitas & rei & temporis exigebat, exhibere conſilium fuit. Cúmque exercitijs huiuſmodi interitus Principi acceptus eſſet & gratus, adeò vt in maximis quoque negotiis eius conſiliis & diſpoſitionibus magis fidem daret, quàm cunctis ſuis optimatibus, hácque de cauſa apud ipſos etiam Aulicos honorabilis haberetur, cœpit ei idem Princeps quam multa quam grandia repromittere, id que ipſi potiſſimum iubet obſeruare, vt ſi ſibi aliquid ex deceſſione & ſucceſſione nobilium viderit contingere id à ſe non tardet expetere: quandoquidem vt aſſerebat, ſibi commiſſæ Eccleſiæ potiùs quàm alicui tyrannorum optabat conferre. Et hæc pater Theodelinus ſurda haud hauriebat aure, ſed lento potius gradu quàm concito, & opportunè magis quàm procaciter ad animi ſui vota cupiebat ſcandere. Idcirco ſiquidem ſe nolle ab eo poſtulare, vt poſtea ipſe aſſeruit, diſſimulabat, vt ſi quando aliqua grandia depoſceret, ea faciliùs ex tarditate petitionis obtineret. Religioſum id namque præcipuè Monachis aſſerebat officium ratò infeſtare mendicando animos Principum. Oppidum nimirum quod eiuſdem Ducis genitor, ſicut ſuperius meminimus, causâ Normannorum ædificarat in Malliacenſi inſulâ, adhuc in ea tunc temporis habebatur: ſuper cuius diuturnitate præfatus Pater graui mœrore afficiebatur, illiúſque potiſſimum euerſionis cauſa Palatinus videbatur. Siquidem valdè metuebat ne poſt Ducis deceſſum aliquis illud tyrannorum ſequentis ſobolis fraudulenter irrumperet: atque hinc quęque Monaſterio conceſſa vaſtaret, extirparet, diſpergeret,

§. II.

Qualiter Guillelmus Dux acquieſcens ad requeſtam Theodelini Abbatis, dedit Caſtrum cum tota inſulâ, vt in dictum caſtrum transferretur Cœnobium, quod tunc temporis erat apud S. Petrum.

VNde die quadam dum primus anniuerſarius dies matris ageretur, & Dux circa pia opera eſſet intentus, atque ob memoriæ eius ſolemnem recordationem multis lacrymis fieret ſuffectus poſt completas orationes mirabilis Theodelinus eum adiit, atque tum exeniis, tum blandimentis plus ſolito demulcens, vbi illum plenè aliis repulſis negotiis ad ſe intentum conſpicit: Quoniam, inquit, dulciſſime Domine, decet me tibi tuiſque omni vigilantia bona prouidere ac mala futura, quomodo euitentur, præmonere, vellem, ſi adſit animo, aliqua tibi vtilia, priuatè tamen perorare. Mox ergo eo annuente locum ad hoc aptum expetunt: demum quoque præfatus vir tale dicendi arripuit exordium. Cum omnes, inquit, quos ad regni faſtigium diſponendum diuinum ſublimauit auxilium, iniquitatem fugere, auaritiam libidinémque ac ſi peſtiferum virus perhorreſcere, ceteráque ſuperbiæ membra à ſe eliminare, iuſtitiam & pietatem colere, largitatem munificentiſſimam ſine cenſu etiam prætendere, continentiam & caſtitatem indeſinenter inuiolatéque conſeruare; ac reliqua ſanctæ humilitatis exercitia ſemper deceat adimplere: videris te potiſſimum, quem & parentum nobilitas & liberalis pietas decorauit, his ſtudiis debere operam dare. Quæ omnia te exequi velle iſtud erit argumentum, ſi ea quæ ſub te Domino dicata ſunt; te diſponente in ampliorem erecta ſtatum fuerint ac expolita, ne te decedente in ſeſe retineant, quod ſibi verti queat in ſcandalum. Cúmque Princeps ijs attonitus, cur iſta propoſuiſſet, diligenter inquireret, conſequenter intulit ille. Inſula quidem, Pater reuerende, cui nos pios genitorum tuorum conatus complens perfeciſti, in ſui fortiori parte, te teſte, retinet caſtrum tuæ ditioni ſubditum, quod niſi dum adiuiis, iubeas iri perditum quandoque in tuo Cœnobio famulantibus futurum ſit contrarium, nec intellectus concipere valet mortalium; ſed ſi idem vitæ cauſa perennis nobis filiis tuis largiri placuerit, verè quod modò & nobis metus eſt mali, & quandoque ſuauis conſilium poterit fore iniquum, vertetur ac manebit pauperibus Chriſti in refugium, efficiatúrque illo limes quo rapiatur cœlum. Igitur eo quod ſe manebat explicante, tum Dux Dei omnipotentis, vt credimus, aſpiratione commotus: ſi, inquit, illic alicuius magnitudinis erigere Baſilicam ritè ſpoponderis, & caſtello à me cum toto inſulæ corpore, itémque prætęrea multo munere donaberis.

Priùs autem quàm hæc contingerent vix octo ſoles emenſi fuerant, cùm vigiles caſtelli, de quo agimus, per maximum luminis pharum ad ſphæræ modum cochleatum noctu ſuper Malliacenſe Cœnobium cœlitus lapſum conſpexerant, cuius ſplendore illuſtrati adeò exterriti fuerant, vt voce confuſa ſocios aſſurgere, arma corripere, hoſtes inſulam irrupiſſe, atque Monaſterium concremaſſe multo aſſererent clamore. Quorum ipſi clamoribus expergefacti concitè aſſurgentes partem quidem luminis conſpexerunt, illudque non humanum, ſed diuinum veritate cogente confeſſi ſunt. Deinde nimirum nocte alia homuncio quidam arte piſcator dum ad officium exercendum properaret, tres ſplendiſſimos viros luminum trium portitores eandem Eccleſiam ingredi ac per tres fermè horas eos vtrum regrederentur præſtolans ſpe illa fruſtratus eſt. Itaque dum viſiones huiuſmodi fratribus eiuſdem Eccleſiæ reuelarentur, ſeſe à Domino viſitari, locum quoque ſuum in breui augmentari maturiores quique profitentur. Nec multo poſt Patris Theodelini & Ducis ſæpe-fati confœderatio præloquuta & aſtipulata eſt. Sed iam res ipſa exequenda videtur.

Porrò vir Dei Theodelinus, vt dicere cœperam, ex verbis Ducis quæ dudum ſperauerat, effectui appropiare agnoſcens gaudij ſui magnitudine ad veſtigia ipſius corruens, & vt dicta chartis firmaret, ſupplex expoſtulauit. Cuius precibus Dux haud ſegniter aſſenſum præbens: Quoniam, inquit, quæ expetis firmè ſtabilitérque locanda ſunt, repete quantocius propria, & quęcumque genitores noſtri

&

& nos Cœnobio tuo contulimus litteris: manda, primáque ſcribatur ipſa quâ à me hodie donaris inſula: demum quoque vna nobiſcum Romana Beati Petri Apoſtoli adies limina: ſubijciámque tum Cœnobium cæleſte Clauigero præſente Papa, & iuncta ad ſe pertinentia: quatenus amodo & in perpetuum ab omni ſeruitutis vinculo libera permaneant & abſoluta, nulliúſque ſint Epiſcopi aut alterius Monaſterij ditione ſubjecta, præter Romanam Principis Apoſtolorum Eccleſiam, cui quotannis viginti ſolidos pro cenſu ſolueris ac poneris principali eiuſdem Eccleſiæ in ara, eritque munus hoc memoriale ad veſtræ Eccleſię ſubſidia, & ad hęc quæ diximus perpetuò conſeruanda. Nec mora poſt hæc à facie Principis Abbas ſe ſubripiens quæcumque imperata ſibi fuerant litteris tradit die ipſa, eique Principi offert, & vt firmet more ſolito coram optimatibus ſuis inſtantiſſimè rogitat. Quid multa? Princeps libentiſſimè annuit, firmat chartam reliquiſque nobilibus firmandum tradit, noménque matris inter teſtatores ac ſi viueret, pro eo quod eius anniuerſarius dies mortis agebatur, conſcribere fecit. Et quidem tum ab Incat. Domini noſtri Redemptoris milleſimus tertius annus voluebatur, cum hæc menſe Iulio Pictauis agebantur, ac regnare Francis Rex Robertus ferebatur. Facta autem eſt ad votum Abbatis ac Principis primum Pictauis eadem carta: ſed ſubſequenti anno Romæ recitata ac roborata & in Apoſtolico priuilegio tranſlata. Denique ſubſequenti tempore vir Dei Theodelinus ſecundùm Ducis voluntatem cùm eodem Romam perrexit & præſente eodem Principe quæ geſta fuerant Sergio Papæ, qui tum ſedi Apoſtolicæ præerat, expoſuit. Cúmque Sergius an ita ſe res haberet à Principe requireret, tum ipſe aſſurgens ita eſſe aſſeruit: vtque hæc priuilegio auctoritatis Apoſtolicæ confirmaret votiuè ſat ſupplicauit.

§. III.

Qualiter fuit caſtrum deſtructum & Cœnobium aſtructum.

PApa verò deſiderio viri alludens duo ſuper hoc negotio iubet fieri priuilegia, quorum vnum Sancti Petri perpetuò retineret Bibliotheca: aliud Abbas in papyro more majorum ſcriptum deferret ad propria. Quæ vbi ad votum vtriuſque completa ſunt firmati viri benedictione Apoſtolica ouanter repedarunt ad ſua. Donaria ſanè quæ in priuilegijs retinentur prætereo, quoniam hæc habentur in propatulo. Porrò autem regrediens Princeps oppidum funditus deſtruxit, atque deſignatis conſequenter in locis, auctore Domino futuri Cœnobij fundamenta primus iacere cœpit. Quid multa? Tanta celeritate aiunt ædificium illud ad perfectionem veniſſe, vt poſt quatuor annos prioris Monaſterij fratres illò commigrauerint, & aliquantum temporis in ligneis officinis habitauerint. Quæ officinæ poſtea opportunè effectæ ſunt lapideæ. Iam verò Malliacenſis Eccleſia non modicè excreuerat, famáque pulchritudinis & magnitudinis eius per multa ſeſe ſparſerat, cùm Berno Burgulienſis Abbas qui Gautberto prælibato ſucceſſerat, corporeo rejecto tegmine ad æterna demigrat. Poſt cuius deceſſum fratres eiuſdem Monaſterij tantò viro orbati Pictauienſem Principem ſæpefatum conueniunt; querimoniam allegant, caſum exponunt, ſui miſereri, Theodelinum ſibi Patris officio fungi debere implorant; Burgulienſis Eccleſiæ curam ad eundem Principem ceu Malliacenſis, quippe à ſe & à genitrice fundatæ, iure fundatoris pertinere toto affectu ingeminant. Quorum petitionem rationabilem idem Princeps ſuſpicatus patrocinium viri eis conceſſit, ſed ea conditione; quatenus ſe potiſſimum non abnegaret Malliacenſi Operi, illúmque locum ſemper ſibi attenderet ſpecialiter commiſſum.

Multa denique ea tempeſtate eidem Patri, exceptis his duobus licet inuito commiſſa ſunt Cœnobia: quorum quidem alia per ſe regebat: alia verò probis ac religioſis fratribus injungebat diſponenda. Et licet ab vno viro plures regi Eccleſias non eſſe canonicum ſciam, idcirco tamen mihi non approbando referre rem placuit: ſed vt per hęc quilibet agnoſcat quanta in Theodelino diſcreta miſericordia cum moderata prudentia viguerit. Videre namque mihi videor multiplicia in eo bonorum operum excreuiſſe exercitia, quem ita omnis ætas regularis diſciplinæ am-

plectebatur reuerentia. Nonne ergo ſi catervas fratrum Cœnobiorum ſibi ſubmiſſorum eius regimen toto affectu ſitientium intueamur, Iſaianum illud oraculum quodammodo: Panem noſtrum comedemus, & veſtimentis noſtris operiemur, tantummodo inuocetur nomen tuum ſuper nos, aufer opprobrium noſtrum, animo mox in his non compenſamus. Quam autem in pupillorum ac viduarum ex familia Sancti Petri exiſtentium conſolatione largiſſimus, quámque erga famulos proprios, vt in adipiſcendis bonorum artuum officijs inuigilarent ſollicitus fuerit taceo, ne in immenſum protelerur narratio: ea duntaxat quæ ſuſcepti operis exigit diſpoſitio, commemoro.

Ea ſiquidem tempeſtate milleſimus decimus fertur ab Incarnatione Saluatoris emerſiſſe annus, gerebátque vrbis Pictauæ præſulatum Giſlebertus, Francis verò imperabat Rotbertus, cùm vehementiſſimè mirabilis angebatur Theodelinus, quia cùm omnium bonorum affluentia abundaret Malliacenſis locus, ſola Sanctorum deerant pignera quibus honoraretur atque defenſaretur. Sed clementia inſita ſummo Principi ac domino omnium rerum, quippe cuius hoc eſt ſingulare priuilegium, vt pia piorum deſideria plenè perducat ad effectum, ſuper hoc ſatisfecit, eidem in hunc quem paulò pôſt ipſo donante aſſignate decernimus modum. Prius autem tale quid narrabimus.

Abbas Engiliacenſis Eccleſiæ illis diebus caput ſanctiſſimum Præcurſoris Ioannis Baptiſtæ Domini, quod antiquitus in eadem abſconditum Eccleſia ferebatur, leuare, atque omni populo quo ipſum caput verè Ioannis eſſe fidem faceret oſtentare voluit, ac ad tale ſpectaculum inter reliquos Theodelinum Patrem inuitauit. Adueniente itaque ſtatuta die Angiriaco innumera plebs affuit: Sacerdorum denique & Monachorum cœtus confluxit inæſtimabilis. Cúmque ad rem peragendam ventum eſſet & inter priores, quoſque perſona cui tantus theſaurus eleuandus committeretur idonea quæreretur, proſiliens præfatus vir è medio: ſi, inquit, ô Patres iubetis, dilectum cœleſtis ſponſi, ego libentiſſimè accipio, ac præ magnitudine ſua ac reuerentia multoties exoſculatum veſtris viſibus repræſento. Cuius profeſſioni dum omnes alluderent ſolemni præmiſſa oratione ad ſanctas gazas ſupplex acceſſit, detexit, omnique multitudini expoſitas per duarum ferme horarum ſpatium demonſtrauit. Quo expleto, dum eum recondendum omnes annuerent, diu multúmque prolixam orationem ſimulauit, ſanctiſque è dentibus vnum in ore occulit. Verùm mox condigno mulctatus verbere, nam tum oculorum caruit lumine: quæ fecerat, his, qui adſtabant, verecundè licet, referat, deinde malè amiſſam valetudinem confitendo dignè ſecum reportat. Hæc pio oſtentando viri voto erga ſanctorum pignera inſeruiſſe ſuffecerit. Iam verò ſtylum retorqueamus ad id quomodo deſiderio ipſius ſatisfactum ſit.

§. IV.

Qualiter, & à quibus perſonis, & à quibus locis, & quæ miracula facta ſint, & quo loco tranſlatum eſt corpus Sancti Rigomeri.

IGitur poſt terminum rei præſcriptæ, dum ad propria remeaſſet is de quo agimus, cauſa intereeſſit, quâ eum Hugo Cenomanenſis Comes conueniret. Si quidem imminebant ipſi per maxima quæque negotia, quæ eo inconſulto, diligebat namque illum charitate libera, ſibi timebat nocitura. Cúmque ex omnibus quibus eum conſulturum pararat egregiè accepiſſet reſponſa, demúmque ad inuicem familiaria quædam alternarent colloquia, inter hæc & illa, Comes, vt videtur Domino inſpirante, Abbatem rogat vtrum ſibi ad tanti operis ſupplementum boni afflueret vbertas, an ſe circumcingeret, vti in recentibus ſæpe accidit, rerum tenuitas. At ille: Plurimis, inquit, ſi de temporalibus diſputas bonorum ad explendum abundo omnium copijs, ſed quid mihi ex ijs ſolaminis, dum Sanctorum pigneribus careo Sacroſanctis? Cúmque allegantis modo nonnulla replicaret. Sed quoniam mihi tibique orta eſt hinc fabula venerabile caput tuum deprecor, latiſſimos memoriæ campos percurrendo retracta, ac ſi quid, præuales præbe vnde ſitis meæ ardor capiat refrigeria. Ad hæc admodum attonitus Comes primùm quidem paululum verba faucibus occludit, deinde: Quoniam, inquit, nequaquam hæc tui tantùm reor petere causâ, quin potius multorum commodi gratia, & vt legimus plus aliorum

quam noſtra nos quærere decet opportuna præſidia tale quale poſtulas in quadam iuris mei Eccleſia theſaurum progenitorum meorum reſeruauit induſtria, quo tua obſtrictus dilectione me expolio, tibique hunc liberum concedo. Fuit ſiquidem IESV-Christi ſeruus vocabulo Rigomerus, cuius viri leguntur actus & apud nos crebris refulget miraculis, cuius forſan nec famam acceperas hactenus. Mecum itaque aliquem arcani fidum cuſtodem necnon & religione probatum dirigito. Ego autem eius aſſignatione ad vſquequo inferendus eſt locum digno inquantum valuero digniſſimo proſequar obſequio. His auditis vir venerandus quanto tripudiauit gaudio, quámque feſtiuè ſummo Domino tantique boni largitori multipliciter innumeras rependit gratias reticeo, quoniam quidem ſummorum oratorum poëmata his ſuccumbere credo. Deligitur tandem communi conſilio frater quidam & bonitate celeberrimus, & huiuſmodi negotij, vt ferunt, ordinator peritiſſimus, comitique longè ſub alius operis intimatione aſſociatur. At vbi Cenomanicam vrbem ingreſſi ſunt, intimat Monacho præfatus Comes, vt à ſui conſortio ſe ſubtrahat, & quoquo potuerit, ac ſi eum à ſe pepulerit, hoſpitandi gratiâ diuertat: rebus nocte decoloratis, ad ſui ſuaſionem legati ſe quàm celerrimè adeat. Hæc verbis ille; factis haud aliter ſuppleuit iſte. Denique ingreditur ille Comitatum familiaribus ſe aliqua Sanctorum loca expetere velle orationis causâ ſimulat: ſagmarios demum itémque ſufficientem apparatum, prout longioris viæ neceſſitas poſtulaſſet, parari Officialibus ſub eiuſdem noctis articulo imperitat. Finito autem die, cùm omnes ſui monitis eius parando opportuna perſtreperent: vrbs verò omnis peregrinari eum velle opinaretur, rem nimirum ſubſecuturam, nec vllus quidem leuiſſimè ſaltem ſuſpicaretur, clam idem Comes accerſito ſecundùm ſignificatum fœdus fratre, de quo ſuperius dicebamus, vna cum eo Eccleſiam Rigomeri glorioſi penetrat, cuſtodes quatenus rem occulant, iurejurando obligat: deinde ſuppliciter præmiſſo oratu ad glebam quæ ſanctiſſimum prælibati Patris retinebat corpus appropiat: poſtremò patefactis eiuſdem glebæ oſtiis ſacroſanctos artus inde cum indicibili abſtrahens reuerentia in ſcriniis ad hoc opportunè paratis transfert, omníque diligentia ſignat. Cúmque hæc agerentur ſubito inopina concrepant tonitrua, denſiſſimáque coruſcant fulgura, licet paulò antè temperies adeſſet quàm ſerena. Mox quoque rei procuratores præter Comitem ac Monachum ſeſe hinc ſubtrahentes metu correpti conclamabant priori debere reſtitui loco ſancta pignera, alioquin nequaquam euaſuros huiuſmodi diſcrimina. Quæ idcirco, vt credimus, diuina egit potentia, quatenus is, qui transferri conabatur, ſolidiori veneraretur & coleretur diligentia. Enimuerò paullò poſt reddito ſereno volente Chriſto congruè omnibus quæ res flagitabat diſpoſitis, viri Eccleſiam egrediuntur, acceptóque itinere eadem die ad vſque Andegauenſe oppidum mira celeritate proficiſcuntur. Et quoniam ipſa eadem die anniuerſariæ ſolemnitatis beati Albini Epiſcopi vrbis Andegauæ plebs feſta recolebat Miſſæ adipiſcendæ voto S. Theſauri bajuli in Baſilica eiuſdem ſancti diuertunt, ſcrinia deponunt, officium cuius cauſa ædem ſacram adierant, expetunt, ſed quid tunc noui per exanimata noſtri Rigomeri membra effecerit arbiter ſupremus proferendum quàm tacendum videtur gratius. Vt namque hinc paululum ludendo canam.

Virtus tecta parum refert, vitiumque ſepultum.

Porrò autem dum Sacroſancta myſteria pręſtolarentur viri, & ſcrinia, quæ vt diximus, ſacris erant pignoribus ditata, quodam Eccleſiæ loco expoſita haberentur, protinus quidã paralyticus penè omnis corporeę valetudinis expers portitoris officio illò adfertur, caſuque ſupra prædicta ſcrinia orandi gratia neſcius quid in ſe retinerent recubans, plus ſolito obrigitur, deinde tot incommodi infeſtationibus agitatur, vt ſibi vitalem flatum amiſiſſe videretur. Paulò pòſt verò mirum dictu ſtupentibus, qui aderant, omnibus, adeſt inopina ſalus, ac per mortui membra; viuenti medela diu præſtolata porrigitur. Quo patrato dum plebs quæ illuc ſolemnizandi cauſa conuenerat vna cum meliorato ægroto exultaret pro miraculo in Domini laudibus, nullúſque rei certitudinem agnoſceret, præter Comitem ac ſocios eius. Ipſi autem timore Fulconis eiuſdem vrbis Comitis, ad quem attinebat & Cenomanenſis Comitatus, de S. Rigomeri deportatione & ab eo collata ægroto ſoſpitate conticerent penitus, prodigium illud magnificè beati Albini laudibus adſcribitur. Verùm ſancti Theſauri latores moras omnes rumpentes, acceptum iter ſtudioſè perſequentes ſequenti die Cœnobium petiuere Burgulienſe. Et quoniam Theodelinum præ-

ſatum Patrem illuc ſuſpicabantur, nam ſpoponderat, occurriſſe, atque aduentum eorum opperiri valdè ſollicitè, apparatum quoque nihilominus tantę rei ſufficientem vigilanter prouidere, è ſocijs aliquem prę mittunt ſe adeſſe, itémque cuncta quę optarant, auctore Domino Chriſto gnauiter, ſed & vltra quam ſperarant, qui intimaret compleſſe. Quo vir Dei accepto, quanto lætificatus eſt tripudio, quantóque exhilaratus iubilo, quando id alicuius expediet etiam Rhetoris oratio. Tandem accerſitis eiuſdem Cœnobij fratribus rem patefecit, atque vt ſeſe ad ſuſceptionem cœleſtis protectionis præpararent ſupplex implorauit. Illi verò hoc ſolemniſſimè exequentes omni ſtudio receperunt, & in Eccleſia Burgulienſi quàm decenter expoſuerunt felices hos pronunciantes quibus tale Deus dirigebat patrocinium.

Interea Pater Theodelinus ipſa eadem hora quodam citiſſimo accito veredario negotij totius ſeriem Malliacenſibus fratribus intimauit, quidque ipſis in procinctu exceptionis ſitiτæ prouidendum potiſſimúmque procurandum neceſſario inſtaret literis ordinauit. Cuius Malliacenſes nutibus hauſtis legatarios circumquaque emittunt, multorum populorum cateruas, itémque Monachorum & Clericorum non minimum coetum mira agilitate colligunt. Nocte interim illâ, quâ emigrati Sacroſanctæ gazæ Malliacenſi Monaſterio erant inferendæ, quidam fratrum in eo quieſcens, Barcinons natione Tezo nomine immenſum luminis ſplendorem ab Oriente in ſomnis emergere, deinde pedetentim omne Cœnobij corpus complere, nec multò pòſt innumeram populorum frequentiam vndique concurrere, ac mirum neſcio quid in eodem lumine ſuſpenſa expectare. Itémque ſibi quaſi ſubmurmurando promittere. Et ipſum quidem hactenus Beati Rigomeri latebat aduentus. Si autem mortalium ſomnis noſtra conjectura dignè porrigitur, videtur haud abſurdè non vnius tantùm illius diei ſolemnem lætitiam, quin potius largifluam bonorum omnium affluentiam ac ægrotantium non ſolùm carne, ſed etiam animis conſolationem, quam ad Beati Rigomeri ſuffragia concurrentibus confert Dominus, portendere optatam. Verùm vbi latores ſuperius aſſignati vna cum Theodelino venerando pretioſiſſimam gemmam Malliacenſi inſulæ intulerunt, clamor ingens vtrimque oboritur: adeſt ſacer conuentus fratrum: hinc quoque & inde multiplex frequentia turbarum laudem Domini vndique reſonantium: miniſtri necnon cum crucibus & cereis circunſtantibus alijs humeris ouantes ſanctum corpus imponunt, reliqua verò multitudo flexis poplitibus Rigomeri glorioſi cum multis lachrymis oppidò licet exoptarent, rogitant patrocinium. Tandem ſanè ſupplicatione debita completâ, antiphonáque impoſita Malliacenſi inducunt Eccleſiæ iam olim a Domino prędeſtinata chariſmata, circumquaque concrepante lætitia. Et quoniam major eiuſdem Eccleſiæ crypta infecta adhuc his diebus manebat, in dextro membro componunt omni cum diligentiâ, quo ſanctæ Dei Genitricis ac perpetuæ Virginis habetur & ara.

De Miraculis ſanè deinceps per eum ibidem geſtis, quæ tot ac tanta ſunt, vt ea plenè referre nullus hominum, vt aiunt, ſufficiat, ad præſens quidem tacemus: ſi vitam autem Deus dederit aliquantulum longam, quæ vel quanta ſeniorum probatiſſimorum aſſertione de his accipimus, quolibet ſermone ad laudem Domini noſtri IESV-CHRISTI, qui fecit quæ futura ſunt, exarare aggrediemur. Terminum autem iſtic quoniam & breuitatem noſtri ingenij & narrationem paulò amplius quàm decuerit fortè protelatam menſuramus, terminum, inquam, chartulę poſuiſſemus niſi adhuc paucula capitula huic ordini neceſſaria ſubjungere congruum decreuiſſemus. Compoſito igitur ſancto Domini loco & ordine prætitulato adhuc inconcuſſa perſtabat beatiſſimi Aquitanorum patroni Hilarij Baſilica, quam præcedenti libellulo ædificauimus coram Principis aula. In quâ nonnulla patrata feruntur miracula, quæ dum compendio operam damus, ſatius duximus reticenda. Porro verò in ſæpe taxato Cœnobio, quidam Conſtantius cui agnomen erat Brizaldus Præpoſituræ officio potiebatur, quoniam ſæcularium expeditionum induſtrius adprimè putabatur. Hic ergo die quadam Theodelinum patrem conueniens, multitudinem Eccleſiarum inſulæ omnino exprobrabat, atque conquerendo aliquam earum merito conuellendam garriebat. Cuius primùm ſuggeſtionibus vir Dei reſultans, poſtmodum verò eius inſtigationibus addictus, eius voluntati rem dimiſit. At ille inde egreſſus, multitudinémque virorum colligens ad Eccleſiam Beati Hilarij

acceſſit, eàmque funditus euertit. Quantum nimirum eius Domino grata fuerint opera, vltio detexit manifeſtè ſubſecuta. Namque necdum penitus corruerat paries vltimus, cum ecce idem præſumptor Monachus letali morbo correptus, de equo cui inſederat, proruit, denique caduco incommodo eſt fatigatus. Poſtremò grandi emenſo interuallo parumper ceſſante morbo reſpirauit, & quæ erga ſe geſta fuerant, dum ipſe neſciret, à videntibus accepit. Tum itaque publicè ſe peccaſſe, ſe grauiſſimè erraſſe confeſſus eſt: deinde officio famulorum ad Monaſterium defertur, caſus eius Patri ac Fratribus refertur. Quo audito validus omnes timor corripuit, communíque conſulto ad locum dirutum aliquos è fratribus dominum reuerentes dirigunt, altariſque lapides & cœmentum quod intactum remanſerat cautè nimis colligere, atque in Monaſterio ad ſe afferre præcipiunt. Illi quidem alacres obaudiunt; iſti verò ipſum idem altare in capite deſignati Monaſterij in honorem eiuſdem Sancti Hilarij erigunt. Frater ſane ille cuius temeritas locum profligauerat, quatuor quidem, vt aiunt, menſes ſuperſtes extitit, nec tamen aliquod doloris leuamen adipiſci promeruit. Sed & Patri ſæpe taxato Theodelino, ſicut in primâ fronte multa proſpera, ita è contrario iuxta vitæ terminum nonnulla obuiauere aduerſa. Et primò quidem rerum poſſeſſarum crebertima & grauiſſima damna, deinde ſuo corpori, ac familiarium amicorum proſperitati penè importabilia ingruebant incommoda: poſtremò dum ipſe noctu decubaret in domo infirmorum cogente neceſſitate ægritudinis præualida ſubito euaginatis gladiis duo quidam ſeruorum ex Sancti Petri familia, quorum alter Hercambaldus, ſequens verò Galterius dictus in baptiſmate eius filius erat, ſuper eum irruunt, mortem inferre geſtiunt omni audacia. Tum autem quam Dominum timuerit idem Pater liquidò claruit, dum ceruice extra ſtratum exerta neque veniam aliquam deprecans, nec verbum aliquod pro ereptione ſui protulit, ſed ac ſi mutus regulare ſilentium cuſtodiuit. Tandem verò donâte Domino qui circumjacebant horrore neſcio quo propulſi euigilantes fures adeſſe deprehendunt, effugant & à timore hominem liberant. Rurſus quoque Pictauis è ſimili diſcrimine ſed à diſſimilibus perſonis illato mirabiliter diuinà eripuit dignatio. Præterea multa ſibi accidere infeſtiſſima, quæ incredibili tolerauit ſufferentia. Sed exequamur propoſita omittentes iſta. Eâ verò tempeſtate quidam ditiſſimus vir vocabulo Ainricus multis muneribus, multis blandimentis Patrem Theodelinum circumueniens ab eo vt Eccleſiam ad portum Malliaci conſtrueret, impetrauit. Impetrauit heu pro nefas! & ſimoniacè ædificauit. Sed de hoc ſatis ſit dictum.

Verùm Dux de quo in ſuperioribus dicebamus cum de Patris Theodelini prouectu loqueremur, ſexageſimo primo, vt fertur, ætatis anno, regni verò trigeſimo ſeptimo, filiis in principatu relictis anno ab Incarnatione Domini & Saluatoris noſtri milleſimo trigeſimo defungitur, atque in Malliacenſi clauſtro honorificè ſepelitur. Poſt cuius deceſſum quindecim venerabilis Pater Theodelinus annis in corporea carne manſit, atque milleſimo, ab Incarnatione Domini ac quadrageſimo quinto anno Kalendis Ianuarij apud Burgulienſe Cœnobium ſanctis Myſterijs initiatus, corpus terris, ſpiritum reddidit ſęculis æternis, Abrahæ, vt credimus & optamus, ſinibus locatus, Chriſti fruitur bonis. Cui ſuccedens vir manſueriſſimus & humilis vocabulo Humbertus quindecim annis Malliacenſe Cœnobium ſat modeſtè rexit atque patientiæ & longanimitatis ſuæ clariſſimum cariſſimis filiis ſpecimen relinquens milleſimo ſexageſimo anno ab Domini Incarnatione viuendi finem fecit.

Poſt hunc quoque eidem regimini quidam præfuit Godetannus, natione, vti ego accepi, Gallus, alterius quidem Monaſterij Monachus, ſed neceſſariò, vt multis videtur, illuc extitit ſubrogatus. Nam de eo tenet ſermo, quod ſi rebus tum geſtis quando electus eſt, digna imponatur conſideratio, verè ſecundùm viri prudentis aſſertionem, ipſe in tempore irę factus eſt reconciliatio. Sed quoniam dum hæc ſcribimus adhuc humanis inter eſt rebus, eius ex actibus ſilentium nobis indicimus, ne adulatoris notam incurramus. Vtrum autem amore Domini an odio dignus ſit poſteris iudicandum ſeruemus;

Hic riuulum verbi libuit deſigere noſtri.
Ne protracta nimis tedio ſit pagina doctis.

Alia manu: Et eſt notandum quod Guillermus fundator Malleacenſis in fine dierum ſuorum effectus eſt Monachus & tempus totius vitæ ſuæ fuit LXXI. annorum & obiit ac ſepultus in choro dicti loci anno Domini MXIX.

* *

Cum oraculum vatis diuinitus inſpirati vt laudare Dominum in Sanctis eius atque in virtutibus eius merito debeat humana propago, adhortetur, quandoquidem holocauſta laudis bono animo emiſſa aditus quodammodo fit, quo ſibi vnigenitus filius oſtendatur filius Dei qui paſſim in Diuinis lineis aut ſalútare Dei dicitur, eo quod ſaluos faciat ſuos, aut brachium ſiue dextra. *Cætera deſiderantur in Codice MS. quo vſus ſum.*

DE MONASTERII MALLEACENSIS DEVASTATIONE FACTA A GAVFRIDO DE LEZINIACO Narratio.

Auctore eiuſdem loci Monacho Anonymo.

ANNO Incarnationis Dominicæ milleſimo ducenteſimo vigeſimo quinto, ſedi Apoſtolicæ præſidente Papa Honorio: ac illuſtri Rege Ludouico inclytæ recordationis Philippi Regis filio, regni Francorum tunc temporis gubernacula obtinente: Henrico etenim viro religioſiſſimo & ſummæ Trinitatis cultore deuotiſſimo in Anglia regni Monarchiam gubernante, necnon Willelmo Pictauienſis ſedis Pontifice ac Sanctonicæ Eccleſiæ Helia viro venerabili præſidente, nobiliſſimóque Comite Marchione Hugone de Leziniaco Hugonis Bruni filio: verum etiã quod non eſt reticendum, venerabili Patre ac miræ prudentiæ viro nobili Vvillelmo Forti huius Monaſterij Abbate, atque vt ita loquar, nobiliſſimo defenſore, Eccleſia Malleacenſis grauem paſſa eſt ruinam atque multiplex detrimentum. Horum ergo dictorum temporibus & eo multo amplius dicta noſtra mater Malleacenſis Eccleſia diu iniquorum malleis fuerat malleata ac cuiuſdam nobilis Gaufredi de Leziniaco patre Gaufredo de Lezignem & Vvillelmi de Valentia manu potenti & violenta fuerat aggrauata: quod etiam quandocumque diuertiſſent ad Eccleſiam memoratam prædictus & ſui cum canibus, equitibus, mulis, auibus, ſatellitibus, ac ſeruientibus vniuerſis quoſcumque de quacumque parte adduceret, vel etiam ſine ipſo omnes ipſius domeſtici ac quicumque de familia eius quoquo nomine cenſebantur in procuratione continua à prædicta Eccleſia prouidere atque ſibi debere neceſſaria miniſtrari dicebãt ex conſuetudine diuturna, ſicut in compoſitione facta inter Gaufredum filium dicti nobilis & Eccleſiam melius ac plenius eſt expreſſum. Mortuo igitur ſæpefato nobili ſeniore Gaufredo ſucceſſit in hereditate paterna filius ſuus Gaufredus de Lezignẽ iunior ſæpe fatus, & quemadmodum pater ſuus rerum Eccleſiæ infeliciſſimus extiterat deuaſtator, ita & filius in malis patris ſequens veſtigia ſubſtantiæ ac rerum Eccleſiæ iniquiſſimus extitit perſequutor. Multis igitur annorũ curriculis dicta Eccleſia attrita fuerat atque iam corruerat ante faciem perſequentis, cùm inſpirante bonorum omniũ conditore, Vvillelmus Fortis ſuperius memoratus tunc temporis Prior de Xanctonio ab omnibus Fratribus inſpiratione diuina electus eſt prædictæ Eccleſiæ in Abbatem. Electione autem ipſius ab Epiſcopo Dioceſano, vt decuit confirmata, adminiſtrationi Eccleſiæ curam exhibuit vigilantem, multa pro libertate Eccleſiæ confouenda pericula ſuſtinens & aduerſa, murum ſe defenſionis contra inimicos opponens: nulla aſpera ac dura perpeti formidauit, vt ſtatum Monaſterij, cuius regimen acceperat, ereptum de manibus iniquorum ſecundùm priuilegia fundatorum, qui ipſum liberaliter ac ſine aliquo ſubjectionis vel exactionis retinaculo fundauerant poſſet, vt dictum eſt, in melius reformare, illud Euangelicum non ignorans: Beati qui perſecutionẽ propter iuſtitiam patiuntur. Vſus vtique prudentium virorum conſilio illã Salomonis ſequens ſententiã, vbi dicitur, omnia fac cum conſilio & poſt factum non poteris pœnitere. Prudenti igitur ac robuſto conſilio confirmatus contra perſequutorem Malleacenſis Eccleſiæ ac inuaſorẽ domus Dei Gaufredum de Leziniaco iuſtitiæ frœna laxans ipſum fecit diligenter moneri, & ipſe perſonaliter monuit, vt ab infeſtatione Malleacenſis Eccleſiæ & moleſtatione indebita quâ ipſam diu moleſtauerat, manum retraheret vio-

lentam. Dictus autem nobilis quaſi pro nihilo reputans monitionem Abbatis ſuperius nominati ſæuijt crudelius in rebus & membris Monaſterij & homines eorum grauibus affecit diſpendiis & injuriis prouocauit. Quod dolens grauiter Abbas ſuperius memoratus coram Honorio ſedis Apoſtolicę ſummo Pontifice querimoniam detulit ad Romanam curiam perſonaliter accedendo. Perſonaliter itaque conſtitutus coram ſummo Pontifice omnem exactionis atque ſubjectionis totiuſque rei geſtæ ordinem, pro qua venerat, enarrauit, & qualiter dicta Eccleſia fundata fuerat & à quo patrono prætendens manu propria priuilegium fundatoris, in quo priuilegio inter cætera habebatur, quod prędictum Monaſterium pertinebat ad Romanam curiã, nullo alio mediante. Qui ſummus Pontifex talia vt audiuit continuò Abbati, qui tunc præerat Monaſterio S. Ioannis Angeliacenſis, Priori eiuſdem loci dedit in mandatis & venerabili Aimerico cognomento Tabarer, qui tunc Alnifienſis Archidiaconus habebatur quòd ipſum compellerent ad hoc, iuſtitia mediante. Receptis ergo litteris commiſſoriis Iudices memorati in omnibus iuris ordine obſeruato prędictum nobilem poteſtate ſibi tradita compellere ſtuduerunt, vt de damnis & illatis iniuriis Eccleſiæ Malleacenſis Monachis eiuſdem Eccleſiæ ac hominibus eorundem ſatisfaceret competenter, & ab indebita moleſtatione dictæ Eccleſię & hominum quã ipſos diu moleſtauerat, reſiliret, ac de cætero talia præſumere non auderet. Dictus autem Nobilis prohibitionem ſiue monitionem ſummi Pontificis & ſuorum iudicum vilipendens damna intulit prędicto Monaſterio rebus & hominibus dictiſque Monachis plurima ac etiam grauiora. Nam Abbatiam poſtea per vim intrauit pluries & immunitatem Eccleſiæ violans bona & ſubſtantiam Monachorum tam in capite quàm in membris, Dei timore poſtpoſito, vſque ad enormem læſionem ſicut in relatione facta ad Dominum Papam à dictis Iudicibus de prædicto negotio melius ac plenius eſt expenſum. Talia enim contingentibus Eccleſię Malleacenſi duriora & eò amplius grauiora preſſuris vndique venientibus ac anguſtiis creſcentibus contigit ſimile quod legitur in Canticis Canticorum: Sponſa Chriſti Malleacenſis Eccleſia ſponſum Chriſtum id eſt refugium ſingulare quærens in nocte, id eſt in diebus aduerſitatis per vicos & plateas, inuenerunt eam cuſtodes ciuitatis, percuſſerunt & vulnerauerunt eam, & ad vltimum eius pallium detulerunt. Cuſtodibus etenim ſuperuenientibus, id eſt mortis doloribus, tulerunt pallium ſponſę Chriſti Malleacenſi Eccleſiæ ſcilicet dominum Willelmum Fortem Abbatem Monaſterij antedicti. Qui verè pallium erat ac tegumentum ipſius, quia in quantum poterat, quamdiu vixerat, illud protexerat ab incurſibus iniquorum. Tanto igitur Malleacenſis Eccleſia Paſtoris ſolatio deſtituta filij Eccleſiæ dolentes de morte Patris vltra modum & merito quia illis ſuperauerant anguſtiæ vndique ſcilicet & matris Eccleſiæ perſecutione continua & de pio Patris obitu repentino. Conuenerunt itaque mœrẽtes & dolentes filij vniuerſi, vt corpus tanti patroni ſepulturæ honorificè traderetur & de ſubſtituendo Paſtore tractatus inter ipſos communiter haberetur. Multi enim vicini & probi homines ad tumulandum dictum Patrem conuenerant. Arnaudus ſcilicet tunc temporis Abbas Sancti Leodegarij, & quidam vir religioſiſſimus Prior Clauſtralis de Thalemundo, & plures alij Preſbyteri Laici & Clerici ſeculares, vt filios tanto orbatos Paſtore conſolaretur, &, vt dictum eſt, corpus exanime traderetur honorificentiſſimæ ſepulturæ. Congregatis igitur vniuerſis & domeſticis & extraneis intra muros Malliacenſis Eccleſiæ, contigit illud ſimile quod legitur filijs Iſraël in Ieruſalem priſcis temporibus eueniſſe. Conuenerant enim ex totâ Iudæâ magni & parui, pauperes ac potentes, omniſque populus vtriuſque ſexus à maximo vſque ad minimum quaſi vir vnus in ciuitate præfata fuerant congregati, cum Romani Imperatores Titus, ſcilicet & Veſpaſianus, cum exercitu infinito vallauerunt vndique ciuitatem atque obſederunt in ea populum memoratum, multiſque illum injuriis & anguſtijs, ſicut legitur, afflixerunt. Similiter etiam contigit in hac parte. Etenim congregato vniuerſo cœtu filiorum Malleacenſis Eccleſię Gaufredus de Lezignem iuſtitię perſequutor ac domus Dei iniquiſſimus deuaſtator ac inuaſor, infinito exercitu congregato peruenit vſque ad Monaſterium memoratum, adduxitque ſecum innumeram multitudinem gentium cum armis Militum ſcilicet & ſeruientium, & quod graue fuit infinitam multitudinem ruſticorum. Obſeſſo igitur ac vallato vndique Monaſterio ſæpefato miniſter Satanæ ante dictus dæmoniaco afflatus ſpiritu atque in bonis Eccleſię vltra quam exprimere valeamus, ferociter debacchando, Monachos obſeſſos in Monaſterio attriuit in con-

ſumeliam Domini ac totius cleri opprobrium, famæ & inedia diuturna. Interea toto Eccleſiæ ſæpefatæ conuentu in vnum congregato, tractatus communis cœpit haberi, quis inter ipſos ad regimen ſuæ matris Eccleſiæ idonior haberetur. His itàque contingentibus atque diuerſis diuerſa ſentientibus, non poterant in vnam perſonam communiter conſentire. Sed quid moror? Tandem inſpirante bonorum omnium conditore, omnes in Capitulo congregati inſpiratione diuina Ramaldũ Venerabilem Priorem tunc temporis de Hermenaldo vna voce vnanimiter elegerunt. Electione autem ipſius, vt dictum eſt, diuinitus celebrata, atque ipſo ab omnibus in ſua ſede honorificè deportato ſiue collocato vltra modum gaudentes de tanto Paſtore ſibi diuinitus collato, illud illis contigit quod legitur: Cithara ipſorum in luctum conuerſa eſt & organum ipſorum in vocem flentium vertebatur: Et alibi dicitur per Prophetam: dies feſti noſtri conuertentur in luctum. Propter hoc etenim iſtud dico, quia his ita contingentibus miniſter Satanæ, ac Dei Eccleſiæ infeliciſſimus perſequutor, tyrannico ſpiritu debriatus trahitur miſer in profundum malorum, traditur infelix tyrannidi vitiorum, ita vt carnalium voragine deſideriorum abſorptus, ſuæ rationis diuinique timoris oblitus, iam dixerat in corde ſuo inſipiens, non eſt Deus. Inflammatus itaque omni nequitiâ atque veneno totius malitiæ delibutus omnibus Monachis dictæ Eccleſiæ minabatur, ac ſuis iuſſerat ſatellitibus vniuerſis, vt ſi quempiam poſſent inuenire de Monachis memoratis, vniuerſi capitali ſententiæ ſubderentur. Quod audientes & timentes dicti Monachi vehementer, quærebant conſilium nec poterant inuenire, & quid agerent neſciebant. Diuerſi etenim diuerſa conſilia proponebant; ſed inter vniuerſos non potuit haberi ſtabile cuiuſlibet conſilium ſingulare. Nam intererat inter ipſos vna cum electo venerabili antedicto Arnaudus Abbas S. Leodegarij ſuprafatus, qui vt erant conſtanti animo & contra inimicos ſuæ matris Eccleſię ſereniſſimi bellatores, tale ambo voce vnanimi conſilium protulerunt. Dicebant etenim quod quilibet in ſuo ordine ſacris induti veſtibus, Presbyteri Sacerdotalibus atque Diaconi & Subdiaconi & ceteri vniuerſi, prout illorum officium exigebat, induerentur omnes ſalutaribus veſtimentis, ac ſi incontinenti eſſet ad altare in ſuo ordine ſeruiturus, quatenus ſi neceſſe eſſet, pôſſent offerre Domino laudis ſacrificiũ ſemetipſos. Et vt minus formidarent ſuos aduerſarios Crucẽ Dominicã præferentes atq; Sanctorũ venerãdas reliquias habebant, & quibus dicta Eccleſia optimè eſſe dignoſcitur decorata, magna cum reuerentia & honore in ſuis manibus geſtientes, ſicque vexillo Domini atque ſuorum militum circumfulti ſuis virili animo exirent inimicis. Et ſic inde ſi poſſet ficti tranſito gladio iniquorũ ſuæ dulciſſimæ matris Eccleſiæ cum dolore vltra relinquentes, quocùmque Dominus eos perduceret, irent vagi famelici atque nudi, & à ſuæ matris ſinibus exulati. Sed quia quædã pars ipſorum erat fragilium vtpote iuuenum, ſuis valdè timentes pellibus non bene capiebat huiuſmodi conſilium apud ipſos. Itaque omni conſilio atque ſuffragio deſtituti ad ſingulare refugium IESVM-CHRISTVM, & piiſſimum Dominum conuertuntur, vnanimiter exorantes, vt illis in tanto periculo conſtitutis ſua pietate & miſericordia manum porrigeret adjutricem. Talia igitur orantibus S. Spiritus conſilio confirmati & verbũ Apoſtoli inſequentes quod dicitur; Tempus redimendum eſſe, quoniã dies mali ſunt. Itaque cum maxillis accipientes frænum, & corda in periculo deponentes, quoſdam de Militibus dicti aduerſarij, qui ſe àmicos dicti Monaſterij aſſerebant, ad ſe introduxerunt eoſdem verbis pacificis taliter alloquentes: Quare dominus noſter Gaufredus de Liziniaco tanta grauamina nobis infert, & quare in noſtro Monaſterio nos obſedit? Qui dicti Milites reſponderunt: Propter hoc, quòd ad querelam veſtram dictus nobilis excommunicationis vinculo eſt adſtrictus, cetera ipſius ſuppoſita interdicto, & exinde eductum Corpus Chriſti. Sed ſi velletis ſuper hoc ſibi abſolutionis beneficio ſubuenire, ceſſaret, ſicut credimus ab tam infandiſſimo opere quod incœpit, & inter vos & ipſum de cætero gratia, amicitia, ac beneuolentia permaneret. Finxerunt & promiſerunt quòd ipſi facerẽt eum abſolui. Dicti autem Milites promiſſionem huiuſmodi & ſponſionem factam à Monachis quàm cito curſu ſuo domino intimarunt. Nobilis etenim ſępefatus vt pote quidã Pharao Rex Ægypti cor gerens ferreum ac in indurata animi malitia perſeuerans talia Militibus fertur dediſſe reſponſa: Niſi vniuerſi Monachi iſtius Eccleſiæ in capitulo congregati & probiores eorum ſponſionem illã ſiue promiſſionẽ vallauerint juramento, atq; promiſerint bona fide, non recedã inde quoadusq; vniuerſi capitali ſententia puniantur, aut aliis eos pœnis faciam interire.

Adjungens:

Adjungens: Hæc omnia Monachis Intimetis. Milites verò ſæpefati, vniuerſa prædictis Monachis retulerunt. At illi vſi conſilio ſaniori, volentes indemnitati ſuæ matris Eccleſiæ prouidere, ſicut inferiùs apparebit, provt à prædicto Nobili fuerat præloquutum, in ipſius præſentia & multorum vallata fuerunt omnia iuramento: atque à probioribus Monachis, qui tunc erant, in Eccleſia memorata promiſſa fuerunt hæc omnia memorata. Deluſus itaque huiuſmodi iuramento Nobilis ſæpè factus, quod ſibi pro euitando mortis periculo præſtitum fuerat à prædictis, præcepit omnes incontinenti ab obſidione recedere feſtinanter. Qui vniuerſi ac ſinguli quantocumque virium conamine poterant, receſſerunt turpiter ac confuſè, quibuſdam titubantibus, quibuſdam verò cadentibus, ac miſerabiliter recedentibus; diuina potentia ſuum auxilium atque conſilium ita retraxerat ab iiſdem, quòd alter non poterat iuuare alterum, & ſocius in illo receſſu deſpiciebat ſocium, ſicut domeſticus ſolet deſpicere alienum; & à quibuſdam de Monachis & famulis eorumdem, vt pecudes vel bruta animalia per deuia quæque, caueas & foſſata turpiter ducerentur, donec Malleacenſem inſulam plurimis affecti iniuriis tranſegiſſent. Sed ſtylum ducamus ad memoriam retorquendum. Recedentibus ergo iniquitatis atque perditionis filiis, & caput ſimiliter receſſit eorumdem. Dignum enim erat atque conueniens habebatur, vt qui ſimul ſanctam Eccleſiam aggreſſi fuerant, ſtirpitus & iniquè, ſimul ab ipſius conſpectibus fugarentur miſerabiliter & confuſè. Iuſto etenim Dei iudicio perſequutoribus effugatis atque Monachis cum ſuo venerabili Electo in pace ad tempus remanentibus, vehementer erant ſolliciti, atque, inquantum poterant, cum Domini adjutorio laborabant, vt hoc quod inter ipſos Spiritus Sanctus fuerat operatus, ſcilicet de electione ſui patroni quàm citiùs poſſent, perducerent ad effectum. Sanè cum venerabili Electo ſupradicto probior & ſanior pars Monachorum iter arripiunt, atque perueniunt vſque ad Pictauenſem Eccleſiam, quam tunc temporis bonæ memoriæ Philippus Epiſcopus gubernabat, omnémque rei ordinem in ipſius præſentia, pro qua venerant, enarrantes voto ac petitioni ipſorum ipſe Pontifex alludens, & liberaliter quæ poſtulabant ex ſuſcepto officio annuens Electum prædictum confirmauit liberaliter & benignè. Confirmatione autem eiuſmodi ſolemniter, ac provt decuit, celebratâ, Paſtor iam factus cum filiis gaudentibus ad propriam Eccleſiam cum gaudio remeauit. Deductis itaque alacriter ac cum ſpirituali gaudio peractis omnibus quæ circa nouitatem talium Prælatorum Eccleſia facere conſueuit, & ſuſcepto adminiſtrationis officio, Eccleſiam ſibi commiſſam ſolerti induſtriâ, atque totâ corporis & animi vigilantiâ ſtuduit in illo tempore, inquantum potuit, quamdiu licuit, gubernare. Sed dum hæc geruntur, non poſt ſuæ Miſſæ celebrationem iam penè elapſo triduo hoſtis humani generis atque peruigil inimicus, non ſine Chriſti tirocinio, etiam per tempus exiguum proſperitatis aliquot gaudia poſſidere, dictum aduerſarium excitans & incitans ad maleficia conſueta, contra venerabilem Abbatem & Monachos memoratos: dictus maleficus cœpit denuò malè erigere verticem, dicens, niſi ipſum abſolui facerent, & in terra ſua excommunicationis ſententiam relaxari, quæ lata fuerat à Iudicibus eorumdem, ſicut illi promiſerant, & promiſſionem firmauerant iuramento, nullo modo poſſent manus ſuas euadere, quin eos morte crudeliſſimâ faceret interire. Dicebat præterea, & cum illo quidam fatuiſſimi & idiotæ ſimiliter aſſerebant, quòd niſi ipſum abſolui facerent, meritò puniendi erant tanquam perjuri, & ſuæ fidei tranſgreſſores. Sed certè valdè deſipiebant, qui taliter ſapiebant. Nam ſi dicatur ab aliquo quòd iuramentum quod præſtatur vi metûſve causâ, aut pro euitando mortis periculo teneri debeat: aut ſi quis in tali caſu mille præſtauerit iuramenta, mendax, aut ſuæ fidei tranſgreſſor dici debeat, aut perjurus. Reſpondeo, quòd nec etiam minimum mendacium incurrit; immò qui talia dicunt, multis auctoritatibus conuinci poterunt noui ac veteris Teſtamenti. Audiant ergo iuris & iuſtitiæ peruerſores. In Geneſi etenim legitur quòd cùm filij Iſraël exire deberent de Ægypto, vaſa aurea atque argentea ab Ægypriis quaſi redditur mutuò acceperunt, & firmatâ promiſſione quòd illis redderent iam prædicta, ſecum omnia detulerunt: dicunt Sancti, quòd non mendacium, neque furtum aliquod incurrerunt: Dominus enim ſic eis præceperat, qui nouit quid vnumquemque pati oporteat: Illi ergo nullius mendacij argui potuerunt, ſed præcepto Domini obſequium præbuerunt: Vt ergo Monachos antedictos meliùs liqueat non reos eſſe perjurij atque mendacij, audiant peſſimi definitionem mendacij detractores. Menda-

cium enim eſt falſa ſignificatio cum voluntate fallendi, quæ vel præſentialiter ineſt, vel poſtea aduenit. Ad opinionem enim talium confundendam, aliæ atque aliæ auctoritates etiam in medium adducantur. Legimus enim in Geneſi, quòd obſtetrices Hebræorum mentitæ ſunt Pharaoni, vt ſaluarent animas puerorum, & laudatæ ſunt, nec tamen mercedem aliquam propter hoc acceperunt, quia non affectum ſpiritualem, ſed carnalem in his potiùs habuerunt. Et in Codice eodem legitur, quòd Raab meretrix mentita eſt pro legatis Ioſue, atque ne occiderentur in domo ſua, provt meliùs ac cautiùs potuit, occultauit; vnde ciuis Ieruſalem poſtea meruit fieri, quam etiam poſtea Salmon Dux filiorum Iſraël ſibi matrimonialiter copulauit. Et etiam dicit beatiſſimus Auguſtinus: Qui ſic mentiuntur, aliquando merentur ab omni mendacio liberari. Sed qui poteſt? Quomodo autem ſi peccatum eſt, remuneratur? aut quomodo mentientes à peccato liberari merentur? Numquid peccatum diluit peccata? Non, ſed duæ rationes intelliguntur in his qui taliter mentiuntur: pius affectus ſcilicet, per quem aliquis inducitur ad ſic mentiendum, qui eſt laudabilis, & ipſum mendacium quod eſt reprehenſibile. Affectus ergo, non mendacium collaudatur. Tales ergo ab omni mendacio merentur aliquoties liberari, non per mendacium, ſed per miſericordiæ affectum. Poteſt & aliud introduci: Legimus quòd Iacob volens fratris ſui Eſaü benedictionem ſubripere, dixit patri: Ego ſum primogenitus tuus Eſaü. Si autem iſtud fuit mendacium, quomodo mater quę eum ad hoc impulit, in Sancto Spiritu loquebatur? Dicit enim Scriptura, quòd non fuit mendacium, ſed myſterium. Eſt & alia ratio ad dictos Monachos à mendacio excuſandos. Legitur quòd cùm Abraham interrogaretur de Sara, vtrum vxor ſua eſſet, an non? reſpondit, Soror mea eſt. Dicitur quòd non mentitus eſt, quia ſoror ipſius, id eſt cognata illius erat. Quod ętiam ſi iuraſſet, dicitur quòd non aliquod perjurium incurriſſet. Legimus etiam quia Paulus ad Corinthios dixerat ſe venturum, etſi non venit, non tamen propter hoc eſt mentitus, quia cor duplex non habuit, ſed ſemper vtiliter voluntatem retinuit veniendi. Latet etenim aliud argumentum. Si quis mihi gladium commendaret, & illi promitterem, vel iurarem me in determinata hora ſibi gladium redditurum: ille verò ſtatuto tempore furens gladium repeteret, volens ſeipſum aut alium occidere, quamuis ei furenti gladium non redderem, nunquam notam perjurij vel mendacij incurrerem, cùm nec cor duplificauerim, nec ipſam quam priùs habui, mutauerim voluntatem. Dicitur etenim & alibi, quòd quæ vi metúſve causâ geſta ſunt, carere debent robore firmitatis.

Sed hæc omnia memorata non attendens Nobilis ſępè fatus, tanquam leo rugiens qui circuit quærens quem deuoret, ita rugiens circumibat, ac vnà cum pluribus ſatellitibus quos habebat, qui Chriſti militum ſanguinem vehementiſſimè ſitiebant: per deuia quęque, plana, ac nemora illis mortis inſidias prętendebat; ſpecialiter Abbatem quærèbat interficere, quia ſibi tanquam fatuo videbatur, quòd ſi illum poſſet perimere, omnes alij Monachi in omnibus eius voluntatibus obedirent. Sed Deus omnipotens, qui ſuos non deſerit in aduerſis, atque cæleſtis regni Clauiger noluerunt ſuam Eccleſiam à tali patrono ita ſubitò defraudari. Cùm autem audiuit huiuſcemodi dictus Abbas palàm & in aperto ſibi inſidias præparari, incontinenti, præceptum Dominicum adimpleuit, & ſuam, proh dolor! cum mœrore nimio & dolore ſpônſam Eccleſiam derelinquens, fugiendo de ciuitate in ciuitatem, de loco ad locum, provt meliùs potuit, latitando, & ſuum aduerſarium fugiendo. Nunquam ex illa die ſuum intrauit Monaſterium, quouſque viriliter atque finaliter vniuerſo ſuo negotio cum Dei adjutorio adimpleto de exilio gaudens triumphum deportans victoriæ, ad propria remeauit. Sed illâ die quâ exiuit de ſuo Monaſterio exul, iuit vſque propè Benaïcum, ad quandam paruam Eccleſiam, quæ in honorem ſanctæ fundata eſſe dignoſcitur Katharinæ, ibique inuenit Alniſienſem Archidiaconum Iudicem ſuum ſuperiùs memoratum, cúmque totius aduerſitatis ſuæ ſeriem, atque obſidionis materiam, & iuramenti præſtiti rationem in ipſius præſentia enarraſſet; & ſi huiuſmodi iuramenti ratione adſtricti tenerentur, qui talia iurauerant Nobili ſupradicto plenariè quęſiuiſſet, timens valdè ſuorum conſcientiis filiorum qui iurauerant: Ipſe enim nullum ſuper hoc fecerat iuramentũ, petebat inſtanter quòd abſolueretur Nobilis ſæpè fatus. Cùm hæc audiret Archidiaconus, accenſus iracundiâ vehementi: Non enim, ait, huic debet Eccleſia ſubuenire, à quo tam atrociter iniuriatur quotidiè, immò ipſum, vt compeſcatur ab hac ſtultitia, debet, inquantum poterit, ag-

grauare. Quapropter veſtros quàm citò poteritis apud Santonas ad nos mittatis nuncios, vt ego interim conſulam meos Collegas, veſtroſq; Iudices, alioſque viros prouidos & diſcretos, quomodo contra dictum maleficum de veſtro negotio ſit agendum. Tunc cum ſuis receſſit inde Abbas venerabilis, ac peruenit àpud Maroantum, ſuum aduerſarium fugiendo. Et inde ſuos tranſmittens nuncios ad ſuos Iudices ſæpè fatos, prout inter ipſum & dictum Archidiaconum fuerat prolocutum, impetrauit quòd in tota terra prædicti Nobilis interdiceretur Eccleſiaſtica ſepultura. Sed quid? Nec ſic prædictus maleficus induci potuit vt rediret ad Dominum quem offenderat, & de ſalutis ſuæ diſpendio quod incurrerat, cogitaret: immò potiùs quaſi adductus in deſperationis abyſſum deſæuiit crudeliùs in rebus & membris Eccleſiæ Abbatem & Monachos memoratos. Perſequebatur enim eos inquantum poterat, eis mortis inſidias, vt dictum eſt, prætendendo. Videns enim Abbas quòd ſecuram habere non poterat apud Maraant diutiùs manſionem, per obſcuras cuiuſdam noctis latebras exinde cum ſuis fugiens, ibat per deuia mariſcorum, aquoſa paluſtrium quęque pertranſiens, periculoſiſſimos fluctus & gurgites tranſeundo, neceſſitate compulſus nimiâ, ferè per noctem integram pernoctauit in quodam pauperrimo molendino, ex quo ſurgens diluculò cum ſuo deuotiſſimo comitatu, multas pertranſiens ſibi inſidias præparatas, ducem habens piiſſimum Saluatorem, peruenit vſque apud Niortum, ibique tanquam ſignifer belligerator Eccleſiæ, à Clericis & Laïcis ipſius caſtri honorabiliter eſt receptus. Contigit igitur quadam die, dum in caſtro prædicto Abbas venerabilis moraretur, vt apud ſanctum Stephanum, domum ſuam ſcilicet quæ extra muros ipſius caſtri eſt poſita, exiret pro quibuſdam negotiis dirimendis. Factum eſt autem cùm per totum diem vſque ad decliuum illuc cum quibuſdam de ſuis Monachis moraretur, peractis ibi quæ agenda erant illâ die, ſole vergente ad occaſum, ſuos, ſicut erat piiſſimus voce blandâ rogauit ſocios, vt infra muros dicti caſtri vnà ſecum ſeſe reciperēt, ne à ſuis aduerſariis poſſent aliquid mali pati. Sed in hoc quidam illorum, credo, ſuis peccatis exigentibus noluerunt eius ſermonibus obedire. Vnde illis peſſimè contigit: Non enim reliquit Dominus eiuſmodi inobedientiam impunitam; ſed ſicut in Iob legitur, illis in illa nocte contigit quod à Patre venerabili verebatur. Nam ipſe cum paucis de ſuis caſtrum ingreditur, aliis præter eius voluntatem in domo remanentibus antedicta, atque in ipſa nocte in ſtratis ſuis quieſcentibus repentè curſu rabido inimici ipſorum & ſuæ matris Eccleſiæ cum armata violentia venientes, dictam domum cum impetu ferociſſimo introgreſſi, quos in domo inuenerunt ſtirpitùs, de ſuis lectis excierunt. Vnus autem ex ipſis, dum tumultum intrantium ac ſæuientium audiret, continuò ſaliens per feneſtram, quæ ſibi ſatis ad hoc competens videbatur, per virgulta, nemora & foſſata peruenit vſque ad Separis fluuium, quod ex illa parte muros circuit dicti caſtri, atque ipſum fluuium tranſvadando euaſit manus ſe perſequentium in nomine Iesv Christi. Perſequutores igitur qui remanſerant, alios vinculis ſtirpitùs vincientes vſque ad Maireuent deduxerunt, illoſq; illic tamdiù detinuerunt carceralibus vinculis mancipatos, donec pro redemptione illorum non modicum pecuniæ reciperent ab eiſdem. Poſtmodùm contigit quod diſſimulator mentis ſuæ, & artifex fraudulentus, ſuos extendens Chriſti militibus laqueos, vſquequaque ſub pacis ſpecie fraudulenta mandauit Abbati per ſuos nuncios, quòd veniret cum ſuis ſociis apud Xanctonium ſecum perſonaliter loquuturus, atque de damnis & iniuriis ab illo ſibi ſuiſque & ſuo Monaſterio irrogatis, emendam integraliter recepturus. O quanta virulentia fraudulenta! ô quanta verſutia manifeſta! Non veretur Chriſti miles ſatellitem Antichriſti, immò vt expers fraudis atque nequitiæ, ſe cum ſuis credens huiuſmodi ſeductori iuit Xantonium, inuenitque ibi tergiuerſatorem atque maleficum prænotatum. Cúmque eum crederet per cordis compunctionem à Iesv Christo Domino viſitatum, putarétque ab illo, ſicut promiſerat, ſibi, ſuis, ſuæque Eccleſiæ ſatisfieri de commiſſis, nihil ex his quæ ſperabat, obtinuit: immò totum reputans contrarium cum timore nimio, illuc, vnde venerat, remeauit. Videns verò, non dico Nobilis, immò deteſtabilis antedictus, quòd iam receſſerant, & ſuas declinauerant inſidias antedicti, vehementer condoluit, & accenſus furore nimio, illis tale nomen impoſuit, dicens eum multipliciter pœnitere, quòd taliter manus ſuas euaſerint gobiones. Videns verò Abbas venerabilis, quòd tyrannus nullo modo ſuam ferocitatem deponeret, immo crudeliùs contra Monaſterium & Monachos memo-

ratos quotidiè deſæuiret, mala malis addendo, ac pro ſuis ſceleribus cruciandus ædificans ad gehennam. Nam corpus ipſius Monaſterij cum bonis omnibus quæ ibidem erant Deo ſeruientibus aggregata ſub ſua crudeli redigẽs poteſtate ſaiſiri fecit per ſuos Præpoſitos & Bailliuos, ac etiam neceſſaria vniuerſa Monachis ibidem commanentibus, & Deo ſeruientibus denegari. Saiſiri fecit etiam multos alios pertinentes ad idem Monaſterium Prioratus: Iſtos videlicet S. Petri Veteris Prioratum, Aquiticariam, atque Xanronium, Hermenaldum, Peruſiam, S. Mautirium de Nois, atque Moſolium, & omnia bona Prioratuum quæ Monachorum erant vſibus deputata, fecit ſimiliter dictus maleficus in ſuis ſuorúmque vſibus deputari. Cúmq; Chriſti milites tantas iniurias, contumelias, ac opprobria, quæ ſibi à garcionibus dicti Malefici inferebantur quotidiè, ac anguſtias famis & inediæ non poſſent ampliùs ſuſtinere venales pro Chriſto ſe omnibus periculis exhibentes, proh dolor! & lamentum permaximum! de Monaſterio egreſſi primò terni, bini, & ſinguli, vagi, nudi, profugi atque famelici per vniuerſum orbem cum dolore nimio exules abierunt: Paſtor verò venerabilis antedictus cùm ſic videret ſuum Monaſterium deſtitutum, ac commiſſas ſibi ouiculas per diuerſa mundi ſpatia errabundas, vltrà quàm credi poſſit, condoluit, eligens magis mori, quàm vt gregem ſuum ita lupus rapax diutiùs inculcaret, boni Paſtoris aſſumens ſpeciem, qui relictis nonaginta nouem ouibus in deſerto, abiit longiùs vnam quæ à grege diſperſa fuerat, quæſiturus, & inuentam, ſuis eam humeris ſacris imponens, ad gregem cum gaudio reportauit. Iſtum enim ſequens per omnia Heros venerabilis antedictus, relictis omnibus, ſuum gregem & Monaſterium, patriam & amicos, notos & proximos, totam progeniem & parentes, ex quibus nobilibus præclaram atque nobilem duxit originem, omnibúſq; facultatibus derelictis, cum dolore inæſtimabili, atque cum exiguo & pauperrimo comitatu Romam petiit flens & ejulans, & Domini miſericordiam die nocteq; deprecans, vt per interceſſionem ſuæ Matris, atq; cæleſtis regni Clauicularij, ſub quorum nomine & honore ſua Eccleſia fundata fuerat, proſperitatis ſibi & ſuis redderet gaudia; & oues quæ ita diſperſæ erant, ad proprium ouile reduceret: quatenus omnes in vnum congregati poſſent voce iocundiſſimâ decantare Domino: Beati qui habitant in domo tua, Domine, te laudabunt in ſæcula ſæculorum.

Et factum eſt poſtquam in tantam captiuitatem Malleacenſes Monachi deuenerunt, & ipſorum mater Eccleſia derelicta eſt & deſerta, deteſtandus Dei & Eccleſiæ inimicus, ordine retrogrado & peruerſo, in eadem Eccleſia supplere volens numerũ Monachorum, in eorum loco ſubrogauit ad diripienda bona Eccleſiæ, multitudinem garcionum. Ah! Malleacenſis Eccleſia, quæ quondam ſacrâ Religione inter cæteras Eccleſias præpollebas, quomodo vilis in illo tempore facta es & abjecta?

Patre venerabili per omnia memorando in Romana Curia perſonaliter conſtituto ore tenus & voce lacrymabili ſummo Pontifici ſuum & Eccleſiæ negotiũ pro quo venerat, enarrauit, & totaliter Deo & protectioni ſummi Pontificis ſe committens, ſuam omnem querimoniã depoſuit coram ipſo. Demùm Iudices Angeliacenſes dicto ſibi commiſſo negotio, quãtum in ipſis fuit, viriliter exequuto, cùm non poſſent ampliùs facere totum inſtructũ negotium, & qualiter ab eis proceſſum fuerat in eodem, Domno GREGORIO ſummo Pontifici remiſerunt. Videns verò GREGORIVS Pater ſanctiſſimus dicti filij ſui Abbatis videlicet ſociorúmq; eius dolorem nimium, audiénſq; ex aſſertione Iudicum iam dictorum, Monaſterium à malefico ſæpè fato ita penitùs deſtitutum, ſciénſq; ad Romanam Eccleſiam dictum Monaſterium pertinere, nullo altero mediante, vehementer condoluit, ſtatimque ſententias latas contra eundem Nobilem à dictis Iudicibus ore proprio confirmauit: Deinde ſcribens Ludouico illuſtri Regi Franciæ, ipſum ſuper hoc rogans, monens attentiùs, & exhortans, quatenus dictum maleficum compeſceret, vt à grauamine dictæ Eccleſiæ quieſceret, & de damnis eidem illatis ſatisfaceret competenter. Poſtmodùm ſubſequenter ſcribens iterùm dicto Regi, quatenus dictum maleficum, vtpote excommunicatum vitaret, & à ſuis faceret ſubditis euitari. Deinde ſcripſit Hugoni nobili Comiti Marchiæ eodem modo quo Regi ſcripſerat Ludouico; adjungens eidem, quòd ſi dictum maleficum non compelleret vt Eccleſiæ ſatisfaceret competenter, Abbati, & Priori S. Mariæ Dolenſis, & Archipreſbytero Caſtri-Radulphi dabat in mandatis, vt ad compulſionem iſtam faciendam dictum Comitem compellerent iuſtitiâ mediante. Per hæc etenim omnia nec dictus maleficus induci potuit, vt rediret ad Do-

minum quem offendebat, & de ſuæ ſalutis interitu, quem incurrerat, cogitate.

Sanctiſſimus autem & ſummus Pontifex GREGORIVS, vt vidit tantam in dicto miſero & crudeli inſolentiam & pertinaciam, & quòd fœdus cum animæ ſuæ diſpendio ita inierat, alia remedia fortiora diſpoſuit adhibere, cùm ferro ſint abſcindenda vulnera, quæ aliorum medicamentorum non ſentiunt medicinam, ipſum ore proprio excommunicauit, & excommunicationem illam mandauit per Senonenſem, Bituricenſem, Turonenſem, & Burdegalenſem Prouincias ſingulis diebus Dominicis & feſtiuis, pulſatis campanis, candelis accenſis; & in Synodis ſimiliter publicè nuntiari, & ad quæcumque loca dictus miſer veniret, ceſſari iuſſit penitùs à diuinis.

Nec plura de iis habêtur in ea parte MC. codicis, ex quibus controuerſiæ finē diſcere poſſimus. Verùm pauca hæc leguntur aliâ manu, ac longè recentiore deſcripta, alibque prorſus ſpectātia.

INDICTIO PROCESSIONVM GENERALIVM.

Iuxta & ſecundùm Chriſtianiſſimi Principis & Domini noſtri, D. CAROLI Francorum Regis exhortatorias litteras in ſuo Conſilio maximâ deliberatione priùs conſultas Reu. in Chriſto Patri & Domino, D. THEOBALDO, permiſſione diuinâ Malleacenſi Epiſcopo, & eius Capitulo, cæteriſq; DD. Pontificibus & Capitulis Eccleſiarum Cathedralium & Metropolitanarum Regni Francorum ſuper hoc directas.

Die 12. menſis Auguſti perpetuò fiant Generales Proceſſiones, & Miſſæ ſolemnes deuotiſſimè celebrentur, diuinæ Majeſtati & pietati laudes & gratiarum actiones referantur pro felici Anglorum expulſione de toto Ducatu & Prouincia Normanniæ dudùm ac per annos triginta & vltrà ab ipſis Anglicis Regis & regni prædictorum inimicis inuaſis & occupatis, ac ipſorum Ducatus ac Prouinciæ ſub obedientia dicti Domini Regis reductione factâ & cōpletâ in redditione oppidi de Cherbourg, finalis & extremi locorum & fortaliciorum ibidem ab ipſis Anglicis occupatorum, ſub eadem Regis obedientia reſtituti. Die 12. menſis Auguſti, anno Dom. 1450. Iubileo glorioſo.

In primis verò Decumani illius voluminis foliis, aliquot narratiunculis, quas mox adſcribemus, ſubiungitur Gregorij IX. ſummi Pontificis Bulla de compoſitione litis ac controuerſiæ ſuprà memoratæ inter Abbatem Malleacenſem, & Gaufredum Leziniacenſem.

GREGORII IX. PAPÆ BVLLA DE LITIS SVPRADICTÆ COMPOSITIONE.

GREGORIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Dilectis filijs Abbati & Conuentui Monaſterij Malleacenſis, Pictauienſis diœceſis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Mœſtorum conſolator, ac noſtræ ſalutis auctor Dominus, poſt fletum exultationem infundens, mortémq; peccatoris nolens, ſed vitam; Nobili viro Gaufredo de Leziniaco, Pictauienſis diœceſis. ſuper deſolatione Monaſterij Malleacenſis, dignatus eſt tandem compunctionis ſpiritum inſpirare, vt pacis & animæ ſuæ quærendo conſilia de regione diſſimilitudinis in quam abierat nuper, ad ſedem Apoſtolicam perſonaliter laborarit, vbi tu, Fili Abbas, pro liberatione dicti Monaſterij moram traxeras longiorem. Eo igitur abſoluto ab excommunicationis ſententia, quâ tenebatur obſtrictus, poſt multiplices tractatus concordiæ, proſequente negotium gratiâ Saluatoris, demùm inter te, Fili Abbas, pro præfato Monaſterio & membris ipſius, ex vna parte, & memoratum Nobilem pro ſe ac hæredibus & ſucceſſoribus ſuis ex altera, compoſitio amicabilis interuenit, cuius tenor eſt talis.

Ego GAVFREDVS de Leziniaco, Dominus Voluenti & Maireuenti, Notum facio omnibus præſentes literas inſpecturis, quòd cùm inſtigante humani generis inimico, graues iniurias & damna non modica Abbati & Conuentui Malleacenſi, & eorum hominibus intuliſſem, propter quæ auctoritate Apoſtolicâ vinculo excommunicationis eram adſtrictus, & terra mea interdicto ſuppoſita, tandem eo inſpirante qui non vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur, & viuat: Ego accenſus deſiderio reuertendi ad ſinum ſanctæ matris Eccleſiæ, Sedem Apoſtolicam perſonaliter adij, vbi me primitùs abſoluto cum venerabili Renaldo Abbate prædicti Monaſterij poſt tractatus multiplices compoſui in hunc modum. Diuinæ ſiquidem pietatis obtentu pro mea & meorū ſalute concedo, remitto & quitto perpetuò pro me ac heredibus & ſucceſſoribus meis dicto Monaſterio Malleacenſi quidquid quocumq; nomine cenſeretur in eo, Prioratibus, membris, hominibus & pertinentiis eorumdem quocumq; modo, & quacumq; causâ, iuſtâ vel iniuſtâ me habere dicebā, vel dicere poteram, & ſpecialiter procurationes quas deberi mihi dicebā & meis Præ-

poſitis, Falconariis, Venatoribus, ſeruientibus, ac cuilibet de familia mea quandocũque diuerteremus ad Monaſteriũ memoratũ. Simili modo concedo, remitto, & quitto neceſſaria quæ dicebã equis, mulis, canibus, & auibus meis, ac eorũ cuſtodibus in eodem Monaſterio, ſeu membris ipſius perendinantibus ex cõſuetudine miniſtrari: necnon exactionem pecuniæ, quæ ab hominibus Monaſterij, & Prioratuum, & aliorum locorum ipſius exigebatur annis ſingulis pro talleta; expeditionem quoque & exercitum, biannum, boqueſtallum, in quibus mihi teneri eoſdem homines proponebam, pœnámq; cui dicti homines ſi contrauenire præſumerent, ſubjacebant. Saſinas quoque, auenagium, commenditias, paſſagium quod me & meos habere dicebam in Rotundæ & Pichouenæ portubus ſine naulo, & quicquid ratione procurationis, queſtæ, conſuetudinis, iuriſdictionis, poteſtatis, vel alio quocumque iure tam pro me, quàm pro Præpoſitis, Venatoribus, Falconariis, ſeruientibus, & aliis hominibus, necnon equis, mulis, canibus & auibus meis de ipſo Monaſterio, Prioratibus, villis & locis, ſcilicet inſulæ Malleacenſis, Rotundæ, Talgonis, Santonij, Adenterij, Dicaij, Podii-Letardi, Taiſſonij, ſancti Michaëlis clauſi, Saluariaci, Capellæ-Beraudi, Mairuenti, Peruſiæ, Grigum, Voluenti, Montis-Noblēti, S. Mauricij de Nois & pertinentium eius, Caſtanariæ, Baſogiarum, Molleronis, Vergueiæ prope Molleronem, Hermenaldi, Petuſiarum, Coſtigniaci, Baſteriæ, Caluetiæ, Boſſelli, Moſolij, ac etiam pertinentiis per me ac prædeceſſores meos occupari & exigi conſueuit, aut mihi, vel meis in ipſis vel eorum feodis, burgis, villis, portubus, mercatis, locis, hominibus, fermis, molendinis, aquis, nemoribus, pratis, & bonis aliis idem Monaſterium contingentibus, vel ipſius pertinentias competere poſſet, concedo, quitto, ſimiliter & remitto, exceptis octo ſolidis Turonenſibus annui cenſus, quos ſine duplicatione, ſeu augmentatione in molẽdino Prioratus, molẽdini de Nois ſito propè Boëriam percipio annuatim. Commenditias autem meas de Voluento, vel aliis locis in terra dicti Monaſterij vel membrorum de cætero recipi non permittam, nec impediam, vel faciam impediri, quominus idem Monaſterium cum membris & pertinentiis ſuis plenâ fruatur ac perpetuâ libertate. Prędictus verò Abbas pro ſe, ac procuratorio nomine Conuentus Monaſterij ſui remiſit mihi & quittauit ſummam quatuor millium marcharum argenti, in quibus per venerabiles Patres N. Rothomagenſem tunc Cenomanenſem Epiſcopum, & N. Turonenſem Archiepiſcopos Iudices, Sedis Apoſtolicæ delegatos pro manifeſtis damnis & iniuriis ſibi & ſuis à me & à meis illatis fueram Monaſterio condemnatus ipſorum proceſſu à Sede Apoſtolica ſuper hoc approbato. Remiſit quoque mihi & meis omnes iniurias, contumelias, & damna rerum mobilium quæ perpeſſa erant à me, vel ab aliis ex parte mea, ex quo fuit orta inter me & Monaſterium diſcordia, vſque ad vigiliam ſancti Ioannis Apoſtoli & Euangeliſtæ ante Portam Latinam, quâ iter arripui ad Sedem Apoſtolicam veniendi. Annuum inſuper redditum centum librarum Turonenſium mihi vel heredibus meis & ſucceſſoribus ab inſtanti feſto ſancti Michaëlis per triennium apud Niolium, medietatem ſcilicet in feſto Omnium Sanctorum, reliquam verò partem in feſto Reſurrectionis Dominicæ perſoluet Monaſterium: quem redditum in denariis & aliis prouentibus in certo vel certis locis ad arbitrium virorum diſcretorum, A... Abbatis S. Benedicti de Quinciaco, I... Prioris de Riauiuo, & P... Arberti Archidiaconi Thoarcenſis, ita quòd decedente eorum aliquo, prout à partibus ſunt electi, ſubſtituatur alius loco eius. Intra ſpatium triennij dictus Abbas aſſignare promiſit ex parte ipſius & conuentus ſui pœna promiſſa & conceſſa decem librarum Turonenſium pro defectu cuiuſlibet termini, ſi in hoc triennio defecerint in ſolutione pecuniæ prętaxatæ. Et ſi huiuſmodi aſſignationem redditus centum librarum facere neglexerint, aut noluerint ad arbitrium prædictorum centum quinquaginta libras monetæ prędictæ, donec fiat talis aſſignatio in iam dictis terminis nomine ſortis & pœnæ annuatim ſoluere tenebuntur. Prętetea per prędictos arbitros inquiſitione pręhabitâ quantum partem Prioratus de Voluento habere in platea in qua ædificata eſt cohua mercati Voluenti, quidquid in ipſa cohua ędificiorum eſt in parte Prioratus ipſius remanere concedo ipſi Prioratui liberum & quietum, nec per me vel per alios inhibebo vel impediam, aut ſucceſſores mèi per ſe vel per alios inhibebunt vel impedient quin venditiones & emptiones in parte Prioratus eiuſdem fiant liberè & quietè. Item non impediam, vel faciam impediri, quominùs homines vadant molere & coquere ad molendina & furnos prędicti Prioratus pro motu liberę

voluntatis. De via ad molendina iamdicti Prioratus inquiſitione factâ per arbitros prænotatos, ſecundùm quod inuentum fuerit viam ſe habere ab antiquo fieri ſine aliquo impedimento concedo. Ego verò pro me ac meis remitto Abbati & Conuentui ſupradictis, & omnibus Clericis & Laicis de parte ipſorum omnem rancorem, maleuolentiam, & offenſam, eos recipiendo in meam beneuolentiam & amorem. Quòd ſi fortè ego vel heredes, ſeu ſucceſſores mei veniendo, quod abſit, contra conceſſionem, remiſſionem & quittationem prædictas, damna, vel impedimenta ſæpè fato Monaſterio, Prioratibus, membris, vel hominibus eorumdem inferre præſumpſerimus, & ſuper hoc ex parte Monaſterij moniti non ſatisfecerimus infra menſem, ex tunc ex iis in quadruplum ſatisfaciemus Monaſterio memorato. De his autem omnibus quæ præmiſſa ſunt, firmiter obſeruandis, tactis ſacroſanctis Euangeliis corporale præſtiti iuramentum, obligando nihilominus ad obſeruantiam prædictorum me, heredes, & ſucceſſores meos, bona mea, heredum, & ſucceſſorum meorum, & ad robur perpetuum præſentem chartam ſigilli mei munimine roboraui, & hanc compoſitionem coram Domino Papa & Fratribus ſuis fieri quam gratam habens ac ratam ab ipſo confirmari, ac in regiſtro ſuo poni humiliter ſupplicaui. Actum Spoleti anno Do. MCCXXXII. Kal. Iulij, Pontificatus D. Gregorij IX. anno ſexto. Quia verò & quæ iudicio vel concordiâ ſtatuuntur, firma debent & illibata perſiſtere; & ne in recidiuæ contentionis ſcrupulum relabantur, Apoſtolico præſidio communiri, nos compoſitionem prædictam in noſtra & Fratrum noſtrorum præſentia recitatam, & ab vtraque parte ſponte receptam ipſius Nobilis ſupplicationibus inclinati, auctoritate Apoſtolicâ confirmaulmus, & præſentis ſcripti patrocinio communiuimus. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Reate duodecimo Kalendas Auguſti, Pontificatus noſtri anno ſexto.

FRAGMENTA ALIQVOT HISTORICA IN EODEM CODICE DESCRIPTA.

Anno ab Incarnatione Domini Saluatoris noſtri milleſimo ducenteſimo trigeſimo ſexto, inter Dominicæ Reſurrectionis, & S. Ioannis Baptiſtæ ſolemnitates fuit occiſio Iudæorum à Cruceſignatis facta. Multi autem Cruceſignati circa Niortum fuerunt de diuerſis partibus congregati, vt Iudæos occiderent de Niorto. Sed eos habere non potuerunt, quia infra receptum Regis eiuſdem caſtri incluſi munierunt ſe, & defenderunt cauentes ſuis pellibus, prout meliùs potuerunt. Conſiderantes autem illi Cruceſignati quòd ipſos Iudæos habere non poſſent, apud S. Leodegarium venientes, conſilium fecerunt in vnum quidam fatui ex iiſdem vt ad Malleacenſem inſulam accederent, & ſi eandem poſſent inſulam occupare, dictum eſt quód ſuum receptaculum facerent in eadem, & exinde multa alia loca deuaſtarent. Quod cùm audiſſet Dominus Reginaldus tunc Abbas & Paſtor diuinâ prouidentiâ Monaſterij huius Malleacenſis, miſit ad illos Cruceſignatos fatuos Fratrem Vvillelmum tunc Elemoſynarium, & Fr. Radulfum Armarium Malleacenſem, vt eos monerent compeſcendo eorum ſtultitiam & errorem: ſed corda ipſorum adeò fuerunt obdurata, quòd non valuerunt munitionibus vel precibus cohiberi. Audiens autem Dominus venerabilis antedictus ita præfatos fatuos inſtigari ad malum, aſſumens eum Dei auxilio ſpiritum conſilij fortitudinis, ſicut benè ſolitus erat in aduerſis, nunciauit tam militibus quàm ſeruientibus & amicis aliis de ſua & de Fratrum aliquorum ſuorum parentela, & vniuerſis hominibus de Hermenaldo, & de Peruciis, vt cum armis ad Malleacenſe Monaſterium venirent, ad defendendam Eccleſiam Dei à perſecutoribus ſupradictis, qui de mandato eiuſdem benè præſentem inſulam munierunt, & cætera.

Anno Domini MCCXXXIX. Vallenſi Monaſterio Paſtoris ſolatio deſtituto, venerabilis Rainaldus Malleacenſis Abbas ad ipſum Monaſterium ſolemnes nuncios Monachos deſtinauit, videlicet Vvillelmum Priorem tunc temporis de Hermenaldo, & Radulfum Armarium Malleacenſem, vbi in ipſorum præſentia Capitulum eiuſdem Eccleſiæ cum aſſenſu & voluntate dictorum nunciorum Fr. Fulcaudum tunc Priorem ſancti Sulpitij, receptum in Malleacenſi Capitulo in Monachum Malleacenſem, & in Fratrem, elegerunt vnanimiter in Abbatem.

Anno MCCCXVII. in vigilia Aſſumptionis B. Mariæ Dominus Ioannes Papa XXII. in ſecundo anno Pontificatus ſui Monaſteria Malleacenſe & Lucionenſe erexit in Eccleſias Cathedrales, & Reuerendos Patres Fratres Gaufridum Ponerellum tunc Abbatem Malleacenſem, & Petrum de Lauoyerie tunc Abbatem Lucionenſem, primos Epiſcopos in dictis Eccleſiis, in Aueoione, vbi tunc Romana Curia reſidebat, fecit per Reu. Patrem Dominum Berengarium de Biterris tunc Epiſcopum Oſtienſem conſecrari die Dominicâ ante feſtum B. Catharinæ, anno quo ſuprà. Et qui vidit, teſtimonium perhibuit, videlicet Frater Lucas de Marſayo, tunc Prior de Arduno, qui ſcripſit hæc.

Anno MCCCXXIX. fuit tanta aëris diſtemperies, quòd quolibet menſe illius anni gelauit. Meſſes non fuerunt vſque ad Natiuitatem B. Mariæ: vindemiæ circa feſtum Omnium Sanctorum.

Anno ſequenti fuit tanta aëris ſerenitas & amœnitas, quòd in Martio inueniebantur roſæ & botri in vineis, circa principium Madij guindola & ceraſa. Meſſes fuerunt in feſto B. Ioannis, vindemiæ in Aſſumptione B. Mariæ Virginis, nec gelauit niſi modicum illo anno.

Aono MCCCXXXII. magna inundatio aquarum circa Natalem Domini, & magna aëris obſcuritas in vigilia eiuſdem Natalis.

Anno milleno C. ter, V, cum ter quoque deno
Præſulis in feſto Thomæ lector memor eſto
Quod fremitu celeri ſentitur terra moueri.

Anno ab Incarnatione Domioi trecenteſimo quadrageſimo ſexto, quarto Nonas Octobris, fuit capta ciuitas Pictauienſis, & caſtrum de Lezigniaco die præcedenti, per Comitem Liſcanſtre locum-tenentem Regis Angliæ.

FINIS.

HISTORIA PONTIFICVM ET COMITVM ENGOLISMENSIVM.

Incerto Auctore, qui multa tum ex aliis, tum ex Ademaro deprompſit: Canonicum Engoliſmenſem fuiſſe, & vixiſſe anno 1159. certum eſt.

Ex tribus MSS. exemplaribus: vno R. P. Frontonis Ducæi Soc. IESV, *reliquis V. C. Ioannis Beſly, quæ modò viſuntur in Biblioth. Puteana.*

INCIPIT PROOEMIVM.

NOMINA & geſta Pontificum & Comitum Engoliſmenſium, quod negligentia ſcriptorum obliuioni traditum erat, quantum potui, memoriæ commendare curaui, & nihil de meo appoſui, ſed ea quæ in veteribus libris, vel in ſcripto felicis memoriæ HVGONIS Engoliſmenſis Epiſcopi inueni; vel mihi celebris fama vulgauit, veraci ſtylo vſque ad noſtra tempora ſcribere propoſui. Taceat igitur æmulus ſeu adulator: non enim inueniet aliquid iſte de meo, vnde mihi detrahat; nec aliud vnde me laudet.

CAP. I. *De Auſonio Epiſcopo.*

Primus igitur Epiſcopus Engoliſmenſis AVZONIVS fuit natione Xantonicus, patre Albino, matre verò Eugenia, oppido Mauritania natus, à beato Martiale Epiſcopus ordinatus Engoliſmenſis: qui perſecutione Vandalicâ, capitis obtruncatione martyrium conſummauit. Sepultus in confinio vrbis in occidentali parte, vndecimo Kalendas Iunij. Ceſſauit Epiſcopatus per tempora multa.

CAP. II. *De Aptonio Epiſcopo.*

Aptonius Epiſcopus, qui Capellanus Clodouæi fuerat, aſſenſu quoque ipſius Regis Epiſcopus Engoliſmenſis conſecratur. Prædictus ſiquidem Rex Engoliſmam obſidens, quam nefandiſſima gens Gothorum occupauerat, etiam Pontificatum ipſius vrbis ſibi vſurpauerat à tempore B. Auzonij, conſilio prędicti Capellani ſacroſanctæ

Reliquias ſanguinis & aquæ contra muros extollere fecit, & ſtatim muri corruerunt, captáque ciuitate, interfectiſque Gothis, & expulſo Arriano Gothorum Epiſcopo, venerabilem Capellanum ſuum Aptonium conſecrare fecit, & in prædicta ciuitate conſtituit Epiſcopum; & Sacerdos ſacras Reliquias ſanguinis & aquæ Cathedrali Eccleſiæ obtulit, in qua vſque in præſens continentur, & in maximo honore venerantur.

Cap. III. *De Euparchio Engoliſmenſi Patrono.*

Ab iſto S. Euparchius, ſeu Eparchius Engoliſmenſis Patronus ordinatur. Sepultus eſt autem in confinio vrbis, in occidentali parte.

Cap. IV. *De conſecratione Eccleſiæ Cathedralis Engoliſmenſis.*

Poſt tranſitum verò Aptonij Gregorius Archiepiſcopus Turonenſis, & Germanus Altiſſiodorenſis (corr. Pariſienſis) à Chariberto Rege miſſi, conſecrauerunt Cathedralem Eccleſiam in honore Apoſtolorum Petri & Pauli, quam de nouo conſtruxerat, diſtinctà priori ſede quam Gothi Arrianâ maculatione fœdauerant, quæ fuerat antè in honore S. Saturnini, conſecrauerunt; aſſenſu Regis Epiſcopum Engoliſmenſem Mererium, qui Capellanus ipſius Regis erat. Hic ſiquidem facundiſſimus fuit, doctorque mirandus, cuius ſcripta, vt audiuimus, Cluniacenſis Eccleſia habet. Vt verò antiquorum narrabat opinio, quæ quandoque pro teſte adhibetur, ſepultus eſt ſub Altare B. Petri de ſubtus muro. Eadem autem opinio aſſerebat, quòd Innocentis corpus ſub eodem Altari cum corpore prædicti viri continebatur. Cùm autem prædictum Altare pro reædificatione Eccleſiæ dirueretur, vt prædicta opinio diuulgauit, ita vtrumque corpus ſub Altare inuentum eſt, præſente Domino Hugone Engoliſmenſi Epiſcopo (ordinato anno 974.) & aliis venerabilibus perſonis. Sed quia ſine litteris & titulo corpora illa inuenta ſunt, publicè noluit reuelari; ſed tale conſilium omnibus placuit, quòd ſicuti ſub priori Altari fuerant, ita ſub reædificato reponerentur, ſub quo vſque in præſens requieſcunt.

Cap. V. *De Sigeberti Regis pugna contra fratrem ſuum.*

Eodem tempore Sigebertus Rex Franciæ contrà fratrem ſuum (imò ex fratre nepotem) Theodebertum pugnam diſpoſuit, perſequens eum vſque Engoliſmam, vbi reſidebat propter fortitudinem murorum. Ille quoque derelictus à ſuis, cum paucis remanſit; ſed tamen ad bellum procedere non dubitauit, venienſque ad pugnam, octo millibus ab Engoliſma iuxtà fluuium Carantonum, ſecùs ſiluam Buxitam Theodebertus deuincitur, & apud S. Eparchium ſepelitur.

Cap. VI. *De negligentia Scriptorum.*

Ciuitas verò Engoliſmenſium negligentiâ ſcriptorum, vt credimus, memoriæ non tradidit facta ſubſequentium Epiſcoporum à Mererio vſque ad Launum. Inde eſt quòd nomina tantùm habemus eorum, ſcilicet: Mathæus, Sigiſmundus, Gotiſmundus, Anſelmus, Berthoalis, Ardoïnus, Gerbardus, Theomundus, Erogius, Gibaldus, Adebalardus, Madabertus, Guillermus, Fredebertus (ad cuius petitionem Pipinus Rex dicitur chartam dediſſe) Sidranius.

Cap. VII. *De Launo Epiſcopo.*

Launus Epiſcopus ab Aptonio decimus octauus. Hic ſiquidem Regis Pipini Capellanus fuit, & aſſenſu ipſius Epiſcopus Engoliſmenſis factus, vixit etiam vſque ad tempus Caroli: cuius Regis ſcripto & impreſſione annuli ſui, poſſeſſiones Clericorum confirmari fecit in Eccleſia B. Eparchij Deo ſeruientium. Quia tunc temporis Canonicalis habitus in Eccleſia S Eparchij erat. Priuilegium autem ſupraſcriptum in hunc modum erat (Deeſt in tribus MSS. codicibus quibus vſus ſum: Papyrius Maſſonus habuit, noſque vidimus ad calcem Ademari MS. in Biblioth. Thuana.)

Cap. VIII. *De Helia Scotigena Epiſcopo.*

Defuncto Launo, ſuſcepit Helias Scotigena Cathedram Engoliſmenſem, qui in Gallia mirificè ſcholas rexit. Hic attulit ſacroſanctum corpus ſanctiſſimi Martyris Benigni Engoliſmam; quo tempore Caluus imperiale ſolium aſcendit: ſub quo Rege Helias Scotus vitâ egreditur. Ita ſiquidem inuenitur in quodam libro Scotigenam fuiſſe Doctorem in Galliis: Beda docuit Simplicium, & Simplicius Rabanum, qui à tranſmarinis oris ab Imperatore Carolo vocatus in Pontificem in Francia promouetur: qui Alcuinum docuit, Alcuinus Maragdum, Maragdus Theodulfum Aurelianenſem Epiſcopum, Theodulfus Heliam Scotigenam Engoliſmenſem Epiſcopum, Helias Henricum, Henricus Remigium & Hugbaudum hęredes Philoſophiæ reliquit.

Cap. IX. *De Hooliba Epiſcopo.*

Heliâ verò decedente, Hooliba Pontifex ſuſcepit Cathedram. Tunc temporis Carolus Caluus congregato concilio Aquitaniam per Comites diſpoſuit. Turpionem verò in Engoliſma ciuitate miſit propter infeſtationem Normannorum. Poſt autem paucos dies Turpiu Comes Engoliſmæ vltra Xantonas cum Normannis congreſſus eſt, & occidens eorum Regem nomine Maurum, ab eo ipſe occiditur: currentibus enim caballis ambo in pectoribus ſibi lanceas configunt, & vitam relinquunt.

Cap. X. *De Emeno Comite.*

Mortuo Turpione, Emeno frater Turpionis Engoliſmæ Comes efficitur, & ipſe poſt biennium cum Landrico Xantonenſi Comite confligens propter caſtrum Botauillæ, quod frater eius tenuerat, & Landricus ipſum caſtrum dolo acceperat. Landrico interempto, caſtro Ranconia ſaucius reducitur, & octauâ die moritur, ſepultus iuxta Baſilicam S. Eparchij, & reliquit filium paruulum, nomine Ademarum, qui proceſſu temporis Pictauis Comes effectus eſt.

Cap. XI. *De Vulgrino Comite.*

Auditâ morte Emenonis, Carolus Caluus Vvlgrinum propinquum ſuum, fratrem Abbatis ex Monaſterio S. Dionyſij direxit Engoliſmam, & præfecit Engoliſmæ & Petragoricæ, & aſſenſu Caroli Regis Hooliba in Pontificem Engoliſmæ conſecratur.

Cap. XII. *De Fredeberto Epiſcopo.*

His temporibus Fredebertus Epiſc. Franciæ ad S. Eparchium veniens conſtruxit ibi Eccleſiam in honorem S. Saluatoris: ſed corpus beati viri de loco in quo erat, transferre non valuit, ipſuq; conſecrationis die poſt celebratam conſecrationem Eccleſiæ, & ſacrificium Miſſæ conſummatum ante Altare Saluatoris, placidâ morte obdormiuit in Domino, & ibidem ab Hooliba Epiſcopo honorificè ſepulturæ traditur.

Cap XIII. *De Carolo Caluo Rege.*

Interea Carolo Caluo, cuius pater Imperator monetam Engoliſmenſem ſuo nomine ſculpere iuſſit, migrante de hoc ſæculo, regnauit pro eo Ludouicus Balbus, nec aliquà aliquis Rex Franciæ eleuatur. Defuncto Ludouico regnauit filius eius Carolus inſipiens. Quo tempore Vvlgrinus Engoliſmenſis Comes migrauit à ſæculo decimo (imò quinto) Nonas Maij, & ſepultus eſt iuxta Baſilicam S. Eparchij, poſt cuius mortem quinto anno Hooliba Epiſcopus diem clauſit.

Cap. XIV. *De Anatalo Epiſcopo.*

Et Anatalus Pontifex Engoliſmæ loco eius ordinatus, tertio anno vitam finiuit. Vvlgrinus autem multis prœliis cum Normannis frequenter confligens, hâc de cauſa ædificauit caſtellum Maſtaciam & Marcilliacum munimen contra Paganos,

miſitq; in Marcilliaco Robertum legis doctum, & amicum Rannulfum, quem fecit Vicecomitem; qui Rannulfus habuit tres filios, Lambertum, Aldoënum, atq; Odolricum, ſiue Offricum. Idem Vulgrinus filiis ſuis reliquit, Aldouino quidem Engoliſinam, Guillermo verò & Agennum, quem aſſumens vendicauerat ſibi pro ſorore Guillermi Toloſani, quam ſibi copulauerat in matrimonium. Ademarus autem filius Emenonis Sanciam ſororē Comitis Petragoricenſis Bernardi copularat ſibi in coniugio: Alduino & Guillermo familiariſſimus fuit, qui honores illorū ac ſi frater diligebat; qui à Rege Odone vocatus, ad Palatium prouectus eſt Pictauis Comes.

Cap. XV. *De morte Vulgrini.*

Poſt mortem ſiquidem Vulgrini, filius eius Aldouinus Engoliſmenſis Comes viginti annos vixit. Hic muros ciuitatis Engoliſmæ reſtaurare cepit.

Cap. XVI. *De Guibaudo Epiſcopo.*

Quo tempore Guibaudo Pontificatum Engoliſm. regente, repetentes Normanni crebras irruptiones per Pictauenſium terminos exercebant: vnde factum eſt vt Monachi S. Saluatoris Karoffij pretioſum lignum Crucis ad cuſtodiendum Engoliſmæ deferrent cum diuerſis ornamentis Eccleſiæ; & ceſſante infeſtatione Normannicā, Aldouinus in ciuitate ſua retinere tentauit omnibus diebus ſupradictum lignum, volens reddere commendaritium; hac de cauſa iuſſit adornare Eccleſiam S. Saluatoris, foras muros, in capite Baſilicæ S. Eparchij, vbi ſanctum lignum deportaretur. Poſt annos verò ſeptem languore corporis mulctatus eſt ipſe, & in populo eius ita fames vehementiſſima graſſata eſt, vt quod hactenus compertum non fuit, de vulgo vnus alterum ad deuorandum quæreret, & à multis alios perimētes carnibus humanis more luporum veſcerentur: quibus Alduinus coactus neceſſitatibus, vltimo anno ante mortem ſuam remiſit Karoffo Lignū per manum Guillelmi Sectoris ferri cum capſa aurea, quam ipſe cum gemmis conſtrui iuſſerat, vbi contulit Tribellicenſem villam, & ſtatim ceſſauit plaga, & ipſe poſt annum defunctus eſt ſexto Kal. Aprilis, & iuxta patrem ſuum ſepultus eſt: poſt cuius mortem occiſi ſunt à Bernardo nepote Odonis in vltionem Sanciæ ſororis, Lambertus Vicecomes, & Rannulfus frater eius, qui eam occidere conati ſunt.

Cap. XVII. *De Guillermo Sectore ferri.*

Guillermus autem Sector-ferri honorem illorum reſtituit Odolrico fratri eorum, qui fuit minor natu, & fuit illi Vicecomes, ſicuti Ranulfus patri ſuo.

Cap. XVIII. *De morte Vuillelmi.*

Hic denique Bernardus, mortuo patre ſuo Guillermo, qui fuerat frater Aldoïni ex Vulgrino, Comes Petragoricæ effectus eſt. Guillermus verò Sector-ferri Engoliſmenſem Principatum obtinuit, & communem habuerunt totum honorem ſuum Guillermus Sector-ferri, & Bernardus conſanguineus eius.

Cap. XIX. *De ſucceſſione Focaudi Epiſcopi.*

Quo tempore Guibaudus Epiſcopus Engoliſmenſis decedens, ſucceſſorem habuit Focaudum, tunc Vuillelmus Sector ferri, & Bernardus conſanguineus eius, aggregato conuentu nobilium, iterùm reſtituerunt Monaſtieum ordinem in Eccleſia B. Eparchij, præficientes Abbatem Mainardum, qui in fronte Eccleſiæ elegans conſtruxit Oratorium in nomine ſanctæ Reſurrectionis, & multas Reliquias, quas de Hieroſolymis aſportauerat, ibi recondidit. Tunc Vuillelmus Sector-ferri poſſeſſiones S. Eparchij augens, dedit ſupradictæ Eccleſiæ multa beneficia, tam prædia quàm Eccleſias. Per idem tempus Focaudus Engoliſmenſis Epiſcopus rexerat Eccleſiam per duodecim annos, & migrauit à ſæculo, & ſucceſſit in Epiſcopatu Ebulus, qui & ipſe præfuit Eccleſiæ duodecim annos. Guillermus itaque Sector-ferri, (qui hoc nomen ſortitus eſt, quia cum Normannis confligens, venire ſolito conflictu deluctans, enſe corto, vel ſcorto duriſſimo, quem Vualandus faber condiderat,

per medium corpus loricatum ſecauit vnâ percuſſione)obiens, ſepultus eſt iuxta Baſilicam S. Eparchij, & per triginta annos pro eo principati ſunt Bernardus Comes Petracoricenſis, deinde filius eius Arnaldus, cognomento Borrario pro eo, quia cum ipſa veſte lupum diabolicum homines deuorantem appetiit, & manibus geſtans, militibus occidendum præbuit. Deinde Vvillermus Talerandus, deinde Rannulfus Bonparus, & Ricardus Inſipiens. Arnaldus ſiquidem ſubtrahens S. Eparchio villam Sallaſenſem, & conferens Heliæ Duci Villaboënci ab Angelo percuſſus interiens hâc de cauſa in fine mortis S. Eparchio Ajarnacenſem villam contulit pro emendatione, & ſepultus eſt iuxta Baſilicam S. Eparchij. Mortuo fratre eius Guillelmo, Rannulfus bello occiſus eſt ab Arnaldo Manzere, id eſt, adulterino filio Guillelmi Sectoris-ferri, qui pro patre ſuo principatum Engoliſinæ ſuſcepit.

Cap. XX. *De Arnaldo Comite.*

Arnaldus iſte quidem Engoliſmenſis pro Dei amore facto habitaculo Monachorum Buxiaci ſancti Amantij, & ibi miſſu Reuerendo Abbate Francone factus Monachus in aula S. Eparchij, ſepultus eſt quarto Nonas Martij iuxta patrem ſuum.

Cap. XXI. *De Guillermo Comite.*

Arnaldus ſupradictus Comes ſucceſſorem ſibi reliquit Guillermum filium ſuum. Præterea Focaudus Epiſcopus migrauit à ſæculo anno DCCCCLI. ab Incarnatione Domini, qui ſedit annis XII. menſibus XI. diebus XIII. Obiit Idibus Februarij, & reliquit ſibi ſucceſſorem Rannulfum, qui regens Epiſcoparum Engoliſmenſem annis IX. menſibus XI. diebus XIV. obiit X. Kalendas Februarij.

Cap. XXII. *De Hugone Epiſcopo.*

Poſt quem ſuſcipiens Epiſcoparum XII. Kalendas Aprilis DCCCCLXXIII. ab Incarnatione Domini Hugo Pontifex ordinatur: ſiquidem vir natione Xantonicus, à Iarnaco caſtro de Senioribus illius caſtri, quos vulgariter Comptarios vocant, natus vir aſtutus, & eloquens, & litteratus, qui vt nobis celebris fama anteceſſorum diuulgauit, Comitatum Engoliſmenſem Eccleſiæ Engoliſmenſi acquirere volens, maximas guerras cum Arnaldo Engoliſmenſi Comite habuit. Qua de cauſa bona Engoliſmenſis Eccleſiæ detrahens, maxima caſamenta in Lemouicenſi, Petragoricenſi, Engoliſmenſi, Xantonenſi Epiſcopatibus, Baronibus, qui in prædicta ſeditione ei auxilium præbebant, impendit. Vnde ad tantam alienationem bonorum, & ad tantam loci deſolationem verſa eſt Cathedralis Eccleſia, quòd pauci Monachi ibi Deo ſeruientes, de bonis Eccleſiæ vix ſuſtentari poterant: vnde cymbalum in clauſtro, & alias monaſticas Cathedrales in Eccleſia Engoliſmenſi adhuc retinent. Dicitur etiam de prædicto Pontifice, quòd vitam beati Eparchij ſcripſerit. Obiit in monaſtico habitu, &, vt credimus, in vita ſua depoſuit ſe, maximè cùm corpus illius ſine virga & annulo in ſepulcru ſuo inuentum fuerit, cùm vetus Eccleſia beati Eparchij dirueretur. Deceſſit verò DCCCCXXI. (vel potiùs DCCCCXC.) anno ab Incarnatione Domini VIII. Kal. Decemb. ſedit annis XII.

Cap. XXIII. *De Grimoardo Epiſcopo.*

Cathedram verò illius Grimoardus Epiſcopus accepit. Hic natione Petragoricus, more (fortè matre) Tuenſis (fortè Eduenſis) fuit à Guillelmo (legendum Guidone) Vicecomite Lemouicenſi, captus pro Monaſterio Brantoſmenſi, quod ad eum in munere poſcebat, captus tenebatur in turre Lemouicina, & dimiſſus iuxta conditionem Guidonis Gerberti, ſeu Silueſtri Papæ Curiam appellans, Romam adiit. Guido Curiæ Romanæ ſententiam damnationis ſuſcepit; & cùm ibi Guido præſens eſſet, Grimoardo Epiſcopo traditus eſt. Grimoardus iſte oblationes Eccleſiæ Engoliſmenſis, & manſum de Tournac Eccleſiæ prædictæ acquiſiuit, & inſuper quædam præbenda cuidam pauperi in Eccleſia prædicta pro anima eius datur; à quo etiam Eccleſia Cathedralis Engoliſmenſis conſecratur, per quem Hugo Rex Fran-

corum priuilegium Cathedrali Eccleſiæ Engoliſmenſi dedit: cuius tempore quidam de Principibus Engoliſmenſibus VVadradus Loriches ædificauit in Xantonico pago Monaſterium Baſienſe in honore ſancti Stephani Protomartyris, & cenſuale fecit Romanæ Eccleſiæ: conſecratur autem Eccleſia prædicta à Grimoardo & Iſlone fratre eius Xantonenſi Epiſcopo. Grimoardus vero obiens ſepultus eſt in Cathedrali Eccleſia, iuxta Altare Capituli: in quo Capitulo cùm maxima hominum multitudo fortuitu conueniret, contigit vt quidam ſuper tumbam ipſius obdormiit tertio voce Angelicâ vocatus, tertiò euigilans admonitus eſt, quòd à loco prædicto diſcederet. Sub tumba etiam illa quieſcebat ſancti viri corpus, quod Fratribus Eccleſiæ prædictus homo reſarciuit; corpus verò illius è loco illo tranſlatum eſt in quodam arcu in Capitulo, cùm Eccleſia noua ædificaretur.

Cap. XXIV. *De Rohone Epiſcopo Engoliſmenſi.*

Reliquit verò Rohonem ſucceſſorem ſibi, qui natione Pictauienſis Montisaeuti oppidanus fuit: cuius manu Robertus Rex Gallicanus Cathedralem Eccleſiam Engoliſmenſem priuilegiauit. Guillermus verò Comes Engoliſmenſis copularâ ſibi vxore Giberrâ, ſorore Comitis Guillermi Andegauenſis (ſcribendum Gaufredi) Aldoinum & Gaufridum ex ea genuit. Guillermus iſte ſapientiſſimus fuit, & Conſiliarius Guillelmi Pictauenſis Ducis. Blauiam denique cùm expugnaſſet Guillelmus Engoliſmenſis ſecum Ducem habuit, & magnâ fortitudine ipſum caſtrum cepit, & accepit hæc in beneficio à Pictauienſi Vicecomitatum Mellenſem, OEnacenſem, ſeu Chenaucenſem, & Rocacardenſem, & Chabanes, Confolens, & Roſſiacum, & multa alia.

Cap. XXV. *De Aymerico Principe.*

Quo tempore Aymericus Princeps Ranconienſis ſeniorem ſuum Guillermum Comitem Engoliſmæ, dum ipſe Romæ eſſet, caſtrum Fractum-botum (fortè Botauillam) in Xantonico conſtruxit per dies Reſurrectionis. Promiſerat ei fidelitatem ſuper reliquias ſanctarum caligarum S. Eparchij; & quoniam perjurus contra ipſum fuit, poſt paucos dies à Ioſredo filio Comitis ſupradicti animam ſine mora reliquit. Comes verò VVillermus cum Alduino filio ſuo caſtrum diù obſedit, & fortiter expugnauit; captum deſtruxit, & iterùm reædificauit, filio ſuo Ioffredo commendans. Guillermus verò Vicecomes Marciliacenſis & frater eius Odolricus graui diſcordiâ decertabant cum Auduino fratre eorum, propter caſtrum Roſſiacum multo tempore: vnde factum eſt vt à VVillermo Comite inter ſe pacificarentur, & pacem ipſam, pactúmque conditionis ſuper corpus ſancti Eparchij iidem iurarent: quod interim mentiti, & perjurio rei, alter excæcatus eſt, alij duo omni honore priuati ſunt. Nam Guillelmus & Odolricus ad ſe dolo accerſentes Aldoinum in hebdomada in Ramis Palmarum, poſtquam cum eis cœnauerat, & in hoſpitio eorum dormiebat, dormientem arripiunt, linguam eius amputant, & oculos eius effodiunt, & ita Roſſiacum recuperant. Regreſſus verò Româ VVillermus Comes, tantam impietatem vindicare decreuit, & accito VVillelmo Duce Marciliacum obſidens deſolauit, igne comburens, & traditoribus vitam & membra conceſſit; ſed omnium eos priuauit, & Alduino cæcitate mulctato Roſſiacum conceſſit; & poſt aliquot annos iubente Guillermo Comite, Aldoinus filius eius (qui) excæcatus, Marciliacum reædificauit. Eâ tempeſtate VVillermus Engoliſmenſium Comes, per Bajoariam iter cepit ad ſepulcrum Domini: nam ante eum per illas partes nullus præterierat; quippe quia nouella adhuc Chriſtianitas per Vngriam & Sclauoniam erat: comitati ſunt eum Odoardus Bituricenſis Princeps, Ricardus Dolenſis Abbas. Stephanus Rex Vngariæ cum omni honore eum ſuſcepit, & muneribus magnis ditauit. Cepit iter agere menſe Octubri, & peruenit in ſanctam ciuitatem primâ hebomadâ menſis Martij, vnde reuertens, ab omnibus Eccleſiæ ordinibus ſolemniter ſuſcipitur Princeps: tam Engoliſmenſes quàm Xantonenſes & Petragorici ei obuiàm venerunt. Eodem ferè anno idem Comes languore corripitur: quo anno Xantonas vrbs cum ipſa Cathedrali Eccleſia incendio crematur ab impiis Chriſtianis: quam iniuriam Dei ſupradictus Comes vindicare volens, paulatim cepit viribus corporis de-

ſtitui, & in vrbe Engoliſma ſecùs Eccleſiam ſancti Andreæ propter Diuinum Officium iubet ſibi domum præparari, in qua ægrotans decumbere cœpit, vbi inceſſanter à diuerſis partibus omnes Principes & Nobiles viſitabant. Cùmque à nonnullis diceretur maleficis artibus eum ægrotare, quia natura languore membrorum deſtituebatur, detecta eſt quædam mulier malefica contra eum exercuiſſe, hoc eſt, imagines ex lino & cera confictas in eius nomine ſepeliſſe, tam in fontibus quàm in arida, & contra radices arborum, & quaſdam in gutturibus corporum mortuorum incluſiſſe. Quæ dum malefica non confiteretur, iudicio Dei commiſſum eſt, vt quod verum latebat, per duellum duorum virorum inter ſe pugnantium data victoria probaretur. Factis ergo Sacramentis feriâ ſecundâ primæ hebdomadæ Paſſionis decertauerunt diù multùmque extra ciuitatem, in inſula Carantoni fluminis, ſcilicet Miſſus Comitis Stephanus, & defenſor maleficæ Vvillermus, cum baculis & ſcutis. Defenſor enim maleficæ erat ipſo die maleficiatus à quibuſdam incantatoribus, & quibuſdam potionibus herbarum initiatus: ſed Stephanus de ſolo Domini vero iudicio confidens, victor ſine ſui corporis damno fuit. Alter toto corpore cõquaſſato, ſuo nimiùm ſanguine coopertus, victus ſtetit in pedibus ab hora tertia vſque ad horam nonam, cùm ſe mouere iam non poſſet clypeo & baculo, euomuit quædam maleficia quæ guſtauerat. Semiuiuus aliorum manibus deportatur, & longo tempore languens decubuit. Incantatores verò eius de longè ſtantes, qui & quædam præcantamina dicebant, mox territi fugerunt. Stephanus verò lætus & exiliens eâdem horâ cucurrit gratias Deo referre ad tumulum beati Eparchij, vbi prædictâ nocte peruigil excubauerat. Deinde reuerſus eſt exultans in ciuitate vt ſe reficeret. Malefica verò multis tormentis, ignorante Comite, mox excruciata, nec ſic confeſſa eſt, & à diabolo corde obdurato nullum verbum nec vocem ex ore protulit: à tribus tamen mulieribus, quæ cum ea interfuerant, de his maleficiis conuicta eſt teſtimoniis, quaſdamque phantaſticas ex lino imagines de ſubtus terra eædem mulieres extraxerunt coram omnibus iam putrefactas diuturnitate. Comes ergo pepercit maleficæ mulieri, nec ſiuit eam tormentari vlteriùs, & vitam conceſſit. Narrat Hieronymus in expoſitione Danielis, Epiphanem phantaſiis maleficarum verſum in amentiam à quibuſdam terroribus oppreſſum interiiſſe. Alexander quoque Magnus talibus maleficiis in Babylonia fatiſcere cepit corpore, quæ maleficia iuſſerunt fieri latenter, qui poſt eum regnare cupiebant. Ideò refertur de eo, quòd decidit in lectum, & cognouit quia moreretur; ſed cùm diù langueret viuens, veneno extinctus eſt. Et Moyſes ait: Maleficos non patieris viuere. Nec mirum ſi Deus permittat præſtigiis maleficorum ægrotare, cùm beatum Iob ſciamus à diabolo percuſſum graui vlcere, & Paulum ab Angelo Satanæ colaphizatum, nec timenda ſit corporis perituri ægrotatio, grauiorque ſit animorum quàm corporis percuſſio. Quod autem quibuſdam non nocet hæc phantaſtica operatio, protectio Dei eſt, qui vetat ſic ad homines malignum ſpiritum accedere.

Cap. XXVI. *De obitu Vvillelmi Comitis.*

Igitur Vvillelmus Comes ab Epiſcopis & Abbatibus pœnitentiam ſuſcipiens, omniaque ſua diſponens, & inter filios ſuos & coniugem ſuam nominatim, prout ſibi viſum eſt, honorem ſuum ordinans, reconciliatus, & abſolutus eſt, & toto Quadrageſimæ tempore Miſſas, & cultum Dei frequentauit, quouſque hebdomada Paſſionis oleo ſancto vngeretur, & Viatico muniretur, & ligno Crucis adorato, & deoſculato, ſpiritum in manu Epiſcopi Rohonis & Sacerdotum Deo redderet, laudabili fine & memoriâ. Per biduum ſeruatum eſt corpus eius à Clericis in Baſilica Cathedrali ſancti Petri Apoſtoli. Planctu nimio tota ciuitas repleta eſt: multitudo nobilium & turbarum vndique flens aduenit. Tunc Dominica ſancta Oſanna cum ramis & floribus delatum eſt corpus eius ad Baſilicam ſancti Eparchij, & ibi ſepultum eſt ante Altare ſancti Dionyſij: ſepelierunt eum duo Epiſcopi, Roho Engoliſmenſis, & Arnaldus Petragoricenſis. Ad caput eius iuſſit poni filius eius Audoinus tabulam plumbeam ita ſcriptam: *Hic iacet Dominus amabilis Guillermus Comes Engoliſmæ, qui ipſo anno, quo venit de Ieruſalem, obiit in pace* VI. *Idus Aprilis, vigilia Oſannæ* MXXVIII. *ab Incarnatione Domini*; & tota ſua progenies iacet in loco ſancti Eparc-

chij. Intereà iuſſu Aldoïni flammâ exuſtæ ſunt maleficæ mulieres extra vrbem. Poſtquam verò Comes ſepultus eſt, proceſſerunt Epiſcopi cum Clero & populo ad ſanctam Proceſſionem Dominicam & ſtationem ſolemniter peregerunt.

CAP. XXVII. *De Alduino Comite.*

Succeſſit pro Vvillermo Alduinus filius eius in Principatu Engoliſmæ, & præclarum lætitiæ ſignum initio principatus eius oſtenſum eſt, cùm à dolore ſepulturæ tranſiit populus ad lætitiam, obuians Domino, exclamans: Oſanna in excelſis, benedictum regnum patris noſtri Dauid, præferens manibus victoriæ palmas, ramos ſecuritatis, & flores ſuauitatis. Obtulit ſupradictus Guillermus pro ſepultura ſua ſancto Eparchio diuerſa & pretioſa munera tam in terris quàm in ſiluis, auro & argento multo, aliiſque rebus. Inter cętera donaria obtulit Crucem auream cum gemmis pretioſis, penſantem libras ſeptem: candelabra argentea, ſarraniſa fabrefacta penſantia libras quindecim: totam ſiluam de Veniaco, quæ antiquitùs in dominio S. Eparchij fuerat. Sed demùm propter * abalienata illi erat ab anteceſſoribus Comitibus. Craſtina verò poſt ſepulturam eius die Blauiæ caſtrum dolo ſubtractum eſt Comiti Alduino à Ioffredo fratre eius. Mox Comes Alduinus cum virtute militari illuc tendit, & citò ipſum caſtrum capiens, in deditionem accepit, & miſsâ illic cuſtodiâ militum, Engoliſmam regreditur ad celebrandum: quo regreſſo, frater eius per dies ſanctiſſimos Paraſceues Sepulturæ & Dominicæ Reſurrectionis, contra Blauiam exſtruxit aliud nouum caſtellum. Hoc comperto, Alduinus nequaquam prætermiſit opus Dei, ſed cum magna gloria & lætitia ſanctum Paſcha celebrauit, & poſt diem tertium feſtiuitatis, electo exercitu ad bellum committendum exiit. Audierat enim fratrem ſuum velle cum eo confligere, & exercitum de Xantonico aggregari. Ita caſtrum nouiter munitum obſedit illicò, & prœlium præſtolatur feroci corde: ſed nequaquam frater eius præſumpſit laceſſere ad pugnam, videns robuſtam eum habere manum. Et poſt dies octo, expugnato & capto caſtro ſupplex venit ad eum: Cui Comes Alduinus protinùs ignouit, & pacem conceſſit, & facti ſunt amici in illa die, & tunc in beneficio tres partes Blauiæ Comes conceſſit fratri ſuo Ioffredo, quartamque ſibi retinuit, & conditionibus congruis pacificati ſunt amore præcipuo. Tunc Ioffredus filium ſuum commendauit fratri ſuo Alduino Comiti in manibus, propter duo caſtra quæ ſunt in Xantonico, ſcilicet Archiacum & Borauillam, quæ ſemper attinent ad Comitatum Engoliſmenſem. Quâ tempeſtate Odolricus ſancti Martialis Abbas vigilantiſſimæ honeſtatis Engoliſmam venit ad Alduinum Comitem: Ipſe verò tunc donauit ſancto Martiali Eccleſiam Beatæ Mariæ in territorio Burdegalenſi, cum inſula magna Dordoniæ, in qua ſita eſt: eſtque ipſa Eccleſia vno plus milliario à caſtro Franciaco, quod erat in dominicatu vel in dominio proprietatis ſupradicti Comitis, cum omnibus in circuitu terris & caſtellis; quam poſſeſſionem retinebat ex iure hereditario vxoris ſuæ nobiliſſimæ Alairiæ vel Alauziæ Comitiſſæ. Pater verò Alduini Vvillelmus reuerſus ab Ieroſolymis, multis nobilibus, mediocribus & pauperibus bonum fuit incitamentum: confeſtim enim Iſembertus Epiſcopus Pictauinus, & Iordanus Epiſcopus Lemouicinus, & Comes Fulco, pluresque Primatum, & infinita multitudo mediocrium & pauperum, ac diuitum Ieroſolymam tendunt. Roho autem obiens ſepultus eſt in capite Cathedralis Eccleſiæ, à parte Auſtrali.

CAP. XXVIII. *De Geraldo Epiſcopo Engoliſmenſi.*

In cuius locum ſucceſſit Geraldus arte malâ, vir magnus à ſtudiis (magnæ conſtantiæ) qui tyrannidem Dapiferorum ſuorum fugiens, ad Regem Franciæ quaſi exul diuertit, & in extremis vitæ laborans, erigere ſe contra Epiſcopatum Engoliſmæ fecit, & viuos ſimul ac mortuos illius Epiſcopatus abſoluit, præter Dapiferos ſuos, quos excommunicauit, & futuram progeniem maledixit.

Hio

Hic autem obiens ſepultus eſt intrà Eccleſiam S. Dionyſii à parte Septentrionali. Titulus autem talis eſt tumuli illius : *Hic requieſcit Ger. Angoliſmæ ciuitatis Epiſcopus.*

CAP. XXIX. *De morte Auduini Comitis.*

Ipſe verò Auduinus poſt mortem Guillermi patris ſui quatuor annis Conſulatum tenuit, & mortuus eſt anno MXXX. (aliquid deeſt) anno ab Incarnatione Domini.

CAP. XXX. *De Gaufrido Comite Engoliſmenſi.*

Succeſſit in Conſulatum Auduino Gaufridus ſeu Ioſfredus frater eius, cuius erat vxor Petronilla filia Marnardi dicti Diuitis Domini Archiaci & Botauillæ & ſola eius heres : pro qua totam hereditatem patris habuit & poſſedit, quam duxerat ipſe Gaufridus, viuente patre ſuo Vvillermo Comite. Filius verò fratris Alduini, ſcilicet Vvillermus Chauſardus licet filius eſſet primogeniti & terram de Cómitatu debuiſſet habere, ſolummodò Maſtacium & medietatem caſtri Fronciaci habuit. Hac de cauſa ſcilicet quia Comes Vvillelmus eius auus filios & filias exheredauit, idcirco quia vxor eiuſdem Audoini toxicauerat eum, & propter hoc ſententiam exheredationis in progeniem illius mulieris retorſit. Gaufridus verò Comes de vxore ſua prædicta filios genuit Fulconem, Gaufredum Rudelli, Arnaldum de Montoſario, Vvillermum & Ademarum poſtea Engoliſmenſes Epiſcopos. Fulconi primogenito dedit Comitatum Engoliſmæ & terram quam ex parte vxoris ſuæ habebat, Gaufredo Rudelli caſtrum Montoſarij. Obiit autem Gaufredus Comes MXLVIII. anno ab Incarnatione Domini.

CAP. XXXI. *De ſucceſſione Fulconis.*

Succeſſit verò illi in Comitatu ſicut ipſe in vita ſua diſpoſuit, Fulco eius primogenitus filius, ſicut ab antiquis accepimus vir magnæ fortitudinis & audaciæ, & in militia ſtrenuiſſimus. Qui inter cætera quæ viriliter egit, Pictauenſes de terra ſua in quam ad deuaſtandum irruerant, audacter inuadens repulit vſque Coniacum fortiter inuadendo ruſtando & pugnando fugauit & multos ex eis cepit. Inſuper in pago Xantonenſi caſtrum Mauritaniæ obſidione qua Dux Aquitaniæ illud clauſerat & iam fere ad captionem conſtrinxerat cum magno ſuo exercitu illuc peruenienſ ad magnum (forte ad manum vel manus) ſingula liberauit. Obiit verò in ſenectute bona MLXXXVII. anno ab Incarnatione Chriſti. *Idem numeri error extat in tribus MSS.* Certè conjux Gaufridi Petronilla pro ſalute animæ ſuæ Monaſterium S. Pauli de Botauilla propria pecunia & allodiis fundauit & in eodem Monaſterio ſepulta eſt.

CAP. XXXII. *De Vvillelmo Epiſcopo.*

Poſt Gerardum Arte-niala Guillermus Engoliſmenſis natione, patre Gaufrido Conſule, Petronilla matre, Engoliſmæ natus Epiſcopatum Engoliſmæ ſuſcepit vir ſapiens & diſertus qui Guillermo Aquitanorum familiariſſimus fuit : qui prædicto Præſuli Theſaurariam Sancti Hilarij & oblationes altaris Angeliacenſis dedit. Dum autem prædictus Præſul in extremis laborauit pro remedio animæ eius altare prædictum dedit Angeliacenſibus. Totum autem Capitulum cum Abbate conceſſit quòd duo Monachi pro anima Pontificis ſemper in Eccleſia ſubſtituerentur, quod vſque in præſens perſeuerat, prædictus verò Præſul maximas guerras habuit cum Fulcone fratre ſuo & cum illo militari prælio ſæpe conflixit. Ædificauit Tolueram & Borzai. Obiit anno MLXXVI. ab Incarnatione Chriſti XII. Kalendas Octobris ſepultus eſt intra Eccleſiam Cathedralem à Septentrionali parte. Sedit annis triginta tribus.

CAP. XXXIII. *De Ademaro Epiſcopo.*

Loco cuius promotus eſt in Epiſcopatum Ademarus frater Vuillermi Epiſcopi prædicti, natione Engoliſmenſis, patre Engoliſmenſi Conſule Gaufrido, Petronilla matre, Engoliſmæ natus, Sarpenſis Eccleſiæ Abbas, homo miræ ſimplicitatis, qui cum Duce Aquitanorum in Hiſpaniam contra Saracenos militauit. Hic Monachos per Engoliſmenſem (quantum potuit) dilatauit. Dicitur etiam quod ipſe dixerat ſe velle vnamquamque Eccleſiam Epiſcopatus Engoliſmenſis eſſe Prioratum Monachorum. Cui indignatus Hugbertus Sacriſta reſpondit. Et nos Canonici in ſingulis Eccleſiis Engoliſmenſis Epiſcopatus ſingulos vellemus eſſe Epiſcopos. Dedit autem Cathedrali Eccleſiæ manſum d'Angunt & præpoſitutam quæ fere omnia bona ſibi vſurparat & ſeptem Friſcobonæ (forte friſcingas) in die anniuerſarij ſui. In cuius tempore promotus eſt in Canonicum dominus Iterius Archambaudi Sacerdos ciuis Engoliſmenſis, militari progenie ortus: vir ſiquidem ditiſſimus ſuper omnes coætaneos ſuos, qui cum Epiſcopus Ademarus Præpoſito mille ſolidos Pictauenſium pro acaptamento exigeret, & ipſe reddere non poſſet, prædictus Iterius Epiſcopo mille dedit & mille ſolidos acaptamenti reddidit, & Præpoſito & parentibus eius multa bona contulit. Vnde tam Epiſcopus quàm Præpoſitus & parentes eius Præpoſituram reddiderunt, dederúntque Sancto Petro & donum iſtud Vrbano Papæ confirmare fecerunt. Epiſcopus autem Ademarus ſedit annis viginti, menſibus duobus & migrauit à ſæculo.

CAP. XXXIV. *De ſucceſſione Vvilielmi Comitis.*

Fulconi verò prædicto Engoliſmenſi Comiti ſucceſſit in Comitatum Guillermus filius eius primogenitus, dictus Sector-ferri, quem peperit ei filia de * Ounormani Vagena quæ vocabatur Condo. Guillermus iſte mediocris ſtaturæ & egregiæ ſtatutudinis (fortitudinis) ita quod huiuſmodi in corpore quantitatis major virtus, vt arbitror, non extitit. Nonnullos enim Equites ictu lanceæ per clypeum & loricam transfigendo interfecit, & à vulgo dicitur, quod ab equo ſuo perſecutione militari numquam præcipitatus decidit. De plurimis verè factis eius ſcripto & memoriæ iſta commendare duximus. Comitatum Marchiæ quem Hugo de Lezignaco vir prudens & bellicoſus occaſione iuris hæreditarij ſibi in proprium vindicare volebat, aſſiduis eiuſdem Hugonis impugnationibus multotiens ad Karroſum ductis plurimis militibus de terra ſua electis propriis expenſis viriliter defendit. Caſtellum Sancti Martialis à multis infeſtationibus & caſtellum Aſſiæ valida obſidione Guillelmi Ducis Aquitaniæ, magnique exercitus oppreſſione ſua ſuorúmque Comitum ſtrenuitate egregiè liberauit. Strenuos & præcipuos viros in tempore ſuo inimicos habuit Ardoinum ſeu Audouinum de Berbezillo, Ademarum de Archiaco, Bardouinum de Coniaco & multos eorum coadiutores auxiliis & muneribus Guillermi prioris Ducis Aquitaniæ fretis, eoſque multotiens conflictu bellico, acie ex vtraque parte ordinata aliquando in honore Berbezilli, aliquando in honore Coniaci vicit & fugauit & non paucos ex eorum militibus cepit. Sanè caſtellum Benaugium quod ex parte vxoris ſuæ iuris ſui erat & caſtellum Sancti Macarij, cùm homines illius terræ infideles ei abſtuliſſent, illuc perducto exercitu ad magnum ſui honorem in perpetuos vſus recuperauit. Eodem tempore Ademarus Engoliſmæ Epiſcopus migrauit à ſæculo MCI. anno ab Incarnatione Domini pridie menſis Septembris. Sedit annos 20. & ſepultus eſt intra Eccleſiam Cathedralem à ſeptentrionali parte.

CAP. XXXV. *De promotione Gerardi in Epiſcopum.*

Poſtquam promotus eſt in Epiſcopum Girardus natione Normannus, Diœceſi & ciuitate Bajocarum, oriundus, patre Giraudo. Qui cùm in ciuitate Engoliſma & Petragorico & in quibuſdam caſtellis circum adjacentibus regimina Scholarum habuiſſet, defuncto Ademaro Engoliſmenſi Epiſcopo ob inſignem ipſius ſcientiam

ei honeſtam vitam, in Engoliſmenſem Epiſcopum promotus eſt petitione populi, electione cleri, honoratorum aſſenſu. Qui cum Romam tenderet, audito quòd Paſchalis Papa Concilium congregaſſet maximum diebus illis, ad iubileum tetendit (ita codex Beſlij, ac Duceanus habet, maximis dietis ad vrbem tetendit, haud dubiè emendatius) in quam quamuis tacitè venit, tamen reſidentes Epiſcopos cum domino Papa in Concilio inuenit. Cauſa ſiquidem qua conuenerant, talis fuit. Imperator ſiquidem Henricus Papam Paſchalem, Cardinales & nobiles Romanos ceperat. Hac occaſione Papa reliquit inueſtituras Imperatori quæ fiebant per annulum & virgam, & ſuper Sacroſancta iurauit propria manu & Curia eius Imperatorem ſe non excommunicare pro inueſtituris. Quia verò Papa rem illicitam fecerat deponere ſe à Papatu promiſerat & ad Poncianas inſulas habitu religioſo exul ire diſpoſuerat ſi inueſtituras ſaluo ſacramento ad priſtinam libertatem, &c. In qua re nullum remedium à toto Concilió inueniri poterat. Gerardus Epiſcopus requiſitus tandem tale conſilium dedit, quod inueſtituræ reuocari poterant ſaluo ſacramento, ita tamen quòd Imperator dans inueſtituras non excommunicaretur. Quod conſilium omne Concilium laudans dixit, non tu locutus es, ſed Spiritus Sanctus in ore tuo. Placuit itaque Papæ & toti Concilo quatenus Gerardus Epiſcopus per quem Deus Eccleſiæ ſuæ tale conſilium reſerauerat, cum quodam Cardinale Diuiniaco, vel Dunciaco, ad Imperatorem dirigeretur, qui voluntatem Imperatoris conſuleret, quatenus Eccleſiæ Romanæ inueſtituras exponeret (fortè reponeret) alioquin habitum conſilium reuelaretur. Quod cum in præſentia Imperatoris ſupradictus Pontifex Gerardus mirabiliter peroraſſet, & à Cancellario Imperatoris qui illius interpres erat, ſingula exponerentur, vehemens tumultus ortus eſt in Curia, ita quod Colonienſis Archiepiſcopus qui eum ſolemniter in hoſpitio ſuo ſuſceperat; in Gallijs namque diſcipulus Gerardi fuerat, de vita illius dubitans, dixit: Magiſter maximum ſcandalum generaſti in Curia noſtra. Indignans autem Gerardus reſpondit: Tibi ſit ſcandalum, mihi eſt Euangelium. Dedit tamen Gerardo Pontifici Imperator multa munera: Per idem verò tempus Vvillelmus Taillefer Engoliſmenſis Comes circa finem vitæ ſuæ ſepulcrum Domini viſitauit, & in reditu apud Duſenſe Monaſterium à ſæculo migrauit; & in eodem Monaſterio honorificè ſepultus eſt, & reliquit hæredem ſibi Vvlgrinum filium primogenitum qui natus ei de filia Amâni, ſeu Amanici, Gaſconis quę vocabatur Vitapoi. Raimundo filio ſuo dedit Fronciacum & Fulconi filio ſuo Montemauſerium. Gerardus verò Engoliſmenſis Epiſcopus cùm domino S. Paſchali Papæ adhæſiſſet, qui ad partes Galliarum venerat cognita honeſtate & præclara ſapientia ei vices ſuas prius in Britannia, & deinde Turonenſi, Burdegalenſi, Bituricenſi, Auſcitanâ Prouincijs commiſit. Præter cætera quę in legatione eximiè fecit, octo Concilia celebrauit. Vvillermo verò dicto Sectore-ferri, vt diximus, ſucceſſit in Conſulatum Vvlgrinus eius filius primogenitus homo magnæ ſtaturæ & pulcherrimæ compoſitionis prudens & militiæ peritus, patiens laborum, timor hoſtium, & arma ſuorum, & viribus corporis robuſtus, & cui in militari conflictu & communi certamine fere bene ſucceſſit. In eleemoſynis faciendis, in veneratione & oblationibus Eccleſiarum benignus, in caſtitate & in mundiria corporis ſui præcipuus, in hoſtium ſuorum depreſſionibus ſollicitus ac prouidus & per omnia laudabilis, excepto quòd proprietatis ſuæ amplificandæ cupidus quoſdam terræ ſuæ homines malas conſuetudines imponendo grauauit. De geſtis verò pauca ex multis referemus. In iuuentute ſua, patre ſuo adhuc viuente & Conſulatum tenente ſedula ſtrenuitate, & quamplurimi laboris ac militiæ exercitio aduerſantibus Vvillermo pręclariſſimo ac ſtrenuiſſimo Duce Aquitanorum & Bardone de Coniaco illuſtris ac benignę largitatis viro, & Audoinò de Barbezillo viro Bellicoſo caſtellum Archiaci furtim ablatum de manu Ademari de Archiaco pręſtantis viri auxilijs & conſilijs felicis memorię Gerardi Engoliſmenſis Epiſcopi & Romanæ Eccleſiæ Legati viriliter recuperauit, & interim ratione eiuſdem diſcordiæ caſamentum & Baronia de Maſtaſio, quæ pater ſuus pro captione ſua ad tempus amiſerat, ei ac patri ſuo præfato domino Gerardo auxiliante reddita ſunt. Patre verò illius Hieroſolymitanam viam ingreſſo contra Ademarum Rupis-fulcaudi dominum magnæ audaciæ & calliditatis virum aciem mille militum vel amplius direxit. Tantorum autem ardorem & diſcordiam interuentus prædicti Gerardi ſedauit, atque terminauit. Præterea Guillermo minore Duce Aquitaniæ tenente caſtrum Blauiæ, quod pater ſimiliter dictus Guillermus præ obſidione

ceperat & turrem & muros deſtruxerat, prædictus Comes Vvlgrinus congregato magno exercitu & proprijs expenſis contra voluntatem prædicti Ducis & vniuerſæ fortitudinis illius reædificauit; & ita munitum inexpugnabile reddidit, quod non ſolum cuilibet infeſtationum, ſed etiam Duci Aquitaniæ & eius exercitui vſque in hodiernum reſiſtere poterat. Sanè idem Vvlgrinus caſtellum Chabanes & Confolent cum honoribus Ademaro domino Rupis-folcaudi, qui caſtella illa iuris eſſe ſui ex parte vxoris ſuæ dicebat & Vvillermo priore Duce Aquitaniæ miræ audaciæ & ſtrenuitatis viro ipſum Ademarum in requiſitione illorum omnimodis manutenente inuitis & ſuo poſſe aduerſantibus Roberto Burgundio, Amuria & Rancone (vel Aimerico de Rancone) cum filia Iordani Eſchiuati illius terræ domini ſine maſculo hærede defuncti, dedit. Deinde cùm præfatus Dux Aquitaniæ dolo & proditione caſtella illa quorundam Procerum in ipſis manentium occupaſſet, eo mortuo & filio eius in Principatu ſubſtituto dicto Vvillermo ijdem Vvlgrinus & Robertus Burgundio ea recuperauerunt. Poſtea verò cùm idem Robertus, dimiſſa terra illa & ſponſa quam nondum nuptialiter templo contuliſſet & Vvillelmo de Maſtacio fratri Roberti Domini Montis Berulfi cum conſilio Vvlgrini Comitis terram illam & ſponſam conceſſiſſet eidem Vvillelmo de Maſtacio terram illam tenenti ſecundus Vvillermus Aquitaniæ Dux caſtella, ſicut pater abſtulerat, auferre tentauit, & ſe ea capturum Lemouicenſi in Curia Sancti Martialis publicè iactauit, ita quòd nullomodo Vvlgrinus Comes auderet ei ſe opponere: quod audiens Vvlgrinus ad defendendum illa caſtella cum multis militibus & peditibus audacter intrauit & proprijs expenſis & hominibus ea muniens ferè per menſem aggreſſum prædicti Ducis expectauit qui nequaquam vt iactauerat venit: & inde Vvlgrinus ad vrbem Engoliſmenſem veniens terram illam in pace dimiſit. Hoc etiam tacere nolumus, quòd cùm etiam Vvlgrino quartam partem caſtri Montiniaci & per Braudandi cuſtodiam turris Giraldus de Blauia, qui in caſtro illo dominium habebat abſtulit Vvlgrinus ipſe in præſentia Guillermi minoris Ducis Aquitaniæ & eius auxilijs fultus ipſum caſtellum obſedit aduerſantibus Iterio de Villaboe, Bardone de Coniaco, Gaufredo de Rancone, Hugone Bruno de Leziniaco & multis alijs Baronibus, tam de Pictauienſi quàm de Xantonenſi pago, qui contra eum caſtrum illud munierant, & foras ad prælium non ſemel egreſſi aduerſus eum & prædictum Ducem ac vires eorum fortiter dimicauerunt. Sed tandem innumeris mortibus & longa obſidione & multis aſſultibus compulſi quadam nocte furtim caſtrum dimiſerunt & aufugerunt. Quotiens autem & audacter ipſe conflixerit & quos ictus more bellico intulerit, & paſſus fuerit, difficile ſcribere viſum eſt: & ita in hac obſidione maximè & in multis alijs bellicosè & viriliter egit quùm ſummus miles præ cæteris diceretur, & fama virtutis eius non ſolùm in propinquis ſed etiam in remotis regionibus diuulgaretur. Caſtello itaque Montiniaci hoc modo quo diximus capto & in manu Gerardi Engoliſmenſis Epiſcopi pro quo vtpote iuris & feodi ſui exiſtente iam & hominium fecerat, ſuſcepto, turrim altam & robuſtam in eo ædificauit & ipſum caſtellum muris vndique validiſſimis muniuit. Et verò Engoliſmenſem * à primo lapide ędificauit: in quâ reędificatione ſupradictus Ithetius Archambaudi in conſtructione panetum expenſarum medietatem de proprio ſuo miniſtrabat. De proprio ſuo ædificauit dormitorium, refectorium, cellarium, Preſbyterium, ianuas ferreas & contulit prędictæ Eccleſiæ (forte Eccleſias) de Iulhac & de Renenoruilla & de Touzac, & Eccleſiæ de Iulac quæ manu laica alienata ab Eccleſia Engoliſmenſi fuerat de manu militum qui dicuntur Coquenſes ad ius Engoliſmenſis Eccleſiæ reuocauit, & contulit etiam de proprio vt pauperes viginti quatuor ſemper alerentur in prædicta Eccleſia in vnaquaque Quadrageſima & acquiſiuit duodecim ſolidos in Eccleſia de Touzaco ad tunicas pauperum. Dedit etiam Engoliſmenſi Eccleſiæ Pontificalia ornamenta, quæ emit à Boſone Xantonenſi Epiſcopo mille ſolidos, ſcilicet caſulam magnam cum lapidibus vndique aurifrizatam, veſtimentum cum alba vndique aurifrizatum manipulum & ſtolas cum lapidibus aurifrizatas & tunicam ac dalmaticam, in qua ſunt depictæ aquilæ, & quinque ſolidos in die anniuerſarij ſui. Obijt in ſenectute ſua MCXXXV. ab Incarnatione Domini anno IX. Kalendas Auguſti, & inter Pontifices collatus iuxta Pontificem Grimoardum in Capitulo ſepultus eſt. Gerardus itaque Engoliſmenſis Epiſcopus aulam Pontificibus conſtruxit, & Eccleſiæ quam vt diximus, ædificauit, hæc munera obtulit. Contulit verò textus aureos & magnum

textum cum lapidibus nimirum turibula deaurata & crucem de argento, duo candelabra argentea, vnam capſulam argenteam, vnum vrceum argenteum, vnum calicem aureum, vnum deauratum argenteum, quatuor argenteos, duas tabulas eburneas cum argento, duplex argenteum pſalterium, duo altaria argentea, & in fine ſuo thuribulum argenteum ſeptem capſulas argenteas & duas eburneas & duas pyxides argenteas, & vnam eburneam; manipulum de argento, vnum calicem de argento lapideum; quatuor magnas cruces, tres paruas. Hæc ornamenta prædictæ Eccleſiæ intulit, vnum pallium auri operis & magnitudinis & duodecim alia, quadraginta cappas, nouem dalmaticas, tres tunicas, ſeptem amictus argenteos & aureos, colarium aureum, quatuor ſtolas, octo manipulos, quinque albas & vnam de affreſina: & centum volumina librorum vel eo amplius, vt credimus, videlicet ſcripta Gregorij, Auguſtini, Ambroſij, Hilarij, Iſidori, Cypriani, Gregorij Nazianzeni, Origenis, Hieronymi, Bruni, Bedæ, Rabani, Boethij, Paſchaſij, Sidonij, Hiſtoriam paruam & Hiſtoriam Iulij Cæſaris, ſcripta Tullij, & innumera bona Eccleſiæ noſtræ & menſæ Epiſcopali contulit. Conſtituit etiam de proprio ſuo bono vt tredecim pauperes in menſa Pontificis Engoliſmenſis ſemper alerentur. Tempore cuius & beneficio & auxilio Eccleſia de Corona; Bornetenſis (vel Ambornenſis) Eccleſia, & Eccleſia de Groſſoboſco & de Aulauilla ędificari cœperunt. Aulam Pontificibus & Capellam & Cameram Pictaui ædificauit, & annulum aurei operis cum lapidibus pretioſis Eccleſiæ Engoliſmenſi dedit: Curtim Varuci in decima, in agricultura & aliis redditibus augmentauit: auſam Varui ædificauit muris, vallo ædificatam roborauit, Eccleſiam & domos conſtruxit leproſarias; innumera bona menſæ Epiſcopi acquiſiuit, Varuei, Adiriaci, Engoliſmæ. Qui in iudicio verax, in reſponſione diſcretus, in prædicatione eximius, in allocutione blandus, in prouerbijs facetus, tamen circà finem ad Petri Leonis ſchiſmatici partes diuertit, errori illius fauens. Die autem proxima mortis ſuæ accepimus quòd in confeſſione ſua Sacerdotibus dixerit, ſi partem Petri Leonis contra voluntatem Dei ignorans manu tenuerit ſe confiteri & pœnitere: Omnia autem illa quæ habebat fere in vita ſua, vel Eccleſiæ dedit, vel pauperibus erogauit. Sabbato autem Miſſam celebrans maxima deuotione & effuſione lachrymarum ſequenti die Dominica migrauit à ſæculo MCXXXVI. anno ab Incarnanatione Domini, ſedit in Epiſcopatu annis triginta tribus menſibus .... diebus .... Et cùm aliquem Capellanum nec giſtis ſiue quæſtis nec hoſpitijs vexaſſet vnicuique Capellanorum ſui Epiſcopatus in fine ſuo vnam minam * obolum dedit, & illud magnificum ſidus quòd claritate ſui partes occiduas illuſtrauerat: proh dolor! extra Eccleſiam quam ædificauit ſub vili latet lapide. Ceſſauit Epiſcopatus vſque XIV. Kalendas Iulij.

CAP. XXXVI. *De Lamberto Epiſcopo.*

Poſt Gerardum Vvlgrino tenente Conſulatum ſuſcepit regimen Engoliſmenſis Eccleſiæ Lambertus natione Engoliſmenſis vico Palude, patre Fulcherio, matre Leggardi natus: vir quidem ſapiens & diſcretus & ſummæ eloquentiæ & maximæ religionis, qui ab Ademaro Epiſcopo Sacerdos ordinatus Eccleſiæ S. Ioannis de Palude Capellanus fuerit. Qui in ea congregauit conuentum fratrum religioſè ibi viuentium. Proceſſu verò temporum Eccleſiam de Corona à primo lapide ædificauit: in qua promotus in Abbatem de Eccleſia S. Ioannis de Palude conuentum religioſum tranſtulit in Corona, quos bonis moribus & inſtitutionibus eximiis exornauit, & prædictæ Eccleſiæ multa bona acquiſiuit, illam molendinis, ſyluis, prædiis, pratis ditauit, reliquiis, libris, ornamentis decorauit. Factus Præſul Engoliſmenſis Eccleſiæ quatuor prædia (in Duezano codice pallia) dedit & Eccleſiam de Magnac acquiſiuit. Ædificauit in domibus Epiſcoporum quandam aulam in qua eſt puteus & coquina & turrem ſuper portam Varuci: ædificauit Eccleſiam Baptiſterij de conuentu benedictionum. Qui exemplar religionis, iuſtitiæ, largitatis, caſtitatis & eleemoſynæ omnibus in prouinciâ Burdigalenſi fuit. Vvlgrinus verò cùm prædictus Dux Aquitaniç iunior Turrem Geofridi appellatam ingenijs ſuis expugnatum & valdè captam deſtruxiſſet, & aliam turrim dictam Turrim Radulfi de Coniaco quoniam expugnando antecedentia acquiſierat & ſuis vt dicebat hominibus & proprijs expenſis munitam teneret, Proceres & milites atque populus inde expulſi atque

exhęredati auxilium Wlgrini ad proprias manſiones & ſua iura recuperanda ſimpliciter expetierunt. Qui congregato quamplurimo exercitu & viribus Procerum eiuſdem caſtelli ac vicinorum Baronum eis fauentium coadunatis obſidione turrem circumdedit. Itaque homines qui eam tenebant, libertatem inde eundi non habebant. Quod audiens commemoratus Aquitaniæ Dux exercitum ac vires quantas potuit congregauit & ad libertatem turris & hominum in ea incluſorum in honore caſtri Pontis non multum longè à Turre adduxit. Quod comperiens Wlgrinus & qui cum eo Proceres, ſe ad pugnandum contra aduerſum exercitum parauerunt. Cùm verò ex vtraque parte acies ordinatæ eſſent interuentu Epiſcoporum domini Lamberti Engoliſmenſis & Willelmi Guardardi Xantonenſis & ſapientium virorum pax & concordia inter Ducem & Wlgrinum Comitem & Proceres caſtri Pontis ita reformata eſt, quòd Radulfus turrem ſuam reddidit & Gaufrido de Ponte vt ſuam quæ diruta erat reædificaret, conceſſit, cæterſque Baronibus omnia iura ſua habere permiſit. Hæc ita circa Pontenſes acta ſunt, qui caſtri ſui reædificationem & manſionem, ſiue bonorum ſuorum reſtitutionem prudentiæ & ſtrenuitati Gullermi Comitis non immerito vniuerſaliter aſſerunt. Hæc quoque memoriæ & ſcripto commendamus, quòd idem Wlgrinus circa finem vitæ ſuæ laudabiliter ac virtuoſè egit circa caſtellum Villaboe, ſiquidem Iterius de Villaboe occaſione vnius partis quam in caſtello habebat auxiliis & expenſis Gaufridi de Rancone fultus qui cum militibus caſtrum intrauerat & munierat: Helias de Coniaco partem & ius dominicum ſuum quod in caſtrum habebat illud præter turrem quæ dicitur Pictauinorum abſtulit, & hanc ablationem & inuaſionem ſibi & ſequacibus ſuis & perpetuò vſurpare moliebatur. Quod audiens Comes Vulgrinus quamuis debilis ex infirmitatis oppreſſione quam ferè per dimidium annum ſuſtinuerat, multorum exercitu tam militum quàm peditum congregato honorem caſtelli Villaboe audacter ingreſſus eſt, ibique per aliquot dies moratus cùm montem in quo caſtellum ſitum eſt, contra aduerſarios vellet aſcendere, illi congreſſum eius formidantes, quamuis eo plures milites haberent, dimiſſo caſtello & turre Pictauinorum, quam obſeſſam tenebant & expugnabant, aufugerunt. Tunc Helias de Coniaco Bardonis filius caſtellum & caſtelli dominium ſuum ex integro per manum Vulgrini Comitis honorificè recuperauit ac demum paucis de exercitu illo electis in aulam Vulgrinus Comes veniens quod quidam contra eum imminerent, munitionem illam expugnando cepit & deſtruxit, quibuſdam malefactorum interfectis & detruncatis, & quibuſdam in aqua proxima dum fugerent ſubmerſis: & ſic burgum illum qui dicitur Maulia vndique foſſis & machinationibus lignorum munitum deſtruxit & combuſſit, vt nec præter Eccleſiam aliquid in eo ſuperſtes remanſiſſe viderent. Deinde ferè in eodem menſe coadunata gente tam militum quàm peditum burgum qui dicitur Comac munitionibus atque fortitudine breuius quàm credi poteſt benè paratum contra voluntatem & conſilium ſuorum, quod nemo de genere ſuo antea hoc facere auſus fuerat, & etiam contra opinionem inimicorum exercit contra Dominum Rupis-Fulcaudi & Vertolij & honores eorum qui illi maximè aduerſabantur & inimici exiſtebant. Quo facto vſque ad dimidium annum totum Rupis-Fulcaldi honorem & gentem in eo manentem pene ſibi ſubjugauit, & iuxta libitum ſuum ad finem duxiſſet, niſi morte præuentus fuiſſet. Quas expenſas apud Burgum memoratum, & quàm multiplices conſumpſerit, quàmque audacter & viriliter honores prędictos & loca in eis munita inuaſerit, non eſt facile, vt ipſe fecerit, ſcripto commendare. Cùm autem virtute floreret, & fama eius militaris virtutis vſque ad externas nationes diuulgaretur, inimicis ſuis aliis timore perterritis, aliis verò timore & oppreſſione defatigatis atque illius largitas in reficiendis & procurandis honorificè ac deuinciẽdis militibus ampla haberetur, ac donatiua illis magnifica & pluſquam ſe ſecum haberet abundantia exiſterent, correptus acutæ febris dolore apud caſtellum Botauillam, conuocatis Procenbus ſuis & domino Lamberto Engoliſmenſi Epiſcopo in cuius manu & diſpoſitione teſtamentum faciens iam quinquageſimum & vltra annum perficiens, in Comitatu verò, vigeſimum, ab hac vita deceſſit & ſepultus eſt in Capitulo S. Eparchii ad ſiniſtram partem altaris M C X L. anno ab Incarnatione Domini, X V I. Kalendas Decembris, & reliquit Guillelmum primogenitum ſuum heredem ſibi quem peperit ei Pontia filia Comitis de Marchia: dedit tamen duobus filiis ſuis poſterioribus natu ſcilicet Fulconi & Gaufrido Martelli, quos peperit ei filia Viceco-

mitis Caſtelli Airaudi nomine Amabilis, Maſtacium & Vſuillam.

Cap. XXXVII. *De Guillelmo Taillefer.*

Guillelmus verò Taillefer iuuenis elegantis formæ Conſulatum ſuſcepit, aduerſum quem Ludouicus Rex audiuit quetelas Lamberti Engoliſmenſis Epiſcopi quòd Comes Engoliſmenſem Eccleſiam vexaret, quæ de regalibus bonis fundata erat, has litteras Guillelmo Comiti direxit:

LVDOVICVS Rex Francorum & Dux Aquitanorum Guillelmo Engoliſmenſi Comiti fideli noſtro ſalutem & dilectionem. Peruenit ad aures Regiæ dignitatis noſtræ, quòd in bonis Engoliſmenſis Eccleſiæ manus extendis, quæ prædeceſſores noſtri Reges eidem Eccleſiæ contulerunt, quam & fundarunt. Hæc oppreſſio in noſtram redundat iniuriam, qui & Eccleſiam Chriſti debemus defendere & prædeceſſorum noſtrorum eleemoſynas conſeruare. Eapropter fidelitati tuæ per Regia ſcripta mandamus vt Engoliſmenſem Eccleſiam & bona illius cum amore & honore noſtro in omni pace & quiete dimittas, nec amplius vim inferre præſumas. Nos autem cùm ad partes venerimus, ſi quid inter vos & Epiſcopum querelarum emerſerit, ad modum & concordiam ſtudioſè reuocare conabimur. Cùm autem Ludouicus Rex ad Aquitanicas partes veniret, Lambertus Epiſcopus, vt accepimus, dixit Regi quòd Engoliſmenſes Epiſcopi Capellani Regum Franciȩ fuerunt, ex quo Ligerim ad partes Aquitanicas tranſirent, quòd Ludouicus Rex non contradixit. Guillelmus ſiquidem Comes cum Baronibus ſuis multas guerras & vexationes paſſus eſt. Ludouico autem Rege aggrediente iter Hieroſolymitanum, prædictus Guillelmus ſequutus eſt eum cum maximo exercitu, qui à Rege Siciliæ & ab Imperatore Conſtantinopolitano honorificè ſuſceptus eſt & multis muneribus ditatus fuit. Et cùm Rex Franciæ & Imperator Alemanniæ & omnes ferè Barones fame & inopia periclitarentur, prædictus Guillermus in pace tranſiens ſaluo exercitu & rerum ſubſtantia, Ieruſalem venit, & egentibus Baronibus permaxima dona diſtribuit. Tunc temporis felicis memoriæ Lambertus morbo laborans panem non comedens per multos dies vixit & à Comprouincialibus Epiſcopis & aliis religioſis perſonis in infirmitate ſua viſitatus eſt. Qui plenus dierum in ſenectute ſancta poſt munitionem (leg. inunctionem) & ſuſceptam Euchariſtiam in præſentia fratrum ſuorum ſpiritum Deo reddidit MCXL. vel potius MCXLIX. anno VIII. Idus Iunias. ſedit in Epiſcopatu annis XIII. diebus viginti. Ceſſauit Epiſcopatus vſque XIV. Kalend. Iulij ſubſequentis annis: ſepultus iuxta caput Eccleſiæ de Corona in Orientali parte.

Cap. XXXVIII. *De Hugone Epiſcopo.*

Poſt quem ſuſcepit electionem Cleri petitione & aſſenſu Hugo natione Engoliſmenſis, Rupis-Focaldi oppidanus, Petro patre, Edoarda matre natus, Eccleſiæ Engoliſmenſis Cantor, qui à primaria ętate caſtitatem & munditiam ſeruauit, etiam verba illa quę bonos mores corrumpunt verecundè vitabat. Fuit humilis in omni actu, in locutione gratioſus, nihil habens ruſticitatis admixtum, qui cùm paruus adhuc, vel habitu eſſet, tamen in prędicatione facundiſſimus erat. Qui liberalibus artibus imbutus Magiſtro Giſleberto in Gallijs adhærens, illum maximè in Theologia ſequutus eſt. Cùm autem Gaufridus Burdegalenſis deceſſiſſet, Canonici Burdegalenſes vocem ſuam in electionem dederunt Engoliſmenſi, Agennenſi, Pictauenſi, Xantonenſi, Petragoricenſi. Qui cum de electione ſecretò tractarent, Henricus Rex ſe intermiſcuit concilio eorum, deprecans, quatenus Ioannes de Sæcli Magiſter Scholarum Pictauenſium per eos in Archiepiſcopum eligeretur. Et ipſe præſens Rex volebat intereſſe electioni, ne aliquis Epiſcoporum contra voluntatem Regis aliquid diceret. Cùm verò Rege præſente prædicti Pontifices timido ſilentio ſtuperent, ſolus Hugo Engoliſmenſis Epiſcopus dixit: Domine Rex nobis quibus electio iuſtè commiſſa eſt, de electione in præſentia veſtra tractare non licet: quandiu autem hic nobiſcum fueritis de officio Eccleſiaſtiço & de ordinatione nobis commiſſa tacebimus, nec amplius qui voce noſtra primò promotus eſt per nos promouebitur. Quod audiens Rex cum maximo rancore triſtis abſceſſit. Comes itaque Guillermus de itinere Hieroſolymitano regreſſus maximam guerram cum Rannulfo de Agernac ſororio ſuo habuit. Qui Rannulfus quadam

die cùm magnas militum & peditùm copias cõgregaſſet & Caſtrum nouum capere pararet, prædicto Guillermo cum paucis ſibi occurrente cum illa peditum & militum multitudine ab eo captus eſt. Item Arnaldo Bocardi præfatum Guillermum grauiter infeſtante G. Mandugot, ſeu Man got, cum ad auxiliandum illi properaret, à prædicto Conſule captus & in vinculis redactus eſt. Idem Conſul magnas guerras habuit cum Fulcone & Gaufrido fratribus ſuis, cum Focaudo Archiaci, cum Iterio de Coniaco & multis aliis Baronibus qui abſtulerant ei munitionem Macuriæ, quam obſidens præfatus Comes repulſis inimicis, honorificè ſuſcepit. Illud quoque eximium illi accidit. Nam cùm guerram haberet cum Guidone de Rupe-Foucaudi armata manu intrans caſtrum Rupis-Foucaudi, quidquid extra turris munitionem inuenit aut ignis combuſtione deleuit, aut rapinis diripit. Cúmque ſæpe nominatus cum Rege Anglorum ad obſidionem Choſæ veniſſet, contigit quòd Hugo Engoliſmenſis Epiſcopus grauiſſima infirmitate correptus opprimeretur, quem modum infirmitatis cùm aſtantes Medici iudicare non poſſent, multa ignorantes dixerunt. Quantæ charitatis prædictus Hugo Pontifex fuerit, quàm aſſiduus in lectione, quàm benignus erga ſubditos, dicere nequimus. Ex quo vrbem ingrediebatur cum Cathedralibus in choro omnibus horis & maximè in matutinis Deo pſallebat communi voce, non grauata Epiſcopali auctoritate, & faſtidiens palatium in Clauſtro cum Cathedralibus frequenter reſidebat, niſi Eccleſiaſticæ cauſæ traherent illum, qui maxima bona menſę Epiſcopi contulit. Cõſilio eius Eccleſia Engoliſmenſis iudiciariam de Iulac acquiſiuit. Qui homo ſummæ pacis & ſummæ concordiæ ex quo ipſe diſceſſit, quaſi cum eo pax & concordia diſceſſit: tota ciuitas in ſeditionem verſa eſt. Vix ſexagenarius maximo planctu Clericorum, lamentatione nobilium, luctuoſo gemitu vtriuſque ſexus & ætatis poſt munitionem (inunctionem) & acceptam Euchariſtiam obdormiuit in Domino pridie Idus Auguſti MCLIX. anno ab incarnatione Domini. Sedit annis x. menſibus 2. die vno. Sepultus eſt intra Eccleſiam Cathedralem à Septentrionali parte. Ceſſauit Epiſcopatus vſque ad Idus Octobris ſequentis.

NOMINA AC GESTA

LEMOVICENSIVM EPISCOPORVM.

A Proto-præſule & Primate Aquitaniæ Beatiſſimo Martiale vſque ad annum MCCLXXIII.

Ex antiquo exemplari Speculi Sanctoralis compoſiti circa annum MCCCXX. per Fratrem Bernardum Guidonis Epiſcopum Lodouenſem iuſſu domini Berengarij Magiſtri Ordinis Prædicatorum (non Minorum) & poſtea Archiepiſcopi Compoſtellani, dedicati domno Ioanni Sanctæ Romanæ & Vniuerſalis Eccleſiæ ſummo Pontifici, anno MCCCXX.

CAP. I. *De Sancto Martiale.*

PRIMVS omnium Epiſcoporum ſedentium Lemouicæ fuit beatiſſimus Martialis Proto-præſul ac Primas Aquitaniæ. Hic autem fuit vnus ex ſeptuaginta duobus Diſcipulis Domini noſtri IESV-CHRISTI, quem Saluator ipſe tanquam de latere ſuo direxit Roma in Aquitaniam Lemouicenſibus per beatum Petrum Apoſtolum eiuſdem S. Martialis conſanguineum, in Galliarum Apoſtolum ac patronum anno Dominicæ Incarnationis XLVII. à paſſione verò Chriſti 14. vel potius 15. Intrans igitur Aquitaniam beatus Martialis de pretioſo ſanguine Beati Protomartyris Stephani, aliáſque multas pretioſas reliquias ſecum detulit. Habuit quoque in ſuo comitatu virum Dei vocabulo Amatorem & vxorem eius nomine Veronicam, quæ verè familiaris fuerat B. Mariæ Virginis Matris Dei prædicti verò coniuges Amator atque Veronica de lacte B. Mariæ Virginis, de capillis eius, duóſque ſotulares eiuſdem ſecum detulerunt. Sanctus igitur Martialis in rupe quæ Græcè Auicij dicitur, nunc autem Latinè Podium noſtræ Dominæ nuncupatur (quæ tamen prius ciuitas Veſlatæ vocabatur, ſed diuinis reuelationibus ſicut in geſtis ipſius Eccleſiæ legitur, fuit vocabulo mutata) altare in honore ipſius Dominæ noſtræ dedicans, ibi eius ſotularem poſuit; alterum autem in Ruthenâ, de Capillis verò eiuſdem beatiſſimæ Virginis partem quidem poſuit in ciuitate Aruernenſi quæ nunc Clarus-mons nuncupatur; partem autem in Mimatenſi. Porro his quatuor ſedibus ab ipſo in honorem illius Beatæ Mariæ dedicatis, Lemouicæ, Bituris, Cadurci, Agennici, ac Toloſæ poſuit reliquias Beatiſſimi Stephani Protomartyris, & Eccleſias dedicauit in honorem ipſius. Cùm autem Pictauis prædicaret, apparuit illi Dominus, dicens: Noueris hodie Petrum Romæ crucifixum pro nomine meo. In eius honorem hic fundato Eccleſiam. Quod fecit nomine Petri. Quod etiam pluſquam trecentis poſtmodum annis ex ſententia Eccleſiæ Pictauenſis Diuus Hilarius egregius Doctor in Concilio Romæ allegauit, Chriſti nimirum ſanguine ac beatorum Apoſtolorum eam fuiſſe à S. Michaele fundatam. Ideo barbã beati Petri dono ab Imperatore Chriſtianiſſimo obtinere meruit: quæ quidem reliquiæ cum magna reuerentia Pictauis conſeruantur. Cúmque Burdegalis in honore

Protomartyris Eccleſiam dedicaſſet, in qua beatus Seuerinus poſtea ſepultus fuit, atque vellet in honore beati Apoſtoli Petri ampliorem dedicare, idem Apoſtolus apparuit illi dicens: Noueris Andream fratrem meum hodie in Patras ciuitate Cruce pro domino IESV-CHRISTO eleuatum, in cuius honore hanc ipſam Eccleſiam feſtinato conſecrare: quod ipſe obedienter impleuit. Sanctus autem Amator, in Rupe, quæ modò Amatoris dicitur, ſolitariam vitam elegit, vbique tunc loco & ſchemate, nunc autem toti mundo honorabili, dedicato inibi altari à S. Martiale in honore B. Virginis Mariæ, vbi fuit beatus idem Amator vita præuentus, atque ibi ſanctam reſurrectionem expectat ſanctum corpus eius: Veronica verò illius vxor beatum Martialem ſequens vbique prædicantem in territorio Burdigalenſi ſupra mare tandem ſenio confecta reſedit, Capellula ſibi ibidem à beato Martiale in honore Beatæ Virginis dedicata, quę Solac, eo quod ſolummodo ibi poſitum ſit lac beatiſſimæ Virginis (aliis, quas habebat beata Veronica reliquiis Dominæ noſtræ per prædictas Eccleſias diſtributis) appellatur. Hic verò ſanctiſſimus Martialis & ſex Angelis à Domino, duobus itidem à beato Apoſtolo Petro ſanctis Preſbyteris Auſtricliniano & Alpiniano ſibi ad continuam cuſtodiam deputatis innumerabilia hominum millia ad Chriſti fidem adduxit, ſex mortuos ſuſcitauit, cæcis viſum, claudis greſſum, mutis loquelam, aridis ac paralyticis ſoſpitatem reſtituit: Dæmones ex locis necnon de corporibus humanis expulit, ipſóſque compulit in humana effigie apparere, aſtutias ibidem malitiaſque ſuas aperire. Dæmones vicit, Angelos vidit, futura præuidit, ſicut hæc & alia multa his ſimilia in illius geſtis plenius continentur. Hæc verò & alia eiuſmodi faciens vir Beatus nudis ſemper pedibus, licet quartanis febribus vrgeretur, incedebat, in pane & aqua quotidie atque continuo vſque ad veſperam ieiunando, ſicut magiſtrum ſuum beatum Petrum Apoſtolum (ſimilia enim de ipſo narrat S. Clemens) viderat ipſe facientem. Verè felix Chriſti iſte diſcipulus, noſter Galliarum in Aquitania Apoſtolus, qui ipſis Apoſtolis adhuc in carne viuentibus eſt in exemplum propoſitus. Ipſe enim eſt, vt traditur, ille paruulus, quem amplexus Dominus IESVS contendentibus Apoſtolis de Primatu (quis videlicet eorum videretur eſſe maior) dixit: *Niſi efficiamini ſicut paruulus iſte, non intrabitis in regnum cœlorum.* Hic quoque fertur fuiſſe ille puer, de quo dixit Sanctus Andreas: *Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos atque duos piſces.* Hic puer virgo electus à Domino IESV, quum quindecim ætatis annos impleuiſſet, baptiſmum ſuſcepit: baptizatus verò in cœtu comitatúque Domini noſtri tribus annis permanſit: Deinde quinque annis cum beato Apoſtolo Petro Hieroſolymis: ſeptem autem Antiochiæ, vno denique itidem Romæ permanſit. Vnde tranſmiſſus in Aquitaniam annis 28. in Lemouicenſi Epiſcopatu glorioſiſſimè perſeuerauit. Aſſumptus eſt autem cum magna gloria atque indicibili claritate de præſenti incolatu ad cœlos pridie Kalendas Iulij anno Incarnationis Dominicæ ſeptuageſimo quarto poſt reſurrectionem verò quadrageſimo, ac Veſpaſiani Cæſaris tertio anno Imperij, Epiſcopatus autem ſui octauo & vigeſimo, ætatis ſuæ quinquageſimo nono. Porrò geſta ipſius præclara ac felicem exitum conſcripſit beatus Aurelianus, qui vidit, audiuit, ac præſens fuit dum geſta majori ex parte fuerunt: quem idem Sanctiſſimus Martialis à mortuis ſuſcitauit, ac poſtea ſucceſſorem ſuum adhuc viuens in carne ordinauit. Tandem verò Ludouicus Francorum Rex atque Imperator Auguſtus Caroli Magni filius in Palatio Iohanneciaco (Ioguneiaco) Conuentum generalem tenuit in Lemouicino, Regalémque Baſilicam Sanctiſſimi Saluatoris magna cum gloria in menſe Octobri præcepit dedicari Lemouicæ, in qua leuatum ſanctiſſimi Martialis corpus retro altare eidem glorioſiſſimo Saluatori dedicatum in crypta majoris voltæ, præſidente eo ipſo Imperatore eodem in menſe poſitum eſt. Illud autem poſtea iterum fuit in priſtino ſepulcro reconditum.

CAP. II. *De Beato Aureliano, alijſque nouemdecim, quorum extremus S. Lupus, Epiſcopis Lemouicenſibus.*

Beatus Aurelianus à S. Martiale adhuc paganus ac Pontifex idolorum à mortuis ſuſcitatus, & ab eodem Epiſcopus poſtea delectus obiit decimoquinto Kalendas Decembris ac ſepultus in Monaſterio Sancti Martialis in Eccleſia Sancti Petri: nunc verò iacet in Eccleſia Beati Ceſſatoris extra muros vrbis Lemouicenſis. Huic

autem ſucceſſerunt Euolius, Atticus, Emericus, Hermogenianus, Adelphicius, Datiuus qui depoſitus fuit,prout ſcriptum inuenitur, Adelphicius hoc nomine ſecundus, Exuperius, Aſtidius, Ruſticus, Ruſticus alter, Exochius,Ferreolus qui creditur iacere apud Auixonium,vbi reliquiæ in capſa ſacri eius corporis venerantur, Aſclepiodus, S. Aſclipius : hic iacet in quadam crypta ſupra altare ſancti Auguſtini Lemouicenſis cuius tranſitus celebratur decimo Kalendas Ianuarij, Simplicius, Felicius ſiue Felix, Adelphicius, ſiue Adelphicus hoc nomine tertius, Sanctus Lupus, qui diuinitus à Clothario Francorum Rege (de duobus enim erat altercatio) electus fuit: cuius corpus à proprio eleuatum tumulo poſitum fuit in Ecclesia ſancti Michaëlis de Leonibus anno Domini 358 (Legendum 558. aut quid ſimile)

CAP. III. *De quatuor Epiſcopis, qui Diuo Lupo, vnuſquiſque in ordine ſuo immediatè ſucceſſerunt.*

Beato Lupo ſucceſſerunt Hertenobertus, Cæſarius, Roricius primus, Ruricius alter eius ipſius nepos. Ille autem dicitur primò fundaſſe Monaſterium B. Auguſtini Lemouicis in honore eiuſdem Sancti,atque Canonicos regulares ibidem inſtituiſſe, quo quidem in loco, vt traditur ab antiquis, Beatus Martialis (quoniam nulli intra mœnia ſepeliebantur ciuitatis) inſtituit ſepulturam tam Clericorum, quàm ciuium. Cœmeterium quoque eius loci propria manu benedixit, altare in honore ſemper benedictæ Trinitatis conſecrauit,ac Preſbyteros qui curàrent ea,quæ ad Eccleſiaſticæ ſepulturæ pertinent officium, ordinauit. Vnde & plures ibi Epiſcopi ſepulti ſunt, corpore eiuſdem fundatoris ibidem iacente. Ruricij verò eiuſdem nepotis corpus iacet in crypta apud ſanctum Iunium : de quorum temporibus require in libris antiquis beati Stephani Eccleſiæ Cathedralis.

CAP. IV. *De Epiſcopis qui deinde his ipſis ſucceſſerunt.*

Roricio huius nominis ſecundo ſucceſſerunt Ermenardus, Simetius ſiue Eximerus, qui ſanctum Tilonem Monachum apud Solemniacum honorificè ſepeliuit, Salutaris, Agericus ſiue Agerius, ſanctus Sacerdos natione Burdegalenſis, qui veneratur & quieſcit apud Sarlarium Petragoricæ Diœceſis, qui etiam florebat circa annum Domini 517. (legendum 715. aut quid eiuſmodi.)

CAP. V. *De alijs ſex Epiſcopis horum Succeſſoribus.*

Huic ſucceſſit Beatus Ceſſator, cuius tumulus cernitur in Eccleſia nomini ſuo dedicata extra mœnia caſtri Lemouicenſis, qui contra Vandalos multum dimicauit. Huius nobilia geſta reperies in eius Chronicis. Cuius corpus creditur eſſe apud Sanctum Salaruium prope caſtrum de Malamorte iuxta Briuam. Hunc autem ſequitur Ebbo, Remigebertus, Odator, Chriſtianus, Scodilus, qui fuit contemporaneus Pipini Aquitaniæ Regis,necnon Caroli Calui Regis Imperatoriſque Francorum. Huius temporibus Aimardus Princeps ſeu Abbas Monaſterij Sancti Martialis, & omnes eius Canonici qui antea erant ſæculares fuerunt facti ſua ſponte ac deuotè Monachi, Carolo Francorum Rege cum Archiepiſcopo ac Principibus vniuerſis Aquitaniæ præſentibus anno Domini 848. qui Abbatem præfecerunt omnium primum Odonem tunc Abbatem S. Sauini.

CAP. VI. *De quatuor alijs Epiſcopis immediatè quoque ſequentibus.*

Addo, Gerboſus, Gerlo, Anſelius (qui obiit 898. 5. Idus Februarij) Turpius ſeu Turpinus ſanctitate atque miraculis clarus, ſicut clarius in Geſtis Aquitaniæ & plenius reperitur. Hic autem fuit ex clariſſimo genere, auunculus nimirum Roberti Vicecomitis Albucenſis. Hic præterea Monaſterium Sancti Auguſtini Lemouicenſis reædificauit, atque ibi Monachos, qui antea Canonici ſæculares, priuſquam Rex Pipinus vrbem Lemouicenſem deſtrueret (nam Eccleſias & Monaſteria ibidem funditus euertit) inſtituit. Multa & mirabilia ab eodem geſta

videre eſt in Chronicis eiuſdem Monaſterij. Obiit apud Albuconum & apud Valencum Diœceſis Lemouicenſis in Domino requieſcit.

Cap. VII. *De Ebolo & Hildegario.*

Huic ſucceſſit Ebolus ſiue Eblo, filius Eblonis Comitis Pictauenſis, adiuuante Ludouico Francorum Rege Caroli Simplicis filio. Qui regnare cœpit anno Domini 919. (corrige 936.) ac circiter 19. regnauit. Hic autem extitit bonus Paſtor Eccleſiæ. Caſtellum Lemouicæ ſedis iuxta Eccleſiam Sancti Stephani quod Epiſcopus deſtruxerat perfectè integrauit, ac defunctus ſepultus fuit in Monaſterio Sancti Michaelis ad Eremum appellato. Hildegarius verò, ſiue Hildegrinus, frater Guidonis Lemouicenſis Vicecomitis illi ſucceſſit, qui cum ornamentis pretioſiotibus de aula ſancti Martialis abiit in Franciam, vbi fuit apud S. Dionyſium ſepultus.

Cap. VIII. *De Eldoino & Gerardo nepote ſuo.*

Huius autem Hildegarij germanus frater Eldoinus ſiue Alduinus per manum Ducis Guillermi in Epiſcopatum ſucceſſit à tribus Epiſcopis Engoliſinæ conſecratus, à Frontone nimirum Petragoricenſi, à Boſone Xantonenſi & Hugone Engoliſmenſi à quo Lemouicis inthronizatus fuit in cathedra geſtatoria apud Eccleſiam Sancti Geraldi, deinde in ſede S. Martialis; qui Monaſterium S. Martini reparauit ac Monachos Ordinis Diui Benedicti ibidem collocauit, qui præterea Baſilicam Cathedralem Diui Stephani diruta illa quam ædificauit beatus ipſe Martialis, conſtrui curauit: quæ tamen permanſit inconſummata pluſquam annis 200. vſque ad annum videlicet 1223. quo eiuſdem loci Canonici eandem magnificè, vt nunc eſt, abſoluere cœperunt. Hic autem apud Diuum Martinum in Capella Diui Eligij quieſcit. Et notandum ſub eius Epiſcopatu corpus Sancti Martialis anno ſcilicet 994. Indictione 7. fuiſſe cum magna proceſſione in Montem Gaudij-Iouis reuerenter deportatum propter grauiſſimam plagam ignis quæ in populum graſſabatur, extinguendam. Huic autem Geraldus nepos illius (filius Guidonis Vicecomitis) ſucceſſit, apud S. Hilarium Pictauenſem conſecratus, annis octo rexit & pergens Pictauim verſus, obiit apud Carrofum ibi ſepultus.

Cap. IX. *De Iordano de Laron.*

Hunc Iordanus de Laron ſequutus eſt. Notandum verò quòd cum Principes Lemouicini Pontificatum ſeu Pontificium vindicare conarentur, non ſine ſimoniæ vitio, ſuborta fuit diſſenſio, vnde populus vrbis cum Monachis & Canonicis Letanias peregit, & proinde Guillermus Dux Aquitaniæ prudentiſſimus cum Guillermo Engoliſmenſi apud S. Iunianum placitum habuit ac conuentum, vbi Wido Vicecomes Lemouicenſis, Principes quoque Lemouicini affuerunt. Ibidem verò nutu Dei electus fuit Iordanus Præpoſitus S. Leonardi, vir nobilis & magnæ ſimplicitatis, in fine videlicet Ianuarij Dux autem Guillermus ſurgens mane à Monaſterio eiuſdem loci cum duobus Epiſcopis Giſlone & Giſleberto & multitudine Principum ad vrbem Lemouicenſem venit, cui omnis ciuitas gaudens obuiam proceſſit, deinde properauit ad Regalem Baſilicam SS. Saluatoris, receptus à Monachis Beati Martialis cum proceſſione ſolemni. Die verò ſequenti Iordanum in Eccleſiam Sancti Stephani deduxit, ac Pontificali honore ipſum gratis cum baculo Paſtoris veſtiuit. Porro Quadrageſima ſuperueniente, Dux ipſe Romam pergens, Guillermo filio ſuo curare imperauit, vt reuertens Epiſcopum illum reperiret ordinatum. Quod ille vt perficeret, & Iordanum in Angeliacum perduxit, vbi Sabbato mediæ Quadrageſimæ Diaconus ac Presbyter ordinatus ſequente Dominica conſecratus fuit Epiſcopus ab Iſlone Sanctonenſi Epiſcopo & Helia Archiepiſcopo Burdegalenſi ac tribus aliis Boſone ſcilicet, Arnaldo & Iſemberto Epiſcopis, & deinde à Guillermo ipſo Comite & Arnaldo Petracoricenſi Epiſcopo in Lemouicam deductus, inthronizatus fuit in ſede Sanctiſſimi Martialis. Gauzelius verò (Gauzlinus) Archiepiſcopus Bituricenſis, ad quem Lemouica pertinet, quod ille pro impoſitione manuum pecuniam requirebat, ac fuerat ſine illius auctoritate conſe-

cratus, collecta Synodo in Franciâ coram Rege Roberto, vbi ſeptem Archiepiſcopi cum ſuis Suffraganeis Epiſcopis die Pentecoſtes affuerunt, totum Lemouicinum excommunicauit præter locum Sancti Martialis, ipſúmque Iordanum ab officio Epiſcopali prohibuit: qui quidem cùm rationem reddere poſſet ſi vellet, necnon à culpa ſe purgare coram reuerendo Pontifice (forte Romano ſcriptum erat, initiali litera R.) id tamen non præſtitit, quia proprium Archiepiſcopum contempſiſſet ex cauſa ſimoniæ vetandæ. Poſtea verò ſatisfaciens nudis pedibus ſedem Bituricenſem adiit cum centum Clericis omnibúſque Monachis ſimiliter diſcalceatis. Cui Archiepiſcopus cum Clero obuiam venit, & quos prius ligauerat, eos honorificè adducens abſoluit. Huic tandem Ioannes nomine vigeſimus Romanus Pontifex auctoritate Apoſtolicâ in eius litteris definiens ac decernens beatum Martialem Apoſtolum meritò nominari conſcripſit.

Cap. X. *De alijs ſex Epiſcopis Iordano ſuccedentibus.*

Iordano Iterius, Guido de Laron, Humbaldus, Guillermus, Petrus Euſtorgius ſucceſſerunt. Eccleſia Lemouicenſis mortuo Iordano tantis quaſſata fuit tempeſtatibus, tantíſque afflicta iniuriis, vt neceſſe habuerit terræ ſuæ Principes conſulere, qui tandem cenſuerunt aliquem iterum ex nobili familia *des Chabots* eligendum. Vnde Iterium ex conſenſu Comitis, Vicecomitis, totiúſque plebis, moribus probum rapuerunt, quamquam reluctantem atque contendentem, cúmque Epiſcopum elegerunt anno Domini 1052. qui iacet in Monaſterio S. Auguſtini. Guido ſequitur Iordani prædicti nepos anno Domini 1073. qui ibidem ſepultus eſt. Humbaldus poſtea, tamen depoſitus ab Vrbano Papa cognomine ſecundo, qui Lemouicis Natalia Domini celebrauit, & templum Sancti Stephani pridie Kalend. Ianuarias conſecrauit anno Domini 1115. (imo 1095.) apud ſanctam Seueram laicaliter inter laicos vixit, frater eiuſdem caſtri dominorum. Guillermus prior Monaſterii Sancti Martialis, quod contradixiſſet impiorum mores, àquodam Martino cognomine Veneno peremptus fuit ac ſepultus anno tertio Epiſcopatus ſui apud ſanctum Martialem in Baſilica ſanctiſſimi Saluatoris ad altare S. Auſtriclinianí ad octo paſſus. Petrus cognomine Burdelaufenſis ſeu Burdegalenſis vir valdè litteratus, ſed immoderata ingluuie ac nimia edacitate: vnde infirmitate naturæ cogente ab Epiſcopatu ex toto ſemetipſum demiſit, Giullelmo de Carleomeras vices Sacerdotij exercente, qui tamen ad Pontificale Sacerdotium non peruenit. Euſtorgius cum Arnaldo Beraldi ac Bernardo Ianiliaco caſtrum Luceti prope Lemouicum ædificauit, vbi morabantur non audentes habitare Lemouicis timore Comitis Pictauienſis Aquitaniæ Ducis: qui iacet in Monaſterio S. Auguſtini.

Cap. XI. *De Geraldo hoc nomine II.*

Domnus Geraldus Euſtorgij ſupradicti nepos, antea Canonicus ſancti Aredij, à quibuſdam electus fuit Epiſcopus, ab aliis verò ſancti Martialis Abbas Amblardus, qui quidem & electus Epiſcopalem ſedem aſcendit. Geraldus autem Romam ſe contulit, inde Lemouicum; deinde Lemouico iterum Romam rediit, & Papa Miſſam celebrante pro animâ Euſtorgij (magnum enim illi theſaurum tradiderat rogans vt eum Eccleſiis Lemouicûm diſpenſaret) argenteum ſcyphum obtulit aureis plenum. Tandem comperto electoribus ſuis eum nullas promiſiſſe nec dediſſe pecunias ab ipſo Papâ Preſbyter ac Pontifex conſecratus, in pace remittitur. Hic autem multùm diues reuerſus interemit cum militia & populo terræ, Deo adiuuante, in territorio Briuenſi duo millia & amplius Barbanſonum ſeu Scotellanorum (Cotarellorum) qui terram deuaſtantes Eccleſias quoque deuaſtabant iuxta caſtrum nunc inde à Malamorte appellatum, cum antea *Bellefort* nuncuparetur: quod actum eſt in die Dominicæ Cœnæ menſe Aprili, anno Domini 1177. Sepultus autem eſt iuxta Euſtorgium in Monaſterio S. Auguſtini.

Cap. XII. *De Sebrando.*

Domnus Sebrandus *Chabot* Pictauenſis Diœceſis Archidiaconus *de Thoars* electus fuit anno 1177. 4. Idus Februarij. Diſplicuit Henrico Regi Angliæ quoniam oderat *les Chabots*. Vnde Canonici electionem eius non fuerunt auſi Lemouicis, & proinde eam apud S. Aredium publicarunt. Quare ſuis bonis priuati deiecti fue-

re à propriis domibus & Eccleſia Cathedrali Diui Stephani vno & viginti menſibus diuinorum caruit adminiſtratione & exercitio myſteriorum. Verùm die Paſchæ anno Domini 1186. cùm populus ſacra percepiſſet inuocato nomine Dei, Sebrandus, Vicecomes, Milites ac populus pugnauerunt contra ſex millia Barbanſonum Eccleſiam Dei vaſtantium, totámque patriam depopulantium, eóſque per totam Combralhiam perſequentes ferè omnes peremerunt. Hic majus cymbalum Cathedralis Sancti Stephani fieri iuſſit, vnde ſequens verſus in cymbalo ſcriptus habetur,

Me dedit Antiſtes Sebrandus, & hoc mihi nomen.

Sed vitâ functus anno Domini 1197. Sepultus fuit in Monaſterio Sancti Auguſtini.

CAP. XIII. *De Ioanne.*

Domnus Ioannes ortus ex domo de Veyrat, Nobiliacumvillam Sancti Leonardi, in qua multi Brabanſones ſe incluſerant terram ac populum deuaſtantes obſider cum Baronibus, Prælatis ac populo terræ & captos illos interfecit anno Domini 1404. Hunc autem Rex Angliæ omnibus Epiſcopatus regalibus per quinque annos priuauit, quare extra mare quaſi exhæredatus ſe contulit & ibi apud Accon ciuitatem obiit anno 1218. Epiſcopatus autem anno 21.

CAP. XIV. *De Bernardo.*

Domnus Bernardus de Sauena Capellanus Eccleſiæ S. Hilarij prope Petrambufferiam induit habitum Ordinis Artigiæ prope S. Leonardum exiſtentis, in quo vſque ad mortem Epiſcopatu adminiſtrato obiit in Prouincia apud Auenionem in exercitu Ludouici Regis patris S. Ludouici anno Domini 1226. Epiſcopatus autem anno octauo ac ſepultus: inde ipſius corpore delato iacet apud Artigiam in medio Chori. Huius tempore Fratres Ordinis Prædicatorum à Beato Dominico Lutetia miſſi ad vrbem Lemouicenſem, vt ibi morarentur anno Domini 1219. venerunt, quos benignè ſuſcepit.

CAP. XV. *De Guidone.*

Domnus Guido de Clauſello, Canonicus Sancti Aredij Archidiaconus Eccleſiæ Lemouicenſis conſecratus anno Domini 1226. in octaua S. Martini primò venit in Eccleſiam eius ex more Epiſcoporum Lemouicenſium, qui conſecrati ad eandem Eccleſiam, & inde ad ſuam ſedem venire conſueuerant. Vixit multum ſenex ac ſæpe aiebat ſe annos habere pluſquam 140. Sepultus autem fuit apud S. Martialem in introitu Chori.

CAP. XVI. *De Guillelmo II.*

Domnus Guillelmus de Podio Canonicus Engoliſmenſis vir venerabilis & magnanimus ætate quidem iuuenis, ſed grauitate morum præclarus diuturna detentus infirmitate, quia terra non erat digna tanto Præſule, ante conſecrationem infra annum obiit.

CAP. XVII. *De Durando.*

Domnus Durandus Eccleſiæ Lemouicenſis Archidiaconus ac S. Iuniani Præpoſitus, ab altera parte Capellanorum fuit electus: quam electionem confirmarunt tandem litteræ domini Papæ, Lemouicinum die 4. poſt feſtum S. Bartholomæi, anno Domini 1241. allatæ. Obiit tandem nocte feſtiuitatis Diui Thomæ Martyris quarto Kalendas Ianuarij anno 1245.

CAP. XVIII. *De Aymerico.*

Dominus Aymericus de Serrâ Archidiaconus Marchiæ in Eccleſia Lemouicenſi ac Præpoſitus Sancti Iuniani electus fuit eodem anno in octauis Purificationis Sanctæ Mariæ atque annis 26. permanſit Epiſcopus. Quo defuncto vacauit ſedes annis tri-

bus ac dimidio, ac primus Chriſtianus in Eccleſia Cathedrali ſancti Stephani ſepultus eoquòd magnam pecuniarum ſummam pro ea reliquerat pro eadem perficienda. Huius autem ſubſidio tempore .... ac Synodi in Hebdomada Pentecoſtes, anno Domini 1273. Helias de Malamorte vir nobilis, Decanus Sancti Stephani & Canonici primum lapidem in fundamenta poſuerunt, incipientes eam de nouo ac magnificè, prout nunc cernitur, ampliare. Deus verò poſtmodum incrementum dedit.

Porrò huc vſque Epiſcopi Lemouicenſes hoc ipſo Catalogo contenti numero quinquagenario nono comprehenduntur.

COMMEMORATIO ABBATVM LEMOVICENSIVM, BASILICÆ S. MARTIALIS APOSTOLI.

Auctore Ademaro Chabanenſi Monacho, cuius extat Hiſtoria ſiue Chronicon editum ſupra pagina 150.

ANNO DCCCXLVIII. ab Incarnatione Domini Indictione XI. pridie Kalendas Aprilis, temporibus Regum Lotharij & Caroli Calui, IX. anno poſt mortem Ludouici Imperatoris filij Caroli-Magni Imperatoris & prælium Fontaneticum, mutatus eſt Canonicalis habitus in Monaſticum in Baſilica Saluatoris mundi & Martialis eius Apoſtoli Lemouicâ ciuitate.

Hoc Ainardus Abbas ipſius loci non inuitus, ſed voluntarius cum ipſis Canonicis Deo inſpirante egit, & tam ipſe quàm omnes Canonici eius ſemetipſos in eodem loco Monachos fecerunt & noluerunt ex ſemetipſis Abbatem conſtituere, ſed Regularem Abbatem Sancti Sauini nomine Dodonem ſibi Abbatem elegerunt, & perfectè Regulares extiterunt

Primus itaque Abbas huius loci ex Monacho fuit idem Dodo & præfuit tribus annis.

Secundus Abbas Abbo præfuit annis XI. cuius anno quinto Carolus Caluus in Regem Lemouicas vnctus eſt à Radulfo Bituricenſi Archiepiſcopo & Stodilo Lemouicenſi Epiſcopo & aliis Franciæ & Aquitaniæ & Italiæ & Burgundiæ multis Archiepiſcopis & Epiſcopis. Hoc anno Cœnobium Bello-locum à Rodulfo Archiepiſcopo fundatum & conſecratum, & S. Geraldus Aureliacenſis natus eſt. Obiit Abbo XIV. Kalend. Iunij.

Tertius Abbas præfuit Benedictus annis XV. Huius præſulatu Normanni cœperunt ſe primùm (immo potius ſecunda irruptione) effundere in Franciam & Aquitaniam: obiit XIV. Kalendas Februarij. Stodilo Epiſcopo ſuccedit Aldo Epiſcopus & obiit Nonis Octobris, ſepultus in Baſilica Saluatoris Lemouicæ. Poſt eum Geilo Epiſcopus extitit, qui obiit IV. Idus Iulij. Poſt eum Anſelmus Epiſcopatum tenuit.

Quartus Abbas præfuit Gonſindus annis XVIII. Huius ſecundo anno Carolus Caluus Imperator obiit & filius eius Hludouicus Balbus regnum ſuſcepit. Hic tribus annis poſtquam regnaſſet obiit & filius eius Carolus regnum ſuſcepit (errat) cui Odo Rex regnum abſtulit & pro eo regnauit. Hunc Abbatem non mitterem in Catalogo, niſi fuiſſet Monaſtico habitu indutus. Nam nimis corde ſæcularis multas Eccleſias & terras à Baſilica Martialis Apoſtoli abſtulit & ſæcularibus poteſtatibus inutiliter conceſſit. Obijt VII. Kal. Nouembris.

Quintus Abbas Fulbertus præfuit annis VI. Obiit IX. Kalend. Februarij. Huius V. anno Odo Rex obiit & Carlus Minor regnum recuperauit. Ipſo anno Anſelmus Epiſcopus Lemouicenſis obiit V. Idus Februarij, ſepultus in Baſilica Saluatoris iuxta corpus ſupradicti Aldonis Epiſcopi.

Sextus Abbas Fulbertus præfuit annis xx. Huius anno vi. ſanctus Geraldus apud Aureliacum obiit tertio Idus Octobris ſepultus in Monaſterio Petri Apoſtoli quod ipſe ædificauerat. Huius Abbatis anno xix. obiit Guillelmus Dux Comes Aruernis, qui Cluniacum Cœnobium ædificauit, (quod veriſſimum eſt quamquam reluctetur Beſlius, ſcribatque Auctorem hunc falſum fuiſſe, cum ipſe & ex malè intellecto Flodoardi loco errauerit, alijſque etiam eruditiſſimis viris cauſam errandi præbuerit.) Idem Abbas Fulbertus obiit Kalendis Februarij.

Septimus Abbas Stephanus præfuit annis xvii. obiit xviii. Kalend. Decembris. Hic compoſuit ſuper altare Saluatoris Eccleſiam ex auro & gemmis & argento quam vocant Muneram. Hic turres in caſtello S. Martialis duas fecit, vnam contra Scutarios nomine Orgoletam, alteram contra Arenas nomine Fuſtiuiam, præcipiente hoc Rege Carolo minore ad repellendum Guillelmum Ducem, Pictauinum Comitem & ex nomine ſuo ipſum caſtellum nominauit Stenopolim, quaſi Stephani ciuitatem. (In Catalogo Gallico eorundem ſancti Martialis Abbatum emendatius dicitur Stephanopolis & portæ dicuntur, non turres.)

Octauus Abbas Aimo præfuit annis ſex. Obiit Nonis Maij. Hic amicitiam habuit cum S. Odone Cluniacenſi Abbate, cui iuſſit edere vitam S. Geraldi. Hic Turpionem Epiſcopum Lemouicenſem fratrem ſuum ſummo amore excoluit & tertio poſt obitum eius anno idem S. Turpio Epiſcopus obiit viii. Kalendas Auguſti. Ex cuius nepte Officia nomine nati ſunt Adalbertus Decanus & Rotgerius patre Fulcherio in proprio iure hereditario, quod vocatur, Campanenſe iuxta caſtellum Potentiam. Tertius quoque Raimundus iunior natu germanus extitit amborum, cuius ego Ademarus filius fui matre Hildegarde (ſiue Aldearde.)

Poſt Aimonem Abbatem vacauit Abbatia xxxi. annis ſine Paſtore. Illum enim qui tot annis præfuit tantùm non profuit nolo in Catalogo Abbatum ponere, cùm iniuſtum hoc ſit. Nam habitu nequaquam Monachali, ſed Canonicali, immo Laicali per tot annos principatum loci tenuit ſolo nomine Abbas. Qui vult eius nomen ſcire, Aimericus vocatus eſt. Huius anno x. Monaſterium S. Martialis Diuino iudicio igne crematum eſt. Hic omnem terram Monaſterij huius & Eccleſias tam parentibus ſuis, quàm cæteris ſæcularibus poteſtatibus dare non timuit. Hic tertio die ante mortem ſuam habitum Monachi induit timens periurium quod Regi Hlothario in Francia firmauerat, quando à Rege Abbas conſtitutus eſt. Nam iurauit Regi ſe Monachum fieri, ſed deriſor Dei vſque ad mortem diſtulit, qui niſi ſcelus præſumptionis eius deleret eum, nonus Abbas ſcriberetur.

Nonus Abbas Guigo præfuit annis xvii. Obiit Egoliſmæ tertio Kalendas Octobris ſepultus in Baſilica S. Eparchij ante altare ſancti Stephani, quia & de ipſo Monaſterio Abbas erat. Hic Adalbertum ſupradictum conſtituit ſibi Decanum in Baſilica ſancti Martialis. Huius xii. anno Rex Hlotharius Lemouicas venit, præcepitque Abbati, vt ædificaret muros caſtri: qui reuerſus in Franciam poſt paucos dies mortuus eſt & progenies eius deinceps regno priuata eſt. Nam frater eius Carolus in carcerem miſſus eſt ab Vgone Duce, & ipſe Vgo Rex factus eſt, cuius filius Robertus Rex ſapientiſſimus & piiſſimus vſque hodie viuit. Ipſius Abbatis principatu crypta aurea Martialis Apoſtoli media nocte igne eſt combuſta, cadente candela vna minus reſtincta inter multitudinem candelarum, & lapides pretioſiſſimi tunc ab igne corrupti ſunt, & quidquid intra domum ipſam erat quod ardere poterat, flammis concrematum eſt, libri cremati, aurum & argentum liquefactum & intra quindecim dies crypta aurea cum gemmis à nouo reſtaurata eſt à Ioſberto cuſtode ſepulcri Monacho. Idem Ioſbertus iconem auream ſancti Martialis Apoſtoli fecit ſedentem ſuper altare & manu dextra populum benedicentem, ſiniſtra librum tenentem Euangelij. Supradictum incendium in menſe Iunio accidit ante feſtiuitatem ſancti Martialis.

Decimus Abbas Ioſfredus præfuit annis ſeptem. Obiit v. Idus Octobris. Huius Principatu plaga ignis ſuper corpora Aquitanorum deſæuiit & mortui ſunt plus 40. millia hominum ab eadem peſtilentia. Ideo Ioſfredus Abbas & Epiſcopi Aquitaniæ adunati Lemouicas leuauerunt corpus Sancti Martialis Apoſtoli & in Montem-Gaudij tranſtulerunt, & exinde pridie Nonas Decembris tumulo ſuo reſtituerunt, & ceſſauit peſtilentia ignis. Hic de icona aurea loculum fecit aureum cum gemmis, in quo vectum eſt corpus Sancti Martialis. Hic duas Cruces ex auro & gemmis fecit.

Vndecimus Abbas Adalbaldus præfuit annis nouem. Hic regaliter Baſilicam S. Martialis recuperauit. Huius principatu ſupradictus Decanus Adalbertus, vir clariſſimus, obiit XI. Kalendas Maij. Iuxta cum mortuus eſt Adalbaldus tertio menſe, hoc eſt XI. Kalendas Auguſti.

Duodecimus Abbas itidem Ioſfredus præfuit annis duodecim. Hic coronam auream cum gemmis pendentem ante corpus beati Martialis fecit. Hic à nouo Baſilicam Saluatoris magnifico opere renouauit. Huius tertio anno ſepulcrum Domini IESV CHRISTI apud Hieroſolymam confractum eſt à Saracenis & Iudæis, & cæteræ Eccleſiæ per ipſam prouinciam: ſola Eccleſia Bethleem, vbi natus eſt, confringi non potuit. Nam virtus Dei eam defendit, & Saracenos qui eam violare venerant, peſſimâ morte omnes extinxit: crepuerunt enim mox ventribus omnes, & ira Dei ſequuta eſt ſuper Saracenos, & mortui ſunt tam fame quàm peſtilentiâ per tres annos Saracenorum & Iudæorum pluſquam nongenties centum millia. Confractum eſt autem idem ſepulcrum tertio Kalendas Octobris, & mox ab ipſis Saracenis cepit reædificari; fuerunt enim timore perterriti. Huius Abbatis anno decimo, Dominicæ mediæ Quadrageſimæ nocte, dum intrarent turbæ ad Matutinas in Baſilicam vetuſtam Saluatoris impreſſione nimia in introitu portarum 52. homines extincti ſunt. Obiit ipſe Ioſfredus Nonis Decembris.

Decimus tertius Abbas Hugo præfuit annis ſex. Hic in Francia collationem fecit cum Rege Roberto & Archiepiſcopo Bituricenſi Gauzleno, & cum multis Epiſcopis & ſapientibus viris Franciæ, de Apoſtolatu ſancti Martialis, cur alij in Apoſtolorum, alij in Confeſſorum numero eum tenere videbantur. Qui in numero Confeſſorum eum tenebant, ideò hoc agebant, quia non putabant aliquos eſſe Apoſtolos præter duodecim. Alij verò hoc agebant, quia nomen eius in quatuor Euangeliſtis non reperiebant. Qui verò ſaniori conſilio intellecta ſapiebant, affirmabant eum eſſe Apoſtolum vnum præcipuum poſt duodecim, quia cum duodecim conuerſatus eſt, & eandem gratiam Apoſtolatus, quam & illi, à Domino accipere meruit. In quo Concilio ab omnibus definitum eſt, non eum numerari niſi in catalogo Apoſtolorum, ſicut & Ioannes Euangeliſta, qui in pace migrauit, debere. Nam plurima teſtimonia reperta ſunt antiquitùs eum in Litaniis, & in aliis ſcriptis Apoſtolum fateri per Galliam & Britanniam, Italiam & Hiſpaniam, & illos eſſe Hebionitas hæreticos, qui non credunt præter duodecim Apoſtolos. Nam geſta eius canonica ſemper ab Eccleſia recepta ſatis declarant priuilegium Apoſtolatus eius; & quia ſine dubitatione vnus eſt de LXXII. Apoſtolis quos Dominus miſit velut agnos inter lupos, quos LXXII. non ſolùm Græci, verumetiam Lucas Euangeliſta, & Paulus Apoſtolus in Epiſtola ad Corinthios prima vocat Apoſtolos. Nam & apud Græcos ſapientiores Martialis Apoſtolus notiſſimus eſt. Hic à Francia rediens mox ſicut comperit veritatem in Concilio, Martialem ſcripſit in Litaniis inter Apoſtolos, non confidens diſputationi propriæ, ſed antiquis teſtimoniis, & exinde ex toto, non ex parte Martialis acclamatus eſt Apoſtolus ab omnibus Catholicis, & confuſi ſunt Hebionitæ. Huius ſexto anno obiit Rogerius frater Adalberti Decani, vir clariſſimus, & meus magiſter, & patruus, ſexto Kalendas Maij; poſt eum 32 die mortuus eſt idem Abbas Vgo ſexto Kalendas Iunij: quorum animas tibi commendo, Domine IESV.

QVÆ SEQVVNTVR, NON SVNT ADEMARI CABANNENSIS, SED ALTERIVS CVIVSPIAM MONACHI, HELIÆ DE ROFIACO nominati, &c.

Decimus quartus Abbas Odolricus præfuit. Iſte comparauit duo pallia leonina, & textum Euangelij minorem de auro, & fecit dedicare caput iſtius Eccleſiæ cum magno honore, & redemit duas Eccleſias, muros & caſtellum, quinto Kalendas Octobris obiit.

Decimus quintus Petrus Abbas præfuit, qui fecit portam à Mourmelier.

Decimus ſextus poſt eum Mainardus Abbas præfuit.

Decimus ſeptimus loci iſtius Abbas ſanctæ ac venerabilis memoriæ Dominus extitit Ademarus. Hic igitur quantum locum hunc præ cæteris qui ante ſe fuerant, nobilitauerit, qualiterve cum in ordine & religione, ſimúlque in rerum temporalium copia ampliauerit, ad plenum narrari non poteſt. Poſt hæc igitur & alia

bona quamplurima cùm per quinquaginta annos & nouem menſes locum iſtum religioſè atque fideliter gubernaſſet, ipſúmque, vt dictum eſt, bonis omnibus adornaſſet, anno ab Incarnatione Domini MCXIV. in pace quieuit decimo Kalendas Septembris, & in Capitulo quieſcit.

Decimus octauus extitit Bernardus Abbas.

Decimus nonus Domnus Amblardus magnæ religionis & honeſtatis vir, in cuius tempore hoc Monaſterium cum adjacenti villa incendio concrematum eſt (MCXXI. combuſtum caſtrùm S. Martialis, & Monaſterium ipſius cum omnibus officinis.) Rexit Monaſterium iſtud per 28. annos. Obiit anno MCXLIII. qui præcepit Conſulibus vt facerent muros & foſſata.

Vigeſimus extitit Abbas Albertus, vir admodum religioſus & honeſtus: rexit per annos 13. obiit anno MCL. quinto Idus Auguſti.

Vigeſimus primus Domnus Petrus, vir magnæ religionis & honeſtatis, præfuit per quatuor annos & menſes tres. Obiit duodecimo Kalendas Septembris.

Vigeſimus ſecundus Abbas Petrus, vir magnæ religionis & honeſtatis, prauorúmque morum rigidus corrector. Rexit per tredecim annos, & menſes octo. Obiit quarto Idus Septembris, anno ab Incarnatione Domini MCLXIV. in quo anno ſedata eſt tempeſtas inter Henricum probiſſimum Regem Angliæ tertæ & filios ſuos, quæ ferè per duos annos durauit, &c. Helias de Roſiaco Capellanus ſuus, earum rerum ſcriptor, quem de ſuo beneplacito huius Eccleſiæ Monachum fecit.

Vigeſimus tertius Abbas Domnus Iſembertus, vir miriſſimus & quietus, & ad Potentes multùm gratioſus. Exactionem quam Epiſcopus Lemouicenſis, vel Canonici ſub nomine Confratriæ, à populo violenter expetebant, ſedulis reclamationibus irritam fecit. Rexit per viginti quatuor annos. Per vnum menſem antequam decederet, curæ paſtorali in Capitulo reſignauit; & cùm ad diem præfixum peragendæ electionis tam Domnus Abbas Cluniacenſis, quàm Priores & Præpoſiti, & alij multi ex noſtris pariter conueniſſent, in bona confeſſione inter eos qui ſimul conuenerant, animam exhalauit, nocte videlicet præcedenti diem electionis, dum Conuentus Completorium celebraſſet. In craſtino liberè electio celebrata eſt, feriâ ſecundâ traditur honorificè ſepulturæ, præſentibus Epiſcopis Ioanne Lemouicenſi, G. Caturcenſi, & Abbatibus Cluniacenſi, nouiter electo S. Martialis, S. Petri Solemniacenſis, S. Auguſtini, S. Martini.

Vigeſimus quartus Domnus Hugo ſexdecim annis.

Vigeſimus quintus Abbas Petrus de la Griſſa dictus.

Vigeſimus ſextus, Petrus Daualacum.

* * * * * * * * * * * * * * * *

Reliqua non potuerunt legi in MS. codice, inquit Ioannes Beſlius, cuius apographum à V.C. Iacobo Puteano nobis cum pleriſque alijs eiuſdem doctiſſimi ſcriptoris chirographis communicatum bona fide expreſſimus.

Subiicitur iſte Catalogus eorumdem Abbatum.

Ainardus Abbas ſæcularis reſignauit anno 848.

Dodo	an. 3.	Hugo	6.
Abbo	11.	Odolricus	......
Benedictus	15.	Anterius	7.
Goſſindus	18.	Petrus	1.
Fulbertus	6.	Mainardus	......
Fulbertus	20.	Ademarus	an. 50. & m. 9.
Stephanus	17.	Bernardus	2
Aymo	6.	Amblardus	28.
Aimericus	31.	Albertus	13.
Guigo	17.	Petrus Prior Clun.	3. m. 3.
Iosfredus	7.	Petrus Abbas S. Aug.	13. m. 8.
Adalbaldus	9.	Iſambertus Eſcoblart Prior de Roſiaco	24.
Iosfredus	12.		

Hugo de Broſſa Prior 16. obiit 1218.		Guillelmus	19. m. 2.
Petrus la Griffa Præpoſitus de Roſſac	10. m. 3.	Raimundus Gaucelin	ob. 1245.
		Guillelmus .... Guillelmus	....
Petrus Daualcum	.....	Iacobus .... Petrus	....

Geraldus.
Guido.
Gualliardus.

Cæteros omnes repete-ſis ex Gallia Chriſtiana Claudij Roberti.

Nec omittenda ex MS. codice quæ ſequuntur ibidem.

Tertio Kalendas Septembris, anno ab Incarnatione Domini M L X V I. combuſtio Lemouicenſis ciuitatis, in qua obierunt centum & viginti homines.

Item anno M C V. Kalendis Iulij combuſta eſt ciuitas Lemouica ab hominibus de caſtro S. Martialis: in qua combuſtione concremata eſt mater Eccleſia S. Stephani, cum omnibus officinis ſuis, & Monaſterium ſanctæ Mariæ ſimiliter, & Eccleſia S. Ioannis Baptiſtæ, & S. Mauricij, & S. Trinitatis, & S. Geneſij, & S. Domnoleni.

DE ORDINIBVS GRANDIMONTENSI ATQVE ARTIGIAE,

ET MONASTERIO S. AVGVSTINI LEMOVICENSIS.

Bernardo Guidonis, Ordinis Prædicatorum, ac deinde Epiſcopo Lodouenſi, vt apparet, auctore.

Deſcripta à nobis ante decem annos ex codice Petauiario 638.

§. I.

De fundatione Ordinis Grandimontenſis in diœceſi Lemouicenſi.

PRIMVS Prior, Inſtitutor, & Fundator Ordinis Grandimontenſis fuit ſanctus Stephanus de Mureto, ſic dictus à cella ſeu loco eremi de Mureto, vbi anachoreticam vitam duxit. Fuit autem de Aruernia ex nobili proſapia oriundus, filius nobilis viri D. Stephani Vicecomitis de Tiernio: Mater verò eius Candida vocabatur. Hic ſiquidem B. Stephanus virgo electus à Domino iuxta formam conuerſationis, quam viderat & audiuerat in Eremitis Calabriæ & Ægypti, cum viro præſtantiſſimo D. Milone Beneuentano Archiepiſcopo, in cuius digno conſortio fuit annis duodecim educatus. Poſt eius deceſſum, vitam eremiticam eligens, Romanum adiit Pontificem, cui notus erat, à quo inſtanter petiit & prudenter, & tandem obtinuit & accepit, vt vitæ eremiticæ formam & ordinem, quem in Calabria viderat & didicerat, obſeruari ſibi in remiſſionem iniungeret peccatorum, quæ, vt reor, pauca & minima tunc habebat; & quod ſibi liceret ſupererogare, ſi quid aliud foret eidem diuinitùs inſpiratum. Ductus igitur à Sancto Spiritu, & Romani Pontificis licentiâ & auctoritate ſuffultus, conuolauit ad eremum, quæ Muretum dicitur in pago Lemouicenſi, quatuor leucis diſtantem à Lemouica ciuitate, anno Incarnationis Dominicæ 1076.

ætatis verò ſuæ anno 30. in ſede Romana Greg. VII. præſidente, in ſede verò Lemouicenſi Guidone *de Leron*, tùm Humbaldo, qui fuit depoſitus, deinde Guillermo, Petro, & Euſtachio præſulantibus ſucceſſiuè. Gaudenſque de ſolitudine eremi quam iuxta cor ſuum inuenerat, omnibus diebus vitæ ſuæ ſe ſeruiturum ibidem Deo ſpopondit, & cum quodam annulo, quem de omni ſubſtantia mundi tantùm habebat, ſemetipſum caſtiſſimum virginem Chriſto Domino deſponſauit, dicens: Ego Stephanus abrenuntio diabolo, & omnibus pompis eius, & offero atque reddo meipſum Deo Patri, & Filio eius, & Spiritui Sancto, trino & vni Deo, viuo & vero; & ſcribens profeſſionem ſuam, poſuit eam ſuper caput ſuum, dicens: Omnipotens & miſericors Deus, ego frater Stephanus promitto tibi me amodò ſeruiturum in hac eremo in fide Catholica, & propter hoc pono cartam iſtam ſuper caput meum, & annulum iſtum in digito meo, vt in die obitus mei ſit mihi hæc promiſſio, & hæc carta ſcutum & defenſio contra inſidias inimicorum meorum; in qua eremo in paupertate perfecta, & mirabili auſteritate vitæ, cibi ac potus, ac lectuli, & exigui tegumenti quinquaginta annis Deo vixit in mundo, cui mortuus erat mundus: carne aut ſagimine nunquam vſus, ieiuniis, vigiliis, & orationibus die ac nocte deditus, & intentus, loricam ferream annis multis deferens ad carnem intrinſecus, vt eam ſpiritui ſubiugaret Chriſti miles armatus. Ibi multi mundum deſerentes, ſequuti ſunt eum, quibus eam viuendi normam oſtendit, & regulam ſcripſit, ſcriptámque reliquit ſuis profeſſoribus obſeruandam, in qua omnem eſum carnium, curamque ac conſortium mulierum, ſubſtantiam pecorum ſeu animalium, proprietatem quoque terrarum, exceptis eremis in quibus degerent, diſcipulis ac fratribus ſuis perpetuò interdixit. Quam regulam tam Vrbanus, quàm Adrianus, quàm Alexander III. ac Lucius III. Romani Pontifices confirmarunt, munientes Ordinem multis priuilegiis gratioſis. Verùm pro patribus nati filij, quibus regula auſterior videbatur, eandem toties moderari fecerunt per Romanos Pontifices, & maximè per Innocentium IV. apud Lugdunum, poſt Concilium Generale 17. Kal. Decemb. Pontificatus ſui anno quinto, Incarn. verò Domini 1247. ac demùm per Clementem Papam V. apud Auenionem 12. Kal. Maij, Pontificatus ſui anno quinto, ſub anno Domini 1309. Hic ſanctus Stephanus ad cælum migrauit à ſæculo in cella de Mureto, Diaconus tantùm exiſtens in ordine Leuitarum, ætatis anno 80. plenus miraculis & ſanctis operibus pluſquam annis, ſexto Idus Februarij, anno Chriſti 1126. Fuit autem canonizatus per Clementem III. anno Domini 1189. tranſmiſitque à latere Legatum Ioannem Tituli ſancti Marci Ven. Preſbyterum Cardinalem, cum Literis Apoſtolicis Grandimontem, ad promulgandam canonizationem eiuſdem ſancti Confeſſoris: peruenitque apud Grandimontem circa finem menſis Auguſti eodem anno; celebrauitque digno cum honore releuationem corporis ſancti Stephani, cum Proceſſione ſolemni, conuocatis, & præſentibus ibidem tribus Archiepiſcopis, ſcilicet Henrico Bituricenſi, & Heliâ Burdegalenſi, & Reuerendo Appamienſi, qui apud Grandimontem exul aduenerat de partibus tranſmarinis: necnon ſex Epiſcopis, Sebrando Lemouicenſi, Guillelmo Pictauenſi, Heliâ Santonenſi, Adremaro Petragoricenſi, Geraldo Cadurcenſi, Bertrando Aginnenſi, cum multis Abbatibus, & religioſis viris, ac multitudine copioſâ plebis, decurſis tunc à felici tranſitu eiuſdem ſancti annis circiter 62.

II. Prior D. Petrus Lemouicanus, cognomine & origine, cuius tempore, voce de cælo lapsâ, mutauerunt ſe Fratres de loco Mureti ad locum Grandimontis, deferentes ſecum corpus ſancti Stephani Patris ſui. Fuit Prior annis 13. minùs 30. diebus, ſepultus 1139.

III. Prior D. Petrus de ſancto Chriſtophoro, de vico ſancti Auguſtini Lemouicis oriundus, poſt duos annos cum dimidio obiit 1141.

IV. Prior D. Stephanus de Liciaco Lemouicenſis diœceſis. Dicta & facta ſancti Stephani conſcribi fecit. Vixit annis 23. cum dimidio, obiit circa annum 1165.

V. Prior D. Petrus Bernardi, annis ſeptem cum dimidio, obiit circa annum 1172.

VI. Prior D. Guillelmus de Treyniaco, Lemouicenſis diœceſis, annis 18. & menſibus tribus: obiit Romæ circa annum 1187. vltimo anno Papatus Lucij III. Philippo Rege Francorum, Henrico Rege Anglorum regnantibus; permittente Domino, ſuborta eſt grauis diſſenſio, quæ triennio deſæuiens perdurauit vſque ad tempus Clementis III. qui cœpit anno 1187. & iterum Regulam Inſtitutioneſque Grandi-

montenſes confirmauit, & priuilegia innouauit, duóſque Priores, qui tunc erant contrarij, deſtituit, & licentiam eligendi ſibi Priorem indulſit anno 1188.

VII. Prior D. Geraldus Iterij electus in Capitulo generali III. Kal. Octobris 1188. Procurauit canonizationem & releuationem ſancti Stephani 1189. Scripſit geſta eiuſdem ſancti Stephani.

VIII. Prior D. Guillelmus. IX. Adrematus. X. Caturcinus, circa annum 1216. & 1223. XI. Helias Arnaudi, depoſitus à Iudicibus D. Papæ, obiit in Curia Romana, in perſecutione appellationis. XII. Ioannes de Aquila Normanniæ. XIII. Guillelmus Vngres introduxit carnes. XIV. Adremarus Lambutra Lemouicenſis diœceſis. XV. Iterius Merle Lem. diœc. XVI. Guido Arthetij Lemou. diœc. XVII. Fulcherius Grimoardi, diœc. Petragor. obiit 1282. XVIII. Petrus de Canſaco, oriundus de Fontibus prope Figiacum, diœc. Cadurcenſis. Hic in domo de Deffendo diœc. Aginnenſis, educauit aliquanto tempore Bertrandum do Gotho, qui fuit Clemens V. Depoſitus à Viſitatoribus Ordinis, appellauit ad Sedem Apoſt. & obtinuit, ac poſt Capitulum generale reſignauit anno 1290. & ad domum de Deffendo rediit, in qua ſepultus.

XIX. Bernardus *de Gandalmar*, diœc. Petragor. eodem anno obiit. XX. Guido Focherij, oriundus de Bruxeria Galaudi de Turtibus, diœc. Lem. 1292. poſt annos quindecim reſignauit in Capitulo generali in feſto Pentecoſtes 1306. XXI. Guillelmus de Podio Maurelli, oriundus de Larcha, diœc. Lemou. electus 1306. Clemens V. 14. Kalend. Maij 1309. Bullam edidit circa moderationem Regulæ: obiit 1312. ſexto Idus Martij. XXII. Iordanus de Rabaſtenis, diœc. Albienſis, electus 4. die Maij 1313. Anno ſeq. cœpit commorio, electúſque à quibuſdam alius Prior Re deuolutâ ad Ioannem XXII. electum anno 1316. anno ſequenti inſtituit in primum Abbatem Grandimontis Guillelmum Pellicerij de Albenca, diœc. Caturcenſis, qui tunc erat Rector domus de Pinello, & benedictionem Abbatis cum baculo paſtorali accepit per manum Nicolai Card. Epiſcopi Oſtienſis, apud Auernionem in Curia, Dominicâ in Octauis Paſchæ, vltimâ die Aprilis anno 1318. Statuit verò 1317. Pontifex vt ipſa domus Grandimontis deinceps Abbatiæ titulo cenſeatur, & Abbatis electio pertineret ad Conuentum. De reliquis verò domibus totius Ordinis, quæ in diuerſis partibus ac regionibus plures erant, ſic extitit ordinatum, vt 39. Prioratus Collegiati in domibus potioribus fierent, in quorum ſingulis eligerentur Priores ſinguli à Collegio, & ad Abbatem Grandimontenſem tanquam ad ſuperiorem ſuum eorum confirmatio pertineret. Reliquæ verò domus fuerunt vnitæ ſingulis Prioratibus & ſubjectæ, nonnullis tamen Abbatiæ Grandimontenſi ſine medio reſeruatis. Item tribus Viſitatoribus Ordinis ab antiquo inſtitutis vnum ſuperaddidit. Hæc autem ſunt prouiſa, vt obuiaretur frequentibus ſcandalis, & in diſtribuendis domibus, & inſtituendis Rectoribus earumdem maturitas grauior, & maior æqualitas ſeruaretur, & voluntatum partialitas vitaretur; quoniam non per vnius hominis voluntatem, ſicut priùs, ſed per communem electionem plurium canonicè fieret prouiſio de perſonis, & in beneficiorum diſtributione perſonarum merita penſarentur, & vigeret ampliùs correctio in Ordine, tam in capite quàm in membris, vbi plures eſſent oculi vigilantes.

§. II.

De fundatione & progreſſu Monaſterij S. Auguſtini Lemouicenſis.

Sanctus Roricius XXIV. Epiſcopus à ſancto Martiale creditur locum ſupra Vigennam fluuium, vbi commune Cœmeterium erat, in honore ſancti Auguſtini Epiſcopi dedicaſſe, & inſtituiſſe ibidem ſub ſancti Auguſtini Regula Canonicos Regulares, & plures Capellas. Hic verò Epiſcopus cum alio Roricio nepote ſuo, ac ſucceſſore, fuit contemporaneus ſancti Amandi Confeſſoris & Eremitæ, & ſancti Iuniani: qui ſancti floruerunt temporibus ſancti Remigij, & Clodouei Regis Francorum; qui anno regni 15. baptizatus eſt. In eo Monaſterio viginti octo Epiſcopi tumulati dicuntur, quorum tumuli duodecim diſcernuntur, & duorum ſanctorum Epiſcoporum Roricij & Aſclipij corpora in capſa ſupra maius Altare cum ſancta Flauia Virgine & Martyre venerantur.

Turpio Lemouicenſis Epiſcopus XLI. vir ſanctitate & miraculis clarus, reædifi-

cauit locum illum, & inſtituit Monachos ſub B. Benedicti Regula Domino ſeruituros: de quo in geſtis Epiſcoporum Lemouicenſium in Cartis quæ Præcepta vocantur Eccleſiæ Cathedralis inter cætera ſic ſcribitur: Ego Turpio Lemouicenſis omnium Epiſcoporum extimus de ſede, quam mihi Deus regendam tuendamque immerito committere dignatus eſt, Religionem auferri conſpiciens, valdè pertimui. In memet autem reuerſus, diutinis precibus à Domino auxilium petens, implorabam, vt ipſo iuuante Religio quæ vſque ad nos illibata peruenerat, noſtris temporibus non deperiret, ſed ſucceſſoribus inuiolata ſuccederet. Incidit itaque mihi conſilium bonum, vt clauſtrum conſtruerem, & ibi Fratres boni teſtimonij aggregarem, qui in commune ſine aliqua proprietate degentes, abſque vllo ſtrepitu diuinæ ſeruituti incumberent, quod & feci conſentientibus Optimatibus in Lemouicenſi pago degentibus, & Archidiaconis, aliiſque prælationem aliquam in Eccleſia Lemouicenſi habentibus, &c. Obſecro vos, ô ſucceſſores mei, hoc teſtamentum meum paruitatis meæ nullus ſucceſſorum meorum violare præſumat. Tunc verò memoratus Turpio dedit eis Baccalariam quæ decem manſos tunc temporis continebat, & multas alias poſſeſſiones, vnde poſſent in Dei ſeruitio ſuſtentari.

In libro verò eiuſdem Abbatiæ, in quo Cartæ & Donationes factæ Monaſterio conſcribuntur: Ego Turpio Epiſcopus ſeruorum Dei extimus, in me reuerſus cogitaui de Dei timore & gehennæ ignis, & vt pius Dominus mihi tribuere dignetur veniam in die vltima, propoſui conſtruere Monaſterium ad quandam Eccleſiam quæ in honore beati Auguſtini dudùm dicata eſt, iubente tamen Radulfo Rege, & Domno Guillelmo Comite, conſentientibuſque noſtris conſanguineis, ſeu ſenioribus in Lemouicenſi pago degentibus. Eſt autem ſupradicta Eccleſia ſita in proſpectu Lemouicenſis ciuitatis ſuper Vigennam fluuium, quam tradens trado in Monachorum manibus, Martino videlicet Abbati, ad conſtruendum Monaſterium, quatenus illic ſancta Regula indeſinenter cuſtodiatur, &c. Factum eſt autem iſtud menſe Nouembri, regnante Radulfo Rege, in anno duodecimo regni ſui.

Memoratus quoque Turpio fuit contemporaneus Ludouici Regis Francorum, (Radulfi ſucceſſoris) cuius anno quinto idem Turpio in prædicto libro quandam donationem feciſſe dicitur Monaſterio memorato.

§. III.

De fundatione Ordinis Artigiæ in diœceſi Lemouicenſi.

Primus Prior & Fundator Ordinis Artigiæ in diœceſi Lemouicenſi, non longè à ſancto Leonardo, fuit venerabilis Pater Marcus cum Sebaſtiano nepote ſuo, qui nobilibus orti natalibus extiterunt de Venetia ciuitate in mari ſita. Hi cùm diuerſorum ſanctorum limina viſitarent causâ deuotionis, ad corpus beatiſſimi Leonardi Confeſſoris ſubſtiterunt: vbi aliquandiu ſuſtentati eleemoſynis Canonicorum, in loco qui adhuc Vetus Artigia dicitur, conſiſtere elegerunt, vbi prædictus Marcus Oratorium ſibi conſtruxit, quartam partem vnius panis ſiliginei habens quotidiè à Canonicis antedictis. Qui Marcus loricâ ferreâ indutus, die ac nocte ieiuniis, vigiliis, & aliis multis modis corpus ſuum cum concupiſcentiis crucifixit. Tandem acceptante Domino in bono labores eius Sebaſtianum Sacerdotem, nepotem ſuum, in loco ſuo dimiſit, & ibidem feliciter in Domino obdormiuit.

II. Prior extitit præfatus Sebaſtianus. III. Quidam vir ſimplex & rectus, cuius nomen notum eſt ſoli Deo: qui cuiuſdam Fratris, Furchardi nomine, contumeliis irritatus, atque fugatus, in itinere ſancti Iacobi obiit. IV. Prior Ioannes *Nantenet* de Axia, qui ſepultus eſt in oſtio Capellæ ſancti Laurentij, à parte clauſtri. V. Helias de Horto, de villa Solemniacenſi. Huius tempore quibuſdam mercatoriis in Oratorio ab hominibus villæ Nobiliacenſis occiſis, tranſtulerunt ſe ad locum, in quo nunc ſunt, qui maior Artigia nominatur, Domino Geraldo Lemouicenſi Epiſcopo præſtante auxilium & fauorem. Cùm corpora ſanctorum Patrum Marci & Sebaſtiani transferre vellent, atque in biuio non longè à dicto loco in ſtrata publica caſu aliquo poſuiſſent, non potuerunt inde moueri. Prior per obedientiam præcepit eis quòd abirent, & ſinerent ſe portari, & quaſi verberibus piis impulit eos virgis; qui vt filij obedientiæ ſtatim acquieuerunt, & ad læuam Altaris ſimul conditi ſunt. Hic

Prior Helias Eccleſiam conſtruxit, Dormitorium vetus, atque Refectorium: qui ſepultus eſt in Eccleſia iuxta gradum Preſbyterij, ad pedes tumbæ Epiſcopalis. VI. Prior D. Petrus de Mantiaco: ſub quo D. Bernardus de Sauena, Epiſcopus Lemouicenſis, de ſpeciali licentia Domini Papæ habitum Ordinis Artigiæ induit, & recepit, & in eodem habitu diem clauſit extremum apud Auinionem, in feſto B. Mariæ Magdalenæ 1226. corpúſque eius ſepultum in medio chori Artigienſis Eccleſiæ: Domnus verò Petrus in Capitulo coram Crucifixi imagine requieſcit. VII. Prior Bernardus Chauſos. VIII. Bernardus de Champaniſina. IX. Bernardus de S. Quintino. X. Guillelmus Galhardi. XI. Guillelmus de Croſilia, ſepultus ibidem anno 1285. XII. Petrus de Pratis Briuenſis factus eſt in feſto Natiuitatis Beatæ Mariæ, 1285. obiit menſe Auguſti 1313. Prioratus ſui anno 28. conſummato. Tum alia manu. XXIII. Prior F. Guido de Partochia Chambareta ſucceſſit anno 1313.

CHRONICA GAVFREDI COENOBITÆ

MONASTERII D. MARTIALIS LEMOVICENSIS, AC PRIORIS VOSIENSIS COENOBII,

A ROBERTO REGE AD ANNVM MCLXXXIV.

Ex veteri Turrium in Lemouicenſibus codice, aliiſque MSS. quorum quatuor habui Apographa VV. CC. Henrici Iuſtelli, Joannis Bouchetij, Joannis Beſlij, ac noſtrum.

PROLOGVS DOMINI GAVFREDI AD SACRVM S. MARTIALIS CONVENTVM, ET VNIVERSVM CLERVM LEMOVICINI CLIMATIS.

IMPERIALIS excellentia majeſtatis exigit triumphalia bella tradere geſtis, quatenus Regum antiquorum titulo lucidante, celebrior memoria apud ſubditos habeatur. Si ergo mortalium Principum facta laudabiliter ſcribuntur, multò decentiùs trophæa Regis immortalis perenni memoriæ tradere debemus, vt cognoſcat generatio poſtera quantum Patrum tempore diuina peregit dextera. Si enim oculo rationis, quæ geruntur, inſpexeris; ad doctrinam vniuerſorum quæcumque ſcripta ſunt, reperies, vt ſciat reprobare malum vir prudens, & eligere bonum. Quid enim execrabilius quibuſdam videtur, quàm hiſtoriam Apollonij Tyrij legere? verumtamen ſicut in ſterquilinio aurum, ita in eiſdem geſtis inuenies vtilia quædam ad correctionem Chriſtianæ Religionis. Antiochus nempe inclytus genitor voluptate deuictus, impudicus filiæ maritus effectus, dum mortem pro ſcelere pertulit, etiam Paganis timorem incuſſit. Cùm enim gentilis viri ſcelus Ethnici perhorreſcunt, & de illius interitu vltricem venerantur diuinitatem: quantò magis populus acquiſitionis æmulari debet charismata meliora? Qui ergo relegunt codices gentilium ſolatiandi gratiâ, imitentur honeſta, caueant funeſta. Verùm ſacris in voluminibus multa reperies ſta-

gitia, quæ ad cautelam ſanorum, vel reparationem lapſorum ſcripta ſunt. Qui non credit occidentem literam, non viuificantem ſpiritum quærit.

Initium huius libri hiſtoriæ à tempore Regis Roberti, & ſub Frederico Imperatore finis datur.

Præterea, rerum geſtarum hiſtoriam poſteris tradere gliſcens, à tempore Roberti Regis cepi, & in anno, quo Fredericus edomuit Longobardos, expleui. Hinc Maiores noſtros iure reprehenderim, qui tot temporum acta incuriâ ſuâ obliuioni dedêre, præſertim cùm plura miracula noſtro ſuóque tempore facta noſcantur. Inde veniam poſtulat præſumptio, licet ad honorem Dei, & patriæ laudem noſtra tendat intentio. Cùm iam librum hunc terminaſſem, contigit obire Gulpherium de Turribus apud Voſias quinto Idus Aprilis, feria II. hora VI. die IX. à Paſchali ſolemnitate. Hic pleureſis dolore defecit, anno ætatis ſuæ XXXIII. duodecimo cingulo militiæ pollens: hinc Arnaco cum maioribus honore luctuque magno tumulatur feria 4. à B. Dalonenſi, & B. Vſarcienſi Abbatibus, vel Archembaldo patruo ſuo.

EXPLICIT PROLOGVS.

Titulos qui ſequuntur, eorúmque diſtributionem, quamuis in pleriſque parum ſubiectæ materiæ conuenientem, quia in duobus MSS. exemplaribus reperimus, religiosè adſcripſimus: ac ne in allegandis Chronici huius varietate rerum & copia refertiſſimi ἀποσπασματίοις *Lectores moleſtiam deinceps confuſionémque patiantur, lemmatibus ſingulis caput, numerúmque ſuum præmiſimus. Monendi quoque Hiſtoriæ rerúmque ad Genealogias ſpectantium curioſi Lectores nos in mendoſiſſimo textu corrigendo, collatis inuicem exemplarium diuerſis lectionibus plurimùm deſudaſſe, nonnullas inſeruiſſe anſulis diſtinctas, aſteriſcos quoque in deſperatiſſimis locis inſeruiſſe, vt ſicubi deliteſcant eiuſdem Chronicæ calamo exarati codices, eorum ope ſanari poſſint aut ſuppleri, quæ manca ac vitiata apparent* ἄπορα καὶ δυσγνωστα.

SEQVITVR ORDO HVIVS LIBRI.

CAP. I. *De Rege Roberto.*

Robertus Rex regnare cœpit anno Domini DCCCXCCVI. aut circa, quo, tempore Guillelmus Aquitaniæ Ducatui præerat, cui cognomentum fuit *Teſte d'Eſtouppe.*

CAP. II. *De Sancto Pardulpho.*

Dulciſſimi Patris Pardulphi corpus longè poſt eius tranſitum de Cœnobio Garactenſi delatum eſt in Monaſterio Sarlatenſi, & iuxta corpus Sancti Sacerdotis Lemouicenſis Epiſcopi honeſtè collocatum eſt. Illic multarum ſignis virtutum populorum turbas inuitans, Monachis ibidem tunc Religioſis nauſeam ingerebat. Quapropter Abbatem à Pontifice ſeparantes, in Eccleſiam Sancti Ioannis extra Monaſterium tranſtulerunt; dehinc ſubſtracta ſignorum frequentia Pardulphum Sacerdoti parem diuina pietas dicitur oſtendiſſe.

CAP. III. *De Guidone de Turribus.*

Eo tempore Guido de Turribus, qui cognominatus eſt Niger, inter Principes Lemouicini climatis probitatis titulo clarebat. Erat illi vxor non diſpar natalibus, Engalcias nomine, filia Principis Malamortenſis caſtri, quæ ſancti Geraldi Aureliacenſis ex nepte proneptis extitiſſe narratur. Hi enim Eccleſiam de Arnaco, quæ olim fuit in honore Sancti Petri parua quidem, ſed parochialis, in meliùs ampliare ſtudebant. Hunc adiuit Sarlatenſis Preſbyter quidam, & de corpore

corpore Sancti Pardulphi transferendo ſeſe Miniſtrum, Deo auctore, fore ſpopondit. Qui Sarlato rediens, Sancti Reliquias de loculo transfert in loculum. Deinde noctu properat ire: ne verò per diem res cognoſceretur, aſinum ſtratit, & vt ruſticè loquar, ſuperpoſuit baſtas, in quarum vna Lipſanum Sancti poſuit, in alia Gauſbertum puerum ſuum recondidit, quæ omnia linteo cooperuit: obuiantibus verò dicebat, in mercato Saliniacenſis caſtri, quod agitur quintâ feria, panem ferre ac referre. Sicque deuenit ad Vizeræ litus (tunc inter Vicecomites fuit hoſtilitas permaxima pro Aue Vicecomitiſſa, quæ dicebatur Blancha.)

Cap. IV. *Tranſlatio S. Pardulphi Confeſſoris.*

Die notata venit ad fluuium inclytus heros militum turmam ſecum armatam promptè conducens. Quid multa? Suſcipitur à Principe Theſaurus pretioſior auro: ipſâque die in villâ de Perpeſac non hoſpites, ſed domini hoſpitati ſunt: poſtera die hoc eſt 19. Kal. Ianuarii, Arnaco deuenerunt, & in Eccleſia ſua nouus hoſpes poſſeſſor perpetuus effectus eſt. Tunc factâ ſolemni donatione contulit Cœnobium Abbatibus S. Martialis: Et Hugoni & Gaufredo donum iſtud poſtea Lemouicenſis Pontifex Iordanus approbauit, & Benedictus Papa confirmauit. Tunc Monachis intromiſſis, Chargerio capellania conceditur, poſtmodum verò capellaniam de Segunzac eidem commiſit Guido de Turribus, vt integra libertate Monachi in Eccleſia propria libertate potirentur. Laicorum etenim Principum autoritate multa tunc in Eccleſia diſponebantur; vnde nunc prouiſores, ſiue defenſores vocantur. Eccleſia enim de Segunzac primitus data eſt beato Pardulpho, & de manu Monachorum idem Princeps eam accepit tali pacto, vt ipſe vel eius ſucceſſores eam de ſancto vel Monachis ipſis tenerent: in domo ſiquidem Sacerdotali, quæ Chaminata appellatur, ſex denarios annuos, & in quibuſdam villæ domibus alium cenſum pro recognitione Arnacenſis Præpoſitus vel Monachi hactenus habere noſcuntur.

Cap. V. *Genealogia.*

De Chargerio Gausbertus, de Gausberto natus eſt Gauffredus Preſbyter, & ...... frater eius qui genuit Gaulfridum Preſbyterum, & Guillelmum, de quo orti ſunt Petrus Capellanus, Gauffredus Preſbyter, Bernardus & Gaubertus Laici. Hi, quoniam protectoris ſui Pardulphi honorem tantùm verbo tenus coluerunt, in magnis calamitatibus deciderunt.

Cap. VI. *Progenies Guidonis de Turribus.*

Guido, qui Petragorici auxilio Comitis oppidum de Pompedour contra Vicecomitem de Segur conſtruxit, ſuper caſtrum de las Tours, de Terraſſon & de Alteffort, exceptis Eccleſiis vel municipiis diuerſorum locorum, principatum habuiſſe narratur. Hic in Petragorico Iarduna igne cremauit, eo quòd poſſeſſor eiuſdē caſtri eum ſimilē fabri cachinnando vocauerit: hic Lemouicas in bello Kal. Aug. occubuiſſe, & iuxta portam Monaſterij auſtralem tumulatus extitiſſe refertur. Engalcias verò vxor illius Arnaco Monacha effecta, in ſenectute bonâ obiit vi. Kal. Septemb. Hæc foris limen oſtij quo de clauſtro itur ad Monaſterium, ſe ſepeliri rogauit, vt fidelium ingredientium orationibus Deo ſpiritus illius deuotiùs commendaretur.

Horum filiam vnicam Aolaart accepit Ademarus lo Contors de Laron filius Rogerij, de qua genuit Guidonē: poſtea 2. Idus Iulij obiit iuxta matrem ſepulta, quia fragilis multum fuit. Ademarus verò duxit vxorem ſororem Iterij Epiſcopi Lemouicenſis de quâ produt progenies Larumdenſium dominorum de paterna hereditate. Guido de Agne ſorore principis caſtri de Chambon S. Valeriæ, genuit Guidonē, Geraldum & Gulferiū, & Arnaco tumulatur. Guido Hieroſolymis obiit, & filius eius Oliuerius apud Ayent caſtri Exandonēſis occiſus 8. Kal. Decemb. Arnaco honorificè tumulatur. Geraldus de Humberga filia Seguini militis ſui genuit Guidonē & Seguinum. Guido de Matilde matre Boſonis de Torena, quæ Arnaco condita eſt, genuit Guidonē & Gulferium. Horum pater Hieroſolymis obiit, cum Rex Ludouicus illic perrexit. Guido de Heliſabeth filiâ Guidonis Flamenc ſenioris genuit Gulferium. Gulferius filius Matil-

dis de Alpaide filia Gaucelini de Petra-Bufferia, quæ Arnaco tumulata in capitulo cum reliquis eſt, genuit Guidonem & Radulfum Clericum (*Hic Guido fuit Epiſcopus Petragoricenſis anno MCCIX. ab Incarnatione Domini.*) Seguinus filius Humbergæ de Brunicenda filia Aimerici de Axia genuit Geraldum & Seguinum. Seguinus de Aimelina filia Bertranni de Born genuit Geraldum & Ranulfum. Superior ille magnúſque Gulpherius, de quo mentio fit in Hiſtoria Hieroſolymitani belli, frater Guidonis & Geraldi, de Agne filia Ramnulfi Vicecomitis de Albuſſon, per quam habuit medietatem caſtri de Gimel, genuit Gulpherium, qui Lemouicæ vulneratus obiit in Monaſterio S. Martialis III. Non. Martij & Oliuerium, ac Guidonem qui Hieroſolymis obiit, quando Ludouicus Rex perrexit. Oliuerius de Almode filia Archambaldi Barbati Vicecomitis de Comborn, quæ Arnaco IV. Kal. Septembris condita iacet, genuit plures, tantùm Agnes, quam Conſtantinus de Born babuit, & Gulferius ſuperſtites fuere. Gulferius hic de Geralda filia Geraldi de Mirabel non genuit aliquem. Conſtantinus de Bornt de Agne filia Oliuerij genuit Gulferium, quem Guido Vicecomes Lemouicenſis deſtruxit.

CAP. VII. *De Riuopetroſo & Subterranea.*

Roberto regnante, Elias Caleſius, *ſieur de Chalais*, & Iſcatfredus, ambo illuſtres, Riuum petroſum ſancto Martiali Lemouicenſi ſolemniter conceſſerunt. Geraldus de Croſent eidem Apoſtolo in manu Geraldi Lemouicenſis Epiſcopi, coram Guillelmo Duce, Bernardo Comite de Marchia, Aimerico de Rançon, villam de Subterranea contulit: de omnibus nempe, qui in eodem Burgo aliquid acquirebant comparauit, dans eis pro hoc CXX. libras Monetæ publicæ, excepta dominatione ſua, quam ex integro dedit. Hic de Eblena genuit plures, quorum primus dictus eſt Beraldus, ſecundus Geraldus cognomento Rebara. Tunc Daniel Præpoſitus, cognito ſe à Burgenſibus contemni (non enim volebant ei dare quæſtum) id enim eſt taillada, adiit Dominum Beraldum, indeque fecerunt ſimiliter in villam gagium auferentes, ſic deinceps Beraldus villæ dominium, non dominus, ſed tyrannus exactor vſurpauit. Beraldus de Radegonde genuit Raymundum, qui modò ad Obitum in capitulo conditus filium de Bricia ſorore Rothildæ de Exigento ortum Beraldum reliquit. Qui Beraldus vxorem quamdam duxit, ſed ſine filijs obiit, hic vidit non dicam nocturnam illuſionem, ſed per diem manifeſtam viſionem, quæ illum adeò perterruit, vt vix deinceps in ſtratu ſolus quieſcere auderet. Olim defunctum vidit militem ſibi notum, dum eſſet in lecto ſuo meridie apud Brigunderium caſtrum, qui ei vigilanti de immanitate pœnarum impiorum multa narrauit. Viſionem Alberto Præpoſito retulit, qui poſtea in Abbatem S. Martialis promotus eſt Præpoſitus ei obitum imminere prædixit, vtque de rebus ſuis ordinaret, conſuluit. Qui accerſito Gaufredo Guiſchart, cui publicæ ab Epiſcopo (*S. pœnitentiæ*) cura commiſſa fuerat, & eodem Alberto, legitimè pœnituit; acceptáque pœnitentiâ teſtamentum de terrâ ſuâ fecit, ſcriptóque titulauit, Monachis S. Martialis Burgum Sanctæ Mariæ de Subterranea cum omni melioratione non tam dedit quàm reddidit. Inſuper pro peccato patris ſui & aui contulit Monaſterio duos manſos, Tanconiac & las Maſſuras. Sancto Maximo (alias Maximino) de Mangnac, ſanctæ Cruci de Moſteyrol, S. Bartholomæo de Beneuento & quibuſdam alijs Eccleſiis de mobilibus ſuis de terra ſua eleemoſynam fecit non multò pòſt in Aſſumptione B. Mariæ Anicium pergens infirmari cœpit, & continuò rediens apud Beneuentum Kal. Septemb. obiit. Igitur ad ſe vocato Gerardo filio Bernardi Vicecomitis de Broſſa conſanguineo ſuo, coram Gaufredo de Fondonij Priore de Beneuento, Alberto Prępoſito de Subterranea, tradidit ei iure hereditario terram ſuam: non enim habebat liberos vel nepotes, qui teſtamentum eius tenere profeſſus eſt, & eleemoſynas S. Martialis, aliarúmque Eccleſiarum non inquietare ſed manu tenere, ſuper Sacroſancta Euangelia, aliáſque reliquias Beneuenti Monaſterij iurauit.

CAP. VIII. *Sepultura Beraldi Vicecomitis Briderij.*

Poſt hæc magna cum frequentia populorum & Principum Subterraneæ delatus in capitulo cum pluribus ſuis conditus eſt. Aderant ibi Bernardus Deſcopiat miles dominus de S. Pardulpho cum Eleazaro fratre ſuo, Adelbertus de Analiac, multíque alij viri illuſtres. Geraldus Vicecomes, ſi teſtamentum Beraldi rectiùs obſerua-

ret, tertia illius diuturniori pace frueretur. [*hic poſtea extitit Abbas S. Martialis primo anno ordinationis ſuæ accepit conuiuium ab Ademaro Vicecomite, ſecundo anno à Guidone filio eius anno ab Incarnatione Domini 1200.*] hic de vxore ſua Agne de Ligniens genuit Bernardum Vicecomitem, & Guidonem de quo ortus eſt Reymundus filius Alpaidis, & Fulconem qui habuit partem ſuam Lemouicæ, Guarnerium, Gaudefredum milites, Petrum & Berandum Monachos ſancti Benedicti deſuper Ligerim, Hugonem Monachum & Sacriſtam S. Martialis. Bernardus Vicecomes de Broſſa genuit Geraldum & Bernardum de la Paſtoreſa, Geraldus cognomento Geuara, filius Geraldi de Croſene, genuit Leerium, qui Leerius ſubrus vitriam ſepulchri ſanctæ Mariæ de Subterranea tumulatus eſt. Iſte Leerius genuit alium Leerium, qui apud ſanctam ciuitatem obiit peregrinus, huius alius frater Geraldus ſæculo relicto obiit Hieroſolymis, hic filium Geraldum reliquit militem, & Iterium Monachum S. Martialis, hic fuit Prior de Azaco, & Præpoſitus de Subterranea hic: eius tempore muri deſtructi ſunt.

CAP. IX. *De Abbate Odolrico.*

Odolricus iuuenis dum eſſet, leuitari operam dans, lectioni minimè ſtudebat, vnde accidit vt Epiſtolam ad Maiorem miſſam dum legeret, tam turpiter falleret, vt etiam conuentus erubeſceret. Quapropter Archichorus nimis commotus illicò alapam in cõſpectu populi ei dedit. Adoleſcens pudore coopertus (erat enim præcipua feſtiuitas eadem) citiùs aufugit. Qui Magiſtrorum Scholas in raptum frequentauit, quoaduſque idoneus præcipuus factus in propriã rediret Eccleſiam, in qua tantæ probitatis titulum acquiſiuit, vt decedente Hugone aſſenſu cunctorum Eccleſiæ filiorum in Abbatem proueheretur: hic Cœnobium per annos xv. nobiliter rexit, pallia duo leonina comparauit, & textum de auro minorem, & alium redemit, duas Eccleſias, muros & Caſtellum, Monaſterium S. Vvalerici poſtquam multis donis nobilitauit, dedicare fecit cum Eccleſia S. Michaëlis in eodem vico. Huius rogatu dominus Iordanus de Laron Lemouicenſis Epiſcopus, antequam abiret Hieroſolymis conſecrauit Monaſterium de Arnaco, in quo quieſcit corpus almi Pardulphi, in honore ſanctiſſimæ Trinitatis Idus Iulij anno Dominicæ Incarnationis MXXVIII. adfuit ibi Guido de Turnibus cum venerabili coniuge Engalſia, aliàs Emalſia, & Ademaro de Learum genero, Ebolo Combornenſi fratre Archambaldi Chambaputrida, cum Ademaro filio Guidonis Vicecomitis, Bernardus Chabrol cum Firmino, qui Capellam de Brê Monachis de Voſias contulit, ibidem præſentes fuere.

CAP. X. *Dedicatio Baſilicæ S. Martialis.*

Anno ipſo ſcilicet MXXVIII. conſecrata eſt Baſilica regalis Saluatoris Lemouicæ xv. kalend. Decembris ab Epiſcopis xi. quorum nomina hæc continet pagina: Gothofredus Archiepiſcopus Burdegalenſis, Iordanus Lemouicenſis, Iſembertus Pictauenſis, Roho Engoliſmenſis, Arnaldus Petragoricenſis, Petrus Gerundenſis, Deus-dedit Caturcenſis, Amelius Albienſis, Arnaldus Rutenenſis, Fulco Carcaſſonenſis, Iſlus Sanctonenſis, hoc factum eſt tempore Roberti Regis Francorum, Conſtantini Imperatoris Græcorum, atque Conradi Imp. Romanorum. Tunc quoque leuatum eſt corpus S. Martialis Apoſtoli à Monachis eius, ad cuius præſentiam delata ſunt tunc multa nobiliſſima corpora Sanctorum Aquitaniæ Prouinciæ, aſtante Duce Aquitaniæ, Duce Vaſconiæ, cum omnibus Principibus, & omni frequentia Aquitanorum. Poſt dies octo iterum relatum & reuerſatum eſt integrum corpus eiuſdem Apoſtoli in ſepulchrum priſtinum.

CAP. XI. *Incendium.*

Eo anno Cœnobium Vſercenſe nonas Maij, Luna IX. hora noctis prima hac die, quæ feria tertia vocatur, igne crematum eſt, in diebus Ricardi Abbatis. Biennio euoluto Luna XVI feria IV. x. Kalend. Maij inchoatum eſt renouari ab eodem Ricardo Abbate vel Monachis: huic ſucceſſit Petrus Donzenaco, ſucceſſit & poſt eum Conſtantinus per 14. annos.

Cap. XII. *De Guillelmo Rege Anglorum.*

Ea tempeſtate Triumphator ille Guillelmus Manzer, ſubiugatâ Angliâ, probitate pollebat. Hic miſit in Daciam Elphinum Abbatem Remeſienſis Monaſterij. Cui in mare periclitanti Angelus apparens diem Conceptionis perpetuæ Virginis Mariæ deſignauit, eúmque à mortis periculo eripuit. Huius Regis pater Euſtachius Dux Normannorum apud Fiſcanum ſplendido quieſcit mauſoleo. Hoc Cœnobium ſitum in territorio Rothomagenſi in nullo obnoxium eſt eiuſdem Archiepiſcopo, Romano tantum Pontifici parens, ſub vmbra, vt ità dicam, Regum Anglorum, nobilitate ſumma, vel libertate præpollet. Per idem tempus Odilo Cluniacenſis, qui feſtum defunctorum inſtituit primo diuina reuelatione, poſt feſtiuitatem omnium Sanctorum celebrauit, & ton ſuo ordini eclebrandum indixit. Gauterius Stirpenſis, cui ægrotanti per hyemem deſiderata fraga præter morem diuina præparauit clementia. Robertus qui Caſam-Dei ædificauit, Aquitaniam religionis ſplendore illuſtrauit. Huic Roberto ſuccedit Durannus qui poſtea fuit Epiſcopus Aruernenſis, deinde Seguinus de agrio: poſt hunc Aymericus Epiſcopus Claromontenſis. Præterea Stephanus de Belmon, deinceps Iordanus de Montboiſſier Frater Petri Cluniacenſis Abbatis & Pontij de Vezelay, ijs ſucceſſit Pontius de Beldinar: Poſt hunc Guillelmus de Thorene: deinde Bertrandus Palpabor: Poſt hunc Ancelinus de Tolly. Iordano Lemouicenſi Pontifice apud S. Auguſtinum ſepulto, Annoque qui antea præpoſitus S. Leonardi conſecratus in Eccleſia Sancti Ioannis de Angelis per Dominum * Hilbonum Xantonenſem Epiſcopum anno MXXII. Succedit Iterius qui caſtrum de Chaſlas de loco vocato Fraiſenias, ad locum, vbi nunc cernitur, permutaſſe narratur; erat quippe frater Principis illius Caſtelli.

Cap. XIII. *De Hugone Rege.*

Roberto Rege viuente, Hugo filius eius ſublimatur in Regno. Hugone decedente cõſecratur frater ipſius Henricus, adhuc patre viuente. Robertus migrauit à ſæculo V. Kalend. * Octobris ab Incarnatione Domini MXXX. Eodem anno Abbas Odolricus obiit, cui ſuccedit Petrus. Hic fuit filius Eucharij de Cluno Caſtello, ſicut in libro terrarum B. Martialis legitur, vbi Eccleſia de Vilar Monaſterio S. Valerici donata perhibetur: quo defuncto v. Kalendas Octobris, ſubſtituitur Mainaldus de Hiſli. Si dignum memoriæ aliquid geſſerint, quia non reperi obſcuras opiniones ſuperuacaneum ſcribere duxi. Mainardus tamen obiit XIII. Kalendas Iulij, regnante Henrico Rege. Miror plurimum, quod ſuperiorum Abbatum tumuli non ſolum non ſeruantur, ſed loca pœnitus ignorantur. Dicitur tamen (ſi credi fas eſt) Ademarum Abbatem tumulos eorum abraſiſſe, vt nullorum niſi Cluniacenſium ſarcophagus appareret. Quoquomodo hæc fecerit, legalem Eccleſiæ libertatem, & tantorum patrum dignitatem ſacrilego auſu, ſi ita eſt, nimium obſcurauit.

Cap. XIV. *De concrematione Eccleſiæ Sancti Martialis.*

Anno Domini MLIII. concremata eſt regalis Eccleſia Saluatoris mundi Lemouicæ & omnes officinæ ipſius Monaſterij, tunc multa precioſa ornamenta, & inſignium priuilegiorum monimenta deleta ſunt. Tres quoque Monachi, Bernardus, Ranulfus & Guido extincti ſunt ſuper ſepulchrum Apoſtoli.

Viuente adhuc Henrico Rege, & Iterio præſule, Canonici S. Aredij Ranſoliæ Monaſterium, fauente Guillelmo Aruernenſi Comite recuperauere, quam poſſeſſionem Clerici ſolemniter inuiſere diſponentes, inclyti Abbatis glebam illic deferre, ac referre ſtuduerunt. Veruntamen ibi diuina non defuere miracula, ad declaranda merita præcelſi Confeſſoris.

Iterio Pontifice apud S. Auguſtinum tumulato, Guido Delaranda Iordani nepos ſuccedit. Veruntamen Pontificum inconueniens factum animaduertendum eſt ad alia demigrantium loca, cum antiquitus corpora maiorum apud S. Martialem ſolemniter deferrentur, ſed eſto habeant cœteri, ſi Pontifices voluerint, corpora eorum. Habemus nos non ſolùm primum Præſulem Lemouicorum, ſed ipſius Chriſti

Apoſtolum, Patriarcham Aquitanorum, cum condiſcipulis Auſtricliniano Alpiniano, Ducem Stephanum Gallicorum cum ſponſa Virgine Valeria Protomartyre eiuſdem regionis, Hortarium Armigerum Ducis, & Amaſium qui ſepulchrum Apoſtoli & ſuum, quod eſt in Eccleſia Sanctæ Mariæ de Cortinâ, propriis manibus conſtruxit: Nicium, qui paganum in capite vulneratum occiderit & Hildebertum filium Arcadij Comitis Pictauienſis, quem Sanctus Martinus ſuſcitatum baptiſauit: Celſum qui Rocho, aliàs Rotho: Iuſtinianum, qui Palnato, recentis capitibus, delati ſunt: & Androchium, qui Epiſcopus Britanniæ cauſâ orandi ad Sanctum Martialem veniens, imminente nocte in eadem vrbe à Paganis interemptus eſt, & corpus eius à Clericis S. Martialis honorificè tumulatum eſt; Andream præfectum Baſilicæ S. Petri: & Aurelianum, qui poſt Magiſtrum Pontificio decoratur, qui ab ipſo ſuſcitari, ac baptiſari ambo meruerunt: his multiſque talibus decorata refulget Apoſtolica ſimúlque Imperialis Eccleſia noſtra, quam ipſe IESV-CHRISTI alumnus VI. Nonas Maij benedixit. Cuius parietes, quamdiu permanent orantes vel laudantes Deum in eodem loco, larga illius benedictione non priuabuntur, verum quoniam Sanctorum vnius aulæ fecimus mentionem, nomina eorum, qui in toto Epiſcopatu præclariores habentur, ad honorem Dei, & ipſorum laudem, vel patriæ decus, nunc recitabo.

CAP. XV. *De Sanctis in Epiſcopatu præclarioribus.*

Protomartyrem Galliarum Valeriam primam calamus ſcribat, quæ apud Cambonium delata eſt, vt in propria poſſeſſione ei propria Eccleſia, ſub regimine tamen Abbatis ſancti Martialis conſtrueretur, cuius caput Lemouicæ, ac cineres vel capillos corporis eius, cum matre Suſanna, retinuere. Apud Subterraneam imago Dei Genitricis venerandas reliquias continet, quas diuina pietas per virtutum ſigna commendat.

Gatacenſis Eccleſia ſarcophagum cum cineribus corporis almi tenet Pardulfi, quæ ad teſtimonium illius caſtiſſimæ vitæ fœminam nullam admittit. Corpus verò eius credunt & dicunt ſe habere in capſa ſupra altare apud Arnacum Monachi ibi habitantes, per antiquam nobilitatem Principum de Turribus illuc tranſlatum, cuius corpus Sanctum ad portam vrbis Lemouicenſis tamdiu immobile perſtitit, donec cæcus adductus coram populo illuminatus fuit. Floruit tempore Stephani Papæ ſecundi, qui cœpit anno DCC.LII. migrauit autem ſub Carolo Rege, & Duce Aquitanorum Hunaldo. Huius ſancti Geſta præclara habentur, & eius memoria recolitur pridie nonas Octobris. Apud ſanctum Valericum corpus ipſius Confeſſoris quieſcit, cuius ope incolæ terræ illius ab imminentibus periculis ſæpè liberantur.

Salaniacenſis caſtri Burgus Leobonum continet Confeſſorem, cuius ope ardentium multi ſæpè ſanantur.

Secus flumen de Gartempa vicus, qui dicitur Furſacus, duas retinet Baſilicas, quarum vna in honorem ſancti Petri ſub poteſtate Monaſterij ſancti Martialis de Subterranea duabus gaudet Virginibus. Radulfus quidam Miles cachinnando nomen Ruphinæ, ſeu Ruffinæ (nam altera vocatur Iuſtina) lepori aſſimilauit. Cuius equum poſitum in ſtabulo repente ſuccenſus ignis abſumpſit, aliis iumentis illæſis permanentibus. Podium ſancti Gonſaldi eidem tumulum præſtat, qui Ademarum Abbatem in ſomnis perterruit, donec nomen illius in Collectario, vnde illum abraſerat, deſcribere iuſſit.

Agedunenſes Siluanum, qui à Vvandalis paſſus: Maimacenſes manus & caput Leodegarij, quem Ebroinus decollauit, pia deuotione venerantur, hæ duæ Abbatiæ cum tertia Tuſtariacenſi, Abbatibus Vſarchienſibus ab olim ſubiectæ feruntur.

Nobiliacenſes nobili alludunt Leonardo, cuius præconia pœnè totus prædicat orbis, qui Boamundum à vinculis Daniſmanni Satrapę Saracenorum mirabiliter eripuit.

Gauterium Stirpenſes honorant, qui moderno tempore actu & miraculis glorioſus apparuit.

Comodoliacenſes Iuniano iubilant, cum Amando præceptore ſuo, quod videlicet Monaſterium cum Eccleſia ſancti Petri de Quadriuio Ioſfredus quondam Theſaurarius à iure S. Martialis fraude ſubtraxit.

Tillonem Solemniacenſes venerantur, qui ab infirmitate Hermenum Epiſcopum moriens liberauit.

Atano Monaſterio magnus ille quieſcit Aredius, cuius corpus ad teſtimonium Vrbanæ nobilitatis per plateam cerdonum deferri nequiuit.

Nobilitatem antiquam Principum de Turribus gleba corporis Pardulphi teſtatur, cuius corpus ad portam vrbis Lemouicæ tamdiu immobile perſtitit, quamdiu cœcus adductus coram populo illuminaretur.

Sancti Ferreoli Confeſſoris & Epiſcopi Lemouicenſis corpus tranſlatum fuit apud Turres per antiquam nobilitatem Principum de Turribus, de Monaſtério S. Auguſtini (nam dictum Monaſterium S. Auguſtini, cùm ſit extra muros villæ & ciuitatis Lemouicenſis, fuit deſtructum propter guerras Tyrannorum, Gothorum, Wandalorum, & plurium aliorum) & deinde fuit portatum apud Annexonium per dictum Principem de Turribus, & poſitum ſuper altare Eccleſiæ in capsâ aureâ Calendas Septembris, regnante Theodeberto, tempore Hilarij Papę.

Vſarchenſe Monaſterium Leo & Coronatus Præſules Sacri decorant, quos de Britannia eò delatos diuina beneficia illuſtrant.

Voſienſi Monaſterio Madalgodis beatiſſima fauet, quæ de Britannia maiori eò delata, ſignorum multiplicitate ibi lætificat plures.

Monaſterium de Charmis beata decorat Imperia, & Cœnobium de Bnuaſac Virgo & Martyr Fauſta; quæ ab Arnaldo Principe Vaſconum illuc delata veneratur.

Beata Ferreola in Eccleſia S. Martini, & Beatus Dominius ſiue Dominicus in Baſilica S. Stephani iuxta caſtrum de Gimel, requieſcunt.

Eccleſia de Fauars non modicam partem corporum Marcelli & Anaſtaſii de Argentonio: & Eccleſia de Bar ſanctam Emerentianam collactaneam ſanctæ Agnetis tenere ſe gaudent.

Aenti Monaſterio Beatus Pſalmodius, & apud S. Angelum Albinus Andegauenſis Præſul, pauſare dicuntur:

Bellilocenſes Amelio & Felicitati, cum Primo & Feliciano, qui cum Beata Fide paſſi ſunt, dignum præſtant obſequium.

Tutelam Wlfardus & Laudus tuentur cum Claro, per quem ſerena tempora, & Baumardus per quem imbribus plena Dominus ſæpè contulit orbi.

Ex numero vndecim millium, quæ Coloniæ paſſæ leguntur, Grandimontenſes nuper quinque prudentes Virgines exceperunt, quæ lampades ſuas oleo bonæ operationis ornauerunt.

Briuenſem vicum decorat *Martyr* Martinus, cuius fama ſignorum ad aures vſque peruenit ipſius Valentiniani Imperatoris.

Non procul abhinc in Eccleſia propria beatus quieſcit Liberalis, per quem rogus ab ipſius Eccleſia longiùs ſeceſſit, qui Burgum cremauerat quondam.

Apud Chambaret cernitur buſtum Dulciſſimi, quem Præſulem Agenni ſanctæ Fidis acta fuiſſe declarant.

Eccleſia, quæ vocatur Monaſterium Leolenum, & quædam aliæ, Maximum Sigulenam, & Sagittarium habere ſe fantur.

S. Fortunata, quæ paſſa in villa, quæ modo ſuo nomine nuncupatur, ibidem clara ſignis & virtutibus requieſcit.

Vrbem itaque noſtram poſt Diœceſim repetamus, & in Monaſterio S. Auguſtini Beatum Aſclepium Præſulem, poſt Virginem & Martyrem Flauiam veneremur. Quæ cum eſſet Flauij Clementis Conſulis ex ſorore neptis, perſecutione Domitiani flammis exuſta triumphat. In Eccleſia Sancti Gregorij iuxta Monaſterium S. Andreæ tumulus cernitur S. Domnoleni, de quo nihil aliud reperi, niſi quod fama reſtatur, illum principem Lemouicorum, & eius feſtiuitas agitur vij. Kalend. Iulij. Monachi de S. Martino quod Monaſterium ad Baſilicam appellatur, habere ſe gaudent Iuſtum illum Diſcipulum Magni Hilarij Pictauenſis Præſulis: quamuis ipſum dicant Clerici non deeſſe Eccleſiæ, in qua primùm conditus fuit. Michaëlis Archangeli Eccleſia ſublimatur corpore Iocundi Principis genitoris almi Aredii, quæ quondam Abbatia extitit, quam ipſe Aredius nepoti ſuo Abbati Voſienſi Aſtidio, vna cum Abbatia de Teraſſon, quam rogatu beati Sori eidem Monaſterio S. Michaëlis ſubiugauerat, ſubiecit. Prope Vinzennam tumulus cernitur Præſulis Ceſſatoris, qui Presbytero de Inſula Geraldo vt commemorationem feſti ipſius, quam veſpere facere ſpre-

uerat, ad Miſſas ſolemniter diceret, in ſomnis terribiliter imperauit. Archangeli Eccleſiam ſuperiorem peromat Lupus ille magnus non Gregis vaſtator, ſed ouium peruigil paſtor; qui primordio Henrici Regis Angliæ filii Gaufredi Andegauenſis Comitis ſigna & miracula plurima Lemouicæ patrauit.

In Exandonenſi territorio oſtenditur ſarcophagus S. Vincentiani, ad cuius corpus transferendum vrſus cum boue ſe ſponte ligandum inclinauit.

Apud Caſtellum Potentianum honoratur Tyrſi Martyris corpus.

Apud Luperciacum Sanctus Adorator Epiſcopus & Martyr.

Super Vigenam Sanctus Victurnianus Confeſſor: apud Aquinam ſanctus Calminius.

Apud Grandimontem quieſcit S. Stephanus de Tierno, alias de Mureto, primus pater loci illius.

Apud Surpem Gemma & Serena. Apud S. Aredium S. Pelagia Marcercius.

Apud S. Angelum S. Gaudentius, apud Obaſinam S. Stephanus prior loci illius multis miraculis claret.

Hæc de tuis ſuffraganeis Sanctis, magne Martialis, me ſcripſiſſe delectat, licet Aquitania tibi ſit obnoxia, quorum tamen nomina, quamuis neſciens prateriui (plures enim ſunt) ſupplex exoro vt piè mihi ignoſcant, quia ignorans feci. Quod ſi reliquias de Sepulchro vel Cruce Domini eiuſque Genitricis, ſeu omnium Sanctorum, qui Lemouicinum peromant, deſcribere tentarem, multa per tempora implere vix poſſem. His itaque digeſtis, ad ea, quæ Chronica poſtulat, redeamus.

CAP. XIV. *Cluniacenſes Monachi caput ordinis S. Benedicti inuaſerunt locum S. Martialis Lemouicenſis.*

Anno Domini MLIII. vel vt in alio exemplari legitur 1063. Nonas Auguſti inuaſerunt locum S. Martialis Cluniacenſes per fraudem Ademari filij Guidonis Vicecomitis Lemouicenſis, & Petri Eſcauſarij, qui pro hoc dedit eidem Vicecomiti equum optimum, qui appellabatur Milleſcus. Veruntamen ibi per dies plurimos Monaſterii reformata eſt diſciplina, nouiſque honeſtatis floribus decorata Eccleſia ſub Abbate Ademaro, qui erat de Lemouicino ex equeſtri genere. Quidam ſimplex actu Simplicius nomine principalis altaris lapidem temporibus Odolrici Abbatis ex vrbe Narbonenſi dicitur conduxiſſe; qui lapis pretioſo de marmore candidiſſimo quod vocatur Lios, venuſtate ſua multum aſpicientibus admirationem infert. Tunc nunciatum eſt militibus de Capdenaco, quod lapis per aliud iter tranſire nequibat. Quo audito, Princeps caſtri non ſolum muros deſtruxit, ſed ad conducendum plauſtrum boues per terram accommodauit. Muros poſtmodum ædificare diſtulit, dicens pro muro auxilium beati Martialis ſemper habere, cuius ſpem fides pura non fefellit. Cúmque deueniſſent ad vallem quamdam tam arduam, vt multa boum paria addita carrum mouere non poſſent, de virtute Apoſtoli Simplicius præſumens duabus tantùm vaccis trahentibus ingentem lapidem de immenſo illo præcipitio abſtraxiſſe fama vulgari cognouimus, defuncto Simplicio, remanſit lapis foras ſub dio vſque ad tempora Ademari Abbatis & Guillelmi Ducis filij Guidonis, vnde contigit vt Canonici cupientes omnimodè acquirere lapidem, perſuaſerint Comiti ſequenti die dari ſibi lapidem ab Abbate, cum quo erat placitum quoddam habiturus. Quod cum relatum foret Abbati, vocato Geraldo cæmentario patre Mathæi de Verchia, qui fortè tum aderat, nocte illa cum luminibus priori remoto, nouum conſtruxerunt altare. Ex tunc ſolemnitas dedicationis poſtpoſita eſt; quo cognito, Comes vel Canonici à propoſito ſuo quieuerunt. Fertur à Veteribus priores Canonicos erga Apoſtolum Chriſti deuotos extitiſſe, & ex conſuetudine, ipſo die natalis Domini ad ſepulchrum eiuſdem celebrata miſſa de luce oratum iri. Contigit præterea longè ante tempus Ademari Abbatis hora conſueta Canonicos ſepulchrum Apoſtoli viſitare, & quia Sacerdotes manè miſſas celebraturi altaria frequentant, propter breuitatem diei & magnitudinem officiorum pauci admodum in choro remanſerant, qui Primam decantarent: vnde accidit, vt cum Cantor imponeret Antiphonam, Lux orta eſt, adoleſcentes decantarent ſecundum figuram iſtam; ſæculorum Amen.

Eâ horâ Marbodus Capellanus Iterij Epiſcopi cum aliis Clericis ante altare

Saluatoris orabat, qui reuerenter accedens ad Ianuas chori, nolens eis ruborem incutere, voce ſuppreſſa dixit, In nomine Patris & Filij & ſpiritus Sancti. Rem itaque animaduertentes Monachi continuò correxerunt errorem, & ſecundum figuram congruentis toni dixerunt, ſæculorum Amen. Poſt hoc Clerici ſolito more repetunt vrbem. Hac pro conſuetudine intermiſerunt forſitan antiqui proceſſionem natalis Domini quæ fit per clauſtrum. Quod ſi dixerint Moderni proceſſionem poſt poni pridie pro illa quæ futura eſt perendie, recolant Bituricenſes, Tholoſanos, ac Petragoricenſes ambobus diebus ſolemnes celebrare proceſſiones: præſertim cùm dies Natalis Domini celebrior ſit vniuerſo orbi, quam Martyrium Protomartyris, etiam in qualibet Cathedrali Eccleſia ipſius. Quòd ſi Metropolitanam vel ſuffraganeas imitari refugiunt ſedes, videant ſcilicet nouas illis condere leges.

Cap. XVII. *Incendium Voſienſis Monaſterij.*

Ea Tempeſtate ſub Abbate Petro, qui erat frater Alcontor de Mirabel, Voſienſe Monaſterium, quod ſanctus Aredius reædificauit, igne crematur: priuilegia, ornamenta, libri, pluráque ſimul bona perierunt. Miles quidam de Petra Buffeteria frater ſacriſtæ captus eſt, donec dato pretio exiret, à cuius oris negotiator quidam per publicam viam tranſiens à Voſienſibus cum rheda ſua captus lethaliter vulneratur. Cuncti igitur Principes huius patriæ, quibus vectigalia ſoluebat, pro morte mangonis ſui terras Monaſterij peſſimè vexabant. Hac de cauſa ornamenta multa exhauſta ſunt, quæ ignis non conſumpſerat. Iuxta illud propheticum, Reſiduum bruchi comedit locuſta. Cognoſcentes itaque Monachi pro negligentia ordinis ſe caſtigari, Abbatem Sancti Michaelis Ademarum expetunt, vt errata corrigat, patrémque idoneum illis præficiat: qui infirmitati illorum compatiens, præfecit illis Abbatem Geraldum cognomento de Laſtrada ex equeſtri genere caſtri de Nontrouio, vel Mauron oriundum. Hic ab ineunte ætate Canonicus Sancti Aredij, poſtmodum magnæ Religionis Monachus Sancti Martialis extitiſſe refertur,

Cap. XVIII. *De Domno Petro Abbate,*

Petrus tunc Abbas apud Sanctum Angelum defunctus ac tumulatus erat, quia de ipſo Cœnobio Rector extiterat. Supradicti Ordinis reformatio in tantum placuit etiam ſæcularibus viris, vt Geraldus Bernardi, filius Bernardi de Bré, anno Dominicæ Incarnationis MLXXXII. Sancto Petro medietatem de tota Vicaria Voſienſi ſponte tribueret. Nam aliam partem habent milites quidam de illo. Ipſe tamen Vicariam cum alio feuo habet de Abbate, pro quo debet ei facere hominium, & poſteri eius. Huius Geraldi Bernardi filius fuit Guido de Bre, qui genuit vnicam filiam Stephanam vxorem Oliuerij de Turribus, & Guidonis Flamenc filij Heliæ.

Defunctô Henricô Rege Francorum regnauit Philippus primus. Huius tempore duæ Epiſtolæ S. Martialis repertæ leguntur in ſacrario beati Petri, in tumulo cuiuſdam, vbi ſepultura Antiſtitum antiquitus fuit.

His diebus Ademarus Abbas Lemouicenſis venit apud Vſerchiam, rogatus à fratribus in capitulo interfuit, adduxitque tres magnæ honeſtatis Monachos, quorum nomina non debet delere obliuio. Primus Guillelmus cognomento Deua, qui Arnaco Præpoſitus, de Caleſio Prior, Abbas de Figiaco, non tam præfuiſſe quàm profuiſſe legitur; cuius anniuerſarij dies agitur v. Kalend. Septembris: ſecundus Alcius Prior Lemouicenſis, qui ſepultus eſt iuxta parietem S. Benedicti ad oſtium Thalami Abbatum. Tertius Geraldus, quem elegerunt ſtatim Vſercenſes in Abbatem, expleto vno anno poſt Conſtantinum. Hic Geraldus ampliauit propriam Eccleſiam præ cœteris in ſpiritualibus & temporalibus rebus,

CAP.

CAP. XIX. *Tranſlatio S. Nicolai de Myræa ad Barienſes.*

Anno Dominicæ Incarnationis MLXXX. Indictione VII. (corrige ſis anno 1087. Indictione 10. ex Sigeberto aliiſque) delatum eſt corpus prædicandi Præſulis Nicolai de Myræa ciuitate metropoli Lyciæ ad Barium in Apulia; quia verò Ioannes Barnie Archidiaconus Eccleſiæ Barienſis de his latiùs ſcribit, ad alia ſuccinctè redeamus. Perinde tamen apud Occidentales celebre nomen claruit Nicolai.

His diebus Guillermus Comes præliis multis laceſſiuit Lemouicenſes, pro qua oppreſſione Eccleſia S. Geraldi penitùs deſtructa narratur.

CAP. XX. *De ſancto Geraldo.*

Dum enim conuerſaretur idem vir Dei Geraldus in ſæculo, tumulum S. Apoſtoli Martialis honorificè crebrò viſitauit, ex cuius dono poſſeſſiones quaſdam, & ipſius annulum Canonici ſancti Stephani hactenùs habere noſcuntur. Quâ de causâ, dum tranſiret per publicam ſtratam iuxta Podium cognomento de Groſſas, iniuriam perpeſſus eſt à quibuſdam militibus, quos cognominabant Ragimbertos, maledixit eis, ac deinceps progenies illorum patitur detrimentum. Hæc fama per ſucceſſiones Voſienſibus paret, qui hoc improperant militibus eiuſdem villæ, qui de ipſorum ſtirpe proceſſiſſe feruntur,

CAP. XXI. *De Guidone de Laruñ.*

Defuncto Guidone Epiſcopo, tumulatum eſt corpus eius in Monaſterio S. Stephani ante Altare perpetuæ Virginis Mariæ ab ipſis Canonicis, cùm in illa vrbe nullius cadauer defuncti iacuerit, tunc Geraldus Abbas S. Auguſtini, conuocato (aliàs conniuente) Comite Pictauenſe, corpus Pontificis ab Eccleſia ſublatum infra paucos dies apud S. Auguſtinum magnâ cum frequentiâ diuerſorum Ordinum recondit (recommendauit) vnus tamen de turba lapide iacto caput Sacerdotis mortui percuſſit, vnde ſanguis non ſine admiratione multorum exiuit.

Ordo Carthuſienſium ſanctiſſimus incepit hoc tempore, ſcilicet anno MLXXXVI. per Brunonem virum ſanctum, natione Alemanũ de Colonia Agrippina, Magiſtrum in Theologia, cum ſex aliis venerabilibus viris in diœceſi Gratianopolitanenſi. Hic Ordo, teſte B. Bernardo, inter omnes Eccleſiaſticos Ordines primatum tenet, non ratione temporis, ſed vigore ſanctitatis: vnde ipſe vocat eum ſpecioſiſſimam columnam Eccleſiæ. Victor Papa dum eſſet Monachus Caſſinenſis, per ſomnium vidit Deum ſuæ dignationi in ſolitudine Carthuſianæ habitaculum conſtruentem, & dicitur quòd Spiritu prophetiæ pollebat.

CAP. XXII. *De tribus Monachis S. Martialis, qui remanſerunt, quando Cluniacenſes inuaſerunt Monaſterium.*

Quando Ademarus Abbatiæ principatum obtinuit, iſte Geraldus ex Monachis ſancti Martialis, vnus ex tribus maioribus erat: alter Guido Pauta, vnus ex militibus de Rupecauardi, & tertius Gaufredus de Molio, qui eidem Ademaro multas dicuntur parauiſſe iniurias, quandoquidem magis vocabant eum loci peruaſorem, quàm prouiſorem. Ante Geraldum fuit Abbas ſancti Auguſtini Albertus ſucceſſor illius Guidonis, qui conſtruxit clocarium: poſt Geraldum fuit alter Guido Manzer ex Burgenſibus Lemouicenſibus, qui cognominabatur Bonaborſa. Hic cùm accuſaretur apud Archiepiſcopum, eò quòd eſſet de ſcorto natus, Metropolitanus fertur dixiſſe, Filius non portabit iniquitatem patris. Poſt hunc præfuit Stephanus, de cuius parentela exiuit Guillermus Ademari miles de Celon: hic reædificauit Monaſterium de Charnix à fundamentis: huic ſucceſſit Philippus Monachus Dolenſis, qui viuus Abbatiam reliquit: deinde Petrus frater Iterij del Barri, militis caſtelli de Axia: hic Monachus ſancti Martialis, ac poſtmodum Abbas, qui Cœnobia ambo nobiliter rexit, honeſtiſque officinis decorauit: Petro ſucceſſit Raimundus de Beinac, ex equeſtri genere de Petragorico, cuius tempore Monaſterium conſtructum & con-

ſeruatum eſt. Obiit Geraldus Abbas Voſienſis 5. Kal. Ianuar. & ſepultus eſt inter oſtium Monaſterij, & parietem Capituli in clauſtro. Huic ſucceſſit Petrus: hic cum Renaldo ſucceſſore ſuo apud ſanctum Martialem diù conuerſatus fuit, quorum alter Aneſium, alter Multonem ſub Abbatis Ademari imperio rexit. Temporibus iſtis guerra illa extitiſſe narratur, quæ fuit inter Bernardum, & nepotem illius Ebolum adoleſcentem. Verùm quia tantorum virorum geſta paucis verbis explicari non poſſunt, etiam genus illorum à temporibus Hugonis Regis, qui cognominatus eſt Capucius, patris Roberti Pij Regis, vſque ad præſentem annum ſuccinctè replicabo. Ego ſiquidem Gaufredus iſta dictaui anno Incarnationis Dominicæ MCLXXXIII. Philippi, qui fuit filius Ludouici, tertio anno: quo videlicet anno guerra grauiſſima fuit in Lemouicino inter Henricum Anglorum Regem, & filium eius Henricum Iuniorem, qui tunc obiit in feſto B. Barnabæ Apoſtoli. Ego quintum annum tunc Prioratus mei in Cœnobio Voſienſi expleueram.

CAP. XXIII. *Genus Combornenſium & Turrennenſium Vicecomitum.*

Tempore Othonis Romanorum Imperatoris Archambaldus Vicecomes Combornenſis prœlia multa geſſiſſe, Reginam de adulterio accuſatam vſque ad fugam accuſatorum agiliter defendiſſe narratur. Ipſe Macellarius cognominatus eſt, quia ſicut carnifex carnes ſecuri in macello, ſic iſte truncabat ipſe hoſtes in bello. Cum eo tunc erat Gulpherius ille de Turribus, qui cognominabatur Archambaldus: Hic dicitur acquiſiuiſſe caſtrum de Torrena, quod erat * contoratum. In introitu portæ, dum viriliter pedem intromitteret, tanto impetu clauſæ ambæ portæ feruntur, vt pede grauiter colliſo peſſimè claudicaret; ex tunc Archambaldus Chamba putrida cognominatus eſt. Hic de ſorore Richardi Normanorum Ducis genuit Ebolum, cui Arbertus de Chananoïam Monachus de Vſerchia conceſſit inſipienter villam de de Bar, pro quadam correctione Capituli irritatus, quam olim Cœnobio Vſarcenſi tribuerat. Ebolus genuit Archambaldum, cuius matre legitimâ adhuc viuente, non legitimè aliam duxit, de qua genuit Guillermum & Robertum. Cernens Archambaldus patrem diligere fratres pluſquam ſe, vnum ex illis Robertum occidit. Quapropter pulſus à patre, profugus factus eſt; poſt dies multos occidit militem quemdam, qui olim in prœlio patrem plagâ inſanabili vulnerauerat: quâ de re exhilaratus Ebolus, precibus multorum apud Tutelam cum filio pacem fecit, deditque Guillermo conſenſu Archambaldi Ebolus caſtrum de Torena. Alij dicunt Guillermum de legitimo procreatum coniugio, caſtrum de Torena præ cæteris à patre dono accepiſſe, & quibuſdam ex cauſis patrem de terra ſua non iure amiſiſſe. Guillermus genuit Boſonem, Boſo genuit Raymundum, & Archambaldum de Ribeyrac, & Ebolum Abbatem Turelenſem, qui apud S. Martialem Lemouicas ſepultus eſt. Raymundus, cuius nomen ſcribitur in denario monetæ publicæ, de Mathilde, quæ fuit ſoror Comitis de Perrico (del Perche) genuit Boſonem, qui occiſus fuit à la Rocha S. Pauli. Boſo de filia Bernardi de Anduza de Aleth (aliàs Daudura de Laleſt) quæ dicitur Euſtorgia, genuit Raymundum: Iſte multas poſſeſſiones acquiſiuit, caſtrum de Braſſac, de Vicecomite Guillermo comparauit; Principatum caſtelli Salagniacenſis de Raymundo Comite Toloſano obtinuit, verumtamen lingua (fortè iniqua) ciuibus prœlia multa concitauit: hic de Helis filia Bernardi de Caſtelnau genuit Raymundum, qui vulneratus eſt in capite, & Boſonem, qui igne crematus eſt, dum haberent eum hoſtes obſidem.

CAP XXIV *De Ventadorenſibus Vicecomitibus,*

Archambaldus, qui vindicauit patrem, & occidit fratrem, de Rotberga ſorore Vicecomitis de Rupecauardi genuit Archambaldum, Ebolum, atq; Bernardum. Iſti diuiſerunt terram ſuam, I. Archambaldus tenuit caſtrum de Comborno, Ebolus Ventadour: cæteras poſſeſſiones, caſtella, vel oppida, æquâ lance diuiſerunt. Bernardo vnuſquiſque vigintiquinque manſos dedit, id eſt, quinquaginta de commoni, & Eccleſiam de Belmond, quæ tunc non erat munita. Ebolus de Ventadour de Almode ſorore Alduini Borrel patris Roberti de Montrond genuit Ebolum, qui vſque ad ſenectam alacritatis carmina dilexit; hic de Agne filia Guillelmi de Montluſſon,

(aliàs de Montelucio) Aruetniæ caſtro, genuit Ebolum. Idem cùm reuerteretur ab Ietoſolymis, apud caſtrum Caſſinum obiens tumulatur. Ipſe ex filia Guillelmi de Montepiſſerio, quæ vocatur Alaiz, genuit plures: ptimus Guillelmus, Abbas Tutellenſis, equum dum aſcenderet (committeret) adoleſcens corruens exſpirauit: alter Ebolus, Cluniacenſis Monachus, Decanus de Mauriac: item Betnardus Monachus & Abbas Tutellenſis; Guido Canonicus de Magalona, Raymundus & Helias Canonici ſancti Stephani Lemouicenſis: Ebolus, qui ex baptiſmo Archambaldus; itemque alius Ebolus, qui fratrem aliquoties prœliis vexauit: Ebolus qui & Archambaldus, ex Sibylla filia Radulfi de Faya, qui fuit frater Guillelmi Vicecomitis de Caſtelleyrac (Caſtelleyal) genuit Ebolum: cui Ademarus Vicecomes Lemouicenſis filiam ſuam Matiam deſponſauit, ſed ſine hærede obiit. Pòſt idem Ebolus de Maria ſorore Raymundi de Torenna genuit Raymundum & Ebolum.

Cap. XXV. *De Vicecomitibus Combornenſibus.*

Archambaldus, in cuius ſorte deuenit Combornenſe caſtrum, fratet Eboli atque Bernardi, genuit Ebolum, & obiens apud Vſerchiam foras vitteam ſepulchri tumulatus eſt, præſente Geraldo & alio Geraldo Abbatibus: qui timens terram ſuam commendare Ebolo fratri ſuo, reliquit eam Bernardo, quem quidam aſſerunt pro Clerico deputatum, vt nutriret filium Ebolum, quouſque puer militiæ cingulum ætate congruâ perciperet. Cúmque expeteret iuuenis hæreditatem paternam ab auunculo, opportuno tempore, expulſus ab illo eſt; & qui erat hæres, factus eſt exul: conſenſu tamen quorumdam, caſtrum de Comborno obtinuit, capráque patrui vxore, coram multis fœdauit, eâ intentione, vt eam Bernardus ob iſtiuſmodi infamiam repudiaret, quod nequaquam fecit. Erat quippe filia magni viri de Corſo, qui dictus eſt Hugo Garcini, idcircò ipſa vocabatur Garcilla. Poſt hæc Betnardus cum paucis venit prope caſtrum quaſi inſultans adoleſcenti. Egreſſus inconſultò perſecutus eſt patruum nepos vſque ad locum, qui non procul eſt ab Eccleſia de ſancto Martiale, quæ dicitur Eſtiual, in via quæ ducit de Alaſſiaco apud Voſias. Surrexerat enim à menſa iam temulentus Ebolus, erátque finis temporis Autumni. Quid multa? Iuuenis capitur, captus in eodem loco perimitur. Quidam dicunt quòd ipſe Betnardus per inferiorem tegionem iuuenem vulnerauerit: alij dicunt quòd Stephanus de Boſac miles quidam hoc patrauerit. Quiſquis tamen hoc fecetit, conſenſu auunculi legitimus hæres iniuſtè perimitur. Huic Bernardo dici poteſt: Occidiſti inſuper & poſſediſti. In hora verò mortis ſuæ Ebolus ingemuit, Domini clementiam implorauit, capillos capitis abrumpens in altum projecit, quaſi gagium pto delictis Domino reddens. Hunc defunctorum more abluit Stephanus Blaudrix, ſicut mihi enarrauit filius eius Stephanus Blaudrix, Prior Tutellenſis. In loco autem vbi occiſus fuit, oblationes multas detulit frequentia populotum pet dies aliquot; Ebolus tandem Tutellæ defertur.

Betnardus igitur de Garcilla genuit Archambaldum, qui barbam longam vſque ad ſenectutem ferebat: hic Tutellæ cum filia ſua Helia conditus eſt. Archambaldus de filia Ademari Vicecomitis Lemouicenſis, qui Cluniaco Monachus obiit, quæ ex baptiſmo Humberga, vulgò Brunicenda nominatur, genuit plures: vnus tamen omnium Vicecomes Lemouicis fuit, is eſt Ademarus; alter Combornenſis, is eſt Archambaldus: hic de Iordana filia Boſonis Petragoricenſis Comitis genuit Heliam, Archambaldum, & Petrum Aſſaillit Clericum: Helias accepit filiam Raymundi Vicecomitis de Torenna, qui cognominatur Contors: hæc Petro Matthæi quondam Abbate Vſercenſi narrante percepi, qui ab ipſius Eboli Contotis ore hæc ſe audiuiſſe fatetur. Nunc ad propoſita redeamus.

Cap. XXVI. *De Humbaldo Epiſcopo, qui ab Vrbano Papa II. fuit depoſitus.*

Guidoni in Pontificatu ſucceſſit Humbaldus: conſurrexit tamen contra illum Ademarus Abbas ſancti Martialis, eò quòd non eſſet vocatus ad faciendam electionem, ſicut antiquitùs fieri ſolet: qui Abbas Papam experiit Vrbanum, qui decreuit non abſque Abbatis voluntate Humbaldum eſſe Pontificem declarandum. Reuer-

ſus Abbas populo Lemouicenſi in quadam ſolemni proceſſione publicè dixit: Si ego Humbaldum ſuſcepero, ſanguinis omnium ciuium noſtrorum, qui in hac charta ſcripti ſunt, reum me noueritis. Iſta dicendo chartam oſtendit. In electione nempè Pontificis Abbas diſceptauerat cum Canonicis. Idcircò Burgenſes de caſtro egreſſi, contra ciues vrbis prœlium commiſerunt. Inde guerra orta eſt inter illos, vnde multi gladio corruerunt. Cùm adiiſſet Papam Epiſcopus, reperit Abbatem iuxta Domnum Vrbanum, quem Lemouicæ dimiſerat, dum arriperet iter. Tunc ſtupenti Pontifici Abbas reſpondit, Puluerem qui cecidit ſuper cappam iſtam in electione tua Lemouicæ, veni excutere Romæ. Regreſſo Abbate, Præſul remanſit, obtinere tamen nequaquam valuit litteras, niſi deprecatorias, quatenus ſi Abbatem haberet propitium, in ſuum ſolemniter reciperetur Pontificium. Quid plura? Humbaldus in itinere Apoſtolicos apices falſauit per conſilium Heliæ de Gimel Archidiaconi, machinamento Matthæi Vitalis, qui erat tunc Aurifex Lemouicis. Videns itaque Abbas Apoſtolica priuilegia, incredibiliter admiratus eſt ſummum Sacerdotem ſubitò ſuam peruertiſſe ſententiam. Suſcepit tamen Præſulem publicâ & ſolemni proceſſione, ſicut in litteris continebatur, quas litteras diligenter ſeruauit. Populus verò hoc moleſtè tulit, & niſi conſideret de dilectione ac prudentia Abbatis, continuò ſuper ſuſcipientem & ſuſceptum irruerent. Poſtquam Dominus Papa venit in Gallias, reprehendit Abbatem, quòd abſque illius nutu Pontificem receperit: qui continuò oſtendit ei litteras à Pontifice ſibi traditas, vnde Apoſtolicus pluſquam credi poteſt obſtupeſcens, rei veritate compertâ, huius ſceleris miniſtros anathemate iuſto percuſſit; lege quoque perpetuâ inhibuit, ne aliquis qui nomine Heliæ de Gimel cenſeretur, vllum honorem in vrbe Lemouicenſi obtineret. De Pontificis verò expulſione non multò pòſt tractabitur; interim alia tractabuntur.

Cap. XXVII. *De morbo ignis ſubcutanei, qui plebem Aquitanicam atrociſſimè torquebat.*

Anno Domini MXCIIII. iterata lues ſubcutanei ignis plebem Aquitanicam atrociſſimè torrebat. Hi quantocyùs ad Patronum proprium confugientes, auxilium de Sancto accipere meruerunt. De toto nempè Lemouicino ad ſanctiſſimum Martialem delata ſunt ſancta Sanctorum corpora, confluentibus vndique populorum ac principum turmis. Tunc Dominus Omnipotens beatum Pardulphum præclaris decorauit miraculis, cuius corpus illic de Arnaco, maximo cum honore fuerat deportatum. Huius Sancti reliquias honeſtè proſecutus eſt Girbertus, eiuſdem Cœnobij Præpoſitus, qui oblationum quæ Sancto offerebantur, munificus extitit largitor. Hic creditam ſibi domum in theſauris Eccleſiaſticis, congruis ædificiis, terrarúmque redditibus augmentare curauit. Facta eſt hęc translatio Sanctorum circa feſtiuitatem Natiuitatis perpetuæ Virginis Mariæ, anno quo ſuprà. Præerat eo tempore Monaſterio S. Martialis Ademarus, vir magni nominis, cuius conſilio, vnâ tamen authoritate Humbaldi Pontificis, quæ ſuprà relata ſunt, gerebantur. His diebus repertum eſt genus pyri agreſtis à ruſtico in agro, cuius fructus vulgò cognominantur, *Poires d'angoiſſe*. Vicus eius ſic vocitatur, & eſt in Lemouicino non longè à Monaſterio S. Aredij, quod dicitur Atanum. *Quæ ſequuntur vſque ad Aſteriſcos in codice Iuſtelli, habentur ad calcem dumtaxat Chronici huius, velut ab alio quopiam auctore deprompta: Nos Bouchetij, noſtrumque exemplaria ſequuti, huic loco narrationem ſequentem inſeruimus.*

Anno Domini MXCV. Vrbanus Papa in Gallias veniens per Burgundiam & Franciam, habitis Conciliis, Gregorij Papæ decreta renouat, & confirmat. Philippum Regem Franciæ, qui viuente vxore alteram induxerat alterius viuentis vxorem excommunicat. Hic Papa Claromonte in Aruernia Concilium celebrat menſe Nouembris hoc anno ſequenti, in quo ſtatutũ eſt vt Horæ B. Mariæ quotidiè dicantur, Officiumque eius diebus Sabbati fiat. Ex quo mos in quibuſdam Eccleſiis inoleuit, facere nouem Lectiones cum nouem Reſponſoriis, & aliis neceſſariis, niſi in Quadrageſima, vel niſi adſit feſtum duplex, vel quòd habeat Lectiones & Reſponſoria propria, vel in Vigiliis Paſchæ, Pentecoſtes, omnium Sanctorum, Natiuitatis, Epiphaniæ, & Vigiliis Apoſtolorum habentium ieiunium, & feriis quatuor Tempo-

rum, exceptis in Aduentu Domini, quia in feria 4. legitur, *Miſſus eſt*, & feriâ ſextâ, *Exurgens Maria*, & Sabbato, qnia omnia ſunt de Virgine Maria; & ideò plures faciunt illis tribus diebus de Virgine Maria ſex Lectiones, & Homilias de feria, quod eiuſdem B. Mariæ eſt. Alij faciunt Officium feriale cum Nocturno. Sed fac vt volueris. Sed primùm credo meliùs faciendum argumento illius Conſtitutionis Vrbani Papæ in Concilio Claromontenſi. Item in eodem Concilio exponitur miſeria ciuitatis Ieruſalem, Chriſti dedecus nunciatur, narratur opprobrium, conſilium poſtulatur. Exinde venit Lemouicas, ibi dedicauit ſancti Stephani Eccleſiam, & beati Martini Monaſterium: ibi etiam induxit, & exhortabatur de Ieroſolymitano itinere. Quâ monitione & exhortatione anno M X C V I. Occidentalis populi innumerabilis multitudo, Turcóſque ex magna parte Chriſtianorum tyrannos audiens inuaſiſſe, Duces, Comites, Epiſcopi, Clerici, & Religioſi, Principes & Barones, ſenes, iuuenes, liberi, ſerui, & puellæ, vnáque inſpiratione communi ab Hiſpania, Prouincia, ab Aquitania, Britannia, ab Anglia, Scotia, Normandia, Apulia, & aliis terris & regnis vndique concurrunt armati fide & virtute, & ſigno ſanctæ Crucis ſignati. Et primò Iudæos in vrbibus, in quibus erant ingreſſi, ad credendum compellunt; nolentes ab vrbibus eliminant, trucidant, bonis temporalibus priuant, quorum quidam ſe perimunt, alij ad tempus ſe credere ſimulantes, ad Iudaïſmum poſteà relabuntur. Eminebat enim in hoc exercitu Podienſis Epiſcopus, Dux Lotharingiæ Godofredus, Euſtachius & Balduinus fratres ipſius, Robertus quoque Comes Flandrenſis, Comes Metenſis, Hugo Magnus frater Regis Franciæ, Comes Bleſenſis, Comes ſancti Egidij & Tholoſæ, Dux Apuliæ, Comes Normanniæ, Anſelmus de Ribodimonte, Raymundus de Torenna Lemouicenſis diœceſis, Gulphetius de Turribus eiuſdem diœceſis, vir memoriâ dignus: qui cùm crebros concurſus exerceret in hoſtes, & multa damna de die in diem inferret, accidit vnâ die quòd rugitum cuiuſdam leonis à ſerpente circumligati audiuit, & audacter accedens, leonem liberat. Qui, quod admirabile dictu eſt, memor accepti beneficij eum ſequitur, ſicut vnus leporarius, qui quandiu fuit in terra illa, nunquam recedens multa commoda illi tulit, tam in venationibus, quàm in bellis: dabat carnes venaticas abundanter, & aduerſarium domini ſui curſu velociſſimo proſternebat; & dum rediret leo, ipſum dimittere noluit, ſed nautis ipſum in naui recipere nolentibus, vtpore animal crudele, ſecutus eſt dominum natando, donec labore quieuit anno M X C V I I. (fortè M C V I I.) * * *.

Tempore quo diuinæ placuit pietati liberare ſanctam ciuitatem Ieruſalem à Turcorum tyrannide, imperabat Græcis Alexius, Romanis II. (imò III.) Henricus, Hiſpanis Hildefonſus frater Sancij, Francis Philippus filius Henrici, Anglis Guillermus filius magni Triumphatoris Guillermi, Apoſtolicam verò ſedem gubernabat vir prædicandus, qui antè dictus eſt Odo, Monachus Cluniacenſis, qui poſteà factus eſt Epiſcopus Hoſtienſis, poſtmodùm in ſummum Sacerdotem aſſumptus, dictus eſt Vrbanus ſecundus. Hic publicæ prædicationis causâ Gallicas petiit oras, prouocans populos Occidentis, vt ferrent auxilium filiis Orientis: Aſſumptionem ſanctæ Mariæ Anicio peregit, Monaſterium ſancti Roberti de caſa Dei in honore ſanctorum Agricolæ & Vitalis, quorum reliquias ibidem quondam Reneo Epiſcopus Aruernenſis collocauerat, decimoquinto Kalendas Septembris conſecrauit. In feſto ſancti Thomæ Vſerchiæ hoſpitatus eſt: decimo Kalendas Ianuarij Lemouicas deuenit, Miſſam de Galli-cantu Dominicæ Natiuitatis in Eccleſia Puellarum ſanctæ Mariæ, quæ dicitur ad Regulam, decantauit: Miſſam de luce in Baſilica Regali apud ſanctum Martialem celebrauit. Inde triumphaliter coronatus, ad ſedem Apoſtolicam Epiſcopalem rediit, vbi reliqua ſolemnitatis officia peregit. Altera die, quæ eſt poſt feſtum Innocentium, Cathedralem Eccleſiam in honore Protomartyris Stephani dedicauit, ſequenti die quieuit. Pridiè Kalendas Ianuarij Baſilicam Regalem in honorem Saluatoris mundi conſecrauit, eiuſque antiquam libertatem, nobilémque prærogatiuam nouis priuilegiis roborauit. Huic dedicationi, quæ peracta eſt anno Dominicæ Incarnationis M X C V. interfuerunt plures Epiſcopi, quorum nomina ſilentio non ſunt tegenda: Hugo Lugdunenſis, Audebertus Bituricenſis, Amatus Burdegalenſis, Robertus (aliàs Dagbertus) Piſenſis, Rangerius Regienſis. Hi omnes Archiepiſcopi: primus Bruno Signienſis, Petrus Pictauienſis, Ar-

nulphus cognomine de Berbezillo, Sanctonenſis; Raynaldus Petragoricenſis, Raymundus Ruthenenſis, Humbaldus Lemouicenſis: iſti omnes Epiſcopi. Hi poſtquam Romanus Pontifex aquam benedixerat, circa Baſilicam more Eccleſiaſtico aſpergebant. Dominus Papa propriis manibus venerandum Altare conſecrauit, Miſſamque ſuper illud ſolemniter celebrauit. Inde ad benedicendos populos in publicum proceſſit, quorum tanta erat illic moltitudo, vt in circuitu ciuitatis citra vnum milliarium nonniſi capita hominum viderentur; oblationum verò tanta copia fluxit, vt arca ſepulchri Apoſtolici, quæ vulgò Gauteau appellabatur, præter alias plena redundaret.

Ex Tabulario Lemouicenſi Embolum p.g. 409, Hiſtoriæ Comitum Pictauenſium Ioannis Beſly.

Anno ab Incarnatione D. N. I. C. 1095. Indictione tertiâ, temporibus Philippi Regis Francorum, Vvillelmi Ducis Aquitanorum, Vmbaudi quoque Lemouicenſis Epiſcopi, & Domni Ademari Abbatis Monaſterij S. Martialis, factus eſt Conuentus permaximus in ciuitate Lemouicenſi, diuerſi ordinis, vtriuſque ſexus & ætatis. Huic nobili & præcipuo Conuentui præfuit Dominus Vrbanus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Apoſtolicus, cum Archiepiſcopis & Epiſcopis, Abbatibúſque ſecum comitantibus, qui eo tempore de partibus Italiæ in Galliam aduenerat pro diuerſis Eccleſiæ Dei vtilitatibus, rectæque fidei ſtatu, maximiſq; negotiis Chriſtianæ Religionis. Præcipua tamen aduentus illius cauſa extitit, quia Eccleſia Chriſti, genſq; Chriſtiana in partibus Orientis à perfida Saracenorum natione peruaſa, nimiúmque afflicta, ſub graui perſecutione manebat. Vnde venerabilis Papa per ſemetipſum Gallias adiit, vt Gallorum gentem armis belliſque exercitatam, precibus & monitis prouocaret, quatenus ſanctæ Dei Eccleſiæ libertatem defenderet, populúmque Chriſtianum à iugo nefandæ gentis liberaret, & pro amore charitatis, peccarorúmque ſuorum remiſſione expeditionem maximâ manu conferram, ad Orientis partes moueret, quo nefandam gentem ab hæreditate Chriſti repelleret. Cùm ergo huius rei gratiâ Gallias perluſtraret menſe Decembri, decimo Kalendas Ianuarij, venit in hanc ciuitatem Lemouicenſem, adfuerúntque cum eo præcellentiſſimi ac religioſiſſimi viri Archiepiſcopi & Epiſcopi plurimi, quorum iſta ſunt nomina: Domnus Vgo Archiepiſcopus Lugdunenſis, Domnus Audebertus Archiepiſcopus Bituricenſis, Domnus Amatus Archiepiſcopus Burdegalenſis, Domnus Dagbertus Archiepiſcopus Piſenſis, Domnus Rangerius Archiepiſcopus Piſenſis (Regienſis) Bruno quoque Epiſcopus Signienſis: Præſul quoque Pictauienſis Petrus; Præſul quoque Santonenſis Ranulfus; Præſul quoque Petragoricenſis, Præſul quoqoe Rotenenſis Raymundus, Humbaudus Epiſcopus Lemouicenſis: hi omnes cum eo Chriſti Domini Natiuitatem celebrauerunt, & ipſo die Natiuitatis diluculò, cum omnibus illis aſcendit ad Eccleſiam Domini Martialis, & ſuper Altare ſancti Saluatoris Miſſam de Luce cantauit, & poſt ſermonem habitum ad populum, coronatus ad ſedem ſancti Stephani rediit. Die verò ſextâ Natiuitatis, quæ fuit Dominica iterùm ad Monaſterium ſancti Martialis venit, ibique diebus octo permanens cum præfatis Archiepiſcopis & Epiſcopis Baſilicam Regalem, quam diuæ memoriæ Ludouicus Imperator, filius Caroli Magni, à fundamentis conſtruxerat, ſed poſtea tam conflagratione ignis, quàm variis caſibus conquaſſata, & à Domno Ademaro Abbate tunc iſtius loci interiùs exteriúſque ad plenum reformata, & ornata, Apoſtolicâ auctoritate ſolemniter dedicauit ſecundo Kalendas Ianuarij; & ipſe quidem aquam benedixit: Archiepiſcopi verò interiùs exteriúſque Baſilicam cum ipſa aqua perluſtrauerunt: deinde ipſe Domnus Papa propriis manibus Altare Domini Saluatoris aquâ benedictâ lauit, chriſmate & oleo ſancto perunxit, pignora ſanctorum ibi repoſuit, & mox in ipſo Altari Miſſam cantauit, innumerâ populi multitudine adſtante, & in perpetuo diem illum ſolemuem & celebrem Dedicationis agi conſtituit.

Cap. XXVIII.

Depoſitio Humbaldi Epiſcopi Lemouicenſis anno MXCV.

Tunc Lemouicenſis Pontifex Humbaldus ab aduerſariis accuſatur, accuſatus conuincitur, & apud ſanctum Martialem in conſpectu Ademari Abbatis, quo contradicente electus fuerat, à Domino Papa publicè deponitur: qui Humbaldus apud ſanctam Seueram ſeceſſit, ibique inter laïcos laïcaliter multo tempore vixit; erat quippe frater dominorum eiuſdem caſtri, quod eſt in Biturico.

Dum iſta peraguntur, Geraldus Abbas Vzercenſis, peractis in capella ſua Miſſarum ſolemniis, ipsâ die Natalis Domini, pro quibuſdam Eccleſiæ ſuæ negotiis, Lemouicas deuenit, deciditque in lecto ægritudinis causâ, & in feſto ſancti Mauri apud ſanctum Martialem, cuius quondam Monachus extiterat, ſpiritum exbalauit. Sepultus verò eſt ab Abbate & Monachis in Sacrario beati Petri, iuxta oſtium, ad dextram intrantibus clauſtrum. Hic viginti octo annis Abbatiam propriam optimè rexit, cui ſucceſſit Gaubertus, cognomento Malafaida, ſancti Martialis, & Monaſterij Voſienſis Monachus ac Sacriſta, oriundus ex genere militum de Vico ſancti Vincentiani, qui eſt prope Viſeram fluuium. Iſte Abbatiam ſibi commiſſam per annos duodecim meliorare curauit.

Igitur depoſito Humbaldo, Guillermus Prior Monaſterij ſancti Martialis Pontifex efficitur, ſed non ſtatim. Ipſe fuit frater nobilium virorum de Vreec, quod eſt caſtrum in Biturico. Hic conſecrauit Monaſterium de Vſerchia in honore Principis Apoſtolorum, vndecimo Kalendas Februarij: vna cum Arnaldo Epiſcopo Petragoricenſi, tempore ſupradicti Gauberti Abbatis, anno Dominicæ Incarnationis millesimo nongenteſimo ſeptimo. Altare verò maius conſecratum fuerat olim ab Hugone Lugdunenſi Archiepiſcopo, & Guidone Lemouicenſi Epiſcopo: nunc verò mundatum & expiatum eſt à præfatis Præſulibus, & alia quædam Altaria conſecrata.

Eodem ſub tempore Epiſcopus Guillermus corporali poſſeſſione inueſtiuit Voſienſem Eccleſiam, & Petrum Abbatem eiuſdem Cœnobij de Capella de Bré, ſicut olim conceſſerat Firminus de Bré, eiuſque poſteri. Cúmque idem Præſul zelo Dei tactus, prauorum moribus contrairet, infra tertium ſacerdotij annum ab iiſdem veneno petitur per manus cuiuſdam Martini, qui erat de vrbe Lemouica, qui cognominabatur Chriſtianus, qui in hoc facto extitit paganus, imò peior quàm paganus. Cúmque grauari ſe Pontifex cerneret, Abbatem quamquam tardè expetiit, qui tali peſte laborantibus ſubuenire ſolitus fuerat, etſi ad eum acceſſiſſent antequam membra ſopori dediſſent. Quid memorem cunctai Sole ruente Præſul obiuit. Tunc Abbas nuntium dirigit in ciuitate, qui diceret Epiſcopum ſanum factum Pontificalia velle ornamenta, quibus acceptis, lugubri pulſatione ſignorum mors Pontificis declaratur. Magnanimus tamen Abbas nos cupiditatis causâ hoc peregiſſe perpenditur, vt res acta ad ignominiam inimicorum veritatis notior haberetur. Corpus igitur Præſulis honore condigno in Baſilica Saluatoris mundi tumulatur ante Altare ſancti Auſtricliniani quaſi paſſibus octo: iuxta cuius tumbam Altaria duo, vnum in honore ſancti Iacobi, aliud in honore ſancti Vincentij Leuitæ & Martyris conſtructa & conſecrata ſunt. Paulò ante tempus illud, memoratus Papa Vrbanus inueſtiuit ſolemniter Eccleſiam ſancti Martialis, & Abbatem ipſius Ademarum, de Eccleſia ſancti Petri Monrandrenſis, & de Eccleſiis de Saliomo cum pertinentiis ſuis, vbi requieſcit corpus ſancti Martini Abbatis, illius terræ quondam principis. Huius vita apud nos pleniter non habetur, quia in inuaſione Normannica ſubſtracta dicitur. Hinc perpendi poteſt quantùm Eccleſiæ conferat, qui Sanctorum geſta deſcribere ſtudet: Si enim Sancti huiuſce acta in pluribus Eccleſiis ſcripta haberentur, tantum detrimentum Cœnobium illius in amiſſione poſſeſſionum non pateretur.

CAP. XXIX. *De Petro Burdegalenſi, Lemouicenſi Epiſcopo.*

Defuncto Guillermo, ſuſcepit Sacerdotium Petrus Burdegalenſis. Hic litteris quidem valdè crudirus fuit, verumtamen immoderata ingluuies nimiam edacitatem ciborum ei ſuggerebat, infirmitate naturæ cogente. Iſte dedit Monaſterio Voſienſi Capellam de Combornio, & confirmauit donum de Capella de Bré, quam anteceſſor ſuus Guillermus Epiſcopus eidem Monaſterio dederat. Dedicauit prætterea Monaſterium de Arnaco decimo qninto Kalendas Decembris, in honorem ſanctæ Triniraris, ſanctique Pardulphi, cuius corpus illic honeſtè quieſcit: In quo Monaſterio Pontifex linteum ſubtiliſſimo opere decoratum cernens concupiuit, petiit, & accepit. Poſt hæc Pontificatum derelinquens, ſeſe ex toto Cathedræ ſubtraxit. Nondum Pontifices ſubjectas Eccleſias procurationis cauſâ grauabant, nondum illas tantis exactionibus opprimebant: feudalia quoque ſeruientes de promptuario vel menſa Pontificis quaſi pro legitimo beneficio multa ſibi vendicabant. Guerra quoque permaxima per Lemouicinum tunc temporis fuit, quibus ex cauſis viduam vrbem irritatus paſtor reliquit: quo recedente, res in pendulo (aliàs periculo) remanſit. Sacerdotij vices exercente Guillermo de Charbonieyras ferè per biennium, qui tamen numqum ad ſacerdotium peruenit.

CAP. XXX. *Liberatio vrbis Ieruſalem.*

Generali præcepto exercitus Domini prompto animo, manu armatâ aſcendit Ieroſolymam. Capta itaque, imò, vt veriùs fateat, liberata eſt terra ſancta de poteſtate Turcarum feriâ 6. horâ tertiâ, Idus Iulij, ab Incarnatione Domini milleſimo nonageſimonono, cuius exercitus bella vel magnifica geſta Baldricus Burgulienſis Abbas, & alij quidam luculento ac veraci ſtylo deſcripſerunt. Nos ſuccinctè ad alia tendimus. Gregorius, cognomento Bechada de Caſtro de Turribus, profeſſione miles, ſubtiliſſimi ingenij vir, aliquantulùm imbutus litteris, horum geſta prœliorum materna, vt ita dixerim, linguâ rythmo vulgari, vt populus pleniter intelligeret, ingens volumen decenter compoſuit, & vt vera & faceta verba proferret, duodecim annorum ſpatio ſuper hoc opus operam dedit. Ne verò vileſceret propter verbum vulgare, non ſine præcepto Epiſcopi Euſtorgij, & conſilio Gauberti Normanni hoc opus aggreſſus eſt. Supradicti caſtri Princeps fuit Gulpherius ille de Turribus, qui in ſupraſcripto bello, & maximè apud Marram vrbem, magnum ſibi nomen in præclaris facinoribus acquiſiuit. Requirenti quot annis libera ſeruiuit, breuiter reſpondebo: Tradita eſt ciuitas terrena Regi magni filiis alienis ad conculcandam eam, tertio Kalendas Octobris Dominicæ Incarn. milleſimo decimo anno regni Roberti filij Hugonis XXI. Deoque miſerante reddita eſt filiis adoptionis Incarnationis eiuſdem, anno milleſimo nonageſimo nono, tempore Philippi filij Henrici filij ſupradicti Roberti Regis: pars exercitus cum Rege Godofredo remanſit Ieroſolymis, cæteri natiuum expetunt ſolum, qui per Romam tranſeuntes, Paſchalem Papam inuenerunt, à quo largam benedictionem accipere meruerunt, Vrbano ſecundo iam defuncto.

CAP. XXXI. *De Ordinibus.*

Charitate priorum frigeſcente Cœnobitarum, exorti ſunt illo tempore diuerſorum dogmatum ſectatores, ſcilicet Templarij, Hoſpitalarij, Grandimontenſes, Carthuſienſes, Ciſtercienſes, Xenodochia pauperum, Conuentus ſanctimonialium, Coadunationes leproſorum, & quorumdam nouorum congregatio Canonicorum. Per Eccleſias quoque, caſtella, vel oppida, ſemel in anno publicè pauperibus dari eleemoſynam Deo propitio mos inoleuit. Item per multas Eccleſias inſtitutum eſt decantari matutinas, ac veſpertinas laudes, cum reliquis officiis horarum de intemerata Virgine Maria, de quibuſdam etiam aliis Sanctis; quidam primùm & publicè facere eadem conſueuerunt, ſicut de beata Valeria, ac ſancto Martiale, & alij

de

de aliis, quamuis ex toto priuatim ſicuti quoſdam agere nouimus qui de dulciſſimo patre Pardulfo.

MCI. Dominicæ Incarnationis anno Ademarus de S Riberio Terraſſonenſis Abbas, qui duobus Geraldis de Mauſaco & de Courtallié Abbatibus ſucceſſerat, ſponte ſe ordinationémque ſui Monaſterij Ademaro Abbati S. Martialis eiúſque ſucceſſoribus tradidit, vt errata corrigeret, Priorem, Sacriſtam, Cellerarium, Magiſtrum Scholæ, ex Monachis S. Martialis ſemper haberent. Acta ſunt hæc, Raimundo de Turenna Vicecomite laudante. Quod vt Monachi irritum poſt mortem Bernardi, cognomine Vicarij, fecerunt, omni bono caruerunt, nempe anteâ bonis omnibus affluebant.

Cap. XXXII. *De Duce Aquitanorum, & obitu Regis Hieroſolymorum.*

Dux Aquitanorum Guillelmus cum multis aliis Hieroſolymam perrexit: verumtamen nomini Chriſtiano nihil contulit: erat nempe vehemens amator fœminarum, idcirco in operibus ſuis inconſtans exſtitit. Tunc trucidatus eſt exercitus eius à Sarracenis vna cum Radulpho venerabili Pontifice Petragoricenſi, Rex interea Godofredus de Boillon vitam finiens ſceptrum fratri tradidit Balduino: huius (immò Balduini de Burgo dicti) filiam vnicam Fulco Andegauenſis, Pater Gaufredi Martelli Comitis, Patris Henrici Regis Anglorum, ſortitus eſt vxorem, de quâ ſuſcepit Balduinum Regem, ſuper quem capta eſt Aſcalonia, & Amalricum Comitem de Iaffa, qui Amalricus Balduino ſine liberis defuncto ſucceſſit. Poſt hunc filius eius cùm regnare cœpiſſet, leproſus effectus eſt. Iuo interim Cluniacenſis Prior vir Scholaſticus Lemouicas deueniens à Monachis Sancti Martialis obnixè rogatus vitam ſancti Pardulphi, quæ veraci fide quidem, ſed inculto ſtylo conſcripta erat, luculenter exarare ſtuduit: Hymnúmque de eodem piiſſimo Confeſſore compoſuit, ita incipiens: *Fideles cuncti gaudeant*, &c. Alium nihilominus de Sancto Martiale dictauit inquiens: *Martiali Apoſtolico Aquitanorum domino*, & reliqua. Hunc Monachi Cambonenſes contempſerunt, quia de Valeria ibi tacebatur, quibus ipſe tunc hunc verſum remiſit. *Per hunc Virgo Valeria*, &c. ita libenter Hymnus ab iis receptus eſt, tunc & duos: *Iucundis pangere mentibus* & *feſtiua lux* dictauerunt, Petrus cognomento Petit, & Geraldus de Villaceſes Monachi Sancti Martialis. Iſte fuit Præpoſitus ſancti Valerici, poſtea Abbas ſancti Auguſtini: hic fecerat XII. Reſponſoria de Sancto Martiale, quorum primum eſt, *Læta dies nobis*, quæ apud nos non ſolùm habentur, ſed etiam canuntur. Maiora tamen reſponſoria maioribus feſtiuitatibus non omittuntur. Hic maximas inimicitias exercuit cum Ademaro Abbate. Verumtamen in fine dierum ſuorum leproſus efficitur. Sepúltus tamen eſt intra Monaſterium S. Auguſtini.

Cap. XXXIII. *De Bohamundo Principe Antiochiæ.*

Bohamundus illo in tempore Antiochiæ princeps, filius Roberti Guiſcardi; à quodam Satrapâ Sarracenorum, nomine Daniſmanno captus, Deo fauente liberatus eſt. Galliam petens Sancto Martiali gratias egit, Sanctóque Leonardo pro ereptione ſuâ compedes argenteas detulit. Sed quia hoc miraculum Pontifex Galtandus pleniùs deſcripſit, nos ad texendam hiſtoriam ſuccinctè accingamur. Huius Bohemundi filiam, licet poſt dies multos, duxit Raimundus frater illius Guillermi Ducis Aquitanorum, qui apud Sanctum Iacobum obiit, quæ genuit Raimundum Principem, qui Raimundus accepit vxorem neptem Emanuelis Imperatoris Græcorum, cuius Raimundi ſororem idem Imperator accepit vxorem, quæ Græco ſermone Xenes nominatur, de iſta ortus eſt Alexius Imperator, qui accepit Agnetem filiam Ludouici Regis Francorum, ſororem Philippi Adeodati.

Cap. XXXIV. *De Abbatibus Cluniacenſibus.*

Hugo Abbas Dominicæ Incarnationis MCIX. anno ab ordinatione ſua ſexageſimo III. Kalend. Maij, temporaliter viuere deſinit. Iſte ſolus ex numero Sanctorum quatuor Abbatum Cluniaco tumulatur. Odo nempe Turonos, Maiolus & Odilo Siluiniacum propriis ſuis corporibus decorant. Huic ſuccedit alius Hugo pauciſſimis diebus. Deinde Poncius vir clariſſimus, qui pridem exſtiterat Prior Monaſterij S Martialis.

Cap. XXXV. *De Abbatibus Vſercenſibus,*

Gaubertus Vſercenſis paulò pòſt cauſâ concordiarum Ducis & Præſulis qui inuicem diſſidebant, Lemouicas veniens IV. Kalend. Octobris obiit, & infra Baſilicam regalem Saluatoris mundi non longè à tumulo Guillermi Pontificis, non ignobili traditur ſepultura. Huius nepos exſtitit Stephanus ille Monachus, cognomento Malafaida, quem cœcum à natiuitate perpetua Virgo Maria in Monaſterio de Souillac corporaliter, ſimúlque mirabiliter illuminauit. Huic ſucceſſit Petrus cognomento Rechada de Turribus per annos quinque. Petrus præterea, cognomento Alboinus, de caſtro Malomortenſi ex equeſtri proſapiâ ortus, ab ordinatione ſua anno XXII. ſeptimo Idus Septembris diem clauſit extremum. Sepultus verò eſt intra Monaſterium ſuum non procul ab altari ſanctæ Mariæ. Hic multa bona Eccleſiæ ſuæ contulit; inſuper concham marmoream fontis de vico, qui dicitur Mæſia, magno labore pertraxit. Hunc inuiſere veniens Ademarus Abbas cognouit moriturum, & ſeceſſit Arnaco, donec ad obitum illius rediens exequias ſolemniter expleret. Diligebat illum valdè, quia perneceſſarius illi fuerat in multis negotiis, maximè in placito, quem habuit de Salinis. Interim eo præſente à toto Conuentu eligitur in Abbatem Raimaldus de Roſiniaco, qui erat ſacriſta de Sancto Germano, qui dicitur Las Vergnas. Hic dicitur Monachus profeſſus Sancti Martialis, ſicut anteceſſor ſuus Petrus: Quo electo Ademarus Abbas fertur dixiſſe. Bonus, ſed ſenex, erat quippe iam veteranus. Ademarus itaque ab Incarnatione Domini MCXIIII. ab ordinatione ſua quinquageſimo, menſe nono hora noctis Sancti Mauricij qua reſponſum cantabatur *Deus Innocentiæ* percuſſa eſt tabula pro illius exitu. Corpus poſitum eſt à parte Aquilonis, loco quo pueri ſedent in Capitulo. Huius tempore Eccleſia S. Martialis in ædificiis, ornamentis, terrarúmque redditibus, & quod pluris eſt religione honeſta floruit.

Cap. XXXVI. *De Epiſtolis B. Martialis.*

Philippus eâ tempeſtate, ſub qua duæ Epiſtolæ S. Martialis repertæ leguntur, regnum tradidit filio Ludouico, qui Ludouicus fortiſſimus bellator exſtitit. Verumtamen corpus eius deformis anima plus æquo parauit (farciuit) hic adeò ſtrenuè regnum gubernauit, vt à multis non dormiens cognominaretur. Ipſe comparauit vrbem Bituricam de Bartolomeo illo, qui dictus eſt Arpinus. (*Errat conſtat enim veterum monumentorum fide dictum fuiſſe Odonem & à Philippo non à Ludouico comparatam Bituricenſem vrbem.*)

Cap. XXXVII. *De Vicecomitibus Ademaro & Guidone filio.*

Guido, filius Ademari Vicecomitis de ſorore Sectoris-ferri Comitis Engoliſmenſis, ob deformitatem & nigredinem corporis à pleriſque Graul, ſeu Graula cognominabatur, largitas tamen, armorúmque ſtrenuitas fauorem ciuium ſimul & externorum ei comparauit. Maria de Carrio nouerca ipſius cùm hoc grauiter ferret, ſemel & iterum eum veneno petiit volens taliter hæreditatem filio Heliæ vindicare, qui tamen Helias non multò pòſt iuſtô Dei iudiciô ſub corpore S. Aredij, vita carens abſque liberis Lemouicæ tumulatur. Guido viuente Abbate Ademaro, dato ſibi antidoto ab eo bis mortem euaſit, mortuo Abbate, tertiò menſe, veneno interiit &

cum incredibili luctu omnium Lemouicæ delatus cum maioribus ſuis conditus eſt.

Cap. XVIII. *De Petro de Petra Bufferia.*

Petrus de Petra-Bufferia per dies ſolemnes Dominicæ Natiuitatis peregrinus à S. Cartoſo rediens à fautoribus Ademari Vicecomitis fuſtibus grauiter maceratur, per flumen quoddam nudus trancitur, Solemniaeo captus ducitur, ibique præſente Mauricio Abbate in magna amaritudine ſpiritum exhalauit. Erat tunc Prior S. Martialis Hugo Damiani, qui religionis titulo cathedram Metropolitanæ Rothomagenſis Eccleſiæ poſtmodum perornauit. Bernardus Prior Cluniacenſis, cognomento Groſſus, Ademaro Abbati ſuccedit. Hic ad ſæcularia negotia ſatis idoneus erat. Verumtamen in ſcripturis inuentus eſt minus habilis. Quapropter xij. Kal * iuſſit ſibi ſcribere, maiorem feſtiuitatem in quaternione. Quo in breui Cluniaco regreſſo, Pontius ad votum Abbatem eligere tantauit, Monachi contra proprium Abbatem Bernardum ſibi reddi, aut alterum creare iuſtè poſtulabant. Pontius Papam expetiit orans Eccleſiam S. Martialis ponere ſub interdicto. Quod ſummus Pontifex iniuſtum fieri iudicauit. Pontius cum ſuis in quadam Turre ſeceſſit, certans ocius perficere quod diſponebat, cùm repentè ſolarium domus corruens vnius Monachi crus, alterius brachium contriuit, Gaucelino Noam Capellano Abbatis interempto. Cæteri vix euaſerunt, & à S. Martiale ſe terreri cognouerunt: quapropter Lemouicas velociter conuenerunt, & Eccleſiam Apoſtoli benigniùs tractauerunt. Electus nempe eſt à Monachis S. Martialis ſolemniter Amlardus Prior Solemniacenſis, inſtituitque Abbas Poncius, vt haberent Lemouicenſes Priorem ex Monachis S. Martialis, cùm haberent Abbatem ex Cluniacenſibus, & è conuerſo. Acta ſunt hæc tempore Paſchali anno Dominicæ Incarnationis MCXV.

Cap. XXXIX. *De Roberto Guiſcardo & Rogerio Rege.*

Guillelmus Dux tempore ſuperius memorato de filia fratris Raimundi de ſancto Egidio, qui in bello Hieroſolymitano memoratur; genuit Guillermum Comitem, qui obiit apud S. Iacobum, & Raimundum, qui fuit Antiochiæ Princeps, copulatâ ſibi filiâ Boamundi. Robertus Guiſcardus acquiſitis ciuitatibus multis per Siciliam, Apuliam, Calabriam & Africam maleficiis nurus, & vxoris ſuæ veneno periit conſilio Imperatoris Græcorum, Rogerio nepote relicto herede. Qui Rogerius Dux poſtmodum Rex efficitur. Huius filius Guillermus Rex de ſorore Sanctij Regis Nauarræ genuit Guillermum, qui accepit filiam Henrici Regis Anglorum.

Cap. XL. *Incendium Caſtri Lemouicenſis.*

Incarnationis Dominicæ anno MCXXII. totum caſtrum Lemouicenſe, Sancti Martialis Monaſterium, ſigna, clocarij, clauſtra, officinæ, Eccleſia S. Petri de Quadriuio, & ſancti Michaëlis de Leonibus, Cœnobium S. Martini extra muros incredibiliter igne cremata ſunt, nocte ſequenti, erat enim Sabbatum & Calendæ Septembris; cum ingenti luctu cantata eſt hiſtoria de Iob. *Si bona ſuſcepimus de manu Dei, mala quare non ſuſtineamus?* Tunc per bienniuni ſæuiſſima fames cum horribili mortalitate populum adeò quaſſauit, vt non ſolùm mediocres, verùm pleroſque diuites coëgerit mendicare. Tunc temporis in Aquitania viſa eſt mulier duplex, naſi duo, duo capita, duo pectora, quatuor manus, venter vnus, pedes duo, erant: hanc optimè cantaſſe ferunt. Riuulus infra ſepulchrum Sancti Martialis tam exuberans erupit, vt niſi à populis eiceretur, thalamus Apoſtoli aquâ repleri crederetur. Fit igitur per mediam S. Petri Baſilicam meatus ex magnis lapidibus, ſicque riuulus ille ad ortum Solis deinceps deriuatur. Fontis bena, ſeu vena, quę de Cumba Ferrieriâ profluens ab Abbate quondam Adalbaudo in Clauſtrum conducta memoratur, quodam tempore ita defecit, vt Monachi de eius reditu deſperarent. Vnde ab vniuerſis ad Deum per Eccleſias fuſa eſt orario, quoadusque laticem optatum diuina redderet largitio. Nam & pueri publicè per plateas ciuitatis clamabant dicentes: *Deus aquam, Deus aquam, Sancte Martialis redde nobis aquam.* Nauis ſurſum in aëre, velut nauta (natans) in æquore viſa eſt in Anglia, iactâ anchorâ vrbis in

medio à ciuibus Londoniarum impeditur. Mittitur à nautis quidam, qui ſolueret anchoram, ſed retentus à pluribus, qui merſus aquis exſpirauit. Clamantes nautæ aëra denuò ſulcant, fune anchoræ ſecto.

Cap. XLI. *Sequitur genus Vicecomitum Lemouicenſium.*

Rainaldus præterea Abbas Voſienſis ab honore ſimiliter & onere regiminis ſenectute ſubſiſtens non multo poſt III. Nonas Aprilis obiit, quo viuente, præſente Alardo Abbate eligitur Monachus Sancti Martialis Ademarus in die Simonis & Iudæ, anno Domini MCXXIV. & quia tempore illius Ademari Vicecomitis ad cuius filiam Brunicendem tota deſcendit hæreditas, iſta gerebantur, progeniem illius ſuccinctè retexam.

Primus ille, qui præcepto Odonis Regis Lemouicenſem Vicecomitatum obtinuit, Fulcherius dictus eſt Cui ſucceſſit Geraldus, qui plures genuit filios, quorum duo Pontificatum Lemouicenſem adepti ſunt, Hildegarius & Alduinus: alter Guido vocatus eſt, qui Tuſturiacenſem Abbatiam conſtruxiſſe narratur. Aimericus de Rupecauardi, qui cognominabatur Oſtofrancus, & Geraldus de Argentonio, Gaufredus. Iſte Gaufredus fuit Abbas ſancti Martialis quem vocabant Bouemcurtum, licet quidam putauerint potius filium Guidonis. Guido de Eurma, ſeu Emma vxore genuit Petrum & Ademarum, qui cùm iurabat, dicebat: *Ma féte premet:* volebat enim dicere, in fide mea tibi promitto. Balbus nempe erat. Hic obiit peregrinus dum ciuitas ſancta laboraret ſub paganis, Hic de Senegunda genuit Ademarum Guidonem Gaufredum & Bertrandũ, vt patet ex quadã littera quæ habetur in cartulario Eccleſiæ Lemouicenſis. Ille Ademarus de Humberga genuit aliũ Ademarum qui iurabat per corpus S. Martialis, huius hereditas, vt dictum eſt, deſcendit ad filiam eius Humbergam, quæ appellata eſt Brunicendis, mortuis Guillelmo & Helia filiis Ademari ſupradicti, aliam tamen filiam quæ dicta eſt Ennua, ſeu Emma, poſt obitum prioris viri Bardoni de Conniaco ſibi copulauit Guillermus Dux frater Raimundi Antiochiæ Principis. Hanc poſtmodum rapuit Villelmus Sector ferri filius Wlgrini Comitis Engoliſmenſis. Vnde maximum Lemouicen. proueniret exitium, niſi idem Dux breui obiret, B. Martiale opitulante, apud S. Iacobum: Igitur Brunicendis de Archambaldo Barbato genuit Ademarum, Guidonem, Archambaldum, Petrum Aſſaillit, Heliam, Bernardum Decanum de ſancto Aredio, Mariam Abbatiſſam S. Mariæ de Regulâ, Beatricem, quæ de Gaucelino de Petra-bufferia genuit Gaucelinum & Petronillam, de Helia genuit Heliam & Guidonem Flamenc. Almodis de Oliuerio de Turribus genuit Gulpherium: Helias de Roberga de Payrac genuit Petrum. Milicendis, quæ eſt ptimogenita, Hugoni Cabilonenſi filiam vnam: & Helena quæ Bertranno de [illegible]ardaillac genuit Hugonem (in MS. Beſlyano Guidonem) & alios plures. Ex filiis Brunicendis duo tantum fuerunt hæredes. Archambaldus Combornenſem honorem obtinens de Iordana genuit Heliam, Archambaldum, & Petrum Clericum, & ſex filias. Harum Aſſalida, Guidonem Vicecomitem de Albuſſo; Clara, Petrum Bernard de la Porchæria, Fina, aliàs Delfina, Radulfum de Eſcoralia; Garcilla Bertrandum filium Geraldi de Malamort, Petronilla filium Gauberti de Malamort maritos habuere. Alter Brunicendis filius Ademarus iubente auo ſuo Ademaro Vicecomitatum Lemouicenſem obtinens de Margarita ſorore Boſonis de Torenna genuit Ademarum. Hinc Henricus Rex Angliæ dedit conſanguineam ſuam Sarram filiam Roberti Comitis de Gloceſtria (aliàs Rainaldi Comitis de Cornualia) qui extitit filius Henriei munifici Regis Anglorum, & frater Mathildis Imperatricis. Ademarus de Sarra genuit Guidonem, Ademarum & Guillermum, qui dictus eſt peregrinus, eò quòd die natiuitatis eius Pater Hieroſolymam proficiſci cœpit: Filiam Margaretam filio Aimerici de Rupecauardi, poſtea filio Audeberti Petragorici Comitis; Aquiliam filio Guillermi de Gordon, Humbergam Gaufredo de Leſigniaco; Mariam Ebolo filio Eboli de Sibylla filia Radulphi de Fayâ, tradidit maritis. (Hic Guido genuit Guidonem Probum, qui de Margaritâ filiâ Ducis Burgundiæ genuit Mariam vnicam hæredem, quam Ludouicus Rex Francorum filio ſuo Roberto deſponſari promiſit, anno Domini MCCLXX.) Hæc verò addita ſunt poſt mortem Gaufredi Voſienſis,

CAP. XLII. *Inuentio Capitis Diui Martialis.*

Primo tempore Ludouici filij Philippi Regis, & nouiſſimo Guillermi illius Guidonis filii, qui apud Pictauis Monaſterium S. Ioannis, quod dicitur Nouum, conſtruxit, repertum eſt venerandum caput Apoſtoli Martialis in capſâ aureâ quæ eminet altari Saluatoris, præſente Geraldo legato Engoliſmenſe Epiſcopo, Euſtorgio Lemouicenſe Pontifice & Auilardo Abbate. Non deſunt tamen, qui Apoſtoli corpus integrum in ſepulchro haberi dicunt. Horum ſententiam ego approbarem, niſi ibi Eccleſiæ periculum conſiderarem. Si enim hoc caput Apoſtoli non eſſe dixerimus, forſan reliquiæ Apoſtoli pro quolibet alio ſancto quibuſlibet petentibus dabuntur. Sicque Baſilica Regalis fraudabitur debito honore paulatim. Quapropter filios Eccleſiæ ſollicitos reddere volo, ne proprium dominum à loco ſuo extraneum faciant hoſpitem, pignora eius aliis Eccleſiis indiſcretè largiendo. In oſtenſione præfati capitis, vt eſſe probaretur Apoſtoli, quanta ibi patrata ſunt prodigia miraculorum, teſtantur millia confluentium populorum. Capſa deinceps aurea ad proceſſionem in ramis palmarum, ſicut antiquitus ſolebat, in maiore neceſſitate vrgente, delata non eſt: ſed ſcrinium S. Auſtricliniani pro ipſa (aliàs per ipſam) defertur. Aldebertus Vſerchiæ Prior per xx. annos ſuccedit. Hic fuit ex militibus de Segur, qui Grimoardi cognominantur. Hic miles exſtitit prius, ſed lethaliter vulneratus effectus eſt Monachus, deinde Preſbyter: literas nempe nouerat ante. Contigit præterea Romanum Antiſtitem Cluniaco venire mori, ac ſepeliri; qui ab Abbate viſitatus aciem oculorum prolixius in illum deflexit, vel defixit: dixitque ei Abbas: Quid me aſpicis? Æger reſpondit: Quia video in papatu moriturum. Ex tunc animus Pontij gliſcere cœpit de Præſulatu ſperans ſe Papam futurum iri. Sed fefellit eum dubia ſpes. Veruntamen in Papatu mortuus eſt, non vt Præſul Romanus, imò captiuus & peregrinus. Tumulato Pontifice Cluniaco, Archiepiſcopum de Vienna qui erat frater Comitis illius eiuſdem vrbis, ſummum Pontificem ſtatim Cardinales elegerunt. Poncius his contradicere voluit, ſed non valuit. Reatum Præſul indulſit Abbati. Rogatus deinde vrbem propriam rediit. Euoluto tempore quibuſdam ex cauſis Poncius idem adiit Papam. Volenti redire Epiſtolam Abbati Præſul oſtendit, quæ multa de ipſo ſiniſtra prodebat. Hæc à Cluniaco delata Romam fuerat nuper licet occultè. Quam cernens Abbas non mediocriter irritatur: etiam renitente Pontifice domui ſuæ abrenunciauit. Roma egreſſus abiit Hieroſolymam. Tunc Cluniaco elegerunt Petrum, cuius frater Armanus Prior Cluniacenſis poſtmodum Abbas Magnilocenſis, Poncius Vizeliacenſis, Iordanus de Caſa-Dei extitere. Hi fuerunt de viris nobilibus de Montboiſſier, quod eſt caſtrum in Aruernia. Biennii nondum tempore emenſo, Poncius ab Hieroſolymis rediens expetiit Cluniacum. Eius aduentu cognito Petrus Abbas quaſdam in partes ſeceſſit ad tempus. Bernardus interim Abbas qui fuit quondam S. Martialis portas Monaſterii contra Pontium clauſit, quia partibus Petri fauebat. Et ecce pars maior irruit Monachorum, Ponciúmque ſuſcipiunt ianuis effractis, Rogerius de Magant, vel Maulant Monachus S. Martialis, & Bernardus Vicecomes quondam Combornenſis, tunc Monachus Cluniacenſis, valdè ſollicitabant animos cœterorum, quatenus de peccatis (aliàs pietatis) Pontij recordarentur. Quid replicem cuncta? Tanto pondere debiti laborauerunt Cluniacenſes, vt multis Eccleſiæ Theſauris exhauſtis aureo non pepercerint crucifixo. Schiſmate vrgente, Audiens iſta Præſul Romanus, acciuit vtrumque, ambóque vetiere. Poncius Lemouicas veniens, Abbatem ſecum Romam ire rogauit. Amlardus Voſias deueniens in Octauis Dei Genitricis, eiuſdem natiuitatis octauas ibidem inſtituit agi, aſſumptóque Ademaro Voſienſi Abbate Pontium Romæ ambo ſequuntur. Et vt breuiter multa perſtringam, iuſſu Apoſtolici Poncius frater Comitis de Melgoire ſine audientiâ captus, in turre quæ dicitur ad ſeptem ſalas vſque ad obitum videlicet v. Kalendas Ianuarij in cuſtodia tentus eſt. Sepultus verò eſt quaſi pauper, imò captiuus apud S. Andream. Per xiv. annos Cluniacenſe Monaſterium rexerat olim. Huic ſuccedit Petrus per xxxv. annos, qui deſcendit de ſtirpe illius Hugonis, cognomento Deſcouſut, qui Cœnobium S. Michaëlis de Cluſa, ſiue de Clauſa condidit primus.

Cap. XLIII. *Vaticinium Ambroſii Merlini.*

Imperator Henricus accepit Mathildem filiam primi Henrici Regis Anglorum quam ei genuerat nobilis filia Regis Scotorum, qui dictus eſt Dauid. Tunc Vaticinium Ambroſii Merlini impletum putaretur dicentis: Aquila eius ſuper Montem Azanzinum nidificauit qui eſt in Alemannia, niſi quod ipſa ex Imperatore nullam ſuſcepit prolem; quinimmo ſpontaneum ſubiit exilium, & Conradum habuit ſucceſſorem: ſed qualiter Euſtachius regnauerit, qualitérue regni proles in mari demergitur, iuxta Merlini Vaticinium dicentis: Catuli leonis in piſces æquoreos transformabuntur, & quædam alia prætereo ſtudio breuitatis. Normannorum Ducis Manzer filius Guillermus, Regnum acquiſiuit Anglorum, genuítque tres filios, Giullermum, Robertum, & Henricum. Guillermus regnauit primogeniti iure donec à milite cariſſimo, caſu, dum venationi inſiſteret, ſagitta petimeretur. Huius perſecutione tunc exulabat Cantuarienſis Archiepiſcopus Anſelmus, qui librum edidit, qui intitulatur *Cur Deus Homo*! Tunc rediens ab Hieroſolymis Robertus, liberata iam ſancta ciuitate, Fratrem, qui regnum vſurpauerat, prœliis multis laceſſiuit. Poſtmodum ab Henrico capitur, ſed & per conditionem liberatur; ſed fœdere rupto contra fratrem exercitum inſtruit, qui ſecundò ab Henrico capitur, & tertio opus non fuit. Henricus qualiter Ludouicum Regem Francorum debellauerit, quámque largus ac munificus exſtiterit, quáve pace tellus Anglorum ipſo regnante floruerit, paucis explicari non poteſt. Ipſe Leo iuſtitiæ in Merlino vocatur.

Cap. XLIV. *De Regibus Hieroſolymitorum & Anglorum.*

Mathildis quondam Imperatrix data eſt Gaufredo Andegauenſi filio Fulconis illius, qui de filia Balduini Hieroſolymitæ Melicende genuit Balduinum, ſub quo capta eſt Aſcalonia, & Amalricum Comitem de Iapha patrem Balduini Leproſi Regis. Gaufredus, cognomento Plantegeneſt, de Mathilde genuit Henricum Regem, Guillermum cognomento la Maſpa, & Gaufredum.

Lemouicenſis Vicecomes Ademarus interim partem terræ Comitis Petragorici iure conſanguinitatis ab eodem exigebat, ea de cauſa multos annos cum eo conflixit, adeò vt cum ducentis militibus prouinciam Comitis Vicecomes deuaſtaret, inde grauis orta eſt guerra inter vrbem & podium Sancti Frontonis. Die quadam dum ciues inuicem prodirent ad prœliandum cominus, vir quidam alti ſanguinis, Petrus cognomento de Periguors, à Burgenſibus de Podio peremptus, & in flumen demerſus eſt. Quo factô quidam Petrus, cognomine Viuota, diues argento & conſilio pauper, Equum occiſi militis aſcendit, annulúmque digito imponens voce præconis ciuibus exclamat: heu miſeri! Quò iuit Petrus Princeps veſter? Quo cognito ciues incredibili luctu virum illuſtrem lamentabantur. Quid vexabo, lectorem? Quando tempus ſibi vidit ſuppetere; filius occiſi Petrus nomine occidit eundem Petrum Viuota interfectorem patris. Guerrâ peractâ, Petrus de Periguors placitum fecit cum Petro Viuota filio Burgenſis occiſi: fecit nempè miles ruſtico hominium, munera dedit; inſuper prolem ipſius de fonte ſacrô leuauit. Ruſticus dolum in corde tandiu tenuit, quouſque inſtigante pacis inimico ad effectum, imo ad defectum protraxit: quadam die vocauit ſeruus dominum, qui pro pace refotmanda dominus ſeruo dominium fecerat, rogans eum vt pedem muli ſui incloati manibus contrectaret. Cúmque ſe libenter ad muli pedes inclinaret, abſtractô Burgenſis gladio, qui Miſericordia vocatur, crudeliter militi infixit, patratô ſcelere equum aſcendens, fugam parauit, veniénſque in territorio Rutenenſi caſeum ad cibum petiit. Mirantibus cæteris, eò quòd eſſet quadrageſimæ dies, dixiſſe referunt. Quantum peiora his patraui? Contriſtatus vltra modum Vicecomes Lemouicenſis Ademarus per diuerſas prouincias miſit, quoad vſque apud Conquas iudicatus ac deuictus duello, quippe conflictu ſuperatus eſt à milite quodam de Brageyriac, qui dictus eſt cognomento Petrus Vilota. Itaque Petrus Viuota victus eſt à Petro Vilota. Ductus eſt traditor apud Petragoras, ac de die in diem in amaritudine animæ ſpiritum exhalauit, membris abſciſſis.

Cap. XLV. *Fidelitatis iuramentum dominorum de Petra-Buſſeria.*

Gaucelinus de Petra-Buſſeria filius Petri de Turre ſua Ademaro Vicecomiti Lemouicenſi vim faciebat. Vnde factum eſt à fautoribus Vicecomitis in manſo, qui dicitur à las-Lebras, vt idem Gaucelinus potius includeretur & caperetur, quàm aciei permitteretur interficere, & per annum apud caſtrum de Segur in vinculis tenuit. Anno tranſacto amici amborum de pace tractauerunt, venerunt ambo in ſepulchro Sancti Martialis, & præſente Euſtorgio Epiſcopo & Abbate Amlardo in conſpectu innumerabilium virorum iurauit alter ad alterum fidelitatem. Gaucelinus debet turrem ſex menſes tenere vnoquoque anno, Geraldus & Iterius Bornar filius eius tres menſes, Seguinus & Guido filij Geraldi de Turribus tres menſes. Hi omnes debent reddere Vicecomiti turrem, ipſeque poſtmodum reſtituere eis ſine fraude. Hanc fidelitatem iurauerunt Vicecomiti, & ipſe illis: ipſique inter ſe, ſicut legitimi participes redditionem turris ſecundùm menſes & annos ſine controuerſiâ, iuxta id quod ſcriptum eſt, ſupra Corpus Apoſtoli iurauerunt, præter hos centum milites ex parte Vicecomitis, & centum ex parte aliorum vt pactum firmum maneret, eodem ordine iurauere. Carta de pacto per Alphabetum ſcripta & partita eſt. Harum vna apud S. Martialem ſeruata eſt, aliam habuit Gaucelinus. Hic accepit Beatricem filiam Archambaldi Barbati, de qua genuit Petrum & Gaucelinum.

Cap. XLVI. *Schiſma.*

Obeunte Honorio Papâ, conſtituuntur duo, vnus eſt Innocentius, Gregorius quoque antea vocatus, alter vocatus Petrus Leo, ambo illuſtres, ambóque Romani conſcripti ſunt ciues, ſed Petrus Leo, quia de nobilioribus erat, ſedem Vrbanam obtinuit. Nam caſtrum, quod dicitur Creſcentij, fratrum ipſius poteſtati ſubeſſe refertur. Euoluto tempore adeptus eſt Innocentius ſedem, & factus eſt in pace locus eius, decedente Petro-Leonenſi.

Interim Geraldus Engoliſmenſis conſilio Ducis Dauratenſem Abbatem Ramnulfum conſecrauit Epiſcopum. Geraldus nempè cùm fieret legatus, iurauerat Papæ, quòd ſi forte poſt ſe Schiſma oriretur, illi procul dubio obediret, qui Apoſtolicam ſedem obtineret. Quapropter ipſe Petro, & Euſtorgius parebat Innocentio, qui poſtea vicit, quia prolixiùs vixit. Ramulphus apud Subterraneam ordines fecit quia principes terræ illius propter Comitem Pictauum eum recipiebant. Ordinati poſtea degradati ſunt, quorum primum vidi Geraldum Rudel de Vercillac, aliàs de Bertillac. Gerardus Barbos burgenſis eidem Ramnulfo dixit non rectè feciſſe de ordinibus, quouſque Cathedra pacificè frueretur. Ipſe reſpondit ſibi ad votum fore cùm vellet in momento, quòd è diuerſo ei prouenîſſe rei exitus declarabit. Die quartâ Ramnulfus Subterraneæ, Euſtorgius fecit Ordines Vſerchiæ: & quidam de Subterraneâ Euſtorgium adierunt, ſicut mihi narrauit Stephanus de la Chaſſaigna Preſbyter Subterraneæ, qui fuit vnus ex illis. Epiſcopus enim vltra Vigennam in terra Ademari demorabatur. Oderat quippe Pictauienſis Comes Pontificem, eò quod Euſtorgius fauebat Ademaro, eâ de causâ multoties Dux Præſulem perſecutus eſt, & ideò non procul à Solemniaco conſtruxit vna cum Arnaldo Bernardi, & Bernardo de Iauarnas, Euſtorgius caſtrum, quod vocatur Chaſlucet (aliàs Chalaſſet) tandem miſerante Deo pacem fecit Comes apud Pictauas cum Euſtorgiô. Ramnulfus hoc facto confuſus à Pictauis reuertebatur, cùm repentè de equo manſueto corruit, & obiit. Pellatus eſt in Cœnobium, quod vocatur Bulos, vbi ipſe quondam bona contulerat, quod eſt non longè de Caſtello de Nioil. Guillermus quoque cognomento Adalelmus tunc Pictauenſem recuperauit ſedem, quam Petrus de Caſteleyraut occupauerat propter diſſidium Ducis & Præſulis. Geraldi verò legati corpus Romanus Pontifex de Monaſterio Engoliſmenſi, cui ipſe viuens multa bona contulerat, foras eiecit, quia ipſum pro excommunicato habebat. Geraldo in Pontificatu ſuccedit Lambertus Abbas & Conditor Cœnobij de Corona.

torum cateruâ. Dehinc Burdegalam petens filiam Ducis Reginam efficit ſibi copulatam, quaminde aſſumens per Xantonas tranſiens cum eâ primitus ibi dormiiſſe narratur. Eo anno ſiccitas magna apud nos fuit menſe ſexto. Euſtorgius apud S. Auguſtinum noctu deceſſit III. Calendas Decembris, ibidémque à Lamberto Pontifice Engoliſmenſi, Amlardo S. Martialis, Bernardo Vſetſienſi ſucceſſore Aldeberti, Ademaro Voſienſi, Ebolo Tutellenſi G..... Solemniacenſi, Philippo, ſeu Petro S. Auguſtini, Guillermo S. Martini Abbatibus tumulatus eſt. Cuius exequias peregerunt apud ſedem Abbates, Canonici, & Preſbyteri, qui ad Synodum conuenerant acciti à Præſule, quamuis infirmo. Quapropter ſecum rogauerat remorari Lambertum Engoliſmenſem Præſulem.

Cap. XLIX. *Electiones Variæ.*

Tumulato Pontifice, eligitur à quibuſdam in Epiſcopum Abbas Amlardus, qui protinus Pontificalem thronum aſcendit, quod ei nocuit poſtea multum. Electus eſt ab aliis Geraldus S. Aredii Decanus nepos Euſtorgij, factáque eſt contentio inter ſingulorum fautores. Petrus Laurés qui propter Eccleſiam Cayronenſem amicorum ſtipatu pollebat, Pontificalem thronum Abbati ex parte ſummi Pontificis interdixit. Quapropter à Bonifacio Abbatis cliente vulneratus ſanguinem in veſte fuſum ab eo, prout potuit, Eugenio Papæ oſtendit. Amlardus Romam ire diſponens Cluniacum petiit auxilium ipſorum flagitans: in nullo ab ipſis auxiliatus retrogradum conficit iter. Geraldus interim Romam venit, petitio illius benè audita eſt. Verumtamen non ad votum rem ad effectum libuit venire. Repetiꝑ ergo Lemouicas. Euoluto tempore regreſſus eſt ſecundò Romam. Cernens itaque ſuum præter ſpem differri negotium, vocat ad conuiuium Maiores Curiæ Romanæ. Quid multa? Vt de ciborum & potus varietate ſileam, ante conuiuia expoſita ſunt vaſa diuerſa operati metalli. Celebrante autem Apoſtolico Miſſam ſcyphum argenteum aureis plenum denariis quaſi pro anima Euſtorgij Geraldus obtulit ipſi. Euſtorgius ſiquidem magnum eidem Geraldo commiſerat theſaurum, quem erogare rogauit Eccleſiis. Propter ſuum Epiſcopatum, iurat tandem electus ſeptimâ manu nullas alicui promiſiſſe, vel dediſſe pecunias, quo expleto ab ipſo Papâ ante Sanctũ Paſcha Preſbyter & Pontifex conſecratur, & poſt hæc in pace remittitur.

Petrus, cognomento Effenouard, ſeu Effenard, ex Militibus de la Caſtra Archiepiſcopus Alberico Bituricenſi ſucceſſerat. Hic ad tempus in Ruthenico metu Ludouici Regis delituit. Electus quippe abſque illius nutu fuerat, ideóque contra, cum ſententiam dictauerat. Victus denique precibus Religioſorum iuramentum fregit, ſedéſque vacua Præſulem admiſit.

Guido & Ademarus Vicecomites Lemouicenſes apud Ludouicum Regem illo tempore accuſantur, eò quòd non eis Lemouicenſis hereditas ſuppeteret: aiebant quidam eos legitimo iure non poſſidere. Tandem Regi cedere coacti; qui miſertus illorum pepercit illis, acceptis ab eiſdem ducentis marcis argenti.

Cap. L. *Proditio vrbis Edeſſæ.*

Balduinus Princeps vrbis Edeſſæ filiam cuiuſdam ciuium ſuorum, quam ob debitum, quod ab eo exigebat, in vadimonium ſuſceperat, non legitimè humiliauit. Quo cognito pater vſque ad deſperationem contriſtatus locutus eſt cum Sarracenis de proditione ciuium & vrbis. Heu proh dolor! ipſa nocte quâ natus eſt pro ſalute hominum Princeps pacis, per flagitium execrandi Tyranni traditur perfidis Agarenis vrbs Edeſſa, quam olim decorauerat fides Abagari Toparchæ, ſimul ac Regis: exponuntur impiis adoptionis filij, Eccleſiæ publicantur, & nequiter dehoneſtantur, ex clero vel populo alij occiduntur, laniantur, venundantur, & in exilium mittuntur, alij ſeruituti ſubiciuntur. De his quæ tunc cum filiis perpeſſa eſt mater Eccleſia ſine luctu & mœrore nemo fidelium poterit enarrare. Balduinus execrabilis ille ob cuius inceſtum iſta contigerunt fugâ ſaluatus eſt, ſed non ſalute æternâ. Per tempora illa hyems apud nos aſperrima fuit, nocte S. Nicolai multa cecidit nix, quam vſque ad Purificationem duraſſe refertur: ſequenti æſtate XII. Kalend. Septembris anno ab Incarnatione Domini MCXLIII. Amlardus obiit Abbas, & in Capitulo ad

dextram intrantium & trans pueros tumulatus eſt xxv. Auguſti. In Exaltatione S. Crucis eligitur dominus Albertus frater Geraldi de Courcillas militis de Albuſſon, Prior de Peytaco. Hic fuit Præpoſitus de Subterraneâ, quando Bernardus de Bridenio ante mortem Guillermi Ducis obiit ſeptimo menſe III. Calend. Septembris. Iſte rexit Abbatiam XIV. annis. Eccleſiam quæ vocatur Monaſterium Capellas de Caſtello Axiæ, ac terram de Surrat, & in ornamentis, caſulam purpuream, & alia quædam bona acquiſiuit. Abbatem Terraſſonenſem Bernardum, cognomento Vicarium, qui contra illum viſus eſt calcitrare, adeò iuſtitia exigente humiliauit, vt in Capitulo Sancti Martialis veniens, Abbati Paſtoralem virgam dimitteret; ac ſicut Monachus priuatus inter ceteros Monachos ad auſtralem plagam ſederet, & quouſque domnus Abbas iuberet, non excederet oſtia clauſtri: ſatisfactione receptâ reſtituit idem Abbas ei priſtinum honorem cum conſilio Petri Abbatis S. Auguſtini, reddiditque ei Priorem & Cellerarium ex Monachis S. Martialis, ſicut conſuetudo dictabat antiqua.

CAP. LI. *De Torenna & Turribus.*

Mathildis vxor quondam Raimundi de Torenna obiit v. Calendas Iunij, & à Guidone, qui cognominabatur Groſſus, viro ſuo filio Geraldi de Turribus, Arnaco honorificè in capitulo tumulata eſt. Hæc in ſomnis Bernardo de la Marcha, qui fuit pater Adalberti dixiſſe refertur. Quatenus Boſoni filio ex parte matris prohiberet, ne alicubi per tempus illuc cum armis procederet. Nam ipſa dum vixit pro filij ſalute ſollicita Miſſam de Spiritu Sancto, poſt Miſſam de feſto, vel feria, per plures annos decantare faciebat. Poſt obitum matris idem Boſo Vicecomes de Torenna intra vnum menſem occiſus eſt ordine tali. Congregatis repente militibus, adduxit eos Ademaro Lemouicenſi ſororio ſuo, qui vna cum Guidone fratre caſtrum Guidonis Flamenc, quod Roca S. Pauli dicebatur, obſederat: ibi, vt diximus, ictu ſagittæ ſaucius continuò interiit, & per Voſias delatus, Tutellæ, iuxta patrem collocatus eſt, vxor illius, Euſtorgia dicta, tum grauida, & poſt menſes quatuor vnicum ex Boſone defuncto filium genuit Raimundum.

CAP. LII. *De Ediſſa & Terra Sancta.*

Nolentes itaque pati Iſraëlitæ, quòd captiuaſſent vrbem Iſmaelitæ, arma, prout tempus dictauit, ſumunt, & multa cum ambitione iter arripiunt. Horum animos valdè incitabat Bernardus Abbas Clareuallenſis, qui obiit anno ab Incar. D. MCLIII. & Eugenius Papa, cuius verbum vſque ad ipſum Regem Ludouicum peruenit. Quid replico vniuerſa? Ludouicus Rex, Conradus Imperator, Adelfonſus Dux Narbonenſis, cum infinita principum ac populorum turba per terram Emanuëlis Imperatoris Græcorum Hieroſolymam tendunt. Qui videlicet Imperator clandeſtinus eiſdem inſidiator exſtitiſſe dinoſcitur Exercitus ille nihil omnino proficit, quia indiſciplinatè habuerunt, quapropter mult' defecerunt innumerabiléſque perierunt propter iniquitatem ſuâ, Theſauros Eccleſiarum falſa promittentes vadimonia, ante iter auferebant, infirmam plebem diris exactionibus affligebant, pompaticè ſequuti ſunt & ſuperbi humilem Chriſtum, & errauerunt fruſtra à iuſto humillimo. Hi omnes vix quandam cepere ciuitatem, cùm foret excepto Rege & Imperatore, principum Prouincialium numerus innumerus. Mortuus eſt tunc Narbonenſis Dux Adelphonſus, Guido Lemouicenſis Vicecomes, vterque de Turribus Guido, aliorumque Heroum innumerabilis multitudo. Qui euaſere, poſt duos annos & ſeptem menſes ad propria redicre. Tunc Ludouicus eum vxore ſuâ Alienora ab Hieroſolymis rediens coronat Rogerium nepotem Roberti Guiſcardi, qui Rogerius ex ſtirpe illa regiæ dignitatis inſignia ſuſcepit primus. Conradò per hos dies mortuo, ſuſcepit Imperium nepos eius Fredericus vir regium diadema probitate peromnans. Hic de vxore Beatrice genuit filios quorum vnum ſcilicet Henricum Arelatæ coronauit Regem. Hæc Beatrix filia vnica exſtitit Rainaldi Comitis, qui fuit frater Geraldi de Viêna Patris Gauchern de Salins. Vicecomes Biterrenſis Raimundus cognomêto Trenchauel in hoſte ſuperius memorato cum cæteris abiit Hieroſolymâ ac rediit. Iſte accepto precio abſoluit Iudæos ab afflictione qua à Chriſtianis hebdomada Dom. Paſſionis impetebantur. Rem ignaris

apertiùs prodam. Iudæorũ multi Biterrenſem antiquitus incolunt vrbem. Dominica in Palmis habito ad populũ myſtico Pontifex ſermone pluribus talia ſæpius inculcabar: fidelium ſermonum moueatur affectus, dum Sanctorum terram occupat beneficiorum domini delectus pergratus paſſionum Chriſti teſtis veternoſus. Ecce proles infida infidelium genitorum à quibus & de quibus dictum eſt. *Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.* De his quamuis dicat ad Patrem Filius, *Deus meus ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei.* Ideoque ad teſtimonium ſanguinis IESV vſque ad mundi terminum reſeruentur, ſicut ſcriptum eſt. *Conuertentur ad veſperam & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem* Non deerit tamen zelus plurimorum, qui perſequantur poſteros Domini occiſorum. En vobis coram cernitis nepotes illorum qui dãnauere Meſſiam, qui filij Dei Matrem extitiſſe negant Mariam. En tempus, quo copioſius cor noſtrum reuerberat Chriſti iniuria. En dies quibus antiqua tanti ſceleris vindicandi conceſſa eſt à Principe licentia, auita amodo inſtructi conſuetudine, ac noſtra poſt domini aucti benedictione, dum vacat in Iudæos lapides vibrate, & in quantum permittitur, iniuriam Saluatoris expiate viriliter. Data igitur à Præſule benedictione & à Principe priſcis temporibus conſuetudinaria optione, Iudæorum domus lapidibus quatiebantur, & ex vtraque parte plurimi multoties vulnerabantur. Protelabatur pugna iſta de Ramis Palmarum vſque Paraſceuem Paſchæ, & fiebat circa horam quartam, neutris tamen aliis vti licebat armis, niſi lapidibus tantùm hæc omnia, vti diximus, indulſit perfidis Iudæis Raimundus frater Rogerij, qui prole caruit, & Bernardi cognomento Atonis, qui filio ſuo vocabulum indidit propriũ.

Eugenius Papa tunc temporis in vrbem Remenſium Concilium aggregauit Pontificum & Abbatum Galliæ totius in vndecim diebus.

Ipſo anno Bernardus qui fuit de Albarocha, Vſerchenſem Abbatiam, quam per annos XIV. gubernauerat, cui Eccleſias de Celon & Chambaret ingenti labore acquiſierat, derelinquens, Obaſinenſium Cœnobitarum furuum ſcapulare pro cucullâ nigrâ ſuſcepit. Hic ab eunte ætate Monachus extitit S. Martialis, ac poſtmodum Præpoſitus de Palnaco, alias Pauluaco. Huic ſucceſſit Gaubertus de Mirabel clarâ oriundus proſapiâ, Monachus quidem Vſercenſis, à puero quoque S. Martialis Monachus profeſſus, qui de Subterraneâ & Arnaco diuerſis quidem temporibus Præpoſitus fuit. Hic per dos annos Abbatiam tenens morte mediante Hugonem de la Porcharia fratrem Seguini habuit ſucceſſorem, & Capitulo Vſerchenſi humatus eſt.

CAP. LIII. *De Vicecomitibus Lemouicenſibus.*

Anno, quo Guido Antiochiæ, & Ademarus moritur Lemouicæ, qui iuxta cæteros Vicecomites prope vitream de Capella domini Abbatis ad ortum ſolis tumulatus eſt. Huic remiſit annulum magni pretij ſupradictus frater eius Guido, quem ſecum detulerat Hieroſolymis. Anulum iſtum acquiſiuit Gulpherius iſte ſenior in Bello Hieroſolymitano, quem veteranus Vicecomes Ademarus callidè ab eo exegit. Hi duo fratres Guido & Ademarus octo circiter annis Lemouicenſem Vicecomitatum tenuere pariter. Ademaro ſuperſtes remanſit vnicus filius quem Boſonem nuncuparunt, qui Boſoni de Torenna patruo eum ſuccedere præceptauerunt. Qui aliud Raimundo inualeſcente contingere cernentes, Ademarum potiùs illum appellari cenſuerunt. Huius pupilli tutores Geraldus Epiſcopus, & Bernardus Decanus S. Aredij patruus eius, alter poſt alterum extitere. Archambaldus cum Bernardo fratre terram poſſedit ad tempus: Verumtamen non tutoris, ſed legitimi poſſeſſoris officium ex parte ſe agere putauit.

His diebus Abbas Ebolus Tutellenſis ad Synodum veniens viij. Idus Nouembris morte præoccupante, nocte apud S. Martialem expirauit. Iſte fuit frater Raimundi de Torenna & Archambaldi de Ribeyrac, & filius Boſonis. Iſte honorificè ab omnibus, qui conuenerant ad Synodum, rogante Pontifice Geraldo, ante ianuas S. Auſtricliniani prope tumulum conditur præſulis Guillermi. Ego Gaufredus eram tunc præſens puerulus in ſchola. Ebolo ſuccedit Geraldus de Scoraille octo annis.

Anno ipſo Ludouicus Rex magna Hebdomada Dominicæ Natiuitatis cum vxore venerat Lemouicas, ac non multò poſt eamdem traduxit. In Dedicatione S. Saluatoris poſt proceſſionem de Dominicâ, ſuſcipiuntur ad portam Leonis, ab Alberto & Philippo S. Martialis & S. Auguſtini Abbatibus, canente Choro Reſponſorium.

Summæ Trinitatis, &c. Petro Bituricenſi & Gaufredo Burdegalenſi præſentibus. Genuerat ex ea duas filias, vxorem Henrici qui vocatur Richard, Comitis de Champaigna, & vxorem Theobaldi fratris ſui, qui exſtiterunt filii Theobaldi Blæſienſis Comitis fratris Stephani Regis Anglorum, qui Rex vel Comes orti ſunt ex Stephano Carnotenſi, cuius fit mentio in hiſtoria belli Hieroſolymitani. Repudiata vxore priore ſecundam Ludouicus duxit vxorem, quæ ſoror exſtitit Regum Hiſpaniæ, quæ appellata fuit Margareta (Galli auctores vocant Conſtantiam, Hiſpani Eliſabetham) De iſtâ filias genuit duas Margaretam vxorem Henrici Iunioris Regis, qui apud Martellum obiit, & Alaidem quæ deſponſata fuit Richardo Duci eiuſdem Regis fratri. Quâ defuncta ſororem Henrici Comitis de Champagnâ idem Ludouicus tertiam accepit vxorem, quæ vocatur Ala, de qua genuit vxorem Alexij filij Emanuëlis Imperatoris Græcorum, & Philippum Regem.

Defuncto Ademato Vicecomite Lemouicenſi, ſponſam illius Margaretam ſororem Boſonis de Torennâ deſponſauit Ebolus Ventadorenſis filius Eboli Cantatoris, ex qua genuit filiam, quam Matebrunam vocitauerunt. Hanc poſt Rainaldum Leproſum Vicecomitem de Albuſſo accepit Eſchiuard frater Iordani de Chabanes, & Boſonis Abbatis Stirpenſis. Biennio tranſacto, Ebolus Margaretam relinquens cauſâ conſanguinitatis mariti prioris, filiam Guillelmi de Monrepiſlerio Alaaiz ſibi copulauit, de qua genuit plures. Margaretæ tertius maritus exſtitit Guillermus Sector-ferri Comes Engoliſmenſis multorum pater liberorum.

Cap. LIV. *De Rege Anglorum & Domina Alienora Ducissa.*

Dux tempore illo Normannorum Henricus filius Gaufredi Plantegeneſt Comitis Andegauenſis, ac Mathildis Imperatricis accepit Alienoram vxorem quondam Ludouici Regis Francorum. Poſt hæc Lemouicas deuenit tempore Autumni, & vt nouus Aquitanorum Dux in apice ſui Ducatus cum tripudio ſuſceptus eſt. Dehinc abiens ad Sanctum Martialem, à Monachis ac populo ſolemni proceſſione recipitur. Ex tunc in illo caſtro ſeu Monaſterio nunquam ingreſſus eſt. Lite mota inter ciues & hoſpites, Dux irritatus eſt, tunc muros caſtri, qui non multo tempore fuerant constructi, funditus euertit, pontémque diſrupit. Conſilio Bernardi Decani S. Aredij iſta agi credebantur à quibuſdam, quem Burgenſium temulenta temeritas, cùm acciperet pro conſuetudine plenam manum ex denariis dum fabricarentur in moneta iniuriauerant. Procurationem noluit Albertus Abbas in vrbem facere Duci, dicens non debere extra ſepta reddere caſtri. Dux aliis distractus negociis receſſit cùm indignatione.

Eo tempore corpus Sancti Lupi Lemouicenſis Epiſcopi eleuatum eſt à proprio tumulo, quia parietes Eccleſiæ Sancti Martialis reædificabantur. Tunc multa populorum caterua Lemouicæ confluxit propter multiplicitatem ſignorum quæ dominus per illum Præſulem ex inſperato dignatus eſt exercere: Tunc hoſpitale S. Geraldi Lemouicæ inchoatum eſt. Eccleſia quondam ibi fuit de eodem Confeſſore, quapropter locus ille adhuc ita vocatur.

Cap. LV. *De Ciuitate Aſcalona.*

Ea tempeſtate capta eſt à Rege Balduino Ciuitas Aſcalona infra octauas Aſſumptionis Dei Genitricis ab Incarnatione Domini MCLVIII. Tunc impletur Vaticinium Sophoniæ, ſaluo myſtico intellectu etiam iuxta litteram de ipſa vrbe prophetantis, ibi ait: *Paſcetur in domibus Aſcalonis*, & poſt pauca, *ad veſperam requieſcet, quia viſitabit eos Dominus Deus eorum, & auferet captiuitatem eorum.*

Anaſtaſius ſucceſſor Eugenii anno illo conſecratur, & moritur. Huic ſucceſſit Adrianus Papa, qui extitit Canonicus de Sancto Rufo & coronatus feria ſexta. Non poſt multos annos deceſſit Balduinus Rex apud Vrbem quæ vocatur Baruth, circa dies Pentecoſtes, dehinc Hieroſolymis perlatus regio more cum maioribus ſuis conditus eſt. Qui cum careret prole, regnum tradidit Balduino nepoti ex fratre. Interim regni gubernacula fratri commiſit Amalrico Comiti de Iaffa, vt tutor eſſet filij ſui Balduini: cui idem Balduinus, ſicuti diximus, principatus dimiſerat ſceptra.

Rege Rogerio decedente regnauit filius pro eo Guillermus: dúmque multis theſauris ac poſſeſſionibus frueretur menſæ regiæ (rectiùs in enſe regio) ſcripſiſſe refertur.

Siculus & Calaber, Apulus mihi ſeruit & Afer.

Albertus præterea Abbas S. Martialis ſuis prohibuir Monachis, vti abſtinerent adipe omni ſexta feria, exceptis feſtiuitatibus quæ fiunt in cappis, procuratore tantum dante oleum conuentui pro adipe. Poſt multum temporis domnus Lambertus præcepit omnino ab adipe feria VI. excepto die Natalis Domini, Aſſumptione Beatæ Mariæ, & maiori feſto S. Martialis, abſtinere. Præpoſitus verò ſæpius, quàm feria VI. antiquitus, feria VII. deinceps dabir. Olim namque in Aduentu Domini vtebantur adipe in XII. Lectionibus, quod omnino ab eodem Alberto prohibitum eſt. Ipſe inſtituit agi proceſſionem ſolemnem in feſtiuitate omnium Sanctorum. Inſtituit etiam obnixè à toto rogatus conuentu, vt vbicumque obiret Monachus S. Martialis fieret pro eo trentenarium ex integro Lemouico per duas miſſas. Prius etenim, ſi obiter Monachus Arnaco, vel Palnato, aut in loco, in quo tot Monachi non eſſent, qui trentenarium non poſſent ordinatè complere, vnam tantum miſſam in Conuentu, & aliam ſinguli pro defuncto fratre celebrabant ſi obiret apud Maluceriam, Pomiola, vel Ala Panoſa, vel vbi non ſunt tot Monachi, qui poſſent explere: fiebat plenariè trentenarium Lemouicæ: in obedientiis præcepit, vt pro omnibus vbique Monachis decedentibus faciant ſeptenarium Miſſarum, aut ſeptem diebus detur alicui pauperi præbenda in minimis. Albertus eo tempore V. Calend. Auguſti hominem exceſſit, tumulatus verò eſt ſubtus lapidem, videlicet ante quinque imagines ſepulchri ad radicem parietis capituli. Die V. Idus Septembris Dominicâ eligitur Petrus Prior Cluniacenſis, qui fuit de quodam caſtro, quod vocatur Petiuiers. Ipſo anno mortalitas ſimul faméſque incredibilis populum vndique ſtrauit. Vigilia proximi Natalis poſt veniam Capituli, dum Petrus Abbas ſermone myſtico fratrum animos ad celebranda Saluatoris natalitia prouocaret, repentinâ infirmitate correptus voce penitus interclusâ circa gallicinium ſacratiſſimæ noctis ſpiritum exhalauit. Hic tractatus perutiles, ſimúlque proſas de B. Virgine Maria compoſuit. *Aue Maria flos Virginum, Gabrieli cæleſti nuncio*, verſus ac reſponſoria plura. Huius finem quanquam introitus exceſſerit modum, in bonam accipere poſſumus partem iuxta illud. *In quocumque loco lignum ceciderit, ibi erit.* Poſt hunc eligitur Hugo de Fusâ, cui Petrus Groſſus à quibuſdam electus magnum intulit damnum. Sed antequam diu illum vexaret, viam vniuerſæ carnis ingreſſus eſt reatus ſui veniâ petitâ.

Eo tempore Deus ſuſcitauit ſpiritum Henrici Wintonenſis Epiſcopi, qui Cluniacenſem Eccleſiam, vnde Monachus quondam exſtiterat, de ſuprema calamitate liberauit & ſubleuauit. Frater enim Stephani Regis Angliæ ac Theobaldi Comitis exſtiterat, ideóque multis affluebat Theſauris.

Eccleſia SS. Innocentium Pariſius conſtruitur ſuper quendam Richardum propter ſigna diuinitus ibi oſtenſa; eò quod eumdem Adoleſcentem ob iniuriam Chriſti ſtudius tertius Iudæi necauiſſent.

Margarita quamdam meretricem regiam inſignibus ſtipatam veſtibus, dum pax acciperetur à populo in Eccleſiâ, putans ex ordine fore ſponſarum, oſculata eſt. Poſtquam reſciuit, ſponſo Ludouico de huiuſcemodi re conqueſta eſt. Tunc prohibuit Rex mulieres publicas clamyde ſeu cappâ vti Pariſius, vt tali nota à legitimè nuptis diſcernerentur.

CAP. LVI. *De Regibus Angliæ.*

Stephano fratri Theobaldi Bleſienſis Regenti Angliam, Henricus filius Gaufredi Andegauenſis multa intulit bella. Qui Rex Normanniæ Ducatum ſe viuente ei conceſſit, & poſt obitum ſuum ei Regni iura promiſit. Henricus quoque ſenior eundem Henricum primogenitum vnicæ filiæ ſuæ adoptauit in filium, vt Vaticinium Ambroſii Merlini impleri crederetur de Henrico illo munifico, quem Leonem Iuſtitiæ nominauit dicentis. *Nocebit poſſidenti ex impijs pietas, donec ſe ſe genitore induerit.* Stephanus etenim & Theobaldus de ſorore ſenioris Henrici erant, ideóque Henrico, qui erat ex filia hereditas rectiùs pertinebat. Stephano Rege óbeunte, Henricus Dux Normannorum & Aquitanorum regnum adeptus eſt Anglorum, ad cuius gubernacula obtinenda multum ei valuit Rainaldus Comes de

Cornualia, immo Robertus Comes Gloceſtriæ, qui aui ſui Henrici, licet non de propria vxore, filius fuit. Stephanus Rex anno ſui regni XVIII. Vueſtmonaſterij, & in Monaſterio Famfram ſeptem leucis ab vrbe Cantuarienſi tumulatus eſt. Henricus adepto regno rediit Lemouicas, & de Burgenſibus XXX. ſolidos de Abbate Petro VII. ſolidos, & ſeptem mulas exegit. Terram Vicecomitis Ademari commiſit Gaufredo de Nouoburgo, cuius erat frater Rotrodus Comes Perticæ, & Guillermo, qui cognominabatur Pandolf: ſub quibus ferè per triennium terra quieuit. Archambaldus ac Bernardus dum Vicecomitatum tenerent, Petro Abbati S. Martialis hominium in Capitulo ſolemniter fecere. Poſtmodum Ademaro puero Rex honorem reddidit paternum, data ei Sara vna ex tribus filiabus Rainaldi Comitis de Cornoailla (quæ anno MCCXVI. in feſto S. Columbani ſepulta eſt apud S. Aredium, relictis tribus militibus, Guidone, Guillermo, & Ademaro.) Tunc Guido Vicecomes obſederat Axiam.

Margareta vxor Ludouici Regis Francorum ſecundam enixa puellam obiit. Ludouicus perpendens, eò quòd omnino virili prole careret, in amaritudine ſpiritus ſe temporalem vitam finire, iam enim deſperabat de fillo, rogatus à Principibus ſuis vt dignaretur coniugem accipere, acquieuit, & ſororem Henrici Bleſienſis Theobaldi ac Stephani, quæ Ala dicitur, ſibi copulauit, ex quâ poſtmodum vtriuſque ſexus vnicos procreauit: ſcilicet Philippum Auguſtum, & Agnam aut Agnetem vxorem Alexii Imperatoris Græcorum.

His propriis diebus eleuatum eſt à proprio tumulo S. Eligii corpus Nouiomo, adfuerunt Solemniacenſes Monachi P. de S. Martino, & Archambaldus, qui poſteà extitit Abbas, frater Alboini Archidiaconi; qui reliquias ſibi datas de brachio Præſulis almi in ſuo Monaſterio Monachi Nonis Iulij detulerunt.

CAP. LVII. *Translatio SS. Leonis & Coronati apud Vſerchiam.*

Vſerchia quoque corpora SS. Leonis & Coronati ad altare S. Martialis aſſumentes feria VI. & VIII. Idus Decembris, & Dominica ſequenti in ſepulchro Monaſterij intromiſerunt, nec deſtiterunt diuina miracula in tranſlatione ipſorum; ſupraque memorati Eligij Solempniaco.

Hebdomamada primæ Dominicæ Aduentus Vigenna fluuius aruit apud Auſam, ſeu apud Axiam Caſtrum, adeò vt vulgus caperet cominus piſces. Gelu etenim eſclusas ſuperius * annis reſtrinxerat, donec ſol incaleſceret meridie.

Tunc Petrus Abbas Romam perrexit, & vterque Geraldus Lemouicenſis, & Caturcenſis Præſules, ſimulque Petrus Abbas S. Auguſtini, & Martinus Anteceſſor meus Prior Voſienſis toto illo anno tenuit Lemouicenſem Prioratum. Reuerſos tempore Paſchali Præſules excipimus feſtiuè canentes Reſponſum. *Iſti ſunt agni nouelli, &c.*

CAP. LVIII. *Tholoſam Rex Anglorum obſedit contra Comitem.*

Anglorum Rex Henricus tunc maximo cum exercitu obſedit Tholoſam. Ibi fuit Malcolmus Rex Scotorum, ac Heroum & Præſulum innumera multitudo, Regémque Scotorum Henricus apud vrbem Petragoricam in prato Epiſcopali militiæ cingulo redimiuit, qui nouus miles XXX. Heroum liberos recentis Tyrocinij conſocios faciens, proſecutus eſt Regem.

In feſto S. Martialis, circa quem iſta gerebantur, Geraldus Epiſcopus proceſſionem nobiſcum vix rogatus expleuit, datâ ſuper populum benedictione iter illico aggreſſus eſt cum militibus, accerſitus à Rege idem Pontifex oculis cœpit tunc infirmari, citráque tertium annum circiter omnino cæcus effectus eſt.

Rex Ludouicus Tholoſæ auxilium ferebat Comiti Raimundo, qui ſororem eius Conſtantiam habebat vxorem. Tunc Rex Anglorum vrbem nolebat appetere bellò ób reuerentiam Ludouici, ſed dimiſſo exercitu per Vſerchiam tranſiens cum Rege Scotorum deuenit Lemouicas circa feſtum Archangeli Michaëlis. Poſt hæc in natali Domini nimio gelu conſtricta eſt tellus. Petrus Abbas tunc placitum habuit cùm Petro Bernardi de Vernolio, qui contra ius ex baiùlo militiæ cingulum vſurpauerat, & cum conſanguineo eius Aimerico Presbytero properè nuper pedem

colliſiſſet (aliàs properè licet nuper pridem ceſſiſſet) Petrum Archiepiſcopum Bituricenſem proſecutus eſt. Vt autem cognouit aduerſæ partis trutinam non æquâ lance à Præſule deprimi, ad aures Papæ dolenter appellauit. Pontifex commotus reſpondit Abbati. Ad quem Papam appellaſti ? Abbas ſtatim: ad Metropolitanum: protinus, iſta tu nota, perſoluam. Attonitus Præſul obſtupuit, metuens de verbo ineptè prolato, reum ſe Maieſtatis coram Papa proclamari. Nuper etenim ſupec cum Schiſma exortum fuerat in Eccleſia Romana, defuncto ſuperius Adriano. Ex vna parte Rotlandus Cancellarius electus vocatus eſt Alexander: ex alia Octauianus quidam aſſumptus dictus eſt Victor. Octauiano fauebat Frederici Imperium, Rothlando Gallia, Anglia, & Oriens vniuerſus.

Anno ipſo in Octauis Dominicæ Aſcenſionis, ego cum Gregorio Voſienſi benedictionem Monachalem à Domno Petro ſuſcepi. Ipſo die Thetbaldus Bleſienſis, frater Henrici, de S. Iacobo rediens, à toto Conuentu feſtiuè exceptus, in ſepulchro Apoſtoli x. Marchas argenti obtulit, ac in proceſſione cecinimus Reſponſorium, *O quam glorioſus eſt Miles ſanctus Martialis.* craſtino caput S. Martialis Comes oſtendi ſibi rogauit, vidit & gauiſus eſt, expenſas ei per ſuum Principatum, licet inuito, Rex Anglorum regaliter præparabat.

CAP. LIX. *Modus in Celebratione Lemouicis ſeruandus.*

In natale Principum Apoſtolorum Petrus Archiepiſcopus Bituricenſis veniens Lemouicas, ibi ſolemnia peregit. Die S. Martialis diſceptabant Canonici aduerſus proximos Monachos de Diacono vel Subdiacono Miſſæ Maioris. Si Epiſcopus Lemouicenſis cantaret nulla foret diſcordia, quoniam Canonici eſſent miniſtri. Tandem rogante Petro Abbate S. Auguſtini, permiſſum eſt habere Archiepiſcopo ex Bituricenſibus Hypodiaconum & Leuitam, recognito quod Monachi deberent dicere Epiſtolam & Euangelium, quæcumque perſona, excepto Præſule Lemouicenſi, celebret Miſſam. Qui Pontifex etiamſi miſſam cantauerit, ex oblationibus nihil prorſus habebit, nec ei vlla procuratio fiet, quin immo Euſtorgius Præſul miſſa magni diei quondam celebrata, ſociis ſuis ſecus recedentibus Canonicis, in refectorium ſolus intrabat, ac quaſi quilibet peregrinus coram Amlardo Abbate ſe præſentauit. Cui Abbas lætus aſſurgens iuxta ſe eum ſedere fecit: paritérque epulati ſunt. Quia iſta dixi de Præſule, conſuetudines, quas habemus cum Canonicis, ſcribam ignaris. Cathedrales Clerici natali Sanctorum Apoſtolorum hora nona venientes in choro Baſilicæ Regalis, ſolemnes illico celebrant matutinas. Poſt hoc recedunt, iterúmque nocturnos de eodem Apoſtolo in Baſilicâ celebrant propriæ ciuitatis, aliàs prope ciuitatem, in craſtinum circa tertiam procedunt ornati, tot cappas quot baculos geſtantes, textum cum candelabris, aurea præduce cruce, dextrum exornant chorum. In ſede Abbatis reſidente Decano, officium. *Gaudeamus* omnibus tacentibus Monachis totum expletur. Poſt eos Monachi totum cantant tacentibus illis: & *Kyrie eleyſon*, Canonici priùs, Monachi poſteriùs, alternando triumphant. Reſponſorium Canonici incipiunt, verſúmque ſequentem, quibus voluerint melodiis Muſicis explent, *Alleluya. Non vos relinquam Orphanos*, Monachi modulisant. Canonici proſam, *Valde lumen* incipiunt, Monachi alternando proſequuntur, vbi Monaſticæ mutationes. Canonici dicunt: *Canonica laude caterua*, quia in ſorte illorum cadit offertorium, communionem & cœtera pariter implent. Cantor Vrbis vna cum Præcentore noſtro. *Gloriam Excelſis Deo*, Miſſam celebranti pro conſuetudine indicit. Miſſa finita, inſimul omnes repetunt vrbem. Inuicem in Inuentione Protomartyris viginti ex noſtris, cum ornamentis & cruce aureâ præcedentes ſiniſtram vrbis Eccleſiæ vnâ cum Monaſteriis Sancti Auguſtini & Sancti Martini ad miſſam dignas laudes ordine quo ſupra ritè perſoluunt. Aliter olim longè fiebat. Solebamus enim habere conſuetudinem eandem apud ipſos in Inuentione, quam ipſi apud nos in Apoſtoli noſtri maximâ die. Sed bellis impedientibus multoties non eſt qui veniat ad ſolemnitatem. Non fit pugna de paupere Regno. In rogationibus cùm veniunt, Canonicus Hebdomadarius in altari noſtro principali, ac noſter in illorum, Miſſa celebrant. Quod Monachis aliarum Eccleſiarum minimè, nec Pontificibus Abbatibúſque licet, ſi Hebdomadarius illorum, vrgente qualibet neceſſitate, iſtam Miſſam cantare, nec

alius de illa Eccleſia valuerit, non licet alium expetere Monachum aut Canonicum, nec ex Monachis Sancti Martialis Hebdomadarium. Quod multoties vidimus aliquos illuc peragere, videlicet Guidonem de Grandmont, Gumbaldum Ruſterii, Seguinum de Gaſchas, Guillelmum Boarel, & alios quoſdam. Nos verò idem agemus ex illis ſi fuerit neceſſe. Dominicâ in palmis Canonici ſanctorum Stephani & Andreæ, Monachi Sancti Auguſtini atque Martini poſt trinam pulſationem campanarum, claſſo perſonato, conueniunt omnes ſuper Eccleſiam ſancti Pauli, cum textis, crucibus, candelabris, thuribulis, atque vexillis diuerſarum ſpecierum, ferentes morenam id eſt imaginem protomartyris cum gleba ſanctæ Flauiæ ac diuerſarum Eccleſiarum apparatus honeſtos. Tunc Monachi S. Martialis candidati confluunt cum Morena Saluatoris aureâ, & capſâ Beati Auſtricliniani, præter ornamenta plurima, vexilla quinque pretioſa quæ appellantur Bannum Gulferii de Turribus. Facientes itaque duos choros, licet multa turba nimis impediat, decantant Canonici eleganter antiphonam, *Occurrunt turbæ*. Poſt hæc Armarius eligit ex ſuis, qui eandem antiphonam modulatur conſonâ voce. His expletis Cruces, vexilla, vel reliquiæ vrbis ſupplicant nobis, noſtrum illis cum toto clero ac populo per tres vices. Prius tamen Pontifex Abbates, & Priores in cappis thure vaporanti viciſſim honorant Sancta Sanctorum. Poſt hæc apud S. Martinum ab omnibus pergitur, laudeſque ſancto redduntur, Præſul vel Abbas Sancti Martialis, aut ſi ipſi defuerint, alij Abbates ſeu Prior noſter publicè benedicit flores; ac ſermonem ibidem populo facit. Dum ſermo profertur, Canonici expetunt canentes S. Martialem, adorato crucifixo in choro Baſilicæ Regalis tertia cantatâ honeſtè recedunt: ſermone habito, redeunt noſtri ordinatè pſallentes. Cum aliquis ex Monachis obit, ſi mandatur illis, veniunt cum cruce, nouiſſimum complere funeris officium: ad tumulationem eo ordine Canonicorum Monachi pergent, ſi mandatum fuerit, tradéntque eis ſiniſtram chori, ſicut apud nos dextram Canonici, ſempérque ad obitum Abbatis ſeu Pontificis alterutrum ad vigilias omnes conueniunt, & ad Miſſam cum ornamentis, vel aurea cruce officium funeris ſolemniter exoluunt. Cùm facit ordines Præſul ante omnes præter Cathedrales Canonicos ordinare debet Monachos Sancti Martialis, eiſque Epiſtolam & Euangelium dicendi copiam dare. In Synodo ſedebit Abbas ſupradicti Apoſtoli in dextris Pontificis, cum cappâ Romanâ, virgáque paſtorali, cum neceſſe fuerit, Abbati ſeu Monacho ipſius debet libenter litteras dare, & niſi quatuor tantùm denarios ab eis Cancellarius nequaquam debet exigere. In abbatiâ Sancti Martialis vel Eccleſiis quæ ſunt de procuratione refectorij, non dabitur Epiſcopo procuratio mandata, nec Abbas ſpontè inuitabit eum, nec poteſt Epiſcopus Monaſterium Sancti Martialis excommunicare, ſed ſi populum interdixerit clauſis portis cum pulſatione campanarum celebrabunt diuina. Veſtimenta, corporalia, caſulas, linteamina Monachi Sancti Martialis, cùm neceſſe fuerit, benedicunt. Requirentibus quamobrem Monachi cum Canonicis conſuetudines tam vrbanas antiquitus habuerunt, maiorum dicta retexam. * In diebus antiquis vna Canonicorum Congregatio pariter poſſedit prærogatiuam Eccleſiarum Sancti Stephani, ſanctíque Martialis; & congregatio quæ apud S. Martialem manebat, vigilia Natalis Domini apud Sanctum Stephanum deſcendens eidem Eccleſiæ præſidebat vſque in vigiliam Beati Ioannis Baptiſtæ. Itidem Conuentus Sancti Stephani aſcendebat apud S. Martialem, eidem Apoſtolo famulans vſque ad vigiliam eiusdem Præcurſoris, cúmque hi exirent à Sancto Martiale, & alij à Sancto Stephano ſigna pulſabantur vtriuſque Eccleſiæ, vſque quo hi iſtam intrarent Baſilicam, & iſti alteram: cùm verò Canonici ſancti Martialis cum conſilio Caroli Calui Regis Monachi facti ſunt, diuiſerunt cum Canonicis ſancti Stephani poſſeſſiones antiquas, quas olim dederat Virgo Valeria cum Stephano Duce. Sed Ioſredus Theſaurarius abſtulit ſancto Martiali Eccleſias Cayroienſem & Comudoliacenſem ſancti Iuniani, quas legitimo iure Monachi tenere deberent cœteráſque poſſeſſiones, quæ cunctis patent; huic Chronicę inferre fortè quibuſdam eſſet oneroſum.

CAP.

Cap. LX. *De Abbatibus ſancti Martialis.*

Obſcurante ſchiſmatis nubilo puritatem vniuerſalis Eccleſiæ, Guillermus, cognomento Papia, vir ſagacis ingenij, venit Lemouicas circa feſtum Protomartyris Galliarum Valeriæ. Hic monuit Petrum Abbatem Cluniacum pergere Hugoni Abbati ſuadere, quatenus, ſchiſmatico relicto, faueret Alexandro. Tunc Petrus in manus eiuſdem Legati coram teſtibus Abbatiæ ſancti Martialis renunciauit: hic cum honeſtate, religione, litteris peritus erat. Verumtamen mediâ corporis parte paralyſi præpediebatur, ideóque quorumdam conſilio quædam ordinans ineptè grauis debiti mole deprimebatur. Hic ſancti Nicolai diem, quæ cum Proſa & Pitancia in Abbatia fiebat, in cappis agi, & infra Octauas Apoſtolorum, decimo Kalendas Nouembris, tertium Reſponſorium de ſancto Martiali cantari inſtituit. Poſt Matutinas collocari in lectis Conuentui indulſit, quod aliàs nunquam, vſque ad Paſcha, exceptis Octauis, aut feſtis minimè fiebat cùm crepuſculo celebraretur in altum pro populo Miſſa Parochialis, & in Choro caneretur Prima Conuentualis, fiebat vtrimque improbus labor pſalmodiæ, deinceps etiam Litania poſt Matutinas ex integro perſoluitur. Prima tantùm diei poſt Euangelium, vel plus aliquantulùm protelatur, pro hac indulgentia ieiunat Conuentus cunctis diebus Dominici Aduentus, exceptis ſanctorum Andreæ, Nicolai, atque Valeriæ, cuius feſtiuitas apud nos cum prima claſſe, ac ſolemni procuratione familiæ celebratur. Solemnitatibus quibus ieiunatur, vtraque Miſſa, horæque diei more cuiuſlibet Dominici peraguntur. Verumtamen poſt Sextam feſti interuallum quo lector & pueri, cum coccis accipiunt mixtum, ſtatimque Nonam ante prandium pſallunt. Profectus Cluniacum Petrus, capſam admirandi operis, croſſam, calicem, crucem, ampullas, totiúſque Capellæ ornatum, ſimul equitaturas retinuit, imò plus dicam, rapuit; paulò pòſt Cluniacenſes Hugonem expellentes, Stephano cognomento Burgenſi Abbati de Cluſa ſui apicem principatus commiſerunt. Expulſus Hugo, vnum ſuorum Prioratuum in Imperatoris Frederici regno ſibi vſurpauit, eò quòd Octauiano ſchiſmatico cum eiſdem obediuit.

Cap. LXI. *Electio Abbatis.*

Conſilio inito elegerunt Monachi ſancti Martialis ſupra ſe Petrum, cognomento del Barri, Abbatem ſancti Auguſtini, qui quondam Monachus extiterat eiuſdem Apoſtoli vigiliâ Epiphaniæ. Hic extiterat frater Iterij militis de Axia caſtro, multarumque rerum ſcientiâ callebat. Iſte officinas, Capellam, clauſtraque ſancti Auguſtini abſque vllius debiti grauamine à fundamentis conſtruxit. Ibi poſt eum eligitur Raymundus, cognomento de Viennac, ſeu Bennac, filius ſororis cuiuſdam viri de caſtro Exidolio, qui Peys Bernard Ramnolfi Lopix cognominatus eſt: cuius aliam ſororem Euſemiam habuit Ademarus de Breuil, de qua genuit Gaufredum patrem meum, & fratris mei Ademari, quorum domus eſt in villa ſanctæ Mariæ Clarimontis ſuper Exidolium caſtrum. Electus itaque Petrus à Guillelmo Legato confirmatus eſt. Verumtamen prauorum conſilio ex parte Regis impedita eſt ei regiminis ſuſceptio. Quod illius primordia non mediocriter perturbauit; repentè etenim profectus eſt Regem, quoadúſque in Ramis Palmarum cum illius gratia rediret. Tunc ad Proceſſionem, Regis Epiſtola coram Clero & populo lecta eſt, quâ Abbatem regiâ dignum amicitiâ docuit vniuerſos. Senior Petrus reuerſus expetit Regem, tentans iterùm recuperare priſtinum honorem; quod longè aliter contigit. Erubeſcebat Cluniaco gurpitionem confiteri timens argui duriùs ab illis. Poſtquam res venit in palam, receſſit in obedientiam quandam, ibique non multum poſt tempus beato fine quieuit. Itaque Petrus in corpore Abbatiæ octodecim millia ſolidorum, & obedientiam de Roſſac, Conſors, Vernuel, Roſet, quæ ſunt de procuratione, totidem reperit debiti pondere grauidas. Quæ omnia, licet diuerſo tempore, perſoluit. In Epiphania proceſſionem ſolemnem, ſancti Martialis feſtum, quod Amlardus Abbas primùm decimo ſexto Kalendas inſtituit, diemque ſancti Pardulphi in cappis agi præcepit, diémque ſanctæ Catharinæ in duodecim Lectionibus, rogante Beraudo Priore, Pſalmos triginta, qui à Kalendis Nouembris vſque Paſcha, cùm eſſet omni-

 Re

nõ feriale pro quindecim & cxviii. ad Horas pro Tertia, & ad Veſperas, vel ad Matutinas Sanctorum, xii. in tribus iugiter *Kyrie eleiſon*, vertit Horas Canonicas: dum ſe raderent, & inter Pſalmos familiares, *Ad te leuaui*, remiſit. Quos Pſalmos vel Suffragia Sanctorum nobis in ſolemnitatibus in prima claſſe dimiſit. Matutinas vel Veſperas omnium Sanctorum non dimittimus etiam in Paſcha, Pſalmos quorum initium eſt, *Deus auribus noſtris*, dimiſit, & ad ſingulas Collectas, quibus in ſuffragiis Sanctorum dicebatur, *Per Dominum*, tantùm dicitur, *Per Chriſtum Dominum noſtrum*: dum Veſperæ ſonarentur, dicebamus tantùm de Beata Maria, cætera vacabant, poſt Veſperas dicebamus Suffragia, Pſalmoſque familiares, quæ cuncta, dum ſonant Veſperæ, permutanir. Poſt quodque in duodecim candelis Hebdomadarius reueſtitus, fumanti thure incenſat Apoſtolum in ſepulchro. Ob quam rem olim ſe bis reueſtiebat. Idcircò quæ ſuprà monuimus, breuiauit, & dum Matutinæ pulſantur, quindecim ſolùm Monachi pridem vt nunc familiares pſallunt cum *Verba mea*, ſoluuntur vt campanarum ſonus prolixiùs audiatur; moderatè quippe diuina celebrari cupiebat. Eccleſiam ſancti Martialis, quæ ſubeſt Exidulio caſtro, pro quo anteceſſor eius Petrus multùm laborauerat, ipſe de Petro Epiſcopo pleniter obtinuit. Primò huius tempore penuria panis ac vini grauiſſima fuit cum peſſima mortalitate. Sextarius frumenti ſeptem, ſiliginis quinque, cinada, tribus ſolidis Lemouicæ vendebatur. Hugo de Porcaria decimo tertio ſui regiminis anno Vſercenſem reliquit Abbatiam, poſt quem Geraldus de Mirabel Monachus ſancti Martialis eligitur, ſed obſtante Petro Abbate ſuo, quicum pro quodam debito interdixerat, breuiſſimo tempore à Legato deponitur, & Petrus Marhæi Vſercenſis Monachus efficitur Abbas. Geraldus Cluniacum perens, paulò pòſt obiit.

Anno ipſo tres Canonici ex Anglia venientes cum litteris Epiſcopi de Lincolnia, poſtulauerunt Reliquias de ſancto Martiale dari Monaſterio quod vocatur Præmonſtratus locus. Hoc Cœnobium nouum in honore Apoſtoli noſtri nuper à quodam Principe conſtructum fuit, nouem Abbatibus iam dominatur. Dum Proceſſio omnium Sanctorum ageretur, Abbas Petrus vice illorum non ſine lachrymis populum orat, quatenus acquieſcat eorum petitioni. Canonici reueſtiti ad dexteram Abbatis ſtantes, vniuerſum gemitibus populum propulſabant. Quid multa? Poſt Euangelium Apoſtoli caput cunctis, qui adfuimus, Abbas oſtendit, ſumptiſque Reliquiis eiuſdem Sancti, ſimul & de beata Valeria, deſideranter lætificauit. Eiſdem Canonicis Abbas in omnibus prouidit, & eo die in Refectorio ſecum epulari rogauit. Capſam ex ebore præclaram Iterius de Croſent ipſis dedit, quâ Reliquiæ conderentur, & Petrus de Forua ceram, quâ vſque ad manè illuminarentur. Poſt cibum à populo extra muros cum gaudio deducti ſunt.

Cap. LXII. *Mediolanum diuiditur in quatuor. Tranſlatio trium Magorum Coloniam.*

Imperator Fredericus his diebus à Longobardis, propterea quòd ipſi eum impediebant, grauia exigebat: quamobrem multis eos prœliis laceſſiuit, vehemque Mediolanum per conditionem acceptam quadrifariè diuiſit. Tunc Raymundus Berenger, pater Adelphonſi Regis Aragonenſis obiit. Magos tres beatos inde auferens, Coloniam Agrippinam ciuitatem tranſlatione eorum ſplendidiorem effecit. Horum nomina Gaufredus Burdegalenſis Archiepiſcopus his verſibus prodit:

Tarſenſis præcedit, Arabs ſubit, inde Sabæus:
Nomina ſunt, Gaſpar, Baltazar, Melchior illis.

Poſtmodum Imperator appetens Romam penetrat, muros cum magna parte Monaſterij ſancti Petri diruit, Burgum igne cremauit. Chriſtianus Cancellarius Moguntiæ Archiepiſcopus erat tunc, cuius præſertim factione iſta gerebantur. Verumtamen vltio diuina exercitum Imperatoris peſſimè poſtmodum proſtrauit. Præterea Fredericus corpus Caroli Magni eleuans à terra, in capſa aurea infiniti pretij lapidibus decoratâ collocauit. Extunc authoritate Metropolitani Colonienſis Aquiſgrani ſolemnitas de eodem Cæſare Auguſto orthodoxo, ſicut de Sancto, agitur, quæ priùs fiebat de fideli defuncto.

Ademarus Vicecomes Lemouicenſis adoleſcens per dies illos fecit Abbati Petro hominium ſolemniter in Capitulo.

Anno Dominicæ Incarnationis MCLXI. apud Lemouicas per duodecim fatuos, quos Ioculatores vocamus, accepit res initium. Simul epulati (hoſpitalati) ſunt quaſi confratres, & ex paucis denariis qui ſuperfuerunt in cathedra ſancti Petri, ceperunt tugurium conſtruere ex lapidibus viæ ſuper petram Martyris Reginæ Galliarum Valeriæ; arcus ibi, ſed modicè ædificatus à burgenſe quodam olim. Cœperunt pueri ferre onera ad illud opus tantillum perficiendum: mimi & hiſtriones eò confluere, remque ceperunt circumquaque diffundere. Quid multa? Pentecoſtes die octauâ Miſſa ibidem celebratur, locuſque ob ſignorum multiplicitatem frequentatur, commeatus (conuentus) ab Epiſcopo per totam diœceſim indicitur octauo Kalendas Auguſti.

(Anno gratiæ MCCXII. in feſto Victoris & Coronæ dedicata eſt eiſdem Eccleſia à Ioanne de Veyrac Epiſcopo Lemouicenſi, honorificè ornata, ac depicta. Tunc ibi eſt repoſita eiuſdem Virginis capſa, ſimulque imago cum innumerabili militum ac plebium caterua.) Geſtatorium ſancti Valerici, cum argenteo ſancti Pardulphi de Garacto, reliquias Virginis iuxta morem foris muros excepimus in cappis ſancti Valerici ad Monaſterij portam Occidentalem. Sed quia Garactenſes iactabant ſe beatum Pardulphum habere, noluit Abbas ſiue Conuentus eos ex ordine recipere, ne in ſcrupulum Principibus de Turribus veniret, qui eumdem Patrem Arnaco intulerunt, brachio protomartyris noſtræ Valeriæ relicto, cæteri redière. Quanta tunc confluxit multitudo vtriuſque ſexus & ordinis, quantâve ſit oblata immenſitas munerum, quæ ornamenta delata, quæ thura incenſa ad decorem proceſſionis, etiam nos qui adſuimus, fari nequimus. Epiſcopus Geraldus, licet ex toto cæcus, populis benedictionem largam omnibus dedit. Loci huius Priorarum tenebat Raymundus Monachus pro Monaſterio ſancti Martialis, & ſanctæ Valeriæ, ad cuius ius pertinet idem fundus. Dehinc amplior Baſilica conſtruitur, certè tuta res à Deo geritur.

CAP. LXIII. *De Abbatibus.*

Almodis vxor Oliuerij de Turribus, poſt Archambaldum Patrem his diebus obiit, ad cuius funeris obſequium, quinto Kalendas Septembris Arnaco adfuit Amelius ſucceſſor Rogerij primi Dalonenſis Abbatis, cum ſubditis ſibi Abbatibus nouem. Præter hos Ademarus Abbas Voſienſis anno quadrageſimo ſui regiminis adfuit, infirmitate quadam laborans. In feſto omnium Sanctorum Petrus Abbas ſancti Martialis apud Voſias proceſſionem ſolemnem ipſo die agi perpetuò præcepit. In diebus Natalis Domini & Epiphaniæ, Abbas Ademarus Miſſas celebrauit, & in Octaua Dominicæ Apparitionis, perceptis ſalutaribus Sacramentis, ab electione ſua anno quadrageſimo, menſe ſecundo, die decima ſeptima valdè manè ſpiritum exhalauit. Quo iuxta Raynaldum Abbatem tumulato in Conuerſione ſancti Pauli, præſente Domino Petro ſancti Martialis eligitur Amelius, de Monacho cognomine, Præpoſitus de Arnaco, frater Petri Archidiaconi.

Biennio expleto, occiditur Raymundus Trenchauel Vicecomes Biterrenſis, à Burgenſibus quadam Dominicâ Quadrageſimæ; in Eccleſia Mariæ Magdalenæ, præſente Bernardo eiuſdem vrbis Epiſcopo: Iurauerant enim Tholoſano viuum illum reddere ipſi, eò quòd grauiter opprimeret ciues. Verumtamen de morte verbum non fecerat heros, cum illo tamen alij iugulantur.

Anno ſequenti, Rogerius Raymundi filius, poſtquam Biterrenſes valdè bellis afflixit, pacem cum eis fecit. Poſt hæc in hoſtem ſimulans ire, exercitum copioſum ducit in vrbem. Quid memorem cuncta? ſigno dato, hoſpitem ſuum quiſque iugulat hoſpes. Quidam ex maioribus ad cumulum opprobrij altiùs ſuſpenduntur. Iudæi ab hac proditione immunes, ſeruantur illæſi: ſeminantur hortuli proditorum alieno ſemine, dum ciuium vxores & familiæ externis peremptoribus traduntur.

CAP. LXIV. *Diluuium mirabile.*

Riuulus quidam Sarlatum tranſiens, ortâ tempeſtate intantum excreuit, vt repleto Monaſterio linteamina Altarium irrumperet, libros deleuit & pallia. Guillermus Dual Monachus, qui miles exſtiterat, in Capitulo, & plures vtriuſque ſexus in burgo, pridiè ante Vigilias Apoſtolorum Petri & Pauli, circa nonam horam eneca-

ùit: Pontia interiit, quæ de corpore Chriſti quædam fecerat inaudita, pro quibus iſta contigiſſe nullus ignorat. Sed iſta latiùs in libro miraculorum ſancti Pardulphi narrabo, vbi multa de ſactoſancto myſterio ad correctionem multorum, ſi Deus permiſerit, propoſui tractare.

Cap. LXV. *Cædes Monachorum ſancti Martialis.*

In caſtro quoque Pompedorio his diebus pro quadam negligentia in Cœna Domini ibi patrata, in loco qui dicitur Madrias, cædes magna nimis facta eſt noſtrorum. Verumtamen Garinus de Caſtello nouo ab Archambaldo de Felez ibidem tunc occiditur. Babyloniæ Domini nomen ob immenſæ poteſtatis culmen, apud Saracenos vocatur Mulene (ſiue Murena) ſub quo duodecim regij tyranni, quos vocant Admiralios, præſident vrbi. Horum primus Sanar (aliàs Azoard) dictus eſt: alter Siraconus. Sanar diligebat Dominum ſuum; Siraconus oderat illum. Motâ lite, orta eſt ſeditio inter Sanardum & Siraconem. Rex Ieroſolymorum cum exercitu venit contra Babyloniam, & commiſſum eſt prœlium. Impetu facto, Babylonij fugauerunt illos prope montem Giſard (aliàs Mongiſcart) loco, qui vocatur Boblet. Remanſit ſolus Rex Balduinus cum ſociis quinque, in loco qui dicitur Larrit, non longè à Babylone, versùs Ieroſolymam. Tunc pertulit Magiſter de Hoſpitali Gerbertus Aſſaillit, cui Siraconus promiſerat ſexaginta mille aureos, quatenus pergeret in prœlio cum exercitu, damnum tam ingens, vt grauaretur debito quingentorum & octodecim aureorum, & onus ſex equorum de auro & argento. Quo domus Miſericordiarum ad tantam deuenit inopiam, vt quadam die deficeret omninò vniuerſis panis: ſed poſteà Gallorũ Rex ſemel per nepotem nomine Baſcum, Principem vrbis de Vadoir, cibauit illos iuxta morem loci; fuitque pretium procurationis vnius diei mille trecentorum aureorum: hos redditus perſoluit eis Rex idem perpetuò in terra ſua. Cuius nepos ſupradictus quibuſdam ſe poſtmodum militibus in Hiſpania iunxit, qui ſub ſpecie Religionis contra Saracenos dimicant audacter. Horum ſecta nuper exorta, ob indicium bellicoſæ probitatis Spatham ex pallio rubeo in habitu candido præfert. Siraconus rapuit vxorem Sanar occiſo marito, quæ cùm effugere nequiuiſſet, licet inuita, tempori ceſſit. Contigit poſt hæc vt lauaret caput idem. Eſt autem illis conſuetudo, lota capita linteo mundo inuolui. Tunc miſit ei vxor linteum candidiſſimum, quod ille libenter amplexus, animum vxoris in amore ſui conglutinatũ putauit. Cùm inuolueret faciem Siraconus, ſpiritum exhalauit. Turbantur amici, mulier aufugit. Saladinus fuit nepos Siraconis Principis partis Noradini filij Amerſangi, regiæ dignitatis viri, qui occidit Mulene (la Morena) Dominum Babyloniæ, & poſſedit terram illius. Mortuus autem eſt Noradinus, relicto filio, qui vocatur Sanſegui. Saladinus tantæ probitatis vir fuit, vt ei linqueret Siraconus auunculus terram ſuam, filiumque proprium ſubderet illi. Hic auditâ domini morte, ſimulato dolore à remotis partibus velociter venit, veſte ſciſsâ ejulando vociferabatur, terrâ puluerem capiti ſpargens. Videns Domina talia diuriùs fanrem, ait ad illum: Si ſcirem te erga dominum, & me talem fore, qualem te oſtendis, forſan thori maritalis facerem conſortem. Qui ait: Indignus, Domina, ſum ex tantillo fieri tantus. Verumtamen ſi dignareris me tanto decore beare, non mihi regium nomen vſurpabo, ſed quaſi miniſter tibi, ac filij tui præceptis obtemperabo. Quid multa? Optatis fruitur hymenæis, vrbes, caſtraque muniuit, filius vxoris, imò domini ſui exul efficitur, nullumque municipium, exceptis Malbec, Alep, Roaen ei relinquitur.

Regum nomina, noſtris qui tẽporibus imperant orbi, modò deſcribam. Primo loco ponatur excelſus ille Ioannes, qui regnis imperans magnis, humilitatis causâ Preſbyteri ſibi nomen aptauit. Huius principatus diuerſarum copias rerum, qualiterve plures ipſi ſeruiunt Reges, & de Archiprotopapatu, vel quâ de cauſa pater eius, Quis vt Deus? dictus eſt, Epiſtola Emanueli ab eo directa prodit breuiter. Secundo loco idem Emanuel Græcorum Imperator, cuius pater (imò auus) ac filius dictus eſt Alexius, ſub quo quatuor Reges vrbem Byzantinam ornant, quapropter Regia vocatur. Horum primus dicitur Magnus Domeſticus, alter Protoſpatharius, tertius Michaël, quartus Protoſebaſtos. Tertio loco Rex Italiæ Federicus nominatur, ſucceſſor nepoſque Conradi, Romani Imperij diademate clarus. Hieroſolymam regit

Amalricus filius Fulconis, cuius filius, ſicut pater, dictus eſt Balduinus. Galliam Ludouicus filius Ludouici, pater Philippi. Angliam Henricus filius Gaufredi Martelli; Scotiam Henricus filius Dauidis. Hyberniæ quatuor Reguli imperant. Cornuuallius, ſeu Gorneual, Rex Danorum vocatur. Siciliæ regnum his diebus Guillelmus filius Rogerij, filio tradidit Guillelmo. Rex de Maroc Anicacopus, Nauarræ Sanctius, Valentiæ Lupus, Aragoniæ Adelphonſus filius Raymundi. Berenger filij Sanctoli. Ferdinandus ac Sanctolus pater inclyti Adelphonſi, qui habet Alienoram filiam Henrici Regis Anglorum, Toletano præſident regno. Hungariæ Rex dicitur Bela. Vrbanus III. Lucij ſucceſſor in * Pentecoſte, anno MCLXXXV. Dominicæ Incarnationis. In Regum ſerie ſcribatur Dux Aquitanorum & Vaſconum Richardus, qui ad probitatis opera nunquam exſtitit tardus, cuius adoleſcentia magnâ floret induſtriâ

Bernardo in Petragorico ab hoſtibus capto tamdiù ſolutio eius à nepote Ademaro impedita eſt, quovſque redderet ei Exidolium caſtrum, quod in vita ſua ex conuentu dicebat habere debere. Sed non multò pòſt milites propter tyrannidem Ademari caſtrum Bernardo reddiderunt. Hinc orta eſt ſeditio inter illos, quæ tali pacto finitur: Terribili iuramento iurauêre viciſſim alterutrum amicitiam ſe ſeruaturos. Die ipsâ de Exidolio venientes, ab Ademaro in caſtro de Segur inuitantur circa Epiphaniam. Epulantibus illis nocte iam ſimul, ſubitò irtuunt armati, captiſque vniuerſis, Helias & Bernardus carceri mancipantur. Oliuerius de Turribus illic noluit manere, qui ſi teneretur, res non benè geſta in deterius terminaretur. Iteratur recidiua peſtis, Principibus aduerſum Ademarum conſurgentibus, qui pro ipſo Bernardo patruo iurauerant. Quid multa? Niſi comes de Marchia Audebertus veniret ſuppetias, Ademarus non poterat tantorum ferre impetum: Ideireò de pace in breui tractatur, & Bernardo redditur caſtrum, cingulum militiæ à Rege Anglorum percepit. Infra breue tempus Helias non longè à Petra-Bufferia, dum Ademarum nepotem fugit, iactu terræ, quòd tempeſtiuiùs plueret imber, ignarus corruit, & à milite quodam lanceâ confoditur. De hoc mihi multi multa dixerunt: ſed Guillermus de Longaſpa, filius Iſarni de Lois, huius criminis pertulit damnum.

Cap LXVI. *Eccleſiæ Grandimontenſis conſecratio.*

Grandimontenſis Eccleſia circa tempus illud conſecrata eſt, ſcilicet anno MCLXVI. pridie Nonas Octobris, Dominicâ die (*ſcribendum arbitror* MCLXVIII. *aut certè legendum ſexto Nonas*) in honore B. Virginis Mariæ, à Petro Bituricenſi Archiepiſcopo, qui eis reliquias de vndecim Martyribus detulit, & à Bertanno Burdegalenſi, Geraldo Lemouicenſi, Geraldo Caturcenſi, Petro Engoliſmenſi, Rogerio Sagienſi, & Ioanne Petragoricenſi Præſulibus. Ibi reliquiæ de Apoſtolo ſancto Martiale à Monaſterio ſuo delatæ fuerunt, quas receperunt ſolemni proceſſione vniuerſi, de quo ſtationem celebrant ad Veſperas, & in Matutinis vbique. Primus eiuſdem Cœnobij exſtitit Prior Stephanus de Mureto, aliàs de Tierno. Secundus Petrus Lemouicanus. Tertius Petrus de ſancto Chriſtophoro. Quartus Stephanus de Liciaco. Quintus Petrus Bernardi frater Aymerici Bernardi Militis de Bré. Sextus Guillermus, cognomento de Axia, qui de Trainhac erat. Tempore ſupradicti quinti Prioris Petri Bernardi de Bré, aliàs de Boſchiac, fuit facta conſecratio Eccleſiæ Beatæ Mariæ Grandimontenſis. Hic Petrus cùm eſſet miles, de Sibylla vxore genuit filiam, quæ dicitur Agnes, quam accepit Americus de Lur, miles de ſancto Ioanne: poſteà factus Cœnobita, Presbyter ordinatur.

His diebus Mathildis Imperatrix, Monacha Fontis-Ebraudi obiit, quæ Grandimontenſibus tunc triginta millia ſolidorum, & filius eius Rex totidem pro ipſa dedit.

Geraldus Epiſcopus Cadurcenſis, apud Beneuentum fecit Ordines in vigilia Mathæi Apoſtoli anno ſequenti, méq; ibi ordinauit Presbyterum; perſeuerauit in Epiſcopatu quadraginta (ſeu quinquaginta, vt in alio exemplari) annos, & amplius. Hic Epiſcopus Geraldus ſepultus eſt in Grandimontis Eccleſia, in choro ſub tumba cuprea.

Anno Dominicæ Incarnationis MCLXVII. nocte quæ diem Baptiſtæ claudit Ioannis, crematum eſt Lemouicenſe caſtrum, clocarium, ſigna optima, etiam Ec-

cleſia ſancti Michaëlis de Peſtaria. Verumtamen clauſtra, officinæ, & burgus do hortis ſanctæ Valeriæ, Deo miſerante, ſaluantur. Eâ nocte Petrus cognomento Tauran Monachus, obiit, craſtino Dominicâ lugubri traditur ſepulturæ.

Ante dies illos Guillermus Sector-ferri Engoliſmenſis, Audebertus de Marchia Comites, Robertus de Selit, cum quibuſdam aliis inſurgunt aduerſus Regem Anglorum. Dominica die Quadrageſimæ apud Subterraneam nuntij Regis venientes, Bridorienſe caſtrum cum ſuis pertinentiis Bernardo & Fulconi Vicecomitibus de Broſſa reddiderunt. Ego tunc Subterraneæ degebam, cùm genitrix mea die ipſo apud Clarimontem Exidolij obiret. Hæc Lucia filia Bernardi Marchés de ſorore Guidonis & Alduini ſeniorum de Nobiliaco, qui nepotes exſtiterunt, Guidonis, Geraldi, & Gulterij de Turribus. Vltima die menſis Martij S. Paſcha celebrabatur. Guerra per biennium protracta per Ludouicum Regem terminum ſumpſit anno MCLXXX. (*decuſſem ex eo numero expungendum arbitror ex ſequentibus*) terram perditam exules recepêre. Verumtamen Robertum de Selit quadam occaſione captum Rex Henricus crudeliter ferro inditum, pane arcto atque aquâ breui cibauit, donec defecit. Anno quo ſuprà, magna fuit abundantia frumenti, vini, & olei. Subterraneæ vidi ſextarium vini pro vno denario, ſextarium frumenti pro quinque ſolidis, & quinque denariis, *de ſeigle* pro tribus ſolidis.

Anno ſequenti Amelius Abbas Voſienſis, Vigiliâ Aſſumptionis B. Mariæ Cœnobium Obaſinæ ingreſſus, non albus, ſed brunus de nigro efficitur. Hic domum ſibi creditam per annos ſex, & menſes totidem optimè rexit; ſed à contrariis ſalutarium præceptorum irritatus receſſit. Electus eſt die S. Iuliani Petrus, cognomento Durnais, profeſſus S. Martialis. Domnus Petrus Abbas ſancti Martialis adeſſe non potuit, ſed pro ſe miſit Marbodum, Boſonem, Guillermum de Mananue, qui vices illius agerent in electione: Qui videntes ſchiſmata, vel loci detrimentum, rem contradixerunt. Electus poſtmodum, ratione cogente in Capitulo Apoſtoli Martialis, coram Domno Petro Abbate, virgam paſtoralem relinquens, ſupplex perſeuerauit, quouſque cum illius gratia in pace rediter.

Thomæ Archiepiſcopi Cantuarienſis vita vel mors pretioſa, qualiter his diebus patrata exſtiterit, quia vbique ſcripta fertur, non eſt neceſſe nunc iterari.

Hoc anno Burgenſes de Subterranea ad inuicem iurauerunt, vt nullum omninò Monachis darent expletum, quod vocatur railliada. Agebant verò iſta conſenſu Comitis Audeberti, qui pro lucro deputabat diſſidium tale. Cúmque Abbas & Aymericus nepos eiuſdem, & Præpoſitus qui erat de Montagnero caſtro Petragorico, rem aliter non poſſent comprimere, expetunt Regem Burgenſes perterriti. Clocarium munierunt feriâ ſecundâ hebdomadæ Paſchalis, quæ fuit quarto Kalendas Aprilis. Altera nocte duo adoleſcentes ebrij putantes cæteris ſe obſequium præſtare Burgenſibus, percuſſerunt Raymundum Monachum quendam, qui craſtino, hoc eſt, feriâ quartâ, à nobis in clauſtro ſepelitur. Hic nuper Miſſam primitùs decantauerat, cùm eſſet ortus de villa Voſienſi. Altera die, feriâ quintâ, celebrata eſt Annunciatio Dominica, quæ præcedenti euenerat myſtica Cœna. Quo facto, Abbas expetit Regem, qui eos valdè oppreſſit, ſicque coacti, ſeruitia Monachis ſolita reddunt: homicidæ verò fugati ſunt, domuſque illorum anathemati tradita eſt.

Petrus Archiepiſcopus Bituricenſis Kalendas Maij decedens, Stephanum habuit ſucceſſorem: hic infra paucos dies Pariſius, vnde exſtiterat oriundus, moriens, Gatinum reliquit in loco ſuo.

Cap. LXVII.

De Rege Anglorum Henrico, & Richardo Duce Aquitaniæ.

Monaſterium ſancti Auguſtini Lemouicis incœptum eſt conſtrui. Tempore illo Regina Alienor cum filio Richardo Lemouicę fortè cùm eſſet, lapides in fundamento primi iecerunt.

Tempore illo Rex Henricus ſenior filio Richardo ex voluntate matris Aquitanorum tradidit Ducatum. Poſt hæc, apud ſanctum Hilarium Pictauis Dominica poſt Pentecoſten, iuxta conſuetudinem, in Abbatis ſedem eleuatur, ſed à Bertramo Burdegalenſi, & Ioanne Pictauenſi Præſulibus lancea ei cum vexillo præbetur, & ad

proceſſionem cantatur, *O Princeps egregie*, hoc Reſponſorium ſancto Martiali ſubripuêre. Sedeſto: quicquid honoris habent Aquitanici Sancti poſt Dominum ab eodem Apoſtolo accepêre, ideò non illis imputetur. Procedenti tempore Richardus Lemouicas veniens, in vrbe cum proceſſione ſuſcipitur, annulo ſanctæ Valeriæ decoratur, nouúſque Dux ab omnibus proclamatur. Anno ipſo Lemouicæ primò feſtum almi Pardulphi in cappis celebratur: quo die ibidem Iterius Bernac filius Gaucelini de Petra-Bufferia honeſtè tumulatur.

Anno ſequenti Raymundus Comes Tholoſanus Lemouicæ veniens, & coram Rege Anglorum, & vxore, filióque Richardo, & Principibus multis pro vrbe Tholoſana hominium fecit, prædictámque ciuitatem ex eorum beneficio recepit: Qui Raymundus tunc patefecit Regi, qualiter filij & vxor contra illum conſpirâuêre. Rex conſilio illius, quaſi gratiâ venandi cum paucis egreſſus, velociter vrbes muniuit & caſtra.

Regrediens inde Raymundus, & Rex Anglorum per Voſias iter fecit, quo populus multus occurrebat pro reliquijs nuper ibi delatis, pro quibus in alio libro copioſiùs ſcribam. Dominicâ quâ cantatur, *Inuocauit me*, factum eſt hominium iſtud quinto Kalendas Martij. Ipſa die in conſpectu Regis Guillermus Abbas de Radingas in Burdegalenſem Archiepiſcopum: feriâ quartâ, aliàs ſextâ, heroës qui per dies ſeptem Concilium celebrauêre, Lemouicâ diſcedunt ab vrbe.

Sabbato ſequenti Petrus Epiſcopus Petragoricâ in vrbe Ordines fecit: Interim præſente electo Archiepiſcopo Burdegalenſi, corpora Præſulum de Capitulo effodiuntur, diéque ſequenti ante Altare ſancti Bartholomæi ſinguli in loculis nouem honore condigno in Baſilica ſancti Fontonis reconduntur.

Patre ac filio per biennium in alterutrum ſæuientibus, adeò Rex multis theſauris exhauſtis nauſeatus eſt, vt Brabantionibus, qui ei parebant, pro mercede Spatham regiæ coronæ in gagium mitteret. Locutus denique cum quodam Normanniæ Epiſcopo, à quo pro conſuetudine pœnitentiam accipere ſolet, ab eo tale reſponſum Rex accepit: Si fieres humilis peregrinus Thomæ Cantuarienſis, credo tibi pacem à Domino dari. Qui ait illi: Si digneris venire mecum, pergerem libenter. Reſpondit Epiſcopus: Ibo gaudenter. Mare tranſmeato, condictum expetiuit locum. Cúmque deuotus vigilias celebraret ieiunus, coram ſe ſigno à ſancto Martyre Archiepiſcopo patrato exhilaratus eſt. Miſsâ finitâ, ab Eccleſia procedenti adeunt nuntij dicentes: Iucundare Rex Anglorum; nam de cælo tibi datur triumphus; Filius, inquiunt, tuus Manzer Regem Scotorum hoſtem tuum cum multis millibus heſternâ die captum carceri mancipauit. Exultanti animo Rex adſtantibus ait: Pacem mihi redditam noueritis per meritum Archiepiſcopi Thomæ, cuius ſedulus auxilium imploraui. Statim mari tranſmeato Rothomagum venit, cuius aduentu cognito, ciues præ gaudio ſigna ſonant Eccleſiarum, concrepantibus tubis turrium vniuerſarum. Auditis his, Rex Ludouicus, & Philippus Comes Flandrenſis, qui cum Rege minori Anglorum vrbem Rotomagenſem obſedetant, te tantotum gaudiorum cognitâ, obſtupuêre, præſertim die alterâ, cùm viderent Regem extra vrbem ire venatum. Quid multa? Rex Ludouicus ſolutâ obſidione Franciam petit; defecerant quippe alimenta: Flandrenſis remanſit ad tempus conſilio Petri de Aria, Præfecti ſui, qui ei ſuggeſſit obſidionem non derelinquere, donec ad vulgi famem (aliàs fauorem) infinitum expenderet aurum. Non multò pòſt filij cum matre coram patre humiliaures ſeſe Regi ſubmisêre, qui coniugem propriam matrem filiorum apud Angliam in turre de Saliſberi per plures annos incluſit, recidiuam cauens machinationem. Supradictus Præpoſitus de Aria electus in Pontificem Cameracenſem, infra breue tempus occiditur à clientibus Iacobi de Aueſnes, qui zelotypiæ furore oderat illum. Hunc Comes exheredauit, quouſque Iacobus eidem Flandrenſi cum quindecim Comitibus, ac duobus Ducibus iuſiurandum darevellet, ſceleris huius conſcium ſe non fuiſſe. Iſte Comes Inſulam, quæ dicitur Grauelina, ſubdidit ſibi, quæ Regem olim habuiſſe dicitur,

Ab ordinatione ſua anno duodecimo Petrus Mathei Abbas Abbatiæ renuntians, ſoſpes ſucceſſorem Raynaldum habuit de Maurangas.

Cap. LXVIII.

Hoſtilitas grauis inter Principes multos in Lemouicino.

Anno quo ſuprà frater meus Ademarus miles obiit (hoc eſt, milleſimo centeſimo ſeptuageſimo tertio) in feſto beatæ Mariæ Magdalenæ, die Dominicâ poſt vnum menſem, Ademarus patruum compulit Bernardum Exidolium abdicare caſtrum. Hinc oritur hoſtilitas grauis inter Principes multos. Tandem Arnaco vnà cum Geraldo Lemouicenſi Epiſcopo congregantur Lemouico Raymundus de Torenna, Archambaldus de Comborno, Guillermus Sector-ferri, filius Comitis Engoliſmenſis, cum Principibus multis, in Exaltatione ſanctæ Crucis, feriâ ſextâ, ibidémque Exidolium Bernardus nepoti Ademaro dimiſit, accepto ab eo caſtro de Celon cum iureiurando. Cernens Ademarus Archambaldum cum vxore in caſtro de Celon diutiùs immorari, timens pro ſui detrimento talia actitari, auunculo, vel Principibus, qui iurauerant, machinabatur dolos per hiemem occaſione nebulæ cuiuſdam diei. Tuſſis adeò immoderata populum corripuit, vt aliquibus in locis quidam interiiſſe dicantur. Tunc Ademarus municipium de Bré poſt Natale obſedit, ac per dies Quadrageſimæ terram dominorum de Turribus deuaſtauit. Tunc Oliuerius de Turribus ad ſui generis ignominiam, licet neceſſitate vrgente, Arnaco munitionem miſit, quoadusque infidelium Monaſterij conſumerentur promptuaria. Arnaldus quidam Boſculus, qui dicebatur Deluſus (vel Deſur) à militibus Oliuerij peremptus cecidit de equo, qui à ſuis de Arnaco multo luctu delatus, in hoſpitali de Celon potiùs projectus quàm tumulatus eſt.

Paſchalis dies veneranda tunc euenit nono Kalendas Aprilis, anno ab Incarnatione Domini MCLXXVI. (legendum MCLXXIV.) Dominica in Albis, Petrus Abbas vltimam maiorem Miſſam celebrauit, hydropi morbo penè laborans. Die, ſeu feriâ ſecundâ, quæ fuit Kalendas Aprilis, nocte concilio accolarum redditur caſtrum de Celon Ademaro Vicecomiti; túncque nix cecidit multa. Die ſancti Martialis Petrus Abbas indutus albâ & cappâ, nouiſſimam ante ſepulchrum vix Collectam expleuit. Poſt Octauas eiuſdem Apoſtoli pacem adinuicem fecêre, accepitque Bernardus ab Ademaro caſtrum ſancti Aredij pro caſtro Celonenſi. Domnus igitur Petrus dum feſtinat ad externa, à Burgenſibus impetebatur, vt murorum magnam partem conſtrueret: Et quia ſeditio erat inter Regem & filios, opus accelerabant, ne quandoque Dux fieri prohiberet redditâ pace; quod ita poſtmodum contigit euenire. Et quia Abbas tam ſubito operi tunc nequibat inſiſtere, ruperunt Burgenſes fontis venam quæ lætificat caſtrum, ſeruientibus & famulis captis priùs. Interim venit quidam dicens ſe eſſe Epiſcopum Auellinæ vrbis, poteſtatis Guillermi Regis: Fingebat ſe ab hoſtibus Alexandri Papæ captum, dum ad illum pergeret, ac pòſt vinculis diuinitùs ereptum. Hic in tantam prorupit veſaniam, vt publicè ſuper corpus Apoſtoli Miſſam celebraret, plebémque benediceret propria manu. Interim dies Inuentionis ſancti Stephani aduenit, & in aula Protomartyris deſcendimus votiuas ſoluere laudes. Mayfredus Decanus de Mauriac, Tutellenſis Abbatis frater, Miſſam tunc celebrauit. Hic eumdem declarauit falſiſſimum, aſſerens die ipſo quo ferebatur, Caturcenſem Epiſcopum nequaquam fuiſſe apud Rocamadour; nec argentum, ſicut ipſe mentiebatur, eidem dediſſe. Quid multa? Licet hæc prohiberet noſter Epiſcopus Geraldus, idem falſarius à Canonicis bonis omnibus priuatus, opprobriis ſaturatur, ac de vrbe pellitur quaſi Truant (Trudanus) qui ſuper Chriſti diſcipulum pridiè Miſſam celebrauerat vt Pontifex magnus. Priuilegia ipſius Pater Abbas, licet æger, cognouerat falſa; ſed timens impetum Lemouicenſium contra illum, rem diſtulit propalare.

Cap. LXIX.

De ſigno viuificæ Crucis in Grandimontenſe Cœnobium miſſo.

Amalricus Ieroſolymorum Rex portionem non modicam ſalutaris ligni tranſmiſit de Vret per Epiſcopum ſancti Georgij de Rama Grandimontenſibus, qui

olum

olim Monachus exſtitit Burgi Dolenſis. Hic orandi gratia ſanctum adiit Martialem, dehinc infirmum viſitat Abbatem Petrum. Inde Amalricus Rex decedens Regnum filio tradidit Balduino. Omnia Sacramenta Eccleſiæ Petrus Abbas legitimè petiit & accepit: exceſſus ſuos coram Epiſcopo Geraldo, Abbate S. Martini Petro, Amelio tunc fratre de bona aqua quondam Voſienſi, & ſeptem Monachis cum contritione cordis memoriter confeſſus eſt. Eleemoſynam pauperibus * ante alium poſt obitum erogauit. Libros inſignium hiſtoriarum fecit, clauſtrum infirmariæ cum domibus honeſtis conſtructæ depinxit, & alias quaſdam conſtruere diſpoſuit. Reliquit duo millia ſolidorum ad comparandum ſuum anniuerſarium, & procurauit Congregationes vrbis. Vltimo officio ſuæ depoſitionis Abbatiam abſque debito dimiſit. In theſauris Eccleſiæ præter crucem magnam contulit multa, tam integro intellectu permanſit vt nocte qua tranſiit, famulis imperaret, vt eatenus in Eccleſiam illum deferrent, cum eius linguam cernerent impediri. Ante altare B. Benedicti matutinis expletis iij. hora iv. Idus Septembris (in alio exemplari habetur in feria 4. Idibus Septemb.) coram nobis omnibus ſpiritum exhalauit. Guillermus poſtmodum Abbas Voſienſis dexteram illius cum candela tenebat. Corpore abluto illuxit aurora. Poſt biduum Canonici cum clero vniuerſo exequias funeris celebrauere. Voſienſis Abbas Petrus, aſtantibus quibuſdam Abbatibus maiorem miſſam vltimo expleuit. Defuncti venter plumbeâ plata ſtringitur, ne nimium intumeſceret. Sepultus eſt iuxta Capituli parietem ad caput anteceſſoris ſui Alberti caſula indutus de Auſtoriblau, croſſam tenens de Ebore pulchram, cuius lignum fractum eſt, vt intra tumulum poſſet includi, tunc pro voluntate cateruatim clauſtrum ingreditur ſexus vtriuſque populi multitudo ſecundùm quod in tumulatione proprii Abbatis conſuetudo vſurpauit antiqua. Huius animam, ô bone IESV, ſuſcipere digneris per meritum alumni tui inclyti Martialis.

Pardulphi elatiſſimi feſtum Dominicam perornauit diem, quando domnus Iſembertus eligitur, quam Conuentus S. Martialis tam liberè egit, vt neceſſe non fuerit proceſſionem confundere, quam inſignem reddiderunt domnus Radulphus Abbas Cluniacenſis cum annulo & mitrâ vel cappa Romanâ, Voſienſis Petrus cum Hugone de Montmurat Figiacenſi Abbate, idem quoque nouus electus, qui ſolemnem miſſam decantauit. Fuimus fere pluſquàm centum Monachi in ipſa proceſſione in albis & ad miſſam in cappis proſam propriâ voce conſona cantauere in pulpito primò Aimericus Martel, ſecundo Gaufredus de Nioil. Epiſcopus quidem Geraldus præſens erat, ſed non ſe reueſtiuit eò quòd cæcus eſſet. Vitam dulciflui Patris Seguinus eo die recitauit ad menſam. Tunc renunciata eſt repentina mors Moyſiacenſis Abbatis domino Cluniacenſi à quibuſdam falſis fratribus recenter occiſi, die S. Lucæ, aliàs ſanctæ Luciæ, electus A. in vrbe à Petro Epiſcopo Petragoricenſi accepit benedictionem, ſtatimque apud S. Martialem ad portam Leonis ſolemnem recepit proceſſionem, ipſáque die ad menſam ego recitaui Lectionem de Machabæorum geſtis.

Ramnulphus frater illius Monachus Dolenſis in Abbatem S. Sauini tùnc promotus eſt. Hi filij exſtiterunt Ramnulphi Eſcoblart nobilis viri de Caſtello Roſec (errant qui Caſtellum Radulfi ſubſtituere moliuntur) quod eſt in Biturico. Horum fratres fuere Sylueſter; atque Guillermus, nec non & Gaudinus ille qui caſtrum de Ramafort egregiâ probitate conſtruxit. Iſembertus iſte ab ineunte ætate Monachus S. Martialis, Monaſterium de Roſec, vnde Prior erat, à fundamentis conſtruxit ſine quæſtu per Eccleſias facto; Vineam muro calcineo cinxit, capſam S. Alpiniani opere mirabili compoſuit, poſſeſſiones meliorare curauit. Domum infirmariæ Lemouicæ adinſtar Regij palatij extollens conſummauit. Cœnobium, quod dicitur Art, cum pertinentiis ſuis acquiſiuit, & Mauſac de tribus millibus ſolidorum redemit. Placitum cum Guidone de Guichain, vel Guahain, de ſeruientia Vernolij ad magnã Eccleſiæ ſuæ vtilitatẽ conſummauit. Pro turre de Chaſtello Cheruix ei Vicecomes Ademarus placitum & hominium, ſimulque pro vniuerſo feuo ſolemniter fecit. Conuentum populorum coram Legatis & Pontificibus Rom. Alexandro III. & Lucio nihilominus III. legitimè recuperauit: exactionem, quam Epiſcopus Lemouicenſis vel Canonici ſub nomine Confratriæ à populo violenter expetebant, ſedulis reclamationibus irritari fecit: Pro his & huiuſcemodi benè geſtis, licet diuerſo tẽpore, infinitũ expendit argentũ. Heroum aliquando, principúmq; Prouincialium multitudo in caſtro de Belcaire diebus æſtatis celebrarunt inania feſta. Cauſa fuit à Rege Anglorum dies indicta reconciliationis gratiâ Raimundi Ducis Narbonẽſis, & Adelphonſi Regis

Aragonenſis. Sed Reges quadam de cauſa defuere. Tyranni nomen ſuum inaniter celebrauere. Tholoſanus Raimundo Dagout militi munifico centum millia ſolidorum dedit, qui ſtatim millenas diuidens per centenas centũ militibus ſingulis ſingulas tribuit millenas. Bertrãs Raiembaus, ſeu Raibaux, xij. iugis boum ſulcari fecit caſtri plateas, ac perinde ſeminari denarios vſq; ad triginta millia ſolidorum. Guillelmus Gros de Martello, qui trecentos milites ſecum habebat, erat quippe Curia illa fere decem mille militum, omnes cibos de coquina cum candelis de cera & tæda coxiſſe refertur. Cominſſa Sorgeſt (melius d'Orgel) coronam pretiatam xl. millia ſolidorum ibidem miſit: diſpoſuerunt enim Guillermum Mita, vel Iueta, vocari Regem ſuper Hiſtriones vniuerſos, ni ipſe quadam de cauſa defuiſſet. Ramnous de Venous, ſeu Raimundus de Venoul, triginta equos cauſa iaſtantiæ corã omnibus igne cremauit.

Quia de Prouincialibus ita deſcripſi, aliquid memorabile de Vicecomitibus noſtris referam. Ademarus ille: qui poſtmodum Cluniaco Monachus exſtitit, venientem Lemouicas Guillelmum Tolozani generum Guillelmi pro conſuetudine procurauit. Periit ergo Dapifer piper à Conſtantino de la Sanâ, ſeu Sarcia, qui ducens illum in domum quandam, vbi piper abſque æſtimatione erat expoſitum ſolo, veluti glans porcis ſeruitura. En ait, accipe piper ad Comitis ſalſas, & abrepta ruſtica pala non tam præbebat, quàm proiiciebat piper. Diuulgata res eſt fauorabiliter in aulâ. Dux verò rem tacitus conſiderabat. Contigit aliquando Ademarum Vicecomitem Pictauis adeſſe. Prohibuit igitur Comes ne quis Vicecomiti venderet ligna. Tunc Clientes Ademari comparauere nucum aggeres immenſos, ex quibus rogum accendunt copioſum, hoc cognito Dux fauore congruè extulit Lemouicenſes, qui illos multifariè reprehendere tentauerat ruſticitatis causâ, ſeu nota.

Ebolus frater Petri de Petra-bufferia ex Almode matre erat valdè gracioſus in cantilenis. Qua de re apud Guillelmum filium Guidonis eſt aſſecutus maximum fauorem Verumtamen in alterutrum ſe ſe inuidebant, ſi quis alterum obnubilare poſſet inurbanitatis nota. Contigit præterea Ebolum Pictauis deuenire, aulámque ingredi Comite prandente. Huic fercula quidem præparata ſunt multa, ſed non ſtatim; Comite pranſo, tunc dixiſſe fertur, Ebolus idem, Comiti non congruit tanto ciborum coctionem repetere pro Vicecomite tantillo. Poſt dies aliquot repedantem ad patriam Ebolum ex improuiſo Dux ſequutus eſt. Prandente Ebolo Dux cum centum militibus aulam Ventadour coneitus intrat. Ebolus ſe Philoſophari animaduertens, aquam manibus illorum fundi citiſſimè iubet. Clientes interim circumeuntes caſtrũ cibos vniuerſorum præreptos haud ſegnes in coquinam deferunt. Erat quippe quædã ſolemnitas gallinatũ & anſerum ac huiuſcemodi volatilium: dapes tam largiſſimè præparant, vt nuptialis cuiuſlibet Principis dies à multis exquiſita videretur. Adueſperaſcente die adeſt protinus Ruſticus quidã, Ebolo ignorante, adducens carrum tractum à bobus, clamauitque voce præconis, dicens. Accedant iuuenes Comitis Pictauenſis proſpicientes quomodo cera libretur in curia domini Ventadorenſis. Iſta vociferans carrum aſcendit, arreptóq; dolabro Carpentarij circulos tunc vehiculi illico fregit. Vecte, melius Bute, diſtupto diuerſæ & innumerę formulæ de cera mundiſſima deciderunt. Ruſticus quaſi parui penderet iſta, carrum aſcendens apud Malmon manſum ſuum reuertitur retro. Comes talia cernens, probitatem & induſtriã Eboli extulit vbique. Ebolus præterea eumdem Ruſticum ſic promout, dans ei prædictum manſum de Malmont ac liberis eius. Ibi poſtea militiæ cingulo decorantur, ſuntque hodie nepotes Archambaldi Solemniacenſis & Alboeni Archidiaconi Lemouicenſis.

Guido de Turribus filius Guidonis frater primogeniti Gulpherij (alia exemplaria ſic habent: Guido filius Guidonis & Gulferius de Turribus filij Ademari de Turribus frater primogenitus Geraldi & Gulferij) dum eſſet obſes Pictauis, ſub Comite prædicto ait ſubſannando ad illum: Petrus de Petra-bufferia, Archambaldus & Ebolus patres mei cras publicè deuaſtabunt terrã Bernardi auunculi ſui, nullumque ei auxilium præſtabis? Guido rem diſſimulans hoſpitium petit, hoſpitem orans vt Guidonẽ quærentibus fingeret ęgrum; Ipſe verò ſub habitu ſcutigeri exiit vrbẽ. Dehinc peruolans iter die noctéq; ad galli cantum Caſtrum de Turribus adiit, mutatíſque equis, aſſumptis paucis militibus apparente aurora Pompadour deuenit. Inde Bernardum velociter quæſitum reperit, eúmque reddidit animi æquiorem. Archambaldus interim terram cum multis auunculi vaſtans, apud S. Gallum furiâ inuectus properabat, cum repente Guido de Turribus & Bernardus hora 7. cum paucis irruunt

ſuper eos, loco qui dicitur Las-Fourcas Soubreccillat, dum fugiunt milites, capiuntur plures præda tota ab illis excuſſa. Mulus Petri de Petra-Bufferia captus eſt. Quo facto Guido Pictauium ocyus repetiuit. Quadam die Petrum ſic affatus eſt Guido S. Briti, Bernardus ſic & ſic Archambaldum inhoneſtè fugauit. Nam & ego interfui, & Palafredum tuum ibi captum habeo. Tunc Petrus vltrà quàm credi poteſt, confuſus, Guidonem hac de re coram principe accuſat: accitus à Duce Guido reſpondit: Domino carnali, cuius prægrandi porior feuo, cognito damno illius in auxilium quantocius feſtinaui, per terram meam curſim tranſiens, ad menſam non comedi, lecto non quieui, amicos donec regrederer, minimè ſalutaui. His auditis Dux in hoc facto eumdem Guidonem, non reum, ſed laudabilem declarauit. Interim ad propoſita redeamus. Bernardus electus cuiuſdam Abbatiæ Italiæ, præſente Petro legato conſanguineo ſuo Lemouicæ ſubtus vitream S. Petri à foris tumulatur. Qui cùm obiret, exclamauit: Afferatur cera S. Martialis, adeſt inimicus. Delata eſt candela de ſepulchro Apoſtoli, ſtatimque in confeſſione nominis Chriſti expirauit: Ab electione domini Iſemberti annò I. menſe IX. feſto Sanctæ Mariæ Magdalenæ domnus Rodulphus Abbaniæ Cluniacenſis relinquens pompam Prioratum de Caritate repetiit, vbi quondam laudabilem exercuerat vitam. Huic Cluniaco ſuccedit Gauterius vno anno menſibus III. Iſte prudenter de immenſo debito ſubleuat Abbatiam: Qua propter ſigna maiora Eccleſiæ fregit, albíſque Conuentum vti ad proceſſionem etiam in Paſcha prohibuit. Non enim ait, licet Iſraëlitis plenaria feſta celebrare, quamdiu captiuitatis iugo premuntur.

Gilbertus Malamortenſis fecit variam veſtem, quam vocauit Archambaldus de Praſagoſa; idcirco ab eodem oculis cum Ademaro fratre priuatur. Frater tertius Petrus Clalaſeus occiditur. Erant enim ſui vici de Graulcria: Archambaldus Vicecomes Combornenſis manu tenebat eos dum vim facerent Girberto; qui aſſumptis Baſculis, qui ab Ebolo diſcedebant, vigilia S. Martini terram Archambaldi Combornenſis deprædatus orditus eſt guerram Dominico Aduentu, à nullo ſcelere abſtinuit, ſolemni Hebdomada Natalis IESV-CHRISTI inſontes, quos cœperant Baſculi, in Correſia fracto gelu immerſos eleuabant barba congelata cum corpore toto. His diſcedentibus, venit ex improuiſo le Bar Feria IV. ante Dominicam Quadrageſimæ. Quid plura? Caſtrum illico cepit. Geraldus pater Gerberti dixit illi à quo tenebatur: Quis es tu? Reſpondit: Picameill. Ait ille, bene picaſti, Malamortenſem Principem cepiſti.

Rainaldus Vſercenſis Abbas VII. Idus Aprilis apud S. Martialem obiit, ante ianuas B. Auſtricliniani reponitur.

Brabantiones tunc grauiter Exandonenſem terram deuaſtauere. Nouiſſimè Malamortenſe caſtrum tutelæ cauſâ petiere.

Dominica in palmis domnus Iſembertus Abbas publicè populos incitauit ad arma, qui prompta voluntate parati venere. Epiſcopum Geraldum Grandimonti tunc morantem adeunt, qui libenter comitatus eſt properantes. Abbas ſecum pretioſam detulit Crucem, quam Guillermus Vidal apportauerat olim ab Hieroſolymis cum oſſibus vxoris in via defunctæ.

CAP. LXX. *Conflictus inter Briuam & Malamortem.*

Dominica ſecunda de Aduentu VI. Idus Decembris, anno quo Audebertus de Marchia, & Guillermus Engoliſmenſis conſurrexerunt contra Regem Anglorum. Igitur præſente Abbate & Præſule Dominicâ Cœnâ XI. Kal. Aprilis (*ſcribendum Maij vt docui in Chronico Hiſtorico ad periocham anni* MCLXXVII) Ademarus Vicecomes Lemouicenſis in prima acie, Archambaldus Combornii Vicecomes in ſecunda, Oliuerius de Turribus in tertia, Eſchinard, ſeu potius Eſchiuat de Chabanes in quartâ cum paucis, duo millia vtriuſque ſexus ab hora ſexta vſque vndecimam inter Malamortem atque Briuam trucidauere. Petrus Iterii de Viſio ſolus ex militibus noſtris ibidem perimitur Lambertus de Fauenrihas infra Briuam cum ſuis euaſit in caſtro Malamortenſi occiſorum Princeps Guillermus Clericus quondam (aliâs à Clerico quodam) crudeliter trucidatus eſt.

Hic cum eiſdem ſub Frederico Romanam olim vaſtauerat vrbem, erátque oriundus ex Cameracenſi caſtro, quod vocatur Autbois. Feria tertia Hebdomadæ Paſ-

chalis centum fere millia hominum, & ducenti milites vndique confluxere. Eo die venit Lobar, cepitque Burgum & caſtrum de Segur, deſtruens mœnia vniuerſa ſuaſu Raimundi de Torenna. Ipſo Paſcha in caſtro de Segur obiit vxor Fulcherij de Peirusâ, pauperes reficiuntur, qui ad chantatem concurrerant, quæ Arnaco tumulatur. Sequenti Dominica milites regreſſi eleemoſynam pſenanam egenis erogauere. Fuit eô anno fames, mortalitas & ſiccitas intolerabilis. Poſt prœlium Malamortenſe etiam ante meſſem abundantia exſtitit panis. Dominica poſt Pentecoſtem Bernardus Monachus & Præpoſitus non inutilis Tutellenſis, conſilio Gauſberti Prioris effectus eſt Abbas Vſerchenſis. IX. Calend. Auguſti venit Federicus coram Papa Alexandro apud Venetiam, & incredibili honore ſuſceptus, ante illum proſtratus, eleuatus á Pontifice & deoſculatus eſt. Craſtino feſto bean Iacobi feria ſecunda, idem Auguſtus ab ipſo Papa apud S. Marcum ſacram percepit communionem. Nam Ioannes de Struma Schiſmaticus, qui Gu doni de Crema, vel Octauiano ſucceſſerat, eidem Apoſtolico ſe ſubdidit, pacémque largiens Deo vniuerſalis Eccleſia recuperauit. Epiſcopus Geraldus quadrageſimo Sacerdotii ſui anno ab Incarnatione vero Domini MCLXXVII. prima noctis vigilia, quæ feriam ſextam præcedit, obiit Non. Octobris & ſepultus eſt iuxta Euſtorgium in Monaſterio Sancti Auguſtini Dominica feſto Dionyſii Martyris. Hic Cœnobitis recentibus exſtitit munificus, antiquis verò auſterus, fuit nempe diues multum. A cuius tranſitu die centeſimo vigeſimo quinto, Februarij quarto Idus eligitur Sebrandus Archidiaconus de Thoarceſi, quamuis occultè, quia Regi Anglorum res diſplicebat. Calend. Iulij XIV. Dominica Domnus Martinus Prior obiit Lemouicæ. Quo die loco illius ego deueni Voſias. Calend. Septembris detecta apud eſt S. Aredium Sebrandi electio. Idcirco expulſi ſunt Canonici à propriâ domo, extranea facta eſt mater à filiis ſuis ac per annum ac menſes nouem omni caruit myſterio diuino. Comes de Marchia, Audebertus vnici filii morte orbatus, triſtitiâ decidit in magnâ. Nam præter Marquiſiam *Sterilem* filiam, nullum habebat fratrem aut ſororem, filium, ſeu filiam, nepotem ſeu neptem. Nam vxorem reliquerat, quam Chalo de Poſtpontem duxit (in alio M S. Chalo de Pons poſtea duxit) olim Garacto Bernardus Daurie Satelles Comitis Gaufredum Panet militem cum illa ſecretiùs colloquentem die ipſo Paraſceue occiderat, ideóque repudiatur. Eius corpus apud ſanctum delatum eſt Valericum, quod poſtmodum auunculus eius Guillermus Panet etiam cum litteris Alexandri Papæ quæſitum in partes detulit ſuas.

Comes itaque Audebertus coram Guillermo de Axiá Priore Grandimontenſi, Engoliſmenſi Epiſcopo, Iſemberto S. Martialis, Raimundo ſancti Auguſtini Abbatibus, Bartholomæo Petri de Scalanis (aliàs Priore d'Eſcalanis) terram ſuam vendidit Henrico Regi Anglorum, acceptíſque ab ipſo quinque mille marchis argenti abiit Hieroſolymam. Sed Gaufredus de Leſigniaco cum fratribus teſtitit dicens ad ſe vt heredem Marchiam pertinere, & obtinuit.

Guido Presbyter, cognomento de Meillac, venerabiles ab Hieroſolymis deferens reliquias apud S. Martialem obiit Monachus effectus. Ex tunc fit ſolemnitas duodecim lectionum de Sanctis Blaſio atque Gregorio (aliàs Georgio) feſtum quoque beati Valerici, & (immutatio) S. Martialis, quæ olim in albis fieri ſolebant, ex tunc iuſſæ ſunt (viſum eſt) in Cappis.

Anno ab Incarnatione Domini MCLXXVIII. feria quarta, Idibus Septembris, Luna XXVIIJ. ſerenâ die circa horam quintam Sol eclypſim patitur, cuius Sphæra ab Oriente celari (obſcurari) cœpit vſque ad Lunæ ſecundæ vel tertiæ inſtar. Stella Veneris à parte Aquilonis viſa eſt. Poſt ſextam ab Oriente ordine, quo ingredo, claritas rediit, quouſque ſol plenè reluxit. Tunc alterutrum facies noſtras videbamus, quales habent qui fornacem ſuccendunt æris candentis.

Feria V. exeunte Septembri Burgenſis quidam cum familiâ ſuâ, qui dicebatur Ioannes de Caſana, apud Martellum die clara Raimundum Vicecomitem de Torenna cœpit, cunctíſque videntibus in altam turrim ductum incluſit, quouſque poſtridie placitum illis iurarent multi Barones vna cum Saibrando Epiſcopo teſtitui, quæ ipſi repetebant, liberatóque Vicecomite oculis priuantur vniuerſi.

Anno ipſo tanta lini ac ceræ fuit inopia, vt camiſia, quæ pro nouem denariis ſolebat haberi, venderetur duos ſolidos, & quatuor denarios; Libra ceræ, quæ ſolet venundari quatuor, aut quinque denarios, compararetur decem denarios.

Cap. LXXI. *Saibrandus Chabot Epiſcopus Lemouicenſis.*

Calendis Decembris Saibrandus primò in ſede à quibuſdam Canonicis Lemouicenſibus leuatur apud Solemniacum, dehinc velociùs receſſerunt, deinde Romam pergens magnâ in Synodo, quæ habita eſt ſub Alexandro Papâ Præſulum penè totius orbis in Quadrageſima conſecratus eſt à Garino Bituricenſi Archiepiſcopo, domno Iſemberto ſancti Martialis, & aliis quibuſdam obſtantibus Abbatibus. Capitula quædam Monachis contraria reſecantur, quia inter cœtera recitari (reſecari) putabantur. Cluniacenſis Abbas Guillermus infirmitate mediante defuit: qui non multò pòſt decedens ſucceſſorem habuit Theobaldum. Soluto Concilio Papa in Paſcha triumphaliter coronatus munera Romanis largitus eſt optata.

Octauis ſancti Martialis Guillermus filius Wlgrini Comes Engoliſmenſis, Ademarus Vicecomes Lemouicenſis, Oliuerius filius Gulpherii ſenioris de Turribus cum aliis multis aſcenderunt Hieroſolymam. Engoliſmenſis Comes Guillermus Sector-Ferri obiit VII. Idus Auguſti apud Meſſinam Siciliæ vrbem. Calend. Nouembris XVII. à promotione ſua IX. anno die Lunæ obiit Petrus Voſienſis Abbas, ac iuxta R. auunculum ſuum tumulatur. Imminente Sabbato die S. Capraſii coram domino Iſemberto Abbate S. Martialis eligitur Guillelmus Prior Caleſii, licet abſens. Cal. Nouembris feria V. MCLXXIX. ab Incarnatione Domini ætatis ſuæ XIV. vnctus eſt in Regem Philippus Remis à Guillermo auunculo ſuo eiuſdem vrbis Metropolitano. Sequenti Dominica Guillermus Voſias primò ingreditur, & feſto S. Martini Turonenſis apud Briuam à Sebrando Præſule benedicitur. Infra octauas Dominici Natalis, cùm multa nix cecidiſſet, Tutelæ coram Guillermo Tuttellenſi, domino Iſemberto S. Martialis, Guillermo Voſienſi Abbatibus, & Bernardo Piſce Præpoſito de Arnaco, iudicio Sebrandi Epiſcopi tunc præſentis, ſpopondit Geraldus, cognomento de Miramont de propriâ Abbatiâ, ſcilicet Dalonenſi, xl. ſolidos monetæ publicè perpetuò redituros Præpoſito de Arnaco in feſto S. Martialis (Michaëlis) & IV. ſextaria frumenti pro decimis terrę quam incolunt infra parochiam S. Autumij de Conſorn (aliàs S. Antonij de Colſorn) tertam prædictæ Eccleſiæ ſi plus excoluerint decimas denuò præter hos xl. ſolidos ex integro ſoluent. His diebus Aimericus Brunus Cœnobium, quod vocatur ad Altas valles conſtruens, comparatus terris, quæ ſufficerent xiij. fratribus cum totidem famulis Canonicis tradidit de Coronâ. Huius rogatu Comes R. caſtrum, quod vocabatur Traſdos, nomine mutato, Monberon (Monbrun) vocitauit.

Poſt magnam Synodum ſequenti Quadrageſima obiit Garinus Bituricenſis Metropolitanus, & in Cœna Domini deceſſit Oliuerius de Turribus XV. Kalendis Aprilis (ſcribendum eſt Maij) Hieroſolymis, & Sabbato ſancto præſente Audeberto Comite de Marchiâ, Ademaro Vicecomite Lemouicenſi, Bernardo quoque de Turribus conſanguineo, non ignobili traditur ſepulturæ.

In Aſcenſione Domini apud S. Dionyſium Philippus II. Rex coronatur, & vxor illius Elizabeth conſecratur.

Die ipſo Bituricæ Guillermus, cognomento Ioquelis, ſeu Iaquelis, qui patrem defendendo fecerat homicidium, laqueo ſuſpenditur: huius ad tumulum ſigna quædam fieri viſa ſunt, quouſque populus conueniret immenſus.

Prætento anno non procul à Rupecauardi quidam falſificator reliquias ſe repeiſſe teſtatus, in innumerabilem turbam creuit, locum prædictum vocitabat Campum ſecretum, quia omnino falſum erat, intra annum terminum ſumpſit. Cur talia quandoque contingant, nouerit ille, qui iudicat orbem.

Cap. LXXII. *De eodem Saibrando Epiſcopo Lemouicenſi.*

Primus Saibrandi Præſulis introitus in vrbem Lemouicenſem xiij. Kalend. Auguſti, Luna XXIV. celebratus eſt, tunc miſſam ipſe feſtiuam expleuit, ac deinceps non caruit diuinis Officiis. Pontifex iterum ab ingreſſu vrbis ad tempus abſtinuit, eò quòd Rex Anglorum Henricus II. ſenior animum ex parte, non ex toto precibus amicorum flexiſſet.

Comes de Marchia vltimus Audebertus obiit Conſtantinopoli, in decollatione

S. Ioannis Baptiſtæ, à cuius obitus die XXIV. Ludouicus Pius regni ſui anno XIIj. filij vero ſui I. XII. Calend. Octobris defungitur Pariſiis, & in Cœnobio quod dicitur Barbeu, tumulatur, eò quòd eſſet humilis vſquequaque.

Die IV. hoc eſt IX. Calend. Octobris apud Byzantium deceſſit Emanuel Græcorum Imperator, cui filius ſuccedit Alexius.

Amalricus Hieroſolymita Metropolitanus decedens ſucceſſorem habuit Heraclium.

Monaſterium S. Auguſtini Lemouicenſis à Saibrando & Geraldo Caturcenſi V. Cal. Nouembris, & feria III. in natale Apoſtolorum Simonis & Iudæ Eccleſia S. Geraldi conſecratur, Tunc Geraldus Caturcenſis Epiſcopus in Capitulo S. Martialis Eccleſiam de Royera habuit, pro quâ aliam poſteà dedit, quæ appellatur Floriacus.

Die Natalis Domini Lemouicis feſtinè ſuſcipitur Ademarus Vicecomes ab Hieroſolymis regreſſus, Aimricus quoque Bleſienſis teſtator eleemoſynæ Comitis Audeberti perinde rediens obiit ſtatim feſto S. Valerici menſe Februarij.

Pontifex Saibrandus ſecundâ vice vrbem repetit ſuam, fauente gratia Regis ac Principis. Sequenti quadrageſima Rex cum eodem in Cœnobio Grandimontenſi precibus Religioſorum feuum, quod auferebat, indulſit, ſicut ex beneficio Ducis noſcitur habere.

Dominica in Ramis Palmarum domnus Iſembertus Abbas, qui Cluniacum perrexerat, ibi ſuſcipitur officiosè ad proceſſionem florum. Theobaldus Abbas mitram ob illius reuerentiam intermiſit portare.

Die ipſo Paſchæ Nonas Aprilis à militibus Ademari filij Sicardi de Marueil non longè à Montepiſlerio occiditur Comes Prouinciæ, vna cum Guidone de Seucytac: quapropter magna exercuit mala Adelphonſus Rex Aragonenſis frater defuncti.

Tempore Paſchali Eboli conſilio villam de S. Angelo capiunt hoſtes, quorum author exſtitit le Bar, ſeu Lobar.

Dominica poſt Rogationes XVI. Cal. Iunij à Saibrando Epiſcopo, Guillermo Voſienſi, Odone Branromenſi, Stephano de Caſtris Abbatibus, Bartholomæo de Caſlanis, ſeu de Eſcalanis, & de Artigiâ Prioribus, B. Aredij corpus à proprio eleuatur mauſóleo, imminente conſtructione pariterum nouorum Baſilicæ. Viceeomes Ademarus cum aliis innumeris, ſimúlque Principes de Turribus pro conſuetudine eiuſdem corpus baiulant patris.

Hebdomada magna Pentecoſtes Synodum primò Pontifex tenuit in vrbe, tunc tam ipſe, quàm Canonici inuicem diſceptantes XXIIJ. Canonicos ſub vna die crearunt.

Ioannis Baptiſtæ natali Richardus Comes Pictauenſis, populo Lemouicenſi mandat ſuos euertere muros, quod protinus adimpletur.

Natali Apoſtolorum Petri & Pauli Wlgrinus Comes Engoliſmenſis deceſſit, à morte patris biennió nondum expleto. Hic filiam vnicam reliquit, quæ magna calamitatis materia patriæ fuit. Guillermus ſiquidem & Ademarus defuncto inhiabant ſuccedere fratri, qui à Duce repulſi confugerunt ad Ademarum fratrem Lemouicis, qui fauendo eis inimicitias Ducis incurrit qui cum puella terram obtinere tentauit.

Legatus igitur Henricus Albanenſis Epiſcopus tunc multo cum exercitu perrexit contra hæreticos Albigenſes. Caſtro de la Vaur expugnato, Raimundus de Vernoil, aliàs Venoul, occiditur: filia Tholoſani Alaizia idem tradidit Caſtrum legato, & Rogerius Biterrenſis, vir eius cum principibus multis hæreticam prauitatem ſe deinceps abdicare profitetur. Quorum facinus erroris ad cautelam Catholicorum poſteris cenſui ſignificare. Hæc ſunt amodò verba Cardinalis & Legati. Confeſſi ſunt Magiſtri quondam erroris plenâ priùs conſilio Epiſcoporum & magnatum ſibi libertate reſtituta. Quod licet ſectam eorum ſequentes Euangelia ſimplicioribus ad fallendum prædicent, tamen Chriſtum natum haud verum fuiſſe hominem, nec comediſſe aut bibiſſe, aut aliud humanæ actionis aut neceſſitatis in veritate ſuſtinuiſſe: paſſum, crucifixum, mortuum reſurrexiſſe non credunt. Sed omnia quæ Euangelia, ſeu Apoſtoli de Chriſto aſſerunt, fantaſtica dicunt. Quid de ſacrificio altaris, baptiſmate paruulorum, coniugiis, aliiſque ſacramentis & diuinis officiis ſacroſancta Romana Eccleſia conſtituit, & vniuerſitas Catholicorum credit, recipit, & ſeruat, omnino reprobant & condemnant, ſatanam magnum Luciferum, qui propter eleuationem & nequitiam ſuam de throno bonorum cecidit, Angelorum creatorem,

cœli & terræ, omniúmque rerum viſibilium & inuiſibilium, ſpirituum malorum creatorem & principem, & Deum eſſe profitebantur, ipſúmque legem Moyſi dediſſe aſſeuerant, in carnali conſuetudine cuiuſlibet maris & fœminæ, ſiue parentes, ſiue fratres, ſeu communes matres, aut cuiuſque conſanguinitatis, vel affinitatis mulieres exiſtant par dicunt eſſe delictum. Mulieres, quæ inter ipſas concipiunt, fœtus interimunt: tamen dicebatur à peritioribus eorum id euitari: cùm manifeſtè inter illas multæ conceperint, proles non comparent. Ea quæ dicta ſunt, aliáque plura præfati quondam hæreſiarchæ publicè coram nobis & coram venerabilibus fratribus noſtris Geraldo Auxitano Archiepiſcopo, Geraldo Caturcenſi & Goſſelino Toloſano Præſulibus in conſpectu populi confeſſi ſunt, Guarino olim Archiepiſcopo Bituncenſi illic prædicanti Vierna conjux Sicardi de Boyſſa & de Granouillet palam confeſſa eſt à quinquaginta religioſioribus eiuſdem ſectæ nocte quadam fuiſſe ſtupratam, cum ipſa eiſdem, vitæ causâ ſanctioris, thoro viri ſpreto ſe coniunxiſſet. Reuertentibus Catholicis ad propria, ſues illi repetunt antiqua volutabra luti.

Richardus interim cum hoſte Vaſconiam petens Lactoram occupauit, quoadvſque Viuianus Vicecomes de Lomania portam clauſam, ſeséque tradens ab eodem cingulum perciperet apud Sanctum Seuerum, inſtanti Virginis Mariæ Aſſumptione.

Hebdomada eiuſdem menſis vltima Alexander vrbe Caſtellana decedens, Lateranis tumulatur anno ſui Papatus XXIII. Feria iij. eligitur Humbaldus, qui Pontifex erat Hoſtiæ & Veliternenſis vrbium. Sequenti Dominica prima Septembris coronatur & inſignitur à Theodino Epiſcopo Portuenſi, & ab Archipreſbytero Hoſtienſi iuxta conſuetudinem, & ab vniuerſo populo & clero laudatur Lucius III. Lucenſis Tuſcus vocatus.

Ebolus Ventadorenſis die S. Cleophæ capitur à Geraldo de Mirabel, poſt feſtum S. Vincentij datis xvij. ſolidis à carcere prodit.

Tunc genus inimicitiarum Richardi & Alienoris in ſpeciem amicitiæ vertitur. Gaufredo filio Conſtantiam Conani vnicam dedit Rex pater, quæ erat de Margareta Regis Scotiæ ſorore progenita. Aliam, rectiùs in alio codice, Aalit, ſeu Aliz, germanam Conani duxit Helenus de Roem, ſiue Rohan. Horum filiam deſponſauit Arueus de Leon filius Guimar, ſeu Guyomar. Hic Helenus, ſiue Alanus, filius Stephani, quatuor fratres maiores natu exhæredauit. Hic ſtrenua probitate Comitatum de Clariſmontibus in Anglia acquiſiuit. Ille maleficiis vxoris ſuæ Bertæ interiit, quam deſponſauit Conanus Comes de Redonis: in alio MS. dicitur Conuenoius de Redonas.

Elis Mulier, cui brachia manúſque natura negauit, mirum quod eſt dictu, pedibus camiſias, & bliaus, ac quaſlibet veſtes forcipibus inſcindebat, acu filóque tam facile ſarciebat, vt nullus propriis manibus vtens decentiùs talia operaretur. Alium nihilominus vidimus virum brachiis ab vtero carentem, qui de Blauſaco caſtro ſe dicebat oriundum. Militem peregrinum de Franciæ Subterraneæ vidimus, qui cornu granditate glandis in capite ſuper aurem habens eodemmodo filium ſe habere cornutum teſtabatur. Equam illic cornutam aliquando adinſtar vidimus vaccæ. In parochiâ de Chambolina ſemi-hominem & ſemitaurum peperit vacca. De duplici agno & animalibus multis nouimus plura. Tutellæ viuit homo, qui vno in corpore duplicem ſexum integrè geſtat. Apud S. Walericum Mulier quædam ſub vna die peperit quatuor natos, vnam tres peperiſſe pluribus locis contigiſſe refertur, vſque ſeptem parere ſimul etiam quædam ſcripta teſtantur. Sub poteſtate Iosfredi de Nouoburgo vidit Radulphus Præpoſitus de Arnaco mulierem, quæ iam quinquennio ſine cibo & potu etiam incolumis perdurabat. Vehemens etenim turbo egredientem olim de nemore impetu expellens, duabus aliis puellis exſtinctis talem reddiderat.

Præterito natali Aduentus Ademaro Vicecomiti ſpes viſa eſt diutinæ pacis, ſequenti anno multis materia exſtitit cladis.

Initio Quadrageſimæ celebrauit Concilium Lemouicę Henricus Legatus Abbatum ac Præſidum Aquitaniæ. Sequenti Dominica congregati pauperes, Orphani, viduæ & etiam Leproſi intromittuntur apud S. Martialem cum oblationibus in contritione cordis, obſecrantes Chriſti Apoſtolum, vt patriæ ciuibus optatum à Domino impetraret auxilium. Plebs verò Lemouicenſis quæ huiuſmodi lumina talibus ſubminiſtrabat, eiſdem pauperibus eleemoſynas tunc prætendit copioſas.

CAP. LXXIII. *Deformatio Religionis.*

Priſci Cœnobitæ religione florentes nos Manzerinos hæredes habuere, qui ſilentium, & quæque honeſta ſunt, relinquentes, paruas coronas, ſtrictos ſolutares, cucullas clauſas, pro froccis ocreas, pro gandengis froccos capellatos abſque cuculla, capellos camello & alios circumdatos pelle ad inſtar Scapularis, pannos irregulares in lectis, eſus carnium indiſcretè & enormiter inſectamur. Idcirco immiſcuit in medio multorum ſpiritum vertiginis, qui Schiſmata faciunt in electione, adeò vt Tuſturiacenſes (forte Turciacenſes) hodie quatuor viuos habeant Abbates, Heliam & Artaldum, Gaufredum atque Fulcaldum. Gratias Deo, quod apud S. Martialem vno ſumus contenti; adaugeat illi cum ſalute conditor orbis tempora plura. Ciſtercienſes quidem eleemoſynas de labore ſuo tribuunt multas, in choro pſallunt ordinatè, pluráque peragunt honeſta; Verumtamen cæteris vi & ingenio terras auferunt, adeò vt Obaſinenſes Voſienſibus quamdam abſtulerint terram, ſicut Dalonenſes Arnacenſi Præpoſito decimas de Celons. Sanctorum nomina vel memorias auferunt indiſcretè, etiam in eodem Epiſcopatu quieſcentium, adeò vt apud Dalonum Pontiniacenſes de Collectario abraſerint nomina S. Valeriæ, Arcdij, atque Pardulphi: quæ ſi alii feciſſent, pro ſacrilegio reputaretur.

Pontifices inſolitas exactiones per parochias exercentes, Diœceſes cauſa victus & quæſtus circumeunt, ipſámque procurationem in quamdam vertunt redemptionem. Inſulſis, & ipſis ſuiſmetipſis Clericis Eccleſias plerumque tribuunt non gratis, ſed muneribus datis quiſe Mercenarios, ouium lanam tondendo, non infirmitatibus compatiendo declarant. Quódque deterius eſt, malè viuendo, quos deberent corrigere, pertrahunt ad ſcelera.

Milites ac Principes, quemadmodum Patres illorum Eccleſias ſtudebant conſtruere, iſti nituntur euertere. Si homines ipſorum capti fuerint alicubi, ipſíſque quoquomodo redditi, paulominùs ab hoſtibus exigunt redemptionem: Cum à viciniis aliquid rapuerunt præter capitale exigunt procurationem.

Huius criminis inuentor *Henricus de Leſigniaco*, Aymericus de Iarnac, *Frater Hugonis Comitis de Marchia*, Guilferij Senioris de Turribus Satelles fuiſſe refertur.

Fœneratores olim publici obnoxii Principibus erant, nunc tam crebrò reperiuntur, vt aliqui vſuras vocitent cenſus, quaſi redditus agrorum. Et quia huiuſmodi ſceleribus corrupta eſt omnis caro: Nam principes & etiam mediocres conſanguineas ducunt vxores; immiſit Deus in Aquitaniam hoſtes crudelium populorum, quales Patres noſtri non viderunt à tempore Normannorum. Primo Baſculi, poſtmodum Teuthonici Flandrenſes, & vt ruſticè loquar, *Brabanſons*, *Hannuyers*, *Aſperes*, *Pailler*, *Nauar*, *Turlau*, *Vales*, *Roma*, *Cotarel*, *Catalans*, *Aragonei*, quorum dentes & arma omnem penè Aquitaniam corroſerunt.

CAP. LXXIV. *Deformitas Veſtium*

Barones tempore priſco munifici largitores vilibus vtebantur pannis, adeò vt Euſtorgius Epiſcopus, Vicecomes Lemouicenſis, & Vicecomes Combornenſis incedendo arietinis ac vulpinis pellibus aliquoties vterentur, quas poſt illos mediocres deferre erubeſcunt. Dehinc repertæ ſunt pretioſæ ac variæ veſtes, deſignantes varias omnium mentes, quas quidam in ſpherulis & lingulis minutiſſimè frepantes picti diaboli formam aſſumunt, chlamydes vel cappas perforauerunt, quas vocabant Aiot. Dehinc in Cappis fecerunt manicas adeò magnas, vt ſimilitudinem præferret frocci Cœnobitæ, cùm eſſent natiui coloris, nouiſſimè vſi ſunt amplâ quadam veſte inſtar pellis Monachi ſine manicis, quod Franci vocarunt Gamacha: mitras in capite geſtabant iuuenes vtriuſque ſexus, quos vocabant bonetas, poſt capellos de lino vel coffias, dehinc capellos de pilis cameli. Crines omnes Adoleſcentes, longa in ocreis vel caligis roſtra, ocreas olim pauci & nobiles, modò plures & plebeii geſtant: Comas radebant, barbáſque longas habebant, nunc eas Ruſtici & Garſones radunt. Mulieris inceſſus qualiter longitudine veſtium ſecundùm Merlinum ſerpentibus aſſimulatur; & ne ruſticanarum veſtium habitus diuerſitate tædium incutiatur legenti, ſilentio tegatur. Verumtamen panni, vel pelliciæ noſtræ in hoc

tempore ſolito cariùs venduntur, imò duplicato pretio. Precioſioribus, vt dictum eſt, veſtibus vtuntur lenones, quàm olim inclyti Barones, qui tamen Heroes, quorum parentes quotidiana celebrabant conuiuia: vnde ciuibus procedebat refectio plurima, aut pauperibus eleemoſyna largiſſima; modò aſſidui hoſpites aliena ſæpè vagi expetunt hoſpitia. Quiſque frater vxorem ducere feſtinat: Ideircò paterna hæreditas quadrifariè, aut in partibus pluribus diuiſa eſt. Attenuat, imò adnihilat familias Principum antiquorum moderni temporis ætas, quæ citò ſeneſcit; & antequam annos attigerit auitos caneſcit. Crebrò tamen petunt Cœnobia, vel Hoſpitalia milites, & frequentiùs Ieroſolymis peregrinantur; & quamuis plures malefacta propria minimè reſtituant ad plenum, tamen multi plura emendant, quàm facerent, ſi domi remanerent. Corpus mortis periculo pro Chriſto tradunt, relinquentes filios, & vxores, ſeu paternas hæreditates: feriâ ſextâ ab adipe, Sabbato à carnibus plus ſolito abſtinet vulgus; licet multi meliùs facerent, ſi carnes ederent, quàm multa flagitia committerent: periculoſum tamen eſt aliqua eorum bona deprauare, etiam ſi plurima mala committant, ne deſperent; prouocandi tamen ſunt, & obſecrandi cauſa eiuſdem, vt corrigant errata. Verumtamen ille decipit, qui ieiunus diripit aliena. Plura bona fiunt ob vulgi fauorem, ſicut & fit in funeribus defunctorum, qui tamen ad illius fiunt honorem, à quo ſperant corporum reſurrectionem. Sunt qui deprauant Eulogias, quas vocamus Oblias, ſeu Hoſtias, nimirùm hæreticis fauent dicentibus, Magnum bonum Miſſa; ſed nullus idoneus ad hoc. Scimus, quia nullus tanto myſterio dignus, ſed pro poſſe nos præparare debemus per pœnitentiam, quia in multis offendimus omnes. Si ſacrificium nullus offerret, non eſſet qui Corpus Chriſti ſumeret, vel porrigeret, vnde eſſemus miſerabiliores omnibus hominibus. Eo modo dicunt in Eccleſia indiſcretè Preſbytero traditâ orare legitimè non poſſe, cùm legamus Martialem Apoſtolum templum Apollinis Baſilicam effeciſſe Protomartyris. In quibuſdam codicibus additur hæc clauſula.

Explicit Chronica Gauffredi Cœnobitæ ſancti Martialis.

Huic neſcio quis adjecit fragmentum breue ex Chronicis Grandiſmontis cum laciniola deprompta ex alio codice. Nos ea Lectori exhibemus, antequam alia ſubiciamus, quæ ab eodem noſtro Gauffredo Priore Voſienſi exiſtimamus fuiſſe conſcripta, & in his ſolis habentur exemplaribus mihi liberaliter commodatis à VV. CC. Ioanne du Bouchet & Henrico Iuſtello Hiſtoriæ Francicæ peritiſſimis. En tibi ergo breue illud fragmentum ex Chronicis Grandimontenſibus.

Anno Dominicæ Incarnationis MCCXXI. Dominus Ebolus Vicecomes Ventadorenſis accepit habitum Grandimontenſem, præſentibus nobilibus viris Roberto Vicecomite de Torenna, & reuerendo fratre eius, & Venerabilibus viris & religioſis Guillelmo Abbate Maimactenſi, & Bertrando de Molceo, & Conſtantino de la Chaſſaigna, & Hugone fratre eius militibus, Actum in Grandimonte infra Octauas Pentecoſtes, præſente Guillelmo Abbate Tutellenſi, & Guillelmo Officiali Lemouicenſi, & Guillelmo de Malmont Canonico Lemouicenſi.

Inter milites Lemouicenſis diœceſis, qui Ieroſolymam profecti ſunt anno 1096. nominantur Robertus de Torenna, & Gulpherius de Turribus in quodam codice.

CHRONICÆ GAVFREDI VOSIENSIS PARS ALTERA.

ISTA QVÆ SEQVVNTVR DE PRÆLIIS REGVM ac Principum, ſeu de Regis Anglorum Iunioris obitu pleniùs ſcripſi, quia tempore noſtro geſta in Lemouicino noſcuntur.

Verba ſunt eiuſdem, vt patet, Scriptoris GAVFREDI *Prioris Voſienſis, cuius Chronicæ, vel Appendix dicetur, vel Pars ſecunda, in ſua etiam minora ſegmenta pro Lectorum opportunitate partienda.*

I.

PASCHALIS ſolemnitatis ſacratiſſima dies deſignata eſt quinto Kalendas Aprilis, anno 1182. Dominicæ Incarnationis. Ipſo die apud caſtrum de Segur obiit quidam miles: hoc tamen non propter eundem Bertrannum ſcribo, præſertim cùm ipſe tali fuerit titulo dignus; ſed pro pauperibus, qui in ſupradicto caſtello ea die congregati reficiuntur, qui tunc pro defuncto cibati ſunt. Quiſquis enim apud Segur decedit, pro poſſe ab amicis vel proximis nocte frequentatur, eleemoſyna ſemel aut bis publicè pauperibus pro eo tribuitur. Eo die deceſſit Petrus ſancti Martialis Monachus, qui Eccleſiæ in officio laïcorum perneceſſarius fuit. Tunc Balduinus filius Amalrici Comitis de Iapha, à regni moderamine, infirmitate cogente, ſeſe ſubſtraxit: fuit quippe vtilis ad rempublicam gubernandam, armis ſtrenuus, ſed leproſus. Tumulato Petro, qui cognominabatur Miluet, ſeu Minetus Pontifice Petragotico, Dominicâ, quâ cantatur, *Miſericordia Domini*, quæ euenit tertio Idus Aprilis, ipsâ feriâ tertiâ, Ricardus cum paucis ſuis Podium ſancti Frontonis viriliter expugnauit, quia Helias Taleyrandus inimicis illius fauebat. Supradictus Pontifex Petrus conditus eſt in vrbis Cathedrali Eccleſia, vbi primùm Ioannes, cui per quatuordecim annos ipſe Petrus ſucceſſerat. Tunc & Petrus Engoliſmenſis deceſſit: Tunc mouit exercitum Pictauenſis Comes contra caſtrum Exidolium, & ex ea parte in qua eſt villa de Cocnac, terras atrociùs deuaſtauit. Henricus Senior cum Aynrico filio auxilium cum omni conamine ferebat Philippo Regi, contra quem Principes Francorum, maximè Philippus Flandrenſis Comes ſe erexerat: ſed Deo propitio, pace inter eos ſolemniter firmatâ, Senior Anglorum Rex Aquitaniam petit. Feriâ quartâ Pentecoſtes Henricus Legatus Altare ſanctæ Mariæ Pariſius conſecrat vnà cum Mauricio Præſule.

II.

Pentecoſtes ſacratiſſimâ celebratâ hebdomadâ adiit Grandimontem, ibique cum Engoliſmenſibus, & Petragoricenſibus, vnà cum Ademaro Lemouicenſi de pace tractatum eſt. Sed Deus, qui propter peccata populi regnare facit hypocritam, culpis noſtris exigentibus, miſcuit in medio Principum noſtrorum ſpiritum vertiginis, qui ad inuicem diſiuncti fuêre ſemper. Dux Exidolium repentè potenter obſedit, capto citiùs eiuſdem caſtri burgo, pater Rex apud ſanctum Aredium abiens, commoratus eſt ibi per dies aliquot, vitam ſancti Aredij honeſtè ſuſcipiens, totam ipſe perlegit, ac veneratus eſt, & relictâ ibi muoirione congruâ, perrexit apud Petram Buſſeriam, & per duodecim dies inferius caſtrum expugnans, poſteà pacis fœdere ſuſcepit. Io natali ſancti Ioaonis apud Grandimontem Rex & Gaufredus Comes Britanniæ filius eius, cum quibuſdam nobilibus, vnà cum Cœnobitis, qui die iſta ex omnibus cellulis eorum iuxta motem conueniunt, comedit. Dux interim relicto

Exidolio, Petragoticam repetiit vrbem, & cum maximo exercitu Podium ſancti Frontonis, totum in circuitu circumcinxit. Henricus interim adoleſcens veniens Lemouicas, à Monachis tripudianter ſuſcipitur, exultante Clero ſimul ac populo. Tunc obtulit beato Apoſtolo pallium, in cuius ornatu ſcriptum eſt, *Henricus Rex*. Et quia imminebat ſolemnitas, celebrato ſancti Martialis natalitio, prout res exigebat, poſt prandium apud ſanctum Aredium deuenit. Die craſtina Petracoricas veniens, reperit Regem patrem, Ducémque fratrem. Ibi Deo largiente, & B. Martiale cum comprouincialibus interueniente, de pace tractatum eſt. Infra Octauas, ſiquidem denominatæ ſolemnitatis Lemouicas repetentes, apud ſanctum Auguſtinum fœdera pacis firmauerunt. Ademarus Duci primogenitum, hoc eſt Guidonem, & tertium filiorum, id eſt Guillermum, qui dictus eſt peregrinus, obſides dedit. Fratribus inſuper Engoliſmenſibus ſuum auxilium negaturum firmauit. Helias Taleyrandus filius Bozonis de Grainol Petragoricum Duci tradidit caſtrum, qui deſtructis murorum propugnaculis, pacem cum eodem Comite fecit.

III.

Martialis ſupradictus natalitius dies euenit quartâ feriâ, diluculò tonitrua ſonuerunt, & apud caſtrum Combornenſe in domo Ademari de Charieras defuncti quondam militis fulgur cecidit, ſed neminem læſit. Ipſo die peractâ proceſſione diei feſti ſuſcipitur Theobaldus Cluniacenſis Abbas feſtiuo more, Miſſámq; rogatus à Domno Abbate Yſemberto celebrauit. Aderat ibi Artaldus Abbas Sulturiacenſis, & P. Abbas ſancti Martini cum Canonicis vrbis, qui cum ſupradicto Rege diem ſolemnem peregerunt. Populi ſiquidem Aquitanorum hoſte impediente nequaquam gaudiis optatæ ſolemnitatis intereſſe potuerunt. In craſtinũ Petrus de Tutela venit cum Principibus apud Petrum de la Rocha, dolo turrim inuadere tentans. Tandem fraude cognitâ, perimitur à paucis cum Guirardo, qui fraternæ poſſeſſionis proditor fuit. Geraldus dominus caſtri Guitardi frater tunc aberat, qui Ieroſolymis ire diſponebat. Ebolus Ventadorenſis, cuius auctoritate iſta gerebantur, cùm prope caſtrum ſibi tradi ſpectaret, audito ſuorum interitu, confuſus abſceſſit: paulò pòſt lecto decumbens ferè per octo menſes ægrotauit. Die altera, quâ hæc apud caſtrum de la Rocha gerebantur, ſatellites Ademari Vicecomitis villam ſancti Germani grauiter expugnantes, Giraldum cognomento Magrefort militem interfecerunt.

IV.

Romæ perinde mortalitas populum multum proſtrauit. Petrus Legatus Kalend. Auguſti apud Oſtiam præſente Papâ Lucio deceſſit, & in Cœnobio, quod vocatur Foſſa-noua, tumulatur. Hic dedit ſancto Martiali viginti marcas argenti, erátque electus in Epiſcopum Bituricenſem. Plures quoque de Curia Clerici obierunt. Lupus in rabie viſus prope caſtrum de Celon, ruſticum ex improuiſo ad mortem vulnerauit. Vidimuſque quoſdam alios in facie peſſimè laceratos, auxilium ſancti Pardulphi Arnaco expetentes, qui hos Deo fauente (aliàs ſanante) euaſerunt, & nìà quibuſdam lupus citiùs occideretur, maximum detrimentum augeret incautis.

V.

Præteritis ſub ſilentio diuerſis rerum varietatibus, quæ in alienis partibus gerebantur, tùm causâ tollendi faſtidij, tùm causâ prolixitatis vitandæ ad domeſtica negotia tam neceſſarium fuit, quàm delectabile pertranſire. Cùm itaque rebus humanis quaſi innatum ſit, vt nunquam in eodem ſtatu permaneant: ita quòd ipſos ridentes, impetu momentaneo flere contingat, eos denique flentes, poſtmodum mutabilitate mundanâ gaudere: Accidit Domnum Abbatem dum eſſet in proſperitate præcipua, conſtituente diuinæ prouidentiæ clementiâ grauiter ægrotare, ita quòd ab omnibus iam deſperatum de eius ſalute, cùm ipſa ægritudinis moleſtia quaſi raptus in extaſi videretur, clauſurúſque diem redderet extremum crederetur, Dominus de cœlo proſpiciens, voléńſque conſtantiam eius in infirmitate iuxta Apoſtolum comprobare, malignos malignorum ſpirituum circumſtantium permiſit eum viſione

captari: Domnus autem Abbas licet iam non ei eſſet cogitandum niſi de morte, in virtute Dei, & Martialis Apoſtoli multum eius ſe ſeruum eſſe profitebatur, increpando & comminando dixit eis: Auferte vos hinc, truculentæ beſtiæ! conterat vos Dominus ſub pedibus noſtris; ſeruus ſum IESV CHRISTI, & ſanctiſſimi Martialis Apoſtoli, qui animam & corpus meum circumdet clypeo ſalutis, & protegat. Quo dicto, ad inuocationem nominis Dei, & glorioſiſſimi Apoſtoli aufugerunt ſpiritus, & Domnus Abbas reſtitutus eſt ſaluti (ſanitati)

VI.

Primâ die menſis Octobris, vel feriâ ſextâ Ademarus Vicecomes Burgum de S. Germano obſedit, eúmque circa feſtum ſancti Pardulphi deſtruxit. Circa feſtum omnium Sanctorum Ricardus cepit caſtrum de Blanſac. Oliuarius frater Petri Vicecomitis de Caſtellone muniuit Caleſium contra Ducem, deſtructo Burgo, clauſtróque Monaſterij ſancti Martialis, ſuadente Fulcaldo d'Archiac ſocero ſuo, corpus ſanctæ Ancildæ Virginis milites de Monaſterio tollentes ad Tutelam caſtri in Capella tulerunt. Dominicâ ſecundâ de Aduentu adoleſcens quidam Ioannes occidit matrem ſuam appetens perimere fratrem: horum domus eſt iuxta turrem Abbatis, prope Eccleſiam de Cortina. Sabbato ſequenti, horâ noctis ſecundâ Lunam vidimus duodecimam paulatim totam nigreſcere, poſteà rubeſcere, dehinc in ſuo ſtatu reuertentem. Tertio Idus Decembris celebratâ Domini Natiuitate, tres filij Regis inuicem diſceptauerunt, vnde occaſio lamentandæ calamitatis Aquitanis excreuit: tunc coniurauerunt aduerſus Ricardum Henricus Rex, Gaufredus Britanniæ Comes, Helias & Sector-ferri, Vulgrini defuncti Comitis Engoliſmenſis fratres, Ademarus Lemouicenſis, Raymundus de Torena, & Petrus de Caſtellone Vicecomites, Oliuarius de Haleſio, Fulcaudus de Archiaco, Gaufredus de Leſiniâ, multique alij Barones vel Principes. Tranſactâ Purificatione B. Mariæ, Gaufredus Brito venit Lemouicas, ſubitò deinde Rex frater, poſt hæc Ademarus, qui comminatus eſt Burgenſes caſtri oppreſſurum, niſi coniurarent aduerſus Ducem; iam enim hoſtium innumerabilem turbam in Lemouicam duxerat. Tunc Ricardus cum paucis per duos dies vel noctes irremediabiliter equitans de quodam caſtro quod eſt vltra Pictauum, Sabbato pridie Idus Febr. venit ad Eccleſiam quæ dicitur Gotta; & niſi equi eorum nimis fatigati erant, Ademarum Vicecomitem, qui Eccleſiam expugnauit, cepiſſent, qui tamen fugâ liberatur. Dux tamen Guillelmum Arnaldi nepotem Raymundi, qui dicitur Brunus, ſeu Brenuus (cui videlicet Guillelmo, præcedenti natale Ademarus Vicecomes apud caſtrum de Segur cingulum militiæ tradiderat, viriliter proſtrauit. Baſclorum plures captos apud Axiam, in Vigennam deuinxit (demerſit,) quoſdam gladio tranſuerberauit: quorumdam circiter octoginta oculos effodit. Raymondus ſiquidem Brenuus ex Vaſconia pluribus ſibi filiis tenebrarum aſſociatis, Ademaro Lemouico auxilium ferebat.

VII.

Audiens Rex filios ſeditionis peſte peſſimâ laborare, cum paucis admodum Lemouicas venit: cùm vidiſſet ſpeculator regiam cateruam, putauit eos, qui erant in vrbe, inſidias caſtrenſibus parauiſſe, & vociferans de culmine prouocabat ciues ad pugnam. Interim ſalutis æternæ veternoſus inſidiator quendam incitauit, qui Burgenſibus proclamauit, Gaufredum Britonem non procul ab hoſtibus grauiter arctari; populus eum armis cateruatim exiit de repentè, Regiſque exercitum atrociter inuaſit perimentem; & niſi quidam Anglorum Lemouicæ degens vexilla cognouiſſet & arma Regis, de exercitu corrueret pars magna: Rex tandem Axiam petiit caſtrum; eum inuiſere venit filius Rex loricatus clauſâ iam die, qui à patre inuitatus ad conuiuium, non acquieuit; ſed illicò Lemouicæ rediit ad caſtrũ. Excuſauit tamen Burgenſes in quantum valuit apud patrem, qui tamen preces illius ſuper hoc audire contempſit. Irritauerunt illum grauiter, idcircò noluit conſolari ſeuiter. Tunc iuſſu Vicecomitis iurauit populus in Baſilica Petri Apoſtoli de quadriuio Regi minori fidelitatem, muniuerunt Burgenſes caſtrum, muros attollunt, foſſatos ab imo in altum incredibiliter erigunt, propugnacula ac defenſacula lignea multipli-

cia ſupra muros ac caſtra conſtruunt: hortum ſancti Martialis diuerſi generis arborum varietate conſtipatum radicitùs cum arboribus, quæ erant in circuitu caſtri, euertunt. Sed quid mirum de arboribus? Eccleſiam Dei Genitricis Mariæ, Baſilicam de Hoſpitali ſancti Geraldi, domum ſanctæ Valeriæ, Eccleſiam ſancti Mauritij, cum quibuſdam aliis, poſtpoſitâ diuinitatis reuerentiâ, ſubuertunt, pinnaculum ligneum & ſigna ſancti Martini, proh dolor! flammis exurunt: turrem lapideam eleearij, parietes & officinas, Monaſterium cum adjacenti burgo penitùs deſtruunt. Villam cum Eccleſia ſancti Symphoriani de Ponte, cum aliis quibuſdam Eccleſiis, tam caſtrenſes quàm vrbani eodem ordine ſubuertunt; & niſi inimícus Regis obſtitiſſet, eâdem nouaculâ, quâ ſancti Martini, barbam magni Pontificis Auguſtini Burgenſes abraſiſſeot.

VIII.

Repentè igitur occupauerunt Lemouicinum turbæ plurimæ crudelium populorum, qui per pontem de Terraſſono Exandonenſem intrantes, non hoſpites, ſed hoſtes effecti ſunt. Horum Principes erant Sautius de Sarannas, & Curbanus ſeu Curbaranus, quos conduxerat Ademarus Lemouicenſis magnis, ſed execrandis muneribus, & Raymundus de Torena ſacrilegis precibus. Hebdomada ipſa, quæ fuit prima ſeptimana Septuageſimæ die Sabbati obſederunt Petram-Buſſieram, capto eiuſdem caſtri burgo die tertiâ, feriâ ſecundâ hebdomadæ Ademarus Vicecomes, cum Petro de Petra-Buſſicra pactum firmauit. Acceptâ turre, Vicecomes vexillum ſuum cum vexillo Regis & Curbarani ſuper propugnacula eleuauit, diéque vna ac nocte trophæum victoriæ ſuæ in voce tubæ cunctis ſignificare curauit. In craſtino Vicecomes, ſicut pactum fuerat, Petro reddidit turrem. Lemouicæ Comes habet feudum de Abbate ſancti Martialis, caſtellum de Petra-Bufferia, & turrem de caſtello quod eſt ſuper Charnix, Lemouicenſe caſtrum, vicariam de turre, Bernaudij caſtellum de Cambono ſanctæ Valeriæ. Pro his omnibus debent hominium facere Abbatibus cunctis omnes Vicecomites qui feudum iſtud tenuerunt. Vidimus Ademarum hominium facere publicè in Capitulo Domno Iſamberto & Petro Abbatibus. Pater quoque illius Ademarus Alberto & Auilardo & Ademaro, cæteriq; Comites ſenioribus Abbatibus in Capitulo ſancti Martialis hominium fecêre. Abbas tamen dominium totius caſtri Lemouicini habere debet, Vicecomes vicariam tantùm. Siquidem in diebus antiquis Capicerius ſepulchri procedebat in publicum, cùm de re publica tractaretur, deferens in collo claues, quæ modò ante corpus cernuntur Apoſtoli in catena pendentes ad inſtar ſtolæ. Burgenſes verò argenti pondere fulti, Vicecomiti vix obtemperant, quantò minùs Monachis, qui pro lorica froccis, pro galea capellis vtuntur. Quòd ſi mentem ſanam haberent, magis filiis ſancti Martialis, quàm exactoribus populorum obedirent, immóque corruerent ante faciem Regis: Et contempſerunt monita Sacerdotum.

IX.

Curbaranus cum Saucio, eorúmque complices de Petra Bufferia recedentes deuenerunt ad vicum, qui dicitur Maciia, vbi marmor inuenitur. Ipſa hebdomada diluculo, feria ſexta, repentè obſederunt Briuam, & Burgenſem quemdam Petrum, cognomine Delqua, interfecerũt, qui pridem quàm hoſtes imminerent, dum pranderet, eleuato pectore, qualiter commeſtæ (Prophetæ) dixiſſe referunt: Hoſtis in proximo eſt, & vnus ex noſtris interibit, de quo luctus fiet ciuibus ingens. Hoc verò auſpicium in caput illius redundauit. Taliter contigit prætetito anno ipſi, quem Diuinum fatuorum turba vocabat, qui apud Roëriam die quâ de morte ſua neſcio quid ſubmarmurauit, ab hoſtibus, dum fugeret, narratur occiſus. Cæteri verò ſeſe recipiunt in turrim, qui ſe non eſſe dominos fatebantur, & tamen præſidio caſtri liberantur. Tales ſunt tuæ retributiones, fraus inimici, qui falſis aliquando vera commiſces, vt faciliùs decipias veritatis exortes? Tunc Deus per meritum patris (patroni) ſui Martini Briuam liberat ab hoſtium irruptione. Recedentes etenim octauâ die, quâ Briua obſeſſa fuerat, Exandonenſem repetunt pagum. Ducebant autem, imò trahebant poſt ſe duos Monachos, quos de Monaſterio Pe-

træ-Bufferiæ captos ſeminudos, quos in conſpectu Ademari Vicecomitis Saucius abſtraxerat, quoad vſque ſe redimerent; vnus vocabatur Guido de Solemniaco adoleſcens, alter Petrus de Pourrey vocabatur, qui Preſbyter iam ſenex erat. Taliter data eſt terra noſtra in manibus dominorum crudelium, licet iuſto Dei iudicio, noſtris exigentibus culpis, expoſiti ſunt filij tui, quos tu in CHRISTO genuiſti, graſſatoribus populorum, ô inſignis Martialis? Non delebit tamen patriam noſtram penitùs amator hominum homo factus propter hominem Deus, per Sanctorum patrocinia, quibus decoratur climatis Aquitanici regnum: Eorum Monarcham & Patriarcham te fidelium fides ſana profitetur. O verax diſcipule veritatis, vltionum Dominus paulò pòſt liberè egit cum Guarcianum illum, qui Monachos apud Saucium accuſauerat, In manibus Petri de Petra-Bufferia tradidit, qui ei laqueo vitam extorſit: Guareiſer vocabatur Guido de Ios, & Petrus ſuſpendit illum, & qui Monachos octodecim ſolidis vendiderat ante terminum duodecim hebdomadarum, miſerandæ mortis ſupplicium ſumpſit.

X.

Philippus Rex Galliarum ſocero ſuo (imò ſororio) Anglorum Regi Henrico, quaſi auxilium continuò tartareas dirigit legiones. Eorum pedes veloces erant ad effundendum ſanguinem. Hi ex diuerſis terrarum partibus conglobati, vnam Eccleſiam fecerunt malignantium, vnoque vocabulo, Palearij, quaſi à palea cenſebantur. Apud Nobiliacum verò deuenientes, ſibi portas poſtulant aperiri, quaſi hoſpitandi gratiâ intraturi. Tunc quidam de intus exclamans dixiſſe fertur ad illos: Recedite hinc, & apud caſtrum Malamortenſe feſtinate, vltimo conuiuio cœnaturi; qui repentè facto impetu irruunt, irruptionéque peractâ in burgo, centum quinquaginta tres homines interimunt ab hora tertia Sabbati vſque ad veſperam illius diei, exceptis vulneratis, qui poſtmodum corruerunt. Talia tuis alumnis intulerunt, ô nobilis Leonarde, ad cuius tumulum crebrò nobilium ac plebis caterua vota eum muneribus ſoliti ſunt gratanter offerre.

XI.

Tranſacto placito de Petra-Buffiera, Curbaranus ex præcepto Raymundi de Torena obſedit Briuam feria ſexta. In craſtinum præfati tenebrarum filij Brantomenſe Monaſterium, non Curbaranus, nec Saucius, ſed Palearij cum toto burgo inuadunt, capiunt, ac diripiunt; publicantur, quæ in Eccleſia recondita fuerant, exponuntur alienigenis, quæ omnia intra Sancta Sanctorum, tutelæ causâ, depoſuerant. Quid plura? Quæ ibi Pagenſes commiſerant, ea hoſtilis cuneus rapuit: pro immenſitate damni infiniti ponderis ſuperant pretium fului metalli frumentum, annona, vinúmque, & tota ſubſtantia cellaria diſtrahitur, ac deuoratur. Monachi præ inopiâ panis, exules facti per orbem vagi feruntur. Horum dies tribulationis, dum alij expugnarent Briuam, extitit quarto Kalendas Martij, die Sabbati ante Quinquageſimam, cùm Dominus dicat: *Orate, ne fiat fuga veſtra hieme vel Sabbato.* In craſtinum extitit Dominica quâ cantatur, *Eſto mihi*, Monachi cùm nec domum, nec refugium haberent, quando potiùs glebam corporis pretioſi Martyris Sicarij, compulſi ſunt transferre apud caſtrum, quod dicitur Bordeille. Efficitur hoſpes per quem eiuis redditur ſoſpes; dehinc properant hoſtes in territorio Petragoricenſi, Engoliſmenſi, vel Xantonenſi, in diebus Quadrageſimæ diuagantes vbique. Similiter Palearijs iſtis diebus per diuerſa loca ſuam crudelitatem licuit exercere.

XII.

Rex ſenior præterea citramarinos Principes vocans Lemouicenſe caſtrum potenter obſedit, totúmque in circuitu munitione Regiâ cinxit Kalendas Martij, feriâ tertiâ euenit, qui die Martis, Lardarium, eò quod carnes plurimæ à quibuſdam

deuorantur, vulgus appellat: quidquid ſuper Vigennam eminebat de ponte, Rex euertit: qui pons opere mirifico conſtructus, magnam populo abundantiam ſubminiſtrabat. Inde res ibi innumera nobilium virorum, diuerſarum ſpecierum, tentoria, & inſignium Principum depicta vexilla. Caſtrorum verò acies Regis & tyrannorum animos prouocabat ad pugnam Lemouicenſium populorum. Et vt de clientibus ac huiuſcemodi hominibus taceam, Comites & Vicecomites, qui tunc aderant, laborioſum eſt numerum vel nomina recenſere. Rex manebat in vrbe, maior filius in caſtello, Dux Ricardus apud ſanctam Valetiam. Tunc Monachi cum Clero & populo intra muros totum circumeunt caſtrum, deferentes glebam ſancti Auſtricliniani cum capſa aurea, quâ conditum dicunt caput ſancti Martialis, aliáſque reliquias Sanctorum deportauerunt præſente Rege adoleſcente, exorantes Deum, vt eorum patrociniis populum liberaret. Mulieres quoque infra muros totum caſtrum ſtupæ filo cinxerunt, ex quo candelas multas fecerunt, quas ſancto Martiali, aliiſque Eccleſiis diuiſerunt. Tunc corpus beati Iuſti & reliquiæ in Monaſterio ſancti Martini apud ſanctum Martialem tranſlatæ ſunt. Monachi nihilominus & Abbas, & infantes de Schola in clauſtro noſtro benignè recepti ſunt. Rex interea tam terrore quàm amore animos quorumdam frangebat Principum, impetans eis quòd ipſi olim ex præcepto patris fidelitatem iurauiſſent. Et quia frigoris & pluuiæ humiditas exercitum valdè fatigabat, expletis ferè quindecim diebus, exceptis his qui in Monaſterio ſancti Auguſtini, & in vrbis præſidio erant, natiuum cæteri repetunt ſolum.

XIII.

Henricus necdum terram aut theſaurum poſſidebat, verumtamen erat non tam largus, quàm prodigus, multotiès imò conquerebatur quòd pater Ricardo minori terram dediſſet, ſibique olim coronato regnandi facultatem negauiſſet, egregios tantùm redditus per ſingulos dies ei pater tribuerat mille quingentos ſolidos, & Margaritæ vxoris ipſius quingentos ſolidos monetæ publicæ Andegauenſium denariorum. Has verò expenſas ſubſtraxit pater filio, cùm coniuraſſet aduerſùs Ricardum. Cùm non haberet quò ſe verteret, rogauit Burgenſes, qui accommodauerunt ei de communi 20000. Inde nempè ſumptus & diaria dabat his qui Palearij vocabantur. Ademarus Vicecomes Brabancionibus, Baſculis, cæteriſque hoſtibus. Hos amplectebatur officioſiſſimè Rex, timens ne ipſi conuolarent ad patrem cupiditate maioris pretij: hac de cauſa multa geſſit, quæ non congruunt Regiæ Majeſtati; qui quòd ignoraret quò ſe verteret, arctatus vndique, irremediabili neceſſitate theſaurum B. Martialis expoſtulat ad horam ſibi præſtarij quod Monachi abſque præcepto Abbatis non audere iuſtâ reſponſione profeſſi ſunt. Domnus etenim Iſambertus ſeditione vrgente recedens apud Subterraneam ſeceſſit. Regem primitùs adiuit in vrbe, comitante ſecum Electo de Lincolna maioris Britanniæ Gaufredo, qui erat Manzer filius Regis: certò enim nouerant vniuerſi Dominum Abbatem diligi à Rege vel Duce, eoſdémque ab ipſo nihilominus diligi, imóque inimici Regis oderant Abbatem. Quæ replicans cuncta, coëgit Monachos Princeps dare theſaurum, ingrediens clauſtrum, foras expulit cunctos etiam iuuenes, & paruos Scholæ: quoſdam nocte prima foras retinuit, quorum primus exſtitit Boſo Capicerius de ſancto Martino cognomento: alter Amelius de Sagurſa. Bernardus de Tarn præceptor, cum Stephano Succentore, Aymericus de Vechada de Roſac, Aymericus Vilas de Vernolio Præpoſiti. Quis crederet iſta, niſi in conſpectu fierent populi multi?

XIV.

Craſtino ſolutis Monachis exponitur theſaurus; Tabula Altaris ſancti Sepulchri, vbi erant imagines quinque, cum menſa maioris Aræ, in qua erant ſedes majeſtatis cum duodecim Apoſtolis ex auro puriſſimo: Calix aureus, cum vaſe mirifico

operis argenteo, quod Arnaldus de Montaſir dediſſe narratur: Crux Altaris ſancti Petri, cum medietate ſcrinij eiuſdem: capſa beati Auſtricliniani, cum cruce magna Bernardi conuerſi, qui fuit Oſtalers, auri quinquaginta, argenti fuit centum trium marcarum. Hæc omnia non rectè penſantes, nec appreciantes (plus enim valebat) pretio 22000. ſolidos computauêre. Rex tam multa ſe redditurum ſpopondit, dato chirographo ſigillo ſuo roborato. Pretium verò aurificum, & aurum quod erat in auratione argenti computata non ſunt. Loricam, quæ in armario ſeruabatur, Guidonis de Grandimonte, nocte quadam petiit, & accepit. Quid dicam? proh dolor! Sacro-ſanctum theſaurum Rex dedit graſſatoribus populorum, vt diuturniora mala diebus Quadrageſimæ populis irrogarent. Tam inauditum ſcelus certè non credidiſſem, niſi oculatâ fide fieri conſpexiſſem.

XV.

Tunc pridem Andronicus Alexium, & vxorem eiuſdem Imperatoris conſanguinei ſui in vrbe regia cepit, innumeris Gallorum populis gladio cæſis. Habebat ſecum Andronicus Rumpinum quemdam de Montana Principem, & Soldanum de Iconio, pluréſque Satrapas Græcorum. Partibus Alexii fauebat Sabaſton (Sebaſtus) qui filium Andronici ceperat olim: nam ipſe Sabaſton pro adoleſcente imperium gubernabat, quod Andronicus iure conſanguinitatis ſibi contingere dicebat. Acta ſunt iſta conſenſu Græcorum, quibus Alexius inuiſus erat, eò quòd valdè diligeret Francos: habebat nempè filiam Ludouici Regis Gallorum, quam genuit de Adela propria ſua vxore, quæ fuit ſoror Henrici Comitis, & multò pòſt Regis Hieroſolymitani. Eo tempore Saladinus multùm opprimeret, niſi ipſe à quibuſdam Saracenorum Satrapis comprimeretur: Acceperat etenim vxorem domini ſui Oredi (Noradini) fraudulenter, & expulerat filium eiuſdem, qui dicitur Sanceegin. Balduinus prætereà Rex leproſus conſumptus penè non valebat in armis. Verumtamen, authore Deo, Chriſtiani multoties triumphauêre de Saracenis, præſertim prætetito aduentu.

XVI.

Paſchalem ſolemnitatem elegit & peregit Rex in vrbe Lemouicina. Eius filius Henricus tenuit Engoliſmam cum multitudine malignantium, in quibus locis ſolebat dulcimodum cantari *Alleluya*; heu, vę, calamitas perſtrepebat graſſante perfidia. Recedente patre, filius vrbem Lemouicam expugnabat: ſed cuſtodia murorum non vocibus, ſed lapidibus in eum iactis dixerunt, *Nolumus hunc regnare ſuper nos*. Feria ſecunda in Rogationibus caſtrum de Axia cepit: Erant in turre tantùm duodecim clientes, milites duo, Preſbyter vnus. Cæteros Aymericus de Axia amore ſimulato, callidè ad ſe vocatos excluſerat. Interim Rex puer de Cœnobio Grandimontenſi theſaurum violenter accepit; & quod auditu horrendum eſt, columbæ aureæ, in qua Dominicum corpus habebatur, non pepercit, quam pater eius dederat olim. De Cœnobio quoque, quod dicitur Corona, in Engoliſmenſi pago, & dę quibuſdam Eccleſiis theſauros multos irreuerenter abſtraxit. Nunquidnam prolongabuntur dies talia exercentis? Tunc venit ad eum Dux Burgundiæ ſuppetias, Coméſque Tholoſanus in Aſcenſione Dominica apud Vſerchiam deuenit. Inclinante iam die proceſſionem Monachorum ægrè ſuſcepit, quia ſperabat ab Abbate vel populo exigere argentum. Hic iuſto Dei iudicio percuſſus, ſe pridiè aliquantulùm grauari cognouerat. Craſtino, licet infirmus, apud Doſennac, ſeu Donſeniac deuenit; Sabbato apud Martellum vicum; ibi coram ipſo Raymundus Vicecomes ſtrepitum curſúmque equorum ſupercilio iactantiæ exercere præcepit, ob vulgi captandum fauorem. Dehinc apud Roquamadour Rex abiit gerens ſpeciem peregrinam, ſed ſæuitatem illic ferinam tractauit. Qualiter ab Abbate Dalonenſi vel Obaſinenſi exigeret pecuniam, hic magis de ablatione, quàm de oblatione tractabat. Regreſſus Martelli Rex ægrotauit: quo cognito, Vicecomes Raymundus in neceſſitate poſiti amici curam agere neglexit, & qui nuper curſum equorum ad-

uentu eius potiùs quàm in Aſcenſione Saluatoris noſtri iactantiæ causâ agi conſtituit, cùm illum cerneret in extremis, ab eo pietatis viſcera clauſit.

XVII.

Pentecoſtes celeberrimo feſto æger peregit abſque vllo Eccleſiæ ſacramento. Guillermus de Tignera Abbas quondam Dalonenſis, tunc inuiſere venit apud Roquamador Geraldum Pontificem Caturcenſem, inuenitque Ponnum d'Eſpali Priorem Royas, quod eſt de Cœnobio quod vocatur Chartoſa. Hi condixerunt ſibi inuicem, vt viſitarent Regem Fer. 3. Æger legitimè actus ſuos coram eis confeſſus eſt, nudúſque exiuit de lecto, ſicque proſtratus humo adorans Deum viuifica percepit myſteria, hoſtibus ac Conuentui malignantium & paternæ guerræ abrenunciauit. Pater audita filij ægritudine, ad eum venire diſpoſuit, niſi de ipſius melioratione eum fallerent quidam. Vicecomes quoque Ademarus inconſultè agens conductum ei timuit præbere. Sabbati hora ſecunda vngitur, peccata confitens propalam viaticum percepit, humero ſuo crucem imponi petiit, quam in chlamyde ſua cariſſimus eius Guillelmus Mareſchaux ad ſepulchrum vitæ ipſius Domini delaturum ſe ſpopondit. Inter vtroſque tunc Comes Rotro del Perche & Britannus Præſul de Aye, diſcurrebant de pace tractantes, pro quibus pater filio annulum precioſum direxerat, qui Henrici munifici Regis olim extitiſſe narratur. Hunc filius libentiſſimè amplexatus eſt, patrem velle videre inſtantiſſimè proclamauit. Dei miſericordiam medullitùs inuocabat, Virginis Mariæ, Sanctorúmque omnium auxilium implorabat: Beatum Martialem ſubuenire ſibi humiliter poſtulauit: ob cuius iniuriam lethaliter vapulabat. Huius obitu multorum vita ſeruata dignoſcitur, dum ipſius deceſſu diſſidium extinguitur. Hic ante ſex annos pro aliâ ægritudine vnctus fuerat eodem oleo infirmorum.

XVIII.

Antequam Rex deſcenderet, venerunt Epiſcopus Niuernenſis & Theobaldus Abbas Cluniacenſis ferentes litteras à Pontifice Summo ſibi directas, vt patrem & filium ad ea, quæ ſunt ad pacem prouocarent, aut rebelles æquitatis gladio ſpiritus Sancti authoritate Apoſtolica animaduerterent. Sed Rege decedente, res aliter tractata (truncata) eſt, fautores ſiquidem defuncti Hugo Dux Burgundiæ Comeſque Raymundus ad propria negotia feſtinare cœperunt. Rex iterum Lemouicenſe caſtrum obſedit die Inuitationis Beati Martialis. Interim de pace tractatum eſt quo vſque Deo propitio ſuffragio eiuſdem Apoſtoli fieret. Natali Sancti Ioannis Ademarus Vicecomes caſtrum reddidit Regi, fratribúſque ſuis Engoliſmenſibus abrenunciauit, quo vſque Regis ac Ducis gratiam mererentur: Recepto Rex caſtro muros eius foſſaróſque fundirus euertens ſolo coæquauit. Seneſcallum illic dimiſit, qui euerſionem acceleraret. In feſto Apoſtoli Aquitaniæ matutinali miſſa audita Rex exiens ab vrbe, Cenomanenſium, Andegauenſium, Normanorúmque multos Principes, qui filio, quamuis occultè, fauebant, grauiter afflixit. In ſolemnitate Apoſtoli nullus affuit ciuium, qui offerret, multus tamen cuneus extraneorum, qui offerrent: Ipſo die venit Dux Ricardus & Rex Arragonenſis Adelphonſus, * qui olim ſuppetias Regi ſeniori venit apud Authefort, obſeditque fortiter caſtrum. Illic obiit, ſed abſque gladio, adoleſcens nobilis Berengarius de Vendeiras de Catalonia: eius ſororem habebat Raymundus de Moncade. Hic quondam Monachus extiterat Ciſtercienſis ordinis, adeóque Regis imperio in Cœnobio Dalonenſi tumulatur, & vt multa breuiter claudam, caſtrum valdè inexpugnabile 7. die hoc eſt in octaua SS. Petri & Pauli Apoſtolorum Dux iure prælij cepit, & eum Conſtantino de Born Oliuarij de Turribus genero, quem frater eius Bertrannus de Born per proditionem expulerat, reddidit. Dehinc Rex Aragonenſis rediit Barcinonem, Dux verò Ricardus deuaſtauit prouinciam Petragorici Comitis amicorúmque ipſius.

XIX.

Obiit Rex apud Martellum in domo Stephani cognomine Fabri, præſente Bertranno Epiſcopo de Agenno, multiſque aliis religioſis viris, inſtante feſto S. Bar-

nabæ Apoſtoli: erat hora decima Sabbati magnæ Hebdomadæ Pentecoſtes, Luna XII. anno 1183. ab Incarnatione Domini. Craſtinâ die per Briuam tranſeuntes Vſerchiæ deuenerunt foris. Voſienſes eminenti loco villæ, quæ dicitur la Guarde, & ego cum quibuſdam Monachis & Laïcis procedens per publicam ſtradam cernebamus hora decima Regales exequias tranſire. Erat equidem ſerenum tempus. Tunc Ademarus Vicecomes, Gaufredus de Laſinia, ſeu Leſiniaco Eſchinat, & quidam milites mortuum veniunt lugere. Vſercenſis Abbas Bernardus in luminibus & procuratione ſoluit expenſas. Summo diluculo ad miſſam pro defuncto vix duodecim denarij oblati ſunt quos Capellanus defuncti rapuit. Vt quid multa? tota Regis familia fame laborabat: inſuper equum Regis pretioſum pro his, quæ infirmo fuerant neceſſaria pro arrabone tradiderunt, & qui theſauros Apoſtoli Martialis aliorúmque Sanctorum largè perfidæ tradiderat genti, paulò pòſt proprij corporis portatores valde famelici à Monachis ſaturati ſunt: In tantam ſiquidem inopiam deciderant vt vnus de Regia clientela braccas ſuas pro cibo non ſine pudore dediſſe profiteretur. Valdè mane Vſerchiâ exeuntes ipſi feria ſecunda apud Grandimontem peruenerunt. Vicecomes rum cum ſuis corporis baiulos valefaciens, protinus ſeceſſit ab eis.

XX.

Interim Regis exercitus circa Vigennam fixerat tentoria, vbi eidem fluuio Brianſa ſe infundit, cùm ecce hora nona diei Bernardus de Reyſat Grandimontenſis Cœnobita coram Rege venit, quem Rex prior ſalutans ab ipſo reſalutatus eſt; cui Rex ait, Quæ noua? Bernardus vultu ſubmiſſo ait, non ſum boni nuntij famulus. Rex hoc audito ſe protinus in magnis lamentis dedit, cæteri de conſpectu eius eiecti ſunt, celeriter tamen nuntiauit Ricardo Duci, qui caſtrum de Axiâ obſederat coram ſe tunc deferri immenſi ponderis, * quas fabricari iuſſerat pridem. Fuerat quippe ingreſſus in domo ruſtici propter æſtum in manſo qui dicitur Alas Saleſſas. Craſtino feria tertia apud Grandimontem Ioannes Epiſcopus Niuernenſis Bertrannus Præſul de Aginno, Saibrandus Sacerdos Lemouicenſis, Theobaldus Abbas Cluniacenſis exequias defuncti celebrarunt. Epiſcopus tamen Lemouicenſis Regem excommunicatum denunciauit, donec Guillelmus Prior Grandimontis Theſauros ſpopondit facere reddere patrem. Verumtamen pater ad filij exequias nequaquam venit: cuius ventrem, óculos, cerebrúmque ibi ſepeliuerunt; corpus aromatibus verò condientes inuolutum linteo candido, deinde corio forti ſuper pallio, quod vocatur Sendal, viridis coloris, Cenomanis detulerunt. Inde ſeditio exoritur vſque Rothomagum, vt ipſe præceperat, ſepeliretur. Delatus eſt cum eo adoleſcens quidam familiaris illius, qui poſt eiuſdem obitum cibum nec potum ſumpſit, cùm eſſet ſanus, donec deficeret.

XXI.

Hæc poſtquam geſta ſunt, vaſtatores terrarum, qui Palearij appellabantur, in Bituricenſem pagum arctati ſunt à militibus, qui Paciferi appellantur, eò quod pacem facere iurauiſſent. Quid replicem cuncta? Congregati vndique populi apud Caſtellum Dunum deleuerunt illos in momento 3. Kal. Auguſti inclinata iam die. Altera die quod eſt feſtum S. Victoris crematis corporibus ipſorum palea gehennæ tradita eſt. Primam inuaſionem noſtri Lemouicenſes fecere, deinde Paciferi: nec defuit nobilis Ebo de Charanto cum Gaucherio de Salis (Salinis) qui fuit filius Geraldi de Mania (Vienna) cum Nuru (Nouerca) ſua, quæ fuit vxor Archambaldi de Borbon, & ſoror Ducis Burgundiæ, æſtimatus eſt numerus occiſorum 10525. Hi habebant calices aureos & argenteos, Cruces Eccleſiarum abſque æſtimatione. Pro his violauerant aurum thalami tui ſplendidi, ô maxime paſtor Martialis! in his meretrices 1500. circiter erant, quarum ornamenta inæſtimabili theſauro comparata ſunt. Infra dies 20. Curbaranus à la Romegeyra prope de la Mellian (fortè à la Rouergeyra prope vrbem de Millau, id eſt in Ruthenenſi prouincia prope Æmilianum) cum quingentis de ſuis laqueo ſuſpenſus opprobrium captauit ſempiternum, Raymundus quoque Brunus apud Caſtrum-nouum quinta die ante Aſſumptionem S. Mariæ impiam vitam gladio finiuit.

XXII.

Genitricis Dei Aſſumptione ſerenitas prædicandæ pacis populis claruit obſidentis tempeſtiuo vmbræ, ſed non ſtatim remota vmbrarum caligine. Qui enim infirma mundi eligit, vt confundat fortia, ſuſcitauit ſpiritum viliſſimi hominis Auitio commanentis. Is habebat vxorem & filium arte carpentarius, vultu abiectus, ſed ſimplex & timoratus hic Petrus, aliàs Durandus, adiit Epiſcopum circa S. Andreæ feſtum, cúmque de pace admonuit reformandâ. Præſul hominis vilitatem admiratus eſt, plébſque eiuſdem verba contempſit. Primum poſt natale domini inita pacis fœdera iurauerunt, proinde .... pacis inſtituta; ſignumque de panno lineó vel laneo albo caputium ſibi cingulamq; ante vel retrò pendentem inſtar pallij lanei quod ponunt ſuper caſulam Metropolitani. In anteriori parte, hoc eſt ſuper pectus pendet imago Virginis quaſi filium portantis: In circuitu ſcriptum eſt, *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem* Qui pacem iurat confitetur peccata priùs, iurátque legitimè, poſtea omni anno in Pentecoſtem ſex denarios in confratria dabit, in hoſte cum confratribus, cùm iuſſus fuerit, perget, ſemel in vita ſua dabit in imagine ſtagnea 1. poyes. Canonici Sæculares vel Monachi, ſi iurauerint pacem, ordini aſtricti tenentur, ſed non ibunt contra hoſtes, ſed orationi inſtabunt, quod benè licet eis. In Aſſumptione, vt prælibauimus, res vniuerſis innotuit P. Epiſcopo prædicante ex tunc non ſolùm milites, verùm etiam Principes, Epiſcopi, Abbates, Monachi, Clerici, vel mulieres viros non habentes, ſignum iſtud libentiſſime ſuſcepere. Caſtrum Nouum (ſic enim legendum arbitror) obſederunt quidam eorumdem & plures pro proditione occiduntur (Princeps latronum quidam appellabatur Merchaders) infra octauam Aſſumptionis, ſuper corpora quorum is, qui ſine teſtimonio bonitatis ſuæ nullum tempus relinquit, quædam ſigna ob honorem ſuæ genitricis oſtendere dignatus eſt.

XXIII.

Patris Aredij beatiſſimi corpus loco priſtino ſolemniter refertur à Guillelmo Voſienſi Abbate, Bartholomeo Priore de Chalax, Beraldo, Seguino & Gulpherio de Turribus præſente & Vicecomite & populo vniuerſo. Gulpherius filius Matildis Vicecomitiſſæ de Turena tunc retulit reliquias vel pallia, quæ Bernardus Decanus ab Hieroſolymis detulerat, qui nuper obierat dum rediret. Eo die obiit Chriſtianus Maguntiæ Archiepiſcopus Cancellarius Imperatoris. Serenitas rediit optata, per dies iſtos grauis peſtilentia per multas prouincias incredibiliter porcos vel armenta deleuit. Die octauo Natiuitatis Beatæ Mariæ B..... Præſul & I..... Abbas apud Grandimontem conſilio Bernardi Tutelenſis & Guillelmi Voſienſis Abbatum pacem fecere. Redierant ſiquidem à Roma nuntij domini Abbatis B. Radulphus Delpoy Præpoſitus de Arnaco, Petrus Ardallos Præpoſitus de Subterraneâ, Gaufredus de Nioil Prior de Seniac, & Bernardus de Peulet ferentes litteras Eccleſiæ vtiles noſtræ.

XXIV.

Epiſtolam Rex moriens patri tranſmiſit ſigillo ſuo & annulo ſuperiùs memorato ſignatam; in qua poſt ſalutationem ſcriptum erat. *Delicta mea & ignorantias meas ne memineris.* Primo enim capitulo rogat patrem indulgentiùs tractare matrem, quam ferè per annos decem apud Salesbeyriam tenuerat quaſi captiuam: orat liberaliter prouidere vxori iam viduæ: vt pote Regis Gallorum Ludouici filiæ & Fredelani, ſeu Ferdinandi Hiſpaniarum Regis nepti, quæ ſicut mater dicitur Margarita: ſupplicat dari pacem Engoliſmenſibus, Petragoricenſibus, Sanctonibus, cunctiſque inimicis, maximè Ademaro vel populo Lemouicenſi: obſecrat reddere damna afflictis, reſtaurare theſauros Eccleſiis, quos rapuerat, maximè Sancto Martiali. Corpus ſuum transferri per Lemouicas præcepit, & quaſi pro ſatisfactione oculos, cerebrum ventrem ante Apoſtolum proijci, séque ibi retineri, quo vſque omnia rapinarum pretia à patre ſoluerentur. Vltimo poſtulat capitulo corpuſculum ſuum Rothomago in Baſilica Dei Genitricis Mariæ ſolemniter tumulari. Hæc nouiſſima deprecatio primâ in fronte oſtenſa eſt. Verumtamen principes poſtmodum licet ad votum non

* * Vu ij

adepti ſint pacem. Biturię interim eligitur Archiepiſcopus Henricus Frater Gilonis de Soliaco, & Radulphi quondam Cluniacenſis & de Feſcano Monaſterio Abbatum. Hic 7. (legendum 8.) Kalendas Octobris Preſbyter ordinatur: Altera die in feſto Cleophæ Apoſtoli nouus Patriarcha conſecratur, nouúſque Sacerdos miſſam celebrat. Poſt obitum ſiquidem Guarini ſedes vacauit annis ferè tribus & menſibus ſeptem. Licet interim duo fuerint electi, neuter conſecratus eſt. Conſecratus eſt Henricus à Guillelmo Burdegalenſi, Sebrando Lemouicenſi, Ioanne Niuernenſi, Geraldo Caturcenſi, Pontio Aruernenſi, Hugone Rotenenſi, & aliis, comprouincialibus Præſulibus. Domnus Iſembertus contulit ei conchas, ampulláſque argenteas, quod danti & accipienti magnum contulit fauorem. Conchis enim ampulliſque ex ære viliſſimo miniſtri priùs Præſuli vinum lympháſque propinabant.

XXV.

Bernardus Epiſcopus Biterrenſis Narbonenſem Archiepiſcopatum, Ioannes Pictauienſis Lugdunenſem Archipræſulatum, Ioannes Abbas de Corona Engoliſmenſem, Guillelmus Tempers, ſeu Templier, Pictauenſem, Gauterius cognomento de Conſtanſa * Dobicola, Hugo de Sancto Andrea Cathedram aſſequuti ſunt. Ioannes, qui à Legato Papæ Alexandri fuerat depoſitus, eò quòd Henricus Rex Scotorum illius electioni non benè conueniret, alterius vrbis cum eiuſdem Regis gratiâ Cathedram adeptus eſt. Epiſcopus nempè de Sancto Andrea primatum tenet ſuper omnes Epiſcopos totius regionis Scotorum, quamuis nequaquam ſit Archiepiſcopus. Die ſeptima ab ordinatione Archiepiſcopi Bituricenſis, Princeps perditorum, qui vocabatur Merchaders, terram Archambaldi Combornenſis vſque ad Sanctum Germanum, die eiuſdem Confeſſoris deuaſtauit. Poſt hæc redit retro in Petragorico, vt ſollicitatos redderet incautos, cùm in vigilia Sancti Pardulphi veſpertinas laudes Arnaco perſoluiſſemus, clamor factus eſt dicentium, quòd iam Pompedorium obſediſſent caſtrum, quod omnino falſum erat. Sed clamor & metus clamoris nobiles matronas de Segur, plebeióſque, qui ad feſtum ex vicis confluebant, longiùs propulſauit. Nuntij iterum iterúmque venere qui manè hoſtes venturos eſſe dicebant: Et eâ nocte, quâ populi ſua ſolebant deferre vota, cœperunt Monachi diuerſa Eccleſiæ ſacramenta auferre, & in turrim Gulpherij deferre. Erant tunc turris parietes ornati pulchriùs ſolito, quia pallia quædam ab Hieroſolymis detulerat Princeps de Turribus. Tempore illo matutinas proceſſiones, cæteráſque horas diei Domino largiente celebrauimus admodum honeſtè: redeuntibus Voſiæ ſocijs, remanſi ego, cùm ecce ad Laudes matutinas Feria quarta de ſummo Monaſterij tecto elapſum fragmen ruinoſi parietis caput eum (forte meum) vulnerauit ſanguine nimio profluente mortem plurimis immitteret. Sed in miraculis eiuſdem Patris plura latiùs pangam. Craſtino Feria quinta, octauus dies (Sancti Pardulphi 13. Octobris) celebratur: alia die nona hoſtes moti de Plaſac craſtino Sabbato caſtrum de Pompedour obſident ex improuiſo, per circuitum vniuerſa vaſtantes, homines, animalia, diuersáque ſupellectilia capiunt, & vinciunt: ſenibúſque ac debilibus non parcitur, paruis non miſeretur. De redemptione earum rerum, quæ in Monaſterij Clauſtro erant, habuere Merchadæus, Conſtantinus de Born & Radulphus de Caſtellenau ſolidos 650. Ex hominibus almi Pardulphi, qui capti fuerant de vnoquoque capite ſex ſolidos exegerunt & Radulphus per ordinem ſuum Præpoſitus ab eis adiuratus ſpopondit craſtino ſe non manducaturum, donec perſolueret pretium redemptionis captiuorum. Receſſerat ab ipſis ea ex cauſa, impediente eiuſdem rei negotio, quare ei reddere non licuit de Sabbato vſque feriam tertiam, Feſto S. Lucæ. Poſtquam pretium reddidit non (immò tum) comedit. Totam terram, quæ appellabatur Lou Vendoues, vaſtauerunt, Eccleſias de Loberiſſac, Baiſſac, Seſclauſens, Seorſon, multáſque alias ad redemptionem coëgerunt. Vnus illorum in caſtro crematur igne: alter adoleſcens Boſo de Poipmene, quem nobilem aſſerebant à ruſticis perimitur, & inter biothanatos proiicitur, cùm pene nullum de parochia occiſum amiſimus. Dominicâ mane receſſerunt timentes iuratos Aruerniæ qui venire diſponebant, niſi Guillelmus de Chameleyra miles differri conſilio faceret prauo: quod factum in tantos pœnituit vt Ademarum Lemouicenſem ſacramenti ſui efficerent participem, ſicut

auunculum illius Archambaldum fecerant pridem.

XXVI.

Diſcedentibus ipſis graue inter domeſticos oritur diſſidium; Gulpherius etenim, Seguinus & Geraldus contra Gulpherium filium Oliuarij conſurgunt aſſerentes eum eius vaſtationis eſſe conſcium, eò quòd Conſtantinus de Born cuius ſuggeſtione res acta fuerat, ſocer foret illius. Conſtantinus verò oderat Seguinum eò quòd Seguinus erat gener Bertranni de Born fratris ſimul & inimici ſui, Gulpherius exigebat à Geraldo & Seguino hominium, qui non poterant quidem contradicere, ſed inter ſe diſceptantes quis illorum hominium faceret, conſanguineum irritauerunt. Sed nec mirum ſit quod ipſorum vnus compari & conſanguineo debeat hominium: Dicam apertius res vnde contingat. Vir quidam nobilis de Turribus Ramnulphus dictus eſt. Hic multas poſſeſſiones poſſidebat, verumtamen, ſicut cæteri eiuſdem caſtri Barones, maiori Principi obnoxius erat. Hic 4. genuit filios Ramnulphum, Arcambaldum, Guidonem, atque Seguinum, qui de Sancto Aredio Abbas extitiſſe refertur. Ramnulphus primogenitus cum nouiſſimo Seguino patrem ſuum iunxit (fortè vinxit) idcirco terram fratris ſui totam vindicauit qui Seguinus Abbas hæredem alium quàm Ramnulphum fratrem non reliquit. Guido ex filia Aymerici d'Argenton genuit Geraldum & Ramnulphum Sancti Aredij Decanum, qui ſancto Martiali dedit villam de Cadris & iuxta caſtellum Abbatis * Lemouicç quieſcit. Geraldus . ... primus vocari ſe iuſſit .... de ſorore Geraldi de Tremoil genuit Guidonem, & Guido de Almode genuit Guidonem, Geraldum & Aymericum, qui Grandimontem petiit, Raymundum S. Aredij Canonicum & Petrum Monachum S. Martialis, alióſque quamplures. Guido de Guichárda genuit Iterium, & Aymericum, qui fuit Præpoſitus de Chambon, Ioſeph Monachum Sancti Martialis, alióſque plures. Archambaldus de Turribus pro vxore acquiſiuit Feloc, ſeu Felet, genuítque Guidonem, qui cognominatus eſt Archambaldus, & quemdam alium. Guido Archambaldus qui cum Iordana vxore Arpaco iacet de filia Agnetis de Bru ſororis Bernardi Vicecomitis de Comborn genuit Ademarum Patrem Ademari Abbatis Solemniacenſis, & Archambaldum patrem illius qui Guimonem de Chaſtelnou interemit, Guidonem atque Petrum. Ramnulphus, qui totam hæreditatem Seguini Abbatis habuit, accepit vnam ex duabus vnicis filiabus Geraldi de Petra-buſſeria, cui medietas caſtri & honoris de Bernarda ſorore Bernardi de Bru contingebat. Genuit Raimundum & Seguinum. Ex his Seguinus tantum genuit Vmberguam, quam propter magnam hæreditatem Geraldus ſenior ſuus, accepit vxorem. Quorum filiorum vnus, id eſt Seguinus, fecit hominium Gulpherio auunculo ſuo & Oliuario filio ipſius. Seguinus etiam filius Seguini fecit hominium eidem Oliuario. Poſt obitum patris Guido dedit eidem Seguino fratri propter partem * Auchaps Loſeti, militum de Champagnas, Guidonis Dolbarri, & Petri Heliæ de Nexon, vt faciant hominium Seguini filijs Guidonis in æuum. Progenies tamen Gulpherij Senioris & filij eius Oliuarij habebit pleniter hominium omnium militum de Turribus ſemper.

XXVII.

Die prima antequam Merchaders veniret Pompedoro, in Eccleſia de Laſcouts Sabbato 6. Kalend. Octob. (error eſt in numeris) expleta miſſa in linteo altaris plurimæ cruces per dies aliquot apparuerunt, quas Iordana Vicecomitiſſa de Combern, Stephanus Abbas de Caſtris cum omni populo viderunt, cuius tamen coloris eſſent non agnoſcebant: hoc in quibuſdam Eccleſiis agnouimus ante hos annos euenire. Dominus nouit quid portenti portenderit. Per totum annum iuxta nemus caſtrúmque de Pompedor audita eſt funeſta vox vlulantium luporum in feſto S. Auſtriclimiani quo malum ciuibus contigit licet inter (ante) plures annos Guido de Bré ingens damnum eidem intulit caſtro, quando Fulcherius de Peyruſſa captus, eiúſque filius occiſus eſt. Euoluto tempore ipſa die idem Guido de Bré prope Pompedor interficitur à Bertronno de Chaneyras, & corpus ipſius Voſiæ ab Abbate Ademaro delatum eſt anno ſuperius memorato, quo conſecratus eſt Metropolitanus

frater & Fredericus pacem cum Longobardis fecit, qui auxerunt ei annuos reditus. xiix. Kalendas Octobris, Salardis, ſeu Saladinus, cum mandato Saracenorum hoſtile contra Chriſtianos inſtruit bellum. Ab Hieroſolymitanis cum paucis contra eos acies ordinatur * & tubam ab eis auferunt. Nocte ſequenti viſo Henrici conſilio circa munificam crucem, fugiunt Pagani, magnóque miraculo ſaluantur Chriſtiani.

XXVIII.

Synodo die octaua omnium Sanctorum Dominus Sebrandus Epiſcopus ſolemniter præcepit venire Lemouicæ ſecundùm conſuetudinem antiquam, & ſicut Eccleſia Lemouicenſis iuſtè poſtulabat. Vigilia Natalis Domini Geraldus filius Bernardi, frader Aldeberti de la Marcha, Sancti Aredij Decanus efficitur. Craſtino feſtum Lucius Papa celebrauit Anagniæ; Rex Anglorum Cenomanis; Dux Ricardus apud Talamum magnificus munerum largiſſimè apparuit; Domnum Iſembertum Abbatem Lemouicenſem egregiè honoratum ibidem adeſſe lætatur. Ipſa Hebdomada Lobar & Saucius, cum innumerabili hoſte Exandonenſem, quam ab anxietate appellatam, quamuis fertiliſſima ſit, anxiati ſunt tellurem. Triduo ante Domini Epiphaniam apud Sanctum Geraldum Aureliaci proceſſerunt, non more Magorum offerentes propria, ſed more perfidorum auferentes aliena. Hi verò, qui in Monaſterio erant, dedere 25000. ſolidos Burgo publicato. Hinc cum Iuniori Tholoſano repetunt Lemouicenſem & feria tertiâ ſecundæ Hebdomadæ ſeptuageſimæ, ſeptimo Idus Februarij caſtrum de Pairaco terráſque circumquaque regiones Regis Anglorum deuaſtant. Iterum Beneuentum & Exandonenſem reueniunt pagum. Biſſextus tunc euenit. Marchaders cum ſuis ſub vmbra Ducis quaſi ex obliquo prouinciam Ademari impetens Exidolij burgum cum ſuburbanis ſuis feria prima Hebdomadæ ſecundæ de quadrageſimâ crudeliter vaſtat: Ipſum diluculum cœca nebula texit eundem, &c.

Hactenus GAVFREDI VOSIENSIS Chronica: nam quod ſequitur fragmentum aliunde aſſutum videtur.

Anno ab Incarnatione Domini 1199. Richardus Rex Anglorum fortiſſimus ictu ſagittæ ad humerum percuſſus, cùm obſediſſet turrim quandam in quadam caſtro Lemouicenſis pagi, quod appellatur Chalus-Chabrol. In prædictâ turri erant duo milites, cum aliis circiter 38. viris & mulieribus. Vnus ex militibus vocabatur Petrus Bru, alter Petrus Baſilij, de quo dicitur quod ſagittam cum arbaliſtâ tractam emiſit, quâ percuſſus Rex intra duodecimum diem vitam finiuit, videlicet feria tertia ante diem Dominicam qua celebratur ab Eccleſiâ proceſſio in ramis Palmarum octauo Idus Aprilis decima hora noctis ipſe interim dum ægrotaret præceperat ſuis vt obſiderent caſtellum Vicecomitis quod appellatur Nuntrum, & quoddam aliud municipium quod appellatur Montagut, quod effecerunt, ſed morte Regis auditâ confuſè receſſerunt: propoſuerat ipſe Rex in corde ſuo omnia caſtella & municipia prædicti Ademari Vicecomitis deſtruere.

In quibuſdam Exemplaribus adtexuntur nonnulla de Vrbano II. Papa, de profectis in Palæſtinam Chriſtianis Principibus, ac nominatim de Gulpherio de Turribus, quæ nos ſupra ex fide aliorum codicum proprio loco inſeruimus. Conſule paginas 292. & ſequentem.

VITÆ, ELOGIA, TRANSLATIONES

PLVRIMORVM SANCTORVM,

SANCTARVMQVE

AD BITVRICENSEM DIOECESIM SPECTANTIVM.

INDEX ELOGIORVM

SANCTORVM BITVRICENSIVM.

S. *Amandi* Trai. Ep. elogium.
S. *Ambroſij* Caturcenſis Epiſt. vita duplex.
S. *Auſtregiſili* Bit. Archiep. res geſtæ & miracula libris tribus cum Elogio olim tumulo illius inſculpto, &c.
S. *Bertoaræ* elogium.
S. *Deodati* Abbatis elogium.
S. *Deſiderati* Bit. Arch. elogium.
S. *Deſiderij* Abbatis elogium & vita.
S. *Dulcardi* Monachi vita.
S. *Euſitij* Abbatis elogium & vita.
S. *Euſtadiolæ* Abbatiſſæ vita.
S. *Gundulfi* Archiep. Tranſlatio & Miracula.
S. *Guillelmi* Archiep. vitæ Compendium & Miracula.
S. *Honorij* Martyris elogium.
S. *Iacob.* Eremitæ elogium.
B. *Ioannæ* Biturigum Ducis, Francorum Regum filiæ, ſororis, ac coniugis, Annuntiatarum Virginum Fundatricis, elogium.
B. *Ioſberti* Monachi Dolenſis elogium.
S. *Iuſti* Confeſſoris elogium.
S. *Lauriani* Hiſpalenſis Archiep. Paſſio.
S. *Leopardini* Monachi & Martyris Paſſio duplex.
SS. *Leocadij* Senatoris eiúſque filij *Luſoris* elogia.
SS. *Marcelli* & *Anaſtaſij* Martyrum Paſſio duplex.
S. *Mariani* Eremitæ vita.
B. *Maurini* Monachi elogium.
S. *Menulfi* Epiſcopi vita.
S. *Phaletri* Confeſſoris vita.
S. *Principini* Martyris elogium.
S. *Sigirani* Abbatis elogium & vita.
SS. *Siluani*, *Silueſtri* & *Rodenæ* elogium & vita cum Miraculo quodam B. Martini Turonenſis ex ampliori quodam Tractatu, &c.
S. *Solongiæ* Virginis & Martyris elogium & vita.
S. *Sulpitij* Pij Bitur. Archiep. Miracula.
S. *Sulpitij* Seueri Bitur. Arch. elogium.
S. *Vrſini* Primi Biturigum Archiep. vita, Hymni, Encomia.

VITÆ

VITÆ SVMMARIVM SIVE ELOGIVM

SANCTI AMANDI TRAIECTENSIS EPISCOPI.

Ex vetuſtiſſimo Eccleſiæ Bituricenſis Breuiario, ad diem vigeſimum-ſextum Octobris.

AMANDVS Deo acceptiſſimus, Aquitaniæ ex nobilibus parentibus procreatus, & Literis Sacris eruditus à pueritia, parentes ſuos reliquit, & in Agnaui inſulâ quoddam Monaſterium non longè à mari Oceano intrans habitum Religionis aſſumpſit. Ex qua inſula immaniſſimum ſerpentem qui in ea erat, quantus antea nec pòſt viſus eſt, mox, vt vidit ſua oratione expulit. Et cum parentes eius eum de Monaſterio extrahere vellent, latenter exiit, & ſepulchrum S. Martini Turonis expetijt.

Indéque Bituris ad S. Auſtregiſilum, qui tunc in Dei rebus magnificus habebatur, pergens, apud eum annis quindecim in pane & aquâ viuens manſit. Quibus ſic peractis altiori æſtuans deſiderio Romam expetiit, ibique ei apparuit Apoſtolus Petrus ipſum blandè admonens vt in Gallias prædicaturus rediret. Qua de re lætificatus, Apoſtolica benedictione perceptâ, in Gallias remeauit, & à Dagoberto Rege honorificè ſuſceptus, Trajectenſis vrbis Alimaniæ Epiſcopus [illegible]tus filium eius Sigebertum baptizauit.

His itáque geſtis vicos & caſtellá circumuiens prædicationis officio inſiſtebat. Sed cum multi Sacerdotes & Leuitæ eius verba contemnerent, ad Eſclauoniam ſeceſſit, ibíque cum ſimiliter prædicationem eius audire nollent, ingenti plagâ per biennium ita ſunt attriti, vt nullus qui virum Dei contempſiſſet, propter fulgura & tempeſtates ibidem remaneret. Indéque ad oues proprias reuerſus tandem virtutibus plenus & miraculis feliciter quieuit in pace.

Hæc ſtrictim ac perpaucis, decerpta, ni fallor, ex ijs, quæ Milo quidam Sancti Amandi Monachus circa annum 870. vt putat Surius Tomo primo ad diem ſextum Februarij, diffuſiùs perſecutus eſt. Ex quibus hunc delibare ſloſculum noſtróque inſerere operi non erit Lectori inſuaue: Plura in Februario dabunt RR. PP. Ioannes Bollandus & Godefridus Henſchenius.

Poſt hæc ab Abbate & Fratribus benedictione percepta, ciuitatem Bituricas & ſanctum adiit Auſtregiſilum, cumque ab eo & ab eius Archidiacono S. videlicet Sulpitio qui poſtea Epiſcopus claruit, clementiſſimè fuiſſet ſuſceptus omni ei humanitate exhibita cellulam iuxta Eccleſiam in ſuperiori ciuitatis muro conſtrui fecerunt. In qua cellula multis diebus ob amorem æternæ vitæ cilicio tectus & cinere & ieiuniis attritus atque inedia hordeaceo tantùm contentus pane, atque aqua modica corpus ſuum ſuſtentauit potius quàm aluit. Sicque ibidem tribus fermè militans luſtris à vino & ſicerâ omnino abſtinuit, &c. *Eadem ijſdem penè verbis habes apud Nodgerum Epiſcopum Leodienſem in vitâ S. Landoaldi S. Romanæ Eccleſiæ Archipresbyteri 19. Martij apud Surium.* Amandus Aquitaniam natiuitatis ſuæ illuſtrabat auſpicijs, &c. Bituricos deinceps abiit cum B. Auſtregiſilo eiúſque Archidiacono S. Sulpitio ſanctiſſimè conuerſatus, in cellâ à ſe ædificatâ per quindecim annos arctiſſimæ vitæ ſe addixit. Deinde Romam, &c.

* *

VITA SANCTI AMBROSII ÇATVRCENSIS EPISCOPI, IN PAGO BITVRICENSI DEFVNCTI.

Ex vetuſtiſſimo Eccleſiæ Bituricenſis Breuiario ad diem decimumſextum Octobris.

AMbroſius Caturcenſis Epiſcopus diebus ſingulis & noctibus vigilijs & orationibus ſemper intentus nullas res niſi facultates Eccleſiæ ſuæ diligens, omnia quæ habebat pauperibus erogabat. Quod videntes Senatores illius ciuitatis verba contra eum proferentes iniqua dicebant. Vnde hic venit contrarius noſter deſtruere theſauros huius Eccleſiæ? Quid faciemus contra eum?

S. autem Ambroſius hæc audiens Chriſti nomine inuocato, recluſit ſe in cellulam iuxta Eccleſiam ſuam & flectens in oratione genua ſua dixit; D. IESV-CHRISTE da mihi ſeruo tuo in te ſperanti vt vincere poſſim Diabolum qui ingreſſus eſt in corda iſtorum hominum qui blaſphemant opera quæ facio in nomine tuo. Stetit autem multis diebus variis languoribus languidos ſanans.

Diabolus autem tunc ei inuidens ingreſſus eſt in quandam mulierem nobiliſſimam vrbis illius. Quæ media nocte ad cellulam illius veniens dixit: Domine aperi mihi oſtium tuum, deſidero enim multum videre corpus tuum. Cui Ambroſius, Væ tibi Diabole ſeductor male, vbi te paraſti? non deſtrues in Deo ſperantes quia plus eſt potentia Chriſti ad defenſandum quam tua verſutia ad decipiendum.

Deinde ab oratione ſe erigens dixit: Mulier flecte genua tua in oratione & ego ſimiliter pro te faciam, antequam tibi oſtium aperiam. At illa proſternens ſe in oratione dixit: Domine Deus meus da refrigerium animæ meæ. Et confeſtim euomuit diabolũ in modum colubri horribilis. Et ſic quæ diabolo tentata venerat ad virum Dei, ait: Pater mi ſanctiſſime nihil deſiderat anima mea niſi orare quia inimicus egreſſus eſt per orationes tuas de corpore meo. Poſt aliquot autem dies perdurantibus ſuis ciuibus in eorum malitia egreſſus de cellula illâ Agrippino Archidiacono ſuo tantũmodo ſciente recluſit ſe in cauernâ caſtri ſub altiſſimo ponte fluuij Oltæ, & catena ferreâ à renibus vſque ad verticem conſeratus iactauit clauem in pelago & dixit ad fidelem ſuũ, Quando voluntate Dei hæc clauis fuerit inuenta, dic populo vbi ſum, aliàs verò nemini dicas. Diſcipulus autem diligenter ſuperpoſuit plancatum in locum de quo ipſum remouerant, ita vt nulli appareret quod intus eſſet & dixit ad eum: Pater & de lumine quid tibi erit in nocte? Reſpondit ille: In nocte & in die Deus eſt lux. Cumque etiam de cibo eum interrogaſſet ille reſpondit: Ad tertiam tantum diem exhibe ſecreto mihi oblatam & aquam ſicut Deus præcepit. Cumque ibi per annos tres aſſiduè vigilans oraſſet populi credentes ipſum eſſe mortuum, poſuerunt alium Epiſcopum in loco iſtius. Poſt hæc vero piſcatores apprehenderunt piſcem magnum quem cum in coquinâ, portaſſent, inuenerunt clauem in ore eius. Quam præfati ſancti diſcipulus recognoſcens gaudio magno repletus ſtatim Domino ſuo nunciauit.

S. vero Ambroſius præ gaudio flens dixit: Fili vade in ciuitatem ad Epiſcopum & dic coram omnibus vbi ſum & quod huc venientes apportent ſecum tres cereos non accenſos, qui niſi diuinitus fuerint illuminati non egrediar hinc donec veniat dies migrationis meæ. Statim vero vt ad eum cum crucibus pſalmis & canticis peruenerunt cerei ſunt diuinitus illuminati.

Exiens tunc inde, cum Epiſcopus alius & populus flentes vellent ipſum in ſedem ſuam reponere noluit, ſed deſiderio Chriſti plenus omnibus valedicens cum dicto diſcipulo ſuo Romam perrexit ejulantibus cunctis & dicentibus, Miſerere nobis pater, & commenda nos Deo in orationibus tuis. Poſt aliquod autem tempus à Româ rediens & in pago Biturico in vico Arnotenſi (in MS. 863. S. Victoris Pariſienſis dicitur Ernotrum) moram faciens per multas tribulationes expurgatus glorioſum Deo ſpiritum reddidit, indeque poſtea Bituris tranſlatus honorificè requieſcit.

In Martyrologijs Romano atque Vſuardi hæc de eo habentur: xvij. Kalendas Nouembris in Territorio Bituricenſi Sancti Ambroſii Epiſcopi Cadurcenſis.

EADEM VITA S. AMBROSII CATVRCENSIS EPISCOPI

prolixiori ac ſimpliciori ſtylo.

Quam deſcripſimus ex Apographo Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi FRANCISCI BOSQVETI Epiſcopi Montiſpeſſulani.

IGitur Sanctus Ambroſius cùm eſſet Pontifex in ciuitate quæ vocatur Caturcis omnibus diebus ac noctibus in vigilijs & orationibus erat ſemper intentus: non enim in diuitijs mundi, nec in theſauris Eccleſiæ confidebat, ſed in miſericordia Domini; quia plenus erat gratia Dei: non diligebat ſæculum nec eas quæ in ſæculo ſunt facultates & res Eccleſiæ ac proprias opes quas habebat pauperibus erogabat, nudos cooperiebat, eſurientes ſatiabat, ſitientes potabat, captiuos redimebat, theſaurum ſibi in cœlo præparabat. Dicebant omnes Senatores in vrbe verba iniqua contra eum. Cùm autem vidiſſet ſanctus Dei Ambroſius omnes illos feruere contra ſe, conuerſus in orationem ad Dominum dixit: Domine Deus meus qui benedixiſti Abraham, Iſaac & Iacob, benedic animam meam & omnia interiora mea in nomine ſancto tuo, & educ me de ciuitate hac & de populo iniquo qui mihi contrarius eſt, & blaſphemat opera quæ facio in nomine tuo. Cùm hæc dixiſſet, gratia Dei plenus recluſit ſe in cellula quę erat iuxta Eccleſiam. Flectens autẽ genua in orationem dixit: D. IESV-CHRISTE, qui cognouiſti Adam antequam eſſet, & dediſti ei ſcientiam vt agnoſceret viam veritatis, da & mihi ſeruo tuo ſperanti in te, vt vincam inimicum diabolum qui ingreſſus eſt in cor hominis, cui contraria ſunt opera quæ facio in nomine tuo.

Poſt hæc autem ſtetit ibidem dies multos, & cœpit ibi per eum virtutes Dominus facere, & veniebant ad eum multi languidi & ſanabat eos, cœci viſum recipiebant, ſurdi auditum, muti loquebantur & dæmonioſi curabantur, infirmis membra curabat, animum ad Dominum ſemper intentum habens. Poſt hæc ibi Deus per multas virtutes demonſtrabat, & inimicus cœpit circa eum habitare, vt eum ſubuerteret ad peccatum, & non potuit, niſi ingreſſus eſſet in quamdam mulierem quæ erat in ciuitate nobiliſſima, & cùm ipſa peccaret & perderet theſaurum quem in cœlo paratum habebat. Illa autem egreſſa eſt nocte de domo ſua & venit ad cellulam, vbi S. Ambroſius erat recluſus, & dixit: Domine aperi mihi oſtium, deſiderat anima mea videre corpus tuũ. S. Ambroſius reſpondit: Væ tibi diabole, ſeductor male ſerpens antiq; vbi te paraſti? Ille verò cognouit tentationẽ eſſe diaboli & dixit: Non deſtrues in Domino ſperantes, quia plus eſt Dei potentia ad defenſandum quàm tua, inimice, ad impugnandum. Erat autem hora circiter media nocte cùm ſolita conſuetudine Prophetica voce pſallens dicebat: Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiã tuam, & ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam: & iterum dicebat: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Ille verò erigens ſe dixit: Flecte genua tua in orationem, & ego pro te ſimiliter faciam; oremus ambo Dominum æternum & poſtea aperio tibi oſtium domus Dei. Mulier verò flectens genua in oratione, dixit: Domine Deus meus da refrigerium in animam meam. S. autem Ambroſius intus Eccleſiam orauit dicens: Deus Angelorum, Deus Archangelorum, redemptor animarũ; expelle inimicũ diabolum de corde mulieris, & fac eam requieſcere in pace in nomine tuo: non permittas diabolũ corde eius dominari, ſed fac eam vt honorificet nomen tuũ qui viuis & regnas per omnia ſæcula ſęculorũ. Amen. Mulier autem erigens ſe, ſtatim egreſſus eſt diabolus de corde eius per orationes præfati Pontificis & requieuit ab ipſa hora: erat enim ſicut coluber & habebat menſurã quaſi cubitum vnum. Mulier verò quæ ante à diabolo tentata fuerat, dixit ad S. Ambroſium: Pater mi nihil deſidero præter orationem à Deo, quia inimicus qui in me erat, egreſſus eſt de me per orationes tuas, gratias ago Deo meo quæ effugauit Diabolum de corde meo. Indulge mihi & ora pro anima. Tunc Sanctus Ambroſius fleuit in oratione & dixit: Gratias ago tibi Pater Omnipotens æterne Deus, qui exuperaſti diabolum & non permiſiſti perdere hominem quem creaſti, & ſaluos facis ſperantes in te. Veniebant autem omnes Senatores & populi multitudo, & admirabantur

virtutem quam fecerat Deus per eum, & dicebant ad inuicem: Verè Deus eſt cum eo. Væ nobis peccatoribus qui contradiximus opera ſua, & non videmus virtutes multas quas fecit per eum Deus: in iniquitatem & in malitiam parati ſumus. Alij gaudebant, alij blaſphemabant. Ille verò repletus Spiritu Sancto iracundiam contra eos non habebat, ſed in Deum plenius ſperabat, & ſerpentem illum ſuſpenderunt in teſtimonium: Multi autem glorificauerunt Deum.

Poſt multos verò dies egreſſus eſt S. Ambroſius de cellula vbi erat recluſus nocte nullo ſciente niſi vno ex diſcipulis ſuis, quem habebat fidelem, qui erat Archidiaconus ſuper theſaurum Eccleſiæ, qui vocabatur Agrippinus. Dixit ad eum: Noli hoc patefacere fili mi vbi vado. Dixit Diſcipulus illi: Quid vis Domine? S. Ambroſius ait: Fili ſcio, quia peccata mea multiplicata ſunt ſuper me, ideò vado, & ingredior in cauernam caſtri in proximum pontem, qui eſt ſuper flumen Oltæ: & præcingo me de ferro quod paratum habeo & hoc ſignum tibi dico. Clauem vnde catenam illam obſero iacto in pelago: & quandoquidem Deus voluerit, & inuenta fuerit, dic in populo vbi ſum: Si autem non videris eam, noli declarare. Et abiens dixit: Deus in nomine tuo ſaluum me fac & in virtute tua iudica me. Et iterum cùm veniſſet ad locum prædeſtinatum fleuit in orationem expanſis manibus, & ait: Domine ſancte, Pater Omnipotens æterne Deus, Rex cœli cœlorum, qui feciſti omnia, qui terram fundaſti & cœlum palmo menſuraſti, qui mare ſignaſti, vt non tranſgrederetur fines ſuos, iube nomen meum ſcribi in libro tuo, vbi ſcripſiſti Sanctos & fideles tuos, qui dilexerunt nomen tuum & ego peccator confido in tua miſericordia, ideò ingredior in locum præparatum propter nomen tuum. Et, ſi vis Domine egrediar hinc: ſin autem, hic reddam ſpiritum meum, quia deſiderat anima mea videre gloriam Regni tui. Et cùm hæc dixiſſet, apprehendit catenam, & præcinxit ſe adſtrictum de renibus vſque ad verticem capilli capitis ſui, & abſtraxit clauem, vnde catenam conſerauerat, & iactauit eam in pelagus. Et dixit: In nomine Domini noſtri IESV-CHRISTI, introiuitque in cauernam caſtri lapidei quæ erat deſuper planeatum & eleuans oculos ſuos ſimúlque manus ſupplex orauit ad Dominum & dixit: Fiat pax Domine in virtute tua & abundantia in turribus tuis: Et ait ad fidelem ſuum: Fili obſerua mandata mea ſi vis videre gloriam Dei. Diſcipulus autem vehementer compoſuit plancatum ſuper eum, & nihil parebat: & dixit ad S. Ambroſium: Pater de lumine quid eris facturus de nocte? Et dixit S. Ambroſius: Fili in nocte & in die Deus eſt lux. Iterum interrogauit eum: Domine de cibo quid tibi erit miniſtrandum. Ille autem dixit ei: Fili vſque modò poſt ſolis occaſum cibum ſumebam, poſtmodum verò tertio die exhibe mihi oblatam & aquam, ſicut Deus præcepit. Et ſtetit ibi annos tres, diu noctúque vigilans & orans, & omnes noctes in cauerna illa luxerunt velut cerei aut lampades ardentes. In die autem circumfulgebat lux mundi. Diſcipulus ille fidelis miniſtrabat ei ſicut præceperat illi. Sic Senatores & omnis plebs ciuitatis clamabant & dicebant. Vbi eſt Pontifex & paſtor noſter Ambroſius? Væ vobis peccatoribus quia propter noſtram iniquitatem egreſſus eſt de hac ciuitate, & neſcimus vbi ambulauit. Ideo propter malitiam noſtram dereliquit omnia: ſic enim miſerunt alium Epiſcopum in loco ſuo, quia non cogitabant vltra videre eum.

Anno autem tertio clauem quam vir Dei S. Ambroſius in aquam iactauerat, piſcis glutiuit illam: Piſcatores autem apprehenderunt piſcem illum, & portauerunt eum in coquinam, & inuenerunt clauem in ore eius & monſtrabant eam in omni populo. Videntes autem ad inuicem omnes dicebant: Quidnam eſt tale ſignum in hoc piſce? Venit autem diſcipulus S. Ambroſii cui hoc crediderat & cognouit eam. Tunc quidem gaudio plenus nunciauit ei dicens: Domine clauis, quam in pelago iactaueras, iam inuenta eſt in piſce. S. autem Ambroſius repletus Spiritu S. præ gaudio fleuit in oratione, & dixit: Domine Deus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra! ſic enim Domine exaudis omnes in te ſperantes, & non derelinquis diligentes nomen tuum. Domine libera animam meam, & eripe me de loco iſto & educ me vbi vis, & ait ad diſcipulum ſuum: Fili, Deus non eſt oblitus ſeruum ſuum, & memoratus eſt humilitatem meam. Ideo vade in ciuitatem ad Epiſcopum & dic ei: Clauis illa quę inuenta eſt in piſce vnde eſt: & dic ei, coram omnibus vbi ſum, & deferant ſecum tres cereos non ardentes, & veniant ad me. Si autem illuminati fuerint ex virtute Dei mei egrediar hine.

De regreſſu diſcipuli ad ipſum.

Tunc perrexit Diſcipulus ad Epiſcopum, & dixit ei omnia, quæ præceperat illi S. Ambroſius. Illi verò gaudentes exierunt de ciuitate cum crucibus, pſalmis, hymnis & canticis canentes & pſallentes venerunt ad locum vbi erat S. Ambroſius, & attulerunt tres cereos in manibus ſuis ſecundùm quod illis mandauerat, & proſtratis in oratione, cerei, quos in manibus tenebant, ſtatim ab ipſa hora illuminati ſunt. Tunc omnes illi glorificauerunt Deum: ſic enim cauerna illa vbi erat S. Ambroſius comminuta erat ſicut vitrum, & acceperunt illum in complexum gaudio pleni, extraxeruntque eum de vinculis ferreis, vbi erat recluſus. Facies autem eius erat pallida & caro eius dereliquerat membra ſua, & nihil aliud habebat in ſe, niſi animam & ſpiritum ſanctificatum, & capilli eius erant creſcentes vſque ad renes ſuos & barba eius vſque ad pectus ſuum, & erat quaſi laicus, quia nouacula in ipſo triennio non aſcenderat in caput eius, & catena illa, vnde erat præcinctus confregit ſe & disjuncta eſt & omnes illi propter tanta mirabilia glorificauerunt Deum. Tunc S. Ambroſius reſpexit ad cœlum & orauit dicens: Domine IESV-CHRISTE Rex virtutum, qui feciſti omnia & ſine te factum eſt nihil, gratias ago tibi quoniam exaudiſti me & dignatus es liberare ſeruum tuum: Domine deduc me vbi tu vis. Et omnes illi dicebant: Indulge nobis, quia neſciebamus vbi eras. Reſpondit eis: Indulgeat vobis Dominus. Epiſcopus autem ille qui poſt ipſum in locum ſanctum Epiſcopus erat, proſternit ſe ad pedes eius & dicebat ei: Vade in pace vbi volueris. Epiſcopi verò & reliqui Senatores, vel omnis plebs ciuitatis, poſtquam deduxerunt eum, reuerſi ſunt in ciuitatem. S. Ambroſius plenus deſiderio Chriſti abiit Romam, reuerſúſque eſt ad vrbem Bituricam: cúmque Ernotro vico adueniſſet, contigit eum dormire in Domino, vbi corpus eius requieſcit in pace, vbi per eum Dominus virtutes multas oſtendere dignatus eſt. Diſcipulus verò Agrippinus nomine ſequutus eſt eum vbicumque ambulauit, & docuit omnia quæ ſcripta ſunt adiuuante Domino noſtro IESV-CHRISTO, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Explicit Vita S. Ambroſii Caturcenſis Epiſcopi.

SANCTI AVENTINI ELOGIVM.

Ex vita eius pag. 58. Promptuarij Antiquitatum Tricaſſinarum Nicolai Camuzati.

SAnctus Auentinus fuit Aquitaniæ parte regionis, Bituricæ vrbis oppidi indigena, parentibus mediocribus, Tricaſſinæ ciuitati proſelytus adueniens. Audiuit autem vir Apoſtolicus Camelianus Epiſcopus famam nominis eius in operibus bonis: erat enim in eo mens humilis, caſtitas plena, ſapientia multiplex, prudentia magna, charitas benigna: Idem quoque in oratione quotidie Eccleſiæ limina frequentabat. Specialiter verò intelligens vir Apoſtolicus & videns eum de cœleſti munere habere gratiam commendauit ei tradens promptuaria ſua.

Poſt hæc tugurium ſibi ad fontem cuiuſdam Eccleſiæ collocauit, & exinde petiit inſulam ſeptem millibus ferè ab vrbe Tricaſſium diſtantem, quam abiens Sequanæ vel Oſæ fluuius in modum coronæ circumdant. Cùm iam autem interuallo temporis ibidem degeret, ad Leuiticum onus conſecratur donec ad Sacerdotale miniſterium aſcendit, &c.

In huius honore vir ſanctus Vincentius Epiſcopus Baſilicam ſubtus vrbem Tricaſſinam diligenter fundari præcepit, in qua ſimul conjuncto latere requieſcit. Sic Beatus vir obiit in pace ſub pridie nonarum Februariarum ſeu 4. illius menſis adiuuante D. N. I. C. cui eſt honor in ſæcula. *Excerpta hæc placuit illuſtrare notis à Camuzato additis.* Traditione tenetur S. Auentinum Anachoreticam vitam in pago duabus leucis ab vrbe Tricaſſina diſſito eius nomine inſignito, piè duxiſſe; poſtea verò ſe ſe in alium locum recepiſſe, in quo extructum ſacellum, quæ Capella Ozæ appellatur & ad iura Cœnobij Moliſmenſis pertinet; nec à prædicta vrbe longiùs, quàm ſeptem leucis remouetur, Ozæque amnis modici confluente alluitur. Diui autem Auentini memoria,

iam inde à temporibus Gregorij Turonenſis valdè erat conſpicua, quem hæc de ipſo commemorantem audire par eſt de Gloria Confeſſ. cap. 68.

Huic Antiſtiti (*Lupo, quem aiunt obiiſſe anno 479.*) famulabatur Auentinus quidam religioſus, ad quem poſt huius obitum captiui fecere confugium, quorum domino Auentinus pretium obtulit: ille obligans ſe ſacramento ait: Numquam hæc niſi in pago meo ſum accepturus, deditque dexteram ſuam, quòd ſi illuc pecuniam tranſmitteret, &c. *Hæc Gregorij verba pugnare cum ſuperioribus viſa ſunt Camuzato, qui fidem ſancti illius ſcriptoris eleuans ſubdit iſta*: Cùm nihilominus Hiſtoria prædicta nudè ſimpliciterque doceat eum à S. Cameliano S. Lupi ſucceſſore accerſitum fuiſſe, eiúſque familiæ & domeſticorum ordini circiter anno 500. adſcriptum fuiſſe. *Sed quid inde? Proſelytus fuit Auentinus, à S. Cameliano cœleſtem in eo vidente gratiam promptuaria Eccleſiæ regenda accepit: ergo non fuit S. Lupi miniſter.* Quaſi verò duo hæc facilè conciliari nequeant: cùm poſt mortem S. Lupi Auentinus ſeorſim in priuatâ domo Trecisagens, à Cameliano poſtmodum in Epiſcopalem domum reuocatus, horreis eleemoſyníſque præfici potuerit.

S. AVSTREGISILLI BITVRICENSIS ARCHIEP.

Res geſtæ ac Miracula Tribus libris comprehenſa.

Auctoribus Antiquis, ſed Anonymis.

LIBER PRIMVS.

Ortum, res geſtas ante & in Epiſcopatu, mortémque complectitur. Ex pluribus Codicibus MMSS. probatiſſimæ notæ.

BEatus Auſtregiſillus, natus Augino patre, Biturigæ ciuitatis indigena fuit: parentum quidem clarâ progenie, tamen opulentiâ rerum nec multum diues nec indigens; ſed ſufficiens erat ex omni rerum ſubſtantiâ. Cúmque à pueritia ſacris literis fuiſſet inſtitutus, & à minore vſque ad robuſtiorem tranſiſſet ætatem, in obſequium glorioſi Regis Gunthramni deputatur à patre. Vbi non modico temporis ſpatio ſub ſæculari diſciplinâ prudenter militauit. Erat enim Regi gratiſſimus, & vniuerſis commilitonibus amantiſſimus, in tantùm, vt linteum, quo Rex lotis manibus tergere ſolitus erat, ipſe proferret; & ob hoc Mapparius vocabatur. Tunc verò iam in ſæculari habitu poſitus eleemoſynis & vigilijs, orationibúſque die noctúque vigilantiſſimè inſiſtebat, & ad cœleſtem patriam ineffabili deſiderio anhelabat. Iam in hoc ſæculo fideliter videbatur illi ſeruire, cui inhiantet in cœleſtibus inſeparabiliter inhærere cupiebat. Aliquando cœpit à parentibus cogi, vt vxorem duceret: Ille verò amore pudicitiæ raptus, & moleſtias nuptiarum deuitans, differebat nuptias, dicebátque in hac causâ experienda eſt voluntas Domini & poteſtas, quia dubium eſt, vtrum bonam, an malam ducam. Si bonam? timeo perdere. Si malam? timeo ne poſſim carere. Quid me in dubium vultis venire, & ſuperuacuâ ſollicitudine ijs, quæ vſibus mulierum ſunt, implicari? cùm poſſim liber viuere, cur me alterius mancipabo ſeruitio? Hæc audientes parentes eius contriſtari cœperunt, & vehementiùs eum vrgere, vt faceret eorum in hac parte voluntatem. Ille autem, ne contriſtare eos videretur, quos propitios, & potius ouantes habere cupiebat, ita facturum ſe promiſit; vt ſi eſſet Domini voluntas faceret quod hortabantur.

Cùm autem eſſet in miniſterio antedicti Regis cœpit ſecum voluere de hac causâ, & quærere, quiſnam eſſet ei condignus. Occurrunt ei in mente tres vicini viri æquales natione, & rerum familiarium parili ſubſtantiâ: quorum nomina ſcribens in tribus pittacijs, miſit ea ſuper altare ſub pallio in Baſilicâ S. Ioannis cominus ab vrbe Cauillono ſitâ, votum faciens, vt tres noctes ſine ſomni perceptione in oratione perſiſteret. Et expletis trium noctium ſpatiis mittens manum, quale Dominus ei admouere pittacium dignaretur, vt cuius in ipſo ſcriptum nomen inueniret, eius filiam petere deberet, tranſactâ vna nocte abſque deguſtatione ſomni, adueniente

alterâ, cœpit ſomno grauari. Et circa medium noctis tempus, cùm iam ferre non poſſet ſomni torporem, flexo genu incubuit formulæ, & obdormiuit: & ecce in viſu aſtiterunt ei duo viri ante altare ſenes & decori vultu, & ait vnus ad alterum. Cuius filiam hic Auſtregiſilus ſponſabit? At ille interroganti dixit. Ignoras, quia iam deſponſauit ſibi vxorê. Ait. Cuius filiam? Reſpondit: Iuſti Iudicis. In hac viſione expergefactus cœpit delibetabundus inquirere, quiſnam hic eſſet Iuſtus, & quis iudex fuerit, cuius filiam haberet in nuptam. Cúmque non inueniret, dubius de petitione ibat ſolito ad aulam Regis, peruenítque in burgum, vbi diuerſorium habebat, & ibi erat hoſpes ſuus pauper veteranus cum anulâ (f. aniculâ) ſuâ. Quo viſo cœpit illa fœminula dicere: Hoſpes ſubſta paulliſper, & referam tibi ſomnium, quod nunc diluculo dete vidi. Videbam me audire magnos ſonitus fragons quaſi pſallentium voces, & aio hoſpiti tuo: Homo quid eſt iſtud quod audio? num aliqua feſtiuitas hodie à Sacerdotibus celebratur, vbi proceſſio fiat? & dixit mihi: hoſpes noſter Auſtregiſilus vxorem ducit: Et ego gauiſa cum ſummâ alacritate progreſſa exiui in plateam videre puellam & conſiderare vultum & ſpeciem eius. Cúmque præterirent, per hanc plateam Clerici in albis veſtibus deferentes cruces & pſalmos ex more procedentium canentes, vltimus eorum veniebas tu, & reliquum vulgus ſequebatur poſt tergum tuum: Et ego curioſiùs conſiderabam, & nullam videbam noſtri ſexus adeſſe perſonam, nec puellam, quam duceres: & dixi hoſpiti tuo: Vbi eſt illa puella, quam hoſpes noſter accepit? At ille: Nonne vides illam in manibus ſuis. Et ego aſpexi: & aliud non vidi niſi librum Euangelij in manibus tuis. Tunc ille Beatus intellexit iuxta ſuam viſionem, & ſomnium mulierculæ, Domini vocatione ad Sacerdotale officium ſe prouocati. Cùm deinde in palatium perueniſſet, pulſanti ſibi oſtium Oſtiarius aperuit: & cum introiret in domum Regis ſolito ipſe Rex reſponſum impoſuit his verbis, & eo ordine magnâ voce, *Poſuiſti Domine in capite eius coronam de lapide pretioſo. Viam petijt à te, & tribuiſti ei longitudinem dierum in ſæculum & in ſæculum ſæculi.* Iam ex tunc confirmata eſt in ipſo ſpes fidei de Domini vocatione, cœpitque obnixiùs in bonis operibus proficere; & de nuptijs vltra ceſſauit cogitare. Quid ageret? Tunc totius malitiæ artifex & inuidus, callidúſque hoſtis humani generis, cùm videret eum ingenti ardore beatam ſitire vitam, & cœpit ſuis deceptionibus ſcandala parare quæ ab iſto ſancto propoſito Dei famulum inhibere poſſent.

Erat tunc in palatio Regis quidam poteſtate præditus, homo ferus & ſuperbiæ nimiæ deditus, Bethelenus nomine, qui temerario ordine quiddam de fiſcalibus rebus fraudulenter occupauerat. Vnde dum argueretur à Rege, oſtendit illi falſam auctoritatem. Quis, inquit, tibi hanc præceptionem dedit? Qui dixit, Auſtregiſilus Mapparius. Accerſitus Auſtregiſilus & interrogatus, quod non fecerat denegauit. Illis ita diſceptantibus Rex in furorem verſus iuſſit eos ex hoc in campo certare, vt quis eorum falleret, Domini iudicio monſtraretur. Iam aduenerat dies inſtitutus certandi. Mane ſurgens Auſtregiſilus clypeum cum iaculo per pueros ſuos direxit in campum, vbi Rex agoniſtas expectare ſolitus erat. Et dum ipſe ad Baſilicam S. Marcelli ſolito more orandi gratiâ pergeret, habuit quendam pauperem obuium, & quid ei largiretur ampliùs non habebat, niſi vnum trientem. Nam & ſi quid ei fuerat, in ſimile opus abiecat. Venit ſi in mentem Propheticam illud: *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus, & non tradet eum in manus inimici eius.* Dato triente ingreditur Baſilicam. Præmiſſa oratione vexillo crucis ſe muniuit, quod eſt armatura Dei, fidus de ſua iuſtitia & de Domini iuſto iudicio imperterritus feſtinanſque ad certamen pergebat. Cùm verò ibidem præſtolaretur aduerſarij aduentum, ecce veniens quidam ex miniſtris Betheleni anhelabundus, & lugubri vultu, nuncians Regi mortuum eſſe memoratum Bethelenum. Rex igitur indagare cœpit, tam celer eius interitus qualiter contigiſſet. Ille his verbis & eo ordine exponebat Regi. Cùm veniret ſeruus tuus Bethelenus heſterno ad palatium, manſit Subbariaco (in alio MS. ſub Auriaco) & hodie mane cùm inluceſceret dies, iuſſit ſibi parari equum manſuetiſſimum. Quo aſcenſo tamquam fixus manebat immobilis. Cuius cùm calcaribus latera perforaret, exiliens ſummâ velocitate cœpit ingenti impetu in diuerſa flectere membra, caput iungere pedibus, pedes poſteriores in ſublime excutere. Et tamdiu memoratum Bethelenum ventilauit atque concuſſit, donec velut præciſa arbor, aut ab impetu turbinis euulſa, ab alto præceps in terram rueret. Et nec hoc ſatis fuit, ſed vertens ſe equus ille iunctis pedibus percuſſit eum in cerebro, ita vt cruor per

aures & nares perrumperet, vſque adeò in eo, quod ſcriptum eſt, *Perdes eos qui loquuntur mendacium* : &, *teſtis falſus non erit impunitus*. Hoc audito Rex accerſiuit ad ſe Auſtregiſilum, & ait ei: Pugnauit pro te Dominus, cuius auxilium fideliter popoſciſti. Mortuus eſt inquit, Bethelenus Diuinâ vltione punitus. Ille verò non gaudens de interitu inimici, gratias egit Deo, quòd ab eius ſanguine impollutas Dominus ſuas ſeruaſſet manus memorans illum verſiculum pſalmi. *Domine reſpexiſti humilitatem meam, & ſaluam feciſti de neceſſitatibus animam meam: nec concluſiſti me in manus inimici, & fidelem famulũ tuum ſeruaſti illæſum.* Iam tunc ſuperna pietas & diuina potentia famulum, quem dignũ Sacerdotem fore prædeſtinauerat, adhuc in ſæculari habitu ab ingruentibus tentationibus diaboli ſaluabat. Poſt hæc cœpit ipſe Auſtregiſilus in amore & dilectione Deĩ attẽtiùs in bonis operibus proficere, & Clericatus onus inhianter deſiderare, ac pro hoc Regem petere dubitabat. Erat tunc in domo Regis inter ceteros Senatores præſtantiſſimus, Ætherius nomine, vir prudentiſſimus, & ſingulari cautela præditus, cui Rex omnia tractatus ſui arcana præcipuè pandebat. Qui tunc dignus Epiſcopatu, poſtea Lugduno Galliȩ nobiliſſimæ ciuitati Epiſcopus ordinatus eſt, quique memoratũ famulum Dei ſingulariter diligebat. Quem Auſtregiſilus rogauit, vt Regis permiſſu peteret ſe ad Clericatus onus venire debere. Qui ſuggeſſit, & impetrauit. Acceptis Epiſtolis perrexit Autiſiodorum ciuitatem, ibíque à B. Aunario ſeu Aunachario Epiſcopo, decisâ cæſarie Clericus effectus, & Subdiaconus ordinatus eſt. Regreſſus inde venit ad memoratum Ætherium. Ille iam Epiſcopatu accepto benigniſſimè eum cum ineffabili gaudio recepit: Preſbyterúmq; & Abbatem Baſilicæ B. Nicetij Epiſcopi & Confeſſoris ordinauit, & ob dilectionem perfectionis dedit ei de rebus Eccleſiæ colonicam Albiacum vſibus ſuis profuturam. Cùm autem tempus venit vindemiæ, etiam vuæ erant præcoquæ, exiuit B. Auſtregiſilus vindemiam colligere, iuſſitque priùs parari vaſa, in quibus muſtum reconderet. Quod vt factum eſt, repletis vaſis alijs muſto: vna quam vulgus vocat Cubam (in alio MS. quam illi vocant cupam) ferme viginti metretas capiens, reſedit vacua. Eâdem nocte ex torculari machina adhuc extorta eſt muſti fere amphora vna. Cùm non eſſet alibi vbi reconderetur, iuſſit illud vir Dei in illo majori dolio, quod vacuum erat, recondi. Ille in idem cellarium ingreſſus factâ oratione ſignum crucis figurauit. Et eo mane regreſſo ad Baſilicam, cuſtos Cananæ illius, cùm introiſſet in cellarium conſiderare, ſi ſalua eſſent vaſa cum muſto, aſpexit & illud, quod vacuum remanſerat, ſicut reliqua vaſa ſuperexundabat & ebulliebat tantâ repletione, vt deſuper plurimum muſtum laberetur in terram. Ille tanto myſterio ſtupefactus e veſtigio ad Baſilicam ad ſanctum Dei hominem excurrit, nuncians hoc ei quod factum fuerat. Ille ſilentium imponens aiebat: Vide, nemini dixeris. Nulli dubium quod hoc Dominus pro merito & oratione præfati famuli ſui operari dignatus eſt. Poſt hæc cùm Dominus vellet eum ad altiora iuxta ſanctum propoſitum ſuũ promouere, eo tempore cùm eſſet memoratus Dei homo cum S. Ætherio Epiſcopo in quadam villa in Ianauenſe territorio ſuper lacum, erat haud procul ab ipſa villa caſtellum deſertum, & ab vniuerſis habitatoribus derelictum. (inerant autem ibi Eccleſiæ & ipſæ ferè ſemierutæ) cùm orandi gratia in ipſum locum præfatus B. Auſtregiſilus perrexiſſet, & nullum cuſtodem, nec aliquem Clericum ibidem reperiſſet, niſi tantùm patentia oſtia, & ſacrariolum clauſum, & ſeris obfirmatum, voluit Miſſas in illa Baſilica celebrare: & quia deerat aqua, quâ & manus lauaret, & in ſacrificium miſceret, dicit adminiculo ſuo Marculfo eo tempore Lectori, poſtea etiam Abbati in Baſilica, vbi corpus ipſius Beati conditum eſt; Require pauxillum aquæ, vt hic celebremus Miſſas. Qui cùm quæſiſſet, non inuenit. Regreſſuſque ad eum in ipſam Eccleſiam inuenit oſtium de ſacrariolo apertum, quod ante ſeratum viderat. Et cùm introiſſet, inuenit ipſum virum Dei ſtantem, & ante ſe habentem duas crateras plenas, vnam aqua, alteram vino. Ille ſtupefactus hoc miraculum intuens in pauorem non modicũ conuerſus eſt Cúmque Dominus eum ad ſublimiorem gradus honorem prouehere vellet, decedente Biturigis Apollinare Epiſcopo, S. Auſtregiſilus in loco eius electus ab omnibus conſenſu Regis Epiſcopus ſubrogatur. In quo gradu dignitatis duodecim annis rexit Eccleſiam, ſicut ipſe Angelo reuelante cognouerat. Nam cùm primum terminum memoratæ vrbis eſſet ingreſſus, manſit in villâ Germaniaco, nocte compellans Sulpitium Diaconem, qui eius poſtea ſucceſſor fuit, & Deſiderium item Diaconem, dixit eis: Hac nocte mihi Dominus dignatus eſt reuelare duodecim annos in iſto gradu dignitatis regere Eccleſiam Bituricenſem.

Eo

Eo tempore erat mulier aliqua in ſuburbano ipſius ciuitatis longo iam tempore aridis membris, neruis contractis, morbo paralyſis affecta, itavt nullum ferè membrorum ad officium ſuum mouere poſſet, niſi cùm neceſſe fuiſſet, cæterorum manibus, vbi neceſſitas exigebat, deferebatur; petitq; ſe à vicinis ad virum ſanctum deportari. Cùmque ad Altare delata fuiſſet, & vir ſanctus ſolito more officium Diuinum exſoluere in Eccleſiam aduenisſet, vidit miſellam incuruatam ad ipſum Altare iacentem, & dicentem ſibi: Sancte Auſtregiſile, adjuua me. At ille: Domini pietas & poteſtas te ſaluare poteſt. Ille manus oculóſque tollens ad cælum, dixit: Extende mihi manum tuam. At illa ait: Nequeo. Ille apprehenſâ illius dexterâ, & digitos ſuos inferens in palmam ſuam, digitos eius, qui olim per ipſum morbum manui eius adhæſerant, direxit: Similiter & omnia membra fecit, donec erexit eam ſuper pedes ſuos, & reſtituta eſt priſtinæ ſanitati; & membra ſua, vt ſana ſolita erant, officium ſuum receperunt, & ait ad eam: Caue ne ad priſtina vitia deuoluaris, ne fortè tibi deterius contingat; quia ferebatur eam, antequam in iſtam infirmitatem laberetur, voluptati deditam luxurioſè vixiſſe.

Per idem tempus in vrbe Biturica erat nobiliſſima mente & natalibus illuſtribus Bertoara ſacrata Dei famula. Cùm ſolito more ipſa nocturno tempore vigilare properabat, inuenit in platea ſub ſtillicidio cuiuſdam domus iacentem pauperem, nomine Meroaldum, pannis obſitum, omnibus membris contractum; cœpitque inquirere eius caſus miſeriarum, & cur ibi iaceret. At ille dixit: Iamdiu iſto morbo cruciatus iaceo, & non eſt qui mihi auxilietur: volens ad Eccleſiam ire, nequeo, vt ſancti Auſtregiſili ad conſpectum deducar. At illa hæc audiens, ingemuit, & compaſſione ipſius pauperis compuncta, præcepit pueris ſuis eum leuari à terra, & ſuppoſitis manibus, quaſi exanimem ad Eccleſiam deferri, & coram Altari rogauit deponi, vbi iam aduenerat ſæpè fatus vir Dei, qui intuens debilem contractum, ſenſit in ſpiritu ob cauſam peccati, nequiſſimum ſpiritum poteſtate acceptâ, in iſta contritione (aliàs contractione) pauperem inflixiſſe, præcepitque eum in remotiorem locum deferri. Et ille in oratione proſtratus aliquamdiu, poſtea ad pauperem illum acceſſit, & (niſi fallor) eum in balneum mitti iuſſit. Contrectans autem manibus omnia membra ſua, & extendens, deprecatus Domini auxilium, impetrauit quod petiit. Affuit ſuperna gratia, & pauper ille priſtinæ reſtitutus ſoſpitati, poſtea ab omnibus viſus, & nullo claudicante membrorum, pluribus vixit annis.

Eodem tempore erat quædam matrona nobili genere orta, religioſa, nomine Paterna, ad miniſterium habens familiare puellam creditam & dilectam, nomine Auguſtam; accidit que ei vt ab interpellatore totius immunditiæ percuſſa fuiſſet, ac luminum claritate amiſſâ, torporem (noctem) cæcitatis incurriſſet. Cùm autem memorata Domina ipſius puellæ ſcripſiſſet epiſtolam, miſit eam ad ſæpè fatum Dei hominem, petens vt ſuis orationibus ab ipſa cæcitate curaretur. Quam ille intuens, ſuſpexit ad cælum, Domini auxilium poſtulans; & accipiens oleum, benedixit, & liniuit oculos eius, & oratione factâ, cœca quæ dudùm fuerat puella, protinùs apertis oculis copiam videndi recepit.

Poſt idem tempus, illuſtris matrona, & Deo dicata Auſtroberta relicta illuſtriſſimi viri Chramnoaldi refert, quòd ipſâ præſente actum fuit. Vnus de piſtoribus ſuis, nomine Leodomarus, ſeu Leudomaris, morbo atrociſſimo vexabatur; & illa habebat repoſitum panem, quem memoratus Auſtregiſilus benedixerat, & ei eulogias tranſmiſerat. Quem illa ad hoc reſeruabat, vt ſi quis videretur aliquo tædio affici, cum integra fide ſalutis ſumendum ei dare deberet; rogauitque memoratum piſtorem apprehendi, & de illo pane in os eius mitti præcepit, quem ille penitùs accipere recuſabat: ſed tamen inuitè & coactè aperto ore injecerunt de ipſo pane in eius faucibus. Poſt hæc, nec mora, euomuit omnem amaritudinem quâ vexabatur, & ſanùs factus, hodiè officium ſuum facere videtur.

Quidam molendinarius, nomine Monulfus, ſeu Maonufus, die Dominico temerario ſpiritu volens iuxta ſui induſtriam, molam emendare, accepto ancipiti ferro, quod vulgus ſcottam vocat, cœpit terere (percutere) molam. Ex quo peccato adhæſit manus eius manubrio ferri illius, quod nullus poterat de manu eius auferre, & tantâ diſtrictione arctatus eſt, vt inter digitos illius iam ſanguis prorumperet, & aſpicientibus ob fœtorem faſtidium faceret, venitque ad præfatum Dei hominem. At ille poſtulans Dei auxilium, accepit manum vbi adhæſerat malleus, digitoſque pri-

mùm extendens, tulit illud ferrum, & manum illius attrectauit, & omnem doloris atrocitatem expulit, & ſanus factus homo ille receſſit.

Erat tunc procul ab vrbe Bituriga, iuxta vicum Brioderum, puella adoleſcentula, parentibus amatiſſima, nomine Frioualа, quæ nequiſſimi ſpiritus oppreſſione crudeli cruciatu vexabatur, & ac ſi phreneticum morbũ haberet, die noctúque nulla ei erat requies vociferandi; in tantum, vt in amentiam delapſa, nec ſe, nec parentes cognoſceret, & diuerſarum ferarum mugitus, & auium querulas voces ingenti vociferatione geminabat. Lugebant parentes, vicini condolebant, & mirabantur in tam tenera ætate tantæ crudelitatis contritionem infelicẽ poſſe ſuſtinere. Adducitur ipſa ad ſæpè fatum virum Dei. Ille intuens eam, cognouit callidi hoſtis contritione afflictam, præcepitq; eam propiùs ad Altare admoueri, & accepto pane & calice, more ſolito, ſpiritales hoſtias Domino offerens, myſticum prece conficit Corpus Domini. Ille priùs percepit, deditque puellæ. At vbi illa accepit, protinùs à vociferatione conticuit. Benedixit veſtimenta eius, & velari eam parentibus religioſâ veſte præcepit, & à carnibus & vino abſtinere debere dixit. Quod & factum eſt: Ex illa hora fugato dæmonio, puella illa priſtinæ ſanitati reſtituta, hodiéque in Monaſterio B. Bertoaræ recluſa inter reliquas Dei famulas laudabili conuerſatione degere videtur.

Erat tunc in ipſa ciuitate Biturigas quidam pauperrimus iuuenis, nomine Leonaſtus, ex longo iam tempore debilitate contractus, ita vt plantæ eius ad poplites adhærerent, & deportabatur humeris alterius per ſingulorum oſtia, & eleemoſynam quærebat. Cùm verò vir Dei beatus Auſtregiſilus dormiuit in Domino, geſtatorium vbi ſanctum corpus illius ferebatur, pauper ille ſequebatur, ad Baſilicamque vbi ſepultum eſt, peruenit, iacens ante ſepulchrum eius. Eadem nocte Dominus eum laxatis membris, quæ erant arida, officium pedum conſequi fecit, poſteà viſus eſt per ſemetipſum in eadem ciuitate rectus ambulare. Nec illud præterire debemus, quod venerabilis Genuarinus, ſeu Ianuarius, Preſbyter refert, qui & quando ſepultus eſt à B. Rauraco Epiſcopo memoratus vir Dei, inibi erat, & cùm corpus ipſius Sancti adpoſitum in ſepulchro fuiſſet, & eum præfatus Pontifex ſepeliſſet, cum ex more tumulus ille componeretur, ſtans præfatus Epiſcopus Rauracus ad pedes eius, & memoratus Preſbyter Ianuarius aſpexit, quòd quaſi ſæpè fatus S. Auſtregiſilus ad dexteram ipſius Rauraci candidis veſtibus, & decoro vultu aſſiſtere videretur. Quem cùm ille miraretur, ſubitò hæc viſio ab oculis ſuis ablata eſt, nullique dubium quin Angelus Domini cuſtos ipſius Auſtregiſili, qui cum illo vſque ad ſepulchrum ſemper fuit, ipſi memorato Preſbytero apparuit.

Longum eſt vt vniuerſa ſingillatim euoluam ſignorum & ſanitatum, quas Dominus per ipſum ſeruum ſuum fecit. Quanti eius oratione & tactu de vniuerſis infirmitatibus ſanati ſunt? quanti mortali ſententiâ damnati, in carceribus retruſi, ſuâ oratione laxatis vinculis nullius cuſtodis obſeruaculo (reſeraculo) ad Eccleſiam confugerunt? Quanti pauperes, viduæ, orphani ſuâ eleemoſynâ ſuſtentati ſunt? Teſtis eſt Dominus, & ſancti Angeli eius, & illi qui viderunt. Sed iam propter prolixitatem terminus ſit huius operis ſchedulæ: nam plenus dierum in bona confeſſione obiit 13. Kalendas Iunij. Anima eius migrauit ad Dominum; terra terræ reddita eſt: cuius meritis, quoniam æquari non poſſumus; ſaltem imitatores eſſe mereamur, præſtante illo, qui in Trinitate perfecta viuit & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

LIBER SECVNDVS.

Miracula aduerſus raptores bonorum Eccleſiaſticorum.

Ex veteri ac MS. codice membranaceo Eccleſiæ Collegiatæ eiuſdem S. Auſtregiſili de Caſtro in ſuburbio Bituricenſis vrbis.

DE virtutibus beatiſſimi Auſtregiſili Epiſcopi & Confeſſoris, quas Dominus poſt obitum eius operari dignatus eſt, vel copiâ miraculorum eius ruſticante ſermone dicamus pauca de plurimis quæ reſtant.

Dum adhuc ipſe Beatus aduiueret, nec pius Paſtor ſemper curam Eccleſiæ plebiſ-

que commiſſæ quotidiè gerebat, & de dente lupi ſæuientis liberare optabat. Tunc adueniens ex Palatio Theodorici Regis homo ſæuiſſimus, Vvarnarius nomine, auaritiæ turpis lucri cupidus, ſuperbiæ nimis deditus, vt vrbem & pagum Biturigum ſub tributo eius temporibus cenſeret, & aurum atque argentum, quod vnuſquiſque ſecundùm ſuam perſonam deſolueret, ipſe Regi deferret, & eos tributarios faceret, Ad B. Auſtregiſilum concurrunt, vt eos de nefanda conſuetudine liberaret, & ſuis ſanctis orationibus adjuuaret. Tunc ipſe B. pro tanti criminis reatu ſe die noctúque in oratione proſtrauit, vt Dominica pietas ab inimico ſæuiente plebem ſibi commiſſam liberare dignaretur. Quod & factum eſt. Iam adpropinquante ipſo Vvarnario ad portas Biturigæ ciuitatis, Auſtregiſilus ei intrepidus exiuit obuiam, & murum ſe oppoſuit, vt pro iuſtitia ſtaret in prœlio in die Domini; & ſi Domino placuiſſet pro defenſione plebis huius, & prauæ conſuetudinis, vſque ad mortem cupiebat certare. Et dixit ei B. Auſtregiſilus: Vnde venis, inique? quò pergis? quid facere optas? reſiſtet Dominus iniquam tuam voluntatem, nec intra muros ciuitatis te intrare permittet, nec deſcriptionem facere. Nec vllo ab eo fuit honore receptus, ſed impleuit illud quod ſcriptum eſt in Pſalmis: *Viriliter agite, confortetur cor veſtrum omnes qui ſperatis in Domino.* Tunc ipſe Vvarnarius iracundiâ vehementer accenſus, videns quòd malitiam, quæ cordi eius adhæſerat, implere non poſſet, cum grandi furore regreſſus eſt ad Palatium, vt Regi nunciaret, quod propter Auſtregiſilum adimplere non poterat. Tunc ipſo tempore B. Auſtregiſilus glorioſo exceſſu migrauit ad Dominum, & plebs ſibi commiſſa remanſit incolumis. Tunc B. Sulpitius eius Diaconus ab omnibus electus, opere & merito dignus, in eadem vrbe ſucceſſor eius effectus, Pontificale ſumpſit officium. Nec mora fuit, cùm tempus illud crudeliſſimus Vvarnarius, cuius ſuperiùs mentionem fecimus, Palatio reuerſus, opus nequam quod teterrimus hoſtis antiquus cordi eius plantauerat, exercere in opere feſtinabat, vt pagum & vrbem Biturigam, omnéſque ibidem commanentes ſecundùm eorum perſonas, tributarios faceret. Tunc B. Sulpitius anxius apud ſemetipſum, quid de hac re facere deberet, à Domino poſtulabat auxilium, cùm eſſet ipſe Beatus totus mitis ac ſimplex, & corde humilis, eius reſiſtere malitiam non modico timore formidabat: ſed cum lacrymis ipſum Vvarnarium cœpit precari, vt quós tempore B. Auſtregiſili Bituriges tributarios non fecerat, nec ſuo faceret. At ille crudelis, quod Sacerdos Dei orabat, minimè præſtare volebat. Tunc vir beatus de ſacrato miniſterio ei conteſtatus eſt, vt tam nefandam conſuetudinem ſuis temporibus non impleret in opere. At ille verſutus, poſtquam iam munere accepto prælatus gaudebat ad Baſilicam ſancti Auſtregiſili, non corde, ſed corpore inflatus, quaſi orationis ſtudio perrexit. Peruenit ad locum vbi ipſe Beatus à fidelibus Chriſtianis miro decore iacebat humatus, aſpiciens in cryptam, vidit eam auro argentóque miro modo adornatam, inuidiáque corde eius repleto, tali eſt ſermone affatus: Auſtregiſilus debuerat aurum & argentum ſuum pauperibus erogare, & ſuper tumulum ſuum poni iuſſit pro ſæculi dignitate. Nec propter hoc dicebat, vt ei cura eſſet de pauperibus, ſed ad ſimilitudinem Iudæ Scarioth auaritiâ repletus anhelabat. De ipſo ſepulchro regreſſus orandi causâ circuibat Altaria. Dum ambularet per ipſam Baſilicam, vectis vnus, in quo vela pendebant, de alto ruens cecidit ſuper cerebrum eius, & tali eſt plagâ percuſſus, vt cruor per oculos & barbam deflueret, & ad terram laberetur. Tunc ipſe Vvarnarius clamauit voce quâ poterat, dicens: Auſtregiſilus dum adiueret, ſemper mihi odioſus & contrarius fuit, & adhuc iam mortuus, morti vicinæ me tradidit. Sic ipſe infelix, à virtute Dominica percuſſus, nec facinus ſuum recognouit, nec veniam à Sancto Dei poſtulauit: ſed adhuc ſuâ malitiâ exarſus, ad Auguſtodunenſem vrbem voluit feſtinanter properare, vt Epiſcopum loci illius deſtrueret, & condemnaret; & pergens, manſit non longè ab vrbe villa Aulatiaco. Cùm omnes recubuiſſent, tunc ipſe ferociſſimus pro ſeceſſu ventris intrauit neceſſariam: cúmque ibidem in loco conſuetudinis ſederet, ſtatim obdormiuit. Et cùm euigilaſſet, miniſtris ſuis, qui ante ipſum ſtabant, dixit: Auſtregiſilus & Sulpitius aqua-manile cum vrceo aureo in iſta hora mihi tranſmiſerunt: quis hoc ex vobis recepit? Negantibus illis quod non viderant, & eo ipſum ſermonem loquente, omnia inteſtina eius de corpore euulſa ſunt. Continuò ipsâ horâ in ipſo ſterquilinio turpiter exhalauit ſpiritum. Poſteà in ipſis temporibus nullus fuit auſus tantæ perfidiæ ſcelus repetere. Impletum eſt in illo quod ſcriptum eſt in Pſalmis: *Theſaurizat,*

& ignorat cui congregat ea, & iniquitas eius in verticem eius deſcendit.

Poſt dies, quos glorioſus Auſtregiſilus migrauit ad Dominum, & in loco, quo ipſe requieuerat corpore, & in aliis locis vbi ipſe Beatus habitauerat, vel in ſtrato in quo iacuerat, multa fiebant miracula. Cùm in pago Biturico iuxta vicum Catobrias, villâ, quæ dicitur Stiualis, viri ſancti proprietas fuerat. Ibidem habebat domum, vbi ipſe habitauerat, & torum in quo iacuerat. Et multi infirmi, cùm de ſtratu ipſo tollerent, vel portarent, aut tangerent, de diuerſis languoribus ſanabantur. Vnus autem infirmus veniens candelam, quam ibidem vouerat, ante lectum compoſuit, vt totâ nocte luceret. Ille inde regreſſus inuenit fauillam de ipſa candela in lecto, & nullam combuſtionem inuenit in pallio.

Poſt idem tempus, cùm Francorum Princeps Pipinus aduersùs Eudonem Aquitaniæ Prouinciæ Principem volens dimicare, in pago Biturico aduenisset, Barbari de ipſo exercitu ad præfatam domum venerunt, vt eam igni ſuccenderent; venerúntque ex vicinis, qui ibidem commanebant, & dixerunt eis: Nolite ignem in domum iſtam mittere, ecce locus & lectus, in quo ſanctus Dei Auſtregiſilus iacuit, vbi quotidiè omnipotens Deus virtutes multas facit. At illi deſpicientes quod dixerant, totam domum illam vaſtauerunt igne, vt arderet; ſtatimque horâ quâ ipſum ignem accenderunt, arrepti ſunt, & traditi dæmonio. Vnus ex ipſis, qui ignem impoſuerat, abſtracto oſtio de ipſa domo, quę vehementer ardebat, in ipſam flammam ſe proiecit, ibique vitam finiuit. Alij ſe dentibus laniabant, nonnulli verò ſibi inuicem membra truncabant. Peruenerunt ad caſtra, vbi Pippinus cum Francorum exercitu morabatur: At ipſi vt cognouerunt quod eis acceſſerat, pauore magno ſunt perterriti, mandauitque Princeps, vt nullus auderet caſas vel res ſancti Auſtregiſili contingere.

Nec multum poſt tempus, cùm Eudo Princeps Biturigas ciuitatem obſidione circumuallatam haberet, vnum de Optimatibus ſuis, Agnum nomine, in Monaſterio ſancti Auſtregiſili iuſſit ſtallum tenere, & ibidem manendi tribuit facultatem. At ille quicquid in ipſo Cœnobio inuenire potuit, ſuis comitibus tradidit expenſandum, ita vt nulla Fratrum remaneret ſubſtantia. Cùm autem tradita ipſa ciuitas præfato Principi fuiſſet, & pax denunciata in omnibus, Abbas ex ipſo Monaſterio, Bertoradus nomine, exiens de vrbe cum eulogiis & munere, venit ad Agnum, & dixit ei: Accipe paruum munuſculum argenteum, quod Fratrum ſeruientium ſancto Auſtregiſilo de præda remanſit indireptum, & miſerere ſuper famulos deprædatos, vt viuere poſſint, & pro te orare. At ille verſutus præfatus Agnus noluit ei præſtare quod poſcebat, ſed deridens eum dixit: Princeps mihi mandauit, vt teipſum in cuſtodiam tradam, vel in captiuitatem deducam, & mihi Fratrum inediam conſtringis parabolâ. At ipſe Abbas nuntiat Fratribus, quia obtinere non valuerat, quod à ſæuo homine popoſcerat, & vt Domini precarentur clementiam. Tunc ipſi Monachi fide non dubij venerunt ante ſepulchrum beati Auſtregiſili, & cum dolore & lacrymis cœperunt orare, & dicere: Eripe nos, Domine, ſeruos tuos de inimico noſtro, ad te confugium facimus; doce nos facere voluntatem tuam, quia tu es Deus noſter, & ſubſtantia noſtra. Et quod tu plenus pietate nobis dediſti, homo ſæuiſſimus nobis abſtraxit. Nec diù mora fuit, ipſe infelix Agnus, quantum potuit, per villas ſancti Auſtregiſili reperire ſecum ducebat in via, pecora, iumenta, & multa alia armenta, vt deduceret omnia in patriam, quá venerat. Dum iter perageret, apparuit ei Auſtregiſilus per ſomnium, dixitque ei: Cur me tam grauiter prædatus es? & meos ſeruientes triſtes reliquiſti? Et hæc dicens, percuſſit eum in cerebro; & ipſe euigilans clamauit voce quâ poterat, dicéns: Succurrite mihi velociter, Auſtregiſilus me percuſſit in capite, & nulla eſt mihi viuendi ſuſpectio: Ad Eudonem Principem pergite feſtinanter, qui me permiſit res ſancti Auſtregiſili contingere, & precamini vt de propriis facultatibus ſuis me redimat, quia ego pro ſua vtilitate feci malum iſtud, vnde modò ſpero vitam amittere. Hæc audiens Princeps, non modico eſt pauore percuſſus, iuſſitque omnia reddere, quæ infelix Agnus abſtraxerat, pręcipiens cunctis Optimatibus, vt nullus auderet de rebus Sancti contingere. Dum præfatus Princeps ſederet ad menſam, recordatus prædicti Agni iniuriam, vnum paruum vas argenteum ei per legatum direxit. At ipſe vt vidit tam paruum donum, dixit: Tam parua præbenda ad tam longum iter, vel cruciatum, quem valdè timeo accipere; & hoc dicens, vitam finiuit. Impletum eſt in illo, quod Propheticus ſermo

teſtatur: *Qui iniquè agunt, exterminabuntur: qui verò expectant Dominum, ipſi hæreditate poſsidebunt terram.*

Nec mora, poſt tempus illud, vnus ex Optimatibus Eudonis Principis, nomine Fredegiſilus, prædatus eſt iumenta ex ipſo Monaſterio ſancti Auſtregiſili. Cúmque ea deduxiſſet ad propria, & aliam prædam plurimam, & lætus eam gauderet diuidendam, ſtatim illâ horâ accinxit eum febris, vt nullâ ſuſpectione viuendi haberet facultatem, recordans illum ſermonem, quem ante Principem Eudonem, vel plures perſonas audierat, Salomone Abbate narrante, qui dicebat: Nullus ex vobis locella ſancti Auſtregiſili præſumat contingere, quia ipſe perſonas nobiles ſibi aduerſantes occidit; ignobiles verò ſæuis cruciatibus torquens affligit, pauore perterritus, ad Abbatem vel Monachos ibidem ſeruientes feſtinanter miſſos direxit, qui ipſam prædam ad propria remearent, & ſeruientibus B. Auſtregiſili eam redderent, vt eum ſuis orationibus adjuuarent. Nec mora, Pater Monaſterij cum eulogiis legatos direxit, qui ipſum ægrum viſitarent, & benedictionem Sancti præfati ei præſentarent. At ipſi cùm veniſſent vbi Fredegiſilus de vita diffidens iacebat, benedictionem, quam de ipſo ſepulcro à ſeruientibus ipſis Sancti acceperant, præſentauerunt. Ipſe gratias agens inuocat nomen beati Auſtregiſili, & cum ſumma reuerentia communicans ex ipſis eulogiis, ſtatim vigore recepto, à miniſtris ſuis reportari ſe iuſſit, vbi erant ipſa iumenta, vt ipſe manibus redderet quod malè abſtraxerat; cúmque ea reddidiſſet, ſtatim ſanus effectus, gaudens & exiliens remeauit domum, vnde antè æger exierat, & manibus fuerat deportatus alienis. Impletum eſt in illo, quod Dominus per Prophetam dixit: *Nolo mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur, & viuat.* Et rurſum: *Cùm conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris.*

Ipſo quoque tempore vnus ex Comitibus Eudonis Principis, Adroaldus nomine, cùm caſtellum editum in ipſo pago Biturigo violenter adquiſiſſet, ibiq; comprehendens Abbatem ex ipſo Monaſterio ſancti Auſtregiſili, Berthoradum nomine, cum miniſterio, de ipſo ſancto loco pro redemptione teneret captiuum, ipſe Abbas quidquid habere potuit in auro & argento, dedit pro ſe in redemptione. Et adhuc coactus, & inuitus calicem vnum aureum, & alia vaſa ſacrata ex ipſo Cœnobio præfato Comiti tradidit, & cum dolore non modico remeauit ad Fratres, ac cum gemitu vel ſuſpirio in orationibus ſuis die noctúque à ſancto Auſtregiſilo poſtulabat ſolatium, vt quod cupiditas humana exinde abſtraxerat, Dominica pietas recuperaret. Nec mora diù fuit, cùm ipſum Adroaldum timor magnus inuaſit, vt nec cibum ſumeret, nec biberet, nec valeret dormire, neque ſtare, vel ſedere in vno loco poterat; & de ſe quid agere deberet, ignorabat. Aderat ibidem Dei ſeruus, Vulcramnus nomine, conſiliúmque ab eo quæſiuit, quid facere deberet; reuelauit cauſam, quæ ei nuper acciderat. At ille doctiſſimus, & ſapientiâ plenus, requiſiuit ab eo, vt ſi aliquid ex miniſterio, aut de rebus præfati Confeſſoris Auſtregiſili poſt ſe haberet, ipſi loco ſancto reddere non tardaret. At ipſe confeſſus eſt iuxta id quod fuerat excitatus, & dixit, quòd calicem aureum & alia vaſa exinde habebat, quæ Berthoradus Abbas ei pro ſua redemptione donauerat. Ipſe Dei ſeruus hæc audiens dixit: Non audiſti famam B. Auſtregiſili, quid aduerſantibus ſibi fecerit, aut quot occiderit, vel quot flagellauerit: Si vis viuere vel vſque manè, præſentialiter redde quod inde habes. Et ipſe hæc audiens, pauore magno repletus, omnia quæ exinde acceperat, reddenda promiſit, & per legatos ſuos ad S. Auſtregiſilum tranſmiſit, mòxque priſtinam recepit ſoſpitatem; & quamdiu vixit in ipſo Cœnobio, vota perſoluens in benefactis ſuis non modicus, ſed largus apparuit; & completum eſt in illo quod Dominus dicit: *Qui confeſſus fuerit coram me, confitebor & ego coram Patre meo, qui eſt in cælis.*

Erat ipſis temporibus homo in Bituriga ciuitate, Lupus nomine, bonis moribus deditus, humilis, atque ſapiens, ſobriam & caſtam ducens vitam, qui ardenti deſiderio orandi gratiâ perrexit ad vrbem Turonicam, cúmque diutiſſimè in Baſilica S. Martini Confeſſoris oraſſet, & pro peccatis ſuis veniam poſtulaſſet, ſurrexit ab oratione. Tunc vnus ex Dei ſeruis, cùm vidiſſet eum diù orantem, mitem atque honeſtum, acceerſiuit eum ad ſe, & dixit ei: Quod eſt tibi nomen? vel, vnde es? aut, pro qua cauſa huc aduenisti? Ipſe reſpondit: Lupus vocor, Biturigas maneo, & hic pro peccatis meis orandi gratiâ adueni. Reſpondit: Habeo aliquid ſeruientibus S. Auſtregiſili dicere. Ego iſtis diebus in ſpiritu ad Biturigas fui, ſed corpore nunquam fui. Et vt certiùs credas, vt errorem tollam de corde tuo, narro tibi notitiam: Eſt

illic Eccleſia S. Sulpitij inter duas aquas, ſuper ripam Vrtionis & Auetæ. Reſpondit: Sic eſt verum. Eſt illic alia Eccleſia S. Auſtregiſili contra orientalem plagam, vt luminaria de ipſa Eccleſia poſſint videri. Dixit: Ita eſt. Iterùm dixit ei ipſe Dei ſeruus: Crede mihi, quia ego iſtis diebus ad Eccleſiam B. Auſtregiſili in ſpiritu fui, & quid ibidem viderim narro tibi. Vidi ante ipſam matriculam, quæ eſt ante oſtia de præfata Eccleſia B. Petrum Apoſtolum ad inuitationem B. Auſtregiſili adſtantem, & cum eo S. Laurianum, S. Sulpitium, & multos alios ſanctos viros, qui in ipſo pago requieſcunt corpore; & ante eos à longè ſtabant Adroaldus, Bladegiſilus, Suffronius, Guntaldus, aliique plures, qui pagum Biturigum deprædati fuerant, & caſas Dei deſtruxerant. Dum ibidem ſtarem, vidi Auſtregiſilum ad pedes B. Petri proſternere, iuſtitiam rogare, & dicere: Fac nobis iuſtitiam de iſtis, qui caſas noſtras tenent oppreſſas, & pauperibus, & ſeruientibus noſtris abſtraxerunt ſubſtantiam eorum. Hæc Auſtregiſilo precante mandauit Apoſtolus Petrus, vt aliquos traherent cædendos fuſtibus, alios gladio truncarent, nonnullos verò ad ſupplicium vel ignem ſulphureum deducerent. Nouiſſimè autem Adroaldum virgâ, quam Petrus in manu tenebat, percuſſit in capite, vt eum morti traderet. Tunc S. Sulpitius precatus eſt dicens, vt ipſi Adroaldo vitam concederet. Auſtregiſilus èconträ tali eſt ſermone locutus: Semper mollis fuiſti, & in mollitione tua perſeueras, & non vindicas famulos tuos ad te die ac nocte clamantes. Et hæc eo dicente, viſio, quam in ſpiritu videbam, ablata eſt ab oculis meis. Ipſe Lupus auditis his omnibus, petiuit benedictionem à Dei ſeruo. Ad vrbem regreſſus eſt, indicans fratribus quod à Dei ſeruo audierat; poſteà nec diù mora fuit, & ipſe Adroaldus febre correptus vitam finiuit. Deinde nulli dubium, quòd hi, quos Dei ſeruus Auſtregiſilum viderat accuſare, poſtea non diù vixerunt, vt reciperet vnuſquiſque ſententiam proprij corporis, prout geſſerat, ſiue bona, ſiue mala.

Eo tempore, cùm Eudo Princeps Biturigas reſideret, vnus ex Optimatibus eius in domo Auſtregiſili in ipſa ciuitate accepit diuerſorium hoſpitandi. Qui & ipſe temerario ordine iunioribus ſuis iuſſit, vt de tectis domorum eius focos facerent, & vbi neceſſitas exigebat, igne ſuccenderent. Abbas ex ipſo Monaſterio B. Auſtregiſili eulogias ad præfatum hominem per Monachum direxit, rogans & dicens, vt alia ligna, quantum ſufficere poterat, donarent, & ſancti Dei domus non arderet. Qui quod petiuit, impetrare non valuit. Mane facto, cùm iam tertius dies aduenisſet, dum ante focos, quos de ipſis domibus faciebant, miniſtri ſe calefacerent, & præfatus eorum Dux in lecto iaceret, & ſomno deprimeretur, ſanctus Dei Auſtregiſilus ei in ſomnis apparuit dicens: Cur caſas meas tam ſtultè igne ſuccendis? Et hæc dicens, alapâ percuſſit eum in fauce, itavt cruor per aures erumperet. Et euigilans, miniſtris ſuis, qui circumſtabant, dixit: In hac hora me Auſtregiſilus in fauce percuſſit; & continuò infœlix ſe moriturum prædixit. Quod & factum eſt. Peruenit in aulam Principis quòd Gaſindus ille mortuus eſſet, qui domos S. Auſtregiſili ſuccenderat, & propter hoc, S. Auſtregiſilus eum in fauce percuſſerat; inuaſitque omnes non modicus pauor. Mandat Princeps, vt nullus de rebus S. Auſtregiſili auderet contingere; & ſi exinde aliquid contingeret, continuò redderetur, & veniam poſtularet. Et ſic vſque hodiè exiuit fama glorioſi Confeſſoris, vt quicumque præſumptiuo modo de rebus Monaſterij ſui contingeret, ſtatim ſe crederet eſſe moriturum.

Cùm Eudo Princeps orandi gratiâ ad Monaſterium ſancti Auſtregiſili veniſſet, factâ oratione cœpit Fratribus dicere: Quis ex vobis de ſancto Auſtregiſilo mihi facit iuſtitiam? Ipſi credidi, fidejuſſor mihi acceſſit, quando Chucianus in iſto loco mihi dedit ſacramentum. Et repetens ipſum ſermonem dicebat: Sancte Auſtregiſile, fac mihi de temetipſo iuſtitiam: Si tibi non crediddiſſem, Chucianus me non fugiſſet, precor te vt de teipſo mihi facias iuſtitiam, & ego his ſeruientibus multa bona tetribuam. Ipſe Chucianus poſtquam ad ſepulchrum B. Auſtregiſili Eudoni fidelitatem iurauerat, in Franciam ad Carolum Principem fugit. Ipſo tempore, quo præfatus Princeps Auſtregiſilo de ipſo iuſtitiam popoſcit, prædictus Chucianus vehementi plagâ fuit percuſſus, itavt vſque ad mortem veniens clamaret, & diceret: Auſtregiſilus me flagellat pro ſacramento quod ad ſepulchrum eius dedi, & propter hoc quod Eudoni mentitus ſum, Auſtregiſilus me diuerſis cruciatibus conſtringit, &, niſi fallor, ſi eum catenatum non renuiſſent, dentibus ſe laniare vellet, vſquequo vitam finiuit: quia ſcriptum eſt, *Qui multùm iurat, non effugit peccatum.*

In ipſo tempore Vicedominus ex ipſo Cœnobio Auſtregiſili, Vaddomarus no-

mine, pro cauſa vtilitatis Monaſterij diſpoſuit ad vrbem Pictauorum ambulare. Accepta benedictione Fratrum S. Auſtregiſili pertexit in itinere. Cùm autem veniſſet ad fluuium, cui nomen Vincenna, vbi dicitur Portus Sanomus, volens ibidem flumen tranſmeare, nullum hominem inuenit, nec nauigium. Veſperaſcente die diuerſorium manendi non habebant, deerant cibaria caballorum. Solitum hoſpitium vbi manere conſueuerat, longè vltra flumen erat. Dum talia cor eorum ſatageret, aſpicientes vltra flumen in littore viderunt parata nauigia. At ipſe Vaddomarus fide non dubius, cœpit inuocare nomen Domini, & ſancti Auſtregiſili, vt eos qui cum eo erant admonuit, dicens: Inuocate nomen ſancti Auſtregiſili, vt noſter Dominus pro meritis & ſuffragiis eius nobis hominem tranſmittere dignetur, qui nobis nauigia quæ videmus, adducat, vt hâc nocte ad locum deſtinatum perueniamus. Adhuc ipſis orantibus, mouerunt per ſeipſa nauigia cum contis & remis ſine humano gubernaculo, & peruenerunt ad locum vbi ipſi ſtabant. Procul dubio Angelus Domini fuit, qui pro meritis ſancti Auſtregiſili nauigia adduxit. At ipſi videntes tantum miraculum, gaudio magno repleti glorificabant Deum, qui non derelinquit ſeruos ſuos ſperantes in eum, & cum timore & oratione aſcenderunt nauigia; & ipſi nauigantes per gurgites incolumes atque illæſi, peruenerunt ad littora. Et ipsâ die ad locum in quo manere conſueuerant, cum gaudio peruenerunt. Impletum eſt in eis, quod Veritas dicit in Euangelio: *Si habueritis fidem vt granum ſinapis, dicetis huic monti, Tranſi hinc, & tranſibit.* Et iterùm: *Quidquid credentes in oratione petieritis, accipietis, & fiet vobis.* Et illud. *Apud Deum omnia poſſibilia ſunt.*

In ipſo tempore ad Monaſterium Sancti Dei ex Britanniæ partibus homo mutus aduenit. Ibidem à fidelibus Dei ſeruientibus in hoſpitio receptus eſt, & ex eleemoſynis illorum victu & veſtitu alebatur; & ipſe mutus cum ipſis Domini ſeruis quotidiè orandi gratiâ veniebat in Eccleſiam. Sed quid orare volebat, ipſe neſciebat, quia ipſe diſcernere non valebat. Aduenit feſta dies B. Auſtregiſili, & dum ante ſepulchrum eius ſtaret, cœpit conſpuere ſanguinem per os. Tunc Claulcularius, vel cuſtos Eccleſiæ huius cœpit eum increpare, & dicere: Egredere foras, ne ampliùs in pauimento tantum faſtidiũ producas. At ipſo loquente, cœpit ipſe mutus clamare, & dicere ſecundùm Britannicam ſuam & ruſticam linguam: Libertinus ſum, liber nunc ſum; volebat enim dicere, liberatus ſum: ſtatim ſolutum eſt vinculum linguæ eius, ita vt planè loqueretur, & cunctis, qui ibidem aderant, aut ad feſta conuenerant, narrauit nomen ſuum, & dixit quòd in ſacro baptiſmate Emmo nomen habuerit. Poſteà ibi deſeruiens pluribus vixit annis.

Eo tempore quædam fœmina, nomine Selitrudis, vicino ab vrbe Biturigenſium de loco Nouauillâ ſecùs amnem Vrrionis, cùm eſſet longo iam tempore clauda, deuotiſſimè ſepulchrum B. Confeſſoris expetiit. Vt autem in atrium ipſius introiit, illicò adepta eſt ſanitatẽ. Quid moror? vt ſe ſanam ſenſit, reuertitur ad propria *** ipſo morbo eſt repentè adrrita. At illa ſciens ſuorum facinorum merito hanc euenire calamitatem, cum ingenti gemitu ſuſtentans ſe baculo & tremens, in præfati atrij locum peruenit; & per ſuffragia beati viri priſtinam conſecuta eſt ſanitatem.

Quædam puella ex Baniaco villâ olim iam ademptis luminibus cœca, cùm ad ſepulchrum B. viri fideliter exoraſſet, receptis viſibus clarum eſt potita aſpectum.

Quodam tempore vir quidam nomine Amalricus, inſidiâ obuiante diaboli, contractis vlnis & humeris, cùm iam diù ſuſtinere nequiſſet laborem, ad ſepulchrũ Beati deuotus aduenit: mox abſolutis membris, priſtinæ ſanitati ac vſui quotidiano reſtitutus probatur. Sed & illud mirabile credidi adjungendum, iuuenem quemdam de ipſo pago in ſeipſam incuruatã manu, ſimili fuiſſe ſanatum exemplo.

Per idem tempus quædam fœmina pluribus annis debilis pedibus baculóq; ſuſtentans, ante tumulum B. Antiſtitis priſtinas vires eſt adepta.

LIBER TERTIVS,

Miracula ac virtutes recentioris memoriæ continet.

Ex eodem libro MS. Eccleſiæ de Caſtro ad muros vrbis.

Mirabilem Deum in ſanctis ſuis S. Propheta annunciat dicens, *Mirabilis Deus in ſanctis ſuis.* Aliáſq; S. Scriptura dicit: *Qui me glorificat, glorificabo eum.* Hanc igitur glorificationem mirabilis Deus noſter B. Auſtregiſilo in virtutum ſignis poten-

tiſſimo donauit, dum per eum noſtris diebus quendam contractũ ad ſanitatem redire fecit. Super cuius miraculi certitudinem non requiritur aliquis quilibet ſubintroductus teſtis. Sedet ipſe huius inſcriptionis pauperculus exarator, ſitibundúſq; ſanitatis animæ, qui eiuſdem ſancti ac glorioſi, veréq; fidelis Dei Auſtregiſili Pontificis expetit miſericordiam. Et vt eidem Sancto ſeruitus ipſius exaratoris placeat largitorem bonorũ omnium Deum inuitat. Adeſt & teſtis ipſius ſancti loci canonicalis non parua congregatio, cum innumerabili Biturícẽſis ciuitatis populo, qui ſimul omnes pro viſo miraculo Deum laudauerunt, multáſq; gratias S. reddiderunt Auſtregiſilo.

Quidam erat homo nomine Anſterius, qui occulto Dei iudicio à renibus omnium membrorum perdiderat ad adjutorium ambulationis officia, moréq; quadrupedum manibus & genibus repebat per viarum ſtrata. Conſuetudinaria erat ei cancellorum deportatio, pro quibus iam in manibus obdurati callis obuenerat ſpiſſitudo. In huius infirmitatis deploratione per trium annorum ſpatia demorans miſerrimè, vt paruum paruus tuguriolum iuxta Eccleſiæ ſancti ac glorioſi Antiſtitis Auſtregiſili fecerat atrium. Ibi vtcumq; poterat ſuſtentatus, vel commanentium in eadem villa, vel aduenientium adjutorio manebat. Vnâ nocte in Eccleſia B. Auſtregiſili iuit iacere, & ad incremẽtum ſuæ deuotionis per totam noctem tenuit ardentem candelam in manibus ſuis. Circa autem mediæ noctis ſilentium viſum eſt ei in eadem Eccleſia adeſſe quaſi magnum fremitum. Hinc capſas SS. Reliquiarum concuti; hinc fiedam ſuper ſancto corpore impoſitam commoueri: ſuper Altare verò, quod erat ad pedes S. Auſtregiſili, quod eſt in honore Dei, & in memoria S. Protomart. Stephani, viſum eſt ei quaſi multitudo malleorũ deberet ferire. His tantis concuſſionibus perterritus pauper & contractus, aliquotiens replebatur nimiis ſudoribus, aliquotiens, vt in talibus rebus accidit, nimiis cruciabatur frigoribus. Permutabat interdum loca ſtationis, ſed non decreſcebat vel inſitus timor, vel inchoatus commotionis ſacrarũ Reliquiarum tremor. Tãdem viſum eſt ei ſedenti ad Altare in honore Dei, & in memoria S. Petri, omniúmq; Apoſtolorum conſecratum, quaſi vngeretur quodam ſuauiſſimę delectationis emplaſtro, quod pertranſiret ad vitalia ſuaui linimento. Hinc cepit paulatim ſe extendere, admirans ſi verum poſſet eſſe quod vellet facere; ſed hoc & ille verè præſtitit meritis & intercеſſionibus ſancti ac Deo dilecti Auſtregiſili, de qoo dicitur: *Qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit.* Erigitur exhinc recto & ſano corpore, & relictis ſcamellulis vadit, quo iacebat Ædituus Eccleſiæ, perquiritq; candelam, quam properat illuminare ad lucernam ante ſanctum corpus ardentem; huncq; videns Ædituus ambulare ad Matutinorum Hymnos, campanam leuat ſonare; taléque inſperatum gaudium cognoſcens, canonicalis inibi manens congregatio, *Te Deum laudamus*, deuotè canit, ſanctóq; Auſtregiſilo gratias reddit, pulſatis diù campanis, & profuſis præ gaudio maximo lacrymis.

Inter cæteras virtutum multiplicitates, quemdam nomine Andream, loqui fecit B. Auſtregiſili meritum & fides, qui notus erat multis hominibus in curte manentibus vel aduenientibus Dacberti illius Archiepiſcopi, zelum Domini vero & firmo amore zelantis. Nam ex poteſtate S. Palladij quidam iuuenis venit manere inter cæteros ſeruientes Dacberti Archiepiſcopi, qui omnium neceſſitarũ ſuarum diuerſitates potiùs perquirebat demonſtratione manuum, quàm inſinuatione verborum. Hoc damnatus oris alloquio per ſeptem vel ampliùs annorum ſpatia viuebat mutus, nec attendebat ſe poſſe ſanari ab ea infirmitate ampliùs: deſperauerat enim iam ſe poſſe loqui pro inueteratæ infirmitaris nodoſitate graui. Mirabatur quale illud eſſet locutionis genus, quo honorari videbat omnes vtriuſq; conditionis. Videntes autem fideles in eadem villa commanentes, varias & multiplices per beatum Deiq; fidelem Auſtregiſilum virtutes fieri, exteræq; gentis & nationis homines recuperatione ſanitatis honorari, notum illum mutum, ſuóq; ſeruitutis obſequio inhærentem, cogunt ire ad Eccleſiam B. Auſtregiſili honorabilem, vbi ante principale Altare in honore Dei, & in memoria S. Petri Apoſtolorum Principis conſecratũ aliquantulùm reſidens tundens pectus pugnis, pauimentũ perfundens lacrymis, ſolo fidei argumento, ſine oris alloquio aperuit aures conditoris non prolongato ſpatio. Nam inibi ante Altare reſidens, ſubito & inſperato, non ſe habere candelas, quas portaret ad ſepulchrũ ſancti, cœpit clamare. Hoc turbati, qui circumſtabant, pro inſolita & inſperata locutione muti gaudent, & admirantur pro glorioſa operatione Domini, quam frequentabat fides & meritum beati veríque fidelis Dei Auſtregiſili. Arripit interim vnuſquiſque

prove

prout poteſt, gaudens & hilaris candelas, quas donant nouello locutori, ad deportandum ante ſancti ſepulchrum illuminatas. Et ibi perfectè aſſumẽs modulos promptæ loquelæ inſinuat in ſuâ ſanatione quantam apud Deum gratiam habeat B. Auſtregiſilus, qui in cœlis reſidens tantis locum ſuum in terris illuſtrat virtutibus, hócque frequentiùs ingeminabat dicens: non habeo candelas. Hæc prima fuerunt illius antiqui muti verba. Iocundum & hoc miraculum ſuper quendam alterum murum, qui per plurimos annorum recurſus inter cæteros ſeruientes Clerici, nomine Archenaldi, nobilitatis & poteſtatis præcelſi, & amatoris, vt locus ſuppetit, canonicalis religionis, permanens ſeruiebat, vt poterat, ex omni membrorum officio, carens funditus ſolo locutionis beneficio, cui erat nomen Geraldus, patriaque ſuæ originis Burgundia, de Eccleſia nomine Melſa. Hic vel pro admonitu aliorũ, vel pro neceſſitatis ſuæ coarctatione plurimâ, ad ſancti venit Auſtregiſili ſepulchrum videre virtutum incrementa. Vbi non prolongato ſpatio promeruit ſanari tali modo ad laudem Dei & ſummi patratoris virtutum Auſtregiſili. Hic in Eccleſiâ prædicti confeſſoris Chriſti nocte quadam vigilans volebat, vt ſuper ſe illa diuinæ dignationis viſitatio veniret, quæ tam frequens intercesſionibus B. Auſtregiſili ſuper varios infirmitatum dolores deſcendebat. Mirabatur ſi ſuper tantæ paupertatis hominẽ Dominus Deus vel S. Auſtregiſilus dignaretur extendere ſuæ benedictionis largitatem. Sed ille qui non ſpernit preces pauperum, & qui de pauperibus dicit; *Talium eſt enim regnum cælorum*, ſine prolongatione non procraſtinata hæc ei edicere prima verborum & locutionis fecit elementa. Ego iam loquor. Hoc clamans diſcurrebat per totam Eccleſiam. Tunc inibi inter vigilantem populum aderant duo Monachi è Carroffenſi Monaſterio, qui pro amore Dei & in veneratione ſummi præſulis Auſtregiſili accenſos tenentes in manibus cereos vigilabant, ſtabant, admirabantur tam frequentes fieri ſanitatum virtutes. Dum autem quique fideles eidem pauperculo perquiſiſſent quid ei viſum fuerit in initio ſanitatis ſuæ, diſcunt ab eo, quod ei viſum fuerit per oculos aures & nares quaſi cum dolore magno ardorem ſeniſſe: ſanatus rediit ad nationis ſuæ locum benedicens per omnia Deum.

De Exandonenſi patriâ quidam mutus & mendicans aduenerat in Bituricenſi terrâ. Hic antiquum perditæ locutionis nodum deportabat, vtcumque poterat, ſedatis iam ſuper inueteratum dolorem riuulis lacrymarum. Huic nomen erat Conſtantius. Qui miſericordiâ præuentus Dei in villam intrat Sancti Auſtregiſili, vbi per aliquot dies remanens mendicabat quærendo panem ad manducandum, indice manu. Quo beneficio bene interdum ſuſtentabatur adjutus Clericorum bonorumq; hominum in eadem villa manentium adiutorio, nec adtendebat ſanationis ſuæ horam intentus ſolùm vt viuere poſſet per aliorum oblatam eleemoſynam. Tandem Dominus Deus, dum locum B. ac glorioſi Antiſtitis Auſtregiſili viſitat, occulta ſuâ diſpenſatione, vel propter reuelandam fidelis ſui Auſtreſigili dignam memoriã, vel propter Dacbertum Archiepiſcopum igne tribulationis mirabiliter excoctum, qui in eadem Eccleſiâ, quam ipſe ſummo ſtudio conſtruxerat, tumulatus erat, vel propter fidei meritum eorum hominum, qui in eadem villa manebant, & hic inter reliquum populum ante ſanctum altare adſiſtit, ruſticanas vt ruſticus ex corde, quia lingua non poterat, preces ingeminans. Sed has ille æternus auditor miſericorditer captat, qui tacenti Moiſi dicit: *Ad me quid clamas?* aperuit ipſe huic muto Exandonenſi Conſtantio os & linguam, cúmque hoc primum verbum edocuit clamare: Adiuua S. Auſtregiſile: hoc verbum amicabile toties repetit, donec ei perfectio totius locutionis venit. Qui poſtea multis innotuit, quod in initio curationis ſuæ exterâ parte maxillæ quidam ignotus homo alapam daret, & pro eâ vi ſanguis ex aure deflueret. Quod verum fuiſſe quique fideles viderunt & admirari ſunt.

Ex Calnenſi pago quidam pauperculus extitit homo, qui ab eadem patriâ fugiens pro ingraueſcente fame valida de patria in patriam, de villa in villam commutabat ſtationis ſuæ ſedem pauperculam. Hic tandem Bituriges venit ad ciuitatem, quæ primarum retinebat inter reliquas ciuitates ad pauperum ſuſtentationem. Hic per plurimos dierum recurſus, nunc intrabat ciuitatem, nunc deforis quærebat ſibi neceſſaria victus. Huic filius erat quaſi annorum quinque, cui inhæſerant pedum tali natibus, curuatis nimium genibus: cubiti quoque inhæſerant coſtulis, vngues infixi erant palmis. Hanc rotundam effigiem hominis deportabat pater interdum manibus, interdum collo, miſer & miſerabilis. Dabatur tamen ei pro tale deporta-

to & demonſtrato monſtro amplior adjutorij ſuſtentatio. Quis enim ita inſanus, qui potuiſſet, aliquando huic monſtro geſtatorique eius non ſuccurrere. Hunc per multa Sanctorum loca deportauerat, ſi quomodo cuilibet Sanctorum complacuiſſet miſero reddere membrorum naturalia officia: ſed ſuper id honoris beneficium voluit omnipotens Deus honorari B. Auſtregiſilum. Audiens itaque pater huius contracti crebras & multiplices virtutes in Eccleſia S. Auſtregiſili fieri, accepit filium, ponit illam teretem effigiem ſuper paternum collum, vadit celer quo audit & videt remeare cæcos videntes, ſurdos audientes, contractos ambulantes, claudos currentes, iactat ante altare in honore Dei & in memoria S. Petri Apoſtolorum primi & Principis contractum filium. In quodam autem angulo ipſius præfatę Eccleſiæ ipſe pater ſe collocat, attendit & dubitat ſi ſuper tantillulam perſonam infantis ſic deſpecti illa dignetur cœleſtis majeſtas extendere manum ſuæ benedictionis. Sed ille Deus omnipotens, qui in præſepio fuit inuolutus pannis, & hunc non deſpexit pauperem precibus S. Auſtregiſili Præſulis. Nam inſperatò & ſubitò prius abradicantur vngues à palmis, poſtea cubiti à coſtulis. Tunc incipit filius clamare nomen patris in angulo Eccleſiæ abſconſi. Ad vociferationem filij accurrit pater curſu veloci. Accedunt & multi fideles, qui lætantur nimium ſuper S. Auſtregiſili benignas virtutes, & vt ad perfectionem ſanitatis infantilem & pauperem perſonam adducat omnipotens Deus, precantur. Pro fide autem inibi precantium, & ad clarandum S. Auſtregiſili meritum euelluntur à natibus infixi pedum tali. Tunc incipit infantulus per Eccleſiam currere ignorans per infantilem ætatem gratias Deo reddere. Iam non portat hunc pater ſuper collum, ſed caſtigat aliquoties propter nimium curſum. Super id negotium nullum Bituricenſis populus apponit ſcrupulum, nec in aliis virtutum ſignis, laudans per omnia Deum.

In Muratenſi oppido quidam mutus erat & ſurdus à matris vtero: quem Dominus Deus pro meritis Beati Auſtregiſili reddito oris alloquio & aurium officio voluit honorari. Hic in hoc inueterati doloris permanens diſpendio diuerſos neceſſitatis ſuæ ſumptus potiùs perquirebat manuum ſigno, quàm verborum inſinuatu aperto. Iam bene didicerat pro ſingulis ſuis neceſſitatibus circumflectere indices manus vel digitos: & hoc indicium iam bene eos docuerat cùm quibus die noctuque manebat. Hic ſuſtentabatur eleemoſynâ cuiuſdam honorabilis & potentiſſimi clerici, nomine Acmardi, qui & in hoc, ſicut & in pluribus pauperibus diſpergebat plurimos bonorum ſuorum ſumptus. Hoc laudabili artificioſæ ſalutis inſudabat officio, quoniam quidem illud videbat bene frequentatum ab auunculo ſuo Dacberto Archiepiſcopo, qui inter cæteras ſenioris animi virtutes fide diligebat calcatâ hypocriſi pauperes Chriſti. His officiis igitur auditus & locutionis Muratenſis pauper priuatus vel parentum vel aliorum hominum ſubmonitu ad ſancti adducitur Auſtregiſili Monaſterium. Inibi itaque inter reſidentem manens populum ſuper ſe attendebat Diuinæ ſanctitatis adjutorium. Qualitérque internus eius animi precatus ſummæ placuerit potentiæ demonſtrauit ſanitas ei donata in fine: nam prius meruit recuperato auditu intelligere hominum verba. Quantùmque hunc lætificabat reddita ſonoritas aurium, tantum mœſtum reddebat denegatum locutionis officium: Sed illa manus Domini, quæ non eſt inualida, interceſſione B. Auſtregiſili piiſſimâ, & huic reddidit perfectum oris alloquium, & benedicentem fecit per omnia Deum.

Erat quidam homo, nomine Odoricus, ex Prouinciâ Carnotenſium de villâ quæ vocatur Tembleuicus, qui ab infantiâ ſic erat contractus, vt nullo modo poſſet ambulare niſi palmis & genibus ſuſtentaretur: ſicque more beſtiali gradiebatur ferens in ſuis manibus ſcamellulos causâ requirendi neceſſaria. Verumetiam ipſe audiens ſacri Pontificis Auſtregiſili famam inſignium miraculorum, quę Dominus dignabatur exercere per ſuum fidelem, lento itinere, prout potuit, Biturigenſium fines ingreſſus eſt, æſtimans ſe poſſe ſanari pro Sancti Auſtregiſili merito & fide. Cum ergo tandem ad Eccleſiam almi præſulis perueniſſet, foris in porticu iuxta introitum portæ facto tuguriolo diutiſſimè manſit. Cúmque multi infirmi propter glorioſum ſepulchrum Beati Auſtregiſili gratiâ recuperandi ſuorum corporum ſoſpitatem noctu vigilarent, iſte ſupradictus ægrotus hoc quod diu optauerat, miſericorditer conſecutus eſt: & omni ægritudine depulſa, cœpit extendere ambos pedes, illo quoque ſurgente illicò à terrâ, atque ſe ſe aſſerente ab omni morbo veraciter ſanum eſſe,

omnes qui inibi aderant ſimul laudauerunt Deum, & S. Auſtregiſilo gratias reddiderunt.

Erat quidam in oppido Saluigniaco ſatis alacer iuuenis, quem forte quadam die, cùm poſt prandium ſopori membra dediſſet, tanta infirmitatis arripuerunt incommoda, vt per trium ſpatia dierum nec ſumere cibum, nec bibere, nec amicorum quempiam cognoſcere præualeret. Poſt triduum verò miſerante Dei miſericordiâ integrum membrorum recepit vigorem, linguæ tantum ligatus vinculo. Adueniente itaque B. Lauriani Martyris Hiſpalenſis Epiſcopi ſolemnitate, quæ colitur quarto Nonas Iulij, tale iuueni dederunt amici conſilium, vt ante huius Martyris altare, quod eſt in Eccleſiâ, in quâ congregatio Monachorum Deo militat non modica, vigilaret: ſi forte B. Lauriani interceſſione eius infirmitati propitiaretur Dominus. Accepto igitur conſilio ſequenti nocte celebraturus excubias ante præfati Martyris memoriam, ingreditur Eccleſiam. Cúmque iam tranſacto noctis ſpatio ſomni torpore victus iuuenis ocubuiſſet, audiuit vocem ſe vt aſſurgeret admonentem: Expergefactus illicò ſurrexit à ſomno neminem quidem videns, vocem tamen audiens, ſuadentem ſibi, quatenus ad S. Auſtregiſilum gratia recuperandi ſanitatem properaret. Mane autem facto poſt celebrata ſacri myſterij ſolemnia, Dominicæ crucis vexillo munitus ad hoſpitium de ſuâ ſecurus ſoſpitate perrexit. Venientes autem qui ſuper illius mutâ iuuentute dolebant, potionem ad bibendum illi offerebant, per quam futurum ſoſpitem illum affirmabant; ſed quia B. Auſtregiſili Antiſtitis meritis apud Deum impetrantibus ſe percepturum loquelæ modulos non dubitabat, potionem accipere recuſabat, ac Bituricas tendere cupiebat: quia verò non poterat voce, ſignis manus oſtendebat extenſæ. Illi tandem quibus cura erat de iuuene, meminerunt, quod eius pater Bituricæ erat ciuitatis incola, & ob hoc illum velle illuc ire putauerunt. Quid moror? Sociato ſibi ſocio ad vrbem perrexit Bituricam, & paternam feſtinus ingreſſus eſt manſionem. Congregatiſque parentibus & amicis, cognouerunt infortunium amiſſæ locutionis: Ipſe verò iuuenis nudis greſſibus ad B. Pontificis memoriam cum magna parentum amicorúmque deuotione feſtinauit, & ad eius tumulum oblationem ſuam, vt mos eſt, infirmorum obtulit. Poplitibus denique flexis & precibus pro muto fuſis, ſubitò aperuit os eius, qui aperuit os Zachariæ Prophetæ Domini. Surgens autem iuuenis à linguæ ſolutus vinculo laudauit Dominum eiuſque venerandiſſimum confeſſorem Auſtregiſilum liberâ confeſſus eſt voce omnibuſque qualiter hoc illi accidiſſet præſcripto narrauit ordine.

Accedat Sancti Auſtregiſili Elogium olim tumulo illius marmoreo inſculptum. Ex eodem MS. libro Eccleſiæ de Caſtro.

QVisquis requirit de nomine almi Præſulis, dirigat huc greſſum, & mentis oculum: Nempe cernet vitæ ſeriem, vt proceſſit in orbem, optimè ſi legerit hunc titulum forte. Nam tertio Decembrium Kalendarum proles edita procedens ab aluo abſoluit genitricis viſcera, Bis vicenis & primo Childeberto regnante in anno. Feriâ hic quarta tempus ſignatur, & quarta-decima quoque Luna fertur per alta Scorpii: etiam ſignum Lectorem docet in totum. Fuit igitur Auſtregiſilus Biturigæ vrbis genere digniſſimo præclarus, opilionis coniugis lacte nutritus honeſtè. Denique in matris Eccleſiæ Protomartyris Chriſti Stephani gremio Baptiſmatis conſecratione ablutus. Dehinc in Turonis vrbe liberalibus diſciplinis traditus, dextrâque Martini beatâ protectus. Eruditus itaque mox in glorioſi Regis Guntramni palatium deputatur à patre, vbi non temporis modico ſub ſæculari habitu militauit ſpatio. Tranſacto etenim tempore longo occurrit ei in mente clericatus onus ſuſcipi debere. Quod vt fieret cuiuſdam nobiliſſimi Clerici precibus, Ætherij nomine, cui Rex omnia tractatus ſui arcana præcipuè pandebat, obtinuit, quique eum miſit B. Aunario Autiſiodorenſi Epiſcopo, vt ſuis ſanctis manibus cæſaries ſui capitis deponeretur. Qui & in hoc poſtulantis amici expleuit votum, ac inſuper ad Diaconatus eum promouit officium. Effectus ergo Clericus continuo remeauit ad Regem. Quem videns prædictus Ætherius illicò petiuit à Rege, vt ſibi committeretur. Iam & ipſe impetrauerat à Principe ſedem Lugdunenſis Eccleſiæ, malebat namque ſecum habere qui

famoſiſſimus noſcebatur ab omni plebe. Quem & ipſe præfatus Ætherius mox Presbyterum & Abbatem ordinauit in Sancti Baſilicâ Nicetij. Cum ergo iam Dominus eum ad ſublimioris gradus dignitatis culmen ſuccedere vellet, excedente Biturigæ Apollinare Epiſcopo, omni conſenſu Biturigenſium ac pari deuotione ordinatus eſt Epiſcopus, in quo gradu regiminis annos duodecim vixit, vt Diaconibus ſuis Sulpitio ac Deſiderio profeſſus eſt. Deceſſus autem eius à ſæculo celebratur tertiodecimo Kalendarum Iuniarum.

Sancte Deus miſerere loci, quem ſemper amaſti;
Dilige, multiplica, protege, ſemper ama.
Nos quoque vallatu alarum ſancte tuarum, &c.

Hi apices S. Auſtregiſili tumulo ſculpti in quibuſdam locis corrupti idcirco reperiuntur quia contrito marmore vbi prius exarati fuerant veſtigia nullatenus ſcriba ad integrum inuenire potuit, ac per hoc prudens Lector animaduertat vt non tantum noſtræ negligentiæ quantum caſibus fortunæ hoc imputet: neque enim verba excepta ab intentione prioris exaratoris in alium ſenſum transferre molimur, ne forte minus pluſve dixiſſe cauſa emendationis inueniamur. Hæc omnia exſcripſimus è veteri illo membraneo Codice Eccleſiæ Collegiatæ B. Auſtregiſili de Caſtro ad muros vrbis.

Falsò accuſatus Auſtregiſilus miraculosè purgatur ex Aimoino libro 4. Hiſtor. Franc cap. 2.

Auſtregiſilus quoque Bituricenſis Archiepiſcopus qui ſub Rege Guntranno diu in palatio conuerſatus mappam ei ad extergendas præbere conſueuerat manus Hic quadam die à quodam peſſimæ mentis homine falſo accuſatus quædam abſque iuſſione Principis ſcripta confeciſſe, dum id ſedulò denegaret, iubetur à Rege armis objecta repellere. Qui diluculò conſurgens, dum per puerum omnem ſuarum apparatum armorum deferri feciſſet in campum & ad exorandum Dominum, Eccleſiam B. Marcelli expeteret, obuianti pauperi & eleemoſynam roganti trientem tribuit, ſicque orationi incubuit, nec defuit orationi effectus. Nam dum cum Rege ad locum certaminis properaret, occurrit eis nuncius dicens, Aduerſarium eius dum ad deſignatum occurrere feſtinaret locum, equo corruiſſe, vitæque terminum incurriſſe. Tunc Rex ad beatum conuerſus virum, Lætare, inquit, amantiſſime iuuenis, quia Dominus defenſor tuus eſt, ne tibi nocere poſſit inimicus. Poſt hæc Cathedram Epiſcopalem ſortitus admirandis in mundo virtutum enituit bonis.

Sancti Auſtregiſili virtutes plurimùm commendantur ex vita Sancti Genulphi lib. 2. cap. 4.

Decedente Clodoueo regnauit filius eius Childebertus cum tribus Fratribus ſuis Theoderico, Chlodomire & Clothario. Poſt Childebertum Clotharius frater eius regnauit qui Sanctam Radegundem in matrimonio habuit, & poſt eum Chilpericus filius eius regnauit cum tribus Fratribus ſuis Cariberto, Guntranno & Sigiberto. Horum tempore S. Gregorius Papa Romanus & Gregorius Turonenſis fuerunt. Poſt Chilpericum Clotarius filius eius regnauit. His verò temporibus S. Auſtregiſilus magnæ Metropolis Bituricenſis Archiepiſcopus clarus virtutibus fulſit. Hic Clotarius genuit Dagobertum & ſororem eius Blitildem. Quo defuncto regnauit Dagobertus cui fuit Pipinus Major-domus vir egregiæ nobilitatis, &c. Hæc vero ſic à nobis digeſta, vt Hiſtorica dictis conſtet fides.

Reliqua quæ de S. Auſtregiſilo dici poſſunt expendemus in Promptuario Bituricenſ. Antiq. in Notis ad Caput xxx. Benedictini Anonymi pag. 35. huius II. Tomi noſtræ Bibliothecæ.

DE SANCTA BERTOARA SIVE BERTRADA.

HVius S. Bertoaræ dies natalis in Eccleſia Collegiata B. Mariæ de Salis, quæ aliàs Monaſterium Puellarum fuiſſe dicitur, ſingulis annis celebratur die 4. Nouembris: de quâ non ſolum agit Auctor Vitæ S. Auſtregiſili Archiepiſcopi ſupra pag. 350. ex qua deſumptæ ſunt ad verbum quæ in memorato eius feſto ibidem reci-

tantur ex Codice Lectiones, ſed eiuſdem quoque mentionem facit Ionas celeberrimus Abbas ſecundùm inſtituta B. Columbani eruditus in vita S. Euſtaſii Sancti eiuſdem Columbani diſcipuli atque in Luxonienſis Abbatiæ regimine ſucceſſoris, hiſce verbis apud Surium 29. Martij extremo capite ſexto, quę eò libentius in medium profero, quòd plurima ad illuſtrandam Bituricenſem Hiſtoriam ſpectantia paucis comprehendant.

Multi amore Beati Columbani & eius regulæ Monaſteria conſtruũnt, fratres aduocant, greges Chriſti congregant. Inter quos fuit illuſtris vir Eligius, qui modo Viromandenſis Eccleſiæ Pontifex præeſt. Is verò apud Lemouicenſem vrbem Monaſterium nobile ſuper fluuium Vincennam, Solemniacum nomine exſtruxit diſtans ab ea vrbe millibus quatuor. Sed & Pariſiis Puellarum Monaſterium, quod Regio munere acceperat, ædificat, cui Chriſti Virginem Auream præfecit. In Bituricenſi verò vrbe Puellarum Monaſterium ſecundùm B. Columbani regulam BERTVARA nobilis genere & religione fœmina conſtruxit. In ſuburbio Bituricenſi vir venerabilis THEODVLPHVS cognomento BABOLENVS Monaſteria ex regula B. Columbani religione omni pollentia extruxit. Primum in inſula ſuper fluuium Milmandram, vbi Religioſorum virorum adunauit cateruam: Aliud Gaudiacum nomine haud procul à fluuio Albera: Tertium denique Virginum in loco dicto Carantonio ſuper fluuium iam dictum Milmandram. Item aliud Chriſti Virginum iuxta Niuernenſe oppidum ſub eadem Regula conſtruxit.

Eadem quoque reperias Tomo III. operum Venerabilis Bedæ pag. 342. editionis Baſilienſis anni MDLXII. paululum tamen in proprijs nominibus inflexa: Berthradam enim, Theodolfum, Milmandram, Albertum, Caranthonum appellat.

Rectè autem monuit iampridem Claudius Robertus in Gallia Chriſtiana à veritate longiùs deflexiſſe qui noſtram hanc Bertoaram eandem eſſe putauerunt cum eâ de quâ Venantius Fortunatus canit capite duodecimo libri ſecundi Poëmatum agens de Baptiſterio Maguntiæ à Sidonio Antiſtite extructo.

Struxit Bertoaræ voto complente Sacerdos,
Quæ decus Eccleſiæ cordis amore placet.
Catholicæ fidei ſplendor pietate coruſcans,
Templorum cultrix prodiga pauperibus.
Seminat vnde metat fruges, ſpargendo recondens,
Terrenis opibus non moritura parat.
Filia digna patri te Theodeberte reformans.
Rexiſti patriam qui pietate patris.

Theodebertus certè Theoderici filius Francorum Rex anno Chriſtianæ ætæ 548. moriens Theodebaldo filio paternum regnum reliquit: nec ſimile quicquam de noſtræ Bertoaræ tam ſublimi glorioſáque proſapia vſpiam legitur.

ELOGIVM HISTORICVM S. DEODATI *Abbatis 24. Aprilis.*

I. SAnctus Deodatus cùm in Vrbe Bituricâ prima cœleſtis vitæ rudimenta poſuiſſet, Monaſticæ conuerſationis deſiderio inflammatus Ixium Cœnobium adijt, in quo Regularis vitæ trames diſtrictioribus inſtitutis ſub Beati Faretri regimine tenebatur.

II. Poſt aliquot annos ad illud Monaſterium diuertens Baudouinus quidam Sacerdos natione Carnotenſis, ſignificauit in Bleſenſi territorio, haud procul ripâ Ligeris locum eſſe vita frui ſolitaria cupientibus peropportunum, niſi Draconis immaniſſimi fœdaret afflatus.

III. Deodatus impetratâ à Patre Monaſterij licentiâ Anachoreticam acturus vitam cum Baudouino ad dictam eremum properat, Draconem fugat, cellulam parat, vicináque omnem circumquaque regionem fragrantiſſimo virtutum diuinarum odore reſpergit.

IV. Clodoueus Francorum Rex eo tempore aduerſus Gothos (fortean rectius Alemannos) expeditionem parans Carnotum venit, à Beato Solemno Epiſcopo excipitur, audit vulgante fama Deodati virtutes, eius inuiſit domunculam, regiamque

ſublimitatem ad humilis Monachi genua inclinans formidoloſum belli exitum precibus ipſius commendat.

V. Reuerſus Rex partâ feliciter victoriâ Sancto Deodato agrum ampliſſimum cellulæ continentem largitur & donationis ſuæ notitiam Regiæ auctoritatis teſtamento corroborat. Addit inſuper libras auri viginti ſex totidemque argenti vt haberet vnde pauperibus & in dies aduentantibus Religioſæ vitæ candidatis neceſſaria miniſtraret, qui breui quadragenarium impleuere numerum.

VI. In Diaconum iam olim ordinatus noluit Sacerdotio initiari, licet id Abbatis muneri congrueret, tanta quippe eum ſui deprimendi cupido inceſſerat. Deo reuelante diem proximæ mortis agnouit, viaticoque percepto placidè defunctus crebris cœpit coruſcare miraculis quibus permoti regionis accolæ tumulo Sancti viri Baſilicæ ingentis opus ſuperexſtruunt, aduenisque iuuantibus ac nauibus onerariis ex Ligerino commeatu tributa eidem loco ſoluentibus ad conſummationem perducunt.

VII. Cum locus ille populatione hoſtili in ſolitudinem priſtinam rediiſſet & ab hominum etiam memoriâ dies tranſitus eius effugiſſet cuidam Monacho Bledeſindo nomine reuelatum eſt Sanctum Deodatum octauo Kalendas Maij ſeu 24. Aprilis migraſſe de ſæculo, eodemque die celebrandam eſſe quotannis eius feſtiuitatem. Vixiſſe vero videtur ſaltem vſque ad annum Chriſti 530. vt ex vita MS. S. Euſicij probari poteſt.

VIII. Sub Carolo denique Rege Ludouici Auguſti Filio Aurelianus quidam Sacerdos locum in eumdem Monachos iampridem exules reduxit, venuſtioremque Baſilicam à fundamentis extruxit quam cognominis illius nepos perfecit Cœnobiumque ſuæ gubernationi creditum pretioſis ornamentis & ampliſſimis prædiis ditauit.

Summarium hoc excripſimus ex prolixiori vitâ quam ex Tabulario Eccleſiæ oppiduli, quod Blæſas inter ex Balgentiacum à Sancto Deodato nomen etiamnum ſeruat *Sanct Dié ſur Loire*, fideli deſcriptam operâ miſit ad me R. P. Patricius à Sancto Deodato Profeſſor Capucinus, qui etiam monuit in iiſdem archiuis haberi Ludouicum XI. Franciæ Regem perlectâ S. Deodati vitâ capſam argenteam auro illuſam ſacris eius lipſanis contegendis dono obtuliſſe quam Caluinianæ Harpyiæ ſub finem ſuperioris ſæculi magno incolarum dolore diripuerunt.

ELOGIVM HISTORICVM S. DESIDERATI XXII. Biturigum Archiepiſcopi.

Ex vetuſtiſſimo Bituricenſis Eccleſiæ Breuiario ad diem 8. Maij.

IN oppido Sauciaco, quòd à Sueſſione ciuitate quinque milliariis diſtat, nati ſunt Augino patre Aigâque matre tres nobiles viri fratres Deſiderius, Deodatus & Deſideratus. Quorum Deſiderius Monaſticam vitam eligens Martyrio vitam finiuit. Deodatus verò theſaurorum Regalium ſub Rege Clotario ſummus & fidelis procurator effectus eſt. Hic cùm eſſet iuſtus, pius, honoratus, & in eleemoſynis largus nocte quadam dum orationibus, vt ſolitus erat, inuigilaret, à quibuſdam æmulis qui pro bonitate ipſius & eminentia ei inuidebant, necatus eſt.

Sanctus autem Deſideratus vir Dei ſigillum Regis ad ſignanda edicta Regalia cuſtodiebat. Hic cùm eſſet ſenſu prouidus, eloquio copioſus, vultu decorus, & ante omnia in Chriſti caritate fundatus, in tantum Regi, eunctiſque eius optimatibus amabilis fuit; vt ad illius nutum cuncta regerentur Palatina negotia.

Interea defuncto beato Arcadio vrbis Bituricæ Archiepiſcopo ſanctus Deſideratus conſenſu omnium, tam Regis, quàm Principum cleri ac populi ad ſubeundum eiuſdem Pontificatus onus inuitus compellitur. Rexit autem iſte ſanctus Deſideratus gratia plenus & ſanctitate Eccleſiam Bituricenſem nouem annis immenſis coruſcans miraculis. Et ſic demum poſt multos labores febre valida correptus vocauit ad ſe Pontificatus ſui maiores & ſeniores. Quibus monitis ſalutaribus præmiſſis ſe die Dominica tunc proximè ſequenti prædixit ſpiritum Domino redditurum. Quod & ita rei probauit euentus.

Prolixiorem de eodem Deſiderato Hiſtoriam contexuit quidam Bouienſis Abbas teſte Anonymo Benedictino quem vide ſupra pag. 25. & ſeq.

ELOGIVM HISTORICVM SANCTI DESIDERII Abbatis 19. Octobris.

SAnctus Deſiderius ex caſtro Blauio ad Garumnam oriundus à Sancto Sigiranno in Longaretenſi Cœnobio attonſus in Monachum, cùmque in dies ſanctæ conuerſationis ſtudio proficeret, ad honorem Sacerdotij prouectus, alterique Monaſterio, quod Sanctus Sigirannus in eodem Bituricenſi territorio extruxerat, præfectus eſt, vbi in honorem Sancti Martini oratorium ædificauit.

II. Aliquot elapſis annis diuinæ contemplationis amore in cellulam ita ſe abdidit, vt tamen Monaſterij, pauperúmque curam non abijceret. Cœcis pluribus viſum teſtituit ſigno crucis, quo protectus ipſe immane ſpectrum territantis dæmonis propulſauit.

III. Inuitatus ad immortalis gloriæ coronam à Sanctis Ioanne Baptiſtâ & Apoſtolo Paulo, diſcipuliſque ad mutuam charitatem & obſeruantiam regulæ inflammatis quarto-decimo Calendas Nouembris, ex hoc mundi cœno ad cœlum traductus eſt, in Baſilica S. Mariæ eiuſdem Monaſterij ſepultus, vbi multis miraculis clatuit. Vixiſſe dicitur ſub Dagoberto, Clodoueo II. eiuſque filiis.

IV. Summarium hoc contexuimus ex Compendio quod R. P. Hugo Menardus in Obſeruationibus ad Martyrologium Benedictinum & Andreas Sauſſayus in Martyrologio Gallicano exhibent tum ex ſequentibus Lectionibus XII. quæ ex Monaſterij S. Sigiranni depromptæ dicuntur.

VITA S. DESIDERII, ABBATIS ET CONFESSORIS.

Deſcripſimus ex Apographo Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi Franciſci Boſqueti Epiſcopi Montiſpeſſulani.

I. IGitur Beatiſſimus & Glorioſus vir Deſiderius Blauianenſi territorio, nobili ex progenie ortus, atque in Dei ſeruitio ab ipſa puerili ætate mancipatus, literarum primordia, vt aſſolet, in pueritia, Domino fauente, omnimodis eſt efficax effectus. Quo factum eſt vt non ſolum diſceret imitari Apoſtolos, verum etiam & confeſſores, necnon & Martyres atque Virgines. Erat autem tunc temporis Monaſterium à B. Sigiranno conſtructum in pago Biturico, in loco, cui vocabulum eſt Longaretus ſuper fluuio vocitato Claiſia, in quo ipſe glorioſus cum Monachorum grege Domino videbatur militare aſſiduè: tantúmque erat glorioſus idem Sigirannus atque egregius Chriſti Confeſſor in ſanctis artibus admirabilis, & in ſancta conuerſatione omnimodo præcipuus, vt illis in locis, quibus ipſe natus erat, aut conuerſatus fuerat, vix aut nullatenus reperiri poſſet, qui eiuſdem imitari potuiſſet exempla.

II. Cuius etiam vita hinc inde longè latéque procul redolens propalata eſt in auribus iſtius ſancti Deſiderij, qui deuotus ad eum accedens, virturéſque cernens ait intra ſe vt mihi videtur melius eſt impollutum ſeruire Chriſto quàm per copulam huius mundi contagio inuolui mundano. Hæc intra ſe voluens prouolutus ante pedes beati Sigiranni, quid intimo corde gereret cum lachrymis patefecit. At ille vt ſemper erat charitate plenus, gratias agens Deo pro tanta petitione pueri, imo etiam pro Dei dono ſuſcipiens eum in numero fidelium Monachorum collocare decreuit, ac deinceps dum adiuueret in cœtu inibi cohabitantium vnanimem eſſe delegauit. Hic autem Dei dilectus Deſiderius in ſanctitate quam cœperat humilis ac deuotus permanetis adeo charitatis gratia cunctis ſe ſtuduit reddere aptum, vt ſe cementibus atque colloquentibus videretur vniuerſis placere, & ab omnibus tanqam parens proximus ſummo ſtudio coleretur & veneraretur.

III. Cuiusquippe eximia ſanctitate atque dono orationis B. Sigirannus proſpiciens arbitrabatur eum fore dignum Sacerdotij honore fungi, ſed vt intima cordis rimabatur arcana, in Dei famulo hanc adimplere ſtuduit operam, ac ſui capitis co-

mam vt perpetuò in Chriſti ſorte Clericus permaneret totondit, atque ad eum quem deſiderabat Ordinem Domino annuente eum perduxit. Contigit namque vt ab ipſo beato Sigiranno tranſmitteretur in partibus Nirſaniæ, in territorio Bituricenſi in loco qui vocatur Ruiriacus in quo loco oratorium conſtruxerat B. Sigirannus atque in honore ſanctæ Dei Genitricis Virginis & Beati Galli conſecrauerat, & ibidem Monachos in Dei ſeruitium delegauerat. Nihil enim proprium illic habebatur niſi Dei cultus, in quo indeficiens permanebat. Tantum quippe in Dei ſeruitio mancipatus Deſiderius vt vix in terris inueniretur eius ſimilis charitate præclarus, obedientia aſſiduus, humilitate præcipuus. Erat enim parcus in cibis, largus in eleemoſynis, promptus in vigiliis, & in orationibus valdè deuotus, in Dei opere ſemper aſſiduus totis viribus luxuriam abſtinentiæ fræno ac parcitatis agone coërcens, ne ſibi aliquid ſubriperé poſſet.

IV. Ad tanti viri famam cœperunt ad eum multi confluere viri & deuotæ fœminæ cupientes eius inſtrui diſciplinis. Tum ipſe beatus hoc proſpiciens Deſiderius in animo cœpit euoluere quatenus vnum inſtitueret oratorium in Dei opere iugiter inſiſtendum. Verumtamen vt cogitauit, ita & mente peregit. Denique edidit cellulam partulam in honore glorioſiſſimi domini Martini, in qua non paruas eſt virtutes operatus.

V. Illum ſemper diligens locum quem inſtruxerat in honore B. Martini, & ſemper amplecti deſiderans, ipſe quoque Beatus vir velut iubar veri luminis in orbe reſplendens infirmitatum morbida, virtutum efficaciâ pellebat aſſiduè. Inſpirante autem Dei clementia, qui vbi vult ſpirat, cœpit in animo voluere, vt ſe retruderet in carcere propter nimiam inquietudinem fidelium, qui ad eum confluebant.

VI. Sed ipſe Dominus qui inuocantibus ſe ſemper adeſt & reſpicit ſuper filios hominum vt videat opera eorum, quis eſt intelligens aut requirens eum, oſtendit illi locum oratorio aptum quod ædificauerat in honore S. Martini ingredientibus ſiniſtra parte contra Aquilonem. Dehinc à fratrum contemplatione remotus ſolitariè ſe incluſit in cellula orans aſſiduè Deum atque in vigilijs & lacrymis die noctúque ſiue ambiguitate perdurans inceſſabiliter. Conferebat ei denique deuotio fidelium plerumque pecuniam; ſed non eam in abditis loculis, ſed in pauperum condebat marſupio: illud Dominicum oraculum ſæpe commemorans: *Nolite theſaurizare vobis theſauros ſuper terram, vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur: quia vbi fuerit theſaurus tuus illic erit & cor tuum.*

VII. Dabat enim hoc quod accipiebat propter Dei mandatum in diuerſis neceſſitatibus indigentium illud commemorans: *Eleemoſyna viri abluit peccata.* Denique æternus Dominus, qui iugiter glorificat ſanctos ſuos, voluit vt ſic vir Dei diu lateret in abditis, cœpitque in famulo ſuo mira operari, vt vel qualis eſſet ſuæ diuinitatis ſeruus oſtenderet dum ei curationum gratiam dignatus eſt impartiri, adimplens illud quod ille locutus eſt non debere lucernam ſub modio ponere, ſed ſuper candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant. De conuerſatione quippe eius pauca locuti ſumus, multa prætermiſimus. Nunc ad virtutes, quas per illum medicabilis diuinæ potentiæ dextera in eum operari dignáta eſt, accedamus. Cœcus quidam ad eum venit ſubtiliter eum rogans, qui dum alimenti aliquid poſtularet ipſe almus Deſiderius in oratione ſe proſtrauit orans & deprecans, vt ipſe Dominus in hunc ſeruum ſuum declararet cæleſte myſterium.

VIII. Statimque ad eum accedens vir ſanctus ſigno ſalutis ſuper oculos impreſſo, protinus viſum recepit, & qui alimenta petere venerat, ab ipſo illuminatus abſceſſit. Alius quoque ex Aruernenſi territorio puer huiuſcemodi morbo laborans audita Confeſſoris Chriſti opera pro luminis perditi receptione precatur obnixè: nec moratur ille, ſed inuócato Chriſti nomine, oculis eius digito crucem oppoſuit, mox verò defluente riuo ſanguinis luminibus apertis lux intrauit. O beatum per omnia virum, cuius etiam ſigna & virtutes, quas per eum Chriſtus geſſit hinc inde declarantur in mundo. Quod ſi hæc tacueris, conſcientia clamabit. Sed quid dicam plura? Nullas enim ante eũ vires habere potuerat perſuaſionis iniquæ præſtigium, ſed athleta Chriſti atque triumphator mundi, vitæ iſtius fugitiuæ iacturam facere cupiens tendere ad illam vitam voluit, quæ in exultatione perpetua manet, quæ nullo gemitu obſtrepit, neque fine concluditur quod oculus non vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non aſcendit, cuius lumen numquam extinguitur, cuius ſerenitas nulla obſcuritate obtegitur.

IX. Sed ipſe inſidiator qui ſemper bonis inuidet perenniter voluit in Dei famulum immit-

immittere aliqua iacula. Quadam enim die dum ſolus in çella conſiſteret & oraret, ecce aſſiſtit ei vmbra teterrima, ſtatione procera, craſſitudine valida, colore tetra, oculorum ſcintillantium immenſitatem in modum tauri petulantis habebat, ore patulo, quaſi ad degluriendum virum Dei parata. At ille facto ſigno Crucis, ècontrà, in modum fumi aſcendentis euanuit, quia phantaſma fuit. Ideircò datur apertè intelligi ipſum principem ſceleris fuiſſe diabolum, qui tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, ſed in ſeruo Dei minimè præualuit; in ieiuniis verò, vt diximus, fortis erat. Cùm autem vitæ ſuæ terminum proximum agnouiſſet, retulit Fratribus dicens: Ante paucos dies vidi Paulum Apoſtolum cum Ioanne Baptiſta inuitantem me in requiem ſempiternam: Oſtenderunt autem coronam mihi cæleſtibus margaritis ornatam, & dixerunt ad me: Coronâ gemmis talibus decoratâ oportet animam tuam coronari in regno Dei. His dictis, ab oculis meis ablàti ſunt; iam enim tempus auocationis & deceſſus à corpore voluebatur.

X. Imminente autem vocationis horâ, cùm iam egredi de corpore vrgeret, conuenerunt Fratres, cunctáque familia, multique ex vicinis locis affuerunt, flebántq; coram eo dicentes: Quare, ô Glorioſe, à nobis diſſocias, vel quare nos derelinquis? At ille parumper lacrymans ait: Si pacem, ſanctificationémque ſequimini, Chriſtus erit protectio veſtra, & ego non diſcedam à vobis; ſed inuocatus ſtatim adero in medio charitatis veſtræ. His & talibus virtutum magnarum gratiâ pollens beatiſſimus, impleto vitæ præſentis curriculo, percepturus æternam, Angelicis choris comitantibus, migrauit ad Chriſtum, tantúſque odor ſuauitatis in cellula illius emicuit, vt omnium thymiamatum vel aromatum odores ſuperaret. Dehinc cum ſummo honore ablutus, dignìſque veſtimentis indutus, infra Oratorium ſanctæ Mariæ eſt ſepultus, cernentibus multorum circumſtàntium turmis, ibíque humatus aſpicitur, & vſque hodiè confluentibus populis comprobatur.

XI. Hic autem beatiſſimus decimo quarto Kalendas Nouembris exitiale amiſit funus in terris, cuius anima gaudens exultat cum ſanctis in cæleſtibus, cuius ſepulchrum miraculorum illuſtrium effectu plerumque redditur glorioſum. Seruo etenim ipſius Monaſterij mentem inimicus dæmon obſidebat, qui ad ſepulchrum beati viri debacchans, tandem eius eſt, vt credimus, oratione, ejecto dæmone purgatus, vt multos deinceps mente integrâ viueret annos. Ex ipſo autem pago mutus veniens in oratione ante eius manus decumbens, corde tantùm implorabat, & non voce beati Confeſſoris auxilium deprecans: in cuius ore de memorata benedictione parte infuſâ erumpente ſanguine mixto cum pure meruit adipiſci loquelam mutus. Verùm vt loquar pleriſque febricitantibus, hic fuit beneficium remedij, cùm pallam tumuli ſunt fideliter oſculati, memor Dominus quod antè prædixerat: *Quidquid petieritis fideliter, accipietis.* Illud verò nequaquam putaui ſilendum, cùm de diuerſis partibus confluentium multitudinum deferunt morborum (membrorum) genera per iſtius Sancti interuentionem inibi capiunt medicinam ſalutis.

XII. Verè admirabilis IESVS CHRISTVS Dominus noſter, qui aſſiduè vbique dignatur operari in electis ſuis, qui in principio protoplaſtum facere opifex dignatus eſt: ſed nequitiâ maligniſſimi anguis inſidiando eum malignè circumuenit, & decepit. Sed veniens Mediator Dei & hominum D. N. IESVS CHRISTVS, homo fieri dignatus eſt ex incorrupta Virgine prodiens, Leo de tribu Iuda fortiſſimus, debellans ſæuum antiquum, omnes nos à iugo ſeruitutis eripuit miſericorditer. Quapropter, vt decet, laudes Deo ex intimo cordis agamus, qui propter nos humilians ſeipſum, formam ſerui ſuſcepit, & gaudia nobis æterna repromiſit, vbi exultant cum illo omnes electi, inter quos electus miles triumphat Deſiderius, qui deſpectâ huius ſæculi vitâ caducâ, elegit ſolitariam conuerſationem in terris, vt poſtmodum cum Angelicis choris triumpharet in cælis. De talibus canit Pſalmiſta: *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius.* Deprecemur ergo huius Sancti precibus, vt nobis ſuis almis interceſſionibus impetret veniam à pio Iudice in cœleſtibus cubilibus, opitulante hoc D. N. I. C. qui timentibus nomen ſanctum ſuum, præmia largitur æterna, qui hunc glorioſum ſociari voluit in gloria, vt regnans gauderet cum ipſo, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

ELOGIVM HISTORICVM SANCTI DVLCARDI Monachi & Confeſſoris.

Ex Breuiario Bituricenſi anno 1587. excuſo, & ex MSS. codicibus Abbatiæ ſancti Sulpitij.

TEmpore Clotharij Francorum Regis (quem plerique falsò atque imperitè II. ſiue Iuniorem interpretantur) effulſit Confeſſor memorabilis Dulcardus, qui Auarici Biturigum ex religioſis parentibus ortus, cùm annorum eſſet 12. & oues patris ſui paſceret, ſolo quorumdam tranſeuntium Monachorum intuitu, relicto grege, oblitáque parentum cognatione, vt Monachus fieret apud Aureliam ad Monaſterium Mieiacenſe (cui tùm præfuiſſe volunt Abbatem Maximinum, virum ſanctitate conſpicuum, ibidémque floruiſſe Auitum Monaſterij Oeconomum, Carileſum, Launomarum, Leobinum, poſteà Carnotenſem Præſulem, Lifardum, Leonardum, Viatorem, Lætum, Frambaldum, Euſitium, alióſque) properauit, vbi ſuſceptâ monaſticâ profeſſione tonſuram adeptus, Pſalterij ſcientiâ, & eius quod Eccleſiaſticus ordo expoſcit, cęteros præcelluit. Itaque oratione aſſiduus, caſtitate perſpicuus, ſobrietate & ieiunio præcipuus, humilitatem ſeruabat attentiùs. Sæpiùs veſte exutus, pauperum nuditatem operiebat, atque contra malignos ſpiritus luctamen ſumens, nulli carnis delectationi ſuccubuit: cuius perſpectâ ſanctitate poſt ſedecim annos ipſe Ianitor Monaſterij, licet inuitus, effectus eſt.

Qui cùm ob huius ſuſceptam obedientiæ curam, multorum inſidiis ac cachinnationi pateret, & omnia ęquo animo verâ ſimplicitate ſuſtineret, ſtatuit eum tribus aliis Monaſterij ſanctiſſimis viris (Auito, Viatore, & Euſitio) Cœnobium deſerere, & eremum appellere. Paucis itaque diebus in abditis Secaloniæ locis, ſupremo inſpectori deuotiſſimè famulatus, tandem (poſtquam Auitus ad Mieiacenſis Monaſterij præfecturam abductus eſt, & Viator ad Tremuliuicum, Euſitius ad Cati fluminis crepidinem receſſit) ad locum, qui Victoria olim appellatus eſt, non longè ab Auarico remotum, omníque hominum habitatione deſtitutum, ac opaciſſimo nemore circumfultum peruenit, vbi exiguo tugurio conſtructo, ſolitariam agens vitam, nihil aliud in cibo & potu præter illud quod humus ſponte proferebat, agnoſcens, vero Numini deuotæ ſeruitutis reliquâ ætate exhibuit obſequium.

In quo cum inſigni conuerſatione fulgens totâ mentis auiditate ad videndum Deum anhelaret, ipſe ex humilitatis conſuetudine, quantò plus deiiciebat ſe, gloriámque fugiebat, tantò magis virtute conſcientiæ ad ampliorem ſublimabatur. Quod in quodam energumeno propriâ oratione liberato, qui ad hoſpitij eius ianuam accedens, eúmque velut agnitum proprio nomine, vt ei miſero parceret, inuocans contigit. Nam diuulgato miraculo cœperunt vndique ad eum quique infirmi confluere, quos per manus impoſitionem oratione ſanos reddebat: nulla etenim infirmitas ibi locum habebat, vbi beatus Confeſſor vim orationis adhibebat. Tantis igitur virtutibus clarus, eius appropinquante exitu, à ſancto Auito Abbate viſitatur, quem obnixè precatur vt in ſepulchro, quod ſibi parauerat, proximè moriturum ſepeliret. Quo annuente, Dominici corporis & ſanguinis communione munitus, dum lætabundo animo hunc Pſalmum: *Sicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te, Deus*, occineret, erectis in cœlum manibus, inter orationis verba octauo (in quibuſdam MSS. ſexto) Kalendas Nouembris migrauit à ſæculo. Longo verò poſt tempore, vbi ſepultum eſt corpus eius, fabricata eſt condigna eius meritis à Præſule Bituricenſi Eccleſia, in qua, Dei operante gratiâ, plurima fiunt miracula.

Ex his, præſertímque Auiti Miciacenſis Abbatis tempore tam apertè deſignato, quem Claudius ipſe Robertus in Gallia Chriſtiana obiiſſe affirmat anno Chriſti DXXXVI. Iulij die 17. caſtigari debet ipſiuſmet Roberti, aliorúmque ſupina in tractandis rebus chronologicis ἀβλεψία, cùm ad S. Sulpitij Pij ætatem, hoc eſt, annum Chriſti circiter DCXXX. reuocauit Dulcardum hunc noſtrum hiſce verbis: Sulpitij Pij tempore floruit Dulcardus in Ambiliaco Monaſterio, apud Vſuardum, (emendatius dixiſſent in Additionibus Molani ad Vſuardum) & in Breuiario Bitu-

ricenſi, die 25. Octobris, cuius loci Eccleſia Parochialis iuncta eſt Archipreſbyteratui vrbis. Eodem quoque errore deluſi, ſanctos Euſitium, Leopardinum, & quoſdam alios ad inferiora eiuſdem Sulpitij tempora demiſerunt, vt poſteà ſuis docebimus locis.

ELOGIVM HISTORICVM S. EVSITII Abbatis ad diem 27. Nouembris.

SAnctus Euſitius Pettagoricæ vrbis indigena, apud Gemeliacum vicum natus eſt ex tenuis fortunæ parentibus, qui graſſante fame coacti, relicto patrio ſolo, in Prouinciam Biturigum commigrare, vt abſque ciuium improperio opportunam parandi victus facultatem nanciſcerentur, cùm neque hoc ex voto ſuccederet, vnum aliquem ex liberis pretio diſtrahere ſtatuerunt.

II. Erat eo tempore in pago Biturico locus Religione glorioſus, Patriciacus dictus, in quo Monachi diuino famulabantur obſequio ſub regulari diſciplina Abbatis, qui Euſitium à parentibus ſuis vænum expoſitum numeratâ pecuniâ redemit, atque intra Monaſterij ſepta admiſſum, depoſitâ poſt aliquod tempus comâ, attondit in Monachum, & culinæ primùm, tùm clibani, ac pecorum miniſteriis deputauit, quibus ſedulò peractis, ad ſacerdotij apicem euectus eſt.

III. Solitariæ vitæ incenſus deſiderio, ex Abbatis Fratrúmque licentia petiit abditiſſimum locum nemoribus conſitum, antiquo vocabulo Priſciniacum dictum, haud procul fluuio Caro, quo liber à ſæcularibus curis, purgatum mentis oculum diuinæ contemplationi intenderet. Ibi ergo humili casa & oratorio exſtructis, pane hordeaceo, modicíſque oleribus famem, aqua profluente ſitim ſedabat, cilicio tectus incubabat cineri, & poſt ſanctarum orationum munia, poſt irrigua dulcium lacrymarum fluenta, poſt ſacræ lectionis incitamenta, excolendis nutriendíſque apibus vacabat: vnde miracula illa quæ Gregorius Turonenſis & vitæ auctor recitant, illúdque dictum inſigne: Caue ne vlterà repetas, quia furtum Satanæ pecunia eſt.

IV. Ad hunc iam ſenem acceſſit admonitus à ſancto Deodato, aliíſque, Childebertus Franciæ Rex in Hiſpaniam cum exercitu profecturus aduerſus Almaricum Gothorum Principem, qui ſororem Regis, quam ſibi ante aliquot annos coniugio ſociarat, ob Religionis Catholicæ pertinacem cultum, duriùs tractabat. Cúmque ſacto ſeni quinquaginta aureos obtuliſſet, ait ſenex: Quid mihi iſta profers? Illis, qui ea pauperibus largiantur, attribue: mihi autem neceſſaria hæc non ſunt; vade, & victoriam obtinebis, & quod volueris ages. Tunc Rex aurum pauperibus erogans, vouit, vt ſi eum Dominus cum ſua gratia de itinere illo reduceret, in honore Dei Baſilicam in eo loco ædificaret, in qua ſenis membra quieſcerent, quod poſteà adimpleuit. Hæc verò paulò aliter narrantur in eius geſtis MMSS. vbi de captiuis ſermo eſt.

V. Quartanariis aquâ benedictâ; infantibus, quibus fauces intumuerant, ſolo tactu, aliíſque infirmis frequenter curatis, tandem prævio ſo mortis die, deceſſit è viuis quinto Kalendas Decembres, ſeu 27. Nouembris, eíque in Abbatis munere ſucceſſit Leonardus, pauperum cultor, ſui contemptor, & B. Euſitij ardentiſſimus imitator. Porrò Vulfinus quidam è regio ſtemmate vir eximiè pius, impetrato à Rege quem ſuper Cari fluuium habebat, honore tradiderat ſe ſancto Euſitio in Monachum, multáſque villas & prædia Cellulæ eius, quæ Cella ſancti Euſitij deinceps appellata eſt, *Celle, ou Selles ſur Cher en Berry*, ſubiugarat, &c.

VI. Pauca hæc delibauimus tùm ex capite 82. de Gloria Confeſſorum Gregorij Turonenſis, tùm ex vitis calamo exaratis, ſiue eâ, cuius fragmenta tantùm vidi pag. 534. Tomi primi Hiſtoricorum Franciæ editorum ab Andrea Du-Cheſnio, ſiue aliâ longè terſiori, quam cum quibuſdam miraculis ab eodem Sancto patratis reperi in membranis penè vetuſtate conſumptis, quas mihi exhibuit D. Iacobus Gaucher, Regis in Præfectura Virzionenſi Aduocatus, ſiue ex ea quam modò ſubiiciam, deſcriptam ex veteribus ſchedis Collegij noſtri Claromontani Pariſienſis.

VII. In antiquis Bituricenſis Diœceſeos Breuiariis, 27. Nouembris peragebatur S. Euſitij Confeſſoris feſtum ſimplex trium Lectionum, cum memoria SS. Agricolæ & Vitalis. At ab anno 1587. Octaua ſancti Mandeti duplici peragebatur Offi-

cio, cum commemorationibus SS. Euſitij atque Martyrum. Nunc verò ab anno 1625. omnia hîc protinùs facta ſunt alba, relictúſque eſt ſimplici feriæ ſuus dies, vt obſeruauimus in Notis ad Kalendarium Bituricenſe. Quis verò ſit ſanctus ille Euſitius Confeſſor, qui tempore ſancti Sulpitij Pij claruiſſe diuinæ gratiæ copioſis inſigniis, & obiiſſe apud Bituricas perhibetur 25. Nouembris, fateor ignorare me penitùs, cùm in Patriarchio noſtro abundè iam refutarim errorem Claudij Roberti, qui in Nomenclatura Abbatiarum Galliæ noſtrum hunc Euſitium Celiæ fundatorem primum ad ſancti Sulpitij Pij tempora demiſit, centum circiter annis tardiùs quàm oportuerit.

VITA SANCTI EVSITII CONFESSORIS.

Deſcripta ex veteribus membranis quæ penes me ſunt.

PROLOGVS.

DVm Sol iſte corporeus imperato ſibi ab æterno Deo miniſterio diurni curſus perficit munus, ſéque noſtris obducens obtutibus, ad rediuiuum feſtinat ortum, ſi roſea polum facies, ſi noctem fulgurantia detexerint aſtra, ſi alta clatus fueris ſpecula, datur tibi videre mirarique quàm mirabili decore, & inueſtigabili ratione vertigo voluatur cęleſtis ſphęræ, & inconfuſo ordine Solem conſequentia ſibi inuicem ſuccedant aſtra, dum his occidentibus, alia oriantur, donec erumpens Aurora, & clarus Lucifer rediuiui Solis nunciet ortum, qui iubare claritatis inuictæ ſidera contegat cuncta, rapidíſque in ſublime porrectus quadrigis, ſe ſolum toti manifeſtet mundo. Quem ergo iſte Sol qui corporeis infulget oculis, quem alium niſi illum ſignificat, de quo ſcriptum eſt: *Vobis autem trementibus nomen meum, orietur Sol iuſtitiæ.* Quid aſtra iſtum Solem conſequentia, niſi Sanctorum & præcedentium & ſubſequentium deſignant agmina? Quid non, &c. *quæ ad Hiſtoriam nihil faciunt.*

Locuturi ergo de vita & virtutibus præclari Patris Sulpitij, ſupplici corde gratiam poſtulemus Spiritus Sancti, vt eius munere digna loqui mereamur, qui linguas infantium facit diſertas, qui in ſuperbis communionem vnius linguæ confudit, & ad eruditionem vniuerſarum gentium Apoſtolis ſuis omnium linguarum ſcientiam dedit. Quamquam igitur alia claritas ſit Solis, alia claritas Lunæ, alia claritas ſtellarum, & ſtella ab ſtella differat in claritate: hunc glorioſiſſimum Patrem, etſi Arcturum non dicimus, nec inter Oriona ponendum cenſemus, inter eos tamen qui Hyadum expreſſione ſignati, in faciem Eccleſiæ ſanctæ tempore pacis prodierunt omnimodis adſcribendum prædicamus. Nam ſi riuos non profudit magnæ eloquentiæ, bonorum tamen operum claritate, & compunctionis gratiâ, quaſi quibuſdam pluuialibus guttis multorum arentia corda rigare non deſiit. Miraculorum quoque fulgore, quæ vel viuens in corpore operatus eſt, vel poſt obitum apud ſacros ſuos cineres operari non ceſſat, quibuſdam quaſi radiis mundum illuminat, mentéſque contuentium ad laudem communis Creatoris inuitat.

Hic igitur Petragoricæ vrbis indigena, apud Gemiliacum vicum natus, & alitus eſt. Huius parentum mediocritas multa, & tenuis vitæ tramitem pauperies inclinata ducebat. Verùm, quia apud plurimos nobilitas carnis præbet ignobilitatem mentis, huic, quia carnalis nobilitas aberat, ingenuitas mentis omnes mores & opera ab ipſis infantiæ rudimentis commendabat. Porrò eo tempore in terra illa valida fames exorta, inopes quoſque velut ſibi familiares & propinquos atrociter populabatur. Diſtractis igitur omnibus quæcumque huic neceſſitati occurrere potuiſſent, non inueniebant parentes eius vnde victus inopiam temperarent. Vnde factum eſt, vt patrio ſolo relicto, pagum Bituricenſem expeterent, quo alimentorum copia, & abſq; notorum improperio parandi victus dari poterat facultas opportuna. Cùmque à parentibus vel amicis longè abforent, & in extera regione poſiti, malum inopiæ temperare non valerent, ad id ventum eſt conſilium, vt vno ex liberis emptoribus expoſito, reliqui pretio diſtracti alerentur. At verò venerabilis puer Chriſti imitationem iam mente concipiens, qui ſemetipſum Deo Patri obtulit pro mundi redemptione,

nihilominus & hic parentibus ſuggeſſit, vt ſe abſque cunctatione diſtraherent, quo & ipſi & fratres reliqui tantæ neceſſitatis anguſtiam euadere poſſent.

Erat in eodem tempore in pago Biturico nobilis locus, opibus fertilis, religione glorioſus, Patriciacus vocabulo dictus: nam in eo monachalis concio ſub regulari diſciplina, & Abbatis imperio peruigili Domino famulabatur obſequio. Ad hunc ergo pater Euſitij cum filiis veniens, Abbatem Fratréſque ſupplex adiit, & neceſſitatem inopiæ querulâ voce depromit, & vt miſerorum miſererentur expoſcit. Vix itaque vnius diei alimenta ab eis ſuſcipiens, Euſitium coram Abbate & Fratribus deduxit, cúmque ad ſui filiorúmque ſuſtentationem venalem expoſuit. At verò Abbas elegantem intuitus puerum, præſago ſpiritu futuræ gratiæ in eo cognouit donum. Dato itaque pretio emit famulum, quem in Chriſti diſciplina poſtmodùm habiturus erat adjutorem opportunum.

Euſitius igitur à patre diremptus, atque à Fratribus in Monaſterio ſuſceptus, gratiâ puræ humilitatis præditus, in omni Fratrum obſequio efficiebatur promptiſſimus. Calceamenta Fratribus ipſe detrahens & abſtergens, coquinæ officia fideli animo complens, cunctáſque Monaſterij munditias incunctanter efficiens; tantæque obedientiæ humilitate præditus erat, vt nulli dubium foret in eius ſacro pectore IESV CHRISTI Domini gratiam habitare. Vt ergo irreprehenſibiliter Fratribus deſeruiret, iubente Abbate, Fratribúſque adnitentibus deponitur ei coma, viuendíque traditur regula, ſícque illum coquinæ ſuſcipit officina. Diebus ergo quæ neceſſaria erant Fratribus præparabat; noctibus verò Eccleſiam frequentans, & pauimenta verrens, orationibus & lacrymis peruigil indeſinenter vacabat. Remotus à coquinæ officio, iubente Abbate, piſtorum adjunctus eſt numero: cuncta quæ iubebantur, inuictâ patientiâ ſine murmurationis complebat elogio. Iámque Chriſti cooperante gratiâ inter manus eius cuncta Monaſterij multiplicabatur ſubſtantia, in tantum, vt ſodalium acerrima iam laboraret inuidia.

Fertur denique, dum quodam die panem Fratribus præpararet, clibanóque ſuccenſo, tempus adeſſet quo panis imponi deberet, à maleuolis ventilabrum ei quo panis inferri ſolitus erat, ſubduceretur. Sanctus Euſitius non inuento ventilabro, Crucis edidit ſignum, ingreſſúſque clibanum nudis & illæſis manibus panis ſternit aceruum. Sæpiùs ergo intrans & exiens, quaſi roſeos flores igneos calcabat vapores; Nec in vllo potuit lædi protegente ſe gratiâ Chriſti. Verè iſte non minor tribus pueris extitit, quos diuina clementia à Chaldæis eripuit flammis. Illi pro contemptu aureæ ſtatuæ in fornacem ſuccenſæ & furentis miſſi ſunt flammæ: Euſitius ſpontè ſuccenſum ſubiit clibanum, ne Fratres, dominóſque ſuos dilatæ menſæ læderet ſcandalum. Ibi inter tres, qui eos eriperet medius Dei filius apparuit; hic etſi corporeis non fulſit oculis, præſens tamen diuinitatis potentia, fidelem famulum ab ignis incendio liberauit. Abbas igitur iam dicti Monaſterij, vt famulum Dei de virtute in virtutem ſcandere vidit, eius fauens operibus, negligentioribus Fratribus illum imitandum, illum ſequendum proponere cœpit.

Verùm, quia bonorum vita, vt de Redemptore noſtro beatus prædicat Simeon, aliis eſt in ruinam; aliis in reſurrectionem; dum nonnulli bona quæ vident, non ſolùm non ſectantur, ſed potiùs inuident: Alij verò contemplatione boni operis, feruore ſpiritus accenſi, meliores fiunt; ſurrexit etiam contra hunc peruerſa æmulatio, quæ beatis eius inuidens operibus, potiùs feſtinaret ad ruinam detractionis, quàm ad reſurrectionem ſacræ imitationis. Suggeritur ergo Abbati, vt eum à Monaſterio auelleret, & ad comprobandam illius patientiam, cuſtodiendi gregis committeret curam. Porrò ille, cuius iam mentem humilitatis & obedientiæ penetrauerat amor, lætus atque alacer imperata ſuſcepit, & ad gregis commiſſi cuſtodiam feſtinus acceſſit: cuius humilitatem diuina reſpiciens pietas, quæ olim Ioſeph malitia fratrum in Ægypto venditi varios labores multimodâ miſeratione conſolata eſt; nihilominus Chriſti gratia contulit, vt ſub manibus eius ſubſtantia fratrum, pecus videlicet commiſſum non modò non aliquod pateretur damnum, verùm quotidianum per Dei gratiam acciperet incrementum. Vrebatur igitur fidelis Dei famulus, vt Iacob de ſe ſub Laban proteſtatur, æſtu per diem, & gelu per noctem; ſed (vt dicit Salomon) Non contriſtabit iuſtum quidquid ei acciderit. Hic quoſlibet caſus, aduerſóſque labores non ad impatientiæ vitium, ſed ad virtutis exercitium transferebat: nimirùm cor eius in Domino confirmatum, & ineffabili illius dulce-

dine medullitùs iam imbutum, immobile ſtabat, donec deſpiceret inimicos ſuos, illos videlicet inimicos, qui ad conturbandam fratrum concordiam, peruigili malitiâ militare non ceſſant. Probatâ autem eius multimodis argumentis patientiâ, Abbatis imperio reuocatur, eúque iubente, ſacerdotij officio functus, ſacris Altaribus applicatur. Tempus etenim erat, quo lucerna ardens & lucens, iam non modio ſupponeretur, ſed ſuper candelabrum Eccleſiæ ſtatuta, vt cunctis in domo Dei conſtitutis claro lumine panderetur.

Iam ergo aliquod tempus in Monaſterio faciens, mirum dictu eſt quantâ humilitate & abſtinentiâ miles Chriſti ſemetipſum mactabat, & cohabitantium animos ad imitanda pij exercitij exempla prouocabat. Sanè quia eius mentem iam anachoreticæ dulcedinis occupauerat amor cum voluntate Abbatis fratrúmque aſſenſu quemdam abditiſſimum expetiit locum, quo liber ab omnibus ſæcularibus curis purgatum mentis oculum in diuinæ contemplationis obtutus infigere poſſet. Idem verò locus antiquo miraculo Priſciniacus dictus ſuper Charum fluuium poſitus, nemoribus conſitus, immurmurantis fluminis vicinâ apricitate iucundus, mundiales fluctus refugientibus ſatis erat in omnibus opportunus. Hunc ergo lucum Dei expetens famulus, paruum in eo ſibi conſtruxit habitaculum, altrinſecúſq; erecto Altari ædificauit Oratorium, quo diebus noctibúſque diuinæ contemplationi inhęrens expectabat eum qui ſe ſaluum faceret à puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate. Cibus eius panis hordeaceus cum mudicis oleribus erat, aqua potus, & ille permodicus, humúſq; ſolida ſuper aggeſtum cineris amabilis ſtratus. Ipſe verò cinere & cilicio tectus, non ſolùm pretioſarum veſtium, ſed quarumcumque vilium contemnebat amictus. Fruebatur igitur vir beatiſſimus tranquillo in ſolitudine otio, & mentis illius oculum à contemplatione æternorum nulla temporalium ſollicitudinum impediebat caligo. Vt enim fluminis curſus, ſi per multos diuidatur alueos, in ſui principali magnitudine minuitur; ſic mens humana, quò ampliùs in curis diffunditur huius mundi, eò ampliùs anguſtatur à contemplatione Dei.

Porrò hic vir Deo plenus, præcedentium Patrum imitator perfectus, à terrenorum fluctuum inquietudine ſeſe reuocans, & intra arcanum cordis habitaculum, totum ſe recolligens, dilatato corde ineffabili dulcedine mandatorum Dei, cuncta quæ voluuntur ſupergrediens, ſingulari directáq; intentione ſuſpendebatur ad contemplanda gaudia cæleſtis vitæ. Mortificauerat quidem in ſemetipſo ſollicitudinum mordacitatem, non tamen penitùs corporalem aſpernabatur laborem: Legerat enim Paulum poſt tertium cæli aſcenſum, & poſt Paradiſi arcana reſerata ſibi, inter ipſa ſanctæ prædicationis indefeſſa ſtudia, ſcenofactoriæ artis, ne aliquem credentium grauaret, inſtitiſſe labori. Hâc imitatione vir iſte informatus, poſt ſanctarum orationum munia, poſt irrigua dulcium lacrymarum fluenta, poſt ſacræ lectionis incitamenta, in excolendis & enutriendis apibus monaſticæ profeſſionis non inconuenienti laborabat curâ.

Quarum prouentus dum per gratiam Dei multimodis proficeret incrementis, quidam ex vicinis cupiditatis igne ſuccenſus, furuo noctis tempore apiaſtrum ingreſſus, ingens vas melleo nectare plenum collo imponit, & ſic ad propria remeare feſtinat. Sed impetu non dormitantis, neque dormientis qui cuſtodit Iſraël, velut clauſus in antro labyrintheo complicibus in ſemet reuolutus greſſibus, noctis quidem ſpatium iter agendo conſumpſit, hortuli tamen aditum inuenire nequiuit. Erumpente itaque Aurorâ, iámque Sole cuncta quæ tenebræ obduxerant, denudante, vir Dei egreſſus, reperit furem reatus ſui indicia præ manibus ferentem: multóque affectus gaudio, non tantùm de inimici comprehenſione, quantùm de miſericordia prouidentiæ ſupernæ alacri vultu, & tranquillâ voce ſic eum affatur: Quid, frater cariſſime, cum peccato feſtinas tollere, quod te oportebat cum humilitate rogare. Certè in tanta nequitia deprehenſus, ſeueritati legum iuſtè fueras præſentandus: noſtrum autem eſt, qui Chriſti diſcipuli ſumus, bona pro malis reddere, & grata beneficia pro illatis diſpendijs compenſare. Ignoſco ergo tuæ culpæ, & admoneo vt tuæ paupertatis inopiam, Sanctorum beneficio potiùs quàm furto conſoleris. Ille hæc audiens, pudore conſcientiæ conſternatus, onus quod iniuſtè ſuſtulerat, depoſuit, & ſacris pedibus eius prouolutus, indulgentiam flagitare cepit. Quem benigniſſimus vir à terra eleuans in cellam introduxit, menſáque appoſitâ, alacriter ſatiauit, collatóque mellis munere, emendatum, melioremque ſic ad propria remeare permiſit.

Igitur beati viri erebteſcente famâ, multi ad eom vndique cœperunt concurrere, alij voto inueoieodæ ſalotis, alij vt beatiſſimæ illius vitæ informarentur exemplis. Inter cæteros verò qoidam languidi patentes filium proferunt, cuius faucium meatus cùm ingenti tumore nimius dolor oppreſſerat, intantum, vt non dicam cibum; ſed ipſum quoque potum aliquatenus ſumere poſſet. Hunc ergo ei exponunt orantes, vt manu ſalutari conſignatum, priſtinæ redderet ſanitati. Vir autem Deo plenus, vt ægrum conſpexit, cognouir eum ex vitio animæ vitium corpotis incurriſſe, & alacri vultu, vocéque traoquillâ, vt ei moris ſemper fuit: Iuſtè, inquit, ô gula, hanc calamitatem pateris, quæ iuſto prandeodi tempore contempto ad eſcam indifferente accedis. Hoc dicens beatiſſimus Chriſti Confeſſot Euſitius, Crucis ſignaculo collum guttúrque languentis conſignauir, & oleo benedicto pervngens, integerrimè eum ſanitati reſtituit. Sed ille reuerſus ad propria, increpationem viri Dei toto corde retinuit, & tantæ ſobrietatis ſectator factus eſt, vt ante horam nonam, niſi magnis & difficilibus interuenientibus cauſis cibum nullatenus adtentaret.

Iam verò cateruatim cetoeres ad virum Dei languentium properate multitudines: ſed eotum nemo qui ex fide acceſſiſſet, abſque fide ſalutis gaudio ad ptopria remeabat. Anguſtum reddebatur totum illud habitaculum turbis venientium atqoe redeuntium, fiebátque iogens gaudium omni animæ, qui ad virum Dei potuiſſet peruenire. Excubabat ante eius limina Præſulum, clariſſimorúmque vitorum frequentia, quos non ſolùm de vicinis, ſed etiam de remotis vrbibus magni eius meriti prouocabat fama.

Porrò Fratres, qui eius toties laceſſiuetant innocentiam, contrito cotde, & humiliato ſpiritu ad eum venientes, ptioris ignorantiæ confitebantur teatum, peteotes indulgentiam, ne pto commiſſis in ſeruum Dei erroribus, diuinam expetirentot vindictam. Sed ille memor ſacri eloquij dicentis, non quæres vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum: Non modò veniæ facilis erat, ſed ſæpiùs in lacrymas reſolutus, quaſi ipſe peccaſſet, eotum humilitatem præuenire attentiùs feſtioabat. Si quis ergo inter eos vel dentium dolorem, vel capitis pateretur iocommodum, vel qualibet aliâ aduerſâ valetudine laboraret, illicò ad vitum Dei feſtinabat, compóſque ſanitatis quæſitæ, ad contubernium propriæ ſocietatis remeabat. Videmus in noſtro Ioſeph beati & antiqui illius Ioſeph remeaſſe gloriam, quem proptij fratres, ne adorarent, vendiderunt. Sed quia vendiderunt, ideò adorauerunt. Et qui eius nomen, ne apud eos conualeſceret, extinguere conati ſunt, eò, vt non apud ſe tantùm, ſed apud exteras etiam nationes in infinitum proficeret, & vſque ad Regiæ majeſtatis culmen diffunderetur, materiam præſtitetunt. Ille ab æmulis Fratribus ideò adoratus eſt, quia venditus; iſte ſuorum multis laceſſitus iniutiis, quibus ſubjacuit humiliter, eis prælatus eſt priuilegio virtutum potentet. Ille patrem, cunctámq; ſeriem germanitatis à famis peticulo liberauit, iſte nihilominus pareotes terrenos ſeipſum tradendo, demùm ſpiritales, quos acquiſiuerat fratres, à multimodis neceſſitatibos obediendo ſeruauit.

Per idem tempus inter Francorum Proceres, & Gothos Hiſpanias habitantes, longa & diuturna cooflictatio habita eſt. Clodoueus etenim ille Magnus Rex Francorum, qui primos omniū Regum illius gentis baptiſma ſalutis à S. Remigio Remorum Epiſcopo indeptus eſt, & Gothos ab Aquitania expolit, Regémq; eorum Alaricū interficiens, filium eius Amalricum in Hiſpanias fugere coëgit: ſed Rege Clodoueo mortuo, idem Amalricus amicitias filiorum eius vehementer expetens, ſotorem eorum in coniugium poſtulaoit. Quam cum muneribus multis acceptam in Hiſpaoiam conduxit, eámque ſibi in matrimonio copulauit. Sed quia idem Artianæ prauitatis ſectatot erat, & eâ quam à Ftancia deduxetat Catholica pietate pollebat, omnem amorem quem erga eum habuerat, in odium conuettit, & zelo peruerſitatis ſuæ crudelitet eam affligete cœpit. At illa fratribus nuntium dirigit, cum veſte ſanguine ſuo cruentata, vt eos ampliùs ad ardorem ſuæ vltionis incitaret.

Childebertus igitur Rex frater eius cum ingenti exercitu Hiſpanias ingreditur, cum Amalrico confligit, eúmque interficit: Toletum peruadit, victórq; cum ingentibus ſpoliis, & captiuorum immenſâ multitudine ſororem ſuam ſecum adducens, Ftaocorum fines repetere diſpoſuit. Cùm verò iam fines Biturigenſium attingeret, fama beati viri Euſitij eius occupauit autes. Feſtinus ergo Rex ad viſendum virum

Dei properat, & Regiæ ſublimitatis oblitus, crinigeram ceruicem Sancti eius manibus, vt benedictionem mereretur, inclinat, ſimúlq; vt beatis eius meritis ſanus & incolumis, & matrem Chrochildem, dilectámq; ſibi poſſet reuiſere Pariſiacam ſedem. Porrò beatiſſimus vir debitas Chriſto gratias referens, quod eum non ſolùm per quoſlibet nobiles & illuſtres, ſed etiam per ipſos viſitare dignaretur Reges, capiti Regio manum imponit, & cum Crucis ſtigmate tradità benedictione Regi Regum Chriſto multimodis eum precibus commendauit. Iámque reuerſurus, trecentos ei ſolidos obtulit, petens humiliter vt eos benignè ſuſciperet, & pro eius erroribus apud communem Iudicem pius interuentor ſemper adeſſet. Vir autem Domini ſolidos quidem ſuſcepit, ſed aliud munus quod diuinæ pietati acceptabilius foret, à Rege poſtulauit, dicens: Si aliquid, piiſſime Regum, tuæ celſitudini, quod noſtræ paruitati gratum videatur conferre placet, nihil gratius, nihil munificentius habet, quàm vt omnes captiuos, quos victoria tua, & dura captiuitas à ſedibus propriis fecit extorres, tu pro Chriſto, qui nos à captiuitate diaboli proprio exemit ſanguine, à vinculis captiuitatis relaxes. Quod acceptum cùm Domino contuleris, murus ipſe regni tui, fautor & corporis & animæ cuſtos erit opportunus. Quod cùm Rex audiiſſet, libentiſſimè annuit, datáq; illicò præceptione, omnes captiuos per totam Prouiciam iubet inquiri, & à vinculis captiuitatis abſolutos ad propria remeare. Iſta indulgentia viro Dei præſtita, eiúſq; ſanctis orationibus, & benedictione fretus, lętus Rex atque alacer Pariſius regreſſus eſt. Vir autem Domini eoſdem ſolidos quos à Rege acceperat, in redemptione eorumdem captiuorum erogauit, & vbicumq; inuenire eos potuit, propriis beneficiis adjutos, ſuæ patriæ gaudentes reſtituit.

Poſt hæc vir beatiſſ. fulgore virtutum iam mundo manifeſtatus, tantam gratiam à Domino conſecutus eſt, vt diem ſuæ reſolutionis à corpore noſſet, fratribúſq; ſuis illum prænuntiando manifeſtaret, móxq; leui tactus incommodo diem ſupremum non anxius timebat, ſed vt vitæ ingreſſum, & laboris ſui præmium vehementer amabat. At vbi dies optata venit, ipſis iam incumbentibus vmbris, Fratres, qui ad eum viſitandi gratiâ conuenerant, ſpiritalibus inſtruens monitis, ſéque ſacroſanctis muniens Sacramentis, carnalibus relictis exuuiis, fœlix illius anima cæli penetrauit ſecreta. Deceſſit autem in Domino quinto Kalend. Decembrium, & cum omni diligentia in Oratorio quod ſibi ædificauerat, à Fratribus ſepultus eſt: In quo loco multa & innumerabilia miracula operatur Chriſti clementia, & vſq; in hodiernum diem ex fide petentibus præſtantur congrua vota.

Beatiſſimo igitur Euſitio felicibus meritis aulam Paradiſi iam ingreſſo, quidam vir nobiliſſimus ex ipſo regio ſtemmate oriundus, nomine VVLFINVS, miraculorum potentiâ, quæ ibi Chriſtus operatur, compunctus, ſuper ſepulchrum beati viri elegantem ædificauit Baſilicam, locúmq; aptis ornauit ædificiis, electóſq; Monachorum conſtituens de rebus proprij iuris eundem locum ditauit; & quod pia ſuggeſſit voluntas, teſtamenti confirmauit authoritas, ne collatum à ſe beneficium vlla oblitteraret vetuſtas. Succeſſit autem B. Euſitio LEONARDVS, hęres digniſſimus, pauperum cultor, ſui contemptor, & B. Euſitij, ac quorumcumq; Beatorum ardentiſſimus imitator. Horum ergo Sanctorum locus ille inſignis multis & innumeris illuſtratur virtutum miraculis, præſtante D. N. IESV CHRISTO, cui eſt cum Patre & Spiritu Sancto gloria, laus, & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

Ampliorem, atque ab hac noſtra paulò diuerſam S. Euſitij hiſtoriam nactus fuerat Andreas Ducheſnius, vt ex fragmentorũ, quæ edidit To. I. ſedulà collatione ac diligenti lectorib. cõſtabit.

VITA SANCTÆ EVSTADIOLÆ ABBATISSÆ.

Ex Codice MS. Eccleſiæ Collegiatæ, dictæ vulgò, Medij Monaſterij, in vrbe Bituricenſi.

FVit in vrbe Biturigenſium illuſtriſſima quædam fæmina, nomine Euſtadiola, tempore quo venerabilis Pontifex Sulpitius Biturigenſem optimè gubernabat Eccleſiam. Hæc autem fæmina etiam in ſæculari adhuc habitu religioſam ducebat vitam, orta clariſſimis parentibus, ac ſecundùm ſæculi dignitatem, nobilitate ſenatoriâ florentibus; & quod his eſt nobilius, ſic catholicâ pollebat doctrinâ, vt nullus eam hæreticus valeret ſeducere. Nobilis erat fide, & nobilior opere; ſæculi dignitate inter ſuos ciues clara, & in diuinorum munerum gratia pretioſa.

Igitur

Igitur cùm à flore ſuæ infantiæ eſſet literis ſacris inſtituta exercitio diſciplinarum, erudiebatur religioſis moribus, & in cunctis erat ſubjecta parentibus. Creſcente vero ætate & gratia prudentiæ erga illam omnium affectus creſcebat. Itaque parentes eius timentes ne forte recedentibus illis de mundo, hæres ſuccederet extraneus, cœperunt eam exhortari ac ei imperare vt ad propagandum genus illorum nuberet, ingerentes ei dictum illud Apoſtoli: ſi nupſerit virgo, non peccabit. Erant enim opulentiſſimis valde poſſeſſionibus atque facultatibus per Galliarum & Aquitaniæ fines nimium dilatati. Tamdiu ergo perſuaſerunt filiæ ſuæ donec ipſa permiſit ſe viro legitimo ſociari, cumque iuxta ſuos natales ſortita eſſet honorabile connubium & thorum immaculatum, atque genuiſſet vnum ſolummodo filium nomine Tetradium, vir eius finem vitæ præſentis faciens migrauit à ſæculo.

Nobilis autem puella cum morte viri ſui fuiſſet viduata & feruente mundi cupidine ad iterandum thalamum & opes & ætas eam vocarent, elegit magis ſpiritalibus nuptiis copulari Deo, in quibus à luctu incipitur, ſed ad gaudia ſempiterna peruenitur, quam carnalibus nuptiis ſubiici, quæ à lætitia ſemper incipiunt & ad finem cum luctu pertingunt. Soluta enim à lege viri maluit Apoſtoli conſilium ſequi dicentis; Beatior erit ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium. Afflata ergo Spiritu Sancto, vt ſine mundi ſollicitudine eſſet & tota Chriſto militaret, abjecto ſæculari habitu, ſic in omnibus ſemetipſam omnipotentis Dei ſeruitio mancipauit, vt propter Euangelium omnia ſua relinqueret, vt Dominus ait: Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes & da pauperibus & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me. Pauperibus enim propter Saluatoris præceptum dedit res ſuas; ſed præcipuè pauperibus Deo ſeruientibus. Nam imprimis domos, quas intra mœnia Biturigæ ciuitatis poſſidebat in honore S. Mariæ ſemper Virginis, vel B. Martyris Eugeniæ Baſilicas dedicari fecit & ex abundantia theſaurorum ſuorum, ex vaſis aureis & argenteis, margaretis electis, gemmarumque variis generibus adornauit Eccleſias, faciendo cruces, candelabra, calices & reliqua vaſa ſacro myſterio congrua: ſed & libros ac turres conſtruendo: veſtimenta quoque ſacra fecit & palliis pretioſis quæ manu propria cum ſuis puellis opere elegantiſſimo poliuit cũ freſiis aureis & altaria procinctorijs ac parietes cortinis ornauit. Sed & Monaſterium atque Cœnobium dignũ ædificauit ſibi ſuiſque puellis & ex fœminarum ſexu iuxta normam regulæ paratarum viuere magnum ibi incluſit agmen quæ ad exemplum B. Euſtadiolæ ſua omnia relinquentes & ſe Deo pleniſſima voluntate vouentes propoſitum ſeruare caſtitatis & adornari ſtudere virtutibus cæteris. Igitur cum S. Euſtadiola memoratum Monaſterium conſummaſſet, omnes ſuas villas ac facultates ita per teſtamentum iuxta legem ſæculi & canonicam inſtitutionem ibidem delegauit atque dicauit, vt ex numquam vlterius iure hæreditario deinceps vel ipſa vel aliquis poſſideret, ſed illa eſſet vna ex ijs quæ per eius exemplum ſemetipſas vouerent Chriſto. Plurimæ verò puellæ harum exemplo ad cœleſtem patriam anhelantes reſpuerunt carnales ſponſos vt cœleſtem & immortalem ſponſum inuenire mererentur. Gaudebat Monaſterij mater Euſtadiola de ſancto ſtudio filiarum. Quis autem dicere valeat quanta humilitate ipſa ſe dejecit, vel quanta ſe abſtinentia macerauit, aut quantæ charitatis, quantæque bonitatis extitit? Per ſeptuaginta annorum ſpatia nec quadrupedum nec auium carnes aliquas in cibum ſumpſit. Si inter potentes ſæculi alioſve orta eſſet altercatio vel odium, ſic ſuis locutionibus; ſi prope; vel literis, ſi procul eſſent, eos pacificabat, vt numquam vlterius ad priſtina redirent ſcandala; ſed & plurimas ſanitates per eius orationem Dominus operatus eſt, ita vt etiam ex aqua de qua manus aut faciem lauabat cœci viſum reciperent & ab alijs languoribus varijs plurimi ſanarentur.

Quodam tempore tanta erat ſiccitas vt cœlum putaretur quaſi æreum & terra velut ferrea: Euſtadiola autem Dei famula dum more ſolito gratia orationum ad Baſilicam Beati Pauli Apoſtoli iuxta muros exterius portam, in quâ delectabatur nocte ac die in oratione atque lectione meditari, quadam die pergeret, ſuggerente ſibi S. Spiritu blandis ſermonibus ſanctas ſorores quas in ſuum habebat obſequium, admonuit dicens: Filiæ dilectiſſimæ deprecemur piiſſimi Domini miſericordiam & veniam pro peccatis ac ſupplices & cum lachrymis fundamus preces vt nobis dare pluuiam dignetur. Completa vero oratione dum ad ſuum reuerteretur Cœnobiũ, & à ſupradicta Baſilica B. Pauli cum proceſſione fuiſſet egreſſa, ſtatim cœperunt ſonare tonitrua, micare fulgura & nubes denſiſſimæ terram operire Biturigam: moxque tanta

ad fuit inundatio pluuiarum vt venerabilis mater cum ſuis ſanctimonialibus arreptâ fugâ veloci curſu cum ſummâ feſtinatione ad ſuum Monaſterium peruenit. Veſtes autem earum ſic fuerunt madefactæ ac ſi in gurgitem magnum fuiſſent demiſſæ.

Ipſa autem inter cætera pietatis opera pedes hoſpitibus lauabat & crine tergebat, Orationeſque tantas indeſinenter die noctuque cum lachrymis Domino fundebat vt rectè cum Propheta dicere poſſet. Fiunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Erat fide plena, charitate ſuccenſa, affabilis alloquio, amabilis aſpectu, prudentia prædita, temperantia clara, interna fortitudine firma, cenſura iuſtitiæ ſtabilis, longanimitate larga, patientiâ robuſta, humilitate manſueta, itáque eam cum omnium harum virtutum gemmis decor ſapientiæ adornabat, vt ſecundùm Apoſtolum ſermo illius ſemper eſſet ſale conditus. Multorum pauperum conſolatrix, peregrinorum cum humilitate ſuſceptrix, eſurientes reficiens, nudos veſtiens, pupillis viduiſque ſubueniens; ſed non valet os humanum per ſingula bonitatem eius omnem differere.

Iamque tempus erat vt habitaculum ſuæ carnis relinqueret, nonaginta enim annorum ætatem & amplius habebat, & ad cœleſtem patriam migraret. Illuc igitur per opera bona feſtinans cùm eſſet ſenex ac plena dierum & ætatis ſuæ tempora conſummato ſplendore meritorum illuſtraſſet, cognouit horam exitus ſui propinquare & bona conſcientia eam exhilarante parata erat pulſanti Domino confeſtim aperire; ac Deo ex mente gratias agens & velut hoſpes nouus alienum habitaculum relinquens & ad propria vadens cum ipſarum actione gratiarum beatum exhalauit ſpiritum; qui Angelorum ſociatus choris cœleſtia regna petiuit, vbi inter ignitos lapides in cœleſtis Regis ornamento coruſcat.

Igitur ex omni latere vrbis innumerabilium populorum vndique caterua confluxit, cúmque omnium eſſet infinitus animi mœror, Clericorum interruptis ſingultibus acediosa lamentatio ſpiritales hymnos canere vix ſinebat. Interea ventum eſt ad Baſilicam S. Pauli, quam ipſa dudum ſummo conſtruxerat niſu: vbi miro decore ſepulta, cum glorioſo triumpho tempus reſurrectionis expectat. Religioſus autem Biturigæ vrbis Pontifex Rocco nomine, qui enutritus in aula Regis fuerat & in obſequio funeris B. Euſtadiolę præſens aderat, teſtabatur ſe numquam vidiſſe tam immenſum fletum vel in obitu alicuius in Eccleſia religioſi, vel in fine cuiuſlibet Regiæ poteſtatis. Vnde patet hæc Dei famula, quàm vtilis, quàm benefica fuit ſemper omnibus quæ ſic amabatur & plangebatur ab omnibus. Lugebant abſentem, quam non amiſerant, ſed præmiſerant; ſed repente variis infirmitatibus ſalutem reddendo ſe prodidit eſſe præſentem, dum per Dei gratiam frequenter ad ſuum venerabile ſepulchrum multis virtutibus miraculorum vt ſol quidam ipſa reſplēduit. Quorum pauca ſtrictim memorate volumus, vt ex his intelligatur ſimilium geſtorum innumerabilis copia.

Erat Preſbyter Leodebodus nomine cœcitate percuſſus cui tanta fides inerat vt non dubitaret, quòd ſi paucitatem pulueris, quem ſuper tumulum B. Euſtadiolæ poſſet inuenire, mixtam oleo de lampade, quæ ante ſepulchrum illius erat, poſuiſſet ſuper oculos ſuos, ſicut in nocte per Angelum ei fuerat nunciatum, cœleſtem conſecuturus medicinam foret. Quod cùm feciſſet victis tenebris lumen recepit oculorum.

Sed & homo quidam de Pictauienſi vrbe Prætextatus nomine cùm ad ſacrum tumulum propinquaſſet fundens orationem Domino, & liquore ſancto fuiſſet peruntctus inuocato Chriſti & B. Euſtadiolæ nomine confeſtim lumen recepit.

Necnon & quidam nomine Theoderamnus, dum contractus pedibus & plantis ad nates hærentibus à proximis in vehiculo deportatus eſſet ad venerabilem tumulum, inuocato Saluatoris nomine & B. Euſtadiolæ ſic greſſuum adeptus eſt reſtitutionem, vt ſanus & incolumis ad ſuum rediret habitaculum.

Quædam etiam fœmina nomine Leoniehildis dum claudis pedibus & brachiis contractis ante eius ſepulchrum fuiſſet deportata, mox receptâ ſanitate mirabiliter ad ſua propria remeauit.

Alia quoque fœmina nomine Bona cum eſſet cœcitate percuſſa ad eius tumulum eſt deducta, & cùm à Preſbytero, cui officium erat, ex oleo lampadis illius peruncta fuiſſet, recuperauit lumen & ad domum gaudens remeauit.

Sed talium ſignorum multiplicitas numerum exceſſit: tot enim & tanta huiuſmodi facta ſunt ſanitatum beneficia, vt ſi ſcriberentur per ſingula magna complere poſſent volumina, ſed & vſque hodie tot ibi frequenter ſanantur ægroti, vt euiden-

tibus ſignis B. Euſtadiola demonſtret ſe cum Chriſto viuere & plurimum apud eum poſſe. Quæ & pro nobis ſolitâ pietate ſuâ dignetur intercedere, vt & nos de præſenti ſæculo nequam erepti gaudijs iuſtorum cum ea mereamur intereſſe. Quod nobis miſericorditer concedat I. C. D. N. qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA ET MIRACVLA

SANCTI GVILLELMI
ARCHIEPISCOPI BITVRICENSIS.

Numquam hactenus publicam in lucem typis edita. Auctore quodam Canonico Bituricenſi.

Deſcripſimus ex Codice MS. 851. Bibliothecæ Canonicorum Regularium S. Victoris ad Muros Pariſienſes.

BEatus Guillelmus nobilis genere longè fuit nobilior vitæ laudabilis ſanctitate. A primæua quidem ætate cuidam auunculo ſuo Sueſſionenſis Eccleſiæ Archidiacono miræ honeſtatis viro qui Petrus Eremita dicebatur, à parentibus traditus fuit moribus & literis informandus. A quo velut fortè potius quodam præſagio futurorum fuit Guillelmus Eremita poſtmodum nuncupatus. In Sueſſionenſi quidem primò, deinde in Pariſienſi Eccleſia factus Canonicus timens ne rerum affluentia & blandimenta ſæculi eum à ſancto propoſito reuocarent ad Grandimontenſem eremum conuolauit. Vbi cùm ſeminator diſcordiæ hoſtis humani generis ſeminaſſet diſcordiam inter Clericos & conuerſos & licentiatis Clericis à Domino Papa transferendi ſe ad religionem aliam, prout Dominus vnicuique inſpiraret, Beatus Guillelmus Ciſtercienſem ordinem præelegit. Factus autem Monachus apud Pontiniacum dum in obſeruatione ordinis deuotionem aliorum præcellere niteretur, in Priorem concorditer eſt aſſumptus. Fama verò religionis ſuæ magis ac magis crebreſcente primo Fontis-Ioannis, deinde Karoliloci factus Abbas, tandem cooperante Diuina gratia in Primatem Bituricenſis Eccleſiæ per electionem Canonicam eſt electus. Qui etiam multiplicatis interceſſionibus ponentibus ante oculos eius periculum quod imminebat toti prouinciæ, ſi iteratò dicta Eccleſia ſub electionis dubio fluctuaret, vix induci potuit ad hoc vt electioni factæ conſentiret, aut vllo vnquam tempore ad Bituricenſem Eccleſiam ſe transferret. Verùm cooperante Spiritu Sancto & ſtudioſiſſimè laborante Odone bonæ memoriæ Pariſienſi Epiſcopo vt illi Eccleſiæ præficeretur qui tanto congrueret oneri & honori multorum precibus ſimul & exhortationibus deuictus priùs pro viribus renitens tandem ſuſtinuit ſe in Archiepiſcopum conſecrari. In quanta autem manſuetudine vbique ſubditos pertractauit & quantum in eis profecit verbo pariter & exemplo non eſſet facile verbis breuibus explicare. Sibi enim durus, alijs verò manſuetus & benignus ex quo ſæculum dereliquit, nunquam carnes aliqua infirmitatis neceſſitate ſeu alicuius victus perſuaſione comedit, nec carnem ſuam labe incontinentiæ vllo vnquam tempore maculauit. Sciens enim in carne præter carnem viuere, tota vita ſua virginitatis priuilegium non amiſit. Super quo fidem fecerunt iuramento præſtito ſuorum teſtimonia Confeſſorum. Inanem gloriam eo cautelæ libramine declinabat, quod ſtudioſè laborabat vt cum agebat aliquid virtuoſum, ſoli Deo non ſibi vel alij attribueretur. Cùm autem linguæ detrahentium in conſpectu eius vitas mordebant abſentium, aut mutabat materiam, aut negabat audientiam, vel dicebat aliquando detrahenti: dic ei qui tremit & febricitat vt non tremat, & videbis ſi tremere propter te ceſſabit. Forſan ſic & is de quo loqueris inuitus facit quod facit & ceſſare vellet ſi poſſet. His & alijs virtutibus quibus illuminabat patriam quaſi lucerna lucens in caliginoſo loco, hanc ſuperaddidit in eo Deus gratiam ſpecialem vt viuens miraculis coruſcaret.

MIRACVLA S. GVILLELMI.

I. *De Presbytero curato in manu.*

Accidit cuidam Presbytero Giraldo nomine repentina grauis & vehementer angens infirmitas in ſiniſtra manu per quam fere per dimidium annum factus eſt impotens celebrare. Hæſitabant Medici quid de morbo dicerent, quia cauſam eius penitus ignorantes videbant ſymptomata ſibi ad inuicem aduerſari,& probatis, ſed inutiliter, circa infirmum diuerſis curationum generibus,vnus poſt alium recedebat confuſus & dolens quòd ei non poterat ſubuenire. Qui de Medicorum ſubuentione deſperans ad B. Guillelmum accedit totam ſpem ſuam in eum proijciens, vt eo mediante à ſolo Domino curaretur. Videns pius pater morbum,cauſam agnoſcit & impreſſo ſigno ſanctæ Crucis manum tangens & palpans leniter dixit infirmo, Confitere peccata & melius te habebis. Lætus facit quod præcipitur,corde contrito & humiliato confitetur & ſtatim ita plenè conualuit quòd die tertia celebrauit.

II. *De puero curato à tremore capitis.*

Cum autem quadam die idem Beatus Guillelmus in caſtro Montis-Falconis cuiuſdam Eccleſiæ Dedicationis officium celebraret, oblatus eſt ei quidam puer Odo nomine, qui tremore capitis vexatus fuerat, longè retroactis temporibus, adeo quòd concuſſione tremoris cerebro turbato & oculorum acie plurimum angebatur. Cuius afflictio ferè non minùs parentes quàm puerum affligebat. Quorum viſis doloribus pius pater patienti compatiens verus imitator Apoſtoli dicentis: Quis infirmatur in vobis & ego non infirmor, manus imponit puero tangens ipſius caput. Et ſtatim tangentis deuotio impetrauit quòd ceſſante tremore perfectè ſanato puero virtus erupit miraculi in laudem & gloriam Saluatoris.

III. *De nobili febricitante curato.*

Quadam die cum nobilem quendam virum viſitaret, qui vi febrium vehementer angebatur, dixit ad eum febricitans: Domine, date licentiam huic febri quod recedat: ſcio enim & certus ſum quòd ad iuſſionem veſtram eſt à me protinus receſſura. Cuius afflictionem & deuotionem pius pater non ſine compaſſione reſpiciens corde deuoto, breui fuſa oratione ad Dominum, dixit ei: Adhuc vnam acceſſionem habebis & poſtea liberaberis. Quod ita poſt contigit vt prædixit: & virtutem deuotionis ſimul & verborum Pontificis probauit infirmi ſanitas ſubſecuta. Cùm autem poſt eius tranſitum, priuſquam corpus eſſet traditum ſepulturæ, catervatim populus ciuitatis conueniret ad exequias ſancti viri, tanta fuit in populo puerorum deuotio quòd non ceſſabant oſculari manus & pedes, & etiam lactentes pueri ſatiari non poterant viſione corporis ſancti viri. Quamplures autem ex ipſis tenitentes pro viribus & ejulantes præ dolore receſſus vidimus violenter aſportari.

IV. *De puero contracto curato.*

Puer quidam qui nondum decimum ætatis ſuæ annum compleuerat, capite ſcapulis cohærente, collo inter humeros intercepto, ſpina dorſi quaſi confracta, curuus incedens cœlum videre non poterat, niſi faciem verſus humerum obliquaret. Qui tantam demum infirmitatem incurrit quod pedum & manuum priuatus officio paſcebatur à matre, & de loco ad locum vbi ſuadebat vtilitas, ſeu cogebat neceſſitas, ferebatur. His auditis quæ fiebant in Eccleſia ſuſpirat, lacrymatur, omni petit inſtantiâ quòd eum ferat ad Eccleſiam mater ſua. Currit mater cum ſarcina ſe per turbam ingerit importunam pudoris neſcia dolore ſimul & deuotione penitus abſorpta. Simul ambo mater & puer oſculantur cum lacrymis pedes ſanctos & ejulantes clamant; ô Beate Guillelme miſerere noſtri & attende miſeriam noſtram qui ſpiritualiter ſuperſtes abundabas viſceribus pietatis. Nec mora: quaſi fragor oſſium in puero eſt auditus. Cùm autem mater extraxiſſet de turba puerum, clamat puer:

Mater, dimitte me quia per virtutem B. Guillelmi ſanus ſum: conſolidatæ ſunt baſes eius & plantæ & cunctis admirantibus per ſe tectus & extento collo domum lætus regreditur, qui triſtis à matre fuerat apportatus. Stupet mater præ gaudio, ſtupet fere tota vicinia & mirabatur mirabilia creatoris. Tandem mater ad ſe reuertitur & proponit, vt cùm corpus ſanctum eſſet traditum ſepulturæ, rei veritate Canonicis manifeſtata, cum eis ſolemniter Deo actiones ageret gratiarum. Sepelitur corpus & ſecedit turba: ſed ſecedentibus ſanis occurrit miſera & miſeranda languentium multitudo.

V. De adoleſcente & febricitante curato.

Cum quibus adoleſcens quidam quartanis febribus diutiùs fatigatus ipſa hora quâ eum arripuit febris acceſſit ſtridens & frendens dentibus & tremore totius corporis veritatem febricitantis exprimens ad ſepulchtum ſancti viri fundit orationem cum lachrymis, meritis & interceſſione Beati Guillelmi ſperans & confidens miſericorditer ſe curari. Exauditur eius oratio & valdè modica mora interjecta plenæ reſtituitur ſanitati. Exit tumor miraculi, tractant Canonici quid agatur & communi conſilio ab eis concorditer eſt prouiſum vt de illis miraculis ſolis Chorus actiones ageret gratiarum quæ in perſonis notis contingerent, & de quorum veritate per vicinos bonæ opinionis & maximè per Parochialem Preſbyterum receptis iuramentis, fieret plena fides.

VI. De iuuencula contracta curata.

Chorus intrat Eccleſiam & fit fides de miraculis: & dum ſuper ſalute adoleſcentis & pueri Deo aguntur gratiæ, adeſt quædam iuuencula, quæ contractis neruis & demiſſis humeris ita curua cogebatur incedere, quòd nates eius altius capite ferebantur. Hęc dum ſanctus Præſul ſuperſtes erat in ciuitate Bituricenſi longis temporibus de mandato ex conſuetudine recepta cum aliis pauperibus ſedebat ad pedes eius, & ipſe de ijs quæ ſibi in menſa ponebantur, frequenter eidem iuuenculæ miniſtrabat. Hæc dum laudes cantarentur de præmiſſis miraculis magna voce exclamauit dicens: Sancte Guillelme pater piiſſime qui ſanas alios, ſana me: nec me deſeras deſolatam, cui ſuperſtes tuam eleemoſynam tam miſericorditer impendebas: Et ſana facta eſt in illa hora nobis præſentibus qui plenam habebamus certitudinem de præmiſſis. Finitis autem laudibus huius miraculi quidam iuuenis ſatis diues zelo Dei & B. Guillelmi ac pietatis intuitu eam petiit in vxorem, & fidem dedit de contrahendo matrimonio cum ea ſolemniter competenti tempore requiſitus. Publicatis autem miraculis tanta fuit ad B. Guillelmum majorum & minorum deuotio per totam diœceſim, quòd mane & veſpere, & in cunctis periculis ſe & ea quæ præcipuè diligebant, eius cuſtodiæ commendabant.

VII. De puero liberato ne ſubmergeretur.

Accidit autem quod mulier quædam eiuſdem ciuitatis habens puerum, qui nondum annum octauum compleuerat pro gerendis ſuis deambulabat ſuper ripam aquæ, quæ fluit iuxta muros nouos quæ magnæ profunditatis eſſe dignoſcitur, & puer eam forte fortuito ſequebatur. Cùm autem longè progreſſa fuiſſet à porta murorum & eadem via rediret qua prius inceſſerat, puer qui eam ſequebatur, vidit iuncum dependentem ſuper ripam qui infra aquam terræ radicitus inhærebat. Iuncum capit & conatur extrahere: ſed dum pro viribus conatur, cadit in fluuium & à ripâ quantum citius elongatur. Clamat puer alta voce: ſancte Guillelme, ſancte Guilme adjuua me. Et dum ſic clamaret, erat quaſi ſedens in medio gurgitis ſuper aquam. Mater oblita pueri vadit ad domum ſuam; ſed homo quidam qui ſecabat herbam in mariſco audit clamorem pueri & miratur quid hoc ſit plurimùm ſtupefactus: currit & diſcurrit circa ripam & tandem inuenit puerum: vult iuuare, ſed non poteſt, quia non audet propter nimiam ſui profunditatem fluuium introire: currit ad domos longè ſepoſitas petens auxilium alta voce. Currit mater recordata pueri, currit & accurrit tota vicinia, clamátque mater: ſancte Guillelme tibi commendo filium meum: pie pater libera commendatum. Mater conatur intrare fluuium, vt ſi non poſſit illum extrahere, ſaltem cum ipſo pariter ſubmergatur. Dum autem mater à

populo retinetur, vociferantes clamant omnes cum lachrymis: Sancte Guillelme adiuua nos & manifeſta nobis in liberatione huius pueri quanta ſit tua potentia apud Deum. Puer autem manus tendens ad Dominum reſpiciens cœlum inuictum ab oratione ſpiritum non relaxabat clamans pro viribus: Sancte Guillelme adjuua me. Nec mora: venit ille qui primus puerum in aqua viderat quandam ferens ſecum perticam piſcatoris habentem vncum ferreum in vno capite, & immiſſo vnco in veſtes pueri qui clamabat continuò: Sancte Guillelme adjuua me, quaſi ſedens ſuper aquam ſanus puer extrahitur & illæſus.

VIII. De contracto curato in Diœceſi Autiſſiodorenſi.

Fama volans non contenta finibus Diœceſis Bituricenſis citò defert ad remotas partes quia mirificauit Dominus ſanctum ſuum per manifeſtas & admirabiles factas Bituris coruſcationes miraculorum. Audit hoc homo quidam, Ioannes nomine, degens in Autiſſiodorenſi Diœceſi apud Arthonium qui contractis neruis ſuper pectus ſuum gradiens cum quibuſdam ſellulis rependo ſe trahebat more quadrupedum terram aſpiciens & ſpina dorſi capite repentis celſior apparebat. Votum facit, venit Bituricas confiſus de meritis & pietate glorioſiſſimi Confeſſoris, intrat Eccleſiam, proſternit ſe in terram, rigat tumulum Beati Guillelmi torrente lachrymarum inundantium & orans omnimodæ deuotionis inſtantia vt Deus ac Dominus noſter IESVS-CHRISTVS per merita & interceſſionem Sancti Guillelmi optatam ſibi reſtituat ſanitatem: Impletur ſtatim illud Propheticum: *Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate*, quia qui curuus inceſſerat ad modum reptilis per tempus decennij, rectus vadit neruis ſingulorum artuum in vigorem priſtinum vno momento mirabiliter reparatis. Qui cùm rediret ad propria, currit ad eum obuiam majorum & minorum innumerabilis multitudo. Vix ſuis credebant oculis cùm eum viderent rectum incedere, quem videre conſueuerant longis temporibus ſuper pectus ſuum ad modum reptilis ambulantem. Imitari volens qui ſanatus fuerat illum per quem ſanatus fuerat ſaltem in aliquo, poſt aliquot dies intrat Ciſtercienſem Ordinem, vt ſe totum impendat eius ſeruitio qui eum per merita Beati Guillelmi totum reſtituit ſanitati.

IX. De puero obruto à lapidibus miraculosè liberato.

Erat quidam Bituris cæmentarius, nomine Stephanus, qui muros veteres & ruinoſos peritus erat reficere, & in his præ cæteris exercitatus opere manuum ſuarum ſibi & ſuæ familiæ victum quærens vitam ducebat pauperem & honeſtam. Videbatur illud Propheticum ſcriptum eſſe in corde ſuo: *Labores manuum tuarum manducabis, beatus es & bene tibi erit.* Hic habebat filium triennem & alium iam prouectæ ætatis terras excolentem quorum minor in ſolatium, major patri videbatur datus à Domino in ſuæ ſubſidium ſenectutis. Quadam die procedit pater & locat operas ſuas ad reparandum murum ruinoſum & veterem & eum puer ſequens vt conſueuerat, ſedere cœpit ad pedem muri vbi murus debilior ſe inclinans ruinam magis præcipitem minabatur. Puer periculum non aduertit, & pater minus exſtitit diligens de ſeruando puero, quia circa curam operis tota ſua intentio verſabatur. Dum autem pater inſiſtit operi, pars muri maxima ſuper infantem corruit & cooperuit eum totum, adeò vt nec membrorum nec veſtimentorum eius pars minima compareret. Fragore facto ruentis muri currit pater circumquaque reſpiciens exanguis & amens puero non reperto. Clamare cupit, ſed loqui non poterat, anxietate cordis ſubitò factus mutus, nec lachrymari poteſt vehemente dolore lachrymas abſorbente: Tandem quendam emittens rugitum terribilem, veſtimenta ſcindit & in terram corruens volutatur. Reſpirat poſtmodum & ad ſe reuertitur ſciens quam pulchra Dei miſericordia in tempore tribulationis, clamátque cum lachrymis quantum poteſt: O beate Guillelme Paſtor piiſſime, tibi meum commendo filium, ſalua commendatum, cui ſemper placuit, dum ſuperſtes eſſet innocentia paruulorum. Patre talia proclamante, mater quæ domi ſedens audierat de ruina furibunda proſilit ſciſſis veſtibus, ſoluto capite & ſparſis crinibus genas ſcindit & ſeipſam ſuo ſanguine cruentat: ſe quidem dicens miſeram & infelicem, proclamabat: Sancte Guillelme Pa-

ſtor bone, vbi eſt infans meus quem mane & veſpere, die ac nocte tuæ indefinenter cuſtodiæ commendabam? redde mihi pater glorioſiſſime, redde theſaurum meum vt te fidelem inueniam in commiſſo. Dum hæc fiunt Ioannes venit primogenitus tempore filius qui dum dolores patris ac matris compeſcere conabatur, magis eos prouocat ad dolorem. Accurrunt huic miſerando ſpectaculo Clerus & populus, nec ſine lachrymis, & cùm nullum reſtaret conſolationis remedium, omnes ſimiliter vociferantes: Sancte Guillelme adjuua nos arreptis ſarculis cœperunt fodere in profundum & humum & lapides ſeorſum proijcere feſtinabant. Tantus enim erat ſuper infantem aceruus lapidum tantáque terræ & pulueris glomerata congeries, vt non ſolùm extinctus, ſed & oſſa eius minutatim confracta credi poſſent & penitus demolita. Quidquid agant alij, mater natum proclamat: Sancte Guillelme redde mihi filium meum tibi hodie à me deuotiſſimè commendatum. Quid plura? Amotis lapidibus & rejectâ terrâ dum mater orat, puer viuus apparuit & illæſus: inueniri non poſſunt in eo cuiuſcumque læſionis indicia, quamuis eius veſtimenta fuiſſent adeo demolita quòd nulla eorum particula ad cuiuſcumque rei vſum eſſe vtilis videretur.

X. *De Epileptico liberato.*

A Romana curia quidam Normannus Preſbyter ad partes ſuas rediens, venit Bituricas, & vidit ſigna & prodigia magna in plebe quæ fiebant in curationibus infirmorum per merita glorioſiſſimi Confeſſoris, vidit & gauiſus eſt gaudio magno valdè. Qui cùm veniſſet in Normanniam, vidit quendam iuuenem vehementer morbo epileptico laborantem: qui in conſpectu eiuſdem Sacerdotis repente cecidit clamans, ſpumans, frendens & ſtridens dentibus, manibus & pedibus terram repetitis ictibus verberando. Qui cùm poſtmodum reſpiraſſet vehementer ſtupendus & afflictus interrogatus à Sacerdote quanto tempore huius infirmitatis genere laboraſſet reſpondit ipſe & multi alij qui ibi aderant quòd per quinquennium & eo amplius ita quòd nonnumquam in aquam, nonnumquam in ignem eadens periculoſiſſimè vexabatur. Quia verò quater, vel quinquies die naturali ſic cadebat facta ei erat domus in loco ſeparato, in qua de nocte includebatur quaſi quoddam iumentum, quæ ne adaliquid cadens læderetur nihil continebat penitus niſi ſtramen. Ad quem Preſbyter locutus eſt in hæc verba: Vis curari? Qui reſpondit: Cur non vellem, qui tædio ſum & horrori cuilibet homini & etiam mihi ipſe. Tunc ait Preſbyter: Pono tibi Deum in obſidem & me fidejuſſorem conſtituo, quòd ſi corde contrito & humiliato viſitare volueris ſepulchrum B. Guillelmi Bituricenſis Archiepiſcopi, plenam ibi recipies ſanitatem. Credit infirmus & iter arripit, ſe totum in Deum projciens, nihil timens quod in via poſſet ſibi accidere, quia omni hora ſe deuotiſſimè beati Guillelmi cuſtodiæ commendabat: cadebat enim more ſolito die ac nocte, donec intrauit Bituriam, ſed quam citò Bituricenſem intrauit Diœceſim, ità plenè curatus eſt, quòd in eo nulla prioris infirmitatis veſtigia remanſerunt. Venit gaudens Bituricas & multis vigilantibus peregrinis ad ſepulchrum B. Guillelmi cum ipſis & ipſe vigilans narrauit nobis Canonicis qui ibi præſentes eramus, infirmitatis & liberationis ſuæ modum, & alia quæ ſuperius ſunt expreſſa. Surrexerunt autem duæ ſorores eius & multi alij de terra ſua qui propter guerram diſperſi moram fecerant in Bituricenſi Diœceſi apud villam quæ dicitur Maeay, qui omnes ad vocem agnoſcentes perſonam accurrentes & gaudentes de ſanitate præſtita, præſtitis iuramentis de perſona & infirmitate ſanati cum ipſo qui ſanatus fuerat, fecerunt nobis Canonicis plenam fidem, ipſo iuuene ſub præſtito iuramento aſſerente totam ſeriem præmiſſorum. Adoleſcens autem non ingratus accepti beneficij ſtatim ſe ſeruum B. Guillelmi conſtituit promittens præſtito iuramento ſe quandiu vixerit per annos ſingulos ſoluturum ei quatuor denarios in ſignum tributariæ ſeruitutis.

XI. *De inſania curatâ.*

Mulier quædam de Henordia, Ermengaudis nomine, peccatis ſuis exigentibus vehementem mentis incurrit inſaniam, quæ die ac nocte clamore continuo ſonos terribiles & verba ſibi non cohærentia proferebat. Hæc igata manus & pedes, dum eos

qui ipſum quandoque duris, quandoque blandis increpationibus corrigebant, pro voluntate ſua non valebat attingere ipſos inauditis afficiebat blaſphemijs & nonnumquam morſibus lacerabat. Hanc autem cum duo filij eius multo labore & deuotione magna ad Beati Guillelmi tumulum adduxiſſent vociferationis ſuæ clamoribus orantium, cantantium & pſallentium deuotionem admodum perturbabant: Itaque dum Miſſa celebraretur nonnumquam poſt lectum Euangelium coacti ſunt eam extra Eccleſiam facere aſportari. Quantò autem grauius vexabatur & vexabat circumſtantes, tantò propenſius & ardentius, intercedente pro ea clero ac populo ad B. Guillelmum, reſpexit eam Dominus & verſis clamoribus in planctum ingemiſcens & ab imo longa trahens ſuſpiria cœpit ſibi cum aliis B. Guillelmi auxilium & patrocinium implorare. Quid plura? Orante cum ipſa & vociferante ad Dominum & Beatum Guillelmum Clero ac populo pro infirma, ſanitati mentis eſt & corporis plenariè reſtituta.

XII. De muliere à mirabili infirmitate curata.

Morbo mirabili & inaudito quædam mulier Lemouicenſis Diœceſis prægrauata venit Bituricas ſperans ſe meritis & interceſſione B. Guillelmi reſtitui ſanitati. Morbus hic eam die naturali ſie quater aut quinquies affligebat, quòd à planta pedis vſque ad verticem capitis tremore mirabili membris commotis omnibus repetitis ictibus manus nunc ad genua, nunc ad latera, nunc ad humeros ferebantur. Tandem verò verſis inſultibus in ſemetipſa mirabiliter inſurgentes nec ſiniſtræ dextera, nec ſiniſtra dexteræ in feriendo parcere videbatur. Hoc ſtupendum & mirandum ſpectaculum ſic commouit omnes, quòd dum ex compaſſione flerent quidam & orarent alij pro infirma, dicebant illi qui priùs miraculis non credebant, quòd de præcedentibus miraculis iam non hæſitarent, de cætero, ſi poſſet fieri quod iſtam contingeret liberari. Orante pro ea populo & iteratis clamoribus B. Guillelmi auxilium implorante, de quo prius deſperabant Phyſici, deſideratam conſequitur ſanitatem; & ſic qui prius B. Guillelmi deteſtabantur miracula non credentes, nunc ea prædicant confitentes.

XIII. De puero morte liberato.

Puer quidam decennis de vico ſancti Priuati Bituricenſis graui nimis preſſus infirmitate omni membrorum officio deſtitutus, langueſcentibus oculis morti proximus videbatur. Cùm autem Preſbytero viſitanti eum nec loqui poſſet, nec ſuſcipere Corpus Chriſti, redeunte ad domum ſuam Preſbytero parentes ſtatim cum ingenti clamore & anxietate animi infirmum ad B. Guillelmi tumulum deportarunt totam ſpem ſuam proijcientes in pietatem piſſimi Confeſſoris, vbi breuis ſed multum deuotæ orationis oblato ſacrificio ſtatim puerum meritis & interceſſionibus B. Guillelmi ſanum & incolumem receperunt.

XIV. De eo qui viſo dæmone factus eſt furioſus.

Homo quidam vxoratus ſatis peritus & exercitatus in vineis excolendis, dum poſt laborem diurnum quadam nocte aliquantulum obdormiſſet propter neceſſitates naturales de lecto conſurgens ſe non præmuniuit, vt debuit, ſignaculo ſanctæ Crucis. Reportauit autem huius negligentiæ pœnam grauem, quia teterrimam vidit imaginem terribilem & horrendam, qua viſa perterritus & furioſus factus diſcurrit per domum frendens dentibus, clamans horribiliter, arreptóque quod manibus occurrebat feriebat lectos & parietes, mortémque hominibus, ſi qui forſan occurrerent, illaturus. Qui autem in eadem domo cum eo aderant furentis impetum euaſerunt, fugam & latebras, ſecundùm id quod poterant, eligendo. Accurrunt illuc vicini perterriti & cum mult[illegible]fficultate capientes hominem furioſum ligatum manus & pedes, portant eum ad tumulum B. Guillelmi volentem ſi poſſet ſingulos dentibus lacerare. Hora verò nona parum obdormiens viſione vidit B. Guillelmum in habitu venuſto & condito dicentem ſibi: ſurge velociter quia ſanus factus es, vade in pace. Sanatus autem fidem fecit Canonicis per ſe de his quæ ſolus vidit; de alijs verò per domeſticos & vicinos.

XV. De puero liberato à lupo.

Accidit quadam die in patochia S. Pantaleonis Bituricenſis Diœceſis, quod quædam vidua defuncto viro ſuo, filium triennem paruulum geſtabat in gremio, quem lupus inſidians repente tapit de manibus matris ſuæ. Capta verò præda Lupus ad nemus properat per ſpinas & tribulos, portans puerulum, & iam ad denſitatem nemoris propinquabat, cùm mater filium B. Guillelmi cuſtodiæ mancipauit. Res miranda! Lupus quaſi cuſtodem pueri timens offendere, eadem hora prædam poſuit inter veptes & abſceſſit, victum ſibi aliàs quæſiturus. Ad clamorem viduæ currit & accurrit vicinia ducens canes & inſtigans, fuſtes portans & gladios, vt lupo poſſit eripere prædam ſuam quam ad inuocationem S. Guillelmi nondum nouerat iam excuſſam. Præcedit alios Sacerdos præuius Radulphus nomine & inuenit puerum, læſum tamen, quia dependebat oculus extra caput à loco ſuo fere prorſus erutus & auulſus. Reducit oculum in locum ſuum Preſbyter inuocato nomine Sanctæ Trinitatis & beati Guillelmj, & acu conſuit, & ſequenti die viſum recepit puer ad B. Guillelmi tumulum apportatus.

XVI. De Presbytero curato ab infirmitate, quæ dicitur, Noli me tangere.

Morbus qui Noli-me-tangere nuncupatur Sacerdotem quendam, Hugonem nomine Capellanum caſtri de Naues quod ad Bituricenſem Archiepiſcopum pertinere dignoſcitur, inuaſit hoc modo, quòd quaſi quædam verruca pruriginoſa ei iuxta naſum ſuborta eſt: in principio multum parua, ſed creſcente pruritu creuit in tantum proceſſu temporis morbus ille, quòd à læuâ parte fere totam faciem occupauit. Factum eſt autem quod à morbo corroſa facie cùm ſibi ipſi & aliis horrori eſſet, latitabat in domo ſua prorſus abſtinens à diuinis. Venerunt Medici probantes in eo ſuæ medicamina facultatis: ſed iam cùm plures veniſſent & experimentis pluribus ei ſubuenire pro viribus niterentur, quidquid apponebatur, ei videbatur obeſſe potius quàm prodeſſe. Recedunt Phyſici confuſi vnus poſt alium relinquentes eum à ſubuentione ſua penitus deſperatum. Tunc prædictus Hugo ſecum recogitans familiaritatem quam quondam habuerat cum B. Guillelmo dum ſuperſtes eſſet in corpore fuſis lachrymis altiùs ingemiſcens cum impetrandi fiducia ad orationem ſe proſternit corde contrito & humili orans vt meritis & interceſſione B. Guillelmi Deus eum à iam dictæ infirmitatis anguſtia liberaret: petit & accipit: quærit & inuenit: pulſat ad ianuam miſericordiæ & vltro aperta eſt ei. Oratione enim completa ſtatim fugatur infirmitas, pruritus cedit, & in loco corroſo facta eſt carnis generatio locum replens vacuum nullo morbi ſeu deformitatis prioris veſtigio remanente.

XVII. De Cæcâ illuminatâ.

Vidua quędam de Liriaco quandam habebat filiam ſibi datam à Domino in ſuæ ſolatium ſenectutis. Quę cùm nondum ætatis ſuæ 18. annum compleuiſſet, illo diſponente qui dicit: *Percutiam & ego ſanabo, & non eſt qui de manu mea poſſit eruere,* oculorum ſuorum incurrit ſubitam cæcitatem. Nulla lippitudo, nulla prorſus macula videbatur in oculis, & tamen eos aperiens non videbat. Teſtabatur publicè Ioannes Canonicus Liriacenſis & Preſbyter cum multis aliis viris & mulieribus fide dignis, quòd quando dicta cœca, quæ paullò ante videns erat, matre ſua ſibi ducatum pręſtante ingrediebatur Eccleſiam Liriacenſem, pedes ſuos frequenter ad gradus Eccleſiæ offendebat. Ducit mater filiam ad Beati Guillelmi tumulum, & implorans ibi illuminationem filiæ, recedentibus alijs per octo dies à tumulo non receſſit, filia in cæcitate adhuc permanente. Timens autem ſe fruſtratam penitus de ſalute filiæ, prorupit cum lachrymis in hęc verba: O Beate Guillelme quò ſe vertet ancilla tua quę in te ſolo totam ſuam habebat fiduciam, quę te ſemper ſincera dilexerat charitate. Cur dereliquiſti me ſolam deſolatam, qui fere nulli alij negas exauditionis beneficium fideliter poſtulanti? Pater Sancte, recordare verbi tui quod in corde meo tenaci memoriæ commendaui, quod inter alia verba vitæ quæ proponebas in villa noſtra fidelibus protuliſti dicens:

Orate pro me Paſtore oues meæ, quia pro vobis oro. Vos autem viduæ orate pro me magis quàm cæteri quia pro vobis oro, vt magis vobis valeant preces meæ. Ego quidem ab illa die oraui pro te diebus ſingulis nec dum percepi virtutem orationis tuæ mihi in aliquo profuiſſe. Vix hæc verba mater finierat quod exclamauit filia: Mater, Mater, exaudita eſt oratio tua: confortare & confide in Domino quia modò video, quæ quando veni penitus non videbam. Probatur in hoc quod dicebat filia, quia per foramen acus quantulumcumque gracilis, immittebat & traijciebat filum, vt volebat. Læta mater reuertitur, læta redit & filia, quia mirificauit in eis Dominus miſericordiam ſuam meritis & interceſſione B. Guillelmi relegando ab eâ, quæ cæca fuerat, cæcitatem.

XVIII. De Squinantiaco liberato.

Vir quidam de parochia Blangiaci qui vocabatur Stephanus, ſquinanciæ morbo periculoſiſſimè laborabat: quia ſubortum erat ei apoſtema intra fauces quod totum guttur penitus occuparat. Nec loqui poterat, nec cibum ſumere, nec quod in os eius ponebatur liquidum deglutire, ſed immiſſum in os eius per nares illicò redundabat. Cum autem via vitalis ſpiritus ſic præcluſa reſpirare non poſſet, iam ſuffocationi proximus, quod verbis non poterat mente deuotiſſima Beati Guillelmi cuſtodiæ ſe commendauit. Innuebat autem candelam fieri, quæ in illis partibus vulgo cerale dicitur, quo facto, & collo eius circumuoluto, ſtatim emiſit per os ſaniem copioſam, cuius fœtorem pati non poterant circumſtantes. Statum autem ſurgens, & in vigorem priſtinum reſtitutus, currit ad tumulum Beati Guillelmi quantas poterat Deo & B. Guillelmo actiones referens gratiarum & fidem faciens, quòd ad inuocationem Beati Guillelmi mente conceptam fuerat liberatus. *Nec plura ſunt in dicto Codice.*

TRANSLATIO ET MIRACVLA Sancti Gundulphi Præſulis.

Ex Codice MS. Eccleſiæ Sancti Auſtregiſili de Caſtro.

SIcut ſumma æternæ felicitatis remedia promere videntur qui ea quæ de miraculis Chriſti & Sanctorum viderunt, vel ab aliis audierunt, fideliter referunt, ita delinquere in Deum & ſanctos æſtimandi ſunt, qui eadem videntes miracula & audientes, chartis tradere & æternæ memoriæ negligunt, & ſub ſilentio quantum in ipſis eſt, occultare non formidant. Vt quid enim diuina potentia, vel per ſe, vel per ſeruos mira in mundo operari dignaretur, ſi ea ſilentio contegi voluiſſet? aut quid miracula vocarentur, ſi nullus videret qui ea miraretur? Vult ergo omnipotens Deus miracula idest conſueta beneficiorum ſuorum opera mundo demonſtrare, vt qui non credunt verbis, miraculis ad fidem trahantur; & qui iam crediderunt, Diuinitati tenacius adhæreſcant. Non igitur in talibus ſilere rationabile eſt, cum ſit rationabile & Deo gratum referre quod verum eſt. Quæ ergo de miraculis Chriſti aut Sanctorum eius, vidimus aut audiuimus ab aliis qui in Chriſto locuti ſunt, vera referentes, ad poſteritatis vtilitatem literarum apicibus tradendum eſt.

Fidelibus populis Deum intimaſſe credimus quatenus corpus B. ac piiſſimi Gundulphi Mediolanenſis Archiepiſcopi ad honeſtum ſepulturę locum transferrent. Hic namque propter mala ſuæ ciuitatis quæ per eum Dei iuſtitia nondum ſedare diſpoſuerat ab eadem vrbe digrediens, comitante grege Diſcipulorum ſuorum ac ſociorum, tranſcenſis Alpibus Bituricas partes adiit & Siluam vaſtitare eremi à frequentia humanæ conuerſationis & acceſſu valde remotam inibi reperiens Eremiticæ vitæ & contemplationi vacare ſtuduit. Quantas cruces, quanta tormenta corpori ſuo intulerit, quantum bellum contra ſeipſum excitauerit, quamdiu in hac eremo & in vitâ permanſit, non eſt noſtræ modò inventionis replicare: pręſertim cùm illi ſcripſerint, qui piis eius actibus intereſſe meruerunt, & opera iuſtitiæ quę per eum Dominus operari dignatus eſt, viderunt.

Expleta itaque huius vitæ laborioſæ militia, plenus Deo & virtutibus poſt diutinam macerationem carnis & crucifixionem terræ corpus, cœlo ſpiritum Deo vocante reddidit. Cuius corpus per manus ſociorum ſuorum in eadem ſiluâ piâ cum deuotione humatum eſt. At vero ſanctæ Eccleſiæ creſcente famulatu, Chriſtiani illius temporis inde corpus piiſſimi Confeſſons auferentes Nobiliacum tranſtulerunt, & in Eccleſia dedicata in honore matris miſericordiarum in medio choro Eccleſiæ terræ mandauerunt, vbi ſacra eius oſſa longo tempore quieuerunt.

At quoniam quicumque per chorum illum tranſibant atque ad altare ad vota ſua ſoluenda proficiſcebantur, ſuper eum irreuerenter veſtigia ponebant, iterum inſpiratione Diuinæ bonitatis Chriſtiani eum de illo humili loco leuandum & deſuper terram tumulandum iudicauerunt. In eaque Eccleſia vbi hoc dignè fieret ſcilicet inter vitream capitis Eccleſiæ & altare locum boneſtum elegerunt. Cum autem de terra corpus illud ſanctiſſimum eleuarent ita denſa nebula ad inſtar noctis totam repleuit Eccleſiam, vt vix qui aderant, ſe inuicem valerent intueri. Tanta autem miri odoris abundantia nebulam illam ſubſecuta eſt, vt tamquam paradiſi dulcedine perfunderentur vniuerſi. Sed & roſa ram rubei coloris & virentis in ſarcophago cum eo inuenta eſt, ac ſi recens de ſua arbore vellicata fuiſſet.

Forte huic officio dum omnes indulgerent, quidam Archipreſbyter Bituricenſis Eccleſiæ, quem bene nouimus, Goſcellinus nomine, pio furto inſeruiens vnum de oſſibus ſuſtulit, & in manicâ ſuâ reponens abire voluit, ſed Diuina iuſtitia hunc recedere volentem, ſic cœcitate percuſſit vt videre non poſſet. Iam quærit ducem quo ducente redeat, quia viam qua pergere debeat nequaquam videt: nondum tamen ſe furti reum confitetur. Expectat infelix ſine furti confeſſione luminis reditum obtinere. Concurrit multitudo plebis, vident tam repente cœcum fieri, quem modo luminis claritate viderant gaudere. Quærunt tam repentinæ cœcitatis cauſam quomodo id ſibi acciderit, quidue fecerit vnde hæc luminis priuatio fuerit ſubſecuta. Diuinâ coactus virtute & Sancti Gundulfi tactus timore furtum confitetur. Volebam, inquit, huius piiſſimi Confeſſoris mecum memoriam in Eccleſia mea habere & inter alias quas habet reliquias collocare & venerari; ſed quoniam huius voti mei effectum habere non poſſum, ecce os, quod ſurripueram, redditque os quod in manica ſua abſconditum habebat, & in momento lumen recepit.

In pago Bituricenſi quoddam caſtrum ſitum eſt quod ab antiquis pro ſua magnitudine Nobilis villa vocabatur, in qua Eccleſia eſt in honore Beatæ & glorioſæ Mariæ & ſancti Gundulfi Mediolanenſis Epiſcopi, cuius corpus ſanctiſſimum inibi venerabiliter quieſcit humatum. Quædam itaque matrona ſecundùm ſæculi reuerentiam bene nobilis Aqualeja nomine in eadem villâ morabatur, qua poſteaquam vir ſuus ab eâ recedens ſanctæ religionis & Monachi habitum ſuſcepit, minimè continuit, ſed carnalis concupiſcentiæ inflammata ardoribus neminem ferè qui ad eam accedere vellet, dicitur repuliſſe. Hanc Diuina dignatio ad pœnitentiæ lamenta edocens, paterno verbere, vt rei probauit euentus, caſtigare diſpoſuit. Namque morbus, qui ſacer ignis à Medicis appellatur, tam velociter pedes illius prius in tumorem verſos & nigredinem corripuit, vt primâ die accenſionis flamma illius incendij ambulandi officium mox ei penitus abſtulerit. Venerat celebris dies vigiliæ Matris miſericordiarum in qua fidelium multitudo ad veſpertinale officium ſonantibus ſignis ſolet conuenire. Quæ illa audiens, quia per ſe ambulare non poterat, ad Eccleſiam ſe portari præcepit, in qua per totam noctem peruigilans, nullum qui in Eccleſiâ remanſiſſet vel orare, vel quieſcere ſinebat, ita eam feralis incendij flamma vexabat. Hæc ſupina iacebat & ceruice parietes Eccleſiæ tundens & palmis terram percutiens Eccleſiæ pauimenta, rupta cute manuum, fluido ſanguine fœdabat. Lecto autem poſt lucis exortum ad Matutinalem Miſſam Euangelio, cum, vt mos eſt, fideles ad altare oblationes munerum ſuorum deferrent, illa quia pedibus non poterat, genibus & manibus per terram repens, nullo adiuuante, ad altare cum magno labore & dolore peruenit, & quanta potuit deuotione Sacerdoti obtulit oblationem.

Deinde ante altare glorioſæ Matris miſericordiarum & S. Gundulfi proijciens iacuit proſtrata, donec ſubito exiliens magnâ vociferatione clamare cœpit: ſana ſum, & in-

geminare: ſana ſum. Venite ergo populi omnes & mecum pro tam feſtinâ ſalute laudate Dominum. Flent populi præ gaudio, exultat fœmina pro ſalute ſibi à Deo conceſsâ: lætantur Monachi pro miraculo & cantantes altiſſimè, Te Deum laudamus, ſigna ſolemniter pulſari fecerunt. Mulier autem quæ ſanata fuerat, in tertiâ die poſt acceptam ſanitatem pedibus ſuis ſine calceamento Baſilicam B. Mariæ Carnotenſis quæ trium dietum itinere à domo ſuâ diſtare perhibetur, gratias actura expetit. Ibi ſe ante altare projiciens & matri miſericordiarum gratias agens oblationem obtulit, ac peracto voto incolumis remeauit ad ſuos.

In SS. Innocentium ſolemnitate populus in Eccleſiam S. Gundulphi de more conuenerat & ſanctarum miſſarum quæ iſto die feſtiuè aguntur, intererat ſolemnijs: cum ecce ignis vehemens in quadam magna domo multo plena fumo & ſtipulâ in medio villæ videbatur accenſus. Concurrunt populi vt illius incendij flaminas extinguerent, ſed fruſtra, nam vis ventorum & ignis volans ita conualuerant, vt alias manſiones ante & retro, retrorſum & ſiniſtrorſum iam corriperent. Clamor fugientium, tumultuſque lugentium peruenit ad Monachos qui iam tumorem incendij acceperant & ſibi metuebant, ne pariter res eorum flamma inuolueret. Accipientes itaque corporalia Eccleſiæ ſuper quæ Dominici Corporis fit ſacratio & brachium S. Gundulphi piiſſimi Confeſſoris (quod intra ſepulchrum eius tempore tranſlationis corporis eius ad ſubueniendum rebus afflictis reſeruatum fuerat) multitudine eos populi comitante contra incendium deferunt & flammis feruentibus objciunt, non ſine clamore multitudinis & mœrore, qui res ſuas miſerabiliter deuaſtandas incendio ſubjacere cernebant. Quo facto ita furor ignis & incendij conquieuit & decidit, ac ſi diuinâ voce increpatus minimè auderet amplius releuare caput. Vſtio quidem exterius apparebat in domibus, ſed nullam illarum interiùs flamma conſumpſerat, excepta illa in qua prius deſæuit incendium.

Eiuſdem in Martyrologio Romano & Additionibus Molani ad Vſuardum quotannis recurrit mentio. Quintodecimo Kalendas Iulij, ſeu 17. Iunij, in pago Bituricenſi Sancti Gundulphi Epiſcopi & Confeſſoris. Pagus verò appellatur modo, *le Bourg S. Gondon*, à Giemo quod quidam Gennabum vocant impoſito Ligeri fluuio tribus leucis diſtans.

Eiuſdem S. Guillelmi vitæ ac rerum præclarè geſtarum ſumma capita, ex Breuiario veteri Eccleſiæ Bituricenſis ad x. Ianuarij.

B. Guillermus Bituricenſis Archiepiſcopus nobilis genere, à quodam auunculo ſuo nomine Guillermo Sueſſionenſi Archidiacono literis & moribus eruditus ab adoleſcentia ſuâ in Pariſienſi & Sueſſiononſi Eccleſiis Canonicus effectus eſt. Qui dum robur virile attigiſſet, moleſtias ſæculi ferre non valens & omnibus renuncians ad Grandimontenſem eremum conuolauit.

Ibique in quâ conſcientiæ puritate vixerit coram Innocentio Papa tertio in Generali Concilio declaratum eſt. Poſt hæc verò in eodem ordine Grandimontenſi quadam turbatione ſubortâ, Guillermus mente tranquillus ad Ciſtercienſem Ordinem in Monaſterium Pontiniacum ſe tranſtulit.

Conuerſatus autem ibi diuinitus & Prior effectus poſtmodum in Abbatem Fontis-Ioannis & exinde ad Karoliloci Monaſterium ibidem per electionem officium ſuſcepit Abbatis. Hic vir beatus, vt fertur, carnem ſuam nullo tempore maculauit, nec ex quo ſæculum dereliquit quacumque infirmitate detentus carnes alicuius perſuaſione comedit.

Interea autem contigit vt Bituricenſis Eccleſia ſuo viduata paſtore, ſub electionis dubio fluctuaret: Cumque electionem eiuſmodi contraria diuerſorum altercatio impediret omnia vota conuenerunt, vt quem Odo Pariſienſis Epiſcopus quondam Cantor Bituricenſis è tribus Abbatibus Ciſtercienſis Ordinis Archiepiſcopum nominaret, eidem conferretur.

Tunc præfatus Epiſcopus in Eccleſia B. Mariæ de Salis Bituricenſis ſuper hoc vna nocte vigilans, cùm mane Miſſam celebraſſet, ex reuelatione diuinâ eligendum Guillelmum Abbatem Karoliloci euidentius comperit. Et cum Eccleſiam Bituricenſem, vt eum pronunciaret, ingrederetur, obuios habuit à Capitulo miſſos qui eun-

dem pro concordiæ vnitate inſtantiſſimè poſtulabant. Quod ſic factum potius credi-tur eſſe ex vocatione Diuinâ quam electione humanâ.

Pontificali igitur infulâ decoratus, licet inuitus, oblatæ ſibi dignitatis oneri ſuccubuit non honori, miſericordia exuberans quam erga pauperes & afflictos ſemper habebat. In aſſumpto Pontificali officio non defecit de animarum ſibi commiſſa curâ ſollicitus, vt eas Chriſto lucrifaceret aut in confeſſionibus audiendis aut in prædicationibus per ſe vel alios ad hæc idoneos ſedulus intendebat.

Cumque his & aliis virtutibus quampluriniis præemineret, addidit illi Dominus illam gratiam meritorum, vt viuens etiam miraculis coruſcaret. Nam Preſbyterum quemdam Capellanum S. Germani de podio prope Bituris, qui vſum ſiniſtræ manus, ita vt celebrare nequaquam poſſet, per dimidium annum, amiſerat, audita prius eius confeſſione, priſtinæ reſtituit ſanitati.

Inter miranda etiam ipſius opera ferè ſemper iocundus & hilaris fuit quod multum diſplicebat auſteris. Vitium etiam detractionis in tantum abhorruit, quod ſi inter detractores aliquomodo incideret, verba aut detractoria mutando, materiam ſcindebat: aut ſi verba perſiſterent detrahentes, penitus abſcedebat, nolens ab his polluı audiendo quæ nunquam ipſum polluerunt in loquendo.

Poſtpoſitis autem his & aliis quamplurimis quæ narratio longa nimis protenderet, cruce quadam die aſſumpta volens ad Albigenſium fines contra hæreticos proficiſci, cum itineri neceſſaria iam præparaſſet, infirmitate correptus eſt.

Peractis enim Natalis ac Circumciſionis Saluatoris noſtri myſteriis ſe diſſolui ſenſit. Tunc maximâ populi multitudine ad eum in Eccleſia Bituricenſi congregatâ, cum eis verbum Dei prædicaſſet, ſermone completo, & benedictione populo data, febrili calore correptus ad domum rediit.

Sentiens igitur quod eum febris inceſſanter affligeret fratribus conuocatis extremæ-vnctionis Sacramento humiliter ac deuotè ſuſcepto cœleſti ſe pane refici inſtantiſſimè poſtulauit. Vt autem Dominum ac Redemptorem ſuum ad ſe venire cognouit, licet iam corporis viribus eſſet deſtitutus, de ſtratu ſuo proſiliens cunctis admirantibus greſſu concito proceſſit obuiam Saluatori. Quia vires quas infirmitas denegat, charitas miniſtrat.

Ipſum ergo Dominum in cuius nomine omne genu flecti docuerat, flexis genibus totus in lachrymis reſolutus ſæpius proſtratus & ſæpius erectus vt iterum ſe proſterneret, adorauit. Cui agonem ſuum & ſuos qui erant in mundo commendans Oratione Dominicâ & Apoſtolorum Symbolo prout potuit prælibatis iunctis manibus oculis in cœlum ſubleuatis corpus & ſanguinem Redemptoris noſtri cum fletu largiſſimo & corde contrito deguſtauit.

Cum igitur proximum ſe ſentiret morti, cum cilicio, vt ſemper fuerat indutus, de ſtratu ſuo ad terram deponi ſe fecit, vt quod terrenum eſt, terræ relinquens, ſpiritum qui de cœlo eſt regnis inferret cœleſtibus. Exita paulo poſt ſpiritum ſuo reddit conditori.

Audito piiſſimi Præſulis deceſſu ſubitò commota tota ciuitas Bituris in ipſa hora cum cereis & luminaribus ad Eccleſiam B. Protomartyris Stephani, vbi tam ſanctum corpus ferebatur, eidem officia exhibituri conuenerunt.

Sanè eodem die circa horam veſpertinam cum vniuerſitas Cleri & populi ad celebrandas ſui Paſtoris exequias conueniſſet per dimidiam fere horam globus igneus in aëre ſuſpenſus inſtar ſtellæ coruſcantis ſupra S. Protomartyris Stephani Eccleſiam omnibus apparuit.

Monachi igitur Karoliloci qui ſanctum eius corpus, vt ipſe in teſtamento ſuo ordinauerat, ad Monaſterium ſuum curru & omnibus iam paratis deferre volebant, tantum miraculum ac populi deuotionem videntes petere ac manus apponere formidarunt. Sed vt venerunt, vacui ad propria redierunt.

Decedentibus ergo Monachis ſpe & expectatione ſua prorſus fruſtratis, Clerus & populus ardentiſſimâ deuotione ſanctiſſimi viri corpus cum honore debito ibidem ſepelierunt ſeſe deinceps per multa miracula declarantis.

Sepulto venerabili ac ſanctiſſimo patre Guillelmo in dicta Bituricenſi Eccleſiâ, cum iam vnuſquiſque ad propria remeaſſet, multi de ciuitate & de vicinis locis, qui variis detinebantur languoribus, humiliter ac deuotè ad ſancti tumulum accedentes priſtinam illicò receperunt ſanitatem.

In Tranſlatione die vij. Maij.

Miraculorum gratia ſimul & gloria crebreſcente, quæ per B. Guillermum dignatus eſt Dominus operari, Cleri & populi deuotio excitata ſanitate beati viri quam miraculorum aſſiduitas in tanta gloriâ reuelabat, ſub tenebris ignorantiæ apud exteras regiones non eſt paſſa teneri.

Ad ſedem namque Apoſtolicam ſolemnes nuncij ſemel, ſecundò & tertiò diriguntur. Impetrato verò ſuper inquiſitione de vita eius, meritis, miraculiſque facienda Venerabilis vir Guillermus Antiſſiodorenſis Epiſcopus & duo religioſi Abbates Ciſtercienſis Ordinis, qui hoc ſuſcepere mandatum, plures viros religioſos, & alias perſonas Eccleſiaſticas & ſæculares iuratas examinauerunt diligenter, & ad eandem ſedem eorum teſtimonia diligenter & ſolemni examinatione probata ſub ſigillorum ſuorum cautâ incluſione tranſmittunt.

Præſentibus ergo bonæ memoriæ domino Geraldo Bituric. Archiep Simone Cantore & pluribus alijs Canonicis Bituricenſibus pro canonizatione viri ſancti vehementer inſiſtentibus, cùm vſq; adeo fuiſſet in negotio illo proceſſum, vt ſententia proferri deberet intra diem præfixam, hoc iudicium humanum, quod aliquando titubat in diuinis, huiuſmodi virtus declarata miraculi confirmauit.

In Vigilia octauæ xviij. Maij.

Eo tempore quo canonizandus erat B. Guillermus Bituricenſis Archiepiſcopus, erat Romæ quidam Venerabilis vir Decanus de Boëmiâ, Deum timens, cui dormienti diuinitus releuata fuit hæc canonizatio.

Cúmque reſpondiſſet ſe neſcire quis eſſet ille S. Guillermus cùm de remotis valdè partibus illuc adueniſſet, dixit illi vir ille facie reſplendens qui ſibi apparebat, quod erat ſanctus qui per Apoſtolicum Collegium infra breue tempus canonizari debebat.

Expergefactus autem Decanus ille & aliquantulum de viſione turbatus, adjecit ei vir ille ſi vis, inquit, negotium tuum pro quo huc veniſti expediri in breui dic ſæpo pſalmum illum: Iudica Domine nocentes me.

In Octaua xiv. Maij.

Cúmque Decanus ille iterum obdormiſſet, ecce præfatus vir, ſicut in primo viſu apparuit illi & omnia quæ prius dixerat replicans adiecit ad vltimum quod ei de negotio ſuo male accideret, ſi circa hæc ageret negligenter.

Surgens ergo Decanus ille quam citius, horiſque matutinalibus decantatis abiit ad houeſtum virum & maturum Pragenſem Epiſcopum, qui ei notus erat, & narrauit ei ſecretò viſionem ſuam.

Deliberauerat interim Papa cum fratribus de negotio B. Guillermi & ad tractandum huiuſmodi negotium euocari præcepit omnes Archiepiſcopos & Epiſcopos, qui tunc Romæ præſentes erant. Et dum miracula B. Guillermi legerentur, Epiſcopus ille Pragenſis recordatus viſionis præfati Decani, coram omnibus enarrauit. Quo audito omnes Deum glorificantes, vt ſententia proferretur, poſtularunt. Surgens ergo in medio ſummus Pontifex (Honorius tertius) B. Guillermum Bituricenſem Archiepiſcopum Sanctorum catalogo pronuncians præcepit aſcribendum.

De Canonizatione S. Guillermi reſpondet Pontifex. Ex Cartulario Bituricenſi.

Innocentius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Venerabili Fratri Archiepiſcopo Bituricenſi, & dilectis Filijs Decano & Capitulo, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Ex tenore literarum veſtrarum accepimus, quod miſericordia Redemptoris quæ ſeruos ſuos in regno glorificat fidelitatis æternæ, ac interdum glorificat in præſenti, diebus iſtis in quibus abundat iniquitas refrigeſcente charitate multorum ad deuotionem Chriſtiani populi excitandam & fidei augmentum per S. memoriæ Willelmum prædeceſſorem tuum, Frater Archiepiſcope, in partibus veſtris crebra miracula operatur, ad cuius tumulum per inſpirationem illius qui corda fidelium illuminat & accendit de diuerſis regni Francorum partibus, nullo mouente vel prædicante, maxima multitudo concurrit, vbi multi languentes reſtituuntur priſtinæ ſanitati. Vnde cùm tanta lucerna, quæ vitæ merito & opinionis odore dum fruerotur

luce præſenti apud omnes effulſit, non ſit ponenda ſub modio, ſed ſuper candelabrum potius ſtatuenda, dilectum Filium Magiſtrum P............ Eccleſiæ veſtræ Cancellarium ad ſedem Apoſtolicam deſtinaſtis cum eo & per eum nobis humiliter ſupplicantes, vt illum faceremus adſcribi Sanctorum catalogo venerandum. Nos igitur ex hoc referentes laudem & gloriam Creatori qui in ſuâ Majeſtate mirabilis faciens ſigna & mirabilia magna in terris per ſeruos ſuos ad imitandum piæ conuerſationis exemplum non deſinit mirabiliter operari, per illorum gloriam ſempiternam opem nobis conferens ſalutarem. Quia iudicium iſtud Diuinum eſt potius quam humanum ad præſens in eo non duximus procedendum, æſtimantes conſultius expectare vt Deus magis ac magis clarificet quem iam clarificare inchoauit, quatenus in tempore opportuno ad tam arduum iudicium exequendum ipſo præſtante ſecuriùs procedamus. Datum Laterani quinto Kalend. Ianuarij Pontificatus noſtri anno tertio-decimo. Hæc rum reſpondit Pontifex quæ ſupremi numinis cooperante gratiâ, cum miraculis maioribus in dies firmarentur, viſum eſt denuò Apoſtolicam compellare ſedem ſcriptis literis quibus in hunc modum reſpondiſſe traditur idem.

Innocentius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilectis Filijs Decano & Capitulo Bituricenſis S. & A. B. Literas quas pro Sanctorum Catalogo adſcribendo piæ recordationis VVillelmo Archiepiſcopo veſtro, noſtro Apoſtolatui deſtinaſtis, paterna benignitate recepimus deuotionem veſtram in Domino commendantes quod ad hoc negotium promouendum, cum tanto deſiderio aſpiratis. Verum quia Sacroſancta Romana Eccleſia in hoc negotio, vt pote valdè arduo & ad Diuinum potius quàm humanum iudicium pertinente cum multâ conſueuit maturitate procedere, ad præſens in eo non duximus procedendum; ſed adhuc decreuimus expectandum vt is, qui eum, ſicut creditur, clarificauit in cœlis, amplius clarificet ipſam in terris ad ſui nominis gloriam & honorem, ita quod ſecuriùs procedere valeamus, ad præfatum negotium exequendum. Datum Laterani ſexto Kalendas Iunij, Pontificatus noſtri anno decimoquinto.

B. Guillelmus ab Honorio III. Sanctorum albo inſcribitur. Ex Tabulario Bituricenſis Capituli.

Honorius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, vniuerſis Chriſti fidelibus præſentem paginam inſpecturis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Etſi electi dicantur pauci reſpectu multitudinis vocatorum, non eſt tamen aliquatenus dubitandum quin ex tanto fidelium numero eligatur maxima multitudo. Vnde & Prophetę conquerenti ſe ſolum eſſe relictum, omnibus alijs interemptis, eſt reſponſum à Domino: Reliqui mihi ſeptem millia virorum qui ante Baal genua non curuauerunt, & B. Euãgeliſta Ioannes, cùm reuelarum ſibi numerum ſignatorum ex duodecim tribubus conſpexiſſet, vidit turbam magnam quæ dinumerari non poterat, amictam ſtolis candidis & tenentem palmas in manibus coram Deo. Porro iuſtus & miſericors Deus fideles ſuos, quos prędeſtinauit ad vitam, omnes quidem coronans in patria, quoſdam eorum ſecundùm altitudinem diuitiarum ſapientiæ ſuæ ac miſericordiæ glorificat & in via vt frigeſcentem iam in pluribus charitatis igniculum accendat, mirabilium nouitate ſuorum, & prauitatem confundat hæreticam dum ad Catholicorum tumulos faciens miracula pullulare, manifeſtè demonſtrat eos habuiſſe dum viuerent fidem rectam. Ipſo igitur piæ recordationis Willelmum Bituricenſem Archiepiſcopum quem in vita non ſolum virtutibus, ſed etiam ſignorum oſtenſionibus inſignuerat, faciente poſt obitum celebrioribus miraculis coruſcare, Venerabilis Frater noſter Archiepiſcopus & delecti filij Canonici Bituricenſes ipſum per Apoſtolicam ſedem adſcribi Sanctorum Catalogo inſtanti deuotione ac deuota inſtantia multoties petierunt. Cùm autem neceſſaria maturitate diu ſuſpenſa fuiſſet petitio eorundem eo quòd cùm huiuſmodi iudicium Diuinum ſit potius quàm humanum, difficile eſt mortalem hominem iudicare de illis qui veſte mortalitatis exuti cum Chriſto creduntur viuere ac regnare. Demum ipſis propter miraculorum frequentiam petitionem prædictam humiliter replicantibus, nos ne miniſterium noſtrum Diuinæ dignationi mirificanti ſanctum ſuum ſubtrahere videremur, Venerabili fratri noſtro Antiſſiodorenſi Epiſcopo & dilectis filijs Boniradi, & Calouienſi Abbatibus Ciſtercienſis Ordinis dedimus in mandatis, vt, cùm opera pietatis in vita &

miraculorum ſigna poſt mortem ad hoc quod quis reputetur Sanctus in militanti Eccleſia requirantur, licet ad ſanitatem animæ opera ſola ſufficiant in Eccleſia triumphanti, diligentiſſimè inquirerent de vtroque, & quæ inuenirent fideliter redigentes in ſcriptis ea nobis tranſmitteret ſub ſuorum muninine ſigillorum, quatenus per eorum relationem inſtructi in negotio ipſo ſecuriùs Domino inſpirante procedere valeremus. Qui primò iuxta mandati noſtri tenorem de illius conuerſatione ac vita, ac deinde de miraculis inquiſitionem facientes per legitimos teſtes & omni exceptione majores & adſtrictos iuramenti vinculo diligentem, inuenerunt ipſum ſanctæ conuerſationis odorem alijs fuiſſe dum viueret, & inſignium miraculorum multitudine poſt obitum claruiſſe. Quæ tum quia nota ſunt, tum quia præ ſui multitudine non poſſent ſub breuitate narrari, præſenti paginæ non duximus inſerenda, melius æſtimantes ſcripturo glorioſam eius Hiſtoriam vniuerſa relinquere quàm paucis auctoritatem bullæ noſtræ appoſitione præſtando, eam reliquis quodammodo derogare. Ipſis autem miraculis, quæ inquiſitores prædicti nobis ſub ſuis ſigillis incluſa, prout in mandatis, receperant, tranſmiſerunt, examinatis per quoſdam de Fratribus noſtris primitùs diligenter, ea demum in pleno conſiſtorio fecimus ſolemniter recitari eius ſanctitatem morum & ſignorum virtutem ad fauorem petitionis pro qua prædicti Archiepiſcopus & Canonici vna cum Epiſcopis & Prælatis Bituricenſis Prouinciæ aliiſque quam pluribus vehementer inſtabant, concurrere videremus, Diuinum & humanum ſecuti iudicium de Fratrum noſtrorum conſilio, poſt multam deliberationem habitam cum eiſdem, necnon cùm Archiepiſcopis & Epiſcopis exiſtentibus apud ſedem Apoſtolicam, quos ad conſilium noſtrum admiſimus, de Diuina miſericordia & eiuſdem ſancti meritis confidentes ipſum ſanctorum catalogo duximus adſcribendum ſtatuentes vt in die depoſitionis ipſius Feſtiuitas deuotè à Chriſti fidelibus annis ſingulis de cætero celebretur. Quocirca deuotionem veſtram monemus in Domino & hortamur per Apoſtolica vobis ſcripta præcipiendo, mandantes quatenus eiuſdem Sancti memoriam cum celebritate debita venerantes eius apud Deum ſuffragia humiliter imploretis. Datum Romæ apud Sanctum Petrum decimoſexto Kalendas Iunij, Pontificatus noſtri anno ſecundo. Eiuſdem Canonizationis meminit Appendix Altiſſiodorenſis Chronici, his verbis Anno 1218. Quo Simon Montis-fortis in obſidione Toloſæ ictu petrariæ percuſſus occubuit, WILLELMVS quondam Bituricenſis Archiepiſcopus, cum iam diu miraculorum gloria claruiſſet, canonizatur à Papa Honorio & Sanctorum catalogo ſociatur. Sed iuuat loquentem iterum audire Pontificem.

Honorius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, vniuerſis Chriſti fidelibus præſentem paginam inſpecturis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Diuinæ benignitas pietatis ſanctos & electos ſuos in cæleſtis regni felicitate locatos ad hoc in terra miraculorum coruſcatione clarificat, vt fidelium per hoc excitata deuotio eorum ſuffragia dignâ veneratione depoſcat. Vnde cum B. Willelmum Bituricenſem Archiepiſcopum quem Dominus claris ſicut nobis plenè conſtitit miraculis illuſtrauit, Sanctorum Catalogo adſcripſerimus, monemus vniuerſitatem veſtram in Domino & hortamur quatenus eius apud Deum patrocinia deuotis mentibus imploretis. Cùm autem eius venerabile corpus ſit de loco in quo eſt, ad alium transferẽdum, nos de Beatorum Petri & Pauli, & ipſius glorioſi Confeſſoris meritis confidentes vniuerſis qui ad ſolemnitatem eius ipſo die quo transferetur, vel etiam infra octauas cum deuotione conuenerint, quadraginta dies pœnitentiæ injunctę relaxamus, omnibus, qui ad eiuſdem Tranſlationis ſolemnitatem futuris annis ipſo Tranſlationis die reuerenter acceſſerint eandem indulgentiam concedentes. Datum Romæ apud S. Petrum decimoſexto Kalendas Iunij Pontificatus noſtri anno ſecundo.

ELOGIVM HISTORICVM S. HONORII Martyris, die 9. Ianuarij.

SAnctus Honorius, cuius iampridem memoria fit in Breuiario Diœceſis Pictauenſis, natus eſt apud Buzencaium oppidum Bituricenſis Diœceſis *Buzançois ſur la riuiere d'Indre, entre le Berry & la Touraine*, & in Tenezayo vico Pictauenſis Diœceſis occiſus eſt, in loco, vbi etiamnunc ædicula in ipſius nomini conſecratam

cernere

cernere eſt, *Tenezay en Poictou*. Neque plura hactenus occurrerunt. Hoc verò, breue licet ieiunúmque Summarium, debemus Litanijs Pictonicis ab Illuſtriſſimo Rupipozæo Antiſtite pridem euulgatis, quibus nonnulla licebit adiungere quùm è Buzencaio, cuius loci patronus habetur S. Honorius, vitam illius integram, ſi quæ ibidem delitеſcit, nanciſci fuerit mihi conceſſum.

SANCTI IACOBI EREMITÆ Elogium Hiſtoricum.

Ex prolixiori vita, quam aliâs lege in veteri Codice Monaſterij Sancti Sulpitij Bituricenſis.

SAnctus Iacobus, natione Græcus, patre cognomine Felice, matre Hermena editus, militaribus in adoleſcentia ſtudijs implicatus, Leoni Græcorum imperium moderanti familiariſſimus fuit. Huic frater ſenior extitit Herpillinus iampridem in partem Domini aſſumptus, cuius frequentibus de contemptu mundi atque æterna felicitate ſermonibus, eò tandem deductus eſt, vt ſuſcepta veræ conuerſionis ad Deum voluntate ab illius loci Epiſcopo deciſa cæſarie Clericus fuerit ordinatus. Cúmque ad perfectiora quæque inardeſceret animus, natali relicto ſolo Galliæ fines expetendos cenſuit. Conſcenſa itaque naui Genuenſium peruenit ad vrbem, vbi mulierem Petronillam nomine oculorum orbitate laborantem fuſa prius prece ſanauit, agróſque ac vineas à tactu grandinis illæſas conſeruauit.

Eorum ingratitudinem peroſus Iacobus clam fugit & Galliæ remotiores ſinus expetiit & pertranſiens Lugdunum ad Aruernos venit propter famigeratiſſimum Fredegiſum Epiſcopum Claromontenſem cui hærere optabat, vt diſceret ſanctiora, quia præſul erat ſermone & opere potens, & ſanctus vbique prædicabatur. Acceſſit igitur ad eum Iacobus & narrato vitæ ſuæ diſcurſu, factus eſt cum Epiſcopo cor vnum & anima vna, à quo Presbyter ordinatus eſt, ſed pro amore ſolitudinis ſecretum petiit habitaculum: inde Bituriges adiit; ad quam vrbem cum deueniſſet, & ſanctorum memorias, quæ præcipuè in eadem celebrantur, frequentaſſet, ad extremum Nauenſe quoque Monaſterium, hoc eſt Abbatiam Sancti Sulpitij in ſuburbio Bituricæ ciuitatis extructam viſitauit.

Sanctus vir Fratrum illorum charitate exhilaratus prudenter conſiderans, aut ſe debere communiter viuere cum fratribus, ſi cum illis verſaretur, aut ſecedendum eſſe vt auſteritatem vitæ perſequeretur, variis cogitationibus in diuerſa propoſitum ſuum rapientibus, tandem elegit ſecedere in eremum, ne ſingularitate vitæ turbaret infirmos. Circuiuit igitur per gyrum regionem & inuento ſeceſſu ſuo propoſito arridenti in ditione magnifici viri Roberti, reuertitur ad Monaſterium Benedictinorum, reuelat locum ſibi placitum; ſed rationem adipiſcendi ignorans, de malo adipiſcendi inijt conſiliũ cum Fratribus, quibus viſum eſt poſſe fieri quod optabat, ſi dominum Saxiaci, qui ampliſſima circũquaque territoria poſſidebat adiret & poſceret ab eo facultatem conſtruendi gurguſtioli, vbicumq; deſertorum ſibi grata apparuiſſet habitatio, vt ſemotus à turbis & conſpectu hominum eremita ſolitarius viueret. Vbi ſic conſultũ eſt, maturè adiit Principem Robertum, cui exponit votum ſuum & illico gratulabundus Princeps tota libertate plura conceſſit quàm petebatur, valdè gauiſus quod ſancto viro fuiſſet dignus in ſuis terris dediſſe habitaculum. Robertus ſiquidem Saxiaci vici & circumiacentis regionis dominus, vir potens & nobilis ex Regum Francorum genere ortus erat, & quod optabilius eſt, Chriſtiana pietate inſignis, cui affectu & origine reſpondebat vxor eius, nomine Agana, ex patre Wichfrido Comite quondam Bituricenſi Regali proſapia exorto & matrona Oda nomine filia, & hi omnes à ſanguine Regio Francorum traxerunt originem. Iacobus autem deſiderio potitus, & gratiarum actione acta tam benigno domino locum obſeruatum & anachoreſi congruum offerenti, ſiquidem in ripa minoris Saleræ locus ſitus erat, indicia oſtendens olim illic fuiſſe habitationem hominum propter ruinas murorum, hic illicque eminentes. Hunc, inquam, locum cui Saciacus vicus nomen fuiſſe dicitur, duodecim milliaribus à Biturica ciuitate diſtans, elegit in habitationem ſibi verus Eremita, ſeque illic poſſe latere propter ſiluarum vmbracula æſtumauit. Ne autem illi eſſet

frequens procedendi neceſſitas ad Monaſterium propter ſacrificij mirandi hoſtiam offerendam, emendicatis eleemoſynis à gente vicina ædificauit ædiculam paulo anguſtiorem ſuo tuguriolo, vbi ſecundùm animi ſui affectum, comite quodam Ioanne famulo crebrius Dominicum corpus in Miſſa immolabat, &c. Si quis tantæ abſtinentiæ fidem adhibere voluerit, ipſe dominus Robertus & Agana iugalis eius exemplo hoc euidenti comprobauerunt, &c.

Morti proximus pronunciauit in proximo reuerſuram eſſe ab Aquilone gentem Danorum, quos vulgus Normannos vocat, cuius crudelitatem Monaſterium illud Benedictinorum vnde nuper egreſſus fuerat, experiretur, direptis ac vaſtatis ad illud pertinentibus. Addiditque propediem venerandum Archiepiſcopum Bituricenſem Radulfum fatis conceſſurum, cuius prouidentia ſic Bituriges gubernabantur, vt à cunctis Pater patriæ eſſet vocatus. Prædixit quoque futuræ famis inopiam. Pridie verò quàm decederet, aperiri ſibi ſepulchrum iuſſit in oratorio quod propriis conſtruxerat manibus. Quod cùm fuiſſet ingreſſus, flexis genibus, in oratione erectis ſurſum oculis defungitur terreſtri vir adamabilis, fruiturus vitâ cœleſti æterna in cœlis tertiodecimo Kalendas Decembris (ſeu 19. Nouembris.) Qui plura velint noſſe, inquit Author ille ætate ſuppar, interrogent ſuperſtites Capellæ Gilonis, & vera eſſe quæ diximus, experimento probabunt.

Eiuſdem Iacobi Eremitæ quotannis, tùm in vetuſtiſſimo, tùm in recens excuſis Eccleſiæ Bituricenſis Breuiariis, feſtiuus recurrit dies 19. Nouembris, trium, vt vocare ſolent, Lectionum: Integram verò eiuſdem Sancti vitam cum erudiſſimis obſeruationibus ad Saxoniam, vt appellat, Francicam ſpectantibus, expectamus à V. C. Iacobo Cholet, in Pariſienſi Curia Cauſſidico celeberrimo.

ELOGIVM BREVE
BEATÆ IOANNÆ REGINÆ
BITVRIGVM DVCIS.

ORdo B. MARIÆ ſemper Virginis à B. IOANNA filia Ludouici XI. ſorore Caroli VIII. coniuge Ludouici XII. Regum Galliæ inſtitutus ab Alexandro VI. Papa confirmatur. Cui quidem Ludouico cùm diu ante regnum Ioanna nupſiſſet Duci adhuc Aurelianenſi, is Carolo abſque liberis defuncto in regno ſuffectus, ſuaſu Aulicorum Procerum, ne Britanniæ Armoricæ Ducatus abalienaretur, Annam eius hæredem, & Caroli viduam duxit vxorem, Ioanná dimiſsâ. cauſſa diuortij, metus prætexebatur, & quòd non ſpontè eam duxiſſet, ſed compellente Virginis patre Ludouico XI. quódque illius adeò corpus nunquam attigiſſet. Neque Ioanna ſe oppoſuit, ſed libens ad alterius, æterníque Regis cultum ſe conuertit, ac mente quidem tranquilla, quòd Alexandrum VI. Pont. Max. induliſſe, atque, vt loquuntur, diſpenſaſſe intellexiſſet. Ducatum porrò Bituricenſem donum acceperat, cuius ſe fructibus, Bituricenſi in vrbe agens tolerauit, & alia piis vſibus impendit. Ordinem in honorem cultúmque Deiparæ Virginis ab ipſa inſtitutum, Alexander Papa anno 1501 primùm confirmauit, procurante R. P. Gilberto Nicolao, Ordinis S. Franciſci, qui poſteà Gabriel Maria eſt nuncupatus. Poſt Alexandrum, Iulius II. anno 1506. deinde Leo X. annis 1515. & 1517. idem inſtitutum approbarunt, & priuilegiis ſtabiliuerunt. Vniuerſa porrò Virginum Annuntiatarum Regula nonniſi decem capitibus conſtat, quæ decem primarias Deiparæ virtutes in Euangeliis expreſſas ob oculos ipſis proponunt imitandas, nimirùm caſtitatem, prudentiam, humilitatem, veritatem, pietatem ſeu deuotionem, obedientiam, paupertatem, patientiam, caritatem, & compaſſionem ſeu dolorem; nec ex Baſilij, Auguſtini, Benedicti, Franciſci, aut alterius ſancti Patris præſcripto, ſed ex ipſis verbis Euangelicis Regula huius Ordinis eſt concinnata. Vtuntur veſte talari leucophæa, in teſtimonium vitæ pœnitentis quam profitentur; chlamydem candidam ex humeris in pedes deſinentem geſtant in memoriam virgineæ puritatis Deiparæ, quam æmulantur. Ornantur inſuper ſcapulari rubeo in formam Crucis ante pectus adaptato, memoriæ Paſſionis Dominicæ aſſiduè in mentem reuocandæ. Eadem verò toto vitæ

decurſu ſanctiſſimè tranſacto, ferè quadragenaria Biturigis quarto die Februarij obdormiuit, anno 1505. & in primo inſtituti Cœnobio à ſe ibidem excitato condita eſt, vt in Chronico obſeruauit Aubertus Miræus, cuius verbis licebit addere quod ſingulis annis in Bituricenſi, cæteriſque earumdem Monialium Annunciatarum, vt vocant, Cœnobiis, recitari aſſolet, eiuſdem Beatiſſimæ Reginæ elogium breue ab illuſtriſſimo Eduorum Antiſtite Ludouico Donio Attichio, Sammarthanis Fratribus, à R. P. Hilarione Coſtano, aliiſque, qui copioſiùs res eius geſtas, virtuteſque proſequuntur, deſcriptum.

Obiit inclyta, & meritis plena, B. Ioanna de Francia, Illuſtriſſima quondam Regis filia, & ſoror alterius, videlicet Caroli VIII. quæ viro ſoluta castè viuens, mundo orbata, & diuinis ac ſacris addicta, totius Ordinis ſacrorum Beneplacitorum Euangelicorum fundatrix & rectrix extitit pientiſſima: Cuius ſacrum pignus Biturigis honor ficè ſepelitur, miraculis clarens. Porrò nunc Beata in cælis laureata, perpetuò cum Beatis Deo fruitur, die 4. Februarij defuncta, anno Domini milleſimo quingenteſimo quarto.

Bullam Leonis X. ex ipſo autographo originali à me ante annos 14. deſcriptam, placet hic ſubiicere, vt ex ea Lectores intelligant, quo deuotionis affectu cùm beata Ioanna, tum cæteræ Moniales eius filiæ ac ſequaces, præcipuas Beatiſſimæ Virginis Deiparæ virtutes colere hactenus, atque æmulari ſtuduerint, probante in omnibus Sede Apoſtolicâ.

LEO EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI, ad perpetuam rei memoriam.

Ad ea quæ circa decorem Religionis, & perſonarum quarumlibet, tam virorum quàm mulierum, ſub ſuaui Religionis iugo, Altiſſimo famulantium ſtatum ſalubriter dirigendum tendere noſcuntur, paternâ ſollicitudine proſpicientes, prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhærendo, ea quæ propterea emanarunt approbando & innouando, illarum conſeruationi & augmento, ac nouæ regulæ de mandato noſtro editioni, pro animarum earumdem perſonarum ſalute libenter intendimus, & illas ſpiritualibus muneribus confouemus; & vt ea quæ pro diuini cultus augmento, & Religionis propagatione, & animarum Chriſti fidelium ſalute prouidè facta fuiſſe comperimus, vt firma perpetuò & illibata perſiſtant, libenter, cùm à nobis petitur, Apoſtolico munimine roboramus; & alia circa ea ſtatuimus & ordinamus, prout ſalus animarum perſonarum earumdem, & piâ perſonarum, præſertim ex nobili & alti ſanguinis ſtirpe deſcendentium, ac nobis & Sedi Apoſtolicæ deuotarum expoſcit deuotio, & id in Domino conſpicimus ſalubriter expedire.

Dudum ſiquidem felicis recordationis Alexandri Papæ ſexto prædeceſſori noſtro, pro parte B. memoriæ Ioannæ de Francia tunc Duciſſæ Bituricenſis expoſito, quòd ipſa, quæ, vt aſſerebat, à Regio ſanguine trahebat originem, B. Mariæ Virginis, cuius ab ineunte ætate continuè deuotiſſima fuit, virtutum, & ſuorum præclarè geſtorum contemplationi toto cordis affectu intendens, cupiens tunc terrena in cæleſtia, & tranſitoria in æterna, felici commercio commutare, congregatis in vnum omnibus, quæ ex Euangelica lectione per eandem Virginem Mariam, dum in hoc ſæculo eſſet, geſta reperiuntur, quandam regulam, ſecundùm quam aliquæ mulieres virtutes eiuſdem B. Mariæ imitari, ac religioſè & honeſtè viuere volentes in domibus, tam per ſeipſam Ioannam Duciſſam, quàm alios Chriſti fideles, de bonis à Deo eis collatis, ædificandis, in quibus etiam aliqui Fratres, in loco tamen ſeparato, pro earum ſpiritualibus & temporalibus obſequiis pro tempore deputati exiſterent, ſub clauſura ac cura & regimine Fratrum Minorum de Obſeruantia nuncupatorum, Altiſſimo famulari poſſent, cum conſilio tunc bonæ memoriæ Epiſcopi Albienſis, ac quamplurimorum proborum virorum illarum partium in ſacra Theologia Magiſtrorum ſæcularium & religioſorum ordinari, & confici, & pro regula eiuſmodi certas ordinationes, Decem Beneplacita eiuſdem B. Mariæ Virginis continentes, quæ perpetuis futuris temporibus obſeruari deberent, fieri procurauerat, ac quòd mulieres, ſorores & fratres præfati ſecundùm virtutes eiuſdem B. Mariæ Altiſſimo famulantes nominari deberent, voluerat. Idem Alexander prædeceſſor volens tam ipſius Ioannæ, quàm Annæ etiam de Francia Duciſſæ Borbonij, & ipſius Ioannæ ſororis, votis & piis deſideriis annuere, & attendens omnia in dictis ordinationibus contenta per

præfatum Epiſcopum Albienſem, Prælatum vtique bonæ & timoratæ conſcientiæ, ac ſingularis doctrinæ & prudentiæ primò, & deinde ex commiſſione ſua per dilectum filium Ioannem Annium, Ordinis Fratrum Prædicatorum, & Theologiæ Profeſſorem, ac ſacri Palatij Apoſtolici Magiſtrum, diligenter & accuratè examinata, & per eos, tanquam canonica, ſalubria, & vtilia laudata fuiſſe; ac per dilectum filium Gilbertum Nicolai, tunc Guardianum Domus Ambaſiæ, Ordinis eiuſmodi Fratrum Minorum de Obſeruantia nuncupatorum, Turonenſis diœceſis, eiuſdem Theologiæ Profeſſorem, & pręfatæ Ioannæ tunc Confeſſorem, coram eodem Alexandro tunc perſonaliter conſtitutum. Dudùm etiam examinata & laudata regulam, & ſtatuta, ac ordinationes huiuſmodi per quaſdã ſuas litteras authoritate Apoſtolicâ confirmauit, & approbauit, ac voluit & mandauit illa obſeruari debere, & nihilominus tam eidem Ioannæ, quàm aliis Chriſti fidelibus, domos prædictas ac Monaſteria pro ampliatione dictæ Religionis in aliquibus locis ad hoc conuenientibus, & honeſtis, pro tunc introductis, & aliis introducendis ſororibus, ædificandi licentiam & facultatem conceſſit, illorúmque locis & domibus ac Monaſteriis, & ſororibus huiuſmodi, vt omnibus & ſingulis priuilegiis, prærogatiuis, immunitatibus, exemptionibus, gratiis, fauoribus & indultis Ordini Fratrum Minorum, ac illius domibus & locis per Sedem prædictam, ſub quacumque forma & expreſſione verborum conceſſis eatenus, & in poſterum concedendis, vti, potiri & gaudere liberè & licitè poſſent & deberent; pręfatâ authoritate, de ſpecialis dono gratiæ indulſit, & quampluribus aliis priuilegiis, conceſſionibus & gratiis communiuit. Et deinde piæ memoriæ Iulius Papa ſecundus, etiam prædeceſſor noſter, regulam & ordinationes huiuſmodi per alias ſuas litteras dictâ authoritate Apoſtolicâ ſimiliter confirmauit, & approbauit, ac amplioribus fauoribus, gratiis & indulgentiis decorauit. Et ſucceſſiuè per nos accepto quod etiam in Hiſpaniæ partibus, Domino concedente, alia mulierum Religio, quæ Moniales, ſiue ſorores Conceptionis, ſiue de Conceptione B. Mariæ nuncupatur, ereuerat, quæ pariter regulam ab eodem Iulio prædeceſſore confirmatam habuerant; & quas quidem mulieres Hiſpaniæ Principes de mandato præfati Iulij prædeceſſoris huiuſmodi ſub cura & regimine dictorum Fratrum Minorum de Obſeruantia, quemadmodum pręd ictæ de Annunciata ſiue Decem Beneplacitorum reguntur & gubernantur, regi & gubernari voluerant. Et pro parte ipſorum Fratrum Minorum, ſub quorum cura ipſæ ſorores ſeu Moniales degunt, videntium diuerſa Religionum genera Religioſarum mulierum multiplicari nobis ſuppliciter ſupplicato, vt ex duabus prædictis Regulis à Sede Apoſtolica approbatis, vnam, quam tam de Annuntiata quàm de Conceptione ſorores huiuſmodi ſeruare tenerentur, componi & ordinari facere dignaremur.

Nos attendentes expediens & vtile in Dei Eccleſia fore, atque earumdem ſororum animarum ſaluti expedire, vt ſub vna & eadem regula & denominatione viuerent, & duabus regulis, ad euitandas tot diuerſitates Religionum, quæ verè vna dici poterat, cùm ſub nomine B. Mariæ, ambæ compoſitæ eſſent, per alias noſtras in forma Breuis litteras pręfato Gilberto Nicolai Ordinis Minorum huiuſmodi de Obſeruantia nuncupatorum, tunc Generali Vicario Vltramontano dedimus in mandatis, vt ex dictis duabus regulis, vnà cum aliquibus ſacræ Theologiæ Magiſtris, atque Definitoribus Capituli Generalis eorumdem Fratrum Antuerpiæ, Prouinciæ Coloniæ, nouiſſimè celebrati, vnam tantùm Regulam componeret, & huiuſmodi Religionum genera in vnum genus Religionis vniret, & alia mandaret, & faceret, quæ earum ſaluti & Eccleſiæ Dei expedire viderentur, prout in ſingulis litteris pręd ictis plenius continetur.

Cùm autem, ſicut exhibita nobis nuper pro parte dictarum ſororum ſeu Monialium petitio continebat, idem Gilbertus litteris noſtris prædictis ſibi præſentatis ad illarum executionem formâ ſeruatâ ritè procedens in dicto Capitulo Generali, cum conſilio prædictorum, & quamplurimorum aliorum proborum & doctiſſimorum virorum, ex dictis duabus regulis vnam compegerit & compoſuerit, quæ vtriſque ſororibus & Monialibus huiuſmodi conueniens exiſtit, & in vnum volumen redegerit, & huiuſmodi duo Religionum genera in vnum vniuerit, prout in regula huiuſmodi, cuius tenorem per dilectum filium Ioannem Ferrarienſem, dicti Ordinis Prędicatorum & Theologiæ Profeſſorem, dicti ſacri Palatij noſtri Magiſtrum diligenter inſpici, & de verbo ad verbum præſentibus inſeri fecimus, pleniùs continetur,

pro parte tam ſororum huiuſmodi, quàm etiam dilectæ in Chriſto filiæ nobilis mulieris Margaritæ de Lotharingia Ducíſſæ Alenconij, quæ ad præfatam glorioſiſſimam Virginem Mariam, ac ſorores & Ordinem huiuſmodi ſingularem gerit deuotionis affectum, nobis fuit humiliter ſupplicatum, vt regulæ prædictæ de duabus in vnam de mandato noſtro compactam, pro illius ſubſiſtentia firmiori robur Apoſtolicæ confirmationis adiicere, aliáſque in præmiſſis opportuna prouidere de benignitate Apoſtolica dignaremur.

Nos igitur qui Religionis propagationem, ac diuini cultus augmentum, & animarum ſalutem noſtris potiſſimùm temporibus, ſupremis deſideramus affectibus, ac ad ipſam B. Virginem etiam ſemper geſſimus & gerimus ſingularem deuotionis affectum, attendentes omnia & ſingula in dicta regula, vt præfertur, de duabus in vnam redactâ, contenta, & per præfatum Magiſtrum dicti Palatij diligenter & accuratè examinata, & per eum tanquam canonica, ſalubria, & vtilia laudata fuiſſe, huiuſmodi piis & honeſtis nobis, vt præfertur, porrectis ſupplicationibus inclinat, regulam prædictam ſic ex duabus in vnam, vt præfertur, de mandato noſtro compactam, ac omnia & ſingula in ea contenta authoritate Apoſtolicâ tenore præſentium approbamus, & confirmamus, ac præſentis ſcripti patrocinio communimus, illámque & illa per vtraſque ſorores Ordinis huiuſmodi, tam in Galliæ quàm Hiſpaniæ, & quibuſvis aliis mundi partibus, nunc & pro tempore exiſtentes, in virtute ſanctæ obedientiæ obſeruari, & ſub vna & eadem regula & denominatione, videlicet Beatæ Mariæ Virginis perpetuò viuere, & nuncupari debere decernimus; & nihilominus omnia & ſingula priuilegia, immunitates, conceſſiones, gratias etiam Chriſti fidelibus de ædificando domos ſeu Monaſteria Religionis & Ordinis huiuſmodi, in quibuſvis mundi partibus, in locis ad hoc conuenientibus, & alia omnia tam per Alexandrum & Iulium prædeceſſores noſtros huiuſmodi, quàm etiam per nos conceſſa, authoritate & tenore prædictis confirmamus, approbamus, & innouamus, ac Fratribus ipſis, vt perpetuò de dictis Monialibus & ſororibus curam & regimen habeant, & eiſdem ſororibus & Monialibus, tam in Gallia quàm Hiſpania, & vbilibet exiſtentibus, vt dictis Fratribus, qui pro tempore ipſis ſororibus perhabentes authoritatem præficientur, obediant & pareant, ac perpetuò ſubiiciantur, ipſíſque Fratribus pro obſequiis earumdem ſororum pro tempore deputatis, quòd in dictis locis manere, & ab eiſdem ſororibus vitæ ſubſidia ſine aliquo conſcientiæ ſcrupulo liberè & licitè percipere poſſint & valeant, præcipimus & mandamus, eíſque concedimus & indulgemus, non obſtantibus præmiſſis, ac conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, necnon ſtatutis & conſuetudinibus dicti Ordinis Fratrum Minorum, iuramento, confirmatione Apoſtolicâ, vel quâuis firmitate aliâ roboratis, cæteríſque contrariis quibuſcumque. Cæterùm, quia difficile foret præſentes litteras, & omnia in eis contenta in quibuſvis locis vbi expediens fuerit, deferre, volumus, & eâdem authoritate decernimus, quòd tranſumptis earum manu alicuius Notarij publici confectis, & ſubſcriptis, & ſigillo alicuius Prælati munitis, plena vbique fides in iudicio & extra adhibeatur, quemadmodum adhiberetur & adhiberi deberet ipſis originalibus litteris, ſi eſſent exhibitæ vel oſtenſæ. Tenor verò dictæ Regulæ ſequitur, & eſt talis.

In nomine Domini. Incipit regula & vita ſororum B. Mariæ Virginis. *Maria Virgo puriſſima*, etſi plena fuerit omnibus gratiis & virtutibus, tamen noluit Spiritus Sanctus quòd in Euangelio ſpecialis quædam mentio ſolùm fieret de decem Virtutibus. Vnde ſorores, quarum regula & vita eſt, imitari Virginem glorioſam, quantum humana patitur fragilitas, faciendo ſcilicet, dicendo, & cogitando, quæ Virgo in Euangelio legitur feciſſe, dixiſſe, & cogitaſſe, debent cum ſumma diligentia prædictas decem Virtutes opere complere, vt de illis verè dicatur, qualis mater fuit, tales & filiæ, & ſint ſorores Virgini conformes corde, verbo, & opere. Verùm, quia primò in Euangelio mentio fit de puritate Virginis, debent etiam ſorores primò de puritate & caſtitate ſeruanda ſollicitè cogitare, & ea opera, dum viuunt, facere, quæ Virgo ex virtute caſtitatis legitur feciſſe. Ex virtute autem caſtitatis legitur Virgo virginitatem vouiſſe, & cum virginitate ſanctum Ioſeph deſponſaſſe, & Gabrielem interrogaſſe: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Ad exemplum & imitationem Virginis, quæ fuit hortus concluſus totius puritatis, ſorores voueant perpetuam cum perpetua clauſura caſtitatem, & verum Ioſeph, Dominum IESVM

ſponſum accipiant in perpetua caritate, & nulla verba vani amoris aut dicant, aut à quoquam audiant: ſed per ſuam caſtitatem cum ſolo IESV earum ſponſo velint habere familiaritatem. Ad habendam autem perfectiùs hanc caſtitatem, fugiant ſuſpecta conſilia, nulla etiam habeant verbo, ſcripto, nutu, vel dono ſuſpecta conſortia cum perſona ſæculari, aut religioſa: ſufficiat ſororibus IESVS earum ſponſus, qui pulchrior eſt vniuerſis, & totus deſiderabilis. Eſt autem ſororum clauſura arctiſſima, ſicut & caſtitas puriſſima; quia nec egredi poſſint ad extra, nec aliæ perſonæ ingredi poſſint ad earum Monaſteria. Non tamen infringitur ſororum clauſura, quando fit ingreſſus aut egreſſus, concurrentibus, ex parte ſororum euidenti neceſſitate, & ex parte ſummi Pontificis, Apoſtolicâ conceſsâ authoritate: ſicut nec infringitur, cùm intrat Prælatus pro viſitatione, aut Confeſſor pro Sacramentorum adminiſtratione, & mortuarum ſepelitione; aut Medicus pro infirmarum curatione, aut faber pro neceſſaria rerum reparatione: ſicut etiam non infringitur, quoad egreſſum, quando egrediuntur ſorores ad exemplum Virginis, conſilio Gabrielis, id eſt Prælati, pro noua Monaſterij ſuſceptione, vel antiqui reformatione, aut neceſſaria ſororum tranſlatione.

Maria Virgo prudentiſſima ſemper fuit, & ex prudentia ſua, quæ ſequuntur, fecit. Nam cogitabat qualis eſſet Gabrielis ſalutatio, & conſeruabat omnia verba quæ de Chriſto, aut à Chriſto dicebantur, conferens in corde ſuo; & quia fugit in Ægyptum pro filio conſeruando, non rediens niſi priùs Herode defuncto, & non vadens vbi erat Archelai habitatio. Ad exemplum & imitationem Virginis ſorores debent eſſe tardiloquæ, quia ſolùm ſepties legitur Virgo locuta fuiſſe, debéntque non leuiter loqui, ſed dicenda præmeditari, ſimiliter & agenda, & in corde iugiter conferre, ſi ab eis regula earum obſeruetur, vitáque ipſarum IESV ſponſo placita inueniatur. Nam perfectiſſima prudentia eſt ſcire placere Deo, & cauere ab omni, quo Deus offenditur, peccato; maximè autem fugiant, & caueant ab Herode & Archelao, id eſt, à vitio inanis gloriæ, & impatientiæ. Nam draco occultè inſidiatur, leo apertè iraſcitur. Quæ duo præcipuè fugâ vincuntur. Ad habendam autem perfectiùs hanc Virginis prudentiam, ſeruent ſorores ſtrictiſſimè in receptione Nouitiarum, vt ad exemplum Virginis nulla penitùs ingrediatur in domum Mariæ, & Monaſterium ipſarum, niſi Gabriela aut Ioſepha, id eſt, corpore forti & ſana, mente fideli & catholicâ, carens infamiæ notâ, animo recta & prompta, ad legendum ſufficienter edocta, nulli perſonæ ſæculari vinculo ligata.

Maria Virgo humillima ſemper fuit, cuius Dominus humilitatem reſpexit. Ex humilitate autem, quæ ſequuntur, fecit: nam turbata timuit, laudata à Gabriele, cum humilitate reſpondit, Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum. Ad exemplum & imitationem Virginis, ſorores fugiant officia & gradus. Nam ſicut labes peſſima in Religione ambitio cognoſcitur, ſic in Religioſa, virtus vera eſſe dignoſcitur, quando exteriùs deſpecta, interiùs lætatur. Vera enim humilitas eſt, lætari, cùm deſpicitur, & triſtari dum exaltatur; numquamque proprio ſenſui credere: nam ſemper dicit, Fiat ſecundùm verbum tuum, & non ſecundùm meum. Quare ſorores in Capitulo & ſuis conſultationibus proprias opiniones non defendant, ſed credant communitati, quæ plus Spiritu Sancto regitur, quàm ſoror vna ſingularis. Dicant ſemper Matri, Fiat mihi ſecundùm verbum tuum; nec ſe excuſent aliquando à Matre repreheniſæ, præcipuè in Capitulo. Ad habendam autem perfectiùs hanc humilitatis virtutem ſorores ſemper diligant & reuereantur Matrem Ancillam, ſicut vicariam Mariæ, quia reuerà ipſa tenet locum Virginis Mariæ. Mater autem Ancilla ſorores ſuas vt cariſſimas filias amet & conſoletur: Singulis Sabbatis teneat Capitulum culparum, in quo cum magna humilitate pœnitentias Matris ſorores recipiant, ſcientes Capitulum pro huiuſmodi culpis purgatorium eſſe. Cum diſcretione autem Mater puniat ſorores, applicando, iuxta exemplum boni Samaritani, oleum cum vino. Sint autem ſollicitæ ſingulæ Matres, vt ſaltem ſemel in anno ſingula earum Monaſteria viſitentur à Prælatis ipſarum. In qua viſitatione præcipuè inquirat Viſitator de caſtitate, duplicíque clauſura, de caritate & pace fraternâ, de paupertate & humili obedientia, de officio diuino & oratione ſancta.

Maria Virgo veriſſima & fideliſſima fuit, & ex veritate fidéque, ea quæ ſequuntur, fecit. Nam poſtquam filium Dei ex humilitate & obedientia concepit, ad montana aſcendit, & in domum Zachariæ intrauit, ſanctámq; Elizabeth ſalutauit; cui Eliza-

beth dixit: Beata quæ credidiſti, quoniam perficientur in te, quæ dicta ſunt tibi à Domino. O Virgo veriſſima, & fideliſſima, quanta opera ex fide feciſti! Dominum concepiſti, & ad Deum, & Dei fidem conuertere omnes voluiſti. Ad exemplum & imitationem Virginis ſorores debent eſſe in fide fortes, nec aliquam recipere poſſint in Religionem ſuam, niſi fuerit Catholica & fidelis, non excommunicata, neé de crimine hæreſis ſuſpecta. Nam cùm ſine fide impoſſibile ſit placere Deo, quomodo poſſibile eſſet quòd in Religione, quæ tota eſt dedicata ad Virgini & Deo placendum, reciperetur aliqua in fide dubia? Teneantur ſingulæ Matres cum conſilio Diſcretarum à Domino Papa illum ex Cardinalibus petere in Protectorem, qui eſt Protector Fratrum Minorum huius Religioois ordinatione Apoſtolicâ Prelatorum, vt ſemper ſubditæ & ſubjectæ S. Eccleſiæ Romanæ, in fide ſtabiles obſeruent virtutes & beneplacita Virginis Mariæ. Ad habendam perfectiùs veritatis virtutem meditentur ſorores, ſecundùm ſententiam deuotorum Virginis veritatem, non ſolùm fuiſſe fidei, ſed etiam verbi: vnde piè creditur quòd Virgo in ſalutatione dixerit, *Deo gratias*, vel, *Pax tecum*, propter votum veritatis, quod antè emiſerat. Sint igitur ſollicitæ ſorores, vt in verbis ſuis ſint ſemper veraces, quia Chriſtus veritas eſt, qui perdet omnes qui loquuntur mendacium. Vnde ſorores perpetuum ſeruent Euangelicum ſilentium: Monaſticum autem ſiue Clauſtrale etiam perpetuò ſeruent in Eccleſia, Clauſtro, Dormitorio, & Refectorio. Item à dicto Completorio vſque ad Primam diei ſequentis, & quandocumque iuſſu Matris pulſatur campanella ſilentij.

Maria Virgo deuotiſſima ſemper fuit, & ex deuotione, quæ ſequuntur, fecit. Nam Deum attentiſſimè & lætanter laudabat dicens: Magnificat anima mea Dominum, & exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo. Singulis annis in Hieruſalem aſcendebat, & filium ſequebatur ad audiendum ſermones eius, & cum Apoſtolis perſeuerabat in oratione: ſæpéque legitur reuerſa in Nazareth. Ad exemplum & imitationem Virginis debent ſorores ſummè artem Deum laudandi & orandi addiſcere, nec poteſt in Religione ſoror damnari in morte, quæ in vita chorum & orationem amauerit. Habeant, qui ipſis ſermones faciant, ſi poſſibile ſit, ſaltem in feſtis ſolemnibus, quos attentè & deuotè audiant, quia, Qui ex Deo eſt, verba Dei audit. Nazareth, id eſt, Eccleſiam frequentent, ad quam ſemper obedientiis impletis reuertantur. Officium faciant ſecundùm Ordinarium Romanum, faciendo ſemel in hebdomada de Conceptione IESV, & ſemel de Conceptione Matris IESV, niſi occurrat feſtum ſolemne, aut duplex, & hebdomada ſancta. Feſtum autem ſimplex tunc occurrens celebrandum, tranſeat in feſtum Commemorationis. Singulis autem diebus, quibus non fit de Beata, fiat de ipſa commemoratio die noctúque, exceptis feſtis & octauis Domini Sabaoth. Sorores laïcæ pro Officio diei dicant Coronam Domini IESV, quæ continet triginta tria Pater noſter, & totidem Aue Maria; & pro Officio B. Virginis, Coronam ipſius, quæ continet ſexaginta tria Aue Maria, & ſeptem Pater noſter. Sorores verò ſeruitiales ad extra, ſine habitu Religionis commòrantes, recipiant tertium ordinem Virginis, & dicant Officiûm illius Ordinis. Fratres autem apud ſorores commorantes, authoritate Apoſtolicâ poſſint in Miſſa & Officio conformare ſe ſororibus, & quantum poſſibile erit, ſeruetur à ſororibus oratio mentalis tanto tempore, quanto Chriſtus in cruce ſtetit mortuus. Nam ſine mentali oratione perfectio in Religione paruula eſt, aut nulla. Sorores communicent ordinariè de quindena in quindenam, & in diebus feſtorum Domini Sabaoth, & Virginis Mariæ, & Cœnâ Domini, primâ Dominicâ Aduentus, & primâ die Quadrageſimæ, in feſto Omnium Sanctorum, & in feſto S. Franciſci. Ad habendam autem deuotionem & reuerentiam ad illud digniſſimum Sacramentum, de quo ſingulis quintis feriis ſaltem commemoratio fiat in Miſſa, ſicut ſextâ feriâ de quinque Plagis, niſi impedimentum occurrat alicuius feſti, aut octauarum. Præterea ſatagant Matres, ſi poſſibile eſt, vt ſaltem in die Euchariſtiæ, & per octauas, iugis memoria & laus habeatur per ſorores ad hoc deputatas.

Maria Virgo obedientiſſima fuit ad Deum, & ad homines propter Deum: vnde ex ſua obedientia, quæ ſequuntur, fecit. Nam ex obedientia filium Dei conceptum, cùm eſſent impleti dies purgationis, partum in Templum tulit, par turturum aut columbarum obtulit; Cæſari Auguſto obediuit in Bethleem eundo, & ibi profitendo. Ad exemplum & imitationem Virginis ſorores obedire debent Deo, decem eius præcepta obſeruando, turtures offerre, veram de peccatis confeſſionem faciendo;

& columbas, Deum toto corde amando. Item ſorores promptè obedire debent Prælatis, Patribus, & Matribus, cogitantes quòd Virgo, quæ ex obedientia Deum conceperat, etiam ſtans in obedientia, hominis ſcilicet, Auguſti Cæſaris, Deum peperit. Non enim poteſt ſoror ſine obedientia Deum concipere, aut fructum ſalutis afferre. Ad habendam perfectiùs obedientiæ virtutem, ſorores vnam per electionem communitatis habeant Matrem Ancillam, cui ſicut Vicariæ Virginis Matris, cuius locum tenet, obedire debent; & ipſa, tanquam locum tenens Matris Dei, ſit exemplar & ſpeculum omnis virtutis & perfectionis. Non dijudicent ſorores obedientias Matris, ſed promptè obediant, ac ſi Virgo Maria præciperet. Eligatur etiam à Communitate vna Vicegerens, quæ vices gerat Matris abſentis. Debent autem ambæ ſemper, & vbi non poſſent bono modo, ſaltem altera ipſarum manere & ſtare cum ſororibus, præcipuè in choro, oratorio, & refectorio. Eligantur præterea à Communitate ſeptem Diſcretæ, quarum conſilio, vnà cum conſilio Vicegerentis Mater vtatur in arduis rebus, & quæ ſint magnæ importantiæ. Mater verò quæ præſumeret in huiuſmodi aliquid attentare ſine ipſarum conſilio, accuſetur coram Viſitatore, & acriter puniatur. Per Communitatem etiam eligatur vna iſtarum Diſcretarum in Matrem Vigilantem, cuius officium eſt quatuor perficere. Primò, explorare ſcilicet, ſi ſorores poſt Completorium ſint recollectæ intra clauſuram interiorem, & ſuas cellas. Secundò, ſignificare Matri ſecretè ſorores quæ non ſunt recollectæ in cellis. Tertiò, cum Matre Vicegerente, & ſeniori Diſcretarum audire ſcilicet litteras Matris, tam quas Mater mittit, quàm quas recipit. Quartò, ordinare ſcilicet quæ & quando ſorores ibunt ad Confeſſionale, ita quòd nulla præſumat ire, niſi miſſa à Matre Vigilante, vel Matre Ancilla, quando aliquis caſus ſpecialis occurrit. Cogitent ſorores, quòd propter Deum & Virginem abnegauerũt proprias voluntates; & ne ſint ſacrilegæ, caueant ne ſequantur proprias affectiones, ſed humiliter obediant Matri, etiam difficilia præcipienti. Sorores in hac Religione nunquam emittant votum profeſſionis ante ſuæ ætatis quintumdecimum, nec recipiantur ante quartumdecimum, aut poſt quadrageſimum, niſi receptio cauſam vrgentiſſimam haberet. Cùm autem ſorores faciunt profeſſionem, dicant in hunc modum: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, & Virginis Mariæ: Ego ſoror N. promitto & voueo Deo, & Virgini Mariæ, & omnibus Sanctis, & tibi Matri toto tempore vitæ meæ obſeruare regulam B. Mariæ Virginis, viuendo in caſtitate, cum clauſura perpetua, & in obedientia & paupertate ſancta, obediendo Generali & Prouincialì vicariis Obſeruantiæ Minorum, Prælatis per regulam ſororibus à Sede Apoſtolica datis. Et Mater Ancilla reſpondeat: Si hoc obſeruaueris, promitto tibi quòd Maria in morte tua nuptias celebrabit tecum cum filio ſuo. Et ſorores omnes altà voce dicant, Amen.

Maria Virgo patientiſſima ſemper fuit, & ex patientia ſua fecit quæ ſequuntur. Suſtinuit patienter Herodianam, Iudaïcámque perſecutiones: Item filium ſuum triduò mœſta requiſiuit, & inuento filio piâ maternâque locutione dixit: Fili, quid feciſti nobis ſic? ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te. Ad exemplum & imitationem B. Virginis ſorores debent deſiderare aliquid pro nomine ſui ſponſi portare & ſuſtinere, & quotidiè crucem ferre, & lætari atq; gaudere, dum perſecutiones multas patiuntur, quia dicit Dominus IESVS: In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Et, Si compatimur, ait Apoſtolus, & conregnabimus. Quæ ergo tolerant mala propter Chriſtũ, honorem in cælo recipient cum Chriſto. Debent etiam confortari, ſi fortè Deus non tam citò illas exaudiat, aut ab eis inueniatur, & perſeuerare quærendo triduò ſcilicet cõtritionis, confeſſionis, & ſatisfactionis. Ad perfectiùs habendam hanc patientiæ virtutem, cogitent ſorores quanta Chriſtus pro nobis ſit paſſus, & quod ſi nihil aduerſi & paupertatis ſuſtineant propter Chriſtum, non poſſunt peculiares eſſe amicæ & ſponſæ Chriſti. Felices ſorores, quæ deſiderant reprehendi & argui, & ex corde optant ab aliis vilipendi, & à cæteris ſororibus conculcari, quoniam talium eſt regnum cælorum!

Maria Virgo pauperrima pauperrimè ſemper vixit, & ex paupertate, quæ ſequuntur, fecit. IESVM reclinauit in præſepio, quia non erat ei locus in diuerſorio; pannis inuoluit, & non ex ſerico, & vbere ſuo pauit, carens ſcilicet delicato & ſeculari nutrimento. Ad exemplum & imitationem Virginis debent ſorores hanc Euangelicam margaritam amare & obſeruare, ſine qua ruunt ferè omnia Religionis Monaſteria, nec

nec facilè hęc duo ſimul manere poſſunt, diuitiæ & deuotio. Sorores IESVM reclinant in prçſepio, quando amant cellas, & cubilia vilia; pannis inuoluunt, quando groſſis & rudibus pannis induuntur; lacte nutriunt virginali, quando in cordibus ſuis turpes cogitatus non recipiunt. Ad habendam autem hanc ſanctam paupertatem, debent ſorores, quarum paupertas in habendo omnia in communi, & nihil in proprio, attendere ad Nouitias & Profeſſas: vt Nouitiæ nullâ parte recipiantur cũ labe ſimoniæ; Profeſſæ verò vigilẽt ne vltra neceſſarios redditus nouos acquirãt, nec procurẽt, aut emi faciant quæ curioſa ſunt, quin potiùs labores manuum ſuarum manducent, ſicut Virgo faciebat. Mater Ancilla, & omnes ſorores, quantũ poſſibile fuerit, ament & ſequantur operatorium, ſitq; vna campanella propria operatorij, quâ pulſatâ, omnes ſine exceptione, quæ proprias non habent obedientias, diligentiſſimè ad operatorium volent & conueniant, Pſalmos nominum Filij & Matris operãdo perſoluant, deinde ſub ſilentio opus manuale continuent, niſi Mater licentiam loquendi dederit, vel legendi: Nulla autem ſoror præſumat opus agere, niſi quale Mater ordinauerit, & omnes potiùs ea cuſtodiant & ſeruent quæ ſunt cõmunitatis, quàm ea quę ſunt ad vſum particularem ſororibus conceſſa; proindeq; Mater inuigilet, vt neceſſaria ſororibus infirmis & ſanis, prout opus vnicuiq; fuerit, miniſtrentur, ſitque Mater ſine exceptione perſonarum, ne cùm ad vnam oculum iactat, alteram offendat, & congruo tempore prouideat ea, quæ alio tempore inueniri minimè poſſent.

Maria Virgo piiſſima, & miſericordiæ pleniſſima ſemper fuit, & ex miſericordia & pietate ſequentia fecit. Filium lacte nutriuit, ab Herode cuſtodiuit, in Ægyptũ portauit, in Cana Galilęæ vinum poſtulauit, & miniſtros ſalutari doctrinâ illuminauit. Ad exemplum & imitationem Virginis ſorores debent IESVM lacte puritatis, ſanctiſq; cogitationibus, & mundis affectionibus nutrire, opera miſericordiæ ſpiritualia & corporalia implere. Etenim cùm Virginis dicãtur eſſe ſpirituales filiæ & ſorores, debent cum Virgine miſericordiſſima & ipſæ eſſe miſericordes. Vincat hæc Religio cęteras in duobus, in puritate & caritate, ſiue pietate, quia ſponſæ ſunt illius, cuius Virgo Mater eſt, & cuius Pater fœminam neſcit; & quia animam ſuam poſuit, & corpus & vitam dedit pro amicis ſuis. Ad habendam perfectiùs hanc virtutem, cogitent quomodo Monaſterium in quo ſorores mutuò ſe non amant, carcer eſt diaboli, in quo non habitat Chriſtus; quia vbi caritas, ibi Deus eſt. Faciant igitur quotidianum ſermonem, iuxta Virginis primam deuotionem, vt ſcilicet ſint aduocatæ pacis, & errantium ſaluatrices, nec aliena conſiderent peccata, & aliis facilè dimittant, ſi velint ſua ſibi à Domino dimitti. Non capiant oculi Matris requiem, ſi fortè nonnullæ fuerint inter aliquas ſorores lites, aut iurgia, donec illas reconciliauerit; vel ſi fortè difficiles inuenerit ad reconciliationem, trinâ monitione prçuiâ, illas incarcerauerit; ſempérque vnus aut plures apud ſorores habeantur carceres, ſed humani. Super omnia fiat miſericordia infirmis, & talis, qualem ſanè vellent rationabiliter ſibi fieri. Seruent cum caritate paupertatem, quia virtutes ſunt ſorores mutuò conuiuentes, & cohabitantes, nec vna alteram expellat.

Maria Virgo doloroſiſſima in hac mortali vita fuit, & ex compaſſione filij fecit, quæ ſequuntur. Verba Simeonis ſæpè animo reuoluit, iuxta crucem filij morientis ſtetit, vulnera paſſi & loca paſſionis ſæpè conſiderauit, & viſitauit. Ad exemplum & imitationem Virginis ſorores debent in corde aliquem faſciculum myrrhæ crucis portare, & iugiter compati Chriſto, & de fontibus Saluatoris; id eſt, quinque plagis, haurire aquas ſalutis; cum Samaritana doctrinam vitæ & veritatis, cum Magdalena lacrymas contritionis & compaſſionis, cum Maria Virgine fontem lacrymarum dilectionis & deuotionis. Ad perfectiùs habendam hanc virtutem compatiendi Chriſto, & eius mortem flendi, debent ſorores ſcire, quòd hæc gratia non inuenitur in terra ſuauiter viuentium. Delicata eſt hæc gratia, nec datur admittentibus mundanã lætitiam. Soror quæ optat ad hanc peruenire gratiam, neceſſe eſt vt abſtinẽter & ſobriè viuat, & corpus duro & vili tegumento veſtiat. Vnde quoad abſtinentiam, ſorores ieiunent ieiunia Eccleſiæ, & feriis ſextis, & Sabbato, toto tempore vitæ ſuæ, inſudéntq; vt in cibo & potu ſine exceſſu vitam agant. Liceat eis ter in hebdomada, ſcilicet feriâ primâ, 3. & 5. vti carnibus in prandio tantùm: nullo autem tẽpore ſanæ carnibus veſcantur in cœna. Sorores verò quæ ieiunare voluerint in Aduentu & Quadrageſima, Chriſti & Apoſtolorũ, benedictæ ſint à Virgine; nullæ tamen hoc tempore Aduentus & Quadrageſimarum duarum prædictarum ieiunent, niſi ad beneplacitum &

diſcretionem Matris Ancillæ. Quantum ad habitum, debet habitus ſororum eſſe vilis, & talis coloris, qualem fertur Virgo habuiſſe, & quali legitur Chriſtus indutus fuiſſe. Nam fuit à Matre veſte inconſutili coloris, vt dicitur, cinerei indutus, & Caiphâ lutoſo turpi & nigro velatus, ab Herode veſte alba deriſus, à Pilato vero rubeâ ſiue coccineâ illuſus. Conformiter ſorores quæ ſponſo ſuo & Matri eius conformari debent cogitatu, & geſtu & actu hos quatuor colores portent, & vbi Matribus expedire videbitur, etiam in capite ſimilitudinem coronæ gerant. Habeant igitur in habitu colorem cinereum, in velo nigrum: nam & Virgo mortem filij lugebat velum nigrum ferendo, in ſcapulari verò & mantello gerant alios duos colores, ſcilicet album in mantello, & rubeum ſiue iacinrium in ſcapulari. Verùm quia hilarem datorem diligit Deus, & ſorores quærit Chriſtus, quæ ſibi ſeruiant cum gaudio, omni amoto ſcrupulo, aut inquietudinis vel timoris nubilo, ſciant ſorores ad omnia ſupradicta ſe obligatas obligatione pœnæ vel diſciplinę: obligatione autem peccati aut culpæ non ſint obligatæ ſorores, niſi ad ſeptem, quæ ſequuntur: Ad Caſtitatem, clauſuram, obedientiam, paupertatem, officium Diuinum, religionis habitum & regulare iejunium. Eſt permiſſum Matri, cum conſilio Diſcretarum & Confeſſoris, vt poſſit diſpenſare cum tribus vltimis, vt ſcilicet infirmæ aut debiles, aliæque ſorores aliam cauſam legitimam habentes, iudicio Matris & Confeſſoris, vnà cum Diſcretis, non teneantur pro tempore ad tria vltima ſupradicta.

Nunc verò finem regulæ in verâ perſeuerantiâ faciat vltimum verbum de Mariâ Virgine in ſacrâ poſitum ſcripturâ, quod eſt: *Erant omnes perſeuerantes in Oratione cum Mariâ Matre IESV.* Perſeuerent ergo ſorores in obſeruantiâ ſuæ regulę ſecundum exemplar quod monſtratum eſt illis in Virgine, quia ſoror, quæ perſeuerauerit vſque in finem, ſalua erit, & in gloriâ æternâ regnabit cum IESV ſororum ſponſo, & cum omni virtutum exemplari perfectiſſimo Virgine Mariâ. Amen.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ approbationis, confirmationis, decreti, pręcepti, mandati, conceſſionis, indulti & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo quintodecimo, vndecimo Kalendas Iunij, Pontificatus noſtri anno tertio.

ALIA BVLLA EIVSDEM PAPÆ data anno MDXVII.

Ex ipſomet originali pariter deſcripta.

LEO Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilectis in Chriſto filiabus matribus Ancillis nuncupatis & aliis ſororibus Monaſteriorum vbilibet conſiſtentium ordinis Beatæ Mariæ Virginis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Regulam profitentibus ordinem Beatæ Mariæ Virginis, quem nos profitemur aliâs traditam & per felicis recordationis Alexandrum Papam VI. prædeceſſorem noſtrum approbatam & confirmatam ac declaratam & quam nos ob ſinceram deuotionem, quam ad eandem Virginem Dei genitricem ſemper geſſimus & gerimus multiplicibus gratiis, priuilegijs, fauoribus & indulgentiis auctoritate Apoſtolica tenore præſentium approbamus & etiam confirmamus ac ampliamus, illámque per vos puro corde & pura mente & cum debita veneratione ſeruandam pręſentibus inſertam ad vos duximus transferendam, cuius regulæ & vitæ veſtræ tenor ſequitur & eſt talis.

In primis & ante omnia præ oculis veſtris continuè ipſam Virginem habeatis iactantes cogitatus veſtros & aſpectus in ipſam ſicut Magi in ſtellam. Sit Virgo exemplar veſtrum, ſit oraculum, ſit regula, & nullum aliud ſtudium habeatis, niſi & Virginem imitando perfectè ſponſo veſtro placeatis. Hæc eſt enim prudentia veſtra, conſilium, vocatio, religio & finis, vt Deo ſincerè per Virginem placeatis. Verùm quia modus Virginem imitandi, & ad illius exemplum Deo placendi qui in Regula veſtra poſitus eſt, totus ex Euangelio ſumptus eſt, neceſſe habetis ea ſcire quæ Euangelium dicit Virginem habuiſſe, cogitaſſe, dixiſſe, vel fecíſſe. His enim quatuor mo-

dis affertur in Euangelio nobis Virgo elucidabilis & imitabilis, quam teſte ſcriptura ſi elucidauerimus, vitam æternam habebimus. Scitote igitur, dilectæ filiæ, & in memoria ſemper habetote, quòd quamuis Virgo Maria plena fuerit omnibus gratiis & virtutibus, Spiritus tamen ſanctus voluit & fecit, quòd ab Euangeliſtis ſolùm decem commemorarentur. Has decem virtutes quas teſte Euangelio Virgo habuit, debetis habere, & omnia quæ per illas Virgo legitur cogitaſſe, dixiſſe aut feciſſe, debetis cogitare, dicere & facere, & ita ſecundùm quamlibet harum virtutum tripliciter habetis Virginem imitari corde, ore & opere: in quo profectò ſtat & conſiſtit omnis perfectio & regulæ veſtræ vera completio.

Capitulum I De virtute Caſtitatis Mariæ Virginis inter virtutes eius primò in Euangelio commemoratæ, quam debent ſorores habere & ſecundùm illam debent Virginem tripliciter imitari.

Mariæ Virginis dinumerare in ſpeciali omnes virtutes non poſſumus. Illas igitur ſolùm commemorabimus quæ ſpecialiter in Euangelio commemorantur, in quo legimus primò virtutem puritatis eſſe commemoratam, vt ſciant ſorores, quòd primò habent intendere & omnem ſenſum applicare vt ad exemplar Virginis tanquam veræ ſponſæ ſuo ſponſo placeant in caſtitate, & ea cogitent, dicant & faciant quæ Virgo legitur in Euangelio ex puritate cogitaſſe, dixiſſe, aut feciſſe. Legimus autem in Euangelio Virginem ex ſua virginali puritate, vt Deo placeret perfectiſſimè, primò virginitatem vouiſſe, ſecundò ſanctum Ioſeph deſponſaſſe & tertiò Gabrielem interrogaſſe dicendo: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Sorores ad exemplar & imitationem Virginis, vt Chriſto ſponſo ſuo placeant, vouent cum perpetua clauſura perpetuam caſtitatem, & verum Ioſeph, ſcilicet I E S V M, accipiunt in ſponſum in perpetua charitate, & tertiò nulla vana quærant & nulla verba vani amoris aut dicant, aut audiant, quia cum ſolo I E S V earum ſponſo quærunt habere familiaritatem. O quàm dulciter & lætanter morietur ſoror illa quæ in vita ſua nullum præter I E S V M amatorem habuit! Ad habendam autem perfectius hanc caſtitatem, fugiant ſorores otium, crapulam, ſuſpecta conſortia & conſilia, vultus corporiſque ornatum, vocalem cantum vt hominibus placeant, ſolique ſuo ſponſo placere quærant & ſtudeant qui totus eſt deſiderabilis, amabilis & pulchrior vniuerſis. O quot animas ocium & crapula perdiderunt! O quot conſilia, familiaritates, literæ, munuſcula infecerunt & damnarunt! O quot conſcientias vultus earúmque ad malum deduxerunt! Felix illa ſoror quæ dicere corde & ore poteſt: I E S V S amor meus, I E S V S ſponſus meus, I E S V S Deus meus & omnia. Eſt autem ſororum clauſura arctiſſima, ſicut & caſtitas puriſſima: quia nec egredi poſſunt ad extra, nec aliæ perſonæ ingredi poſſunt ad intra in ipſarum Monaſteria. Non tamen infringitur ſororum clauſura: quando intrat Prælatus pro viſitatione, aut Confeſſor pro ſacramentorum adminiſtratione & animæ commendatione, mortuarúmque ſepelitione, vel Medicus pro infirmarum curatione, aut faber pro neceſſaria rerum reparatione. Similiter non infringitur clauſura ſororum quoad egreſſum, quando ſorores egrediuntur ad exemplum Virginis, conſilio Gabrielis, id eſt conſilio & obedientia Prælati pro noui Monaſterij receptione vel antiqui reformatione, aut neceſſaria ſororum tranſlatione. O quam ſpecioſum & ſpatioſum regnum ſoror recipiet in futuro ſæculo, quæ in hoc mundo propter Chriſtum ſe incluſit atque incarcerauit in clauſtro, maximè ſi clauſuram non ſolùm localem, verum etiam cordialem ſeruauit, ſcilicet per feneſtras ſenſuum, nihil vanum intrare permittendo & corde ad extra per affectionem non exeundo, ſed intus ſolum I E S V M toto corde & affectu amando, & in illo ſolo delectationem & conſolationem quærendo.

Capitulum II. De virtute Prudentiæ Virginis ſecundo loco in Euangelio commemoratæ, quam debent ſorores habere, & ſecundùm illam Virginem tripliciter imitari.

Maria Virgo prudentiſſima ſemper fuit, & ex prudentia ſua, vt Chriſto placeret quę ſequuntur, cogitauit, dixit vel fecit. Nam cogitabat qualis eſſet Gabrielis ſalutatio, & conſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo, & fugit in Ægyp-

tumpto filio conſeruando, nec rediit inde niſi prius Herode defuncto, & quintò fugit à loco vbi erat Archelai habitatio. Ad exemplum & imitationem Virginis ſorores, vt placeant Chriſto & Virgini non debent leuiter loqui, ſed eſſe tardiloquæ, quia ſolùm ſepties legitur Virgo locuta fuiſſe, debéntque dicenda præmeditari in corde, antequam ore fari, vt ad exemplum Virginis caueant à verbis otioſis, & ab omni mendacio, quia perdet Deus omnes qui loquuntur mendacium. Vnde in hac Religione ſorores perpetuum ſeruant ſilentium Euangelicum, Monaſticum autem ſiue Clauſtrale ſeruant, ſicut fuerit à ſuis Prælatis ſtatutum. Et cum perfectiſſima ſapientia & prudentia in hoc conſiſtat vt ſciat quia placere Deo eſt cauere ab omni quo offenditur Deus peccato, debent ſorores iugiter conferre in corde ſuo quomodo ab eis regula Mariæ Virginis obſeruetur, & ſi vita illarum coram IESV munda & placita inueniatur: maximè tamen debent ſorores cauere ad exemplum Virginis ab Herode & Archelao: non enim vacat myſterio quòd ſolùm hos duos Reges legitur Virgo fugiſſe. Nam per Herodem vitium carnis, & per Archelaum vitium ambitionis ſignificatur. Hæc autem duo peccata meliùs fugâ quàm pugnâ vincuntur, dum ſcilicet ſoror fugat omnem familiaritatem & abhorret omne officium ſeu ſuperioritatem. Tunc autem dicitur ſoror redire defuncto Herode, quando ſic eſt in ea mortua caro & fugata ambitio, vt officia quæ recepit per ſolam vim obedientiæ recipiat. Ad habendam autem perfectiùs hanc Virginis prudentiam ſeruent ſorores ſtrictiſſimè in receptione nouitiarum, aut nullæ penitus ingrediantur in domum & Monaſterium Mariæ, niſi Gabrieles, id eſt Angelicæ ſcilicet mente ac corpore, fortes, fideles & Catholicæ, ſine nota infamiæ, ad legendum ſufficienter edoctæ, & nulli perſonæ ſæculari vinculo ligatæ.

Capitulum III. De virtute Humilitatis Virginis tertio loco in Euangelio commemoratæ, quam debent ſorores habere & ſecundùm illam Virginem tripliciter imitari.

Maria Virgo humillima ſemper fuit, cuius Dominus humilitatem reſpexit. Ex humilitate autem ſua vt Deo placeret cogitauit, dixit & fecit quæ ſequuntur: Primò turbata fuit, ſiue timuit laudata à Gabriele, & ſecundò cum humilitate reſpondit Gabrieli dicens: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum. Ad exemplum & imitationem Virginis ſorores timeant & turbentur, dum laudantur, aut in aliquo officio ponuntur. Vera enim humilitas tunc eſſe in ſorore dignoſcitur, quando laudata exterius, interius triſtatur & turbatur; ſicut vera ſuperbia in ea eſſe non ambigitur, quandò in officio ſublimata, vel ab aliquo laudata exhilareſcit & lætatur. Humiliter ſorores in capitulis & conſultationibus ſe gerant, non ſe excuſent, aut defendant, proprias opiniones ſupra illam communitatis non præferant, nec affectiones proprias ſequantur, ſed ſemper dicant: Fiat mihi ſecundùm verbum tuum & non ſecundùm meum. Ad habendam autem perfectiùs hanc humilitatis virtutem ſorores habeant vnam Prælatam, cui obediant & quam diligant & reuereantur, ſicut vicariam Mariæ Virginis, quia reuera ipſa tenet locum illius, & ideò non ſecus accipiant obedientias matris quàm ſi ab ore Virginis proferrentur, caueántque ſummopere, ne obedientias matris dijudicent, ſed ſimpliciter obediant. Mater autem Ancilla ſorores ſuas vt cariſſimas filias amet & conſoletur. Singulis Sabbatis ordinariè teneatur capitulum culparum, in quo cum magna humilitate ſorores recipiant pœnitentias Matris ſcientes huiuſmodi capitulum eſſe purgatorium ſororum humilium. Cum diſcretione autem Mater puniat ſorores applicando iuxta exemplum boni Samaritani oleum cum vino. Sint autem ſollicitæ ſingulæ matres, vt ſaltem ſemel in anno ſingula Monaſteria earum viſitentur à Prælatis ipſarum, in qua viſitatione præcipuè inquirat Viſitator de caſtitate & triplici clauſura, de charitate & pace fraterna, de paupertate & humili obedientia, de officio Diuino & oratione ſancta. Et poterit Viſitator in ſua viſitatione ſi cauſam ſufficientem inuenerit iudicio communitatis deponere Matrem.

Capitulum IV. De virtute Fidei Virginis quarto loco in Euangelio commemoratæ, quam debent ſorores habere, & in qua debent Virginem tripliciter imitari.

Maria Virgo fide firmiſſima fuit, & ex fide ſua vt Deo placeret, cogitauit, dixit, aut fecit quę ſequuntur. Nam Filium Dei fide humilitate & obedientiâ concepit, ad montana aſcendit & in domũ Zachariæ intrauit ſanctámque Elizabeth ſalutauit & quintò credidit dicente ſancta Eliſabeth Virgini: Beata quę credidiſti, quoniam perficientur in te quę dicta ſunt tibi à Domino. Ad exemplum & imitationem Virginis ſorores, vt Chriſto placeant, debent eſſe fide fortes, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, IESVM concipere, aut in montana perfectionis aſcendere, aliquid boni in domo Zacharię id eſt Eccleſia vel Religione facere aut Beatam Elizabeth ſalutare id eſt participem Sanctorum & Eccleſię bonorum eſſe. Nulla poteſt recipi in religione iſta niſi fidelis & Catholica de nulla hęreſi ſuſpecta, nec ab Eccleſia Romana excommunicata. Nam cùm impoſſibile ſit ſine fide placere Deo, quomodo fieri poſſet quòd aliqua reciperetur in ordine iſto qui totus dicatus eſt ad placendum Deo niſi fidelis eſſet & orthodoxa. Ad habendum perfectiùs hanc fidei virtutem ſummè caueant ſorores ne ſe immiſceant quibuſdam curioſis vel ſcrupuloſis phantaſiis de fide, ſed ſimpliciter credant ſicut credit ſancta mater Eccleſia. Teneantur autem Matres petere à Domino Papa vnum de ſanctæ Romanę Eccleſię Cardinalibus, qui ſit Protector huius Ordinis, vt ſorores ſemper obedientiam & reuerentiam debentes ſedi Apoſtolicæ ſubiectæ ſint Eccleſiæ Romanæ, quatenus ſtabiles in fide obſeruent virtutes & beneplacita Virginis Mariæ.

Capitulum V. De virtute Deuotionis ſiue Orationis Virginis quinto loco in Euangelio commemoratæ, quam debent ſorores habere & ſecundùm illam Virginem tripliciter imitari.

Maria Virgo deuotiſſima ſemper fuit, & vt Deo placeret ex deuotione quæ ſequuntur cogitauit, dixit aut fecit: nam Deum attentiſſimè & lætanter laudauit dicens: Magnificat anima mea Dominum, & exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo. Singulis annis in Hieruſalem aſcendit, Filium ſequendo illius ſermones deuotiſſimè audiuit, ſæpe in Nazareth redit, & quintò cum Apoſtolis in oratione perſeuerauit. Ad exemplum & imitationem Virginis debent ſorores vt Chriſto placeant ſuper omnia addiſcere artem & ſcientiam Deum laudandi & orandi, officium diuinum dicant ſecundum Ordinarium Romanum & ſingulis diebus faciant de Virgine Maria, iuxta vocationem ſuam, niſi Dominica aut Feſtum duplex, vel aliud quod colitur à populo & clero occurreret. Vbi verò Monaſteria ſororum fundata ſunt de Annunciatione, Conceptione, Euchariſtia, Compaſſione, ſiue ſanctæ Mariæ de Pietate, aut ſanctæ Mariæ de Doloribus, aut de Conſolatione, vel ſanctæ Mariæ de Virtutibus, & huiuſmodi, dicant ſorores officium de huiuſmodi ipſarum fundatione. Feſta autem quæ ſunt de Kalendario Romano alia à prædictis tranſeant per Commemorationem. Singulis autem diebus quando non fit de Beata Virgine, fiat de ipſa Commemoratio ſingulis horis diurnis & nocturnis. Conceditur autem fratribus apud ſorores commanentibus, vel ſeruientibus, quòd poſſint auctoritate Apoſtolica in Miſſa & officio ſe conformare ſororibus. Sorores autem Laicæ pro officio diei dicant Coronam Domini IESV quæ triginta tria Pater noſter, & totidem Aue Maria continet: pro officio verò Virginis dicant Coronam maximam B. Mariæ quæ continet ſeptuaginta duo Aue Maria & ſeptem Pater noſter. Sorores verò & fratres ſeruitiales ad extra commorantes habitum religionis non deferant & pro officio ſuo dicant officium tertii Ordinis Mariæ Virginis: de quo ordine ſemper exiſtant. Sorores communicent ordinarie de quindena in quindenam, & in diebus Domini Sabbaoth & Mariæ Virginis, in Cœna Domini, Prima Dominica Aduentus & prima die Quadrageſimæ, in Feſto omnium Sanctorum & in Feſto Diui Patris Franciſci, cuius Ordinis Prælati & Fratres per ſedem Apoſtolicam habent tenere ſorores huius Religionis: Aſcendant ſorores in Hieruſalem mentali & non ſolùm vocali orationi vacando, ſatagant matres vt ſermones habeant, præcipuè in Aduentu & Quadrageſima & ſingulis magnis totius anni feſtiuitatibus, quos attentè & deuotè

audiant, quia ſoror quæ ex Deo eſt, verba Dei audit. In Nazareth redire eſt in cellam vel in Eccleſiam, completis obedientiis mox redire, vt tempus inutiliter non expendant & meritum non perdant quod acquiſierant: Perſeuerare verò in oratione eſt Eccleſiam & officium Diuinum frequentare. Ad habendam verò perfectius hanc virtutem orationis ament ſorores hæc duo ſuper omnia, chorum ſcilicet & digniſſimum Euchariſtiæ Sacramentum. Sint vigiles matres & verbo & exemplo doceant ſorores hæc duo quærere; & quando poſſibile erit iudicio matrum per totas octauas Euchariſtiæ fiat iugis laus tanti ſacramenti per ſorores ad hoc per matres deputatas. Præcipua enim deuotio Virginis fuit ad Miſſam, ſiue ad digniſſimum Sacramentum altaris.

Capitulum VI. De virtute obedientiæ Virginis ſexto loco in Euangelio commemoratæ, quam debent ſorores habere & ſecundum illam tripliciter Virginem imitari.

Maria Virgo obedientiſſima ſemper fuit tam ad Deum, quàm ad homines propter Deum, vnde ex ſua obedientia vt Deo placeret quæ ſequuntur cogitauit, dixit aut fecit. Nam ex obedientia Deum concepit, & cùm impleti eſſent dies purgationis, filium ſuum in Templum tulit, par turturum aut columbarum obtulit, Cæſari obediuit in Bethleem eundo, & quintò ibidem profeſſionem fecit ſe ſubiectam Imperatori profitendo. Ad exemplum & imitationem Virginis ſorores vt Chriſto placeant obedire debent Deo, decem eius præcepta implendo, turtures offerre, veram confeſſionem de ſuis peccatis faciendo; ſimiliter & columbas, Deum toto corde diligendo, & Deo poſt diem completam, antequam vadant ad lectum opera ſua præſentare, rationem reddendo. Debent etiam ſorores propter Deum obedire ſuis Prælatis, patribus & matribus cogitando quod Virgo, quæ ex obedientia conceperat, etiam ſtans in obedientia hominis ſcilicet Auguſti Cæſaris, Dominum peperit. Nam ſine obedientia non poteſt ſoror bonum concipere, nec bonum opus parere & facere. Ad habendam autem perfectius obedientiæ virtutem tenentur ſorores per electionem communitatis vnam habere Matrem Ancillam, & illi firmiter obedire: & quia huiuſmodi Mater locum tenet Virginis, debent ſorores talem eligere quæ ſit vas electionis, virtutis & totius perfectionis: Eligatur præterea à communitate vna Vicemgetens, quæ ſcilicet vices gerat Matris abſentis. Sint autem iſtæ duę ſemper cum ſuis ſororibus maximè in Choro, Operatorio & Refectorio, & vbi ambæ non poſſent, ſaltem vna illarum ſemper ibidem cum ſororibus ſtet. Eligantur præterea à communitate ad minus ſeptem diſcretæ, quarum conſilio vna cum Vicegerente ſemper vtatur Mater in rebus arduis & magnę importantiæ. Mater verò quæ præſumeret in huiuſmodi abſque prædictarum conſilio aliquid attentare, accuſetur coram viſitatore, & acriter puniatur. Recordentur ſorores, quòd propter Deum quando ad Religionem venerunt, voluntates proprias abnegarunt, & quod ſacrilegæ fiunt quando proprias voluntates & affectiones reſumunt. Nulla emittat votum profeſſionis ante ætatis ſuæ annum quintumdecimum, nec recipiatur ante quartumdecimum aut poſt quadrageſimum, niſi receptio cauſam vrgentiſſimam haberet. Cùm autem ſorores faciunt profeſſionem, dicant in hunc modum.

In nomine Sanctæ Trinitatis Patris & Filij & Spiritus Sancti digniſſimæque Virginis Mariæ Dei Matris, ego ſoror N. promitto & voueo Deo ac Virgini Mariæ & omnibus Sanctis & tibi Mater toto tempore vitę meę obſeruare regulam Beatæ Marię Virginis viuendo in caſtitate cum perpetua clauſura, & in obedientia atque paupertate ſancta conformando mores meos ad regulam eo obligationis genere quo regula & per regulam ſorores obligantur. Mater verò dicat: Si hæc obſeruaueris, promitto tibi quod Dominum IESVM ſponſum habebis in cœlis. Et omnes ſorores aſſiſtentes reſpondeant alta voce. Amen.

Capitulum VII. De virtute Paupertatis Virginis ſeptimo loco in Euangelio commemoratæ, quam debent ſorores habere & ſecundùm illam tripliciter Virginem imitari.

Maria Virgo pauperrima pauperrimè ſemper vixit, & ex paupertate, vt Deo placeret quæ ſequuntur cogitauit, dixit aut fecit. Nam hoſpitata fuit in loco pau-

perculo, quia non erat ei locus in diuerſorio, Ieſum reclinauit in præſepio cum boue & aſino, pannis inuoluit & non ex ſerico, & quartò vbere ſuo pauit carens alio pro filii alimento. Ad exemplum & imitationem Virginis debent ſorores hanc Euangelicam margaritam paupertatis amare & obſeruare, ſine qua ruunt ferè omnia Religionis Monaſteria: nec facile hæc duo in vno inueniuntur Monaſterio ſcilicet diuitiæ & deuotio. Sorores tanquam peregrinę morantur in Monaſterio ſicut in non ſuo domicilio, Monaſteria ſua & ædificia ſine curioſitate & ſumptuoſitate conſtruantur. IESVM reclinant in præſepio quando amant cellas & cubilia vilia: inuoluunt pannis quando rudibus & groſſis induuntur: lacte nutriunt virginali quando in cordibus ſuis turpes cogitationes non recipiunt. Ad habendam perfectius hanc ſanctam paupertatem vt Chriſto placeant debent ſorores quarum paupertas eſt habere omnia in communi & nihil in proprio, attendere ad duo: primò ad nouitias, vt nullo pacto recipiantur cum labe ſimoniæ: ſecundò attendant ad poſſeſſiones & redditus, vt ſcilicet non emant aut recipiant, vel quærant ſuperfluos, nec aut alia pro veſtimentis aut curioſis operibus; ſed ſtudeant tum propter otium euitandum, tum vt labores manuum ſuarum manducent, tum vt ſequantur Virginem quæ ſuis manibus laborabat, ſequi operatorium, pulſatáque campanella operatorij omnes ſorores ſine exceptione non habentes particulares obedientias, ad illud volent & conueniant, ibique operando pſalmos nominis IESV & nominis MARIÆ perſoluant: deinde ſub ſilentio opus manuale continuent. Mater tamen ſi viderit expedire, poteſt dare licentiam ſororibus vt loqui valeant, vel vt vna aliis operantibus aliquid legat. Nullum autem opus in operatorio fiat niſi quod Mater iuſſerit, & potius debent omnes cuſtodire res communitatis, quàm quę ſunt conceſſę vni ſorori particulari, vigilétque Mater vt prouideatur ſingulis maximè infirmis, prout vnicuique opus erit, & caueat Mater à ſpeciali affectione, ne dum plus ad vnam aſpicit, alteram offendat. Congruo autem tempore fiant prouiſiones pro infirmis & ſanis, præcipuè illarum rerum quæ alio tempore minimè inueniri poſſunt.

Capitulum VIII. De virtute Patientiæ Mariæ Virginis octauo loco in Euangelio commemoratæ, quam debent ſorores habere & in illa tripliciter Virginem imitari.

Maria virgo patientiſſima ſemper fuit, & ex patientia vt Deo placeret quæ ſequuntur cogitauit, dixit aut fecit. Nam ſuſtinuit patienter Herodianam Iudaicámque perſecutionem, filium triduo mœſta quæſiuit & tertiò inuento filio læta quadam & materna loquutione dixit: Fili quid feciſti nobis ſic: ecce ego & pater tuus dolentes quærebamus te. Ad exemplum & imitationem Virginis ſorores vt Chriſto placeant, deſiderare debent aliquid pro nomine ſui ſponſi ſuſtinere & quotidie crucem tolerare & facere, & debent gaudere quando perſecutiones multas patiuntur, quia dixit Dominus IESVS: In Patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras: & Apoſtolus ait: Si compatimur & conregnabimus. Sorores ergo quæ tolerant mala in hoc mundo propter Chriſtum, honorem recipiunt in cœlo à Chriſto: debent etiam conſolari ſi fortè Deus non tam cito illas exaudit, vel ab eis inuenitur, & perſeuerare IESVM quærendo per triduum, ſcilicet per contritionem confeſſionem & ſatisfactionem, & piè conquerendo debent familiares collocutiones & quæſtiones facere Chriſto ſicut ſponſę ſolent facere ſponſo. Ad perfectiùs habendam hanc virtutem patientiæ cogitent ſorores quòd multæ ſunt quæ IESVM non inueniunt, quia illum triduo non quærunt, ſed biduo, non enim faciunt confeſſionem bonam & validam, quia aliqua peccata celant & tacent: cogitent prętetea quod nihil ſic facit peculiarem amicum IESV ſicut propter IESVM lętanter injurias pati.

Capitulum IX. De virtute Pietatis ſiue caritatis Mariæ Virginis, nono loco in Euangelio commemoratæ, quam debent ſorores habere & in illa tripliciter Virginem imitari.

Maria Virgò amore ardentiſſima & pietatis atque miſericordiæ pleniſſima ſemper fuit, & ex ſua charitate vt Deo placeret quæ ſequuntur cogitauit dixit vel fecit: Nam filium lacte proprio nutriuit, ipſum ab Herodis perſecutione ſubſtraxit, in

Ægyptum transferendo, de ſuo proximo ſollicita fuit, vinum in Cana Galileæ poſtulando, & quartò miniſtros ſalutari doctrina inſtruxit illos monendo & illuminando. Ad exemplum & imitationem Virginis vt Chriſto placeant ſorores debent IESVM lacte nutrire; Sanctis ſcilicet affectionibus nullum præter ipſum amando & cum nullo niſi cum IESV familiaritatem & conſolationem quærendo præterea ipſum deferant in Ægyptum in ſuis tentationibus, de morte quæ per Ægyptum ſignificatur cogitando: opera verò miſericordiæ corporalia & ſpiritalia faciant per vnum poſtulatum & documentum datum ſignificata, cùm enim huius religionis ſorores ſint & dicantur ſpeciales & peculiares religioſæ Virginis Mariæ, debent cum Virgine miſericordiæ pleniſſima, & ipſæ miſericordiæ eſſe plenæ: vincat hæc religio cæteras in puritate, humilitate, & pietate, quia Virgo glorioſa has tres virtutes inter cæteras peculiariter dilexit. Ad habendam perfectiùs hanc virtutem cogitent ſorores quomodo Monaſterium, in quo ſe non amant ſorores, eſt Monaſterium Diaboli, in quo Chriſtus non habitat, quia factus eſt in pace locus eius, & quòd ſine amore quidquid faciunt, perdunt. Faciant igitur ſorores quotidianum ſermonem pacis, iuxta primam deuotionem Virginis, vt ſcilicet pacem ſemper inter ſorores ponant contendentes reconciliando, omnes excuſando, & pro pace ſemper aduocando, facilè dimittant aliis offenſas ſi volunt quod Deus ſuas illis dimittat, nec aliena videant, ſed ſua ſemper ante oculos peccata ponant, quia hæc eſt veræ charitatis & humilitatis conditio. Mater verò Ancilla ſit ſollicita quod eius oculi non capiant requiem, niſi prius reconciliauerit ſorores interſe litigantes vel odio ſe perſequentes, aut de aliis detrahentes, vel malè loquentes: multas enim animas perdidit lingua maliloqua. Semper autem vnus aut plures in ſingulis Monaſteriis habeantur carceres fortes, ſed humani, & infirmis ſororibus amplior fiat charitas & miſericordia, ita quòd ſanæ infirmis faciant & ſeruiant, ſicut vellent ſibi rationabiliter fieri & ſeruiri ſi infirmæ eſſent. Debent tamen cogitare quòd virtutes ſorores ſunt, & charitas non debet expellere à Monaſterio paupertatem.

Capitulum X. De virtute Doloris ſiue Compaſſionis decimo loco in Euangelio commemorata, quam debent ſorores habere & ſecundum illam tripliciter Virginem imitari.

Maria Virgo doloroſiſſima & mortis Filij compaſſione pleniſſima ſemper fuit, & vt Deo placeret ex compaſſione Filij quæ ſequuntur cogitauit dixit aut fecit. Nam verba Simeonis: Tuam ipſius animam pertranſiuit gladius, ſæpe animo reuoluit, iuxta crucem Filij morientis ſtetit, vulnera Filij ſæpe conſiderauit, & quartò loca Paſſionis continuè viſitauit. Ad exemplum & imitationem Virginis vt Chriſto placeant ſorores, debent in corde iugiter ferre faſciculum myrrhæ; ideo hæc Crucis virtus decima eſt & vltima, & finalis in ea religioſarum conſiſtit perfectio, quandiu in hac valle miſeriæ viuunt. Ad habendam perfectiùs hanc gratiam Crucis & hanc virtutem compatiendi Crucifixo, cogitent ſorores quòd hæc gratia non inuenitur in terra ſuauiter viuentium: vnde ſoror quæ optat peruenire ad hanc gratiam Crucis, cogitare debet quòd neceſſe eſt illi, vt abſtinenter & ſobriè viuat, & corpus ſuum vili & duro tegumento tegat, in ſolo ſponſo conſolationem ſuam quærat & accipiat, & quod etiam in ſuo veſtimento ſui ſponſi mors reluceat; vnde quoad abſtinentiam ſorores debent ieiunare toto tempore vitæ ſuæ ſextis Feriis & Sabbato: nam & Virgo illis duobus diebus fuit in luctu & dolore maximo: poſſunt autem feria prima, tertia & quinta vti carnibus in prandio tantùm: nam ſerò quandiu ſanæ ſunt nunquam carnes comedant: vbi tamen aliquæ ſorores, habita prius licentia matris vellent ieiunare in Aduentu & tribus Quadrageſimis ſcilicet Chriſti, Mariæ & Apoſtolorum benedictæ ſint à Chriſto & à Virgine, & à Sanctis Apoſtolis: quoad habitum verò ſororum qui debet eſſe vilis & groſſus, hic ſernetur modus vt ſcilicet induantur profeſſæ ſorores modo & formâ quâ fuerunt IESV ſearum ſponſus & Virgo Mater induti, quatenus ſint ſorores actu & habitu conformes ſponſo ſuo Chriſto & Matri eius, ita vt tam Mater quàm Filius reluceant in ſororum veſtibus & habitibus. Verùm quia ſponſos & ſorores quærit Chriſtus quæ ſibi ſeruiant & Matri eius cum gaudio & pace atque ſecuritate conſcientiæ, omni amoto ſcrupulo & inquietudinis timoriſque nubilo., ſciant ſorores ſe non obligatas eſſe obligatione mortalis culpę niſi ad ſex i

ſcilicet

ſcilicet ad caſtitatem, clauſuram, obedientiam, paupertatem, ad officium diuinum perſoluendum, & ad ſuæ regulæ ieiunium obſeruandum: ad cætera autem quadraginta Virginis opera in regula deſcripta, non tenentur niſi obligatione pœnæ, vel diſciplinæ; & præterea, quoad duo vltima illorum ſex quæ ſunt obligatoria, poteſt Mater diſpenſare cum conſilio Diſcretarum, & Prælatorum, vel Confeſſoris; ita quòd factâ diſpenſatione, ſorores infirmæ vel debiles, vel aliam cauſam legitimam prædictarum iudicio habentes, non teneantur pro tunc ad Officium dicendum, & ieiunium obſeruandum.

Nunc verò poſtquam omnes modos Euangelicos poſuimus, in quibus poteſt Virgo Maria elucidari, & imitari, finem regulæ in perſeuerantia faciamus: Nam & vltimum verbum in ſacra Scriptura de Virgine ſcriptum eſt, quòd erant omnes perſeuerantes in oratione cum Maria Matre Iesv. Perſeuerent ergo ſorores in obſeruantia ſuæ regulæ, quia, quæ perſeuerauerint vſque in finem, ſaluæ erunt. Viuant igitur vitâ Mariæ, & moriantur morte Mariæ, vt perpetuò regnent in cælo cum Maria & Domino Iesv Christo, ſororum ſponſo, & filio Virginis Mariæ. Amen.

Verùm quia difficile foret præſentes literas ad ſingula loca, in quibus de eis fides foret fienda, deferre, Volumus, & Apoſtolicâ auctoritate decernimus, quòd ipſarum tranſſumptis manu alicuius Notarij publici ſubſcriptis, & ſigillo alicuius Prælati, vel perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ, aut Curiæ Eccleſiaſticæ munitis, in iudicio, & alibi, vbi opus fuerit, eadem prorſus fides adhibeatur quæ adhiberetur eiſdem præſentibus, ſi forent exhibitæ vel oſtenſæ. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ approbationis, confirmationis, ampliationis, voluntatis & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo decimo ſeptimo, octauo Kalendas Auguſti, Pontificatus noſtri anno quinto.

Additiones aliquot à R. P. Gabriele Maria factæ auctoritate Apoſtolicâ, eius manu ſubſcriptæ, & ſigillo munitæ.

Verùm quia non eſſet tantæ auctoritatis & ſecuritatis, niſi dictis adjungerentur cum ſigno meo & ſigillo, loca, & formæ additionum prædictarum auctoritate Apoſtolicâ factarum; hinc eſt quod ſubſequuntur in ſpeciali, ne fiat mutatio alia, teſte ſigno meo manuali, & ſigillo officij mei.

Additiones factæ ſuper Capitulo quinto.

Additio prima Capitulo quinto, vbi dicitur, Et ſingulis diebus faciant de Beata Maria Virgine iuxta vocationem ſuam, additum, regularem vel localem. Et vbi ſubditur, Dominica, aut Feſtum duplex, aut ſolemne; & vbi additur, Dicant ſorores Officium de huiuſmodi ipſarum fundatione, additum eſt, alternatiuè.

Sequuntur Additiones factæ Capitulo decimo

Primò vbi dicitur, Nam pro quandiù ſanæ ſunt, nunquam carnes, additum eſt, ſine diſpenſatione, comedant. Deinde dum ſequitur de ieiunio in Aduentu Domini, addità priùs licentiâ Matris, additum eſt, & Diſcretarum, & Confeſſoris. Deinde dum ſequitur, Induantur ſorores profeſſæ modo & formâ quâ fuerunt Chriſtus earum ſponſus, & Mater eius induti; additum eſt, ſcilicet griſeo habitu, albo, & rubeo quibus Iesvs in paſſione ſua vſus eſt, & velo nigro quo vſa eſt poſt mortem Filij ſui Virgo Maria, quatenus vt in libro. Deinde dum ſequitur, Sciant ſorores ſe non obligatas eſſe niſi ad ſex, additum eſt, niſi ad ſeptem, ſcilicet, ad caſtitatem, clauſuram, obedientiam, paupertatem, ad Officium diuinum perſoluendum, ad ſuæ Regulæ ieiunium obſeruandum, & ad ſuæ Religionis habitum deferendum; & ideò conſequenter additum eſt, quoad tria, vbi fuerat ſcriptum quoad duo, & ante; nunc verò poſitum eſt ieiunium ſeruandum, vel habitum deferendum.

FINIS.

ELOGIVM HISTORICVM B. IOSBERTI Monachi 29. Nouembris.

BEATVS Ioſbertus Monachus in Eccleſia ſanctæ Mariæ, quæ eſt Dolo Monaſterio, quotidiè decantabat quinq; Pſalmos incipientes à quinque litteris ipſius Dominæ, Magnificat, Ad Dominum cùm tribularer, Retribue, In conuertendo, &, Ad te leuaui, vnicuique Pſalmo ſubjungens Antiphonæ vice, Aue Maria, Verſ. Poſt partum, & Collectam, Concede nos famulos, &c.

II. Anno Domini 1186. in feſto S. Andreæ cùm Superior ad matutinas preces Chorum circumiſſet, nec Ioſbertum reperiſſet, ad cellam illius properans, inuenit defunctum, & quinque explicatas roſas ex ore, oculis, auribúſque erumpentes, ſingulíſque vnâ ex illis quinque litteris, & primo verſu reſpondentis Pſalmi inſcriptas.

III. Attoniti hoc ſpectaculo Monachi, Archiepiſcopum Bituricenſem (is eo tempore erat Henricus de Soliaco, ſancti Guillelmi deceſſor) acceſſierunt, qui tantæ rei nouitate, tantóque exhilaratus miraculo, immenſas gratiarum laudes Deo, ſanctæque Genitrici reddidit, quæ deuotè ſibi ſeruientes honorare non deſinit.

IV. Pontificalibus ergo ornatus indumentis, cereis, crucibus, thuribulis, magnáque ſtipatus Clericorum & Monachorum caterua, reuerenter accedens ad defuncti corpus, roſam quæ de ore eius erumpebat, manu ſuâ tulit, quâ facilè ſubſequente, cæteræ protinus emarcuêre, priſtinúmque decorem amiſêre, câ ſolâ quam Præſul ex ore veluti decerpſerat, viriditatem ſuam & pulchritudinem conſeruante.

V. Summarium hoc debemus diligentiæ Georgij Coluenerij Doctoris Duaceni, qui in Notis ad Thomam Cantipratenſem, quod deerat in vulgatis editionibus capitulum reſtituit in ſummum decus Biturigum noſtrorum, laudémque B. Virginis, in cuius imagine anno ſequenti 1187. die 30. Maij, & ſequentibus, admiranda prorſus contigêre portenta, de quibus nos plura alibi diximus. Paulò aliter narrantur iſta in Martyrologio Gallicano ad hanc diem, vbi, & ſequenti, mentio fit Ioſcionis Bertiniani, ſeu Sithienſis apud Morinos Monachi.

ELOGIVM HISTORICVM SANCTI IVSTI. die 14. Iulij.

SANCTVS Iuſtus cum ſancto Vrſino Romà profectus, nondum Bituricas venerat nuntiandæ fidei causâ, cùm graui morbo correptus, nono ab vrbe milliario deceſſit è viuis, & à Magiſtro ſepulturę mandatus in loco, qui ripę Auarici ſeu Vrrionis imminet, medio itinere inter Bituricenſem vrbem & Regiodunum, ab eóque nomen accepit, *ſainct Iuſt entre Bourges & Dun-le roy ſur la riuiere d'Auron*; cùm anteà, ſi fas eſt credere, Vrbs noua, ſeu Nouauilla diceretur.

II. Inde ſucceſſu temporis venerandum ſancti Confeſſoris corpus tranſlatum eſt in Eccleſiam, quæ cùm anteà in honorem ſancti Symphoriani Martyris erecta fuiſſet, cognomen poſtmodum mutuata eſt à ſancto Vrſino, cùm anno circiter DLXX. è proximis vineis, præſentibus ſanctis Præſulibus Probiano Bituricenſi, & Germano Pariſienſi fuiſſet eum maximo honore primi Biturigum Apoſtoli corpus in ſuburbium Bituricæ ciuitatis deductum.

III. Summarium hoc excerpſimus tùm ex vetuſtiſſimo Bituricenſis Eccleſiæ Breuiario, tùm ex aliis Hiſtoriæ Biturigum noſtratium monumentis. Hoc quoque tempore 14. Iulij die recolitur quotannis memoria ſancti Iuſti in tota Biturigum diœceſi, ſub titulo & nomine Confeſſoris; ideóque mirum mihi prorſus viſum eſt, quòd in ſupplemento Martyrologij Gallicani adſcriptum legitur: Tertio Nonas Nouembris, Ad Vtricionem fluuium propè Bituricas natalis ſancti Iuſti Martyris, qui cum beato Vrſino Epiſcopo ad vrbem Bituricam proficiſcens, milliario nono ab vrbe diſſitus migraſſet ad Chriſtum, ab eodem ſancto Vrſino condignè ſepultus eſt in orientali plaga vrbis. Hæc ibi, quæ pluribus non vacat, excutere.

PASSIO S. LAVRIANI HISPALENSIS EPISCOPI.

Ex Codice MS. Eccleſiæ de Caſtro Bituricenſi.

PRÆFATIO.

PASSIONEM B. Lauriani Epiſcopi & Martytis ſolertiâ tuæ ſagacitatis compellente, Frater, ſuſcepi corrigendam. Laborioſum quidem opus & difficile, vtile tamen. Cùm perlegiſſem verò diligentiùs præfati operis ſeriem, animaduerti ſcriptoris vitio fuiſſe deprauatam, & ſolemnitatem Kalendarum, quibus glorioſum conſummauit martyrium illius imperitiâ immutatam. Nam quod ſanctus Pontifex Laurianus felix martyrium quarto Nonas Iulias compleuit, teſtantur Martyrologiorum vetuſtiſſimi codices tam Romanorum, quàm Galliarum. Ex quibus proſpectis pluribus, ſollicitâ inueſtigatione placuit inſerere huic præfatiunculæ quomodo reperi: *Quarto Nonas*, inquit, *Iulias in territorio Biturigæ ciuitatis vico Vaſtino, natale ſancti Lauriani Epiſcopi & Martyris, cuius caput Hiſpalim in Hiſpanias deportatum eſt.* Quidam etiam noſtri temporis Poëta deſcribens Martyrologium heroico carmine, per totum annum iiſdem Kalendis B. Laurianum martyrizatum aſſeuerat, inquiens:

Lauriane tenens meritorum nomine quartas, ſc. Nonas.

His ita elucidatis, precor obnixè vt hoc opus quod te compellente ſummo labore peregi, libentiſſimè ſuſcipias, & ſi adhuc in eo inueneris corrigendum, manente charitate, emendare non differas.

TEXTVS IPSIVS PASSIONIS EMENDATÆ ab Anonymo ſcriptore.

BEatiſſimus igitur Laurianus Pannonienſium territorio oriundus, parentibus quamquam paganis, nobiliſſimis tamen genere glorioſus effulſit: qui àb ineunte ætate diuinâ gratiâ præuentus, ab his contagiis quibus ſolet iuuenilis ætas illici, expers fuit. Nam à quodam ſuæ gentis, ſuæque parentelæ Catholico adhuc infantulus parentibus inſciis ſublatus, Mediolanenſis Eccleſiæ gremio eſt delatus, ſacróque baptiſmate tenatus, ac Clericus factus, ibidémque liberalibus diſciplinis haud mediocriter eruditus, prędictæ Eccleſiæ extitit alumnus. In iuuentutis namq; flore erat in abſtinentia ſtrenuus, in eleemoſynis largus, in vigiliis pernox, in orationibus aſſiduus, in ieiuniis frequens, in recreandis pauperibus ſolers, in ſermone modeſtus, in ira mitis, in hoſpitalitate præcipuus, in omni ſtudio ſpecialis militiæ præclarus, fulgenti eloquio illuſtrans corda fidelium, & ſpiculo diuini verbi tranſuerberans tumentia pectora repugnantium perfidorum. His ergo atque huiuſmodi proficiendo accreſcens robore corporis & animi, viceſimo quinto ætatis ſuæ anno electus à Clero, teſtificatus à plebe, Diaconatus ſuſcepit officium.

Interea Epiſcopus vrbis Hiſpalis, maximis Arianorum affectus iniuriis, qui viru ſuæ doctrinæ peſtiferę cunctam penè infecerant Hiſpaniam atque Gothiam perfido Rege Totilâ (*potiùs, vt ſuſpicor, Agilà, qui tunc in Hiſpania Vveſegothis præerat*) erroris huius hæreſis aſſertore, finito humanæ vitæ termino, cum palma victricis lętitiæ perennem feliciter adeptus eſt gloriam. Manſit autem Hiſpalenſis Eccleſia, mater ac metropolis Hiſpaniæ, biennio fermè abſque Paſtoris officio, donec Epiſcopi eiuſdem Prouinciæ pariter congregati, B. Laurianum illuc diuinâ prouidentiæ clementiâ ad deſtruendam prędictæ hęreſis prauitatem, ab Italia directum in eadem vrbe ordinarunt Pontificem. Paſtorali itaque ſuper oues Dominicas ſumpto regimine, tanta in eo cæleſtis gratia virtutibus rutilans ſplendebat, vt ſine intermiſſione ſalutem vitæ æternæ prædicans, multa illius meritis miranda, operante diuinâ virtute, fierent in plebe.

Egregius igitur Pontifex cùm per decem & ſeptem annos vt robuſtus præliator

Chriſti mucrone ſpiritus, quod eſt verbum Dei, prædictam hæreſim aſſiduè bellaret, nec vinceret, quodam die Dominico, expletis matutinis laudibus, cùm ſemiuigilans in ſtratu ſuo requieſceret, ante exurgentis lucis crepuſculum adſtitit ante eum iuuenis præclarus aſpectu, in veſtibus candidis, vocauítque tertiò blando ſermone dicens: Lauriane, Lauriane. Cui beatiſſimus Pontifex mente vigil reſpondit: Adſum. Cui iuuenis: Surge, inquit, & recede ab hac plebe maligna; non enim meretur tuo aſpectu frui, neque tuis ſuffragiis muniri: Noli tardare, ſed perge velociter; ego enim ero dux itineris tui. Hæc quoque ciuitas ſub maximo diſcrimine erit diebus multis, & atteretur fame, & periclitabitur peſſimâ peſte, pluuiáque carebit annis ſeptem, donec reliquiis tuis decorari mereatur, tandémque feſſa à lenociniis ſui ſceleris reſipiſcet. Surgens itaque B. Laurianus, peracto ex more Miſſarum officio, muniens ſeſe corporis ac ſanguinis Chriſti myſterio, plebem iniquam intrepidus alloquitur vſque in horam diei tertiam. Deinde accepto baculo, mutos ciuitatis cum lacrymis circuiens, clamabat dicens: Omnis hæc ciuitas in anguſtia erit multis diebus, donec diuino reſpectu viſitetur, ac more Niniuitarum pœnitentiam agentes, à prauis erroribus conuertantur. Eadem verò die poſt occaſum Solis exiens ab vrbe, Cluſorem venit ad portum, vbi cùm paululùm quieſceret, iuuenis ille qui Hiſpale eum de itinere monuerat, adfuit dicens: Lauriane, fuge, & cœptum carpe iter, quia Rex crudelis Totila equites veloces poſt te dirigit, qui te Hiſpalim reducant. Surgens itaque Cluſorem portum egreditur: tantus verò cuſtodes pauor inuaſit, vt nullus auderet interrogare, quis es? aut, quo vadis?

Inlucente autem die, dum iter ageret, cœcus quidam in tugurio ſecùs viam ſedens, clamauit dicens: Sancte Dei qui tranſis, ora pro me nimiùm peccatore, luminibus cordis ac corporis orbato, vt videam oculis, & corde credam, & ſequar te. Cui B. Laurianus reſpondit: Quod poſtulas, non eſt meum dare tibi; ſed ſi credis, omnia poſſibilia credenti, à D. IESV CHRISTO mereberis ſanari: Attamen ſi mecum pergere deliberas, da mihi funiculum tuum, & eſto comes itineris mei, ego tegam greſſus tuos. His alloquiis acquieſcens cœcus, dedit funiculum in manu eius, & abire iam cœpit. Cúmque non longè adhuc eſſent ab ipſo tugurio, aperti ſunt oculi eius, & ait: Obſecro, Papa, quis eſt iſte iuuenis pulcherrimus, qui te præcedit in veſtibus niuei candoris? Cernens quoque B. Laurianus quòd cœcus ille videret, ait: Vade, frater, Dominus tecum; tu enim melior me es: En Dominus quem vides, reddidit tibi lumen, illi Deo ſerues; rogo tamen vt me ſequentibus, neque me, neque hoc ſignum pandas.

Eâdem verò nocte, monente Angelo, qui in effigie iuuenis eum monere conſueuerat, manè conſurgens, in portu Helnæ nauem aſcendit, atque Maſſiliam perrexit. Cúmque portam ciuitatis ingrederetur, ecce defunctus efferebatur prædiuitis filius, qui vnicus erat illi. Cernens verò B. Laurianus lugubre funus, quæ ſit tanta lamentatio percunctatur. Agnito tandem quid eſſet, ait: Iſte iuuenis non eſt mortuus, ſed dormit. Ad hanc vocem ſupplex pater aduenit, & exclamat dicens: Sancte Dei, redde vitæ, mihíque hanc charam ſobolem, & poſſide facultatis meæ infelices opes. Cui B. reſpondit: Diuitias, quas mihi promittis, prout competit pauperibus diſpertiri ſtudero, & quâ horâ hic iuuenis ab hac luce receſſit, edicito. Cui dum diceret, hodie poſt gallicinium; ait B. Laurianus: Deſine flere, atque in domum tuam reuertere cum pace, corpúſque iuuenis illuc referri mandato, accenſíſque luminaribus per totam noctem, præcipe vigilias agere ſine lamento: Ego autem vadam ad Baſilicam B. Victoris Martyris, & credo fidenter quòd illius orationibus reſuſcitet Dominus IESVS CHRISTVS filium tuum. Pergens ergo vir plenus Deo ad ſepulchrum B. Martyris in orationibus procumbit, noctémque ducens peruigilem, eâ horâ quâ defunctus fuerat, ſacro obtinuit interuentu, vt gelidum iuuenis cadauer rediret in vitam. Sancto autem adhuc in oratione proſtrato, Angelicus ille iuuenis ex more adfuit, dicens: Lauriane, ſurge, & maturiùs nauem aſcende, & nauiga Romam, quia iuuenis pro quo oras, hâc horâ ſurrexit; & pater eius hortatur ciues, ac fide eos firmat, vt in iſta te retineant ciuitate, quatenus tuo patrocinio protegantur. Surgens ergo ſine mora B. Laurianus, Angelo ducente, Italiæ peruenit ad littora, ibidémque quos reperit diuerſis infirmitatibus afflictos, cœcos, claudos, mutos, ſurdos, ac variis languoribus debiles, ſuis orationibus diuinâ operante virtute, ſanauit omnes.

Denique rectorramite cœptum proſperè carpens iter, venit Romam, ſuſceptúſque ab Apocriſario, nuntiatur illius aduentus venerabili Papæ. At ille cum decore iubet eum ad ſe introduci, imperátque ei Miſſarum ſacramenta publicè in Eccleſia B. Petri peragere: Erat enim ſolemnitas Cathedræ quinto decimo Kalendas Februarij. Præcepto autem B. Laurianus à Papa mandato reſpondit: Obedientia quæ ſenioribus præbetur, Deo exhibetur: Ego autem libentiſſimè veſtris imperiis obediam. Ingrediente autem eo Eccleſiam cum decore Pontificali, tantus odor ſuauitatis eam repleuit, ac ſi adueniente B. Petro cum maxima caterua Martyrum multa odoramenta iocundi odoris ibidem redolerent. Poſt Miſſarum expletionem, cum immenſo Epiſcoporum, Clericorum, ac nobilium Romanorum comitatu ibat ad prandia, & ecce ad portam Apoſtolorum Principis iacebat egenus grauatus ſenio, & contractus vetuſto morbo: Erat enim annorum fermè ſexaginta trium, cuius à natiuitate genua & brachia ita aruerant, vt nec ambulare, nec palpare quidem valeret. Is confidenter vt ſui mereretur, virum Dei totis niſibus implorat, dicens: Sancte Dei Lauriane, adjuua me; te enim expectant anni miſeriæ meæ, vt tuis orationibus mea debilia membra vigorem percipiant. Et protinùs addidit: Adjuro te per eum qui cœcum à natiuitate illuminauit, ne me prætereas. His precibus B. Laurianus commotus, vnà cum Epiſcopis, ac numeroſæ plebis agmine ad Baſilicam B. Petri regreditur, atque prolixo diei ſpatio in oratione proſtratus, impetrare meruit, quod deuotè quæſiuit. Veniens denuò ad ſenem ait: Iube miniſtris vt te ſine mora perducant ad B. Petri limina; illius enim meritis ſanaberis. Ad hanc vocem continuò ſurrexit, diúque quæſitam, quam natiuitas negauerat, ſenectus promeruit ſanitatem.

Dum verò aliquandiù eſſet Romæ amicabili iuſſu detentus à venerabili Papa, præmemoratus iuuenis, quem fas eſt credere Dei Angelum, ei in oratione poſito prænuntiauit finem martyrij hoc modo: Lauriane, conſtans eſto, oportet te ſepulchrum Confeſſoris mei Martini inuiſere, ibique oratione perfectâ in territorio Biturico vicum vaſtæ ſolitudinis martyrio tuo deſtinatum adire, qui priſco vocabulo Vaſtinus nuncupatur: Rex enim Totila apparitores dirigit ad omnes Prouincias, qui te interficiant, & caput tuum Hiſpalim deferant. Nam Templum in eadem vrbe ædificabitur, in quo caput tuum decenter poſitum venerabuntur, & ſic demùm propitiabor iniquitati eorum, & clemens ero illis, & pluuiam, & fructum terræ tribuam. Viriliter age, Lauriane, ecce merces tua magna nimis. Ad hanc vocem confeſtim ſurrexit, atque pernici greſſu, lætóque animo, quod iuſſus fuerat, agere compleuit. Nam ad ſepulchrum B. Martini oratione factâ, regreſſus ad locum ſibi deſtinatum intrepidus venit, ibíque miſſi ſicarij à Rege perfido, caput illius amputauerunt quarto nonas Iulij, ac nimio terrore perterriti, velut amentes, capite relicto, fugere cœperunt. Mirabile dictu! B. Laurianus caput ſuum in manibus tollens, ibat poſt eos, clamans more viuentis, & ſic dicens: Expectate, Nolite fugere; ſed accipientes hoc caput, Hiſpalim deportate, illíque reddite, qui vos propterea huc miſit: qui accepto capite, oſculantes manus eius ac pedes, projecerunt corpus in quandam ſpeluncam, & abierunt. Intereà præfatus Rex Totila B. Benedictum nixus tentare garrulitate vagâ an ſpiritum prophetiæ haberet, agnitus ab eo, ac vehementer coërcitus, minùs crudelis fuit.

At hi qui caput deportabant, mox vt Gothorum metas intrarunt, tanta inundatio pluuiæ eos præcedens, cunctam Hiſpaniam intrauit, vt à nemine cunctaretur beatum Laurianum è veſtigio Hiſpalim intrare, atque deinceps illius munimine iugem fieri ſalutem. Audiens ergo Rex Totila inæſtimabilem theſaurum ad munimen totius patriæ aduenire, compunctus corde, accerſitis Epiſcopis cum Sacerdotibus, & Optimatibus, depoſito regali indumento, per vniuerſam Hiſpaniam triduanum indixit ieiunium, atque in cinere & cilicio, nudatis pedibus obuiam venit, itinere trium dierum: ſuſceptum caput detulit Hiſpalim, vbi Epiſcopus ordinatus fuerat cum magno decore, ac pſallentium cumitatu; ædificauítque Eccleſiam in honore illius, vbi poſuit decenter illud venerabile caput, & ſic ab eadem Prouincia omnis plaga ceſſauit.

Sanctus autem Euſebius Arelatenſis Epiſcopus, dum conſuetè poſt Matutinas cum Clericis Altaria circuiret, atque diutiùs ad ſepulchrum beati Cæſarij Confeſ-

ſoris orans iaceret, præſtolantibus duobus Diaconibus, finem orationis, vigiliis oppidò feſſus contigit vt obdormiret. Cúmque huiuſmodi ſopore deprimeretur, apparuit ei clariſſimus vir mitiſſimo aſpectu in veſtibus candidis, & ait: Euſebi, perge velociter in pagum Bituricenſium, ad vicum qui Vaſtinum dicitur, ibique in ſaltu vaſtæ ſolitudinis require ſpeluncam, in qua corpus Martyris mei Lauriani iacet, qui hâc tertiâ die à latrunculis Hiſpaniæ ibidem decollatus eſt; qui etiam caput eius, me iubente, Hiſpalim deferunt, vt per eius glorioſum martyrium eadem Prouincia à longa ſterilitate in fœcunditatem mutetur: veſtimenta quoque munda tecum tolles in ſepulturam. Cùm autem ſpeluncam ingreſſus fueris, occurrent tibi duo vrſi: tu verò ne timueris, quia ad cuſtodiendum corpus Martyris miſſi ſunt, & ipſi tibi illud oſtendent. Et hoc tibi ſignum: Cùm ad amnem Ligerim veneris, tranſibis vbi nunquam facultas tranſeundi fuit. Ad hanc viſionem ſanctus Euſebius ſurrexit, & concito greſſu iuſſa perficiens venit ad Ligeris fluuium, inuenítque paruam nauiculam à nemine vnquam viſam, in qua erat nauta pulcherrimus aſpectu, veſtibus indutus pretioſis: qui cùm à ſancto Euſebio interrogaretur, vnde, & quis eſſet? reſpondit: Cur requiritur nomen, quando non exigitur naulum? Hoc dicto, in puncto temporis amne tranſmiſſo nuſquam comparuit. Sanctus quoque Euſebius huius myſterij arcanum intelligens, ſilentium dedit, & ad locum deſtinatum recto tramite Vaſtinum peruenit, atque in oſtio ſpeluncæ, ſicut oſtenſum fuerat, duos vrſos inuenit, qui depoſitâ omni feritate, manſueti facti, vultu demiſſo, vſque ad beati Martyris corpus ſanctum Epiſcopum præceſſerunt. Nimirùm prouidentiâ mirabili, tamdiu equos & omnia gyrando cuſtodierunt, donec corpus beati Martyris ſepulturæ traderetur. Hoc peracto, capite ſubmiſſo, quaſi benedictionem peterent, redierunt in ſaltum. Sanctus quoque Euſebius ſupra corpus beati Martyris Lauriani Eccleſiam in honore beati Petri Apoſtoli ædificauit, & dedicauit quarto decimo Kalendas Decembris, in loco in quo virtutes multæ fiunt ex tunc & modò, ad laudem & gloriam Domini noſtri IESV CHRISTI, cui eſt honor & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

Addenda ex Martyrologiis Romano, Bedæ, & Vſuardi.

Quarto Nonas, ſeu die quartâ Iulij, in territorio Bituricenſi, ſancti Lauriani Epiſcopi Hiſpalenſis, & Martyris, cuius caput Hiſpalim in Hiſpania delatum eſt. At Beda eodem die ſic habet: In Biturica ciuitate natale ſancti Lautiani Martyris, & depoſitio ſancti Dalrici Epiſcopi & Confeſſoris.

Ioannes verò Vaſæus in Chronico Hiſpaniæ ad annum 544. hæc habet.

Hoc tempore qui de Sanctis Hiſpaniæ ſcripſerunt, memoriæ mandant beatum Laureanum Hiſpalenſem Archiepiſcopum, natione Pannonium, miſſis à Totila Ariano tunc in Italia Oſtrogothis imperante, qui ipſum occiderent, Angeli admonitu in vltroneum exiiſſe exilium, ac ſeptem pòſt annis, eiuſdem Totilæ imperio in Francia capite truncatum. Caput Hiſpalim delatum, ciuitatem multis calamitatibus, quibus hoc toto ſeptennio laborauerat, aſſeruiſſe. Corpus à beato Euſebio Arelatenſi Epiſcopo in Biturenſi (lege Bituricenſi, & intellige non de ipſa Metropoli, ſed de alia quæ Vaſtinum, *Vatan* appellatur) ciuitate piè ſepultum.

PASSIO S. LEOPARDINI MONACHI.

Quam ex codice MS. Siluiniacenſis Cœnobij partim deſcripſit, partim exſcribendam curauit R. P. Iac. Sirmondus.

PRÆFATIO.

SAPIENTIA Dei Patris, quæ attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, illud cæleſtis ſatietatis conuiuium, multis & innumerabilibus relucere facit ſplendoribus Sanctorum. Qui licet in diuerſis ſint diſſeparati terrarum locis, in illa tamen ſummæ Trinitatis vnitate, propter teſtamentum Domini, & leges paternas, permanent in amore fraternitatis, & ſic vnus ſpiritus retinet eos ſemper, & vna fides. Talem itaque laudabilis vnanimitatis coniunctionem ille ſpiritus veritatis & vnitatis perficit, quem ſollicitì ſemper ſeruāt illi in vinculo pacis, quibus vnum corpus & vnus ſpiritus efficitur in vna ſpe vocationis æternæ, à quibus vnus Dominus ſapitur, vna fides colitur, vnum baptiſma tenetur. Quibus eſt enim vnus Deus & Pater omnium, qui ſupra omnes, & per omnia, & in omnibus præſidet. Hoc iſtam enim regiam veritatis & ſalutis viam firmo & libero curſu cucurrerunt beatiſſimi, veteque Dei cultores, Porcianus & Leopardinus. Hi enim carnali adjuncti propinquitate fraternitatis, vterque elaborabat voluntarius, ne in fine dierum perderent laborum ſuorum ſalutares fructus.

CAP. I. *Quali patriâ ſint nati, & qualem habuerint infantiam.*

Hi etenim beatiſſimus Porcianus & Leopardinus Aruernenſi patriâ ſunt nati, & procreati, & pueritiæ ſuæ tempora quodam maturioris ætatis ſenili reddebantur moderata, & ſuccreſcentem dierum ſuorum numerum, quotidianis ſanctificabant incrementis virtutum, adhærentes Domino IESV plenâ fide, & conſtanti ſpe, & perfectâ caritatis dulcedine. Patriæ namque Aruernenſis lata & ſpatioſa amplitudo ab ipſis non ſolummodò captabat meliorationis & emendationis exemplum, ſed etiam multi & innumerabiles populi de longiſſimis aliis regionibus veniebant ad eorū laudationis famam, quam maiorem eſſe laudabiliorémque acclamabant, quàm audiſſent, dum ad propria reuertebantur. Multis namq; & innumerabilibus fidelibus Domini proficientes ipſi ad exequendum æternæ felicitatis donatiuum, venientes veniebant cum exultatione, reportantes manipulos cæleſtis regenerationis cum maxima laude.

CAP. II. *Qualiter exiit à patria ſua.*

In hoc tali laudum ſtudio inſimul laborantes beati Deóque dilecti Porcianus & Leopardinus, tandem beati Leopardini placuit animo, vt illi Dominico obediret præcepto: Exi de terra tua, & de generatione tua. Hic etenim beatus Leopardinus de terra & de generatione ſua, Aruernenſi videlicet, exiit, qui in terra demonſtratæ obedientiæ, illud antiquæ benedictionis donatiuum recipere promeruit, quo dicitur: Benedicens benedicam tibi, & multiplicabo te. Audiens namque vendicæ relationis quotidianâ certitudine, quia tempore Theoderici Regis, Biturigis præſidet in Archiepiſcopali ſede beatus, magnúſque totius Religionis decus Sulpicius Pius laudis nomine, ad eum veniendi viam aſſumpſit deuoto corde: quem poſt aliquantos dies inueniens, magnâ ab eo ſuſceptus eſt dilectione; & cum eo aliquandiù commoratus, indicibili coniunctus eſt animi familiaritate. In ipſa mutuæ dilectionis ſententia permanet ille ſanctus Sulpicius, pietatis & miſericordiæ eminens columna, & ille ſanctus Leopardinus felix aduena. Continuabant diem & noctem in Dei ſeruitio cœleſti per hoc complacentes magiſterio. Vnâ autem dierum ſanctus Leopardinus cordis ſui deſiderium ſancto Patri Sulpitio aperuit, indicans ei nunquam ſe velle foras eius Epiſcopij terminū habitationem eligere, vel alicubi remane-

re; vnde daretur ei locus in eiuſdem confinio, vbi ſecurè & fiducialiter poſſet ſeruire omnipotenti Deo.

Cap. III. *De donata licentia redeundi.*

Cuius ſanctiſſimam probitatem Reuerendus ſanctus Sulpitius recognoſcens, dignum ſæculi memoriale, dixit ei: Vade, & vbicumque volueris, in noſtro habitare Epiſcopij termino, ſecurus remane, & cœleſti conſolatus adjutorio viue. Acceptâ autem paternæ benedictionis licentiâ, ad illum prædictum Porcianum repatriauit: cui iungebatur non ſolummodò ſpiritali, ſed etiam carnali dilectione, & fraternitate; cui & itineris ſui vias, & proſperitatis ſuæ cauſas apetuit, & qualem, & quantum animæ & corporis ſui Aduocatum beatum inueniſſet Sulpitium inſinuauit, & qualiter idem præfatus Pontifex in ſuo Epiſcopio eum commanere permiſiſſet, demonſtrauit. Qui beatus Portianus fratris ſui Leopardini congaudens proſperitati, gratias reddidit Deo omnipotenti, vel quia poſt aliqoanta dierum ſpatia recepiſſet eum cum alacritate maxima, vel quia donata fuiſſet ei licentia commanendi vbicumque ei placuiſſet in patria Biturigenſi, vnde idem beatus Porcianus fratri ſuo Leopardino multis precibus ſuaſit, ne prolongatæ à ſe ſtationis ſedem eligeret, ſed talem, vt vterque alter alterum in proximo videre potuiſſet.

Cap. IV. *Qualiter locum Viuaris elegerit in Borbonenſi vico.*

Huic præcordiali fraternæ ſuaſionis precatui ſanctus vir Leopardinus aſſenſum præbuit, & in Borbonenſi vico valdè habilem & delectabilem locum, Viuaris nomine, expetiit: qui fundus erat cuiuſdam Principis, nomine Ardei, ſecundùm Deum, & ſecundùm ſæculum multâ reuerentiâ digni. Hic nobilitatem ſuæ magnæ poteſtatis humiliabat ſub manu Dei omnipotentis. Vnde quilibet Chriſtianorum fideliſſimè complacebat experere illius conſolationis manum, cum beneplacito animo. Audiens autem ſanctus Dei Leopardinus prædictum fundum à variis ipſius Ardei eſſe poteſtatis, ſupplex eum adiit, deprecatúſque eſt eum, vt in Oratorio, quod erat in honore Dei & ſancti Symphoriani conſecratum, liceret ei perſoluere Domino quotidianæ laudationis canticum.

Cap. V. *Quòd ipſe fundus ei datus fuerit.*

Quam petitionem, vt erat benignus, benignè ſuſcipiens, non ſolùm quæ precabatur, conſenſit; verùm etiam poſt comprobatam ſancti viri Leopardini ſtabilitatem, totum ipſum Viuaris fundum cum omni integritate eidem Beato tradidit, & condonauit ſub teſtamento legum & chartarum, & ſub principali ſtipulatione Regum. Ipſius autem fundi donatiuum idem beatiſſimus Leopardinus ſanctiſſimo poſt Deum ſuo Aduocato Sulpitio condonauit, qui & eidem beato viro auctoritate Epiſcopali prædictum fundum commendauit, & ad ipſum locum Viuaris exhortatum & honoratum repatriare permiſit: vbi idem beatiſſimus vir Leopardinus poſteà liberè & fiducialiter cum quibuſdam Fratribus Deo omnipotenti ſeruiuit, multóſque pro Dei amore ſudores ad effectum ſalutarem perduxit. Erat autem in diuinorum operum ſtudiis ſedulè deditus, orationi inuigilans, miſericordiæ actibus inſudans, admonitionis Euangelicæ non immemor, quâ primùm regnum Dei quærere iubetur, & iuſtitiam Dei, quotidianas cum mortificatione carnis & peccati, Chriſto Deo hoſtias immolabat, eidémque opere non contraibat, quia mortuus mundo & ſæculo remanebat, nam vt iuſtitia eius in ſæculum ſæculi permaneret pauperibus, viduis & orphanis, diſpertitor & donator neceſſitudinum ſuarum manebat hilaris. Per hæc virtutum incrementa incedens, & creſcens Dei miſericordia, bonam ſuæ laudis famam circumquaque terrarum effulgurabat, illúmque ſui fidiſſimum amicum prædictum Ardeum in omnibus lætificabat.

Cap. VI.

CAPVT VI. *Quanto honore eum Ardeus tenuerit.*

Vnde ab eodem Ardeo magnis ſemper honoratus beneficijs B. vir Leopardinus, omni quoque cultu honoris annumeratus ex hoc maximè eidem viro habebatur admirabilis, quia pro oblata ſibi honorificentiæ quantitate ſe in omnibus humiliabat & ſecundùm Pſalmiſtam ſe clamitabat miſerum & inanem dicens, *Ego autem mendicus ſum & pauper.* Illius nempe ſanctæ ſcripturæ medicamentum retinens, & quaſi in ſe quoddam antidotum ſuper inliniens quo dicitur, *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & inuenies gratiam à Domino Deo.* Gratiam namque à Domino Deo Omnipotenti idem B. vir Leopardinus magnam tenuit, qui per iuſtitiæ certamina immarceſſibilis gloriæ coronam de manu Domini recipere in fine dierum ſuorum promeruit. Hic etenim B. vir Leopardinus in prædicto iuris ſui alodo Viuaris ſe exercebat interiùs & exteriùs elaborabat vt fratribus qui in eodem loco Chriſto Domino ſeruiebant, victus neceſſaria non deeſſent. Illud enim Apoſtolicum quotidie replicabat in animo præceptum, quo dicitur: *Qui non laborat, non manducet.* Cui & illud Propheticum promiſſum fidem ſibi vendicabat, *vt labores manuum ſuarum manducaret* de quibus in æterna ſatietate debriatus, & ſuper aquam refectionis educatus beatus eſſet, & bene ei in perpetuum ſuccreſceret.

CAP. VII. *De quodam Alodo Viuaris loco.*

Inter cætera etenim illius prædicti Viuaris Alodi prædia quidam bene erat amplitudinis campus poſitus in Albinienſi Parochia, qui in proprios altaris vſus S. Symphoriani deuenerat antiquo legum ſancitu. Hunc dum vir Domini excoleret maximo cultu, & pro iuſti laboris recompenſatione labor impoſitus labori ad præoptatos multiplicaretur ſumptus, quædam mulier miſerrimarum miſerrima inuidiæ ſtimulis acceſſa, nomine Blitildis, in proprios vſus, oblita iuſtitiæ præſumit computare. Quàm ſæpius vir Domini Leopardinus à præſumptionis ſuę tortitudine monuit ceſſare debere, ne prouocaret S. Symphorianum ad iniuriarum ſuarum incitamentum, dum ſuæ hæreditatis eiʃ tolleret Alodum, ſed deſpecta exhortationis & deprecationis ſancti viri aſſiduitas eidem Blitildi in fine generauit ampliatas pœnas. Nam infructuoſam ficulneam ſicut maledixit Dominus, ſic & hanc Blitildem fertur, quam maledixit S. Leopardinus.

CAP. VIII. *Quantas inſidias Blitildis ſit paſſus S. Leopardinus.*

Permanens itaque eadem Blitildis in malitiarum ſuarum nodis, poſtea cœpit diſquirere occultè, quomodo B. virum Leopardinum potuiſſet perdere. Nam in aperto hoc nec audebat facere, vel pro mariti ſui Ardei timore, cuius erat coniux, vel pro nimio aliorū amore, quo idem vir Domini vinciebatur. Vnde Ieſabelis infecta antiquo maledicto infecit quondam deceptionis ſuæ inſtinctu, etiam ipſum S. viri nutricium, vocabulo Placidum, valdè nominis ſui contrarium, qui per aliquot dierum ſpatia malè poſtulati virus in corde ſuo celans zizaniam, S. viro Leopardino quantùm occultiores, tantùm grauiores diſquirebat inſidias; in tantum ſcilicet, vt perſuaſioni malitiæ Blitildi in omnibus complacens per omnia aſſenſum præberet. Illamque ſimplicitatis & innocentiæ columbam, S. ſcilicet Leopardinum, perderet.

CAP. IX. *Poſt peracta diuina Myſteria viſitat Fratres.*

Quodam namque die poſt peracta Miſſarum ſolemnia, quòd S. viro Leopardino quotidianus erat vſus, eidem prædicto Placido commendauit, vt præpararetur ſibi caballus, quo poſſet Colobero Eccleſia viſitare fratres velocius. Qui corde infecto malitia, præcepto quidem S. viri obtemperat; ſed & ad illam nequitiarum amatricem Blitildem celeriùs appropiat, motum eius & viam inſinuat, adeſſe voti ſui perquiſitam fortunam annuntiat, quo poterit S. Dei virum Leopardinum perdere ſi non negligat ſuper illud opus inuigilare. Adiungit quoque ille ſubdolus nutricius, magnæ falſitatis conuentum eſſe apud S. Symphoriani Eccleſiam multarum pecuniarum quantitatem quæ in eius deueniret partē, ſi idem vir haberet vltimum diem vitæ. A tali igitur malę

perſuaſionis nuntio, animus Blitildis igneſcit illicò, ingenium perficiendæ nequitiæ excogitat, quæ ſibi ille milleformis artifex præparat, qui ſe in Angelum lucis multoties transfigurat.

CAP. X. *Quatuor viri euocantur in morte Sancti.*

Quatuor denique malefici diſcipulatus ſui ſubſelliones euocat eadem Blitildis, & conceptam & diu ruminatam animi ſui rubiginem eis denudat, quibus promittit, quia ſi eum eraſerint, perficiendo ſua iuſſa, non remanere eos vltra in ſeruulorum loco, ſed in carorum filiorum numero. In præſentia tamen numeroſam acciperent pecuniarum quantitatem, vt non faſtidirent peccantis Dominæ opus, & vt accelerarent eius iuſſa perficere velocius inſinuatur & motionis illius hora eis inſinuatur, quia in proximo tranſiret per lacum, qui vocabatur Salgorus. Poſtquàm inſinuatur tranſitus viæ eius, commendat eis, vt pertranſeuntem Dei virum arriperent, mortíque ac celerrimè traderent, oſſa quoque præmortui corporis ſic in profundum terræ tranſponerent, vt in perpetuo inueniri non poſſent. Aſſumunt plorabundæ præcepta Dominæ, & ad prænotatum locum arripiunt viam concitè. Et pertranſiit inde S. Dei Leopardinus Sacerdos Colobero, in gratiam charitatis fratres, vt dictum eſt, viſitaturus.

CAP. XI. *Sanctus vir Colobero reuertitur.*

Vnde quodam die reuertens, & iuxta locum ſui itineris prædictos miniſtros obdormiſſe videns pertranſiit, & in vno proximo locorum, quid agere vellent, expectauit. Surgentes verò à ſomno, dum S. Dei Leopardinum rediſſe cognouiſſent, in lamentis & doloribus permanentes, & ſuper ſomnolentię & pigritiæ ſuæ torpore multa conquerentes irrecuperabilis conſolationis afficiebantur dolore. Quam quidem pro ſui pigritiâ potuiſſet eos ſanctus Dei reuertens deriſui habere, ſanctus verò Domini Leopardinus inſanientium debacchationi auditæ condolens, Martyríque coronam ſitiens, eóſque adpropians, illud Dominicæ paſſionis pro ſe reſponſum reddidit dicens, *Ego ſum, quem quæritis.* Tunc miniſteriales imperatæ perditionis Sanctum Dei afficiunt pœna acerrimæ cædis. Securim quoque capiti infigunt, & ſic videlicet quaſi emortuum relinquunt.

CAP. XII. *Poſt multa flagella reuertitur.*

Poſt peractæ igitur tantæ impietatis officinam, dum læti reuertuntur ad Blitildem dominam ſuam, ſanctum Domini Leopardinum cœleſti antidoto ſanatum, eóſque à longè ſubſequentes aſpiciunt, laudes Domini acclamantem, hilarem', & Angelicum vultum habentem. Cúmque iterum totis niſibus dolo pleni, & fallacia repleti ad Dei Sacerdotem redire conarentur, vt gladio eum trucidarent nefando; tantus ſubitò illorum mentes inuaſit timor, & tremor, vt nemo eorum ipſum auderet reſpicere. Sed vnus poſt vnum fugam accipiens incerti & profugi per ſyluas, & concaua montium huc illúeque diſcurrebant. Tandem feſſi & dilaniati corpore & veſte adſiſtunt conſpectibus dominæ. Cui aperiunt qualiter S. Dei Leopardinum poſt multa corporis flagella manibus & pedibus ligatis dimiſiſſent mortuum, ſecuri caput percuſſum grauiter, & qualiter eos expauiſſet, eóſque pro ſui pauore fugam inire compuliſſet. His verò auditis in iram conuerſa illa Blitildis maleuola diuerſis flagellis eos torqueri commendat. Sed inter flagella promittunt in proximo ſatis placere voluntati Dominicæ, ſi eis dabatur locus & terminus, quo ſanctum rurſus inuenire poſſent Leopardinum. Huic probroſæ promiſſioni atteſtantes ſe daturos inquiſitionem, dimittuntur, dehinc in deceptionem ſancti viri Leopardini aſtutioris inſidiæ cauſas machinantur. At omnipotentis Dei virtus & ſapientia inter agendum talia Beatum Leopardinum in Niuernenſi pago maxima extulit celebritatis gratia.

CAP. XIII. *De quadam Paralytica.*

Erat quædam matrona in eodem pago Niuernenſi ſatis poteſtatiuæ dignitatis

exuberans numero, & per multa dierum ſpatia perdito omnium membrorum officio ſolius linguæ particula fidei & neceſſitatum ſuarum partem edicere valebat. Quæ ſuæ domus famulos prece monuit attentiùs, vt trans Aleris flumen quendam eximiæ ſanctitatis virum perquirerent, nomine Leopardinum, qui pro Chriſto multis affectus fuerat pœnis, pro quibus reſumpturus eſſet in fine dictum coronam perennitatis. Inſinuat eis & perfecti & habilis corporis qualitatem, vultúmque cum canicie capitis hilarem & angelicum: Mores quoque eius totius religionis, ſanctitatis, & pietatis plenitudinis inſignes. Hunc tamen numquam ſe vidiſſe, vel de eo aliquid ab hominibus didiciſſe aſſerebat; ſed ille ſpiritus Domini, qui vbi vult ſpirat, illum talem virum pro ſui ſalute inquirere inſinuat: exquiſitæ pietatis & religionis præoptata perſona inuenitur, & precantis, & tranſmittentis dominæ ſumma neceſſitas aperitur. Quam deprecationem ſanctus vir, & cauſa magiſtralis humilitatis: nec præſumptuoſa ſuſcepit; & tamen deuictus innatę ſibi pietatis dulcedine in longum non diſtulit. Redire nuntios ad dominam iubet, illico ſe ſubſequuturum promittit in proximo ad conſueta Miſſarum ſolemnia interim præparatus belligerator inclytus, & inter immolatæ redemptionis gaudia illi præmortuæ mulieri aduenit ſanitas diu deſiderata.

Cap. XIV. *Quod vitæ ſuæ finem annunciauerit.*

Dehinc peracto oblati ſacrificij myſterio Fratribus ſuis, & cæteris fidelibus pacem & vltimum vale tribuit, & ſui agonis curſum & terminum vitæ ſpiritu Dei edoctus appropinquare innotuit, dicens: Appropinquat mihi vitæ meæ finis, quia callida inuectione Blitildis illum noſtrum nutricium nomine Placidum deputatum ecce doleo initium viarum ſuarum bonæ ſpei fructu conſecrans, oblitus fructuoſæ diſciplinæ, oblitus moderatæ reuerentiæ, finem dierum ſuorum expectat in poſterum gemens, & vlulans, quam quidem ſuper caſum noſtri interitus multos perquirit argumentationis anfractus. Poſt commendatos igitur Deo & ſpiritui eius filios, poſt ordinata Monaſterij Viuaris neceſſaria, poſt annuntiatę paſſionis ſuæ qualitatem, ad prędictam in Niuernenſi pago venit mulierem. Hanc miſerentis Dei miſericordia inuenit ſuper adeptæ ſalutis & ſanitatis iocundantem vota, eámque Dominici corporis viatico muniens, & in omnibus lætam & alacrem dimittens ad conſequendam victricis brauij palmam idoneam talem Dei ſeruus inuenit viam.

Cap. XV. *De Martyrio eius.*

Tranſmeato igitur Aleris flumine, proſpicit ille Sanctus Leopardinus, amator veritatis & iuſtitiæ, illos veternoſæ impietatis miniſteriales, quos pro interfectionis ſui pecuniis, prece, & imperio quondam conduxerat Blitildis maliuolo animo, quos ſuper ſuæ interfectionis argumentum cupidos & ſitibundos recognoſcens, eorúmque rabiem non expaueſcens imitator illius, qui dixit, *Ego ſum via, veritas & vita*, inchoatam viam non dimiſit, à veritatis tramite non omutuit, ſed pro ea in futurum ad vitam perennitatis feliciter peruenit. Sic illa miſerorum effera rabies illum Dei amicum, conciuem Angelorum, magnumque ſolamen hominum, Sanctum ſcilicet Leopardinum comprehenderunt, duriſque loris vincientes à conſpectu pertranſeuntium hominum abduxerunt, & tetris profundiſſimæ ſyluæ locis tranſpoſuerunt, vbi ſitibundam veſaniam inſanientis animi cædibus, verberibúſque, flagellis & diſtortionibus in ſancti corpore ſuperimpoſitis exſaturantes illud pretioſum capitis Margaritum nonas Octobris penè reddiderunt detruncatum: Defendebat autem caput in exanimi tamen corpore iam in cœleſtem regis inſertum diademate. Sic ille ſectator Dei egregius Leopardinus Martyris eſt palmam conſecutus, & in illorum numero adſciſcitur coronatus, qui Iezabelis & Herodiadis reprehendentes præſumptionem mercati ſunt perpetuam ad gloriæ & honoris coronam per æquiſſimum recompenſatorem meritorum Dominum noſtrum IESVM-CHRISTVM. Miniſtri igitur officinæ illius immiſerabilis exſaturati & inebriati ſanguine Martyris Sancti Leopardini foſſam ſuffodiunt

altiſſimæ profunditatis, vt inibi ita S. Leopardini Martyris corpus celaretur, vt numquam inueniretur. Sed illi miſeri neſcientes, quia non eſt poteſtas, non eſt conſilium contra Dominum, quantùm celare contendunt peruerſitatis ſuæ tyrannidem, tantùm id manifeſtatur per totum orbem. Quanti denique Sanctus idem vir in vitâ ſuâ apud Deum fuerit, teſtantur multa & admiranda miracula, quæ facta ſunt in pretioſi corporis ſui demonſtratione & inuentione ſanctiſſima, quæ cuilibet fideliori vel fideliſſimo, ſi fuerint admiranda, non erunt tamen incredibilia. Quoniam quidem, dum ſcient ſcriptum, *omnia poſſibilia ſunt credenti*, credulitatis ſuæ frontem ſuſtentabit fiducialiter ad illum verum lapidem, qui poſitus in caput anguli, veteris & nouæ legis arcana declarat impenetrabilibus augmentis iocundi prodigij.

CAP. XVI. *Miracula inuentionis eius.*

Denique vir domini Leopardinus ſub profundiſſimo telluris aggere ſepultus, dum eum nec ſui, nec vicinorum proximi reperiunt, diſponente largitate Dominicâ, tali ſe præmonſtrari voluit myſterio. Nam quilibet paſtores pecorum minare volentes emiſſum ſibi peculium ad nota & conſueta paſtonis paſcua, cogente cœleſti artificio, illud opus cuincere non valuerunt vllo modo. Vnde illa numeroſitas quadrupedum per montes & concaua vallium, per lata & inuia quæque locorum ad illum properat, neſciens theſaurum quem fraudulenta malignitas ſeruorum, iuſſu ante dictæ Blitildis, nimiæ profunditati commiſerat terræ. Circa hæc tenebroſæ & denſiſſimæ ſyluæ loca depaſcens aduenitium peculium inconſueti loci gramina, & cuſtodes pecorum huc, illúcque oberrantes, mirantur vaſtæ & amplæ ſolitudinis ſecretum, id acclamantes accidiſſe pro aliquo prodigio ſignorum. Inter hanc anguloſam diſquiſitionem amicę curioſitatis, dum in quodam circùm adiacentis ſyluę loco vertunt oculos, dextram ſancti adeò dilecti Martyris Leopardini ſuper terram conſpiciunt, magnúmque luminare ad caput & ad pedes eius adeſſe vident. Huius admirandæ viſionis ſigno expauefacti paſtores, & in loco inuſitatæ habitationis poſiti relinquunt paſcua, illa fugiunt loca inhabitabilia, prędicunt omnibus coacta negotia ſui itineris, & annunciant cunctis viſa miracula cuiuſdam ſepulti corporis. Huius admirandæ viſionis fama, ſicut lætificauit fidelium Dei corda, ſic perterruit illam malæ curioſitatem Blitildis. Quæ vt ſuſpirioſius numquam requieſcit, ſic numquam requieuit propter ſuam maliciam in ſanctum Dei Leopardinum diu longéque retentam.

CAPVT XVII. *Quod in Hiauram corpus Sancti proiicitur.*

Tali nuntio perterrita Blitildis ſubſelliones ſuæ euocat malitiæ fautores, tum procraſtinata hora edicit eis paſtorum veridicum nuntium ſuper ſancti Martyris Leopardini corporis demonſtrationem, & replicat populi gaudium & veretur ſuæ exprobrationis notam, ſi huius rei non euacuauerint famam. Et precatus eos, vt accelerent ad ſuæ notitiæ locum, quo ſanctum proiecerant corpus, & de eo ſubtraherent interfecti cadauer effoſſum. Cui alligetur & grauiſſima ponderis mola, ſicque in profundis Hiauræ gurgitibus demergeretur ſine mora. Cui deteſtabili imperio quaſi ſecundæ Ieſabelis obtemperantes, & ad ſuæ certitudinis locum properantes audita comprobant viſa, nam dexteram Sancti Martyris Leopardini foris terram, & magnas vident ad caput eius & ad pedes ardere candelas, ſed felle amaritudinis inebriati, & timori Domini in omnibus contrarij, ſicut eis iuſſum fuerat, extrahunt ab elemento terræ Sancti Martyris corpus venerabile & ſic proiiciunt illud in aliud elementum Hiauræ aquæ, quaſi inde non poſſit eum omnipotens Deus famulis & fidelibus ſuis oſtendere, vel reddere. Demerſo denique Sancti Martyris corpore in aquarum altiſſima profunditate, quaſi ſecura, & quaſi victricis laboris palmam aſſecuta eſſet Blitildis, ſed conſilium & ſecuritatis eius momentum diuinæ pietatis eſt magiſterio diſturbatum.

CAP. XVIII. *Quòd ſanctus apparuit Ardeo.*

Nam ille magnæ dignitatis Ardeus, qui ſemper S. viro Leopardino manſerat

familiariſſimus, à cuiuſdam ſenioris ſui curte reuertebatur, & pro exercitij & iocunditatis vſu, & pro delectationis ſuæ apparatu obambulabat vno die ſecus Aleris flumen cum ſuo accipitre, ſi forte aliquam auem poſſet captare; & dum huc atque illuc iocundando diſcurreret, acceſſit ad prædictum lacum Hiauram, qui non longè poſitus erat ab Alerico flumine, & ecce videt ſubito B. Leopardinum ſuper ripam prædicti laci reſidentem, & ſuſtinentem in ſcapulis nimij candoris duas columbas. Eum quoque illuminabant altrinſecus duo luminaria ſupra candelabra poſita. Quod poſtquam Ardeus vidit, oblitus ioci ſui oblitus accipitris ſui intremuit, & obſtupefactus fugit, regredientéque quantocyus domum viſa eſt illi claritas ſuper ſe rutilare continuatim. Vox quoque cœlitus emiſſa, quæ diceret: Sacerdos domini Leopardinus in paradiſo exultat lætus, hodiéque Blitildis igne torquebitur infernali. Hoc cœleſti magiſterio ipſe Ardeus edoctus, quòd maliuolo ſcilicet inſtinctu coniugis ſuæ Blitildis S. Dei Leopardinus coronam gloriæ recepiſſet de manu Domini, domum ſubintrat, vt ſi, ita eſſet rei veritas diſceret. Perquiſita itaque Blitildis coniux de ſalute & de ſoſpitate S. viri Leopardini, elatiori faſtu reſpondit nec ſcire, nec curare illius inepti claritatem: Nec qualecumque vitæ vel mortis habeat diſcrimen. At ille amator Dei non infimus Ardeus, quem S. viri ſuccendebat zelus, ſuperbienti mulieri indignans, caput ipſius baculo, quem manu tenebat, percuſſit, & audita & viſa illi replicauit: Quæ nimiùm deſpexit, & hæc verba indignans euomuit, ſcire pro certo poteris, quia ſi aliquod virtutis ſignum per illum virum vnquam factum fuit tuum amicum Leopardinum, ſtatim viliores mei mancipij quantulacumque perſona in Sanctorum fortiſſimorum tranſnumerabitur numerum, & gratiam S. ſuperbientis & indignantis mulieris falſiloqua reſponſa eidem genuerunt impoſterum animæ damna & corporis morticina.

Cap. XIX. *Quod corpus S in Aleris flumine projicitur.*

Interim audito viſionis talis ſigno, & doloris ſui augmentum celans Blitildis in animo, ſuæ impietatis fautores euocat, & magnis pecuniis eos obligat, & maiora promittendo hortatur eos, vt ad certas Hiauræ lacus profunditates veniant, & exinde Martyris corpus tàm mirabiliter ſe demonſtrantis abſtrahant: non diſpares igitur iubentis dominæ imperio ad prædictum locum veniunt, & tunc contis, & vncinis, aliorúmque inſtrumentorum artificus ſancti corpus abſtrahunt. Aliud quoque quaſi ſapientiùs commentum celandi excogitant. Paratur quoddam vas, quod dicitur tonna, vbi Sancti reponuntur membra, & inuecta ſimul multa congerie lapidum in Aleris fluminis proiiciunt profundum. Talis officinæ miniſteriales poſt peracta iuſſa redeunt ad dominam ſuam alacres quaſi ſcilicet tunc vbi eſſent conſilio ſapientiori inuento, quod viuere eos faceret cum quiete & domina coram lætaretur pro ſancti corporis perpetuali abſconſione. Gauiſa tali nuntio Blitildis, ſubintrat domum hilaris, feſtiuum gaudium in animum inducit, quod in proximo depoſuit. In ſe ipſa comprobans, quod dicit Auctor: *Ante ruinam exaltatur cor.*

Cap. XX. *De horribili morte Blitildis.*

Nam ad purgationis locum reſidens, & ſancto viro Leopardino detrahens, Arii pœna damnata, malitiarum & inuentionum ſuarum vltima habuit conſilia. Prędicta itaque Blitildis obiit cum ſui probroſa memoria. Quantus poſtea Beatus Martyr Leopardinus effulſerit miraculorum prodigiis nec enarrare eſt noſtræ poſſibilitatis ex toto: Sed in eiuſdem Sancti Martyris confidens poſt Dominum adiutorium appono dies pręmeditandi, ſtilum aſſumo timidus perſcribendi. Eundem autem S. Dei Leopardinum in profundiſſimis Aleris fluminis gurgitibus proiectum diuinę pietati placuit reuelare tali ſigno noſtris temporibus non frequentiùs vſitato.

Cap XXI. *De reuelatione eius.*

Apud S. Symphoriani Martyris Eccleſiam Viuaris loci, quidam erat ſimplex & innocens Monachus, qui inibi omnipotenti Deo ſeruìebat, deuotus hic pro ſancti viri amore, eiuſdem Oratorij locum debitâ colebat ſeruitute, ieiuniis, & orationibus va-

cans, & in lege Domini inuigilans, ad magnæ perfectionis aſcenderat tramitem; qui audito ſancti viri termino vitæ, audito paſſionis eius martyrio, implacatiſſimo dolore cruciabatur. Quandoquidem laborum ſuorum ſic inſperatò perdiderat leuamē magiſtrale, decreſcebat illi quotidianus & continuus doloris ſtomachus, quia neſciebat quoquo locorum ſancti Patris ſepultum eſſet corpus, perquirebat hoc indeficientiſſimo cordis deſiderio, ſolúmque in inueſtigatione ſua illud Canticorum ei delectabatur canere diſcurſu aſſiduo: *Surgam, & circuibo ciuitatem per vicos & plateas, quæram quem diligit anima mea; quæſiui illum, & non inueni.* Sed conſuetudinario bono animæ inueſtigantis ſui deſiderabile idem ſimplicitatis Monachus aſſuefactus, dum in terris perdit viarum ſuatum diſcurſus, à ſupremis remanet perfectè conſolatus. Hic poſt conſuetæ orationis laſſitudinem, in ſomnis videt votis ſuis congruam viſionem. Euigilans enim prædicit apparuiſſe ſibi in ſomnis quendam virum miri decoris & pulchritudinis, qui ſanctam veſtem, quæ cuculla dicitur, quam eidem Monacho ſanctus vir Leopardinus pro charitatis ſigno dederat in Alarico flumine cum deuotione iubet mittere. Cœleſti viſione vt pote ſinbundus tali negotio fidem accommodans veſtem aſſumit commendatam, & ad locum properat demonſtratum & ſecus ripam fluminis profundos cœleſti pietati orationum & lachrymarum fundit gurgites. Orat quoque ne priuetur deſiderii ſui fructu, & ne viſionis alacritas vanæ & inani aſcribatur illuſioni. Aſſumptis denique pennis fidei quæ tranſponit montes de loco ad locum ſecundùm veridicum dictum Euangelij, vadit prædictus Monachus ad inſinuatum locum, & iactat cucullam in flumine. Hæc in mediis fluctibus Angelicis deducta manibus, vbi ſanctus Leopardinus erat, oſtendit, & Monachum lætum reddidit. Ipſa denique veſtis per aliquot horarum ſpatia ſuper ſancti viri corpus manebat immobilis, prædicens eò loci adeſſe theſaurum incomprehenſibilis pretij qui deſideratus diu fuerat, multis quoque delectabilis manebat. Quod ille ſimplicitatis videns Monachus, multúſque vtriuſque ſexus populus ſuper ſtupendi miraculi ſignum ſentiunt diuerſi diuerſum, conicientes quidam & eundem ſanctum Dei velle locum inhabitare, vbi veſtem religioni deputatam vidiſſent tàm leniter & tàm moroſè temanſiſſe. Sed ille, cui non inerat temporaliter ſcire quod regnum cœlorum vim patitur & violenti rapiunt illud fide tamen deuicit, quod terreno artificio non potuiſſet, ſi ad illud opus ſe vertiſſet. Nam terram lachrymarum replens riuulis, pectus tundens pulſibus aſſiduè diuinæ exauditionis fontem aperit, qui ſub momento ſancti Martyris Leopardini corpus à profundiſſimis aquarum abſtractum gurgitibus ad ripam tranſpoſuit. Quod adhuc nullo artificio in vaſe, ſuperius tonna nominato, reconditum erat, & vbi illa malæ ſuaſionis ſubſellio conſentanea nimium Blitildis malignitas tranſpoſuerat, aperit illicò vas prædictum & inuenitur intrinſecus cœleſtis Imperatoris margaritum, ſic adhuc illæſum atque mundum tanquam ipſo die fuiſſet reconditum in antro ipſius tonnæ: ſignum verò ſui Martyris ſolummodo circa collum apparuit in modum fili rubei. Extrahentes denique ſancti Martyris corpus de illius receptaculi ſpeciebus miri odoris ſuauitas emanauit, quæ cinnamomi & balſami euinceret & exuperaret delectationem, omnémque tranſcenderet terreni boni odoris ſuauitatem.

CAP. XXII. *Quod ad inuentionem eius corporis venit populus multus.*

Etenim diuinæ prouidentiæ credimus complacitum fuiſſe, vt ad inuentionem corporis ſancti ac Deo dilectoris Leopardini multus & innumerabilis conueniſſet vtriuſque ſexus populus, qui regreſſus in ſuam patriam enarraret viſa miracula, Deum quoque benediceret mente deuota, ipſe denique laudabilis memoriæ Ardeus cum omni familiâ ſuâ cognationiſque ſuæ multitudine maxima ad implendum ſancto corpori obſequium aduenit, omnem quoque honorificentiæ curam exhibuit, quæ ſibi poſſibilitas adminiſtrauit, & quantum affectum dilectionis & amoris reſeruauerit ſancto Leopardino adhuc viuenti in carne demonſtrauit anxius dolor & lachrymarum continua irrigatio fuſa propter obitum ſancti viri. Inter multiplicia tamen honorificentiæ donaria, quæ Beato viro ante conſecutum finem dierum eius obtulit, iſdem Ardeus cum deuotione maxima etiam de illo prænominato fundo Viuaris eidem teſtamentum donationis reiterauit, & ampliatis mancipiis, & adiunctis multorum prædiorum adiacentiis legalibus ſcriptis aſtipulauit.

Cap. XXIII. *De quodam contracto ſanato.*

Poſt ſolemnia venerationis ſancto corpori exhibita, dum eiuſdem Martyris corpus ad ſepeliendum portaretur, quod quidam aduenit attendens & expectans ſuffragium ſancti qui perditus erat pedum officio, & damnatus manebat oris alloquio. Nam huic nec plantæ, nec genua adiuuabant ad peragendum aliqua itineris officia, & ad incrementum miſeriarum ſuarum & perditum habebat oris alloquium. Hoc duplex namque membrorum poſſe perditum reſtituit fides, quæ mortua eſt ſine operibus ſecundùm Apoſtoli dictum, reſeruatus tamen ei videndi theſaurus, ex quo multa & innumerabilia miracula per B. Martyrem quotidie videbat fieri: incitabat enim eiuſdem ſancti expetere ſuffragium, & dum officio auditus reſeruato ſibi cœlitus intonant eiuſdem ſancti miraculorum prodigia & pietatis, concaleſcit cor ipſius illud experiri iter ſalutis. His geminis ſenſibus ſoſpitatis adiuncta fides pauperis ſubmonet eum, vt adductus feretrum, quo ſanctum corpus poſitum erat, tangeret: & dum inter multam populorum turbam extenſis brachiis & erectis manibus pallium, quo ſancti corpus coopertum erat, tetigit, ad ſanitatem rediit, & diruptis infirmitatum omnium nodis hinc currere plantis, hinc Deum laudare cœpit formato ſermone linguę & oris.

Cap. XXIV. *De inuento ſarcophago.*

In Geſtatorio namque feretri poſitus S. Martyr Leopardinus præclara & ſpectabilia miraculorum prodigia in terris profundebat inſtantiùs. Inter multiplicia tamen vnum quoddam adiungimus ſpecioſiſſimum, quod vtinam nec vilitate componentis, nec ruſticitate faſtidiat ſermonis. Sarcophagum namque ligneum, vbi ſancti Martyris reponerentur membra, quidam miniſtri vadunt facere in quadam ſyluâ, quæ erat ſcilicet in proſpectu ipſius Viuaris fundi expectantibus interim illud opus multorum populorum turbis. Dum autem ad tale negotium faciendum proſpectant, & circunſpiciunt miniſtri ſicubi maneat conueniens arbor ſubito, vehementi ventorum impulſu vna quædam abradicatur, reuellitur à profundo, circumcirca autem remanentibus aliis in radicatione ſuæ ſoliditatis. Ipſam denique arborem in vſu perficiendi Sarcophagi tota deliberatione deputant animi; vnus eorum in locum quo ſubmota eſt arbos introſpicit apertiſſimæ quantitatis & pulcherrimi decoris lapideum ſarcophagum. Tunc verò demonſtratæ benedictionis munus ſodalibus ſuis oſtendens lætos omnes & alacres reddidit, tam pro ſuſcepti laboris fine impoſito, quàm pro cœleſtis doni munere præmonſtrato.

Cap. XXV. *De Sanguine eius inuento.*

Hoc namque laudabile ſignum miraculorum ſubſequitur non diſſimile, quod nos illud æternæ promiſſionis credere admonet Euangelicum, quo dicitur quia *nec capillus de capite illius peribit qui in patientia animam ſuam poſſidebit.* Victricis etenim patientiæ palma ſanctum Dei Leopardinum conſequi fecit æternæ hæreditatis gaudia, qui per iuſtitię & veritatis gradiens vias non metuit ſubire glorioſi Martyrij pœnas. Quanti etenim apud illum æquiſſimum retributorem meritorum & laborum ſanctus iſte Martyr Leopardinus fuerit, & per eum patrata miracula produnt, & ſpecialiter admirabilis inuentio eius ſanguinis demonſtrat: à demonſtrato namque lapideo Sarcophago dum ante dicti Carpentarii cooperculum ſimiliter lapideum ſubmouent intrinſecus ampullam inæſtimabilis ſpecioſitatis aſpiciunt, ſic recenti repletam ſanguine, ac ſi profuſus inibi fuiſſet eodem die. Hunc namque eundem ſanguinem fortitudo Angelicæ adminiſtrationis, prouidente & diſpenſante diuinâ dignat one eo loci tranſpoſuit, dum beatus vir capitalem ſententiam temporaliter ſubiir. Hic ante tumulationem ſuam ſanctus vir Leopardinus in geſtatorio adhuc poſitus feretri & multa prodigia miraculorum peragit memoriâ digna. Nam hoc Sarcophagum quo tumularetur diuinitus præparatum demonſtrat, & ſui Martyrij ſanguis ſic mirabiliter inuentus affirmat. Illud autem Sarcophagum ad Eccleſiam S. Symphoriani apportant, & in conuenienti loco ad ſepeliendum collocant.

Cap. XXVI. *De quodam cæco.*

Hic tantis famulantibus miraculorum ſignis tranſponitur Gleba ſancti Martyris Leopardini in eodem ſarcophago diuinitus inuenro, & inſui tumulanone qualiter æternæ luei complaeeret, oſtendit: nam dum ſuperimponitur ſarcofago cooperculum, quidam cœcus inter cæterum reſidens populum inueteratæ cæcitatis inibi depoſuit tenebras, merito ſancti Martyris Leopardini, & aſſumit videndi peroptatas vias. Qui anxios miſeriarum noſtrarum langores, interuentu conſuetæ pietatis in perpetuum ſanet, præſtante Domino noſtro IESV-CHRISTO, qui viuit & regnat in ſælula ſæculorum. Amen.

Explicit paſſio S. Leopardini.

ALTERA PRIORE BREVIOR Beati Leopardini Paſſio.

Beatus Leopardinus, Atuernenſis territorij accola, Clotarij Francorum Regis temporibus floruit. Huic extitit frater germanus Sanctus Portianus, quos prædiues quidam tanquam ſvernaculos poſſidebat. Ij cum vicinum quoddam Monaſterium identidem frequentarent, concepto altioris vitæ propoſito, attonſi in Monachos ab Abbate recepti ſunt. Vbi cum per aliquot annos Deo pari mentis ſeruiiſſent affectu, Beatus Leopardinus audita S. Sulpitij Bituricæ ciuitatis Archiepiſcopi fama, amplioris rei ſpe euocatus obtenta fratris facultate ad eundem venerabilem tranſiit patrem, cum quo in Nauenſi Cœnobio non paucos tranſegit dies.

Cùm verò quodam tempore Leopardinus Sulpitio voluntatem agendæ in Anachoreſi pœnitentiæ inſinuaſſet, approbatâ Pius pater tam cari ſodalis voluntate, Viuarienſem ei offerens fundum, & quæ ipſi ventura erant, pronuncians: Vade, inquit, dilecte Domini de illius ſecurus adjutorio: equidem eiuſdem loci beneuolum reperies poſſeſſorem: perficies quoque, quod mente tractaſti: verumtamen non hæc eadem abſque vitæ tuæ diſpendio conſeruabis.

Egreſſus autem à S. Præſule ad fratrem ſuum venit, quem illius Monaſterij iam Abbatem reperiens, eidem quomodo omnia ex animi ſui ſententiâ obueniſſent, expoſuit. Vnde verò abſcedens cùm illuc, quo tendebat, perueniſſet, pro reuerentia almi Præſulis Sulpitij à clariſſimo Principe Ardeo digniſſimè ſuſceptus, deſidenj continuo ſui compos efficitur. Vbi tantis poſtea refulſit virtutibus, vt in breui fratrum multitudinem in extructa ibidem S. Symphoriani Baſilicâ congregaret. Hæc autem Eccleſia eùm opportunis quibuſque rebus liberalitate fidelium dotata foret, inter alia ipſius prædia, quidam erat magnæ amplitudinis campus, quem idem ſanctus cum Fratribus, vt inde vitæ ſibi neceſſaria compararent, excolebat.

Bichildis verò memoratæ Principis vxor nihil à mulierum detrahens ingenio inſcio abſentéque viro prædictum campum in ſuos ſuorúmque deputat vſus. Quem cum vir ſanctus repeteret ſtudioſiùs, illa necem eius machinata quendam ex Monachis Placidum nomine in ſuam traxit ſententiam. Cùm ergo quadam die Fratres, qui Colobero reſidebant, viſitaſſet, in reditu Bichildis miniſtros in ſuam perniciem deſtinatos offendit, à quibus de equo præceps in terram actus loriſque grauiter mulctatus, ac demum impacta in caput ſecuri non mediocriter vulneratus eſt, ſed diuina illicò ſanatus ope ad Monaſterium citiùs rediit.

Poſt breue rurſus tempus rogatus à vidua quadam, vt ſanitatis ſibi conferendæ gratia Niuernenſis territorij quantociùs tenderet fines, licet ſuum iam imminere cerneret interitum, pereuti tamen profecturum ſe maturiùs repromiſit. Conuocatis itaque fratribus ſingulos ad obſeruanda, quæ tradiderat, vitæ inſtituta animauit, injunxitque præterea, vt quę Deo propitio & auctore Sancto Sulpitio in eiſdem partibus ſuſceperat, à præfato Principe, Nauenſi Monaſterio iure perpetuo poſſidenda tranſirent.

Indulta igitur huic mulieri viduæ ſanitate, cùm iam reuerteretur, ſæuiſſimos, ſicut prius,

priùs, paſſus eſt inſidiatores, qui impetu facto, diuerſa eum membrorum laceratione vexarunt, nulláque tormentorum aſperitate contenti, caput tandem ipſius præciderunt.

Cæterùm hæc ex veteri MS. Lectionario, quod nobis litteratiſſimus ac religioſiſſimus Abbatiæ ſancti Sulpitij quondam moderator, nunc verò ſancti Germani Pariſienſis Prior, R. P. Bernardus Audeberrus, pro ſumma ſua humanitate vtendum dedit, reciſis inutilibus, in pauca contraximus. Verùm hoc ſibi cúmque veritate pugnare docet ex Gregorio Turonenſi cap. 2. libri de SS. Patrum vitâ petita ἀπόδειξις, quæ ſic inſtitui poteſt. Beatus Leopardinus à ſancto Sulpitio Pio, qui anno duntaxat Chriſti circiter 625. Epiſcopatum iniit, ad fratrem ſanctum Portianum regreſſus, dicitur eum iam reperiſſe Abbatem: Ex Gregorio verò Turonenſi, qui ante annum 596. obierat, exploratum eſt beatum Portianum iam ſenem, atque Abbatis fungentem munere circa annum Chriſti 530. ſaltem ante 534. quo Theodoricus eſſe in viuis deſiit, ad exercitum eiuſdem veniſſe Principis. Verba Gregorij hæc ipſa ſunt: *His diebus Theodoricus* (Clodouei ſcilicet maior natu filius, poſtquam à Thoringia ſanus incolumíſque rediit vlturus rebellionem Arcadij. Qua de re plura idem Gregorius libri tertij Hiſt. Francorum, capp. 9. & 12. & alibi.) *ingreſſus Aruernum terminum, omnia exterminabat, cuncta deuaſtabat. Cùmque in Artonenſis vici pratis caſtra metaſſet, antedictus ſenex* (Portianus ſcilicet Abbas) *ad occurſum eius properat, quaſi pro populo rogaturus, &c.* Decepit ergo rudes chronologici calculi viros, Clotarij nomen multis Galliarum commune Principibus, ac propenſiùs quàm par eſſet, ad ſua ſuorúmque facta amplificanda ſtudium plures Monaſteriorum alumnos in ſexcentos induxit errores, dum quæ ſucceſſu temporis, varióque ærarum flexu, aut Principum gratiâ, reformationúmque prætextu, amico fuêre conjuncta fœdere; ea à primis initiis ſimili nexu ligata, iiſdémque obnoxia fuiſſe legibus aut conditionibus obuoluta exiſtimarunt. At de iis plus iam ſatis. Quia verò in eadem ſancti Leopardini vita Coloberonenſis Monaſterij mentio fit, reuocat in memoriam verba Gregorij Turonenſis, qui in eadem ſancti Portiani vita meminit B. Protaſij, qui tunc apud Caubidobrinſe Monaſterium habebatur reclusus. Quæ an duo diſtincta fuerint Cœnobia, an vnum duntaxat vitio Librariorum variis expreſſum vocibus, an aliud ab eo, quod modò Cambonenſis Præpoſitura dicitur, quis certò ac citra diuinationem aſſerere poſſit? Id tamen haud obſcurum in propriis nominibus diuerſos ſæpè variare ſcriptores, cùm apud eundem Gregorium, is qui dicitur in Hiſtoria cap. 13. libri 3. Sygiualdus, in laudata S. Portiani vita appelletur Sigiualdus, &c.

ELOGIVM HISTORICVM B. LEOCADII Senatoris.

BEATVS Leocadius, ſeu Leucadius, ex primis Galliarum Senatoribus oriundus, patriâ, quantum conjecturâ poſſumus aſſequi, Lugdunenſis fuit, ex ſtirpe nimirùm nobilis illius Vettij Epagathi, qui ſub Antonino Vero, vt refert Euſebius Pamphili libro 5. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 2. & ſequentibus, Lugduni pro Chriſti nomine martyrium paſſus fuit anno Æræ Dionyſianæ circiter 167. vel 177. quamquam apud Biturigas, prædia multa, facultatéſque poſſederit: vt tùm ex Dolenſi vico, vbi in Eccleſia SS. Stephani & Saturnini lapideum quidem eius ſepulchrum; Luſoris verò filij marmoreum etiamnum viſitur, tùm ex aliis indiciis pronum eſt intelligere.

II. Hic cùm Auarici primariâ in vrbe Biturigum domum, vel vt alij appellare malunt, palatium haberet, Eccleſiæ conſtruendæ aptiſſimum, à paucis, iiſque infimæ ſortis hominibus recens, non à ſancto Vrſino, vt vulgò creditum eſt, ſed à ſancto Sæuiciano, alióve aliquo diſcipulo, fortè S. Gatiani, aut S. Auſtremonij, alteriúſve ex Septem viris illis Galliarum Apoſtolis ad Chriſtianam fidem conuerſis, enixè rogatus, repudiatis, quos illi obtulerant, trecentis aureis cum argenteo diſco, illud vltrò ac ſponte ſacris vſibus mancipauit; cúmque idem profanæ ſuperſtitionis errore eſſet adhuc implicitus, paulò pòſt factus eſt Chriſtianus.

III. Hæc eſt nunc (verba ſunt Gregorij Turonenſis libri primi Hiſtoriæ Fran-

corum, cap. 31. Eccleſia apud Biturigas vrbem prima, miro ordine compoſita, & primi Martyris Stephani reliquiis illuſtrata: ſanguinis nimirùm parte aliquâ, vt conſtat ex eiuſdem ſancti Antiſtitis capite 33. libri primi, de Gloria Martyrum.

IV. Nulla ſancti Vrſini in tota hac nobiliſſimi Francorum Hiſtorici narratione cui prima debemus noſtratis Hiſtoriæ rudimenta, vel leuiſſima occurrit mentio immò potiùs indubitata opinionis noſtræ confirmatio, quidquid paſſim noſtri omne ſcriptores magni, minutique dictitarint hactenùs Leocadium à ſancto Vrſino baptizarum, ſiue exeunte primo Chriſti Seruatoris ſæculo, ſancto Clemente in viuis adhuc ſuperſtite; ſiue longo pòſt temporis interuallo, ſub Imperatore Decio, aut Galieno, aliòve aliquo ex eius ſucceſſoribus; quæ ſententia placuit inter cęteros Benedictino Monacho Anonymo, Bituricenſium Epiſcoporum Hiſtoriæ auctori, quam à nobis primùm ex ipſo autographo integrè ac bonâ fide vulgatam huius voluminis initio, iam olim ab anno 1603. in pauciſſima contractam Ioannes Chenutius edidit in lucem, nonnullis idemtidem interpolatis, & pro ſua venditauit. Hi enim ab anno Chriſti Domini 253. ad 280. ſancti Vrſini Pontificium producunt, adeóque intra eos quoque limites Leocadij, filiique eius Luſoris ætatem circumſcribunt, haud ſatis, ni fallor, commodè, cùm Eccleſia ſancti Stephani miro opere compoſita, & ſepulchra Dolenſia, Conſtantini Magni Imperium, & Chriſtiana tempora potiùs exprimant. Aliunde verò mihi perſuaſiſſimum ſit ſanctum Vrſinum Apoſtolorum vixiſſe tempore, cùm eorum fuiſſe diſcipulum apertè declaret ipſe Gregorius cap. 80. lib. de Gloria Confeſſorum, quæ delibata velim ex prolixiori in eam rem diſputatione.

V. Cæterùm multa de Leocadio comminiſcuntur noſtrates Hiſtorici. 1. Burgundiæ & Aquitaniæ imperitaſſe, ac Biturigum nominatim fuiſſe Principem. 2. Sancto Luſori filio inferiorem, vt vocant, Bituriam à Caro fluuio ad Crauliam Wartampamque amnes, *le bas Berry depuis le Cher iuſques à la Creuze & la Guartampe.* Catemuzello verò maiore natu filio, qui pertinaciſſimè Religionis noſtræ ſacroſancta myſteria auerſatus ſemper fuiſſe dicitur, ſuperiorem Bituriam ab eodem Caro fluuio ad Ligerim vſque fluuium tribuiſſe, &c.

ELOGIVM HISTORICVM SANCTI LVSORIS Confeſſoris. Die 1. aut 4. Nouembris.

SANCTVS Luſor, beati Leocadij filius, in Albis, id eſt, intra Octauam ab ipſa Chriſtianæ ablutionis ſuſceptione, migraſſe fertur à ſæculo, & in Dolenſi Biturigenſis termini vico, ſiue vrbe, quæ ſub parentis erat ditione, ſepultus eſt in Eccleſia ſanctis Stephano & Saturnino Martyribus dicatâ, vbi in crypta poſitus ſuper pauimentum ſepulchrum habet ex marmore Pario mirabiliter exſculptum: verba ſunt Gregorij Turonenſis, cap. 92. de Gloria Confeſſorum, quæ veriſſima eſſe etiam nunc poſt tot ſæcula, & crypta ipſa ſubterranea, & ex albo marmore ſepulchrum fermè ex omni parte integrum, inſculptæque illi variæ figuræ tam dilucidè demonſtrant, vt aut cœcus ſit, vel mente captus, qui priſcæ hæc Religionis antiquæ veſtigia ſupplex non veneretur. An verò titulo ac nomine beati ipſius Luſoris exſculpto inſignitum ſit, viderint illius loci indigenæ & ſpectatores αὐτόπται.

II. Eodem loco Gregorius Turonorum Antiſtes, duo refert virtute ſancti Luſoris facta miracula, quorum primum præſentiâ ſancti Germani Pariſiorum Epiſcopi fuit cohoneſtatum circa annum Chriſti 570.

III. Per totam Biturigum diœceſim, & non in ipſo dumtaxat Dolenſi Monaſterio, feſtiua ſancti Luſoris memoria pridiè Nonas, ſeu quartâ die Nouembris celebrabatur quotannis, ante triginta proximos annos, cùm in vltima editione Breuiarij D. Rolandus Hebert nomen ſancti, tréſque de eo inſertas Lectiones, multis meritò reclamantibus, expunxit, vt iam obſeruauimus in noſtris ad Kalendarium Bituricenſe Notis. Eiuſdem quoque perhonorifica habetur mentio in Martyrologio Venerab. Bedæ, pridiè Nonas Nouembris, vbi corruptè dicitur Illuſor; & in Additionibus Molani ad Vſuardum. At in Laurentiano Martyrologio, cuius excerpta, quæ ad Galliæ Tutelares pertinent, ante aliquot annos in lucem emiſimus, ad calcem Romani Martyrologij in vernaculam linguam à nobis conuerſi, hæc leguntur: Kalendis

ipſis Nouembris: In Galliis, territorio Biturigo, nuncupante Dolis vico, ſancti Luſoris pueri, & Confeſſoris, qui vulgò dicitur, *ſainct Ludre.*

PASSIO S. MARCELLI MARTYRIS; eiúſque ſocij ſancti Anaſtaſij.

Ex apographo R. P. Iacobi Sirmondi Soc. IESV *Theologi.*

POSTQVAM Filius Dei carnem de Virgine aſſumens, terras illuſtrare dignatus eſt, & pro genere humano crucis paſſionem ſuſtinuit, ſequipedes reliquit beatiſſimos Martyres, qui ſanguinem glorioſum pro eius nomine fuderunt, vt vbi caput præceſſerat, illuc membra ſequerentur. Igitur cùm crudeliſſimi Imperatores tyranni & principes aduerſus ſanctos Dei Martyres & Chriſtianos fortiter dimicarent, erat eo tempore in vrbe Roma Decius Imperator cum Magiſtratibus & Satrapis ad requirendos diſcutiendóſque Chriſtianos: in qua vrbe puer Marcellus fideliſſimus Chriſtianus, literis benè eruditus & moribus, ibidem commorabatur. Cúmque Decius cum ſuis ſatellitibus alios blandiente ſæculo ad idola adoranda conuerteret; alios qui ſe Chriſtianos fatebantur, diuerſis cruciatibus puniret, erat in illo tempore in vrbe Roma beatus Sixtus Epiſcopus, ſub cuius doctrina puer Marcellus enutritus & doctus fuerat. Tunc beatus Sixtus Epiſcopus veniens ad Decium Imperatorem, dixit ei: Imperator, non debes Deum cæli & terræ deſerere, & idola adorare. Nam Propheta dicit: Dij qui cælum & terram non fecerunt, pereant de terra, & hi qui adorant ea. Tunc Imperator ait ad Epiſcopum: Ingredere, & ſacrifica Apollini, qui continet vniuerſum mundum, & omnem terram regit. Tunc beatus Sixtus reſpondit: Ego Deum, qui cælum & terram fecit, ipſum adoro, & ipſi ſacrifico; Apollinem quem dicis, dæmonem non adoro, ſed illum qui regnat in cælis, & habet poteſtatem peccatores igne perpetuo mancipari, & iuſtos coronare. Tunc iratus Decius iuſſit eum diuerſis pœnis cruciari. Cùm vidiſſet puer Marcellus varias tormentorum pœnas Epiſcopum ſuſtinere, venit ad beatum Laurentium Archidiaconum, & ait ad eum: Domine mi, & Pater Laurenti, beatus Sixtus Epiſcopus, & Magiſter, & Doctor noſter, multa patitur pro Chriſto tormenta. Tunc ſanctus Laurentius corroborans ætatis eius infantiam, ait ad eum: Marcelle, genitor tuus Egiathas noluit Chriſtum credere: nam mater tua Marcellina, & frater tuus Saturninus, & Dionyſius iubente ſancto Clemente Papa vrbis Romæ, partibus Galliarum ad fidem Chriſtianam gentes inſtruendas directi ſunt: vade ad eos, & non pereas in manibus inimici diaboli. Tunc exiens ſanctus Marcellus de vrbe Roma cum Anaſtaſio viro Chriſtiano, peruenit vſque Lugdunum, & audiuit edictum quod Aurelianus Imperator Auguſtodunenſi vrbe propoſuerat ad perſequendos Chriſtianos. Heraclius autem illius temporis Proconſul, ibidem aderat, & circuibat omne imperium ipſius ad requirendos deſcribendóſque Chriſtianos. Sanctus Dei Marcellus profectus vt iret vbi erat frater ſuus Saturninus Epiſcopus, peruenit vſque Argentomago, vbi Heraclius Præſes reſidebat. Mulier igitur quædam habebat filium circiter annorum trium, cœcum, claudum, & mutum. Sanctus verò Marcellus venit ad hoſpitium mulieris, & ait ad eum mulier: Domine, video in te vultum Angelicum, obſecro vt filium meum ſurdum, mutum, & claudum per orationem tuam reſtituas incolumem. Credo namque in Deo tuo quod obtinere poſſis apud illum. Vt vidit ſanctus Marcellus fidem mulieris, dixit ad eam: Adfer filium tuum ad me; & accipiens eum, poſuit ſuper genua ſua, & imponens ei manum, orabat ad Dominum. Completâ oratione, oculis apertis, viſum recepit; & reſtitutis greſſibus, reddidit eum matri ſuæ incolumem. Tunc cùm veniſſet Heraclius Præſes, ecce quidam nomine Tranquillinus dixit ei: Ingreſſus eſt regnum tuum homo quidam qui ſigna facit: filium mulieris cœcum, ſurdum, mutum, & claudum videre, audire, & pedibus ambulare fecit. Tunc Heraclius Præſes irâ commotus, iuſſit eum ſibi præ-

ſentari, & interrogauit eum dicens: Dic mihi, vnde es? aut de qua prouincia vel ciuitate huc veniſti, & quæ ſigna facis? Sanctus Marcellus reſpondit, Chriſtianus ſum; ab vrbe Roma exiui, & propero ad ciuitatem Toloſanam, vbi fratres mei Saturninus & Dionyſius commorantur. Tunc Heraclius ait: Dic mihi vocabulum patris & matris tuæ. Reſpondit puer, & dixit: Pater meus Egiathes, & mater mea Marcellina. Reſpondit Præſes, & dixit: Quantum video, latuiſti nobis? mutos loqui facis, magnum Apollinem deſpectum habes: Dic mihi, quem Deum colis? Sanctus Marcellus reſpondit: Ego adoro Dominum IESVM CHRISTVM Saluatorem noſtrum. Præſes dixit: Die craſtinâ ingredere, & ſacrifica Apollini, & Herculi, & Dianæ matri Deorum. Sanctus Marcellus dixit: Deos quos tu dicis, non ſunt Dij, ſed ſunt perditio animarum & credentium in eis. Tunc iuſſit Præſes ſanctum Marcellum comprehendi, & in eculeum extendi, & à lictoribus cædi, iuſsitque eum deponi, & dixit: Aurelianus Imperator ſingulis Adminiſtratoribus atque Rectoribus qui cum eo ſunt, iuſſit membra eorum qui ſe Chriſtianos dicunt, cacabo comburi, & in craticula aſſari. Tu verò audi nos, & non multa tormenta patiaris. Sanctus Dei Marcellus reſpondit: Tormenta tua ego, Præſes, non timeo, quia habeo fidem meam, quam per baptiſmum accepi. Tunc Præſes iuſſit in renibus eius lapidem magnum imprimi, vt facilè membra Beati diſrumperentur. Vt vidit Præſes quòd tormentis ſuis nihil famulo Dei noceret, iuſſit eum in craticula aſſari; & dum aſſaretur ſanctus Dei Marcellus, dixit de craticula ad Præſidem: Præſes, iam aſſata eſt caro mea; verſa, & comede. Et dixit ad eum Præſes: Per Deum Solis, & per ſeptuaginta & ſeptem Deos, & Dianam matrem Deorum, quia variis tormentis faciam te interire, ſi non ſacrificaueris magno Apollini, & Herculi; & ſi eis ſacrificare volueris, ſecundum te faciam in regno meo. Dixitque ei ſanctus Marcellus: Si vis vt ſacrificem Diis tuis, congrega omnes Principes tecum, & adſiſtam in Palatio ego & ſacerdotes Deorum tuorum, vt omnes videant quia ſacrificem Apollini. Tunc Præſes iuſſit miniſtros circumire, & dicere vt omnes populi conuenirent in templum Deorum, quia Marcellus famulus Chriſti ſacrificabit Deo magno Apollini. Mulier verò, cuius filius per orationem ſancti Marcelli reſtitutis oculis, auditu, & greſſibus erat incolumis, diſſoluens crines capitis ſui, & ſcindens veſtimenta ſua, & tollens filium ſuum, tranſiuit per mediam turbam populorum, & clamauit voce magnâ dicens: Væ tibi, Marcelle, qui mortuos ſuſcitaſti, cæcos videre feciſti, claudos ambulare; & nunc ingreſſus es Apollini ſacrificare: deſtruis hodiè populum, qui per te in Chriſto credere deſiderabat: nam dicebat, Domine, non permittas hoc fieri. Dicebat autem ad Idolum: Væ tibi, diabole, & operibus tuis! Sanctus verò Marcellus audiens vocem mulieris, obſtupuit. Facto ſilentio vocauit eam, & dixit ei: Depone infantem in terram; & cùm dimiſiſſet infantem, dixit: Chriſtus qui illuminauit abſcondita tenebrarum, ipſe tibi imperat, Sta ſuper pedes tuos, & veni huc. Eâdem horâ ſtatim ſurgens, venit ad famulum Dei, & inclinans Sanctus, manu leuauit infantulum, & dixit ei: Tibi dico, puer, ingredere in templum paganorum, & dic Apollini, Exi velociter, vocat te famulus Chriſti. Et ingreſſus puer in templum, dixit diabolo: Apollo, tibi dico, diabole, ſurde, ſine voce mute, abſque manibus & pedibus, qui es perditio animarum ritè credentium; famulus Chriſti vocat te foras. Eâdem horâ exiuit foras, & cœpit clamare: IESV Nazarene, omnes ad te traxiſti, & infantulum iſtum de poteſtate mea eripuiſti. Et veniens dæmon, ſtetit ante famulum Dei, dixitque ad eum ſanctus Marcellus: Tu es Deus paganorum? Reſpondit dæmon, & dixit: Nonne cognoſcis, Marcelle, qui ſum? Ego ſum verus Deus in me credentium, & non maneo ſuper ſtatuas. Sanctus Marcellus dixit: Miſer tu contra te egiſti, & projectus es de regno Dei; Impero tibi vt in abyſſo conſiſtas, & ibi eſto vſque in diem magnum iudicij, quando redditurus eris rationem pro animabus quas perdidiſti. Et ingreſſus ſanctus Marcellus, omnes ſtatuæ Herculis, quæ ibidem aderant, ceciderunt, & in vnum factæ ſunt ſicut puluis, & dixit ſanctus Marcellus: Fugite Dij paganorum, deſcendite in inferiora terræ cum patre veſtro diabolo. Et dixit Præſes: Marcelle, ego te rogaueram, vt tu Diis meis ſacrificares; nam tu eos comminuiſti, & læſiſti eos. Iratus Præſes, iuſſit eum extendi, & cædi fuſtibus; & iuſſit venire miniſtros ſuos, & dixit: Exhibete cacabum, & infundite in eum ſulfur, picem, & ſtuppam, & bitumen; præcepitque Sanctum

in cacabum mitti, & tunc ebullieos cacabus, leuauit flammam cubitis quindecim, & nihil mali geſſit; & iuſſit Sanctum in craticula deponi, & ſtetit ſuper pedes ſuos, & ſurrexit ſanctus Marcellus ſicut fuerat, & nulla in eo apparuit plaga; & dixerunt circumſtantes: Dei miſericordia eſt apud hominem iſtum, quia ſuperauit omnia opera tormentorum, & comminuit omnem ſtabilitatem eorum. Et cùm hæc dixiſſet, iratus eſt Præſes, & iuſſit ſanctum Marcellum in cuſtodiam teneri, quouſque cogitaret quomodo eum perdere poſſet. Tunc dixit Præſes miniſtris, vt producerent Sanctum foris de cuſtodia, & ducerēnt eum io montem, & decollaretur; quia oullum tormentum famulo Dei Marcello nocere potuit.

Compleuit autem ſanctus Marcellus martyrium ſuum in bona confeſſione, in loco Argantomago, menſe Iunio, tertio Kalendas Iulij, ſub Aureliano Imperatore, & Heraclio Præſide. Cùm vidiſſet beatus Anaſtaſius, qui erat miniſter ſancti Marcelli, quòd eum interfeciſſent, flectens genua ſua, orauit ad Dominum horis duabus, & dixit: Domine IESV CHRISTE, qui eduxiſti nos de terra vbi nati ſumus, & eripuiſti nos de manu inimici diaboli: quia ſecuti ſumus te, Domine Deus omnipotens, & glorificauimus nomen ſanctum tuum; noli me ſeparare à famulo tuo Marcello, & cum ipſo merear ad agnitionem veritatis introire. Tunc ait Præſes: Aoaſtaſi, ſacrifica Diis, vt non per multa tormenta pereas, quæ Marcellus magus in noſtra præſentia paſſus eſt. Dixit ei Anaſtaſius: Diis tuis ego, Præſes, abominationem facio, quia fidem habeo, quam per baptiſinum accepi. Tum Præſes iratus iuſſit eum in eculeo ſuſpendi, & dum cæderetur, tradidit ſpiritum. Compleuit autem beatus Aoaſtaſius martyrium vnà cum beatiſſimo Marcello quinta Sabbati, hora nonâ, regnante Domino noſtro IESV CHRISTO, cui imperium, virtus, & poteſtas In ſæcula ſæculorum. Amen.

Explicit paſſio ſancti Marcelli Martyris.

EADEM ACTA SANCTORVM MARCELLI ET ANASTASII Martyrum.

Contracta ex prolixioribus, cum duobus Hymnis, &c.

MARCELLVS puer, fideliſſimus Chriſtianus, literis benè eruditus & moribus; filius Ægei iofidelis, & Marcellinæ Chriſtianæ, diſcipulus ſancti Sixti Epiſcopi, ſub Decio Imperatore Romæ morabatur, qui videns magnam in Chriſtianos perſecutionem, conſilio ſancti Laurentij Gallias petiit cum Anaſtaſio viro Chriſtiano, ad requirendos fratres ſuos à S. Stephano Epiſcopo Romano in eas partes miſſos ad prædicandum Chriſti Euangelium: qui cùm ad Argentomachum vſque perueniſſet, vbi Heraclius Præſes reſidebat, magnam exercens in Chriſtianos crudelitatem, ad hoſpitium mulieris venit cuiuſdam, quæ filium habebat circiter annorum trium, cœcum, claudum, & mutum; quæ viſo Marcello ait: Domine, in te video vultum Angelicum, obſecro te vt per orationem tuam reſtituas incolumem: Credo namque in Deo tuo, quòd obtinere hoc poſſis. Vt vidit Marcellus fidem mulieris, dixit illi: Affer filium tuum ad me, & accipiens eum ſuper genua ſua poſuit, & imponens ei manum, orauit ad Dominum. Completâ autem oratione, oculis apertis viſum recepit, & reſtitutis greſſibus, auribúſque reſeratis, ruptis linguæ vinculis, reddidit eum matri ſuæ incolumem. Tunc cùm veniſſet Heraclius Præſes, quidam nomine Tranquillinus dixit ei: Ingreſſus eſt in regnum tuum homo quidam, qui ſigna facit, filium mulieris ſurdum, mutum, claudum, & cœcum audire, loqui, videre, & pedibus ambulare fecit. Heraclius iuſſit illum ſibi præſentari, & interrogauit eum dicens: Vnde es tu? de qua prouincia, vel ciuitate huc veniſti, & quæ ſigna facis? Marcellus reſpondit: Chriſtianus ſum, ab vrbe Roma exij, propero ad ciuitatem Toloſæ, vbi fratres mei Saturninus & Dionyſius commorantur. Tunc Heraclius ait: Dic mihi nomen patris tui & matris. Reſpondit puer: Pater meus Ægeus

dictus, & mater mea Marcellina. Dixit Præſes: Quantum video latuiſti nobis, mutos loqui facis, & magnum Deum Apollinem deſpectui habes? Dic mihi, quem Deum colis? Reſpondit Marcellus: Ego adoro Dominum IESVM CHRISTVM Saluatorem noſtrum. Præſes dixit: Die craſtinâ ingredere, & ſacrifica Apollini, Herculi, Dianæ & matri Deorum. Marcellus dixit: Dij, quos tu dicis, non ſunt Dij, ſed ſunt perditio animarum credentium in ſe. Tunc iuſſit illum comprehendi, in equuleum mitti, à lictoribus cædi, in renibus eius magnum lapidem imponi, vt faciliùs membra diſrumperentur. Vt vidit Præſes quòd Marcello nihil ſuis tormentis noceret, præcepit eum in craticula aſſari; & ait illi: Per Deos meos non te dimittam, ſed in momento te perdam, niſi ſacrificaueris Deo magno Apollini & Herculi; & ſi eis ſacrificare volueris, magna tibi dabo præmia. Cui reſpondit Marcellus: Si vis vt ſacrificem Diis tuis, congrega omnes Principes tuos tecum, & aſſiſtant, & ſacerdotes Deorum tuorum, vt omnes videant quia ſacrifico Apollini. Tunc Præſes iuſſit miniſtros ſuos circuire omnem ciuitatem, & dicere vt omnes populi conuenirent in templum Deorum, quia famulus Chriſti ſacrificabit Deo magno Apollini. Mulier verò, cuius filius per orationem Marcelli incolumis factus fuerat, hæc audiens, diſſoluit crines capitis ſui, & ſcindens veſtimenta, tolienſq; filium ſuum tranſiuit per mediam turbam populorũ, & exclamauit voce magnâ dicens: Væ tibi, Marcelle, qui mortuos ſuſcitaſti, cœcos videre feciſti, claudos ambulare, & nunc paratus es Apollini ſacrificare? deſtruis hodiè populum, qui per te in Chriſtum credere deſiderabat. Marcellus vocem mulieris audiens, obſtupuit, factóque ſilentio, eam vocauit, & dixit: Depone infantem in terram; & cùm dimiſiſſet, ait: Chriſtus qui illuminauit abſcondita tenebrarum, tibi imperat, Sta ſuper pedes tuos, & veni huc. Inclinauit ſe Marcellus, manu leuauit infantulum, & dixit ei: Tibi dico puer, Ingredere in templum Paganorum, & dic Apollini, Vocat te famulus Chriſti. Et ingreſſus puer in templum, dixit: Apollo, Famulus Chriſti vocat te foras. Eâdem horâ exiuit foras dæmon, & cœpit clamare, & dicere: O IESV Nazarene, omnes ad te traxiſti, & infantulum iſtum de poteſtate mea eripuiſti. Dixit ad eum Marcellus: Tu es Deus Paganorum? Reſpondit dæmon: Nonne cognoſcis, Marcelle, qui ſim. Ingreſſo Marcello in templum, oratione factâ, omnes ſtatuæ Herculis, quæ ibidem erant cum ipſo templo ceciderunt, & in vnum factæ ſunt ſicut puluis. Et dixit Marcellus: Fugite Dij Paganorum, deſcendite in inferiora terræ cum patre veſtro diabolo. Iratus Præſes contra Marcellum, iuſſit eum in equuleo extendi, fuſtibus cædi, in cacabum mitti, ſulfure, pice, bitumine, & oleo plenum, de cacabo ſuper craticulam mitti. Surrexit Marcellus nullâ apparente plagâ; & quia nullum tormentum ei nocere poterat, præcepit eum in montem Caſtri Argentomachi educi, & ibi decollari, menſe Iunio, tertio Kalendas Iulij tempore Aureliani Imperatoris, & Heraclij Præſidis. Quod cùm vidiſſet Anaſtaſius, orauit ad Dominum, & dixit: Domine IESV CHRISTE, qui eduxiſti nos de terra vbi nati ſumus, & eripuiſti nos de manu inimici diaboli, & ſequuti ſumus te, Domine Deus omnipotens, & glorificamus nomen tuum: Noli me ſeparare à famulo tuo Marcello, vt cum ipſo merear ad agnitionem bonitatis tuæ introire. Cui dixit Præſes: Anaſtaſi, ſacrifica Diis meis, vt non per multa tormenta pereas ſicut Marcellus magus. Quod cùm recuſaſſet, iuſſit eum in equuleo ſuſpendi, & à lictoribus cædi, & cùm cæderetur, tradidit ſpiritum. Compleuerunt autem martyrium ſuum ſancti Marcellus & Anaſtaſius quinta Sabbati, horâ nonâ, regnante Domino noſtro IESV CHRISTO, cui eſt imperium, honor, virtus & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Amen.

Hymnus primus.

Gloriam mundo rediens micanti
Circulo Titan geminum reducit,
Vota perſoluat geminata miti
Plebs pia Chriſto.

His Anaſtaſi ſaucias beato
Sancte Marcello, iuuenile robur,
Qui libens ſummo dedit igne coctâ
Carne Tonanti.

Viderat Sixtum ſenio rigenti,
Omne pœnarum genus, irretortâ
Mente perpeſſum, ſimul peroptans
Vincere pugnâ.
Hinc ſibi tantùm meriti parauit,
Mira virtutum Deus, vt per illum
Signa patraris, quibus ampla tendit
Nomina ſeclo.
Ritè ter quinos puer acer annos
Vix adimplerat fidei probatæ,
Cum tuo ductu Pater alme, nectar
Hauſit amœnum.
Qui ſuos linquens, patriam, domúmque,
Dum petit Gallâ regione fratres,
Surdulum, mutum, geminóque ſanat
Lumine captum.

Fundit exilis rubei Lyæi
Copiam plena ſitulæ lagena,
Quo fouet largus ſitibunda fidæ
Agmina plebis.
Frendis, Heracli malè ſane, bruti
Cultor argenti, lapidiſque duri;
Hunc putans Chriſto variis ſubactum
Tollere pœnis.
Sicut argentum rutilâ probatum
Septuplum flammâ, puer iſte, plumbum,
Pectines, cratem ſuperans & enſem,
Sidera ſcandit.
Hunc, Anaſtaſi ſenior ſequutus,
Nobili fulges nitidus triumpho:
Bituri gaudent duplici patroni
Corpore fulti.

Gloriam Patri, Soboli, ſacróque
Flamini, tellus, mare, dent & aſtra,
Qui potens omnem moderatur orbem
Trinus & Vnus. Amen.

Hymnus ſecundus.

Noctis obſcuras animus tenebras
Purus abrumpat, geminóque ſeſta
Sideri gaudens recinit piarum
Cantica laudum.
Ortus inſano genitore Sanctus,
Matre ſed clarâ puer ad ſuperna
Totus aſpirans refugit caduci
Gaudia ſecli.
Quos Toloſatum retinebat ora,
Dum petit fratres fidei calore
Martyrum turba iuuenis meretur
Candidus addi.
En tuas ridet, malè culte, pœnas;
Ridet, Heracli, tua blanda ridet
Verba Marcellus, ſuperans & ipſos
Fortior ignes.

Qui pedes, linguam, ſonitum, deditque
Lumina, idolum vocas, atque dæmon
Iuſſa Marcelli ſtatuam ſequutus
Frangit iniquam.
Toſtus vt piſcis: Satis, inquit, aſſum
Verte, manduca, miſer, atque diſce
Quòd IESV ſeruum nequeas vel arte
Frangere flammæ.
Huic Anaſtaſi paris corona
Fis comes, & te colimus libenter:
Vos poli nobis pariter ſacratas
Poſcite ſedes.
Amplior præſtet Patris hæc poteſtas,
Hoc det & Gnatus ſapiens, ſacérque
Spiritus ſummâ bonitate regnans
Trinus & Vnus. Amen.

Notanda porrò ſunt verba quæ ex capite 9. libri primi vitæ S. Genulphi parte alterâ Bibliothecæ Floriac. deſcripſimus. Decij tẽporibus alij à ſede Apoſtolica ęquè Gallias directi traduntur: ex quibus S. Saturninus vrbis Toloſanæ primus Epiſcopus fuit, qui poſt aliquod tempus ſui aduentus ibidem Martyr emicuit glorioſus. Marcellus quoque, qui apud Argẽtomum caſtrum eouſque pro Chriſto viriliter certauit, donec palmã martyrij victor glorioſè obtinuit. SS. autem Genulphus & Genitus, &c.

Marcelli & Anaſtaſij mentio occurrit in Martyrologiis Romano & Vſuardi ad diem 29. Iunij glorioſis Apoſt. Petri & Pauli celebrandis triumphis conſecratum, vndè factũ eſt, vt in aliquam proximè ſequentis Iulij diem differri ſoleret annua SS. Martyrum feſtiuitas, tùm in hoc Biturie. Collegio, ob inſignes reliquias, tùm in ipſo S. Marcelli Prioratu & oppido, quod veluti ad radices Argẽtomachi iacet. Quæ cùm ita ſint, ſubiit enimuerò mirari, cur in Martyrol. Gallicano in 29. Iunij diem conferatur inuentio corporum SS. Martyrũ; agonis verò clara dicatur memoria die 11. eiuſdem menſis, hoc elogio: Pago Argentomo in Bitur. Præſulatu SS. MM. Marcelli & Anaſtaſij, qui ſub Decio perſecutionis flammâ contra Chriſtianos accenſâ, idola colere recuſantes, vnúmq; Chriſtum Redemptorem adorandum profitentes, ab Heraclio Præſide in pios quoſque furente comprehenſi, cùm ab hac confeſſione nullis potuiſſent blanditiis vel tormentis cohiberi, ex altæ turris faſtigio dirè præcipitati ſunt. Cuius trophæi monimentum in hunc diem vſque turris ipſa eorũ cruore tincta perſtat perſpicuum. Fuit quidem turris Heraclij dicta in caſtro Argentomagenſi, &

ex ea demiſſos in præceps fuiſſe ſanctos Martyres negant eorum Acta, ex quibus Encomium hoc perbreue decerpſimus.

VITA SANCTI MARIANI EREMITÆ.

Ex vetuſtiſſimo Eccleſiæ Bituricenſis Breuiario ad diem 19. Septembris.

MARIANVS ingenuis parentibus Bituricæ vrbis procreatus, à primæuis florentibus annis ſponſam ſuam cum omnibus mundi huius illecebris derelinquens, Deo ſe ſummâ mentis integritate deuouit; & cùm per ſex annos ſub S. Faterio in Monaſterio Princiaco Monachus extitiſſet apud Spinolaium vicum per 44. annos eremiticam vitam ducens, illic Deo omnipotenti orationibus, ieiuniis, ac vigiliis vacans, multis claruit miraculis. Cùmq; ibidem quâdam vice S. Animius nepos eius ab eo ſollicitâ percunctatione rimaretur qualiter defiguratum inediâ corpus ipſius tantam vigiliam poſſet ſuſtinere, reſpondit: Ego olim aliquoties hic per aduerſantis tentationes & inſidias ſoporatus, dulci ſui requie preſſus: quod dum agerer, ſubitò ſerpentium multitudo totam cellulam meam repleuit, & cùm in me circumquaq; irruentes ſibilis & totuis aggreſſibus vulnus mihi lethiferû minitarentur, mox galeâ ſalutis armatus, & crucis vexillo ſignatus, vt ad orationem redij, fugientes nunquam comparuerunt. Vnde poſtmodum nullo excubiarum tempore ſopore depreſſus ſum. Deinde cùm poſt aliquod tempus Tetradius Bituricenſis Pontifex Baſilicam ipſius Sancti dedicaſſet, & eum Preſbyterij honore vellet inſignire, abnuit, dicens: Non propter honorem ſæculi, ſed propter humilitatẽ, cuius ſublimitas Chriſtus eſt, ſe vaſtam ſolitudinẽ expetiiſſe. Et cùm ipſe Pontifex certam ſibi caritatiuè pecuniam offerret, velut noxia venena contingere noluit. Anno denique quo polorum alta conſcendit, Terentia Abbatiſſa partem barbę ipſius Sancti quam radi fecerat, in nitida capſula pro ſingulari præſidio in Dei nomine tanquam pretioſiſſimas reliquias ſuper pectus ſuum recondit: propter quam poſtmodum multas virtutes Deus operatus eſt.

Ex Martyrologiis Romano & Vſuardi.

Decimoquarto Kal. Sept. ſeu 19. Aug. in territorio Bituricenſi S. Mariani Confeſſ. At verò, vt iam ſuprà inſinuatum eſt, huiuſce ſancti feſtus dies tribus Lectionibus per totam diœceſim quotannis recolitur, non 19. Auguſti, ſed Septembris 19. vt patet ex tribus diuerſarum editionum Breuiariis quibus vſi ſumus.

Ex Gregorio Turonenſi, lib. de Gloria Confeſſ. cap. 81.

Fuit autem in ipſo (Biturigum) termino MARIANVS quidam Eremita, cui non erat alter cibus niſi poma agreſtia; & ſi ei aliquoties à quibuſdam mel delatum fuiſſet, aut ſi ipſe reperire potuiſſet in ſiluis, hoc ei erat cibus: qui cùm plerumque viſeretur à plurimis, quodam tempore à quærentibus non poterat inueniri: inueſtigantes denique eum viri qui venerant, deprehenſo veſtigio inuenerunt locum, in quo flexo genu aquam hauſit à fluuio, & exinde progreſſi reperiunt eum ſub vna arbore malo iacentem mortuum: vnde celebre ferebatur in populo eum eliſum ex arbore ſpiritum exhalaſſe. Sed euidenter non eſt congruum, quoniam à nullo referetur viſum. Tunc viri qui aduenerant, eleuantes attulerunt ad vicum Euaunenſem (ſeu Euaonenſem) quem ablutum, dignîſque indutum veſtibus ſepelierunt in Eccleſia. Feſta obitus eius per ſingulos celebrantes annos, atque conuenientes populi, crebrò ab infirmitatibus ſanabantur. Quidam autem de vicinis annonas diù infectas aquâ ac germine producto conflatas, facto igne ſuper vimina contexta torrere parat ad pocula facienda. Accedens autem vnus vicinorum eius ait: Quid tu, ô homo, hoc detineris in opere? An ignoras quòd ſolemnitas eſt beati Mariani? Qui cum furore reſpondit: Putáſne, ô tu qui hæc loqueris, quòd homo eliſus ex arbore propter compendia gulæ Angelorum ſit relatus conſortio, vt Sanctus debeat adorari? Melius eſt enim opus neceſſarium in domo exercere, quàm talem Sanctum excolere.

Quod

Quod ille audiens diſceſſit, & cum reliquis ad Baſilicam Sancti obiit relicto domi vicino in opere laborante. Nec mora, flante vento apprehenditur domus incendio, exuritur omnis, nec quidquam de ſubſtantia teſtat hominis. Exinde eleuati globi flammarum ſuper hoſpitiola aliorum quæ circumlocata erant; huius hominis aream ſepes, tuguriola vel porcorum, vel animalium, reliquáque, quæ ad eum pertinebant flamma peruſſit. Nec quicquam remanſit huic miſero, quod non fuiſſet igni ſuccenſum. Quod ſi eueniſſe quis fortuitu putat, admiretur quod nulli vicinorum circumjacentium nocuit. Quid nunc agis ô cruda ruſticitas, quæ ſemper in Deum & eius amicos murmuras, vt tibi exinde damnum acquiras?

Alterius igitur hominis malitia furis boues abſtulerat, qui apprehenſo veſtigio & inter infuſos aqua viarum tramites ad profundas luti voragines perdito, ad ſancti recurrit ſepulchrum, fuſáque oratione dum de Baſilicâ fuiſſet egreſſus aduertit hominem per aggerem publicum venientem, qui boues illæſos ante ſe eum caballo ex itinere laſſos proſequens adducebat. Turbatus enim fuerat à via & quaſi amens factus in illam partem de qua egreſſus fuerat, mente turbata redibat. Cognoſcitque vir ille boues quos perdiderat, hos recipiens hominem abſque calumnia tedire permiſit, quia cognouit hoc ſibi per virturem S. MARIANI præſtitum, cum in illa hora reperit perditum, quia eius adiuit plenus fide ſepulchrum. Quæ poſtquam geſta ſunt diligentiore cura Confeſſorem Dei plebs cœpit excolere Biturigæ. Hęc ille.

ELOGIVM HISTORICVM B. MAVRINI Monachi ij. Octobris.

Le Bien-heureux Maurin Moyne.

Beatus Maurinus ortu Biturix cœleſtis patrię amore, Monaſterium tum percelebre Sancti Germani Autiſſiodorenſis petijt, vbi ab Mamertio Abbate ſanctiſſimo paternè ſuſceptus humilitatis & paupertatis colendæ affectu, boues vt paſceret, impetrauit; animę interim obſeruator intentiſſimus.

Cum verò Diuinę gratiæ radijs coruſcaret etiam inuitus & latere cupiens ad tractum Lemouicenſem directus eſt, vt Fontaneti coaleſcens Cœnobium ſuis chariſmatibus locupletaret, vbi dum opera lucis exequitur beato fine conſummatus Chriſto vocante ſupernam migrauit ad gloriam. Ita clariſſimus Andreas Sauſſaius, paginâ 1179. Martyrologij Gallicani.

VITA SANCTI MENVLPHI EPISCOPI

Ex Codice MS. Eccleſiæ S. Auſtregiſili de Caſtro.

CVm iam per orbem terrarum caligine errorum depulsâ luceque veritatis exortâ, fides Sanctæ Eccleſiæ in omni regimine Dagoberti Regis Francorum pace vteretur tranquillâ ſancti per mundum tanquam venales flores floruerunt, &c.

In inſula maris Oceani quæ barbara lingua Yrilanda nuncupatur, id eſt ferrea; terra, vir Sanctus & Venerabilis Menulfus procreatus eſt qui diuina inſpiratione per motus, relictis parentibus ac cognatione ſua, majorem Britanniam relinquens nauigio delatus peruenit ad minorem in Prouinciam ciuitatis, quæ ab Antiquis Oximorum nuncupatur: cuius Sanctus Chorentinus Antiſtes erat. Hic vocauit Menulfum ad ſe & quæſiuit vnde eſſet & qua de cauſa illuc deueniſſet. Qui reſpondens Britannica lingua fatetur ſe Yrlandum eſſe genere & in Dei ſeruitio ſe exercere velle; &c.

Ordinatus igitur & Eccleſiaſtico officio deuotus ita perfectione vigebat vt cum deditus Deo oblationem quotidie offerret, maceratione ſui corporis ipſe hoſtia viua Deo placens fieret. Erat enim fide deuotus, &c.

Cum autem per aliquod tempus omnibus placens prudenter ſibi commiſſum fœnerat talentum accidit vt iam dictus Antiſtes obiret. Plebs autem & clerus maximâ dilectione S. Menulfum amplectens non patiebatur eum à ſe ſequeſtrari, Cúmque vir ſanctus ordinem Epiſcopatus adeptus fuiſſet, non ceſſauit ſancta prædicatione gregem ſibi commiſſum fideliter edocere, &c.

Quodam tempore cum diſpoſuiſſet Romam pergere; quidam vir nobilis regionis illius, qui iam per multa tempora ſub manu Britanniæ Principis arcta tenebatur cuſtodiâ, audiens & admirans illius ſanctitatem aſtute eum annuo, quia ſi ſub carcerali cuſtodiâ non premeretur, ad tanti viri prædicationem vellet in Chriſto renaſci & eius affatim benedictione perfrui. Quæ ſupernæ pietatis viſitatio citiſſimè viro Dei innotuit, qui miſit ei annulum ſuum dicens, ne de miſericordia Dei deſperaret, ſed potius Diuinæ pietati inceſſanter gratias ageret. Quem ille benignè ſuſcipiens catenas, quibus obſtrictus fuerat, credulâ cordis intentione de eo tetigit, cunctiſque qui aſtabant videntibus, ruptis nexibus libero pede ad iam dicti Pontificis mœnia properauit. Mox proſtratus B. viri pedibus de conceſſo munere gratias agens renatus ſacto fonte baptiſmatis, & inſtructus allocutione Diuini ſermonis lætus ad propria remeauit.

Venerandus igitur Pontifex votis ſuis nihil defraudans religioſis quibuſdam ſecum adhibitis fratribus, iter, quod propoſuerat, aggreſſus eſt. Qui Romam veniens cum Domino Apoſtolico de ſuo & populi commodo locuturus, à venerabili Papa honorabilis Pontifex dignè ſuſceptus eſt. Sed ne fama ſanctitatis illius populo Romano occultaretur ante ipſorum limina Apoſtolorum quidam paralyſis morbo per multa tempora detentus Dei viro obuius extitit petens ab eo inopiæ ſuæ aliquid neceſſarij adminiſtrari. At vir Dei de Domini confiſus miſericordia quærenti viro terrenam ſubſtantiam impertiuit membrorum ſoſpitatem ſigno crucis. Quo de facto Dominus Papa hilaris effectus videns ſanctitatem religioſi Antiſtitis cœpit eum monere multis ſermonibus vt ſecum amplius moraretur, &c.

Qui cum fratribus ſuis regrediens per pagum Bituricenſem, in locum venit qui Malliacus appellatur: ibique prænunciauit fratribus imminere finem vitæ ſuæ certúmque diem & horam prædixit obitus ſui. Eo igitur die quo diſſolutionem ſui indicauerat corporis fratres & conſortes ſui flentes in vnum collecti ſanctitatem eius exorare cœperunt vt ſicut eorum Magiſter iuſtitiæ extiterat in terris, ita ſibi dignaretur eſſe ſua interceſſione perennis patronus in cœlis. Qui cum ipſos vt in ſancto perſeuerarent propoſito moneret Sacramento corporis ſanguiniſque Dominici ſemet muniens membrorum compage protenſa & collocata veluti obdormiret quarto Idus Iulij oſſa linquens humo inter verba orationis ſpiritum reddidit, tam à dolore mortis illæſus, quàm à contagione criminis extiterat alienus. Sic vir ſanctus ac iuſtus ad Dominum ſuum migrauit perpetua gloria coronatus exultat in ſæcula ſæculorum. Amen. *Claudius Robertus in Dagoberto 56. Bituricenſi Archiepiſcopo hæc habet.* Præterea in vita S. Menulphi Epiſcopi dicuntur oſſa ipſius reuelata, præſente Dagoberto Archiepiſcop. Bituricen. tempore Adalgaſiæ Abbatiſſæ in vico Maliaco, qui nunc de eius nomine dicitur *S. Menoüil en Bourbonnois*. Quod quidem Auctarium fateor nondum in meas incidiſſe manus.

De eodem ex vetuſtiſſimo Bituricenſ. Eccleſiæ Breuiario,
Ad diem duodecimum Iulij menſis.

B. Menulphus Epiſcopus de Britannorum genere oriundus dicitur extitiſſe. Hic iter arripiens Romam ad limina Apoſtolorum Maliaco vico obiit: vbi ſe in vltimo loco cœmeterij B. Germani causâ humilitatis petiit ſepeliri.

Poſtea vero quidam Princeps Arcadius nomine propter quendam ſuum militem ibi per merita ſancti à contractionis infortunio liberatum fecit ſuper ipſius tumbam fabricari Eccleſiam quæ quàm citò vſque ter fuit ædificata, ter fuit ex ſemetipſa lapſa.

Quod idem Princeps cernens & cur hoc fieret ignorans ſuperni opificis clementiam exorando ſplendorem inæſtimabilis claritatis cœlitus lapſum vidit ſuper locum illum in quo per eum erat Eccleſia conſtruenda & ſacra eius oſſa transferenda. Quod vt agnouit, opere compleuit.

VITA S. PHALETRI CONFESSORIS.

Ex Legendario Eccleſiæ Carobrianæ in finibus Biturigum & Turonum.

REligioſorum vita virorum quantum eſt meritis clarior, tantum fit voce celebrior populorum: quia dum illi vniuerſis precum ſuarum interuentu beneficia præſtant in ſua laude linguas excitant ſingulorum. Vt autem meritis & precibus Beatiſſimi Patris noſtri Phaletri, cuius hodie, Domino concedente, feſtiuitatem celebramus, fideles valeant adjuuari, tanti viri geſta magnifica dignum duximus enarrare ad exemplum: & primum paucis verbis eius perquirere vitam, ne legentibus tædium pariat lectionis prolixitas.

Fuit igitur vir Venerabilis PHALETRVS in Aquitaniæ plaga vrbe Lemouicorum Catholicis & clari generis parentibus oriundus. Hic inter nouella vitæ exordia & adoleſcentiæ annos, in quibus ætas illa laqueis ſolet decipi, ita voluptates omnes pede calcauit, vt plenus virtutibus ad ſupernæ vitæ patriam totis affectibus videretur anhelare. Cúmque Beati Phaletri pater hæc virtutum ſigna in filio ſuo adhuc tenero inſpiceret, erat enim ad obediendum attentus, & ad vitia calcanda maturus, ita vt in illo iuuenili tyrocinio iam ſenectutis eſſet exemplum, cum clericali charactere inſigniri fecit, & liberalibus artibus ac litterarum ſtudiis tradidit imbuendum. Sed interea non minus orationi quàm lectioni vacabat, oculos enim ſemper in cœlum dirigebat. Non autem ſcurrili vanitati, neque vlli animum voluptati relaxabat, ſed totum quod erat, id totum Chriſti mancipabat ſeruitio. Et ſi aliquando in publicum proceſſiſſet, tamen erat intra carcerem cordis ſemper incluſus, nec aliud extra ſe reſpiciendum prætulit quàm Chriſtum, quem in ſuo pectore fidelis portitor ſemper bajulauit. Viſis quoque & cognitis in Beato Phaletro pater his virtutum indicijs certior ad plenum de filij ſui laudabili propoſito effectus cogitabat quomodo eum arctioribus vinculis poſſet aſtringere. Et patefacto mentis ſuæ arcano viro Venerabili Cuthberto Epiſcopo vitæ ſanctimonia & virtutibus pluriminùm commendato, eius conſilio Beatum Phaletrum hoc etiam cum maximâ humilitate poſtulantem ad ſacros ordines fecit promoueri, atque ab eodem Epiſcopo benedictione ſuſcepta Diaconus rite ordinatus eſt.

Suſceptis itaque B. Phaletrus Ordinibus ſacris per annum ferè in domo paterna commorans Chriſti militiam, quam deuotè aſſumpſerat, vigiliis, orationibus & iejuniis inſiſtens fideliter exercuit. Lucebant in eo ſiquidem præclaræ virtutes: nam temperantia eum fecerat moderatum, abſtinentem, parcum, pudicum, tacitum, verecundum: Fortitudo contra incitamenta carnis, mundi delitias & diaboli verſutias fecit eum viriliter dimicare: Prudentia prouidum; & iuſtitia reddidit Deo & hominibus charum. Deſideria ſancta in dies multiplicabat & trutinâ rationis vitia caſtigabat. Nulla vnquam eum voluptas corrupit. Erat illi Chriſtus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, ſpes vera, ſecuritas firma. Quidquid in mundo precioſum videbatur, illi vileſcebat. In aduerſis conſtans fuit, in proſperis modeſtus, in habitu ſimplex: neque enim Sacerdotium ſtudebat ſuſcipere, ſed mereri.

Proinde cùm B. Phaletri eximiæ virtutes ac ſanctitas per circumuicina loca elucerent, velut clara inter ſtellas Luna minores, ne popularis aura ſanctum eius propoſitum impediret, inſpiratione diuina peregrinationis in eo accenditur deſiderium. Et propterea patre & matre, patria, parentibus & amicis relictis, ſpretiſque caducis huius mundi bonis propter Deum, loca ſancta, & illa præcipuè, in quibus D. N. IESVS-CHRISTVS natus, nutritus, conuerſatus, paſſus & ſepultus eſt, adire diſpoſuit. Vnde mane ſurgens & ætherei ſpectans orientia ſolis lumina ſic profuſa ad Deum oratione dixit: Dirige me Domine in veritate tua & notam fac mihi viam tuam: ſpiritus tuus ſanctus Domine deducat me in viam rectam, quia ad te leuaui animam meam. Et facto Crucis ſigno, baculóque peregrinationis accepto, cœpit in nomine Domini ambulare. Vbicumque autem via egreſſum ducebat, Eccleſias, loca ſancta ac Martyrum & Confeſſorum ſepulchra cum magna reuerentia viſitabat. Nullo vnquam tempore peregrinationis ſuę niueo vſus eſt eliſio, nec cibos coquorum ſumpſit induſtria præparatos. Erant tantùm dapes terreſtres, quia aut herba la[illegible]hi aut graui maluæ ſa-

lubres corpori, aut excuſſa arboribus poma ſeu paruis preſſa dumetis fraga, & lubricus amnis famem & ſitim eius depellebant. Non in pluma iacebat, ſed humi poſita membra ſopori mandabat. Sic votum peregrinationis ſuæ implendo vir ſanctus peragratis Alpibus Romam vſque peruenit, & aliquantis diebus illic moratus Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum Eccleſias & alia loca ſancta in vigilijs, ieiunus & orationibus deuotè viſitauit.

Poſtmodum verò vir ſanctus peregrinationis ſuæ implendæ accenſus deſiderio ad littus Auſonium mare conſcenderat, iter ſuum Conſtantinopolim verſus dirigens: ſed humani generis inimicus ſanctum eius propoſitum impedire ſatagens, cùm iam triduo & duabus noctibus aſpirantibus auris nauigaſſet, ita mare tempeſtatibus & procellis agitauit, vt deſperantibus, nautis proximum ſibi naufragium cernerent imminere. Itaque ſiue errore viæ, ſiue ventorum rabie conturbati ad Africanam regionem præter ſpem applicuerunt. Gratias autem Deo agens B. Phaletrus, quòd eum & ſocios ſuos in tantis poſitos periculis liberaſſet, poſt triduum iterum mare conſcendit; & licet diabolo inſtigante iterum ſe attollens æquor & altius vndas erigens nauem eius vanis modis concuteret, Deo tamen annuente ad portum illum deuenit in quo Libycus terminus Ægyptum contingit. Ibi autem per nouem dies quieſcendi cauſa permanſit. Inde verò Sardiniam tenuit, & hic quia Chriſtianiſſimam reperit nationem, trium menſium ſpatio moram traxit & à Principe terræ illius qui Benignus vocabatur, benignè ſuſceptus eſt & procuratus. Abhinc rurſu proſpero beatiſſimus Phaletrus Conſtantinopolitanæ ciuitatis mœnia conſequitur. Sed ibi propter indiſciplinatæ gentis malitiam paululam moram fecit. Marinis igitur iterum ſe ſubmittens periculis nauem conſcendit, & nantæ noctem diemque remigio laborantes ſiniſtris ventis grauati fortè eum Hieroſolymam deducunt, qui gratias agens Deo cum magna reuerentia & deuotione loca ſancta viſitauit.

Dum quadam die more ſolito diutiùs orationi incumberet, ecce ſubito ſuper eum in aere vox cuiuſdam animæ clamantis audita eſt dicens: Sancte Phaletre ſerue Dei adiuua me, quia tenet me inimicus, qui me ad infernalia ducit tormenta! Ad hanc vocem B. Phaletrus flexis in terram genibus, totóque corpore terræ incumbens pro animi illius liberatione attentè orauit, ſurgénſque ab oratione vehementer inimicum increpauit præcipiens eum Chriſti nomine, ne animam pretioſo eius ſanguine redemptam vltra vexare præſumeret, qui ſtatim ad imperium B. Phaletri animam relinquens euanuit, eáque per eius preces fuit ſuo corpore reſtituta: nuper enim diſſoluta erat à corpore cuiuſdam iuuenis qui Lerianus (aliàs Lecianus) vocabatur, & deinceps quo vixit tempore B. Phaletro adhæſit, eique obſequium quod poterat, præſtitit.

Hoc miraculo facto Iacobus Patriarcha Hieroſolymitanus cum omni populo Chriſtiano extenſis ad cœlum palmis, toto corde Deum in Diuo Phaletro ſeruo ſuo benedixit & laudauit. Inde verò vir ſanctus vna cum Leriano, quem ſuſcitauerat, perrexit ad Montem Oliueti, vbi præfatus ſanctus Patriarcha cum aliquibus Chriſtianis ſub tributo Saracenorum Deo ſeruiebat, adoratóque loco in quo ſteterunt pedes Domini humiliter, & valedicto præfato Patriarcha & aliis Chriſtianis, comite Leriano Romam reuertitur & viſitatis iterum locis & Beatorum Petri & Pauli liminibus, ab Agano Romanæ Eccleſiæ Cardinali viro Apoſtolico qui eius ſanctitatem nouerat, Stephano Papæ præſentatur à quo humaniſſimè ſuſceptus eſt, quique eum apud ſe & ſanctam Romanam Eccleſiam multis precibus retinere voluit. Sed vir ſanctus cupiens omnino peregrinationis ſuæ votum perficere hinc diſcedens ad Agennenſium ciuitatem peruenit, in qua maximæ vir ſanctitatis Oſius præerat Epiſcopus, à quo gratiſſimè exceptus eſt. Vacans autem ibidem orationibus & ieiuniis Vadiæ mulieri mutæ à natiuitate & cæcæ loquelam ſimul & viſum ſuis precibus reſtituit. Agennenſium etiam agros ſingulis annis grandine, gelu & tempeſtatibus vaſtatos ſuis orationibus liberauit. Quibus patratis miraculis confluentium ad ſe populorum vir ſanctus meritus occurſum ad Venerabilem virum Dionyſium tunc Aruernorum præſulem ſe contulit & hinc diſcedens ad Cœnobium ſanctiſſimi patris Benedicti, orationis gratia, perrexit.

A Cœnobio verò Diui Patris Benedicti ad Eccleſiam beatiſſimi Vrſini primi ſedis Patriarchalis Eccleſiæ Archiepiſcopi qui in Euangelio Nathanaël vocatur & Sancti Philippi frater dictus eſt ſe tranſtulit, in quâ viſitato cum ſincera deuotione

ſancti ipſius ſepulchro, vox ad eum feruentius in oratione exiſtentem de cœlo facta eſt, dicens: Surge Phaletre, & vade ad locum qui dicitur Carobryas circa fines Bituricos & ibi peregrinationis tuæ terminum præſtolare. Ad quem locum tunc vepribus & dumis condenſum & propter aſperitatem nullo habitatore cultum vir ſanctus, Angelo duce, intrepidus perrexit. Et constructo ibi tuguriolo cum ſacello, in quo reliquias Beatæ Mariæ Virginis quas Hieroſolymis ſecum detulerat honorificè poſuit, aſſociatiſque ſibi Deodato & aliis probis viris in omni tempore vita ſuæ in orationibus, in ieiuniis & vigilijs Deo & B. Mariæ fideliter deſeruiuit.

Diuulgata autem per circumuicinas regiones Beati Phaletri ſanctitate, affluebat ad eum ſingulis diebus virorum & mulierum, ſenum, puerorum languentium & aliorum variis infirmitatibus detentorum eius ſuffragia petentium innumerabilis multitudo. Vnde quicumque ad eius limina peregrinus veniebat, ſi languens, ſi mœrore conſumptus, ſi in tribulatione poſitus, ſi ab æmulis laceſſitus, ſi cæcus, ſurdus, mutus, vel claudus, ibi vnuſquiſque voti ſui compos lætus ad propria remeabat. Inter cætera verò huius ſancti Confeſſoris virtutum inſignia, ſingulare à Deo donum obtinet, quòd infantes paruulos labore conſumptos ſuis meritis reddit incolumes & ſanos. Hinc eſt quod præcipuè Aurelianenſibus, Bleſenſibus, Turonenſibus, Cœnomanenſibus & Andegauenſibus populis ſingulis diebus dicti ſancti limina viſitantibus & eorum infantibus languore preſſis multa dictus ſanctus præſtat ſanitatum & beneficiorum ſuffragia.

Cognoſcens denique vir beatus certis cæleſtibus indiciis finem migrationis ſuæ imminere, Deodato Præpoſito ſuo & cæteris fratribus ſuis vocatis præcepit, vt corpus ſuum in tuguriolo ſuo, in quo nunc requieſcit, ſepulturę traderent. Et facto eis ſermone de mutua inter ſe pace & dilectione, ſacramentiſque Eccleſiaſticis receptis, felix migrauit ad Dominum nono Kalendas Decembris anno ætatis ſuæ ſexageſimo, & ſepultus eſt in tuguriolo ſuo, in quo precibus & meritis dicti ſancti innumerabilia operatur miracula Diuina clementia ad laudem & honorem D. N. IESV-CHRISTI qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat Deus per infinita ſæculorum ſæcula. Amen.

Hæc fere omnia, reiectâ Præfatione & quibuſdam mutatis, edita ſunt cum officio eiuſdem ſancti Phaletri Confeſſoris Pariſiis apud Ludouicum de Heuqueuille, anno 1647. & nobiliſſimo generoſiſſimòque viro D. Carolo de Rabeau dicata à Franciſco Bruneau Presbytero in Cœnobio ſanctæ Faræ commorante: nonnulla quoque addita ſunt quæ modo ſubijciam ne quid deſiderari meritò poſſit.

Homo qui à dæmone vexabatur ante eius cellulæ oſtium clamauit: ſerue Dei aperi oſtium cellulæ tuæ, vt ingrediar. Conſiderans autem ſanctus Phaletrus, quòd fortè aliqua tentatio maligni ſpiritus eſſet, ſolo decubuit, orationem huiuſmodi fundens ad Dominum: Domine IESV-CHRISTE, Deus de Deo, lumen de lumine, oſtende mihi vtrum ex parte diabolica vox iſta fluxerit quam ego audiui, an ex parte humana. Tunc ſurgens aperuit oſtium cellulæ, ſtatimque cœpit dæmon per os hominis ei dicere: Serue Dei Phaletre, parce miſero igneis catenis ligato. Sanctus ergo intelligens hominem à dæmone vexari, reſpondit: In nomine Domini noſtri IESV-CHRISTI tibi præcipio ſpiritus immunde, vt exeas ab homine iſto. Qui ſtatim vlulatum teterrimum diræ vocis emittens exiuit ab eo.

Materfamilias ægritudine præualida laborans, cui nullus Medicorum ſubuenire poterat, audita fama beati viri, poſcit fimbriam veſtimenti eius per nuntium ſibi deferri, quam cùm tetigiſſet, ſtatim ab infirmitate ſuâ ſanata eſt. Inter cætera verò huius ſancti Confeſſoris virtutum inſignia, ſingulare à Deo donum obtinet quod infantes paruulos, &c. Cúmque iam adeſſet optata dies (obitus) viri religioſi qui de vicinis locis ad eum viſitandum conuenerant, hortabantur vt aliquid ex oblata charitate accipiens corpus ſuum tantiſper reficeret. At ille, alias quàm beatę immortalitatis epulas iam amplius guſtare non valens: ſilete fratres, aiebat, ſilete, nolite faſtidium mihi ingerere. Et facto ſermone de mutua pace, &c.

Poſtquam verò à fidelibus corpus eius ſepulturæ traditum eſt, vir nomine Bericus peſſimâ vexatus rabie, ad eius tumulum reuerenter acceſſit, quod videntes fideles, qui aderant & inſaniæ eius compatientes, vehementer ingemuerunt, cúmque pro eo orarent Dominum, repente ſanus effectus eſt. Martinus quidam nomine de vrbe Turonica, cùm iam à multo tempore claudus fuiſſet ad ſepulchrum viri Dei

ſe fecit deportari & in Dei nomine gradiendi recepto officio, ſanus & gaudens ad propria reuerſus eſt.

Alius de Gorronis (forte Gordonis) caſtro Verennius nomine diu iam amiſſis luminibus, cùm ad ſepulchrum Beati Confeſſoris Phaletri exoraret, recepto viſu, ſanitati priſtinæ eſt redonatus. Mulier immundi ſpiritus infeſtatione multum vexata, mox vt ad ſancti viri ſepulcrum aduenit adjuuante Domini gratia, per eius merita ſanata eſt. Hæc & alia innumerabilia miracula, &c.

Ibidem extant Proſa, Hymni, Antiphonæ numeris illigatæ, treſque Lectiones quibus breui gyro conſtringitur ſancti Phaletri vita, quam modò prolixiorem exhibuimus.

I. Phaletrus in vrbe Lemouicâ, Aquitaniæ prouinciæ: Catholicis & claris ortus parentibus, à teneris annis ab omnibus voluptatibus immunis, totum ſe diuino mancipauit obſequio. Clericus factus, literarum ſtudiis à patre eſt traditus, ſed non minus orationi quàm lectioni vacabat, cùm ſacerdotium haud potius intenderet ſuſcipere quàm mereri. Cæterùm à Cudberto Epiſcopo ſacris initiatus, virtutibus inſignis vt populi concurſus atque honores, more ſuo, fugeret, loca ſancta, eáque in primis quæ Chriſtus ſua corporali præſentia conſecrauit, deuoto ac forti animo, plurimos labores, diuerſaque maris pericula ſuſtinendo, adire contendit. Tandem Ieroſolymam perductus, iuuenem nomine Lerianum, cuius anima ad infernalia ducebatur tormenta, reuocauit ad vitam.

II. Valefacto autem Iacobo Ieroſolymitano Patriarchâ, comite Leriano, Romam reuerſus eſt: Vbi à Stephano Papa humaniſſimè ſuſceptus, apud eum & ſanctam Romanam Eccleſiam, multis precibus retineri nequiuit. Hinc ergo Agenæ ab Oſio piiſſimo Epiſcopo benigniſſimè exceptus, Vadiæ mutæ à natiuitate, ac cæcæ, loquelam & viſum reſtituit, & Agenenſes agros quotannis aëris iniuria vaſtari ſolitos, liberauit. Ibi quatuor annis tranſactis, poſteà venerabilem Dionyſium Aruernorum Præſulem adiit, apud quem quinque annos degens, ab eo Preſbyter ordinatus eſt. Demum Biturigibus cælicâ voce admonitus, Carobriam locum circa fines Bituricos tunc dumis condenſum, & propter aſperitatem à nemine cultum, Angelo duce, vitæ ſuæ ibi vltimum diem expectaturus, abiit.

III. Probis itaque aſſociatis viris, cum tuguriolo conſtruxit ſacellum, ſacris, quas Ieroſolymis detulerat, decorando reliquiis. Et cùm miræ eſſet ſanctitatis, pro cibo & potu, modico pane, herbis & aqua, multis diebus interpoſitis, contentus: & pro cubili, ſolo, ſolitarius in tecto, vigilus & orationibus inſiſtens, dæmones ab obſeſſis vnico verbo fugabat, & ægros ſolo ſui veſtimenti tactu, etiam abſens curabat. Sed & quauis infirmitate, & corporis & animi laborantes, maximè infantulos languore preſſos, ſic reddebat incolumes, vt omnes ad eum vndique confluerent. Denique vt, reuelatione diuina, jamjam cæleſte conuiuium ſibi parari nouit, corporali alimento deinceps vti renuit. Et facto ſermone de mutua pace & dilectione, ſacramentiſque Eccleſiaſticis receptis, mox migrauit ad Deum, nono Kalendas Decembris, anno ætatis ſuæ ſexageſimo, ſepultuſque eſt à fratribus Deo ordinante, in ſuo oratorio, in quo meritis ipſius multa patrantur miracula.

ELOGIVM HISTORICVM S. PRINCIPINI Martyris 12. Nouembris.

SAnctus Principinus natione Gothus cum Sanctâ Maurâ matre ſuâ & vndecim fratribus eius filijs in Gallias profecti à Sancto Martino Turonum Antiſtite baptizati ſunt: quod cùm reſciuiſſet Agrippinus Gothorum, Rex miſſis in varias prouincias ſatellitibus imperauit vt fideles illos neophytos cum matre trucidarent.

II. Principinus prope Yurayum ad Oculi fluuij ripam haud procul Heriſſonio Bituricenſis Diœceſeos oppido, cæleſtia ſeorſim meditans, *Yuray ſur la riuiere d'Eulh pres d'Heriſſon en Bourbonnois*, ab vno ex illis ſpiculatoribus inuentus, cognitaque eius tum patriâ tum religione, mactatus eſt, amputato ſecuri capite quod in terram decidens, Deo gratias, pronuntiaſſe perhibetur.

III. Alterum ſubinde miraculum prodiit: nam cadaueris truncus erectus in pedes manúque dextera caput præciſum geſtans per longa marium ſtrata, ductu Ange-

lico ad Eccleſiam Sancti Petri, *Sainct Pierre de Chaſteloy parroiſſe d'Heriſſon*, peruenit, vbi cæcus quidam Macarius nomine ad corrogandam ſtipem reſidere pro more ſolitus, ſtillantibus ex ſacro vulnere ſanguineis guttis oculos illinens cæcitate depulsâ, recepit viſum, ſanctique Martyris corpus terræ demandauit.

IV. Summarium hoc ſcripſimus ex vitâ quam in veteri Sanctorali Siluiniacenſis Prioratus extare teſtatur Domnus Sebaſtianus Marcalius libro ſexto Antiquitatum Siluiniacenſium paginâ 307. & ſequentibus, qui & addit totam rei geſtæ narrationem figuris expreſſam, nominibúſque adſcriptis diſtinctim legi in ipſa ſacri corporis thecâ quæ majori imminet altari, ac Feſtum quidem S. Principino diem eodem in Cœnobio celebrari 12. Nouembris, Tranſlationem verò recoli ſexto Ianuarij.

ELOGIVM HISTORICVM S. SIGIRANNI Abbatis, ad diem 4. Decembris.

SAnctus Sigirannus, ſolo Biturico, nobili loco natus, patrem habuit Sielaicum, ſeu Sigeliacum, qui poſtea fuit Archiepiſcopus Turonenſis circa tempora Dagoberti Regis. Adoleſcens peracto Turonis ſtudiorum curriculo, in comitatum Flaucadi ſe adjunxit, Regíſque paulò pòſt Pincerna factus eſt.

II. Repudiatâ Adroaldi principis filiâ, quam pater ei deſponderat, relictâque aulâ Regiâ ingreſſus Baſilicam ſancti Martini Turonenſis antiſtitis comam ſibi demi iuſſit, ſéque Deo in perpetuam dicauit ſeruitutem. Quod cùm audiſſet pater, in Clericorum album filium adſcripſit: moxque in Archidiaconum electus, à Stephanó quodam vrbis Quæſtore ſtimulis inuidiæ inflammato in cuſtodiam detruſus eſt, ſed eo teterrimâ morte in vltionem ſceleris ſublato, liber ſanctus vir, erogato in pauperes patrimonio, & abdicato Archidiaconatu, nudus nudum Chriſtum ſequi conſtituit.

III. Faluio cuidam Epiſcopo, qui ex Hibernia Turonenſem venerat in prouinciam, ſocium ſe addidit Sigirannus, vt regularis diſcipilnæ præceptis ab eo imbueretur: cum quo aliiſque Romam adire decreuit: vnde reuerſus ope Flaucadi in loco ſaltus Brionenſis, dicto Millebeccus, *Meobec ou Maubec*, cellam ædificauit: tùm Longoretum petiit, locum in eodem ſaltu peramœnum, quem fluuius Claſis alluit, *Lonrey en Braine ſur la Claiſe, où eſt l'Abbaye qu'on nomme de Sainct Siran en Brame*, vbi & ex lignis primò Cellam condidit, diuinóque afflatus ſpiritu mortem Flaucati, quæ in annum Chriſti 647. referenda eſt, præuidit, & Monaſterium ædificauit ſub Regulâ Sancti Benedicti (quam tamen appendicem quidam adtextam putant poſt tempora Ludouici Pij) in quo multis clarus miraculis ad Chriſtum migrauit pridie nonas, ſeu quarto Decembris die.

IV. Summarium hoc excerpſimus ex Compendio quod R.P. Hugo Menardus in obſeruationibus ad Martyrologium Benedictinum concinnaſſe ſe fatetur ex veteri Legendario Abbatiæ Saincti Sigiranni, cuius mentionem non reperi in Antiquis Martyrologiis, neque in Breuiario Bituricenſis Diœceſeos. Extat apud Chopinum libri ſecundi Monaſticon capite ſeu ſectione 19. Regiæ auctoritatis diploma quo Dagobertus Rex Longoreti & Molliſpeci ſeu Millebecci fundationes probat, anno, vt ait, Chriſti 640. ex quo, inter cætera colligi poteſt Sigelaicum, non tantùm Turonenſem fuiſſe Comitem, ſed etiam Bituricenſem.

VITA PROLIXIOR EIVSDEM SANCTI Sigiranni Abbatis.

Quam deſcripſimus ex Apographo Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi D. FRANC. BOSQVETI Epiſcopi Monſpellienſis.

1 Athleta Chriſti Sigirannus, ſolo Biturico nobili ex progenie ortus, meritis tamen & fide ſuum nobilitans natale ad præmium vitale feliciter naſcitur,

peruemiſſe. Huius quoque propagator parer carnalis extitit Sigelaicus eiuſque genitrix bonis omnibus inſiſtens famulatrix prædicto viro ſortita eſt, felici in connubio. Ex his ergo duobus rite conjunctis bonæ indolis proles beatus proceſſit Sigirannus, qui etiam à primaria ætate à parentibus Turonis ciuitatem eſt tranſuectus & in Scholis traditus, quatenus litterarum primordij, vt ſolet in pueritia, Domino fauente perciperet efficaciam. Dehinc verò tranſacto tempore Flaucado cuidam potenti viro cauſa nutriendi adjunctus, Francorum in palatium deuenit, ibique ab eodem ad altiora, vt ſæculi dignitas ſe habet, venerabiliter prouocatus Pincerna Regis in pueritia deputatus eſt.

II. Eodem tempore ſupradictus genitor eius Sigelaicus Epiſcopus Turonis iam dictæ vrbis eſt ſublimatus, ibique conjunctus in amicitia cuidam potentiſſimo viro Adoaldo ſcilicet nomine eius filiam ſuo vt eſſet vxor prefato ſponſauit filio. Cuius mens ſcilicet Sigiranni patre prorſus neſciente omnimodo iungitur tendens ad Dominum & à ſæculi actibus nititur eum fore quantocyus alienum. Illud ſemper præ oculis ponens: *Quia qui amicus eſſe voluerit huius ſæculi, inimicus Dei conſtituitur*, quia nempe præſcitus erat & præordinatus ad vitam iuxta Apoſtolum, qui ait. *Quos præſciuit Deus hos & vocauit, quóſque vocauit hos & glorificauit.* Hic beatus ad carnalem thalamum nullatenus declinare neque ſe obligare maluit, quandoquidem ſe iam Deo deuouerat eſſe ſeruum. Namque, vt aiebat fieri in aula regali vt ex nobili proſapia geniti ſecundùm ſæculi dignitatem diuerſis fulciantur honoribus variiſque circundentur ornatibus. Hic per omnia beatiſſimus animum ad aſtra ſubleuans oculóſque à ſuperfluis ſæcularibus comprimens, totis ad Deum niſibus iugiter flagrabat oculorum obtutibus.

III. Si quando verò pro Regali honorificentia ac ne diſpar inter ſodales eſſe videretur, veſtium ſe decore indueret, ac cingulis ſe hinc inde ornaret, & comptus oculis intuentium incederet, intimo tamen cordis affectu humillimum retinens ſpiritum ſuo in pectore ſemper deuotiſſimè beatificabat Dominum. Immò etiam vt fertur ſub indumento veſtium pretioſarum, crebrò cilicio vtens humilitatem, quam ab ineunte puerili ætate ſemel Domino deuotus conceperat, in habitu vili etiam deinceps Domino fauente exercere ſtudebat. Nimirum omnem ornatum quo exterius in Regis præſentia vti ſolebat, domum ad propriam remeans à ſe protinus abijciebat, humillimúmque ac deſpectum alium induens iam quid quandoque Domino annuente acturus eſſet demonſtrabat.

IV. Denique ſponſam quam pater, ſi Dominus permiſiſſet, futuram ei prouiderat deſponſandam, ita omnimodis refutandam vitandámque cenſebat, vt non ſolùm huic ſponſæ in conjugio ſociari voluiſſet, verùm adeò ab huiuſmodi ſexus conſortio ſe elongari decreuit, vt nullatenus ſecum in aliquo miſceri permiſiſſet commercio. Audierat enim non ſurdus auditor Apoſtolum intonantem ac dicentem ſibi. *Bonum eſt mulierem non tangere.* Illud quoque quod alibi ait: *Solutus es ab vxore, noli quærere vxorem* Hæc idem vir beatiſſimus & omni laude venerandus iam corde ſitibundo exhauriens, quod audierat voluebat ſemper intrinſecus animo, quod poſtea explere cupiebat toto niſu in Domino.

V. Verè etenim hic beatus per omnia Sigirannus licet corporaliter inter homines in ætate ſcilicet iuuenili viuendi foret conſtitutus inter athletas tamen Dei atque Chriſticolas toto deſiderio conuerſationem habere videbatur, omni ſcilicet cum auiditate pertractans, & vtique explere deſiderans quod Apoſtolus de ſe ſuique ſimilibus ait: *Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt.* Cúmque in his plerumque aliiſque ſimilibus ſanctis meditationibus de die in diem roboratus in Domino viriliter tranſigeret, ac die noctúque pervigil in ſanctis operibus, deuotúſque exiſteret, podetentim Domino annuente terreni Regis palatium deſerens deſueſcere cœpit, quod iam olim pro nihilo faſtidióque computabat. Vnde ei à Domino etiam deinceps non immerito eſt collatum, & vt eius impoſterum ſanctitas demonſtrauit per omnia eſt attributum, poli ad ſidera, æterni ſcilicet Regis palatium ſine cuiuſpiam impedimento ceu pennigero leuíque greſſu properare quiuiſſet, illud prorſus Dauidicum corde & animo indefeſſè tripudians, ſummóque cum gaudio feliciter decantans ac dicens: Beatus quem tu eligis Domine, inhabitabit in atriis tuis.

VI. Interim verò dum hæc agerentur, nutu Dei conſilium inijt, quatenus Turonicam vrbem quantocyus adiret, illuſtriſque Confeſſoris Martini limina penetraſ-

ſet, ſeque inibi totum in Domini ſeruitio pro æterna ſcilicet beatitudine mancipaſſet. Ventúmque eſt ad id. In Chriſto equidem duce per vias rectas fortiter incedens hic beatus de quo loquimur Sigirannus præfatam ad vrbem aduenirer, Eccleſiámque dicti Antiſtitis Martini apud Deum, vt illi foret in præſidium adiens inuiſeret. Quinetiam ſepta huius ſancti Templi cautè ingrediens, ac deuotè hinc inde perluſtrans, eius ad ſepulchrum vſque peruenir, ibique diutiſſimè, ac deuotè beati Martini ſuffragia poſtulans, ſic demùm quod dudùm exoptauerat, ſui capitis comam, vt perpetuò Chriſti in ſorte Clericus permaneret, totondit. Quod audiens Pontifex, qui tunc huic præerat ciuitati, gratanter accepit, quódque etiam hac in re iam peractum erat, libenter indulſit; immò etiam, ſi fortè vacat, in gremio fidelium Clericorum eum collocare decreuit, ac deinceps dum aduenerit in cœtu inibi inhabitaotiuoi vnanimem eſſe delegauit.

VII. Cùm hic electus Dei intra gregem foret admixtus, ſanctíſque actibos iugiter eſſet inteotus, Deo charitatis gratiá cunctis ſe ſtudebat reddere aptum, vt omnibus ſe cernentibus atque colloquentibus videretur placere. Namque ſingulis quibuſque, tam ſeniotibus quàm coæqualibus, necnon ſubjectis ita fiebat affabilis & congruus, vt per eius mellifluam nectareámque eloquentiam omnes circumquaque illi adhæreſcere cuperent, eiúſque ſancta veſtigia imitari vellent Dum igitur taliter ſicque Deo deuotus exiſteret, & ſupernæ viræ patriam totis niſibus anhelaret, ab omnibus loco illo degentibus vnanimiter Archidiaconus eſt electus, atque à Pontifice illius ciuitatis omnibus Eccleſiis illius diœceſis eſt ſubrogatus. Sed idem athleta Chriſti perſpicuus, & belligerator præcipuus, quantò forinſecus in ſublime extolli videbatur ab hominibus, eò apud ſe humilia ſentiebat intrinſecus, iuxta illud præceptum ſapientiſſimi Salomonis: *Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.*

VIII. Sic denique omnipotenti Domino ſuffragante eodem almifico Sigiranno in hoc culmine inſtituto peractum eſt, vt quidqnid contra piotum Principum decteta, quotum quoodam laudabilis extiterat vita, ineptum atque contrarium reperiri potuit ad priſtinum ſtatum prudentiſſimè eſt reuocatum. Nam eleemoſynas de rebus propriis pauperibus omnibus, videlicet viduis & orphanis, miſeris ac deſtitutis ita ſtrenuè largitérque diſtribuit, vt penè in prædiis, quæ ei ex poſteritate parentum ſucceſſerant, quid vel parumper reſiduum eſſet. Dum hęc igitur ab eodem Sancto iugiter agerentur, Deóque placata eius opera fierent, antiquus hoſtis, qui bonis ſemper & ſanctis inſiſtens vt deſtruat, atque molitur vt feriat, immiſit in cor culuſdam perfidi, nomine Stephani, qui tunc videbatur Rector prædictæ ciuitatis, ſub ditione ſcilicet fiſci calliditate ſuperatus, quatenus ſub cuſtodia eum publicâ mâcipa-ret. Sed quâ de re hoc faceret, nihil aliudquid inueniri quiuerat, niſi quia hic Beatus piis ſanctíſque operibus inſiſtebat, quòd eſſet amens, aliis mentiendo affirmabat. Sed idem verè Dei cultor Sigirannus, quia non amentiâ erat infectus, ſed ſanitate, & merito bonorum actuum apud Dominum foret venerandus, confeſtim Chriſto opitulante omnibus eſt patefactum, per eius ſcilicet magnificè geſta, diuinitùs patrata. Namque infelix prædictus ac crudelis tyrannus, qui Dei electum fruſtrà conatus eſt conſtringere loris, validíſque mancipare compedibus, ipſe, vt fertur, amens effectus, & à quodam ſpicolatore in ſua ſcilicet amentia ſuperatus, vitam amiſit miſerrimus, gladio interemptus. Non quòd hic pius ac pater eximius malum pro malo huic reddere vellet, qui in ſepeccantibus non vicem reddere, ſed indulgentiam paterno amore nouerat exhiberet; ſed actum tantùm Domino permittente, vt reor, creditur fore, qui ſua miracula in Sanctis ſuis nonounquam ioſidis, etiam vt crederent, miſericorditer vult demonſtrare.

IX. Quapropter hic Deo deuotiſſimus, & vigil ingenio Chriſti Leuita necnon Confeſſor Sigirannus Domini præcepta deinceps prouidus adimpleuit, magíſque ſe in tantis actibus ſtuduit exercere: quin etiam mundi caduca pro nihilo deputans, patrimonia ſua, & omnia quæ habere poterat, egenis & pauperibus erogans, ſolum Deum promereri ſatagebat attentiùs. Audierat enim inſignis prouiſor, nec impiger operator Euangelium, intonantémque ipſum Dominum, ac dicentem: *Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni, & ſequere me.* Illud quoque quod alibi ait: *Niſi quis renuntiauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Ergo electus hic Dei famulus his ſanctis monitis ſagaciter

obedire contendens, Dei largiente clementiâ agere nullatenus diſtulit, quod monendo non ſegniter audiuit. Tunc etiam ira ſemetipſum ex omnibus nudare vel ſpoliare ſtuduit, vt Chriſtum, qui de ſemetipſo ait: *Filius hominis non habet vbi caput reclinet*; per omnia nudus ſequi potuiſſet. Quinimò cum illo qni pro nobis patibulum crucis ſuſtinuit, cum ipſo cruci figeretur, crucémque poſt ipſum deferret, abnegando ſeipſum. Erat enim idem almificus atq; egregius Chriſti Confeſſor in ſanctis actibus valdè admirabilis, & in ſancta conuerſatione præcipuus: nam illis in locis, in qnibus ipſe natus, aut conuerſatus fuerat, vix aut nullatenus reperiri poterat ſimilis, vel qui eiuſdem imitari potuiſſet exemplum.

X. Accidit autem illo tempore, vt quidam Epiſcopus ex partibus Hiberniæ adiret iſtis in partibus, Faluium ſcilicet nomine, qui ſanctitatis gratiâ præporens atque fultus, ſanctíſque actibus ad plenum erat expertus, cuius etiam vita hinc inde, ac longè latéque procul redolens propalata eſt in audientium auribus. Quod etiam hic audiens Sigirannus, ſtuduit ſe illi viro coniungere, & corde & opere omni cum amore illius ſanctis actibus adhærere; à quo equidem in religione ſanctitatis vitæ quam olim conceperat, viriliter eſt roboratus, maximè quia plerique ei erant contrarij, eò quòd priſcorum Patrum normam tenens, cum ſanctitate & iuſtitia vitam ſuam peragere ſatagebat. Denique Faluius Romam tunc temporis directus, beatus necnon Sigirannus eius eſt veſtigia inſecutus. Quod in circuitu huc illúcque audientes nonnulli eorum exempla ſequuti, cupientes ab eis ſanctâ doctrinâ omnimodè imbui. Quíque prædicti etiam illuſtris viri viam, quam cœperant, peragrantes, ſanctorum loca hàc illácque perluſtrantes, tandem Romam adierunt in ſancta conuerſatione ſodales. Inſtabat enim tunc temporis botryorum collectio, id eſt, vindemiæ ſectionis ad prælum vſque deducenris. Cùm verò tantiſper ibi vnanimes demorati eſſent, vidiſſétque iam ſæpè dictus almificus Sigirannus incolas loci illius immenſis laboribus deſudare, maximéque in hoc tempore vindemiarum ſolet accidere, non minimè fatigari, relictis paulíſper, prout tempus dictabat in contubernio fratribus, quibus erat in ſodalitate deuinctus, cuiq; pauperum neceſſitudinem fore vidiſſet, affectabat ſubſidium cunctis. Dicebat enim iſte Beatus ſe nullatenus velle percipere victum, niſi quem proprio acquiſiuiſſet labore manuum; illud videlicet adimplere geſtiens carmen Dauidicum: *Labores manuum tuarum manducabis: beatus es, & benè tibi erit.* Taliter quoque hic Beatiſſimus loci illius hominibus largiſſiuam charitatem atque miſericordiam exhibens, tantam ab omnibus incolis, Domino fauente, gratiam eſt adeptus, vt ſecundùm Apoſtoli dictum, fieret ſpectaculum Angelis, cunctíſque ſe cernentibus intuentium oculis. Dum tamen ira peragerer in ſodalitate quâ ſe iunxerat omni cum humilitate reuertens, vnanimem ſe ſociare curabat. Sanctorum ſiquidem ſe inculcare cupiens normam, Apoſtolorúmq; ſalutiferam vnanimitatem, illud reducebat ad memoriam: *Charitas fraternitatis maneat in vobis, & pacem habete inter vos.* Ita deinde hic Dei cultor diuinitùs inſpiratus, tantam à Domino promeruit gratiam, vt qui eius colloquium meruerunt petere, ex diuerſis floribus adornati ſanctorum videlicet actuum relatione ab eo ritè inſtructi ouantes ad ſe redierunt imbuti. Nonnulli equidem è propinquis regionibus, oppidis, atque caſtellis mellifluam eius & vſquequaque magnificam prædicationem audientes, ſæcularia ac caduca quę libenter inquirebant, conuerſi ad Deum fundirùs reliquerunt; & qui aridi, & ſine fructu bonorum operum à Deo alienati in ſæculo diligebant, Domino largiente, ad eundem quantocyùs reuerſi, moribus & vitâ fructum iuſtitię accumulabant. Námq; Sanctorum acta, libróſque diuinos pro iugi aſſiduitate legendi ſecum vſque detulit adiens Romam, quatenus ſanctarum ſcripturarum imbutus ſcientiâ, ſéque & alios confirmare quiuiſſet in ſancta religione atque doctrina.

XI. Interea verò dum taliter in ſancto negotio inſiſteret Flancadus prædictus, vt fieri ſoler, homo prædiues Francorum in palatio florebat præ omnibns. Datâ verò ſibi occaſione vt fertur pro quibuſdam cauſis dirimendis, B. Sigirannus à Roma progrediens iterum ad prædicti Flaucadi amicitiam repedauit: ſiue, vt opinor, quia ab eodem in Regis palatio pridem fuerat collocatus: cum quo etiam diutiùs moras innectens, fuſíſque mellifluis affaminibus ſe illi conglutinans, in eius amorem non mediocriter eſt illapſus: qui nimirùm coniuncti in ſancta meditatione, tractare cœperunt qualiter pro Dei amore locum inſtituerent vbi ſub norma ac ſancta religione Deo deſeruirent, Monachi vitam præſentem tranſigere quiuiſſent. Tunc quidem

locum compendioſum, vt illis viſum eſt, qui Mille-pecus dicitur, intra ſaltus Brioniæ elegerunt, ibíque ad opus prædictum, pro vt poſſe fuit, quanto ocyùs ædificare cœperunt. Etenim licet per tempus exiguum, vt fieri aſſolet primitùs, paruulam tamen conſtruxit cellulam in eodem loco, in qua aliquantiſper temporis ſub ſancto Ordine cum paucis fratribus eſt conuerſatus, & in ſancta religione non minimùm eſt ſolidatus. Dúmque inibi diebus ac noctibus peruigil ipſe ſanctus in Dei laudibus Deo prolixiùs vacaret, nutu Dei accidente alium commodum reperit locum in ipſius Flaucadi prædio, cuius Longoretus noſcitur eſſe vocabulum. Nam idem locus in dicto ſaltu Brioniæ ſitus eſt, habens è regione flumen decurrentem, Claſiam vocitatum. Et quia idem Flaucadus eodem in loco propinquam habebat domum, per ipſius voluntatem B. Sigirannus haud procul à domo figens tentorium paruulum ex lignis, illis in diebus, vt fieri ſolet in primordio, iuxta condidit habitaculum. Verùm Flaucadus, cuius erat ipſa domus, cùm ſæcularibus diuitijs eſſet redimitus, & in carnali voluptate per omnia deditus, necnon in Regis palatio ſublimatus, aduerſus quemdam virum Chriſtianiſſimum, ſuúmque primùm alumnum, nomine Vuillebaldum, elatus faſtu ſuperbiæ, eumdem neci vt traderet, cœpit inſiſtere. Quo etiam tandem deuicto, Regiſque conſultu ſuperato, ac mortuo, dum malignum vtique votum ſuum incunctanter peragit, ſemetipſum interiùs exteriúſque morti addixit; & quia ei malum pro bonis reddere maluit, cui nimirùm oportuerat reddi bona pro bonis, vndecimo pòſt die tranſacto, exitiale funus meritò eſt adeptus.

XII Interea verò dum ita res agerentur, nullatenus à nobis eſt reticendum quid huic, de quo loquimur, B. Sigiranno à Domino eſt collatum. Quidam enim vir Magnobodus conſcius (legendum arbitror, Conſul) videlicet Pictauenſis, nuper prout quiuerat, huic ſanctiſſimo viro in amicitia ſe deuinxerat, qui etiam cùm præpotens eſſet, & in facultatibus prædiues, oleum in vaſculo quo ſolet recondi, B. Sigiranno libras mille, vt fertur, impoſito plauſtro pro munere direxit. Cúmque illius Legatarij qui illud ad hominem Dei vſque deduxerant in iam dicto puſillo loco, quod ſibi velut tuguriolum ex lignis contextum, vt ſuprà meminimus, nuper conſtruxerat ad degendum, deponere vellent, idem Beatus diuinitùs inſpiratus, prohibuit illis dicens: Deo bonorum omnium largitori gratias referimus, fratres: deinde amico beneuolo, qui nobis causâ dilectionis hoc munus contulit: ſed nunc hoc in illo nullatenus deponi poterit: ſed expectate pauliſper, quia non poſt multum dabit Dominus locum vbi vobis erit opportunum deponi. Tertio igitur pòſt die Flaucadus mortuus narratur, quòd hic vir per Spiritum Sanctum præuiderat afflatus. Cognito itaque ab omnibus, quòd vt vir Dei in ſpiritu præuiderat, locus ei à Domino fuerat alibi præparatus, illuc ocyùs aduentantes, depoſuerunt olei dolium: illo nempe in loco, qui Longoretus dicitur, eius inhæſerat animus. Nam eodem in loco adiens, ibíque fauente Domino, ipſóque Flaucado innuente, & propinquis eius deinceps ſub ſancta Regula à beato Benedicto edita degens, congruum ibi Monachorum conſtruit ædificium. Quod idem Monaſterium per plurima annorum curricula ſtrenuè regens, illud magis operibus ditauit, plurimóſque ex circumquaque ad Dei cultum aduocans ſub ſanctorum Patrum inſtituto vitam illis tranſigere monuit. Sed iſta prælibantes, illud quoque nequaquam putaui ſilendum, quod illis in diebus per hunc virum almificum cunctipotens Dominus mirificum patratus eſt miraculum. Quâdam itaque die, cùm per aliquod negotium dirimendum iterum ad ſuam dictam cellulam deueniſſet, vocabulo Millebeccum, quidam aduenientes latrunculi, equos, quos ipſe vel ſui inſederant, furtiuè vt venerunt, eos noctu abſtulerunt. Totâ ergo nocte illâ circumquaque per deuium cum illis diuertentes, putabant ſe recto calle longiùs ire: facto autem manè diluculo, ac diei aurorâ coruſcante, præfati latrones cum equis quibus inſederant, ad ipſius cellulæ ianuam, vnde ſibi eos nequiter adſciuerant, licet illi nolentes reperti ſunt ſoſpites. Quo itaque cognito, fures equitéſque extemplò, equis relictis, fugâ immani perrexêre: equi verò, Domino annuente, meritíſque ipſius almifici Sigiranni iure proprio recepti ſunt. Quanto putamus amore Dei hunc ſanctiſſimum Sigirannum dignum exiſtere in cælo, cui tot beneficia contulit in terra diuina clementia. Quapropter præfati maligni & perfidi, qui contra hunc virum iniquè agere decreuerunt, in malo ſuo cælitùs fruſtrati, eorum iniquitas mentita eſt ſibi. Nam peracto negotio propter quod ad præfatum deuenerat locum, ſcilicet Millebeccum, progrediens inde vti ad Cœnobium itidem repedaret,

die adueſperaſcente, ad quandam deuenit villam. Sed quod ibi per eundem identidem patrarum ſit miraculum operæpretium puto, vt fiat omnibus in propatulo. Magnificus ergo vir iſte in villam nocte iam vicinâ adueniens, cùm congruo etiam in loco fratribus ſecum comitantibus reſediſſet, ac more ſolito in lege Domini attentiùs meditaretur qualiter ad cælum peruenire quiuiſſet, candela in manu pueri cauſa accidente extincta eſt in illorum medio conſiſtentium. Tunc puer cum rubore, ac ſi à patre ignominioſus abſcedere quantocyùs cupiens vt lumen citiùs reaccenderet, quod per ſuam extinxerat negligentiam, cui puer ſicut erat clementiſſimus B. Sigirannus ait: Noli, fili mi, in eundo diutiùs fatigati: namque nobiſcum lumen adeſt diuinum, quo illuſtrari poterimos, ſi pius permiſerit Dominus. Mox ergo abeo impreſſo in candela crucis ſignaculo, confeſtim illis cælitùs lumen eſt reſtitutum, quod caſu fuerat extinctum. Nempè idem pater egregius ab illo qui ait: *Ego ſum lux mundi*; intrinſecùs veraciter illuſtratus ab ipſo, nihilominùs lumen percipere meruit, quo ſe illuſtraret, & alios.

Hunc ergo almificum omni cum deuotione veneremur; hunc per omnia iugi aſſiduitate cum laudibus recolamus. Hic itaque verè beatus ritè ab omnibus eſt venerandus, quia illorum Chriſticolarum compar effectus, quos actio fœlix rexit in aſtris, tanta & talia promereri diuinitùs meruit, licet adhuc carnigerum corpus geſtaret. His ergo tranſactis, iter quod ad Cœnobium cœperat, tantumdem peregit: At verò Monaſterium adiens, in ſeruitio Dei quo ſe iam ardenti animo deuouerat, omni cum ſtudio ac ſedulus peragebat: nempè SS. Patrum monita perlegens, eorúmque iuſſa florigeta iugiter carpens, ſéque & ſibi ſubjectos ad vitale commercium ſagax propinare (fortè prouocare) ſtudebat. *Nec plura in vet. cod. vnde iſta primùm deprompta.*

ELOGIVM HISTORICVM SS. SILVANI, ſeu SILVINI, Silueſtri, & Rodenæ. 22 *Septembris*

SANCTVS Siluanus, ſeu Siluinus Preſbyter, quem fuiſſe Zachæum Hieroſolymitanum ferunt, à Sancto Petro Româ in Galliam miſſus eſt cum B. Silueſtro, quem paulò pòſt mortuum ipſo tactu baculi, quem à S. Petro ad eum reuerſus acceperat, excitauit à mortuis, & cum illo iter incœptum proſecutus eſt.

II. Excepti hoſpitio à quodam viro nobili filiam eius Rodenam Coruſculo adoleſcenti deſponſam ſalutaribus baptiſmi aquis, quas enixè poſtulabat, tingere tenuerunt.

III. Cùm ad oppidum Biturigũ Leptoſium, *Leuroux en Berry*, quod etiam dictum olim fuiſſe Gabatum ſibi quidam perſuadent, peruenissent, populóque congregato, Chriſti fidem prædicarent, præſens affuit propoſiti memor Rodena virgo, ab iiſque tandem baptizata, Chriſtum cum eis euangelizare cœpit.

IV. Coruſculus cõperto quòd Rodena ſibi deſponſa ſanctos viros fuiſſet inſecuta, curſu rapido cum militibus prædictum ad oppidum venit; quod vt ad aures Beatæ Rodenæ perſonuit, ſtatim forcipibus, quibus pannos incidebat, arreptis, naſum, labia, auréſque ſibi abſcidit, vt ſic deturpata, ſponſi animum prorſus à ſe abalienaret.

V. Hoc reſciens Siluanus, ipſo Coruſculo præſente, partes amputatas locis ita propriis reſtituit, vt nullum in eius vultu cicatricis veſtigium appareret. Quo miraculo, aliíſque permoti, non ſolùm ipſe, eiúſque comites, ſed plurimi etiam ex accolis viciniſq; baptizati ſunt, Eccleſiámq; in honorem Dei & B. Petri erexerunt.

VI. Siluano poſthæc ſanctiſſimè mortuo decimo Kalendas Octobris, ſeu 22. Septembris, quo die apud Leproſenſes quotannis eius memoria colitur, habetúrque eiuſdem Sancti mentio in Martyrologiis Romano, Vſuardi, Laurentiano, aliíſque, cùm SS. Silueſter & Rodena exequiarum compleſſent officium, ipſi quoque ſubitâ ſublati morte, poſt duarum horarum ſpatium ad Chriſti conſpectum euolarunt.

VII. Strictim pauca hæc decerpſimus ex Lectionibus, quæ in antiquis extant Breuiariis Bituricenſis diœceſeos, ad diem vigeſimum tertium Septembris, non vigeſimum ſecundum, quòd, vt expreſsè notatum eſt in Calendario præfixo Miſſalibus anno Chriſti 1522. excuſis, dies ille dicatus ſit glorioſis triumphis SS. Martyrum Mauricij & ſociorum eius militum Thebææ Legionis.

VIII. Hinc verò errorem eorum corriges, qui Siluanum à Siluino disjungunt, duóſque nobis pro vno ſancto obtrudunt; ſic enim die vigeſimo ſecundo Septembris ſcribunt: In territorio Bituricenſi ſancti Siluani Confeſſoris vitâ hominibus quidem abſconditâ, at Deo cognitâ beatiſſimi: ſicut ſanctitatis eius diffuſa pridem gloria toto illo tractu teſtatur. Tum ſequenti die: Bituricis S. Siluini Confeſſoris, qui viam diuinorum mandatorum poſtquam magnâ obſeruantiâ percurriſſet, omni virtutum exercitatione nobilis peruenit ad præmium.

IX. Alibi quoque adiciunt hoc veluti ἐπίμετρον: Porrò, cuius Apoſtolico zelo incendium exitialis cultus idololatriæ in pleriſque Aquitaniæ locis ſopitum eſt eiuſdem meritis morbidus ignis extinguitur, & membris ægris refrigeria Domino largiente præſtantur. Colitur potiſſimùm in antiquo Monaſterio Dolenſi, vbi die vigeſimâ ſextâ huius menſis propriam habet cum ſpeciali officio celebrationem.

Eadem ex vetuſtiſſimo Eccleſiæ Bituricenſis Breuiario.

Siluanus Preſbyter cum ſocio ſuo Silueſtro à B Petro Apoſtolo in Gallias miſſi, cùm ad locum Bethaniæ, qui non diſtat multùm à Roma, perueniſſent, Silueſter migrauit à ſæculo: quem cùm Siluanus ſepeliſſet, de ipſius abſentia anxius an ſolus pergeret Romam, redit, & B. Petro fratris abſceſſum triſtis nuntiauit.

Quo audito, Apoſtolus vt in hoc appareret quàm mirabilis eſſet Dominus in Sanctis ſuis, virgam paſtoralem quam manu tenebat, ei tribuit dicens: Chariſſime fili Siluane, reuertere ad tumulum fratris, & in nomine IESV CHRISTI iube ſurgere mortuum, dícque ei vt injunctæ obedientiæ tecum proſequatur officium. Reuerſúſque Siluanus, & tacto corpore baculo, antequam verba finiſſet, Silueſter tanquam de ſomno ſurrexit incolumis.

Incedentes autem, cùm diuerſas Italiæ partes, fluenta doctrinæ euangelizando, peragraſſent, nocte quadam indigentes hoſpitio, nobilem quemdam adiêre virum, qui eos, licet paganus, pio tamen humanitatis commotus affectu, quaſi peregrinos ſecum nocte illâ detinuit.

Hominis autem iſtius erat filia virgo, nomine Rodena, cuidam nobiliſſimo iuueni, nomine Coruſculo, deſponſata. Hæc ſanctis Dei interrogatis, vt agnouit quòd eſſent Chriſtiani, ſtatim afflata Sancto Spiritu, noctis ſilentio ad eos ingreſſa ait: Serui Dei omnipotentis, precor exurgite, & me, quam diabolus conatur ſeducere, in Dei veſtri nomine baptizare.

Sancti verò ſacerdotes dixerunt ei: Hoc commodè modò facere non poſſumus, ſed cùm ad oppidum Gabatum in pago Biturico, vbi Gentilium error maximè feruet, quo tendimus, paulò pòſt perueneris, optato perfrueris deſiderio. Cúmque ad iam dictum oppidum, quod nunc Leuroux dicitur, ſancti Dei perueniſſent, & die quâdam populo ibidem congregato prædicarent, ſancta Rodena eorum obtutibus præſentatur; & ſtatim baptizata, cœpit cum eis euangelizare IESVM.

Elapſo poſthæc modico tempore, Coruſculus eius ſponſus futurus, comperto quòd ipſa Sanctos Dei fuiſſet inſecuta, furore ſuccenſus, aſſumptis ſecum quadraginta quatuor militibus, ad præfatum oppidum curſu rapido peruenit; quod vt ad aures beatæ Rodenæ perſonuit, ſtatim forcipibus, quibus pannos incidebat, arreptis, & naſo, labris, & auribus, vt deſpecta videretur, abſciſſis, ſic deturpata, obuiam ſponſo veniens, ab eo repudiata eſt.

Sanctus autem Siluanus hoc videns, ipſo Coruſculo præſente, partes abſciſſas in locis ſuis ita reſtituit, vt nullum in ea cicatricis ſignum appareret. Coruſculus autem his non obſtantibus, contra Sanctos Dei animo induratus, equis aſcenſis cum ſuis digreditur. Sed cùm ad milliaria procul eſſent, equis eorum contra naturam in terra ſicca mergentibus, ipſi etiam officio pedum amiſſo, genibus & cubitis repentes, ad Sanctos Dei veniam & baptiſmum deuotè poſcentes redierunt.

Tanta igitur mirabilia vicini loci eiuſdem circumquaque audientes, cum ipſis baptizati ſunt. Quo facto, ſancti Sacerdotes in honore Dei, ſanctíque Petri Apoſtolorum Principis, Eccleſiam ibi dedicauerunt: In qua Dominus noſter IESVS CHRISTVS laudari & benedici dignatus, tantam gratiam infudit, vt quicumque cœcus, claudus, leproſus, paralyticus, dæmoniacus, aliíſve infirmitatibus obſeſſus, illuc de-

uotè aduenerit, incolumis ad propria remeauerit. Poſt aliquod autem tempus ſanctus Siluanus diebus & ſanctitate plenus, vt cum Chriſto regnaret ſe diſſolui ſentiens, lecto diſcubuit; quâ de re præ omnibus aliis Siluester & Rodena gementes dicebant: Cur nos, Pater, deſeris? Quibus ille: Luctum, quæſo, dimittite, non vos diù relinquam. Et his dictis, concinentibus Angelis migrauit ad Chriſtum. Deinde expleto exequiarum officio, intra duarum horarum ſpatium beatus Silueſter & Rodena corporali ſubitò percuſſi moleſtiâ, tumulati, Patris ſuppleuêre præconia, & à Chriſtianis iuxta eum ſunt ſepulti.

In Breuiario verò recentiore, iuſſu D. Reginaldi de Beaune, edito anno 1586. ſic incipit Lectio: Beatus Siluanus, quem Zacchæum Hieroſolymitanum fuiſſe ferunt, cùm in Gallias ab Apoſtolo Petro, &c.

Ex Martyrologio Romano & Vſuardi.

Decimo Kalendas Octobris, ſeu 22. Septembris, in territorio Bituricenſi, ſancti Siluani Confeſſoris. Qui dies cùm dicatus ſit glorioſis triumphis ſanctorum Mauricij & ſociorum, ſancti Siluani feſtiuitas proximè conſequenti die, hoc eſt 23. per totam diœceſim nouem Lectionibus peragitur.

Ampliorem verò alicubi latere de ſancto Siluano tractationem Hiſtoricam conſtat ex ſequenti miraculo à beato Martino Turonenſi Archiepiſcopo, vt volunt in loco, qui Leproſum vulgò nuncupatur, perpetrato.

Incipit quoddam miraculum beati Martini Turonenſis excerptum de vita ſancti Siluani.

CVm igitur Martinum ſacræ dulcedo ſolitudinis affatim vendicaret, proximorum inde neceſſitatibus condeſcendens, ſæpiùs prodire in publicum cogebatur: Erat enim ſuum Apoſtolicum illud, Siue mente excedimus, ſiue ſobrij ſumus vobis. Per Bituricenſe igitur territorium iter aliquando faciens, deuenit ad vicum, cui ex euentu miraculi nomen Leproſi editum eſt. Dominus ſiquidem illius vici erat honorabilis, & diues, ſed leproſus. Cùm igitur diuus Martinus ad Eccleſiam ſancti Siluani orationis gratiâ diuertiſſet, (non enim irreuerenter Eccleſias prætereire conſueuerat) in ipſo ſacræ ædis introitu dominum ſupradictum leproſum offendit. Martinus maturus ingreditur; porrò ille egrediens agnoſcit hunc eſſe Martinum, illum ſignipotentem, illum Archipræſulem Turonicæ vrbis magnificum & glorioſum virum, ad cuius imperium nulla morborum genera non cerantur. Qui & mortalibus imperat, & lepræ contagione laborabat, ſolo medetur oſculo. Animatus igitur magnitudine viri, & præſumens de potentia, ſeruis ſuis propè aſtantibus ægrios & famulos diui Martini iubet ad domum deduci, inſtrui côuiuium tanti hoſpitis condignum reuerentiæ. Ipſe verò cum multis pro foribus egreſſuri præſtolaturadueniatum. Interea Martinus vt ſemper frequentiſſimo diſcipulorum ſanctiſſimo comitatu ſtipatus, ab æde ſacra egreditur. Cui & ille genibus prouolutus, ſupplex exorat vt ad ſe hoſpitandi gratiâ diuertere non dedignetur, longè abeſſe vrbem, illo tempeſtiuè proficiſci non poſſe, tandem ſe ægritudinis fœditate vitari non debere, eſſe ſibi domos idoneas eius ſuſceptioni. Tunc vir ſanctus, Spiritu credo annuente, & etiam præſentiens Dei manu ibi ſe facturum miracula, alacri vultu pergit, & voce reſpondet. Sanè Domini voluntas eſt, vt apud te frater, hoſpitem, ipſius hoſpitalitatis ſolemni more accede, & præbe nobis oſculum pacis. Ille verò & Sancti tactum modis omnibus geſtiebat. Pudore tamen actus ob morbi turpitudinem refutabat acceſſum. Hærebat igitur verecundia. At Sanctus, qui nec leprâ contaminari, ſed lepræ mederi conſueuerat, inſtanter accedit, & oſculatur eum: qui quare ſtatim ſanatus non fuerit, ſanandus in craſtino, illius eſt noſſe, qui in pondere, numero, & menſura vniuerſa diſpoſuit. Fortaſſis, quantum poteſt intelligi, puſillæ fidei erat homo, qui necdum mereretur accipere ſalutem. Porrò, ſacri hoſpitis vſus colloquio, vſus pariter hortatu & doctrinâ, creuit fides eius, quâ meruit impetrare quod Martinus dare credenti potentiſſimus erat. Sed & ad propoſitum redeamus. Interea Martinus eum ſuis penè ſequitur ad hoſpitium præeuntem. De communi apparatu taceo, vbi, ne quid deeſſet, heros copias impenſarum largitatis beneuolentia, in-

ſtantia iuſſionis præparauit. Seruientes autem artis illius induſtria, clientelæ ſuæ prompta obedientia, & pro tanto hoſpite cura deuotiſſima ſatagebat. At Martini cibus etſi vt homo corpuſculo aliquid indulgebat, tamen in facienda Domini voluntate potior fuit. Celebrato igitur tam ſacro conuiuio, homo qui Martinum hoſpitio ſuſceperat, miſeriæ propriæ obliuiſci non valens, quippe & qui multa habebat æger propter dolorem non habebat ſeipſum. Accedit propiùs ad Sancti pedes, adorat, corporis ſui fœditatem oſtendit, vt ſibi ſubueniat, quod nemo alius poteſt, ſupplex adorat. At Sanctus vt totus ſemper viſceribus charitatis effluebat in Domino, hominis compatiens miſeriæ, ſeſéque etiam eius profitens debitorem, vtpotè qui ſe ſuóſque pauerat, de Domini miſericordia fidere iubet, ſe intercesſorem pro eo non deſore pollicetur: hortatur interim ad animæ puritatem, Miſſarum ſolemniis craſtino intereſſe, inter communicandum ab ore ſuo ſumere pacem, ipſiuſ quoque ſactis myſteriis communicare. Interea non patitur ſolitarium eſſe ſolitudinis amarorem Martinum: tanta enim multitudo ante hoſpitium congregatur, vt vix locus caperet, quod Sancti deuotio capiebat.

Cùm igitur poſt matutinorum ſolemnia Martinus egreſſus lectum ſuii occurſum omnibus exhiberet, videt elationem gallinarum, altilium, pullorumq; non inmunam multitudinem, & conuerſus ad circumſtantes: Miror, inquit, cùm tantum hic pullorum videam, gallinarúmque examen, quod nullum illorum proclinium naturâ auium hâc nocte cantauit. Tunc qui aderant, reſponderunt: Domine, inquiunt, non mireris; ſanctus Vrſinus, huius noſtræ Bituricæ ciuitatis Archiepiſcopus, cùm abhinc aliquando iratus diſcederet, hanc iracundiæ ſuæ notam villæ huic reliquit, vt eo diſcedente irato, ſilentio ſuo pulli gallinarum ſanctitudinem eius teſtarentur, quam bruti homines non ſentirent. Et Martinus: Satis eſt, inquit, innocentes aues tantas luiſſe pœnas, nec frater noſter Vrſinus, credo, iraſcetur, ſi eas vice eius abſoluimus, quas ille ligauit. Et addidit: Afferte mihi, inquit, annonam; cúmque frumentum attuliſſent, benedictum auibus dare iubet. Mira res! Videres volucres acceptâ benedictione Martini, nouo quodam tripudio reſultare, nouâ voce redditâ decantare Martinum, Martini præconia, ac ſi ſenſatis vocibus iubilarent. Quibus geſtis, Martinus Miſſas celebraturus procedit, leproſus ſupradictus deuotus ab ore Martini pacem accepit, ſacro-ſancta myſteria de ſanctis eius manibus ſumit. Tunc mirum in modum ſingulare illud ſactificium, quod animæ ſanitatem operari conſueuerat, etiam corporis, meritis Martini, ſalutem operatur. Nam qui leproſus & immundus acceſſerat, viuifico cibo ſaginatus, ſanus & mundus reuertitur; Chriſti gloria in Martino, & in Chriſto Martini potentia prædicatur.

ELOGIVM HISTORICVM SANCTÆ SOLONGIÆ Virginis & Martyris. 10. *Maij.*

SANCTA Solongia haud procul Auarico primariâ Biturigum ciuitate, ex honeſtis nata parentibus, in vico vocato, In Valle de Villemond, tantâ ab ipſis propemodum incunabulis gratiâ fuit à Deo prædita, vt & ad ipſius intuitum curarentur infirmi, & dæmones ab obſeſſis corporibus expellerentur, eíque fulgura, venti, aues, pecora, ſimiléſque rationis expertes creaturæ, tanquam primæuo innocentiæ ſtatui reſtituta foret, obtemperarent. Quin & ipſam Virginem die noctúq; fulgentiſſima ſtella ſingulari Dei munere antecedebat.

II. Auditâ Virginis ſanctæ pulchritudine, Principis filius (fortè Vicecomitis, aut alicuius Biturigum Comitis: neque enim quo vixit obiítve tempore beata Chriſti Martyr mihi hactenus liquidò compertum fuit, quamuis non ignotem quæ de Bernardo Comite, & Frotario Archiepiſcopo ab anno dumtaxat 876. ad 884. Bituricenſem ſedem obtinente, ex quodam MS. codice Cœnobij RR. Patrum Auguſtinianorum paſſim circumferuntur.) eam ſibi coniugio ſociare decreuit, raptámque ac reluctantem, & minas non ſecùs atque vana promiſſa conſtanti animo reſpuentem equo impoſuit ſuo; vnde illa exiliens iuxta fontem in tranſitu atenoſi cuiuſdam riuuli, ab inſano iuuene verſo in odium amore, obtruncata gladio, marty-

rium pro tutanda virginitate perpeſſa eſt ab vrbe Biturica, milliario ferè ſeptimo, ſeu leucis circiter tribus.

III. Ter IESV protulit nomen amputatum Virginis caput, quod ipſa propriis ſumens in manibus à fonte, propter quem decollata fuit, ad locum, in quo Eccleſia ipſius in honorem Deo ædificata eſt, Angelico ductu mirabiliter deportauit, multíſque ibidem miraculis ſplendeſcere deinceps cœpit, fugatis dæmonibus, effractis carcerum clauſtris, reſtituto cœcis viſu, ſurdis auditu, &c.

IV. Summatium hoc contraximus ex nouem Lectionibus, quæ die Maij decimâ in eadem Eccleſia matutinis in precibus recitantur. Memini me quoque in communibus Bituricenſis diœceſeos Litaniis nomen ſanctæ huius Virginis cum aliis annotaſſe; neque alienum fuerit abs re noſtra integrum hîc apponere Hymnum, quo Beatæ merita feſtis cantibus concelebrantur cum Lectionibus nouem in eius Eccleſia recitari ſolitis. Vitam integram cum miraculis Gallicè nuper edidit Bituntgibus Reuerendus Pater Honoratus Nicquet, Societatis IESV Theologus, & tunc Collegij Bituricenſis Rector.

HYMNVS.

Iam gratulemur hodiè
CHRISTO, Sanctorum gloriæ,
Qui beatæ SOLONGIÆ
Æterna dedit præmia.
Hæc beata SOLONGIA
Solum Chriſtum puro corde
Dilexit ab infantia,
Immunis ab omni ſorde.
CHRISTVM credens, CHRISTVM colens,
Et amans ſuper omnia:
Sathan calcans, mundum ſpernens,
Et carnis frangens vitia.
IESVM quem viuens detulit
Scriptum in corde iugiter,
Trino ſermone protulit,
Moriendo feliciter.
In cæleſti collegio
Hæc beata SOLONCIA
Pudicitiæ lilio
Coronatur cum gloria.
Villa-montis honoratur
Odore ſui nominis:
Riuus fontis rubricatur
Eius colore ſanguinis.
Hæc humanum coniugium
Amore CHRISTI reſpuit,
Propter quod & martyrium
Virgo ſancta ſuſtinuit.
Caput abſciſſum leuauit
Fauente CHRISTI gratiâ
Et ad locum deportauit,
In quo nunc eſt Eccleſia.
In quo ſanantur languores,
Ipſius ſanctis precibus
Morbi, febres, & dolores
A multorum corporibus.
Laudem, honorem, gloriam
Trinitati altiſſimæ
Per beatam SOLONGIAM
Pſallat chorus digniſſimè.

LECTIONES NOVEM.

I. Sancta Solongia in Biturtia, in vico vocato, In Valle de Villemond, propè ciuitatem Bituricam, ex honeſtis & catholicis parentibus extitit oriunda: pulchra facie, ſed pulchrior fide; corpore iuuencula, ſed animo cana: Deo timorata, & bonis motibus fœcundata: edocta cum Tobia ab infantia timere Deum, & abſtinere ab omni peccato; portare etiam iugum Domini ab adoleſcentia cum ſancto Hieremia ad ſalutem perpetuam conſiderans eſſe bonum. Dum enim eſſet ætatis ſeptem annorum, quo tempore meritò computaretur iuuenis, Deo tamen ipſam clementer præueniente in benedictionibus dulcedinis, videbatur in ipſa mentis ſenectus immenſa: ipſa námque in ætate tenera quibuſdam virtutibus, & gratiæ palàm florere conſpiciebatur indiciis, quæ copioſior foret ſuper eam in poſterum diuinæ benedictionis gratia diffundenda.

II. Nam cùm beata Solongia infantiâ ſimpliciter domi fideli parentum cuſtodiâ iam tranſactâ ad annos annos pubertatis tranſiiſſet, quo videlicet tempore humani corporis procliuitas per carnis laſciuiam ad multimoda vitiorum genera ſe ſolet diffundere, nequaquam concupiſcentiæ fræna laxauit: non enim ludebat cum ludentibus, nec cum iis qui in vanitate ambulabant, aliquando participem ſe præbebat; Deo námque ſuam pudicitiam ab adoleſcentia commendauit, ipſum ſolum

&

& verum ſponſum eligens, corruptorem ſuæ carnis etiam per conjugalem copulam cognoſcere & recipere non conſenſit. Non enim arbitrabatur conueniens res momentaneas, tranſitorias, vanas, inutiles & caducas præponi debere veris & æternis diuinis & delectationibus ſempiternis. Propter quod mundam ſemper ſeruauit animam ſuam & non diebus neque noctibus à colloquiis diuinis & orationibus ceſſabat ſuam pudicitiam commendando.

III. Et quia Deus in ſanctis ſuis mirabiliter operatur, voluit quod ipſa quam tantis interius in anima repleuerat Kariſmatibus gratiarum exterius per miracula mundo clara colendáque diuinæ virtutis teſtimonijs appareret, vnde tantam gratiam eſt à Deo mirabiliter conſequuta, quod ad ipſius intuitum curarentur infirmi ſicut enim legimus quod ad vmbram B. Petri Apoſtoli curabantur infirmi, ſic & iſta Deo dilecta Virgo, ſi quemquam in infirmitate poſitum conſpiceret, confeſtim ab omni ægritudine curabatur. Accepit etiam à IESV-CHRISTO amabili ſponſo ſuo propter carnis & ſpiritus munditiam ſuper immundos ſpiritus poteſtatem, Nam dæmones ab obſeſſis corporibus expellebat: & quia obediendo Chriſto ad placitum legem Euangelicam pura mente ſeruabat, tanquam foret ad ſtatum primæ innocentiæ reſtituta, creaturæ irrationales eidem tanquam à Deo ſubiectæ obediebant ad nutum, ac ſi Propheta Dauid de ipſa vaticinatione veridica prædixiſſet: *Omnia ſubjeciſti ſub pedibus eius; oues & boues vniuerſas inſuper & pecora campi: volucres cæli & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.* Quando enim ventis & fulguri imperabat, ſtatim malitiam amittebant. Aues etiam & pecora ſi quæcunique damna in parentum ſuorum & proximorum ſegetibus inferebant, continuò ad ipſius imperium recedebant.

IV. Igitur Virgo Solongia ætatem moribus prætergrediens tenebroſam dæmonis fallaciam, caliginoſámque carnis voraginem, necnon mundanarum rerum horrendum cahos ſpiritus claritate cognoſcens ſplendorem lucis æternę & ſpeculum ſine macula IESVM tota mente, fide & dilectione ſequuta ab ipſo D. N. I. C. verâ luce micantis ſideris ſplendore fuit viſibiliter honorata. Nam ad ſerenitatem & claritatem animæ ipſius Virginis declarandam miſit ſibi Deus ſtellam quandam fulgentem & claram quæ ipſam Virginem die ac nocte antecedebat, quatenúſque ad orandum vel pſallendum Domino procederet, diſponebat. Erat reuera condignum vt Solongia quæ ſolum Solem iuſtitiæ interius gerebat in pectore, ſiderei luminis ſplendor exterius refulgeret in corpore. Audiens ſiquidem filius Principis patriæ famam Virginis Solongiæ quæ pulchritudine ſapientia & bonitate ſimilem non haberet, cucurrit ad locum anxius animo cogitans quatenus ipſius conjugio frueretur.

V. Perueniens itaque laſciuus iuuenis ad locum in quo Virgo pudiciſſima reſidebat, viſa tanta pulchritudine, amplius igne ardentis libidinis bulliebat. Verùm quia cautum erat legibus, ne quis virginibus inferret moleſtiam violenter, cœpit eam ad ſui amorem variis promiſſionibus necnon blandis ſermonibus protinus inuitare. Patrem namque ſuum dicebat eſſe Principem patriæ diuitijs potentiſſimum, quarum ſucceſſio ad ipſum, vt dicebat iure hæreditario pertinebat; pulchritudine etiam, nobilitate, ac fortitudine præcellere cæteros ſe iactabat, nec poſſe ſibi ſimilem in prouincia inueniri. Promittebat etiam, quod omnium bonorum ſuorum ipſam dominam faceret ſi voluntati ipſius gratum præberet aſſenſum. Beata verò Solongia in Chriſto firmata vanas promiſſiones & verba inania, necnon iuuenis elatam iactantiam mente firmiſſimâ contemnebat. Ipſa verò in gratia Sancti Spiritus ſolidata & vera ſapientia illuſtrata, horrens iuuenis connubia, ſic eum creditur fuiſſe affata: Illi æterno & optimo Domino meo IESV-CHRISTO qui pulchritudine, ſapientia, virtute, potentia, & omnium bonorum abundantia præcellit omnia, fui ab infantia mea, ſum & ero perpetuò dedicata, propterea ipſi ſoli ſeruo fidem qui me per ſuam gratiam deſponſauit.

VI. Cúmque Virgo ſancta talia iuueni reſpondiſſet ipſius connubia paruipendens, in amore Chriſti conſtantiſſimè radicata, iuuenis flagitioſo deceptus amore ad inferendam moleſtiam & violentiam Virgini ſe conuertit. Volens itaque leno ſacrilegus ſponſam Chriſti rapere & theſaurum pretioſiſſimum virginitatis violenter auferre, Virgo Chriſti fugæ quærens præſidium declinauit à loco. Tandem inſequitur prædo ſæuus, captámque rapit velociter & ſuper equum aſcendens,

ipſam verò ſuper collum equi antepoſuit & curſu velociſſimo fugiens deferebat. Tunc virgo ſancta ſe videns inter duo diſcrimina conſtitutam, velut altera ſancta Suſanna, cui vel caſtitatis diſpendium, vel mortis periculum imminebat, plus elegit per Martyrium incidere in manus hominis, quàm virginitatis amiſſo lilio derelinquere legem Dei ſui. Quare de manibus lupi rapacis exiliens iuxta fontem in tranſitu riuuli equo lapſa ſponte cecidit in grauella. Tunc inſanus ille iuuenis videns ſe à Chriſti virgine vilipenſum, amorem mutat in odium, matrimonium in homicidium, & ſæuus corde, manu ſæuior arrepto gladio caput Virginis amputauit.

VII. Decollata Virgo Sanctiſſima terram tenebrarum & miſeriæ pro terra remiſſionis & æternæ gloriæ Martyrij titulo felici commercio commutauit. Equidem IESVS-CHRISTVS has pœnas omnium rationum viuentium conuenienter iudicauit, quòd illa quæ in conualle huius miſeriæ lilio conuallium reſplenduerat venuſtate pudoris, in montibus æterni luminis flore campi per palmam Martyrij redoleret. Vt pote quia dilectus fidelis IESVS-CHRISTVS tanquam botrus Cypri inter mentis ipſius vbera per gratiæ dulcedinem inuitata felici quiete pauſauerat, veluti myrrhæ faſciculus per mortis amaritudinem ipſam, per glorioſa miracula euidenter faceret redolere. Nam & caput ipſius truncatum à corpore ter IESVM-CHRISTVM meruit nominare. O verè digna anima quæ veri botri dulcedinem intra tui cordis vaſculum integro corporis dono per totam vitam ſeruaueras, calcato torculari per paſſionis Martyrium, ruptóque corporei vaſis ſpiraculo, odorem tanti nominis non potuiſti aliquatenus continere! Verè Beatę Magdalenæ ſpirituale ſequuta veſtigium quæ fracto alabaſtro pretioſiſſimum vnguentum effudit ſuper caput Domini & domus impleta eſt ex odore vnguenti. Nempe, Virgo ſanctiſſima, fracto per paſſionem tui pretioſi corporis alabaſtro nardus tui nominis, dum eſſet in accubitu ſuo, dedit ſuauitatem odoris, quo vniuerſa domus Eccleſiæ odoriferis gratiarum muneribus eſt impleta.

VIII. Igitur felix Solongia ad laudem Dei de ſeipſa duplex in vitæ ſuæ veſpera obtulit holocauſtum, corpus videlicet per ſalutarem victimam paſſionis exterius in atrio deuotè ſacrificans, & animum per feruentiſſimam charitatem in templo interius per continuum orationis ſtudium offerens thymiama. Dedit enim caput corporis pro Chriſto capite fidelium animarum. Dum enim truculentus carnifex caput Virginis amputaſſet, ipſa caput ſuum proprijs ſumens in manibus à loco in quo decollata fuerat vſque ad locum in quo Dei prouidentia & ſua electione honorificè requieſcit, ductu Angelico mirabiliter deportauit, in quo loco à fidelibus perſonis Deum timentibus fuit honorificè tradita ſepulturæ. Ibidem enim proceſſu temporis, fauente Chriſti clementia & fidelium deuotione iuuante, in ipſius nomine fabricata eſt Eccleſia quæ vſque hodie à ſancta Solongia per totam Bituriam nuncupatur.

IX. Quàm verò hæc Virgo glorioſa in vita eximiæ ſanctitatis extiterit poſt etiam tranſitum multis miraculorum prodigijs ſupernę bonitatis magnificentiam dignanter oſtendit. Dum ad eius inuocationem & merita, ſi tamen petentium fides & deuotio ſuffragetur, omnipotentis Dei virtus cæcis viſum, ſurdis auditum, mutis verbum, claudis greſſum, ac paralyticis ſenſum reſtaurauit & aridis, inſuper confractis & ruptis ſalutem integram reddidit: incluſos carceribus potentèr eripuit: ex obſeſſis corporibus dęmones effugauit. Tranſiit autem B. Solongia in pago Biturico ab vrbe Bituricâ milliario fere ſeptimo, truculenti homicidæ decollata gladio propter cuſtodiam caſtitatis. Cœpit autem virgo ſanctiſſima continuò, vt dictum, eſt multis & magnis coruſcare miraculis, vt ſublimitas ſanctitatis eius Dominicæ faciei ſuper radiante reſpectu quæ viuens in carne per exempla perfectæ iuſtitiæ innotuerat mundo, ipſa iam regnans cum Chriſto ad omnem fidei firmitatem per miracula Diuinæ patientiæ comprobaretur in cœlo. Innumera quoque in diuerſis partibus ipſius meritis exuberate non ceſſant beneficia Dei, ſicut experiuntur frequenter incolæ regionis illius qui in ſuis aduerſitatibus, periculis & neceſſitatibus per Beatiſſimam Virginem Solongiam fideliter inuocatam ſe ſentiunt exauditos, præſtante D. N. I. C. qui cum Patre & Spiritu Sancto regnat in ſæcula. Amen.

MIRACVLA SANCTI SVLPITII PII Archiepiſcopi Bituricenſis

Auctore Anonymo, ſed antiquo, qui vitam eiuſdem ſancti Præſulis ſe ſcripſiſſe profitetur.

Deſcripſi ex Codice MS. 851. Abbatiæ S. Victoris Pariſienſis: in quo poſt Vitam à RR. PP. Joanne Bollando & Godefrido Henſchenio editam, ſequuntur iſtæ virtutes Miraculorum, quæ poſt tranſitum eius factæ ſunt.

PRÆFATIO.

INſtaurat noſtra molimina ad humana murmura renouanda Beatus Sulpitius dum vitam virtutibus probat. Quamuis lege obitus diſpoſuerit carnem, tamen ſine carne ſuperſtes adhuc cernitur atque tenetur quærenti adſiſtens, & ſe numquam abſcondens precanti. Et quoniam pollicitum me dudum in parte ſuperiori, quam de vita ipſius illuſtris ore indigno edidi vobis fuiſſe reor, vt de inſignibus miraculorum quæ poſt ſiderea penetralia fultus triumphator egregius geſſerit breui ſermone plura perſtringerem. Nunc tempus adeſt de tanta mole potentium virtutum exiguam ſaltem contingere partem. Quamquam vniuerſos fines ab eius virtutibus ac ſi ſolis ſplendor miraculorum claritas refulſiſſet, tamen è multis geſtis pauciſſima tangam. Scilicet non ornato politóque ſermone, ſed cauſis manifeſtis obſtupendiſque laudes aggrediar extollere tanti Patroni: & quali ſigno virtutis primò claruerit in fronte lectionis prætexam.

I. Cùm artes quorumdam opificum erga tumulum glorioſiſſimi viri penetralia quęque opere celeri decoris gratiâ explerent, vtique rutilante bacca vel diuerſorum colóribus lapidum refulgeret, ardentique deſiderio labori inſiſterent iugi, dumque vnius diei ſpatium de patientia vel miraculis ipſius Sacerdotis quæ in corpore Deo placito geſſerit mutuo conferentes peregiſſent ieiunando diem, vigilando tenebras, tempus vtrumque duxerunt, ita vt facto mane canerent cum Propheta: *Oblitus ſum manducare panem meum à voce gemitus mei*. Et arripientes opera aſſueta dictis talibus preces fuderunt: Dei Sacerdos Sulpiti, adeſto iam reuiſere celeriter gregi derelicto quem quondam præ affectu fouiſti & animas quas ob tui amoris contemplationem heſterno ieiunare feciſti, hodie iam refice feſſos. Necdum preces compleuerant, & ecce inter marmorum fragmina reperiunt aureũ probum cui Cæſaris antiquiſſimi manebat expreſſa figura: exultantes ſubito ac trementes, nemo interea audet cęleſtia attingere dona, tandem indicant Monaſterij Patri. Tum ille concito properat curſu, & cum Sacerdotali cætu leuat cæleſtia cum canticis dona. Iámque ſalutis præcepta mitia indulget ſanè in refectione artificum reperit ferme pondus medij ſicli.

II. Cúmque ſalutis humanę velut lucerna in ſublimi poſita fulgens gratia reluceret, & penetralia vrbis rumoris flamma luſtraret: ecce ſubito Maurinus cæcus de Materiaco fundo dum præcedente duce infra mœnia ſtipem quæreret, vbi talia comperit curſu veloci, magis pendente de latere duce quàm fronte præcedente properat, & vbi veneranda requieſcunt membra proſtratus occumbit. Et mox de illo vaſculo ante tumulum B. Sulpitij ſuſpenſo liquore huic cæco litis oculis cœperunt reſerata pateſcere lumina, & infuſæ paulatim adſueſcere luci quam ætas amiſerat tenera, & ſentiens percepiſſe egregia lumina tantæ gratiæ famam vbique reſperſit per ora. Nam ſenem quendam de ordine Leuitarum Monaſterij pater qui hodie ſupereſt, vt ab ipſo didici, iunctis comitibus fouit à Monaſteriolo quod Sorbarius dicitur digreſſum. Cui obducta nube oculorum latebat viſus & infuſa tenebris fermè 30. per annos maculatum tegmina priuauerant luce. Vbi ſe miſerum clamitans Abbatis obtutibus intulit tenui liquore oculis infuſo illico tegmina ſuſpenſa & vix fugata: didicit iam redditam captiuam cernere lucem.

III. Poſtquam hoc virtutum opus celeberrimum ciuitatis mœnia compleuiſſet, certatim occurrentes cuncti quorum vel mentes dæmones vel corpora morbi obtruerant, orantes medelam membris, hi greſſus ſtabiles, hi ſenſus recipientes exultantes abibant. Præcipuè tamen è cunctis, quid cuidam, Landegiſlo nomine, quem Dæmonum turba totum captiuum iure tenebat per intercesſionem famuli ſui Chriſti contulerit gratia, dicam. Dum acerrimè more venantium bacchans, nemorum quodam die efferus ſecreta luſtraret, dæmonum telis impetitus ceſſit repente, pectúſque fœdatum legionum effecit templum. Cúmque ſocij tandem procul eum reperiunt, nec valent pauci vincere furentem qui cunctis debacchans, & dentibus frendens venenato ore efficiebatur ſodalium hoſtis. Interea vndique vallatum catenis muniunt, tetrum ad vrbem prouehunt, ad locum pertrahunt tumuli ſacri. Tum dæmonum legio fallax per obſeſſum corpus in modum organi varias exprimit voces, & nunc vibrans venena ſerpentis ſibila perflat. At vbi ante ſacrum ſepulchrum ventum eſt, inter trahentium manus adjutus dæmonum ope ſolutus ferreis nodis ſepta ſancti Sepulchri vt penniger repente tranſilit. Nec mora hoſtis enixiùs cœpit ſæuire iam perditus, frendere maxillis, dentes nudare minaces ingentem exercens morſibus iram. Dum fugiunt trepidi nec quiſquam obſiſtere audet. Quid moror? Vbi regnum ſancti corporis molitus conſcendere, tactum eſt manibus noxiis, artus neruique cœperunt rigeſcere protinus & colliſus repente poſt tergum terram corpore preſſit. Turbantur cuncta tumultu ſpargens innumeros per credula corda pauores. Illico is cui officium erat, excurrit ex dicto liquore perfundere ſemianimem: & ſubitò ejecta dæmonum turba per triduum contexuit ſolum. Tandem quaſi à ſopore excitus grauius ſemet paululum reuerſus quidnam ſibi ignoranti acceſſiſſet à ſocus percunctatus & geſti notam agnoſcens longa de pectore ſuſpiria trahit. Et confeſtim aduolutus genibus Sacerdotum orat vt non ſolum mentis, verùm quantocyus ſæcularem deponeret habitum. Et accepta forcipe capitis ſui propriis abſcidit cæſariem manibus: mentéque alacri repedauit domum: & niſi fallor incolumis hodie ſupereſt.

IV. Nec longum poſt tempus de Baguriaco fundo, qui eſt in conſpectu Baſilicæ Sancti vxorem ſuam quidam arreptam ab immundo ſpiritu ardenti fide ad limina templi projeit, & his verbis intulit preces. Te exoro Antiſtes Beate, Angelorum conſors, hominum ſalus, horribilem propellas de vxoris meæ corpore morbum, reddáſque mariti natorúmque tenerorum ſolatia vitæ. Tunc vbi ante ſepulchrum glorioſum fecit ſtare, colliſa repente procubuit, ſimulque dæmon illico purgato corde fugatur. Tunc vir exultans cum vxore mente alacri domum remeat ouans.

V. Exhinc quidam à Sedonno Colonia quæ duodecim millibus fermè à Baſilicæ atriis diſtat, vinctus offertur in Templum cuius ſpiritus ater mentem immundam impleuerat lacerans virtute furoris quoſcumque attingere valuiſſet. Nec poterat rapidum quiſquam retinere furentem, niſi ferreis vinculis cathenarum & niſi à pluribus comprimeretur. Inter manus trahentium vincula quæque rumpebat & obuios quoſcumque laniabat. Cúmque dura ceruix dæmonum adſtricta habenis orationi procumbere reluctaretur, vi Sacerdotum & vulgi quod ſequebatur oppreſſus, oleo ſancto perfuſus, illico ab eo acerrimus abiit dæmon, & ſic graui pondere diſcuſſo admirans exultabat iam ſoſpes de donis ſupernæ ſalutis.

VI. Quidam ſub religionis habitu Aurelianorum à finibus quem totum obſeſſo fœdarat corpore lepra, ad veneranda procubuit Antiſtitis membra: precatur auidè vt tandem careat languoris pondere tanti. Semet interea poſcit liquore perfundere ſancto. Vnctúſque lurida membra, renouatur pauliſper, ſuam carnem miratur, niténſque cutis æquiparat gratiam puerorum. Et ita demum exultans properat reuiſere patriam incolumis.

VII. Sub tenebris ab vtero degens quædam puella cum parentibus properat ad tumulum ſanctum & ex neceſſariis vnus alumniſque Pontificis, pene omnium ciuium charus & notus, quem febriis iugi lege recurſa ad quartum reditura diem ira ſemper repetendo ruinas conſumpſerat, vt afflictum corpus nihil medelæ ſentiret: dum ſtrepitando terræ proſtratus ventura patitur die; hæc verò ſolo adhærens ſalutis ſuſtinet dona futuræ ad ſunt vtriſque ſubito ætherea dona. Ipſe ſentit paulatim mollito corpore ſuis medelam infundi venis: hæc verò attactu parui liquoris ſuſpenſa tegmina macularum vix amota oculis didicit iam reddita ferre acies lumenque nouum mirata recepit. Vterque iam ſoſpites redierunt ad propria.

VIII. Nec ſanè prætereundum quod iuuenis quidam ad ſacrum dehinc ſepulchrum offertur cui ſæuitiâ dæmonis rapta fuerat viſus auditúſque ſubſtantia. At vbi perunctus oleo propulſus fuit de pectore dæmon. Sanè redierunt officiis ſenſus & rudis homo in ſermonibus è quibus per duodenos ferme annos neque vnus aures eius penetrauerat per magiſterium comitum ad puerilia verba redactus quaſi in cunabulis fari nitebatur. Et ita recepto dono ſalutis permanſerunt in officio membra.

IX. Exhinc Doda quædam ex Neuernenſium mœnibus diuerſorum humeris euecta cuius ita nerui marcuerant, vt genua genis & plantæ adhærerent natibus, vbi curuato corpore & conglomeratis artubus illara ſepulchro manibus vlniſque trementibus perfuſa ſancto liquore ſanatur, nullóque indigens adminiculo ad ſuum remeat diuerſorium.

X. Quemdam ex Sapaugia pago horrido morbo intexerat lepra. Hic cupiens corpus fœdatum de vnguento ſancto habere linitum, ante glorioſum ſepulchrum pauimento membra proſternit & ſemet aptans ſub exundante lucerna ſenſit per membra ſalutem & diſpergi celerem renouatum in carne nitorem.

XI. Nequaquam latent quæ erga Conſortiam quandam eximio perfunctam honore, parentibus claram, celſam ſæculi dignitatibus, vxorem Efonis, qui quondam culmine moderaminis Galliarum partem rexit, geſta ſunt. Quæ etiam ipſius ſancti Sacerdotis charitatis lege ob probitatem morum cariſſima fuit. Nam cum Maſſiliæ mœnibus conſumpta graui morbo teneretur, irrumpit à pro foribus quidam & ſecum de oleo lætitiæ noſtræ parum liquorem detuliſſe fatetur. Cúmque turba plangentium Deo gratias & laudes de dono superni muneris reſonaret, protinus oblato liquore totis compagibus irrigatis, propulſo vitiati fellis morbo, veterem expellit ſubita virtus dolorem. Reddita igitur priſtina virtute mox mirante populo mulier valida ſurgit & dat laudes Deo per ſancta altaria.

XII. Cum fidelis quędam Bella nomine ex Carantomago (forte Argentomago) fragrante in pectore fide de ſæpedicto ſancto liquore lenticulam ſuam à Baſilicâ millibus fermè 30. abſque vehiculo ſenili iam corpore ad ſuum diuerſorium deportaſſet, & in quadam cellula ſublimiter candidis tecta linteaminibus collocaſſet, illico cellulam ſacrans ad venerabile donum quod detulerat iugiter preces & iejunia geminans excubias omnibus pœne noctibus celebrat. Tandem manibus vlniſque trementibus, amotis velis parumper attrectat lenticulam, ecce denſæ refulgent aureæ vndique ſparſæ per vaſculum guttę, & fletum fundens præ gaudio nunc ſuſpiria longa de pectore trahit, nunc terram corpore premit, nunc ad limina ſatagens pergit propinquorum duntaxat euocare cateruam. Et ne diutius morer, quoſdam de fratribus in Monaſterio eminus ſito conuerſantes protinus euocat & geſta per ordinem cum lachrymis fatur: ſtupent mirantúrque pariter vniuerſi, aſpirant ſurſum credentium corda. Alij interea ſanctum liquorem vertiſſe in aurum putant, alij induſtria artificum auri fragmenta in eodem vaſculo inſerta aiebant. Sed Dei athletæ ad corda dubia roboranda lenticulam vacuant, liquorem in concaua fundunt, infuſámque lymphis curioſius mundant & attrectant, nec quicquam ex auro in vitro reperiunt. Repleto vaſculo oleo rurſum mirum in modum ſparguntur vndique aureæ guttæ & inſertæ rurſum vitreo crate vſque hodie permanent fidelium in admiratione.

XIII. Nec multum poſt tempus à Phrotinas prædio ipſius Pontificis quædam fœmina in grabato euecta ex dicto liquore eſt peruncta firmatis corporis vſibus ſtatum ſuum ad ſuam domum propriis humeris vectat.

XIV. A Lemouicorum vrbe cœcorum ſe biſſenus numerus offert in atriis templi, flexóque poplite curuis genibus magno murmure perſtrepunt: ſancta interea penetrant, tumulum vallant, genas lachrymis rigant, pectora verberibus tundunt. Quid multa? Nec mora, cœperunt fidelium pectora poſt ſpatia longa nouam cernere lucem. Et paulo poſt ſurgentes atque in ſe agnoſcentes dona ſuperna incolumes ad propria repedarunt.

XV. Cùm viri ex Turonorum Pictauorúmque mœnibus charitatis lege connexi Chriſti iuſſa complentes omnibus ſuis renunciatis ad ſepulchrum B. Sulpitij orationis cauſa properaſſent & Maſſiliæ conſenſa naue ad Orientalem axem pergerent, exorta tempeſtate, injectóque in fluctus olei liquore ſedatâ, nautæ inter ſe affatibus conferunt quæ tanta qualiſque ſit ei promiſſa gratia, vt ſola inuocatione nominis eius, etiam

freta concita meritis ſubmittant colla. Egreſſi igitur ex claſſibus in Africanum latere templum in eius nomine miro opere extulerunt, in quo ſignorum variis modis Chriſto largiente reſulget.

XVI. Cum vnus ex Mauritiroronno* Diœceſi de fœnore ſuo quendam repoſceret, tandem dementi temeritate is cui fœnus creditum fuerat reluctans abnegat ac mutuata reddere renuit. Vtrique iurgant: iuſiurandum fœnerator ab æmulo flagitat, locum eligit ad venerabile ſepulchrum: aduerſarium euocat, viam cum eodem carpit, piè monet vt inductam partem pecuniæ mediam ſoluat & ſub ira cæleſti ne crudeliter ruat. Is autem cui mente veſana totam captiuam iure tenebat perſiſtit negans & cum eminus oculis infidelibus mœnia vrbis circumluſtraret, vbi intuitus eſt aulam Regis superni, dentibus infrendens ſerpentis ſibila perflans, poſt tergum alliſus corruit & protinus efflauit miſer ſpiramina vitæ. Etenim ſceleri ſuffragia ſancti fidelium medela diſpiciunt cùm velox ex ſupernis præconiis infidelium digna illabitur vltio. Et quia interdum iniuſtos iuſto terrore diuinitus cogit cæleſtis gratia virtute ſentire, vt ſæpe rebelles præcepta Regum ad verbera cogunt.

XVII Recurrente glorioſi Antiſtitis natalis die dum excuteret quidam purgaréque aream, à proximis arguebatur cur ob metum ſancti Pontificis cuius dies placitam omnibus quietem tribueret, ſeruile auderet exercere opus ſolus. Non Deus, inquit, ſed homo noſtri conditione par Sulpitius iſte. Subito arentibus venis obriguit neruorum cuncta compago. Et virgam quam ſacrilega manu teneret aſtrictam repente gerens reus pœnitudine ſera cum corpore morbido ad ſanctum properat tumulum: & quem paullo ante mens ſuperba deſpexerat, nunc enixis vocibus humiliter inuocat. Vbi ſtipante agmine Sacerdotum contractior abſque ſucco manus extendi non valeret ex liquore laudabili demulſa paulatim arentes artus venarum humore rigantur. Et extenſa manu virga adhæſa procul extemplo reſilit. Diuino verbere cæſus repedauit ſoſpes ad propria lætus.

XVIII. Obſidione quadam ex reipublicæ prædio exhibentur vincti in vrbe ferme 70. traduntur vinculis rei aſtrictis nectuntur ergaſtula membris, ſtatuitur regalibus iuſſis tempus in quo alij diſtentis membris malè pendula carne exponerent cruciandos artus, alij facibus conſumpti, alij truncati interirent. Interea magis gemitu quâm verborum ſono proclamant ſuffragia ſancti Sulpitij: ſoluta catenæ vincula de collo proſiliunt. Et cum ſe ſe tumore placito mutuò exhortarentur, cuſtos carceris obſeruans eminus audito fragore reos non nexos pene ſpiritum efflat, & non ſuperno, ſed humano ingenio, aut per carmina Mathematica (fortè Magica) vincula tanta putans feciſſe ſoluta rurſum lictorum accerſitis miniſterium curioſius nudos artus nectit, clauſtra munit, caput concutit, cædem ante tempus minatur. Interea dies adeſt expectata votis, & craſſa caligo vrbem inuoluit obtectam. Grata quies blando ſparſerat ſopore pectora militum, marcebant oculi ſomno cuſtodum, adſiſtunt humanæ vota ſalutis & iterum ceciderunt catenæ quæ pallentum ſtringebant colla reorum, ſubito omnium vincula ſoluuntur & carceris ſepta: certant gratantes ſanctos penetrare aditus & attonitis cunctis ingrediuntur atria Templi. Iam verò hoc donum quæ dignè lingua loquatur ſic auxilium affuiſſe reis vt cuncti trepidas penetrarent catenas & nemo eis inferre moliretur aduerſa quos dextera Chriſti ſuffragante famulo tuebatur.

Aderat demum quarta Sabbati dies, & quidam ſacrilegus neſanda temeritate duos fortioribus vinculis reos in templo munit mirum in modum, vt ſub innumeris teſtibus clareſceret gratia Chriſti: denſo agmine templum ſtipauerat vulgus. Et ecce dum ſolemnia celebrantur diuino contrita malleo vincula intuentibus ac mirantibus cunctis procul ſalierunt. Interea currit vndique ſexus & ætas omnis adeſt, vacuæ reſident cuſtodibus ædes & vocibus omnium in cælum attollitur clamor, ab omni cœtu referuntur debitæ laudes, Chriſtum linguæ per omnia ſonant, Chriſtum per omnia laudant. Quid mirum eſt eadem Dominum fauentem compleſſe per ſeruum qui plura miniſtris ſpondere dignatus eſt, quorum ſurſum ſublimia corda vocauit.

Hæc pauca auſus præpere percurrere verbo ſignaui indoctus populo relegenda fideli. Qui quærit ſcriptum parum mirabitur, geſta mirari ſatis eſt quod talem Antiſtitem poſt longa vrbs Biturica promeruit tempora & perpetuo gaudet plebs vniuerſa patrono eo largiente qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Vnum alterúmve omiſi & pauca identidem reſecui aut mutaui, ne frequentibus ſtribiliginibus & barbariſmis lector offenſus ſcriptorem ſimul exſcriptorémque damnaret.

Inter excerpta Reu. & Ill. Domini Monſpelienſis ex MS. Codice Virarum qui extat apud V.C. Franciſcum Ducheſnium, reperi fragmentum ſequens ex vita S. Sulpitij Bituricenſis Epiſcopi pag. 410.

Poſcente Auſtregiſilo Bituricę vrbis Epiſcopo Theodericum Principem, vt ſibi licentia daretur participationem docendi ei in Eccleſia tradere eò quod ad ipſum doctrinæ gratiâ multitudines conuolarent. Honora Regia defertur auctoritas vt deeiſa eçſarie Clericatus ſuſciperet onus. Et ſuccedentibus gradibus anno ex eo amplius præpoſitus cæreis Leuiticum adeptus officium Eccleſię miniſtrauit. Interea magis magiſque ſignorum gratia cingebatur. Et cùm à fidelibus de eo Clothario Principi fuiſſet ſuaſum, illico ab Epiſcopo poſcit, vt pro ſalute ſua ac exercitus ſui licentia daretur, & vir beatus in ſuis caſtris Abbatis officio potiretur.

ELOGIVM HISTORICVM S. SVLPITII, cogn. SEVERI, Archiepiſcopi Bituricenſis.

Ex Breuiario Bituricenſi anno 1587. excuſo.

SVlpitius cognomento Seuerus, primus huius nominis, Bituricenſis Archiepiſcopus ordine vigeſimus ſeptimus, quantò nobilioribus natalibus, tantò moribus floruit clarior: qui vt ſe ad Diuinum præparabat miniſterium, prima Clericatus ſui initia à SS. Scripturarum lectione auſpicatus eſt.

Interea defuncto vrbis Antiſtite omnium voce ſimul cum Regis Gunthranni fauore, repulſiſque ab eodem Principe hanc dignitatem turpiter ambientibus, hac voce, non eſt, inquit Rex, boni Principis Sacerdotium venundare, ne turpis lucri infamia notetur: neque ſubditorum oblatis muneribus illud comparare, ne labe ſimoniæ inficiatur. Sulpitius Seuerus Bituricenſis Archiepiſcopus & Patriarcha læta populi acclamatione ſubſtituitur.

Qui Paſtoralem curam ita exercuit, vt illi in ſummo honore ſumma eſſet humilitas; malebat emendare, quam damnare, & vt proprium ei nomen erat, ſeuerum ſe vitiorum cenſorem præbebat. Tandem anno Præſulatus ſui ſexto, quarto Kalendas Februarias plenus diebus atque ſanctitate per multas tribulationes ab hoc mortalium ſæculo venerabilis Antiſtes migrauit ad Dominum. Cuius corpus in æde ſacrâ B. Vrſini honorificè requieſcit.

Plura vide apud R. P. Ioannem Bollandum & ſupra pag. 32. Patriarchij Bituricenſis.

VITA ET ENCOMIA SANCTI VRSINI, SIVE VRSICINI, primi Biturigum Antiſtitis.

Deſcripſimus ex MS. Codice 851. Monaſterij Canonicorum Regularium S. Vrſini in ſuburbano ciuitatis Pariſienſis.

DOmino noſtro IESV-CHRISTO de Maria Virgine temporaliter nato, vt hominem redimeret à diaboli laqueo atque cæleſtis doctrinæ prædicamenta populo in terris tradente, plerique qui prædeſtinati erant ad vitam æternam libenti animo, atque attentis auribus amplectebantur. Qui verò cruciandi atroci gehenna, flammáque perpetuo erant comburendi aſpernabantur, atque nolentes haurire præcepta vitæ, vltro tendebant ad mortem. Quo in tempore Beatus VRSINVS natus fuit in ſæculo qui poſtea renatus aqua & Spiritu Sancto Angelorum modo tripudiat iunctus collegio. Hic autem audita ſaluberrima prædicatione Domini dicentis: *Qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus: & qui non accipit*

crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus, relicto patre & matre & quidquid in mundo videbatur habere, Domini IESV-CHRISTI diſciplinæ perſeuetanter decreuit inhærere. O felicem diſcipulum, qui talem ac tantum meruit habere Magiſtrum ſub cuius doctrina omnis eſt ſapientia, ſicut ſcriptum eſt : *Omnis ſapientia à Domino Deo eſt & cum illo fuit ſemper & eſt ante eum.* Miracula verò quæ Dominus noſter operatus eſt corporaliter contemplatus & prædicationis mellifluæ verbis ſanctiſſimis iugiter cum beatis Apoſtolis perſuaſus fidei cœpit calore ferueſcere ; adeò vt in numero LXXII. Diſcipulorum vnus Princeps poſt Apoſtolos conſtitueretur. Qui etiam Dominicis pleniſſimè imbutus ſacramentis inter ipſa Sacratiſſimæ cœnæ conuiuia ad legendum à Domino deputatus eſt officio, atque peracta cœna quemadmodum Dominus lauerit pedes Diſcipulorum non ſolùm meruit videre ; verumetiam ſermonem & mandata ſuæ dilectionis quibus eos inſtruere pius Magiſter non ceſſabat, dignus eſt habitus audire. Intuens quoque paſſionis illius pœnas nimio cum Apoſtolis affectus eſt mœroris incommodo. Verum die tertia Reſurrectionis diuulgata immenſa repletus eſt lætitia ; & vt omnium careret erroris nebula per dies xl. quibus poſt reſurrectionem conuerſans fuit cum ſanctis Apoſtolis loquens eis de regno Dei vir ſanctus eiſdem intereſſe meruit.

Denique Aſcenſionem illius ad cœlos, & quemadmodum nubes ſuſcepit eum ab eorum oculis, poſtquam intuens fuit, rediens Hieroſolymam cum aliis permanſit, atque in die ſancto Pentecoſtes omnibus pariter in vno loco ſedentibus, ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur; *Factus eſt repente de cœlo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, & repleuit totam domum, vbi erant ſedentes. Tunc apparuerunt illis diſpartitæ linguæ tanquam ignis, ſeditque ſupra ſingulos eorum.* Et repletus eſt Spiritu Sancto cum aliis & cœpit loqui variis linguis prout Spiritus Sancti gratia adminiſtrabat. O quam admirabilis vir iſte, qui eruditus eſt cùm Apoſtolis, electus de plebe, vocatus à Saluatore, Spiritus Paracliti corroboratus piâ conſolatione! Igitur longum eſt reuoluere quam plures Iudæos ſæuos & Gentiles perfidos ad fidei Catholicæ culturam iuſſus ibidem à Beato Petro Apoſtolorum Principe aliiſque ſociis conuerterit. Sed & illud dignum eſt relatu quod in prædicatione Protomartyri Stephano fideliſſimus, quouſque à Iudæis lapidatus fuit, extitit ſocius. Cuius poſtea collegit diligenter fuſi ſanguinis guttulas & ſecum pro illius commemoratione detulit, ſanctúmque corpus illius cum viris timoratis ſepulturæ tradidit. O beatum virum geminæ dilectionis ardore feruentem, qui Iudæorum minis non exterritus non ſolum officioſiſſimè curauit Protomartyris exequias adimplere : verumetiam collecti ſanguinis reliquias cum magno tractauit honore. Scriptum enim nouerat : *Honorandi ſunt amici tui, Deus.* Poſtea verò reuerſus ad B. Petrum Apoſtolorum Principem, omnia quæ ſibi acciderant & quanto dolore afficeretur pro amiſſo ſocio per ordinem narrauit. Ad quem Petrus ait. Oportet nos, Fratres cariſſimi, prædicationi operam aſſiduè impendere: meſſis enim multa, operarii autem pauci. Ergo mecum labora & ſis adjutor & particeps in tribulationibus noſtris, quoniam qui plus laborat plus mercedis accipiet.

Poſtquam hæc ſibi mandata ſunt in omnibus & per omnia quæ gerebantur à B. Petro diligenter curabat quaſi fidelis & prudens ſeruus obedientiam præbere. Fuit enim cum eo in reſurrectione Tabithę & in paralytici Æneæ curatione. Præterea quod fuerit cum eodem quando venit Cæſaream ad Cornelium Centurionem virum religioſum perlongum eſt texere, qui meruit admoneri ab Angelo, manifeſtè vt mitteret propter Petrum qui oſtenderet quid eum oporteret agere. Quid plura? Cum prædicto Apoſtolo venit vſque Romam, vbi & vidit quem quantúmque conflictum cum Simone Mago geſſerit, & quomodo in adoleſcentis defuncti reſuſcitatione eum vicerit & volantem à dæmonibus ſuſtentatum ad terram proſtrauerit. Cúmque ob huiuſmodi factum crucifigeretur B. Petrus ex præcepto Neronis Imperatoris, ante crucem B. Vrſinus vnà cum fidelibus Chriſtianis planctum & gemitum facientibus plorans & gemens affuit. Quos blandè & benignè de cruce conſolatus eſt dicens: Nolite flere, ſed gaudete mecum, quia vado parare vobis locum: & ſicut tradidit mihi Dominus meus IESVS-CHRISTVS poteſtatem ligandi & ſoluendi, principémque me vobis conſtituit: ſic & ego Clementem accepta ligandi ſoluendiq; poteſtate principem vobis conſtituo virum iuſtum, manſuetum, Deúmque timentem & homines diligentem. Huius ego ſanctitati Eccleſiam committo regendam, vt ad

plagas

placas terrarum quibus eſt adhuc nomen IESV-CHRISTI incognitum, ſtrenuos mittat & fideles Prędicatores. Nam per os Pſalmiſtæ Spiritus S. de nobis prædixit: *In omnem terram exiuit ſonus eorum & in fines orbis terræ verba eorum.* Suſcepta igitur B. Clemens cura Eccleſiæ ſollicitus eorum quæ ſibi à B. Petro Apoſtolo fuerant commendata, vt fides Catholica per omnia eſſet climata prædicatione fidelium propalata prædicatores diſertos & conſtantes in fide ex tota aſſumpſit Eccleſia, beatiſſimum Vrſinum, Dionyſium Athenienſem ab Apoſtolo Paulo conuerſum, Martialem, Saturninum, Trophimum, Paulum, Auſtremonium ac Garianum & eorum diſcipulos quos ſic allocutus eſt. Oportet, inquit, Fratres chariſſimi, doctrinam ſancti Euangelij nos prædicare per vniuerſum mundum & annunciare regnum Dei, vt idolorum cultura quæ per diabolum adinuenta eſt, expellatur, & fides Chriſtiana quæ vera eſt, mentibus hominum inſeratur, vt omnis mundus poſtpoſita vana ſuperſtitione, vni Deo ſeruiat, à quo conditus eſt. His & huiuſmodi à beato Clemente inſtructi documentis atque accepto ab eo pacis oſculo flentes ab inuicem Româ egreſſi Chriſti milites inuictiſſimi recto itinere Galliarum fines ingreſſi ſunt. Tunc Dionyſius Martyr Pariſius vrbem, Saturninus Toloſam, Martialis Lemouicam, Trophimus Arelatum, Paulus Narbonam, necnon Auſtremonius Aruernenſem expetiit vrbem.

Sanctiſſimus verò Vrſinus cum ſuo tantùm diſcipulo meritis & nomine Iuſto Bituricenſium fines, ducente Spiritu ſancto, ingreſſus eſt. Cùm autem ipſius ciuitatis mœnia adire deliberaſſet vt prædicationis Euangelicæ ſemina in ea ſpargeret, contigit diſcipulum ſuum febre valida infirmari. Qui etiam milliario ab vrbe nono in orientali plaga ſuper Verionis alueum vltimum claudens diem feliciter migrauit ad Chriſtum. Cuius corpus B. Vrſinus prout potuit ibidem multùm triſtis ſepelire curauit. Porrò ab incepto itinere non deſiſtens ſolus ad eandem vrbem peruenit intrepidus, calore fidei armatus, & Domini munitus auxilio dicentis; Nolite timere, ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi. Succedente denique aliquot dierum curriculo, Diuina cœpit proferre dogmata, diſputans de Fide Catholica & adhortans recedere ab idolorum cultura quæ ſunt ab hominibus condita, oculos habentia ſine viſu, aures ſine auditu, nares abſque odoratu, manus ſine palpatu, pedes ſine greſſu, ſicut dicit Pſalmiſta: *Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, &c.* Docebat itaque ſanctiſſimus prædicator credere in vnum Deum creatorem omnium rerum, ſtatuas & idola non Deorum, ſed dæmonum aut igne cremare aut in fluuios præcipitare. Ad cuius inauditam prædicationem pauperum & inopum vtriuſque ſexus ſtupens ad eum conuenire cœpit non minima multitudo. Quos ad agnitionem veri Dei peruenire cupiens magis atque magis prædicatione reficere non ceſſabat. *Eſurientes impleuit bonis & diuites dimiſit inanes.* Demum etiam ipſi potentes fama prædicationis illius à pauperibus cognita, ad hæc eadem cucurrerunt audienda: ad vltimum inſpirante Spiritu Sancto qui per os illius loquebatur, maioris dignitatis viri nobiles non ſolùm conuenerunt, verumetiam credere in vnum Deum audita prædicatione illius profeſſi ſunt. Baptizata eſt ergo ab illo pauperum & potentum vtriuſque ſexus non minima multitudo. Tunc aduerſarius ille diabolus Chriſtiano nomini ſemper inimicus, qui primum hominem ſua decepit fallacia & à Paradiſi gloria ſua expulit inuidia cœpit huic ſeruo Dei multimoda præparare ſcandala. Suſcitauit enim contra eum nefandiſſimos idolorum cultores qui ſibi vehementi obiurgatione ſtuduerunt eſſe contrarij, dicentes: Quid facimus quia hic homo multos ad Dominum ſuum conuertit? Si dimittimus eum ſic, omnes ſunt credituri ſermonibus illius. Auferamus de medio noſtri hominem Deos noſtros blaſphemantem, leges & cæremonias patrum noſtrorum ſubuertentem. Nec mirum ſi diſcipulum perſequi conabantur, qui dominum & magiſtrum IESVM-CHRISTVM carnaliter inter homines conuerſantem inceſſanter odiis perſecuti ſunt. Ipſe namque diſcipulis ſuis ſic dixit: *Nolite mirari ſi odit vos mundus, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit.* Et iterum. *Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur.*

Igitur ex more paſtorum ſuper lupum oues dilaniantem canes incitantium, ſic & Domini ſeruum hominibus pia verba prædicantem aggreſſi ſunt cum canibus quaſi populum deuorantem: & cædentes eum fuſtibus expellebant à ciuitate dicentes: Recede à nobis; ſcientiam viarum tuarum nolumus. Qui cùm expulſus & à longè fuiſſet ab vrbe profectus, in dubio poſitus quid ageret ignorabat anxius: verùm orationi diutiſſimè incumbens precabatur Dominum dicens: Domine IESV-CHRIS-

TE qui nos elegiſti de mundo & ad cognitionem tui nominis peruenire feciſti, quem etiam per vniuerſum mundum annuntiare iuſſiſti dicens: *Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus S.* tibi lachrymabiliter preces effundo vt hic populus deceptus errore diabolico, idolorum ſuperſtitionem reſpuat, téque verum Deum agnoſcat qui es benedictus in ſæcula. Completa autem oratione repente per Spiritum S. admonitus eſt nihil ſe mendum eſſe, nec ciuitatem derelinquere quoniam erat poſſeſſurus; & cui à Domino antequã mitteretur Archiepiſcopus fuerat deſtinatus. Itaque ſeruus, vt pote Spiritus Paracliti conſolatione releuatus, redire feſtinauit ad vrbem. In quá prædicationis ſuæ ſemina conſtanti voce orſus eſt populo aperire, adeò vt audito circumquaque Chriſti nomine atque manifeſtata omnipotentię eius fama, innumera frequentis populi caterua ad eius ſacra documenta certatim concurreret percipienda. Et quemadmodum ceruus ſitibundus refici deſiderat ab aquarum fontibus, ſic & ſupernæ prędicationis pocula haurire bibulis ſtudebant mentibus. Igitur vnà Domino annuente & ſermonem confirmante plebs & Proceres maxima pars Bituricenſium ſuperſtitione depoſitâ idolorum, cónuerſi ſunt ad Dominum loti baptiſmi Sacramento & inſigniti ſanctæ Crucis ſignaculo. O admiranda pietas Saluatoris, qui fuſis precibus per fidelem diſcipulum ſic molliuit corda Gentilium, vt ſponte conuolarent ad percipiendam ſalutem animarum!

Erat in illo tempore quidam Senator Romanus nobilis genere Leochadius nomine, qui licet ſub gentilitatis degeret ritu religioſus tamen erat in actibus. Audierat ſiquidem de Domino Saluatore ac de ſanctæ fidei ſalute aliquid, ſed nondum meruerat ad agnitionem fidelitatis peruenire. Hic autem ſub poteſtate Romani Imperatoris conſtitutus in Burgundia & Aquitania potentiſſimè principabatur. Et quia Romanis erat ſubjectus ideo Regem ſe appellare non erat auſus. Huius erat Lugduni propria primáque aulæ Regalis ſedes, ſecunda verò Bituris. Propter opportunitatẽ verò aquæ pabulorúmve iumentorum ad portam meridianam vrbis prædictæ idem Senator ſtabulum fabricare iuſſerat equorum, vbi poſtea operante diuina gratia in honorem Hippolyti Martyris Eccleſia eſt conſecrata. Supradicti ergo ſtabuli locum B. Vrſinus à præfati Principis miniſtris impetrauit & ejecta inde omni ſpurcitiâ ſanguinem Protomartyris Stephani, quem ſecum detulerat, inibi collocauit, impoſita cuſtodia, venerationiſque honorem perſoluens quantum poterat, illic Miſſarum ſacra ſolemnia ab eodem celebrabantur, vigiliæ ac puræ orationes indeſinenter Deo perſoluebantur, corporéque credentium ſacri baptiſmatis vnda perfundebantur. Tanta denique fidei Catholicæ fama excreuit, vt pene cuncti Bituricenſium incolæ ad audiendum ſuæ ſaluationis verbum illuc concurrerent. Miracula non parua in eodem loco per fidelem famulum ſuum Dominus operabatur. Nam cæcis viſum claudis greſſum & infirmantibus ſanitatem reſtituebat optatam. Sed cùm iam innumera fidelium multitudo ad eum conueniret, majoris loci ſtudio motus tacita mente ſecum reuoluebat ſicubi dignitatis amplioris locus honorabilior inueniri potuiſſet, vbi Protomartyris Stephani reliquiæ ponerentur atque perpetuò à fidelibus Chriſtianis cum digno honore venerarentur.

Conuenientibus autem viris ad eum ætate & conſilio pollentibus cogitationem ſui pectoris aperuit. Illi verò calore fidei feruentes nimio oſtenderunt ei præmiſſi Principis aulam huic honori fore congruam. Quibus ipſe reſpondit dicens: Quomodo tantum munus à tanto viro impetrare valebimus? Cui dantes conſilium huiuſmodi reſpondentes taliter dixerunt: ſi tu parua munuſcula illi obtuleris, forte abſque dilatione captare valebis. Quibus ipſe contra velut paupertatis amator nihil ſe habere reſpondit. Docuerat enim piiſſimus Magiſter qui hunc cum ſocijs LXXII. dum ante faciem ſuam in omnem ciuitatem & locum quo erat ipſe venturus, mitteret, ſic præcepit: *Nihil tuleritis in via, neque peram, neque in zona æs, neque duas tunicas habeatis.* Hoc præceptum non abſurdè vir ſanctus audiens nihil habere voluit. Tunc illi perſuaſis plebibus, trecentos aureos cum magno vaſe argenteo, quod vulgo affertam vocant, congregantes, Lugdunum, vbi tunc temporis ſępedictus morabatur Princeps, ſanctum virum hortati ſunt ire. Vnde fauens ille iter accelerando peregit. Quo cùm perueniſſet iam dicti Principis obtutibus ſe manifeſtauit; oblatóque vaſe cum præmiſſis aureis, eoſdem eiuſdem celſitudini præſentauit. At mitiſſimus Princeps clementer eum interrogauit dicens. Quis, inquit, es? Aut vnde veniſti? Aut quo appellaris nomine? Reſpondit ſe Omnipotentis D. N. IESV-CHRISTI diſcipulum eſſe &

Vrſinum appellari vocabulo, & à beato Clemente Petri Apoſtoli ſucceſſore ab vrbe Romá cum ſociis quibuſdam ad Gallias directum fuiſſe ad prædicandum nomen D. N. I. C. Se verò ſolum Bituricenſem veniſſe ad vrbem, Domino annuente vbi non paruam multitudinem acquiſierat. Et ille: Quid, inquit, à nobis placet impetrare? Cui B. Vrſinus reſpondens dixit: Si quod expeto tibi facere placuerit, aulam quam in Bituricenſi poſſides vrbe, altiſſimo omnipotenti Deo & eius Protomartyri Stephano tribues, vbi eius reliquias dignè reponere poſſim. Nutu autem Domini pia voluntas Principis preces ſuſcipiens B. Vrſini ita clementer reſpondit; vtinam Deo cœleſti placuiſſet, vt domus mea domus orationis fieret. Mox beatus Confeſſor Domini Vrſinus pauca cœleſtis vitæ verba illi aperiens quod Catholicæ religionis fidem ſuſciperet atque in fonte ſacro in Chriſti nomine baptizatus exiſteret, exorſus eſt. Præfatus Princeps reſpondens, Taliter, inquit, ſi vitæ ſpatium fuerit mihi auctum, ſummo Deo ſeruire ſtudebo. Quem S. Vrſinus blandis precibus precari orſus eſt illicò vt accepto ſuæ oblationis precio prædictam domum concederet Altiſſimo, in qua ſanguis ſupradicti poni poſſet Martyris. Ad quem continuò reſponſo perſonat iſto: Niſi, inquit, tui contemptorem me diceres muneris ex tuo nihil ſumerem, ſed ex meo potius concederem. Extenta ergo manu ex vaſe ſupradicto tres accepit aureos, & hæc dixit Dei famulo: Reuertere, cœleſtis Domini cultor, reuertere cum muneribus tuis ſubitò & domum quam petiſti à nobis ſuſcipe, atque in honorem Dei tui & eius Protomartyris Stephani dedicare ſtudeto, ſicut viſum fuerit. Ego autem parui temporis ſpatio illuc redibo & de meis rebus quæcumque placuerit tibi libenter accommodabo & in Deum tuum quoniam verus & ſolus eſt, quemadmodum oporteat me credere docebis, & audire à te fidei Chriſtianę regulam operá dabo. Sſceptis itaque literis glorioſi Principis ſigillo munitus, Bituricenſem reuerſus eſt ad vrbẽ. Prolatis autem literarum certiſſimis indiciis ab ipſius aulæ conuerſationibus honorificè, vt decebat, ſine cunctationis dilatione ſuſceptus eſt. Quod vbi à Chriſtianis hoc modo eſſe actum compertum eſt, gaudio magno repleti ad eum ſine Gentiliũ terrore conuenire cœperunt. Occultabantur enim metuentes idolorum cultores, antequàm S. Vrſinus venerabilis Principem Leochadium adiret. At ipſe velut pater pius in filios ſic exultabat in fideles populos, quos Eccleſiæ quotidie fontis baptiſmate regenerando parturiebar. Quod enim à pio didicerat Magiſtro: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto non intrabit in regnum cœlorum*, hoc ſemper & vbique tam ipſo actu exercere, quàm verbis etiam explicare laborabat. Præfatæ denique aulæ ſuſcepta peruaſione diligenter purgare & omni ſpurcitia mundare ſtudioſè ſatagebat. Ipſi autem rectores in quorum poteſtate ante procurabatur, poſita gentilitatis ſuperſtitione, per Beatiſſimi Vrſini ſuauiloquam prædicationem ad Catholicæ fidei culturam peruenire meruerunt. Quorum ope largiflua & opere continuo in parici temporis curriculo aliis auxilij copiam prout facultas erat miniſtrantibus Chriſtianis dudum Regalis aula cœleſtis eſt Dei Eccleſia conſummata. Quæ in ipſo die Kalend. Octob. in honore ſummæ & indiuiduæ Trinitatis Patris & Filij & Spiritus S. in commemoratione Protomartyris Stephani cum Chriſtianorum non parua multitudine ſolemniter dedicata eſt. In qua præfati Martyris ſanguinis reliquias tranſtulit, & honorificè, ſicut oportebat, in pretioſiſſimo loco condidit. Prædictam verò Eccleſiam, quam ex ſtabulo prius conſtruxerat, ad baptiſterij vſum deſtinauit. His ita rite peractis beatiſſimus Vrſinus Archiepiſcopatus ſui dignitate à Domino ſibi conceſſa tandem remota Paganorum moleſtia, quorum multimoda fuerat vexatus, iniuria cœpit vti cum fideli Eccleſia. *Nec plura extant in prædicto Codice Victorino.*

Ex vetuſtiſſimo Breuiario, quo olim v;a Bituricenſis Eccleſia.
Nouem Lectiones.

Suſcepta B. Clemens Eccleſiæ cura ſollicitus eorum quæ ſibi à Beato Petro Apoſtolo fuerant commendata: videlicet vt fides Catholica per orbis climata prædicatione fidelium propalaretur, miſit in Gallias quamplurimos prædicatores diſertos & conſtantes in fide de quibus Sanctus Vrſinus cum vno tantum Diſcipulo meritis & nomine Iuſto Bituricenſium fines, Spiritu Sancto ducente, ingreſſus eſt.

Cumque Bituricæ ciuitati appropinquaſſet Diſcipulus eius nono ab vrbe miliario febre validâ correptus migrauit ad Dominum. Cuius corpore ibidem ſepulto Beatus Vrſinus, licet triſtis, tamen fidei calore armatus, & Domini munitus auxilio

ad eamdem vrbem peruenit intrepidus. Ad cuius prædicationem nouam hanc & inauditam cœperunt primùm pauperes & inopes conuenire.

Deinde etiam ipſi potentes, cognita à pauperibus eius prædicatione, ad hæc eadem concurrerunt audienda. Ad vltimum vero Spiritu Sancto inſpirante, qui per os illius loquebatur, viri nobiles conuenerunt, & audita eius prædicatione, relictis idolis ſuis, in vnum verum Deum ſe credere profeſſi ſunt. Baptizata eſt ergo tunc ab illo pauperum potentium, & nobilium vtriuſque ſexus non minima multitudo.

Tunc aduerſarius ille Diabolus nomini Chriſtiano ſemper inimicus cœpit huic ſeruo Dei multimoda præparare ſcandala, ita vt idolorum cultores eum cum canibus inſequentes & fuſtibus cædentes quaſi legem eorum ſubuertentem à ciuitate eiecerunt dicentes: Recede à nobis: ſcientiam viarum tuarum nolumus.

Qui cùm expulſus ab vrbe fuiſſet in dubio poſitus quid ageret, ignorabat anxius, ſed vt ſtatim orationi incubuit, Spiritus Sancti admonitione ad vrbem regreſſus eſt in qua profundiora Chriſti verba prædicans, quaſi omnes Chriſto annuente & ſermonem confirmante ad Dominum conuerſi, loti ſunt baptiſmi Sacramento & inſigniti Sanctæ Crucis ſignaculo.

Sed cùm iam ad Deum innumera fidelium multitudo conueniret, conſilio Majorum ciuitatis, datis ſibi trecentis aureis in magno vaſe argenteo, Lugdunum adijt, vbi tunc temporis Princeps Leocadius, qui totam Aquitaniam & Burgundiam regebat, morabatur. Quem cum mitiſſimus Princeps quis eſſet & quid peteret interrogaſſet, dedit ei aulam ſuam regiam Bituricenſem, vt Eccleſiam Deo & Beato Protomartyri Stephano conſecraret, & in ea ipſius Sancti Protomartyris cruoris reliquias honorificè collocaret: in quâ poſtmodum Eccleſia ipſe Princeps cum filio ſuo Luſore paruulo & cuncto exercitu ſuo baptizatus eſt.

Poſtquam autem ipſe Princeps ſæcularis iuſtitiæ curam depoſuit, tanto fidei calore exarſit, vt pote omnes antiquiſſimos Bituricenſis pagi vicos in quibus proprias poſſidebat aulas cum redditibus vniuerſis Sancto Protomartyri Chriſti Stephano & famulis Eccleſiæ ſuæ deſeruientibus perpetuò delegauit. Quam quidem Eccleſiam ex Regali aulâ in breui temporis curriculo ope largifluâ, & opere continuo conſummatam idem Beatiſſimus Pontifex Vrſinus ipſo die Kalendarum Octobrium in nomine S. Trinitatis & B. Protomartyris Stephani ſolemniter dedicauit.

Ordinauit autem poſthæc idem ſanctiſſimus Pontifex Vrſinus per Diœceſin ſuam Eccleſias, Sacerdoteſque & Leuitas, & cuiuſque ordinis viros qui inibi fideliter deſeruirent, docens eos ſobrios ſemper & pudicos eſſe. Sed cùm poſthæc decreuiſſet Dominus famulum ſuum pro tanto labore remunerare, diem exitus ſui de corpore ei quodam febris dolore deſignauit. Sed antequam ex hoc mundo migraret ad Chriſtum, conſecrauit Eccleſiæ ſuæ Bituricenſis loco ſui ſucceſſorem Senicianum religioſum virum & bonis moribus ornatum.

Conſecrato autem Beato Seniciano in Bituricenſis Eccleſiæ Cathedrâ, Beatiſſimus Vrſinus, completo Pontificatus ſui anno viceſimo ſeptimo, die quarto Kalendarum Ianuariarum vinculis carnis abſolutus ſanctitate plenus & miraculis, Angelorum pſallentibus choris tranſlatus eſt ad gaudia paradiſi ſtolâ indutus iocunditatis.

Antiphonæ ad Pſalmos.

Sanctus iſte, cuius annuum Feſtum honore recolimus, in prima natiuitate Nathanael, in ſecunda Vrſinus vocatus eſt.

Antequam renaſceretur, à Saluatore meruit laudari, ac verus dici Iſraelita, in quo dolus non erat.

Quis vnquam poterit eum laudibus extollere, quem mundi redemptor voluit ſuo teſtimonio approbare.

Audita ſaluberrima prædicatione Domini dicentis: Qui amat patrem & matrem pluſquam me, non eſt me dignus, eius diſciplinæ perſeueranter inhærere decreuit, parentibus & omnibus quæ habebat, relictis propter nomen Chriſti.

Miracula quæ Dominus noſter corporaliter operatus eſt contemplatus, mellifluâ prædicatione iugiter cum Beatis Apoſtolis perſuaſus eſt. Feruore fidei cœpit adeo caleſcere, vt poſt eos reliquorum vnus Princeps conſtitueretur.

Dominicis pleniſſimè imbutus Sacramentis ad ipſum ſanctiſſimæ Cœnæ conui-

uium à Domino deputatus eſt officio legendi, dignus & meritus videre & audire quod ibi actum ſit à Domino.

Intuens Paſſionis Dominicæ pœnas nimio cum Apoſtolis affectus eſt mœroris incommodo.

Die tertia Reſurrectionis Domini gloria diuulgata, immenſa cum plurimis repletus eſt lætitia.

Per dies quadraginta quibus Dominus poſt Reſurrectionem ſuam Diſcipulis ſuis apparuit hic ſanctus intereſſe meruit.

Aſcenſionem Domini ad cœlos poſtquam cum Apoſtolis intuitus fuit, cum eis Hieruſalem redut: Et cum eiſdẽ completis diebus Pentecoſtes Spiritu S. repletus eſt.

B. Stephanus hunc Sanctum Dei ſocium in doctrinâ Euangelicæ prędicationis Hieroſolymis habuit, quouſque à Iudæis pro fide Chriſti lapidatus fuit.

Huius collegit diligenter iſte Sanctus fuſi cruoris guttulas & ſecum pro illius commemoratione detulit, ſanctúmque corpus ipſius cum viris timoratis ſepeliuit.

Poſtea reuerſus ad Petrum Apoſtolorum Principem, omnia quæ ſibi acciderant, & quanto dolore afficeretur pro amiſſo ſocio per ordinem enarrauit.

Admonitus à S. Petro ſecum aſſiduè prædicationi vacare quaſi fidelis & prudens ſeruus ei per omnia ſtudit placere.

Cum illo fuit Ioppe in paralytici Æneæ curatione & reſurrectione Thabitæ eleemoſynariæ.

Cum prædicto Apoſtolo Romam venit, vbi vidit quantum conflictum cum Simone Mago geſſerit, & eum in reſurrectione cuiuſdam adoleſcentis vicerit, & quomodo illum volantem dæmonibus ſuſtentatum ad terram proſtrauerit.

B. Petrus cùm ex præcepto Neronis Imperatoris crucifigeretur, S. Vrſinus ante crucem adfuit, vbi magni mœroris gladio transfixus eſt cum aliis Chriſti fidelibus planctum & gemitum ſuper eum flentibus.

Suſcepta B. Clemens Eccleſiâ, prædicatores diſertos & conſtantes in fide ad Euangelij fidem direxit in Gallias.

Aliò alijs abeuntibus S. Vrſinus cum ſuo tantum diſcipulo nomine Iuſto Bituricæ ciuitatis fines ingreſſus eſt.

Cum autem gratiâ prædicationis vrbem adire deliberaſſet, contigit diſcipulum ſuum febre valida correptum infirmari.

Ab vrbe miliario nono eſt locus vbi eſt infirmatus, obiitque dupliciter Iuſtus, & prout fieri potuit à Magiſtro ſepultus eſt.

Tunc calore fidei armatus & Domini munitus auxilio ſolus relictus ad eandem vrbem peruenit interritus.

O admiranda pietas Saluatoris: qui per Vrſinum fidelem diſcipulum ſic molliuit corda gentilium, vt vnanimes conuolarent ad percipiendam ſalutem ſuarum animarum.

PROSA.

A Clemente læta mente
Miſſus eſt Bituriam:
Vt à gente non credente
Purget ignominiam.
Hic Beatus hoſpitatus
In quodam hoſpitio,
Habitantes ægrotantes
A lepræ contagio.
Et mundauit & ſanauit
Et complens officium,
Prædicauit nec ceſſauit
Docens Euangelium.
Plebs huic currit, ſed occurrit
Diutium ſuperbia,
Tandem credunt, & accedunt
Innumera millia:
Baptizantur, & mundantur
Ab omni ſpurcitià.
Hunc laudemus & oremus
Vt ſecum in gloria
Valeamus viuere.

HYMNVS PRIMVS.

O quam dignus celebrandus
Dies iſte gaudijs,
Et queis dignus, venerandus
Vrſinus præconijs.
Non fraudatus nec fraudandus,
Socij, obſequijs.
Clemens quidem Petri more
Nomen Chriſti prædicat,

* *

Tantæ meſſis paucos fore
Meſſores ſignificat:
Prædicandum cum labore
Diſcipulis indicat.
Multis miſsis poſt & ante
Prædicare veniam,
Hoc Vrſinus commendante
Depoſcit Bituriam.
Solo Iuſto comitante
Iuſſam ſubit patriam.
Hic Vrſino prædicante
Clementis imperio
Iuſtus Deo permittente,
Receſsit de medio.
Solùm vrbe iam abſente
Nono miliario.
Non turbatus caſu mortis
Vrſinus tam ſubitæ,
Sed in fide Chriſti fortis
Licet abſque comite,
Patefactis vrbis portis,
Intrauit ſollicitè.
Gloria & honor Deo, &c.

HYMNVS SECVNDVS.

Exultemus & lætemur
Organis cantantibus,
Congaudentes gratulemur
Vrſino cum laudibus
Et conſtantem admiremur
Hunc in ſuis caſibus.
Chriſtum docet adorandum
Qui viuit per ſæcula.
Ad Vrſinum blaſphemandum
Currit gens incredula:
Canes ad hũnc effugandum
Soluuntur à copulâ.
A gentibus ferè preſſus
Fugit hic perterritus,
Sed ad vrbem eſt reuerſus
Ad Angeli monitus:
Chriſti ſeruum ſe profeſſus
Legis docet aditus.
Ab errore reuocatæ
Sancto prædicamine,
Multæ gentes inſpirante
Diuino ſpiramine
Per Vrſinum baptizatæ
Sunt in Chriſti nomine.
Ab errore reuocato
Ferè cuncto populo
Ipſo Rege baptizato
Cum Luxore paruulo
Curſu vitæ conſummato
Migrauit à ſæculo.
Gloria & honor Deo, &c.

HYMNVS TERTIVS.

Ad honorem Saluatoris
Lætetur Bituria,
Pangat ſacri Confeſſoris
Vrſini præconia;
Per quem Gentilis erroris
Receſsit ſpurcitia.
Nathanaël nominatus
Non inunctus Chriſmate
Poſt Vrſinus eſt vocatus
Aſſumpto baptiſmate
Chriſti verbis atteſtatus
Verus abſque ſchiſmate.
O quam felix Sanctus iſte,
Quam dignus præconio
Cui cœna tua Chriſte
Deputata eſt lectio:
Cuius pectus mulcet triſte
Viſa reſurrectio.
Chriſtum vidit aſcendentem
Conſternatus animo,
Spiritúmque deſcendentem
Die quinquageſimo.
Præſentes & ſe replentem
Senſu feruentiſsimo.
Demum lingua bipertitâ
Cum cæteris loquitur
Prædicando verbo & vitâ
Stephanum ſubſequitur
Donec Iſraelitica
Plebe ſaxis teritur.
Gloria & honor Deo, &c.

Ex Martyrologio Pariſiis edito anno 1537.

Vigeſimo nono Decembris apud Bituricam Aquitaniæ Primatiam Depoſitio Beati VRSINI Confeſſoris, primi Bituricenſis Archiepiſcopi, à Beato Clemente ad prædicandam Chriſti fidem illuc tranſmiſſi, quem tradunt Hiſtoriæ Nathanaelem fuiſſe appellatum, & in Cœna quando Dominus pro mundi redemptione ſtatim paſſurus erat Lectoris vſum officio.

Ex Tabulario S. Dionyſij apud Doubletum pag. 676.

Dagobertus Dei gratia Francorum Rex, notum volo fieri D. P. & F. quod Eccleſiæ BB. MM. Dionyſij, Ruſtici & Eleutherij de Francia damus & concedimus noſtrorum conſilio optimatum, & aſſenſu Domini Auſtaldi Pictauorum Epiſcopi Eccleſiam de Plombata, Eccleſiam ſcilicet quam in honore B. Mariæ ſemper Virginis, & SS. Angelorum Beati Confeſſores VRSINVS, Martialis, Cacianus & Iulianus compoſuerunt: Eandem vero Eccleſiam ipſi Angeli Deo conſecrauerunt, Eccleſiam dico quæ eſt inter duas valles ſita prope aquam quæ dicitur Vigona ſupradictis Martyribus liberam & ab omni ſeruitio abſolutam concedimus, &c. Neque hic tantum primus VRSINO locus adſcribitur: obſeruauit enim iampridem Claudius Robertus in ſua Chriſtiana Gallia in Litaniis Breuiarij Rothomagenſis auctoritate Illuſtriſſimi Card. Caroli Borbonij emendati ſtatim poſt Apoſtolos primum Diſcipulorum Domini inuocari S. VRSINVM.

Certum porrò, quod monet Chenutius, ad ſepulchrum Beatique VRSINI ſacra lipſana, meritis ipſius vexatos à Diabolo liberari: quemadmodum & Caſulam, qua in humanis agens idem Diuus vtebatur, incognita noſtris artificibus materia mirabilique ſtamine operéque contextam, quámque videmus hodie tantum ſumi in Miſſa mediæ noctis Natiu. Domin. ab eo qui celebrat in Eccleſia Collegiata B. Mariæ de Salis, oculorum lippitudini mirabiliter prodeſſe, ſi ipſam tantummodò tetigerint.

MIRACVLA S. EVSITII CONFESSORIS.

Suo ſuperius loco pag. 376. reſtituenda.

Ex Bibliothecæ Regiæ aliiſque Codicibus calamo exaratis deſcripta.

PROLOGVS.

Libellum de Vita Beati Confeſſoris Chriſti Euſitij flagitante Odulfo inter nobiliſſimos magno & clariſſimo viro nuper ſimplici ſtylo edidimus, quem quidem non à nobis ſumpſimus, ſed ab antiquis ſchedulis exceptum, non verbum è verbo, ſed ſenſum è ſenſu more cauti interpretis ſequendo, fidémque eorum quæ dicebantur non nobiſmetipſis, ſed antiquo relatori, vel fideli famæ aſcribendam iudicantes, compegimus. Quia verò apud venerandum B. Euſitij ſepulchrum multa & innumera quotidie penè fiunt miracula, petiit idem vir clariſſimus Odulfus, vt de eiſdem miraculis, quæ ibidem per Chriſti potentiam patrantur, pauca perſtringerem, & ad laudem Chriſti, gloriámque eius piiſſimi Confeſſoris, vtilitati audientium ſiue legentium profutura ſtylo mandarem. Cuius petitionem cùm abnuere fas non iudicarem, Chriſti cooperante clementia inſtiti vt potui. Sanè quia beatiſſimo Patri noſtro Gregorio in libris Dialogorum, quos ad Petrum Diaconum ſuum ſcripſit, moris eſt, vt cuncta quæ ſcriberet, quibus auctoribus compererit intimaret, in hac parte præcellentiſſimi illius ſanctique Apoſtoli veſtigia ſequimur, videlicet, vt per ſingula quæ ſcribimus auctores ſcripti noſtri vel nomine, vel circunſtantiis accidentium deſignemus, & quaſi quibuſdam titulis in fronte narrationis auctoribus præfixis ſubſequens Hiſtoria fide dignior habeatur. Suſcipe ergo Lector meus & hunc noſtræ ruſticitatis libellum, nec in eo requiras leporem eloquij, ſed teipſum excita ad laudem & gloriam nominis Chriſti cuius ſunt cuncta quæ mira fiunt in mundo viſibili, vel etiam in eo qui oculis non inſulget noſtris.

I.

Dilectiſſimo Fratre noſtro Raimardo, qui cum ſupradicto nobili viro Odulfo diu conuerſatus eſt, quod narro miraculum, referente cognoui: Quidam paralyticus nomine Maynerius omnibus membris diſſolutus ad Eccleſiam B. Confeſſoris Chriſti Euſitij deportatus eſt. Ibi ergo diu decumbens ſalutis auxilium ſine intermiſſione die noctúque à ſancto Dei flagitabat. Non multo ergo interjecto tempore qui ora-

nibus, vt dixit, membris diſſolutus aduenerat, cœpit conualeſcere, ſcabellulíſque innitens Eccleſiam frequentare, ſed antequam integram ſanitatem à ſancto conſequeretur, eiuſdem Patris virtute fretus, ſuíſque ſcabellulis nihilominus innixus Romam petiit, à B. Principe Apoſtolorum Petro ſalutis imploraturus auxilium. Sed Petrus Eccleſiæ fundamentum quod facere poterat, implere diſtulit, vt quanta eſſet virtus in noſtro Euſitio panderetur. Reuertens ergo Roma ſupradictus Maynerius antequam Sancti Euſitij locum reuiſeret, montem Sancti Michaëlis petiit, Turonis adiit & in Eccleſia Beatiſſimi Martini orationum ſuarum vota perſoluit. Et tum demum ad Beati Euſitij ſepulchrum reuerſus eſt. Sed cùm iam limina Baſilicæ contingeret, eius oſſium iuncturæ cunctorúmque artuum compages vno fragore ſonuerunt: illicóque erectus in proprium ſtatum nouitate miraculi plurimos occurrere cogit. Iamque cœtus Eccleſiam ingreditur, gratiarúmque actionem Domino & fideli eius famulo fideliter perſoluens de ſui ſoſpitate cunctis qui in eodem loco habitabant, ingens gaudium fecit: ſed non multo interjecto tempore denuò Romam profectus eſt, multíſque Sanctorum proſtratus orationibus tandem ad ſuum curatorem reuerſus eſt. Iamque perfectæ virtuti corporeæ reſtitutus, coma depoſita, Monaſtico ſchemate veſtitus eſt. Nunc die noctúque Domino & ſancto eius Euſitio fideliter deſeruiens patrati in ſe miraculi non ingratus, ſed ſatis idoneus teſtis eſt effectus.

II.

Relatione ſupradicti Rainardi & Warnoardi Preſbyteri cognoui mutum multis coram poſitis ante S. Euſitij ſepulchrum nuper recepiſſe ſermonem. Nam dum idem mutus ad locum ſuprad.ctum acceſſiſſet, nec multo facto interuallo Miſſarum ſolemnia celebrarentur, ipſe ſacrum tumulum adiit & ei cui per ſilentium corda loquuntur, mœſtis gemitibus tacitus preces fundere cœpit: ſed antequam Sacerdos ſecretam, quam cœperat, compleret orationem, ille terribilem vocem edidit effuſóque ingenti ſanguinis riuo, claro diſtinctóque eloquio Eccleſiam complere cœpit. Accurrunt omnes vndique, audiunt loquentem quem ſolis nutibus intentum & ſermonis officio priuatum Baſilicam viderant introeuntem. Ille ſanus atque alacer ad propria reuertitur, illi ad magnificandum Deum ſanctúmque eius Euſitium toti mente conuertuntur.

III.

Iiſdem quibus ſupra vſus ſum, referentibus, cognoui præterito anno quendam ruſticum filium paruulum à natiuitate cæcum ad Baſilicam qua beatiſſimus Euſitius requieſcit, deportaſſe. Cúmque Miſſarum ſolemnia celebrarentur & populus vota conſueta ſancto offerret altari, infantulus ille in vlnis patris poſitus oculis apertis cœpit manum extendere & dicere patri: Vides pater, quam pulchros cereos & quam ſpecioſas candelas gens iſta deportauit? Quo dicto depoſitus à paternis humeris per Eccleſiam ſine duce diſcurrere cœpit, & accedens ad altare quod ſemel patri dixerat, cœpit aſtantibus intimare. Completis itaque Miſſarum ſolemniis, filium quem à ſancto pater receperat, curatori ſuo reddidit: & ſic lætus cum eodem tantillo diuinitus reſtituto ad propria remeauit.

IV.

Ex noſtra familia quidam orationis cauſa B. Euſitij adiere memoriam quos nobiliſſimus vir ſupradictus Odulfus benignè ſuſcipiens humanè tractauit & per eos tale quiddam de operibus S. Euſitij nobis intimauit. Ad menſam, inquit, meam panis deputatus eſt qui ſuper altare B. Euſitij oblatus fuerat. Ex eodem pane vnus diſcumbentium cani ſibi importunè adſiſtenti projecit. Sed canis videns panem, obſeratis faucibus hæſit & eum nullatenus contingere præſumpſit. Ille qui dederat nouitate miraculi perculſus, cani panem cœpit intingere, vt quid hoc eſſet, pleniùs poſſet approbare; ſed canis ſic refugiebat panē ac ſi quis eum inſequeretur cum lapide. Quod vbi ad me perlatum eſt, per me ipſum volui rem experiri. Cúmque viderem quòd canis nullatenus illum panem attingere præſumeret, iuſſi vt ei de alio pane nobis parato daretur: ſed alium panem ſibi oblatum tam auidè canis aſſumpſit, vt protinus omnes cognoſceremus non illum refugiſſe panē, ſed ſanctificati illius panis extimuiſſe virtutem.

V.

V.

In Burgo Bleſenſi, qui Euenna, ſeu Vienna dicitur, Herbertus nomine Preſbyter manebat, qui ad ſepulchrum B. Euſitij frequentiùs venire conſueuerat, contigit quadam die, dum à Sancto reuerteretur, vt burgus ille hoſtili impetu peruaderetur: Ingreſſi ſunt domum illius Preſbyteri ſatellites, ingentes vtres efferendi vini gratiâ ſecum afferentes. Effractis itaque oſtiis, apothecam ingrediuntur, & vinum violenter auferre conantur. Preſbyter è contrà: Vinum, inquit, Domini mei, ſancti Euſitij eſt, ne illud efferre tentetis, ex ſancta illius authoritate vobis interdico. Illi non acquieſcentes, ſed potiùs in eumdem Preſbyterum ſæuientes, non ſolùm frontem vaſis vinarij, ſed & latera eius ferro effodiunt, & vinum educere tentant. Mirum dictu! elementum liquidum in tantam duritiam conuerſum eſt, vt non illud vinum, ſed potiùs æs inſecabile æſtimates: diù ergo fruſtráque laborantes, cùm ſibi rem cedere non viderent, ab incœpto ceſſarunt. Illis ergo confuſis, & iam recedentibus, Preſbyter acceſſit, & de vino eodem, quantum libuit, efferens, eiſdem ſuis prædonibus, vt biberent, efferre cœpit. Obſtupefacti illi, & admirantes tam de virtute Sancti, quàm de liberalitate Preſbyteri, biberunt quidem, ſed viribus vacuis abierunt. Porrò Preſbyter vtrem vnum eodem vino repleuit, & ad ſepulchrum B. Euſitij quantocyùs properauit. Cúmque Clericis Eccleſiæ cuncta quæ fuerant geſta narraſſet, vtrem illum cum vino in conſpectu Altaris appenderunt: ſed quandiù vinum in eo perdurare potuit, quicumque æger ex fide acceſſit, eo vino hauſto, ſanus & incolumis receſſit.

VI.

Quanti vigoris prouidentia beatus iſte Pater terminos ſuos, vel eos qui ad ſe fugiunt, tueatur, multis quidem manifeſtum eſt: ſed ex facto quodam, quod à fratre Rainaldo audiui, ab ipſis quoque incredulis fides adhiberi poteſt. Fvlconis Comitis hoſtis per regionem illam tranſibat; ingreſſæ ſunt phalanges prædonũ immunitatem Patris Euſitij, pars eorum cuiuſdam ſuburbani porcum, pars altera equeſtris viri abſtulit pauonem. Pars eorum qui pauonem abſtulêre, ab equis proprijs decidentes, cruribus coxíſq; confractis, debilitati ſunt; vtrum euaſerint nobis incertum: aſt alij porcum, pauonémq; ad hoſpitium deferentes, nullo pacto, nullóq; ingenio neq; ipſis feruentibus aquis adhibitis agere potuerunt, vt ſetam porco, plumam adimerent pauoni. Quod videntes in admirationem conuerſi, dominis ſua reſtituerunt, & pœnitentiâ coram Sancto acceptâ, exemplum ab inuaſione temperandi cæteris prædonibus præbuerunt.

VII.

Glorioſiſſimo viro ſupradicto Odulfo per internuncios referente cognoui, quod narro miraculum. In pago Carnotenſi, vico qui dicitur Nucererum, mulier erat quæ corporis ingraueſcente moleſtiâ, lumen amiſerat oculorum, permanſitque in eadem cœcitate octo ferè annis. Sed cùm celebre beati Euſitij nomen, & quæ Chriſtus per eum operabatur, ad eius perueniſſet aures, ſpe recuperandæ ſanitatis accensâ, duce filiolâ quam enutriuerat, quæque loco filiæ in omnibus ei obſequebatur, ad ſupradicti Patris memoriam properare contendit. Sanctæ Pentecoſtes tunc venerandi dies erant, & in ipſa ſacra hebdomada, ſextâ feriâ, ad optatum locum peruenit. Sabbato ergo ſequenti atque Dominicâ, continoa in precibus perſtitit: ſed lumine non impetrato ſecundæ feriæ manè illuceſcente remeare diſponit. Cúmque ad portum perueniſſet, nauímque operiretur, eadem dux quæ greſſus eius regebat, conuerſa ad Monaſterium, dixit Dominæ reuertenti: O mea Domina, verè fateor nunquam locum tantæ pulchritudinis me aliquando vidiſſe. Quod illa audiens, ingemuit, & ab imo cordis alto protracto ſuſpirio proclamauit: E ſancte Euſiti fama virtutum tuarum perracta, vt à te illuminarer, ad te acceſſi: ſed iniquitatibus meis præpedientibus, neque Altare tuum, neque Eccleſiam tuam tantæ, vt audio, pulchritudinis videre promerui. Ecce redeo cœca, exemplum cæteris futura, ne tua deinceps requirant ſuffragia. Cúmq; hoc cum ingenti amaritudine perorâſſet, conuerſa ad Monaſterium, priſtino mox perfuſa lumine, lucem cæli, ipſam Baſilicam, & cuncta circumjacentia claro intuitu contemplari cœpit. Feſtino ergo curſu ad ſui illumina-

torem recurrens, citato Clero, multóque coëunte populo, gaudium magnum de ſui ſoſpitate cunctis aſtantibus fecit, digniſque gratiarum actionibus Chriſto & fideli eius famulo perſolutis, poſt paucos dies ſemper benedicens Dominum, & Sanctum eius magnificans Euſitium, læta & incolumis ad propria remeauit.

VIII.

Quidam ruſticus nomine Martinus in Cenomanicis partibus prædatorum manibus comprehenſus, cuſtodiæ deputatus eſt. Hic anteà Baſilicæ nominatiſſimi Euſitij limina aliquoties reuiſens, ſeipſum illi vt adjutorem in omnibus inueniret, more antiquorum, ſeruum tradidit. Qui cùm in cuſtodiam, vt diximus, duris compedibus vinciretur, multa quoque grauiora paſſus, quinque dies maneret ieiunus, tandem ne aliquatenus hinc exire valeret, in caueam huiuſmodi operis vſibus conſtructam præceps reluditur. Vna autem Sabbati cùm iam quinta imminebat dies, ex quo ille talia pati cœperat, ſanctiſſimi Euſitij ſibi nomen ad memoriam reuocatur, quem gemitibus & lachrymis ipsâ horâ inuocans ait: E, ſanctiſſime ac multùm reuerende Euſiti, qui tuorum mendicitatem parentum miſeratus, teipſum, ne fame perirent, pro vili deputaſti pretio; te, Domine, per illam imploro miſericordiam, quâ illos mortis interitu liberaſti, me quoque de peſſimis tormentis, quibus ſuper humanum crucior modum, ruptis nexibus abſoluas, & meis pedibus liberum iter præbeas. Ad hanc ſubitò vocem, compedum vinculis in diſſolutionem confractis, omnibúſque quibus videbatur includi clauſtris procul remotis, liberum, Deo opitulante, iter ſibi patuit, & coram cuſtodibus, qui eum in cuſtodia ſeruabant, nullo contradicente, viam ad ſanctiſſimi Euſitij ſepulchrum arripuit, indéque ad propria incolumis, gaudénſque, Deo adjuuante, qui regnat in ſæcula, ſub feſtinatione repedauit.

EXPLICIT.

SELECTÆ VITÆ ALIQVOT SANCTORVM SANCTARVMQVE AD

Aquitaniam ſpectantium.

INDEX VITARVM ALIQVOT SANCTORVM AQVITANIÆ.

SANCTI *Almiri* Confeſſoris.
S. *Alpiniani*, diſcipuli ſancti Marcelli.
S. *Amantij*, Rutenenſis Epiſcopi.
S. *Amandi*, Diſcipuli ſancti Sori.
S. *Auſtremonij*, primi Aruernorum Epiſcopi Acta, Tranſlationes, Miracula, & quòd eius oſſa Mauſiacum à Pipino Rege tranſlata, ibidem ſeruentur.
S. *Baumiri*, Confeſſoris.
S. *Balſemij*, Martyris.
Bernardi Guidonis, Epiſcopi Lodeuenſis, cum Præfatione Sanctoralis, &c.
S. *Conſtantiani*, Abbatis.
Præfatio vitæ *ſancti Eligij*, authore ſancto Audoëno.
S. *Eparchij*, Confeſſoris.
Tranſlatio & Miracula *ſanctæ Fauſtæ*, &c.
S. *Ferreoli*, Lemouicenſis Epiſcopi.
Acta & Miracula *ſanctæ Fidei* Agennenſis.
S. *Fidoli*, Confeſſoris.
Excerpta quædam de *ſancto Floregio* Epiſcopo.
S. *Frambaldi*, Abbatis.
B. *Gaucherij*, Confeſſoris.
Tranſitus *ſancti Genij*, Confeſſoris.
B. *Iſraëlis*, Canonici Doratenſis.
S. *Iuliani*, Martyris Briuatenſis.
S. *Iuniani*, Confeſſoris.
S. *Iuſtini*, Confeſſoris.
S. *Leobini*, Carnotenſis Epiſcopi.
S. *Licerij*, Coſeranenſis Epiſcopi.
B. *Menelei*, Abbatis Aruerni.
S. *Montanæ*, Virginis.
SS. *Orientij*, *Taurini*, & *Auſtindi*, Epiſcoporum.
S. *Pardulfi*, Confeſſoris.
S. *Prudentij*, Martyris Miracula.
Liber Tripertitus de B. *Roberto* Caſæ-Dei Abbate, & alia cum Catalogo Abbatum.
S. *Sacerdotis*, Epiſcopi Lemouicenſis.
Paſſio SS. *Sauini* & *Cypriani*, & vita *ſancti Sauini* Eremitæ.
S. *Sori*, Confeſſoris.
S. *Stephani de Mureto*, primi Patris Ordinis Grandimontenſis Vita, Tranſlatio, Releuatio.
S. *Theobaldi*, Confeſſoris.
S. *Theofredi* Martyris duplex Paſſio.
S. *Verani*, Cauallicenſis Epiſcopi.
S. *Victurniani*, Confeſſoris.
Prologus in vitam *ſancti Vrſi* Confeſſoris.

VITA SANCTI ALMIRI CONFESSORIS.

incerto, ſed antiquo ſcriptore.

EX VETERIBVS LEGENDARIIS Diœceſeos Cenomanenſis.

PROLOGVS.

COMPVLSI à Fratribus, imperante etiam Pontifice noſtro beato Domnolo, ſcribere ſancti Almiri vitam, ne inobedientes appareamus, adjuuante Spiritu Sancto, qui in prædicto Sancto requieuit, ſtylo ſuo tenui aggredimur. Præcipiente quippe Domino noſtro IESV CHRISTO legimus ſic: *Aperi os tuum, & adimplebo illud*: Idcircò recitanda ſunt quæ in exemplum bonæ actionis diuulgata, lucrum faciunt animarum, atque ſuis imitatoribus proculdubiò proficiunt in augmentis.

Incipit vita, cui præmittuntur nonnulla quæ æquè ad ſanctos Auitum, Carilephum, Vlphacium, Boamirum, Senardum, alióſque pertinent.

REgnantibus, atque gubernantibus Childeberto atque Clotario fratre eius Monarchiam Regni Francorum, & feruente Chriſtianitatis cultus augmento, quidam ſanctæ vitæ deſiderio diuinitùs accenſi, relinquentes patriam ſuam, parentes, prædia, & omnia, atque propria Monaſteria deſerentes, arctiorémque quærentes vitam, veniunt in pagum Cenomanicum: Ex quibus quidam iuxta eremum Partici; quidam verò per alia loca exſtirpare propriis manibus laborauerunt, quæ Domino largiente ab eiuſdem Parochiæ Epiſcopo Innocente ſuis precibus impetrauerant.

Inter quos primi fuerunt ſanctus Auitus, & ſanctus Carilephus: hi enimverò calore fidei inflammati, & diuino amore accenſi, peregrinando venerunt. Quidam etiam eos poſtea ſequuti ſunt: quidam autem ex eis coniuncti venerunt in prædictum pagum Cenomannicum, id eſt, ſanctus Almirus, ſanctus Vulphacius, ſanctus Boamirus, & S. Senardus, cum aliis ſociis, & reliquis ſubditis ac diſcipulis eorum. Erant enim, vt dictum eſt, ſanctus Carilephus & ſanctus Auitus primi & magiſtri eorum; Auito verò omnes obediebant, quia hæc facere inter ſe decreuerant; & quidquid ipſe eis præciperet, libenter implere cupiebant. Ad eius quoque conſilium & imperium reliqui recurrebant, & ſibi ille ſiue in vaſta eremi ſolitudine, ſiue in aliis locis cellulas ædificare præcipiebat, vel vbi eos exſtirpare, & noualia facere hortabatur, ibi ea cum eorum diſcipulis operati benignoiter ſatagebant. Ibi enim

tempore ſupradictorum Regum Francorum, id eſt, Childeberti, & Clotarij eius fratris, qui valdè Dei ſeruos, & peregrinos, atque maximè communem vitam ſtudentes ducere diligebant, præfati ſancti viri ab Aquitania exeuntes, & maximè de pago Aruernico pro Chriſto exules facti, Aurelianis veniunt, ibíque cum ſancto Maximino haud longè ab vrbe prædicta eo tempore ſub ſancta regula orantes, quidam ſacerdotes ad pagum Cenomanicum properant, & iuxta eremum, quæ Particus dicitur, in locis abditis latitant, & opere manuum ſuarum viuere ſatagunt, orantes, ac deprecantes die noctúque obnixis precibus, flexiſque poplitibus Deum cæli, vt alia loca & benè apta inuenire valerent, in quibus ſinguli ſingulas cellulas ædificantes, animas diabolicâ fraude deceptas, in eis, Domino fauente, ſub ſancta regula lucrari mererentur. Quorum preces & lacrymabiles orationes Dominus exaudiens, eis petita clementer conceſſit, atque deſideria eorum ſuâ gratiſſimâ clementiâ adimpleuit. Quorum fama vulgata eſt, quia diù latere non potuit, nec Dominus eam ſub modio abſcondere voluit, ſed vt ſuper candelabrum luceret, omnéſque in domo Dei habitantes, lumen eorum viderent, & bonis eorum exemplis informarentur, atque eorum conuerſatione inſtruerentur, & multi per eorum exempla ad vitam peruenire mererentur æternam.

Mox verò vt memoratus ſanctus Innocens, qui eodem tempore in prædicto pago Cenomanico Epiſcopus erat, eandem famam audiuit, miſit ad eos ſuam conſolatoriam epiſtolam, & ſuum ſacerdotem, nomine Benedictum, vt interrogando eos diligenter inquirat cuius conuerſationis eſſent, aut vnde venirent, vel quid agere proponerent: Intimans etiam eis, quòd ſi in eadem parochia morari, vel cellulas conſtruere, vt ei dictum erat, vellent, ipſe eis loca daret, in quibus ſecundùm profeſſionem eorum hæc eadem perficere, Domino auxiliante, poſſent. Mox autem vt prædicti ſancti viri talem nuntium viderunt, cognouerunt à Domino Deo eorum preces exauditas eſſe, & prædicto Epiſcopo hoc ad eorum conſolationem eſſe inſpiratum, immenſas Deo gratias, & flexis genibus, & extenſis manibus ad cælum referunt, qui exaudire eos, & conſolari dignatus eſt. Per ipſum autem præfatum ſacerdotem dicto Epiſcopo etiam gratias referunt, mandántque vt quidquid ipſe iuberet, inquantum Deus dederit, voluntariè adimplerent. Intimant etiam auditâ eius ſanctitatis famâ ſe illuc aduenraſſe, & vt ſerui Domino in omnibus ſibi obedire velle.

Quorum voluntatem vt memoratus ſanctus Innocens audiuit, qui antequam eorum obedientiam audiret, grauiter id ferebat, & admodum eos arguebat, quare abſque eius licentia & conſilio, ſua in Parochia quidam eorum iam oratoria ædificare inciperent, ſicut alibi de ſancto Carilepho legitur. Poſtquam, vt prædictum eſt, ſupradictus Epiſcopus eorum ſtudium atque obedientiam audiuit, & non eos ſtolidos & inobedientes eſſe velle, ſed religioſos & obedientes eſſe per omnia cognouit Conedrario vico canonico quoſdam eorum obuiam ſibi venire præcepit, vt eos gaudenter ſuſcipiens, atque ſuper colla eorum irruens deoſculatus eſt, omnémque humanitatem, vt Epiſcopum decet, eis oſtendit. Poſtea verò cantauit Miſſam, benedixítque eos, atque ſanctâ Euchariſtiâ eos ad extremum confirmauit. Denique vnà ſoluerunt ieiunium, atque cibis ſimul confortati ſunt. Tunc itaque dedit eis poteſtatem in ſua Parochia prædicandi, & homines ad ſanctam atque communem ſiue regularem vitam conuertendi, & vbicumque vellent in ſua Parochia, & in quocumq; territorio ſuæ ſedis Eccleſiæ cellulas ædificarent. Voluit enim eis ſtatim loca dare ad memorata Dei ſeruitia peragenda. Sed ipſi petierunt ſpatium vſque dum cum ſancto Auito eorum magiſtro, & cum aliis eorum ſociis hæc diligenter conſiderarent, & demùm libenter eius iuſſa & voluntatem explerent. Vnde poſtea ſimul conuenientes omnes per triduum, interueniente ieiunio & oratione, hæc conſiderantes, conſilium cœperunt vt licentiâ & authoritate præfati Epiſcopi quærerent loca, vbi ſinguli ſingulas ædificarent Eccleſias. Vnde factum eſt, Domino opem ferente, vt ſanctus Carilephus Dei ſacerdos locum ad cellulam ſibi ædificandam vnà cum ſibi ſubditis dum quæreret, inueniret locum amœnum ſuper fluuium Aninſolam, in territorio ſanctæ Cenomanicæ matris Eccleſiæ, vbi, Domino auxiliante, ſibi cœpit cellulam ædificare, quâ ipſe modò corpore quieſcit; qui locus à nomine eiuſdem fluminis Aniſolæ nominatur. Nam ſanctus Auitus iam ſibi locum habebat inuentum, in quo & ipſe cellulam ædificauit, qui locus vſque in hodiernum diem cellula ſancti Auiti nominatur.

Qualiter autem ſanctus Carilephus cum prædicto ſancto Innocente Epiſcopo egerit, & quales cobærentias habuerunt, vel qualia inſtrumenta chartarum ſimul fecerunt in eorum opuſculis, ſiue in Geſtis Pontificalibus Cenomanicæ vrbis hactenus inſertum habetur: ſimiliter & qualiter cum ſancto Auito egerit, aliquid in eorum vitis olim conſcripſimus; & ideò hic non eſt opus tangendi, neque mihi videtur inſerere: ſed ſi quis ea pleniter ſcire deſiderat, prædicta opuſcula legat, & ſic inueniet. Deinde namque authoritate, & largitione memorati Epiſcopi, & conſilio ſancti Auiti, eorum Magiſtri, quæſierunt illa loca, quæ pòſtea ædificauerunt, ſine quibus cellulas, opem eis non modicam prędicto ſancto Innocente Epiſcopo ferente, conſtruxerunt, in quibus & corporaliter modò requieſcunt; quibus in locis iam repertis, ſub ſancta Regula Fratres congregauerunt, & viuere regulariter docuerunt, ſicut vſque in hodiernum diem, Domino opitulante, regulariter ſtudent.

Hactenus narrata toti illi Sanctorum cœtui communia.

Sanctus itaque Almirus locum, qui hodiè Greſſus nominatur, oratione inuenit, & largitione prædicti Epiſcopi adeptus eſt: qui locus à quadam petra, quæ ibi inuenta eſt, ad eorum acuenda ferramenta, ita nomen accepit, & retinet vſque in hodiernum diem, quem largitare Epiſcopi memorati, vt dictum eſt, accepit, atqi eius adjutorio ibidem Monaſterium in honore ſanctæ Mariæ & ſancti Petri fecit, & Monachos ſub ſancta Regula degentes, quadraginta ibi, exceptis reliquis diſcipulis & famulis congregans, qui tam laudabilem vitam ibi Domini auxilio, vnà cum ſubditis ſibi Monáchis duxit, vt etiam virtutes per eum Dominus operatus ſit. Cuius virtutum miracula non diſſimulare dignum duximus: ſed de pluribus pauca calamo nobis ſcribere imperauimus; ſi autem ſingula perſequamur eius virtutum miracula, erit ſuperfluus modus in pagina. Quis enim vndique repetat tanti viri prodigia, & quæ, & quanta virtus verborum ab eius ore proceſſerat, & quanta vigiliarum atque abſtinentiarum, cæterarúmque virtutum eſſet conſtantia, nec humanus poteſt explicare ſenſus, nec ſtylus proſequi; ſed Dominus plus nouit, qui omnia largitus eſt. Quadam autem die obedientiam cum Fratribus iuxta prędictam cellulam ſancto Almiro faciente contigit, vt ingens pluuia irrueret ſuper eos: quam omnes fugientes, in quadam domicula ſe abſconderunt, & ſanctus Almirus, ſolúſque in ſua obedientia permanſit, quem nec pluuiæ ipſius gutta tetigit, ſed illos qui confugerant, eorúmque obedientiam dimiſerant, ita eſt perſecuta, vt nec domus eos liberaret. Vbi etiam apparet quantum valet obedientiæ diſciplina.

Dehinc cæleſtibus donis eius ætate creſcentibus feruebat memoratus Pater pietatis intuitu, coruſcabat inter Fratres obedientiæ radiis, præcellebat ſanctæ charitatis luce ornatus: quoniam ſicut erat ad vitia eradicanda ſtrenuus, ita ad dona cæleſtia impetranda ſollicitus. Eſt autem hoc inter reliqua venerabile documentum, quòd eius meritis claruit in noſtro oppido, tempore conſequenti. Quædam verò mulier dum arrepta à maligno ſpiritu, beatiſſimo Almiro præſentaretur, & pectus percutiens, lingua in ore ſpumans frenderet, & in omnes blaſphemias cunctos irridens debaccharetur, contigit vt dæmon, qui eam arripuerat, ſe celare vellet, quod fieri Dominus non permiſit. Tùm dæmon cognoſcens ſe non poſſe celare, incidit in aures eius, in ſimilitudinem globuli: cuius verſutiam cùm Sanctus, Spiritu Domini agnoſcens, fecit ſignum Crucis, & increpans eum dixit: Cur, dæmon, hominem, quem non feciſti, perdere feſtinas? Ad cuius increpationem inimicus ille durare non potuit, ſed ſignaculo confuſus Crucis, cum ingenti terrore exiuit, & ſic meritis præfati ſancti Almiri, anima & corpus eiuſdem fœminæ liberata ſunt, ipſáque incolumis ad propria remeauit.

Huic autem à præfixo Epiſcopo verbum prædicationis commiſſum erat, qui reliquos promiſſione regni cæleſtis inuitans, non ceſſabat in plebe verba veritatis cum fructu fidei redundantia ſeminare. Hinc factum eſt vt inceſtarum nuptiarum, & execrabilium copulationum vincula diſſoluens, quanta pro his ſuſtinuerit, nullus dignè potuit explicare, præſertim cùm pro his & pro cæteris iuſtitiæ fructibus Martyr effici cupiens, ſi non defuiſſet manus interfectoris: ſed proculdubiò palmam martyrij meruit, qui voti deſideria non abſcondit.

Quidam autem vir magnis opibus ditatus, & armorum apparatu locupletatus, nomine Leo, qui ſæpiſſimè memoratum Almirum volebat aut per ſe, aut per aliquem interimere, clàm aut manifeſtè. Quadam die dum ad epulum cum multis nobilibus

reſideret, cœpit blaſphemare, & multis infamiis onerare. qui dum hoc ageret, à quodam interrogatur, ſi præſens adeſſet, quid de eo faceret? Qui furibundè reſpondens, & eleuans manus ait: Sic eum percuterem, ſi ante nos hic eſſet; cuius manus ſtatim aruit, & ſic contracta eſt coram omnibus, vt nec ad ſe retrahere valeret. Quod videntes cuncti circumſtantes, dicebant nutu Dei hoc accidiſſe propter odium quod erga Sanctum Dei poſt eius ſanctam admonitionem conceperat. Vnde factum eſt, vt multi qui ſuas proximas habebant, ſe corrigentes, dimitterent, & prædicto ſancto viro in omnibus obedientes fierẽt, & quidquid eis præcipiebat, libenter pro viribus obſeruabant. Memoratum itaq; virum debilem Leonem cum magnis muneribus ad ſanctum Almirum ſui amici & propinqui adducentes, & humiliter proſtrati, deprecati ſunt vt pro eo oraret, ſuíſque precibus eum ſanaret: quibus Sanctus Dei reſpondit: Nec pro eo orare quemquam oportere, nec ei communicare debere, niſi priùs illiciti vincula abſolueret coniugij, qui & inceſtum ſoluere, & quidquid ei Sanctus Dei præceperat, pro viribus adimplere pollicitus eſt. Hoc enim pacto, & coniugio illicito reſoluto, motus miſericordiâ ſanctus vir, dedit ei pœnitentiam, & ſecluſum eum magna afflictione ſecum tenuit, pro quo vnà cum Fratribus quotidiè Letanias faciens, & ſua per pauperes in eius eleemoſynas diſpergens, tempore congruo ſuis precibus eum abſoluit, atque eius debilem & aridam manum ſacro oleo in modum Crucis liniens, priſtinæ ſuis meritis reddidit ſanitati. Ab eo verò non modicum tam in prædiis quàm in aliis rebus mobilibus, in auro videlicet atque argento, ſiue veſtibus reliquiſque neceſſariis ad ſuum Monaſteriolum ornandum, atq; perficiendum, neceſſitatéſque Fratrum fulciendum percepit adjutorium.

Multa itaque alia miracula, reliquarúmq; virtutum ſigna ingentia per prædictum ſanctum virum Dominus operatus eſt, quæ propter prolixitatẽ operis ac laborem vel faſtidium audientium atque legentium in hac ſchedula inſerere diſtulimus. His contenti ſimus, & maximè quia eum Sanctum Dei eſſe non dubitamus: ſi quis de eo ampliùs ſcire deſiderat, legat eius ſociorum vitas, & interroget Fratres, & multa innumerabilia bona de eo poterit inuenire; ſiquidem appropinquante termini ſui fine, abſolutionem à Fratribus petens, obitus ſui diem eis certum prædixit. Porrò die & horâ quando olim eis prædixerat Sanctus, obiit, tertio ſcilicet Idus Septembris. Quo defuncto, & ad Chriſtum migrante, prædictúmque Monaſteriolum Greſſum ſub diſpoſitione ſancti Domnoli Epiſcopi, ſucceſſoris videlicet Innocentis, reliquit, de cuius ſedis Eccleſiæ iure erat: qui per electionem Monachorum ibidem regulariter Domino militantium, eis ex ſeipſis Abbatem dedit, & ſanctum Almirum in ſancti Petri Eccleſia decenter ſepeliuit: in cuius obitu nonnulla ſigna Dominus oſtendit. Videntibus enim multis feretrum, in quo de Eccleſia B. Mariæ Virginis, iuxta quam ipſe obietat, vbi & Congregatio Monachorum inſiſtebat, ab ipſis Monachis portaretur, quidam cœcus fide fiſus feretrum tetigit, ſicque ſancti Almiri meritis lumen præclarum habere meruit; ſimiliterque cùm eius corpus à memoratis Monachis ſepulturæ traderetur, quidam mutus, linguâ palpitans, Sancti meritis liberatus, eius auxilium excelsâ voce flagitabat, cuius os nunquam antea loqui valuerat, quia mutus ipſe à ſua natiuitate erat: ad cuius ſepulchrum innumerabilia tam viſibiliter quàm inuiſibiliter populis illic fideliter orantibus beneficia, Domino annuente, præſtantur quotidiè. Multorum ibidem lingua ſoluitur, cœcorum tenebræ radiantur, ſurdorum auditus integrantur, debilium infirmorúmque ægritudines curantur, & reliqua curationum beneficia innumerabilia præſtantur; quæ omnia enumerare longum eſt.

VITÆ SANCTI ALPINIANI CONFESSORIS, DISCIPVLI SANCTI MARTIALIS.

Ex variis codicibus calamo exaratis poſt vitam ſancti Martialis.

INterea, quoniam pro poſſibilitate noſtræ capacitatis obſequium B. Martialis erga Dominum, vel quæ poſtmodum in ipſo nunc in quo quieſcit loco, miracula fecerit, diximus, dignum eſſe cenſuimus, vel exigua de B. Alpiniano dicere, qui eidem inceſſanter adhæſit, commemoratione digna.

Sanctus

Sanctus itaque Martialis in omnibus veram compertam habens egregij viri Alpiniani ſanctitatem, chariſſimo diligebat affectu, quem præ cæteris ſacra videbat inſtituta ſectari. Lætabatur itaque ſe bonum imitatorem docuiſſe, multiſque profuturum credentibus, ſi poſt obitum ſuum præfeciſſet doctorem boni verbi: ſiquidem dignus imitatione ſanctus Alpinianus fallentis mundi calcans deſideria, ac iuxta Apoſtoli vocem, quæ ſurſum ſunt quærens, non quæ ſuper terram, bonorum actuum executor aſſiduus, cæleſtium meditabatur inſtituta mandatorum. Mundanarum etenim rerum ſibi ſufficiens, quotidiani victus ſeu veſtitus in tantùm reſpuebat affluentiam, vt non ſolùm ſe abſtineret ab illicitis, ſed etiam à licitis præcaueret. O verè laudabilis abſtinentia, quæ ſe indultis negans, exemplo ſuæ inſtitutionis peccatis oberrantes, coërcet etiam à licitis. Totius ergo ornatibus ſanctitatis conſpicuam B. Alpinianus agens vitam, nobilium actuum claritudine ſubnixa, eius circumquaque diuulgabatur virtutis magnificentia. Proinde ineffabilis S. Trinitatis clementia, quæ ante mundi exordium cuncta præſciuerat, ad huius mundi euacuandam infidelitatem, huius pectus inter ipſa ſacræ Scripturę primordia veri ſplendoris illuſtratione radiauit. Huius ſanè luminis Dauid fuerat perfuſione indutus, cùm largitatem muneris Deifici contemplatus eſt dicens: *Mirabilis Deus in Sanctis ſuis*: Omnipotentis enim Domini majeſtas perſpicui celſitudinem aſcendere cupientibus regni, per hunc, de quo loquimur, beatiſſimum Alpinianum videlicet, ſuorum mirabilium præeligens indefeſſum operatorem, tam animæ quàm etiam corporis incommodo laborantes, amiſſæ ſoſpitati reponere dignatus eſt. Quodam tempore cùm ſextæ diei horæ completo officio, ab Eccleſia egrederetur, obuiam habuit quandam mulierculam, quæ mortuum filium ſuũ ante pedes eius proiiciens, precabatur cum lachrymis, vt eum vir ſanctus reſuſcitaret. Cuius vir Dei Alpinianus fletu permotus, proiiciens ſe in oratione, ac poſt paululùm ſurgens, apprehenſâ manu dexterâ infantis, vitæ reſtitutum matri reddidit. Iterùm alio tempore contigit, vt quidam homo manum aridam habens, ad S. Alpinianum veniret, depoſcens ſe ſanari ab illo: qui currens ad ſolita præſidia, Eccleſiam petiit, & ſumens ex aqua quam ipſe conſecrauerat, tribus vicibus ſuper manum aridam infudit, ſtatimque ſanitati reſtituir. Quidam à dæmonio arreptus, dum miſerabiliter à vicinis ſuis S. Alpiniano deducitur: quem cùm terræ proſtrati rogarent vt dæmoniacum curare dignaretur, ſigno Crucis in capite eius impreſſo, inimicum humani generis ex obſeſſo homine abjecit. Nec illud etiam ſilendum puto, quod Dominus per famulum ſuum oſtendere dignatus eſt miraculum: Tres claudi eundi officium non habentes, ad B. Alpiniani cellam deferuntur; quos vir ſanctus pio intuitu aſpiciens, plenus miſericordiæ & charitatis dulcedine, vt ſemper ſolebat, ad orationem conuertitur: in qua tamdiù Domini implorans pietatem iacuit, quoadvſque impetrato, quod petierat, vnumquemque illorum manu propriâ apprehendens, ſanos & alacres erexit. Hæc nunc pauca de pluribus ſufficiant, quia ſi vel mediam partem miraculorum eius dicere voluiſſemus, nullo modo potuiſſemus. Quis námque dignè valeat perſequi illius erga diuinorum inſtituta mandatorum indeficiens ſtudium, aut quis eloquens inueniri poteſt, vt irrefrigerabilem quam erga omnes habebat charitatem, poſſit eloqui? Erat enim caſtitate vernans, hoſpitalitate benignus, eloquio ſuauis, ſpe firmus, ſobrietate temperatus, bonitate conſpicuus, humilitate fundatus, & omnium virtutum honeſtate præclarus. Delinquentium verò fragilitati in tantùm compatiebatur, vt ſecundùm ſacræ Scripturæ textum, omnibus ſe conformans, quòd omnes lucraretur Chriſto optabat, ac lenibus ſcripturarum medicamentis ſaucia peccatis pectora confouens, omni conamine laborabat beniuolens, vt mentes vitiorum fœditate ſordentes, poſtpoſitâ lubricitatis ſpurcitiâ, ſuperni muneris gratia decorarētur puritatis augmento, tam corporis quàm animæ vigore pollebat, quo vas Sancti Spiritus verè dici poſſet. Pſalmodia nunquam ab eius ore ceſſabat, niſi cùm cibum caperet, vel paululùm indulſiſſet ſopori. Igitur, vt diximus, B. Alpinianus totius ſanctitatis imitator egregius, die quadam dum humi ſtratus orationi incumberet, beatiſſimus Martialis apparuit illi, taliterque illum alloquitur dicens: Quoniam, chariſſime, cæleſti præueniente gratiâ contra antiqui hoſtis inſidias inſtantiſſimè huc vſque certaſti, iam tandem pro laborum tuorum exercitatione ſummo datori placuit, quod fragile relinquens corpus, ſupernorum diteris munere gaudiorum. His beatiſſimi dictis Martialis, venerandus Alpinianus præmonitus, debi-

tas Omnipotenti retulit gratias. At beatus Martialis, cernẽte B. Alpiniano, in ergaſtulo cum claritate petiit cælum. Sanctus itaque Alpinianus euocato conſodali ſuo, & religioſis Fratribus, omnia illis per ordinem quæ viderat & audierat à S. Martiale, expoſuit. Quod cùm iam dictus Preſbyter Auſtriclinianus à B. Alpiniano audiſſet, nimio mœrore affectus, nullatenus temperabat à fletu. Nolebat enim tam ſanctiſſimum virum à ſe ſeparari, chariſſimæque germanitatis dulcem amicitiam amittere. Et quamuis pro certo ſciret quòd illum Paradiſi beatitudo morientem ſuſciperet, tamen triſtabatur quòd corporaliter eum laxaret, cui nunquam ſpiritu erat defuturus. Sacra ita per membra beati Alpiniani febre inualeſcente, pręgranatio artuum orſa eſt ſubire vitalia præcordia. Sed dum, vt ſuprà diximus, fidelibus vocibus ſanctum Auſtriclinianũ, ac reliquos, qui aderant, lachrymari cerneret, benigniſſimâ commonitione, ne de ſuo turbarentur abſceſſu, exhortabatur: ne quod diuina diſpoſitio iuſſerat, ipſi mœſto viderentur contradicere luctu. Sed quis narrando expediat quantus tunc fidelium mentes inuaſerit planctus, cùm ſe destitui tanto cernerent patrono? Vix námque ibi quiſquam ſingultantia poterat dicere verba, quæ lachrymabilium gemitu interrumpebantur fletuum. Cúmque beati viri corpus glorioſa immineret reſolutio, vltimò cunctis qui adſtabant valefaciens, oculos, manúſque ad cælum protendit. Denique terrena penitùs derelinquens, plaudentibus Angelis æterna in requie ſexto Kalendas Maij gaudens migrauit ad Chriſtum. Peractâ itaq; ſicut mos eſt, ſacri corporis emundatione, feretro ſuperponitur. Sed nobis abſurdum facere viſum eſt, quæ interim Sanctus miracula geſſerit: Nam cœcus quidam, cui hactenus lux minimè fulſerat, luceſcentibus oculorum foraminibus, primum viſus ſui obtinuit diem. Paralytici autem nonnulli ſoſpitatem, claudi greſſum, vexati à dæmonibus curationem, leproſi cuncti emundationem, ac diuerſis infirmitatibus fatigati, ob meritum B. Alpiniani, antequam corpus eius tumulatum eſſet, incolumitatem recipere meruerunt. Sanctiſſimi ergo membra Alpiniani iuxta ſui quondam locata ſunt ſepulchra Magiſtri B. Martialis, regnante D. N. Iesv Christo, cui eſt honor, virtus, & imperium, & æterna majeſtas vnà cum Sancto Spiritu in ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA SANCTI AMANTII RVTENENSIS Epiſcopi & Confeſſoris.

Cuius Authorem fuiſſe Venantium Fortunatum, Pictauienſem Epiſcopum, quidam non improbabiliter ſentiunt cum Surio, qui eam pro more ſuo mutilauit, & mutato ſtylo imperfectam edidit ad diem quartum Nouembris.

PROLOGVS.

PRÆCLARO ſuccumbit oneri pauper ingenium, támque immenſæ rei ſermo ſterilis, & ab omni ſcientiæ fœcunditate ieiunus non ſufficit. Quamlibet ergo infirmus humeris impoſitum onus obedientiæ nunc ſuſcipiam, ignoſce, quæſo, Lector, cùm diſſonam manibus paginam ſumpſeris, cùm aures tuas murmur indoctum garrulo ſtridore percuſſeris; quia non minùs culpæ eſt non patuiſſe cùm poſſis, quàm præſumpſiſſe quod neſcias.

Incipit Vita cum Miraculis.

I. Igitur beatiſſimus Amantius Rutenæ fuit vrbis alumnus, vitâ paſtor, nunc ipſius felici eſt patronus exceſſu: qui in primæuo ætatis flore, abruptis ſæculi laqueis, militiam Chriſti perſeuerantiæ definitione ſuſcepit; & vitia, quibus pulſatur humana fragilitas, patientiæ virtute calcauit, inanes curas longè repulit, motus audaciæ conſtantiæ frænis tenuit, & cogitationum inter ſe colluctantium rebelles tumultus mentis imperio ſubjugauit. Qui beato feruens propoſito, & felicium meritorum ſplendore conſpicuus, ſacerdotij culmen, & ſublimis cathedræ ſedem promeruit. Geſſit mentem faſtigio honoris ſui parem, nihil in eo fuit dubium, nihil duplex, nihil varium. Fuit námque in eo perfecta humilitas, prompta miſericordia, in-

deſeſſa liberalitas, ſancta ſimplicitas. Fuit in vigiliis laudabilis, in ieiuniis fortis, in remiſſione manſuetus, in colloquiis ſedulus, in conflictatione lenis, in iniuriis mitis, in tribulationibus patiens, in proſperis moderatus, conſtans in triſtibus, in blandis ſeuerus, mitis in aſperis. Nec pudore libertas caruit, nec iucunditas grauitate. Nunc breui ſtylo pauca virtutum eius perſtringam inſignia. Dabit Dominus oratione beati Aotiſtitis dicendi vires, qui diuitias bonitatis ſuæ ſine vllo defectu ſcit effundere, & neſcit, cùm effuderit, variari.

II. Igitur cum in prædictæ vrbis foro conſediſſet Præſes altiori cæteris ſede ſublimior, & nefarij facinoris reum vltimo crucis ſupplicio, & extremâ pœoâ patibuli damnaſſet, properat B. Antiſtes ad forum, petit à Præſide vitam iam merii præmortui, ſed non impetrat: iterat preces, ſed mens ſuperbi dira faſtu non frangitur, ſed actiore ferueſcit ira. Iraque Antiſtes cellulam repetit, terræ proſternitur, fundit preces, ſuſpiria gemina emittit, tundit crebro verbere ſanctum pectus; petit à Domino, quod à Præſide obtinere nequiuerat. Digna illicò Præſidem immitem pœna percellit: nam in cathedra, cui altior inſederat, miris repentè modis affligitur, deſerit oſſa vitalis calor, & ſoluta neruis rigentibus membra officium, quo animæ famulabantur, amittunt. Ad cellulam beatiſſimi viri concurritur, ab oratione Pater conſurgit, ad forum progreditur. Senſit aduentum viri Præſes, magnâ iam ſui parte præmortuus. Amiſſi itaque redduntur ſenſus, & famulantia vſibus ſuis in vigorem priſtinum redeunt membra. Redditur ergo ſalus Præſidi, vita damnato; & quidquid vel ille admittendo, vel hic non dimittendo contraxerat, Domini miſeratione conceditur. Denique condonata eſt reo vita cum crimine, & Præſes meruit veniam cum ſalute.

III. Non longo pòſt tempore ſequitur clarior virtus, & tanto par merito. Erat námque haud longè ab vrbe in altiori baſi eminens ſimulacrum, quo in loco mira multitudo gentilium confluebat. Itaque cùm dæmoniis pecudum carnes ſuis moribus litant, dúmque referti epulis, & vino pleni cantu perſtrepunt, beatiſſimus Sacerdos aduenit, vidénſque exultare infelicem plebem, omni luctu grauiori lætitiâ, trahens ab imo pectore ſuſpiria, à ſacrilegij ſcelere eam pio hortamine reuocare pertentat. Sed ſemper inuiſa ignauiæ remedia ſunt ſalutis, quæ perire arbitrio ſuo, quàm alienum ſeruare conſilium mauult, & modum vtilium ad modum voluptatis nititur retorquere, blandáque & noxia pro rectis ac neceſſariis habet. Totis ergo furoris ſtimulis vulgus exarſit: ſed ille aduerſum ſæuientes arma arripiens, repetit cellulam, terræ proſternitur, fundit vberes pro hoſtibus preces, ingeminat pro inimicis alta ſuſpiria; petit illis vitam, qui in necem ſuam certè ſæuiebant. Nam ille quòd coronaretur optabat, ideò ne punirentur impij, pia apud miſericordiam Domini vota fundebat. Non enim minor animi virtus eſt, pro inimico exoraſſe Dominum, quàm procubuiſſe pro Domino; pro perſequutore fudiſſe preces, quàm effudiſſe animam innocentem. Poſt longa itaque ſuſpiria ſanctum eleuans caput, ſi nubes aliqua ab Oriente conſurgeret, qui propè aſtabat, puerum interrogabat. Nullam ille ſe videre reſpondit. Rurſus B. Pontifex terræ proſtratus ingemuit, erectóque iterùm à terra capite, eadem quæ priùs à famulo ſuſcitatur, videre ſcilicet ſe credebat, quod futurum præuidebat. Ab humo ergo Dei homo conſurgens, & cælum, cui nũquam mente defuit, intuetur. Tegitur repentè nubibus dies, & mox diabolo exitium ferens terribilis tonitru fragor increpuit, paritérque infelix ſimulacrum ferit, diuidit, & diſpergit: Fertur per aëra lapideum ſacrilegorum numen: quod ita diuerſam in partem vltricis procellæ turbo dejecit, vt partem nunc eius Lauterna, nunc teneat riuus, partem verò Auarionis habeat ripa fluminis in teſtimonium virtutis perpetuò ſeruatura: Partem quoque ab vrbe procul patens retinet campus rem tanti miraculi vſibus humanis ingerens, admirationem præbens, memoriam repræſentans. Itaque diuina prouidentia verberat impios, vt animæ morbum corporis afflictatione ſanet, & de aduerſis remedia præparans, ſalutem infirmitate reſtituit; ideóque ſacrilegam plebem percuſſit, vt perderet eam; & piâ manu inflixit vulnera, ne ipſam puniret. Fuit ergo præſens pœna, non vltio ſceleris, ſed medela peccati; quæ perimeret peccatum, coërceret peccatorem: extinxit crimen, authore ſeruato, abortáque ſimul eſt ex dolore ſalus, ex ira remiſſio multis. Nam vt ſimulacrum fulminis ictu diſſiluit, ſtatim quibus inerat iuuentutis robur, quique de media nocte vergebant in ſenium auditu obſtruſis auribus caruêre. Iunior verò, minúſq; nocens ætas manſit incolumis;

ſed hi, quibus altiùs ſerpẽtinum virus incaluerat, feriuntur. Quos ergo ad fidem prę-dicatio ſancta non mouerat, inſignis miraculi virtus impellit. Ad beatiſſimum etenim virum concurrunt, facinoris veniam expetunt, & merentur; amiſſos repetunt ſenſus, atque percipiunt; ſentiunt ſani fontis fluenta, & hauriunt. Diſceſſit ergo vulnus illatum, curatur inuentum, nec vltra emendationem verbera illis contulerunt. Sic Dominus noſter fidelis oratione ſerui antiquam putredinem vlcerum curauit, vulnera ſanauit, flagella leniuit, iram terrore compeſcuit. Ita diuino munere bellator egregius prædam inimico abſtulit, detulit cælo; detraxit hoſti, authori reſtituit: captiuos enim reddidit libertati, prædone captiuo, vitæque mortuos, mortis authore proſtrato, reſtaurauit. Et illicò de penetralibus cordis ſacrilegi, peccati maculas, Chriſti amore repulit, fides abſtraxit, vnda purgauit, & validiſſimus candor terrenos homines ſpiritali fidei velamento induit; ſicque Pater egregius, fideliſque ſeruus Euangelici præcepti memor, commiſſa ſibi à Domino felici fœnore multiplicata reſtituit.

IV. Aliquantulùm verò poſt hæc temporis fluxerat, & præcepit duobus Eccleſiæ famulis, vt in flumine, quod iuxta vrbem præterfluit, paucos pro aduenientibus piſces caperent. Haud mora, præceptis obediunt, piſces capiunt, lina legunt, ad vrbem remeant: quos milites, qui in præſidio erant ciuitatis, redeuntes offendunt. Ij hoſtili ritu ſepti potiuntur piſcibus, eóſque malè mulctatos flagris, relinquunt exanimes. Ad Sacerdotem famuli redeunt, & quæ iis ſimul ablata, illatáque fuerant, teſtis luctus edocuit. Beatus tamen Pontifex amiſſis non doluit ex contemptu, ſed afflictis congemuit ex affectu. Illinc conſtantiam vigor tenuit, hinc lachrymas pietas fudit. Felix cùm vicit contemptu; felicior, cùm victus affectu eſt. Domum intereà milites repetunt, nituntur prædam edomare flammis: ſubjecto etenim igne exultant latices, ſed nouo repentè miraculo, perdit vim flamma, diſſiliens & æſtuans incaſſum furibunda, miróque repentè modo indurantur magis flammis piſces, lege mutatâ naturæ, & intractabiles duríque ſenſus tanti nouitate miraculi molliuntur. Intereà milites ad Sacerdotem cõcurrunt, direpta referunt, genibus adhęrent, veniam facinoris petunt. Ignoſcit mens pietate promptâ, donat eis crimen cum piſcibus, mox quæ direpta foris pace temeratâ duxerant, flammis redeunt, & domantur. Hic B. Pontifex oratione ſanctiſſimâ plebi ferendi neceſſitatem iniuriæ militibus conſuetudinem abſtulit infligendi, pariterque vltricium vis extincta flammarum, & emendatio militum, ac populi fuit. Præclaris glorioſiſque ſignis ſtupenda ſuccedunt.

V. Erat námque in foro, in altiori baſide eminens ſimulacrum, quod vir beatiſſimus, zelo diuini amoris accenſus dejecit, atque confregit. In vltionem igitur numinis ſui, ſacrilegæ plebis multitudo conſurgit, lympharico bellatorum furore ſuccenſa, Chriſti bellatori minatur exitium. Sed vir beatiſſimus mortem non timuit vitæ amore. Neque enim fas erat fortiſſimum bellatorem, præſentem timere mortem, qui æternam præſentium rerum contemptu meruerat. Itaque plebs miſit nuncium viro cuidam Honorato nomine, qui erat illo tempore natalium ſplendore, honorum titulis, opibus, authoritate cæteris longè præſtantior. Contrahit hic ſeruulorum ſolatia vrbem protinùs ſede inuectus curuli petit. Et iam emenſus iter dirè fremens, dira & extrema minitans vrbi aderat. In medio tamen portæ pridiè beatus Pontifex orationem ad Dominum, terræ proſtratus fuderat. Quo in loco miro ſtupore hæsẽte bigæ, hominis illius animalia, & vt inſenſibilia riguêre ſigna. Nil agunt ſtimuli, nil verbera ſæua proficiunt. Cùm autem vir ille inſignis miraculi nouitate perculſus, ad beatiſſimum virum, vnum ex neceſſariis mittens rogauit, vt piâ eum oratione abſolueret, quem meritis quaſi vinculis nexuiſſet. Haud mora, Sacerdos aduenit, carpentum deuoluitur, perſecutor adhæret Sancti genibus, rigat pedes lacbrymis, peccatum fatetur, petit auxilium, & vix verba compleuerat, animalia, quæ vt duræ cautes riguerant, cælitùs receptâ mobilitate præceptis obediunt; dúmque ſanctis orationibus natura nunc mutatur, nunc redditur; mens fera priùs, & dominum, vt de duris cautibus orta, non ſentiens, ſubito fidei igne ſuccenditur. Illicò maculas peccatorum vnda diluit ſalutaris, & incredulitatis nube deterſâ, clarum pectori lumen infunditur. Intereà vnus è famulis curſu præpeti fit dominæ triſtis nuntius; quæ repentino luctu perculſa, monilia proiicit, veſtimenta diſrumpit, ſcindit crines, genáſque dilacerat, irrigat fletibus vultum, ac tunſo pectore ſuſpiria ægra perfundit; &

nuoe confractum, mixtúmque pulueri dominum ſuum, nunc amiſſum quaſi coniugem deflet. Turbatur domus, inuoguntur planctibus dominæ lachrymæ famulatum, ad vrbem mox properat, & turbata colliſaque gerens ora, femineo ſimul furore vel planctu aggreditur Sacerdotem. Quæ vt ſerenitatem verendi vultus inſpexit, ſubito pauore contremuit. Glorioſo itaque ſtatim fidei calore ſucceſa, genibus prouoluitur Sacerdotis; & dæmonia, quę decenti priùs ſuperſtitione coluerat, laudabili execratione condemnat. Ipſe verò illicò eam labe culparum emundans, vitæ æternæ lauacris perfudit; ſicque beatiſſimus Pontifex infelicem prædam de faucibus diaboli abſtrahens, fecit feliciter ſuam. Venerunt quoque quondam duo viri ad vrbem, infelicem vitam gerentes in ſcelere: tegunt itaque funeſta demiſſis vultibus corda, & extortis fletibus, & imo pectore abſtractis ſuſpiriis, vilium vetuſtate pannorum pauperes ſe eſſe mentiuntur. Tribuuntur eis neceſſaria victui, & ſimulatæ miſeriæ miſeratione piiſſimâ ſubueniunt. Deflent itaque vim ſeſe frigoris ferre non poſſe; tandem intra ſepta recipiuntur Eccleſiæ, vixque corda mortalium quies prima gratâ curarum obliuione laxauerat, cùm illi admittunt latrocinium, & ſacra (proh nefas!) pollutis manibus pallia adeunt, vela deiiciunt, reſeratíſque ianuis, gradu concito fugam, crimine ſtimulante, atripiunt: qui ita digno cæcitatis ſupplicio feriuntur, vt nefarij oculi, qui iudices criminũ fuerant, duces eſſe fugæ non poſſent. Huc itaque & illuc incertos implicant orbes, & vacuo noctem labore conſumunt. Redditur terris dies, agnoſcitur facinus, fit ad Sacerdotem concurſus. Demõſtrat B. Antiſtes quos oratione tenuerat, atque authores criminis prope pontem qui proximus vrbi eſt, cæcitate eſſe percuſſos, & vacuo laſſos itinere conſidere. Ad pontem ergo itur, repetiuntur nefarij criminis rei, interrogatique quò irent, quidve eis eſſet negotij, aiunt ſe longiùs velle pergere: ſed cùm eſſet hora ferè diei tertia, à cœpto ſe dicunt itinere opacæ noctis tenebris impediri. Ad Sacerdotem denique pertrahuntur. Itaque cùm vir beatiſſimus illatam ſibi iniuriam velut in ſublimi poſitus ante deſpiceret, tamen licet diuini memor eſſet præcepti, alienas noluit culpas ſine propria virtute caſtigari: nam dempto pallio ſuo, ſacrilegos bis aut tertiò in dorſo percuſſit, quod ita in eorum membris inſedit, vt omni ab ipſis atrociùs verbere ſibi eſſe putaretur. Multos quoque regulam melioris vitæ tranſgreſſos, ſancti tegminis leui tactu ad emendationis ſanitatem reduxit, ſed ſemper ſecundùm modum peccati impendebatur cura remedij, & pro qualitate culpæ ius inferebatur vindictæ. Sic ergo ſancti in oratione viri in latebris factum animæ vulnus, fortius morbi remedium ſenſit.

VI. Igitur criminoſus quidam hortulum ſancti viri, exiguum quidem ſpatiis, lętis tamen conſpicit virentem oleribus. Ampliabat ſiquidem ſpatio loci anguſtias amœna iucunditas. Statim ergo atroci mente furti facinus concipit. Itaque redditur terris occaſus diei noctis ſilentio. Vix corda mortalium alta quies dulci ſopore laxauerat, cùm ille ac commodum fraudi tempus amplectens, proſilit audaciâ plenus ad ſcelera, leuíque impulſu tranſit quod obſtabat, adit hortulum, olera diripit, abire feſtinat: nullus tamen redeundi exitus patet, quia reus tenui ſepe quaſi muro vallatus, exigua obſtacula velut omni conſtructa munimine creſcere fugienti ſibi videntur in molem. Noctis ergo totius iter ſpatium hortuli fuit. Intereà roſeæ lucis ſplendor mundum irradiat, faciéque rebus redditâ, terris lux redditur. Igitur beatus ſenex in cellula, vbi ſpretis ſomnis inertibus, noctem dulci meditatione, & ſancto labore tranſegerat, vnum è Fratribus vocat, mitténſque in hortulum mandat, vt quem ibi errore laſſatum ſuo, & velut quibuſdam arctatum vinculis ita innexum crimine repeririſſet, abſtraheret. Haud mora, adit, reperit, abſtrahit. Adeſt illicò criminoſus, furtum in medio proiicit, pedes complectitur Sacerdotis. Itaque vir pietate plenus, indulget crimen, donátque furtum; monens eum ſæpè, vt ſuis potiùs neceſſaria viſibus petat, quàm rapiat, & neceſſaria ſibi tribuentis munere, non rapinæ ſcelere conſectantur: ſic ergo indulgentia à Sancto ſibi conceſſa ab eo diſceſſit.

VII. Quid memorem in eodem hortulo à ſimili ſceleſto mella ab aluearibus nocturno dempta furto, delatáque domum, in picis prorſus naturam mutata, & ſtupuiſſe reum admiratione virtutis, cùm criminis non deeſſet cauſa, & conſcientia criminis torqueret authorem. Tandem verum eſt criminoſum alto mentis ſopore diſcuſſum, ad Antiſtitem properaſſe, retuliſſe furtum, ſanctíſque proſtratum veſtigiis, veniam facinoris poſtulaſſe, & perfacilè ſupplicanti indulſiſſe Antiſtitem. Et ſic na-

turam mellis non minoris rediiſſe miraculi fuit, quàm mutari. Ita reum pro ſupplicio veniam, munus retuliſſe pro crimine.

VIII. Dúmque his virtutum fulgeret ipſe miraculis, beatum glorioſæ eius conſummationis tempus aduenit: ſed cùm fracta iam æuo membra deficerent, afflictum, mortuúmque corpus abſtinentiæ labore erat; & quod natura negauerat, meritum conferebat. Fuítque tantus in ſancto viro fidei feruor, vt inſatiabili ardore quo plus corpori diſtrictionis intuliſſet, inferre plus cuperet; & ita erant augmenta meritorum, incitamenta profectuum. Amor quippe Dei reficere animum poteſt, ſatiare deſiderium non poteſt: ſed magis magíſque, cùm hauritur, ſitim inflammat; iucunditate enim ſuâ excitat appetitum, ſed non facit de ſatietate faſtidium. Igitur beatiſſimus Amantius hâc meritorũ luce fulgens, terrena terris membra condit, ſed cæleſtis ſpiritus celſa conſcendit; illic nunc intereſt choris Angelorum, hic fulget claritate virtutum; illic interpellat pro famulis voce ſupplici, hic tuetur famulos virtute ſublimi; illic petit, hic præſtat; illic vota fundit, hic votis reſpondet; illic nunc æternâ circumſeptus emicat luce, vel meritorum ſplendore claro, vel illatæ crucis roſeo ac fulgore purpureo. Nam & in ſemetipſo & perſequutor vitia exequendo extinxit, & Martyr crucifigendo corpus emicuit, adeptúſque eſt, non mortem, ſed carnis mortificatione martyrium. Et cùm ſit in conſpectu Domini pretioſa mors Martyris, dum beatiſſimus Amantius hoſtem perſequitur, & proſternit, fuit pretioſa in conſpectu Domini mors viuentis.

Hactenus quidem vitam B. Confeſſoris Amantij diuino munere, vt potui, ſtylo digeſſi. Nunc pauca de his quæ triumphator egregius geſſit, breui ſermone conſtringam. Igitur mulier quædam erat, Iuliana nomine, vidua, & anus, & pauper: quam arctabant pariter fragilitas ſenij, & ſolitudo, & egeſtas. Vigebat in ea tamen fortis animus, ærumnarúmque contemptor. Hæc quò propior diuino operi foret, cellulam prope ſancti Antiſtitis Baſilicam collocarat; vt frequentiam, quam tarda ſenectus ei negauerat, vicinitas cellulæ reſtauraret. Huic mercandi, vendendíque vini vſum neceſſitas, variarum artium magiſtra, monſtrauerat. Mercabatur itaque, vendebátque hoc modo vina, vt quod ſupererat pretij, fieret ſubſtantia laborantis; neque plus lucri caperet augmentum, quàm victus neceſſitas poſtulabat. Venit ergo ad hanc vir quidam atroci ſcelere, aliis longè criminoſis immanior, aítque ſe velle vinum mercari. Illa verò eum intra cellulam recepit vt emptorem, & vt ne diutiùs teneret eum forſitan properantem celeritatis ſtudio ſeniles caſtigat moras. Ille verò circumſpectare cœpit omnia, vagíſque luminibus vniuerſa percurrere, ſi quæ eſſent quæ viduæ ſimul & pauperi crudeliſſimus prædo poſſet auferre. Dum ergo hæc muliebri leuitate turbatur, mox ille capſulam cum exigua pecunia conſpicit, diripit, abſtulítque, & vino mercato aufugit, venítque poſt triduum quaſi innocentiam ſuam præſentialiter monſtraturus. Illa illicò nefarij furis certiſſima, cœpit euolare in faciem eius, opémque clamoribus quærere: criminoſus & ipſe conſcientiæ ſuæ ſcelere territus curſu ſubito citò ſe proripit, equúmque conſcendit. Anus prodit è cellula, cupiens præire clamoribus, quem tardo ſequi greſſu non poterat. Ad ſanctam tamen Baſilicam erigens oculos, hoc fideli deuotione, & maximâ voce proclamabat: Ne ſinas, ſumme Sacerdos, defenſórque fortiſſime, abire prædonem meum, ne deſeras viduam & pauperem, diuitiarum mearum ſolatium, & virtus mea. Cúmque hoc ſupplex depromeret, miris repentè modis conſpicit in medio atrio in morem cautis riguiſſe cornipedem. Acciderat enim vt eâ die ſacræ depoſitionis eius celebrarentur feſta annuo orbe completo, & egrediebantur de Baſilica populi expletis ex more ſolemnibus, ſtupéntque miraculi nouitate perculſi. Hærebat quoque reus ſtupens corpore, ſtabat anus innixa baculo. Fundit tandem criminoſus vberes fletus, peccatum fatetur, pecuniam reddit, & abſoluitur, domúmque remeat abſolutus. Plebs igitur tantam virtutem mirâ exultatione, & ineffabili laude ad cælos effert, & ita glorioſus Antiſtes fuit in defenſione pauperis fortis, in abſolutione criminoſi miſericors, præbuítque immenſa miracula, vel cùm audit innocentem, vel ſoluendo damnatum.

Non longo verò pòſt tempore, dum ipſe in periculis adeſt famulis, ſequitur clara virtus, ac maxima. Iámque in Septimaniam quidam vinum mercari cupiens properabat, priùs tamen Baſilicam glorioſi triumphatoris ingreſſus tumulum eius, petit, ſolo proſternitur, proſperitatem poſcit itineris, vota ſpondet. Mox progreditur,

leuíque labore diffuſum emenſus iter in Septimaniam venit, vinum mercatur, ad vrbem remeat. Et iam medium ſecundis gaudens rebus iter tranſgreditur. Iam ſummæ de vertice rupis primæ amne leni fluentem Tarnem conſpicit flumen. Iam vicinus vrbi alacer eam intuetur, iam vocatus vota diſſoluit. Dum ergo ſpe totus in vrbe eſt, & excelſi montis iugia cœpit itinera, repentè atroci luctu gaudia perturbantur. Nam impulſum ſaxo vehiculum quatitur, excuſſóque vehiculo vas atroci reſultat ſono, atque ima petens vallis, in planis tandem collabitur. Quod emptor perſpiciens, abrumpit cæſariem, genáſque dilaniat, & vertens ad mœnia oblitos lachrymis oculos, fatur ſic paucis: Te, ô beatiſſime Pontifex, duce, extrema adij loca: en deſertus à te iam patriæ adductus in finibus graui ærumnatum mole oppreſſus, dignas meritis pœnas luo. Hæc autem ingenti luctu commemorans, ad locum, in quo vas deciderat, properabat, cùm lachrymas ſcilicet cauſa lachrymarum augeret, & dolor damni præſentis maiores à miſero pœnas exigeret. Cùm ergo ad locum flens venit, aſpicit, repentè ſtupendo miraculo, vas integrum, vinóque plenum, & patronum quem quærebatur abſentem, virtute clarâ præſentem intelligit. Lachrymæ igitur vertuntur in gaudia, & mœtor in lætitiam permutatur. Et ita fuit maioris miraculi rem patrociniis Antiſtitis ſancti commiſſam ſic fuiſſe ſaluátam, quàm non fuiſſe dilapſam; duras cautes non ſenſiſſe, dum collideretur, quàm euaſiſſe pericula dum ſeruaretur; excepiſſe aſpera, & neſciſſe diſcrimina; tranſiſſe inter prærupta, quàm ſi à præruptis eſſet integrè cuſtodita.

Nondum quoque multorum emenſa temporum orbe completo redierant curricula, cùm S. Quintianus Epiſcopus ante ſacroſancta Altaria capacem tumuli locum elegit, vbi ipſum miro opere & laudabili arte collocauit. Nam priùs in Baſilica ſancti viri extenſa ſepulchrum velut præfulgens lámpas ſplendore propriæ claritatis mentes expectantium illoſtrabat. Hoc itaque tam pulchrum facinus Epiſcopus mente concepit, deuotione ſpopondit, conſummatóque opere, diem ſacræ tranſlationis conſtituit. Hæc ergo celerrima fama percrebuit, & non ſolùm diffuſæ vrbis concluſa fimbriis loca; ſed diuerſæ etiam vrbes, confinéſque prouinciæ, vel Pontifices ad id miſêre vel populos. Fidei itaque conuenientia completa, venit etiam è Narbonenſi vrbe Marturius Abbas quidam laudabilis, & vitâ conſpicuus. Priùs tamen artifex eligitur, qui tumulo circumjecta demat: qui ſtatim ſacræ venerationis locum ingreſſus, audaci motu de ſepulchro oppoſita expulit, ſed illicò inſurgentis dexteræ ictu percuſſus ingemuit; vltricíque pœnâ temeritas prolapſa procubuit. Iámque ſacræ tranſlationis dicata dies illuxerat, quæ primos vrbis Romæ Doctores Petrum & Paulum, duo mundi ſcilicet maxima lumina, triumphali ſupplicio victores miſit ad cælos. Hâc ergo die omnium expectáta votis Sacerdotes adſunt, populi confluunt, oratio ex more indicitur, plebs ſolo proſternitur, tumulus commouetur. Mox verò repentino miraculo tanta fragrantia de tomulo ineffabilem exhalans ſuauitatem prodiit, vt non ſolùm cunctum in ſancta Eccleſia populum, verùm etiam ſitam in porticibus atriiſque plebem dulcedine nimiâ repleret; & velut quodam retributionis munere, ſpeciali hauſtro reficeret. Intereà ſubjectis manibus fidelium vehiculo, felix onus infertur, tumulo manus Marturij Abbatis comprimitur. Ille verò neque manum retrahere nititur, neque circumſtantium opem, vti ſepulchrum eleuetur, inquitit. Sed piis queſtibus auxilium beatiſſimi Amantij implorare non deſinit, hæc humili voce commemorans: Noli, Sacerdos quondam noſter, nunc ſocius Angelorum, noli opprimere manum famuli, ne ſeruum tuum vllo afflictionis mœrore exaſperes, iucundior mihi melle dulcedo, ne ſinas gaudia noſtra triſtitiæ nubilo maculari, gaudium & exultatio mea, quem ad ſolemnitatem tuam perduxiſti hoſpitem, cellulæ reduc ſuæ incolumem! Vix verba finiebat, cùm eleuatur ſubitò ſponte tumulus, & abſtrahitur manus illæſa, abſtractáque rurſus oneri pio ſubiicitur.

Intereà obuium ſibi quendam vehiculum impulit, impulſúmque proſtrauit, atque obliquatis ſtrati pedibus diſcurrens rota pertranſiit: ſed ita minacem impetum iuſſa ſuſpendit, vt nec ſenſum doloris ſtrato infligeret, nec ſigna liuoris imprimeret. Cucurrit ergo motu celeri, nec ſubjecta contriuit, ſed miniſteria compleuit itineris, relinquens ſigna virtutis. Inter hæc verò miraculorum inſignia, nullo impediente labore, ſummo cunctorum gaudio, in loco ſtudioſè præparato, reliquiæ ſacræ conduntur. Nonnulli autem ad tumulum ſancti viri veſano præſumpſêre auſu ſcelus priori ſcelere cumulare: ſed correpti protinùs furore lymphatico ſol-

uêre ſupplicia, afflictique horribili fremitu, & occultis exuſti flammis prodiderunt nefas, reddiderunt ſublata, proſtratique ſolo, veniam petiêre facinorum; ac ſine mora beatiſſimi virtute Antiſtitis, obſcenis contagiis meruêre purgari. Ita hos & vltio iuſta perculit, & miſeratio pietatis abſoluit.

Rurſus cùm aduerſus Ruthenenſes Marcomanni truces ingruerent, omnémque latè prouinciam belli nube texiſſent; atroci etenim coronâ cinxerant ciuitatem, horrebant murorum interjecto diſcrimine, ſtrictis mucronibus. Addebat etiam fiduciam hoſtibus multitudo ingens naturâ ferox, quorum fugam ſternebat paſſim dira lues, immiti enſe, fame obſcenâ. Conſurgit tandem in vltionem famulorum Sacerdos noſter, propugnatórque fortiſſimus, & ita gentem totam vno timore percuſſit, quod diſcedentes pauore fugam arriperent, ſicut vehementi furore arma rapuerant. Nam cùm fortiſſimæ gentis duces ingrederentur ex more Baſilicam, vti res ſecundas poſcerent ſuis, tumulum petiêre: ſtatim circumjecta ſepulchro velamina, nunc alteram in partem vt acta flabris nouæ virtutis miraculo ſinuantur, magnus è tumulo liquatur ſudor: commemoratione etiam mirâ ſacrum de tumulo velamen excutitur, ſternuntur ſolo Duces, pro gloria reditum, fugam pro felicitate poſcentes, & ipſi atroci priùs ſæuitiâ immanitatem tranſgreſſi feralem, in hominum mores nouo redeunt metu perculſi. Ab oratione itaque conſurgunt, terribiliq; ſono tubæ gens tota contrahitur: prodit metum pallor timoris index, factúmque trepidus ſermo miraculum: horror omnium quatit membra, nouitate virtutis placet fuga, densâ mole referuntur ad patriam. Peracto itaque triennio, hoc quo priùs veniunt furore ſuccenſi, hâc ſæuiunt immanitate bacchantes, ex hoc redeunt miraculo commoniti, hócque fugiunt pauore perculſi; & ita Paſtor egregius gregem ſuum ab incurſu luporum biſeruit vnâ virtute.

Dicam iterùm miraculum, quod ipſa Rutena vrbe teſte conſpexi. Puerum quemdam Euphraſinum nomine, arcto diræ infirmitatis nexu conſtrinxerat hoſtis ille multimodâ nocendi arte ſæuiſſimus, atque ora ferocitate obſerauerat, dempto linguæ motu, & fandi libertate ſublatâ, luebat longi mœroris pœnam diuturno ſilentio, nec vlla ad afflictum conferri poterant remedia ſanitatis. Tandem infirmus audacis fide feruore ſuccenſus, ſancti Patris tumulum petiit, & tumulo velamen contiguum ori violentus injecit, & illicò verberante ora linguæ plectro authorem Chriſtum vox clara collaudat, diuinámq; virtutem & merita bellatoris antiqui ſoluta lingua teſtatur, & ita infirmus ille è Baſilica, Chriſto referendo gratias, ſanus egreditur, totámq; exultando percurrit vrbem, tanti miraculi teſtis ac nuntius.

Item latro quidam ſæuiſſimus viatorem incautum adit, interimit, proſternítque, ſpolia diripit, ac telo vltricis conſcientiæ perculſus aufugit. Ignoto cuidam à latrone extincti veſtimenta venduntur, quibus palàm ſine mora prolatis, innocens emptor ad ſupplicia rapitur, & alieni ſceleris pœnâ torquetur, in carcerem truditur, profertur, verberatur, carceri redditur, & comperendinato die lethalis patibuli pœna differtur. Intereà intempeſtæ noctis ſilentio, diuino fulgore carcer emicuit; adeſt glorioſus Amantius, niuali ſplendore conſpicuus, mœrentem viſitat, nomen edicit, & vt crudelia tormenta effugiat, exhortatur. Illicò arcta ferri vincla diſſiliunt, clauſtra panduntur, procedit vinctorum manus, fitque nocentum ſalus, abſolutio innocentis. Patet carcer, ad Baſilicam glorioſiſſimi triumphatoris confugitur, pulſantur fores, mox ſera nouo miraculo illæſa ſolo reſiliit; & ita beatiſſimus Amantius diuino munere ab imminente exitio damnatos eripuit, ſactáque ereptos Baſilicâ, dulci gremio ſaluandos excepit.

A latrone quoque quidam in præſentia viri bonæ conſcientiæ occiditur: ſed cùm ſe latro curſu præpeti confugiens occultaſſet; innocens ille metuens ne ſtaos iuxta corpus extincti, alieni ſceleris pœnas exciperet, Baſilicam B. Triumphatoris expetiit, à propinquis extincti arctiſſimè vinculis innectitur: qui offuſis fletibus maxima in conſpectu populi voce proclamat: Fortiſſime propugnator, ſi ſcis me reum, vltrici damnatum pœnâ proſterne; ſi inſpicis innocentem iniquè vinctum, iuſtitiæ defenſor abſolue. Vix verba finierat, cùm in conſpectu ſuæ plebis ferrum diſſiluit, procúlque collapſum merita bellatoris, & innocentiam laborantis virtute miraculi monſtrauit.

Nunc ergo in tantæ feſtiuitatis gaudiis omni ſupplicatione Dominum noſtrum depoſcamus, vt cum beatiſſimo ſuo Amantio iuſtè petita præſtet nobis, errata clemen-

ter

ter indulgeat, qui cum Patre viuit & regnat in vnitate Spiritus Sancti per omnia ſæcula ſeculorum. Amen.

VITA IMPERFECTA SANCTI AMANDI Confeſſoris, Diſcipuli Sancti Sori.

Ex veteribus monimentis S. Martialis Lemouicenſis.

PROLOGVS.

SCripturus de vitâ Beati Amandi, nonnulla aggredior vt geſta illius incomptehenſa mortalibus per ordinem texere contendam: ſed vt eius conuerſationis primordia & aliquantorum miraculorum indicia ſupremáque ſanctitatis ediſſeram. Enimuerò quis ad liquidum illius euidenter promere ſufficiat actum, cùm necdum miraculorum eius multigenum deprehendatur Chaos? & quia ſuccinctè hiſtoria prænotatur, ſuccincto hoc etiam argumenti proœmio propalatur, vt deinceps hiſtoria promulgetur.

INCIPIT VITA.

IGitur præfatus vir Dei Amandus iuxta nominis ſui etymologiam, amatus à contribulibus amoris diuini indeptus tyrocinia iſtiuſmodi eſt diuina aggreſſus. Cùm eſſet miles multùm nobilis ex pago vrbis Lemouicinæ oriundus, montibus videlicet priſtinis, vbi etiam monſtratur illius hereditarius fundus. Ab his digreſſus montibus, relictis facultatibus omnem Monaſticam normam eſt nactus. Nam humilia expetens à montibus ſublimibus ima vallium adiens deſcendenſque agello Petragorico nuncupante Genoliaco, vbi tunc agmina Monachorum degebant ſub Abbate Saualo & Rege Clotario, iuncto ſibi Soro Aruernico viro ſanctiſſimo, atque Cypriano Dei electo vna deuotione vnanimes, vno diei articulo comam capitis deponentes ſanctæ religionis ſeſe mancipauerunt in obſequium, citóque ad virtutum culmen euecti ob theoreticam gratiam ſolitudinem elegerunt. Hic itaque vt à puero cœpit inſigni virtute, in ſancta religione excreuit. Nam qui puerulus motibus bonis, egregiis virtutibus cœperat prouehi, cœpit etiam Anachoreticus Monachus magis magiſque ad ſanctitatis ſumma ſuſtolli. Cúmque tam magna conuerſatione polleret, vt etiam à rudi tyrocinio ab otioſis ſermonibus retraheret, omnémque obſeruantiam regulæ cuſtodiret, ſuperadiecit quatriduanis iejuniis ſe torquere & orationum pernoctationibus continuatione dierum affici, eleemoſynis intantum intentus quidquid orationis obtentu accipiebat, pauperibus ſedulò erogabat; Iſtóque exorto virtutum circumquaque glorioſa laude famoſus exemplum bonæ conuerſationis præbebat quampluribus. Ante omnem virtutum copiam humilitate præditus qua munificentia Spiritu Chriſti repletus interius exiſtebat comptus: exterius denique Spiritu Dei repletus, qui dicit: ſuper quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum & trementem ſermones meos? Iſto modo adornatus veſtem retinebat, indutus ſcilicet veſtimento ſimplici tantum cilicio vtens, ſecundùm illud Pſalmographi: *Poſui veſtimentum meum cilicium.* Interdum verò quolibet pergens nudatis pedibus incedebat in tantum vt æſtatis tempore vermibus ſcaterent, exemplo vſus Prophetico, dicente Domino: *Sicut ambulauit ſeruus meus Iſaias nudus & diſcalceatus.* Ad ſtratum quandoquidem veniens ſuper cinere & cilicio recubabat inquiens illud: *Ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere, &c.*

Cætera deſiderantur ex aliis Codicibus ſupplenda.

ACTA SANCTI AVSTREMONII
primi Aruernorum Epiſcopi.

Ex veteri MS. Codice Eccleſiæ Lirinenſis, in quo deeſt Prologus, cuius Apographum ſua manu deſcriptum dederat aliàs R. P. Iacobo Sirmundo Societ. IESV, V. C. Andreas Ducheſnius Hiſtoriographus Regius.

Conditor excelſè reſidens in culmine cœli
Emicat in Sanctis, iugiter laudandus in ipſis,
Quos & mirificis mundo radiate triumphis.
Inter quos renitet virtutum lampade vernans
Magnificus Martyr decus AVSTREMONIVS orbis,
Qui meruit paſci diuini dogmate verbi,
Diſcipulus Chriſti de ſeptuaginta duobus
Cuius clara ſequens certamina lectio narrat.

INCIPIVNT GESTA ET PASSIO SANCTISSIMI
Auſtremonij primi Aruernorum Pontificis.

IMperatoris æterni modetamine vniuerſa regnorum ſceptra regente, poſt quàm eiuſdem Filius Dominus noſter IESVS CHRISTVS carneam formam, quam pro noſtra ſalute aſſumere eſt dignatus, potentiâ quâ decebat ſuper cœlos euexit, Sancti Apoſtoli per quatuor terræ plagas ſe diffuderunt, & ſeptuaginta & duos eiuſdem Domini noſtri Diſcipulos, qui iam, ſicut ſermo refert Euangelicus, ab ipſo electi fuerant, paucos ſcilicet operarios ad multam meſſem, & toto dilatatam orbe, quaſi agnos inter lupos, pius vt ipſorum eis iuſſerat Magiſter, direxerunt. Ante glorioſiſſimam namque ipſius Domini noſtri paſſionem eis fuerat iuſſum, ne in vias gentium irent, & ne ipſorum ciuitates intrarent. At poſtquàm Iudæa ſuo immaniſſimo ſcelere fœdata, & ſua damnabili obſtinatione cæcata ipſius Redemptione ſaluciferam prædicationem, & Apoſtolorum doctrinam funditus ſpreuit, dicens in ſuis filiis Domino, *Recede à nobis, quia ſcientiam viarum tuarum nolumus*; iſdem rerum omnium Dominus neminem volens perire, qui ideò venerat, vt populis, qui in tenebris & vmbra mortis ſedebant, lumen orireturiuſtitiæ, dixit eiſdem ſanctiſſimis Diſcipulis, *Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Sancti igitur Apoſtoli, ipſorúmque iam dicti glorioſiſſimi ſocii cum ipſo Domino conuerſantes, ipſiuſque ſanctiſſimo obtutu gaudentes, nullatenus ab ipſo corporali præſentiâ patiebantur ſe ſeparari, quem poſt modum temporis in cœlis nouerant exaltari.

Poſt glorioſam igitur Domini noſtri Aſcenſionem, póſtque Sancti Spiritus aduentum, beatiſſimus Petrus Princeps Apoſtolorum, qui vicem Chriſti inter eos feliciſſimè gerere videbatur, aduocans ipſos ſanctiſſimos Diſcipulos, humili præceptione, & dulci iuſſione, vt præceptorum Domini memores, non fierent ſegnes obauditores, imperauit, & binos ad prædicandum, prout Dominus antè eis iuſſerat, deſtinauit, & ſua omniúmque Apoſtolorum benedictione roborauit, & Pontificali honore ſublimauit. Quorum videlicet virorum illuſtrium, qui ſingulis vrbibus erant delegandi, hæc fuere nomina. Turonis dirigitur Gratianus Epiſcopus, Arelato Trophimus, Narbonæ Paulus, Toloſa Saturninus, Lemouicas Martialis. Aruernicam inter eos Monarchiam AVSTREMONIVS inclytus martyr poſt Deum ſuſcepit regendam. Hi denique omnes ſecundùm Dei omnipotentis cuncta regentis diſpoſitionem, propriam meritorum ſuorum ſunt adepti viciſſitudinem. Nam ex eiſdem tantum Auſtremonius ac Saturninus, duo magna luminaria, per Martyrij palmam aſſecuti ſunt æternæ felicitatis coronam. Gratianus verò, Trophimuſque & Paulus, ac Martialis, verbi Dei ſemina vbique diffundentes, & de vaſis iniquitatis innumerabiles populis ſanctæ matris Eccleſiæ gremiis reddentes, in non ficta

ſanctitate viuentes, optatæ beatitudinis ſunt effecti compotes. Et licet ſic per paſſionis agonem, nec-non & alij per quietis diuturnam confeſſionem præſentem ſortiti ſint corporum metam, vnus tamen vitæ cœleſtis Senatus eos pariter in æternum retinet ouantes.

Glorioſiſſimus igitur Auſtremonius in numero ſeptuaginta duorum diſcipulorum, vt ſuprà jam dictum eſt, à Domino IESV-CHRISTO deſignatus, ipſo Domino prædicante clarifica diuini documenta magiſterij ſagaciter didicit, & quæ geſſit virtutum inſignia præſentialiter vidit. Nam & in ſacræ Cœnæ conuiuio cum cœnantibus diſcubuit, & nouo myſticóque mandato ſtrenuus miniſter interfuit. De paſſione verò Domini cum ceteris condoluit Diſcipulis, & glorioſa ipſius reſurrectionis reuelatione ſubſequenter gaudere promeruit. Illa námque benedictione ſanctificari dignus fuit, qua aſcendens in cœlum Diſcipulis benedixit. Angelorum etiam voces audire gratulatus eſt, dicentium: *Viri Galilæi, quid ammiramini, adſpicientes in cœlum? Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.* In die quoque ſancto Pentecoſtes Spiritum Sanctum accepit cum ceteris Diſcipulis, cuius intima vnctio de omnibus illum docuit, & inſtruxit in omni ſcientia & doctrina, ſtabiliens eum in fidei ſoliditate, & confirmans in omni patientia & veritate, tribuens illi largiflua chariſmatum munera, hac clarificans ſalutari munificentia, & mirificali ditans virtutum potentiâ.

Hic Domini Martyr præclaro lumine cordis
Corporeiſque oculis meruit piè cernere Chriſtum.
A Domino dominante quidem benedicitur ipſe,
Quùm petit alta poli, carnem ſuper aſtra leuando,
Quinetiam veniente die, cùm Spiritus almus
Ignis in effigie cœli deſcendit ab arce,
Et per Apoſtolicum ſe contulit agmen honeſtum,
Affuit, emeritus ditari munere Chriſti.

Venerabilis igitur Dei cultor Auſtremonius partes Galliarum ingreſſus, & comitibus præfatis à ſe mutuò diuiſis, paucis tantùm ſecum comitando, quos à beato Petro diſcipulos & ſocios accipere meruit, retentis, Nectarium ſcilicet Presbyterum, Vrſinúmque almificæ probitatis virum, Mametum quoque habentem Leuitalis ordinis officium, tellus Aruernicum, ad quod per diuinitatis diſpoſitionem delegatum ſe fore non dubitabat, adgreſſus eſt intrepidus: & innumera dæmonum delubra, quæ per eandem regionem errore fanatico cuncta colere pro dijs videbantur, vaniſſima eſſe figmenta publicè prædicabat, ſatagens ad viuifica Chriſti conuertere dogmata. Spiritus itaque ſancti virtute fretus, ac munimine verbi Dei firmiter vallatus, Aruernicæ ciuitatis mœnia incunctanter adiit, non veritus veſanæ gentis expetere feritatem, quia mens Chriſto dedita nulla formidat incommoda. Præterea euangeliſabat eis indefinenter fidem Catholicam, quam à ſanctis Apoſtolis acceperat, videlicet vnum Deum in Trinitate venerandum, & eundem in tribus perſonis exiſtentem, in virtute ſummoperè colendum. Docebat æquè vnigenitum Dei filium de ſupernis cœlorum ad terras deſcendiſſe, pro ſalute cunctorum in plenitudine temporum. Propterea æquum non eſſe vt homo, qui eſt & rationis capax, & magno precio ſanguinis Domini emptus, ad iniurias eiuſdem Dei idolis mutis & vanis ceruices ſuas inclinaret. Prędicabat alternam dilectionem adinuicẽ, & quod ſibi quis mutuo iuuanime fieri optaret, alteri non denegaret. Aſſerebat omnibus bonorum operum exhibitionibus inſiſtendum, toto niſu accelerans parare viã Domino in cordibus eorundem infidelium, qui per tot ſeculorum curricula, per infidelitatem duruerant, ſaxea gerentes corda, adorantes creaturam potiùs quàm creatorem. Poſt non multum verò temporis ſpacium, reuelante ſibi ac docente Spiritu Sancto, ad ipſius regionis ciuitatem peruenit, quæ hodiéque propter præclaram affluentiam amœnitatis, & firmitatem roboris, turrium murorúmque copia, vinearum ac nemorum abundantia, à priſcitate collium & venuſtate montium, à priſco conditore CLARIMONTENSIS vocitata eſt. Fuderat námque id terris roſeum jubar ignitum vt ſol, cum Sanctus vir cœpit euangelizaret Catholicam ciuibus doctrinam. Cuius prædicationis rumor totam repentè commouit ciuitatem. Athleta autem Domini noſtri AVSTREMONIVS Sancti Spiritus gratiâ repletus, inexpugnabilibus ſacræ fidei armis munitus, turbam gentilium honeſtate ſermonis turbatam expetit gaudenter,

illíque prædicationis documenta pronunciat confidenter. Dominicæ quidem Incarnationis, Paſſionis, Reſurrectionis, & Aſcenſionis mirabile myſterium, oraculis Vatum, longè ante prædictum, apertiſſimis aſſertionibus pandens, gloriam vitæ cœleſtis prædicabat incredulis, voce affabili dicens: *Qui crediderit, & in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur.*

Spargens per partes mundi regnator Olympi
Diſcipulos proprios, athletam Pontificali,
Hunc per Apoſtolicas decreuit honore ſacrari
Iure manus ſanctas, tribuens affamina grata.
Hunc etenim primum felix Aruernica tellus
Accipit exultans dono ſortita ſuperno
Pontificem, qui perſpicuam guſtauerat vndam
Dogmatis æterni de vino fonte fluentem.
Florebat verò ſocus ſibi cœlitus auctis
Vrſino Necterioque pijs, iuſtoque Mameto.
Exultans igitur, nulla formidine flexus
Conuocat aſſiduus gentes ad iura ſalutis.

Aruernenſes igitur ciues tam proceres quámque vrbani, necnon & pagenſes, vt audiunt terribilem incredulorum proditionem, optabilem quoque credentium ſalutem, deſiderant protinus conſequi & fidem Chriſti, & gratiam baptiſmi. Adcurrit interim populus credentium, augetur numerus fidelium: laudem Domini IESV omnes vno ore perſonant. Chriſtiana fides vniuerſorum credulitate magnificatur, ſæua Principum ſeueritas inſpirante Deo in ſuauem manſuetudinem vertitur, dira plebis duritia in blandam dulcedinem commutatur. Creſcente verò fidelium numero, vir Domini Auſtremonius Eccleſiam in jam dicta ciuitate conſtruxit, quam in beati PETRI Principis Apoſtolorum honore dedicauit. In qua etiam Eccleſiaſticos Ordines congruenter inſtituit, probabiléſque perſonas almæ fidei ſacramentis imbutas ſacris Ordinibus inſigniuit, ac diuinis obſequiis mancipauit. Præconiali planè excolendus laude Pontifex iſte, qui primordialem ſuæ prædicationis, & magnificabilem fructum Domino IESV Chriſto, Principique Apoſtolorum beato ſcilicet Petro humili dedicat proſecutione. Sparguntur etenim diuini paſſim verbi ſemina, dilatantur valdè almifluæ Orthodoxæ Religionis documenta, diabolica euacuantur figmenta, deſtruuntur ſimulacrorum delubra, vana corruunt idola, ac viuifica ſanctæ Crucis eriguntur vexilla. Pax Chriſti nullo contradicente prędicatur, veræ ſalutis notitia fide pollente diffunditur, laudabilis prædicatio robore coruſcante magnificatur. Venerabilis quoque Pontifex ſpiritali lætatur gaudio, dum ſuo conſpicit labore & ſtudio, gregem Domini multiplici augmentari numero. Gaudebat vbique de filiorum profectibus, quos ac ſi pius pater nutrimentis fouebat cœleſtibus. Mirabilis quidem in ſuis refulgebat actibus, quia dulciſſima amplectendæ exhortationis prędicamenta multimoda proſequebantur virtutum prodigia. Glorificali autem ipſius imperio ab obſeſſis arcebantur corporibus dęmones, morborum ęgritudinibus feſſi ſtatim præoptata gratulabantur medelâ, ipſius oratione ſalutari. Viſus reddebatur cæcis, dolentibus almi ſolaminis gaudia largiebantur famine panegyrali, diuitibus exempla dapſilitatis ditiſſima erogatione pandebantur, pauperibus iura patientiæ munificalis Euangelica inſtructione oſtendebantur, vt omnibus omnia factus omnes vir Domini lucraretur. Merito enim conlaudant multi ſapientiam eius, quæ vſque in ſeculum non delebitur.

Actibus in cunctis Sanctus mirabilis iſte,
Cuius ab ore pio non ceſſant verba ſonando,
Quicquid iuſtitiæ, quicquid pietatis amandæ.
Interea populus properans Aruernicus adſtat,
Audiat vt ſupplex cœleſtis gaudia vitæ.
Quos monet intrepidus ſubuertere templa Deorum,
Quò ſimulacra ſimul pereant fabricata metallis.
Vexilláque crucis ſignis figuntur in altis,
Cuius & armati ſigno ſub nomine trino
Ingeniti Patris ac Geniti, non quippe creati

Verbi, conſimiliſque per omnia Flaminis almi
Credant eſſe cui conſtat ſine tempore regnum
Trinum perſonis, vnum deitate perenni,
Purificantis aquæ renouati ſcilicet vndà.

Laudabilis verò, & ſæpe nominandus Auſtremonius veneratur ab omnibus, quóniam probabilibus ſcientiæ documentis pollebat, & vernantibus meritorum titulis florebat. Poſcebat itáque ſæpius, vt corde mundo, ſpiritu frueretur ſancto: ſacra etiam vnctione edoctus, ſpiritu potiretur recto: ſpiritu quoque principali ſubnixus fidiſſimus in ſancta Eccleſia polleret orthodoxus, populorúmque prædicator egregius. Proferebat etenim de Theſauro ſuo noua & vetera, fidelium inſtruens corda mirificali prudentia. Nam Deificæ Trinitatis eſſentiam, maieſtatis potentiam categorizans, vnum Deum laudabiliter magnificabat, tripudianter glorificabat, & glorianter laudabat. O laudabilem Epiſcopum, qui lumen veritatis, & iuſtitiæ tramitem ſagaci pandit inſtantiâ, & vt felici teneatur exercitatione bona, parſimonialiſque vitæ ſana & prudentiali hortatur doctrina! O clariſſimum virum, per quem Eccleſiæ ſtabilimentum roboratur ſolemniter, fidei fundamentum ad altiora prouehitur, ordo Catholicæ credulitatis venuſta honeſtate decoratur, & ſublimando fulcitur. Quid enim in perſecutione tolerandum fuiſſet, placita exhortatione præmonſtrabat: Quidvé in pace Eccleſiæ ſectandum foret, fideliſſima eruditione innoteſcebat. Scopon, inquiens, noſtrum pœnitudine mali, aut eteperum dirigitur authoritate: ſed vt id ipſum telos habeat ſalutare, diligenti nobis eſt ſtudendum ſollicitudine. Scilicet vt eò pariter tendamus, quò noſtrum veraciter eſſe archon ſcimus, & vbi noſtram regnare diuinitus vſiam nouimus. Topon in lege Domini die noctúque meditando, ipſius amminiculandæ præſidio quæramus; vt quærendo inuenire valeamus. Vita etenim noſtra cum Chriſto in Deo eſt abſcondita. Scimus quippe, quoniam cùm apparuerit ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. Tunc generoſæ gratulabuntur animæ, lucis ætheris indigenæ. Somata verò terrigeno ſurrecta puluere beata gaudebunt immortalitate. Tunc erit adimpletus noſtrorum fratrum numerus, biníſque donabimur ſtolis, glorioſa ſcilicet perennitate corporis & animæ, & regnabimus cum Deo in perpetuas æternitates.

Expulerat noctis tenebras aurora diei,
Splendebatque dies rutilo ſub ſole per orbem,
Quùm ſanctus populus pandit pia verba Magiſtri,
Vt naſcente die ſererentur ſemina verbi,
Ac æterna diès vitiorum pelleret vmbras.
Cordis enim proprij theſaurus ſemper apertus,
Semper inexhauſtus radiantis ſuggerit auro
Lucidiora Dei verbo mandata fluente.
Æſtuat ergo nimis Chriſto coniungere gentes,
Centuplicata Deo vt referat commiſſa talenta,
Firmiter eſſe Deum declarans omnipotentem,
Qui regit imperio terram, pelagúſque, polúmque.
Hic genus humanum mortali carne ſolutum,
Corporibus monſtrat reparandum nobilis auctor
Chriſti iudicio, ſed numquam rurſus eiſdem
Externum fieri, moriendo lege priore,
Vt creſcant tormenta malis, & gloria iuſtis.

Sanctus dedique Auſtremonius Chriſti athleta cœptis magnopere inſiſtens, regionem ſedulè circuibat, Euangelium regni prædicans. Cui virtus diuina tanta largifluæ contulit facundiæ dogmata, vt verbi auditores diuini, Spiritu Sancto interiùs operante, Chriſti nominis & fidei extemplo ducerentur amore. Quibus itaque orthodoxæ credulitatis prædicabat ſacramenta, eos etiam ſubinde purificali baptiſmatis abluebat vnda, ſanctíque Spiritus confirmationis ac perfectionis gratiam pollenter illis ſalubria impertiebat chariſmata. Prouocabat quippe illos pius affectus glorioſi antiſtitis, ac doctrina mirabilis, vita laudabilis, exhortatio ſalutaris, mundicia placabilis. In omnibus planè actibus ſuis prædicabilem ſe, exhibebat vniuerſis. Erat nempe eximius doctor, iuſtitiæ ſectator, veritatis dilector, ſanctitatis ſplendor, ſtrenuus orator, munificalis Eccleſiarum fundator. Humilitatis fundamentum,

patientiæ exemplum, largitatis ſupplementum, caſtimoniæ ſpeculum, & totius honeſtatis ornamentum. In quo ſplendebat charitas perfecta, ſinceritas alma, iocunditas ſincera, clericalis prudentia, honorabilis temperantia, intimæ puritatis fortitudo prævalida, affectabilis ſcientia, ſanctæque venuſtatis elegantia. Inter alias denique virtutes erat prudens conſilio, ingenio pollens, facundia præpotens, Dei præceptis omnigeno niſu parens, ad cœleſtem anhelabat patriam tendens. Nam quotienſcúmque in aridis vel montanis locis verbum Dei adnunciare decreuiſſet, & aqua ad baptizandum defuiſſet, ita illi virtus diuinæ aderat gratiæ, vt inuocato Chriſti nomine ex profundo terræ fontes produceret aquæ viuæ. Clariſſimis ergo, vt diximus, ſignis radiante beato Præſule, itaut nullo in loco latere potuiſſet, prodeuntibus eum energumenis quos ipſe curabat, cœpit ſe omnis populus eidem offerre, relicto gentilitatis ritu. Quos ipſe vndâ ſanctificationis reſperſos benigniſſimis inſtruebat documentis, quatinus ſupernis inhiarent, poſtquàm Chriſti gratiam agnouiſſent. Et quidem ex eis tanta Domini ſunt gratiâ repleti, vt & ſuffragatores magiſtri forent, & cooperatores verbi Dei, qui paulò ante cultores idolorum deſierant: & vbi dæmonum delubris ante latuerant, ibi ſummo Deo magnis iubilationibus concrepabant. Vnde & tantus ardor fidei, Domino annuente, in eorum cordibus incanduit, vt tam multiplices ibi Eccleſias conderent, quantas in nulla aliarum regionum conſtructas eſſe cernimus. Eſt namque locus in confinio Aruernicæ Diœceſis, qui antiquorum relatione priſcorum à Dominis tribus ſortitum retinet nomen. Illuc quippe ſemel in anno conueniebat beatus Auſtremonius, necnon æquè egregius Lemouicenſium Martialis, & inclytus Saturninus Martyr Toloſanus, tanquam luminaria huic mundo micantia. Conferebant inter ſe de ſupernis, de ſtatu Eccleſiæ Catholicæ, ac de ſuarum ouium profectibus mutua alternatim confabulatione diſſerebant; vel ſi fortè in alicuius plebe aliquis Hæreſiarcha oriri videretur, qui maximè in primordio naſcentis Eccleſiæ pululare videbantur, mutuo verborum iaculo funditus ab Eccleſia euelleretur, vel ſi à proprio errore non reſipiſceret, inter biothanatos proſcriberetur. Qui ad inuicem ſanctiſſima collatione examinata, vnuſquiſque ad propria repedabat ouilia.

Signifer inſignis pater Auſtremonius, atque
Clarificum lumen fidei, ſplendénſque lucerna,
Exuerat pius vt tetra caligine cunctos,
Quos nutribat populoſa Aruernica tellus.
Inceſſanter adit villas, caſtelláque cuncta,
Hortatúrque fidem baptiſmate ſumere ſanctam,
Per quam clauſa poli reſeratur ianua nobis,
Et ſine qua nulli regnum cæleſte patebit.
Nec mirum, cùm ritè ſui ſit nominis hæres.
Sicut enim ventus, qui nomine dicitur Auſter,
Dicitur ac alio Zephyrus, tamen vnus vtérque
Imbribus irrorans terras fœcundat ariſtis.
Sic pater egregius cœleſtis paſcua vitæ
Erogat in populis, locuples pietate ſalubri.
In quo fons inerat vitæ, & ſapientia vera,
Idcirco tenet deductum nomen ab auſtro,
Quem fratres ſummo ſtudio veneremur ouantes.

Cum ergo fama viri Dei ob magnum ſuæ ſanctitatis meritum, multarúmque frequentiam virtutum, longè latéque diuulgaretur, ex vicinis ciuitatibus nobiles viri & mulieres, plurimæque populorum phalanges cateruatim ad eum concurrebant. Quibus myſtica cœleſtis vitæ pabula affluenter miniſtrabat, & optabilem corporum animarumque ſalutem, annuente clementiâ ſuperni arbitri, impendebat. Pia namque ſollicitudine erudiebat diſcipulos in omni ſapientia ac ſanctitate. Operæprecium videtur & illud non reticere, quod quædam extitit cauſa, qua ad Bituricenſem pagum ire decreuit; Diſpoſitúmque peragens iter, reperit quendam virum illuſtriſſimum nomine Caſſium cum ſuis fratribus graui infirmitate toto corpore ipſóque vultu dehoneſtari. Quos ab eadem ægritudinis incommoditate ereptos, priſtinæ ſoſpitati reddidit lætos. Erat autem præfatus vir Caſſius natalium ſplendore decoratus, & quòd multæ benignitatis eſſet, ſuorum affinium proteſtabantur edicta.

Qui quantæ ſanctitatis fuerit, cuiuſve meriti, finis probauit, in quo omnis laus ſe-
curè canitur. Pro Dei námque amore ad palmam vſque martyrij dicitur perueniſſe.
Itaque Beatus Auſtremonius ad Bituricenſium ciuitatem perueniens, populum ad-
huc in fide nimium vacillantem, ſuo ſtuduit roborare documento & exemplo. Et
inibi aliquantiſper commoratus, in eiuſdem Cathedræ Pontificatu populi petitio-
ne ſublimauit Beatum Vrſinum diſcipulum ſuum, nobilitatis apice pollentem, &
per omnia Deo placere ſtudentem. Clericorum ergo & Laicorum rebus pruden-
ti moderamine diſpoſitis, ad Niuernenſem pagum iter direxit. Ad cuius vſque
incolas perueniens populum adhuc erroribus implicitum gentilitatis, idola ado-
rando, dæmonibus ſacrificando, ſua ſalubri & dulci prædicatione ad veritatis cul-
tum, nec-non & fidei æquitatem conuertit. Ergo in Dei timore populo confir-
mato., lætus in Domino Aruernica repedauit ad arua. Fertur etenim, quòd Le-
mouicinam regionem fulgidis ſuæ * radijs maxima ex parte illuſtrauerit, & ad
fidem Chriſti frequenti viſitatione conuerterit. Aquitaniæ etiam ſecundæ magni-
ficus extitit prædicator, præcipuúſque inſtructor, ſpiritalium quoque chariſmarum
ſtrenuus largitor. Hæ nempè regiones illum vt piiſſimum venerabantur, vt incly-
rum recolebant doctorem, vt venerabilem honorabant fautorem, totóque mentis
deſiderio condignum illi exhibebant honorem. Hic eum laudabat ac ſi magnæ
prudentiæ virum, ille vt principalem extollebat Epiſcopum. Hic illius probabi-
lem mirabatur eloquentiam, ille humilitatem eius prædicabat; & patientiam. Deſi-
derabant quidem potentes viri & religioſæ mulieres eum ſæpiùs cernere, quibus
conſueuerat ſalutariter iocunda modeſti hortaminis conſilia propinare. Peropta-
bant identidem pauperes frequentiùs illum intueri, quia gratiſſimo eius ſolamine
gaudebant ſe clementer recreari. Iam quippè grandæuus erat ætate, decorâ ſplen-
didatus canicie. Cúmque exterior homo honeſta venuſtaretur pulchritudine, in-
terior pollebat morum probitate, & coruſcibili meritorum ſpecioſitate. Quia verò
exemplo Marthæ in actuali vita diu Chriſto Regi libenti animo miniſtrauerat, cœ-
pit cordetenus meditari de laudabili ſtudio Mariæ, quæ contemplatiuæ ſpeci-
men vitæ gerebat, quia optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Et intra
ſe dixit: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam*: Vt ſedens ſecus
pedes Domini, audiam iugiter verbum illius. Hæc vir Domini Auſtremonius ſe-
cum ſedulè reuoluens, diſpoſuit negocia omninò relinquere ſecularia, terrenáſque
flocci pendere occupationes. Denique xxx. & vi. annis cum magno certamine
Pontificatum eiuſdem vrbis rexit, & perſeuerauit vſque ad tempora * Imperatoris.
Prouidit ergo ex ſuis Diſcipulis ſolertes quoſque & induſtrios viros, qui & rerum
amminiſtratione ceteros, & prudentiæ ſagacitate miro callerent ingenio. Qui &
zelo diuini amoris referti æquitatem diligerent, & non haberent dolum in lingua
ſua, nec exercerent malum in proximos ſuos. Hos itáque tanquam baſes colum-
narum ceteris præfecit, monens eos vt inſcios & rudes docerent, omnéſque ad me-
liora prouocarent, vt à fide quam ab ipſo didicerant, minimè deuiarent. Aduo-
cans námque vnum ex ipſis, voluit ei Eccleſiaſticos committere Ordines, vt ipſe
poſtmodum Heremiticam ſolitariámque vitam ducere liberiùs potuiſſet. Cui & „
dixit: Accipe, frater chariſſime, curam paſtoralis officii, eamque ſic tracta & age, „
ſicut coram Deo, ipſi immortali Regi coram Sanctis omnibus rationem redditurus „
in tremendo examine. O felicem Paſtorem! ô bonum diſpenſatorem qui vti- „
que impleuit præconialem perſpicuæ diſpoſitionis affectum, quo ſciebat ſibi diui-
nitus augeri incrementa virtutum. Aruernenſi ſiquidem Eccleſiæ, cui ipſe præerat,
beatum VRBICVM, licèt inuitum, ſemet tamen cogente, Clero etiam eligen-
te, populóque conſentiente, ſtrenuum conſtituit Epiſcopum. Hanc etiam ordina-
tionem Clerus & populus idcirco minus moleſtè gerendam eſſe cenſebant, quia il-
lum intra patriam manſurum fore ipſo innoteſcente ſciebant. Iſte planè Pontifex
miro, doxo-logóque callens ingenio, ordinabili voto, & prudenti conſilio, ſibi com-
miſſam gubernabat Eccleſiam. Quæſiuit profectò adiutorium, quo æquanimiter
pondus quiuiſſet ferre ſibi impoſitum, non vt ſecum portanti ſacri iuuaminis ſub-
traheret ſolatium: ſed vt pariter portantes maius negociarentur præmium. Ecce,
vt ita dicam, verè Iſraëlita, in quo dolus non eſt, quoniam quicquid facit, rectiſ-
ſima intentione, & ſincera ordinat deuotione. Ecce, inquam, fidelis diſpenſa-
tor, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempo-

re. Ibi enim eſt eruditio ſpiritalis gratiæ, facilis patet norma iuſtitiæ. His ritè peractis, precioſus Domini Auſtremonius populorum frequentiam non ferens, & aniles laudum ſtrepitus vulgi refugiens, in Pontificali quoque culmine poſitus, fauores adulantium perhorreſcens, toto animi propoſito ſpiritali theoriæ decreuit inhærere. Omnibuſque modis oblectamenta mundi reſpuens, ipſe ad meridianam plagam heremum concupiuit, & ad quod perueniens Monaſterium conſtruxit, in loco qui vocatur Yciodorus, vt tantò ibi Domino vacaret liberiùs, quantùm à mundiali hominum ſtrepitu erat ſegregatus. Vbi non modicam Monachorum conſtituens turbam, Apoſtolicam vitam, quam pleniter didicerat, feliciter illis tradidit conſeruandam. Ad exemplum videlicet beatorum Apoſtolorum, & per ipſos credentium, docens eos viuere, de quibus dicitur: *Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna, nec quiſquam aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia.*

*Fama beata dehinc * vulgantur vbique,*
Concurrúntque ad eum populi, gaudéntque cateruæ
De cunctis properare locis, vt myſtica verba
Intentè capiant, doctis animiſque recondant
Quæ præclara fides depromit Martyris almi.
Quos athleta Dei miſerans informat & ornat
Virtutum exemplis diuinæ lucis & armis.
E quibus Vrſinus cœleſti dogmate plenus
Eligitur Præſul populo quoque Bituricenſi,
Omnis conſenſu populi, precibuſque petentis.
Paſtor præficitur dignè venerandus, amandus.
Sed cupiens hominum ſtrepitus vitare beatus,
Quos jam ſubdiderat Chriſto baptiſmate ſacro.
Accelerat fundare locum, qui nomine dictus
Antiquitus fertur Flauiacus, quem vocat ipſe
Yciodorum ab aquis, idem quibus inſitus ineſt,
Eccleſiamque dicat Petri ſub honore beati:
Exultans illicque diu viuendo moratur,
In quo conſtituit Monachorum ſancta manere
Agmina, legis Apoſtolicæ ſectantia cultum.

Quadam namque die cùm precioſus Domini Auſtremonius non longè à Monaſterio quod ipſe conſtruxerat, iuxta Elaueris fluuiũ conſiſteret, & luculento ſermone populũ alloqueretur, populóſque, quos per fidem Domino adquiſierat, verbo prædicationis veluti nouella plantaria cæleſtibus irrigaret monitis: oſtendit Dominus per eũ hoc ammirandę virtutis prodigium, ex quo partim datur intelligi, quanta excellentia ſit tanti viri acta perpendenda. Duo ſiquidem ruſtici cum ſuis venientes operariis & plauſtris, prædictum volebant fluuium nauigio tranſmeare, vt ad ſiluam pergerent, quæ vltra flumen erat, ligna cædere. Cùm itaque perueniſſent ad locum, vbi ſanctus vir prædicabat, cæteris prætereuntibus, vnus illorum diuino, vt credimus, nutu inſpiratus, paululũ ſubſtitit, quo verba prædicantis audiret, & ab eo benedictionis granam humiliter impetraret. In exordio quippe naſcentis Eccleſiæ, talis erga prædicatores erat conſuetudo, videlicet vt finita prædicatione, eulogias communionis gratiâ acciperent omnes à prędicatore. Vnde ruſticus ille, antequàm conſcenderet, iuxta morẽ à ſancto viro eulogias petiit. Quibus acceptis, cũ ſociis protinus nauẽ conſcendit. Vertunt interim fluctiuagas per alueũ Elaueris vndas, repentina pernicies ventorũ impulſione exoritur, trãſuerſa viatione ſubitò prora dirigitur, & dũ puppis vndoſo monte ad alta ſuſtollitur, illa procliui dejectione in ima delabitur. Procelloſis ictibus nauis hinc indè alliditur, atque lamẽtabili naufragio demergitur. Quid plura? pereunt vtiq; omnes, præter illũ, qui à S. Auſtremonio eulogias acceperat. Cumq; idẽ ipſe ad litus natando tenderet, diabolus in aëra ad alterũ diabolũ cœpit horribiliter clamare, Sancto Pontifice, omniq; populo
« audiente. Heus! inquiens, quid facis? quid pigritas? Cur non feſtinas illum ſubmer-
« gere, qui ad litus feſtinat natando euadere? Occupa velociùs illum, ne tranſnatet flu-
« uium, & poſſit viuere. Cui alter: Magna quidem auiditate, ex omni etiam voluntate
« hoc feciſſem, ſi mihi vllatenus poſſibile fuiſſet. Sed hoc ipſum non permittit fieri
« ſalutiferi potentia Chriſti, propter meritum Sancti Auſtremonij, & propter fidem eiuſ-
« dem viri. Officit quoque mihi crebra præſentis intercesſio populi. Expulit enim nos
de

de finibus Aruerniciæ regionis Epiſcopus iſte, in virtute & nomine Illius Chriſti: qui reſurgens à mortuis, clauſtra deſtruxit inferni, & ſubuertit potentiam Principis noſtri. Hęc audiens ſanctus Auſtremonius, magno repletus gaudio dixit: O cæli rector, & terræ fundator, aquarum creator, omníſque creaturæ dominator, Rex regum, Dominus dominantium, gratias tibi cernuá deuotione ago, qui per filium tuum vnicum Dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, triumphalem ſeruis tuis de antiquo hoſte concedis victoriam. Cuius inenarrabili potentiâ arcus fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore. Domine, non eſt qui ſimilis ſit tibi, qui eripis inopem de manu fortiorum eius. Vt enim vidit prælibatum hominem de aquæ periculo ereptum, vaticinali aduerſus dæmonem vtens apoſtrophe, lætabundus intonat verbis: *Quomodo cecidiſti de cælo, Lucifer, qui manè oriebaris? corruiſti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo: In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei, exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte Teſtamenti, in lateribus Aquilonis: Aſcendam ſuper altitudine nubium, ſimilis ero Altiſſimo.* At verò propter ſuperbiam tuam, ſuperam perdidiſti gloriam. Delapſus es etiam ad erebi profunda, vt inlamentabili cœnoſæ colluuionis voragine, multimoda cum tuis complicibus luens tormenta, experiaris quanta proprio * commiſeris gaudia. Quid adhuc inaniter moliris, pretioſâ morte redemptis machinamenta ingerere lethiferæ ſeductionis? CHRISTVS, inquam, IESVS de te pollenter triumphat, cuius victoriam nos ſtudemus affectabili voto vniuerſis prædicare, & ſalutifera viuificæ Crucis vexilla nullius laudis titulo paſſim erigere, ait, ſicut à veridicis vaticinatum eſt Prophetis: Benedicantur in ipſo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificent eum, & ab omnium ore incessanter dicatur: *Benedictus Deus Iſraël, qui facit mirabilia ſolus, & benedictum nomen majeſtatis eius.* O ſpectaculum lamento & laude plenum! Lamento enim in perditione illorum hominum, qui naufragâ periclitatione demerſi ſunt, quia prædicationem ſancti Antiſtitis ſpreuerunt, nec ab eo panem ſalutis acceperunt, & ideò traditi Satanæ perierunt. Laude verò in illius ſaluatione hominis, qui perfectæ fidei tenens ſacramentum, à ſancto Pontifice munus ſuſcepit eulogiarum, cum quibus pariter vitæ indeptus eſt ſpatium. Inde quippe inexpertus eſt ſalutare beneficium, vnde almæ fidei, ſanctæque credulitatis mirabile cognouit myſterium. In quo itaque miraculo & Chriſtiana Religio laudabiliter mirificatur, prædicabiliter laudatur, mirificando prædicatur; & glorioſum almi Præſulis meritum tripudianter propalatur, augmentabiliter magnificatur, ac iocundanter ab omnibus veneratur.

Iſte Dei Martyr, quamuis compleuerit ipſo
Officium Monachile loco, quem diximus antè
Se ſibi conſtruxiſſe ſuis de rebus opimis:
Iunctus quo Monachis Domino ſeruiret ibidem.
Non tamen à populis vnquam ſolamina tollit
Priſtina, ſed magnis ſignis in plebe refulget.
Ex quibus audaci præſumo retexere dictu,
Vnum prodigium Chriſti virtute coruſcum.
Cùm ſolito plebem innumeram, fortiſſimus heros
Alloquitur, mandata Dei ſermone reuoluens,
Auguſtam prope quam Chriſto fundauerat ædem.
Scilicet ad fluuium Elauerim de nomine dictum,
Quidam cum ſocio properans vt tranſeat amnem,
Ruſticus in ſylua quærens ſibi cædere ligna,
Subſtitit; à ſocio declinans, qui perit, vndas.
Hoc agit, vt ſibi ſuccurrat benedictio ſancta,
Quâ pius ipſe pater populorum pectora firmat:
Inde petens flumen, dum puppis ad alta procellis
Subrigitur veluti mare labitur ocyùs vndis,
Adfuit alma ſalus aliis, pereuntibus illis.
Nando cùmque tremens ad littus tenderet, ecce
Inſonat aërij vox horrida dæmonis atri,
Exclamans alio, Quid agis, crudelis, inique?
Viuere cur ſinis hunc? cur non ſubmergere tentas?
Alter ad hæc, Quia tutus ibit benedictus ab iſto

Præſule nos pellente ſuis de finibus iſtis.
Cuncti mox laudes feſtinant reddere Chriſto
Martyre cum ſancto, qui ſummo vernat Olympo.

Longo igitur tempore beatus Domini Auſtremonius in hac regione feliciter conuerſatus, in Apoſtolicæ ſanctitatis excellentia vitam ducens, innumera virtutum operatus eſt inſignia, quæ nunc ſtylo proſequi ſuperuacaneum ducimus: præſertim quia & valdè erat difficile, inter tot innumeras plebium cohortes frequentantem eum, & quodammodo diſcurrentem agnoſci, niſi declarantibus ſignis. Nam claudis greſſum reddendo, mortuos ab inferis vitę reddēdo, energumenos ab obſeſſis dęmonibus liberando, cæcis lumen præbendo, leproſos curando, aliarúmque mirandarum ſigna virtutum patrando, totam gentem Aruernicam, Domino fauente, ad fidei æquitatem conuertit. Signa enim, vt ait Apoſtolus, non ſunt fidelibus, ſed infidelibus.

Edita luminibus variis ceu ſidera fulgent
Stelliferi cæli, ſic Sancti præmia iuxta
Sumunt pro meritis, variſque nitoribus intra
Regis Olympiaci miranda Palatia vibrant.
Iſte tamen Martyr pretioſus, clarior omni
Lumine Solis adeſt, pietas cui maximè Chriſti
Præſtat vt foret exemplum virtutis in æuum.
Delicias ſibi nempè putat ieiunia ſancta,
Tradere membra quidem neſcit laſſata quieti.
Pallor in ore ſedet, macies in corpore toto
Errat & in vultu grauitatis ſemper honeſtas,
Atque pudicitiæ ſummæ pudor immaculatus.
Orat cum lacrimis, deuoto pectore anhelans
Solem iuſtitiæ, qui ſanctos prouehit ad ſe.
Summum iure bonum, æternum lumènque bonorum,
Qui quemcumque ſibi perſpectat corde fidelem
Militiæ propriæ dignatur iungere ſanctæ,
Mœnibus aſtriferis ſecum regnare peroptans.
Denique pro minimo ducit truciamina carnis,
Quæ patitur diuturna ſenex venerabilis iſte,
Ni ſuccumbat amore Dei, mucrone cruoris,
Martyrum amabilium victricia ſigna ſequendo.

Omnis igitur Eccleſia Sanctorum optimè nouit qualiter Hieruſalem pro commiſſo in Saluatore piaculo, vltrici vaſtatione à Tito ſit ſubuerſa, & Veſpaſiano. De qua ſubuerſione idem Dominus IESVS antè prædicens: *Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coanguſtabunt te vndique, & ad terram conſternent te, & filios tuos, qui in te ſunt. Et non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, qui non deſtruatur, eò quòd non cognoueris tempus viſitationis tuæ.* Quidam enim Iudæorum gladiali excidio, quidam famis penuriâ, lethifera in obſidione, imò etiam ſæuiſſimâ populatione perierunt. Perplures etiam vili numiſmate venditi, in captiuitate ſunt miſerabiliter deducti. Sicque per diuerſi, vt Dauidica compleretur vaticinatio, ſpiritali de eiſdem Iudæis effata præſagio: *Diſperge*, inquit, *illos in virtute tua, & deſtrue eos, protector meus, Domine*; & gentes cognoſcerent eius populi, de qua hæc veridica recitatur Prophetia, execrabilem in CHRISTVM IESVM blaſphemiam, & incredulitatem, & ex pernicioſo lapſu Iudaïcæ gentis, ipſe ſpiritali gratiâ inſpirante, credendo declinarent perpetuæ captiuitatis detrimentum, ac fidei perciperent ſacramentum, æternæque ſalutis præſidium. Per idem verò tempus non modica Iudaïcæ gentis agmina in vrbe Aruernica videbantur eſſe diffuſa. Multi námque ex ipſis illâ in parte, quâ venerabilis Pater Auſtremonius iamdictum fundauerat Monaſterium, mapalia ſibi ad habitandum, vtpote peregrini, móxque pro immani ſcelere diſperſuri, conſtruere diſpoſuerunt. Reuerendus itaque vir, ſtrenuúſq; orator, beatus ſcilicet Auſtremonius, cùm ſæpiùs eis viam ſalutis, & notitiam æquitatis, formámque credulitatis prædicando panderet, prophetali quoque ſermone illos increpabat dicens: »Quid eſt, Iſraël, quid eſt quòd in terra inimicorum es? Inueteraſti in terra »aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum his qui in inferno ſunt, dere-

liquiſti fontem ſapientiæ. Si in via Dei ambulaſſes, habitaſſes vtique ſuper terram. Diſce vbi ſit prudentia, vbi ſit virtus, vbi ſit intellectus, vt ſcias ſimul vbi ſit longiturnitas, vita, virtus, vbi ſit virtus oculorum. His verò auditis, plurimi compungebantur, & pœnitentiæ remedia votis omnibus à ſancto viro deprecabantur, ſancti gurgitis lauacro abluebantur. Sed & antiquus hoſtis videns ſibi periſſe, quos per famulum ſuum Auſtremonium Dominus acquiſierat, & dolens innumerabiles populos per eius prædicationem de ſuis faucibus extrahi, toto ſuo illo antiquo conamine ſuæ artis apodixen per hanc perfidam gentem in virum Dei conatus eſt exercere. Verùm, cùm beatus Præſul hunc infelicem populum propter piaculum in Saluatorem commiſſum, multis increpationibus argueret, atque ex diuinarum Scripturarum authoritate oſtenderet, pro ſalute gentis humanæ de cælo eum deſcendiſſe ad terras, & incarnatum de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, iſdem perfidus populus nullo modo ei præbebat aſſenſum; nec ſolùm de quibus eos monuit, ex incredulitate & duritia ſui cordis pœnitentiam non egerunt, ſed inſuper in eius necem apertis perſecutionibus conſpirarunt.

Qualiter excolitur tellus dumoſa labore,
Proferat vt dignos fructus, ita ſanctus & iſte
Sentes de populis vitiorum pellere certans,
Deſtruit errorem gentilem ſæpè monendo,
Vt necis auctorem vitent, lucémque ſequantur,
Quæ cunctos ſaluat, vegetat, ſublimat, honorat.
His ſanctis fidei monitis demulcet & ipſam
Iudaicam plebem, quæ tunc morabatur eadem
Vrbe colens ſcelerata deos, quos ſculpſerat ipſa,
Atque ſuos patrios venerans polluta Penates.
Maxima pars quorum lauacrum compuncta petebat
Baptiſmi, aſſiduis lacrimis peccata luendo.
Namque dolebat in his ſe lapſam ſponte ruinis,
Quæ magis exitium barathri mortale pararent,
Quàm decus & requiem viſæ cæleſtis amœnæ.
Talia conſpiciens fieri ſæuiſſimus hoſtis;
Atque dolens grauiter, quòd ſanctus strauerit omnes
Gentiles pedibus, Iudæos prouocat ardens,
Quos habuit ſemper ferventi fraude ſequaces,
Vt Sanctum perdant, ſubitò quoque factio frendens
Plebis Iudaicæ, prauas ſub fraude latenti
Præparat inſidias inſonti. Sed pius heros
Omnia contemnit, ſpernit, certamine victor.

Sanctus igitur Auſtremonius Athleta fulgurantes Euangelicæ doctrinæ radios paſſim nullatenus formidabat diffundere, ſed credentium corda lampabili ſplendore ſpiritalis gratiæ illuſtrat, & celſa virtutum faſtigia almorum exemplis actuum ſubleuat. Quid plura? omnes quotquot ad vitam æternam præordinati erant, conuertit, & baptiſmatis vndâ purificauit. Denique inter competentes, qui fide orthodoxâ catechizabantur, filius Principis Iudæorum, patre neſciente, affuit, & vt gratiam baptiſmi conſequeretur, à viro Dei humiliter poſtulauit: quem ſanctus vir cum reliquis baptizauit, ſibique in filium adoptauit, & Lucium nominatim vocauit, vtpotè de infidelitatis tenebris ereptum, & luce veritatis illuminatum, ſacris etiam cariſmatibus prudenter imbutum, æternæque ſanctitati laudabiliter dedicatum. Completis ergo ex more baptiſmi ſacramentis, vir Domini Auſtremonius multiplici feruore deifici amoris ſuccenſus, villam, quæ Plauziacus nuncupabatur, expetiit, in qua ex fidelium circa manentium ſumptibus Eccleſiam conſtruxit, eámque in honore beati Petri Apoſtolorum Principis dedicauit. Princeps autem Iudæorum vt comperit filium ſuum à venerabili Pontifice eſſe baptizatum, intolerabili confuſus dolore pariter ac mœrore, ingemuit, & vehementiſſimè ſuccenſus irâ, vtpotè diabolicâ inſtigatus malitiâ, proprium tandem filium, paterno vtique carens affectu, quodam projecit in puteo, ne illum Chriſti Eccleſia haberet viuum, ex quo alij Iudæi acciperent credulitatis exemplum. Quod cùm ſancto Auſtremonio fuiſſet nunciatum, mox cum collegio fidelium ad Iciodorenſe regreditur Monaſterium; &

conuocatâ ſecum catervâ Fratrum, cum thuribulis & crucibus, coruſcíſque cereorum luminibus, pergit ocyùs ad puteum; ex quo mox ſancti Lucij Martyris iuuenile corpus à Fratribus extrahitur, & ad locum ſepulchri cum dulcifluo canore hymnidicæ modulationis deducitur. O Iudaicam perfidiam omnibus ſæculis execrandam, quæ priùs in Dominum crudeliter ſæuit, ſeruos quoque lethifero afficere infortunio non deſiſtit! Nec ſufficit illi percuſſiſſe olim gregis paſtorem, ſed etiam ipſum inſectatur grauiſſimo odio gregem. Iſte námque peroſus pater, ſi tamen pater dicendus eſt, qui paternos in filium non ſeruauit affectus, Chriſtianis, licet inuitus, venerabilem exhibuit Martyrem. Perdidit infelix paterni reuerentiam nominis, orbatus affectabili dignitate feliciſſimæ prolis. Cúmque titulum Chriſtianitatis in filij mortificatione cupit omninò delere, facit potiùs, vt omiſſo infidelitatis errore, Lucius typico inſignitus nomine, ſcribatur cælitùs in libro vitæ. Lucius námque puer ad Chriſti tyrocinium ſancti Antiſtitis ſagaciſſimâ erudirione inſtruitur, probabili authoritate prouehitur, & protegibilibus armis munitur. Lucius ſub annis pueritiæ præſtantiſſimè Chriſti militiâ fungitur, & officiali ſeueritate crudelis parricidæ occiditur, propriíque ſanguinis effuſione perfunditur. Beata certè, & prædicanda puerilis ætas, quâ veternoſæ machinationes antiqui hoſtis mirabiliter deluduntur, quâ impiiſſimus pater à piiſſimo filio veritatis gratiâ ſpernitur, quâ infidelitas confunditur, & Deifici vexilla tyrocinij coruſcabiliter panduntur. Hæc eſt illa ætas, quæ in glorioſo Martyre Lucio magnificabiliter prædicatur, & poloſo honoramine clarificatur: Lucius etenim puer Chriſtianiſſimus, fide deuotus, ſpe robuſtiſſimus, charitate ardentiſſimus, agonotheta robuſtiſſimus, Martyrq; promptiſſimus, veritate cælitùs iubente, munificalibus Angelorum obſequiis excipitur, atq; in choro Martyrum fulgido diademate felicis victoriæ coronatur. Ipſum profectò Chriſticolæ vt laudabilem venerantur Martyrem, cernuíſque depoſcunt orationibus, vt eum pro ſe apud Deum perpetuum habeant interceſſorem.

Horrea complentur Chriſti redimita maniplis
Viuificæ meſſis, noſtro gaudente patrono,
Paſſim doctrinæ radios diffundere ſanctæ,
Qui datus eſt nobis ſpecialis in orbe Magiſter.
Filius intereà cuiuſdam Principis orat
Iudaici vulgi diuino munere tactus,
Vt mereatur aquæ viuentis fonte renaſci.
Lucius à lucis ſortitus nomine nomen,
Qui differre nolens Sanctus quod quærit, & optat,
Erudit ad plenum, quà mente lauacra ſubire
Debeat, & ſacro renouat baptiſmate lethum.
Talia cúmque patris ſæui referuntur ad aures,
Frendet, & inſanit, nimiúmque doloſus oberrat
A patris affectu, ſitiens extinguere morte
Magnificam prolem, & meritorum germine claram.
Tandem vipereis inſtaurans arma venenis,
Perimit inſontem, puteóque retrudit in alto,
Sperans infelix facinus tam grande latere.
Dic natura potens, vbi ſunt tua iura paterna,
Cùm pater interimit natum de ſe generatum.
Mox Chriſti famulo vt ſanctas defertur ad aures
Crimen hoc horrendum, Monachorum cum grege ſancto
Illuc ire parat, ſanctum corpúſque ſepulchro
Sublatum foueà clementer tradit honeſto,
Egregius Martyr conſtanter & ipſe futurus.

Glorioſus denique Auſtremonius dum ſancti Martyris Lucij ſepulturæ implet officium, beati Marij diſcipuli ſui lugubrem excipit nuntium. Quineriam illi eundem venerabilem virum ægrotatione detineri innotuit, & vt ad eum ocyùs viſitandi gratiâ iret, eius ex parte commonuit. Direxerat enim illum beatus Auſtremonius, vt montana peragrans loca, vices Pontificis exequendo, homines erroris tenebroſitate cœcatos, coruſco fulgore ſuæ prædicationis inluminaret, & ad tramitem æquitatis deduceret. Quod & fecit, bonorum exempla actuum monſtrando, & prædicabilia

virtutum pattando prodigia. Sanctus itaque Auſtremonius, vt expedito curſu illum inuiſere poſſet, beatum Nectterium, laudabilem Preſbyterum, ſui itineris facit ſocium; necnon & beatum Mametum, venerabilem Archidiaconum. His ergo ſecum comitantibus, vallem expetit Iornenſem, vbi venerandus vir Marius infirmitate detentus manebat. In eodem autem itinere diuertit ad quandam villam, quæ Marojolus vocitatur, in qua fabricatam ab incolis Baſilicam Apoſtolorum Principis in honore dedicauit. Inde quidem concitis greſſibus ad virum Dei Marium, vir Domini Auſtremonius peruenire contendit. Contigit námque vt antequam ſanctus Antiſtes ad beati Marij perueniſſet hoſpitium, eundem virum Dei è ſæculo iam migraſſe, fulgidáque cælorum palatia nutu Dei ſubiſſe. Sæpè nominandus itaque Præſul beatus Auſtremonius ſanctum corpus Athletæ Chriſti nouo cum digna veneratione tradidit mauſoleo, nouámque ſuper eum, vt dignum erat, Baſilicam ſumptibus fidelium circa manentium ædificauit, ipſámque eius in honore ſolemniter conſecrauit. Nobiles etenim viri, quos bearus Marius ſalutari prædicatione ad viam veritatis conuerti fecerat, eidem Eccleſiæ beati Auſtremonij ſuggeſtione ex prædiis ſuis in vſus Clericorum ibidem omnipotenti Deo, ſanctóque Mario ſeruientium, triginta manſos voluntate promptiſſimâ condonauerunt. Quam donationem voluerunt vt ſanctus Antiſtes Epiſcopali authoritate confirmaret, vt nullus ſubſequentium vllâ temeritate violare eam auderet. Hoc enim beatiſſimi Præſulis ſinceriſſimâ ammonitione faciebant, qui magnoperè deſiderabant honorare ſanctam Dei Eccleſiam, & fidem corrobore catholicam. In vtroque ſiquidem pollet mirabilis, id eſt, & deſiderabili prædicatione, & prædicabili operatione. Strenuâ námque diſpenſatione Eccleſias Dei vtiliſſimis commoditatibus dotando nobilitat, vt in terra viuentium centuplicatam portionem ſecundùm Dei promiſſum recipiat. Direxerat etiam plures diſcipulos in montana, prædicationis causâ, ex quibus ad eum vnus illuc venit reuerendus vir, ſcilicet Antoninus, qui etiam innotuit ei, qualiter omnipotens Deus per eos ſacramentum fidei hominum mentibus inſeruerat, & quomodo amor vitæ æternæ in eis excreuerat: qualiter etiam vniuerſalis plebs obnixè poſtulabat, vt iret dedicare Baſilicam nouiter ędificatam in loco, qui Compendiacenſis dicitur. Quod vir Domini audiens, omnipotentem Deum, qui facit mirabilia ſolus, ſincero corde glorificauit, ſéque iturum, vt populus petebat, veraciter promiſit. Ordinatis ergo ibidem Eccleſiæ miniſtris, ſupradictum cum diſcipulis adiit locum. Ibi etiam Eccleſiam in honore ſancti Michaëlis Archangeli conſecrauit, & Eccleſiaſtico ordine nobilitauit. Cúmque per aliquod tempus ibidem degeret, & populorum errata prædicabili caſtigatione emendaret, conuenerunt ad eum vndecumque diſcipuli eius, quos illas in partes ad prædicandum tranſmiſerat. Quibus venerabilis Paſtor ſalutatis fluenta doctrinæ affabili effuſione propinabat, & vt parſimoniali obſeruatione ad ſanctarum arcem virtutum conſcendere niterentur, honeſtâ vrbanitate mirabilis facundiæ hortabatur. Aſcendebat ſiquidem in cordibus eorum perfectiſſimum & ſaluberrimum amore cęleſtis patriæ, prædicando illis Heliſiam iocunditatem perennis gloriæ. Suadebat vtique eis, quo terrena flocci pendendo deſideria, Chriſto Regi toto conamine, totáque virtute, ſemotâ vtique ſimulationis technâ militarent, vt ab eo abſque vlla cunctatione ſplendidam perpetuæ felicitatis coronam perciperent. Prędictus interim Iudæus Iudæorum nequiſſimus, quod de carnali filio crudeliter fecit, de ſpiritali patre eiuſdem filij iam Martyris, beati ſcilicet Lucij, omnigenis facere niſibus gliſcit, vt qui malignâ perſuaſione interfecit ſanctum Martyrem, doloſâ machinatione beatum occidat Auſtremonium. Magnificus nempè Antiſtes Auſtremonius magnoperè cupiebat, vt diximus, per martyrij agones victorias conſummare triumphales. Quod ſancti diù diſcipuli perſpicaci curioſitate animaduertentes, indicare ſtudent magiſtro, quòd iſdem nequam populus de ipſius interitu totâ mentis auiditate pertractaret, dicentes illi: O ter quatérq; beate Domine Pater, num ignoras huius veſanæ gentis Iudaicæ perfidiam in tui graſſare perniciem? Certè quod fatemur, vt palàm ſit tibi, noueris hunc cœtum malignum ſuis machinationibus doloſis paternitatem tuam ocyùs extinguere velle, & ſi fas ſit, nomen tuum funditùs à viuentibus aboleri velle. Vnde, vt tui curam agere magnoperè digneris, ſancte Pater, oramus: quia in huius inſaniſſimæ gentis dolos te incidere valdè pertimeſcimus. Nouimus enim, quia qui cæli terræque Rectorem carne viſibili mundo apparentem interficere non ſunt veriti, fortè nec tuæ miſerebuntur reuerendæ ſenectuti. Et te

oſcula pacis, eiſque paternali affectatione vale dicens, Epiſcopali etiam authoritate benedixit, & poſt benedictionem hæc affamina intulit: Sequimini, inquiens, me; fratres amantiſſimi, non inceſſu pedum, ſed ſacrâ imitatione, quâ Dominum IESVM docui certatim eſſe ſequendum. Tenete, quæſo, formam doctrinæ illius, quam, me docente, didiciſtis. Non vos frangat vllus terror mundanæ potentiæ, neque occupet labilis amor execrabilis philargyriæ, nec infauſtæ colluuio diſtentet gaſtrimargiæ. Sed & inter proſpera & aduerſa viam tenete regiam, quo nec proſpera vos inſolenter extollant, nec aduerſa turbabiliter dejiciant. Seruando itaque almæ fidei ſalutare propoſitum, capietis æternæ remunerationis præmium. His dictis, beato iuſſit Nectario, vt prædicamenta veræ ſalutis Antrambenſi ſtudioſè miniſtraret populo; Ipſe verò cœpit protinùs remeare ad ſupradictum Monaſterium, aſſumens ſecum beatum Mammetum tantùm, Diaconum ſuum. Cúmque Monaſterio adpropinquaſſent, in quodam termino diſtante vno & eò ampliùs ſtadio, B. Auſtremonius orandi gratiâ ſubſtitit, flexíſq; in terram genibus diutiſſimè orauit. Pollente etenim fide, fidiſſima illius mens perennis conſcia coronæ, indicibili Inflammabatur amore perpetualis gloriæ. Non dubitabat etiam pro Chriſto ſuſtinere quicquid non ſolùm tormentorum Iudaica, verumetiam omnis humana poterat ſæuitia excogitare. Iam quippe mundo altior, magis de triumphali victoria in Chriſti fiducia, quàm de ſenilis corporis meditabatur agoniâ.

Intereà prælibatus Iudæorum Princeps, miſſis in via latenter exploratoribus, præſtolabatur aduentum eius. Vt autem eum adueniſſe comperit, ipſis innoteſcentibus, occurrit illi in prædicto loco cum ſuis complicibus. Mammetus verò Diaconus eius, vt vidit illos occurrere, timore perterritus, beatum reliquit Auſtremonium. Non longè quidem ab eodem loco quandam ingreſſus eſt ſpeluncam. Et quia ſanctum Antiſtitem metu paſſionis ſolum reliquerat, deinceps à conſpectu hominum remotus, in eadem ſpelunca ſolitariam duxit vitam. Chriſti verò miles Auſtremonius à Iudæis comprehenſus, pro fide Chriſti flagris atrociſſimis cædebatur. Sed inlata ſibi tormenta ſentire non poterat, quia CHRISTVM IESVM ſuo ſemper in ore habebat. Et quia fides in eo mirabiliter pollebat, Chriſtum pro quo patiebatur, negare non poterat. Cúmque diù vexaretur, apparuit illi Angelus, vt pio ſolamine eum confortaret. Auſtremoni, inquit, glorioſiſſime Præſul Chriſti, ne frangaris ſupplicio, ſed magis gratulare de præmio, quod mox percepturus es in cæleſti palatio. Expectat nempè te mirabilis Angelorum cœtus, cæleſtium quoque Virtutum exercitus, candidatus etiam Martyrum Chorus, in quo ſemper lætaberis perpetuâ gloriâ decoratus. Hâc itaque conſolatione perceptâ, athleta Chriſti Auſtremonius, ac ſi nouus præliator nouitate glacialis perfuſus lætitiæ, ouanter agonizabat in certamine. Senilia quidem eiuſdem corporis membra inter diriſſima carnificum verbera virtute pollebant robuſtiſſimâ. Mens quippe felicis patientiæ conſcia, murmure carebat ac querimoniâ. Non enim auferebat immaniſſima ab eo lictorum veſania fiduciam tripudialis victoriæ, quia corroborauerat mentem illius altiſſima virtus diuinæ potentiæ. Felix vtrique palæſtra, in qua Chriſti athleta fideliter decertat, quo deſiderabile trophæum æternæ glorificationis obtineat. Pertimeſcit interim nefandiſſimus Princeps, ne tam crudelis in ſanctum Auſtremonium ſæuitia Chriſtianis circa manentibus ab aliquo viatore nuntietur; & ideò præoptat illum ocyùs occidere, ne fortè à fidelibus viris per vim rapiatur. Quod etiam identidem ſanctus Antiſtes metuebat, ne glorioſo diademate martyrij diù deſiderato, breui temporis ſpatio fruſtraretur. Simile etenim deſiderium habebant ſceleſtiſſimus Princeps Iudæorum, & magnificus Chriſtianorum Antiſtes, ſed diſſimili conditione. Ille quidem, vt ſeruum Dei extingueret, & vniuerſalem Eccleſiam de interfectione tanti Pontificis mœſtificaret: Iſte verò, vt inclyto martyrio cæli decoraret palatia, & Eccleſiam Chriſti triumphali ſplendificaret victoriâ. Iubet ergo timidus ac deteſtabilis Princeps præuaricali cenſurâ ſanctum Dei Antiſtitem capitali velociùs puniri ſententiâ. Traditur denuò crudeliſſimis carnificibus, inſuperabilis Chriſti miles hinc inde impellitur, iteratáque ſubſannatione illuditur, & illudendo terra tenus proſternitur. Cúmque in terra genua fixiſſet, gladiator ſuper eum ſtetit, capútque illius gladiali ſecamine amputauit. Inde verò velociùs recedentes, almum caput venerandi Martyris ſecum detulerunt, & in puteo, quo nefandiſſimus Princeps iam pridem ſuum projecerat filium, iactauerunt. Mirabilis quidem Deus, qui in ſanctis ſuis ammiranda

valdè exercet magnalia. Vt enim oſtenderet quantæ ſanctitatis, quantíque meriti venerabilis Antiſtes & Martyr inſignis fuerit, mirabili eum virtute ſignorum mirabiliter honeſtauit: Nam eodem momento, quo abſciſſione gladij ſanguis ex eius capite fluxit, ſub pedibus illius fons aquæ de terra prorupit. Mirabilis quippe productio fontis, euidenter teſtimonium ſuæ indicat probitatis. Tellus quippe ammirandum ac probabile dedit indicium, cùm ſanctus Auſtremonius ſuo ſanguine purpuratus migrauit ad cælum. In qua etenim hora eius anima eſt egreſſa à corpore, hymnidicis ſtipata choris, Angelorum obſequio in ſpecie columbæ viſa eſt ad cæleſtia deportari. O virum omnigenâ laude dignum, cui, iubente Domino, famulatur militia Angelorum! O Martyrem almifluæ venerationis gloriâ ſublimandum, quem Dominus IESVS cenſuit ſuper omnia bona ſua conſtituendum! De quo tripudiante exultat mirabilis concio Patriarcharum, cui plauſibiliter congaudet clariſſimus ordo Prophetarum, quem ſublimiter honorat chorus Apoſtolorum, qui etiam in glorioſo cœtu reſidet Martyrum, laureatus ſplendido diademate virtutum. Felix pro certo Aruernica regio, quæ tanto gaudet Patrono, cuius etiam gloriali ſemper adjuuatur merito, & præſidiali munitur patrocinio. Dignum itaque eſt, vt beatum Auſtremonium omnis veneretur mundus; quia de illo gratulatur in cælo vniuerſalis ſanctorum exercitus. Nuntiatur intereà diſcipulis, athletam Chriſti Auſtremonium à perfidis Iudæis eſſe interfectum. Proh dolor! quis poteſt expedire quantus mœror, quantúſve luctus pariter & gemitus diſcipulorum irrepſit corda? nimirùm, quia extincta erat corporaliter lampabilis eorum lucerna. Curritur etenim cum magna cordis mœſtitia, eum ſumma curritur diligentia, vt ſciatur quò ſint poſita ſancti Præſulis ac venerandi Martyris membra. Inuenitur verò tandem ſanctiſſimum corpus abſque capite, afficiuntur inde proculdubiò intolerabili mœrore pariter & angore. Impletur protinùs cælum lamentabili clamore, reboant hinc inde voces mœſtifico plo-
» ramine. Inter querulos denique planctus tali etiam vſi ſunt famine: O beate Auſtre-
» moni, vt quid inter naufragia ſæculi gregem tuum tam citò reliquiſti? O ſanctiſſime
» Pater, cui nos regendos, & ſalutari normâ inſtituendos commiſiſti? Quis noſter erit
» amodò paſtor, ac dux? Quis tam ſtrenuus doctor, ac præcipuus? In quo prudentia-
» lis inueniemus conſilium probitatis? in quo gratiſſimum ſulamen intimi amoris? in
» quo prædicabilem exhortationem veræ Religionis? Tu qui es, vt ait Dominus IE-
» SVS, ſplendida lux mundi, qui etiam per mortem carnis mundum viciſti, in nomi-
» ne eius ſis memor noſtri, vt te poſſimus ſequi ad gloriam cæli, quò te ſequendum ſæ-
» piùs monuiſti. Student intereà vti res geſta erat, VRBICO quantocyùs mandare Epiſcopo. Qui cùm cognouiſſet Magiſtrum ſuum ab impiis Iudæis fuiſſe interemptum, indicibili permotus triſtamine, aggregatâ illicò Cleri ac populi multitudine ſecum, expeditâ viatione, ad Iciodorum peruenit Monaſterium. Diſcipuli verò corpus ſanctiſſimi Martyris in Eccleſiam ab eo in honore ſancti Petri dedicatam cum condignis officiorum muniis detulerant. Dolent præterea detrimentum ablati capitis; ſed protinùs è regione callis recentia intuentur veſtigia ſanguinis. Cúmque eadem proſequerentur veſtigia, venerunt vſque ad puteum, & cognouerunt in eo fuiſſe projectum caput ſancti Martyris. Sed is, cuius moderamine ſæculorum ordo decurrit, ſuorum vbique fidelium curam gerens, religioſos citiſſimè præparauit viros, qui pretioſum caput ab aquoſo eruerent domicilio, & meliori reconderent mauſoleo. Repentina námque huius facti opinio peruolauit ad omnium aures Aruernorum. Factus quoque eſt concurſus populorum repentè, concordi vnanimitate plan-
„ gentium pariter ac lugentium. Qui ſunt illi, qui interfecerunt Paſtorem noſtrum?
„ tollantur de medio Chriſtianorum. Epiſcopus interim cum Clero triumphales exequiás beati Martyris ſolemni peragit voto. Diſcipulorum quoque chorus hymnidicas preces fundendo, ſanctum Martyrem commendat omnipotenti Deo. Miſcetur quippe luctus cum iubilo vocis, perſtrepit ejulatus populi valdè plangentis, & inter canoras modulationes hymnidicę iubilationis ad locum deportatur polyandrij venerabile corpus S. Auſtremonij. Illius etenim glorificabile corpus in Cœnobio Iciodorenſi ſepelitur præciſi in loculo lapidis. Quo peracto, tanta cœperunt ad huius egregij Martyris loculum micare virtutum inſignia, quanta nullius valet effari lingua viuentium. Nam & ex aqua putei illius, quo ſanctum caput eſt projectum, multitudo languentium fideliter hauriens, meritis ſancti viri ab omni eruebantur incommoditate, optatæque reddebantur ſoſpitati. Singulis quoque annis, eodem die quo beatus

tus Martyr relinquens terrena, penetrauit ſydera; eius putei lympha ab imis ſupergrediens, ſua mirabiliter videbatur humectare ora largiflua, & quaſi inundantem ſancti Martyris deſignans virtutem. O beate Auſtremoni, quàm dulce mihi eſt, pietatis & humilitatis gratiâ, tuum flere martyrium! quàm charum eſt, amoris & honoris causâ, tuum laudare triumphum! quia ſicut in vtroque polles laudabilis, ita in vtroque refulges mirabilis. Te quidem honorare laudifluum eſt, quia omnis qui te ſolenniter honorat, Christi Iesv mirabilem potentiam, qui te glorificauit, ſine dubio magnificat. Te enim exorare proficuum eſt, quia inde optabilis impetratur delictorum venia, & cæleſtis adipiſcitur gratia. Nunc verò ſecurus de teipſo, ſiſque de collegio tuorum ſollicitus ſeruulorum, vt tuo fulti ſuffragamine, mereamur de virtute in virtutem proficere, quo Deum deorum in Sion ſecuri poſſimus videre. Omnes etiam, qui tuam ſolemnitatem humili concelebrant deuotione, præſentiali fruantur pace, & perceptâ delictorum remiſſione, tecum glorientur æternâ clarificatione. Compleuit igitur beatus Auſtremonius glorioſum agonem ſuum, die Kalendarum Nouembrium, anno à Paſſione Domini noſtri Iesv Christi 64. Rege Regum regnante, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Gens inimica bonis ſemper Iudæa nefanda,
Aſtutam vulpem vapido ſub pectore portans,
Diximus vt ſuprà, veſtrum hunc furibunda patronum
Tradere molitur morti pro nomine Chriſti.
Principis inſtinctu, qui natum lumine vitæ
Audax priuarat, vacuans vitalibus auris.
Ergo patens miles capitur, trahitúrque cruentis
Iudaicis manibus tragicali ſanguine dignus.
Sicque diù tortum confortans Angelus inquit
Cæliтùs apparens ad letha, Dei venerande,
Regi dilectus ſupero, gaudere memento.
Gaudia percipies nullo labentia fine.
Redditur his dictis Sanctus conſtantior almis,
Non trepidans Chriſti nomen ſublime ſuperbis
Proclamare ſenex Iudæis, donec ab ipſis
Aſtrictus pœnis pro Chriſto ſponte tetendit
In terram genibus proſtratis flexile collum.
Cui ſuper aſſiſtens ictu deliberat vno
Ceruicem capitis gladiator plectere ſanctam.
Sic quoque ſumma poli conſcendens, clarior aſtris
Aſtat in arce puregis iam victor Auerni.*
O quàm laude ſacrà cælis terriſque colendus
Martyr hic egregius, quem Chriſtus cenſuit almo
Pro meritis decorare libens diademate cælo,
Dignus laude quidem, quem laudant agmina cæli,
De quo mundus ouans exulsat ritè patrono.
Summa Creatori noſtro ſit gloria ſemper,
Die Kal. Nouembris glorioſa vota redduntur,
Sexageni quatérque anni à Chriſti morte dicuntur,
Præſulis Auſtremonij ad glorioſum vſque triumphum.

Denique muniis exequiarum expletis, Vrbicvs Epiſcopus conuocans ad ſe ciuitatis Senatores, regioniſque Primores, indixit illis vt deteſtabilem Iudæorum Synagogam cum ſuo Principe abſque dilatione comprehenderent, & quicumque ex eis fidem Chriſtianæ Religionis mallent obſeruare, doxoloco catechiſati in ſcrutinio, ſalutari abluerentur baptiſmatis gurgite, ac pro Chriſti amore permitterentur viuere. Qui verò pertinaci renuiſſent infidelitate, pœnali mulctarentur mortis damnatione. Cuius placabili edicto mox patentes comprehenſi ſunt Iudæi execrabiles: quibus comprehenſis, præconariâ voce clamatum eſt, vt vnum è duobus eligerent, aut Chriſto Regi militare, aut mortis ſupplicia luere. Illi námque qui vocem Angeli audierant, dum beatus agonizabat Auſtremonius, in certamine dicentis: Auſtremoni, ne frangaris ſupplicio, ſed gratulare de præmio, quod mox percepturus es in cæleſti palatio; Ammirabile etiam viderant ſignum, quando caput eius

eſt amputatum, fontem ſcilicet aquæ de terræ viſceribus fuiſſe diuinitùs productum, pollucibili voluptate crediderunt, aliiſque quamplurimis credere perſuaſerunt. Qui verò in ſua remanſerunt perfidia, iuſtiſſimâ diriſſimæ mulctationis afflicti pœnâ, tranſitoriæ mortis pertulêre tormenta. Poſtquam temporalia multimodæ vexationis ac macerationis verbera, vacua & lacerata relinquentes corpora, diuino examine damnati, pœnalia petiêre tartara, luituri horrida perpetuæ mortis ſupplicia. Quibus ad nihilum redactis, cœpêre religioſi viri, diuini amoris zelo feruidi, eundem locum, quo ſanctum Martyrem tumulauerunt, ſummo cum honore venerari. Multíque ex longinquis regionibus aduentantes, magis beati Martyris Auſtremonij expectabant ſuffragia. Cuius ope freti, & munimine fulti, quacumque incommoditate detinebantur, eruti, ſani & alacres ad propria reuertebantur. Multis itaque prædiorum largitionibus, haud prolixo temporis interſtitio idem excreuit locus, intantùm etiam vt ex plurimorum abundantia ſumptuum plurimæ circa ipſum Cœnobiorum Eccleſiæ conſtruerentur. Quod itaque aſſertionalis antiquitas priſco patuli notaminis in culmine teſtatur, ipſa quoque operoſa facies pauimenti pluribus in locis euidenter fatetur. Quodam igitur tempore Quadrageſimę, cùm Sacerdos diuina ex more celebraret myſteria, beatus Auſtremonius (mirabile dictu!) de ſuo, cunctis qui aderant cernentibus, exiit ſepulchro; & procedens ante Altare, eleuatâ iuxta morem Epiſcopi, manu dexterâ, Sacerdoti, omníque populo benedixit; ac benedictione completâ, ipſis videntibus, ad proprium regreſſus eſt ſepulchrum. Permanſit autem ſanctæ Religionis cultus, honoris etiam ſtatus eiuſdem loci, quouſq; permittente iuſtiſſimâ Dei omnipotentis cenſurâ, propter innumera hominum facinora, paganorum graſſata eſt longè latéque ſæuitia. Cuius feritatis immanitate multæ ciuitates ſunt depopulatæ, plurima caſtella funditùs deſtructa, Monaſteria ſolo tenùs diruta, & quæ tunc erant hominum habitacula, facta ſunt præ nimia vaſtatione ferarum cubilia. Per idem tempus Iciodorenſe Monaſterium laudabili plurimarum ſtipamine Eccleſiarum prædicabiliter vallatum, ferali barbarorum manu noſcitur fuiſſe depopulatum, penitúſque ſubuerſum. Quâ tempeſtate etiam antiquiores Monachi, qui ſciebant vbi & qualiter erat conditum venerabile corpus S. Auſtremonij Præſulis, rupto Parcarum ſtamine, tenuêre vias vniuerſæ carnis, ſicque remanſit incognitum eiuſdem S. Martyris ſepulchrum. Recolenda tamen ſui nominis memoria poſteris ſemper fuit nota. Sopito verò turbine bellorum, ac redeunte pacis tempore, vbi tot quondam fuerant Monaſteria, duo reparantur Oratoria, in quibus illi qui remanſerant, diuina implebant officia. Quomodo verò eædem ſtrages, tragœdiarúmque funeſtæ clades geſtæ ſunt, qui noſſe pleniter cupit, recurrat ad librum, quem de Germanorum geſtis nouerit ſcriptum. Námque, ſicut inibi refertur, poſtquam flagitioſiſſimus Rex Theodericus regnum Francorum peruaſit, nimiâ ardens crudelitate, ſimúlque cupidine, Gallias, & Aquitaniam, Papiámque ciuitatem, vnà cum Langobardia, violentâ peruaſione cœpit; & vt valeret ſolus potiri regna peruaſa, bellum cum fratribus egit apud Viennam, antiquiſſimam vrbem; in quo bello fratrem ſuperauit, nec nónque occidit. O auri ſacra fames, quid non cogis agere mortales? quæ hunc miſerum venenosâ radice totius iniquitatis ita lethaliter infeciſti, vt hoc agere præſumeret quod facere verentur belluæ. Sed eius exercitus pertæſus diutinâ expeditione, & præliorum labore, in Ducem ſuum arma parant conuertere. Qui veritus ne regno cum dedecore priuaretur, atque truculentæ neci daretur, conuocans quoſque Proceres ſui exercitus, tali hortamine eo-
» rum iram fregit, & animus eorum tali ammonitione cupiditatis ſuæ vinxit: O for-
» tiſſimi & inuictiſſimi milites, omnium laborum immemores, iam ad cupiendarum *
» multarum prædam præparamini, qui nunc vſque fame & algore, necnónque bello-
» rum irruptione nimiùm laboraſtis. Eo quippe vobis terram prætendam diuitem au-
» ri argentíque metallis, omniúmque frugum fertilem. Quâ peruasâ, è veſtris cordibus memoria priſtini laboris recedet funditùs. Sícque Aruernis ingreſſus, Monaſteria & Eccleſias ſolo tenùs, vt iam prælibauimus, coæquans, nimiáque graſſatus nequitiâ, Briuarenſem vicum, ſicut in libro Miraculorum beati Iuliani legitur, irrupit, & concupiſcibilia quæque diſrupit, neque ſacræ ædi pepercit. Indéque progreſſus, Iciodorenſe adiit Cœnobium, & eum priſtinâ gloriâ, ſicut eadem paſſio docet, ſpoliauit, & ad ſolitudinem redegit. Aruernis quoque ciuitatem obſidens, ſe capere ratus, nutu Dei propriâ ſpe eſt fruſtratus. Sed ne ſtratematicon videamur texere, his

omiſſis, ad propoſitum, vnde euagati ſumus, Altithroni iuuamine reuertamur. His ita geſtis, Dei fideles, licet rariſſimi, qui remanſerant, duris ſilicibus, vel præruptis montibus, ſeu abditis cuniculis tutamine defenſi, ne Dei cultus funditùs in eis deperiret, Oratoria pro capaciſſimis Baſilicis, pro ſuo modulo reſtaurare cœperunt, cùm funditùs omnium Monaſteriorum cultus Aruernis poſitorum deperiſſet. Sùb eodem ferè tempore quidam vir illuſtriſſimus, cognomine CAVTINVS, Archidiaconatus functus officio, Iciodorenſem locum ſuſcepit ad regendum. Cuius temporibus cernentes plurimi ſedatam tempeſtatem iamdictam, authorem pacis Dominum non vt oportuerat glorificauerunt, ſed apponentes ſecundùm Pſalmographi dictum, iniquitates ſuper iniquitates ſuas, eum magis ad iracundiam prouocauerunt. Quibus meritò ſic contigit, ſicut olim Ægypriaco populo. Cuius omnia germinantia poſtquam grando conſumpſit, quicquid fuit reliquum, locuſta ſuperueniens corroſit; & vt per Prophetam dicitur, *Reſiduum grandinis comedit bruchus, & reſiduum bruchi comedit locuſta, vaſtauit rubigo.* Statimque ſubinfert: *Expergiſcimini miſeri, & flete.* Nam quicquid Deo odibilis reliquit Theodericus, poſtmodùm gens Wandalica nimiùm effera, de vagina ſuæ crudelitatis egreſſa diſſipauit. AVITVS autem ſucceſſor beati PROIECTI, auferens ab Iciodoro corpus beatiſſimi Auſtremonij, iuxta corpus ſui anteceſſoris, ſicut in ipſius tranſlatione pleniter referendum eſt, Wluico tranſpoſuit. Sed Deus omnipotens colla Regum Francorum iugo ſuæ fidei ſubjugauit, victoriámque eis clementi dignatione contra barbaros conceſſit: ſicque ipſorum, cæterorúmque virorum ſaniori mente vigentium, & probitati operam dantium ſuffragamine paulatim mater Eccleſia, quæ ceu homo ignobilis inculta manebat, priſtinum decorem cœpit reſumere, & ſuum infortunium pedetentim abiicere, ſacráque Religio certatim augmentum reſumere. Inter quos Reges, vnum diua ſublimitas prælegit PIPINVM cognomine, qui ſicut Titan ſuo iubare, laticomorúmque vibratione, tetrum tegimen nebularum faceſſit & detegit: ita ſuo auxilio & labore nocuum deſtruxit, & proficuum, immò ſalutiferum cultum auxit. Cui venerandus Rex, nimiúmque ſolers & induſtrius, Deo gratam iuſſit aggregari Synodum, in qua fuêre Præſules clariſſimi, & Comites innumeri. Cùm his ergo iamdictus Rex plurima, prout diuina ſublimitas conceſſit, de fide ſanctæ Trinitatis contra Deo contrarios hæreticos diſputauit, & incorrigibiles quoſq; de ſuo regno cum ſuis complicibus exturbauit. Aperto quoque demùm proprio ærario, infinita munera Dei fidelibus pro ſuo libito ad reſtaurationem Eccleſiarum, & ſartatectorum reparationem deuotiſſimè contulit. Huic ſacratiſſimo iure interfuit præuius ROTGERIVS, Dúxque maximus Pitagoreæ linguæ probatus, & ſignifer egregius.. Hic ortus ex Francorum genere, clariórq; Agamemnonio germine, in Curia ſupradicti Regis altus eſt nobiliter; qui moriente Aruernorum quodam Comite, nomine HECTORE, à Rege ſæpeſato EVFRASIAM eius ſuſcepit ſobolem, cum qua celebrans dulces hymenæos, omnia quæ patris ipſius fuerant, ſuſcepit iure. Hic ergo inclytus Comes locum maximum in honore Domini Saluatoris conſtruxit, quem KARROFVLVM, quaſi ob oſulam dignitatis KAROLI, eius patre iam defuncto, ipſius Karoli amminiculo onoma indidit. Cui loco caſtrum, quem Inciſſam petram vocant, vt condigna repocia ab ipſo mundi Saluatore mereretur percipere, tribuit, quem cum iamdicta Eufraſia, iam nominato Hectore iure hereditario adquiſiuit. Sed his omiſſis, cœpta gradiamur ſemita. Abbates igitur, qui regiæ majeſtati aderant, ab eo perceptis maximis muneribus, quiſque gratanter ad propria redière: inter quos extitit quidam præclarus, ipſi Regi admodum dilectus, nomine LANFRIDVS, qui omnigenâ prece ſibi tribui popoſcit almi Auſtremonij corpus, quem diù continuerat humatum Vuluicenſe Cœnobium. Nil iam conſiciens Rex, nomine ſiſus amminiculo*, ſacrum merito à terrigeno ceſpite aufert, ac ſubito* cælibatum manibus laudabiliter ſuſtentatur. Prætereà t... pueri vultu decoréque parili, ac venuſtate luculenti, ſertis religatas inuicem manus, roſarúmque ſpeculis redimiti, ad exequias conuenêre: quorum vnus peplum apprehendens, ſubinde ceruical operto, non illic vbi occiput, ſed vbi diſcriminat ſinciput, manum iniiciens, tres roſæ flores tulit: videlicet prima, ſacram ferre hæredem; ſecunda, lætos vernulis afflare honores; tertia, vim ſuperam in præſidium incunctanter coaptandam*. Hiſoris ſunt ſimul. Quod ſuperi voluêre, licet de pectore fixis. Sed nunquam mage, velle diſparamus. Paretur præcluibus locus aptus vt olim. Poſt hæc ſignifero Regis monſtrabat, partéſque vid-

citi, honorationis celſæ affectatione. Pernix in vallibus triumphat Ianuarius cauis. Canremus, atque amemus. Nunc vos pudici, noſtra cum veſtra laude iungite. Sub ceſpite ſoma, honorabili voro medio aquis. Cuius ſumma plaga Meridiani Flauiacus adornatur. *Explicunt geſta & paſſio ſancti Auſtremonij Epiſcopi & Martyris.*

INCIPIT REVELATIO CORPORIS BEATI AVSTREMONII.

Poſt longæua annorum curricula, quo glorioſus, totóque orbe nominandus Martyr Domini AVSTREMONIVS in palæſtra Cedar huius, cuius incolatum orthogibra à Paradiſi ſede lapſus, ſuis iure hæreditariò dimiſſa filiis, cum diabolo felici confligens congreſſu, conſummato brauio atque agone martyrij, cęleſtia victor conſcenderat regna, eiúſque ſacroſancta ſomata vili ſub cippo in Iciodorenſi quieuerant humata Cœnobio, contigit diſſuetudine longâ malorum, hominum creſcente miſeriâ, eiuſdem piiſſimi Patris corpus ſeruitio priuari condigno, oblita innumera beneficia, quæ iſdem ibi egerat degens in hac vita. Ideó que libuit diuinæ ſublimitati mundo palàm facere, qualis, quantúſq; eſſet iſdem Martyr, cùm eum tali modo voluit innoteſci. Non enim poterat lucerna igne S. Spiritus vehementer accenſa, ſub modio reponi, ſed ſupra candelabrum eleuati, vt omnibus qui in domo Dei ſunt, lucere valéret. Atduam igitur Aruernicæ ſedis cathedrã Præſul pro ſuo modulo Dei fultus amminiculo tunc regebat, qui, vt reor, quodam felici præſagio pro ipſo ſuo opere, in quo prudens extitit, CAVTINI nomen ſortiuit. Námq; iſdem antequam Pontificali ſublimaretur throno, Eccleſiam, in qua, vt iam diximus, vili ſub gleba, & humili ſub ceſpite cæleſte illud & pretioſum latebat theſaurum, in ſuo Archidiaconatu regebat. Igitur dum quadam nocte in lectulo Cellæ ſuæ, quæ huic Baſilicæ erat contigua, temporibus preſſis decumberet, aure capeſſit clariſſimum, ſed tamen tenuiſſimum ſonum quarũdam vocum laudes Deo reſonantium: qui continuo metu percitus, ſtratu ſemet excutiens, attonitúſq; quod hauſerat aure, gliſcens cognoſcere oculis, confeſtim aſpicit interiùs, cernítq; eundem templum magno radiare fulgore, ſed non materiali lumine. Hæſitabat námq; intra ſe quid hoc eſſet. Cella quippe ipſius adeò tenebat faſtigia celſa, vt cœnaculum feneſtris templi eſſet aptatum. Et ecce, iuxta tumulum cæleſtem cernit aſſiſtere militiam, radiante eu ſupra Solis iubar, ſalutifera crucis vexilla in manibus renentes, ceteóſq; geſtantes vltra ſolitum morem fragrantes. Podera quoq; & ciclades, quarum amiciebantur tegmine, niuium ſuperabant candorem, omníſq; muſci balſamíq; odorem: qui quantò eandem viſionem curioſiùs cupiebat cernere, tantò eius viſus hebetabatur ſplendore. Credo virtutem fore Angelicam, quæ ad tumulum B. Martyris excubias celebratura conuenerat. Cùm verò illa almifica diſceſſiſſet turba, ipſe ad ſe rediens, facto mane aduocat
» ſocios & ciues. Tùm inquit: O nugecletiui * in hac Baſilica cur deperit renetentia
» Patris noſtri, & cur eſt fruſtratus ſeruitia alumnorum eius ſolertiâ tot per ſæcula ipſi
» dignè exhibita, veſtrâ torpente ignauiâ? Quo dicto, thecam Martyris iubet vallari cancello, & poſtmodùm honore excoli maximo. Ex hoc ergo ſi frequens oratio ſuper tumulum Sancti deuota fundatur, auxilia ab ipſo ſacro Anriſtite ſemper impetrantur. *Explicit reuelatio.*

INCIPIT EIVSDEM PRIMA TRANSLATIO.

Igitur non poſt multum accidit temporis ſpatium, vt Vvandalorum gens crudeliſſima, ſuam cupiens augeri famam, dilatare & gloriam, vniuerſam penè vt inuaderet Galliam. Quæ vrbes deſtruens, caſtra euertens, Eccleſias diſſipans, Monaſteria, villáſque depopulans, maximam ſtragem Chriſtianorum faciens, nullum propriâ vlteriùs ſinebat potiri vitâ, quem in ſua poterat reperire præſentia. Cuius perſecutionis tempeſtate, præclara vrbs Aruernica, licet multis flureret pompis, & robuſtorũ virorum defenſaretur gladiis, turrium murorúmque tutaretur propugnaculis, euitare non potuit, quia diuinis deſtituebatur auxiliis, eò quòd necdum, vt opottebat, authorem honorificabat ſuæ ſalutis. Sunt enim hactenùs in monimentum priſcæ ipſius nobilitatis, murorum tantùm ſigna celſa leuantes faſtigia, non ad aliud vtilia. Eccleſiis quoque eiuſdem pagi penè ſolo æquatis, contigit, heus, proh dolor! eundem locum,

quo ſanctus Domini Auſtremonius quieſcebat, deſolari, & ipſum pretioſiſſimum
margaritum Regis æterni diademate aptum, veneratione hominum funditùs priuari,
& quod priùs ignorantia, hoc ei poſtmodùm, quod grauiter eſt gemiſcendum, Sa-
cerdotum egit ignorantia. Námque tunc temporis beatus A V I T V S, vir ſtrenuiſſi-
mus, Præſulatum gerebat Aruernicæ ſedis: qui præteritorum flagellorũ reminiſcens,
atque mœrore tabeſcens, illius Boanargis valdè animabatur famine, quo nos dicit
per multas anguſtias & tribulationes regnum Dei oportere intrare. Cùm ergo ora-
tioni dans ſemper operam, feſſa membra commendaſſet quieti, in vna noctium adeſt
ei mediæ noctis in libramine, vir in viſu viuido vultu, canis decoratus, oculis arden-
tibus, ingreſſu mirabilis, aſpectu terribilis, qui ſic infit: Et heus tu; inquit, cur igna- “
uiâ torpens ſomno deprimeris, mœroréq; confectus tabeſcis? Et cùm magnum apud “
Deum habeas patronum, qui omne quod ab eo pecierit, dicto citiùs facillimè impe- “
trare poſſit; eo neglecto, fratrum eius, aliorum ſcilicet Sanctorum auxilia requiris? “
Námque pro certo noueris, quia quamdiu eius beatiſſimum corpus veneratione de- “
bitâ caruerit, tua apud Deum deprecatio effectum minimè perceptura erit. Ergo im- “
piger ſurge quantocyùs, & alibi eius ſanctiſſimum transfer corpus; quia quæ huic “
ciuitati accidit peſtilentia, hâc maximè fuit ob cauſa. Nam vt certior tibi meus fiat “
ſermo, à loco qui vocatur Iciodorus, Vvluico Cœnobio beatiſſ. Auſtremonij glo-
rioſiſſimũ defer corpus, vt per eius glorioſiſſima merita, humano generi ianuam ſuæ
miſericordiæ aperiat Deus. Quâ viſione perſpectâ, Præſul memoratus à ſtratu exur-
gens, omnipotenti Deo gratias reddidit, Fratréſq; aduocans, omnem textum huiuſ-
ce viſionis per ordinem narrauit. Aggregatâ itaq; vtriuſq; ſexus haud modicâ plebe,
adiit locum quo ſanctiſſ. corpus quieſcebat, iunctis ſibi pariter Monachorum Cleri-
corúmq; catervis. Supplicatâ itaq; altithroni clementiâ, cùm iubente Præſule, vrna
vbi S. Martyris artus quieſcebant, aperiretur, & exinde ſanctum corpus leuaretur,
tantæ ſuauitatis odor inde eſt exortus, ac ſi aromata multa & balſama ibi ſpargeren-
tur: intantùm, vt omnes qui aderant, faterentur eum Paradiſiaco illo nectare dulce-
dinis perfrui, quod ſponſa poſtulat lætabunda: *Trahe me*, inquit, *poſt te, curremus in
odorem vnguentorum tuorum.* Leuantes itaq; S. Martyris glebam cum hymnidicis can-
tibus, & populorum plauſibus, perueniunt, comitante Deo, in quodam, non dicam
puellarum, ſed pullarum Monaſterio; quia nigredinem, quam habitu geſtabant, co-
mitante diabolo in corde gerebant, ibíq; diuertuntur hoſpitandi gratiâ. Ipſum quo-
que Monaſterium conſtructum fuerat in honore peccatricis Mariç, & Marthç ſoro-
ris. Tùm ille chelydrus, qui Adam primigenam à florigera ſede depulerat, quíque
omnis bonitatis ſemper nouit eſſe contrarius, totiúſq; charitatis inuidus, recurrens
ad ſolita fidiſſimáq; ſibi arma, immittendo ſe in aliquarum ſororum cordibus, linguâ
vipereâ talibus conuiciis lacerare ſanctum non timuit corpus. O, inquit, Fratres di- “
lectiſſimi, illud corpus quod attuliſtis exanime, dicite cuius ſit, vel quo cenſeatur “
nomine. Quibus reſponſum eſt à Fratribus: Hoc, inquit, corpus venerabile quod “
cernitis, ſanctiſſimi pro certo noueritis fore Auſtremonij prçcellentiſſimi Patris, pri- “
mi & ſummi Aruernorum Præſulis: quibus illæ, vti dæmonibus plenæ, Iſtum, in- “
quit, veſtrum Auſtrebodium quem dicitis, quantociùs vobiſcum auferte, & hinc “
recedite; quia niſi hoc citiùs feceritis, non abſque magno veſtrorum detrimento in- “
iuriati recedetis. Hæc autem dicentes cum magno furore, aliáque plurima conui- “
cia in Sancto Dei iaculantes, propriis non clauſtris, ſed antris ſe abdunt. Altitonans “
ergo, qui nil inultum abire patitur, quíque per Prophetam terribiliter dicit: *Nolite
tangere Chriſtos meos*, id eſt Reges & Sacerdotes, *& in Sanctis meis nolite malignari.* Itém-
que: *Qui vos*, inquit, *tangit, pupillam oculi mei tangit*; ipſarum damnabilem nugacitatem
adeò voluit terribiliter percelli, & auſterè vlciſci, vt hæc audientes, vlteriùs nequa-
quam audeant in Sanctos Dei vlla conuicia rabido ore proferre. Nam aliæ earum à
dæmonibus captæ, aliæ propriis laqueis necatæ, aliæ etiam febribus & diſſentericis
conſumptæ: nonnullæ vtique profluuio ventris laborantes, & cum ipſis ſtercoribus
propria exta digerentes, vermibúſq; ſcaturientes, interemptæ; cunctæ ex hac fragili
vita infra breue ſpatium temporis infeliciter migrauêre. Sícque completum eſt in eis
quod in lib. Sap. ſcriptum eſt de impiis: *Duplici*, inquit, *contritione contere eos, Domine.*
Poſt non multum itaque temporis ſpatium, videns ſupradictus Pontifex eundem lo-
cum deſolari, aduocans turbam Clericorum & laïcorum, præcepit vt iterùm amoue-
rent glebam S. Martyris, & ad locum, qui vocatur Vvluicus, ſicut ei diuinitùs, vt ſu-

prà iam dictum eſt, reuelatum fuerat, deferrent. Vigilatâ igitur nocte vnâ, & vigiliis ex more celebratis, cum gaudio & tripudio corpus S. Martyris auferentes, adduxerūt ad Cœnobium quod vocatur Vvluicus, vbi S. Martyr & Pontifex PRAEIECTVS iacet humatus, & iuxta ipſius huſtum, S. AVSTREMONIVM locandum decreuerūt. Cúmq; inibi eius ſancta membra diù quieuiſſent, nolens diuinitas geminum decus Eccleſiæ ſuæ, hæc videlicet duo magna luminaria vnius loci contineri anguſtiâ, placuit iterùm diuinæ majeſtati S. Martyrem ab eodem remoueri loco. *Explicit.*

INCIPIT EIVSDEM SECVNDA TRANSLATIO.

Opitulante Altithroni potentiâ, adjuuante clementiâ, iam nunc tempus inſtat, quo beatiſſ. Auſtremonij athletæ inſignis ipſius obtentu pandatur tranſlatio ſacra. Eſt igitur locus antiquâ nobilitate valdè eximius, & religione præclariſſimus, ab Aruernica vrbe decem diſtans millibus, vocabulo MAVSIACVS: quem locum antiquis in temporibus CALMINIVS conſtruxit, Romuleæ vrbis Senator egregius; quémq; B. Petri Apoſtolorum Principis, paritérq; almi Martyris Caprafij inſignibus pignoribus, auxítq; muneribus, & amplificauit agrorum poſſeſſionibus, datis ſimul & præclaris prædiis, cum ſeruorum mancipiis. Quem locum præfatorū patrum ſub honore ſacrari iuſſit, ſcilicet vt quorum ſacroſancta continebat pignera, ipſorum interuentu & auxilio ſuffragaretur per ſæcula. Sed poſtquā almus Martyr Auſtremonius illuc Domino fauente eſt delatus, tranſiit ad gloriam ipſius ſancti nominis, & vocabulum eiuſdem Cœnobij. Cuius ſacri Archiſterij inerat Rector æternæ & felicis memoriæ LANFRIDVS cognomine, qui tam Deo, quàmque hominibus, omnimodis ſtudebat placere; ſicque imitari ſatagebat Martham, vt nequaquam negligeret Mariam. Eius cordi omnipotens Deus immiſit ſalubre conſilium, iuxta illud Apoſtolicum: *Omne*, inquit, *datum optimū, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum*: ſcilicet vt cum ſibi credito Monachorum grege adiret Regem ſereniſſimum, domnum vtique PIPINVM, ſuppliciter exorans eum, quatenùs ei aliquem ex primoribus SS. Martyrum Aruernæ ciuitatis ad ſuum ei liceret transferre Monaſterium. Præfatus autem Rex tunc temporis Aruernis ciuitate nimiis florens pompis morabatur, magnâ ſuorum Procerum comitatus cateruâ, & tam Germanorum, quàmque Aruernorum ſtipatus frequentiâ. Idem verò Auguſtus audiens petitiones iamdicti Patris, vt probis libens ſemper aurem accommodabat dictis: ſimúlq; memor ſomnij quod pridem viderat, ſe quaſi in exceſſu mentis Vvluico adeſſe, & ibidem orandi gratiâ Baſilicā B. Martyris Prçjecti ingreſſus, videbat quoddam tribunal auro ſplendidius, à quibuſdam perſonis venerādi omnimodis habitus ſancto altario ſuperponi, ſicque quendam Regem gemmatum, atque incredibili pulchritudine adeò præditum, vt innumerum ceroſtratum adſtātium lumina obnubilarentur eius majeſtatis ineffabiliter radiantis à gloria, ipſo in tribunali ſedere, & multa illi Sanctorum millia aſtare. Inter quos almus Auſtremonius togâ aureâ prætextus, ſtolâ comptus, planetâ indutus, ad quoddam iter explendum quaſi paratus adſtabat; & quem ſibi eadem poteſtas ſocium huius itineris dirigeret, inquirebat. Ad quem: Socium, quem dilectiſſime requiris, hunc habeto, qui hùc modò orandi causâ intrauit, ſicque honorificentiſſimus Pater dans manum Regi, extemplò egrediebatur. Cui iſdem, quò tendere haberent, inquirebat. Sanctus verò reſpondit: Eſt, inquit, iuxtà locus domni & magiſtri mei Petri Apoſtolorum Principis honore dicatus, cognomine MAVZIACVS. Et hoc à Domino accepi in mandatis, vt ſub mea tutela & munimine eum accipiam, & omnium quæ ibi geruntur, ipſiúſq; inſpector & prouiſor exiſtam. Cúmq; hæc dixiſſet, craſſis ſe ſub nubibus contulit, & hæc viſio ab ipſius Regis oculis diſparuit: qui auditā petitione Abbatis, alacer effectus, cum omni illa regia magnificentia, Epiſcoporum quoque & Abbatum, ac Clericorum haud exiguo numero, Vvluico aduenit, & de Sanctorū corporibus illuc tumulatis ſciſcitatus, didicit B. Auſtremonium doctorem & magiſtrū Aruernici ruris extitiſſe, & eius incolas ad fidei rudimenta conuertiſſe, & ab Iciodorenſe Cœnobio hùc delatū fuiſſe; qui ſtatim gaudio magno repletus, diuinóq; ſpiramine tactus, ſicut Sapiētia proteſtatur: *Cor Regis in manu Dei eſt, & quocumq; voluerit vertet illud*: ſtatim iubet Abbati vt celerem nuntium Fratribus dirigat, vt quantocyùs properent, & cum Dei iuuamine beatum ſibi deferant Martyrem; qui ſtatim cum ingenti exultatione feſtinantes, & ad indicium regiæ authoritatis IOSEPH ipſius Regis Apocriſiarium, qui poſt eius diſceſſū

Abba extitit Tiernenſis Cœnobij, ſecum habentes, noctem illam peruigilem ducunt & ſanctiſſ. Martyris thecam reſerantes, ipſius ſacratiſſ. corpus ad transferendũ educunt. Cùm ergo illud aperiretur mauſoleum, tanta exinde fragrantia eſt exorta, vt omnium aromatũ excederet ſuauitatem. Vincebat enim Sabea, terebintenáq; thura: non ei ęquari quibant, opobalſama, caſſia, nec fiſtula, omniúmq; pigmentorũ genera. In craſtinũ ergo Phœbo ſuo iubare aurea ſydera obfuſcante, terríſq; ſuum lumen ſereniſſimè infundente, Rex inclytus diademate inſignitus, & nobiliſſimo oſtro tectus, cum ſuo illo magnifico comitatu lætus adcurrit, totáq; protinùs regio obuiam venit, afferentéſque inde S. Martyrem cum plauſu & nimia alacritate populorum deferunt. Auguſtiſſimus verò Rex, ad inſtar Dauid Regis, qui olim ante Arcam Domini ludebat, oblitâ regali purpurâ, præ gaudio omnem illam inſignem veſtem lachrymis perfundebat, & ante S. Martyris exequias exultabat, ipſiúſq; ſacratiſſima membra propriis humeris euehebat. Erat autem hiems. Ianus quippe tunc Februo locum dabat, & alterno tunc ſucceſſu vicem ipſe ſumebat. Cúmq; læti & alacres iter carperent, ſubitò tantæ denſitatis nix cœpit elabi, vt totum rus Aruernicum operiret. Et quod eſt mirabile dictu, per omne illud itineris ſpatium, quo ſanctum corpus portabatur, nil omninò niuis cecidit. Credo, vt oſtenderet Dei gratiâ ſalutem illi euenire regioni, B. meritis Martyris, & non vt impedimentũ generaret populis. Cuncti ergo ægroti, & hi, quibus natiuita negauerat lumen, vt S. Martyris loculum tangere meruerunt, ſalutem priſtinam receperunt. Nam & hi greſſibus receptis, incolumes ſunt effecti, necnon & iſti optatæ lucis ſunt compotes facti, & multi alij ſanitati redditi. Denique affatim vrgebantur eis innumera populorũ agmina, quouſque ventum eſt ad Cœnobium, cui vetuſtus conditor MAVZIACO nomen indidit; eò quòd inter aquas conditus ſit. Eſt námque idem locus intantùm fertilis & amœnus, vt penè nullius rei videatur indigus. Ibi ergo Deo fauente tunc B. Auſtremonius cum magno eſt honore locatus: in quo loco hactenùs tanta eius vigent beneficia, & florent merita, virtutúmq; per ſingulos dies incrementa, quanta nullius mortalium explicare valet lingua. Quæ ſi ſcriberentur per ſingula, forſan reor quòd à pluribus dicerentur apocrypha. Anno ab Incarnat. Do. noſtri IESV CHRISTI DCCLXIIII. Indict. 2. regnante verò domno PIPINO anno 24. acta eſt hæc tranſlatio. Eodem tempore imperabat Romanis Conſtantinus filius Leonis Imperatoris.

Explicit tranſlatio ſecunda.

INCIPIT TEXTVS LIBRI MIRACVLORVM.

Inſignia mirandorum actuum geſta, quæ Diuinitati placuit oſtendere per glorioſum Martyrem Auſtremonium, Aruernicæ gentis Præſulem atque Doctorem in Cœnobio Mauziacenſi, quo ipſe humatus quieſcit, noſtræ non eſt facultatis retexere, quia humanæ capacitatis vires excedunt. Nam rerum opifex Dominus, qui nullius eget laude, poſt ipſius ſanctiſſ. agonis triumphum, in præfato loco ammirandas admodũ peregit virtutes; ad comprobandum ſui fideliſſimi teſtis meritum. Simul & humana ratio inde percipiat ſuæ vtilitatis iugiter emolumentum, vnde virtutum cernit indeſinenter oriri incrementum. Illorum ſanè Sanctorum obtentu apud Majeſtatem ſummi Dei nos muniri credimus in terris, in quibus ſic euidenter niteſcunt prodigia virtutis.

Explicit textus.

INCIPIT LIBER MIRACVLORVM.

Erat quidam vir nobilis genere ex territorio Turonico, qui infandæ peſtis quatiebatur dæmone: qui à caris & notis in Baſilica beatiſſimi Martini Epiſcopi Turonenſis deductus, ab eodem eſt dæmone liberatus. Sed exiens fertur clamaſſe: Quia huius Sancti „ meritis expellor à te, ſcias te iterùm crudeliore ſpiritu inuadendum; à quo ſi denuò li- „ berari volueris, vade Aruernis ad Monaſterium Mauziacum, quo Auſtremonius Mar- „ tyr quieſcit, & eum tuę ſalutis reſtitutorem eſſe cognoſce. Cuius vocis effectus continuò ſubſequutus eſt, atque ab atrociſſimo correptus dæmone, ad præfatum locum, quo peſtifer ſpiritus eum ire docuerat, pergens, Baſilicam ſanctiſſimi intrauit Martyris: ante cuius tumulum cùm aliquandiù iacuiſſet, dæmoniacum virus cum miſero euomens cruore, ſanæ menti redditus eſt, ibíque triduò gratiarum actiones Domino perſoluens, & B. Auſtremonium ſuum aſſerens liberatorem, ad propria repedauit.

Nec illud ſilendum reor, quod eodem tempore per B. Auſtremonium geſtum eſt. Fuit

quidam nomine Aldegeus, graui membrorum incommoditate detentus, nullam ſui habens valetudinem corporis per annos quinque. Affines itaque ſui & parentes ad Baſilicam ſancti Martyris eum aduehunt, & eum eo toram ducentes noctem peruigilem, virtutem adeſſe ſentiunt Martyris: nam ſoſpitati redditus, qui alienis fuerat euectus humeris, reuerſus eſt greſſibus propriis. Haud diſſimile contigit hiſdem in diebus miraculum. Erat quidam homo, vocabulo HILDEBERTVS, qui pedum debilitate mulctatus, gradiendi funditùs amiſerat vſum. Delatus eſt ergo ante Martyris venerabile ſepulchrum: quem ſupplici conatu exorans vt ſui miſereretur, adfuit propiciatio diuinitatis, receptóque pedum robore, incolumis ſtetit, & cum ingenti alacritate, publicâ voce laudans Martyrem ſanctum, ad propria eſt reuerſus. Sub eodem ferè tempore adiit limina iamdicti glorioſi Martyris quædam mulier videndi priuata officio, quam comitatus eſt quidam claudus, cum duabus eiuſdem ſexus feminis, non impari greſſus debilitate mulctatis. Deducti ergo in Baſilica, ſanctúmque in excelſis proclamantes Auſtremonium, adfuit diuina clementia nexus ſoluere miſerorum. Vultu námque, quem diuina depreſſerat cœcitas, in lucem commutato, gaudens mulier circumcitca oculorum orbes voluebat; & qui aliorum viribus fuerant euecti, redintegratis baſibus pedum, ouantes huc illúcque curſitabant, ſicque redierunt ad ſua. Adducuntur itidem tres cœci, qui diutinâ cœcitatis caligine depreſſi, à magnatum opum affluentia ad exilem erant inopiam delapſi. Vnus quidem ſexus maſculini, duo verò feminei, parique voto Altithtoni altis vocibus exorabant clementiam: quorum gemitibus diuinitati annuere libuit, & vt cunctis pateſceret meritum Martyris, atrâ depulsâ caligine, illuſtrantur videndi iubare.

Eodem die aduehuntur duo claudi cum duabus feminis eiuſdem inualetudinis, ad præclari Martyris limina: cuius vt intrauerunt atria, deificâ fauente clementiâ, adepto pergendi robore, alacriter curſitando repedarunt ad propria. Præterea, aliud factum mirabile, quod ſæpedictus Martyr peregit, non puto ſilendum. Beatum námque Petrum Apoſtolorum Principem, quem Deus ætherea cuſtodem deputauit aulæ, cunctos curare poſſe languentes, nemo ſanæ mentis ambigit. Quidam itaque pœnitens Romam adiit, beati Petri ſuffragia petiturus, vtraque brachia ferro vincta habens: ante cuius ſepulchrum eùm cernuus exoraret Omnipotentis miſericordiam, illicò ex ſiniſtro bra-
chio ferrum nutu diuino diſruptum eſt, & ex eodem ſanus effectus eſt. Sequenti verò
» nocte facta eſt vox diuinitùs ad eum huiuſmodi: Surgens vade Aruernis in Galliam, &
» perquire locum Mauziacum vocabulo, quo Martyr Auſtremonius humatus quieſcit:
» quò, dum adueneris, alterius brachij ſanitatem recuperabis. Qui conſurgens feſtinè,
Aruernis venit, & ad iamdictum Cœnobium iuſſionis diuinæ haud ſegnis exequutor
peruenit: vbi dum ante corpus beatiſſimi viri ſua vota perſolueret, repentè ab illius bra-
chio ferrum procul exiliuit, & optatam recepit ſanitatem. Vnde claret ſanctum Marty-
rem nullo ſupernæ Curiæ Senatu viſionis diuinæ non diſſociari à beato Petro in beamine, cui concors fuit in pœnitentis reddenda ſanitate.

Adducitur ex longinquo quidam dæmoniacus arctiſſimis nexibus catenarum vinctus. Cúmque ante ſepulchrum Martyris ſancti miſeris modis quareretur, inter plurimos
circumſtantes percontatus eſt eum quidam Monachus multa. Ad quem ille huiuſmodi
» reſponſum dedit: Quid me interrogas? tibi minimè reſpondere volo. Sed hoc ſcito,
» quia nocte tranſactâ hic Auſtremonius ante Majeſtatem diuinam adſtabat, ſupplicans
» pro his quorum corpora vexare non deſiſtimus, vt ab eorum dominatione procul eiice-
» remur. Tunc iſdem interrogauit eum horam ſuæ egreſſionis. Cui & inquit: Scio quia
» mox vt ſignum horæ tertiæ motum fuerit, ab hoc homine exibo. Quod & ita factum eſt.
Nam vt ad laudes Deo concinendas ſignum inſonuit, ille peſtifer ſpiritus, relicto hominis domicilio, vacuas receſſit in auras.

Veniunt etiam tres cœci ex multo iam tempore videndi iuuamine deſtituti, poſcentes à ſancto Martyre luminis donum; quorum preces diuina majeſtas exaudire decreuit: nam ſancti Martyris freti meritis, fugatâ nocte, & ingreſſo die, qui venerant palpando, rediêre videndo.

Alio itaque tempore venerunt tres viri & duæ feminæ, immundorum ſpirituum infeſtatione vexati, beati Martyris Auſtremonij expoſcentes ſuffragia. Virtute ergo diuinâ, meritiſque Sancti, compulſi ſunt dæmones hominum relinquere domicilia, & inhabitabilia hominibus, auibúſque expetere deſerta; ſanæque menti redditi, ouantes repedarunt ad ſua.

Patratum

Patratum eſt à Domino per glorioſum Martyrem aliud memorabile miraculum, quod minimè cenſeo reticendum. Quidam namque toto corpore leprâ reſperſus ad beatiſſimi viri tumulum deducitur, qui etiam ſpiritu immundo tenebatur obſeſſus. Cumque per aliquot dies ante ſepulchrum Sancti Martyris excubaret, cum ſua coniuge, & interno gemitu ſupplicationis preces accumularet, quatenus à gemina incommoditate liberari mereretur, ſpe ſua fruſtratus non eſt. Nam meritis ſancti viri expulſo dæmone, cutis quoque per omnia recuperauit candorem. Sicque vtraque peſte carens adeò ſibimet congratulabatur, vt fateretur ſe nec ad proprium redire agellum, nec ſacrum eundem locum vlterius relicturum. Suggerente itaque ſibi coniuge, vt reuerterentur, ſuoſque reuiſerent parentes, peritus non adquieuit, ſed obiurgata ea, dixit ei : Sine me triduò Domino ſanctóque Martyri, pro adepta ſanitate gratiarum «
perſoluere vota, & quod nobis denuò viſum fuerit peragemus. Non ambigo hunc «
ſanæ mentis extitiſſe hominem, qui malè ſuadenti, vxori non credens, magis «
elegit ſanctum magnificare martyrem pro impenſa ſanitate, quàm rurſus ſeculi ſe implicare actibus. Biduò ergo in Dei permanens voto, tertia ingruente die, ex hac luce migratus eſt.

Quoniam propenſiorem fidem eis accommodamus quę oculis intuendo diiudicamus quàm illis quę auribus audiendo vix credimus : nunc adgrediamur ea, quę per B. Martyrem Auſtremonium expectatione curam poſiti fieri vidimus. Venit namque à Toloſanæ gentis climate quędam puella nobili edita proſapia, cui lumen negauit natura in tantùm, vt ſecundùm illius Euangelici cæci nati, ſed à Domino per liniamenta luti illuminati figmentum, vultus iſtius puellæ non ſolùm tenebroſum eſſe, ſed nec palpebrarum veſtigia quo oculorum orbes eſſe deberent ſignificaret. Hæc ergo ducentibus manibus Mauziacenſis Baſilicæ atria ingreſſa, ante beati Martyris Auſtremonij mauſeolum ſe poni debere rogauit. In ſiniſtra itaque parte cancelli, quod curuatura maceriæ tegitur, totam noctem peruigilem ducens, ante pullorum cantum ſenſit ad ſe venerabilem virum, vultu venerabilem, manus ſibi per faciem extergentē. Cumque oculi illi reformarentur, dextróque ad plenum redintegrato ſiniſter perficeretur, ſubitò quidam ianitor illic quieſcens obſcæni fœtoris miſerum emiſit ſonum. Quo ſanctus prouocatus abſceſſit, minorque inuentus eſt ocellus dextro, tamen perfectè videns, extitit in teſtimonium rei geſtæ, ſanguis ab eius genis eliciens, multo tempore oſtentans parietem ſanguineum. Erat verò nomen puellæ Kariſima, percontabaturque omnes cuius ſtigmatis idem eſſent, totius eſſentiæ prorſus ignorans ſpeciem.

Explicit liber Miraculorum.

QVOD SANCTI AVSTREMONII OSSA Mauſiacum à Pippino Rege tranſlata ibidem ſeruentur.

Additamentum partim Sirmundi, partim alterius manu deſcriptum.

NOtiſſimum manet vniuerſis B. Auſtremonium primum Aruernorum Epiſcopum apud vicum, qui dicitur Yciodorus, vitam illuſtri conſummaſſe Martyrio. Gens enim Wandalica, ipſum poſt longè temporis deſtruxit locum. Poſt cuius deſtructionem Beatus Auitus Claromontenſis Epiſcopus oraculo inſtructus Angelico, corpus B. Auſtremonij ab Yciodoro tranſtulit Wluicum. A quo loco Pipinus inclytus Rex Francorum ad petitionem Lanfredi Abbatis Mauſiacenſis Adeberto Claromontano Epiſcopo præſente, poſtea deportauit Mauziacum. Vbi pro reuerentia B. Martyris plurima reliquit inſignia. Scilicet cachos cryſtallinos, & lapides pretioſos, & auri plurimum de quo fieret vas, in quo corpus B. Auſtremonij honorificè reconderetur. Itaque Adebertus Epiſcopus Claromontanus, qui cum Lanfredo Abbate corpus eiuſdem Martyris Mauziacum tranſtulerat in vltimis agens, credens ſe apud Deum eiuſdem Martyris meritis iuuari in Eccleſia Mauziacenſi tumulari voluit in teſtimonium veritatis. De capite verò eiuſdem glorioſi Martyris hoc certiſſimum habemus, quòd eo tempore, quo Domnus Rex Pipinus corpus ſæpe-fati Martyris ex Wluico ad Mauziacum transferebat, Roggerius Aquitaniæ Dux, ab eodem Pipino Rege caput eiuſdem Martyris loco maximi muneris extorſit,

& ad caſtrum ſui iuris, quod Petra-inciſa dicitur, tranſtulit. Qualiter vero ipſum caput apud Yciodorum delatum ſit, breuiter pandimus.

Præfatus Dux Roggerius Monaſterium maximum in honore Domini Saluatoris conſtruxit, quod Karrofulum ob honorem Karoli nuncupatum: cui loco caſtrum ſupradictum, quod Petra-inciſa dicebatur, in quod caput B. Auſtremonij tranſtulerat, in perpetuum poſſidendum conceſſit. Denique irruinpentibus Paganis apud Pictauorum pagum, delati ſunt theſauri Monaſterij Sancti Saluatoris Karrofenſis ab eiuſdem Monaſterij Monachis apud Aruernos ad caſtrum, quod Petra-inciſa dicebatur, eò quòd munitus eſſet locus, & ſuæ proprię poſſeſſionis. Euolutis verò multis annorum ſpatiis, Monachi, qui pro cuſtodia theſaurorum miſſi fuerant, inierunt conſilium, vt ex filiis pagenſium, qui ſibi viciniores erant, Monacharent. Quatinus ſibi ſuccedentes in eodem caſtro Monaſteria in perpetuum haberent. Tranſacto longo temporis ſpatio Monachi ſupradicti de hoc mundo migrauerunt; vno tamen ſuperſtite Giſleberto nomine. Tunc Bernardus vnus de ijs, quos monachauerant, & enutrierant, adeptus eſt theſaurorum cuſtodiam. Exinde cœperunt tractare, quomodo ſe & ſuos ſodales à ſubiectione Abbatis & Monachorum Karrofenſium poſſent abſtrahere. Igitur superuenit feſtiuitas B Auſtremonij, & præfati Monachi inierunt conſilium, vt ſi poſſent præfatum caſtrum euerterent, & Monaſterium Yciodorum olim à Sancto Auſtremonio conſtructum reædificarent, & ſupradictos theſauros, cum iis, quæ ad ipſum caſtrum pertinebant, ſub ditione ſuæ poteſtatis redigerent. Rogauerunt autem præfatum Giſlebertum, quem ſibi Abbatem præfecerunt, vt adirent viſitandi gratia locum, in quo olim inclytus martyr Auſtremonius iacuerat humatus, & caput ipſius ferrent, vt cum honore diem feſtum celebrarent. Quod & factum eſt. Tunc ergo pretioſi martyris caput, quod Dux Roggerius in caput aureum miro opere fabricatum recondiderat, à prædicto caſtro, quod nunc Sanctus Yuonius appellatur, apud Yciodorum delatum eſt, cum ſupradictis theſauris. Solemnitate igitur peractâ, Bernardus, de quo ſupra locuti ſumus, circa mediæ noctis medium ſiti laborans, quendam famulum, nomine Benedictum, ad puteum ire iuſſit, vt aquam ſibi deferret. Qui vrceolum accipiens in manu, cùm ad puteum accedere vellet ad hauriendam aquam, vidit ſupra marginem putei duas adeſſe perſonas, qui pauore perculſus retrogradus redire feſtinanter cupit. Quem vna de perſonis euocans dicit: Cur non appropias huc haurire aquam? Noli timere, ſed conſtans eſto. Nam certiſſimè ſcias me eſſe Auſtremonium huius loci fundatorem: & ob hoc tibi modò appareo, vt cognoſcas hunc locum à me viſitatum, vt reædificetur; ſed caue, ne alicui vſque ad finem vitæ tuæ dicas. Quia ſi alicui dixeris, ſtatim lumen oculorum amittes. Cùm hæc & alia multa Beatus Auſtremonius dicto famulo prædiceret, ab oculis eius diſparuit. Famulus itaque hauſit aquam de puteo & eam ei à quo miſſus fuerat, detulit. Bernardus ſiquidem ſæpe dictus videns vultum illius pallidum, eum interrogauit, quid vidiſſet. Famulus verò profeſſus eſt ſe nil vidiſſe. Quem Bernardus iterum atque iterum interrogauit quid vidiſſet, famulus verò pro nihilo viſionem & quæ audierat ducens, narrauit ei omnia, quæ audierat & viderat, qui ſtatim lumen oculorum (vt ei ſanctus Auſtremonius prædixerat) amiſit: hoc in libro miraculorum plenius reperies.

Igitur peractâ ſolemnitatis die, præfatus Bernardus petiit à Giſleberto Abbate, vt in eodem loco baſilicam miræ magnitudinis in honore præfati martyris reędificarent. Poſt paucos dies Giſlebertus prædictus Abbas cum Bernardo & cæteris Monachis caſtrum ſupradictum cæpit deſtruere, & ex lapidibus ipſius caſtri Monaſterium ædificare. Quo ædificato, petierunt à Domino Bernardo Epiſcopo, qui tunc Eccleſiæ Claromontis præerat, vt ipſam Baſilicam in honore Sancti Auſtremonij & Sancti Petri dedicaret. Quod & factum eſt. His ita geſtis, non multum poſt tempus Giſleberto Abbate defuncto Bernardus ſucceſſit, poſt Bernardum Giradus quem interfecerunt Monachi eiuſdem loci, & in Turre, quam ipſe conſtruxerat, ſepelierunt. Cui Girardo ſucceſſit Robertus Abbas Cantinobenſis: huius tempore Hugo Decanus Yciodorenſis ſupradictum caſtrum cœpit reædificare. Defuncto Roberto, adeptus eſt Abbatiam Hugo. Quo migrante Gaubertum, qui apud Mauſiacum in ſchola fuerat educatus, eiuſdem Yciodorenſis Eccleſiæ regimen ſuſcepit, huius tempore error Yciodorenſium Monachorum,

qui Beati Auſtremonij corpus ſe habere inaniter garriuit, pullulauit. Quod quomodo, & quare acciderit, huic inſerere ſcripto operæ-pretium duximus.

Iſte Gaubertus, ſicut diximus apud Mauſiacum nutritus & educatus fuit. Sed quia poſt Dominum Mancionem Abbatem Mauſiacenſem eidem Eccleſiæ Mauſiacenſi Abbas ſubſtitui voluit, nec valuit, ſpe ſua fruſtratus, poſtea Monaſterij Yciodorenſis Abbas Eccleſiæ fuit, & quia ab Eccleſia Mauſiacenſi repulſam paſſus fuerat, ad ſe vleiſcendum totius nequitiæ ſuæ arma conuertit. Nam cùm certiſſimè ſciret B. Auſtremonium olim à Domno Pipino Rege Mauſiacum tranſlatum, & ibi contineri, non eſt veritus quorumdam Sanctorum corporibus Titulos in nomine Beati Auſtremonij imponere, & mendacium ſuum quibuſdam fictitiis & falſis memorabilibus aſtruere, &c.

Hoc rumore Mauſiacenſes omnes tam Monachi quàm Clerici, quàmque Laici permoti, & hoc ad opprobrium Eccleſiæ Mauſiacenſis fieri arbitrantes, quamuis de gleba beati Auſtremonij certiſſimi ſint, & hoc omnes penè Aruernorum Eccleſiæ teſtentur, quæ in antiquiſſimis ſcriptis tranſlationem olim à Domino Pipino Rege factam continent, verentes tamen Eccleſiam Mauſiacenſem glorioſo Patroni ſui nomine, & beatâ ipſius famâ, quæ vbique venerabilis habetur, priuari, præfatis Yciodorenſium fallaciis obuiare decreuerunt, & quantus theſaurus de corpore beati Auſtremonij apud ipſos maneat, palam oſtendere. Exinde domnum Robertum Claromontenſem Epiſcopum humili poſtulatione rogauerunt, vt ad ipſorum Eccleſiam accedere dignaretur, & quantus theſaurus de corpore Beati Auſtremonij penes ipſos abſconditus maneret, diligenti oculo non refugeret intueri. Quorum precibus præfatus Epiſcopus annuens, locum Mauſiacenſem petiit, & vas, in quo corpus Beati Martyris Auſtremonij poſitum erat, aperiri iuſſit, & ipſum corpus, ſicut ab inclyto Rege Francorum Pipino, lineis & ſericeis linteaminibus inuolutum & reconditum fuerat, & deſuper ſtudioſiſſimè corrigiis ligatum, ne ſolui de facile poſſet, inſuper ipſas corrigias impreſſione ſigilli Pipini Regis, & aliorum duorum ſigillorum munitas, vt tanti Regis opus autenticum permaneret, in rei certitudine inuenit. Epiſcopus verò vt vidit à parte ſigillorum fiſcellam illam, in qua beati Auſtremonij corpus continebatur, non ſine damno ſigillorum poſſe reſerari, ab alterâ parte corrigias ſcindi iuſſit, vt oſſa beata intus latentia ſuo circumſtantiúmque conſpectui oculo ad oculum apparerent. Quod & ita factum eſt. Epiſcopus itaque ipſa beati Auſtremonij oſſa precioſa oculis inſpexit, manibus tetigit, & digitis attrectauit

Huic tàm præclaræ oſtenſioni corporis Beati Auſtremonij adfuit W. Præpoſitus Claromontenſis auunculus dicti Epiſcopi, & W. Abbas Eccleſiæ Mauſiacenſ. & Arnaldus Abbas S. Illidij & Durantius Abbas S. Andreæ, & Amblardus Abbas Riomenſis, adfuerunt etiam de præcipuis Monachis Eccleſiæ Mauſiacenſis quamplures, & cum ipſis etiam Clericorum, Militum, & Laicorum nonnulli, hæc demonſtratio facta fuit ſubtus maius altare in inferiori crypta, quæ vocatur Confeſſio. Igitur oſſa Glorioſi Martyris Auſtremonij, dictus Epiſcopus, & Abbates prænominati, in vas illud, vnde fuerant aſſumpta, ſagaci ſtudio repoſuerunt honorificè, & illud vas diligentiſſimè fuit reconſignatum, quouſque in aliud vas multò pretioſius tempore opportuno venerabiliter tranſponatur.

Actum eſt hoc anno ab Incarnatione Domini 1197. IV. Idus Aprilis, Luna nona decima, feria quinta ſeptimanæ Paſchalis ſolemnitatis, Cæleſtino Romanæ Sedis exiſtente Pontifice, Roberto Aruernorum Præſule, Philippo Francorum Rege, Wilelmo Mauſiaci Abbate. Erubeſcant igitur, & ſileant omnes ſugillatores, & aduerſarij Mauſiacenſis Eccleſiæ, quia quicquid ſtuduerunt doli vel fraudis contra ipſam machinari ſuper corpus Beati Auſtremonij, velint nolint, ipſum venerabile corpus habet, poſſidet, & veneratur: quod euidentiſſimis veritatis præconiis ad laudem & gloriam beati Auſtremonij & ſalutem populi Chriſtus diſpoſuit ſic fieri, cui & honor & gloria cum Patre & Spiritu Sancto per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA S. BAOMIRI, SIVE BAVMIRI CCNFESS.

Ex Apographo Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi Præſulis Monſpelienſis.

SAnctus itaque Baomirus ſuis precibus in vaſta eremo ſolitudinem in loco videlicet, vbi Brigiæ riuulus ſurgit, inuenit, quam largitione S. Innocentis Epiſcopi Cenomanenſis meruit, cuius fultus auxilio in eodem loco aliquos Monachos in ſancta regula degentes congregare ſtuduit, atque cellulam inibi conſtruere in honore Sancti Petri cœpit, & Monaſterium ædificare ibidem inchoauit: ſed antequam illud pleniter perficerer, defunctus eſt, & ipſum locum eius diſcipulis & præfato Sancto Innocenti Epiſcopo conſtruendum dimiſit. Ipſius numque Sancti Boamiri obitum & præſecuta & poſt ſecuta ſunt miraculorum inſignia.

Supradictus igitur S. Boamirus virtutum miraculis inſignis viam veritatis ſequutus, de nobili genere veniens in Cenomanium aduentauit pagum. A ſancto ergo Innocente poſtea Preſbyter eſt dedicatus, atque Alba in loco quo ſub eius ditione deguit & modò quieſcit, eſt ordinatus. Erat ergo vita clarus, moribus temperatus, ſapientia impletus, medicina eruditus & ſpiritualibus donis refulgens. multarum virtutum bonis locupletatus, Epiſcopo ſuo multis vtilitatibus proficiens & maximè in prædicatione neceſſarius. Erat enim abſtinentiæ deditus, caſtitate floridus, in charitate feruens, in eleemoſyna laudabilis, in vigiliis ſingularis, in oratione aſſiduus, præceptis Domini obtemperans & iuſſionibus Epiſcopi ſui in omnibus obediens. Quidquid verò ore dicebat, operibus adimplere ſatagebat. Tantis enim bonis exuberauit, vt etiam miraculorum ſignis ſua oracula clareſcerent.

Ipſo itaque tempore erat in pago Cenomanico rupes excelſa arborum plena, & diuerſorum ornamentis conſtructa, ad quam hominum multitudo venire ſolebat, vt etiam per totam Hebdomadam feſtiuos dies celebrarent ibidem. Ad cuius ſubuerſionem ab antedicto Epiſcopo Sanctus Baomirus mittitur, ſed diabolus homines inſtigans, quorum animas fraude deceptas ibidem tenebat, necem prædicti viri præparari non diſtulit. Cuius machinamenta ſanctus vir ſpiritu prænoſcens, fecit ieiunium & orationem, quæ tantum apud Deum præualuit, vt etiam ſupradictum fanum ignis de cœlo deuoraret, & ſic victus meritis prædicti ſancti viri diabolus inde abſceſſit, ac confuſus confugit.

Illud etiam operæpretium eſt memoriæ commendandum, qualiter egerit cum Francorum Rege Childeberto. Sanè cùm pro quibuſdam negotiis Eccleſiaſticis à S. Epiſcopo Cenomanico miſſus ſit ad Childebertum, accidit vt eius aduentus latuerit Regem memoratum. Sed cùm ei poſtmodum nunciatum eſſet ſtare miſſum Epiſcopi pro foribus, minimè tamen ante eum ipſa die peruenit. Cúmque eandem noctem ſanctus vir peruigilem in oratorio duceret, Rex valdè à febre correptus cœpit anxius eſſe: ſed dum à morbo torqueretur, recordatus eſt Miſſi ſancti Epiſcopi videlicet Baomiri, quem cùm requiſiſſet, & non inueniſſet, ait: Meritò hæc patior, quia eum non recepi vt debui, & idcò his tactus doloribus tribulor. Cùm mane facto præfatus ſanctus vir adeſſet venerabiliter Regi præſentatur, cuius Rex legationem audiens dulciter ſuſcepit. Quibus peractis, proſtrauit ſe ad pedes eius enarrans qualiter ei pro eo per noctem acciderat. Cui emendatione promiſſa, & omnibus eius expoſtulationibus adimpletis, & numquam ei talia deinceps accidere pollicitus, ab eo ſcelere abſoluitur, & liquore ſancti olei delibutus, eius meritis & precibus ſanatur. à Rege quoque & Regina ſeu ſatellitibus eius plurimùm honoratus ſuum reuertitur ad paſtorem, cuius etiam meritis haud dubium memorata acciderunt. Cui impetrata renuncians etiam per ordinem qualiter ei acciderunt retulit. De cuius aduentu & impetratu Epiſcopus lætatus, abſoluit eum, & ad cellulam propriam honoratum remiſit.

Deinde tranſacto tempore eóque in iam dicta cellula ſua Domino militante, à multis iam audita ſanctitatis eius fama, allatus eſt ei quidam hydropicus, qui iam tribus annis à lectulo ſurgere nequiuerat, pro quo amici eius & parentes ſanctum Dei rogant; vt illum ſaltem manibus contrectaret: cuius ventrem & crura S. Baomirus contrectans & liquore olei ſanctificati in modum crucis liniens ſuis preci-

bus ſanum reddidit. Non multo verò poſt tempore quidam vir nomine Ago, natalibus clarùs & opibus multis locupletatus, lumine caruit oculorum; ſed dum per multos medicos duceretur & ei nihil proficeret, ſed quantum plura medicamina inferebant tantùm ille deterius ſemper haberet: ad vltimum namque dederunt ei amici conſilium, vt acceptis multis muneribus veniret ad ſanctum Baominum, quorum conſilio vſus, fecit vt imperauerant. Deductus autem ad ſanctum virum proſtrauit ſe ad pedes eius humiliter poſtulans vt ſui miſericordiam haberet, & ei aliquid viſus daret, ne in tenebris ſemper verſaretur. Cùmque ſanctus vir eum interrogaret, qualiter ei hoc accideret & ſciſcitatus ſua culpa ei hóc accidiſſe cognouiſſet, dedit ei conſilium vt veram ageret pœnitentiam, quia aliter ſanitatem impetrare non valeret. Qui accepta ab eo forti pœnitentia, eáque ibidem dignè peracta, cùm tempus abſolutionis adueniret, cum manus impoſitione abſoluit eum ſanctus Dei Sacerdos, vt ordo docet canonicus. Cui poſtmodum oculos ſaliua proprij oris contingens ſuperfudit liquorem ſacrati olei deprecans Dominum, vt cùm amiſſione criminum etiam lumen redderet. Cuius preces Dominus exaudiens reddidit prædicto cæco lumen priſtinum. Vnde datur intelligi quia per culpam multi perdunt lumen exterius & interius, & cùm verâ pœnitentiâ crimina delentur & lumina redduntur.

Sequenti etiam tempore cuiuſdam viri manum arefactam cum ſacrati fomento ôlei virentibus neruis deſperata munia reparauit, & ſuis precibus ſanitatem redintegrauit. Dæmonia verò à compluribus viſibiliter ejecit, atque videntibus cunctis, ſanauit: Febribus etiam laborantes ſuis ſanctis precibus innumerabiles ſanauit, de quibus & ſuperſtites hodie nonnulli nobiſcum degunt. Obiitque S. Baomirus tertio Nonas Nouembris. Reliquarum autem magnarum virtutum inſignia non eſt neceſſe hic inſerere, quia reſtis extat nobiſcum tumulus, quo fiunt ſæpiſſimè eius meritis magnarum virtutum miracula.

Poſt Breuiarium Siluaneſtenſe in Ordine pro Eccleſia S. Frambaldi, in qua requieſcit corpus S. Baumiri, ad diem quartum Nouembris habetur hæc vita in nouem Lectiones contracta. An verò diuerſus ſit ab eo S. Baumadus, cuius reliquiæ ſeruantur in Eccleſia Cathedrali Tutellæ in Lemouicenſibus, alijs diſputandum relinquo.

VITA INTEGRA SANCTI BALSEMII
Martyris incerto Auctore.

Cuius fragmenta quædam exhibuit V. C. Nicolaus Camuzatus pagina 334. Promptuarij Antiquitatum Tricaſſinarum ex Codice MS. Prioratus Ramerudenſis, ſeptem leucis ab vrbe Trecorum, vnica ab Arceyano oppido ſemoti.

BEatus Athleta Dei Balſemius ciuitate Lemouicas extitit oriundus: qui parentibus generoſiſſimis propagatus ab eiſdem viris peritiſſimis ſub clericali ſchemate datur edocendus. Iſque ætate & gratia tranſcendens annos pueritiæ, indeptus gradibus Eccleſiaſticis Deo largiente tandem pincerna Chriſti factus eſt ſublimatus Diaconij arce, & ritè honore Leuitico decoratus, quia ſecundùm nomen ſuum Balſama fidei & iuſtitiæ in ſeſe geſtando, ſpiritu Dei agebatur & nectar caritatis antidotáque virtutum ſerebat quocumque vertebatur. Audiens autem quod B. Baſolus auunculus eius (erat enim de genere ipſius in quodam loco Franciæ Eremiticam vitam ageret ſicut ceruus ſitiens fontem aquæ non quieti ſeſe dedebat, donec ad eum pertingeret. Vnde à ciuitate Lemouicas egreſſus gratia viſendi eundem præfatum ſanctum, iter longinquum eſt aggreſſus. Tandémque attingens loca Campaniæ, deuenit ad quamdam ciuitatem, Arceyas nomine, nam dicitur illo tempore ciuitas fuiſſe, nunc autem villam omnes non ignoramus eſſe.

Contigit autem eo tempore Vandalos impiiſſimam gentem à finibus ſuis dimotam loca quædam inuaſiſſe Franciæ, & maximè fines ipſos, qui circumcirca contigui ſunt Campaniæ. Inclytus Domini Athleta Balſemius, de quo ſerie huius orationibus agitur, id loci gratia Diuina ſe comitante attigit, quo palmam martyrij ipſe cui famulabatur indeſinenter Chriſtus largiri delegit: præueniens namque ipſos

Vandalos cœpit monitis & verbis ſalutaribus exhortari eos, quatenus viam erroris deſinerent, & à diaboli laqueis, quibus captiui tenebantur, reſipiſcerent. Exinde legitur in Salomone: *Noli arguere deriſorem, ne oderit te.* Feroces & ſæui frendentes in eum belluarum more iniuriantes & exacerbantes nimis acerbè ad vltimum duxerunt ſuper quoddam montis ſupercilium, & capite amputato, eóque interfecto comparauerunt ſibi viam baratri & mortis, ſimiles illis qui crucifixerunt Dominum, clamabant: *Sit ſuper nos Sanguis & ſuper filios noſtræ poſteritatis.*

Accidit tunc mirandum & inſigne miraculum in Domino noſtro IESV-CHRISTO, qui in ſuis nimis glorioſus eſt, oppido glorificandum. Nam beatus miles Chriſti mox vt decollatus eſt, caput proprium in manibus deprehendit, & ante interfectores ſuos gradiendo incedens quaſi milliario vno geſtauit. O admirandum & à ſæculis inauditum miraculum, hominem decollatum gradiendo geſtari per ſeſe ſeipſum: Quis non miretur in operibus tuis domine IESV, quis non obſtupeſcat ad talia & horum ſimilia quæ fiunt tuo nutu? Sed vt dixiſti Euangelica voce: *Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea in æuum manebunt*: habemus quæ propriis locutus es diſcipulis, & quæ patrando compleſti, & quæ quotidie comples in tuis adelphis *Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet.* Angelicam non dubiè credimus conueniſſe choream ad tanti militis & Martyris Domini animam excipiendam, qui exequiarum eius vigilias excubando, talem pro eo concinerent melodiam: *Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti Domine, habitabit in atrijs viſionis æternæ.*

Impiiſſimi & ſceleratiſſimi illi poſtquam hunc ſanctum indiderunt neci, cernentes quod beatiſſimus is caput ſuum ferendo ante eos incederet more triumphali, repente iterum in eum bacchantes & pariter inſequentes comprehenderunt, & in puteum quendam (erat namque puteus ante eos ea via quam vir Domini petebat) proiecerunt, & lapidibus glebiſque terræ ipſum puteum obſtruxerunt. Ibidem margaritum Domini pretioſiſſimum diu multúmque temporis iacuit repoſitum: ſed quia ipſa veritas per ſe, ciuitatem ſupra montem poſitam non poſſe abſcondi eſt proteſtata, ad commune omnium vtile & profectum placuit, vt hunc Sanctum cunctis innoteſceret, ac diuulgaret Diuina potentia, quem iam glorificauerat in cœlo, apud homines magnificans mirificaret in mundo.

Erat in ciuitate Lemouica, de qua hic aduenerat Sanctus, filia Regis illius patriæ cæca, quæ hac calamitate patre & propinquis in mœſtitia perſiſtentibus diu vallata noctu diúque, quid remedij ſibi proueniret, inueſtigabat nimiùm anxia. Dominus verò æternus qui vniuerſis ſubuenit coactis periculis & neceſſitatibus cernens eam coarctari huiuſcemodi paſſionis angoribus, nocte quadam ipſam ſoporantem præmonuit huiuſmodi paſſionis allocutionibus. Vade, inquit, in Franciam ad ciuitatem, Arceyas nomine, & ibidem reperies puteum obſtructum lapidibus & tellure, quem emundari ab omni ſorde faciens inuenies in ipſo maximum theſaurum: Ipſe verò, quem dico, theſaurus, martyr Domini eſt pretioſiſſimus, ab impiiſſimis hominum olim trucidatus, & malignitate eorum inſtigante poſt abſciſſionem capitis ab iiſdem inibi projectus & vocatus Balſemius. Hunc tu dum leuaueris & aromatibus circumliniens inuolues linteis, ex lympha quam reperies, oculos lauabis, móxque aperietur tibi acies optatæ viſionis.

Matrona præfata tale vt vidit ſomnium, vltra quàm credi poteſt, admirari cœpit ſecum, tandemque patre & propinquis ſuper hoc negotio accitis, & omnibus quæ ſunt itineri congrua optimè præparatis, cum agmine multo militum vehiculo impoſita, aggreditur viam iam dicti aromatis. Attingens ciuitatem prædictam Arceyam, ſeriatim, vt ſibi fuerat imperatum, ordinatè omnia adimpleuit, & margaritum ſuper ſolem lucidiſſimum Balſemium à puteo extraxit, ex lymphàque lotis oculis lumen quod diu cupierat, recepit. Ex hinc nimis gratulabunda de miſericordia per Dei famulum ſibi impertita, Chriſti militem inuoluens nitidis linteaminibus repoſuit in ea quæ ibi iuxta erat Sancti Petri Eccleſia, retro altare eiuſdem Baſilicæ, decenter & reuerenter conditus in lætitia & gratulanter de lumine ſibi conceſſo ouans repetit propria.

Poſthæc Comitiſſa Henſendis Domini Helduini Comitis mater audiens omnia quæ geſta ſunt de ſancto hoc, per ſeſe acceſſit, & cum honore maximo ab eodem in quo iacebat mauſoleo XXI. Kalendas Septembris eleuauit, & totum corpus auidè

rapuit fauſtiſſima illa, & ad caſtrum ſuum, Ramerudum vocabulo, deferens ſanctæ Dei Genitricis Mariæ poſuit in Eccleſia, quam tam ex filij ſui, quàm ex ſuis denariis conſtat fabricatam. Porro ex tunc hic beatiſſimus Domini cum honore debito recubans multis imbecillibus impartitur gratiam ſanitatum cum B. Mariâ D.N. IESV-CHRISTO pro eis ſupplicans, qui viuit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Hæc pauca de nonnullis hîc ſuccinximus, ne forſan quilibet inaniis ductus reprobando fidelibus Dei diceret ſtolidiſſimus. Ecce propatulum eſt martyrium huius ſancti. Ecce qualiter expleuit curſum agonis ſui. Nunc vultui Dei ſemper aſſiſtit ſublimatus gloria & honore & ſociatus martyrum turmæ innumerabili fruitur felici iocunditate. Quis idem ſplendoribus glorioſiſſimus æternaliter allectus perpetuatim intuetur eum, cui in hac præſenti, dum aduixit vita debitum exhibuit officium famulatus. Etenim quia quandiu in huius ſoli ergaſtulo moratus eſt, opere adimpleuit illud Domini verbi, *Qui mihi miniſtrat me ſequatur*, haud dubium xenio illius Dominicæ ſponſionis quo remunerati ſunt talia adimplentes, ab eodem ſponſore remuneratur, *vbi ego ſum, ibi & miniſter meus*, indeſinenter degendo & palmario vitæ fruendo ſtabilietur. Vbi tripudiatim ouans exultat connexione Apoſtolorum, decoroſitate Patriarcharum & Prophetarum, conſenſione velut roſæ vernantium Martyrum, conſocialitate quaſi violæ albentium Confeſſorum, incorruptione ſeu lilio rutilantium virginum, poſſidétque gloriam indicibilis gloriæ & ſtolam immortalitatis æternæ. Præſtolatur porrò poſthac duplicem ſtolam, cùm in fine mundi carnis ſimul & animæ percipiet immortalitatem æternam: Sanè nulli dubium eſt plurima poſt triumphum Martyrii hunc ſanctum in Domino feciſſe miraculorum inſignia, quæ nec memoriæ aut ſcripto ſtuduit mandare mortalium incuria: ignauiæ potius & ſcurrili ſocordiæ dedita, quam inſigni exercitio theoricæ vitæ ſubdita. Siquidem non dubitamus eum cæcos illuminaſſe, leproſos mundaſſe, paralyticis vim membrorum reddidiſſe, dæmonia ab obſeſſis fugaſſe, reliquáque miranda peregiſſe, quæ ſtolidi & ſegnes non ſategerunt memoriæ aut ſtylo commendare. Nec illud nempe prætereundum, quòd ſuperſtites interfectorum eius tali denotati ſunt elogio, quia vniuerſi balbutientes & quaſi ſubſannantes prius habeantur rectæ locutionis officio. Nos ergo cœptis finem imponentes orationum munus accedamus ad ſanctum implorantes.

Arbiter æthereæ qui iure tuetur habenas,
Quique propago Patris numen ſeruat Deitatis:
Flamine cum ſancto, cui gloria perpes ab æuo.
Auxilium precibus nunc impetret ipſe Beatus,
Quo regat is famulos & nos tueatur alumnos.
Sanctificet populum, votum quoque compleat ipſum
Quatenus hymnidicis modulando carmina verbis
Ac pariter operando pijs cum carmine factis,
Præmia luciflui mereretur cælica regni
Is Deus homo fluat qui nos ditione gubernat,
Cui mera Maieſtas, regno pax, ſumma poteſtas,
Et honor, imperium cui permanet omne per æuum
Quiſque fidelis homo verè reſpondeat. Amen.

VITA BERNARDI GVIDONIS ORD. PRÆD. Epiſcopi Lodouienſis

Anonymo Auctore cum quibuſdam aliis eodem ſpectantibus.

Ex MS. Codice Sanctorali Bibliothecæ Fratrum Prædicatorum Toloſæ, cuius mihi Apographum propria manu deſcriptum cum pluribus alijs communicauit Illuſtriſſimus & Reuerendiſſimus FRANCISCVS BOSQVETVS *Epiſcopus Monſpelienſis.*

Breuis Chronica de vita & moribus, ac ſcriptis & operibus Domini Epiſcopi Lodouenſis actoris & compilatoris huius libri, qui intitulatur, Speculum Sanctorale.

FVit vir venerabilis modernis temporibus de terminis Fratrum Prædicatorum Conuentus Lemouicenſis, Dominus videlicet Frater Bernardus Guidonis Ordinis Fratrum Prædicatorum Epiſcopus Lodouenſis. qui in Presbyterio Eccleſiæ Fratrum Lemouicenſium cum ad ſiniſtram altaris in decenti ac eminenti tumulo fabrefacto ex letone requieſcit.

Hic ex vico vocato Roeria prope Rupem-Apis eiuſdem Lemouicenſis Diœceſis oriundus iuxta proprietatem ſui nominis tanquam nardus odorifera vita pariter & doctrina odorem ſuauiſſimum Deo & hominibus emanauit. Fuit ſiquidem vir magni conſilii, magnæ experientiæ expertæque prudentiæ ac religionis probatæ, vir modeſtus atque ſenſatus ac humilitate profundus, fama, gratia, ſcientia ac eloquentia clarus. Geſta quoque Sanctorum & Illuſtrium virorum ac antiquitates notabiles ac memorabiles gerens in pectore, expromens in tempore opportuno ac commendans per ſcripturam memoriæ cum diligentia ne perirent. Aſſimilatus inſuper in fidei feruore, in zelo ac ſinceritate religionis Patribus primitiuis.

Hic ex Lectore Fratrum Prædicatorum Albienſium factus eſt ibi Prior: vtrumque officium Lectoratus quam Prioratus tam ibi quàm in Conuentu Carcaſſonæ, vbi præfuit Prior annis tribus (forte quinque) videlicet tribus annis in Albia & duobus in Carcaſſona, ſimul geſſit & laudabiliter adimpleuit. Fuit etiam Prior Caſtrenſis annis IV. & duobus in Conuentu Lemouicenſi Deinde inquiſitor Toloſanus annis fere XVIII. qui etiam ſimul cum officio inquiſitionis officium Procuratoris Ordinis in Curia Romana annis fere quatuor gubernauit.

Hunc miſit & deſtinauit Dominus Ioannes Papa XXII. Pontificatus ſui anno primo dum præfatis officiis Inquiſitionis & Procurationis fungeretur pro pace reformanda ad vrbes & partes Italiæ & confirmanda. Tandem cum XXXV. annis in ſupradictis officiis ac in ambaxiatis per Romanam Curiam ſibi commiſſis per omnia laudabiliter ſe geſſiſſet, factus fuit per eundem Dominum Ioannem Papam XXII. in regno Caſtellæ primò Tudenſis Epiſcopus, ac deinde infra annum per eundem traſlatus, octo ferè annis Epiſcopatui præfuit Lodouenſi in Prouinciâ Narbonenſi.

Hic Dominus Bernardus mente deuotus & ſermone iucundus ſolitus erat dicere ſuis familiaribus, quos poſt preſſuram ſtudij ac negotiorum circa horam noctis interdum ad ſe aduocabat, vt proponeret aliquis eorum aliquod verbum honeſti & iucundi ſolatij aſſerens non eſſe probum virum qui vadit ad dormiendum niſi ſemel in die fuerit iocundatus. Sed tunc ſobriè illo ſolatio vtebatur, ac tandem verbis ædificatorijs, quibus mirabiliter affluebat, in deuotione huiuſmodi ſolatium terminabat.

Hic etiam fuit vir in verbo & ſcripto multa facundia præditus, in omni bonitate conſpicuus, in aſpectu & affatu gratioſus & in his quæ ad religionem & labis hæreticæ exterminationem pertinere poſſunt pleniſſimè eruditus. Vnde eo libro Actorum Capituli Generalis, quem ipſe ad inſtantiam Fratris Aymerici Magiſtri Ordinis Prædicatorum XII. compilauit, præmiſit tractatum quendam deuotum deuotis; de quatuor in quibus Deus Prædicatorum Ordinem inſigniuit, in quo cuncti Fratres noſcere poterunt ſui ſtatus primordia & progreſſus. Librum quoque de Practica officii Inquiſitionis ſecundùm materiæ exigentiam in partes quinque diſtinctum admodum vtilem Inquiſitoribus, Inquiſitor ipſe exiſtens pro ſucceſſoribus ordinauit. Chronicam quoque famoſam valde de Romanis Pontificibus Imperatoribus ac Regibus Franciæ, à IESV-CHRISTO ſuum faciens principium, ſtilo veraci ac diſerto vſque ad ſua tempora continuauit. Vitas quoque Sanctorum ad inſtigationem & rogatum Reuerendi Frat. Patris Berengarij Magiſtri Ordinis XIII. poſtmodum Archiepiſcopi Compoſtellani, cui ordinatio Fratris Iacobi de Voragine diminuta & in pleriſque dubia videbatur, originales legendas Sanctorum relegens pluréſque Sanctorum ſuperaddens, noua ac Eccleſiæ Dei fructuoſa non modicum quadripartita compilatione inſcripſit.

Hic

Hic etiam Dominus tam ſinceri erat affectus ad matrem ſuam religionem, quæ ipſum educauerat, vt Epiſcopus exiſtens Auenioni cum multa deuotione fecerit profeſſionem inter manus Magiſtri Ordinis Prædicatorum Fratris Barnabæ, dicens formaliter poſitis manibus ſuis intra manus Magiſtri: Ego Frater Bernardus Guidonis Epiſcopus Lodouenſis facio profeſſionem & promitto obedientiam Deo & Beatæ Mariæ, & Beato Dominico & tibi Fratri Barnabæ Magiſtro Ordinis Fratrum Prædicatorum, quòd ero tibi obediens tuiſque ſucceſſoribus vſque ad mortem.

De iſto Domino Fratre Bernardo reſtatus eſt ſocius ſuus Frater Petrus Sicardi qui pluſquam x v. annis confeſſionem ſuam quaſi continuè audiuerat, quòd ipſe paratus eſſet iurare, quòd nuſquam confeſſus eſt ſibi aliquam culpam in qua ipſe cognouerit ſeu iudicauerit eſſe mortale peccatum.

Hic tandem Pontificatus ſui anno octauo poſt multa virtutum opera & laudabilia & inſignia facta quæ geſſit in Epiſcopatu Lodouenſi, tam in eleemoſynis, quàm in ædificiis, quàm etiam in libris ordinandis pro conſeruatione perpetua iurium illius Eccleſiæ, ſicut hæc latiùs notata reperiuntur in Chronica Epiſcoporum Lodouenſium, quæ incatenata in choro eiuſdem Eccleſiæ ante ſedem Epiſcopalem conſeruatur. Habita prius & obtenta à ſuo Confeſſore auctoritate Domini Ioannis Papæ XXII. plena indulgentia peccatorum ſuorum, ſuſceptis deuotè Eccleſiæ Sacramentis in nocte ſubſequenti Feſtum Sancti Thomæ Martyris circa diei Auroram expletis LII. annis ab ingreſſu Ordinis Prędicatorum in caſtro de Lauroſio Lodouenſis Diœceſis feliciter in Domino obdormiuit, anno ſcilicet Domini MCCCXXXI. ætatis verò ſuæ anno LXX. vel LXXI. portatus inde Lemouicas per ſuos (ſicut ipſe viuens ordinauerat) poſt ſolemnem funeris exequiationem in Eccleſia ſua Cathedrali Lodouenſi, ad Conuentum prædictum Fratrum Prædicatorum tumulandus. ***

Eiuſdem Bernardi Guidonis Præfatio Sanctoralis: ſiue Epiſtola ad Ioannem Papam XXII. præfixa Præfationi.

Sanctiſſimo In Chriſto Patri Domino IOANNI, diuinâ prouidente clementiâ ſanctæ Romanæ ac vniuerſalis Eccleſiæ ſummo Pontifici, Frater BERNARDVS GVIDONIS, Dei ac eius Apoſtolicæ ſanctitatis gratiâ Epiſcopus Lodouenſis, ſeipſum modicum id quod eſt, ad deuota pedum oſcula cum obſequio deuotæ ac debitæ ſeruitutis. Primitias laboris dudùm mihi impoſiti & iniuncti per venerabilem Patrem Dominum Berengarium, tunc Magiſtrum Ordinis Fratrum Prædicatorum, nunc verò gratiâ Dei ac veſtrâ Archiepiſcopum Compoſtellanum, circa opus Speculi Sanctoralis, iure vobis offero tanquam ſummo Principi Sacerdotum, priores videlicet partes duas eiuſdem operis corrigendas & elimandas, tam limâ veſtri excellentis ingenij, quàm librâ iudicij præeminentis. Sciens quod quidquid probaueritis in eiſdem, bonum erit, & melius; & quod correxeritis, erit rectum. Suſcipiat itaque, obſecro, benedicta Sanctitatis veſtræ manus interim, quaſi duos manipulos florum, priorem videlicet, ac ſecundam partem eiuſdem Speculi Sanctoralis, prout in Præfatione ſequentis totius operis deſcribuntur, donec reliqui duo manipuli florum eiuſdem Speculi Sanctoralis collecti fuerint, & conſcripti: vnus videlicet de Roſis Martyrum, & poſtremus de Confeſſorum Violis, & Liliis Virginum, ſi vita comes fuerit cum ſalute, Deo propitio & actore. Datum Auenioni XIII. Kalendas Auguſti, Pontificatus veſtri anno VIII. Verbi autem Incarnati MCCCXXIV.

Epiſtola Ioannis XXII. Romani Pontificis ad Bernardum Guidonis Epiſcopum Lodouenſem.

IOANNES Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, venerabili Fratri BERNARDO Epiſcopo Lodouenſi ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Librum intitulatum, Quartam Partem Speculi Sanctoralis, quem nobis tua Fraternitas deſtinauit, animo læto ſuſcipimus tuæ ſollicitudinis ſtudium laborioſis vigiliis adhibitum in opere dicti libri plurimùm in Domino commendantes, & tam de ipſo, quàm de aliis tri-

bus partibus prioribus eiuſdem Speculi per te ſimiliter anteà nobis miſſis, eidem fraternitati tuæ gratiarum actiones vberes exoluentes. Datum Auenioni XII. Kalendas Auguſti, Pontificatus noſtri anno XIII. Dominicæ verò Incarnationis MCCCXXIX.

Præfatio totius operis Speculi Sanctoralis; De contentis in eo, atque de ordine contentorum.

Aureas Sanctorum vitas poſt inclytam eorum, magnámque fidei conſtantiam & virtutem, atque bonorum operum vſq; in finem perſeuerantiam ſummo ſanctorum Patrum ſtudio inueſtigatas, & codicibus atque apicibus ſtudioſiùs commendatas, moderata præſentis operis compendioſitas conabitur explicare. Nihil enim intelligentiæ faciliorem parat aditum, quàm breuitas non obſcura. Sanctorum itaque legendas veteres & nouas relegens, & ex vtriſque non noua videndo, ſed potiora eligendo, prætermiſſis apocryphis, atque ſuperfluis quantum licuit reſecatis; veritate tamen & integritate hiſtoriæ ſemper ſaluâ, in vnum colligere ſtudui, quæ diſperſa inueniebantur in multis. Authenticas ſcripturas, & illas quas Romana Eccleſia nequaquam ſuſcipi prohiber, tam cautiùs, quàm tutiùs proſequendo, in vno compingens opere quatuor partibus compartito, ne quantitas vnius voluminis nimia videretur, & eſſet. Et vt poſſit haberi pars quælibet eorumdem diſtincta ſecundùm propriam materiam in ſuo volumine ſeparatim, in quo tanquam in ſpeculo legentes, poſſint inſpicere limpidiùs Sanctorum facies ſingulorum. Quod ideò Sanctorum, ſeu Sanctorale Speculum non incongruè poterit in titulo prænotari.

In prima itaque parte præſentis Speculi Sanctoralis primò agetur de Feſtiuitatibus pertinentibus ad Dominum IESVM CHRISTVM, qui eſt caput totius Eccleſiæ, & eſt cauſa omnium feſtiuitatum dierum & temporum, quas ſancta Eccleſia tam rationabiliter quàm ſalubriter inſtituit & celebrat per anni circulum, ab Aduentu Domini in Officio Eccleſiaſtico inchoando. II. De Feſtiuitatibus pertinentibus ad eius ſacratiſſimam Genitricem, ex qua natus eſt. III. De duobus Feſtis pertinentibus ad Dominicam Crucem, in qua paſſus eſt Chriſtus pro ſalute generis humani. IV. De Feſto Angelorum. V. De Feſto Omnium Sanctorum. VI. De Commemoratione omnium Fidelium Defunctorum. Vltimò, de Feſto Dedicationis Eccleſiæ. Atque hæc eſt continentia primæ partis.

In ſecunda verò parte Speculi Sanctoralis deſcribuntur ea quæ per ordinem conſequuntur. 1. Præcurſoris Domini ſancti Ioannis Baptiſtæ prænuntiatur conceptus per Angelum, & eius natiuitas glorioſa, & ſanctitatis eius præclara præconia, & prærogatiuæ honoris eius. 2. Decollatio eiuſdem ac martyrium ſub Herode Antipa, impiâ Herodiade ſuggerente. Tertiò verò ſequuntur ſanctorum Apoſtolorum actus & geſta, & inclyta trophæa, ſumendo exordium ab Apoſtolorum Principe Petro, & Coapoſtolo eius Paulo, proſequendo de aliis per anni circulum, ſub eodem ordine quo eorum natalitia in Eccleſia celebrantur, adjungendo de Euangeliſtis duobus, Luca videlicet & Marco. In fine verò partis eiuſdem conſcribuntur legendæ aliquorum de lxxij. Diſcipulis Domini IESV CHRISTI, illorum quorum geſta reperire potui, & habere: quia non omnium ad manum habere potui, ſed paucorum, nec etiam nomina ſingulorum. Poterunt autem poſtmodum aliorum Diſcipulorum legendæ ſubſcribi ſuo ordine, in eodem volumine, ab illis qui eorum geſta inuenerint, & habuerint temporibus opportunis. Et hæc eſt continentia ſecundæ partis, quæ cum prima parte in vno eodémque volumine conuenienter poterit contineri.

In tertia verò parte Speculi Sanctoralis conſcribuntur agones, & triumphi, & coronæ Martyrum purpuratæ vtriuſque ſexus, cuiuſcumque ordinis & ætatis, incipiendo à Protomartyre Stephano & Leuita, & ſanctis Innocentibus, proſequendo de aliis eodem ordine quo in Kalendariis & Martyrologiis dies ſingulorum natalitij per anni circulum ſunt notati. Et hæc continentia tertiæ partis, quæ propter ſui magnitudinem ac multitudinem Martyrum habeatur in ſuo volumine ſeparato.

In quarta autem & vltima parte Speculi Sanctoralis deſcribuntur vitæ & legendæ ſanctorum Confeſſorum, & Virginum vtriuſque ſexus, incipiendo à S. Silueſtro

Confeſſore, atque ſummo Pontifice, & proſequendo de reliquis eo ordine, quo per anni circulum occurrit vniuſcuiuſque ipſorum felix tranſitus de hoc mundo, ſeu natalis dies in Kalendario annotatus. Hæc autem pars vltima ex cauſa conſimili habeatur in volumine ſeparato.

Ea igitur neceſſitas laboris in præſenti opere fuit; quoniam in modernis compilationibus Legendæ Sanctorum veteres, rerúmque geſtarum hiſtoria per ipſos compilatores breuitati ſtudentes, ſic in pleriſque deciſæ ſunt, vt videatur pars non modica detruncata. Item de pluribus Sanctis nulla prorſus habetur mentio in eiſdem, de quibus agitur in præſenti.

Sequitur Tractatus de quadruplici Aduentu Domini, &c.

In parte tertia de Martyribus poſt vitam & paſſionem ſancti Thomæ Cantuarienſis Archiepiſcopi multa congeruntur miracula, & folio 43. habetur hæc epiſtola.

Venerabilibus Dominis, & dilectis in Chriſto Fratribus Archiepiſcopo & Capitulo Cantuarienſi, P. Aruernorum qualiſcumque Miniſter, quidquid poteſt pauperis deuotio, & pectoris oratio. Quamplurimùm de beatiſſimi Thomæ Martyris meritis confidimus, & interceſſione: votum vouimus Domino ſepulchrum eius viſere, & nos ipſius orationibus commendare. Cùm autem in proximo itineris eſſemus, emergentia negotia nos à ſuſcepto propoſito reuocarunt. Quod ergo vobis præſentanco affatu aſportabamus, referre vobis abſentes notificare decreuimus, quod ideircò confidentiùs aſſerimus, quoniam multorum veridicâ relatione illud cognouimus. Siquidem in vico Cameenſi, qui in Epiſcopatu noſtro ſitus eſt, quędam puella die quâ viro ſuo nupſit, loquelam amiſit, & per tres annos muta manens, ſermonem aliquem vel vocem articulatam proferre non potuit. Contigit autem, Domino ordinante, quòd quidam miles de memoria B. Thomæ Martyris rediens, vas aquæ ſanctificatæ ad locum, qui dicitur Maentiacum, qui in territorio Lemouicenſi conſtitutus eſt, ſecum detulit, & eam languidis ad ſe confluentibus miſericorditer erogauit. In loco autem vbi collocata fuit aqua, plura per Martyrem ſuum miracula Deus operatur, quàm noſtro valeant ſermone concludi. Audiens autem ſuprà memorata puella populoſam turbam ad prædictum locum confluere, profecta eſt illuc, & in oratione pernoctans, cœpit ſuffragium glorioſi Martyris modis quibus poterat implorare. Peractis autem vigiliis, cùm de ſanctificata aqua, cuius ſuprà meminimus, ipſa guſtaſſet, ſolutum eſt continuò vinculum linguæ eius, & diſtinctè & apertè ſermocinari cœpit.

VITA ET MIRACVLA SANCTI CONSTANTIANI, ABBATIS ET CONFESSORIS.

Ex veteribus membranis Collegij Claromontani Pariſienſis S. I. deſcripta.

REGENTIBVS atque tenentibus Childeberto & Clotario, &c. *ſimilia iis quæ præmittuntur vitæ ſancti Almiri.*

Tempore ergo Childeberti atq; Clotarij Regum Francorum, Cenomanicum adeuntes Ducatum à ſancto Innocente Epiſcopo benignè ſuſcepti, ac Sacerdotes Domino dicati, ab eo ſunt ad prædicandum directi. Dedit itaque S. Innocens ſancto Conſtantiano vicum Hebron, de cuius videlicet ſedis Eccleſiæ iure erat. Ad præfatum nempè vicum Hebron ſanctæ Cenomanicæ matris Eccleſiæ Titularis ac Presbyter ordinatus fuit, illúcque ad prædicandum directus. Erat tunc conſuetudo, quæ hactenus apud nos ſeruatur, vt in omnibus vicis Fratres congregati in vnum, communem vitam ducerent, & omnia in commune haberent. Quam vitam iamdictus Epiſcopus erigens & releuans, tales quærebat viros, qui hanc condignè ducerent. Sed ſupradictus S. Conſtantianus, ac ſocij eius, non ſolùm communem vitam, ſed & regularem, ac pauperem ducere cupiebant, atque labore manuum, vt iam dictum eſt, ſuarum viuere ſatagebant. Erat enim præfatus ſanctus Conſtantianus genere nobilis, ſacris literis pleniter inſtructus, moribus temperatus, formâ pulcher,

locutionē affabilis, prædicationi deditus, vigiliis & orationibus aſſiduè incumbens, cibo & potu parciſſimus, & cæterarum virtutum dote repletus.

Cùm autem iam tempus adueniret vt Dominus athletam ſuum virtutum miraculis demonſtrate voluiſſet, contigit quâdam die Dominicâ eum in prædicto vico Miſſam celebraſſe, & quendam cœcum, dum diuina verba ſeminaret in populo, ad eum clamaſſe, atque dixiſſe: Adjuua me, Domine Pater, ac Sacerdos ſanctiſſime, vt lumen oculorum habere merear, quoniam credo me tuis precibus poſſe ſanari. Cui ſanctus vir præcepit in Eccleſia excubare, atque noctem peruigilem inibi cum ſancta oratione & meditatione ducere. Eandem verò noctem ſimiliter ſanctus vir cum eo peruigilem in oratione duxit. Mane autem facto, & oratione peractâ, tactu ſaliuæ oris ſui, cœco reddidit viſum.

Aliud quoque miraculum, quod demùm eiuſdem ſancti viri meritis .... eſt nihilominùs commemorandum. Quâdam vice quidam iuuenis puer allatus eſt ſub tali voto, vt ſi eum curaret, in perpetuum ſuus efficeretur famulus: quem parentes poſuerunt ante ædes eius, dicentes, nunquam ampliùs ſui curam habere, nec inde eum referri debere. Videns autem eum Sanctus tam miſerabiliter derelictum, miſericordiâ motus tetigit linguam eius ſaliuâ oris ſui, & peractâ oratione, poſuit eum iuxta Altare; qui eâdem die, meritis prædicti ſancti viri cœpit loqui, quem Sanctus literis eruditum totondit, ac poſtmodùm inibi Monachum fecit.

Nec ſilendum ſignum eſt quod eius meritis in die Aſſumptionis ſanctæ Mariæ claruit. Quidam homo, nomine Bundus, dum eodem die ad Eccleſiam curreret, in quendam puteum cadens, à vicinis eiuſdem loci pro mortuo inde extrahitur. Quod cùm nuntiatum eſſet præfato ſancto viro, quod ad Eccleſiam currens, & ad eius officium feſtinaſſet, & in puteum corruiſſet, atque mortuus eſſet: ipſe miſericordiâ motus, rogauit eum ad ſe deferri: qui, vt allatus eſt, tetigit eum, atque ſacrato oleo vnxit, & videntibus cunctis, vnà cum reliquis Fratribus proſtrauit ſe in oratione; qui diù pro eo orans, redditur ei flatus, atque eodem die, eius meritis & precibus priſtinæ reſtituitur ſanitati.

Denique dum quidam vir, nomine Anſericus, cùm graui infirmitate diù preſſus eſſet, & à nullo hominum ſanitatis remedia poſſet obtinere, ad vltimum iam in deſperatione poſitus, iam fati ſacerdotis ſancti obtutibus eſt præſentatus: cuius oratione, atque ſacrati olei vnctione antedictus ſanatur infirmus; & ſanitati eſt reſtitutus.

Sequenti verò tempore allata eſt ei quædam puella dæmonio plena, quam confeſtim orationis commodo à dæmonio liberauit.

Sequuntur & aliæ virtutes. Quâdam námque die, dum ad obedientiam haud procul ab eadem cellula vnà cum Fratribus pergeret, allatus eſt ei quidam puerulus vnicus, ad quem mater pueri lacrymando dixit: Serue Dei, facta eſt hâc nocte ad me viſio per quendam virum Dei, qui præcepit mihi, vt hunc puerulum tibi afferrem, vt officium linguæ accipiat. Ad quam Sanctus Dei ſtupefactus reſpondit: O dulciſſima ſoror, à Domino poſcenda eſt illi medicina, non à me homine peccatore: tu autem excuba in Eccleſia, & ora pro eo, atque offer oblationem; ego autem reuertens de obedientia, orabo pro illo. Fecit itaque mulier vt homo Dei præceperat. Ipſe autem reuerſus de obedientia, orauit vnà cum Fratribus pro eo, & ſacrato oleo tetigit interiùs exteriúſque labia eius, atque pernoctans cum eo in oratione, ſic craſtinâ die eius meritis recepit linguæ officium.

Denique non multo pòſt tempore quidam cœcus, qui per longa ſenectutis tempora lumine carebat oculorum, adducitur ad ſanctum virum, qui ſaliuâ oris ſui tangens oculos, & ſacrati olei liquore perungens, inuocato Chriſti nomine, priſtinum ei reſtituit lumen oculorum.

Deinde tempore aliquo tranſacto, accidit vt quidam ex ſuis fraterculis tam grauatus eſſet infirmitate, vt vltimo ſuſpirio iam grauaretur: ad cuius funus currunt fratres, vt iam animam Domino commendarent, & poſteà illum ſepelirent. Cuius finis cùm Sancto eſſet nuntiatus, ait: Dominus Fratrem illum poteſt reddere, ne nos eius abſentiâ & obedientiâ grauemur, ſed eius auxilio fruamur. Tu verò curre citò, & obedientiâ fraternâ præcipe illi, ne nos abſque noſtra præſentia derelinquat. Cui Frater inquit: Niſi citò veneris, minimè eum viuum reperies, quoniam nec ego eum viuum reperire ſpero. Cui Sanctus: Vade, inquit, & perfice quod tibi iniunctum eſt. Ego verò intereà, Domino annuente, Miſſam cantabo, & poſt peractum offi-

cium ſubſequar te, vt Communionis Dominicæ cum confirmem ſacramento. Fecit Miſſam, vt dixerat, & peracto officio, ſacri Corporis & Sanguinis Domini communione eum confirmauit, & iam mutum ac ſingultientem reuocauit à funere, & priſtinæ ſanitati & obedientiæ reſtituit; qui multo pòſt viuens tempore hæc eadem nobis retulit. Tantam enim Dominus gratiam præfato viro contulit, & abundantiam donauit, vt iam ſuprà commemoratum eſt.

Clotarium denique Regem perſequentem Chramnum filium ſuum ſuſcipere meruit, & charitatem ibidem facere, atque iejunium ſoluere perſuaſit. A quo tam ex rebus fiſci, quàm ex aliis bonis atque muneribus ditatus eſt, ad conſtruendum & immeliorandum eundem locum. Ipſe verò benedicens memoratum Clotarium Regem Francorum, prophetauit ei victoriam ſuper æmulos ſuos, inſuper & filium ſuum habere. Quod & nutu Dei, meritis, vt credimus, ipſius factum eſſe haud dubium eſt.

Reliquorum autem ſignorum & virtutum quæ geſſit, prolixitatem vitantes, hîc inſerere diſtulimus. Fecit námque iuxta prædictum vicum, præfati Epiſcopi fultus auxilio, cuius ex largitione memoratum vicum habuerat, cellulam, in qua Monachos & viros religioſos communem vitam ducentes, & amantes, congregauit non paucos, atque regulariter eos viuere perdocuit. Nam antedictus ſanctus Conſtantianus ſuis meritis & precibus à multis dæmonia ejecit, nonnullis cæcis viſum reddidit, ægrotos vnctione ſacrati olei, atque febricitantes multos ſanauit.

Obiit ergo ſupradictus ſanctus Conſtantianus die Kalendarum Decembrium, atque à ſuis diſcipulis ac Monachis eſt ſepultus in iamdicta ſua cellula honorificè: ad cuius tumulum fiunt magnarum virtutum miracula, auxiliante atque regnante Domino noſtro IESV CHRISTO, qui viuit & gloriatur Deus per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

IN VITAM
S. ELIGII NOVIOMENSIS EPISCOPI, Prologus S Audoëni Rothomag. Archiepiſcopi, à Laurentio Surio omiſſus.

Qui cum vita integra habetur in pluribus MSS. codicibus.

CVM Gentiles ſtudeant ſua figmenta prolixis pompalare ſtilis, & ſæua nefandarum renouent contagia rerum, ac plurima Niliacis tradant mendacia biblis, eorúmque vana tantùm diſcurrat gloria, qui veterum nectunt mendacia; cur nos Chriſtiani ſalutifera taceamus miracula Chriſti, quo poſſimus ſermone vel tenui ædificationis hiſtoriam pandere plebi: præſertim cùm & Eccleſiaſticâ traditione, Apoſtolicâ admoneamur authoritate de Sanctorum geſtis, ſeu virtutibus nonnulla commemorare, vt ſcriptum eſt: *Memoria Sanctorum cum laudibus.* Et illud: *Laudemus viros glorioſos, qui vicerunt regna mundi, vt ſit memoria eorum cum benedictione, & nomen eorum maneat in æternum.*

Quotieſcumque ergo Sanctorum ſolemnia anniuerſario curriculo celebramus, aliqua ex eorum geſtis ad vtilitatem Chriſtianæ plebis conuenientia in Chriſti laudibus recitare debemus. Nam reuerà Chriſti muneris eſt, quidquid in Sanctis eius laudabile Quoniam igitur omnium penè miracula Confeſſorum, & multiplices victoriæ Martyrum, literarum monumentis habentur inditæ, multíque nobilium ex geſtis eorum reliquêre molem voluminum: non modò vel exiguum iuxta qualitatem ingenij aptare tentamus librum, in quo de ortu vitæque curſu, & glorioſo obitu ſancti ac beatiſſimi Confeſſoris & Epiſcopi Eligij, quæ ad plenum experti ſumus, adjuuante ſupremâ gratiâ explicare ſuſcepimus. Id etiam ante nos iam factitatum ab aliquibus eruditiſſimis comperimus. Sed quia curis illi ſæcularibus illigati, & vt ipſi profitentur, cum feſtinatione finiête ſermonem, indignum duximus, vt tam larga bonitas, támque eximia ſanctitas arcto parcóque attenuaretur affatu. Quamuis ergo & nos tantæ rei narrationi minùs ſimus idonei, indignumque videatur tam laudatæ

Hiſtoriæ exiguum puſillúmq; fieri authorem: tamen quoniam & mihi olim voti eſt & fratrũ charitas eadem frequenter expoſcit, ſi Dei iuuerit fauor, quæ mihi comperta ſunt, quæque ad memoriam Dominus reduxerit, quamquam imperito digeram ſtylo, non leporem ſermonis inquirens, ſed Sancti ſimplicem vitam, ſimplici ſermone ipſius animatus precibus enarrare tentabo: eius vitæ curſum, licet ſermone inculto, ingenti tamen amoris obtentu ferre conabor in publicum, vt cuius eſt vitæ cum Chriſto memoria, gloriæ relatu celebretur in mundo, breuéque vitæ ſpatium æterna memoria compenſet in ſæculum, atque in hominum ore dulci commemoratione viuat in terris, qui cum ſupremis beatè viuit in cælis. Et ſi quidem velit quis omnem eius ordinem vitæ literarum tradere monumentis, certum eſt quia tanta ſunt, quæ & volumen magnum requirant, & otium.

At ego cùm ſim, ſicut ſum profeſſus, imperitus ſermone, & cùm excellentius ſit virum ſanctiſſimum mirari quàm loqui, cùm etiam doctiſſimi quidquid de eo dicere potuiſſent, minùs procul dubio ſit quàm meretur, tamen ardore dilectionis plus in illo quid velim, quàm in me quid poſſim conſideraui. Nam cùm ſim debitor decem millium talentorum, vel exiguum meæ ruſticitatis debitum reddere conatus ſum: culpam ſcilicet metuens ſilentij incurrere, ſi agnita miracula, vt piger ſeruus ſilendo occulerem, ne vel vnius talenti creditam quantitatem dum niterer cautiùs cuſtodire, culpâ defoſſæ pecuniæ non carerem. Idcircò optimum fore arbitratus ſum, vt pecuniæ commercium, quod ab Omnipotente accepi, in laudibus Omnipotentis expenderem; atque id quod ab eodem adeptus ſum indignus, eidem conferrem ſubjectus. Vnde Lectorem obſecro vt vilitatem noſtri ſermonis non vſquequaque deſpiciat, quia etſi vtcumque eloquenter poſſit oratio promi, ita ſtylum placet corrigere, vt nec ſimplicibus Grammaticorum ſectando fumos diſpliceat, nec ſcholaſticos etiam nimiâ contemptus ruſticitate offendat; ſed perpaucis operta, cunctis prorſus retexat aperta. Nam & Eccleſiaſticum dogma etiamſi habeat eloquij venuſtatem, ita eum diſſimulare debet, ac fugere, vt non otioſis Philoſophorum ſectatoribus, ſed vniuerſo loquatur hominum generi. Nec enim operis eſt diuinæ doctrinæ ſophiſticè & eloquenter ſignare ſermones, cùm ſcriptum ſit: *Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt.* Non enim eſt data illi à Domino gratia. Quid enim legentibus nobis Grammaticorum diuerſa argumenta proficiunt, cùm videamus potiùs ſubuertere quàm ædificare? Quid, inquam, Pythagoras, Socrates, Plato, & Ariſtoteles nobis philoſophando conſulunt? Quid ſcelerarorum næniæ Poëtarum, Homeri videlicet, & Virgilij, & Menandri legentibus conferunt? Quid, inquam, Saluſtius, Herodotus, & Liuius Gentilium texendo hiſtorias, Chriſtianæ proſunt familiæ? Quid Lyſias, Gracchus, Demoſthenes & Tullius atri oratoriæ inſiſtendo, Chriſti puris atque præclaris poſſunt comparari doctrinis? Quid Flacci, Solonis, Varronis; Democriti, Plauti, & Ciceronis, aliorúmque ſolertia, quos enumerare ſuperuacaneum puto, noſtris iuuat vtilitatibus? His itaque omnibus cum ſuis vanis ſtudiis omiſſis, ad ſimplicem propoſitæ properemus hiſtoriæ ſeriem. Adeſt ille Plaſmator, qui linguas infantium facit diſertas, cuius gratiam nobis adeſſe ſupplices optamus, vt, ipſo annuente, Confeſſoris ſui palmas gradatim narrare poſſimus. Quapropter Lectores obſecramus, & per glorioſum Chriſti aduentum obteſtamur, vt ſi quis hæc legens amore captus exemplare voluerit, ſyllabarum detrimenta ſummoperè obſeruet, & dudum conſcriptis exemplaribus rurſus conferat corrigenda; vt quæ cum ſtudio & ſollicitudine ſcripta ſunt, cum cura & diligentia tranſcribantur. Hæc idcircò, quia plerumque videmus nonnulla volumina, & præcipuè Sanctorum geſta, ita ſcriptorum vitio deprauata, vt ſtudioſis quibuſque non ſolùm lectitare, verumetiam manibus ſit contingere faſtidium. At noſtra hæc, ſi placet, oratio per incolumem ſtatum Catholicæ ſeruetur Eccleſiæ. Nam præmium laboris noſtri vltima confido penſabit dies. Sed ne prolixa præfatio priùs faſtidium generet, quàm Lectoris ſupercilium hiſtoria inclinet, licet cum verecundia Fratribus quidem obedientiam: ſed illi impendo, de quo non dignè loquor, iniuriam, ſed tribuet veniam; confido enim quòd deuotione non offendo. Nunc verò hæc prima in fronte ex eius vita propono.

Explicit prologus. Vitam, quia prolixior, in aliud tempus differemus.

VITA ET MIRACVLA SANCTI EPARCHII CONFESSORIS.

Ex Sanctorali Bernardi Guidonis, pluribuſque aliis MSS codicibus.

POtiſſimum eſt illas enarrare virtutes, quæ veraces eſſe noſcuntur. In hac ergo ſancti Eparchij vita, nulla à me ſuperflua aliquis putet eſſe adjecta, cùm hæc quæ dixero, ſub oculis omnium fuerint peracta. Etſi non vrbanitate ſermonum, ſaltem rudimento verborum in hoc loco conſcripta: Vnde precor vt à quocumque ſapientiſſimo viro fuerint prolata, placitâ bonitate emendet, & vt legentes potiùs fidem adhibeant factis, quàm reprehenſionem inferant dictis. Ergo quid per ipſum in hoc ſæculo, auxiliante Domino, geſtum ſit, referemus.

Eparchius igitur Petragoricæ vrbis genitus fuit, cuius pater Felix, ſiue Otiolus nomine; mater verò Principia vocabatur. Cùm verò ipſum felix partus expoſuit, in Deo iugiter lætabatur innocens infantia. Cùm autem annos ageret circiter ſeptem, in vrbe præfata literis traditur edocendus, & cùm inſpirante Domino pleniùs eas didiciſſet, exinde ab auo ſuo Feliciſſimo tunc temporis Comite benignè eſt receptus. Quem ille Cancellarium ſibi inſtituit: quam rem magis adoleſcentiæ causâ detentus exercuit, quàm animi voluntas permitteret. Et cùm apud ipſum ter quinos annos egiſſet, relictâ ſæculari militiâ, & inſciis omnibus, Sedaciacum expetiit Monaſterium, ſéque pedibus Abbatis Martini proſtrauit, & ſe Monachum fieri poſtulauit. Et cùm intercedente Dei miſericordiâ, licet inuitis parentibus, eſt impletum quod petiit, injunctum eſt ei vineam colere, & terram proſcindere, & omne ſeruitium, vt moris eſt, adimplere. Quod ille benignè ſuſcipiens, & cuncta perfectè perducens indicabat ei habitus pauperis, quod ſibi Chriſtus proficiebat diues; ieiunabat quotidiè, vigilabat, & orabat aſſiduè, perſeuerabátque in miſericordiæ operibus: multos quidem languidos, vel à dæmonio vexatos ſuâ purgabat oratione.

Cùm eodem ferè tempore ad Lemouicini agelli Monaſterium (Lemojallò agello Monaſterij) cum Victoriano Monacho iuſſus carperet iter, vidit capreolam ſummâ velocitate currentem, quæ fœtus ſuos, quos reliquerat, feſtinabat lactare. Orauit ſecum vir beatus vt eum expectaret. Cui illa non ſolùm expectandi præbuit officium, verumetiam humiliato capite ipſum adorare occurrit, & eius manus oſculata eſt. Quam ille tactam manu leniuit, & ſigno Crucis armauit, atque licentiam eundi ei permiſit in pace. Alio quidem tempore ad Senocellam causâ orationis, vel ad occurſum S. Aquilini cum Ruderico (Munderico) Monacho properabat, & inuenit autem ſupra pullos ſuos ſedentem, quæ ad illius orationem immobilis aſtitit. At ille pullos eum benedictionis alloquio manu propriâ perluſtrauit, & reliquit ire in pace auem illæſam.

Dum hæc quæ diximus, & alia multa, Domino iubente, perficeret, cœpit ipſa publicatio ſæculi ſibi eſſe horribilis, ſicque occultè ſuum deſerens Monaſterium, ſolum ſe Chriſto, & miſericordiæ operibus committens, perrexit ad incluſionem inquiréndam. Et dum circuiret pagum Engoliſmenſem, puerum nomine Gradulfum (Gratulphum) morte peremptum in villa Angleſis (Anglenſi) ad ſupplicationem Monachorum vitæ reſtituit, & alium in Burdegalenſi ſuâ reuocauit oratione.

Cùm autem loca ſingula peragraret, ad vrbem Egoliſmam, iubente Domino, peruenit, quam ſecretiùs voluit pertranſire: ſed agnitus à ciuibus, indicatus eſt Aphthonio ipſius vrbis Antiſtiti. Quem ille ſicut de ipſo præcellens fama iactauerat pleniùs recognoſcens, gauiſus factus, cum eum magna exultatione ſuſcepit. Et cùm causam eius deuotionis intellexit, ire eum longiùs non permiſit, ſed ipſum pleno cordis amore ſecum aſtrinxit, atque locum, quem deſiderabat, tanquam eremi ſolitudinem & deſertum oſtendit. Quo viſo, vir beatus non tantùm loquebatur ore, quantum gaudebat ex corde, eò quòd eſſet locus remotus, & fons aquæ fluentis emanans, & Carantonus fluuius ab alio latere flueret. Poſt hæc, dum proferret, quòd exul cœpiſſet eſſe in terris, & valdè nimiâ vicinitate ciuitatis eſſet detentus, noluit abſque nutu ſui Pontificis vel Abbatis in optato loco recludi; ſicque ipſum vir ſan-

ctiſſimus Aptonius Epiſcopus cum miſſis ſuis, id eſt, Frontonio Archipreſbytero, qui poſteà metuit Epiſcopalem dignitatem; & Artemio Archidiacono, per omnia Chriſti famulo; & Artemio Defenſore ad Sabaudem Epiſcopum, & ad ſuum Abbatem ad pacem percipiendam, & ab obtinendum quod voluerat, deſtinauit: qui regreſſi, etſi vix tandem, optimè cuncta ei nuntiant, & benignè permiſſa.

Cùm autem in ciuitate moraretur, & ei fuiſſet manſio præparata condigna, cùm omnes intra domus ſepta ſomnus cepiſſet, ille ſolus, nullóque ſciente, relicto ſtratu ad locum vbi debebat recludi, ambulauit per noctem. Cúmque rurſum & orationem peregiſſet, ſublatum lapidem ad caput ſuum poſuit; & cùm ſe in eodem loco ſopori dediſſet, vox Chriſti ad eum facta deſuper dicens: Eparchi, hic permane, iam ampliùs noli vacare. Quam ipſe ordinationem Fratribus ore proprio referebat; & dum in ciuitatem fuiſſet regreſſus, ſub hora diei tertia venit ad carcerem, in quo plurimi vincti tenebantur, & cùm cuſtos carceris ibidem præſens adeſſet, emiſit à foris piiſſimas preces, nec multùm ſibi defuit quod ſuggeſſit. Oſtia enim carceris ſub arduo ſunt aperta imperio: & virga ferrea foris ſunt ejecta, & per plurima loca quaſſata. Et cùm omnes carceratij ad Eccleſiam confugium donarent, cunctus populus hæc per Eparchium facta fuiſſe clamabant, & laudibus Domini manibus applaudebant.

Cùm iam gradum Preſbyterij Apronio tradente accepiſſet, & in recluſionem fuiſſet repoſitus, referam pauca de pluribus; Quidam virtute reſtitutus ipſius vocabatur Redemptus, habebat vas cum melle repoſitum, quod à quodam fure ſublatum recipere ſollicitè ipſe perquirens, eum cum ipſo vaſe manifeſtè inuenit. Et cùm hoc Cramnulfo Comiti ab ipſo fuiſſet ſuggeſtum, & in ſua præſentia omnia manifeſtè fuiſſent adducta, latro ipſe tormentis grauiſſimis applicatus, & tam hoc quàm alia maiora facinora confeſſus, ſuſpendi omnibus modis iubetur ab ipſo. Pro cuius vitæ obtentu valdè vir beatiſſimus deprecatus fuit, dum diceret eum pro ſua cauſa mori non debere: ſed nullâ ratione apud eum obtinere potuit, quod etiam plurimùm poſtulauit; ſicque vocato vno de Fratribus, Gratiano ſcilicet Preſbytero, ſicut hæc geſta de eius ore cognouimus, iuſſit ei collectis infirmis & matriculariis ad portam ciuitatis rei expectare euentum. Cúmque miſer fuiſſet ſuſpenſus, & cum morti traditum reliquiſſent, furca ipſa ad eius orationem tota comminuitur, & ligamenta vnde erat colligatus, ſoluta ſunt, & ad ciuitatem validiſſimum arripuit curſum. Videns autem hoc Comes, militibus iuſſit equos aſcendere, vt antequam Eccleſiæ attingeret limina, eum præoccuparent. Cúmque non minima multitudo poſt eum cœpiſſet equitare, mirum adfuit, quòd vtique omnes ante conſpectum Comitis in medio tabeſcerent itinere. Et ille comes occupatus à matriculis, vitam habuit ad eius orationem ereptam. Item alium eodem inſequente Comite, pro illius vita ſuppliciter eum exorauit, quod ei non ſolùm non præſtitit, ſed eum verſis pedibus ſuſpendit: qui ſimili modo ad eius orationem ad veſperam de longinquo ſpatio ad ipſius peruenit præſentiam.

Cara verò ſibi Araniola (Aranea) dicta, ex genere nobili procreata, toto corpore contracta ad famam beatiſſ. viri peruenerat in carruca. Cùm autem in eius præſentiã introiſſet, magnâ voce rogauit, vt eius pietas ſibi ſubueniret. Demùm cùm apud ipſũ ſeptem diebus fuiſſet cõmorata, per eius orationem priſtinam ſanitatem recepit. Cui tanta fides inualuit, vt literas eius receptas quaſi munus retineret abſconſas. Poſteà verò dum in domo ſua ſuper littus maris adeſſet, vidit nautas grauiſſimum perferre periculum: ſed currens acceptâ epiſtolâ feſtinanter ad ripam maris venit, porrectiſq; manibus eam contra mare extendit, & altâ voce clamauit, dicens: Serue Dei Eparchi, in nomine Chriſti, per hæc pignora literarum tuarum libera iſtos nautas à præſenti procella; & ſtatim incolumes euaſerunt periculum. Nec hoc ſine diuino fuit nutu, quòd nauis ipſa, omnibus portis relictis, fluctibúſque valdè oppreſſa, ad eius peruenit præſentiam.

Geneſiam quoque feminam leprâ percuſſam mundauit: tribus cœcis lumen reſtituit: de Gaudemia legionem dæmonum ejecit. Quidam vir Artemius (Aretmius) nomine, de parentibus non infimis editus, cùm ſcripturas ſacras tractaret, & ſeruus Dei eſſe cuperet, cùm non eſſet Clericus ordinatus, in Sanctonico ſe recluſit. Cùm verò non minima annorum curricula in ipſa recluſione conſiſteret, & crines ei longiſſimi accreſcerent, à dæmone arreptus, exinde egreſſus eſt, dicens ad Childebertum Regem ſe iturum, & quòd non minus eo eius facultas dominaretur eius regnum

viribus

vitiis eius exploraret. Cùm autem hæc parentes ſui viderent eum non ſanâ mente meditari, pariter aſſumpto, quaſi cum ipſo ad Regis properarent præſentiam per viam aliam ad Eparchium cœperunt adducere. Cúmque appropinquaſſent ad vrbem, recognouit ſe ad domni Geneſij vicum quod Agoliſmam ducebatur. Nec tardiùs erupit in vocem ad Eparchij aſpectum ſe nolle ire. Cùm verò hoc nimiùm recuſaret, manibus injectis occupauerunt eum qui cum ipſo erant, & eo ſuper equo impoſito, manibus ligatis & pedibus ſub ventre equi perſtrictis, ad Eparchium eum perduxerunt vinctum. Quo intromiſſo, cœpit crines concutere, & pro capillis dicens ſe ſanctitatis comparem non habere. Cùm verò hoc ageret, & conuitia peſſima ipſe ab ore ſuo proferret, digitis ſuis palmis affixis, ſanctus Eparchius ad feneſtram acceſſit, & in manibus eius Crucis ſignaculum dedit. Quas cùm ſignaſſet, cum graui illius voce ad ſanitatem adduxit. Dic autem ſequenti iuſſit eum more laici detonderi. Ille verò clamabat: Quis ita audax eſſet, qui eius crines amputaret; attamen vix tandem fuerunt inciſi. Die autem aliâ Clericum eum fieri ordinauit. Cúmque hoc fuiſſet impletum, ſtatim obmutuit diebus multis, & nullum appellauit, nullúſq; de ore eius vanus ſermo proceſſit. Nec multò pòſt eum ſanum omninò reſtituit, & poſteà Diaconus factus fuit.

Salomon quoque vnus ex ſuis caballum ipſius tempore hyemali dirigendum acceperat: ſed veniens ſeruus Eutulfi (Ebrulphus) quem præ omnibus diligebat, furtim eum ſuſtulit, & cùm ab ipſo fuiſſet occultè productus, à dæmonio ſtatim correptus cœpit miſer voce clamare validâ quod fecerat. Et ſic alij ſimulatâ petitione, quaſi languore aliquo tenerentur, eulogias ſancti Eparchij quæſierunt. At vbi introgreſſi ſunt qui venerant poſt datam ſuggeſtionem, ſtatim eis dedit reſponſum quod fallaciter eius munia poſtularent, qui res ſuas furati eſſent. Nam ipſe erat qui ſuum furatus erat equum: ſed non multò pòſt morati, caballum ipſum ad eius reduxerunt præſentiam. Obſtupefacti autem ad inuicem loquebantur, quomodo omnia potuiſſet agnoſcere, & eulogias tamen eis non denegaſſet: ſed infelix ille antequam eas acciperet in ſuo ſcelere ipſo dæmone perpetrante interiit; & quantacumque aliquis, ſiue bona ſiue mala de eius fama iactabat, omnia præfatis eius auribus intimabat.

Item ſeruus quondam Leontij ex vrbe Sanctonica, pro ſuo facinore boiâ grauiſſimâ fuit impeditus, & cùm iam diutinâ laceratione ipſius pedes deficerent, audiens laudem beati viri, ad eum fecit confugium, projectúſque in faciem obſecrabat eum, vt ipſum ſuâ liberaret oratione. Videns autem ſanctus Eparchius quòd eſſet arcto vinculo conſtrictus, & ingenioſo, licet non deſperaret de diuino artifice, ſed vt videret ſi ab homine potuiſſet exolui, conuocauit Fratres, vt eum ſuo eriperent magiſterio. Cúmq; vndique boias percuterent, & infelix ille voces intolerabiles emitteret, dicens ſe ita impeditum ab eo liberari non poſſe, ſanctus Eparchius dixit: Date malleum in manibus ipſius, & proſtratus in orationem cum lacrymis ſurrexit, dicens: Dominus ſoluit compeditos; & ſtatim veſeriit tribus vicibus, confracta cecidit ad pedes eius catena. Sed cùm præliator Chriſti ſemper contra dæmones dimicaret, compellentéque neceſſitate vt ad energumenos catechizandos ampullam cum oleo acciperet, feſtinus adfuit inimicus. Cùm enim ille manum ſuam ad ipſam accipiendam extendit, ſerpens immaniſſimus cum in manu percuſſit. Cùm verò intelligeret nulla eſſe figmenta diaboli, non ſe carminibus ſanum effici poſtulauit ſed ad orationem continuò ſollicitè acceſſit: manus autem eius non tumuit, ſed etiam Dei pietas incolumem reſeruauit.

Item cùm tempus vigilandi eueniret, non diebus, neque noctibus orare ceſſabat, & Monachis ſuis non ſolùm laborare, ſed nec panem etiam coquere nunquam permittebat, niſi tantùm orationi inſiſtere. At vbi cùm panem ad veſcendum habere concupiſcerent, vultu triſti clamabant ei dicentes, quòd periclitarentur fame. At ille lætâ facie, & ſedulâ prædicatione monebat eos, dicens: Fides famem non timet. Exempla quoque Eremitarum eis ſæpiùs exponebat. Quia verò eius benignè ſuſcipiebant colloquia, & Deo pſallebant iugiter, nunquam eis defuerunt exenia, vnde & ipſi reficerentur, & egenis ſubſtantiam miniſtrarent. Denique ſicut de chartarum voluminibus certâ ratione ſubtraximus, pluſquam duo millia hominum collatis muneribus ſuis noſcitur redemiſſe. Ne autem in narratione ſignorum ampliùs volumina extendam, cætera, quæ facta ſunt, prætereo, ne prolixitate operis faſtidium lector incurrat. Nam quantis vicibus carcerem rupit, vel quantos ab im-

mundis ſpiritibus, vel à diuerſis infirmitatibus liberauit: longum eſt dinumerare per ſingula.

Veſtitus quoque eius ac victus aſperrimus fuit: vinum verò, & reliqua delicati potus genera reſutauit, & nullus ex ſuis, niſi ſecretiſſimus Miniſter, vnquam vidit eum edentem. Sub quanta verò afflictione Quadrageſimæ diebus erat! quàm crebet in orationibus, quàm humilis in ſuſcipiendis Fratribus, quàm ſeuerus in corripiendis, quàm alacer in exhortandis, non eſt noſtræ poſſibilitatis reuoluere. Nam eius abſtinentiam nulla vnquam infirmitas fregit. Et vt ad extremum veniamus, cùm annos 39. in reclusione expleuiſſet, nullo tædio fatigatus, die Kalendas Iulij emiſit ſpiritum. Mox verò grande eius extitit miraculum, quòd inter triginta & ampliùs hominum millia in vico Mugrio (vel, 30. & ampliùs exinde millibus vico Iuegio) horâ diei tertiâ, dum quædam puella à dæmonio torqueretur, tranſitum ipſius enarrauit ſummâ voce, & relictis omnibus, iter in quo nunquam fuerat, tam auidiſſimo curſu arripuerit, vt eo die ad veſperam in eius Baſilica curationis remedium expectaret. Die autem ſubſequenti à nequiſſimo eſt mundata ſpiritu. Conuenerant enim eiues ad beati viri funus, & dum in eius planctu omnes lugerent, ſimul etiam quo ſepeliretur tractarent, dum multi multa conferrent, & Baſilicarum eligerent loca, præ cæteris vir clariſſimus Alexander nomine, ingreſſus Baſilicam, locum, in quo iacuit, oſtendit. Sed in quantum rei veritatem percipimus, eo in loco dormierat olim, quando Chriſti audierat vocem. Illud etiam prætereà ſilentio non tranſibo, quòd tonna vini dum ad eius Baſilicam ædificandam diſpenſaretur, & penè iam perueniſſet ad imum, noctu redundauit expleta. Hæc verò & alia complura ab eo noſcuntur eſſe peracta, præſtante Domino noſtro IESV CHRISTO, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Item de Virtutibus eiuſdem ſancti Eparchij.

De beatiſſimi Eparchij Preſbyteri virtutibus, & operibus quæ Dominus per eum fecit, quæ vſque ad requiem conſcriptam ab eo vocatus eſt, immemorem charitatem veſtram eſſe non reor, quia, recitante Lectore, vobis in parte iam manifeſta ſunt & aperta. Nunc verò quantas & quales poſt humatum eius corpuſculum ad locum ſepulchri, vel per multarum terrarum ſpatia vbicumque articulorum ipſius reliquiæ conditæ ſunt virtutes, Dominus per ſeruum ſuum reuelare dignatus eſt, veſtris auribus, in quantum ipſe permiſerit, intimabo.

Igitur cùm inclytæ memoriæ Cariberus Rex ad regendam patriam Carlonenſem adueniſſet cum gloria, quamplures ex Francorum genere nobiliſſimi viri, Proceres, Optimates, ad Regis obſequium conuenerunt, ex quibus vnus Dulciadus nomine, in territorio Engoliſmenſium Comitiuam obtinuit dignitatem. Cùm verò lucubratâ oratione properaſſet ad Baſilicam ſanctiſſimi viri, velum quod matrona deuotionis animo ad ſepulchrum obtulerat, ad oſtium Eccleſiæ affixum pendebat, primò intueri cœpit, & quod oculo nequam conſpexerat, concupiuit, atque turbido vultu Abbatem alloqui cœpit, & omnes ibidem commorantes ſuis obtutibus præſentari præcepit, móxq; expleuit ſcelus operę, quemadmodum ſerpens qui repit pectore, repit & ventre, & venenum habet in ore. Vrbis cuidam purè innuit, quòd niſi velum ſibi gratis dirigeretur, graues eis iniurias, hominibúſque ſuis inferret. Illi verò zelantes eius beneuolentiam, velum ei causâ muneris conceſſerunt. Quod cùm læto animo recepiſſet, ſuper ſtratum ſuum poni præcepit. Cùm autem noctis tempus adueniſſet, crapulatus à vino, in eodem lectulo proſtratus accubuit: ſed mox cùm ſe dediſſet ſomno, in graui febris irruit tædio, vocauítque puerum, vt velociter velum reportaret ad tumulum: ſed ipſe membratim diſtentus, in vulnere longo tabefactus dolore corporis, & velum reddidit, & vitam finiuit in ſcelere.

In ipſius Regis tempore, duos viros quidam Comes Palatij eius in catenarum vinculis præcepit poni ſuper quodam crimine accuſatos, qui per virtutem ſancti Eparchij iurantes illius criminis ſe eſſe inſontes noctis tempore, cùm cuſtodes à ſomno fuiſſent depreſſi, catenæ ipſorum confractæ ſunt, & curſu veloci ad Baſilicam properantes, ex mortis periculo liberati ſunt. Vvaragaiſus quoque Comitiuam exercens militiam, morbo regio contractus, & neruorum debilitate afflictus eſt, qui ad ſepulchrum viri deportatus eſt in feretro, quaſi vt ſepeliretur in tumulo. Sed pius

Dominus, qui non vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat, per ſeruum ſuum Eparchium reſtituit ei corporis ſanitatem. Albinus iterùm vir Sanctonicæ ciuitatis magnificus, longo tempore languore detentus, carri poſtulauit vehiculum, & ad memorati viri ſepulchrum deuoto animo expetiuit ipſius auxilium: quem Dominus ſanum præcepit ad ſuum redire præſidium. Iolita verò femina viri magnifici Fingonis filia, oculorum pupillâ offuſcatâ, per aliquod tempus in domo orbata lumine ſedebat, & debilis; quæ ad ſepulchrum ſancti Eparchij per paucos dies deprecando Dominum, lumen recipere meruit priſtinum.

Quædam eodem modo matrona, nomine Dodolena, febribus vexata, allata boum vehiculo, ad ſanctum peruenit Cœnobium: quæ indubitanter orans, priſtinam recepit ſanitatem. Verùm quia Kalendis Iulij vir Dei de ſæculo vocatus eſt ad cæleſtes epulas, cùm per annos ſingulos eius celebraretur feſtiuitas, cæcus lumen deſiderans, ad eius feſtinabat accedere limina; adhibitóque quodam puero, qui ei præbebat adminiculum ad eundum, cùm pontem ſuper Carantoni alueum inter cateruam populi inueniſſet imperuium, clamabat voce quâ poterat: Sancte Eparchi, tuum mihi præſta auxilium, vt merear ad ſanctum tuum properare ſepulchrum. Tunc de cælo ſplendor veniens, ſuos terigit oculos, & ita perfectum recepit lumen: ſtatímque carpens viam, ad hominis Dei peruenit memoriam. Nec mirum qui cœco ſedenti in via, & clamanti viuens, clarum reſtituerat lumen, ſic potuit per interuentionem ſuam præſtare viſum cælitùs pauperi ſupplicanti. Duæ rurſus feminæ tunc temporis per baptiſmi lauacrum fuerunt annexæ, inter quas antiquus hoſtis ſeminauit diſcordiam: Nam cùm vna alterius rei furatæ reputaretur eſſe obnoxia, per iuſiurandum conſtituit ad ſepulchrum ſancti Eparchij ſe purgare; ſed conturbatione populi, ad locum deſtinatum nequiuit accedere. Vnde fidem habens illa quæ cauſam ſuam amiſerat, quòd tantum verbo iuriſiurandi in loco quo ſtabant, ſe non eſſe ream veraciter affirmaret. Cùm itaque altera furatæ rei conſcia, manus leuare ad ſanctum ſepulchrum vellet, minimè adimpleuit; ſed in terram cadens, de admiſſa noxa confeſſionem coram hominibus dedit.

Nicaſius quoque tunc temporis Engoliſmenſis Epiſcopus, in ciuitate Burdegala Eccleſiam ſacri Ordinis in honorem S. Eparchij deuotè conſtituit, vbi etiam reliquiarum eius pignora cum magna gloria, Deo auxiliante, collocauit. Quodam verò tempore cùm naues Britannicæ armatæ velis & remigio pro exercendis negotiis ad portum eiuſdem ciuitatis accederent, mare, vento flante, intumuit, & inſiſtente procellâ, carina mergi cœpit. Tunc omnes laſſati quaſi ad mortem, remiſsâ voce quâ poterant, cum lacrymis proclamant: Sancte Eparchi, manum porrige liberis, libera perditos, quos hoſtis iniquus vult ſibi prouidere captiuos; ſtatímq; Eparchij meritis prius adfuit Dominus, & in vocem proruperunt, magnúmque miraculum videre meruerunt. Quia ipſe iuxta verbum Euangelicum, imperauit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna. Hi verò qui in puppi reſidebant, ad ſanctam Eccleſiam orantes peruenerunt, & munera quæ portabant, fide integrâ Deo obtulerunt.

Quidam verò homo diues, Almodio nomine, degangiam vini ad feſta ſolemnia beati Confeſſoris direxerat ad pauperum refectionem: ſed miſſus immiſericors medietatem vini in eleemoſynam tantùm dedit: aliam verò ad ſuæ voracitatis ingluuiem ſatiandam reportabat. Denique rota carri comminuitur, vaſculum fractum cum vino in foueam cecidit. Oſtenſa eſt autem inibi auaritia, & malitia hominis, vt non lucrum ſuæ guloſitatis ipſe adipiſceretur, nec etiam mercedem de commiſſo ſibi à domino reportarit. Quidam homo afflatus ſpiritu nequam, pallas deſuper ſanctum ſepulchrum abſtraxit more furtiuo: ſed quantum putabat iter arripere ad eundum, tantum ingrediebatur ad locum vbi furtum fecerat. Ad ſepulchrum itaque amens, infelix, & perfidus pallas reddidit, & rediit confuſus.

Eonaldus quidam homunculus contractus corpore, itavt nec greſſum facere poſſet, ad Baſilicam ipſius Sancti venit, repertáque cæleſti medicinâ, propriis pedibus, & erecto corpore ad locum vnde venerat, remeauit. Claudius Faber nocte per anfractam vitream in Baſilicam introiuit, argentum de ipſo ſepulchro furtim abſtrahere voluit: ſed in mente ſui ſceleris conſcius, cum grandi metu quod fraudauerat, præſentauit. Hoc quoque non ſilendum puto, quod noſtris temporibus actum fuiſſe diſcerno, ideò quod veraciter contigit, aſſignabo: Gregorius Turonicæ vrbis Epiſcopus dixit: Obiit Eparchius recluſus Engoliſmenſis, vir magnificæ ſanctitatis,

per quem Deus multa miracula oſtendit, de quibus, relictis plurimis, pauca perſtringam. Igitur Petragoticæ vrbis incola fuit, ſed poſt conuerſionem Clericus factus Engoliſmam veniens, cellulam ſibi ædificauit, in qua, collectis paucis Monachis, orabat aſſiduè. Et ſi ei aliquid auri vel argenti offerebatur, aut in neceſſitatibus pauperum, aut in redemptione captiuorum totum diſtribuebat. Panis in cellula illa, eo viuente, nunquam coctus fuit; ſed à deuotis fidelibus, quod neceſſitas exegiſſet, afferebatur: magnam enim cateruam populorum oblationibus deuotorum fidelium redemit, plurimorúmque malorum venenum Crucis ſigno ſæpè compreſſit. Dæmones de obſeſſis corporibus oratione ſuâ abjecit, & iudicibus plerumque, vt culpabilibus ignoſcerent, dulcedine profusâ imperauit potiùs quàm rogauit. Nam ita erat dulcis alloquio, vt ei negare non poſſent, cùm fuiſſet indulgentiam deprecatus. Quodam verò tempore, dum pro furto quidam ad ſuſpendendum duceretur, qui & in aliis multis ſceleribus, tam in furtis quàm homicidiis accuſabatur ab incolis, & hæc ei nuntiata fuiſſent, miſit Monachum ſuum ad deprecandum Iudicem, vt licet culpabilis ille vitę concederetur; ſed inſultante vulgo atque vociferante: Quòd ſi hic dimitteretur, neque regioni, neque Iudici poſſet eſſe conſultum, dimitti non potuit. Intereà extenditur à trochleis, virgis ac fuſtibus cæditur, & ad patibulum condemnatur. Cúmque mœſtus Monachus hæc Abbati renunciaſſet: Vade, inquit, attende à longè, quia ſcito quòd ei quem homo reddere noluit domino ſuo, ipſe vitam redonabit. Tu verò, cùm ad eum acceſſeris, protinùs apprehenſum eum adducito in Monaſterium. Monacho autem iuſſa complente, ille protinùs ſe ad orationem conuertit, ac tamdiù cum lacrymis ad Dominum fudit preces, quoadvſque diruptis catenis, terræ reſtitueretur appenſus. Tunc Monachus apprehenſo eo, Abbatis conſpectibus incolumem repræſentauit. At ille gratias Deo agens, Comitem acceſſiri iubet, dicens ei: Semper me benigno animo ſolitus eras audire, fili dulciſſime; & cur hodie induratus hominem, pro cuius vita rogaueram, non laxaſti? Et ille, Libenter te audio, Sancte, & alios Clericos; ſed inſurgente vulgo, aliud facere non potui, timens ſuper me ſeditionem moueri. Et ille: Tu, inquit, me non audiſti, Deus autem me audire dignatus eſt; & quem tu tradidiſti morti, ille ad vitam reſtituit. En, inquit, coram te adſtat ſanus. Hæc eo dicente, proſternitur ad pedes Comitis ſtupentis quòd videbat eum viuere, quem in mortis interitum reliquiſſet. Hæc vtique ego ab ipſius Comitis ore. Sed & alia multa fecit, quæ ſiquidem ad narrandum longum eſſe putaui.

Poſt quadraginta igitur & quatuor annos recluſionis ſuæ parumper febre pulſatus, tradidit ſpiritum, proſtratúſque à cellula, ſepulturæ traditus eſt. Magnus autem conuentus hominum, vt diximus, ab eo redemptorum in eius proceſſit exequiis. Vvaldericus verò Sanctonicæ ciuitatis vir perſpicuus, deuotionis animo Monaſterium, & domum ad pauperum neceſſitatem in ſuo prædiolo ſuper Carantoni fluuium, cui conſtat Montem eſſe vocabulum, ædificari fecit in honorem ſancti Eparchij: & cùm egreſſus fuiſſet de ſæculo, Monachis ipſum decreuit pro remedio animæ ſuæ. Gratharius verò vir iniquus & peſſimus, poteſtate ſuperbiæ accinctus, pro ſocero conatus eſt poſſidere Monaſterij agrum. A quo Pater Monaſterij Ruſticus ſæpiùs poſtulauit, & vſque ad eius genua prouoluens deſcendebat, vt redderet agrum, vnde pauperes, quibus delegatus fuerat, ſuſtentarentur: ſed ille non ſolùm illũ non reddidit, verùm etiam fructus inde prouenientes in horreis ſuis recondebat. Indictum eſt Monachis ab Abbate triduanum ieiunium, & quod ſagacitas non putauerat, accenſus eſt febre validà, & ſtomacho ſupereffluente, cum gemitu clamabat miſer & trepidus: Sancte Eparchi, reddo quod abſtuli, remitte malum quod perpetraui. Miſſum itaq; feſtinanter miſit, qui vas argenteum ad Cœnobium deportaret, & ſe reddendam villam eorum nuntio deſignaret. Sed iuſſu Domini, ſicut Ananias & Sapphira ſeueritate ſancti Petri percuſſi ſunt, ita & iſte auarus & cupidus iudicio ſancti Eparchij & villam reddidit, & vitam finiuit. Quanta autem Dominus per ſeruum ſuum oſtendere dignatus eſt miracula, longum eſt dicere per ſingula. Nam multi qui oppreſſis corporibus à diabolo vexabantur, liberati ſunt; & plures infirmi & imbecilles à diuerſis languoribus vexati, & febricitantes typo frigoris, quartanis videlicet & quotidianis febribus afflicti, ac ſecretiori infirmitate detenti, medelam corporis receperunt ac ſanitatem. Nonnulli etiam à catenarum vinculis, & à cataſtæ tormento, & pedum ferreis vel ligneis carchannis abſoluti ſunt. O verè vir beatus, conſtans in

opere, largus in eleemoſynis, promptus in oratione, qui non longè à ciuitate manens, erat quaſi in vaſta ſolitudine conſtitutus. Iuſtus & fortis, prudens & temperatus. Et quicumque habens infirmitatem deuoto animo, & promptâ voluntate ad eius ſepulchrum expetebat ſanitatem, lætus ad domum redibat, & cum magna alacritate, præſtante Domino noſtro IESV CHRISTO, cui eſt honor & gloria, virtus & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Amen.

Eiuſdem Vitam paulò ab hac diuerſam edidit Genenus in Appendice ad Vitas Patrum Occidentis, pag. 428. & ſeqq.

NARRATIO
DE MIRACVLIS IN TRANSLATIONE Reliquiarum ſanctæ Fauſtæ, & aliorum, patratis.

Cuius partem aliquam edidit Andreas Ducheſnius Tomo II. pag. 400. ex MS. Codice Eccleſiæ Lemouicenſis.

TEMPORE quo poſt Domini noſtri IESV CHRISTI Incarnationem DCCCLXIV. annus impletus eſt, obtinente Regnum Francorum Carolo Rege, filio Ludouici magni Imperatoris, graſſata ingens perſecutio in Eccleſia Chriſti, in regionibus Aquitaniæ, ſeu Gaſconiæ. Siquidem Paganorum barbaries, quos vſitato ſermone Danos, ſeu Normannos appellant, à ſuis ſedibus cum innumerabili exeuntes nauali geſtamine, ad Sanctonicam, ſiue Burdegalenſem vrbes ſunt aducti, indéque paſſim in præfatis diſcurrentes prouinciis, vrbes depopulando, Monaſteria, Eccleſias, necnon & cunctas hominum ædes igne cremantes, non paruas hominum ſtrages occidendo dederunt.

Eo verò tempore apud Gaſcones, quibus montes Pyrenæi vicini ſunt, Ducatus apicem Arnaldus, vir inluſter obtinebat. Hic etenim filius cuiuſdam Comitis Petragoricenſis, vocabulo Ymonis, fuerat, & auunculo ſuo Sanctioni, qui eiuſdem generis Dux fuerat, in Principatum ſucceſſerat. Denique idem Arnaldus ſæpiùs cum præfatis Barbaris, ob defenſionem ſanctæ Eccleſiæ, præliando certauerat, & multos ex tetra illa atque ſpurciſſima natione interficiens, maximam ad vltimum ſui nobiliſſimi exercitus partem amiſerat.

Erat autem tunc in pago Lemouicino à præfatis Paganis incenſum Monaſterium, quod Solemniacum more antiquo vocant, vbi memoratus Arnaldus maximâ charitatis deuotione erat aſtrictus, ob hoc videlicet, quia nouerat eum à S. Eligio Nouiomagenſi Epiſcopo in honore ſancti Petri Apoſtoli nobiliter fuiſſe conſtructum, & maximam habitatorum illius Cœnobij fuiſſe regulæ ſanctæ obſeruationem. Tantam etenim erga ipſum Architerium habebat deuotionem, vt ſpondens voueret ſe in eodem pro Chriſti amore comam capitis ſui depoſiturum, & Monaſticis ſemetipſum ſubdendum diſciplinis. Poſteà verò id impleſſet, niſi inopinatâ morte præuentus fuiſſet.

Hic verò dum incolumis adhuc in ſuo ſtatu perſiſteret, curam ferens memorati Cœnobij, admonebat ſæpiùs Monachos eiuſdem loci, vt partes Gaſconiæ, quas regebat, pro adipiſcendis ſanctorum Martyrum reliquiis penetrarent; ipſéque illis hoc ſpondebat prouiſurum, ne inanem paterentur itineris laborem. Viſum eſt autem Abbati Monaſterij, & omni ipſius Congregationi, vt aliquem ex Fratribus pro prælibato negotio illò mittere deberent. Miſerunt autem quendam Monachum Religioſum, ſcilicet Sacerdotem nomine Aldarium, cum nepote eiuſdem Ducis Arnaldi, nomine Gotafrido, qui in illis partibus tunc iter carpebat.

Hactenus Editio Ducheſniana.

Aliquandiù ergo prædictus Frater cum ſui itineris comitibus apud memoratum Principem commoratus eſt, anxiam iugiter in ſui pectoris antro gerens mœſtitiam, verens ne fortè illud quod mente conceperat, non ad votum impleret. Geſtiebátque ne fortè habitatoribus ſæuis regionis illius quod agere propoſuerat, manifeſtum fieret, ne ab ipſis impeditus, ſuo ſancto non valeret ſatisfacere deſiderio. Sanè cùm

multa Sanctorum pertranſiſſet loca, & opportunum non vidiſſet vt cœptum negotium explere potuiſſet, & iam ad propria redire decernerent; hi cum quibus ire decernebat, tandem peruenerunt in territorio Fidenciaco, vbi Eccleſia mirificè olim in honorem ſanctæ Fauſtæ Virginis & Martyris conſtructa, & ab ipſis quos ſuprà taxauimus Paganis combuſta fuerat. In eadem deniq; Baſilica, ſanctiſſima membra huius Martyris, completo pro Chriſto glorioſiſſimo triumpho, tumulata à Chriſtianis fuerant, & congruo honore longiſſimis temporum ſucceſſibus venerata.

Igitur cùm per Dei voluntatem hæc quæ retulimus, memoratus Frater comperiſſet, confiſus de Dei omnipotentis miſeratione, ſimúlque authoritate & conſenſu ſupradicti Iudicis fretus, quodam diei crepuſculo, tranſeunte noctis excurſu, antequam res ab incolis eiuſdem loci poſſet agnoſci, paucis ſecum ſociis adhibitis accedit ad ſanctæ Fauſtæ Virg. & Mart. ſepulchrum. Cúmque aliquandiù ibidem in oratione cum lacrymis incubuiſſet, & Domini auxilium & Sanctæ ipſius ſuffragium implorasſet, cum immenſo tremore & fiducia operculum ſarcophagi, in quo ſancta membra quieſcebant, reuoluit. Eadem verò horâ, cùm iam in lucem prolata forent ſancta pignora, tantus tonitrui fragor cęlitùs intonuit, vt hi qui aderãt, nec vnius horæ interuallo corporaliter ſe putarent eſſe ſuperſtites. Nec victus eſt tremore tanti fragoris deuotiſſimus animus prædicti Fratris: ſed mox ſuos ſocios quos ſibi adſciuerat, vt ſolatium ferrent ferendarum reliquiarum, immani terrore perculſos, deſperatóſque eſſe conſpiciens, vt conſtantiam fidei reſumerent, admonuit, & quod deuotè agere inchoauerant, vt viriliter perficere ſtuderent, exhortari curauit. Quid multa? leuantur ſanctiſſima oſſa ex tumulo, vbi multo tempore iacuerant, & linteaminibus præcipuis inuoluta, cum magna exultationis lætitia ab his à quibus inuenta fuerant, feruntur ad propria.

Sanè nec prætereundum eſt ſilentio, quod Dominus meritis tantæ Virginis, ad cuiuſdam fluminis vadum oſtendere eſt dignatus. Denique hi, qui tunc ſecum tantum theſauri munus ferebant, cùm adueniſſent quodam in loco, vbi cuiuſdã fluminis vadum transfretare conati ſunt, pluribus aquarum imbribus, qui præteritis inundationibus fluminis ripas impleuerant, tunc tantâ profunditate experti ſunt aquam, quam tranſmeabant, creuiſſe, vt aliter nonniſi natando littus contingere cum equis ſuis poſſent. Contigit autem Monachum præfatum cum reliquiis memoratæ Virginis, quas ſecum in ſportula ferebat, pedeſtri labore trans torrentem remanſiſſe. Nam vehiculus qui eum ferre debuerat, cum illis qui primitùs vadum tranſierant, fortuitu vacuus, neminem in dorſo ſuo ferens tranſmeauerat. Petiit itaque ab his qui iam tranſierant, equum ſibi reduci, ſed impetrare non valuit, quoniam exterruerat eos ingens vadi altitudo. Quid ille faceret, vel quò ſe verteret primò ignorans, tandem ſalubri reperto conſilio, ad orationis præſidia conuerſus, lacrymabili prece Domino ſupplícat, vt meritis ſanctæ Martyris Fauſtæ, quam geſtabat, incolumis impetum tranſmeare poſſet. Nec mora facta Domini aduenit auxilium. Quidam enim ruſticus in eodem loco ex incolis loci illius religioſo Domini Sacerdoti & Monacho obuius factus eſt eâdem horâ. Quem idem Domini famulus rogare cœpit, vt vadum præbendo ſibi oſtenderet, & pro hoc illi ipſe mercedem condignam tribueret. Sed ille primò recuſare cœpit, timens vim aquæ inundantis. Tandem victus precibus hortatur ſeruus Dei admonitus, vt fide armatus, aquæ altitudinem ingredi non dubitaret; edito ſigno Crucis vadum ingreſſi, inueniunt aquam fluminis ex Domini præcepto eadem horâ in tanta extenuatione exſiccatam eſſe, vt vſque ad genua ſibi non perueniret, quæ paulò antè dorſa equorum ſupereminens operuerat.

Tanto ergo viſo miraculo benedicentes Dominum, iter cœptum læti carpebant. Inde itaque digreſſi, poſt paucos dies peruenerunt in pago Tornenſi (fortè Toronenſi) & feſſi labore, quodam in loco ſubſtitêre, qui dicitur Nõnaris, prope caſtrum Aſnenſe. Erat autẽ in eodem loco haud valdè procul Cella ſita, vbi Monachi commanebant, & ipſi in præfato Monaſterio Monachi, propter prædictam Paganorum ſæuitiem, ad deliteſcendum ierant, ſub præpoſitorum ſuorum inibi regimine degentes, atque Monaſticam diſciplinam diligenter obſeruantes: cum quibus etiam cohabitare ſolitus erat ille Frater, de quo ſuperiùs ſermo habitus eſt. Fundus autem in quo Cellula ſita erat, vocabatur Brinaciacus, & pertinebat ad ius dicti Monaſterij. Quo in loco Sanctorum reliquiæ erant reponendæ: Non ſolùm enim ſanctæ Virginis Fauſtæ, ſed & nonnullas ſanctæ Dei Genitricis Mariæ ſemper Virginis, necnon

& ſanctiſſimi Confeſſoris Martini Turonicæ ſedis Epiſcopi, quas tepererant in Eccleſia memoratæ Virginis, prædicti viri ſecum ferebant.

Cùm cognouiſſent autem prædicti Monachi iam propè adeſſe ſuos ſactum theſaurum ſibi deferentes, inenarrabili perfuſi gaudio occurrunt eis in loco vbi paulò ſuperiùs memorauimus eos ſubſtitiſſe. Detulerunt autem ſecum Fratres, qui obuiam venientibus ierunt, cruces & candelabra cum cereorum & candelarum plurimarum, necnon & thuribulorum ornamentis. Aduenerat etiam cum eis populi multitudo non modica, quæ ex vtroque ſexu, ex vicinis pagis conglobata, cum ingenti deuotione ac lætitia, ſancta excipiebant pignora. Quæ cuius eſſent meriti, palàm omnibus illicò Dominus oſtendit. Denique cùm cerei & candelæ, quæ ſine lumine delatæ fuerant, antequam reliquiæ è loco vbi depoſitæ fuerant, leuarētur, à nemine accendente, infuſum diuinitùs lumen in cunctis apparuit, & tantâ virtute repletum eſt, vt nullo ventorum flamine, nullóque aëris incommodo extinguerentur, donec quò tendebátur, ventum eſt. Denique cùm nubes aquâ nimis denſata, Solis claritatem obfuſcaret hominibus, & indicium daret pluuiæ, quæ etiam de fidelibus turbis hymnum Deo perſoluentibus, timor pluuiarum meritis Sanctorum interuenientibus, ſine pluuia conuerſus eſt in claritatem virtute diuinâ; factúmq; eſt, vt ſine alicuius aëris incommodo peruenirent ad propria, qui ſacra geſtabant pignora. Cùm verò perueniſſent ad Cellulam, quam ſuprà taxauimus, laudes Deo canentes ingreſſi, condignè iuxta Altaris cryptam depoſuerunt, quæ piè ac fideliter detulerant, vbi immenſa beneficia ſanitatum, Domino in Sanctis ſuis operante mirabiliter fiunt vſque in hodiernum diem.

VITA S. FERREOLI LEMOVICENSIS EPISCOPI ET CONFESSORIS.

Deſcripta ex Breuiariis Lemouicenſibus antiquis.

BEATVS Ferreolus, vir illuſtris ex diœceſi Lemouicenſi, ſicut poſteritati reliquit priorum authoritas, extitit oriundus. Erat autem opere ſanctus, corpore caſtus, & charitate diffuſus; liberalium artium diſciplinis eruditus, conuerſatione cælicus, veſtium ſplendorem deſpiciens, ciliciis de pilis camelorum factis ad carnem vtebatur; diebus cunctis, exceptis Dominicis, ieiunabat; vinum non bibebat niſi lymphatum intantum quod videbatur vini ſpeciem non habere. Noctibus ſingulis horâ matutinali exurgens poſteà legebat Pſalterium cum Letania & Collectis, pluribus ac crebris genuflexionibus ac tetitionibus carnem ſuam edomabat. Et cùm ſanctorum Petri & Pauli limina peragraret, nomen Domini in via prædicabat, verbum Dei ſignis & prodigiis roborabat, infirmantibus vniuerſis ſalutis remedium conferebat. Cúmq; fama eius ſanctitatis ad ſummi Pontificis Leonis notitiam perueniſſet, obuiam ei abiit, & in domo ſua charitatiuè ſuſcipiens, eiúſque colloquiis dulciſſimis delectatus, maximo cordis & oris iubilo iocundabatur. Et cùm ad propriam regionem viſitatis Sanctorum liminibus redire diſponeret, ſanctus Leo Papa in viſu edoctus, pronuntiauit ipſum beatum Ferreolum electum in Epiſcopum Lemouicenſem. Móxque idem Pontifex Leo beatum Ferreolum, Deo diſponente, Epiſcopum conſecrauit, & gradu Pontificali inſignitum, dato ſibi oſculo pacis, ad prædictam ciuitatem Lemouicenſem, ad quam illum Deus elegerat, in Paſtorem animarum authoritate conceſſâ direxit. Euolutis autem paucis diebus, cùm ex diuina reuelatione in eadem vrbe eius præſtolaretur aduentus, Sacerdotes vniuerſi, cognito ipſius proximo occurſu, cum Clero & populo obuiam exeuntes, magno illum cum gaudio ſuſceperunt. Adeptâ itaque Pontificali dignitate beatus Ferreolus, ne lucerna lumine accenſa ſub modio latitaret, Catholicæ fidei doctrinam, & Euangelicæ prædicationis arcana, vt bonus Paſtor ouibus ſibi à Deo cōmiſſis viuâ voce pandere cœpit, ieiunando, orando, prędicando, eleemoſynas multas faciendo, virtutum flores in populis ſeminauit. Cúmq; tempore illo factâ plagâ in ciuitate Lemonicenſi & Lemouicino ex diuerſis morborum incurſibus, videlicet dyſenteria, febribus, & aliis incommodis populus cruciaretur, B. Ferreolus cum viris religioſis intrans Eccleſiam B. Apoſtoli Martialis, conſperſus cinere, cum fletu & gemitu per triduum

ieiunus perſtitit; & vt Dominus populum de tanta clade liberaret, Deo ſacrificium obtulit. Eo autem in oratione perſeuerante, Angelus apparuit, dicens: Ferreole, exaudita eſt deprecatio tua; ſtatimq; plaga populum dereliquit. Beatus námq; Ferreolus & Aredius Abbas ſanctus de eadem parentela, vt fertur, exorti fuerunt contemporanei (ergo centum annis remoti à Pontificatu S. Leonis Papæ.) Et cùm S. Aredius de hoc ſæculo emigraſſet, B. Ferreolus Lemouic. Epiſc. per nuntios euocatus ad obitum eius celeriter venit: tardè tamen accedens, ſuper corpus B. Aredij amatiſſimè fleuit, quia cum viuum non inueniſſet, & eundem S. Aredium cum debitis obſequiis, & Miſſarum ſolemnitatibus B. Ferreolus Pont. reuerenter tradidit Eccleſiaſticæ ſepulturæ. Cúmq; vltimum diem ſibi proximum adeſſe ſentiret, congregatis Fratribus & Clero dixit: Chriſti monita ſeruate, & mandata eius adimplete, & iudicia Dei tremenda formidate, & memoria mea vobiſcum ſit. Et omnibus de tranſitu eius mœrentibus, dolorem compeſcuit, & fletum verbis conſolatoriis propulſauit. Deinde diuinis refectus ſacramentis, manus & oculos ad cælum attollens, feliciter anima è corpore emigrauit 14. Kal. Oct. Sepultus in Eccleſia S. Pauli. Deinde propter ruinam Eccleſiæ, tranſlatus ad Abbatiam S. Auguſtini. In tranſitu eius ſplẽdor maximus ſuper domum eius de cælo deſcendit, iterúmq; ad cælum reuolauit. Concurrentibus populis, ipſum in quadã capſa lignea poſuerunt, vt manus eius per quaſdam capſæ feneſtrulas deoſculandæ aduenientibus remanerent; vnde fuit tantus cõcurſus, vt vſque in alterum diem non potuerit ſepeliri. Et cùm Eccleſia S. Auguſtini per incurſus Gothorũ & Vvandalorum deſerta apparuiſſet, corpus eius per antiquam nobilitatem Dominorum de Turribus fuit in eorum caſtello delatũ. Deinde in Eccleſia Parochiali apud Annexonium, ſupra Altare in capſa deaurata repoſitum: cuius meritis plurima præſtantur à Domino infirmantibus remedia ſanitatum.

ACTA SANCTÆ FIDEI VIRGINIS ET Martyris Agennenſis.

Ex quamplurimis calamo exaratis codicibus vulgata.

SANCTA FIDES de Agenno ciuitate oriunda fuit, & ex parentibus clariſſimis ſplendidiſſima proles procreata, alumna loci illius in ortu, facta eſt patrona in paſſionis obitu. Nobilis quoque veterum & generoſâ ſtirpe parentum, ſed facta eſt Chriſti munere nobilior, quia ſtolâ virginitatis candidâ induta fulgens fidei in Domino IESV CHRISTO odorem bonæ ſuauitatis protulit. Vitam námque temporalem perdere voluit, vt poſſideret æternam, quia ab ipſius infantiæ cunabulis Dominum IESVM CHRISTVM dilexit, & ſuum dixit eſſe authorem. Iuuenis quidem corpore tempore paſſionis erat ætate, ſed ſenſu & opere ſenex manebat. Pulchra erat facie, ſed pulchrior mente: virginitatis námque candore formoſiſſima, vultus quoque hilaritate ſerena. Igitur cùm eodem tempore Præſes nomine Darianus, à profanis Diocletiano & Maximiano Imperatoribus directus (qui tunc Romanæ arcis primatum regere videbantur) Agennum vrbem ingrederetur, dolo inſtigatus diaboli, quatinus ſacrilegos beneficiis remuneraret, atque Chriſtianis ibidem metu ipſius latentibus atrociſſimas pœnas inferret, continuò beatiſſimam Fidem accerſiri iuſſit, & ſuis conſpectibus duci præcepit. At illa ſe ſpontè miniſtris offerens, corpúſq; ſuum vndique ſigno ſanctæ Crucis muniens, orabat ad Dominum dicens: Domine IESV CHRISTE, qui tuos ſemper in omnibus adjuuas, adeſto nunc mihi famulæ tuæ, & præbe ori meo ſermonem acceptabilem, quem in conſpectu tyranni huius reſpondeam. Et armata ſanctæ Crucis vexillo, fronte, ore, pectoréque Spiritu Sancto roborata, hilari animo perrexit. Cùm autem ſtaret coram Præſide, blando ſermone ait ad eam: Quod eſt vocabulum nominis tui? Cui conſequenter ſancta Fides nullo metu perterrita reſpondit: Fides nomine & opere vocor. Præſes dixit: Quis cultus, inquit, religionis ac fidei tuæ? Ad hæc ſancta Fides reſpondit: Ab exordio iuuẽtutis meæ Chriſtiana ſum, & Domino IESV CHRISTO totâ mentis intentione deſeruio, illiúſque nomen confiteor, illi me totâ deuotione committo. Præſes verò calliđiſſimâ ſimulatâ tranquillitate paulò indulgentiùs reſpondit: Accipe, inquit, ô iuuenis puella, pulchritudini & iuuentuti tuæ neceſſarium conſilium, & ceſſa ab hac confeſſione, & ſacratiſſimæ Dianæ ſacrifica; quia ipſa eſt ſexui veſtro conſimilis, &

multis

multis te ditabo muneribus. Quam promiſſionem Chriſti Virgo velut nihilum deputans ita reſpondit ; A Patrum traditionibus cognoui, quia omnes dij gentium dæmonia ; & tu mihi blanditiis perſuadere vis, vt ego eis ſacrificare debeam ? Præſes verò ita commotus ait ad eam ; Vt quid Deos noſtros dæmonia eſſe dicere præſumpſiſti ? Aut proſtrato corpore diis ſacrifica, aut diuerſis te faciam interire ſuppliciis.

Tunc ſancta Fides ſecura de præmio, exemplo magnorum martyrum roborata, has audiens minas, deſiderans à terrenâ vitâ ad ſupernam migrare gloriam, in hac vociferatione prorupit, dicens ; Ego pro nomine Domini mei IESV-CHRITI non ſolùm pan parata ſum diuerſa tormenta, ſed & mortem in eius confeſſione ſubire deſidero. Tunc præſes magis furore ſuccenſus, iuſſit ſatellitibus ſuis, vt Sanctam Virginem inferrent in lectum æreum, & ſuperpoſitam per quatuor partes extendi, ignemque ſupponi præcepit, vt eius tenera membra tam crudeli diſrumperentur ſupplicio. Itaque candentem craticulam ſanctiſſima Virgo vltrò conſcendens, diuaricatis membris per quatuor partes extenditur, loriſque ferreis coartata, per flammeam cratem prouoluitur. Cui impij Miniſtri ferreis batillis ardentes prunas ſubijciunt, adipéque flammis iniecto ad latera vſque torrida incendia ſubuolare cogunt. Quod videntes qui aderant, vnâ voce clamauerunt dicentes ; O Impietas & iniuſta iudicia ! Innocens & Dei cultrix, & primæ dignitatis honore præfulgens, cur abſque vllo facinore grauiſſimis ſupplicijs mancipatur ? Multi enim ſunt quorum nomina ignoramus, qui ea die videntes Sanctæ Fidis cõnſtantiam, à ſacrilego dæmoniorum iugo pia colla ſoluentes, crediderunt in Dominum IESVM-CHRISTVM, & glorioſam ſunt coronam Martyrij conſecuti.

Eo namque tempore cùm hæc agerentur, à Deo electus, martyrque futurus Sanctus Capraſius, cum cæteris Chriſticolis perſecutionem ſacrilegi Præſidis declinans ad Septemtrionalem vrbis plagam ſub foramine cuiuſdam rupis latebat, & cuncta quæ intrà murorum ambitus gerebantur, clarâ oculorum acie perſpiciebat. Sub eiuſdem quippe diei articulo, ab ipſo ſpeluncæ foramine ad vrbis propugnacula aſpectum dirigens, vidit Sanctam Martyrem ſuper carbonum incendia, impiorum immanitate torreri. Eleuatis igitur oculis intuens in cœlum, orationem Domino profuſis precibus effundebat, vt famulam ſuam in præſenti certamine faceret eſſe victricem. Rurſuſque Athletas Chriſti eleuatis oculis cœlum totâ mentis auiditate proſpexit, & iterum humo proſtratus petebat Dominum, vt ei cœleſtem virtutem oſtenderet ; Sicque petitionis ſuæ deſideratum aſſecutus effectum, vidit de nubibus columbam, vt niuem candidam deſcendere, & coronam interlucentibus gemmis ſuprà ſolis ſplendorem rutilantem, cœleſtibuſque margaritis refulgentem, ſuper caput glorioſę Martyris ponere. Denique ipſam Dei famulam niueo, ſplendidoque habitu indutam proſpiciens, agnouit ipſam Dei Martyrem perpetuæ ſalutis brauium eſſe aſſecutam, quam tanto munere videbat cœlitùs ditatam. Columba igitur è cœlo veniens, vt diuina potentia in reliquum tempus circà Martyrem ſacram mirabilior fuiſſe prædicaretur, blando alarum volitatu, dulcique alarum applauſu cum imbrifero rore totam vim flammarum extinxit, pyrámque torridi incendij quaſi irriguis fontibus tali volitatu omnino repreſſit.

Vidit etiam vir Sanctus Beatiſſimam Fidem veluti palæſtram non tortorum ictibus læſam, non igne exuſtam, neque ſauciatam corpore, ſed cœleſtibus ornamentis ſtare. Quàm virtutem tam præclaram, támque mirabilem mox vt Dei famulus prædictus Capraſius ſpiritualibus oculis conſpexit, ſupernis gaudijs dignam eſſe futuram intellexit. Tunc ſecurus non imparibus meritis eandem gloriam ſubiturus, Rupim ſub quâ habitabat, dexterâ ſuâ percuſſit, & continuò inde fons aquæ iugis emanauit, qui vſque in hodiernum diem indeficienter currens, ſalutis remedium virtute Dei cunctis aduenientibus præſtare non deſinit. Quocumque enim tædio languoris quilibet detentus fuerit, mox vt de ipſius rupis fluento guſtauerit, optatam ſalutem recipiet meritis Sancti martyris. Qui vultu hilaris, ſpiritu alacer, corde intrepidus, cœteris ignorantibus, ad locum, vbi glorioſa Virgo, & Martyr Fidis flammarum patibula ſuſtinebat, improuiſus aduenit Chriſtum publicà voce prædicans. Quem ſtatim audiendum impius Tyrannus ſuis aſpectibus ſtatui iuſſit. Ille verò intrepidus coram eo ſtetit. Et Præſes ei patriam, noméinque, genúſque requirit.

Ad quem Sanctus Capraſius, in primis, quod præclarum eſt, Chriſtianum me confiteor, in cuius regenerationis lauacro Capraſius à Sacerdote nuncupor. Hoc audito, præſes blandis eum cœpit lenire ſermonibus; Video te, inquit, decorum iuuenem, qui ſi fortè ſermonibus meis adquieueris, poteris in palatio ſummorum Principum amicitiâ perfrui, & multa conſequi prædia. Tunc Sanctus Capraſius cœleſtibus mirabilibus attonitus, Sanctæque Martyris Fidis exemplo ad ſupernam coronam ſpem totam configens ità reſpondit; In illius deſidero habitare palatio, quem à Baptiſmo dilexi, & redemptorem omnium in ſe credentium ſemper agnoui. Præſes dixit; Vellem te, ô Iuuenis, ab hac maleſana pertinaciâ reuocare, & prædiorum amplis poſſeſſionibus diteſcere. Ad hæc Sanctus Capraſius reſpondit; Ab illo credo conſequi indeficientia prædia, qui eſt fidelis in verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Præſes autem vt vidit immutabilem mentem eius, & ineluctabilem ſermonem, ait ſuis; Vereor cum homine iſto diutius certare, ne ab eo iurgiis fatigatus vincar. Tunc iubet miniſtris eum aſſumi, & ſine vllâ pietate carnes eius laniari. Cúmque hoc factum fuiſſet, fortiter pœnas tolerauit, atque alacri vultu conſtanter Chriſti nomen populis præſentibus prædicare non deſtitit. Qui pietatis affectu ſuper eum lacrimantes, magnóque eiulatu frementes, vnâ voce clamabant, dicentes: O Impietas, & inaudita iudicia! cur ſanctum Dei omni bonitate ornatum, tantâ crudelitate vis perditum?

Erat enim Beatus Martyr amabilis omnibus, & inter tormentorum examinationem ſpeciali decore vir Angelicus, cuius conſtantiam nullâ iniuriarum vi ſuperandam, nullóque excogitatorum argumento cruciatuum reprimendam, duo fratres nomine, & meritis, Primus, & Felicianus admirantes, amore Dei toto anhelo pectore flagrantes, tam fide, quàm & opere, continuò huic ſe agoni ſociauerunt, mortiſque periculis ſe alacriter miſcerunt. Quos omnes ad iugulum mortis vnâ conſpiratione confertos mox vt vidit ſæuus ille carnifex, blandimentis demulcere, miniſque eos terrere cœpit. Sed ne ſic vllo modo flectere potuit. Sicque in irâ graui commotus, vt ſe aduerſus eos nullatenus præualere ſenſit; ad vltimum datâ ſententiâ, omnes ſimul cum beatâ virgine, & glorioſâ Martyre Fide duci ad delubra præcepit; vbi aut diis immolare, aut capitibus flexis certum omnibus foret vitam finire.

Ducti ſunt ergo Chriſti milites, vnà cum Beatâ Fide ad prædictum locum: vbi cùm nullâ vi potuiſſent compelli ad ſacrificandum, capitibus cæſis vnius diei hora, cum triumpho Martyrij ad coronam gloriæ feliciter ſimul meruerunt peruenire; vt quibus pulchra, & venerabilis extitit ſocietas in fidei conſtantia, eſſet pulchrior atque excellentior in Martyrij ſocietate felicitas.

Quos Chriſti ſumma cum veneratione cœleſtium virtutum inter Beatorum ſpirituum conſortia ouantes aſciuit, cum quibus ſtola immortalitatis decorati, & corona gloriæ immarceſſibilis laureati, inenarrabili claritate perfruuntur. De quorum paſſione pridie nonas Octobris nos gaudere, & illuſtrare voluit, qui gloriatur in ſanctis ſuis Dominus noſter IESVS-CHRISTVS, cui eſt cum Deo Patre & Spiritu Sancto honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Horum ergo corpora tormentis miſerabilibus laniata, cæſiſque capitibus obtruncata infidelis Gentilitas in plateas, tanquam neglecta reliquit: quæ deuota Chriſti plebecula latenter cum ſumma veneratione colligens, & ſacri effuſionem cruoris mundiſſimis pannis extergens, indigno tantæ ſanctitatis in loco, ſepulturæ commendarunt; vbi non tam ſepeliſſe, quàm recondidiſſe viderentur. Graui enim percuſſa pauore verebatur, ne ſanctorum corpora malignorum inuidia aliàs transferrentur; aut quod nefarium eſt, terris vicini gurgitis fluminibus mergerentur, & ſic Sanctæ Chriſtianitati malitioſè abnegarentur. Sed Dei prouidentia à fidelibus actum eſt, vt vrbs, quæ eos habuit inquilinos, tripartito, ortus videlicet, paſſionis, & ſepulturæ honore ditata, eoſdem ad promerendam omnipotentis Dei gratiam habere mereretur & patronos. Quo in loco multis annorum recurſibus ſancta iacuerunt corpora, donec ablata omni Gentilitatis prophanitate S. Dulcidius Epiſcopatum ſuſciperet, & paſtoralem curam gerens pro omnium ſalute vigilaret. Cui Præſuli ante omnia placuit, vt ſanctorum reliquias ab indecenti eleuans loco, in eorum veneratione noua constructa Baſilicâ, in lucem efferret; Eccleſiâ ipsâ Sanctæ Virginis titulo dedicatâ. Qui cùm tantum theſaurum aperiret, non tamen incredulus, ſed metu, & reuerentiâ terri-

tuſ diutiùs dubitaret; ad vltimum per noctis quietem admonitus, ne negligenter dimitteret quod fideliter cœperat, conuocatis Monachorum turbis, ac cœteri ordinis prælatis, ſecretum ſuum omnibus detegit; quorum conſilio adiutus, ad effectum vſque perduxit. Eorum autem votis cœtera plebs concordans ſanctorum reliquias de loco ignobili honorificè erigunt, & in locum ſacrum ſtatuunt; quorum meritis ad ſalutem omnium innumera cœlitùs patrantur miracula, præſtante Domino noſtro IESV-CHRISTO, qui viuit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

LIBER DE MIRACVLIS SANTÆ FIDIS Virginis & Martyris.

Auctore Anonymo, ſed antiquo, quique vndecimo poſt Chriſtum ſæculo vixiſſe, ex hiſtoriâ ſuâ deprehenditur.

Ex veteri MS. Codice Biſontinæ Chiffletiorum Bibliothecæ deſcriptum miſit ad me R.P. Petrus-Franciſcus Chiffletius Societatis noſtræ Theologus.

CAP. I. *De Witberto, cuius oculos radicitùs euulſos Sancta Fides redintegrauit.*

ADhuc in pago Rutenico, vbi & beatiſſima requieſcit Fides in viciniâ vici Conchacenſis, Preſbyter quidam, Geraldus nomine, ſuperſtes habitat, qui habuit conſanguineum, ac in Pontificali confirmatione filium, nomine Vvitbertum, ſuæ domus vernaculum, rerúmque ſuarum procuratorem ſtrenuum. Hic aliquando Vvitbertus feſtiuitatis gratia ad Concham perrexerat. Completáque de more ſolemni lucubratione vigiliæ, in craſtino, id eſt in ipſo ſolemnitatis die, recidiuo redibat tramite; cum offendit ſiniſtrâ fortunâ præfatum Dominum ſuum, occulto zeli odio aduerſus ſe commotum. Hunc Preſbyter, cùm in peregrino habitu cominus cerneret, verbis pacificis in primo aggreſſu ita affatur eſt. Ecce, Vvitbertus, Romeus, vt video, effectus es: Sic enim in eadem patriâ, ſanctorum peregrini appellantur. Eſt reſpondit; etiam Domine, à feſtiuitate Sanctæ Fidis reuertens. Tum verò de cæteris quaſi amicabiliter exquiſito, dat licentiam abeundi. At cùm paululùm ſeſe præteriret, reſpiciens poſt tergum Iudaicæ proditionis Sacerdotes (ſi tamen Sacerdotem, qui ſacrilegio Sacerdotium contaminat, vocari fas eſt) iubet homini, vt pauliſper opperiatur ſe. Quem conſecutus, mox à ſuis vtrobique vallatum teneri præcipit. Quod cum ille vidiſſet, nimio metu intremiſcens, ſummâ cuius criminis arguatur, percontari cœpit. Cui vir perfidus huiuſcemodi minaciter dedit reſponſum; malum mihi feciſti, & peius factum ire paras; & ideò non aliter, quàm ipſis tuis oculis ſatisfaciens, mihi ſupplicium dabis: nec tamen apertiùs, quaſi præ pudore, deſignauit modum culpæ. Namque eſt Sacerdotibus inhoneſtum de Zelotypio ſuo agere iudicium. Siquidem huius mali cauſa, de ſuſpicione conſtuprandæ mulieris fuerat exorta. Ille verò vt erat rei ignarus, omnigenæ culpæ purgationem ſatis confidenter profert; Ecce, inquiens, Domine, omne nefas, quo tibi ſuſpectus habeor, ſi eſt vt palam detegas, legaliter refellere paratus, non æſtimo inueniri poſſe, quo pacto iram tuam, tuorúmque fidelium incurrere debeam. Ad quem ille: Ceſſent, inquit, ceſſent ſuperfluæ excuſationis ambages: Iam enim dudum conclamatum eſt, datâ ſententiâ, vt oculis careas. At ille gladiatorio ſibi animo inſiſtere, irreparabilémque ſuæ deſtructionis horam imminere, nec vllum pretij locum fore vlterius cernens, adhuc tamen quamuis de præſenti diffidens ſalute, huiuſmodi clamorem addit; Domine, indulge quæſo veniam, & ſi non propter innocentiam meam, ſaltem pro amore Dei & Sanctæ Fidis, cuius amore impetræſentiarum geſto ſacrum peregrini habitum. Ad hæc torua bellua nec Deum, nec ſanctam eius magni pendens, efferо furoris rugitu frendens, diu conceptum blaſphemiæ venenum ita verbis euomit ſacrilegis. Nec Deus, nec Sancta Fides hodie, inquit, te liberabit, neque eos inuocando proficies, vt à manibus meis impunitus

abeas: neque eò confugies, vt ob peregrini habitus reuerentiam, cùm ſis mihi iniquiſſimè iniurius, te incontemptibilem, inuiolabilémque habeam perſonam. His dictis, iuber hominem dari præcipitem, oculóſque innocentis violenter eripi. Sed cùm nullum ſuorum (qui tres erant tantùm, quorum nomina propter barbariſmi prætermittimus horrorem) ad tantum facinus impellere potuiſſet, illum ab eiſdem ſaltem grauari impetrans, repente idem elapſus ab equo, digitis quibus ſanctum Chriſti corpus contractare conſueuerat, ſui filioli oculos violenter abſtraxit, humique negligenter proiecit. Non ſine virtutis ſupernæ præſentiâ, quæ non ſinit homines diuinæ curæ exortes, & ſemper adeſt propè inuocantibus ſe in veritate, facitque iudicium iniuriam patientibus. Nam qui tum ibidem adfuere, cernere continuò niueam meruere columbam; Aut certè, vt ipſe adhuc patrator ſceleris ſolet aſſerere, pica extitit. Quæ pica, vel columba, ocellos miſeri recenti cruore illitos in ipſâ horâ ſuſcepit ab humo, ſupráque montuoſæ telluris altitudinem eleuata, ad Conchas deferre viſa eſt. Quod tamen idem cùm vidiſſet ſacrilegus, pœnitudine ductus lacrymari cœpit profuſiùs. Cui ab vno ſociorum eius idem facere incaſſum, tardéque dictum eſt. Indeque abiens, ſacram miſſæ celebrationem poſteà aut propter perpetratum ſcelus non præſumpſit, aut (quod verius videtur) propter rem ſæcularem omnino neglexit. At verò mater huius Geraldi læſæ innocentiæ vehementi affectu compaſſa, prædictum Vvithertum domi receptauit, cunctáque ſibi neceſſaria, donec ſanus factus eſt, benigniſſimè ſuppeditauit. Cum quâ etiam eadem tempeſtate obuerſatus fuerat, non tam ex præcepto ſui ſenioris, quàm declinando atrocitatem ipſius, quæ in illum idem ſenior, ſæuior ſolito exercuiſſet, ex quo falſi zeli vulnus in corde percepiſſet. Is denique ſanus effectus, eodem anno arte ioculari publicum quæritauit victum, indéque quæſtum accepit, adeò vt (ſicut modò aſſolet referre) oculos vltrà habere non curaret; tanta eum & lucri cupiditas, & commodi iocunditas delectabat. Euoluto itaque anno, impendente ſollemnitatis die, cùm pridie ante vigiliam membra ſopori dediſſet, aſtitiſſe ſibi inenarrabilis elegantiæ viſa eſt puellula, aſpectu Angelico, atque ſereniſſimo, facie candidâ, roſcóque rubore guttatim reſperſa; Quæ inæſtimabili vultus vigore omnem humanum ſuperexcellebat decorem. Quantitas verò non alia erat, quam ea quæ paſſionis tempore fuiſſe legitur, id eſt, ſtatura puellaris, nec dum prouectæ ætatis. Veſtes erant ampliſſimæ, auróque per totum intextæ mundiſſimo, ac ſubtili picturæ varietate circumdatæ. Manicarum verò quantitas ad veſtigia vſque dependens, in minutiſſimas rugas præ ſui magnitudine ſubtiliter contracta. Sed & ligatura capitis in orbem complicata bis binis perſpicui candoris emicabat margaritis. Verùm puſilli corporis habitudo nihil aliud mihi ſignificare videtur, quàm quòd paſſionis tempore (ſicut diximus) iuuenis legitur fuiſſe. Mox verò vt ad incœ[illegible] redeam, eadem beatiſſima, fulcro cubilis innixa, ſuprà dexteram dormientis malam, leniter ſuauitérque manu admotâ, ſic infit: Dormis-ne, Vvitberte? Cui ille ait; Quis es, qui me vocas? At illa reſpondit; Ego ſum Sancta Fides. Ad quam ille; Quid cauſæ accidit, hera, vt ad me venires? At illa reſpondit; nihil aliud, niſi vt te viſam. Vvitberto verò gratias agente, ipſum rurſùs Sancta Fides interrogat; Cognoſcis ne me? At ille eam, ac ſi iam dudum viſam, recognoſcens, ſic viſus eſt reſpondere; etiam benè te video, hera, & optimè cognoſco. Dic etiam mihi, quomodo te habeas, inquit, quámque proſperè tuæ res agatur. Ille reſpondit. Optime, hera, rebus meis ſuccedit fortuna, cunctáque Dei gratiâ ſunt erga me proſpera. Cui illa; & quomodo, ait proſpera, quia lumen cœli non vides? Ille enim, vt fit in ſomnis, aliter quàm res erat, videre putauerat. Qui mox ad hunc finem interrogationum, oculorum reminiſcitur amiſſorum: & quomodo, inquiens, videre poſſim, qui anno præterito à tuâ feſtiuitate remeans, iniuſti Domini violentiâ oculos miſer perdiderim? Et illa; nimium, inquit, Deum offendit, grauitérque ſummi artificis iram irritauit, qui te immeritum corporis detrimento damnauit: Verùm, ſi craſtinâ luce, quæ erit martyrij mei vigilia, Conchas perrexeris, emptaſque duas candelas, vnam quidem ante aram Sancti Saluatoris, alteram quoque ante aram, vbi gleba corporis mei condita eſt, appoſueris, oculorum de integro reformatorum decore mereberis gaudere. Siquidem pro illatâ tibi iniuriâ, cœleſtis iudicis pietatem ingenti clamore ad miſericordiam permoui, Deúmque pro ſalute tuâ ſedulæ precis inſtantiâ tamdiu fatigaui, quamdiu ipſe impetratæ optionis effectus, facilem exorabi-

ſéinque redderet. Hæc vbi dicta dedit, cœpit iterum atque iterum, abituro inſtare. Et vt celerrimè pergeret, obnixiùs monere, immo de pretio emendæ ceræ hæſitanti, ita conſulere; mille homines, quos numquam vidiſti, inquit, tibi ſunt daturi. Præter hæc tamen, vt præſens negotium faciliùs peragas, perge feſtinus præſenti diluculo ad Eccleſiam huius Parrochiæ. Sanè hæc erat, apud quam ipſe oculos amiſerat, quæ ab antiquo Spariacus vocabatur: Ibique miſſam audiens, ſex denariorum reperies datorem. At ipſo pro conſolationis beneficio condignas grates rependente, virtus cœleſtis rediit. Continuò ergo experrectus præfatam expetit Eccleſiam; Vbi cùm vniuerſis omnem hanc viſionem expoſuiſſet per ordinem, omnes pro deliramento reputauerunt. Nec tamen cœptis deſiſtens cùm ſingulos ſigillatim ſupplicando, circumfuſam rogitaret multitudinem, quærens duodecim oppignerare denarios, è cœteris tandem quidam Hugo ſe præferens, huic apertâ crumenâ gratis ſex nummos cum obolo porrexit; qui tantum, quem in viſione acceperat, exceſſit numerum. Tunc non immemor viſionis Diuinæ, fit certior de futurâ promiſſione. Quid verbis opus eſt? Adit locum, viſionem prodit ſenioribus, emit cereos, apponit altaribus, excubat coram aureâ ſacratiſſimæ Virginis Imagine. Circa autem medium noctis videtur videre, in oculorum ſibi exciſorum locellos geminas fulgoris quaſi baccas, aut pluſquam lauri arboris magnas, deſurſum emitti, penitúſque infigi. Quâ ſtatim reuerberatione confuſus cerebrum, verſuſque in ſtuporem obdormiuit. Cùm autem matutinæ laudes agerentur, propter concentum, & vociferationem pſallentium experrectus, videtur ſibi fulgentium luminarium, hominúmque ſeſe motantium quaſi vmbram conſpicari. Verùm pro interno cerebelli dolore, ſui pene oblitus quod rei veritas erat minimè credulus, ſomniare potiùs arbitrabatur. Tandem cùm paulatim, quem inter tempora conceperat, ſtupor deficeret, cœpit iam apertius rerum formas diſcernere: Atque in ſe vix reuerſus recolit viſionem: manibuſque appoſitis contrectat rediuiuæ lucis feneſtras carneis integerrimè pupilis in fronte reformatas. At continuò adhibitis teſtibus, immenſam Chriſti magnificentiam immenſis prædicauit laudibus. Fuit igitur ineffabile gaudium, inaudita lætitia, incredibilis ſtupor, dubium penè diſcrimen, vtrum ſomni imaginatione, an rei veritate tam inauditum miraculum cernerent, præcipuè his qui prius eum nouerant. Inter hæc res ridicula, plauſúque digniſſima accidit; nam vt erat homo puriſſimæ ſimplicitatis irrepſit ei in corde ſuperflua timoris trepidatio. Fortè illum Geraldum qui ſibi dudum oculos euulſerat, ad publicam (vt fit) ſolemnitatem aduenraſſe, ſibique denuò, ſi caſu obuium haberet, ferrum maiore manu, renouatum oculorum decus exciſum ire: Idcircò ergo inter confuſum promiſcuum turbæ ſtrepitum quò potuit occultus elabitur. Nondum tamen ad plenum de recuperati luminis dono erat certus, tantus eum rei ſtupor inuaſerat, cùm fortè inter anguſtias turbarum ad Eccleſiam concurrentium, iam claro die aſinum offendit appoſitum. Quem, cùm fuiſſet intuitus, virili ſeueritate increpitans, ſic infit; Heus tu, homo, quiſquis es, inepte, abige aſinum tuum, ne fiat viatoribus offendiculum. Hic primùm de veritate facti factus certiſſimus ſeceſſit præpete fuga ad quendam notum ſibi militum, cuius municipium in eminenti rupe ſitum ità natura rerum vndique munierat, vt omnimodis machinis inacceſſibile videretur, non à Conchis longiùs, quàm ſexdecim millibus. Ad id ergo propter inexpugnabilis vallis tuitionem confugiens, vix aliquando à Monachis multâ prece exoratus, multáque ſecuritate donatus rediit. Quod cùm plerique omnes tam ex longinquis, quàm proximis regionibus confluentes, pro inaudito miraculo eum certatim videre feſtinant, nonnulla ei beneficia indulſiſſe abeuntes gratulantur. Quæ res vt ex omni parte dubietate careret, non ſtatim vbi ſæpe dictus Vvirbertus oculis priuatus extitit, illum miſeratio ſanauit; verùm (vt ſupradictum eſt) toto anno à ſalute ſuſpendit, atteque etiam ſcurrilitatis compluribus ſuis prouincialibus oculis captum notauit, notarúmque cunctis, ad vltimum ſanauit. In quo nihil eo inferius geſtum eſt miraculum, quod in Euangelio de cœco nato legitur: & etiam multò mirabilius, ſiquidem ipſa veritas ſequaces ſuos maiora vtique quàm ſe facturos eſſe promiſerit; inquiens; Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado.

CAP. II. *De Mulo reſuſcitato.*

Veniens quidam miles dè pago Toloſano, Bonusfilius nomine, cuius filius adhuc ſuperſtes eodem cenſetur vocabulo, ad ſanctum Virginis locum cùm iam non longius à Vico Conchacenſi, quàm duobus fermè abeſſet millibus, iumentum cui inſidebat, neſcio quo morbo percuſſum, repente fit exanime. Conductis ergo ruſticis, vt cadauer corio detegerent præcepit. Ipſe verò pro cuius amore iter egiſſet, ad ſanctam proceſſit Virginem; ſoloque decumbens, fundit preces, expromit vota. Poſtremo ante auream ſacratiſſimæ martyris imaginem, de amiſſione Muli conqueſtus eſt. Nam quia idem Mulus præſtantiſſimus, pænéque incomparabilis fuiſſet, propterea nimis grauiter triſte tulerat amiſſum: Præſertim cùm in bono opere deſudanti inimicus præualens damnum ſibi intuliſſet. Cuius fidei ſoliditas, non paruâ laude videtur extollenda, nam vbi ab oratione deſiit, Mulus pedibus, quibus iam tenebatur, excoriandus, vtrumque ruſticum calcitrando longiùs arcens (mirum dictu!) rediuiuo proſilit ſaltu, atque per media montium cacumina ſociorum animalium inhians veſtigiis prorumpit ad vicum. Cerneres animal, vt hi qui præſentes affuerunt, perſæpe nobis teſtantur, iuxta modulum bruti ſenſus, recuperatæ vitæ gaudio fluitare, corámque Eccleſiâ curſitando per plateam, quodammodò factoris bonitatem ſentire, ac proinde crebro hinnitu grates Deo referre, qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Quem præcipites ruſtici inſecuti, cruentatos adhuc geſtantes cultros, viſum prodigium ſuper Mulo adhuc dubitantibus enarrant. Et vt certa opinio non modo videntium ore eſſet contempta, ſed etiam quadam expreſsâ ſcripturâ omnem ambiguitatis euacuaret errorem; hic in vtroque poſteriore crure, recentium plagarum ſulcos, inſtar vetuſtiſſimarum cicatricum, pilis etiam caneſcentibus eadem horâ ſolidâ iuncturâ reformatos, donec ſuperfuit Mulus, reſurrectionis indicium. Miles verò Deo, ſanctæque eius pro gratiarum actione vnum aureum offerens, retrò vnde venerat, reuertitur ad patriam: Ipſóque animali Sanctæ Fidei remiſſo, plurimis poſtinde annis plurima ei donaria delegauit.

CAP. III. *Item ſimile Miraculum.*

Miles quidam Geraldus, haud obſcura perſona, morabatur in pago Ruthenico, in villâ videlicet, quæ Villaris nuncupatur, diſtans à Conchis ferè ſex paſſuum millibus. Hic cùm Româ aliquando rediret, accidit vt Mulus quem à fratre ſuo Barnado clerico acceperat mutuò, neſcio quo vitio fractus deficere cœpiſſet. At ipſe Sanctæ Fidis, quam vt vicinam habebat, miraculorum recordatus, vouit eidem pro ſalute animalis candelam, longitudinem habituram. Nec tamen conualeſcens Mulus, verùm multò magis grauatus occidit. Quod videns homo, hoſpiti ſuo venundat corium. Cui cùm nequiſſimus hoſpes quam minimum pretium porrigeret, ratus quia & ſi nihil daret, itidem tamen haberet, ille Geraldus valdè indignatus, per varias cæſuras in longo, & in tranſuerſo ſulcat cadaueris latus; ne videlicet ſe inde abeunte, infidelis hoſpes integro tergore gauderet. Denique arrepto ſuæ peregrinationis bacillo, extincti iumenti oculum cuſpide perfodiens, caudámque percutiens, ita furibundus infit; Quid nunc detrimenti S. Fides pateretur, ſi inter alia ſanitatum dona, huic etiam mulo ſanitatem reddens, tam longam candelam ſibi ſortiretur? Modò miſer duplici diſcrimine ferior, inter vias pedeſtris remanendo, & in patriam decies denos ſolidos fratri perſoluendo; Tanti enim ambo inuicem germani de Mulo illo conuenerant, ſi fortè mortis periculum incurriſſet, & vix ille hæc pauciſſima verba compleuerat, cùm reuiuens Mulus ſaltu citiſſimo conſtitit quadrupes. Et ne quis niſi à verâ morte illum æſtimaret exilire, in ipſo puncto temporis, quo id actum eſt, vernabant in modum picturæ vniuerſa detruncatæ cutis ſtigmata, non iam perfuſione cruoris recentia, ſed vt de alio dixi, quodam nitore lanuginis ceu veternoſa. Quo facto memoratus Geraldus maximè gauiſus, redit domum, Deóque ac ſanctæ eius gratias egit ingentes, factíque miraculi nouitatem paſſim diſſeminauit. Nota nobilitas viri pariter, & fides omnibus erat; Qui ne temerè, vel garrulè quicquam videretur referre, mulum vulneribus notatum habuit impræſentiarum. Hoc ipſi Monachi,

ſed & alii complures, qui ipſum Geraldum poſteà plus millies viderunt, mihi narrauerunt. Sed vt ad finem verborum properemus, quis inſanus vltrà hominum reſurrectionem fore dubitet in futuro, quando iam in præſenti reſurgunt etiam animalia?

Cap. IV. *De Anulo, negato & poſteà Sanctæ Fidi reddito.*

Quædam nobilis matrona auditâ famâ de virtutibus Sanctæ Fidis, illuc abire parauit. Quæ cùm iter inceptaret, recordatur iam aliquantulum à limine progreſſa, quòd peregrinantium anulos Sancta Fides in ſomnis quæritaret. Mox ergo retrò facit pedem, propriúmque anulum de digitô detractum, arceſſitæ cubiculariæ cuſtodiendum committit. Cape hunc, inquit, atque ſeruato dum redeo, ne fortè Sancta Fides quæſitum, ſi detulero ad Conchas, mihi auferat. Nempe hæc aſtutè, tanquam alicuius cautela declinare poſſit illius prouidentiam, qui antequàm fiant præuidet omnia. Quid plura? It mulier, ſoluit orationum debita, atque redit cum pace. Nocte conſecutâ, virginea ſpecies ſomnianti apparet; Quæ cùm rogata, Sanctæ Fidis vocabulo ſuam notitiam innoteſceret, protinùs vt ſibi detur imperioſâ auctoritate anulus monet. Mox mulieri ſe anulum habere diſſimulanti ſuggerit hera ipſum eſſe, quem abiens ad Conchas, ne ſibi daret, cubiculariæ commiſiſſet. Mane facto experrecta mulier, diuinam viſionem velut fantaſticum, vel inane ſomnium reputat. Sed finem rei quare diutiùs immorer? Illicò mulier tam efficaci febris igne, per vniuerſum corporis ſpatium æſtuare incipit, vt vix vnâ horâ conſiſtere poſſet. Ita tamen triduo paſſa, redit in ſe, reminiſcitur culpæ, confitetur negligentiam. Mox ergo vt præcepit equum ſterni, vt videlicet recidiuo tramite ad Sanctam Fidem remearet, nimius ardoris remittitur æſtus: ſicque ſana it, & gauiſa redit. Non modicum lucrum reputans permutate anulum pro ſalute.

Cap. V. *De Manicis aureis.*

Iam vero quanta per Sanctam Fidem huiuſmodi miracula Dominus operari dignatus eſt, nemo potuit omnia retinere, neque ea quæ retenta ſunt, vlli vacat ſcribere. Pauca tamen de his quæ audiui, præfatis volo ſubnectere; Ita quidem vt nec nimio ſilentio taciturnus, nec nimiâ verbôſitate odioſus videar. Scio ante nos dictum; omne rarum pretioſum. Et ideò ad comparationem reliquæ vniuerſitatis ſcribo rara, vt ſint pretioſa. Indulgebit ergo Chriſtus veniam, quòd ſciens prætereò plurima. Arſendis vxor Vvillelmi Tholoſani Comitis (fratris illius Poncij, qui ab Artaldo poſthæc priuigno ſuo, dolo interfectùs fuit) habebat armillas aureas, vel potiùs (quòd vſque ad cubitum continuabantur) manicas, mirifico opere, gemmiſque pretioſis inſignitas. Hæc cùm in ſuo nobili ſtratu aliquando ſola accubuiſſet, videt per ſomnium ante ſe ac ſi ſpecioſiſſimæ puellæ formam pertranſire: Quam cùm prę nimiâ miratur elegantia, tali rogitatione aggreditur; Dic, inquiens, hera; quænam eſſe videris. Sancta Fides humili reſpondit voce roganti; Sancta Fides ego ſum, noli dubitare virago. At illa contrà admodùm ſupplicans, ait; O Sancta Hera, vt quid ad peccatricem accedere es dignata? Tunc in eadem horâ negotium aduentus ſui Sancta Fides intimat percontanti. Da mihi, inquit, manicas aureas, quas habes: pergenſque ad Conchas, aræ Sancti Saluatoris ſuperponito eas. Hæc enim eſt cauſa, quamobrem tuam expetierim præſentiam. Ad hęc prudens matrona, non tantum munus abſque fœnore paſſa abire, ſic ait; Ó Sancta Hera; ſi per te Deus me maſcula prole fœcundari dederit, id libenti animo quod iubes exequar. Ad quam Sancta Fides; Hoc omnipotems creator, ait, pro famulâ ſuâ facillimè faciet, ſi quod poſtulo non negaueris. In craſtinum mulier hoc reſponſo ſollicitata, perquirit ſtudioſiſſimè quo in pago vicus, qui Conchas vocitatur, ſitus ſit: nondum enim Conchacenſium virtutum nouitas, niſi raró, fines ſuos exceſſerat. Quo ab his qui comperérant comperto, ipſamet peregrini functa officio; aureos eò brachiolos cum ſummâ deuotione detulit, Deóque, ac ſanctæ eius obtulit. Ibique venerabilis matrona aliquot Dominicæ Reſurrectionis dies honorabiliter agens, ſuâque præſentiâ ſolemnitatem honorans, deinde ad propria redit. Quæ iuxtà diuinæ viſionis pro-

miſſionem concepit, & peperit maſculum. Rurſuſque grauida facta, enixa eſt alterum; Quorum nomina, primogeniti Raymundus, ſecundi Henricus. Hæ poſteà manicæ in opus tabulæ fuerunt conſumptæ.

CAP. VI. *De Muliere, quæ vſurpauit Anulum, quem altera moriens Sanctæ Fidi reliquerat.*

Eſt quoddam oppidum vico Conchacenſi contiguum, cui ſub ditione Monachorum quidam Auſtrinus præſidebat; dudum cuius nos ſucceſſorem vidimus: nec tamen miraculum quod dicere inchoamus noſtra ætate fuit antiquius. Hic Auſtrinus Anulo, quem vxor nomine * moriens Sanctæ Fidi promiſerat, alteram nomine Auigernam ſponſauit: prorsùs prioris coniugis dicta, tanquam delirantis reputans. Verum poſtmodùm proteruæ negligentiæ digitum, qui alieni iuris auro depictus oſtentabatur, intolerabili tumore doloris cœleſtis damnauit iuſtitia. Vſque adeò, vt totum penè Anulum turgens puſtula ſuper accreſcente carne contingeret. Ità videlicet vt Anulus adacto ferro non poſſet ſecari, ſine digiti detrimento. Cúmque ad hanc vim mali compeſcendam accerſitorum medicorum remedia deſperarent, nec vllo modo paſſionis efficacitas iam tolerari poſſet, ad Diuini iuuaminis recurritur auxilium: fit palàm iniurioſæ culpæ confeſſio. Deducitur debilis mulier ad ſacrum-ſanctæ martyris mauſoleum. Ibi cùm geminas noctes aſſiduis excubiis continuat; tertia (quæ fuit Dominica) adijcitur; In quâ vis doloris ità ſæuior dolentem vexauit, vt vociferatæ fœminæ miſerrima vox per totum noctis ſpatium non ceſſaret. Ad poſtremum cùm iam matutinarum laudum intonarent præconia, ab altithrona ſummæ maieſtatis ſede benignæ compaſſionis viſitatio deſcendit; non paſſa diutiùs in humana carne tam graues pœnarum deſæuire cruces, nec lacrymas pœnitentis vſque ad deſperationem peruenire. Nam cùm fortè luctuoſa matrona nares emunxiſſet, anulus, quem ſuprà diximus, inuiolata digitorum ſalute tanquam validiſſimum arcitus * Baliſta crepitum longè in pauimento dedit. Et ideo cum ingenti gaudij tripudio, dies illa Dominica ab omni illius vici populo celebrata fuit. Quippe qui patrioticam, ac vicinam ſuam Sanctæ Fidis auxilio ereptam à funeſto tormento cernerent. & certè multa, & innumera huiuſmodi etiam per diuerſa terrarum ſparia de Sancta Fide referuntur, quæ non ſolùm ſcribere, ſed etiam dicere nemo ſufficiet: eſt enim impoſſibile vniuerſa Sanctæ Fidis magnalia vel explicare verbis, vel deſignare literis.

CAP. VII. *De improbo Mercatore.*

Mercator Aruernenſis pagi incola, ad Sanctam Fidem orationis cauſa venit. Hic cum vidiſſet facillimum ceræ commercium (nam propter peregrinorum frequentiam, offerentium cereos multo vilior habetur) illicò notam ſuæ artis peritiam reuocat ad memoriam, ſic intra ſe cogitans; Quàm facili quæſtu, ſi hoc ſtultus reſciuiſſem, diuitem me potuiſſem facere, ac meam rem conſtabilire: ſed quod hactenùs ignorantia diſtulerit, hoc amodo peruigil recurſus, frequenſque repetiti itineris reditus, breui temporis ſpatio perficiet. Accingar ergo viriliter, reique exordium aggrediar. Hoc itaque diſpoſito, aditóque venditore plurima ceræ pondera diligentiſſimè taxat: Decemque dinumeratis ſolidis, comparat maſſam ingentem, atque in ſacculis recondidit. Et iam gaudens minimo ſeſe vel quadruplum lucraturum, ſic apud ſe cogitabat; At At: bene ſe habet principium: Quid tum, ſi plures vices redeo? Sed iam exitus rei non debet nos remorari. Igitur ſuperfuit pulcher cereus, qui non potuit inter reliquum capere aceruum. Hunc vir cupiditatis in ſinum applicuit; eo videlicet modo, vt quantitas quidem habitior ſubter cingulum cohiberetur, gracilior verò per feneſtram veſtis vſque ad barbam promineret. Verùm ſuperni ſpeculatoris vindex omnipotentia, non tulit vlteriùs raptoris latere audaciam. Nam cereus, quem dixi, ignis diuini repentino ſuccenſus feruore, clauſtra ipſa, quibus incluſus tenebatur, cœpit vehementer adurere; vaporeſq; flammiuomos, vnà cum fumiganti turbine foras emittere: Adeo vt micantium ſcintillarum globo
vibrante

vibrante, illa ingens barba reluceret, ſuperiúſque capucium crepitanti combureretur ſonitu. Nec linea in telam ventris protexit tergora, cùm etiam poſteriores gyrantibus flammis arderent. Stuperes inſanientis horribiles mugitus, calcitrantis ſtrepitum, dentium ſtridorem, oculorum vertiginem, totiúſque immoderatam corporis diſtortionem, cùm miſer intolerabiliter paſſus, hàc illácque præceps ferebatur, ac ſi de improuiſo percuſſus coluber, qui ſinuato globo nunc ſe in ſphæram colligit, nunc pernici tractu fulminat, ac tortile collum porrigit, captans fugam. Sed debilitatus non valens, rurſus percuſſori infeſtus, intorquet ſanguineos oculos, & ſibilat ore. Haud ſecùs iſte miſer, huc illucque curſitans, ſe impellit, & repellit, modò pronus, modò reſupinus: nec vllo modo reſpirare poterat quem vis maior exagitabat. Sed tamen humani ſenſus reſidua vena miſerum redegit ad pœnitentiam. Qui ſtatim ad ſepulchrum piiſſimæ Martyris cum ingenti clamore currens, vniuerſam inibi ceram non celeriùs refudit, quàm pœnale incendium euanuit; neque homo queritur de damno pecuniæ, dummodò à tormento potuit euadere. His itaque geſtis, nequaquam offendere putauerim, ſi bonitatem ſanctæ Fidis laudabilem, mirabilémque in hoc quoque prædico, quòd ne commercij vilitas deficeret peregrinis, improbitatem auaritiæ caſtigauit.

CAP. VIII. *De puero, in quo quadruplum geſtum eſt miraculum.*

Nec illud prætereundum arbitror, quod inter multa Sanctorum miracula, quæ ſecundùm morem illius prouinciæ feruntur ad concilia, ſancta Fides, quaſi principatum tenens, miraculorum effulget gloriâ: quorum, cùm ſint multa, duo tantùm (ne nimis ocioſum volumen contexere videamur) annotare ſatis eſſe putamus. Reuerendiſſimus igitur Arnaldus Rothenenſium Epiſcopus, ſuis tantùm parochianis conflauerat Synodum: quò de diuerſis Monachorum, aut Canonicorum congregationibus, in capſis, vel imaginibus aureis, Sanctorũ corpora ſunt euecta. Erat diſtributa Sanctorũ acies in tentoriis, & papilionibus, in prato ſancti Felicis, quod diſparatur ab vrbe quaſi vno tantùm milliano. Hunc locum præcipuè ſancti Marij Confeſſoris aurea majeſtas, & ſancti Amantij æquè Confeſſoris & Epiſcopi aurea majeſtas, & ſancti Saturnini Martyris aurea capſa, & ſanctæ Mariæ aurea imago, & ſanctæ Crucis aurea crux, & ſanctæ Fidis aurea majeſtas decorabant. Erant præter hæc Sanctorum multa pignora, quorum numerus non commendabitur in præſenti pagina. Ibi inter cætera, quodam inſigni, mirabiliq; omnipotentis dignatae eſt famulam ſuam glorificare bonitas. Puer à natiuitate cæcus, & claudus, ſurdus, & mutus, a parentibus bajulatus, ſubtérque imaginem, quæ in ſublimi honorabiliter habebatur, poſitus, quaſi horæ vnius interuallo ibidem demoratus, diuinam meruit medicinam: Atque integerrimæ ſoſpitatis donatus gratiâ, exſurrexit loquens, audiens, videns, & etiam inoffenſo pede feliciter deambulans. Cúmque ſtrepitus vulgi ſuper tali reſonaret prodigio, ſeniores concilij, qui conſidebant paulò remotiores, cœperunt inter ſe conquirere, dicentes: Quid ſibi vult iſta popularis conclamatio? Quibus Bertillis Comitiſſa reſpondens: Quid, inquit, aliud hoc eſſet, niſi quia ſancta Fides iocatur, vt ſolet? Tunc omnes, re exquiſitâ, tam ſtupore quàm gaudio repleti, totam concionem ad diuinas laudes concitauerunt. Illud frequenter præ nimia lætitia recolentes, quòd iocari ſanctam Fidem venerabilis matrona dixiſſet.

CAP. IX *Item de cœco, & claudo.*

Rurſus quidam cœcus & claudus, vt ſanitatem reciperet, ante imaginem ſancti Marij Confeſſoris pernoctabat: cuius virtutes mirificè, latéque diſperſæ, à multis populis habentur famoſiſſimæ. Cúmque iam dilucesceret, repentinus ei ſopor irruit, viſúſque eſt ſibi vocem audire dicentis: Vade ad ſanctam Fidem; non enim datum eſt, vt à tua infirmitate, niſi per merita illius ſaluari poſſis. Hoc reſponſo excitatus æger, illuc quâ poterat virtute repere cœpit. Cùm peruenisſet ad locum, extemplò ſanctæ Martyris dilationis aliena affuêre ſuffragia; nam vbi homo in ipſum aditum papilionis ſeſe ingeſſit, illicò vi ſe ſcenſibus venis, ac vegetatis neruis meruit de curuo fieri erectus: nam & velamento pupillarum diſrupto, præcedentem ſanguinis eruptionem ſubſequitur lux ſereniſſima; nec ei quiddam ſanitatis defuit, cuius membra cæleſtis Medici dextera pertrectauit.

CAP. X. *De eo, qui à ſuſpendio furcarum ſanctæ Fidis auxilio liberatus eſt.*

Inter cætera, quæ mihi de ſancta Fide adhuc pergenti, à diuerſis relatoribus ſicut ſummo deſiderio indaganti dicebantur, iſtud quod nunc aggredior, more totius populi, feſtiuo, atque celeberrimo reſonabat præconio. Quod poſteà certius ab his, qui rei geſtæ interfuerant exquiſitum, alræ memoriæ tradimus. Nobiliſſimus quidam, nomine Adimatus, de Aualena cognominatus, (eſt enim regio Lemouicenſis pagi montuoſa, ita nuncupata) inter numeroſam familiam clientem habuerat, qui equorum ſibi aliquos furatus effugerat. Hunc denique aliâ tempeſtate cùm caſu inopinato offendiſſet, ſtatim ei prunulis oculorum reuulſis, liberum deinceps abire permiſit. Alterum verò iure ſodalitatis huic adhærentem, nec tamen præfati latrocinij cooperatorem, ac ſi reum paris facinoris, nodis miſerabilibus nectit. Cui renitenti atque inficianti conſcientiam furti, nihil profuit: immò per ſanctam Fidem reclamanti, tale reſponſum vir crudelis edidit; Quid vltrà aliud ſcelerati faciant, niſi ſi cùm fuerint deprehenſi, ſtatim ſanctam Fidem ſibi aduocent patronam? ſed procul dubio clamor iſte ſupplicio puniendus erit. Iunctum ergo curſui caballino agit domum: Inque ſubterraneo, ac tenebroſo profundi penoris ergaſtulo cuſtodiæ mancipat: futurum ſanè, vt in craſtinum furcis appendendum tradat. Quid igitur faceret miſer? Totâ nocte in illo horrore tenebrarum timidus, ſuſpectúſque, à ſomno manſit alienus, verbis quibus ſapiebat Deum, Sanctámq; eius interpellare non ceſſans. Circa medium noctis aſpicit de parte oſtij, ineffabilis ſpeciei venire ſibi puellam. Ratus denique eſſe cubiculariam: niſi quia quæ erat circundata, non candela, non aliquod lucernæ inſtrumentũ lucem præferebat. Hæc accedens, cœpit illum veluti ignara quâ de cauſa carceratus tenebatur rogitare. Cui omnia exponẽti, ac poſtmodùm vocitamen percontanti, ſanctam Fidem ſe eſſe ipſa reſpondit. Et noli, inquit, cœptis deſiſtere, nec diffidentiam vllam habere; ſed ſemper & nomen, & clamorem ſanctæ Fidis habeto in ore. Verumtamen quod tibi interminati ſunt, cras ſubibis patibulum. Sed viuit Omnipotens, qui te ab ipſis faucibus hiantis mortis reuocabit. Hæc, & huiuſmodi proſecuta virtus cæleſtis rediit. Ille verò reliquum noctis ob inſolitam numinis viſionem, in grandi tremore tranſegit. Sed quem bona pars viſitauerat, mens illi turbari non potuit. Facto manè eductus inde, ſiſtitur ante tribunal. Sed quantò crebriùs homo ſanctam Fidem nominabat, tantò feſtinantiùs mens malitioſa patibulum accelerabat. Itur ergo ad locum ſupplicij. Nec ſatis fuit ſeniori; ſeruis ſuis imperare ſolis, niſi & ipſemet magno comitante equitatu abiſſet. Nec vnquam, qui nexus ducebatur, nomen ſanctæ Fidis, vt erat præmonitus, deſeruit, donec via vocis, ligneis coarctata laqueis, ſuffocato gutture intercluderetur, mox deinde pendentem deſerunt. Et cùm iam paululùm in reuertendo elongarentur, reſpiciunt, furcas vacuas cernunt. Tunc cum magno ſtrepitu regreſſi, hominem duriùs ligatum releuant ſursùm. Rursùs quoque cùm reuertentes retroſpicerent, humi ſecundum furciferum elapſum hauriunt. Et iam aliqui virtutem ſanctæ Fidis eſſe dicebant, cùm crudelis bellua eos minaciter cum exprobratione increpitans, reticere coëgerit. Tùm multò duriùs, atque inmaniùs hominis guttur (vt fertur) renouatis angens retortis, tamdiù pendentem obſeruauit, quamdiù ſtrangulatum incunctanter putauerit. Et tamen cùm per cliuum montis iam reuertentes, deſcendere cœpiſſet, non potuit pari malè ſollicitus, quin torua lumina retorqueret, viſóque miraculo recurrit, reperiéuſque hominem ſolutum, & incolumem, hæſitabat quid faceret. Cæteri verò iam manifeſtè ſanctæ Fidis virtutem vnanimes prædicantes, ſceleſtiſſimi facti dominum ſuum reum eſſe conclamant, nec ſe vltrà tam indignum facinus paſſuros. Videns ergo ſenior miraculum quòd eſſet dignum, ductus pœnitudine, cœpit illum obſecrare vt ſibi ignoſceret. Ille nequaquam adquieſcens, ad ſanctam Fidem potiùs iter inire, vt iniuriam hanc exponens, ait; Tùm præfatus Adimatus cernens viri obſtinationem, & ipſe quoque cum quindecim ſuæ domus ephebis, nudis pedibus, & inermis ad ſanctam Virginem feſtinauit. Cerneres ambos Adimaros (nam vtrique id nomen erat) ante ſacram imaginem, tanquam ante tribunal concertare: hunc accuſantem, illum ſuum peccatum confitentem, & emendationem proferentem. At verò ſeniores loci intercedentes, dictatâ pro lerho hominis legali emendatiune, inter eos concordiam fecerunt. Hoc miraculum plebeio rela-

tu, vt dixi, iam paſſim relatum, concordi Monachorũ ſententia poſteà relatum eſt. Vtque dictis fidem facerent, ampliorem quendam iuuenem, memorati Ademari conſobrinum in teſtimonium arceſſunt, qui cum illo ad Conchas poſt ereptionem à ſuſpendio venerat: ſed & ipſum Adimarum, ſi mihi fuiſſet ſpatium, vel per legatos vocatum expectare, vel iter ad ipſum extendere, potuiſſem videre; nec tempus plus quinquennio dicebant, ex quo id euenerat, defluxiſſe, ipſúmque ſuperſtitem eſſe.

Cap. XI. *De eo, cui ad conterendum ferreos compedes ſancta Fides martellum attulit.*

Rurſùs de alio homine rem mihi opinatiſſimam vnanimes retulêre: qui cùm diutinâ carceris cuſtodiâ affligeretur, atque inceſſanter ad ſanctam Fidem exclamaret, mox ei ſancta Fides vigilanti apparuit. Quæ cùm ſancta Fides vocabulo ſe nominaret, protinùs marculum vetuſtiſſimum, ſcabráque rubigine obductum præbens, iubet illum compedes ferire. Dein ferri fragminibus onuſtum, ad Conchas celeriter proficiſci. Cuius monita ille perficiens, peruio carceris obſtaculo, abſque humano impedimento, diuino fretus munimine, ad ſanctam Fidem recto tetendit tramite, & pro magno beneficio magnas gratias Deo, Sanctæque eius non ingratus reddidit. Fuit ibidem marculus circiter tres annos appenſus, vt inſigne tanti miraculi peregrinantibus non deeſſet. Id nimis ſuccenſui, quod in memoratũ opus, marculum etiam deſtruxerant. Mirum dictu! vnde, putas, ſancta Fides corporeum marculum habuerit? ſed non debemus ratione humanâ diuinum opus æſtimare, ſed factum fideliter credere.

Cap. XII. *De eo, qui præmonitus à ſancta Fide, per feneſtram turris ſaltu euaſit. Et de mirabili aſino.*

Rem mirabilem, cunctíſque ſæculis memorabilem, & etiam faſtidioſis lectoribus ſuccinctam narraturus, Deum fontem ſapientiæ viuum fideliter deprecor, vt diuinæ ſapientiæ affluentiam intra pectoris mei arcana infundere, Sanctíque Spiritus rore ſenſus mei ariditatem dignetur irrigare: quatenùs ea, quæ vera ſunt, ad vtilitatem, congruo, rectóque ſermone valeam expromere; nec ſententia mea à recto tramite exorbitando, per inanes res, ſecùs quàm veritas habet, deuiare incipiat. Miles quidam, qui erat in captione in pago Rothenico, caſtro Perſo, ſub dominio Amblardi cuiuſdam nobiliſſimi viri, datis pro ſe obſidibus ad ſanctam Fidem, quaſi aliud negotium acturus, quò potuit occultus venit. Deinde ſtatuto placito, ſeſe in captionem recepit. Vnde qualiter poſt aliquantulùm temporis diuinâ viſitatione euaſerit, dicendum erit. Sed primùm terræ illius ſitus & qualitas paucis verbis repetenda. Eſt patria per omnia montuoſa, & etiam per loca horridis ſcopulis adeò edita, vt viſus altitudinis vaſtitate vix queat exſaturari. Sed inter hæc, ibi fortè planities occurrit, frugum prouentibus adeò fœcunda, vt pinguis Cereris, Bacchique optimi, nulla terra feracior mihi fuiſſe videretur. Hanc illi ingenuitatem ex eo accidiſſe opinor, quòd ſit his noſtris regionibus editior, & ideò hiberni frigoris immanitate rigidior, ſitque Soli vicinior, vtpote ad auſtralem plagam ſita, & ideò æſtiuo feruore calidior. In æſtate videlicet propter vicinitatem Solis, torrenti calore nimis exæſtuat. In hyeme verò propter altitudinem terræ nimiis frigoribus riget, ſicut vbi Auſter liberioribus habenis regnat. Igitur repugnantiis diuerſæ naturæ quantò magis tellus illa vrgetur, tantò magis excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor. Ac per hoc facta eſt lætioris, dulcioriſque germinis terra genitrix. Sed quia, vt diximus, montium, ſcopulorúmque diſſimilitudine à noſtro ſolo diſcrepat, ideò contigit vt prænominati oppidi ſtructura ſuper excellentiſſimæ rupis ſoliditate fundata, per ſpatioſum aëris inane longè eminentior exurgat. Porrò oppidanorum manſio de parte illa habetur, quæ planior, habitabiliórque videtur.

Habens arcem erectam mediocri loco, ad illam videlicet plagam, quæ altiore ruitur præcipitio. De qua etiam parte in ſummo turris ſolatio herilis camera erat, vbi ipſe heros cum familiaribus ſopitus, placidum carpebat pectore ſomnum. Extra quam cameram in eodem ſolario de parte reliqui municipij, captiuus, quem dixi,

ponderoſâ mole ferri cruribus innexus, trium vernaculorum cuſtodiâ ſeruabatur. Huic ſancta Fides iam dudùm ad ſe querelosis vocibus exclamanti, iámque penè deſperanti, ſopitis cuſtodibus, corporali ſpecie conſpicabilis apparuit. Quæ cùm rogata ab illo quænam eſſet, ſanctam Fidem ſe eſſe reſponderet, protinùs instantiâ precum illius ſe eſſe fatigatam adjecit, imò etiam diutino clamore coactam; à Deo tamen miſſam vt eum abſoluat veniſſe. Quare igitur, inquit, longas moras innectis? Perrumpe per medium cameræ, ac per ſummas turris feneſtras elabere. Cúmque ad vocem monentis reptare cœpiſſet, euigilans ſenior malè ſollicitus, ferri tinnientis aduertit motum. Dein excitatæ cubiculariæ, vt tardos cogat cuſtodes, minaci authoritate iubet. Quod cùm illa perfeciſſet, clauſo oſtiolo, in conclaue ſe recepit. Poſt aliquot horarum excurſum, ecce de integro ſancta Fides apparens, hortatur hominem vt rem aggrediatur. Quod cùm ille ſtatim faciens, reperto oſtio clauſo, in lectum vacuo conatu regreditur. Rursùs quoque ſenior, ferreâ colliſione expertectus, pediſſequam, vt priùs, remiſit. Illa peracto herili præcepto regreſſa, oſtium cubilis per voluntatem Dei apertum dimiſit. Poſt hæc omnibus multò grauiori ſopore oppreſſis, ecce ſancta Fides tertiù manifeſtata, duriùs, ſeueriúſque hominis arguit ignauiam. Cúmque impedimentum oſtij obiiceret, ſeſéque iam bis deluſum, quàm grauiter ferret: Noli (inquit illa) dubitare, quia habebis peruium iter, & Deus adiuuabit te. Ille verò confidens in Domino, greſſu, quo poterat, cæpit motare ſe. Et ſic tandem cum magna difficultate penetrato cubili, ad ipſas feneſtras ſubſtitit, caſus altitudinem vehementer expaueſcens. Tunc ſancta Fides adhuc labantis animi hominem comitata, & quaſi viam affectando præcedens, illum viriliter exhortari cœpit; Age, inquiens, fiducialiter: non alio modo iam euadere poteris. Similiter olim Iſraeliticus populus in vltionem ſceleris vrbis Gabaa, tribum Benjamin debellans, antequam triumphum obtinuiſſet, diuino monente oraculo, vſque ad trinum conatum laboraſſe legitur. Ad extremum, ille in miſerabili poſitus diſcrimine, aſſumptâ audaciâ, ac poſito corde in periculo, pedes primùm per feneſtram emittens foràs, ſe totum vaſto credit præcipitio: ſed nunquam molliùs, ſuauiúſque ſua penſilis pluma Sardanapalum fouit, quàm hunc duriſſima rupes excepit. Adeò diuinâ ſubportante virtute, vt cui natura negauerat alas, hic planè volare, non cadere videretur. Quo miraculo factus ſecurior, etiam multò profundioris præcipitij ſaltum audere non dubitauit. Nam de ſummis ſcopulis, ſuper quos arx innitebatur ſuper inferiores ruens, ad certiſſimum terræ ſolum tertio ſaltu perlabitur. Mirum dictu, & terribile auditu, quo auſu mens humana tantum periculi inuadere vnquam potuerit. Nam & ipſe talia narrandu, fateor, nimio horrore totus contremiſco. Sed qui Sanctam ſuam voluit glorificare tali miraculo, dedit huic non terreri tanto præcipitio, in quo licet nihil læſionis receperit, crepitus tamen contuſarum bodiarum in primo quidem ſaltu vſque ad aures dormientis peruenit. De qua re miles expergefactus, nimio furore ſuccenſus, ſeruis ſuis rem prænunciat, reos culpat, furciferos iudicat: poſtremò minaciter imperat, vt quamprimùm fugientem inſequantur. Illi ſenioris monita ridiculo habentes, attriti cadaueris fruſta ſe in craſtinum lecturos ſatis in tempore promittunt. Illis tamen nequaquam adquieſcens, faces, lampadéſque accendi, atque per aliam partem, quâ facilior erat deſcenſus, curſores velociter præcedere, hominémque comprehendere præcepit. Ille verò tædarum hauriens fulgorem, vnáq; ſeſe perſequentium vociferationem iam in proximo audiens, incertus quid ageret, vtpotè grauatus vtraque veſtigia maximo pondere ferri, ad effigiem tamen paruæ ſiluæ, quam per prouidentiam Dei, oppidi vicinam natura produxerat, vi quà poterat reptans, ſeſe totis anniſus viribus contrahere contendit; nec ab aliquo cogi opus erat, cui ipſa neceſſitas imperabat; nec reprehendenda tarditas, quâ (vt ſibi videbatur) ſegnior incedebat teſtudine. Cúmque in huius anxietatis laboraret diſcrimine, & iam inter condenſa arbuſcularum aliquantulùm colligeret, mirum in modum offendit aſinum, in cuius faucibus nodata zona pro capiſtro, aſinino tergo more inſedit femineo, verſis ex vno latere cruribus; propriique commodi potiùs rationem ducens, poſthabuit honeſtatem virilem. Actum erat proculdubiò, ſi vnius puncti ſpatio fugientem hic aſinus fuiſſet remoratus. Nunquam expeditiore, blandioréque tolutatura capitor equus, ac regalis inceſſit, quàm per mediam regionem aſinus in eam partem quà fugitiuus, minùs quærendus putaretur, transabiit. Intereà ſeſſor non adeò ſecuritate fretus, ſubinde autem arrigit, ani-

mámque reprimit, ſubinde reſpectat, & retorquet aciem, ſi forrè aliquem vel audire, vel videre poſſet, dónec iam octo penè peractis millibus ſe ſatis in tuto videret. Et iam dieſcebat, & iam mortales ægros aurora promicans ad laboris exercitium cogebat. Tunc ille alligato ad quoddam virgultum aſino, vbi ſilices duriores vidit, paululùm à ſemita ſe detorſit. Quorum ictum ferreus rigor excipiens, in modum glaciei facilem ſui reſolutionem dederit. Inter agendum verò cæleſtis aſinus euanuit. Nam reſpiciens ille, neque animal ipſum vidit, neque etiam animalis veſtigium quantalibet inueſtigatione inſiſtens, in aliquo penitùs inuenire potuit. Cingulum verò ad argumentum miraculi, vbi nexuerat, recepit. Ergo ad ſanctam Fidem pedeſtri itinere rectà intendit. Nullum pulchrius Baſilicam ſancti Saluatoris, aut ſpecioſius ſpectaculum intrauit ante hunc diem, neque aliquid libentiùs populus Conchacenſis aliquando aſpexit, quam quod nobilis viri clariſſima ac procera pulcherrimi corporis ſtatura, ponderoſam ferri maſſam geſtans humeris, per circumfuſas ſolemnizantium turmas ad ſepulchrum prorupit; tanquam leo, qui fracto carcere, grandi mole catenarum oneratus colla natiuum ſiluæ repetit refugium. Tunc homo coram omni populo, ibidem depoſito onere, hoſtilem ſarcinam, quam captiuam collo aduexerat, libertate donat. Ac fœlici poſtliminio redux, ſeniores cum omni populo tanti miraculi nouitate lætificat. Dein amicorum animos diù in mœrore ſuſpenſos explet inopinæ reuerſionis gaudio; nec aliquid triſtitiæ captiuitas illa poſt hæc intulit, cui nec damnum pecuniæ ſucceſſit, nec detrimentum corporis. Sed quid putas de illo aſino conjiciendum eſſe, niſi benignæ virtutis Angelum fuiſſe, in figuram humilioris iumenti manifeſtatum? Super quod etiam ipſe Saluator reſidens, vt ſæcularis pompæ contumacitatem humiliaret, viliori geſtamine vehi potiùs voluit, cùm tamen eſſet ille excelſus ſuper omnes gentes Dominus, & ſuper excelſos gloria eius. O magnum meritum vnius puellæ! ô admirabile donum vni feminæ conceſſum! ô admirabilis, & ineffabilis gratia vni Virgini præſtita! cuius virtutes nec calamo notari, nec etiam linguâ humanâ iam expediri poterunt. Non enim ibi ſancta Fides tantummodò vbi corpore requieſcit, miraculis pollet; ſed etiam (ſicut ab his qui quotidianis eius interſunt virtutibus, didici) in terra, in pelago, in carcere, in infirmitatibus, in periculis multis, & (vt ipſe iam ex parte probaui) in neceſſitatibus variis, ſi quis eam recto corde interpellauerit, præſentem ſentiet. Et vbicumque ſancta Fides habet nomen, ibi quoque habet virtutem; ad laudem & gloriam Chriſti omnipotentis, qui omnipotentiæ ſuæ habenis cum Patre & Spiritu Sancto coæternâ vnitate regnat per ſæcula æternaliter manentia. Amen.

Cap. XIII. *De quodam Raimundo, qualiter naufragatus fuerit, & ſanctæ Fidis auxilio liberatus ſit*

Dicere etiam opportunum videtur de aliquo Raimundo, Tholoſani pagi oriundo, genere, diuitiſque clariſſimo, qui municipium, quod Boſchitum ruſtici vocant, in eodem pago poſſidet. Hic aliquando Hieroſolymitanum iter aggreſſus, iam maximâ Italiæ parte emensâ, apud vrbem Lunæ vocabulo ab antiquis celebratam, mediterraneo pelagô ſeſe claſſe apparatâ credidit; vt per marinum curſum citiùs rectiúſque Hieroſolymæ partes accedere poſſet. At verò cùm iam æquoris pergrandi parte trajectâ ſulcarent cærula, ortâ ſubitò tempeſtate, nauis illa ſcopulis illiſa incidit in naufragium, diſiectáque in partes, ipſum gubernatorem cum reliquis, vorticibus abſorptos reliquit, vix duobus reſeruatis, Raimundo videlicet, ſeruóque vno, quem fidum adduxerat ſecum: quorum ſeruus ille perparuæ nauigij particulæ hærens, ad Italica littora projectus eſt; ratúſque dominum ſuum proculdubiò marinis fluctibus eſſe necatum, repetit hoſpitem, cui idem dominus ſuus (vt mos eſt peregrinis) partem pecuniæ crediderat. Quam receptam cui, quàm herili coniugi digniùs referret? Cui caſus ſuos exponens, etiam fatalem domini ſui ſortem intimat. Illa verò ſimulato aliquandiù dolore, non in graues lacrymas, aut longa ſuſpiria (vt mos eſt bonarum feminarum) rem vertit, ſed illicò elegans virorum ſpectatrix effecta, infidum, variúmque amorem effrenâ libertate per varias formarum injectat ſpecies. Et ſic quem præ cæteris egregiè reperit, nanciſcitur virum, quod potuit, ſuæ libidini opportunum: cui & caſtellum dedit, & reliquum honorem ſre

feciſſet, & etiam filias, quas Raimundo pepererat, ab paterno beneficio, cœco cupidine perdita, alienaſſet, niſi quidam cognomine Excafridus Hugo, antiquus præfati Raimundi amicus, pro puellis ſeſe maternis iniuriis objectaſſet, atque ne ipſæ indotatæ ad ignominiam redigerentur, authoritate ſui, induſtriáque totius honoris medium, præter caſtrum ſubſidiis auctum recuperaret, ac retineret: nec de maritandis virginibus longa erat ambiguitas, cùm vtramque germanam ſuis libetis nubere conſentit. Raimundus verò (vt ad ſuperiora redeam) vnam diſiectarum trabium ſimiliter amplexus, non ad Italiæ, ſed Africæ partes pulſus eſt, ſanctæ Fidis auxilium inceſſanter inuocans, nec vnquam nomen eius ab ore reiiciens. Et iam tertia lux fluxerat, ex quo nec hominem, nec monſtrum vidiſſet; ita marinis debacchationibus attonitus, ſtupefactúſque, vt præter naturalem tutandæ vitæ intentionem, brutis etiam animalibus inſitam, nihil prorſus iam ſaperet; cùm ecce de improuiſo obuias habuit piratarum phalanges, de Turlanda regione venientes, ſagenarum bellicarum claſſe, telis, ſpiculis, clypeis, & armis multipliciter inſtructas, & iam dudùm prædam ſitientes, ipſo die iactatâ ſorte inuenerant, ſeſe ſtatim prædam inuenturos. Itaque repertum hominem, captúmque barbarico fremitu circumſtrepunt: genus, conditionémque interrogant. De fortuna autem non quiſquam mouebatur, quippe cùm illum planè naufragum cernerent. At ille inſolentiâ fluctuum (vt dixi) ſui oblitus, penitúſque rigore membra correptus, vix ſe hominem eſſe recordabatur, nedum ad inquiſita daret reſponſum; cùm præſertim nec linguam eorum, nec mores eorum aliquando didicerat, poſteà verò peracto curſu in patriam reuerſi ſunt. Quibus iterùm interrogantibus, iam cibo, otióque paululùm recreatus, Chriſtianum ſe reſpondit: Decus verò generis, profeſſionémque officij prorſus abnegans, agricolam ſe fuiſſe mentitus eſt. Vnde ſibi dato in manibus foſſorio, fodere ei impoſuerunt. Quod cùm præ nimia liberalium manuum teneritudine, ignotique laboris impatientiâ minùs pleniter perfeciſſet, ipſum iam impiè tractare, flagriſque inhumanè cædere adorſi ſunt. Ita demùm inuitus, coactúſque ſeipſum aperit, nihilque præter militiæ artes ſe olim exercuiſſe profeſſus eſt. De qua re facto illicò examine, armorum peritiſſimum experiuntur; qui præter cæteram huius artis induſtriam ita ſe ſub arma colligere, clipeóque protegere perhibetur ingenioſè, vt abs quolibet difficilè poſſit feriri. Iam ergo illum in ordinem militarem conſtituentes, ſæpiùs in expeditionibus ducunt. In quo cùm egregiam laudis gloriam breui obtinuiſſet, iam in prouectiorem honoris gradum promouent. Intereà verò inter hos atque Barbatinos acto prœlio, Barbatini ſuperiores Raimundum, cæteris interfectis, ſparſiſque, dupliciter captiuum abigunt. Dein inquiſitum & ipſi quoque honorabiliter eum habere cœperunt, ſæpiúſque in pericula ducere. Ad poſtremum, à Sarracenis Cordubæ victi, ipſum rurſus amiſerunt. At vbi & iſti acerrimum, ſtrenuúmque militem diuerſis periculis experti ſunt, ingenti lætitiâ, gaudióque tanto milite congratulantur: nimirùm quibus omnia ex voto, nec vnquam incaſſum hoc ſocio contingebant. Verùm ſubiti gaudij indiſcreta elatio, ſubiti infortunij interruptione interdùm caſtigatur: Nam prœlio commiſſo inter ſe & Alabitas, victores tanto milite remanſerunt orbati. Poſtremò bellum fuit his cum Sancione Comite de Caſtellis, viro potentiſſimo, militiæque peritiſſimo; à quo Chriſti auxilio ſuperati, non modò Raimundum, ſed etiam enormem Chriſtianorùm captiuitatem amiſerunt. Sed hæc barbara gentium vocabula, non ſic ab antiquis vſitata fuiſſe videntur: quorum induſtriâ per negligentiam ignauiæ poſteritatis pereunte, etiam gentium pletatúmq; nomina, aut penitùs obliuione deleta, aut barbarie ingruente tranſmutata habentur. Igitur Sancio Comes cùm accepiſſet, hunc non ſolùm Chriſtianum eſſe, ſed etiam nobilitate generis pollere, miratus fortunas illius, quibuſlibet donis remuneratum, libertate etiam cum reliquis Chriſtianis donauit. Sed antequam diſcederet ab eo, ſancta Fides ei dormienti apparuit: Ego ſum, inquiens, ſancta Fides, cuius nomen naufragus tam conſtanter inuocaſti. Vade ſecurus, quia amiſſum honorem recuperabis. Surrexit ergo, atque in patriam rediit; caſtróque ſuo iam propinquans, audito quòd coniunx alij nupſerit marito, illic manifeſtè apparere metuit, atque ob id intra domeſticum pauperis tegetem aliquandiù latuit, expectans quid per prouidentiam Dei de ſe futurum erat, partim peregrini habitu, partim ætate deformatus. Nam tria annorum luſtra abierant, ex quo à patria exulauerat: Propter quod etiam ipſum vltrà rediturum eſſe omnis ſpes interierat. Tamen cùm vnâ dierum quædam

mulieroula eius olim concubina, in ſuperfuſione balnei ei caſu obſequeretur, ad notas nudi corporis ipſa ipſum recognoſcens: Tune es, ait, ille Raimundus, qui dudùm Hieroſolymam tendens, æquore merſus credebaris? Quo negante, illa adieeit: Hoc, inquiens, verum eſt, nec me tuam præſentiam celare poteris, cum qua olim conſueuiſti. Denique clanculum, & quo potuit occultius feſtinauit ad Dominam caſtri, nuncians inuiſum rumorem, ita primum per vile ſcortum aduentus illius emerſit. Illa reducis viri poſtliminio conſternata, cœpit maturare quantocyùs, quâ viâ ſibi mortem occultam, ac ſine infamia inueniret. At verò dum cauſa lethi excogitando differtur, nec ad id ſceleris opportunitas ſatis efficax reperitur, voluntate ſcilicet, & fortunâ diſcordantibus, ammonitus in ſomnis, celli periculo, vitæque tutamentum quæſiuit. Quod paulò ipſe antè feciſſet, niſi ſancta Fides ad ſuum caſtrum eum nominatim venire iuſſiſſet. Sed credo diuino nutu ita eſſe factum, vt perfidiam coniugis ad liquidum deprehenderet. Vt ergo comperit filias ſuas claro matrimonio nupſiſſe, generorum petiit genitorem, caſus narrat, vxoris noxam detegit. Porrò, Hugo Excafridus fidelium, amicorúmque auxilio, liberorum, ſocerorúm; antiquúmque amicum (pulſo mox riuali) in honorem reſtituit. Præterea decretum eſt vt coniugem recipiat; ſic enim poſſe fieri iuxta maiorum inſtituta; nec prorſus vllum eſſe dedecus: Nam ille qui hanc habebat, ſimul ac vidiſſet commune ſibi iudicium incumbere, ceſſerat iuſto rectóque, alienum ius deferere paratus. Alter tamen pro nota homicidæ voluntatis, ipſam ab animo reſpuit. Protſus cui praua conſcientia maius vulnus intuliſſet, quàm corporeæ caſtitatis violatio. Vt autem in ſuperioribus paucis ſuppleam, addunt etiam illum à primis piratis potionem herbæ potentem aſſumpſiſſe, & ita magicis præcantationibus tactam, vt ſemel ex ea bibentes, adeò letheâ obliuione hebetentur, vt nec genus vltrà, nec domum meminiſſe poſſint. Dein ſupernâ ſibi miſeratione ſanctam Fidem apparuiſſe, & à ſtupore illius obliuij excitaſſe, atque in mentem reuocaſſe, & tamen poſt illa memoriam habuiſſe tardiorem. Diſponente Deo ſcilicet, vt antiquæ correptionis veſtigiis adhuc teſtificantibus perpendant alij, quantis de malis eum Dominus abſoluerit.

CAP. XIV.

De peregrino capto, & vinculato, ſubitóque ſanctæ Fidis auxilio liberato.

Peregrini quidam Lemouicenſis pagi indigenæ, abeuntes ad ſanctam Fidem, tranſiebant propter caſtellum Oëbali, quod dicitur Torenna: quibus fortè fuit obuius quidam eiuſdem oppidi municeps, eorum inimicus, nomine Goſbertus; Clericus quidem ſolo cognomine, ſed actu terrenus miles; qui ſtatim inuentâ causâ, redegit omnes in captionem. Domnus Oëbalius fortè abierat, cuius coniux tunc (ſed mox per diuortium ab eodem deſerta) Domna Beatrix, hoc audito mandat militi, vt ſi ſe vnquam velit habere beneuolam, Romeos ſtatim abire ſinat, nec prorſus vnius horæ ſpatio intra ſepta municipij detineat coactos. At ille non audens ex toto Dominæ mandatis contraire: Hos (inquit) pro imperio Dominæ dimittam, retento hoc ſolo, qui mihi iniurioſior extitit, quem impunitum abire difficile eſt. Quòd ſi ita ſibi non ſufficit, nouerit non impetraturam quod etiam pro ſancta Fide certus ſum nunquam me facturum. Et ita dimiſſis cæteris, illum vnum iubet compedibus conſtringi, quos ruſtica lingua bodias vocat: quorum claui, martello duriter obtuſi, vt inextricabilis illa fieret connexio, vltrò franguntur, ipſis etiam fruſtratim compedibus conquaſſatis. Denique alteris compedibus mutuò petitis ibidem actum eſt. De tertiis quoque eadem iactura accidit, & ait: Vt video, ſancta Fides (niſi aſtu caueo) meum mihi inimicum vi auferet: verùm annitar ego, vt res ſecùs quàm autumat, poſſit euenire. Tunc verò artis chordarum voluminibus, lacertis in crucem ante pectus conſtrictis, poſt hæc vtramque palmam circa collum vtrobique circumactam, inter humeros violentiſſimè reuincire fecit.

Sícque ſubter aſcellas regyrantibus ligaminibus, ventrem crudis nodis coarctari; adeò vt ipſius inauditæ connexionis modo ſic miſer conſtrictus ſuffocaretur, vt anhelitus gracili ſpiraculo vix ſibi ſufficeret vita. Cui ita in ſolitario conclaui clauſo, duodecim lanceatos viros, quos æquè veſanæ mentis expertus erat, inſtanter adſtare iubet. Qui ſi viderent illum diuinâ ſolui virtute, illicò ne viuus euaſiſſe gloriaretur, omnes vno ictu pariter tranſverberatum obtruncarent. At poſt modicum interuallum ille miſerabili addictus anguſtiâ, ſitiens, difficile verbis id exprimere potuit, tanta vinculorum duritia organales fibras obſtruxerat. Tunc vnus, quos dixi, ſatellitum petitâ aquâ cùm deprimeret illaqueatus ſub gutture cubitos, vt laxato mento hauſtum ori eius aptare poſſet, illa nodorum difficultas ſeſe abſoluit vltrò: Ipſis tantùm reſticulis hærentibus brachiis ipſis, quibus fuerant appoſitæ. Ipſe verò ſentiens ſe diuinitùs ſolutum, cœpit illinc piæſtrenuus effugere. At illi ſtatim ex præcepto ſenioris ipſum mucronibus adorſi confodere, tantâ continuo diuinæ virtutis vi obſtricti in loco hæſêre, vt nec moueri quidem quiſquam eorum poſſet, nec penitùs verba ad alterutrum dare. Sicque repentè Angelus Domini coarctauit eos, vt ac ſi lapidea ſimulachra immobiles permanerent. Vnus tantummodò inter ſuffocationis anguſtias obſcœnæ interjectionis dans mugitum, cum grandi difficultate in hanc vocem erupit: Vah! iam pergit. Cætera, fixus, immotúſque tamdiù perſtitit, quoad ille alter ad Domnam Beatricem transfugit, ſeſe in fuga reciperet. Cui illa in craſtinum duces delegauit, quamdiù fines caſtelli longè excederet, tutúmque iter carperet, cui erat Petrus vocabulum. Denique cum ſociis ad Conchas attingens, & pro abſolutione ſua grates inibi Domino perſoluens, pùſt inde lætus eſt ad propria reuerſus, ligaminibus relictis in teſtimonium virtutis, quæ remanſiſſe dixi laxis nodis pendentia brachiis. Anno ferè & dimidio poſt ſecundam à Conchis reuerſionem, accidit mihi certo negotio Domni Vuilelmi Pictauorum Comitis adire Curiam, in qua cùm Domnam Beatricem viderim, à Ricaredo fratre ſuo Rotomagenſium Comite illic miſſam, ardentet eius colloquium aggreſſus, illicò recogitare cœpi ſuper hoc miraculo: cuius verba per omnia Monachorum Conchacenſium concordantia, eſſe poterat probabile argumentum, ſi quis dubitaret in aliis etiam mihi ab eiſdem narratis.

CAP. XV.

De adoleſcentulo reſuſcitato.

His ergo ita hactenùs veluti ad alia feſtinando ſuccinctè prælibatis, aliud penè incredibile occurrit, quod, ne ſilentio pereat, viuacibus commendare ſtuduimus ſcedulis. Vltraclusanæ vulgò dicuntur partes, vbi duo coniugali fœdere ſociati, abſque ſobolum fœcunditate diutiùs manſerunt ſteriles: qui inito conſilio, ad ſanctæ Virginis propitiatorium accedentes, mox vt peractis votis redux peregerunt iter, diuinâ pietate muliebris fœcundatur venter: ſicque in partum reſolutus, maſculam in lucem effudit prolem. Qui filius tria ferè, vt putabatur, luſtra gerens, inuidâ morte anticipatur, atque ad extremum vitæ mœrentibus parentibus ſortitur: qui vt defuncti nati exitum viderunt, ſanctam Fidem variis, atque innumeris querelis laceſcunt, eámque ſibi amiſſum pignus reddere depoſcunt. Quid, inquam, illius dono (ô ſancta & glorioſa Domina) nos exhilarare voluiſti, quos de eius immatura ſorte præſcieras mœſtiores fieri? Tuum fuit quod cum iam deſperati habuimus, pro eius impetratione, tua ſancta limina expetiuimus, ante tua ſancta monumenta corporibus humi proſtrati, in eius petitione exaudiri meruimus, optatúmque diutiùs votum per te (ô beata Mater) adepti ſumus. Quid profuit (ô beata & glorioſa Mater) nobis quæſita nanciſci, ſi detrimentum amiſſionis nunc cogimur perpeti? Adeſto nunc ſolitâ pietate, ô Chriſti Virgo benedicta, ſobolémque nobis reſtitue rediuiuam, quam quidem per te ſuſcepimus, tuâ gratiâ noſtra fœcundante viſceta. Nihilominùs quidem nobis ablatam potes reddere, quam omninò natam negante dudùm præualuiſti concedere. In vtroque fies omnipotentiſſima, in vtroque agnoſceris martyr efficaciſſima. His & talibus quampluribus

vtroſque parentes ad defuncti filij feretrum irremediabilis torrebat, exanimémque corpus amplexos grauibus ſuſpiriorum ſingultibus fatigabat. Cúmque iam Baiuli ſandapilam arriperent, vt ad Eccleſiam humandi cauſâ deferrent, parentes lamentabilibus modis Sanctam Fidem proclamant, & vt eis amiſſum donum rurſus reſtituat, miris vlulatibus obſecrant. Quibus ita ad æthera vſque funereos clamores ferentibus, ecce quaſi de graui ſomno rediens adoleſcens ille, caput à feretro erexit, faciémque ſudario iam adopertam concutiens, adſtantium ſtrepitum mirari cœpit. Quem mater inremota feretro incumbens, mox vt vitalibus auris fruentem perſenſit, properè vultum, manúſque reſoluit, verſiſque modis, præ nimio gaudio fletibus ora rigauit. Quo viſo omnis adſtans cœtus diriguit, calórque omnium oſſa relinquens, ineffabili ſtupore cernentes perterruit. Denique cum à mortis torpore reſolutum genitores eius percontari ſtuduerunt ſi fortè corporeis membris exutus aliud ad regnum duceretur; an in extaſi mentis poſitus, adhuc vitali calore membris collapſus fongeretur. Qui mox ſe ab hoc præſenti ſæculo prorſus egreſſum, & ad tenebroſa loca deductum; vnde Sancta Fides eum vi exemit, & ad reſumenda huius Solis ſpiramina refudit. Et vt credibiliores in tanti miraculi relatione vtrique parentes fierent; eum Virbium ad Sanctę Fidis oraculum adduxerunt, teſtéque totâ viciniâ, nobis mirantibus, ac prę gaudio fletibus ora madentibus, eumdem relatorem eſſe fecerunt.

CAP. XVI. *De eo, qui filios ſuos, virtute Sanctæ Fidis fretus, per ignem tranſire faciebat.*

Huius rei, cuius narrationem aggredimur, multi noſtrûm relatores perſæpe extiterunt quorum relationibus vt diuinis oraculis credimus. In Perragoricis partibus caſtrum Montagrerium perhibebant, vbi eques quidam, nomine Helias, nobilitate pollens degebat, qui ſine ſobolum gratiâ connubia irrita, atque ingrata ducebat. Qui tandem ad Sanctæ Martyris properans limina, optata coniugalis vteri meruit recipere ſemina. Et hanc bino munere conrigit accidiſſe. Quos pueros tanto amoris priuilegio diligebat, vt etiam non ſuos, ſed Sanctæ Fidis filios appellabat. Et vt inde experimentum daret, coram adſtantibus, & inſtanter prohibentibus, mediâ in eius phalâ accenſo rogo, nudis cruribus ac pedibus per medios flammarum globos tranſire faciebat: quod & (mirabile viſu!) pueri ſine aliquâ incendij læſione citato ſaltu implere feſtinabant. Intereà verò mente ſedit, vt eoſdem pueros deberet adducere Sanctæ Martyri, veluti eorum ſpirituali genitrici. Sed quia horrida hyems flumina cuncta à littoribus expulerat, immenſiſque tempeſtatibus paſſim deſæuiebat, mulier, & cæteri eius familiares aliud in tempus reſeruandum perſuaſum ibant. Quorum omnium hortamentis penitùs reſiſtens, propoſitum iter ſe celebraturum aſſerebat, nullóque metu ingruentis tempeſtatis ſe deſiturum dicebat. Quin etiam præſentibus pueris Sanctæ Martyris, nulla ſe naufragia timere perhibebat; ſed eorum comitatu fretum paruâ lintre procelloſas gurgitum elationes ſulcaturum ſe ſpondebat. Quod & ad effectum vſque perducens, Sanctæ Virginis adiit limina, pueróſque votis obligans, multa de eis ſanctæ congregationis noſtræ fratribus recenſuit valdè admiranda; peractíſque orationum ſolemnitatibus, lætus, & incolumis redijt ad propria.

CAP. XVII. *De oculo equi per virtutem Sanctæ Fidis reſtituto.*

Aruernico in pago, Murmontis caſtrum vulgò nuncupatur, in quo miles quidam equum magni pretij habens, de more ſanguine minuit; quem poſt phlebotomationem ad palum quemdam capiſtro religauit. Quo in palo ad res ſuſpendendas ſudes *acutiſſimæ* prominebant, quas ipſi ramuſculi præciſę arboris olim conceſſerant. Ad cuius ſtipitem prædictus equus adnexus, dum inſtabili motu circumuagaretur, eiecto altiùs capite ſudem offendit, quæ graui ictu confeſtim, ei oculum radicitùs euellit. Quod factum prædictus miles ægrè ferens, oculum ad mandibulas vſque pendulum in proprio foramine reſtituit, ac multorum ibidem adſtantium cohortationibus, ſanctæ Martyri Fidi luminare ad eiuſdem equi longitudinem vouit, luménque effoſſum inſtitis alligans, ad proprium ſtabulum mœſtus reduxit. Erat namque equus ille & velocitate incomparabilis, & in omni caballinâ ſtrenuitate probabilis. Sicque factum eſt, vt Sanctæ Fidis medicantibus

meritis piis, poſterâ die equus ille ita incolumis *inuenitur*, ac ſi nunquam vllo morbo grauari videretur. Cuius virtutibus præclarum miraculum iſdem ſmiles ante ſanctæ Martyris retulit cunctis adſtantibus oratorium.

Cap. XVIII. *De mortuo reſuſcitato.*

Contigit quendam, nomine Hunaldum, Tholoſanis in partibus ſanctæ martyris admirandum promeruiſſe beneficium, viſúque & opere inopinam experiri eius magnificentiam virtutum. Habebat enim filium, quem de more miſit ad armentum in paſcuis ſeruandum. At ille paſtorali curâ ſuſceptâ, die quadam ſurgente heſpero, armenta domum reducens, per negligentem incuriam, bouem vnum inter frutecta dimiſit; reliquos verò boſtaris præſepibus inſeruit. Cernens igitur vacuo loco vnum abeſſe animal, paſcua per furuas noctis tenebras ſoliuagus repetijt. Sed magnâ parte noctis illius iam elapsâ, caſſo labore quæritandi, ſine boue triſtis ac mœrens rediit. Quid ageret, quò ſe verteret, nulla ei ratione patet: Improbiſſimâ enim patris ſeueritate perterritus, eo ſciente rectum non audet ſubire, neque quid ei acciderit vllatenùs intimare. Tandem verò ſopitis omnibus, lectulo ſe contulit clanculus. Vbi cùm membra amiſſi bouis indagine admodùm defeſſa iactaret, illicò tantò dolore corripitur, vt penè omni oſſium compage reſolutus crederetur. Quo dolore nimium inualeſcente, & motu artuum fraudatur, & rationis officio priuatur. Manè autem facto, vt eum pater tanto conſpexit correptum languore, depoſito furore mox ſuper imminentem nati interitum flebilibus cœpit gemitibus dolere: ac dum vaſtis ſingultorum quateretur ictibus, Sanctæ Fidis ſaluriferam opem magnis implorat clamoribus, vt priſtinæ incolumitati eius reſtituatur filius. At ille toto corpore manens immobilis, ſummo duntaxat in pectore videbatur ei calor vitalis, atque tali in ſtupore membrorum dies peregit nouem, extinctis lucernis oculorum. Decimo autem die, quæ Dominica habebatur, vt viderunt pupulas luminum in morte contabeſcentes, gelidóque ſudore frontem, ac genas rorantes, appoſitâ læuo lateri manu nihil viuum ſalire ſentiunt, ſed omnia æterno ſopori dedita euidentiſſimis ſignis agnoſcunt. Quid plura? Funus parant, exaniméque cadauer ſandapilæ impoſitum vlulantibus lamentis celebrant. Sed cum luce craſtinâ ad defoſſum ſepulturæ eius locum veheretur, pater impatientis amoris affectu, extincti gelidum nati corpus amplexatur; oculóſque, ac vultum omnem irriguis lacrymis humectans, locum omnem amaris implet clamoribus. Inter quos inſolabiles gemitus, crebris vocibus Sanctam Dei Martyrem Fidem clamat, ac lacrymoſis obſecrationibus vt ſibi filium reddat, ter & quater ingeminat dicens;

Virgo Fides, dilecta Deo, lux inclita mundi,
Auxilium miſeris quæ cita ferre ſoles,
Supplicis exaudi Martyr ſanctiſſima vocem,
Quamque potes (poſco) defer opem miſero.
Munere nemo tuo petijt ſi fortè coactus,
Diſceſſit vacuus, te retinente, manus.
Credo quidem, neque vana fides, te poſſe quod opto
Cœlitus à Domino promeruiſſe tuo.
Vnicus ecce mihi natus, mea ſola voluptas
Occidit, vna mei ſpes, & amor generis;
Quo pereunte modò, mihi cætera vita ſuperſtes
Protrahet ingratas ſine carendo moras.
Sed ſi Virgo Dei, miſerorum queſtibus vllis
Flecteris, & lacrymis vinceris irriguis;
Munere ſopitos nati quos cernimus artus,
Ad priſcam vitam, te rogo, nunc reuoca.

Cúmque his, & huiuſmodi quamplurimis querelis ſuper defuncti corpus incumbens pater, cum magno eiulatu quereretur, omnes qui ad vltimum exequiarum obſequium aderant, deflentis pietate moti, fletibus ora rigabant, ac glorioſiſſimam Virginem Fidem mixtis lacrymis precibus, vt ad inuocationem ſui Sancti nominis propitio vultu reſpicere dignetur, vnanimes exorant.

Sic quoque continuò, ſed & (ô mirabile dictu!)
Mors tetra viſa retro prædam fugitiua reliquit,
Euomuitque vorax auidâ de fauce rapinam.
Protinùs atque caput lento nutamine functus,
In partes verſat, gelidas recalente medullas
Fomite viuifico: ſubitóque per algida membra
Spiritus infuſus totum dat viuere corpus,
Erigiturque tacens, trepidantia lumina vixdum
Attollens. At mox totos ſimul erigit artus,
Et ſtetit in proprijs membrorum machina plantis.
Inde domum repetit diuino tramite patris.

Quo viſo cuncti in gratiarum actionem verſi, præ gaudio tanti miraculi lacrymas fundunt, ſanctæque Virginis, ac Martyris Fidis virtutem glorificantes; votis, & muneribus ſeſe ac ſuos ei ſupplices deuouent. Sicque ab Eccleſiâ Sancti Georgij, vbi humandi iuuenis gratiâ venerant, regreſſi ad propria, pater poſtumi filij, ac reliqui contubernales diligenti perſecutione die quadam ab eo ſciſcitari ſtuduerunt, quid ſibi viſum fuerat illis nouem diebus quibus in exceſſu animæ poſitus quaſi mortuus iacuerat; ac quomodò vel cuius auxilio ad ſepeliendum poſtmodum delatus ad vitales auras redierat. At ille adhuc trepidantia pectora gerens, ab imo ſpiritu longa ſuſpiria ducens, ſic percontantibus actutùm reſpondere exorſus eſt. vt cætera nunc ad præſens ſilentio prætereantur, quę mihi ſine ſub extremo contigerint, certiſſimo & ſine vllius falſitatis ambiguo breuî expedire non differam. Corporeis vinculis ſpiritus meus reſolutus, teterrimis quibuſdam miniſtris traditur, quorum crudeliſſimo ducatu ad hiatum vſque vaſtiſſimi præcipitij protrahitur. In cuius horridam voraginem dum iactari inenarrabili metu formidarem, (eloquar, an ſileam?) Ecce vir ſpendidiſſimi decoris aduenit, quem (vt poſtcà didici) paradiſi prępoſitum fuiſſe Michaëlem Archangelum liquidò paruit. Cuius placidi itineris glorioſiſſima Virgo Fides comes aſtitit; quæ ſuper Solis iubar emicabat ſplendore mirabili. Hic verò cœlorum præpoſitus, vt more carnificum eos, quibus ad torquendum deputatus eram conſpexit, in verbera mea irremediabiliter furere; quid, inquam malorum artifices, in huius tyronis tormenta tantâ deſæuitis crudelitate? Quid animam à ſummo Deo creatam perditum itis abſque vllâ miſeratione? Sinite iam nunc ab eius graui laceratione, quia Deo permittente per ſanctiſſimam Virginem hanc Fidem proprio refundetur in corpore, à veſtrâ erepta poteſtate. Ad hanc vocem tartarei miniſtri intolerabili formidine correpti, manus ſemper in malum pronas continuerunt, cœleſtibúſque nuntijs inſolito timore tremebundi paruerunt. Nec mora, fœliciſſima Virgo Fides concito impetu medios tortorum cuneos irruit, animámque meam ab eorum manibus violenter abſtraxit; atque ità corpori humo tradendo, ſicut noſtis, mirabiliter refudit. Poſtquàm verò huius non tantùm viſionis, quàm etiam rei geſtæ veritatis textum ille ordine eſt proſecutus, Pater & vicini iter inſtituunt ad Sanctam Fidem gratias reddituri.

Cap. XIX. *De Raimundo, qui à compedibus, & cathenâ ſolutus eſt.*

Pænè huic ſimile adhuc & aliud, calami depoſcit officium; quod quia prodigialiter inuenitur actum, æternâ memoriâ cenſuimus celebrandum. Raimundum pro impiè geſtis multi veſtrum nouerunt, & genealogiâ ſatis ſpectandum, & terreni honoris faſtu ſubnixum. Hic ex caſtro, quod Mons-penſatus dicitur, originem ducens, patrem habuit Bernardum, prædicti caſtri primum, & maximum. Et quia Caturcenſi vrbi contiguus erat eiuſdem ciuitatis literis imbuendus traditur Canonicis, eorum ſocietatem ſorciturus ſuccedentibus annis. Quâ in diſciplinâ vix ſanabili epyleutici morbi ægritudine per interlunia miſerè laborans, tædio cœpit magis parentibus haberi, quàm in nullâ ſpe genialis indolis. Tandem nimirum opinatiſſimo virturum fauore coactus, Sanctæ Virginis propitiatorium aggreditur; cuius propitiante benignitate optatæ ſalutis remedium aſſecutus, Sanctæ medicæ Fidis Baſilicam quotannis reuiſere ſtudebat, gratias pro impenſo munere relaturus. Quem pro zelo patrimonij parentes, atque affines execrabili odio inſectantes voti

compotes cœperunt. Tantùm denique Viro illuſtriſſimo, nomine Goſberto, tradiderunt, qui pro irrogatis contumelijs grauiſſimè eum habebat infenſum. Aderant namque ſanctiſſimi dies quadrageſimæ, qui cùm frugalis parſimoniæ obſeruatione mente cuſtoditi ſincerâ, omnem elidunt vitæ perperam. Quos iſte inter compedum multiplicia volumina omni heremiticâ auſteritate aridius ducens, potiùs habebat oneri, quàm promerendæ ſaluti. Cibus enim illius veſpertinus, panis erat; mucididate viriditatis ſqualidus; qui remoto alius edulij adminiculo, vix etiam aquâ viam patente palati valebat pertranſire meatus, & quia pro effens viribus illis intolerabilis erat, ità compedibus, & triplicibus catenis veluti Getulus leo implicatus iacebat, neque pedem, neque manum vllo adniſu qualibet in parte vertere præualebat. En etiam ipſa catena fortibus hamis intexta, quæ numeroſo ſinu animæ crura, ac thoroſos lacertos durè vinciebatur; à tergo eius per foramen ſaxea turris ad exteriora penetrans, ferreis repagulis ita áforis conſtringebatur, vt nulla vi niſi mordacium ſertarum edaci limaturâ reſerari fas erat. Has inter preſſuras tamen Sancta Fides eius ab ore non recedebat, neque vnius momenti victum non inuocato prætererat. Quinque igitur Hebdomadarum breuiori luſtro in hac tam lugubri acerbitate finito, dies ille enituit, qui ob Dominici triumphi memoriale, cum palmarum ſeu diuerſi generis florum * corda omnium totum per orbem ineffabili tripudio exhilarat. Cuius diei tam commune gaudium, diffuſa per orbis climata, nullam huic præbebat remedij lætitiam. Cernens ergo cunctipotens Deus immitem ſæuiſſimi tortoris prædicti Goſberti peruicaciam, ſubſequenti nocte per ſanctæ Virginis interceſſionem tactus miſericordiâ, vt ſemper totus * eſt vita deſperatis facilis pietas, iuuenem ſplendore admirabili coruſcum illi miſero, ſopore doloris leniente cœlitùs direxit; qui eum talibus affatur verbis; Vigiláſne, an ſopore depmeris, Raimunde? At ille intrà ſomnij dulcedinem, ita videbatur ſibi reſpondiſſe. Quis, inquam, es Domine? Cui ille. Ego ille ſum Stephanus, qui dudum à Iudæis lapidatus, ciuium ſupernorum promerui aſciri cœtibus; Qui ideò ſum ad te miſſus, vt ad Sanctam Fidem te ducam velociùs. Quem cùm interrogaſſet, vbinam magnifica Virgo eſſet; Surge (inquit martyr præcipuus) quia non ludificaris à ſomno, ſed incunctanter me ſequens, videbis eam, de quâ ad te loquor. At ille, vt ſibi oſtenſa ſuadebat viſio, videbatur ſibi ſanctam martyrem ſequi præuiam; qui ſuprà pontem Conchacenſis Dordonis eum ſtatuens, ità mellifluis proſequitur alloquiis; Dirige, inquam, ô fili, oculorum aciem, ſuper huius nubiferi montis cacumen, & diuinam intuere claritatem, cuius immenſi ſplendoris media Sanctiſſima Virgo Fides, ac Martyr inſignis, Angelorum inter manus emicans, quis ſuis meritis debeatur honor, euidentiſſimè indicat.

Quibus ille auditis lætus de ſacræ Virginis laude præcelsâ, oculos in viſione vigiles in ſublime tollens, vidit igneum globum ingenti fulgore micantem; cuius in medio ſpecioſa. Virgo coruſcans adſtantibus ſibi Angelis dicebar, locum illum quem cernitis, oſſibus decoratur meis; de quo vos rogo, vt veſtris ſanctificetur dextris. Ciues verò Angelici monitis animo libenti adquieſcentes Virginis, eleuatis præ fulgidis dextris ſignum dant adorandæ Crucis; cuius ſignaculi virtute ſacratus, omnis ſanctitatis gratiâ repletur. Dum hæc igitur agerentur: ecce ſubitò nimboſa caligo, ab ipſius amnis imo nimboſus turbo aſcendens, illum ſuper pontem ſtantem nebula texit, quæ deciduo rore eius indumenta largiſſimè humectauit. Quâ viſione attonitus lumina à ſomno vix abrupit; ac mox veſtes manibus contrectans, ſicut in viſu ſenſerat defluo imbre reperit humidas. Inde circa ſe palpando manus ducens, omnia vinculorum volumina diſſoluta à ſe ſentit, hoſtiolum etiam nocte ſeris, ac vectibus ſatis munitum, patens inuenit. At ille verum ſibi orama fuiſſe oſtenſum liquidò agnoſcens, continuò (multa enim animo ei cura exiendi necne recurſabat) obfirmatus audaciâ, cum præcipiti euolutu, cuſtodum munimina tranſilit, gradúſque ſcalarum rapido impetu ſuperans, per medios cuſtodes ibidem iacentes, ad exedras vſque deuenit. Vbi dum adſtans multa corde dubio agitaret, tandem ei menti ſuccurrit, quia præ nimio pondere, vinculorum machinamenta ad Sanctæ Virginis Baſilicam vehere nequibat, ſaltem tabulam ſcacorum ibi pendentem, in teſtimonium ſuæ euaſionis ferre debeat. Quâ aſſumpta, murum qua altiùs inſurgebat, præceps eluſit, experſque læſionis, fugam nudus pedes properauit. Cui inter ſcrupuloſum callem pedibus labenti mox quædam mulieris forma obuia fuit

quæ expoſitis à dextrali calceamentis, ità eum prior compellauit; Tune es, inquam, Raimundus ille, quem modò Sancta Fides à carceralibus vinculis ſoluit? Cui dum illum ſe eſſe confiteretur, confeſtim calciamentorum viæ ſolamen ei detulit, dicens; Tolle hæc: & quantociùs ab his elabere partibus, dum tibi euadendi patet locus. Cuius beneficij munus, & ſolaminis monitus ille attentiùs perpendens, nihil aliud eum fuiſſe intelligit, quàm præſentiam Sanctæ Virginis. Sed dum hæc mente pertractaret, ſubitò nuſquam euaneſcens comparuit. Tantæ ergo patronæ exhortationibus roboratus, cœptam peragit fugam, neque ab inſequentibus attingi poteſt, quia eum Sancta Fides tuebatur. Sicque per medios inuiſus ruens hoſtes, Caturcetim adiit vrbem; vbi Protomartyri Stephano, quaſi viæ ſuæ præuio meritas rependere ſtuduit grates. Et quia longæ inediæ, ac fugæ conficiebatur tædio, ſanctæ Fidi, ob præſtitæ ſibi ſalutis gratiam, quam potuit miſit candelam. Denique nocte illâ, in qua Dominicâ proditione, & noſtra ſalus, & Iudæorum proceſſit interitus, dum impoſitam lectionem manè legendam in veſtiario Sancti Martyris prouideret, ſomno demitur, atque ibidem quiete paſcitur: cuius ſomni nubilo Sancta Fides, tanquam matutinæ nebulæ interpollens ſol permixta, ità eum ſubitatis, vt putabatur, viſa eſt arguere eloquiis. Itáne deſidiâ torqueris, vt ſolitas mihi gratiarum ſollemnitates his ſanctæ Paſchæ diebus ante Sacranum artuum meorum perſoluere deſinas? Quid moraris? Diſſice morarum nodos, & cum ſcachorum tabulato, tuæ videlicet liberationis credibili monimento, Conchacenſem calle pedeſtri velociùs expete locum, Paſchaliſque gaudij ibi celebra Sacramentum. Huius viſionis gratiâ ille permotus, ſomnij tædia rupit, ac Geraldo Petragoricenſis Eccleſiæ ſub primis tyrocinij auſpicijs Epiſcopo, qui Toloſanæ vrbis mœnia fortè aggrediebatur; ſimulque eiuſdem Caturcinæ vrbis præſuli Bernardo, quæ ſibi ſomnitùs imperata fuerant territus intimauit. Qui vt Sanctæ Fidis monita audierunt, iubent iuſſa factis implere, nec qualibet interueniente dilatione differre. Quid igitur? Vno tantùm contentus famulo iter arripuit, ac imperioſæ Virginis mandata faceſſit. Cœpti verò itineris victor, vbi ſcacheâ tabulâ onuſtus ad ſæpedictum locum peruenit, orationi incubuit, ac ſupplici murmure quæque excogitata protulit: Quà expletâ, poſt Sanctæ Crucis, frontis, locóque cordis impreſſionem, quæ ſibi inter Catenarum preſſuras per Sanctam Virginem mirabiliter acta fuerant, cunctis qui aderant, ora in ſilentio tenentibus, filo expedit. Neque hæc parua audiuit vtriúſque ſexus caterua; ſed eiuſdem memorati Goſberti filius, qui tunc fortè inter commilitones causâ orationis ibidem aderat, incredibili ſtupore totus viſu in medio diriguit; admirans qualiter à tot vinculorum connexione ſolui potuit, neque minori ammiratione Goffredus ſub hoc aſpectu corripitur, cuius iocoſa ſcachorum tabula fuerat, quam ille ereptus, proprijs illic humeris in teſtimonium Sanctæ Virgini obtulerat. Tandem agnitâ virtute Diuinâ, in laudum præconia conuertuntur, Sanctæ Martyris Fidis glorificantes potentiam, à Domino ſibi factis exigentibus meritis in omni miraculorum facultate collatam.

Cap. XX. *De Mulo reſuſcitatô.*

Nunc vero quid in itinere Sancti Petri Apoſtolorum Principis moderno tempore per glorioſiſſimam Chriſti famulam mirabiliter geſtum ſit, paucis abſoluere curabimus veſtræ attentioni. Italiæ in partibus, quæ Longobardia nuncupantur, miles quidam Rutenici pagi, Garbertus nomine, præcedentem Pictauenſem genere, ac militari ſtrenuitate ſatis illuſtrem aſſequitur; ac poſt ſalutationum mutuam gratiam iter inſtitutum celebrat, eius familiaritati ſociatus. Qui de multis ſimul ſermonem ad inuicem conferentes, tandem ad Sanctæ Fidis magnalia conſertâ ſermocinatione peruenit; vbi non parua laus à Rutenico ſuis attribuitur miraculis. Ille verò Pictauenſis, ingenti cum admiratione narrationem illius applaudens excipit. Vbi ad hoſpitium in vico Sancti Domnini peruentum eſt, Pictauenſis mulus, qui ei carior habebatur, grauiſſimo morbo correptus, vix ad craſtinum diem vitam protraxit moribundus. Garbertus verò quanta in talibus quondam animalibus Sancta Fides operata eſt magnalia non immemor, interrogat ſocium, vtrum aliquam medelam fecerit ad muli huius ſupplementum. Cui nequaquam reſpondenti, mox adiecit; numquid audiſti quæ tibi de Sanctâ Fide heri per me expoſita ſunt? Mitte ei deuotus

aureum, & ſtatim tuum animal recipies ſanum. At ille nihil cunctatus, Biſantem de marſupio protulit, quem ei ad deferendum Sanctæ Virgini conceſſit. Sancta verò Fides ad maiorem virtutis ſuæ gloriam manum reſeruans, viuenti mulo nihil profuit, nec quidquam valitudinis impertiuit. Quid plura? Surgit aurora, monétque cunctos, vt cœptam properarent viam. Exponitur mulus vitæ termino functus à ſtabulo, & datur tantummodò pretium pro corio. Iter compiunt mœſti, & qui aureum vitæ araboni recepit, & qui amiſſo animale, damnum cogebatur pati. Rutenicus ergo de iactatione virtutum Sanctæ Fidis nimio rubore anxius, aureum quod acceperat, volebat verecundè reddere. Quod cùm tetendiſſet datori, ecce repente poſt tergum audit ſonitum ſubſequentium, & quaſi fugientis animalis, & agitantis equitis ſtrepitum. Sicque vultum in terga retorquens, proſpicit eminus hoſpitem mulum fugientem curſu fatigantem, & vt eum comprehenderet, multo conamine enitentem. Qui viſo, Sanctam Fidem attonitis exclamat vocibus, aureúmque retinet, quod volebat reddere verecundus. Recepto denique mulo, interrogant hoſpitem, qualiter actum fuerit in reparatione animalis. At ille admirando exclamans, ait; ô vos fœlices, quibus tantam Virginem contingit habere patronam, cuius omnipotentibus meritis non ſolùm vobis ſalus tribuitur animarum, verùm etiam magna procurantur medicamina corporum. Hæc Sancta Virgo in opere & virtute, non ſinit veſtris adminiculari incommodis, etiam in animalium reſurrectione. Hoc quod videtis animal, in plateâ proiectum, dentibúſque retectis omni animâ relictum, inter decoriantium manus animauit, concitóque ſaltu à ſolo exturbauit, ac ita à manibus noſtris elapſum, veſtris vſibus præparatum reformauit. Quo audito omnis peregrinorum caterua in laudum pręconia erupit, totúmque aërem æmulis vocibus Sanctam Fidem roborare compellit. Deinde reddito hoſpiti tergoris pretio (ſcilicet argenteos octo) ſancta limina Apoſtolorum læti expetunt; regreſſique ad propria, votiuum aurum cum ingenti gratiarum actione perſoluunt.

CAP. XXI. *De milite, qui ab inteſtinorum inordinatis motibus fatigabatur.*

Aruernico in pago miles erat ſtrenuus, cui inſidiante infortunio, interiora ſtatum ſuum per interlunia deſerentia, cum magno inteſtinorum murmure in verenda vſque erumpebant; Vnde nimio mœrore attritus, mortem ſæpe orabat, ne hæc pateretur diutiùs. Poſt multum verò tempus, de milite pedes factus, conſciam morbi vxorem alloquitur; cuius conſilio tectus, Sanctæ Fidis deliberat expetendum ſuper hoc beneficium. Muliere reluctante, & multa obiiciente, ille conceptam peragit voluntatem, ac ita ſanctam adiit Virginem. Cuius ante ſacratiſſimum corpus deuotus procumbens, pro quo venerat, cum lacrymis ſæpius ingeminat, ac pro ſalute obtinenda propenſiora fundit precamina. Sequenti verò nocte ante ſanctum mauſoleum Virginis, poſt orationum ſtudia depreſſus, videt ſibi Sanctam martyrem aſſiſtere, & quaſi ſubuerecundo (vt mos eſt Virginibus) eum alloqui ſermone. Dormiſne, inquam? Qui cùm ſe dormire reſpondiſſet, beata Virgo ita eum fando proſequitur; Scias me, inquam, hactenus minimè fuiſſe interpellatam pro huiuſcemodi re. Vt iſta eſt, pro quâ noſtra ſollicitas ſuffragia, cùm ex diuerſis morbis valida contulerim * agridia. Sed ne omnino hinc inconſultus abeas, quæ tibi fient ſalubriora paucis auertere expediam. Noſti illum, qui tuam incolit viciniam, fabrum ferrarium? Qui cùm ſibi nomine, & facie benè notum eſſe ſubintuliſſet; rurſùs eadem Virgo; Illum, inquam, nihil cunctatus aggredere, & vt cum maximo malleo, ex quo candens maſſa à fornace facta contunditur, admiſis viribus toga ſuper illam paſſionem in incude poſitam, tibi validiſſimum ictum iniiciat; quod celeriter ſalutem tibi conferet optatam. His ille verbis cachinno ſimillimis, ſtupore ſimul & admiratione præmonitus, ſomno abrumpitur, & quid ſibi talis viſio velit, alto corde verſat diutiùs. Tandem verò domum regreſſus, obfirmato in mortem pectore, fabrum prædictum nemine conſcio aggreditur, & quæ ſibi per Sanctam Fidem imperata fuerant, intimat ſecretiùs. Quibus ille auditis, toto corde collabitur, neque ſe hanc fantaſticam ludificationem iam acturum iure-iurando atteſtatur. Crede, inquam, mihi Domine, quia non medentis, ſed potiùs ludificantis verba hæc ſunt; quorum monita ſi credulus proſequi volueris, mortis tuæ reus argui poteris. Ergo

tamen nequaquam huius criminis ero auctor tam peſſimi: Noui enim procul ambiguo, præſentem te incurrere mortem ex hoc. Cui vt excuſatus abiret, multa coniectanti, & multa metu parentum, ſi verbere ſuo vitàm cum dolore finiret, in faciem obijceret ei, mox eques illi fidem facit, nihil horum ſibi cueniendum. Quid plura? Sternuntur ſuper incudem genitalium turgida palearia, atque ad extremum ictum præparantur morbida verenda. Sed mox vt adductis lacertis ſublatum in aëra cernit immenſum mallei pondus, incredibili pauore concuſſus, retrò reſupinus labitur; ac velut exanimis, ſolo cum graui fragore membrorum reſupinatur. Quâ in præcipiti ruinâ (mirabile dictu!) confeſtim omnis illa inteſtinorum ebullitio ita interiùs reſorbetur, vt numquam vlteriùs in vitâ ſuâ foris erumpere videretur. Sic ille nec cauterio aduſtus, nec vllius antidoti amixtide curatus, incolumis euaſit, Sanctæ Fidis, vt ità dicam, ludus, omni poſteritati cum alacritate ſatis admirandum ſpectaculum facturus. Sic illa ponderoſa alleuatur ſarcina, ſic dura reprimitur ignominia. Sic pro terribilis mortis horrore, ad laudem & gloriam Sanctæ Martyris, ineffabilis gaudij curatus perfunditur immenſitate. Quæ res ne cuiquam ridiculo ſimilis facta videatur, ac per hoc à nobis conficta reſpuatur, non abſurdum ducimus, Rodbertum Cantoiolenſis Monaſterij Abbatem, virum reuerendâ canitie ſatis honeſtum, in publicum aduocare, cuius teſtimonio hoc nobis manifeſtatum eſt, quod referimus, quia ille, qui paſſus eſt, longè poſitus, noſtris poſtmodùm non apparuit obtutibus. Illius ergo ab ore didicimus, qui non ineptâ adulatione, non fictâ ſcurrilitate aures populi palpar, ſed veritate quicquid ore profert commendat. Denique ſi de tali relatore dubitatur, de beneficiis Dei diffiditur.

CAP. XXII. *De quadam matronâ, quæ contra Sanctam Fidem impiè agens, mirabiliter interijt.*

Caturcenſium in partibus res mira contigit, quam quia cunctipotens Deus pro amore Virginis ſuæ monſtruoſè operari voluit, huic dignum ducimus interponendam lectioni. In prædicto verò territorio matrona quædam erat nobilis, quæ aut quia mulierum genus ſemper auarum legitur, aut certè diabolico inſtinctu, terram ſanctæ Martyris agris ſuis vicinam immoderatè concupiuit, aranteſque Monachorum bubulcos, plurimis affectos contumelus à iugeribus expulit. Sequenti verò die proprio vomere ea iugera ſecare fecit, ſuæque ditioni ea ſubiugare præſumpſit. Atque ità cœleſti virtute actum eſt, vt dum illa à ſuis terminis agrum illum denormare iuberet, acriterque inſiſteret; actutùm toto corpore emarcuit, ac horrificis ſtridoribus garriens, infœlicem ſpiritum orco dimiſit. Cuius terribili exitu aratores valdè exterriti, relicto aratro fugerunt, ac in ſummo habitu vix palpantes Domino ſuo rem actam retulerunt. At ille mœrens de mulieris interitu, pro cadauere miſit; allatúmque terræ condidit. Quâ tali modo extinctâ, terra ſanctæ Martyris tuta ab omnibus remanſit, & in Monachorum poſteà ditione iacuit.

VITA SANCTI FIDOLI CONFESSORIS.

Ex nouem Lectionibus veteris Breuiarij Eccleſiaſtici.

I. VEnerandi Patris Fidoli vitam ad laudem nominis Chriſti cuius diuina ſunt merita electorum notitiæ fidelium pandere cupientes, primùm quæ illi patria quæve morum à puero inſtitutio fuerit paucis prælibare operæ pretium duximus, vt admiranda tanti viri conuerſatio ſubſequẽtibus ſignis quæ per eum ſuperna dignata eſt operari maieſtas adſtipulatur, quamuis multo plura eſſe, quæ nullo teſte egerit, quæque laudem vitans humanam ſub ſilentio abſconderit, legentium nemo cunctetur. Enimuerò licet ſanum ſapientibus luce clarius conſtet in ſignorum exhibitione merita cuiuſquam, vt pote quæ & malis plerumque communia ſunt, nequaquàm debere penſari: tamen ſibi adhærentes deuotiùs diuina diſpoſitio perſæpe exterioribus miraculis illuſtrando glorificet, vt dum ſolis exterioribus intenderint corda mortalium in eis viderint quod admirentur bonorum operum exempla conſequenter in illis

conſpiciant quæ imitentur. Quod profectò in dilecto ſuo Fidolo gratia Dei euidentiſſimè declarauit: cuius vitam omnibus proponens admirabilem, innumeros de tenebris veræ luci reſtituit. Hoc ſanè omnes admoneo, in quorum forte manus hæc venerint, vt ex dictionis qualitate velint compenſare materiam, ſed veniam apud eos obtineat dictionis tenuitas, cùm nouerint quàm ſit alta materiæ dignitas.

II. Vir igitur vitæ venerabilis Fidolus ex præclara Aruernorum vrbe progenitus traditur, ex illuſtri quadam proſapia trahens originem: ſed hanc ille virtutum ſplendore cælitus decoratus haud ſegniter reddere ſtuduit clariorem. Denique adhuc dum tenerrima teneretur ætate ſuperna ſibi cooperante gratiâ quæ eum iam vas electionis futurum præuiderat morum ſublimante tetendit perfectione. Tranſcurſo verò pueritiæ tempore cum iam annos pubertatis attigiſſet, cœpit egregiæ indolis adoleſcens ſæculi huius fugitiua gaudia tota mente reſpuere, ac ſecundùm Apoſtolum in altiora ſe extendens ad ſupernæ vocationis brauium omni cordis alacritate feſtinare. Cernere erat Chriſti famulum velut apem ſagaciſſimam virtutum mella vndique congerere, & cùm cæteros morum ſublimitate tranſcenderet, nulli numquam nec cogitatione quidem ſeſe præponere, ſed humilitatem quæ virtutum eſt cuſtos, in verbo & in actu certatim cunctis præmonſtrare, coæuorum mores minus compoſitos admirabili patientia refrænare. His atque aliis virtutum floribus inſignitus dilectus Domini Fidolus tam Deo quàm hominibus complacebat, ac quotidianis incrementis in melius proficiens, magis ac magis ad ſuperna animo ſuſpirabat.

Mentis damna cauens, Domini mandata reuoluens.

Contigit ſub eodem tempore quorumdam inſolentia, ſicut ex geſtis Francorum comperimus, Aruernos atque Bituricos odium Regis Theoderici, qui tunc cum fratre Theodeberto, ſimúlque auia Brunichilde Regnum Francorum ſtrenuò gubernabat, incurrere, eandémque gentem bellorum, incendiorum, ſimulque rapinarum diſcrimini ſubjacere. Præfatus enim Rex fratrem Theodebertum in auxilium euocans cum finitimis regni ſui gentibus tanta calamitate eandem gentem attriuit, vt præclaros quoſque gentis illius & omni prius rerum affluentia exuberantes publicè mendicare compelleret, pleroſque etiam ſtipis quærendæ gratia ad extraneas nationes tranſire perurgeret. Sed nec hoc quidem hoſtibus ſatis eſſe videbatur. Pueros enim quoſque atque adoleſcentes venuſtioris formæ, ſcitíſque vultibus puellas aduentitius exercitus iunctis poſt terga manibus ſecum ducens per diuerſa loca pretio accepto diſtrahebat, nulli compatiens, nec remeare ſinens. Dum ergo huiuſmodi clade gens illa premeretur, & non ſexui, non ætati ab hoſtibus parceretur, contigit venerabilem quoque Fidolum rapi cum cæteris atque in modum alterius Ioſeph duris irretitum ligaminibus abſtractum patria duci à barbaris. Neceſſe verò erat eos, in quorum ſortem vir Domini præda factus deuenerat, per Trecorum confinia iter habere, vbi poſt Beatum Lupum vicem Apoſtolicam eo tempore adminiſtrabat Camelianus omnimoda bonorum actuum claritate conſpicuus, nonus ab Amatore qui primus illius ordinatus eſt ciuitatis Epiſcopus. In huius autem vrbis territorio quidam Dei ſeruus, Auentinus nomine, ſuper ſubditum ſibi Monachorum gregem pij patris ſollicitudinem impendebat multis miraculis amicus Dei olim declaratus. Sunt & in promptu cuique volenti cognoſcere, ſiquis eius geſta, quæ hactenus habentur, attentius velit reuoluere. Is verò reuelatione admonitus iubetur tedeuntibus barbaris in obuiam ac pro redimendo viro Dei quam poſcerent dare pecuniam.

III. Famulus itaque Chriſti Auentinus viſionem ſecum retractans crebrius ac diuinis iuſſis obſecundare ſatagens ocyus obuiam proceſſit illis aduenientibus. Qui cùm longè adhuc poſiti eſſent, Venerabilem Fidolum inter cæteros recognouit, tam ex diuina reuelatione, quàm ex ſpeciali quadam gratia quæ illius refulgebat in facie. Quos ſic intrepidus collaudat vir venerandus. Ad vos non vſibus hominum neceſſaria mercimonia quæſiturus aduenio, ſed vnius tantùm redemptione captiui, vt deſiderio ſatisfaciat cordis mei, cúmque eis quis ille eſſet deſignaſſet, tantâ gratiâ ipſius ſermonibus conferri placuit Diuinę pietati, vt abſq; vlla refragatione quod petebatur deuotiſſimè annuerent. Perceptúſque à viro Dei duodecim tantùm aureis Philochriſtum Fidolum nexibus abſoluerunt captiuitatis. Quem agnum Chriſti manſuetiſſimus

vir eximiæ ſanctitatis Auentinus de raptorum manibus exemptum ſecum ducens ſancto illi gregi quem regebat ſine mora inſeruit. Ac non multo poſt hæc dierú labente curriculo cleticatus ei impoſito onere, diuinis officiis arctius mãcipare curauit. Tunc verò licet anteriori tempore planraria in ſe virtutum non mediocri ſtudio excolere laboraſſet, poſtquam illius ſanctæ Congregationis adeptus eſt conſortium, nullum ſibi in regularis vitæ tramite paſſus eſt eſſe ſecundum: virtutum ſiquidem ſuarum non leue diſpendium putabat, ſi quid ab aliis boni fieri cerneret, quod non ipſe feruentiori animo deuotus adimpleret. Illius perſeuerantiam in vigiliis, & orationibus illius inſtantiam in diuinis lectionibus ſectabatur. Huius in cibo & potu parſimoniam: alterius ſuper illata conuicia patientiam mirabatur. Alium oris ſui ad cuſtodiendum ſilentium cuſtodem: alium verò obedientiæ bono viriliter inſudantem plurimùm prædicabat. At verò iſtum ſimplicitatis miræ dono prędirum, iſtum nihilominùs miſericordiæ viſceribus affluentem plurimis laudum præconiis attollebat. Porro in omnibus his bonis ſic ipſe indefeſſus præpollebat, vt quis difficile aduerterit, in quo ille excellentiùs emicaret. Nec tamen ei tam deſiderabilis diuitiarum ſpiritualium poſſeſſio (vt pleriſque contingit) alicuius excellentiæ næuum infligere potuit, ſed ſemper memoriâ retinens, quod per quendam ſapientem dicitur: *Quantò magnus es, humilia te in omnibus.* Necnon & hoc quod in Euangelio Veritas dicit: *Si quis vult inter vos maior eſſe, ſit omnium ſeruus.* Ita ſeſe cunctis in eadem Congregatione ſubiiciebat, vt vix reperiri quis poſſet, qui non eum ex intimo cordis affectu diligeret. Tantam enim illi omnes impendebant beneuolentiam, vt ſi quid ab eo patrari præclariùs contigiſſet, hoc eorum quiſquam non minùs quàm à ſe factum amplecti ſatageret. Cernens itaque vir venerabilis Auentinus egregium iuuenem in dies magis ac magis ad virtutum alta conſcendere, vnanimi Fratrum conſilio, Præpoſituræ ei locum delegauit, vt tantò ſecutiùs orationi, & diuinæ contemplationi poſſet inſiſtere, quantò ſciret eum nihil extra communis regulæ ordinem agere, vel iubere. Cùm verò ſuperna pietas & B. Auentinum propter innumeros agones, quos vt miles Chriſti inuictus fortiter ſuperauerat, de huius ſæculi peregrinatione vellet eruere, & fidelis ſui Fidoli vitam ad exemplum mortalibus monſtrare, quatenus lucerna ſuper candelabrum poſita, omnibus in domo Domini luminis ſui radios oſtenderet, ſupramemoratus ſeruus Dei, gratiâ inſpirante, anachoreticæ vitæ accenſus eſt deſiderio, vt curis omnibus abſolutus, liberiùs adhærere poſſet Deo.

IV. Vocatis ergo extemplo diſcipulis, cùm deſiderium, quo flagrabat, aperuiſſet, concordi omnium aſſenſu S. Fidolum, licet multùm renuentem, licet admodùm reclamantem, ætatiſque ſuæ cauſam humiliter prætendentem, pro ſe illis ordinauit Abbatem. Deinde ſecedens ad locum quendam iuxta vicum, cui antiquitas Inſulę nomen dedit, ſuper ripam Sequanæ ſitum, ab vrbe Trecaſſina ſex ferè diſtantem paſſuum millibus, vſque ad vitæ ſuæ terminum in eodem manſit ſolitarius: qui quamuis ibidem miraculis refulſerit, libellus geſtorum eius pleniùs indicat, ad quem Lectorem mittimus, ne narrationis noſtræ ordinem poſtponentes, atque ad alia demigrantes, auditoribus faſtidioſi ſimus. Impoſitâ ergo ſibi tanti oneris ſarcinâ, vir beatus ſuper ſubditos Fratres tantâ ſagacitate intendebat, vt & in exhibitione diſciplinæ modum non excederet, vel è contrariò nimiâ reſolutione vitia pullulare permitteret, cupiens plus amari quàm timeri, plus prodeſſe quàm præeſſe. Ita omnium animos ſibi in charitate deuinxerat, vt ſe paternitati eius per omnia ſubderent, ac boni magiſtri informati exemplo, plus amore iuſtitiæ, quàm timore diſciplinæ à vitiis abſtinerent. Sciens enim nequaquam ſibi ſolam verborum admonitionem ſufficere, in ſeipſo bonorum operum executionem monſtrabat, vel quid quiſque ageret, vel à quibus omnimodis præcaueret. Ipſi verò idem qui priùs orationibus ac vigiliis iugiter inſiſtebat, compunctioni ac lachrymis, ac ſi grauioribus eſſet obnoxius culpis more pœnitentium ſedulus incumbebat. Nullus eo in cibo & potu parcior, nullus in diuini verbi tam frequenti, quàm aſſiduâ meditatione ſtudioſior, nullus infirmitatum ſuarum tolerantiâ animæquior, nullus in omni opere ſuo diſcretior reperiebatur; nemo in eleemoſynis largior, nemo in conſiliis cautior: non in exhortatione fidelium illo quis feruentior, vel in redargutione indiſciplinatorum ſeuerior habebatur. Lectus illi omni ſuæ vitæ tempore cilicium, quod non aliqua ſtramenti fultura molliebatur, ſed ſuppoſiti cineres terræ, qui duritiem præferebant.

Sanctæ verò Quadrageſimæ tempore tanta ſibi corporis ſui perſequutor abſtinentiæ auſteritatem ſemper indixit, vt hanc trium panum eduljo plerumque transigeret; ſæpè etiam ex his ipſis panis vnus ſupereſſet. Potus verò in huiuſmodi refectione non alius quàm lixiuia ſumebatur, ſcilicet vt & naturæ corruptibilis fragilitati conſuleret, atque potus dulcedinem permixtione cinerum euitaret. Opinio ergo ſanctitatis eius circumquaque breuî diffunditur, atque à longinquis quoquo regionibus illius ſuffragia ab ægrotantibus plurimis requiruntur. Duo intereà cæci diutinâ oculorum deſtitutione damnati ſpe luminis recuperandi expetere decreuerunt virum Domini: quem cùm obnixiùs vt ſui miſereretur, querulis vocibus inclinarent, ſuper eorum calamitate toto corde condoluit, ac propiùs accedens, ſignum Crucis ſuper eorum oculos cum Chriſti nominis inuocatione expreſſit.

Quos mox diſcuſſâ liqueſcunt nocte tenebræ.

luminibus prior redit vigor, ſanguinis inſuper eruptio non modica inſecuta eſt. Poſt duarum verò horarum plus minuſve ſpatium tunc ſibi diù negata adepti ſolatia, qui alieno ducatu venerant, omnipotentem Deum in famulo ſuo operantem prædicantes, iam nullius indigentes adminiculo, loca ad propria remearunt.

V. Subſequenti quoq; tempore puer quidam, Octauianus nomine, ad eum perlatus eſt, quem à natiuitate omnium membrorum vſu ita natura damnauerat, vt eliſis plantis nec valeret incedere, nec à loco vt inferretur ab aliquo ſe mouere: quem parentes anxij viro Dei præſentare deliberant, confidentes quòd nil ſeruo ſuo Deus denegaret, & ſcientes quòd præ cunctis pietate plenus eſſet. Ab his ergo delatus ante pedes illius proiicitur, atque vt infelici orando ſubueniat, ab omnibus exoratur; qui tam miſerandi pueri diutinâ calamitate, quàm parentum illius indefeſſâ vociferatione corde compunctus, ad lacrymas vſque perducitur, puerúmque ſuper cilicium, quo cubare conſueuerat, per ſe ferens, per triduum prece continuâ Deum inuocat, donec voti compos, & quod precabatur acciperet, ac perfectæ ſoſpitati reſtitutum, ad firmum greſſum parentibus aſſignaret. Nouum Apoſtolorum Principis Petri miraculum, ac per omnia ſimile, niſi quòd ille ſolâ manus alleuatione claudum natum mox ſanauit: Beatus verò Fidolus Trinitatis ſeruato ſacramento, poſt triduum hunc curauit. Illis diebus contigit virum quendam, ob ſcelerum immanitatem, à dæmone inuadi, qui in omnes, qui accedere ad ſe fortè voluiſſent, hianti ore, rabidíſque dentibus ferebatur, nullum ſinens abire illæſum, quicumque obuiaſſet, inſtigante illo à quo poſſidebatur. Currens itaque totius penè populi turba, triplicatis, quadruplicatíſque vinculis hunc ligauit, ac ſalubri tandem reperto conſilio, venerabili Fidolo quantocyùs adducere feſtinauit. Ante cuius ille præſentiam dum ſtetiſſet, magnâ voce malignus ſpiritus per os infelicis illius virum Dei ſæpiùs illum nomine vocans, precabatur ne vas ſuum, quod peccatis exigentibus Dei nutu inuaſerat, ſibi præriperet, cùm vel ſuos, vel ſe vnquam nihil læſiſſet. Triduano ergo ſibi vir beatus indicto ieiunio, cinere & cilicio obuoluitur, dato priùs mandato, vt interim dæmonioſus intra vnam cellularum ſollicitè recludatur. Noctibus ergo, diebúſque in oratione continuans, toto corpore coram Deo proſternitur, illum rogans, vt quem ſui ſanguinis pretio redemiſſet, peſſimi dæmonis infeſtatione diutiùs fatigari non pateretur.

Mox D. humanæ plaſmator materiei,
Dæmone poſſeſſi finem poſuit rabiei.

Sancti quippe orationibus, quas cum tanta ſui afflictione indeſinenter profuderat, euictus, atque coactus diabolus, poſt tres dies nunquam comparuit, ac familiare linquens domicilium malus hoſpes abſceſſit. IESV CHRISTI ergo Domini, & fidelis eius, fideli & aſſiduâ prædicatione perfectæ incolumitati redditus, vt deinceps vitiis parceret, admonetur, ne quando malis eius iteratis exaſperatus Deus, grauiores illi pœnas immittere compellatur. At ille tanto liber exactore, innumeras Deo grates, ac ſancto Fidolo referens, reuerti quantocyùs properauit, ſatíſque conſtitit eum extunc, tam timore pœnæ, quàm beati viri exoratione vixiſſe cautiùs. Alio itidem tempore latro quidam equum eius quem pro Monaſterij vtilitatibus proceſſurus inſidere conſueuerat, furto ſubducere non timuit. Cúmque aſcenſo caballo huc illúcque capi timens diffugeret, Arceïas caſtrum, ſic nominatum antiquitùs, ob mœnium celſa faſtigia ibidem olim conſtructa, nunc diſrupta, vagabundus applicuit. Supernâ verò diſpenſatione tanta eum mentis alienatio corripuit, vt eo-

dem, quo venerat, itinere regreſſus, ante viri Dei cellulam manè facto conſiſteret, omnibúſque ſeſe videntibus non modicæ admirationis ſtuporem incuteret. Hinc ergo datur intelligi quantam Deus curam obnixius ſibi famulantium ſemper gerat, cùm nec in rebus exterioribus eos contriſtari permittat. Ecce enim fidelem famulum Deo inhærere bonum reputantem excellentiùs, dum cæleſtia præfert tranſitoriis, non eſt paſſus rebus defraudari terreſtribus. Infelix autem ille, dum ex eiuſdem equi dorſo deſcendere voluiſſet, ita ſeſe illi ſibi videbatur inhæſiſſe, ac ſi corpus vnum facti eſſent caballus & ipſe. Proinde tremore ac pauore grandi corripitur, ac intimis medullis eius infusâ febre mirabiliter caſtigatur. Ad beatum Fidolum concurrentes, qui ad huiuſmodi ſpectaculum conuenerant, & furem cum caballo preſto eſſe nuntiant; & vt reo ſuo quantocyùs ſubueniat, ſeruum Dei ſimul omnes exorant. Vir autem Domini plus latronis cruciatu, quàm equi ſui recuperatione motus, ac feſtinus aduenit, & oratione factâ vt improbus aſcenſor deſcendere poſſet, obtinuit, & à febris infeſtatione liberauit.

VI. Ad ſanctitatis eius cumulũ ſubnectamus quæ de eius ad nos vſq; peruenerunt operibus. Homo quidam, Fredulfus nomine, cuius filium ſanctus de baptiſmate ſuſceperat, vt domum ſuam viſitare debuiſſet, cibúmque in ea ſumere attentiùs ſupplicabat, credens illam ex aduentu viri Dei multiplicari, ac deinceps bonis omnibus, ſi id mereretur obtinere, nullatenùs indignum fieri. At ille, tum Fidoli ſui charitate, tum etiam venerabilis compatris ſui crebrâ inuitatione compulſus venire non diſtulit, vt dum eorum carnalia meteret, ſpiritalia in eorũ cordibus ſeminaret. Mos quippe fuerat viro ſanctiſſimo, vbicumque loci forrè eſſet, nunquam à prædicatione ceſſare, vt ſpiritale ſal factus, ſicut in Euãgelio diſcipulis Veritas dicit, *Vos eſtis ſal terræ*; mentes ſeſe audientium diuini verbi ſapore conditet, & talenti ſibi crediti lucra tantò ſecuriùs, quantò multiplicius reportaret. Idem autem Fredulfus vas quoddam vino plenum illibatum apud ſe, donec ſeruus Dei aduenirer, ſeruauerat, vt manus illius benedictione ſignatum, & potationis vſui diutiùs poſſet eſſe, & guſtantes vberiùs lætificare. Cúmque diſcumbentes, præmiſsâ gratiarum actione, cibum ſimul ſumerent, ſuper idem vas à prædicti coniuge ſibi delatum vir Domini ſignum dedit, deprecans vt qui vinum in Cana Galilææ de aquis fecerat, ipſe eidem vaſculo abundantiam liquoris, ſimúlque iocunditatem infunderet, quatenus quiſquis ex eo biberet, laudes ei atque grates dare poſſet. Cúmque ex eodem vino qui aderant parum quid potauiſſent, minùs cautè collocatum, alteram in partem ruit, lignúmque quo foramen infuſorium claudebatur, ſicut in eiuſmodi vaſis fieri ſolet, impetus vini ſuperueniens diſpulit. Tunc verò conuiuæ omninò non modicè vaſis caſu conterriti, ſimul omnes conclamant, niſi per Sanctum Domini collata fuiſſet benedictio, dæmonis impulſu totum periiſſet. Sed Deus volens cunctis oſtendere quantus eſſet qui vas idem ſignaſſet, ita ſuâ virtute foramina obturauit, vt ne vna quidem ex eo vini gutta decurreret, ſed ſublatum longo pòſt tempore pocula largiora profunderet. Intueamur ergo, ſi placet, cuius vir iſte, quantíve fuerit meriti, cui dono ſupernæ gratiæ præſtitum eſt, vt cùm omni liquori naturale ſit in procliue decurrere, vel defluere, huius tamen benedictione Sanctificatum vinum patulis licet meatibus non quiuit emanare. Ipſe nimirùm pro fideli ſeruo ſuo fecit vinum hoc quodammodo obduruiſſe, qui quondam populo Iſraël per medium Iordanis ſicco tranſeunte veſtigio ſuperinribus eius aquis imperauit ne incurrerent, quoad Arcæ bajuli Sacerdotes nouiſſimi pertranſiſſent. Haud multo pòſt tranſacto tempore, mulier quædam auditus ſimul & viſus incurrit diſpendium, cui procul dubio ad miſeriam cœcitas ſatis eſſet, etiamſi ſurditas addita non fuiſſet. Huiuſmodi ergo calamitati dicta mulier miſerabilis lacrymis tantùm ac planctibus iugiter intendebat, ita vt nullis conſolationibus vnquam acquieſceret, quia illius miſeriæ medicator nullus eſſet. Intereà famam ſanctitatis eximij Patris Fidoli parentes eius aure captantes, ſuam ſecum ducentes filiam ad ſerui Dei Monaſterium ſummâ cum celeritate venerunt, pietatem illius lacrymis ac ſingultibus exorantes, vt cuius beneficio ſuper variis calamitatibus aurîti cognouerant, quod alius Sanctus non denegaſſet, hoc & ſibi propter Deum impendere non differret. Motus his precibus vir Domini vt ſemper in huiuſmodi mos illi erat, Chriſtum Dominum rogaturus, terræ prouoluitur, ac finitâ oratione, ægram propiùs accedere iubens, cùm ſuper illius oculos ſignum ſalutiferum Crucis expreſſiſſet, aurium quoque foramina digitos infigendo

rimatur. Vix autem vnius horæ ſpatium interceſſerat, cùm proprios vſus lumina ſuſcipiunt, atque ſonos aures internùs rapiunt. Potitâ ergo diù ablatâ ſalute, quantas Deo, ac dilecto eius Fidolo gratias, ſuis verò quantum præſtiterit gaudium, lectorum relinquimus iudicio, quia plus planius in talibus admirationis habet res commiſſa ſilentio, quàm ſi eam alicuius explicaret oratio. Iam verò quòd omnium eius operum ſummam ſupergreditur attingere tentabimus, vt quem per hęc quæ diximus, ſanctum verè cognouimus, æquè per ſuccedentia ſanctiſſimum comprobemus.

VII. Contigit aliquando ob multarum culparum perpetrationem ſeruulum quendam domini ſui, qui Iudicis fungebatur officio, animos commouiſſe, adeò vt obſcuriſſimi carceris cuſtodiæ mancipatum, corpori illius nullam dari alimoniam permitteret, vt famis tabefactum miſeriâ, tormentis exquiſitis poſtmodum mulctatũ, morti ignominioſæ traderet. Cuius pater infelicis filij perturbatus infortunio, lacrymarum imbre perfuſus, virum Dei celeri curſu expetiit, ac ſingula verba interrumpente ſingultu, vt miſeræ proli interceſſionis opem impendat obnoxiùs flagitare cœpit. At ille per ſe quidem ire nolens quòd prædictum virum vtpote plenum flagitiis, minùs diligeret, baculũ quo ſeniles artus ſuſtẽtare erat ſolitus, vni diſcipulorũ ſuorum Æmiliano nomine tradidit, cui etiam comites itineris Fratres eiuſdem Congregationis quoſdam ſociatus, vt petitionem ſuam pro pueri liberatione domino eius deferrent, quantocyùs imperauit. Monachi proinde ſenis legatione functi, cùm ad viri domũ perueniſſent, quid ipſi pius eorum Pater mandauerit, per ordinem ſuggeſſerunt, ſimul etiam baculum illius habentes præ manibus, ne viri Dei mandatum ſperneret, imò in illo habitantis Dei ſedulò hortabantur. Auditâ verò B. Fidoli per Monachos illius ſupplicatione, vir ille iniquus illi per omnia comparandus, de quo Veritas ait, Quòd nec Deum metueret, nec hominem vereretur, iracundiæ maioris furore ſuccenditur, ac ſpretâ ſeruorum Dei poſtulatione, reo mortem celeriùs ſe acceleraturũ interminatur. Nec diſtulit crudelis qualem ſibi furoris immanitas dictauerat citiùs mortis dare ſententiam. Accitis enim his quorũ erat officium punire damnatos, adinſtar eculei ligneam machinam fieri iuſſit, mandans vt retorta forti gutturis intercluſo ſpiramine, infelicem illum in eadem ſuſpenderent, datâ ſimul lege, vt ſi quis eum intra trium dierum ſpatium tollere niteretur, ſimili quoque pœnâ comprehenſus & ipſe plecteretur. Tunc miſerandus homo per ſeruos impietatis è carcere ſecundùm Iudicis iuſſionem educitur, atque ad pœnam ſibi præparatam à lictoribus fune ſupertrahitur, manibus poſt terga ligatis. Dei autem miſeratio ſerui ſui Fidoli preces pro illo benignè ſuſcipiens, ita gutturis eius ligamina relaxauit, vt nullam omninò ſuſpenſionis pateretur moleſtiam, & haberet abundanter reſpirandi copiam. Videbatur autem illi per tres dies illos continuos quendam ſub ſpecie ſancti viri ſub ſe conſiſtere, qui ſcapulas ſuas pedibus illius ſubmitteret, quibus ille forti velut innixus ſcalæ, ſuſpendij periculum deuitaret.

VIII. Tranſactâ demùm die tertiâ, deponendi corporis eius pater nactus licentiam, lugubres filio redditurus exequias, ad locum properat, præciſaq; retorta quæ collo circundata erat depoſitum ſepulturæ parat tradere. Cúmq; ſolutis manuum nexibus, pannum quoque obductum oculis abſtuliſſet, qui putabatur ne momento quidem in ſuſpenſione viuere potuiſſe, repentè ſuper pedes conſtitit, támque patrem quàm cæteros qui intererant, ſtuporis ſimul & admirationis immenſitate repleuit. Extemplò tanti miraculi fama ciet cunctos per proxima quęque morantes vt veniant, videantq; virum, imitantur ouantes. Audiens itaque Iudex improbus geſta, pluſquam dici poteſt, confunditur, ſimul quia viro Dei denegarat quòd periiſſet, & quòd ſaluus aſſeratur, quem necari præcepiſſet, euidentiſſiméq; compertum habuit, quia cùm pro Deo in mundo hoc electi à reprobis habentur cõtemptui, Majeſtatis Dei noſtri plus placent aſpectui. Sed diſſimile fuit illud, quòd cùm illuſtris quidam ſecundùm ſæculum, compatriſque ſancti ſeruus, pro quibuſdam inſolentiis Monaſterium ejus fugâ lapſus irrupiſſet, pedibus illius prouolutus cum lacrymis precabatur, vt ipſius interceſſione accẽſam contra ſe Domini ſui deliniret iracundiam. Tunc Beatus ille etiam potiora præſtari ſibi ab eo poſſe, vtpote ſuo comparri nihil hæſitans, vt fugitiuo veniam dare deberet, virum cõmonuit, adjurgens quòd in vacuum peccatis ſuis Deum propitium fieri exoraret, niſi ipſe quoque in ſe peccantibus indulgere quantocyùs feſtinaret. Quj virum doloſâ circumueniens Domini ſponſione quæcumque petebantur, præbiturum ſe libentiſſimè repromittit, ſine mora tantùm puer ad ſolita reuerte-

batur officia, vel obſequia. Hâc fretus pollicitatione, de Monaſterio Sanctus producens puerum, illi commendat, neque cum illo clementiùs ageret, ſæpiùs idem repetens, admonere curat. Ille verò poſtquam ab eo digreſſus domum venit, eundem ſeruulum aſſumens, oppidum Tornodorenſe petiit: vtque res itineris longinquitate viro Dei minùs poſſet innoteſcere, ibidem conjectum in vincula, teterrimo carcere clauſit. Quod beatus vir ſpiritu reuelante cognoſcens, ab intimo corde longa trahẽs ſuſpiria, admodum vtrique cõdoluit, tam colligati pueri miſeratus afflictionẽ, quàm compatris ſui doloſam reperiens pollicitationem. Ad familiaria ergo ſibi orationum arma reuertens, Deum, in cuius manu ſunt conſilia hominũ ſiue bona ſiot, ſiue mala, magnâ cordis contritione cœpit depoſcere, vt & fraudulentam viri contumaciam in melius, ſicut noſſet, dignaretur conuertere, & priuſquam moreretur, ſalubriter caſtigatus, huius facti iudicium vel ſic poſſet euadere. Quod quidem ſicut petierat contigiſſe manifeſtum eſt. Nam illius in quo miſer truſus eſt ergaſtuli, à fundamentis ſubitò parietes quatiuntur, quiq; diligentiùs muniti fuerãt diuina virtute diſiectis peſſulis aditus reſerantur; ſubſequitur catenarum quibus ille vinctus erat, ſine mora diſruptio, ac oblata ſibi fugiendi copia retrogradum iter accipiens, ſancti viri lætabundus ſe recipit Monaſterio. IX. Nec diſtulit Omnipotens iuxta ſerui ſui petitionem, fallaciæ pœnas à viro ſuperiùs memorato quantocyùs expetere, vt & cui intuliſſet iniuriam caſtigatus cogeretur agnoſcere, & poſtmodum tale quiddam formidaret incurrere. Nam cum caſu inter eius domum ignis quodãmodo excitatus ventorum flabris maiores vires, ſicut eſt illi proprium, percepiſſet, ac ſublimiùs volantibus flammarum globis iam nec aquis, nec aliquorum poſſet virtute ſopiri; ita quæ illius erant vniuerſa conſumpſit, & omnium rerum factus inops, illis quoque qui eius priùs poterant inuidere ſucceſſibus, miſerabilis appareret, ac propriæ calamitatis ad virum Dei non iam falſus, imò verus nuntius exiſteret. Euidentiſſimum ergo in ſeipſo cunctis mortalibus præbuit documentum, quia cùm ad iram iuſtus quiſque à reprobis prouocatur, Deus ipſe, cuius ſedes mens iuſti eſt, exaſperatur. Hoc interim, vt ad quantũ ſanctitatis cumulum ſanctus iſte excreuerit, illis palàm ſit, qui in ſignorum tantùm exhibitione meritorũ ſummam perpendere nouerunt. De pluribus pauca ſufficiant. Quòd verò plura his geſſerit non ambigimus, vt & ea ille, vt eſt proprium electorũ, non eſt paſſus diffamari propter iactantiam, ac per tẽporis illius ſcriptorum ſunt prætermiſſa negligentiam. Cæterùm ſi quis omiſſis exterioribus puræ mentis oculum ad interiora conuertat, quod maioris planè admirationis ac ſtuporis plenũ ſit, in vita illius reperiet, conſtantiam ſcilicet animi contra carnis oblectamenta, crebras de antiquo ſerpente victorias, reſurgentes ſtimulos repreſſos æquanimitate, inuidiam & odium viciſſe charitate. Sciens quippe non ſibi cum carne & ſanguine eſſe pugnam, ſed aduerſus principatus & poteſtates & rectores tenebrarũ harum contra ſpiritales nequitias in cæleſtibus, ſemper propheticum illud verſans: *Dixi nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelſi*. Perſentiens autem ſibi diem ſupremũ appropinquare, quos priùs erudierat pater alloquitur, vt quæ docuerat, ſuis pro viribus adimplerẽt, poſt præſentis vitæ curſum cum illo præmia digna percepturi ſuperno lumine ſine fine gauderent. Dæmonũ inſidias ante oculos cordis ſemper reducite, impetúſq; eorũ ſcuto fidei repellite, ſupernã patriam toto affectu concupiſcite, ſpe illius quæcumq; contraria nobis acciderint, viriliter ſuperate: alter alterius onera portate, & odiorũ ſemina & diſſenſiones celeriùs extirpare ſatagite. Itaq; omnia breui concludam ſermone, quæ audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite, vt Deus pacis ſemper poſſit vobiſcũ eſſe. His aliiſq; documentis diſcipulos inuitabat. Nullum periculũ perditionis fuit paſſus in ſe de cõmiſſo grege, vt diſtricto Iudici poſſet præſentari mundus à ſanguine omnium; deinde languore correptus, iámq; ſibi imminentem vitæ terminũ cernens, orationum tempus omne dedit inſtantiæ, Deum rogans, quòd ſi errores ſuos dignè non defleuerit, Deus ſolitâ bonitate remitteret, ac clemens ſibi condonaret. Superueniente itaque XVII. Kal. Iuniarum die, felix anima terrenam linquens habitationem, Angelorum comitata cœtibus, Creatoris ſui præſentiæ ſiſtitur, vbi nullo fine claudendâ requie hucuſque perfruitur.

Illic nacta ſui mercedem læta laboris,
Nos ſibi conceſſi ſocios aſciſcat honoris,

largiente ipſius miſericordiâ, qui viuit & regnat per omnia ſæcula ſæculorũ. Amen.

V.C. Nicolaus Camuzàtus pag. 340. Promptuarij Antiq. Trecenſium. primus in lucem Ser-

monem Anonymi de vita & miraculis S. Fidoli Abbatis deſcriptum ex veteri codice M S. Cœnobij Clareuallenſis, ſed non planè omnib. ſuis numeris abſolutũ; deeſt quippe ſequens miraculũ.

Addendum eſt aliud laudibus atque miris virtutibus aſcribendum. Homo quidam Fredulfus nomine, cuius filium vir ſanctus ex lauacro fontis ſacri baptiſmatis gratiã ſpiritualis fidei ſuſceperat, pręmiſſâ poſtulatione vt domum ipſius viſitaret, obtinuit charitas, in cuius nomine, fide integrâ, lagenam viri meri vberiùs ſeruauerat plenã, benedictionibus venerabilis compatris petiit, vt manus ſancta dedicaret vaſculũ ſuo nomini deputatũ oratione ſuperimpoſitâ. Viri coniux interim detraxit ligni ſtipitẽ, & veniente eminus decidit humo dueiculum: ſed diuino nutu reſtitit vnda falerni concluſa. Tunc mulier ait: Quæſo, Domine, & obſecro, vt galidã vini liquore abſtracto vnde pariter hauriamus, tua inclyta pietas repleri iubeat. Quo dicto, illa ad officium recurſitat: inuſtum quod ſignaculo Crucis reſtiterat antè clauſum, admirabilem iucunditatem comìnùs exhibuit, atque omnibus inuitatis. Longo etiam exinde tempore vniuerſis venientibus fuit poculum præparatum vnde ſingulis largâ potione vicinalibus diffuſa ſemper in camulo creſcebat expenſa. O illa ſingularis & infinita largitas, vt in vſu bibendi humanitas non exinaniret.

Excerpta quædam de S. Floregio Epiſcopo, cuius vitam integram nondum reperire licuit.

POſt multa annorum curricula nunciatũ fuit in vrbe Romana, quòd aliquæ hæreſes in partibus Gallicis, ſeu Aquitanicis, & ſpecialiter contra formam Baptiſmi inſurrexerunt, & peruenit ad aures beatiſſimi Pontij, qui ſedem Apoſtolicam tenebat, ſeu regebat illis diebus. Igitur ſupradictus Pontius iuſſit venire ad ſe omnes Epiſcopos qui præerant Galliæ, ſiue Aquitaniæ, qui venerunt ante eum Romam, & cum eis perrexit beatiſſimus Floregius, qui Epiſcopus erat Aluernenſis illis temporibus; & interrogauit eos beatiſſ. Pontius, vnumquemque per ordinem, ſi hæc vera erant, an falſa, quæ inſonuerant auribus ſuis de Arriana perfidia, &c.

Et multò inferiùs hæc ſequuntur.

Hoc audito, omnes Epiſcopi, qui in vrbe Romana aderant de Aquitania vel Prouinciis Galliarum, liberè ea quæ Pontius Papa eis annuntiauit, cum gaudio receperunt, & retinuerunt, & alacriter ad loca ſua reuerſi ſunt. Igitur beatus Flotegius ſequens eos poſt triduum, non potuit velociùs ire, propter duos ſodales ſuos, qui infirmi erant; ſed aſſiduè peragrarunt quantum potuerunt, & vſque ad ciuitatem Vercellis peruenerunt. Veſpere autem iam facto vigilia Aſcenſionis ingreſſi ciuitatẽ, & cum eis Clarius Abbas Ruthenenſis ciuitatis, qui loci beatiſſ. Amantij primus Abbas fuit, qui Stagnum (aliàs Stannum) caſtrum poſt obitum ſuum illi dimiſit. Ipſe in hoſpitio iunxit ſecum illis, & illâ nocte manſerunt inuicem, ſummo diluculo perrexerunt ad Eccleſiam ſancti Euſebij; & nuntiatum eſt Clericis ipſius Eccleſiæ de Epiſcopo Floregio qui ibi aderat, & cum eo nobiliſſ. Abbas Clarius nomine, qui continuè venerunt ad eos, & rogauerunt vt illo die cum illis manerent, & rogauerunt Pontificem vt ſenior Miſſam celebraret, qui ad præceptum eorum obediuit. Dum hora adeſt, manus & faciem abluit Floregius, & induit ſe veſtimentis ſacris, vt mos eſt; & dum in ſacrarium exiret, acceſſit ad eum cœcus vnus, & de ipſa aqua, quæ de manibus Epiſcopi cadebat, oculos liniuit, & ſtatim viſum cœpit: quo viſo, omnis populus mirâ exultatione laudes ad cælos effert. Celebratâ denique Miſſâ, vnuſquiſque ad propria cum gaudio remeauit, & Epiſcopus cum Abbate ſupradicto ad hoſpitium peruenerunt, & in craſtino die iter capiunt, viam dirigunt. Rogatus Epiſcopus cum Abbate die ſancto Pentecoſtes Stagnum peruenerunt. Mox vt ingreſſi fuerunt, nobiliſſimus Abbas ait ſuis: Ite velociùs, & Epiſcopum qui mecum eſt, diligenter accipite, quia caſtus & ſanctus eſt; mox vt audierunt, ad eum peruenerunt, & cum ſumma dilectione ad habitacula ipſius Abbatis cum eo venerunt, nobile ſtratum illi pararunt, cùm hora adeſt, menſam ponunt, cibos afferunt, & cœperũt epulari. Dum epulabantur, erat in angulo domus illius claudus vnus, qui octo annos non valebat ambulare, qui dixit Epiſcopo: Te, beatiſſime Pontifex Floregi, deprecor, vt roges Dominum pro me peccatore, quia multi iam dies ſunt quòd ego cecidi in hac infirmitate. Hoc audito, Sacerdos accepit panem deſuper menſa, & benedixit, & illi iuſſit dari: quo accepto, comedit ex ipſo, & ſtatim ſanus factus eſt. Quapro-

pter viſo miraculo quod per Sacerdotem ſuum Deus operatus eſt, omnes qui ibi aderant, Deum laudare & glorificare cœperunt vnà cum dicto Abbate. Vt autem ſurrexerunt à menſa, claudus ante eum venit, & ad pedes eius cecidit; & ipſe erexit eum, & dixit: Vade in pace. Facto mane, ipſe domnus Præſul egredi voluit ad locum ſuum, ſed rogauit eum Abbas, & ipſe populus qui caſtro Stagni aderant, vt cum eis maneret, & manſit cum eis quindecim diebus. In quinto decimo autem die à febre corripitur, & in cubili cecidit, & octo dies ſuperuixit, & in illis octo diebus non ceſſauit à prædicatione diuina: ſed omnes qui ad eum veniebant, dulciter de perpetua vita eos docebat, atque dicebat: O filij chariſſimi, quàm fragilis iſta vita eſt; ad illam feſtinate, vbi non fletus, nec ſtridor dentium, &c.

Et paulo pòſt.

Et his dictis, emiſit ſpiritum; & cum ſumma diligentia ſepelierunt eum aromatibus conditum, in ipſum caſtrum, in quo ſepultus iacet vſque in hodiernum diem, &c.

ELOGIVM SANCTI FRAMBALDI ABBATIS.

Ex veteri Breuiario Siluanectenſi deſcripſimus.

I. BEATVS Frambaldus ex regione Aquitaniæ, non ab infimis parentibus procreatus eſt, ſed ex nobili genere ortus. A quibus literarum ſtudiis traditus, prudenter eſt eruditus. Ipſe à cunabulis infantiæ totam ſpem ſuam in Saluatoris poſuit diſpoſitione: credens ſibi ſufficere, ſi omnem dilectionem ſuam ſoli cæleſtis patriæ Domino commendaret. II. Qui in tantum ſeruis Dei, & viris religioſis ſe ſubdidit, vt morum honeſtate ingenuitatis priuilegium vendicaret; proficiebátque in eo quotidianæ exercitationis effectus, in tantum vt vltrà ſe ſemper aſcendens ſuis meritis reliquos conſodales tranſcenderet, & de ſeipſo potiùs triumpharet.
III. Sanctitatem verò eius Dominus miraculis demonſtrauit. Contigit enim vt quidam adoleſcens grauibus æſtuaret febribus, in tantum vt cuncti de eius vita deſperarent: quem S. Frambaldus factâ oratione, liquore ſanctificati olei ſanauit. Quædam etiam mulier debilitate manuum contracta neruis ſtupeſcentibus flens occurrit S. Frambaldo, qui ſigno Crucis ſuper eam facto, priſtinæ ſanitati reſtituit.
IV. Beatiſſimus ac venerabilis Sacerdos S. Frambaldus tempore Childeberti & Clotarij Regum Francorum Cenomanicum aduenit pagum, à S. Innocente benignè ſuſceptus, ac Sacerdotis Domini ducatu, ab eo ad prædicandum directus.
V. Deditque memoratus Innocens iam dicto S. Frambaldo locum in Condita Gabronenſe, quem ab eo ipſe petierat; quia ſolitarius, & ab hominibus erat remotus, ad cellulam ædificandam: quoniam ipſe ſanctus magis ſolitarium & ſecretum locum diligebat, quàm deliciis affluentem, aut opibus locupletatum, aut ab hominibus frequentatum. VI. Erat enim in loco denſiſſima ſilua, ſed tantùm ille proprio ſudore vnà cum reliquis ſociis & diſcipulis ſuis ibidem exſtirpauit, & labore ſuo acquiſiuit, fultus præfati Epiſcopi auxilio, vt etiam eius adjutorio cellulam poſtmodùm ædificaret, & Monachos ac religioſos viros inibi congregaret. VII. Fuit námque S. Frambaldus virtutum donis ditatus, atque magnâ religione præfulgens. Quadam autem die, diuulgatâ iam ſanctitatis eius famâ, dum ipſe ſanctus Frambaldus vnà cum reliquis Fratribus in obedientia ad meſſem pergeret, accidit vt vnus ex iiſdem Monachis caderet, & colliſo cerebro ſemiuiuus iaceret, quem cæteri mortuum eſſe putabant. VIII. Mox verò ſanctus Dei Frambaldus, factâ oratione, ſuis ad Dominum precibus ei impetrauit integerrimam ſanitatem. Poſteà verò cœcos illuminauit, & dæmonia à multis dejecit. A febribus autem innumerabiles ſuis tantùm precibus liberauit: A reliquis etiam infirmitatibus multos ſuis condignis meritis reddidit ſanitati. IX. Iſta verò & alia innumerabilia magna miracula operatus eſt Dei miſericordiâ ſanctus Dei Frambaldus, Sacerdos & Confeſſor Chriſti, Angelorum conſors, Prophetarum ſocius, Apôſtolorum, Martyrum, & omnium agminum Sanctorum conſcius & conciuis: qui obiit in pace honorificè in Chriſto, XVII. Kalendas Septembris.

Prolixiorem ſancti Frambaldi vitam ab aliis viris eruditis iam pridem expectamus, in cuius locum ſubrogamus quod in manus noſtras deuenit diploma, ſeu teſtimonium authenticum de releuatione Reliquiarum eiuſdem Eccleſiæ S. Frambaldi, iuſſu Ludouici VII. Regis Francorum, anno 1177. Idibus Maij, eodémque præſente peracta.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Amen. Ego Ebroinus Dei voluntate Decanus, Hilduinus Theſaurarius, Odo Cantor, & totus pariter Clerus S. Frambaldi Siluanectenſis. Quoniam expedit Eccleſiaſticis maximè perſonis diligere decorem domus Dei, nos videntes Eccleſiam noſtram vetuſtatis quodam ſenio acclinantem, & ſtructuræ veteris ignobilitatem deſpicabilem in Domini confidentes ſubſidio renouando cauſa ampliandi auſuri ſumpſimus de theſauro ſanctarum Reliquiarum tantùm à Domino Rege percepta licentia reuelandi eas. Dominus quidem noſter & Eccl-\-iæ Patronus Pater LVDOVICVS ſuperlaudauit propoſitum, & Reliquias videri voluit ſub teſtimonio Religioſorum. Regis ergo litteris euocatos Abbatem Karoli-loci, Abbatem Longi-pontis, Abbatem Fuſcinaci, qui fuit noſter Theſaurarius, ad diem habuimus, & in quodam ſecretario ſub præſentia etiam Domini Epiſcopi Siluanectenſis Henrici, Simonis Meldenſis Epiſcopi, & atteſtatione cartularum per ſingula inuenimus Reliquias ſanctas multò plures, & digniores quàm ſperabamus. Rex autem plurimùm lætus ſuper hoc effectus eſt, & conſtituit diem Idus Maij, quo poſthabitis aliis negotiis, deſtinauit venire, ſuaque præſentiâ Eccleſiam & Reliquias honorare, ſed & tanti ſeminarij oſtenſionem generaliter cuicumque præcepit interim denunciari. Viſum eſt ipſas Reliquias nominatim debere exprimi: ſcilicer, Corpus beati Frambaudi Abbatis & Confeſſoris: corpus Gerbaudi Epiſcopi & Confeſſoris: brachium B. Euulfi Abbatis & Confeſſoris: corpus B. Laudouenæ Reginæ Francorum: corpus B. Bertæ: corpus B. Baumiri Abbatis & Confeſſoris. Anno itaque Dominicæ Incarnationis 1177. die præfixâ, cum Domino Rege affuerunt Epiſcopi, Dominus Henricus Epiſcopus Siluanectenſis, Dominus Simon Meldenſis, & cum his & magnatibus viris, & populo copioſo, Dominus Rex Reliquias extra ciuitatem deuotè, & cum magna reuerentia deportans vſque ad locum eminentem, ſequutus eſt, vbi, diuinâ prouidentiâ ordinante, ſermonem fecit Dominus Petrus S. R. E. Preſbyter Cardinalis titulo S. Chryſogoni, & Sedis Apoſtolicæ Legatus, qui authoritate BB. Apoſtolorum Petri & Pauli, & S. R. E. atque Epiſcoporum, qui aderant, congregato populo, & omnibus innouationem Eccleſiæ iuuantibus, indulſit vota tranſgreſſa, peccata oblita, & pœnitentiarum partem ſeptimam. Sed & poſteà Archiepiſcopus Remenſis Vvillelmus, Sedis Apoſtolicæ Legatus, nobiſcum indulgentiùs agens, quintam partem pœnitentiarum dimiſit.

BEATI GAVCHERII FVNDATORIS, AC PRIMI Prioris Aureliensis Cœnobij S. Ioanni dicati.

Ex antiquo codice MS. Eccleſiæ Lemouicenſis.

IGITVR Gaucherius territorio Rotomagenſi Mellentenſis (Methlenſis) oppidi indigena fuit, parentibus religioſitate clariſſimis procreatus, vico autem S. Petri, cui nomen Egiſius (*Iuſiers*) educatus: cuius vitam, cùm adhuc clauſus eſſet vtero matris, Dominus quaſi quodam preſagio volens notificare mundo, genitrici eius manifeſtauit nocturno ſilentio. Nam vt audiuimus ab ipſo, nocte quadam, cùm mater eius eſſet grauida de illo, in ſomnis vidit ſe tendere teſtem vnius cymbali, quæ tam prolixa videbatur, quod de terra vſq; ad cælum protendebatur: quam teſtem ſuſpẽſam in cymbalo, cùm manu traheret cymbalum, in cælo ſonaret. Quæ viſio benè conuenit Dei famulo Gaucherio, qui etſi ductus propagatione carnis, quod ſignatur per teſtem, domans eam ſub leui iugo Chriſti, factus eſt cymbalũ tinniens: quia quẽadmodũ ſonantibus cymbalis fit quædam vox cõmotionis, quòd populus Chriſti debet properare ad Eccleſiam Dei, ita & famulus Dei Gaucherius quodammodo fuit cymbalum exemplo vitæ & prædicationis voce cõmonens Dei plebem, ne tardaret ire ad ſuum Creatorẽ. Vidit etiam in ſomnis genitrix eius, cùm nondum foret editus humanis niſibus, ſe tenere ſurſum duo cornua Lunæ ambabus manibus. Luna autem pro defectu carnis ponitur, quia ad tempus videtur creſcere & decreſcere: ſed cùm incipit per defectionem decreſcere, cornua ſolent attenuari. Quæ omnia benè aſſignãtur Dei famulo; quia cùm onere carnis, quę ad tẽpus deficit, eſſet oppreſſus, bina cornua Lunæ tenebat manibus, quia ſuperbiá & laſciuiam ſuæ carnis ſubjugauit ſuis

mani-

manibus. Id eſt cum geminis alis virtutis, ſcilicet duobus præceptis charitatis Dei videlicet amoris & proximi. Qui amor ignitos ſui dilectione per anguſtum callem facit tendere, & hoc ſurſum deſpiciendo terrena facit ire ad cœleſtia.

Hoc amore ſuccenſus Dei famulus Gaucherius in hac peregrinatione ſolo corpore conſtitutus cogitatione & auiditate in illa æterna patria eſt conuerſatus, quia veſtimentum, quod induit in baptiſmate, ſeruare ſtuduit per innocentiam vitæ, quod eſt attenuare cornua Lunæ, id eſt incentiua carnis vitia domare vſque in finem vitæ, Euangeliſtâ atteſtante, *Qui autem perſeuerauerit vſque in finem hic ſaluus erit.*

Adueniente itaque tempore ſubintrantis infantiæ à parentibus ſtudiis liberalibus diligenter traditur: in quo doctrinæ collatio cum vbertate ingenij conſentiens eruditiſſimum duplicato bono, id eſt naturæ & induſtriæ reddiderunt, atque vt in eum perfectio literarum plenè conflueret, docibilis puer, quæ audierat, quaſi theſaurum ſibi commiſſum pectoris armario tenaci memoriâ benè recludens, parui temporis articulo ad biuium Pythagoricæ litteræ perductus ſiniſtrum ramum deuitauit, id eſt, laſciuiam huius mundi, quâ illa ſolet ætas occupari: dextrum quippe ramum à primæuo iuuentutis flore proſecutus eſt Dei famulus Gaucherius, quia ſicut apis prudentiſſima in ſtudio quæque bona colligens repoſuit in arâ mentis, quæ poſtmodum erat mellificaturus populo Dei dulcedine ſui verbi, quatenus per arctam viam, quæ perducit ad vitam, exemplo ſui ſequerentur. Factus namque adoleſcens adhæſit cuidam viro, nomine Rainario, vita & fama valdè religioſo, cui ſeruiuit diebus plurimis fiducialiter, ſed potius pro Chriſto familiariter: ab illo enim ſumpſit maximè vitæ ſuæ initium, & ſubiit Chriſti tyrocinium & caſtitatis domicilium.

Sub eodem tempore venerandus Magiſter Humbertus, Lemouicæ ſedis Canonicus, cuius iſte erat familiaris ſcholaſticus, fortè in illis partibus regebat ſtudium, cui etiam aperuit ſui animi deſiderium, cuius admirans adoleſcentiam & animi conſtantiam, blandis ſic alloquitur eloquiis: Fili cariſſime Gaucheri, ſi hoc reſidet in animo tuo, quod mihi confiteris verbo, ſequere me in mea patria, quæ multum numeroſa eſt, vt ſpero in Deum, qui ſemper confortat deſiderium, inuenies aliquem loculum tuo animo aptum, in quo poteris Domino ſeruire, qui tibi porriget manum pietatis ſuæ.

Cùm autem iam eſſet ferè annorum decem & octo, & pertimeſceret contaminari de his, quæ ſuccreſcunt humano generi, ſequutus ſui Magiſtri Humberti monita, ſciens & ipſe à Domino prædictum: *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem propter me, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.* Ideò Athleta Chriſti hac promiſſione ſuffultus loricam fidei indutus, patriam viduaturus, reliquit patrem & matrem, & pios parentes, & dulcem patriam, & ſociato ſibi Germundo venerabili viro, eius futuro Canonico, ſed tunc temporis ſui ſecreti ignaro, qui ſequens Doctorem ſupradictum venit in partes Aquitaniæ. Cùm illo ergo Dei prouidentia venit in hanc prouinciam, & hoſpitatus eſt in S. Leonardi villa, cuius maximam miraculorum audiuerat famam. Pernoctauit nocte illa ante ſepulcrum Beati viri, cuius conuerſationem & vitam volebat imitari, flagitans ab eo humillimis precibus, vt apud Dominum obtineret ſui deſiderij effectum. Inſurgente verò diluculo, cùm ſacra Miſſarum ſolemnia celebrantur, accepta licentia à Beato viro cum compatriota ſuo cœptum iter tetendit, & circum circa gyrans nemora, ad locum, cui vocabulum Chauanacum, tandem Dei ductu peruenit, cuius aſpiratione per tot & tanta means locorum ſpatia huc greſſum diuertit, implens illud Prophetæ, *Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine.* Ibique, quamquam hominibus parum notus, Deo tamen non ignotus, cum ſuo ſocio per triennium commorans, eremiticam vitam duxit, quo in loco ſacris contemplatiuiſque cogitationibus ſemper intentus religionem religioniſque profeſſionem primus inſtituit. Hic clara & verâ oratione temporalia quæque momentanea & caduca monſtrauit, neque in his quicquam optabile firmúmque conſiſtere, maximæque temeritatis humanum arguebat genus, quòd hæc terrena tanta ſolertia, tantóque ſtudio proſequeretur; toties fallaci & vacua ſpe fruſtratum atque deluſum: Mundi huius aiebat fugiendas illecebras tanquam magna impedimenta virtutum. Demum infima hæc cæleſtibus comparata vileſcere, & multis amaritudinibus inuoluta aiebat.

Hic nonniſi languores, labores aſſiduos& mortem inſtare,Deum verò contemplantibus ſpem bonam fore gaudium, quietem'& ſempiternam his ſupereſſe vitam. Sed non eſt noſtræ facultatis retexere, quot & quantas famis, ſitis, frigoris, vigilijs, alijſque aſſultibus dæmonis ibi Dei famulus Gaucherius pro Domino ſuſtinuit paſſiones.

Per idem tempus dum ibi maneret & illic remanere haberet in cogitatu, quam ſępe quædam columba adueniens, quandoque ſuper ſcapulas, quandóque ſuper caput illius repauſabat, & velut eum objurgans, quòd in tali loco manſionem ſibi parare diſponeret, roſtro caput illius acerrimis ictibus percutiebat, quam vir Dei abigens valdè ſecum admirans rem tacitus conſiderabat. Columba verò quaſi minis illius perterrita aduolans tecti ipſius culmen conſcendebat, huc illúcque ſtipulam, qua illud tuguriolum tegebatur, pedibus diſpergens illo in loco, in quo Diuina prouidentia Monaſterium eius nunc extat conſtructum, feſtucas apportabat, illicque reportabat, hoc indicio oſtentans in quo loco cellam ſuam conſtruere deberet, per quod Dei famulus cognoſcens Diuinam non eſſe voluntatem ibi ſe vlterius manere (locus autem ille, in quo tunc temporis Athleta Chriſti manebat, eo tempore ad ius videbatur pertinere Monachorum Sancti Auguſtini & Sanctimonialium Sanctæ Mariæ de Regula) tam hos quàm illas diu multumque deprecans, vt ſibi locum ad ſeruiendum Deo concederent in perpetuum, paſſus eſt repulſam: nullatenus enim petitioni eius adquieſcere voluerunt, niſi quamdiu ipſe viueret. Quibus ait: non mei ſolummodo cauſa ſollicitus ſum, ſed potius pro illis qui poſt me futuri ſunt. Et his dictis receſſit ab eis. Quare illum deſerens locum in aliud nemus, cui vetuſtas Saluatoris nomen indiderat, nunc autem Aurelium vocatur, viceſimo ſecundo ætaós ſuæ anno ſeceſſit. Quod nemus à priori loco quaſi ſtadium vnum videtur diſtare; quo in nemore inter denſitates arborum deſiderio ſuo apto reperto loco, comperto quòd Sancti Stephani eſſet ſilua illa, adiit Lemouicæ ſedis Canonicos poſtulans ſuum deſiderium habere effectum: quem illi benignè ſuſcipientes, & de ſanctitate eius per Magiſtrum Humbertum, cuius intuitu ad iſtam deuenerat Prouinciam, edocti piæ petitioni eius prompto animo ſe ſpondent adeſſe fautores. Cognoſcentes igitur quamplura Monaſteria laudabili Religioſorum prouidentia multorum ſaluti profutura, libenter conceſſerunt Domino Gaucherio & ſuis tam præſentibus quàm futuris locum ad ædificandum Monaſterium Regularium Canonicorum, vbi ſi quis ſuorum Canonicorum ſæculum relinquere, & in Monaſterio Aurelienſi Deo ſeruire vellet, Regularem deinceps tramitem per omnia ſubiturus facta petitione ſua ſuſcipiendi aditum eis abſque contradictione patere ſibi retinuerunt. Verumtamen Aurelienſis Cœnobij Priore iam defuncto eiuſdem Cœnobij Canonicis ſecundùm Deum eligendi ſibi Priorem, liberam conceſſerunt facultatem. Electum verò in Capitulum ſuum adduci voluerunt: quem ſuum Canonicum & fratrem conſtituentes Aurelienſis Monaſterij patrem & Priorem confirmarent, & vt ipſe generali Capitulo obedientiam ſcripto promitteret. Confirmatus autem & in Choro loco ſuo poſitus, valedicens omnibus ad ſua cum gaudio remearet, & deinceps nomen & locum Prioris obtineret. Addiderunt etiam quòd cùm ipſe apud Lemouicas iret, diſpenſator eorum vni Canonico qui cum illo eſſet, ſicut ipſi refectionem præberet; & alia multa conſtituerunt animabus fratrum vtriuſque partis profutura, quæ in prælibata Eccleſia chartulari præcepto ſcripta ſeruantur. His omnibus concordans S. Pater Gaucherius ſui voti compos effectus redijt feſtinus de ædificanda Eccleſia nomini Domini ſollicitus.

Sub eodem itaque tempore multi audientes vitæ eius ſanctitatem inter huius mundi procellas timentes animarum ſuarum incurrere periculum, conueniebant ad eum ſæcularia deſerentes, & exemplo eius prouocati ſoli Deo militare cupientes, inter quos venit quidam venerabilis memoriæ Stephanus nomine, vir miræ ſanctitatis & abſtinentiæ qui cum Beati Gaucherij auſteritatem vitæ miratus imitaretur & mores, & innumeram ad illum confluere vtriuſque ſexus cerneret multitudinem, nouerat enim B. vir Gaucherius neutrum ſexum à regno Dei exceptum, quare ex vtroque pariete virorum ſcilicet ac mulierum cæleſtem nitens ædificare Ieruſalem, quantum iactus eſt lapidis à cella ſua habitaculum fœminarum conſtruxerat, tam viris quàm mulieribus ſuam paupertatem diſtribuens. Venit ad eum vir præfatus venerandus Stephanus ſciens per mulierum affinitatem multoties humanas mentes fuiſſe decep-

tas, rogans Beatum virum in ſolitudine illa iuxta ſuam cellulam aliquod ſibi præparari habitaculum. Cuius precibus pius Pater libenter annuens, quantum arcus bis poteſt mittere ſagittam in loco, qui Muretum appellabatur, oratorium ei inſtanti opere conſtrui præcepit. Vnde à loco illo cognominatus Stephanus de Mureto appellatus eſt, qui Pater extitit omnium Grandimontenſium, inſtitutórque Ordinis & à præſcripto loco Mureto Grandimons ſuum habuit initium.

Cùm autem placeret ſummo prouiſori Deo ad cæleſtes nuptias ſuum vocare ſanctum, contigit eum ire ad Lemouicas propter quoddam negotium Eccleſiæ ſuæ: indéque reuertens, cùm eſſet octoginta annorum ætatis, poſt ſuſceptam verò in Aureliaca ſilua curam paſtoralem annorum ferme ſexaginta nocturnis vigilijs feſſus dormitando equitans & fatigatus ſenio, cùm vt credimus vellet eum Deus vitam finire per martyrij triumphum, vt duplici corona, Confeſſoris videlicet & Martyris eum remuneraret, ante pedes animalis, cui inſederat, cecidit, lapidi in loco, vbi hoc contigit vſque hodie oſtenſo, capite colliſo, quo in loco per interceſſionem eius nonnulla (aliâs innumerabilia) præſtantur febricitantibus beneficia ſanitatum. Cùm igitur iaceret iam pæne exanimis & viribus corporis amiſſis ſe erigere non poſſet, clamor ingens attollitur ſeruum Dei Gaucherium illo in loco iacere ſemimortuum. Accurrentes qui viciniores erant, vehementi dolore & irâ permoti detulerunt eum ſecum ad quendam vicum, cui Teſtiacum ſeu Feſtiacum eſt vocabulum, & humanitatem multam circa eum exhibentes a Domino æternam remunerationem accipere ſperantes pannũ quo quædam mulier ingenua caput ſuum velare conſueuerat, quo vulnus ſanctiſſimi viri deterſerant, ſibi pro reliquijs retinuerunt. Propter imminens periculum mortis, ne ſine viatico tranſiret, communionem etiam ibidem accepit, quo cognito in Aurelia ſylua Fratres qui aderant cum maximo ejulatu & fletu illuc vſque citato curſu properantes attulerunt illum craſtina die ad Monaſterium ſuum. Tertiâ verò die amiſſo vſu loquendi, conſulunt qui circumſtabant vt efferretur Crux Chriſti cum Corpore Domini, quibus allatis vexillum Dominicæ Crucis aſpiciens Corpúſque Domini adeſſe præſens, gaudio repletus, loquendi facultatem recuperauit: & circunſtantes filios ſuos cernens, vltra quàm credibile eſt, flentes, & exitum animæ eius expectantes, ait ad eos: Filioli mei nolite flere, ſed potius gaudete, quia anima mea iam ergaſtulo carnis egreſſura libertati reſtituetur feliciter cum Chriſto in æternum.

Interea dum hæc agerentur Dominus Geraldus Lemouicæ ſedis Epiſcopus comperto hominis Dei Gaucherij obitu, vna cum ingenti multitudine Lemouicenſium intrauit Eccleſiam, in qua ſanctum corpus in feretro iacebat: & facta oratione ſimul & abſolutione, cùm ingens populi vtriuſque ſexus multitudo de crebris miraculis quæ ibidem fiebant, Deo gratias exultantibus animis ageret, tanti gaudij cauſam ſollicitè perquirit. Oblatus eſt ei iuuenis ſanitatem adeptus qui priùs fuerat claudus. Mulier etiam quædam quæ per multos annos clauda extiterat, vt eius feretrum tetigit, ſanitati priſtinæ reſtituta eſt. Hac comperta fama, cæcus quidam adueniens pro ſuffragio B. Gaucherij, lumen oculorum recepit. Sunt etiam ibi ſanati multi febricitantes quos præ multitudine enumerare longum videtur.

Floruit autem hic ſanctus vir Gaucherius anno Domini MCXXX. ſuccedentibus verò temporibus ex diuina reuelatione canonizatus fuit, ſanctorumque albo annotatus tempore Domini Cæleſtini Papæ, præſulante in ſede Lemouicenſ. Domino Sebrando qui ex præcepto præfati Domini Papæ huius ſancti oſſa reuerenda in capſa repoſuit. In cuius ſancti releuatione miracula eiuſdem ſancti viri ſuffragio quamplura perpetrata ſunt. Agamus & nos gratias Deo, cui ſanctum ſuum ita glorificare placuit; Rogantes Dominum, vt per ſemitam, quam nobis prius oſtendit, cum nobis ſequi concedat, qui viuit & regnat per infinita ſæculorum ſæcula. Amen.

De annis mortis ac Releuationis B. Gaucherij quatuor extant verſus in veteri Codice eiuſdem Prioratus Aurelienſis, qui ſeruatur in Archiuis Collegij noſtri Lemouicenſis.

De anno mortis B. Gaucherij Diſtichon.

Mille decem decies completis, biſque viginti
Annis, Gaucherius ſcandit ad aſtra poli.

De anno Releuationis eiuſdem.

Anno milleno centeno cum nonageno
Quarto, clara virum meritorum ſumma reuelat.

* * BBbb ij

TRANSITVS S. GENII, ſiue HYGINII Confeſſoris Chriſti.

Cuius corpus requieſcit in Lactora ciuitate.

Deſcripſimus ex Apographo Sanctoralis SS. Bernardi Guidonis Epiſcopi Lodeuenſis communicato à Reuerendiſſimo & Illuſtriſſimo D. Epiſcopo Monſpelienſi.

OBſecro vos omnes, qui hoc audituri vel lecturi eſtis vt obſtruatur cor veſtrum nullam blaſphemiam habens, nullam læſionem contra me, quod vitam Beatiſſimi Genij exarare contendo quia quod oculis noſtris vidimus, auribus audiuimus, vobis geſta ſcripſimus. Vnde credimus aliquam nos beatitudinem poſſe promereri. Vos autem major expectat gloria qui auditis & creditis Dominum implere in ſanctis ſuis quæ hic ſcripta cognoſcitis.

Hic autem B. Genius ex nobili familia & illuſtribus fuit parentibus procreatus & tota intentione puer ſatagebat quomodo ad Chriſtianam Religionem pertingere potuiſſet: celabat propoſitum, celabat & ſanctum deſiderium, & ſic ſe Domino à iuuentutis ætate caſtum exhibuit, vt ſapientiam mundi huius ſtultitiam reputaret. Florebat incluſa viſceribus eius perfecta charitas & numquam potuit in eum inimicus bellum aliquod excitare, quia ipſe propter regna cœlorum non ſolùm à largioribus vel lautioribus ferculis euidenter ſe ſequeſtrauit; verùm etiam ipſe in corde nihil aliud agebat niſi orationem ſanctitatis. Vera itaque pietas & benignitas, ſpes, fides, atque charitas eius reſonabant in pſalmis, hymnis & canticis. In tantum valuit namque ipſius deprecatio, vt cæleſte alloquium audire meruiſſet. Etiam antequam conceptus eſſet, B. Celſum Preſbyterum tertia admonitione certum eſt in ſomnis fuiſſe ſollicitatum, quòd mater ſua Beatiſſima Clara maſculum eſſet conceptura, & quòd multa congregatio fidelium per ipſum pergeret ad regna cœlorum. Cùm verò eſſet iam ætate primæuus, ſanctitate pleniſſimus, ſub Maximo tyranno & Iouiniano coram palatio Arimiani & Aſclepiadis in temporibus illis, miſſi ſunt Proconſules eorum ad regiones Galliarum, vt quoſcumque Chriſtianos inuenire potuiſſent aliquos interficerent, aliquos aſpectibus exhiberent. Venientes autem Axium ciuitatem audientes opinionem S. Genij, quòd multos de idolorum cultura releuaret ad gratiam Spiritus S. miſerunt milites numero quaſi triginta qui eum ipſorum inſolentiæ præſentarent. Audiens hoc B. Genius certus & ſecurus de Dominica repromiſſione, pergit ad montem, vbi orationem fundere ſolebat. Hic enim erat locus iuxta diuerſorium ſuum in ſuburbio Lactoræ ciuitatis, in quo die noctúque in oratione peruigilans poſtulabat à Domino, ne ſuam mentem in aliquo inimicus præualeret immutare, orans & dicens: Domine Deus ſpes & Magiſter ac conſolator meus qui me docuiſti orare, ecce oro te. Tu es enim mecum vſque in finem: Tu es, qui mihi ab infantia vitam ſeminaſti & à corruptione me cuſtodiſti: Tu es qui me ab iſtius mundi paupertato eduxiſti, & ad tuas diuitias venire voluiſti. Quapropter Domine IESV-CHRISTE, aſſiſtat mihi conſolatio tua, ne vnquam inſultent mihi inimici mei qui quærunt animam meam velut aquam abſorbere, quia mens mea minimè valet laudare te de tanto ſtudio, quod in me exercuiſti, niſi me tuis diuitijs repleas & ab omni auaritiæ ſollicitudine liberes & animam ſerui tui de manibus inimicorum meorum eripias. Ecce igitur tuum opus perficiam & præcepta tua ſeruabo. Propterea non ſterilis fiat oratio mea & diabolus non rapiat tritici ſemen ex me tua optima terra, in qua neque ſpinæ, neque zizania vmquam appareant. Cúmque orationem fudiſſet, ſubito locus ille contremuit & vox de nubibus cœli locuta eſt ad eum dicens: *Euge, euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: viriliter age & confortetur cor tuum*, intrabis enim gaudium cum his qui cum mulieribus non ſunt polluti: multi enim vaſa electionis per te mihi dedicabuntur. Et cum hoc dixiſſet, gaudio magno gauiſus eſt, & Spiritu Sancto repletus ſurrexit ab oratione armans frontem ſigno fidei, pectúſque confirmans. Videntes ergo eum milites à longè venientes quaſi ad ſtadia quindecim, ſtatim fluuius, qui locum illum prætetfluit, vt dictum ſit quaſi incredibile, impetu inenarrabilium vndarum eructauit ſurſum, ita vt nullus

t

per eum tranſitum facere potuiſſet. Videntes autem milites quod ex iuſſu Dei alueus ipſe inundaret, timor & tremor inuaſit eos quaſi ad mortem, & proſtrauerunt facies ſuas coram Domino cœlorum vtique, & dixerunt: O magnum myſterium, quod vidimus! Verè magnus eſt Deus Chriſtianorum! ſi Deus eorum eſſet vt Deus noſter, in quo nos iniqui, vt digna recolimus lapides & ligna, ſurda & muta, hominum manu facta, numquam faceret talia. Derelinquamus igitur hæc omnia & adoremus Dominum viuum qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, quia verè magnus eſt Deus Chriſtianorum qui ſic protegit ſperantes in ſe & non derelinquit omnes ſeruos ſuos, ſed in anguſtijs & preſſuris eſt præſidium præſtans. Steterunt autem in eodem loco quaſi biduo: tertio denique die gaudio pleni & ſpiritu veritatis accenſi perueniunt ad B. Genium proſtrati in terra ante pedes eius. Cúmque oſcularentur veſtigia eius, deprecabantur eum dicentes: Benedicat nos Deus tuus, & benedic nos benedictione tua pater & auctor nominis Dei. Et ſcias quia impiſſimus Præſes miſit nos ad perſequendum te. Sed ex diuino præcepto cognouimus quòd magnus eſt Deus tuus. Precamur itaque Domine vt noſtri miſereri digneris, vt imitatores tui eſſe mereamur, & ſequipedes tui efficiamur. Statimque B. Genius figens genua & ſurſum eleuatis oculis in cœlum dixit: Domine IESV-CHRISTE gratias ago tibi, quia dignatus es mirabilia tua ſeruis tuis oſtendere, quos tibi acquiſiuiſti, & ideo Domine efficiantur vaſa munda, in quibus habitet ſpiritus tuus ſanctus, & da eis Domine, quod in nomine tùo petunt, vt celeriter exequi mereantur. Adhuc etiam & alia plurima quæ ſequuntur his qui ſecum erant dicebat: Credite in Deum viuum, quem prædico, credite in IESVM-CHRISTVM, quem ego annuntio. Credite in Saluatorem qui ſeruorum ſuorum adjutor extitit, Credite in Redemptorem qui mercedem retribuit laborantibus. Credite ipſis qui eum diligunt. Ipſe cultura mea & flos eſt animæ meæ, quoniam prope eſt tempus, vt eum recipiam. Cùm enim ſit pulcherrimus ipſe & ſpecioſus Dominus procurat nos ſemper dicere de ſe aliquid, qui tamen qualis ſit neque capere poſſumus, neque homo enarrare poteſt, ſed ipſe obſcuritatis meæ eſt completio & mearum diminutionum, & nutritor meæ indigentiæ, & eſt mecum vſquequo deſcendam ad eum & amplectar illum. Et cùm oraſſet & eos docuiſſet qui Chriſto ſe credere aſſerebant, peruenit vnà cum eis ad portam ciuitatis & abierunt ad venerabilem Preſbyterum nomine Celſum prouoluti eius pedibus & rogantes vt eis baptiſmi gratiam miniſtraret. At ille cathechiſauit eos, baptizauit eos & in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, & ſteterunt apud ipſos quaſi diebus decem. Poſt hos autem dies redeuntes ad Præſidem cuius cor malitia excæcatum erat, & ipſe ſperans, vt gaudium ſibi annuntiarent, cùm perueniſſet ad eum, dixit eis: Quid tardati eſtis? Numquid aurum & argentum accepiſtis, aut aliqua maleficia vobis præualuerunt? Cui illi dixerunt: Auro vel argento ſplendidior eſt gratia Chriſti. Cognouimus enim quia omne genus hominum, quod in tali errore conſiſtit, in quo vos vſque adhuc manſiſtis, perpetua damnatione ferietur. Tunc ingemiſcens Præſes dixit: Ergo inuictiſſimi Principes, per quos mundus floret, damnantur? Dixitque vnus de puſillis: Non per ipſos floret mundus, ſed teneбreſcit. Exagitans autem caput Præſes dixit: Doleo ſuper vos, pueruli. Dicunt illi: non eſt tibi neceſſe ſuper nos dolere, ſed ſuper te multum eſt dolendum, ſi non credideris in Dominum noſtrum IESVM-CHRISTVM. At ille dixit eis: Per ſalutem & cerimonias Deorum aut ſacrificabitis Dijs immortalibus ſecundùm decreta Principum, aut vos puniri iubeo. Illi autem dixerunt: ſicut non valet mouere ſerpentem qui carmina neſcit, ita nec nos vllomodo potes ſeparare ab amore Chriſti. Eadem verò hora iuſſit eos extra portam ciuitatis decollari: vocatúrque nomen loci illius, cruor Innocentum, vſque in hodiernum diem. Erat autem multitudo Chriſtianorum in loco illo, qui corpora de ſpiculatoribus redimentes ſepelierunt.

B. verò Genius in die quâ hoc contigit, paſſionem eorum ſolemniter celebrauit. Iterum miſit Præſes alios plures milites qui Sanctum Genium varijs tormentis interficerent. Ille verò, cuius ſpiritum nihil latebat præſentiens pergit ad montem, vbi orationem iugiter fundebat & proſtrauit genua ſua coram Domino, & dixit. Domine, gaudeant & epulentur omnes qui ſperant in te, quos tu acquiſiuiſti. Peto vt oculi mei ad te reſpiciant, & cor meum exultet in ſalutari tuo, quoniam voluntatem tuam vôlui & compleui, & præcepta tua ex integro ſeruaui, reſpice ad ſeruum tuum timen-

tem te, ne pereat ſtudium tuum quod in me hucuſque operatus es. Peto iterum, ô Domine, vt quos pro nomine tuo paſſioni tradidi, ante ſedem majeſtatis tuæ eos videre merear, & ibi eis reddere mercedem. Precor etiam, Domine, reſpice ad puerum tuum ſecundùm magnam miſericordiam tuam, & recipe animam famuli tui in pace. Cùmque orationem fudiſſet intentis oculis in cælum reſpexit, & ſcuto fidei armans frontem, vidit coronas, quæ ei & ſociis ſuis parabantur diuerſis margaritis coruſcantes, & multitudinem candidatorum circa eos præconantes & dicentes: Deputentur in numero iuſtorum & ſcribantur in libro viuentium qui vicerunt antiquum ſerpentem, & qui cum mulieribus non ſunt coinquinati. Et ſtatim vt flexit gênua, emiſit ſpiritum. Actúſque eſt ipſius tranſitus quinto nonas Maij. Erat autem in monte tunc corpus eius venerabile omnibus: ſed prope radicem montis eſt Baſilica quam ipſe conſtruxit, vbi etiam matrem ſuam ſepulturæ tradiderat, ibique tumulum iuxta ſtarum menſuræ conſtabiliuit Epiſcopus ciuitatis ipſius Heuterius nomine, cum quo & Sacerdotes & cæteri miniſtri & multitudo Chriſtianorum eum deuotè ſepelierunt. Milites autem ipſius tyranni videre eum non fuerunt digni, ſed erubeſcentes & confuſi reuerſi ſunt cùm eſſet ipſe ſepultus. Tantus autem odor ſuauitatis ibidem de corpore eius flagrauit, qualis nec antea, nec poſt eſt futurus. Ipſa autem die duo cæci, qui per annos decem cæci fuerant, lumen receperunt ibidem, & multi detenti diuerſis languoribus ſani effecti ſunt. Poſt paruũ verò temporis ſpacia orta eſt fames in tota regione Galliarum, & ecce quædam viduæ paupereulæ egredientes portam ciuitatis quærentes herbas quaſcumque inuenire potuiſſent, hoſpitium in Baſilicâ S. Genij habuerunt. In qua vtique nocte lumen magnum & odor liliorum & roſarum Baſilicam ipſam circumfulſit. Cùm autem ad lucem perueniſſent & inuenerunt prope ſepulchrum Sancti Genij duos panes miræ magnitudinis & ſtatim abierunt & ſuſtulerunt illos. O quantus qualiſque in vita ſua fuit, vt multos eſurientes ſatiaret bonis ſuis! Nam & volucres cæli, dum viueret, aliquæ ſaturandæ ad manum eius veniebant, aliquæ ſaturatæ recedebant. Denique loci illius incolæ patrocinia eius ibi venerari feliciter debent quia multa virtute ad exemplum credentium, tantúmque apud Dominum meruit obtinere honorem, vt ex illa die repleret Dominus regionem illam omnibus fructibus bonis vſque in hodiernum diem, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA BEATI ISRAELIS CANONICI Doratenſis in Marchia.

Accepimus miſſam Pariſios ab amico noſtro V. C. Petro Roberto Marchianorum apud Doratenſes Iudice primario.

FVit B. Iſraël Lemouicenſis territorij oriundus in Comitatu Marchiæ natus & educatus in loco à Scotorenſi Eccleſia non multùm remoto. Parentes verò illius etſi dignitate militiæ clari fuerunt, moribus tamen & fide facti clariores ſancti Euangelij non ſurdi auditores extiterunt. Qui ex præcepto Dominico nuptias non reſpuentes melius eſſe nubere quàm vri Apoſtolo teſtante intelligentes, hunc talem ac tantum filium gignere meruerunt. Quem qui de ſacri baptiſmatis lauacro ſuſceperunt, non vulgari vocabulo, ſed diuino auſpicio Iſraëlem nuncupauerunt, quod non abſque Dei nutu geſtum eſſe creditur, vt tali nomine præfulgeret, qui per fidem & operationem, vir videns Deum, futurus eſſet. Tranſacto autem non multo tempore iidem parentes hunc puerum Domino vouerunt & vt literarum diſciplinis erudiretur doctoribus mancipauerunt.

His itaque puer bonæ indolis & moribus eximiis cùm à Magiſtris doceretur, vt bona terra doctrinæ ſemina non difficulter retinebat, quæ multiplicata ſpargeret poſtea. Paruulo enim data fuit de ſupernis aſtutia & adoleſcenti intellectus & ſcientia qui cùm augmentaretur ætate, augebatur ſapientia, adeò vt illi non deeſſet vtraque ſcientia literalis ſcilicet & ſæcularis. Nec longa fuit temporis percunctatio quin ſuper omnes Lemouicenſes electos haberetur prudens & aſtutus, ita ſcilicet quòd in tota illa patria non reperiretur ei ſecundus. Cuius audita & cognita ſapientia

Aldoinus Epiſcopus Lemouicorum vir nobilis, nec minus moribus, quàm genere illuſtris, Deo plebíque acceptus & omni Clero ſubiecto beneuolus intantum Iſraëlem doctiſſimum per ſe ſuóſque commonuit, ſibique magiſtum aſſociauit: nec immeritò, facundo ſiquidem erat alloquio, prouidus multùm conſilio quem cùm videret Epiſcopus magis magiſque clareſcere ad Eccleſiaſtica officia credens illum fore dignum & idoneum per ſingulos gradus ad Sacerdotale officium ſublimauit. In quo officio quàm piè, quàm iuſtè vixerit non eſt facultatis humanæ. Quibus virtutibus & aliis quampluribus, non ſolùm ab Epiſcopo eſt dilectus, verum etiam ab eodem diſpoſitus eſt Capellanus, vt ſi eum negotium ſæculare à Diuinis officiis quandoque retraheret, venerabilis Iſraël vicem Epiſcopi in agendis Diuinis myſterijs ſuppleret.

Sub eodem ferè tempore Doratenſis Eccleſia ſuo orbata Cantore, Dominum Iſraëlem ſubrogauit Præcentorem volens habere conſiliarium & tutorem quem dudum nutriuerat Canonicum familiarem. Qua dignitate ſuſcepta non intumuit, ſed inter ſubiectos quaſi vnus ex ipſis extitit: ſuperbiam deuitabat, humilitatem ſectabatur, auaritiam execrabatur & largitatem amplectebatur. Quod in refectorio ſibi miniſtrabatur cum cæteris fratribus conſtitutis pauperibus & ægrotantibus viris & mulieribus indeſinenter largiebatur. Nocturnali cum ſumma deuotione celebrato officio non immemor Domini iubentis: *Neſciat ſiniſtra tua quod facit dextera tua*, ipſe accepto itinere ſolus de nocte viſitabat ægrotantes per plateas & ſpeluncas villæ paſſim commorantes & infra Monaſterij atria latitantes non diffidens quem ſub vili forma pauperum cœli terræque viſitaret Dominum.

Deus pater qui quos diligit corripit, eo tempore mole criminum exigente grauiter flagellari populum ſuum permiſerat. Laborabat enim vterque ſexus Diuino igne correptus. Igitur hac de cauſa ex longinquis regionibus innumera turba ardentium ad Scotorienſem Eccleſiam confluxerat S. Petri Apoſtolorum Principis auxilium petens & conſilium: nec fruſtra, ſanabat reuera multos ibidem Dominus ſuffragantibus almi Petri precibus ad honorem & augmentum Doratenſis Eccleſiæ. Diuulgata circumquaque Sancti Iſraëlis ſapientia & ſanctitate multi veniebant ad eum quorum alij munimine ſuarum precum fulciebantur, alij verò interceſſione eius ſanitate ſibi reſtituta incolumes reuertebantur ad propria. Quo viſo, vir Dei ſæpe latere voluit ſi poſſet, ne fauor Mundi gloriam cœli tolleret: ſed non poteſt abſcondi ciuitas ſuper montem poſita, neque ſupra candelabrum lucerna.

Huius ſanctiſſimi viri diſcipulus extitit Sanctus Gauterius vir pietatis & miſericordiæ operibus redundans: qui cùm Doratenſis Eccleſiæ eſſet Canonicus, Surpenſis Abbas à Deo eſt inſtitutus.

Tandem conditor vniuerſæ creaturæ poſt bonam ſenectutem & aſſiduam in Dei ſeruitio corporis macerationem volens S. Iſraëlem ſuum & emeritum militem pro bene peracta mundi militia quieſcere, ſolutum vinculis corporis de labore ad quietem, de tenebris ad lucem, de exilio ad hæreditatem felicem S. Iſraëlis animam vndecimo Kalendas Ianuarij anno Domini milleſimo decimo-quarto tranſtulit & ad deſiderata polorum gaudia vſque perduxit. Reddita ſic anima Paradiſo, corpus honorificè commendatum eſt tumulo, cuius tumulationi Geraldus Lemouicenſium Epiſcopus interfuit & obſequium præſtitit perſoluens Deo Patri pro requie ſui famuli Miſſarum ſolemnia, ad cuius ſepulchrum ſtatim celeberrima viſa fuerunt miracula ad laudem & gloriam Dei Patris, cuius regnum & imperium permanens non deficiet in æternum.

PASSIO SANCTI IVLIANI MARTYRIS Briuatenſis in Aruernia.

De quo permulta varijs in locis S. Gregorius Turonenſis.

Ex Codice noſtro, qui fuit aliàs S. Vincentij Metenſis, alij'que, ex quibus & Bernardus Guidonis in Sanctorali, &c.

SVblimem atque venerabilem paſſionem Aruernæ vrbis patroni B. Iuliani Martyris, quem patronum plebs hæc ſibi veniſſe gaudet, ſcribimus. Non ille Marty-

rium fugiens in hanc vrbem aduenit, ſed Chriſtus pro delictis noſtris eum interceſſorem tribuit, vt vrbs vel plebs hæc tanta Martyris tutelâ muniretur. Quoniam necdum paſſionem ei us intercepit obliuio, vel nunc oportet eandem fidelibus ſcriptis in tempora ſequutura tranſmitti, quoniam in vniuerſo orbe illuſtriſſimum eſt Martyres venerari, conuenit & huic plebeculæ Iulianum Martyrem interceſſorémque ſuum vel ſuffragatorem præferre.

Igitur in illo tempore in Viennenſi vrbe accidit perſecutio Chriſtianis ſub Criſpino quodam Præſide. Sanctus autem Ferreolus & ipſe à Domino Martyr probatus tunc in ſupradicta vrbe Tribunitiam tegebat potentiam. Sic tamen regebat militiæ officium vt ſacræ religiónis impleret propoſitum. Beatum autem Iulianum, quia eſſet fideliſſimus Chriſtianus in ſuo ſolario detinebat. Cúmque Sanctus Ferreolus competiſſet de Chriſtianorum perſecutione ait ad Sanctum Iulianum: Cognoui perſecutionem Chriſtianorum ad hanc vrbem eſſe venturam, & ideò obſecro vt te ab iſto loco amoueas, quouſque deſinat perſecutio Chriſtianis. Vbi hanc relationem audiuit B. Iulianus in territorio Aruernæ vrbis ſe contulit; ingreſſúſque eſt tugurium cuiuſdam veteranæ, & ab ea ſe occultari deprecatus eſt. Quod hoſpitium non longè aberat, vbi tunc à Gentilibus vana ſimulacra celebrabantur. Ad huius autem latebram perſecutores protinus affuerunt, mulierem ſciſcitantes, vbinam eſſet ille qui ante paululum in ſuo hoſpitio confugiſſet. Illáque negante, ſanctus vir nolens ſibi coronam fraudari, perſecutoribus ſe vltro offerens ait: Hic eſt quem quæritis, facite quod vobis à Principibus veſtris præceptum eſt. Cúmque aliquantulum incubuiſſet orationi, ceruices ſuas perſecutoribus obtulit. At illi nihil morati extracto gladio caput eius amputantes, atque ad exemplum cæterorum, qui in Viennenſi ciuitate commorabantur, caput S. Martyris tecidentes ſecum detulerunt. Sicque ille ſacri ſanguinis ſui vndâ perfuſus eſt.

Illis autem temporibus à Gentilibus vana ſuperſtitio in his locis celebrabatur. Duo ſenes tamen compuncti Diuina virtute corpus Sancti de loco, vbi decollatus eſt, ad vicum, cui Briuate nomen eſt, tranſtulerunt, quod venerabiliter ſepulturæ tradiderunt. Vnde redeuntes pro beneficio ſepulturæ ſenſerunt eam ſe à Deo, quam in iuuentute habuerant, priſtinam recepiſſe virtutem. In illis diebus quidam diues opibus in Hiſpania Imperatori cuidam Treueris ciuitatis culpabilis extitit. Quem acceſſitum & carceri mancipatum pro ſuo crimine iuſſit pòſt comperendinatis diebus capitalem ſubire ſententiam. Cùm hæc comperiſſet vxor eius anxia atque mœſta ad cadauer mariti ſui colligendum celeriter properabat. Cúmque præfatum vicum matrona ipſa prætetiret; prædicti ſenes quò tenderet, vel quare tam triſtis eſſet, diligentiùs inquirebant. At illa neceſſitatem vel cauſam expoſuit eis. Tunc dixerunt ſenes matri-familias: Ante paululum decollatus eſt à perſecutoribus quidam Chriſtianus, cuius corpus cum ſummo honore ſepelientes, indéque redeuntes, eam quam in iuuentute habuimus ſenſimus nos priſtinam recepiſſe virtutem. Cum hæc audiſſet fideliſſima mulier ſtatim ad ſepulchrum Sancti Martyris incubuit, ac ſpopondit, vt ſi virum ſuum videret incolumem, & ad domum ſuam ſuperſtites in illius honore cellulam ſuper ſepulcrum Sancti Martyris ædificarent. Cúmque diutiſſimè oraſſet, proficiſcens via, qua pergebat, venit ad ciuitatem. Ingreſſáque illam vidit virum ſuum Regis indulgentia ſolutum, & non ſolùm abſolutionem meruit, verumetiam honorem recepit. Quibus remeantibus ad beati viri Iuliani ſepulcrum vota implentes cellulam ſicut promiſerant conſtruxerunt, & deinceps per vniuerſos vitæ ipſorum annos ingentia munera pro tanto beneficio teportantes ad venerabile ipſius ſepulcrum deferebant.

Poſtea verò opinio B. Martyris vel fama vbique declarata omni populo concelebranda innotuit, nunc verò huic talis teſtis adſiſtit, vt huius tanti Martyris patrocinium non recedat. Inde per multa tempora à fideliſſimis Chriſtianis ædificata eſt Baſilica in honore illius, quæ celſum protulit ædificata faſtigium, & fulget non vno muneris ſui ornata priuilegio peculiaris patroni noſtri referta virtutibus. Nec ſilebo miraculum quod Dominus ad laudem nominis ſui facit, vt in die Natalis illius multa Diuina beneficia orationibus vel interceſſionibus peculiaris patroni noſtri Iuliani Martyris operetur. Nam dæmones effugantur & omnes infirmi ſaluantur: & eſt laus Domini cum omni pace, & benedicitur ibi Chriſtus Deus Dei filius, cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA

VITA SANCTI IVNIANI CONFESSORIS.

Auctore Vulfino Epiſcopo.

Nunc primum edita ex Apographo R. P. Iacobi Sirmundi Societ. IESV Theologi, quod contulimus cum veteribus probæ notæ membranis quæ penes nos ſunt.

IN NOMINE SANCTÆ TRINITATIS.

Incipit Prologus Boëtij Wlſini Epiſcopi ad Godolenum Abbatem de vita Beatiſſimi Iuniani Confeſſoris & Sacerdotis.

IN ſcribendis inluſtrium virorum præclariſſimis geſtis & nobiliſſimis triumphis, vt in futuro inuiolabiliter ſciri poſſint, nec vlla temporum diuturnitate aboleri, illi maximè ſtylum adhibuerunt, quibus & facundia ſermonis, & nitor eloquentiæ, ſenſuſque plenitudo exuberabat. Maximè hi qui liberalibus artibus adprime eruditi, & Rhetoricæ facundiæ & Dialecticæ diſpoſitionis congruentiſſima connexione pollebant. Quibus non ſolū artis peritia & argumentorū ingenia in quibus ab ipſis cunabulis nutriti fuerunt ſuppeditabat, verum etiā genuini ſanguinis proſapia & origo Romanæ gentis in Latina lingua acerrimos in explicando quæ vellent reddebat. At vero ego homo ab ſtirpe Romana penitus alienus & Geticæ Sarmatum gentis originem trahens quibus magis barbara initio ſermonis garrulitas extitit quā Latinæ eloquentiæ notitia, quamuis ab ipſis infantiæ rudimentis inter Grammaticos, Rhetoricóſque non minimè nutritus fuerim, ſed ingenii tarditas & naturalis quemadmodū ſegnities nequaquā eloquentē creauit. Vnde penitus abnuerā ſcribere aliquid quod in poſterum legentibus ridiculū foret. Sed quia tua me ſanctitas, reuerentiſſime Abba Godolene cogit, vt tibi inſignia miraculorū geſta tanti viri qua poſſim oratione ſcriptitando explicē, & ordinabiliter narrando quæ geſta ſunt eloquar, valde hinc inde angor, veritus ſi ſcribere recuſauero, ne forte inobedientię reus iudicer, ſi imperiis tuis paruero legentibus quibuſq; detractionibus pateā: Maximè his qui magis aliorū reprehendere quàm ſua proferre, & malint liuore detrahere, quàm ſimplici mente condiſcere. Quamobrē elegi tuæ ſanctitatis reuerentia fretus, & oratione detrahentium patere inſidiis, quā per inobedientiā tuis contraire imperiis. Aderit enim ille qui ait, Aperi os tuum & ego implebo illud. Qua de re obſecro lectorē ne mentis acumen obnubilet ineruditi ſermonis ruſticitas, cum mentis eſurie in tanti viri ſanctitas internę dulcedinis refectionē præſtet, nec faſtidium incompoſita oratio generet, cum miraculorum eius inſignia facta veraciter relata adhibere poſſint æternæ beatitudinis paſcua. Nam cum ante mentis noſtræ oculos ſanctorum & virorum inluſtrium præclariſſimos & antiqui hoſtis triumphos adhibemus, & terreni actus & carnis inlecebræ fateſcunt, & animus in ſuperna inardeſcit. Nam quid aliud ſancti viri in hoc ſæculo fuerunt, niſi ſpectacula futurorum & ſpeculū mentis: ſecundùm Apoſtolum, ſpectaculum facti ſumus Angelis & hominibus. Quod tale ſpectaculum vnquā Reges terræ reperire potuerunt, in quibus vaniſſimos dies ſuos conſumpſerunt, quale Martyrū victoria & Virginum inuiolata corona. Quibus ſpectaculis mens à deſiderio terreno fit aliena, in amórem Dei feruentiſſima, in capeſſendā felicitatem ſagaciſſima, quod tale ſpectaculum, quale ſanctorum Patrum vita, in quo non veſtium ſordes abſterguntur & crinium impexa deformitas corrigitur, ſed mentis vitia fugantur, virtutes adhibentur, ſponſo ſuo Chriſto ſine macula cohæretur, vt fiat mens abſq; ruga & macula, caſta & mentis intuitu & corporis integritate, vt digna fiat amplexibus ſponſi introducenda in cœleſtibus thalamis Angelorum choris hinc inde ſuffulta. Quod ipſe præſtare dignetur, cuius regnum & imperium ſine fine permanet in ſæcula ſæculorum. Amen.

INCIPIT VITA EIVSDEM.

Beatiſſimi & virtutum miraculis præclariſſimi viri IVNIANI Monachi vitam pariterque inſignia geſta ſcripturus valde me imparem ad illius inſignia facta referenda iudico. Quamobrē veſtræ ſanctitatis orationibus poſco adiuuari omni mentis adniſu confidens in ſupernæ maieſtatis auxilio, vt ille qui mutorum linguas fecit diſertas, & ex ore infantium & lactentium perfecit ſibi laudem, qui etiam brutorū animalium linguas cor-

git humanas proferre loquelas, adſpirabit cæptis noſtris & calamũ ipſe tẽperabit, quatenus athletæ ſui certamina dignis valeam ſermonibus explicare, vt & illius ſublimia facta ad multorũ perueniant notitiam, & proficiant ſalubriter ad medelam. Vnde illam indiuiduã Trinitatem qui eſt Deus vnus, trinus in perſonis, vnus in ſubſtantia, cui eſt ſumma poteſtas, æternitas ſine fine, gloria ſine initio, nullius temporis excurſu initium ſumens, nullum habens finem, ſuppliciter adeſſe poſco. Cui hic Sacerdos venerabilis toto cordis deſiderio hæſit, nullis aduerſitatibus cedens, nullis proſperitatibus ſui moderaminis vitam excedens, in proſperis humilis, in aduerſis ſpe conſtantiſſimus. Cuius habitatio ab omnibus remota ſemper ſolitariam diligens vitam, vt certius mentis oculum inreuerberata acie ad ſolem iuſtitiæ figeret. Cibus ei perexiguus corporis; potus naturalis aquæ liquor, veſtis viliſſima, coma intonſa, & maximè impexa ſqualebat, balnea corpori vix in anno ſemel adhibebantur. Ita ſe in omnibus agebat, vt ſi quis eum cerneret, ſtatim veluti baptiſtam Ioannem ante oculos mentis haberet, quem Dominus Saluator noſter de veſtium vilitate laudauit, & de ciborum parcitate omnibus extulit. Nam ſicut ille Domini teſtimonio non erat arundo vento agitata, ita hic nullis aduerſitatibus frangebatur, nec proſperitatibus eleuabatur, nec laude ſuauior, nec vitupetatione aſperior reddebatur: ſecretorũ nemorum opacitatem diligens crebro nullo comitante ſocio ſolitarius gradiebatur. Declinans ſæcularium hominum conuentus, & tumultuantium procellas populorum, cæleſtis iam habitator effectus: & incola adhuc terrenis artubus prægrauatus. Nam etſi corpore terræ hærebat, mens in ſupernis Angelorum ciuis effecta ſuaui modulatione interno cordis affectu ſemper meditabatur. Adhæſit anima mea poſt te, me autem ſuſcepit dextera tua. Igitur natiuitatis eius exortus extitit in pago Pictauienſi in ſibi ſubiecto territorio, nuncupante Brioſſio, in prædio quodam vocabulo, Campaniaco nobiliſſimis ex progenitoribus originis proſapiam ducens qui nobiliter ab iiſdem parentibus educatus, & litteris inſtructus, quas ille adhuc puer omni mentis conatu cum magno deſiderii feruore didicit, & in vẽtre memoriæ condidit. Cùm verò à pueritia in adoleſcẽtiam feliciter tranſiſſet, comam ob cultum religionis depoſuit, dans operam in diſcendo, & diuinarum ſcripturam notitiam incapeſſendam. Quam tam efficaciter ſadeptus eſt, vt omnibus pateſceret à Deo ſibi conlatam tanti muneris gratiã. Et cum eſſet adoleſcens nihil puerile aliquando geſſit, nihil quod reprehenſioni pateret. Honeſtum habens vultũ, omnibus gratioſus; de ore eius dulcia ſemper profluebant eloquia. Paſcebat mentem ſpiritalibus litterarum ſenſibus magis quàm eſcarum apparatu. Cœpit adhuc adoleſcens tentare Anachoretarum veſtigia. Nam ſæpe ſegregatus à coæuis ſuis ſolus meditabatur in lege noſtra, & quaſi furtiuas orationes, & pſalmorum modulationes remotus exercebat, numquam otioſus. Aut enim Domino preces fundebat, aut lectioni operã dabat, aut pſalmodiis indeſinenter inſtabat, recolens illud Apoſtolicum, qui non laborat, nec manducet, ſed & illud Pſalmiſtæ, labores manuum tuarũ quia manducabis, beatus es & bene tibi erit: & quod ait Apoſtolus: otioſitas & inſolentia ſemper inimica ſunt animæ. Legebat frequenter Canonicas & Apoſtolicas ſcripturas, etiam ſanctorum Patrum vitas, & Martyrum victorias, & coronas Virginum. Quorum exemplis mentem ſemper armabat, & ea agere tentabat, quæ viri ſanctiſſimi & fortiſſimi victorioſiſſimè & præclariſſimè egerũt. Cùm verò poſt aliquod temporis excurſum ab adoleſcentiæ ætate ad iuuenilem tranſiret vigorem, ſolitariam Anachoretarum arripuit vitam. Nec viſum eſt illi ſatis eſſe quod ſolitarius deſerti incola fieret, verum etiam in arctiſſimo propriis manibus conſtructo locello ſemetipſum veluti reum in ergaſtulo recluſit, ne oculis aliqua delectabilia cerneret, quæ mentis oculum à viſione diuinæ maieſtatis auerterent. Hic modico terræ cælique ſpatio fruens, vt in cæleſtibus latitudinem totius beatitudinis poſſideret. Cum hæc ita agerentur, proceſſu temporis B. Radegundis nobiliſſima & Orthodoxi glorioſſimi viri Chlotarij coniux ex partibus Germaniæ tranſiens Ligeris fluuium Aquitaniæ telluris accola eſſe cœpit. Cuius tanta meritorum prærogatiua extitit, vt toto orbe clarior haberetur, & in pago Pictauienſium in vltimis quemadmodum terræ finibus poſita vſque in Orientem eius præclariſſimæ ſanctitatis lumen reſplenderet. Temporibus iam prædicti principis & glorioſiſſimi Chlotarii Regis, cum propter eius præclariſsimæ virtutis triumphos & animi prudentiſſimi diſpoſitionem regnum eius vndique diffunderetur, & plurimę nationes dominatui illius colla ſubiicerent, inter ceteras famoſiſſimas & ferociſſimas nationes Tonngorum valde nobiliſſimam gentem ſui imperij ditionibus fecit eſſe ſubiectam. Nam cum contra eam arma corriperet, & viriliter dimicaret, adeptus eſt ex illa præclariſſimos triumphos. Et cum in prædam gentis illius populi caderent, hæc ſanctiſſima puella Regis neptis Britthari filia capta eſt. Quæ cum con-

ſpectibus excellentiſſimi Regis oblata eſſet, ſtatim cohæſit animo eius. Erat quippe eleganiſſima ſpecioſa nimis & venuſta aſpectu, labiis gratioſa. Hæc puerilem adhuc habens ætatem, quã inuictiſſimus Rex nobiliter nutrire iuſſit & litteris inſtruere. Quas illa ſagaciſſimè didicit, & ſtrenuè operibus exercuit. At vbi ventum eſt ad puellares annos, & fieret ætate nubilis, & apta nubendi complexibus Regis ſociata eſt & nuptiali obſequio peracto cariſſima coniux effecta eſt. Quam tanto amore dilexit, vt nihil præter illam ſe habere aliquoties fateretur. Sed illa beatiſſima quamuis regali faſtigio ſublimata, & tanti culminis Regiæ dignitatis gloriam adepta, omnia pro nihilo ducebat, ſemper in ſui pectoris antro Chriſtum meditabatur, illi ſe ſemper ſpiritualibus amplexibus ſociabat, nocturnis horis denudata veſtigia baſilicam quotidie perluſtrabat, matutina ſeſe agens pauperum curam gerebat. Surgens à latere Regis frequenter de cõuiuio, cum pauperibus cibum & potum ſumebat, Monachorum nutrix, ſeruorum Dei amatrix. In tantum enim ſe de virtute in virturem agebat, vt Rex iocaretur non ſe reginam coniugem, ſed Monacham habere. Quæ ſanctiſſima non multo poſt tempore relicto regali toro, tota ſe Deo mente & corpore conſecrauit, velaminis ſacri cultum arripuit, Aquitaniæ profuga venit, & ob amorem tanti viri Hilarii Pictauienſis quondam Pontificis, vt eius meritis & doctrina proficeret, incolandum Pictauis elegit. Vbi poſtea iubente & permittente inuictiſſimo Rege Chlotario, Monaſterium condidit, & ſub regula B. Cæſarij Pontificis Arelatenſis vitam ducens ſecũ plurimas Deo ſacratas habuit, & clementiſſimè inſtruxit, & ad cæleſtia perduxit. Eo tempore B. Ivnianvs clauſus in loco nuncupante Coloniaco vitam ducebat. Cui hęc ſanctiſſima tanta familiaritate cohæſit propter eius ſanctitatẽ, vt nullum ſibi tam ſocium, támq; familiarem crederet. Et quãuis corpore aliquo terræ ſpatio eſſent ſeiuncti: ſed mente interno cordis affectu ſemper coniuncti manebant. Interea creſcente religionis cultu cum plurimi frequentarent locum, in quo idem beatiſſimus vir retruſus ſpeculatiuam ducebat vitam, compulerunt eum exinde egredi, vt qui ſibi ſoli proficiebat, fieret plurimis ad ſalutem qui tam precibus quàm etiam exhortationibus ad ſenſum præbens, qui ante ſolitariam degebat vitam, cæpit eſſe plurimorum pater ſocians ſibi Monachos, quibus & doctrina & exemplo ducatũ ad cęleſtia regna præberet. Habens ſecum religioſiſſimos & Monaſtici ordinis præclariſſimos viros, vt pote qui cum tali ac tanto viro degebant. Factum eſt poſt aliquantulũ temporis, vt cogentibus fratribus Sacerdotalem ſuſciperet gradum, & qui pater erat Monachorum, fieret auctoritate & tanti miniſterij præclariſſimus doctor. Adeptus tantæ dignitatis officiũ, mactabat quotidie in cordis ara digniſſimũ Deo ſacrificium, & priuſquã foris hoſtias offerret viſibiles, internus ſemetipsũ offerebat hoſtiã viuam, ſanctã Deo placentẽ, rationabile obſequium, Fletibus lacrymando quemadmodũ ſe baptizabat, & ſic Deo hoſtias offerebat. Proficiebat quotidie de virtute in virtutẽ, vt videret Deum Deorum in Sion, quæ retro ſunt obliuiſcens, in anteriora ſe extendens penetrabat viſione cæleſtiũ arcana ſecretorũ. Quem ſanctiſſima Radegvndis lanificiis ſuis fouebat, nec enim vt aiunt aliud tegminis habuit, niſi quod ab illa conficiebatur. Nam veſtis eius cilicina de caprarum pilis, quę in modum caracallę, quam nunc cappã vocamus, perſeuerat vſque in hodie apud nos eſt, quæ ita inlæſa perſeuerat, vt nihil vetuſtatis te dolet candido colore perfuſa, ſed & illa ſanctiſſima catenam ferri ab illo ſanctiſſimo viro accepit, quam ſuper nuda corporis ſui induens vſque ad exitum mortis geſtauit, quæ catena propter illius ſanctitatem vſque hodie valde honorabilis habetur: cúmque multarum virtutũ miraculis iam præclarus haberetur, cœpit creſcere Monachorum numerus, quod cum ſibi locum proximum cerneret, vbi prius initium ſuæ religionis adſumpſerat, tranſiuit in agro nuncupante Casto loco. Cúmque ibidem conaretur conſtruere cellulã, vbi Deo laudis hoſtias immolaret, & antelucanos conuentus celebraret, accidit eo tẽpore iam ſupradicto glorioſiſ. Rege Chlotario Aquitanicas partes ingredi. Cúmq; veniſſet in Regis prædiũ nuncupante Gavarciaco, diffamatus virille apud Regẽ à ſeruis loci illius, dicentes quod de illius prædio & territorio fiſci aliquid eius Monachi inconſultè vſurpare niterentur, & ſibi vindicare. Vnde cõmotus Rex iuſſit Sanctiſ. Sacerd. Iunianum per quendã magnum virũ nomine Aurelianũ ſibi in palatio præſentari. At ille inluſter vir Aurelius paret dictis, pergit cũ omni feſtinatione ad imperiũ Regis, cũque ventũ eſſet ad locũ in quo vir Religioſiſ. Iunianus cõmorabatur, reperit eum in oratorio more ſolito proſtratum terræ preces Dño fundentẽ, quem paululũ dũ ſuſtinet vt ab oratione erigeretur, & ſibi quod iniunctũ erat explicet, tãtus in eũ timor repente inruit,

vt nequaquam ei vt venerat commotus aſperè loqui auderet. Sed cum peracta oratione ibidem vir venerabilis poſt tergum conuerſus videret ſtantem Aurelium Regis legatum, ille ſtatim pronus adorauit beatiſſimum Sacerdotem & quid eius vellet aduentus ſupplicibus verbis indicauit, dicens quod Rex ſibi eum adſtare iuberet, & idcirco miſſus eſſet, vt eum in conſpectu eius exhiberet. Quibus auditis venerabilis Sacerdos & Monachus protinus ſe iturum pollicetur, & propter vtilitatem totius reipublicæ & ſalutem animæ illius prompto animo proficiſci ſe vellē. Qui conuerſus in cellulam, ſumptis ſecum duobus Monachis, virgam manu geſtans, nam hæc ei ſemper conſuetudinis erat vt baculum manu ferret, & imbecillitatem corporis eius adminiculo ſuſtentaret. Cumque pergeret pariter, & pedibus iter conficerent, ventúmque eſt ad Regis palatium. Vbi cum aliquid moræ facerent propter regalium faſces & pompā Regiæ celſitudinis ad fores palatij reſedit, quo plurimi eum adierunt, quos ille blandis eloquiis demulcebat, & dulcedinem vitæ æternę prædicabat. Interea ductor illius iam prædictus Aurelius ingrediens palatium Regis auribus innotuit, IVNIANVM Monachum adeſſe, & ad ianuam palatij reſidere. Tunc Rex præcelſo in ſolio reſidens iuſſit eum ſibimet præſentari. Cúmque introductus eſſet baculū manu geſtans, quem ſemper ferre conſueuerat, & ob faſtum Regiæ celſitudinis, nullus ex ſociis eius ingrederetur niſi ipſe ſolus, vt adpropinquauit ſolio Regis, vt eſt conſuetudo Monachorum pronus Regem adorauit, baculum retrorſum relinquens rectū, vt manu geſtauerat. Cumque Rex eum ſurgere iuſſiſſet, & ad eius imperium ille ſurrexiſſet, cœpit Rex cum illo loquente ex multis & variis ſermocinando de rebus eum interrogare. Sed cum pariter loquerentur, intuens Rex baculum ſtantem non terræ fixum ſed ſupra pauimenti teſtudinem erectum nullius manu adtactum ſtantem, valde admiratus eſt, & tanto terrore perculſus, vt etiam genua illius conliderentur. Vnde compulſus proceres quoſque palatij vocauit, indicans illis miraculum, & manu porrecta oſtendit dicens. Verè hic homo ſanctus eſt, & verè Dei cultor, & Chriſtianæ Religionis maximus inſtitutor. Ex quo etenim mecum cœpit loqui, virga quam manu tenebat, poſt tergum erecta relinquens, quia nemo qui eam adprehenderet adfuit, ecce erecta vt fuerat ab eo dimiſſa perſeuerat. Quod omnes pariter admirantes omnibus ſtuporem mentis & admirationem incuſſit. Et ita ab omnibus deinceps venerabatur, ac ſi in pectore ipſius Chriſtum Dominum & Saluatorem noſtrum cernerent. Poſt multam conlocutionem glorioſiſſimus Rex interrogauit eum quid operis haberet, quæ vita, cuius religionis eſſet. Cui ille dulciſſimo alloquio reſpondit, ſe ſub Monaſtico ordine vitam degere & Monachis prælatum, & Beatiſſimi Benedicti inſtituta ſeruari, regularem eius vitam in omnibus obſeruari, niſi quod propter anguſtiam loci non eam pleniſſimè cuſtodire cum ſuis valeret, nec ſe habere vbi exercitium operis fieret ſecundùm regulam iam ſupradicti Benedicti patris. Quibus auditis Rex ſtatim adiunxit & ait: Si ex prædio fiſci noſtri aliquid vobis vicinum eſt & loci opportunitate congruum, quantum tuę ſanctitati placet, & tibi tuiſque ſufficere poſſet, tam in exercitio operis, quàm etiam in paſcua iumentorum & pecorum neceſſarium concedimus tuæ ſanctitati ad vſus videlicet ſeruorum Dei & Monachorum tibi cohærentium, vt & nobis omnipotens Deus vobiſcum partem laboris conferat, & æternæ beatitudinis pręmium concedat, & vobis in omnibus ſit ad ſubſidiū plenitudinis & perfectionem regulæ & augmentum virtutis. Tantam etenim Dominus militi ſuo gratiam in conſpectu Regis contulit, vt qui eum propter iniuriam & contumeliam ſibi exhiberi iuſſerat ſummo honore receptum muneribus ditaret, & quicquid ab eo peteret ſibi fieri nullatenus recuſaret. Sic enim Chriſtus qui propter nos humilis apparuit athletā ſuū humilem in conſpectu Regis magnificauit, vt congruè de illo dici poſſit, magnificauit eum in conſpectu Regum, & dedit illi coronam gloriæ. Poſt hæc Rex ſurgens à ſolio flexo genu adorauit ſanctiſſimū virum, vt eum manibus ſuis ſuſciperet, & in ſacrificijs ſuis orationibus commendabilem Deo faceret, & pro ſe ſuaque domo, pro ſtatu regni & totius reipublicę vtilitate Dominum exoraret deprecatus eſt. Et vt cellulas conſtrueret, Monachos congregaret & Deo animas lucraretur ammonuit, & quę ſibi neceſſaria eſſent poſceret omnia, ſe cum deuotione præbere pollicitus eſt. Tunc vale faciens eundem virum qui eum ſibi adſtare fecerat remiſit, & vt de prædio fiſci quantū illi viſum erat oportunum acciperet, eo videlicet conſignante Aurelio, qui eius ductor fuerat ad palatiū vbi repertus eſt locus valde ad conſtruendū Monaſte-

rium aptus nomine MARIACVS. Quo in loco diuina ſuffragante clementia cellulam à fundamentis conſtruxit, & Monaſterium ædificauit, vbi & congregationem Monachorum inſtituit, & ſub B. Benedicti Regula perfectè viuere fecit. Tantę charitatis glutino omnem Monachorum cateruam conſtrinxerat, vt omnibus fieret cor vnũ & anima vna. Interea vir ſanctiſſimus IVNIANVS relicta ſæpe Monachorum turba, loca remota inquirebat. Et quãuis pater eſſet Monaſterij, frequenter deſerti incola fiebat. Reperit locellum COLNIACVM, vbi vir religioſus opere proprio cellulã conſtruxit, & ibi non paucis annis ſolitariam vitam duxit, vbi & non modicas virtutes omnipotens Deus per eius ſanctitatis meritum declarauit, pernoctans in omnibus die noctéque peruigil, curam totius Monaſterij gerens & ſecreta ſæpe petens, ſpeculatiua mentis acie cœleſtia cernebat, per diem ſe manuum operibus exercebat, per noctem orationibus vacabat. Nunquam otioſus panem comedebat memor illius Apoſtoli, qui nou laborat non manducet. Stigmata Chriſti in corpore circumferens, tanta ciborum abſtinentia inerat, vt pallor vultus indicaret eum non terrenis epulis corpus, ſed cœleſti cibo potius animam ſatiare, dicens cum Apoſtolo: mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo, portans crucem Chriſti & humilitatis veſtigio pauperem Chriſtum ſequens ipſe pauper, memor B. Petri Apoſtoli dicentis, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius: Et quamuis diuerſis operibus per diem ſe adfligens, ita vt laſſatum eum lectus exciperet, tamen media nocte conſuetudo ei erat ad ſurgendum iuxta illud Pſalmi: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Nec minus laudes Chriſto ſtudioſiſſimè decantans lachrymando promebat, per diem ſepries genuflectens officium ſui occurſus explebat. Hanc huius ærumnoſi ſæculi vitam cum amaritudine & fletu ducebat, nec oblectabatur mundi rebus, quem exaſperabat dura carnis ſeruitus memor illud Domini ſi quis amicus huius mundi fuerit, inimicus conſtituitur Dei. Quod ille præcauens in tantum ſe alienum reddebat à ſæculo, vt inuiolabiliter adhæreret Deo, ſpernens latam & ſpatioſam viam quæ ducit ad mortem, arripiens arctam & anguſtam feruentiſſimo mentis amore quæ ducit ad vitam. Cumque inſtantiſſimè & conſtantiſſimè in Dei mandatis ſe exerceret, cæpit multiplicibus virtutibus florere, ita vt etiam aliquoties ſpiritu prophetiæ repletus abſentia & futura proſpiceret De quibus perpauca ſubnectimus, & maximè ea quæ AVREMVNDVS eius ſpiritalis filius & indiuiduus comes miniſter & diſcipulus poſt eius obitum ad multorum perduxit notitiam. Cum pro diuerſis criminibus regionis illius populi Dominum ad iracundiam prouocaſſent, & flagellum indignationis eius ſuper ſe excitarent, fames valida per totam regionem inualuit. Cœpit populus maxima ex parte clade & fame perire. Vnde compulſi vndique conueniunt ad ſanctum virum IVNIANVM flebiliter deprecantes vt pro eis ad Dominum preces funderet, ne omnes fame conſumerentur, & pereunte cultore terra redigeretur in ſolitudinem. Quorum precibus commotus vir Dei ſanctus in cinere & cilicio proſtratus indeſinentes preces Domino fundebat, ne populus fame periret. Ea igitur tempeſtate quædam mulier compellente inopia & famis valitudine cogente ante oratorium vbi vir venerabilis IVNIANVS proſtratus Domino preces fundebat, cœpit magno eiulatu flere, & quibus poterat clamoribus vociferabatur dicens: Vir Dei adiuua me. Quibus verbis vir Dei permotus intentius cum lacrymis Deo preces fundebat. Surgens expleta oratione miniſtrum ſuum vocat dicens ei: Vade fili, ſciſcitare quid ſibi paupercula illa velit, & ſi quod vales adiuua illam. Cum autem eam audieris renuntia mihi quid ſibi velit clamor eius & eiulatus. Cúmque puer velociter iuſſa expleſſet, renuntiauit patri dicens: Mulier paupercula eſt, cui & panis defuit, nec vnde emat habet. Quo audito iuſſit eam in conſpectu ſuo adſtare, hilari vultu & paterno affectu interrogans, cur tanto eiulatu fleret & clamoribus eum inquietaret. At illa reſpondit: Verè Dei famule & Sacerdos ſcias me fame periclitari: Panis deeſt, emptio nulla, fames quotidie inualeſcit, & ecce prægnans morior. Quamobrem tuam adij clementiam, vt ſi me de periculo famis eripueris ſim tibi perpetuo ancilla & filius quem vtero geſto, ſeruus ſempiternus. Quem cùm enutriero tuis manibus & nigiter ſeruire inſtituam, tantùm adiuua me ne peream. Audiens hæc IVNIANVS ſubridens ait: Sciebam etenim antequam puer te vocaret, te & fame laborare, & in vtero filium geſtare, quem filium ſcio meum futurum ſucceſſorem. Accipe de manu noſtra auri munuſcula, ſicut liber eme tibi cibos ne pereas fame, & cum puer natus fuerit, eum omni vigilantia cuſtodi. Caue ne aliquid incantatorus aut diabolicæ ſuaſionis pollu-

tiones in eum exerceas; ſed cum adoleuerit mihi eum affer, quia ego eũ de ſacro baptiſmis fonte ſuſcipiam, & literis erudiam & mihi ſucceſſorem conſtituã. Pronuntians tibi quod ſuperueniente anno frugũ abundantia in hac regione exuberabit, & nequaquã fame ex hoc quiſquam peribit. Accipiens autẽ mulier illa aurum de manu S. viri regreſſa in domo ſua gaudens tam de pretio quàm etiã de ſuperuenientis anni abundantia, emit eſcas, & famis mediam temperauit, filiũmq; cum omni ſtudio ſecundùm monita viri Dei enutriuit. At vbi eum ad ætatem puerilẽ perduxit, conſpectui ſancti viri obtulit, qui ſecundũ Saluatoris Dei noſtri præceptum ſacris fontibus cũ proprijs manibus initiauit. Ipſe enim de ſacro-ſancto baptiſmate ſuſcepit & filium ſpiritualẽ adeptus eſt Aurumnundum vocauit ea videlicet ex cauſa quaſi auro emptum quia aurum matri dederat vnde ipſum filium enutriret peculiarẽ quemadmodum ſibi vernaculum inſtruxit, litteris erudiuit, qui diuina tribuente clementia perfectè ſcripturarũ ſcientiam adeptus eſt, & ſecundùm viri Dei prophetiã Sacerdotalem adeptus eſt honorem multo tẽpore cum ipſo inculpabiliter ſpiritali patre vixit, & ei in omnibus obtemperauit. Poſt cuius vero obitũ ſucceſſor illius extitit magnæ virtutis homo & ſanctitatis, vt pote qui à tali ac tanto viro inſtructus fuerat quẽ omni intentione & doctrinis & exẽplis ſequebatur. Plura iſto narrante innotuerunt S. viri miracula, quia multo tempore poſt eius obitũ vixit, & gregem ſibi commiſſum inreprehenſibilẽ cuſtodiuit. Et quãuis omnia ſermo noſter explicare non valeat, quæ de eis miraculis audiuimus, pauca tamen de multis nos ponere non pigebit. Aderit omnipotentis Dei clementia, vt valeamus explicare quæ fideliter audiuimus, & fideliſſimè narrare decreuimus. Nam cũ idem venerabilis vir in agro nuncupante Caſto loco, cui nomen idcirco indiderat, eo quod quietum reperiſſet, & ab omni acceſſu feminarũ remotũ, vbi clauſtra exigua pro loci opportunitate conſtruxerat, hortum circũſepſerat, in quo apum aluearia poſuerat, & oratorium ſibi conſecrauerat, vbi Domino remotus ab omni ſæculari tumultu liberamente preces funderet. Et cum hæc ageret, quidam nocte latro inſidians horti ſui ſepta irrumpens conatus eſt præripere & ſibi ſufficientia furari de aluearijs apum. Sed cum vas vnum è pluribus arriperet, quod videbatur eſſe excellentius & præ ceteris melle exuberare, ſtatim vtraque manus vaſculo adhæſit, nec in alium locum exinde transferre valuit. Ita debilis effectus vt omni membrorũ cõpage diſſolutus contractis pedibus per totãm noctem humi proſtratus iaceret, & dolore maximo neruorũ torqueretur, & ſic cum magno doloris eiulatu vigil extitit. Cum autẽ iam aurora ſurgeret, hortulanus ad ſui officij opus ſtudioſus ſurgens, manu ſarculum tenens ingreſſus eſt hortum. Cumque vndique more ſolito eum ſpecularetur, & circum iret, reperit hominem turpiter iacentem, & vas apum manibus ſtrictè tenentẽ, quem ita alloquitur: ad furandum inſtigante diabolo huc ingreſſus ſum, ſed meorum peccatorũ pondere preſſus conſtrictus & infelix hic iaceo. Vnde ſupplex tuam deprecor ſanctitatẽ, vt mei miſereri digneris, & apud ſanctiſſimum virum venerab. P. Iunianum intercedere coneris, cuius me meritis ſic ligatum credo, cuius precibus abſolui confido. Tunc diſcipulus ille opus quod cœperat imperfectũ relinquens, ad ſanctum virum cucurrit: quod actũ fuerat indicauit dicens: O piiſſime pater de inimico noſtro Dominus grande fecit miraculũ, homo qui nocte ad furandum venerat, turpiter ligatus in horto noſtro iacet. Arripuerat enim quoddam vas melle plenum, ſed nihil exinde conſtiut, inſuper & manus eius ita adhæſerunt vaſculo, vt nullatenus eas inde ſubtrahere poſſit: hæc audiens venerabilis ſenex increpauit fratrem, cur de hominis lapſu gratularetur, dicens ei: quod non vult Deus mortẽ peccatoris, ſed vt cõuertatur, & viuat, & non ſepties nobis dimittendũ, ſed ſeptuagies ſepties Dominus Saluator noſter docuit. Vnde celeriter perge, frater, abſolue hominem, & noſtris conſpectibus quæſo te adſtare facies. Cumque ille pergeret ad imperium patris, venerabilis Sacerdos ſe in orationẽ dedit, & ſuis ſacris precibus vinctũ reſoluit, ad ſe introductum taliter alloquitur: Noli, frater, noli in furando amplius laborare. Sed quæ neceſſaria ſunt proprijs manibus & ſudore vultus tui præpara, vt & tuis vſibus neceſſaria habeas & pauperibus inde tribuas. Ita correptum & melle, ſatiatum dimiſit. Interea venerabilis vir propter vſus Monachorũ & maximè pauperum cœpit enutrire animalia quibus poſſit humana fragilitas ſublimari. Nam & pullorum nutrimenta plurima congregauit, quorum carnibus infirmorum inopiam ſuſtentaret, & oua ſumptibus egentium deſeruirẽt. Caprarum etiam & ouium greges habuit, vt de velleribus earum veſtimenta conficerentur, & lac & caſeum in cibo ſeruorum Dei proficeret. Habuit etiam armenta ad exercitium laboris & agriculturæ, vt his omnibus admi-

niculis fulti Deo liberius deſeruirent. Per id tempus cum in ſupradicto iam loco feliciter venerabilis pater vitam in ſanctitate & ſumma religione perageret, quidam latro quem magnus eſus carnium delectauerat, cœpit deſiderio carnis flagrare. Quod ille ſuæ veſaniæ famem nequaquam haberet vnde expleret, cœpit cogitare qualiter ſuæ voracitatis rabiem & ventris ingluuiem exſaturare poſſit. Tunc compellente antiqui hoſtis nequitia latenter noctis ſilentio domum qua armenta prædicti patris continebantur clauſam irrupit, & vaccam ex omnibus quam elegerat pinguiſſimam foras emiſit. Cuius caudam ſtrictis manibus tenens ad ſuæ habitationis locum ducere conabatur. Sed cum paululum proceſſiſſet, vacca laſciuiens cœpit exilire. Quam ille videns ſe eam nequaquam tenere poſſe, voluit dimittere: ſed vtraque manus ita adhæſerant caudæ, vt nequaquam diuelli poſſent, vnde accidit vt nutantibus genibus prorueret, & vacca eum poſt tergum more carpenti traheret, circumiens per totum tempus noctis, ſolita paſcua & per veprium & ſaltus nemora gradiens non minima vulnerum in ſero homini inflixit detrimenta. At vbi aurora irrumpeſcente & crepuſculo iam diei albeſcente ante oſtium domus vnde egreſſa fuerat vacca ſtetit, & latro caudam tenens poſt tergum iacuit; Armentarius vero more ſolito irrumpente die clauem manu geſtans ad domum armenti venit, fores confractas reperit, furata omnia armenta putauit. Sed cum diligentiùs intueretur, reperit vnam eſſe ablatam ex omnibus, cúmque concito greſſu foras pergeret, vaccam ſtantem vidit, & poſt tergum eius hominem ſedere conſpexit, ſed quid illic ageret penitus ignorans, arbitrabatur tamen quod vaccæ potius cuſtos & rector eſſet quàm ablator. Vnde eum his vocibus compellat. Quæſo te homo, tempus eſt vt armenta in paſcua properent, dimitte pecudem noſtram, vt cum ceteris ad paſtum redeat: pro cuſtodia eius dabitur merces operi tuo. Cui ille lachrymabiliter reſpondens ait, nequaquam domine mi reuerentiſſime paſtor, non eſt ita: nam inſtigante diabolo ad furandum huc veni, cum me eſus carnium delectaret & cum præripere voluiſſem prædam, captus teneor & infeliciter vulneratus. Quæſo miſerere lapſo, miſerere precanti, miſerere vulnerato, & citò reuerentiſſimo patri nuntia quid actum eſt, quia niſi me eius oratio abſoluat, cuius ſanctitas religauit, abſolui non potero. Quod audiens paſtor ille alacri & quaſi ſubridens vultu intrat oratorium, quo ſenex ſanctiſſimus omnipotenti Deo precem fundebat ſolitò. Surgens igitur ab oratione purgata mentis acie mundum Sancto Spiritu in pectoris ſui antro præparauerat hoſpitium. Tantã etenim in cordis ara Domino mactabat hoſtiam, vt mox adueniente Spiritu S. propheticam promereretur gratiam, & quid nocte illa actum fuiſſet, nullo mortalium narrante, cuncta ad liquidum noſſet. Vnde ſtatim introeunte armentario his verbis alloquitur. Noli frater, noli gaudere de alterius lapſu, memor illius B. Apoſtoli: qui ſe putat ſtare videat ne cadat. Cur gaudens narrare mihi deſideras quod ego priuſquã me videres, non ſolum & quod actum ſit, & quid miſer ille tibi mihi narrandũ in ore poſuerit noui. Pauper enim ille fame compulſus hoc peregit non habens vnde ſuæ incdiæ temperaret eſuriem. Vnde conuenit nobis pro illo deuotiſſimè Dominum deprecari, quatenus & veniam delictorum ſuorum promereatur, & à vinculo quo ſtrictus tenetur, miſerante diuina clementia abſoluatur. Quod cum vterque proſtrati ante Dominum iacerent, his verbis ſanctiſſimus vir Dominum deprecabatur. Quæſo omnipotens Deus, miſerere lapſo, ſolue manus quas ligaſti ſanctiſſime pater, dimitte quod inuaſit, adipiſcatur veniam in his quibus deliquit, mox oratione peracta abſolutus eſt & pecudem ire permiſit. Ipſe verò introductus eſt in cellulam ante conſpectum viri Dei, cui ipſe ſanctiſſimus dulcia prompſit eloquia, & his verbis affatur: Noli frater, noli iam amplius in furando operam dare: reconde in tui ventris memoriam huius ſceleris contumeliam, & caue ne obliuiſcaris noctis huius amaritudinem, coerce temetipſum & ante mentis oculos tantæ confuſionis ſcelus ſtatue, ſi forte miſereatur tui dominus, & dimittat tibi, quod in eum nequiter deliquiſti, vt purgatum & de palea triticum factum in horrea ſua te piiſſimus recondere dignetur. Noli amplius furari, ne fortè deterius tibi aliquid contingat, ſed propriis manibus potius labora vt habeas, & tibi ſufficientia & pauperibus inde tribuas eleemoſynam. His, & aliis quamplurimis exhortationibus eum alloquens iuſsit cibum ponere, carnibus ſatiare, ſatiatúmque ad propria vale faciens eum proficiſci permiſit. Quadam die cum venerabilis ſenex clauſtrum huc illuc ob releuandum faſtidium deambularet, vt auidior iterum ad orationem rediret, accidit eo præſente, vt vulpes fraudulentũ animal & nunquam rectis veſtigijs incedẽs, ſemper tortuoſum, & mille mæandris flexuoſum per quoddam foramen ingrederetur clauſtrum Monaſterij, vbi cum pullorum turba cibum quæreret, & beatiſsimus pater ardentiſsimè diuino vt credo nutu ſpecularetur,

beſtia gallinam inuadit, & recauo gutture caput prædæ recondens, non per foramen quo ingreſſa erat, ſed ſuper murũ exiliens ſaltum petijt. Quod vir Dei cernens alacri mente ad ſolita arma orationis recurrit, gratias Redemptori Deo vt ſolitus erat primũ refert his verbis: Tibi S. Pater omnipotens Deus quas valeo gratias refero. Tu enim creaſti cœlũ & terrã, mare & aridã & multiplicibus eam pecudibus repleſti, & ad vſus hominũ quædã tribuiſti, quædã vero pro peccatis infeſta eſſe voluiſti. Vnde tuã deprecor clementiã, vt prędã quã pernicioſa tuis famulis beſtia ſurripuit inlęſam tribuere dignare. Illius etenim de fructibus mihi aliquotiens pulmentaria præbebantur. Tu es enim ſolus altiſſimus rector, gubernator, defenſor & protector. Nec enim difficile tibi eſt aliquod in perficiendo, ſed noſtra impediunt delicta, quoties non accipimus quod petimus impetrando. Hæc dũ idẽ venerabilis vir Dño verba in oratione funderet, necdũ enim à pauimento ſurrexerat, fraudulentũ illud animal cum præda iterum murũ penetrans clauſtrũ ingreditur Nuntiatũq; eſt ſeni adeſſe vulpem gallinã in ore inlæſam geſtantẽ. Quod cum venerabilis Sacerdos egrederetur oratorio ante pedes eius ſtatim inlæſã depoſuit prædam, & quid de ca [illegible] beſtia expectabat. Cúmque eã famuli domus interficere conarentur, repulit eos dicens: Nolite fratres, nolite interficere eam. Non enim ingenio aut viribus veſtris capta eſt, ſed Dei cogente potentia huc reuerſa eſt. Vnde conuenit vt inlæſã eam abire patiamini. His dictis cõpeſcuit famulorũ manus, ne interficeretur. Tunc manu ſigno dato beſtiã inlæſã abire permiſit; at illa tranſcendens clauſtrũ, ſaltus deſerta petiit, ita ſuæ iniquitatis conſcia & fraudulentiæ, vt vlterius nequaquã infeſta fieret loci illius aut prædã aliquã non ſolum ex alitibus, verumetiã nec de fructibus adtentaret. Tunc B. IVNIANVS ait. Hoc dilectiſ. Fratres ne putetis pro alicuius noſtrorum merito actum miraculum, ſed pro ſui nominis pietate vt timeamus eum iugiter, paritérq; amemus, & illi indeſinenter gratias referamus. Nam & ante hæc quæ præmiſſa ſunt miracula, quædam mira geſſit quæ huic operi inſerenda non abre viſum eſt. Prædium quoddam nuncupante Waciaco, cùm ille ſanctus religionis cultu cellulam ædificare conaretur, homines loci illius inſurrexerunt aduerſus eum, ita vt lapidibus eum obruere tentarent. Quos ille fugiens receſſit, ſed illi nequaquã deſiſtentes longius eum perſequebantur. Tunc ille ſignum poſuit lapidẽ & proſtratus eſt vt ne quis illud tranſgrederetur. Qui obedierunt voci eius, ſani & incolumes remãſerunt; qui autẽ prætergreſſi ſunt, non ſolũ in illis vltio diuina facta eſt, verum etiã in omni poſteritate illorum, qui aut lippientibus oculis, aut gutturis inflatione vſque in præſens informes naſcuntur. Cum quodam tempore homines de fiſco Regis nuncupante Gauarciaco vallum facere conarentur, vt ex omni parte Regis prędiũ determinaretur, ventum eſt ad id quod beatus ille per Regis largitionẽ prædium poſſidebat: cumque per legatum ſuũ iuberet illi vt deſiſterent, & nequaquam quod illi pertinebat intro clauderent: cuius verba deriſui deputantes omnes ſtatim muti effecti & immobiles permanſerunt, vſque dum illo beatus pro illis orationẽ fudit, & ſic ab ſtultitia ſua ceſſauerunt. Cum ſanctus ille ſiluulam quam propter opacitatẽ vt ſecretius ingredi poſſet, manu propria, vt aiunt, ſeminaſſet iam incrementa cuſtodi delegauit. Cum quodam die pergeret ad locum qui dicitur Coſtellegium, reperit eundem cuſtodem ſiluę in quadam fago ramorum denſitatem incidentem, qui ſtatim obriguit, nec inde deſcendere voluit vſque dum ille ſanctus pariter cum Monachis ſibi commiſſis Domino precem funderet, & ſic ſanitate recepta vlterius minimè fraudem exinde facere auſus eſt. Decurſo igitur temporis huius ſpatio & ærumnoſæ vitæ calamitatibus forti animi vigore ſuperatis, cœpit Beatiſſimus IVNIANVS ſui obitus diem fratribus prædicare, & ſibi non longiùs imminere prædixit. Cúmque infatigabiliter ſe in præceptis Dei exerceret, nec ſenectuti cederet victor animus in labore, tanto artius animum ſuſpendit ad cœlum, quanto ſibi eminere præuidit citius propinquare obitus diem. Cùmque paululum ſpiritum ab oratione reuocaret, reſpiciẽs vndique Monachorum & fratrum turbam conſiſtere, qui ad eius ſi poſſent conuenerant releuandum languorem, ſiue prece, ſeu ſuaui exhortatione, verbis ſupplicibus conſolarentur, inſpiciens quoſdam videntes febrium magnitudinem lacrymantes talibus eos verbis alloquitur dicens. Nolite Fratres, nolite ſuper languoris mei valetudine flere, ſcio cui credidi & bene certus ſum non vitam modo finire, ſed incipere, non mortem perpeti ſed finire. Quid enim eſt aliud huius vitæ præſentis excurſus, niſi mors quæ in prima generis humani radice in dita eſt? Quid enim aliud indicat horrenda quædam profunditas ignorantiæ ex qua omnis error exiſtit, qui omnes filios Adam tenebroſo quodam ſinu ſuſcepit, vt homo ab illo liberari ſine labore, dolore, timore non poſſit niſi morte, & quot peſtes vt verius dicamus tot mortes. Quid amator ipſe tot rerum noxiarum, & ex hoc mordaces curæ, perturbationes, maiores formidines, inſana gaudia, diſcordię, lites

bella

bella, inſidiæ, iracundiæ, inimicitiæ, fallacia, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia, ſuperbia, ambitio, inuidentia, homicidia, parricidia, crudelitas, ſæuitia, nequitia, impudentia, petulantia, impudicitia, fornicationes, adulteria, inceſta, & contra naturã vtriuſq; ſexus tot ſtupra atq; immunditię, quas turpe eſt etiam dicere: ſacrilegia, hæreſes, blaſphemię, perjuria, oppreſſiones innocentiũ, cõtumeliæ, circũuentiones, præuaricationes, falſa teſtimonia, iniqua iudicia, violẽtia, latrocinia, & quicquid talium malorum in mentem non venit, tam de vita iſta hominum non recedit.

Iſta deflenda ſunt, fratres chariſſimi, iſta fugienda, iſta cum omni gaudio finienda, & ad illam perpetuam vitam feſtinandum, & cum gaudio exhinc egrediendum, & illuc properandum, vbi nihil tale manentibus accidit. Sed videamus quibus Dominus talem promiſit vitam: ait enim ipſa Veritas, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Poſuit in principio beatitudinis, humiles corde; ac per hoc excluſit ſuperbos, & tumidos, vbi dicit pauperes ſpiritu regnaturos. Deinde, beati mites, beati qui lugent, beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, beati miſericordes, beati pacifici, beati mundo corde. Ecce quales inuitantur ad æternam requiem, qui tali deſudauerunt temporaliter in labore. Nam qui hîc cum mundo gaudent, illic ſine fine lugebũt. Verè hoc eſt indeficienter regnare, coronã beatitudinis talibus ornatam virtutibus, veluti floribus, poſſidere, Deũ cõfuſione mereri, conſpicere, quo præſente mereatur anima cernere quod amauit. Quòd ſi in hoc ſæculo ad præſens humana fragilitas dicit ſe regnare quadam ſibi proſperitate: ſi blandiatur fugitiua & falſa fęlicitas, quanto magis illud regnum quærendum eſt, vbi ſemper liliorum roſarúmq; blandior lux arridet? vbi pictura flores odoriferi non marceſcunt? vbi loci fœcunditas neque nube premitur, neque ſole ſiccatur; vbi non finitur cum poſſeſſore poſſeſſio, vbi quicquid deſiderat animus, dat aſpectus; vbi iuſtas gẽmas calcauit in plateis, quas modò Reges nequaquam tales geſtant in coronis; vbi mortalitas tranſlata in immortalitatem, cum Angelis forte ſimili gloriatur; vbi hominibus & Deo cum Thronis & Dominationibus, & vniuerſo Angelorum cœtu fit vna poſſeſſio. Ibi, dilectiſſimi Fratres, ibi totum mentis oculum dirigite; ibi deſiderium veſtrum figite, totis viribus illuc tendite, vbi tantæ felicitatis gratia poſſidetur. His & aliis quamplurimis ſpiritalibus alloquiis per totam penè noctem cõmiſſum ſibi gregẽ eſcam potúmq; miniſtrans peruigilem reddidit. Inter cætera allocutionũ præcepta dicens eis: Fratres, ante mutuam in vobiſmetipſis habete charitatem. Charitas eſt Deus, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Nolite locũ dare diabolo: ille etenim dat locum antiqui hoſtis, qui ſe in fraternitatis dilectione ſeiungit. Sit vobis cor vnũ, & anima vna in Domino, ſicut in primordio Eccleſiæ de fidelibus dicitur, quòd erat illis cor vnum, & anima vna. De ſucceſſoris mei prælatione cauete ne aliqua variatio fiat, ſed vnanimes vnum vobis conſtituite. Quòd ſi verũ & optimũ vobis Abbatem conſtituere deſideratis, compresbyterũ & ſpiritalem filium meũ AVREMVNDVM vobis conſtituendum decernite. Ipſe etenim & vitæ exemplo, & morũ probitate, & doctrinæ eloquio ducatum credo ad æternam vitam capeſſendam præbebit. Cúmq; iam aurora ſignũ daret, & tempus immineret quòd illa anima corpore diſſoluta ad cælum migraret, valefaciens omnibus, & pacis oſculũ tribuens reddito mortis debito, de antiqui hoſtis inſidiis triumphare victor ab Angelicis choris ſuſcepta, cælum conſcendit. Tantus etenim mox cælitùs illic fermè per trium horarũ ſpatium odor flagrauit, ſicut narrãte prædicto Auremundo, qui aderant, cognouimus, vt omnium aromatũ fragrantiam ſuperaret. Sed & vultus illius mox tantâ claritate enituit, vt non eum exanimem crederes, ſed dormientẽ potiùs æſtimares. Dederat enim mandatũ, vt ſtatim cùm à ſæculo migraſſet, nuntiaretur beatiſſ. RADEGVNDI, vt pro eo precem Domino funderet. Quod & illa ſimiliter fecerat. Accidit vt eodẽ die, eadem horâ vterque migraret de ſæculo; & quos hic vnius charitatis vinculum conſtrinxerat, illic eos pariter Paradiſi gloria ſimul acciperet. Denique Legati ex vtraque parte proficiſcuntur, qui ſibi obuiam occurrentes, ſciſcitatur alter ab altero quamobrem celeriter pergeret. Indicauerunt ſibi vnuſquiſque quâ de cauſa itineris laborem aſſumpſiſſet, & inuentũ eſt in vnius horę puncto vtroſq; migraſſe ad cælum. & more funeris, exequiæ præparantur. Vndique populi conueniunt, cateruæ Monachorum adſunt, & dignis obſequiis ſanctiſſimũ virũ proſequuntur. More ſolito membra feretro componunt, cum laudibus & digno officio funeris, ad locum quo ſepeliendus erat, proficiſcuntur. Non modica turba tam populorum quàm etiam Mona-

chorum, & præcedente & ſubſequente cum cereis & luminaribus iter arripitur. Et cùm iam aliqua pars itineris conficeretur, ſubirò qui humeris illud ſanctum corpus geſtabant, immobiles permanſerunt, & paululùm reſumptis viribus conabantur illud admouere, & proficiſci: ſed ita feretrum in quo geſtabatur, immobile permãſit, vt nequaquam exinde qualibet in parte moueri poſſet. Mirantes quod acciderat ſignum, non minimus omnes horror inuaſerat: ſed precibus Deo fuſis, vt datis indiciis patefaceret quo ipſum beatiſſimum corpus terris humari placeret. Decretum etenim fuerat vt COLONIACO conderetur, ſed nequaquam illuc deferri potuit. Viſum eſt omnibus vt in loco nuncupante MARIACO eum conderent. Quo conſilio accepto, ſtatim perfacilè eum exportantes, illic adtulerunt. Vnde omnibus patefactum eſt illic eum Dominum voluiſſe recondi, & ſibi aptum fuiſſe, vbi cum magno funeris apparatu venientes, venerabiliter ſepultus eſt. Quo in loco miraculorum ex illo vſque nunc congeries coruſcat. Illic enim & dæmones ab obſeſſis corporibus fugantur, cœci illuminantur, claudi proprium recipiunt greſſum, debiles incolumitatem adſequuntur, digna petentibus vota tribuuntur, omnis incommoditas refugit, ſalus optata refunditur omnibus, præſtante Domino noſtro IESV CHRISTO, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum.

AMEN.

Igitur cùm per innumera annorum curricula crebreſcentibus malis, & bellorum maximè immanitate totius Aquitaniæ prouincia redigeretur in ſolitudinem, videlicet propter inſolentiam tyrannorum inter ſe decertantium principatus culmen ambientium, & Francorum Regum iugo colla ſubmittere nolentium. Tanta clade & incendiorum flagrantia conſumpta eſſet, vt his concertationibus non ſolùm Reſpublica deperiret, verùm etiam Monachorum ordo penitùs adnullaretur. Vnde accidit vt Cœnobium illud quo ſanctum corpus magno religionis cultu venerabatur, deſerti ſolitudo fieret, & omnis exinde Monaſtici Ordinis cultus aboleretur. Sed poſt diuturni temporis excurſum, diuinâ miſerante clementiâ, tyrannorum ſuperbia debellata eſt, & ſub piiſſimo Imperatore CAROLO pax reddita eſt, & vnitas Eccleſiæ reſtituta, & loca incendiis conflagrata, & clade bellorum conſumpta, iterùm reſtaurata, & ad ſui decoris ſtatum ornatúſque perducta. Verumtamen locus ille nequaquam poſteà ad priſtinum Monaſtici Ordinis vigorem peruenit, eâ videlicet de cauſa, qualiter inuentus eſt locus vtilior Monachis ad incolendum, nomine NOBILIACVS, conſtructus in agro Eccleſiæ beatiſſimi Pontificis Hilarij Confeſſoris Chriſti. Ad quam Baſilicam etiam illud Cœnobium ibidem venerabilis IVNIANVS corpore requieuit cum omnibus ad ſe pertinentibus adſpicit, diſtans iam dictus locus Nobilacus ab vrbe PICTAVI fermè millibus quinque: quo in loco Monachorum religioſſima congregatio ſub beatiſſimi Benedicti Regula cõſtituta deuotiſſimè cœpit Deo militare: in qua clariſſimi viri, & Monaſtici Ordinis adprimè eruditi claruerunt, in tantùm vt etiam plurimis locis de iam ſupradicta congregatione Abbates conſtituerentur, & huius Præpoſiti Ordinis, ſicuti ibidem inreprehenſibiliter cuſtoditur ad exemplum eorum per ampliſſimam totius Imperij Francorum dominationem docerent. Intereà poſt obitum glorioſiſſimi Cæſaris, qui Imperium Francorum ampliſſimè ſublimauit, & feliciter per annos circiter quadraginta octo rexit, atque ab omni barbararum nationum incurſu fortiter protexit: Eius nobiliſſima proles, excellentiſſimus Imperator HLVDOVICVS ſceptra Imperij regenda ſuſcepit. Eo videlicet feliciter imperante, & filio eius glorioſiſſimo PIPINO Aquitaniæ regnante, beatiſſimo Antiſtite SIGIBRANDO, Pictauis ſacerdotio fungente, & venerabili viro FVLCONE, Abbate Baſilicæ ſanctiſſimi Pontificis Hilarij Congregationem regente. Idem tempore GODOLENVS, ſub Monaſtici Ordinis propoſito, præerat Abbas in iam dicto NOBILIACO Monaſterio. Viſum eſt illi vt corpus illud ſanctiſſimi IVNIANI de loco quo ſitum erat, transferret ad locum vbi cœtus Monachorum Deo militabat. Idcircò quia vbi conditum priùs fuerat, non digno videbatur honore coli, nec officij dignitate, nec lampadum inluſtratione perornari. Denique anno ſeptimo decimo Imperij iam ſupradicti Cæſaris, fauentibus, & conſultum ferentibus Pontifice SIGIBRANDO, & FVLCONE Archicapellano tranſlatum eſt corpus ſanctiſſimi viri à GODOLENO Abbate & Monachis iam ſupradicti loci, ſummo cum honore & veneratione digniſſima, Religionis cultu per omnia exornata, concurrentibus vndique Sacerdotibus, & populorum

cateruis, & venerabilibus Epiſcopis obuiam venientibus, relatum eſt corpus eius in Baſilicam B. Hilarij, quam idem venerabilis Abbas mirâ operis pulchritudine conſtruxit. Situm eſt ad Orientis partem iuxta Altaris crepidinem: cuius diei ſollemnitas duplici præfulget priuilegio, ſcilicet, quia eodem die & corpus ſanctiſſimum cum magno apparatu & triumpho, ſicut præmiſſum eſt, illic reconditum eſt, & domus ipſa dedicata, & cæleſtis Regis habitaculo conſecrata; vbi diuinâ præſtante clementiâ, miraculorum frequenter inſignia coruſcant, vbi & digna petentibus præſtantur beneficia, tribuuntur poſtulata, & peccatorum remiſſio conceditur exoptata, præſtante Domino noſtro IESV CHRISTO, cui eſt regnum & imperium, gloria & virtus cum Patre in vnitate Spiritus Sancti per infinita ſæcula ſæculorũ. Amen.

VITA SANCTI IVSTINI CONFESSORIS,

Cuius corpus in partibus Vaſconiæ, in vico qui vocatur Pertiniacus; cuius tranſitus celebratur pridie Nonas Maij.

Deſcripſimus ex apographo Sanctoralis Bernardi Guidonis Epiſcopi Lodouenſis, communicato ab Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo D. Franciſco Boſqueto, Epiſcopo Monſpelienſi.

CVM eſſet Iuſtinus annorum ſeptem, Dei laudibus vacans & diebus ac noctibus orationibus, ieiuniis, vigiliis, atque eleemoſynis largus benignè inſiſtens, & nihil amori Dei præponens, totámque in Domino iactans ſpem ſuam, faciebat Prophetarum, vel Apoſtolorum iuſſa, & Euangeliſtarum vaticinia implens, ſequebatur Dominum IESVM CHRISTVM, artum (atrum) panem, & aquam leuem in vſu habebat, & reſpuebat delitias parentum ſuorum. Ipſi autem ſimulatorem eum deſtinabanr. Cùm verò perueniſſet ad octauum annum, temporibus Trajani Imperatoris erat diſtricta iuſſio vt omnes ad Dianæ conuenirent cultum, thura offerentes. Ille autem Spiritu Sancto repletus, dixit: Non eſt iuſtum dæmones adorare, vel illis ſacrificare; & Deum, qui fecit hominem, & omnia quæ in cælis ſunt, vel in terris, derelinquere; eóſque qui de cælo projecti ſunt, adorare, ac verum Dei filium negligere, qui per Virginẽ venit redimere quod perierat. Pater verò & mater dixerunt ei: Vnde tam vana & ſuperflua, ac falſa procedunt iſta verba? Nunquã à genere noſtro audita, vel dicta ſunt: quia nos & parẽtes noſtri in talibus vixerũt delitiis, quòd nulla fames, nulla ſitis, nulla paupertas in nobis, vel in familia noſtra nunquã inuenta eſt; & eos, vel eas, quos Principes, & omne genus noſtrũ colunt, tu dicis eos vanos, & immundos, & nihil proficis: ipſi enim nobis omnia præſtant. Recede ergo à ſtultitia iſta quam facis, ne accuſatus apud Principes, incidas in manus eorum, & percas ante tẽpus, & non floreas. Sanctus verò Iuſtinus ſubridens dixit patri & matri ſuæ: Dictum eſt vtique in Pſalmo: Vt de ore infantium & lactentium proferatur laus Dei, & deſtruatur fallacia dæmonum; ipſe námque Deus deſtruit inimicum & defenſorem. Defenſores eſtis illorum qui non loquuntur, vos verò ſollicıti eſtis pro illis. Illi pro vobis ſollicitè agunt, vt vos in infernum inferiorem ſecum mergant, vbi eſt fletus, pœnarum gehenna crudelis, nulla miſericordia, nulla requies; vbi nullus finalis gemitus, nulla pœnitentia vtilis, nulla venia datur. Si verò vultis, dicam vobis quæ ſint viæ Dei, & CHRISTI IESV Filij eius: Viæ eius lux clara, lux magna, lux ſine nebula, ſine caligine. Ipſe verò eſt fructus iuſtitiæ, fructus vbertatis, panis vitæ, panis indeficiens ſine fine; potus dulcis, potus ſuauis, potus ſalutaris, in quo eſt etiam vita perpetua, veſtimenta pretioſa, aurum pulchrum, & argentum ſplendidum; domicilia ſine ruina, lætitia inæſtimabilis; & quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor aſcendit hominis quæ præparauit Deus diligentibus; & eos qui fideliter perſeuerant in eius agone, mittet in manſionem cæleſtem cum ſanctis Angelis ſuis, & regnabunt cum eo in ſæcula ſæculorum, & regni eius non erit finis, vbi nulla mors, nulla triſtitia; vbi clara lux à ſummo ſole, quia ſol iuſtitiæ illuminat eos ſemper. Hæ ſunt viæ iuſtorum quas ſuprà dixi: viæ, inquam, ſunt frigoris & ardoris, quibus ibunt impij in ſupplicium ſempiternum, vnde nunquam exeunt illi, quos locus pœnarum continet. Hæc omnia nobis dicta ſunt: Apprehendire ergo vitam perpetuam, & derelinquire mortem & gehennam ſempiternam. Parentes verò eius obſtupuerunt lo-

quelam eius, & minimè reſpondere valentes, vel etiam millia hæreticorum qui pulſabant illum. Vnus tamen ex eis queis loquebatur, dixit: Tu Dux noſter, perduc nos ad iſtam lucem, quam nobis ſuades; quæ autem cœpiſti, perfice. Sanctus verò Iuſtinus dixit ad eos: Venite ad Antiſtitem Chriſtianorum, & renaſcantur ſimul omnes vndâ baptiſmatis & veniet in vobis vnda baptiſmatis. Dixerunt autem parentes eius, & omnis turba: Sequemur te. Venientes itaque ad S. Athanaſium Epiſc. omnes vnâ horâ baptizati fuiſſent, & credidiſſent in D. IESVM CHRISTVM Filium eius, & in Spiritum Sanctum; ſtatim deſcendit ſuper Iuſtinum Spiritus S. coram parentibus ſuis. Tunc parentibus ſuis dixit: Ingredimini in locis iuſtorum, recedite ab idolis quæ colebatis. Tunc omnis turba illa projecerũt deos ſuos aureos, ligneos, argẽteos, æreos, & omne metallum ante pedes B. Iuſtini. Tunc S. Iuſtinus accipiens omnia ſimulacra muta & ſurda, confregit ea, & igne combuſſit. Tunc omnes illi laudauerunt Deum vnum Regem æternum. Sanctus verò Iuſtinus confortauit eos in fide Chriſti, & reuerſus eſt in patriam ſuam Nicomediam, plagam Orientalem, imperante Trajano Imperatore, cultore idolorum. Impleta ſunt hæc omnia, cùm eſſet annorum duodecim: anno verò quinto decimo, relictis bonorum facultatibus patris & matris, impleuit præceptum Domini Dei ſui, qui dixit: Dimitte omnia, & veni, ſequere me, & habebis theſaurum in cælis: Reliquit theſaurum terrenum, acquiſiuit theſaurum IESV CHRISTI, in quo nulla eſt indigentia. Tunc ſanctus Iuſtinus benedicens parentes ſuos, & gregem Chriſti, quem de faucibus diaboli rapuerat, & Chriſto acquiſierat, pręcepit vt vacarent orationibus, vigiliis, ieiuniis, & fidem Chriſti perfectè tenerent. Salutauit eos in oſculo ſancto, & abiens viam longinquam, & eam curſu rapidiſſimo arripiens, viam Chriſti ambulauit. Cúmque veniſſet trium dierum itinere, non panem comedit, nec aquam bibit. Quarto verò die iam declinante ad veſperam, veniens ad ianuam Tribuni, nomine Claudij, inuenit ſeruum eiuſdem, & dixit ei: Vade, dic domino tuo, quòd hoſpitium quæro. Seruus autem ille, nomine Frontonius, dixit: Non ibo. Sanctus Iuſtinus compellens eum, dixit: Vade. Frontonius dixit: Non eo, domine; timeo enim flagella eius. Sanctus verò dixit ei: Vade, filiole. Tunc ingreſſus ſeruus nuntiauit verba domino ſuo, qui ferociter percuſſit ſeruum ſuum in capite. Tunc ſanctus Iuſtinus egit gratias Domino, & reclinauit in domo Frontonij, in paruo domicilio, loquens ad hoſpitem ſuam: Fac nobis panes, quia quartus eſt mihi dies ex quo ieiunare cœpi. Tunc hoſpes pietate Dei compuncta dixit: Faciam. Et non erant ei ampliùs niſi quatuor pugilli farinæ hordeaceæ, & vas vini vacuum. Tunc pergens Frontonius in villam ad emendum vinum, vas ferens paruum, dixit: Conſperge quam habet vxor totam farinam. Dixítque Sanctus Dei: Non totam, ſed tertiam partem. Cui ſine dubio hoſpita conſenſit, atque gratanter farinam conſperſit. Veniens autem vir eius apprehendit lympham, & cœpit lauare calicem. Cui ſanctus Iuſtinus dixit: Vade ad vas vbi vinum ſolet eſſe, quod foramina habet quatuor, & de quarto foramine da nobis potum. Qui dixit: Domine mi, iam annus eſt plenus, quòd non fuit ibi vinum. Sanctus autem Iuſtinus apprehendens vas, & faciens ſignum Crucis, dixit: Domine Deus, qui viduæ per Eliam repleſti omnia vaſa vino, frumento, melle, oleo; reple nunc (obſecro) vas iſtud, non meo merito, ſed tuo iuſſu. Et ponens vas in os foraminis, repletum eſt vino, & non defuit eis in diebus vitæ eorum. Sanctus verò Iuſtinus cum hoſpitibus ſuis cœnauit; poſteà gaudens venit ad lectulum ſuum, & dixit hoſpiti ſuo: Vade ad domum domini tui, & dic ei: Suſcipe hoſpites malos, quia noluiſti recipere ſeruum Chriſti. Et reſpondens hoſpes dixit: Timeo ne mihi deteriùs, faciat quàm anteà fecit. Sanctus Iuſtinus dixit: Oſtende illi plagas tuas; & ſi dixerit tibi, Quis te ſanauit? tu illi audacter loquere: Qui Lazarum reſuſcitauit, ipſe me ſanauit. Et veniens tunc vxor ſua hilaris & gaudens dixit: In quo eſt voluntas Dei tui, vt per te repleta ſint omnia vaſa noſtra, & diſcurrant ſicut flumina? Tunc ait S. Iuſtinus: Per virtutem pretioſæ ſanctæ Crucis dæmones fugantur ab omnibus timentibus Deum, & omnibus bonis ſemper abundant, qui puro corde, & mundâ mente, & cum omni timore diligunt Deum; & in iſto ſæculo eos tuetur, & in futuro coronâ immarceſſibili coronantur. Vos ergo credite quæ vidiſtis, & craſtinâ die reſurrectionis Domini, videbitis aliud miraculum. Veniens autem Frontonius, inuenit eos loquentes quæ acta fuerant, & facto lecto ſuo hoſpiti ſuo dormierunt. Sanctus verò Iuſtinus in orationibus, nocte illâ, & in laudibus Dei perſeuerans, gratias

egit Deo. Manè autem facto veniens dominus ſerui, & proſternens ſe ad pedes ſancti Iuſtini dixit: Salua me, Domine, quia nocte iſtâ tortores venerunt ad me, & terruerunt me dicentes; Quia Sanctum Dei non recepiſti, in te habemus manſionem; & perduxerunt me ad locum pœnarum, & vidi eos, qui hoſpites non recipiunt, in obſcuro loco, & teterrimo. Vidi poſteà alium locum ſplendidum, precioſum, & ornatum, & triclinia aurea & argentea, & laminis aureis fabricata habentem. Vidi etiam ſeruum meum in triclinio fabricato & ornato, ſed rectum non habebat: Cui hâc nocte tu hoſpes eius impoſuiſti tectum (lectum fortè meliùs.) Sanctus Iuſtinus dixit illi: Quid vís faciam tibi? Tribunus, nomine Claudius, dixit illi: Salua me. Sanctus Iuſtinus dixit: Da hoſpitibus meis libertatem. Dixit ei Claudius: Do ei ſi vendiderit domum ſuam quam vidi. Reſpondens ſeruus domino ſuo: Quod habeo, do tibi. Quid nunquid faciam. Ait S. Iuſtinus hoſpiti ſuo: Da illi, & remunerans in denarios centum, eum dimiſit cum vxore ſua liberos. Tunc admonuit eum S. Iuſtinus, vt pretium illud egenis, pauperibus, orphanis, viduis, captiuis, peregrinis, hoſpitibus largiretur: quia in Dei hoſpitio Angeli manent, in Deum negantibus dęmones cubant. Et Deum non recipientes, neque eleemoſynam facientes, videant quid accidit Claudio Tribuno, cuius domus periit, & anima ſua ad inferos data eſt: Domus verò Frontonij æternâ claritate reſplenduit. Cúmque reuerteretur S. Iuſtinus per viam quam deſiderabat, Angeli Dei illi comitatum præſtabant, & Dominus illi præerat; & alia miracula multa fecit, quæ longum eſt ſcribere propter faſtidium legentis. Redeamus ergo ad locum optabilem.

Cùm in partibus Occidentalibus veniſſet Galliæ, æſtus grauis percuſſit eius caput, & colligens ſarmentum vineæ, & virgam lauri geſtans manu ſuâ, & ſarmento operiens caput ſuum, ambulauit diebus decem vſque ad locum deſideratum. Venit autem ad eum dæmon in ſilua quadam, portans coronam in veſte Angelica, dicens ei: Accipe coronam, quam tibi direxit Dominus. Sanctus verò Iuſtinus dixit: Non mihi in abſconſo dabis coronam, ſed coram multis; non in ſilua iſta, vbi ſunt latrones, quia es quaſi meretrix; & percutiens eam B. Iuſtinus, virga laurea confracta eſt in tribus partibus, & corona ſarmenti erat in caput Iuſtini. Fecit autem in eo loco ſignum Crucis, & vlteriùs in ſilua illa habitatio dæmonum non fuit. Cúmque viceſimo die veniſſet vir Dei Iuſtinus ad flumen quoddam vt tranſiret, & aquam ebulliens procella ſuper ripas veniret, orauit dicens: Domine IESV CHRISTE, qui per manum tuam fortem, & in manu Moyſi famuli tui populum tuum liberaſti, præſta mihi ſeruo tuo, vt illæſus tranſeam hoc flumen. Tunc facta eſt vox ad eum dicens: Extende virgam quam in manu tenes, ſuper fluuium. Cúmque extendiſſet ſuper fluuium virgam, partita eſt aqua huc atque illuc, & pertranſiuit ſanctus Iuſtinus pedibus ſiccis, cum turba quæ eum ſequebatur. Quod videntes increduli, diabolico armati ſunt conſilio, putantes eum maleficum eſſe, & magum, & ſceleratum, vt canes cœci latrantes, & verum neſcientes. Tunc veniens vnus ex illis, Tribunus nomine, philoſophando alloquens, ſicut aſpis ſurda, verba fallacia dixit ei: Quæ eſt ars tua malefica, vt fluminis impetus tranſires illæſus? Cui ſanctus Iuſtinus dixit: O cœce, neſcis quia Patriarcha Dauid dixit: Flumen Dei repletum eſt aquis, & has aquas Dominus continuit, ſicut in mari rubro ab Ægyptiis liberauit populum Iſraël de medio mari. Philoſophus dixit: Erras miſer & inutilis homo * cognoſce virtutẽ Domini noſtri IESV CHRISTI, quia brachium eius forte & magnum eſt, quod dat ſalutem confidentibus in eum. Philoſophus Tribunus dixit: Spem in Deo pone, quia mentiris quæ dicis, & ſuades mihi. B. Iuſtinus dixit: Verbum verum dicam tibi, quod manebit multis temporibus, ſpero à me baculum fore tenendum clauorum Crucis Chriſti virtute, & auro, & argento precioſo ornatum, in quo erit virtus Chriſti ad omnes ſuperbos humiliandos, vt timeant multi manum mittere in me, & in eos qui hunc baculum Chriſti ſtigmatum tenuerint, & Chriſti baptiſmo abluti fuerint. Tunc omnes ante ipſum curabuntur, & affligentur vſque dum veniant tempora Antichriſti, poſt quem veniet Dominus noſter IESVS CHRISTVS in gloria Sanctorum iudicare viuos & mortuos, & regni eius non erit finis. Et ſtatim audiens Philoſophus virtutem Domini noſtri IESV CHRISTI, obmutuit, & tremebundus meditabatur miracula quæ de baculo tenendo audiebat, & cognouit quia Dominus operatur vbique in Sanctis ſuis, & ſunt opera eius veritas & vita credentibus. Conſummatis ergo quibuſdam miraculis ſancti Iuſtini, reſtant adhuc immenſa, quæ lon-

gum eſt pronuntiare. Intereà veniens ad locum tumuli ſui, & virgam ſiccam figens in terra, coronam capitis depoſuit. Die quoque viceſimâ viridis facta eſt, & erit vſq; ad finem ſæculi. In capite denique baculi ſui, qui auro pretioſior eſt, reliquiæ venerabiles atque de ligno pretioſo ſanctæ Crucis, in qua damnauerunt Iudæi Chriſtum Filium Dei. Stat ergo lignum pretioſum in teſtimonium ſancti Dei, & admirationem incredulorum, & ad credulitatem confitentium ſanctam Trinitatem. Et ideò certum eſt, quia omnibus facientibus voluntatem Dei, cuncta procedũt in bonum, & ſanctus Iuſtinus, qui pro amore Dei dimiſit mundum, ſuſcepit regnum æternum; dimiſit donum patris ſui carnalis, & accepit domum Regis æterni, vnde promiſſum eſt ei, vt in loco vbi corpus eius quieſcit, cœci illuminentur, nulla aura mala, nulla grando, nulla perſecutio, nullus impetus hoſtis, aut famis, aut ſitis ibi inquietudinem faciant. Hoc tamen ſcitote, quia quod ei promiſit Dominus, adimplebit. Et ſi qui in confinibus loci eius, vbi ſanctus Iuſtinus quieſcit in tumulo, donec veniat tempus diei nouiſſimi, venerint Pſeudo-Prophetæ, & Pſeudo-Apoſtoli, & Pſeudo-Chriſti, & captiuare voluerint baculum hunc, euaneſcat ab oculis eorum, & manus eorum conterantur, & fugiat ab eis virtus, & ſint ſicut lapides immobiles. Virga Moyſi eſt in monte Sina, & baculus ſancti Iuſtini in loco tumuli ſui permanebit vſque in diem reſurrectionis omnium ſanctorum atque iuſtorum. Vos tamen ſcitote habitatores loci illius, quia propè eſt vt veniat Dominus, & reddat omnibus ſecundũ quod geſſerunt, ſiue bonum, ſiue malum. Vos autem, qui hæc legeritis, vel audieritis, benefacite omnibus, & obſeruate quæ dixit ſanctus Dei Iuſtinus. Qui hoc audit, intelligat; & qui intelligit, inſipientes doceat, & per alios fructum laboris ſui acquirat. Oſtendatur, & legatur hæc beati Iuſtini vita, pridiè Nonas Maij, ad confortationem omnium fidelium, & ad honorem Patris ingeniti, Filij vnigeniti, ac Spiritus Sancti ex vtroque procedentis, cui eſt honor, virtus, & majeſtas, ſine defectione perſeuerans in ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA SANCTI LEOBINI, CARNOTENSIS Epiſcopi & Confeſſoris.

Ex multis Legendariis Carnotenæ. ac vicinarum diœceſeon.

BEatiſſimus Leobinus, Pictauorum vrbis indigena, dignis ortus parentibus fuit, quibus tantæ humilitatis deuotione ſe ſubdidit, vt in pueritia primęuæ ætatis poſitus, per hoc diceretur meritis approbatus. Hic bonæ indolis in adoleſcentia florens: diſcendarum amor literarum eius verſabatur in pectore, vt Sancti Spiritus gratiâ quaſi cæleſti nube circumdatus, dum boues ſeruaret in paſcuis, contigit vt Noidgelinſen Monachum ſibi obuium deprecaretur ſibi diſcẽdas ſcribere. Qui cùm non haberet, codicis, aut tabularum ſupplementum, prout potuit, apices in cingulo ſcripſit. Quod vtique præſagium diuinæ pietatis myſterio actum vidimus, vt qui multis erat profuturus, ad exemplum caſtitatis ipſe cælibatus zonâ circumdatus, candoris inſtar flagrantis lilij, circa renes haberet cingulum inſcriptũ literis veritatis. Poſteà verò cùm pater huiuſmodi auiditatem diſcendi in filiis compeiſſet, literarum lineas in tabulis fieri decreuit, cui tantum exinde proceſſit ſtudium, vt vtrumque pariter ageret, videlicet, vt laborationi inſiſteret, & lectioni operam daret: ſic inter colendi inſtantiam ſedulum diuidebat officium. His quippe diebus figurabatur actibus, vt per agriculturæ opus, & obedientiam ſtrenuus futurus iudicaretur Monachus; & per diſcendi ſtudium venturus præpararetur Epiſcopus, & per fidelium corda vomere diſciplinæ exarata tellus diuini verbi ſemina germinaret.

Nec multò pòſt aliquatenus ſcientiæ prærogatiuâ illuſtratus, in quodam Monaſterio piè ſuſceptus, comâ capitis detonſus, efficitur Monachus: cui obedientiæ humilitate cellarium creditum, & temperandarum curſus horarum & vigiliarum diligentia committitur. Quâ occupatione detentus, per diem ſe lectioni vacare non poſſe comperiens, declinantibus ad dormiendum Monachis, pernoctabat intentè, vt diſceret normam iuſtitiæ: qui cùm aſſiduitatem lectionis Fratribus nouiſſet one-

roſam, nolens horum murmur verti in tumultum, feneſtræ quæ oculis Fratrum patula erat, velum oppoſuit, vt lumen eis redderet ſuboſcurum, & ipſe lectionis caperet incrementum.

Quidam autem Diaconus illuſtris, nomine Nileffus (fortè Carilephus eſt) cognoſcens eum velle adire B. Auitum, qui tunc temporis morabatur Eremita in Pertico, dulci affatu alloquitur ipſum, dicens: Agnoſco, Frater, de minimis ad maiora te velle conſcendere: ſed quæ tibi in incœpto ſcientiæ inſtitutionis propoſitu proficiant, tribus verbis te inſtruere curabo, id eſt: Nulli Epiſcoporum te obſequiis obliges, quia inter bonos bonus multos inuenies detractores. Aliud moneo, ne quorumcumque hominũ Baſilicam regere, aut petitor ambias, aut expetitus acquieſcas, ne inter diuerſos mores aut rigorem Monachi perdas, aut ſi blandimentis non conſentias, detrahentes tamen vix ſufferas. Tertium præmoneo, ne paruæ te ſocies cellulæ; quia dum ſinguli præponere ſibi cupiunt, nulli obedientia miniſtratur.

Poſt octo itaque annos in illa cella monaſticè conuerſatus, beatiſſimi Auiti præſentia ſe obtulit expetendum: qui cum ab eo reſponſum accepiſſet, vt per eruditionem, quam in Congregatione Monachorum percepturus erat, ad ipſum reuerteretur. Inde recedens cum quodam Diacono, qui in Monaſterio aliquandiù conuerſatus fuerat, Ligeris littora cœpit peragrare, perueniénſque ad quandam cellam, vt in ea habitaret, ſibi oblatam, memor monitorum ſupradictorum, ſe in eo loco alligare noluit: ſed volens Lirinum peruenire, inuenit quendam Fratrem Lirinenſem dicentem ſe non poſſe illius temperiei incommoditatem vix ferre; quo dicto, ab itinere quod cœperat, reuocatur. Deinde Gaualenſem expetens vrbem, cùm à beatiſſimo Hilario eiuſdem vrbis Antiſtite ſacerdotaliter fuiſſet ſuſceptus, & aliquantiſper cum eo commoratus, cœpit conqueri Frater non aptum ſibi locum ad habitandum. Vnde cùm inter ſe iidem Fratres altercantes B. Hilarius animaduertiſſet, cœpit hortari illum vagum Fratrem, ne à comitatu B. Leobini diſcederet, ne fortè obedientiæ gratiam recedendo perderet, quam hactenus illum ſequendo adeptus fuiſſet.

Inde verò recedentes, audientéſque B. Lupi famam longè latéque crebreſcere, ad eum ſe humiliter contulerunt, cúmque modico tempore cum eo morati fuiſſent, hortatur prædictus Frater, vtpote inſtabilis & vagus inde Leobinum diſcedere. Nolens itaque vir ſanctus huiuſmodi perſuaſionibus acquieſcere, fortitérque reſiſtens, & tam vagum fratrem in ſuo comitatu habere contemnens, continuato quinquennio in eodem commoratus eſt Cœnobio.

Intereà dum Francorum dura ferocitas contra Burgundiones bella concitaret, & eiuſdem cellæ Monachi eorum metu huc illúcque diffugerent, prædictus ſanctus cum altero ſene illic remanſit intrepidus. Interpellatus ergo ille alter ſenex à Barbaris, vt res Monaſterij totius panderet, reſpondit B. Leobinum omnes eaſdem res ſcire, ſe autem ab earum cognitione alienum eſſe. Hâc ergo excuſatione illo ſene ab inquiſitione liberato, cœperunt prædicti barbari hominem Dei molliter alloqui, vt ſi quid ex iiſdem rebus noſſet, præſentialiter panderet. Qui cùm per eum ſuis blandimentis nihil poſſent, ex his quærebant inueſtigare multimoda pœnarum genera excogitantes apponere tentant: Nam frontem eius chordis fortiter circumdantes, & pedes fuſtibus adſtringentes, & ſæpè eum in gurgitem ſubmergentes, ſicut nec blanditiis, ita nec tormentis ab eo aliquid extorquere potuerunt. Sanctus verò Leobinus inter vtrumque conſtanter perdurans, maluit ferre ſupplicia iniquorum, quàm reuelare ſecreta Monachorum. His nempè ſuppliciis miſerabiliter afflictus, licet ſemiuiuus, diuinâ tamen ſuffragante ope, ereptus cum duobus Fratribus, Eufronio & Ruſtico, adire iterùm ſanctum Auitum in vaſta Pertici ſolitudine commorantem. Quos ille fraternâ charitate recipiens, & illos duos Fratres prædictos ad congrua ſibi officia diſponens, vbi cognouit beati viri mentem cæleſti bonitate vberiùs eniteſcere, eum Cellarij præfecit officio.

In cuius miniſterij diſpenſatione ita ſe reddidit prouidum, vt nec ſuperpetenti daret aliquid ſuperfluum, nec indigenti congruum ſubtraheret alimentum. Adeò námque B. Auitus eius obſequium ſibi conſpexerat gratum, vt ſuæ fragilitatis corpus ieiunio maceratum, & ſenio attenuatum, nullo tandem alimento reficeret, niſi quòd B. Leobinus ſuâ induſtriâ præparaſſet. Factum eſt autem vt cùm dominus beati Auiti ſolitarium laborem cæleſti mercede remunerans, terrenis exemptum impe-

dimentis, in collegio Sanctorum ſuorum connumeratum haberet, B. Leobinus cum prædictis duobus Fratribus in loco qui vocatur Carbonariæ, decreuit conſiſtere, & cùm aliquandiù in tribus cellulis à ſe conditis diuturnum expleret officium, diſcedentibus diebus labore manuum ſuarum per quinquennium aquæ tantùm poculo, & ſobrio ibidem paſtus eſt cibo. Cùm autem æſtiuo tempore prouentus fructuum inſtaret, & maturæ ſegetes tritæ horreis recondi deberent, ſubitò aeris oborta tempeſtas ita ſiluarum frangebat cacumina, & meſſes ſternebat, vt in ſtragem penitùs viderentur redigi. Commotus ergo vir Dei tantę incommoditatis periculo contra huiuſmodi nimbi tempeſtatem cæleſtibus armis, orationibus videlicet ſe inarmans, oleum ſacræ benedictionis opponens, non ſolùm fulgura & tonitrua tempeſtatem comitantia fecit conquieſcere, & in priſtinam tranquillitatem aëris quaſſationem redire, ſed inſuper quidquid cellæ in ſtipendiis debebatur ſub integritate conferri.

Illius miraculi ſpectaculum à beato viro patratum, ad laudem Dei eſt memoriæ retinendum. Dum beatus Ætherius Epiſcopus beatum Leobinum Brajaco, vt ſibi occurreret, conuocaret, contigit vt vicina illius cellæ quidquid obuium ędax inuenerat exurendum, nihil parceret relinquendum. Sed cùm Monachi tanti vaporem incendij nequaquam injectis aquis poſſent retinere, ſed, vt videbatur, potiùs ignem viderentur accendere, vir Dei Leobinus orationibus ſuis & lacrymis valentioribus aquis flammarum globos, nomine Chriſti inuocato, penitùs conſopiti fecit. Nec minùs & illius miraculi inſigne præconium eſt memoriæ commendandum. Cùm per idem tempus præfatus Ætherius Epiſcopus beati viri Leobini proſpiciens ſanctitatem, ad Diaconatus proueheret officium, & Fratribus Brajacenſis Monaſterij præponeret, dignum duxit vt Præfecturæ officium commodiùs ageret, ſi ad Preſbyterij onus eum ordinabiliter ſublimaret. Poſtmodùm cùm flamma rabidi ignis ſiluas & campos exurens, ad Monaſterium ſegetes exurendo veniſſet, & Monachi eius metu à menſa ſurrexiſſent, vir ſanctus in oratione ante incendium proſtratus, apud Deum cæli impetrare meruit, vt omnis illius ignis rabies oppreſſa conſopiretur, & priſtina temperies aëris reddita blandiretur.

Inſeratur & huic operi illud cæleſte miraculum, quod Dominus patrare dignatus eſt per beatum Leobinum. Quondam tempore duo energumeni, in quibus tanta vis dæmonum præualuerat, vt ſæpè vincula & carbones comminuerent, occurrentes beatiſſimo viro, ſoſpitatis remedium largiri ſibi humiliter propoſuerunt. Sanctus itaque vir à Fratribus cohortatus impendere gratiam medelæ dæmoniaco furore agitatis, pietate commotus, oppoſito Crucis ſignaculo, & dæmones ab iis expulit, & priſtinæ ſanitatis incolumitati efficaciter reſtituit. Nec multo pòſt tempore, dum longè à cella abſens eſſet, & ad Monaſterium vbi paucæ puellæ morabantur, compendioſo itinere declinaret, benignè exceptus eſt ab illis. Denique poſt humilitatis officium, quod ei libentiſſimè adhibuerunt, noctis intempeſtæ ſilentio vna de puellarum collegio incentiuè impulſa, petulantiæ æſtu nefario pedibus Sancti iacentis ſub lecti operimento dentibus doloſum intulit morſum, qui ſentiens ſe huiuſmodi morſu attrectarum, cum percuſſione pectoris, & ingenti gemitu illam pedibus ſuis repulit, mortiferum veluti venenum, & ſeruatâ omni corporis integritate, laqueos mulieris ſine damno euaſit, pudicitiæ ſtrophio præcinctus. Ab hac itaq; tentatione Deo ſe protegente ereptus, contigit vt ipſe qui aliorum infirmitatibus extiterat Medicus, cancri vulnere percuteretur in naribus, qui dum Monachorum precibus rogaretur, vt ſibi humano quolibet ſtudio mederetur, ipſe æterno fidens in Medico, qui ſolo verbo curat omnia, ceram benedictam per annos ferè duodecim eiuſdem morbi tabe impoſuit, vt virtus per diuinam gratiam augmentum caperet in infirmitate. Vnde ſemper in Dei ſeruitio permanens, & in omnibus Deo gratias reddens, ſine aliquo humano ſuffragante auxilio poſteà narium meruit recipere ſanitatem.

Proferatur in medium & illud ſtupendum geſtæ rei miraculum, quod omnibus prodeſſe poterit ad fidei incrementum. Quidam ex Monachis, Antiteto nomine, ſed præclarus virtute, dum eſſet quadam nocte ſollicitus peruigil, vox ei directa eſt, quod tactum iam ſonuiſſet ſignum. Hâc itaque voce commonitus, ſurgit continuò, & ingreſſus Baſilicam ſplendore diffuſi luminis radiantem, in qua perſpicuâ claritate proſpicit duos egregios formâ viros, ſanctum videlicet Leobinum, & alterum nomine ſibi incognitum; ex quorum viſu, nimio terrore perterritus, fugam iniuit, ſe-

ſeque

ſéque in ſua cella abſcondit: ſed dum ad ſigni ſonum in præfatam Baſilicam ad matutinos ſe intuliſſet hymnos, expletâ orationis conſuetudine, prælocutus Monachus cautus & deuotus pergit ad Dominum Leobinum, obſeruans vt ſibi indicaret quæ eſſet illa perſona, quam in Baſilica vnà cum eo intuitus eſſet. Agnuſcens itaque vir Dei Fratrem fuiſſe dignum tantæ deuotionis miraculo, ait: Frater, cùm fuiſſes Oratorium ingreſſus, & duos pariter vidiſſes viros, me, vt audio, cognouiſti, alter verò tibi incognitus, ſed micanti ſplendore candidus; ipſe eſt B. Auitus, me viſitando dignatus corripere, & commonere qualiter debeam quendam Fratrem pro ſuis exceſſibus corrigere. Meritò námque cæleſte lumen ſuper ſanctum virum radiabat: quia licet in corpore, mente tamen conuerſabatur in cælis, iuxta illud Apoſtoli: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt*; vnde viſitationem meruit habere, & conſolationem, in cuius ſiquidem corde & ore per diuinorum eloquia mandatorum lux cæleſtis gratiæ iugiter, ac infallibiliter rutilabat. Non multo pòſt tempore à beato Ætherio Pontifice ei injunctum eſt, vt causâ proficiſcendi in melius, ſanctum Cælarium Atelatenſem Epiſcopum inquireret, & adire deberet intrepidus; ad quem cùm perueniſſet ſanctus Leobinus, paritérque cum eo beatus Albinus, qui comes eius itineris fuerat, requiſitus à beato Cæſario, cur tanti itineris laborem aſſumpſiſſet, reſpondit beatus Albinus ſe tantummodò ſui deſiderij causâ veniſſe; beatum verò Leobinum, derelictis Fratribus, quibus Præpoſitus fuerat, Lirino properaturum, vbi accedens, omnibus Fratribus deſiderat eſſe ſubjectus. Tunc ſanctus Cæſarius corripiens eum, vt celeriter reuerteretur, ait: Vide Frater, ne Fratres te abſente vim Regulæ frangant, & quaſi oues ſine paſtore in direptionem veniant: quia ſi hoc contigerit, tuæ reputabitur culpæ, & omnis eorum iniquitas in tuum redundabit caput. Hâc ergo tremendâ admonitione proſternatus, ad regendos prædictos Fratres quantocyùs ad propriam reuertitur cellam. Comperiens autem eoſdem Fratres nihil in ſe habere inuidum, nihil maledictioni, aut obtrectationi obnoxium, omnes æqualiter diligens, omnes hilariter intuens, Deo omnipotenti immenſas retulit gratias, qui eos ad tantæ vnanimitatis concordiam perduxit.

Intereà beatus Ætherius Carnotenſis vrbis Epiſcopus, vitæ ſuæ curſu conſummato, migrauit ad Dominum. Cúmque de ſucceſſore eius varia eſſet inquiſitio, Rex cæli Dominus, in cuius manu cor Regum eſt, Childeberti Regis cor ita ſuâ inſpiratione inflexit, vt de beato Leobino Monacho Pontificem in ſucceſſorem eligendo regale daret decretum. Vniuerſi itaque qui aderant, beatum Leobinum non ſolùm à Rege, ſed à Deo eſſe electum, alacri corde lætantes, conſono ore, & concordi voto conclamare cœperunt eum cathedrâ Epiſcopali in ſucceſſione affore dignum.

In hac ergo electione cùm vniuerſus aſſentiret populus, quod non abſque liuore inuidiæ actum eſſe credimus, quidam Epiſcoporum cœperunt reſiſtere, & contradicere eius ordinationi, eò quòd modica pars naris quondam incumbente cancri ægritudine mutilata videretur: ſed voce omnium vnanimiter conclamantium, oppreſſâ inuidiæ illatione, & penitùs fruſtrata, vir ſanctus ſecundùm Dei diſpenſationem ordinandus decernitur. Intereà quidam illorum ſcientes beatum Leobinum ad Epiſcopatus non velle conſcendere dignitatem, conſilio inito inter ſe ad eum, vt aliquem de ſuis Monachum Pontificali infulâ dignum eis tranſmitteret ordinandum. At ille libenter confeſtim eorum dictis obtemperans, deputat vnum ex diſcipulis ſuis tantæ ordinationi inuehendum inſtruens & docens qualiter ſe in regimine agere deberet, & in ſanctitatis apice exhibere. Sed Frater nolens ſolus ſine Abbatis ſui præſentia illi concilio properare, obnixè poſtulauit eum, vt cum ipſo illuc pariter pergeret. Surgens igitur ſenex profectus eſt ſimul, & peruenit Carnotis, quemadmodum fuerat deprecatus. Qui cùm in quadam manſione hoſpitaretur, & vidiſſet nocte in ſomnis pauimentum nucibus ſtratum, diuinâ, vt credimus, iuſſione ei injunctum eſt, quatenus emundatis teſtis nucleum ſibi nitidum reſeruaret. Tranſacto itaque noctis tempore cùm in craſtinum vellet offerre Monachum, vt ab eo poſtulatum fuerat, Epiſcopum ordinandum, & populi conſenſus non eſſe decerneret recipiendum, Regis edictum illicò in medium eſt prolatum, & inde recitatum. Quod ad Regis imperium, & totius populi votum, Leobinum oporteret Epiſcopum ordinari. Ipſe verò renuens, & ſe indignum iudicans tanti regiminis ſuſcipere curam, ad pedes Epiſcoporum porrectus extenditur, excuſationem apponens illud

quod imponebant, nec implere poſſe, nec perficere opus: ſed reluctantibus omnibus, atque eius excuſationi non acquieſcentibus, ſomnium quod viderat, congruâ interpretatione conijcitur, ſcil. quòd per nucleum à ſuis teſtis emundatum, populus eſſet ab eo regendus, qui depoſitâ auſteritatis rigiditate, quandoque eſſet ſuo regimine corrigendus, nectareóque ſui dogmatis pabulo nutriendus.

Exinde ſine mora plaudentibus populis, ac Domino in excelſis maximas referentes odas, Leobinus, quem votis omnibus poſtulabant, Carnotenæ vrbis Eccleſiæ præficitur Epiſcopus, & contra callida antiqui hoſtis machinamenta conſtituitur Paſtor egregius, qui poſtea rigorem ſui propoſiti indifferenter ſeruans, ſine pompæ oſtentatione Monachum ſe, vt antè fuerat, in ſuo propoſito perſeuerabilem demonſtrabat. Suſceptâ igitur Pontificali reuerentiâ, qualiter, quantúmve ſe geſſerit in lege mandatorum Dei, verborum affluentia non facilè eſt differendum. Erat enim vir Apoſtolicus, ſplendidiſſima veluti ardens in domo Domini lucerna, ſermone nitidus, dogmate facundiſſimus, prædicatione egregius, mente ſerenus, mirâ patientiâ benignus, parſimoniæ ſtudiis ſemper intentus, miſericordiæ operibus deuotiſſimus, Angelicæ quoque caſtitatis candore ſuper niuem dealbatus, omniúmque virtutum copiâ ditatus, & eupreпіа decoratus vitâ. Et vt probaretur eſſe Dei amicus, fidelis quoq; ſeruus, & prudens, ſequentia referabunt miracula.

Quodam itaq; tempore cùm B. Leobinus ex more Pontificum parochias circumeundo viſitaret, & Auallotium perueniſſet, quidam cœcus ab annis 8. obtenebratus cœcitate, vt cognouit virum ſanctum per illum locum habere tranſitum, humiliter petiit, vt per Crucis ſignaculum ſe redderet illuminatum. Quod vir ſanctus aliquandiù recuſans, timens ne virtutem operando aliquid arrogantiæ videretur aſſumere ex Epiſcopali miniſterio dum cautè vult tranſire, randem à ſuis compulſus eſt, vt opem medelæ ærumnis cœci clementer impenderet: qui ſtatim precibus deuotè peractis, cum ſignaculo Crucis excutiens cœcitatis caliginem, priſtino extinctum reparauit lumine vultum, quo cœcus fuerat antè alienatus.

Adiiciamus etiam huic honeſto operi illud nobile miraculum quo vir ſanctus medens ſanauit hydropicum. Dum glorioſiſſimus Rex Childebertus B. Leobinum Epiſcopum Rotojalo ſperaret ad ſe venturum, & in ipſo itinere accederet à Vallo-vico, oblatus eſt quidam hydropicus, nimis tenſus viſceribus, ſanitati reſtituendus: quem cùm Pontifex pro obtrectantibus recuſaret ſoſpitati reſtituere, ſuorum precibus pulſatur, ſigno Crucis appoſito, omnis tumor hydropici fugatus reſedit, viſcerum dolor penitùs receſſit, & cutis tumore depoſito, in planitiem redacta eſt, ægroto à mortis periculo liberato. Inſeratur in pagina qualiter per ſanctum virum euanuerunt incendia. Quodam tempore dum B. Leobinus cum Medeueo conſacerdote à ſæpèdicto Rege Pariſius fuiſſet inuitatus, & dies Paſchæ vice Pontificis illius loci defuncti Epiſcopaliter tranſegiſſet à parte Baſilicæ ſancti Laurentij, noctu edax ignis exiliens, domos pendulas quæ per pontem conſtructæ erant, exurere cœpit; & non ſolùm ex vicino fluuio inceſſanter aquâ ſuperfusâ non adquieuit, ſed etiam ciuitati proximus, vt vniuerſa conſumeret, magnum timorem incuſſit. Vt autem Rex, ob clamorem populi expergefactus, ſopore quietis abrupto, cauſam tumultus agnoſcit, confeſtim ad beatum Leobinum dirigit miſſum, vt celerrimè veniens, ſuccurreret ciuitati. Sed dum multis hortantibus, vt ante eum iter locum, quo magnum flagrabat incendium, ait: Viri fratres, illic occurrendum eſt nobis, vnde contra flammæ globum, diuinum potiùs quàm humanum imploratur auxilium. Qui cùm pergeret ad Eccleſiam, & in terram proſtratus, diuinum efflagitaret ſuffragium, fretus oratione, vnà cum Sacerdote ad ignem properauit impiger. Mox ignis eius oratione compreſſus, in ſemetipſo deficit, & vires quas incendendo ædificia aſſumpſerat, obliuiſcitur. Et ita flamma eius interuentu conſumitur, vt in ſemetipſa mortua penitùs conſopiretur.

Nec illud ſilentio prætereundum eſt miraculum, quod nobiliter virtutibus floret egregium. Quædam Deo deuota ex Monaſterio puellarum, cùm tunicam Domni Leobini cauſâ conſuendi accepiſſet, & de nouo filo reſarciens refeciſſet, vetus filum ex ea accipiens, ad ſuam zonam ex fide alligauit. Soror verò eius ſæcularis, quæ pauore concuſſa ad eam confugerat, diluculò conſurgens, cinxit zonam ſororis, cui inerat filum Pontificis alligatum. Tùm dæmon à quo anteà arrepta fuerat ſentiens circa puellam aliquid magnum & diù ferre non poſſet, acriùs eam vexare incipiens,

clamauit per os puellæ, tunicam Domni Leobini velut ignem ſuffetre non poſſe. Cùm hâc itaque vociferatione dæmon egrediens, puella triſtes feruores eius pariter cum ſanguine euomuit. Hoc quippe miraculum non illo videtur inferius, quod in muliere Hæmorrhoiſſa à Domino conſtat patratum: quia ſicut illa ex tactu fimbriæ ſanata eſt à profluuio ſanguinis, ita & iſta ex tactu fili erepta eſt à vexatione dęmonis. Illa autem liberata tam à laqueis inimici, quàm à curis ſæculi, deuouit ſe omnibus diebus ſeruituram Domino coniunctam ſorori in eodem Cœnobio.

Inter reliqua virtutum miracula, illud inſerere mirificum eſt quod in fugiendis infirmitatibus conſtat celeberrimū: Nam ſi quis typo quotidianæ, tertianæ, vel quartanæ febris correptus, de ſancti viri palliolo fuiſſet præcinctus, priſtinâ incolumitate receptâ ad hoſpitium reuertebatur ſanus. Et ita diuinâ gratiâ ſalus conceſſa manebat de regmine Redemptoris.

Adjiciatur in pagina quod vir ſanctus obtinuit in vita. Dum cuiuſdam Carnotenſis domus in ſuburbio ciuitatis poſita dæmoniacâ infeſtatione ſæpiùs lapidum imbre quateretut, ita vt vicini propter denſitatem crepitantium petrarum parata relinquentes contiuia, domos ſuas effugerent, exhortati ſunt à Dei famulo, vt aquam à ſe benedictam cum Crucis ſignaculo illuc porrigerent conſpergendam, vbi dæmoniacæ illuſionis maximum inſtabat ridiculum. Quo facto, hoſtis effugit territus, & dominus ædis in eadem domo ſecurus manſit, & intrepidus.

Illud etiam opitulare miraculum nobis eſt ad memoriam reducendum, quo vir S. Leobinus illuſtris Epiſc. refulſit in populo. Quidam nobilis vir genere, Calerricus, ſed meritis nobilior, poſt exceſſum B. Leobini Carnotis conſtitutus Epiſcop. dum in Preſbyterij gradu, tam in conſpectu Dei, quàm in oculis hominum ſanctâ conuerſatione ſe redderet gratū, tantâ infirmitatis anguſtiâ eſt correptus, vt vix vltimo palpitaret anhelitu. Cuius venerabilis germana nomine Mallegundis, directis velociter miſſis ad ſanctum Epiſcopum, vt ad leuandam fratris ſui infirmitatem, benedictum dirigeret oleum. Ipſe verò cum oleo præſentialiter veniens, ſilentium ab omnibus poſtulauit, dicens: Domine, qui omnia noſti, ſi hunc famulum tuum Eccleſiæ tuæ, vel populo tuo iudicas neceſſarium, tuâ opitulante virtute reſtitue ſanum. Tunc ille ęger ſtatim vt ſacræ vnctionis oleo eſt perunctus, tantæ ſanitatis gratiâ eſt reſtitutus, vt nullius infirmitatis moleſtiâ nunquam eius membra fuiſſent attacta. Ad comprobandam autem ſancti viri virtutem, reliqua olei pars in tantam conſtat pulchritudinis claritatem conuerſa, vt cunctis qui aderāt, non olei nitor, ſed cryſtalli videretur clareſcere ſplendor; nimirùm illud præfigurans, vt qui futurus erat Epiſçopus, per miniſterium Epiſcopale oleum conſecrationis ſanctificaret, & diuinis virtutibus per cæleſtem gratiam ſplendeſceret. Operæ pretium eſt & illud inſigne miraculú huic ordini inſerere, quod vir ſanctus quamuis neſciēs peregit in corpore. Quodam tempore dum parochiam Dunenſis pagi cum ſuis pergeret viſitandam, filia vnica cuiuſdam ex parochianis, nomine Baudoleni, genere & opibus illuſtris viri, ita vi febrium & longâ ęgritudine tenebatur adſtricta, vt iam ſepultura præpararetur cum exequiarum pompa. Hæc audiens S. Leobinum ex proximo venientem, concito gradu eius præſentatur conſpectui, petens ab eo ſuam benedici domum, & tam ſibi quàm ſuis omnibus eulogias dari. Itaque S. Leobinus maturè conſurgens, ad memoratū Baudolenum, vt ſpoponderat, perueniens, dum ingrederetur domū eius, puella eâ quâ grauabatur infirmitate in lecto efficitur mortua. Nulli enim fideli conſtat dubium, vt per reſurrectionem puellæ à mortuis nomen S. Antiſtitis clarificatur in populis. Præfatus námq; Baudolenus volens ſe in conſpectu Pontificis hilariter continere, ſub atteſtatione omni domui ſuæ præcepit mortem defunctæ cuiquam nullo modo pandere. Sed quia ſine dolore nemo amittit quod cum amore poſſidet, diù celare non potuit, quia interior dolor cordis patefecit exteriorem triſtitiam corporis. Vt autē ſanctus Dei moleſtam illius domus conſpexit familiam, triſtitiâ correptus, & ipſe ab apparatu prandij aliquatenus ſe ſuſpendens, Baſilicæ templum ingreſſus, ac pauimento corpore proſtratus, cum lacrymis Dominum deprecatus eſt, vt triſtitiæ cauſam ſibi oſtendere dignaretur. Oratione expletâ, vt ſenex ſurrexit de puluere, puella exanimis ſurrexit de morte. Tunc Baudolenus admirans tantæ virtutis excellentiam, cum omni domus ſuæ familia pedibus ſancti proſtratus, omnia quæ facta fuerant, humiliter indicauit; vnde & immenſas ei gratias à luctu in lætitiam retulit.

Dicatur & illud mirificum quod ſanctus Dei iam infirmitate detentus patrauit

Dicatur & illud mirificum quod ſanctus Dei iam infirmitate detentus patraui miraculum. Hâc itaque cùm vrgeretur infirmitate, duo pueruli hoſtis vexatione agitati, eius veſtigiis ſe proſternentes, & cibum, qui ſibi poſt eſum remanſerat, cum benedictione percipere meruerunt. Quo curante medicamine, vterque rediit incolumis ad propria. Cúmque B. Leobinus per ſeptem annos continuatâ infirmitate agitaretur, diuinis actibus in cælum intentus, & miraculorum honoratus inſignibus, quaſi ſopore dormiens, præmiis remunerandus opimis, vt fidelis ſeruus talentum ſibi creditum duplicatum reportans, in gaudium Domini ſui intraturus, Angelis plaudentibus feliciter migrauit ad cælos: qui tamen antequam ſepulturæ traderetur, quantæ virtutis fuerit viuus, prodidit mortuus. Denique cùm in Baſilicam ſancti Martini in feretro poſitus portaretur humandus, quidam de circumſtantibus dum virgâ geſtatoriâ frequentiam irrumpentis populi prohiberet, contigit vt Crucem cum lampadibus oleo plenis pendentem ad terram proſterneret, mox ipſa Crux (mirabile dictu!) funiculo vnde ceciderat, cum omni integritate lampadarum, & ſine olei detrimento, nemine ſubleuante, ſeſe innexuit, & permanere in oculis omnium, vt antè conſueuerat, cœpit. Et vbi credebantur lampades minutatim confractæ, ſuâ integritate ſolidæ, nec vllam olei guttam permiſerunt diſtillare. Sic beatiſſimi viri corpus ad laudem gloriæ ſuæ emicuit virtute Crucis in funere. O glorioſiſſimam vitam! cuius merita adeò valuerunt apud Crucifixum, vt Crux quæ ceciderat in terram, ſine vllius adminiculo ad locum vnde ruerat, reuerteretur illæſa! O venerabilem Chriſti Pontificem, cuſtodiâ Angelorum iugiter munitum! cuius virtute nec olei liquor damnum, nec vlla illorum confractionis ſuſtineret detrimentum. Verè etenim illius gaudens anima gloriatur felicitate æternâ, habens lampadem ſanctam, inextinguibilem lucernam, quia ſine laudis humanæ pompa, eius manus nunquam ceſſauit ab opere miſericordiæ, quod indicatur huiuſmodi liquore, & illius potentiâ. Hęc dicta ſunt miracula, quia per Crucis trophæum à morte perpetua genus redemit humanum, & à peccatis mundatum dedit conſcendere cælum. Et quoniam glorioſiſſimi Antiſtitis Leobini præclara miraculorum præconia ob venerandam annuâ deuotione memoriam narrauimus recolendam de innumerabilibus videlicet pauca ſummiſſis precibus tanti Patroni imploramus ſanctitatem; vt qui eum fecit coruſcare miraculis, nos faciat exuberare operibus bonis, concedátque nobis præſentis vitę curſum ſine offenſa tranſcurrere, continuámque pacis tranquillitatem obtinere, & in futuro ſæculo ad eius conſortium feliciter peruenire, qui in Trinitate viuit & gloriatur Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA SANCTI LICERII COSERANENSIS EPISCOPI, ET CONFESSORIS.

Deſcripſimus ex apographo Sanctoralis Bernardi Guidonis Epiſcopi Lodouenſis, communicato ab Illuſtriſſimo & Reuerendiſſimo Franc Boſqueto, Epiſcopo Monſpelienſi.

Beatiſſimus itaque Licerius Antiſtes Conſeranicæ ciuitatis, quæ Pyrenæis Alpibus eſt affinis, quæ ab Iberis terminant Galliam, natione Hiſpanus fuit, nobilitatis ornamento coruſcante clariſſimus, qui à patre Rhetoricæ artis pompoſâ refertus facundiâ, maius venerandis muneribus de ſe lumen generis extulit, quàm de patre ſuſcepit, & roſeis floribus in ſpeciem meliorem germen parentis ornauit: Qui ætate paruulus, meritis celſus, à patre literis liberalibus eſt imbutus: ſed apud terrenum magiſtrum cæleſti formabatur plenus inſtrumento. Dehinc ad Abrahæ fidei concordiam feſtinabat, & myſticè ad præceptum illud, tanquam ſi ad ſe diceretur: *Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.* Et ideò ad terram peruenit, quam ei pius præmiator oſtendit; ſicq; inchoauit ab adoleſcentia eſſe maturi principij, vt ageret puerili in tempore, quod implere vix ſolet proceſſus in ſene. Deſpectâ itaque ſede patriæ, viráque parentum, dilexit Dominum, & excluſâ claritate mundanâ, voluntarium elegit exilium. Vultus patris effugit, qui Abrahæ credulitatem impleuit: Patriarchæ iter arripuit, & ſine dubio fecit eiuſdem iuſtitiæ ſe con-

ſortem. Hic confugit ad virum beatiſſimum miraculis præditum, & palmâ gloriæ, Tarbæ ciuitatis Epiſcopum Fauſtum, verè in Domini cultura felicem, cuius lingua per ſingulas homilias in Eccleſia Dei audiebatur, cui turba triumphalis dicere poſſet: Pulchra vox tua, cuius magiſterio & merito talis populus Dei eſſe comprobatur. Mox verò eius obſequio ſe familiariter tradidit edocendum. Sed ſacratiſſimus Fauſtus pro cauſa Chriſti miſſus eſt in exilium in ciuitate Vico-Iulio: deinde eo redeunte, ad propria iſte comes acceſſit.

Igitur beatus Licerius ab ineunte adoleſcentia ita fuit diuinis armis gratiâ Dei proſequente ſuccinctus, vt vbi ſe infelix belligerator ingeſſit, virtutis gloriâ non careret. Nam vt vnum pandamus de pluribus exemplum: dum inter pueriles turbas iocularìter ludus ageretur incautus, quod familiare iuuenili ætati eſt, prouidere ipſe nil potuit, præſertim cùm adoleſcentes rapto impetu ludum ſine ordine membris mutuis incepiſſent temerè. Accepto igitur amore certandi percuſſus quidam oculum, cùm gauderet, amiſit; & cui luctus inſiſtebat, per quem lacrymas funderet, non habebat. Mox verò ſanctiſſimo faciente ſignum Crucis in oculo, interior ſplendor reductus eſt. Ecce quale lumen in iuuene ſibi ſacroſancta præparabat Eccleſia, qui illuminationis recipit exempla, & quid ei iam poterat eſſe impoſſibile, cui oculum ſanare fuit tam facile?

Beatiſſimo igitur Fauſto migrante ad Dominum, nolens parentes eius repetere, apud virum Apoſtolicum Quintianum Rutenicæ ciuitatis Epiſcopum venit, & in eius ſeruitio ordinatus eſt Subdiaconus, Diaconus, & Presbyter; tùm Epiſcopus Conſeranenſi Eccleſiæ eſt directus: qui quamuis alicui non videbatur competere quòd Sacerdos fuiſſet ordinatus, tamen à cunctis eſt libenter exceptus. Quis enim de eius electione potuit dubitare, cui tanta virtus Pontificij ad coronam gloriæ quotidiè creſcebat? Florebat in eo iugiter Religionis proceſſus, ſed & recti myſterij copia diſpenſandi. Et quantùm gradus in eo creſcebat, tantùm ipſe diuinis aſſurgebat ſeruitiis. Illo quoque tempore, dum iter ipſe cum ſuis carperet, ſupernâ gratiâ prouidente, ſubitò ſerenitatis fides eſt immutata, terris coruſcant fulgura, aër tonitruis permiſcetur, cælum tempeſtate ſuccingitur, imbre nubes armantur, & ex omni parte nimbi deſcendunt; pluuia, velut flumina, effunditur; non vt iuſtum obrueret, ſed probaret. Nam vndique guttis influentibus per loca, per quæ tunc cum ſuis vir ſanctiſſimus Licerius Epiſcopus incedebat, ſicca nubes pependit; & propter honorem Pontificis, illic fremebat diuiſa tempeſtas, vt eum erueret potiùs quàm ſæuiret: quia quo greſſum ille intulit, illum nimbus expauit. Credens enim eum per qualemcumque tectum decurriſſe, quia per medias vndas ſiccâ veſte proceſſit. Ecce ibi ſicut dignitas erat venerabilis, ita merces illuſtris. Credo ſi oraſſet vtique ne plueret, Heliæ meritum reformaſſet; & quod à paucis pro eo repulit Dominus, generalitati non negaſſet. Habet & ipſe à priſtino Moyſe chirographum, quia quod ille non ſenſit in pelago, hic vitauit in nimbo.

Veniamus tandem ad eleemoſynariæ pietatis officium, aſcendens in altum, penetrans nubes, pertranſiens cælum, ſtans ante Deum, extinguens peccatum. Quod inter reliqua bona palmæ triumphalis exempla, iactantiæ quoque cauſa ei non auferet, nec fructu multiplicatæ ſegetis carebit. Quadam verò die, dum pauper paruam alimoniam poſceret, vt beatus Licerius Antiſtes ſibi ſine mora præberet, tunc ille ad quem cura Cellarij pertinebat, expenſis omnibus, recurrens in cellam, panem dimidium non ampliùs dimiſiſſe reſpondit quod deberet offerri. Sed vt iam eſſet excuſatus à Pontifice, & vt clamante paupere, ſurdâ aure ipſum panem dimidium ei denegaret, graue peccatum æſtimans, ſi partem eius illo eſuriente Epiſcopalis menſa reſeruaret, ingreſſus in locum antequam offerretur aliquid per ſolam voluntatem daturus, in decem tantum munus inuenit: nam pro dimidio, quinque panes integros reperit. O mens puriſſima diuinis mandatis intenta! O gula parciſſima Angelicis epulis enutrita, pauperi larga, ſibi reſtricta! Elegit propter inopem eſurire cibum, vt non eſuriat cæleſte myſterium; ſed ſubitò quod quondam terrenam frugem obtulit, cæleſtem meſſem collegit. Ecce ſolitus eſt de pabulis & neceſſitatibus, vt conſoletur alienos reſpectu eius qui ait: *Spes agri mecum eſt.* Nec iſtum ſine illo diſtribuere potuit, qui de quinque panibus quinque hominum millia ſatiauit; vbi frux plus in menſa quàm in terra nutritur, & in datis delitiis ampliùs quàm in acceptis. Quanta denique erat in Sacerdote fiducia, vt non caperet de ceſpite, quod non caperet de ſermone?

Illud quoque opportunum exiſtimo patefieri, ne quod videtur eſſe relatione terribile, culpa ſit ſilentio præterite: ſæpè enim huiuſmodi relatio ad fructum emendationis proficit. Dum igitur ad quendam locum Pontifex feſtinaret, inſecutus eſt eum quidam Beatus nomine, non illi, ſed ſibi crudelis; qui mox impulſus animi feritate, equum ei magno impetu & violenter abſtulit. Tunc ipſo orante, & vigilias peragente, cum gladio eadem nocte ſe perfodit. Tunc ſceleroſâ dextrâ ad crudele miniſterium ſeruatâ, vno momento committens culpam, & exigens pœnam, intulit Sacerdoti iniuriam, & repræſentauit vindictam. Nam perditus ne moram ad diuinam faceret vltionem, non expectauit ab altero ſe feriri. Fortaſſe ad hoc in ſua morte nullus inuentus eſt ſocius, neque qui eius fieret ſanguine maculatus. Alius enim crimen abſtulit, cùm ſe malus author extinxit.

Adjiciendum eſt etiam ſalutare multis ipſius curationis miraculum: Nam quod honori illi erat, & præcipuum, reticeri non debet imminutum. Intereà naſcente bellorum tumultu de militum diſcordia procreato, dum aduerſus regnum collidendum illi conſurgerent, & ad ipſum confringendum vires ſuas exarmarent, fugientem virum venerabilem de loco ad locum Iudex quærit infeſtus, equum fræno retinet, verba moleſta ingerit, vnde venerat eum rediro compellit; Dei tamen iudicio procedente, omnes ſuos laborantes infirmitatis tædio inuenit. Nam vniuerſæ familiæ eius febres intulerat peſtilentia, nec priùs eorum aliquis relaxatus eſt à languore, quàm ipſi ad ſua veſtigia Iudex prouolutus ſupplicaret. Oratione verò eius, cuius causâ venerunt vulnera, fuit & medicina, & etiam interceſſionis ſuæ imbre febrium vapor abſceſſit, & igne fidei languores ignis extinxit. Beatiſſima autem erat eius voluntas, quam quodammodo ſequebatur diuina; quia ita mandatis cæleſtibus obediebat, quòd cælos inclinabat ad vota. In tantum enim iam erat Chriſti familiaritati coniuncta, vt quod Redemptor per eius arcana ſuſciperet, per ſigna monſtraret.

Nec hoc prætereundum eſt quod in villa Atneſpenos vir ille acceſſerit, vt videretur quantus amor ei eſſet in eleemoſyna largienda. Dum verò ad ipſum locum veniſſet inuitatus ad eulogias, erogatis omnibus, vnus ei panis remanſerat, quem poſteà reſtituente Cellerario, tribus pauperibus impertiuit, dicens: Habet vnde refectionem mihi Dominus meus dirigat. Tunc in momento quædam femina præter reliqua, quadraginta illi panes direxit, ne præteriretur quod dixerat, cui fides omnia miniſtrabat: quia ſic tribuit, & non negauit; quod non habebat, accepit. Contigit quoque quendam multis ſceleribus deprauatum, præter alia latrocinia, ouem pauperis violenter occidiſſe. Qui interrogatus à Pontifice, quare tot aſſiduè crimina perpetraret? reſpondit: Generatio eſt quæ talia admittit. Dicit ei beatiſſimus Licerius: Ergo oremus vt ipſa generatio deleatur. Mox verò vltio Dei comitata ſermonem eius, in eadem hora flagitioſum hominem grauiori quàm ipſe alicui intulerat flagello eum percuſſit. Eſt enim inuaſus ardore tali: quòd ſi in aquam deſcenderet vſque in aures, non tamen illi requiem vel vnda conferret: æſtuabat autem in flumine, nec ſecreto incendio cruciante, flammas vitabat in gurgite; quia intra ſe portabat de culpa camini fornacem. Id igitur actum eſt, vt vſque in finem tali peſtilentiâ laboraret, quòd viuens cadauer eius exiſteret, cuius ad doloris augmentum caro reſolueretur in cinerem. Nam in vorandis viſceribus officium tumuli dira febris impleuit, nec inuentum eſt in eius corpore quod ſepulchra conſumerent, quia priùs flamma per eius membra defluxit.

Confido ergo deuotum populum, etſi pagina prolongetur per varias miraculorum delicias epulando non habere faſtidium, quia inde ſit ſalutis augmentum, quòd tam breuiter eſt explicandum. Quidam itaque laceratus à cane rabido, & eius veneno potatus occurrit viro ſanctiſſimo, qui tollens facitergium de capite ſuo, inuoluit in eo periclitantem, & tali medicamine ab imminenti pernicie ſupplicem liberauit. Operæpretium æſtimo etiam iſtud inſeri, qualiter oratio eius fuit generalitatis ereptio; & quod priùs in ſingulis fecit, poſteà probauit in cunctis.

Igitur veniente ad ciuitatem deprædandam Ricoſyndo Duce Gothorum per vulgatum Chriſti nuntium, perterritis omnibus, afflictáque grauiter vrbe, ipſa tanquam quæ futuram timebat iam emerſiſſe, captiuitatem deplorabat. Tunc verò vniuerſi ciues de ſe deſperantes, ſolum præſidium ab oratione Pontificis expectantes, occurrunt Sacerdoti, fletu potiùs quàm voce eum rogantes, vt ſubueniret patriæ

Intrantibus hoſtibus perituræ, & ne gregem ſuum dente lupi raptoris contaminari permitteret, deprecabantur. Tunc vniuerſis ciuibus præſentibus Paſtor venerabilis pietate perculſus, ad diuinũ occurrit auxilium, vbi ſine dubio fides obtinuit votum; móxque in oratione ipſe proſternitur, nox in vigiliis ducitur, terra lacrymis irrigatur, cælum planctibus aperitur, & Angelica arma deſcendunt, ſuperna myſteria confitentia. Prorſus eadem nocte B. Licerius Duci, de quo diximus, per viſionem in via occurrit, & magno impetu impellens eum, ne vltrà præſumeret accedere obteſtabatur, tantum donans ſpatium, quo locum vnde venerat, velociter appeteret. Tunc ille terribiliter caſtigatus, vix expectat diei lucem; nec pœnam ſuſtulit, ſed reuerti ad domum ſuam ſanum licuit ambulare. Ad propria ergo feſtinauit, nec fuit vlteriùs quòd exterritus recordaretur, vbi Dux in fugam proceſſit. Sic vnâ nocte, ipſo ſolo vigilante, populo quieſcente, ciue defenſo, hoſte repulſo, ſine vllo cuiuſquam vulnere meruit triumphare, ſolâ voce vincente. O quàm feliciſſimum patriæ propugnaculum, cuius non vacuè miſſa verbi iacula ceciderunt! O mens ſacratiſſima cæleſti dono dotata, in cuius lingua pependit victoria! Hic diuina miſericordia vltrà quàm promiſerat, pietatis oſtendit exempla, vbi vnum inuenit, & tamen ex cunctis accolas illæſos ſeruauit.

Sed quis eius geſta felicia, miraculis creſcentibus per ſingula comprehendat? Quantis ille per eulogias ſanitatem priſtinam reformauit? Quoties languentibus ſalutem ſanctam tranſmiſit? Sentiebat æger ſub dente cibaria, & ſtupebat pleno gutture dapibus medicinam, quia vix ſibi præſtari ſperabat ſubſidia languoris. Hiſpani quoque ad eum currebant, quia toties miſeratione ſuâ & vultu ſalurifero porrigebat medelam. Cùm verò ægrotum manu leni tetigit, grauis morbus effugit: Ecce virtutis imperium, cui poſſe ſubiacuit de aſpectu ſanare.

Quis verò dignè illum extollit, cuius ſpes quidquid voluit, in ſalutem conuertit? Nullis vnquam diuitiis, non rebus ſæcularibus eſt occupatus, ſed repulsâ communi ſarcinâ, Chriſti crucem gerens, in alia ſequutus eſt nudus, expeditus, & exercitus, viuens Deo, & ſanctæ conuerſationi intentus. Quadraginta & quattor annos Pontificali honore inſignitus impleuit. Hic ergo vir ſanctiſſimus glorioſo procedente triumpho per arctum & anguſtum iter greſſu libero ducem ſequens Chriſtum, die ſexto Kalendarum Septembrium, relictis terris, exceptus eſt cælo, præſtante Domino noſtro IESV CHRISTO, cui eſt honor, & gloria, virtus, & poteſtas per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA BEATI MENELEI ABBATIS:

Diuerſa ab ea, quam duobus libris conſcriptam teſtatur R.P. Hugo Menardus in Notis ad diem 22. Martyrologÿ Monaſtici, niſi fortè ſit tantummodò Fragmentum, quod tibi, Lector, ne periret, repræſentamus noſt.â manu exaratum.

BEATVS Meneleus, relictâ vxore ſuâ, Barunti cuiuſdam filia, vitam ſolitariam expetiit, ac proceſſu temporis Eccleſiam in valle Naueris (fortè Elaueris) in Omnipotentis Dei, ſanctique Martini Confeſſoris, magno decore complantauit. At verò omnium perfectorum inimicus & hoſtis, fabricam Monaſterÿ inſtanter conſurgere cernens, pluréſque viros ſub vno charitatis paciſque vinculo fore conſtrictos, & nullum eorum priuatum aliquid ſibi vindicare velle, ſed omnibus omnia eſſe communia, ægrè nimis augmentum boni gregis ferens, concitauit aduerſus hominem Dei, ſanctûmque locum, quendam virum ſceleſtum, mentéque nefandum, qui inuidiæ zelo, iráque rabeſcens, abiit, & nuntiauit Brunichildæ Reginæ acta hominis Dei, qualiter ſibi conſtruere Monaſterium ſine licentia eius vellet, intra foreſtem Vinciacenſem, id eſt, in valle Naueris. Tunc Regina in ira ſucceuſa: Vade, inquit, voca eum ad nos. Nuntius verò ad beatum virum quàm celeriter venit, dicens: Regina vocat te; venias ad eam. Ille autem dixit: Vade tu, ego te ſubſequar. Tunc conſtituit vt Sauinianus curam ageret Monaſterÿ. Audoënum verò elegit vt comitaretur cum ipſo. Acceptas verò eulogias, vinum, piſces,

& fauum mellis pro cauſa benedictionis, iuſſit ſibi aſellum domeſticum ſterni ad ſedendum. Et ſic itinere cœpto perrexerunt, atque Vineico curte, in qua Regina præerat, eulogias ſecum habentes detulerunt. Illa autem cùm vidiſſet eum, moto animo dixit ei.: Vinum, piſces, & mel quod detuliſti, meum eſt. Quod autem tibi interrogo, citò reſponde, & dic mihi: Quis dedit tibi poteſtatem ædificandi locum illum? Ille autem reſpondit: Nos in poteſtate Dei ſumus, & Dominus dedit nobis auxilium, & poteſtatem ad ædificandum domum ſuam. Tunc Regina ad eum: Retrò progredere, & ſi te ampliùs ibidem inuenero, vſque ad internecionem perducam; præcepitque nuntio dicens: Si in locum illum inueneris, iube illum interficere, aut certè in arbore excelſa ſuſpendere. Tunc vir ſanctus à conſpectu eius egreſſus eſt, dicens: Ego interfectionem tuam non timeo; nam minas tuas pro nihilo duco. Aſcendítque aſinum ſuum, & reuerſus eſt ad propriam cellam. Audoënum verò ad Leopaſium direxit, vt in craſtinum eſſet ad cellam venturus, ad opus diuini officij miniſtrare. Ille autem veniens miniſtrauit, & opus diuinum peregit: Nam vir religioſus Leopoſius Sacerdos intuens fraternam dilectionem, poſtmodùm pertractare de æterni Regis amore cœpit, vel qualiter in ſancta Dei congregatione conſortio ſe iungere potuiſſet. Nam Deo auxiliante ita & factum eſt. Poſt pauca verò dierum ſpatia Oratorium beati Geruaſij, quod dato pretio per epiſtolam venditionis acceperat, manibus proprijs ad locum ſancti illius tradidit. Rurſom cùm poſt pauca momenti ſpatia nuntius Brunichildis Reginæ per vallem Naueris iter caperet, videns Fratres & beatum virum Meneleum cum ipſis in operibus manuum decertantes, recordatus iuſiurandum quod Regina iurauerat, pergens ad eos, dixit Meneleo: Vt video, imperium pro nihilo eſſe videtur; certè mori voluiſti, quia auſus es poſt comminationem Reginæ, in hunc perſiſtere locum. Reſpondens vir Dei Meneleus, ait: Mori non timeo, quia mors & vita in manu Dei. Tunc miſſus Reginæ ait: An neſcis quia poteſtatem habeo interficere te? Dixit ei venerabilis vir: Poteſtatem aduerſum me non haberes vllam, niſi tibi permiſſum à Deo ſit. Statímque vir ille nefandus commotus irâ, iuſſit eum apprehendere, & de funiculo, quem ſecum ſemper conſuetè geſtabat, manus viri Dei conſtringere, & pergere cœpit partibus Vincinanenſis domus, in qua Regina erat. Tunc Fratres quoque ſe in vnum coniuncti, magno mœrore conſternati, cœperunt lacrymabiliter flere, eò quòd tantus vir in magnum pergeret detrimentum, cúmque cœperunt eum fletu conſequi. Cúmque vir Dei ad fluuium Siuolis perueniſſet, aſpiciens turbam diſcipulorum flentem, ingemuit dicens: Anguſtia mihi eſt; Obſecro, Deus cæli terræque Creator, reſpice in lacrymas eorum. Turba autem diſcipulorum procidens cum lacrymis in terram, flebiliter cœpit clamare ad Dominum, & ab eo vt mitteret Angelum ſuum ſanctum, qui eriperet eum de manu perſequentium. Illicò hoſtis & inimicus, qui eum vinctum tenebat, ait: Quis poteſt te liberare de manu mea? ſtatímque nutu diuino diſſolutæ ſunt manus eius. Porrò oculi inimici caligauerunt, & manus ipſius curuatæ ſunt, quibus innocentis viri alligauerat membra. Vir autem Dei alacri vultu, vltróq; vnà cum eo qui cum per vim viſus eſt ducere, ire cœpit. Ventum eſt ad palatium vbi Regina aderat, & nuntiauerunt ei: Adeſt Meneleus ante fores palatij. Factũ eſt autem dum nuntius paulolùm moraretur, vna ex ancillis Reginæ, quæ à diaboli nexibus erat vincta, pedibus ſe beati viri prouoluens, per interceſſionem eius protinus incolumis adſtitit. Monuit autem eam vir Dei ad Sacerdotem ire, oleóque ſacro liniri. Perlatum eſt in aures Reginæ quid ancillæ accidiſſet, & quomodo ſalua facta eſſet. Et locuta eſt Regina contra virũ Dei ſuperbè: Verè per incantationem dæmonum hoc operatus eſt. Dociua verò ſoror Reginæ ait: Nequaquam exiſtimo hanc virtutem in Beelzebub, ſed in digito Dei factam. Tunc Regina indignatione repleta, iuſſit eum interficere. Religioſus autẽ vir Dei dixit: Muta fiant labia doloſa, & omnes qui mala machinati ſunt, inſtitutione ſancti viri, muti facti ſunt. Iterúmq; ſoror Reginæ locuta eſt ei dicens: Certè ſanctus eſt homo iſte, & Dei cultor. Ingemuit autem Regina, & ait intra ſe: Si illi munera dediſſem, aut illũ adoraſſem, forſitan Deus miſertus fuiſſet, & linguam vinctam ad formandos ſermones per vires proprias reſtauraſſet. Statimq; vinculum linguæ diruptũ eſt, & ad eloquentiam dignitatis patuit lingua, & ſermo rectè loquentis ſonuit ad aures, offerénſque munera viro Dei dicens: Quidquid ad nos Religio veſtra poſcere velit, clementer impetrare valebit. Vir autem Dei dixit: Si dederis mihi de veſtimentis, aut

quidquid

quidquid ad opus Diuinum pertinet miniſtrandum accipiam. Dixit autem Regina ad vnam ex ancillis ſuis: Propera quantocyus, adferque nobis Sacerdotalia indumenta, de quibus tertio peracto iam die Diuinum fuit miniſtratum officium. Illa, vt Regina imperauerat, abſque mora impleuit.

Cùm autem ante virum Dei veſtimenta delata eſſent accenſa ſunt igni, & coram omnibus in fauillam cineris redacta ſunt. Poſt incremationem autem veſtimenteorum tunc monuit homo Dei Reginam: Da confeſſionem pro minuendis delictis, da eleemoſynas ad Eccleſiam Dei vel pauperibus & quod habes decimis impartire. Poſtea quidquid nobis largior clementia veſtra voluerit, gratanter veſtra cipiemus munera.

Regina ad pedes ſancti viri ſe proſtrauit poſtulans ab eo indulgentiam: Domine mi & Dei cultor precor non meis meritis multis exigentibus ne reatus mei criminis quod in te patrata ſum, recordare digneris, ſed clementer pro me orare. Nam diſcipulos lachymantes vidiſti eò quòd ad gladij minas properaret. Locus verò ille iam vlterius Minatus vocetur: dabóque tibi villam noſtram, Sigole nomine, vna cum appendiciis ſuis & Eccleſiam ibi fundatam in honore Sancti Martini Turonenſis Pontificis: cuius reliquias in Monaſterio Minato recondes. Do etiam vobis ſecundùm placitum veſtrum licentiam in circuitu cellæ veſtræ terminos ampliandi, & vnà cum largitate, veſtrámque benedictionem .... partibus Franciæ iter noſtrum diſponam. Ille autem vir placido animo, mente præclara iuſſit eam cum gaudio ambulare.

Reuerſus venerabilis vir ad propriam cellam Sauiniacum ſciſcitauit. Ille autem reſpondit: Valent in Domino. B. verò Meneleus dixit: Nuncius ſum tibi bonus, eò quòd Regina non modicum honoraſſet. In circuitu cellæ noſtræ licentiam dedit ampliandi, quantum noſtra neceſſitas ſuppetit, & terminos deſignari & villam Sigole, quam ad proprios ſumptus habebat, nobis largita eſt.

VITA SANCTÆ MONTANÆ VIRGINIS.

Cuius feſtum quotannis colitur Kalendis Octobris.

Ex Legendario vici in Diœceſi Bituricenſi, qui ab eadem Sancta Montana cognomen vulgare ad hunc vſque diem ſeruat.

INſeparabili charitate atque ſtabili fide tenemus qui deſiderantes cœleſti Patriæ vitam tenere & terrena lucra funditus relinquere ad æterna præmia obtinenda valeret adjuuare, ſi fidem, vitam vel conuerſationem Sanctorum ſanctarúmque Chriſti Virginum ædificationem vel profectum Dominicorum veraciter alicuius liceat pauca ſcribendo aut prædicando ſtudio commendare, quatenus Sanctorum, Sanctarúmque Virginum præcedentium exempla cordis noſtri tenebras flamma charitatis & ardore ſanctæ compunctionis valeant illuminare. Propterea omnium opifice Spiritu Sancto adjuuante de beatiſſimæ Virginis Chriſti atque Matris-familiæ Montanę exemplo & conuerſatione quæ ſecundùm diſciplinam regulariter vincit ſub axe cœli iuxta id vel quod vidimus, vel per idoneos teſtes audiuimus, adiuuante Chriſto atque ſanctæ puellæ Dominicæ Abbatiſſæ orationibus, vel ſancta congregatione Monaſterij vbi ſancta Virgo præeſſe videbatur poſtulante, ſcribendo conabor charitati veſtræ intimare. Sed quo ordine de terrena origine genealogiam aſſumpſerit huic ſermoni miſcere longum eſt. Quiſnam in Europa habitans huius progeniei altitudinem vel nomen ignorat & loca? Igitur cùm eſſet in domo parentum Sancta Dei puella Montana ſecus pedes genitricis ſuæ die ac nocte & verbo & ſapientia nitebatur. Erátque Deo chara & hominibus amica, ſupérque ſuas coætaneas creſcebat omni religione & ſanctitate.

Primum enim electionis ſuæ ſiue in Chriſti ſeruitio fecit initium, ſicut per iuſtum & veracem hominem comperimus, qui præſens aderat, quia dum genitor ſuus Regem domi ſuæ ad nobile prandium inuitaſſet adueniens ibidem vnus peſtifer ho-

mo videlicet filius Ducis Auſtraſiorum qui eum à Rege & parentibus puellæ poſtulaſſet, vt ſibi ipſa puella in matrimonium fuiſſet promiſſa ſecundùm morem ſæculi propter terrenam ambitionem & mutuam amicitiam placuit Regi & patri puellæ vt in ſuam præſentiam illa cum matre ſua fuiſſet vocata. Illis autem ignorantibus propter quam cauſam vocaret Rex infantem: inter epulas interrogata eſt à Rege ſi illum puerum auro fabricatis veſtimentis indutum voluiſſet habere in ſponſum. At illa quaſi furore cum iuramento dicens: Quia nec illum, nec alium terrenũ hominem niſi Chriſtum volebat habere ſponſum, ita vt ipſe Rex & proceres eius valdè mirarentur ſuper his, quæ à puella ex Dei viſione dicta fuerant. Ille verò puer receſſit in ſe confuſus iracundia plenus.

Sancta ergo puella Montana ad ſuam conuerſa eſt genitricem, Et ex illa die parentes eius cognouerunt à quali Rege fuerat adamata. Poſt annos verò quatuordecim cùm pater eius Pipinus de hac luce migraſſet, matrem in viduitate ſecuta eſt; eique in obſequium atque in Dei mandatis ſobriè & caſtè deſeruiebat. Cùm verò quotidie ſupradicta Materfamilias tàm de ſe quàm de ſua orphana filia quid eſſet factura cogitaret, adueniens ad domum ſuum Amandus Chriſti ſeruus verbum Dei prędicans ex Domini permiſſione rogabat, vt Monaſterium ſibi aut filiæ ſuæ Dei famulæ Montanæ & Chriſti familiæ conſtrueret: ſtatim ergo vt intellexit Sanctus Amandus ignotæ mulieris voluntatem ad ſalutem animarum pertinere, ſacrum velamen ab eo accepit, ſemetque ipſam contradidit & omnia quæ habebat.

Sed hoſtis humani generis & inſtigator, qui ab initio bonis operibus inuidus eſt ad reſiſtendum prauorum corda firmabat, & ab his qui ad Dei voluntatem faciendam ei adiuuare debuerant non paruam ſuſtinuit tentationem. Quales injurias vel ignobilitates & periuria propter nomen Chriſti cum filia ſua perpeſſa eſt ſcribere longum eſt, ſi per ſingula narrantur: ſed hoc tantum quam deuotionem & quale deſiderium in ſe habebat in Dominum oſtendere: Nam vt violatores animorum filiam ſuam ad illecebras huius mundi per vim non raperent, ferrum tonſoris arripuit & capillos ſanctæ puellæ ad inſtar coronæ abſcidit: Sancta autem famula Chriſti Montana agens Deo gratias, gaudebat eò quòd meruiſſet in hac vita pro Chriſto in capite coronam accipere, vt in perpetuum corporis & animi integritatem digna eſſet habere. Deinde miſericors Deus & adjutor in tribulationibus ipſos aduerſarios in pacis concordiam reuocauit. Ceſſarunt virgæ, ac pars diaboli victa eſt. Materfamilias ita filiam ſuam Dei electam Montanam Sacerdotibus Domini tradidit ad accipiendum ſacrum velamen cum ſodalibus ſuis & ſancto gregi Cœnobitarum, Chriſto ordinante, præeſſe conſtituit. Nam morum continentia, mentis ſobrietate, verborum moderatione ſimilem ante fecit ætatem. Erat autem charitate prędita, vultu pulchra ſed pulchrior mente, caſtitate integra, eleemoſynis larga, iejuniis & orationibus dedita, curis pauperum ac peregrinorum prouida, infirmis ac ſenibus pia. Iuuenis verò in diſciplina extitit ſtrenua: erga Eccleſiaſtica ſtudia quaſi paſtoralem habebat curam, vt per ſuos nuncios boni teſtimonij viros Sanctorum patrocinia vel ſancta volumina, de vrbe Româ & de tranſmarinis regionibus gnaros homines ad docenda Diuini Regis carmina ſibi & ſuis meditanda Deo inſpirante meruiſſet habere.

His omnibus iuxta Diuinum ordinem diſpoſitis plena dierum & perfecta ætate mater Beatiſſimæ Montanæ exemplum boni operis poſteris relinquens vel etiam ſuperſtites relinquens ſoboles, ſuos atque ex eis videns nepotes plus minus ſexagenum ætatis annum ita gerens, poſt obitum beatæ memoriæ viri clariſſimi Domini ſui Pipini anno duodecimo, Deo & Angelis ſpiritum ſuum commendans migrauit ad Dominum. Cùm ergo Dei famula Montana defuncta matre, onus omnis regiminis ſuper ſe ſolam ſuſcepiſſet, intra ſe cogitabat de cœleſti contemplatione quam ſibi ſine ſæcularium ſtrepitu habere optauerat bonis ac fidelibus diſpenſatoribus foris de fratribus, intra verò ſepta Monaſterij, de ſpiritualibus ſororibus vnam familiarem commendauit: Quatenus diebus ac noctibus in agone ſanctis orationibus & lectionibus & ieiuniis contra ſpiritualia nequitiæ potuiſſet Deum audire & ita exitus rei paruit in illa, vt pene omnem bibliothecam diuinæ Legis memoriter recondetet & obſcura allegoricè myſteria Spiritu Sancto reuelante apertè auditoribus aperuit. Inter cætera Sanctorum Eccleſias & alia præcipua ædificia à fundamentis conſtruxit, & orphanis,

viduis, captiuis, peregrinis alimoniam quotidianam cum Dei largitate miniſtrauit.

Nec prætereundum eſt, vt arbitror, quod ipſa Dei famula quaſi timore perterrita nobis narrauit. Cùm ad altare Sancti Sixti Martyris orationis cauſa ſtetiſſet, vidit ſuper ſe deſcendentem ſphæram flammeam perlucidam, vt tota Baſilica illius claritate fuiſſet illuſtrata quaſi dimidia hora, paulatimque receſſit vnde venerat, & poſtea ſimiliter omnes ſorores iterum eo modo. Quid iſtius lucis manifeſtatio indicabat nimirum veri luminis viſitationem, qni omne ſemen pro ſe & omnibus orans illuminat. Quadam autem die periclitantibus nobis in mari eiuſdem B. memoriæ Montanæ commemoratio ad vitam opportunè ſuccurrit, dum pro vtilitate Monaſterij in pelago cum tranquillitate nauigaremus à longè apparuit miræ magnitudinis nauis venire ex latere. Cùm autem appropinquaſſet, leuauit tempeſtas nauim in mari cum ingentibus fluctibus: & ecce magna & terribilis bellua quaſi iactu fundæ nobis apparuit, cuius non totum, ſed ex parte, vidimus dorſum, & nautæ tremefacti de vita nihil ſperantes ſuis votum vouerunt idolis. Nos autem nomen Domini inuocantes, nam nouiſſimam ſperauimus horam, & exclamauit vnus ex noſtris qui adhuc viuit & dixit ter: Montana adjuua nos, ſicut promiſiſti. Certè quod audiui & vidi vobis teſtor: tertio illo repente verbo cetus abyſſum petiuit, & nos cum lætitia & tranquillitate eâ nocte portum obtinuimus, ita per orationem ancillæ ſuæ pauperes ſuos Chriſtus dignatus eſt liberare à morte.

Poſt aliquot annos ex causâ nimiæ abſtinentiæ & vigiliæ cuſtodia, cùm eius corpuſculum ex magna ægritudine grauiter fatigaretur per reuelationem diuinam cognouit quòd ſuus de hac luce appropinquaſſet exitus cum conſilio ſeruorum Dei vel ancillarum omnem honorem & honoris vocabulum quem erga gregem corporaliter habebat ex ſolo ſpiritali Chriſti amore funditus dereliquit, & neptem ſuam ſecus pedes eius à cunabulis ſub ſanctæ regulæ norma ſacris literis imbutam & nutritam in vices ſuas cunctum gregem regere & pauperibus miniſtrare conſtituit. Tunc & ipſa electa fuit. Erat autem vultu ſerena, familiæ cara, lenis ſubditis, pauperibus larga, parentibus pia, eloquio blanda, charitatem habens erga Deum & proximum in continentia permanſit pura. Contigit autem ex odio paterno, vt Reges, Reginæ, etiam & Sacerdotes per inuidiam diaboli illam de loco primùm perſuaſione, poſtmodum militari per vim terrore eijcere tentarent, & res Domini quibus benedicta puella præerat, iniquiter poſſiderent, ſed Domini miſericordia & ſanctorum oratione eſt protecta, omnibus ſuis aduerſariis Chriſtus, cui ſe ancillam deuouerat, miro modo reſtitit, & Deus gratiam ſuam ita contulit, vt qui ante propter cupiditatem raptores atque accuſatores extiterunt, poſteà verò largitate & beneficiis extiterint defenſores. Omnibus bene diſpoſitis & Chriſti Eccleſia rebus reſtauratis, decimo deinde & primo anno ex quo ſibi creditum ſuſcepit regere gregem per 50. & plus dies continuato languore lecticulo detinetur. Solito more pauperibus & egenis largas eleemoſynas tribuens omnibus debita ſecundùm Euangelium remiſit, ab omnibus pacem ac benedictionem recepit. Inter ſpirituales Dei ancillas fide & ſpe in Chriſto fiducialiter habens triceſimo ætatis anno lætum emiſit ſpiritum ſub die nono Kalendas Nouembres & ſumma diligentia marmoreo regitur tumulo, vbi ſanctorum omnium reſurrectionis expectat diem. At vnde digreſſi ſumus, ad id reuertamur.

B. Ergo Montana Dei famula poſtquam vinculum oneris de ſua conſcientia relaxauit quaſi trium menſium indeſinenter orando, exhortando ſe ſuoſque, verbum Dei prædicando loqui non ceſſauit, ſpe gaudens, in tribulatione patiens, mente deuota & ſerena, tranſitus ſui adeſſe extremum optabat diem de carcere ad regnum, de tenebris ad lucem, de morte feſtinabat ad vitam. Et cùm ſolo hic eſſet corpore quotidie animo ad æterna tranſire cupiebat virtute continua orationibus & afflictionibus atque abſtinentia ſingularis. Addidit etiam aſperas veſtes cilicinas & occultè ſuum induit corpuſculum, ne vllam in hac vita haberet ſuauitatem refrigerij, niſi illic vbi fulgebunt ſancti ſicut ſol in patria eorum. Cum ergo ad diem perueniſſet extremum ita deuenit, vt in ipſo ſepulturæ loco nullum lineum veſtigium ſuper ſe miſiſſent præter vnum velum vile multùm, quod quædam peregrina ſanctimonialis ante dies plures illi pro benedictione dederat ad caput cooperiendum ipſum corpus in ſarcophago vbi quieſcit, nullo alio velamine exceptis his duobus

cilicio quo induta fuerat & panno vetere quo ipſum cilicium tegebatur. Dicebat quòd res ſuperfluæ morientibus nihil, neque viuentibus adiuuare potuiſſent. Quod verum eſſe ſapientes teſtabantur. Deinde cùm appropinquaret dies aſſumptionis animæ illius, vocauit vnum de Fratribus & præcepit ei dicens : Vade feſtinanter ad illum peregrinum qui remotus eſt in Monaſterio,& dic ad illum : Virgo Chriſti Montana miſit me ad te interrogandum quali die migratura ſit de luce, valde ſe timere dicit ſimilitérque gaudere. Et ille tibi dicturus eſt quid debeas reſpondere atque renunciare. Vade & noli dubitare. Mox impleta iuſſione quod ex mandato fuerat, ſurgere non deſtitui. At ille ſeruus Dei ſine mora iſta Miſſo reſponſum dedit & dixit hodie pridie Kalend. Octobris eſt, Kalendis Octobris die craſtino, & tunc ancilla Chriſti in miſſis ſolemnibus Dei, de corpore eſt migratura. Diem eum non timeat, neque trepidet de obitu ſuo, ſed læta pergat:quia B. Patricius Epiſcopus cum electis Angelis Dei & cum ingenti gloria parati ſunt recipere eam. Vade & tu velociter. Interrogauit autem eum ille Frater qui fuerat tranſmiſſus ſi hoc per reuelationem Diuinam vidiſſet, vt ei per ordinem indicaret. Ille reſpondens dixit : Vade & tu Frater feſtina, ſcies hoc die craſtina. Quid me plus interrogas? Qui reuerſus nunciauit famulæ Chriſti quod fuerat dictum ad eum. At illa quaſi è ſomno euigilans clarum præ gaudio reddidit vultum, gratias agens Deo eò quòd per ſeruum ſuum ancillam ſuam dignatus eſſet conſolari. Et ita de promiſſione permanſit læta vt totam noctem cum ſororibus in pſalmis & orationibus duceret vigilem. Craſtina autem die Dominica hora quaſi ſexta iuxta Dei verbum ſacratiſſimum Chriſti Corporis & Sanguinis viaticum accepit, & quando Sacerdos illi Dominicam ſententiam & ſecretam habuit finitam triceſimo & tertio ætatis ſuæ anno ſuo die Kalendarum Octobrium agens Creatori ſuo gratias qui ſine corruptione ad ſuum eam dignatus eſt vocare regnum, Deo deſiderata emiſit ſpiritum; dum ibidem ego & alius frater fuiſſemus euocati propter ſororum conſolationem, vocauit me ſeruus Dei & dixit : Scitiſne aliquid? Ego reſpondi : Non niſi ſorores in gratia Dei velut mœrore video. Cùm hæc dixiſſet, venit ſanctiſſimus odor quaſi fragrantia vnguentorum, ita redolebat cellula, vbi ſanctum corpus iacebat. Et nos inde digreſſi in manibus noſtris adhuc illius miri odoris ſuauitatem ſentiebamus. Cùm omnia quæ circa beatiſſimum corpus agebantur officia impleta fuiſſent in ciſterna ſua quam olim ſibi præparauerat cum Diuinis laudibus à ſacerdotibus & Dei ancillis corpus beatiſſimæ Virginis Chriſti Montanæ mirificè traditur ſepulturæ, vbi quotidie orationum præſtantur beneficia, præſtante D. N. I. C. cui eſt honor & gloria, virtus & poteſtas per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

ACTVS SANCTI ORIENTII EPISCOPI & Confeſſoris.

Cuius corpus in Auxitana ciuitate requieſcit.

Deſcripſimus quæ ſequuntur ex collectaneis Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi Domini D. FRANCISCI BOSQVETI Epiſcopi Monſpelienſis.

BEatiſſimi Orientij Sacerdotis ſacratiſſimos actus vel pro parte diſſerere non peritiæ profluitate ſed tantæ materię admiratione compellor, vt quod loqui neſciam tacere non poſſim. Nam beatiſſimus Orientius mundanæ lubricitatis ſquallore depoſitus ſe totum caſta mente Diuinæ majeſtati deuouit & tradidit & altioribus honoribus adeptus Pontificalis Auxio ciuitate Cathedræ dignitatem aſcendit. Qui Eccleſiaſticis dogmatibus eruditus commiſſum ſibi populum ſacro ſermone correxit, paganorúmque peruerſitatem deſtruxit, & ita pleniſſimè doctus tanta doctrina eos erudiuit, vt ſpreta idolorum vilitate auctorem ſuum cognoſcerent & legem eius baptiſmatis gratia accipiendam concederent. Sic enim Paſtor egregius de diabolicis faucibus populum periturum reuocauit, vt illos, quos vulneratos gladio inuidi draconis acceperat, Diuinæ doctrinæ medicaminibus ſanatos Deo cui iam pene perierant reddidiſſet. Ergo cùm in eius pectore fides deuota ferueret, & talia geſſiſſet vt virtus eius oſtenderetur in plebe; Naruciam namque montem attollentem ver-

ticem & immenſa procetitate conſpicuum, qui ex fano à Paganis quondam dæmonibus conſecrato hoc nomen accepit, vbi etiam infeſtatione dæmonum nullum iter peruium habere licebat, cuius montis fœcundiſſimas radices incolæ Auxij non poterant laborare: illic B. Orientius pergit, præeunte Crucis vexillo, fanum ingreditur & hoſpitibus incolis vi facta prorſus dæmones effugantur: & quod fuerat ante immundis ſpiritibus valdè refertum, fit ſanctis orationibus Deo pacificatum: nullus etuium ſolitas infandorum ſpirituum inſidias expauéſcit, nullus quolibet hiatu exterminatur à peſſimis. Hic ſanctus Orientius totum locum ſua oratione luſtrauit, vt omnem metum in ſecuritatem conuerteret & à nefandis ſpiritibus virtutibus ſuis euacuaret, vt etiam multi eiulatus eorum audiſſent, quòd eis pro ſancto Orientio conſiſtere in ſolito domicilio non liceret. Hæc ſcilicet virtute comperta cunctus populus Deo gratias egit quod talem paſtorem eis Dominus donare dignatus eſt qui ipſos ab infeſtatione Diabolica liberaret. Quo in loco perſonans pſalmis, pernoctans vigiliis, orationibúſque perſeuerans largis eleemoſynis ſupernæ bonitatis gratiam cumulauit.

Et cùm præſtante Domino vitam longam in ſæculo produceret, accidit, vt ab Imperatore Aëtius & Littorius ad debellandum Gothorum Regem cum exercitu mitterentur. Quorum aduentu Rex ipſe territus cùm armis reſiſtere non poſſet maximè quòd apud Dominum omniſcius ante confidentia propter fiduciam Arianam viluerat, ita coactus à S. Dei ſeruo Orientio popoſcit præſidium, legationem eius proponere deſtinauit, vt eius auxilio terribilem impetum tantæ virtutis mitigaret. Quam ſupplicationem B. Orientius non pro hæreſeon erroris ſqualore contempſit, ſed vt eius tribulationibus ſubueniret, famulus Dei protinus iter arripuit. Occurruit Aëtio, ſimúlque Littorio. Quo viſo Aëtius de equo deſiliens prudentia ſuadente cùm omni veneratione humiliatus ei occurrit, & vt pro eo orare dignaretur ſpecialiter ſupplicauit. Quod in poſterum quantum ei fides præſtiterit, facti fama percurrit. Littorius quidē ei occurrere dedignatus & legationem ſancti hominis huiuſmodi deſpiciens nihil de pace reſpondit, ſed in vrbem Toloſam exitium daturus ſe introire promittit. Tunc orante S. Orientio Epiſcopo, Littorius tranſmiſſa cœlitus plaga tanta nebulæ obſcuritate vallatur vt pro futuri ſibi conſilij vtilitate deceptus cum ad prope periturus accederet, captus eſt à Tholoſanis eò quòd Beati Orientij patrocinia perſoluiſſet (fortè poſtpoſuiſſet, vel deeſt negatio, non popoſciſſet.) Nam & Aëtium Patricium qui orationem pro ſalute popoſcerat ille ſum, ſub omni exercitu tantus Pontifex liberauit, & quem antea contempſerat hæreticorum turba Getarum Deo gratias referentes occurrunt quòd per eius famulum ab extremo vitæ tempore quo perituri erant, nunc fuerant liberati: Ille obſeſſa à dæmonibus corpora liberauit: ille prouidit reditum peregrinis: ille tribulantium animos in ſecuritatem tranſtulit: ille penitus à morte redemit. Eius temporibus eo laborante ſecuritas introiuit terræ, profuit Chriſtianitas, annullatur hæreticorum fatuitas. Auctoritates quæ cauendæ & quæ obſeruandæ ſint teſtimonio Diuinæ lectionis Apoſtolicus præco non ſiluit. Nam dum non poſſumus tam multa profari, vel aliqua ex parte quæ agnoſcimus, relegenda perſcripſimus.

Quidam igitur vir nobiliſſimus genere ex Hiſpanijs prædiues facultatibus Inuidiam peſſimi accuſatoris incurrit, apud quem Regis animus ita eſt aggrauatus, vt eò iure ad occidendum exhiberetur. Ad ſancti itaque Orientii tranſmiſſi ſunt fideles patrocinia, qui eum vt pro eius vitæ ſpatio interueniret deprecati ſunt. Tunc congratulans ſanctus ad Regem venit, & ab ipſo ad conuiuium eſt inuitatus. Et cùm initio Regalis prandii more ſolitò Barbarorum menſa magnis fuiſſet carnium ferculis onerata, Rex ille humili prece popoſcit, vt S. Orientius quod pro parſimoniæ conſuetudine non ederet, ſed ipſe vt Regalibus animis ſatisfaceret ſuo tactu ſanctificauit epulas & laudauit: & hinc fidem popoſcit à Rege vt quæcumque vellet, apud Regis animum obtineret: contaminatis igitur carnibus inſolitus cibus ſuper miſcetur. Quo viſo ne hoc quod à Rege petebat impetrare potuiſſet turba circumſtantium potentum ei comminari cœpit: ſed tamen beatus Orientius pollicitum à Rege præmium poſtulauit, qui non auri argentique talenta, non prædiorum culmina, non agrorum ſpatia quæſiuit: ſed vitam eius Hiſpanienſis ſibi præſtari popoſcit; ante cuius faciem mors terribilis habebatur: & tunc pro edacitate obtinuit ille quæ petiit. Intelligite quanta ille potuit pro abſtinentia obtinere, qui ſuis ciuibus ſalus, & externis vita fuiſſe probatur. Nam quantas nobis videntibus poſt vitæ tempora

viuens virtutes fuerit operatus, turba Auxitanorum ciuium non ignorat.

Quidam autem peregrinus areſcentibus neruis vim debilitatis incurrens & contractis genibus manibúſque conſtrictis & longa pœna langueſcens ad ſolemnitatem B. Orientij virtutem cœleſtis medici dum requireret, inuenit, ibique fideli oratione ſupplicare non ceſſat. Procedit virtus de tumulo, & in tantum ſanitas redditur areſacto, vt rediuiuo infuſa ſanguine membra ſanitatis gratia replerentur. Sic ergo præmortuæ manus in vſum priſtinum reuocantur quarum digiti ita fuerant ante conſtricti, vt etiam eorum veſtigia palmis quondam non apparerent. Det ipſe ſanctus Orientius mihi veniam, qui ab ætherea ſede virtutem quam à Deo accipit hominibus oſtendit: quia etſi non potui expedire quæ volui vel genus infeſtorum * * hominum & piorum ad hoc animos inuitaui, vt ex abundantia cordis ſanctum Pontificem illi adornent, quod ego ſummum opus vix potui delibare, nunc reſtat vt qui ſancto Orientio gratiam ſuæ pietatis præſtare dignatus eſt, nobis eius orationibus veniam pro ſua maieſtate non deneget, cui eſt honor & gloria & in ſæcula ſæculorum ſæcula. Amen.

Eiuſdem S. Orientij breue Elogium fabulis refertum cum Verſibus de SS. Taurino Martyre & Auſtindo Confeſſore Auxitanis Archiepiſ. ex veteri codice deſcriptis.

Beatus Orientius Archiepiſcopus Auxitanus filius fuit B. Orentij ciuis Oſcenſis & beatæ Patientiæ coniugis & frater inuictiſſimi Martyris B. Laurentij, tempore Xyſti Papæ. Succeſſit Vrſino Auxitano Præſuli: Vaſcones ab Idololatria conuertit, & de quodam monte iuxta Auxium, qui Natucia dicebatur, à Septentrione verſus vrbem omnem ſpurcitiam idolorum extirpauit. Mons ille nunc habet Eccleſiam in nomine Quirici & Iulitæ conſecratam. Poſt aliquod tempus Imperator Maximus duos Principes contra Olymbrium Regem Toloſæ miſit, ſcilicet Agentium & Lyctorium, quibus ad liberationem Toloſanæ ciuitatis occurrens B. Orientius cum Agentio pacem obtinuit: Lyctorius autem in malitia perſeuerans aciem contra Toloſam ciuitatem diſpoſuit, ſed precibus viri ſancti à Toloſanis ſuperatus occubuit. Et ipſe Olymbrius cum populo ſuo Arriana perfidia deprauatus ad fidem Catholicam fuit conuerſus.

De S. Taurino Martyre & Archiepiſcopo Auxitano 5. Septemb.

Aue Protopræſul almifice,
Taurine Martyr inclyte,
Qui ciuitate Eliſana demolita
A Vandalis & euerſa
Tranſtuliſti altare B. Mariæ
Ad vicum Vallis claræ,
Vt Paternus prophetauerat
Præſulando Eliſæ & dixerat.
Poſt me tres, & poſtea nullus
Eliſanæ ciuitati Epiſcopus,
Vallem claram erexiſti
In ciuitatem, cui præfuiſti
Vno de viginti annis prædicando,
Hæreſes extirpando, Eccleſiam conſecrando
In honorem natiuitatis B. Mariæ
Annis ducentis ſexaginta à Paſſione
Domini noſtri IESV-CHRISTI,
Et Eccleſiam Martyrio conſecraſti.
O valdè felix dies illa!
Qua ciuitas iſta Auxia,
Taurinum habuit patronum,
Archipræſulem & ſponſum.

De S. Auſtindo Confeſſore & Archiep. Auxitano 25. Septemb.

O Dux & decus Gaſconiæ,
Auſtinde Auxiorum Archiepiſcope,
Qui à Burdegalenſi originem,
Sumpſiſti vrbe & honorem.
Poſt Metropolitanos quinquaginta octo
Triginta nouem annis bene merito.
Rexiſti prouinciam Auxiam,
Et ampliaſti Eccleſiam
In Dei laude & B. Mariæ
Longè poſt Taurinum inceptæ.
Erexiſti Nogeroli oppidum
Fundando ibi collegium
Ad honorem cœleſtis curiæ
Et B. Nicolai præcipuè
Annis in mille ſexaginta duobus
Fuiſti noſter Archiepiſcopus.

VITA SANCTI PARDVLFI CONFESSORIS.

Ex veteribus noſtris membranis & Apographo R. P. Iacobi Sirmondi Societatis IESV Theologi.

PRÆFATIO.

PLerumque dum priſcorum Patrum antiqua laudantes geſta miraculorum, noua quæ nuper geſta ſunt omittunt, quaſi vinum vetuſtum cum ſuauitate vel claritate hauriunt, muſtum nempe quaſi turbulentum ſquamoſum renuentes in hauſtu & rudis miraculi rudia corda deſerentis. Sed melius vtrobique vt opinor vtrque commiſcere in hauſtum vinum ſcilicet & muſtum indulcia muſti fouear, ac temperet auſteritatem vini. Similiter vini auſteritas dulcedinem exacuit muſti, videlicet vt qui ex vno manantur fonte vitæ, vno de ſapore ſatienturſitientes. Idcirco mi pater Berthemaris non minimas omnipotenti opifici gratias agimus, quia hîc in Aquitania ſuperna inluſtrante gratia per ſancti infuſionem Spiritus quamplures Philoſophos & Rhetoresrepens, qui vitam vel geſta miraculorum B. PARDVLFI Confeſſoris ſuo ſtylo emendare queant, & luculento ſermone aures fidelium liquidiſſimè inculcare. Et me tantillum & modicum, & à nonnullis deſpicabilem vel ineloquentem & ruſticum hoc poſcis opus. Valde onuſtum mihi eſt, quia non eſt mihi facultas in perfectione, niſi omnipotens inſpiret, & emittat Spiritum ſanctum ſuum, veritate dicente, quæ ait: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Quapropter non audeo aggredi inualidus in ſenſu, tardus ad orandum, tam magni viri miracula, verborúmque & geſtorum copiam ad meam humillimam hæſitatem declinare, profecto vereor, quod abſit, de dulci facere amarum & de amaro dulce, ſed illius oro clementiam, qui latices conuertit in falernum, & brutis animalibus facultatem tribuit eloquendi, ſaltem ruſtico ſermone huius beati viri PARDVLFI vitam vel ſigna miraculorum, vt valeo, adgrediar prænotare Lectorem. *Explicit Præfatio.*

INCIPIT VITA S. PARDVLFI.

Igitur iam mundus penè ad occaſum crebreſcentibus malis retroacta ſigna ruinæ ſuæ in Sole & Luna & in Stellis vel preſſuris gentium, peſtilentiæ fames, terræ motus, cætráſque ruinas quas veritas refert, atque Euangelica commemorat hiſtoria, & enumerare prolixum eſt. In Occidentali plaga partibus Aquitaniæ in vrbe Lemouicênſium ex vico cuius vocabulum SEREDINNVS, ortus puer ex agricolarum cultoribus fidelibus genealogia, cui nomen PARDVLFVS. Qui dum puerili degeret vita mitiſſimus ac modeſtus cum ſumma reuerentia præ ceteris adoleſcentibus videbatur. Quadam die dum eſſet cum aliis adoleſcentibus, & ſub quadam arbore ſederet, vt mos eſt in luſibus vel iocis puerilium tam pro calefactione quàm & ſpectaculo ruinæ arboris ignem ad concremandum in eadem arbore poſuerunt, quo exuſto, flante vento, intigante imbri, præfata arbor radicitus diſrupta in terram voluens ruit. Ita vt omnes paruuli qui illic aderant fugam arriperent, niſi præfatus Dei puerulus PARDVLFVS ſigno crucis armatus remanſit immobilis atque intrepidus, caſu adueniente illico ex ramis vnus arboris ipſius cum in capite ſauciauit vulnere graui, & ob hoc vulnus oculorum lumen amiſit, ſed claritas veri luminis per infuſionem Sancti Spiritus ihternos oculos inluſtrauit, cæcus corpore & fulgens in opere, renatus ad tempus & non mortificatus, temporali aſpectu priuatus pauliſper, & perpetuo bonorum operum lumine repletus, ita vt videntibus mundi claritatem, dux eſſe præualeret itineris patriæ cæleſtis introitum abſq; quolibet offendiculo, vt non cum reprobis diceretur, ſi cæcus cæco ducatum præbeat, vterque præcipitentur in baratrum. Iſte enim cæcus corpore, ſed clarus opere, dum cum propriis parentibus degeret vitam, quicquid ab eis ex alimento vel operimento ab eorum manibus recipiebat, mox cum foras veſtibulum eſſet egreſſus, quemcumque ex pauperibus recipiebat, hoc ſuis manibus in abſcondito erogabat, niſi paululum in vſum vitæ ſuæ erogabat. Qui mox

tantam gratiam ei. Dominus contulit, vt qui ad eum veniebant, varijs infirmitatibus languentes, vt ſi cuidam manum imponebat, vel oleo benedicto perungebat, aut aquam potantibus dabat, repente ab eis omnes infirmitates febrium repellebantur. Etiam & quià dæmonibus vexabantur, protinus cum ad eum perducti fuiſſent à dæmonibus obſeſſis corporibus effugabat. Hæc ſunt adoleſcentiæ ſuæ prima rudimenta. Hic eſt ludus pueritiæ ſuæ. Dum talia ceteraque ſimilia ſuperna gratia inluſtrante clemens opifex per eundem virum Dei ſignorum miracula vndique coruſcant, ſic vnus ex nobilibus Senatorum Lantarius nomine in eadem vrbe Comitatus officium nactus, ditatus opibus, pluribus præ ceteris inclitus atque procerior in facultatibus, vel etiam diuitiis pollens: decreuerat namque vt pro ſua nimia crimina, vel etiam adipiſcenda æternæ vitæ præmia, in vicinæ vrbis loco qui vocatur Waractus, Monaſterium in honore Beati Petri Apoſtoli ædificare conabatur, & ſuis propriis ditare ſubſidiis, atque in cibos vel operimentum Monachorum & pauperum delegare. Et miſſis ſpicularoribus ſuis tam ex vicinis & ſuburbanis locis, quàm haud procul vel vbique de qualibet prouincia vel natione ſeruos Dei aut Monachos inuenirent, cum ſumma alacritate ad præfatum ouile congregentur, dicente Propheta: Et de nationibus congregauit eos. Sicque à quibuſdam diuulgatum eſt quod in præfato Sereduino famulus Dei PARDVLFVS timoratam atque religioſam ducebat vitam, & die nocteque ſedulis atque prolixis vigiliis & orationibus pernoctans hoſtiam viuam ſemetipſum Deo mactans. Mox prædictus LANTARIVS audita fama ac diuino accenſus ſpiritu, equum ſuum ſternere iuſſit, & nullum alium ex pueris ad eum miſit, niſi ipſe concitus venit. Et facta oratione virum Dei ad ſe accerſire præcepit. Repente intuens vultum eius clariſſimum pallenti facie cum macie decorata, elegans aſpectu crinem pulcherrimum decora cæſarie, rogare cœpit lenibus ſermonibus demulcens ac blandiens ſuadendo, vt cum ipſo ad ſuum Monaſterium ad habitandum diuerteret. Sed vir Dei renuens eius petitionem dicendo nunquam ſe ex eodem loco egreſſurum vſque ad finem vitæ ſuæ, ſupradictus Lantarius tam rogando quàm ſuadendo eum in equum ſuum eleuare præcepit, & ad Monaſterium ſuum virum Dei perducens, augebat Chriſti caulas ſpolians Synagogam, & duos puerulos præcipiens, vt eius familiariſſimi ſubiacerent ſeruituti, & cum magna diligentia iuſſionem eius obſeruarent. Et vbicumque ipſe LANTRARIVS per ſuum Comitatum, vel in ſua propria loca ambulabat, ipſum ſemper ſecum ambulare faciebat, & in ſua camera vbi ſuus proprius fiebat lectus, ſemper eminus virum Dei requieſcere faciebat. Et cum cuncta clauſtra Monaſterij, & omnis fabrica ipſius, vel omnia loca habitabilia perfectè vel conſummata fuiſſent, ſupradictus Lautarius per oſtium cellulæ ipſius viro Dei tradidit ad regendum. Et ſicut iam ſuperius præfari ſumus de genealogia eius atque propagine vt ex agricolis gigneretur, ita & iſte cordium cuſtos vel cultor eſſe non deſineret ſerendo vel ſeminando aſſiduè pabulum verbi Dei, vt grex ſibi commiſſus fiat frugi fecundus. Et proſtratus ſæpe dictus Lantarius vtroque genu in terram poſcebat dicens, vt eum ante tribunal Chriſti adueniret ſuis ſuffragiis ſubleuaretur. Fuit autem eius pœnitentia ardua nimis. Poſtquam in prædicto cœnobio habitare cœpit, oſtium cellæ ipſius egreſſus non fuit, nunquam à ſole calefactus niſi per feneſtram, nunquam carnium, neque volatilium eſu vſus eſt, numquam lineo indutus, neque balneo vſus, niſi poſtquam infirmare cœpit ſuadentibus fratribus, rariſſimè æſtuabat ex calidis lapidibus. Et cum introiſſet vbi eſt Warecus latenter ferrum deferens acutum, & cuncta membra ſua minutiſſimè incidebat, vt ſemper vulneratus eſſet, & facta vulnera vix de loco moueri potuiſſent, vt bene cum Propheta diceret, non eſt ſanitas in carne mea à facie tua. Comedebat ſemel in Hebdomada, & hoc aridiſſimam eſcam. Quadrageſimis namque temporibus omni corpore nudato à diſcipulo ſuo virgis cædi ſe præcipiebat. Nocte vero omni corpore proſtrato in terram extenſis brachiis tam æſtate quàm hyeme quandiu potuiſſet in oratione iacebat. Surgente autem eo ab oratione, paululum requieſcebat. Quod vero reſtat poſt nocturnas horas ex lectionibus, quod legendum audiebat, memoriter recitabat. Poſt matutinas verò Laudes, Reſponſoria vel Antiphonas de Sanctis Martyribus vel Confeſſoribus decantando meditabatur. A Tertia autem hora vſque ad Sextam orationibus vtebatur, à Sexta verò vſque horam Nonam ſilentium faciebat; exeunte autem eo ad Nonam pauperes vel infirmos qui ad eum veniebant, verbi Dei pane vitæque prædi-

cation

catione ſatiabat. Dum quadam nocte paululum obdormiſſet, Archangelum Michaëlem coram ſe in ſomnis adſiſtentem vidit, qui clara voce ad eum ait: PARDVLFE vir Dei, ſurge velociter, & aſcende per hunc gradum ſcalæ iſtius, dextera manu greſſus dirige, ſiniſtra autem noli præire, quia tenebræ magnæ ſunt. Ecce Dominum Deum tuum quem diligis, ſtat ad ſummitatem ſcalæ tenens coronam in manibus, quam in capite tuo ponere velit, & baculum quem tibi ad regendum populum ſuum dedit. Tunc famulus Dei ſtatim conſurgens, & locum vbi pedes Angeli per viſum adſtare vidit deoſculans, protinus ſe cum lachrymis in orationem dedit, & poſtea ad omnes ægrotantes qui ad eum veniebant de ipſa terra vbi pedes Angeli adſtare viderat, ad ſpargendũ in domibus eorum dabat. Sed cum iam eius vitam vel abſtinentiam digeſſimus, de eius virtutibus aliquid enarrare debemus. Quidam ex ruſticis vulgaribus Gominus nomine dum ligna ad vſum ignis cæderet, vt adſolet, in vetuſta arbore *bolidos quos vulgo lemigas* voeant adhærentes reperit, & cum eas collegiſſet, decreuit vt eas ad virum Dei PARDVLFVM deferret, & dum concitus ad Monaſterium ad virum Dei properaret, Ragnaricum quendam conſiliarium illuſtris viri Chnnoaldi principis, necnon & legatarium præcelſi maioris domus Francorum Caroli in via obuiauit, ſciſcitatus ab eo cui has deferret lemigas. Tunc homo confitendo dixit quod ad virum Dei PARDVLFVM eas deferebat qui nihil carnium, nec volatilium edebat. Sed prædictus Ragnaricus temerario ordine eaſdem lemigas de manu hominis vſurpauit, & puero ſuo præcepit vt quando hora veſcendi venerit, eas ad comedendum diligenter præpararet. Et cum ante ipſum fuiſſent allatæ, priuſquam ex eis in os poſuiſſet, ita factum eſt vt nequam guttur eius vel caput tumeſceret. Sic vnus ex pueris inquiens ait, quod pro lemigis quas homo ad virum Dei deferebat ex hoc male pateretur. Tunc ſæpedictus Ragnaricus equum ſuum, quem ſedere conſueuerat, ſternere præcepit, & per vnum ex pueris ſuis ad famulum Dei PARDVLFVM direxit, & ita præcepit vt proſtratus ſuis pedibus deoſcularetur, veniamque deprecaretur pro culpa quam in eo commiſerat vt relaxaretur, ac pro eo Dei miſericordiam exoraret. Et cum homo ante virum Dei adueniſſet, & cuncta retuliſſet, tunc vir Dei hilariſſimo vultu & quaſi ſubridens dixit: O fili ſemper contraria ſunt impiis præcepta iuſtitiæ. Nos autem etſi in magnis tribulationibus poſiti ſumus, tamen à conditore noſtro omnino non ſumus deſpecti. Vos autem quomodo debetis erogare propria, dum capitis aliena? Et continuo nihil moras agens oratorium ingreſſus pro eo Domini miſericordiam diutiſſimè orauit, & oleum benedictum & aquam manibus ſuis dedit, & cum homo ad eundem Ragnaricum reuerſus fuiſſet, & oleo eum perunxiſſet, & aquam in os poſuiſſet, eaſdem lemigas vnde ingreſſæ fuerant, cum magno ſtrepitu redierunt, & ita ſanatus eſt homo. Ruſuſque multis diebus crebro ad virum Dei veniens gratias agens confitendo peccata ſua, laudem dabat Deo.

Aliud quoque fertur miraculum quod per eum Dominus operatus eſt. Dum quadam die ſolus ſine fratribus reſideret, claudus quidam Marcellus nomine qui ab vtero matris ſuæ calcaneos hærentes renibus nihil aliud niſi cum ſcamellis gradiebatur, ad eum veniens rogare cœpit, vt pro reſtauratione ſui greſſus Dominum exoraret. Tunc vir Dei reſpondens ait: O nate, iſta virtus apud B. Petrum fuit, quando ad portam templi claudum inuenerat, & ab eo ſtipendia viuendi poſtulabat. Tunc B. Petrus reſpondens ait: Argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo hoc tibi do, in nomine IESV Chriſti ſurge & ambula. O quale miraculum dum victũ corporalem quæreret, ſtabilitatem pedum recepit. Nos autem fili inuſitatum habemus miraculum iſtud. Nam recordati ſumus, quia' Dominus diſcipulis ſuis pollicitus eſt dicens: Si habueritis fidem vt granum ſinapis, diceris monti huic, tranſi hinc & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis. Tu autem fili adquieſce conſilio meo, & vade ad fontem meum, quem ego conſtruere rogaui, & nudatum corpus tuum ex ea aqua ablue, & deinceps ex aqua benedicta totum corpus tuum leni, & eadem nocte in oratorio, quod eſt in honore S. ac beatiſſimi Siluani Martyris tota nocte vigila, & nos cum fratribus pro reſtauratione greſſuum tuorum Dñi miſericordiam exoremus. Et cum ita factum eſſet, & iſdem claudus intẽpeſta nocte vigilaret, paululum grauatus à ſomno obdormiuit, & mox vocem vehementem quã poterat emittens, & ſurſũ ſe erigens ad craticulas vbi fratres ad pſallendum ſe ſupponere ſoliti ſunt manibus amplexatus eſt. Tunc Presbyter cuſtos cellulæ eius Blandolenus nomine euigilans, & aperto

oſtio oratorii ingreſſus diligenter inquirens quidnam ſit quomodo taliter obueniſſet. Sed prædictus Marcellus reſpondens dixit quòd vir Dei PARDVLFVS eum per humeros ſuos manibus complexatus ſit, & ſurſum eleuaſſet. Tunc Preſbyter proſternens ſe in orationem cum lachrymis glorificans memoriam Domini Saluatoris noſtri, qui talia per ſeruum ſuum operari dignatus eſt, & ita ſoſpes factus eſt, vt in craſtinum relictis ſcamellis propriis greſſibus ad virum Dei peruenit. Godolaicus quidam faber ex Lemouicas ciuitate arreptus à dæmonibus, vinctus catenis collo vel brachiis cum duobus ductoribus, vnus qui præibat, & alius qui retrorſum traheret, quia quemcumque adprehendere potuiſſet, aut manibus trucidaret, aut dentibus laniaret, ſtatim cùm ad hominem Dei fuiſſet adductus, multis conuiciis vel increpationibus virum Dei exprobrans, dicens latronem, falſatorem, impoſtorem. Tunc vir Dei omnia patienter ferens cibum & potum ei dare præcepit, mox oratorium ingreſſus pro eo Dñm exorauit, & per aliquantos dies ſecum fecit demorari, & ita ſanum factum vnde venerat remiſit. Alij quidam duo Centullus nomine & Benedictus dæmonibus repleti ad eum perducti qui ſuis orationibus ſimiliter liberati ſunt. Domolinus nomine ex Waſconia, qui lumen oculorum amiſerat, & raucitate gutturis grauabatur, qui niſi ad aurem alicuius os ſuum propinquaret, nihil quod loqueretur intelligere quiſpiam potuiſſet, protinus vt ad eum perductus eſt, & lumen oculorum recepit, & linguæ loquendi reſtauratur officium. Et aliud non tacebo quod per eum Dominus oſtendit. Paralyticus quidam qui per quinquennium in porticu S. Martini Confeſſoris Turonis iacebat, qui nec manus ad os ducere potuit, nec in aliud latus declinare, vox ad eum in ſomnis commonuit dicens: Surge & citius propera Lemouicenſem vrbem, & virum Dei PARDVLFVM inuenies, & per eum tibi Dominus tribuet ſoſpitatem. Et cum ſemel vel tertiò ei reuelatum fuiſſet, vni ex Monachis Monaſterij ipſius omnia indicauit, & prædictus Monachus domno Audelando Abbati omnia retulit quæ per viſum viderat. Venerabilis vir præfatus Abbas aſellum ei dare præcepit, & duos famulos qui eum ad virum Dei perducerent. Et cum ad eum perueniſſet ſignum Crucis ſuper eum imponens, & poſt paucos dies ſanus effectus vnde venerat rediit. Alio namque tempore cum Iſmaëlitarum gens Pictauienſem vrbem fuiſſent ingreſſi, & præcelſus Maiordomus Carolus cum cuncis Francorum ad debellandum eos veniſſet, & deuicto prælio hoſtem proſternens, ſpolia capiens, captiuos reuocauit. Sic quamplures ex eadem gente Iſmaëlitarum fugam arripuerant, & vnde reuertebantur, quemcumque hominem Chriſtianum inueniebant, & vbicumque Monaſteria aut loca ſancta obuiaſſent, igni concremabant, ita diuulgatum eſt quod ad Monaſterium viri Dei PARDVLFI peruenirent. Et cum hæc famulus Dei audiret, dicebat fratribus: Filij ſi venerint ad ianuas Monaſterij, cibum & potum eis præbere, quia de itinere fatigati ſunt. Quid putas qua charitate eſſet ignitus, qui paganis bellatoribus epulas præparare nitebatur? Tunc Fratres prædicti Monaſterij, qui eum vndique adſiſtebant vel miniſtrabant, plauſtrum præparatum & opertum velis adduxerunt, vt cum ad eremi loca perducerent, vt à gente nefandiſſima non periclitaretur. Sed dum vir Dei armatus Spiritu Sancto nullatenus conſentiret petitioni eorum, dicens nunquam ſe ex eodem loco eſſe egreſſurum vſque ad finem vitæ, omnes tunc fratres qui illic aderant, fugati ſunt, niſi vir Dei. Hic ſolus remanſit intrepidus, & vnus famulus ceteris deterior Eufraſius nomine occultatus remanſit, vt eius finem videre potuiſſet. Et cum iam ad portam Monaſterij eminus adpropinquarent, prædictus Eufraſius ad virum Dei occurrens dicebat: Pater ne deſinas ab oratione, quia ianuas Monaſterij imminent. Tunc vir Dei non ſuæ mortis diſcrimen metuens, ſed Cœnobij ſui cauſæ ſollicitudinem gerens continuo in orationem proſtratus, Dominum exorauit dicens. Contere eos Domine & diſſipa gentem bella gerentem, & non ſinas hodie ianuas Monaſterij iſtius ingredi. Repente omnes in vnum cuneum coniuncti cæcitate concluſi ſuis linguis conloquentes, diutiſſimè ſteterunt, & viam quam profecturi erant perrexerunt, & famulus Dei permanſit ouans atque intrepidus. Et aliud non tacebo miraculum, quod per eum Dominus operatus eſt. Sobolenus quidam nomine ex Aruernico territorio ad eum veniens, de eius aqua ampullam plenam ſigno Crucis roboratam detulit, vt eam pro ſalute ſua ſuorumque omniū domeſticorum vel ægrotantiū ſecum ſemper haberet, quam ſupra lectulum ſuum vbi quieſcebat, pependit. Quadā vero die ægrotantes ad eum venientes, rogare eum cæperunt vt pro charitatis gratia ex eadē aqua ad potandum vel ad liniendum populū pro repa-

ratione corporis daret, ſed præfatus homo renuens petitionem eorũ, nihil eis donauit. Altera vero die ad ſtratum ſuum veniens, os ampullæ in pariete pendentem reperit. Et ampullam cum aqua percluſam in ſtratu ſuo reperit, & qui ægrotantibus dare neglexit, ad ſuum opus ex ipſa aqua nihil habere potuit. Et continuo pauens cum magna reuerentia vel timore ampullam cum aqua ad virum Dei defert, veniam poſcens, vt culpam quam admiſerat, relaxaret. Arnulfus quidam iuuenis inluſtris viri Chunaldi Principis annonam cuidam viduæ tollens ante caballum ſuum poſuit ad comedendum. At illa proclamans dicebat quod ancilla viri Dei PARDVLFI eſſet, & nihil alimenti anni præſentis amplius haberet. Tunc idem Arnulfus nihil verens, eius annonam indiſcretè abſtulit, & ante equum ſuum poſuit. Et cum ille foras domum ipſius fuiſſet egreſſus, oculi caballi ſipſius egreſſi à capite in fronte ipſius ſuſpenſi pendebant. Sed & ipſe Arnulfus reuerſus inuenit annonam intactam ante equum ſuum, & oculos prominentes à capite ſuſpenſos, cum magna reuerentia vel pauore eundem caballum exutum oculis ad virum Dei pertrahens, & confitendo peccata ſua omnia famulo Dei retulit quæ geſta erant. Sed Beatus vir Dei PARDVLFVS fratribus qui cum eo aderant, præcepit vt oculos caballi vnde egreſſi fuerant, remitterent, & eius aquam benedictam deſuper linirent, & eos cum ligaminibus adſtringerent. Craſtina die priſtinum lumen oculorum reſtituit, & prædicto viro cui fuerat, ſanum reddidit, & culpam quam in eum deliquerat, remiſit. Liframnus quidam præpoſitus prædicti Monaſterij decreuit vt in Baſilica Beati Albini Confeſſoris, vbi poſtea corpus ſancti viri PARDVLFI iacet humatum, gradus faceret, & in menſuratum locum Baſilicæ ipſius cum carpentariis in ſiluam pertexit, & factum ſulium plauſtro impoſitum ad Monaſterium perduxerunt, & iterum menſuratum pedem & dimidium menſura hominis breuiorem. Tunc Præpoſitus multum ſcandalizans & iracundiæ furore ſuccenſus, eiſdem carpentarijs diſciplinam corporis imponi iuſſit. Tunc vnus ex ipſis pauore perterritus ad virum Dei fugitans, & flexis poplitibus ad pedes eius prouoluens, & cum ei geſtum indicaſſet rei eundem præpoſitum coram ſe aduenire præcepit dicens: Fili noli iraſci, neque iram perficias, quia ira mater virtutum non eſt, & nihil mali geras in his pauperculis, ſed expecta hac nocte. Craſtina autem die, aut alium in ſilua præcidere faciant, aut ipſum diligenter ſupponere. Poſt hæc verba craſtina die diluculo iterum menſurantes, inuenerunt ſimiliter pedem & dimidium longius, quod lignum præciſum quod abbreuiatum fuit hodie ad teſtimonium in eadem Baſilica adpenderunt. Quem & multi ex eodem ligno à typo quartano vexantes, vel dentium dolorem habentes ſani efficiuntur. Aunarius quidam vir, qui dentium dolorem grauiter patiebatur, ad eum veniens & locum doloris eius manibus contingens, & ſaliuam ex ore ſuo ſpuens præcepit, vt digitum ſuum intingueret, & loca dentium doloris liniret. Sed prædictus Aunarius ſuperbia tumidus faſtidioſo more de palma ſua latenter iacit, & cum per portam ipſius Monaſterii progrederetur, caballus eius in terra cadendo ruit, cumque præcipitatur, & coxam illius minutiſſimè fregit, & aliorum manibus ad hoſpitium deportatus prope annum ægrotauit, & vix ad ſanitatem peruenit. Huius autem fertur miraculum, quod per eum diuina operata eſt clementia, & multi ſuperſunt, qui ipſum viderunt miraculum. Homo quidam ex territorio Biturico Leodulfus nomine ad virum Dei veniens popoſcit vt filium ſuum ad Baptiſmum fontis ſuſciperet, & famulus Dei nihil denegans hoc, quod ab eo petiit, adquieuit. Eleuatóque infante ab eo de fonte albis indutum deoſculans & genitori ſuo ad nutriendum commendauit, & genitor eius infantem ad propriam detulit domum. Genitrix namque eius cum magno gaudio ad lactandum ſuſcepit, & in agitario quod vulgo berciolum vocant pannis conſtrictum impoſuit, & extenſa manu agitare nitebatur, & eum mouere nullatenus præualuit, vndique conſpiciens vel ſcrutans ſi quippiam oppoſitum aut impedimentum haberet, ſed cùm nihil reperit manum ad ſe retrahens, ſtupore demens & pauidè cogitare cœpit quidnam eſſet: mox mirum in modum diuino atque ſuperno nutu quaſi ad manum hominis coactus per ſe agitari cœpit berciolus. Tunc prædicta genitrix eius vocat virum ſuum, & hoc iudicat ei, vndique manentibus hoc oſtendit miraculum. Veniunt & vident glorificantes Deum. Quandiu autem fuit infans in albis, numquam à manu hominis fuit agitatus, niſi ex ſuperno motu, & poſt paucos dies infans animam quam receperat, reddidit. Et poſtea genitor eius præfatum berciolum, quod honeſto ſermone Philoſophi cunabulum vocant, pro me-

moria ſalutis in domo ſua pependit, & cum moderno tempore Francorum cohortes prædictam depopulaſſent vrbem, & cunctarum domos igni cremaſſent, hanc domum in qua erat cunabulum appenſum nullatenus cremare potuerunt nec quippiam eam vel parum exuri valuerunt.

Beatus igitur PARDVLFVS cum iam in ferme octoginta ætatis ſuæ degeret annos, ea tempeſtate, qua præcelſus atque inluſter Major-domus Karolus regeret Franciam: inluſter quoque vir Chunoldus regeret Aquitaniam per permiſſum Karoli, præfatus vir camerieri candore ſplendidus, vultu Angelico, à bono opere nullo onere fatigatus, nulla grauitudine piger, nulla ætate ſerus, nulla cæcitate offenſus, Dominum poſcens, vt eius finem remunerari iuberet, mox dolore membrorum adtactus ad lectum rediit, ſeptemque dierum carnis afflictionem ferens. Adueniente autem Dominica die defectum corporis vicina morte imminente adſignans ſe paululum obdormiuit. Et cum à ſomno euigilaſſet, ait ad Fratres qui vndique adſiſtebant miniſtrantes ei: cuius tubam vociferantem ad portam Monaſterij hac hora audiui? At illi cogitantes quod mente loquendi caruiſſet, reſpondentes dixerunt: O Pater ſancte quid inſanè loqueris quia numquam te verba fruſtra loqui audiuimus? At ille reſpondens ait: O nati! ego non inſanio, ſed illam tubam quam inluſter vir Eudo ad ſignificandum prælium tubari conſueuit, vociferantem audiui. Patenter intelligendum eſt, quod chorus Angelorum eius ſuſcepit animam, atque æthera penetraſſe non dubium eſt, dicente B. Paulo, quoniam ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archangeli & in tuba Dei deſcendet de cœlo. Preſbyter quidam Scopilius nomine in domo altera caligas eius quas ipſe operatus fuerat pedibus ſuis impoſuit, & deſuper cum lachrymis vel lamentis duriſſimè flebat. Tunc vir Dei ait: Fili, quis eſt qui caligas meas contigit, vel pedibus ſuis impoſuit? Fratres requirentes eas in alia domo inuenerunt præfatum Preſbyterum deſuper lamentantem. Et turbæ Monaſterij illius veſpertinis peractis circa lectulum eius flentes ſteterunt dicentes. Heu grex relicte, qui nos queat à vipereis morſibus abſtrahere? Quis nos de ſæuientibus luporum dentibus liberare, relicto paſtore? Cur nos pater bone derelinquis? Vel vbi quæremus tuam Angelicam doctrinam? Quale reſponſum demus pro te? & quem reſpiciemus in loco Baſilicæ, vbi ſtare conſueueras? Quis eſt qui ſine te lugeat monita tua, vel quale reddemus reſponſum infirmis, quando te ad requirendum venerint? At ille vix vt potuit loqui conſolans eos diuinis ſermonibus: Viriliter agite, inquit, & confortetur cor veſtrum, & expectate Dominum & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur; & nihil vobis deerit ſi timueritis Dominum, & Dominus non priuabit bonis omnes ambulantes in innocentia, vt meritò audiatis deſiderabilem vocem Domini: Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi: Cum hæc loqueretur ſancta illa anima carne ſoluta eſt. Eadem vero hora Theodorus eius diſcipulus vocem pſallentium in cœlo audiuit, & concitus ad virum Dei peruenit, & inuenit eum iam defunctum. Væ nobis miſeris, quis vnquam talem videat, aut quis de eo conloquens ſiccos habere poterit oculos? Poſtquam corpus eius fuit humatum, rabidus quidam BERTHERICVS ad ſepulchrum eius ſanus effectus, vnde venerat, remeauit.

ACTA, TRANSLATIONES, ET MIRACVLA S. PRVDENTII MARTYRIS,

LIBRIS QVATVOR.

Auctore Theobaudo Bezuenſi Monacho.

Deſcripta ex MS. Codice Trecenſi miſit ad me R. P. Petrus-Franciſcus Chiffletius Societatis IESV Theologus.

PROLOGVS.

GLorioſiſſimi Athletæ Chriſti, Prudentij præclara correcturus miracula, quæ olim adoleſcentulus ſub ipſa ſtudiorum & flagrantis ingenij acrimonia ſparſim edideram, primò prælibare viſum eſt, vnde, & quando, & à quo delatus Beſuenſi Eccleſiæ tantus conceſſus ſit theſaurus, corpus videlicet ipſius, ſicut partim à maioribus, partim etiam in ipſa in qua diutius obuerſatus ſum Aquitania, accepi à fide dignis & probatiſſimis auctoribus. Res quidem difficilis atque ardua dum incomprehenſibilem ipſorum miraculorum numeroſitatem atque magnitudinem mecum ipſe reputo. Verum reticere de huiuſmodi rebus infructuoſum Deóque valdè diſplicens probatur. Cum deſes ſeruus pro talento humi defoſſo graui ſit addictus ſententiæ. Talium ſiquidem rerum promulgatione, Diuina quæ ſemper mirabilis eſt in ſanctis ſuis, prædicatur magnificentia, & fortiſſimorum Chriſti Bellatorum per palmam magis magiſque celeberrima coruſcat gloria; Auditoribus quoque ſacræ deuotionis vehemens inſpiratur flamma ad eorum depoſcenda ſuffragia, & robuſtiſſimæ ſtimuli virtutis ſuſcitantur ad ipſorum (ſi res ſe ſe præbeat) beatiſſima imitanda veſtigia; ſi quidem & ipſe cœleſtis Imperator ad corroborandos in acie ſpiritali dimicantium animos memoriam fecit mirabilium ſuorum, atque virtutem operum ſuorum annunciat populo ſuo, vt ſupernam nanciſcantur hæreditatem, & ego quidem vt jam præmiſi, à primæuo impuberis ætatis flore ad ea ſchedulis imprimenda, licet temerarius animum appuleram, ſed hinc Philoſophicis occupatus ſtudiis, inde verò vniuerſæ materiæ mole conſiderata & exilis ingenij facundiæque tenuiſſimæ inopia multis opus illud intermiſeram luſtris: at vbi Scholaribus omiſſis gymnaſiis, deſertor & transfuga ſacratiſſimæ Chriſti me reddidi militiæ, efflagitatus ſum fraterna charitate, vt incepta perficerem, pueriliter edita corrigerem, omiſſa repeterem, inuolucris obſtruſa enuclearem, & ſi quid minus facetè prolatum fuerat, vrbanæ comitatis lepori reſtituerem. Tandem aſſenſum præbui, ne videlicet Beatiſſimi Martyris opera inſignia temporum labentibus curriculis obſoleta, obliuione inuida funditus interirent. Quapropter ad gloriam regnatoris Olympi, ipſo Sancto amminiculante, conabor virtutum eius non omnia (cum ſit impoſſibile) ſed de innumeris pauca retexere miracula, quæ vel celeberrima opinione, vel à veridicis comperi relatoribus, de quibus ambigere nefarium eſt. Quod ſi forte (vt fit) oratio incuria aut ignorantia aliquibus in locis ſuum natiuum decus non videatur obtinere, propter inuenuſtioris eloquij inſulſam vapiditatem, id diuturnæ imputetur deſuetudini: Sancto ergo Spiritui deuota committamus carbaſa, vt illæſus ſecundo ſucceſſu epibata iocundiſſimum canendo celeuma ad optatum fœliciter perueniat portum, inuocatâ in auxilium Deitate.

Explicit Prologus.

MIRACVLORVM SANCTI PRVDENTII.

LIBER PRIMVS.

POſtquàm Cœleſtis granum frumenti ſolo creditum, triduo cum multiplici animarum fruge à tartareis emergens vmbris, ſydereis ſe reddidit horreis, miſſo Sancti Spiritus imbre, ſparſoque diuini verbi ſemine per orbem, aſſiduis incrementis fidelis cœpit ſeges ſuccreſcere. Ardebat autem beata colonorum manus ſacris incumbere ſationibus, vt ante ſummi patrisfamilias conſpectus immarceſſibiles laborum ſuorum inferret fructus. Sed quid humani generis antiquo hoſte malitioſius? Mox etenim vt diuinum animaduertit egregiè pullulare agrum, cuncta corrumpere, aut potiùs radicitus extirpare germina, cunctiſque cultoribus contendit ſupremi occaſus inferre exitia. More videlicet faciens ſuo vt qui dudum in Domini ſanguinem atrociſſimas inuidorum armauerat dextras, in ſeruos etiam totius nequitia machinantis, impia effunderet robora. Verum quia id per ſe ſolum, vt pote longè alterius natura quàm nos & noſtris ab aſpectibus ſemotæ perficere non poterat, per ſequaces prauitatis ſuæ principes adimplere ſatagebat: nam ſicut in exortu Synagogæ, ſceptriger Nilicola, in Hebraicam deſæuiebat infantiam per proceres impiis obſequentes imperiis, ita & in exordio naſcentis Eccleſiæ diabolus rector tenebrarum per ſuos apparitores Chriſtianam moliebatur extinguere infantilem innocentiam: ſed licet lethifer aduerſarius contra Chriſtianiſmum mille admoueret deceptionum machinas, tamen diffundebantur diatim Catholica ſemina, & inter vulniferos ſæuientium perſecutorum mucrones ager Eccleſiæ fœcundabatur. Denique proſtratis illis primis ſatoribus, quibus diuini ab initio cura commiſſa ſeminis fuerat, ad deuaſtandum Dominicam meſſem tota Romana Reſpublica auidè conſpirat, & veluti egregiis peremptis ducibus, atrocium hoſtium rabies non niſi multo mitiganda cruore in tota commilitonum offeratur agmina: incurſantur Beatæ planè cohortes, æthereo Regi dignè militantes, & pro fide quam ſub religionis vexillis profeſſi ſunt, millenis proterendæ ſuppliciis exponuntur: Vbique locorum aduerſum te tuóſque (Chriſte) feralia pendent edicta & Chriſtianum nomen quod iuxta Paulum ſuper omne nomen habetur, non modò verbis, ſed etiam verberibus inſectantur & gladiis, triumphant ſacri prælıatores certaminis interfecti, meliúſque moriendo quàm viuendo hoſtiles deuincunt cuneos. O noua ſanè & tranſactis ſæculis inaudita prælia! victi, vt putabatur, coronantur Athletæ Chriſti, & interfecti regnant. Sciendum tamen quod tripliciter antiquus hoſtis aduersùs eos nefandam produxit aciem: ſpiritaliter ſcilicet, & corporaliter: & ſpiritaliter quidem, quia prauis ſuggeſtionibus conabatur animos eorum à fidei tramite declinare: Corporaliter verò gemino modo quia aut proſperis aut aduerſis diuinæ legis rebelles contra eos debacchabantur, vt quos videlicet maleſuada ſecunda non flexerant, immanium frangerent ad idololatriam acerba genera tormentorum.

Sed quamuis vbique ſine intermiſſione inenarrabilibus ſuppliciorum argumentis Chriſtiana trucidaretur proles, oboriebantur tamen robuſtiſſimi proceres qui titubantis ſtatum Eccleſiæ documentis erigerent, æquiſſimis actibus conſolidarent, ad vltimum etiam purpureâ paſſione decorarent. Quorum celebria pro ſacra religione conflıgia, quaquà verſum per orbem Chriſtiani vocabuli titulus porrigitur, ſolemni cantitantur lætitiâ.

Inter quos inſignis Martyr Prudentius, iuxta diuinam vocem lux exiſtens mundi, egregijs victoriarum emicuit laudibus, qui ab ipſis crepundiis Chriſtianis redimitus Sacramentis, adhuc tenerrimus litterarum imbuendus traditus eſt gymnaſiis. In quibus quàm docilis quàm ſagax quámque ſolers & efficax floruerit, res ipſa luce clarius poſtmodum aſſignauit: inſtruebatur profecto arcana diuinitatis diſpoſitione, vt futuræ Chriſti lucernæ lumen ſacræ doctrinæ affatim exuberaret, ad illuminanda incredulorum & corroboranda fidelium pectora, proficiebat quotidie ſub tyrocinio Chriſti deuotiſſimus adoleſcens, ætate, ſapientia, & egregiis

moribus, vt jam ſacri pneumatis domicilium eſſe eius non ambigeres in pectore. Fuit autem, vt ipſius perhibent geſta, nobiliſſimâ oriundus proſapiâ, Narbonenſium partium indigena. Denique Archidiaconus vrbis eiuſdem decoratus apice, longè latéque ſalutifera doctrina, vitâ atque magnificis coruſcabat miraculis. Tanto ſiquidem ſplendore Diuinæ, quod primum eſt, atque ſecularis radiabat Philoſophiæ, vt quamuis eâ tempeſtate multi doctiſſimi & facundiſſimi viri glorioſâ prædicarentur laude, nemini tamen, nemini prorſus in Gallicis vel Hiſpanicis oris haberetur ſecundus.

Plurimus namque lepor & facetiarum nitor, iocunda & gratiſſima vrbanitas eius inerat eloquio, ſapientiæ ſale condita, per quod ipſius pectoris ager fœcundus, multarum fruges animarum placita vbertate Chriſto adquiſiuit. Denique qualis quantúſque in diuinis documentis atque virtutum fuerit exercitiis, ipſe rationis ordo enucleare nunc exigeret, niſi textus geſtorum & paſſionis eiuſdem etiam curioſo ſatisfacere videretur. Ideóque de his ſcribere diutiùs ſuperſedeo. Itaque poſtquam vir excellentiſſimus, Doctórque præcipuus ſactum ouile Chriſti plurimum augmentauit, cum hoſte ferociſſimo, acerrimo congreſſus duello, tandem pro beata fidei confeſſione, variis atque acerrimis furore gentilium attrectatus ſupplicus, vt in cœleſtis Hieruſalem aptiùs locaretur ædificio, ſacratiſſimę Paſſionis palmam promeruit: martello contuſus demuratio, quarto die noni menſis, hoc eſt pridie Nonas Septembris. Qui videlicet martellus (vt perhibent qui viderunt, dum ſacerrimæ ipſius transferrentur reliquiæ à piæ recordationis Abbate Stephano) cùm beatis adhuc contineretur pignoribus, in oſſe quoque ſacri Capitis hactenus fracturæ apparent, ſcilicet veſtigia paſſionis: taliter ergo robuſtiſſimus athleta de hoſte proſtrato referens trophæa, æternâ donatus laureâ cœleſte capitolium victor ingredi promeruit, applaudentibus hymnidicis Angelorum choreis.

Perempto itaque Chriſti milite Prudentio, cum veſana perſecutorum rabies necdum ſatiata immane adhuc fureret, artus ſacratiſſimos mauſoleo atrociter erutos in quo à fidelibus furtim, nocturno conditi fuerant ſilentio, feris auibuſque diripiendos longiuſculè ab vrbe ſub diuo expoſuerunt. Tanta enim furoris inſania Diabolus gentilium exagitabat pectora, vt Chriſti militum punitorum membra, à ſuprema arcentes ſepulturą, beſtiis & alitibus proijcerent deuoranda. Supernâ verò prouiſione ſeruatum Beatum funus (neque enim perire poterat quod omnipotentis dextera protegebat) à Chriſticolis noctu piâ rapiná iterum abripitur, & pro tempore, aggere in ipſo, formidine Paganorum, vili potius obruitur, quàm ſepelitur tumulo: Vbi etiam multis annorum latuiſſe dignoſcitur curriculis, tametſi Chriſtiana deuotio clanculo venerabiliter locum, orationis gratiá frequentaret. Tandem ſuperną miſeratione de cœlo in terram aſpiciente, vt audiret gemitus compeditorum & ſolueret filios interemptorum, ſopitis perſecutionum tempeſtatibus, ſponſa Chriſti reſpirare ad tempus radio tranquillitatis cæperat.

Quapropter à religioſis in loco fabricata eſt, Baſilica, non multæ capacitatis quidem, nec tanti Martyris dignitati ſatis reſponſura, ſed tamen tali tempore fidelium deuotioni opportuna. Denique ſacrophagum ipſum in quo poſitum primitus funus Beatum fuerat, apud Narbonam adhuc tantæ reuerentiæ, tantæque habetur formidini, vt nemo prorſus tangere audeat; ſciens pro certo ſe non impune laturum. Quod jam ſæpius quam plurimis probatum eſt experimentis: fuit ergo in eadem Eccleſia multis temporum euolutis diſcurſibus, nec ab vllo gentilium vel Chriſticolarum (vt res ipſa declarat) prorſus tolli potuit; licet id quam plures temptauerint, tam gentiles, quam ſacræ fidei homines, quod vtique clariſſimi vice poſuerim miraculi. Nam ſæpe-numero idem ſacer locus, totaque circumiacens regio venientibus hinc & inde Barbaris in Heremi redacta eſt vaſtitatem, nec tamen ſacratiſſima pignora prorſus ab vllo contingi potuerunt. Tempore ſiquidem Dagoberti filij Childeberti Regis Francorum, iam abundante iniquitate & refrigeſcente charitate multorum, gens Saracenorum ex Africâ tranſiens per anguſtias freti Athlantici, quod Septe vocitatum Africam ſecernit ab Europâ, totam peruadit Hiberiam.

Poſt annos verò decem, anno ſcilicet à verbo humanato ſeptingenteſimo triceſimo tertio, cum vxoribus & filiis; rebuſque familiaribus tranſcenſo Pyreneo, ei,

teriorem Hiſpaniam & Aquitaniam vt habitaturi perpetuò ingrediuntur: vrbes, oppida, caſtella, villas quaquà verſum depopulantur, Eccleſias vbique & ſacra loca incendunt vel diruunt, inter quæ etiam Beatiſſimi Prudentii Eccleſiam edax conſumpſit incendium, nec tamen ſacrum contingitur Lipſanum. Tunc Carolus agnomine Tudites vel Martellus, filius Pipini Breuis & Veruli, metuens ne fortè etiam Franciam peruaderent, aduerſùs eos profecturus, vt pote Maior-domus, maximas molitus eſt pugnatorum conflare copias: nam tunc Regalia per proceres amminiſtrabantur. Cùm ergo Regali exhauſto ærario, opes minimè ſupperterent quibus ſtipendia & donatiua, vt moris eſt, Regiâ munificentiâ largiretur, militibus grauiſſimâ compulſus neceſſitate decimas; & (quod dictu nefas eſt) Eccleſias, ablatas ſacris miniſtris, dedit eiſdem militibus exercitus ſui. Nec mora facto impetu cum Eudone Duce Aquitaniæ terga dant hoſtes; Cæſa ſunt ibi trecenta & ſeptuaginta quinque millia Saracenorum, mille quingentis tantummodo Francis occumbentibus. Exinde ſacer ille locus à militibus hæreditario iure per ſuccedentia tempora poſſeſſus, vt Eccleſiæ pleræque neglectui habebantur. Nec multo poſt Abdirama Rex Cordubenſis cum duodecim Regibus Sarracenorum vniuerſis conflatis copiis totam inuadit Aquitaniam, ipſamque obſidens Narbonam, cuncta finitima rapinis & incendio peſſumdedit, Sancto penitus (vt ſolebat) intacto. Quos iterum Carolus conſerto prælio ita contriuit, vt vix aliquis euaſerit. Quem vero exitum præfatus ſortitus ſit Carolus pro decimis & Eccleſiis quas militibus dederat, licet digreſſionem præter rem facere videar, quia illud profuturum reor, paucis retexam. Defunctus etenim acerbiſſima valdéque terribili morte ſepultus eſt in Baſilica Beati Dionyſii Martyris. Quo ſepulto mox tantus fœtor, támque peſtifer aër ab eius cœpit egredi mauſoleo, vt etiam longè ſemotas tabo inficiens auras, multos leto dederit, & quam plures morbo grauiſſimo affecerit. Voces etiam lugubres, gemitus & vlulatus miſerabiles exinde creberrimè audiebantur. Quo comperto Pipinus filius eius iubet reſerare ſarcophagum, eóque patefacto inuentus eſt Draco miræ magnitudinis, ex cuius ore letifer ille procedebat halitus: de corpore verò Karoli nichil penitus repertum eſt: hoc autem dictum ſit ad ſacrorum peruaſores locorum, qui adhuc violenter ſancta detinent loca, ſuiſque hæredipetis hæreditates concedunt perditionis.

Anno vero à numine Incarnato octingenteſimo quadrageſimo primo, iam deficiente Caroli magni prole ſeptrigera, exorta ſimultate grauiſſima in Francia inter fratres, filios videlicet Ludouici, filii Caroli magni, de finibus regni, genitore iam defuncto, barbaræ Gentes Normannorum ſcilicet, Danorum & Brittonum, cum copioſâ multitudine Gallias depopulandas atrociter inuadunt. Fiunt itaque innumeræ ſtrages Chriſtianorum, ruina vrbium, oppidorum, villarum & ſanctarum exuſtiones Eccleſiarum; Denique rapiuntur inclytæ ciuitates, Andegauis, Aurelianis, Lemouigas, Burdegala, Toloſa, Narbona, totáque miſerabili exitio traditur Aquitania, Beatiſſimo Prudentio ſua ſibi defendente. Sed hæc hactenus: nunc verò aliis omiſſis ad gaudia noſtra accedamus. Qualiter ſcilicet ipſum Beatiſſimi Martyris corpus ad nos peruenerit. Aliquantis autem temporum elapſis voluminibus, regnante glorioſiſſimo Regum Carolo, Eccleſiæ Chriſti longè latéque feſtiuâ per orbem pace floruerunt. Inuigilabant namque ſacri paſtores ſupra ſibi commiſſa Agalmata; rationales quoque pecudes, iuſtis pro poſſe inſiſtebant actionibus: eodem itaque tempore vt in Chronica continetur, venerabilis Geylo Lingonenſis vrbis Pontificalem gerebat infulam, vir præclari ſtemmatis linea pollens, ſed illuſtrior animi virtutibus, quibus admodum diuinis præeminuit in rebus. Qui cum inter cæteros bene moratæ mentis habitu orationi incumberet aſſiduus, etiam longinqua celebrium Sanctorum ſuffragia paupere ſpiritu ditiſſimus præſulum expectabat: legerat quippe neminem per ſe poſſe ſaluari, ideóque dilectorum Domini ſupplex requirebat adiumenta. Vnde factum eſt vt Ieſu Domino diſponente tam fælicis viæ auſpicia pro ſuorum abolitione peccaminum, famoſiſſimi per orbem Iacobi Apoſtoli adiret limina, in extrema penè parte telluris ſita, iuxta Oceani littus.

Dum igitur ſatisfacto votis, alacer repedaret religioſus Pontifex, Aquitanicas tandem attigit oras, poſt multa terrarum tranſmiſſa ſpatia, nec multò pòſt, Dei omnipotentis inſtinctu cuncta clementer iuſtéque diſponentis, quadam die aduеſperaſcente,

cente, peruenit ad villulam in ſtrata publica ſitam (vt præmiſſum eſt) penéque deſolatam, in qua glorioſiſſimus corpore quieſcebat Prudentius; qui laſſitudine cogente, & temporis inſtantis denſitate, hoſpitium metatus eſt cum ſuis, apud eiuſdem Martyris Eccleſiæ matricularium. Et poterat vtique vir egregius & multarum copiis ditiſſimus rerum largioris nobilioriſq; ædis potiri hoſpitio, niſi ei talis magis placuiſſet manſio, quæ ſolito ſurgentis noctis conticinio, ad diuinos decãtandos hymnos, domo Domini eſſet propinquior. Suſceptus itaque officioſè cum ſuis comitibus, provt poſſibilitas admiſit, largis reficitur obſoniis. Aſt vbi pulſa fames & ſurrexêre relictis citè thoris, percunctatur beatus Præſul hoſpitem ſuum, quiſnam diceretur, quoque honore finalis profeſſionis, martyrij ſcilicet, an confeſſionis inſigniretur is cuius memoria in contiguo ab incolis venerabatur Oratorio.

Æditum conſultus ait, Prudens vocitatur,
Martyrij titulo celebri famâ decoratur:
Qui primæuus adhuc Chriſti documenta ſequendo,
Iam iuuenis meruit palmam fidei moriendo:
Dumſque polo flatum, tenet iſthic corpore ſtratum.
Nunc pia vota iuuat ad corpus ferre beatum;
Quippe piis votis ſolet ipſe fauere precantum,
Si perfecta fides flagret ſub pectore tantùm.
Sed quia barbarici ruerant huc ſæpè furores,
Ædibus euerſis noſtri periêre priores.
Villam quam ternus credas nos deſtituiſſe:
Hanc quoque Baſilicam ſine tunc cultore fuiſſe.

His & huiuſmodi auditis, Reuerentiſſimus Antiſtes profundo voluebat pectoris arcano, quòd poſtmodùm Deitate annuente efficaciter mancipauit effectui. Quid multis moror? Nox terram ſolitâ totam contexerat vmbrâ: Traduntur placido mortalia corpora ſomno. Medio verò noctis intempeſtæ ſilentio, religioſus Pontifex de more ad cæleſtes cum Clericis ſuis conſurgit laudes, iuxta quod ait Regius Pſalmicen, ſub typo Eccleſiæ: Mediâ nocte ſurgebam ad confitendum tibi, Domine, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Ingreſſi autem Baſilicam, diuina dulciter concrepant cantica, deinde, dum ſacra ab eis percelebrantur præconia, vir vigilantiſſimus, dignúſque Epiſcopi etymologiâ, curioſè perſcrutans Eccleſiolam, tandem ad ligneam peruenit capſam, quæ retro Altare poſita, ſacratiſſimi Martyris continebat ſoma, & iam penè tota carioſâ vetuſtate computrueſcat; quâ facilè patefactâ, & illato lumine, ſanctiſſima contemplatur oſſa, vilibus, & diuturnitate temporum conſumptis pannis obuoluta. Qui protinus euocato Capellano ſuo, altáque ab imo pectoris ducens ſuſpiria: Heu, inquit, quòd tam ſplendiflua lucis æternæ lucerna tam anguſti offunditur tenebris modij, cùm potiùs orbem illuminatũ ſublimiſſimo dignè foret imponenda candelabro. Proh dolor! Ecce topazion, ille lapidũ pretioſiſſimus, cunctas repellens laruas, imperialiq; aptiſſimas diademati, humili diuerſatur in puluere. Sed ſi fortè gratum noſſem beatiſſimo Martyri, ſine dubio Aquitania nobis diſcedentibus viduata remaneret vrna tanti Patroni. O nos verè felices, ſi nobiſcum, ſancte Martyr, hinc abire velles; vix lacrymas reprimens hæc paucula dixerat Heros; cui Capellanus, vir eruditiſſimus, vrbanæque eloquentiæ non multa pro tempore fans ſic intulit: Mirari ſatis nequeo, honorificentiſſime Pater, cur ille æquiſſimus Arbiter rerum, qui omnia in pondere, menſura, & numero diſponit, tam præclari meriti virum, & Gallicanâ dignum amplitudine, tam exiguo, támque neglecto contineri ſinat domicilio: nam quantum præſentium rerum colligitur indicio, vix ſemel hîc Miſſa celebratur in anno. Hæccine, glorioſe Martyr, placet manſio? Hoc recondi iuuat angulo, dum populis benigno non vis opitulari ſuffragio? Sed abſit à pio viro liuida inuidia; meliùs ſanè, acceptiúſque foret ſydereo Regi, quantum ad iudicium meum ſpectat, ſi populoſâ conſtitutus in vrbe ſupplices placitâ protegeres interuentione, corporum morbos debilium propelleres, recidiuâ conſequente ſoſpitate. O vtinam ſempiterno liberet numini, Lingonicæ re inferre ciuitati, procul dubio ſacerrima oſſa hæc decorarentur auro, vel ſecundi honoris metallo, quæ hîc carioſo non circumteguntur, ſed potiùs deturpantur ligno. Age, tam copioſus, tantíque pretij theſaurus lutulento euatur loco, vrbaníſque inferatur gazophylaciis, haud eſt metuendum furtum quod Omnipotenti probatur eſſe placitum, multíſque mortalibus profuturum.

Talia dum dicunt, viſus in Martyre figunt,
Vela reuoluentes, & noſcere cuncta volentes.
Mox breue, mox igitur quod continet hic reperitur,
Diſcat qui neſcit, Prudentius hic requieſcit,
Qui Domini teſtis fuit indicijs manifeſtis.
Hæc vt legerunt, ea tollere diſpoſuerunt;
Sed paulò dubitant, quia Sanctum tangere vitant.
O benè deuoti, culpæ formidine moti,
Quid formidatis? Nihil eſt hic quod paueatis.
Non iraſcetur Martyr, quia mitis habetur;
Iamdudum ſiquidem remorari nollet ibidem.
Mitis inhumanos dimittere vult Aquitanos:
Vobiſcum certè cupit ire, iubètque referre.

Poſtpoſito ergo religioſo timore, auferunt beatas reliquias totius corporis, adeò vt nil deſertæ relinqueretur arculæ, continuóque Hiſpanica reuerenter obuolutæ pallâ, celerrimè priuſquam dieſceret, capacibus infarciuntur crumenis: erat enim locus iſdem penè habitatione humanâ deſtitutus, tam barbaricâ infeſtatione, de qua iam ſatis præfatus ſum, quàm etiam indigenarum eum ſibi vſurpare volentium alternâ peruaſione, ideóque valdè opportunus ad tale peragendum negotium. Aſt vbi more ſuo de cardine ſurgit Eoo, florigero curru tenebris aurora remotis, conſcenſis ſonipedibus redux ingrediuntur iter, nullo penitùs accolarum animaduertēte quod factum fuerat. Quæ enim in viro tantæ grauitatis, tantæque authoritatis haberi ſuſpicio furti poterat? Quis verò, vt alia omittam, Pontificem quemlibet latrocinij reum vnquam audiſſe ſe meminit, nedum virum præcelsâ ſtirpe progenitum, & ob id latè notiſſimum, ſanctitatiſque non inopem? Sed, ô felix planè latrocinium, egregiâ laude per ſæcula cuncta fruiturum, & coram altithrona majeſtate gratiſſimum! Dicat aliquis Præſulem ſanctum tale quid attemptare nullatenùs debuiſſe. Sed multorum diſcimus exemplis, ſanctos ſpiritus pleroſque Deo in ſuperis iam poſt buſta coniunctos, vel gratanter pati, corporum ſuorum reliquias ad vberiorem ſalutem, ſuique maiorem venerationem ad alia deferri loca. Denique protomartyrem Stephanum ab Hieroſolymis Conſtantinopolim, Nicolaum à Mirea Barrum, Magdalenam Mariam ab Aquenſi regione Vizeliacum, ipſum quoque Monaſticæ Philoſophiæ Legiſlatorem Benedictum fideli furto vel rapinâ à Caſſino in Gallicas delatum legimus oras. O vtinam tale mihi facinus, tantúmque patrare contingeret furtum! Sed quid diutiùs gaudia noſtra per plurima demoror? Ingreſſus itaque beatus Pontifex Geilo Burgundiam cum ingente gaudio, Aquitaniâ ſpoliatâ, grates referebat Majeſtati diuinæ. Tandem verò ſuperna clementia ei Beſuam reduxit in memoriam, quam plurimùm in viſceribus Chriſti ſanctâ complexabatur charitate, vt eam pauperem & egenam tantâ ditaret opulentiâ. Vt autem Epiſcopij ſui contigit terminos, tanta Procerum, Clericorum, Monachorum, atque populorum multitudo diuerſi ſexus, conditionis, & ætatis occurrerunt, vt conglobati confeſtim per ſemitas pia violentiâ ipſum ſanctum Præſulem remorari diutiùs compellerent, videntes miracula & ſanitates, quas beatus Martyr piè credentibus publicè conferebat. Quid plura? Tandem poſt multas difficultates, cum onere illo ſacratiſſimo, copioſis ſtipatus agminibus, gratulabundus Beſuanos ſubintrat Penates. Sufceptus verò officioſiſſimè, vt tantum decebat Præſulem, peracti itineris accidentia (vt aſſolet fieri) refert: Prudentiique beatiſſimi glorioſam rapinam inter alia commemorat; qui obnixè ab Abbate Fratribúſque exoratus, tantum, támque incomparabilem Tybetianis gazis theſaurum Beſuenſi concedit Eccleſiæ, anno ab æterno Verbo humanato, octingenteſimo octogeſimo tertio. Nec hoc ſolùm, verumetiam ne Sancto deeſſet luminare interdiù & nocte, quaſdam Epiſcopij Eccleſias eidem loco dedit liberrimè, quæ nominatim exprimuntur in rerum datarum codice, ipſo beato Antiſtite hoc idem vbique diſſamante. Quantùm autem Beſuanam dilexerit Eccleſiam, qualitérve prouexerit, in eodem libello beneuolus & ſtudioſus Lector copioſè reperiet.

Depoſito ergo Beſuæ glorioſiſſimi Martyris corpore, Nonas Octobris, eodem die annuatim decernitur lætitia pro tanti exceptione Patroni; nec immeritò. Si enim olim Octauiani triumphi exceptio feſtiuo quotannis recolebatur gaudio, qui ani-

mam poſt lethum ſæuo tradidit Orco, quantò magis beati Prudentij æternâ in ſuperis gloriâ & honore coronati, iocundiſſimus ad nos aduentus perenni (ſi poſſet fieri) mancipari deberet celebritati? Notandum verò quod plerique arbitrantur beatiſſimi corpus Prudentij non à venerabili Geylone ab Aquitania delatum, ſed ab ipſis Aquitanicis, ob metum Saracenorum, ab Hiſpaniarum partibus tranſecto Pyreneo in Gallias ſæpiùs irrumpentium, allatum, Diuioni propter firmiſſimam loci munitionem, ſicuti corpus egregij Doctoris Hilarij, & beatæ Radegundis à Pictauenſibus, aliáque perplura Sanctorum pignora ab aliis prouinciis. Quod profectò non immeritò, vt veriſimile credi poſſet, niſi venerandæ memoriæ Argrimus Præſul Lingonenſium ſucceſſor eius, in quodam ſuo dixiſſet priuilegio: *Ad multorum*, inquit, *conſtat perueniſſe notitiam, qualiter Geylo piæ recordationis Epiſcopus prædeceſſor noſter, ſanctum Prudentium ab Aquitania transferens, in noſtrum Epiſcopium Lingonenſe detulit, & in Beſua Monaſterio ad laudem & gloriam nominis Dei ſolemniter collocauit.* Ex quo liquidò perpendi poteſt, ab oris Aquitanicis Pontificem ſæpefatum noſtrum illuſtriſſimum detuliſſe Martyrem, & Beſuenſi contribuiſſe Cœnobio. Quantis autem, quibúſve ibidem, in Baſilica videlicet beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, virtutum coruſcauerit radiis, à neſcio quo noſtratum ſatis plano expeditum ſermone, celebri efferturt memoriâ, quæ etiam virtutum inſignia in hoc opere noſtro dignum duximus inſerere, vt vetera nouis copulantes, ſuperflua recidamus, hiantia ſuppleamus, minùs commodè dicta, vel etiam vitioſè, ad normam dirigamus. Sed ne fortè aliena ſublegiſſe, & alterius gloriam in nos impudenter videamur transfundere, ipſis priſcis miraculorum eius virtutibus ſubſequentem libellum dicabimus; vt quid noſtrum, quidve alterius ſit, ſagax lector diſpiciat.

Anno Chriſti 883. Nonis Oct. exceptio corporis S. Prudentij apud Beſuā.

Explicit Liber primus.

MIRACVLORVM SANCTI PRVDENTII LIBER SECVNDVS.

DEcurſis in priori volumine qualiter ſacratiſſimus Martyr Prudentius, hoſtibus deuictis, Policam conſcenderit aulam, quóque rerum ordine noſtras delatus ad oras, Beſuanos ſubierit lares. In ſecundo nunc quibus quantíſque ſeſe apud Beſuam declarauerit virtutibus, vt olim ſcriptæ ſunt, aſſignare rationis ordo poſtulare videtur, fides autem rerum ipſarum ad primum referatur authorem. Igitur dum ipſum corpus reuerentiſſimum adhuc eminùs à Monaſterio eſſet in itinere quo deferebatur Beſuam, innumeris populorum vallatum cateruis, homo quidam Iohannes nomine, qui quondam Monachorum procurando ouilia, opilionis functus erat officio, aſello reſidens ei occurrit obuius, qui iam ab annis priſtinis paralyticam inciderat ægritudinem, adeò vt membris inferioribus diſſolutis, nonniſi alieno vaderet adminiculo; móxque humi proſtratus, beati Martyris luctuosè inuocando auxilium, tibiarum quidem extenſione potitus eſt, ita vt aliorum ſubleuatus adjutorio erigeretur, denegato ſibi adhuc commeandi officio. In quo vtique facto, quiddam minùs rectæ fidei creditur habuiſſe, dum quod voluit, ex toto impetrare non potuit.

At vbi templum ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli Beſuenſe, beatum corpus ingreſſum eſt, anus quædam plebeia, nomine Criſtina, quæ vndecim annis contractionis laborabat incommodo, interuentu B. Prudentij, cuius inceſſanter implorabat ſuffragia, eundi reparato officio, ſuis iam non alienis viribus, loculum quo B. Martyr ferebatur, gaudens ſubſecuta eſt.

Poſtquam autem in Eccleſia Apoſtolorum Petri & Pauli S. Martyris corpus poſitum eſt, Martina quædam infantula octennis ab aluo maternâ cæcitate damnata, dum à parentibus illò fuiſſet deportata quò ſacer quieſcebat Martyr, diuinâ in ſe operante virtute, ſubitò lucernarum rutilos cœpit intueri fulgores; & vt natiuus infantibus mos eſt, quo ſibi propiùs exhiberentur, veluti pulcherrimæ res, & inſolitæ quo valebat modo, cœpit deprecari.

Proceſſu tempus effluxerat, & femina quædam nomine Oſanna, adducitur, quæ ita diræ valetudinis angore fatigabatur, quippe membris omnibus ægritudinis le-

Alius quoque nomine Vvinebaldus, ex villa Burbureno, eodem fatigabatur ſtimulo; hic dum eidem Baſilieæ ſiſtitur, humi proſtratus orationem fudit, atque integerrimæ reſtitutus eſt ſanitati.

Quædam etiam femina partium ſancti Sequani, vt ipſa fatebatur, octo annorum expletione ita neruorum contractionem incurrerat, vt calcanei natibus hærerent: hæc plauſtro ſuperpoſita, ad locum quo ſanctus quieſcebat Prudentius, deuehi cœpit: ſed antequam Cœnobio propinquaret, obtentu almi Martyris Prudentij mirum in modum ita curata eſt, vt relicto vehiculo, ſuis ad prædictum locum vaderet plantis.

His ita peractis, ritè quædam femina, quæ nonnullis euergentibus annis ita curua manebat, vt ſurſum reſpicere omninò nequiret, præpediente infirmitate, immò & paupertate, à vicinis ſe à ad Monaſterium deferri poſtulat: ſed eius neceſſitudini abnuentibus cunctis, anxiè cogitando quomodo illò deueniret, inſperato ſopore depreſſa eſt: ſed mox euigilans ita morbo leuata eſt, vt propriis pedibus incedendo, malè denegantibus pudorem incuteret, cæteros autem ad Deo gratias referendum ſecum ſuper collato ſibi beneficio inuitaret.

Infans longo iam tempore audiendi deſuetus officio, illuc cum matre deuenit: ſed opitulante ſancto Prudentio, ex aſſe curatus eſt.

Iuuenis etiam quidam Lantiliaci turis, cognomento Ermembaldus, viginti fermè annorum ab ineunte ætate claudus, ſanctorum patrocinia expetiit, & integrè ſanatus receſſit.

Berienſis villæ puer quidam præfato Monaſterio delatus eſt, qui ab ipſis cunabulis manu cum brachio dextro, cubito quoq; & ſcapulâ ita viduatus fuerat, vt præmortua viderentur Die autem Paraſceues, Fratribus ex more vigilias celebrantibus, cœpit magnis inſiſtere vocibus, vtpote diuellentibus ſe ab inuicem membris, & illicò reformatus eſt ſanitati.

Operæ pretium eſt illud etiam literis allegare, quod quidam nomine Eſemegaudus, ex villa quæ vocatur Campocetuina, iam quinquageſimum ætatis agens annum, decennio claudus manebat, ita vt vehiculo de loco ad locum emigraret. Is ante Quadrageſimam iamdictum Cœnobium petiit, ibique ſanctum Paſcha ſpe recuperandæ ſalutis ſuſtinens, eodem die diuinam in ſe virtutē expertus eſt: Nam vt ſacrum officium prout tempus dictauerat, exactum eſt, rigida diu membra diuinâ pietate medicata cœpêre paulatim extendi, ita vt obortis lacrymis magnis vocibus inclamaret. Quo ſpectaculo, ſignis ex more pulſatis, vtriuſque ſexus non minima multitudo gratias cum lacrymis cœpit agere.

Referendum etiam quod cunctis perſpicuum fuit: infantula quædam nomine Adifindis, partium Chohone, ex villa cui nomen eſt Sauſte, diutino cæcitatis ſomno ſopita, tertiâ feriâ ante medium Paſcha ad ſæpedictum Oratorium plebeia cum multitudine venit, & ſolitâ bonitate Dei, quartâ feriâ ſubſequenti, quo caruerat lumen accepit, omnibus ſuperno datori gratias referentibus, qui à ſæculo operatur mirabilia.

Crebertima ſancti Martyris Prudentij fama vndecumq; ad ſui venerationem conſciuerat populos, quâ compertâ, vir quidam nomine Ermenaldus, Magnimontenſis accola, de villa Fluriaco, dum eſſet cæcus, ſed in poſterum à Deo curandus, die Aſcenſionis Domini, iam veſperâ ad Monaſterium contendit. Cúmque veniſſet ad locum quo ſecunda crux in via ſcilicet poſita erat, vbi claudus per inretuentum beati Prudentij curari meruerat, à tegête greſſus ſuos ammonetur ibi adeſſe crucem olim patratæ virtutis indicem. Sine, inquiens puer tangere me crucem, propter acceſſit: & ſurſum geſtiens aſpicere, velut vmbrâ paulatim dilueſcente, vidit eandem pendere Crucem: hic cœpit ex oculis eius aqua cum glaucomate egredi, medium autem lignum Crucis quod pendebat diuiſum, idem vir ſuſtulit, & loco priori coaptauit: inde Monaſterium pergens, dum portas Templi paulatim attigit, lumen ex integro recepit.

Igitur fama honi odoris non modò vicina, ſed etiam longè remota peragrante loca, non multis euolutis diebus, quidam ibi aduenit, qui (vt ipſe referebat) triennium expleuerat ex quo auditu fuerat viduatus: hic orationis domum piâ deuotione ingreſſus, mirum in modum auditu recepto gratias retulit Deo.

Sexto verò die, iam menſe Iunio inchoante, idem Cœnobium aduentauit puella

ceſſit. Eodem die quidam puerulus diſſolutionem perpeſſus, quaſi vnâ parte præmortuus, ibidem deductus eſt, & mitè ſanatus rediit. Vir etiam nomine Motingus, ex pago, vt fatebatur, Diuionenſi, annorum circiter quadraginta, infirmitate curuatus, illic triduo pro ſua recuperatione opperiens dum rediret, necdum duobus milliariis completis, curuitatis morbo ſolutus, ſupremo gratias reddidit Conditori.

Anus prætereà nomine Agelia, ex territorio Lingonicæ vrbis, de villa Hyſcioma, cæcitatis luebat infenſam, quæ eò deuenire cupiens, cùm ſedens equo, à filio duceretur per vallem quæ reſpicit Monaſterium à parte Aquilonari, antequam Beſuenſem fluuium adeas; conuerſa ad domum Apoſtolorum, quo ſanctus poſitus erat Prudentius, eleuánſque oculos, & noxio humore detergens, clariſſimè videre cœpit. Et pro ſibi collato beneficio, iter quod cœperat peragens, ad laudes perſoluendas deuotiſſimè prorupit.

Femina quoque nomine Atiſina, de villa cui nomen eſt Burbuteur, dum textrino operi inſudaret, ſubitò ambæ manus eius complicari cœperunt, & contrahi, ita vt immani ſtimulante angore, ad locum iam dictum ire compelleretur; quæ duobus diebus & vnâ nocte, graui ſtridore vexata, tandem opitulante diuinâ clementiâ, curata receſſit, ſemper habens in ore: Domine, miſerere.

Gautſelinus, cuius ſuprà meminimus, qui claudus ad Monaſterium fuerat deuectus, ſanitate potitâ, diù ibi commoratus, nullâ, vt paruit, cogente neceſſitate, primò inſtigante diabolo, ſeruitium dominorum extraordinariè fugiens, quò ſe ferret voluntas ire diſpoſuit. Secundo autem anno manſit in villa Yeio, à Monaſterio remota, tempore nouellæ ſecationis, illius ſcilicet meſſis, cui vulgò nomen eſt, ſuccurrere ieiunis. Cúmque à viro ammonitus cuius inſidebat tugurio, comitante ſecum puerulo, faſciculum meſſis colligeret, humeróque imponeret, diuinâ mulctatus vltione, in terram corruit, atque officium loquendi pariter & videndi amiſit. Tunc ducente puerulo per villas, de loco ad locum deuectus, tandem ad Monaſterium deductus, ſexto Idus Auguſtas, quod eſt ante vigiliam ſancti Laurentij. Qui etiam eodem die in domo ſedens, omnéſque conticeſcere manu innuens, audientibus qui aderant, nomen Beatæ Mariæ Virginis, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, necnon & ſancti Prudentij ſedulò inuocans, liberè cœpit loqui: cúmque ſe ante Altare deferri poſtularet, & quidam ei ex vno latere leuamen præberet, illicò rectus pedibus ſtetit, atque ad Altare accedens, orationi incubuit; cúmque ſurrexiſſet, curatus receſſit, illo etiam fœdiſſimo odore purgatur, quo hactenùs grauiter omnium offendebat olfactus.

Nec ſolùm in hominibus, verùm etiam in rebus inanimatis, virtus egregij declaratur Martyris, vt ſubſequenter pateſcet. Nam in ſolemnitate ſanctorum Petri & Pauli Apoſtolorum Principum, celebrantibus Beſua Monaſterio Fratribus nocturnale officium, pallium quod lectum ſancti Prudentij cooperuerat, necnon & partem ſancti Florentij corporis, etiam partem tabulæ ad pedes Sancti poſitæ, vbi duo cerei jugiter affixi ſeruantur, improuisè contexerat. Si quidem Æditus Eccleſiæ luminaribus de more per Eccleſiam diſtributis, duas accenſas candelas cereis ad pedes Sancti locatis infixerat, quatinus vice cereorum lumina diffunderent, & lectuli Sancti circumſtantia redderent aptiora. Sed idem Æditus ad alia intentus, partem pallij cereis negligenter ſuppoſitam non amouit. Factum eſt autem duobus Nocturnis exactis, dum tertij Nocturni prima Lectio legeretur, vt iamdictus Æditus cum thuribulo Altari ſancti Petri, almique Pauli viſitato, etiam lectum ſancti Prudentij circumiret. Perſpecto igitur quòd candela ardens ad lieni cerei nimiùm vicina acceſſerat, felici ſorte errore deceptus, nec pallium amouit, nec candelam cohibuit. Interim accenſo cereo, candela ardens dimidij pedis, quantum conijci datur longitudine, ſuper pallium decidit; & dum duodecima Lectio dicta eſt, dum Reſponſorium ab eodem Æditno cantatum; dum Euangelica Lectio ab Abbate nichilominùs recitata, dum Hymni, videlicet, Te decet laus, &, Te Deum laudamus; Tracti incantati, tùm denique Matutinale ſequens officium diligentiſſimè exequutum vſque ad Pſalmum, Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo, extitiſſet, Pallio candela ſemper ſuperjacens, nec illius ſuperficiem fetuens flamma læſit, nec liquens cera vllum veſtigium ſutentis flammæ reliquit. Attamen,

incredibile eſt, & ammiratione digniſſimum, pallium quod Sanctorum meritis à flammis in omnibus videtur eſſe intactum, à cerei guttis diffluentibus in ſummitate ſua habetur paululùm maculatum; vt ſcilicet & virtus miraculi in pallij integritate clareſcat, & Æditui minùs iuſto cauta cuſtodia in maculato margine condemnetur.

Priſcorum luce miraculorum denique diuinâ coruſcante clementiâ eſt adnectendum, ad eiuſdem ſummi Opificis inenarrabile nomen magnificè collaudandum, qualiter quædam adoleſcentula tredecim ferè annorum, nomine Wlfaida, ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli Beſuenſis Monaſterij ancillula, ex Cauaniaco villa, ex nimia infirmitate clauda, curata eſt. Quæ ſexto Nonas Octobris incidit in langorem, qui langor inremediabilis obtinuit vſque Kalendas Decembris. Ipſo námque datarum die, ingraueſcente tabe, geniculorum poplites cœperunt flecti, & ſuffragines cum tibiarum cruribus adhærere: Quibus inſolubiliter adhæſis, cæteriſque membris, ſcapulis videlicet cum brachiis, manibúſque omni officio humanitatis carentibus, periſtitit ita contracta & inutilis, ſolam mortem præſtolans vſque decimo quinto Kalendas Iunij, die videlicet quartæ feriæ, feſtiuitate Pentecoſtes mediante. In ipſa denique nocte vidit ſe per viſum ſtantem ante Altare, ſicut & anteà iam ſimiliter præterita, quartâ ſcilicet feriâ in eadem ſibimet nocte conſpexerat. Diluculo igitur tranſeunte, iámque Titane ſublimi more ſcandente, præfatæ flebili cœperunt triſtia membra dolere; quæ illicò parentum manibus tollitur, & ad Monaſterium bajulatur; cui in itinere dum vectatur, noxia membra continuò ſunt viſa diſſolui. In Eccleſia beatæ & glorioſæ Virginis ponitur; factum Fratribus nuntiatur; fit gaudium omnibus, replet tripudium vniuerſos. Tunc Monachis illuc hilariter aduenientibus, ſexus concurrit vndique vniuerſus. Mox peracto Miſſarum officio, eleuatur in vlnis, cum ingentis lætitiæ laudibus ad Monaſterium deportatur. Ianuas eiuſdem illis introeuntibus, ſignorum ſonitu reboante, vocibus vtriuſque ordinis in cælum Deum laudes referentibus, ante ſanctum Altare eam depoſuerunt. Ecce geminæ viſiones ante Altare ſtantis teſtantur duo Altaria vigilanti cum gaudio deportatæ: quæ iterùm celebrato diuino officio extenſa ſedit, corpus & ſanguinem Domini ſumpſit, poſt hæc propriis manibus vinum cum calice bibit, quod ex die ſeptuageſimo, qui eſt ante Quadrageſimum, nunquam per ſe ſine adminiculo alterius fecerat. Nam ex præfato tempore Septuageſimæ, ac per totam Quadrageſimam, peractíſque diebus omnibus Paſchæ feſtiuitatis vſque in illum alacrem diem quo hæc acta ſunt; & nec tunc panem omninò nunquam in ore ſumpſit, ſed leuiſſimo cibo, aut oleribus decoctis corpuſculum reficiendo ſuſtinuit.

Præterito verò tempore, priuſquam hoc à Domino perpetratum eſt ſignum, venit quidam vir nomine Vvinegaudus, in Pauliacum villam ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli Beſuenſis Monaſterij ſuper littus Vincennæ fluminis ſitam, tunc quando rapax manus prædonum rapaci ingluuiei dedita erat, eo videlicet tempore quo primi fructus ceraſorum matureſcere ſolent. Eſt autem ibi Capella in honorem ſanctorum Apoſtolorum, conſeruantúrque in eadem reliquiæ ſancti Prudentij Martyris, qui miris in prædicto Monaſterio iugiter virtutibus claret; necnon & ſancti Florentij Martyris, almíque Antigij Confeſſoris. Præfatus enimuerò Vvinegaudus intuens viridarium vicinum Capellæ, proſpexit eminùs, & vidit maturum more ſuæ iucunditatis decore rubens concupiſcibili ſibi amore feruens iam nominatum pomum. Adtractus deſiderabili fructu, petijt pateſcere à cuſtode oſtium nemoris; dehinc aduerſus eius ferocitatem exiliens cuſtos, nomine Sigibertus, taliter inreuerenter minanti, mitigando eſt conatus prohibere ingreſſum, qui illicò furore accenſus, conſpexit in ſepe foraminis aditum, per quod putabat ſe liberè tranſiturum, ſtatimque vt ad illud peruenit, eleuato pede tranſiliendi causâ, priuſquam introrſus terram veſtigium tangeret, coluber immanis tibiam eius tortuoſo niſu fortiter ambiendo conſtrinxit. Tunc ille ſentiens mortem ſuam, viribus quibus potuit ad ſe greſſum retrahens, magnis vocibus Dei omnipotentis miſericordiam cum pauore ſimul & gemitu inuocare cœpit, & ſuffragia ſanctorum Apoſtolorum, necnon & ſanctorum cæterorum ſuffragia implorare. Videres horridiſſimam belluam, tibiam hominis flexibili motu ſtringentem: ipſum hominem

nem æſtuanti pallore, ſimulque & ſudore madentem, mortémque extemplo meruentem; fugiendi ſibimet locum ſi vires ſuppeterent anhelantem, ſexum vtrumque ad hanc vociferationem currentem, inſanum populum tremiſcentem, vniuerſum ſcilicet admirantem, fidelem gaudentem. Qui monitus ab omnibus, ipſeque in ſemetipſum reuerſus votum vouit Deo, vt ſi ex hoc periculo ereptus fuiſſet, vlterius iam ſe taliter minimè perpetraturum, ſtatimque ſerpens eum deſeruit, & iter quod voluit, adgreſſus eſt. Mirum in modum homines ſenſu capaces ſæuiunt, nociua, mortifera & humano generi ab initio vitanda, indomabiliſque & virulenta natura quod neſcit obtemperat.

Anno verò ab Incarnatione Domini octingenteſimo octogeſimo ſeptimo, vltimo Karolo puero filio Ludouici Imperatoris regnante in Francia. Odone autem filio Roberti Andegauorum Comitis tutore Regni, Normannorum gens effera immenſis exercituum collectis copiis, Franciam ingrediuntur. Iam enim prius Pariſiacam vrbem, poſt ſeptem annorum obſidionem captam & vaſtatam, Rothomagum, Ebroas, Baiocas, & cæteras Neuſtriæ ciuitates atrociter depopulati fuerant. Tunc verò Beluacum, Carnotum, Meldis, Milidunum, ſolo tenus euertentes, totas longè latéq; nullo penitus obſiſtente peruagantur Gallias, rapinis, incendiis, ferróque cuncta peſſumdantes. Iam itaque Neuſtriam, iam Franciam hoſtica manus exhauſerat, ſed nihil omnino actum credidit; niſi etiam Burgundia ſuæ crudelitatis feroces experiretur gladios. Quam nequitiæ ſpiritu ingreſſi, omnia more ſolito cædibus, rapinis, combuſtionibus ad internecionem vſque debacchantes tradiderunt, denique tandem ad locum peruenerunt furentes, quem antiquitas Beſuum nuncupari voluit, à fonte ſcilicet eiuſdem nominis illic in magnam ſeſe reſoluente aquarum affluentiam; adeo vt mox in fluuium largiſſimum præter alterius ammixtionem mirè colligatur, tanta ſiquidem hoſtium ipſorum multitudo fuiſſe perhibetur, vt præfatum fluuium quatriduo ibidem caſtra metantes penitus deſiccauerint, deſtructo ergo eiuſdem loci Cœnobio, quod ab antiquo Beatis Apoſtolis Petro & Paulo dedicatum fuerat, Monachis quoque ſeptem peremptis, & aliis effugatis, alioſum ad ſimilia perpetranda funeſtas obuertunt acies; Quippe ad Diuionenſe Caſtrum eos aſpirare, quamuis proximum ſit, nec loci munitiſſimi firmitas, nec Ducis formidanda famoſiſſimi bellicoſitas nullatenus permiſit. Hæc autem ideo dixerim, quia tunc Sanctiſſimi corpus Prudentii Diuioni propter metum eorum tranſlatum longis temporum illic permanſit anfractibus, ſub ea ſiquidem tempeſtate lugebant alii tot & tanta mala quibus fas erat, vt antea experti, alij metuebant, antequam experirentur ſuſpecti, altoque apud ſe rimabantur in pectore, quo pacto ſi ſua nequirent deffendere vel occulere, ſaltem Sanctorum pignora ſibi poſteriſque profutura ad loca tutiſſima & Barbaris inacceſſibilia transferrentur; ne penitus exterminio traderentur, ſi truculentiſſimæ gentis manibus obuenirent. Proinde multa Sanctorum corpora Diuioni ſunt inuecta, vt pote quod munitiſſimum & inexpugnabile præ cæteris videretur. Et egregij Ducis Burgundiæ, Richardi nomine, ibidem commanentis metuenda longè latéque celebraretur potentia, tunc etiam Beatiſſimi corpus Prudentij eò illatum eſt quod poſtmodum ſex luſtris ibidem permanſit multis coruſcans virtutibus, vſque ad tempora videlicet bonæ memoriæ Guarnerij, qui quartus à ſacro Geylone Pontificalem geſſit infulam, ad quem accedentes Monachi Beſuenſes, vel qui Normannica quondam effugerant arma & reuerſi fuerant, vel qui eumdem locum deſertum reſtruxerant, communiter efflagitabant, quatenus Beatum Martyrem loco ſuo reſtitueret, cui eum ſacer Præſul Geylo quondam dederat quorum lacrymoſis precibus pius flexus Pontifex Diuionenſibus minaci iubet auctoritate ſacrum ſine dilatione reddi depoſitum. At illi cognitis ſancti Martyris miraculis, quibuſdam vſi tergiuerſationibus, cum ſummopere retinere nitebantur. Verum quia Præſuli, penes quem erat cogendi poteſtas non obtemperare nullatenus valebant, callidè iniere conſilium ſub nomine Sancti Martyris alium pro eo reddere apud eos minoris famæ & gloriæ, videlicet Beati Siluini corpus Taruuanenſis Epiſcopi, quod olim à regione illa Diuioni delatum propter paganorum incurſiones, iam diuturno ibi detinebatur tempore. Quod etiam factum eſt, dato confeſſore pro Martyre, Siluino pro Prudentio, quæ fraudis verſutia aliquantiſper quidem permanſit, deluſo Pontifice cum Monachis, ſed diutius profectò perſeuerare non potuit, quia omniuidens ſempiternæ Deitatis oculus falli prorſus non nouit, quippe perpaucis euolutis diebus, Prudē-

tius, benigniſſimus Eccleſiæ Beſuenſis patronus, adeſt noctu ſepefacto Præſuli apud Diuionem in conclaui quieſcenti, quem cum percunctaretur an dormiret, ille verò ſe vigilare reſponderet, continuò ſanctus ore quidem placido, ſed quaſi ſubtriſtior ſic intulit: Eya ſancte Pontifex placétne tibi talis commutatio, vt alter meam domum, meam ſedem ſub meo nomine poſſideat, callido commento; Ego verò annis terdenis & tribus, alienos incolens penates diuturno clauſus detinear ergaſtulo? Nonne te proprium potiùs iuuat habitaro larem, quàm peregrino diutius inuitum vti hoſpitio? Quapropter conſurgens accelera quantocius meo me reſtituere habitaculo, euacuato ſubdolæ calliditatis machinamento. Territus his Epiſcopus ſciſcitatur quiſnam eſſet qui talia ferret, cauſamque aduentus euidentiùs declararet. Ad hæc Beatus; Noueris, inquit, me Prudentium eſſe, qui olim Beſuam Diœceſis tuæ vicum incolere diſpoſui: cui Geylo Piæ recordationis Antiſtes ab Aquitanico delatum ſolo me patronum ac protectorem deputauit. Diuionenſes verò adhuc retruſum veluti ſub carcerali obſeruantes cuſtodiâ, aſſignatam non ſinunt reuiſere ſedem; an ignoraſti deceptum ab eis? non enim corpus meum Beſuenſibus vt vos arbitramini reddiderunt, ſed potius aliud videlicet Beati Siluini antiſtitis, ſubdolè ſubpoſuerunt, cupientes me ſibi perpetuò cedere. Non autem ſic viſum ſupernæ maieſtati, cùm pro Beſua tot & tanta terrarum olim tranſierim interualla. Ibi enim diuinitus requies mea, & illic habitabo, quoniam elegi eam: valde quippe iniquum eſt, vt iſti de me diutius verſutâ gaudeant aſtutiâ, illi verò de tutoris ſui fideliſſimi lugeant abſentiâ. Et ego amato priuatus domicilio, alienos inuitus foueam lares. Quam rem profectò niſi corrigere maturaueris, tibimet cui poſſe ſubpetit emendare, & ipſis deluſoribus noueris multa infortunia proximè euentura eſſe: his dictis cœleſtis viſio diſparuit. At Pontifex rerum nouitate turbatus, extemplo membra corripit è ſtratu: vocatiſque ſuis pro loco & tempore rei ſeriem pandit. Manè autem facto conuocat eos qui ſe taliter deriſui habuerant, & vt par erat, vehementiſſimè inuectione Pontificali tantæ præſumptionis redarguit, condignóque percutit anathemate, quoad ſuper temeritate ſatisfacerent, & rapinam quæ repoſcebatur, ex integro redderent. Quid plura, licet plurimum repugnarint, plurimúmque recalcitrauerint, tandem victi ratione atque iuſta Præſulis violentia, reddunt quod retinere nequeunt. Dum hæc autem agerentur quidam cæcus illic adueniens clariſſimum coram omnibus lumen recepit. Recepto autem ſacratiſſimo theſauro Beati corporis, quod ſecus altare B. Stephani Protomartyris, tempore prolixo iacuerat, venerabilis Epiſcopus mandat Beſuenſes, vt venientes cum ſacris ornatibus & apparatu tantæ rei congruo, antiquum depoſitum ſuum atque diutiſſimè abiuratum cum ingenti tripudio maximáque honorificentia, vt ardenter ſitiuerant, reciperent, quod & factum eſt: Refertur interea B. Martyris corporis gleba ſacerrima, ſuper aurum & topazion pretioſa, iocundiſſimo poſtliminio, anno Verbi Diuini Incarnati nongenteſimo viceſimo primo, nono Kalendarum Octobrium, cum honore ampliſſimo; ſæpius dicto venerabili antiſtite honorabiliter nonnunquam vehente propriis in humeris, Clericorum, Monachorum & Plebium innumerabili ſtipato multitudine, præcedentium ſacram lecticam, & ſubſequentium. Denique Monachis prædicti Cœnobij cum infinito populo eminus à Monaſterio ei obuiam occurrentibus cum immenſis laudibus ſuſceptus eſt in Eccleſiam Beatorum Principum Apoſtolorum Petri & Pauli.

Eodem verò die homo quidam ex villa quam Veteres vineas vocant, nomine Adalgaudus, diu lumine ex aſſe priuatus; ibi adueniens partem luminis promeruit; ita vt abſque ductore ad propria remearet: & homines quos antea intueri omnino nequiuerat, gaudendo vultu & habitu indicijs oſtendebat: ſic itaque per Beatum Prudentium Beſua promeruit adquirere egregium confeſſorem Chriſti Siluinum.

Explicit Liber Secundus.

MIRACVLORVM SANCTI PRVDENTII.

LIBER TERTIVS.

IGitur mundo ad decliuia prolapſo; Eccleſiæ, ſponſæ ſcilicet Chriſti non habentis quondam maculã aut rugam, aut aliquid eiuſmodi cœperat immutari pulchritudo

& variis cauſarum emergentium æſtibus defœdatæ ſplendor priſtini decoris deperiret. Inſurgebant enim ſenſim ſemi-Chriſtianorum lupi rapaces, & in tua, Ieſu Domine, mitia acrius perfrendebant ouilia: totas namque in perniciem agnorum tuorum vires exercebant, & prout ipſe poſſe eos permittebas, rapinis aſſiduis infeſtabant. Turbabatur iam paſſim pax dudum quietè degentium, & vndique oboriebantur prædonum copiæ quæ deuotè Deo famulantium vexabant Monaſteria: proinde angebantur ſacri præſules Eccleſiarum, propulsâ quiete ouium ſuarum. Quapropter communi deliberarunt tractatu, vt multâ conglobatâ Synodo, communiter paci Eccleſiarum conſulerent; Anno itaque à conceptu celeberrimo Virginis intemeratæ milleſimo centeſimo ſexto decimo, Lingonicâ promoto cathedrâ religioſi nominis viro Iocéranno, eiuſdem Præſulis latè peruolat edictum, omnes inuitans ad concilium ſexto Idus Iunij.

Huic verò placito Dei (ſic quippe vulgari dicitur conſuetudine) præſtitutus fuerat locus à Beſuano diſtans burgo terquaternis fere ſtadiis, iuxta Villulam ſcilicet quam Lucum nuncupauit antiquitas. Eſt enim ibi admodum grata planicies, longâ Campeſtris telluris æqualitate, & multo herboſæ ſuperficiei placens gramine procul ſemota nemorum denſitate: Ea ſatis congrua tali cenſetur negotio, vt pote quaimmenſæ hominum multitudini capaci ſufficiat gremio. Facto denique conuentu, præſidentibus venerabilibus viris Guidone ſcilicet Archipræſule Viennenſi, qui non multo poſt Romuleum ſuſcipiens Papatum glorioſiſſimè ad finem rexit, & præfato Ioceranno, imperato ſilentio vix omnes ora continuerunt. Surgens itaque prædictus Archipontifex cunctorum in ſe luminibus defixis: erat enim ſacrarium multæ peritiæ & Rhetoricæ non hebes eloquentiæ, his inter alia vſus eſt, mellita (vt dicitur) oratione. Iamdudum, dilectiſſimi, ſatis compertum fuerat ab initio Chriſtianiſmi, Moſaycum illud obſoleuiſſe præceptum, *oculum pro oculo, & dentem pro dente*, cum Chriſticolis magis glorioſum eſſet, non ſolùm non rependere talionem, verum etiam percutienti maxillam præbere & alteram; & auferenti tunicam, dimittere & pallium, nunc verò diuerſo nimium more Chriſtiani non patiuntur, ſed inferunt fratribus mala. Proh pudor! ecce ſui Eccleſiam perſequuntur, & quam tueri proprio cruore ab exoticibus ſacræ fidei debuerant, miſerabiliter inuadunt & affligunt. Lacerant planè filij matrem vipereo more, quam præducem ad ſyderea deberent comitati palatia; Ecce inquam, milites non Chriſti, ſed diaboli, religioſorum incurſant conuenticula, diripiunt ſpolia, auferunt cibaria, totoſque pauperis pro Deo conuerſationis violenter extorquent ſumptus: Hæccine opera Deus Ieſus docuit? Hiſne factis paradiſi patebit aditus? Abſit; hæc enim non ad cœleſte cui ſuſpiramus regnum, ſed ad tartaream quam deuitamus pertinent abyſſum. His & huiuſcemodi declamatis à viro facundiſſimo, cepere audientium miteſcere pectora, & in pacis modeſtiæque velle concurrere ſacramenta. Illo verò in tempore S. Stephanus Abbas noſter, vir ſanè per omnia magnificus ſuper omnium paſtores Galliæ Cœnobiorum, egregium nomen ſanctitatis & prudentiæ ſæcularis obtinebat: de cuius ſolemnibus præconiis ne pauca dixiſſe videar, dum multis vix valeant comprehendi libris, iuſtius arbitror nunc ſilere quam loqui. Hoc ſolum protuliſſe ſufficiat, meritis eius conceſſum fuiſſe, vt tempore ſuo tot tantiſque Beatus Prudentius emicaret virtutibus. Is igitur glorioſus pater imaginem Claugeri cœli, & corpus almiflui Prudentij, quod ab eo mirificè argento & auro, lapidibuſque pretioſis exornatum fuerat, ad idem concilium ferri fecit, nec non & ſanctorum aliorum pignora, quæ longum eſt referre, quæ à conuentu totius Synodi deuotiſſimè ſuſcepta cum hymniſono concentu, in præparatis decenter collocantur tentoriis. O certè pretioſi papiliones, quibus Chriſti dignantur commorari teſtes! Aderat autem, ſicut prædixi, ineffabilis hominum multitudo, nec non & illuſtrium virorum diuerſæ dignitatis non exigua copia. Fuſa itaque ſacri eloquij exhortatione, quam pacis conſtat habuiſſe exordium & procurſum, deuota populi millia, Sanctorum ſuppliciter ſollicitatura ſuffragia, vt moris eſt, progreſſu tumultuosè perluſtant oratoria; Sancti verò depoſiti vti cœleſtia caſtra per papiliones collatis adiuuabant precibus ſupplices: & nonnunquam corporum aduerſa valetudine oppreſſorum clementer fugabant dolores: Aderat namque numeroſus grex debilium, diuerſis incommodis tabeſcentium, qui ob incolumitatis adipiſcendæ leuamen adueniens, ſanctorum flebiliter efflagitabat patrocinium.

Denique cum multi multorum implorarent iuuamina Sanctorum, inter cæteros qui

diuino indigebant amminiculo, quidam puerulus captus oculis à maternâ aluo per ſacra à parentibus deferebatur tentoria, ſpe impetrandæ lucis. Pro quo etiam cùm plurima precum funderentur libamina, ſpe dilatâ non caſſatâ, tandem Prudentiano delatus eſt conſpectui. Mœſtus & anxius genitor cum matre pueri Deitatem triſtibus commouent gemitibus, Martyrémque beatum querulis ſollicitant affectibus.

Sæpe gemunt, orant, cæco pro pignore plorant.
Et dum ploratur, Martyrque pius rogitatur,
Nox abit, infeſtis puerum quæ preſſerat vmbris.
Panduntur geminæ cæcâ ſub fronte feneſtræ:
Lumine clara nouo Titania lux micat orbe:
Miraturque nimis inopina crepuſcula lucis
Ille puer, cæcum matris quem fuderat aluus.
His ita geſtis, Martyris almi
Fama loquaces ſurgit in auras:
Quæ Pegaſeis motibus acta,
Cuncta citatis peruolat alis.
Sed Phariſæo more refutans
Credere quidam, pectora quorum
Liuor adurit cæca malignus.

Nam nonnulli ſacri Cleri, & (quod etiam me pudet propalam dicere) aliqui Monaſticæ profeſſionis, falsò iactari talia de Prudentio Beatiſſimo ac potius ſub obtentu lucri à Beſuanis callidè commentata, quaqua verſum poterant, inuidiâ ſtimulante diuulgabant: & quò magis ſimplicem plebeculam ad Martyris Tumbam argenteam cum religioſis muneribus certatim properare conſiderant, eo ardentius efferati mille conuitia in ſanctum parenti gutture ructant, & quos valent, ab eius veneratione blaſphemis vocibus abducere inſudant; ſed quantò acriùs reuocare accurrentes ad ſalutis gaudia ſatagunt, tantò copioſiùs diuino inſtinctu, vberior eò influit popularis (vt ita dixerim) fluctus. Quorum videlicet oblocutorum eo vſque proceſſit vecordiæ, vt ad aures etiam illuſtriſſimi & inter principes optimi Ducis Burgundiæ perſonaret, qui diu factum tantæ nouitatis in puerulo cum cæteris proceribus ſagaciter euentilans, & in dubium veniens directo ſatellite parentes pueri iubet accerſiri, percunctaturus tam ammirabilis rei ordinem, quibus accitis & facti, vt digeſtum eſt ſuperius, referentibus ſeriem cum iureiurando, Reuerentiſſimus Dux cum aſſidentibus iuſti zeli ſubſtomachante irâ, obtrectatoribus nimium indignatus, in laudem protupit benigniſſimi conditoris, qui tot tantíſque ſanctos ſuos conſueuit extollere præconiis. Verumtamen quantò enixiùs maliloquorum ſtomachabatur veſania, tantò lucidiùs eximium teſtem aſtri potentis magnificabat clementia. Protinus ſiquidem mirabile factum non minùs mirandum ſubſequitur.

Nam quidam iuuenis de villâ quæ Flaciacus dicitur, nequiſſimi ſpiritus correptus inſania horrendo nimium & mirabili raptabatur furore, qui adeò funeſti poſſeſſoris atrociſſimis exagitabatur calcaribus, vt ex vnius ore hominis, rabidos infrendentis ſermones, multiplices crederes proferri ſonos. Tanta enim vi Apoſtata ille Angelus, qui gaudet hominum pingueſcere tabo, iuuenilia ſibi vendicaret membra, vt ex aſſe peregrinum tranſeuntis in vſum in vſum, vix à quinque viris fortiſſimis poſſent aliquatenus domari. Qui infelix homo cùm longo tempore tali opprimeretur calamitate per ſacras nominatiſſimorum ſanctorum, quamuis procul remotas, ductabatur Baſilicas. Sed neſcio merito ſuo an aliâ latentiore impediente causâ, tam crudelis hoſpitis carere non poterat violentiâ: tandem Domini vero nutu intonante, præſcripti placiti Dei prænuncio, à cognatis ſuis multiplici innodatus fune, vt ſaltim ita furentis dæmonis temperaretur ſæuitia, illuc violenter adductus eſt. Nec mora, perluſtratis Sanctorum oratoriis, Prudentij demum quamuis plurimum renitens ſiſtitur ante præſentiam. Tum verò videres miſerabilem immodicas ore prouoluentem ſpumas, hiantia labia rictu grandiſonoque tetatu horrendùm minari, & ſanguineos oculos toruum obliquatos aſtantes conterrere: Miſeratione autem nimiâ intuentium afficiebantur viſcera, Martyrémque piiſſimum piis implorabant ſingultibus, vt obſeſſâ ſæuum pellens de ſede tyrannum, priſtinæ virum redderet incolumitati & modeſtiæ. Quid multa flectitur ad miſericordiam miſericordiſſimus conditor oramine martyris, moxque ab aſtrigero diuinæ maieſtatis ſolio procedit propitia iuſſio, exire compel-

lens crudeliſſimum hoſtem de male peruaſâ domo: illico dans voces per liuentia labra feroces, Angelus ille fugax concitus egreditur, cum eo quo habetur dignus ſulphureo fœtote, exiens namque cum vomitu olido, tanta præſentes tartarei putoris perfudit aſpergine, vt planè ſtygias inſpirare putares auras. Vacuato denique humani corporis antro, hoſpite ſpurciſſimo redditur ſibi homo qui alienis parere ſolitus erat habenis, ſuccedit furori ſobrietas, & impatientiſſimæ membrorum exagitationi mira tranquillitas, aſtantibus pro eo iubilantibus Deo laudum præconia.

Sed hæc ne pauca videantur ad confutandam inuidorum dementiam aliud etiam ſubnectam ibidem patratum, quod celebri ſermone ferebatur per ora multorum. Vir quidam ſancti Vrbani partium accola, non congruentibus numeris mortuâ dexterâ viuebat non totus: nec enim totus viuit, cuius non omnes partes viuunt. Obſtructo etenim dexteri lacerti venarum meatu languido, laxatis torpebat dextera neruis; adeo vt nec (ſicut aſſolet fieri) collo dependa poſſet ferri, aut ſui ſum erigi, ſed omnino vt pars iam inutilis & quaſi defuncta, apperens terram, femori ſemper iungebatur; non iam honori ſed oneri: Torquebatur autem miſer homuncio, malens funditus præmortuo caruiſſe membro, quàm diuturno excruciari ſupplicio, defecerant erga eum penitùs medicorum iuuamina, & tota cui ſuſpirat orbis Hypocratica ceſſerat ſolertia; ad poſtremum verò poſt ſeptem hyemes, poſthabitis humanis, ad diuina confugit, ſiquidem famâ ciente; vt cæteri ad enormem quam ſacri præſules conflauerant ſynodum, ſpe recuperandæ ſoſpitatis conuenerat: nec moratur, audierat nempe Prudentium peregiſſe quæ ſupra retuli miracula, contendit ad locum quò videbat confluere populum. Qui cùm adſiſteret tentorio beati Martyris, cuſtodem ipſius percunctatur ruſticana temeritate, quiſnam Sanctorum diceretur eſſe Prudentius; Cui Religioſæ memoriæ Iohannes præcentor noſter modicè indignans, aut potiùs, vt vir eratiocundiſſimus, ridiculo habens ruſticam percunctationem, quòd tam abſurdè interrogauerit, indice prætenſo reſpondit, quid inquiens Prudentium tam auſterè perquiris, cùm eum præſentem habeas? Huc huc conuerte lumina, en iſte ille eſt Prudentius, de quo tantopere ſollicitaris. His ille auditis, ante ſanctum toto proſternitur corpore, porrigit ad aſtra vota ſupplicia, glorioſum martyrem fatigat fide profunda vt ſui miſereatur. Quid plura? Vix deuotam finierat ſupplicationem, & iam ſupernam perſentit miſericordiam, propitiatur omnipotens miſero, viri ſanctiſſimi merito redintegrari lætatur mancus brachio. Qui etiam continuò ad indicium receptæ incolumitatis, vrnam ſancti fideliſſimis complectens vlnis, vberrimis præ gaudio infundit lachrymis. Quo viſo præſentes immenſum exultationis & confeſſionis clamorem tulerunt ad ſydera, Prudentij in commune collaudantes prædicabilia merita. Quod factum à Deo probabiliter perpatuit, vt ſequenti die idem vir cum dæmoniaco, de quo ſuperiùs egi, ab eo loco propriis humeris Beati Martyris glebam detulerit Beſuam, aſſiduis Chriſto iubilans tripudiis pro damno reformato.

His aliiſque patratis virtutibus, compoſitóque Eccleſiæ ſtatu, iuratâ pace, ad imperium Præſulum finitur placitum. Referuntur itaque beatæ reliquiæ quæ illi interfuerant Synodo ad proprias ſedes. Proinde reuehitur famoſiſſimus Prudentius humeris duorum quos curauerat virorum, nobili comitante pompâ. O quæ lingua diſerta, quæ vox ferrea ad plenum reſerare queat? Quanta vtriuſque ſexus examina eum ſint ſecuta, quantave occurrerint in obuiam. O felix pompa, in quâ non ad labilem victoris laudem de more antiquo poſt terga trahuntur captiui, ſeruitutis æternæ iugo ſubiiciendi; ſed potiùs oppreſſi & irretiti laqueis aduerſarum valetudinum abſoluuntur, & perenni donantur libertate! liceat hunc Martyris noſtri poſt tanta miracula celebrem triumphum Cæſareanis Octauianiſque prætuliſſe caducis tropheis.

Iam verò Beati Martyris corpore in Baſilica Principum Apoſtolorum Petri & Pauli recepto, cœpit frequens & aſſidua populoſitas confluere, ſuppetiaſque eius ſuppliciter efflagitare. Infirmorum etiam non modicæ phalanges multiplicibus (vt fit) detentorum morbis, diuerſa dona ſanitatis quiſque pro ſua parte importunis precibus implorabant. Cùmque improbitatem aduentantium clamoréſque queruloſos ægrotorum pati diutius Monachi nequirent, vt pote moleſta Monaſticæ quieti, ſimúlque concurrentes prohibere non valerent, communi deliberant tractatu quidnam ſuper hoc agendum foret. Vulgares quippe importunitates declinare profeſſionem noſtram regularis decernit cenſura; arcere verò miſeros à ſuffragiis Sanctorum nimia iudicatur inclementia. Quapropter conſtituitur vt illuc glorioſi Martyris exu-

uiæ ferantur vbi libetrimè à fidelibus populis expetantur.

Eſt autem colliculus Beſuano ſupereminens burgo, ab ea ſcilicet parte, quâ nox ſydera condit, in ſummo vertice geſtans Eccleſiam in honore ipſius Martyris conſecratam. Hanc dudum non multum antiquis temporibus fertur quidam feciſſe Grimerius; vt aiunt, vir per omnia religioſiſſimus. Cui longo tempore ſub habitu Monachico Chriſto militanti, Beatiſſimus per ſomnum apparuit Prudentius, iuſſitque vt domum ſibi conſtrueret, quià Monacho percunctatus quiſnam eſſet, qui tantâ auctoritate ſibi ædem fieri imperitaret. Reſpondit: Nunquid non agnoſcis quem quotidiè aſſiduis interpellas rogatibus, vt ante diuinos conſpectus impetret tuos aboleri reatus? Ego ſane ſum ille Prudentius, qui ab Aquitanicis delatus oris, Beſuanáque olim potitus ſede, multis longè innotui ſignis. Ad poſtremum ego ille ſum qui cum clauigero cœli & Doctore Gentium, veſtri curam gerens procul, omnes arceo hoſtiles impetus, non ſolùm viſibiles, ſed etiam (qui vobis infeſtiores ſunt) inuiſibiles: ſi vis itaque à peccatorum pro quibus ſæpè poſtulas, maculis ablui, & deuictis inimicis, Elyſiis gaudiis perfrui, domunculam meo conſtrue nomini ad laudem & gloriam conditoris noſtri. His Monachus auditis, diuinis per omnia cupiens obtemperare iuſſionibus, Eccleſiam in monticulo præſcripto ædificat, & Prudentiano honori pontificali conſecratione dedicat. Eò ergo Beatus Stephanus Abbas noſter, qui ſuper his ingenti triumphabat lætitiâ, conniuente fratrum catetuâ, almiflui martyris venerandum imperat inferri Buſtum. Quo facto tantò copioſius ad eum locum plebeia conuolabant millia, quantò nulli accedentium ſacra aſili negabantur limina: ibi ergo poſitus ſanctus innumeris hactenus emicuit virtutibus, vt penè impoſſibile ſit eas ſcire, nedum aliquis teneat ſtylo quamuis ſimplici mandare.

Grex miſerorum ducitur illuc ſpe medicinæ,
Quiſque fideli pectore poſcit, vota reportat.
Lumina cœcis reſtituuntur, nocte fugatâ,
Muta refundit lingua loquelas ore ſoluto,
Vocibus auris ſurda pateſcit præſule Sancto.
Crura, pedéſque curua ſequentum, conſolidantur,
Brachia laxis languida neruis fortificantur.
Membra fatigans febris anhela, pulſa recedit,
Rupta ligatis vincula cedunt, carcere fracto,
Mania multos dira relinquit vertice ſano.
Triſtis erynnis corda peturens, pace quieſcit,
Corpora ſæuus deſerit anguis, nexa catenis.
Gurgite merſi ſæpe profundo, morte reſurgunt,
Pectora leti pondere preſſa, viuida fiunt:
Omnibus ægris vnica ſpes eſt quærere Sanctum,
Poſſe mereri ni dubitent ſpes magna ſalutis,
Nemo repulſam perpetietur, ni mereatur.

Mirifica quidem virtutum opera glorioſi Martyris noſtri expedire propoſui, ſed dum immenſam numeroſitatem diſpicio, quid prætermittere, quidve ſtylo debeam committere penitùs ignoro, ſed ſi omnia non poſſum, tamen pauca de plurimis reuoluere ad gloriam & laudem omnipotentis pia deuotio imperat.

Vir quidam luminibus orbatus Eurardus nomine comperto ſacratiſſimi Prudentij aduerſum varias paſſiones veloci medicamine, ad eum tenebroſos quàm citius intendit greſſus. Qui cum multo gemitu humilique prece ſancti ſollicitaret affectum ad miſerandum ſui, vnius tantum oculi recepit lucernam. Cur autem non amborum clarificari meruerit ſulgore orbium, non poteſt noſtri, id eſt humani eſſe iudicij. Quantùm verò in talibus conijci datur, non plena fide popoſciſſe videtur, ex eo quod ſemiplenum impetrauerit beneficium, aut ſempiternam Dei prouidentiam quam nihil futuri latet, præſciſſe animi illius cupidi obſtinatam auaritiam; quâ nimium poſt receptum lumen inſaniebat, idcóque vix ſancti Martyris precibus ei imperfectum indulſiſſe datum. Idem tamen homo adeptus ex parte ſoſpitatem, longo poſt tempore vixit, & vt munifica Martyris virtus in eo clarior fieret, quandiu rebus humanis interfuit, aut Monachorum Beati ipſius Prudentij corpori famulantium officiis deſeruiuit, aut Curiæ noſtræ portam ſeruauit.

Ingens replicaturus miraculum, benigniſſimum ſupplex obſecro Paraclitum,

per quem omnia Deo placita fiunt, vt mihi ad idoneè perſequendum indulgeat eloquium: & à veritatis orbita non ſinat deuiari veſtigium: grauiſſima namque res moderato circumſpectioréque agenda eſt motu; ne diſpar oratio materiei, digniſſimæ pateat reprehenſioni, quandoquidem ſæpius aptè perorata cynædorum corrodat inſania. Eſt autem huiuſmodi quod dicere propoſui: in Epiſcopio Lingonico, bis binis, bis miliaribus ab ipsâ vrbe (ni fallor) diſtans caſtellum habetur, quod mons Salion ab incolis nuncupatur. Quod adeo parens omnium natura ſuâ communiuit ope, vt machinis arietum phalaricíſve tormentis, aut etiam quibuſlibet exquiſitiſſimis aſſultuum ingeniis, non dicam inexpugnabile, ſed etiam inacceſſibile ſit. Neque enim (vt in pleriſque) ex alterâ parte tellus rupibus elata ſuperbire fiduciâ ſui facit oppidanos, ex altera verò æqualis loci planicies timidos ac ſollicitos reddidit; ſed potius vndique collecta humus longioríque tractu in anguſtum ſurgens verticem altiùs porrectum ſuperas ſuſtollit in auras; nonnulla in ſummo cacumine geſtans domorum ædificia. Quod forſitan cataclyſmi dudum coactione, ita compoſitum eſt, vt rectè à ſaliendo in aëra, Mons ſalion clarâ etymologiâ vocitetur. In hoc denique tantæ firmitatis caſtro quidam Miles nomine Aſcherius, hominem de villa quam Burburerum priſca appellabat conſuetudo, captum crudeliſſima coniecerat in vincula; Tanta quippe in eum deſæuiebat iracundia, vt vix illius crederetur poſſe vnquam ſatiari de pœnâ. Cœperat enim eum odio Domini ſui, quem nimium odiebat, aut quod credibilius eſt ob extorquendam pecuniam, quâ plurimum refertus eſſe idem homo ferebatur. Euocatis itaque mancipiis ſuis minaciter imperat ſuper infelice dicens; Agite hunc ruſticum variis ſuppliciis, quo ad quibus abundare exiſtimatur proferat gazas: qui etiam tametſi nulla pro quà excutienda puniri debeat inſit ei opulentia, tamen odioſiſſimi Domini ſui causâ, mea ſatiabit pœnis ſuis iratiſſima vota: quippe quæ in Dominum exercere nequeo, in ſeruum michi nunc arridente fortuna explere licebit. Qui (quod abſit) veſtras elapſus effugerit manus, æternitonantis in patibulo pendentis iuro anguſtias, quia quæ ipſi irrogare diſpoſui, vos luetis ſupplicia: hæc vbi dicta dedit, ſinuoſis funium voluminibus captiui poſt tergum innodantur lacerti, ac greſſus duplici arctantur compede, & ſic obſcuriſſimo retruditur domus penu ipſius militis. Quo in imo ædium ſolet arciſque & vaſis oppleri; ſed quaſi parum eſſet, miſerandum hominem cæſum, vinctum, compeditúmque teterrimo ſubterranei ſpecus dampnaſſe ergaſtulo, excogitantur noui generis cuſtodiæ argumenta, immergitur namque vaſtiſſimæ finibus arcæ, quæ clauſa & firmiſſimè ſerâ obſignata, ſignóque prægnandi ſuperpoſito, cooperculo directo ſurſum verſus vſque ad ſuperni plantas cœnaculi, ne quâ ſcilicet arte aperiri queat: Cuſtodum etiam duorum ſupercubantium peruigili munitur induſtriâ. Bone conditor rerum, quid tantum quæſo mortalium præualuit vecors temeritas, vt homo hominem & quod detenus eſt Chriſtianus Chriſtianum tam feralibus iniuſtè audeat mancipare tormentis? Pecuniæ ſacra fames, iuxta Poëtam, ſola hæc præcipuè ſuggeris, ſola facere compellis; tanſſimúſque eſt in hominibus qui non tuis flagrantibus pareat habenis: Nempe cauſa tui erpiendæ tot & talibus addicitur iſte malis. Qui miſer, vt ad inceptum redeam, in horribili profundi penoris damnatur ſpelæo, & ingenti obſeſſus arcâ, vigilibus appoſitis ſatellitibus, multis curarum fluctuabat æſtibus, deſperans de humano ſuffragio penitùs; mortem equidem ſummopere appetebat, quaſi ſupremum malorum effugium; ſed in ſe homicidalem, vt pote ligatus, nequibat inijcere dexteram; nec quiſquam aderat qui ei crudeles inferret manus. Quantùm autem valebat, omnipotentem vt ſe leto dederet exorabat: tiam ad tantarum incrementa miſeriarum calor quoque intolerabilis illi infelici vitales infecerat auras. Æſtas quippe erat adeò vt grauiorem ex eo contraheret cruciatum, quàm ex terribili vinculorum cuſtodiæque obſeſſione. Quid ageret, quò ſe verteret, quandoquidem nec vertere poterat, prorſus ignorabat: Tandem verò reſpectus ſupernâ miſeratione, glorioſi Prudentij ſignorum, quæ jam frequenti percrebuerant opinione recordatur; ſtatimque meliorem concipiens ſpem, fletibuſque marcida rigans ora, hos nimium mœſtus fundit de pectore queſtus, deuotis mixtos precibus. O flos Beatorum, luxque clariſſima totius orbis, Martyr Prudenti confer opem mihi miſerrimo & deſperatiſſimo omnium. Experti nuper quam plures dicuntur immenſam miſerationem tuam, vnde & laudem longè latéque collegiſti tibi non exiguam! Qui ergo multis variorum incommoditatibus caſuum oppreſſis, benignum proten-

dens brachium, leuamen impendiſti; multò magis vni michi potis es, ſi digneris auxilium conferre, licet hoc infelix imperrare non merear. Nam hactenus quamdiu fauit fortuna, vberrimâ iocondatus rerum ſecundarum opulentiâ, non vt debueram ſuccurri conſtitutis in miſeriâ. Quapropter æquiſſimâ diuinæ Iuſtitiæ ſententiâ hæc quæ patior infliguntur mala: vnica & ſuprema ſpes reſtat, ad te confugiſſe (puſſime Martyr) qui tot obſeſſis preſſuratum anguſtiis benignè ſubuenis. Credo equidem, nec vana fides, te promeruiſſe ab eo pro quo dira paſſus occubuiſti, vt etiam imâ ſede ſemper horrentis erebi damnatos, ſuperas poſſis reuocare ad auras: Quantò autem magis me ab hoc quamuis fetali & munitiſſimo ergaſtulo abſoluere potes? Adeſto itaque vir beatiſſime, hæc multimoda quibus obſideor argumenta diſſolue; vt libero greſſu ſopitis cuſtodibus tua ſancta limina adire merear, ſpondeo certè coram diuinis conſpectibus, quoniam ſi me eripueris, ad præſens tibi hominium faciam, & annuatim debitum vectigal vt ſeruus pendam: talia perſtabat memorans fixúſque manebat. Cùm itaque inceſſanter omnipotentis Dei ſanctique Martyris inquietaret aures, viſitauit eum oriens ex alto, illuminare ei qui in tenebris & in vmbrâ ſedebat, ad dirigendos pedes eius in viam pacis. Mox etenim rigidis ceſſerunt vincla lacertis, funibus abruptis penitùs, manibuſque ſolutis. Tunc deinde humore ad operculom arcæ impacto; cedit ſera, ruit quod erat ſuperius repagulum; adeò vt mirâ Martyris virtute patefacta arca per illud hians remaneret. Reſerato deinde tam crudeli carcere, cuſtodibus etiam lethargico demerſis ſopore, egreditur captiuus ille ab arcæ ergaſtulo, ſed adhuc compedum retinetur pondere nimio, cellariique tenebroſiſſimi clauſtro, tandem verò diu multúmque quadrupes reptans per vmbroſa noctis ſilentia ſcalam offendit, per quam de infimis ad ſuperiora viciſſim diſpoſitis gradibus, continuabatur aſcenſus peruius. Nec mora, quibus valuit niſibus per eam cænaculum conſcendit, quo Herus & Herilia mancipia placidam carpebant ſoporis quietem: quos adeò letheus (vt ſic dictum ſit) occupauerat ſomnus: vt ad nimium bodiarum repentis hominis fragorem, quem pro natura ferreus excutiebat rigor, nullo modo expergiſcerentur. Denique dum multa neſcius quo tenderet per ſolatium more pecudis obambulat, non ſine diuino nutu ad poſteriorem domus ipſius peruenit partem, vbi contemplatus feneſtram tantæ capacitatis vt & latum annuat effugium, non paruo geſtit gaudio, quam continuo ſubiens vt erat grauatus vtroque veſtigio (neque enim compedes frangere audebat propter reſultantis calybis tinnitum) eia, inquit, fortiſſime Prudenti, noli precor deſiſtere cœptis, vt qui difficillima & omnino deſperatiſſima tuo ſuffultus iuuamine iam euaſi, hæcque reſtante, preduce velociter exuperem: His dictis dum oculos quonam proſiliat inflectit, perpenditque immane præcipitium ſubeſſe, intremit, & pauidas fugiente calore medullas, ſanguis ab ore meat, præcordia concutit horror. Ita etenim ipſius Aſcherii conſtructa habetur domus, vt ab extremis partibus ingenti prærupto ſubſidentis ſoli pateat vaſtum præcipitium, quod non minimo ædibus ſolet eſſe munimento. Quid ageret infelix in tanto poſitus diſcrimine, ancipiti ſub corde verſabat. Nam retrocedere, priſtiniſque ſubdi ſuppliciis perhorreſcebat, nec minùs itidem permittere ſe letifero volatui naturâ repugnante formidabile erat. Æſtuat ergo miſer celsâ remorando feneſtrâ. Quid multa? Iterum Prudentius inclamitatur, iterumque centum votis flebiliter inuitatur. Protinus adeſt Beatus Martyr, monétque hominem quatinus impiger ab altâ demiſſus labatur feneſtrâ: nec mora, præcipiti ſaltu delapſus ad ima, decidit in aceruum ſaxorum, quæ ibi olim diruta maceria demiſerat, ſed (ô mirabile dictu) tanta lapidum exceptus eſt molliciei clementiâ, vt putari poſſet ibi fuiſſe Reginæ Galliæ puluinaria, & culcitas, vel Sardanapali penſiles plumas. Conſurgens itaque, vix tandem aliqunado compeditus peruenit ad portam eiuſdem caſtri, qui de more nocturnis horis firmiſſimis vectium obicibus & repagulis obfirmata erat, qua diuina manu reſerata liber egreditur.

Illico compedibus Saxorum verbere fractis,
Et quaſi pro ſpolio victor collo ſibi iactis,
Currere non ceſſat, pedibus per deuia tractis.
Vt leo Getulus vinclis virtute ſubactis
Liber oberrat ouans, metuit tamen ora ſequentis,
Sic pauet iſte nimis pauidæ cunctamine mentis.
Intereà rutilum Veneris proceſſerat aſtrum,

Cùm

Cùm ſtudet ille citus poſt terga relinquere caſtrum.
Aufugiens igitur, vitans quaſi littora Thracum,
Contiguam villam pauidus ſubit Albiniacum.
Ingreſſuſque domum pretioſi Symphoriani,
Vix credit Sancto, formidine plenus inani.
Nam timet inſidias, ne denuò iam capiatur:
Nec Monachis credit, qui ſuadent ne vereatur.
Verùm non patiens morulæ, ſub nocte ſecutâ
Egreditur: fert per tenebras veſtigia tuta.
Sæpe premit flatum, ne quiſquam fortè ſequatur,
Martyris eximij donec valuis potiatur.
Ingreditur templum, perſoluit debita vota,
Ac populo miranda refert de re bene notâ.
A cunctis reſonant præconia celſa tonantis.
Lætitiæ iubilis nequeo depromere quantis,
Æra ſonant, laudéſque crepant tibi, Martyr amande.
Et verè grates ſemper tibi ſunt celebrandæ,
Qui tot captiuum virtutibus eripuiſti.
Nullus in hoc dubitet quoniam bene promeruiſti.

Nec minori penè ammiratione dignum aliud non diſſimile opus retexam quod non impari geſtum eſt munificentiâ Martyris; & iuſtum fore percenſeo, vt res non diſſimilis ſimili per omnia mancipetur gloriæ. Atteſtante Boëtio in topicis, idem iudicium in rebus ſimilibus eſſe. Quidam vir dudum captus fuerat à Garnerio dominatum obtinente caſtri quod vulgariter Sunbernum appellatur; à quo etiam manibus poſt terga reuinctis, arctiſſimóque veſtigia immerſus ligno, præfati caſtelli vaſtæ turri cuſtodiendus intruditur. At is nomen, virtutémque Prudentij iam celebri compererat rumore. Quod videlicet inter alia mirabilium quæ operabatur prodigia, captiuorum ſolitus eſſet enodare ligamina. Tunc quadam nocte supernâ reſpectus miſeratione, ipſaque quâ premebatur cogente anguſtiâ, Beati Martyris recordatur, ſtatimque ab imo cordis longa ducens ſuſpiria, in hæc verba tandem reſoluens ora, Deus æterne cuius nihil ſubterfugit notitiam, quique pro noſtrorum qualitate actuum cuique præmia decernis aut ſupplicia, ſuccurre michi miſero ſolitâ pietatis tuæ clementiâ, per interuentum glorioſiſſimi teſtis tui Prudentij. Fateor equidem me illuſtriſſime, acerbiora his quæ patior emeruiſſe; Verùm non ad mea, quæ nulla ſunt niſi pœnalia, ſed ad illius glorioſa obſecro attendas merita, per quem tua indigniſſimus gratuita imploro beneficia. Quid enim eius ſacris præconiis negare poſſis, qui pro te immanibus ſe exponens cruciaminibus, iam diademate redimitus superno, tecum regnat in ſublimibus? Clementiſſime Martyr, auxilium laturus quàm citiùs aduehi, vt ab his per te exutus calamitatibus, deuotis Deo & tibi reſultem laudibus. His aliiſque crebrò ſuppliciter effuſis, grauibúſque creſcentibus pœnis auxilium Sancti capto benignum.

Emicat actutum verè memorabile ſignum,
Franguntur cunei, diſcinditur vndique lignum,
Quo fuerant greſſus nexu mordente ligati.
Vincula cuncta cadunt, teſtis per iuſſa Beati,
Nec mirum; ſummæ graue quippe nihil pietati.

Expeditus itaque penitus ab illis quibus vinctus erat loris, libero inceſſu per turriculam nocturno ſilentio deambulat, inueſtigans ſcilicet quorſum euadat, reſerans quippe oſtium, minimè audebat, ne quo ſtrepitu cuſtodes cerebrum ſomno excuterent. Rurſus quoque à præcelſæ arcis delabi propugnaculis, dementis eſſe hominis arbitrabatur, ſupremæ ſortis fata appetentis: ſic vtrobique diuerſa in animo viri illius conflictant pericula: & quod potiùs eligatur, diutiſſimè ambigitur. Animaduertat quæſo ſagaciter prudens lector quot meditatus illa hora ſub tantâ ancipitis criminis trutinâ miſerabilis circumrotatur. Quid plura? ad vltimum autem iuxta Dauidicam optionem, melius exiſtimans incidere in manus Domini, quàm in manus hominum, decernit à ſummo proſilire turris; ſuberat verò illi loco tectum proximum telluri neſcio cuius officinæ, vt reor autem humilis culinæ, horreſco certè nimiùm referendo, gelidúſque currit per intima pauor, quo auſu mens humana

tantùm inuadere periculi præſumpſerit. Et vt viburnum cupreſſo, hoc eſt, modicum comparem magno, neſcio an plus fuerit Petrum à lintre in æquora proſiluiſſe, quàm iſtum ad terram à ſummâ arcis crepidine. Sed motor: inuocato ergo omnipotentis auxilio, vexilloque dominici trophei armatus, cum lachrymis Beatum ſic compellat Martyrem; Ecce, benigniſſime Prudenti, corpus animamque meam tibi committo, vt aut victurum me ſuſcipias tuentem, aut moriturum commendes ante diuinam maieſtatem. Dixerat, elapſus vacuas ſe credit in auras; res incredibilis, præcelſæ turris ab alto; Decidit autem ſuper præſcriptum tectum cum tanto caſus pondere, vt non modicam ſcindularum quantitatem ſecum ad nudam terræ ſuperficiem cadendo contraxerit. Ad cuius decidentis immenſum fragorem ij qui ſub eodem domate, & in propinquis ædibus dormiebant, experrecti membra concitè ſtratis excurrunt: continuóque agnoſcentes effugiſſe captum, cum numeroſa tædâ variiſque luminaribus fugacis inſequuntur veſtigia, miſſis clamoſis poſt eius terga moloſſis.

Ille fugâ celeri non nouit ad iſta vereri,
Martyre confiſus, cuius domus eſt paradiſus.
Fruſtrà nituntur, eius qui dorſa ſequuntur,
Nam non prendetur, Domini quem dextra tuetur,
Vt cognoſcatur quia cui vult auxiliatur.

Tertium ſuperioribus geminis conſimile copulare relatis ſtatui miraculum, vti illud nuper à grauioribus accepi perſonis, de quorum dubitare dictis nefarium planè iudicares. Præſertim cùm ipſi ante illud factum ne nomen quidem Martyris noſtri vnquam audierint. Tanta verò ſigni huius fuiſſe dignoſcitur celebritas, vt apud caſtrum quod ſuper Albam fluuium ſatis firmiter conſtructum, Firmitatem appellant, Prudentianum vocabulum ingenti redoleret gratiâ; Siquidem in ipſo caſtello patratum fuit opus de quo ſeries orationis ordiri pararur, nam cùm quidam miles eiuſdem oppidi, quibus neſcio cauſis de Auſtraſiis crebrò prædas abduceret, ruſticum quendam inter alia cœpit, & ad domum propriam in captiuitatem excruciatum miſerum perduxit. Continuóque truculentus captiuator immani repletus furiâ, hominem acerrimis innodatum catenis, grauiſſimo crurum tenus mancipat ligno: quod tormenri genus Gallica lingua cippum nuncupat. Quo adeò infelix ille truci vtriuſque tibiæ arctabatur conſtrictione, vt per ſummorum vngues articulorum cruor largo emanaret profluuio, proh dolor!

Nec mora, rupta cutis conſtricta reliquerat oſſa,
Carne ſub exeſà, cippique cauante rigorem.
Concrepat ille miſer gemitu nimium querulo ſo,
Triſtibus & lacrymis ſuſpiria iungit amara,
Planctibus elatis ſemper quoque continuatis.

Interea conuiuantibus quibuſdam ſexta diei horâ, vt moris eſt, in eadem domo qua captiuus ipſe cuſtodiebatur, non intermiſſis eiulans clamoribus, oborta eſt mentio à quodam peregrino de Prudentio Beatiſſimo, captore captóque audientibus. Qui cùm in laudibus eiuſdem Sancti aliquanta diſſeruiſſet, adiunxit eriam famoſam qua captiuos eripere ſolet virtutem. Cúmque diutiſſimè ſuper ea orationem protelerat, frequentérque digeſta ob nouæ relationis amorem compulſus repeteret, mirabantur plurimùm auditores intenti vehementer, & peregrinæ rei [illegible]rationem nec ſingula dicta ſtupebant.

Audierat captus quod dixerat aduena totum,
Crediderátque ſimul. Mox tendit ad æthera votum;
Atque trahens longos gemebundo pectore queſtus,
Auxilium Sancti rogitat tali prece mœſtus:
O bone Prudenti, qui diceris iſta patrare
Quæ modò vir retulit, cernere qui meruit,
Credulus audiui. Proſit (precor) hæc didiciſſe:
Eſt mihi quippe fides plurima poſſe tibi.
Ergo nimis miſero mihi, iam miſerè morituro
Sub cruce tam dira, confer opem citiùs.
Non equidem merui. Nec me meruiſſe negabo:
Non taceo, culpam pando ſed ipſe meam:

Sed ſatis eſt pœnæ penſum pro crimine multo;
Parce precor, bone vir: eripe me laqueis;
Vt meritas ſoluam Chriſto pro munere grates,
Et tua liber ouans limina mox adeam.

Finita itaque lachrymoſâ ſupplicatione, continuò adeſt glorioſi Martyris dapſilis virtus, ferisque abſoluit hominem catenis. Diuerſam in partem confractus diſſilit cippus; ipſo captiuatore, & cunctis qui aderant ingenti ammiratione ſtupentibus, tandémque non clam, neque precario, neque redemptione, ſed vi planè diuinâ egreditur ille captiuus, omnibus adſtantibus tanto metu perterritis, vt nec mutire in eum auderent; exiit autem multis intuentibus per medium caſtellum, ſed nullo penitùs eum retinere preualente; Moxque votum, habitum quoque peregrinantis induens ſanctum expetiuit Martyrem, gratias ei, vt pote ſuo liberatori redditurus in eius templo: aduenit, enarrat, fuerit quæ paſſus acerba, quantáque protulerit ſupplex, Martyr, tibi verba, denique demonſtrat veſtigia cruris amara, atque pio teſti pangit præconia clara.

Propter inæqualitatem quæ in rerum labilium diuerſatur cupiditatibus à mortalibus multa perpetrantur facinora. Ideò quippe indigentes diuitibus inſidiantur, quia vnde illi ſuperflua extolluntur opulentia, inde iſti graui rabeſcunt inopiâ. Denique, hac de causâ prædones ceperant quendam diuitem de villa, quam à Martyre qui in ea veneratur, Sanctum Iulianum nuncupat antiquitas. Qui captus mox in caſtrum quod ſuper Lignonem fluuium ſitum, Rufiacus vocatur, in captiuitatem abductus eſt, ibique lacertis poſt terga reuinctis & collo ad crura ligata crudeliſſimo fune complicato, arctiſſimæ mancipatur cuſtodiæ, truculentis ad ſeruandum appoſitis cuſtodibus; Intereà verò miſer ille ipsâ quâ premebatur compellente neceſſitate, Prudentium ſuſpiriis & lacrymis magis quàm verborum crepitu exorat, vt ſibi ſub tanti doloris cruce ſolitâ pietate ſubueniat. Dum itaque diutiſſimè huiuſmodi perſtaret in precibus, conticinium noctis aduenerat, continuóque cœleſtis formæ perſona coram eo conſtitit, ſe aſſerens eſſe Prudentium, qui implorabatur, paratumque vt illi quantocius opem ferret, ſi ſe vellet ſequi. Quo reſpondente ſe quidem velle, ſed mox non poſſe, vinculis, & ſex cuſtodibus obſiſtentibus, ille qui apparuerat ait, illic inquiens trepidas timore, vbi non eſt timor, dum procul dubio nullis obicibus diuina moueantur imperia; Nec plura: vincula rupta cadunt, ſurgenſque captus, nec iam captus ſupernam ſubſequitur figuram, cuſtodibus mirâ virtute compreſſis: Vt autem clauſtris egreſſi ſub diuo conſtiterunt, ductor mirabilis in partem indice prætenſo ait: Ecce in illa domo habetur cornipes, cuius tergo inſidebas quando captus fuiſti. Pergens itaque illic, tolle quod tuum eſt, & vade. Qui concitè vadens, reperto domus oſtio patente, inuenit illico equum ſuum diuinitus præparatum, ſellâ ſcilicet & fræno impoſitis, quem mox conſcendens, præcedente ſpiritali præuio peruenit ad portam caſtri quæ protinus (vt legitur de Petro) vltrò aperta eſt eis. Egreſſis verò illis longiuſque pariter procedentibus, ait liberator magnificus ad liberatum: ſecurus amodò, nec vlli omnino membra tradas otio, quoad pertingens Beſuam, Deo & Apoſtolorum proceribus, nec non & Prudentio pro ereptione tuâ grates exſoluas debitas; His dictis nuſquam comparuit.

Rumpit & ille moras: Beſuanas tendit ad oras,
Vota Deo ſoluit: fuerant quæ geſta reuoluit;
Qualiter exutus laqueis, vt fune ſolutus
Exierit tutus, Sanctum per cuncta ſecutus.

Sed iam fragilis cymba, diu pelago iactata, portui aliquantiſper quietura interim appellitur; vt pauliſper reſumptis viribus, quæ reſtant ſali, robuſtiùs IESV opitulante prætetlegat.

Explicit Liber Tertius.

MIRACVLORVM SANCTI PRVDENTII.

LIBER QVARTVS.

SI apicibus annotare perſtuderem, quot vinculis aut ergaſtulis mancipatos noſter eripuerit Martyr, cæterorum ſuppreſſa mentione ſignorum, profectò immenſum volumen exararem: Tot etenim huiuſmodi eius beneficia viſuntur, per indicia ſcilicet coram ſacratiſſimi corporis ipſius theca dependentia: vt ſi Tulliana adeſſet facunda loquacitas, procul dubio ad exprimendum ſe minùs idoneam fateri non erubeſceret. Quapropter aliorſum ſtylum conuertere conſultius videtur, in primis verò congruum cenſeo, à placito Dei, quod apud Biſunticam vrbem celeberrimum extitiſſe dignoſcitur ſumere narrationis exordium. Igitur anno milleſimo centeſimo viceſimo quarto à puerperio Virginis illibatæ, quo iuxta Mantuanum Rhetorem, ferrea primum deſiit, ac toto ſurrexit gens aurea mundo, venerabilis Anſiricus Archipontifex Chyſopolitanus immenſum decreuit conflare conſilium, quod placitum Dei vocitant, in diebus feſtis (ni fallor) Pentecoſtes: quibus feriati populi, aliquantulumque ſolito raptorum timore nudati Sanctorum deuotiùs ſtudent adire limina: locus autem tali negotio aptiſſimus denunciatur penes eandem ciuitatem, plus minuſve ab ipsâ diſtans mille quingentis paſſibus. Eſt etenim ibi planicies diſtenti ſoli grato veſtiens ſe gramine, quam Thiſiam vocant incolæ, Duuio flumine præterfluente à latere. Hoc itaque Archiantiſtitis intonante decreto, fama ciet populos eò confluere. Credi verò non poteſt quot millia promiſcui ſexus, ætatis & conditionis accurrerint: Præterea quàm plurium Sanctorum illuc glorioſa perlata ſunt pignora quos longum eſt nominatim recenſere. Inter quos & ianitoris cœli Petri noſtri pulcherrima Ycona & Capſa multarum reliquiarum cum brachio Beati Remigij à noſtris deuectæ ſunt, ac in papilione ad hoc facto honorificè depoſita. Nec diu, Ecce muliercula de caſtello Karoli oriunda dextri brachii amminiculo funditus deſtituta, Beatum audiens aduenìſſe Prudentium, contendit ad locum; iam enim balſamiticum ipſius Martyrij nomen longè latéque ingenti efferbuerat opinione; maximéque (vt præfatus ſum) illis in prouinciis. Videntes autem qui confluxerant argenteum Brachium quod ſæpenumero apud Beſuam in Eccleſia Prudentiana viderant, arbitrati ſunt aduentaſſe Prudentium: & ob id conglobatim ad noſtrum proruebunt tentorium: ſed ibi profectò nichil eiuſdem Sancti niſi nomen & virtus erat; non ob aliud tamen, niſi vti ne violenter nobis auferrentur Beatæ reliquiæ, ſicut olim factum conſtat. Nam fama eſt, illum quondam à Beſuenſibus ad ipſum locum pro re ſimili delatum, multiſque ibidem virtutibus declaratum Chriſopolitanos vi detinuiſſe; ſed poſtmodum Deo volente coactos reddidiſſe. Vbi ergo præſcripta fœmina noſtris aſtitit ſanctis, cum intimo pectoris rugitu, lacrymarúmque imbre Prudentium inuocat, quatinus impotentis lacerti & aridæ manus ſibi reformet vſum; Moxque Martyr clementiſſimus, tametſi abſens corporaliter, tamen præſens affuit ſpiritaliter, reſtituens ſupplicanti quam depoſcebat ſoſpitatem. Tunc illa voto potita, eadem manu protenſa ſacratiſſimum (vt putabat) Prudentij accipit brachium, & ad circunſtantes conuerſa celebratam in ſe virtutem clarâ cœpit voce prædicare. Cernentes autem noſtrates Monachi tam illuſtre ſignum, alacri cum gaudio diuina concinunt præconia, videns illico popularia concurrere agmina; felicem ſe quiſque fore exiſtimans, ſi cernere vel etiam eminùs ſalutare Beſuanum valeat Tabernaculum. Inter alios verò accurrit & Capellanus præfati caſtelli Karoli. Qui comperto tam egregio miraculo, in muliere ſibi optime notâ, apprehenſo eius brachio ſanata, ſic ad aſtantem præfatur multitudinem. Ne credatis populi commentitium vllatenus eſſe quod aſſeritur de hac muliere, ſed proculdubio ſciatis quoniam ſex anni iam prætererierunt, ex quo brachium iſtud naturali ſucco viduatum, nullum vtile geſtanti exhibuit officium. Nunc verò, vt cernitis, antiquæ reſtitutum eſt ſanitati: An dubitatis? hæc mea Parochiana, hæc mihi notior quàm alicui ſua domus; non noui Monachos iſtos, neſcio Sanctum eorum, ſed

hanc certiſſime hodie ſanatam perſpicio. Dixerat, & cuncti Domino grates retulere pro tanto ſigno, quod geſſerat in muliere.

His ita geſtis adeſt item quædam fœmina cum marito, quæ irreuerenter quidem, ſed deuotiſſimè in ſancta irruens, Sanctum brachium ſub nomine Prudentiano vbertim rigarum fletibus, ſtrictiſſimè deoſculatur. Quæ percunctata à Monachis quænam eſſet, vel vnde, & cur hoc ageret, volentem pro ſe reſpondere maritum ſuum compeſcuit, dicens, ego ipſa pro me reſpondebo quæ de me ſunt, tu tantùm teſtis dictorum adſiſte: Ego (Domini mei) indigena ſum villæ quæ Menbriacus dicitur, copulata connubio iſti quem coram videtis adſtare; ſceleribus autem meis exigentibus grauiſſimam incidi paralyſim, quæ hactenus quatuor annis crudeliter me contorſit. Aſt vbi nudius-tertius audiui Beatum huc deferri Prudentium, vix à coniuge impetraui, quatinus me birotæ ſuperpoſitam ad eum deueheret, quæ dum medio itinere Sanctum inuocaſſem Martyrem, ſubito arida neruorum ligamina cœperunt intendi, & debiles artus priſtinis reddi motibus, móxque diuturno exuta languore, vehiculo concita exiliui, calléque feſtino cœpi virum præcedere, quoad huc deueniſſemus, gratias pro cœlitus redditâ incolumitate repenſuri: hæc mihi cauſa lætandi; hæc tota ratio, quâ glorioſum illud tam impudenter expetiui Brachium; venialis temeritas; non nimium graue ducitur quod deuotione peccatur; hæc vbi flens dixit, ter vel quater oſcula fixit, gaudens plorauit, poſt vota domum repedauit.

Sanctimonialis quædam Chryſopolitani territorij indigena, occulto ſuperni arbitrij iudicio, diræ paralyſis inciderat languorẽ. Quæ paſſio iuxta Hippocratem, ex nimio frigore contortis neruorum ligaminibus, contractiſque venis & arterijs, ſolet membris incumbere: Maximè verò iuxta cœleſtis auctoritatis credulitatem, peccatorum cauſa miſeris mortalibus irrogatur; dicente Deo Chriſto Paralytico quem curauerat; *Vade & amplius noli peccare, ne quid deterius tibi contingat.* Hac itaque præcipuè de cauſa, vt reor, præfata mulier inferiorum artuum crudeliſſimo tabeſcebat incommodo. Quæ dum diutiſſimè huiuſce doloris detineretur carcere, rumigerâ perferente aurâ de mirâ Prudentij comperit virtute; continuóque per eum priſtinæ ſpem concipiens ſoſpitatis, nihil enim cœleſti medico difficile credebat, ad Beati Martyris ſe deferri poſtulat aulam; Quo vix impetrato, ob difficultatem itineris, tandem Beſuam attigit, ab eâ videlicet parte, quâ Brumalis aſtrigero Polo circumſoluitur arctos. Vbi etiam mediâ viâ, glorioſæ Virginis & Matris Domini IESV venerabile templum habetur, in ſpecula vt ita dixerim totius villæ, contra Aquilonis atrociſſimum ſpiritum, quem diuina pagina vocat diabolum: Eò ergo deuota rogat ſe ſolo tenus coram Beatiſſimæ Mariæ deponi æde, & Baſilicam Sancti teſtis ſibi oſtendi: quâ demonſtrata ſic eum inuocat mixto gemitu precatibus. Ecce Glorioſiſſime ad te Prudenti, vt diu exoptaui aduenio: & niſu quo poſſum deſideratiſſimam artuum meorum domum à longè ſaluto, & ô vtinam proprio inceſſu ad eam percurrere valerem; ſed (heu infelix!), facinoribus meis præpedientibus, vt pote vtriuſque cruris priuata greſſu, vadere non queo: Subueni ergo miſeræ Martyr piiſſime, & reforma vſum gradiendi iam penè in ſemi-mortuo corpore, quoniam ſatis iam credo te poſſe.

Talibus exorans, & fundens talia plorans,
Longis preſſa malis finiuerat hæc monialis.
Protinus audiuit Sanctus quod Nonna petiuit,
Mox etenim nerui gaudent ſua per loca ſterni.
More ſuo venæ turgeſcunt ſanguine plenæ:
Arteriæ rurſum diſcunt ſe tendere ſurſum.
Omnia tecta cute, priſca valuere ſalute,
Tum mulier niſu facile (mirabile viſu!)
Exilit à lecto: properat geſtamine recto;
Quodque viæ reſtat, pedibus currens citò præſtat;
Donec perueniat, ſatias votis vbi fiat.

Redditis ergo Deo Beatoque Martyri pro receptâ ſoſpitate gratiarum actionibus, alacris ſuam rediuit in patriam, longo poſt incolumis tempore viuens, ſed quoniam ſanitatem corporis & affluentiam rei familiaris vitiorum plerumque comitatur peſtis, cœpit iterũ delicioſè viuendo, voluptatum inuolui volutabro. Cùm ecce repentè reci-

diua paralyſis incumbit acriùs quam dudum corripiens membra; Afflictabatur itaque vehementiſſimi doloris angore, & inter cruciamenta anheli ſpiritus conſcientiâ ſcelerum magis compungebatur. Nec prorſus ſpe medelæ amiſſa ad optimè ſibi notum recurrit medicum: Nam penè ſine vllo temporis interſtitiô, Prudentius in pectore, Prudentius feruet in ore, tandèm verò denuò telara Beſuam, ſanctóque præſentata quem diu ſitiuerat ante eius aram, totâ proſternitur corporis contracti ſtrage. Deinde frontis lumina, & palmas coniunctas tollens ad alta, has erupit in preces.

Rex, & Redemptor omnium ſanctiſſime,
Qui cuncta cernis ſempiterno lumine,
Succurre quæſo te roganti morbidæ,
Multo tibi quæ diſplicet peccamine:
Per teſtis inſignis precet Prudentij,
Cuius leuamen iam probarunt plurimi:
Quos inter ipſa clariùs cognouerim,
Quæ iam perillum tracta lectum liquerim.
Qui ſumma cœli regna Martyr poſſides;
Et quicquid oras, à Deo mox obtines;
Dignare clemens hiſ fauere fletibus
Quos fundo feſſa plurimis angoribus.
Adſum grauata ponderoſo crimine:
Non erubeſco vulnus altum pandere,
Quæro medelam de nefando vulnere,
A te, ſcio quem poſſe ſtatim dedere.
O ſancte Martyr, nunc adeſto ſupplici,
Priſcam, ſalutem conferendo corpori.
Depelle ſæuam cruribus paralyſim,
Pro quâ fugandâ nunc gemens aduenerim.

His peroratis, illico priſtinæ redditur incolumitati, tunc deuotè Chriſto, Martyríque repenſis gratum præconiis, propriis ad ſua lætatur remeare plantis, quæ alienis eo deuecta fuerat: Verè, vt ait Diuinus Vates, mirabilis Deus in ſanctis ſuis, glorioſus in maieſtate ſua, faciens prodigia. Cum omnia conditoris æterni opera mira rectè poſſint vocari, vtiliſſima tamen diſpenſatione quædam non maiora, ſed inuſitatiora congruis reſeruauit temporibus; quæ tamen non idcirco mira dicuntur, quod contra naturam fiant, ſed quia extra conſuetum naturæ curſum diuina virtute proueniant, facultatémque tranſcendant humanam; vt cæcis viſum, claudis greſſum, chiragricis manuum reformare vſum. Quæ noſtrum ſæpe feciſſe Prudentium, vt dicitur, lingua fatetur mutorum: nam quædam adoleſcentula Beſuæ ancillari mulieribus ſolita, dum Sabbati decimâ horâ, lapide politorio quem liſcam ruſticæ vocant, muliebre verteret indumentum, amens ſubitò effecta eſt, ſenſúque quinquepertito funditus viduata, quaſi mortua iacebat, ipſo videlicet lapide quem tenebat, firmiſſimè adhærente dexteræ: Nec immeritò. Si enim in Hebraiſmo carnalis Iudæus, cuius præmium ventris ſaturitas eſt, quot hebdomadibus ſabbatizat à bono etiam opere quanto magis ſpiritalis Chriſtianus ſabbatizare debet à terrena actione, ob vigiliam Dominicæ reſurrectionis? Quod quia hæc non fecit, iuſtiſſimè tali meruit percelli vltione Hoc autem ſæpenumero diuinitas ſolet exercere, vt per vnius publicum ſupplicium, corrigatur latens temeritas multorum; Vnde vt & illius puellulæ multatio errantium fieret emendatio, illico rumiger notus huiuſce rei per totum inſonuit Burgum: Aduolant agmina promiſcuæ plebis ad contẽplandum in muliercula iuſtũ iudicium æterni iudicis; meruit quiſque in ſe quod in ea perpendit fieri: nec mora, concurritur ad Prudentium, flebiliter pectora quatiente ſingultu: Oratur vir Beatus, vt miſerrimæ clementer ſubueniat adoleſcẽtulæ: continuò Sanctus, vt canit Propheta Regius, *Reſpexit in orationem humiliũ, & non ſpreuit precẽ eorum, vt ſcribantur hæc in generatione altera.* Nam mox redditur iuuencula integrè ſenſui. Sed vt gratius cœleſte beneficiũ foret, lapis ille quo ſacrum violabatur Sabbatũ, tenaciter palmæ inhæret. Ad vltimũ verò rendit ipſamet ad ſacratiſſimũ medicum, comirantibus plurimis, & multas profundẽs lacrymas ſuppliciter rogat, vt pœnali decuſſo impedimento, liberam ſibi reſtituat dexteram: ſponderque ſe deinceps Sabbatiſmum perenni cuſtodituram obſeruantia ſi abſolueretur: longos finierat flendo precatus, illi durus erat quippe reatus, & iuſtum

fuerat flendo lauari quod ſtultè potuit commaculari, nec differt Domini teſtis adeſſe tanto mœſtitiæ pondere preſſæ, excuſſus lapis it coneitus extrà, exultat mulier ſoſpite dextra. Circunſtans populus plus ſtupet iſta, quam fari valear Plato Sophiſta laudatus Dominans omni creator, humani generis Rex & amaror, Martyt poſſe ſatis commemoratur, qui nutu facili ſic operatur.

Quam plura ipſiuſmodi facta ſacro intexerem volumini, ni vererer faſtidium inherere audirori: ſed de plurimis pauca & de ambiguis certiſſima ſunt reuoluenda. Mulier quædam honeſtâ familiâ oriunda, vt ipſa aſſeuerabat) de caſtello quod Gagnorri (vt vulgariter loquar) nominatur, crudeliſſimam incurrerat chiragram: Quæ ſcilicet paſſio adeò atrociter vtramque corripuerat manum, vt digitis in palmam compliciris, vngues prope toti macilentæ illaberentur volæ. Cruciabatur autem infelix mulier acerrimis tortionibus, nec vllus ei omnino medicinali poterat ſubuenire remedio. Taliter ergo ſeptem tranſactis ariſtis, Prudentij glorioſâ viſitatur opinione, protinúſque credulâ ſpe recipiendi ſoſpitatem induta, cum plurimo comitatu eiuſdem Martyris expetiit ædem: Cui tandem proximans, illico recidiuam metuit adipiſci ſanitatem, ita vt pro libitu multis intuentibus, digitos vel extenderet, vel complicaret. Erat autem quantum meminiſſe queo, ea dies paraſceue, ante Chriſtianum phaſe. Quod diuino prouiſu ita geſtum fuiſſe nemo ſanum ſapiens ambigere debet: vt ſcilicet quo die Sydereus agnus purpureâ paſſione à pœnis auerni totum eripuit mundum, eo etiam adimeret vni fœminæ corporale contractarum manuum per Martyrem detrimentum. Quid autem geſtum ſit ſequente Dominicâ, luce videlicet quâ Diuinitas ſacris Beatorum Patrum reſeratis buſtis, carnéque reſumptâ propriâ, cum pompâ nobili rediuit ad ſuperos, deuotus feſtinat pandere ſtylus. Homo quidam vtrorumque priuatus lumine orbium, Sabbaro quo verbigena imperator in tumulo quieuit, ad ſacram Martyris adductus eſt Baſilicam. Erat autem (vt ipſe fatebatur) incola caſtelli quod populariter Veſol, Latinè vero, Viſorium à videndo, eo quod in editiſſimo conſtitutum à longè videatur, congruè poteſt appellari; qui pro re quâ venetat ſollicitus, coram Beatiſſimis, pignoribus peruigil tota nocte excubat, clementiam ſancti indeſinenter interpellans, vt ſibi vmbroſæ frontis amiſſum reſtituar habitum ad gloriam communis conditoris.

Talibus inſtabat cœcus, lucémque rogabat,
Vt micuit manè, micuit virtus pia planè,
Lux nitet orbato, viſu penitus reparato
Miſſa canebatur, tibi gloria Chriſte dabatur,
Quam tibi dixerunt qui natum te cecinerunt.
Auxit & Hilarius Præſul, vox mellea cuius,
Quando refulſerunt orbes, radij micuerunt,
Laus reboat Chriſti, lumen qui reddidit iſti.

Puer quidam de villâ quæ Fundrimacus nuncupatur, originem ducens, ſecundum (ni fallor) tertii luſtri iam percurrens annum, à parentibus Prudentio ſpe recuperandæ ſoſpitatis delatus fuerat. Erat enim crure reflexo adeò damnatus veſtigio, vt monſtruosè taxillus naribus inhæreret, qui cùm paucis diebus coram Beati Martyris artubus diuinæ pietatis exoraret viſcera, ſanitatis ſibi reſtitui gaudia, ſacratiſſimo interueniente Prudentio inceſſum recepit ex integro, grates debitas rependens cœleſti beneficio. Quod qui viderunt, Domino grates retulerunt.

In villa quam longè ſuperius lucum dixi nominari, huiuſmodi geſtum fuiſſe miraculum pro certo accepi; Mater cum filio ter quaternos habente annos molendinum adierat. Quæ dum molendi occupatione detenta, toto ſtudio neceſſariæ rei incũberet, puer circum geſtiendo, laſciuis (vt illa ætas aſſolet) motibus, vltro citróque agebatur: Dumque leuiter fertur, antiquo impellente hoſte fluminis quod Tyla dicitur alueum incidit; eâ videlicet parte quâ violentiſſimo impetu rapax in rotam cogitur amnis. Quo mox genitrix comperto, Prudentium inclamat, vt ſibi prolem conſeruet incolumem: Interea paruulus volucri ſuſceptus ab vndâ, velociſſimè, priuſquàm humana poſſet ſuccurrere manus, in canalem pertrahitur, vbi ad rotam volubiliter circumagendam tota vis incombebat aquæ; vt nulli penitus dubium eſſet, rotali circumactione, & attritione puerilia diſcerpi membra, oſſaque tenera minutatim diſſolui infruſta. Quod fieri potuiſſet niſi Prudentij immo verò Dei omnipotentis virtus propter Prudentium affuiſſet: quæ miro rerum ordine pueri prouidit tutelæ. Protinus ſiquidem (mirabile

Ll

dictu) rota in altum ſublata diuinitus, vt ſic dicatur, non auſa eſt artus lædere pueti, qui à matre Beato commendatus fuerat Martyri. Igitur hoc modo ingenti elapſus periculo, tandem à concurrentibus abſtrahitur vado rapaci puet illæſus, mirantibus cunctis de inſperata ſoſpitate illius. Quantas tunc laudes piiſſimo conditori, quantas etiam retulerint ſacratiſſimo martyri præſentes, viſo tanto miraculo lectori relinquere decreui ingenioſo. Denique ſuper hoc facto dum ego quoque aliquãdiu dubius hæſiſſem, accerſitis his qui interfuerãt cum eo, in quo geſtum fuerat lignum, rei vt relata eſt, ab eis edoctus ſeriem, credulus tandem Martyris erupi in laudem. Phariſaicæ quippe incredulitatis crimen ſum arbitratus (vt eſt re vera) diuinis non credere virtutibus.

Vir quidam Humbertus nomine de villa quæ vocatur Roſeria, ſiniſtra captus fortunâ, in Caſtellum quod Viſorium, à videndo ſcilicet, iam anteà appellari faſſus ſum, in captiuitatem abductus eſt: ibique vinclis & ergaſtulo crudeliſſimè mancipatus, qui cùm per aliquot dies ligaminum conſtrictione, inuisâ ſolitudine, tenebrarum horrore & diutinâ confectus eſſet eſune, ea quæ vrgebat compulſus neceſſitate, Prudentium vt liberetur aſſidua cœpit voce implorare; nec ei opitulari diutius martyr differt benigniſſimus. Protinus ſiquidem adeſt ſupplici, laqueos nexuum diſſoluit, compedes obterit, clauſtra patefacit, cuſtodes letargico ſomno comprimit, liberum euadendi aditum per omnia tribuit, iter dirigit, ad domum propriam fugacem reducit. Qui captus ſed iam ſolutus, vbi plenariâ potitus eſt ſecuritate de apparatu itineris ad Prudentium cœpit pertractare. Concipiénſque digniſſimam egregia laude ſententiã; ſi (inquit) truculento prædoni qui me ob extorquendas opes meas ceperat coactus multa dare volui pro meâ redemptione, quantò magis nunc gratis liberatus, ereptori meo aliquid generoſi muneris libentiſſimè debeo conferre cum gratiarum actione? Et quidem ingratus diuinis beneficiis exiſterem, ſi ei per quem euaſi, grates debitas rependere negligerem; ſed rurſus ſacra prohibeor lege Dominicis conſpectibus vacuus apparere. Proinde quærenda eſt votis Sanctóque conueniens oblatio, quo tametſi non ex pari, quantulumcumque tamen in me collato cœleſti reſpondeat beneficio. Hæc affatus iuber illico fieri vaſculum argenteum, ſatis operosè deauratum, vt Dei Ieſu Carnis & Sanguinis myſtica libetur victima ante ſacratiſſimi Martyris pignora. Quo facto, præparatiſque viæ ſumptibus, ad famoſiſſimum Prudentium contendit greſſus, grates meritas perſoluit laudum, pulcherrimum effert donarium, quaſi ſuæ liberationis pretium. Ora multorum aperit in Martyris præconium. Denique calix ipſe ibi multis permanſit diebus ad virtutis teſtimonium.

Mira quidem hactenus relata ſunt, ſed multò mirabiliora ſubnectentur. Quidam Monachus noſter, nomine Guido, qui poſtmodùm ex accidente agnominatus eſt Caluus, tempore quodam eiuſdem loci, cuius ſuprà meminimus, ſcilicet Baſilicæ B. Martyris gerebat cuſtodiam, qui cùm ſe in vigilia Dominicæ Aſcenſionis illic ſopori dediſſet, vidit quaſi arborem quamdam, proceræ ſatis ſtaturæ, ab imo faciei altaris in quo quieſcebat ſanctus, exurgere, ramis, floribus, ac frondibus partim purpureis, partim verò niueis ineffabili pulchritudine decoratam; ſed pars purpurea inclinatis ceruicibus verſus altare humiliter deflectebatur, veluti ſacratiſſimam adoraret Thecam; Altera verò, rami videlicet lactei, verſus Eccleſiæ ianuas quaſi ad populum protegendum protendebatur; Nimirũ diuinæ miſerationis obumbraculum portendens, quæ prope futura erat, ſuper his qui variis vexabantur incommoditatum valetudinibus. In craſtino enim die, videlicet ipſius ſacratiſſimæ Aſcenſionis, dum Sacroſancta Miſſæ ibidem celebrarentur officia, duo cœci diu amiſſum receperunt lumen; Alter ſcilicet, Sacerdote, Gloria in excelſis Deo, inchoante; Alter verò, Credo in vnum Deum, incœpto: Ad vltimum autem Paralyticus quidam priuſquàm eadem finiretur miſſa, ſoſpitatem pleniſſimè adeptus, gratias omnipotenti retulit medico. Quid plura? Mira planè dicturus ſum, & quæ incredibilia forſitan videantur aliquibus. Sed vera eſſe iurejurando idem aſſeuerabat Monachus, cui profectò fidem abrogare inconſultum videtur, quod ab ipſa videlicet horâ quâ planè illa ſalutaris arbor imaginaria in ſomno viſa eſt, vſque ad octauas Sanctæ Pentecoſtes, diebus ſcilicet decem & octo, quotquot ad locum ipſum venerunt, ſpe ſoſpitatis recuperandæ, quamlibet diuerſis grauibúſque detenti ægrimoniis, continuò priſtinâ incolumitate integerrimè recepta, diuinam magnificantes munificentiam, gratulabundi repatriabant. Quos etiam viritim iſtic reuoluere, maiorem operam videtur expoſcere, cùm nos ad alia tendere celebriora tempus ſeriéſque ſuſceptæ narrationis ammoneat.

Diuina dignatio magnificis iugiter extollenda eſt præconiis, quæ ſuis deuotè obſecundantes præceptis, tantâ munificentiâ ſolitæ remunerat liberalitatis, vt non tantùm poſt buſta eos apud ſe in ſuperis promiſsâ donet beatitate, verumetiam in conſpectu mortalium (ſi fides poſcentium non hæſiret) perſæpè miraculorum glorificet exhibitione. Quod liquidò patere ex his quæ præmiſſa ſunt opinor: verumtamen ne cui poſt illa incredulitatis ſuperflua ſubripiat aſtutia, quædam ſubdere libuit, præſcriptis non minùs nobilia. Puerulus quidam Biſontici territorij, de villa videlicet quæ Cromariacus dicitur, dum cum comparibus (vt aſſolet fieri) ſuper littus Lingonis fluuij, rapaci illic vndâ præterfluentis luderet æſtiuo tempore, horâ ferè diei tertiâ, pede lapſo præceps corruit in amnem. Nec mora; rumor ſiniſter vulgus promiſcuum ad locum doloris conflat: accurrunt etiam non ſegniter infauſti parentes. Quæritur luctuoſa ſub æquore præda, in caſſum die totâ rimantur gurgitum intima. Interea Phœbo iam penè ſub Oceano roſeas contegente comas, dum toto fluminis fundo rapaces conti, pendulæque diſcurrerent fuſcinæ, corpuſculum tandem obuncatum ad ripam protrahitur. Quid plura? de ſepultura pertractatur: quæ ſi quidem ſpes poſſet ineſſe vitæ, cùm tamdiù latuiſſet ſub æquore? At verò dum miſerabile præparatur ſarcophagum, inter amariſſimos lacrymarum ſingultus, orbata genitrix Prudentij recordata, flebiliter eum compellat, vti ſibi ſolitâ miseratione extinctum reſtituat pignus. Iungitur ſupplicanti circumflua populario, Sanctúmque in commune ſollicitant, quatinùs pueri gelidis vitam refundat artubus, ſuis meritis petentibus. Flectitur tandem omnipotens pietas Martyris almi interuentibus, infuſáq; tenero cadaueri anima, frigidas facit recaleſcere medullas.

Concipit extemplo vitales mortuus auras:
Concutitur ſedes animæ, fibræque tepeſcunt:
Erigitur ſoſpes, ſedet, ambulat, vtitur eſcâ.
Plebs ea miratur, Sanctúmque Dei veneratur.

Quidam nichilominùs adoleſcens ab eiſdem partibus oriundus, ardentiſſimâ correptus febre, vltimum efflauit halitum; móxque, vt moris eſt, ablutum cadauer funereis obuoluitur ſabanis, & aſtringitur inſtitis, totáque nocte mœſtis cuſtoditur excubiis. Aderat autem mater gemina viduata infelicitet vrna, viduitate, inopiâ, ſenio, mœroréque defunctæ prolis nimiùm confecta, intermiſſis ſuper filium ejulans plangoribus, Prudentiúmque beatum creberrimis interpellans rogatibus, quatinùs ſibi vnici reddat affectum pignoris, lumen ſcilicet oculorum ſuorum, & baculum miſerandæ ſenectutis. Quid diutiùs immoror? Iam manè inclaruerat, nec vetula huiuſcemodi fatiſcebat clamoribus, cùm ecce ab altithrona majeſtate propitia egreſſa iuſſio, imperat viduæ reſtitui extinctam ſobolem, ad glorioſi Martyris cumulandam laudem.

Illicò more ſuo fuſus per viſcera flatus
Membra calore fouet, gelido durata rigore.
Feruidus efficitur circùm præcordia ſanguis:
Euigilant ſenſus; animus ſibi vendicat illos,
Pondere quos lethum valido depreſſerat antè.
Palpitat, ora mouet, ſurgit, ſedet, oſcitat altè,
Funereas ſtupet induuias, greſſúſque ligatos.
Attoniti vigiles tantâ nouitate paueſcunt:
Hic fugit, ille manet; verùm timor vrget vtrumque:
Soluitur, erigitur, citus Eccleſiam ſubit, orat,
Lætus agit grates Domino, per gaudia plorat,
Glorificat Sanctum, quòd contulerit ſibi tantùm:
Lætitiæ munus ſoluit poſt lugubre funus.

Nec iſtos tantùm, ſed etiam quamplures priſtinis eum reſtituiſſe artubus, proceſſus aſſignabit cœptæ orationis. Nam Guarterius quidam noſter Burgenſis, agnomine Canicula, per ipſum ſanctum Martyrem reddi filium ſibi nomine Simeonem, & experiri meruit, & gratulari: qui videlicet puerulus, dum laſciuæ ætatis geſtibus cũ coæuis ſuper pontem Beſuæ fluuij luderet, pede lapſo præceps corruit in amnem, teneráque exigui corporis virtute ſuccumbente, illicò rotabundus procul rapaci prouoluitur vndâ. Nec mora, lugubris percrebuit rumor, paruulis, qui caſui interfuerant, vbique diffamantibus. Accurrunt orbati parentes, ac longis vacuas implent

clamoribus auras; quibus auitæ vtriuſque ſexus, diuerſæ ætatis, & conditionis phalanges miſerâ prorſus rerum facie, permixtim voraces proruunt ad aquas. Quærit pollinctor fluctiuagus enecti cadauer pueruli, difficultérque repertum deuehit ad littus. Eo viſo extincto, centuplicantur lacrymoſi clamores; ſtatim denique genitor cum matre ſuper exanimes nati artus ruentes, penè vitali deſtituuntur igne. Quid plura? funebres parantur induuiæ cum poliandrio: neque enim in pectuſculo quicquam viuum ſaliebat, ſed omnia vitalium fibrarum æterno dedita frigori ſentiebantur. Tunc itaque præſentes, quibus mens ſanior aliquantulum à dolore inerat, corpuſculum ferri Prudentianam perſuadent ad Baſilicam. Protinùs fertur, toto proſequente burgo. Intereà mater ad beatum cum lacrymis conuertitur Martyrem, amplexa pignoris algida membra, pluribúſque eum compellans precatibus, vt ſibi vnicum reformet affectum, exaudiri promeruit. Iunguntur obſecranti populares cunei; fauet teſtis piiſſimus piæ ſupplicum poſtulationi; ſurgit mortuus de funere; fletus vertuntur in gaudia, triſtes ſingultus in diuina præconia: cuius rei mirificæ teſtimonium perhibere etiamnunc penè totus Beſuanus valet burgus, cum eodem reſuſcitato adhuc ſuperſtite. Nam poſteà plures viuens annos, propemodum vſque ad ſenium, beatiſſimo Martyri grates rependendo, deuotum exhibuit animum. Verè (vt olim antiqua cecinit Prophetia) *Dominus mortificat, & viuificat; deducit ad inferos, & reducit.* Quod videlicet oraculum quamvis anagogicâ obumbretur majeſtate, tamen & ad literam rectè poſſe intelligi patenter declarant ea quæ retuli hactenùs.

Aliud quoq; miraculum longè maioris gloriæ, celebratum tertiâ feriâ Dominicæ Reſurrectionis fuiſſe didici, de quo non vnum ſolùm, ſed trecentos producerem teſtes, ſi quis in eo aliquo dubiæ fidei promoueretur ſcrupulo. Neque enim in humili, ſed in celeberrimo geſtum eſt loco, in caſtello ſcilicet quod Dolum vocant, à dolo fortaſsè, quòd ipſi oppidani dolis creberrimè vtantur. Eſt námque ibi (vt non ſemel palàm patuit) ergà rotabundos in honorem Comites, infidum, variúmque hominum genus; modò huic, modò illi manus dans. Quidam ergo eiuſdem caſtri indigena, genere, proceritate, famâ, moribúſque præclarus, ardentiſſimâ correptus febre, diutináque fatigatus ignitæ attritionis cruce, extremo cœpit agi ſpiritu. Tunc eam, quæ imminebat, pertimeſcens æterni Iudicis diſcuſſionem, peccatis Sacerdoti patefactis, Viaticum Chriſti deuotè percepit. Interim verò dum arcta depreſſo pectore trahuntur ſuſpiria, coniux eius atrociſſimi mœroris ſauciata mucrone, noctes diéſq; continuis ducit in ejulationibus; cùm ecce inter amaros fletuũ ſingultus, Prudentium diuinitas ei reuocat in memoriam: iam enim mellifluum ipſius nomen telluris remota ſalutifero conſperſerat odore, maximéque illis in partibus. Nam cùm multis Martyris noſtri virtus nota, charáq; habeatur, tùm præcipuè neſcio quo merito gentibus, trans Ararim degentibus tanto efferrur venerationis amore, vt, excepto Deo, & Virgine Matre, nihil ſuprà. Itaque aſſumptâ inſignis Prudentij, cum lacrymis mentione, intimo præcordiorum rugitu penè ſingulas interrumpente dictiones, hoc modo dolori vocem accommodauit. Gemma cælitum præfulgida, polo terráq; Phœbæis Solibus præclarior, glorioſe Prudenti, confer opem michi miſerabili, ne careaam (quod timeo) coniugalis ſocio thoti; in quo ſpes mea, ac ſolamen totius tranſigendæ vitæ recumbere dignoſcitur. Celeberrimum ſiquidem inter eximios Sanctorum nomen in his iam prouinciis habere meruiſti. Quoniam innumeris hactenùs apud nos (vt aiunt) virtutibus enituiſti, quibus animata ad credendum (nihil quippe tibi impoſſibile credo) pietatis tuæ imploro viſcera. Hoc ſolùm, hoc (inquam) vnicum à te, clementiſſime, depoſco ſupplex beneficium, vt michi meum reddas virum, quem mors immatura vitalibus penè iam excludit auris. Deinde conuerſa ad coniugem vltimò anhelantem flatu: Te, te, (inquit) marite, piiſſimo trado Prudentio, quatinus ei perenni ſeruias hominio, ſi te eripuerit à mortis, quó ſub celeritate raperis, exterminio. His dictis, funem ſtupeum ad longitudinem viri factum, eius circumligat collo, per illum quodammodo ſancto Martyri eum delegans vt ſeruum, nec ideò tamen infirmus conualeſcit; ſed ſicut olim Deitas ſub mortalibus latens membris, amico languente Lazaro ad tempus diſtulit adeſſe, vt poſteà defuncto, maiori ſubueniret miraculo: Ita & iſti adhuc viuenti, Martyr ad auxilium differt adeſſe, quò poſtmodum illuſtriori opè reſuſcitando eum, clariùs innoteſceret orbi. Quid moras innecto? moritur, abluuntur exanimes artus, facies lugubri ob-

uoluitur ſudatio; manus, greſſúſque ligantur inſtita, & cadauer funereo obſitum ſabano, vltimâ deſperatione conclamatur, continuóque per totum caſtrum doloris acerbiſſimi ferale diffunditur iuſtitium; erat enim plurimâ opum, atque conſanguineorum fortunatus copiâ. Perſonant itaque tragœdiæ mulieicularum, ſingula (vt fit) mortui inſignia in planctus reuocantium. Quid multa?

Nox abit inſomnis: defunctum turba flet omnis.
Craſtina lux aderat, Phœbi calor arua repleuerat,
Mœſtis non pulchrum foditur, ſed turpe ſepulchrum.

Denique cadauer imponitur ſandapilæ; aduenit Preſbyter, vt illud elatum perferat ad Eccleſiam, vbi pro animæ ipſius remedio diuini ſacrificij libetur oblatio. Intereà mortui vxor (nec iam vxor, quæ coniuge carebat) cœpit cum amicis coofabulari de apparatu prandij eiuſdem Sacerdotis & Clericorum, qui ſacro de more officio triſtes proſequebantur exequias. Tunc inter eiuſcemodi colloquia, impatientiſſimo mœroris vulnere compuncta, lugubres taliter profundit voces, eunctis adſtantibus ei ingenti ſilentio velociter locum dantibus.

Ecce, mœſta cogor loqui letho de conuiuio,
Cùm inſtet mihi deflenda coniugis amiſſio.
O, certè nimis crudeles & funeſtas nuptias,
Quas acerbus facit dolor mortis ad exequias.
Dum (marite) tibi nupſi, feſtas dapes egimus;
Nunc à me te ſeparato, prandia parabimus?
O beate vir Prudenti, te ſpem meam feceram,
Et maritum tibi meum ficut ſeruum dederam,
Vt donares adhuc eum in terrenis viuere
Sed, vt cerno, non dignaris aures ad me flectere.
Potes quidem (nec diſcredo) mortis iura ſoluere:
Verùm obſtant culpæ meæ, heu! iam mihi miſeræ.
Lugens ad te deportabo lumen quod parauer am;
Sed meum virum non ducam, quem tibi aduoueram.
Reſtat, vnum horum duûm, pie Martyr, facias,
Si ad meos planctus mœſtos dignanter aſpicias,
Aut me ſimul cum marito mortuam des mortuo,
Aut eum pro tua laude thoro reddas viduo.
O amici, poſtulate Martyris auxilium,
Quatinus mihi reformet vnicum ſolatium.

Cùm his atque ſimilibus ſuper chariſſimi coniugis ora mulier incumbens quereretur, vultúmque oppanſo velo abſconditum, irriguo lacrymarum humectaret nimbo, populoſitas circumflua miſeratione nimiâ ſuper his concuſſis viſceribus, egregium humiliter ſollicitat Prudentium, vt naturalem gelidis artubus remeante vitâ infundat flatum, benigno interuentu. Talia illis orantibus cum fletu.

Horrida mors prædam refugax dimittit amatam:
Viuificus fomes vitam dat corde locatam.
Algida membra vigent, flatu pulmone leuato:
Spiritus omnis adeſt homini iam morte gelato:
Iam quatitur cerebrum gelidâ recalende medullâ:
Iam caput erigitur, ſurgénſque ſedet, mora nulla:
Oſcitat, & plangit. Stupor ingens agmina tangit,
Atque pauor multus: nudatur denique vultus,
Brachia ſoluuntur, pedibus funes adimuntur:
Ac animata caro ſigno ſtat viuida claro.

Quo viſo, parentes vbertimè præ gaudio rigantes genas imbre oculorum, magniſonas Chriſto referunt gratiarum actiones, qui per beatum Martyrem tot támque mirificas dignatur exercere virtutes. Tunc eâdem comitatus populi cateruâ, viuus & incolumis ad ipſam tendit Eccleſiam, gratiarum redditurus præconia, ad quam ferri parabatur lamentabili feretro, funebria ſupremè excepturus ſolemnia. Nec mora, paratis itineris ſumptibus, cum fratre & vxore alacriter inſignem adit Prudentium, vota ſoluit benigniſſimo ſuſcitatori, quæque prout erant iuſta, Monachis percunctantibus euidenter ediſſerit, inter quæ priuatim curioſéq; perquiſitus,

quò pectoris ligaminibus reſolutis, membríſque penitùs exutus, fuerit abductus, grauiter ſuſpirans, ſic fari eſt exorſus: Hæc quæ à me ſciſcitamini, non ſine quodam ineffabili futurorum timore reuoluuntur; nam dum quantis mortalem notionem excedentibus tormentis anima ſoluatur à corpore recordor, totus penè immenſâ formidine à naturali artuum compage reſoluor. Sed quoniam hęc vltrò cuique in vltimis fatis innoteſcent, cætera expediam. Exutus ergo corporis retinaculis, & à quodam quaſi primo elegantiſſimæ iuuentutis flore vernante exceptus, innumeris tartareorum ſpirituum circumfundor legionibus, ad quorum ſtaturas proceritate incredibiles, gigantes comparatos exiſtimabam pumiliones. Hi me iaculis flammantibus, variiſque pilorum impetebant miſſilibus: ſed is quo ducebat ignoti generis armaturæ tegmine clipeatus; cuncta vmbone (vt erat) diuino retundebat hoſtium ſpicula, perſæpè michi nimiùm formidoloſè inculcans, ne vererer. Intereà Plutonici regni vmbriferam ingreſſi regionem, quamplures ibi immanibus ſubditos ſuppliciis, à teterrimis quibuſdam ſpiritibus acriter torqueri intuitus ſum: quorum nomina, ne non credantur, non inſipienter (vt reor) ſilentio mancipare decreui. Carnifices autem crudelis iſtius officinæ, viſo me, impias ad momentum continentes dexteras, dicto citiùs aduolant cum horriſono clamore; cupiebant me nempè diris ſubigere tormentis. At ductor meus minaci infrendens authoritate, Abſiſtite, inquit, mortis æternæ miniſtri, animam meæ creditam tuitioni inanibus territare minis, quam ob id dumtaxat huc deueniſſe conſtat, vt eſſentiam veſtri viſu perdiſceret tegni, non vt particeps immeritus fieret amicæ vobis perditionis. His perterriti ſatellites ſtygij, concitè per cœca illius pallida abyſſi ſilentia diffugerunt. Nos verò tandem denſiſſimas Cocyti abrumpentes nebulas, in floridos ſemper virentis campi ceſpites euaſimus, vbi cùm intentâ contemplatione defixus, beatiſſimorum ſpirituum illic perenni feſtiuitate tripudiantium ſummoperè exoptarem ammiſceri choreis, ſubitò quâ neſcio de cauſa cœptum reflectimus gradum. Ad quod ego ſubtriſtis effectus, tardiori regrediebar molimine. Id præuius itineris illicò perpendens, cauſamque mœſtitiæ ad plenum intelligens, ad me conuerſus, iocundiſſimè interrogat: Quid, inquiens, contrario mentis incurſu tantis perturbatus es? Cui mox humili reſpondi voce: Domine piiſſime, quem nichil latet, cupiebam iſtis feliciſſimis coniungi cœtibus. At ille modicè ſeuerior; Non hoc, ait, hucuſque acceſſiſti, vt his adſciſcaris, ſed vt quid timere, quidve ſperare debeas, clariùs addiſceres. Ideò denique tibi flammiuomas baratri cauernas, multiplicéſq; criminoſorum cruciatus, necnon & eorum qui cæleſtibus fideliter paruerunt edictis, fauſtiſſima oſtendi conuenticula, vt hoc deuitans, illud appetens, mores tuos corrigas, verba moderetis, actus ex integro ad ſuprema dirigas; nunc autem meæ conceſſum eſt diuinitùs interceſſioni, quatinùs adhuc rebus labilibus interuiuas, propriis reſumptis artubus, ad præfixum immutabili diſpoſitione diem victurus. Ego quippe ille ſum Prudentius, qui Omnipotentis munere apud homines plurimis dudùm clarui virtutibus, quémque coniux tua deuotiſſimis ſine intermiſſione pulſat ploratibus, vt tibi adhuc vitales impetrem auras coram Domini Chriſti obtutibus. Ego, inquam, ipſe ſum, cui languens pridiè redditus fueras, fune cirumdato collo; ideóque te egredientem à corpore, initibus excepi vlnis, & à cunctis inimicorum protexi ſagittis; his, aliiſque explicitis, mirabilis ipſe Prudentius, ignoro quo rerũ ordine moribundis me inſerit iterùm membris, totámque quâ diù ægrotaueram, ſubitò depellit febrem. Interdùm verò vberi ſolemnizo lætitiâ, quando ſcilicet ad mentem reuoco viſionis ac verborum illius nectaream dulcedinem. Erat autem, prout reminiſci valeo, indutus oſtreâ interulâ, guttulis per loca pulcherrimè ſuperlita criſeis; nam multùm præ nimio diuæ claredinis fulgore intueri vix poteram. Hæc & alia plurima ſecretè referebat petitioribus, quem eximius reſuſcitauerat ſuis meritis Prudentius.

Hæc de innumeris Sancti virtutibus, ne pio tædium ingeratur lectori, ſtylo mandaſſe ſufficiat. Sciendum verò non paruam vtilitatem eſſe miraculorum, præſertim hâc tempeſtate, quando abundante iniquitate, refrigeſcit charitas multorum: nam niſi per ſigna & prodigia pleriq; hominum duricordes ad meliora conuerti neſciunt; quippe cùm non niſi per ea mundus Chriſto crediḋiſſet. Quæ nunc quoque ad hoc fiunt, vt his prauus animus ammonitus ad vitæ rectitudinem conuertatur; ex quo enim ad ſuperos Aſtræa receſſit, hoc eſt, Fides, Pax, & Iuſtitia à mortalium pectoribus ſunt exploſæ, nihil magis inter huius procellas ſæculi tumultuantis prodeſt ad

correctionem morum, quàm diuinorum exhibitio ſignorum, quibus mens humana concuſſa ad ſe cognoſcendam reuertitur.

Te ſupplex rogitat, de te qui talia ſcripſiT,
Etheteâ regnans ſanctiſſime Martyr in arcE,
Obtineas illi veniam pro crimine multO,
Barachiam faciens ſobolem, veri quoque IacoB.
Aſpera quæq; fuga, nociturâq; cuncta relegA;
Vt ſacris ſanctus choreis in calise cœtV
Diuinis Odis iubilet modulamine DauiD
Vita, ſalúſq; piis, mundi ſpes vnica IESV,
Supplicis exaudi ſolitâ pietate precatuS.
Paucula, Sancte, tuæ retuli præconia laudi.
Semper vbique tui miſerere pius Teobaudi.

Hactenùs de ſancti Prudentij miraculis Teobaudus. Quod ſubiicitur, authoris alicuius recentioris additamentum eſt.

Anno Domini MCCLV. regnante Domino Gaufrido, puer quidam paruulus in aqua Beſuana cecidit, qui vſque ad mortem perductus eſt, & in Eccleſiam beati Prudentij apportatus, ſanus & incolumis parentibus ſuis redditus eſt. A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Ergo Regi Regum ſit decus & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

LIBER TRIPERTITVS,
DE VITA, CONVERSATIONE, AC MIRACVLIS
BEATI ROBERTI ABBATIS,
primíque Fundatoris Caſæ-Dei.

Authore, ſeu Exſcriptore Bertrando Monacho, ex apographo R. P. P. Iacobi Sirmondi Soc. IESV.

INCIPIT PROLOGVS IN LIBRO TRIPERTITO B. ROBERTI ABBATIS CASÆ-DEI.

MAGNIFICA Chriſti Regis æterni miracula, quibus aſſiduè in Sanctis ſuis ineffabilem propriæ majeſtatis gloriam declarare dignaretur, memoriter reneri iubentur, & illi confidendo, ipſúmque inuocando, vniuerſa terra annuntiari. Quocirca cùm hoc omnis homo niti debeat, non immeritò beati Roberti Confeſſoris, Patris, & alũni mei, quæ Dei gratiâ non ſolùm in circumjectas Gallicanas, & tantas nationes vbertim diffundi voluit grata & admiranda miracula, ab eius geſtorum ſcriptoribus breuitati operam dantibus prætermiſſa, cum Dei adjutorio, quæ ab illis didici, qui cum eo conuerſati ſunt, vel ab eis qui ſe vidiſſe teſtati ſunt, vel etiam quæ ipſe videndo, vel audiendo veraciter comprehendere potui, poſtpoſitis omnibus, quæ in vita Domni Stephani, & in actibus illuſtrium Patrum, qui locum ſanctæ Gemmæ in pago Xancton. fundauêre, tuleram, trinâ diſtinctione annotare curaui. In prima ſiquidem miranda quæ Deus per beatum virum, dum in corpore viueret, ſplendeſcere diſpoſuit. In ſecunda profectò illa, quibus vitæ præſentis curſu tranſacto, ſummus remunerator teſtatur eum viuere in cælis. In tertia illorum denique merita & nomina, qui ei in regimine paſtorali Cœnobij Caſæ-Dei, vſque ad præſens tempus, annum videlicet Incarnationis Dominicæ MCLX. ſucceſſerunt; & quorumdam Fratrum, qui ſub illis degentes, ſignis & miraculis claruerunt. Verùm quia ſummi Regis tyrocinium cum tribus ſociis in eius trino nomine delegit, & ab

ipſo trino & vno Deo remuneratus in fine glorioſè extitit, huius opuſculi libellum tripertitè libuit diſtinguere, tripertitum nominare. Hactenùs de his. Nunc ad propoſitum veniamus.

INCIPIT LIBER TRIPERTITVS

Beati Roberti Abbatis.

Cap. I. *De Regula B. Benedicti Abb. per Angelum allata.*

Vir clariſſimus S. Iuliani Briuatenſis Theſaurarius, nomine Rotbertus, relictis cunctis, mundialibus peractâ Chriſti natiuitate, die ſanctorum Innocentum, cum duobus ſociis vaſtam intrauit eremum. Cùm autem in ſancto propoſito diutiſſimè perſiſteret, & fama eius Religionis longè latéq; ad benè viuendum nonnullos inuitaret, proponeréntque ſub ipſius ducatu Chriſto ſeruire, eorum deſideriis annuens, non parua multitudo & Clericorum, & militiæ cingulum deponentium, eius ſancto contubernio adhæſit. Creuit itaque & diſcipulorum numerus, & Religionis obſeruantia. Multorum verò cohabitationem tam loci vaſtitas, quàm ſtudiorum diuerſitas excludere videbatur. Alij námque eremiticam, alij cœnobialem, alij canonicam vitam conabantur aſſumere. Cùm verò die quodam tractaretur ab omnibus vt diuina clementia eis oſtendere dignaretur, cui ſupradictarum Religionum locus ille manciparetur: ecce quidam peregrinus vultu & habitu reuerendus ianitori Monaſterij librum quendam tradidit, dicens: Codicem iſtum defer Fratribus in Capitulo conſtitutis, valdè ſibi neceſſarium; qui citò perrexit, & Fratribus librum detulit. Illi autem codicem aperientes, & Regulam ſancti Benedicti eſſe videntes, ſupra quam credi poteſt admirando, & supernæ diſpenſationi gratias agendo, monaſticum ſchema gratanter omnes ſuſceperunt, tantò deuotiùs, quantò diuinitùs ſubrogatum intelligunt. Ianitor denique cùm peregrinum irremuneratum abire nollet, quæſiuit, & non inuenit, mitténſque nuntios, qui diligenter quærerent, nec eum, nec quemlibet qui ſe vidiſſe teſtaretur, reperire valuerunt. Videtur itaque hoc diuinum, non humanum.

Cap. II. *De leproſo mundato.*

Beatus denique Rotbertus monaſtico habitu, lociſque regimine ſuſcepto, cùm in Aſſumptione B. Mariæ quadam vice in Refectorio Canonicorum Claromont. iuxta conſuetudinē Ranconis Epiſcopi auunculi ſui adeſſet; decreuerat enim idem Præſul & omnes Canonici, vt tam ipſe quàm omnes ſucceſſores ſui Abbates Caſæ-Dei, cum ſex ſociis S. Monachis, & ſeptem famulis feſtiuitate Aſſumptionis venerabiliter ab ipſo Abbate celebratâ in Refectorio cum Canonicis ad menſam principalem procurarentur, fruſto carnis non paruo ſc. ſubminiſtrato, & ab omnibus Canonicis, vt charitate Dei, & amore Virginis ex illo comederet obnoxiùs rogaretur, videns ſe tanto articulo adſtrictum, quod abſque nota non poſſet declinare, vt paruum fruſticulum in ore miſit, leproſo ad ianuam tartauellanti totum fruſtum tranſmiſit mox. Benè, inquit, portitor tibi, Petre, contingat; ſic enim leproſus vocabatur, filius coqui Canonicorum ipſorum: quia Domnus Rotbertus Abbas Caſæ-Dei te tanto dono viſitauit. Vnde gaudens & exultans infirmus, vt ſaturatus fuit, faciem, & totum corpus vlceroſum perungens: Deus, inquit, qui per B. Rotbertum me viſitare dignatus es reficiendo, per eiuſdem merita lepram meam miſericorditer reſpicias ſanando. Qui mox mirum in modum totius infirmitatis leuamen ſentiens, corporiſq; ſui ac cutis formam decorémque conſpiciens, in octauis ſupradictæ feſtiuitatis Aſſumptionis beatæ & glorioſæ Dominæ noſtræ perfectè ſanatus, in Eccleſiam, cunctis Deum laudantibus, eſt introductus.

Cap. III. *De anguillis diuinitùs cognitis.*

Apud ſanctum Germanum quoque Quadrageſimali tempore cùm Domini famulus vice quadam adeſſet Rotbertus, & Prior loci anguillas, quas in foro inuene-

rat, ad refectionem præparare feciſſet, vir Dei à veſpertinali officio exiens, & coquinam adiens, coquo dixit: Anguillas illas in lutum proiice, & ne quis ex illis comedat, caue; quo facto, ad Eccleſiam rediit. Diuinis itaque laudibus peractis, Procurator domus audito quod acciderat beato viro, dixit: Domine Pater, quid modò faciam, quia nec anguillas, quas cum gaudio emeram, non habeo; & quid ante vos ponam ad comedendum inuenire nequeo? Cui vir Domini reſpondit: Ob hoc, fili, noli contriſtari, quia Dei famulos non oportet iniuſto edulio contaminari. Paucis denique interjectis diebus, mercator quidam, dominus videlicet iam anguillarum dictarum interfectus inuentus eſt. Interfector quoque eius, anguillarúmque raptor, & venditor deprehenſus, ac fureis eſt ſuſpenſus. O quanta Dei clementia, quæ ſanctum virum ſpiritu prophetiæ illuſtrauit, & quanti meriti eſſet futuris ſæculis, demonſtrauit.

CAP. IV. *De Angelico peregrino à ſancto viro induto.*

Die autem quodam iter agendo Dei ſeruus Rotbertus, loca campeſtria longa & ſpatioſa ingreſſus, comitatu eius ab eo longiuſculè progreſſo, peregrinóque venerandâ ſpecie obuians, Quid ei petenti ex frigore vexaro largiretur, Nil præter ſimplex indumentum ad præſens habendo, pelliciam extraxit, inopíque tribuit: Qui lætus ſuſcipiendo, ad virum Dei verba hæc intulit: Rotberte, Rotberte, ſcias quia benedictus & ſuperbenedictus à modo & vſq; in æternum eris. Sociiq; eius eum expectantes, vehementérque boreali algore atrritum attendentes, actum rei geſtæ non ignorare potuerunt: pauper tamen qui donum accepir, in loco parenti nuſquam comparuit. Vir verò beatus benedictionibus ſuper benedictionibus in dies ſingulos à Deo multipliciter benedici perpenditur, noménque eius à mari vſque ad mare glorioſius prædicatur.

CAP. V. *Vbi de craſtino non fuit ſollicitus.*

Quibuſdam cauſis exigentibus virum S. Viennenſem contigit adire Archiepiſcopum. Dum verò ea quæ ſibi ſociiſque fuit in itinere neceſſaria erant indigentibus, iam penè erogara fuiſſent, Fratribus non leuiter ferentibus ait: Vos Domini præcepti immemores non oportet eſſe dicentis, date, & dabitur vobis. Archiepiſcopus itaque hominem Dei, comitatúmque eius magnificè procurauit, & peractis pro quibus venerat negotiis, munificâ largitione honorauit. Sicque dum vir ſanctus rediret ad ſua: Nolite, inquit, Fratres, ampliùs diffidere de Dei bonitate largiflua.

CAP. VI. *Vbi Beata Maria beato viro Rotberto apparuit.*

Aſſumptionem Beatæ Virginis Mariæ vice quadam cùm Formolis celebrare decreuiſſet, præparato iuxta Altare ſibi loco, ſolus ibi vigilando & orando permanere voluit. Magnâ autem noctis parte iam tranſactâ, Geraldus eius Capellanus in angulo Eccleſiæ remanſerat, ſenſu aurium cùm prope Altare percepiſſet duorum voces viciſſim loquentium, diù attonitus, admiratus eſt. Facto itaque ſecundo, idem Geraldus, vtpote familiaris eius, eum ſecretiùs interrogauit, dicens: Domine, ſi veſtræ paternitati placeret, omni modo vellem mihi aperiri quid, vel cum quo in nocte ſanctæ feſtiuitatis loquebamini. Frater, inquit, Geralde, cur intertogas quod tibi non expedit ſcire? Scire tamen potes, quoniam Domina noſtra, cæli & terræ Regina, mihi dignata fuit apparere. Quod autem dignata eſt demonſtrare, nec mihi expedit explanare, nec alicui mortalium ad præſens aure percipere; ex hoc nimirùm poteſt colligi, quàm magna multitudo dulcedinis Dei, quam timentibus ſe vult ſe abſcondi, habentibus verò charitatem perfectam, quæ foras mittit timorem, quorumdam ſecretorum ſuorum declarat dulcedinem.

CAP. VII. *De ſurdo & muto ſanato.*

Iſdem vir beatus Rotbertus ad Eccleſiam ſancti Deſiderij, quæ in vicino caſtri Bocenellæ conſtructa eſt, vice quadam declinans, notum ſibi ſatis iuuenem ſurdum &

mutum, Preſbyteri eiuſdem Eccleſiæ nepotem, obuium habuit, eique dixit: Vbi eſt Preſbyter auunculus tuus? Surdus illicò iuuenis & mutus reſpondit: Domine Pater, foris eſt; ſed modò veniet. Sacerdos verò audito Abbatis aduentu, quantocyùs occurrit, gaudentem & geſtientem, loquentem & audientem vt vidit nepotem, vltrà quàm credi poteſt gandens effectus eſt. Dei autem famulus non ſibi, ſed bono deſiderio, fideſque iuuenis voluit hoc adſcribi.

Cap. VIII. *De paruo vaſculo annonæ multis per annum ſufficiente.*

Luziacum proinde ſanctus vir locum ſuum ingreſſus, à creditoribus Fratris Eccleſiam illam regentis Conuentus, importunis, ac clamoſis vocibus diutiùs fatigatus, Fratrem vocauit; & vt hos clamores ſedaret, præcepit. Ad hæc ille: Non habeo, inquit, Domine, quid eis reddatur, niſi paromper annonæ quod in dolio iſto habetur, quod vix nobis per menſem ſufficeret. Cui vir Domini dixit: Illud modicum, quod habes, ſolue, & non diffidas de Domini noſtri bonitate. Cœpit itaque Frater debitoribus ſoluere, & mirum in modum omnibus ſolutis, vas plenum remanſit, ſibique ad quæcumque neceſſaria per annum integrum ſufficiens fuit. Dei igitur famulus cuique reddere quod ſuum erat, voluit; ſciens nimirùm quòd timentibus Deum nihil deerit.

Cap. IX. *De milite, & matronæ cuiuſdam filio ſanato.*

Caſtrum verò Aruernenſi territorio quoddam habetur, quod Broſada vocatur, ad quod vir Domini cùm frequenter diuerteret, ſedes, menſa, & lectus à quodam patrefamilias el paratus eſt; qui proinde cùm graui incommodo corporeæ valetudinis vexaretur, atque filius cuiuſdam matronæ non mediocri moleſtiâ angeretur, vterque ad Dei hominem greſſibus feſtinauit fidei. Ille námque vt de puluere ſedis, & menſæ viri Dei ebibit, & iſta filium in lecto ſerui Chriſti compoſuit, ambobus optatæ ſoſpitatis munus continuò ſucceſſit. Cunctis igitur liquet quantum fides valeat, quæ ſic credentibus, quod volunt, ſuppeditat.

Cap. X. *De dæmone mulieri inſidiante.*

In loco autem, qui Portus-Dei appellatur, cùm in die Dominica olera colligeret quædam muliercula, à viro Dei iuxta locum prætereunte, dæmonium viſum eſt ei aſſiſtere, & ad hoc opus inſtanter incitare. Vnde vir ſanctus ingemiſcens, ait: O quàm teterrimum mulier iſta habet ſocium! Quocirca in publica prædicatione non monebat nihil fieri operis in Dominica celebritate.

Cap. XI. *De chirothecis pendentibus.*

Auinione in loco eo ſermonem ad populum faciente, cùm eius chirothecas duo Clericelli in Eccleſia inuentas, ludendo inuicem in Eccleſiam proiicerent, in Solis radio viſæ ſunt remanere pendendo: qui cùm ad hoc attoniti exclamaſſent, multi confluxerunt, & videntes Chriſti magnalia, eum glorificauerunt, qui per ſanctos ſuos tanta facit miracula.

Cap. XII. *De ſepulturæ ſuæ loco diuinitùs præmonſtrato.*

Excellentis denique Regis ſtrenuus campiductor emeritæ militiæ donatiua ſumere, cùm in ſexta feria ante Dominicam diem Ramiſpalmarum, nonnullis Fratribus ſibi adſtantibus in orientali collocutorio Caſæ-Dei, vox illi diuina de neceſſariis loci tractanti ſubintulit, dicens: Quantocyùs ad portam Monaſterij vade locum videre, in quo debes in proximo requieſcere. Qui cùm illis audientibus qui aderant, Deo gratias reddidiſſet; & requirentibus quid dicere vellet, hoc ab eo audierunt: Eamus, inquit, Fratres, videre locum à Deo mihi paratum. Sequentes igitur eum, velut ſulcum aratri ad menſuram hominis longum, ibi inuenerunt, vbi nunc corpus

puſ eius humatum eſt. Quod cùm vidiſſent: Ecce, inquit, locum meum; ecce locus ſepulturæ à Deo mihi attributæ.

CAP. XIII. *Quòd à ſacris diuinis, quamuis infirmus, non ceſſauit.*

Vigiliis itaque, Pſalmis, & Hymnis deuotiſſimè more ſolito ſequentem ſanctam Septimanam peragens, ad Sabbatum quod Sanctum dicitur, in gloria Paſchalis feſtiuitatis peruenit. Cùm verò ſacræ feſtiuitatis officia perſoluiſſet, & infantes nobilium terræ illius virorum, vt mos eorum erat, illi ad baptizandum oblati erant, vno infantum baptizato, febre vir correptus, alius ad hoc opus agendum ei ſucceſſit, cæteriſque ſacris ab eo peractis, ad locum defertur. In ſeró ſancto autem ſequenti, reſumptis viribus, & ſacris Miſſarum ipſo celebrante expletis, à Fratribus imbecilla membra ſuſtentantibus, ad ſuum ſtratum eſt deductus.

CAP. XIV. *De commendatione charitatis.*

Ingraueſcente denique langore, diſcipulis ſibi cunctis adſtantibus dixit: Scitis, Fratres, quomodo charitas Chriſti huc vos adduxit, quomodo charitatem per nos vos habere docuerit, & omnibus notis & ignotis, diuitibus & egentibus, nolentibus & petentibus noſtra charitatiuè largiri inſtituerit. Ob hoc etiam huius ſancti loci maius Altare in præcipuo ſummi Dei nomine, quod eſt charitas, conſecrare diſpoſui, vt iſtius Cœnobij, memborúmque eius charitas obtineat principatum, nullúmque tenacitatis atque auaritiæ malum in eo reperire valeat angulum. Hoc tandem planè prænuntio, quòd ſiliæ quæ denuntiamus vobis, non obſeruaueritis, tribulationem, & rerum omnium penuriam ineuitabiliter ſuſtinebitis. Si autem hæc à vobis, & à ſucceſſoribus veſtris diligenter fuerint obſeruata, omni ſeclusâ ambiguitate, & bona à Deo temporalia, & affluenter gaudia præparabuntur æterna.

CAP. XV. *Quo tempore, & horâ, & die ex hac luce tranſiit.*

Tranſitus verò tertius menſis, vt ſpero, Chriſto annuente, tertij fiet luce apparata poſt Octauam Reſurrectionis Dominicæ.

CAP. XVI. *Quando curam paſtoralem Chriſto eiúſque Genitrici commendauit.*

Inunctus denique in Oratorium portari fecit, ibíque baculum paſtoralem in brachiis infantis Chriſti imaginaliter in gremio matris reſidentis imponens, dixit: IESV CHRISTE, Domine meus, & Deus meus, à te baculum regiminis huius loci ſuſcepi, tibi tuæque Genitrici eundem trado: quos perpetuos Rectores iſtius loci, in quantum ad me pertinet, volendo relinquo, & deprecando ſubſtituó.

CAP. XVII. *Qualiter obiit.*

His igitur ita peractis, tranſitu ſuo diuinis Sacramentis munito, oſculatis Fratribus valedicendo in hora quâ dixerat, pueris in choro pſallentibus, & dicentibus: Omnis ſpiritus laudet Dominum; ad gaudia tranſiit Angelorum.

CAP. XVIII. *Quo tempore & numero eremum petiit, & cælum.*

Hic vir beatus in Natiuitate Chriſti cum duobus ſociis ſub nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis montana conſcendens, & in Reſurrectione poſt Octauas, tertio die ſublimia aſcendens, die xv. Kal. Maij exiſtente, ac ſepulturæ traditus octauo, vt in viſione declaratur Radulfi, à matre Domini deducitur, & in cæleſte palatium introducendo, à ſancta & ineffabili Trinitate ſublimatur: cui eſt honor & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

Explicit prima diſtinctio.

INCIPIT SECVNDA DISTINCTIO.

CAP. I. *De multitudine ad eius exequias circumfluente.*

Sancti à Deo dilecti Abbatis Rotberti tranſitus in tantum exiuit circumiectas diœceſes ac prouincias, vt multitudo Caſam-Dei circumfluentium, nec in vico, nec in latitudine, nec in amplitudine caperetur platearum. Interfuit ei obſequio omnis ſexus, ætas, omniſque ordo, & maxima multitudo languentium, aliquid viri ſancti reliquiarum expetentium.

CAP. II. *De viſione Radulfi, & quid ipſe fuit, vel peregit.*

Inter hæc de diſcipulis quidam antiquioribus Radulfus nomine, cognomēto Paſſeronus, repentinâ magiſtri diſſolutione, maiori angore depreſſus, in parte ſecedēs, obdormiuit, viditq; viſionem admirabilem matris Domini ſuper corpus ſuum deſcendentis. Hanc igitur Archidiaconus Andegauēſis magiſter Marbodus, poſteà Redonenſis Epiſc. in 2. librô retulit, quem de miraculis ſcripſit B. Rotberti. Hunc B. Rotbertus villulæ S. Siluani, in territorio Atuernico ſitæ prope municipium Mutatum nomine oriundum, mimicæ artis leuitate occupatum, ad Chriſti tyrocinium acciuit. Vnde ſiquidem magiſtrum ſuum magis præ cæteris vlnis veræ dilectionis amplexatus eſt. Conceſſit etiam ei Dominus, vt Monaſterio ſuo Caſæ-Dei multas poſſeſſiones acquireret: Eccleſiam videlicet S. Siluani, quam ſuprà diximus, locúmque Portus-Dei. In territorio verò Agennenſi locum, qui Caritas appellatur, cum aliis duabus Eccleſiis. In Lemouicenſi tandem pago Capellam Fulcherij, vbi in ſenectute bona degens, præſentémque vitam terminans, ſepultus eſt.

CAP. III. *De beati viri apparitione, & corporis ablutione.*

Cùm verò B. Rotberti corpus in octauo die tranſitus venerandi eſſet, vbi diuinitùs ſibi fuerat præoſtenſum, traditur ſepulturæ, apparuit quibuſdam Religioſis, ſuis diſcipulis idem ſanctus dicens, caput ſuum à lapide ſuperimpoſito grauiter oppreſſum. Ablato itaque lapide, vt dixerat, naſo caſſato repertum eſt. Exinde propter inſtitutionem expetentium infirmorum abluto corpore vino, & in corio ceruino diligenter compoſito, retentis eius veſtimentis ad beneficium præſentium & futurorum venerabiliter, vt decebat, turſum eſt in loco ſuo repoſitum.

CAP. IV. *Quantis miraculis ſepulchrum eius illuſtratur.*

Diuinis ſiquidem miraculis locus intantum cœpit illuſtrari, quantus ſi quilibet quamuis Maronis, vel Tullianæ eloquentiæ flumine rigaretur, vtilitati futurorum titulatione literali tradere curaret, materiei magnitudinis depreſſus pondere ſubjaceret, teíque magnitudinis exundantiâ ſiccaretur. Tanta nempè erat diuerſarum incommoditatum magnitudo, energumenorum, ſurdorum, mutorum, claudorúmque, & nonnullis aliis calamitatibus laborantium enormitas, vt ſe inuicem nullatenùs ſufferre valuiſſent. Quamuis verò excedere videretur quantitas langoris, qualitáſque copiæ laborantis, nullus tamen optatâ ſalute, larga Dei gratia, vel curá per B. Rotbertum miniſtrando caſſari videbatur.

CAP. V. *De Ebredunenſis Archiepiſcopi aduentu.*

Cùm igitur tam frequentium miraculorum felix rumor non ſolùm circumiectas, ſed etiam exteras, & procul poſitas prouincias replendo longè latéque in dies ſingulos exerceret, contigit vt ciuitatis maritimarum Alpium Ebredunenſis Archiepiſcopus, huius rei famâ probatus; & quia beati viri in vita familiaris fuerat, Caſam-

Dei veniret. Eccleſiam autem ingreſſus, orandi ſpatium expetiit, & ſolus ante ſepulchrum viri ſancti remanſit. Deum itaque deuotiſſimè precabatur, vt rei huius veritas ſibi panderetur. Nec diù prius Deus eius deſiderium differre voluit: ſed duobus euidentiſſimis in eius præſentia mox peractis miraculis, vltrà quàm credi poteſt, ſe tam citò exauditum admirans, laudando & magnificando Deum, nihil ambiguitatis ſecum ferens, lætus ad propria rediit.

Cap. VI. *Qualiter dies feſtus eius auctorizatus eſt.*

Geraldus denique cognomento de Venna, qui viculus eſt in Aruernia, non longè à Budilione caſtro ſitus, diſcipulus, & Capellanus beati Rotberti, vitam & miracula eiuſdem deſcripſit; ſicque Romam pergens, Domnum Apoſtolicum adiit, eíq; totam rei geſtæ ſanctitatem ſingillatim & diligenter aperuit: quibus auditis, Dominus Papa, & omnis Cardinalium cœtus gratias Deo exſoluunt; & etiam de Sede Apoſtolica ſurgens pro ſanctitate & reuerentia, Gallias, in quibus B. Rotbertus florebat, benedixit; & vt dies eius tranſitus feſtiuus & ſolennis in ordine SS. Confeſſorũ deinceps haberetur, auctoritate Apoſtolicâ inſtituit. Alumnus itaq; B. Rotberti lætus rediens Gerardus Caſam-Dei, conuentúque facto præceptum eſt, vt per ſingula loca Caſæ-Dei, & vbique terrarum feſtiuitas B. Magiſtri dignè & laudabiliter coram Deo & hominibus celebraretur; quod cùm omnes gratiſſimè accepiſſent, rediit ad locum quiſque ſibi commiſſum.

Cap. VII. *De piſce ab aquila allato.*

Prior verò de Alanchia cùm feſtum feſtiuè iam peregiſſet vſque ad Miſſam, quidam Frater ait ei: Quid hodie, Pater, nobis agendum eſt, quibus iam ſolennis adeſt dies, & parum, immò nihil reſtat ad manducandum? Ad hæc ille: Noli, inquit, Frater, verbis Domini in medio prolatis, ſollicitus eſſe dicendo, quid manducabimus, aut quid bibemus? ſed eamus in Eccleſiam, & ad honorem B. Rotberti decantemus primam Miſſam, & hæc omnia per B. Rotbertum adiicientur ſufficienter. Huius profectò aſſertionis non dilatus eſt euentus credentibus illis: ſtatim námque vt Miſſa incipitur, piſcis immanis, Lucius vulgariter appellatus, ab aquila ſuper Eccleſiam aduenienti ante fores eiuſdem Eccleſiæ proiicitur, ad cuius ſonitum quidam de Eccleſia egreſſi videntes mirabilia Dei, intùs piſcem detulerunt, & vt decebat, omnes pari voto ac gratulatione Deum, qui ſanctos ſuos ſemper glorificat, magnificantes, & laudantes, feſtum deuotiſſimè læti peregerunt.

Cap. VIII. *De prohibitione miraculorum.*

Intereà verò Caſæ-Dei ſepulchrum venerandi Confeſſoris tam crebris illuſtrabatur miraculis, quod vix aut nunquam quis ſingulari præditus memoriâ poſſet verbis referre ſingula, vel literis ad memoriam poſterorum commendare. Vnde tanta erat oblationum abundantia, quod non numerando, quando diuidebatur, ſed cum pelue menſurando accipiebatur. Clamor equidem ac tumultus talis tantúſque in Monaſterio infirmorum aduenientium, & receptâ ſanitate recedentium, virtutémque beati Rotberti acclamando, auréſque habitantium prolendo, vt ſe nec inuicem ſine labore audire, nec diuina officia, quod importabile erat, deuotè poſſent perſoluere. Maiores denique natu, ac feruentiores ſpiritu ad beati viri ſepulchrum accedentes, huiuſcemodi ſermonibus cum conueniſſe feruntur. Hos, inquiunt, Domine Pater, huius eremi ſqualores veſtro ducatu optauimus; & vt delictorum veniam, & Redemptoris gratiam conſequeremur, gaudentes intrauimus, præſentium miraculorum abundantia tanta nobis ſuccreſcit diuinorum officiorum inopia, vt nec peccata noſtra plangere, nec diuinas laudes valeamus decenter exſoluere. Veſtra ideò nobis impetrent merita, vt his diebus importunitatibus ſopitis, cum tranquillitate tantùm ſic Chriſto Domino ſeruiamus, & in futuro veniam delictorum inuenire valeamus. Proinde interim cautum eſt, ne quis infirmorum ad ſepulchrum accederet; quoniam nec ei amodò valuæ aperirentur, nec obſequia præberentur, paulatim exinde conquieuit inquietudo, & ſuccreuit ſanctæ quietis religio.

CAP. IX. *De viſione Mutinenſis Archidiaconi.*

Supernâ denique diſpenſatione non ſolùm Alpinas, Gallicanáſque Prouincias, ſed etiam exteras nationes & regiones beati Rotberti gratia meritorum decreuit illuſtrari. Præſul námque Mutinæ ciuitatis, olim ſanctum Iacobum Galliciæ causâ orationis adiens Eccleſiam quandam ſub regimine Caſæ-Dei exiſtentem hoſpes ſubintrauit, & ibi vnâ nocte manſit. Sacerdos autem eius Eccleſiæ, cùm nomen beati Rotberti eundo & redeundo ſæpiſſimè iteraret: Quis hic ſanctus Rotbertus Preſbyter, ait Epiſcopus? Eſtne ille? Monaſterium eſt in vicinia Podienſis Eccleſiæ Beatæ Virginis: Ille eſt, inquit, Domine mi, Preſbyter. De hoc, ait Epiſcopus, bono viro, quod in ciuitate noſtra nuper acciderit, tegere ſilentio minimè conuenit. Die quodam feſto, reſidentibus nonnullis Clericis & Laicis circa nos in Conuentu noſtro de Primoribus ciuitatis. Cùm ergo de quibuſdam eorũ negotiis ageretur, contigit vt Archidiaconus noſter aliquando ſomno deprimeretur. Tandem euigilans, & quid vidit, & audiuit, diligenter nobis aperire cœpit. Ego, inquit, modò adductus fui ante fores cuiuſdam inſignis, & vltra ſenſus humanos refulgentis palatij: Reſidens vultu erat ſplendidus & habitu, nomine Rotbertus, ad cuius dexteram & ſiniſtram non modicus virorum per gyrum palatij conuentus reſidebat illuſtrium; quorum gloriam cùm ſtudioſè & libenter attenderem, ecce burgenſes huius ciuitatis, ille enim nominatus, & notus erat in vrbe à viris ſpecioſis adducitur, & in aſpectu ſenioris palatij ſtatuitur: qui cùm ab ipſo quid vellet interrogaretur: Domine, ait, veſtri Monaſterij beneficiis volui dudùm aſſociari; nunc, ſi Deo placet, veſtro conuentui deſidero adunari. Et hoc, inquit, nobis gratum eſt; iuſſitque eum inter alios reſidere. Hæc cùm audiſſem, ſtatim euigilaui. His dictis ab Archidiacono, multitudo ſignorum per ciuitatem pulſari cœpit. Cùm autem quæreremus, quid hoc eſſet, vxor & filij, amicíque eiuſdem Burgenſis, cuius viſionem nobis Archidiaconus recenſuerat, ad nos intrauerunt, eiúſque obitum cum lacrymis denuntiauerunt. Cuius confeſſionis modus qualis fuiſſet, cum à nobis quæreretur, ab eis huiuſmodi fuiſſe refertur. Cùm infirmitate, inquiunt, cœpiſſet grauari: Ego, ait, Monachus volo fieri beati Rotberti Caſæ-Dei: eius namque Monaſterium vltra montana cùm quadam vice eſſem in oppido Beatæ Virginis, libuit adire famâ loci bonâ illectus. Ibi à Fratribus charitatiuè receptus, cum ſociis meis fui, méque pro Monacho obtuli, & ideò Monachus eius volo fieri. Cùm verò de Fratribus illius loci nullus à nobis reperiri potuiſſet, quendam Cluniacenſem venire fecit, cúmque ſibi habitum Religionis ad nomen beati Rotberti tradere rogauit. Quod vt factum eſt, ex hac luce eductus eſt. Huius ſiquidem narrationis atque Archidiaconi viſionis concordiam diligentiùs intuentes, poſſumus ex hoc colligere quàm magni meriti in conſpectu ſit beatus Rotbertus ſummi Dei, quámque terra ſit laus hominis, ac proinde quàm deuotiſſimè expetenda familiaritas religioſorum virorum ſanctæ opinionis.

CAP. X. *De hominio R. Comitis S. Ægidij.*

Suauiſſimum notitiæ ſuæ odorem cùm tanti gloria Confeſſoris per populos paſſim diffunderet, Raymundum, priùs appellatum ſancti Ægidij Comitem, omni paternâ hęreditate carentem, Caſam-Dei ſcilicet ad limina beati Rotberti ſocio vno aſſociatum aduexit. Intrans proinde & excubans ante eius ſanctum ſepulchrum, cauſam ſuæ neceſſitatis in illum ante certiſſimum adjutorem & aduocatum depromens, ſummo manè Miſsâ celebratâ, hominium B. Rotberto fecit, enſem deſuper Altari accepit, & Comitatum Toloſanæ vrbis à nullo ſe habere, vel tenere, niſi à B. Rotberto confirmauit, ſi Deus per illum ſibi tradere diſpoſuérit. Cuius deſiderium non diù eſt dilatum: nam vt à loco S Rotberti diſceſſit, finéſq; paternos attigit, ſine contradictione Proceres cuncti hominium ei fecerunt, ipſi ex corde adhærentes, vrbem Toloſam, cęteráſque prouincias, quæ paterno iure ei debebantur, vno impetu ſubſtituerunt. Quod vt ipſe vidit, immenſas Chriſto Domino gratias perſoluens, ac toto affectu, quamdiù in præſenti luce perſtitit, B. Confeſſorem Rotbertum deuotiſſimè, ac venerabiliſſimè excoluit.

Cap. XI. *De affectu, quem poſtea erga Caſam-Dei habuit.*

Diſpenſatori exinde ſuperno placuit vrbem ſuam ſanctam Hierosolymitanam, quæ dudùm à nefandiſſimo paganorum iugo premebatur, liberare, & corda nonnullorum Procerum Chriſtianorum excitauit, vt ſepulchrum Dominicum armis adirent, & priſtinæ libertati reſtituerent: Inter quos Raymundus Comes ſancti Ægidij, iſte de quo loquimur, cùm ad hoc negotium ardentiùs inſiſteret, factâ cruce ſepulchrum beati Rotberti habuit, & Priuazacenſem Priorem cuiuſdam loci Caſæ-Dei, Arbertum nomine, ſecum duxit. In qua expeditione, quantum claruit, hiſtoriographi eiuſdem expeditionis celebri relatu proſequuntur. Hic Monte peregrino ædificato, captâque vrbe Tripoli, Arbertum iam præfatum Caſæ-Dei Monachum eiuſdem loci, vrbis Epiſcopum fecit. Ipſo igitur Comite ex hoc mundo educto, ille Tripolitanus Epiſcopus ſepulchrum B. Rotberti, quem Comes ipſe, quoad vixit, earum inter reliquias Sanctorum, quas habuit, vt iuſſerat, cum aliis pluribus ornamentis, magníſque diuitiis Caſam-Dei tranſmiſit. His itaque vir illuſtris vbi ſub alis Confeſſoris Chriſti ſubſtitit, illuſtrior ſemper effulſit, donec in regnum ſuum Chriſtus eum introduxit.

Cap. XII. *Quòd nullus in ſancto viro ſperans, excluſus eſt.*

Eodémque modo nobis luce clarius conſtat cunctos pro quauis anguſtia eius ſubſidia implorantes, optatâ ſpe nullatenus excluſos eſſe: quamplurimi enim ſobole deſtituti, cùm ad eius cucurriſſent auxilium, ſine tarditate fœcunditatem prolis habere meruerunt.

Cap. XIII. *De contemptu Audeberti, Agennenſis Epiſcopi.*

Iuſta igitur Dei diſpenſatio ſicut ſubditos beato viro diſpoſuit ſublimare: ita tumidos ei ac ſuperbos cenſuit deiiciendo humiliare. Námque Audebertus Agennenſis Epiſcopus, cùm à quodam Monacho Caſæ-Dei, viro ſcientiâ & religione non mediocriter ornato, in ſua Synodo conueniretur, quia Eccleſia ſanctæ Liberatæ, & cæteræ Eccleſiæ beati Rotberti, quæ in Epiſcopatu ſuo habentur, iniuſtè à raptoribus tractarentur, contumelioſa verba, vt in ſanctum Rotbertum euomuit, mox viſibiliter retrò cecidit, & penè exanimis effectus, à circumſtantibus eleuatus eſt: quo facto omnis Synodus dedit laudem Deo, & nomen beati Rotberti ad ſydera tollens, vnuſquiſque ad ſua rediit, gaudénſque & lætus, ipſe denique Epiſcopus, quoniam vir prudens, rationiſque capax erat, Caſam-Dei veniens, ſanctum Rotbertum, quem priùs deſpectui habuerat, me adſtante geniculando ante eius ſepulchrum, eximium Confeſſorem pronuntiabat.

Cap. XIV. *De muliere nente in die feſto eius.*

Quamuis perſona & cauſa diſſimilis fuerit peractæ actionis, vindicta tamen paris contemptus beati Confeſſoris Rotberti in vrbe Claromontis cælitùs enituit. Sancti enim Geneſij Preſbyter cùm vice quadam feſtiuitatem ſancti Rotberti feminis colere præcepiſſet, eiuſdem Parochiæ quædam muliercula mandatum contempſit, colum aſſumpſit, neréque cœpit; quæ cùm à filia reprehenſa nollet corrigere, linteamina capitis eius continuò ardendo fumigare; puella priùs intuens accurrit, faſciolámq; ambæ eiiciunt, ac flammam igni extinguunt. Rurſum mulier accepto colo & fuſo, nere vt priùs cœpit, quod acciderat reputans fortuitum, non fore diuinum. Vltrix pœna verò euigilans, totúmque capitis inuolucrum inflammat; viſa eſt & capillos & cutem concremare. Conclamant igitur mater & filia, occurrit vndique turba non modica: Rei geſtæ veritas nudatur; linteamen penè abſumptum igne ad Eccleſiam defertur, & virtus Chriſti in beato Rotberto ab omnibus magnificatur.

CAP. XV. *De milite à vinculis ſoluto.*

Alio quoque tempore cùm Armandus, qui nunc ſupereſt Vice-Comes Polunniacenſis, militem quendam, cui cognomen Vulpis, habebat in carcerem deeurſum, & ſeniores parentes atqoe amicos, de eius liberatione audire noluiſſet, etiam Caſæ-Dei Abbas, vt ſibi pro Dei & B. Rotberti amore ſolueretur, ſubmiſſis precibus expetiuit, nec impetrare potuit. In primo autem Dominico Aduentu Chriſti, illuceſcente Aurorâ, iam dictus Vice-Comes ad carcerem deſcendit, & ſeris ac repagulis carcerariis, atque amplioribus appoſitis locum obfirmâs, Caſam-Dei aſcendit. Beatus verò Rotbertus virgam manu tenens, militi ſæpiùs ſeſe clamanti in carcere adſtitit, & vt ſurgeret, & Caſam-Dei poſt Vice-Comitem abiret, imperauit. Ad cuius præceptũ vincula ceciderũt, & oſtia patuerunt; & ipſe acceptis compedibus, per medios cuſtodes tranſiens, Caſam-Dei venit, Vice-Comitémq; ad gradus deſcendentem offendit: qui cùm vidiſſet primùm illum diriguit, & vix interrogans quid hic eſt? ab eo audiuit, B. Rotbertus me liberauit, quia tunc ante S. Confeſſoris ſepulchrum fuſis lacrymis proſternitur, vbique laudes, & immenſæ gratiæ ſummo Regi Chriſto, B. Rotberto à nobis quamplurimis, qui affuimus, exſoluuntur. His itaque peractis, gaudens & lætus miles ad ſua redit.

CAP. XVI. *De equo ſuperbi militis interfecto.*

Dies feſtus illuxit, & frequentia populi permaxima ante fores Monaſterij Caſæ-Dei aſſiſtebat, cùm ecce miles nobilis, nomine Pontius, cognomento de Clauenaco, in equo oprimo à parte Septentrionis ſuper gradus aſcendens, à pluribus ei dicitur, quòd nullus illic auſus eſſet equitare amplius. Ille quod audierat, indignè tulit, ſuperbè reſpondit, & emendare noluit. Sed ſupernus Arbiter citiſſimè corrigere diſpoſuit, moxque ad proceſſionem duo maiora ſigna, quæ ſuper locum illum in campanario conſiſtunt, pulſari cœperunt, ac barillus vnius illorum dilapſus, frontem equi vibrando attigit, & cerebrum cum toto corpore in terram alliſit. Cernentes qui aderant, timuerunt, & mirabilem Deum in operibus ſuis magnificare cœperunt; & ille qui ad gradus aſcenderat ſoperbus equeſtris, deſcendit humilis pedeſtris. Virtus itaque Chriſti Domini contemnentes ſe corrigit, ſuperbos deiicit, & humiles tollit ad ſydera, cui ſemper ſit honor & gloria. Amen.

Explicit diſtinctio ſecunda.

INCIPIT TERTIA DISTINCTIO.

CAP. I. *De B. Rotberto, eiuſque ſucceſſore Duranto, & duobus Rotbertis, Comite & Priore.*

Beatus Dei amicus & Sacerdos Rotbertus, Cœnobium Caſæ-Dei fundauit, Abbatiarum, Eccleſiarum, aliarum rerum poſſeſſionibus ditauit, Deique inſuper gratiâ in ſe operante, ei viam ſummum ad bonum tendendi perdocuit. Eo autem ad cęlos aſſumpto, & Duranto eius diſcipulo in adminiſtratione paſtorali electo, Rotbertus Comes Aruernorũ, item Clauſtralis Prior Rotbertus in hoc ipſo veſtigio, quantum deſuper eis datum extitit, obnixiùs elaborare cœperunt: nam Comes Rotbertus contra hoſtes Caſæ-Dei viſibiles oppoſuit ſe ſcutum inuincibile. Rotbertus verò Prior in hoſtes inuiſibiles omnem fidei armaturam vt Chriſti miles arripuit.

CAP. II. *De dæmone in clauſtro reperto.*

Fertur enim, cùm cunctas Monaſterij officinas, vt mos eſt, poſt Completorium vice quadam inueſtigaſſet, ne quid inordinatum ibi remaneret, generis humani inimicum in habitu Monachi, ſtaturâ enormem, facie tenebroſum, naſo truncatum, in clauſtro obuiando inueniens, forâs extraxit, & quid illic quætere præſumpſiſſet,

quæſiuit. Ego, inquit, Cluniaco, & Maiori-Monaſterio, atque Maſſilia modò tranſiens ad hunc locum deuerti, ſi fortè aliquid mei iuris hîc inuenire poſſim. Hîc autem, ait ille, Chriſto annuente, nihil vnquam tui iuris inuenire poteris, eleuatáque manu, & ſigno Crucis edito, viſio illa terribilis per ſcholam Nouitiorum cum ingenti fragore diffugit, quem totus Fratrum conuentus tremefactus audiuit; inſequenti verò die Prior cuncta quærentibus per ordinem expoſuit.

Cap. III. *De Prophetia Epiſcopatus Duranti.*

Regimine autem Monaſterij Caſæ-Dei ferè per decem annos adminiſtrato, Durantus in Atuernenſem Præſulatum eſt inthronizatus, iuxta veridicam magiſtri ſui Rotberti prophetiam, quia cùm ex priuato genere hominum vrbis Claromontenſis eum in ſuo ſancto propoſito educaſſet, quodam tempore cùm ei prãdenti aſſiſteret, fruſtum ei panis, vt comederet, vir ſanctus porrexit. Ille autem os aperuit, & comedit, & à beato viro ſtatim audiuit: Quia hoc feciſti, Epiſcopatum promeruiſti. Effectus quidem huius Prophetiæ probauit actum priorem non leuitatis fuiſſe.

Cap. IV. *De officiis diuinis vigiliæ Paſchæ & Pentecoſtes.*

Siquidem vir Domini Rotbertus, mutato habitu Canonicorum, diuinum tamen officium in vigiliis ſancti Paſchæ & Pentecoſtes mutare voluit. Illo autem ad æthereás ſedes euecto, eius diſcipuli: Quia Monachi, inquiunt, ſumus, in tam excellentibus feſtiuitatibus duodecim Lectiones, Monachorum more, non tres, vſu Canonicorum exequi debemus. Quod cùm ab omnibus ſtatutum fuiſſet, contigit vt ſequenti die ſancto Paſchæ, non ſine nutu diuino, vt creditur, quia nullus à tanta multitudine euigilaret, donec Aurora eluceſceret. Non valentes itaquè duodecim Lectiones, tres more paterno diuinitùs correcti, & hinc deinceps gratanter cœperunt exſoluere.

Cap. V. *De Domno Abbate Seguino, & Prophetia in quendam tyrannum.*

In Abbatiali autem cura Caſæ-Dei, Siguinus vir illuſtris, Lugdunenſi caſtro Eſcoſtaiacô appellato oriundus, Deo & hominibus amabilis, Duranto ſucceſſit. Cuius tempore locus Caſæ-Dei, & Religionis famâ, & ampliſſimis poſſeſſionibus excreuit, & idem ſignis clareſcentibus mundo clarus apparuit. Charennacenſis namque Præpoſitus, cùm eum per terram ſuam tranſeuntem reperiſſet, deuotè eum deprecatus eſt, vt Catennacum veniret, ibíque feſtum Pentecoſten in ſequenti die futurum celebraret; vidénſque Abbas Seguinus ipſius deuotionem, ad locum diuertit, & diem ſacrum peregit ibi. Cùm verò multitudo nobilium & priuatorum ex circumadjacentibus locis die feſto inuitante, ac famâ Abbatis præſentis eos attrahente, Carennacum afflueret, tyrannũ quendam contigit adeſſe, qui multa mala loco illi indeſinenter videbatur perpetrare. Abbatem ideò Præpoſitus commonuit, vt hunc deprecando conueniret, quia ob hoc fortaſſe à ſua malitia ceſſaret. Quod cùm Abbas diù feciſſet, miles ille nec amore feſtiuitatis, nec reuerentiâ viri mirabilis, aliquid boni vel pacis promiſit, ſed magis minando furibundus diſceſſit. Præpoſito ſiquidem ob hoc valdè exterrito ait Abbas Seguinus: Ne timeas, Frater, quia iſte malitiæ ſuæ curſum terminauit, nec tibi, nec tuo loco nocere poterit. Hanc autem prophetiam ſummi Iudicis iuxta ſententiam declarauit eſſe veriſſimam: quoniam vbi tyrannus ab Abbate timidus diſceſſit iuxta fluuium ad aues accipitrem iactauit, quem dum inſequitur, in flumen ruens, mox vitâ priuatur. Quæ res perſecutoribus loci illius non modicum incuſſit timorem, & habitatoribus magnam præbuit tranquillitatem.

Cap. VI. *Item de prophetia eiuſdem ſuper Abbatia S. Illidij.*

Benignus idem vir Seguinus tempore quodam cùm ab oratione ſurgeret in Monaſterio ſancti Illidij, quod in Claromonte ciuitate ſitum eſt, iuuenem quendam Caſæ-Dei Monachum Petrum de Ponte Bigaudi cognominatum, obuium habuit; cui

illicò ſubridens dixit: Frater, adjutorem Deum implorare debes, quoniam Abbatialem huius loci anno proximo curam ſuſcepturus es, nimirùm eùm ſine Dei adjutorio nulla creatura ſubſiſtere poſſit, hinc tamen maximè tibi auxilium neceſſarium fuit: diù enim Abbatia ſuſcepta, & imbecillitas eum corporis artuum & bellicus turbo Comitis Claromontenſis & Canonicorum Monaſterium eius oppreſſit.

Cap. VII. *De fure excommunicatione expulſo.*

Famulantibus proinde Deo in Caſæ-Dei Cœnobio, latronum violentia grauiter inſiſtebat. Cúmque diutiùs hanc iniuriam paterentur, & nullum remedium ab hac peſte inueniretur, Domnus Abbas Seguinus in die ſancto Cœnæ oratium atque baculum paſtoralem afferri præcepit, ſurgénſque ait: Quia filius iniquitatis filios Dei non deſinit, ex authoritate Dei Patris, & Filij, & Spiritus S. inhibemus ei ne ampliùs habeat hîc locum commorandi. Mox vt hæc verba compleuit, Refectorarius videntibus cunctis de Capitulo egreſſus, nuſquam vltrà comparuit. Ingens autem admiratio cùm ſuper hoc haberetur, furta eius quæ in clauſtro faciebat, à complicibus ſuis, qui foris erant, reteguntur, ſicque veridicum illud impletur; Nihil occultum, quod non reueletur.

Cap. VIII. *De eius tranſitu, & eius ſucceſſore Pontio.*

Amabilis autem Deo & hominibus Abbas Seguinus ferè 15. annis in cura paſtorali Caſæ-Dei peractis, Pontio gubernationem eius loci derelinquens, Auenione ſepultus fuit: de cuius tranſitu in vita viri Dei Stephani diſcipuli B. Rotberti nonnulla edidimus.

Cap. IX. *De Fratre Diacono defuncto manifeſtè viſo.*

Intereà Auimonis verò Prior, omni curâ paſtorali poſtpoſitâ, ſoli Deo vacare volens, Caſam-Dei nuntium miſit, quatenus ſibi Frater mitteretur, qui idoneus ad totius loci gubernaculum haberetur. Iuuenis itaque ei bonæ indolis miſſus, & in omnibus ei ſubjectus, hæc ab eo audiuit: Ad hoc, Frater, ad nos directus es, quatinus huius domus diſpenſationem ſuſcipias, mihiq; ſolùmodò neceſſaria præbeas. Ad hoc iuuenis; Nullatenus, inquit, Pater, hoc fieri poteſt vt ego vobis imperem, vel quoad vixeritis ſuper vos habeam prioratum. Cùm hoc igitur aliter non pateretur, in hoc conueniunt, vt quod Religioſus Monachus Cluniac. qui in vicino habitabat, eis laudaret, hoc vterq; impleret; ab eo tandem acceperunt, vt omnium ſenior, exteriorúmq; iuuenis procurationem prouideret. Quod & factum eſt. Senem proinde iuuenis rogauit, quatinus Caſam-Dei ſe ire permitteret, & cœnam Dominicam ibidem celebraret. Peractâ itaq; ab eo apud Caſam-Dei, ſicut optauerat, cœnâ Dominicâ, inſequenti die, Domini Paſſionis febre correptus, in domũ infirmorũ eſt adductus. Ingraueſcẽte autem morbo inunctus, ſacramentiſq; munitus, ſpiritũ Deo reddidit, & in Sabbato S. ſepultus fuit. In ſequenti verò die S. Paſchali, cùm quidam manſionarius oſtium Eccleſiæ aperiret ad cognoſcendum an lux diei illuceſceret, vt tunc Hymnus, Aurora lucis, vt mos eſt, inciperetur, ecce iuuenis defunctus more Diaconi in albis veſtis indutus, qui in Chriſto Sabbato fuerat ſepultus præſentialiter ante oculos eius adſtitit, eiq; dixit: Reſurrexit Dominus; Ad hæc tremefactus ſpiritu recuperato, interrogauit eum qualiter ſe haberet, quomodo huc veniſſet, Reſpondit, Regina cælorũ cum Ss. Apoſtolis, ac Virtutibus Angelicis diuina officia hîc hodiè celebratura; ad hoc, inquam, mãdatus ſum venire, & diaconatũ meum implere. Audiens hæc Æditus, Priorem adduxit, qui & ſupradicta ab eodem qui viuus apparebat, audiuit. Quo facto, ab eis diſceſſit, omnibus ſuper hoc admirantibus: quorũdam equidem Fratrum voluntas fuit, an corpus in ſepulchro poſſet inueniri; quod ante oculos eorum tam manifeſtè viſus eſt haberi. Quod Domnus Abbas Pontius, vt magnæ diſcretionis & religionis increpuit fieri, ne præſumptio aliqua notari poſſet, propriæ proinde diſpoſitionem Abbatiæ Aymerico per annos ſeptem procuratam derelinquens, ad Anicienſem Cathedram ſublimatus eſt.

Cap X. *De Aymerico Abbate.*

Aymericus dehinc curâ paſtorali 7. annis decurſis, Sedem Abbatialem Stephano ſubſtituens, Aruernenſis Eccleſiæ apicem regendum ſuſcepit.

Cap. XI.

CAP. XI. *De Fratre Bertrando, cui iunctis manibus Dominicum corpus apparuit.*

Per idem tempus cum quidam Frater magnæ ſimplicitatis ac puritatis, cognomine Bertrandus Baptiſta, ideo ſic vocitatus, quia infantem adhuc puer ad ſuccurrendum gratiæ baptiſmatis tradidit apud S. Priuarum, ingentem pateretur anxietatem; quia Preſbyter corpus Domini deſuper altare perdiderat, nec quid de eo factum eſſet rationem reddere poterat, ipſe ante ſanctum altare flexis genibus fuſiſque lachrymis cum omni contritione Deum exorans iunctis palmis in ſummitate digitorum ſuorum, quod eſt mirabile dictu, corpus Dominicum affuiſſe inſpexit. Qui cum pro gaudio voce magna exclamaſſet, & Preſbyter qui perdiderat accurriſſet & agnoſceret, quanto gaudio, quanta exultatione cum omnibus qui aderant tripudiauit magis intimatur ſilentio, quam poſſit exſolui eloquio.

CAP. XII. *De cuius brachio abſorpta aranea eſt egreſſa.*

Aliud quoque de hoc fratre Bertrando ſatis ſtupendum refertur, quod dum die quodam Miſſam celebraſſet, in calicem Dominici ſanguinis vermis araneus cecidit. Quo viſo quid conſilii acciperet, quo ſe verteret, quid ageret neſciens ſimul omnia ebibit, & nil triſte Deo operante paſſus inde ſenſit. Poſt verò non multis diebus euolutis cum ſanguine minueretur ſimul cum cruore videntibus qui aderant aranea de brachio egreditur, & quia hic Chriſtum diligendo verbis eius credidit, & ſi mortiferum bibit, non ei nocere potuit.

CAP. XIII. *De Crure pauperis diuinitus reformato.*

Iuuenis quidam Petrus nomine, Aruernus genere, crus ac pedem igneo morbo ardente amiſit, os verò cruris manu ferens ſubpediendo baculis Caſæ-Dei venit. Ibique vir religioſus Geraldus eleemoſynarius per dies multos detinuit, oſſe cruris in quodam foramine locato. Audiens proinde pauper ille crebra miracula fieri in loco qui Sancta Maria de mari appellatur ab vrbe Arelatenſi non longe ſito, oſſe cruris accepto, illuc deuenit & Petrus quidam miles Viuarienſis caſtri nomine Wlgarij ei hoſpitium præbuit. Nonnullis tandem diebus euolutis euenit quadam nocte vt miles quaſdam perſonas circa lectum pauperis audiens colloquentes, dixit, quare inquiens non dormitis? clientelam ſuam eſſe arbitrans, & pauperem inquietatis? Nos inquiunt ei, Domine, neque loquimur, neque loquentes audiuimus: rurſum dormiuit, & iterum euigilans, ſicut prius audiuit, & aduocans pauperem dixit, qui tecum loquuntur, Petre? Domine ait B. Dei Genitrix, Sanctus Hippolytus Martyr crus & pedem mihi componunt & reſtituunt. Hic autem miles vanum ac fabuloſum æſtimans: dormi, inquit, Petre dormi: & ille, Domine ait, venite & videte, quia quod dico verum eſt. Surrexit miles ille & vxor, ac familia & crus nouum cum pede aptum & candidum ſibi reformatum, vt dixerat, quod erat mirabile dictu, inueniunt. Os verò cruris eius, quod in foramine maceriæ locatum fuerat nuſquam repererunt. Procedentes itaque omnes qui aderant & iſtud admirandum opus & ſimile retro ſæculis vix aut nunquam auditum oſculari & laudare Deum ceperunt.

CAP. XIV. *De Monacho à corpore ſine dolore educto.*

In Cœnobio Caſæ-Dei cùm in die Sancto Paſchæ omnes Fratres circa diuinas laudes ſatagentes & gaudentes quidam frater nouitius videret, diligenter cœpit inquirere locum in quo Fratres exeunt à corpore, qui cum interrogaretur cur hoc quæreret: cupio, inquit diſſolui & cum Chriſto eſſe. Oſtenſo autem ſibi loco in eo ſe extendens & vt Fratres venirent & iuxta conſuetudinem morientium facerent ſibi deuotiſſimè deprecatus eſt. Qui cùm ſuper hoc mirantes fratres expleſſent, præſentibus illis cum gaudio ſine dolore dormiuit in Chriſto.

CAP. XV. *De Ioanne Priore loci Deleti.*

Frater quidam Caſæ Dei Ioannes nomine, loci Aruernenſis Deleti Prior exiſtens in grauem infirmitatem decidit. Cúmque ad extrema deductus eſſe videretur, tres ante eum fratres adſtabant Andreas nepos eius, Petrus quoque Rainardi, & ego Bertrandus qui hoc ſcripſi. Ille vero diu amiſſo famine, bis dixit Bernardus, Bernardus. Tranſacta proinde fere dimidia hora, viribuſque receptis fari cœpit. Interrogatus itaque cur Bernardum iam paulo ante nominaſſet, dixit, vidi quendam Pontificem glorioſum qui cum mihi Beatus Nicolaus eſſe videbatur, illum enim totis viſceribus dilexeram, & me ante fores cuiuſdam templi quod tantæ pulchritudinis, tantæ claritatis & odoris erat, quod vix vllus narrare queat, qui dixit mihi. En manſionem tibi hanc à Deo adquiſiui, vel ſi volueris in corpore viuere poteris. Ex his duobus optio tibi datur. Domine dixit ei, habeo amicum Bernardum, & quod mihi laudauit ille hoc eligam. Et ille, Bene, inquit dixiſti, quod tibi ipſe laudauerit hoc facire. Dicito ergo ait mihi quid horum eligam. Quod cum audiſſem fateor primum dirigui. Tandem inuocans Dominum dixi. Quamuis in multis ex hoc mihi graue incommodum inferatur nolo tamen vt pro me requies noſtra differatur, ſed qui ingredimini in locum tabernaculi Domini: qui gaudens effectus dixit, Benedictus ſit Deus, quia hoc optabam, aliud timebam. Euoluto poſthæc paruo tempore lætus exiuit à corpore.

CAP. XVI. *De Gaufrido Presbytero Murciacenſi.*

Presbyter quidam Murciacenſis Eccleſiæ in Sanctonico territorio ſitæ Gaufridus nomine morbo graui correptus in lectum decidit. Qui audiens Bernardum Sanctæ Gemmæ Priorem veniſſe vt ad ſe intraret per amicos ſuos humiliter deprecatus eſt. Infeſtus enim ei & cæteris fratribus Caſæ Dei ex quo in Eccleſiam ſuam Murciacenſem eum aſſumpſerant vltra modum extiterat. Intrauit tamen ad eum Prior & dixit ei Presbyter. Domine, gratias ago Deo meo & vobis quoniam viſitare me voluiſtis. Ego enim in Deum & in vos plurima mala commiſi, ſed ipſi Deo & Beatæ Virgini Mariæ, ſanctoque Rorberto me nobis & in vita & in morte me trado. Proinde ad locum Gemmæ ſanctæ Prioratumque habitu Monachali ſuſcepto ad exitum cæpit propinquare. Quod cernentes in Deum ac Litaniam circa eum decantare cæpimus. Poſt paululum ipſe qui iam defunctus videbatur, manum mouit, poſt ſignum fecit vt tacerent pſallentes. Quod cùm minus facerent, recuperato ſpiritu ait: ſilete. Tunc acceſſi ad eum & dixi, quid eſt hoc, quid vultis, & ille iudicium, inquit, factum eſt, & ego ſaluus ſum, & ait ad eum, & hoc quomodo? Beatus, inquit, Robertus de manu veſtra me recepit; & ante Deum iudicem conſtituit, ſicque omni cauſa mea, qualiter me vobis tradideram, diligenter expoſita & iudex omnium in ſorte electorum perenniter adeſſe me ſine vlla ambiguitate diſpoſuit. Quo dicto ipſe non multo poſt tempore tranſacto lętus vitæ præſentis terminum fecit:

Hic finis, ſed in indice, qui tertiam diſtinctionem præcedebat, caput aliud notabatur: De Iordane Abbate.

IN VITAM EIVSDEM B. ROBERTI Caſæ-Dei Abbatis

Auctore incerto.

PROLOGVS.

Vitam B. Roberti, quam ex diſcipulis eius quidam veraci quidem, vt credimus, ſed difficili ac prolixo ſtylo narrauit, ſimplici & breui oratione, iuuante Deo tentabimus explicare, quatenus & breuis narratio tædium pellat, & ſimplex elocutio

facilem intellectum admittat. Non quod illius ſcriptoris ingenio aliquid derogemus, ſed quia illorum qui nobis id imponunt negotij, religioni & auctoritati plurimum præ-rogemus. Quos quidem ad hoc iubendũ ratio videtur traxiſſe; nam cùm geſta Sancto-tum ob hoc literis mandentur, vt omnium legentium vel audientium ad imitandũ ac-cendatur intẽtio, curandum ſummopere eſt ſcriptori, vt in quantum fieri poteſt, nullius excedat capacitatem quod omnium ſpectat vtilitatẽ; alioquin totum ingenium nego-tium debito fine carebit. Si quoque ad audiendum gratia rerum inuitat, odioſa litteræ facultas excludat, aut quoque litteras vtcumque admittit, ſupervacua prolongatio lã-guidos reddat. Quapropter nec inuſitatis aut peregrinis dictionibus operam dari, nec diuerſis applicationibus conuenit lectionem extendi: Neque enim timendum eſt ne paupertas orationis diuitias rerum exhauriat, cùm potius ſit ſperandũ linguæ pauperis indigentiam rerum largitate diſtendẽdam in tam ſcilicet honeſto genere cauſæ, vbi ſi omne velamen auferatur, materiæ dignitas ſe tuetur. Lectoris igitur, beneuolentiam & attentionem pariter inuitamus, tanto videlicet maiorem accepturi mercedem quanto pluribus, Deo operante, labor noſter placuerit. Proderit enim quibus placebit, ſed & vobis valdè placebit quod proderit. Sicque labor noſter fiet alieni cauſa profectus, no-ſtræ cauſa mercedis. Nos autem curabimus pro viribus omnino vt placeat, breuitati, vt diximus operam dando, non quà neceſſaria fraudemus, ſed quà ſuperflua recida-mus: Dando etiam operam lenitati, non qua materiæ dignitas minuatur, ſed qua fa-cultas intelligentiæ conferatur. Quod ſi etiam parum accurata legentibus diſplice-bit oratio; placeat ſaltem veritas relationis, placeat recens memoria ſanctitatis. Iam licet in quocumque tempore bene geſtorum fidelibus ſit grata recordatio, vehemen-tius tamen afficit auditorem, quod velut ſub oculis poſitum præſens probatio ſuſpicio-ne falſitatis abſoluit. Nunc quoniam de his ſatis eſt, ad narrationem veniamus.

INCIPIT VITA.

Robertus gènere Aruernus, conditione liber, natus eſt de parentibus Chriſtianis matre Raingarde, patre Geraldo, qui vt creditur, à B. Geraldi Aurilíacenſis ſtirpe priſcam duxit originem. Hunc à primâ infantiâ Dei ſeruum futurum ſignis quibuſdam oſtenſum eſt & *quæ maximam partem habes apud Laurentium Surium ad diem 24. Aprilis pro more mutilata & in aliam plerumque formam breuitatis ac concinnitatis prætextu conuerſa.* Vnum tamen alterúmve obſeruabo, quæ ex Codice noſtro emendanda videntur & ſupplenda.

Pag. 843. poſt verba: *ſocium ſe pollicetur*, addit MS. Pactum firmat, hominem læ-tum dimittit, dans illi negotium, vt locum huic propoſito congruum quæreret, & ter-tium ſibi ſocium, ſi poſſit, aſciſcat. Dictat loci congruentiam, Eccleſiolam ſcilicet aliquam in eremo deſertam licet ac dirutam tamen Parochialem, vbi manuum opere vel herbarum radicibus victus qualiſcunque poſſet acquiri. Parrochialem, vt credo, ne ſi nouum in alieno collocaret oratorium, veteribus locis inferre videretur iniuriam. Nec enim quod ſupernæ tantùm cauſa mercedis arripere diſponebant alicuius terre-næ dignitatis ſaltem vmbra decebat fuſcari. Miles itaque fide iam plenus & conſtan-tia, &c.

Eadem pag. poſt vltima verba, *prouideat implorate*. Ingrediuntur Eccleſiam, orant proſtrati, redeunt firmiores. Explorauerat ſatis eorum fidem, tempus iam venerat de-migrandi. Hoc tantùm reſtabat vt ſibi à Deo conceſſus locus etiam à terrenis domi-nis traderetur. Aſſumpto ergo altero è duobus Anicium tendit. Ibi dum morabantur, duo germani nobiles ambo Canonici, alter etiam Abbas: alteri Arbertus, alteri Ro-ſtaganus nomen. Abbas Arbertus ipſius B. viri diſcipulus ac Monachus poſtea fuit. Apud hos facile quod voluit impetrauit, quos pro vicinitate locorum fama ſanctitatis eius latere non poterat. Omnibus igitur ad votum paratis.

Pag. 847. pro *Renconis Aruernenſis Epiſcopi*, Renconis. Et pag. ſequenti pro *Calidus mons*, Calcis mons.

Quæ ſequuntur nec a Surio, nec à quoquam alio, quod ſciam, fuerunt hactenus Typis commendata, vti nec liber tripertitus, quem paullo ante exhibuimus.

NNnn ij

* *

DE EIVSDEM ROBERTI VIRTVTIBVS & Miraculis Narratio,

Incerto Auctore qui vitam prius ſe ſcripſiſſe aſſerit ſimplici ſermone.

Domino verè Sancto & in Chriſti membris vnicè complectendo Stephano Abbati, M. peccator.

FRequenter petis, vir egregie, immo ſub aſſumptæ petitionis figura multo acrius iubes & cogis, vt priori libello, quem de vita B. Roberti ſimplici ſermone, vtinam tam efficaciter, quàm libenter compoſui, ſequens opus de virtutibus eius ſecundùm titulos primi ſcriptoris annectam. Honorat paruitatem meam repetitæ dignationis iniunctio; ſed onerat infirmitatem grauis laboris aſſumptio. Neque enim ſi prius tibi diſplicuiſſet, ſequens à me opus tam inſtanter exigeres. Nec rurſus quod placeat abſque labore & induſtria poteſt ſculpi. Sed neque tam ineptus ſum, vt ſi boni quid ago, meis hoc viribus arrogem, & non illi potius, à quo bona cuncta procedunt: nec tam infidelis, vt honeſtis ac piis laboribus diuinum deſperem auxilium. Gratulor igitur opuſculum illud tibi, Pater, & ſanctis fratribus placuiſſe, & diuinæ gratiæ per quam placuit gratias ago. Sed quod reſtat eadem ope diuina, fratres, aggredior, quam mihi non meritorum meorum, quæ vel mala ſunt vel nulla, præſumptio, ſed B. Patroni de quo ſermo ſuſcipitur & veſtræ Sanctitatis interceſſio pollicetur. Mihi ergo ſi quid errati erit imputabitur, quicquid recti ſupernæ gratiæ. Nec ſcriptoris, precor, indignitas ſuſceptæ cauſæ præiudicet dignitati, cum vilibus etiam è contra plerumque mancipiis dominorum intuitu deferatur, nec qualiter ſed qualia dicantur fidelis Lector attendat, quum ſæpe oratoris facultate & vera tenuiter, & copioſè falſa differuntur. Nam & ſalubres eſcæ miniſtrantur fictilibus, & aureis poculis lethale miſcetur aliquando venenum.

Primum igitur de Sancti virtutibus narraturo non alienum mihi videtur quorundam blaſphemiis obuiare in quorum frontibus & ore ſacrilego draconis & beſtiæ proculdubio character agnoſcitur. De illa enim ſcriptũ eſt quod aperiet os ſuum in blaſphemias ad Deum blaſphemare nomen eius & tabernaculum eius, & hos qui in cœlo habitant. Ita igitur qui ſancto huic fruſtra moliuntur calumniam, indubitanter ſe probant ad illius beſtiæ numerum pertinere. Aiunt ergo, non enim me piget velut ante iudices depellendâm callidæ malignitatis intentionem proponere: Nouus iſte Sanctus antiquum nobis peruertit ordinem ſanctitatis: nam cùm cæteri omnes, qui cum dilectione ſpiritus fideliter ad alta ſuſtollunt, aſcenſiones in corde ſuo diſponant & ſuperiora ſemper inferioribus auſpicentur, ſolus hic cùm prius pedem poſuiſſet in ſummo, ſenſim poſtmodum ad inferiora delapſus eſt. Inſtituerat longe à terrenis & laborioſis tumultibus alto vertice nubes excedens diuina tantùm & cæleſtia tranquilla mentis acie ſpeculari, & ecce paulatim ad actiuum laborem & humana negotia, poſtremò ad curam cæmentariam declinauit. Amphoram cœperat, vrceum conſummauit, mutauit conſuetudinem nuptiarum, & contra morem poſitum & veteris hiſtoriæ fidem ante Liæ thalamos Rachel amplexus promeruit, expertus vtramque, pulcram facie prætulit lippienti, dum illa repudiata huic perſeuerantet adhæſit. Cùm potius neutram vtramque fruſtra indigni more proci repellendam tentauit, præpoſuit Martham Mariæ, & iudicio Chriſti contrarius, Mariæ optimam partem aſſerentis, & ſi non voce quod & grauius opere blaſphemauit. Sed & propriæ vocis aſſertione conuincitur, dum quod ipſe peregit, affirmat eſſe damnabile. Sic enim diſcipulos eremum petiturus alloquitur: Non proponere, inquit, ſumma tolerabile eſt propter humanam fragilitatem, cadere autem à propoſito damnabile propter diabolicam tranſgreſſionem. Aut igitur fides non eſt habenda ſcriptori, aut eum qui voce propria tranſgreſſionis arguitur, non ſuum meritum, ſed alienus error ſanctificat. O liuidis plenam ſalibus & ſuperba contentione calumniam! Iam etſi ab omnium ſorte Sanctus hic noſter non diſcrepat, quod iniquorum maledictis & odiis propter Chri

ſti nomen impetitur vtique propter nomen Chriſti licet eodem maledici nomine cenſeantur. Niſi enim egregiè Rotbertus Chriſto ſeruiſſet nec ſanctitatis tanta eius per diuerſas regiones increbuiſſet opinio. Iſti profectò ſuperbiæ filij nec ſua eum dignum ducerent detractione. Nunc verò quoniam & ipſi religionis ſibi per hypocriſim laudem vindicare non metuunt, damnum gloriæ ſuæ putant, quicquid laudibus alienis acceſſerit. Inde fit vt ad delendum Rotberti nomen totis eruditionis ſuæ viribus enitantur, contra ſpecialem Dei ſeruum ármis ſpecialibus, id eſt, diuinis auctoritatibus abutentes, vt pote quos in caſtris ſuis Chriſtus velut hoſtes nutriuit inteſtinos: ſic & horum maiores, quos ex patre diabolo ſuperbia mater progenuit, auſi ſunt quondam improperarẽ Martino, quod flammarum aduſtus incendio ſub mortis inſtantia fugæ præſidium trepidus implorasſet. Egit tunc cauſam Martini, iubente Chriſto Sulpitius, & lectoris iudicio confuſis aduerſariis ſilentium victor impoſuit. Nunc quoque potens Chriſtus indoctam & fruſtra ſibi de ſcientia applaudentem ſuperbiam noſtræ humilitatis obſequio vel confundere vel docerẽ iubet. Age enim quiſquis ille es nouę Sanctitatis impugnator acerrime, qui veraciter nouo homini inſeſtus adhuc veteris imaginem ore ſonas & mente geris, age inquam obſcuræ diligentiæ nobilis, immo notabilis oſtentator, recidiſti quæ tandem tibi videtur aut quæ eſt regula ſanctitatis? vt ſcilicet actiuum quiſque laborem prius exerceat, per quem charitas compaſſione ſollicita proximorum ſuccurrit neceſſitatibus: deinde nouis ſemper virtutum profectibus ad altiora ſe tollens contemplatiuæ arcem dulcedinis in qua ſolius diuinitatis inſatiabili amore fruatur tandem victor obtineat. Quo cum peruenerit iam nefas inde inferiora reſpicere, ſed ſicút de quodam ridicule dictum eſt & hic non incongrue dici poteſt, mirentur cæli cardines vltra non curans homines. Ira ergo duas Eccleſiæ vitas ſuis quamque finibus nouus auctor & expers vtriuſque diſterminans, & ſic confuſas mentis errore & impermixtas eſſe contendis, vt qui ſuperiorem ſemel attigerit, ei ſit ad inferiorem redire damnabile, hoc eſt qui Deum plenè intellexerit, non poſſit & fratrem diligere. Nouam pro religione credulitatis regulam introducis, vt iam Græcia loquax multo fabuletur humanius Oreſtem & Pyladem profugos vi tempeſtatis in exterum litus expulſos cum capti ad Scythicæ Dianæ oram ſtatuti eſſent, vt peregrino ſanguine crudeli Diuæ ſolitò litaretur, data lege qua tantum vnus oppeteret diu multúmque pium barbaris amicæ contentionis præbuiſſe ſpectaculum, dum alter alterum vicaria morte conatur redimere. Iam tu religioſe Chriſtiane ipſis idololatris agi ſuades immanius. Si quis pater mitiſſimus clauſos diu profundo & tenebroſo carcere liberos ſtans in loci ſupercilio flenti voce compellet demiſſa ſcala per gradus tritos cohortetur eniti. Tum cæteris diffidentibus & indocili mente turbatis. vnus quiſque alacriori conatu & exercitio firmiori greſſus arduos moliatur, iſque cum ad ſuperiora lætus emerſit, implorantes fruſtra opem germanam fraterculos auerſetur, nec eis conſentiat per aſcenſus notiſſimos facilem præbere ducatum, idque mentiatur paterna dilectione ſe facere, cùm pater afflictos commiſerans ad opem ferendam pio illum affectu inſtimulare non ceſſet. His igitur perfectiſſimus videatur, ſi quiſpiam in amphitheatro pugnantem cum acerrimo gladiatore quem ipſe iam vicerit, cuiuſque non ignoret argutias ſub mortis diſcrimine ſpectet germanum, eumque cum poſſit inſtruat, ſed fratrum ſecurus periculi cum ſpectatore pereunte reſidens emeritus intempeſtiuis eius velit oſculis delectari, numquid non ab omnibus & ab ipſo patre improbus & crudelis & in fratribus neglectu iudicetur impius parricida? Sed Dei inquies flammeus amor omnem rerum mortalium curam deuorat & conſumit. Ergo ſi ita eſt, oritur nouùm & monſtro ſimile in ipſo charitatis regno diſſidium, & duobus mandatis in quibus tota lex pendet & prophetæ inteſtina & pluſquam ciuili ſeditione confoſſa conſequenter totius Chriſtianæ fidei corruunt Sacramenta. Nam vt laxos circuitus breui complexione ſuccingam, ſi flagrantiſſimus amor Dei in quo contemplatiuæ vitæ ſumma conſiſtit, fraternam dilectionem quæ eſt actiuæ cauſa vel maxima deuorat & extinguit, dum & ipſe ſimul extinguitur, nullla remanet portio charitatis. Qui enim non diligit fratrem ſuum quem videt, Deum quem non videt, quomodo poteſt diligere? Item qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere & clauſerit viſcera ſua ab eo, quo modo charitas Dei manet in eo? Aut igitur Deum diligens amabis & proximum, aut proximum ſpernens contemnes & Deum.

Porrò ſi cum Deo fratrem dilexerit, indigenti pro viribus neceſſaria miniſtrabit,

quia ſine opere ſeu re non habens ſola fuerat voluntate actiuum proculdubio negotium exercebit. Prorſus otioſa, immo nulla erit fraterna dilectio, niſi mentis ad Deum erigatur intentio: cogit nos quo debet rationis inuictæ neceſſitas. Igitur cum duæ vitæ ita ſuis ab inuicem meritis ſint diſcretæ; ab eodem tamen communiter lege queunt vicaria poſſideri. Cumque ad inferiorem pro neceſſitate recurritur, non eſt caſus ſed deſcenſio, non eſt præuaricatio ſed compaſſio In hac ergo parte virum Sanctum tranſgreſſionis arguere, eſt ſicut apparuit, pluſquam verbis agenda tranſgreſſio.

Quia verò illum priſci ordinis aſſeris peruaſorem, & ante Liæ thalamos Rachelis pulchritudinem impudentis proci exemplo fruſtra tentaſſe, mirum niſi ſomnians hoc vidiſti. Quippe geſtorum ipſius euidens & ordinata narratio, nec tuam credo latere potuit cæcitatem. Ibi enim de præcedentibus eius eleemoſynis non ſiletur. Porro quod eum contra Chriſti ſilentium Martham inſimulas prætuliſſe Mariæ, friuola prorſus & vana probatur obiectio. Nam ſi hæc ad temporis ordinem prælatio referatur, quod quidem ab incauti tantum criminatoris ſtultitia non abhorret, ſe ipſam linguæ volubilis impugnat calumnia, dum eundem nunc arguis id feciſſe quod paullo ante arguis non feciſſe; nam ſuperius quod Liam ante Rachelem non duxerit, ſic cauſans quod Mariæ Martham prætulerit. Sed myſticè idem ſunt Lia & Rachel, Martha & Maria. Præferre igitur quantum ad ordinem Martham Mariæ non potuit, ſi Liam Racheli non prætulit. Quod ſi dignitatis intelligatur prælatio, ſic quoque in te vanitas eminet obiectionis, de alienæ mentis iudicio quod neſciret aſſerentis. Quantum enim ex illius viri Sancti verbis aut operibus potuit apparere, Mariam veraciter Marthæ dignitate præpoſuit, qui propter Dei amorem fratribus miniſtrauit. In quam compaſſione non ardui propoſiti retrogradus violator, ſed electorum omnium & ipſius capitis extitit piiſſimus æmulator. Hæc eſt enim antiquæ, hæc & modernæ & futuræ regula ſanctitatis, quam inter vtrumque margine inſignitis virtutum gradibus vſque in finem ſæculi diſcurrere non ceſſat famulorum Chriſti prompta deuotio. Contra ea quæ ab his dicuntur qui actiuam vitam contemplatiuæ intermiſcere nefas iudicant, vt in B. Rotbertum cuius inuident ſanctitati, deuoluere poſſint calumniam, ſatis dictum putamus. Separatim tamen quis forte nos reſpuat quaſi propter ſcripturarum auctoritatem ſenſu proferentes humano, ſacris teſtimoniis volumus illuſtrare ſententiam, non alienum ab huius operis intentione exiſtimantes, ſed ad ædificationem legentium præſentem Dei famulum antiquis ſanctis fuiſſe oſtendamus in hac diſcretionis virtute conformem. Huic ergo ſcalæ Iacob Patriarcha cum ſuper lapidem myſticum feſſum caput dormiens reclinaſſet, innixum Dominum vidit & Angelos aſcendentes Dei non ſolum per diuinam contemplationem, ſed etiam deſcendentes per humanam compaſſionem. Quod quidem myſterium & in ſuo connubio idem Patriarcha exercuit, dum poſt pulchriores amplexus fœcundioris coniugii coitum ſæpius repetinit. Hoc ſi æmulorum temeritas aduertiſſet, nullatenus diuinam hiſtoriam ſtultæ ſuæ crederet calumniæ ſuffragari. Quid enim aliud veteris, quid aliud ſacratiſſima loquitur noui pagina teſtamenti? Nam vt pauca proponamus de ſingulis, Abraham fidei pater, Iſaac promiſſionis filius, Iacob gratiæ ſpiritualis electio, qui ſpecialiter B. Trinitatis in ſe myſterium prætulere; nonne & cum Deo ſæpius loquebantur, & domeſtica nihilominus negotia procurabant? Hæc in Iacob maximè viciſſitudo elucet, qui cum Deum facie vidiſſet ad faciem, vnde & locum Phanuel nominauit, ſtatim itineris exigente neceſſitate ad diſponendam conuerſus familiam, ancillas & vxores cum liberis & gregibus per turmas diſtribuit. Sic & Moyſes Legiſlator ſolus cum Domino moratus in monte, commiſſo viciſſim populo ſe reddebat. Nec ſemper diuini tabernaculi incolebat ſecretum; ſed foras egreſſus tumultuoſas languentium cauſas non leui plerumque negotio dirimebat. Illudque non longè videtur ab hac intelligentia reſultare quod ſedens Axa ſuper aſinam à patre ſuo irriguum ſuperius & inferius neutrū ſine altero poſtulauit. Nec minus & Chriſti Apoſtoli Petrus & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam, quo numero Angelicæ ſumma contemplationis innuitur, & mox egreſſi petentibus in Chriſti nomine beneficia conferebant. Paulus quoque Doctor præcipuus raptus in Paradiſum non ſemel & de ſetaciſſimo mentis obtutu cœli tertii ſecreta rimatus, iterum ſe non ſolùm ad hominum, ſed etiam ad carnalium hominum aptabat menſuram, beneuola

compaſſione incontinentibus aliquid etiam de voluptate concedens. Propter fornicationem, inquit, vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque virum ſuum habeat, & vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro. Vide quid faciat imitanda perfectio charitatis. Secretarius paulò ante cœlorum, fit ecce cubicularius thalamorum. Sed & de collectis quæ in ſanctis fiebant ad præparandam repromiſſam benedictionem diligenter Corinthios hortabatur. Ita pro geminæ plenitudine charitatis, id eſt ſummus & imus, cælicus & terrenus, ſiue mente excedebat Deo, ſiue ſobrius erat nobis. A qua ſanctitatis regula nec cæteri Chriſti exorbitauere diſcipuli. Sed ſingulis proprias notas ad hoc negotium pertinentes affigere, valde longum & non valde neceſſarium: ſolus Dei filius IESVS Chriſtus nobis ſufficiat ad exemplum. De cuius plenitudine omnes acceperunt & cuius tota in terris vita morum extitit diſciplina. IESVS ergo nunc aſcendit in montem ſolus orare, nunc venit ad diſcipulos quos videt in fluctibus laborare. Nunc turbis erogat verbum Dei, nunc largitur munera ſanitatum. Transfiguratur in monte ſuam gloriam paucis oſtendit, reuerſus ad turbas ſupplicantis pro filio patris coram multis exaudit miſeriam. Aliquando Spiritu Sancto exultans cœli & terræ Domino confitetur, aliquando ſeipſum conturbans pro amici funere lacrymatur. Docet & verbo quod oſtendit exemplo, cùm non ſolum clauſo oſtio patrem orare ſed & aperto beneficio fratri petenti ſuccurrere nos hortatur. Idem & in Canticis contemplatiua probat Eccleſia quærens ſe à lecto quietis internæ ad exteriorem quam exuerat curam & prædicationis officium ſponſo reuocante compelli. *Ego*, inquit, *dormio, & cor meum vigilat, vox dilecti mei pulſantis, aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, & immaculata mea, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illam? laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi aperire dilecto meo.* Ex his omnibus ſatis conſtans eſſe putamus & euidens contemplatiuos ad actionem non ſolum licenter, ſed & neceſſario plerumque mutari, nec prioris pati meriti detrimentum, quia ſi quo fraudatur interius pulchra ſterilitas, totum compenſat exterius lippa fæcunditas. Sed quoniam huius rei tam latè patet oſtenſio vt tempus me citius, quàm copia deſerat exemplorum, tanto magis quæ ſunt dicta ſufficiant, quanto minus dicenda deficiunt. Quocirca quoniam veritas falſitatem redarguit, & charitas inſtruxit inuidiam, muta fiant labia doloſa quæ loquuntur aduerſus iuſtum iniquitatem in ſuperbia & in abuſione. Immo quia magis intendimus ædificare quàm vincere, cedat inuidia charitati, & taxato veræ confeſſionis præconio nefandæ blaſphemiæ redimatur impietas, vt in ſpiritu dilectionis & pacis Beati viri merita pariter prædicemus.

Miracula quippe quibus largiente Domino ſacri corporis eius illuſtratur ſepulchrum, meritorum ipſius certa ſunt dubitantibus argumenta. Ergo hæc fidelibus & maliuolis, ſi qui reſtant, qualibus ſupra quantum Dominus dedit occurrimus, ſecundùm huius opuſculi tenorem pro nobis reſpondeat, vt quemadmodum teſte Apoſtolo, linguæ in ſignum ſunt non fidelibus, ſed infidelibus, ita è conuerſo ſigna ſint non fidelibus ſed infidelibus.

Ea ipſa die qua Beati viri corpus ſepulturæ tradendum iacebat, vnus ex antiquioribus eius diſcipulis, cæteris circa pias exequias ſatagentibus, ſolus in partem ſeceſſerat, vt pote qui repentinam ſui deſtitutionem præ diuturna conſuetudine familiarius pateretur. Hic cum imo luctus angore feſſus & conſternatus animo reſediſſet, vt ſolus ex triſtitia ſomnus irrepſit. Et ecce diuinitus mentis ſibi lumine reſerato, igneum globum cœlo elapſum ſupra vbi corpus Sanctum iacebat, conſpicit aſtitiſſe. Cuius ſplendore lucifluo vicina quam vehementius irradiarentur. Cumque ad tantæ viſionis horrorem ſtuperet attonitus, adeſt cæleſtibus ſtipata leonibus inæſtimabilis fœmina venuſtatis proprio fulgore, præuii luminis æmulans claritatem, quam ex vultus & habitus maieſtate Reginam eſſe conſtaret. Hæc ſuper feretrum igneo globo inſiſtens manu porrecta iacentis dexteram apprehendit, blandæ vocis alloquio vt ſurgeret & ſecum aſcenderet cohortatur. Ita manibus conſertis recto in cœlum itinere gradientes, comitante ſe lumine; cum iam ætheris confinia tangere viderentur, emiſſa deſuper ingenti dextera, cæloque patente recepti ſunt. Hanc Domini fuiſſe matrem nulli ſit dubium qui deuotam ſibi animam poſt vitæ præſentis decurſos rite labores cœleſtibus Chriſto ſuſcipiente gaudiis, introduxit. Eius quippe ſe

vir Sanctus poſt Chriſtum ſpecialiter obſequio manciparat, eámque viuens in carne tam impatienti ſpecialiter diligebat affectu, vt ab eius laudibus etiam cum de alieno ageretur temperare non poſſet. Vt ad eius memoriam etiam animo vigilaret dormiens maieſtas ſignanter enituit.

Item vir quidam Vellauenſis incola territorii febribus quartanis biennio continuo carpebatur. Hic cùm implorandæ ſanitatis deſiderio multas diu Sanctorum memorias circuiens peroraſſet, conſumpto fruſtra ſtudio periculoſam ægritudinem intempeſtiui laboris moleſtia, cumularet. Nec vel ſuæ infidelitatis culpa vel patronorum impotentia fallebatur. Sed B. Rotberti mentis vt poſtmodum claruit diuinitus ſeruabatur. Nam cum ipſo tumulationis eius die ante ſacri corporis locum quo eum peruagata circumquaque venerandi obitus fama inter promiſcuas turbas properanter adduxerat, humi proſtratus non ſine certa impetrandi fiducia, ſanitatis remedium diutius imploraſſet, inter orandum ſomno cælitus illabente, leuiter obdormiunt. Cum interea ſecreto diuinæ pietatis affectu per beati viri merita venarum calefactis meatibus pigri diu frigoris vis noxia cœpit reſolui, & toto corpore patentibus poris ſe briſluis ſudoribus pariter emanare. Senſit exonerata dormiens natura remedium, & hoc abſque medici curationis moleſtia omni repente liberatus incommodo, alterum ſe mirans reſurgere ſibi videretur dum euigilat. Quantas tunc Deo pro recepta ſanitate grates egerit, quantis Rotbertum vocibus inclamarit, ſolus ex eius gaudio poterit æſtimare, qui gaudium ex præeunte moleſtia menſurauit. Sicut enim plus gaudet, qui maius euaſit periculum, ita maiores agit gratias, qui plus gaudet. Huius ergo tantæ virtutis opinio tam eorum ore qui viderant, quàm & qui crediderunt, referentibus per regiones finitimas celeriter diuulgata languidorum debiliúmque greges ad ſacrum Beati viri ſepulchrum velut diſpenſandarum gratis ſanitatum largifluam quandam ac propagatam nuper cunctis languentibus officinam, diuerſis pariter itineribus adducebat.

Inter quos miſerum quendam ſenem cuius infortunio ad duplex ſenectutis & paupertatis incommodum grauiſſimum planè peſſimúmque cæcitatis acceſſerat anxia tori conſors ad ſepulchrum ſtatuit Confeſſoris. Vbi dum per triduum cæcus ille indefeſſo ſtudio mentis oculos fixus in Chriſtum Rotberti nomen, cuius fidebat patrocinio, ſæpius iterat, nec vel momentum ſibi relaxaret à precibus, offenſa mulier importunâ viri vt videbatur garrulitate, Deſine, inquit, tandem præferentibus inferre moleſtiam, ſi quieſcenti facere non times iniuriam: nam qui te non putas à Sancto niſi clamores improbius exaudiri, dum lumen imploras amiſſum, quem ſic pulſu infamas auditum. Nec mereris impetrare quod oras dum velut ſurdo, ſurdo cæcus improperas, expecta potius cum ſilentio & in cordis cubiculo funde preces. Hanc ille vocem ſic indignabundus exhorruit, vt eam non tam fœminæ ſimplex eloquium, quàm fraudulentum ſerpentis ſibilum iudicaret. Parce, inquit, parce mulier ſtultè loqui & impiam blaſphemiam imagine fidei palliare. Suſtine, delicatas aures ſuſpicaris Sanctorum, vt eas nimiis putes clamoribus enecari, immo edocti diuino Chriſti magiſterio quod non dant amico plerumque roganti, tandem largiuntur improbo pulſatori. Statimque conuerſus ad Sanctum pium nomen exclamare cœpit inſtantius. Imitatus Euangelicum cæcum, quem turba magis accendebat in preces, increpans vt taceret. Mota iam dudum pietas Sacerdotis, poteſtatem à Deo reſtituendi cæco luminis impetraret. Sed probat petentis fidem dum differt dare quod petitur, ſimul beneficium plus deſideratum fit gratius. Dum igitur homo perſiſtit in precibus, occulta virtus manifeſtatur, cepitque denſa caliginis nubes auelli, vt velut diſtante iam ſpatio oculis mirantibus cum lucem nondum viderent ſua cæcitas apparere velut ſi lucem videntibus velamen obtendas, admouit homo feſtinus palpitantibus oculis manum & mirum in modum nil tangens quicquid officiebat deterſit. Illuxit diu ſepultis orbibus lux mirabilis & totam mox reddit corporis accenſi ſubſtantiam clariorem. Rupit ergo ſeipſam non capiens gaudii menſura ſilentium, & noui in ſemet miraculi congruus prædicator per totam repente Baſilicam cœpit mixtis laudibus intonare.

Ecce & aliud miraculum ſanctitatis eiuſdem documentum. Ex Lemouicenſi pago miſera quædam xx. fere annis maligni ſpiritus frequentibus incurſionibus deuaſtata tandem ad Beati viri ſepulchrum à fidelibus perſonis adducitur. Sanè non illam continua vt ſolet fatigatione vexare vis inimica conſueuerat, ſed minorem

chronicæ

chronicæ paſſionis grauius poſt interualla torquere. Itaque dum ante ſacri corporis loculum, velut ante pium iudicem reus abſolutionis ſuæ ſententiam, ſuſpenſis qui aderant omnibus expectaret, tantis repente toto corpore conuelli cœpit tremoribus, vt mortem potius expectandam horrenda ſupplicii faciꝗs intentaret. Trepidabat nimirum inuiſibilis nequitia ſpiritualis, & dum male inuaſam ſubſtantiam velut improuiſo ſuperuentu territa feſtinat dimittere, occluſis exitibus vndique circumcurſitans, carcerem ſinim concutit tremebunda. Nam retinet ad tempus vt torqueat cenſura prædonem, ſimulque futuræ mox purgationis miraculum oſtenſa præoculis peſtis horrenda magnitudine commendatur. Dum igitur in hac tam fæda ſpecie miſetandum adſtantibus aliquandiu propriæ calamitatis præbuiſſet ſpectaculum, ſubito fœmina prorupit in vocem, & iteratis ſæpe clamoribus Sancti Roberti cœpit adiotorium inuocare. Interea manſionarius acceptam ſacræ conſperſionis aquam in os vociferantis rorauit, & velut imbre cælitus miſſo huius paſſionis totum ſubito reſtrinxit incendium. Collapſa igitur mulier pauimento iacuit aliquandiu ſine ſenſu, vt planè cunctis nil aliud quam mortua videretur. Nec magnum negotium erat Sancto viuacibus meritis ſuſcitare mortuum, ſi forſitan quod videbatur hoc erat. Redeunte itaque vel anima, vel ſenſu, vel parum apertis oculis, cum quiete in modum antiquæ illius Tabitæ reſedit, & de recepta mentis & corporis ſanitate ſeruo Dei Rotberto quantas poterat gratias referebat. Tunc præſentes qui adetant & rei exitum iam dudum ſtupidi ſuſtinebant, viſo tanto támque patenti miraculo certatim Dei laudes piis clamoribus intonabant. Sed & mulier ad patriam reuerſa incolumis, miræ virtutis exemplum quod ſenſerat ipſa circumtulit.

Item vir qoidam Forenſis territorii patriora filiolum ſuum iam multo tempore neruorum contractione damnatum, vt non gradiri ſed repere videretur ad ſepulchrum Beati viri pro eiuſdem ſuæ ſobolis ſanitate pias preces fuſurus aduexit. Itaque per vnius Hebdomadis ſpacium, lachrymis inſiſtens & votis diuinæ miſerationis opem fideliter expectabat. Interea die quadam dum fratres Miſſarum celebrarent officia, cœpit parum neruorum ſubitis motibus agitari, & vt torpida diu crura tentaret extendere, & ecce quodam impetu cum fragore cutis extendebatur & nerui, vt iam vel ſi conaretur non poſſet deſiſtere. Sine dubio vis cœleſtis arcta vnius captiuæ diu naturæ vincula dirumpebat, & quod exercebatur, non erat in hominis poteſtate, erigitur ſtatim deſuetos claudus in pedes & vacillanti primùm inceſſu cogitur ambulare. Accurrunt illico lachrimantes præ gaudio qui cernebant, & iniectis vndique manibus cum Dei laudibus erectum ad altare perducunt. Fit tale gaudium apud omnes quale vtique ſupernæ præſentiæ manifeſtatio & probatio merebatur. Super omnia tamen præconia patris vox gratulabunda feſtiuius reſultabat cui cauſa lætandi propenſior maiorem dabar materiam declamandi. Sic cum filio ſolidatis baſibus iam non claudus reuerſus ad propria grande miraculum patriis finibus introduxit.

Ex oppido quod Cereſium nominatur, eques non ignobilis filiam habebat, quæ fædum in modum facie tumefacta geminis etiam iamdudum capta luminibus duplicis incommodi graui ſarcina premebatur, viſum eſt patri poſt tempus, qui puellæ miſerias mœſtis viſceribus indolebat, vt eam ad ſancti viri ſepulchrum dirigeret, vbi multos recipere ſanitatem celeberrima iam fama vulgauerat. Ducta eſt cæca ad ſanctum liuidis tumoribus faciem deformata & poſt modicum tedit videns in priſtinam decori vultus imaginem reparata. Nam dum precibus aſſiduis pulſat Deum, quales ſibi contriti cordis dictabat afflictio dum Beati Rotberti nomen & merita ſæpius conteſtatur vnus ex fratribus cuſtos ædis de vultu geſtientis colligens ſupplicantis affectum, admouit etiam vocibus aurem, ſtatimque pietate permotus ingemuit, & velox affectu vinum quo fuerat lotum corpus ſancti detulit feſtinanter, eoque totam faciem pauitantis reſperſit. Verùm illa vbi perſenſit auxiliares ſacrati laticis guttas, idem ſibi fieri ſæpius poſtulabat. Quod cum per dies aliquot factum eſſet, integram recepit fœmina ſanitatem. Redit ad ſuos facie colluſtrata, quam nec videri iam pudeat, nec videntibus neceſſe ſit inuidere. Gauiſus eſt pater viſa filiæ ſanitate, gauiſa familia cum vicinis, & totum ſimul oppidum communibus votis in Dei laudibus exultauit. Nec Beati Rotberti ſiluere præconia, qui cauſam miſeræ in ore ſuo ſtrenuus internentor ſuſceperit. Notus eſt vicus quod Monaſteriolum vocant indigenæ, habitat hic miles filiam habens quam miſeris

modis ſæuus ſpiritus agitabat. Hic non tantum terriſono fremitu vel geſtu horrendo, ſeu verbis ſpurciſſimis ſignificabat inſaniam, verum quos poſſet manibus impetebat. Neque parcebat vel ſibi ſi quando alios inuadendi copia non daretur. Nec vero qui ſe patrem genuerat, agnoſcebat, niſi quod latentis inimici ſuggeſtu maioribus illum quàm cæteros contumeliis infeſtabat. Sed quanto grauioribus pulſaſſet iniuriis tanto magis in miſeram paternæ pietatis viſcera mouebantur. Spectabat infelix in corpore filiæ pœnam ſuam, & quodammodo tormentis grauioribus angebatur. Sentiebat enim iſte mente ſana quod plangeret, cum apud illam ipſius ſenſum doloris abſorbuiſſet inſania. Illa toruos vultus & perfuſorum rabie cruentas acies oculorum ſecura verſabat, mœſti parentis pallidas genas vberibus lachrymis lumina madefacta genus ſpectaculi miſerandum effecerat. Rictus terrificos & ſpumas furentes & rotatæ ceruicis tortiles gyros, & implexi capitis horridas comas, & quicquid aliud in neſcientis corpore flebile cernebatur, totum in ſe transferebat pia compaſſio genitoris.

Inter hæc cum nulla pateret via remedij ſæuum dolorem exacerbabat plus ipſa deſperatio ſanitatis. Sed cum in tantis triſtitiæ fluctibus iactaretur, flauit ſubito ab amicis aula ſalutaris ſecunda conſilij ad ſancti viri ſepulchrum puellam dirigere quo nullius petentis fides iuſto deſiderio fraudaretur. Statim in ſpem certam erectus, hanc eſſe ſalutis filiæ velut attingendi littoris vnicam viam, parat famulos & ancillam & quæ neceſſaria videbantur, impoſitamque puellam vehiculo duci feſtinanter iubet ad Sanctum membris iam omnibus impeditam, ne more ſuo proſiliens quoſlibet obuios ſauciaret. Iter illud medium quo tendebat Ligeris fluuius dirimebat, cuius vtique rapidos fluctus ſolent etiam ſana capita formidare. Hic vincta cœpit habere iam melius & vultu tranquillo verbis mitibus comites appellare. Nimirum virtutis hoc erat non naturæ remedium vbi poterat lymphata maximè nata terreri. Quare, inquit, me pannis velut mortuam inuoluiſtis? Soluite quæſo defeſſam, nec vltra velitis innocuam coercere. Sic ſoluta confeſtim toto interuallo mente placida conquieuit. At vbi ad ſacrum tumulum velut ad locum examinis eſt perducta, ſilere non potuit qui latebat, dum purgandos remotarum fibrarum ſinus violenta rimatur diſcuſſio, peſtis improba fremere cœpit dentibus & graſſari, & poſt paulo amittendam ſubſtantiam modis omnibus fatigare. Nam poſt triduum fraus expulſa omnes cauſas moleſtiæ ſecum tulit. Redit in ſtatum priſtinæ ſanitatis paulatim recreata natura, & poſt modicum pluſquam ſoſpes ad patris domum vires ſuas admirans ipſa reuertitur. Quid intulerit gaudii crediderim temperaſſe qui ſimplici erga miſeram communis naturæ mouebantur affectu. Quanto amplius paterna pietas geſtiebat quam communis & propria cohortabatur afflictio. Nec immerito ſanctum Domini Confeſſorem multimodis laudibus extulerunt, cuius meritis glorioſis tanta diuinitus miracula ſunt conceſſa.

Quæ ne fortè cuipiam dubia videantur, quid in hac parte contigerit, placuit in vltimis recitare. Cum talium fama virtutum apud Alpes Maritimas increuiſſet & in Sancti Rotberti præconia corda & linguas accenderet populorum, Archipræſul illius Prouinciæ vir moribus æquiparans dignitatem indignum ratus ſi leuis vulgi vanis rumoribus Pontificalis grauitas fidem protinus adhibeat, ſtatuit non indiſcuſſum dimittere quod ad publicum vel errorem vel meritum pertinere conſtabat. Fuerat ſanè Beato virum dum in carne viueret diu notus & amore ſimilium ſtudiorum iunctiſſimus.

Facto igitur vt res petebat congruo itineris apparatu profectus eſt ire, non quidem voto increduli tentatoris, ſed probandæ potius ſtudio veritatis. Venit ergo cum comitatu exemplo Reginæ Auſtri ad locum probaturus, ſicut illa ſapientiam, ſic iſte potentiam Salomonis, ſuſceptus eſt hoſpitaliter vt decebat, ſicque vbi viſum eſt opportunum ingreſſus in Monaſterium fieri ſibi copiam poſtulauit. Factum eſt protinus vt petebat, obſeratiſque foribus ædis, ſolus ipſe remanſit intrinſecus. Ibi totus effuſus in preces S. Rotberti ſepulchro aduoluitur, & præ igne feruidæ charitatis liquefactus in lachrymas & ex medullis cordis inuocat verum lumen vt ſibi dignetur manifeſtius reuelare. Si verè abſque aliquo ſuſpicionis ambiguo diuina potentia tantam B. viro miraculorum gratiam contuliſſet, præſentibus ſæculis inſuetam. Dixit etiam multa conuerſus ad ſanctum, ſicut ei parturiēs preces anima ſuggerit, nec ceſſauit matrem Virginem inuocare, nec Spiritus Angelicos prætermiſit. Interea dum precibus addit

preces, diuina protinus manifeſtatur reſponſio non formata elementariis verborum ſonis, ſed euidentibus rerum conſtans indiciis. Contractam diu corpore toto puellam quæ ad ſepulchrum ſancti, ſicut poſtulauerat, portabatur, nutu Dei confluens vndique communibus votis populus ſequebatur, pulſantibus apertæ ſunt fores, & introgreſſa proſequens multitudo, vix bene depoſita tetigerat pauimentum reſolutis neruorum votis, dirupta cute poplitum, ſurgit in pedes, & per totam Baſilicam greſſum mouens rudimenta gaudet noui muneris exercere. Tollit populus voces in cœlum & læto tumultu perſonant vniuerſa. Stat in parte ſtupeſactus Epiſcopus, & de priſtinæ pietatis ſcrupulo non tantùm conſono multorum teſtimonio, ſed oculari etiam fide confunditur, agnoſcit etiam tacitus gratiam quam petebat, & tam cito ſe exauditum miratur. Ne tamen aliqua prauæ ſuſpicionis relinqueretur occaſio, duplicato protinus miraculo confirmatur, vt quaſi legitimus teſtimonii numerus non deeſſet. Nam vix bene de priori gaudio tumultus reſederat, cum ecce non parua comitatus caterua cœtus ab ortus pii adducitur & omnium qui aderant in ſe mentes & ora conuertit. Nec mora, ſtatuitur ad ſepulchrum, oratur pro illo à populo & expulſa ſtatim caligine, mirantes oculos penetrat lux ignota. Exoritur rurſum lætitia, rurſum gratiæ, rurſum voces, miratur Epiſcopus repetito, cuius mentis priſtinæ cæcitati ſimilis materiæ virtus alludit. Opponitur cæcitas dubitanti & illuminato credulitas reſpondet. Nullus iam locus relictus erat ambiguo & vltra inteuta euidentia nullus Thomas poterat. Erumpit ergo corroboratæ fidei proiectus in vocem & in aures omnium ſonat & ſonet verax confeſſio. Plus, inquit, hæc video quam audiui, & eſt longè inferior opinio veritate. Reuerſus eſt Præſul ad propria, reportans pretioſæ confeſſionis diuitias & dans gloriam Deo cœli, qui viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Ex Martyrologio Eccleſiæ S. Iuliani Briuatenſis in Aruernia hæc mihi videntur addenda.

Aruernenſi territorio depoſitio S. Roberti Abbatis. Hic glorioſus Confeſſor Eccleſiæ B. Iuliani Briuatenſis Canonicus fuit, ac in ea Theſaurarii officio functus eſt, ibique virtutum incrementis proficiens, meritórumque gratia celſior effectus ad montem, qui nunc Caſæ-Dei dicitur, ſe tranſtulit. In quo loco aggregatis diſcipulis, Monaſterium inſigne conſtruxit tempore Leonis noni Romanæ ſedis Præſulis & Henrici Regis Francorum qui regnare cœpit anno Dominicæ Incarnationis MXXXI. Tandem vitæ exemplis & doctrinâ fulgens cœleſtia petiit, terras etiam miraculis illuſtrans, ibique ſepelitur.

CATALOGVS ABBATVM CASÆ-DEI.

Anonymo Auctore Monacho eiuſdem Cœnobij.

1. SAnctus Robertus ex parentibus liberis natus natione Aruernus fuit primus Abbas & Fundator Caſæ-Dei, qui ibi præfuit quindecim annis, obdormiuitque in Domino, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ſexageſimo octauo, & die viceſima quarta Aprilis, ſepultus in eodem loco; cuius tranſlatio celebratur decima nona Octobris. Hic diuus Confeſſor claruit vita & miraculis, prout fusè declaratur in deſcriptione ipſius diuinorum operum.

2. Dominus Durannus fuit ſecundus Caſæ-Dei Abbas, tandem Claromontenſis Epiſcopus, quo in Epiſcopum aſſumpto, electus fuit inuitus beatus Adelelmus, qui virgam paſtoralem Seguino reddidit, etiam ob id in Catalogo Abbatum relinquitur. Hic Durannus apud Claromontanos iacet qui obiit 13. Calend. Decemb. in cuius morte interfuit Vrbanus II. qui ibidem Concilium generale tenuit, vbi fuit ordinatum quod Officium noſtræ Dominicæ in dies diceretur. Idem Vrbanus tunc dedicauit Eccleſiam Cœnobii noſtri veterem in honorem Sanctorum Agricolæ & Vitalis 15. Calendas Septemb. cooperantibus multis aliis Prælatis, quemadmodum fatetur in quodam priuilegio nobis conceſſo anno Domini milleſimo nonageſimo ſexto.

3. Seguinus Deſcerray, qui dicitur Sanctus, iacet apud Auenionem, obiitque Idibus Iulij: fuit tertius Abbas.

4. Pontius de Tournon, qui etiam dicitur Sanctus, etiam Anicienſis Epiſcopus fuit, in ordine Abbatum quartus, iacet apud Rocham-pauperem Prioratum in Delphinatu: obiit viij. Kalend. Febr.

5. Aymericus fuit quintus, tandem Claromontenſis Epiſcopus: vbi iacet, obiitque decimotertio Kalendas Maij.

6. Dominus Stephanus de Mercurio, qui iacet iuxta altare Sanctarum Virginum ad ſiniſtram partem, fuit ſextus Abbas. Is meritò dicitur ſanctus, cuius ſanctitas miraculis effulſit, vt patet in eius legenda. Obiit 4. Kalendas Aprilis.

7. Dominus Iordanus de Monte Buxerio, qui iacet poſt Beatum Stephanum de Mercurio, fuit ſeptimus: obiit octauo Calendas Decembris, de quo Petrus venerabilis Cluniacenſis Abbas lib. 6. Epiſtolarum Epiſt. 13.

8. Pontius de Bello-diſnario iacet in Valle Ioſaphat iuxta ſepulchrum Beatæ Mariæ Virginis, fuit octauus, & etiam dicitur ſanctus, obiit 2. Calendas Maij.

9. Guillelmus de Totent qui iacet in Crota mortuorum inter maius altare & Capellam B. Mariæ: fuit nonus: obiit 2. Idus Octobris.

10. Bernardus Yſarim, qui iacet in dicta Crota, iuxta dominum Guillelmum, fuit decimus. Obiit 8. Calend. Octob.

11. Lancelinus, qui fuit Valentiæ Epiſcopus, apud Valentiam iacet: fuit vndecimus, obiit 15. Calend. Iulij.

12. Dalmatius de Cucia, qui iacet ante altare Sanctorum Confeſſorum ad aquam benedictam, fuit duodecimus, obiit 4. Nonas Iunij.

13. Stephanus de Breſons fuit decimus tertius.

14. Bernardus de Valons, qui iacet apud Pertiniacum veteris, fuit decimus quartus.

15. Hugo Danglats apud Marengne iacet, fuit decimus-quintus, obiit 4. Idus Octob.

16. Armandus de Breſon, qui iacet ad dextram partem altaris Sanctarum Virginum, fuit decimus ſextus.

17. Geraldus de Monte-claro retro Chorum ad altare Sanctarum Virginum, fuit decimus ſeptimus.

18. Guillelmus de Boſſozello, qui iacet apud Andanciam, fuit decimus octauus. Obiit 8. Idus Iulij.

19. Bertrandus de Pullyac, qui iacet in Capellâ B. Mariæ, fuit decimus nonus. Obiit 4. Calend. Nouemb.

20. Albertus de la Moleta iacet in Preſbyterio maioris Eccleſiæ, iuxta altare B. Mariæ ad partem ſiniſtram, fuit vicesimus, obiit Octob.

21. Ebbo de Monte-Claro fuit viceſimus primus.

22. Aymoynus de Lacula fuit viceſimus ſecundus, hic ſtatuit eum conuentu de Antiphonis S. M. V. poſt completorium dicendis.

23. Hugo de Arcu viceſimus tertius extitit.

24. Ioannes Chandorati viceſimus quartus, Anicienſis Epiſcopus, qui iacet in Capella B. Mariæ Collegij iuxta altare ad partem ſiniſtram, de quo vide in procemio Benedictinæ inſtitutionis.

25. Rigaldus, aliter Reginaldus, fuit viceſimus quintus.

26. Petrus de Agrifolio fuit viceſimus ſextus, tandem Epiſcopus Claromontenſis ſecundùm aliquos, vel Auenionenſis vt in terrario dicitur, in octauis S. Benedicti.

27. Stephanus Donialei fuit 27. poſtea Toloſæ Archiepiſcopus.

28. Stephanus de Agrifolio fuit viceſimus octauus.

29. Guillelmus Gauterii fuit viceſimus nonus, qui fuit poſt tranſlatus & factus Abbas S. Medardi de Soiſſons.

30. Guillelmus de Vlmo fuit trigeſimus, qui bullam obtinuit à Domino Gregorio Papa XI. qua Monaſterium iſtud fuit diminutum de mille florenis in Camera Apoſtolica.

31. Dominus Andreas Ayrandy decretorum Doctor fuit trigeſimus primus, ſepultus in magna Eccleſia iuxta vas Comitis Belli-fortis, qui multa bona contulit huic Monaſterio in veſtimentis aureis, & multis aliis.

32. Hugo de Chouiny, alias de Blot, fuit 32. qui nepoti retenta penſione reſigna-

uit. Hic etiam multa bona contulit Monaſterio.

33. Reginaldus de Blot fuit 33. hic iura Eccleſiæ viriliter defendit, maximus amator hoſpitalitatis.

34. Iacobus de Sancto-Nectério fuit 34. obiit xxiiij. Octob. ſequenti verò die fuit ſepultus ante gradus altaris magni anno humanæ ſalutis 1518. hic Abbas ſuperauit cæteros in magnificentia, muneribus & donis erga noſtrum Monaſterium, ab eo electio finiuit, & fuit vltimus Ordinis noſtri.

35. Dominus Adrianus de Boiſy, Cardinalis & Legatus Apoſtolicus, fuit 35. qui adhuc viuens huiuſmodi Abbatiam reliquit ad aliam vocatus.

36. Dominus Franciſcus de Tournon Cardinalis Auxirenſis, inde Lugdunenſis Archiepiſcopus, fuit 36. qui reſignauit illuſtri ſuo nepoti Epiſcopo Viuarienſi Carolo de Tournon, retenta omnimoda Abbatiali adminiſtratione, quorum laudes eximias malo ſilere, quàm exili ſtylo recenſere.

37. Henricus d'Angouleſme filius naturalis Regis Henrici ſecundi, magnus Prior Galliæ, Ordinis Sancti Ioannis Hieroſolymitani, fuit 37.

38. Carolus de Valois Abbas Commendatarius fuit 38.

39. Antonius d'Vrfé, Religioſus Profeſſus noſter, fuit 39. etiam fuit Epiſcopus Sancti Flori.

40. Nicolaus de Neufuille fuit Commendatarius 40.

41. Dominus Ludouicus de Valois eſt adhuc florenti adoleſcentia, eius tamen excellentiſſimum & florentiſſimum ingenium promittit magna & plurima.

Hæc Auctor ille Anonymus ſcribebat ante aliquot annos qui & ſubiunxit.

Multos alios perilluſtres viros genuit Caſa-Dei, inter quos fuit S. Hugo Epiſcopus Gratianopolitanus à quo D. Bruno habuit Carthuſiam.

Fuit D. Adelinus à noſtro Monaſterio vocatus in Hiſpaniam à Regina Conſtantia, vbi multa miracula præſtitit, pluréſque domos fratrum noſtrorum inſtituit, quarum nominatio pertinet ad Abbatem Caſæ-Dei.

Fuit Clemens VI. Summus Pontifex qui iacet apud nos in tumulo magnifico eminenti in medio Chori & templi ampliſſimi & altiſſimi, quod fuit inſtructum ipſius impenſis. Cardinalis Guillelmus eius nepos iacet etiam in noſtro templo ad pedes auunculi inter tumulum Reginæ & Papæ.

VITA SANCTI SACERDOTIS Epiſcopi Lemouicenſis.

Editam ex veteri Codice MS. anno ſuperiori Tutellæ Lemouicum ad calcem eruditæ Diſquiſitionis Stephani Baluzij Tutellenſis de ſæculo, quo vixit idem Sanctus Epiſcopus, contulimus cum Apographo Sanctoralis B. Bernardi Guidonis Ordinis Prædicatorum Epiſcopi Lodouenſis, in quo nulla apparet vitæ in capita diſtributio: quam hic tamen ad maiorem Lectoris opportunitatem non prætermiſimus.

CAPVT I.

BEatus Sacerdos nomine viceſimus nonus poſt Beatum Martialem Epiſcopus in Lemouica ſede, ex Aquitania prouincia oriundus, ex clara ſtirpe duxit originem: cuius pater vir clariſſimus, Laban nomine, fuit vnus de primoribus Burdegalæ ciuitatis, mater verò Mundana nomine nuncupabatur. Regnabat autem eodem tempore in Aquitania Rex Anticius ſeu Auticius nomine. Qui veniens ad quendam vicum, nominatum Calabrum, ſitum inter Caturcenſium & Petragoricorum fines, non longè à fluuio Dordoniæ: aſſiſtens ei Laban rogauit eum, vt dignaretur filium eius vnigenitum recenter natum de ſacro fonte baptiſmatis ſuſcipere; cui Rex gratulabundus annuit ſe facturum. Tunc feſtinus Laban filium ſuum attulit, quem Rex à ſacro fronte ſuſcepit & dedit ei præfatum vicum Calabrum, in quo hæc gerebantur, iure hæreditario poſſidendum. Vocatúſque eſt puer in baptiſmo Sacerdos nomine, magnus futurus in Eccleſia Epiſcopus & Sacerdos.

CAPVT II.

Traditus eſt autem puer S. Capuano Caturcenſi Epiſcopo ; viro inter Præſules Aquitaniæ præcellenti ; vt eum literis & Chriſtiana inſtitueret diſciplina. Sic igitur iam nominis dignitate, parentum nobilitate, dono regio, ſanctique Præſulis magiſterio, dilectus Domini Sacerdos decoratus eſt in infantia. Tranſactis denique annis puerilibus, dum doctrinis ſalutaribus inſiſteret, & pubeſcentes annos maturitate tranſcenderet ; cœpit cunctos coætaneos ſuos virtutum præconiis præcellere. Vnde venerabili Capuano, ſub cuius degebat magiſterio, admodùm charus erat, & ei ſemper aſſiſtens doctrinam, quam ab eo hauriebat, in ſuo pectore recondebat. Aſtutiam eius ſimplicitas commendabat, & vrbanum eloquium modeſtia temperabat. Cùm autem iam metas attingeret iuuentutis, in ipſa feruenti ætate cœpit caſtitatis amator exiſtere, mundique delectamenta ſpernere. Memoratus autem Capuanus Epiſcopus per angelicam admonitionem ordinauit eum Leuitam. Poſt quam ordinationem cœpit magis virtutum iubare clareſcere, & Deo per myſterium Eccleſiaſticum exteriùs & interiùs ſedulò miniſtrare, & eleemoſynas indigentibus largiùs erogare.

CAPVT III.

Erat per idem tempus in præfato vico Calabro Cœnobium, in quo quadraginta & ampliùs Monachi morabantur, quibus dilectus Domini Sacerdos de propriis facultatibus ſedulò miniſtrabat : & renouatâ ibi primùm Baſilicâ, longâ iam vetuſtate penè conſumptâ conſtruxit ibidem habitacula Monachis apta. Contulit etiam eidem Cœnobio præfatum vicum Calabrum cum appendiciis ſuis. Cùm autem quadam die ex more proſtratus oraret, emiſſa eſt vox diuina ad eum dicens : ô dilecte meus Sacerdos, ingredere Cœnobium nihil metuens ; quia in ordinem religionis Monaſticæ elegi te, & quoniam te vas ſanctificatum ab ipſis cunabulis exhibuiſti mihi, angelicam cuſtodiam deputaui tibi. Ad hanc vocem cœpit continuò magnus Leuita Sacerdos Deo gratias agere, eò quòd ab eo meruiſſet cœlitùs confortari : aſſumptóque religionis habitu propoſiti ſui normam perfectè cuſtodiuit in mentis puritate, & morum honeſtate, ieiuniis & lectionibus ſanctis intentus. His operibus & humilitatis priuilegio pollens, ſub Abbatis regimine per ſeptem circiter annos ante Preſbyteratus ordinem Domino militauit.

CAPVT IV.

Per hos dies vir domini Sacerdos præfati Monaſterii fratribus præfectus in Abbatem, quibus vt ſeruus omnium ſeruiebat & vt iudex peritus crimina arguebat: minimus inter omnes apparere ſtudebat, quos doctrinis ſalutaribus & regularibus diſciplinis inſtruebat. Creſcebat quotidie fama eius famulatrix virtutum, confluebántque ad eum ex diuerſis regionibus quidam, vt exemplo eius fierent meliores; quidam verò vt inuiſerent ſpectabilem virum, alii autem vt alimenta perciperent ab eodem, & alii vt animas ſuas eius orationibus commendarent. Cura pauperum & peregrinorum ei inerat, & cum alacritate eis impendebat quicquid ſibi ſubtrahere potuiſſet, vnaque admodùm vili veſte ſui ordinis contentus nudos veſtiebat ; & cùm ſibi parcus exiſteret, cæteris largus erat. Intereà factus eſt Preſbyter, & quotiens ſacra myſteria peragebat, ſeſe lachrymis in oratione perfundebat.

CAPVT V.

Intereà ſanctitatem eius voluit diuina pietas miraculorum genere declarare. Erat ſiquidem in præfato vico Calabro homo quidam leproſus. Factum eſt autem vt quadam die vir domini Sacerdos ab angelo moneretur ; quatinus eum viſitaret, & totis manibus omnia ægritudinis eius loca palparet. Quod cùm feciſſet, oratione præmiſſa, leproſum continuò reſtituit ſanitati. Habitatores verò loci illius & omnes populi regionis circumuicini hoc audientes Deo gratias inferebant beati Sacerdotis merita collaudantes. Mundana quoque mater eius hoc audito miraculo, benedicebat dominum, & corde compuncta, cuncta deinceps ſpernens ſæculi oblectamenta, deſiderabat filii ſui veſtigia imitari, direxítque nuntium ad Laban

virum ſuum, accerſiens eum de Burdegala ciuitate, ſignificans ei quod factum fuerat ſignum per filium ſuum.

CAPVT VI.

Erant autem Laban & Mundana vxor eius inclyti ſecundùm ſæculi dignitatem & opibus opulenti. Quadam igitur die venerabilis Mundana ad pedes viri ſui procidens cum lachrymis precabatur: vt ambo pariter felici commercio pro terrenis cœleſtia mercarentur, & Sancti Sacerdotis filii ſui veſtigia ſequentes, ſicut pariter vixerant mundo carnaliter, ita deinceps viuerent Deo ſpiritaliter. Quam petitionem Laban compunctus libenter exaudiuit. Diuiſerunt igitur in duas partes cunctam ſubſtantiam ſui iuris, & vnam quidem Eccleſiæ Chriſti tradiderunt, alteram verò pauperibus & peregrinis erogauerunt. Seruos ac vernaculos ſuos liberos fecerunt, & reliquam vitam ſuam domino dedicauerunt ſpiritu feruentes, Domino ſeruientes.

CAPVT VII.

Quadam die conuenienti viro Dei Sacerdote more ſolito ad horam orationis ſecundam pater eius Laban migrauit à ſæculo; cúmque hoc ei nunrii venientes indicare voluiſſent, ipſe adeò deuotiſſimè orationi inſtabat, vt neminem eorum reſpiceret, donec orationem finiret. Completa verò oratione, patrem adiit iam defunctum. Cúmque defunctum in medio expoſitum inueniſſet, interrogans horam defunctionis, eius inuenit eadem horâ illum obiiſſe quâ ipſe ad orationem proceſſerat: matrémque, & parentes, ac vicinos conſolatus eſt. Cùm autem percepiſſet quòd non ſuſcepto viatico Dominici corporis tranſiuiſſet, cum ingenti mœrore, in terram protinùs ſe proſternens orauit diutiùs, deinde manu defuncti apprehensâ ſemel & ſecundò vocauit eum nomine ſuo; qui continuò ad vocem eius, tanquam ſi dormiret, exurrexit, & circumſtantium intuens multitudinem, ait: horâ ſiquidem præſentis diei ſecundâ à ſæculo migraueram, ſed filii mei meritis conceſſum eſt mihi vt iterum ad ſuperos remearem. Hæc eo loquente, ſtupebant cuncti qui aderant, & ſublato clamore ad cœlum, Deo gratias referebant; cúmque ſiluiſſent, Sanctus Sacerdos ſacram communionem patri dedit. Quâ perceptâ, vir Dei Sacerdos coram patre ſuo ſeſe proiiciens, ad ſimilitudinem Patriarchæ Iob, paternam benedictionem petiit ab eodem; cui cùm pater benedictionem dediſſet, iterum mox in pace quieuit.

CAPVT VIII.

Fama verò Sancti Sacerdotis & odor ſanctæ conuerſationis eius diffundebatur vndique per finitimas regiones. Vnde defuncto Lemouicenſi Epiſcopo beatæ memoriæ Aggerico, vir Dei Sacerdos electione cleri & fauore populi in cathedra eiuſdem Eccleſiæ Epiſcopus ſublimatur, regnante Clodouæo Rege (forte excidit, æquiuoco illi, aut quid ſimile, vel inepri exſcriptoris gloſſema fuit, vnde poſtea adiecta quæ ad calcem cap. XI. habentur de tempore quo floruit) quem Beatus Remigius baptizauit, eandémque Lemouicenſem Eccleſiam per annos aliquos, fauente Dei prouidentiâ gubernauit: Sentiens autem Dei Sacerdos & Pontifex ſancto ſibi ſpiritu reuelante extremum diem ſui obitus imminere, valedicens fratribus, ab vrbe Lemouica diſceſſit, & natale ſolum vicum Calabrum repetere ſtuduit. Ibi namque cupiebat vt eius conderetur corpuſculum, vbi religionis ſumpſerat exordium.

CAPVT IX.

Recedens autem ab vrbe Lemouica venit ad quandam villam, quæ Argentacum ſeu Argentoeium, vocatur; ibique iamdiu maceratus dolore, graui febrium afficiebatur acredine; ſed cùm paululùm reſpiraſſet, ouorum edulium poſtulauit. Diſcipuli verò eius per omnes villæ illius incolas oua quærentes, ſed nullum inuenientes, magiſtro ſuo retulerunt. In eadem quippe villa miluorum & accipitrum hactenus infeſta voracitas ita gallinas conſumpſerat, vt vix ibi aliqua potuerit perdurare. Quod vbi vir ſanctus comperit, villam illam ab importunitate auium rapacium exemit dicens: in ambitu huius villæ nulla deinceps auium rapacium gallinas audeat infeſtare. Cuius ſerui Dei edictum inuiolabile permanet in æternum.

CAPVT X.

Videns autem Sacerdos Præſul ſanctiſſimus ſupremum ſibi illuxiſſe diem, diſcipulos in vnum conuocauit, corpúſque ſuum Eccleſiæ, in qua religionis ſumpſerat exordium, mandauit vt in ea traderetur Eccleſiaſticæ ſepulturæ. Deinde ſuſceptis diuinis myſteriis & viatico Dominici corporis exitum ſuum præmuniens, poſt ſacræ exhortationis verba, ſpiritum reddidit Deo Patri III. Non. Maij. Diſcipuli verò eius præceptum magiſtri implere ſatagunt, corpúſque eius naui imponunt, & per Dordoniæ alueum iter arripiunt, & ad prædictum vicum Calabrum & Monaſterium deferunt tumulandum. Cùm autem appropinquarent ad diuerſorium beatæ memoriæ Mundanæ matris eius; ecce ipſa luminibus orbata filii ſui tendebat ad exequias. Quò cùm manibus famulorum ſuſtentata veniſſet, mox ad littus fluminis diuinitùs lumen recipere meruit oculorum.

CAPVT XI.

Monachi verò præfati Monaſterii de Calabro occurrentes & ſacrum corpus de naui deponentes, ſuiſque humeris imponentes, ad Eccleſiam & Monaſterium, vbi Abbas extiterat & ſepeliri elegerat, detulerunt. Flagrabat autem corpus viri Dei diuino nectare, ac ſi fuiſſet pretioſo aromate; ſicque in memorata Baſilica & Monaſterio de Calabro ſacrum eius corpus fuit honorificè traditum ſepulturæ. Floruit autem ſanctus Sacerdos & Epiſcopus vrbis Lemouicæ Auguſtorum Anaſtaſii & Iuſtini ſenioris, Iuſtinianíque temporibus ſibi inuicem ſuccedentibus: Clodouæo Rege filio Childerici Francorum & Aquitanorum tenente Monarchiam. Hoc etiam tempore floruerunt Monachorum legifer Benedictus, & ſanctus Amandus & ſanctus Vedaſtus Epiſcopi venerandi.

CAPVT XII.

Longo verò pòſt tempore ab obitu Sancti Sacerdoris, dum piis lachrymis ſancta Mundana filii ſui mauſolæum irrigaret, ſub Vandalica perſecutione, interemptione gladii impiorum occubuit & propter inſuperabilem Chriſti confeſſionem Martyrum ſuſtinens palmam Martyrii obtinuit. Porrò corpus eius à fidelibus eſt collectum, & iuxta filii ſui ſancti Sacerdotis ſepulchrum diligenter humatum: vbi diuinâ operante gratiâ, multâ miracula ſunt patrata.

De Tranſlatione corporis Sancti Sacerdotis apud vicum & Monaſterium de Sarlato in territorio Petragorico.

CAPVT XIII.

Regnante & imperante Karolo Magno, & Ludouico Pio eius filio ſub patris imperio in Aquitania regnante, multa Monaſteria in Regno Aquitanico ab eodem Rege Ludouico fuerunt reparata, & quædam à fundamentis conſtructa. Hoc etiam tempore à religioſis viris reſtaurata eſt Eccleſia Saluatoris in vico Sarlatenſi, in pago Petragorico; ſicque factum eſt, Dei operante clementiâ vt Eccleſias, quas præfatus Karolus Magnus ſeu eius exercitus deuaſtando læſerat, dum bellum ageret contra Gaiferium & Vnaldum, qui poſt mortem Gaiferii Aquitaniam occupauerat, Ludouicus prædictus filius eiuſdem Imperatoris repararet: quas ipſe pius Imperator Karolus Magnus immenſis auri & argenti ponderibus gemmarúmque pretioſarum exornauit muneribus, & ſanctarum reliquiarum patrocinius inſigniuit. Inter Eccleſias prædictas ac Monaſteria memoratus Princeps Karolus Magnus honeſtauit; imò ſacrificauit Eccleſiam ac Monaſterium de Sarlato, non modicâ portione ligni Dominicæ Crucis.

CAPVT XIV.

Eâ verò tempeſtate, Monachi Monaſterii Sarlatenſis ad ſuperiùs nominatum vicum Calabrum iam penè in ſolitudinem redactum abeuntes nocte vnâ vtriuſque ſcilicet S. Sacerdotis Confeſſoris & matris eius S. Mundanæ martyris, ſepulchra confringentes, & eorum ſacra corpora colligentes, & inde ſecum apud Sarlatum deferentes, intrà Eccleſiam Saluatoris digno cum honore tumulauerunt. Facta eſt, autem

autem prædicta Monaſterij Sarlatenſis reſtauratio, & prædicta ſanctorum corporum tranſlatio tempore Karoli Magni. Dies autem tranſlationis iſtius non inuenitur tradita memoriæ literarum, nec etiam Dominicæ Incarnationis annus annotatus.

PASSIO SS. SAVINI ET CYPRIANI MARTYRVM IN AGRO PICTAVIENSI.

Ex veteribus Legendariis Lemouicenſibus.

ANno Domini CCCCLVIII. Sauinus & Cyprianus fratres, è ciuitate Brixia oriundi milites, cùm in idolorum cultores, maximè verò Dionyſij, tam Brixianos, quàm Amphipolitanos vicinos inueherentur, vocati, & interrogati à Ladicio Proconſule, poſtmodum liberati de carcere, Auguſto mouente ex Italia Lugdunum & Autiſiodorum, vbi ſanctum Germanum Epiſcopum reuertentem à Britanniis inuiſerunt, Turonicum pagum, poſtremò Pictauum appulerunt, vbi ad locum dictum confluentem, Wartimpæ ſcilicet in Croſam, Exuentiū viderunt Proconſulem Maximum exuſtione Ladicij agnati commotum cum ducentis ſatellitibus Italicis ſe perſequentes. Inde tranſineantes apprehenſi ſunt ſupra fluuiū Wartimpæ, in loco ſeu vico, cui nomen Cercheus, vno milliario ab Antiniaco villa ſeu vico. Deinde deducti in inſulam fluminis eiuſdem, contra prædium quod dicitur Pſellis, vbi ſanctus Sauinus capite plexus cum decem viris, quos baptizare intendebat. Sanctus Cyprianus, & duo Preſbyteri, Aſclepius & Valerius perducti Antiniacum. Verùm duo Preſbyteri, Aſclepius & Valerius erepti de eorum manibus, tulerunt corpus ſancti Sauini in montem dictum ad Treſcypreſſos, vbi olim Eccleſia S. Vincentij Martyris, Wandalicâ poſteà perſecutione deſerta, in qua ſepultum ſancti Sauini corpus v. Idus Iulij: Cyprianus verò capitali ſententiâ condemnatus, obiit pridiè Idus Iulij; cuius corpus circa Antiniacum prædium ſepultum. Maximus verò cum ſuis arreptus à dæmonibus interiit in iiſdem partibus miſerè.

Atque hinc patet ab imperitis temporum ſcriptoribus aut conficta, aut ſaltem vitiata in pleriſque fuiſſe Martyrum Acta. Eadem fermè reperies in Notis ad Litanias Pictauienſes ab Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo Henrico-Ludouico Caſtanæo Rupipozæo concinnatas.

Sauinus, & Cyprianus fratres, iidémque milites, Brixiæ in Italia nati ſunt, vbi multa ab Ethnicis paſſi, quòd idolorum cultui ſummoperè repugnarent, tandem è carcere euadentes, Gallias cum duobus Preſbyteris, Aſclepio & Valerio petierunt, & in regionem Pictonum deuenerunt, iuxta locum, qui dicebatur Confluentium, vbi fluuius Wartimpæ in fluuium Croſæ defluit. Illinc autem vno tantùm diſtat milliario, tertius amnis dictus Ingla, irrumpens in Wartimpam: ad quem cùm accederent, viderunt Maximum Proconſulem cum ſatellitibus eos acriùs proſequentem. Flumen igitur extemplò pertranſeunt, ſed Proconſul feſtinato curſu conuolans apprehendit eos ſuper fluuium Wartimpæ, in loco, cui priſca vetuſtas Creſcens nomen indiderat, haud procul ab Antiniaco villa, eóſque deinceps in quadam amnis eiuſdem inſula, contra prædium quod Pſellis dicitur, variis cruciatibus affecit: vbi & Sauinus capite plexus eſt, Marciano Imperatore, qui ab anno Chriſti 450. vſque ad annum 457. rerum potitus eſt: cuius corpus nocte ab Aſclepio & Valerio (qui libertati ſuæ inter tumultuationem conſuluerant) tranſlatum eſt ab inſula ſupraſcripta, in montem qui vocatur ad Treſcypreſſos, vbi olim Eccleſia in honorem ſancti Vincentij Martyris conſtructa fuerat, ibique illud ſepulturæ mandarunt; vnde haud longè Monaſterium cum adjuncto eiuſdem nominis oppido ad Wartimpam fluuium in Pictauenſi diœceſi, ſancti Sauini titulo præfulget.

Horum etiam Sanctorum meminit Chronicon manuſcriptum Iulij Flori anno 450. his verbis: *Claruit eo tempore Germanus, Sauinus, Cyprianus fratres, Aſclepius, Valerius, Hildatus, Samſon. Gildas, Dauid, Paulus, Marinus, Demetria, Lupus Epiſcopus.*

Croſa, Wartimpa, & Ingla, nunc dicuntur, *Creuſe, Gartempe, & l'Anglin.*

Confluentium, *Conflans* viculus eſt prope oppidum, *de la Rochepozay*, quod Croſæ fluuio adjacet.

Antiniacus vicus, *Antigny*, ad Wartimpam fluuium.

Pſellis prædium, hodiè *Seaux*, ad Wartimpam, inter oppidum ſancti Sauini, & Antiniacum.

Treſcypreſſi, hodiè, *Mont ſainct Sauin*, parùm diſtat ab oppido ſancti Sauini; Eccleſia parochialis ſancto Vincentio dicata, monti impoſita eſt.

Cyprianus paulò pòſt in Antiniaco villa par ſupplicium paſſus eſt: cuius corpus per annos aliquot in fraterno ſepulchro conditum fuit, donec accurrentibus populis, ad Pictauenſem vrbem tranſlatum eſt, quam iuxta Monaſterium Ordinis ſancti Benedicti in honorem ſancti Cypriani à Froterio Pictauorum Epiſcopo poſitum eſt, anno Domini 936. qui eidem Monaſterio donauit caſtellum ſuum, nomine Ludriacum, vulgò *Luray*, cum Eccleſia in honorem ſanctæ Fercintæ dicata, villam ſancti Maxentij prope Betinas, necnon alodium ſuum, (vt Chartularij ſancti Cypriani verbis vtar) & Eccleſiam ſancti Seuerini *de Millé*. Quamuis autem à longo tempore Eccleſia *de Luray* ad Croſam amnem, Beatæ Mariæ Virginis titulo glorietur, in ea tamen nihilominùs ad hanc horam Altare remanſit Diuæ Fercintæ Virgini ac Martyri ſacrum, necnon capſa reliquiarum eius, ſed exinanita; & inibi numeroſo conuentu dies eius feſtus 13. Nouembris agitur, quemadmodum & in ſancti Cypriani Monaſterio, cuius Litaniis indita eſt.

VITA SANCTI SAVINI EREMITÆ.

Qui obiit 7. Idus Octobris, ſepultuſque eſt in Leuitania, in loco, qui dicebatur aliàs Æmilianum Palatium.

BEati incitantur animi ad ſpei melioris & bonæ partis ſtudia, cùm Sanctorum deſcribitur glorioſæ vitæ norma tradita diſciplinæ: quia deſiderantium dum curioſis animis ingeruntur expoſita, nec viuaci memoriæ fraudantur elapſa, ſed proficiunt timentibus, teſtificante paginâ, cùm tenentur inſerta ſui merita glorioſa.

Igitur beatiſſimus Sauinus de Barcinone ciuitate Hiſpaniæ regionis indigena noteſcit calculo, quia in puerili ætate eſt primis elementis eleganter imbutus. Relictus à patre paruulus, in ipſo ſolo reclinabat totus genitricis aſpectus: qui adultus, vt parentes in Gallia viſitaret, Chriſto diſponente, de loco propriæ cognationis egreſſus, ac pòſt Sabarte aliquantulùm demoratus eſt.

Deinde Pictauis aſſociatus parentibus, ſcilicet Eutilio, qui tunc Comitiuæ publicâ adminiſtratione florebat; cui gemellus filius erat, quem optimus inſtitutor acceptum diſcipulatus causâ reddidit literis informatum diſciplinæ gratiâ. Quâ de cauſa à Comite ſingulariter habitus, quæſtibus opulentus, præter ſimplicem veſtitum, vel minùs equi vehiculum, quidquid ſuperueniebat, liberali gratiâ pauperibus erogabat, detrimento reputans niſi iam tunc ibidem totum ſine fraude dirigeret, vbi centuplicata commercia bonus diſpenſator multiplicata pro fœnore reciperet.

Hinc eo perſuadente prædicti Comitis filius, regulam Monaſterij penè fugitiuus expetiit. Tunc materfamilias ſanctum precatur Sauinum, vt filium ſuum de loco Tejaco (fortè Luco giaco) ſancti Martini Monaſterio reuocaret concito articulo. Quod vir iuſtus libenter amplexus, ad hoc præmiſſum ſequitur, vt contubernali teneretur Cœnobio, vbi ſe tradens regulari, ſubque alretum perrexit adducere, ſe ſubduxit.

Quo ferè tribus annis fideliter conuerſatus, ſemper augmentando conſiderans B. Martini morem, ſecreta eremi petiit, vt ſequeretur diſcipulus, quâ præuius trahebat Magiſter haud inuitus. Rursùs huius propoſiti participato conſilio, vno tantùm aſcito ſocio, dum aëreas Alpes nubibus vicinas amplectitur, Vigotritanam ciuitatem viator ingreditur.

Quo in loco Fronimium Abbatem paucis cum Monachis reperit: qui ad hunc deſiderij ſui ora protendens, vt eum ad loca remotiora ſecum protraheret: ſed Deo diſponente, cum Abbate profectus eſt, & quaſi doctior ouis, nouo more in prædam ipſum trahit paſtorem, illum docens, ſub quo agebat diſcipulus.

Itaque ad montana pariter properantes, inuenerunt locum iam à Domino prede-

ſtinatum, ſic victu aridum, ſic aſcenſu prærupṭum, quo fluebat interdum liquor aquæ exiguus aliquatenus, nec ipſos recreabat exhauſtus.

Quia feruore immani ſic quoque certo tempore reddebatur deſiccatus, vt ferè mille paſſuum ſpatio cum vtribus monte in aduerſo vnda ſuis humeris veheretur, vt cùm vellent vapores teſtringere ſub aquæ ſarcina plus ſitirent, & inde ardor per ſudorem accenderet; vnde arida viſcera cuperent reparare.

Denique Gaudentius & vxor eius ad beatum Sauinum pariter acceſſerunt, quorum filio lactis copia in partu deerat, ipſis ei ſupplicantibus, ſancto viro intercedente, poſtulata conceſſa ſunt, & fluxit ex oratione ſancti Confeſſoris, quod non manabat ex vbere matris.

Directus eſt Dei prouidentiâ Iulianus Diaconus, quem Abbas Fronimius ei miniſtrum inſtituit, in quo reclinaret aliquantulùm poſt laborem, cùm longâ infirmitatis infeſtatione vexaretur, Siluano Diacono poſt adjuncto.

Tamen erant pro parte niues candentes, quæ ſolatium præmiſſæ ad vſum potionis, vel neceſſitatis aqua per ignem generata proficeret. Et tunc licet maximè plus ſentiretur de frigore: tamen de ciuitate vnde fiebat munus fatigantis compenſatur de labore, quo de quacumque venti vigor incumberet, homo nec pede conſiſteret, ſed impulſus in terra naufragus oberraret.

Vbi hoſpitio condito, quidquid tecti, aut inſtrumenti caſella poſceret, collo ſuo ferè de duobus millibus ſubrepebant, donec opus perficerent tali pondere deſudantes. Quo profectò redeunte ad Fratres Fronimio Abbate communiuit beatiſſimus Sauinus proprium habitaculum in longo pedes ſeptem, in altitudine quinque, quaſi domeſticum carcerem ſibi ſuis manibus eleuauit, & ſe arduo antro fortis eremita concluſit, vbi ſine itinere requies per pœnam tranſiret. Sed requirente Abbate cur ſine conſilio retrudiſſet, reſpondit: Vt potes fac quælibet, ego feci quod expedit.

Nec minùs inſultans ei poſſeſſor Cromatius, in cuius reicula facta fuerat cellula, mandat vt hinc recedetet, ſi pati nollet iniuriam. Sed vir ſanctus ſuo contentus propoſito, elegit antè pœnam quàm relinquere cellulam. Quo tamen in loco per annos circiter tredecim ſine* pullo, ſine omni peculio, die noctúque ſacer eremita permanſit, atque æternæ libertatis illum carcerem tenuit.

De cuius abſtinentia quid priùs referat pagina, cùm ieiuniis ipſam humanitatem vincebat natura, vnâ contentus tunicâ, vili gunnellâ ſuperjectâ, ſago pellium ſubſtrata, ſine calceamento nudâ plantâ glacialem hiemem in Alpe traducens. Sed admiranda conſtantia, cùm frigus ſaxa ſcinderet, & nuda viri caro perduraret, & poſtponeret algorem de corpore, manens ſpiritus in feruore.

Graui mortis ſingultu accedente, fortis eremita eleuatis manibus erectus ad Dominum cùm preces effunderet, completâ oratione, ſeculo lubrico triumphato, rupto longi carceris vinculo, exhalato ſpiritu, feliciter migrauit ad Chriſtum.

Cœcus quidam, cùm vniuerſum ceſſaſſet refugium, ſancto viro iam defuncto, antequam ſepeliretur, occurrit: qui mox vt beati viri pacem dedit feretro, lumen recepit ex oſculo, & præſtitit viuenti viſum corpus tumulo claudendum, vt daretur indicium, etſi migratum, non mortuum.

VITA SANCTI SORI CONFESSORIS.

Deſcripſimus ex MS. Codice 652. Bibliothecæ Thuanæ.

PROLOGVS.

Conſtat veterum fuiſſe morem, vt ſui temporis viros per ſcripturarum ſuarum monimenta poſteritati commendarent, & vtrimque dicta memoratu digna vel facta, aut literis traderent, aut picturæ committerent, aut certè ære, ſeu marmore laborioſo ſpectabili opere effigiarent, id ſtudij habentes, vt quæque ad ſui notitiam vel vtilium crederitu digna, vel æſtimarentur imitanda, & ad ſucceſſorum ſuo-

rum perducerentur notitiam; quatenus nec ſuo tempori indeuoti, nec poſteritati apparerent inofficioſi. En miror, cur tantùm attendamus priorum incaſſum functum laborem nobis, quibus à Saluatore promittitur, nec calicem aquæ frigidæ fratri porrectum perdendum. Fortium Chriſti militum facta cur ſilentij carcere premenda committimus? Ea verò præſenti & ſuccedenti ætati profutura ſchedulis ſaltem vilibus tradamus, ac mediocri ſtylo cartulis pro poſſe mandemus. Accedit ad hoc quod ex animo incitamur, ne cum torpenti ſeruo damna patiamur diſpendij, prætetenta pecunia Domini. Vnum enim è pluribus Chriſti fortiſſimis bellatoribus Dominus ſuæ Eccleſiæ attribuit SORVM nomine, cuius inclytam vitam multorum vtilitati profuturam ordiri adgredimur. Et quamquam tanto operi nos exiſtamus impares, vtpote quibus & pertenuis eſt facundia, & ingenij peranguſta copia; ſatiùs tamen ducimus dicere vel exiliter quæ nouimus, quàm cum his qui per tot tempora iamjámque tranſacta beati viri deſtiterunt adſcribere geſta, tenacitate muti ſilentij ſoluere quoquomodo pœnas. Et hoc vt fiat, dat etiam Dominus & vſum loquendi, qui iubet aperire ora, & ne elinguia remaneant ſpiritus ſui gratia promittit implenda. Ipſe ergo nobis orandus eſt, vt qui ſerui ſui adjutor extitit ad bona peragenda quæ præcepit, ſit nobis in adjutorium ad ea narranda, quæ per ſeruum ſuum miſericorditer geſſit. Hæc igitur excuſabilibus verbis dicta ſufficiant: nunc ad narrationem veniendum eſt; quia eſt valdè ſtultum in præfatione effluere, in ipſa verò hiſtoria ſuccingi.

INCIPIT VITA.

Hic igitur ſanctus vir Sorus territorio ortus Aruernico, parentibus ſecundùm ſæculi dignitatem non infimis, diuinis tamen legibus, & orthodoxæ fidei deditis altus eſt: quibus Dominus tantæ gratiæ munus conferre dignatus eſt, vt eis inter præcipuos ſuorum affines, ſobolem Deo dicatam, & ab vbere omnipotenti Deo conſecratam gignerent. Natus itaque beatus Sorus, Chriſtianâ lege edoctus, nutritus in fide Catholica, æuum infantiæ gerebat cum induſtria. Exin adoleſcentiæ annos ingreſſus, totúſque mirum in modum in Dei opere conuerſus, meditabatur iam in ętate iuuenili, quod poſtea deuotus impleuit. Nullis itaque næuis pectus fuſcare contendens, iam non tardus, & non ſurdus auditor Euangelij, diuini executor mandati: Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me; vt cum Petro Apoſtolo dicere poſſet Domino: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Confeſtim vt liberâ vſus eſt ætate, dicto citiùs pedem extulit, rumpénſque moras, iunctis ſibi duobus commilitonibus, eiuſdem viæ, eiuſdémque amoris ſociis, Amando atque Cypriano, relictâ patriâ, parentibúſque, Aruernicum excedens ſolum, Dominici exequutor edicti: Dimitte, inquit, omnia quæ habes, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me. Petragoricum ingreſſi ſolum, vnanimiter, paríque conſenſu eremiticam aggreſſi ſunt ducere vitam. Aliquandiù igitur commorati pariter, vti ſeſe talium opinio habet, ad famam ſanctorum cœpêre confluere quamplurimi; alij imitationis gratiâ, alij audiendi, partim videndi quæ gerebantur. At hi nequaquam obliti prioris propoſiti, dum aliquandiù fatigationem patiuntur vndique confluentium, quod dente diſcretionis interiùs ruminabât, adinuicem conqueruntur fruſtrà ſe deſeruiſſe ſua, ſi talibus diutiùs implicarentur negotiis, & retrogradis aratro terram ſulcantes veſtigiis, infigerent cultra ...... Caſtigabant itaque corporis ſenſus à ſiniſtris affectibus, & ſtudebant venuſtare mentem ſacrorum actuum exhibitionibus; ſtudióque illis erat & opere ſeſe reddere conſpicuos, & ſermonibus ſalſos, erátque in eorum operibus intuentium admiratio, atque in eorum ſermone audientium oblectatio. Reddebat námque eos caſtitas floridos, fides inuictos, mentis puritas ſimplices, ſplendor vitæ laudabiles; erátque illis humilitas non in modo ſolùm verborum, vel habitu: ſed omnis eorum actus ita erat conditus, vt quiſquis eos aſpiceret, quaſi pennâ ſpirituali eos virtute diuinâ pictos putaret.

Intereà deuotiſſimi Chriſti famuli nimio in Domini flagrantes amore, nec ſatis ſic ſuo fieri cernentes deſiderio, remotiùs ſibi habitaculum inquirendum iudicarunt. Ad quod non eos fluctiuaga incitabat leuitas, ſed Domini larga voluntas, & inexplicabilis Chriſto placendi pia cupiditas. Itaque cernens beatus vir Sorus confluentium inibi anxietatem; ſciens quia in tumultu hominum ſæpè deeſſe contingit con-

uentum Angelorum, ingentíq; deſiderio anachoreſis ſtimulatus euocat quàm citiùs ſocios, allocutúſque eos, indicat deſiderium mente conceptum, ſimúlque hortatur ſingulos ſigillatim deinceps degere debere Anachoretas. Nec mora, dicto citiùs amici beati viri, Amandus & Cyprianus, ſanctúſque Sorus iter arripiunt, quo eos pietas & velle duxerit: dúmque ſanctis ſermonibus pia refouent corda, inter eundum deueniunt ad quendam locum, vocabulo, vt ita dixerim, quia ita neceſſe eſt, parum Latino vtamur verbo, Petras erectas; ibíque greſſum figentes pauliſper ſubſiſtunt, conciréque tam laſſitudine cogente, quàm Domino diſponente, ſocij profundo ſomno obdormiunt.

At beatus vir Sorus vbi eos obdormiſſe conſpexit, percitus gradum extulit, atque huc illúcque peragrans ſicubi aptum ſibi reperiſſet locum, ſollicitè perſcrutari cœpit, & ſubitò dum curioſiùs loca quæque pererrat, inter opaca nemorum perluſtrans abditiſſima ferarum, obuium ſe eius conſpectibus aptiſſimus tulit locus, quíque tam ſecretus, támque habilis ſancto ſeſe contulit viro, vt nemo mortalium habitandi gratiâ, ſeu diuertendi causâ priùs ibidem acceſſerit: qui, ſicut perſpicuè patet, Domini nutu illi erat deſtinatus. Rupes námque deſuper eminens prębebat obſequium, propter quem fons viuaci venâ riuulum euomens, amœna loci illius partim irrigabat, cæterùm planitiem Viſera fluuius ab vndoſo ſatis recluſerat ſinu. Quibus vir beatus conſpectis, inæſtimabili ſuffuſus gaudio, in terram ſe protinùs dedit, & miſericordię Domini tanquam quæ hæc ſibi pręparauerat, gratias reddidit totis ſupplicans niſibus, vt qui locum præparauerat, fructus quoque operis cæleſtis ſibi ibidem agere ſineret, móxque pede percito ad ſocios regreſſus, ita eos ſopore reperit feſſos, vt nemo illorum nec quando vir Dei abſceſſerit, nec quando quidem regreſſus fuerit, omni modo agnouerit; túmque ſummâ diſſimulatione eos latere volens, è latere ſe contulit, ac pauliſper quieuit. Tranſacto itaque ferè duarum horarum ſpatio, abſcedente pigritiæ ſomno, excuſſis palpebris concitè expergeſiunt, initóque conſilio, inter dulcia patriæ cæleſtis colloquia ſemet hortantes, diù multúmque inter dulces lacrymas, amaráque ſuſpiria cùm diù luctati ad inuicem charitate, & nimiis amoris amplexibus interuenientibus diuelli non poſſent: quippe vnus erat ſpiritus, & cor vnum in Domino, tandem vir beatus altioris ingenij, verens ne in ipſis amoris riuulis fraus inimica quiddam operaretur ſui, ſcilicet, ne ſi diutiùs pariter moratentur, concepta dudùm conamina impedirentur, ſimúlque etiam ardebat animus viſa repetere, & cœpta non deſerere, ait Fratribus: O chariſſimi, & cunctis mortalibus mihi præferendi, olim quæ mente concepimus, exteriùs quæſo exequamur, ne dum ſimul degimus, Apoſtoli dictum incurramus: Impedimenta, inquit, mundi fecerunt eos miſeros, ſed potiùs laboris atque ſudoris iam benè edocti fræna exactè, iter arripiamus, & ſolâ manu vel brachio contra poteſtates aëris huius, ceu palæſtrici agoniſtæ oleo peruncti paternæ traditionis iamjámque intrepidi aggrediamur. Et quia quos charitas vngit, emenſio terrarum non ſeparat, vt charitas dilectionis, iuxta Apoſtolum, ſemper maneat in nobis, pro eiuſdem charitatis dulcedine aliquot eulogiarum pariter ſumamus. At cùm nec panis in promptu, nec aliud quid vnde id fieri poſſet, requiſitum inueniretur, conſpecto eminùs beatus vir Sorus, particulam adipis ſuilli, quod vulgò lardum dicitur, improuisè repetit, quam particulatim partiens, ſingulas ſingulis ſacra pro benedictione particulas recluſit in pugnis. Dies erat ſanctæ Quadrageſimæ. Hoc peracto, continuò ab inuicem diſceſſum eſt, & vnus ex pediſſequis, qui tùm inibi confluxerant, quaſi pro reuerentia ſacrorum dierum, dum inuictæ charitatis indiſcretè perpendit vim, portionem quam à Sancto acceperat, ſumendam latenter in ſinu proripuit, quæ ſtatim in colubrum verſa eſt, totúmq; eius corpus gyris ſuorum circumdedit anfractuum. Sanctus fortuitu iam Sorus abſceſſerat, & iter ad antrum paulò antè repertum pedetentim regreſſurus, ſociis abſcedentibus pedem extulerat, & ecce miſer pauitans, poſt tergum Sancti accurrens, clamat ſe dignis inobedientiæ & charitatis non habitæ pœnis affici; quem beatus vir miſeratus, paululùm greſſum figit, miſertúmq; præſtolatur. At ille protinùs ſe totum in terram dedit, confitens impudentiæ ſuæ negligentiam, multúmq; deplorans veniam & vitam conſequi, cui mors è vicino erat incurſans. Sanctus autem protinùs edito Crucis ſigno, inimicum humani generis amicam ſibi beſtiam ingreſſum per Fratris inobedientiam, ceu quondam in primo parente, Domini Saluatoris noſtri vſus exemplo, confeſtim expulit, & in benedictionem priſtinam, fugatâ maledictio-

ne conuertit, fratrémque monuit charitatem ſemper habendam, ſempérq; ſeruandam: quia hæc eſt, quæ operit multitudinem peccatorum. Fugato itaque ſerpente, & in ſtatum priorem oblatione reformatâ, ſanctus vir benedixit, eíque ſumendam tradidit: quâ ſumptâ, poſt grates innumeras redditas, is qui venerat Frater receſſit. Sanctus verò Dei interiùs vaſtè patentes ſolitudines adiit, atque in eo, vt prædictum eſt, loco arctiſſimo ſe ſpecu tradidit, ibíque diebus ac noctibus perpetuans, vt cum Pſalmiſta dicere poſſet: Factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto; penè per quadraginta annos mirabili atque inimirabili vitâ vixit; cui nihil aliud erat, & mori lucrum: pallebant ora ieiuniis, & mens acriùs cæleſtia meditabatur, ſciens quia bona eſt oratio cum ieiunio; fiebátque vita eius exemplum imitari volentibus, & cunctis audientibus facilè loquebatur, & purè. Cibus autem eius panis arctus, & aqua breuis erat, vt vox eius Pſalmiſtæ concineret dicenti: Potum meum cum fletu temperabam. Et cum Ezechiele: Panem, inquit, meum in feſtinatione comedebam, & aquam meam in conturbatione bibebam. Operabatur enim tantùm vnde arduum haberet victum, ſciens quia qui non operatur, non manducet. Et cum opere orationi vacabat, vt Scripturæ vita eius congrueret, dicenti: Leuate corda veſtra cum manibus ad Dominum. Et cum Iob: Ego, inquit, deprecabor Dominum, & ad Dominum ponam eloquium meum, qui facit magna, & inſcrutabilia, & mirabilia abſq; numero. Imprimis cellulam ſibi lento vimine conſtruxerat, ne incurſus obuiantium ferarum, quæ ibi ſatis abundéque confluebant, incurreret, vt de ipſo dici poſſet: Quondam beſtiæ agri pacificæ erunt tibi. Poſteà verò cùm tamdiù deliteſcere nequiret, & fama eius circumquaque ferretur, verens hominum confluentium conuentum, arctiùs ſibi interiùs inter rimulas rupis in modum fornicis exiguæ ſpecũ ſibi conſtruxit, in qua niſi incuruus ſtare non poſſet; in qua etiam ſedile inſtar ſubſellij compoſuit, ac è regione capitis in circuitu clauos infixit, vt ſi quando laſſitudine cogente inter ſedendum ſomnus obreperet, defluenti quaquauerſum capiti illiſo citiùs ſomno excitus, ad nota confluerer præſidia orationis; ne aliquando inimici falleretur inſidiis. Fecerat etiam oſtiolum ante ſpecũ, quod nunquam, niſi quando orationis gratiâ noctibus egrediebatur, cuiquam patebat; iuxta quod foramen perexiguum in modum feneſtræ obliquè compoſuit. Iam verò cùm plurimi ad eius magiſterium feſtinarent cuncti, & ſecum multa voluens, vtrumnam meliùs eſſet ſolitam ſolummodò vitam ducere, an verbi pabulum vndique confluentibus præbere, & quod iam diù ſolus exercuerat, multorum profectibus militare. Ante ipſam cellulam Altare ſubpoſuit, ibíque ſacri ordinis Sacerdotem delegit, quatenus conuenientibus ad ſacri ſermonem verbi, & diuini officium myſterij populis præcepto quaſi duplicatum de negotio beatus vir lucrum referret. Vti autem maiorum relatu didicimus, ipſe per inſertam quam diximus cellulæ feneſtram Sacerdoti ſacra myſteria celebranti, quod ſibi in munere à quibuſque largitum eſſet, proferre ſolitus erat. Vnde quia ita neceſſe erat ſanctus vir miniſtros in vſus congruos habebat, ex quibus vnus dicebatur Principius, alter verò Bonitus, qui ſicut cunctis eſt viuentibus conſuetudinis, victũ abundè requirebant & veſtitum. Accedit ergo vt dies inſtaret Dominicus ſanctæ Quadrageſimæ primus, cùm ſicut omnibus ipſa dies in cibo potúque eſt infeſtior diebus, famuli viri Dei grauiter conqueri cœperunt non ſupereſſe quidquam vnde eadem die iocundiùs ac ſalubriùs tranſigerent cunctis in circuitu parantibus eſui quæ eſſent congrua. Eos autem vir beatus leniter compeſcuit, & ſic ſemper charitatis & fidei monitis inſtruxit, & vt ſpe firmâ conſiſterẽt, ſollicitè admonuit. Potens eſt, inquit, filioli, manus Domini etiam in hac quâ degimus eremo ſeruis ſuis præbere cibum, qui quinque millia viros in deſerti regione paucis refecit è panibus. Numquid non recordamini quid Pſalmiſta de murmure populi in deſerto muſſitantis pro penuria carnis dicit: Adhuc eſca eorum erat in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos. Et Apoſtolus: Neque murmurauerıtis ſicut quidam eorum murmurauerunt, & à ſerpentibus perierunt. His & talibus ſalubribus eos refouens verbis, ipſe orationi incumbit, de Dei ſiſus larga pietate dicentis: Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis huic monti, Tranſi hinc, & fiet. Et ecce extemplò Sancto orationi intento, ceruus miræ magnitudinis ſaltum egreſſus, atque ex ſupercilio montis ſaltum emittens ante Beati cellulam, fractis toroſis ceruicibus corruit, atque exanimis effectus, nec vocis mugitum dedit. Confeſtim itaque puer ſancti curſu concito, nuntiat Patri munus à Deo collatum, atque quid exinde fieri iuberet, ediſceret. Tùm verò

Sanctus totâ ad Dominum mente conuerſus, ingeminat laudes, qui nunquam derelinquit ſperantes in ſe, ſimúlque famulos increpitans fidei deinceps innitendum, & in proſperis & in aduerſis præſentem ſemper de ſe præſumentibus adeſſe Dominum. Vocato itaque vno è pareſitis, iubet diligenter à beſtia pellem detrahere, ſibique in vſum indumenti præparare in monimento ponens, vt & ipſe fidelem retributorem laudibus extolleret, & intuentium animos fide pleniſſimâ roboraret, vt nunquam deinceps cordibus eorum torpor diffidentiæ inſiſteret. Quo indumento quouſque in corpore manſit, vſus eſt: ſub quo etiam catenam collo à pectore ita indidit, vt nec obtutibus pateret intuentium, & maneret intrinſecùs ſancta conſcientia occultum. Exin carnes ſupradictæ belluæ orphanis & viduis partiendo diſtribuit, ſuis quantum neceſſe eſſet ad victum diurno retento.

Itaque viro ſancto magis magíſque in virtutibus ſuccreſcente, cœpit longè latéq; fama eius reſpergi: cœpit námq; maximis elucere ſignis, cœcis viſum reddere, ſurdis auditum præſtare, mutis vocem reformare, cunctíſque languidis ad ſe concurrentibus medicinæ remedia præſtare; & quia tempus non ſinit, & faſtidium lectorum, pariterque auditorum cauemus, pauca de plurimis perſtringamus. Intereà dum ſanctus vir orationibus, ieiuniis, vigiliiſque perſeuerat, pergit Dominus glorificari in ſancto ſuo, nec patitur abdito celari modio tantæ claritatis accenſam lucernam, quam ſuper ſanctæ Eccleſiæ candelabrum decreuerat proponendam.

Igitur vt ex ipſius patet geſtis, hic beatus temporibus extitit GONTRAMNI, quondam potentiſſimi, ac ſanctiſſimi Regis, qui ſanctis deditus operibus, vt in fine claruit, & ſi aliquo infectus næuo purgari meruit elephantiaco percuſſus morbo: denique hoc, vt diximus, dum diù laboraret tabo, monetur per Angelum in ſopore noctis beatum expetere Sorum morantem territorio Aquitanorum, & Petragorico pago, ipſúmque ſuæ ſalutis fore authorem, illique à Domino collatum priſtinam Regi conferendam mentis ac corporis ſoſpitatem, ſibique nihil ſalutis ſupereſſe, niſi ad Dei hominem quantocyùs properaret: quâ Rex admonitione ſollicitus, nimiúmque recuperandæ ſanitatis cupidus, iubet ocyùs præparari qualiter negotium expleret concitus, & vti dignum erat regiæ clientelæ. Parantur quæ tanto erant itineri congrua, quatenus apparatus copioſus, & Regiæ ſufficientiæ non deeſſet; & quod viro Dei in munere deferret, omnimodis abundaret. Itaque emenſu tanto terrarum ſpatio, deuenitur ad locum vocabulo Vriacum, duobus ferè millibus à beati viri cellula ſemotum: tùm ſubjectis palpebris, reductíſque eminùs oculis, totus præ gaudio exultans, iubilum mentis extulit protinùs cum lacrymis. Nam deſpumanti, & vt ita dixerim, aurato deſiliens equo, terræ pronus decubat, palmíſque & genibus reptans, ad ſpecum viſque beati viri deuotus, & ſpe nimiâ credulus deuenit. Tua ſunt hæc, Chriſte, miracula, tuæ magnificentiæ opera, cui ſapit omne quod brutum eſt, cui mite eſt omne quod ſæuit. Ecce enim Rex præpotens, ac dudùm tremendus, cuius Duces inclyti tyranni etiam ſuperbo ſanguine creti veſtigia lambere erant cum gaudio timoris ſoliti pauperis tui, cui cum beſtiis feris commune erat tam degendi grauitas, quámque & victus vnitas à cunctis longiùs remoto mortalibus præpoſteratoordine ianuis humilis recubat, & benedici ab eo expoſtulat, quem hactenùs in tota ſua vita nec ipſo nomine nouerat. Tibi laus, tibi gratiarum actio, qui ponis humiles in ſublimi, & mœrentes erigis ſoſpitate, qui ſuſcitas de puluere egenum, & de ſtercore eleuas pauperem.

Igitur, vt dicere cœperam, Rex ſolo decubat, ac totis niſibus cum collega Dauid proclamat: Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundùm verbum tuum. Iubet itaque vir ſanctus Regem ſurgere concitè, ac cauſam tanti itineris, tantíque ſudoris, licet benè ſciolus, percunctatur, & quis ſe in illa humili ſpecu indicauerit, inquirit. Reſponſum refert, Angelicam admonitionem indicat, ſecum non lcuiter actum vt ipſe veniret tanti morbi feſſum grauedine in proſpectu haberi, nec neceſſe requiri quid quæreret, quidve poſtularet. Confeſtim itaque ſanctus vir cui ſolidiſſimam ſuper petram erat fidei fundamentum, aquam iubet afferri: quâ exorcizatâ, Regem iubet perfundi, &, ô mira virtus! alter quodammodo Eliſæus Naaman Syrum Iordanis vndâ reſperſum, Regem Francorum extemplò reddidit ſanum. Aſpiciens itaque Rex ad omnes maculas ſui corporis, ita eas ſanas repetit, vt nullius cicatricis veſtigium penitùs remanſiſſet, & ſeptennis quodammodo pueri gratiâ in cunctis membris eius appareret, Exin igitur diù multúmq; in laudibus om-

nipotentis Dei, eiúſque famuli Sori ora ſoluere, ac largitoris & remuneratoris ſui nimijs præconijs extulêre.

Tùm vir Dei, vocato ad ſe ſuarum rerum œconomo, iubet citiùs Regium præparari conuiuium. Tempus erat, quo præcoquæ vuæ veſci ſolent. Denegat miniſter meri quicquam reperiri poſſe: ſed neque in vineis circumquaque quicquam vuarum vnde id liquoris quiddam exprimeretur, inueniri valere. Tùm ille, vt totus ſemper affluebat in Domino, ſupplices oculos cælorum aſpectui dirigens: Eia, inquit, eia, numquid manus Domini inualida eſt? Vade ocyùs, & in illa, quam noſti, parua vite, tria quæ repereris de palmite pendere turgentia grana, protinùs defer. Obſequitur miniſter magiſtri dictis, & excuſſo pede defert quæ fuerat iuſſus, traditque Patri tria illa gemmea grana. At Sanctus totâ Spiritum Sanctum mente concipiens: Vade, inquit, œconomo, & penu omne ſcopâ terens diligenter emunda, ac tres illas apothecas, quas ruſtici tonnas vocant, diligentiſſimè compone. Fecit vt fuerat iuſſus, conciteque ad Patrem regreſſus, indicat cuncta ſtudioſè perfecta. Accipe, inquit Sanctus, hæc tria, quæ clementia Domini contulit in vite grana, & ea in quas præparaſti apothecas, exprime elicita. Aderit enim, credo, ille, qui in Cana Galilææ aquam fundere iuſſit limpidiſſimam in vina; ſtatímque vt iuſſis Sancti miniſter obtemperans, peregit quæ præceperat, exuberans vnda ſubitò repleuit cellaria. Renuntiat miniſter opus patratum, fit continuò eximium gaudium, attollitur fauor Sancti cum laudibus Domini. Tunc diligenter conuiuio edito, aliquandiù ibi Rex commoratus, luſtratis circumquaque loci illius finibus, orat ſuppliciter Sanctum, quò, ſi fieri poſſet, ſeruorum Dei inibi conſtrueretur Xenodochium. Ad quod ſanctus vir libentiſſimè aſſenſum præbuit, & Rege impenſas conferente copioſas, cum feſtinatione ſanctus Sorus opus arripuit, & cum diligentia conſummauit, ac Domini ſcholam aſſiduè militaturam coadunauit, & in honore ſancti Martyris Iuliani Eccleſiam conſecrauit.

Supradicto itaque Rege redditibus terræ abundè ad ſupplementum ſeruorum Dei delegatis, & à ſeruo Dei benedictionibus firmatus, cum multo gaudio ad propria eſt regreſſus. Multis itaque Regis beatus vir aſtrictus precibus, quatenùs ipſe eidem loco per ſemetipſum præeſſet, cùm ab amica nullatenùs extrahi poſſet cella, verbis ad vltimum Regis victus, perpendens in his rebus multò magis augeri cumulum mercedis, maximéq; Domini ſeruo pro augmento lucri intendens dicentis: Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui; alacri mente eius precibus ad tempus ceſſit: cuius corporalis præſentia quamplurimos ſecum traxit in Dei via. Præfatus autem Rex Guntrannus, vt ex Francorum geſtis perſpicuum patet, eximiam agens deinceps vitam, animabus Chriſtum deſiderantibus ſemet expectabilem reddidit, atq; inter bonorum actuum inſignia reperto Dei nutu copioſo theſauro, quod qualiter factũ ſit non eſt noſtri temporis euoluere; B. viro Paulino narranda committimus, in vrbe Cabillonenſi ſancti Martyris Marcelli mauſoleum opere polymito, auro, gemmiſq; miro conſtruxit emblemate. Quo in loco ipſe poſtmodùm magnis elucens meritis ſepultus eſt, atque vt ex eius texitur geſtis, Rex fortis & felix vernat in gloria.

Sanctus autem vir Dei Sorus propoſitum beatæ mentis augere gliſcens, dum quadam die orationi incubans, fortuitu forinſecus oculos extuliſſet, proſpexit mulietem vltro ſe in flumine Viſera abſque vllo rubore lauantem, nec nuditatem ſui erubeſcentem. Vnde vir ſanctus ſatis ſupérque erubuit, atque animo propoſuit ſe deinceps in hoc ſæculo mulierem non viſurum, nimirùm ſtudioſè cauens illud Propheticum: Intrauit mors per feneſtras noſtras; ingreſſa eſt domos noſtras, interfecit paruulos noſtros. Nam feneſtræ corporis noſtri oculi, auréſque conſtant, per quæ viſu & auditu quæ concupiſcimus, attrahimus.

Nos verò ad narrationem redeamus, compendio hoc tantùm dictum, ne quis fortaſſe hæc legens, incautum adjectum exemplum putet. Igitur vir ſanctus in voto ponens continentiæ propoſitum, non deſeruit. Quâ de re actum eſt piâ ſollicitudine matrem beati viri eum inuiſere cupientem, totis niſibus repugnare; ſicque videndi ſe gratiam omnimodis denegare. Cui mater iamjámque diſceſſura mœrens nimis & ejulans, quaſi Prophetiam vſurpans verbum, ait: Hîc te, fili, videre non potui, videbo te procul dubio in illa miſeratione, quando tecum receptura ſum pro iuſtis ſtudiis præmia repromiſſa; ſicque edito breui elogio diſceſſit. Nec dubium quin eius

eius verbum dignum fidei obtinuerit effectum. Dixit & abiit, nos tamen credere decet tantæ fidei dictum non exceſſiſſe incaſſum.

Itaque Beato viro magis magiſque virtutibus clareſcente audiens Beatus Aredius tunc temporis Abbas & veræ ſophiæ opera dans, caeteruis quæ Monachorum in Atenſi (melius Attanenſi) Cœnobio à ſe in ſui iuris fundo constructo ſacræ regulæ obſeruantiam præbens, quòd Beatus Sorus Monaſterio conſtructo cum ſuis Deo omnipotenti vacaret, verbis conſolatoriis epiſtolam perſtringens Sancto Soro direxit, atque in adiutorium ædificii oſtium ei opere cornificio aptatum miſit, pulloſque columbarum conſolationis gratiâ, aliaſque domeſticas aues quas vulgo corniculas dicimus, tranſmiſit, multa monens diuinis inſiſtendum rebus, fallaciſque inimici præcauendum inſidias. At B. Sorus hæc cum gaudio excipit & pro munerum largitate plurimas gratiarum actiones reddidit.

Inter hæc quia exiguitatis noſtræ ſermo feſſus finem poſtulat ad incitandos animos legentium quantam vim etiam in rebus leuioribus Sanctus vir obtinebat vno tantummodo propalandum exemplo cenſemus. Mulier quædam è vicino degens ante oſtiolum Sancti porticulam ſcopare conſueuerat, cui vir Dei ob operis mercedem ſæpe denarium conferre ſolitus erat. At cum vt iam dictum eſt, votis Sancti ineſſet fœminam non videndam, quadam die cùm eadem, quam diximus, mulier opus conſuetum perageret, metuens ſeruus Dei, ne aut egredienti è cellula aut ingredienti improuiſa mulier obuiaret comminans præcepit, ne illuc vlterius redire tentaret, & ſi paruipendens verbum iſtud excederet, dignâ, vt iuſtum erat, pœna mulctaretur. Quod illa verbum triſte excepit, mœrénſque domum rediit, & vt poſt paruit, plus quia fraudabatur cenſu pecuniæ, quàm amore ſolitæ obedientiæ. Regreſſa igitur domum poſt triduum nihili pendens iuſſum ſancti regreſſa eſt, Deique homini ſe importuna ingerebat, antéque fores eius nimius clamoribus inualeſcebat repetens ab eo, quod ſolita erat recipere in lucro. Tum vir Domini grauiter ferens, ſimulque reputans nullis eam minis poſſe à ſtultitia reuocari ſputum ex ſancto ore egerens oculo mulieris immerſit. Quæ ſtatim diuino nutu cœca effecta domúmque regreſſa cunctos domus ſuæ municipes ex vna parte capitis qua & ipſa erat reperit cæcos: & vti fertur tam beſtiæ quámque volucres in illa domo manentes huiuſmodi cautione vſque in hodiernum multatæ ſunt: vt quæ viri Dei exceſſerat verbum tam illa quàm omnis eius domus atque cognatio, cunctáque ſupellex ſentiret exitium imminens.

Beatus autem vir Sorus omnium odoribus virtutum refertus vernabat Chriſto deuotus: roborabatur namque in eo naturalis infirmitas carnis ardore intimo charitatis, imbecillitatémque corporalium virium ſolabatur copia ſpiritalium Chariſmatum, ſimulque illud Apoſtolicum hortamentum: Non ſunt condignæ huius ſæculi paſſiones ad ſuperuenturam gloriam quæ reuelabitur in nobis. Itémque quia per multas tribulationes oportet nos introire in Regnum Dei; Et quod oculus non vidit nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Hęc atque alia ſacræ Scripturæ documenta tanquam ſal ſpirituale fluxa Mundi gaudia in eo exſiccabant, & ad ſemper manſura cor illius ignibant. Hæc illius exercitatio, hæc continua contra diabolum extitit decertatio, donec tandem poſt laboris curſum operis peracti à Domino recompenſata eſt remuneratio. Dum, his atque huiuſmodi agonibus decertaret, agminibúſque Monaſticis vndequaque ad ſe confluentibus æmulamina ſuarum virtutum inuictiſſima relinqueret, finis cunctis mortalibus ineuitabilis oſtium corpuſculi eius cœpit pulſare*, vt anima Deo dilecta diutiſſimis reuincta catenis carceralibus tandem libera ſeruitiis rumperet vincula carnis & Regi ſuo occurreret in gaudium eius ſuſcipienda læta.

Conuocatis itaque fratribus quadam die indicat diſſolutionem ſui corporis imminere, ſéque velle iam diſſolui & eſſe cum Chriſto. Exin igitur nec mora acri febre corporis prærepto medullæ ejus igne genuino perurebantur & ſanguinis vnda per membra ſingula ſiccabatur, ſpiritus tamen carnium infirmitate vigore diuino fortior reddebatur & ad Domini faciem deprecandam quo celerrimè ſoluto carnis vaſculo liberaretur, magis ac magis accendebatur. Denique diſſolutione iam vicina cohortibus Monachorum circum ſe aſtantibus & euentum rei præſtolantibus, paullo poſt futuram eis ſuam prædixit diſſolutionem, & vt poſſibilitas permiſit, vt ſui memores eſſent admonuit. Interea adhæc cun-

ctis attonitis & finem rei præſtolantibus, ecce ſubito Orientis tramite ſplendor nouus adueniens totum illud repleuit cubiculum, ac eximij odoris nidor cunctorum repleuit corda, patuitque in calce qualis vir ſanctus extitit in ſtudio vitæ. Sicque valedixit fratribus & cœlicum cœlo ſpiritum collocandum tradidit. Ad cuius obitum præſentes adfuere ſancti viri Amandus & Cyprianus, vt quibus vnum fuerat vitæ ſtudium, par fieret recompenſatio & præmium. Iam verò eo migrato quis explicet quantus fuerit circumaſtantium luctus, quis pectoris anxii ſingultus, qualiter loqui volentibus atque orare nitentibus media interrumpens verba locutionem interdixerit doloris magnitudo. Tandem autem inter dira ſuſpiria & amaras lachrymas doloris modum imponentes corpori ſacro funebria impendentes obſequia loculum parauerunt cum magna diligentia, & in baſilica quam ipſe dudum in honore Sancti Martyris Iuliani conſtruxerat, terræ mandare ſtuduerunt deuotè. Quem locum D.N.IESVS-CHRISTVS ſæpiſſimè ad demonſtrandum quem circa ſuum famulum habuerit fauorem mirandorum operum exhibitionibus conuenit nobilitare. Neque enim vel huius operis finit breuitas, vel ſtylo ſuppetit facultas enarrandi quot cæci poſt eius obitum ad illius ſepulchrum receperint viſum, vel debiles, ſeu quacumque infirmitate detenti ſanitati ſuæ priſtinæ redditi, & dæmones ex obſeſſis corporibus pulſi, & alia quamplurima petentibus ſint collata beneficia. Hæc omnia tuæ potentiæ præmia tu Domine Pater in ſeruis tuis mirabilis mirabiliter operaris ad gloriam nominis tui & ad laudem vnigeniti filii tui Redemptoris noſtri, cum quo & Spiritu Sancto viuis & regnas per ſæcula immortalia. Amen.

VITA SANCTI STEPHANI MVRETENSIS primi Patris Ordinis Grandimontenſis.

Ex noſtro veteri Codice Chartaceo.

FVit in Atuerniæ partibus homo quidam nobilis, Stephanus nomine, de Tierna Dominus: cuius vxor Candida nuncupabatur, cui diuino nutu natus eſt filius: qui ſemper Virgo permanſit, & in ſignum coronæ quam meruit, de nomine Patris Stephanus appellatus. Quem progenitores ſui more nobilium diligenti ſtudio educatum, cùm ad intelligibiles annos perueniſſet, ad addiſcendum litteras tradiderunt, tantò cariùs eum diligentes, quantò elegantioris formæ & bonæ indolis puer cœpit apparere. Creſcente itaque puero, & in ſancta Litterarum ſcientia magis magiſque proficiente: & interea corpore Sancti Nicolai tranſlato à Myreâ ciuitate ad vrbem, quæ Barrio appellatur: præfatus nobilis vir Stephanus cœlitus inſpiratus illic cum multis aliis ad orationem procedens, filium ſuum Stephanum, Domino præordinante ſecum duxit, quia eum ante omnia diligebat: & ideo abſque eo eſſe non poterat. Vnde cum per Beneuentanam ciuitatem completis orationibus fœliciter remearet, puer idem oblatus Deo, qui paruulos ſuſcipit, infirmatus eſt. Eo verò tempore Beatus Milo prædictæ ciuitatis Archiepiſcopatum regebat, huic viro de quo loquimur, cognitus à iuuentute, in finibus Aruerniæ, vnde genus habuerat. Cui Archiepiſcopo nobilis prædictus filium ſuum commendauit, vt infirmitatis eius curam ageret: & ſi viueret, eum erudiret. Erat enim puer Stephanus iam duodenus; volebat enim omnipotens Pater, quatenus puer eâ ætate ſibi ſeruire inciperet, qua filius ſuus à parentibus ſecundùm carnem ad templum deductus eſt; & quemadmodum puer IESVS remanſit in Hieruſalem: ſic puer iſte remanſurus erat in itinere Deo diſponente. Sicque nobilis prædictus, caro pignore deſtitutus, deſolatus ac mœſtus ad propria reuerſus eſt. Poſt paucos verò dies, diuina operante clementia, puer ſanus factus eſt, & quaſi oblitus patris & patriæ, hilaris & gaudens, in terra fuit aliena. Vnde Archiepiſcopus, velut pius pater & fidelis doctor apud quem duodecim annis moratus eſt, bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam ipſum ſtudioſiùs edocuit, ac ipſum à ſcholis vacantem, cum ſuæ Diœceſis placita pertractabat, pedibus ſuis adſiſtere faciebat. Pueritiæ igitur Stephanus metas excedens, defuncto Archiepiſcopo, Romam ingreſſus: cum quodam Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinali 4. annos permanſit, & de diuerſis diuerſarum religio-

num actibus & diſpenſationibus totius Eccleſiæ, Catholicos viros ſæpiſſimè diſputantes audiuit, & de prædictis edoctus eſt à Romano Pontifice, cui bene notus erat, deuotiſſimè petiit vt ordinem, quem in Calabria obſeruare didicerat, quandam religioſam congregationem, à recta via incedentem, & vnanimiter in clauſtro ſine proprio viuentem: & obedientiam humani generis reparatricem pro ſuis viribus in omnibus cuſtodientem: & mundum ſibi & ſe mundo crucifigentem, & in Cruce Domini gloriantem in ſuorum remiſſionem peccatorum, ſibi alicubi obſeruare concederet: cui Chriſti Vicarius quod petebat conceſſit, & omne bonum, quod ageret, ei in pœnitentiam & virtutum præmium iniunxit. Hic diſcedens à curiâ Romanâ Tiernum rediit. Sed paruam ibi faciens moram, à parentibus, fratribus, cognatis, qui de regreſſu eius admodum gaudebant, ſolus latenter receſſit: & in Aquitaniam ad nemoroſum montem, qui non longè diſtat ab vrbe Lemouicarum, & Muretum dicitur, Chriſto ducente, peruenit. Vbi facto de virgulis paruo tugurio, anno Domini 1076. 30. agens ſuæ ætatis annum, Deo in fide Catholica ſe ſeruiturum ſpopondit, & cum quodam annulo, quem de omni ſubſtantia mundi habebat, ſemetipſum caſtiſſimum Virginem Chriſto deſponſauit, & ibidem in ieiuniis & orationibus continuis, ſeruiens Deo die ac nocte, vltra ad ſæculum non rediens 50. annos compleuit. Sciens quia quærentibus & diligentibus Deum, frequentia hominum & copia rerum nociua ſunt; vtilia verò paupertas & ſolitudo, vt eſt terra ſolitudinis montis prædicti Mureti ſilueſtris & ſterilis, ac fere omni tempore hyemali hominibus inſueta, aſſueta feris, afflictionem corporis illi offerens, & requiem mentis promittens. A die namque conuerſionis eiuſdem, cibus eius panis & aqua fuit, & interdum farinulæ ſiligineæ modica ſorbiuncula, quæ cæteris cæterarum farinularum ſorbiunculis minus ſapida, neceſſitati, vtcumque ſeruit non delectationi. In ſenectute tamen à trigeſimo ſuæ conuerſionis anno, modico vino vſus eſt propter ſtomachum, quem ciborum ariditas & penuria nimis arctauerat. Verumtamen diſtrictionis ſuæ regulam & menſuram poſſibilitatis ſuæ nemini imponebat: ſed quemadmodum inchoauerat, ſibi quidem crudelis, & aſper, aliis pius longéque moderatior erat. Sciebat enim quòd ſecundum collatam ſibi cœlitus gratiam, alius alio fortior eſſet, & non omnia poſſumus omnes. Cúmque duo legati Cardinales in Galliam miſſi ipſum in ſolitudine Mureti viſitaſſent, & de eius conuerſatione diligenter inquiſiuiſſent, octauo die ab eorum receſſu pridie Nonas Februarij, nullo tamen dolore vexatus, ſe totum contulit doctrinæ diſcipulorum ſuorum & orationi. Sciuit enim per Spiritum Sanctum diem obitus ſui appropinquare, quibus quærentibus quomodo poſt eius mortem ſine temporalibus viuerent, reſpondit: Deum ſolum vobis relinquo cuius ſunt vniuerſa: cuius etiam amore cuncta pariter ac voſmetipſos reliquiſtis. Si amando paupertatem ei conſtanter adhæſeritis, nec à veritatis via declinaueritis, ipſe iuxta prouidentiam ſuam, quâ mirabiliter gubernat omnia, vobis quod expedire nouerit largietur, & quinta die dolore inuaſus, in oratorium portatus, finita miſſa poſt ſacram vnctionem & receptionem corporis & ſanguinis Domini, fratribus flentibus pſalmóſque cantantibus 80. ætatis ſuæ anno, in ordine Diaconatus, 6. Feria, 6. Idus Februarij, dicens: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum, fœliciter migrauit ad Dominum.

Quo Patre Stephano defuncto, mox Monachi Sancti Auguſtini Præpoſituræ vicinæ Ambarzaco cum Capellano eiuſdem loci, & magna plebis multitudine ad cellæ domus Mureti ianuam pulſauerunt, cum mœrore clamantes & dicentes: Boni viri, Boni viri, nolite celare nobis mortem Domini Stephani patris veſtri: verè ſcimus, verè ſcimus quia mortuus eſt amabilis pater. Ianitor autem hoc audiens, & volens eos à ſepultura remouere, quatenus tanti funeris exequias ſine tumultu dignè & deuotiſſimè celebrarent, quaſi conſolando dixit eis: Quid eſt hoc quod dicens, quia mortuus eſt: immo multo melius ſolito illi credimus eſſe. Cui Sacerdos qui cum Monachis & populo venerat: ait. Bene ſcimus quia mortuus eſt: in vico etenim noſtro, quidam puer modò in extremis poſitus, ab heri & nudius tertius loquelam amiſerat. Qui cum à matre ſua exitum præſtolante ſeruaretur, ſubito in hæc verba prorupit. Video, inquit, ſcalam lucidiſſimam: cuius altera pars cœlum, altera pars tangit Muretum: & Angeli multi deſcendunt per eam, vt animam domini Stephani Deo gratiſſimam perducant ad gloriam. Subiungens nunc audio circumquaque ſonare ſigna, & hoc vobis indicium eſt quia dico vobis veritatem: quia nunc

moriar, nec vltra loquar vobiſcum, ſed aſcendam cum ſanctiſſimo Patre & Angelorum multitudine, quibus dictis expirauit. O fœlix viſio & quis congruentius virgini debuit perhibere quam Virgo. Ambo namque virgines erant: & fidelis ſeruus, & puer qui vidit viſionem, & retulit: mira namque Dei diſpenſatione deceſſus illius apud Turonicam ciuitatem, & Verſelaium eodem tempore diuulgatus eſt. Quæ duo loca ab inuicem & à Mureto adeo remota ſunt, quod niſi miraculosè id fieret, nequaquam deceſſus athletæ Chriſti eadem die ſciri potuiſſet. Sequenti verò nocte cuidam Canonico familiari ſuo per viſum apparuit habitu roſeo decoratus. Nec mirum ſi roſeo, quia Chriſti Martyr extiterat, dum in præſenti ſæculo vixerat. Qui quidem Canonicus euigilans intellexit illum mortis debitum perſoluiſſe, & celeriter ſurgens pro commendatione eius ex integro diuinum peregit officium, mutua namque charitate ambo inter ſe dixerant, ille qui diutius viueret, exequias alteri celebraret.

Tempore quo Lupardus cum multitudine hominum malefactorum terram Lemouicenſem depopulabat: capti fuerunt duo homines quibus in carcere Deum orantibus vt eos per merita Sancti Stephani liberare dignaretur de manibus inimicorum ſuorum, Beatus Stephanus apparuit illis fulgidus dicens eis. Surgite ne timeatis & me ſequimini: ducens eos ſecum videntibus cunctis ductor duorum hominum inimicis, & nemo alicui eorum nocuit, nec nocere potuit. Et quadam die cum frater Hugo Lacerti, diſcipulus Sancti Stephani, ad domum Mureti veniſſet: & Preſbyterum dictæ domus ſolum cum ſuo miniſtro præparantem ſe ad Miſſæ officium in oratorio reperiſſet, ab oratione ſurgens oculos ſuos ad altare, & miniſtros altaris intentus ſubleuaſſet, repente vidit Sanctum Stephanum leuiticis ornamentis indutum, ac refulgentem, velut Diaconum, altari & Sacerdoti cum omni deuotione honorificè miniſtrantem. Quo viſo vir Dei Hugo alacris efficitur, lachrymiſque perfunditur, & à ſuperno lumine illuſtrabatur, ad quem Miſſa finita, ſanctus Stephanus ſe conuertens, alacri vultu ſubridens, palmas extendit: ex qua extenſione manuum credimus Sanctum Stephanum ſuum diſcipulum ad cœleſte vocaſſe regnum qui poſt paucos dies fœliciter migrauit ad Chriſtum.

Cæterum ſi quis ſcire voluerit, vnde etiam illa tenuis ſubſtantia, quâ corpus Athletæ Chriſti Stephani ſuſtentabatur, illi aderat, præſertim primo conuerſationis ſuæ anno, quo humano carens ſolatio ſolus in eremo fuit, reuocet in memoriam, quomodo Abdias Propheras Domini in ſpeluncâ abſconditos pro amore Dei pane nutriuit & aqua: & nouerit qui nihilominus circumſtantium vicinorum charitas ſolà diurnâ inſpiratione huic Dei ſeruo neceſſaria deferebat. Qui enim Danieli in lacu leonum incluſo prandium per Abachuch miſit, qui per miniſterium corui & viduæ Heliam à famis liberauit ineditâ: qui quotidie dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum, hominis tantæ fidei, quem ad ſe diligendum abſconderat, in abſcondito faciei ſuæ, à conturbatione hominum, non potuit obliuiſci. Nec nimis eſuriit panem hominum, qui frequenter panem comedit Angelorum. Solis igitur cœleſtibus intentus, alimenta corporis à deuotione fidelium: refectionem verò mentis, & vnctionem ſpiritus à diuinæ contemplationis beneficiis affluenter ſortitus eſt: nam quomodo non guſtaret quia ſuauis Dominus, & dulcedinis eius ſtillicidia ſtillantia non haberet, qui corpus ſuum caſtigando, & in ſeruitutem redigendo per diſtrictam abſtinentiam macerabat. Etiam lorica ferrea contra carnis inſidias, & mentis laſciuiam, tamdiu inceſſit armatus, quouſque toto exſiccata corpore plenam de ſeipſo obtinuit victoriam: ad cuius eximiæ perfectionis cumulum tanta parcitas veſtium, lectique acceſſit durities: quæ cunctis humanæ conditionis facultates cernentibus, vires hominum videatur excedere. Indumenta namque, quibus ſuper loricam induebatur, nullo tempore minuebantur, aut augebantur. Sed in hieme & æſtate ad repellendum frigus & cauma æqualia ſemper erant, & eadem. Stratum verò, in quo poſt nimiam carnis ſuæ vexationem, fatigationémque, ad quieſcendum ſe modicum conferebat, adeo durum erat, & quieti contrarium; quod in eo dormiens vexari poterat, non foueri. Erat enim ex tabulis ligneis inſtar ſepulchri in terra conſertis, omni ſtramento, omnique lectiſternio carens: præter illam tunicam ferream, quam ſemper ad nudam geſtabat carnem; viliſſimum duntaxat habitum quo deſuper manebat indutus, ille ad ſtratum veniens, ſecum afferebat: ille de ſtrato ſurgens referebat ſecum, parcus in cibo, parcus in lecto, & parcus in

ſomno exiſtens. Exceptis etenim Eccleſiaſtici officii regularibus debitis, agenda videlicet diei, & Beatæ Mariæ, ac fidelium defunctorum, à prima die, qua venit in eremum vſque ad vltimum diem vitæ ſuæ ordinem de ſancta Trinitate cum nouem lectionibus & horis Canonicis, ſingulis diebus ac noctibus deuotiſſimè celebrauit: pſalmodiam verò & familiares orationes in tantum amabat, & gratiam illius excellentiſſimæ contemplationis, in qua Deus meliùs cognoſcitur, tam affluenter habebat: quod nunc huius dulcedine raptus, nunc illarum occupatione detentus, frequenter biduo aut triduo, à corporali vacabat edulio. Verùm ſi pro eorum colloquio quibus ſeruata charitate deeſſe non poterat, eáque orando facere vel dicere conſueuerat, ſtatutis horis ſiue temporibus quandoque non impleret: differri quidem poterant, non omitti: poſtquam enim ab eo, qui aduenerant, recedebant, quacumque hora tunc eſſet, antequam comederet vel dormiret, omnia quæ de conſuetis orationibus, neceſſariò intermiſerat, cum omni deuotione reſtituebat. Vnde plerumque vſque in craſtinum nullum ſumebat cibum Chriſti diſcipulorum imitator verus: qui propter venientes & redeuntes, manducandi ſpatium non habebat.

Etenim quia non potuit lucerna accenſa latere ſub modio: longè latéque ſanctitatis eius diuulgata eſt opinio. Veniebant itaque ad eum vndique multi, parui & magni, inter quos ex diuinæ pietatis diſpenſatione, in fine ſuæ conuerſationis, duo excellentiſſimi Cardinales, à ſummo Pontifice in Galliam miſſi, venerunt, vt Chriſti ſeruus Stephanus, qui à ſuo Vicario Apoſtolico in exordio propoſiti ſui bene viuendi præceptum, vt dictum eſt, habuerat; à viris Apoſtolicis Cardinalibus, Chriſti Vicarius, teſtimonium ſuæ ſanctitatis obtineret. Qui Chriſti ſeruus requiſitus ab eis, an eſſet Canonicus, aut Monachus, ſeu Eremita, exemplo Sancti Ioannis Baptiſtæ quis eſſet dicere vitauit, ne ſuperbus videretur ab hominibus, quamquam veriſſimè totum de ſe poſſet profiteri. Quemadmodum enim dicitur de Iohanne, dum Iudæi interrogarent illum, quis eſſet: vel quid diceret de ſeipſo; cùm nec Chriſtum, vel Heliam, nec prophetam ſe eſſe reſponderet: ipſe ait. Ego vox clamantis in deſerto. Similiter iſti duo legati Beatum Stephanum interrogauerunt dicentes. Quid ergo dicis de teipſo? cùm fateris quòd non Canonicus, aut Monachus, vel Eremita ſis: quibus ordinibus fulcitur omnis vita religioſorum. Quibus legatis cum eſſet paratus ſemper ad ſatisfaciendum omni poſcenti ſe rationem reddere humillimè veluti Iohannes Baptiſta, reſpondit. Cum de fallaci mundo ducente nos Chriſti gratia voluimus exire: & à Romano Pontifice prout melius potuimus noſtram ſuſcepimus pœnitentiam, & cum ipſius præcepto & obedientiâ in remiſſionem peccatorum noſtrorum, huius paupertatis & abiectionis viam ſequi propoſuimus, & ſi ſanctos & laudabiles Eremitas, quos per totam ſeptimanam abſque corporali cibo diuinæ contemplationi vacaſſe legimus: fragilitate noſtra non poſſumus imitari, tamen quia à via publica aliquantulum declinauimus, & fratres qui in Calabriâ Deo ſeruiunt vſquecumque ſequimur, in extremo iudicio, cùm Chriſtus venerit iudicare viuos & mortuos eius miſericordiam expectamus, & ecce veſtibus Monachorum & Canonicorum de quibus interrogatis, non vtimur, vt videtis quia tantæ Sanctitatis vocabula nobis non vſurpamus. Nam Canonicorum inſtitutio habet poteſtatem exemplo Apoſtolorum ligandi atque ſoluendi: Monachorum autem nomine non vtimur: qui nomen ſanctitatis vel ſingularitatis ſortiti ſunt vocabulum. Quorum illi ſpecialiter Monachi dicuntur: qui ſui curam agunt, nec aliud cogitant niſi tantummodo de Deo. Eremitarum verò vitam imitari minimè valemus: quia in hoc ſpecialiter eſt vita omnium Eremitarum deuitare ſæculi tumultus, & permanere in cellulis ſuis, quatenus vacent orationi & ſilentio: pœnitentiam, quam ieiunando, vigilando, carnem ſuam totâ die ſpiritui ſubiiciendo, frigus æſtúmque tolerando, crucem Dominicam corde baiulando, & ex charitate ſe cunctis indigentibus affabilem ac hilarem præbendo. Sic libera voluntas animi gratia præueniente, & iugum Domini ſuaue, ac onus eius leue viro ſanctiſſimo atque per omnia laudabilis vitæ Stephano facilem reddiderat quod nullum laborem ſuſtinere formidabat. Nec vnquam dicebat quòd à multis frequenter dicitur: fatigatus ſum vigiliis, ſeu ieiuniis, aut frigore conſtrictus ſum, vel nocte ſtratus mihi fuit durus, ſed hoc quantæ perfectionis fuerit; quiſquis attentè ſeipſum conſiderat intelligere valet. Numerum autem genuflexionum venerabilis Patris: quem terram deoſculando, & cum fronte naſóque percutiendo, humiliter faciebat, ſcire non poſſumus: quem vtique prop-

ter earum ſæpiſſimam iterationem: ipſum etiam credimus ignoraſſe. Scimus quod manibus ac genibus in modum Cameli, earum aſſiduitate genuflexionum callos contraxerat, & naſum curuauerat in obliquum. Miri odoris flagrantia, quam cum eo loquentes & adſtantes circa eum, ex ipſo procedere ſentiebant, totius ſuauitatis auctorem in corequieſcere teſtabatur. Veruntamen quantum nobis datur intelligi: meritum erat quo integerrima virginitas, & humilitas animæ & corporis quæ in eo eminebant, etiam in hac vita dum viueret donabantur. Fuit enim inter cœteras virtutes in ipſo intemerata virginitas, quam Chriſtus templi ſui conſeruator vigilque defenſor, nulla labe violari permiſit, ſicut ipſe quibuſdam diſcipulorum ſuorum, quorum numerus iam excreuerat, confitebatur, dicens. Profectò nullo tempore meam carnem aut ſpiritum motus libidinis concuſſit. Sed hoc mihi ſine dubio maioris timoris ratio; virginitas enim quolibet affectu ſuperbiæ citiùs perit quam fornicatione. Porrò cunctas virtutes ſtabilitatis religionis conſeruabat in eo integritas, quoniam nulla ex cauſa procedebat à cella. Quin etiam per alterum oratorii ſui oſtium vitabat exire: quaſi ſi vouiſſet vt oculos à vagatione cuſtodiret: & in ſeipſo clauſtrum & tabernaculum Domino præpararet, nolens ſponſum dimittere, poſtquam ſemel inuenerat: quia diu per arctam viam ipſum quæſierat.

Quàm prudenter & quàm ſollicitè de religionis obſeruantia, morum maturitate, ac de omnibus, quæ ad ſalutem animæ ſpectant, viuâ voce Sanctorúmque ſententiis & exemplis diſcipulos ſuos, & eos qui cum ipſo loquebantur docebat: Quod in ſententiis ſuis & doctrinis conſiliorum ſuorum ſcriptum eſt, ſub ſilentio pertranſimus. Quoties autem inueniebat aliquem verbum de die audire volentem, non cura cibi, vel ſomni, frigoris, aut æſtus, retardabat eum ab hoc opere Chriſti: diuerſis itaque diuerſa monita ſalutis dare prouidens, verbis ſuis, vt attentiùs audirentur, conuenientia inducens ænigmata, quaſi mel in cerâ reclusum prætendens, nec quærebat diſcipulorum ſuorum corpora necare, ſed vitia. Vnde tanquam fidelis diſpenſator & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, in cibis & veſtibus cœteriſque humanæ fragilitatis neceſſitatibus eis æquo libramine indulgebat, hoc tantum ab eis exigebat: vt Deum ſuper omnia diligentes, ei dicere veraciter poſſent: Propter te mortificamur tota die, exiſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Dicens fratribus venerabilis pater: ſciatis pro certo quod in hac ſolitudine fere 50. annos compleui: quorum alij in magna egeſtate alii in magna fertilitate tranſierunt: diuina verò bonitas ſic ſemper ad menſuram mihi omnia contulit, quòd in egeſtatis tempore nihil neceſſarium defuit, nec in vbertate quicquam ſuperauit. Similiter vobis eueniet ſi vitetis omne ſuperfluum: nam neceſſaria neminem damnant. In regula de Euangelio per me ſumpta perſeueretis.

Erga diſcipulos eum ſumma diſcretione in tantum beneuolus atque miſericors pater amabilis erat, quòd in egeſtatis tempore panem cum cœteris victualibus abundantiùs ſolito ipſis diſcipulis miniſtrabat: ſubiungens huiuſmodi cauſam prouidentiæ; cum panis magis incipit amari, annona deficiente, tunc edendi voluntas ſolet in hominibus creſcere. Vnde neceſſe eſt religatis in carcere Chriſti, eo tempore largiùs cibaria miniſtrare, vt exultantes nomen Domini benedicant.

Poſtquàm verò diſponente Deo, diſcipulorum eius creuit numerus, non quaſi vnus ex illis in illis factus eſt: ſed minor omnibus illis. Nam ſicut conſuetudo religionis eſt in refectorio ad menſam ſedentibus & reſidentibus illis, ille humiliter humi reſidebat, legendo paſſiones Sanctorum, vel vitas Patrum, vel aliam ædificantem ſcripturam, vt corporum alimenta ſumentes, illius ſententiæ recordarentur: Non in ſolo pane viuit homo: ſed in omni verbo quod procedit ab ore Dei. Legerat quippe & memoriæ commendauerat: Quanto maior es, humilia te in omnibus & coram Deo inuenies gratiam: & illud. Qui voluerit inter vos maior eſſe, erit omnium ſeruus, & inter alios recumbens in infimo loco: neminem diſcipulorum in occurſum ſui ſurgere volebat; locum miniſtri tenens, in perſona & habitu, & multitudine nobilium virorum, qui venerant eum audire, die adueſperante, diſcedente, egenorum turba cum ipſo remanente, paralyticos tanquam fratres oſculabatur: reſpondens diſcipulis ſuis admonentibus eum, vt ad ipſos fatigatus accederet. Modò cum Chriſtus aduenit, me recedere dicitis: qui hodie moratus ſum cum ſæculi huius potentatibus, abſit hoc in me dedecus, vt Chriſto non occurram. Vnde gratiæ prærogatiuam ab illo patre luminum à quo eſt omne datum optimum, & omne donum perfectum:

tantum efficaciter Deo & hominibus amabilis pater Sanctus Stephanus acceperat, quod præſertim diſcipulis ſuis, quid cogitabant, & tentationes, quas à diabolo patiebantur, apertiſſimè dicebat, & qualiter prauis cogitationibus & importunis tentationibus viriliter reſiſterent, tanquam pius pater, & de ſalute eorum bene ſollicitus, eos prudenter inſtruebat, necnon multis modis diſcipulos ſuos inſtruebat, qualiter de vita ſua inquirentibus reſponderent. Dicens eis: fratres ne miremini ſi nonnulli à vitâ veſtrâ moribus diſcordant. Quandoquidem ab eo quod illi tenent diſceditis, & non vultis eos ſequi in hoc quod faciunt, volens per eos reprehendentibus mentionem fieri inſtitutionum ſuarum regularum, vt de vita regulari eorum quin ſancta ſit nullus dubitet hominum.

Frequenter etiam cùm diſcipulorum ſuorum poſcebat infirmitas, ne in hoc mari magno & ſpatioſo, huius mundi fluctibus ſubmergerentur, ſuis eos orationibus adiuuabat. Erant enim preces eius tantæ virtutis ante Deum, quòd ipſo cooperante ab ipſis dæmonum faucibus, & prauis machinationibus homines capti poterant liberari. Quod vt manifeſtum ſit de pluribus miraculis, quæ per orationem ipſius Dominus dignatus eſt, hic breuiter duo narremus.

Igitur miles quidam cuiuſdam criminis tenebatur reus, qui ad virum Dei accedens, quaſi vnus de ſtultis hominibus loquens, ait: Obſecro te, ſerue Dei, noli pro me Dominum deprecari, quia quoddam peccatum, cui adhæreo, in tantum diligo: quòd nullatenus illud odire vel relinquere volo: ſed hæc timeo mihi contingere, ſi pro me tua charitas exorauerit, vnde peto ne mihi in hac parte ſubuenias, tuis ergo orationibus aliis auxiliare, mihi minimè: his dictis ſtultus miles receſſit. Quo audito fidelis athleta Chriſti charitatis incendio inflammatus: triſtis remanſit & anxius ingreſſuſque capitulum, reſerato oſtio cum lachrymis ſuper ſermone ſtulti militis, & ipſe cum fratribus orante pro eo ſine intermiſſione ad dominum, peccator rediit de iam dicta ſtultitia veniam poſtulans, & ſuæ iniquitati ex corde renuncians orationum ſuffragia à dicto ſeruo Dei vehementer petiit: vt ſua iniquitate reſurgere poſſet, in quo facto cognoſcitur charitatem quantam habuit, qui donec errantem proximum ad viam veritatis reduxit, preces cum lachrymis Domino fundere non ceſſauit.

Eſt & aliud fidei eius præclariſſimum opus huic non diſſimile: Cùm enim intimatum fratribus conquerentibus, & dolentibus viro ſancto fuiſſet, quod homo quidam eorum familiaris ſatis opulentus, victualia ipſis in eremum deferens, traditus à ſuo perfido hoſpite duobus latronibus fuiſſet, qui eum in ſpeluncis ligatum, vt ſe verſus eos redimeret, tenebant: ſeruus Chriſti fratribus ait. Scio cui manifeſtum eſt de homine vbi ſit, & quomodo ſe habeat: verumtamen nudatis pedibus eamus in oratorium, & glorioſæ Virginis Matris Domini, in cuius obſequio homo captus eſt, imploremus auxilium: nullus enim carcer, nulluſque locus eſt, de quo ſine mora eum nobis reddere ipſa non poſſit: & cùm hoc factum eſſet, ecce craſtina die diluculo, proditor hoſpes & duo latrones vinculis religati cum homine quem ceperant ſoluto & libero ad cellæ Mureti ianuam pulſantes adſtiterunt, quos frater Ianitor intuens, patri ſpirituali, qui more ſolito eadem hora diſcipulos in capitulo inſtruebat, ſecretò manifeſtauit: ſed Chriſti ſeruus gaudium mentis vultu diſſimulans, verbum Dei, quod inceperat, minimè prætermiſit, dans fratribus exemplum, quòd non in miraculis, ſed in ſolo Deo glorianrentur: & deinceps completo ſermone, fures & proditorem à vinculis, quibus erant religati, abſoluit, & tutos ac liberos abire permiſit.

Fuit exul ſpontaneus exemplo Abrahæ de terra & de cognatione ſua egrediens Beatus Stephanus, in eleemoſynis largus, in vigiliis ſedulus, in oratione deuotus, in charitate perfectus, ſpem ſuam Deo committens, nihilque amori Dei præponens, temperamentum habens in proſperis, patientiam in aduerſis, à quo nemo pauperum vacuus receſſit aliquando, illud iugiter mente replicans, quod Deus in Euangelio ait: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur: & illud: date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis, quia ſicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Nam ſicut de Beato Iob legitur: ianua eius omni aduenienti patebat, & ſic ipſe cum Beato Iob potuit libera voce clamare, oſtium meum viatori patuit, eram pes claudorum & oculi cæcorum, orphanorum pater, ac viduarum conſolator: illa verò quæ de ipſa parochia ſuſcipiebat, pauperibus eiuſdem parochiæ, vbi habitabat, non extraneis impendebat, dicens: nos in locum iſtorum pauperum venimus aliunde, eleemoſynas debitas illis ſuſcipientes, quas ſi

poſſumus oportet eiſdem reddere. Sed poſt lectionem, in qua ſummopere vacabat, ſciens quod lectione ſenſus augetur & illectus tribuitur: eò quòd lectio docet quid caueatur, ſeminabat in plebem virtutis verba fructu fidei redundantia, ſufficienti ſale diſcretionis condita, velut aromaticis vngventis inſuſa, inſtando ſecundùm Apoſtolum opportunè & importunè, arguendo, obſecrando, & increpando, in omni patientia & doctrina: & more Beati Iohannis Baptiſtæ prædicantis in deſerto, peccatores ad eum venientes, de peccatis ſuis arguebat, ipſis adhibens dignas curationes ſermonum, & verbi Dei ſalubre medicamentum oſtendens contra vulnera inſidiatoris malagma confeſſionis. Cùm autem videbat peccatorem trepidantem eidem dicebat: frater mi ne terrearis, Deum vincere non potes, vt plus valeas peccare, quàm ipſe dimittere. Certè Petrus Apoſtolus nondum fraudes diabolicas perfectè cogitauerat, cùm Chriſtum interrogauit: vtrum fratri peccanti ſepties dimitteret? Sed Ieſus multiplicauit veniam, non attendens diſcipuli ignorantiam. Talia pœnitentibus dicebat, obſtinatis & deffendentibus ſe rigidus & aſper erat, non diſcedens tamen à modeſtia: rigore vtens in diſcuſſione iuſtitiæ & miſericordia in definitione ſententiæ. Et indiſciplinationes & tranſgreſſiones diſcipulorum ſuorum à regula eius rectâ arguebat clementer, & tolerabat quantum debebat & oportebat patienter. Eratque in eo mira in cunctis operibus diſcretio & immutabilis erga omnes dilectio: mœſtus conſolans, & agenda demonſtrans; ad æternam vitam inſtanti ſtudio ſubditos inuitans.

Dicebat ſuis ſubditis multones: ideo debuiſtis relinquere poſſeſſa exteriùs, vt maniſeſtè poſſitis videre quod eſtis intenus: nullatenus hic remanſun, ſed alibi moriendo tranſitun, vnde minus video cur ampliora velitis: cùm qualiſcumque victus ſuppetat: paupertatem ergo diligite: de ſubſtantia veſtra ſemper timorem habentes, ne in bonum valeatis expendere ſecundùm Domini voluntatem. Sed de iis quæ non habetis ſecuri eſtis; quod de his rationem non redditis: ſed hoc non euacuat ſpiritualem paupertatem ſi quis illud deſiderat vnde ſolummodo Deo ſeruiat: & nemini paratus eſt propter eandem opinionem iniuriam facere. Iacob Patriarcha victus petiit neceſſaria: panes ad veſcendum & veſtem ad induendum. Verumtamen quaſlibet eleemoſynas etiam datas pauperibus nullatenus Chriſti ſeruus reſpuebar, immo commodiùs illas accipi debere iis verbis perhibebat, cuilibet fratrum dicens: Nonne vides de paupere quid te inſtruit facere? Chriſtum vult lucrari tecum piſſime, tibi etiam ſuadendo quod vlnas extendit in eleemoſynas dando, mercedem proculdubio ſpectat ab alto: munus igitur illius congaudenter accipe. Confeſtimque ſi potes abundantiùs ei retribue, monens vt laudet Deum, ex eo quod patrimonium Deo creditum nec res publica eripit, nec fiſcus inuadit, nec calumnia aliqua forenſis euertit. Ipſe etiam ex omnibus quæ egiſſet bonis, nihil meritis ſuis tribuebat, nihilque in viribus ſuis vnquam præſumebat; ſed omne opus ſuum ad Deum ſemper conferens in cunctis actibus eius auxilium implorabat, exemplumque ſalutare ex ſua bona conuerſatione donabat, forma gregis ſactus ex animo. Sciens quod non eſt laude dignum, quod docet quis, niſi dictis facta coniunxit: ſed potius ſi quod docet, facit, & glorioſius habetur. Ideo fuit Deo & hominibus amabilis patet, quæ docebat agens, & quæ agebat docens, nec aliud ore promens, aliud corde volens: ſed quod ore docebat, opere contrahebat, exemplo Apoſtoli, qui ait: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar: ſumma quoque bonitate ſubditos regebat: & ſumma ſeruitute ſeipſum domabat.

Inſuper itaque ſanctitatis recitato propoſito ſanctus Stephanus perſeuerans præbuit ſe futurum vas electionis vtile Deo, ad omne opus bonum paratum: & in omni ſua conuerſatione, quaſi Lucifer inter aſtra reſulgens, rutilabat ſpecie, robuſtus virtute: ſic enim ſe exercebat quaſi ſemper inciperet, & ſic ſe præbebat quaſi quotidie moriturum: ſemper enim ante oculos eius dies vltimus verſabatur, ſempérque mens eius cœleſtia meditabatur, pericula aliena in ſe pertimeſcebat, aliorúmque caſus ſuos eſſe iudicabat, finem vitæ ſuæ ſemper conſiderabat, vigiliis, orationibus, ſuſpiriis, gemitibus, lachrymis, genuflexionibus, ieiuniis, eleemoſynis vacans ſtudioſè: vita ſpirituali & doctrina ſalutari florebat, & redolebat: pennis contemplationis ſanctæ frequenter ſurſum volabat: ardentíque deſiderio in Cœlis habitabat. Hoſtem prætereà inuiſibilem orationibus repellere, iugiter contendebat, pugnans ore non gladió, orationibus non telo. Cunctis autem diebus cunctiſque horis diei flagita-

flagitabat præſidium, vt dignus poſt huius mundi lucem venire poſſet ad brauium. Non enim poterat in eo inuenire humani generis inimicus, quod fraude deciperet, aut ſimulatione fuſcaret. Nam quicquid bonorum in principio arripuit, vſque ad finem vitæ nullis negotiis paſſus eſt implicari: ſed integrum & ſanum propoſitum ſeruans, in nullo cœptam Regulam commutauit. Crucem Dominicam mente & corpore bajulans, vnum ſollicitus erat omninò peccatores ad viam veritatis reducere, omnibus volens proficere, & nulli nocere. Studebat ſe vas ſanctificatum exhibere, vt habitatorem Domini in mentis ſuæ hoſpitio poſſet habere, & poſt eum in odorem vnguentorum eius currere; finitóque huius vitæ agone, ante ipſius faciem apparere. Huic igitur, dilectiſſimi, deuotiſſimè ſupplicemus, vt ex imitatione & precibus tanti Patris det nobis proficere taliter, quòd ſuæ perpetuæ felicitatis mereamur participes eſſe.

Tranſlatio ſancti Stephani Confeſſoris.

Dato corpore ſanctiſſimi Stephani ſepulturæ, Fratres de Conuentu ſuo vnum Petrum, ſcilicet Lemouicinum, in Priorem & ſpiritualem Patrem ſibi concorditer elegerunt; hic priùs in ſæculo venerabilis Sacerdos, poſtmodùm in religione paternæ traditionis, & voti, quod fecerat, æmulator exiſtens, Deo & hominibus charus, & amabilis fuit: ſub cuius tegimine grege Dominico in augmentum proficiente, locum de Mureto, in quo Deo fideles ſeruiebant, dúque cum ſanctiſſimo Patre ſuo ſeruiuerant, Monachi vici de Ambaſiaco, Abbatiæ ſancti Auguſtini de Lemouicis calumniari cœperunt. Sed qui potiùs auferenti tunicam pallium volebant dimittere, quam inde ad placita, & litigandi conſuetudinem traherentur, habere locum alium vigilanter perquirere curauerunt, vbi caput religionis ſuæ conuenientet conſtituerent, Deóque ſynceré, liberè, & quietè ſeruire poſſent. Locus itaque diuerſis à Fratribus ſedulò peragratus, nullo tamen idoneo reperto, tandem diuinitùs illuminari, ſalubre conſilium omnes vnanimiter inierunt, vt Prior ſcilicet cum omni humilitate ac deuotione Miſſam celebraret, & cum Fratribus vniuerſis, affectu præcordiali ſupplicaret Domino, vt clementer eis conſuleret, & quod poſtulabant, indicare non differret.

O mira Dei clementia, & perenni memoriæ commendanda! Potuit fortaſſe liuor Dei ſeruis moliri calumniam: ſed vnde eos comprimere voluit, inde ampliùs dilatauit. Nam immenſa, & ineffabilis ſupernæ diſpenſationis prouidentia locum latiorem, & ad obſeruantiam religioſæ conuerſationis & ſitu, & nomine magis idoneum eis à conſtitutione mundi parauerat; cuius loci nomen etiam per diuinam vocem audire meruerunt. Priore námque, ſicut condictum erat, Miſſam celebrante, cùm Agnus Dei, ter cantatum fuiſſet, & tam ipſe, quàm omnes alij Fratres ardentiſſimè Dominũ exorantem, quædam cæleſtis vox audita eſt, dicens: In Grandimonte, in Grandimonte, in Grandimonte. Hanc ſanè beatiſſimam vocem Prior & nonnulli de Fratribus audierunt. Finitâ verò Miſsâ, quæſiuit Prior à Fratribus, ſi cæliçam audierant vocem. Et cùm vnus eorum confeſtim coram omnibus diceret: Ego audiui eam ter dicentem, In Grandimonte; & alij ſimiliter cuncti affluenter lætati ſunt, & conſolati, ac confortati vehementer diuinæ pietatis largitorem, propter glorioſam reuelationis felicitatem mirari, & laudare ſtuduerunt. Et quia in Grandimonte aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, milites Chriſti, ne perderent cæleſtia, ſemper erant pugnaturi, meritò ibi auditum eſt nomen eius, vbi victoria, quam de antiquo humani generis hoſte Chriſtus habuit, quotidiè celebratur. Pergentes igitur ad locum diuinâ reuelatione compertum, ſatis Mureto vicinum, Eccleſiam, & domos ad habitandum iuſſione Domini, cuius erat, omni feſtinatione fecerunt, quibus vili ſchemate vtcumque peractis, reuerſi ſunt Muretum, vbi nonnulli de Fratribus remanſerant, & accipientes ſanctiſſimi Patris glorioſum corpus, tranſtulerunt illud in Grandimonte, paucíſque ſcientibus recondiderunt ſubtus Preſbyterium ante Altare.

Tempore verò Domini Bernardi quinti Prioris Grandimontis, coadunato in Grandimonte Capitulo generali, celebrata eſt tranſlatio corporis beatiſſimi Stephani, ſequenti die Natiuitatis Præcurſoris ac Præconis Domini Saluatoris, vbi interfuit Frater quidam Guillermus nomine, qui nimiâ ſurditate ambarum aurium afflictione

confundebatur anxiè: qui cùm audiſſet Sanctum Dei à ſupradicto Priore, & ab omni Conuentu ac Clauſtro in Eccleſiam deferri, acceſſit velociter ad ſarcophagum, vbi ſotulares ſancti Stephani adinuenit, accipiénſq; eos, cœpit mittere digitos ſuos infra ſotulares, & exinde extrahere quodcumque inuenire poterat, & in aures ſuas transferebat. Cúmque ita plenius bonâ fide ac ſpe diutiùs feciſſet, auditum, quem amiſerat, veraciter recuperauit. Pannus etiam, quo ſanctæ eius reliquiæ oſſium inuolutæ fuerant, à Sacerdote, qui decentiori panno eas inuoluerat, ſemel & iterùm, atque iterùm projectus in ignem comburi non potuit; & nihilominùs quidam ſancti Stephani diſcipulus, qui lumen amiſerat oculorum, proſtratus, & orans ad eius ſepulchrum, recuperauit viſum.

Cùm Raymundus de Plantadio miles, morbo paralytico corporis ſui medietatem amiſiſſet, ad Grandimontem ſe deferri fecit, & à quodam filio ſuo ex vno latere, & à Priore ſecundo Grandimontis ex altero, totus ferè portatus ad Eccleſiam, poſtquam ſuper lapidem, ſub quo ante Altare ſanctiſſimi corpus ſepultum erat, pedes ſuos tenuit, liberâ voce exclamans, ait: Sinite me, nolite me iuuare; ego enim in hoc loco, in quo pedes teneo, modò ſanus factus ſum: dico autem vobis, quòd hic iacet ſanctus aliquis tumulatus, pro cuius amore & meritis mihi Deus contulit ſanitatem.

Releuatio ſanctiſſimi Patris Stephani.

Cùm Ordo Grandimontis diù poſt tranſitum beatiſſ. Stephani Confeſſoris Chriſti diuinâ largiente gratiâ, religione, ac ſanctitate populis multiplicatus, in magna pace, charitate, & honore, proſperitate non modicâ perſiſteret: Geraldus ſeptimus Prior Grandimontis, habito conſilio cum ducentis & viginti Clericis, ac ſexaginta Fratribus Conuerſis, ad electionem dicti Prioris in Grandimonte congregatis, pro releuatione beatiſſimi Stephani Confeſſoris, duos Fratres cum literis Prælatorum multorum, & Principum, à Clemente Papa III. obtinenda tranſmiſit. Qui Clemens viſis literis tantorum Prælatorum & Principum, negotium releuationis dicti Sancti, Deo diſponente, fideliter adimplere curauit; credens quòd ſi ſuo tempore tale ac tantum opus perficere poſſet, magnum præmium apud Deum meritis B. Stephani perenniter obtineret, habitóque cum ſacri ſui collegij Fratribus conſilio ad reuelationem Domini ſancti Stephani præfatus Clemens Papa III. hoc modo proceſſit.

Cùm bonæ memoriæ prædeceſſor noſter Vrbanus, auditâ famâ religionis & vitæ commendabilis puritate, quâ ſanctæ recordationis Stephanus Ordinis Grandimontis inſtitutor enituit, tantis miraculorum teſtimoniis omnipotens Deus ipſius voluit mundo merita declarare, Legatos, quos ad partes Gallicanas direxit pro quibuſdam Eccleſiæ negotiis tractandis, plenam circa hæc inueſtigationem committere voluit, vt ex ipſorum cæterorúmque virorum, quibus ſine dubitatione fides eſſet adhibenda, teſtimonio ad id agendum procederet, quod & fidelium commodis, & eiuſdem ſancti honori, qui hactenùs velut in ſterquilinio gemma latuerat, congruere videretur. Nos etiam teſtimonio chariſſimi in Chriſto filij noſtri Henrici illuſtris Anglorum Regis, necnon venerabilium Fratrum noſtrorum Cardinalium, & aliorum multorum Epiſcoporum pleniùs inſtructi de vita, meritis, & conuerſatione, quâ ſæpedictus vir ſanctus aſſeritur floruiſſe, & ad eum multis miraculorum indiciis diuina voluerit pietas illuſtrare, huiuſmodi exequutionem negotij dilecti filij noſtri Ioannis tituli ſancti Marci Preſbyteri Cardinalis, & Apoſtolicæ Sedis Legati duximus arbitrio committendam, per Apoſtolica illi ſcripta mandantes, vt ad Grandimontem accedens ipſum inter Sanctos, authoritate quâ fungimur nos, denuntiet aſcripſiſſe deinceps in Sanctorum catalogo numerandum, & per ipſius merita Redemptoris, ſuffragia decreuiſſe cum reliquorum Sanctorum interuentionibus poſtulanda.

Conuocatis igitur à dicto Legato apud Grandimontem multis Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus quoque, & viris religioſis, ac plebe innumerabili, corpus beatiſſimi Stephani Confeſſoris, à loco vbi humatum ſubtus Preſbyterium ante Altare iacebat, cum digno honore eleuatum extitit, populo præcedente & ſubſequente cum hymnis & laudibus deducitur, & ſuper Altare Eccleſiæ Grandimontis Beatæ Mariæ Virginis honorificè collocatur. Cùm igitur Bituricenſis Archiepiſcopus præcepto dicti Domini Legati Miſſam in honore præfati ſancti Stephani Confeſſoris deuotè

celebraret, puer quidam, qui ex vtero matris ſuæ claudus, & mutus, ac manibus aridus extiterat, Dei virtute, & meritis beati Stephani, loqui, & ambulare cœpit, manúſque ſuas ad libitum mouens: poſt quem adoleſcens veſicam habens in collo, tantá quòd faciem ſuam aliquorſum, niſi ſimul cum toto corpore diuertere, nec ſurſum aſpicere valebat, quia mentum eius conglutinatum & conjunctum cum pectore permanebat, meritis eiuſdem Sancti ante Miſſam ſanatus fuit omninò à veſicâ prædicta. Et puella quædam manum dexteram curuam & aridam ab vtero matris ſuæ habens, cum cæteris in Grandimonte adueniens, dum oraret, manum, quam priùs aridam & curuam babebat, Dei virtute, & meritis ſancti Stephani, & ad ſignandum ſe extenſam, & erectam habuit, digitiſque ab inuicem diſiunctis. Quidam nomine Stephanus vici ſancti Hilarij iuxta Beneuenti Cœnobium, qui cœcus à natiuitate extiterat, vnicus filius matris ſuæ viduæ pauperrimæ, orando ad ſepulchrum ipſius ſancti Stephani viſum recepit; ad quæ miracula repletur clamoribus Eccleſia, mirantur, atque extolluntur Dei magnalia; videntur, atque laudantur beati Stephani merita.

Inter alia ſiquidem innumera miracula, quibus diuina pietas voluit beatum Stephanum illuſtrare, accidit quòd dum Eccleſia Grandimontis ædificabatur, lapis magnus in altum delatus corruens, obuium habuit Geraldum magiſtrum operis, quem grauiter colliſum occidit: qui quidem Geraldus ad preces flebiles Domini Stephani de Liſſiaco quinti Grandimontis Prioris, & Fratrum ad ſepulchrum ſancti Stephani orantium, vitæ priſtinæ redditus fuit. Et cùm homo quidam territorij Pictauienſis, cum vxore ſua, Petronilla nomine, in feſto ipſius Sancti, ad Fratres de Boſcoalone veniret, eiúſque vxor de iumento caſu pedem incautè ponente cadens expiraſſet, dicto homine cum lachrymis clamante: Sancte Dei Stephane, adjuua me; nunc appareat bonitas tua in reddendo mihi vxorem meam. Diuino nutu ipſa reſpondit: Heu me, Domine, quid pro me anxius fuiſti? Certè benè eram, multò meliùs extiteram. Tunc vir exultans, leuauit eam ſuper iumentum, & cum gaudio, quò tendebant, peruenerunt.

Inſuper, miles quidam territorij Lemouicenſis, morbo ignis infernalis pede inuaſus, veniens ad ipſius ſancti viri tumulum per manus ſociorum ſuorum deportatus, orans, & lauans lapidem aquâ ſub quo corpus dicti ſancti Stephani ſepultum erat, & eandem aquam infundens vlceri, confeſtim extinctionem ignis, curationémq; pedis, ac mitigationem doloris obtinuit. Necnon & homo quidam, nomine Reginaldus, eiuſdem territorij Lemouicenſis, de viſitatione domorum Grandimontis Mureti, & de Plancha ad villam rediens, videns illam villam, in qua manebat, ſubitò accendi, rogando Deum, vt per merita ſerui Dei Stephani ab igniuomis flammis domum ſuam cum omni ſua ſupellectili liberaret; obtinuit quòd ille ignis domũ ſuam, nec etiam feſtucam vnam lædere fuit auſus. Et quid dicam? adducuntur ad eiuſdem Sancti tumulum cœci, & illuminantur; claudi, & curantur; muti, & ſanantur; dæmoniaci, & liberantur; amentes, & mutantur; ægri, & ſanantur; mortui, & ſuſcitantur; ſurdi, & adjuuantur: de quorum multitudine miraculorum pauca dicta ſint, ne verborum prolixitas ſit legentibus, vel audientibus oneroſa.

VITA S. THEOBALDI CONFESSORIS, ET CANONICI DORATENSIS.

Accepimus miſſam huc à V. C. Petro Roberto, apud Doratenſes in Marchia iuri dicundo Præfecto.

SEneſcentis mundi temporibus vir ſanctiſſimus Theobaldus, Lemouicenſium Prouinciæ oriundus extitit, eius videlicet regionis, quæ Pictauenſi pago contigua, propter vtriuſque terræ confinium, Marchia vocatur. Factus autem adoleſcens, ad plenioris ſcientiæ gradum anhelans, Petragoricam penetrauit ad vrbem, ibique aliquandiù commoratus, artis Grammaticæ ſtudiis attentiſſimus inuigilauit: Animum autem ſuum circa huiuſmodi curam totum applicans, ſumma illius temporis

ingenia, cooperante gratiâ Spiritus Sancti, æquiparauit. Elapſo autem aliquanti temporis ſpario, cùm iam in liberalibus exercitiis admodum eſſet promotus, reuiſendæ parriæ ſuæ compunctus amore, ad locum, vbi natus fuerat, reuerti decteuit, non vt diuturnas ibi moras innecterer: ſed vt ſalutatis parentibus ab eiſdem miſſionem expetens, aliquibus viris Deo ſeruienribus ſe conſorrem exhiberer. Locus autem natiuitatis eius, Eccleſiæ Doratenſi proximus erat, in qua erat Congregario Clericorum ſocialiter Deo famulantium: qui cùm ſanctiſſimi viti Theobaldi probitatem cognouiſſent, virum ſanctiſſimum intta conſortium ſuum deuotiſſimè ſuſceperunr.

Ille vetò magnis virturibus pollens, à Frarribus ſummopetè rogatus eſt, vt ad Sacetdotij dignitarem per ſacros Ordines pro diuerſitate temporum gradatim aſcendendo prouehi conſentiret: quorum piis petirionibus ipſe pius ex parte ſatisfacere non refugiens, ad ſacros Ordines acceſſit, nuſquam extra Eccleſiaſticas officinas egreſſus, niſi cùm infirmos viſitandi neceſſiras ingruebar: Habebat enim inde conſenſum Pſalmographi dicentis, *Beati qui habitant in domo tua, Domine.* Vnde factum eſt, vt omnis Eccleſiæ conuentus obnixis ab illo precibus expoſceret, quatenus eiuſdem loci Sacrarium, & omnia ad illud pertinentia in cuſtodiam ſuſcipetet, & Eccleſiaſtici theſauri curam gererer. Ad quam peritionem ipſe animo conſternatus, huius miniſterij difficultarem eis expoſuit: ſed tandem ſuſcepto obedientiæ præcepto, quantâ illud ſtrenuitate, quantáve diligenriâ adminiſtrauerit, nullius lingua ſufficienter expediet. Vigiliarum quoque eâ ſedulitate deuotionem exercebar, vt non ſolùm eas, quas penè omnes Frarrum Congregariones ſub gallicinij tempore celebrare ſolent, frequentaret, verùm etiam totas noctes orationibus & lacrymis incumbendo conſumebar. Hac de cauſa lectulum ſuum vilibus panniculis & tenuiſſimis ſtramentis obſitum, à dormirorio Fratrum ſequeſtrem fecerat.

Multas prætereà grariarum donationes vir Dei Theobaldus à Domino obrinebat, quibus vitæ ſuæ curſum in neutram partem fortunatum declinans, cum perſeuerantia direxir, quovſque omnipotenri Deo viſum eſt eſt emerito militi ſuo laborum finem ponere, & ab ærumnis huius ſæculi miſereſcendo ſeparare. Accedente tempore, quo Deus omnipotens ſeruo ſuo cæleſtium gaudiorum præmia pro mercede bonorum operum rependere decreuerat, viri Dei corpus ieiuniis, vigiliis, orationibus maceratum debilitari cœpit. Tunc ſeruus Dei vi febrium, ac lienteriæ morbo correptus, ad lectulum deportatus eſt à Fratribus, cibum omnibus modis reſpuens, ſolo aquæ frigidæ potu refrigerabatur; & quamuis penè ad extrema deduceretur, mens tamen illius ac lingua à diuinis laudibus nunquam ceſſabat. Accepto itaque Corporis & Sanguinis Chriſti Viatico, ipſe in Dei laudibus & oratione perſeuerãs, præſente cateruâ Fratrum, qui eius exitum Pſamodiâ & Letaniis tuebantur, ſanctam Creatori & Redemptori ſuo lætus animam reddidit, 8. Idus Nouembris anno Domini MLXX. cuius corpuſculum lotum, & vt moris eſt, cilicio contextum, eiuſdem Eccleſiæ Canonici, magno populi conuentu, qui ad eius exitum vndique deuotus concurrebat, cum digno honore ſepelierunt: ad cuius tumulum iacentibus, & viri Dei merita depoſcentibus, innumerabilia Deus omnipotens contulit, & vſque hodiè confert beneficia, & miracula.

ELOGIVM S. THEOFREDI MARTYRIS.

Deſcripſimus ex apographo Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi Domini, D. Franciſci Boſqueti, Epiſcopi Monſpelienſis.

I. BEatus igitur Theofredus habens parentes adhuc gentiles, audiens Chriſtianos Dominum IESVM fateri, ſéque de paganorum inſidiis ſuperſtirioſis deſiderans liberare, Euangelicum ſequens præceprum, vbi dicit: Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

II. Itaque ab vrbe Tregreſſim, videlicet & ciuitatis digreſſus, via cœpta ad Co-

mitatum Velaunenſem vſque, peruenit in vicum, qui vocatur Solemniacus, ibique Laurentium Preſbyterum repetit, virum doctum & religioſum, cuius amicitiæ ſe iungens, & quaſi familiaritatis obſequium præbens, aliquandiù apud illum tranquillam vitam duxit.

III. Erat autem eo tempore quidam è vicino locus intra Velaunenſem Comitatum, quem vulgus linguâ ruſticâ Calmilium vocat. Erat etiam iuxta ipſum locum riuulus quidam, qui dicitur Liger: in quo loco ſimulacrum quoddam habebatur, quod multitudo ruſticorum ritu profano adorabat.

IV. Audiens hæc B. Theofredus Laurentium Preſbyterum vt ad locum profanum accederent, ipſumq; deſtruerent, & populum de perfidia gentilitatis eriperet, vel ab impulſu dæmonum liberarent, orabat: cuius verbis Laurentius acquieſcens, iter arripuit. Cùm autem ad locum quo tendebant, perueniſſent, plurimam cateruam populi ibi diis ſacrificare repererunt.

V. Qui dum Chriſtum prædicarent, vt eorũ ignauiam ab ipſis repellerent, plebs Aruernenſis incircumciſa auribus, comminans, dentibúſq; ſtridens inſanire cœpit, ita vt lapidibus & fuſtibus eorũ corpora percutere non ceſſarent. Sanctus verò Theofredus B. Protomartyris ſequens exemplum, expanſis manibus ad cælum orabat, vt non reputaret Dominus illis hoc peccatum, ſed magis per ſuum martyrium eos iuberet conuertere animas eorum, ſuo exemplo ſaluare.

VI. Tunc quidam è circumſtantibus iniquo repletus ſpiritu, accepto lapide, acriter percuſſit eum in capite, de cuius ſanguinis effuſione Dominus locum illum conſeruauit. Quem ſanctus Sauianus Abbas exanimatum colligens ſimul cum Preſbytero Laurentio, etiam quod de ipſius infuſione cruoris oblatum fuerat, diligentiſſimè ſepelierunt. Ex quo tempore multas Dominus virtutes per ſuum ſeruum Theofredum manifeſtiſſimè facere dignatus eſt.

VII. Plurimi autem ex ipſis, qui eius neci conſenſerunt, remedia frequentiùs poſtulabant, & priſtinâ ſanitate receptâ, ad baptiſmi gratiam conuolabant. Hæc autem ſub Clotario Rege geſta ſunt. Tunc temporis erat quidam Ritilius nomine, natione Vallaicus, inclytus Princeps ipſius patriæ. Ac ipſo tempore præerat ipſi ciuitati Baſilius nomine, religioſus, diuinis ſacriſque literis eruditus: audiens quia Dominus tanta & tam aſſidua miracula per ſeruum ſuum Theofredum in ipſo loco dignaretur oſtendere, Baſilicam paruam in honore ſancti Petri Apoſtoli cum deuotione fabricauit.

VIII. In qua homines cœci illuminati ſunt, claudi erecti, & ſurdi auditum receperunt, loquelã etiam adepti ſunt muti; & dum per deuotionẽ vota perſoluerentur, multitudo dæmonũ torquebatur, & corpora ab ipſis obſeſſa, inuocato nomine S. Theofredi Mart. recipiebant ſanitatem, multíque variis infirmitatibus fatigati, cum priſtina redibant ſanitate. Dum talia Dominus per ſeruum ſuum Theofredum iuberet oſtendere, longè latéque opinio ipſius cœpit percurrere.

IX. Intereà vna ſemel cùm quidam de exercitu armiger patenã calicis in Eccleſia, vbi ſanctũ corpus B. Theofredi requieſcebat, accepiſſet, maligno inuaſus ſpiritu, cœpit febreſcere, ſudare, palleſcere, clamans: S. Theofrede, mihi parce, quia furtũ peſſimum feci; patena verò quam in ſinu poſuerat, ita carni adhærebat, vt nullatenùs abſtrahi poſſet, quouſque de oleo ipſius Martyris Sacerdos locum liniuit, cicatrice in ſignum perpetuum ibidem remanente, ſanus factus eſt.

ALIA PASSIO VBERIOR QVIDEM, SED A RECENTIORE QVODAM DECLAMATORE CONSCRIPTA, MENDISQ. INFECTA.

Poſt Incarnationem D. N. I. C. DCCXXVIII. anno, Theoderico regnante & Carolo Pipini ſenioris filio ſuper Francos principâte, ac de Raganfridi Ducis tyrocinio, poſt multa bella & certamina Francorũ Magiſtratuum fauente Domino abſtuliſſet, rebúſq; bellicis viriliter inuigilans, ſuæ ditioni ſuppoſuiſſet, necnon barbaram gentem Iſmaëlitanam cum expulſo Duce totam Galliam occupantem duobus magnis præliis deuiciſſet, Eudo Dux Aquitaniæ, qui à prædicto tyranno conuocatus, ac ſimul cum eo fugatus fuerat, circa Regem eorum Abdiramam familiariter ſe habuit de-

placatum munere & obſequio, cum ſæuiſſimæ gentis innumerabili exercitu ſecum duxit. Vnde ob iniuriam ſui vlciſcendam à Burdegala vſque ad Pictauienſem vrbem veniens, omnia conſumpſit: munitiones quoque & Eccleſias, quas deuaſtare potuit, populante gladio vacare fecit. Et quoniam exercitus copioſus & innumerabilis fuerat vſquequaq; diſcurrens totam Prouinciã ac Septimaniã conculcarat, adueniénſq; Gabalitanenſem ac Vellaunenſem Comitatum, plurimos Dei famulos, vtriuſq; ſexus multitudinem, nulli parcens ætati, horribili morte necauerat.

Interim quoque dum in his debacchatur partibus, diuulgante famâ, adhuc piorum didicit ſanguine cruentus, quòd ſæpè laudans Dominum Calmiliacenſi degat tugurio ſancti numeroſa gregis, & imbellis multitudo. Quod non latuit Theofredum Patrem Monaſterij religioſiſſimum: cæleſtis prorſus dignoſcit, quoniam ipſius loci deſolatio proxima ſubſequatur. Ergo diuulgat omnia, euocato fideli agmine etiam quòd ipſe vitam finiret, proprio fuſo cruore. Scitote, inquit, procul dubio, Fratres dilectiſſimi, quòd plebs Agarena, quæ noſtras depopulat partes, nulli parcens gregi, huc poſt biduum veniens, funditùs euertere autumat, nóſque imbelles ferociſſimâ dilacerare rabie captis ſpoliis pertractat. Ideò, chariſſimi, qui ſub loro fidei nobis præcipientibus colla ſubmiſiſtis, aſſenſum quaſi iuſſibus præbete meis, ne ſæuiſſimi hoſtes cùm ſubitò aduenerint, valeant triumphare de nobis, cuncta quoque ligna poſſunt tranſvehi humano vel pœnali auxilio in interioris ſiluæ multiplici reponantur diuerſorio: deinde quiſque veſtrûm propria teneat latibula, ſperans in Domino, donec videatis quam conſolationem præparet Deus ſancto populo, & cùm plebs nequiſſima veſtris diſceſſerit domiciliis, grates Deo ſoluentes, ad propria redire valeatis.

Ad hæc ſancta verba Patris piiſſimi irreuocabiliter flentes dixerunt alumni: Abſit, Pater, ne doceas fugam vrgente aduerſario, ſed potiùs militare viriliter, & diuerſa ſubire ſupplicia pro Chriſto Domino. Non eſt neceſſe, Paſtor inquit eximius, ſed perſequentium declinate veſaniam, ſicut ipſe Dominus. At illi ſe teſtimonio confirmatos debacchantium non cedere precibus, & ipſe nobiſcum latibula petens, ſaluaberis. Quos Pater immolandus illicò ſermone compreſſit ſaluberrimo. Audiſtis, filij, Dominum confitentem in Euangelio: Quòd omnis mercede ductus opilio, commiſſas deſerit oues ſub agonis articulo. Cedite ergo ſancta ouilia diſperdere cupientibus, ſicut multorum ſalus expoſtulat, & præſentis temporis neceſſitas: nos verò nec vitâ perfrui, nec mortis vincula recuſabimus.

Cùm hæc & talia verba per diem reuolueret integram, ecce Solis orbita properat ad occaſum, ſicut in libro Eccleſiaſtæ Salomon indicat opinandum: terrigenas autem cæcâ caligine recurſus offuſcat noctium. Et quoniam inſtabat tempus labori prohibitum, præcepit omnes congregari ad vnum, quibus dixit ad vltimum: Iam audiſtis, Fratres, quòd ſæua gens, cuius aduentus vos meritò ſollicitat Sanctorum veneranda limina, & Monaſteria depopulat, fundénſque ſanguinem innoxium, nullius Religioni parcat. Ergo humili poſcentes deuotione ſanctam inuocamus Trinitatem, quatenùs locum hunc ſeruare indemnem, & ſibi in perpetuum ſeruire fidelium concedat congregationem, nec nos perire patiatur pro ſcelerum enormitate, ſed miſericorditer aſpiciens, ineffabili nos protegat pietate.

Tunc ingreſſi Oratorium ſancti Petri, cùm hæc diutiùs oraſſent, & ſurgentes ab oratione, plurimi declinaturi acquieuiſſent, vir Dei remanſit cum agmine exiguo, & illam noctem inſomnem duxit in omni ſpirituali laude. Horâ verò ſolitâ cum Fratribus celebrat Officia: quibus peractis ex integro, recreat omnes potu & ſpirituali cibo, ſtatímque latibula quærere ſuggerit, ne moriantur omnes, cùm hoſtis aduenerit. Sed cùm filij hoc moleſtè ferrent, & abſente Patre, exire diſſimularent, cœpit eos vir egregius his conſolari locutionibus: Miror, Fratres, & valdè doleo, cur adhuc moramini ſanctorum Patrum vacuati teſtimonio?. Paulus enim vt Damaſceni Præpoſiti minas euadere poſſet, ſubmiſſus fugere liber gaudet. Fundamentum quoque fidei Princeps Apoſtolorum Petrus, Neronis quondam declinaſſet fremitus, niſi certamina mouens obuiam veniſſet Dominus.

Ergo cùm hæc, & his plura nobis pateant exemplaria, nolite refragari diuinæ miſericordiæ, quæ docet nos futura cauere mala. Nos confiſi in Domino, hoc in loco ſubſiſtemus, & pro communi ſalute cæleſtia interim patrocinia implorabimus.

Nec decet vt tempore perſecutionis Paſtor fugiat, licet vibrantis gladium exemptum videat. Si verò neceſſitas exigit, dignam mortem ſubire expedit.

Hæc cùm ſæpè diceret, iterato ſermone, cœtus omnis vehementiſſimè cœpit flere. Tunc ipſe commotus diſcipulorum lacrymis, diuinæ inuocat ſuffragia protectionis: Deus omnipotens, Rex immenſe, & inenarrabilis, fons & origo totius pietatis: Tu, Domine, quæ licent, noſti, & expediunt nobis; fiat ergo ſicut placet tuæ Majeſtati. Tunc muniti his orationibus, egredientes, condenſa ſiluarum petunt ocyùs, exceptis duobus Fratribus, quos ſecum retinere probitas ſuaſit & virtus, quibus faſtigia montis iuxta Monaſterium Sancti aſcendentibus vnde euentum rei cernere poſſent licentiùs, ipſe ante venerandum beati Petri tumulum in oratione eſt proſtratus. Nec mora, ſubitò ferociſſima Iſmaëlitarum venit turba, ſperans innoxium tradere ſanguinem, & multa ſubripere ſpolia. Poſtquam tot ædificia vidit vacare hoſpite, proinde fremit, bacchatur, & Calmelianenſis Monaſterij Cœnobitas perimendos aggreditur, ac non longè à prædicto Monaſterio iuxta feſti Diui ſui ritum ſua ſacra impia celebrat.

Ad quam gentem intrepidus Cœnobiarcha Theofredus accedens, iſtis ſuam impietatem exprobrat, oſtendit, edocérque. Quæ dicta ſalubriter non ſuſtinens, à ſuis barbaris & impiis ſacrificiis in furorem verſa, minis & terroribus, ac etiam verberibus ſanctiſſimum Theofredum excipiunt, ac malè mulctatum à cœtu ſuo eiiciunt, proſequuntúrque à vico Soleuiaco ad riuulum vſque Colemptiæ, interfeciſſéntque, ni ille riuulus ad magni inſtar fluminis inundans, Dei ſeruulo rutum iter ac ſociis præbuiſſet, inſequentéſque barbaros mediis gurgitibus abſorpſiſſet. Quid plura? indignati Saraceni, poſtridiè Ligeri fluuio, riuulóque Columptiæ prætergreſſis, ad Monaſterium Calmelianenſe perueniunt, vbi omnia ferro, igni, prædæque exponêtes, inuictiſſimum Chriſti militem Theofredum, Monachis cæteris in latebras interioris ſolitudinis dimiſſis, aggrediuntur, atque lapidibus ferè obrutum, mortuum credentes, ſemiuiuum trepidiſſimè relinquunt. Siquidem & turbatus aër, terráque commota, quaſi Deo pro ſeruo ſuo militante, ad claſſieáque veniente, & grandine, nimbis, atque horrendis tonitruis, moram in dicto Monaſterio barbaros facere non permittunt, pluribúſque ſiue deficientibus, ſiue fulmine ictis, pars reliqua tandem aufugit.

Poſt obitum igitur ſanctiſſimi Martyris miraculis celebris, pro diuerſorum temporum ſeu varietate, ſeu iniquitate ſtatus Monaſterij agitatur. Mirum tamen eſt, quantâ religione & Abbates & Monachi ſucceſſores in regimine Monaſterij piè, laudabilitérque vixerint, quorum religionis & deuotionis fragrantia ad omnia circumquaque loca exteráſque prouincias penetrarit. Nam non in Viuarienſes ſolùm, ſed apud Gabaliranos, Aruernos, Ruthenos, & apud Delphinates, Viennenſéſque, & Allobroges tranſito Rhodano; ac inſuper apud Lombardiam, pluréſque alias gentes plurimas obtinent Eccleſias, & nobiliſſima illis traduntur loca, fundantur Cœnobia, regimini Abbatum, & aliorum Monachorum prædicti Cœnobij in perpetuum ſubiicienda. Hinc fit quòd multis priuilegiis Monaſterium decoratur regiis, & Apoſtolicis, iuxta priuilegia à Calmelo Duce iamptidem obtenta. A iure ſiquidem & ſubjectione Ordinariorum, Epiſcoporum, & Metropolitanorum eximitur, ac immediatè ſanctæ Sedi Apoſtolicæ ſubiicitur, in ſignúmque prædictæ immediatæ ſubjectionis quotannis quinque ſolidos monetæ currentis in patria, (ſunt enim Paſchalis Pontificis verba in Bulla) Eccleſiæ Lateranenſi ſoluere adſtringitur. Quæ priuilegia ante annum milleſimum obtenta, à plurimis Pontificibus confirmantur. Similiter à Regibus Francicis plurimis immunitatibus donantur, & Regiæ Majeſtati in temporalibus tantùm prædictum Monaſterium cum ſuis limitibus ſubditur, vt in reſcriptis priuilegiorum à Carolo Magno, Ludouico Pio, & Pipino Aquitanorum Principe emanatis videre licet.

Atque hæc ſunt ferè, quæ de Monaſterio ſancti Theofredi vetuſta origine breuiter dici poſſunt, ſcilicet ab anno quingenteſimo ſeptuageſimo, vſque ad milleſimum centeſimum, vel circa, nimirùm à Calmelo Aruernorum Duce & fundatore, vſque ad Guillelmum quartum Abbatem, fortiter contra Epiſcopum Auicienſem, & alios, ſua in temporalibus & ſpiritualibus iura tenentem.

Claudius Robertus Galliæ Chriſtianæ, pag. 650. Cœnobium illud Diœceſis Podienſis, ab Auicio ſex leucis diſtans, Calmelium, ſeu Carmilienſium dictum, primum aſſerit ha-

huiſſe Abbatem ſanctum Eudonem, diſcipulum ſancti Maximini Lirinenſis, eique ſucceſſiſſe Theofridum circa annum 570. cuius vt Martyris natalis notetur 18. Nouembris in Martyrologio Lemouicenſi; quæ qui voluerit ad limam accuratiùs per otium expendat.

Placet quoque hîc nonnulla ex Chronicis eiuſdem Cœnobij ſubiicere, licet quamplurimis parachroniſmis fœdata, & à ſciolo quodam conſcripta.

Monaſterium quod nunc ſancti Theofredi Martyris ad radices præcelſi montis Mezenrij poſitum, omnium montium eminentioris, quibus Celtæ ab Aquitanis diſterminantur: quâ parte iidem Aquitani Orientem, ſiue Meridiem reſpiciunt: ex quo monte Ligeris fluminis ſuam originem ducit, ibíque non longè Bonæ-Fidei Carthuſianorum totius in Aquitania eiuſdem Ordinis antiquiſſimum ſitum eſt Monaſterium, Calmeliacenſe olim Cœnobium appellatum. Vetuſta huiuſce Monaſterij ſancti Theofredi traditur antiquitas à Calmelo illius à fundamentis ædificatore. Quibus quidem temporibus idem Calmelus Dux Aruernis imperabat circa annum Domini quingenteſimum ſeptuageſimum. Nam cùm idem Calmelus Aruernorum Princeps ac Dux inclytus eſſet, dimiſsâ ſæculari pompâ, ac negotiis, quibus mundi Principes interdum interturbantur quominùs vacare poſſint cultui diuino, rerúmque cæleſtium contemplationi, relictâ aulâ, ad Vellaunenſem Comitatum ſeceſſit, vaſtiſſimam eremum ingreditur, monaſticam vitam ſecuturus, paucos ſui voti ac deſiderij compotes, ac comites habens; hácque in valle illius magnæ ſolitudinis ſacellum extruit, ac Diuis Apoſtolis Petro & Paulo ſacrum facit.

Pij ergo ac deuotiſſimi inſtituti obſeruantiſſimus, moram aliquot annos inibi trahit, cùm ecce, ita Deo diſponente, viſendi Romæ Apoſtolorum limina maximo deſiderio tenetur. Quid plura? Voto ſe adſtringit, ac Romam proficiſcitur, iter per Prouinciam Prouinciæ faciens: ad quam cùm perueniſſet ad videndam illam Monachorum multitudinem mirabilem, quæ in Lirinenſi Monaſterio habebatur, greſſus ſuæ peregrinationis dirigit. Tanta enim Monachorum illius Cœnobij habebatur ſanctitas, tam grandis religio, vt ferè ſuo odore totum Occidentem repleret. Vnde non minùs ſcitè quàm eleganter Sidonius ille Aruernorum Epiſcopus, aliquo in loco exclamat: Mirum eſſe quantos illa plana inſula excelſos montes in cælum erexerit.

In illo igitur Monaſterio Monachorum Pater & Abbas habebatur Maximus (errat bonus ille Chronographus) & re & nomine vir celeberrimus, qui in Diuorum numerum relatus, poſt aliquod tempus Regenſis Epiſcopus inſignitur: quem Calmelus Princeps deprecatus eſt, vt aliquot ſibi Monachos traderet, & vnum illis præficeret, quos ad Monaſterium iamdiù præparatum, ſcilicet Calmeliacenſe inhabitandum, colendúmque mitteret. Cuius precibus ſanctiſſimus Pater annuens, certum Monachorum numerum tradit, illíſque Eudonem, virum ſanctitate, morúmque honeſtate præcipuum præficit.

Perfectis igitur peregrinationibus, Romæque votis exſolutis, ad Aruernos reditum Calmelus parat, ſecúmque Lirinenſes Monachos ad agrum Vellaunenſem, montémque Meſentium ducit. Quibus in Monaſterio Calmeliacenſi deductis, locatíſque, ac benè prouiſis, ad interiorem Aruerniam ſe recipit, ibique nouo exſtructo Monaſterio, vitâ exceſſit. Florent intereà, clarentque Calmelianenſis Cœnobij Monachi & doctrinâ ſingulari, pietatéque admirabili: præcipuè inter hos Eudo Abbas, totámque illuſtrant Vellauiam, Viuarienſem gentem, atque Gabaliam.

Aliquot annos igitur Eudo in Calmeliacenſi Monaſterio tranſegerat, cum quadam cupidine agitur viſitandi Monaſterium Lirinenſe, inde per prouinciam perambulauit, perueniénſque Auraicum ad vrbem Theofredum Fratrem nobilem vrbis Auraicæ principem obuium habuit, ipſúmque filium nomine Theofredum, totius principatus, dominiique aliquando vnum hæredem, qui puer indolis optimæ, ac literis humanioribus ſufficienter inſtitutus mirari cœpit in patruo vultus loquelæque grauitatem, inſtitutique ac vitæ ſanctitatem. Quapropter ægrè poſt multa difficillima

ficillima tandem habita parentum licentia patrium Eudonem colit, miratur, ſequitúrque ac in Monaſterio Calmeliacenſi regulari habitu ſuſcepto de virtute in virtutem progrediens, mortuo Eudone ab omnibus Monachis Monaſterii & Abbas elegitur, acclamatur, dignus ſuſcipitur. (*inde omnia confundit tempora.*)

Ad annum DCCXVIII. vel vt alii volunt XXX. peruentum erat, cùm ecce Eudone Aquitaniæ Duce inuitante ſæuus ille Abdiramam Saracenorum in Hiſpania Rex Gallias cum ſuis omnibus habitaturus ingreditur, torámque Septimaniam ac Prouinciam gens illa Iſmaëlitica ac populoſa occupans, ad Vellanenſem & Gabalitanenſem Comitatum penetrarat, omnia ferro ignéque conſumens ac nulli hominum generi, ſexuique parcens, humana Diuináque omnia furore implacabilique odio proſternens, Theofredum cæteroſque nequit ſtate loco. Tunc circumquaque diſcurrens inuenit Beatum virum, ſicut ſupra dictum eſt orationi deditum. Feruentes ergo viri nequiſſimi ducis eum contrudere verberibus ac eliminantes percunctantur vbi rot ædificiorum lateret populus. Quorſum ? Nefandis iuſſibus ipſe reſpondit intrepidus: Vobis teſtificor, Fratres, in veritate, quòd omnium protector Dominus cuncta ſubduxit immanitati veſtræ, nec præter eius voluntatem erit vobis licitum ſancta diſperdere agmina fidelium. Niſi nobis, inquit plebs ſæuiſſima, omnia citius patefeceris, quæ conſiteris repoſita, celſa Monaſterii faſtigia ruere videbis ſpirante flamma, ac deinde tu ipſe morte peribis peſſima. Quibus beatus vir reſpondit: Cùm Dominus noſter huius ſit defenſor loci fortiſſimus, exinanire iam, ſicut dicitis, aduerſantium non valent manus. Quòd ſi mihi mortem vultis inferre, dignum eſt pari pro ouibus & in interitu noſtro eas ſaluare. Illi verò nimio ſuccenſi furore videntes quòd nihil proficiunt acriter, eum cædentes ſemiuiuum relinquunt. Sed quoniam ſolemnis dies ſecundùm gentem interuenerat, procul ab Eccleſia gens Iſmaëlitarum ferociſſima paterno more ſacrificare celebrat. Quod animaduertens vir ſanctiſſimus Deo annuente reſumptis viribus ad eos vſque properans in medio libantis populi hæc exhortationis verba eſt locutus: ſi hæc dæmonibus tam deuota mente ſacrificia perſoluitis auctori rerum Domino, cui elementa famulantur omnia, & quem omnia ſpiritualium & cœleſtium collaudant agmina: his abdicatis cæremoniis condigna vos oporteret celebrare libamina. Ad hæc verba ſæuus debacchatur populus pro monitis viri quem extinctum putarat, & votorum contemptibus. Princeps verò libaminum cùm hæc rationabiliter diſcernere debuiſſet, ingentem capiti eius lapidem vibrat, quo ſtatim corruit ictu vir Sanctiſſimus & fuſo ſanguine polluta conſecratur tellus.

Mundiſſimi verò labente gleba corporis locus ille contremuit, tantúſque ſonitus ac motus terræ impiorum auribus inſonuit ac ſi omnis Monaſterii fabrica lapſum patris vellet imitari dolore commota. Paganis verò velociter fugientibus crebra ſubſequuntur fulgura, ac tenebroſus nimbus. Tunc procedente ventorum valitudine multipliciter feruntur ac nimio deuaſtantur terrore; & licet infideles diuina certamina agnouere. Abjectis ergo cæteris militiæ inſignibus prauis adinſtar Phœbeæ lampadis compactis conabantur defendere ſuppoſitum corpus, ſed ſublata furente ſpirituum reuoluit in gyrum in modum turbinis, ne ſcelerata plebs ſancto diſcedens loco videretur indemnis. Ita contigit, vt qui iniuſtè aliena diripere deliberauerant, vix euaſerint, locum promerentes propna amiſerunt.

Expulſis igitur prædictis hoſtibus, cæteri hoc audientes ab ipſo confinio reflexerunt greſſus. Denique fratres illi, quibus vir Dei montis aſcendere culmina indixerat, ac plurimorum cœtus qui locis tutioribus ac celſoribus interim rupibus latitarant, videntes impacatos terribiliter diſcedere Iberos, ſentiunt ſe interuentu Beati Theofredi Abbatis eſſe liberatos à nequiſſimis. Conuenientes ergo reperierunt Patrem pro communi ſalute horribiliter humi proſtratum; verticem verò vſque ad cerebri interiora cum ingenti lapide ſaucium. Tunc poſt innumerabiles fletus & lamentationis carmina patria prouidentes pignora ſacrata reportant in cellula. Cæteri quoque qui ſiluarum luſtra ingreſſi longiùs fuerant diſperſi paſtoris domicilia reperiunt. Cuius diſcrimina videntes prouoluti genibus ſanctos ſæpe deoſculantur pedes atque manus. Sed vir ſanctiſſimus arcet eos tam familiari obſequio, ac per ſeptem dies Diuini ſermonis recreantur pabulo. Septimi quoque diei imminenti articulo poſtquam diſpoſuerat quàm honeſtè ſe haberet præſens

concio, vel quàm religioſè ſummo deſeruirent Domino. Cùm omnes circumcirca decantarent Diuina præconia, migrauit ad Dominum felix anima, cui eſt honor, laus & gloria per cuncta ſæculorum ſæcula. Amen.

VITA SANCTI VERANI EPISCOPI Caualliceſis.

Deſcripſi ex Apographo Reuerendiſsimi atque Eruditiſsimi Epiſcopi Monſpellienſis.

PROLOGVS.

Beatiſſimi Verani glorioſa ſolemnitas & vigorem ſui nominis exprimit & gratiam magnæ ſalutis, quia dum Veranus diuerſa ſuperauit pericula iſtius vitæ, meritis mundana vicit cuncta impedimenta. Sicut enim in Apoſtolico fundamento ſancta conſtat Eccleſia & à Chriſto firma petra Petrus auctor inſuperabilis ſtatutus eſt, ita triumphatoris æterni Veranus in gentibus Confeſſor efficitur, quem ſi gladius perſequentium non tetigit, dignitatem tamen martyrij non amiſit.

INCIPIT VITA.

Poſt vindictam ſcelerum quæ facta eſt à Domino cæde Galliarum, miſericordiam cœli diſtillauerunt, dum Veranum mundo Pontificem protulerunt. Benedicta gloria Domini de loco ſancto ſuo quæ nos dignis Sanctorum meritis eripit ab ira ſuæ indignationis: Dignum igitur atque laudabile eſſe cenſuimus, vt Beatiſſimi Verani vitam, qui meritis aſcendit in cœlos, literis memoremus in terris.

Beatiſſimus itaque Veranus, natione Gallicus, ciuis fuit Gaualitanus: haud procul ab ipſo territorio parentum ſtudio nutritus: quos conſtitit genere non fuiſſe minimos nec præcelſos. Cuius adoleſcentia tantùm fuit bonis inſtituta moribus, vt in timore Dei vſque ad vitæ ſuæ exitum permaneret: contigit ergo vt Beatiſſimi Priuati Martyris feſtum ſollemnitatis, quod annis ſingulis veneratur in territorio Gaualitano & excolitur cauſa deuotionis expeteret, vbi inſomnem totam duxit noctem, nec ab eo loco diſcedere voluit, quo ſe ad expectandas vigilias collocauit: in qua ſtatione non minus ſtetit mente quàm corpore. denique iam mane facto loci ipſius Epiſcopo reuerenter occurrit, & ab eo petiit, vt defectis capillis in Clericorum numero admitteretur, quo facilius quidquid infanti Dominus in mente conceperat, etiam religione perfectiùs monſtraret. Quod vbi cum ſumma deuotione eum expetere vidit Epiſcopus, cæſis eius comis in Clericorum ſortitus eſt habitu, & per aliquantos dies eſt ibi moratus.

Supradictus ergo vir Dei exinde progrediens in pago cui nomen eſt Cauellico cum ſumma velocitate deuenit. Populus autem ille Cauellicenſis per plurimos annos fuerat oppreſſus ab impuriſſimo ſerpente, qui vulgo draco vocatur, qui in fonte verſabatur pluresiam dies, qui Sorgia dicitur. Quo audito vir Dei nimio dolore compaſſus iter cepit ad ſupradictum fontem, quo cùm vehemens draco Sanctum Dei ad ſe venire videret, nimio terrore timidus flammam de ore ſuo cœpit proiicere. Tunc vir Dei pronus in terram ore & corde orauit deuotè. Cùm autem ſurgere ab oratione cœpiſſet, vit ad draconem: Adiuro te draco per IESVM-CHRISTVM æterni Regis filium, vt me non poſſis lædere, neque hic amplius ſtare. Ad hanc vocem Beati viri teterrimus draco velut mortuus in terram cecidit. Vir autem Domini Veranus quam ſecum portabat catenam in collo eius miſit, & catenatum vſque ad montem Debreſonem quaſi mortuum traxit. Tunc Beatus Veranus catenam de manu tulit & facto ſigno Crucis ſerpens ſurrexit, & ait ad eum vir Dei; Adiuro te per viuentem in æternum, vt ſicut hodie à me læſus non es, ita ab hac hora & deinceps neminem lædas. Tunc

draco volare cœpit & vſque ad cacumen montis ab omnibus viſus eſt & poſtea numquam comparuit. Sanctus itaque Confeſſor Veranus ad fontem reuerſus duriſſima ibi ſaxa manu ſcidit propriâ, & viam per quam ambularent homines fecit, ibique in prædio ſuo cellulam in honore B. Mariæ conſtruxit, vbi cum collega ſuo diebus aliquantis commoratus eſt.

Deuotione orandi vrbem Romam expetere deliberauit. Arrepto itaque ipſius itineris curſu aſperitatem viæ vel rationis diuerſitatem fidei virtute & meriti ſuperauit ſanctitate. Qui cùm ad ciuitatem Ebredunenſem peruenisſet ibi omnipotentis gratiam Dei quam meruerat publicauit nobiliter nam tantam rationis virtutem per illum ſpectantibus populis Deus oſtendit, vt plurimos ibidem à paſſionibus liberaret dæmoniacis; tres tamen ſub Epiſcoporum præſentia à terra ſuſpendens eorum manus ab ipſo ſuperimpoſito Crucis ſignaculo ſine vllis vinculis apparentibus ſanctitatis virtute ita ligauit, vt terram eorum non tangerent calcanei, & tamdiu penderent in aëre, donec illius interuentu fuiſſent liberati, qui diabolica inſidia fuerant captiuati.

Accidit etiam in ipſo itineris curſu cùm amica latronibus loca prætetiret, vt incurſum pateretur ipſorum: maxima etenim montis parte qui Brienconi adjacet, prope iam ſuperata inter obſcura vel ſecreta ſiluarum ipſi latrones eidem Dei ſeruo occurrerunt: cúmque eum ſtrictis mucronibus adgrederentur, vt depoſitis veſtibus amputandum gladio cáput extenſa ceruice ſummitteret eorum ordinauit impietas, quod vir Dei intrepidus Diuina virtute plenus optabat, petit tamen vt orandi ſpatium concederent illi paululum. Completa denique oratione, ictus ferientis euanuit, & in aëre dextra ſuſpenſa pependit. Quod factum, vt latrones ipſi per virtutem Dei & meritum ſancti viri perſpexerunt, proni ad eius veſtigia inhærentes rogabant, vt ipſi latroni redderetur dextera. Tunc Beatus Confeſſor Chriſti vt erat piiſſimus, præſtare nón diſtulit poſtulata, & vt Euangelica inimicos diligendo compleret præcepta, manum debilem incontinenti redditam ad vigorem reuocauit priſtinum. Quo tamen in loco tantus ſubito quaſi aduenientis populi fragor viſus eſt ſonuiſſe, vt turbati latrones ſiluarum fugiendo ſecreta repeterent.

Dehinc per omnem Italiam vſque ad vrbem Romam ſine vllo obſtaculo aduerſitatis, vel perturbatione animi diuino auxilio ſuffragatus acceſſit. Qui cùm veniſſet ad Tiberim ab vrbe Roma, milliario ferme quadrageſimo, vt pedibus iret ſtatuit. Deinde hoc ſibi omnibúſque ſuis indixit, & ſic vſque ad ſanctiſſimam Confeſſionem S. Petri Apoſtoli deſiderij ſui compos acceſſit: vbi vt pius orator deuota expectatione peruenit, cuſtodem Confeſſionis honorificè ſalutauit & cum ſumma humilitate popoſcit, vt illi ſepulchri veſtibulum dignaretur patefacere: quod ſanctitatis eius ille ignarus fieri poſſe negauit, multos eſſe dicens potentes, quorum precatu orandi tantummodo ſpatium concederet: & veluti feſtinus ille cuſtos poſt tale reſponſum ad ſuam remeauit cellulam. Beatus verò Confeſſor Veranus ante ipſa confeſſionis clauſtra curuans genua oraturus petiit terram, ibique omne votum & ſui cordis deſiderium intenta ſuppleuit oratione, ſurgénſque ab oratione, ac monumenti ſepta nimio fidei ardore ſuccenſus deoſculans, ita catenatus ille locus ſolutis vinculis patefactus eſt, vt crederetur beatus Martyr & ſummus Apoſtolus ei qui illic orauerat reſeratis aditibus occurriſſe. Quod vbi venerandi ipſius loci cuſtos audiuit, ad petendam veniam feſtinus occurrit, & veſtigiis Sancti Verani pronus incumbens indulgentiam poſtulauit: quod piiſſimus vir Domini Veranus ſine cunctatione præſtitit & totus in charitate conſiſtens veniam quam petiit non negauit. Cùm autem audiſſet Romanus Pontifex & beneficium ſancti Apoſtoli & meritum venientis eum ſummâ eum in omnibus dilectione ſuſcepit, multumque Papa reuerendus immenſæ ſanctitatis illius amore deuictus eum credidit retinendum. Quod reuera ita fecit, nonnulliſq; annis, quibus in Romana vrbe deguit non minimis reſplenduit miraculis, quę ſi quis ſtudioſorum ſcribere voluerit per ſingula, dies antea puto eum deficeret quàm lingua aliquid præualeat explicare. Interjecto ergo multo temporis ſpatio ſuggeſtione Beatiſſimi Papæ facta ad * Imperatorem, iam dictam patriam repetiit Gallicanam, cui per Epiſcopos Italiæ, vel per omnem Galliam ex præcepto Papæ ſuſceptio data eſt honorificè, ſed cùm vrbem famoſiſſimam Rauennam creſcente fama peraceeſſiſſet, qui ibidem vexabantur eum confiteri cœperunt, & eorum relatione populi inopinatú ſerui Dei aduentum cœperunt agnoſcere, & infirmorum multitudinem exhibere, vt opera Chriſti per ſanctum Veranum videre mererentur ſuper infirmorum ſcilicet

recuperationem*: quod reuera & fides illorum obtinuit, & per ſeruum ſuum potentiam diuina largitio indulſit miraculorum: Vnde per ſingulas ciuitates euectionibus à ſanctis Epiſcopis cum charitate præſtitis Mediolanium vſque peruenit, vbi cum ſancti Martyris Laurentii feſtiuitate teneretur, inibi enim Galla Placidia vxor quondam Zenonis (imo Conſtantij) Imperatoris in honore eiuſdem Martyris domum mirificam conſtruxit, quæ ſua pulchritudine vniuerſa penè ædificia ſupetat Italiæ. Illic plurima virtutum ſuarum miracula magna fidelibus ſuis per pretioſiſſimum Confeſſorem ſuum Veranum Deus oſtendit. Nam die ipſa duodecim vexatos oratione ſua, Domino auxiliante à conſuetæ paſſionis vinculo liberauit. Item in eadem Mediolanenſi vrbe die quadam nepoti cuiuſdam nobiliſſimi Principis orationum ſuarum viribus cæco reſtituit viſum. Sublimis quoque cuiuſdam Conſtantini nomine filium vocabulo Reſterarium, in ea ipſa ciuitate, qui nuper fuerat defunctus, à mortis ſopore veluti dormientem à ſomno ſtuduit excitare. Huius etiam corpuſculum, vt erat rigidum, ante eius præſentiam detulerunt. Vir autem Dei Veranus orationi ſic inſtitit, vt inuocato Dei nomine coram multis adſtantibus eum reſuſcitaret turbis.

Deinde petente ſanctiſſimo viro Honorato ipſius ciuitatis Epiſcopo, ad ciuitatem, cui nomen eſt Albingano profectus acceſſit; ibi quoque plurima ſigna virtutum, Chriſto auxiliante, non ſolùm fidelibus, ſed etiam Gentilibus oſtendit. Nam cùm fuiſſent octo iam menſes expleti, quo terræ illi pluuia negabatur, oratione S. Verani intercedente, magnorum imbrium fuit effuſio, vt ex dono Dei ager qui ſiccitate afflictus aruerat decurrens agri vigorem reciperet, & ſolitam rerum alimoniam miniſtraret. Quod tamen non m...... beneficium iſtud amplius quàm in duobus vndique millibus eſt conceſſum quod propterea Diuina potentia in tam breui terrarum ſpatio præſtitit*, vt gentilem populum circumſiſtentem ad credulitatem prouocaret.

Cum vidiſſent denique gentiles Chriſtianis pluuiam fidelibúſque conceſſam certatim ad beatiſſimum Veranum venientes petere eum ſub quadam ſponſione cœperunt pollicentes, quòd ſi per orationem eius ſordida idola quæ colebant ſoluerentur in puluerem, ſtatim Deum quem colebat, credere non tardarent. Quam promiſſionem Dei amicus cum ambitione magna ſuſcepit. Etenim ad Paganorum ipſorum habitacula ſalutis portitor aduenerat. Tunc conſpecti ſub expectatione populi S. Veranus in oratione pronus incubuit petens vt ſuperna maieſtas ſignum ab incredu petitum non negaret: ſed ita omnes idolorum ſtatuæ ſoluerentur vt redactæ in puluerem vlterius non parerent. Qui illico vt orationem impleuit petitionis ipſius effectus apparuit: ſtatim namque ignis de cœlo deſcendit, qui ſimulacrorum omnium portenta & idolorum ſtatuas in puluerem redegit. Popoſcerunt igitur gentiles iterum poſt hoc vt illis pluuiam ſicut Albingano fecerat, ſuis precibus obtineret, idque per ſeruum ſuum beatiſſimum Veranum quod petebatur diuina conceſſit miſeratio. Quod miraculum licet celeriter pietas ſuperna præſtaret, in illis tamen adhuc incredulitas perdurabat & cœcitas quia dum implere differebant quæ ſpoponderant, credere minimè volebant. Tunc affirmare cœperunt ſe pro Deo habere miræ magnitudinis draconem, cuius auxilio fertilitas adueniret ipſis & corporum expectata ſuccederet incolumitas, cui puerum necdum pollutione vitii carnalis illuſum annis ſingulis immolarent & incorrupta virginitate puellam: tauros etiam vel iuuencas ſimiliter annis ſingulis mactabant, quo facilius poſſent in ſuis locis ab illo tuti ſubſiſtere. Vnde dixerunt quod ſi qualibet conditione fugaretur, poſtmodum viuum & verum Deum, quem Beatus Confeſſor colebat Veranus, credere non tardarent. Quod non aſpernatur vir Dei, ſed pro timore Diuino ardore ſuccenſus fidei ad locum vbi draco ipſe dicebatur in cauernis petrarum habitare, non dubitauit accedere, vt incredulis ſatisfaceret, & omnium vota compleret. Igitur auxilio Crucis confidens cum oratione flexis genibus faciem terræ proximans altiori voce precatus eſt dicens: Summe Deus cœli & terræ & dominator omnium qui creaturarum viſibilium & inuiſibilium factor es elementorúmque diſpoſitor, qui in Trinitate viuis & regnas, adeſto precibus ſerui tui Verani & his famulis tuis te verum, viuumque Deum in Trinitate colendum precatus oſtende, ne longo errore has omnes animas regno tuo debitas metus diabolicæ ſuperbiæ teneat, & à fide veritatis excludat: ſed præcepto maieſtatis tuæ, aut hic draco lubricus intereat, aut vbicumque diffugerit ad conuerſationes hominum nullatenus accedat. Hac deprecatione finita horribile monſtrum & immenſus draco ab ipſa vrbe elapſus vicini fluminis alueum petens, mare vſque viſus

eſt acceſſiſſe, nec vlterius vbique depulſus apparuit quem virtus Diuina per beatum Veranum fugauit. Quo facto omnium infidelium turba conuerſa Deum verum & viuum magna multipliciter voce laudauit & per ipſum percipere ſanctam baptiſmi purgationem meruerunt, ſic antiquæ incredulitatis nube deterſâ noua ſplendentis luminis meruerunt præſidia.

Hinc ergo regreſſus ad Gallias cùm tranſitis Alpibus proximaſſet ad quendam vicum, qui erat proximus viæ, orandi causâ, vt plerumque fit, deflexit. Qui cùm in Eccleſia ibidem primùm intrare vellet, plangentium audiuit voces. Tunc percunctatus ſuos quidnam hoc eſſet, didicit quamdam puellam fuiſſe defunctam. Vnde pietate & miſericordia motus ait: Eamus fratres viſitare lamentantes: & ſi quid his conſolationis impendere poſſumus, conferamus charitatiuè. Et in ipſo verbo oratione facta greſſum feſtinus admouit. Antequam autem intraret hoſpitium, vbi defunctum corpus habebatur, indicto conſilio iis qui ſecum aderant orare præcepit. Cum ergo ab ipſa oratione ſurrexiſſet, adprehendens manum puellæ exanimis tertiò illam nomine proprio altiori voce clamauit, ſtatimque auxiliante Domino à captiuitate mortis erepta reſpondit, ac vitæ reddita parentum fletus immenſa gaudii vbertate repleuit.

Tranſitis ergo Alpibus ad deſideratam Galliam gratia diuina perductus aduenit, cùmque ad S. Thyrſi Martyris Baſilicam in agro Caſſiano poſitam peraceeſſiſſet, duo ibi illicò cœci habitatores eiuſdem vici obtutibus illius ſe obtulerunt quos ſeruus Dei Veranus ſecundùm multitudinem deprecationum ſuarum diuinæ indulgentiæ largitatem ſpectantibus his ipſis qui occurrebant collato lumine, à perpetuæ mortis tenebris liberauit: deinde ad domum cuiuſdam viri ſpectabilis vocabulo Tharſicii, cuius fuerat prece rogatus............ diaboli,........ priuatos eripuit, & precum obtentu redemit. Quemdam etiam........ ab ipſo ſanè exordio naſcendi...... .... fideliter ei in eodem obtulerunt loco: in cuius ore digitum cum oratione depoſuit, & loquendi aditum patefecit, ita vt in primis, Alleluya, ſpiritali Medico reſponderet. Ipſe poſtmodum etiam vſus eſt communi omnium eloquio magnificans Deum per omnia. Ex cuius dono per ſancti ſerui ſui preces Verani ad ea quæ vellet dicenda peruenerat, & ſilentio naturali remoto, eloquio conceſſo gaudebat. Quæ cauſa tantam fidem populis fecit excreſcere, vt debitas Deo gratias Regi magno & dignas laudes indefinenti voce clamarent.

His diebus quibus Beatus Veranus Confeſſor inclytus in Gallias eſt regreſſus, Regnum Francorum iam Rege eorum mortuo nomine Clotario, eius filii regebant quadrifariè. Primus namque ex his Charibertus ſedem habebat apud Pariſius: ſecundus verò Guntramnus ciuitati præſidebat nobiliſſimæ Aurelianis: tertius autem Chilpericus apud Sueſſionas in loco patris ſui: quartus verò nihilominus Sigebertus apud vrbem regnabat Metenſem. Hic itaque populo nunciante ex huiuſmodi virtutibus fama comperta, miſſis venerabiliter litteris ſanctum Dei Veranum ad ſe euocauit. Qui dum Domini causâ accerſitum ſe videret ad Principem, quæ libentiſſimè petiit iſte, ſtuduit ille adimplere. Apud quem multo tempore frequentans virtutibus & miraculis effulſit non modicis; pro miſerorum quoque afflictione ſedulus permanſit interceſſor.

Cùm furor Regis aduerſus quendam commilitonum ſuorum ſubitus & intolerabilis ſurrexiſſet, præcepit eum ſubiecto incendio concremari. Cúmque ad hoc ſecundùm præceptum Regiæ poteſtatis fuiſſet cappa ſuccenſa ipſo reo iam flammæ vicino, ſummo curſu & magno fatigatus impetu Confeſſor pius Veranus, vbi res agebatur, acceſſit, & ſe inter flammas, & eum qui flammæ ſubiiciebatur immergens, virgam, quam in manu geſtabat, ſæuienti incendio Dei memor oppoſuit, & omnem impetum furentis flammæ extinxit. Quod cùm Rex ſumma celeritate nuncii cognouiſſet, præcepit abſolui, quem ligni adinſtar aridi iuſſerat concremari.

Memoratus denique Princeps dum per ciuitates ſingulas ſolito more diſcurreret cum Beato Verano, Cauillonem ciuitatem peruenit, vbi vir Domini ſolita pietate Diuina complere mandata iugiter erat ſollicitus, nempe Euangelicæ auctoritatis præcepti non immemor ad viſitandos fouendóſque qui in vinculis tenebantur accedere non tardauit. Sed cùm carcerem cauti nollent aperire cuſtodes, confidenter ſignum Crucis cum oratione faciens S. Veranus vniuerſa carceris clauſtra repentè & munimenta confregit, & miniſterium quod afflictis & tribulatis exhibebat impleuit.

Quod cùm Principi celeriter vt geſtum fuerat crebra nuntiantium relatione eſſet diuulgatum cordis eius amor, iugiter erga ipſum virum Dei maximus creuit, & honoris plurima veneratio. Nec immeritò fouebat eum humana gratia cui fuerat conceſſa diuina.

Dum his ergo & tantis virtutum myſteriis Diuino auxilio geſta illius fulgerent operationis caſu contigit, vt ſorte fragilitatis humanæ præuentus memoratæ vrbis Cauellicæ Antiſtes prædeceſſor eius eodem tempore de corporis tabernaculo vocatus à Domino de hoc migrauit ſæculo. Iam enim tempus aduenerat, vt S. Veranus ei decenter in Pontificij dignitate ſuccedere deberet, qui per iudicium Regis confidenter electus & conſenſu populi ambienter expetitus & cœleſti imperio fuiſſe dignoſcitur conſecratus.

Deinceps etenim infulam Sacerdotalem ibi adeptus, quàm ſanctè, quàm religioſè conuerſatus eſt, amoris & charitatis perfectæ ſtudio non minus quàm culmine, multis annorum circulis beatitudine præferenda conſiſtens. Accepta etenim Epiſcopii dignitate more ſolito, plurimos languentes vt antea agere conſueuerat priſtinæ ſanitati Medicus laudabilis per Dominum reddidit. Dæmones autem ab obſeſſis corporibus aſſiduitate orationis eiecit. Apud maieſtatem verò ſupernam cui ſunt omnia poſſibilia integrè tenetur & apertè (quod nihil ſuperfluum in hoc opuſculo, nec mendaciſſimum ſcripſimus, nec incertum) ſed ne etiam audientibus faſtidium multa prolixitas fieret, plurima quæ in Epiſcopatu geſſit ſigna, quæ in aliis deſcripſimus membranis, ab hoc opere ſubtraximus: ſed ſuper hæc pauca quæ ſupra memorauimus Deum teſtem inuoco, quoniam ita omnia veraciter acta ſunt, qualiter hic leguntur deſcripta.

Nunc ergo eius ſanctiſſimum obitum fideliter literis poſteris intimare curauimus. Sanctus Confeſſor Domini Veranus aſſiduè in orationibus ſuis deprecabatur Dominum, vt notum ei faceret finem ſuum: reſponſóque accepto ab eo, appropinquare cognouit reſolutionem ſui corporis. Quo agnito vicinos Epiſcopos & diſcipulos ſuos ad ſe venire iubet, vt eis prædicaret quod à Domino audierat. Quo audito vicini Epiſcopi & condiſcipuli cum nimio dolore virum Dei in ſuo languore viſitare multi & plures conuenerunt flentes, & contrito animo circunſteterunt, eique dixerunt: Pater, vbi ſepulturam corporis tui prædeſtinatam habes? Ad hæc vir Dei Veranus reſpondit: Fratres, non in mea ordinatione, ſed in Dei conſiſtit prædeſtinatione. Poſt hanc vocem dilectum Deo ad cœlum emiſit ſpiritum vndecimo die menſis Nouembris.

A viris itaque religioſis, qui ad ipſius confluxerant tranſitum, aquis, vt mos eſt, ſanctiſſimum eius corpus ablutum eſt, quem, vt decebat, nimia cum reuerentia imponentes feretro pallij pretioſi cooperuerunt velamine. Noctem autem ipſam ducentes peruigilem pſalmis & hymnis ac ſpiritualibus canticis dederunt operam. Cúmque iam ipſi nocti Aurora imponeret finem, & ſol deſiderabili terram ſuo luſtraret lumine, Epiſcoporum & condiſcipulorum corda & eorum qui ad eius conuenerant exequias non ſolum mœſtitia tenebantur adſtricta pro tanti viri abſentia: ſed & dubietas in eis erat non modica, quia quo in loco ipſius iuſti corpus reponi deberet ignorabant. Tandem dubietatis nebulam ab eorum mentibus pius Dominus abſtergere dignum ducens ad hoc incitauit animos, vt ſuos humeros ſupponerent feretro, ſed quamnam in partem iter arripi deberet, minimè ſciebant.

Mirificum tunc & pœnè inauditum ſæculis omnibus miraculum diuina conceſſit miſeratio ſuis qui ibidem aderant fidelibus. Pallium namque quod corpus tegebat ſanctiſſimum repentè cunctis videntibus ſe in aëra ſubleuans, eos veluti ductor itineris ſemper præceſſit quouſque peruenirent ad fontem ſupra ſcriptum Sorgiam, qui in maximo denuatur flumine. Dúmque ibi perueniſſent, non ſolùm vadum minimè reperire potuerunt, ſed etiam deerat nauigium, nec etiam nauta illic parebat, qui nauali euectione eos ad vlteriorem eueheret ripam. Mirum dictu nutu Diuino repentè fons ille magnus ſtetit quouſque vniuerſi ſiccis tranſirent veſtigiis. Hæc tua ſunt, Deus æterne, opera: hæc tua ſunt magnalia, quia ſeruus tuus Veranus gratia tua eſt quod eſt. Quid etenim eſſet, ſi ex te non eſſet? Sed qui dediſti vt ex te talis eſſet, perfeciſti vt in eo tua gratia non eſſet vacua, non vt modo ipſi prodeſſet, verùm & per ipſum aliis miſertus vberrimè ſubuenires. Potenſes enim Domine hæc operari qui populum Hebraicum ſicco veſtigio rubrum mare feciſti tranſire columnam

nubis per diem & columnam ignis per noctem eidem præbuiſti ducem itineris.

Gaudio itaque nimio pro his omnibus exhilarati Sacerdos & populus in prædio tandem Beati viri peruenerunt, vbi ipſe dum adhuc viueret in corpore cellulam in B. ſemper Virginis Mariæ conſtruxit honore. Ibi itaque cum fletu & nimio mœrore eius ſacratiſſimum corpus cum hymnis & pſalmis ſepulturæ tradiderunt ſub pridie Idus Nouembris. Sed illis naturali dolore contriſtatis pro tanto paſtore nos omnes gaudeamus in commune quibus ſanctus iſte ſpeculum factus in mundo ſanctiſſima reliquit exempla. Triumphet ſpiritali tripudio comptus Pontifex, Sacerdotes ſtola ſplendentes iuſtitiæ exultent, Leuitæ Beatorum lætentur operum fortitudine & accincti virtutis decore, omniſque ordo Eccleſiaſticus Omnipotenti Deo pia reboet carmina. Laica turba cum ſexu fœmineo alternatim ſe prouocent iuuenes & virgines ſenes cum iunioribus dicamus omnes prece ſupplici.

Sancte Verane pie Confeſſor ſuccurre nobis miſeris per gratiam Chriſti, vt qui in hoc ſæculo ſumus aduenæ & peregrini, abſtineamus à carnalibus deſideriis, vt perueniamus ad patriam cæleſtis paradiſi, vbi Deus Pater vnà cum Filio & ſpiritu ſancto viuit & regnat.

In eodem autem loco requietionis eius vſque hodie ſi petentium fides exegerit ſua beneficia vir Dei præſtare non deſinit. Vos ergo, Fratres dilectiſſimi, mecum moneo pariter & exhortor, vt eundem Chriſti Confeſſorem beatiſſimum Veranum Antiſtitem fuſis precibus exoremus, quatenus nos anni reuoluto circulo ad ſuæ ſolemnitatis feſta ſua interceſſione fideliter reuocet, vbi nunc vnanimitas noſtram deuotionem conjunxit expectata. Mitiget furorem Domini Veranus almus, cui Dominus inter Apoſtolos principalem perfectionis tribuit gratiam qui cæleſtis præco & præcipuus Dei extitit bellatorum, & nunc gaudens in æternum regnat cum Chriſto, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA S. VICTVRNIANI CONFESSORIS.

Ex Apographo euiſdem Reuerendiſſimi Antiſtitis deſcripta.

VIcturnianus natione Scotus honeſto loco, nobili genere natus, pietatis rudimenta ſtatim à tenera ætate poſuiſſe dicitur. Vbi autem adoleuiſſet virtuti ætate incrementum afferente iam cœleſtem ſanctam Ieruſalem meditans totum ſe Domino Deo addixit atque deuouit.

Neque verò egregia forma qua æquales ſuos longè anteibat, aut paternæ opes quæ ei abunde ſuppetebant, aut reliquæ illecebræ, quibus adoleſcentum mentes plerumque capi & à virtutis via abduci ſolent, vllum vel tranſuerſum vnguem ab inſtituto reuocare potuerunt. Quin ſpretis his omnibus malorum irritamentis, relictiſque patria & parentibus, conſcenſa naue in Aquitaniam, clam traiicit, locum ab hominum conſpectu remotum quærit, vbi vitam quietam & à curis huius ſæculi vacuam degens liberiùs Deo inſeruire poſſit.

Eſt locus in Lemouicum agro octauo ab vrbe milliario ad Vigennæ fluminis ripam, Victurniani fanum exeo dixere incolæ, antea Vallem tenebroſam appellabant, quòd denſis nemoribus obſitus eſſet, ac præ vepribus niſi feris peruius. Eò cùm Victurnianus veniſſet, ratus ſe eſſe nactum ſedem ſuo inſtituto aptiſſimam, ibi ſubſtitit: ſed qui homines fugiebat ſuâ eum prodente ſanctimonia, mox multos ad ſe mortales confluere vidit: præſertim verò quicumque morbi aliquo genere conflictabantur eum adibant. Cæcos, ſurdos, maximè qui ſuæ mentis compotes non eſſent, mirificè curabat & priſtinæ ſanitati reddebat. Infirmos in fide ſalutaribus præceptis erigebat ac roborabat.

Hoc igitur modo ætate ibi tranſacta tandem pridie Kalendas Octobris abhac vitâ migrauit. Decimoquinto Octobris celebratur huius inuentio, quo die ſanctiſſimum ipſius corpus repertum fuit, quod ibi ſumma colitur reuerentia quamplurimis clarum miraculis. Inde quotidie mentis ſanitatem exhauriunt furioſi non ſine admiratione. Huius nos precibus auxiliari mereamur per Chriſtum.

EXPLICIT.

INCIPIT PROLOGVS VITÆ S. VRSI Confeſſoris.

Ex Codice MS. S. Albini Andegauenſis O B.

LEgiferi vatis oraculum cum de principio principium fandi ſumpſiſſet, & Dominum extendiſſe cœlos dexrera maieſtatis fuiſſet effatus, ait, & fecit Deus duo luminaria magna & ſtellas, & poſuit eas in firmamenro cœli, vt præeſſent diei ac nocti & lucerent in firmamento cœli. Sic nunc & in illo mentis humanæ cœlo, ſicut piorum ſanxit auctoritas luminaria magna dedit, Chriſtum ſcilicet, & Eccleſiam eius, quæ luceant in tenebris ignoranriæ, & illuminent ſenſus humilitatis noſtræ, ſicut Ioannes Euangeliſta de ipſo Domino air: quia hic eſt lux mundi, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Poſuit etiam in eo & ſtellas Patriarchas videlicet & Prophetas, Apoſtoloſque, qui vel doctrinis nos erudiant, vel mirabilibus nos illuminent, ſicut in Euangelio ait, quia vos eſtis lux mundi, & ſic luceat lux veſtra cotam hominibus vt videanr opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Hi enim Apoſtoli merito per totam accipiuntur Eccleſiam, quæ non habens rugam aut maculam impolluta ſubſiſtit, ſicut Apoſtolus ait, quia ipſe ſibi exhibuit Eccleſiam mundam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi. Ex eorum ergo doctrina, & vſque in noſtris fuerunt fratribus, qui in hoc ſæculo quaſi aſtrorum iubar non ſolùm mentorum radiantes luce, verùm etiam dogmatum magnitudine coruſcantes orbem totum radio ſuæ prædicationis illuſtrauerunt, euntes per loca ſingula prædicando, ac Monaſteria ad diuinum cultum locando, docendo homines à curis ſæcularibus abſtinere & relictis tenebris concupiſcentiæ Deum verum ſequi, per quem facta ſunt omnia. Sicut de Vrſo, & Leubatio Abbatibus fidelium Fratrum relatio ſignat.

Explicit Prologus.

INCIPIT VITA.

IGitur Vrſus Abba Cadurcinæ vrbis incola fuit ab ineunte ætate religioſus & in Dei amore deuotus. De quo egreſſus loco, Bituricum terminum eſt ingreſſus, fundatiſque Monaſteriis, id eſt Sauſiriacum, onia atque Pontiniacum, ſtabilitiſque Præpoſitis, ſanctitate honoris eius diſpenſatione libratis, Turonicum eſt territorium ingreſſus, & ad locum quod Senaparia vocitati priſcus inſtituit actor, acceſſit ædificatoque oratorio Monaſterium ſtabiliuit, commiſſamque Leubatio Præpoſito ſummam regulæ Monaſterium aliud ſtatuit, quod nunc Lucas vocanr ſcilicet ſuper fluuium Agnerem, ſiue Angerem in receſſu montis, &c. quæ apud Gregor. Turonenſem leguntur.

HAGIOLOGION FRANCOGALLIÆ, AC PRÆSERTIM AQVITANIÆ.

Excerptum ex Antiquo Martyrologio Abbatiæ Sancti Laurentij Bituricenſis.

Varijs acceſſionibus idemtidem locupletatum, & iam ab anno MDCXLIII. à nobis in lucem editum.

KAL. IANVARII.

IN territorio Lugdunenſi Sancti Eugendi Abbatis, cuius vita & miraculis & virtutibus plena refulſit.

Quarto nonas. Bituricas depoſitio ſancti Aſclipii Epiſcopi, qui ſuo opere hoc Monaſterium conſtruxit.

Tertio nonas. Ciuitate Pariſius Sanctæ Genouefæ virginis, quæ à Sancto Germano Autyſiodorenſi Epiſcopo Christo dicata, admirandis virtutibus, & miraculis latè claruit.

Octauo Idus. In territorio Remenſi paſſio ſanctæ Macræ virginis. Redonis ſancti Melanii Epiſcopi & confeſſoris.

Sexto Idus. Beluaci ſanctorum Martyrium Luciani Preſbyteri, Maxiani, & Iuliani: Quotum Maxianus & Iulianus primò à perſecutoribus gladio puniti ſunt, deinde beatus Lucianus poſt multam cædem, cum Chriſti nomen viua voce confiteri non timuiſſet, priorem ſententiam & ipſe accepit.

Quarto Idus. Bituricas ciuitate natalis ſancti Guillermi Epiſcopi & Confeſſoris.

Idibus Ianuarij. Remis metropoli natalis ſancti Remigii Epiſcopi, viri eximiæ virtutis. Pictauis ciuitate natalis ſancti Hylarij Epiſcopi & Confeſſoris.

Decimo octauo Kal. Februarij. Ciuitate Aruernis Sancti Boniti Epiſcopi & Confeſſoris, cuius vita virtutibus fulſit. In territorio Andegauenſi S. Mauri Abbatis.

Decimo ſeptimo, Apud Arelatem ſancti Honorati Epiſcopi, cuius vita, & doctrina miraculis illuſtris fuit. Parronâ Monaſterio natalis S. Furſei Abbatis & Confeſſoris.

Decimo ſexto. Bituricas ciuitate natalis Sancti Sulpitij Epiſcopi & Confeſſoris, cuius vita & mórs glorioſis miraculis commendatur. Lingonis Martyrum germanorum Speuſippi, Eleuſippi & Meleuſippi, qui cum eſſent viginti quinque annorum cum auia ſua Leonillâ Martyrio coronati ſunt.

Quarto decimo. In Pago Dorcaſſino ſancti Launomari Presbyteri.

Duodecimo. Trecas Sancti Patrocli martyris.

Vndecimo. Ciuitate Ebreduno ſanctorum Martyrum Vincentii, Orantii, & Victoris.

Octauo. Ciuitate Aruernis ſancti Præiecti Epiſcopi, & Marini viri Dei, qui paſſi ſunt à proceribus vrbis præfatæ. Item ciuitate Gaualis S. Seuerini Epiſcopi.

Septimo. In territorio Pariſiacenſi Balthildis reginæ.

Sexto. Cenomanis ſancti Iuliani Epiſcopi & Confeſſoris.

Quinto. In Monaſterio Reomenſi depoſitio Sancti Ioannis Presbyteri, viri Dei. Natalis beati Caroli Magni Imperatoris, Galliarum Regis, ac iſtius Sancti Laurentij

Bituricenſis Monaſterij fundatoris. *Sed hoc vltimum aliâ ac pene recenti manu exaratum.*

Quarto. Treueris depoſitio beati Valerii Epiſcopi, diſcipuli beati Petri Apoſtoli. In territorio Trecaſſino Sancti Sabini, qui iubente Aurelio Imperatore pro fide Chriſti decollatus eſt. Bituricas ciuitate depoſitio ſancti Sulpitii Epiſcopi & Confeſſoris, viri ſapientiſſimi ex primis ſenatoribus.

Tertio Kalend. Malbodio Monaſterio ſanctæ Aldegundis virginis.

FEBRVARIVS.

Kalendis.

Bituricas vico Lucaniaco ſancti Carterii Preſbyteri & Confeſſoris.

Quarto. Aurelianis Sancti Fuſcoli Epiſcopi.

Pridie. Trecas Sancti Auentini Epiſcopi & Confeſſoris.

Nonis. Viennæ beati Auiti Epiſcopi & Confeſſoris, cuius fide, & induſtria, atque admirabili doctrina ab infeſtatione Arianæ hæreſeos Galliæ defenſæ ſunt.

Octauo. Aruernis ſancti Ancoliani Martyris. Eodem die ſanctorum Epiſcoporum Vedaſti, & Amandi, quorum vita & mors plurimis extitit glorioſa miraculis.

Quarto. In pago Roromagenſi S. Auſtrobertæ virginis.

Tertio. Apud Lugdunum natalis S. Deſiderij Epiſcopi & Confeſſoris. Eodem die Caſtro Nantonenſe S. Seuerini Abbatis.

Idibus. Ciuitate Andegauis ſancti Lizinnii Epiſcopi, venerabilis ſanctitatis viri.

Decimo quinto Kalend. In Galliis ciuitate Vaſionenſi ſancti Quindii Epiſcopi.

Decimo. Alemannia S. Galli Preſbyteri & Confeſſoris.

Quarto. Neuernis depoſitio ſancti Agricolæ Epiſcopi & Confeſſoris.

Tertio. Lugduni ſancti Baldomeri, viri Dei, cuius ſepulchrum crebris miraculis illuſtratur.

Pridie. In territorio Lugdunenſi locis Iurenſibus depoſitio ſancti Romani Abbatis, qui primus illic vitam eremiticam duxit, & multis virtutibus ac miraculis clarus, plurimorum poſtea pater extitit Monachorum.

MARTIVS.

Kalendis.

Andegauis Sancti Albini Epiſcopi & Confeſſoris, viri præclariſſimæ virtutis & ſanctitatis.

Quinto nonas. Natalis ſanctorum Cuntherii, & Celedonii, qui primum apud Lingonenſem Galliæ ciuitatem milites exurgente perſecutionis procella pro confeſſione nominis Chriſti plurimis afflicti tormentis, Calagurrim vſque perducti, atque ibi martyrio coronati ſunt. Eodem die Xaſiaco Monaſterio dedicatio oratorij, quod eſt in honore ſanctæ Crucis, & conſecratio criptarum ſancti Germani, & ſancti Georgij, ac multorum Sanctorum.

Septimo Idus. Apud Saxiacum exceptio reliquiarum ſanctorum Cancii, Canciani, & Cancianillæ fratrum Martyrum.

Sexto. Pariſius depoſitio ſancti Chroctoueri Abbatis, diſcipuli beati Germani Epiſcopi. Luxiuio Monaſterio Sancti Attali Abbatis.

Tertio. In territorio Niuernenſi Sancti Viuentii Preſbyteri & Confeſſoris.

Decimo ſeptimo Kal. Aruernis depoſitio Sancti Patricii Epiſcopi & Confeſſoris.

Decimo ſexto. Monaſterio Niuigella ſanctæ Gertrudis virginis.

Decimo quinto. Bituricas ciuitate apud Bariacum fundum dedicatio Baſilicæ ſanctæ Mariæ virginis, & ſancti Symphoriani, & exceptio corporum ſanctorum Principini, & Tridorii Martyris.

Decimo tertio. Ipſo die ſancti Vulfranni Confeſſoris.

Duodecimo. In territorio Lugdunenſi ſancti Lupicini Abbatis.

Vndecimo. Apud Septimaniam ciuitate Biterris depoſitio S. Afrodiſii Epiſcopi & Confeſſoris: hic à beato Paulo Narbonenſi Epiſcopo eidem vrbi ordinatus antiſtes, fidei documentis præclarus, virtutumque meritis ornatus, quieuit in pace.

Octauo. In Antro inſula S. Hermelandi Abbatis, cuius glorioſa conuerſatio miraculorum collaudatur præconio.

Quinto. Apud vrbem Cabilonenſium depoſitio domni Guntramni Regis.

Quarto. Ipſo die depoſitio Euſtaſii Abbatis Monaſterij Luxouienſis, qui pater ferme ſexcentorum extitit Monachorum, & vitæ ſanctitate conſpicuus, etiam miraculis claruit.

Tertio kal. Apud caſtrum Siluanectenſium depoſitio S. Reguli Epiſcopi & Confeſſoris.

APRILIS.

Quarto nonas.

EOdem die beati Nicetis Lugdunenſis Epiſcopi.

Sexto Idus. Turonis Sancti Perpetui Epiſcopi, venerandæ ſanctitatis viri.

Pridie Idus. Vapingo depoſitio Conſtantini Epiſcopi.

Decimo octauo. Apud Nemauſum Gothiæ vrbem inuentio corporis ſancti Baldelij Martyris.

Duodecimo In Galliis ciuitate Ebredunenſi ſancti Marcelli eiuſdem vrbis Epiſcopi & Confeſſoris. Autiſſiodoro depoſitio S. Marini Preſbyteri & Confeſſoris.

Decimo. Lugduno S. Epipodii martyris. Ciuitate Senonis depoſitio beati Leonis Epiſcopi. Tranſlatio corporis ſancti Dionyſii martyris.

Nono. In Galliis ciuitate Valentia, natalis ſanctorum Felicis Preſbyteri, Fortunati, & Achillei Diaconorum, qui cùm maximam partem ſupradictæ vrbis ad fidem Chriſti conuertiſſent, à duce Cornelio tenſi ſunt, deinde diutiſſimè verberati, cruribuſque confractis aſtricti, cum rotatum vertigine fumum quoque in eculei ſuſpenſione perpeſſi, ad extremum gladio conſummati ſunt.

Octauo. Lugduno Galliæ ſancti Alexandri Martyris, qui perſecutione Antonini Veri poſt carceris cuſtodiam, primò ita laniatus crudelitate verberantium, vt crate ſolutâ coſtarum patefactis viſceribus, interiora corporis panderentur: deinde crucis affixus patibulo, beatum ſpiritum exanimatus emiſit. Paſſi ſunt cum eo & alii numero quadraginta quatuor.

Sexto. Monaſterio Centulâ Sancti Richarij Preſbyteri & Confeſſoris.

Pridie. Sanctonas beati Euprobi Martyris.

MAIVS.

Kalendis Maij.

CIuitate Senonenſi natalis ſancti Sigiſmundi Regis. Item Autiſſiodoro ſancti Amatoris Epiſcopi & Confeſſoris.

Sexto Nonas. Autiſſiodoro tranſlatio ſanctorum Confeſſorum Optadij Epiſcopi, Nemorii Preſbyteri & & ſanctiani Preſbyteri. Andegauis Florentii Epiſcopi.

Quarto. Autiſſiodoro ſancti Corcondemi Diaconi.

Tertio. In Galliis ciuitate Arelatenſi beati Hilarii Epiſcopi & Confeſſoris præclariſſimi & nobiliſſimi. Item Viennæ Sancti Nicetii Epiſcopi, venerabilis ſanctitatis viri. Autiſſiodoro Sancti Iouiniani lectoris & Martyris. Nauis Monaſterii dedicatio oratorii ſanctæ Mariæ ſemper Virginis, & Sancti Michaëlis.

Nonis Maij. Bituricas ciuitate tranſlatio corporis beati Guillelmi Epiſcopi & Confeſſoris.

Octauo. Autiſſiodoro, depoſitio Pelagii Epiſcopi, & Elladii Presbyteri.

Sexto. In territorio Bituricenſi ſancti Palladii Epiſcopi & Confeſſoris.

Quinto. Viennæ ſancti Mammerti Epiſcopi & Confeſſoris. In territorio Aluernenſi beati Maioli Abbatis.

Quarto. In territorio Bituricenſi tranſlatio Sanctorum Florentii, Dauidis, Talazii, & Aſelipii Epiſcoporum. *Recentiſſima manu.*

Tertio. Ipſo die ſancti Seruatii Tungrenſis Epiſcopi & Confeſſoris. Autiſſiodoro depoſitio S. Marcelliani Epiſcopi.

Pridie. In ciuitate Cymella natalis beati Pontii martyris, cuius prædicatione & induſtria poſtquam conuerſi ſunt duo Philippi Imperatores ad fidem Chriſti, ipſe quoque ſub Valeriano & Galieno principibus, martyrii palmam adeptus eſt.

Decimo ſeptimo kalend. Apud Autiſſiodorum beati Peregrini Martyris, & Epiſcopi primi ciuitatis ipſius. In territorio Bituricenſi Monaſterio Maſciaco ſancti Victorini martyris.

Decimo tertio. Bituricas beati Auſtregiſili Epiſcopi & Confeſſoris.

Vndecimo. Autiſſiodoro Alemanæ virginis. Item natalis beati Romani Monachi.

Decimo. Apud Lingones paſſio S. Deſiderij Epiſcopi. Hic cum plebem ſuam ab exercitu Vvandalorum vexari cerneret, pro ea ſupplicaturus exiens, ſtatim iugulari eſt iuſſus: paſſi ſunt autem cum eo & alij plures de numero gregis ſui, & apud eamdem vrbem coronati ſunt.

Octauo. In territorio Trecaſſino ſancti Leonis Confeſſoris.

Septimo. In territorio Autiſſiodorenſi paſſio S. Priſci martyris, cum ingenti multitudine.

Sexto. In Galliis ciuitate Arauſica S. Eutropij Epiſcopi.

Quinto. Pariſius ciuitate tranſitus S. Germani Epiſcopi & Confeſſoris, qui beatus eiuſdem vrbis Epiſcopus, quantæ ſanctitatis, quantique meriti fuerit, quibus etiam claruerit miraculis, Fortunatus Epiſcopus veraci ſtilo digeſſit.

Quarto. Treueris beati Maximini Epiſcopi & Confeſſoris, à quo Athanaſius Antiſtes perſecutionem Conſtantij fugiens honorificè ſepultus eſt.

Tertio. Ipſo die ſancti Huberti Epiſcopi & Confeſſoris.

Pridie Kal. In territorio Viuarienſi natalis ſancti Hoſtiani Sacerdotis & Eremitæ.

IVNIVS.

Kalendis Iunij.

IN Galliis ciuitate Latotâ natalis ſancti Clari Archiepiſcopi & martyris, qui cùm idolis ſacrificare nollet, primò verberibus affectus, deinde carceribus mancipatus, ibique Angelica viſitatione confortatus, ad vltimum cæſo capite martyrium conſummauit. In territorio Niuernenſi ſanctorum Reueriani Epiſcopi, & Pauli Preſbyteri, cum aliis decem, qui ſub Aureliano Principe martyrio coronati ſunt. Ipſo die ſancti Captaſij Abbatis Monaſterij Linnenſis.

Quarto. Lugduno ſanctorum Forini eiuſdem vrbis Epiſcopi, Zachariæ Preſbyteri, Sancti Diaconi, Epagati, Maturi, Attali, Albinæ, Gratæ, cum aliis quadraginta: ij omnes famuli Chriſti, ſicut in Eccleſiaſtica hiſtoria ſcribitur, pariter coronati ſunt. Paſſa eſt quoque & ſancta Blandina ex eorum collegio, quæ primo, ſecundo & tertio die pulſata cruciatibus cùm non ſuperaretur, quarto die verberibus acta, craticulis exuſta, & multa alia perpeſſa, ad vltimum gladio iugulatur.

Tertio. In territorio Aurelianenſium ſancti Liſardi Preſbyteri.

Nonis. Paſſio ſancti Bonifacij Epiſcopi: qui de Britannijs veniens, & fidem Chriſti gentibus euangelizans, cùm maximam multitudinem in Friſia Chriſtianæ Religioni ſubiugaſſet, nouiſſimè gladio peremptus, martyrium conſummauit cum Eobano Epiſcopo, & aliis ſeruis Dei.

Octauo. Ciuitate Niueduno ſanctorum Amantij & Alexandri.

Sexto. In Galliis apud Sueſſionem ciuitatem natalis beati Medardi Epiſcopi Nouiomenſis: qui quanti fuerit meriti oſtenſum eſt, cùm in obitu eius aperti ſunt cœli, atque ante eum diuina micuerunt luminaria. Eodem die ſancti Gildardi Rotomagenſis Epiſcopi. Item Senonis Eraclij Epiſcopi & Confeſſoris. Bituricas ſanctæ Stadiolæ virginis. *Id eſt ſanctimonialis.*

Quarto. Autiſſiodoro ſancti Cenſurij Epiſcopi & Confeſſoris.

Pridie. Aurelianis tranſlatio ſancti Euurtij Epiſcopi.

Decimo octauo Kal. In territorio Sueſſionis ciuitatis ſanctorum martyrum Rufini & Valerij. Ipſo die ſancti Quintiani Epiſcopi & Confeſſoris. Aurelianis ciuitate tranſlatio corporis ſancti Aniani Epiſcopi & Confeſſoris, & liberatio ipſius ciuitatis. Remis natalis ſancti Giberti Epiſcopi & Confeſſoris.

Decimo ſexto. In Galliis apud vrbem Veſontionem ſanctorum martyrum Ferreoli Preſbyteri, & Ferrutiani Diaconi: qui à beato Irenæo Epiſcopo ad prædictam vrbem miſſi, poſteà ſub Diocletiano excruciati pœnis, gladio feriuntur.

Decimo quinto. Aurelianis ſancti Auiti Preſbyteri & Confeſſoris. In pago Biturigo natalis ſancti Gundulphi Epiſcopi & Confeſſoris.

Duodecimo. Tranſlatio ſancti Genulphi Epiſcopi & Confeſſoris.

Decimo. Apud Nolam Campaniæ, natalis beati Paulini Epiſcopi & Confeſſoris, cuius meminit beatus Gregorius in libro Dialogorum: claruit autem non ſolùm eruditione, & copioſa vitæ ſanctitate, ſed etiam potentia aduerſus dæmones. Franciſ-

caſ ſancti Badulphi Eſpiſcopi & Confeſſoris.

Octauo. In territorio Pariſiacenſi vico Criſtoylo paſſio ſanctorum Agoadis & Gliberti, cum aliis innumeris promiſcui ſexus. Auguſtoduno depoſitio ſancti Simplicii.

Septimo. Eodem die ſancti Eligii Epiſcopi.

Sexto. In pago Pictauenſi S. Maxentii Presbyteri & Confeſſoris. Eodem die S. Perſeuerandæ virginis.

Quinto. Apud Galatiam beati Creſcentis diſcipuli beati Pauli Apoſtoli, qui in Gallias tranſitum faciens verbo prædicationis multos ad fidem Chriſti conuertit: rediens verò ad gentem, cui ſpecialiter Epiſcopus fuerat datus, Galatas vſque ad beatum vitæ ſuæ finem, in opere Domini confortauit.

Quarto. Apud Lugdunum Galliæ ſancti Erenei Epiſcopi & martyris, quem conſtat beati Polycarpi Sacerdotis & Martyris fuiſſe diſcipulum, vt ſcribit Ieronymus, & Apoſtolorum temporum vicinum. Poſteà verò perſecutione Seueri, cum omni ferè ciuitatis ſuæ populo, glorioſo coronatus eſt martyrio.

Tertio. Eodem die S. Marcelli martyris. In territorio Senonico S. Beatæ virginis. Ipſo die Niuernis ciuitate natalis ſancti Agricoli Epiſcopi & Confeſſoris.

Pridie kal. Lemouicas ciuitate ſancti Martialis Epiſcopi, cum duobus Preſbyteris Alpiniano, Stratodimiano, *pro*, *& Auſtricliniano*, quorum vita miraculis admodum effulſit.

IVLIVS.

Kalendis Iulij.

IN territorio Lugdunenſi depoſitio beati Domitiani Abbatis, qui primùs illic vitam eremiticam exercuit, & plurimos ſibi in ſeruitio Dei aggregans, magniſque virtutibus & glorioſis miraculis valde clarus, collectus eſt ad Patres in ſenectute bonâ. Ciuitate Angoliſma ſancti Eparchii Monachi & Confeſſoris. In territorio Remenſi ſancti Theoderici Preſbyteri.

Sexto. Turonis depoſitio ſanctæ Monegundis Religioſæ.

Quarto. Turonis tranſlatio beati Martini Epiſcopi & Confeſſoris, & ordinatio Epiſcopatus eius. In territorio Bituricæ ciuitatis vico Vaſtinno natalis S. Lauriani Epiſcopi & martyris: cuius caput Hiſpalim ad Hiſpanias deportatum eſt.

Tertio. Nauis Monaſterio dedicatio Baſilicæ ſancti Clementis Epiſcopi & martyris.

Pridie. In pago Treuerenſi ſancti Goarii Preſbyteri & Confeſſoris.

Septimo. Ipſo die ſancti Firmini Epiſcopi & Confeſſoris.

Quinto. Tranſlatio ſancti Benedicti Abbatis. In territorio Senonico beati Sidronij martyris. In territorio Pictauenſi ſancti Siluini martyris.

Quarto. In territorio Bituricenſi vico Maliaco depoſitio beati Menulfi Epiſcopi & Confeſſoris, magnæ ſanctitatis viri.

Tertio. In Britannia minori ſancti Turiani Epiſcopi & Confeſſoris, miræ ſimplicitatis & innocentiæ viri. Pictauis ſancti Cipriani martyris.

Pridie. Bituricas natalis ſancti. *****

Decimo quinto Kal. Ciuitate Metenſi ſancti Arnulfi Epiſcopi. Eodem die dedicatio huius Eccleſiæ ſancti Laurentij Bituricenſis. *Non tamen eadem manu.*

Duodecimo. In Galliis ciuitate Maſſilia ſancti Victoris martyris: paſſi ſunt cum eo tres milites Alexander, Felicianus, & Longinus. Trecas ſanctæ Iuliæ virginis & martyris.

Vndecimo. Eodem die apud Epheſum ſanctæ Mariæ Magdalenæ. Monaſterio Fontanella depoſitio ſancti Vandregiſili Confeſſoris. In territorio Aruernenſi ſancti Menelei Abbatis.

Decimo. Nauis Monaſterij dedicatio Eccleſiæ in honore S. Benedicti Abbatis.

Octauo. Ciuitate Pariſius tranſlatio ſancti Germani Epiſcopi & Confeſſoris.

Sexto. Autiſſiodoro depoſitio Ætherei Epiſcopi.

Quinto. In Britannia minori Dolo Monaſterio S. Samſonis Epiſcopi & Confeſſoris, Eodem die Lugduni S. Peregrini Preſbyteri.

Quarto. Ciuitate Trecas S. Lupi Confeſſoris.

Tertio. Autiſſiodoro depoſitio beati Vrſi Epiſcopi.

Pridie. Rauennæ tranſitus Sancti Germani Autiſſiodorenſis Epiſcopi genere,

fide, & doctrina, atque miraculis clariſſimi.

AVGVSTVS.

Kalendis Auguſti.

IN territorio Pariſienſi Iuſtini Martyris. Biturica vrbe, beati Archadii Epiſcopi.

Quarto. Auguſtoduno Eufronii Epiſcopi.

Nonis. Cathalanis Sancti Mammij Epiſcopi & Confeſſoris.

Sexto. Apud Viennam Galliæ vrbem ſancti Seueri Presbyteri & Confeſſoris, qui, vt eius geſta teſtantur, cauſa Euangelii prædicandi laborioſam prædicationem ſuſcepit, & ad præfatam vrbem veniens ingentem paganorum multitudinem verbo & miraculis ad fidem Chriſti conuertit.

Quinto. In vrbe Lemouis ſancti Martini Briuenſis.

Idibus. Pictauis ſanctæ Radegundis Reginæ, cuius vita virtutibus & miraculis latè claruit.

Decimo quarto. In pago Sigiltenco beati Donati Presbyteri, qui ab ipſis infantiæ rudimentis mira Dei gratia præditus, Anachoreticam vitam multis annis exegit, & miraculorum gloria clarus, migrauit ad Chriſtum. Ipſo die natalis S. Bernardi Confeſſoris & Abbatis Claræuallis, magnæ ſanctitatis viri.

Decimo tertio. Hiero inſulâ ſancti Pluliberti Abbatis, qui poſt militiam temporalem Chriſti tirocinio mancipatus Monaſteriorum extitit fundator deuotus. Octaua ſanctæ Radegundis virginis.

Duodecimo. In territorio ciuitatis Gaualitanæ paſſio ſancti Priuati Epiſcopi & Martyris, qui paſſus eſt perſecutione Valeriani & Galieni.

Vndecimo. Auguſtoduno ſancti Symphoriani Martyris, tempore Aureliani Imperatoris, qui cum idolis ſacrificare nollet, primò verberibus affectus, deinde carceri mancipatus, ad vltimum cæſo capite Martyrium conſummauit.

Decimo. Natalis Sanctorum Timothei & Apollinaris, qui apud Remenſium vrbem conſummato Martyrio cæleſtia regna meruerunt. Lugduno Galliæ ſanctorum Martyrum Mineruí, & Elcazari cum aliis octo.

Nono. In Galliis ciuitate Niuernis ſancti Gildradi Presbyteri & Confeſſoris. In eiuſdem territorio ſancti Patricii Abbatis.

Octauo. Ipſo die ſancti Ludouici Confeſſoris.

Septimo. Autiſſiodoro ſancti Eleutherii Epiſcopi. Nauis Monaſterii exceptio reliquiarum ſancti Clari Epiſcopi & Martyris.

Sexto. Bituricas ciuitate tranſlatio corporis ſancti Sulpitii Epiſcopi & Confeſſoris, magnæ ſanctitatis viri. Ciuitate Arelatenſi S. Cæſarii Epiſcopi, miræ ſanctitatis, pietatis, & ſtudii viri. Auguſtoduno ſancti Siagrii Epiſcopi & Confeſſoris.

Quarto. In pago Trecaſſino S. Sabinæ martyris, quæ pro Chriſti amore laborioſiſſima peregrinatione ſuſcepta, etiam virtutibus, ac miraculis glorioſa morte quieuit in pace. Pariſius depoſitio Meredirici Presbyteri. Ipſo die S. Candidæ virginis.

Tertio. Item ſancti Fiacrij Confeſſoris.

Pridie. Treueris natalis S. Paulini Epiſcopi & Confeſſoris, qui à Conſtantino Imperatore ob Catholicam fidem relegatus exilio, & vſque ad mortem, etiam extrà Chriſtianum nomen, mutando exilia fatigatus, ad vltimum apud Frigiam defunctus, beatæ paſſionis coronam percepit à Domino. Autiſſiodoro S. Optati Epiſcopi & Confeſſoris.

SEPTEMBER.

Calendis Septembris.

REmis depoſitio beati Sixti, primi Epiſcopi ciuitatis ipſius. Senones beati Lupi Epiſcopi & Confeſſoris. Eodem die depoſitio beati Egidij Abbatis. Cenomanis, S. Victoris Epiſcopi. Ambianis natalis ſancti Firmini Epiſcopi & Martyris. Ab vrbe Pampelonenſe territorio Biturico Monaſterio Frontonaco depoſitio Placidi Confeſſoris & Valentini Martyris.

Quarto. Lugduno Galliæ natalis ſancti Iuſti Epiſcopi & Confeſſoris: qui in eremum ſecedens cum aliquot annis proximam Angelis egiſſet vitam, & dignus adeſſet finis tantis laboribus, regnum ſcandere cælorum beato lucro promeruit. Huius ſanctum corpuſculum cum oſſibus beati Viatoris miniſtri eius poſteà Lugdunum trans-

latum eſt. Eodem die apud præfatam vrbem ſancti Elpidij Epiſcopi & Confeſſoris. In Apamia ſancti Antonij Martyris.

Tertio. Bituricas ciuitate infra mœnia eiuſdem vrbis dedicatio Eccleſiæ B. Andreæ Apoſtoli.

Pridie. Cabilonis ſancti Marcelli Martyris, qui à Præſide Priſco, cùm ad profanum conuiuium fuiſſet inuitatus, & huiuſmodi execrans epulas, omnes, qu aderant, aut idolis deſeruirent, liberâ increpatione corriperet, inaudito crudelitatis genere, defodiri cum cingulo tenus erectum Præſes iuſſit, ſicque ſanctus Dei Martyr tertiâ die in Dei timore, & laudibus perſeuerans, incontaminatum tradidit ſpiritum. Ipſo die Magni & Caſt * * * *

Nonis. Eodem die ſancti Bertini Abbatis.

Septimo. Ciuitate Aurelia beati Euurtij Epiſcopi & Confeſſoris, qui, vt eius geſta teſtantur, primò ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Subdiaconus, deinde diuino munere per columbam eſt deſignatus Pontifex præfatæ vrbis. In territorio Auguſtodunenſi ſanctæ Reginæ Virginis & Martyris. Item territorio Pariſiacenſi ſancti Clodoaldi Preſbyteri & Confeſſoris, tam generis quàm mentis nobilitate conſpicui.

Quarto. Ipſo die natalis ſancti Saluij Confeſſoris.

Tertio. Lugduni Patientis Epiſcopi.

Pridie. Lugduni Sacerdotis Epiſcopi. Auguſtoduni Euentij Epiſcopi.

Idibus. Eodem die ſancti Amati Preſbyteri, & Abbatis Monaſterij Romarici, qui miræ abſtinentiæ & anachoreticæ vitæ fuit ſectator, ac virtutum & miraculorum gratiâ illuſtrem conuerſationem duxit. Andegauis ſancti Maurilionis Epiſcopi & Confeſſoris. Nauis Monaſterio exceptio reliquiarum ſancti Vincentij Martyris, & ſancti Saluij Epiſcopi.

Decimo ſeptimo. Eodem die Cabilonenſi ſancti Valeriani Martyris. Tullo ſancti Apri Epiſc. & Conf. Item Carnoti S. Leobini Epiſc.

Decimo quarto. Viennæ ſancti Ferreoli.

Decimo tertio. In territorio Biturigæ ciuitatis ſancti Mariani Confeſſoris & Monachi.

Decimo. In Galliis ciuitate Seduno, loco Agauno, natalis ſanctorum Martyrum Thebæorum Mauricij, Exuperij, Candidi, Victoris, Innocentij, Vitalis, cum ſociis eorum ſex millibus ſexcentis ſexaginta ſex: qui ſub Maximiano paſſi pro Chriſto glorioſiſſimè coronati ſunt. In pago Pictauenſi ſancti Florentij Preſbyteri & Conf. Item in territorio Bituricenſi ſancti Siluani Conf.

Nono. In territorio ciuitatis Conſtantiæ ſancti Paterni Epiſc. & Conf.

Octauo. Auguſtoduno natalis ſancti Andochi Preſbyteri, Tirſi Diaconi, & Felicis, qui à beato Polycarpo Epiſcopo ab Oriente directi ad docendam Galliam ſub Aureliano Principe ſunt glorioſiſſimè coronati.

Septimo. In ciuitate Ambianenſium beati Firmini Epiſcopi, qui ſub Præſide Rictiouaro poſt varia tormenta capitis decollatione martyrium ſumpſit. Apud Lugdunum depoſitio ſancti Lupi Epiſcopi. Autiſſiodoro ſancti Aniani Epiſc. & Conf. Item ſancti Sollempnis Epiſcopi.

Quinto. Caſtro Seuduno ſancti Florentij Martyris.

Quarto. Apud Toloſam ſancti Exuperij Epiſc. & Conf. qui beatus vir, quantùm ſibi extiterit parcus, tantùm aliis largus; Ieronymus memorabili proſecutus eſt relatu.

Tertio. Ciuitate Ianuis ſancti Salonis Epiſcopi & Confeſſoris. Autiſſiodoro ſancti Fraterni Epiſcopi & Confeſſoris.

Pridie Kal. In Galliis ciuitate Solodoro paſſio ſanctorum Martyrum Victoris & Vrſi ex glorioſa legione Thebæorum, qui primò diris ſuppliciis excruciari, ſed cæleſti ſuper eos lumine coruſcante, ruentibus in terram miniſtris, erepti ſunt.

OCTOBER.

Kalendis Octobris.

EOdem die ſanctorum Remigij & Germani Epiſcoporum, quorum prior Remenſem, alter verò Auriſſiodorenſem gubernauit Eccleſiam. In portu Ganda ſancti Bauonis Confeſſoris. Bituricas Dedicatio Eccleſiæ ſancti Stephani, primæ ſedis Aquitaniæ.

Sexto. In territorio Adartenſi paſſio beati Leodegarij Auguſtudunenſis Epiſcopi, quem variis iniuriis, & diuerſis ſuppliciis afflictum, Ebroinus Maior domus Regiæ interfecit. Ipſo die ſancti Sereni Confeſſoris.

Quinto. Natalis beati Dionyſij Epiſcopi & Martyris, qui poſt clariſſimam confeſſionem fidei, poſt grauiſſima tormentorum genera, glorioſo martyrio coronatus eſt.

Quarto. Ciuitate Pariſius ſanctæ Aureæ Virginis. Autiſſiodoro ſancti Marci Preſbyteri.

Tertio In Galliis ciuitate Valentia ſancti Apollinaris Epiſcopi, cuius vitâ & virtutibus inſignis fuit, & mors nihilominus ſignis & prodigiis declaratur. Autiſſiodoro depoſitio germanorum Formati Diaconi, & Flauianæ Virginis. Bituricas depoſitio ſancti Apollinaris eiuſdem ciuitatis Epiſcopi.

Pridie. Autiſſiodoro beati Romani Epiſcopi.

Nonis. In territorio Bituricenſi Monaſterio Viuatienſi natalis ſancti Leopardini Sacerdotis & Martyris.

Octauo. In territorio Lugdunenſi ſanctæ Benedictæ Virg. & Mart.

Septimo. Apud Pariſius natalis ſanctorum Martyrum Dionyſij Epiſcopi, Ruſtici Preſbyteri, & Eleutherij Diaconi: qui beatus Epiſcopus à Pontifice Romano in Galliam prædicandi gratiâ directus, præfatam vrbem deuenit, vbi per aliquot annos commiſſum ibi ſolerter & ardenter opus perſequens, tamen à Præfecto Feſcennino vnà cum ſociis gladio animaduerſus martyrium compleuit.

Sexto Ciuitate Acripinenſi ſancti Gereonis Martyris, cognomento Malloſi, cum aliis trecentis decem & nouem, qui perſecutione Maximiani tyranni pro vera pietate colla patienter gladiis ſubdiderunt. Item in territorio eiuſdem vrbis ſancti Victoris Martyris, & aliorum decem & ſeptem. Niuernis ſancti Troëſij Confeſſoris.

Tertio. Turonis ſancti Venantij Mart. Item natalis ſancti Geraldi Conf.

Idibus. Apud Agripinam natalis ſanctorum quinquaginta Martyrum: qui cùm eſſent ex legione ſacra Thebæorum, apud eandem vrbem curſum ſui agonis compleuerunt. Lugduni ſancti Antiochi Epiſcopi, qui ſtrenuè adminiſtrato Pontificij culmine, ad quod aſſumptus fuerat, regnum cæleſte adeptus eſt. In territorio Remenſi ſancti Baſoli Confeſſoris.

Decimo ſeptimo. In territorio Bituricenſi ſancti Ambroſij Epiſc. Cadurcenſis Confeſſoris. In territorio Niuernenſi ſanctorum Vincentij & Saluij Confeſſorum.

Decimo ſexto. Ciuitate Arauſicâ ſancti Florentini Epiſcopi, qui multis clarus virtutibus quieuit in pace.

Decimo quinto. In territorio Beluacenſi ſancti Iuſtini Martyris.

Decimo tertio. In Galliis ciuitate Agenno ſancti Capraſij Martyris.

Duodecimo. Bituricas tranſlatio ſancti Sulpitij Epiſc. & Conf.

Decimo. Ciuitate Colonia ſancti Seuerini Epiſc. & Conf. In pago Pictauenſi S. Benedicti Confeſſoris.

Nono. Vertao, ſeu Vertano Monaſterio S. Martini Abbatis.

Octauo. Apud vrbem Sueſſionem ſanctorum Criſpini & Criſpiniani, qui perſecutione Diocletiani, poſt magna tormenta ſibi illata, gladio trucidati, coronam martyrij conſecuti ſunt. Bituricas ciuitate Ambiliaco Monaſterio depoſitio ſancti Dulcardi Confeſſoris.

Septimo. Ciuitate Narbona ſancti Ruſtici Epiſcopi & Confeſſoris. Bituricas releuatio ſancti Vrſini Epiſc. & Conf.

Sexto. Ipſo die apud Nauis Monaſterium conſecratio Altarium ſanctæ Dei Genitricis, & ſancti Stephani.

Quinto. Ciuitate Meldis ſancti Phatonis Epiſcopi & Confeſſoris. Pariſius tranſlatio ſanctæ Genouefæ Virginis.

Tertio. Niuernis ciuitate exceptio brachij ſancti Cirici Martyris. Bituricas caſtro Exilidiino ſancti Thalaſij Epiſcopi.

Pridie Kal. In Galliis oppido Virmandenſi ſancti Quintini, qui ſub Maximiano Imperatore martyrium paſſus eſt: huius corpus poſt annos quinquaginta vſque reuelante Angelo inuentum eſt.

NOVEMBER.

NOVEMBER.

Kalendis Nouembris.

APud caſtrum Diuionem S. Benigni Preſbyteri, qui miſſus à B. Policarpo ad prædicandum in Galliam, poſtquam à Terentio Comite grauiſſimis tormentis eſt multipliciter afflictus, tandem collum eius vecte ferreo tundi, & corpus lanceâ forari iubetur. Ciuitate Pariſius depoſitio B. Marcelli Confeſſoris, qui, vt dignus monſtraretur futurus Antiſtes, eius meritis nunc aqua in vinum, nunc verò in balſamum imitatur. Item ſancti Seuerini Monachi de Tiburtina ciuitate. Ciuitate Bajocas ſancti Vigoris Epiſc. In pago Vaſtinenſi S. Martini (*ſeu Mathurini*) Confeſſoris. In territorio Niuernenſi ſancti Patricij Martyris. In Galliis territorio Biturigo, nuncupante Dolis vico, ſancti Luſoris pueri, & Confeſſoris. Item Bituricas Gortonis caſtro natalis ſancti Romuli Preſbyteri.

Quarto. Natalis S. Victorini Pictabionenſis Epiſcopi, qui poſt multa documenta, vt S. Ieronymus teſtatur, perſecutione Diocletiani martyrio coronatus eſt. Eodem die ſancti Ambroſij Abbatis Monaſterij Agaunenſis, qui magnis vitæ atque ſanctitatis virtutibus clarus, fine beato in Domino quieuit.

Pridie. In Galliis ciuitate Rotinus ſancti Amantij Epiſcopi & Confeſſoris In pago Vulcaſſino ſancti Clari Preſbyteri & Martyris. Auguſtoduno S. Proculi Mart.

Nonis. In territorio Aurelianenſi ſancti Læti Preſbyteri.

Octauo. In pago Lemouicenſi ſancti Leonardi Confeſſoris.

Septimo. Eodem die S. Amantij Martyris, qui apud Albienſem vrbem exacto agonis fidelis curſu ſepultus, viuit in gloria. In Siria depoſitio S. Villebaldi Epiſc.

Sexto. Ipſo die beati Vrſini Epiſcopi. (ſuppl. in Veſperis.)

Quinto. Eodem die in territorio Niuernenſi ſancti Mautini Leuitæ. Bituricas tranſlatio corporis B. Vrſini Epiſcopi.

Quarto. In territotio Agatenſi ſanctorum Martyrum Tiberij, Modeſti, & Florentiæ, qui tempore Diocletiani variis tormentis cruciati, martyrium compleuerunt.

Tertio. In Galliis Turonis ciuitate natalis B. Martini Epiſcopi & Confeſſoris, cuius vita tantis extitit miraculis glorioſa, quòd trium mortuorum meruit eſſe ſuſcitator. Item Lugduno ſancti Verani, cuius vita fidei & virtutum meritis illuſtris fuit.

Pridie. Ciuitate Agripinenſi depoſitio ſancti Cuneberti Epiſcopi. In territotio Senonico ſancti Paterni Martyris. Caſtello Melduno ſancti Leonis Confeſſoris.

Idibus. In Prouincia ciuitate Aquis beati Nutrij Martyris clariſſimi. Turonis depoſitio ſancti Brictij Epiſcopi. In territorio Niuernenſi S. Honorati Confeſſoris.

Decimo ſexto. Lugduni natalis B. Eucherij Confeſſoris, qui ex nobiliſſimo Senatorum ordine ad religioſam vitam habitúmque conuerſus, diù intra ſepta ſpeluncæ ſponte clauſus, Chriſto ſeruiuit: deinde apud præfatam vrbem reuelante Angelo, in pontificali cathedra ſolemniter collocatus eſt.

Decimo quinto. Aurelianis ſancti Aniani Epiſcopi & Confeſſoris; cuius mortem in conſpectu Domini pretioſam, miracula crebra teſtantur.

Decimo quarto. Octauæ S. Martini. Item depoſitio domni Odonis Abbatis.

Decimo tertio. Apud Viennam ſanctorum Martyrum Seuerini, Exuperij, & Feliciani. Item ſancti Fauſtini Diaconi & Martyris. Bituricas territorio loco Saciaco S. Iacobi Confeſſoris. Auguſtoduno S. Simplicij Epiſcopi.

Vndecimo. In Italia Monaſterio Bobio depoſitio S. Columbani Abbatis, qui multorum Cœnobiorum Pater extitit Monachorum, multiſque virtutibus clarus quieuit in ſenectute bona.

Nono. Pariſius depoſitio B. Seuerini Monachi, & Solutorij (ſic legi in MS.) Bituricas ciuitate vico Carebriuas S. Faretri Preſbyteri.

Octauo. In territorio Aruernenſi S. Porciani Abbatis.

Sexto. Auguſtoduno S. Amatoris Epiſcopi.

Quinto. In Galliis ciuitate Rigenſi ſancti Maximi Confeſſoris.

Quarto. Bituricas dedicatio Baſilicæ S. Auſtregiſilli Epiſcopi & Confeſſoris, cuius ſigna & miracula vſque hodiè ineffabiliter ſplendent.

Tertio. Eodem die apud Toloſam B. Saturnini Epiſcopi & Martyris.

Pridie. Apud Santonas S. Trojani Epiſcopi, magnæ ſanctitatis viri.

DECEMBER.

Kalendis Decembris.

Ciuitate Nouihomo ſancti Eligij Epiſcopi & Confeſſoris, cuius vitam ammirandam multiplex ſignorum numerus commendat.

Pridie Nonas Decembris. Floriaco Monaſterio tranſlatio corporis ſancti Benedicti Abbatis.

Nonis. Ciuitate Treueris ſancti Nicetij Epiſcopi, totius ſanctitatis viri.

Septimo. Ciuitate Santonas ſancti Martini Abbatis, ad cuius tumulum creberrima fiunt miracula. In pago Meldicenſi ſanctæ Faræ Virginis.

Quinto. Ipſo die S. Cypriani Abbatis Petragorici, magnificæ ſanctitatis, & clariſſimi in miraculis viri.

Quarto. Cambono depoſitio ſanctæ Valeriæ Virg. & Mart.

Tertio. Ciuitate Ambianis ſanctorum Martyrum Gratiani, & Fuſciani.

Pridie. Apud Narbonam natalis S. Pauli Confeſſoris, quem S. Paulus Apoſtolus ordinauit, & eidem vrbi deſtinauit Antiſtitem, quique cum eodem Apoſtolo ad Hiſpanias prædicandi gratiâ pergens, ibidem relictus eſt, vbi prædicationis officio non ſegniter impleto, clarus miraculis in pace quieuit. Biturico vico Aurio S. Florentij Epiſcopi & Confeſſoris.

Idibus. Ipſo die ſancti Aurmari Cameracenſis Epiſcopi.

Decimo nono. Remis paſſio S. Nicaſij, & Eutropiæ Virginis, ſororis eiuſdem.

Decimo octauo. In territorio Aurelianenſium S. Maximi Confeſſoris.

Decimo ſeptimo. Eodem die B. Lazari, quem Dominus IESVS in Euanglio dicitur reſuſcitaſſe à mortuis. Item beatæ Marthæ ſororis eius.

Decimoquinto. Turonis ſancti Gratiani Epiſcopi & Confeſſoris, qui ab vrbe Roma eidem ciuitati primus directus, multis clarus virtutibus, quieuit in pace.

Decimoquarto. Ciuitate Autiſſiodoro S. Clari Mart. Item S. Gregorij Epiſc.

Decimo. Pariſius Dedicatio Baſilicæ in honore ſanctæ Crucis, & ſancti Vincentij Martyris, & depoſitio Domni Childeberti Regis.

Quinto. Bituricas Depoſitio Chadi Epiſcopi, qui requieſcit in Baſilica ſancti Sulpitij Nauenſis Monaſterij.

Quarto. Apud Arelatum S. Trophimi, cuius meminit Paulus ſcribens ad Timotheum, qui ab eodem Apoſtolo Epiſcopus ordinatus, præfatæ vrbi primus ob Chriſti Euangelium prædicandum directus eſt: Ex cuius prædicatione, vt Papa Zozimus ſcribit, tota Gallia fidei riuulos accepit. Bituricas Depoſitio ſancti Vrſini, qui ipſius populum conuertit ad Chriſtum.

Pridie Kalendas Ianuarij. Apud Senones beatorum Sabiniani Epiſcopi, & Potentiani, qui à Pontifice Romano ad prædicandum directi, eandem Metropolim martyrij ſui confeſſione illuſtrem fecerunt. In eadem vrbe ſanctæ Columbæ Virginis, quæ ſuperato igne, gladio cæſa eſt. Bituricas ſancti Euſtadij Epiſcopi.

EXPLICIT.

Auro contra non carus eruditis omnibus eſſe debet vetuſtate propemodum exeſus atque vſu aſſiduo detritus manuſcriptus hic codex ex alio antiquiore, aut eiuſdem Laurentiani Monaſterij, aut Abbatiæ ſancti Sulpitij iam olim deſcriptus, & identidem nouis acceſſionibus locupletatus, vnde iſta in communem vſum deprompſimus, tibiq; communicamus non parca manu, candide lector. Notationes porrò ei nullas cùm primùm in lucem prodiit anno 1643. adjunximus, quòd de omnibus hiſce periochis, ſeu Sanctorum, Sanctarumque breuibus, vt vocant, elogiis, plura dicturi eramus in noſtra Martyrologiorum diſcrepantium Concordia, ſeu duodecim Obſeruationum libris ad authenticum Franco-Galliæ Martyrologium, niſi ea omnia iam affecta neſcio quo fato è manibus noſtris, ac penè Typographorum prælo, excidiſſent. Valeto interim, conatuſque noſtros æqui bonique conſulito.

DE

SANCTIS ECCLESIIS

ET MONASTERIIS

CLAROMONTII

Libellos duos Authoris Anonymi, qui vixit circa annum DCCCCL. *primum editos* IO. SAVARO, *Regis Conſiliarius, Præſes, & Præfectus Aruerniæ, recenſuit, & Notis illuſtrauit anno* MDCVIII.

FRANCISCO DE RVPEFVLCODIA, CARDINALI INLVSTRISS. CLAROMONTENSI Epiſcopo, & interioris Conſilij Regis Chriſtianiſſimi Senatori meritiſſ. IO. SAVARO S. D.

CHRISTIANÆ & Catholicæ Religionis acerrimi vindices Aruernenſes Epiſcopi pro aris ſtrenuè contenderunt, quas pubeſcentis Eccleſiæ temporibus apud Aruernam ædificatas excoluerunt, poſtmodum autem, temporis iniuriâ, bellorum excidio, aut vi maiore collapſas, à ſolo reſtituerunt. Huiuſce rei teſtes aſſidui ſuppetunt, primicerius Epiſcoporum ſanctus Auſtremonius, qui fana gentilium euertit, vertitque in Chriſtianorum Eccleſias, quas cùm Chrocus funditùs excidiſſet, ſanctus Namatius duodecim Epiſcopatus ſui annos, veteres Eccleſias reſtaurando conſumpſit, quæ ne deſtruerentur, ab Euarige Gothorum Rege Arriano, & Catholicis infenſiſſimo, cauit ſanctus Sidonius, qui poſt inſuperabiles obſidias, & obſidia longa ad extremam fortunam deductus, priuſquam Aruernam dederet, illi Victorium Euuarigis Ducem Catholicum præponi curauit. Sanctus quoq; Auitus deceſſorum ſuorum exemplo, ſanctæ Mariæ principalis fabricam erexit, quam Normannorum incurſu sublapſam ſanctus Sigo reparauit in melius. Nec poſſum quin efferam auſus ſancti Præiecti, cui Martyrum vnicuique proprium adſcribere loculum, & conſecrare martyrium mens fuit, quod cùm per vitam illi martyrio extortam adimplere non potuiſſet, S. Auito ſucceſſori ſuo perficiendum reliquit. Verum ne videar hiſtoriam texere, non epiſtolam; in huiuſce libelli authore anonymo deſinam, qui poſt gentilium inundationem, quæ penè omnes Eccleſiaſticas naues abſorbuit, hanc naufragij tabulam delineauit, vt in ea poſteri cernerent, quibus olim Sanctorum reliquiis & altaribus Aruernenſes Eccleſiæ, quibuſve Eccleſiis Aruerna nobilitaretur, cùm vt his Religioni cultus redderetur, tùm ne loca Deo dicata ſpurcis vſibus inſeruirent. Quod cum (proh dolor!) acciderit, huncce libellum à ſitu & carie, quâ obſitus veteraſcebat, vindicandum putaui, atque publicare, tuoque nomini (Cardinalis Illuſtriſſime) conſecrare, ne Sanctorum memoriæ penitùs interciderent, & animis Aruernenſium elaberentur, quibus olim velut propugnaculis quibuſdam munita ciuitas Aruernorum, hoſtium publicorum arma contudit, quibuſve euerſis, aut deſpectui habitis, publicis hoſtibus patuit, & prædonibus præda fuit. Illis enim circumuallata ciuitas, Euarigis ſuperuentus, atque crebras obſidiones eluſit. Theo-

dorici etiam Regis vrbi minantis exitium, conatus irritos fecit. Ad illas procedendo S. Gallus, & ſanctus Bonitus inquinaria, luem, ſiccitatem, & aëris intemperiem auerterunt: Valerianus etiam Cantor illas circumiendo à quartana curatus eſt. At cùm Religionis ardor attepuit, neque debitus honos Eccleſiis exhibitus eſt, Saraceni, Normanni, & infideles Aruernam cœperunt, ſpoliarunt, diruerunt, ſuiſque ruinis Eccleſias obruerunt: ſuperſtites autem quidam Pſeudo-Chriſtiani Comites ſacrilegè vſurparunt, & eiectis Epiſcopis, earum reditus ſuos eſſe voluerunt, vnde maximam ſtragem Aruernæ & Aruerniæ noſtræ intulerunt pij Regum exercitus, qui vi armatâ Epiſcopos Eccleſiis reſtituerunt. Ad extremum fatum Aruernæ deploro, quod nullo titulo, aut ſaltem iuſto priuati poſſideant, quod publici iuris eſt, & ad obſcœnos vſus contra Canonum ſtatuta conuertant. Tu qui de gente Rupefulcodia (quam à Diuo Martiale fidei ſacris initiatam hiſtorici tradunt) longo ſtemmate genus ducis, quique in ſpecula & cardine poſitus, pro fide catholica ſtrenuè prœliaris Victorioſiſſimo, Chriſtianiſſimo, & Catholiciſſimo Regi HENRICO *frequens adſides, pro Eccleſia vigil excubas & incubas, incubones iſtos, & malæ fidei poſſeſſores ſacris ædibus deturbes, ne ſint profana fana, & aræ velut haræ polluantur, ædeſque ſacras inſpiciéndi gratiâ circumeas, an ſartæ tectæ ſint, vel an aliquâ refectione indigeant; quas vt viâ compendiariâ circumire poſſis, huncce vetuſtiſſimum indiculum tuæ ſanctitati porrigo. Cùm enim paternos reditus, Epiſcopatus, & Beneficiorum prouentus in inopes effundas, ea demùm cardinalis virtus eſt, ſi nutricias inopum Eccleſias defenſes & protegas: Patronos etiam Aruernæ noſtræ, qui proprij ſanguinis aſpergine fidem Chriſtianam obſignarunt, & Eccleſias irrorarunt; & qui in profeſſione fidei conſtantes perſtiterunt, in patrocinium tuum ſuſcipias: triginta enim ex illis, infulis Epiſcopalibus inſignita, Eccleſiæ, cui tu meritiſſimè præſides, mirâ ſanctitate præfuerunt, & mundo mortui viuis adſcripti coluntur; idcircò vota nuncupamus, vt quemadmodum octuageſimus quartus numeraris Epiſcopus, Cardinalis etiam inter Epiſcopos quartus; ita à Cardinalatu ad ſummi Pontificatus apicem tertius aſcendas, & ab hoc apice cælo proximo ad cælum eueharis, atque tricenarium ſanctorum numerum augeas, & in his Eccleſiis ſtatua doneris.*

Vale.

LECTORI.

HVnc Authorem anonymum ex MSS. ſancti Illidij, & ſanctæ Mariæ Portuenſis exſcripſi bonâ fide, & commentarium librum adjeci, ex veteribus libris & chartis ſummo cum labore collectis, & carptim lectis; deſcendi etiam cum peritis ſenibus in rem præſentem, vt ſuis titulis Eccleſias, Eccleſiiſque ſuos titulos redderem, non extantium veſtigia inquirerem, & ex incertis certi aliquid inueſtigarem. Num rectè, ſtet arbitrio tuo. dignum credidi, qui publicaretur, cùm vt teſtatior eſſet fides libri mei de originibus Claromontij, vbi ſparſim hunc authorem laudo, tùm vt velut anteambulo Gregorij Turonenſis ingens opus antegrediatur, cui non parùm lucis adferet. Illum autem vixiſſe circa annum Domini DCCCCL. colligo ex eo quod lib. I. num. 2. Eccleſiæ ſancti Illidij meminit, priuſquam Arnaldus XLIII. Epiſcopus, & Raymundus Comes Claromont. XXIIX. Eccleſiam à Normanis An. Chriſti 916. euerſam reſtauraſſet in Monaſterium Ordinis ſancti Benedicti, circiter annum 958. & Paſchalis II. de more conſecraſſet, ſexto Kalendas Iulij, Anno Dom. 1106. Colligo etiam ex num. 21. lib. I. quo loci Eccleſiam ſancti Symphoriani collocat, priuſquam ſancti Geneſij titulum accepiſſet, quem illi tribuit donatio Rogerij militis, An. Chr. 1090. Adde quod in hiſce libellis non occurrit Eccleſia ſancti Nicolai ab Aſſelmo Olbienſi in capite Refectorij conſtructa, & à Durando LIII. Epiſcopo conſecrata, circa annum 1064. in qua Durandus ab Vrbano II. depoſitus fuit

an. Chr. 1095. Monaſteria etiam Virginum, de quibus lib. 1. num. 26. & 30. lib. 2. num. 2. & 9. non defecerant in Canonicas & Eccleſias ſæculares. Conſtat autem Canonicos Camalerienſes fraternitatem iniiſſe cum Monachis ſancti Illidij Anno Chriſti 1095. Anteceſſit quoque hic author tranſlationem ſancti Amabilis ex Eccleſia ſancti Hilarij Claromontenſis, vt videre eſt lib. 1. num. 12. in Ricomagenſem Eccleſiam; quem tamen flammis oppoſuiſſe milites, qui caſtrum Ricomagenſe defendere habebant, obſeſſum à Comite Aruerniæ, ſancti Amabilis hiſtoria fidem facit, regnante Ludouico Craſſo, & ſedente Stephano 54. Epiſcopo, An. Chr. 1124. Prætereà Eccleſia ſancti Andreæ nondum accreuerat in Monaſterium Ordinis Præmonſtratenſis, quod ſanctus Wilielmus Magnus Comes 37. & Delphinus Claromontenſis, & Ioanna Calabra eius vxor, faciendum curauerunt An. Chr. 1149. Ad extremum Eccleſia ſancti Ioannis de Turre, vicina Eccleſiæ ſancti Nicolai, atque etiam ipſa Eccleſia ſancti Nicolai, non extabant; ex quibus facile coniicio hunc authorem circa annum DCCCCL. vixiſſe, doleo quòd nomen ſuppreſſerit: non illi tamen, licet ignoto, benè precari deſino. Vale, & Salue.

TITVLVS LIBRI VETERIS MS.

DE Eccleſiis, & altaribus, quæ in Claromonte conſiſtunt.

Eccleſiis] Pluribus olim Eccleſiis Aruerna ciuitas illuſtrabatur, muríque illius vndequaque circumiebantur. Gregor. Turon. lib. 3. hiſt. cap. 25. & lib. 10. cap. 7. Idem de S. Quinriano: *Quorum (ſanctorum) Baſilicæ muros vrbis ambiunt*; quas Aruernenſes ædificaſſe, poſtquam relictis idolis fidei ſacris initiati ſunt, S. Auſtremonij teſtatur hiſtoria MS. *Deſtruebant aras, vbi dæmonibus antè ſacrificauerant, & ipſis in locis magno conamine, & miro decore Eccleſias conſtruebant, à quibus per idem tempus mos & amor in prædicta vrbe increuit, vt tantæ Baſilicæ, Domino opitulante, conſtruerentur, quantæ nunquam in vna ciuitate regni illius conſtructæ cernuntur.*

Claromonte] Tunc enim Aruerna nomen antiquum mutauerat in Claromontem, Thoromachus lib. 6. Lupus Ferrarienſis epiſt. 28. ad Ionam Aurelianenſem, Nithardus lib. 1. hiſt. Guillelmus Tyrius lib. 1. hiſt. c. 14. Vvinebrandus. Plura ſi velis, vide quæ dixi de originibus Claromontij noſtri, prætetea vita S. Sidonij Ms. in Biblioth. Regia, & Claudij Puteani V. C. *Apud Aruernum vero Ciuitatem, quæ nunc Clarus-mons dicitur, factus Epiſcopus eſt*, &c.

I.

In primis in domo matris Eccleſiæ, eſt altare Sanctæ Mariæ, & Sanctorum Agricolæ & Vitalis, & altare S. Crucis, altare S. Geruaſij; altare S. Ioannis Baptiſtæ, altare S. Iuliani martyris, & altare S. Angeli.

Matris Eccleſiæ] id eſt Epiſcopalis atque primariæ: præter veteres chartas, in quibus ita paſſim appellatur, Hildebertus epiſt. 55. ad Aimericum Claromontenſem Epiſcopum, *Audiuimus autem, & vltra quam credi poſſit admirati ſumus, in veſtra matre Eccleſia hereditario iure canonicas obtineri*, &c. & ita mater Eccleſia pro maiore & cathedrali accipitur. S. Aurelianus in hiſt. S. Martialis: *ad matrem Eccleſiam S. Stephani orandi gratia conuenirent*. Gregor. Turon. de mirac. S. Martini l. 3. cap. 14. *quæ ſub tuitione matris Eccleſiæ habebatur*. Carolus Magnus l. 15. cap. 12. *cenſus ad matrem ciuitatis Eccleſiam perſoluunt*. Lupus Ferrarienſis ep. 98. & 99. *Clerus matris Eccleſiæ Pariſiorum, matrix Eccleſia*. Concilii Carthaginenſ. III. can. 46. & Aquiſgranenſ. can. 5. & Gilebertus Epiſcopus in ſolemni iuriſiurandi formula, *matrix & mater Eccleſia. cap. 3. de Eccleſiis ædeficandis, & cap. 22. de verbor. ſignificat.* Mater autem Eccleſia Claromontenſis, *Eccleſia Aruerni municipioli* dicitur à Sidonio lib. 3. ep. 1. *Eccleſia Aruerna*, in proœmio Synodi Aruernenſis, & à Gregorio Turonenſi l. 3. cap. 2. lib. 4. c. 12. & 31. ab eodem *ſenior Eccleſia*; vel vt aliàs legitur, *veterrima* l. 2. c. 16. à Roberto Comite in vetere charta Ms. *maioris ſedis Eccleſia, maior Eccleſia* ab Vvinebrando in hiſt. S. Illidij Epiſcopi, abſolutè *Eccleſia* ab eodem Gregorio l. 2. c. 23. & l. 10. c. 6. *Eccleſia S. Laurentij* dicta etiam fuit. Vide inf. numer. 3. necnon *Eccleſia*

S. *Michaelis*. Surius, num. 3. infr. hiſt. S. Boniti; & quia S. Mariæ virgini conſecrata erat, *Eccleſia Beatæ Mariæ Epiſcopalis*, vocatur à Sugerio Abbate S. Dionyſii, & ex eo à continuatore Aimoini l. 5. c. 49. de qua plura lib. de originibus.

Altare S. Mariæ] in cuius honorem maret Eccleſia conſecrata fuit, Vvincbrandus in hiſtor. S. Illidij Ms. *vt ad Eccleſiam maiorem ſedis Epiſcopalis ducatur, quæ eſt ſub obtentu genitricis Domini Mariæ*, &c. à S. Martiale, excerpta ex atchiuis S. Martialis Lemouicenſis: S. *Martialis paruam Baſilicam in vrbe Turonis fundauit in honore S. Petri, Aruernis quoque & Rutenis, atque Anitio montuoſo oppido fabricauit in titulo S. Mariæ*. Et ſi fides chronicis abbreuiatis Mss. quoſdam capillos virginis Mariæ in eadem Eccleſia depoſuit, *In rupe autem Anicij, quæ nunc Podium dominæ noſtræ dicitur, altare in honorem ipſius dominæ dedicans, ſotularem ipſius ibidem poſuit, & alterum in Rutena, de capillis vero eiuſdem poſuit partem in ciuitate Aruernica* (*quæ nunc Claromons dicitur*) *& partem alteram in Mimata*, &c. quos tamen S. Auſtremonium ad vrbem Aruernam detuliſſe, & eos intra ſtatuam S. Mariæ condidiſſe Srephanum Epiſcopum cum aliis pluribus reliquiis teſtatur memoriale reliquiarum Ms. Eccleſiæ Clamont. Rogatu autem Roberti Mouſiacenſis Abbatis, eundem Stephanum Epiſcopum, Eccleſiam titulo S. Matiæ ſtruxiſſe, veteris Mti. fragmenta teſtantur, eamque de more conſecraſſe IV. *Non. Iunij vet.* Martyrolog. & otdo Claromont. Ms.

Sanctorum Agricolæ & Vitalis] quorum reliquias S. Namatius Epiſcopus à Bononia in Aruerniam transferendas curauit, illiſque magnificam Eccleſiam dedicauit, Gregor. Turon. l. 2. hiſt. c. 16. & de miraculis martyrum l. 1. c. 44. exinde vet. chartis vocatur *Eccleſia S. Mariæ, & SS. Agricolæ & Vitalis*: Helgaldus Floriacenſis in vita Roberti Regis vbi de Monaſterio S. Aniani Aurelianenſis, *caput autem ipſius Monaſterij fecit miro opere in ſimilitudinem Monaſterij S. Mariæ matris Domini, & SS. Agricolæ & Vitalis in Claromonte conſtituti.* horum tranſlatio V. Kalend. Decemb. Martyrolog. Clarom. Ms. *In Galliis vrbe Aruernis tranſlatio Beatorum Martyrum Agricolæ & Vitalis*, &c. Otdo Claromont. Ms. *Si feſtum tranſlationis Sanctorum Agricolæ & Vitalis infra aduentum fuit, dicatur miſſa de ſancta Maria*, &c quod feſtum chorus cappis indutus ſolemniter celebrat, vet. lib. & Otdo, illi enim ſunt Diui Tutelares, idcirco de his crebra commemoratio fit in Eccleſia Claromontenſi, vel tum cum aliud feſtum non occurrit. Ordo Ms. *Si hodie feſtum aliquod non occurrerit, dicetur miſſa de ſanctis Eccleſiæ, ſcilicet Auſtremonio, Agricola & Vitale Martyribus.* Feria quinta *de ſanctis Eccleſiæ. Quinta feria cuiuſlibet hebdomadæ de ſanctis Eccleſiæ, ſcilicet Auſtremonio, Agricola & Vitale.* Et illis à ſiniſtris ſecundarium altare dicatum eſt. Idem ordo & Catalogus altarium.

Altare S. Crucis] quod eſt ſeptimum à dextris Eccleſiæ Claromontenſis, cuius frequens mentio in Ordine Ms. ibique parœcia habetur: exaltatio autem ſanctæ Crucis inter ſolemnia feſta numeratur in Ordine Claromont. vet. lib. & Breuiario, & obiter notandum quod An. Chriſti 1269. *S. Ludouicus Francorum Rex, dedit Epiſcopo Claromontenſi* (*Guidoni de Turre*), *crucem auream ornatam lapidibus, videlicet de cruce domini portionem vnam, de corona domini portionem vnam, de ſudario, de veſte purpurea, de pannis infantiæ Domini ſaluatoris, de linteo quo præcinctus fuit in cœna, de oſſibus Beatæ Mariæ Magdalenæ*, quæ in die Paraſceue de geniculis adoratur.

Altare S. Ioannis Baptiſtæ] quod eſt in capite Eccleſiæ, cuius crebrò meminit ordo Claromontenſis.

Altare S. Iuliani Martyris] Diui totius Aruerniæ Tutelaris, Sidonius lib. 7 ep. 1. idem Carm. vlt. vide notas. Cuius titulo nonum à dextris altare inſignitum eſt, & eius feſtum inter ſolemnia locum tenet; ſine cappis tamen, vet. lib. Ms. & ordo Claromontenſis.

Altare S. Angeli] quod ex ruinis Eccleſiæ veteris ſuperſtat adhuc, id eſt S. Michaelis, à quo vetus Eccleſia titulum ſortita eſt, vetus Prologus de S. Bonito XVIIJ. Kalend. Febr. in Breuiario Claromontenſi.

Sanctitatis dans exemplum;
Michaelis petit templum.

de quo præterea Vincentius Beluacenſis, & ex eo Petrus Equilinus lib. 2. c. 82. Surius Tom. 1. & Marullus lib. 2. c. 4.

II.

In Eccleſia S. Mariæ principalis, primum altare S. Mariæ, altare S. Iuliani, altare S. Priuati, altare S. Sulpitij. Vbi requieſcunt S. Auitus, & S. Garius, & S. Sigo.

Eccleſia S. Mariæ principalis] quam Auitus Pontifex Claromontenſis condidit, vet. hiſt. S. Auiti Ms. ex vet. lib. Portuenſis Eccleſiæ, item alius liber Ms.

Hoc templum ſanctus primò fundauit Auitus,
Inclytus antiſtes, nobilis & genere.

principalem Eccleſiam appellari Anonymus auctor vitæ S. Auiti putat, *atque prædictam Baſilicam principalem appellari placuit, vel quia inter cæteras, quæ per Epiſcopatum in honorem S. Dei genitricis conſtructæ videbantur, principatum teneret: vel quia in eadem ciuitate tunc temporis Eccleſia ad gloriam matris Dei fabricata inueniri nullomodo poterat.* Idem paulo poſt, *In Eccleſia Portuenſi, quæ principalis dicitur.* Veruntamen hæc Eccleſia non principalis, at Eccleſia Sanctæ Mariæ principalis appellari videtur. Stephanus Epiſcopus Claromontenſis anno Domini DCCCCLIX. in beneficiali ſcripto, *Eccleſiam S. Mariæ, quæ dicitur principalis*, &c. Quia hæc non ſatis explicita ſunt, omne dubium abſtergit, idem Stephanus in teſtamento ſuo anno Dom. 976. *In primis Abbatiam S. Mariæ, quæ dicitur principalis*, &c. atque etiam indiculus huiuſce libelli in Ms. Portuenſi ante præfatos verſus: *Nota ædificatorem templi S. principalis Mariæ, deſtructoreſque Normannos, & reædificatorem.* Et ita in iſto libello Portuenſi, necnon Illidiano diſertim exprimitur, *In Eccleſia S. Mariæ principalis*, & in alijs vet. chartis eiuſdem Eccleſiæ, *Eccleſia de Portu. & Eccleſia B. Mariæ de Portu* vocatur in teſtamento Guidonis Epiſcopi, & in vet. ordinibus, Kalendarijs, & chartis. *Et ſic poſtmodum ad S. Mariam ad Portum peruenerunt*, &c. Vvinebrandus: quod dictum volui, ne lites inpoſterum oriantur ex his verbis malè perceptis, vel vt ortæ ſopiantur.

S. Auitus] auctor vitæ S. Auiti, *ſepultus eſt autem in Eccleſia Portuenſi, quæ principalis dicitur, quam ipſe dum adviueret decenter fundauerat, & diligenter conſummauerat*, Vide Catalogum Epiſcoporum. Vnde nomen ſumpſerit, docet idem auctor: *Sanctiſſimus iterum Auitus, poſt ædificationem Ternenſis Eccleſiæ, in vrbe Aruerna, qua (vt prædiximus) domino annuente Cathedram Pontificalem ſuſceperat; in locum qui ab antiquis Portus vocabatur: in honore S. Dei Genitricis & Virginis Mariæ Eccleſiam eleganter conſtruxit, quam & multis Sanctorum reliquiis diligenter adornauit*, &c.

S. Garius] S. Garii ſepulchrum eſt in clauſtris Eccleſiæ Portuenſis, intra capellam S. Katherinæ, quem nedum vindicatum vt credam, facit, quod nulla eius commemoratio fit, nullaque extat memoria, vulgò *S. Guerin*; illi tamen per traduces veneratio quædam impenditur.

Et S. Sigo] hæc verba abſunt à Ms. Illidiano, is eſt qui Portuenſem Eccleſiam à Normannis primùm euerſam reparauit.

Hæc Normannorum flammis gens vſſit acerba,
Bacchans, & ſtrages heu miſeras faciens.
Sed Sigo hanc præſul priſco decorauit honore, &c.

Eius feſtum celebratur IV. Idus Febru. Breuiar. Martyrolog. Ordo Claromon. & Kalendaria Mss. vide Catalogum Epiſcoporum, eiuſdem cineres capſa concluſi capite Portuenſis Eccleſiæ ſuperſtant.

III.

In Eccleſia S. Laurentij, altare S. Laurentij, ibi requieſcunt S. Gallus, & S. Briccius, & alij SS. quorum nomina Deus ſcit.

Eccleſia ſancti Laurentij] S. Laurentij Baſilicam ædificaſſe Victorium comitem tradit Gregor. Turon. lib. 2. hiſt. cap. 20. ambigo vtrum iſta ſit non procul ab Eccleſia Portuenſi remota; de qua tamen indubiè idem Gregor. de vita patr. c. 6. infra Vvinebrandus in hiſt. S. Illidij *Item mulier ex vico Cibaciaco habitans fuit ad Portum iuxta Eccleſiam ſancti Laurentij*, &c. paulo poſt, *ducunt illam prius ad præfati martyris Eccleſiam*, &c. Guidonis Epiſcopi teſtamentum, quo S. Laurentij Baſilicam Eccleſiæ Portuenſi propter vicinitatem vniuit, *Item Eccleſiæ Beatæ Mariæ de Portu Claromontenſi vnimus Eccleſiam ſancti Laurentij prope dictam Eccleſiam de Portu*, &c.

Monaſterii S. Laurentii meminit Iuo Carnot. Epiſt. 3. Monachis Dolenſis Monaſterii ſub finem, *Ex quibus duo de Monaſterio crucis literati & religioſi, Guimandus & Robertus; alter ad Epiſcopatum Aruernenſem, alter ad gubernationem Monaſterij ſancti Laurentij Aruernensis auctoritate Apoſtolica aſſumpti ſunt.* Ne quis hæreat in hac re, & vt lux Iuoni detur, Monaſterium illud S. Laurentii Aruernenſis, non eſt Eccleſia ſancti Laurentii de qua hoc loco agitur, ſed mater & Epiſcopalis Eccleſia, quod ex donatione Stephani Epiſcopi facta matri Eccleſiæ clarum eſt An. Dom. 959. *Ipſi Eccleſiæ S. Mariæ & ſancti Laurentij, atque ſanctorum martyrum Agricolæ & Vitalis, fratribuſque ibi Domino in commune deſeruientibus, vt in reliquum ipſi matri Eccleſiæ ſine penuria vinearum & panis alacriter deſeruiant, has res adpræſens ſub omni integritate concedimus*, &c. De qua hiſt. S. Boniti à quodam eius coætaneo ſcripta lect. 8. *nec mora vbi B. Leuitæ & martyris Laurentij Eccleſiam ingreſſi ſumus*, &c. Cui locus etiam datur intra ſancta ſanctorum matris Eccleſiæ ad dextram altaris principalis, cuius ſolemne feſtum agitur, & chorus ſolet eſſe cum cappis, IV. Id. Auguſti. Anonymus auctor ordinis Claromontenſis Ms. hortatur Durantum ſuccentorem vt diem illum feſtiuè celebret; & vt annuatim excoleretur, cum maxima feſtiuitate Henricus de Turre Epiſcopus octo libras Turonenſes diſtribuendas conceſſit, quolibet anno, vet. liber anniuerſariorum Ms. & Ludouicus Royre Canonicus Claromont. Anno Dom. 1285. in octaua S. Laurentii xvj. Kalend. Septemb. vt panis & vinum Canonicis & reliquis miniſtris diſpenſetur, decem ſextarios frumenti, & vini modios totidem Claromontenſi capitulo legauit, annuæ præſtationi domum & reditus præceptoriæ de la Tourretre aſſignauit, vt honorificentiſſimè memoria S. Laurentii recolatur. Idem liber Ms.

S. *Gallus*] Gregor. Turon. de vita patrum cap. 63. *Epiſcopis autem quarta die aduenientibus eum de Eccleſia leuauerunt, & portantes in ſancti Laurentij Baſilicam ibi ſepeliunt*, vnde Eccleſia S. Galli dicta eſt ab Anonymo in ordine Claromontenſi ad Durandum ſuccentorem Kalend. Iulij, *hodie viſitamus Eccleſiam S. Galli, & dicimus magnam miſſam ſicut ſupra in feſto B. Geneſij*, qui mutata ſede locum præcipuum tenet in Eccleſia Portuenſi.

S. *Briccius*] Epiſcopus Turonenſ. quem Diuis aſſerunt Gregor. Turon. Martyrol. Pet. Equili. lib. 10. c. 55. Radulphus Tungren. de Can. obl. propoſ. 12. cuius reliquias S. Gregor. Turon. huc transferendas forte curauit, vt S. Galli Patrui ſui memoriam illuſtraret, de quo Kalend. Ordo Breuiarii Claromon. Idib. Nouemb.

IV.

In Eccleſia S. Boniti, altare S. Mauritij, altare S. Angeli, altare S. Petri, & S. Mariæ, ibi requieſcit S. Bonitus in corpore.

Eccleſia S. Boniti] Martyrolo. Claromon. Ms. viij. Idus Iunii, *In ſuburbio dedicatio Baſilicæ eiuſdem S. Boniti prædicti confeſſoris.* Vet. Kal. Ms. Kal. Aprilis. *Apud Eccleſiam S. Boniti, pro Hugone Chapelier anniuerſarium*, &c. Ritualis liber Illidiani Cœnobij Ms. II. die Rogationum, *pergitur ad Eccleſ. S. Boniti*, &c. poſteaq́; *ante portam Eccleſiæ S. Boniti fit ſtatio*, &c. Ordinalis Claromon. Eccleſ. feria 2. in Rogationibus, *tranſeunt ad petram regalem, & veniunt in cœmeterium ſancti Boniti, ibi fit ſermo ab eo, cui Cantor iniunxerit, niſi Epiſcopus præſentialiter voluerit prædicare.*

Altare S. Mauricij) à quo Eccleſia S. Mauricii dicebatur antequam in eam S. Bonitus tranſlatus eſſet ex Eccleſia Lugdunenſi S. Petri: hiſtoria S. Boniti à quodam eius ſynchrono ſcripta, *Nam cum B. Mauritij baſilicam omni ex parte reperiſſet mcultam* &c. & alias non ſemel, & ex ea Surius tomo 1.

Altare S. Petri) de quo anonymus auctor hiſtoriæ S. Boniti, & iuxta quod corpus S. Boniti ſepultum fuit, *poſt hæc ſancti Sacerdotis membra dignæ ſepulturæ tradita, iuxta beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, atque S. Andreæ altare, quorum reliquias Proculus Pontifex ex vrbe iuſſit deferri*, &c.

S. Bonitus] idem auctor vbi ſupra de Tranſlatione S. Boniti, *deinde cum ab Epiſcopo in Eccleſiam S. Mauricij portaretur*, &c. à quo S. Boniti Eccleſia in vet. chartis appellatur, atque etiam hodie S. Boniti, vel S. Ferreoli, & eſt parœcialis Eccleſia atque prioratus Illidianæ ditionis, vulgò S. *Bonnet* ou S. *Ferreol*: cuius dedicatio celebratur VIII. Idus Iunii. Ordo & Martyrolog. Claromon. Ms. Tranſlatio S. Boniti *Aruernorum præſulis à ciuitate Lugduno ad vrbem Aruernam, in ſuburbio dedicatio Baſilicæ eiuſdem prædicti Confeſſoris.*

V.

V.

In Eccleſia S. Chriſtophori, altare ſancti Chriſtophori, altare S. Hilarij, altare ſancti Martini & Iſidori.

Eccleſia S. Chriſtophori] Eccleſia non procul à Illidiano Cœnobio olim diſſita, & abhinc ſexaginta annis & quod excurrit diruta, non ita tamen, quin veſtigia quædam ſuperſint, quibus eam ab oblivione divinitas aſſeruit. Ritualis liber ſancti Illidij 11. die rogat. *Pergitur ad Eccleſiam ſancti Boniti, facientes commemorationes Sanctorum Ioannis Baptiſtæ, ſancti Petri, ſancti Hilarij, ſancti Caſſii, ſancti Chriſtophori,* nam (vt prius dixit) *cum autem ad huiuſmodi proceſſiones pergimus, commendationem ſanctorum facimus, ante quorum Eccleſias pertranſimus.*

VI.

In Eccleſia ſancti Petri, altare ſancti Petri.

Eccleſia S. Petri] multæ cognomines Eccleſiæ fuerunt, infra numer. 17. 20. 27. *Vnde Gregor. Turon. lib. 4. hiſt. cap. 31. numerata ſunt autem quadam Dominica, in una Beati Petri* Baſilica, *trecenta defunctorum corpora*, in honorem ſancti Petri, S. Auſtremonium Eccleſiam ædificaſſe ſancti Auſtremonii tradit hiſtoria, de qua ſupra numero 5. & infra num. 17. ex Rituali libro S. Illidii. Hæc autem de Parœciali intelligenda eſt, de qua Innocent. III. Collect. III. Decretal. l. 2. tit. 12. de teſtibus cap. 2. Ordo III die Rogation. *Viſitamus Eccleſiam ſancti Petri,* &c.

VII.

In Eccleſia S. Ioannis Baptiſtæ, altare S. Ioannis.

Eccleſia S. Ioannis] diſtabat à Monaſterio S. Illidii viginti paſſus, verſus meridiem, intra hortos Illidiani Cœnobii: Ritualis liber Ms. 11. die Rogat. *Pergite ad Eccleſiam ſancti Boniti facientes commemorationes ſanctorum Ioannis Baptiſtæ, ſancti Petri, S. Hylarij, S. Caſſij, S. Chriſtophori,* &c. quorum ante Eccleſias fiebat tranſitus: idem liber fol. 1586. *Si forte ad maiorem Eccleſiam oportuerit conuenire facimus (vt diximus) commemorationes ſanctorum, ante quorum Eccleſias tranſimus* S. *Stephani, Petri, Ioannis, Nicolai, Martini.*

VIII.

In Eccleſia S. Galli, altare S. Mariæ, vbi requieſcunt S. Gallus, & S. Vrbicus, & S. Antolianus, & ſanctus Gerivaldus.

Eccleſia S. Galli) ſuis ruinis ſepulta ne ſui quidem veſtigium reliquit.

S. *Gallus*) non huius nominis primus, is enim in Baſilica S. Laurentii humatus eſt, ſupra num. 3. ſed (vt coniicio) Gallus Epiſcopus Claromontenſis huius nominis ſecundus, de quo Catalogus Epiſcoporum.

S. *Vrbicus*) primus ab Auſtremonio Claromontenſis Epiſcopus, de quo Gregor. Turon. hiſtor. cap. 44. *ipſe quoque Sacerdos cum coniuge & filia in crypta Cantobennenſi iuxta aggerem publicum eſt ſepultus*, ex quibus verbis licet colligere S. Galli Eccleſiam illo loci conditam fuiſſe, de qua vel minante ruinam, vel euerſa, S. Vrbicus in Illidianam migravit. Tabula Illidiana.

S. *Antolianus*) Gregor. Turon. lib. 1. hiſt. c. 33. *iuxta hanc vrbem Liminius, Antholianuſque Martyres requieſcunt*, idem de miraculis lib. 1. c. 65. *Antholianus autem Martyr apud vrbem Aruernam Martyrium conſummauit,* &c. eius fit commemoratio viij. idus Febru. Clarom. Martyrolog. *Natalis S. Antholiani apud vrbem Aruernam Martyrio coronatus eſt.* Idem Ordo. Videnda Martyrologia, Bedæ, Vſuardi, Adonis, & Notkeri, & Petrus Equilinus l. n. e. vlt. num. 51. cuius paſſionis hiſtoriam S. Præiectum Epiſcopum eleganter deſcripſiſſe traditur in eius hiſtoria: *nam paſſiones Martyrum Caſſij & Victorini, Antholiani, ac Aſtrobodij, ac cæterorum ſanctorum qui in eadem vrbe ſanguinem fudere pro Chriſto, glorioſo elucubrauit ſtylo*, obiter emendandum eſt Martyrologium Bedæ, in quo mendoſe legitur *apud Aruernam vrbem natale S. Anathol j Martyris*, reponendum eſt *Antholiani*.

S. *Geriualdus*) Claromontenſis Epiſcopus, qui in Catalogo Claromontenſium Epiſcoporum *Cariualdus* in hiſtoria S. Præiecti, *Garoaldus*; quo iure Diuis adſcriptus ſit, neſcio; niſi ſanctus vocetur propter Epiſcopatus honorem, & quod diuino cultui conſecratus eſſet. Caſſian. Eremita Collat. 22. cap. 9. vel quod ſolutiorem vitam cum ſanctitate mutauerit.

IX.

In Eccleſia S. Caſſii, altare S. Petri, altare S. Iuliani, vbi S. Caſſius, & S. Victorinus, & S. Leogontia, & S. Georgia quieſcunt.

Eccleſia S. Caſſii] *Gregor. Turon. lib. 4. hiſt, cap 12. erat enim ad Baſilicam S. Caſsij Martyris*, &c. Idem ex Gregor. Turon. Aymoinus lib. 2. cap. 36. Item Gregor. Turon. de miraculis Confeſſ. cap. 34. & 36. ſuppreſſo tamen nomine, hodie parochialis Eccleſia S. Caſſii nomen retinet: Ritualis liber S. Illidii 11. die rogationum, vide ſupra num. 5. & 7. Idem liber fer. IV. Rogatio. *Et ſic venitur ad S. Remigium, & ſi tempus congruum non fuerit, ſeu pluuiarum, fit proceſsio ad S. Caſsium.*

S. *Caſsius*] Gregor. Turon. l. 1. hiſt. cap. 33. *Ibi Caſsius ac Victorinus in dilectione Chriſti fraterno affectu ſociati, per effuſionem cruoris proprij cœlorum regna pariter ſunt adepti*, quorum paſſiones ſanctum Præiectum enarraſſe, ſupra notatum, de quibus Martyrologium Romanum, Kalendaria vetera, & martyr. Clarom. *Aruernis natalis* SS. *Caſsij & Victorini Martyrum, cum alijs ſex millibus* cclxvi. *Idib. Maij*. Molanus in Vſuardum *apud Aruernum SS. Martyrum Caſsij, Victorini, Maximi & ſociorum, quorum actus ſcripſit S. Præiectus Epiſcopus.*

S. *Leogontia*) Tabula Illidiana. S. *Leogontia Virgo.*

S. *Georgia*] De qua Gregor. Turon. de gloria Confeſſorum cap. 34. cuius reliquiæ arca lapidea incluſæ in Eccleſia S. Caſſii ſuperſunt adhuc cum hoc titulo, qui inciſus eſt opertorio marmoreo.

Hoc iacet in tumulo ſacrata Georgia Chriſti
Et deuota bonis, mente, fide, merito,
Ob quam magna patrem premeret cum turba procorum,
Illa Deum legit feliciore toro.

cuius ſepulchrum Anno Dom. 1531. Guillelmus Duprat Claromont. Epiſcopus aperuit, caputque Illidiano Cœnobio conceſſit, eius natalitium excolitur v. Idus Febru. Martyrol. Roman. *Aruernis S. Georgiæ virginis*, vixiſſe autem circa annum Do. 480. Baronius ſine auctore ſcribit tom. 6. fides ſit penes eum.

X.

In Eccleſia S. Venerandi, altare S. Iuliani & S. Baſilicæ Antiochenæ, altare S. Quintini, & S. Dionyſii, altare S. Mariæ, vbi S. Venerandus, & S. Linguinus, & S. Nepotianus & S. Auitus, & S. Clara, & alij ſex millia ducentorum in corpore quieſcunt, quorum nomina Deus ſcit.

Eccleſia S. Venerandi) Gregor. Turon. de gloria Confeſſor. c. 35. *In Baſilica autem S. Venerandi, quæ S. Illidij eſt proxima.* Item cap. 36. *ſi ingrediaris per oſtium in Baſilica S. Venerandi*, &c. Item c. 37. hodie S. *Venerandi* intra hortos Illidiani Cœnobii.

S. *Venerandus*) Gregor. Turon. de gloria Confeſſ. cap. 34. *eſt ibi ſepulcrum ipſius S. Venerandi, à quo hæc ædes nomen accepit ſub Analogio compoſitum*, &c. vetus Tabula Illidiana, *Nam in B. Illidij Monaſterio B. Venerandus Epiſcopus S. Mariæ amore, aliorumque Martyrum requieſcit*, &c. cuius reliqua Arbertus Epiſcopus petitioni annuens Guidonis Scoti Abbatis Illidiani cum reliquiis S. Illidiani in eadem capſa diſcretim concluſit, & ſuo anulo obſignauit, anno Dom. 1311. XI. Kalend. Ianuarij; vetus liber Ms. qua die eius tranſlatio celebranda eſt: Idem liber Ms. reliquorum tamen partem intra ſepulchrum S. Venerandi præpoſuit: vetus liber. *Porro nonnulla pars pulueris & oſsium corporis B. Venerandi dimiſſa ſunt in capella ſua, ſub ſuo altari, infra priſtinum eius ſepulchrum ſub Analogio factum.*

S. *Linguinus*) ſic Mss. legendum, vel ſaltem addendum arbitror Liminius, cuius tumulus non procul ab Aruerna ciuitate. Gregor Turon. lib. 1. cap: 33. hiſt. *Iuxta hanc vrbem Liminius Antolianuſque Martyres requieſcunt.* In Eccleſia, ſcilicet S. Venerandi. Idem Gregor. Turon. de gloria Confeſſ. cap. 36. *In hac enim Baſilica S. Venerandi, & Beatus Martyr Liminius eſt ſepultus*, &c. Molanus in appendice, cuius capite Thureti Prioratus gloriatur, cuiuſque ſolemnitas agitur IV. Kalend. Aprilis tranſlationis autem feſtum III. Idus Maij. Collectarium S. Illidij Ms. verum quia in rebus, quæ ad religionem ſpectant, nihil temere tentandum eſt, ſecundum vindicias Eccleſiæ S. Venerandi, hic appingo S. Liminium martyrem, non expungo S. Linguinum Confeſſorem, de quo vetus tabula Illidiana. S. *Linguinus Confeſſor.*

S. *Nepotianus*] Gregor. Turon. de glor. Confeſſor. cap. 37. vbi de eadem Baſi-

lica S. Venerandi. *Ibi & S. Nepotianus Epiſcopus requieſcit, qui fuit in ſæculo ſummæ vir ſanctitatis*, &c. cuius cineres Arbertus Epiſcopus anno Domini 1311. cum corpus S. Venerandi tranſlatum fuit, diligenter inquiſiit, nec inuenit: vetus ille liber. *Verum propter difficultatem quærendi corpus B. Nepotiani Confeſſoris & Epiſcopi Claromontenſis, quod in eadem capella ſepultum fuiſſe noſcitur, fuit ibidem dimiſſum*, vide Catalogum Epiſcoporum de Originib. Claromontij.

S. *Auitus*] huius nominis ſecundus, & S. Boniti frater, tabula Illidiana S. *Auitus frater* S. *Boniti Epiſcopi*, vide Catalogum Epiſcoporum ibidem.

S. *Clara*] Tabula Illid. *S. Clara Virgo.*

Et alij ſex milia ducenti] Gregor. Turon. de glor. Confeſſ. cap. 36. *ſunt enim ibi (vt diximus) inluſtrium meritorum viri, quorum nomina ignota incolis; ſcripta tamen, vt credimus, retinentur in cælis.* Vide cap. 35. eiuſdem libri, & Martyrol. Claromont. Idib. Mai. vide ſupra num. 9.

Quorum nomina Deus ſcit) ne inſolens loquutio videatur, Notkeri Martyrologium, XIII. *kalend. Martij, In Aquileia, Chriſanti: Concordia, Iuſti, Romuli: Salonis, Syluani, & aliorum 84. quorum nomina Deus ſcit.* Idem Rabani Martyrolog. 11. *kalend. April. in Africa natale Aniſi, & depoſitio Ambroſii Epiſcopi & natale vij. Virginum quarum nomina Deus ſcit*, Vetus inſcriptio Illidiana marmori inciſa.

HIC REQVIESCVNT CORPORA SANCTORVM
QVORVM NOMINA DEVS SCIT.

infra num. 3. *Ibi requieſcunt S. Gallus & S. Briccius & alij SS. quorum nomina Deus ſcit.*

XI.

In Eccleſia S. Illidij, altare S. Clementis, altare S. Mariæ, vbi S. Illidius, & S. Deſideratus, & S. Gallus, & S. Auolus, & S. Iuſtus, & S. Iniurioſus, & Scholaſtica, in corpore quieſcunt.

S. *Illidij*] de qua Gregor. Turon. de glor. Confeſſor. cap. 35. *In Baſilica autem S. Venerandi, quæ S. Illidij eſt proxima.* Item cap. 7. *Inter egreſſum Baſilicæ S. Illidij, & ingreſſum templi B. Venerandi*, &c. Idem in eius vita, *vt ad beati Illidij Baſilicam deportetur*, &c.

Altare S. Clementis) Vvinebrandus, *huic etiam ſanctiſſ. viro quoddam oratorium cum altari, aſcribitur feciſſe, in honore S. Clementis Martyris, qui fuit vir Apoſtolicus S. Romanæ ſedis, cuius & brachium in crypta quadam ſubtus altare poſuit, pro cuius etiam veneratione oratorium illud ſacrauit.* Idem repetit in libro miraculorum, Donatio Chlodouei Regis Theodechildi facta. *In ſuburbio Aruernenſis vrbis, Eccleſiam indominicatam S. Clementis, cum appendiciis ſuis.* Vetus liber de brachio S. Clementis ex Bibliotheca S. Illidij Ms. *quod poſt deceſſum beati Clementis tertis ad ſepulchrum eius Beatus Illidius atque diſponente domino partem reliquiarum ſuarum ſecum attulerit, (ſcilicet brachium eius dextrum) atque in quodam oratorio, ſub arca altaris, quæ in honore eius conſecrata fuerat, cum ſuo ſigillo adſignatum honorificè condidit*, quod è terra defoſſum Bego Epiſcopus & Mancidius Abbas S. Illidii in eburnea pixide adfabrè facta recondiderunt, & in eiuſdem honorem altare erexerunt. Idem liber, *Ibi repererunt B. Clementis brachium, & cum magnis populorum laudibus in quodam ſcrinio honorificè poſuerunt, poſtea verò ædificauerunt altare in honorem eiuſdem.* Vnde ab eo S. Clementis Eccleſia olim dicta eſt, ſupra hac nota Kalend. Ms. Ritualis Illidiani VI. *Kalend. Iulij dedicatio Eccleſiæ S. Clementis, maior dupla.*

Altare S. Mariæ] Cui primitus Eccleſia dedicata fuerat à S. Auſtremonio, poſtmodum titulo S. Mariæ inter ſanctos honorata. Illidiani Cœnobii documenta, & Vvinebrandus in hiſtor. ſancti Illidii, & vetus hiſt. S. Præiecti, quo loci S. Illidius ſepeliri voluit, Vvenebrandus, *iubet & illis poſtquam de hac vita migrauerit, vt apud vrbem Aruernam, in loco qui dicitur, ad S. Mariam inter ſanctos, ſepeliant illum, neque alicubi faciant ei ſepulchrum*, &c. idem de miraculis, *perluſtratis iam penè vrbis omnibus Eccleſiis, tandem ſub die Iouis venit in ſuburbio, ad locum qui antiquitus ſancta Maria inter ſanctos eſt appellatus, vbi beatiſſimus Confeſſor Dei requieſcit Illidius.*

Vbi S. Illidius] Claromontenſis Epiſcopus ordine quartus, Gregor. Turon. in eius vita. *Sanctus verò (vt aiunt) impleto vitæ præſentis tempore, in ipſo itineris curriculo migrauit ad Chriſtum, à ſuiſque delatus in vrbe ſua ſepultus eſt.* Idem hiſt. lib. 1. cap 45. *qui felici conſummatione vitæ huius perfunctus tramite migrauit ad Chriſtum, ſepultuſque in crypta ſu-*

burbane ciuitatis illius, & vt nullus teſtet dubio locus, quin in ea Baſilica ſepultus ſit S. Illidius ex eodem Gregorio liquidò liquet, in S. Illidii vita, vbi de ſe ipſo loquitur. *Interea aduenit paruulo deſiderium, & credo inſpirante Deo, vt ad beati Illidij Baſilicam deportaretur, illiuſque manibus puerorum ad eius tumulum*, &c. Clerici Turon. in hiſt. S. Gregor. Turon. cap. 3. *Rogat igitur vt ad ſepulchrum S. Illidij (erat enim iuxta) portari deberet*, paulo poſt *ad ſepulchrum beati Illidij me ſemel adhuc deferte*, &c. Cui ſepulchro verſus erant, anno Dom. 1311. nomine S. Illidii inſcripti, quibus edoctus Arbertus Epiſcopus corpus effoſſum in ſublime leuauit v. Idus Decemb. qua die commemorationem reuelationis fieri à religioſis Illidianis placuit, vetus libellus de feſto releuationis B. Illidii, maius tamen & duplex feſtum xix. Kalend. Ianuar. Idem lib. & ordo Claromont. & S. Illidii.

S. *Deſideratus*] Tabula Illidiana, *S. Deſideratus Epiſcopus* martyr. Clar. Ms. III. Id. Februarii, *apud vrbem Aruernam depoſitio B. Deſiderati Epiſcopi & Confeſſoris*, vide Kalendaria & Breuiaria Mss. & impreſſa & ordines.

S. Gallus] Tabula Illidiana, *Gallus Epiſcopus*. Item vet. libellus de Dedicatione Monaſterii S. Illidii, *namque in S. Illidij Monaſterio, B. Venerandus Epiſcopus S. Mariæ amore, aliorumque Sanctorum Martyrum requieſcit, necnon etiam beatus Gallus, atque Caſſius. S. Gallus in dextera, Caſſius verò in parte ſiniſtra quieſcunt.* Item liber Ms. de feſto releuationis S. Illidij, *intra quam repertæ fuerunt, in quodam calice cupreo, reliquiæ Galli & Petri, in vno oſſe & in puluere valde cautè & reuerenter impoſitæ, quarum memoriale per Epiſcopum & alios quoſdam lectum, ſtatim præ vetuſtate in cineres eſt reſolutum*, &c.

S. *Auolus*] Tabula Illidiana. *S. Auolus Epiſcopus*, Catalogus Epiſcoporum.

S. Iuſtus] Gregor. Turon. l. 1. hiſt. cap. 45. *habuit & Archidiaconum nomine & merito Iuſtum, qui & curſum vitæ bonis conſummans operibus, magiſtri tumulo ſociatur.* Tabula marmorea parieti Monaſterii affixa Illidiana ſepulchro adfini.

IBI REQVIESCIT SANCTVS
IVSTVS ARVERNICÆ
VRBIS EPISCOPVS.

Tabula Illidiana *S. Iuſtus Archidiaconus*, cuius feſtum agitur xij. Kalend. Nouemb. vet. lib. Illid. plura in Catalogo Epiſcoporum, cuius cineres Arbertus Epiſcopus anno Dom. 1311. dum SS. Illidii & Venerandi reliquias è terræ viſceribus erueret, inueſtigauit, nec reperire potuit vet. liber, *eadem ratione conſtat idem omiſſum eſſe de illo, re & nomine Iuſto Archidiacono diſcipuloque beati Illidij, qui iuxta ſepulchrum ipſius S. Illidij legitur fuiſſe ſepultus.*

S. *Iniurioſus*] vnus ex eis quos vulgus duos amantes vocat, qui cum coniuge ſua caſtè vixit ſine vlla pudicitiæ labe, Gregor. Turon. lib. 1. hiſt. cap. 47. *per idem tempus Iniurioſus quidam de Senatoribus Aruernis, cum magnis opibus ſimilem ſibi in coniugio puellam expetiit*, &c. Idem de glor. Confeſſ. cap. 32. *Duos fuiſſe apud Aruernum, virum ſcilicet & puellam, refert antiquitas, qui coniuncto coniugio non coitu, & in vno ſtrato quieſcentes, non ſunt ab alterutro polluti in voluptate carnali*, &c. Tabula Illidiana S. *Iniurioſus Confeſſor*, quem virum Dei coniux appellauit, Gregor. Turon. lib. 1. hiſt. cap. 47. quique coniuge vxorio contenta nomine ſummo colebatur honore à maioribus noſtris, Gregor. Turon. de miracul. Confeſſ. cap. 32. *Idcirco nunc incolæ duos amantes vocitant, & ſummo venerantur honore.*

S. *Scholaſtica*] ſoror D. Benedicti. Tabula Illidiana.

S. Scholaſtica Virgo] cuius reliqua cum illis ſancti Benedicti à S. Aigulfo è Caſino in Gallias aſportata fuiſſe Adreualdus aſſerit, cap. 4. 5. 6. quibus Cœnomani gloriantur, eodem auctore c. 7. & 8.

XII.

In Eccleſiiis S. Hylarij, altare S. Hylarij, vbi S. Amabilis in corpore quieſcit.

S. Hylarij] de qua Ritualis liber S. Illidii, vide ſupra num. 5. non deſunt qui putent eſſe Eccleſiam Mariæ Magdalenæ, domui de Croſo contiguam, de qua vetus ordo, *In hoc feſto (Mariæ Magdalenæ) viſitamus aliquando Eccleſiam Mariæ Magdalenæ, & dicimus ibid.* III. & VI. &c. vetus liber rationum accepti & expenſi Roberti de Riomo ciuis Claromontenſis & publicorum receptoris, anno Chriſti 1359 *Du Prieur de la Magdelame membre de l'Abbaye de Rion 36.* S. quæ ad iura Ricomagenſis

Eccleſiæ S. Amabilis pertinet, eſt in altari vetus ſtatua ſchemate Epiſcopali decora, quam S. Hylarij facile crediderim ex eorum ſententia, cui non ſuccenſeo.

S. *Amabilis*) diuus modo Ricomagi tutelaris, *qui ciuitati Claromontenſi Cantor datus eſt*, vitæ eius, cap. 3. de quo etiam Gregor. Turon. de miracul. Confeſſ. cap. 33. *Fuit etiam in ſupradicta Aruerna vrbe admirabilis ſanctitatis Amabilis quidam vici Ricomagenſis Presbyter*, &c. cui diem functo iuſta perſoluiſſe clerum ciueſque Claromontenſes teſtatur eius hiſt. Ms. cap. 9. primæ diei, *tranſiit autem Beatiſsimus Confeſſor Amabilis de terris ad cælos ſanctis meritis Kal. Nouemb. conuenere ergo clerus & populus ciuitatis Claromontenſis, Monachique & multitudo promiſcui ſexus, qui ſanctitatem eius nouerant & condigno honore eius celebrauerunt exequias*, &c. Idem paulo poſt, *celebrent ergo eius ſolemne feſtum, vigiliis, Pſalmis, & hymnis, omnes illi, qui in vrbe Aruernica commorantes eius frequentant tumulum, vt cuius muniuntur auxiliis, illi exhibeant debitæ venerationem honoris*, &c. qui eius hiſtoriam anno Domini MDXCV. Ricomagi cudendam curauit, malo exemplo, *pro vrbe Aruernica* ſubtruſit, *Riomenſi*, contra fidem veteris exemplaris, ex quo hiſtoriam exſcripſit. Præterea in dicto cap. 9. ſuppreſſit hæc duo verba, *ciuitatis Claromontenſis*, &c. nonnulla etiam alia interpolauit, quæ perſequi non eſt inſtituti mei, vt ad rem, præter ea quæ ſupra notaui, eadem hiſtoria quintæ diei lectione prima vbi de S. Gallo, *qui magnificas Chriſto Domino retulit laudes, quod ciues Aruernenſes tanto dignatus eſt munire patrono*, ex quibus & ex ſupradictis, maximè autem ex Gregor. Turon. non parum lucis adfertur huic libello ex Mss. libris Eccleſiæ Portuenſis & Illidiani Cœnobij bona fide deſcripto qui S. Amabilem in Eccleſia S. Hylarii ſitum eſſe conſtanter aſtruit, præſertim verò Ms. Illidianus, in quo ita legitur, S. *Amabilis in corpore quieſcit*, cui tamen refragari videtur hiſt. S. Amabilis primæ diei lectione 9. his verbis, *Et ſepelierunt eum cereorum apparatu & lampadarum in Baſilica S. Benigni quam ipſe conſtruxit in medio ſcilicet Eccleſiæ*, qui in hoc ſibi parum conſtare videtur; vix enim credi poteſt, clerum & populum ciuitatis Claromontenſis S. Amabilem cum cereis & lampadibus in Eccleſia Ricomagenſi S. Benigni tumulaſſe; niſi dixeris in vrbe Aruerna tunc temporis Eccleſiam fuiſſe titulo S. Benigni inſcriptam, & hodie, *Martyrium* vocatur, vulgò *Marture*, quod etiam pendet ex collatione Ricomagenſis Eccleſiæ, ſed huius hiſtorici fidem ſatis eleuat primæ diei lectio tertia, *cui dominus præſul Præiectus ac teſtis Dei glorioſus, qui tunc Claromontenſem regebat Eccleſiam, territorii præfati Abbatiam loco beneficentiæ dedit*. Longè enim poſt S. Amabilem S. Præiectus Epiſcopus creatus eſt, nec mirum ſi tam miſerè lapſus eſt, cum hiſtoriam ſuam ex veteribus actis conſarcinauerit, multaque ſuffecerit ex ingenio ſuo, quæ malè commiſſa ſunt: verum vt hunc auctorem cum ſeipſo & hocce libello conciliem, credo S. Amabilem in S. Hylarii Baſilicam ciues Aruernenſes extuliſſe, ibidemque ſepeliſſe, poſtea verò Ricomagenſes ſibi, vt ſuum Presbyterum aſſeruiſſe, & in S. Benigni tranſtuliſſe Baſilicam: vnde Tranſlationis eius celebratur officium XV. kalend. Nouemb. Breuiarium Claromont. & officium Ricomagenſe, quod ex eodem hiſtorico licet colligere, primæ diei lect. III. in fine *conſtruxit alteram Baſilicam, in qua ipſe modo habetur humatus, in memoriam B. Martyris Benigni, grandi fabrica nihilominus exaltauit*, vim facio in hoc verbo (modo) videtur enim antea alibi ſedem habuiſſe, de his nimis.

XIII.

In Eccleſia S. Stephani, altare S. Stephani, vbi S. Namacius & S. Quintianus, & Sanctus Aprunculus, & S. Felix. & alia ſanctorum corpora, quorum nomina neſcimus, quieſcunt.

Eccleſia S. Stephani) de qua Gregor. Turon. lib. 2. hiſt. cap. 17. *cuius coniux Baſilicam Sancti Stephani ſuburbano murorum ædificauit*, &c. Idem de S. Quintiano in fine, *& ſepultus eſt in baſilica S. Stephani.* Matricula, ſiue vetus deſcriptio ciuium Claromontenſium, trecentis abhinc annis ſcripta: *La parroche de S. Stephe.* Ordinalis Claromontenſis Ms. feria 2. in Rogationibus: *Tunc exeant per portam quæ eſt ab occidente cantando, Propitius, & alias Antiphonas, tranſeuntes per gradus ante domum hoſpitalem, & ante Eccleſiam S. Stephani, facta commemoratione de eo*, &c. Ritualis liber S. Illidii: *primo die* (Rogationum) *fit proceſſio ad S. Bonitum, & cum proceſſio apparet ante Eccleſiam S. Stephani, ſubſacriſta debet facere pulſare omnia ſigna tam de turre, quàm de choro, & tenet dicta pulſatio vſque ad portam S. Boniti vel circa.* Idem liber paulò ante IIII. die

Rogat. Si forte ad maiorem Eccleſiam oportuerit conuenire, facimus (vt diximus) commemorationes Sanctorum, ante quorum Eccleſias tranſimus ſancti Stephani, *Petri, Ioannis, Nicolai, Martini*, &c. hodie Eccleſia parrœchialis Sancti Eutropii ſuburbicarii, in qua ad ſiniſtram eſt altare in quo Martyrium ſancti Stephani ſtatuæ exprimunt exceſſæ vetuſtate, atque etiam altare primarium ſtatua eiuſdem S. honoratur.

S. *Namatius*] Claromontenſis Epiſcopus, cuius vxor hanc Eccleſiam ædificarat, Greg. lib. 2. hiſt. cap. 17. vide Catalogum Epiſcoporum.

S. *Quintianus*] Claromontenſis Epiſcopus, Gregor. Turon. in eius vita: *obiit autem perfectus in ſanctitate, & ſepultus eſt in Baſilica* S. *Stephani, ad læuam altaris, &c.* IV. *Id. Nouemb.* Vide Catalogum Epiſcoporum, poſtea tranſlatus fuit in Eccleſiam Sanctorum Symphoriani & Geneſii, V. Idus Iulij: quo anno, non liquet; liquet tamen tranſlatum fuiſſe ante tempora Duranti Epiſcopi, qui vixit Philippo Rege, ex eo quod in veteri charta Ms. vocatur Eccleſia illa propter tranſlationem Sancti Quintiani, *Eccleſia Sanctorum Symphoriani, & Geneſii, & Quintiani*, & ita non ſemel in aliis veteribus chartis, Eccleſiæ Sancti Geneſii, vbi in eius honorem altare erectum eſt, & eius reliquiarium ſuperpoſitum, de quo Ordo Claromontenſis IV. Idi. Nouembr. *dicta tertia præcedente Diacono cum aqua benedicta, duobus ceroferariis, & thuribulario & capellano* S. *Crucis, cum cruce vadimus proceſſionaliter ad Eccleſiam* S. *Geneſii, vbi dicitur iterum tertia: Iterum Sacerdos Hebdomadarius induitur in ſacrario, & chori promiſores, & cantatur Miſſa ad altare Sancti Quintiani*, &c. Ordo Ms. ſancti Geneſii, Sancti Quintiani ſolemne feſtum, *& miſſa dicitur in cappella ipſius.* Idem Dominica IV. poſt Paſcha vbi de conſecratione Eccleſiæ Sancti Geneſii, *prope hoſpitium* S. *Quintiani*, &c. hodie ſacrarium eſt.

S. *Aprunculus*] de quo nos plura in Catalogo Epiſcoporum, vide Sidonium epiſt. 10. lib. 9. Ruricium lib. 2. epiſt. 48. 54. & ſequentibus, & Gregor. Turonenſem.

Felix] Epiſcopus Aruernenſis, de quo nonnulla in Catalogo, ex hiſtor. Sancti Præiecti Ms. & edita, vide Antoninum part. 2. cap. 6. tit. 13. §. 25. & Petrum Æquilium lib. 3. cap. 22.

XIV.

In Eccleſia Sancti Cirici, altare S. Cirici, vbi S. Abraham, & S. Iuſtus, & S. Siluinus requieſcunt.

Eccleſia S. Cirici) de qua Gregorius Turon. de vita S. Abrahæ, *Aruernis aduenit, ibique ad Baſilicam S. Cirici Monaſterium collocauit*, vnde Monaſterium S. Cirici dicitur ab eodem Gregor. lib. 2. hiſt. cap. 21. *fuit in Monaſterio Beati Cirici*, &c. ſic legendum, *non Ciriaci*, Baſilica & Monaſterium coniunctim cap. ſequenti *ad feſtiuitatem Baſilicæ Monaſterij*, &c. ad quam feſtiuitatem ſcilicet ſancti Cirici, & Iulitæ matris eius Martyrum cum ſociis eorum proceditur, quæ celebratur XVI. Kalend. Iul. Martyrologium, Ordo, & Breuiarium Claromonten. Sidonius Claromontenſis Epiſcopus cum Victorio Comite à præpoſito Auxiano inuitatus, totum feſtiuitatis opus memoriter explicuit, Gregor. de vita Abraham, & hiſt. lib 1. cap. 22. Liber Ritualis Illidia. III. *die rogat. itur ad* S. *Ciricum, poſtea igreſſa proceſſione Claromontis cœmiterio* S. *Cirici, viſitamus & nos eandem Eccleſiam*, &c. Ordo Claromont. eadem die, *hodie vadimus ad Eccleſiam* S. *Cirici, vbi facto ſermone ab eo cui Cantor miniuxerit, & commemoratione de Cruce ſuper populum, & ſuper fructus terræ, intramus Eccleſiam, & facta commemoratione de SS. Martyribus Cirico, & Iulita*, &c. Idem vbi de feſto Sanctorum Cirici & Iulitæ. *Sed hodie dicta tertia, vadimus proceſſionaliter ad Eccleſiam eorum*, &c. vulgò S. *Cirgues.*

Altare S. Cirici) Cuius reliquias S. Amator Antiſſiodorenſis, S. Abrahæ ſynchronus, in Gallias ex Oriente detulit. Mombrufius tom. 2.

S. *Abraham*] Aruernæ ciuitatis Abbas. Gregor. Turon. lib. 1. hiſt. cap. 21. vitæ ſanctitate conſpicuus, & miraculis illuſtris. Gregor. Turonen. in libello de eius vita, & hiſt. lib. 1. cap. 21. Conditor Eccleſiæ S. Cirici, in qua conditus eſt, Sidonius ep. 17. lib. 7. in eius Epitaphio.

Ædificas hic ipſe Deo venerabile templum
Ipſe Dei templum corpore facte prius:
Fenitiſcurſus iſthic, vitæque, viæque, &c.

Gregor. Turon. *Occidentalem quoque plagam viſitare cupiens Aruernis aduenit, ibique*

ad Baſilicam ſancti Cirici Monaſterium collocauit. poſtea, *in quo Monaſterio plenus dierum obiit, ibique cum honore ſepultus eſt.* cuius natalitium honoratur xvii. Kal. Iulij, Breuiarium, Miſſale, Ordo Claromon. atque Martyrol. Ms. *Aruernis natalis S. Abrahæ Abbatis & Confeſſoris.* Fons limpidus non procul ab Eccleſia collabitur, qui vulgò vocatur, *la ſon de ſainct Abraham*, in quem malo more merguntur infantuli plus æquo quiritantes, menſe Decembri in ſummo hyemis accentu, vt ejulatus ſiſtant. porrò, Quirites, tuque Præſul puræ vindex Religionis, hanc anilem ſuperſtitionem puerulis illis exitialem atque peremptoriam auertite, inde natam (vt audiui) quòd Abraham abigat bramam, (ſi ita fari liceat) id eſt, quiritatum, & infantilem ploratum.

S. *Iuſtus*] quantum conjecto, Aruernenſis Epiſcopus: conjecturæ meæ rationem reddet Catalogus Epiſcoporum.

XV.

In Eccleſia ſancti Adiutoris, altare ſancti Adjutoris.

In Eccleſia ſancti Adjutoris] vetus charta ex archiuis matris Eccleſiæ: *Et ab ipſis terribus, vſque in viam quæ eſt ſupra Eccleſiam ſancti Adjutoris Maxentij, iuxta diuiſionem quam ego peregi, præſente Domino Rencone Epiſcopo*, &c. Cuius commemoratio fit vi. Kal. Iulij, vetus Kalend. Claromon. Martyrolog. Rom. & Vſuardi, eadem die, necnon Petrus Equilinus lib. 6. cap. 14. & lib. 11. cap. vlt. num. 179. hodie Eccleſia Parœcialis ſancti Adjutoris, vulgò, *ſainct Adjudou.* vides vt Maxentij nomen exciderit, adjectum remanſerit.

XVI.

In Eccleſia S. Martini, vbi S. Pegontius, & S. Marcellus quieſcunt.

In Eccleſia ſancti Martini] intra ſepta Cœnobij Andræani, & eſt Parœcialis Eccleſia, quam præter adfines & vicinos, villarium etiam noſtrum agnoſcit, etſi leucâ diſſitum, immune tamen à decimis.

XVII.

In Eccleſia S. Petri, altare S. Petri, altare S Mariæ altare S. Geneſij.

S. Geneſij] quatuor ſunt cognomines ſancti, qui in his regionibus honorantur: in primis Arelatenſis ille, qui ex thymelico Chriſtianus & Martyr apud omnes celebris eſt: Alter eſt diuus Thierni Tutelaris, de quo Greg. Tur. lib. 1. de mirac. c. 67. hiſt. ſancti Auiti Ms. & acta S. Geneſij Thiernenſis, quæ habeo, cuius feſtum celebratur v. Kal. Nouemb. Tertius eſt Epiſcopus Claromontenſis, de quo Ordo iii. Non. Iunij, & Catalogus Epiſcoporum. Vltimus eſt Comes Claromont. de quo Catalogus Comitum, hiſt. S. Præjecti, & S. Boniti, & Acta Mss. quæ anonymus eleganter conſcripſit. Is Nonis Iunij colitur Combronio, & Camaleriæ ſub Thymelici habitu, malè.

XVIII.

In Eccleſia S. Deſiderati, altare S. Petri, altare S. Iſidori, & Sanctæ Mariæ.

Eccleſia ſancti Deſiderati] Claromontenſis Epiſcopi, cui deceſſit ſanctus Auitus, huius nominis primus. Hiſt. Auiti ſub finem: *Ciues itaque ciuitatis Aruernæ, ſanctiſſimæ vitæ virum nomine Deſideratum, Pontificali Cathedræ illicò ſubſtituerunt*, &c. Diuis adſcribitur, Martyrol. Claromont. Ms. iii. Idus Februarii. *Apud vrbem Aruernam depoſitio B. Deſiderati Epiſcopi & Confeſſoris.* Molanus in additionibus ad Vſuardum, *Aruernis S. Deſiderati Epiſcopi & Confeſſoris*, præter Breuiarium & Miſſale. Ordo eadem die, *Deſiderati Epiſcopi & Confeſſoris, idem per omnia quæ ſupra in feſto B. Sigonis*, &c. Vide Catalog. Epiſcop. Eccleſia hacce diruta, ſeceſſit in Illidianum Cœnobium, vet. Tabula.

XIX.

In Eccleſia S. Vincentij, altare S. Vincentij, altare S. Gerontij, altare S Præiecti.

S. Gerontij] Ciuitatis Italicæ Epiſcopi, de quo Martyrol. Roman. & Vſuardi, viij. Kalend. Septemb.

XX.

In Eccleſia S. Petri in Caſtello, altare S. Petri, altare S. Fronti, altare S. Mariæ.

S. *Petri in Caſtello*) id eſt intra Claromontem. Claromons enim caſtrum erat ciuitatis Aruernæ, vt ex Thoromacho, Reginone, & reliquis docui de originibus Claromontii, vbi quærenda eſt Eccleſia S. Petri, quam vnitam vt putem Eccleſiæ matri, à Stephano Epiſcopo, facit ordo Claromont. 9. Kalend. Ianuar. *In vigilia natalis Domini, fit proceſsio & miſſa mortuorum celebratur in capella Sancti Petri, pro anniuerſario Epiſcopi Stephani.* Idem vetus Martyrol. is enim eſt qui veterem Eccleſiam ſtruxerat, Arnaldus Diaconus Ms. *Denique conſtruxit Baſilicam in loco quo præſulatum ſuſceperat, Claro ſcilicet monte, in honore Dei genitricis perpetuæ Virginis*, &c. In taxatione tui Epiſcopatus Romæ facta (Cardinalis Illuſtriſſ.) ſic habetur, *Eccleſia eſt in Aluernia, Suffraganea Archiepiſcopatus Biuricenſis, diuo Petro dicata*, &c. Eapropter Parœcialis eſt Eccleſia Claromontis.

S. Fronti] infra Frontonis Epiſcopi Petracoricenſis, qui Frontus etiam appellatur in Concilio Lemouicenſi Ms: dicta 2.

XXI.

In Eccleſia S Hilarij, altare S. Hilarij.

XXII.

In Eccleſia ſancti Saturnini, altare ſancti Saturnini, vbi ſanctus Amandinus, & ſanctus Sidonius quieſcunt.

Eccleſia S. Saturnini] de qua Winebrandus de miraculis ſancti Illidij, *alio quidem tempore de vico Ruminiaco quidam ruſticus exiit, nomine Geneſius, qui dum ad Oratorium Chriſti Martyris Saturnini cum cæteris ſuis vicinis in ſanctorum Innocentium feſtiuitate iret*, &c. quæ mutato nomine ſancti Amandini dicta eſt: vetus charta ſancti Geneſij, *iuxta vineam ſancti Amandini*, &c. abhinc quadraginta annis aratro circumſcripta, adeò vt nihil illi præter nomen reliquum ſit, vulgò *ſancti Amandi*, quæ ad iura Prioratus Euodij pertinebat.

S. *Amandinus*] vetus Kalend. Ms. vii. Idus Februar. *Amantij Martyris, Amandini Confeſſoris*, cuius commemoratio fit eadem die in Eccleſia Claromont. Ordo, & Breuiar. Claromont. Item Martyrol. Ms. vii. Idus Nouembris, *Aruernis ciuitate, natalis ſancti Amandini Confeſſoris.*

S. *Sidonius*] Epiſcopus Claromontenſis, qui ſanctum Saturninum præ reliquis in honore & veneratione habuit, vt ex epiſt. vlt. lib. vlt. in fine Carminis ipſe tradidit, & prælegit in eiuſdem Eccleſia ſepeliri; ſepultus autem eſt ad dexteram eius Altaris.

Sidonij Epitaphium.

Dextrum funde preces ſuper ſepulchrum,
Nulli incognitus & legendus orbi,
Illic Sidonius tibi inuocatur.

Poſtmodum in cornu dextrum maioris altaris Eccleſiæ ſancti Geneſij tranſlatus, cuius natalitium colitur xii. Kalend. Septembris, vetus Martyrol. & Kalend. Ms. Breuiar. Miſſale, & Ordo Claromont. ab omni antiquitate: tranſlatio autem v. Idus Iulij Kalendar. Ms. Eccleſiæ ſancti Geneſij.

XXIII.

In Eccleſia ſancti Iacobi, altare ſancti Iacobi.

Eccleſia ſancti Iacobi] ſuperſtat adhuc integra non procul ab Eccleſia ſancti Amandini, & vulgò S *Iamme* vocatur, Vicariatus Eccleſiæ Claromontenſis. Vetus liber Canonum Ms. *In Eccleſia ſancti Iacobi de Rabaneſſas.* Vetus liber Ms. Anniuerſariorum, viii. Kalend. Auguſti, *Miſſa celebratur in Capella ſancti Iacobi, extra portam nouam*, &c. Ordo Claromont. *In hoc feſto* (ſancti Iacobi) *aliquando viſitamus Eccleſiam ſancti Iacobi de Rabaneſſas, & cantamus ibidem Tertiam Miſſam, & Sextam*, &c.

XXIV.

In Eccleſia ſancti Præjecti, altare ſancti Præjecti, altare ſancti Boniti, altare ſancti Pardulfi.

Eccleſia ſancti Præjecti] Eccleſia diruta, cuius nec vola, nec veſtigium, omninò tamen memoria non intercidit: hortus enim Rabaneſſæ cenſum annuatim pendet

Matri

matri Eccleſiæ propter Eccleſiam ſancti Præiecti, quæ intra eius ſepta quondam emicuit. Capitularium, id-eſt cenſualis liber Eccleſiæ Claromont. atque ita S. Iacobi Eccleſiæ vicinabatur. *In iuriſdictione Claromontenſi & in territorio de Rabaneſſes, prope S. Præiectum, iuxta terram Martini & Guillelmi Deborts, & eorum nepotum, quæ fuit domini de Crot militis, ab Oriente, & à meridie viam communem tendentem de porta noua Claromontenſi apud Bellum montem ab occidente, & capellam S. Præiecti à Borea,* &c.

XXV.

In Eccleſia ſancti Symphoriani, altare ſancti Symphoriani, altare S. Amantii, altare ſancti Marcelli, vbi S. Geneſius requieſcit,

Eccleſia S. Symphoriani) de qua hiſt. ſancti Præiecti, vbi de ſcamno S. Præiecti, *Ipſum ſcamnum in Baſilica, ſancti Symphoriani ſtuduerunt reportare*, teſtamentum Stephani Epiſcopi, *Iterum credo omnes vineas, quæ ſunt iuxta ciuitatem ad ſanctum Symphorianum*, hodie ſancti Geneſii collegialis Eccleſia, vetus donatio Rogerii militis, facta circa Ann. Dom. 1090. *Integerrimè dimiſit omne quod habebat, vel aliquis ab eo in Eccleſia S. Symphoriani, quæ nunc nuncupatur Beati Geneſii*, &c. & alias non ſemel in vet. chartis. *Ego Signandus dono* B. *Symphoriano, &* B. *Geneſio, in communia fratrum illic ſeruientium*, &c. hodie *l'Egliſe Collegialle & Parrochiale de S. Genés*, cuius dedicatio celebratur Dominica iv. poſt paſcha. Ordo S. Geneſii Ms. In quibuſdam etiam veteribus chartis Eccleſiæ S. Geneſii vocatur, Eccleſia ſanctorum Symphoriani Martyris, Geneſii & Quintiani Confeſſorum, non autem S. Stephani, licet hæc multis ſtet ſententia ſupra num. *13*.

S. *Geneſius requieſcit*] Claromontis Epiſcopus, de quo plura in Catalogo, à quo nomen Eccleſia nanciſcitur vet. hiſt. S Geneſii Ms. in Eccleſia Briuat.

XXVI.

In Monaſterio puellarum, Cantoenno, Eccleſia S. Petri altare ſancti petri, altare ſancti Præiecti.

Monaſterio puellarum] quod (ni fallor) ædificauit S. Geneſius Epiſcopus, hiſt. S. Geneſii Ms. in Eccleſia Briuat. *non procul ab vrbe Monaſterium virginum collocauit, quas regulariter viuere inſtituit*, &c.

Cantoenno] ita paſſim in vet. chartis, vulgò *Chantoen: crypta Cantoennenſis*, Greg. Turon. lib. 1. cap. 44. *Et Cantoennicus mons* l. 2. cap. 21. hiſt. liber Ritualis S. Illidij Ms. feria II. Rogat. *Et ſi tempus congruum fuerit, viſitatur Eccleſia Cantoenni.* Titulus ſepulchri in capitulo Cantoennico ſiti, *Hic iacet Magiſter Aldefredus pœnitentiarius Claromontis, qui fundauit hanc domum Cantoenni & obijt xvij. Kalend. Maij.* In quam domum receptui ceciniſſe canonicos regulares Auguſtinianos, qui regulam eiurare renuerunt, cum decreto Pontificum & non iniuſſu Regis Eccleſia Cathedralis eiurauit, à patribus accepimus, nec vana fides eſt, vt ex veteribus chartis Cantoenni conſtat, idcirco bonæ memoriæ Robertus de Turre Epiſcopus vocat eam *principalem filiam*, Anno Chr. MCC. Menſe Martio. Atque Canonicis Cathedralis Eccleſiæ conceſſum, in Cantoenni clauſtra ſecedere & more maiorum regulariter ibi viuere; ſaluo Canonicæ Claromontenſis annuo canone, qui ad eos in ſolidum perueniret.

Eccleſia S. Petri] & ſic hodie ab indigenis indigetatur, Eccleſia S. Petri Cantoennenſis. vet. chartæ. ad quam II. die Rogationum procedit Eccleſia Claromontenſis vet. Ordo. *Intramus Eccleſiam Cantoennenſem, & facta commemoratione de S. Petro* &c.

XXVII.

In Eccleſia S. Mariæ, altare S. Mariæ.

Eccleſia S. Mariæ] hodie S. Mariaglorioſa, vulgò *l'Egliſe Noſtre-Dame de gloire*; in clauſtris Monaſterii Cantoennenſis poſita eſt.

XXVIII.

In Eccleſia ſancti Deſiderii, altare ſancti Deſiderii.

XXIX.

In Eccleſia S. Artemij, altare S. Mariæ, altare ſancti Martini, vbi S. Artemius, & S. Vera, & S. Supporina, & alia corpora ſanctorum requieſcunt.

Eccleſia S. Artemij] Claromontenſis Epiſcopi, de quo in Catalogo, cuius Eccleſia ſolo æquata eſt, & vulgò dicitur, *le vas de S. Artibem*, quò loci arca lapidea, in qua olim condebatur S. Artemius, carris rotantibus atteritur, & prætereuntium pedibus conculcatur, conculcatis canonum ſanctionibus.

XXX

In Monaſterio Columbarienſi, altare ſanctæ Mariæ.

Monaſterio Columbarienſi] hodie S. Guillelmi Baſilica, cui terræ, vineæque conterminæ, ſitæ dicuntur in campania Columbarienſi, vulgò *Champ Columb*, cognominis Monaſterii Columbarienſis, à S. Patroclo recluſo constructi in eremo Biturricenſi, meminit Gregor. Turon. in eius vita.

XXXI.

In Eccleſia ſancti Clementis, altare ſancti Clementis.

XXXII.

In Eccleſia S. Auſtremonii, altare S. Auſtremonii, altare S. Boniti.

Eccleſ. S. Auſtrem.] De qua teſtamentum Stephani Epiſcopi. *In cultura ſancti Auſtremonij.*

XXXIII.

In Eccleſia ſancti Iuliani, altare ſancti Iuliani.

Eccleſia S. Iuliani] De qua Gregor. Turon. hiſt. lib. 2. cap. 20. *ad Baſilicam S. Iuliani*, &c. Gregorii Turonenſis abbreuiator Ms. ſeu verius Fredegarius Scholaſticus lib. 2. hiſtoriæ Miſcellæ cap. 13. *Eoricus Rex Gothorum xiv. regni ſui anno Baſilicam S. Iuliani Briuate columnis ornatam mirificè conſtruxit*, qui longè aberrat à vero: Rex enim Gothorum Eoricus Arrianus euertebat Eccleſias. Sidonius epiſt. 6. l. 7. Greg. Turon. l. 2. cap. 25. hiſt. nec apud Briuatem, ſed apud Aruernos, Victorius Comes ciuitatem Aruernam augere voluit, Greg. Turon. lib. 2. cap. 20. hiſt. hodie S. *Iulien à Iande*, *Eccleſia de Ialde*, in libro Canonum Ms. & donatio Stephani Epiſcopi facta matri Eccleſiæ Anno Chriſti 959. *Et vinea quæ fuit Regenfredo in valle S. Iuliani*, &c. Claromontenſis ordo iv. die Rogation. *tranſeuntes per Gallium, & ante Eccleſiam S. Iuliani, illi duo Presbyteri incipiunt Reſponſorium de Beato Iuliano*, &c.

XXXIV.

In Eccleſia S. Andreæ, altare ſancti Andreæ, ibi requieſcit S. Tigridius, & ſunt Eccleſiæ triginta quatuor, altaria ſexaginta vnum, iſtę ſunt Epiſcopales Eccleſiæ.

Eccleſia ſancti Andreæ] De qua Gregor. Turon. lib. 4. hiſt. c. 31. *ſimile & in Baſilica B. Andreæ de lychnis lucentibus anis alia fecit*, &c. quam æui ſenio collapſam reſtaurauit Vuillelmus Comes & Delphinus Aruerniæ anno Dom. 1149. vetus charta, ibique religioſos Ordinis Præmonſtratenſis inſtituit, vide Catalogum Comitū: ad quam clerus Claromontenſis procedebat iv. Rogation. *ſed hodie tranſeuntes ante Eccleſiam S. Andreæ, & facta commemoratione de eo, per antiphonam, Andreas Chriſti famulus, verſum, dilexit Andream Deus, Orationem, Maieſtatem tuam, cum proceſſionibus S. Andreæ, & Camalarienſi, quas ibi obuiam inuenimus, vadimus ad Eccleſiam Camalariæ*, &c. hæc Ordo Claromont. nec abludit Ritualis liber ſancti Illidii poſt illa, quæ vide infra num. 2. addit poſtea, *Inchoatur Letania, & cantando eam, reuertimur & intramus apud S. Andream*, &c.

S. *Tigridius*] vrbis Aruernæ ciuis, ordine Sacerdos, officio Archidiaconus S. Illidii Claromontenſis Epiſcopi, in pietatis officiis totus conſenuit, plenuſque dierum ſeptuageſimo ætatis anno xiv. Kalend. Martii mundo mortuus, Chriſto natus eſt, hæc ex Ms. meo, & Ms. Rituali S. Illidii. Cuius fit commemoratio eadem die, Mss. Breuiar. Claromont. ex Biblioth. Abbatis Syndici Mauguini, *Tigridij Epiſcopi & Confeſſoris commemoratio*, Ordo Martyrol. Claromont. Ms. xiv. Kalend. Martii, *Ipſo die in ſuburbio vrbis Aruernæ, depoſitio S. Tigridij Confeſſoris*, cuius tumulus ad ſiniſtram ingreſſus Andreani chori.

Epiſcopales Eccleſiæ] id eſt Eccleſiæ maiores, Concil. Ticin. cap. 4. quæ intra ſepta, vel in ſuburbio vrbis Aruernæ ſitæ ſunt, ſub diſpoſitione Epiſcopi & Eccleſiæ Claromontenſis.

LIBER II.

SEquuntur Eccleſiæ, vel Monaſteria ad Comites, vel à vaſſis dominicis.

Ad Comites] Carolus Magnus l. 6. cap. 225. *vt vnuſquiſque Epiſcopus, & Abba, & ſinguli Comites ſuum notarium habeant.* Burchardus l. 3. c. 88. Concil. Cabillo. 1. can. 14. Carol. Magnus l. 6. c. 222. l. 7. c. 2. & cap. 213. Concilij Aruernenſis can. 14. Aurelian. 4. can. 25. Ticinen. c. 4. & 20.

Vel à vaſſis dominicis] idest Eccleſiæ minores, atque ſeruiles: Walfredus Strabo de rebus Eccleſiaſticis. c. 31. *Capellani minores ita ſunt vocati, ſicut hi quos vaſſos dominicos Gallica conſuetudine nominamus,* Carolus Magnus l. 5. c. 12. Greg. Turo. l. 10. c. 7. hiſt.

I.

In Eccleſia S. Remigij, altare ſancti Remigij.

Eccleſia S. Remigij] Eccleſia infra ſepta prati Andreani, Ritualis liber Ms. Illid. Cœnobij feria IV. Rogationum, *venitur ad S. Remigium, & ſi tempus congruum non fuerit, ſeu pluuiarum, fit proceſſio ad S. Caſſium,* &c. pertinet ad iura monaſterij Illidiani. liber rationum expenſi & impenſi Roberti de Riomo Ciuis Claromontenſis. A. D. 1359. *Le Chamarier de S. Alari pour le prieuré de S. Remeſi prez de Clairmont* xij. *vulgò* S. *Remeſi,* pars inferior Eccleſiæ collapſa eſt, ſuperior autem extat adhuc cum altari, cui ſuperpoſita eſt ſtatua S. Remigij Archiepiſcopi.

II.

In Monaſterio Camalarienſe, altare S. Mariæ, altare S. Præiecti, altare S. Agathæ, altare S. Martini, altare S. Pardulfi, vbi requieſcit S. Tecla.

Monaſterio Camalerienſe] hiſt. S. Geneſij c. 4. *conſtruxit quoque diuino admonitus oraculo apud caſtrum proprium, Camaleriam à Camelis ſic nuncupatam, quinque Eccleſias, quinque corporis ſenſus deſignantes. Quarum vnam in honore Saluatoris condidit, poſtea alteram in honore Dei genitricis Mariæ* &c. Vide ſupra lib. 1. num. 34. ex ordine Clar. Ritualis liber S. Illidij IV. die rogation. *Ordinata proceſſione progreditur verſus Camaleriam, peractoque ſermone & Eccleſia Camaleriæ viſitata à proceſſione Claromontis, viſitamus & nos eandem.*

S. *Tecla*] à qua fortaſſe *Monaſterium Teclatenſe* vocatur, in hiſt. S. Boniti, quæ propter probitatem morum, & vitæ ſanctitatem Teclæ nomen ſortita eſt, vt idem de Melania ſcribit Gregor. Turonen. l. 1. hiſt. cap. 40. ex Chron. D. Hieronymi Anno Dom. 376. infra lib. 2. num. 10.

III.

In Eccleſia S. Petri, altare S. Petri, altare S. Angeli, altare S. Boniti, altare S. Ioannis. altare S. Petronillæ.

Eccleſia S. Petri] hiſt. S. Geneſij cap. 4. *Tertiam* (Eccleſiam) *Petro Apoſtolo dicauit.* poſtea: *quam ſexus virginei perſonis donauit*; hiſt. S. Præiecti. *Tandem itaque vir nobilis verbis conſentiens, in ſuburbano memoratæ vrbis monaſterium ſub norma ſanctæ regulæ ibidem viuere inſtituit virgines.*

IV.

In Eccleſia S. Ceciliæ, altare S. Ceciliæ.

Eccleſia S. Ceciliæ] quam idem Geneſius Comes condidit, hiſt. S. Geneſij Comitis c. 4. *Quartam* (ſcilicet Eccleſiam) *Ceciliæ nihilominus fecit,* poſtea, *Quarta denuo monachos adiunxit.*

V.

In Eccleſia S. Crucis, altare S. Crucis, altare S. Orientis, altare S. Iulianæ, altare S. Andreæ.

Eccleſia S. Crucis] de qua eadem hiſt. c. 4. *Quintam* Eccleſiam) *in exaltatione S.*

Crucis ædificauit, &c. poſtea cap eodem, *Quinta vero Eccleſiaſticos duntaxat presbyteros date arbitratus eſt, non ſecundum vllius prædictarum regularum conſuetudinem viuentes*, &c. de Cruce commemoratio fiebat, quando procedebatur ad Eccleſiam Camalerienſem. Ordo Clarom.

VI.

In Eccleſia S. Pauli, altare S. Pauli.

Hodie parœcialis Eccleſia Diui Pauli titulo inſignita, in vico Camalcrienſi.

VII.

In Eccleſia ſancti Victoris, altare ſancti Victoris, altare ſancti Pardulfi, altare ſancti Boniti.

Eccleſia Sancti Victoris] Extat adhuc Eccleſia, diuiſis portionibus, diuino & profano vſui ſeruiens, vulgò *Sainct Victour*, à poſſeſſore bona fide; & ſua pecunia empta, ſi ſacra res in commercium deduci poteſt contrajius faſque, præter Caroli Magni capitulare lib. 1. cap. 150. & Theodulſum ad parochos cap. 8. relego ad Concilium Claromontenſe 16. quæſt. 7. cap. 2. poſſeſſores huiuſmodi.

VIII.

In Eccleſia S. Pardulphi, altare ſancti Pardulphi.

Cuius nomine plurimæ ſunt inſcriptæ Eccleſiæ, præſertim vici Cyriaci, Blanſaci, Turris; fuit autem Sanctus Pardulfus Lemouicenſis, vico Sardeno oriundus virtute & moribus præclarus, eremum incoluit, ægris medicinam fecit, energumenos ſanauit, & à natiuitate contractos diſſoluit; tandem à Lanterio Comite Lemouicenſi Garactum euocatus, vt Abbatiæ præficeretur, quam in honorem Apoſtolorum conſtruxerat, in ea ſanctè & religioſè verſatus eſt, item Saracenos à Carolo Martello profligatos & in Aquitaniam profugos à ſuo oratorio effugauit, & octogenarius non abſque viatico deceſſit, cuius memoria celebris eſt in his regionibus, cuiuſve reliquiæ Garacto coluntur, eius hiſtoriam cum aliis non paucis publicabo, ſi Deus otia fecerit.

IX.

In Monaſterio Rubiacenſe, altare S. Mariæ, altare S. Segolenæ, altare Sanctæ Genoueſæ, ibi requieſcit S. Sacra.

Monaſterio Rubiacenſe] vetus hiſtor. Sancti Boniti, *Ipſe autem Rubiacenſe Cœnobium, quod hinc & inde montibus ſeptum, ab Oriente pandit aditum, & haud procul eminet vrbi*, in quo nonnæ degebant eadem hiſt. *atque matri ipſius Monaſterij tradens, ſuæque nepti in cœtu virginum commendauit.*

S. *Sacra*] Cuius arca funebris appenſa cernitur in Eccleſia Rubiacenſi.

X.

In Eccleſia ſancti Petri, altare ſancti Petri, altare ſancti Angeli, altare ſancti Andreæ.

Eccleſia Sancti Petri] vulgò, *Sainct Pierre du Chaſtel*, cuius ſitus marmore ſignatur, ad quam paſchate Paſcharum die totius anni ſolemniſſimo Rubiacenſes accolæ confluunt, & in diebus Rogationum procedunt.

XI.

In Eccleſia ſancti Praiecti, altare ſancti Praiecti, altare S. Martini, altare ſanctæ Teclæ.

Eccleſia Sancti Praiecti] Claromontenſis Epiſcopi de quo, vide Catalogum Epiſcoporum, & Ordinem Claromont. VIII. Kalend. Februarii.

XII.

In Eccleſia S. Martini, altare ſancti Martini, altare S. Ioannis, altare S. Petri.

Eccleſia Sancti Martini] intra muros Rubiaci, ad Rubiacenſem Prioratum pertinebat, ſed ab hinc aliquot annis, annuo cenſui adſcripta eſt, qui penditur Abbati Mouziacnenſi, libri Cenſuales.

XIII.

In Eccleſia S. Iuliani, altare ſancti Iuliani.

Eccleſia S. Iuliani] Parœcialis in villa Verſinate poſita.

XIV.

In Eccleſia S. Pauli, ibi requieſcit ſanctus Leonardus.

S. *Leonardus*] Aruernæ territorii indigena Sancti Gregorii Turonenſis coætaneus, recluſus in cellula, Maiori Monaſterio propinqua, qui in ſumma auſteritate bene acto vitæ curſu, in ſepulchro, quod ipſe ſarculo in cellula ſua ſculpſerat, depoſitus eſt, Gregor. Turonen. de vita patrum cap. vlt. quem poſtea Aruerniam, vt ſuum vindicaſſe crediderim, & in hac ſancti Pauli Eccleſia collocaſſe.

XV.

In Eccleſia ſancti Euonij, altare ſancti Euonij, altare ſancti Martialis, altare S. Petronillæ.

Eccleſia S. Euonij] Eccleſia diruta, quæ nomen retinet in ſuburbano Rubiaci, & vulgariter appellatur de S. Igoni de S. Iuonio, vet. lib. Maurienſis Ms. vbi de Sancti Auſtremonii tranſlatione, *à prædicto Caſtro* (*Petra inciſa ſcilicet*) *quod nunc Sanctus Iuonius appellatur, apud Iciodorum delatum eſt*, &c. cuius feſtum celebratur in hoc caſtro S. Iuonij non procul ab Icciodoro, eiuſque ſtatua inſigniis Epiſcopalibus effingitur, cumque eius hiſtoria non extet, S. Iuonis acta leguntur, quod abſonum eſt, ne dicam irreligioſum. Eomi Epiſcopi Leontii ſucceſſoris, meminit Ruricius lib. I. cap. 15. & lib. 2. cap. 15.

XVI.

In Eccleſia Sancti Martini, altare ſanctæ Felicitatis, ibi requieſcit Sanctus Martius

Eccleſia Sancti Martij] Eccleſia inter Rubiacenſe Monaſterium, & Sancti Victoris Eccleſiam ſita, in radicibus Vvaiferi caſtri, quæ ad iura domus Illidianæ pertinet, vulgò, *le Prieuré de ſainct Mart.*

S. *Martius*] à quo nomen Eccleſiæ, is fuit Aruernæ ciuitatis Abbas, à qua haud procul ſeceſſit, vt emendatiorem vitam viueret, qui in ſumma ſanctitate peracto vitæ tenore infra oratorium Monaſterii ſepultus eſt, ex Gregor. Turon. iſta decerpſimus de vita patrum cap. 8. quem (ni piget) conſule: Trithemium de vitis Illuſtribus lib. 3. cap. 27. & Molanum in appendice in Vſuardi Martyr. Cuius fit commemoratio Idibus Aprilis, Kalend. Mss. *Idibus Aprilis, Martij Abbatis commemoratio*, Breuiar Claromont. atque Martyr. Ms. Idibus Aprilis, *In ſuburbio Aruernico natalis Beati Martij Abbatis*, ad cuius Eccleſiam malo more cateruatim confluunt indigenæ VII. *Kalend. Maij*, qua die Sancti Marci Euangeliſtæ feſtum agitur, non ſancti Martij Abbatis, qui colendus eſt Idibus Aprilis, atque pro ſancto Martio Abbate D. Marcum Euangeliſtam adorant, natus error ex antiquitatis inſcientia, & nominis ambiguitate; qui facile tolli poterit, ſi per præcones Euangelicos error ex animis hominem euellatur, quod vt faciendum cures animitus obteſtor; intereſt enim Catholicæ Eccleſiæ, ſuus vt vnicuique cultus exhibeatur, ne vt eſt in veteri prouerbio, idem ſit Gaius, qui Maeuius.

XVII

In Eccleſia S. Sulpicij. altare ſancti Sulpicii, altare ſancti Martialis, altare Sancti Stephani.

XVIII.

In Eccleſia S. Leogontii, altare S. Mariæ, altare S. Michaëlis, altare S. Iuliani, ibi requieſcit S. Leogontius.

Sanctus Leogontius] Aruernenſis Epiſcopus Sancti Vrbici ſucceſſor. Catalog. Epiſcoporum.

XIX.

In Eccleſia ſancti Hylarij, altare ſancti Hylarij, ibi requieſcit S. Flamina

Eccleſia ſancti Hylarij] veteribus ruinis deformis inter Rubiacum & Valerium collem poſita, *vulgò S. Chamme.*

S. Flamma] Virgo miræ ſanctitatis & caſtitatis, morbos curauit, egenos aluit, Balderio exoculato viſum reſtituit, vnde nominis eius fama increbuit, adeo vt Eulaſius Præſes Chriſtianis aduerſiſſimus, precibus & minis eam à fide dimouere non potuerit; in qua conſtantiſſima, plagas & carcerem pertulit, & detonſa, capitis decollatione martyrium fecit, vi. Nonas Maii, Diocletiano & Maximiano Imperat. in Nicomedia, hæc ex actis Ms. excepta, quæ penes me ſunt, cuius reliquias in Aruerniam tranſlatas fuiſſe eadem acta teſtantur, cap. vlt. feſtum tranſlationis celebratur Dauaiaci. iii. Nonas Auguſti. Ibidemque natalitium vi. Nonas Maii.

XX.

In Eccleſia S. Hylarii, altare ſancti Hylarii. Et ſunt Eccleſiæ xx. altaria xxvi.

CATALOGVS ECCLESIARVM.

ECcleſia S. Adiutoris	xv.
Eccleſia S. Andreæ	xxxiv.
Eccleſia S. Artemii	xxix.
Eccleſia S. Auſtremonii	xxxij.
Eccleſia S. Boniti	iv.
Eccleſia S. Caſſii	ix
Eccleſia S. Chriſtofori	v.
Eccleſia S. Cirici	xiv.
Eccleſia S. Clementis	xxxi.
Eccleſia S. Ceciliæ l. 2.	iv.
Eccleſia S. Crucis l. 2.	v.
Eccleſia S. Deſiderati	xviii.
Eccleſia S. Deſiderii	xxviii.
Eccleſia S. Euonii l. 2.	xv
Eccleſia S Galli	viii.
Eccleſia S. Hylarii lib. 1. xii. xxi. l. 2. xix. xx.	
Eccleſia S. Iacobi	xxxiii.
Eccleſia S. Illidii	xi.
Eccleſia S. Ioannis Baptiſtæ	vii.
Eccleſia S. Iuliani lib. 1. xxix. ii. ix. l. 2. xiii.	
Eccleſia S. Laurentii	iii.
Eccleſia S. Leogontii lib. 2.	xviii.
Eccleſia S. Marcelli	xxv.
Eccleſia S. Mariæ principalis	ii
Eccleſia S. Mariæ	xxvii.
Eccleſia S. Martini lib. 1.	xvi.
Monaſterium Camalerienſe lib. 2.	xi.
Monaſterium Rubiacenſe lib. 2.	ix.
Eccleſia S. Martii lib. 2.	xvi.
Eccleſia S. Pauli lib. 2.	vi. xiv.
Eccleſia S. Pardulphi lib. 2.	viij.
Eccleſia S. Petri vi. xvii. xx. xxvii. lib. 2. iii. x.	
Eccleſia S. Praiecti	xxiv.
Eccleſia S. Remigii lib. 2.	j.
Eccleſia S. Saturnini	xxii.
Eccleſia S. Stephani	xiii.
Eccleſia S. Sulpicii lib. 2.	xvii.
Eccleſia S. Symphoriani	xxv.
Eccleſia S. Venerandi	x.
Eccleſia S. Victoris lib. 2.	vii.
Eccleſia S. Vincentii	xix.
Eccleſia S. Chriſtophori	v.
Abraham	xiv.
Amabilis	xii.
Amandinus	xxii.
Antolianus	viii.
Apruncullus	xiii.
Artemius	xxix.
Auitus	ii. x.
Auolus	xi.
Briccius	iii.
Bonitus	iv.
Caſſius	ix.
Clara	x.
Felix	xiii.
Flamina lib. 2.	xiv.
Gallus	iii. viii. xi.
Garius	ii.
Genesius	xxv.
Georgia	ix.
Gerualdus	viii.
Illidius	xi.
Iniurioſus	xi.
Iuſtus	xi. xiv.
Leobardus lib. 2.	xiv.
Leogontia	ix.
Leogontius	xviii.
Linguinus	x.
Marcellus	xxv.
Martinus lib. 2.	xvi.
Nepotianus	x.
Namacius	xiii.
Pegontius	xvi.
Quintianus	xiii.
Sacra lib. 2.	ix.
Scholaſtica	xi.
Sidonius	xxii.

Sigo ii.
Supporina xxix.
Syluinus xiv.
Tecla lib. 2. ii.
Tigridius xxxiv.
Venerandus x.
Vera xxix.
Victorinus ix.
Vrbicus viii.
Agatha lib. 2. ii.
Agricola i.
Angelus. i. iv.
Andreas xxxiv. lib. 2. v. x.
Adiutor xv.
Amantius xxv.
Auſtremonius xxxii.
Baſiliſſa x.
Bonitus xxiv. xxxii. lib. 2. iii. vii.
Crux I. lib. 2. v.
Cecilia lib. 2. iv.
Clemens xi. xxxi.
Ciricus xiv.
Dionyſius x.
Deſiderius xxviii.
Euorius lib. 2. xv.
Frontus xx.
Geneſius xvii.
Genoueſa lib. 2. ix.
Gerontius xix.
Geruaſius i.
Hylarius v. xii. xxi. lib. 2. xix. xx.
Iacobus xxiii.
Ioannes Baptiſta i. vii. lib. 2. xii.
Iſidorus xviii.
Iulianus i. ii. ix. x. xxxiii. lib. 2. xiii. xviii.
Iuliana v.
Laurentius iii.
Marcellus xxv.
Maria i. ii. iv. viii. x. xi. xvii. xviij. xx. xxvii. xxx. lib. 2. ii. ix. xviii.
Martialis lib. 2. xv. xvii.
Martinus v. xvi. xxix. lib. 2. ii. xi. xii.
Mauricius iv.
Michael lib. 2. xviii.
Oriens lib. 2. v.
Pardulphus xxiv. lib. 2. ii. vii. viii.
Paulus lib 2. vi.
Petronilla lib. 2. iii. xv.
Petrus iv.
Praiectus xix. xxiv. xxvi. lib. 2. ii. xi.
Priuatus ii.
Quintianus xiii.
Quintinus x.
Remigius lib. 2. i.
Saturninus xxii.
Segolena ix.
Stephanus xiii. lib. 2. xvii.
Sulpitius ii. lib. 2. xvii.
Symphronianus xxv.
Tecla lib. 2. x.
Victor vii.
Vincentius xix.
Vitalis i.

ILLVSTRISSIMI, AC REVERENDISSIMI IN CHRISTO PATRIS AC DOMINI
D. HENRICI LVDOVICI
CASTANÆI DE LA ROCHEPOZAY,
Pictauorum Epiſcopi.

Notæ ad Litanias Pictonicas, quas ipſe concinnauit, diſpoſuit, vulgauitque.

Ad diem 2. Nouembris.

VICTORINVS primus Pictauorum Epiſcopus multa ſcripſit in Biblia, à ſancto Hieronymo in libro de Illuſtribus Eccleſiæ Scriptoribus recenſitus; martyrióque anno Domini 303. ſub Diocletiano Imperatore coronatus eſt.

18. Auguſti.

AGON quintus Pictauorum Epiſcopus. Viſitur etiam nunc in vrbe Pictauenſi ædicula, iuxta ſanctæ Troëciæ cœmeterium, ipſius nomini dedicata.

26. Auguſti.

IVSTINVS ſextus Pictauorum Epiſcopus.

13. Ianuarij.

HILARIVS decimus Pictauorum Epiſcopus, famâ ſuper æthera notus: obiit anno 369. Pictauis natus eſt, vt ex his Fortunati Pictauorũ Epiſcopi verſibus liquet:

Pictauis reſidens, quà ſanctus Hilarius olim
Natus in vrbe fuit, notus in orbe pater.

26. Auguſti.

GELASIVS decimus tertius Pictauorum Epiſcopus, iacet in Baſilica ſancti Hilarij. Eius nomini dicatus eſt inſignis Prioratus prope Nyotrhum in Diœceſi Pictauenſi.

3. Decembris.

ANTHEMIVS, vulgò, *ſainct Antheſme*, obiit in Xantonibus dum Dei verbum diſſeminaret, & apud Ionzacum iacet. Breuiarium Xantonenſis Diœceſis ſolemni officio illius memoriam recolit.

13. Martij.

PIENTIVS, vulgò, *ſainct Pien*, obiit in vrbe Metulo, quod nunc, *Melle* dicitur, dum Diœceſim luſtrat, ibidémque ſepultus eſt. Huius tempore beata Radegundis, ſanctæ Crucis Eccleſiam Pictauij ædificauit. De eo Gregorius Turonenſis Hiſtor. lib. 4. cap. 18.

14. Decembris.

FORTVNATVS Italus, Duplauenis, in agro Taruiſino oriundus, multa opuſcula eleganti carmine conſcripſit, quæ apud omnes in pretio ſunt. Pictauij in familiam beatæ Radegundis Reginæ adſcriptus, ibidem in Epiſcopum electus eſt.

29. Martij.

GVILLELMVS tertius huius nominis Pictauorum Epiſcopus, cognomento Temperij. Canonicus Regularis primùm fuit in Monaſterio ſancti Hilarij de Cella, intra Pictauenſis vrbis muros. Obiit quarto Kalendas Aprilis, anno 1197. iacétque in æde Monaſterij ſancti Cypriani Pictauenſis, in Capella Beatæ Mariæ ponè magnum Altare. Poſt obitum miraculis claruit, vt refert Rogerius de Houeden, Annalium parte poſteriore, anno 1197. multíque creberrimè ſanguinis profluuio diuexati, ſuſceptâ inueterato ex more ad ipſius monumentum peregrinatione, medelam haud dubiè nanciſcuntur. Porrò cognomen Temperij neutiquam aſcitum, ſed gentilitium eſſe deprehenditur duabus ex Nobiliacenſis Monaſterij chartis, quarum altera

teraannô 1126. antecedit. His enim Garnerius Temperij, ſeorſim, & Petrus Temperij, ac Helias Temperij coniunctim, teſtes inter ſubſcripsêre. Eodem olim in Sacello beati Reuerentij, territorij Bajocenſis, Abbatis corpus conditum fuit, cuius reliquiæ dum magnificentiſſimum ſancti Cypriani Templum bellorum iniuriâ ſubuerreretur, infeliciter diſſipatæ ſunt. De eodem Guillelmo, ex Tabulario Chirographorum Monaſterij Abſiæ, hæc accipe:

Notum ſit omnibus præſentibus atque futuris, quòd ego Theobaldus filius Theobaudi Chabot, pro ſalute animæ meæ, parentúmque meorum, conceſſi in eleemoſynam Deo, & Monachis ſanctæ Mariæ Abſiæ, in præſentia Abbatis eorum Ramerij, omnes eleemoſynas, quas in ruris Maſſigniaci, & in tota illa planitie habent de patre meo, & de auo meo Stebrando, &c.

Hæc eis conceſſi apud Vlmes in domo Grotelli, anno ab Incarnatione Domini 1185. Ricardo Angliæ Enrici filio, totius Aquitaniæ Ducatum viriliter tenente, Domino Vuilelmo Epiſcopo Eccleſiam Pictauorum regente, & pro iure eiuſdem Eccleſiæ perſecutionem laudabiliter patiente.

29 Maij.

Maximinvs vrbis Aquitanicæ Pictauorum indigena, (vt habet eius vita à Lupo ſcripta anno 839.) claruit anno 346. Ab eo ſuſceptus eſt hoſpitio S. Athanaſius, cùm Treueris exularet, vt ſcribit ſanctus Hieronymus in Chron. Obtinet tamen annoſa apud populares noſtros fama, Maximinum Sigiliaci in conſpectu Lodunenſis vrbis natum eſſe, quod Lupum, virum fortaſſe exoticum latuit; ideóque primariæ regionis ciuitati, ſancti huiuſce Præſulis cunabula adſcripſit. Sigiliacum autem vulgò *Sillé*, ſeu, *Monterſillé*, dicitur, vbi Parochialis Eccleſia ſancti Maximini titulo nobilitatur.

11. Nouembris.

Martinvs aliquandiù apud ſanctum Hilarium Epiſcopum Pictauenſem commoratus eſt, & haud longè ſibi ab oppido Pictauenſi Monaſterium conſtruxit, vt refert Seuerus Sulpitius in libro de vita ſancti Martini, quod & comprobat Fortunatus Epiſcopus Pictauenſis lib. 1. de eiuſdem Sancti vita:

Fitque Monaſterium Pictauâ cominus vrbe.

Quibus Petrum Venerabilem Epiſtolarum lib. 4. epiſt. 17. idem affirmantem iungere eſt. Monaſterium autem illud, nunc *Ligugé* dictum, diuóque Martino dicatum, quod totos tredecim annos incoluit poſt ſancti Hilarij ab exilio reditum, Locociagienſe vocabatur, vt habet Gregorius Turonenſis miraculorum ſancti Martini libro 4. cap. 30. cuius ipſiſſima verba accipe: *Tempore pòſt habito, cùm vſque Pictauam acceſſiſſemus vrbem, libuit gratiâ tantùm orationis Monaſterium Locociagienſe adire, quo congregatam Monachorum cateruam locauerat vir beatus: ibi enim mortuum primùm ſuſcitaſſe legitur, & ex illo ad Epiſcopatum ductus ſcribitur, &c. Diſtat autem ab vrbe Pictaua quaſi ſtadiis quadraginta.*

Obiit anno 400. vt volunt recentiores permulti, maximúmque inter Pictones & Turonicos ortum eſt diſſidium ſuper eius corpore, cùm dicerent Pictaui: *Noſter eſt Monachus, nobis Abbas extitit*; vt habet Gregorius Turon. hiſt. Franc. lib. 1. cap. vlt. Cedit autem permagnam in Pictauenſis Diœceſeos, quæ plures ſancto Martino, quàm ſancto Hilario Eccleſias Parochiales dicatas habet, gloriam, quòd Locociagij primum omnium in Gallia Monaſterium exſtructum ſit à ſancto Martino: qui primus author & fundator Monaſteriorum in Gallia verè dicitur: cuius eò proceſſit celebritas, vt annos olim Franci à beati Martini tranſitu computauerint, quod vſque ad Pipini & Caroli Magni tempora factitatum eſt.

22. Septembris.

Emmerammvs expirauit anno 652. cuius vita extat apud Surium ſcripta à Cyrino, in qua hæc leguntur: *In Aquitaniæ partibus, Pictauorum vrbs antiqua ſita eſt, ex qua ortus eſt Emmerammus.* Cyrinus iſte Friſingenſis Epiſcopus trinomius fuit; Heres enim dicitur, & Aribo, niſi veriùs vnum idem nomen trium linguarum interpretatio ſit, vt notat Marcus Velſerus lib. 5. Rerum Bojoarum.

23. Octobris.

Benedictvs Epiſcopus, de ciuitate Samaria, Paganorum ſæuitiam declinans, venit Pictauos ad diuum Hilarium, à quo eremum iuxta caſtellum Grauionem, haud procul à Pictauorum vrbe impetrauit, vbi ad exitum vſque vitæ permanſit, ibi-

burbano ciuitatis illius, & vt nullus reſtet dubio locus, quin in ea Baſilica ſepultus ſi S. Illidius ex eodem Gregorio liquidò liquet, in S. Illidii vita, vbi de ſe ipſo loquitur. *Interea aduenit paruulo deſiderium, & credo inſpirante Deo, vt ad beati Illidij Baſilicam deportaretur, illatuſque manibus puerorum ad eius tumulum*, &c. Clerici Turon. in hiſt. S. Gregor. Turon. cap. 3. *Rogat igitur vt ad ſepulchrum S. Illidij (erat enim iuxta) portari deberet*, paulo poſt *ad ſepulchrum beati Illidij me ſemel adhuc deferte*, &c. Cui ſepulchro verſus erant, anno Dom. 1311. nomine S. Illidii inſcripti, quibus edoctus Arbertus Epiſcopus corpus effoſſum in ſublime leuauit v. Idus Decemb. qua die commemorationem reuelationis fieri à religioſis Illidianis placuit, vetus libellus de feſto releuationis B. Illidii, maius tamen & duplex feſtum xix. Kalend. Ianuar. Idem lib. & ordo Claromont. & S. Illidii.

S. Deſideratus] Tabula Illidiana, *S. Deſideratus Epiſcopus* martyr. Clar. Ms. iii. Id. Februarii, *apud vrbem Aruernam depoſitio B. Deſiderati Epiſcopi & Confeſſoris*, vide Kalendaria & Breuiaria Mss. & impreſſa & ordines.

S. Gallus] Tabula Illidiana, *Gallus Epiſcopus*. Item vet. libellus de Dedicatione Monaſterii S. Illidii, *namque in S. Illidij Monaſterio, B. Venerandus Epiſcopus S. Mariæ amore, aliorumque Sanctorum Martyrum requieſcit, necnon etiam beatus Gallus, atque Caſſius. S. Gallus in dextera, Caſſius verò in parte ſiniſtra quieſcunt.* Item liber Ms. de feſto releuationis S. Illidij, *intra quam repertæ fuerunt, in quodam calice cupreo, reliquiæ Galli & Petri, in vno oſſe & in puluere valde cautè & reuerenter impoſitæ, quarum memoriale per Epiſcopum & alios quoſdam lectum, ſtatim præ vetuſtate in cineres eſt reſolutum*, &c.

S. Auolus] Tabula Illidiana. *S. Auolus Epiſcopus*, Catalogus Epiſcoporum.

S. Iuſtus] Gregor. Turon. l. 1. hiſt. cap. 45. *habuit & Archidiaconum nomine & merito Iuſtum, qui & curſum vitæ bonis conſummans operibus, magiſtri tumulo ſociatur.* Tabula marmorea parieti Monaſterii affixa Illidiana ſepulchro adfini.

IBI REQVIESCIT SANCTVS
IVSTVS ARVERNICÆ
VRBIS EPISCOPVS.

Tabula Illidiana *S. Iuſtus Archidiaconus*, cuius feſtum agitur xij. Kalend. Nouemb. vet. lib. Illid. plura in Catalogo Epiſcoporum, cuius cineres Arbertus Epiſcopus anno Dom. 1311. dum SS. Illidii & Venerandi reliquias è terræ viſceribus erueret, inueſtigauit, nec reperire potuit vet. liber, *eadem ratione conſtat idem omiſſum eſſe de illo, re & nomine Iuſto Archidiacono diſcipuloque beati Illidij, qui iuxta ſepulchrum ipſius S. Illidij legitur fuiſſe ſepultus.*

S. *Iniurioſus*] vnus ex eis quos vulgus duos amantes vocat, qui cum coniuge ſua caſtè vixit ſine vlla pudicitiæ labe, Gregor. Turon. lib. 1. hiſt. cap. 47. *per idem tempus Iniurioſus quidam de Senatoribus Aruernis, cum magnis opibus ſimilem ſibi in coniugio puellam expetit*, &c. Idem de glor. Confeſſ. cap. 32. *Duos fuiſſe apud Aruernum, virum ſcilicet & puellam, refert antiquitas, qui coniuncto coniugio non coitu, & in vno ſtrato quieſcentes, non ſunt ab alterutro polluti in voluptate carnali*, &c. Tabula Illidiana S. *Iniurioſus Confeſſor*, quem virum Dei coniux appellauit, Gregor. Turon. lib. 1. hiſt. cap. 47. quique coniuge vxorio contenta nomine ſummo colebatur honore à maioribus noſtris, Gregor. Turon. de miracul. Confeſſ. cap. 32. *Idcirco nunc incolæ duos amantes vocitant, & ſummo venerantur honore.*

S. Scholaſtica] ſoror D. Benedicti. Tabula Illidiana.

S. Scholaſtica Virgo] cuius reliqua cum illis ſancti Benedicti à S. Aigulfo è Caſino in Gallias aſportata fuiſſe Adreualdus aſſerit, cap. 4. 5. 6. quibus Cœnomani gloriantur, eodem auctore c. 7. & 8.

XII.

In Eccleſiiis S. Hylarij, altare S. Hylarij, vbi S. Amabilis in corpore quieſcit.

S. Hylarij] de qua Ritualis liber S. Illidii, vide ſupra num. 5. non deſunt qui putent eſſe Eccleſiam Mariæ Magdalenæ, domui de Croſo contiguam, de qua vetus ordo, *In hoc feſto (Mariæ Magdalenæ) viſitamus aliquando Eccleſiam Mariæ Magdalenæ, & dicimus ibid.* iii. & vi. &c. vetus liber rationum accepti & expenſi Roberti de Riomo ciuis Claromonrenſis & publicorum receptons, anno Chriſti 1359 *Du Prieur de la Magdelaine membre de l'Abbaye de Rion* 36. S. quæ ad iura Ricomagenſis

Eccleſiæ S. Amabilis pertinet, eſt in altari vetus ſtatua ſchemate Epiſcopali decora, quam S. Hylarij facile crediderim ex eorum ſententia, cui non ſuccenſeo.

S. Amabilis) diuus modo Ricomagi tutelaris, *qui ciuitati Claromontenſi Cantor datus eſt*, vitæ eius, cap. 3. de quo etiam Gregor. Turon. de miracul. Confeſſ. cap. 33. *Fuit etiam in ſupradicta Aruerna vrbe admirabilis ſanctitatis Amabilis quidam vici Ricomagenſis Presbyter*, &c. cui diem functo iuſta perſoluiſſe clerum ciueſque Claromontenſes teſtatur eius hiſt. Ms. cap. 9. primæ diei, *tranſiit autem Beatiſsimus Confeſſor Amabilis de terris ad cœlos ſanctis meritis Kal. Nouemb. conuenere ergo clerus & populus ciuitatis Claromontenſis, Monachique & multitudo promiſcui ſexus, qui ſanctitatem eius nouerant & condigno honore eius celebrauerunt exequias*, &c. Idem paulo poſt, *celebrent ergo eius ſolemne feſtum, vigiliis, Pſalmis, & hymnis, omnes illi, qui in vrbe Aruerna commorantes eius frequentant tumulum, vt cuius muniuntur auxiliis, illi exhibeant debitæ venerationem honoris*, &c. qui eius hiſtoriam anno Domini MDXCV. Ricomagi cudendam curauit, malo exemplo, *pro vrbe Aruernica* ſubtruſit, *Riomenſi*, contra fidem veteris exemplaris, ex quo hiſtoriam exſcripſit. Prætereа in dicto cap. 9. ſuppreſſit hæc duo verba, *ciuitatis Claromontenſis*, &c. nonnulla etiam alia interpolauit, quæ perſequi non eſt inſtituti mei, vt ad rem, prætereа quæ ſupra notaui, eadem hiſtoria quintæ diei lectione prima vbi de S. Gallo, *qui magnificas Chriſto Domino retulit laudes, quod ciues Aruernenſes tanto dignatus eſt munire patrono*, ex quibus & ex ſupradictis, maximè autem ex Gregor. Turon. non parum lucis adfertur huic libello ex Mss. libris Eccleſiæ Portuenſis & Illidiani Cœnobij bona fide deſcripto qui S. Amabilem in Eccleſia S. Hylarij ſitum eſſe conſtanter aſtruit, præſertim verò Ms. Illidianus, in quo ita legitur, S. *Amabilis in corpore quieſcit*, cui tamen refragari videtur hiſt. S. Amabilis primæ diei lectione 9. his verbis, *Et ſepelierunt eum cereolum apparatu & lampadarum in Baſilica S. Benigni quam ipſe conſtruxit in medio ſcilicet Eccleſiæ*, qui in hoc ſibi parum conſtare videtur, vix enim credi poteſt, clerum & populum ciuitatis Claromontenſis S. Amabilem cum cereis & lampadibus in Eccleſia Ricomagenſi S. Benigni tumulaſſe; niſi dixeris in vrbe Aruerna tunc temporis Eccleſiam fuiſſe titulo S. Benigni inſcriptam, & hodie, *Martyrium* vocatur, vulgò *Marture*, quod etiam pendet ex collatione Ricomagenſis Eccleſiæ, ſed huius hiſtorici fidem ſatis eleuat primæ diei lectio tertia, *cui dominus præſul Præiectus ac teſtis Dei glorioſus, qui tunc Claromontenſem regebat Eccleſiam, territorij præfati Abbatiam loco beneficentiæ dedit*. Longè enim poſt S. Amabilem S. Præiectus Epiſcopus creatus eſt, nec mirum ſi tam miſerè lapſus eſt, cum hiſtoriam ſuam ex veteribus actis conſarcinauerit, multaque ſuffecerit ex ingenio ſuo, quæ malè commiſſa ſunt: verum vt hunc auctorem cum ſeipſo & hocce libello conciliem, credo S. Amabilem in S. Hylarij Baſilicam ciues Aruernenſes extuliſſe, ibidemque ſepeliſſe, poſtea verò Ricomagenſes ſibi, vt ſuum Presbyterum aſſeruiſſe, & in S. Benigni tranſtuliſſe Baſilicam: vnde Tranſlationis eius celebratur officium xv. kalend. Nouemb. Breuiarium Claromont. & officium Ricomagenſe, quod ex eodem hiſtorico licet colligere, primæ diei lect. III. in fine *conſtruxit alteram Baſilicam, in qua ipſe modo habetur humatus, in memoriam B. Martyris Benigni, grandi fabrica nihilominus exaltauit*, vim facio in hoc verbo (modo) videtur enim antea alibi ſedem habuiſſe, de his nimis.

XIII.

In Eccleſia S. Stephani, altare S. Stephani, vbi S. Namacius & S. Quintianus, & Sanctus Aprunculus. & S. Felix. & alia ſanctorum corpora, quorum nomina neſcimus, quieſcunt.

Eccleſia S. Stephani) de qua Gregor. Turon. lib. 2. hiſt. cap. 17. *cuius coniux Baſilicam Sancti Stephani ſuburbano murorum ædificauit*, &c. Idem de S. Quintiano in fine, *& ſepultus eſt in baſilica S. Stephani*. Matricula, ſiue vetus deſcriptio ciuium Claromontenſium, trecentis abhinc annis ſcripta: *la parroche de S. Stephe*. Ordinalis Claromontenſis Ms. feria 2. in Rogationibus: *Tunc exeant per portam quæ eſt ab occidente cantando, Propitius, & alias Antiphonas, tranſeuntes per gradus ante domum hoſpitalem, & ante Eccleſiam S. Stephani, facta commemoratione de eo*, &c. Ritualis liber S. Illidii: *primo die* (Rogationum) *fit proceſsio ad S. Bonitum, & cum proceſsio apparet ante Eccleſiam S. Stephani, ſubſacriſta debet facere pulſare omnia ſigna tam de turre, quàm de choro, & tenet dicta pulſatio vſque ad portam S. Boniti vel circa*. Idem liber paulò ante IIII. *die*

Rogat. Si forte ad maiorem Eccleſiam oportuerit conuenire, facimus (vt diximus) commemorationes Sanctorum, ante quorum Eccleſias tranſimus ſancti Stephani, Petri, Ioannis, Nicolai, Martini, &c. hodie Eccleſia parrœchialis Sancti Eutropii ſuburbicarii, in qua ad ſiniſtram eſt altare in quo Martyrium ſancti Stephani ſtatuæ exprimunt exceſæ vetuſtate, atque etiam altare primarium ſtatua eiuſdem S. honoratur.

S. *Namatius*] Claromontenſis Epiſcopus, cuius vxor hanc Eccleſiam ædificarat, Greg. lib. 2. hiſt. cap. 17. vide Catalogum Epiſcoporum.

S. *Quintianus*] Claromontenſis Epiſcopus, Gregor. Turon. in eius vita: *obiit autem perfectus in ſanctitate, & ſepultus eſt in Baſilica S. Stephani, ad læuam altaris, &c.* IV. *Id. Nouemb.* Vide Catalogum Epiſcoporum, poſtea tranſlatus fuit in Eccleſiam Sanctorum Symphoriani & Geneſii, V. Idus Iulij: quo anno, non liquet; liquet tamen tranſlatum fuiſſe ante tempora Duranti Epiſcopi, qui vixit Philippo Rege, ex eo quod in veteri charta Ms. vocatur Eccleſia illa propter tranſlationem Sancti Quintiani, *Eccleſia Sanctorum Symphoriani, & Geneſii, & Quintiani*, & ita non ſemel in aliis veteribus chartis, Eccleſiæ Sancti Geneſii, vbi in eius honorem altare erectum eſt, & eius reliquiarium ſuperpoſitum, de quo Ordo Claromontenſis IV. Idi. Nouembr. *dicta tertia præcedente Diacono cum aqua benedicta, duobus ceroferariis, & thuribulario & capellano* S. *Crucis, cum cruce vadimus proceſſionaliter ad Eccleſiam S. Geneſii, vbi dicitur iterum tertia: Iterum Sacerdos Hebdomadarius induitur in ſacrario, & chori prouiſores, & cantatur Miſſa ad altare Sancti Quintiani*, &c. Ordo Ms. ſancti Geneſii, Sancti Quintiani ſolemne feſtum, *& miſſa dicitur in cappella ipſius.* Idem Dominica IV. poſt Paſcha vbi de conſecratione Eccleſiæ Sancti Geneſii, *prope hoſpitium S. Quintiani*, &c. hodie ſacrarium eſt.

S. *Apruncυlus*] de quo nos plura in Catalogo Epiſcoporum, vide Sidonium epiſt. 10. lib. 9. Ruricium lib. 2. epiſt. 48. 54. & ſequentibus, & Gregor. Turonenſem.

Felix] Epiſcopus Aruernenſis, de quo nonnulla in Catalogo, ex hiſtor. Sancti Præiecti Ms. & edita, vide Antoninum part. 2. cap. 6. tit. 13. §. 25. & Petrum Æquilium lib. 3. cap. 22.

XIV.

In Eccleſia Sancti Cirici, altare S. Cirici, vbi S. Abraham, & S. Iuſtus, & S. Siluinus requieſcunt.

Eccleſia S. Cirici) de qua Gregorius Turon. de vita S. Abrahæ, *Aruernis aduenit, ibique ad Baſilicam S. Cirici Monaſterium collocauit*, vnde Monaſterium S. Cirici dicitur ab eodem Gregor. lib. 2. hiſt. cap. 21. *fuit in Monaſterio Beati Cirici*, &c. ſic legendum, *non Ciriaci*, Baſilica & Monaſterium coniunctim cap. ſequenti *ad feſtiuitatem Baſilicæ Monaſterij*, &c. ad quam feſtiuitatem ſcilicet ſancti Cirici, & Iulitæ matris eius Martyrum cum ſociis eorum proceditur, quæ celebratur XVI. Kalend. Iul. Martyrologium, Ordo, & Breuiarium Claromonten. Sidonius Claromontenſis Epiſcopus cum Victorio Comite à præpoſito Auxiano inuitatus, totum feſtiuitatis opus memoriter explicuit, Gregor. de vita Abraham, & hiſt. lib 1. cap. 22. Liber Ritualis Illidia. III. *die rogat. itur ad S. Ciricum, poſtea egreſſa proceſſione Claromontis cœmiterio S. Cirici, viſitamus & nos eandem Eccleſiam*, &c. Ordo Claromont. eadem die, *hodie vadimus ad Eccleſiam S. Cirici, vbi facto ſermone ab eo cui Cantor iniunxerit, & commemoratione de Cruce ſuper populum, & ſuper fructus terræ, intramus Eccleſiam, & facta commemoratione de SS. Martyribus Cirico, & Iulita*, &c. Idem vbi de feſto Sanctorum Cirici & Iulitæ. *Sed hodie dicta tertia, vadimus proceſſionaliter ad Eccleſiam eorum*, &c. vulgò S. *Cirgues.*

Altare S. Cirici) Cuius reliquias S. Amator Antiſſiodorenſis, S. Abrahæ ſynchronus, in Gallias ex Oriente detulit. Mombrufius tom. 2.

S. *Abraham*] Aruernæ ciuitatis Abbas. Gregor. Turon. lib. 1. hiſt. cap. 21. vitæ ſanctitate conſpicuus, & miraculis illuſtris. Gregor. Turonen. in libello de eius vita, & hiſt. lib. 1. cap. 21. Conditor Eccleſiæ S. Cirici, in qua conditus eſt, Sidonius ep. 17. lib. 7. in eius Epitaphio.

Ædificas hic ipſe Deo venerabile templum
Ipſe Dei templum corpore facte prius:
Finiſti curſus iſthic, vitæque, viæque, &c.

Gregor. Turon. *Occidentalem quoque plagam viſitare cupiens Aruernis aduenit, ibique*

ad Baſilicam ſancti Cirici Monaſterium collocauit. poſtea, *in quo Monaſterio plenus dierum obiit, ibique cum honore ſepultus eſt.* cuius natalitium honoratur XVII. Kal. Iulij, Breuiarium, Miſſale, Ordo Claromon. atque Martyrol. Ms. *Aruernis natalis S. Abrahæ Abbatis & Confeſſoris.* Fons limpidus non procul ab Eccleſia collabitur, qui vulgò vocatur, *la fon de ſainct Abraham*, in quem malo more merguntur infantuli plus æquo quiritantes, menſe Decembri in ſummo hyemis accentu, vt ejulatus ſiſtant. porrò, Quirites, iuque Præſul putæ vindex Religionis, hanc anilem ſuperſtitionem poeculis illis exitialem atque peremptoriam auertite, inde natam (vt audiui) quòd Abraham abigat bramam, (ſi ita fari liceat) id eſt, quiritatum, & infantilem ploratum.

S. *Iuſtus*] quantum conjecto, Aruernenſis Epiſcopus I. conjecturæ meæ rationem reddet Catalogus Epiſcoporum.

XV.

In Eccleſia ſancti Adjutoris, altare ſancti Adjutoris.

In Eccleſia ſancti Adjutoris] vetus charta ex archiuis matris Eccleſiæ: *Et ab ipſis terribus, vſque in viam quæ eſt ſupra Eccleſiam ſancti Adjutoris Maxentij, iuxta diuiſionem quam ego peregi, præſente Domino Rencone Epiſcopo*, &c. Cuius commemoratio fit VI. Kal. Iulij, vetus Kalend. Claromon. Martyrolog. Rom. & Vſuardi, eadem die, necnon Petrus Equilinus lib. 6. cap. 14. & lib. 11. cap. vlt. num. 179. hodie Eccleſia Parœcialis ſancti Adjutoris, vulgò, *ſainct Adjudou.* vides vt Maxentij nomen exciderit, adjectum remanſerit.

XVI.

In Eccleſia S. Martini, vbi S. Pegontius, & S. Marcellus quieſcunt.

In Eccleſia ſancti Martini] intra ſepta Cœnobij Andræani, & eſt Parœcialis Eccleſia, quam præter adfines & vicinos, villarium etiam noſtrum agnoſcit, etſi leucâ diſſitum, immune tamen à decimis.

XVII.

In Eccleſia S. Petri, altare S. Petri, altare S Mariæ. altare S. Geneſij.

S. Geneſij] quatuor ſunt cognomines ſancti, qui in his regionibus honorantur: in primis Arelatenſis ille, qui ex thymelico Chriſtianus & Martyr apud omnes celebris eſt: Alter eſt diuus Thierni Tutelaris, de quo Greg. Tur. lib. I. de mirac. c. 67. hiſt. ſancti Auiti Ms. & acta S. Geneſij Thiernenſis, quæ habeo, cuius feſtum celebratur V. Kal. Nouemb. Tertius eſt Epiſcopus Claromontenſis, de quo Ordo III. Non. Iunij, & Catalogus Epiſcoporum. Vltimus eſt Comes Claromont. de quo Catalogus Comitum, hiſt. S. Præjecti, & S. Boniti, & Acta Mss. quæ anonymus eleganter conſcripſit. Is Nonis Iunij colitur Combronio, & Camaleriæ ſub Thymelici habitu, malè.

XVIII.

In Eccleſia S. Deſiderati, altare S. Petri, altare S. Iſidori, & Sanctæ Mariæ.

Eccleſia ſancti Deſiderati] Claromontenſis Epiſcopi, cui deceſſit ſanctus Auitus, huius nominis primus. Hiſt. Auiti ſub finem: *Ciues itaque ciuitatis Aruernæ, ſanctiſſimæ vitæ virum nomine Deſideratum, Pontificali Cathedræ illicò ſubſtituerunt*, &c. Diuis adſcribitur, Martyrol. Claromont. Ms. III. Idus Februarii. *Apud vrbem Aruernam depoſitio B. Deſiderati Epiſcopi & Confeſſoris.* Molanus in additionibus ad Vſuardum, *Aruernis S. Deſiderati Epiſcopi & Confeſſoris*, præter Breuiarium & Miſſale. Ordo eadem die, *Deſiderati Epiſcopi & Confeſſoris, idem per omnia quæ ſupra in feſto B. Sigonis*, &c. Vide Catalog. Epiſcop. Eccleſia hacce diruta, ſeceſſit in Illidianum Cœnobium, vet. Tabula.

XIX.

In Eccleſia S. Vincentij, altare S. Vincentij, altare S. Gerontij, altare S Praiecti.

S. Gerontij] Ciuitatis Italicæ Epiſcopi, de quo Martyrol. Roman. & Vſuardi, viij. Kalend. Septemb.

XX.

In Eccleſia S. Petri in Caſtello, altare S. Petri, altare S. Fronti, altare S. Mariæ.

S. *Petri in Caſtello*) id eſt intra Claromontem. Claromons enim caſtrum erat ciuitatis Aruernæ, vt ex Thoromacho, Reginone, & reliquis docui de originibus Claromontii, vbi quærenda eſt Eccleſia S. Petri, quam vnicam vt putem Eccleſiæ matri, à Stephano Epiſcopo, facit ordo Claromont. 9. Kalend. Ianuar. *In vigilia natalis Domini, fit proceſsio & miſſa mortuorum celebratur in capella Sancti Petri, pro anniuerſario Epiſcopi Stephani.* Idem vetus Martyrol. is enim eſt qui veterem Eccleſiam ſtruxerat, Arnaldus Diaconus Ms. *Denique conſtruxit Baſilicam in loco quo præſulatum ſuſceperat, Claro ſcilicet monte, in honore Dei genitricis perpetuæ Virginis*, &c. In taxatione tui Epiſcopatus Romæ facta (Cardinalis Illuſtriſſ.) ſic habetur, *Eccleſia eſt in Aluernia, Suffraganea Archiepiſcopatus Biturricenſis, diuo Petro dicata*, &c. Eapropter Parœcialis eſt Eccleſia Claromontis.

S. Fronti] infra Frontonis Epiſcopi Petracoricenſis, qui Frontus etiam appellatur in Concilio Lemouicenſi Ms: dicta 2.

XXI.

In Eccleſia S Hilarij, altare S. Hilarij.

XXII.

In Eccleſia ſancti Saturnini, altare ſancti Saturnini, vbi ſanctus Amandinus, & ſanctus Sidonius quieſcunt.

Eccleſia S. Saturnini] de qua Winebrandus de miraculis ſancti Illidij, *alio quidem tempore de vico Ruminiaco quidam ruſticus exiitis, nomine Geneſius, qui dum ad Oratorium Chriſti Martyris Saturnini cum cæteris ſuis vicinis in ſanctorum Innocentium feſtiuitate iret*, &c. quæ mutato nomine ſancti Amandini dicta eſt: vetus charta ſancti Geneſij, *iuxta vineam ſancti Amandini*, &c. abhinc quadraginta annis aratro circumſcripta, adeò vt nihil illi præter nomen reliquum ſit, vulgò *ſancti Amandi*, quæ ad iura Prioratus Euodij pertinebat.

S. *Amandinus*] vetus Kalend. Ms. VII. Idus Februar. *Amantij Martyris, Amandini Confeſſoris*, cuius commemoratio fit eadem die in Eccleſia Claromont. Ordo, & Breuiar. Claromont. Item Martyrol. Ms. VII. Idus Nouembris, *Aruernis ciuitate, natalis ſancti Amandini Confeſſoris.*

S. *Sidonius*] Epiſcopus Claromontenſis, qui ſanctum Saturninum præ reliquis in honore & veneratione habuit, vt ex epiſt. vlt. lib. vlt. in fine Carminis ipſe tradidit, & prælegit in eiuſdem Eccleſia ſepeliri; ſepultus autem eſt ad dexteram eius Altaris.

Sidonij Epitaphium.

Dextrum funde preces ſuper ſepulchrum,
Nulli incognitus & legendus orbi,
Illic Sidonius tibi inuocatur.

Poſtmodum in cornu dextrum maioris altaris Eccleſiæ ſancti Geneſij tranſlatus, cuius natalitium colitur XII. Kalend. Septembris, vetus Martyrol. & Kalend. Ms. Breuiar. Miſſale, & Ordo Claromont. ab omni antiquitate: tranſlatio autem v. Idus Iulij Kalendar. Ms. Eccleſiæ ſancti Geneſij.

XXIII.

In Eccleſia ſancti Iacobi, altare ſancti Iacobi.

Eccleſia ſancti Iacobi] ſuperſtat adhuc integra non procul ab Eccleſia ſancti Amandini, & vulgò S *Iamme* vocatur, Vicariatus Eccleſiæ Claromontenſis. Vetus liber Canonum Ms. *In Eccleſia ſancti Iacobi de Rabaneſſas.* Vetus liber Ms. Anniuerſariorum, VIII. Kalend. Auguſti, *Miſſa celebratur in Capella ſancti Iacobi, extra portam nouam*, &c. Ordo Claromont. *In hoc feſto* (ſancti Iacobi) *aliquando viſitamus Eccleſiam ſancti Iacobi de Rabaneſſas, & cantamus ibidem Tertiam Miſſam, & Sextam*, &c.

XXIV.

In Eccleſia ſancti Præjecti, altare ſancti Præjecti, altare ſancti Boniti, altare ſancti Pardulfi.

Eccleſia ſancti Præjecti] Eccleſia diruta, cuius nec vola, nec veſtigium, omninò tamen memoria non intercidit: hortus enim Rabaneſſæ cenſum annuatim pendet

Matri

matri Eccleſiæ propter Eccleſiam ſancti Præiecti, quæ intra eius ſcepta quondam emicuit. Capitularium, id-eſt cenſualis liber Eccleſiæ Claromont. atque ita S. Iacobi Eccleſiæ vicinabatur. *In iuriſdictione Claromontenſi & in territorio de Rabaneſſes, prope S. Præiectum, iuxta terram Martini & Guillelmi Deborts, & eorum nepotum, quæ fuit domini de Cros militis, ab Oriente, & à meridie viam communem tendentem de porta noua Claromontenſi apud Bellum montem ab occidente, & capellam S. Præiecti à Borea,* &c.

XXV.

In Eccleſia ſancti Symphoriani, altare ſancti Symphoriani, altare S. Amantii, altare ſancti Marcelli, vbi S. Geneſius requieſcit,

Ecclesia S. Symphoriani) de qua hiſt. ſancti Præiecti, vbi de ſcamno S. Præiecti, *Ipſum ſcamnum in Baſilica, ſancti Symphoriani ſtuduerunt reportare*, teſtamentum Stephani Epiſcopi, *Iterum credo omnes vineas, quæ ſunt iuxta ciuitatem ad ſanctum Symphorianum*, hodie ſancti Geneſii collegialis Eccleſia, vetus donatio Rogerii militis, facta circa Ann. Dom. 1090. *Integerrimè dimiſit omne quod habebat, vel aliquis ab eo in Eccleſia S. Symphoriani, quæ nunc nuncupatur Beati Geneſii*, &c. & alias non ſemel in vet. chartis. *Ego Signandus dono* B. *Symphoriano, &* B. *Geneſio, in commenta fratrum illic ſeruientium*, &c. hodie *l'Egliſe Collegialle & Parrochiale de* S. *Genés*, cuius dedicatio celebratur Dominica iv. poſt paſcha. Ordo S. Geneſii Ms. In quibuſdam etiam veteribus chartis Eccleſiæ S. Geneſii vocatur, Eccleſia ſanctorum Symphoriani Martyris, Geneſii & Quintiani Confeſſorum, non autem S. Stephani, licet hæc multis ſtet ſententia ſupra num. *13*.

S. *Geneſius requieſcit*] Claromontis Epiſcopus, de quo plura in Catalogo, à quo nomen Eccleſia nanciſcitur vet. hiſt. S Geneſii Ms. in Eccleſia Briuat.

XXVI.

In Monaſterio puellarum, Cantoenno, Eccleſia S. Petri altare ſancti petri, altare ſancti Præiecti.

Monaſterio puellarum] quod (ni fallor) ædificauit S. Geneſius Epiſcopus, hiſt. S. Geneſii Ms. in Eccleſia Briuat. *non procul ab vrbe Monaſterium virginum collocauit, quas regulariter viuere inſtituit*, &c.

Cantoenno] ita paſſim in vet. chartis, vulgò *Chantoen: crypta Cantoennenſis*, Greg. Turon. lib. 1. cap. 44. *Et Cantoennicus mons* l. 2. cap. 21. hiſt. liber Ritualis S. Illidij Ms. feria II. Rogat. *Et ſi tempus congruum fuerit, viſitatur Eccleſia Cantoenni.* Titulus ſepulchri in capitulo Cantoennico ſiti, *Hic iacet Magiſter Aldefredus pœnitentiarius Claromontis, qui fundauit hanc domum Cantoenni & obijt xvij. Kalend. Maij.* In quam domum receptui ceciniſſe canonicos regulares Auguſtinianos, qui regulam eiurare renuerunt, cum decreto Pontificum & non iniuſſu Regis Eccleſia Cathedralis eiurauit, à patribus accepimus, nec vana fides eſt, vt ex veteribus chartis Cantoenni conſtat, idcirco bonæ memoriæ Robertus de Turre Epiſcopus vocat eam *principalem filiam*, Anno Chr. MCC. Menſe Martio. Atque Canonicis Cathedralis Eccleſiæ conceſſum, in Cantoenni clauſtra ſecedere & more maiorum regulariter ibi viuere; ſaluo Canonicæ Claromontenſis annuo canone, qui ad eos in ſolidum perueniret.

Eccleſia S. Petri] & ſic hodie ab indigenis indigetatur, Eccleſia S. Petri Cantoennenſis. vet. chartæ. ad quam II. die Rogationum procedit Eccleſia Claromontenſis vet. Ordo. *Intramus Eccleſiam Cantoennenſem, & facta commemoratione de S. Petro* &c.

XXVII.

In Eccleſia S. Mariæ, altare S. Mariæ.

Eccleſia S. Mariæ] hodie S. Maria glorioſa, vulgò *l'Egliſe Noſtre-Dame de gloire*; in clauſtris Monaſterii Cantoennenſis poſita eſt.

XXVIII.

In Eccleſia ſancti Deſiderii, altare ſancti Deſiderii.

XXIX.

In Eccleſia S. Artemij, altare S, Mariæ, altare ſancti Martini, vbi S. Artemius, & S. Vera, & S. Suppotina, & alia corpora ſanctorum requieſcunt.

Eccleſia S. Artemij] Claromontenſis Epiſcopi, de quo in Catalogo, cuius Eccleſia ſolo æquata eſt, & vulgò dicitur, *le vas de S. Arthem*, quò loci arca lapidea, in qua olim condebatur S. Artemius, carris rotantibus atteritur, & prætereuntium pedibus conculcatur, conculcaris canonum ſanctionibus.

XXX

In Monaſterio Columbarienſi, altare ſanctæ Mariæ.

Monaſterio Columbarienſi] hodie S. Guillelmi Baſilica, cui terræ, vineæque conterminæ, ſitæ dicuntur in campania Columbarienſi, vulgò *Champ Columb*, cognominis Monaſterii Columbarienſis, à S. Patroclo recluſo conſtructi in eremo Biturricenſi, meminit Gregor. Turon. in eius vita.

XXXI.

In Eccleſia ſancti Clementis, altare ſancti Clementis.

XXXII.

In Eccleſia S. Auſtremonii, altare S. Auſtremonii, altare S. Boniti.

Eccleſ. S. Auſtrem.] De qua teſtamentum Stephani Epiſcopi. *In cultura ſancti Auſtremonij.*

XXXIII.

In Eccleſia ſancti Iuliani, altare ſancti Iuliani.

Eccleſia S. Iuliani] De qua Gregor. Turon. hiſt. lib. 2. cap. 20. *ad Baſilicam S. Iuliani*, &c. Gregorii Turonenſis abbreuiator Ms. ſeu verius Fredegarius Scholaſticus lib. 2. hiſtoriæ Miſcellæ cap. 13. *Euricus Rex Gothorum xiv. regni ſui anno Baſilicam S. Iuliani Briuate columnis ornatam mirificè conſtruxit*, qui longè aberratà vero: Rex enim Gothorum Euricus Arrianus euertebat Eccleſias. Sidonius epiſt. 6. l. 7. Greg. Turon. l. 2. cap. 25. hiſt. nec apud Briuatem, ſed apud Aruernos, Victorius Comes ciuitatem Aruernam augere voluit, Greg. Turon. lib. 2. cap. 20. hiſt. hodie S. *Iulien à Iaude*, *Eccleſia de Ialde*, in libro Canonum Ms. & donario Stephani Epiſcopi facta matri Eccleſiæ Anno Chriſti 959. *Et vinea quæ fuit Regenfredo in valle S. Iuliani*, &c. Claromontenſis ordo IV. die Rogation. *tranſeuntes per Gallum, & ante Eccleſiam S. Iuliani, illi duo Presbyteri incipiunt Reſponſorium de Beato Iuliano*, &c.

XXXIV.

In Eccleſia S. Andreæ, altare ſancti Andreæ, ibi requieſcit S. Tigridius, & ſunt Eccleſiæ triginta quatuor, altaria ſexaginta vnum, iſtę ſunt Epiſcopales Eccleſiæ.

Eccleſia ſancti Andreæ] De qua Gregor. Turon. lib. 4. hiſt. c. 31. *ſimile & in Baſilica B. Andreæ de lychnis lucentibus auis alia fecit*, &c. quam æui ſenio collapſam reſtaurauit Vvillelmus Comes & Delphinus Aruerniæ anno Dom. 1149. vetus charta, ibique religioſos Ordinis Præmonſtratenſis inſtituit, vide Catalogum Comitũ: ad quam clerus Claromontenſis procedebat IV. Rogation. *ſed hodie tranſeuntes ante Eccleſiam S. Andreæ, & facta commemoratione de eo, per antiphonam, Andreas Chriſti famulus, verſum, dilexit Andream Deus, Orationem, Maieſtatem tuam, cum proceſſionibus S. Andreæ, & Camalarienſi, quas ibi obuiam inuenimus, vadimus ad Eccleſiam Camalariæ*, &c. hæc Ordo Claromont. nec abludit Ritualis liber ſancti Illidii poſt illa, quæ vide infra num. 2. addit poſtea, *Inchoatur Letania, & cantando eam, reuertimur & intramus apud S. Andream*, &c.

S. *Tigridius*] vrbis Aruernæ ciuis, ordine Sacerdos, officio Archidiaconus S. Illidii Claromontenſis Epiſcopi, in pietatis officiis totus conſenuit, plenuſque dierum ſeptuageſimo ætatis anno XIV. Kalend. Martii mundo mortuus, Chriſto natus eſt, hæc ex Ms. meo, & Ms. Rituali S. Illidii. Cuius fit commemoratio eadem die, Mss. Breuiar. Claromont. ex Biblioth. Abbatis Syndici Mauguini, *Tigridij Epiſcopi & Confeſſoris commemoratio*, Ordo Martyrol. Claromont. Ms. XIV. Kalend. Martii, *Ipſo die in ſuburbio vrbis Aruernæ, depoſitio S. Tigridij Confeſſoris*, cuius tumulus ad ſiniſtram ingreſſus Andreani chori.

Epiſcopales Eccleſiæ] id eſt Eccleſiæ maiores, Concil. Ticin. cap. 4. quæ intra ſepta, vel in ſuburbio vrbis Aruernæ ſitæ ſunt, ſub diſpoſitione Epiſcopi & Eccleſiæ Claromontenſis.

LIBER II.

SEquuntur Eccleſiæ, vel Monaſteria ad Comites, vel à vaſſis dominicis.

Ad Comites] Carolus Magnus l. 6. cap. 225. *vt vnuſquiſque Epiſcopus, & Abba, & ſinguli Comites ſuum notarium habeant.* Burchardus l. 3. c. 88. Concil. Cabillo. 1. can. 14. Carol. Magnus l. 6. c. 222. l. 7. c. 2. & cap. 213. Concilij Aruernenſis can. 14. Aurelian. 4. can. 25. Ticinen. c. 4. & 20.

Vel à vaſſis dominicis] id eſt Eccleſiæ minores, atque ſeruiles: Walfredus Strabo de rebus Eccleſiaſticis. c. 31. *Capellani minores ita ſunt vocati, ſicut hi quos vaſſos dominicos Gallica conſuetudine nominamus*, Carolus Magnus l. 5. c. 12. Greg. Turo. l. 10. c. 7. hiſt.

I.

In Eccleſia S. Remigij, altare ſancti Remigij.

Eccleſia S. Remigij] Eccleſia infra ſepta prati Andreani, Ritualis liber Ms. Illid. Cœnobij feria IV. Rogationum, *venitur ad S. Remigium, & ſi tempus congruum non fuerit, ſeu pluuiarum, fit proceſſio ad S. Caſſium*, &c. pertinet ad iura monaſterij Illidiani. liber rationum expenſi & impenſi Roberti de Riomo Ciuis Claromontenſis. A. D. 1359. *Le Chamarier de S. Alari pour le prieuré de S. Remeſi prez de Clairmont xij.* vulgò S. *Remeſi*, pars inferior Eccleſiæ collapſa eſt, ſuperior autem extat adhuc cum altari, cui ſuperpoſita eſt ſtatua S. Remigij Archiepiſcopi.

II.

In Monaſterio Camalarienſe, altare S. Mariæ, altare S. Præiecti, altare S. Agathæ, altare S. Martini, altare S. Pardulfi, vbi requieſcit S. Tecla.

Monaſterio Camalerienſe] hiſt. S. Geneſij c. 4. *conſtruxit quoque diuino admonitus oraculo apud caſtrum proprium, Camaleriam à Camelis ſic nuncupatam, quinque Eccleſias, quinque corporis ſenſus deſignantes. Quarum vnam in honore Saluatoris condidit, poſtea alteram in honore Dei genitricis Mariæ* &c. Vide ſupra lib. 1. num. 34. ex ordine Clar. Ritualis liber S. Illidij IV. die rogation. *Ordinata proceſſione progreditur verſus Camaleriam, peractoque ſermone & Eccleſia Camaleriæ viſitata à proceſſione Claromontis, viſitamus & nos eandem.*

S. *Tecla*] à qua fortaſſe *Monaſterium Teclatenſe* vocatur, in hiſt. S. Boniti, quæ propter probitatem morum, & vitæ ſanctitatem Teclæ nomen ſortita eſt, vt idem de Melania ſcribit Gregor. Turonen. l. 1. hiſt. cap. 40. ex Chron. D. Hieronymi Anno Dom. 376. infra lib. 2. num. 10.

III.

In Eccleſia S. Petri, altare S. Petri, altare S. Angeli, altare S. Boniti, altare S. Ioannis, altare S. Petronillæ.

Eccleſia S. Petri] hiſt. S. Geneſij cap. 4. *Tertiam* (Eccleſiam) *Petro Apoſtolo dicauit.* poſtea: *quam ſexus virginei perſonis donauit*; hiſt. S. Præiecti. *Tandem itaque vir nobilis verbis conſentiens, in ſuburbano memoratæ vrbis monaſterium ſub norma ſanctæ regulæ ibidem viuere inſtituit virgines.*

IV.

In Eccleſia S. Ceciliæ, altare S. Ceciliæ.

Eccleſia S. Ceciliæ] quam idem Geneſius Comes condidit, hiſt. S. Geneſij Comitis c. 4. *Quartam* (ſcilicet Eccleſiam) *Ceciliæ nihilominus fecit*, poſtea, *Quarta denuo monachos adiunxit.*

V.

In Eccleſia S. Crucis, altare S. Crucis, altare S. Orientis, altare S. Iulianæ, altare S. Andreæ.

Eccleſia S. Crucis] de qua eadem hiſt. c. 4. *Quintam* Eccleſiam) *in exaltatione S.*

Crucis ædificauit, &c. poſtea cap eodem, *Quinta vero Eccleſiaſticos duntaxat presbyteros dare arbitratus eſt, non ſecundum vllius prædictarum regularum conſuetudinem viuentes*, &c. de Cruce commemoratio fiebat, quando procedebatur ad Eccleſiam Camalerienſem. Ordo Clarom.

VI.

In Eccleſia S. Pauli, altare S. Pauli.

Hodie parœcialis Eccleſia Diui Pauli titulo inſignita, in vico Camalerienſi.

VII.

In Eccleſia ſancti Victoris, altare ſancti Victoris, altare ſancti Pardulfi, altare ſancti Boniti.

Eccleſia Sancti Victoris] Extat adhuc Eccleſia, diuiſis portionibus, diuino & profano vſui ſeruiens, vulgò *Sainct Victour*, à poſſeſſore bona fide; & ſua pecunia empta, ſi ſacra res in commercium deduci poteſt contra ius faſque, præter Caroli Magni capitulare lib. 1. cap. 150. & Theodulfum ad parochos cap. 8. relego ad Concilium Claromontenſe 16. quæſt. 7. cap. 2. poſſeſſores huiuſmodi.

VIII.

In Eccleſia S. Pardulphi, altare ſancti Pardulphi.

Cuius nomine plurimæ ſunt inſcriptæ Eccleſiæ, præſertim vici Cyriaci, Blanſaci, Turris; fuit autem Sanctus Pardulfus Lemouicenſis, vico Sardeno oriundus virtute & moribus præclarus, eremum incoluit, ægris medicinam fecit, energumenos ſanauit, & à natiuitate contractos diſſoluit; tandem à Lauteno Comite Lemouicenſi Garactum euocatus, vt Abbatiæ præficeretur, quam in honorem Apoſtolorum conſtruxerat, in ea ſanctè & religioſè verſatus eſt, item Saracenos à Carolo Martello profligatos & in Aquitaniam profugos à ſuo oratorio effugauit, & octogenarius non abſque viatico deceſſit, cuius memoria celebris eſt in his regionibus, cuiuſve reliquiæ Garacto coluntur, eius hiſtoriam cum aliis non paucis publicabo, ſi Deus otia fecerit.

IX.

In Monaſterio Rubiacenſe, altare S. Mariæ, altare S. Segolenæ, altare Sanctæ Genouefæ, ibi requieſcit S. Sacra.

Monaſterio Rubiacenſe] vetus hiſtor. Sancti Boniti, *Ipſe autem Rubiacenſe Cœnobium, quod hinc & inde montibus ſeptum, ab Oriente pandit aditum, & haud procul eminet vrbi*, in quo nonnæ degebant eadem hiſt. *atque matri ipſius Monaſterij tradens, ſuæque nepti in cœtu virginum commendauit*.

S. *Sacra*] Cuius arca funebris appenſa cernitur in Eccleſia Rubiacenſi.

X.

In Eccleſia ſancti Petri, altare ſancti Petri, altare ſancti Angeli, altare ſancti Andreæ.

Eccleſia Sancti Petri] vulgò, *Sainct Pierre du Chaſtel*, cuius ſitus marmore ſignatur, ad quam paſchate Paſcharum die totius anni ſolemniſſimo Rubiacenſes accolæ confluunt, & in diebus Rogationum procedunt.

XI.

In Eccleſia ſancti Præiecti, altare ſancti Præiecti, altare S. Martini, altare ſanctæ Teclæ.

Eccleſia Sancti Præiecti] Claromontenſis Epiſcopi de quo, vide Catalogum Epiſcoporum, & Ordinem Claromont. VIII. Kalend. Februarii.

XII.

In Eccleſia S. Martini, altare ſancti Martini, altare S. Ioannis, altare S. Petri.

Eccleſia Sancti Martini] intra muros Rubiaci, ad Rubiacenſem Prioratum pertinebat, ſed ab hinc aliquot annis, annuo cenſui adſcripta eſt, qui penditur Abbati Mouziacnenſi, libri Cenſuales.

XIII.

In Eccleſia S. Iuliani, altare ſancti Iuliani.

Eccleſia S. Iuliani] Parœcialis in villa Verſinate poſita.

XIV.

In Eccleſia S. Pauli, ibi requieſcit ſanctus Leonardus.

S. *Leonardus*] Aruernæ territorii indigena Sancti Gregorii Turonenſis coætaneus, recluſus in cellula, Maiori Monaſterio propinqua, qui in ſumma auſteritate bene acto vitæ curſu, in ſepulchro, quod ipſe ſarculo in cellula ſua ſculpſerat, depoſitus eſt, Gregor. Turonen. de vita patrum cap. vlt. quem poſtea Aruerniam, vt ſuum vindicaſſe crediderim, & in hac ſancti Pauli Eccleſia collocaſſe.

XV.

In Eccleſia ſancti Euonij, altare ſancti Euonij, altare ſancti Matialis, altare S. Petronillæ.

Eccleſia S. Euonij] Eccleſia diruta, quæ nomen retinet in ſuburbano Rubiaci, & vulgariter appellatur de S. Igoni de S. Iuonio, vet. lib. Maurienſis Ms. vbi de Sancti Auſtremonii tranſlatione, *à prædicto Caſtro* (*Petra inciſa ſcilicet*) *quod nunc Sanctus Iuonius appellatur, apud Iciodorum delatum eſt*, &c. cuius feſtum celebratur in hoc caſtro S. Iuonij non procul ab Icciodoro, eiuſque ſtatua inſigniis Epiſcopalibus effingitur, cumque eius hiſtoria non extet, S. Iuonis acta leguntur, quod abſonum eſt, ne dicam irreligioſum. Eomi Epiſcopi Leontii ſucceſſoris, meminit Ruricius lib. 1. cap. 15. & lib. 2. cap. 15.

XVI.

In Eccleſia Sancti Martini, altare ſanctæ Felicitatis, ibi requieſcit Sanctus Martius

Eccleſia Sancti Martij] Eccleſia inter Rubiacenſe Monaſterium, & Sancti Victoris Eccleſiam ſita, in radicibus Vvaiferi caſtri, quæ ad iura domus Illidianæ pertinet, vulgò, *le Prieuré de ſainct Mart.*

S. *Martius*] à quo nomen Eccleſiæ, is fuit Aruernæ ciuitatis Abbas, à qua haud procul ſeceſſit, vt emendatiorem vitam viueret, qui in ſumma ſanctitate peracto vitæ tenore infra oratorium Monaſterii ſepultus eſt, ex Gregor. Turon. iſta decerpſimus de vita patrum cap. 8. quem (ni piget) conſule: Trithemium de viris Illuſtribus lib. 3. cap. 27. & Molanum in appendice in Vſuardi Martyr. Cuius fit commemoratio Idibus Aprilis, Kalend. Mss. *Idibus Aprilis, Martij Abbatis commemoratio*, Breuiar Claromont. atque Martyr. Ms. Idibus Aprilis, *In ſuburbio Aruernico natalis Beati Martij Abbatis*, ad cuius Eccleſiam malo more cateruatim confluunt indigenæ vii. *Kalend. Maij*, qua die Sancti Marci Euangeliſtæ feſtum agitur, non ſancti Martij Abbatis, qui colendus eſt Idibus Aprilis, atque pro ſancto Martio Abbate D. Marcum Euangeliſtam adorant, natus error ex antiquitatis inſcientia, & nominis ambiguitate; qui facile tolli poterit, ſi per præcones Euangelicos error ex animis hominem euellatur, quod vt faciendum cures animitus obteſtor; intereſt enim Catholicæ Eccleſiæ, ſuus vt vnicuique cultus exhibeatur, ne vt eſt in veteri prouerbio, idem ſit Gaius, qui Mæuius.

XVII

In Eccleſia S. Sulpicij, altare ſancti Sulpicii, altare ſancti Martialis, altare Sancti Stephani.

XVIII.

In Eccleſia S. Leogontij, altare S. Mariæ, altare S. Michaelis, altare S. Iuliani, ibi requieſcit S. Leogontius.

Sanctus Leogontius] Aruernenſis Epiſcopus Sancti Vrbici ſucceſſor. Catalog. Epiſcoporum.

XIX.

In Eccleſia ſancti Hylarij, altare ſancti Hylarij, ibi requieſcit S. Flamina

Eccleſia ſancti Hylarij] veteribus ruinis deformis inter Rubiacum & Valerium collem poſita, *vulgò S. Chamine.*

S. Flamina] Virgo miræ ſanctitatis & caſtitatis, morbos curauit, egenos aluit, Balderio exoculato viſum reſtituit, vnde nominis eius fama increbuit, adeo vt Eulaſius Præſes Chriſtianis aduerſiſſimus, precibus & minis eam à fide dimouere non potuerit; in qua conſtantiſſima, plagas & carcerem pertulit, & detonſa, capitis decollatione martyrium fecit, vi. Nonas Maii, Diocletiano & Maximiano Imperat. in Nicomedia, hæc ex actis Ms. excepta, quæ penes me ſunt, cuius reliquias in Aruerniam tranſlatas fuiſſe eadem acta teſtantur, cap. vlt. feſtum tranſlationis celebratur Dauaiaci. III. Nonas Auguſti. Ibidemque natalitium vi. Nonas Maii.

XX.

In Eccleſia S. Hylarii, altare ſancti Hylarii. Et ſunt Eccleſiæ xx. altaria xxvi.

CATALOGVS ECCLESIARVM.

ECcleſia S. Adiutoris	xv.
Eccleſia S. Andreæ	xxxiv.
Eccleſia S. Artemii	xxix.
Eccleſia S. Auſtremonii	xxxij.
Eccleſia S. Boniti	iv.
Eccleſia S. Caſſii	ix
Eccleſia S. Chriſtofori	v.
Eccleſia S. Cirici	xiv.
Eccleſia S. Clementis	xxxi.
Eccleſia S. Ceciliæ l. 2.	iv.
Eccleſia S. Crucis l. 2.	v.
Eccleſia S. Deſiderati	xviii.
Eccleſia S. Deſiderii	xxviii.
Eccleſia S. Euonii l. 2.	xv
Eccleſia S Galli	viii.
Eccleſia S. Hylarii lib. 1. xii. xxi. l. 2. xix. xx.	
Eccleſia S. Iacobi	xxxiii.
Eccleſia S. Illidii	xi.
Eccleſia S. Ioannis Baptiſtæ	vii.
Eccleſia S. Iuliani lib. 1. xxix. ii. ix. l. 2. xiii.	
Eccleſia S. Laurentii	iii.
Eccleſia S. Leogontii lib. 2.	xviii.
Eccleſia S. Marcelli	xxv.
Eccleſia S. Mariæ principalis	ii
Eccleſia S. Mariæ	xxvii.
Eccleſia S. Martini lib. 1.	xvi.
Monaſterium Camalerienſe lib. 2.	xi.
Monaſterium Rubiacenſe lib. 2.	ix.
Eccleſia S. Martii lib. 2.	xvi.
Eccleſia S. Pauli lib. 2.	vi. xiv.
Eccleſia S. Pardulphi lib. 2.	viij.
Eccleſia S. Petri vi. xvii. xx. xxvii. lib. 2. iii. x.	
Eccleſia S. Præiecti	xxiv.
Eccleſia S. Remigii lib. 2.	j.
Eccleſia S. Saturnini	xxii.
Eccleſia S. Stephani	xiii.
Eccleſia S. Sulpicii lib. 2.	xvii.
Eccleſia S. Symphoriani	xxv.
Eccleſia S. Venerandi	x.
Eccleſia S. Victoris lib. 2.	vii.
Eccleſia S. Vincentii	xix.
Eccleſia S. Chriſtophori	v.
Abraham	xiv.
Amabilis	xii.
Amandinus	xxii.
Antolianus	viii.
Aprunculus	xiii.
Artemius	xxix.
Auitus	ii. x.
Auolus	xi.
Brlecius	iii.
Bonitus	iv.
Caſſius	ix.
Clara	x.
Felix	xiii.
Flamina lib. 2.	xiv.
Gallus	iii. viii. xi.
Garius	ii.
Geneſius	xxv.
Georgia	ix.
Gerіualdus	viii.
Illidius	xi.
Iniurioſus	xi.
Iuſtus	xi. xiv.
Leobardus lib. 2.	xiv.
Leogontia	ix.
Leogontius	xviii.
Linguinus	x.
Marcellus	xxv.
Martiius lib. 2.	xvi.
Nepotianus	x.
Namacius	xiii.
Pegontius	xvi.
Quintianus	xiii.
Sacra lib. 2.	ix.
Scholaſtica	xi.
Sidonius	xxii.

Sigo ii.
Supporina xxix.
Syluinus xiv.
Tecla lib. 2. ii.
Tigridius xxxiv.
Venerandus x.
Vera xxix.
Victorinus ix.
Vrbicus viii.
Agatha lib. 2. ii.
Agricola i.
Angelus. i. iv.
Andreas xxxiv. lib. 2. v. x.
Adiutor xv.
Amantius xxv.
Auſtremonius xxxii.
Baſiliſſa x.
Bonitus xxiv. xxxii. lib. 2 iii. vii.
Crux i. lib. 2. v.
Cecilia lib. 2. iv.
Clemens xi. xxxi.
Ciricus xiv.
Dionyſius x.
Deſiderius xxviii.
Euonius lib. 2. xv.
Frontus xx.
Geneſius xvii.
Genoueſa lib. 2. ix.
Gerontius xix.
Geruaſius i.
Hylarius v. xii. xxi. lib. 2. xix. xx.
Iacobus xxiii.
Ioannes Baptiſta i. vii. lib. 2. xii.
Iſidorus xviii.
Iulianus i. ii. ix. x. xxxiii. lib. 2. xiii. xviii.
Iuliana v.
Laurentius iii.
Marcellus xxv.
Maria i. ii. iv. viii. x. xi. xvii. xviij. xx. xxvii. xxx. lib. 2. ii. ix. xviii.
Martialis lib. 2. xv. xvii.
Martinus v. xvi. xxix. lib. 2. ii. xi. xii.
Mauricius iv.
Michael lib. 2. xviii.
Oriens lib. 2. v.
Pardulphus xxiv. lib. 2. ii. vii. viii.
Paulus lib 2. vi.
Petronilla lib. 2. iii. xv.
Petrus iv.
Præiectus xix. xxiv. xxvi. lib. 2. ii. xi.
Priuatus ii.
Quintianus xiii.
Quintinus x.
Remigius lib. 2. i.
Saturninus xxii.
Segolena ix.
Stephanus xiii lib. 2. xvii.
Sulpirius ii. lib. 2. xvii.
Symphronianus xxv.
Tecla lib. 2. x.
Victor vii.
Vincentius xix.
Vitalis i.

ILLVSTRISSIMI, AC REVERENDISSIMI IN CHRISTO PATRIS AC DOMINI

D. HENRICI LVDOVICI

CASTANÆI DE LA ROCHEPOZAY, Pictauorum Epiſcopi.

Notæ ad Litanias Pictonicas, quas ipſe concinnauit, diſpoſuit, vulgauitque.

Ad diem 2. Nouembris.

VICTORINVS primus Pictauorum Epiſcopus multa ſcripſit in Biblia, à ſancto Hieronymo in libro de Illuſtribus Eccleſiæ Scriptoribus recenſita; martyrióque anno Domini 303. ſub Diocletiano Imperatore coronatus eſt.

18. Auguſti.

AGON quintus Pictauorum Epiſcopus. Viſitur etiam nunc in vrbe Pictauenſi ædicula, iuxta ſanctæ Troëciæ cœmeterium, ipſius nomini dedicata.

26. Auguſti.

IVSTINVS ſextus Pictauorum Epiſcopus.

13. Ianuarij.

HILARIVS decimus Pictauorum Epiſcopus, famâ ſuper æthera notus: obiit anno 369. Pictauis natus eſt, vt ex his Fortunati Pictauorũ Epiſcopi verſibus liquet:

Pictauis reſidens, quà ſanctus Hilarius olim
Natus in vrbe fuit, notus in orbe pater.

26. Auguſti.

GELASIVS decimus tertius Pictauorum Epiſcopus, iacet in Baſilica ſancti Hilarij. Eius nomini dicatus eſt inſignis Prioratus prope Nyorthum in Diœceſi Pictauenſi.

3. Decembris.

ANTHEMIVS, vulgò, *ſainct Antheſme*, obiit in Xantonibus dum Dei verbum diſſeminaret, & apud Ionzacum iacet. Breuiarium Xantonenſis Diœceſis ſolemni officio illius memoriam recolit.

13. Martij.

PIENTIVS, vulgò, *ſainct Pien*, obiit in vrbe Metulo, quod nunc, *Melle* dicitur, dum Diœceſim luſtrat, ibidémque ſepultus eſt. Huius tempore beata Radegundis, ſanctæ Crucis Eccleſiam Pictauij ædificauit. De eo Gregorius Turonenſis Hiſtor. lib. 4. cap. 18.

14. Decembris.

FORTVNATVS Italus, Duplauenis, in agro Taruiſino oriundus, multa opuſcula eleganti carmine conſcripſit, quæ apud omnes in pretio ſunt. Pictauij in familiam beatæ Radegundis Reginæ adſcriptus, ibidem in Epiſcopum electus eſt.

29. Martij.

GVILLELMVS tertius huius nominis Pictauorum Epiſcopus, cognomento Temperij. Canonicus Regularis primùm fuit in Monaſterio ſancti Hilarij de Cella, intra Pictauenſis vrbis muros. Obiit quartò Kalendas Aprilis, anno 1197. iacétque in æde Monaſterij ſancti Cypriani Pictauenſis, in Capella Beatæ Mariæ ponè magnum Altare. Poſt obitum miraculis claruit, vt refert Rogerius de Houeden, Annalium parte poſteriore, anno 1197. multíque creberrimè ſanguinis profluuio diuexati, ſuſceptâ inueterato ex more ad ipſius monumentum peregrinatione, medelam haud dubiè nanciſcuntur. Porrò cognomen Temperij neutiquam aſcitum, ſed gentilitium eſſe deprehenditur duabus ex Nobiliacenſis Monaſterij chartis, quarum al-

tera

tera annõ 1126. antecedit. His enim Garnerius Temperij, ſeorſim, & Petrus Temperij, ac Helias Temperij coniunctim, teſtes inter ſubſcripsêre. Eodem olim in Sacello beati Reuerentij, territorij Bajocenſis, Abbatis corpus conditum fuit, cuius reliquiæ dum magnificentiſſimum ſancti Cypriani Templum bellorum iniuriâ ſubuerteretur, infeliciter diſſipatæ ſunt. De eodem Guillelmo, ex Tabulario Chirographorum Monaſterij Abſiæ, hæc accipe:

Notum ſit omnibus præſentibus atque futuris, quòd ego Theobaldus filius Theobaudi Chabot, pro ſalute animæ meæ, parentúmque meorum, conceſſi in eleemoſynam Deo, & Monachis ſanctæ Mariæ Abſiæ, in præſentia Abbatis eorum Rainerij, omnes eleemoſynas, quas in ruris Maſſigniaci, & in tota illa planitie habent de patre meo, & de auo meo Stebrando, &c.

Hæc eis conceſſi apud Vlmes in domo Grotelli, anno ab Incarnatione Domini 1185. Ricardo Angliæ Enrici filio, totius Aquitaniæ Ducatum viriliter tenente, Domino Vuilelmo Epiſcopo Eccleſiam Pictauorum regente, & pro iure eiuſdem Eccleſiæ perſecutionem laudabiliter patiente.

29 Maij.

MAXIMINVS vrbis Aquitanicæ Pictauorum indigena, (vt habet eius vita à Lupo ſcripta anno 839.) claruit anno 346. Ab eo ſuſceptus eſt hoſpitio S. Athanaſius, cùm Treueris exulatet, vt ſcribit ſanctus Hieronymus in Chron. Obtinet tamen annoſa apud populares noſtros fama, Maximinum Sigiliaci in conſpectu Lodunenſis vrbis natum eſſe, quod Lupum, virum fortaſſe exoticum latuit; ideóque primariæ regionis ciuitati, ſancti huiuſce Præſulis cunabula adſcripſit. Sigiliacum autem vulgò *Sillé*, ſeu, *Monterſillé*, dicitur, vbi Parochialis Eccleſia ſancti Maximini titulo nobilitatur.

11. Nouembris.

MARTINVS aliquandiù apud ſanctum Hilarium Epiſcopum Pictauenſem commoratus eſt, & haud longè ſibi ab oppido Pictauenſi Monaſterium conſtruxit, vt refert Seuerus Sulpitius in libro de vita ſancti Martini, quod & comprobat Fortunatus Epiſcopus Pictauenſis lib. 1. de eiuſdem Sancti vita:

Fitque Monaſterium Pictauâ cominus vrbe.

Quibus Petrum Venerabilem Epiſtolarum lib. 4. epiſt. 17. idem affirmantem iungere eſt. Monaſterium autem illud, nunc *Ligugé* dictum, diuóque Martino dicatum, quod totos tredecim annos incoluit poſt ſancti Hilarij ab exilio reditum, Locociagienſe vocabatur, vt habet Gregorius Turonenſis miraculorum ſancti Martini libro 4. cap. 30. cuius ipſiſſima verba accipe: *Tempore pòſt habito, cùm vſque Pictauam acceſſiſſemus vrbem, libuit gratiâ tantùm orationis Monaſterium Locociagienſe adire, quo congregatam Monachorum cateruam locauerat vir beatus: ibi enim mortuum primùm ſuſcitaſſe legitur, & ex illo ad Epiſcopatum ductus ſcribitur, &c. Diſtat autem ab vrbe Pictaua quaſi ſtadiis quadraginta.*

Obiit anno 400. vt volunt recentiores permulti, maximúmque inter Pictones & Turonicos ortum eſt diſſidium ſuper eius corpore, cùm dicerent Pictaui: *Noſter eſt Monachus, nobis Abbas extitit*; vt habet Gregorius Turon. hiſt. Franc. lib. 1. cap. vlt. Cedit autem permagnam in Pictauenſis Diœceſeos, quæ plures ſancto Martino, quàm ſancto Hilario Eccleſias Parochiales dicatas habet, gloriam, quòd Locociagij primum omnium in Gallia Monaſterium exſtructum ſit à ſancto Martino: qui primus author & fundator Monaſteriorum in Gallia verè dicitur: cuius eò proceſſit celebritas, vt annos olim Franci à beati Martini tranſitu computauerint, quod vſque ad Pipini & Caroli Magni tempora factitatum eſt.

22. Septembris.

EMMERAMMVS expirauit anno 652. cuius vita extat apud Surium ſcripta à Cyrino, in qua hæc leguntur: *In Aquitaniæ partibus, Pictauorum vrbs antiqua ſita eſt, ex qua ortus eſt Emmerammus.* Cyrinus iſte Friſingenſis Epiſcopus trinomius fuit; Heres enim dicitur, & Aribo, niſi veriùs vnum idem nomen trium linguarum interpretatio ſit, vt notat Marcus Velſerus lib. 5. Rerum Bojoarum.

23. Octobris.

BENEDICTVS Epiſcopus, de ciuitate Samaria, Paganorum ſæuitiam declinans, venit Pictauos ad diuum Hilarium, à quo eremum iuxta caſtellum Grauionem, haud procul à Pictauorum vrbe impetrauit, vbi ad exitum vſque vitæ permanſit, ibi-

démque conditus eſt. Accedente verò tempore Monaſterium illic conſtructum eſt, quod ſancti Benedicti de Quinciaco dicitur.

2. Octobris.

LEODEGARIVS multis nominibus noſter eſt: frater enim erat Gerini Pictonum Comitis, nepos Didonis Pictauorum Epiſcopi, & Archidiaconus Eccleſiæ Pictauenſis. Abbas demùm fuit Monaſterij ſancti Maxentij in Diœceſi Pictauenſi, vbi & ſepultus eſt. Martyrio coronatur anno 685.

15. Septembris.

LEOBINVS apud Pictauos humili genere natus, Childeberti Francorum Regis temporibus claruit, obiitque anno 537. Prioratus *de la Veyré*, & Eccleſia Parochialis *de Poligny* in Diœceſi Pictauenſi eum patronum habent.

16. Aprilis.

PATERNVS ortus eſt Pictauis, Aquitaniæ oppido, ex parentibus generis nobilitate, atque etiam publicâ adminiſtratione conſpicuis; primáque in adoleſcentia Monachum egit in Henſionenſi Cœnobio, ſub Generoſo Abbate. Claruit circa annum 590. eique Fortunatus Pictauorum Epiſcopus, verſus aliquot ſcripſit lib. 3. cap. 30. & lib. 7. cap. 23. Huius Præſulis vitam apud Surium reperies.

10. Aprilis.

FVLBERTVS præfuit per annos aliquot Baſilicæ ſancti Hilarij Pictauenſis, vt ex ipſis epiſtolis conſtat, ſed præſertim ex 103. ad Guillelmum Aquitaniæ Ducem, in qua hæc verba habentur: *Doleo, vir optime, quòd nuper in conuentu Regis atque noſtro, loquendi tecum opportunitatem non habui, non de ſæculari negotio, ſed de loco ſancti Hilarij, cuius Rectorem nos eſſe bonitas tua voluit.* Rectoris muneri, nunc Theſaurarij dignitas eadem in Eccleſia reſpondet. Anno 1028. vltimum ſpiritum Deo reddidit.

31. Maij.

SIMPLICIANVS viro conſulari, & Pictonicæ Prouinciæ Rectore natus, quòd idolorum cultum ſperneret, patris iuſſu iuxta Pictauorum vrbem gladio obtruncatus eſt, in prato Ponti ſancti Cypriani contermino, vbi Crux memoriæ causâ antiquitùs poſita eſt. Ipſius nomini Parœcialis Eccleſia intra muros eiuſdem vrbis conſecrata eſt; & qui capitis doloribus anguntur, eius non incaſſum implorant auxilium, quod planè eiuſdem Sancti indicat oratio, Diœceſis Pictauenſis Breuiario antiquitùs intexta.

11. Iulij.

SAVINVS, & CYPRIANVS fratres, iidémque milites, &c. Vide paginam 665. & ſeqq.

9. Ianuarij.

HONORIVS, cuius iam pridem memoria fit in Breuiario Diœceſis Pictauenſis, natus eſt apud *Bazançay*, oppidum Bituricenſis Diœceſis, & in Tenezayo vico Pictauenſis Diœceſis occiſus eſt, in loco, vbi etiam nunc ædiculam ipſius nomini conſecratam cernere eſt.

27. Nouembris.

IVSTVS poſt diui Hilarij obitum, Oratorium ſuum *Beatæ Mariæ Virginis* in Petragoricis repetiit, ibidémque migrauit ad Dominum.

3. Februarij.

LEONIVS (vulgò *ſainct Liene*) Presbyter, beatum Hilarium Pictauorum Antiſtitem, dum exilium pateretur, comitatus eſt, eúmque in Eccleſiaſticis negotiis maxima ex parte adjuuit. Pictauij iacet in Eccleſia ſancti Hilarij de Cella.

25. Iunij.

MAXENTIVS Agathenſis, Clodouæi Regis temporibus Abbas recluſus erat in Monaſterio ſuo, intra terminum Pictauenſem, quod nunc ſancti Maxentij dicitur. Huius meminit Gregorius Turonenſis Hiſt. lib. 2. cap. 37.

24. Octobris.

SENOCH Abbas, Pictaui pagi, quem Theiphaliam vocant, oriundus fuit: Monaſteriúmque in Turonum prouincia conſtruxit, in quo annos natus quadraginta, mortuus eſt, aſtante Gregorio Turonenſi Epiſcopo, apud quem in lib. de vita Patrum eius vita legitur. Claruit anno 680. Theiphalia hodie *Tiphauges* nuncupatur, quantùm intelligo. *6. Martij.*

FRIDOLINVS Hybernus, gente nobili, diù Pictauij hæſit in Baſilica S. Hilarij,

expirauitque circa annum 560. cùm Abbatis munere fungeretur Seckingi ad Rhenum: cuius vitam Notgerus Abbas ſancti Galli conſcripſit. A multis ſæculis in Breuiario Diœceſis Pictauenſis locum obtinet.

1. Iunij.

IOVINVS ex illuſtri familia in territorio Lodunenſi natus, Henſionenſis Monaſterij, quod nunc ſancti Iouini de Marnis dicitur, propagator extitit, ibidémque diem obiit, & humatus eſt. Locus ille olim vocabatur *Anſion.*

10. Iulij.

GENEROSVS Romanus, Henſionenſis Cœnobij Monachus, eidem, defuncto Lemiegiſilo Abbate, præfectus eſt. Anſoaldi Pictauorum Antiſtitis tempeſtate emicuit, eiúſque nomini Eccleſia Prioratûs & Parœciæ titulo inſignita, in Diœceſi Pictauenſi dicata eſt.

7. Auguſti.

IVNIANVS nobili genere in Pictonum regione natus, in pago Brioſſio, prædio Campaniaco, eâ ſanctitate præditus fuit, vt eo beata Radegundis plurimùm rebus in arduis vteretur. Corpus eius innumeris coruſcans miraculis, apud Mariacum (vulgò *Mairé*) ſepultum eſt, & exinde ad Monaſterium Nobiliacenſe delatum, Sigebranno Pictauorum Epiſcopo. In Martyrologio Benedictino Hugonis Menardi eius vita legitur, ſcripta à Boëtio Vulphino Epiſcopo, qui ex Gothis originem ducebat.

Pagus ille Brioſſius, (vulgò *Brion*) vicus eſt in Parœcia *de Payré*, ad amnem nuncuparum *la Cloüere*, vnóque tantùm diſtat milliario à Campaniaco, quod hodiè *Champagné ſainct Hilaire* dicitur.

9. Iulij.

ANNEMVNDVS, beati Iuniani comes indiuiduus, miniſter, & diſcipulus fuit, eíque in Monaſterij regimine ſuffectus eſt. In Breuiario Nobiliacenſis Monaſterij nouem Lectionum habet Officium, eiúſque in Litaniis prædicti Breuiarij mentio fit.

30. Ianuarij.

ADELELMVS Loduni in Diœceſi Pictauenſi natus, ſancti Roberti, primi *Caſæ Dei* in Aruernia Abbatis, diſcipulus fuit, ibidémque poſteà Abbas tertius ordine conſtitutus eſt. Obiit Burgis in Hiſpania, à Conſtantia Regina accerſitus.

20. Auguſti.

PHILIBERTVS claruit Dagoberti Regis temporibus, & filiorum: eiúſque vita ſcripta ad Coſehinum Abbatem, & fratres Gemeticenſis Cœnobij extat apud Surium. Anſoaldo Pictauorum Epiſcopo, Quinciacum ſancti Benedicti Monaſterium prope Pictauorum vrbem, & aliud Monaſterium eiuſdem Antiſtitis liberalitate in Herio inſula exſtructum incoluit. Hæc autem inſula nunc vocatur, *Noirmonſtier*, ſeu Nigrum Monaſterium.

15. Septembris.

AICHARDVS Pictauij natus, Anſchario milite, & Hermena parentibus, in Henſionenſi Monaſterio regularem diſciplinam amplexus eſt, & deinde per annos aliquot in Quinciaco Cœnobio commoratus eſt. Claruit circa annum 680. cuius vitam à Fulberto prolixè ſcriptam apud Surium conſule.

FAZEOLVS, cuius titulo decoratur Prioratus (vulgò *ſainct Faziaux*) nuncupátus, prope Metulum in Parœcia beatę Mariæ *de Mazieres*, Diœceſis Pictauenſis. Nomen eius Litaniis Monaſterij ſancti Cypriani Pictauen. inſertum eſt, à quo pendet Prioratus ille ſuprà ſcriptus. Iacet vir ſanctus in ſancti Sauiniani æde apud Metulum.

11. Octobris.

GENAROVS in eadem ſancti Sauiniani Eccleſia requieſcit, eiúſque Nobiliacenſis Monaſterij Litaniæ nomen habent. Prioratus cũ Parochiali Eccleſia in Diœceſi Pictauenſi ipſius præfert titulum.

LVPIANVS *fertur à B. Hilario Antiſtite donum baptiſmatis ſuſcepiſſe: ſed mox migrauit à corpore. Cui à Deo bonorum omnium largitore tanta eſt gratia attributa, vt ad eius ſepulchrum cæcus viſum, paralyticus greſſum, mutus mereretur eloquium. Requieſcit in vico Ratiatenſi, intra Pictauorum terminum; qui adiacet ciuitati Namneticæ*, ex Gregorio Turonenſi lib. de gloria Confeſſorum, cap. 54. Ratiatenſis ille vicus haud dubiè nunc *Rié* dicitur.

10. Februarij.

GVILLELMVS nonus, Dux Aquitaniæ, vitam edidit anno 1137. Hunc ſanctus Bernardus Partheniaci conuenit, & ab Anacleti II. Pſeudo-Pontificis partibus diſiunxit, vt conſtat ex Bernardo Bonæuallis Abbate, in vita ſancti Bernardi.

13. Auguſti.

RADEGVNDIS, Clotarij huius nominis primi Francorum Regis vxor, Monaſterium Virginum in vrbe Pictauenſi, cum inſigni ſanctæ Crucis titulo fundauit, obiitque Pictauij anno 590. vbi & ſepulta eſt in æde, quæ nunc ſanctæ Radegundis dicitur. De ea Fortunatus Pictauorum Epiſcopus, plura; & Gregorius Turonenſis, qui eius exequiis interfuit.

1. Decembris.

FLORENTIA Virgo patriam deſerens, ſancto Hilario ab exilio reuertenti adhæſit, & Pictauium vſque profecta eſt: móxque beatus Præſul ipſam, in cella, vt enixè poſtulabat, incluſit, vbi obdormiuit in Domino. Corpus eius à beato Hilario ſepulturæ mandatum eſt eo in loco, qui nunc vocatur *Comblé*, vbi Prioratus ſanctæ Florentiæ dicatus à multis extat ſæculis.

15. Decembris.

ABRA, beati Hilarij ante Epiſcopatum (vt fertur) filia, in Litaniis Diœceſis Pictauenſis ab omni æuo celebratur. Eius meminit Fortunatus Pictauorum Epiſcopus, lib. 1. de vita ſancti Hilarij, qui operibus eiuſdem Hilarij præfixus eſt.

16. Auguſti.

TROECIA, vulgò *ſaincte Triaiſe*, à ſancto Hilario edocta, abjectis ſæculi pompis, toto vitæ decurſu in cellula ſibi à præfato Præſule aſſignata, ſeſe religiosè continuit, vbi nunc Eccleſia Parochialis intra Pictauenſem vrbem cernitur, ſanctæ Troëciæ nomine conſpicua.

25. Iunij.

PECINNA Virgo, morum innocentiâ illuſtris, nomen dedit Eccleſiæ, & Parœciæ, quæ *ſaincte Pezame* dicitur, in Diœceſi Pictauenſi iuxta Nyorthum: & alteri etiam Parœciali Eccleſiæ, in Lucionenſi Diœceſi, prope *Mouſtiers ſur le Lay*. Huius meminit Molanus in Additionibus ad Vſuardi Martyrologium, & Chronicon Malleacenſe manuſcriptum, in quo hæc leguntur: *Anno 1098. inuentum eſt corpus ſanctæ Pecinnæ.*

7. Ianuarij.

VIRGANA Virgo, ouium cuſtos, vulgo *ſaincte Vierge*, nata eſt in Parœcia beatæ Mariæ *de Hault-bou*, in Diœceſi Pictauenſi: cuius ea fuit ſanctitas, vt loci illius Eccleſia ſanctæ Virganæ nomen tulerit, in qua ſepulchrum eius apparet perſpicuè.

13. Maij.

AGNES Abbatiſſa ſanctæ Crucis Pictauenſis, cui plurimos verſus Fortunatus Pictauorum Epiſcopus inſcripſit, lib. 11. ſuorum Poëmatum.

13. Maij.

DISCIOLA, beati Saluij Albigenſis Epiſcopi neptis, Monialibus ſanctæ Crucis Pictauenſis, olim annumerata eſt: de cuius felici obitu agit Gregorius Turonenſis hiſt. lib. 6. cap. 29.

14. Ianuarij.

NEOMADIA Virgo, vulgò *ſaincte Neomoye*, de ſtirpe Bauſſaij, in agro Pictauico, vt habet Proſa Miſſalis Diœceſis Pictauenſis, quæ in ipſius feſto legitur, clariſſimis orta parentibus, paſtoritiam vitam egit, ciúſq; interceſſione plurimi à morbo epileptico curantur. Patrona eſt Parœcialis Eccleſiæ ſui nominis, non longè ab oppido ſancti Maxentij ſitæ, apud quam ſepulta fertur; multæque ei ædiculæ in Pictonum regione exſtructæ ſunt. Caſtrum autem *de Bauſſay*, perparùm ab vrbe Lodunenſi diſtat, cuius Barones piiſſimi, vetuſtiſſimum item caſtrum ſanctæ Neomadiæ, iam dictæ Parœciali Eccleſiæ conterminum, diutiſſimè poſſederunt. Minimè verò prætereundum eſt, non ſolùm in omnibus ad vnum ditionis eorum caſtris, ſed etiam quibuſlibet in Eccleſiis, & Monaſteriis ab eiſdem excitatis, Capellas tantæ Virgini in gentilitatis gratiam poſitas, & dotatas fuiſſe.

Poſſent etiam ſuperioribus jungi.

1. Ianuarij.

Clarvs, Martyrij lauream adeptus apud Pictones, ſub Gallieno Imperatore, vt habet Martyrologium Gallicum nuper euulgatum.

Thavmastvs *Momociacenſis vrbis Epiſcopus, Pictauum oppidum petiit, ibique præſentem vitam finiuit: ſepulchrum habet ante ipſum atrium beati Hilarij; de quo tumulo eraſus à multis puluis, & hauſtus ita dolori dentium, febriúmque medetur, vt qui hauſerit, mereatur effectum. Nam ita hæc benedictio aſſiduè expetitur, vt iam in vno loco ſarcophagus appareat transforatus.* Ex Gregorio Turonenſi lib. de gloria Confeſſorum, cap. 53.

Legendum eſt, *Mimatenſis vrbis Epiſcopus*, vt coniicere eſt ex vicinia locorum, in quibus miracula quædã edita refert paulò antè idem Gregorius: Non enim mihi audiendi videntur, qui Momociacum de Moguntia Germaniæ ciuitate interpretãtur.

Maxentivs, Pictauorum Epiſcopus, Sanctus dicitur in vita ſancti Maximini Treuirorum Epiſcopi: cuius, & ſancti Iouini Abbatis frater erat.

Agapivs Preſbyter Pictauenſis, præceptor ſancti Maxentij Abbatis, tumulatus eſt in Eccleſia ſancti Saturnini, quæ adjacet Monaſterio ſancti Maxentij, vt Chronicon Malleacenſe edocet.

Maximinvs Pictauorum Epiſcopus, hîc iure merito collocandus eſt cum attextis hiſce Chronici Turonici manuſcripti verbis.

Anno 1226.

Philippus Epiſcopus Pictauenſis, apud Monaſterium Sillé, corpus ſancti Maximini Epiſcopi Pictauenſis, quinto Idus Octobris à terra leuauit.

Chronicon iſtud à Canonico Turonenſi, qui eodem vixit ſæculo, conſcriptum, meo nõ indiget calculo, cùm à lynceis authoribus ſæpenumerò in medium adducatur. Monaſterium verò *Sillé*, beatæ Mariæ Virgini ſacrum, in vicinia Abbatiæ Fontiſebraldi, nunc *Sully* dicitur, & Turonenſi Diœceſi addictum eſt.

Mayrvlfvs, Henſionenſis Cœnobij (vt perhibent) Monachus, iſtius quoque in opuſculi ornamentum accedit: de quo hæc duntaxat in Abbatiæ ſancti Cypriani Chartulario reperi, quæ reticere nequeo.

Radulfus, Flamma cognominatus, conceſsit Monachis ſancti Cypriani Eccleſias de Bomniaco, vnam in honore ſancti Petri, antiquâ vetuſtate dirutam: alteram in honore beatæ Mariæ: tertiam in ſancti Ioannis: quartam in ſancti Mayrulfi, vbi ipſe Sanctus iacet. Teſtes Radulfus Flamma, Arſendis vxor, Tetbaudus filius, Launo frater Radulfi, Gaufredus Vicecomes, Aimericus filius, Aimor Vicecomitiſſa, Fulco Archidiaconus, & alij.

Gaufredus iſte Toarcenſium Vicecomes fuit, anno Chriſti 1028. & aliquot etiam pòſt annis ſub Henrico I. Rege. Porrò apud Bomniacum, vulgò *Boëmé*, haud procul ab oppido Bercorio in Pictonibus, ſtat etiam hodiè Eccleſia ſancti Mayrulfi, cuius ad tumulum turbæ multæ perſeueranter confluunt. Prioratus autem, & Eccleſia ſancti Petri *de Boëmé* pendent à ſancti Cypriani Monaſterio.

Præter hæc, iuxta Cœmeterium oppidi *de Moncontour*, Pictauenſis Diœceſis, Capellam videre eſt ſancto Mayrulfo dicatam, quæ ad S. Iouini Cœnobitas pertinet.

Andreas *Canonicus S. Petri Pictauenſis, reuertens de Ieruſalẽ obiit anno 1111. in territorio Aſtæ ciuitatis, ad cuius tumulum multa miracula fiunt*, vt habet Malleacenſe Chron.

4. Aprilis.

Petrvs II. huius nomenclaturæ Epiſcopus, cui Fontiſebraldi Monaſteriũ ſua debet incrementa, an. 1086. quo Iſembertus II. animã efflauit, electus, Põtificali infulâ 8. Kal. Martij, an. 1087. decoratus eſt. Guillelmum VIII. Aquitaniæ Ducem, & Pictonum Comitem ſacris arcuit, qui (vt tradit Vvillelmus Malmeſburienſis lib. 5. de geſtis Regũ Anglorum, cap. 50.) *Vipereo meretriculæ infectus ſibilo, inceſti diſſuaſorem detruſit exilio: vbi beato fine concluſus, frequentibus & magnis miraculis innuit mundo quàm glorioſè viuat in cælo.* Eadem, Petrum extollens laudibus, ſic extulit Gaufredus Groſſus Monachus in vita S. Bernardi de Abbatis villa, in Tractu Pontiuenſi: *Exilium pro iuſtitia vſque ad mortem ſuſtinuit, eiúſque vitæ ſanctitas mirabilis extitit, vt poſt ipſius obitum miraculorũ etiam atteſtatione patet.* Quod & confirmat Chron. manuſcriptum Ricardi Pictauenſis.

In illo tempore, illud famoſiſſimum Cœnobium fœminarum, quod dicitur Fons-Ebraldi, con-

ſtituitur in pago Pictauenſi à Roberto de Bruxello, iuuante Pictauorum Petro Epiſcopo : cuius ſanctitatem crebra miracula tumuli eius loquuntur, & prædicant. Deſciuit à vita ſecundo Nonas Aprilis, vt barbarè, pro pridie Nonas, ex more illius ſæculi, notat Necrologium Abbatiæ ſancti Hilarij de Cella; & in Eccleſia ſancti Cypriani, iuxta portam Clauſtro contiguam quieſcit.

Varij authores nominis conuenientiâ decepti, ſancto Guillelmo I X. Aquitaniæ Duci, qui ſtemmati ſuo perinſigni clauſulam inſigniorem impoſuit, probra aliquot perperam aſcripſerunt, quæ in facinoroſum Guillelmum V I I I. patrem ipſius regerenda ſunt, vt animaduertit Ioannes Beſly, Regius apud Fonteniacum Conſiliarius, exquiſitiſſimâ antiquariæ rei eruditione, (è qua permulta tenacis amicitiæ priuilegio fultus, ſitienter hauſi) prænitens, qui primus ſubductis temporum rationibus, Pictonum Comites, eoſdémque Aquitaniæ Duces inter ſe diſtinxit, & in ordinem digeſſit.

Geſtiret animus Petro I I. cognomen de Turre non abſque probabilitate appingere, cùm antiqua in charta Monaſterij Fontiſebraldi, Longus de Turre frater eius dicatur. Verùm quia vterinus eſſe potuit, aut Petri ſororis maritus, nihil auſim affirmare.

25. Aprilis.

BERNARDVS de Abbatis villa dictus, quòd eò loci in Pontiuenſi Comitatu ortus ſit, anno 1100. Abbas ſancti Cypriani, defuncto Reginaldo, eligitur. Fundamenta poſuit Tyronenſis Cœnobij in Carnotenſi Diœceſi, & 7. Kal. Maij, anno 1116. mortem occubuit. Ordericus Vitalis, qui hiſt. lib. 8. eum Quinciaci Abbatem nuncupat, oppidò falſus eſt, vt variis ex Chartularij S. Cypriani locis manifeſtè colligitur, quorum enumerationi parſum eſſe aueo, ne libellus iſte turgeſcat. Huius Sancti vita legitur à Gaufredo Groſſo Monacho, eius diſcipulo, ſcripta ad Gaufredum Carnorenſem Epiſc. Apoſtolicæ Sedis Legatum, pulchrè docti Yuonis Carnotenſis ſucceſſorem.

16. Augusti.

RADVLPHVS de Fuſteïa, ſeu de Fragteïo, vulgò *de Fragrei*, ſocius Roberti de Arbriſſel, conditoris Ordinis Fontiſebraldi, & Monachus in ſancti Iouini de Marnes Cœnobio, iacet in Eccleſia ſancti Sulpitij iuxta Rhedonenſem ciuitatem, eiuſdémq; Eccleſiæ in Necrologio hæc verba habentur: *12. kal. Sept. obiit ſanctus Radulphus, Monachus ſancti Iouini, ſeruus, & Pater Fratrum, & Monialium Abbatiæ ſancti Sulpitij, anno 1129.*

22. Ianuarij.

GVALTERVS de Brugis, Ordinis Minorum, Pictauorum Epiſcopus, ſcripſit in libros Sententiarum, Quodlibeta, & Sermones. Anno 1307. humanitatis debitum ſoluit, Pictauiique in Eccleſia Minorum, miraculis clarus, Domini aduentum præſtolatur.

DE AQVITANIA OPVSCVLVM.

Ex codice Thuano 529. poſt Chronicon quod ab ortu Rerum inchoatum, & ad annum vſque 1265. perductum, neſcio quam ob cauſam dicitur Lemouicenſe, niſi fortè illud ſit, quod Gerardo Fracheto Lemouicenſi, Ordinis Prædicatorum, ab Andrea Ducheſnio, & quibuſdam aliis vindicatur, quódque ex Petauiana Bibliotheca in Sueciam tranſiit.

AQVITANIA, vt dicunt Iulius, & Oroſius, & Iſidorus, & Geſta Francorum, tertia pars eſt Galliarum, & habet tres Prouincias. Prima, Bituricenſis; ſecunda, Burdegalenſis; tertia, Nouempopulania, ſiue Auxitana, quæ nunc Vaſconia dicitur. Bituricenſis habet ciuitates octo: Bituricam, Lemouicam, Claromonten, Mimatem, Rutenam, Albiam, Caturcum, & exemptam Vallatem, quæ nunc Podium dicitur. Burdegalenſis ſex: Burdegalam, Pictauim, Sanctonas, Engoliſmam, Petragoricam, Agennum. Auxitana nouem habet ciuitates: Auxum, Tarbiam, Conuenam, Lactoram, Olero, Laſcurram, Aduram, Aquas, Baſatum, Bajonam, Coſeran. Habet etiam Aquitania Turonam, & Toloſam; quia quidquid eſt inter

Garonnam & Ligerim, Pyrenæos & Oceanum, Aquitaniæ cedit: vnde Aquitania dicitur, quòd Ligeri, & Garonna, & mari ferè circumdatur. Secundùm antiquos, & Iſidorum, Narbonenſis Bituricenſi Primati ſuberat, vt dicit Decretum ex. c. Conqueſtus. Sed Karolus Narbonæ Ducatum poſuit, & terram vltra Garonnam vſque ad Rhodanum adjunxit. Legitur autem quòd Clodoueus Rex Francorum quintus, & primus Chriſtianus, regno Francorum Aquitaniam ſubjugauit, & eam de manu Alarici Regis Gothorum Ariani, qui Romaniseam abſtulerat, & qui Toloſæ regnabat, eripuit precibus beatorum Martini & Hilarii, & decimo milliatio à Pictauis eum deuicit precibus prædictorum. Theodericum verò filium ſuum per Albicenſem & Rutenenſem ciuitates Aruernam direxit; qui omnes illas vrbes vſque Burgundiam à manu Gothorum abſtulit. Clodoueus autem hiemauit Burdegalæ, & theſauros Amalarici de Toloſa accepit, & per Caturrum & Lemouicam rediens, Engoliſmam obſedit, & in eius aduentu muri corruerunt, totámque terram ſubjugans, in Xantonia & Engoliſma & Burdegala Francos reliquit contra Gothos. Huius Clodouei nepos Chilpericus Rex filium Clodoueum in Aquitaniam miſit, vt Agennenſem, & Petragoricum pagum ſubiiceret. Legitur etiam quòd Clotarius pater Dagoberti Sadregiſilum ſub ſe rebus tractandis præfecit Aquitaniæ Ducatu ſibi ſpecialiter commiſſo: cuius barbam Dagobertus depilans, patrem offendit, & in antro beati Dionyſij latuit. Legitur etiam quòd Dagobertus fratrem ſuum Aribertum conſortem regni fecit, collatâ ei terrâ à ripa Ligeris vſque ad iuga Pyrenæi, quæ Galliam & Hiſpaniam diſterminant; qui ſedem regni Toloſam eligens, totam Vaſconiam ſubjugauit. Karolus autem Martellus Eudonem Ducem Aquitaniæ fugauit, qui ſe videns inferiorem, Saracenos de Hiſpania vocauit, qui cum omni familia Garonnam tranſeuntes, Chriſtianos & Eccleſias vaſtauerunt: perueniunt Burdegalam, cremant Eccleſias, & vſque Pictauim omnia vaſtant; & cùm Martinopolim vellent incendere, occurrit Karolus Martellus, quorum trecēta octoginta quinque millia peremit, & tantùm mille quingentos ſuorum amiſit. Nec multò pòſt idem Eudo rebellat, ſed Martellus eum in Vaſconia perſequens, vitâ & principatu priuauit: cum filiis quoque eius Gaïfero & Hunaldo pugnans, eos deuicit, & totam ſibi Aquitaniam ſubjugauit: Blauiam etiam caſtrum cepit. Pipinus autem filius Karoli Martelli, videns Gaïferum Ducem Aquitaniæ non conſentire iuſtitiæ Eccleſiarum ex partibus Francorum, venit in Aquitaniam, & cepit caſtella Borbon, Cantela, Clarmon, & multa alia caſtra Aruerniæ cepit; & veniens Lemouicam, muros eius deſtruxit. Inueni in Chronicis Moſaïcenſis Monaſterij, quod deſtructâ Lemouicâ, Primatia Bituris, & ſedes Ducatus Pictauis tranſlata ſunt, quamuis ordinatio Ducis poſtea apud Lemouicam ſit reducta. Tertiò rediens in Aquitaniam, cepit Bituricam, & caſtrum Tuarcis. Quartò rediens Caſturtium, vaſtauit, & veniens apud Lemouicam, in reſtitutionem villam de ſancto Valerico ſancto Martiali, & Salaniacum ſedi ſancti Stephani dedit. Quintò, in Aquitaniam rediens, caſtrum Argentonij contra Gaïferum reſtaurauit. Sextò, contra Gaïferum rediens, cepit Narbonam, Toloſam, & Albiam, & Gaualdanum, & multas roccas & ſpeluncas cepit tranſiens per Lemouicam, Scoralliam, Torennam, & Petruciam acquiſiuit. Vltimò, in territorio Petragorico Gaïferum Ducem occidit.

Finito ergo Aquitanico bello, quod per nouem annos continuos geſſerat, Pippinus mortuus eſt anno Domini DCCLXVIII. cui ſucceſſit Carolus Magnus: cuius prima expeditio in Aquitaniam contra Hunaldum fratrem Gaiferij fuit; vnde Garonnam tranſiens, caſtrum Fronciacum ædificauit contra Burdegalam. Ordinauit autem per Aquitaniam Epiſcopos, Abbates, & Comites de genere Francorum, & ſub ſe nouem Comites poſuit, ſcilicet Bituris Vmbertum, Pictauis Abonem, Lemouicæ Rotgerium, Petragoricæ Guitonum, Aruernis Iterium, Vallagiæ Bullum, Toloſæ Corſonem, Burdegalæ Siguinum, Albiæ Aymonem: quibus filium ſuum Ludouicum Regem præfecit, qui Carcaſſonam in finibus Aquitanorum muniuit, & Toloſæ quater legitur placitaſſe: qui Ordinem Eccleſiaſticum reparans, viginti quatuor Monaſteria in Aquitania legitur feciſſe. In tantùm autem res publica profecit, vt proficiſcente per Aquitaniam Rege vix inueniretur conquerens aliquid ſe iniuſtè perpeſſum: tribus enim diebus per ſeptimanam Rex iudicabat; qui factus Imperator, Pippinum filium ſuum Aquitaniæ præfecit, quo rebellante, Ludouicus apud Lemouicam venit, ac in Palatio Iogennaco, iuxta vrbem Pippinum, propter

morum correctionem ſub priuata cuſtodia Treuerim perduci fecit. Quo mortuo, Emeno Comes Pictauenſis contra voluntatem Imperatoris voluit filium Pippini Regem Aquitaniæ leuare, ſed non præualuit, immò Karolum Caluum alium filium Imperator Aquitaniæ præfecit. Eo tempore Normanni Aquitaniam vaſtauerunt, Namnetas, Turonim, Burdegalam, Xantonas, Engoliſmam, Lemouicam, Pictauim, Aurelianos, Pariſium, Beluacum, Nouiomum, & innumera caſtra, & Monaſteria cremauerunt. Et ſciendum quòd propter multas & frequentes rebelliones Ducum Aquitaniæ, Rex Franciæ nunc Comitem Toloſanum, nunc Engoliſmæ, nunc Bituriæ, nunc Vallagiæ, nunc Albiæ, nunc Aruerniæ, & vltimò Comitem Pictauiæ, & quoſdam Epiſcopos, qui Regalia habent, dominio Ducis ſubſtraxit, regno vniens illos. Cùm igitur Francorum Rex Aquitaniam primò à Gothis, ſecundò à Saracenis, tertiò à Normannis, quartò ab Anglicis, & Ruptariis, & Hæreticis liberauerit, & cum Ducibus eius, & pòſt cum Regibus, & filiis, & nepotibus ſemper guerras habuerit; ſi eam modò alicui tradit, erit multorum initium malorum; & cùm occurrere non poterit, pœnitebit. Iſta collecta ſunt ex diuerſis Chronicis.

BREVE CHRONICON
S. MARTINI MASCIACENSIS IN BITVRIGIBVS,
Ad Cyclorum Paſchalium margines inſperſum.

Ex Codice eiuſdem Monaſterij peruetuſto deſcripſit R. P. Petrus-Franciſcus Chiffletius; Societatis noſtræ Theologus, & ad me perhumaniter cum ſequentibus Annalibus miſit.

ANNO A CHRISTI INCARNATIONE.

DCCXXXII. Karolus contra Saracenos pugnauit Pictauis.
DCCXXXVIII. Initium Monaſterij Maſciacenſis ab Egone Comite.
DCCLXI. Aluernis incenſa.
DCCLXIII. Biturica captæ.
DCCLXVI. Lemouicas captæ.
DCCLXVIII. Rex Pippinus mortuus, Karoli pater.
DCCLXXVIII. Ludouicus naſcitur.
DCCCXIII. Karolus moritur.
DCCCXIIII. Aduentus Monachorum in Maſciaco.
DCCCXVII. Abbo Abbas naſcitur.
DCCCXXIIII. Karolus ex Iudith naſcitur.
DCCCXXXII. Ludouicus regno priuatur, & carcere truditur; & prœlium fit cum Lamberto & Odone.
DCCCXL. Ludouicus Imperator obiit duodecimo Kalendas Iulij. Eclipſis Solis.
DCCCXLII. Fraternum bellum fit in Fontaneto.
DCCCXLVII. Abbo Abbas ordinatur.
DCCCXLVIIII. Saraceni Baſilicam ſancti Petri & Pauli deuaſtant.
DCCCLIIII. Turonis à Normannis crematur.
DCCCLXV. Stephanus à Marcomannis occiditur, & Aruernis incenditur.
DCCCLXVI. Abbo Abbas moritur, & Aurelianis crematur. *In veteri Kalendario eiuſdem MS. codicis legitur:* VII. Kalendas Decembris Abbo Abbas migrat ad Chriſtum.
DCCCLXVII. Abbas Wandalmarus ordinatur; & Biturix eodem anno à paganis vaſtatur, & incenditur.
DCCCLXXIII. Marcomanni in Maſciaco venerunt.
DCCCCX. Madalbertus Bituricenſis Epiſcopus à paganis occiditur.

DCCCCXVI.

DCCCCXVI. Bituricas inceditur.

DCCCCXIX. Guillelmus famoſus Dux Aquitanorum efflauit, & coniux eius Ingelberga finem viuendi fecit. Hoc anno vrbs Biturix à Guillelmo nepote fraude intercepta, à ſuis patenter recipitur conciuibus.

DCCCCXXII. Hoc anno rebellauit Rorbertus contra Karolum Regem ſeniorem ſuum, & vnctus eſt ſuper eum Rex.

DCCCCXXVI. Obiit Berno Abbas: & Guillelmus Dux Aquitanorum hominem exuit.

DCCCCXXXV. Odo Abbas ordinatur.

DCCCCXLVIII. Sic obiit Geruncus Archipræſul Biturigenſis. Ipſo anno domnus Launo in præfatâ ſede nobiliter ordinatur.

DCCCCLIII. Neuernis hoc anno capitur & incenditur.

DCCCCLIV. Lodouicus Rex Francorum moritur, & Lotharius filius eius maior in regno eligitur.

DCCCCLV. Launus Archiepiſcopus Biturigenſium hominem exuit.

DCCCCLXI. Bellatores Francorum hoc anno Monaſterio Maſciaco latenter voluerunt rapere, eumque de nocte exturbauerunt.

DCCCCLXVII. viij. Idus Iunij ſic obiit Odo Abbas bonæ memoriæ; & Ardiucus Monachus Nonis Septembris.

DCCCCLXIX. Vgo in præfatâ ſede Biturigenſium ordinatur Archiepiſcopus.

DCCCCLXXVIII. Adelardus Abbas ordinatur.

DCCCCLXXXV. iiij. Kalendas Februarij obiit Lotharius Rex.

DCCCCXCIX. Caſtrum Maſciacenſe hoc anno deſtruitur. Abbas Adelardus moritur.

M. I. Anno ab origine mundi IV. CCI. Fames Valida.

M. II. Ingo Abba ordinatur in Maſciaco Monaſterio.

M. XIII. Dacbertus Archiepiſcopus obiit. Hoc & Stephanus Epiſcopus ad Legardem matertèram ſuam latenter interficitur, & Rod. moritur.

FINIS.

ANNALES FRANCORVM.

Ab anno DCCXXVI. vſque ad annum DCCXCVI.

Ex Codice S. Martini Maſciacenſis peruetuſto.

ANNO DCCXXVI. Martinus mortuus eſt. Fuit autem Monachus in Corbeiâ, vir vitæ continentiſſimæ, & adprimè eruditus; quem Karolus Dux in ſummâ veneratione habuit, & peccata ſua ei confitebatur.

DCCXXVII. Danihel in Attiniaco mortuus eſt.

DCCXXVIII. Item Karolus fuit in Saxoniâ: & Adulfus Epiſcopus mortuus eſt: fuit autem de Camaraco, & habuit Abbatiam Sancti Vedaſti.

DCCXXIX. Quando Carolus voluit pergere in Saxoniâ.

DCCXXX. Quando Karolus perrexit Suauis contra Lantfridum.

DCCXXXI. Quando karolus fuit Vvaſconiâ contra Eodonem, & Raganfredus mortuus eſt.

DCCXXXII. karolus habuit bellum contra Saracenos in menſe Octobrio, die Sabbati. * * *.

DCCXXXIV. karolus perrexit in Friſiam, & deleuit eam vſque ad internecionem.

DCCXXXV. Quando Karolus inuaſit Vvaſconiam.

DCCXXXVI. Audomus Epiſcopus mortuus eſt: & Karolus dimicabat contra filios Eodonis.

DCCXXXVII. Quando Karolus bellum habuit contra Saracenos in Gotiâ.

DCCXXXVIII Karolus intrauit in Saxoniam.

DCCXXXIX. Karolus intrauit in Prouinciâ, vſque Maſſiliam.

DCCXL. Sine hoſte fuit hic annus.

DCCXLI. Karolus mortuus eſt, & Theobaldus interfectus.

DCCXLII. Carolomannus perrexit in Vvaſconiam.

DCCXLIII. Vaſtauit Carolomannus Alamanniam.

DCCXLIV. Pax inter Carolomannum & Odilonem : & hoſtes in Saxoniâ.

DCCXLV. Carolomannus & Pipinus abierunt in Saxoniam.

DCCXLVI. Carolomannus intrauit Alamanniam : vbi fertur quòd multa hominum millia cecident ; vnde compunctus regnum reliquit, & Monaſterium in caſtro Caſſino ſitum adiit. Petiit autem Abbatem loci illius ac fratres, vt quod vilius excogitare poſſent officium ei iniungerent. At illi anſerum cuſtodiam mandauerunt ei. Quas cùm paſceret, contigit, vt lupus ex improuiſo veniens; vnam earum raperet. Quod ille cernens, & eripere non valens, cum gemitu conuerſus ad Dominum, dixit; Ecce Domine, cui regnum commiſeras : quomodo enim innumeros populos ac regiones prouido moderamine regerem, qui paucas anſeres ſeruare nequiui? Cumque amariſſimè fleret, reumque ſe creditæ ſubſtantiæ torporis ignauiâ reſolutâ fateretur; cogente Deo qui eius compaſſus eſt lacrymis, lupus rediit, anſerem ſanam depoſuit, fruſtratus dilectæ prædæ vſu, auidis faucibus inuitus abſceſſit.

DCCXLVII. Carolomannus Romam migrauit.

DCCXLVIII. Grifo fugit in Saxoniam.

DCCXLIX. Grifo reuerſus eſt de exilio.

DCCL. Sine hoſte fuit.

DCCLI. Lantfridus obiit.

DCCLII. Domnus Pipinus eleuatus eſt ad Regem.

DCCLIII. Pipinus Rex in Saxoniâ : & Ildegarius Epiſcopus defunctus eſt : & Papa venit ab vrbe Româ, & Carolomannus poſt eum : & filij eius tonſi ſunt : & Gripho occiſus eſt.

DCCLIV. Bonifacius Martyrium ſuſcepit : & Hildetrudis mortua eſt : & Carolomannus obiit : & Rex Pipinus abiit Longobardiam : & Papa reuerſus eſt Romam.

DCCLV. Venit Taſſilo ad Marciſcampum, & mutauerunt Marcis-campum in menſe Maio.

DCCLVI. Rex Pipinus perrexit Longobardiam : & Aiſtulfus mortuus eſt.

DCCLVII. Venit organa in Franciam.

DCCLVIII. Rex Pipinus fuit in Saxoniâ.

DCCLXIX. Rex Pipinus mutauit nomen ſuum in filio ſuo.

DCCLX. Domnus Pipinus Rex fuit in Vvaſconia contra Vvaifarium.

DCCLXI. Iterum Pipinus fuit in Vvaſconiâ vnà cum Carolo : captóque omni pago Aruernico, Burbonem caſtrum, & Clarum-montem igne cremauit.

DCCLXII. Iterum domnus Pipinus cum dilectis filiis ſuis Carolo & Carolomanno perrexit Vvaſconiam, & adquiſiuit ciuitatem Bituricas.

DCCLXIII. Pipinus placitum habuit Vvarmatiâ : dedit Comitatos dilectis filijs ſuis.

DCCLXIV. Habuit domnus Rex Pipinus conuentum magnum cum Francis ad Cariſiacum. Eodem anno gelu magnũ fuit à XIX. Kal. Ianu. vſque in XVII. Kal. Aprilis.

DCCLXV. Venerunt corpora Sanctorum ab vrbe Româ in Franciam, Gorgonius, Naborius, & Nazarius : & habuit tunc placitum Pipinus in Attiniaco.

DCCLXVI. Quando Pipinus fuit in Vvaſconiâ. Eodem anno Frotgaudus Epiſc obiit.

DCCLXVII. Iterum Pipinus fuit in Vvaſconiâ in menſe Martio, & cœpit Lemouicas ciuitatem : & domna Berta erat Bituricas.

DCCLXVIII. In iſto anno domnus Pipinus mortuus eſt viij. Kalendas Octobris : & domnus Carolus, & Carolomannus vncti fuerunt in Reges vij. Idus Octobris : & Vvaifarius interfectus eſt.

DCCLXIX. Eodem anno domnus Karolus Rex poſtquam cœpit regnare, primâ vice fuit in Vvaſconia vltra flumen Garonna : & corpus Sancti Gorgonij poſitum Gorziâ Monaſterio.

DCCLXX. Hoc anno fuit domna Berta Regina in Italiâ, propter filiam Deſiderij Regis : & redditæ ſunt ciuitates Sancti Petri plurimæ.

DCCLXXI. Bonæ memoriæ domnus Karolomannus obiit pridie Nonas Decembris.

DCCLXXII. Domnus Rex Carolns perrexit Saxoniam, & cœpit Heriſburgo: & peruenit ad locum qui dicitur Hermenſul: & ſuccendit ea loca.

DCCLXXIII. Domnus Carolus perrexit Italiam: & concitato bello fugit Deſiderius Rex Longobardorum, & retruſus eſt Papiâ: & domnus Rex Carolus obſedit eam dominans Italiæ.

DCCLXXIV. Hoc anno tradita eſt Papia Francis, & Deſiderius directus eſt in Franciam, Et Carolus miſit Comites per omnem Italiam, lætus S. Petro reddidit ciuitates quas debuit, diſpoſitiſque omnibus alacer, venit in Franciam: & eodem anno bellum habuit contra Saxones, in loco qui dicitur Heriſburgo.

DCCLXXV. Carolus Rex perrexit Saxoniam, & cœpit Sigeburgo: & interfecta multa millia paganorum, victor remeauit Franciâ.

DCCLXXVI. Perrexit Rex Carolus in Italiam, & occiſo Rodgando qui illo rebellis erat, obſederuntque Stabilinium ſocerum ſuum Taruiſo ciuitate. Eo capto, diſpoſitiſque omnibus rediit cum ſuis Franciâ: & audiuit quòd Saxones rebellaſſent contra Francos, motoque exercitu, perrexit obuiam illis. Cùm vidiſſent pagani quod non poterant Francis reſiſtere, timore perculſi venerunt maiores natu ad Carolum Regem poſtulantes pacem: & baptizatâ multâ turbâ populi, ædificauerunt Franci in finibus Saxonum, ciuitatem, quæ vocatur Vrbs Caroli.

DCCLXXVII. Eodem anno glorioſus Rex Carolus venit Saxoniâ, loco cognominante Patresbrunna: habuitque ibi magnum placitum: & ibi conuenerunt Saxones ad Baptiſmum Catholicum, & baptizata multa millia populorum gentilium: & ædificauerunt ibi Eccleſiam Franci: vnde in poſtmodum Carolus Rex meritò gaudet cum Iohanne Baptiſtâ, qui & prædicauit Baptiſmum in remiſſionem peccatorum.

DCCLXXVIII. Eo anno Rex Carolus cum magno exercitu venit in terram Gallicíam, & adquiſiuit ciuitatem Pampaloniam. Deinde accepit obſides in Hiſpaniâ de ciuitatibus Habitauri atque Ebilarbi, quarum vocabulum eſt Oſca & Barcillona: & ipſum Ebilarbum vinctum duxit Franciâ. Interim Saxones rebellantes mouerunt exercitum, ad amnem Rheni, properantes incenderunt oppida, & igne cremauerunt ciuitatem, quam Franci conſtruxerant inter flumen Lippia.

DCCLXXIX. Inclytus Rex Carolus commoto magno exercitu venit Saxoniam, iterum vaſtantes & incendentes omnia vſque flumen Vviſera: & multis obſidibus acceptis, remeauit Franciâ.

DCCLXXX. Iterum pulcherrimus Rex Carolus cum Francorum exercitu venit Saxoniam vſque fluuium Aluia, & adquiſiuit vniuerſam terram illam ſub forti Dei brachio. Ipſo quoque anno Saxones derelinquentes idola, Deum verum adorauerunt, & eius crediderunt opera. Eodem vero tempore ædificauerunt Eccleſias, & venerunt ad Carolum Regem multa millia Vvinethorum hominum: ipſoſque cepit vnà cum Dei auxilio.

DCCLXXXI. Sine hoſte fuit hic annus, niſi tantùm Vvarmaziâ ciuitate venerunt Franci ad placitum: & ibi fuit Taſſilo Dux de Bacoarios, magnáque munera præſentauit Carolo Regi, & per eius licentiâ rediit patriam.

DCCLXXXII. Religioſus Rex Carolus habuit magnû placitum in Saxoniâ ſuper flumen Lippia, & ibi venerunt legationes Hunorum ad præſentiam Principis. Ipſo anno Saxones rebellantes reducti ſunt ad priorem tramitem, Deum abnegantes, & fidem quam promiſerant. Tunc cum magno exercitu hoſtes in Saxoniâ: & ceciderunt Franci de Saxis multitudo hominum, & multos vinctos adduxerunt Franciam.

DCCLXXXIII. Carolus Rex commoto exercitu perrexit Saxoniam: & concitauerunt prælium circà flumen Vviſera, & ſecus fluuium Haſſa: & Carolus, quippe victor, cum ſuis omnibus remeauit Franciam. Et in ipſo anno bonæ memoriæ Berta obiit: & Hildegardis Regina defuncta eſt pridie Kalendas Maij.

DCCLXXXIV. Iterum domnus Carolus venit Saxoniam, terram illam vaſtantes & deſtruentes omnia. Et eodem anno verni temporis obſedit Rex Carolus Heriſburgo & Franci ſederunt per gyrum in Borderes.

DCCLXXXV. Tunc domnus Carolus moto exercitu de ipſis tentoriis, venitque Derſia, & igne combuſta ea loca venit vltra flumen Vviſera: & eodem anno deſtruxit Saxonum rates, ſiue eorum firmitates: & tunc adquiſiuit Saxones cum Dei auxilio.

DCCLXXXVI. Hic annus fuit ſine hoſte, niſi tantùm verno tempore perrexit Carolus Rex in Italiam cum ſuo exercitu, & venit Romam. Deinde cœpit terram Beneuenti per Dei auxilium. Et illo anno fuit miſſum de cœlo ſignum à Deo in terrâ, terrorque magnus.

DCCLXXXVII. In iſto anno Rex Carolus venit cum ſuo exercitu Bagoarios, & accepit ibi obſides: Victor remeauit Franciâ.

DCCLXXXVIII. Eo quippe anno fuit placitum Anglishamio; Et eodem anno pugnauit omnipotens Deus pro Carolo Rege, ſicut fecit pro Moyſe & filiis Iſraël, quando demerſus eſt Farao in rubro mari; ſic Deus omnipotens, ſine bello, & ſine altercatione tradidit regnum Bagoariorum in manus Caroli: & Taſſilo Dux tonſus eſt, retruſuſque Gemetico Monaſterio.

DCCLXXXIX. Fuit domnus Carolus in Vvenetis, & peruenit in Vvilciâ, & adquiſiuit ibi Draoſcionem Regem, & alios quamplurimos: & accepit obſides plures, atque omni terrâ illâ obſeſſâ ſiue ſubiugatâ, victor rediit Franciâ.

DCCXC. Hic annus hoſtem non habuit, niſi tantum ad Vangionem, quod eſt Vvarmazia. Ibi habuit Rex Carolus Magnum conuentum cum Francis. Et Andegarius Epiſcopus Monaſterii Sancti Martini obiit xv. Kalendas Februarij. Fuit autem ex genere Anglorum; ſed pater eius, Botto nomine, negotiator, fuit in vrbe Maſſiliâ. Fuit autem magnæ humilitatis, vnde omnibus gratiſſimus habebàtur.

DCCXCI. Domnus Carolus moto magno exercitu perrexit in Huniâ, ibique habuit conflictum magnum cum Hunis & vaſtauit Huniam plagâ magnâ vſque flumen Rapha: cum prædâ magnâ, Deo protegente reuerſus eſt Franciam.

DCCXCII. Hoc anno inclytus Carolus cum ſuis fidelibus reſedit in Baugoarios, & habuit magnum placitum in Rageniſburgo ciuitate. Et hoc anno Saxones mentiti ſunt fidem quam polliciti fuerunt iamdudum Regi Carolo: errauerunt, atque deuiauerunt, adeptique ſunt tenebris, ſicut ſcriptum eſt, *zelus adprehendit populum ineruditum*. Et eodem anno patefactum eſt conſilium iniquum quem conſiliauerunt cum Pipino filio ſuo Caroli, iniqui conſiliatores; Vnde reprobi apparuerunt, & receperunt eorum meritum.

DCCXCIII. Glorioſus Rex Carolus iterum reſedit Baugoarios, miſſiſque exercitibus ſuis vaſtauit omnia, victorque reſedit Baugoarios.

DCCXCIV. Domnus Carolus commoto exercitu venit in Saxoniam: & Saxones polliciti ſunt emendari, fœduſque pepigerunt Rege Carolo vnà cum ſuis fidelibus: deinde cum ſuis optimatibus rediit Franciam.

DCCXCV. Domnus Carolus commoto magno exercitu iterum venit in Saxoniam, omnémque terram illam circuiuit, venitque in Vvidmodinga; deinde Bardinc pago: vaſtauítque & ſubiugauit has regiones: acceptis obſidibus ſoſpes & alacer remeauit Franciam.

DCCXCVI. Iterum domnus Carolus moto exercitu ſuo venit Saxoniam. Tunc cum magnâ prouidentiâ & decertatione vaſtauit Saxoniam, & præda magna acceptis obſidibus in Drachina: feceruntque Franci pontem ſuper amnem Vviſera, in loco cuius vocabulum eſt Aliſni. Exinde perrexit Vvimodin. Deinde vaſtauit regiones illas, cum ſuis omnibus proſperè & incolumis remeauit ad propria.

Hìc terminantur Annales; tum ſequitur in Codice, manu perinde antiquâ.

Anno DCCLVI. anno v. regnante Pipino Rege, obiit Vvicterbus Epiſcopus & Abba Sancti Martini. Fuit autem Baugoarius, genere Heiloluingus: ſenex & pluſquàm octogenarius, vſque ad id tempus ſedebat, propriâ manu ſcribens libros.

Obiit Alchuinus XIV. Kalendas Iunij, feriâ I. Pentecoſtes, inluceſcente die, Lunâ vi. anno Incarnationis Domini DCCCIV. Indict. XII. anno XXXVI. regnante domno Carolo: accidente paralyſis viij. Idus Maij, feriâ v. ad veſperum, poſt Solis occaſum, Lunâ XXV.

FINIS.

BREVE VIRZIONENSE CHRONICON
Ab anno 843. ad annum Chriſti 1221.

Deſcriptum ab antiquo Regeſto aſſeruato in Abbatia S. Petri Virzionenſis per Dom. Claudium Le Begue ſuperiore ſæculo in eadem vrbe Iuri dicundo Præfectum. Quod mihi ante quindecim annos tradidit cariſſimus auunculus meus Dom. Philippus Le Begue Regius in Senatu Biturigum Præſes eloquentia atque eruditione non vulgari tota Gallia celeberrimus.

ANno 843. Principium Abbatiæ de Douero.
Anno 903. Eadem Abbatia tranſlata Virſionem cum Abbate Raymundo.
Anno 1026. Caſtrum Maſciacum ædificatum.
Anno 1067. Caſtrum Virſionis incenſum.
Anno 1128. Monaſterium S. Martini Maſciacenſis arſit vna cum Burgo.
Anno 1135. Caſtrum Iſſoldunenſe cum Abbatia incenſum.
Arnulfus Virſionis Dominus obiit anno 1142.
Succeſſit Goffredus filius qui obiit anno 1144.
Herueus Virſionis Dominus adiit Hieroſolyma anno 1164.
Vvillelmus Virſionis Dominus fuit miles, anno 1192.
Anno 1193. ſeptimo Kalendas Maij fundata eſt Eccleſia ſancti Petri Virſionenſis.
Anno 1197. Caſtrum Virſionis deſtructum à Rege Angliæ, & obiit Vvillelmus Virſionis Dominus: cui ſucceſſerunt fratres.
Anno 1202. Oſtenſæ ſunt reliquiæ Sanctorum Perpetuæ & Felicitatis populo Virſionenſi, præſente Abbate Guillelmo.
Anno 1204. Franci Conſtantinopolin ceperunt.
Anno 1205. Naues cum velis Virſionem venerunt.
Anno 1213. Vvillelmus Dominus Virſionis profectus contra Albigenſes.
Qui obiit anno 1216.
Succeſſit Herueus qui Hieroſolyma adiit cum Simone de Montfort, anno 1221. relicto Vvillelmo filio Virſionenſi.

Quædam adduntur in Gallica eiuſdem Chronici verſione, *quæ ſuo aliàs loco deſcribentur.*

FRAGMENTVM DE PETRAGORICENSIBVS EPISCOPIS:
Siue Epitome Geſtorum quorundam Eccleſiæ Petragoricenſis Præſulum.

Ex duobus Apographis calamo exaratis.

ANno Incarnationis Dominicæ noningenteſimo ſeptuageſimo ſexto, Froterius Epiſcopus ab Hugone Capetio Francorum Rege Petragoras miſſus eſt, & rexit Eccleſiam annos xiv. menſes vj. dies iij. Obiit autem anno Domini DCCCCXCI. vj. Idus Decembris & ſepultus eſt in Baſilica S. Frontonis. Hic Epiſcopus magnum Monaſterium S. Frontonis ædificare cœpit atque caſtrum Agoniacum, Craoniacum, Albam Rocham, rupem S. Chriſtophori, rupem de Baſiliaco, vt eſſent munimen & refugium contra Normannos tunc temporis paganis erroribus aberrantes: tempore huius corpus S. Frontaſii Martyris per viſionem reuelatum eſt cuidam viro religioſo eiuſdem Eccleſiæ Canonico: locus tamen in quo iacebat propter guerrarum frequentes diſcurſus penitus ignorabatur. Ad vltimum iſte Epiſcopus à Præpoſito ſuo iugulatus eſt in loco qui dicitur Morcinq, qui eſt in Parrochia de Courſiaco.
Poſt hunc in Epiſcopatum ſucceſſit Martinus dono Dei Epiſcopus, & rexit Ec-

cleſiam annos nouem. Obiit autem anno Domini milleſimo. Obitus verò eius non eſt in Calendario denotatus, eſtque ſepultus in ſupradicta S. Frontonis Eccleſia. Martinus iſte Boſonis veteli Comitis Petragoncenſis & Marchiæ filius extitit, natus ex ſorore Bernardi Comitis Petragoricenſis Eyna nomine, & ipſa ædificauit Capellam ſancti Andreæ.

Poſt verò hunc in eundem Epiſcopatum ſucceſſit Radulphus de Cohalia Epiſcopus, qui rexit Eccleſiam annos xij. menſes vj. Obiit autem anno Domini milleſimo xiij. Nonis Ianuarij, & ſepultus eſt primum in Monaſterio vetulo, vbi altare conſecratum eſt in honorem S. Thomæ Martyris.

Iſte Epiſcopus ædificauit Eccleſiam S. Aſterij & conſtituit in ea Canonicos Regulares, in qua quondam Monachæ habitauerant, ſed à Normanis extiterat deſolata. Ædificationi huius Eccleſiæ Epiſcopus Tholoſanus interfuit, quo tempore Canonici S. Saturnini & S. Frontonis inter ſe confœderati ſunt.

Poſt hunc in eadem ſede ſucceſſit Arnaldus Vittabrenſis Epiſcopus, & rexit Eccleſiam annos xxii. Obiit autem anno Domini milleſimo trigeſi. ſexto, ij. Idus Iulij, ſepultuſque in dicta Baſilica: cuius tempore iterum Normanni portum Aquitanicum applicuerunt apud S. Michaëlem de Eremo volentes Aquitaniam deſertare: contra quos Glorioſus Guilhermus Comes Pictauenſis bellum commiſit & maxima eorum pars mortua eſt.

Huic bello Arnaldus Vittabrenſis Epiſcopus interfuit, ſed cum non haberet pecuniam, vnde ſuos remuneraret milites, pro eorum labore accepit quandam pecuniæ ſummam ab Antoyno, ſiue vt alio Codice legitur, Antonio, Lemouicenſi Epiſcopo ſuper Archipresbyteratu Exindôlienſi quod vſque hodie propter Petragoricenſis Eccleſiæ negligentiam obliuioni traditum eſt & omiſſum.

Poſt autem milleſimum trigeſimum ſupra ſeptimum in eundem Epiſcopatum Giraldus de Gordonio Epiſcopus ſucceſſit, qui quidem Eccleſiam annos xxij. menſes iij. dies xxi. rexit, & moderatus eſt. Obiit autem anno Domini milleſimo quinquageſimo nono, xij. Calendas Aprilis, & in dicta Baſilica ſepultus. Iſte verò Epiſcopus à menſa Epiſcopali alienauit Caſtrum Agoniacum & Albam Rocham pro quadam guerra, quam aduerſus Audebertum Cadenerarium Comitem habuit: depoſuerat enim mouetam Helianenſem, quam Helias Comes pater eiuſdem Audeberti iuſſerat fabricari.

Poſt hunc ſucceſſit Guilhermus de Monte Berulpho, qui rexit Eccleſiam annos xx. menſes xi. dies iii. Obiit autem anno Domini milleſimo lxxxi. viij. Idus Febr. & ſepultus eſt apud Montem-Berulphum in Eccleſia S. Mauricij. Iſte Præſul homo ſanctiſſimus fuit, & quicquid maledicebat, à Domino erat maledictum. Inter quæ quædam Molendina, quæ fuerant in Nizona flumine, in territorio Villaboenſi, quadam die maledixit, & deſolata ſunt.

Cuius tempore Guinamandus Monachus Caſæ-Dei ſepulchrum S. Frontonis mirabiliter ſculpſit anno Domini MLXXVIJ. Stephanus Iterius Canonicus S. Frontonis & cellarius omnia neceſſaria huic operi miniſtrauit.

Poſt hunc in eundem Epiſcopatum ſucceſſit Reynaldus de Tiborio & rexit Eccleſiam annos xvij. menſes iv. & dies vnum & xx. Obiit autem anno Domini milleſimo nonageſimo nono, octauo Idus Septemb. apud S. Georgium de Rama. Hic Epiſcopus obſidioni Antiochiæ interfuit, ſed dum die quadam diuina celebraret, à Sarracenis ſuper altare decollatus eſt. Hic Eccleſiam S. Ioannis de Cola ædificauit, & in eadem conſtituit Canonicos regulares.

Hunc verò ſupradictum ſecurus eſt in eadem ſede Guilhermus de Alba Rocha, & Eccleſiam rexit annos xxiiij. Obiitque anno Domini milleſimo centeſimo xxiij. iv. Nonas Aprilis & ſepultus in hac Eccleſia. Cuius tempore Burgus S. Frontonis & Monaſterium cum ſuis ornamentis repentino incendio peccatis promerentibus conflagrauit, atque ſigna in clocario igne ſoluta ſunt. Erat tunc temporis Monaſterium ligneis tabulis coopertum: hic Epiſcopus Cœmiterium pauperum, quod eſt vltra Pontem vſque ad Ripam fluuii benedixit.

In eundem Epiſcopatum poſt hunc ſucceſſit Guilhermus de Nanclars, & rexit Eccleſiam annos 14. Obiit autem anno Domini milleſimo centeſimo xxxviij. 4. Calend. Ianuarij, & in dicta Eccleſia ſepultus Hic Epiſcopus primus inſtituit fieri ſcrutinium in ſacris Ordinibus. Item inſtituit, vt omnes agricolæ darent conuiuium pro-

pacte obſeruanda, cuius tempore domus Bladagij Sancti Frontonis, quæ erat in clauſtro ab Helia Rudello Comite, & à Burgenſibus confracta eſt. quem mater ſua Comitiſſa, Gaſconia nomine, (aliàs Brunichilda de Foix) coram eodem Epiſcopo in conuentum publicè abaſtauit (ſiue vt alia lectio habet, abaſtardauit) dicens quod non erat filius Heliæ Comitis.

Poſt hunc ſucceſſit in Epiſcopatum Gaufridus de Cauze, & rexit Eccleſiam annos duos, menſes 8. dies 11. Obiit autem anno Domini milleſimo centeſimo xlij. quinto kalend. Septembris, & ſepultus in Baſilica. Tempore huius Epiſcopi fratres Militiæ Templi in terram iſtam primitus aduenerunt, & data eſt eis Eccleſia S. Mauricii de Androuallo, in qua quondam Monachæ habitauerant, ſed propter earundem irreligioſitatem & incontinentiam eam reliquerant deſolatam.

Poſt autem hunc ſucceſſit in Epiſcopatum Raymondus de Marollio, & rexit Eccleſiam annos 17. & poſtea extitit Burdigalenſis Archiepiſcopus annis duobus paulò plus. Obiit autem anno Domini milleſimo centeſimo lviij. 10. Calend. Ianuarij, & ſepultus eſt Burdegalæ in Eccleſia Sancti Andreæ. Tempore huius Epiſcopi Henricus Anglorum Rex, Normanorum & Aquitanorum Dux, in Aquitaniam intrauit; habebat enim in vxorem Dominam Helionoram filiam Guilhermi Pictauorum Comitis, quam quidem Ludouicus Francorum Rex ob einſdem nimiam luxuriam prius reliquerat. Henricus præfatus habuit de Theſauro Eccleſiæ S. Frontonis Tabulam quandam argenteam, in qua erant duodecim Apoſtoli figurati. Item tempore huius Epiſcopi Boſo Comes Petragoricenſis ſupra locum Atenarum Petragoræ magnam Turrem & excelſam conſtruxit.

Poſt hunc ſucceſſit in eundem Epiſcopatum Ioannes Daſida Magiſter Scholarum Pictauenſis Eccleſiæ, & rexit Eccleſiam annos octo, minus octo diebus. Obiit autem anno Domini MCLXIX. quinto Nonas Maij, & ſepultus in ciuitate Petragorica per violentiam. Vnde inter Clericos Sancti Frontonis & Sancti Stephani vno anno extitit magna controuerſia, & plures expenſæ in placitis exequendis exinde factæ ſunt. Hic Epiſcopus caſtrum Gauandunum Agennenſis Diœceſis obſedit, cepit, totumque ſubuertit. In eodem caſtro raptores inhabitabant viris religioſis plurima mala vndique inferentes.

Demum poſt hunc in eandem ſedem Epiſcopalem ſucceſſit Petrus Minetus, & rexit Eccleſiam annos 12. menſes 5. & dies 22. obiitque anno Domini milleſimo centeſimo 82. 3. Idus Aprilis, & ſepultus in Eccleſia S. Stephani. Hic Epiſcopus corpora prædictorum Epiſcoporum à Capitulo Sancti Frontonis leuauit, & ea repoſuit cum magno honore & reuerentia infra Eccleſiam, vbi altare in honorem Beatæ Catharinæ conſecrauit. Item tempore huius Epiſcopi Henricus Rex Anglorum & Dux Normannorum cum filiis ſuis Henrico Rege Iuniore, Richardo Duce Aquitanorum, & Gaufrèdo Comite Britannorum, cum quodam Arragonum Rege, atque Ergamanda Domina de Narbona, Podium S. Frontonis obſedit.

Hæc Epitome à me deſcripta fuit (inquit neſcio quis Anonymus in neutro ex Apographis quibus vſus ſum de nomine deſignatus) anno milleſimo quingenteſimo & ſeptuageſimo, ex libro quodam, qui à Capellanis Sancti Antonij adſeruabatur, cuius copiam mihi præbuit Sequinus Capellanus illius Sacelli. Prædictorum imagines depictæ erant prope altare Diuæ Catharinæ, & præter eos quatuor antiquiorum, quorum primus erat Bertrandus, II. Raymondus tertij & quarti nomina legi non poterant, quintus erat Frotarius depictus in prima Columella ſtructilis, quæ proxima eſt altari S. Catharinæ ad latus templi. Poſt quem reliquorum Epiſcoporum, de quibus ſupra dictum eſt; Imagines viſebantur ſuperſcriptis nominibus, quæ vix legi poterant, & omnes præter Imaginem Frotarij & aliorum paucorum imbribus madefactæ deciderunt ineunte Ianuario, anno 1587. quadriennio ante, cum is locus Baſilicæ S. Frontonis, vbi ante annum milleſimum quingenteſimum ſeptuageſimum quintum fuerat chorus, adæquaretur, loculi lapidei in quibus condita fuerant aliquot dictorum Epiſcoporum corpora, reperti fuere humo & ruderibus obruti, vacui tamen: oſſa enim inde detracta, & in ædicula Diuæ Catharinæ in quibuſdam arculis lapideis ſecus parietem Baſilicæ repoſita fuerant à Petro Mineto Epiſcopo depictis Imaginibus & nominibus annum circiter milleſimum centeſimum & octuageſimum.

In vno ex his Apographis hæc reperi addita.

Anno Domini MXLVII. Feria 4. Magnum Monaſterium Sancti Frontonis dedica-

tum eſt ab Aymone Bituricenſi Archiepiſcopo, vt habetur in libro magno Sancti Sillani, & Calendario.

Anno Domini MCCXX. Ranulphus de Turribus Epiſcopus Petragoricenſis primum lapidem poſuit in Eccleſia Conuentus ſancti Franciſci Petragoricenſis, & anno Domini MCCXX. obiit dictus Ranulphus.

Anno Domini MCCLXIX. pridie Kalend. Octobris Conſecratum fuit magnum altare dicti conuentus per reuerendum patrem Heliam Pileti Epiſcopum Petragoricenſem in honorem D. Frontonis, D. Laurentij, D. Franciſci, Beatæ Agnetis Virginis.

SERIES GENEALOGICA DOMINORVM DOLENSIVM & CASTRI-RADVLFI.

Ex veteri MS. Codice.

IN nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis incipiunt nomina Principum Dolenſium à fundatione Dolenſis Monaſterij.

I. Dominus Dolenſis & fundator huius loci EBBO nobilis.

II. Dominus Dolenſis RADVLPHVS Largus filius Ebbonis, qui ædificauit Caſtrum-Radulphi, & dedit nobis caſtrum Dolenſe, & quidquid iuris habebat.

III. Dominus Dolenſis RADVLPHVS Caluus filius Radulphi Largi.

IV. Dominus Dolenſis ODO ſenior filius Radulphi Calui.

V. Dominus Dolenſis RADVLPHVS Prudens filius Odonis ſenioris.

VI. Dominus Dolenſis RADVLPHVS Infans filius Radulphi Prudentis: Obiit ſine Liberis.

VII. Dominus Dolenſis RADVLPHVS Theobaldus filius Radulphi Prudentis.

VIII. Dominus Dolenſis RADVLPHVS Senex filius Radulphi Theobaldi.

IX. Dominus Dolenſis EBBO ſecundus filius Radulphi Senioris.

X. Dominus RADVLPHVS de Dolis filius Ebbonis ſecundi.

XI. Domina Dolenſis DIONYSIA filia Radulphi de Dolis.

XII. Dominus Caſtri-Radulphi ANDREAS de Calueniaco optimus miles, ſponſus Dionyſiæ.

XIII. Dominus Caſtri-Radulphi GVILLERMVS de Caluеniaco primus filius Domini Andreæ & Dionyſiæ.

XIV. Dominus Caſtri-Radulphi GVILLERMVS de Caluеniaco filius Guillermi primi.

XV. Dominus Caſtri-Radulphi GVILLERMVS de Caluеniaco filius Guill. II.

HÆC EST PROGENIES DOLENSIVM PRINCIPVM.

LAVNVS fuit pater Ebbonis fundatoris Dolenſis Monaſterij & Launi Archiepiſcopi Bituricenſis.

Filius Ebbonis nobilis fuit Radulphus Largus.

Filius Radulphi Largi fuit Radulphus Caluus.

Filij Radulphi Calui fuerunt Odo Senior & Ebbo.

Filij Odonis Senioris fuerunt Radulphus Prudens & Ebbo & Helias.

Filij Radulphi Prudentis fuerunt Radulphus infans, Radulphus Theobaldus, Odo Exoldunenſis & Aremburgis.

Filij Odonis Exoldunenſis fuerunt Radulphus & Gaufridus Exoldunenſis.

Filius Radulphi Theobaldi fuit Radulphus Senex.

Filij Radulphi Senioris fuerunt Ebbo ſecundus, Gaufredus de Prulée, Karolus, Guillermus Abbas Dauratenſis, Radulphus & Gaufredus dominus de Mellano.

Filius Ebbonis ſecundi fuit Radulphus de Dolis.

Filia Radulphi de Dolis fuit Dionyſia vxor Andreæ Domini de Caluеniaco.

Filij autem Dionyſiæ fuerunt Guillermus de Caluеniaco & Andreas Dominus de Leproſo.

Filius Guillermi primi de Caluеniaco fuit Guillermus de Caluеniaco ſecundus.

Filij

Filij & Filiæ Guillermi de Calueniaco ſecundi fuerunt Guillermus de Calueniaco tertius & Andreas & Viceeomitiſſa de Ventadour, & Domina de Bamez, & plures aliæ.

NOMINA ABBATVM DOLENSIVM.

Ex eodem MS. Codice.

Primus Abbas Berno.
II. Sanctus Odo.
III. Franbertus.
IV. Raynardus.
V. Rannulphus.
VI. Daebertus.
VII. Roccho.
VIII. Hugo.
IX. Emenus.
X. Herbertus.
XI. Bernardus.
XII. Ingelbodus.
XIII. Raymundus.
XIV. Petrus.
XV. Garmundus Archiepiſcopus Viennenſis.
XVI. Aldebertus Archiepiſcopus Biçuricenſis.
XVII. Geraldus.
XVIII. Hugo.
XIX. Ioannes.
XX. Ioannes Pictauis.
XXI. Girbertus.
XXII. Girardus Morail.
XXIII. Ioannes de Rochâ
XXIV. Geraudus de Spinolio.
XXV. Radulphus de Podio.
XXVI. Ioannes de Rochâ.
XXVII. Ioannes de Monte.
XXVIII. Eurardus de Nozerolles.
XXIX. Ioannes de Yvernali.
XXX. Guillelmus de Ceries.
XXXI. Gaufridus de Ceries.
Recentiore manu additi
XXXII. Hugo de Croſſi.
XXXIII. Robertus.

Addendi ex Appendice ad Chronicon.

Simon de Ceris.
Eurardus de Leron.
Ludouicus de Combornio.
Ioannes Loubet.
Renatus de Prie Cardinalis Epiſcopus Bajocenſis.
Adrianus Goufier Card. de Boiſy.
Iacobus Loubè.
Georgius de Ambaſiâ Card. Archiepiſ. Rotomagenſis.
Robertus de Lenoncourt Cardinalis.
Iacobus le Roy Archiepiſ. Bituricenſis.

DE ARCHIDIACONO CLAROMONTENSI,
qui factus eſt Monachus Sancti Martini

VIr Venerabilis ſimul & Præpoſitus & Archidiaconus Claromontenſis Ecleſiæ ad Feſtum Beati Martini, quotannis venire conſueuerat, paritérque maioris Monaſterii Cœnobium viſitare. Cui cum inibi multam Religionem feruere conſpiceret, pio conuerſationis deſiderio eſt accenſus. Aliquando igitur de more ad S. Martini feſtum venturus theſauros ſuos & veſtes holoſericas, multamque diuitiarum ſupellectilem ſecum afferri fecit. Cum igitur tota nocte & die ſolemnitatis factis officiis deuotus interfuiſſet cum comitatu ſuo ſecedit ad hoſpitium, ac inter fabulandum poſt epulas ait ſuis. Vobis craſtino die labore quieſcentibus ipſe ſolus pauliſper egrediar ad prandium reuerſurus Nihil ergo de me fueritis ſolliciti, ſed parare vobis. Mane igitur facto induens ſe vir Nobilis cuiuſdam ſerui ſui habitu viliori ad maius Monaſterium venit, repertóque Abbate Guillelmo, procidit ad pedes eius, & pro amore Chriſti & Beati Martini Monachatum ſibi concedi exorat.

Cuius humilem ſupplicémque petitionem pio Abbas attendens intuitu, benignè concedit, quod ille humiliter precatur. Inde ad ſuos regreditur, mirantibus nimltum cunctis quomodo vel quali habitu proceſſiſſet, reſumptis veſtibus diſſimulato voto tota dies illa in lætitia agitur, denique iubet in craſtino ſuum iter parari quaſi ad patriam rediturus .... autem Comitatus ſecreto mandat, vt cum ventum ad biuium fuerit, ad maius Monaſterium diuertant greſſum, itaque oratione priùs celebrata ſe poſcit ad Abbatem deduci. Cui Abbas aſſurgens, iam enim famâ præconante quis eſſet audierat, in oſculo pacis gaudens excipit, illum rogat etiam pro conſuetudine & hoſpitalitatis gratiâ vt laborem itineris ſui ibidem quieſcendo releuet, ne dedignetur beneficium domus ſuſcipere, cui ſacer Martinus & expenſas prouidet, & expendendi voluntatem largitur: tunc ille, Domine inquit non dedignor, aut reſpuo beneficium Beati Martini & veſtrum, me enim in Monachum ſuſcepiſti, & ad hoc hodie veni, mirari Abbas ſe illum eatenus non vidiſſe, non, ait, meminit vos heri quemdam pauperem Clericum in tali & tali habitu recepiſſe in Monachum, hoc inquit, Abbas recordor. Ego, ait ille, ſum, iam nunc ſi placet me & mea ſuſcipite: de his qui mecum ſunt ſi quis eodem vitæ deſiderio tactus eſt, precor, vt pro Deo mecum ſuſcipiatur: gaudet Abbas, Clerici contriſtantur. Duo tamen ex eis, cæteris cum luctu abeuntibus remanſerunt. Factus igitur Monachus quo ſublimior in ſæculo fuerat, eo ſe exhibuit humiliorem, poſt non multum temporis ſacriſta efficitur, at ille magis magiſque in Deum proficiens ſecum cœpit tractare qualiter omnibus fratribuſque ita deſeruiret, vt omnes lateret: denique nocturnis horis cum ſe cæteri quieti concederent, ipſe clam cunctis aquam hauriebat & lauatorium implebat: hoc cum multo tempore iam feciſſet, omnium ſanctorum aduenit ſollemnitas. Cæteris itaque poſt matutinos ad lectos redeuntibus, ipſe operi aſſueto ſuccedit, quo expleto de more redit in oratorium, incumbit orationi, cum ecce ex ea parte Eccleſiæ quâ Beati Martini lectus habetur, audit immenſæ multitudinis dulciſſimas voces: Erigens autem caput, vidit tres Perſonas Pontificalibus infulis decoratas, quarum qui medius erat & honore & vultu videbatur cæteris præeminente: deinde Abbates multos, ac Monachorum infinitas cateruas, omnes lætos ac dulci melodiâ iubilantes, incipit interim ille Archiepiſcopus ℟. Concede nobis, dictóque repetito, ℟. completo, ordine ſecundo agitur pro defunctis, tertio pro illius loci congregatione incipit ille Archiepiſcopus Antiphonam. Ciuitatem iſtam tu circunda Domine, & ſubiungit ℣. Fiat pax in virtute tuâ, & Collectam....... Deus qui renuntiantibus ſæculo manſionem paras in cœlo, dilata huius Sanctæ Congregationis temporale habitaculum cœleſtibus bonis, vt fraternæ teneantur compagine charitatis, vnanimes continentiæ præcepta cuſtodiant, ſobrii, ſimplices & quieti gratis datam ſibi gratiam fuiſſe agnoſcant, concordet illorum vita cum nomine, profeſſio ſentiatur in opere per D. I. quibus expleris Beata illa & Glorioſa Proceſſio, qua venerat, redire cœpit. Ille autem curioſiùs intuens nonnullos quos nouerat obiiſſe recognoſcens, alloquitur eos, inquirens qui ei eſſent. At illi Martinum eſſe qui medius incedebat Epiſcoporum, qui vt meritis, ita vultus eminentiâ præcellebat, Fulgentium atque Corentinum qui ei obambulabant Abbates ipſius loci & deinde Monachos, qui Martini meritis ſui laboris fructibus iam partis fruebantur, eoque incedere eos ordine quo ad Chriſtum migrauerant profitentur. Abbatem etiam ordine, qui tunc loco præerat eodem anno ad ſuam ſocietatem arceſſendum denuntiant: referebant etiam quod Beatus Martinus cum ipsâ proceſſione cum ſuo illo, vt ſemper frequentiſſimo diſcipulorum ſanctiſſimóque comitatu ipſum Monaſterium ſæpiſſimè frequentaret. His auditis, vir Venerandus quoſdam de ſotiis excitare feſtinat Garnerium ſcilicet eiuſdem loci poſtea Abbatem, & nonnullos ex aliis qui à ſomno exciti & voces cantantium audierunt & aliquos de nouiſſimis ipſius proceſſionis videre meruerunt, quam Beatam putamus quamque mundam viri conſcientiam cui adhuc viuenti in corpore præſtitum eſt Martini Gloriam & Sanctorum eum comitantium contemplari.

CHARTA RESTAVRATIONIS, CONSVETVDINES, ET IVRA MONASTERII REGVLÆ ORD. BENED. AD GARVMNAM.

Ex Tabulario eiuſdem Cœnobij, & ex veteri membrana ante quadringentos annos, vt quidem V.C. Ioanni Beſlyo videbatur, deſcriptâ.

ANno Dominicæ Incarnationis DCCCCLXXVII. Indictione v. In nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis, Ego Gumbaldus Epiſcopus Vaſconiæ, & frater meus Vvillermus-Sancij Dux Vaſconum tacti diuino amore ſuper peccatorum noſtrorum recordatione, pro remedio animarum noſtrarum parentúmque ſeu fidelium noſtrorum & eorum qui nobis in opere deifico fautores & conſultores extiterunt, Decreuimus quoddam Monaſterium noſtri iuris in honorem ſancti Petri Apoſtolorum Principis dicatum cum conſilio fidelium noſtrorum ad priſtinum reducere ſtatum. Notum verò erat omnibus ibidem ex antiquo Monaſticæ inſtitutionis regulam floruiſſe & idcirco cùm antiquitus idem locus dictus fuerit Squirs modernis temporibus dicitur Regula. Quibus ſuper tali deliberatione multimoda animi anxietate fluctuantibus per eam quæ in antiquis ſapientiam compertum eſt ante Normannorum irruptionem & ſui deſtructionem idem Monaſterium Cœnobio Floriacenſium fuiſſe ſubditum. Non ſolum enim vtriuſque Monaſterii ſepta lugubri ſatis deuaſtatione Paganorum, verumetiam totius Galliæ & Aquitaniæ nonnulla perierunt municipia. Vnde communi conſilio propinquorum ſeu fidelium noſtrorum quēdam Clericum legationis noſtræ baiulum ad venerabilem Abbatem Richardum fratréſque Floriacenſes cum omni ſupplicatione direximus precantes, vt ipſe ſi fieri poſſet ad præfatum locum deſcenderet, vel ſaltem quos placeret de ſuis Monachis tranſmittat, qui amiſſa reciperent, deſtructa à fundamentis reſarcirent, & aliquod lucrum animarum ibidem acquirerent. Quippe luciferam famam de eorum ſpeciali Schola & ſingulari conuerſatione audieramus. Donamus ergo & donatum in perpetuum eſſe voluimus cum hac teſtamenti auctoritate, Monaſterium noſtrum vocabulo Squits, quod fundatum eſt in partibus Vaſconiæ in pago Aliardenſi ſupra ripam Garonnæ fluminis, cum omnibus ad ſe pertinentibus, hoc eſt Eccleſiis, villis, manſis, vineis, ſiluis, pratis, paſcuis, molendinis, aquis, aquarúmque decurſibus, & iuſtitiis totum ex integro quæſitum & inexquiſitum quidquid ad eundem pertinet, tradimus atque transfundimus de iure noſtro in ius & ditionem præfati Monaſterij Floriacenſis, itaut ab hodierna die in omnibus quidquid Abbas & fratres eiuſdem Cœnobii facere voluerint, liberam in omnibus habeant poteſtatem, ſiue placuerit Abbatem conſtituere ſiue Præpoſitum qui eiſdem debeat de omnibus rationem reddere. Ita firmatum eſſe volumus, vt non Comes, non Epiſcopus, non quælibet ſubmiſſa perſona aliquid de terris vel reditibus eiuſdem Eccleſiæ audeat ſubtrahere aut inuadere, ſed omnia ſint in prædicti Abbatis poteſtate. Si verò quod non credimus nos ipſi vel aliquis de hæredibus noſtris aut ſucceſſoribus, vel aliquis prædictorum honorum perſona contra cauſari vel calumniari voluerit, imprimis quod repetit, non euindicet, ſed inſuper à ſummo Petro, cui Dominus ligandi & ſoluendi tradidit poteſtatem, in cuius honore idem locus eſt dedicatus, ſe damnatum ſciat perpetuo anathemate. Et vt hæc charta firma & inuiolabilis permaneat, non ſoùlm ſubterfirmauimus & fideles noſtos ſubterfirmare rogauimus, ſed adhibitis Sanctorum pignoribus omnes pariter iurauimus cum obſeruatione nominis Domini nos hæc obſeruaturos quæ in præſenti continentur teſtamento. Hi ſunt teſtes & huius præcepti confirmatores, quorum inferius vocabula confirmatione deſcripta ſunt. Signum Gumbaldi Epiſcopi & totius Prouinciæ Ducis, qui hanc donationem deuoti cordis inſtinctu Deo redemptori conceſſit. Signum Willelmi Vaſconiæ Ducis fratris eiuſdem, qui donum Deo traditum mirè corroborauit. Signum Garciæ nepotis ipſorum. Signum Rotgarii iudicis. Signum Vrzam Amaneu. Signum Vicecomitis Ezii. Si-

Sabbati aliquid vltra riuos emere. Quod ſi factum fuerit, ad dominum Girundæ pertinet iuſtitia: & ipſe die Sabbati manuleuabit ille dominus Girundæ vſq; ad octo dies. Quòd ſi tunc non ſoluerit, iuſtitia pertinet ad Priorem vel Clauigerum. Item Prior vel Clauiger poterunt manuleuare. Præfatus verò dominus Girundæ ſecurum conductum dabit venientibus ad forum, in eundo vel redeundo. Carnifices etiam ſunt ſecuri ab ea hora qua porcum, vaccam, vel cætera ad officium ſuum pertinentia acceperint, ita quod non pignorentur, ſine conſilio Prioris vel Clauigeri.

Eandem ſecuritatem habent hij qui veniunt ad molendina: qui autem hoc vel illud infregerint, ſex ſolidos ſoluent. Noſter verò molendinarius de vnoquoque molendino vnam coucam vnoquoque die, ſi voluerit, accipiet ad molendum. Nullus molendinarius quærat bladum per villam: ſi factum fuerit, ſex ſol. ſoluet. Vnoquoque die Veneris ſoluent molendinarii Clauigero quartam frumenti quod lucrati fuerint ſub ſacramento. Statutum eſt quod Clauiger accipiat de vnoquoque porco obolum & de porco vltra 20. den. lumbos habebit Clauiger: de vacca habebit duos denarios: de bacone tantundem: & non alibi vendentur carnes niſi in conſuetis locis, vel piſces. Diebus etiam Dominicis 3. feria & 5. manuleuabit carnes Clauger, tiliam porci vel apri pro 4. den. Fruſtum vaccæ pro tribus denariis: quarterium arietis pro vno. Quicumque vendiderit carnes, eandem ſeruabit conſuetudinem.

Item ſi extraneus portauerit ſturionem, denariũ habebit Clauiger: & ſi ibidem fractus fuerit ſturio, nerbilium & budellum habebit Clauiger, nec minus habebit denarium.

Item ſi duo vel tres ſocij fuerint in porco vel vacca, vel ariete de vnoquoque manuleuabit, prout dictum eſt ſuperius, etiamſi vnus vendiderit pro omnibus. Similiter ſi extraneus ſaumonem portauerit, obolum dabit. Si extraneus portauerit duodenam Lampredarum denarium dabit: ſi ſex, obolum. Si duodecim colagos portauerit per aquam, vnum dabit: ſi ſex obolum; ſi cum aſino portauerit tres denarios: ſi cum equo vel equa, mulo vel mula 4. den. dabit, ſi cum collo duodena colagorum vel lampredarum, denarium dabit. De ſturione & ſalmone primò captis in Beta, medietatem piſcatores dabunt: & tunc accipient illi duo piſcatores duos panes ſeruientales & duas mẽſuras vini: & deinceps de omnibus piſcibus ibidem captis decimam ſub ſacramento.

Si balæna feratur per mare fruſtum habebit Clauiger: ſi per terras feratur vel alij quilibet piſces, fiat ſicut ſuperius ſcriptum eſt de colagis vel lampredis.

Item de his quę venduntur in foro; de porco qui venditur vltra 20. denariòs accipiet Clauiger vnum denarium: & ſi minus, obolum: de capra ſimiliter; de vacca ſimiliter: de boue denarium. De oue ſicut de porco: de aſino ſicut de boue, de equo & mulo quatuor denarios, de ciſis & ſaleriis, de carta beſtiæ quatuor ciſos & totidem ſalerios; de collo onuſto duos. Die Sabbati nemo vendat intra vel extra aliquid, quin reddat Clauigero conſuetos redditus.

Statutum eſt etiam quòd ſi quis porcum extra villam emerit & infra octo dies vendiderit, denarium dabit: de nometiis & cultris & foſſeriis, ſarculis, falcibus, toſetiis, vaſotiis & cæteris ferramentis quæ venduntur in foro, ſemel in anno ab vnoquoque venditore vnum accipit Clauiger. De retumbis & ciſis vitteis, de cæpis & alliis vnoquoque Sabbato & Dominica, exceptis illis de Papeyran vnam cordam & de ſcaloriis vnã garbam. Habitantes in terra de Papeyran liberi ſunt in omnibus quæ naſcuntur in eadem terra: ſi extra terram illam aliquid acquiſierint, non ſunt liberi.

Item accipit Clauiger de vendentibus ſal die Sabbati in foro de vnoquoque vnam palmatam, & in Dominica ſimiliter. Et vt breuiter concludam: quocumque modo vel quacumque die extranei aliquid portauerint, vel cum aliqua re tranſitum fecerint, ius ſuum recipiet Clauiger: ſic ſal, equi, porci, oues, boues, bladum & cætera: & in foro manuleuabit Clauiger quidquid voluerit per octo dies.

Item habebit Clauiger de his omnibus qui vendunt ſaginum omni quintodecimo die Sabbati vnam obolatam. In feſto beati Petri accipit Clauiger vnam cortigiam de vnoquoque mercenario.

Item Paſſapont recepit nomine noſtro de ligaſſa lini vnum paladuir in foro, & plenam manum lanæ, iuxta quod ibi fuerit: de mercenariis quintodecimo die obolum: de his qui deferunt vaſa vitrea, vnam lampadem: de faſciculo ciforum, vnum. Pro his tenetur Paſſapont & eius ſucceſſores in dormitorio facere luminare, & in camerâ Prioris, dum ipſe præſens fuerit. De nattis vnam habebit Clauiger ſemel in anno: & ſic de cæteris quæ venduntur.

Statutum eſt quòd ille quem Prior in ius vocauerit, ſtatim coram eo cum fideiuſſoribus ſe præſentet, niſi iam manum ad comedendum lauauerit, vel ad lauandum caput iam ſe parauerit. Si verò poſt veſperas eum vocauerit in craſtinum coram eo cum fideiuſſoribus appareat. Ille verò qui die aſſignata vſque ad horam ſextam coram Priore non comparuerit, tanquam conuictus iudicabitur. Quod ſi præſens Prior non fuerit, Clauigero ſe præſentet.

Item de vnaquaque Saumata lignorum dabitur domui noſtræ vnum lignum per omnes portas de his qui ſunt extranei.

Statutum eſt etiam quod Prior tempore vindemiarum per omnes portas villæ diriget nuncios ſuos ad quorum conſpectum decimæ vini & quarta fideliter reddantur, prout in ſcriptis eorum continebitur. Et debent deferre illi quorum ſunt vineæ ad torcular Prioris ſine ipſius adiutorio. Item de omnibus Obliarus qui fabbas excolunt, dabitur conuentui coquus vel alter ſeruiens onuſtus de fabbis. Tempore verò ſuo de agreſta per vineas arripient ſeruientes coquinæ: ſimiliter de oleribus à natali vſque ad Quadrageſimam, & in Quadrageſima de porris ſimiliter.

Statutum eſt præterea quod omnes Bailiui ad hoc ſunt conſtituti, vt cenſus bailiarum nobis abſque difficultate reddi faciant: videlicet frumenti, auenæ & denariorum. Quòd ſi in feſto B. Martini ad præfatos cenſus ſubditos ſuos non compulerint, Bailiui debent pignorare: ſed ad Priorem pertinet iuſtitia.

Præterea ſtatutum eſt quòd Clauiger per totam villam accipiat aſinos ad deferendum bladum ſuum.

Item cùm Comes procurationem ſuam accipiet Clauiger per totam villam manuleuabit porcos & capiet gallinas per domos.

Sciendum præterea quòd per omnes bailias noſtràs accipimus ab vnoquoque villano vnam gallinam, duos faſces paleæ, & vnum panem & traceam boum in vigilia Natalis Domini.

Item omnes Bailiui noſtri & foris debent procurationem Priori ſemel in anno præter homines de Pins.

Item omnes villani de Bailliis noſtris debent procurationem Priori ſemel in anno.

Boneta de Bordes & ſucceſſores ſui debent Priori procurationem apud Burdegalam cùm his omnibus quos ſecum habebit: & equos ſimiliter procurabit, & hoc ſemel in anno.

Milites de Bordes ſoluunt procurationem plenam Priori & ſociis ſuis, & omnibus quos ſecum adducet; & ſuperuenientes ſimiliter procurabunt: & debent commodare Priori vnum equum, cùm ſturiones ad ſanctum Benedictum miſerit: Quòd ſi in via equus deceſſerit, Prior equi pretium eis reſtituet.

De iure Prioris eſt & Eccleſiæ de Regula, vt lites, diſcordias, cauſas, & iudicia per iudices quos voluerit, & vndecumque voluerit intus vel extra terminet: ſi qui verò aduentitius vel naturalis ſine hærede legitimo deceſſerit, res eius, ſi ſolutus fuerit, ad Priorem pertinent: ſi coniugatus, medietas.

Homines de Lauizon Vvillelmus Textor, Petrus Ogau, Vvillermus Garſias & Vitalis Iuliani debent portare Priorem per mare cum ſociis ſuis vbicumque voluerit, & reducere ſimiliter, & debent deferre ſimiliter bladium per mare quacumque parte domus noſtra habuerit, & nocte quâ redierint, habebunt de Cellario portatores iſti panem & vinum.

Præpoſitus de Lobanaeg debet procurare Priorem & ſocios ſuos ſemel in anno: & omnes illi qui ſunt de Præpoſitura illa: aliam tantùm debent procurationem Priori & ſociis ſuis ſemel in anno, Præpoſitus ſanctæ Aurelianæ cum participibus ſuis, debent procurationem Priori ſemel in anno, & in mutatione cuiuſque Prioris 14. ſolidos Burdegalenſes nomine ſportulæ, & Aiquilinus de Fonte ſex denarios ſportulæ.

Amaneus de Lobengs & ſui debent facere hominium Priori pro mora ſua & pro feodo Regulæ & pro iuſtitia fori, & pro his quæ tenet ab eo intra & extra: & præterea pro his omnibus faciunt ſolemnem in die Paſchæ toti conuentui de Regula.

Item Arnaldus Bernardi de Taurignac facit hominium Priori pro deualara pedagii Mariæ de Gerunda & præterea pro communitate caſati cum participibus ſuis annuatim in Vincula B. Petri 5. ſolidos Burdegalenſes.

Item Helias de Barcla debet ſoluere Conuentui de Regula annuatim 24. panes

& 12. Lampredas, & vnam Saumatam vini in Ramis Palmarum.

Item Dominus de Culed-Mauron debet facere hominium Priori pro feodo quem tenet in villa de Regula. Dominus de Landerro & Sanctæ Baſilicæ debet facere hominium Priori pro his quæ tenet in foro Regulæ, & in Salargis, & pro feodis domorum quæ ſunt in eadem villa & pro his omnibus quæ tenet à riuo qui dicitur Merdanus vſque ad Regulam.

Item Donatus Garſiæ vel Berned & eius ſucceſſores debent aſſiſtere Priori in iudiciis pro feodo quem tenet infra Regulam.

Item homines de Taurignac & homines de ſancto Michaële, & de Guarzac, ſi fortè Prior propriam guerram habuerit, debent venire in eius auxilium pro feodis quæ tenent intra villam.

Item ſi Prior proprium bellum habuerit pro exhæredatione terræ medietatem expenſarum facient burgenſes, aliam medietatem Prior. Pro tali bello tenentur ſe præſentare Dominus Gerundæ & Dominus de Taurignac & Dominus del Berned.

Item ſi aliquis miles feodetarius Prioris contra Priorem, quod abſit, in aliquo deliquerit, per nuncium ſuum ipſum in ius vocabit: & in manu Prioris de querelis, quod iuſtum fuerit, exequetur. Quòd ſi in eius manum iure parere noluerit, feodum Prior occupabit.

Statutum eſt præterea quòd ſi Iudæus tranſitum fecerit per villam 4. denarios ſoluat Claugero. De equo Hiſpaniæ 4. denarios: de traca (fortè vt poſtea carga) coriorum boum, ouium, vel caprarum 4 denarios. De vno corio vnum denarium: de carga ſtagni vel metalli 4. denarios. Quicumque vendiderit equum in foro quatuor denarios: extraneus vbique. Conſtitutum eſt præterea & iureiurando firmatum quòd neque Prior, neque Clauiger aliquem vel aliquam ſupercurrat, dum ille vel illa fideiuſſorem Priori gratum dare poterit.

Item nemo cultellum, enſem, lanceam, ſpiculum, ſecurim, beſogium, neque gladium in contentione trahat; quod ſi traxerit, & non percuſſerit, & traxiſſe conuictus fuerit, ſex ſolidos Priori ſine intermiſſione dabit. Si verò percuſſerit & ſanguinem effuderit 66. ſolidos ſimiliter dabit Priori, & damnum percuſſo ex integro reſtituet. Aut ſi hoc totum facere non poterit, vno membro curtabitur. Si percuſſus mortuus fuerit, ille qui percuſſit exhæredabitur, & hereditas tota & poſſeſſio pertinebit ad Priorem.

Item nemo extra villam vel infra, aliquem capere præſumat ſine aſſenſu Domini Prioris vel Clauigeri; ſed ſi caſu contigerit, quod ante præſentiam Prioris vel Clauigeri cum capto ſe præſentet, ſi tamen tempus fuerit opportunum. Quod ſi id facere neglexerit, 6. ſolidos dabit Priori. Item ſi contigerit quod aliquis aliquem ante præſentiam Domini percuſſerit, abſque dubio damnum reſtituet & Priori ſatisfaciet.

Item de menſuris cuiuſcumque modi ſint, vt de conchis, de virgis, de cubitis, de canis quibus panni venduntur, & de libris, & de raſoriis quibus ſal & ſegetes raduntur, firmiter fuit conſtitutum omnia eſſe æqualia & iuſta. Quod ſi penes aliquem aliquod iſtorum falſum inuentum fuerit 6. ſolidos Priori ſoluet. Quòd ſi aliquis reclamauerit & probauerit ſe in huiuſmodi menſuris fuiſſe deceptum, deceptor damnum reſtituet, & Priori ſex ſolidos ſoluet.

Similiter de hortis in villa conſtitutis & circumiacentibus, & de vineis, ſtatutum eſt & iureiurando firmatum, quòd nemo audeat in hortum vel vineam alterius intrare, nec aliquid rapere, neque olera, neque porrum, neque fructus ſi fuerint ſibi.

Similiter de vineis neque agreſtam, neque racemos, neque paxellos, neque aliquid earum. Quòd ſi aliquis fecerit & de facto comprobatus fuerit, damnum reſtituet, & Priori ſex ſolidos ſoluet, & ſi dare non poſſit, auriculam perdet.

Item ſtatutum eſt ne aliquis ſine aſſenſu Prioris in expeditione eat, nec prece, nec pretio aliquorum ductus caſtellum ingrediatur ad defendendum, vel foras ad expugnandum. Quod ſi fecerit & vulnus intulerit 66. ſolidos Priori dabit, & percuſſo damnum reſtituet. Si occiderit hominem, omnia confiſcantur Priori. Si quis autem ſuperbiæ facibus accenſus negligenter de villa exierit profugus ea occaſione, quod dicit burgenſes vel ipſum Priorem ſibi iniurias irrogare, & nolit iuxta ſtatuta villæ iudicio iniurias perſequi, poſt primam & ſecundam admonitionem Prioris per ſe vel per ſuos factam, ille talis omnibus diebus vitæ ſuæ ex tunc exul & profugus non reuerſurus abeat, & omnis eius hereditas Priori incurratur.

Demum ſtatutum eſt quòd quicumque intus vel extra aliquem vel aliquam interfecerit, ſine miſericordia incurratur Domino.

De minimis autem querelis, vt eſt de percuſſione ſiue ſanguinis effuſione facta, & de illatis contumeliis, de capillis ruptis, & de aliis huiuſmodi, vt conſuetum eſt & ſtatutum teneatur.

Item ſi quis virginem corruperit vi; ſi mulier fuerit vilior eo, dabit ei maritum conſilio amicorum ſuorũ, vel accipiet eam in vxorem. Quod ſi mulier fuerit nobilior, ad arbitrium Prioris & amicorũ mulieris, mulieri ſatisfaciet & 66. ſolidos Priori ſoluet.

Item ſi aliquis quamlibet aliam ſtupratus fuerit 6. ſolidos dabit Priori, & mulieri ſatisfaciet. Si quis coniugatam rapuerit, & cum ea fugerit, vt de homicidio ſtabilimentum villæ ſeruetur.

Huc vſque vetus membrana ante 400. annos deſcripta.

Priorem partem huiuſce veteris inſtrumenti vſque ad verba *prout datum eſt ſubiecimus*, edidit in lucem ante annos octodecim V.C. PETRVS MARCA in ſupremo Nauarræ Senatu Palenſi Præſes ampliſſimus, nunc verò Illuſtriſſimus & Reuerendiſſimus Archiepiſcopus Toloſanus omni commendatione ſuperior in Appendicibus ad caput v. libri III. Benearnenſis Hiſtoriæ, eíque ex eodem Tabulario Regulatenſi ſubnectit ſequens diploma, quod ad illuſtrandas Aquitaniæ Antiquitates plurimum conducit.

GVMBALDVS Epiſcopus & totius circumpoſitæ regionis Dux hortatu fratrum Monaſterij B. Petri, quod diu Squirs, nunc autem Regula vocatur, inhabitantium commemorationem pro communi vtilitate faciens, atque medietatem Eccleſiæ ſalua viciſſitudine ad partem propriam recipiens, quæ in honore B. Mariæ dicata fundata conſiſtit in Villanoua facta recompenſatione fideli noſtro, Arſia nomine, aliam conceſſimus S. Pauli ſub nomine conſecratam, manétque in ea villa, quæ ab incolis vocatur Andrie. Hoc autem tali tenore eſt ſtatutum, vt Fratres Monaſterij B. Petri abſque aliqua conditione medietatem poſſideant ex reditibus Eccleſiæ B. Mariæ atque iam dictus fidelis noſter in æternum, tam ipſe quàm ſui poſſideant, quæ ſub fidelium minorum teſtimonio tradita ſunt, videlicet Sancti Pauli Eccleſiam. Et vt hæc deſcriptio ſit firma, eam ſubter ſignauimus, manibúſque fidelium noſtrorum roborandam fideliter reddidimus. Gumbaldus Epiſcopali officio præditus firmauit atque ſubſcripſit cum conſilio fratrum, ſub magiſterio B. Benedicti degentium. Willelmus Sancio Dux, Fortis Mancio Abbas, Anerſans Vicecomes, Vvillelmus Arſiæ, Sans Aner, Rotgarius Vicecomes, Seguinus Vicecomes, Ditarſi Vicecomes, Vtzan Amaneu, Arnald Amaneu. Hoc autem conſtitutum anno Incarnationis Domini DCCCCLXXVIII. Indictione v.

In eadem Hiſtoria Benearnenſi editum animaduerti ſequens diploma quod ex alio Codice deſcripſeram.

CHARTA ET MEMORIA QVOD COMES Bigorræ dedit ſeipſum Sanctæ Mariæ de Podio, & conceſſit ferre terram Bigorræ vnoquoque anno LX. ſolidos.

Ex veteri Regiſtro membraneo, cuius titulus eſt: Hic eſt Liber in quo Cenſus & debita Bigorræ in memoriam ſcripta ſunt, communicato mihi cum pluribus alijs Gallicæ Antiquitatis monumentis à V.C. Antonio de Vyon Domino d'Herouual, Regiarum rationum Auditori erudítiſſimo.

MVndi ruinis crebreſcentibus, plurimis quoque hominum potius tranſitoriis commercijs, quàm perpetuis inhærentibus, coëgit me valdè humanitas meæ fragilitatis, vt non ſolum pertractarem vltimum ineuitabilis noſtri obitus diem, verùm etiam præſentem, quoad vixero, mei meorúmque vtilitatem. Hac ergo ſententia nec irrationabiliter ſuffultus, non meis meritis, ſed miſericordiâ Chriſti præueniente Bigorrenſis Comitatus ab ipſo auctore Deo, qui cuncta diſponit regna mundi, Comes præelectus, hoc perutile negotium tractaui, vt me & omnem præmiſſum Comitatum omnipotenti Deo committerem, & almæ Mariæ Virginis tutelæ ac defenſioni me

me, atque omnia mea commendarem. Dominicæ ergo Incarnationis milleſimo ſexageſimo ſecundo anno, Petro Epiſcopo Anicienſi Eccleſiæ præſidente, ego Bernardus Bigorrenſis Comes egregius adueni prædictam Eccleſiam gratiâ orationis imploraturus ſuffragia pro ſalute animæ meæ & corporis. Ergo conuocatis Canonicis, commiſi me eorum orationibus aſſiduis, ac deuoui me, & omnem Comitatum meum Anicienſi Eccleſiæ ſub honore ſanctæ & intemeratæ Virginis Mariæ conſecratæ, quatenus Regina cæli, & mundi Domina, ſolamen miſerorum, ac peccatorum venia, protegat, defendat, & muniat me ſuum famulum, necnon & omnia mihi ſubdita: eâ ſcilicet lege, ac perpetuo tenore, vt quamdiù mihi vitam conceſſerit optimus Deus, L X. ſolidos pro ſalute ac tuitione mea offeram Anicienſi Eccleſiæ, eóſque vel deferam, vel deferri faciam in Capitulo Fratribus meis Canonicis. Nec ſolùm ego, ſed & omnis poſteritas mea hunc ſeruet tenorem, & quaſi debitum cenſum, præſcriptos lx. ſolidos offerat in perpetuam mei commemorationem. Vt autem hoc donatiuum pietatis ac religionis gratiâ peractum, ſtabile permaneat, atque firmum: Ego Bernardus Bigorrenſis Comes, & vxor mea Clementia Comitiſſa, hanc ſcripturam pro teſtimonio donationis fieri rogauimus, ac propriis manibus ſtabilem atque inuiolabilem eſſe decreuimus. Quòd ſi quis, vel nos, vel poſteritas noſtra fuerit, vel aliquis poſt obitum noſtrum præſidens honori, quem mihi Deus conceſſit, hanc donationem temerare, vel violare molitus fuerit, omni ſubjaceat anathemati, ac perpetuæ maledictioni, donec ex præſumptione cœpta, Deo, & beatæ Mariæ Virgini ſatisfaciat, & Canonicorum congregationi, S. Bernardo Comite, & vxore ſua Clementia, qui hanc ſcripturam fieri iuſſerunt, S. Bernardo de Baſeliaco. S. Guillelmo de Aſtet. S. Arnaldo Guillelmo, &c.

DIPLOMA
FVNDATIONIS ECCLESIÆ SANCTI PETRI MONASTERIENSIS in vrbe Anicienſi, ſeu Podienſi.

Ex ipſo Originali deſcriptum fuit.

FVIT vir quidam ex nobili Francorum progenie ortus, Guido nomine, qui prouidentiâ Dei diſponente, traditus à parentibus literarum ſtudiis, relictis ſæcularibus pompis, Monachus factus in Cœnobio, quod vocatur Cormaricum, viriliter militans ibi ſub Regula ſanctiſſimi Benedicti; Patre verò illius Monaſterij migrante ex hac luce, Fratrum concordante conſenſu, Abbas ibidem eligitur, atq; iuxta morem canonicum benedicitur. Subleuatus autem ita bonis fulſit motibus, vt etiam fama bonitatis eius peruenirct ad aures Regis Franciæ, cuius Rex idem innixus conſilio diſponebat, quod beneplacitum erat Deo, & vtile populo: quo in tempore Anicienſis Eccleſia viduata ſuo Antiſtite, à Clero & populo ipſius ciuitatis vnanimiter Legati mittuntur ad Regem, vt daret illis vtiliſſimum Paſtorem, præfatum ſcilicet Abbatem, cui erat frater germanus nobiliſſimus Comes Gaufredus, cognomento Martellus. Vnde Rex nimiùm gauiſus conuocans electum virum, multâ prece monuit, tùm vt pergens ad Podium, fieret ibi animarum Paſtor, ſibi & populo fideliſſimus Procurator. Hæc ille audiens, nec citiùs conſentiens, Rege cogente, velit nolit, Fratribus valedicens, ſumptis inde ſociis ad eum miſſis, Anicienſe iter aggreditur. Hoc factum audientes Pontius & Bertrandus nepotes, Aquitaniæ clariſſimi Conſules, cum matre eorum Adelaïde ſorore ipſius, venerunt ei obuiam, ſe & ſua ei dantes, cum quibus Podium ingreſſus, fit magna proceſſio Clericorum, fit grandis exultatio Laïcorum, quòd Deus eis talem Patronum dediſſet. Pontificali igitur cathedra ſublimatus, cogitans aſſiduè de tenenda pace, & de rebus Eccleſiæ, quas vi abſtulerant raptores huius terræ, iuſſit vt omnes milites ac ruſtici de Epiſcopatu

conuenirent in vnum, auditurus ab eis, quale ſibi de regenda pace darent conſilium. Ipſe verò apud Briuatenſem vicum nepotibus ſuis mandans congregare exercitum omnibus de Pontificatu ſuo ordinatis in vnum, in prata ſancti Germani, quæ ſunt prope Podium, quæſiuit ab eis vt pacem firmarent, res pauperum, & Eccleſiarum, nonas, primitias, ablata redderent, vt ſicut decet fideles Chriſtianos, ita ſe haberent. Quod illi dedignantes, iuſſit exercitum ſuum à Briuate totâ nocte venire, manè volens eos conſtringere, vt pacem iurarent, & pro ipſa tenenda obſides darent, rura & caſtella Beatæ Mariæ, & res Eccleſiarum, quas rapuerant, dimitterent; quod & factum fuit Deo auxiliante.

Poſtquam verò Deus omnipotens cuncta ſibi ſubjiciens, dedit ei tranquillam & ſerenam pacem, conuocauit maiores Eccleſiæ, docens eos voluntatem ſuam eſſe, vt Clerici ibidem Deo ſeruientes, haberent communiter victum & veſtitum ſufficienter: hac de cauſa, bipartitâ oblatione Altaris B. Mariæ, dedit vnam partem Canonicis, Deo, & eius Genitrici die ac nocte ſeruientibus: Alteram verò reſeruauit ſuis vſibus. Præterea, cum Truano Decano, optimo viro, magno ingenio fecit incidi rupem, quam vocauit aculeam, in cuius cacumine ædificauit Eccleſiam in honore B. Michaëlis Archangeli, quam ſimiliter, priùs tamen à ſe dedicatam cum magnis appendiciis, dedit prædictis Canonicis. His ita compoſitis, diuinâ inſpirante clementiâ, dum idem Guido ſanctæ Vallauenſis Eccleſiæ ſuperno nutu Epiſcopus, ſollicitâ inueſtigatione mentis arcanò ſecum diſcuteret, qualiter paſtorali officio à Deo ſibi commiſſo ad vtilitatem ſuam, Eccleſiarum, ſeu Cœnobiorum, atque animæ ſuæ profectum, & cæteris, quæ præſulari curæ congruere videntur, die noctéq; inuigilare deberet, ſemetipſum erga id officium Pontificatus in multis Deum offendiſſe referens in terra, Iudicis Chriſti examinatione perculſus, Domini benignum cœpit implorare auxilium, ne vniuerſæ carnis iter perficeret, priuſquàm quidquid deliquerit, pro poſſe ſatisfaceret. Vnde Dei gratiâ ſuccurrente, cùm ſtudioſè ſecum tacitâ cogitatione reuoluens, qualiter peccatorum faſciculos Deo propitio deponere potuiſſet, ſibi memoriæ accidit, quòd vt Eccleſiarum decus augeretur per multas ciuitates ſint Monaſteria. Ipſa verò Anicienſis, cui præeſſet, tali religione viduata manebat. Quocirca decus Vallauenſis Eccleſiæ augmentare contendens, vt peccaminum molem ſibi internus Iudex remitteret, in Anicienſi vrbe Cœnobium conſtruere Deo largiente diſpoſuit. Suam igitur diſpoſitionem ſuæ ſorori Adelaïdæ Comitiſſæ, ſuiſque filiis, videlicet Pontio & Bertrando, eius nepotibus, cunctorum Canonicorum collegio manifeſtauit, cunctis hoc laudantibus, in prædicta Anicienſi vrbe, pro animæ ſuæ, omniúmq; Epiſcoporum, qui ante ſe in eadem vrbe paſtoralem curam texerunt, & ſuorũ ſucceſſorum, necnon Stephani ſui cognati, Adalaïdæ ſororis, eorúmque filiorum Pontij & Bertrandi, & omnium Eccleſiæ Anicienſis Canonicorum animarum redemptione, ſuorúmque peccatorum remiſſione, quandam Eccleſiam, ſub nomine Monaſterij, ædificauit, quam in B. Benedicti honore, & in Chriſti nomine dedicauit. Poſtcà verò quadam die ipſo Domino Guidone Epiſcopo iam prædicto in Capitulo Anicienſi perſonaliter exiſtente, dictis Canonicis ad hoc ſpecialiter vocatis, ex quorum numero erant venerabiles viri Guido Præpoſitus Anicienſis & Valentinæ Eccleſiæ Epiſcopus, Truanus Decanus, Petrus ſancti Petri Abbas, Viuatienſiſque Eccleſiæ Præſul, Quitardus etiam Viuarienſis Eccleſiæ Archidiaconus, & Abbas Robertus, qui tunc ſanctæ Anicienſis Eccleſiæ erant Canonici, cum cæterorum Canonicorum collegio in Capitulo reſidentium, per ferulam ſui Pontificatus indagatricem tradidit prædictæ Eccleſiæ, ſeu Cœnobio de ſanctæ Mariæ Anicienſis terra, cunctis Canonicis conſentientibus, in territorio Viuarienſi quandam villam, quæ dicitur Iſla, cum omnibus juribus & appendiciis ſuis, quæ ad Epiſcopi partem pertinere videntur, exceptâ duntaxat Capellâ, quæ in ipſa villa eſt ædificata, atque in honore B. Cypriani Epiſcopi & Martyris conſecrata, viuente Truano Decano: poſt cuius obitum ſimiliter dedit ipſam Capellam cum toto dominio ſuo, ſiue cum vniuerſa hæreditate, quæ ad ipſam pertinere videtur, quæ eſt in ipſa villa de Vinea, & in villa de Thauliaco manſus vnus: rurſus de proprio prædio in Viuarienſi territorio, in villa, nomine Gimellis, manſos duos, quos acquiſiuit de Guidone Deſiderij nepote: in alio autem loco, in territorio Vellaico, in villa Cunatius, totum quodmodò ipſe D. Guido Epiſc. in dominium tenere videtur, videlicet prata, vineas, campos, ſiluas, & appendarias duas, & in eodem Vellaico, quæ

Lanciacus dicitur, manſum vnum, quem Roffredus Canonicus in beneficio tenebat: in villa quæ ſancti Germani dicitur, vnam appendaciam ad gallinas nutriendas; & in eodem Vellaico, in pago, quem Fimes vocant, vnam Eccleſiam in honore S. Iuliani dedicatam, ſuo Epiſcopio Anicienſi ſubjectam, à ſuis nepotibus Pontio & Bertrando accepit, eò quòd iam præfatum Guigonem Præpoſitum captum violenter à B. Mariæ Anicienſi Eccleſia Mimate duxerunt. In ipſa autem ciuitate, cui præeſſe videtur, vnum molendinum, quem 90. ſolidis Petrus ſibi vendidit, & vnum furnum, quem ab Hugone Aicardi Abbatis nepote ob Canonicam pro pretio 60. ſolidorum accepit; & in ipſa ciuitate de terra illa, quam vulgus propriè terram ſanctæ Mariæ nominat, quam Epiſcopus ipſius loci in propriis vſibus tenere ſemper ſolitus eſt, totam ſepulturam: & in Aruernico quoque territorio clauſum vnum, quem de Gomberto Preſbytero 100. ſolidis comparauit. Inſuper pro cunctorũ vtilitate laborare contẽdens, & vt ſui ſucceſſores indeficienter à totius bonitatis largitore mercedem pro temporali diſpendio accipiant ex omnibus quæ in Eccleſia cæterarum Vallauenſium matre, quæ cunctis ſibi ſubjicientibus Pontificali Cathedra excellentiur eminet, Chriſto Dei & hominum Mediatori pro requie defunctorum, & ſalute viuorum oblatum fuerit, decimam partem iam prædicto Cœnobio tribuit, vt ita Cœnobitæ ſub B. Patris Benedicti Regula in eodem Monaſterio Chriſto famulantes, decimam partem ſub futuris Epiſcopis ex eorum ſemper medietate accipiant: ſuper hæc omnia vnam integram Canonicam ex 40. dedit; & omnes Canonici tam præſentes, quàm præteriti & futuri ſic in ipſa ſocietate perenne Deo concedente bonum valeant adipiſci.

Hæc & omnia, quæ ſuprà deſcripta, ſic leguntur eo tenore, ſicut ipſe Dominus Guido Epiſc. prædicto Cœnobio tradidit, vt Cœnobitæ ibi degentes, Chriſto Domino pro ſalute viuorum, & requie defunctorum ſeruientes, proprietario iure ita habeant, teneant, firmitérq; poſſideant ad ſuorum ipſiúſq; Cœnobij vtilitatem diſpenſent, quatenùs meliorando in ipſa ſemper Eccleſia maneant, & nunquam niſi ad Eccleſiæ, & ipſorum vtilitatem ab ea ipſa recedant. Canonicorum verò congregatio vt partem ſempiternæ remunerationis à Deo accipiant pro eius rogatu promiſerunt ſe talem ſecuritatem pro ſtabilitate prædicti Monaſterij poſt mortem ipſius Guidonis Epiſcopi, à futuris Epiſcopis loci petere, & hoc pro conſuetudine & lege teneri laudauerunt, qualem pro ſua parte Altaris eſt communia. Sic enim futuri Epiſcopi ipſius loci omnia, quæ Canonici ex eadem Anicienſi Eccleſia in ſua parte habent, & habere videntur, iureiurando conſeruare promiſerunt. Ita & huius ſupradicti Monaſterij, vt quæ Deo propitio ibi donatæ fuerunt, nullo modo à ſemetipſis & Epiſcopis minorari iureiurando promittant.

Denique pro certiori ſecuritate & ſtabilitate, vt certiùs credatur, & firmiùs teneatur à ſe & à ſuis ſucceſſoribus hanc chartulam in præſentia Canonicorum, Dominus Guido Epiſc. ſcribere rogauit, quam manu propriâ literarum apicibus roborans, cunctis ſanctæ Eccleſiæ Anicienſis diuerſorum ordinum Canonicis, quorum nomina inferiùs deſcripta habentur, propriis manibus firmare præcepit: nimis enim inhoneſtum & indecens, atque omnibus bonis moribus & operibus contrarium videtur, vt quod ordinatum eſt ad Eccleſiaſticam vtilitatem, alter quærat perperàm fundere, & quod ſuo debet ſtudio creſcere, pernicioſè tentet peruertere.

Quapropter, ſi inſtigante diabolo, aliquis inquietare tentauerit huiuſmodi ordinationem, non ad dexteram Dei Patris omnipotentis collocari mereatur, ſed cum Datan & Abiron, quos terra deglutiuit viuos, accipiant partem hæreditatis mortiferæ, & cum Iuda peſſimo mercatore, adueniant ſuper eum vniuerſæ maledictiones, quæ ſcriptæ ſunt tam in nouo quàm veteri Teſtamento. Actum autem eſt hoc in Anicienſi ciuitate, Idus Aprilis Lunâ 17. anno Incarn 993. Indict. 6. Epactâ:: cõcurrente 6. feliciter hanc chartam firmauerunt Truanus Decanus, Guido Præpoſitus Valentinenſis Eccleſiæ Epiſc. Petrus Abbas Viuarienſis Epiſcopus Canonicus, Ademarius Abbas Can. Guitardus Abbas Can. & alij plures. S. Adelaidę S. Pontij. S. Bertrandi. S. Agni Vicecomitis. S. Adegerij, & aliorum.

BVLLA CLEMENTIS PAPÆ III.

DATA IN CONFIRMATIONEM IVRIVM ET PRIVILEGIORVM ABBATIÆ S. GILBERTI DE NOVEM-Fontibus Ord. Præmonſtratenſis Diœceſ. Claromontanæ.

Deſcripſimus ex Vet. Regiſtro Borboniæ Familiæ communicato à D. Antonio de Vyon d'Herouual V.C.

CLEMENS Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, dilectis filiis Ioanni Abbati Eccleſiæ B. Gilberti de Nouem-Fontibus, eiúſque Fratribus, tam præſentibus, quàm futuris regularem vitam profeſſis. Religioſorum votis, quæ rationi & honeſtati conueniunt, nos decet libenter annuere, & eadem cum effectu proſequente complere, vt Eccleſiæ Romanæ feruentiori deuotione adhæreant, cùm ſe viderint in ſuis iuſtis poſtulationibus diligentiùs & efficaciùs exauditos. Eapropter, dilecti in Domino filij, rationabili petitioni veſtræ clementer annuimus, & præfatam Eccleſiam, in qua diuino mancipati eſtis obſequio, ad exemplar felicis recordationis Lucij Papæ prædeceſſoris noſtri, ſub B. Petri & noſtra protectione ſuſcipimus, & præſentis ſcripti priuilegio communimus. Imprimis ſiquidem ſtatuentes, vt ordo Canonicus, qui ſecundùm Deum, & B. Auguſtini Regulam, & inſtitutionem Præmonſtratenſium Fratrum, in eodem loco inſtitutus eſſe dignoſcitur, perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obſeruetur. Prętereà, quaſcumque poſſeſſiones, quęcumque bona eadem Eccleſia impræſentiarum iuſtè & canonicè poſſidet, aut in futurum conceſſione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione fidelium, ſeu aliis iuſtis modis, pręſtante Domino, poterit adipiſci, firma vobis, veſtriſque ſucceſſoribus & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis: locum ipſum in quo Eccleſia ipſa ſita eſt, cum omnibus pertinentiis ſuis; terram de Inſula, nemus & terram de Monte Ceſant, & terram à Robe vſque Andalo, quam Hugo de Caſtellione eidem Eccleſiæ dedit: Feuda etiam totius dominij Scolæ, quæ iuſto modo acquirere poteritis, ſicut prædictus Hugo & filij eius vobis legitimè conceſſerunt; nemus & terram de Born, nemus Bruuenc, decimam de Aubin, grangiam de Boſtat, grangiam & nemus de Agilaret cum pertinētiis ſuis; grangiam & nemus de Bornat, cum pertinentiis ſuis; grangiam de Scolula cum pertinētiis ſuis; grangiam Edumarij cum pertinentiis ſuis, grangiam de Vercillolis; grangiam de Rozeria, grangiam de Montecanino, & de Corots, Eccleſiam ſancti Ioannis de Monteladerio, Capellam ſororum de Scola, molendinum de Vante, & prata; Eccleſiam de Lezach, decimam de terra de Eſchanees; molendinum de Buiſſetia, annuos cenſus quos habetis in Caſtellania Montiſpancerij, terram de Mazetiis, decimam quam habetis in vineis caſtri Scolæ, decimam S. Remigij. Sanè laborum veſtrorum, quæ propriis manibus, aut ſumptibus colitis, ſeu de nutrimentis veſtrorum animalium, nullus à vobis decimas extorquere præſumat. Liceat quoque vobis Clericos & Laïcos à ſæculo fugientes, liberos, & abſolutos ad conuerſionem recipere, & eos ſine contradictione aliqua retinere. Prohibemus inſuper vt nulli Fratrum veſtrorū, poſt factam in eodem loco profeſſionem, ſine Abbatis ſui licentia, fas ſit de eodem loco diſcedere. Diſcedentem verò ſine literarum communium cautione, nullus audeat retinere. Cùm autem generale interdictum terræ fuerit, liceat vobis, ianuis clauſis, excluſis excommunicatis & interdictis, ſubmiſsâ voce diuina officia celebrare. Inhibemus etiam, ne Eccleſias, aut terras, ſeu aliquod beneficium Eccleſiæ veſtræ collatum liceat alicui perſonaliter dari, ſiue aliquo modo alienari ſine licentia totius Capituli, vel maioris & ſanioris partis eiuſdem. Si quæ verò donationes, vel alienationes, aliter quàm dictum eſt, factæ fuerint, eas irritas eſſe cenſemus. Ad hęc autem adjicimus, ne aliqui Canonici, ſiue Conuerſi, ſub profeſſione domus veſtrę adſtricti, ſine conſenſu Abbatis & maioris partis Capituli veſtri, pro aliquo fidejubeant, vel ab aliquo mutuò pecuniam accipiant, vltra pretium Capituli veſtri prouidentiâ conſtitutum, niſi propter manifeſtam domus veſtræ vtilitatem. Quòd ſi fa-

cere præſumpſerint, non teneatur Coouenrus pro hîs aliquatenùs reſpondere. Præ-tereà, licitum ſit vobis in cauſis veſtris Fratres veſtros idoneos ad teſtificandum deducere, atque ipſorum teſtimonio, ſicut iuſtum fuerit, & propulſare iniuriam, & iuſtitiam vendicare. Ob euitandas verò ſæcularium frequentationes liberum ſit vobis, ſaluo iure Diœceſani Epiſcopi, & Eccleſiæ Parochialis, Oratoria in grangiis veſtris conſtruere, & in ipſis, cùm oeceſſe fuerit, vobis tantùm & familiæ veſtræ diuina officia celebrare. Pro chriſmate verò, oleo ſancto, cooſecrationibus Eccleſiarum, Ordinationibus Clericorum qui ad ſacros ordines fuerint promouendi, ſiue Abbate deducendo ad ſedem, vel quibuſlibet aliis Sacramentis, nullus à vobis, aut ſub obtentu conſuetudinis, aut quolibet alio modo quidquam audeat poſtulare. Quia verò decimæ Miniſtris Eccleſiæ, tam veteri quàm nouâ lege ooſcuntur indultæ per laïcos, vos decimarum exactiooe vexari ſub interminatione anathematis prohibemus. Sepulturam quoque ipſius loci liberam eſſe decernimus, vt eorum deuotioni, & extremæ voluntati, qui ſe illic ſepeliri deliberauerint, niſi fortè excommunicati, vel interdicti ſint, nullus obſiſtat, ſaluâ tamen iuſtitiâ Eccleſiarum illarum, à quibus mortuorum corpora aſſumentur. Paci quoque & tranquillitati veſtræ paternâ ſollicitudine prouidere volentes, authoritate Apoſtolicâ prohibemus, vt infra clauſuras locorum, ſeu grangiarum veſtrarum nullus rapinam ſiue furtum committere, ignem apponere, hominem capere, vel interficere, ſeu aliquam violentiam audeat exercere. Obeunte verò te eiuſdem loci Abbate, vel tuorum quolibet ſucceſſorum, nullus ibi qualibet ſubreptione, aſtutiâ, vel violentiâ præponatur, niſi quem Fratres communi conſenſu, vel maior pars cooſilij ſanioris, ſecundùm Deum & beati Auguſtini Regulam prouiderint eligendum. Decernimus ergo, vt nulli omninò hominum liceat præfatam Eccleſiam temerè perturbare, aut eius poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, aut quibuſlibet vexationibus fatigare: ſed omnia illibata & integra conſeruentur eorum, pro quorum gubernatione, & ſuſtentatione conceſſa ſunt, vſibus omnimodis profutura, ſaluâ Sedis Apoſtolicæ authoritate, & Diœceſani Epiſcopi canonica iuſtitia. Si qua igitur impoſterùm Eccleſiaſtica vel ſæcularis perſona hanc noſtræ conſtitutionis paginam ſciens contra eam temerè venire præſumpſerit, ſecundò, tertióve commonita, niſi reatum ſuum dignâ ſatisfactione correxerit, poteſtatis, honoriſque careat dignitate, reámque ſe diuino iudicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, & à ſacratiſſimo Corpore & Saoguine Dei & Domioi Redemptoris noſtri IESV CHRISTI alieoa fiat, atque in extremo examine diſtrictæ vltioni ſubiaceat. Cunctis autem eidem loco ſua iura ſeruantibus ſit pax D. N. I. C. quatenùs & hîc fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum Iudicem præmia æternæ pacis inueniant. Amen.

Ego CLEMENS Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus.
Ego Theobaldus, Hoſtienſis & Belligeoſis Epiſcopus.
Ego Ioannes, Preſbyter Cardinalis tit. S. Marci.
Ego Laborans, Preſbyter Cardinalis S. Mariæ trans Tiberim, tit. Calixti,
Ego Melior, Preſb. Card. SS. Ioannis, Pauli, & Pammachij.
Ego Petrus, Preſb. Card. tit. S. Cæciliæ.
Ego Radulfus, tit. S. Praxedis Preſb. Card.
Ego Petrus, tit. S. Clementis Preſbyter Cardinalis.
Ego Iacobus, Diaconus Card. S. Mariæ.
Ego Gratianus, SS. Coſmæ & Damiani Diac. Card.
Ego Octauianus, SS. Georgij & Bacchi Diac. Card.
Ego Baro, S. Georgij Diac. Card.
Ego Ioannes, S. Theodori Diac. Card.

Datum Lateraoi per manum Moyſi S. R. E. Subdiaconi vicem agentis Cancellarij, 3. Nonas Iunij, Indictiooe ſextâ, Incarnationis Dominicæ anno MCLXXXVIII. Pontificatus verò Domini Clementis Papæ III. anoo primo. *Sigillata ſigillo plumbeo ſuper cordulam ſericam.*

FVNDATIO CAPITVLI S. MARTINI ARTONENSIS IN ARVERNIA.

Ex Apographo R. P. Iacobi Sirmondi Soc. IESV.

EGo Willelmus, Domini Widonis filius, cum vxore mea, nomine Poncia, vnà cum feliciſſima genitrice, Riglandis nomine; atque Aldinus, cuius pater extitit Rotgerius, cum conſilio & laude Papæ Leonis, & D. Renconis Præſulis per omnia Deo amabilis, & voluntate illuſtriſſ. virorum huius loci, omnibúſq; aduocatis in nomine Dei omnipotentis, ſanctæque Mariæ Dei genitricis, & in honore ſancti Martini Confeſſoris atque Pontificis, laudamus & eligimus libenti animo hunc locum in ordine canonicalis regiminis, ſcilicet Ioannem Abbatem, cum duodecim Canonicis, quorum ſunt nomina: Petrus, Gerardus, Raimundus, Geraldus, Theothardus, Radulphus, Wilelmus, iterùm Wilelmus, iterùm Wilelmus, Durantius, Ioannes, Amblardus, & vnum in eleemoſyna laudamus, nomine Aimo, in honore præfati Pontificis Martini, pro animarum noſtrarum redemptione, vel pro omnium parentum noſtrorum ſalute, omniúmque aduocatorum laudatione, vt pius Deus ac miſericors dignetur nos ſociare, & adjungere pariter cum ſuis electis, quibus dicturus eſt: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab mundi origine.* Alter verò Eleemoſynarius, qui poſt huius mortem intrauerit, non per noſtrum conſilium, neque per ſeniorum laicorum laudationem introierit, ſed per commune conſilium Canonicorum illorum, qui ſaluationem loci præuiderint; & tales conſuetudines huic loco inter canonicos ponimus, vt cùm eorum Prælatus, id eſt Abbas, vel alij Abbates, qui venturi ſunt, mortui fuerint, ad ſumendum de Abbatia communiter remaneat Canonicis. Sed cùm Aldinus iſte, vel ille ſenior, qui iſtam villam tenuerit, alium Abbatem poſt mortem huius mittere voluerit, talem præuideat, vt communi conſilio Canonicorum libenter eligatur, videlicet ab illis, qui ſaluationem loci plus amauerint; & antequam eligatur, iuret ille communia eorum, & ornamenta loci, terras illorum, fructúſque earum, vt non tollat, neq; in damnum ſit, per quod S. Martinus & Canonici perdant, excepto hoc, quod in Capitulum illi Canonici ei conceſſerint, qui plus locum amauerint, & poſteà per ſacramentum teneat.

Ego Wilelmus illam terram, quam dedi Domino Deo, ſanctóque Martino, eiúſque Canonicis, & quæ in antea dabo, & illam quam mei homines dederint, vel dabunt; atque illam, quæ modò ab aliis eſt data, aut ab hodierno die eſt huic communi datura, non tollam, neque fructus eius terræ auferam, neque ornamenta huius loci, neque hæc communia deſtruam, neque diſrumpam, me ſciente; Canonicos, vel illorum Clericos non apprehendam: ſed ſi tale forisfactum mihi, aut aliis, iſti Canonici, vel illorum Clerici, ſeu homines eorum fecerint, & rectum facere noluerint, infra quatuordecim dies vangamentum non capiam, & in his quatuordecim diebus admonebo illos duos vel tres per me, aut per vnum miſſum in Capitulo illorum duas vices, vt rectum faciant. Quòd ſi facere noluerint, tranſactis iſtis quatuordecim diebus rectum accipiam, & non ampliùs me ſciente, ſi pro amore S. Martini non dimittam, & in anteà per ipſam conuenientiam hoc ſacramentū tenebo me ſciente. Quòd ſi alius homo deſtruere, vel diſrumpere hæc communia voluerit, in adjutorium ero Canonicis; & ſi iſte Aldinus me admonuerit per ſe, vel per ſuum miſſum, in adiutorium illi ero, excepto tanto, quod ille gratanter mihi explacitauerit, & in anteà ſimiliter hoc ſacramentum tenebo.

Ego Aldinus, ſicut Wilelmus ex ſua parte hoc ſacramentum iurauit, ita ex mea parte tenebo. Tale donum quale fecit Wileſmus Tiernenſis ex ſua parte de ſe & de ſuis, & Aldinus Turiaci. Ego Odilo Artonæ ſimiliter facio ex mea parte de me & de meis feualibus. Si aliqua potens impoténſq; perſona, aut nos, quod abſit, vel aliquis ex noſtris hęredibus cauſâ deſtruendi hæc communia vendicauerit, ne ſit ei comes vita, & incipiat; ſed in ira Dei omnipotentis ſubitò cadat, & cum Datan & Abiron necnon cum Iuda proditore pœnas inferni in perpetuum ſuſtineat, & cum eis, qui

dixerunt Domino Deo: *Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus*; aut cum illis, quibus iuſtus Iudex dicturus eſt: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum.* Cum omnibus iſtis ſint excommunicati & maledicti, atque ſine fine in infernũ demerſi illi, qui hæc communia deſtruxerint, & cum eis eorum habitatio in ſæcula ſæculorum. Et qui ea laudauerint, & ab hodierna die ſuſtinuerint, à Domino noſtro IESV CHRISTO ſint abſoluti, atque benedicti, & cum ſanctis ſuis in cælo in perpetuum coniuncti.

S. Wilelmi, qui hanc cartam fieri iuſſit, & optimos viros firmare rogauit.

S. Renconis Præſulis. S. Aldini, &c.

Hæc carta, in menſe Martio facta, feriâ 5. Lunâ 21. Epactâ 3. concurrente 6. annus ab Incarn. Dom. 1048. Indict. 1. & in Galliis regnante Ainrico Rege, in Eſperiis reſidente Papâ Leone cathedram Apoſtolicæ Sedis. Aquitaniæ Vvillelmus Comes, Signifer regionis.

EXCERPTA QVÆDAM DE KAROFFENSIS COENOBII PRIVILEGIIS.

Ex ſchedis R. P. Iacobi Sirmondi S. I. P.

CAROLVS Magnus Comites in Aquitania conſtituit, Biturgenſibus Sturminium, Aruernenſibus Brutmandum, Lemouicenſibus ROTGERIVM, à quo fundatum eſt Monaſterium, dotante ſimul Eufraſia coniuge, quæ erat ex pago Aruernico; & conſtituerunt ibi duodecim Monachos.

Priuilegium Karoli Magni, quo immunitatem Monaſterio conceſſit in honorem Domini & Saluatoris noſtri, in loco nuncupato Karoffum, ſuper fluuium Carentæ, in pago Pictauenſi conſtructo, vbi & vir venerabilis DAVID Abbas conſtitutus, Rotgerij Comitis rogatu.

Priuilegium Ludouici Pij, Iuſto Abbate rogante, confirmantis Caroli patris præceptum de immunitate, & Abbatis eligendi poteſtatem, qui ſecundùm ſancti Benedicti Regulam regere valeat. Helizachar recognoui. Data 2. Idus Februarij, anno Chriſto propitio ſecundo Imperij D. N. Indictione 8. Actum Aquiſgrani Palatio Regio, in Dei nomine feliciter. Amen.

Priuilegium Ludouici & Lotarij. Suggerente Lotario filio, concedit Monaſterio Karoff, vbi Gumbaldus Abbas præeſt, res proprietatis ſuæ, id eſt in pago Beluacenſi villam, quæ dicitur Fraxinidus. & in pago Remenſi villam, quæ dicitur Dominica villa; & in pago Meldenſi villam Montiniaco. Durandus Diaconus ad vicem Fridugiſi recognoui. Data 15. Auguſti, anno Chriſto propitio 17. Imperij D. Ludouici Sereniſſimi Imperatoris, & Lotarij Aug. 8. Indictione 8. Actum Salmonciaco Palatio Regio in Dei nomine feliciter. Amen.

Priuilegium Ludouici eiuſdem. Gumbaldo Abbate per Blandonum Monachum poſtulante concedit teloneum de tribus nauibus per Ligerim, alia flumina, aut per mare diſcurrentibus, ita vt quocumque venerint, nullum ab eis teloneum, aut ripaticum, aut pontaticum, aut ſalutaticum, nullus cenſus aut redibitio exigatur.

Priuilegium Synodi apud Vermeriam. Poſt alia. Canonum ſanctionibus cohibentibus, & Sereniſſimo Regum Carolo orthodoxo annuente, & inuitante cum anno Incarnationis Dominicæ octingenteſimo ſexageſimo nono, Indictione ſecundâ, regni ſupradicti Principis 27. conueniſſemus, Nos ſuffraganre Chriſti gratiâ Epiſcopi, quorum nomina ſubter habentur, in Remenſem Diœceſim apud Palatium Vermeriam, prætaxatúſque Rex pridiè Kalendas Maij medio noſtrûm ſancta reſideret in Synodo venerabilis Karoffenſis Monaſterij Abbas Guillelmus noſtro Conuentui præcepta obtulit, &c. qualiter ad deprecationem Gumbaldi, & Valafredi Abbatum tria Monaſteria integra prædicto Monaſterio conceſſerat: quorum vnum dicitur Colonus in pago Alninſe ſitum: alterum in honore ſancti Saturnini conſtructum in pago Andegauenſi: tertium in pago Sanctonico, in honore S. Florentij Martyris: & prætereà villas Fraxinidum, & Montiniacum confirmauerat. Quæ omnia recitata in Synodo confirmantur Epiſcopis manu propriâ ſubſcribentibus.

Vrbanus II. cùm apud Claromontem Concilium celebraret, rogatu Petri poſt Fulcrandum Abbatis Karoffum venit, & maius Altare conſecrauit, Miſſámque celebrauit, præſentibus Amaro Burdegalenſi Archiepiſcopo, S. R. E. Legato, Hu-

gone Lugdunenſi Archiepiſcopo & Legato, Rangerio Piſenſi Archiepiſcopo, Petro Pictauorum, Brunone Signienſi Epiſcopo, Ioanne Cardinali Diacono. Facta ſunt hæc quarto Idus Ianuarij, feria ſcilicet quinta, quâ tunc B. Hilarij feſtum fuit, anno ab Incarnatione Domini milleſimo nonageſimo ſexto, Pontificatus Domini Vrbani II. Papæ anno octauo.

Audebertus de Roccamello, cum Arſinda coniuge, & Oſtento filio guerpiit in manu Iſemberti Epiſcopi piſcationem in Carantono, quam Karoffenſi Monaſterio auferebat, & ſyluam Bellum boſcum concedit. Fulcrado Abbate creato, diuina virtus, id eſt Chriſti caro, ex loco vbi abdita fuerat Abbatiâ vacante, tollitur, Amato Epiſcopo Burdegalenſi, Guidone Lemouicenſi, Almaro Engoliſmenſi adſtantibus, & vas ſanguine conſperſum reperitur.

Præceptum Caroli Calui. rogatu Frotarij Abbatis confirmat Monaſterio Karoffenſi, quæ Ludouicus pater, & Carolus Cæſar auus ad eius immunitatem decreuerant.

Odone Rege regnante, Rannulfus Comes Pictauorum in aula eius veneno periit, filiúmque ſuum Ebolum paruulum ad tuendum Guillelmo Comiti Aruernenſi reliquit. Iterùm verò quidam Ademarus filius Emenonis Comitis Engoliſmenſis, qui frater Turpionis æquè Comitis Engoliſmenſis fuit Comes Pictauorum à ſupradicto Odone promotus eſt. Huic coniux nomine Santia fuit, quæ prole ſterilis extans, ex ſuis prædiis Eccleſiam Chriſti ſibi fecit hæredem. Hæc ergo Vohertam Karoffo dedit, Multonem ſancto Martiali, Coruillam ſancto Eparchio, Herciacum ſancto Ioanni, Corcolmum ſancto Hilario conceſſit. Normannorum metu Reliquiæ Caroffenſes ad caſtrum ſancti Euonij, quod Eufraſia olim dederat, transferuntur, excepto Crucis ligno, & ſanctâ virtute, quæ Engoliſmam poſteà delata ſunt. Pacatis rebus, cùm Alduinus Comes Engoliſmenſis, Vulgrini filius, Reliquias reddere nollet, ſeptennio afflictus fuit morbo; tandem per filium Guillermum ferri ſectorem eas reddidit, & Lubiliacum villam Monaſterio obtulit Caroffenſi, & poſt annum obiit.

Concilium Lemouicæ aggregatum Epiſcoporũ Aquitaniæ, & Narbonenſis Prouinciæ, ad quod Caroffenſes profecti cum ſuis Reliquiis Flandrenſibus interim aduentantibus diuinâ virtute ſpectandæ gratiâ compertum eſt illam & in loco ſolito, & Lemouicæ eodem ſemper tempore apparuiſſe.

Teſtamentum Rotgeri Comitis. In nomine S. Saluatoris ſub die decimo quarto Calendas Iulias regni Domini noſtri Caroli glorioſi Regis ſub anno quinto, regnante filio ſuo Domino noſtro Lodoïco Rege Aquitanorum, domno & venerabili Pontifici, & in Chriſto Patri Bertrando Epiſcopo, qui Pictauis ciuitatis Eccleſiæ ſancti Petri Rector præeſſe videbatur, Rotgerius & coniux ſua Eufraſia. Compellit nos amor cæleſtis, &c. Quod teſtamentum amico noſtro Bertrando Pictauenſi Epiſcopo credidimus commendandum, &c. In loco nuncupato Caroffo, in vrbe Pictaua, infra terminum Brioſinſe, prope fluuium Caranronæ, Monaſterium ædificare in Dei nomine, ædificare Eccleſiam in honore S. Saluatoris, ſanctiſſimæque ipſius Genitricis, ſanctorúmque Martyrum, & Monachos duodecim ibidem inſtituimus, atque illis Dominicum Abbatem inſtituimus. Dat illis agrũm cum ſuis appendiciis, & quæcumque de Amelio dato pretio comparauit, vel poſteà adjecit: villam Genuliacam in pago Pictauenſi, quam de Lamberto comparuit, &c. multa. In pago Lemouicenſi caſtrum ſancti Angeli cum Monaſterio: curiam Colomenſem cum Eccleſiis ſuis, ac caſtrum Nutronenſe, &c. In pago Petragoricenſi Caſtanedum cum ſuis appenditiis. In pago Brioſinſe, quod nobis traditum fuit, in loco nuncupato Vernolio & Cagiaco.

Ego Eufraſia Rotgerij nobiliſſimi Principis atque Catholici Comitis coniux, Karoffenſi Cœnobio, ego de mei iuris, hæreditatiſque proprio, caſtrum S. Yuonij, cum omnibus adjacentiis, cum curia Solanacenſi: hoc caſtrum in Aruernenſi pago conſtitutum eſt. Item in ipſo pago curiam Caldolomi, & curiam Molangiæ, cum Eccleſiâ ſua, & curiam Peruſiæ cum Eccleſia, & curiam Nobiliaci cum Eccleſia ſua, & curiam Firminaci cum Eccleſia ſua, & curiam Gaduicenſem cum Eccleſiis ſuis, omnia in pago Aruernenſi, &c.

In Teſtamento Rogerij Comitis, Carolus Magnus Caroffio ceſſiſſe narratur in Epiſcopatu Santonico curtem Gituiacenſem, Eccleſiam de Furnis, curiam Creſſiacenſem,

ſiacenſem, & Eccleſiam S. Florentij. Caſtrum Columps in pago Alnienſi, in pago Beluacenſi Fraxinidum, in Remenſi villam Dominicam, in Meldenſi Montiniacum: Signum Rotgerii Comitis qui hoc teſtamentum fieri iuſſit. S. Eufraſiæ. S. Aricij Epiſc. Toloſanæ ſedis. S. Benjamin Santonicæ Epiſcopi. S. Adaberti Aruernenſis Epiſcopi. S. Ebroini Comitis. S. Amalfredi Comitis. S. Sanſoni Comitis. S. Abraham Abbatis, &c.

Priuilegium Philippi Regis, Karroffenſi Monaſt. confirmat omnia quæ data fuerant à Carolo-Magno, & à Rogerio Comite eiúſq; vxore Eufraſia, qui fundatores fuerunt, & quæ à ſucceſſoribus eorũ, & nominatim Monaſt. Itiodorenſe atque caſtrum S. Yuonij cum adiacentibus villis, ſcilicet villam Melangiam, & Peruſiam & Gadimacum, & Nubiliacum, & Cadalum. In Franciâ verò curiam quæ dicitur Fraxinidus, & in Remenſi pago villam Dominicalem nomine, & in Meldenſi Montiniacum. In Lemouicenſi pago caſtrum S. Angeli, & caſtrum Nutronum, & villam Colongiam, & villam quæ Colla dicitur, & Monaſt. quod eſt caſtro Rixacoardi, & Monaſt. S. Germani in caſtro Varegia in Sanctonico pago. Hæc omnia, & quæ ab Apoſtolico Leone conſecratore eiuſdem loci, & à Ioanne Papa, & alio item Leone, & poſt à Victore, dehinc ab Alexandro ſunt conſignata, confirmat. Et quia ipſe locum adierat, quo nullus anteceſſor per annos ferè CLX. acceſſerat, concedit Monaſt. ſex familias ſeruorum atque ancillarum in ſupradicta Fraxinido, quæ Regij iuris erant. Actum Karoffo Monaſterio Fulcaudo Abbate anno MLXXVII. Indictione VI.

Priuileg um Leonis III. PP. Bertrando Epiſcop. Pictauenſi & Metropolitanis Aquitaniæ, & Epiſc. eius totiuſque Galliæ. De Monaſterio Karoffo quod nuper vna vobiſcum dedicauimus per ſuggeſtionem Rotgeri Comitis, qui ex præcepto D. Karoli Auguſti Cœnobium fundauit, concedit immunitatem & exemptionem, & ius Abbatis eligendi, meminit priuilegij à Carolo de immunitate conceſſi.

Priuilegium Ioannis Papæ Grinferio Abbati S. Saluatoris in Karoff. concedit eandem immunitatem & exemptionem ab Epiſcopo. Scriptum per manum Georgij Scriniarii S. R. E. in menſe Septembrio, Indictione XII. per manum Gualterii Epiſcopi Portuenſis Eccleſiæ.

Priuilegium Benedicti Papæ Giſleberto Pictauenſi Epiſcopo. Repetit quod & Ioannes dixerat, nec Epiſcopus ipſius Parochiæ, niſi inuitatus ab Abbate Monaſterii, miſſas in eo celebrare poſſit.

Priuilegium Leonis IX. PP. Hugoni Religioſo Abbati ex Monaſterio S. Saluatoris Karroffenſis Cœnobij, confirmat bona Monaſt. quæ enumerat. Item illa quæ in pago Aruernico habentur, vel in circuitu eius, quæ quondam fuerant ablata eidem loco, & moderno tempore ſunt reſtituta ipſi per Guillelmum Principem Aruernorum, & per filios eius, id eſt caſtellum S. Yuonij, & quicquid ad ipſum pertinuit, & Eccleſiam Cadiloco, & Eccleſiam Molangia, & Eccleſiam Nobiliacus, & Eccleſia Chroſogilo, & villa Peruſia, & Eccleſia Gaudiniacus, & omnia quæ his Eccleſiis pertinent. Dat. V. Nonas Maij, per manus Petri Diaconi Bibliothecarij & Cancellarij S. A. ſedis, anno D. Leonis IX. Papę II. Indictione III.

Priuilegium Alexandri II. Papæ Hugoni Religioſo Abbati Monaſterij S. Saluatoris Karroffenſis. Confirmat omnia quæ in Leonis priuilegio continentur, &c. Eccleſiam de villa Dominica cum altari ſuo, quod Arnulfus Remenſis Archiepiſcopus; eidem Monaſterio per ſeipſum tradidit.

Priuilegium Vrbani II. Petro Monaſterij Karroffenſis Abbati, eiuſque ſucceſſoribus regulariter ſubſtituendis in perpetuum. In tutelam & protectionem ſuſcipit Monaſterium, ſicut anteceſſores Leo & Alexander, & omnia illi donata confirmat, quæ enumerat multa vberiùs & copioſiùs, quam alij ſuperiores. Meminit altaris ipſius Eccleſiæ, quod ſuis manibus conſecrarat.

Priuilegium Karoli Regis Auguſti, Vvalefridi Abbatis Karroffenſis, qui ad noſtram accedens excellentiam attulit auctoritates D. Genitoris noſtri, in quibus continebatur, qualiter ad noſtram deprecationem eidem congregationi conceſſiſſet villam in honore S. Saturnini conſtructam, ſitam in pago Andegauenſi, & in pago Beluacenſe villam, quæ vocatur Fraxinidus, & in pago Remenſe villam quæ dicitur Dominica villa, & in pago Meldenſe villam Montiniacum. Petiit obnixè, vt pro firmitatis ſtudio noſtram ſuper adderemus auctoritatem, per quam illa idem Abbas & ſucceſſores quietè tenere poſſint.

ORDINATIONES FACTÆ PER VENERABILES Patres Abbates Sancti Jouini, Nantolij, S. Auguſtini, S. Maxentij. Præſidentes in Capitulo Prouinciali Lemouicis celebrato, præſentibus & conſentientibus Venerabilibus Patribus Domnis ſancti Cypriani prope Pictauium, ſancti Ioannis Angeliacenſis, Sancti Eparchij, ſancti Sauini, ſanctæ Crucis Talmundi, Nobiliacenſis, ſancti Sulpitij, ſancti Martialis, ſancti Amantij, ſancti Martini, De Meyniaco, De Bacjaco, ſancti Genulphi, De Vallibus, Voſii, Monaſteriorum Abbatibus: necnon & Venerabilibus Prioribus Clauſtralibus Lucionenſi, Sarlatenſi, Prouinciarum Biturigenſium, & Burdegalenſium. M. CCC. LXVII.

1. IN primis Statutum eſt quod licet in Canone Miſſæ de Domno noſtro Papa habeatur mentio ſpecialis, tamen ex filiali affectione, in quolibet Prouinciarum Monaſterio huius Ordinis, ſingulis menſibus amodo miſſa Sancti Spiritus ſolemniter celebretur, in qua conuenient Abbas & alii adminiſtratores & Monachi pro ſalute & incolumitate Sanctiſſimi in Chriſto Patris Domini Domini Vrbani Papæ & ſui Sancti Collegii Cardinalium, vt poſt decurſum præſentis vitæ peruenjant ad vitam ſempiternam.

2. Item, Quia quanto adminiſtratores huius Ordinis, adminiſtrationibus & bonis temporalibus ſpecialiter prædotantur, tantò debent ſe oſtendere modeſtiæ & obedientiæ præ aliis dono fulgere; Statutum eſt quod ipſi in Monaſterio ad diuina Officia conueniant, videlicet ad nocturnas vigilias, ſiue Matutinas, Primam, Tertiam, Miſſam, Veſperas & Completorium, niſi ex cauſa neceſſaria Priori Clauſtrali primitus expoſita abſtinuerint, & de ipſius licentia ſpeciali; quam tamen licentiam ipſe parcè concedat, alioquin ipſi Officiarij in Capitulis quotidianis quibus adeſſe tenentur, niſi ex cauſa, vt præmittitur & de licentia fuerint, veniam petere & diſciplinam regularem recipere teneantur; quod ſi forſan contentioſi aut inobedientes extiterint, in diſciplina huiuſmodi recipienda humiliter & deuotè, adminiſtrationibus & officiis eo ipſo priuantur & ex tunç vacantia cenſentur, non obſtantibus quibuſcumque conſuetudinibus quæ reputantur verius corruptelæ.

3. Item, Prohibetur quibuſcumque Monachis officiariis & aliis adminiſtratoribus ne infra ſepta Monaſterij iaceant, aut comedant in cameris, ſed in dormitorio vel domo, ad hoc per Abbatem ordinata ſoli iaceant, & cum aliis Monachis comedant communiter, quacumque conſuetudine nonobſtante, niſi ex cauſa neceſſaria & cum licentia, vt præmittitur, antedicta, alioquin diſciplinæ ſubiaceant ſupradictæ, vel quotidianam portionem non recipiant conſuetam, in vſus pauperum conuertendam; quod ſi obſtinati & inobedientes extiterint in præmiſſis, eo ipſo pœnæ ſubiaceant in articulo proximo contentæ.

4. Item, Quia fraudari non debent denario in vinea Domini operantes, Statutum eſt quod adminiſtratores & Priores ac alii huius Ordinis, deueria & penſiones & alia onera ſiue Meſſagia ſubire debentes, pro Abbate, Conuentu, aut ſingulis de Conuentu ſeu familiaribus eorumdem, integrè ſatisfaciant, vel amicabiliter conueniant cum eiſdem: Alioquin ſi inobedientes extiterint in præmiſſis, poſt monitionem Abbatum certo tempore pro eorum arbitrio moderandam, adminiſtrationes & officia ſupradicta, perpetuo, eo ipſo interdicuntur eiſdem, ac Abbates iuxta facultatum & adminiſtrationum prædictarum receptarum deffectum per eas ſupplere teneantur, & ipſis ſic reuocatis ad Clauſtrum, ſicut vni ex aliis Clauſtralibus prouidere, vel alium Clauſtralem in aliquo de prioratibus aſſignare.

5. Item, Statutum eſt quod omnes alij & ſinguli Monachi, adminiſtratores, præpoſiti, Decani & alij huius Ordinis iuxta profeſſionem emiſſam, caſtè viuant & honeſtè in locis ſibi commiſſis, tantum coram Deo peccauerunt, conuertentur; alioquin ſi diffamati publicè de adulterio aut lapſu carnis fuerint, eo ipſo ſuis prioratibus adminiſtrationibus & officiis, quacunque appellatione poſtpoſita, priuantur omnino, ne Ordo propter talium diſſolutionem aliquod diſpendium patiatur: & alij

adminiſtrationes, prioratus, aut officia non habentes, redduntur inhabiles ad habendum, & aliis pœnis, quæ pro grauioribus culpis conſueuerunt infligi, puniantur; & ſi incorrigibiles fuerint, perpetuo carceri mancipentur.

6. Item ſtatutum eſt quod omnes alii & ſinguli Monachi teneantur ſemel in anno, quæcumque bona detinent, etiam non requiſiti in capitulo ſuo generali reuelare ſuo Abbati & realiter veraciter aſſignare, alioquin reputentur inhabiles & indigni ad quodcumque Eccleſiaſticum beneficium obtinendum, & aliàs vt proprietarij priuantur: Adminiſtratores, Priores, & alij Officiarij computum & rationem de bonis per eos quoquo modo detentis ex Officiis antedictis, reddere teneantur in capitulo prædicto: quod ſi in fraude fuerint deprehenſi, tertiam partem mobilium per ipſos detentorum, in Fabrica Monaſterii infra octo dies, poſt deprehenſionem huiuſmodi conuertere teneantur, alioquin pœnæ ſubiaceant contentæ in articulo.

7. Item, Statutum eſt quod omnes & ſinguli Monachi, adminiſtratores, mantellos fiſſos ad latus, veſtes ſuperiores curtas & fiſſas, nec non & capucia non fiſſa cum corneta, & alia inordinata habentes, in manibus Abbatum vel Priorum Clauſtralium ad hoc per Abbates commiſſorum, infra menſem à tempore publicationis huiuſmodi, reſignare & tradere teneantur, ſecundùm diſpoſitionem eorum, in vſus pios conuertenda, alioquin quoniam talibus vtentes publicè, facti ſunt in Ordinis noſtri opprobrium & deriſum, beneficiis & officiis eo ipſo priuantur, & alii non habentes, per annum redduntur inhabiles ad habendum.

8. Item, Statutum eſt quod illi qui de Ordine mendicantium ad noſtrum ordinem ſunt tranſlati, infra menſem à tempore publicationis huiuſmodi, legitimam licentiam tranſlationis ſuæ Præſidentibus vel eorum alteri exhibere, & copiam de ea tradere teneantur, de qua traditione facta, ſcriptura autentica vel publicum inſtrumentum: alioquin ex tunc, de ipſo ordine, ipſo facto penitus ſunt expulſi, nec in aliquo gaudebunt, vel vti poterunt priuilegio Monachali.

9. Item, Quod priores teneantur in prioratibus ſibi commiſſis cum ſuis Clauſtralibus, nonobſtante quacumque conſuetudine reſidere & reparationem ædificiorum intendere diligenter. Quod ſi prioratus non ſufficiant facultates, reſideant in Monaſterio vel aliquo prioratuum, & ſeruiant vt Clauſtrales, quibus prouideatur de fructibus prioratuum prædictorum, & reſiduum ſi ſuperſit, portatur in reparationem & vtilitatem ipſorum per manus Abbatum, vel eorum quibus ipſi hoc duxerint committendum: quod ſi inobedientes extiterint, ipſis prioratibus & beneficiis eo ipſo priuentur.

Datum Lemouicis ſub ſigillo capituli in talibus conſueto. Die vndecima menſis Maij, ſtante & durante dicto capitulo, anno Domini MCCCLX. ſeptimo.

EXCEPRTA QVÆDAM EX KALENDARIO Eccleſiæ Lemouicenſis.

X. Kalend. Februar. anno MDXI. obiit Gullelmus Bartonis Decanus & electus Eccleſiæ Lemouic. ad cuius anniuerſarium diſtribuuntur viij. l. d.

XI. Kalend. Martij anno MCCCCLVI. obiit Petrus de Montebruno Epiſcopus Lemouic. pro cuius anniuerſario IV. l. d.

IV. Kalend. Martij, anno MCCLXXXVI. obiit D. Hodo de Caſtro-Radulphi Cardinalis, ad cuius anniuerſarium dedit Petrus de Petralata xv. ſol.

XVI. Kalend. Aprilis, hic fiat anniuerſarium beatæ memoriæ quondam D. Gregorij Papæ XI. de iſta Diœceſi, oriundi de domo de Belforti, ex ordinatione Capituli Generalis pro eo, quia pretioſis veſtimentis quatuor Capellarum, atque opulentis & digniſſimis jocalibus Eccleſiam decorauit, & diſtribuantur IV. libræ Tur. per bajulum anniuerſariorum ſoluendæ.

Eodem die obiit Seebrandus Chabot pater Seebrandi Lemouicenſis Epiſcopi, & mater eius Agnes Chaboſſa, & Theobaudus frater dicti Epiſcopi: ad quorum anniuerſarium debentur xxv. ſolidi de Eccleſia S. Seuerini de Valucyra, & debent reddi in Synodo S. Lucæ.

IX. Kalend. Aprilis obiit ſanctæ memoriæ D. Gregorius Papa XI. qui deco-

rauit ſanctam Lemouicenſem Eccleſiam de quatuor Capellis munitis nouis, cum paramentis altaris, duobus calicibus, vno argenteo aurato cum armis ſuis, & alio ex auro cum duabus vinageriis, item ampliùs vnam Capellam viridis coloris munitam, & duas Capellas nigras cum nouem coraballis. Item de mandato Domini Cardinalis Arelarenſ. Fr. Mar. Gayaudi quondam Ordui. Frat. Heremit. Sancti Auguſtini emit xx. lib. renduales. Qui quidem Card. voluit c. ſol. eſſent ad opus iſtius anniuerſarii.

II. Kalend. Aprilis obiit Seebrandus Epiſcopus Lemouicen. ad cuius anniuerſarium debentur xxxv ſol. in Eccleſia de Trocha annuatim.

XVII. Kalend. Maij obiit D. Guido de Noua-villa Epiſcopus Xantonum.

VI. Nonas Maij, hic fiat anniuerſarium recolendæ memoriæ quondam Domini Nicolai Cardinalis Lemouic. tit Sanctæ Mariæ in via lata, ſupra eius tumulum eleuatum in Capella B. Mariæ Magdalenæ, & diſtribuantur IIII. lib. tur.

IV. Nonas Maij. Hic fiat anniuerſarium celeberrimæ recordationis quondam Domini Ioannis Barthonis huius Eccleſiæ egregij Paſtoris, & deinceps Nazarienſis Archiepiſcopi, hoc die defuncti, anno Domini MCCCCXCVII. & diſtribuantur XI. libræ ſuper Præpoſitura de Iuncheria huic Eccleſiæ per eum legata & donata leuandæ ſupra tumulum alieneum ante maius altare.

III. Idus Maij, hîc debet fieri anniuerſarium parentum Domini Girberti Lemouicen. Epiſcopi, ad quod faciendum, dedit idem Epiſcopus. xxxv. ſol.

VII. Id. Iunij. obiit Henricus Rex Angliæ iunior, ad cuius anniuerſarium debentur x. ſol.

V. Id, Iunii. Hic fiat anniuerſar. quondam Dom. Guillelmi Amici de Caſtro Lemouicarum, & familiæ honeſtorum Burgenſium Amici oriundi, Carnotenſis Epiſc. ac Hieroſolymitani Patriarchæ, viri vtique ſanctiſſimi & miraculis in dies coruſcantis, hac die defuncti, anno Domini MCCCLX. ſupra eius tumulum in Capella S. Thomæ.

Eodem die obiit Girbertus Epiſcopus Lemouicen. in Synodo Pentecoſtes, & fuit corpus traditum ſepulturæ, tertio die ſequenti.

XVI. Kal. Iul. Sabb. poſt Feſtum Pentecoſtes debet fieri anniuerſarium domni Petri de Capella Cardinalis.

VI. Non. Iulij, obiit Epiſcopus Aymericus, ad cuius anniuerſ. debentur x. libræ. Sepultus eſt in Choro Eccleſiæ ſubtus Tahutum.

Hic fiat anniuerſarium Stephani de Laubeſpine Epiſcopi Lemouic. qui obiit II. Iulii. anno MDLXXXII.

XII. kal. Iulii, hic fiat anniuerſarium Reuerend. in Chriſto Patris & Domini D. Fulcaudi de Bonaualle Petragoricenſis Epiſcopi, & Prioris de Beneuento, & diſtribuantur v. libræ ſupra eius tumulum in Capella S. Martialis.

X. kal. Iulii, anno Domini MCCXXVI. obiit B. Lemouic. Epiſc. in obſidione Auinionis, ad cuius anniuerſarium debet Eccleſia S. Iuſti xxxv. ſol.

V. Kalend. Iulij, hîc fiat anniuerſarium Ioannis de Langeac Lemouicen. Epiſcopi, hac die defuncti, anno Domini MDXLI. ſuprà eius tumulum, vltra muros chori à parte ſiniſtra propè maius altare.

III. Kalend. Iulij, obiit Tuſculanus Epiſcopus, ad cuius anniuerſarium debentur xxv. ſol.

II. Non. Septemb. obitus bonæ memoriæ domni Bartholomei quondam Epiſcopi Carurc. ad cuius anniuerſarium debet Capitulum LX. ſol.

Obiit XII. die Septemb. Dominus Innocentius Papa VI. ad cuius anniuerſarium debentur LXVII. ſol & XI. ſeſt. ſilig.

Idibus Septem. anno Domini MDX. Obiit Ioannes Bartonis Epiſcopus Lemouic. fundauit duo anniuerſaria.

XIV. Kalend. Octob. Ferreoli Epiſcopi Lemouic. dupl.

VI. Nonas Octob. obiit Bonifacius de Sauandia Archiepiſcopus Cantuar.

VIII. Idus Octob. obiit G. Lemou. Epiſcopus, qui dedit Eccleſiam S. Præiecti ad anniuerſarium ſuum, pro qua redduntur L. ſol. in dicta Eccleſia.

X. Kalend. Nouemb. Hic debet fieri anniuerſarium Domini Raynaldi la Porta, quondam Cardinalis Oſtienſis. Sepultus eſt iuxta muros chori à parte dextra, prope maius altare.

IV. Kalend. Nouemb. debet fieri anniuerſarium Domini Simonis de Rupe-

Cauardi, quondam Archiepiſcopi Burdegal. & eius fratris Archid. Lemou.

xvi. Kalend. Decemb. obiit Hugo de Manhaco quondam Epiſcopus Lemouic. qui multis iocalibus auri & argenti decorauit iſtam Eccleſiam, & præcipuè dedit iocale argenteum, in quo portatur corpus Chriſti, & vnum pulchrum thuribulum argenti deauratum. Item vnam croſſam argenti, & vnam mitram. Obiit anno MCCCCXII. In teſtamento ſuo reliquit hæredes pro media Capitulum Lemouic. Eccleſiæ, & pro alia parte Religioſos S. Martialis.

III. Nonas Decemb. obiit Euſtorgius Epiſcopus Lemouic.

v. Idus Decemb. obiit Ioannes Epiſcopus Lemouic.

xv. Kalend. Ianuar. obiit Andoynus Epiſcopus Petragoricenſis, ad cuius anniuerſarium in Eccleſia Lemouicen. faciendum anno quolibet, debet Dominus Aymericus de Trendaleu miles c. ſol. anno quoque renduales.

III. Kalend. Ianuar. Hic fiat anniuerſarium Durandi Epiſcopi Lemouic. qui obiit hac die anno MCCXLV. & diſtribuantur IV. libræ.

IX. Kalend. Ianuar. Hic fiat anniuerſar. B. Bruni Epiſcopi Nouiomenſis nepotis Reginaldi à Porta Card. Oſtienſis.

EXCERPTA EX CALENDARIO MONAſterij S. Andreæ Claromontenſis.

Ianuarius.

9. Commemoratio piæ memoriæ Comitis Theobaldi.

13. Obiit Nobilis vir D. Gregorius de Volpiliere miles 1310.

14. Ob. Iacobus Deſſerra Abbas S. Andreæ. anno 1353.

17. Ob. *D. Beraldus Comes Clar. Dalphinus Aruerniæ & Dominus Mercurij annò 1399.*

18. Ob. Nobilis mulier D. Antonia de Diene vxor Anneti de Volpiliere Domini de la Baſtiſſe anno 1487.

19. Obiit felicis recordationis *R. Dalphini Dominus Geiniati anno Domini 1330.*

24. Obiit D. Aſtorgius Baraſt huius Eccleſiæ Abbas 1320.

26. Obiit D. Hugo Mardonie Abbas S. Girberti 1324.

28. Obiit D. Petrus Camaleriæ Abbas S. Andreæ 1265.

29. Ob. *D. Robertus Comes Clar. & Delphinus Aruerniæ anno 1324.*

30. Obiit D. Margarita Domina de Cornonio 1337.

Februarius.

4. Obiit nobilis vir D. Annetus de Voulpilhiere miles & Dominus de la Baſtiſſe anno 1500.

4. Obiit Dominus Vvillelmus de Cornonio Dominus dicti loci 1360.

5. Commemoratio *Chambonæ Comitiſſæ Aruerniæ*, obiit Domina Raymonda de Marolio.

6. Commemoratio D. Bertrandi de Murol, Claromontis Abbatis.

8. Obiit Arnaudus Abbas Combæ longæ.
Ob. Vvillelmus de Bello-forti Canonicus Clarom.
Ob. D. Petrus Teiſſers Abbas S. Andreæ 1278.
Ob. Rodulphus de Cornonio miles 1330.

9. Ob. D. Hugo Præmonſtratenſis Eccleſiæ primus Abbas.

10 Ob. Dominus *Hugo Dalphini Sacerdos* & Canonicus Clarom. & Præpoſitus Briuatenſis annò 1347.

11. Obiit D. Vvillelmus Vſenda, huius Eccleſiæ Abbas 1259.

15. Obiit D. Franciſca Domina de la Baſtice, mater Domini Petri de Volpilhiere 1450.

16. Commemoratio Petri Præpoſiti Clarom. Eccleſiæ, fundatoris huius Eccleſiæ.

17. Obiit Domina *Iohanna de Fores Comitiſſa Clarom. Delphina Aruerniæ, Dominaque* terræ Mercurij 1359.

18. Obiit D. Claudius du Prat Epiſcopus Mimatenſis, Comes Gabalitani, Abbas S. Andreæ, & Magni loci, iacet in hac Eccleſia 1533.
Obiit Petrus de Termes Domicellus 1412.

19. Obiit D. Amblardus de Calucio, anno 1189. qui dedit nobis quicquid iuris habebat in terra montis Leonis, & decimam de la Chaſſanſiore.

13. Obiit D. Bertrandus de Murol Clar. Eccleſię Abbas.

Martius.

7. Obiit nobiliſſima Domina *Yſabel de Monteacuto, filia Domini Comitis Dalphini*, anno 1327.

8. Obiit Domina Dalphina de Cros, Domina de la Cueilha quæ fuit tranſlata in Monaſterium S. Andreæ anno 1399.

10. Obiit *D. Ioannes Comes Clar. Dalphinus Aruerniæ, anno 1351.*

10. Obiit Dominus Bonus Par Abbas huius Eccleſiæ 1360.

21. Ob. *D. Robertus Comes Clar. & Delphinus Aruerniæ 1281. in Feſto Sancti Benedicti.*

Aprilis.

8. Obiit Domina Margarita de Monmouri Domina de Cuelhia 1415.

10. Obiit Dominus *R. Comes Dalphini 1252.*

16. Obiit D. Milo Abbas Sancti Mariani Autiſſiodorenſis.

21. Obiit D. Bertrandus de Cueulhia Dominus dicti loci 1366.

24. Obiit *D. Robertus Dalphini miles Dominus de Combrande 1247.*

Maius.

11. Com. D. Katherinæ vxoris D. Guillardi de Belloioco.

12. Ob. D. Vvillelmus de Beſſia huius Eccleſiæ Abbas 1296.

15. Ob. D. Iacobus de Cueulhia Dominus dicti loci 1442.

19. Commemoratio Gaufridi primi Abbatis ix. fontium.

26. Obiit *Domina Ioanna Comitiſſa Clar. & Delphina Aruerniæ 1436.*

Iunius.

9. Obiit Nobilis vir D. Ginotus de Cueulia Protonotarius Papæ 1497.

17. Obiit D. Ponchetus de Voulpilhiere Eſcuier, & filius Domini Anneti de Volpilhiere, anno Domini 1086. Et fuit ſepultus in villa de Geiues.

Iulius.

13. Obiit D. Mathæus de Podio Reynaldi Abbas huius Monaſterii, anno 1360.

14. Obiit Bartolomæus Laudunenſis Epiſcop. fundator Præmonſtratenſis Ordinis.

15. *Obiit D. Alixens Comitiſſa Clar. 1286.*

17. *Obiit Vvillelmus Comes.......*

19. Obiit D. Vvillelmus de Voulpilhiere Abbas huius Eccleſiæ, & de Quadraginta 1329.

22. Obiit Beraudus de la Tour.

26. Obiit *D. Vvillelmus Dalphini Archidiaconus Tornacenſis, & Canonicus Clar. 1302*

27. Obiit Vvillelmus Simonis Abbas huius Eccleſiæ.

28. *Obiit D. Beraldus Dalphini Com. Clar. 1426.*

Obiit Garſias Caſæ-Dei Abbas.

23. Obiit Illuſtriſſ. Domina Margarita de Caluiniaco Comitiſſa Ponthebriæ & Petracoricenſis, Vicecomitiſſa Lemouicenſis, relicta illius Principis D. Ioannis de Britannia, *& primo relicta D. Beraldi Dalphini Claromontenſis Comitis, & Aruerniæ Delphini primi mariti ſui, qui obijt 28. Iulij anno 1473.*

Auguſtus.

4. *Obijt Dominus Beraldus Dalphinus Dominus de Rupeforti. 1384.*

8. Obiit D. Bertrandus de Plonziaco Abbas S. Andreæ 1300.

21. *Obijt D. Matildis Comitiſſa Claromontis an. 1380.*

27. *Obijt Domina Anna de Peleu Comitiſſa Clar. an. 1351.*

Obijt D. Beraldus Com. Clarom. & Delphinus Aruerniæ ac Dominus totius terræ Mercurij anno 1356.

28. *Obijt Dominus Emedeus Dalphini Dominus de Rupeforti 1361*

Obiit Gringnaldus Comes & fundator Belli Podij.

15. Obiit Raynoldus de Alberia domicellus.

September.

1. *Obiit D. Yſabel Domina de Ialbinet & Comitiſſa Clar. anno* Domini *1297.*

4. Obiit Hugua Comitiſſa Montisferrandi.

6. Obiit D. Alozia de la Cueilha.

9. *Obijt Alais Comitiſſa Aruerniæ*...
11. Ob. Frogerius Sagienſis Epiſcopus.
13. Obiit D. Antonius de Voulpilhiere Commendatot de Frugeyre 1082.
17 Obiit Amblardus de Chaſlus 1357.
18. Ob. Dom. Beraldus dè Voulpilhiere Abbas eius Eccleſiæ 1451.
19. Obiit Agnes de Ponte Gibardo.
20. Obiit D. Antonia Domicella de Cuculhia filia Domini Comitis de Ventadour, vxor Karoli Domini dicti loci de Cuculhia & de Caſtro-nouo, anno 1468.
24. Obiit Nobilis vir Guillelmus de Voulpilhiere Dominus de Roſiaco 1455.
25. Obiit D. Amblardus de Caſlucio miles Dominus quondam de Montrodes ..
28. Obiit *Domina Maria de Villamur Comitiſſa Clar. 1383.*

October.

3. Obiit Dominus G. de Cros Epiſcopus Nymocienſis....
8. Obiit Domina Yſabel de Volpilhiere Religioſa Mediomontis, ſepulta in Eccleſia Iuſſiaci, anno 1401.
16. Obiit D. Petrus de Voulpilhiere miles 1460.
17. Obiit D. Ademarus de Cros Epiſcopus Clar. 1291.
24. Obiit D. Arnulfus de Bois Abbas.
28. Obiit Fr. Stephanus Yſſartelli Abbas huius Eccleſiæ.
31. Obiit Vvillelmus de Monterugoſo, miles....

Nouember.

1. Obiit *Domina Iohanna de Bolonia Comitiſſa Clar. anno 1373.*
7. Ob. *D. Vvillelmus Comes Clar. & Dalphinus Aruerniæ & fuit primus fundator huius Eccleſiæ anno 1150.*
18. Obiit *Guido Comes*...
20. Ob. Dominus *Hugo Dalphini frater nobilis viri D.R. Comitis Clar. anno 1209,*
24. Obiit D. Petrus Atayna Abbas huius Eccleſiæ.
25. Obiit D. Hugo primus Abbas Beuævallis.
26. Obiit Dominus G. Vzanda Abbas huius Eccleſiæ, qui obiit in Feſto Sancti Martini 1304.
4. Obiit Agnes Comitiſſa de Breua.

December.

5. Obiit D. Ioannes de Voulpilhiere Abbas huius Eccleſiæ 1492.
11. Obiit Nobilis ac Religioſus Fr. Antonius de Beaufort, Prior huius Eccleſiæ. 1573.

AQVITANICA CONCILIA

EX VARIIS CODICIBVS MSS.

Studio diligenti collecta.

KARROFENSE CONCILIVM

Celebratum Kalendis Iunij anno circiter DCCCCLXXXVIII. certè ante annum DCCCCXC. quo obijt Hugo Epiſcopus Engoliſmenſis.

Ex Codice Engoliſmenſi Ioannis Tilij Meldenſis Epiſcopi; ex quo & ſequens.

PRÆDECESSORVM noſtrorum auctoritatibus Synodalicis roborati. In nomine Domini & Saluatoris noſtri IESV-CHRISTI. Kalendis Iunij. Ego Gumbaldus Archiepiſcopus ſecundæ Aquitaniæ cum omnibus Epiſcopis comprouincialibus conuenimus aulam quæ olim Karrof vocitatur, tam Epiſcopi, quàm & religioſi Clerici, necnon etiam & omnis vterque ſexus, auxilium diuinæ pietatis implorantes, vt qui quæ quondam in noſtris domiciliis moribus peſtiferis per longam tarditatem Concilii diu pullulare cognouimus, reſpectu cæleſtis gratiæ & eradicentur noxia & plantentur vtilia. Nos ergo in Dei nomine ſpecialiter congregati decreuimus, ſicut in ſequentibus manifeſtata clareſcant ita.

I. Si quis Eccleſiam Sanctam Dei infregerit, aut aliquid exinde per vim abſtraxerit, niſi ad ſatis confugerit factum, anathema ſit.

II. Si quis agricolarum, cæterorúmve pauperum prædauerit ouem, aut bouem, aut aſinum, aut vaccam, aut capram, aut hircum, aut porcos, niſi per propriam culpam; ſi emendare per omnia neglexerit, anathema ſit.

III. Si quis Sacerdotem, aut Diaconum, vel vllum quemlibet ex clero arma non ferentem, quod eſt ſcutum, gladium, loricam, galeam; ſed ſimpliciter ambulantem, aut in domo manentem inuaſerit, vel ceperit, vel percuſſerit; niſi poſt examinationem proprij Epiſcopi ſui, ſi in aliquo delicto lapſus fuerit, ſacrilegus ille, ſi ad ſatisfactionem non venerit, à liminibus Sanctæ Eccleſiæ Dei habeatur extraneus.

Ego Gunbaldus Archiepiſcopus Burdegalenſis. Subſcripſi.
Ego Giſlebertus Pictauenſis Epiſcopus. Subſcripſi.
Ego Hildegarius Lemouicenſis Epiſcopus. Subſcripſi.
Ego Frorarius Petrocororum Epiſcopus. Subſcripſi.
Ego Abbo Sanctonum Epiſcopus. Subſcripſi.
Ego Hugo Egoliſmenſis Epiſcopus. Subſcripſi.

PICTAVENSE CONCILIVM,

IN QVO PRÆCEDENTIS KARROFFENSIS fit mentio.

SPecioſum quidem nomen eſt pacis & pulchra eſt opinio vnitatis, quam Chriſtus aſcendens in cœlum reliquit ſuis diſcipulis. Igitur Idibus Ianuarij GVILLELMO Pictauenſe Duce conuocante Concilium Pictaui conuenerunt Epiſcopi numero 5. Archiepiſcopi Burdegalenſis Sigumus, Giſlebertus Pictauenſis, Helduinus Lemonicenſis, Grimoardus Engoliſmæ ciuitatis, Iſlo Sanctonenſis, & Abbates duodecim pro reſtauratione Eccleſiæ. Firmauerunt per obſides & excommunicationem Dux & reliqui Principes huiuſmodi pacis & iuſtitiæ reſtaurationem. Conſtituerunt vt à quinque annis præteritis quæcumque res inuaſæ fuerant, & ab ipſo præſenti Concilio in reliquum tempus, vnde altercatio in ipſis pagis habetur, quorum ibi erant Principes, ſi ex contendentibus de ipſis rebus vnus alium interpellauerit, veniant ante Principem ipſius regionis, vel ante aliquem ipſius pagi iudicem, & ſtent in iuſtitia pro ipſis rebus. Et qui ſub diſtrictione iuſtitiæ ſtare noluerit Princeps vel Iudex ipſius rei aut iuſtitiam faciat, aut obſidem perdat. Et ſi iuſtitiam facere non potuerit, conuocet Principes & Epiſcopos qui Concilium inſtituerunt & omnes vnanimiter in deſtructionem & confuſionem ipſius pergant, & tamdiu patiatur ipſorum perſecutionem & confuſionem, quouſque redeat ad iuſtitiæ rectitudinem. Ergo dati ſunt obſides, & excommunicatum eſt in Concilio pro huiuſmodi confirmatione, vt nullus ab ipſo die in antea Eccleſiam infringat, & cætera, ſicut in Concilio Karrofenſe conſtitutum eſt. Item vt nullus Sacerdos propter pœnitentiam, neque propter Sancti Spiritus donum munera accipiat, neque requirat, niſi tantum ſi quis libenti animo donauerit. Item in eodem Concilio, vt nullus Preſbyter, neque Diaconus fœminam in ſua domo teneat, neque in cellario, neque in ſecreto loco intromittat propter fornicationem. Nam ſi facere temptauerit, ſciat ſe omnem gradum perditurum, & cum aliis hominibus ſacrum myſterium non celebraturum, quia qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & B. Gregorius, nec opus bonum eſt aliquid ſine caſtitate, nec caſtitas verò magna eſt ſine bono opere.

CANONES IV. CONCILII ROMANI SVB Gregorio V. Papa celebrati anno DCCCCXCVIII. qui erat III. eiuſdem Papæ & Ottonis III. Imp. Ad res Aquitanias ſpectantes.

V.

STephanus Sanctæ Vallauenſis Eccleſiæ dictus Epiſcopus, vt omni ordine Sacerdotali careat auctoritate Apoſtolica edicimus, eò quod à Widone viuente Epiſcopo auunculo & prædeceſſore ſuo eſt electus ſine clen & populi voluntate ac poſt eius mortem contra cleri & populi voluntatem à duobus tantum Epiſcopis non Comprouincialibus ſit ordinatus.

VI.

Dagbertum Bituricenſis Eccleſiæ Archiepiſc. & Rodenum Niuernenſis Eccleſiæ Epiſcopum à communione ſuſpendimus, donec ad hanc ſanctam & Apoſtolicam ſedem veniant & ſatisfaciant, eò quòd Stephanum Vvidonis Epiſcopi nepotem eo viuente, contra leges Eccleſiaſticas electum in Epiſcopum ordinare præſumpſerint.

VII.

Vt Clerus & populus ciuitatis Vallauorum licentiam habeant eligendi Epiſcopum iudicatum eſt, & vt electus à Domino Papa conſecretur in Epiſcopum ſtatutum eſt.

VIII.

Vt Rex Robertus Stephanum Vvidonis quondam Vallauorum Epiſcopi nepo-

tem iuſtè damnatum & depoſitum nullomodo iuuare præſumat, nec ei præbere auxilium iudicatum eſt; ſed vt Cleri & populi faueat electioni, ſalua ſui debita ſubiectione decretum eſt.

Ego Gregorius ſanctæ Catholicę & Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ Præſul præfui & ſubſcripſi.

Gerbertus Rauennas Archiepiſcopus: Giſlebertus Capuanus Archiep. Sigefridus Placentinus Epiſc. Hubertus Firmenſis Epiſ. Petrus Cumanus Ep. Lambertus Conſtantienſis Ep. Hugo Genauenenſis Ep. Hugo Sedunenſis Ep. &c.

CONCILIA DVO

BITVRICENSE ET LEMOVICENSE

Illud celebratum Kal. Nouembris anni MXXXI. Ind. XIV.
Hoc verò XIV. Kal. Dec. eiuſdem anni & Indictionis.

Cum Codice MS. 92. Bibliothecæ Thuanæ denuo collata, atque edita.

FActum eſt illo tempore, vt Dei nutu in feſtinitate dedicationis templi Domini Saluatoris, quæ eſt decimo quarto Calendas Decembris, congregaretur Concilium apud vrbem Lemouicam. Ipſo itaque dedicationis die, ſummo mane, conuenerunt omnesſimul Epiſcopi cum Presbyteris & Diaconis in Eccleſia beati Protomartyris Stephani. Erat autem eadem Baſilica propter coadunatum Concilium ſolemni more pridie ornata, ſicut & Eccleſia Saluatoris Domini, in qua anniuerſaria dedicationis feſtiuitas ab omni Lemouicenſi populo ritè celebratur. Fuerunt itaque diſpoſitæ in modum coronæ ſedes Epiſcoporum in eadem ſancta Lemouicenſi Eccleſia, quæ eſt prima omnium Eccleſiarum Galliæ.

Iordanus Epiſcopus Lem. At vbi oratum eſt & ſederunt Epiſcopi, data ab Archidiacono Lectione; Iordanus Pontifex, ait, Gratia diuina inſpirante, vocatione noſtra Epiſcopi præſentes ad noſtrum ſuffragium de quibuſcumque opus fuerit, dignati ſunt venire. Qua de re omnes vos, dilectiſſimi Clerici, admonemus, vt in hoc ſancto Concilio veritatem nullus ſcienter occultet, nullus timore, aut fauore, ſiue munere, ſiue odio, rectam perturbare præſumat iuſtitiam. De ordine ſiquidem noſtro imprimis loquendum eſt, vt quæ corrigenda ſunt, Deo opitulante corrigantur, & ſuperflua reſecentur; probata verò ab omnibus corroborentur, quatenus inter nos vnitas pacis firma permaneat. Scimus enim quòd in ſciſſuris mentium Deus non eſt, & Deus vnitate gaudet; & illi gratiam eius merentur habere, qui ſe ab inuicem per ſectarum ſcandala non diuidunt. Si quis verò de aliquo ſibi dubius eſſe videtur, aut forte de quacunque re catʼ ros putat reprehenſibiles, exeat in medium, & liberè dicat, vt aut doceat, aut doceatur, & derogatio confundatur de fraternitate Eccleſiæ. Ideóque hîc nomine IESV congregati eſſe videmur, qualiter iuſtitia ſibi inter nos locum inueniat, & iniuſta explodantur.

Cúmque de diuinis ſtrictim eſſet diſputatum, iterum Pontifex air. Dolorem cordis mei vobis patefacio, ô venerabiles Epiſcopi, & reliqui miniſtri Domini, & clamorem facio de ſæcularibus poteſtatibus parochianis meis, qui Eccleſiam Dei quietam eſſe non ſinunt, res ſanctuarii peruadunt, pauperes mihi commiſſos, & Eccleſiæ miniſtros affligunt, & me, qui eorum paſtor ſum, de pace audire nolunt.

Omnes Epiſcopi vno ore dixerunt: Qui conturbat vos, portabit iudicium quicunque eſt ille: dignum eſt enim vt tales qui vobis contraire præſumunt, ab Eccleſiæ communione abſcindantur. Nam quicunque vobis ſubditos conturbant, vos conturbant; qui autem vos conturbant, Chriſtum conturbant, cuius vice Epiſcopi legatione funguntur; ideóque ſeueritate diuinæ & Apoſtolicæ diſtrictionis digni ſunt, & à noſtro Concilio iuſto anathemate plectendi, quouſque fructuosè pœnitendo reſipiſcant.

Odolricus Abbas. Tunc Odolricus monaſterij Reuerentiſſimus Pater, ſacris vt iuxta Pontificem reſidebat veſtibus ornatus, in corona Epiſcoporum exurgens, facto ſilentio, dixit Pontifici: Rogamus, optime Pontifex, reuerentiam ordinis veſtri, vt priuſquam de

quibuſpiam conferatur, quæſtio Eccleſiæ veſtræ de Apoſtolatu Beati Martialis prudenter ventilata, hic ſecundum regulam veritatis pactum inueniat. Hac enim præcipuè de re, ego & vos Concilium hoc adgregare curauimus. Ecce vobiſcum ſancti præſentes Epiſcopi in nomine Spiritus-Sancti adſunt; ecce in diuinis & ſæcularibus ſcripturis eruditi præſto ſunt plures: ecce quicumque nobis contradicere vult de hac re, qua Beatum Martialem profitemur eſſe Apoſtolum, & memoriam ei vbique in diuinis Apoſtolicam exhibemus, cum fiducia exeat coram vobis, & aut mendaces nos per rationem oſtendat, & nos libenter ei acquieſcamus; aut quod Deo opem ferente credimus, veraces nos inueniat, & veritatem cum pace ſuſcipiat. Totiens vos rogauimus vt firmitet in omnibus Eccleſiis & Monaſteriis per Lemouicinum ſtatueretis hanc regulam: totiens excuſaſtis id vos minimè agere velle, quouſque poſt Epiſtolam *Papæ Ioannis in Concilio* apud hanc ſedem cauſa à comprouincialibus Epiſcopis audiretur, & dignum & iuſtum atque rationabile fieri per antiquorum autoritatem iudicaretur; ne videlicet vos ſine conſultu vicinorum agere videremini Epiſcoporum, ne elati aut præſumptores diceremini à maleuolis.

Et Pontifex ait, ſicut *primum à Romano Papa*, & iterum à *Concilio Bituricenſi*, in quo mea vos vice fuiſtis, in *capite huius Nouembris* abſque præſentia mea probatum eſt, & collaudatum atque confirmatum; ſic volo, vt modo præſente me in hac ſancta Sede Beati Martialis dijudicetur iuſtè & Canonicè, vt poſt tertiam iſtam auctoritatem totum ſciſma de omni Lemouicino deinceps tollatur edicto noſtræ auctoritatis. In conſpectu ergo Epiſcoporum fiat examinatio de Apoſtolatu Beati Martialis, vtrum verè ſit Apoſtolus, an non.

Ad hæc adprimè eruditus quidam Anicienſis Eccleſiæ Canonicus, & Presbyter *Engelricus Anicienſis Presb.* Engelricus coram exurgens, ait. Ideo infinita indoctorum hominum multitudo contradicit eum eſſe Apoſtolum, quia non eſt vnus de duodecim; & dum crebro duodecim Diſcipulos, vel duodecim ſedentes ſuper duodecim ſedes audiunt, putant multi nullum eſſe Apoſtolum, exceptis duodecim; nec alios ſeptuaginta duos putant fuiſſe Apoſtolos, ſed tantùm ſimpliciter diſcipulos. Sed contra hæc deferatur in Concilium veſtrum illius auctoritas viri, qui vetus & nouum teſtamentum de Hebræo & Græco in Latinum fideliter tranſtulit, qui ſacrorum voluminum expoſitor fuit, de cuius autoritate dubitare quempiam nefas eſt, cùm inter omnes Doctores poſt Apoſtolos fortior columna Eccleſiæ ſit.

Tunc delato & perſcrutato Codice, commentum Hieronymi ſuper Epiſtola ad Galatas legere Epiſcopi fecerunt coram ſe, vbi Hieronymus ſcribit dicens. Quod autem exceptis duodecim, quidam vocentur Apoſtoli, illud in cauſa eſt: Omnes qui dominum in carne viderant, & eum poſtea prædicabant, fuiſſe Apoſtolos appellatos; vt illud Pauli: Viſus eſt illis vndecim; Deinde viſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus, ideſt ſeptuaginta duobus, qui bini à Domino ad prædicandum miſſi ſunt. Nam & alij ab his, quos dominus elegit, ordinati ſunt Apoſtoli, ſicut ad Philippenſes ait. Neceſſarium exiſtimaui Epaphroditum commilitonem meum, veſtrum autem Apoſtolum mittere ad vos. Et ad Corinthios de talibus ſcribitur. Siue Apoſtoli Eccleſiarum in gloriam Dei. Silas quoque & Iudas ab Apoſtolis Apoſtoli nominati ſunt. Et ſubiunxit ad hoc Engelricus dictus: Si illi qui in carne Dominum videntes, eum poſtea prædicantes Apoſtoli ſunt, quanto magis Martialis Apoſtolus eſt, qui Domini in carne diſcipulus fuit, & in prædicatione maximus laborator extitit; & fructificator; ita vt Gallia ſignum ſit Apoſtolatus eius? Scit omnis Aquitania Martialem eſſe primum illuminatorem Galliæ, cui contradicere nullus poteſt. Cum ergò diſcipulus Domini ſit, ſicut & Cleophas, & hanc partem occiduam ſignum Apoſtolatus habeat, indubitanter Apoſtolus eſt eodem ordine, quo & Paulus & Barnabas. Si tamen hæc melior inchoata inſtitutio quibuſdam dura eſſe videtur, propter vſitatum ſibi morem, quo eius memoriam de Confeſſore facere ſolent; tamen confidenter dicò, hoc nemo iuſtè contradicere aliqua ratione poteſt illis qui eius memoriam potius de Apoſtolo eligunt agere.

Ad hæc quidam literarum peritus, Monaſterij Maſciacenſis pater Azenerius *Azenerius Maſciacenſis A.* exurgens in conſpectu Epiſcoporum, teſtimonium perhibuit dicens: Quia inter Grammaticos detritus ego, & poſtea in palatio, nunquam in noſtris Monaſteriis per Franciam, Martialem, qui hanc primam Eccleſiam ante omnes Galliæ Eccleſias dedicauit, audiui recitare niſi cùm aliis Apoſtolis; & merito, quia ipſe populos

Galliæ primus in Chriſto IESV per Euangelium genuit. At poſtquam iubente *Rege Roberto in ſolo Bituricenſi Monaſterij* eius prælationem ſuſcepi, ibi primum aliam de hac re indebitam conſuetudinem reperi, quam mox amputaui. Quia mox in eo proprio, quo Dominus eum gradu poſuit, hoc eſt inter Apoſtolos, nomen & memoriam eius adſcripſi. Nam olim antequam Monachi habitum ſuſciperem, dum Hieroſolymam proficiſcens apud Conſtantinopolim in Baſilica Sanctæ Sophiæ, Sabbato Pentecoſtes ſolemni intereſſem officio, memini me audiſſe in Letaniis Græcis Martialem inter alios Apoſtolos poſt duodecim fuiſſe à Græcis pronunciatum.

Odolricus Abbas. Ad hæc Odolricus explicare cœpit dicens: Audiant me Pontifices & ſeniores qui coram adſtant, quòd Martialis ſemper ab antiquitate in pluribus doctiſſimorum patrum locis pronunciatus ſit Apoſtolus; mihi neceſſe non eſt teſtificari, ne fortè adulatorius iudicer teſtis pro eius Eccleſiæ regimine. Adſunt ab externis locis qui ex hoc verum dent coram vobis teſtimonium, non tamen eſt mihi tacendum, quòd quando iam longo olim apud *Monaſterium Sancti Benedicti* per plures annos artibus imbuerer liberalibus, annoſam Monaſterii legem reperi, Martialem in Letaniis cum aliis pronunciari Apoſtolis. Patet illius loci *Abbo florentiſſimus Philoſophus*, quem multi veſtrum nouerunt, & omni diuina & ſeculari autoritate totius Franciæ magiſter famoſiſſimus, & poſtmodum gladio perſecutoris martyrio coronatus apud Waſconiam, quid de Martiale ſcripſerit, quod de eo teſtimonium perhibuerit, huius vobis Clero notum eſt. *Extitit poſt eum ipſius Monaſterij*

Gauzlenus Abbas & Archiepiſcopus Bit. pater, tùm grandæuitate, tùm genere, cùm eloquentia, & diſciplinis liberalibus clarus, ac demum leuatus Bituricæ ſedi Archiepiſcopus. Quod teſtimonium ſancto Dei perhibuerit ille, multi ex noſtris nouerunt. Adhuc *enim viuente Rege Roberto* cum anteceſſor meus *Hugo in palatio ei* apud Pariſius adſiſteret, cum multitudine nobilium & doctorum altercatio inter Francos & Lemouicenſes de re huiuſmodi coram Rege fieri cœpit, & ego ibi tunc præſens interfui. Dicebant iſti: Vos Franci non rectè facitis, quod Martialem cum Apoſtolis pronunciatis: nos rectè agimus, quia eum inter Confeſſores recitamus. Vos vltimum Apoſtolorum dicitis: nos primum Confeſſorum in Litaniis dicimus. Quorum litigium *Archiepiſcopus ſupradictus Gauzlenus* compeſcuit dicens Ambæ huius rei partes, niſi vniformes fuerint, altera pars altera parte iuſtior eſt, & neceſſe eſt vt ſemper iuſtior & rationabilior præualeat pars.

Nam omnes qui Martialem inter Confeſſores pronunciant, non benè iuſtè, non iuſtè perſpicaciter agere videntur: ille enim magis eſt ſortis Apoſtolicæ vnus, quam ſortis Confeſſorum. Idcirco non benè rectè agunt, qui nomen eius auferunt de eo in quo Deus eum poſuit gradu, & ponunt vbi Deus non poſuit. Potius eſt de agmine Apoſtolico, quàm de Confeſſorum, qui poſt Martyres ſunt, ſerie; Vtique ſi regis, qui adeſt, nomen non inter Regum, ſed Comitum ſubiectorum vocabula diceret quis, aut ruſticus diceretur, aut maleuolus Regis contemptor, & ſi ſimplicitate ruſtica id fieret, nil moueretur Rex animo, ſed ruſticitati facilè ignoſceret. Si verò non ſimpliciter, ſed contemptiuè diceretur, non dubium quin Regis animus ad iracundiam pro contemptu ſuo accenderetur. Quòd ſi in tali intentione contemptor perſiſteret, ſententiam contra ſe pro maleuolo contemptu ſentiret. Nec tantùm Rex; quantùm ſubditi Comites eius, & Principes, & amici in contemptorem irati fierent. Re vera ſcit omnis hæc Regio, quòd ille prædicator Aquitaniæ de gradu non Confeſſorum, qui poſt Martyres ſunt, ſed Apoſtolorum, qui ante Martyres ſunt, exiſtit. Ego autem ſi nomen eius de Apoſtolico ordine auferrem, timerem vt Apoſtoli Petri & aliorum indignationem hac in re incurrerem, qui olim in mundo, & nunc in cœlo collegam & Sodalem ſuum Martialem præclarum conſocia per ſedilia Apoſtolica habent. Et ſi nomen eius permutarem in eum Catalogum quo Sanctum Benedictum, & Hilarium, & Martinum pronuncio, metuerem, quid ni? Iram Sancti Benedicti, & Hilarij, & Martini, & aliorum incurrere, qui eum in cœlo gaudent ordine Apoſtolico radiare. Illic nulla inuidia, nullum litigium, inter Sanctos eſſe poteſt, quia regnat in omnibus charitas, & quod ſinguli per ſe non habent, per charitatem in omnibus habent, vbi eſt Deus omnia in omnibus. Nimirum ſi alij Apoſtoli ſunt, exceptis duodecim, ſicut & abſque dubio ſunt, ille vtique Apoſtolus eſt, qui omne donum gratiarum à domino cum aliis

duodecim accepit Apoſtolis; certè Martialis non eſt nunc, nec erit alius quàm olim quis fuit, & qui fuit, ipſe eſt nunc, & ipſe ſemper erit. Amicus Dei fuit, amicus Dei erat; Apoſtolus fuit, Apoſtolatum habet: nam ſignaculum Apoſtolatus eius Gallia eſt, Apoſtoli honorem in cœlo in æternum habebit. Apoſtolus officio fuit, Apoſtolus eſt remuneratione, Apoſtolus erit in æternum gloria & honore. Eſt carnaliter de genere Abrahæ, eſt diſcipulus Domini, *eſt à Petro Baptiſatus* Chriſto iubente, eſt eidem *Petro* Regni clauiculario, & Protomartyri *Stephano* conſanguinitate carnis iunctus, eſt à Domino miſſus, eſt per inſufflationem Domini Spiritu Sancto conſecratus, & poteſtate ligandi & ſoluendi ſublimatus, eſt à Domino die Aſcenſionis ſuæ, benedictione Epiſcopali ſanctificatus, eſt in Sion in die Pentecoſtes Spiritu Sancto repletus, omnium gentium loquelas nouit, gentibus iſtis occiduis teſtimonium Dei viui attulit primus. Ideóque ipſum crucifixum, & reſurrectionem in reſuſcitandis extinctis ſemper teſtem barbaris proferebat dicens. In nomine Domini, quem Iudæi crucifixerunt, & tertia die reſurrexit à mortuis, reſurgite qui mortui iacetis. Ipſam teſtificationem Dei eius nomen reſonare videtur: Martialis quippe interpretatur græco *nomine teſtimonium*, ſiue teſtis vitæ, vel ſicut alii volunt, virtus immortalis, quia diſcipulum virtute reſurrectione de morte poſt ſex dies Petri bacterio tactum reſurgere fecit: ſiue virtus immortalitatis, hoc eſt prædicator vel teſtis illius, qui Rex ſæculorum immortalis ſolus habet immortalitatem, ideoque teſtificator reſurrectionis Chriſti extitit inuincibilis. Planè ſi Apoſtolus nullus eſt exceptis duodecim, ſicut *Hebionitæ Hæretici* prædicant, & nefas eſt cogitare, ipſi enim nullum Apoſtolum recipiunt præter duodecim, & Paulum repudiant, quia non eſt de duodecim, ſicut Beda in commento ſuper Marcum dicit. Ergo Paulus & Barnabas non ſunt Apoſtoli, quod putare dementia eſt. Nos Franci morem, quem patres noſtri, qui primi Monaſterium Sancti Benedicti ſuo magiſterio informarunt, plena nobis ratione ſubnixum tradiderunt, de hac re ratum conſeruamus. Quiſquis nos hac in re imitari voluerit, ratam veritatis lineam tenebit. Quo *perorato Archiepiſcopus* tacuit, & Rex cum omni dignitate Clericorum & principum qui ſibi adſiſtebant, dicta Archiepiſcopi collaudauit. Nos autem vbi digreſſi ſumus ad hanc vrbem, hæc de re Codices antiquos loci noſtri perquirere confeſtim curauimus, & innumeros tam penes nos, quàm per diuerſas Aquitaniæ Eccleſias inuenimus, Martialem habentes ſcriptum Apoſtolum. In antiquis etiam Martyrologij voluminibus duos eius diſcipulos, Alpinianum & Auſtriclinianum ſcriptos eſſe adhuc reperimus Apoſtolos. Sic quippe legitur in vetuſtiſſimis quibuſdam. Pridie Calendas Iulij, natalis Sancti Martialis Aquitaniæ Doctoris & Apoſtoli; cum duobus Apoſtolis Auſtrieliniano & Alpiniano, quorum vita ſignis & miraculis admodum effulſit. Ne miremini autem quòd in veſtro concilio teſtimonium hoc protuli, Reuerendiſſimi Præſules, quaſi ipſos diſcipulos eius recitari velimus Apoſtolos: hoc enim nolumus, ne vileſcat, vt aiunt quidam, nomen Apoſtolicum, ſi tot Apoſtolos Eccleſia proferat; cùm hoc de ipſo Martiale nonnullis ingratum eſſe ſciamus. Verùm hæc idcirco diximus, vt qui præſentes in concilio ſunt, facilè perpendant quia ſi ante nos longè olim antiqui patres diſcipulos Martialis non dubitauerant fateri Apoſtolos, multo magis eorum magiſtrum ſciebant proculdubiò, & credebant eſſe Apoſtolum. Interrogentur de ipſa antiquitate maiores Monaſteriorum per Lemouicenſe ſolum, vt impleamus illud propheticum: State ſuper vias, interrogate de ſemitis domini antiquis; quærite quæ ſit via recta, & ambulate in ea. Teſtificatur nobis pater *Monaſterij Tutelenſis*, quia poſtquàm ipſe locus eſt fundatus temporibus Caroli Auguſti, conſuetum ſemper retinet morem memorandi Martialis Apoſtoli.

Interea Pater Monaſterii Solempniacenſis Geraldus ſolemniter in Concilio reſidens, ſacris indumentis ornatus, ait coram omnibus. Antiquiſſimos Codices ſcio penes nos, antiquiſſimum habentes teſtimonium, Martialem eſſe Apoſtolum ab antiquis prædicatum: Verùm creſcente paulatim negligentia Eccleſiaſticorum virorum, cum alia quoque recta cœpiſſent deprauari, hoc etiam deprauatum eſt à iunioribus, vt iam non vocaretur Apoſtolus, quia non erat vnus de duodecim. Nam multi, hodieque non aduertentes Paulum & Barnabam putant eſſe de duodecim, ideóque permutarunt eius nomen per Letanias de ordine Apoſtolico in Confeſſorum ſeriem; zelumque bonum habentes, ſed non ſecundùm ſcientiam, putarunt patro-

Geraldus Solempniacenſis.

num ſuum melius honorari, ſi non vltimum Apoſtolorum, ſed primum Confeſſorum dicerent, ideóque per eius geſta in aliquibus locis Confeſſorem eum ſcripſerunt. Nam in vetuſtiſſimis Codicibus probatum eſt hoc minimè per eius geſta ſcriptum. Hac de re conſultius eſt eum per omnia ſcribi Apoſtolum, quàm Pontificem ſiue Confeſſorem, quia ſancti Apoſtoli, qui Epiſcopi fuerunt, ſiue occiſi, ſiue non occiſi gladio, omnes & Pontifices & Confeſſores vocantur, dum Apoſtoli vocantur: Pontifices autem, & Confeſſores innumeri ſunt, qui Apoſtoli non ſunt. Si autem in conſecratione Epiſcopali Epiſcopus vocatur Apoſtolus, vbi dicitur, Vrbanus es, Apoſtolus Chriſti es: ſit Eccleſia mater tua, ſint Apoſtoli fratres tui. Apoſtolatus tui gradum cuſtodiant Angeli. Quantò magis ille Apoſtolus eſt, qui ab ipſo Domino miſſus & conſecratus, & poteſtate Apoſtolica, id eſt ligandi & ſoluendi eſt ſublimatus? Sed in Concilium veſtrum, ô Præſules, veniat *Ambroſius Mediolanenſis*, fortis columna Eccleſiæ; audiamus eius ſuper hac re auctoritatem. Tunc delato Codice, lectum eſt in commento *ſuper Epiſtola ad Timotheum*, vbi Ambroſius dicit: Primo itaque naſcentis Eccleſiæ tempore omnes Presbyteri vocabantur Epiſcopi, ſiue Presbyteri, & omnes Epiſcopi vocabantur confusè & Presbyteri ſiue Epiſcopi. Item omnes Epiſcopi vocabantur Apoſtoli. Cur ergò nunc diſcreta ſunt hæc vocabula, vt iam Epiſcopi non vocentur Apoſtoli, non Presbyteri, ſed tantummodo Epiſcopi? Et Presbyteri ante ordinationem Epiſcopalem non vocentur Epiſcopi, niſi ſolùm Presbyteri? Epiſcopi qui poſt deceſſum Apoſtolorum Eccleſiam regebant, cum viderent ſe non eandem habere quam Apoſtoli habuerant gratiam, in poteſtate ſignorum, in virtute miraculorum, in reſuſcitatione mortuorum, graue ſibi exiſtimauerunt vindicare Apoſtolicum nomen: & ideóque hæc duo nomina ita inter ſe diuiſerunt, vt maiores Sacerdotes vocarentur Epiſcopi tantùm; minores verò Sacerdotes Presbyteri duntaxat appellarentur. Si igitur illi Epiſcopi quondam poſt Apoſtolos virtute ſignorum Apoſtolis qui dominum viderant, inferiores vocabantur Apoſtoli, quantò magis ille Apoſtolus eſt, & iure Apoſtolus vocabatur, qui à Domino omne donum gratiarum cum conſortibus ſuis accepit, & in virtute ſignorum tanquam verè Apoſtolus præpotens fuit?

Petrus Presbyter. Cúmque ſileret, dixit Petrus quidam Presbyter. Hoc idem teſtificatum eſt ante hos plures annos à *Regembaldo patre Monaſterij Malbecenſis*: nam cum vos, ô Veneran de Pontifex, in hac Baſilica per Hebdomadam Pentecoſtes *in veſtra Synodo*, adſtante multitudine Sacerdotum reſideretis, *allocutus eſtis Synodum*, dicens: Nobis neſcio quæ nouitas de patrono noſtro Martiale orta eſt, mihi ſatis dura & grauis. Alij memoriam eius de Apoſtolo, alij de Confeſſore agunt: alij reſtantur eum eſſe Apoſtolum, alij non Apoſtolum. Quid ergò Fratres in hoc ſentitis? At ille memoratus veneranda canitie, doctrina & moribus egregius confeſtim admirando ſignare ſe cœpit ſigno crucis, & ſic primus reſpondit: Tale nunquam audiui quale nunc. Certè auribus meis, ô Pontifex, maiorem inducitis nouitatem: in noſtro ſiquidem Monaſterio, & in cæteris in quibus à pueritia mea vſque modò per Bituricenſem & Turonenſem prouincias conuerſatus fui, nunquam audiui Martialem recitari, niſi cum aliis Apoſtolis. Interea *in Concilio illo cum* quidam ex clericis Petracoricæ vrbis cum patre Monaſterij Solemniacenſis altercaretur & diceret: Eodem modo Sanctum Frontum poſſumus dicere Apoſtolum: iſte coram omnibus ſic ei reſpondit. Tace, inquam, frater, melius eſt vt ſileas; quia quando nos in Scholis magiſtrorum mel & lac bibebamus, tu ſolam ruminabas fabam. Scripturam *de Sancto Fronto nouam*, cuius tu autoritate niteris, *Gauzbertus noſter* edidit lucri cauſa, qui ſub huius Lemouicæ ſedis *Epiſcopo Hilderio* Corepiſcopus nobis extitit. Qua autem ratione ille poteſt eſſe Apoſtolus, qui indigena Petracoricenſis fuit? Profectò ſi ibi à puero pſalterium didicit, ſicut in eius geſtis legitur, & ibi clericus eſt factus, iam ibi Sacerdotium & Chriſtianitas erat, vbi Scholæ ſcripturarum diuinarum, vbi clericatus ordo erat; legitur eum potius Heremitam vixiſſe quam Epiſcopum. Dicere neſcis quæ ſigna ille operatus eſt, vt Petracoricenſes conuerteret: potius ille Deo eos acquiſiuit qui omnem Aquitaniam cum Stephano principe Galliarum ad fidem traxit. Neque Frontus, neque Saturninus, neque Dionyſius leguntur mortuos ſuſcitaſſe. Et vtique ſine ſuſcitatione mortuorum, ſine oſtenſione ſignorum primi gentiles non potuerunt credere, dicente domino; Niſi ſigna & prodigia videritis, non credetis. Item alibi dicitur: Illi autem profecti prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus

ſignis, Apoſtolus nullus fuit, niſi qui ab Hieruſalem profectus eſt, dicente Iſaia: De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hieruſalem. Itemque Dominus ait, Oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis die tertiâ, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipientes ab Hieroſolyma. Et alibi dicit: eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vſque ad vltimum terræ. Vbi autem eſt locus in quo Frontus Georgium legitur ſuſcitaſſe? Porro *apud Elſe monſtratur* ſemper locus vbi Martialis Auſtriclinianum ſuſcitauit. Martinus Turonenſis tantam poſt Apoſtolos gratiam à Deo legitur habuiſſe, vt trium mortuorum ſuſcitator fieret: diſcipuli eius orbem luſtraſſe dicuntur: Si quem fortè tunc viuentem inuenire potuiſſent in ſuſcitatione trium mortuorum Martino ſimilem, nec inuenire potuerunt. Dic nobis, frater, quos Martyres, quos Confeſſores, quas Virgines legiſti poſt Apoſtolos vltra tres mortuos ſuſcitaſſe? Nimirum hac in re etiam Martialis oſtenditur verè Apoſtolus eſſe, eo quòd, vt multam Deo gentilitatem acquireret, vt fructum plurimum afferret, *ſex mortuos tanquam* verè Apoſtolus ſuſcitauit. Sex ipſos mortuos in teſtimonium veritatis poſſumus oſtendere, in quibus iacent monumentis; Auſtriclinianum quippe, & filium Neruæ, duoſque idolorum Pontifices, atque armigerum Stephani, & filium Arcadij; nouimus vbi quieſcentes expectant reſurrectionem. Præter has ſuſcitauit puellam, quæ quaſi mortua facta erat, dilaniata à dæmonio. Item penes Mauritaniam oppidum maritimum, qui ante pedes eius quaſi mortui iacebant, vt cunctus populus mortuos eos crederet, nouem ſimul viros ſuſcitauit. Veritatem dico, non mentior: niſi Martialis ab eo qui diſcipulis ſuis poteſtatem mortuos ſuſcitandi tradidit, tantam ſignorum gratiam haberet, non tantam cœlo gentilitatem adquireret. Talibus ſignis barbari facilè potuere fidem & Chriſti nomen ſuſcipere. Nos autem ita Deo opem ferente, in Eccleſia Catholica conſtantes ſumus & ſolidi, vt quamuis omnia hæc Apoſtoli officio Martialis egerit, nullo tamen pacto eum fatemur Apoſtolum, hoc eſt legatum Dei, niſi hoc etiam ab antiquis patribus noſtris eſſet præoccupatum. Niſi enim verè legatus Chriſti eſſet, hoc eſt à Chriſto miſſus ad prædicandum, nunquam antiqui olim eum faterentur eſſe Apoſtolum; nunquam nomen eius cum nominibus aliorum Apoſtolorum nobis ſcriberent pronunciandum. Hanc rem antiqui Codices à Francia, ab Hiſpania, à gente Anglorum aduecti demonſtrant, hoc priorum tractatus Doctorum, qui de eius laude quædam probè ediderunt, indicat. Scimus quod Deus mendacio non oblectatur; Sancti eius adulatione non gaudent, veritatem requirit Dominus, propter veritatem Sancti peruenerunt ad regnum. Et ne verbo meo longiores faciam vos, ô Venerabiles Patres, qui in hoc intereſtis Concilio, hoc tantum breuiter perſtringam, quia nunquam vſque ad hunc hodiernum diem, qui *eſt quinta Sabbathi*, factus eſt liber in toto orbe terrarum, qui in ordine Apoſtolorum 1031. per Letanias habeat ſcripta nomina Frontis, Saturnini, Dionyſii, Iuliani, Auſtremonii, 18. Nou. Vrſini, neque aliorum, qui poſt Martialem in Galliam venerunt, patrum. Martialis verò nomen, vt iam dixi, & in vetuſtiſſimis Aquitaniæ atque Franciæ, necnon & Hiſpaniæ, ſiue aliarum gentium libris per innumeras Letanias cum aliis Apoſtolis inſcriptum comperitur. Denique qui eum in duodecim Apoſtolorum ſerie per Canonem Miſſæ, & per alia loca ſcripſerunt, ſicut Paulum & Barnabam, Lucam & Marcum & Cleopam, non vtique id agerent, niſi eum verè Apoſtolum ſcirent eſſe, de illo ſcilicet ordine, quo dicuntur eſſe Apoſtoli Paulus atque Barnabas.

Ad hæc ex Clericis Engoliſmenſibus, qui tamen minus eruditus erat, quidam ſe Clerici oppoſuit dicens: Si nomen Martialis inueniretur in Actibus Apoſtolorum, nobis ſuf- duo Engo- ficeret. liſmenſes.

Cui mox quidam eruditus ex ipſis Engoliſmenſibus Clericis, qui tunc ab Engoliſ- Robo Epiſ- ma cum Epiſcopo *Rohone ad Concilium* venerat, obuiauit reſpondens: Adiurare Epiſ- copus En- copos in Concilio iſto audiuimus, ne quis ſcientes hic taceant veritatem: ideóque de goliſm. hac re non audeo, quin tibi coram omnibus reſpondeam. Nomina ſeptuaginta duorum, nec in Euangeliis, nec in Actibus Apoſtolorum inueniuntur: & Martialis proculdubio vnus eſt de illis ſeptuaginta duobus. Quando autem diſcipulus Pauli Lucas Actus Apoſtolorum ſcripſit, iam ante *viginti annos Martialis* apud Aquitaniam erat. Tacuit Lucas de aduentu Petri in Antiochiam, tacuit de aduentu Petri ad vrbem Ro-

mam. Si hæc duo tangeret planè, & Martialem non exprimeret nominatim iuſtè miraretis. Verum quia Petrus in Antiochiam, dehinc ad vrbem Romam cum Martiale venit; & primum Antiochiæ, dehinc Romæ Epiſcopus ſedit, & quatuordecim annis ante Paulum venerunt Romam Petrus & diſcipulus eius Martialis, & Lucas nihil de his dixit, nihil eſt quòd mireris vel dubites. Si enim propter hoc dubitas, quaſi Martialis de tempore prædicationis Domini non fuerit, geſta eius non credis, & idcirco merito brutum animal reputaris. Si tot ac tantos & tales patres doctiſſimos; & priſcos, & modernos, qui eius geſta ſumma reuerentia & ſuſceperunt, & ſuſcipiunt, nutaſſe hac in re arbitraris. Quod autem à quibuſdam dudum audiui, neceſſe eſt mihi in hoc Concilio proferre. Nonnulli enim, neſcio, vtrum verè, an falsò opinantur, *Martialem eſſe illum adoleſcentem*, qui ſecundùm Marcum in paſſione Dominum poſt omnes diſcipulos eſt ſecutus: & hoc propterea opinantur, eoquod tunc Martialis adoleſcens erat, & in cœna nocte ipſa Domini miniſtrauerat. Ætatis enim quindecim annorum erat, quando eum Dominus vocauit, & baptiſari à Petro iuſſit. Alij autem illum adoleſcentem ſuſpicantur eſſe Ioannem Euangeliſtam. Sic autem Marcus ait: Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. Adoleſcens autem quidam ſequebatur eum amictus ſyndone ſuper nudo, & tenuerunt eum. At ille rejecta ſyndone nudus profugit ab eis. De qua re in commento ſuper *Marcum Beda dicit.* Hic adoleſcens, ſiue Ioannes, ſiue alius quilibet, nobis nomine ignotus proprio fuerit, certum eſt quia magnum amoris ardorem in Dominum habuerit. Item alij opinantur Martialem fuiſſe illum diſcipulum, qui ſecundùm Ioannem notus erat Pontifici, & dixit Oſtiariæ, & introduxit Petrum. Quod hac de re opinantur, quia de nobili fuiſſe legitur genere, ac per hoc cognitus Pontifici. Alii autem hoc negant, & aſſerunt ipſum diſcipulum fuiſſe Ioannem. *Auguſtinus verò in commento* ſuper Ioannem ſuper hac re, ſic ait: Neſcimus quis iſte diſcipulus fuerit notus Pontifici: non enim poſſumus affirmare illum fuiſſe Ioannem, quia Ioannes vbicumque ſe commemorat, hoc adiicit; quem diligebat Ieſus; hic verò prætermittit. Alios quoque vidi qui opinabantur Martialem ipſum eſſe Mathiam, & ſimilitudine nominis lingua Aquitanorum ita facile cœpiſſe vocari, ſiue propterea quia non facilè inuenitur, vbi corpus iacet Mathiæ. Ego autem pro certo teneo, quia ſi non alius eſſet Mathias, & alius Martialis, vterque tam in noſtris, quàm in Anglorum gentis libris minimè in ordine Apoſtolorum eſſet ſcriptus. Per Letanias ſiquidem vetuſtorum voluminum Angligenæ gentis, quæ fidei rudimentum & Eccleſiaſticas inſtitutiones à Gregorio Papa percepit, Mathias & Martialis vterque cum aliis Apoſtolis inſcriptus habetur. Proinde non ignorabat Gregorius non eundem eſſe Mathiam, quem & Martialem. Ego autem *quendam Græcum peritum* interrogans, didici ab eo Mathiam Armeniæ minori prædicaſſe, & ibi in pace migraſſe. Sed libenter me audiat ſacer patrum conuentus. Ante hos plures annos *quidam ex fratribus de monte Sinai*, in hanc partem aduenerunt occiduam, Dei diſponente nutu, moribus graues, doctrinâ Catholicæ fidei proſluentes, virâ per omnia honeſti, vtriuſque linguæ periti. Qui cùm diu nobiſcum Engoliſmæ fuiſſent expectantes principem ciuitatis, & literis Græcis ac Latinis eos videremus ad vnguem imbutos, ſuper hac re interrogare curauimus eos. Eo tempore hæc regula de Apoſtoli memoria in hac vrbe frequentabatur, recuperata potius quàm primò inchoata, viuentibus, *Rege Roberto & Gauzleno* Bituricenſi Archiepiſcopo. Ego autem Engoliſmæ poſitus, vbi etiam ab ineunte ætate educatus ſum, dum inter alios quaſi ſciolus viderer, ante omnes & ſuper omnes huic ſanæ regulæ repugnabam, putans eſſe vanum & falſum, ſiue ex elatione deſcendiſſe, quia Martialem audiebam in hac vrbe Lemouicenſi prędicari eſſe Apoſtolum, & incautus ruſticorum opinioni meam accommodabam intelligentiam, putans neminem eſſe Apoſtolum præter duodecim. Itaque illos conueni Græcos, ſciſcitans vtrum orientales Martialem noſſent. Qui alter *Simeon*, *alter nomine Coſmas*, conſono ore reſponderunt dicentes: Vtique Martialem nouimus Apoſtolum vnum de ſeptuaginta duobus. Quibus cùm diceremus, neſcimus præter duodecim Apoſtolos. Interrogauerunt nos: Habetiſne, inquiunt, per iſtas occidentales Eccleſias Euangeliſtam Lucam, qui ſcribit alios ſeptuaginta duos eſſe electos à Domino poſt 12. Apoſtolos? Et cùm diceremus vtique haberi; ſed illos 72. à nobis non credi fuiſſe Apoſtolos, ſed tantùm diſcipulos: Illi protinus nos fugientes, & ſigno crucis ſe munientes, cœperunt deteſtari vocem noſtram, dicentes:

Diſcedite

Diſcedite procul à nobis miſeri, quia hæretici eſtis, cùm non creditis verbis Domini dicentis ad illos: Ite, ecce ego mitto vos, ſicut agnos inter lupos. Non creditis eſſe Apoſtolos illos, quos ipſe incarnatus Dominus ad prædicandum miſit, duodecim miſit binos, & poſteà nihilominùs binos miſit alios ſeptuaginta duos. Græci ſemper Latinis ſapientiores fuerunt, & ſcripturæ Latinorum ex Græcorum fonte deriuatæ ſunt: Martialem proinde, quem nos dicimus, ὁ ἅγιος Μαρκίαλος, verè ſcimus eſſe vnum de illis ſeptuaginta duobus, qui cum Petro Occidentem petiit ad prædicandum, cuius geſta, & omnium ſeptuaginta duorum in monte Sinai in eloquio noſtro habemus. Hoc ego teſtimonio à Græcis accepto, cœpi mecum multa voluere, & curioſè antiquorum voluminum arcana rimatus frequentiùs, Martialem comperiebam ab antiquis eſſe pronuntiatum Apoſtolum. Animaduerti quoque Paulum & Barnabam, Sylam & Timotheum eſſe Apoſtolos, non de duodecim, non de ſeptuaginta duobus. Perſpexi quia Timotheus diſcipulus Pauli à Hieronymo dicitur Apoſtolus: Marcus etiam & Lucas, Silas atque Oneſimus, & alij quidam per veteres ſcripturas dicuntur Apoſtoli, & memoria illis Apoſtolica exhibetur. Sic Deo reuelante patenter intelligere cœpi verè illum eſſe Apoſtolum, qui genere Hebræus, Domini diſcipulus, Domini in cœna miniſter, Domini inſufflatione Spiritu ſancto repletus, à Domino poteſtate ligandi atque ſoluendi ſublimatus, à Domino ad prædicandum miſſus, fructificator maximus, in officio Apoſtolatus exiſtere meruit; & hanc regulam rationabilem, & authoritate antiquorum plenam, & Dei voluntate inſpiratam deinceps iudicaui, & ex eo defendere totis viribus cœpi, quod totis viribus antè ignorans perſequebar. Nam & Epiſcopus noſter Engoliſmenſis, vir vndecunque doctiſſimus, qui ante hos quadraginta annos migrauit, cuius ſucceſſor ante hos quatuordecim annos eſt defunctus, in quadam ſua editione de Martiale hæc loquutus eſt: Illis, inquit, temporibus, ciuitas Lemouica ante omnes, & ſuper omnes Galliarum vrbes eminebat, arcem regni Aquitanici tenens; & peruenit ad eam beatus Martialis, qui à Domino per legationem beati Petri gentibus Aquitanicis eſt deſtinatus Apoſtolus: qui dum ad Burdegalam vrbem ad prædicandum Vaſconibus proficiſceretur, tranſitum per ciuitatem Engoliſmam habuit, & diù illic demoratus, Engoliſmenſem populum ad Deum viuum conuertit, eiſque primum Epiſcopum nomine Auſonium, ex ipſa patria oriundum, quem ipſe baptiſauerat, ordinauit.

Hugo Engoliſmenſis Epiſc.

Auſon. Epiſc. Engol.

Et cùm quidam ex concilio dicerent, cur Dionyſius, qui longè poſt Martialem in Galliam venit, in libro Actuum Apoſtolorum nominatur, cur Martialis nominatim non ibi exprimitur? Ille reſpondit: Quia Dionyſius Gentilis diſcipulus Pauli fuit, & Lucas comes Pauli erat, qui in illo libro plus geſta Pauli quæ vidit, enarrat. Sed de nominibus eorum, qui tunc in prædicatione floruerunt, quid nobis vel controuerſiæ, vel vtilitatis attingat, non video; cùm plures nominentur ibi, vel in Epiſtolis Pauli, quorum memoriam in feſtiuitatibus minimè nouimus. De Iaſone illo antiquo diſcipulo, de Philippo Euangeliſta, de Apollo, de Epaphra, ſiue de aliis ibi nominatim expreſſis, nos quidem eorum mentionem per ſingula, quamuis ſpeciatim ſiue neſciamus, ſiue omittamus, illi tamen populi, quibus patroni dati ſunt, certum eſt eorum memoriam non ſegniter venerari. Nam etſi Martialis memoria apud quaſdam gentes annua ſpeciatim non agatur, nobis tamen Occidentalibus, qui eius aduentu illuminati ſumus cæleſti claritate, qui eum in cælo & terra patronum occiduis gentibus eſſe ſcimus, non ignobili recordatione ſemper pro opportunitatibus habenda eſt gaudiorum. Porrò autem de Dionyſio Areopagita, qui in Actibus Apoſtolorum memoratur, putare ſolebam ipſum eſſe, qui in Galliam cùm Ruſtico & Eleutherio poſt deceſſum Apoſtolorum Petri & Pauli & Martialis venit; donec nuper contigit mihi fortuitò legere commentum Bedæ ſuper libro Actuum Apoſtolorum, vbi ita ſcriptum eſt: Dionyſius iſte Areopagita ipſe eſt, qui poſteà Corinthiorum Epiſcopus factus, glorioſiſſimè Eccleſiam rexit, & eloquio clarus, multos libros ad vtilitatem Eccleſiæ ſcripſit. Huius Dionyſij Hieronymus in Chronica ſua mentionem faciens, dixit: Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus, eloquio clarus, ſub Antonino floruit Imperatore, quo tempore Polycarpus diſcipulus Ioannis Euangeliſtæ paſſus eſt. Sub Traiano verò, qui quintus poſt Veſpaſianum imperauit, Ioannes Apoſtolus in pace quieuit; & Clemens Papa in mare merſus, martyrio coronatus eſt. Huius Dionyſij Gregorius in quadam homilia meminit, dicens: Fertur

Dionyſ. Areop.

Dionyſius ille antiquus venerabilis Pater Areopagita dicere, quòd ex minoribus Angelorum agminibus foris ad explenda miniſteria vel viſibiliter, vel inuiſibiliter mittuntur. *Hic autem de Francia* Dionyſius vnde fuerit oriundus, in paſſione ſancti Marcelli fideliter memorati mihi videtur; ſic enim ibi habetur: Puer quidam Marcellus ſub doctrina beati Sixti erudiebatur; cúmque ſuppliciis Sixtum Epiſcopum videret puer macerari, cœpit timere. Tunc ſanctus Laurentius corroborans ætatis eius infantiam, ait ad eum: Marcelle, genitor tuus Egeas noluit Chriſtum credere; nam mater tua Marcellina, & fratres tui Saturninus & Dionyſius, iubente ſancto Clemente Papa vrbis Romæ, partibus Galliarum, vt ad fidem Chriſtianam gentes inſtruerent, directi ſunt: Vade ad eos, vt non pereas in manu Decij. Et infrà dicitur: Profectus Marcellus cum Anaſtaſio commilitone Chriſtiano, vt iret vbi erat frater ſuus Saturninus Epiſcopus, peruenit vſque ad Argentomagum, vbi à Præſide comprehenſus, inquiſitus, vnde eſſet, aut de qua prouincia, vel ciuitate hùc veniſſet, Puer reſpondit: Chriſtianus ſum, ab vrbe Roma exiui, & propero ad ciuitatem Toloſam, vbi fratres mei Saturninus & Dionyſius commorantur. Cui Heradius Præſes ait: Dic mihi vocabulum patris vel matris tuæ. Puer reſpondit: Pater meus Egeas, & mater mea Marcellina nuncupati ſunt. Sed ſi velint Epiſcopi, ipſa paſſio in concilium eorum poteſt ſine mora deferri: Hæc mihi non diſcrepare videntur à ſcriptura, quæ penès nos *Engoliſmæ de Dionyſij geſtis habetur*: Ibi enim legitur, quia Clemens quendam Philippum ordinauerit Epiſcopum, & Hiſpaniæ deſtinauerit ad prædicandum. Dionyſio verò verbi diuini ſemina gentibus tradidit eroganda, quem in Galliam miſit, ſocióſque ei Saturninum, Marcellinum, & Lucianum, atque Ruſticum & Eleutherium adhibuit. Qui cùm ſimul perueniſſent ad portum Arelatenſium ciuitatis, Marcellinus in Hiſpaniam abiit, Saturninus autem Toloſam profectus eſt, & Dionyſius cum Ruſtico & Eleutherio Pariſius adierunt; Lucianus verò Preſbyter ad Beluacenſem profectus eſt vrbem. Iulianus quoque Cenomanenſis (vt in geſtis eius reperimus) genere Romanus fuit. Saturninus autem (vt paſſio eius docet) tempore Diocletiani & Maximiani, Decio Germanico & Grato Conſulibus, paſſus eſt. Verùm nonnullos audio interdum mouere, quomodo non diſcrepet illud, quod apud Toloſam geſta eius de tempore narrant; videlicet ſi in tempore Diocletiani & Maximiani, Conſulatu verò Decij Germanici & Grati, primò Toloſam aduenit; vel quod verius eſſe mihi videtur, tempore Decij ſecundùm paſſionem ſupradicti Marcelli, & ſub ipſorum Principum tempore paſſus eſt; quomodo à Petro Apoſtolo Epiſcopus ordinatus, & Toloſam miſſus eſt? Námque à paſſione beati Petri, quæ ſecundùm puram veritatem Hieronymi trigeſimo ſeptimo à Reſurrectione Domini, hoc eſt decimo tertio Neronis anno extitit, vſque ad primum annum Decij fuerunt anni numero CLXXXII. & à primo Decij anno vſque in primum Diocletiani annum, fuerunt anni duodetriginta. Fuerunt à Reſurrectione Domini vſque in vltimum annum Diocletiani, anni numero ducenti ſexaginta quinque.

Ad hanc vocem cùm in Concilio à quibuſdam de Chronicæ concordia propter aduentum Martialis in Aquitaniam ſubtilis inquiſitio à Clericis fieret, ille *Engoliſmenſis Clericus adjunxit, dicens*: Hieronymi Chronica, quæ mentiri non poteſt, ſi placet, in concilium deferatur, & ſuper hac queſtione diligenter perſpiciatur. Itaque perſcrutato libro locutus eſt: Licet, inquiens, Beda in commento ſuper Actus Apoſtolorum dicat Petrum quarto Claudij anno Romam veniſſe, & trigeſimo nono anno poſt Reſurrectionem Domini paſſum eſſe: tamen ſecundùm Hieronymi Chronicam ſubtiliter ſupputatam ita inuenitur, quòd decimo octauo Tiberij anno Dominus paſſus eſt; poſt Tiberium verò regnauit Caius, & poſt eum Claudius, cuius imperij ſecundo anno venerunt Romam Princeps Apoſtolorum Petrus, & condiſcipulus eius Martialis. Ipſius autem Claudij quarto anno Marcus in Ægypto, Martialis in Gallia Dominum prædicare cœperunt. Poſt Claudium, qui imperauit annis tredecim, menſibus ſeptem, diebus viginti octo, ſuſcepit iura principalia Nero nihilominus annis tredecim, menſibus ſeptem, diebus viginti octo: nam tredecim plenis annis regnauit, & quarto decimo pluſquam medio mortuus eſt. Huius imperij primo, Rex Galliarum Stephanus Romam cum legionibus Gallorum ad eum perrexit, quemadmodum literis per veredarios ei fuerat iuſſum. Ipſius quoque Neronis anno ſecundo Paulus Apoſtolus primitùs venit Romam, hoc quarto decimo anno poſt aduentum beati Petri: necdum enim fuerat Paulus Romæ, quando Stepha-

nus ad Neronem profectus eſt. Miſſus eſt autem vinctus Romam Paulus à Feſto Præſide Iudææ, quia Cæſarem appellauerat. Item anno primo Tiberij Herodes Tetrarcha apud Iudæos cœpit regnare, qui regnauit per annos viginti quatuor, id eſt, vſque ad primum annum Caij Caligulæ, qui fuit ſucceſſor Tiberij; ſub quo Herode Dominus paſſus eſt, fuitque frater Archelai, id eſt, filius illius Herodis, ſub quo Chriſtus natus eſt. Poſt Neronem verò Tetrarcham regnauit Agrippa annis ſeptem. Ipſe eſt Herodes, qui Iacobum occidit, & Petrum comprehendit, & ab Angelo percuſſus eſt. Cuius Herodis anno quinto, hoc eſt Claudij Cæſaris ſecundo, Petrus & Martialis, vt iam diximus, primò venerunt Romam. Poſt Agrippam Herodem regnauit filius eius alter Agrippa annis viginti ſex, hoc eſt vſque in ſecundum annum Veſpaſiani, quando Iudæorum regnum defecit. Poſt Neronem quippe imperauit Veſpaſianus, cuius tertio anno imperij, Martialis apud Lemouicam quieuit. Superuixit Petro quatuor annis; anno enim trigeſimo ſeptimo à Reſurrectione Domini, vt iam diximus, hoc eſt decimo tertio anno Neronis imperij, Petrus paſſus eſt; & anno quadrageſimo poſt Reſurrectionem Domini, Martialis aſſumptus eſt. Hæc omnia ita diligenter ſupputantur, vt ſi ſecũ dùm quoſdam, trigeſimo nono anno poſt Reſurrectionem Domini Petrus paſſus eſt, ergo Martialis Petro ſuperuixit vno integro anno, & craſtinâ die, hoc eſt, primâ alterius incipientis anni die, cælos cum Chriſto aſcendit, atque ipſo anno, quo Baſilicam, in qua ipſe membris quieſcit, in honore Petri Apoſtoli dedicauit, poſt duos menſes dierum temporalem mortem ſuſcepit. Si autem iuxta Hieronymum Petrus trigeſimo ſeptimo à Reſurrectione Domini, hoc eſt decimo tertio Neronis paſſus eſt anno; igitur Martialis Petro quatuor annis ſuperuixit.

Hæc & his ſimilia de conuenientia annorum, cùm ſatisfactum eſſet: & ille *Engoliſmenſis Clericus* iterùm diceret, quia nihil mirum ſi Martialem Lucas nomine proprio non exprimit, cùm illorum ſeptuaginta duorum nomina non oſtendat, atque Petri aduentum in Antiochiam & Romam nullo modo ſcribat.

Iterùm Odolricus pater allocutus eſt Concilium, dicens: Ne quis forrè nos dicat nunc nouum fateri Apoſtolum, & hactenùs non auditum, de Apoſtolatus eius antiquitate, eò quòd iam olim præoccupatus ab antiquis, & teſtificatus fuerit, iterùm perhibebo teſtimonium verum, ô Venerabiles Epiſcopi. Ecce duo Sacerdotes ex fratribus noſtris coràm adſunt, quos olim hac ipſa de cauſa *Britanniam miſi*, vt Anglorum à Gregorio (vt reor) præfixam legem annoſam diligentiùs perſcrutarentur, & omni ſummoto mendacio ad nos referrent. Qui cùm ad Anglos perueniſſent, tam in Martyrologiis eorum, quàm in Litaniis Martialem ab antiquitate reperiebant Apoſtolum ſcriptum. Ad quoddam autem magnum deuenientes Monaſterium, in quo primus Anglorum Epiſcopus requieſcit corpore Auguſtinus, comperierunt non ſibi haberi librum de actibus beati Martialis; per Letanias tamen atque Martyrologia in eodem loco inueniebant eundem Patronum nomine Apoſtolico decoratum. At cùm à Patre Monaſterij perquirerent, dicentes: Vt quid Martialem in veſtris Letaniis prædicaris Apoſtolum, cùm eius geſta dicatis non habere penès vos? Ille reſpondit: Quia ab illo, inquit, tempore, quo primò in hanc prouinciam Chriſti nomen auditum eſt, à Patribus hoc noſtris obſeruatum eſt, quorum nullatenus immutare poſſumus traditionem. Scimus quippe Doctores noſtros priores de Gregorij profluxiſſe magiſterio. Attamen ſæpiùs inter nos conferre indagando ſolemus, quis iſte eſt Apoſtolus, cuius vocabulum in Euangeliis & in Actibus Apoſtolicis minimè intuemur. Et quoniam geſtorum eius authoritatem non habentes, de eo non parùm hæſitabamus; ideò nomen eius crebrò à memoria Apoſtolica radere putabamus. Sed è contrà cùm animaduerteremus quia antiqui Patres noſtri non incaſſum hunc nobis ſcripſerunt Apoſtolum, idcircò nullo auſu eius vocabulum à ſerie Apoſtolorum abolere audebamus. Vos autem peregrini Galli, qui de eius eſtis Apoſtolatu, qui nobis eius actus enunciatis, à noſtris cordibus de eo omnem omnimodis dubitationem abiecìſtis, & hac de re creberrimè dudum Deo ſupplicabamus certos nos reddi. Nec in aduentu veſtro derelicti ſpe noſtrâ videmur; imò exultandum nobis eſt de tam egregię virtutis Domini noſtri IESV CHRISTI diſcipulo. Multa alia teſtimonia penès eandem gentem Anglorum de huius authoritatis vetuſtate teſtes veraces narrauerunt nobis ſeſe comperiſſe. Illud quoque mihi commemorandum eſt, quòd ante *hos ſeptem annos Rex Anglorum* Duci Aquitaniæ regalia munera miſit;

Odolricus Abbas.

ſimúlque codicem literis aureis ſcriptum, in quo nomina Sanctorum diſtincta cum imaginibus continebantur: quod volumen *iam olim in Concilio Pictauienſi*, dum hâc eadem de re quæſtio eſſet, illud, *Dux Guillelmus*, literis edoctus, in teſtimonium antiquitatis Pontificibus oſtendit; erat enim ibi Martialis in aliorum Apoſtolorum catalogo poſitus. Qui peritiſſimus Princeps dicebat Archiepiſcopo Burdegalenſi, & aliis qui ibidem aderant Epiſcopis: Conÿcere, inquiens, poſſumus, quàm egregiæ authoritatis ſit beatus Aquitanorum Patronus, de quo Gregorius in illa ſui laboris gente hanc legem tradidit obſeruandam; nimirùm imperitorum eſt dubitare, de quo ſanctus Papa Gregorius non dubitauit. Videtis, ecce, ô Epiſcopi, in hoc codice, qui apud Anglos ſcriptus eſt, prætermiſſum eſſe Timotheũ & Cleopã, & Silam, & alios, quorũ nomina in Euangeliis & in Actibus Apoſtolicis, ſiue in Epiſtolis Pauli leguntur, quos Apoſtolos dicitis præter duodecim eſſe: non tamen prætermiſſum eſſe illum noſtrum Patronum, qui primus Galliarum fuit Epiſcopus, cuius nomen in Euangeliis reticetur, vt ſcilicet verè illum Dei fuiſſe diſcipulum in carne, & cum duodecim prioribus electis diſcipulis maximam à Deo accepiſſe Apoſtolatus gratiam, hanc gentem occiduam poſſidendi ſignum Apoſtolatus in æternum. Hoc autem in Martiali fieri videmus, quod etiam in Barnaba, Luca, & Marco, & antiqui faciebant, & moderni hactenùs faciunt. Nam eorum alÿ memoriam de Confeſſoribus, non de Apoſtolis agunt, eâ tantùm causâ, quia non ſunt de duodecim. Alÿ autem rectiùs arbitrantes, non de Confeſſoribus, ſed de Apoſtolis eorum agunt recordationem, eóſque Apoſtolos prædicant. Ideò quia de Iſraël genere ſecundùm carnem procreati ad prædicandum ab aliis Apoſtolis miſſi ſunt; ita & qui Martialis mentionem de Confeſſore agunt, idcircò agere videntur, quia non fuerit vnus de duodecim ex genere tamen Abrahæ, hoc eſt, de tribu Benjamin ortus, Dominum in carne videns, eius fuit diſcipulus: omne etiam donum gratiarum cum duodecim à Domino accipere promeruit. De cætero à Domino per beatum Petrum ad prædicandum Gallis miſſus eſt, vbi clara habet Apoſtolatus ſigna, prædicationis quippe fructificatio maxima illi inter alios Apoſtolos extitiſſe probatur. ſiquidem præter Paulum & illos duodecim neſcimus tantâ copiâ fructificaſſe alium Apoſtolorũ, quãta Martialis prædicando fructificauit. Hæc & his ſimilia cùm *ſuper his Dux* peroraſſet, eiúſque verbo nullus contraire quiuiſſet, *quidam Clericorum* de eruditis ait ad eos, qui *ſedebant in Concilio*: Non ignoramus quia Mathias de ſeptuaginta duobus dudùm fuerit, & pòſt per conſtituentem Petrum vnus de duodecim extiterit. Verùm alter, quem ſors in duodenario non accepit, nihilominus tamen de eorum ordine, qui exceptis duodecim erant, Apoſtolus permanſit: ipſe eſt enim poſteà dictus Iudas Apoſtolus, qui tunc Ioſeph Iuſtus, ſiue Barſabas dicebatur: ipſe denique eſt, qui cum Sila Apoſtolo ab aliis Apoſtolis miſſus eſt: vnde Hieronymus diuinæ legis interpres ſcribit, dicens: Silas quoque & Iudas ab Apoſtolis Apoſtoli appellati ſunt. Si ab Apoſtolis ibi appellati Apoſtoli ſunt; ergo verè Apoſtoli erant: priores enim Apoſtoli eos quos Apoſtolos vocabant, non incaſſum Apoſtolos exiſtimabant, nec appellaſſent niſi eſſent. Prætereà, Paulus Apoſtolus, in quo Chriſtus loquebatur, exceptis vndecim, non appellaret Apoſtolos, niſi verè Apoſtoli exceptis vndecim eſſent: non in vanum quippe, neque mendaciter aliquod verbum loquutus eſt Paulus: Apparuit, inquit, vndecim, deinde Apoſtolis omnibus. Hoc propter quoſdam protuli, qui in concilio verbum ventilant dicentes: Quid enim ſi Martialis Apoſtolus tunc erat, vt quid minimè in locum Iudæ ponebatur, quando Mathias eligebatur? Sciant itaque non ſolùm Mathiam, ſed cum eo & Barſabam ab Apoſtolis electos, & ſtatutos; & occultâ ſorte Mathiam, vt in locum Iudæ eſſet aſſumptum, quatenùs non iam vndecim, ſed duodecim primi teſtes reſurrectionis Domini eſſent: Barſabam verò apoſtolico nomine minimè caruiſſe, quia alÿ præter duodecim iampridem ad Apoſtolatus officium deſtinati fuerant, dicente Domino: Ite, ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos. Sanè quis dixerit Martialem non fuiſſe reſurrectionis Domini teſtem? Nunquid non Barſabas, quia vnus erat de ſeptuaginta duobus, ſicut & Mathias, ſicut & Apoſtolus tunc erat, ita deinceps Apoſtolus fuit? Nonne ipſe eſt, vt iam dixi, qui nunc dicitur Iudas Apoſtolus cum Sila Apoſtolo? Etenim quemadmodum Mathias priùs erat Apoſtolus de ſeptuaginta duobus, dehinc autem vnus de duodecim fuit; ita & Barſabas, vt Apoſtolus erat, Apoſtolus permãſit, licet non de duodecim; eodem modo & Martialis, ſi vnus de ſeptuaginta

Concil. Pictau.

duobus fuit, ergo tunc & Apoſtolus erat, & demùm Apoſtolus permanſit, tranſlato Mathia in duodecimum. Vt autem quidam ait, Apoſtolus non numeri, ſed officij nomen eſt. Re autem verâ illi ſtatuti ſunt duo ad ſupplendum duodenarium ordinem, qui à baptiſmate Ioannis, vſque in diem Aſcenſionis opera Domini viderant perfectæ ætatis exiſtentes. Si enim ipſe Dominus non ante triceſimũ ætatis eſt exorſus prædicare annum, quantò magis diſcipulos duodecim oportebat non ante ætatem perfectam reſtes Domini publicos Iudæis eſſe? Porrò ſi Martialis, quando Dominus aſcendit in cælum, necdum viceſimũ ætatis annum attigerat, quid in eo præjudicare poſſumus, quòd minimè in locum Iudæ ſubſtitutus fuerit, præſertim cùm anteriores duodecim reſtes, vel grandæui, vel perfectæ eſſent ætatis, hic autem nondum corporis ætatem haberet? Sicutẽ cùm Dauid adhuc eſſet adoleſcens, à Domino electus eſt in regnũ, & eo iubente, conſecratione regiâ vnctus eſt; tamen non antè regnare cœpit, quàm triginta annos compleret ætatis; Quid mirum ſi Martialis ætate adhuc adoleſcens, vnctionem S. Spiritus in poteſtate ligandi atque ſoluendi, & cætera gratiarum chariſmata ad officium Apoſtolicum pertinentia, cum aliis à Domino accepit Apoſtolis? Vbi iam enim peruenit vt integræ eſſet ætatis, hoc eſt annorum triginta, per B. Petri legationem Aquitanicæ gentilitatis apoſtolatum efficaciſſimo opere à Domino ſuſcepit. Quòd autem Dominus iuſſit Petro vt dirigeret Martialem ad prædicandum prouinciis Galliarum, idem eſt ſimillimũ illi, quo Doctoribus Antiochiæ degentibus, ait Spiritus Sanctus: Segregate mihi Paulum & Barnabam in opus quo aſſumpſi eos. At illi orantes, & ieiunantes impoſuerunt eis manus, & dimiſerunt eos. Et ſicut illi miſſi fuerant à Spiritu Sancto, quamuis per miniſterium diſcipulorum: ſic Martialis miſſus eſt à Domino in Galliam, licet per legationẽ & conſultum B. Petri, qui vocante & eligente ſe Domino, ętatis quindecim annos impleuerat tantummodò, tribúſq; cum eo permanſit, id eſt, vſq; ad paſſionem & aſcenſionem. Poſt aduentum denique S. Spiritus ſuper Apoſtolos in Sion, annos 5. apud Iudæam fecit, & pòſt cum Petro Antiochiæ ſeptem permanſit. At verò dehinc ſequenti anno imperante Domino Aquitaniam introiuit, in qua per 28. annos prædicationi inſtitiſſe cognoſcitur; ſiquidem tertio Veſpaſiani anno migrauit. His igitur verbis æmulorum pertinacia compullulans facilè eſſet extincta, omnéſque peritorum acclamaſſent ſatis fuiſſe conueniens ætatis perfectionem in illis, qui duodecim Apoſtoli priores electi ſunt, extitiſſe. Interim *in illo Concilio Pictauienſi* ſuper hoc capitulo ceſſatum eſt. Subjunxit etiam idem venerandus ſenior, qui hæc perorabat, dicens: Quid multa neceſſe, dilectiſſimi? Nil profectò hîc obeſſe conſpicitis, quam illam minùs congruam multorum conſuetudinem, non ratione perſpicacem, ſed incuriâ (vt aſſolet) torpente penès plurimos inueteratam. Quo autem modo hæc quæ in multis inualuit traditio, ex quo, videamus, fonte deſcendit. Noſtrorum ſiquidem Patrum non incertâ didicimus relatione, quia longè olim, immò ab ipſius diſcipuli Domini tempore, quo imperante Veſpaſiano in pace occubuit, vſque in tempora nepotum Caroli Auguſti, *quando in monaſticum canonicalis ordo*, facientibus *Pipino & Carolo fratribus* filiis Ludouici, in quo ego Rector ſum loco, permutatus eſt, eundem Chriſti diſcipulum paſſim per Aquitaniam Priores noſtri cum aliis recitabant Apoſtolis, eiúſque de Apoſtolo mentionem recolebant, donec iuniores quaſi meliùs zelando, immò deteriùs ſapiendo, cœperunt nouitatem inferre dicentes: Licet nobis Patronum Aquitaniæ de loco Apoſtolorum, in quo nunc vltimus eſt, tranſmutare, vt ſit nobis honorabilior, ſi primum in Confeſſorum ſerie eum dicamus. Sit nobis principium Confeſſorum, non extremitas Apoſtolorum: eligimus vt ſit primus ante omnes Confeſſores, quàm vltimus in Apoſtolis. Hoc itaque arbitrio humano nullâ ratione fulto paulatim vſque ad hæc tempora noſtra talis increuit mos, non tamen in omnibus locis: nonnullæ quippe Eccleſiæ hodiéque antiquiorem hac in re retinere videntur obſeruantiam, quam licet alij permutaſſent in terris, nullatenùs tamen potuêre eius imminuere, neque obſcurare gloriam in cælis, vbi ingens Apoſtolicum decus, in glorioſo rutilans Apoſtolorum choro ante conſpectum majeſtatis gloriæ Dei perenniter poſſidet. Si ergo priora & antiquiora Patrum ſecundùm veritatem, & rationabilem authoritatem, Deo inſpirante, recuperamus inſtituta olim humanis adinuentionibus ablata, atq; deprauata, idque egimus renouando magis, quàm nouitatem præſumptiuam tradendo; vt quid culpamur velut tranſgreſſores paternorum terminorũ? De quibus ſcriptum: Ne tranſgrediatis terminos antiquos, quos poſue-

runt Patres tui. Cur, inquam, durum id aliquibus videbitur, ſi rectam veritatis lineam ſequimur, ſi perſpicaciores Patres antiquos hac in re imitemur, ſi minùs acutos non ſectari dignum ducamus? Nonne hic Pater *Azenerius*, atque *Benedictus* Rector Monaſterij *Clusæ ſancti Michaëlis*, pluréſque alij doctiſſimi, & reuerentiſſimi Abbates & Epiſcopi, tam præſentes quàm abſentes, vnà cum Romana Apoſtolica ſede, huic ſententiæ teſtificantur nobiſcum, bonúmque id ac iuſtum, Deóque beneplacitum ducunt? Cur autem multorum opinioni incautè aurem præbendo obſcurare, immò (quod abſit) infalſare tanti geſta Patroni videbimur? Qua enim ratione poſſumus eum negare fuiſſe diſcipulum Domini, eúmque in carne ſequutum? Sed quiſnam temerè inficiari audeat, eum à Domino ad prædicandum miſſum, necnon & ligandi ſoluendíque cum aliis Apoſtolis poteſtate promotum, partémque gentilitatis enormem in occiduo climate ſpecialem in ſorte Apoſtolatus, Chriſto iubente, ac donante, beatóque Petro conſultum præbente, ſuſcepiſſe? Omnia hæc de illo abnuunt, qui eum aut non credunt eſſe Apoſtolum, aut ſi credunt, non libenter ſuſcipiunt. Illi, inquam, hæc denegare videntur, qui eum non quemadmodum Ioannem Euangeliſtam, ſed velut Syluestrum Papam, aut vnum de his, qui Dominum in carne non ſequuti ſunt, vel non viderunt, ſimpliciter Confeſſorem autumant.

Æmilius Albienſis Epiſc. Tunc quidam moribus & ætate grandæuus, ex Epiſcopis qui ſedebant in Concilio, Albienſis videlicet Eccleſiæ Paſtor Æmilius, facto ſilentio dixit: Hunc Aquitanicæ patriæ coruſcum illuminatorem, qui ad hanc plagam Patres noſtros venit primus ſaluare, quem Chriſtus Dominus, & B. Petrus, alter imperans vt magiſter, & Dominus diſcipulum, & ſeruum; alter exhortans vt condiſcipulus & compropinquus condiſcipulum & compropinquum, ad ſalutem & lumen Galliarum, in tenebris, & vmbris mortis ſedentium direxerunt, iuſtiſſimum, & digniſſimum eſſe omnimodis cenſemus, vt quo magis poſſumus, excellentiori habeamus honore. Secundùm tamen rectam veritatis normam hæc inquam in eo teneamus, quæ non ſint vltra veritatem, & quod verum clariſſimum illi eſt nec prætermittentes, nec excedentes, quo eum magè valemus, honoremus. Si enim verè à Domino ad prædicandum miſſus eſt; ſi diſcipulus eius in carne fuit; ſi vnus de illis eſt, quibus dictum eſt: Beati oculi qui vident quæ vos videtis: qui eum negat Apoſtolum, profectò conſtat quia veritatem prætermittit, immò impugnat. Si autem ita diceretur Apoſtolus, vt de origine Iſraël diſcipulus Domini non eſſet, nec à Domino poteſtatem ligandi atque ſoluendi accepiſſet, vltra veritatem fieret tranſcenſio: vel ſi quis eum vnum de duodecim dicat fuiſſe, vltra veritatem pertranſit. Qui verò ita eum dicit Apoſtolum tanquam à Domino miſſum, non de duodecim, ſed de ſeptuaginta duobus vnum, ſiue tanquam Paulum, & Barnabam, qui poſt Domini Aſcenſionem electi, Apoſtoli extiterunt; hic veritatem neque contemnit, neque tranſcendit; verùm nec ad læuam, nec ad ſiniſtram deuians, per viam rectam iuſtitiæ graditur. Igitur ſi pars aliqua probabilis antiquiſſimorum Patrum competitur eum dixiſſe Apoſtolum, & nomen eius cum aliis pronunciaſſe Apoſtolis, bonum mihi videtur nos indubitanter tramitem tenere, vt poſteri noſtri callem directum deinceps aſſueſcere ipſum non cunctentur.

Iſſbertus Pictauienſis Epiſc. Hæc & his ſimilia eo dicente, alius ex Epiſcopis Iſembertus Pictauienſis Eccleſiæ Rector, cœpit explanare dicens: Qui de hoc verbo controuerſiam parit, nodum in ſcirpo quærit. Nos non ſumus Hebionitæ, qui non recipiunt præter duodecim Apoſtolos, & Paulum quaſi tranſgreſſorem legis repudiant: ſufficit ad confodiendos aduerſarios hoc telum acutiſſimum, hoc eſt, ſola beati Hieronymi ſententia: Item mucrone validiſſimo Pauli Apoſtoli nullâ arte, aut vi vnquam retundendo omnis pars contenrioſa perimenda eſt. Ait Paulus, quia apparuit Dominus vndecim, deinde Apoſtolis omnibus; vt ſciamus Apoſtolos fuiſſe omnes, quos Dominus in carne adhuc degens miſit ad prædicandum. Ait Hieronymus, vt in præſenti recitatum eſt lectione. Omnes qui Dominum in carne viderunt, cúmque poſteà prædicauerunt, fuerunt Apoſtoli, &c. Liquidò conſtat, quia Martialis Dominum in carne vidit, & eum poſteà prædicauit. Bonum eſt eum dici Apoſtolum, quamuis non malum ſit dici Confeſſorem. Nam & Apoſtolus Petrus ſi dicatur Confeſſor, malum non eſt, cùm confeſſio veritatis ſemper ſit communis per os omnium Sanctorum, tam in veteri, quàm in nouo Inſtrumento. Cùm hunc autem Patronum bo-

num ſit Confeſſorem dici, melius tamen eſt eum prædicari Apoſtolum, ne latere videatur ſub modio claritas eius, quâ Domini diſcipulus eſt, & ſortis apoſtolicæ vnus eſſe prædicatur. Qui autem contentioſè eum dicit Confeſſorem, ideò non bonum eſſe mihi videtur, quia quaſi negare videtur eius proprium, & inimicitias in Eccleſia parit. Ne igitur ſciſſura in Eccleſia Dei hâc fieri poſſit occaſione, ſummoperè eſt prouidendum, vt omnes conſono corde & ore vnum id quod melius eſt, pronuntient. Sola quæ obeſſe videtur auribus conſuetudo in melius accipiatur, & ſciſſura ac murmuratio, atque dubietas à noſtro communi cœtu aboleatur. Quòd ſi quis contraire præſumpſerit, huic pacificæ concordiæ, de contentioſis & ſchiſmaticis vnus iudicetur.

Ad hæc venerandus ait Iordanus: Multa, chariſſimi, ante hos annos hac de re facta eſt inquiſitio, quovſque hæc altercatio ad aures Apoſtolicæ ſanctæ Rom. ſedis perueniret. *Iordan. Epiſc.* Super quo Dominus *Ioannes Papa* exemplar epiſtolæ nobis eſt dignatus deſtinare, magnoperè teſtificans apoſtolatus eius gloriam, & redarguens omnes, qui eum contradicunt eſſe Apoſtolum: quæ epiſtola ſacra conſeruata in promptu habetur, in qua facilè claret teſtimonium verum Romanæ ſedis.

Cui Bituricenſis Archiepiſcopus Aymo reſpondens dixit: Textum *epiſtolæ Papæ Ioannis* omnibus Galliarum Epiſcopis directæ, ante *hos quindecim dies in Concilio Bituricenſi*, *Aymo Archiepiſc.* vbi plures Epiſcopi congregati eramus, coram nobis recitare fecimus, vbi multa doctorum turba interfuit: qui hanc diſceptationem ſub magna diſcretione examinantes, inuenerunt ſanum eſſe, quod Ioannes Papa in Romana ſede, & vos in hac quæ prima omnium Eccleſiarum Galliæ eſt, S. Spiritu afflante, de hac iuſtiſſima re inſtituiſtis. Nemo denegat eum fuiſſe vnum de ſeptuaginta duobus. Illis autem Dominus dixit: Ite, ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos. Conſtat ergo quos Dominus dixit Apoſtolos, quia verè Apoſtoli ſunt, & hunc Protoducem Galliæ ſemper plures antiquorum non cum Confeſſoribus, ſed cum Apoſtolis pronuntiaſſe viſi ſunt. Itaque plurimo doctorum choro perſuadente coram omni populo, *in maiori Eccleſia Bituricenſi* teſtimonium perhibuimus beato Martiali, quia Apoſtolus veritatis eſt: curauimus enim ne Rom. Apoſtolicæ ſedis decreto & imperio repugnaremus. In teſtimonium verò veritatis *in eodem Concilio tomum ſcribere* rogauimus, quem manibus corroborauimus noſtris, quatenus omnibus ſit notum nos de hac re à Rom. ſede minimè velle deſciſcere, quod non oportet. Porrò verbũ idem dum in Eccleſiæ totius conſpectu cõcionaretur, ilicò omnis populus quaſi vir vnus vnâ voce Deum benedixit pro ſui gloria Patroni. Sicut igitur Rom. teſtificatur Eccleſia, cui contradicere nefas eſt, & quemadmodum in prædicto Bituricenſi teſtificati ſumus Concilio, ita in præſenti concione generali hanc ſententiam iuſtam, & neceſſariam ſanctæ Eccleſiæ teſtificamur eſſe. Tunc Deo amabilis Iordanus reſpondit: Hoc *Iordan. Epiſc.* equidem *verbum qualiter ante hos annos*, hoc eſt, *in primo anno dedicationis* huius Lemouicenſis Baſilicæ Redemptoris noſtri, quam hodiè exultanter hæc ciuitas nobiſcũ recolit, viuentibus tunc doctiſſ. Rege Francorum *Roberto & Gauzleno* Metropolitano prædeceſſore veſtro, hęc ſedes Lemouica non ſine authoritate diuina receperit, paucis memorare libet. Poſt multas enim huius capituli altercationes, aliis aſſentiẽtibus, aliis verò cõpugnãtibus, cùm ſuper hac re factæ multæ eſſent Letaniæ, vt hoc verbũ, niſi Dei eſſet bona voluntas, in concordiam huius ſedis minimè reſideret, *aduenit ſynodalis ad hanc Eccleſiam* conuentus, vbi *tertia die Synodi* omnis ſacerdotum generalitas, & cæterorum clericorum numeroſitas, vnà nobiſcum nobilium virorũ, & legis doctorũ adjunctâ multitudine, credo Deo gubernante, vnum cor & vnam voluntatem horâ diei 3. ſuſcepit, taliterq; omnibus inſpiratum eſt, vt pacificè, & libenter atque voluntariè, bona obedientiâ hæc ſuſciperetur ab omnibus ſententia, deincepſq; immutabiliter per noſtram diœceſim obſeruaretur. Et benè placuit omnibus, qualiter hanc Deo beneplacitam voluntatem, quemadmodũ multitudini nouitas videbatur, ita contra hanc altera quidem res noua, ſed magnifica, & glorioſa aduerſum omnes æmulos confirmaretur. Aggregato itaque maximo populorũ conuentu, ſacratiſſimũ corpus Patroni à ſuo leuauimus tumulo, & piiſſimo obſequio trãſtulimus ſuper hoc ſanctum Altare, quod in honore Protomart. Stephani ipſe conſecrauit. Facta ſunt hæc Dominicâ reſurrectionis die in ipſa ſolẽnitate inuentionis corporis S. Stephani, atque huius ſancti templi conſecrationis, quod idem Patronus primũ in omni Gallia dedicauit, dirutis quæ in hoc loco pridem gentilitas coluerat ſimulacris. Quæ res ita

nobis conuenire viſa eſt, vt ſicut ille viuens, hanc ſuam ſedē totius Aquitanicæ gentis fontem baptiſmi, & illuminationis Euangelicæ fecerat; iſta corpore ſuo eandem viſitando perluſtrans, iſtic nobis huius daret initium obſeruationis, hócq; inſtitutum membra in reliquum conſeruandū non cunctarentur, quod exordium in capite ſuo ſumebat. Super hoc itaque Altare eodem die myſteria in gloria apoſtolatus eius ſolemniter celebrauimus, quod ſemper in reliquum celebrare tam hîc, quàm per omnes noſtræ diœceſis Eccleſias & Monaſteria mādauimus; vt videlicet vlteriùs non in Confeſſoris, ſed in Apoſtoli recordatione memoria Patroni ab omnibus cōcorditer fieret. Hanc etiam diem ſtatuimus habendam in recordatione omnibus annis, quâ ad ſuam ſedem egregius Paſtor tranſlatus eſt, quâ etiam die cathedra eius, id eſt, ordinatio ſiue initium epiſcopatus eius eſt; non quòd eadem die cōſecratus ſit in Epiſcopum: nam die aſcenſionis Domini conſecrationem epiſcopalem cum aliis Apoſtolis à Domino accepit, quando eleuatis manibus, benedixit diſcipulis Dominus, & ferebatur in cælum: ſed ſicuti eſt cathedra B. Petri Antiochiæ, itémq; cathedra Romæ, nunquid tunc conſecratus ſit Epiſcopus, qui à Domino iam olim conſecrationē ſuſceperat pontificalem? Sed tunc primùm in illa die apud eaſdem Eccleſias ſedit ad ſuſcipiendū ſuper populū Dei regimen paſtorale. Ita *in hac die, quæ eſt tertia menſis Auguſti dies*, hanc domum de fano dæmonum fecit Chriſti templum, vt in ipſa Eccleſia hac primū ſedit ſuſcipiens in populo curā & regimen Paſtoris, quem duo ſacerdotes Dei Auſtrielinianus & Alpinianus diſcipuli eius inthroniſaſſe credūtur in huius Eccleſiæ cathedra in teſtamento veritatis; vt vbi duo vel tres cōgregati eſſent in nomine Saluatoris, in medio eorū ibi Dominus eſſet. Nam & B. Petrum Linus & Cletus diſcipuli eius ſacerdotes, immò cum eis idem B. Martialis condiſcipulus eiuſdem B. Petri apud primam Rom. Eccleſiam inthroniſaſſe creduntur: quæ Eccleſia prima, vt quidam dicunt, eſt apud titulum qui vocatur Ad primum, & eſt in honore Leuitæ Stephani primi Martyris; vt alij autem ferunt, eſt apud Lateranos, quia ibi Patriarchium eſt. Alterā ergo die, quæ eſt poſt dedicationem huius ſacroſanctæ Baſilicæ, ſiue inuentionem reliquiarum Protomartyris Stephani, tranſlatio Patroni ad ſuam ſedem, ſiue feſtiuitas cathedræ eius ex eo tēpore celebrari ſolita eſt in hac eadem ſancta Lemouicenſi Eccleſia. Eadem verò die conſummatis cum tripudio myſteriis, & de Apoſtolica cōmemoratione inſtituta fœderato cum pace inter ſe vniuerſo Clero & populo, ſacratiſſimum Patroni corpus ad proprium retulimus monumentum. Poſuimus autē ſub anathemate eos, qui in noſtra diœceſi vlteriùs hanc inquietare præſumerent ſententiam. Poſt *multùm verò temporis*, cùm in nonnullis per Galliam Eccleſiis de hoc verbo murmur fieret, & quidam dicerent: Quomodo poteſt Apoſtolus eſſe, qui in Euangeliis non dicitur, ſed nec in Actibus Apoſtolorum manifeſtatur? Alij verò putarent nunquam hactenùs dictum id eſſe, ſed nouiter à nobis primùm (quod abſit) vſurpatum eſſe; iterúmque grauis altercatio pullularet, Deo diſpenſante, directa eſt nobis ſuper hac re epiſtola ab Apoſtolicæ *Romanæ ſedis Papâ Ioanne*. Tunc vnanimi conſulto decretum fecimus, vt propter hoc verbum iterùm aut ſuſcipiendum, aut non ſuſcipiendum, congregatio Epiſcoporum atque peritorum virorum ad hanc vrbem colligeretur. Si ergo decernitis hanc non ſuſcipi debere ſententiam, nec à me vltra ſuſcipienda eſt, ſed magis impugnanda: ſi autem ſuſcipitis, & ego ita ſuſcipio ſicut antè ſuſceperam, vt quicumque noſtræ diœceſis in eo ſcandalum generare vlteriùs præſumpſerit, tam veſtrâ quàm noſtrâ coërceatur animaduerſione.

Aymo Archiepiſc. Tunc Archiepiſcopus ait: Sicut iam dixi, & iterùm nunc palàm omnibus dico, quia quemadmodum *Romana Eccleſia* ſuſcipit, & ſuſcipi per textum epiſtolæ mandat, & hanc ipſam rem *Bituricenſe Concilium* nuperrimè collaudauit; ſic laudo hoc bonum eſſe, & in pace ſuſcipio, & huius ſancti Concilij fraternitatem abſque ſchiſmate ſuſcipere id obſecro & exhortor. Si quis autē exhortationi noſtræ non acquieuerit, habeat Iudicem Dominum vniuſcuiuſque conſcientiæ teſtem. Verumtamen comprouinciales noſtros neceſſe eſt, niſi ſuſceperint, admoniti obediant Romanæ ſedi capiti ſuo, ſeuerā authoritate noſtrā compulſi.

Iordanus Epiſcopus. Ad hæc Iordanus venerabilis ait: Vt video quod hoc verbum in bona voluntate Dei à nobis cum pace ſuſcipitur, gratias agimus IESV CHRISTO Domino Saluatori noſtro, & benedictus Deus, qui hanc ſanctam Lemouicenſem Eccleſiam ſacerdotiô beati Marcelli nobilitauit, & hanc gentem occiduam fructiferā prædica-

tione

tione ab idolorum ſeruitute ad veram libertatem retraxit. Ipſi Patri Domini noſtri Ieſu-Chriſti gratiarum actiones offerimus, qui noluit lucernam ardentem ſub modio occultari, nec ciuitatem ſupra montem poſitam abſcondi; Sed quod ab antiquitate patres noſtri priores probantur præoccupaſſe, nunc euentilatum prudenter in diebus noſtris largiri nobis dignatur luce clariùs apparere. Verè cœlum & terra tranſibunt, ſed verba & promiſſa Domini non præteribunt. Et ſi Beatus Martialis lux mundi à Domino vocatus eſt, eadem promiſſio Domini impoſſibile eſt quin compleatur in eo, qui officio Apoſtolatus & prædicationis claruit lumine magno, ideóque in nomine ipſo iure rutilat fulgore Apoſtolico. Iterum conuerſus ad Archiepiſcopum locutus eſt dicens: Iam ſi placet, Venerabilis Pater, abſoluatur hodiernum Concilium, ne populus feſtiuus tædio moræ noſtræ grauetur, *craſtina enim & tertia die* de aliis diſputaturi Domino erimus auxiliante. Nunc ergò ſimul omnes ad *Eccleſiam Saluatoris* noſtri procedamus, vbi nos multus expectat populus, ſtationem ibi feſtam agamus, & ſacrificium pro ſolemnitate vnus ex nobis Deo offerat. Nos quoque reliqui illic circum adſtabimus, & populum de præſenti Concilio ammonebimus, & pacificis benedictionem, bella volentibus maledictionem, ſecundùm legem Domini proponemus.

Ad hunc ſermonem *de ſedibus ſuis ſurrexerunt* Epiſcopi, & cum timore Dei proceſſerunt aſcendentes ad locum templi, ad audienda ſolemnia Sacroſanctæ Baſilicæ. Rogante verò Venerabili Iordano, Metropolita Bituricenſis ſacro vſus pallio ad celebranda ſancta accedit. Inter laudes autem quæ τρόποι Græco nomine dicuntur, à conuerſione vulgaris modulationis, dum verſus Sanctæ Trinitatis à cantoribus exclamaretur, ſtatim omnes Epiſcopi cum Archiepiſcopo & Diaconibus cæteriſque miniſtris ad maximum altare pariter accedentes, orauerunt, mutuámque tam ſibi quàm miniſtris altaris pacem, vt mos eſt, dederunt. Deinde per circuitum altaris in ſedibus præparatis reſederunt. Angelico interea hymno cum tropis, id eſt feſtiuis laudibus, ornatiſſimè expleto, primam orationem de ſolemnitate Eccleſiæ dedit Archiepiſcopus, ſecundam verò audiente omni Eccleſia de beati Martialis commemoratione adnexuit, quæ oratio ad hunc modum continetur. Omnipotens ſempiterne Deus, qui beatum Martialem Apoſtolum Eccleſiæ tuæ ſanctæ præeſſe voluiſti, quæſumus, nobis eius ſuffragantibus meritis pietatis tuæ gratiam largiaris. Quam orationem idcircò præſertim palam omnibus voluit protuliſſe, vt teſtimonii Apoſtolatus beati Patroni clarus aſſertor liquidò pateſceret. Quæ oratio cum ſecreta & præfatione & ea, quæ dicitur ad complendum, idcircò Gregoriana eſſe dicitur, quia à Ioanne Papa Romano ad Lemouicenſes directa iam dudum fuerat.

Poſt Euangelium denique lectum, facto in plebe ſilentio, Iordanus Pontifex *Iordanus Epiſcopus.* conuerſa facie ad plebem adſtans coram altari in eminentiori loco, ſic alloqui cœpit populum dicens: Audiuimus, dilectiſſimi, verba Sancti Euangelij, quia venit filius hominis quærere, & ſaluum facere quod perierat. Ideo enim Saluator dicitur eſſe Dominus noſter Ieſus-Chriſtus, quia omnes peccantes vult ad ſalutem reuocare, dicente Apoſtolo: fidelis ſermo: quia Chriſtus Ieſus venit in mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum. Cúmque de fide Zachæi, qui defraudata reddidit quadruplum, paucis dixiſſet, atque *ad milites deprædantes ſiue per calumniam & potentiam res ſanctuarij*, & pauperum turbam opprimentes, vt fidelem Zachæum imitantes ea iuſtè reſtituerent quibus rapuerant, retraxiſſet ſermonem, ad vltimum adiecit dicens: Ecce propter veſtram pacem, dilectiſſimi, hic adſunt paſtores Eccleſiarum ſancti fratres noſtri Epiſcopi, qui ad ſubleuandum onus mei ponderis, & vos ſaluandos atque pacificandos dignati ſunt ad hanc vrbem conueniſſe, ſequentes Domini noſtri Ieſu-Chriſti exemplum, qui venit quærere & ſaluum facere quod perierat: qua de re vna cum illis moneo vos obteſtans in Domino Ieſu, quatinus nemo veſtrum illis inobtemperans exiſtere præſumat, nemo *ſeſe à Concilio iſto excuſando* ſubducat, ſed *omnes principes capita populorum ex Lemouicenſi* prouincia in *craſtinum & tertium diem* ad nos cum pace conueniant, & nullus à noſtro cœtu communi ſecedat, niſi à nobis voluntario animo iuſſus. Conuenientibus autem ad Concilium, nemo alteri propter aliquas inimicitias nocere præſumat, ſiue in facultatibus, ſiue in domo eius, neque dum hic ſteterit, neque dum ad propria redierit, neque ante ſeptem dies poſtquam regreſſus fuerit: nemo in hac congregatione ſeditionem generet, neque in vrbem, neque extra vrbem; nullus aliquid

per vim rapiat; nullus (vt aſſolet) quaſi propter iuſtas *querelas pugnam* inire conſtituat; nullus hic expeditionem neque equitarum ineat aliquando agendum, ſed nihil hîc aliud quàm pacem quiſpiam inquirat. Si fortè pax nobis à Domino tribuatur quieta, quia hic conuentus propriè Domini conuentus eſt ad inquirendâ pacem, ad conſolandam ſanctam Dei Eccleſiam. Hæc qui obſeruauerit, tanquam filio pacis, immò Dei, à Domino noſtro Ieſu-Chriſto, & ſanctis Apoſtolis eius abſolutionem conferimus peccatorum, & benedictionem æternam: vt ſicut Dominus beato Petro & huic beato Martiali, ad cuius ſacratiſſimum corpus adſiſtimus, cæteriſque Apoſtolis virtutem atque poteſtatem ligandi & ſoluendi tribuere dignatus eſt: ita à peccatorum nexibus abſoluere dignetur eos, qui de pace & iuſtitia Deo & nobis, qui eius vice (licet indigni) fungimur, obedire feſtinauerint. Qui autem pacem noſtram non ſuſceperint, tanquam non Deum, ſed diabolum ſequentes, huic damnationi, quam modo coram recitare iubebimus, ſubiacebunt; pax autem noſtra ad nos reuertetur, ſicut Dominus in Euangelio ait: Si fuerit filius pacis, requieſcet ſuper illum pax veſtra; ſin, ad vos reuertetur.

Tunc iubentibus Epiſcopis idem qui Euangelium pronunciauerat, ſic in *tomo cartæ* excelſa voce maledictionem corâ populo in tribunali ante altare legere cœpit dicens: Ex autoritate Dei Patris omnipotentis, & Filij, & Spiritus S. & Sanctæ Dei Genitricis Mariæ, ſanctique Petri Apoſtolorum Principis, & beati Martialis & aliorum Apoſtolorum, atque omnium Sanctorum Dei. Nos Epiſcopi in nomine Dei ſpiritualiter congregati Aymo Archiepiſcopus Bituricenſis, Iordanus antiſtes Lemouicenſis, Stephanus Anicienſis, Renco Aruernenſis, Ragamundus Mimatenſis, Emilius Albienſis, Deus-dedit Cadurcenſis, Eſimbertus Pictauenſis, Arnardus Petracoricenſis, Roo Engoliſmenſis, excommunicamus illos milites de iſto Epiſcopatu Lemouicenſi, qui *pacem & iuſtitiam Epiſcopo ſuo* firmare, ſicut ipſe exigit, nolunt, aut noluerint: maledicti ipſi, & adiutores eorum in malum: maledicta arma illorum, & caballi eorum, erunt cum Cain fratricida, & cum Iuda traditore, & cum Datam & Abiron, qui viui introierunt in infernum: & ſicut hæ lucernæ extinguuntur in oculis veſtris, ita gaudium eorum extinguetur in conſpectu Sanctorum Angelorum, niſi ante mortem ad ſatiſfactionem atque emendationem ſiue pœnitentiam dignam venerint in iudicium Epiſcopi ſui. *Omnes Epiſcopi & Presbyteri* candelas ardentes *in manibus* tenentes, mox *eas in terram proijcientes* extinxerunt. Ad quod verbum cor populi valdè expauit, & omnes clamauerunt dicentes: ſic extinguat Deus lætitiam eorum qui pacem & iuſtitiam ſuſcipere nolunt.

Iordanus Epiſcopus

His dictis dominus Iordanus ait ad populum: Hæc verba maledictionis eodem dicta ſunt tenore nuperrimè in ſancto Concilio Bituricenſi in aduerſarios pacis. Quemadmodum autem inter Bituricenſes, Deo donante, pax firmata eſt, ita inter Lemouicenſes pacem fieri optamus. Poſt hæc ſinguli Epiſcoporum & vltimus Archiepiſcopus de pace populum monuere dicentes: Sicut paſtor veſter ecce prædixit vobis de pace, ita nos eius dicta firmamus vno corde & vno conſenſu ex auctoritate Saluatoris Ieſu-Chriſti Domini noſtri, & beati Petri atque beati Martialis, ſanctorúmque aliorum Apoſtolorum, quibus propriè à Domino collata eſt poteſtas ligandi atq; ſoluendi: quidquid hic paſtor à Deo vobis datus confirmat, confirmamus, quidquid deſtruit deſtruimus, ligamus quos ipſe ligat, benedicimus quibus benedicit.

Aymo Archiepiſc.

His & huiuſcemodi peroratis, facto ſilentio cùm ad horam confractionis Dominici corporis ventum eſſet, atque ex more Archiepiſcopus benedictionem populo funderet, ſuper Beati Martialis nomine mentionem interſeruit, ita dicens: Benedicat & cuſtodiat vos omnipotens Deus, domúmque hanc ſui muneris præſentia inluſtrare atque ſuæ pietatis oculos ſuper eam die ac nocte dignetur aperire. Amen. Concedátque propitius, vt omnes qui ad ſolemnitatem anniuerſariam dedicationis huius Baſilicæ hodierna die conueniſtis, intercedente Beato Martiali Apoſtolo & cæteris ſanctis ſuis, quorum reliquiæ hîc pio venerantur amore, vobiſcum hinc veniam peccatorum veſtrorum reportare valeatis. Amen. Quatinus eorum interuentu ipſi templum Sancti Spiritus, in quo Sancta Deus Trinitas iugiter habitare dignetur, effici, & poſt huius vitæ labentis excurſum ad gaudia æterna fœliciter peruenire mereamini: & cætera quæ in Epiſcopali benedictione proferri ſolitum eſt. Secundus tamen benedictionis ille verſus in eo codice, ſicut & nonnullis alijs nomen beati Ioannis Euangeliſtæ ſcriptum continebat verum, vt dixi, ob

loci & feſtiuitatis opportunitatem conuenienter & conſultò hæc circumſtantium peritorum aſſenſu ab Archiepiſcopo in Beati Martialis proprietate & gloria dicta ſint. Quod valde placuit omni Eccleſiæ, ſummo amore & tripudio. Certiſſimum quippe tenemus ea placere Spiritui-Sancto, quæ plurimorum fidelium conſenſu in vnam voluntatem conueniunt, iuxta quod ſcriptum eſt: Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna.

Claudente luce diem, finitis veſpertinis ſolemniis, Æmilius Pontifex, veneranda canicie Angelicus, in eadem Baſilica hanc propter patrocinium Beati Martialis benedictionem dedit populo dicens: Deus qui vos in Apoſtolicis tribuit conſiſtere fundamentis, benedicere vos dignetur beati Martialis Apoſtoli ſui interuenientibus meritis, & cætera quæ ſequuntur. Conſilio autem inito, Epiſcopi ſemetipſos altrinſecus monuerunt, vt tarditate remota, craſtino valdè manè, quod inluxit ſexta feria ad Concilium iteratò cogerentur in vnum: quod qualiter actum ſit, ſequenti lectione paucis perſtringendo reſeruabimus, poſtulantes Dominum, vt vtilia quæ oculis ipſi vidimus, & auribus præſentes audiuimus, memoriæ noſtræ ſuggerere ad literis mandandum dignetur Deus & Dominus noſter Ieſus-Chriſtus; cum quo eſt gloria Patri, vnà cum Spiritu Sancto, per immortalia ſæcula ſempiterna. Amen. *Æmilius Epiſcopus Albienſis.*

ALTERA PARS LEMOVICENSIS CONCILII.

SEcundo interea Concilii die, poſt anniuerſariam Dominicæ Baſilicæ ſolemnitatem excurſam, ſurgentes Epiſcopi ad pſallendum ante lucem, atque cum aurora lucis daret primum initium ipſi diei, altaris myſterium Domino perſoluentes valdè manè, antequàm clariùs inluceſceret, ad Baſilicam ſanctæ ſedis aggregati, congruenti & diſpoſito ordine intrauerunt ad Concilium. Letaniam impoſuit illis tribus diebus iam dictis Dominus Azanerius venerabilis Pater Monaſteriorum S. Martini Maſciacenſis, ſanctique Benedicti Floriacenſis, qui vnà cum antiſtite Bituricenſi, ad Concilium Lemouicenſe aduenerat. In quibus Letaniis B. Martialem inter aliorum Apoſtolorum nomina enunciauit per ſingulos dies; nam hæc illi & ſuis antiqua fuerat conſuetudo, ſicut ipſe cunctis in Concilio publicè prædicabat. Erat autem adprimè liberalium artium peritus, qui dicebat valde fieri inconueniens, eum qui poteſtatem ligandi & ſoluendi à Redemptore cum aliis Apoſtolis acceperat, inter eos ſanctos qui non acceperant, prædicari. Licet enim omnes Epiſcopi poteſtatem habeant ligandi & ſoluendi, non tamen eam à Chriſto priuatim alii acceperunt; niſi tantummodo illi qui eum in carne beatis oculis viderunt & ſecuti ſunt, & ab eo ad prædicandum miſſi ſunt, dicente Domino: Sicut miſit me pater & ego mitto vos. Hoc cum dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt. Porrò cùm ſtaſſent omnes in vnum, & ab Archidiacono data eſſet congrua lectio, & deinde conſequenti ordine ab eo qui verbum declamatoriè iubentibus Epiſcopis fecit, doctrina ex ſcripturis diuinis & de fide Catholica peruulgata eſſet, iterum inter Epiſcopos ſermo habitus eſt de veritate requirenda, & vſque ad mortem obſeruanda, de fallacia notanda, & ad nihilum redigenda, de iuſtitia, de pace, de Patrum ſtatutis inuiolabiliter tenendis. In primis itaque antequam de aliquibus inter Epiſcopos confabulatio fieret, extitit ex maioribus quidam, qui Archiepiſcopo diceret: Quoſdam, cariſſime Pater, ex clericorum ordine in hac ſede & in hac vrbe modò eſſe deprehendimus, qui non ratione, ſed leuitate, veſtris non obſequi parant verbis, quibus heſterno Concilio agitatum eſt de beato Martiale Aquitaniæ Doctore, vt potius inter Apoſtolos, quàm inter Confeſſores pronunciari ab omnibus rectè debeatur. Super qua re quidam adhuc velut nouitatis nacti occaſionem, murmurant in angulis. Cui Archiepiſcopus ita reſpondit. Nullus noſtrum ignorat heſterno coram omnibus rationabiliter eſſe definitum, quòd Beati Martialis Legationis teſtimonium ab antiquis præoccupatum & teſtificatum ſit, & quia ſicut caput noſtrum Romana Sancta Apoſtolica ſedes comprobat, ita nos eius membra hoc idem debemus ſuſcipere, & omni veneratione amplecti: & quia qui poteſtatem ligandi atque ſoluendi propriè à Chriſto in terris in carne adhuc degente acceperunt, abſque dubio Apoſtoli ſunt. Et quia nemo contradicere vero poteſt, Beatum Martialem à Chriſto in terris in carne adhuc degente poteſtatem ligandi & ſoluendi cum reliquis Apoſtolis accepiſſe. Sancti

etiam Doctores & Patres noſtri antiqui; columnæ Eccleſiæ fortiores proclamant, omnes qui Dominum in carne viderunt, cúmque poſtea prædicauerunt, fuiſſe Apoſtolos appellatos. Et quis negauerit beatum patronum iſtum vidiſſe Dominum in carne, & eum poſtea prædicaſſe? Paulus quoque Doctor gentium alios exceptis vndecim ſcribit eſſe Apoſtolos, dicens: Apparuit Dominus vndecim, deinde Apoſtolis omnibus, hoc eſt ſeptuaginta duobus, de quibus indubitanter vnum eſſe credimus beatum Martialem. Nam & cùm Dominus diceret: Nonne vos duodecim elegi? nunquid dixit; nonne vos duodecim Apoſtolos elegi? Potiùs ſubauditur diſcipulos, teſte Ioanne Euangeliſta, qui ait: Multi diſcipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergò Ioannes ad duodecim, ſubauditur diſcipulos; nunc vos duodecim, ſubintelligitur diſcipulos elegi. Et profectò conſtat multitudinem fuiſſe diſcipulorum Domini, illoſque ſpecialiter fuiſſe Apoſtolos, quos ipſe Dominus elegit, & miſit ad prædicandum. Nonne electi ad prædicandum fuerunt illi, de quibus Lucas ait Euangeliſta: Deſignauit Dominus & alios ſeptuaginta duos, & miſit illos, dicens: Ite, ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos? Sed quia contendunt de Beato Dionyſio, & aliis Patribus antiquis Galliarum, nunquid Dionyſius & Saturninus genere Gentiles ab ipſo Ieſu antequam in cœlos aſcenderet, acceperunt poteſtatem ligandi atque ſoluendi cum his qui Dominum in carne viderunt & ſecuti ſunt? Nunquid vſque hodie inueniuntur quia de nouitate cauſantur, nomina Dionyſii & Saturnini ſcripta vſpiam per Letanias inter Apoſtolorum nomina? Liquidò conſtat verò quòd per antiquiſſimos Codices pene innumeros, locos & gentes longinquas beatus Martialis vnà cum aliis Apoſtolis ſcriptus eſt Apoſtolus: ergo ſit nobis, quia & erat antiquis. Quod denique de beatis Dionyſio & Saturnino dixi, eodem modo dictum putat de Vrſino, & Auſtremonio, de Fronto genere Pettacotico, de Iuliano Cenomanenſi genere Romano, & de aliis qui Apoſtolos viderunt in carne, vel videre potuerunt, qui tam à Beato Petro, quàm à Beato Clemente ſiue ſucceſſoribus eius in Galliam poſt beatum Martialem prædicare miſſi ſunt. Illi non ſpecialiter à Chriſto, ſed ab eis qui illos in Epiſcopatus ordine conſecrarunt, poteſtatem ligandi, ſoluendique acceperunt, quemadmodum & ego ipſam poteſtatem non meo merito, ſed gratia Dei ab eo qui mihi gratiam tribuit Epiſcopatus conſecratore meo, præſente videlicet domno Iordano, huius ſanctæ ſedis Lemouicenſis paſtore accepi. Sed quid adhuc plura recapitulari opus ſit, de quibus iam & ab antiquis patribus, & à ſancta Romana & Apoſtolica ſede, & nuper à Concilio Bituricenſi, & hîc heſterna peritorum diſputatione plenius ad ordinem perfectum definitum eſt? Nihil itaque iam aliud teſtat, quàm vt à nobis hîc in conſpectu Concilii publica damnentur excommunicatione, quicunque Cleri de omnibus Comprouincialibus noſtris vlterius poſt hoc Concilium repugnanti animo beatum Martialem Doctorem primum Aquitaniæ, in alio quàm in Apoſtolorum ordine & memoria enunciauerint. Et cum auſtero vultu Metropolitanus ligamentum damnationis vellet ab ore proferre, ſic domnus Iordanus locutus eſt dicens: Petimus auctoritatem veſtram, venerabilis pater, vt hodie hoc iudicium ſuſpendatis à Clericis huius ſanctæ ſedis; adhuc enim ſecundum Dominicam vocem, corripiam eos hodie inter me & ipſos ſolos. Si me audierint, lucratus ero fratres meos: ſi autem non me audierint, adhibebo mecum adhuc vnum vel duos ex præſentibus Coepiſcopis fratribus noſtris, vt in ore duorum vel trium ſtet omne verbum. Quodſi eos non audierint, dicam Eccleſiæ, publico præſenti Concilio, vt omnes audiant in teſtimonium: ſi autem Eccleſiam, hoc eſt Sanctum præſens Concilium non audierint, erunt mihi ſicut ethnicus & publicanus; & tunc verbo veſtræ auctoritatis ligate eos tanquam non hominibus, ſed Spiritui-Sancto inobedientes. Námque, vt ait Auguſtinus, Spiritus Sanctus, qui quondam per Apoſtolos loquebatur, nunc etiam per nos loqui dignatur, quotiens de diuinis diſſerentes veritatem loquimur

His verbis priuatis credens Archiepiſcopus: Ergo, inquit, cætera quæ ad Concilium pertinent, Domino opem ferente diſcutiantur. Cumque de regulis Eccleſiaſticis diutius explicaſſent, ait domnus Iordanus: Benè placet *vt Bituricenſis Concilij* capitula in promptu afferantur, ſi forte Lemouicenſibus hæc ipſa tantummodo coaptentur, an aliter clero noſtro placeant, ſiue alia opportunè ſuperadiiciuntur. Non enim vna eademque lex omnibus Eccleſiis, ſiue populis, ſiue ciuitatibus, ſiue gen-

tibus ſemper poteſt congruere; ſed quædam pro qualitate locorum & gentis, & animorum, quamuis diuerſo, congruenti tamen ordine in conſuetudinem deducuntur. Nihil quippe obeſt diuerſa locorum conſuetudo; ſi tamen ratione ſiue autoritate fulciatur, plus tamen ratio quàm autoritas præualere debet. Nam Gentiles pro maiorum ſuorum autoritate, nulla tamen ſubnixi ratione idola colunt; quia quædam auctoritas ſine ratione videtur eſſe; ratio verò per ſemetipſam auctoritatis dignitatem accommodat, atque ideo multorum maiorum auctoritas ſæpè in melius commutata, ſiue penitus neglecta eſt, quia minus ratione fulcitur. Grauis autem culpa eſt, ſi quis pro arbitrio humano auctoritatem, quæ rationis plena eſt, contemnere præſumit. Rationabilis itaque autoritas, ſiue ratio cum autoritate, & autoritas cum ratione ſemper vt ſeſe dignam præbeat & excellat neceſſe eſt. Diuerſarum igitur conſuetudinum vſus & obſeruantia per populos, per loca, niſi fidei, ſpei & charitati contraria ſint, nihil officere Chriſtianæ dignitati videtur: immò illa conſuetudo ſemper ad religionem prodeſſe creditur, quæ tum pro loco, tum pro tempore, pro neceſſitate, pro dignitate, pro ratione, pro autoritate vnanimi voluntate fratribus in vnum habitantibus bene complacere videtur. Quid enim? *Nunquid Canonici Monachos pro duodecim lectionibus, vel Monachi Canonicos pro nouem* numero reprehendere poſſunt? Vtraque enim ratione & autoritate firma ſunt: ter quatuor pro quatuor mundi partibus ſanctæ Trinitati ſubuectis; ter autem terni pro nouem Angelorum ordinibus Sanctæ Trinitati gloriam dantibus. Duodecim comprobauit ille vir ſpiritu omnium iuſtorum plenus, ſanctúſque Papa Gregorius prius Monachus, poſtea Apoſtolicus. Nouem traditæ ſunt à diſcipulo beati Petri Ignatio Martyre, qui per nouenarium numerum lectiones & pſalmos ab Angelorum choris prolata audiuit in cœlo; deinde à Niceno Concilio, deinde ab ipſo Sancto Gregorio hic numerus in Pſalmis & Lectionibus & Reſponſoriis obſeruatus eſt. Quid etiam *Orientalibus vel Occidentalibus Clericis vſus barbam radendi, vel non radendi officere* ad religionem videtur? Iſti enim Petrum Apoſtolum autorem huius conſuetudinis habent, & cum autoritate hanc tenent rationem, rationabile eſſe dicentes Clericos à Laicis ſicut in vita, ita in corpóris habitu differre. Quocirca hic mos ad religionem nobis potius prodeſſe, quàm obeſſe perſpicitur. Illi autem non barbam radendi morem eligunt, Paulum ſiue Iacobum fratrem Domini Apoſtolos in autoritatem ſibi aſſumentes, qui cum autoribus rationem adiungunt: fieri quippe oportet rationabile obſequium noſtrum, rationabile dicentes Clericos ſicut & Laicos decorem in facie ſeruare virilem, iuxta dignitatem humanæ conditionis à Deo creatam, quæ ſolum virum barbam propter dècorem habere voluit, & in vertice ſolummodo capitis clericatus ſignum præmonſtrare. Aliam adiungunt ſibi rationem, quia Dominus noſter Nazaræus, & intonſus eſſe voluit, ferrum ſuper caput eius non aſcendit, coronam ſpineam duntaxat in vertice dignatus eſt pati, ad cuius inſtar clericorum corona in vertice ferro incidente figuratur, vt regnum & Sacerdotium Chriſti, etiam in clericorum capitibus raſura ipſa præmonſtretur. Ita ſicut ſuper hac re noſtra conſuetudo auctoritatem ſimúlque rationem & religionis habet augmentum: ſic etiam penes Græcos illorum talis à noſtra diſſidens conſuetudine conſuetudo autoritatem vnà cum ratione & religionis continet fructum. Et hac in re neque illi nos, neque nos poſſumus reprehendere illos, ſicut de fidelibus qui carnibus veſcebantur, ait Apoſtolus; Qui non manducat manducantem non ſpernat; & qui manducat, non manducantem non iudicet. Qui enim manducat, Domino manducat; & qui non manducat, Domino non manducat. Qui porro autoritatem obſeruant cum ratione, rectè poſſunt reprehendere illos qui ſine ratione cuſtodiunt autoritatem; Hi autem iſtos nullomodo. Qua de re qui Beatum Doctorem Aquitaniæ inter Confeſſores proponunt, auctoritatem habentes maiorum, ſine ratione dicentes: ſic propoſuerunt qui ante nos fuerunt; illi & illi, merito reprehenduntur ab his, qui cum autoritate rationem oſtendunt; proponentes eum vnà cum aliis Apoſtolis, & dicentes: illi & illi antiqui patres apud illa autentica loca, & Romana Apoſtolica ſedes, illique peritiſſimi viri eum propoſuerunt in Apoſtolorum ordine. Rationabile autem eſt vt ille qui inter alios Apoſtolos à Domino accepit virtutem prædicandi Euangelium, poteſtatem ligandi & ſoluendi, ſcientiam omnium linguarum, & ſignum Apoſtolatus habet Galliam, ideóque Apoſtolus eſt, meritò cum ipſis Apoſtolis proponatur, & memoria eius de

gloria Apoſtolatus ſemper confirmetur. Iſti ergo illos, non illi iſtos ſuper hac re arguere iuſtè poterunt. Hæc idcirco dixi, ne diuerſorum diuerſæ conſuetudines & leges ſi rationem habent, ſcandala generent. Obſeruandum equidem nobis magnopere eſt ante omnia, & ſuper omnia, vti mandatum Dei, & non noſtras traditiones populo obſeruandas tradamus, & nihil niſi ſcripturarum diuinarum autoritate fultum ſtatuamus agendum, nihilque de cordibus noſtris, nihil extra præceptum Domini & Sanctorum Patrum (quod abſit) conſtituere, docere, vel iubere præſumamus. Quæ verò aliis tradimus, primi nos ea ipſi faciamus, ne ſimus de illis ſuper Cathedram Moyſi ſedentibus, ſuper quibus Saluator ad turbas, & ad diſcipulos ſuos ait: Dicunt enim & non faciunt. Et iterum: Digito autem ſuo nolunt ea mouere.

His dictis conuerſus Archiepiſcopus ad eum, qui ad dexteram ſuam ſuper aliam Cathedram ſedebat, ſacris veſtibus ornatum Azenerium Abbatem, dixit ad eum: Rogamus, cariſſime, vt (ſicut domnus Iordanus Pontifex iubet) Capitula Bituricenſis Concilij, velut vos ipſi, qui interfuiſtis, audiſtis, huic ſancto Concilio coram exponatis.

Tunc ipſe enunciare cœpit, dicens:

Hæc ſunt Capitula ſuper quibus hoc tempore deprauata erat ſancta Bituricenſis mater Eccleſia. Itaque Patrum ſequentes veſtigia, ſtatuerunt qui præſentes ibi fuerunt Epiſcopi, Aymo Bituricenſis, Stephanus Anicienſis, Renco Aruernenſis, Ragamundus Mimatenſis, Emilius Albienſis, Deus-dedit Cadurcenſis, hæc ſeruanda ab Eccleſiis ſibi commiſſis.

CAPITVLA CONCILII BITVRICENSIS.

I. IN primis, vt per omnes ſuarum Diœceſeon Eccleſias, beati Martialis Doctoris Aquitaniæ nomen & memoria, non inter Confeſſores, ſicut inter nos negligenter à nonnullis fieri ſolitum erat: ſed inter Apoſtolos proponatur, ſicut à Romana ſede, & à pluribus antiquis Patribus ſecundum veritatem Spiritus-Sancti definitum eſt: ita in eo gradu, in quo à Rege ſæculorum collatus eſt, tantus ille Dei Princeps & amicus ab Eccleſia vno corde & ore ſemper deinceps rata ſtabilitate confirmetur, quatinus eius interceſſione omnis ſancta Eccleſia Catholica in augmentum excreſcat Sanctæ Religionis, & optata proſperitate quieſcat in altitudine pacis.

II. Item quia corpus Domini per Eccleſias Parochianas dicebatur nimia vetuſtate neglectum, ſtatuerunt Epiſcopi in eodem Concilio, vt corpus Domini non plus ſeruetur, quàm à Dominica in alteram.

III. Item, vt Epiſcopi de ſacris Ordinibus munus non accipiant, nec aliquis loco eorum, neque aliquis de ſubiectis eorum, ſicut pro ſcribendis nominibus ordinandorum ſolebant ſcriptores pretium accipere.

IV. Vt Archidiaconatum nullus habeat, niſi Diaconus efficiatur.

V. Vt Presbyteri & Diacones & Subdiaconi, ſicut lex Canonum præcipit, neque vxores, neque concubinas habeant, & qui eas modo habent, ita eas ſine mora peracto hoc Concilio derelinquant, vt nunquam vlteriùs ad eas accedant. Qui verò derelinquere eas noluerint, à proprio gradu & officio ceſſent, & inter Lectores & Cantores permaneant. Similiter nulli de Clero permittimus deinceps vxorem, neque concubinam habere. Supradicti autem in choro tantùm intrent ad legendum & cantandum: ad altaris verò miniſterium nullatenus accedant.

VI. Vt Epiſcopi nullum amplius ad Subdiaconatus gradum ordinent, niſi in præſentia Epiſcopi ante altare ſedis Deo promittat, nunquam ſe habiturum vxorem, neque concubinam; & ſi tunc eam habuerit, mox ei abrenunciet, quod lingua Francorum gurpire dicimus.

VII. Vt Archidiaconi, Abbates, Præpoſiti, Capiſcoli, Canonici, Oſtiarii, & omnes qui miniſterium intra ſanctam Eccleſiam tractant, tonſuram Eccleſiaſticam habeant, hoc eſt barbam raſam, & coronam in capite.

VIII. Vt filij Presbyterorum, ſiue Diaconorum, ſiue Subdiaconorum, in Sacerdotio, vel Diaconatu, vel Subdiaconatu nati, nullomodo vlterius ad Clericatum ſuſcipiantur, quia tales & omnes alij, qui de non legitimo coniugio ſunt nati, ſemen maledictum in ſcripturis diuinis appellantur, nec apud ſæculares leges hæreditari poſ-

ſunt, neque in teſtimonium ſuſcipi. Et qui de talibus Clerici nunc ſunt, ſacros Ordines vlteriùs non accipiant, ſed in quocunque gradu nunc ſunt, in eo tantum permaneant, & vltra non promoueantur.

Similiter nullus ſeruorum vel collibertorum amodò Clericus fiat, niſi prius libertatem de dominis ſuis habuerit ſub idoneis teſtibus. IX.

Qui autem de aliquo gradu Eccleſiaſtico ad Laicalem ordinem ex toto reuerſi ſunt, & coniugium legitimum acceperunt, & poſtea agentes pœnitentiam dignam ad priſtinum gradum reuerſi ſunt, eorum filij legitimi ſunt, quia in laicali ordine de legitimo coniugio procreati ſunt, nec dici poſſunt filij Clericorum, ſed Laicorum, vel etiamſi laici permanſerint, idem eſt. X.

Item, ſtatutum eſt vt Epiſcopi quando fecerint Ordines, vel Clericos, audiente populo excommunicent, vt nullus eis offerat ad Clericatum filium Presbyteri, neque Diaconi, neque Subdiaconi, neque ſeruos, neque collibertos aliorum, niſi libertate donatos. Et ſi ipſi per ſemetipſos obtulerint, nullus ſcienter eos ibi celet. Et ſi cuipiam de talibus ſacrum Ordinem aut Clericatum ignoranter tribuerit Epiſcopus, mox vt cognitum fuerit, Archidiaconus deponat eos, quia irrita eſt illicita Ordinatio, ſicut Sancti Patres dixerunt, & in talibus Eccleſia Dei deſpectui patet. XI.

Nullus pretium pro baptiſmo, neque pro pœnitentia danda, neque pro ſepultura accipiat, niſi quod fideles ſponte dare vel offerre voluerint. XII.

Vt Presbyteri oblationes, vel luminaria, quæ eis ad manus offeruntur, tanquam propria ſua habeant, & cereus paſchalis ad illuminanda altaria remaneat. XIII.

Vt pallia, quæ ſuper mortuorum corpora poſita ſunt, non ponantur ſuper altare. XIV.

Vt in die Dominica vectigalia non fiant, quod carregium vel ſagmegium dicitur, niſi amore Dei, vel timore hoſtium, vel propter magnam neceſſitatem. XV.

Vt illi qui vxores legitimas, ſine culpa fornicationis dimittunt, alias non accipiant illis viuentibus, nec vxores viros, ſed ſibimet reconcilientur. XVI.

Vt nullus de parentela ſua vxorem accipiat, vſque in ſextam vel ſeptimam progeniem. XVII.

Vt nullus vxorem conſanguinei vel alicuius parentis ſui in coniugium accipiat, quia vir & vxor legitimè coniuncti vna caro ſunt. XVIII

Vt nullus filiam ſuam det vxorem Presbytero, neque Diacono, neque Subdiacono, neque filiis eorum. XIX.

Vt nullus filiam Presbyteri, neque Diaconi, neque Subdiaconi, neque vxores eorum in coniugium accipiat, quia deteſtabile eſt. Nam & ſanctus Gregorius dixit. Qui Presbyteram in coniugium duxerit, anathema ſit. XX.

Vt ſæculares viri Eccleſiaſtica beneficia, quod feuos Presbyterales vocant, non habeant ſuper Presbyteros. XXI.

Vt nullus Laicus Presbyteros in ſuis Eccleſiis mittat, niſi in manu Epiſcopi ſui, quia Epiſcopus curam animarum debet vnicuique Presbytero commendare de parœchiis Eccleſiarum ſingularum. XXII.

Vt Clerici Clericaturam ſuam dimittentes ab aliis Clericis ſeparentur. XXIII

Vt illi qui voluntarij, & ſecundùm regulam Sancti Benedicti habitum Monachi ſuſceperunt, & poſtea voluntarij dereliquerunt, communione fidelium priuentur, vſque ad emendationem dignam. Et ſi Abbates, vel alii Monachi nolunt eos ſuſcipere, maneant cum Clericis in Monaſteriis, vel apud Eccleſias in habitu Monaſtico, & reuerentia, atque abſtinentia. XXIV.

Vt Canonici & Monachi de Monaſteriis ſuis, vbi priùs titulati ſunt, niſi cauſa rationabilis neceſſitatis, vel ædificationis animæ, vel Ordinem melius obſeruandi, ad aliud Monaſterium non tranſeant propter adipiſcendum aliquod miniſterium vel honorem, vel occupationem terrenam, abſque conſenſu Epiſcopi ſui vel Abbatis. XXV.

Finis Capitulorum Concilij Bituricenſis.

Talia ſenior cùm peroraſſet, ait domnus Iordanus: Omnia nobis hæc bene placent. Tantum de corpore Domini mutando propter Presbyteros, qui omnibus dominicis diebus ad Eccleſias ſuas nequeunt adeſſe, placet ita temperanter inſtitui, vt ab omnibus valeat inexcuſabiliter obſeruari. Quæ enim in Eccleſia inſtituuntur, ſic debent fieri moderata, vt abſque importabili faſce ab omnibus portentur, &

qualiter animæ ſaluentur, & quod facit Eccleſia abſque murmuratione faciat, & ne inobedientia locum inueniat. Itaque placet vt corpus Domini in anno per duodecim terminos renouetur in omnibus illis Eccleſiis, vbi inceſſanter cuſtodiri ſolet, hoc eſt in Paſcha, in Pentecoſte, in natiuitate S. Ioannis, ad vincula S. Petri, in aſſumptione Sanctæ Mariæ, in feſtiuitate Sancti Michaëlis, in omnium ſanctorum, in S. Andreæ, in natali Domini, in Hypopanti, in Quadrageſima, in media Quadrageſima: his enim diſtinctionibus anni omnes Presbyteri ad proprias poſſunt recurrere Eccleſias: Et ipſum corpus Domini quod mutatur, nonniſi à mundis Eccleſiæ miniſtris ſumatur. Monaſteria verò Monachorum regularia, quia diligentiùs & nitidiùs omnia ad cultum altaris procurant, in Abbatum ſuorum arbitrio de his, ſicut & de aliis regulis permittimus. Illi enim noſtris legibus conſtringi non debent, qui vltra nos per arctam & anguſtam portam vitæ ingredi appetunt, qui voluntatem propriam frangunt, qui iugum ab adoleſcentia portant, qui Epiſcoporum iuſſis ſummopere in omnibus obediunt. Tales, inquam, legibus non oportet ſubiici conciliorum, niſi fortè reprehenſioni vel contemptui patuerint, ſicut Apoſtolus ait: Iuſto lex non eſt poſita, ſed iniuſtis & non ſubditis, impiis & peccatoribus, ſceleratis & contaminatis, patricidis & matricidis, homicidis, fornicatoribus, maſculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, periuris, & ſi quid aliud ſanæ doctrinæ aduerſatur, quæ eſt ſecundum Euangelium gloriæ Beati Dei, quod creditum eſt mihi. Nam & Abbates regulares non ideo ad Synodum venire cogo huius ſedis, vt arguantur, ſed vt mihi de rebus Eccleſiaſticis moderandis conſultum præbeant, quatinus ipſi ſpiritales viri, dum mihi per diuerſas multorum curas diſperſo opem ferunt ad ſubleuandum onus, in retributione coronæ mecum participentur. De cultu enim Eccleſiaſtico & reuerentia corporis Domini, probaui ipſe oculis meis regulares per Lemouicinum Monachos altaria & Codices, veſtimenta, calices, linteamina, & cuncta quæ ad altare pertinent, mundiſſima cotidiè & cum reuerentia ſeruare.

Cúmque de his & aliis huiuſmodi plura dicerentur, & Archiepiſcopo, omnibuſque placerent, accuſatores iuſti extiterunt ex ſenioribus, qui dicerent in Concilio: *Bellilocenſis.* In loco Sancti Petri * Bellocenſis Monaſterii ſancta Eccleſia Lemouicenſis vim patitur. Hic ſiquidem locus in ordine regulari quondam fuit illuſtris, nunc autem ita à ſecularibus conculcatus eſt, vt ſuper Monachos ipſius Monaſterii *dominetur Abbas ſecularis*, & abſque Monachi habitu. Clamauerunt omnes qui erant in Concilio: Hoc magna deſtructio eſt, vt cæcus videntes ducat; ſtultus ſapientes doceat. Hac enim in re diſciplina moritur, locus hypocriſis Monachis datur, occaſio propria poſ- *Bellilocēſe Monaſt.* ſidendi Monachis ſurripit (*cor* ſubrepit, per quæ decepti perire poſſunt. Capite morbido totum corpus inutile eſt: & pro tali deſtructione locorum Dei, ira ſuper populos à facie Dei egreditur. Tunc requiſiti Monachi ſupradicti Monaſterii adſtantes in conſpectu Epiſcoporum dixerunt: Ordinetur nobis Abbas idoneus ſecundùm regulam, & in pace erimus: lugentibus enim nobis, iſte ſuper nos tyrannidem arripuit. Vt autem præſentibus Epiſcopis ſit notum, *Rodulphus Archiepiſcopus* quondam Bituricenſis Monaſterium ipſum tempore Caroli Regis, in fundo ſuo conſtruxit, & prædiis ſuis, multiſque donis ſatis ſuperque nobilitauit. Poſt cuius tranſitum ad cœlos longo excurſo tempore, occaſione reperta, Comes Toloſanus Cœnobium ipſum ſuæ poteſtati addixit, & Comiti Petracoricenſi in beneficio largitus eſt: ille quoque Vicecomiti Combornenſi conceſſit, qui nunc nobis laicalem perſonam impoſuit ea de cauſa, quia *Bernardus Monachus Solemniacenſis*, & poſtea Epiſcopus Caturcenſis, nobis verò Abbas anteceſſor eius extitit. Dixerunt Epiſcopi: Eccleſiaſtica officia non ſecundùm carnis originem, ſed ſecundùm meritorum virtutum diſtribui oportet. Cumque ille Clericus non Monachus Abbas ſæculari nobilitate ac generoſitate magnus mox vocatus in Concilium ante Epiſcopos reus adſtaret genibus poſitis, & ſuper hac re iudicaretur ſecundùm Canones, ita reſpondit: O reuerentiſſimi Patres, hanc rogo iuſto iudicio corrigite rem, & libenter conſentio. Dixerunt Patres: Idoneum ex regularibus Monachis aliquem adducito ante domnum Iordanum, vt ipſe eum regulariter ordinet Abbatem ad regendum ipſum locum; & tu extrinſecus non diſſipator, ſed defenſor & prouiſor loci adeſſe memento. Itaque Epiſcopi poſtquam de his diu locuti eſſent, Primam Lemouicenſi ſub teſtimonio Concilii & *Vuillelmi Ducis Aquitanorum* hoc taliter commiſerunt negotium, vt vſque ad Natalis Domini feſtiuitatem, quæ in ſexta Hebdomada expectabatur, ordinaret in eo

loco

loco dignum paſtorem ſecundum regulam: quòd ſi contradicentes reperiret, qui id fieri non permitterent, & ipſos & ipſum locum excommunicatione Canonica ligaret; donec idem locus ad priſtinam reuocaretur dignitatem. *Quibuſdam verò ſciſcitantibus ſi qui Monachorum* forte de eodem ſæculari loco ad alium regularem tranſmigrare vellent, vtrum eis liceret; eruditi qui aderant, rectè ſapere tales iudicabant. Tales, inquit, Deo placere ſtudent. Nam ſi perfectus eſt qui inter malos bonus eſt, tamen bonorum conſortium adipiſci laudabile & perutile eſt; quia ſicut Spiritus Sanctus per Pſalmiſtam ait: Cum Sancto Sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, cum peruerſo autem peruerteris. Et rurſum Apoſtolus: Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Rurſus ſcriptura ait: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: qui communicauerit ſuperbo, induet ſuperbiam. Nam ſi lilium inter ſpinas lucet, tamen grauatur à ſpinis, & glorioſiùs creſcit inter amœna, quàm inter ſpineta. Nam & ipſe regularis Abbas ſi contigerit vt ſuper ſæculares Ordinetur Monachos, nec eos ab illicitis potuerit deflectere; nec habuerit bonos qui eum adiuuent, vt patienter toleret malos, ſatius eſt eos derelinquere, & ſecum ſolum habitare, quàm eorum incorrigibili mordacitate cordis tranquillitatem amittere, & iuxta Dominicam vocem: melius eſt ei luſcum vel claudum in vitam intrare, quàm duos oculos vel duos pedes habentem mitti in gehennam, hoc eſt melius eſt ſe ſolum lucrari, quàm cum prauis, quos inutiliter amat, detrimentum pati. De talibus loquitur Spiritus Sanctus, per Prophetam dicens: Fili hominis, increduli & ſubuerſores ſunt tecum; & cum ſcorpionibus habitas. Et item Iob: Frater fui draconum, & ſocius ſtruthionum. Et Dauid; Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam? Certè beatus Benedictus ſæculares vel agreſtes Monachos, qui eum veneno necare conati ſunt, ideo deſeruit, ne mentis ſuæ tranquillum oculum eorum peſſima fœditate turbidaret. Vt enim Sancti Patres dixerunt: Quidquid pacem vel tranquillitatem cordis, qua Deum aſſiduè cogitare debemus, perturbare poteſt, quamuis vtile, quamuis neceſſarium ſit, abiici oportet; quolibet quippe vitio cor perturbatum Deum cogitare non poteſt. Hæc dicentes non eos damnamus, qui inter Pſeudomonachos boni aliquotiens, vel cum prauis maioribus neceſſariò degunt, ſi tamen illud adimplent quod ſcriptum eſt: Quæ dicunt facite; quæ autem faciunt, nolite facere. Et item: ſicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias: Et periculis in falſis fratribus Apoſtolus exercitatus eſt. Et præcepta paſtoris in omnibus adimplere, etiamſi ipſe (quod abſit) aliter agat. Et in talium exemplo Beatus Petrus Loth in teſtimonium aſſumit dicens: Et iuſtum Loth à nefandorum conuerſatione eruit habitantem inter eos, qui de die in diem animam iuſtam iniquis operibus cruciabant. Nec de ſolis Monachis, verùm etiam generaliter de omnibus Chriſtianis, qui boni inter malos conuerſantur, hæc dicta ſunt.

De talibus item Paulus ad Diſcipulos ait: In medio nationis prauæ & peruerſæ, inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo. Hinc Ioannes Pergami Eccleſiæ: Scio, inquit, vbi habitas, vbi ſedes eſt Sathanæ, & tenes nomen meum, & non negaſti fidem meam. Ergo ſicut Gregorius, ait, Bonus non eſt, qui malos tolerare recuſat, & tantò magis tolerandi ſunt, quantò & ampliùs abundant. Regulares autem Monachos dicimus, qui inlicita nolentes, non ſuo, ſed alieno imperio viuunt, quibus omnia in medium conferuntur communia, nec aliquid habent, quod Abbas non dederit, aut permiſerit. Poteſt autem (quamlibet difficile contingere poſſit) regularis vnus inter plures agreſtes conuerſari, ſi tamen ab illicitis ſeſe continet, ſi his quæ ſibi ad huius vitæ vſus congruunt permittente aut dante eo qui ſibi præeſt, contentus fuerit, iuxta quod Apoſtolus loquitur dicens: Habentes victum & tegumentum his contenti ſumus. Seculares autem Monachos illos dicimus, quos regulares Monachi in die iudicij iudicabunt, ſicut Niniuitæ, vel Regina Auſtri, dicente Domino, Iudæos incredulos damnabunt, vel Apoſtoli duodecim Tribus Iſraël duodecim iudicabunt, quia illis credentibus, illi credere noluerunt; ſic iſti illos iudicabunt, quia iſtis regulariter viuentibus, illi regulariter viuere noluerunt. In capitibus ergò iuſtis Monaſteria oriuntur & vigent, in vitioſis ruunt & languent. Epiſcopus itaque, ad cuius Diœceſim pertinent Monaſteria, & Abbates, atque Chriſtiani vicini, niſi prohibuerint indignos in paſtoralem curam ingredi: malum in illos reſpicit, ſicut bona merces à Deo illos

expectat, ſi familiæ Dei dignos conſtituant diſpenſatores. Hæc & his ſimilia cùm myſtico & vtili audientibus ſermone de ſublimiori propoſito edíſſertata eſſent, ait domnus Iordanus: Ago Deo gratias, quia in Dioceſi Lemouicenſi plura Monaſteria recto tramite incedunt, & boni odoris de ſe exempla latiùs diffundũt, ſicut Apoſtolus ait: Chriſti bonus odor ſumus Deo, in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt. Hos quippe qui præſentes huic ſancto concilio interſunt, Abbates Lemouic. laudo & teſtificor in Domino Ieſu, quia cum ſibi ſubditis regulariter agentes, lucrandis animabus potiùs inuigilant, quàm de caducis rebus & tranſitoriis curent. Dignum eſt enim, vt quicunque ſuſcipiunt animas regendas, præparent ſe ad rationem reddendam. In primis denique familiam beati Martialis in hac vrbe, & Cambonenſe Monaſterium beatæ Valeriæ poſſeſſionem B. Martialis, & alia quæ ei iure poſſeſſionis perpetuæ ab antiquis ſubiacent temporibus Monaſteria non ignoro regulariter viuere. Nihilominus Solomniacum atque Vſercam Cœnobia nobiliſſima; Monaſteria quoque in hac vrbe S. Martini & Auguſtini, necnon & congregationem Virginum in Baſilica B. Dei Genitricis, & alias ſeruorum Dei per Lemouicinium congregationes gaudeo ſancti Ordinis tenerentiam regulariter obſeruare. Quantum denique in oculis omnipotentis Domini ad intercedendum pro ſalute populorum congregationes valeant ſeruorum Dei, B. Gregorius de congregatione Sanctimonialium locutus oſtendit inquiens: inter tot Langobardorum gladios, his noſtris temporibus Roma nequaquam ſubſiſtere poſſet, niſi Virginum Sanctimonialium in hac vrbe Romana congregationes ſuis orationibus tantæ hoſtilitati reſiſterent. Et item: Ideo, inquit, prouidendum nobis Monaſteriis ancillarum Dei, quatinus eis abundanter ſubſidia miniſtremus, ne qua forte penuria grauatæ à ſuo propoſito vel aliquantulum ſuccumbant. Nam Monaſteria Monachorum idem Gregorius per vniuerſum mundum libera & quieta eſſe volebat, vt ſi quem Epiſcopotum comperiſſet aliqua ratione ea excommunicare, vel inquietare, grauiter in eos vindicaret; quod in epiſtolis ſuis facile perſpici poterit. Nos quoque Monaſteria ſeruorum Dei defenſa, quieta, & tuta eſſe deſideramus, tanti patris veſtigia ſequendo. Veruntamen ſi culpa ſuperbiæ vel inobedientiæ in Abbatibus inuenta fuerit, eam canonicè inſequi oportet. Hæc dixi propter *Abbatem Monaſterij Vſercenſis*, quem dicunt hoc anno inſtituta ſancti concilij contempſiſſe: quidam enim narrauerunt nobis quia excommunicatum *Vicecomitem Albucienſem* interfectum in præda ipſe apud ſuum Monaſterium ſepelierit; ſuper qua re, ſi vera eſt, cor meum contriſtatur. Omnes enim nouerunt in ſanctis Conciliis ſic inſtitutum, vt ſi quis ab Epiſcopo ſuo excommunicatus interfectus, aut obitu proprio mortuus abſque reconciliatione fuerit, nullatenus Chriſtianorum ſepultura ſepeliatur, niſi Epiſcopus ſatisfacientibus pro eo amicis vel parentibus abſolutionem & licentiam ex hoc conceſſerit: ſed neque pro eo oretur, nec facultas eius in eleemoſynam ſuſcipiatur, quouſque ab Epiſcopo abſoluatur. Simili modo ſi vulneratus ad mortem quilibet de excommunicatis fuerit, vel infirmitate ad exitum correptus pœnitentiam ex corde petierit, vel eſſe Monachus quæſierit, pœnitentia eius ſuſcipiatur quidem, & viaticum ei pro miſericordia tribuatur; nullatenus tamen ſepeliatur, neque poſt mortem pro eo oretur, donec ab Epiſcopo ſuo abſoluatur. Dicente enim B. Gregorio in Dialogorum libro ſecundo: Tantam Eccleſię Chriſtus largitus eſt virtutem, vt etiam qui in hac carne adhuc viuunt, iam carne ſolutos abſoluere valeant, quos viuos ligauerant, dicente Domino ad Petrum, Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum, & in cœlis. Nam Sanctus Benedictus duas Sanctimoniales & vnum ex fratribus qui ligati obierant, poſt mortem abſoluit. Idemque Papa Gregorius medicum fratrem in ipſo exitu vitæ ligauit, nec eum conſolari in fine, nec pro eo orare permiſit. Sed nec eum in cimiterio Eccleſiæ ſiuit, quem tamen longè poſt mortem pro miſericordia abſoluit, & pro eo orare inſtituit. Verumtamen valde horrendum eſt, vt Beatus Papa ſcribit, cum quis irreconciliatus à ſæculo exit. Prætetea ſi quem Epiſcopus ligat, alius abſoluere ſe putat, & ipſe decipitur, qui eum ſuſcipit, & qui ſuſcipitur perit. Et hac occaſione falſæ pietatis concilia patrum deſtruuntur, & Deus contemnitur, & pax de Eccleſia expellitur. Siquidem ille qui excommunicatum ſuſcipit, idcircò ſimul cum eo perit, quia ſimilem ſortitur excommunicationis vindictam, & vt beatus Petrus in ſcriptura beati Clementis ait: Quicunque excommunicato conſenſerit, vel in colloquio participatur, vnus & ipſe eſt de illis, qui Eccleſiam Dei deſtruunt. *Cúmque in Concilio* à quibuſ-

Iordanus Epiſcopus.

Monaſteria Sancti Martialis, Cambonenſe, Solemniacũ, Vſerca, S. Marti i. S. Auguſtini.

dam interrogaretur, vtrum obſeruanda eſt excommunicatio ei, quem aliquando fortè iniuſtè, & abſque culpa Pontifex ligat? *Odolricus pater* ſic ait: Quemadmodum B. Gregorius atteſtatur, cuius autoritas ſperni minimè poteſt: Si paſtor ligat aliquem aut iuſtè, aut iniuſtè, aut ob culpam, aut ſine culpa, obſeruanda eſt excommunicatio, ne is qui iniuſtè forſitan ligatur, ipſam excommunicationem ex alia culpa mereatur: neque ouis paſtorem ſuum temerè reprehendat, nec ex ipſa timidæ reprehenſionis ſuperbia, culpa quæ non erat, fiat. Dicit autem de Epiſcopis; Quia ipſi ſe hac poteſtate priuant, qui vel odio, vel gratia, & non ſecundùm meritum cauſæ ligant vel ſoluunt. Ad hæc Pontifex adiecit dicens: Preſbyter qui excommunicatum ſcienter ſuſcipit, ideo ab ordine deponitur, quia ſemetipſum excommunicat, qui excommunicato conſentit. Tunc Epiſcopi dixerunt: Statuimus canonicè, vt qui amplius excommunicatum neſciens ſuſceperit, & poſtea probauerit, ad pœnitentiam mox recurrat in cõſpectu & iudicio Epiſcopi ſui. Qui autem ſcienter id egerit, ſiue in vita, ſiue in morte, ſiue aliquid de facultate damnati in eleemoſynam probatus fuerit ſuſcepiſſe, ab ordine Preſbyter ceſſet, nec gradum recipiat, niſi ſatisfactus, ab Epiſcopo ſuo ſacris veſtimentis reinduatur. Si Preſbyter non eſt, communione Euchariſtiæ & audientia miſſæ priuetur, vſque ad reconciliationem Epiſcopi. Quando autem Epiſcopus Preſbyterũ depoſuerit, ſic agat; iubeat eum prius indui omnibus Sacerdotalibus indumentis, deinde manu ſua auferat ei manipulum, deinde caſulam, deinde mediam ſtolã de collo reflectat ei inter ſcapulas ſub latere dextro, & depoſitus eſt à Preſbyteratu in Diaconatum. Quando quemlibet excommunicauerit, eat publicè ad oſtiũ Eccleſiæ, & oſtiũ pro eo claudat. Dum abſoluerit, ambulet cum eo vſque ad portas Eccleſiæ, & aperiat ei vt ingrediatur: aliter autem nullus excommunicatus Eccleſiam ingrediatur, quia nefarium & inlicitum eſt. Preſbyteri autem de ignotis cauſis, Epiſcopi de notis excõmunicare eſt, ne Epiſcopi vileſcat poteſtas. His dictis cum accuſatum Abbatem inquirerent quid reſponderet; ille reſpondit domno Primati; Domine, inquit, pater, ex hac re qua accuſor, veritas vobis nunciata non eſt; abſit à me, vt abſque veſtra licentia aliquando ſuſcipiam excommunicatũ. Ordo enim noſter quanto ſublimior eſt, tanto ſubiectior & promptior ad obediendum Epiſcopis vt ſit neceſſe eſt. In Epiſcopis enim ipſum Deum honoramus vel contempnimus, ſicut & ipſe ait: Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit. Ecce idoneos teſtes adhibeo, quia ille Vicecomes excõmunicatus poſtquàm prædando interfectus eſt (omnes enim prædantes excommunicati palam in omnibus conciliis ſunt) me ignorante à militibus ſuis ad Monaſterium deportatus eſt, cuius corpus neque ſuſcepimus, neque ſepeliuimus, ſed ſine officio ſacro retrò vltra aquam reuehi iuſſimus, vbi milites ipſi nullo Clericorum adſtante, ſepelierunt illud. Quo audito Epiſcopi iudicauerunt, dicentes; ſi ita eſt, nec ille excommunicatus ſepultus eſt, nec Abbas Monaſterii culpabilis iudicari poteſt. Tunc Epiſcopus Caturcenſis cœpit enarrare dicens: Nuperrimè poſt Concilium Bituricenſe quidam de excommunicatis equesin noſtra Diœceſi interfectus eſt, quem ego rogantibus amicis & propinquis eius nullatenus ſoluere volui, vt cæteri metum haberent; grauem enim culpam prædantis habuerat, itaque ſine Sacerdotis obſequio à militibus apud quandam Eccleſiam S. Petri, non me iubente, ſepultus eſt. Mane facto corpus eius longè extra Cimiterium proiectum & nudum ſuper faciem terræ inuentum eſt. Tumulus autem vbi ſepulturam habuerat intactus, ita vt dimiſſus pridem fuerat, repertus eſt; quem iterum milites aperuerunt, & nihil in eo aliud niſi veſtes, quibus inuolutum fuerat, inuenerunt. Rurſus cadauer ibidem ſepeliunt, & diligenter tumulum ſub enormi pondere terræ & lapidum claudunt: ſed die altero proiectum cadauer, & tumulum intactum vt ſupra aſpiciunt, quinquies ſepeliunt, toties eodẽ delectũ tenore conuenerunt: tãto demũ victi ſtupore, corpus longè à Cimiterio Eccleſiæ terra obruunt; quo terrore perculſi Principes militiæ pacẽ nobis, velut optabamus, firmare nequaquã diſtulerunt. Ad hæc reſpondit Concilium: Quid hoc aliud eſt, niſi quia ſub oculis hominum arbiter omnium adfirmat Eccleſiæ ſuæ auctoritatem, quia excommunicari à ſepultura Chriſtianorum iuſtè ab Epiſcopis ſegregantur? Tales enim negant fidem dum latrocinia potiùs quàm pacem ſectantur. Non enim Chriſtiani dicendi ſunt, de quibus ait Apoſtolus: Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. Item Iacobus: Fides ſine operibus mortua eſt. Certè Dathan & Abiron pro paſtorum ſuorum contemptu perierunt de medio multitudinis, ita in Epiſcopo ſuo Deum contempnens iuſtè inſepultus ab Eccleſia disjungitur, ſi in excommunicatio-

Odolricus.

Depoſitio Preſbyteri.

Caturcenſis Epiſc.

nis vinculo cum contingat oppetere in morte. Odolricus interea venerabilis Pater familiæ beati Martialis ſedens in Cathedra, iuxta primatem Lemouicenſem, ſacris vt erat indutus ornamentis dare cœpit conſultum Epiſcopis dicens: Hîc vos, cariſſimi, decernere oportet medicinam, quam contra generalem morbum adhibeatis. Si enim de pace tenenda, ſicut & veſtra voluntas, principes militiæ Lemouicenſis vobis obſtiterint, quid contra iſta ſit agendum? Dixerunt Epiſcopi: Hac in re petimus, chariſſime, ipſe date conſultum. Quibus ille: Niſi de pace adquieuerint, ligate omnem terram Lemouicenſem publica excommunicatione, eo videlicet modo, vt nemo niſi Clericus, aut pauper mendicans, aut peregrinus adueniens, aut infans à bimatu & infra, in toto Lemouicino ſepeliatur, nec in alium Epiſcopatum ad ſepeliendum portetur. Diuinum officium per omnes Eccleſias latenter agatur, & baptiſmus petentibus tribuatur. Circa horam tertiam ſigna ſonent in Eccleſiis omnibus, & omnes proni in faciem preces pro tribulatione & pace fundant. Pœnitentia & viaticum in exitu mortis tribuatur. Altaria per omnes Eccleſias ſicut in paraſceue nudentur, & cruces & ornamenta abſcondantur, quia ſignum luctus & triſtitiæ omnibus eſt. Ad miſſas tantum quas vnuſquiſque Sacerdotum ianuis Eccleſiarum obſeratis fecerit, altaria induantur, & iterum poſt miſſas nudentur. Nemo in ipſa excommunicatione vxorem ducat, nemo alteri oſculum det; nemo Clericorum aut Laicorum tondeatur, neque radatur, quouſque diſtricti Principes capita populorum per omnia ſancto obediant Concilio. Si quis verò probatus fuerit aliquo modo huius vinculi violator, non recipiatur, niſi cum digna pœnitentia: magnoperè enim Epiſcoporum excommunicatio eſt obſeruanda, ne fortè plus iraſcatur furor Domini ſuper nos & ſuper populum. Tunc interrogatum eſt in Concilio, vtrum vni aut duobus primoribus ſi obedierint, debeat ab Epiſcopo ignoſci ſine omnibus aliis, an non? *Quod Emilius Pontifex*, atque *Azenerius Abbas* hoc modo enodauerunt reſpondentes: Si de centum impiis præter vnum nequimus reuocare, ipſum ſolum cum gaudio debemus ſuſcipere. *Odolricus autem* pater ſic reſpondit: Si vna de centum animabus perditis ad ſalutem lucratur, gaudium eſt coram Angelis Dei. Si quis denique poſt mortem inobediendi, ad obediendũ Epiſcopo feſtinat, iam à Deo interiùs viuificatur, ideóq; eum abſolui neceſſe eſt. Nam de his qui ad pœnitentiã compunctos non ſuſcipiunt, obturatos verò aut terrore, aut amore ſæculari abſoluunt, ſic Spiritus S. per Prophetam dicit: Mortificabãt animas quę nõ moriuntur & viuificabãt animas quę non viuunt. Et ruſũ; Væ his qui dicunt malum bonum, & bonum malum, ponentes lucẽ tenebras, & tenebras lucem. Si ergo vel vnus ex primoribus principibus vobis obedierit, cæteri verò omnes attrita fronte rebelles extiterint, pacificũ ſuſcipite in pace Chriſti, eique in omnibus opẽ ferte, & terram honoremque eius in abſolutione gaudentem, & liberum eſſe permittite. Cæteræ autem partes Lemouicenſis terræ, quæ rebelles principes habent, in ſupradicto relinquantur anathemate, vſque ad dignam correctionem, vt ſit inter bonum & malum differentia, ac ſi inter lucem & tenebras. *Quod ſi omnes maiores* poteſtates Lemouicenſes pacem conſenſerint, vt omnia ſint abſoluta, & aliqui de priuatis militibus, ſiue minoribus principibus inuenti fuerint concilio inobedientes, hi tales ita priuati excommunicentur, vt ſint ſegregati à communione corporis & ſanguinis Domini, in Eccleſia intrandi nullam habeant licentiam, cum Chriſtianis non comedant, neque bibant, neque ambulent, linum non induant, carnem non comedant, vinum non bibant, non tondeantur, neque radantur, ad nullas orationes proficiſci præſumant; ſi infirmi fuerint, non viſitentur à Clerico; morientes in ipſa excommunicatione non ſint de loco leuati in quo mortui fuerint, nec cooperiantur ligno, neque petra, neque alia munitione; ſubſtantiam eorum nullus pro animabus eorum in eleemoſynam accipiat. Dictum in Concilio eſt: ſi quis de Epiſcopis aliquotiens timore, vel amore, vel pecunia ſe inflexerit, vt ſecundùm Concilium non diſtringat per iuſtitiam illum, quem diſtringere debet & poteſt, ſiue abſoluerit viuum vel mortuum, quem abſoluere non debet, aut in aliquo probatus fuerit violare Concilium, quod ipſe cum aliis Epiſcopis inſtituit, ab ipſis Epiſcopis deponatur vſque ad ſpatium temporis, quod ipſi Epiſcopi concorditer iudicabunt. Dixerunt Epiſcopi omnes. Placet nobis hæc propoſitio, & ſic fiat. Similiter fiat de illo Epiſcopo qui excommunicatum alterius Epiſcopi ſuſceperit viuum ſiue mortuum, vel in Epiſcopatu ſuo ſuſcipere à quoquam permiſerit, vel conſenſerit.

Interea cùm talia Epiſcopi ſermocinarentur, querimonia in concilio commota

Baptiſmus & manumiſſio in Monaſterio S. Martialis.

eſt à dicentibus; in Monaſterio beati Martialis *ſurſum* in Paſcha & Pentecoſte baptiſmus agitur, & ibi ſerui à dominis ſuis libertate donantur. Hæc volunt Clerici huius ſedis non amplius alibi, quàm in hac ſede adminiſtrari. His oppoſita ſunt iſta ſanum ſapientibus, qui ſic reſponderunt: In oratorio S. Ioannis Bapriſtæ, quod eſt ad meridiem ſurſum ſecus Saluatoris Baſilicam, fontes ab antiquis temporibus præparati ſunt, & tantummodo in Paſcha & Pentecoſte ibi ſemper ſolet agi baptiſmus: aliis verò têporibus per totum annum in Eccleſia S. Michaëlis de illa ſuperiori parœchia baptiſantur infantes, nec vllo modo pro his hæc ſancta ſedes hactenus querelas commouit: Parochiani ſiquidem Eccleſiæ S. Petri *Cairogenſis*, & quicunque ex principibus ex omni Lemouicino volunt filios ſuos ad ſerutinium in quadrageſima, & bapnſandos in Paſcha, ſiue in Pentecoſtem ad hanc deferunt ſedem. Parochiani verò Eccleſiæ ſancti Michaëlis, & Eccleſiæ Sanctę Mariæ de Harenis, & aliarum Eccleſiarum quæ Baſilicæ beati Martialis ſubiectæ ſunt, & quicunque de principibus ex toto Lemouicino, ſiue de externis Aquitaniæ ciuitatibus voluerint, filios ſuos baptiſandos ſurſum ad Redemptoris aulam diligunt. Denique ſemper fuit conſuetudo, vt quicunque voluerint ſurſum, aut ante altare Redemptoris, aut ante corpus beati Martialis, ſeruos ſuos libertate darent. Quòd ergò ſemper vſque ad nos licitum fuit, nec amplius prohibitum, quo pacto nunc amodò illicitum erit? Verum iuſto iudicio iudicent præſentes Epiſcopi, quid hac in re æquum ſit. Dixerunt Epiſcopi: Beato Martiali priuilegium ſuum ab antiquis ſtatutum auferre nefarium eſt. Hæc autem ſedes beati Martialis caput & mater omnium Galliæ Eccleſiarum eſt, quia prima ante omnes alias in Gallia extitit Deo conſecrata. Ideóque Lemouicenſes omnes Eccleſiæ præſertim huic tanquam capiti proprio in omnibus honorem exhibeant. Ipſa autem ſedes & mater nullatenus à filiabus ſuis cæteris Eccleſiis iuſta antiquitus conceſſa tollat inſtituta, nec eis impendi honorem debitum prohibeat. Gaudere enim Pontifex & aſſenſum præbere debet, vt Eccleſiæ ſibi ſubiectæ in honore antiquo perſeuerent. Itaque in beati Martialis Monaſterio, ſicut antiquitus ſolitum erat, propter ordinem Paſchalem non negligendum, qui mentes carnalium ad altiora trahit, & propter trinas letanias, & propter ſtationem ad fontes, rectè opportunum eſt celebrari baptiſmum, de tribus non minus infantibus in Paſcha ſolummodo & Pentecoſte. Simili ratione fieri congruum eſt in aliis Monaſteriis & Eccleſiis, vbi ab antiquis diebus exerceri id ſolitum eſt: ita tamen vt maior numerus baptiſandorum ſit apud hanc matrem Eccleſiam: *& hi qui in aliis Eccleſiis apud hanc ciuitatem baptiſantur*, ipſo die coram *Epiſcopo ad confirmationem* in hac ſede cum luminaribus exhibeantur: vbi enim cetus Paſchalis conſecratur, & baptiſmus agitur, ibi honeſtius Paſchalis Ordo perficitur, & tres Letaniæ, quæ in Sabbathis Paſchæ & Pentecoſtes nulla ratione prætermitti poſſunt, ne (quod abſit) autoritas Spiritus ſancti vileſcat, aptius perſoluuntur. Poſt ſex enim lectiones ſeptena fit in choro à pluribus ſimul cantoribus ſolemniter indutis: deinde cum terna ipſi Cantores & Sacerdos ac cæteri miniſtri procedunt ad fontes. *Peracto verò baptiſmo de tribus* tantum infantibus, nam cæteri ſi plus fuerint *ab alio Presbytero qui ibi remanſerit* baptiſantur, cum terna à fontibus regrediuntur, qui ad chorum, ad chorum; & qui ad altare, ad altare, cum cereis nondum inluminatis, ſonantibus interim omnibus ſignis. Finita enim ipſa terna, & ceſſantibus metallinis clangoribus, mox hymnus Angelorum à Sacerdote excelſa voce profertur, inluminata iam omni Eccleſia, ex quo Cantores clamauerint: accendite. Hæc de baptiſmo ſatis ſint. Nunc de ſeruorũ libertate dicendum, quia hanc agere licitum eſt vel apud hanc ſedem, vel ante corpus beati Martialis, vel ad quancumque Eccleſiam Domini elegerint coram teſtibus, vel ante corpus defuncti proximi, ſicut ſæpè per plures ciuitates fieri videmus; ita ſane vt huius ſedis nominatiuus Cancellarius libertatem ſcribat. Nam & apud regale palatiũ, vel in quocunque loco Rex fuerit, coram Rege libertates legitimas fieri cernimus: immò lex Salica continet, vt vbicunque ſerui Dominus voluerit, poteſt ſeruum relaxare. *His dictis cum quidam de prædicatione ad populum, & de indicendis ieiuniis & letaniis* pro opportunitate temporum dicerent; quod hæc apud ſedem duntaxat debeant inſtitui & edici. Dixerunt Epiſcopi: Prædicatio non ſolum apud ſedem, ſed etiam per omnes Eccleſias aſſiduanda eſt, vbi hanc dare ſtrenuum Doctorem Domini voluntas inſpirat. Etenim adeo gemendum eſt, quia valdè rari ſunt in meſſe Dei operarii, etſi multi ſunt qui bona audiant, ſed rari ſunt qui dicant: nam omnes Sacerdotes, quibus Parochia commiſſa eſt, omnibus dominicis & feſtis diebus ammonere prædicando

Seruorum libertas.

Prædicatio.

populum debent, ſecundùm illud: Argue, obſecra, increpa, quia Sacerdos ſi ſine prædicationis ſonitu incedit, interminatione diuina mortis reus eſt: Epiſcopus autem quos doctos ad hoc officium viderit & idoneos, non tantùm iuſſu, ſed etiam rogatu ad tam ſublime opus incitare debet. Quod officium ſiue Monachus, ſiue Clericus ſuſcipere nequaquam poteſt, niſi in gradum *Lectoris fuerit* ab Epiſcopo Ordinatus.

Portò de Letaniis indicendis, ſiue ieiuniis, ſic in libro Capitulorum Caroli inſertum eſt. Quando tribulatio ſuper populum venerit, ſiue mortalitatis, ſiue hoſtilitatis, ſiue famis, aut intemperātiæ aëris, vel ſi quid huiuſmodi, & non fuerimus præſentes, nullus noſtrum expectet edictum, ſed mutuò ſe exhortantes Clerici, ſiue Monachi vnà cum populo feſtinent in letaniis vel iejuniis miſericordiam Domini ſuper regnum noſtrum inclinare. Igitur ſi talia ſine ſedis conſultu, neceſſitate, non temeritate, vel (quod abſit) typho ſuperbiæ ab alia Eccleſia inſtituta fuerint, nihil eſt quod indignentur Clerici ſedis: tamen ita cuncta concordantia moderentur in inuicem inter omnes vicinas congregationes, vt pax & vnitas inter ſedem & alias Eccleſias permaneat inconuulſa.

Petrocoricenſis Epiſcopus. Epiſcopus autem Petracoricenſis de quodam *Canonico ſuo tantùm Clerico*, qui vxorem duxerat, inquirendo propoſuit dicens, vt iudicarent quid de eo ageretur. Ad hoc verbū in Concilio reſponſum eſt: Canones iudicent: quomodo enim noſtro poſſumus arbitrio iudicare quicquam, cùm omnia à prioribus iudicata ſint? Nihil quippe dicendum, quod non priùs dictum ſit. Tunc lecti ſunt Canones Apoſtolorum, vbi in capitulo 27. ita dicitur: Qui Clerici debeant coniugibus copulari, innuptis qui ad clerum prouecti ſunt præcipimus, vt ſi voluerint vxores accipiant. Sed Lectores, Cantoréſque tantummodo. Et iterum dictum eſt: Canones Toletani & hoc iudicant, vt in Monaſteriis nutriti cùm venerint ad annos adoleſcentiæ, detur eis optio libera, vtrum velint vouere propoſitum, an inter Laicos eſſe. Qui voluerint, vxores ducant; qui autem propoſitum, in ſua poteſtate relicti vouerint, non vltra eis ad ſæculum licet reſpicere. Nam & Concilium Bituricenſe, ſicut audiuimus, iudicauit vt qui Clericaturam ſuam dimittit, ab aliis Clericis ſeparetur. Item de Abbatibus quibuſdam propoſita quæſtio eſt, qui *maioribus feſtis Capellanum & plures Diaconos* ad celebrandam miſſam, ſicut Epiſcopi, habent. Et conſultè tractatum eſt hoc non pro vſurpatione, ſed honore ſolemnitatis fieri, nec ſolum Abbatibus, ſed etiā aliis Sacerdotibus, apud plures Eccleſias, vbi magni numeri congregationes Monachorum aut Canonicorum ſunt, propter ſolemnitatis reuerentiam exhiberi licitum videtur: non tamen plus quàm tres Diaconi Abbatibus vel reliquis Sacerdotibus in ſolemnitatibus adhibentur. Epiſcopis autē aliquando tres, aliquoties quinque, nonnumquam ſeptem Diaconi pro opportunitate feſtiuitatum, & ad omnes publicas miſſas præſto ſint. Nam in Monaſterio beati Martialis notum eſt, ſemper antiquum morem ſeruatum, hodiéque ſeruari, & nunquam debere prætermitti, ſcilicet in Paſcha, & eminentioribus per annum feſtis tres Diaconos & Capellanum miniſtrare Abbati in publica miſſa: aliis autem diebus ſiue minoribus feſtis, Capellanum tantummodo, & vnum Diaconem.

Tunc accuſabantur quidam, qui propter Preſbyteri gradum pecuniam dederant, & alii qui duas vxores ante Diaconatum habuerant: alii autem qui in Clericatu ſibi virilia amputauerant: alii verò qui in laicali ordine homicidium fecerant, & poſtea Monachi facti gradum Diaconatus ſuſceperant. Dictum de his in Concilio eſt: Nulla his miſericordia poteſt tribui, quin omnes deponantur. Si enim quos Sancti Patres damnant abſoluimus, falſam eis miſericordiam & æternam mortem impendimus. Tunc Canones Apoſtolorum probati ſunt, vbi capitulo trigeſimo legitur: Si quis Epiſcopus, Preſbyter, aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, deijciatur & ipſe, & ordinator eius, & à cōmunione modis omnibus abſcindatur, ſicut ego Petrus Simeonem magum deieci. Item cap. xxxi. Si quis Epiſcopus ſæcularibus poteſtatibus vſus Epiſcopatum, vel Eccleſiam per illos obtinuerit, deponatur & ſegregetur, & omnes qui illi communicant. Item cap. 17. Si quis poſt baptiſma ſecundis nuptiis fuerit copulatus, aut concubinam habuerit, non poteſt eſſe Epiſcopus, non Preſbyter, non Diaconus, aut prorſus ex numero eorum qui miniſterio ſacro deſeruiunt. Item capite decimo octauo: ſi quis viduam vel eiectam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de his quæ publicis mancipantur ſpectaculis, non poteſt eſſe Epiſcopus, non Preſbyter, non Diaconus, non ex numero eorum qui ad altare deſeruiunt. Item capite 21. Eunuchus ſi per inſidias hominum factus eſt, vel ſi in perſecutione ſunt eius amputata virilia, vel ſi ita natus eſt, & eſt dignus, efficiatur Epiſcopus. Item cap. 22. Si quis abſcidit ſemetipſum, id eſt ſi quis amputauerit ſibi virilia, non fiat Clericus, quia

ſuus homicida eſſet, & Dei conditionis inimicus. Si quis cùm Clericus fuerit, abſciderit ſemetipſum, omnino damnetur, quia ſuus eſt homicida. Laicus ſemetipſum abſcindeus annis tribus communione priuetur, quia ſuæ vitæ inſidiator extitit. De homicidis verò dictum eſt, vt ſi quis voluntarius, & non per neceſſitatem fecerit homicidium, & poſtea Monachus fuerit factus, ad gradus altaris promoueri non poteſt. Monachis enim qui ad gradus prouehuntur Eccleſiaſticos, ſummopere prouidendũ eſt Abbati illos Epiſcopo offerenti, vt idonei & probati ſint, iuxta quod S. Benedictus ait: Si quis Abbas ſibi Presbyterum vel Diaconum ordinari petierit de ſuis eligat, qui dignus ſit Sacerdotio fungi: nam ille qui adhuc viuens eſt, qui *Stephanum Epiſcopum* dolo occidit, cùm non inueniret pro tanto crimine pœnitentiam, Cluniacum Cœnobium petiit, Monachus ibi effectus eſt: qui legere & cantare tanquam peritus Clericus ſciens, ab Odilone Abbate cogitabatur offerri Epiſcopo ad gradus altaris. At prudenter tractans venerandus Abbas, literis directis ad Papam Romanum conſultum expoſtulat, & crimen Monachi intimat. Cui Apoſtolicus talia remandat: Impoſſibile eſt talem ad aliquem gradum prouehi, *nec etiam offerre poteſt* oblationem ad manus Sacerdotis, ne fortè pro eo vno in plures furor Domini deſcendat: ſed nec communionem ſanctam accipere poteſt. In exitu autem vitæ pro miſericordia ei viaticum detur: nihil hic aliud quàm luctum agat, ſi fortè illic miſericordiam inueniat. Ita hactenus ille viuit permanens in pœnitentiæ luctu, non offerens, non communicans.

Homicida.

Item inquiſitum eſt de temporibus ordinum, quia nonnulli ex Epiſcopis per totum annum Ordinationes nunc faciunt, quod priores Epiſcopi non faciebant. Reuoluta ſunt ego patrum ſtatuta, & inuentum quia graduum Ordinationes rectè fiunt per menſem Martium, & Iunium, Septembrem quoque atque Decembrem, Sabbatho videlicet in duodecim Lectionibus, quando iejunia quatuor temporum aguntur; vbi ſi tanta multitudo fuerit ordinandorum, vt Sabbatho non poſſit omoes Epiſcopus conſecrare, in craſtina Dominica vſque ad horam ſextam à manè qui ſuperfuerint, debent ordinari; alias autem nullo modo; niſi cauſa grandis neceſſitatis; de Diaconatu tantùm, vel Preſbyteratu oportet Ordioationes agi; & hoc in nulla feſtiuitate, niſi Dominica die, quam tamen iejunium generale in Sabbatho præceſſerit. Nam & ipſe Epiſcopus ordinati non poteſt, niſi in Dominica die circa horam diei tertiam. De ſancto autem Gregorio conſtat, qui nunquam niſi in menſe Martio Ordinationes egit; Beatus verò Petrus Apoſtolus in menſe Decembrio, & non aliubi; in Iunio autem tantummodo beatus......... porro in Septembri, & non in alio beatus ...... Rurſus in Concilio conquiſitum eſt (f. conqueſtum) de *excommunicatis Aquitanigenis*, qui ignorantibus Epiſcopis ſuis à Romano Papa pœnitentiam & abſolutionem accipiunt: & hac de cauſa pax & Concilium in Aquitania deſtruitur, dum quos iſti iuſtè ligant, ille iniuſtè abſoluit. Ad hæc venerandus Engelricus Canonicus Sanctæ Mariæ Anicienſis Eccleſiæ cœpit explicare dicens: *Stephanus Aruernenſis* Præſul ante hos annos *Pontium Comitem Aruernenſem* excommunicatione obſtrinxit pró vxore legitima quam dimiſerat, & aliam duxerat. Quem cùm nulla vellet ratione abſoluere, niſi emendatum, Comes Romæ à Domino Papa abſolutionem accepit, ignorante Papa eum excommunicatum. Quod grauiter Epiſcopus ferens, conquiſitorias (*meliùs conqueſtorias*) literas Romam Apoſtolico miſit. Cui ille in hunc modum remiſit Epiſtolam. Quod neſcienter egi, frater cariſſime, non mea, ſed tua eſt culpa: ſcis enim quia quicunque de vniuerſa Dei Eccleſia, quæ eſt in toto orbe terrarum, ad me cauſâ remedij recurrerit, impoſſibile eſt mihi eius curam negligere, dicente Domino ad beatum ſpecialiter Petrum, Paſce oues meas. Quo ergò modo ſedes Apoſtolica poterit eiicere aliquem de medela, niſi rationabili cauſa? Debuerat certe mihi antequam illa mortua ouis Romam veniret, eius cauſam tuis innoteſcere apicibus, & ego eam omnimodo abiicerem, tuámque firmando auctoritatem, eam anathematis ictu repercuterem. Profiteor quippe omnibus Conſacerdotibus meis, vbique terrarum adiutorem me, & conſolatorem potiùs eſſe, quàm contradictorem: abſit enim ſchiſma à me, & à Coëpiſcopis meis. Itaque illam pœnitentiam & abſolutionem quam tuo excommunicato ignoranter dederam, & ille fraudulenter accepit, irritam facio & quaſſam, vt de illa nihil aliud ſperet quàm maledictionem, quoad ſatisfactum tu iuſtè abſoluas. Dicebant ergò Epiſcopi ad inuicem: Fruſtra hæc querela aduerſus caput noſtrum mutire audet; Apoſtolicus enim abſque culpa eſt, & potius nos culpabiles ſumus, niſi literis noſtris ei notum faciamus, de quibus nolumus vt abſoluantur.

Pontius Comes Aruernenſis.

Cùm ergo tales deceperint Apoſtolicum, vt fraudulenter abſoluantur ab eo, irrita eſt eis illa abſolutio, ideoque nec ab eo, nec à nobis confirmanda. *Quidam autem in Concilio* dixit: Vidi nuper de Epiſcopo Engoliſmenſi qui præſens eſt, quod dico: Quidam ex ſuis Parochianis excommunicatus ab eo dum ſatisfacere nollet, non poterat impetrare ab eo pœnitentiam. Qui ſine licentia Epiſcopi ſui Papæ Romano ſubripuit pœnitentiæ legem, & literas ex nomine eius Epiſcopo detulit in Cœna Domini, quibus Epiſcopum rogabat Apoſtolicus, quatinus illi pœnitentiam quam impoſuerat affirmaret. Epiſcopus verò intelligens fraudem, ait homini: verſa vice quod ego poſtulare debueram ab Apoſtolico, Apoſtolicus poſtulat à me. Non credere poſſum hoc mandatum ab eo exortum. Hoc tibi nihil vtile eſt, & donec aut à me, vel ab huius ſedis Archidiacono, me iubente, accipias pœnitentiam, permane in excommunicatione, & eiecit eum foras de Eccleſia. Et dixerunt Epiſcopi. Hoc ab ipſis Apoſtolicis Romanis & cæteris patribus cautum tenemus, vt Parochiano ſuo Epiſcopus ſi pœnitentiam imponit, eumque Papæ dirigit, vt iudicet vtrum ſit an non pœnitentia digna pro tali reatu: poteſt eam confirmare auctoritas Papæ aut leuigare, aut ſuperadiicere; iudicium enim totius Eccleſiæ maximè in Apoſtolica Romana ſede conſtat. Item ſi Epiſcopus Parochianum ſuum cum teſtibus vel literis Apoſtolico ad pœnitentiam accipiendam direxerit, vt multoties pro grauiſſimis ſolet fieri reatibus, in quibus Epiſcopi ad dignam hæſitant pœnitentiam imponendam, hic talis licenter à Papa remedium ſumere poteſt; nam inconſulto Epiſcopo ſuo ab Apoſtolico pœnitentiam & abſolutionem nemini accipere licet. Sanè, vt exempli cauſa aliquid dicatur, beatus Martialis Aquitaniæ Apoſtolus Stephano Regi Galliarum, qui ſub Nerone Galliam vſque ad montes Pyreneos regendi habebat poteſtatem, pro Virginis Valeriæ interfectione, cæteriſque reatibus iam pœnitentiam indixerat, iam fonte baptiſmatis, quo cuncta delentur admiſſa, ipſum purificauerat: attamen quia neceſſe principi fuit vt Romam cum legione Galligenarum, iubente Nerone, properaret, præmonente vt credimus beato Martiale, beatum Petrum Apoſtolum adiit, & pro Virginis interfectione ab eo ſe abſolui poſtulauit. Illa profectò principis abſolutio à beato Petro, confirmatio illius fuit abſolutionis & pœnitentiæ quam ei beatus Martialis indixerat. Certè beatus Petrus ſi ſciret illum eſſe à beato Martiale excommunicatione obligatum, potius eum damnaret quàm abſolueret. Sic Apoſtolici Romani Epiſcoporum omnium ſententiam confirmare, non diſſoluere debent; quia ſicut membra caput ſuum ſequi, ita caput membra ſua neceſſe eſt non contriſtari. *Referam verò ad ædificationem* quod dudum de illo milite contigit Vaſcone, qui iubente Duce Vaſconum Sancio, ſeniorem ſuum decollauit; inuitus tamen, & terrore ducis perterritus id egit, interminante irato duce, & dicente: Niſi iſtum occideris; occidam te. Vno ergo ictu ſeniorem proprium decollauit, & grauiſſimo dolore repletus ad Epiſcopum ſuum causâ pœnitentiæ recucurrit, cui ille compaſſus dixit: Debueras pro ſeniore tuo mortem ſuſcipere, antequam illi manus aliquo modo inferres, & martyr Dei pro tali fide fieres: ſed grauiſſimum reatum egiſti, & nobis inauditum: neſcio tibi conſilium ferre pœnitentiæ, ſed vade quantotius ad Papam Romanum; Si tibi ille pœnitentiam concedit, & ego gaudeo & confirmo: ſi te ille abiecerit, nunquam nec à me, nec ab aliquo inuenies pœnitentiam. Quod ille concitus impleuit, & cum teſtibus detulit ſecum literas Epiſcopi ſui. Et cùm Apoſtolicus ſecundâ Paſchali feriâ apud ſanctum Petrum ſacra agens poſt Euangelium reſediſſet, cœpit ille reus ante cum in conſpectu totius Eccleſiæ grauiſſimè plorans, & ſuſpirans, exclamare dicens: Pœnitentiam volo, Domine; pœnitentiam volo, Domine. At Apoſtolicus qui dextrâ læuâque ei qui aſſiſtebant, ait: Requirite pro qua culpa. Ille inquiſitus, nihil aliud dicebat: Creatorem meum offendi, Creatorem meum offendi. Cui Apoſtolicus: Cur, inquit, Epiſcopum tuum non expetebas? Et ille: Epiſcopus meus me miſit ad te. Tunc teſtes Apoſtolico ſuggeſſerunt culpam, eique literas Epiſcopi protulerunt. Sic Apoſtolicus Epiſcopo, qui à dexteris eius ſtabat, loquutus eſt, dicens: Recogita authoritatem diuinam, quali pœnitentiâ hic mortuus poſſit viuificari. Et Epiſcopus ait: Dominus dicit in Euangelio: Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet...... *Hic deficit Codex Thuanus, n. 92. noſtrúmque apographum.*

Sancius Dux Vaſconum.

CORRO-

CORROBORATIO MVLTORVM EPISCOPORVM de S. Martiali Apoſtolo in Bituricenſi Concilio.

IN nomine Domini, Ego Aymo Archiepiſcopus, anno Incarnationis Dominicæ MXXXI. Indictione XIV. in Concilio Bituricenſi, quod actum eſt Kalend. Nouembris, cum conſenſu Coepiſcoporum, ſeu Abbatum, & reliquorum fidelium, qui ibidem præſentes affuerunt, decreui, & auctoritate propria firmaui, vt priuilegium Domni Ioannis Romanæ Sedis Papæ, quod iſdem domnus inſtituit, & Epiſcopis, Abbatibus, & reliquis fidelibus totius Galliæ miſit, inconuulſum & inlibatum permaneat: ſcilicet, vt beatiſſimus Martialis in numero Apoſtolorum, tam in Letaniis quàm in omnibus diuinis officiis computaretur, & eſſet, nec immeritò. Eſt quippe dignum ſicut in geſtis eius repperimus inſertum, illum videlicet tam in Cœna Domini, quàm in Paſſione, necnon & Reſurrectione, Aſcenſione quoque præſentem adfuiſſe, & cum cæteris Apoſtolis Spiritum Sanctum accepiſſe. Quia etſi reliquarum gentium Apoſtolus non eſt, totius tamen Galliæ ad Chriſtum conuertendi princeps & Apoſtolus eſt. Hoc autem noſtrum edictum Epiſcopis, Abbatibus, & reliquis fidelibus totius Aquitaniæ direximus, obſecrantes, vt ſicut priuilegium à ſede Apoſtolica delatum inuiolabiliter cuſtodiatur, & qui huic priuilegio Apoſtolico & noſtro Edicto contrarius extiterit, contraire ſe nouerit præceptis Apoſtolicis, & iram ipſius incurrere noſtri Redemptoris, cuius ipſe, de quo loquimur, Apoſtolus Martialis inuincibilis extitit teſtis. Hæc ſunt nomina Epiſcoporum qui interfuerunt, Aymo Archiepiſcopus Bituricenſis, Iordanus Lemouicenſis, Stephanus Vallacenſis, Renco Aruernenſis, Amelius Albigenſis, Deuſ-dedit Cadurcenſis, Ragamundus Mimatenſis. In margine additur aliâ manu; ſede Rutenenſi vacante, & Azenerius Abbas Maſiacenſis, cum reliquis quamplurimis Abbatibus & Religioſis viris.

Nec plura modo congeram, cùm de ſancti MARTIALIS Apoſtolatu, cæteriſque ad eiuſdem, aut diſcipulorum eius Alpiniani & Auſtriliniani, ſanctæ Valeriæ Virginis, &c. Laudes, Tranſlationes, Releuationes, ac Miracula, necnon Eccleſiarum aliquot Lemouicenſium Dedicationes atque Encomia ſpectantibus, quæ partim in citatis Bibliothecæ Thuanæ MSS. membranis, partem in aliis Codicibus calamo exaratis hactenus occurrerunt. Omittenda quoque mihi non ſine quodam animi dolore video, quæ ad manum erant, quæque in ſpecimine promiſſa fuerant quamplurima Concilia Aquitanica, vt in Conſtitutionibus Synodalibus Illuſtriſſimi ac Reuerendiſſimi in Chriſto Patris D. Antonij Bohierij Patriarchæ Bituricenſis deſinam, ac ſecundum hunc Bibliothecæ noſtræ Tomum rebus Aquitanicis conſecratum, à Patriarchio Bituricenſi feliciter inchoatum, non infructuoſa, nec, vt ſpero, iniucunda Clericis omnibus coronide concludam.

CONSTITVTIONES SYNODALES

REVERENDISSIMI IN CHRISTO PATRIS & Domini, Domini Anthonij Archiepiſcopi Patriarchæ Bituricenſis, Aquitaniæ Primatis recenter editæ.

In Conſtitutiones Synodales Patriarchatus Bituricenſis nuper editas eiuſdem Archiepiſcopi & Patriarchæ Præfatio.

ANTHONIVS Dei & ſanctæ ſedis Apoſtolicæ gratia Archiepiſcopus Patriarcha Bituricen. Aquitaniæ Primas. Cum nuper ſub ipſa propemodum noſtræ adminiſtrationis initia, paſtoralis nominis & officij rationem paulo diligentius (vt par erat) habendam eſſe decreuiſſemus quod in mentem nobis ante omnia venit: hoc videlicet fuit: vt in id potiſſimum totis viribus incumberemus: quod ad dilectarum Deo animarum conſeruationem propius ſpectare videretur. Itaque vbi non adeò obtuſa conſiderationis acie facile perpendimus Sacerdotes eos omnino eſſe, vt pote aliorum Duces, quorum exemplo ſiue ad bonum ſiue ad malum Chriſtiani greges plurimum componerentur. Ab ipſis ſtatim tanquam domo Dei (vt verbis vtar Principis Apoſtolorum) fabricæ totius apparatum duximus inchoandum: Cum & alibi ſcriptum eſſe meminerimus. A ſanctis meis incipite. Merito ergo quod à prædeceſſoribus noſtris Bituricenſis, huius Patriarchatus moderatoribus hactenus meliore forſan temporum conditione fretis inuenimus prætermiſſum: Nos vſu exigente & plurimis neceſſitatibus inducendum eſſe conſuluimus, vt planè in commune Eccleſiaſticæ diſciplinæ conſtitutiones ederentur à nobis (Statuta vulgo Synodalia vocant) ex quibus velut euidenti aliqua tabella valeant fidelium Parochiarum Preſbyteri, & Clerici alii quid ad ſuum cuiuſque officium pertineat: qualiter in diuinis miniſtris verſari deceat, qua denique diligentia & honore Sacroſancta Eccleſiæ myſteria tractanda exhibendaque ſint ſine magno labore & impenſa continuo deprehendere. Neque vero nobis eſt incognitum quàm multa & pene innumera: de his quæ nunc moliri videmur ab antiquis patribus fuerint & ſalubriter & prouidè conſtituta: plenos eſſe non ignoramus codices, ſed quos nec omnibus habere, nec etiam intelligere datum ſit. Præterea quæ in vniuerſum multis retro ſæculis ordinata ſunt, aut pro variis ætatum decurſibus immutari, aut ſecundùm locorum diuerſitatem facile temperari conſueuerunt. Sed & veriſſimè dictum eſſe conſtat vnamquamque prouinciam ſuo ſenſu abundare. Quod cum ita ſit nec pauci ante nos ſumma alacritate & ſtudio ad honorem Dei & multorum vtilitatem variis regionibus iter hoc confecerint, perpulchrè nobiſcum agi profecto cenſuerimus ſi facili compendio nos quoque ſubditis noſtris ad ſalutis portum ſemitam quiuerimus oſtendere: id quod nobis concedat Chriſtus Dominus & Deus noſter, qui via eſt, veritas, & vita, in ſæcula ſæculorum. Amen.

DE CONSTITVTIONE SYNODORVM.

PRimum omnium de Synodis hoc indicimus quod prædeceſſores noſtri ſalubriter ordinauerunt, vt ſcilicet bis annis ſingulis apud nos celebrentur. Prior quidem die Iouis poſt Dominicam qua cantatur Quaſi modo geniti. Altera vero eadem die poſt feſtum Sancti Lucæ Euangeliſtæ : ita videlicet vt in vtraque Synodo ipſo die Iouis comparere teneantur perſonaliter in choro maioris Eccleſiæ noſtræ Bituricen. Abbates ciuitatis & Diœceſis Bituricen. veſtibus induti Sacerdotalibus cum cappis & croſſis, aut ſaltem aliâs ſecundùm profeſſionem ſuam habituati: lateri noſtro à ſiniſtris: vicarius verò & cæteri noſtri officiales cum Archidiaconis noſtris à dexteris aſtituri. Et ex oppoſita eiuſdem chori parte conſiſtant ciuitatis Curati, ſeu rectores aut eorum vicarii ſacris iisdem veſtimentis ornati: ſed citra caſulam. Cæteri verò noſtræ Diœceſis Curati, aut eorum Vicarii ſuppelliciis induti ſaltem cum decenti habitu cōparere tenentur: niſi forte vel propter infirmitatem, vel grauiorem aliquā cauſam apud nos vel officiarios noſtros fuerint excuſati, de qua quidem excuſatione ſua, ſi fidem per nuncium ſpecialem ad hoc deſtinatum non fecerint, eos vel emendæ vel alteri arbitrio noſtro moderandæ pœnæ volumus ſubiacere: aliis autem à prædictis ingreſſum ſub excommunicationis pœna & emendæ interdicimus.

Iniungimus etiam ſub ſimili pœna : omnibus Curatis & Vicariis ad Synodum venientibus: vt priuſquam proficiſcantur, parochiam prærordinent, viceſque ſuas alicui idoneo committant , ne eorum abſentia aliquibus & maximè infirmis nocumentum afferat. Et præterea veniendo & redeundo honeſta quærant hoſpitia, ne alicubi aut aliquibus ſcandala ingerant.

Poſtquam verò in vnum (vt ſupradictum eſt) omnes conuenerint, ſtatim Diaconorum vnus legat Euangelium. Deſignauit Dominus, & quæ ſequuntur , Lucæ cap. x. Quo dicto, cantetur à duobus medium chorū regentibus Letania: aliis in idipſum reſponden. mox deinde benedicatur Synodus. Et ad impetrandum Spiritus S. gratiam cantatiſſimus ille dicatur hymnus: Veni creator Spiritus, cum verſ. Emitte, & oratione. Deus qui corda. Quibus rite peractis fiat ſermo: Et poſtea ſtatutorum publicatio : quibus expeditis pro defunctis fundatur oratio: De profundis, & Fidelium.

De Vita & honeſtate Clericorum.

DE moribus non vltimam apud nos fieri quæſtionem ſummè cupientes: hæc in primis ex Sanctorum Patrum decretis efficacius iubemus cuſtodiri: vt ſcilicet omnes nobis ſubditi quicumque curam ſortiti ſunt animarum, de his præcipuam ſemper in omni charitate gerant ſollicitudinem pro quibus Domini noſtri precioſus eſt ſanguis effuſus & variis infirmorum, orphanorum , viduarum, peregrinorum quoque & egenorum neceſſitatibus ſubuenire modis omnibus elaborent , exercentes ſemetipſos ad pietatem : quæ (vt Apoſtolus ait) vtilis eſt ad omnia : habens promiſſionem vitæ , quæ nunc eſt , & futuræ.

Item & vt omnes ac ſinguli Sacerdotes & Clerici nobis ſubditi ſicut loco, ita & religione meritorúmq; profectu cæteris antecellant: Sobrii ſint crapulæ & ebrietatis perpetui inimici : non vagi oculis : non effreni lingua : geſtu minimè proterui. In ſumma eiuſmodi, qui compoſitione corporis mentis æqualitatem demonſtrare queant, veſtes deferant aptas collo bene cohærentes: à tergo clauſas exceſſu aut reſtrictione non notandas: & quæ per omnia conſuetudini bonorum, cum quibus degunt, conuenire videantur. Ipſi quoque in Eccleſiis & congregationibus publicis: quibus inter homines verſari eos contingit, habeant capitia: aut quæ camalia appellant. Diuinis officiis congruo tempore cum ſuppelliciis diligenter inſiſtant: & facientibus coadiutores exiſtant: & maximè hi qui in ipſis Eccleſiis particularia commoda quomodocumque recipiunt. Pannis verſicoloribus, rubeis, aut viridibus prorſus abſtinentes ; ſimul omnem auri vel argenti ſuperfluum ornatum in ſeipſis, & euectionibus ſuis effugiant. Sed nec anulos ferant: niſi quibus ex dignitate competat. Caueant à galeris, ſeu birretis auricularis : & quos ad duo reuerſa vocant, à calceis inhoneſtis & maximè feneſtratis , & caligis cancellatis ſiue bandatis, quandoquidem hæc omnia Clericos permultum dedecent.

His inſuper adiicimus vt qui in ſacris ſunt ordinibus conſtituti; vel beneficium Eccleſiaſticum adepti officiis & commerciis ſecularibus nequaquam implicent turpia lucra ſectantes. Vnde nec eos apud ſeculares iudices (niſi fortè pro ſe & Eccleſiis ſuis & miſerabilibus perſonis) poſtulare permittimus, aut procuratores eſſe, aut tabellionum ſub ipſis officio fungi. Sed nec iuſtitiarios fieri ſæcularium poteſtatum. Inhibentes eiſdem expreſſiùs, vt ſententiam ſanguinis ſiue iudicando, ſiue conſulendo numquam dicere præſumant. Sed ſanguinariam vindictam pro ſua manſuetudine ſemper & vbique deteſtentur. Laicorum cuiuſcunque conditionis dignitatis, & gradus, etiam ſi Comitum, Baronum, aut Caſtellanorum inſtitores, aut receptores non exiſtant, neque vt tabernarij publici vænale vinum exponant. Si enim vt in canone eſt, tabernas (niſi cauſa neceſſitatis) intrare prohibentur; quanto magis aliis miniſtrare in illis: Ioculatores, aleatores, nebulones, ſagittarii, venatores, ſeditionarii, nundinatores, vſurarii, ex ipſis nec nominentur nec ſint. Nam ſi qui tales (quod abſit) aut talibus inuenti fuerint conſentire, digna curabimus animaduerſione plectendos. Nihil eis etiam indultum: qui congruentem in corona & tonſura, modum neſcierint cuſtodire: quarum vſum bigamis ſub excommunicationis pœna declaramus interdictum.

Nouiſſimè recolentes, quòd inter alia præcipuè cupimus obſeruari præcipiendo mandamus, vt vniuerſi nobis ſubditi Sacerdotes ſuæ profeſſionis memores, caſtè, & purè viuere ſtudeant ſub timore Domini: ſic ab omni libidinis turpitudine præcauentes: vt templum Dei, vaſa Regis æterni, ſacrarium Spiritus Sancti & eſſe & dici mereantur. Proinde cenſemus & hoc diſtrictius inhibendum: ne vlla prorſus occaſione focarias ſiue fornicarias, aut eas mulieres, de quibus ſuſpicio probabiliter exiſtere debeat, apud ſe retineant: dictum hoc ſibi accipientes. Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Quod ſi qui poſt huiuſmodi prohibitionem noſtram, in hoc adhuc fœtore iacere miſerabiliter comperti fuerint: tali pro certo expectent à nobis diſtrictione percelli, vt alii eorum exemplo deterriti, frugem vitæ melioris credantur amplexuri.

De Fide Catholica.

SAcerdotibus omnibus quibus ex officio congruat alios inſtruere: hoc imponimus apertius, vt fidei doctrinam ſuper omnia diligentes ex ſanctorum Patrum Symbolis eam ſimplicibus verbis curent ſuis plebibus exponere, ac ſimul eis inſinuare, quod in Eccleſia Dei omnes cuiuſquam conditionis & ſtatus homines per rectam fidem & operationem bonam placentes Deo ad æternam merentur beatitudinem peruenire. Caueant autem nequando extra rem curioſas ſubintrent quæſtiones, ne quid temere, aut proteruè præter Dei veritatem aſtruere videantur. Siquidem regnum Dei (vt canon tenet antiquus) in ſimplicitate fidei eſt, non contentione ſermonis. Inde eſt & illud Pauli. Non plus ſapere quàm oportet ſapere: ſed ſapere ad ſobrietatem.

Quoniam verò tam ad fidei augmentum: quàm ad bonorum operum ſine quibus fides mortua eſt, effectum conſequendum frequens & fidelis oratio ſemper vtilis eſt: Idcirco memoratis Eccleſiaſticis viris iniungere viſum eſt: vt ſtatim à pueris ſubditos ſuos orare doceant: & ſæpe dicere cum Domino ad Deum, Pater noſter qui es in cœlis, &c. Cum Angelo ad Dei matrem, Aue Maria. Denique cum Eccleſia ampliores orationes pro captu ſeu capacitate proficientium. Sed & quia fidei profeſſio fieri ad ſalutem perhibetur: Symbolum Apoſtolorum: hoc videlicet, Credo in Deum, dici & celebrari conuenit ab omnibus: quos in his quoque volumus edoceri: quonam ſcilicet modo Deo fidei & bonorum omnium auctori gratias agere debeant quotidie: & quotidie pectora ſua in conſpectu eius humiliter confiteri. Porro cum fides vera illa cenſeatur quæ per dilectionem operatur: moneantur omnes ſuper omnia amare Deum & charitate non ficta mandata eius cuſtodire, ea maximè quæ ad miſericordiam pertinent. Quam ex his veri Dei imitatores optimè cognoſci ſolent. In qua re, ne per ignorantiam quandoque peccetur, decem præcepta legis & ſeptena miſericordiæ opera ſpiritalia & corporalia iubemus in Eccleſiis frequenter à Curatis pro ſuo cuiuſquam modulo prædicari: Oſtendique quod per hæc certa via eſt ad vitam æternam cum Chriſto benedicto, & Angelis ſanctis adipiſcendam: ſicut ex aduerſo per mortalia peccata (quam ſimul cum prædictis exponi oportebit) miſeræ animę mi-

runtur in ignem æternum: qui paratus eſt diabolo & dæmonibus eius. Hæc autem qui docuerint & fecerint, ſic fœlices futuri: Quippe qui dignè cum Paulo aliquando dicere poſſint: mundæ ſunt manus meæ à ſanguine omnium veſtrum: non enim ſubterfugi quominus annunciarem omne conſilium Dei vobis.

De præceptis Decalogi.

DEum offendi nimia licentia in quibuſdam præſertim mandatorum ſuorum grauiſſimè ferentes, ſtatuimus ſubditos noſtros maximè Clericos in Chriſto Ieſu cohortando: vt in vnum ſolum verum Deum ſicut fideliter inſtructi ſunt, ſpem ſuam omnem collocantes, deliramenta magica conſortiáque dæmonum ſemper execrentur: & execranda publicè denuncient. Scientes quia qui per magias, veneficia, necromancias, incantationes, exorciſmos, ſpecula, ſigna, anulos, imagines, ligaturas, ſortes per pelues & alias eiuſmodi vaniſſimas curioſitates miſerè inſaniunt, ſubuerſi ſunt funditus ſuo ſe peccato condemnantes: cum & fidem deferant Domini noſtri: de quo ſcriptum eſt: omnia per ipſum facta ſunt: & membra fiant diaboli in quem credunt, eius ſuffragia quærentes. Si qui tales, quod non credimus, in nobis vſque reperirentur: eos iuſtas daturos pœnas ilico deferri peroptamus, ne tali peſte ſancta Eccleſia quandoque inficiatur.

Præcipimus etiam vniuerſis & ſingulis ſubditis noſtris, vt diebus feſtis diuinæ maieſtati & ſanctis eius rite dedicatis in omni deuotione & ſanctitate ſoli Deo norint eſſe vacandum: vt nec vlla ſeruilis aut quæſtuaria ſeu concupiſcentiæ ſuccumbens operatio penitus attentetur: Iniungentes omnibus vtriuſque ſexus principalibus domorum laicis perſonis, vt ſaltem earum altera, vbi duæ fuerint, ſinguliſque quibuſque dominicis diebus miſſam audiant parochialem cum præceptis: diſtrictius nihilominus ſub pœna excommunicationis inhibentes ne dictam Miſſam cum præceptis ſicut præmittitur continuè tribus dominicis audeant intermittere: niſi forte iuſta aliqua & rationabili cauſa mererentur excuſari.

Præmiſſis & hoc addendum eſſe cenſemus, quod ad Dei reuerentiam non modicum pertinere videtur vt illi ex nobis ſuppoſitis, qui nephandis blaſphemiæ verbis & execrabilibus ſacramentis, veluti per caput, crucem, & his ſimilia iurantes, Deum ad iracundiam prouocare non deſinunt, ab officiario noſtro inter alios delinquentes ſtudioſiùs annotentur: vt re comperta infelices illi præter iudicium Dei quod ſua hac iniquitate iam incurrunt noſtram etiam diſtrictionem perſentiant. Si enim, vt rectè quidam ait, contra homines factæ blaſphemiæ impunitæ non relinquantur: multo magis qui ipſum Deum blaſphemant digni ſunt ſupplicia ſuſtinere. In quo planè numero & illi merito habendi ſunt, qui ſuperbenedictam Dei matrem Virginem glorioſam maledictis inceſſere nonnunquam inueniuntur: impiè nimis eam linguis impetentes: quæ vere totius fons eſt pietatis. Cuius nomen vnguentum effuſum; quo laus omnis inferior eſt. Sed & qui per hunc modum contra Sanctos eiuſdem Dei & Domini noſtri efferuntur haud diſſimili debent cenſura diſtringi. Nempe enim quæ ſanctis infertur iniuria, in eum vtique redundare creditur, qui glorificatur in concilio ſanctorum, quorum glorioſa nomina ſcripta ſunt in cœlis, nobis veneranda ſemper & ad opem inuocanda. Neque verò amplius etiam illos ſufferre valemus qui tertio quoque verbo loquentes diaboli horribile nomen ſummi Dei & noſtri generis antiqui hoſtis pernicioſo more prouocant: Hoc pacto ſua mendacia crebráque periuria defendi poſſe arbitrantes. Et quod non minus iniquum ſit per maledictum vllum proximis ſuis maledicere: & mala omnia imprecari non ceſſant. A quibus deinceps vt abſtineant omnes per Ieſum & hoc dulce & benedictum nomen, à quo non eſt aliud ſub cœlo datum hominibus, in quo fieri nos ſaluos oporteat, deprecamur: Et nihilominus iniungimus & præcipimus. Hoc autem conſtitutum noſtrum frequenter in Eccleſiis publicari volumus & mandamus.

De Baptiſmo.

OMnibus Curatis & aliis Sacerdotibus ſacramento baptiſmi operam daturis arctiùs iniungimus: vt ad hoc præparati & cum timore Dei venientes traditam à Domino formam promptè ſciant & ſincerè proferre, nihil de eiſdem omittendo, alias

(cum ſint omnia verba de ſubſtantia) nihil fieret: Ita videlicet: Ego baptizo te: In nomine Patris & Filij & Spiritu Sancti, Amen. Simulque hæc verba dicentes conſperſionem aquæ meminerint eſſe faciendam. Riſus ſolutiores, ridiculáque & obſcœna qualibet verba miſceri non patientur: Atque regeneratorum parentes moneant pro tanto munere perennes Deo gratias agere. Vitent & ipſi puerperarum conuiuia ne forte per hæc quandoque ſcandalizentur. Religioſos cuiuſcumque ordinis ad filios de ſacro fonte ſuſcipiendos non admittant: Sed neque ex aliis plures quàm vnum ſiue virum ſiue mulierem vt vnus ſit compater tantùm & vna commater: quos ad rem tam ſacram ne aliter accedant, volumus præmoneri: quàm ſi prius confeſſi ſint, ſi commodè fieri poteſt, alioquin ſaltem corde contriti certum habeant tempore & loco propoſitum confitendi.

Iniungimus ad hæc Sacerdotibus eiſdem: vt parochianos ſuos vtriuſque ſexus etiam parentes baptizandorum inſtruant verbis Gallicis ſecundùm prædictam formam in neceſſitate baptizare: vt & pariter verba proferant, dicendo, *Ie te baptize en nom du Pere, du Fils & du Sainct Esprit*, & proferendo dicta verba aquam ſuperinfundant: deinde ſic baptizatos cum primum fieri poterit iubeant in Eccleſia repræſentari: vt in eis cætera baptiſmi ſolemnitas perficiatur. Et ſi facta diligenti inquiſitione dubium ſuperſit: an baptizati ſint, baptizentur his verbis præmiſſis. Si baptizatus es, non te baptizo: Si nondum baptizatus es, ego te baptizo, In nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Amen

Ceterum propter multam rationem iubemus, hoc quoque ſubditos noſtros præcauere, vt paruulos ad Eccleſiam deferre baptizandos tempeſtiuè prouideant, neque ceſſante neceſſitate præſumant eos in domibus ſuis poſthabita Eccleſiæ reuerentia baptizare: niſi forte Principum filij eſſent, quibus in hoc vt conſtitutum eſt deferri conueniat.

De fontibus ipſis baptiſmalibus curam haberi diligentem exoptantes ſtatuimus, vt mundè omnino teneantur, & decenter, ita vt oleo benedicto & chriſmate ſacro cæteriſque neceſſariis veluti libro & vaſculis nunquam deſtituantur: Et quod in renouatione prædictorum fieri quotannis aſſuetum eſt, minimè negligatur.

De Confirmatione.

SI in hoc mundo victuris nobis per omnem ætatem, interinuiſibiles hoſtes & pericula gradiendum eſt: Reuera poſt baptiſmum, quo regeneramur ad vitam, ſummè neceſſaria eſt confirmatio ad ſalutem: vt per eam cumulatiore gratia roborati, propoſitos nobis agones & prælia cum Dei auxilio viriliter ſuperemus. Itaque mandamus vniuerſis Eccleſiarum Parochialium rectoribus plebes ſuas adhortari: vt hoc tam vtile ſacramentum minimè vnquam negligant: Sed mox audito Epiſcopi aduentu, ſuſcipiendi eius cauſa conueniant: reuerenter omnes adulti quidem non niſi confeſſi, dum tamen commodè fieri poſſit. Qui verò rite ſemel fuerint confirmati, viderint ne ad hoc iterum procedant. Sed neque audeant excommunicati ſeipſos rei tam dignæ cum aliis ingerere. Nomina autem ſi qui mutare ſine fraude forte voluerint: pro celebritate actus, id fieri poſſe & ſolere non ambigitur. Moneri itidem volumus confirmandos: vt faſciolas ſiue bandellos mundas & aptas ſecum afferant, quibus chriſmate eorum frontes toto triduo contegantur: Quo tranſmiſſo facta frontium ablutione dictæ faſciolæ ſiue bandelli concrementur ad humanos vſus non amplius redigendæ.

De Sacramento Ordinis.

CVm Sacerdotes Dei aliis vitæ duces, & pro populo ad Deum interceſſores conſtituantur: ſumma certè cautione opus eſt: vt tales deinceps ordinentur, qui nulla inſigni nota reprehenſibiles alios ædificare queant, tam fidei ſcientia, quàm operum diſciplina, ſimulque per hæc omnipotentis gratiam promereri, in quo ſanè conſcientias eorum quibus ordinandorum excommunicatio committi ſolet à nobis exiſtimamus onerandas. Eos inſuper qui iam promoti ſunt per miniſterii noſtri decus obteſtantes, vt iuxta Apoſtolum ſacrarum literarum lectioni ſe ſemper immaneant: ne vnquam ſacri libri de manibus vel oculis eorum diſcedere videan-

tur: ac illi maxime qui diuinorum officiorum Eccleſiaſticorúmque Sacramentorum ſanctam continent eruditionem. Nempe enim ſubſtantia Sacerdoti noſtri ſunt eloquia diuinitus tradita, quemadmodum magnus teſtatur Dionyſius.

Item & ne clerici aliquando in vituperium miniſterii noſtri penuriam pati rerum temporalium: immo in plateis infelices mendicare videantur: Ordinamus vt de cætero ad ordinem Subdiaconatus nullus admittatur: niſi qui beneficium Eccleſiaſticum, vel patrimonium valoris annui competentis & ad minus quindecim librarum Turonen. certa fide fuerit habere compertus. Cæterum quia ad titulum donationis perpetuæ, ſiue ad vitam non pauci quotidie petunt ordinari, & fraudem in hoc fieri ſæpenumero contingit. Nobis ſtatuere viſum eſt, vt non aliter audiantur promouendi, quam ſi inſtrumento donationis huiuſmodi legitimæ, conſtet ex diſpoſitione teſtium iuratorum & fide dignorum, bona immobilia donata: verè tunc fuiſſe donatoris,& ſupradictarum librarum quindecim valorem pertingere: Quanquam donator ipſe iurauerit ſe nullam à donatario ordinando contrariam ſcedulam recepiſſe, neque facturum aliquando quo minus ſæpe dicta donatio ſuum ſortiatur effectum. Sed & nihilominus vt cautiùs cuncta procedant, eodem volumus inſtrumento, promouendo ipſi pariter & nobis ac ſucceſſoribus noſtris caueri, quæ à donatore eidem donatario ſubuentio ſeu penſio conſtituta debitè perſoluatur, ad cuius ſolutionem nobis quoque inſtantibus poſſit & debeat, ſi opus ſit, fieri compulſio, vt nec quietari, nec remitti vllatenus valeat ſine conſenſu noſtro. Quo nomine donatorem ipſum conſtituentibus volumus & omnia bona eius mobilia & immobilia præſentia ſimul & futura, cum clauſulis opportunis & vſitatis penitus obligari.

Iniungimus item vt ſecundùm generalem Eccleſiæ obſeruantiam nemo ad ſubdiaconarum promoueatur, niſi qui decimum-octauum: ad Diaconatum viceſimum: ad Preſbyteratum vero quintum & viceſimum ætatis ſuæ annum attigiſſe ſufficienter oſtenditur. Et ne quis ſubditorum noſtrorum ſine noſtrâ aut Vicarii noſtri licentia à quoquam procuret ordinari: hoc vlteriùs adiicientes, vt de probitate & moribus ordinandorum competenti examine & teſtificatione aliquorum proborum prius ſemper appareat. Cùm & hoc in his qui ſæcularis militiæ numeris aſcribuntur videatur obſeruari.

De Sacramento Euchariſtiæ.

MAgna opera Domini, Sacroſancta, inquam, Corporis & Sanguinis Chriſti myſteria exquiſita in omnes voluntates eius & ſuper omnia benedicta toto corde cum Propheta confitentes Preſbyteros omnes, quibus ſuperna diſpoſitione præſidemus, monendos eſſe putamus & per viſcera miſericordiæ Dei noſtri ſynceriter obteſtandos vt ſummam ſemper & præcipuam habeant rationem præcelſi huius & admirabilis Sacramenti, firma ſibi fide perſuadentes tam dignum támque precioſum eſſe ſaluificum hoc noſtræ redemptionis memoriale, quàm (vt ſemel omnia complectar) dignus eſt ipſe Deus. Ego (inquit) ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi, & verè panis viuus, quem qui manducat, viuet in æternum. Celebraturi igitur Sacerdotes quibus hoc ſolis diuino licet inſtituto timorem Domini ante oculos habentes, cuius ſanctum eſt & terribile nomen, humili prius & pura peccatorum ſuorum confeſſione Deo optimo & maximo reconcilientur, ſi modò copia non deſit Sacerdotis. Videtint item in primis ne Clerico vnquam adiutore careant, & vt in promptu habeant panem, vinum, lumen, calicem, & alia ad rem neceſſaria, ne propter hæc eos quandoque poſtea contingat perturbari.

Curent igitur diligenter ij quorum intereſt vt tam ob miſſarum ſolemnia quàm propter infirmorum neceſſitates parati panes ſint forma pulchra, integra, pura, rotunda quoque, & per omnia apta. Sicut autem panem eſſe triticeum exigimus, & azymum, id eſt non fermentatum: Ita & vinum veræ vitis ſyncerum, non acidum aut aliter corruptum, rubeum quoque ſi commodè haberi poſſit, ne quando loco vini albi aqua calici infundatur.

Item & vt ſecundùm rationabilem Eccleſiæ conſuetudinem de vino pluſquam de aqua ſacrificio apponatur, quod ſi caſu aliquo fuerit prætermiſſum & ante conſecrationem recognitum, ſuppleri debebit. Calix aureus vel argenteus, aut ſtanneus exiſtat. Altare vero in quo diuina res agitur, coopertum ſit, & ornatum mappis tri-

bus benedictis, ſimiliter & corporalibus ſeu pallis ab Epiſcopo conſecratis mundis prorſus & nitidis ac ex puro lino contextis. Si quidem à ſericis & colore quolibet infectis pannis in hoc abſtineri decet. Quia Domini noſtri corpus in ſyndone linea munda ſepultum eſſe tenemus. Mantilia quoque ad tergendas manus & totam interdum facie in honeſta præparentur.

Cæterùm decorem domus Dei diligentes, mappas & alia dominici altaris veſtimenta frequenter emundari mandamus: ſeorſum vtique ab aliorum collatione & contactu pannorum: vt ita terſa ſemper & decora ſimul cum altaribus ipſis appareant; ſolus autem Sacerdos aut qui in ſactis conſtitutus ſit in vaſe mundo huic ipſi rei propria corporalia lauet & proluuium mox in piſcinam coniiciat.

Prohibemus ad hæc diſtrictius ne quis excepto natali Domini pluſqnam ſemel in die celebrare præſumat, abſque iuſta neceſſitatis cauſa, propter quam (obtenta prius à nobis licentia) poterit hoc admitti, quod ſi quando contingat, cauere monemus Sacerdotem, ne poſt acceptam in priore miſſa Euchariſtiam, vinum etiam perfuſionis ebibat. Quia propter infractionem ieiunij celebrationem aliam quocunque caſu faciendam impediret.

Miſſas autem ne per incuriam Sacerdotum omnipotentis indignatio grauius exardeſcat in aliis quàm Deo dedicatis locis: & altaribus ſacris ſine competenti diſpenſatione fieri non permittimus: ſed neque Sacerdotes vbicunque ſint, ſub graui pœna ad hoc accedere: niſi Sacerdotalibus veſtibus eo per omnia modo fuerint induti quo tempore conſecrationis ſuæ meminerunt ſe fuiſſe exhibitos.

Inhibemus etiam ne ante diluculum ſiue exortum ſplendeſcentis auroræ præmaturè ab aliquo celebretur niſi de noſtra vel Vicarii noſtri licentia imminente neceſſitate, aut cum ſolemnis agitur dies dominicæ natiuitatis.

Item & vt nemo ante matutinum ſtudioſè pariter & deuotè expletum, ſed nec priuſquam primam ſimiliter abſoluerit ſeſe audeat altaribus præſentare. Porro ſanctis meditationibus instructi Sacerdotes ieiuni quidem ſtomacho: ſed ſpiritu fœcundi ſancta ſanctorum fidenter ingrediantur: ingreſſi curent vt corde & ore immo neruis omnibus in idipſum conuenientibus: omnia quam aptiſſimè poterunt exequantur: vt retenta vbique ſignorum diligentia verba quidem ſacri Canonis diſtinctè proferant maturè ſecretè, reliqua verò elatiore voce ſolida ac moderata. Nullus autem contra præceptum Apoſtolij & paternorum Canonum inſtituta, velato capite ſine cauſa legitima ſacris altaribus vnquam aſſiſtat: ne per hoc communione pariter & officio priuari mereatur.

Attendat etiam quiſqnis celebraturus eſt: vt ante prolationem ſacramentalium verborum ſic hoſtiam teneat, eoque ſtatu ne à populo videatur & ante tempus pro Euchariſtia adoretur.

Vlterius progredientes ſæpius hoc etiam plebes admoneri præcipimus: miſſas videlicet quemque pro facultate ſua frequentare & ne priuſquam finitæ ſint (niſi cauſa ſubſit) ab Eccleſia diſcedere feſtinent, quin toto durante officio reuerenter in oratione perſiſtentes pro ſalute ſua piè ſupplicitérque coram Deo ſalutari ſuo ſtudeant meditari: & vt caueant ſollicitè cùm omni tempore: tum eo maxime quo Dominus noſter Dei filius æterno patri pro nobis victimatur in Eccleſiis vel eas contingentibus locis diſſolutas ducere choreas ſub obtentu etiam confratriarum, ſeu nuptiarum, aut cantilenas dicere fere inhoneſtas & multa inſolenter perpetrare, ex quibus diuinorum celebratio turbari & varia plærumque ſcandala ſuboriri conſueuerunt. Seditiones, tumultus, conuenticula, & publica parlamenta, mercationes quoque & prophani ſæcularium iudiciorum ſeu cauſarum ſtrepitus in Eccleſiis earumque cœmiteteriis fieri prohibemus conſuetudine qualibet in contrarium, non obſtante, quæ verius in hac parte ſit corruprela cenſenda. Abſurdum quippe valdè fuerit vt vbi peccatorum eſt venia poſtulanda: ibi peccandi detur occaſio, aut deprehendantur peccata committi.

Circa hoſtias quoque non conſecratas hoc volumus præcaueri vt numquam pro pane benedicto aut aliter præbeantur quibuſcunque etiam pueris aut ſponſis vel puerperis, ſed ſub alia ſpecie panis qui tradere voluerit, panem benedictum tradat: ne quid inde ſecus accidat, & vt ſemotæ à conſecratis ſuper altare teneantur, à quo vt dicto officio ſuſtollantur & congruo loco ſeponantur æquum & vſitatum eſt.

Conſecratas verò & honorifica ſemper ſub claui cuſtodia, deuotè, fideliterque teneri

teneri & opportunè frequenter renouari præcipimus, hoc inſuper adiungentes vt à Curatis identidem ſubditi commoneantur ſæpe & libenter ſe præparare ad ſacram percipiendam Euchariſtiam: idque præſertim ſolennioribus feſtis; quod quidem ſi ab eis obtinere non poſſint, doceant ſaltem in Paſcha ex conſtitutione Eccleſiæ neceſſariò eſſe communicandum.

Statuimus itidem & iniungimus vniuerſis nobis ſubditis Sacerdotibus, vt quam ſæpiſſimè poterunt commodè quidem & maximè Dominicis, aliiſque maioribus anni ſolennitatibus celebrare ſibi in animum inducant. Nam & hoc eis conuenit & inæſtimabiles ſunt operis huius effectus: vnde nullo modo diſſimulandum putamus vt ceſſante neceſſaria cauſa, nobis aut officiariis noſtris extra grauis infirmitatis neceſſitatem prius exponenda, eorum quiſquam ab alio Sacerdote ſacra myſteria percipiat, cùm & hoc abſurdum ſit, & ſcandalum queat generare.

Cùm autem vnicuique de proximo ſuo mandatum ſit: omnes in vniuerſum ſubditos noſtros à Rectoribus ſuis inſtanter admoneri præcipimus, vt cum primum aliquis ex ipſis viſus fuerit infirmari, moneatur à cunctis & inducatur ante omnia de ſalute ſua per puram confeſſionem & ſalutaris hoſtiæ receptionem conuocato Sacerdote prouidere. Cui poſtquam ita fuerit de ſpirituali remedio conſultum, ad corporalis medicinæ ſubſidia maiore fiducia recurri, nihil prohibemus. Veruменimuero medicos imprimis noſtrum hoc decretum volumus cuſtodire eiſdem ſub anathemate diſtrictius inhibentes, ne præpoſterè & pernicioſè nimis pro corporum ſanitate quicquam ægrotis ſuadeant: quod in periculum vergere poſſit animarum corporibus ipſis multo precioſiorum.

Cæterum vt apud omnes fides augeatur & deuotio, cum ad infirmos deferenda fuerit Euchariſtia (quod ante noctis tenebras fieri volumus, ſi poſſibile ſit) hoc ipſum ſtatim ſine maiore aliqua mora Sacerdotes exequi ſtudeant: ſumma cum reuerentia & timore Domini. Cuius Sacroſanctum Corpus omni honore dignum reputantes, hoc quoque attendere ſatagant, vt ſit vas quo geſtatur decorum & ſignatum. Sint ipſi qui geſtant ſuppellicio candido, & ſtola ex vtroque humero circumſepti: ſimul vt lumen præluceat ei, qui candor eſt lucis æternæ. Pulſetur & ante campanula, vt audito magni Dei ſigno, protinus accurrant omnes, & ſaluatori ſuo non tam corporis genua, quam cordis humiliter inflectant. Nos verò omnibus qui ad domum vſque infirmi (licet eam propter periculum non intrent) Presbyterum ipſum Corpus Domini ſicut præmittitur deferentem fuerint deuotè proſecuti: decem indulgentiarum dies contritis duntaxat & confeſſis, aut qui certò propoſuerint confiteri: quantum cum Deo poſſumus miſericorditer elargimur.

De Sacerdotibus noſtræ Diœceſis alibi etiam Romæ promotis, aut alienæ Diœceſis: quorum (vt aduenarum) neque origo, neque conuerſatio ſatis explorata eſt: hoc duximus ſtatuendum, vt nulli tales miſſatum ſolemnia, ſeu etiam diuina alia palam in populis celebrare permittantur: niſi prius à nobis ſeu Vicariis noſtris (poſtquam, de ipſorum ordinatione Canonica legitimis conſtiterit argumentis) approbationis ſuæ literas fuerint aſſecuti. Id enim per quod vel Deus illudi, vel populus aliquando decipi queat, non ſine magna ratione præcauendum videtur. Sed & de laicis extraneis & incognitis hoc etiam ordinamus, ne prius ad diuinorum communionem admittantur, quam literatoriè docuerint, aut per idoneos teſtes ſe nullo vinculo excommunicationis innodatos, & cum venia à ſuis rectoribus eſſe dimiſſos.

De Sacramento Pœnitentiæ.

QVandoquidem poſt viuificam baptiſmi ſalutaris medicinam, in quo veteri homine depoſito, nouus induitur, ſi fuerimus in peccatum prolapſi non alio poſſumus auxilio, quam per veram pœnitentiam (quæ ſecunda eſt poſt naufragium tabula) reparari: idcirco ſtudioſè curandum eſſe cenſemus, vt qui Deum repetitis quotidie malis, nimis offendimus: hanc nobis cum ipſius adiutorio tabulam exquiramus, quæ nos per maris huius magni & ſpacioſi fluctus nauigantes, ad veræ ſalutis portum ſecuros tandem valeat perducere. Sanè pius & miſericors Deus qui non vult mortem peccatoris ſed vt conuertatur & viuat, ad hoc nos aſſiduè

reuocat exclamans, pœnitentiam agite, cuius ne quis inanem fructum eſſe crederet, continuo ſubiungens: appropinquabit (inquit) regnum cœlorum. Nos itaque Dei miſericordiæ qua viſitauit nos oriens ex alto ſuper omnia confidentes: Ordinamus vt omnes nobis ſubditi Sacerdotes animarum Rectores, Parochianos ſuos vtriuſque ſexus], loquela & diſcretione præditos frequenter admoneant vt teneantur omnia ſua peccata, ſaltem ſemel in anno proprio Sacerdoti vel alteri de licentia eius fideliter confiteri, & iniunctam ſibi pœnitentiam ſtudioſè pro viribus adimplere.

Item & licet præceptum Eccleſiæ ad id quod dictum eſt, duntaxat aſtringat, eſſe tamen longè tutius habita opportunitate ſæpe & libenter feſtis præſertim maioribus confiteri: tum, ne totiens Deus creator noſter continuatis culpis offendatur: cum vt gratiam eius per multiplicatam confeſſionem retinentes benefactorum meritum non amittamus, ac ſimul vt conſcientiæ tranquillitatem & ſecuritatem quandam qua nihil eſt præſtantius aſſequamur, quod quidem ab omnibus accuratius cogitari plurimum deſideramus.

Item & vt bona ſit atque vtilis confeſſio inter cætera requiritur neceſſariò quòd integra fiat, & vera, vt præhabita congruenti diligentia, nihil ſcienter omittatur, & omnia prout geſta ſunt, apertè exponantur cum ſollicita circunſtantiarum prægrauantium obſeruatione quæ planè continetur hoc verſiculo.

Quis, quid, vbi, quibus, & quotiens, cur, quomodo, quando.

Iniungimus hoc amplius Sacerdotibus antedictis: vt in confeſſionibus expediendis prudenter & cautè procedentes pœnitentiam non tam ex quantitate exceſſuum quàm pœnitentis contritione arbitrentur moderandam: Nam & in Euangelio ſemiuiui illius vulneribus qui à Samaritano in ſtabulum deductus eſt: & vinum adhibetur, & oleum, quo detur intelligi vt qui ſanandis infirmis præſunt, diſciplinæ vigorem, lenitate debeant miſericordiæ temperare. Penſentur itaque diligenter circunſtantiæ rationis, neque (vt mos eſt imperitorum medicorum) vno collyrio omnium oculi putentur eſſe curandi. Nempe enim (vt piè ſanctus ait Auguſtinus) & plectendo & ignoſcendo hoc ſolum bene agitur, vt vita hominum corrigatur.

Item & vt confeſſiones audituri Sacerdotes non in abditis & obſcuris locis: ſed euidentibus & apertis honeſtè ſeſe contineant, vultu in terram demiſſo: fermeque à pœnitente præſertim ſi mulier ſit, auerſo & in audiendo patientes: vt etiam cum multa manſuetudine eos interim quos audiunt, cohortari non grauentur, quatenus audenter ſeipſos & apertè in omnibus coram Deo velint accuſare, neque tamen euſque volumus ipſos inſiſtere vt interrogando ſuggerant interdum confitentibus vitia quæ adhuc neſciebant, aut ad hoc inducant eos, vt perſonas cum quibus iniquè egerint, nominatum exprimant. Præterea cauere eoſdem omnino præcipimus ne verbo, aut ſigno, aut alio quouis modo peccantis vllatenus confeſſionem detegant. Sed ſi prudentiori forte indigeant conſilio illud abſque vlla expreſſione perſonæ cautè requirant: ne ſi ſecus attentauerint, grauiſſimas depoſitionis & perpetuæ retruſionis pœnas ſuſtinere cogantur.

Caueant & hoc ſimiliter ne propter ſecreta quantumlibet grauia peccata publicam imponant pœnitentiam, quoniam horum & cognitor eſt & vindex ſolus Deus. Quod autem de pœnitentibus publicis hactenus regulariter obſeruari conſuetum eſt illibatum ſinimus perdurare.

Item & ſub graui pœna ne confitentibus iniungant pœnitentiæ loco miſſas, vigilias, pſalmos, aut quid ſimile, vt exinde miſeram alicuius lucri acceſſionem percipiant.

Sacerdotum inſuper officio conuenire putamus, vt infirmos viſitando, piè conſolentur eos, vt moneant in aduerſis huiuſmodi non triſtari; immo magis gaudere & gratias agere Deo, qui ſicut pius pater quos diligit, corripit & caſtigat omnem filium quem recipit: Meminiſſe eoſdem oportere non eſſe condignas paſſiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Nos in hoc dolorum torculari ideo premi vt fructum faciamus, vt in via patriam ſuſpiremus: denique vt perficiamur, quod ſecundum Apoſtolum non aliter conſolationum ſocij fieri poſſimus niſi & paſſionum fuerimus.

Item & vt Sacerdotes in Confeſſionibus maiora maioribus reſeruantes, in caſibus nobis exceptis ſine commiſſione ſpeciali quemquam abſoluere non præſumant:

Vniuerſis & ſingulis Curatis & Presbyteris, ciuitatis & diœceſis noſtræ Bituricenſis: vbicumque rectè fuerint commorantes, liberam damus facultatem: vt ipſi ſibi quotienſcunque opus fuerit, idoneum queant eligere confeſſorem, qui & eos à peccatis in confeſſione detectis poſſit abſoluere, & de eiſdem propterea ſalutarem iniungere pœnitentiam, niſi nobis fuerint ſpecialiter reſeruata.

Sed & ne quid relinquamus improuiſum, expedire credimus vt prægnantes mulieres, cum partui videbuntur propinquare, ſuadeantur omni modo per ſalutarem Confeſſionem & Sacroſanctæ Euchariſtiæ perceptionem præſidio ſe diuino confortare.

Quod ſupereſt: formam abſolutionis iam olim maiorum more receptam nos quoque ratam volumus & inconcuſſam permanere. Ea autem eſt huiuſmodi, vt expleta pœnitentis confeſſione præmittatur Miſereatur, &c. Indulgentiam, &c. Et gratia, &c. Mox deinde hoc addatur: meritum Paſſionis Domini noſtri Ieſu-Chriſti: ſuffragia ſanctæ Matris Eccleſiæ, & omnium Sanctorum & ſanctarum & bona quæ per Dei gratiam feciſti & facies ſint tibi in Remiſſionem omnium peccatorum tuorum. Quo dicto continuò iniungatur pœnitentia: vt quid vel dicatur, vel fiat pro arbitrio boni Sacerdotis. Poſt hæc ſtatim ſubdatur abſolutio hoc modo: Dominus noſter Ieſus-Chriſtus qui eſt ſummus Pontifex & verus Sacerdos per ſuam piiſſimam miſericordiam & per meritum ſuæ paſſionis: te abſoluat, & auctoritate qua fungor, ego abſoluo te à peccatis tuis, In nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, Amen. Quod ſi forte pœnitens ſit excommunicatus à iure vel homine: & Sacerdos habeat poteſtatem eum abſoluendi, priuſquam modo præmiſſo claudat abſolutionem eundem debet abſoluere à ſententiæ excommunicationibus, ſi quibus innodatus exiſtat, deinde à peccatis. In nomine Patris, &c.

De Sacramento Extremæ Vnctionis.

QVemadmodum qui in acie militant: vbi extrema pati vi maiore compelluntur, nihil magis excogitant: quam vt in locum aliquem munitiorem ſe recipere poſſint, in quo tuti præualentiorum inimicorum vires non adeo reformident: ita & nos quorum vita ſuper terram militia eſt, cum eo deducti ſimus vt ſupremo certamine ſit nobis cum morte dimicandum, omnino certe curare neceſſe eſt vt ſi quando alias, hoc maxime tempore piæ matris Eccleſiæ ſinu, & conſolatione defendamur. Quocirca parochiarum Curatis & eorum Vicariis generaliter edicimus vt plebes ſibi commiſſas pauperes & diuites ſyncerè charitatis affectu ſæpe cohortentur vt in extremis opportunè ſemper ad ſingulare ſanctæ Vnctionis præſidium confugere non poſtponant: in quo ſane vtriuſque hominis ſalus inuenitur: augetur gratia, lætitia innaſcitur, & virtus in neceſſitate datur contra rugientes ad eſcam præparatos: in quo denique qui legitimè certauerit, tanquam ſtrenuus miles ex labore ad requiem, ex pugna ad coronam, ex curriculo ad brauium feliciter eripitur.

Iniungimus etiam Sacerdotibus antedictis, vt oleum conſecratum quod dicitur infirmorum, & alia quæ ad rem huiuſmodi pertinere noſcuntur, omni tempore parata habeant: ne dum ad auxilium inſtrumenta quæruntur, inueniri poſtmodum non valeat qui adiuuetur.

Item & hoc volumus obſeruari: vt per omnia ſecundum eum modum qui in ordinario notatus eſt: hoc à Presbyteris Sacramentum miniſtretur infirmis, ſcilicet contritis & confeſſis adultis tantum: nec niſi requirentibus ac inſtante mortis periculo. Et quando hoc fit caueat miniſter vt formalia verba ſanctæ Vnctionis, rite atque ordine pronuncians ſimul infirmum ſuis locis vngere non omittat: quoniam debent iſta concurrere. Si vero contigerit oratione fidei (vt Iacobus Apoſtolus ait), eum qui infirmabatur, conualeſcere: partes corporis eius munctæ proluantur, & in ignem proluuium mittatur.

Meminerint autem Chriſti fideles omnes, inter ea Sacramenta quæ iterari poſſunt & hoc numerari: vt quoties in diſcrimen adducimur, habeamus præſtante Domino vnde nos tueri valeamus.

De Sacramento Matrimonij.

NVptiarum fœdus à ſummo rerum omnium conditore inſtitutum (quod in Chriſto & Eccleſia magnum eſſe Sacramentum Paulus ait) honorantes, exemplo Chriſti Domini noſtri, qui nuptias & ſua præſentia & miraculo cenſuit illuſtrandas, vt in ipſis (quarum caſtitas Deo & hominibus accepta eſt) non ſolùm quod liceat : ſed & quod honeſtum ſit, ſemper conſideretur : infra ſcripta putauimus ordinanda. Et primo quidem ſtatuimus, vt cum in matrimoniis libera prorſus debeat eſſe voluntas, caueant parentes, ne liberos ſuos vllo imperio cogant in id quod hi forte oderunt, conſenſum præſtare : vnde poſtmodum ſequatur exitus, qui de inuitis ſolet nuptiis prouenire. Neque verò ſuadendi libertatem eis auferimus, & licitas pro ſuo iure monitiones : Vim duntaxat fieri prohibemus, quæ ſine graui peccato in hoc admitti nequear.

Item & vt nullus Sacerdotum noſtrorum (vbi contrahentes vel eorum alter ex aliena Diœceſi aduenisſe noſcuntur, aut ſi contradictio aliqua, vel impedimentum legitimum, ſiue alia quæuis dubitatio non vulgaris inſurgit) matrimonium præſumat ſub excommunicationis pœna ſolemnizare, vel aliter perficere, priuſquam à nobis aut officiariis noſtris congruum ſuper his & opportunum reſponſum meruerit obtinere. Ex hoc ſiquidem frequenter accidere compertum eſt : vt qui talia illicitè connubia perpetrant, carnaliter inuicem cohabitantes depereunte ſucceſſu temporis ſuper impedimentis ipſorum probationis copia : in perniciem animarum ſuarum, & Eccleſiæ ſcandalum nepharia impune copula perdurent, non tam ſociati quàm ſauciati ſeu vulnerati.

Item & cùm Sanctorum Patrum Canonibus clandeſtina ſint coniugia penitus interdicta : & Sacerdotibus iniunctum, ne talibus intereſſe præſumant : Ordinamus vt omnes clandeſtinè contrahentes, vel nuptias extra tempora à iure præſtituta celebrantes : & qui coniugiis eiſdem contrahendis, aut benedictionibus ipſorum celebrandis ſcienter interuenire non metuerint : vna cum iis qui ad hæc facienda dederint conſilium, auxilium, vel fauorem, ſententiæ excommunicationis ipſo facto ſubiaceant. Sacerdotes quoque qui ex cauſa tranſgreſſionis huiuſmodi fuerint excommunicati ſi durante excommunicatione miſſas fecerint, vel aliter ſeſe diuinis immiſcuerint irregularitatem incurrant, à qua non niſi à ſummo Pontifice, ſeu de licentia eius, dempto mortis articulo poterunt abſolutionis beneficium obtinere.

Prouideant autem parochiarum rectores, aut qui eorum vices gerunt circa bigamorum nuptias, vt ſi quidem ex parte nubentis mulieris bigamia proueniat, benedictio ſub panno nullatenus iteretur, ſed nec miſſa celebretur, quæ ſpecialiter ob benedicendas nuptias fuiſſe noſcitur introducta. Quod ſi in parte viri tantum defectus iſte conſurgat benedictionem fieri ſolemniter, nihil eſt quod debeat impedire.

Vt autem periculis animarum iuxta ea quæ præmiſſa ſunt occurratur, moneri mandamus à Sacerdotibus in Eccleſiis parochianos, ne vnquam abſente Presbytero etiam ſola ſponſalia contrahant. Et ne clandeſtinè prorſus audeant ſub excommunicationis & emendæ pœna mutuo copulari quia iuxta teſtimonium eius qui vera eſt lux & veritas lucida, qui malè agit, odit lucem.

Præterea ſtatuimus vt non ſolùm qui cum affini vel conſanguinea in gradu prohibito ſcienter contraxerit, ſed & ſi quis vir duas eodem tempore vxores, aut ſi qua mulier duos ſimul viros habere deprehendatur, vel qui cum filia ſpirituali matrimonialiter ſciens contrahere veritus non fuerit, ſententiæ excommunicationis ipſo facto ſubiaceat. Et vt ab omnibus euitetur, excommunicatus in Eccleſiis tamdiu nuncietur : donec abſolutionis beneficium mereatur obtinere.

Prohibemus inſuper omnibus & ſingulis parochiarum rectoribus ne quos ad benedictionem nuptialem recipiant nec eis vt alibi recipiantur permittant priuſquam in Eccleſia parochiali qua decet, per tres Dominicas aut totidem alios dies feſtos ſeruatis competentibus temporum interuallis banna fuerint promulgata : niſi de gratia ſpeciali fuerit à nobis aut Vicariis noſtris ſuper hoc diſpenſatum. Sed neque ſuſtinemus benedicendos admitti : niſi fideliter annuatim confeſſi fuerint pro reuerentia ſacramenti. Et hoc ſtatutum noſtrum ſæpe à Curatis volumus in Eccleſia publicari.

Item & benedicendorum ætatem hanc eſſe debere iudicamus : vt mulier quidem

duodecim, vir quatuordecim annos ætatis ſuæ completos habeat. Sponſalia verò poſt exactum ſeptennium contrahi poſſe: nequaquam dubium ſit; ſed ſi ante hanc ætatem ſeptem annorum de vna Diœceſi vel parochia in aliam aliquis tranſeat: In ea quandoque matrimonium contrahere & benedici poterit ſine Curati primi aut alia cuiuſcumque licentia, perinde atque ſi in eadem natus eſſet. Alias verò poſt dictam ætatem tranſiens: vt dictum eſt ad prædicta non admittetur abſque debita ſui Sacerdotis in ſcriptis aut viua voce data facultate, vel niſi de noſtra vel vicarii noſtri permiſſione.

Statuimus item & ordinamus quod qui alienas Eccleſias vel capellas ſine noſtro vel Vicarii noſtri permiſſu clanculum exquirunt: vt in ipſis benedictionem accipiant: & capellani illos benedicentes; & qui talibus aſſiſtunt, aut conſilio eos, auxilio vel fauore proſequuntur, ſententiam excommunicationis incurrant ipſo facto.

Item & quia plures ex diuerſis regionibus ſe matrimonio coniunctos eſſe mentientes ad alienas parochias commorandi cauſa nonnumquam venire comperti ſunt: diſtrictè idcirco rectoribus animarum noſtræ Diœceſis iniungimus vt tales ad Eccleſiaſtica Sacramenta non ante ſuſpiciant quàm per literas conſtet aut teſtes alioquin fide dignos eoſdem inter ſe vero legitimoque matrimonio eſſe copulatos.

Item & moneri ſæpe in Eccleſiis mandamus eos, qui ſponſalia contraxerint: vt caueant in eadem domo pariter cohabitare: ne ve carnaliter miſceantur ſub excommunicationis pœna, priuſquam ſit matrimonium ſolemniter benedictum.

Quod verò ad ſolennem ſpectat celebrationem nuptiarum cunctis innoteſcat eam tam ſacris Canonibus quàm Eccleſiaſtica conſuetudine quibuſdam eſſe temporibus interdictam: vt puta à prima Dominica aduentus Domini vſque ad octauam Epiphaniæ, & à ſeptuageſima adoctauam vſque Paſchæ. Item & à prima rogationum die quæ eſt dies lunæ ante Aſcenſionem Domini vſque ad octauam Pentecoſtes. Cæterum his exceptis alio quocunque tempore licitè matrimonia celebrantur.

Nouiſſimè cùm religioſi quilibet Sacramentum Vnctionis extremæ vel Euchariſtiæ parochianis alienis miniſtrare, & matrimonia ſolemnizare non habita ſuper his noſtra ſeu Vicarii noſtri vel parochialis Preſbyteri licentia Canonica conſtitutione ſub excommunicationis pœna ipſo facto incurrenda, per ſedem Apoſtolicam dumtaxat abſoluendi prohibeantur: nullo ſuper hoc eiſdem priuilegio ſuffragari valente. Nos memoratæ conſtitutionis præſcripto innitentes præcipimus: vt quicumque tales inuenti fuerint, à parochiarum Rectoribus, & eorum Vicariis excommunicati frequenter enuncientur: vt qui ratione quæ iuſta ſunt nolunt percipere, ſeueriore cenſura ſapere doceantur.

De Ieiuniis obſeruandis.

SAcra ieiunia animis corporibúſque curandis ab Eccleſia ſalutariter inſtituta Iubemus Sacerdotes per parochias colenda in omni puritate omnibus indicere, iis duntaxat exceptis, qui ætate vel morbo, aut alia quauis neceſſaria cauſa debeant excuſari. Enimuero quadrageſimam decet imprimis ſumma deuotione ſeruari: quam Chriſtus Dominus & dux noſter miro ſacrauit ieiunio: & nos tanquam anni totius decimas eidem Domino & Deo noſtro iubemus offerre. Deinde quatuor temporum ieiunia ſolenniter agi vtique conſentaneum eſt quæ ab antiquis in veteri lege patribus obſeruata leguntur: & ex doctrina Spiritus-Sancti ita per totius anni circulum diſtributa ſunt: vt omnibus temporibus abſtinentiæ legem habentes diſcamus Deum per omnem vitam religioſè venerari.

Sunt ſanè & alia ieiunia ſanctè & ſalubriter ad honorem Dei & ſanctorum ordinata: Sed quæ deuotis orationibus & vigiliis oportet eſſe coniuncta: vt fructum afferre valeant copioſum: hæc videlicet, ieiunium in vigilia Natiuitatis Domini, ſacræ Pentecoſtes, Aſſumptionis glorioſæ Dei Matris, Ioannis Baptiſtæ, Beatorum Petri & Pauli, Mathæi, Iudæ & Simonis, atque Andreæ, Laurentij quoque: & in vigilia omnium Sanctorum. Cum vero letania maior fuerit celebranda feſto ſcilicet & die ſancti Marci Euangeliſtæ, prætterquam ſi in Dominica euenerit quo caſu die ſequenti: Et tribus pariter Rogationum diebus à carnibus tantummodo: mandamus abſtineri. In reliquo liberam bonamque ſinimus eſſe voluntatem. Porro ſanctorum vigi-

liæ quorum feſta in ſecundam feriam incidunt, non in Dominica ſed præcedenti ſunt Sabbato ieiunandæ.

Quod reliquum eſt ieiunia quæcunque laudabili & legitima noſtræ prouinciæ recepta conſuetudine, tametſi iure præcepta non ſunt: edicimus, vt Iuris eſt & rationis ab omnibus mundè cuſtodiri: nam & mores nouimus in ieiuniis obſeruari & maiorum inſtituta pro legibus acceptamus.

De celebratione Feſtorum.

NE aliquando ignorent plebes quos in obſeruatione dies habere debeant: quibus in quiete diuinis omnino mancipentur obſequiis: hos ſanè per annum volumus nunciari feriandos: omnes ſcilicet Dominicos dies innumeris diuinorum operum myſteriis præcipue memorabiles: ſacros quoque dies Natalis Domini: Sancti Stephani, Ioannis Euangeliſtæ, Innocentium. Item & tutelarium noſtrorum Vrſini, Guillermi, Sulpitii & Auſtregiſilli. Huc etiam accedat Circuncifio Domini, Epiphania, eiuſdem ſanctum Paſcha cum duobus ſequentibus vt minus, Aſcenſio Domini, Dies ſolennis Pentecoſtes cum duobus qui ſequuntur vt minus, feſtum Corporis Chriſti. Inuentio ſanctæ Crucis & exaltatio. Solennitates inſuper Beatæ Mariæ Virginis: veluti Conceptio intemerata, Purificatio, Annunciatio, Aſſumptio, Natiuitas. Feſtiuitates quoque beatorum duodecim Apoſtolorum & Euangeliſtarum Domini, ſanctorum etiam Barnabæ, beati Ioannis Baptiſtæ, Laurentij, Magdalenæ, Michaelis Archangeli, Martini, Nicolai & Catharinæ. Similiter & ſingularis illa ſolemnitas quæ Sanctis eſt omnibus conſecrata. Neque verò prætermittantur vnquam feſta dedicationum Eccleſiarum: aut Sanctorum eorum quibus (vt patronis) Eccleſiæ fuerint dedicatæ. Veruntamen hæc per ſingulas tantum parochias de more non generaliter omnibus indici conueniet.

Quod ſupereſt omnes nobis ſubditos à ſuis quoſque Rectoribus commoneri præcipimus: vt memoratis diebus feſtis quibus maximè diſponente Deo ſalutem ſuam colendo Deum beato ocio poſſint operari: caueant penitus præter opera ſeruilia: & forales ſtrepitus ab inhoneſtis quoque & fallacibus ſæculi huius voluptatibus nec comeſſationibus immundis & ebrietatibus: aut ludis quibuſlibet ac iocis infamibus occupentur. Quis enim non hoc lugendum eſſe videat: vt ſancto dierum iſtorum tempore pro pſalmis ſaltationes, pro canticis cantilenæ, pro hymnorum ac laudum iocundo Deo obſequio, litium, atque odiorum & malorum mille materia infelici permutationis genere frequentetur: Ergo iam eandem in viam redire attendant: qui in his hactenus forte ignoranter peccare potuerunt. Nos enim Dei veritatem annunciamus: quam relicto errore quantumlibet vetuſto credimus amplectendam. Quia vt apud Eſdram ſcriptum eſt: veritas valet & inualeſcit, & viuit in æternum, & obtinet in ſæcula ſæculorum.

Item & licet lanii ſeu macellarii pro neceſſitate victualium ſint aliquatenus ſuſtinendi, inhiberi tamen eiſdem volumus per Sacerdotes ne diebus Dominicis aut feſtis ſolennibus carnes publicè venundent, ſeu lanient.

De Teſtamentis.

VT Parochiarum Preſbyteri valeant eſſe quod dicuntur: id eſt Curati, ſeu (quod quidam malunt) curatores: hoe eis certiſſimè ſemper agendum eſt vt vnicam hanc & vtique aſſiduam curam habeant: quo ſcilicet modo commiſſorum ſibi animas Deo lucrari & eiſdem non in vita ſolum, ſed & in morte debita charitatis officia valeant exhibere. Diſtricte igitur memoratis iniungimus Sacerdotibus parochianos ſuos modis omnibus monere frequenter & inducere: vt teſtamenta & vltimas decedentium voluntates: præſertim in his quæ ad pias cauſas & alienorum reſtitutionem, necnon inflictarum defunctis emendarum ſolutionem pertinent, prout ipſis incumbit, diligenter adimpleant & fideliter exequantur. Siquidem alioquin dictu perquam difficile eſt quàm grauiter peccent, hi qui & miſerabiles animas immaniter perdunt: & pauperum necatores eſſe noſcuntur: ex quibus diuina quoque pietas mirum in modum creditur exacerbari.

Ad hoc ne quando accidat, vt quiſquam temporis anguſtia excluſus & moriatur

anxius: & ſine ordinatione decedat,ſubditos noſtros ſæpius admoneri præcipimus vt tunc maximè quando mente optimè conſtant & corpore, ſua teſtamenta componant. Et ad hoc Preſbyteros parochiales conuocare non paruipendant, vt ipſorum conſilio cuncta rectius vtiliuſque gerantur, & quæ geſta fuerint, eorundem præſentia confirmentur.

Statuimus etiam prout & alias in Prouinciali Concilio Bituricenſi fuiſſe nouimus inſtitutum, ne defraudentur decedentium voluntates, vt intra menſem à tempore obitus teſtatoris ad nos vel officiarios noſtros teſtamenta deferantur, ſi fuerint ſcripta vt publicentur, aut ſi ſcripta non ſint & probari per teſtes queat diſpoſitio teſtatoris, in publicam formam redigantur: ita enim futurum eſt, vt nec executores officij ſui immemores eſſe permittantur, nec bona ipſa decedentium ad alienos vſus conuerti, aut quoquo pacto valeant deperire.

Item & cum religioſi facultas omnis ex eius pendeat arbitrio, quem vice Dei capiti ſuo ſuperimpoſuit, æquum eſſe cenſemus quemadmodum canonicè decretum eſt eum ad executoris officium non aliter admitti, quam ſi de licentia proceſſerit ſuperioris. Qua obtenta, etiam ſi ſit exemptus & prælatione fungatur, ſuſceptæ executionis debitam rationem nobis reddere teneatur: à quo ſi in hoc quoque deliquiſſe compertus fuerit iuſta debeat cenſura coerceri: id quod & in aliis quibuſlibet executoribus conuenit obſeruari.

Quia verò interdum contingit plures ſimul executores ſimpliciter à teſtatore deputari: certè quibuſdam ex ipſis mortuis vel longè abſentibus, aut exequi forte nolentibus, aut etiam non valentibus, poterunt alii (etiam ſi vnus ſolus ſit) niſi aliud teſtator ſtatuerit, ad id quod incumbit liberè procedere, ne alioquin vel vota pereant morientium, vel plus iuſto ſæpenumero differantur.

De Sepulturis.

DE iure ſepulchrorum quantum ex ſanctorum Patrum monumentis intelligere licet hoc exiſtimamus, vt primò quidem vnicuique liberum ſit propriam ſibi ac etiam alienam exquirere ſepulturam: Sic enim Dominus alienum nonnunquam corpori ſuo delegit hoſpitium. Quod ſi quis hæc ſibi prouidere non curauerit maiorum ſuorum ſepulchra Partriarcharum exemplo ſequi præcipitur, veruntamen hæc ita accipienda ſunt vt in vtroque præmiſſorum caſuum Parochialis Eccleſia, in qua victus eidem cœleſtis exhiberi conſueuerat, Canonicam pro locorum conſuetudine portionem merito percipiat, quæ porro ceſſante prædicta ſepulturæ electione nec extantibus patrum tumulis, regulariter parochianos ſuos iure ſuo ſibi vendicat, vt cui ſecundùm Canones decimas perſoluebant viui, apud eam ſepeliantur & mortui.

Prohibemus autem omnibus cuiuſcunque ſtatus exiſtant: vt nullum defunctum de domo in qua deceſſit extrahant aut extrahere permittant cauſa deferendi extra Eccleſiam Parochialem: ſine præſentia, licentia & permiſſu Curati vel Vicarii Eccleſiæ Parochialis in qua ſita eſt dicta domus: quam præſentiam necnon & licentiam conſtito eidem de præmiſſis electione, aut maiorum ſepultura ſine difficultate exhibere & dare teneatur: ſine vlla retardatione ſub pœna emendę.

Apoſtolicæ prouiſionis antidotum periculis animarum & frequentibus ſcandalis opponentes religioſis omnibus & clericis nobis ſubditis ſub grauibus excommunicationis & aliis in iure poſitis pœnis arctiùs interdicimus: ne aliquos vnquam quouis pacto aut perſuaſione inducant ſeſe in hoc vlla tenus aſtringere, vt vel in eorum Eccleſiis eligant ſepulturam, vel iam electam vlterius non immutent. Siue autem votum propter hoc ſiue iuramentum aut alia quæcunque fidei præſtatio interuenerit, huiuſmodi omnia cum electione ipſa, nullius roboris firmitate ſubſiſtant: Et hi quoque qui, ſic elegerint, in ſic electis Eccleſiis & alibi ſepulturæ eligendæ facultate (qua ſe reddiderunt indignos) priuati eenſeantur in illis locis vbi aliàs non electa ſepultura tumulandi iure fuiſſent ſepulturam omnino ſortituri. Quod ſi forte contra hæc religioſi & clerici antedicti præſumpſerint iſtos apud ſe ſepelire: nimirum & corpora ipſa ſi petantur cum omni ſepulturæ emolumento reſtituere & conſtitutionum cenſuras debebunt meritò formidare.

Cæterum quoniam ea quæ pro ſalute fidelium piè prouidéque conſtituta ſunt nulla debent occaſione contemni, hoc per Sacerdotes cunctis volumus innoteſcat,

non eſſe aliquem, qui ſaltem ſemel in anno neglexerit confiteri, aut ceſſante rationabili cauſa Sacramentum Eucharitiæ reuerenter ad minus in Paſcha non ſuſceperit, ad Chriſtianam ſi ita decedat ſepulturam recipiendum. Nam cum iuxta decretum Concilii Generalis ab ingreſſu Eccleſiæ viuens arceatur, in ea certè iuſtum non fuerit mortuum hoſpitari.

Sunt ſanè & alii in pari cauſa plures, cuiuſmodi ſunt Iudæi, Pagani, Hæretici. Item & publicè excommunicati ac interdicti: vſurarii quoque & alii peccatores manifeſti, de quibus euidenter conſtet quòd in mortali peccato miſerè moriantur.

Quos vero accelerata, ſiue vt dicitur præuenta morte ſine confeſſione tranſire contingat: in cimeteria ſacra, ſine noſtra aut officiariorum noſtrorum licentia prohibemus inferri. De peregrinis & viatoribus hoc pancis accipiatur, vt in quibus parochiis deficiunt, in eiſdē (ſi non aliud rationabiliter proponatur) requieſcant in pace.

De Decimis, primitijs & oblationibus & rebus Eccleſiæ non diſtrahendis.

CVm diuina lege & ſacris identidem Canonibus decimę primitiæque & oblationes omnipotenti Deo (à quo bona cuncta procedunt) reddi præcipiantur, vſque adeo vt qui hoc facere noluerint, ſint communione priuandi. Omnes omnino ſubditos noſtros ſtudioſè præcipimus admoneri, vt ab hac ſibi priuatione timentes Deum ipſum cui prædicta ad honorem ſanctificata ſunt, & miniſtris eius exhibenda, multo magis vereantur, ne ſi eum quem totum dedit, portione ſua fraudauerint, meritas tantæ ingratitudinis pœnas luere compellantur. Scimus etenim ex ſcripturis ſanctis & ſatis multis rerum argumentis edocti quod propter malum hoc (quo Deus in ſuis pauperibus ſe apud Malachiam Prophetam affligi conqueritur) totus in famē & penuria populus ſæpe maledictus ſit: cataractæ cœli concluſæ, immiſſæ deuorantes locuſtæ: videlicet brucus & ſimilia quæ labores hominum deuaſtarent. Infœliciſſimum ſanè cupiditatis genus per quod iuſto & conſueto Dei iudicio non ſolum frugum omnium abundantia: ſed etiam ſanitate corporis & animæ carere mereamur, per quod iterum eò interdum cæci deducimur, vt (referente Auguſtino) demus vel inuiti proteruo militi, quod probo nolumus dare Sacerdoti. Et qui Deo partem iniquè denegamus, totum fiſco ex merito cogamur inferre. Ideóque monemus curent vniuerſi: Deum bonorum omnium largitorem ſemper agnoſcere, & decimas quæ tributa ſunt egentium animarum in horrea eius, id eſt Eccleſias (quibus hoc de iure competit) humiliter importare, vt ſic & præmiſſa præſtante Deo, vitare poſſint incommoda, & longa eius benedictione donati gaudiis tandem perfrui mereantur æternis.

Nos quoque Gregorianæ cuidam conſtitutioni fratribus Prædicatoribus & Minoribus directæ firmius inhærentes ipſis & aliis religioſis diſtrictius iniungimus, vt caueant omni modo ea aliquando in ſermonibus ſuis proponere per quæ audientes à decimarum aut aliarum Eccleſiis debitarum rerum ſolutione retrahantur, ſiue etiam retardentur, contra id quod ſcriptum eſt, decimas & primitias tuas non tardabis offerre. Nam & hoc amplius Clementina ſanctione, ſed in decimis expreſſum conſtitutum eſt, vt qui ab earum ſatisfactione Eccleſiis quibus debentur integrè peragenda: eo (qui ſupra dictus eſt) modo quenquam retrahere moliti fuerint: ſententię excommunicationis ipſo facto ſubiaceant. Quinimmo ſtudeant, omnes ad integram decimarum ſolutionem inducere & exhortari. Quod ſi facere noluerint, prohibeantur per Rectores Eccleſiarum à prædicationibus publicis.

Porro ne res Eccleſiaſticas negligentia aliqua dependi contingat, volumus & ordinamus, vt prouentus Eccleſiarum codicibus ſpecialiter ad hoc deputatis, rectè atque ordine conſcribantur.

Prohibemus inſuper, vt Eccleſiæ decus amplificetur ſemper, non etiam minuatur, ne donaria ſacris dicata myſteriis, veluti calices, patenæ, vrceoli, & ſimilia pariterque ſacrata Deo veſtimenta ab aliquo vllatenus diſtrahantur, aut pignoris titulo transferantur, niſi forſan aliud ſuaderet Eccleſiæ neceſſitas de conſilio ſuperioris expedienda. Quod vero ad ligna pertinet, & rudera Eccleſiæ ſemel deſtinata; Item & altaris pallas, vela, cathedras, candelabra, & huiuſmodi alia ad humanos vſus hæc nequaquam amplius conuerti licet: ac ſi fuerint vetuſtate contrita, vel flammis commendentur, vel alias honeſtè, quoad eius fieri poterit, diſponantur, cùm non liceat

liceat ea quæ in ſacrario fuerint, male tractari. De ſupellectili autem & vtenſilibus domus Parochialis per Eccleſiam acquiſitis, & quæ ubi reperta fuerint, æquum eſſe putamus ea futuro ſeruari debere ſucceſſori.

Prædictis & hoc ſubiungere libet: vt ſi quis res Eccleſiæ ſine debita forma vel ſolemnitate & ſuperioris aſſenſu non dubitauerit alienare, valeat tam ipſe qui alienauit quàm quilibet ei ſuccedens, quæ alienata ſunt Eccleſiæ nomine reuocare. Et cùm ab antiquo conſueuerint & procuratores fabricarum qui in aliquibus locis collectores vocantur, auctoritate noſtra de biennio in biennium ex conſenſu Parochianorum, ſeu maioris partis eorum conſtitui, quibus quæſtas ad vtilitatem fabricæ faciendi, fructus quoque & redditus fabricarum, & leuandi, & recipiendi poteſtas commiſſa eſt: Statuimus & ordinamus quod procuratores huiuſmodi, necnon alias quæſtas in vſum ſeruitii diuini, ac in alios pios vſus implicandas facientes in Eccleſiis quocunque nomine cenſeantur, de huiuſmodi quæſtis & adminiſtratione poſt finem cuiuſlibet biennii compotum & reliqua de receptis & adminiſtratis procuratoribus, ſeu in adminiſtratione loco eorum conſtitutis, vocato & præſente eorum Curato, ſeu eius Vicario, vel Archipreſbytero noſtro, & hoc ſub pœna excommunicationis reddere & præſtare teneantur.

De Sententiâ excommunicationis.

EXcommunicandi vſus quàm ſit frequens, quámque neceſſarius neminem credimus ignorare; hæc ſiquidem iuſtiſſima eſt Eccleſiæ matris conſuetudo, vt quos in Chriſto ſuſcepit, tantiſper enutriat & exaltet, quandiu ſicut boni filii mandatis eius parere non recuſent: cum & ſi qui nonnunquam aberrare videantur pientiſſimis vocibus (ſi modo vel tantillum auſcultare velint) non ceſſet reuocare. Poſtquam vero cum filio prodigo recedere non erubeſcunt, & ipſa ſperni ſe conſpicit tunc certè ſuis freta viribus exurgit vehementius, & in promptu habens (iuxta Apoſtolum) omnem inobedientiam vlciſci, quos amplius ſuſtinere non poteſt, à caulis procul, vt morbidas oues, baculo duriore repellit, & medicorum more tanquam putridas carnes ferro damnationis abſcindit. Vnde & nos quibus Domini greges, immo Dominici corporis cura mandatur, omni putamus ſtudio prouidendum, vt Eccleſiam matrem debito honore proſequentes, eius quoque cultores per omnia foueamus, ac honoremus: deſertores vero & rebelles ſicut arbores quæ terram inutiliter occupant, pro charitate ſuccidamus & execremur, vt ita neceſſaria officii noſtri diligentia, & ab eorum contagione cæteri præſeruentur, & ipſi (ſi Deus voluerit) ad reconciliationis gratiam emendati reſpirent.

Statuimus igitur ab Eccleſiaſticis regulis nequaquam recedentes, vt hæretici omnes & fautores eorum, ſacrilegi, Clericorum & Eccleſiarum violatores, vſurarii manifeſti, ſortilegi & diuinatores, concubinarii publici, maximè qui moniti deſiſtere noluerint, falſa pondera, & menſuras ſcienter habentes, decimarum quoque & aliarum Eccleſiaſticarum rerum vſurpatores, & qui iuriſdictionem Eccleſiæ, eiuſve libertatem perturbant aut impediunt: nec ſolùm qui hæc agunt: ſed etiam qui conſentiunt agentibus, eo ipſo vinculum excommunicationis incurrant: Et vt excommunicati dominicis diebus ab omnibus vitandi pronuncientur.

Item & vt excommunicati quos & infamiæ nota deprimit, & hominum ſuffragia deſtituunt, ad publica & ciuilia munera nequaquam recipiantur: Proinde nec iudices eſſe valeant, nec arbitri, nec poteſtatis cuiuſquam titulum ſibi vendicare. Quod ſi ſecus fuerit attentatum, neque proceſſus, neque ſententia, ſed nec quicquid aliud per tales aut eorum auctoritate fuerit expeditum, robur obtineat firmitatis.

Præcipimus item propter vitandum communionis periculum & ne cuiuſquam peruerſitas diſſimulatione foueri videatur, vt nomina & cognomina excommunicatorum, ac eorum pariter, quibus inſtantibus fuerint excommunicati cum temporis annotatione à Curatis in regiſtrum capitulatim redigantur, vt ſolito more in Eccleſiis commodius recitentur. Quod ſi in aliquibus oppidis plures ſint parochiæ: Curati earum ſibi inuicem Parochianorum ſuorum excommunicatorum nomina, ſicut ante dictum eſt, communicent, vt ita per omnes Parochias tales denunciari valeant, & à diuinis prohiberi.

Statuimus inſuper vt quicunque per annum ſententiam excommunicationis ſuſti-

nuiſſe cognoſcentur per Sacerdotes ſuos nobis in noſtra Synodo deferantur, vt in eos iuſta animaduerſione procedere valeamus.

Cæterum cùm contingat interdum miniſtros Eccleſię de altari viuentes tam regulares, quàm ſeculares, vbi meritis exigentibus fuerint anathemate percuſſi, videri præ cæteris obſtinatius illud contemnere, vt per hoc laicis grandis ruinæ præſtetur occaſio: cùm ſubuerſos eſſe vident eos à quibus in omne bonum operis verbique ducatu conuerti deberent: Idcirco conſtituendum eſſe credimus: vt ſi prædicti tales vltra tres menſes (quod nolumus accidere) ſententiam excommunicationis animo pertulerint indurato, ſtudeant ex tunc cum primum commodè poterunt, beneficium abſolutionis obtinere, in quo requirendo ſi negligentes vllatenus eſſe comperiantur, præter Canonicas pœnas extra ordinem propter hoc ſic quoque corripiantur à nobis: vt aliis merito cedat in exemplum. Siqui vero integrum anni ſpatium pertinaciter exceſſerint: ſciant pro certo (niſi legitimum aliquod propoſuerint) ſe beneficiis ſi quæ teneant vlterius eſſe priuandos, volumúſque præſentem noſtram conſtitutionem pro & loco monitionis contra eoſdem valituram.

Quia vero inueniuntur aliquando, qui licet excommunicationis telo ſint à Corpore Chriſti (quod eſt Eccleſia) ſeparati, ſub obtentu tamen confictæ ſibi pro commodo religionis ſe diuinis ingerere, & templa Dei ingredi contemptis Eccleſiæ cenſuris non verentur: per hoc diuina ſæpe turbantes officia, quippe quæ præſentibus ipſis non poſſint Sacerdotes neque debeant celebrare. Sed & nec alii non excommunicati obſetuare, cum potius vt exeant illos excitare teneantur, & Sacerdoti ſi forte non aduerteret indicare: Proinde nos quibus omnino cordi eſt vt omnes ſalui, ſatius eſſe reputantes huiuſmodi ſententiam paſſis, in humilitate ſe continere, quæ ad recuperandum gratiam proficiant, quàm quod ex contemptu fortè, & ſuperbia, ſuis amplius vinculis ligentur ad gehennas, Statuimus præcipientes vt quicunque ſic auſu temerario dominique timore poſthabito, cultum Dei & Eccleſiaſtica obſequia præſumpſerint impedire ſeu perturbare, ſi per Eccleſiæ Preſbyteros commoniti Eccleſiam patienter exire noluerint: eo ipſo nouæ excommunicationis nexu quam præſentium tenore proferimus, ab Eccleſiæ liminibus longius cohibeantur.

Item ſi quis in extremis conſtitutus, & pro liquidis certiſque debitis aut offenſa manifeſta excommunicatus, petat abſolutionis beneficium, ita demum abſoluatur ſi debita huiuſmodi vel offenſam recognoſcens bona ſua reſignet in manibus Sacerdotis à quo petit abſolui, & fideiuſſores de ſatisfaciendo his quibus tenetur intra certum tempus det idoneos (ſi tamen commodè queat) recepto nihilominus ab eo per Sacerdotem iuramento, vt ſi conualuerit, ſatisfaciat intra menſem, quod ſi non fecerit noua monitione in priſtinam recidat ſententiam. At ſi tam pauper ſit, vt quæ dicta ſunt præſtare non valeat, abſoluetur nihilominus; præſtito tamen ab eo prius ſacramento vt moris eſt: quod ſi ad pinguiorem fortunam deuenerit, omnia perſoluat. Mortuo autem eo qui ſicut dictum eſt fideiuſſores dederit ipſius hæredes vel executores, ſeu bonorum quilibet poſſeſſores, aut qui pro eo recipientes Preſbytero fideiuſſerunt (quem publicam quoad hoc perſonam gerere & alius ſtipulan poſſe decernimus) illis quorum intereſt ſine vlla difficultate iuxta præmiſſa per cenſuram Eccleſiaſticam ſatisfacere compellantur. Interdicimus tamen Sacerdotibus omnibus ac talibus per eos, vt prædiximus, abſolutis alia Eccleſiæ Sacramenta, aut etiam ſepulturam prius adminiſtrent quam ab excommunicatore beneficium abſolutionis obtinuerint, aut à nobis ſeu Vicariis noſtris expreſſam ſuper hoc licentiam, vt qui ſcienter contra fecerint, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrant.

De Mandatis noſtris exequendis.

NOn ignorantes à Domino Deo omnem eſſe poteſtatem, vt iudicia eius ſancta ad vindictam malefactorum & bonorum laudem perficiantur: Sicut in nobiſipſis hoc ſuper omnia contingere cupimus, vt quæ eidem placita ſunt intelligamus ſemper, eligamus & operemur, ita & in ſubditis noſtris: Cum à nobis eadem illis per Dei gratiam fuerint miniſtrata: promptam ad obediendum voluntatem inueniri: Igitur vt & mandata cæleſtia geramus efficacius & per obedientiæ bonum quæ victimis iure præponitur proficiamus omnes, Statuimus & ſub graui pœna iniungimus omnibus Curatis & aliis Sacerdotibus noſtris, vt omni diligentia litteras à nobis vel

cutiis noſtris emiſſas pro reuerentia Dei & iuſtitiæ realiter cum fuerint eis præſentatæ, ſtatim accipiant & executioni demandent. Et ex eo tempore quo literæ excommunicationum eis redditæ extiterint, pro executione facienda non admittent ad diuina excommunicatos, donec fuerint abſoluti, & ipſi per literas abſolutorias debitè ſigillatas de abſolutione certiores facti ſint. In executione verò dictarum literarum dies & annus executionis in earum dorſo per executores inſcribatur, & apponatur ſub pœna emendæ arbitrariæ.

Item præcipimus ſępedictis Sacerdotibus vt nuncios mandata noſtra ſeu iudicum noſtrorum deferentes, & eorum executionem petentes maturè ita ſemper expediant ſuo circa hoc officio rectè fungentes: vt ſine periculo & damno commode poſſint dicti nuncii recedere. Si quis autem malitioſè mandata huiuſmodi noſtra exequi diſtulerit, vt portitor moleſtetur, vel literarum earundem executio impediatur, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrat. Sed & ſi per negligentiam aut alias male verſatus ſit pro culpæ modo iuſtè volumus animaduerti, vt & inobedientiæ malum coerceatur & damna ſubditorum prohibeantur. Nolumus tamen quaſcunque literas huiuſmodi excommunicatorias aut citatorias per totam hebdomadam ſanctam propter honorem paſchæ executioni mandari. Et hoc fieri diſtrictius inhibemus vt quorundam malitiis occurratur & aliorum laboribus parcatur, & expenſis. Stylo tamen & vſantia in executionibus faciendis, quoad habitantes in ciuitate, in ſua firmitate remanentibus.

Item ſi qui literarum noſtrarum ſeu Officialis & iudicum noſtrorum portitores verberauerint, aut ſæpedictas literas noſtras & iudicum noſtrorum detineant, auferant, corrumpant, cancellent, delent, aut portitores ipſos carceribus mancipent, ipſo facto excommunicationis ſententiam incurrant.

Porro vt mandatorum noſtrorum & literarum tam executio quàm etiam obſeruatio libere procedat, inſtituimus quòd in quibus locis parochiales Eccleſiæ vnà & capellæ exiſtunt: in capellis illis nullatenus dominicis & aliis ſolemnibus feſtis celebretur, ex quo parochialis miſſa fuerit inchoata, maximè vero dicta Epiſtola, donec Eccleſiæ rector legitima præcepta, denunciauerit, & ſermonem populo, per ſe vel per alium (vt moris eſt) perfecerit: hoc autem quotiens fiet, nolumus Sacerdotes vnquam prætermittere, quando eos quos per hæc ſtatuta noſtra congruis locis excommunicatos nunciari mandamus, vt conſtitutum eſt, denuncient.

De quæſtoribus eleemoſynariis.

VT temerariis nonnullorum auſibus competenter occurratur qui ſub quæſtorum nomine variis modis ſoli quæſtui inhiantes ſimpliciores homines decipiunt non ſine animarum periculo & ſcandalo plurimorum: Prohibemus omnibus & ſingulis Preſbyteris, Curatis & Vicariis eorum noſtræ Diœceſis, ſub pœna excommunicationis & emendæ quam duxerimus æſtimandam, ne deinceps aliqui omnino quæſtores eleemoſynarum iuxta ſtatutum Concilii generalis admittantur quomodolibet, niſi literas permiſſionis à nobis, ſeu Vicariis noſtris ſigillo noſtro roboratis, in promptu exhibuerint: quo caſu nullatenus ipſi populo prædicare permittantur, aut aliud exponere quàm quod in ipſis eorum literis videbitur contineri. Poſtulent ſanè à fidelibus grata charitatis ſubſidia, ſuas inſinuent populis indulgentias, ac his finibus contenti nihil amplius excedant. Quod ſi laici fuerint aut coniugati, tales quæſtarii tunc efficiant, vt quæ in eorum literis ac indulgentiis continentur per Curatum, aut alium nomine eius explicentur. Si autem inuenti aliqui fuerint, qui auctoritate noſtra non muniti ſe tales mentiantur, hos tanquam ſeductores capi, & ad carceres noſtros Archiepiſcopales retrahi volumus & mandamus, de abuſionibus ſuis rationem reddituros.

Sed & quia nobis innotuit non paucos apoſtatas & gyrouagos ſub habitu religioſorum mendicantium per Diœceſim noſtram diſcurrere, & paſſim prædicare, nec non confeſſiones audire, quamuis præſentati nobis non fuerint: Idcirco nos pernicioſas talium abuſiones cito reprimere cupientes, omnibus Curatis & Vicariis eorum nobis ſubditis iniungimus ſub pœna excommunicationis, vt nullos prorſus religioſos mendicantes ad prædicandum Verbum Dei, & Confeſſiones audiendas in Eccleſiis ſuis admittere præſumant, niſi ſe nobis fuiſſe præſentatos, & per nos approbatos in ſcriptis legitimè poſſint demonſtrare, illis duntaxat exceptis qui de conuentibus no-

ſtræ Diœceſis veniſſe cognoſcentur: quibus licentiam poſt præſentationem ſuperid-tum ſuorum conceſſimus.

De non reſidentibus in ſuis beneficijs.

CVm ſit optimo iure conſtitutum, vt non alijs Eccleſiæ, vel beneficia Eccleſiaſtica conferantur: quam qui velint & poſſint in ipſis reſidere & eorum curam per ſeipſos exercere, quo magis Dei cultus augeatur, ac magnificetur, & vt ſecundùm naturam is vtique onus ſentiat: cui commoda acceſſerint. Statuentes ordinamus quoad Eccleſiarum Parochialium rectores diſtrictius, vt in Eccleſiis ſibi commiſſis ad honorem Dei & propriam ſalutem præſentes per ſe oues Domini paſcant ſolicitè, vt ſtaturi ad magni iudicis tribunal dignam pro his aliquando reddere queant rationem, niſi forte cum ipſis iuſta aliqua de cauſa nos aut vicarii noſtri cenſuerimus diſpenſandum literas eiſdem de non reſidendo & regimine animarum debitè formatas concedentes, ac ſimul volentes, vt interea per idoneos & probatos viros eorum vices in parochiis rectè compleantur, quod vt obtinere valeamus, vicarios huiuſmodi per eoſdem priuſquam admittantur nobis præſentari, & præſentatos à Vicario noſtro, aut alio ſuper hoc committendo fideliter examinari decernimus, ſi modò alias examinati & idonei comperti ad hoc, vt tales admiſſi non extiterint.

At verò Curatis eiſdem penitus inhibemus ne propriis dimiſſis Eccleſiis, in alienis Vicarii exiſtant, ne cum in honore ſint non intelligentes ex paſtoribus prædones, ex hominibus beſtiæ fiant. In quo planè ſuccurrit & illud nobis, nil prodeſſe homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur: nempe enim qui pro ſuis alienas paſcere oues ſibi perſuadent, hoc ipſo ſtatim quæ ſua ſunt quærere non quæ Ieſu-Chriſti videntur, aut contra doctrinam Eccleſiaſticam poſt concupiſcentias ſuas ire, in quibus planè multifariam Deus offenditur. Sed & hoc illis inſuper licere non patimur, vt Eccleſiarum ſuarum fructus prophanis hominibus ad firmam præbeant, abſque licentia noſtra, ſub pœna emendæ.

De Celebratione diuinorum officiorum & reuerentia Eccleſiarum.

VEre dignum & iuſtum eſſe reputantes, vt nihil vnquam operi ſummi Dei præponatur ab iis preſertim, qui ſpecialiis eius obſequiis deſtinati ſunt: Statuendo præcipimus, vt in Eccleſiis Collegiatis nobis ſubditis, omnes earum miniſtri mox vt auditum fuerit horis competentibus diuini officii ſignum, decenti habitu ac mente ſimul rectè præparata in idipſum, relictis omnibus, accurrere feſtinent. Quumque humili deuotoque ingreſſu, ſuum quique in choro locum tenuerint, debitas altiſſimo laudes in conſpectu Angelorum, qua decet moderatione ad finem vſque reuerenter exoluant. Neque enim quod de nonnullis aliquando cognitum eſt, ſuſtinere valemus, vt qui pſallendi gratia conuenire videntur labiorum ſuorum fructum nullum afferant, & aliis voce ad Dominum clamantibus, turpiter obmuteſcant. Sed neque permittimus, vt dum communiter à cunctis laudum obſequia præſtari Deo conuenit, quiſquam legere officium, vel priuatim dicere præſumat: diſtrictius hoc quoque prohibentes ne qui (ſicut præmittitur) ad opus diuinum aſſiſtunt, & Domino in iuſtificationibus eius meditaturos ſe quotidie pſallentes repromittunt, ad confabulationes ſecum inuicem, aut cum aliis perperàm conuertantur, vel extranea literarum ſiue quarumlibet aliarum ſcripturarum lectione interim diſtrahantur: Quod ſi contra præmiſſa poſthac à quoquam minus prouidè fuerit attentatum, ſciat ſanè, quiſquis futurus eſt, ob honorem cultus diuini nos iuſta & Deo grata animaduerſione interceſſuros.

Item & cùm domum Domini perpetua deceat ſanctitudo, & in ea cum pace & quiete, vota competat celebrari: nimis abſurdum reuera & in oculis diuinæ maieſtatis indignum valde iudicamus, vt diuinorum officiorum tempore Eccleſiaſtici viri (quos deceret ei à quo ſtipendia recipiunt tunc potius in timore ſeruire) paſſim videantur (ſuarum credo paſſionum flatibus agitati) in graue multorum ſcandalum per Eccleſias diſcurrere v·rius quàm deambulare Quodque deterius ſit, cum prophanis plurimum hominibus aut fabellas texere, aut ſæcularium negociorum expeditiones curioſius tractare. A quo deinceps vt abſtineant omnes quam maximo poſſumus affectu præmonemus, alioquin operam daturi, vt qui in Eccleſia Dei ſummo

ſemper honore digna: modeſtiam ſeruare non voluerit, extra eam forſan inuiti pariterque inhonori ſubſiſtere cogantur. Et hoc ſane volumus vt ſibi prædictum illi etiam intelligant qui qua hora in Eccleſiis maior miſſa celebratur, capitulares actiones ſine maiore aliqua neceſſitate, ſalutari non verentur ſacrificio anteferre.

Sed & in vniuerſum ſacris conſtitutionibus inhærentes prohibendum cenſemus, ne diuina in Sacroſanctis Eccleſiis officia, tumultuoſis quorumcunque obambulationibus & variis conclamationibus vlterius perturbentur. Quoniam niſi in hoc Domino Deo noſtro & miniſtris ipſius cum honorantibus deferatur: haud planè facile videre eſt quomodo nomine eius merito poſſimus gloriari.

Item & vt in omnibus Domus Domini decor integer perſeueret, ſumma credimus ratione, ſtatuendum, vt excluſis procul ab Eccleſiæ liminibus ſpectaculorum ludibriis: necnon carnalibus atque aliis id genus inſaniis, non alios Clerici luſus exerceant, quàm qui ſine crimine & turpitudine aliqua induci poſſe videantur. Neque enim ignoramus curis interdum gaudia & ſeriis admiſceri ioca debere; ſed ita vt prudenter omnia modeſtéque fiant. Habet mater Eccleſia cytharas, pſalteria decachorda, habet hymnos, organa, & eiuſmodi alia quibus Sanctorum fortia facta ad ſolanum depromantur. Habet eadem, recipitque publicas ſanctorum eorundem magnificarum virtutum repræſentationes, & plures inſuper honeſtæ recreationis modos, qui ad exemplum vitæ non parum etiam conducant. His vtamur: per hæc defatigatas grauioribus officiis animi vires delectabiliter reparemus, ne ſi ſecus acciderit, tranſgreſſores (quos honeſtatis amor continere nequiuerit) ſeuerioris pœna diſciplinæ procellat, illis etiam minime defutura qui Dominica loca paci ſimul ac orationibus conſecrata, mercatuum nundinarumque tumultuantibus & captioſis congreſſibus permiſerint inquinari.

Cæterum quia non omnibus contingit in congregatione ſtipendiis Eccleſiæ ſuſtentari, Circa eos, qui alibi vel beneficia obtinent, vel ſacrorum Ordinum gradibus exornati ſunt, cum ad horas Canonicas teneantur, hoc amplius ſtatuimus vt ſi Deo cupiunt ſuis precibus non diſplicere, cum omni humilitate & puritatis affectu ad id ſupplices accedant. Ac deinde continua ſerie diſtinctaque verborum prolatione ſuæ penſum ſeruitutis Domino alacriter ſimul & ſapienter exhibeant: qua poterunt diligentia ſemper agentes, vt in congruis horis & accommodatis ad deuotionem locis diuinum opus fideliter exequantur. Amen.

De Officio Religioſorum.

STudioſè cogitantibus nobis quanta prouidentia beatiſſimi quondam illi patres religioſas in agro Domini plantationes diſpoſuerint, diſpoſitaſque dante incrementa Deo, præter mirificas fragrantiſſimorum florum delicias ad vberrimos honoris & honeſtatis fructus curauerint prouehendas; ingens nimirum efficiendi cupido penitus inceſſit, vt quæ cum fœlicibus inſtitura ſunt auſpiciis: tanquam proſperis aucta ſucceſſibus, hac tempeſtate nullum (ſi Deus annuerit) in partibus noſtris ſubeant detrimentum. Quin potius vt hic tam perfectus, adeóque beatus regularis militiæ ſtatus cuius ſancta & ſalutaris obſeruantia manifeſte humanis in rebus Deum quotidie repropitiat: & certam bene pieque viuendi continet rationem, ſuo iugiter honore perduret incolumis, nec per inſolentiam aut ſocordiam cuiuſquam à propria quandoque ſoliditate moueatur: Pauca quædam ſtatuere viſum eſt ad informationem religioſæ conuerſationis, aut eiuſdem (ſicubi fuerit opus) reformationem. Quæ vtinam ea animi ſinceritate cuſtodienda ſuſcipiantur à cunctis qua pro charitate ſunt à nobis vtiliter promulgata.

Imprimis ne religioſis via præcludatur ad precioſam ſcientiæ margaritam, quæ ſalutis habet diuitias: cuiuſque candore diuinum lumen percipitur: ſine qua denique vita omnis fere amara eſt: Statuimus, vt in Cœnobiis idoneus adhibeatur magiſter qui primitiuas fratribus diſciplinas exponat diligenter, vt his adiuti maiora & meliora poſtea iuuante Domino frequenti ratione valeant adipiſci.

Sed cum ocioſitas animæ ſit inimica & omnium ſentina malorum, fratres iuxta ordinationem ſuperioris occupari non grauentur.

Item & ne res multa induſtria & labore forte conquiſitæ obliuione vlla aut negligentia quandoque depereant, expedire cenſemus, vt in ſingulis Monaſteriis de

rebus eorum fidelia conficiantur repertoria ſeu inuentaria tuto loco aſſeruanda. Ita enim quid in chartulis, libris, priuilegiis, donariis ſeu iocalibus, ſacris veſtibus & cæteris ornamentis habeatur, facili poterit indicio conſtare.

Quia vero quæcumque ordine fiunt exitu meliore fere terminantur, æquum ſit vt ſingulis annis ſemel officiarii ſinguli reddant ſuperiori adminiſtrationum ſuarum debitam rationem.

Item & vt omni cuſtodia ab antiqui ſerpentis inſidiis religioſę mentes præſeruentur, ea ſemper Monaſteria munitione defendantur, vt ad regularia loca, clauſtrum inquam, chorum, refectorium & Officiariorum cameras nullus omnino mulieribus aditus præbeatur. Quarum etiam officioſa obſequia & ſeruitia à Monaſteriorum ſeptis iuſtè credimus reprobanda. Nullus autem fratrum eo vnquam temeritatis efferatur vt Monaſterio præſumat exire ſine licentia: quam nec niſi pro rationabili cauſa dari religionis ordo permittit.

Cæterum quæ proxime ſtatura ſunt, non aliter rectè cuſtodiri poſſe videntur quàm ſi ianitor inſtituatur regularis vel ſæcularis probus & diſcretus, præter cuius ſcientiam nullus introgredi vel foras ire debeat. Ideoque circa hoc ita prorſus conuenit prouideri vt obſtructis vndecunque Cœnobiis ipſis per vnam tantummodo ianuam, cui qualis ante dictus eſt aliquis præpoſitus ſit, ad ea liber ingreſſus in vniuerſū oſtendatur.

Quod ad officium pertinet quod debitæ Deo laudes quotidie perſoluentur, hoc reuerenter peragi oportet nocturnum pariter atque diurnum, ita videlicet vt diligenter & expeditè cum pauſa planæ reſpirationis medium verſum diſtinguente ſine vlla protractione ſyllabarum & quadranter omnia procedant.

Sacerdotes quoque quàm frequentiſſimè poterunt, celebrare debebunt, non Sacerdotes vero ſingulis menſibus tam in Monaſteriis quàm extra, ſublata occaſione quacunque ad confeſſionem accedant. Et in prima Dominica menſis cuiuſlibet in Monaſteriis ſemper communicent, niſi ex cauſa forté quam ſuo Superiori non differant intimare.

Item & quia carnis abſtinentia vtilis & apta religioſis æſtimatur, ſeruato ſemper moderamine pietatis erga infirmos, non ſinimus Monachis, vt vbi iuxta Benedicti duodecimi conſtitutionem fratres carnibus veſcuntur, amplius quàm ſemel in die earum eſum credant ſibi licere: ne gulæ comes indigeſtio ad matutinos hymnos ſurgentibus indignum coram Deo reddat obſequium.

Item vt cum diſcretione cuncta procedant & temporum momenta non nihili pendantur à nobis, in aduentu Domini, & à ſeptuageſima vſque ad ſanctum Paſcha, ſingulíſque quartis feriis intus & extra carnibus prorſus abſtineatur.

Item & per totum annum ſingulis Hebdomadis duobus diebus, feria ſcilicet quarta & ſexta, ieiunent omnes niſi ægroti ſint debiles aut etiam delicati qui ſecundùm præſidentis ordinationem aliter videantur exhibendi.

Neque vero alibi quoſcunque religioſos refici conſentaneum eſt, quàm in domo Abbatis, aula vel refectorio ſiue infirmatorio, niſi ex venia forte ſuperioris aliud conſtitueretur. Præterea ne quandoque accidat, vt per inimici verſutiam ſacrata Deo pectora vanitatibus & inſaniis falſis à rectitudinis ſuæ tramite diſtrahantur: iuſtum eſſe decernimus, vt in ciuitatibus, oppidis, & aliis locis, in quibus ſita ſunt Monaſtica caſtra, extra illa nullus vnquam fratrum potare, vllus epulari temere ſibi perſuadeat: quod ſi quis fuerit tranſgreſſus, acriter corripi debebit. Sed & ſi fratres ex licentia & legitima cauſa Monaſteriorum exeuntes in ciuitatem aliquam, oppidum vel locum deuenerint in quibus domos habeant, extra domos ipſas nullatenus dormire ſinantur, tranſgreſſoreſque grauiter coerceantur.

Ad hæc innumeras prope religioſi ſilentii commoditates eſſe perpendentes, vt quod ad virtutes omnes facili via perducens, & vitia ex aduerſo funditus exterminans idoneos regi pacificos miniſtros efficit: exiſtimamus in fraternis congreſſibus hoc apprime neceſſarium, vt in oratorio, qui locus Dei eſt in pace factus: Et menſa, vbi cum gratiarum actione bona eius recipiunt, cum lectura: Dormitorio quoque, quod ad requiem ordinatum eſt: Item in clauſtro in quo ſpiritus, vt in aqua, piſces refouentur, ſilentium obſeruetur, linguæ conticeſcant, omnium & propter Deum labia comprimantur, non niſi ad ipſius laudem temere reſoluenda.

Item & cum par eſſe cognoſcatur, vt quorum communis eſt labor, immo omnia, requies quoque non diſſimilis exiſtat, in eodem dormitorio cuncti comuniter

diſponantur, ad quod ſtatim finito completorio taciturni conueniant, illudque prior receptis omnibus recludens fideli ſera debeat offirmare, in quo quidem dormitorio nocte ſit continuè lucerna ardens.

Item & vt congruæ prouiſionis adminiculo humana ſuſtentetur infirmitas, calfactorum tempore frigoris in communi paratum eſſe conueniet, in quo ſilentii ſemper habita ratione calefieri commodè & refocillari valeant omnes; ignis autem iugis competenſque tamdiu conſeruetur, quo ad ipſa videbitur ceſſiſſe neceſſitas.

Attendentes inſuper quàm multiplicia interdum mala vel tenuis alicuius pecuniæ gignat poſſeſſio, quamque graui morſu proborum aliquando religioſorum corda ferire plerumque ſoleat, cum Domino penitus arbitramur vt nulli vnquam fratri aut victus, aut veſtiarium detur in pecunia numerata, ſed in propria ſpecie omnia, ſiue ſint indumenta, ſiue calciamenta, aut lectiſternia, vel alia quæcunque neceſſaria. Et ad hoc ex congregatione eorundem, vnus aut duo deputentur: vt per eos fratrum neceſſitatibus in præmiſſorum adminiſtratione proinde ſuccurratur.

Prædictis & hoc adiungi rationabile eſt, vt religioſi quilibet ſiue clauſtrales, ſiue Officiarii quotiens in publicum prodierint ſine honeſto & conueniente ætatis ſocio nunquam appareant regulari, maxime quoad clauſtratorios, & ſaltem ſeculari quo ad officiarios. Qui quidem ſocius nuſquam eos deſerat: ſed quocunque ingreſſi fuerint ingrediatur, & quocumque ambulauerint, ipſe comitetur. Eo enim ſpectare intelligatur quod à Salomone dictum eſt, væ ſoli quia ſi ceciderit non eſt qui ſubleuet eum.

Neque etiam circa veſtimentorum vſum in pleriſque deprauatum diſciplinæ debet moderamen omitti. Nam licet (vt paſſim dicitur) Monachum non faciat habitus: habitum tamen facere Monachus ſibi congruentem ſumma ratione iubetur. Proindeque in Monaſterio omnes & extra, regulariter oportet eſſe veſtitos, vt neque pro ſordibus, neque ob delicias in veſtibus ſuis notari mereantur. Et in his planè quod & in cęteris optamus obſeruetur, vt ne quid nimis, ſed & ne quid minus.

Quod reliquum eſt monendos ſimiliter cenſemus prælatos omnes quatenus alia quæcunque laudabilia inſtituta, quæ tum ex regula, tum ex ſacris conciliis facile colligi poterunt, pro virili quique portione faciant obſeruari. Quos & hoc quoque volumus obſeruare, vt in capitulo frequenter, & regula eorum & noſtra hæc ſtatuta relegantur.

De Officio Archipresbyteri.

EXpedibile nimirum & decens eſſe cognoſcentes, vt propter aſſiduam erga populum Dei curam onera noſtra cum aliis partiamur: Statuimus & ordinamus quod Archipreſbyteri noſtri intra terminos ſuorum Archipreſbyteratuum Synodali fungentes officio, ſummariè inquirant, & de plano, de vita & honeſtate Clericorum: de notoriis & manifeſtis criminibus, & ſcandalis quorumcunque etiam Laicorum, & informationes ſuper his, omni ſemota affectione & quæſtus ſorditate, faciant, quas quidem ad nos & promotores noſtros clauſas deferri procurent, præſertim cùm ſynodum tenebimus. De cauſis autem ad eorum ius & officium minimè ſpectantibus cognoſcere non præſumant. Quod ſi qui eorum reperti fuerint in huiuſmodi negligentes aut ſceleratorum culpas & crimina fauoris cauſa vel odii, ſiue lucri auiditate celate, pro exceſſuum ſuorum qualitate pœnas volumus ſuſtinere. Sicut ex aduerſo non intendimus quod ſi diligenter & officioſè fuerint circa præmiſſa verſati, iuſta pro laboribus mercede, & competenti factarum expenſarum ratione defraudentur.

Eos inſuper iubemus inquirere nunquid Eccleſiis ipſis & Prioratibus quibus præſunt nouæ penſiones ab Abbate fortè vel alio quouis fuerint impoſitæ ſine conſenſu noſtro. Quod ſi quando comperiretur, hoc ſtatim ſine mora fideliter nobis referri præcipimus.

Et hanc vtique inquiſitionem extendi volumus ad exemptos: de quorum priuilegiis fuerit dubitatum, donec ſua priuilegia oſtenderint ſicut debent: quos nec prius pro exemptis haberi conueniens eſt.

Poſtremò ne obiecto ignorantiæ velamine ſe quiſquam poſthac exiſtimet excuſandum, diſtrictè rectoribus animarum omnibus eorumque Vicariis nobis ſubditis ordinando præcipimus: vt ſub pœna emendæ ſtatuta hæc noſtra in præſenti Synodo, cæteri vero Sacerdotes in noſtra Diœceſi commorantes infra trimeſtre ſibi com-

parare & habere ſtudeant, & in Eccleſiis ſuis ea conuenienter habere. Quæ quidem neque ſegniter inter cætera cupimus obſeruari.

Conſtitutionum Synodalium Reuerendiſſimi in Chriſto Patris & Domini Domini Archiepiſcopi Bituricenſis Patriarchæ Aquitaniæ Primatis in præclara Pariſienſium Academia ſub Typis Aſcenſianis impreſſarum. Anno Domini M.D.XV. die xxj. Februarij, FINIS.

TOMI QVOQVE II. NOVÆ BIBL. FINIS ESTO.

*Quæ ſequuntur, inſerenda ſunt pag. 513. poſt tres aſteriſcos *** vnde incuriâ Typothetæ plus nimio properantis exciderunt ad finem vitæ Bernardi Guidonis Ord. Prædicatorum Epiſcopi Lodouenſis.*

Hic quoque viuens & moriens fertur miraculis claruiſſe. Frater Arnaldus Borgneti Inquiſitor Barcinone, qui fuit Prior Prouincialis Fratrum Prædicatorum Prouinciæ Aragoniæ, vir certus & verax fideli atteſtatione mihi & pluribus aliis magnorum meritorum viris cum multa deuotione ſæpius & ſerioſiùs enarrauit: quòd cùm ipſe pro promouenda Canonizatione Fratris Raymundi de Pennaforti tertij Magiſtri Ordinis Prædicatorum anno ſecundo Pontificatus Domini Ioannis Papæ XXII. eſſet in Auenione, præſente ibidem memorato dicto Domino Lodouenſi, qui tunc erat Inquiſitor Toloſanus & Procurator Ordinis Prædicatorum Generalis, cùm æſtiuo tempore tres noctes continuas, tam ex vehementia caloris quàm ex quibuſdam aliis accidentibus duxiſſet inſomnes, & ex hoc tantam corporis & faciei alterationem, ac totius perſonæ ſuæ deſtitutionem incurriſſet, vt omnimodè mortis pericula formidaret, allectus ſancta conuerſatione præfati viri Dei & ſpe concepta de eius meritis deuotè & humiliter ſupplicauit eidem, vt ſua deuotione ac interceſſione ſubueniret eidem. Qui vir deuotus mox vt vidit fidem illius: In nomine, inquit, Dei præcipio ſomno vt redeat ad oculos Inquiſitoris Barcinonæ, quódque diſcedat ab eo omnis indiſpoſitio inquietans. Et ecce verbum viri Dei tantam efficaciam habuit, vt ex tunc continuè dulciter dormiuerit & quieuerit diſpoſitioni priſtinæ reſtitutus.

Alius quoque Frater Guillelmus de Gardaya Bajonenſis in eodem loco infra eandem Hebdomadam febre & dyſenteriæ morbo grauiter & pernicioſè vexatus, audito quod factum fuerat per memoratum Dei famulum circa præfatum Inquiſitorem Barcinonæ cùm viſitaretur ab eodem, petiuit cum fide & deuotione mirabili quòd imperaret morbo vt diſcederet ab eodem. Quòd cùm ille ex humilitate nollet acquieſcere ſupplicanti, tandem victus inſtantiis infirmi, imperauit febri & morbo dyſenteriæ, vt à tali die, videlicet à feſto B. Dominici quod erat in craſtino, vel in ſequenti pòſt die celebrandum, præfatum infirmum non inquietaret. Et ecce ſicut ab eodem fratre Guillelmo coram multis & ſæpius cum multiplici atteſtatione audiui, ab illa die inantea penitus ſe ſenſit à febre & morbo dyſenteriæ eius meritis liberatum.

Hæc duo ſigna & prodigia adeò fuerunt notoria in Conuentu Auenionenſi, vt Frater Petrus Bernardi Bajonenſis, Sacellarius tunc ſacri Palatij, pòſt eiuſdem ciuitatis Epiſcopus, iocosè eo præſente multis aſtantibus dixerit, quòd fruſtra inſtabat Ordo Prædicatorum pro Canonizatione Fratrum mortuorum, ex quo poterat canonizare ſanctum viuum. Poſt obitum quoque ipſius Frater Thomas Normanni Prior tunc Fratrum Prædicatorum Lemouicis nocte quadam poſt Matutinas conſiſtens in oratione flexis genibus in choro ante ſedem Prioralem, vidit vigilans quandam ſplendidam lucem quaſi de ſede Priorali procedentem per chorum verſus Preſbyteriũ altaris maioris, quæ ſatis citò diſparuit. Et cùm admiraretur quid hoc poſſet ſignare ignoraretque Lemouicis obitus Domini Lodouenſis in ſequenti mane venit nuntius cum litteris & rumoribus, quòd Dominus Lodouenſis ad Chriſtum migrauerat, & iuxta quod ordinauerat ſepeliendus Lemouicis in Conuentu Fratrum portabatur. Tunc intellexit præfatus Prior quòd lux illa præfatum Dominum, qui vita & doctrina Ordinem & Eccleſiam multipliciter illuminauerat, figurabat: quæ bene de ſede Priorali verſus Preſbyterium procedebat, quia ipſe aliquando Prior Fratrum fuerat Lemouicis, & nunc ante Preſbyterium Maioris Altaris cum iuſtis beatam reſurrectionem expectat.

INDEX TOMI II.

INDEX
RERVM AC VERBORVM,
QVÆ IN HOC II. TOMO
Nouæ Bibliothecæ MSS. Librorum continentur,

A

Aliz filia Guillelmi de Montepiſſerio. 308. vide Aliz.
Aaron Bulgarorum Rex. 169
Abagarus ſiue Abgaros Toparcha Edeſſeoæ ciuitatis. 305
Abbas in caſtris Regiis S. Sulpitius. 455
Abbates Diœceſis Bituricenſis. 5
Abbatias Ludouicus Pius Imperator reoocat in manu ſua. 158
Abbatiſuilla in Pontiuo. 733
Abbo Sanctonom Epiſcopus. 170. 764
Abbo Floriacenſis Abbas & Martyr florentiſſimus Philoſophus. 172. 768
Abbo S. Martialis Abbas. 271
Abbo Maſciacenſis Abbas. 732
Abbo S. Maxentii Abbas, 197
Abbo Drutus. 574
Abbo ſtrenuus miles. 1"4
Abderama Cordubenſis Rex Saracenorum. 153. 608. 689
Abodriti populi. 159
Abra S. Hilarij filia. 732
S. Abraham Abbas Claromontanus. 718. 719
Abraham Abbas. 757
Abſida S. Dionyſii. 593
Abſidæ ſeu potius Abſiæ Cœnobium in Pictonibus. 219. 728. 729
Acaptamentum. 258
Accon ſeu Acon vrbs Paleſtinæ. 270
S. Acbilleus Diaconus. 699
Acius Burdegalenſis Archiep. 184
Acmardus Clericus. 362
Acroſtichis Theobaudi Hiſtorici. 637
Actardus Namnetenſis Ep. 200
Actuum Apoſtolorum triumphans ludus apud Bituriges. 150
Adacius Bituricenſis Archiep. 69
Adala filia Rollonis Ducis Normanniæ. 165. 202. vide Adela ſen Adelais.
Adalbaldus Abbas S. Martialis Lemouicenſis. 172. 173. 279
S. Adalbertus Pragæ Archiepiſcopus & Martyr. 168. 169
Adalbertus Aquiſgranenſis Canonicus. 169
Adalbertus Italiæ Rex. 163 164
Adalbertus de Analiac. 282
Adalbertus Cabannenſis. 174 is qui ſupra Decanus & Præpoſitus S. Martialis.
Adalgaſia Abbatiſſa S. Menulfi in Diœceſi Bituricenſi. 434
Adalmodis vxor Adalberti ac deinde Vuillelmi V Ducis Aquitanorum. 170
Adalmodis vxor Boſoois Comitis Marchiæ 228
Adalradus Rex Anglorum, 178
Adartenſe territorium. 704
Adchiarenſis villa. 612
Ad Deſtricios. 163. 200
Adela Regina Franciæ. 336
Adelais Imperatrix. 206
Adelais ſoror Guidonis Epiſcopi Podienſis. 749. 751
Adebertus ſeu Adabertus, aut Adalbertus Claromontanus Ep. 505. 757
Adelardus Maſciaceoſis Abbas. 733. vide Adhelardus.
Adelfonſus Hiſpaniæ Caſtellæ ſeu Galliciæ Rex. 172. 185. 317. cuius vxor Alienora filia Henrici II. Regis Anglorum.
Adelfonſus Bellator Rex Aragonenſis. 304
Adelfonſus Rex Aragoniæ quia mater eius filia vnica Garſiæ. 304
Adelfonſus filius Raymundi Berengarii Comitis Barcinonenſis Rex Aragoniæ. 314. 319
Adelfonſus Rex Aragoniæ. 321. 322. 326. 337
Adelfonſus Dux Narbooenſis. 306
Adelfonſus filius Raymundi Comitis Ægidii & Toloſani. 304
Adelelmus ſeu Adhelmus Caſæ Dei Abbas. 659. 731
Adelinus Mooachos Caſæ Dei in Hiſpania celeberrimus. 661
Ademarus de Cros Claromontanus Epiſcop. 763
Ademarus Engoliſmeoſis Epiſcop. 257. 258. 261
Ademarus Petracoricenſis Ep. 276
Ademarus ſiue Aymarus Podienſis, hoc eſt Vellauenſis vel Aoicienſis Epiſc. 214. 215. 293

Ademarus S. Martialis Abbas. 284. 285. 288. 291. 292. 293. 294. 295. 197. 298
Ademarus S. Maxentii Abbas. 199. 201
Ademarus Solemniacenſis Abbas. 341
Ademarus de Sancto Riberio Terraſſonenſis Abbas. 297
Ademarus Voſienſis Abbas. 300. 301. 304. 305. 315. 318
Ademarus Cabanenſis S. Martialis Lemouicenſis primùm deinde S. Eparchi Engoliſmenſis Monachus filius Raymundi & Aldeardis & Hiſtoricus. 151. 153. 174. 272
Ademarus Emenonis filius Comes Pictauienſis. 162. 163. 164. 165. 199. 201. 202. 251. 252
Ademarus de Archiaco. 258. 259
Ademarus de Brem auus Gaufredi Prioris Voſienſis. 313
Ademarus de Chanieras. 331
Ademarus Gaufredi Prioris Voſienſis frater. 313. 320
Ademarus de Laron. 281. 283
Ademarus Rupis-Fucaldi dominus. 259
Ademarus filius nothus Bernardi Comitis Petragoricenſis. 166
Ademarus I. Balbus Lemouicenſis Vicecomes 300
Ademarus II. Vicecomes Lemouicenſis qui iurabat per corpus S. Martialis. 300
Ademarus Barbatus III. Vicecomes Lemouicenſis. 300
Ademarus filius Bruniehildis IV. Vicecomes Lemou. 300
Ademarus V. Vicecomes Lemouicenſis. 300. 302. 303
Ademarus VI. Lemouic. Vicecomes. 291
Ademarus Vic. Lemouicenſis qui Cluniaci Monachus obiit. 291. 304. 307. 322
Ademarus qui & Boſo Vic. Lem. 307
Ademarus puer Vic. Lemouic. vir Sarræ. 310. 314
Ademarus filius Guidonis Vicecomitis Lemouicenſis. 283. 287
Ademari Vicecomites Lemouicenſes indiſcriminatim. 182. 291. 298. 299. 317. 325. 330. 331 332 333. 337. 338. 339. 342
Adhelardus Abbas. 159
Adimarus de Aualena in regione Lemouicenſi. 538
Adiutor. 719. vide Maxentius.
Adix fluuius. 154
Admiralis apud Saracenos qui ? 316
Admiratus Babyloniæ. 174. 175
Ado, vide Aldus.
Ado Viennenſis Archiepiſcop. 31. 32. 65. 66. 67
Adolenus, vide Agoſenus.
S. Adorator Epiſc. & Martyr. 287
Adroaldus Princeps. 439
Adroaldus Comes Eudonis Aquitanorum Ducis. 357. 358
Adulfus Cameracenſis Ep & S. Vedaſti Abbas. 733
Aduocati & defenſores Monaſteriorum. 171
Ægeus ſiue Ægeas. vide Egiathes.
S. Ægidius Abbas. 702
D. Ægidius de Roma Bituricenſis Archiepiſcopus ex ordine Eremitarum S. Auguſtini 121. 122 123
Ægidius Remenſis Archiep. 31
Ægidius Milleti Abbas S. Sulpitii Bituricenſis. 134
Æmarus Monachus S. Martialis Lemouicenſis. 181
Æmilianum palarium. 666
Æmilius Albienſis Ep. 778. 782. 783, 786. 792. 797
Æneas Pariſienſis Ep. 199
Ænor ſiue Aënor vxor Vuillelmi X. Ducis Aquitaniæ ſoror Vicecomitis de Caſtro Ayraudi. 304
Aënti Monaſterium. 286
S Ætherius Bituricenſis Archiep. 18
Ætherius Carnotenſis Ep. 584. 585
Ætherius Lugdunenſis Archiepiſcop. 37. 352. 363
S. Ætherius Antiſſiodor. Ep. 701
Aëtius Comes. 597
S. Afrodiſius Biterrenſis Ep. 698
Agalmata ſeu malis agelmata id eſt greges. 608
Agana Vviefredi filia vxor Roberti Comitis. 393. 394
Aganus ſiue Agano S. R. Eccleſiæ Cardinalis. 436
S. Agapitus Pictauenſis Preſbyter. 733
S. Agapii corpus. 215
Agatha vrbs. 154
Agaunum locus in territorio Sedunenſi. 703
Agedunum. 285
Agennum ſiue Aginnum vrbs 162. 528. 704
Agentenſe S. Stephani Monaſterium. 171. 758
Aggericus Lemouic. Ep. 633
Agia mater S. Deſiderati. 56
Agila Vveſegothorum Rex. 44
Aglibertus & Agloardus Martyres. 701
Agnes Pictauenſis vxor Henrici III. Imperat. Rom. 209
Agnes vxor Gulferii de Turribus. 282
Agnes de Bru ſeu Biè. 341
Agnes Chaboſſa mater Sebrandi Lemouicenſis Epiſcopi. 759
Agnes de Lignieria. 259
Agnes S. Crucis Pictauenſis Abbatiſſa. 783
Agnes tertia vxor Vuillelmi V. Ducis Aquitanorum quam poſtea duxit Gaufridus Martellus Comes Andeg. 206. 207. 208. 209
Agnes filia Ludouici Iuuenis Regis Francorum vxor Alexii Imperatoris Græcorum. 297. 310
Agnes filia Vuillelmi de Montluſſon. 290
Agnes de Ponte Gibaudi. 763
Agnus Dux Eudonis Aquitanorum Principis 356
Agoniacum caſtrum. 738
S. Agon Ep. Pictauen. 728
Agozenus Bituricenſis Archiep. 56
S. Agricola Epiſcopus Niuernenſis. 698. 701
Agrimus Lingonenſis Ep. 611
S. Agricola & Vitalis Martyres. 709. 710
Agrippinus Caturcenſis Archidiaconus. 346. 347. 349
Agrippinus Gothórum Rex. 438
Agrætius Senonenſis Archiep. 17
Agnani inſula. 345
Agulani. 214. 215
Ajacenſis Eccleſia. 83. 95. 96

Aicardus Abbas. 731. 751
Aimarus, vide Ademarus & Aymarus.
Aimelina ſiue Amelina aut Aymelina filia Bertrandi de Born. 282
Aimericus & Aimo, vide Aymericus & Aymo.
Aimoinus Monachus Floriacenſis. 62. 64. 68
Ainardus ſiue Aynardus Baiacenſis Abbas. 181
Ainardus S. Martialis Abbas. 267. 171
Ainardus Præpoſitus Canonicorum S. Martialis Lemouicenſis. 161
Ainardus Scotorienſis Monaſterii Præpoſitus. 174
Airandus ſiue Ayraudus Fontis Gombaudi Abbas in Diœceſi Bitur. 218
Alraudus Sancti Nicolai Andegauenſis Abbas. 210
Aiſtulſus ſiue Ayſtulphus Rex Longobardorum. 156. 734
Ala ſiue Adela filia Theobaldi Magni Comitis Campaniæ vxor tertia Ludouici VII. Regis Francorum. 308 310
Alacritatis carmina. 290
Alabitæ populi. 542
Alaiz filia Ludouici Iuuenis deſponſata Ricardo Pictauorum Comiti. 308
Alaiz Aruerniæ Comitiſſa. 763
Alaiz de Montepiſterio. 291
Alaizia Comitiſſa Engolismenſis. 184
Alaizia filia Toloſani Comitis. 326
Alaons ſiue Helenus. 327
Alarchia Monaſterium. 643
Alaricus Gothorum Rex. 711
Alardus Guillebaldi. 89
Alaſſiacum. 291
Alba fluuius. 614. 616
Alba Roca. 738
S. Albarius Martyr. 71. 73
S. Albani Moguntiæ Eccleſia. 159
Albera fluuius. 365
Albericus Bituricenſis Archiepiſcopus. 86. 87. 88. 96. 304. 305
Albericus Contractus Comes de Gaſtina. 210
Albericus frater Octauiani Papæ. 163. 164
Albertus S. Auguſtodun Lemouicenſis Abbas. 289
Albertus ex Præpoſito Subterraneæ Abbas S. Martialis. 282
Albertus ex Priore de Peyraco Abbas S. Martialis. 306. 307. 308. 309
Albiacum colonia. 352
Albigeoſium errores. 102. 108. 326. 327
Albigniaci dominus. 95
Albigniaci Abbatia. 89
Albingaunum. 692
Albinienſis parrochia in ditione Borbonenſi. 417
S. Albinus Andegauorum Ep. 286. 658
B. Albinus ſocius S. Leobini. 585
Albinus ſeu Alboinus Pictauenſis Epiſcop. 202. 203. 204
Alboinus Archidiaconus. 310
Albucienſis Vicecomes. 790
Albuconum. 268
Albutio ſiue Albucio vbi S. Valerici baſilica. 166
Alchymia, 147
Alcius Prior Lemouicenſis. 288
Aleonior de Mirabello. 288
Alcuinus Abbas. 159. 197. 716
Aldarius Sacerdos Monachus Solemniacenſis. 525
Aldeardis filia Roberti Ducis Burgundiæ. 211
Aldeardis mater Ademari Cabanenſis Hiſtorici. 174. 272
Aldeardus Vicecomitiſſa. 205
Aldebertus Bituricenſis Archiepiſcopus. 81
Aldebertus Armarius Monachus S. Martialis. 181
Aldebertus ex Priore Vſerchiæ Abbas S. Martialis Lemouic. 301
Aldebertus Vſerchienſis Abbas. 305
Aldebertus Comes Marchiæ & Petracoricenſis. 170. 174. 106
Aldebertus frater Heliæ Comitis Petracoricenſis. 166
Aldebrandus, vide Hildebrandus.
Aldegerius Lemouicenſis Ep. 170. 171
S. Aldegundis Virgo. 698
Alduinus ſeu Alduinus filius Rogerii. 754. 755
Aldo Lemouicenſis Epiſcopus 271. 267
Aldoenus ſiue Alduinus Lemouicenſis Epiſc. 170. 171. 172. 173. 174. 205. 268. 300. 567
Alduinus Angeriacenſis Abbas. 178. 179
Alduinus S. Dionyſii Abbas. 162. 199
Alduinus ſeu Aldoenus Lemouicenſis Archidiaconus. 322
Aldoinus ſeu Alduinus Engoliſmenſis Comes 252. 256. 257. 756
Alduinus filius Vvilgrini Comitis Engoliſmenſis. 162. 163. 165. 101
Alduinus filius Vvillelmi Boni Comitis Engoliſmenſis. 172. 181. 183. 184
Alduinus Bortel. 290
Alduinus frater Vvillelmi Vicecomitis Martiliacenſis. 181
Alduinus filius Alduini Vicecomes Martiliacenſis. 183
Aldus ſiue Ado Bituricenſis Archiepiſc. 55 56
S. Alemana Virgo. 700
Alepum vrbs Syriæ. 316
S. Aleriæ Eccleſia. 82
Aleris ſeu Elaueris flumen. 419. 421. 422
S. Alexander Martyr Lugduni. 696
S. Alexander II. Papa. 757
Alexander III. Papa. 90 311. 324. 327.
Alexander VI. Papa. 394. 395
Alexius Comnenus Imperator Græcorum. 214. 219. 293. 316
Alexius iunior Imper. Græcorum. 214. 219. 293. 316
Aliardenſis pagus ſuper ripam Garumnæ in partibus Gaſconiæ. 743. 744
Alienor quaſi alia Ænor filia Vvillelmi X. Ducis Aquitanorum & heres, vxor Ludouici VII. Regis Francorum ac deinde Henrici II. Regis Anglorum. 304. 306. 308. 318
Alienora Regina Caſtillæ filia Henrici II. Regis Anglorum & Alienoris Aquitanicæ. 317
Aliprannus Preſbyter. 217
Aliz ſiue Aaliz ſoror Ducis Burgundiæ vxor Archambaldi VII. de Borbonio. 338
Alix germana Conani Britonum Comitis da-

ta Heleoo ſeu Alano de Rohan. 517
Alizens Claromootenſis Comitiſſa. 62
Almarus Engoliſmenſia Ep. 756
Almericus Tribunus. 186
S. Almirus Monachus. 469. 470. & ſeqq.
Almutiæ & ſoppara Csnonicorum. 130
Almodis ſoror Alduini Borrel. 290
Almodis ſoror Audeberti Comitis de Marchia. 210
Almodis vxor Oliuerii de Turribus filia Archambaldi. 282. 500. 515
Alnenſis ſeu Alnienſis pagus vel Alniſium. 173. 178. 197
Alodienſe Cœnobium. 219
Aloniacum. 84
Alpais vxor Gulſerii. 282
S. Alpinianus diſcipulus S. Martialis Aquitanorum Apoſtoli. 266. 285. 471. 473. 474 701. 769
Alpium Maritimarum Archipræſul Ebredunenſis. 658
Alteria fluuius. 223
Aluia id eſt Albis fluuius. 735
Aluiſius Atrebatenſis Ep. 86
S. Amabilis Ricomagi Tutelaris. 716. 717
Amabilis filia Vicecomitis Caſtelli-ayraudi. 263
Amalarius ſeu Amalerius Diaconus. 158. 195
Amalbertus S. Florentii Abbas. 203
Amalfredus S. Eparchii Abbas. 182. 183
Amalricus Patriarcha Hieroſolymitanus. 316
Amalricus Turonenſis Archiep. 200
Amalricus Rex Hieroſolymitanus dictus antea Comes de Iaffa. 297. 502. 308. 317. 320. 321
Amalricus Rex Gothorum. 371. 375
S. Amandinus Confeſſor. 720
S. Amandus Traiectenſis. 345. 594. 698
S. Amandus præceptor ſancti Iuniani. 285
S. Amandus Eremita. 277
S. Amandus diſcipulus & ſocius ſancti Sori. 481. 668. 669. 674
Amanieus Gaſco. 259
S Amantius Ruthenenſis Epiſcopus. 474. & ſequentibus 705
S. Amaotius Martyr. 705
Amardus Petragoricenſis Ep. 200
S. Amator. 265. 266. 699
S. Amatus, Abbas Monaſterii Romariei. 703
Amatus ex Oleronenſi Epiſcopo Burdegalenſis Archiep. S. R. E. Legatus. 213. 214. 217. 293. 294. 755. 756
Amaſius ſepulchrum S. Martialis & ſuum conſtruxit. 285
Ambaſia ſiue Amboſia oppidum. 396
Ambaſſacenſes Monachi. 675. 681
Ambariatæ. 522
Amberga dicta Brunicendis. 300
Ambiliacum Monaſterium. 370. 704
Amblardus Ebrolienſis Abbas. 103
Amblardus ſiue Amlardus ex Priore Solemniacenſi Abbas S. Martialis. 299. 269
Amblardus Riomenſis Abbas. 507
Amblardus primus Abbas Pruliacenſis. 201
Amblardus de Chaſlus. 763
S. Ambroſius Mediolanenſis Archiep. 770
S. Ambroſius Caturcenſis Epiſcop. 57. 58. 346. 347. 704
S. Ambroſii Bituricenſis Abbatia. 57. 58. 86
S. Ambroſius Agaunenſis Abbas. 705
Ambroſius Choriolanus auctor Chronicorum Ordin Fratrum Eremitarum S. Auguſtini 112
Ambroſius Merlinus. 302. 309
Amelius Albienſis Ep. 283
Amelius Dalonenſis Abbas. 315
Ammonius, vide Aimoinus Monachus. 31
Amorres Rex Saracenorum. 154
Amphipolitani. 665
Anaſtaſius IV. Papa. 308
S. Anaſtaſius Martyr. 286. 427. & ſeqq.
Anatalus ſiue Anatolus Engoliſmenſis Ep. 162 251
S Ancilda Virgo. 332
S. Ancolianus Martyr. 698.
S. Andochius Preſbyter Martyr. 703
Andegauenſes denarii. 335
S. Andreæ in Scotia Archiepiſcopatus. 144
S. Andreæ Pariſiis Eccleſia. 134. & Bituricibus. 703. Claromonte. 722
S. Andreas Apoſtolus. 266. 214
Andreas Formenus Scotus Archiep. Bitur. 143
Andreas Fremior Bituricenſis Archiep. 150
Andreas Sauſſaius Tullenſis Ep. 433
Andreas Præfectus baſilicæ S. Petri. 285
Andreas Monachus Vallis Vmbroſæ primus Abbas ac fundator Caſalis Benedicti in Diœceſi Bituricenſi. 81. 82. 213
Andreas Pictauenſis Canonicus. 218. 733
Andreas de Caluniaco ſucceſſor Ducum ſeu Dominorum Doleoſium. 740
Andreas dominus de Leproſo. 740
Andreas Ducheſnius. 158 & alibi
Andronicus tyrannus ſeu Imperator CP. 336
Androthius Britannus Ep. 285
Anduſa de Aleth. 290
Aneſium in Alnienſi pago. 173. 290
Anger ſeu Aguet fluuius. 696
Angeriacum ſeu Angeliacum S. Ioannis Bapt. Monaſterium. 160. 196. 197. 203. 234
Angeriacenſis Abbas. 83. 178
Anglenſis villa. 519
Anglishamium. 736
S. Anianus Aurelianenſis Ep. eiúſque Eccleſia. 17. 72. 192. 700. 705
Anicium ſiue Aoicium. 282. vide infra ſuo loco Podium B. Mariæ.
Anilardus ſeu potius Amlardus aut Amblardus S. Martialis Lemonicenſis Abbas. 301. 303 304. 305. 306. 311. 313
Anicacopus Rex Marochi. 317
S. Animius nepos S. Mariani. 432
Aninſola fluuius & ab eo cognominatum S. Carilephi Monaſterium. 470
Anna Britanna vxor Regum Franciæ Caroli VIII. & Ludouici XII. 394
Anna de Francia Duciſſa Borbonii ſoror B. Ioannæ. 395
Anna de Peleu Claromontis Comitiſſa. 762
Annas de Leui Ventadorius Archiep. Bitur. 150
Annemundus S. Iuniani Comes. 731
Annexonium vbi corpus S. Ferreoli Lemouicenſis Epiſcopi iacet. 286. 528
Anoius Viterbienſis. 3
Annulo aureo ſuper altare oblato facta inue-

ſtitura. 91
Annulus S. Valeriæ. 319
Anoonciatarom Virgionm Ordo ac Regula cum duobus diplomatis Leoois X. Papæ. 142. 394. & ſeqq.
S. Anſbertus ex Cubiculario Regis Franciæ Fontanellenſis Abbas atque Archiepiſcopus Rotomagenſis. 193
Anſcharius miles pater S. Aichardi. 731
Anſegiſus S. Maxentii Abbas. 212
S. Anſelmos Cantuarienſis Archiep. 217. 302
Anſelmus Lemouicenſis Ep. 271. 267
Anſelmus de Ribodimonte. 293
Anſericus Veſuntious ſeu Chryſopolitanus Archiep. 618
Anſoaldus Pictauorum Ep. 192. 193. 199. 731
S. Antholianus Martyr. 713
S. Anthemius Ep. 718
Anſultus iuuenis. 45
Antierus Rex Aquitaniæ. 661
S. Aotigius Confeſſor. 66
Antiniacus villa. 665
Antiochia capta. 214. 215
S. Antiochus Lugdunenſis Archiep. 704
Antooia de Veotadour vxor Caroli de Cueilha. 763
Antoninus Verus Imper. 699
S. Antoninus Florentious Archiep. 5. 40. 119
S. Aotoninus Martyr. 179. 703
S. Antonios Paduanus Ordinis Minorum. 109
Antonius Boherius Archiep. Bituricenſis & Cardinalis. 144 145. eios Conſtitutiones Synodales editæ paginis 797. 798. & ſeqq.
Antonius Vialart Bituricenſis Archiep. 150
Antonius d'Vrfè S. Flori Ep. & Abbas Caſæ-Dei. 661
Antrambenſis populus. 495
Antrosſeu Antrum inſula Ligeris. 698
Aolaaiz filia Guidonis de Turribus & Engalciæ. 281
S. Aper Tullenſis Ep. 703
S. Apollinaris Bituricenſis Archiep. 34. 37. 352. 384. 704
S. Apollinaris Valentiæ Ep. 704
Apollonii Tyrii Hiſtoria. 279
Apoſtolica regula Mooachorum. 166
Aptonius ex Capellano Clodouei Magoi Regis Franciæ Eogoliſmenſis Ep. 151. 152. 249. 250. 520
S. Aprunculus Ep. Clarom, 718
Aqua Epiſcopalis. 176
Aquamanile. 355
Aquilia vxor Goillelmi de Gordon, 300
S. Aquilious. 519
Aquina. 287
Aquiſgranum. 159
Aqoiſgranenſis Synodus. 64. 158
Aquitani. 3. 730
Aquitaniæ tres Prouinciæ & cætera ad earum Hiſtoriam ſpectantia. 730
Aquitaniæ Reges vnctione & corona Regia per Archiepiſcopum Bituricenſem Bituris inſigniebantur. 87
Aranea epota cum ſanguine D. N. I. C. nihil nocet. 649
Arbaliſta ſeu arcubaliſta. 342
Arbertos Colonienſis Archiepiſcopus ſeu Heribertus. 170. 182. 205

* *

Arbertus Claromontanus Ep. 714. 715
Arbertus Epiſcopus Carolum Simpliceem inunxit in Regem. 201
Arbertus alius Epiſcopus. 164
Arbertus Abbas & Canonicus Podienſis. 651
Arbertus ex Monacho Caſæ-Dei Tripolitanus in Syria Epiſcopus. 641
Arbertus de Chanaco. 290
S. Arcadius Bituricenſis Archiep. 24. 25. 26. 366. 702
Arcadius Comes Pictauenſis. 281
Arcadius Princeps. 414
Arceiæ caſtrum ſeu Arceyanum oppidum. 509. 510. 554
Archambaldus ſeu Archembaudus Turonenſis Archiep. 205. 210
Archambaldus dominus Borbonienſis. 87
Archambaldus VII. de Borbonio. 338
Archambaldus Berruerius. 110
Archambaldus Decanus S. Stephani Bituricenſis. 109
Archembaldus S. Maxentij Abbas. 211
Archembaldus Solemniacenſis Abbas. 310. 312
Archambaldus de Combornio ſeu Vicecomes Combornenſis. 320. 323. 340
Arcbembaldus Combornenſium Vicecomes dictus Macellarius & Gamba putrida. 290. 283
Archambaldus II. Combornenſis & Ventadorenſis Vicecomes. 290
Archambaldus III. de Comborno. 290. 291
Archambaldus filius Bruoicendis Vicecomes Combornenſis. 300
Archambaldus V. Vicecomes Combornenſis dictus barbatus vel longa barba. 282. 291
Archambaldus VI. Comboroenſis. 291
Archambaldus de Felez. 316
Archambaldus de Rebeirac. 290. 307
Archambaldus Soliaci dominus. 108
Archeſiæ vicus Niuernenſis Comitatus. 97
Archiacum caſtrum. 184. 258. 259
Archichorus. 283
Archiepiſcopales domus à Petro Archiepiſc. Bituric. ſeparatæ. 90
Archiepiſcopi & Epiſcopi Bituricenſi Patriarchæ Primati atque Archiepiſcopo ſubditi. 45
Archiflamines, ſeu Protoflamines. 4
Archiprotopapatus. 316
Arcusfractus ſuper littus Albæ fluuii. 603
Ardentes ſanati. 567
Ardeus Princeps. 416. 420. 422. 424
Ardincus, vide Arduinus.
Arduinus Archiep. Turonenſis. 203. 210
Arduinus Maſciacenſis Monachus. 733
Arduinus Italiæ Rex. 163. 164
Arduinus de Berbezillo. 258. 259
S. Aredius Abbas. 286. 291. 310. 339. 528. 673
S. Aredii Canonici. 284. vide Artanum ſeu Attanenſe Monaſterium.
Arenarum locus Petragoræ. 739
Argantomagum, Argantonium ſeu Argentonium caſtrum. 60. 157. 176. 286. 419. 431. 731
Argentaeum villa. 663
Argentonium, vide Argantomagum.
Arleius Toloſæ Epiſcopus. 757
Aripertus Toloſæ Rex. 731
Armandus de Breſon Caſæ-Dei Abbas. 660

Armandus Polumniacenſis Vicecomes. 646
Armandus ſeu Armanus ex Priore Cluniacenſi Abbas Magnilocenſis. 301
Arnacum. 280. 281. 283. 285. 292. 296. 340
Arnaldus Vittabrenſis Lemouiceoſis Episc. 738
Arnaldus Rutenenſis Ep. 283. 537
Arnaldus Andegauenſis Abbas. 209
Arnaldus S. Illidii Abbas. 507
Arnaldus ſeu Arnaudus S. Leodegarii Abbas. 239. 240
Arnaldus Amaneu. 744. 748
Arnaldus Boſculus fortè Baſculus. 320
Arnaldus Bouratio ſeu Borracio filius nothus Bernardi Comitis Petracoricenſis. 166. 167. 253
Arnaldus Pettacoricenſis Ep. 180. 183. 173. 176. 207. 268. 283. 295. 782. 794
Aroaldus Bernardi. 303
Arnaldus Eogoliſmenſis Comes. 170
Arnaldus Manzer filius Vvillelmi ſectoris ferri Comitis Engoliſmenſis. 167
Arnaldus de Montoſario ſeu Montaſio. 257. 356
Arnaldus Vaſconum Princeps. 286
Arnaldus Dux apud Vaſcones, quibus montes Pyrenei vicini ſunt. 525
Arnotenſis vicus. 346
S. Arnulfi Metenſis Eccleſia. 160
Arnulfus Patriarcha Hieroſolymitanus. 216. 219
Arnulfus Remenſis Archiep. 757
Arnulfus Turonenſis Archiep. 206
Arnulfus de Berbezillo Sanctunenſis Ep. 208. 209. 294
Arnulfus Belin primus Theſaurarius Sacræ Capellæ Bituricenſis à Ioanne Duce fundatæ. 130
Arnulfus Odonis Regis Francorum filius. 164. 201
Arnulfus Flandriæ Comes. 166. 202
Arnulfus Virſionis dominus. 737
Arontus Saracenorum Rex. 155
Arpeta morbus. 218
Arpinus ſiue Harpinus Vicecomes vrbis Bituricenſis. 298
Arcendis ſeu Herſendis vxor Vvillelmi Toloſani Comitis. 535
Artaldus Tufturiacenſis Abbas. 331
Artaldus priuignus Pontii Comitis Toloſani. 535
Artemius Archidiaconus Engoliſmenſis. 520
Artemius Defenſor. 520
Arthemius Redonenſis Ep. 16
Artigia eiúſque Priores. 270. 278. 279
Artonenſe S. Martini Capitulum in Aruernia. 754
Aruerna vrbs & Aruernum oppidum. 17. 24. 296. 709. & ſeqq. vbi eius deſcribuntur Eccleſiæ & altaria duobus libellis.
Aruernenſis Synodus. 23
Aruerniæ iurati. 340
Arueus ſiue Harneus aut Hetueus Comes Arbaulicenſis filius Rainaldi. 161. 195. 197
Arueus ſiue Herueus de Leon. 327
Arueus Theſaurarius ſancti Martini Turonenſis. 176. 182
Arueus primus Abbas S. Michaëlis de Cluſa. 202
Aſcalonia capta. 297. 302. 308
Aſcho Abbas S. Michaëlis ad Eremum. 209
Aſcelinus Martis Laudunenſis Epiſcop. 167. 168. 204
S. Aſclepius Epiſcopus. 278. 286
Aſclepius Claromontanus Epiſcopus. 62. 63. 67. 697
Aſclepius Preſbyter. 665
Aſnenſe ſeu Aſnacenſe caſtrum in territorio Torennenſi. 526
Aſpremundum caſtrum. 187
Aſquee pater Canuti Regis Daniæ. 178
Aſſalida vxor Guidonis Vicecomitis de Albuſſo. 300
Aſſumptionis B. V. feſtum inſtitutum in Eccleſia Bituricenſi. 96
Aſtidius Voſienſis Abbas nepos S. Aridii. 286
S. Athanaſius Alexandrinus Archiepiſc. 729
Atimot Rex Saracenorum. 154
S. Attalas ſeu Attalus Abbas. 98
Attila Rex Hunnorum. 17
Attiniacum oppidum Diœceſis Bituricenſis. 157
Attanum ſeu Attenenſe Monaſterium S. Aredii. 286. 292. 673
Auallorium. 586
Auaricum caput Regni Aquitaniæ. 196
Auario fluuius. 475
Aucaëiæ. 219
Audebertus Agennenſis Epiſco. 219. 645
Audebertus ſiue Aldebertus aut Hildebertus Bituricenſis Archiep. ex Dolenſi Abbate. 213. 214. 293. 294
Audebertus Comes Petracoricenſis & de Marchia. 208. 209. 213. 300. 304. 317. 323. 324
Audebertus Cadenerarius. 738
Audebertus de Roccamello. 756
Audegarius Monaſterii S. Martini Turonenſis Epiſcopus. 736
Audelandus Abbas. 602
Auditorium officialis Curiæ Biturigibus extructum. 144
S. Audoënus Rotomagenſis Archiep. 151. 192. 517
S. Audoëni Rotom. Abbatia data Cardinali Sedunenſi. 144
Audoinus Lemouicenſis Ep. 733. 738
Audoynus Petracoricenſis Ep. 761
Audulfus Abbas Monaſterii S. Maxentii. 193
Aue Blancha Vicecomitiſſa. 281
Auellinæ vrbis Ep. 320
S. Aventinus Treceoſis Ep. 349. 350. 552. 698
Auera fluuiolus. 39. 84. 358
Augious S. Auſtregiſili pater. 35. 350
Auginus S. Deſiderati pater. 26
Auguranda vrbs. 96
Auguſta Vindelicorum. 168. 169
S. Auguſtini Lemouiceoſe Monaſterium. 180. 277. 278. 286. 318. 528
S. Auguſtinus Hipponenſis Ep. 772
Auguſtus Imperator Rom. 177
Aularduſ, vide Amblardus.
Aumonis Prior. 643
S. Auitus Viennenſis Archiep. 698
S. Auitus Abbas. 398. 469. 583. 700

Auitus Bituriceoſis Archiep. 14
Aoitus Ep. Claromontanos S. Præiecti ſucceſſor. 499. 501. 505. 711
Aulatiacus villa prope Augnſtodunum. 355.
Aumodis, ſioe Almodis, aut Adelmudis ſoror & hæres Boſonis Comiris de Marchia. 213
S. Aunarius ſeu Aunacharius Ep. Autiſſiodorenſis. 37. 352. 363
S. Auolus Claromontanus Ep. 716
Auraica vrbs. 688
S. Aurea Virgo. 365 704
Aureæ vallis Canonici. 211
Aureliacum ſeu Aureliaceoſe ſancti Geraldi Monaſterium. 169
Aurelianenſis I. Synodus. 20
Aurelianenſis II. Synodus. 22
Aurelianenſis III. Synodus. 24
Aurelianenſis V. Synodus. 28
Aurelianus Imperator Romæ. 427. 429
Aurelianus ſcriptor vitæ ſancti Martialis & Epiſcopus Lemouicenſis. 266
Aurelienſe Monaſterium ſancti Ioannis in Diœceſi Lemoniceoſi. 560. 562
Aurelius vir Inluſter. 571. 572
Auremundus ſpiritalis filios & comes S. Iuniani ac poſt eius obitum vitæ ſcriptor. 573. 574. 575
Auricularius Regis ſigillum ſeu annulum cuſtodiebat. 26. 366
Aurius Vicus. 706
S. Auſonius primos Engoliſmeoſis Ep. 249. 773
Auſtaldus Pictauenſis Ep. 463
Auſter ſenior de Manroloco. 304
S. Auſtindus Auxitanus Archiepiſcopus. 598
S. Auſtregiſilus Archiepiſcopus Biuricenſis, eius corpus, Eccleſia de Caſtro, miracula. 20. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 86. 91. 124. 130. 345. 350. & ſequentibus fusè. 700. 705
S. Auſtremonius Aruernorum primus Epiſcopus eiuſque Miracola & Tranſlationes. 482. & ſequentibus 709, & ſeqq.
S. Auſtriclinianus ſocius S. Martialis Lemouicenſis Epiſcopi. 266. 269. 285. 301. 474. 701. 769 771
S. Auſtroberta Virgo. 698
Auſtroberta nobilis fœmina. 37
Aubertus ſeu Audebertus Engoliſmenſis Ep. 200
Autberti ſeu Autbois Cameracenſe caſtrum. 123
S. Autmarus Ep. 706
Autiſſiodurenſis Chronici appendix. 392
Auua Regio Alamanniæ. 195
Auxianus Præpoſitus. 718
Auxitanenſis Archiep. 4. 597. 598
Axia ſeu Axiæ caſtellum. 282. 306
Axium ſiue Auxium ciuitas. 564. 596. 597
Aygolandus Saracenorum Rex. 63
S. Aygulfus ſeu Aiulfus aut Agiulfus Biturlcenſis Archiep. 65. 66
Aygulfus S. Dionyſii Abbas. 193
Aygulfus è Bleſenſi caſtro oriundus Monachus Floriacenſis detulit reliquias S. Benedicti in Galliam. 55. 192. 193
Aymarus ſeu Ademarus Podienſis Epiſcopus. 81
Aymarus ſiue Ademarus Cluniacenſis Abbas. 203.
Aymericus ſiue Aimericus ex Abbate Caſæ-Dei Claromontanus Ep. 208. 219. 284. 648. 660
Aymericus Lemouicenſis Ep. 270 760
Aymericus Magiſter Generalis Ordinis Prædicatorum. 512
Aymericus Angeriacenſis Abbas. 179
Aymericus Abbas S. Martialis. 167
Aymericus S Maxentii Abbas. 211
Aymericus Præpoſitus de Chambon. 341
Aymericus Tabater. Archidiaconus Abrincenſis. 239
Aymericus Preſbyter. 310
Aymericus de Axia. 282. 336
Aymericus de Archiaco. 83
Aymericus frater Alduini Lemouicenſis Ep. 173
Aymericus Bernardi miles de Biè. 317
Aymericus Brunus fundator Cœnobii ad Altas valles. 325
Aymericus de Iarnac. 328
Aymericus de Lur. 317
Aymericus Maxedahenſis Dux. 171
Aymericus Ranconienſis Princeps. 181. 254. 260. 282
Aymericus Rocacardenſis Vicecomes. 177
Aymericus cognomento Oſtrofrancos de Rupe Cauardi filius Giraldi & nepos Fulcherii Vicecomitum Lemouicenſium. 300
Aymericus de Tendalu, Miles. 761
Aymo ſiue Aimo Biuricenſis Archiep. 12. 87. 88. 89. 740. 779. 780. 781. 782. 797
Aymo S. Ioannis Angeriacenſis & S. Cypriani Pictauenſis Abbas. 203
Aymo Abbas S. Martialis Lemouicenſis. 272
Aymoynus, vide ſupra Aimoinus.
Azanzinus mons. 302
Azenerius Maſciaceoſis Abbas iuſſu Regis Roberti. 767 772. 778. 783. 786. 797
Azymitæ. 213

B

S. BAbolenus Diui Columbani diſcipulos. 71
Baccalaria decem manſos habens. 278
Baccalarii Eccleſiæ. 129
Bacium ſeu Baciuum villa. 113
Badouinus ſeu Bardo de Coniaco. 258. 259. 260 261
S. Badulfus Epiſcopus. 701
Baguriacus fundus. 51. 452
Bajacenſe Monaſterium in Sanctonico pago. 181
Bainus Tarnacenſis Ep. 191
Baldechildis ſeu Bathildis Regina Francorum. 192. 697
S. Baldomerus vir Dei. 698
S. Baldelius ſeu Baudelius. 699
Baldricus I. Rex Hieroſolymitanus frater Gothofredi. 293. 297
Balduinus II de Burgo dictus Rex Hieroſ. 214. 216. 217. 218. 219. 220. 297
Balduinus III. Rex Hieroſolymitanos qui obiit apud Baruth. 297. 302. 308
Balduinus Leproſus IV. Rex Hieroſolymitanus. 297. 302. 308. 330. 336

S Balſemius Martyr. 509
Bannum Gulferii de Turribus. 312
Bamberga. 571. 205
S. Baomirus, vide Baumirus.
Baptiſmus & manumiſſio in Monaſterio S. Martialis Lemouicenſis. 798
Barbam Longam à tempore S. Ludouici nutrire deſierunt Reges Franciæ. 94
Barbedaurus Decanus Medij Monaſterii in vrbe Bituricenſi. 96
Barbanſonea ſeu Brabanſones. 269. 270
Barnabas Magiſter Generalis Ordinis Prædicatorum. 513
Baronti Monachi viſio. 193. 194
Barrium. 674
Barbarini Cordubæ Saraceni. 541
Barbaſta. 211. 216
Barben ſeu Barbelli Cœnobium. 326
Barcillona ſeu Barcinona. 735
Bardelæ Abbatia. 89
Bardonus de Conniaco. 300. vide Badouinus.
Baretus Dux Normannorum. 163
Bariacum. 84. 698
S. Bartholomæus Apoſtolus. 5
Bartholomæus Caturcenſis Ep. 760
Bartholomæus Laudunenſis Ep. fundator Ordinis Præmonſtratenſis. 762
Bartholomæus Laudunl Theſaurarius. 88
Bartholomæus Prior de Chalax. 339
Bartholomæus Prior de Soulanis. 324. 326
Bartholomæus imo potiùs, Odo Arpinus Vicecomes vrbis Bituricenſis. 298
Baſculi ſiue Baſcli populi. 313. 335
Baſeus nepos Lodouici VII. Regis Galliæ Princeps vrbis de Vadoir. 316
Baſilienſe Monaſterium. 154
Baſilius Imperator Græcorum. 169. 178. 181
S. Baſolus auunculus S. Balſemi. 509. 704
Baſtæ. 281
Baudouinus Sacerdos Carnotenſis. 365
Baugarenſes fines. 153
S. Bauo Confeſſor. 703
Baugarii ſeu Baucoarii, aut Bajoarii. 731. 736
S. Baumirus ſeu Baomirus. 508. 509
S. Baumardus per quem imbres defluunt. 286
S. Beata Virgo. 701
Beatrix filia Archambaldi Barbati Combornenſis vxor Gaucelini de Petrabufferia. 300. 303
Beatrix repudiata ab Ebalo Toreunenſi Vicecomite ſoror Ricardi Rotomagenſis Ducis. 543. 544
Beatrix vxor Friderici I. Imperatoris filia Rainaldi Comitis Borgundiæ. 306
Becia inſula. 200
Beda Venerabilis Magiſter. 157. 772. 773
Bela Rex Hungariæ. 317
Bego Clarom. Ep. 715
Belcaire caſtrom. 321
Bellacum caſtrum. 570. 174
Belliforti feodum. 90
Bellojocus caſtrum ſecus Monaſterium S. Iuniani. 273
Bellos locus in Bria. 119
Bellilo ci Abbatia ſeu Monaſterium in Diœceſi Lemouicenſi. 67. 271. 286. 288. 788
Bellouagus ſeu Beluacus. 195
Bellouacenſe Concilium. 210
Belmundenſis Eccleſia. 290
Belus pater Nini. 3
Benaugium caſtrum. 258
S. Benedicta Virgo. 704
S. Benedictus Caſſinenſis Abbas cuius corpus delatum in Gallias. 22. 156. 192. 413. 701. 706
S. Benedicti ſuper Ligerim Monachi Floriacenſes. 283
S. Benedicti de Pino Cœnobium. 219
S. Benedictus Confeſſor in pago Pictauenſi. 704. 729. 730
Benedictus VIII. Papa. 171. 577. 178. 185. 305. 281
Benedictus Chorepiſcopus Ebli Lemouicenſis Ep. 166. 167
Benedictus Anianæ Abbas. 64
Benedictus Cluſæ S. Michaëlis Abbas. 778
Benedictus Veroier à quibuſdam dictus Benedictinus ille Monachus Sanſulpitianus cuius editus eſt Catalogus Archiep. Bituricenſium à pag. 1. ad 150 vide paginam 436.
Beneplacitorum Euangelicorum ordo. 395
Beneuenti Cœnobium & Beneuentum. 282. 317. 683. 736
Beniamin Sanctonenſis Epiſcopus. 757
S. Benignus Martyr. 705
Berb_zillum. 258. 259
Beraldus Comes Claromontis Dalphinus Aruerniæ & dominus Mercorii. 761. 762
Beraldus Dalphinus dominus de Rupeforti. 761
Beraldua de Rancon. 282
Beraldus II. de Rancon Vicecomes Briderii. 281
Beraudus Prior S. Martialis Lemouicenſis. 313
Beraudus de la Tour. 762
Bercorium opp. Pictonum. 739
Berengarius de Biterris Epiſcopus Hoſtienſis. 148
Berengarius Canonicus S. Martini Turonenſis. 205. 207. 210. 212
Berengarius de Vendeoas de Catalania. 337
Berengarius Magiſter Generalis Ordinis Prædicatorum & Archiep. Compoſtellanus. 265. 512. 513
Berengarius Toloſanus Comes. 158
Bergeriæ & Boueriæ. 50
Beria villa. 612
Beriacum, vide Bariacum.
Berlamus Bituricenſis Archiepiſcopus. 63
S. Bernardus Clareuallenſis Abbas. 86. 87. 289. 306. 702
B. Bernardus de Abbatis villa in tractu Pontiuenſi ex Abbate S. Cypriani primus Abbas Tironenſis in Pertico. 217. 218. 219. 733. 734
Bernardus Biterrenſis Ep. ac deinde Archiep. Narbonenſis. 315. 340. 549
Bernardus Caturcenſis Ep. ex Monacho Solemoiacenſi. 788
Bernardus Claromontanus Ep. 506
Bernardus de Sauena Lemouicenſis Ep. 260. 270. 279
Bernardus Lemouicenſis Epiſcop. 200
Bernardus Guidonis Ordinis Prædicatorum, Inquiſitor fidei & Epiſcopus Lodouenſis

cum

cum libris eius & Epiſtolis pag. 511.517. & ſeqq. & rurſus p. 818
Bernardus Pictauenſis Ep. 757
Bernardus Bruni Nouiomenſis Ep. 761
Bernardus S. Atedii Decanus patruus Ademari vofonis Vicecomitis Lemouicenſis. 300. 307. 308. 310.339
Bernardus Prior Grandimontis. 681
Bernardus de Valons Abbas Caſæ-Dei. 660.
Bernardus Yſarim Abbas Caſæ-Dei. 660
Bernardus Condomenſis Abbas. 219
Bernardus Iciodoreoſis Abbas. 506
Bernardus Groſſos ex Priore Cluniacenſi Abbas S. Martial's Lemou. 299. 301
Bernardus Abbas S. Maxentii. 205
Bernardus Sancti Sulpitii Bituricenſis Abbas. 130
Bernardus Vicarius Abbas Terraſſouenſis. 306
Bernardus Tutellenſis Abbas. 291. 339
Bernardus ex Præpoſito Tutellenſi Abbas Vſerchienſis. 732
Bernardus Bonæuallis. 324
Bernardus Vſerchienſis Abbas. 305.338
Bernardus de Albarocha Vſerchienſis Abbas qui ad Obaſinenſes Ordinis Ciſtercienſis tranſiit. 307
Bernardus Piſus Præpoſitus de Arnaco. 325
Bernardus S. Gemmæ Prior. 650
Bernardus de Reynat Grandimontenſis cœnobita. 338
Bernardus auctor libri trium diſtinctionum de vita B. Roberti Abbatis Caſæ-Dei. 610
Bernardus de Anduſa de Aleth. 290
Bernardus Atto 307
Bernardus de Baſeliaco. 749
Bernardus Bigorrenſis Comes. 748. 749
Bernardus de Brè. 288
Bernardus de Briduria. 306
Bernardus Vicecomes de Broſſa. 282. 283
Bernardus & Fulco Vicecomites de Brocia. 318
Bernardus de Bru. 341
Bernardus de Caſtelnau. 290
Bernardus Chabrol. 283
Bernardus Daurie Satelles. 324
Bernardus Deſcopiat dominus de ſancto Pardulfo. 282
Bernardus Iauilianos. 2^9
Bernardus de Iauatnas. 503
Bernardus Italiæ Rex Pipini filius Caroli M. nepos. 158
Bernardus Marchez auus maternus Gaufredi Prioris Voſienſis. 318
Bernardus patruus Ebali Combornenſis Vicecomes. 291
Bernardus ex Vicecomite Combornenſi Monachus Cluniacenſis. 301
Bernardus de Marchia pater Aldeberti. 316
Bernardus Adalberti filius Comes Marchiæ. 1^4
Bernardus frater Aldeberti de Marchia. 342
Bernardus filius Aldeberti ex ſorore Vvidonis Vicecomitis Lemouicenſis. 166.570
Bernardus Marchiæ Comes. 186. 187.282
Bernardus filius Vvillelmi Comes Petracoricenſis. 165.166. 167.252. 253
Bernardus frater Emenonis Comitis Pictauini. 160.161. 197
Bernardus de Turribus. 325
Bernardus Vaſconiæ Rex. 172
Berno ex Gigniacenſi Cluniacenſis Abbas. 71. 166. 201. 202. 733
Berno Burgulienſis Abbas. 233
Beroſus Annii Viterbienſis. 3
Beata Berta. 560
Berta vxor Pipini breuis Regis Francorum. 734. 735
Berta vxor Heleni de Leon. 313
Berthenarius Abbas. 599
Berthetins ſanatus à S. Pardulfo. 604
Bertillis Comitiſſa. 537
S. Bertinus Abbas. 703
Bertinus le Macte. 304
Bertoara Abbatiſſa. 38. 86.353. 354.364. 365
Bertoradus ſeu Berteradus Abbas S. Auſtregiſili de Caſtro. 356. 357
Bertrada ſeu Berta vxor Pipini Breuis Regis Francorum. 156
Bertrandus Baptiſta Monachus Caſæ Dei. 649
Bertrandus Agennenſis Ep. 276.337.338
Bertrandus de Born. 282.337. 341
Bertrandus de Cardaillac. 300
Bertrandus Burdegalenſis Archiepiſcopus 316, 317
Bertrandus de Gotho, vide Clemens V.
Bertrandus de Chanaco Archiepiſcopus Bituricenſis & Cardinalis. 128. 129
Bertrandus de Chameiras. 341
Bertrandus de Malamorte. 300
Bertrandus Pictauenſis Ep. 756
Bertrandus, vide Pontius.
Bertrandus Raiembaus. 322
Beſua ſons & Beſuenſe Monaſterium in Diœceſi Lingonenſi. 605. 610. 611. 628. 633. 657
Beterræ ſeu Biterræ vrbs. 154
Bethelenus miſerè periit accuſator S. Auſtregiſili. 36.351.352
Bethleemitica Eccleſia. 175.273
Beuchem prouincia. 158. 188
Bichildis, vide Bubildis.
Bigorræ Comes dat ſingulis annis ſolidos. 60. B. Mariæ de Podio. 748. 749
Bigorritana vrbs. 666
Biria ſeu Bitra fluuius. 154
Biſantium de marſupio proferre. 550
Biſuntica vrbs dicta Chryſopolis. 628
Biſſextilis annus. 342
Bithildis ſeu Bichildis Ardei Principis vxor furore & odio accenſa in S. Leopardinum. 417. & ſequentibus.
Bitogyges dictus Noe. 3
Bituria Metropolis, Biturix, Bituris, Biturica à pag. prima ad 150. 317. & alibi ſæpè.
Biturica capta à Pipino Rege. 157
Biturica vrbs ab Odone Arpino Regi Philippo I vendita. 298
Bituricæ fame vaſtatæ à Carolo-Caluo. 199
Bituricenſis ciuitas inter alias Ducatus Aquitaniæ ciuitates primatum obtinet. 137
Bituricenſis Primas. 731. & ſæpe alibi.
Bituricenſis cur dicta ſedes ſanctorum. 4

Bituricenſis Vniuerſitas à Rege Ludouico XI. erecta à Paulo II. Papa confirmatur & priuilegiis decoratur. 137.138
Bituricis in campo tenuit Synodum ſuam Pipinus Rex more ſolito cum omnibus Francis. 157
Bituricenſia Concilia & Bituricenſis Conuentus. 87. 109. 118. 120, 122, 133. 149. 767. 779. 780. 781. 784. 786. 787. 791. 794. 797
Bituriges & Biturici. 3. 4. 6. & ſæpè deinceps.
Bladagii domus. 739
Blanca Regina vxor Ludouici qui nihil fecit. 167. 204
S. Blandina Martyrium paſſa. 700
Blanca filia Comitis de Ioigniaco Virzionenſis domina. 112
Blangiaci parochia. 386
blaſphemare aliquid. 190
Blauianenſe ſeu Blauium caſtrum. 367
Blauia caſtrum. 154. 173 184. 187. 259. 731
Blauiacus villa. 614
Blauſacum caſtrum. 327
Bleſenſe caſtrum & territurium. 160. 365
Bletum Prioratus Ordinis ſancti Auguſtini. 114
S. Boamirus ſeu Baumirus. 469
Boamundus Apuliæ Dux & Princeps Antiochiç. 214. 215. 217. 218 285. 293. 297. 299
Bobo Dux Friſonum. 154
Bobium Monaſterium. 705
Bodilo. 56
Boënſis villa ſeu Villaboenſis, 166. 167
Boleſclauus Rex Sclauoniæ 168 169
Bologi quos vulgo Lemigas vocant. 601
Bomerii Eccleſia. 89
Bomniaci Prioratus. 733
Bonæ fidei Cartuſia. 683
S. Boniſacius Martyr Archiepiſcopus Moguntinus. 156. 700. 734
S. Bonitus Claromontanus Ep. 697. 710
Boni viri dicti Grandimontenſes Eremitæ. 675
Bononia ſcientiarum domina. 131
Bordeillæ caſtrum. 334
Boſchitum in pago Toloſano. 541
Boſci Dagoberti Abbatia. 89
Boſcus Alonis. 683
Boſo. 304. vide Ademarus Lemouicenſis Vicecomes.
Boſo Santonenſis Epiſcop. 208. 211. 260. 268
Boſo de Chabanez Abbas Stirpenſis. 308
Boſo Vetulus Comes Marchiæ & Petracoricenſis. 166. 167 170, 227. 228. 191. 738. 739
Boſo II. frater Aldeberti Comitis Petracoricenſis & Marchienſis. 170. 171. 173. 174. 113
Boſo de Grainol pater Heliæ Taleyrandi. 331
Boſo filius Guillelmi Combornenſis. 290
Boſo Caſtelli Airaldi Vicecomes. 185
Boſo Vicecomes de Torena. 281. 300. 306. 307. 308
Botauilla caſtrum. 184. 251. 257
Botiſclanus, vide Boteſclauus.
Boito negotiator in vrbe Maſſilia. 736
Booeriæ & bergeriæ. 90
Bouienſis Abbas. 25. 367
Bouratio vnde dictus Arnardus Engoliſmenſis Comes. 671
Brabantiones 314. 323. 325. 335
Brajacenſe Monaſterium. 584
Brantomenſe Monaſterium. 160. 171. 197. 334
Braſſacum caſtrum. 290
Breuiarium antiquum Bituricenſe. 32
Brianſa fluuiolus cadens in Vigennam. 338
Bricia ſoror Rotildæ ſeu Rothildæ de Exigenio. 282
S. Brictius Tur. Ep. 705
Bridericnſe caſtrum, ſeu Briderium. 282 318
Brieuconium. 691
Brictius infans Burdegalæ piloſus & barbatus. 218
Brigia riuulus. 508
S. Brigida Scotorum Abbatiſſa. 71. 73
Brigunderium ſeu Briderium caſtrum. 282
Briodertus vicus. 38. 354
Briona ſaltus in ſolo Biturico. 193
Brionenſis ſaltus. 439. 443
Brioſenſis terminus. 756
Brioſſium territorium in pago Pictauenſi. 570. 731
Briſca ſoror Sancii Ducis Vaſconum. 172. 206
Briſiacus locus & Briſiacum villa. 58. 198
Britanniæ Aremoricæ Ducatus. 394
Britharius Rex Turingorum. 570
Britones ſeu Britanni. 195
Briua Curretia. 286. 323. 325. 333. 338
Briuate ſeu Briuatenſis vicus. 568. 750
Briuaſacum Monaſterium. 186
Brinenſe territorium. 269
Brictius Cubicularius B. Philippi Bituricenſis Archiepiſcopi. 112
Brocia ſeu Brucia caſtrum Vvidonis Lemouicenſis Vicecomitis. 170
Broſada caſtrum in terra Aruernenſ. 640
Broſſæ ſeu Brociæ Vicecomes. 283
Brunicenda, vide Humberga.
Brunicenda filia Americi de Axia. 282
Brunicenda de Foix. 739
Brunichildis Regina Franciæ. 152. 591
S. Bruno Alemanus de Colonia Agrippinenſi fundator Ordinis Cartuſiani. 105. 289
Bruno Legatus S. R. Eccleſiæ. 217
Bruno ſiue Euſebius Andegauenſis Epiſcopus. 109
Bruno ſiue Bruous frater Henrici II. Imperatoris Epiſcopus Auguſtanus. 168. 169. 181
Bruno Signienſis Epiſcop. 293. 294. 756
Bronus de nigro factus non albus. 318
Bruimundus Aruernenſium Comes. 755
Budilio caſtrum Aruerniæ. 643
Bulgari & Bulgaria. 169
Bulus Cœnobium. 303
Burbo ſeu Burbonis caſtrum. 157. 734
Burbureius villa. 613. 614. 623
Burcardus Vvirzeburgenſis Ep. 156
Burdegalæ Concilium. 212
Burdegalenſis Archiepiſcopus fatetur ſe ſubditum Bituricenſi Archiepiſcopo. 94
Burdegalenſis Archiepiſcopus. 4. 116
Burgulium ſeu Burgulienſe Monaſterium. 173. 203. 227. 235. 237
Burgus Dolenſis. 311
Buro fluuius. 154
Buxa ſeu Buxia ſilua. 150. 152
Buxenſe ſeu Buxiacum S. Amantii Mona-

ſterium. 170. 255
Buzenciacum oppidum. 392.393. 730
Byzantina vrbs Regia. 316

C

CAbanenſis ſeu Chabanenſis honor. 173
Cabillonum ſeu Cabillo vrbs. 350
Cabillonenſe Concilium. 54
Cadomenſe Sancti Stephani Monaſterium. 211
Cadunenſe cœnobium in agro Petracoricenſi. 219
S. Cæciliæ ſepulcrum. 131
Cæleſtinus IV. Papa. 563
S. Cæleſtinus V. Papa. 507
Cæleſtinorum ordo. 126
Cæſaraugusta vrbs Hiſpaniæ. 219
S. Cæſarius Arelatenſis Archiepiſcopus. 585. 702
S. Cæſarii eiuſdem Regula. 57
Caino caſtrum. 225
Cairohenſis Eccleſia. 161. 176
Cala Monaſterium ad Matronam. 153
Calabrum vicus non longè à fluuio Dordoniæ inter Petragoricenſium & Cadurcenſium fines. 661. 662. 663. 664
Calagurris vrbs Hiſpaniæ. 698
Calais vicus. 651
Calculatorum error. 155
Caletricus Carnotenſis Ep. 587
Caligæ ſeu calceamenta S. Eparchii. 181
Calixtus ſeu Calliſtus II. Papa ex Archiepiſcopo Viennenſi. 301
Calmelus Dux. 687. 688
Calmilium ſeu Calmeliacenſe cœnobium. 685. 676. 688
S. Calminius. 282
Calminius Senator. 502
Calpias ſeu Calpais pro Alpais. 153
Caloenſis pagus. 361
Camalerias. 723
Camalerienſes Canonici. 709
Calumniacum caſtrum. 518
Cambonenſe Monaſterium ſanctæ Valeriæ in D. Lemouicenſi. 617. 706. 790
Cambocarii caſtellum. 167
Sanctus Camelianus Trecenſis Epiſcop. 549. 550. 552
Campaniacum prædium in agro Pictauenſi. 570. 731
Campilioarii caſtellum. 218
Campiones duo Stephanus & Vvillelmus decertant. 182
Campoceruina villa. 613
Camulum ſiue Camulus. 558
Canana ſeu Canana. 352
Cancellarius Eccleſiæ Sancti Stephani eſt etiam Vniuerſitatis Bituricenſis Cancellarius. 137
Candelæ ardentes projectæ ab Epiſcopis & extinctæ in excommunicatione. 782
S. Candida Virgo. 702
Candida mater S. Stephani de Mureto fundatoris Ord. Grand. 275. 674
Candida Adalmodis mater. 228
Canonicorum Regula in Concilio Aquiſgranenſi. 158
Canonicorum nouorum Congregatio. 296
Cantela ſeu Chantellæ caſtrum. 95. 157. 731
Cantoenum. 725
SS. Cantius, Cantianus & Cantianilla Martyres. 698
Cantores S. Stephani Bituricenſis & S. Sulpitii. 95. 96
Canutus Daniæ Rex ſeu Danemarcorum & Anglorum. 172. 178
Capdenacum. 287
Capella Caroli-Magni Aquis. 159
Capella Fulcherii. 642
Capella Gilonis. 67. 108. 394
Capella Ozæ. 349
Capella Sancta Biturigibus à Ioanne Biturigum Duce erecta & fundata. 129. 130
Capella S. Viſini. 6
Capellani Regum Franciæ. 249. 250
Capetius dictus etiam reperitur Hugo magnus pater Hugonis Capeti Regis. 164
Capillos capitis abruptos in altum proiicere. 291
Capitolium in Sanctonica vrbe. 157. 582
Cappa Romana. 176
S. Capraſius Abbas. 700
S. Capraſius Martyr. 129. 530. 704
S. Capuanus Caturcenſis Ep. 662
Caranta ſeu Carenta fluuius. 152. 755. 756
Carantonus fluuius. 519. 523
Carantomagus. 455
Carebriuæ vicus, vide Carobryæ.
Carentonium. 72. 89. 365
Carbonariæ lucus in Pertico. 584
Caremuzellus filius ſenior, vt volunt, Senatoris Leocadii. 426
Carennacum. 647
S. Carilephus Monachus. 370. 469. 470. 471
Cariſiacum villa. 155
Caritatis Monaſterium ſeu Prioratus. 311. 313
Carlomannus Major-domus frater Pipini Caſſinum matrem petiit. 734
Carlomannus Rex frater Caroli-Magni. 155. 156
Carlonenſis patria. 512
Carmelitæ Bituricenſes. 118
Carnotenſe Cœnobium. 220
Carobryæ vicus vbi obiit S. Phaletrus. 89. 90. 356. 437. 438. 705
Caroli loci Abbatia. 97. 104. 379
Carolus Magnus Francorum Rex & Romanorum Imperator. 60. 61. 85. 156. 157. 158. & alibi ſæpè
Caroli-Magni corpus. 169. eius eleuatio. 314. eius natalis dies. 697
Carolus Martellus ſeu Tudes Major-domus Regiæ. 153. 154. 155. 602. 604. 608. 733
Carolus Caluus Rex Francorum & Imperator Romanorum. 160. 161. 162. 163. vnctus in Aquitaniæ Regem Lemouicis à Radulfo Archiepiſcopo Bituricenſi. 271
Carolus filius Caroli Calui Rex Aquitaniæ. 162
Carolus Simplex dictus Minor, inſipiens & follus. 165. 164. 260. 617

Carolus & Ludouicus filius Caroli Ducis Lotharingiæ expulſi à Francis in Germaniam abeunt. 167. 168. 204
Carolos VII. Franciæ Rex dictus Rex Biturigenſis. 113
Carolus Bituricenſis Dux filius Caroli VII. Regis Francorum. 137
Carolus VIII. Francorum Rex. 394
Carolus de Cueilha. 763
Carolus de Rabeau. 437
Carolus Sauſſeius Decanus Aurelianenſis. 150
Carolus de Tournon ex Abbate Caſæ-Dei Ep. Viuarienſis. 661
Carraiorum obſeruatrix. 428
Carrarius campus. 171
Carroſenſe ſeu Carroſum vel S. Carroſi Monaſterium. 165. 172. 194. 211. 361. Carroſus vnde dictus. 171
Carroſenſe Concilium aduerſus Manichæos. 184
Carroſenſe aliud Concilium. 764. 765. vide Karroſenſe.
Carta de pacto per alphabetum ſcripta & partita. 303
S. Carterii terra. 89
S. Carterius Preſbyter. 698
Cartuſianorum Ordo. 289
Carus fluuius. 371. 426
Caſæ-Dei Monaſterium in honore SS. Agricolæ & Vitalis dedicatum eiúſque Abbates. 208. 293. 637. 659. 660. & ſeqq.
Caſalis Benedicti, vel vt quidam minus rectè ſcribunt, Caſalis ſancti Benedicti Monaſterium, eiúſque Congregationis in melius inſtauratio. 81. 89. 140. 145. 213
S. Caſtus Martyr. 714
Caſſinum Monaſterium S. Benedicti. 155
Caſſius vir illuſtris. 486
Caſtalienſis domus Dei in territorio Lemouicenſi. 219
Caſtellarium Cœnobium. 219
Caſtelleyrac. 291
Caſtellionis Eccleſia. 809
Caſtra Bituriæ caſtellum. 89
Caſtræ Dominus. 95
Caſtrum Aurardi. 84
Caſtrum nouum. 338
Caſtrum Radulfi. 73
Caſtus locus. 571 574
Caſula S. Vrſini primi Biturigum Archiep. 8
Cathedra lignea qua deportantur in primo ingreſſu Bituricenſes Archiep. 95
Caualonium. 157
Cauarniacus villa. 616
Caue Fulberte. 164
Caulo ſeu Cauelhca vrbs. 693
Cautinus Aruernenſis Archidiaconus. 499. 500
Ceadragus Dux Abodritorum. 159
S. Celedonius Martyr. 698
Cella S. Euſicii ſuper Carum fluuium. 371
Celon Caſtrum. 320
Celſus Preſbyter. 564. 565
Celtarum ſumma Imperii apud Bituriges ex Liuio. 3
S. Cenſurius Epiſcopus Autiſſiodorenſis. 700
Cenſuales ſolidi. 89
Centula Monaſterium. 699
Cera ſancti Martialis. 323
Cercheus ſeu Creſcens locus ſupra Vvartimpam. 665
Cerdonum platea. 286
Ceteſium oppidum. 657
S. Ceſſator Lemouicenſis Epiſcop. 267. 288
Chaboti. 269
Chalauci ſeu Chalitici Abbatia. 89
Chambaretum. 286
Chambona Comitiſſa Aruerniæ. 761
Chalo de Pons. 324
Chalus, vide Chaſlus.
Chambolina parrochia. 317
Chambonium caſtrum ſeu Monaſterium S. Valeriæ. 281. 285. vide Cambonum.
Chaminata ſeu Caminata. 281
Chargerius Capellanus. 281
Charibertus ſeu Caribertus Rex Francorum. 522
Chartoſa cœnobium. 337
Charmienſe Monaſterium. 286. 289
Charobryæ, vide Carobryæ.
Chaſlucet caſtrum non procul à Solemniaco. 303
Chalus-Chabrol caſtrum Lemouicenſis pagi. 342
Chauanacum in territorio Lemouicenſi. 561
Childebertus Rex Franciæ. 28. 363. 364. 371. 375. 469. 470 508 515. 585. 586
Childebertus Rex Auſtraſiæ. 152
Childebertus Iuſtus. 469. 470. 515
Childebrandus Dux Caroli Martelli germanus, & auunculus hoc eſt patruus Pipini Breuis Regis Francorum. 154 155
Childericus I. Rex Francorum. 192
Childericus II. 193
Childericus III. frater Theoderici Calæ Regis Francorum exauctoratus. 155. 156
Chilpericus Rex Francorum. 153
Chonnophaldus ſeu Chramnoaldus. 37. 313
Chramnus filius Clotarii I. Francorum Regis. 517
Chriſtianus Moguntinus Archiep. Frederici I. Romanorum Imperatoris Cancellarius. 314 339
Chronica Ord. Eremitarum S. Auguſtini. 121. 122
Chryſopolitanus id eſt Veſontionenſis Archiepiſcopus. 628
Chucianus. 358
Chunoaldus ſiue Hunaldus Aquitaniæ Dux. 601. 603. 604
Chyriacum prædium. 614
Ciſri ſeu Scyphi vitrei. 745
S. Cirici ſeu Cyrici Exoldunenſis Eccleſia 83.
Claromonte eidem & matri eius S. Iullitæ dicata. 718
Ciſtercienſes Obaſinæ & Daloni. 328
Cladinus Comes. 157
Claiſia fluuius. 367
Clara vxor Bernardi de la Porcheria. 300
S. Claræ Monialium Eccleſia Biturigibus. 140
Clarius Rothenenſis Abbas. 558
Clarus mons ſiue Aruerna. 5. 194. 157. 292. 485. 709

Claromoutenſis Eccleſiæ capitulum. 94: 709. & ſeqq.
Claromontsnus Epiſcopus Decanus ſuffraganeorum Epiſcoporum Bituriceuſis Metropoleos. 5
Claromontanæ Eccleſiæ. 709. & ſeqq.
Claromoitranum Concilium. 220. 292. 293
Clarimontis villa Sanctæ Mariæ ſuper Exildolium. 313. 319
S. Clarus per qoem ſerena tempora Tntelæ colitur. 286
S. Clarus Archiepiſcopus & Martyr. 700
S. Clarns Martyr in pago Vvleaſſino. 705
Claſis ſeo Claſia aut Claiſia flunius. 439. 441
Claudius de Beauxoncles Decanus Bituricenſis. 150
Claudius du Prat Mimarenſis Ep. 761
Claudius le Begue apud Vitzinenſes iuridicundo Præfectus. 737
Claudius Robertus Lingonenſis Preſbyter. 365. 370
Claudius Tribnnus imperante Trajano. 580
S. Clemens I. Papa. 4. 6. 131
Clemens II. Papa. 661
Clemens III. Papa. 682. 753. 277
Clemens V. Papa Bertrandus de Gotho Arch. Burdegalenſis. 122. 277
Clemens VII Papa. 149
Clemens VII. Antipapa. 119
Clementia Comitiſſa Bigorrenſis. 749
Clocarium. 289
Clodio Ctinitus Francorum Rex. 191. 292
S. Clodoaldus Preſbyter. 703
Clodoueus I ſeu Magnus Rex Francorum Chriſtianiſſimus. 21. 151. 152. 150
Clodouens II Franciæ Rex. 192. 193
Clotarius I. Francorum Rex. 26. 193, 370. 469. 470 515. 517. 570. 571
Clotatius II. Francorum Rex.
Clotarius III. Francorum Rex filius Clodouei qui fuit filius Dagoberti. 193
Clotildis ſiue Chrotildis Regina Franciæ vxor Clodouei Regis. 21
Cluniacum Monaſterium Cluniacenſis Abbatia, Cluniacenſes Monachi. 70. 71. 163. 201. 287
Cluſenſe ſancti Michaëlis cœnobium. 199. 200. 202
Cluſos portus. 412
Cuacns caſtrum. 186
Coadunationes leproſorum ioſtitutæ. 296
Colempræ riuulus. 687
Collectarium ſanctorum. 285. 328
Collocutorium. 640
Colliberti. 223. 227
Colubeium Munaſterium. 417. 418. 425
Colonia Agrippina. 314
Coloniacus locus. 571. 573. 578
S. Columba Virgo & Martyr. 706
Columba aurea in qua Dominicum Corpus habebatur. 336
S. Culnmbanns Abbas. 365. 705
Columbarienſe cœnobium. 25. aliud in Claromontana ciuitate. 722
Comani populi. 214
Combornenſes Vicecomites eorumque genealogia. 290. 291
Combrallia prouincia. 270
Comes Palatii Regii. 193
Comodoliacum Monaſterium. 285. 312
Compendiacenſis locus. 493
Comptarii. 255
Conauus Comes de Redouis Britonum Dux 327
Conceptionis B. Mariæ Virginis dies ab Angelo deſignatur. 284
Conceptionis B. Mariæ ſorores in Hiſpania, 396
Conchæ, vide Conqne.
Concilia Generalia ſex priors. 58
Concilia octo celebrata à Geraudo Eogoliſmenſi Epiſcopo, Papæ primùm tum Antipapæ in Aquitania Legato. 259
Concilium in Francia ſub Gauzlino Bituricenſi Archiep. pro Apoſtolatu S. Martialis. 269
Condita Gabronenſis. 559
Condomenſe cœnobium. 219
Confeſſio dicta crypta inferior S. Auſtremonii. 507
Confluens Vvartampæ in Croſam, ſeu Crauſiam fluuium. 665
Conſolentis honor & caſtrum. 173. 187. 213
Confratria. 274 321
Coniacum caſtrum. 257 258
Cono, vide Conradus.
Conquæ ſeu Conchacenſis vicus & Monaſterium in pago Ruthenico. 302. 531. & ſequentibus vbi de S. Fidis miraculis.
Conradus II. ſeo Cono aut Cuno Imperator Romanorum. 182
Conradus III. Imperator. 302. 306
Conſerannica ciuitas Pyrenæis Alpibns affinis. 588
Conſortia Eſonis vxor. 452
Conſtantia Regina Franciæ. 179. 661
Conſtantia Regina dicta filia Ludouici VI. ſeu Craſſi Regis Francorum vxor Raymundi Comitis Toloſani 310
Conſtantia Conani Britonis filia vxor Gaufredi. 327
S. Conſtantianus Abbas. 515. 516
Conſtantienſe Concilinm. 131
S. Conſtantiuus Vapincenſis Epiſcopus. 699
Conſtantinus Copronymus Imperator. 60. 156
Conſtantinns Baſilii frater Imper. Græcorum. 181. 182
Conſtaotinus S. Maxentii Abbas. 204
Conſtantinus Vſerchienſis Abbas. 283. 288
Cunſtantinus de Born. 282. 337. 340: 341
Conſtantious de la Chaſſaigna. 329
Conſtantinus de la Sana. 312
Conſtitutiones Ioannis Cordis & Antonii Bohieri Archiepiſcoporum Bituricenſium 135. 136. 144. 799. & ſequentibus vſque ad calcem voluminis.
Coqnenſes milites. 260
Corbonnarum. 156
S. Corcodomus Martyr. 699
Corcolmum. 164. 201
Corduba & Cordubenſes Mauri. 169. 177. 205
S. Corentinus Epiſcopus. 434. 742
Coreſia fluuius. 923

Cormaricum Monaſterium. 197. 200. 749
Corneliacum Monaſterium. 82
Cornubiæ Dux & Prouincia. 198. 208
Cornucia caſtrum Archiep. Bitur. 213
Cornuuallus ſeu Gotneual Rex Danotum. 317
Coronæ Abbatia & Canonici. 261. 305. 325. 336
S. Coronatus Britannos Ep. 286. 310
Corrigia qua Chriſtus ad columnam ligatus. 8
Cotuſculus adoleſcens. 444. 445
Coſtellegium locus. 576
Cotanciæ campus. 219
Cotarelli & Brabanciones. 318
Cotia ſilua. 153
Craciaci Eccleſia. 89
Cracouia. 168
Cramnulſus Comes Engoliſmenſis. 520
Crauſia ſeu Croſa fluuius. 426. 665
S. Creſcens diſcipulus S. Pauli. 701
Creſcentius. 169. 205. 303
SS. Criſpinus & Criſpinianus Martyres. 704
Creſcentii caſtrum. 303
Criſpinus Præſes. 368
Crochildis ſeu Crotildis Regina vxor Theoderici Francorum Regis. 155
Crotildis, Vide Clotildis Regina.
Croſa ſiue Crauſia fluuius. 426. 665
Cruciata expeditio in Orientem. 293
Cruces in linteo altaris apparentes. 341
Crux aurea proceſſionalis 184
Crucifixi imago in nubibus viſa Ademaro de nocte vigilanti. 194
S. Crucis Eccleſia Bituiigibus. 10. 12
S. Crucis Aurelianenſis Eccleſia. 196
Cuba ſeu Cupa. 352
Cuprea tumba. 317
S. Cunebertus Ep. Coloniæ Agrippinæ. 705
Cumba Ferreria. 299
S. Cuntherius Martyr. 698
Curbanus, Curbaranus, aut Curbalandus. 214. 215. 313. 314. 338
Curti. 215
Cuthbertus Epiſcopus. 435. 438
Cymilla, ſeu Cemelia ciuitas. 699
S. Cypriani Pictauenſis Abbatia. 69. 160. 197
S. Cyprianus frater S. Sauini. 665. 666. 701
Cyprianus ſocius ſancti Sori. 481. 668. 669. 674. 706
S. Cyricus ſeu Ciricus Martyr. 704
Cyrinus Aribo Friſingenſis Ep. 729

D

DAcbertus Bituricenſis Archiepiſcopus, vide Dagbertus.
Dacianus Præſes. 528
Dadonna fluuius. 84
Dæmonioſi curati. 347
Dagbertus ſeu Dacbertus Bituricenſis Archiepiſcopus. 58. 84. 85. 86. 87. 172. 360. 362. 434. 713. 765
Dagobertus I Francorum Rex. 110. 345. 463
Dagobertus II. filius Childeberti Iuſti Francorum Regis. 607
Dalmatius de Curia Abbas Caſæ-Dei. 660
Dalonenſe cœnobium Ordin. Ciſtercien. 219
Danamarci & Danamarcia. 172. 17
Daniel in Attiniaco mortuus. 73
Daniel Præpoſitus de Subterranea. 287
Daniſmannus Sattapa Saracenorum. 285. 297
Daocius Reuuiſit Abbas. 171
Dapiferi Engoliſmenſes excommunicati ab Epiſcopo. 256
S. Dauid Bituricenſis Archiepiſcopus. 62. 63. 67
Dauid Scotorum Rex. 302
Dauid Abbas Carnotenſis. 755
Deas Monaſterium deſtructum. 161. 198
Debrieſonenſis mons. 690
Decius Imperator. 6. 416. 427
Deſenſor Cenomanenſis Epiſcopus. 15
Deſunctorum feſtum. 284
Deſſenduin Diœceſis Aginnenſis. 277
Degantia vini. 523
Deleti Prioratus. 650
Depoſitio Preſbyteri quomodo facienda. 791
S. Deſideratus Claromontenſis Ep. 719
S. Deſideratus Bituricenſis Archiepiſcopus. 25. 26. 27. 28. 366. 367
S. Deodatus Abbas. 365. 366
Deodatus ſocius S. Phaletri. 437
Deodatus Bituricenſis Archiepiſcopus. 60. 61
S. Deſideratus Martyr. 26
Deodatus Theſaurarius Regis. 26
S. Deſideratus Abbas. 367. 368
Deſiderius Rex Langobardorum. 85. 734. 735
S. Deſiderius Viennenſis Archiep. 698
S. Deſiderius Lingonenſis Ep. 700
Deuſdedit Caturcenſis Epiſcopus. 283. 782. 786. 791. 797
Diluuium mirabile Sarlati in Petracoricenſi territorio. 315. 316
Dionyſia domina Dolenſis vxor Andreæ de Calueniaco. 740
S. Dionyſius Pariſienſis Epiſcopus. 427. 428. 457. 704. 773. 774
S. Dionyſii Monaſterium. 167. 205
S. Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus. 773
Dionyſius Aruernenſis Ep. 436. 438
Dionyſius Carthuſianus. 92
S. Dionyſii Exoldunenſis Abbatia. 89
S. Diſciola neptis S. Saluii Albigenſis Ep. 732
Diuinus ſatuorum. 513
Diuio caſtrum. 705
Doctua ſoror Brunichildæ. 592
Dodo Andegauenſis Epiſcopus. 199. 200
Dolenſis Abbatia. 71. 72. 84. 87. 89. 96. 164. 201. 202. 415. 705. 741
Dolenſes Abbates à Bernone ad Iacobum Regium Bituricenſem Archiepiſcopum. 212. 741. & ſeqq.
Dolum Monaſterium in Minori Britannia. 701
Dominica Sepultura. 149
Dominica Abbatiſſa. 593
Dominica ſeu Domnoicalis villa in pago Remenſi. 757
Dominicani ſeu Prædicatores. 270
S Dominius. 286
S. Domitianus Abbas. 701
S. Domnolenus, eiúſque Eccleſia. 275. 286
S. Domnolus Cenomanenſis Epiſcop. 30. 472
Domus Dei Abbatia. 89
S. Donatus Preſbyter. 702

Doratenſis Eccleſia. 567.684
Dorcaſſinus ſeo Durocaſſinus pagus. 697
Dordonia, ſeu Doroſionia fluuius. 661
SS Dormientium Hiſtoria à Gregorio Turonenſi ſcripta dicitur ad Sulpitium Seuerom Bituricenſem Archiep. 32.33
Doinoniæ inſula. 184
Doſennac. 336
Douereoſis Abbatia deſtructa. 67.737
Draoſcio Rex. 736
Drogo Metenſis Epiſcopus. 159.195
Drogo filius Pipini Vetuli. 153
Drogo Malliacenſis Abbas. 211
Draydum Comites. 130
Duciculum vaſculi vinarii. 558
S. Dulcardus Monachus 370.371.704
Dulciadus Comes Engoliſmenſis. 522
S. Dulcidius Agenoenſis Epiſcopus. 530.531
Dulciſſimus Ageuni Epiſcopos. 286
Dunenſis pagus. 587
Dunom caſtellom. 336
Dunum Regium. 131
Dura ſeu Duria villa. 157
Durandus ſeu Duranous aot Duranius Aruernorum Epiſcopus ex Abbate Caſæ-Dei. 208.284 646.659
Durandus Caturcenſis Ep. 87
Duraudus Lemouicenſis Ep. 270. 761
Durahdus Anicienſis Carpentarius. 339
Durantius S. Audreæ Claromontenſis Abbas. 507
Duriſſimus enſis curtus. 167
Duſenſe Monaſterium. 259
Duuius fluuius. 628

E

EBalus ſeu Oebalus Torennenſis Vicecomes. 543. vide Ebolus ſeu Eblus.
Ebbo ſeu Ebo nobilis Biuricus Dolenſis dominus primus. 71.72.73.164. 201.740
Ebbo II. Dolenſis dominus. 740
Ebbo ſeu Ebo de Charanto ſeu Carcotonio. 338
Ebilardus Saracenus. 735
Ebionitæ, vide Hebionitæ.
Ebleoa Aimerici de Raneonia vxor. 282
Eblus, vide Ebolus.
Ebolus Lemouicenſis Epiſcopus Ebli Pictauini Comitis filius. 166. 170. 202. 203. 268
Eholus Engoliſmenſis Ep. 167. 252
Ebolus Decanus de Mauriac. 291
Ebolos Tutellenſis Abbas frater Raymoodi de Torrena. 290. 305. 307
Ebolus, Ebalus, aut Eblus Ramnulfi filius manzer Pictauenſis & Aruernicus Comes. 163. 165.166.199. 201. 202. 268. 756
Ebolus Combornenſis Vicecomes frater Archambaldi Gamba purrida dicti. 175-283.290
Ebolus Contors ſeu Cantator. 291
Eboli duo Ventadorenſes Comites. 300
Ebolus Vicecomes Ventadori. 290. 291. 300. 304. 338
Ebolus gratioſus in cantilenis ſeu Cantator, aut Contors. 322. 327
Ebolus Ventadorenſis filius Eboli Cantoris. 308
Ebolus II. Veotadorenſis Vicecomes. 290. 291
Ebolus III. Ventadorenſis Vicecomes. 291
Ebolus dictus ex baptiſmo Archambaldus IV. Ventadoreoſis Vicecomes. 291
Ebolus V. Ventadorenſis Vicecomes. 291
Ebolus Ventadorenſis Vicecomes accepit habitum, Monaſticum, in Cœnobio Grandimontenſi. 329
Ebrardi. 85
Ebredooom ciuitas. 691
Ebroinus Pictaueoſis Epiſcopus. 195 199
Ebroinus Bituricenſis Archiepiſcopus. 65
Ebroious Decanus S. Frambaldi Siluanectenſis. 560
Ebroinus Major Palatii Regii. 193.704
Ebrolienſe ſeu Ebroilenſe Cœnobium. 203
Eccleſiæ intra & extra Bituricenſem vrbem ad Archiepiſcopom pertineotes. 89
Eccleſia S. Auſtregiſili de Caſtroin ſuburbio Bituriceoſi. 20.30. 31. 33. 40. &c.
Eccleſiarum Lemouicenſium deſtructio. 333
Edmuodus Douerenſis Abbas. 70
Edeſſa vrbs Syriæ capta. 305
Ega ſeo Eganes Præfectus Aulæ Regiæ. 192
Egiathes pater S. Marcelli Martyris. 427. 428. 429
Egio Aurelianenſis Epiſcopus. 196
Egiſius vicos S. Petri. 560
Ego Comea fundator Monaſterii S. Martini Maſciacenſis. 732
Egoliſma, vide Engoliſma.
Elauer fluuius, 488.489
Eleazarus frater Bernardi Deſcopiar. 282
Eldeburgis vxor Gaufridi Nobilis Bituricenſis Vicecomitis. 86
Eleemoſynæ de Fiſco palatii. 152
Eleemoſynaria domus. 209
S. Eleuſippus. 697
Elias Caleſius. 282
Elias Scotigena, vide Helias.
S. Eligius Nouiomenſis ſeu Vermandenſis Ep. 192. 310.365. 517. 518. 525. 706
Elis carens manibus & brachiis. 327
Eliſabeth vxor Philippi II. ſeu Auguſti Francorum Regis. 325
S. Elpidius Ep. 703
Elſe locus, vbi S. Martialis Auſtricliniaoum ſuſcitauit à mortuis. 771
Eluſana ciuitas à Vandalis deſtructa. 598
Elphinus Rameſienſis Abbas. 284
Emanuel ſeu Emmanuel Comnenus Imperator Græcorum. 297. 316. 326
Emeno Pictauioos Comes & Engoliſmeoſis. 160. 162. 199. 251 731.
S. Emerentiana collactanea S. Agneris. 286
Emma Duciſſa Aquitaniæ filia Teibaudi Campanienſis Comitis & Carnotenſis. 167. 173. 203. 227. 228
Emma filia Ademari Vicecomitis Lemoaicenſis vxor Vuillelmi X. Ducis Aquitaniæ rapta à Vuillelmo Sectore ferri Comite Engoliſ. 300 304
Emma vxor Boſoois Vetoli de Marchia. 170
Emma Vicecomitiſſa Lemouicenſis. 174
S. Emmeriannus Ep. 729
Engaleias filia Principis de Malamorte. 280. 281. 283.
Engelricus Podienſis Preſbyter. 767
Engoliſmæ muri corruunt. 752
Engoliſmenſe Concilium. 219

Engoliſmenſes Epiſcopi & Comites. pag. 149. & ſequentibus.
Engoliſmenſis Epiſcopus Capellanus dicitur Regum Franciæ ex quo Ligerim ad partes Aquitaniæ tranſeunt. 263
Engoliſmæ, ſeu Egoliſmæ, aut Ecoliſmæ Patronus S Eparchius. 151. 152
Engolinſis pottus. 167
S. Epagathus Martyr Lugdunenſis. 700. 701
S. Eparchius eiúſque Monaſterium. 151. 152. 160. 161. 161. 165. 172. 183. 184. 197. 198. 200. 250. 519. & ſequentibus.
S. Epipodius Martyr. 699
Epitaphium Petri Bituricenſis Archiepiſcopi. 90. 91. & multorum aliorum ſuis locis reperiet Lector.
Epiſtola Henrici iunioris Regis Angliæ ad patrem. 339
Erchinoaldus Regis Franciæ ex genitrice conſanguineus, Major-domus Regiæ. 192 193
Ergamunda domina de Narbona. 739
Eriſpoius filius Nomenoii Britonum Ducis. 160 162. 197. 198. 200
Ermenarius Bituricenſis Archiep. 63
Ermenbertus Bituricenſis Archiep. 64. 65
Ermenfredus S. Maxentii Abbas. 202
Ermengaudus Comes Vrgellenſis. 171. 206
Ermenſendis vxor Vvillelmi Pinguis Aquitaniæ Ducis. 209. 210
Ermenſendis Comitiſſa Barcinonenſis. 178
Ernottrum, ſeu Arnottrum. 146. 349
Eroldus baptizatus cum Danis ſeu Normannis. 159
Erricus, vide Heiricus, aut Herricus.
Eſchiuatus pater Iordanis de Chabanez. 308. 323
Eſclauonia ſeu Sclauonia. 345
Eſcoſtajacum Lugdunenſe caſtrum. 647
Eſo Maſſiliæ Præfectus. 458
Eſo vir nobilis. 453
Eſtiualium. 291
Euahonenſis vicus. 432
Euarix, ſiue Euricus Rex Vveſegotborum. 17. 707. 722
Euchartus de Cluuo caſtello. 284
S. Eucherius Lugdunenſis Archiepiſcopus. 705
S. Eudo S. Maximini Lirinenſis diſcipulus Calmelienſis Abbas. 688
Eudo Dux Aquitaniæ. 59. 40. 153. 154. 556. 358. 608
Eucona Bleſenſis Burgus. 465
Eufraſia Caroli-Magni filia. 62
Eufraſia Lemouicenſis Comitis Rotgerii vxor. 499. 755. 756. 757
S. Eugandus. 697
S. Eufronius Auguſtod Ep. 702
S. Eufronius Turonenſis Archiep. 18
S. Eugeniæ Martyris baſilica. 377
Eugenius III. Papa. 88. 89. 505. 306
S. Eulalia Virgo & Martyr. 27
Eulodius Bituricenſis Archiep. 17. 18. 59
Eologię dari ſolitæ fidelibus. 328
S. Euonii ſiue Yuonii caſtrum. 756
S. Euortius Aurelianenſis Ep. 196. 700. 703
Euphrania vxor Ademari de Breul. 513
Euphraſia & Euphraſius, vide Eufraſia & Eufronius.
S. Euprobus, ſeu Eutropius Ep. Santonenſis & M. 699
Euſebius Pamphili Cæſarienſis Archiepiſc. Chronici & Hiſtoriæ ſcriptor. 6. 11 59 425
Euſebius Arelatenſis foriè Aurelianenſis Ep. 413. 414
Euſebius Namnetenſis Ep. 16
S. Euſitius ſiue Euſicius, eiúſque miracula. 370. 371. 463. 464 & ſeqq.
Euſtachia vxor Vvillelmi Pinguis Ducis Aquitaniæ. 207
S. Euſtachius Bituricenſis Archiep. ex Archidiacono Auguſtodunenſi. 33
Euſtachius Bononiæ Comes frater Gotofridi & Balduini regum Hieroſolymitanorum. 214. 216. 293
Euſtachius ſeu potius Euſtachii filius Stephanus. 302
S. Euſtadiola, ſiue Stadiola Abbatiſſa. 55. 376 377. 378. 700
S. Euſtadius Epiſcopus. 706
S Euſtachius Abbas. 365. 699
Euſtorgia de Anduxa. 290
Euſtorgia vxor Boſonis de Torenna. 306
Euſtorgius Lemouicenſis Ep. 269. 296. 301 303. 304. 305. 311. 761
S. Eutropius Arauſicenſis Ep. 700
S. Eutropia Virgo. 706
Eutilius Communæ adminiſtratione florens 666
B Euulfi ſeu Ebrulfi Abbatis brachium. 560
S. Euurtius, vide Euortius.
Exaltatio ſanctæ Crucis. 152
Exandunenſe caſtrum & territorium ſiue Exandonenſis terra & pagus. 281. 287. 323 333. 342, 361
Exarchatus Rauennæ. 156
Excommunicati à Papa abſoluti. 795
Excommunicati nobilis corpus quinquies ſepultum terra eiecit. 792
Excommunicatio ſeu interdictum. 171. & 790. ac ſequentibus.
Exidolii caſtrum & burgus. 313. 514. 317. 320. 330. 342
Exidolienſis Archipreſbyteratus. 738
Exoldunenſe caſtrum & Abbatia. 73. 704
S. Exuperius Epiſcopus Toloſanus. 703

F

FAlſati apices Apoſtolici 292
Falteſtalium argentatum. 164
Faluius Hibernus Epiſcopus. 439. 442
S. Fata Virgo Abbatiſſa. 706
S Faretrus. 365. 705. vide Phaletrus.
S. Faterius 432
S. Faro, vide Pharo.
Fauars Eccleſia. 286
Faufran ſeu Fanfran Monaſterium ſeptem leucis diſtans Cantuaria. 310
S. Fauſta Virgo & Martyr, eiúſque in pagum Lemouicenſem tranſlatio. 286. 526
Fauſtus Tarbæ Epiſcopus. 589
S. Fazeolus in Diœceſi Pictauenſi. 731
Federicus, vide Fredericus ſeu Fridericus.
Felicianus auus S. Eparchii. 519
Felicius Monachus. 197

S. Felix

S. Felix Claromontanus Ep. 718
S. Felix Bituricenſis Archiepiſcopus. 29. 30. 31
S. Felix Preſbyter. 699
Felix Aurcolus ſiue Oriolos Comes Petracoricenſis pater S Eparchii. 151. 171. 519
Felix pater S. Iacobi Eremitæ. 393
S Fereinta aut Ferroencta Virgo & Martyr. 666
Ferdinandus ſeu Fernandus, aot Ferrandos Rex Caſtellæ. 317. vide etiam Fredelanus & Freelandus.
Feria ſexta ab adipe, Sabbato à carnibus abſtinere. 328
S Ferreola. 286
S. Ferreolus Lemouicenſis Epiſcopus. 267. 286. 527. 760
SS. Ferreolus & Ferrutianus Martyres. 700
S. Ferreolus Martyr. 568
Ferricus, vide Fredericus.
Feſcannum, vide Fiſcanium.
Feſcenninus Proconſul. 704
Feſtiacus, vide Teſtiacus.
Feuum, id eſt feodum ſeu feodum. 288
S. Fides Agennenſis Virgo, eiúſque Martyrium & maxima miracula apud Conchas in Diœceſi Ruthenenſi. 286. & 528. vſque ad 551
S. Fidolus Confeſſor. 551. & ſeqq.
Filiolatus & filiolus. 159
Fina ſeu Delphina vxor Radulfi de Eſcorallia. 300.
S. Firminus Epiſcopus. 701. 702. 703
Firminus de Biò. 295
Firmitas Humbaudi. 89
Firmitas ſuper Albam. 626
Fiſcalenſis Eccleſia. 109. 140
Fiſcanum ſeu Fiſcanenſe Cœnobium. 166. 170. 182. 102. 184
Flaucadus ſeu Flaocadus Major Palatii. 439. 440. 442
Flaciacus villa. 620
S Flamina Martyr. 726
Flamines & Proto-flamines. 4
Flaodrina matertera B. Philippi Berruerii Bituricenſis Archiepiſcopi. 110
S. Flauia Virgo & Martyr eiuſque corporis gleba. 277. 286. 312
S Flauiana Virgo. 704
Flauius Clemens Conſul. 286
Fleaus villa. 612
S. Floregius Epiſcopus Aruernorum. 558
S. Florentia Virgo 732
Flauianus ſubſtitutus in locum Forbii Podienſis Epiſcopi. 28
S. Florentius Martyr. 703
S. Florentius Ep. 699. 706
S. Florentius Preſbyter. 703
S. Florentii Monaſterium. 161. 203. 208
S. Florentii inſula in Ligeri. 195
S. Florentius Arauſicanus Ep. 704
Flores Hiſtoriarum à Nino & Abrahamo vſque ad Natiuitatem Chriſti. 190
Floriacenſis Bibliotheca. 431
Floriacenſe Cœnobium ſeu S. Benedicti ſuper Ligerim. 55. 87. 192. 706. 743. 744
Floriacenſis villa in Comitato Portuenſi. 614
Floriacus villa. 613

Focaudus ſeu Fulcaudus Epiſcopus Engoliſmenſis. 152
Focaudus ſeu Fulcaudus Archiaci. 264
Follus ſiue inſipiens Carolus. 200. 201
Fontanella Cœnobium. 193. 701
Fontaneticum prælium in agro Autiſſiodorenſi. 60. 162. 197
Fontenai dominus. 95
Fons S. Abrahæ Aruernis, in quem merguntur infantes vt eiulatus ſiſtant. 719
Fontiſdolcis Cœnobium. 219
Fontis Ebraldi Abbatia. 216. 218
Fontis Gombaudi Monaſterium. 110. 213. 218
Fontis Ioannis Abbatia. 97. 379
Fontis Moriniaci Abbatia. 89
Fontis bena ſeu vena. 299
Forbius Aniciensium ſeu Podianorum Epiſcopus. 28
S. Fortunata Virgo. 286
S. Fortunatus Pictauorum Epiſcopus. 28
S. Fortunatus Diaconus. 699
Forefactum multri. 91
Forenſe territorium. 657
S. Formatus Diaconus. 704
Fortis Mancio Abbas. 748
Fortunatus Pictauenſis Ep. 700. 728. vide Venantius.
Foſſa noua Cœnobium. 331
Foſſatenſe Monaſterium dictum à S. Mauro. 71. 198
S Fotinos, vide Phorinos.
Fractaborum ſeu Fractuoborum caſtrum. 181. 254
Fraga per hyemem diuinitus conceſſa. 284
S Frambaldus Abbas. 559. 560. 570
Franciſcæ locus quidam. 701
Franciſcus I. Francorum Rex per proditionem apud Papiam captus. 148
Franciſcus Buellins Bituricenſis Archiep. ex Theſaurario ſanctæ Capellæ. 145. 146. & ſeq.
Franciſcus Turnonius Archiepiſcopus Bituricenſis ex Ebredonenſi, deinde Auſcienſis ac tandem Lugdunenſis & S. R. E. Cardinalis. 148. 149. 150 661
Franciſcus de Rupeſulcodia Card. 707
Franciſcus Bruneau Preſbyter. 437
Franco Abbas S. Amantii. 170
Franco pater S. Probiani. 28
Francus & Vaſſus. 191
S. Faternus Ep. 703
Fraxinidus villa in pago Belluacenſi. 755
Fredebertus Epiſcopus, vide Frodobertus.
Fredegiſus Claromontenſis Ep. 393
Fredegiſilus Dux Eudonis. 357
Fredegondis Regina. 152
Fredelanus ſeu Ferdinandus Rex Hiſpaniæ. 339
Fredericus ſeu Ferricus, vide Fridericus.
Freelandus Caſtellæ Rex. 310
Fridericus Imperator Romanorum. 306. 314. 316. 324. 342
Fridericus Abbas S. Florentii. 206. 209
Friſonum gens. 154
S. Fridolinus Hibernus Abbas. 730
Frobertus ſeu Frodobertus Abbas S. Florentii. 195
Frocci capellati abſque cuculla. 328
Frodebertus ſeu Predebertus Epiſcopus Fran-

* *

OOOoo

ciæ. 163. 165. 251
Frogerius Sagienſis Epiſcopus. 763
Fronciacum caſtrum. 184. 711
Fronimius Abbas. 666
S. Frontaſii corpus. 737
Frontenus Epiſcopus Petracoricenſis. 170
Frontennacum Monaſterium. 702
S. Fronto ſeu Frontus Petracoricorum primus Epiſcopus & eius vita. 168. 770
S. Frontonis Baſilica, Monaſterium & podium prope vrbem Petracoricam. 219. 502. 737. 738. 740
Frontonius Epiſcopus Engoliſmenſis. 520
Frontonius ſeruus Claudii Tribuni. 580
S. Frontus, vide Fronto.
Frotarius ſeu Froterius Burdegalenſis primùm, tum Pictauenſis ac Bituricenſis Antiſtes. 68. 69. 199. 204. 447. 666
Frotarius Petracoricenſis Ep. 737. 739. 764
Frotarius Carroſenſis Abbas. 756
Frotgandus Epiſcopus. 734
Fucinenſis cella. 166
Fulbertus Carnotenſis Ep. 173. 202. 205. 730
Fulbertus Abbas S. Martialis. 171. 172
Fulbertus Comes Signifer Caroli Simplicis Francorum Regis. 164
Fulcaldus ſeu Fulcaudus Engoliſmenſis Ep. 165. 166. 167. 1 0
Fulcaudus de Bonaualle Petracoricenſis Ep. & Prior Beneuenti. 760
Fulcaudus Abbas Carroſenſis. 757
Fulcaudus de Archiaco. 332
Fulcherius S. Carrofi Abbas. 172
Fulcherius Monachus S. Martialis Lemouic. 181
Fulcherius I. Vicecomes Lemouicenſis præceptor Odonis Francorum Regis. 163. 300
Fulcherius de Peyruſſa. 324. 341
Fulco Carcaſſonenſis Ep. 283
Fulco Abbas S. Hilarii Pictauenſis & Regius Archicapellanus. 193. 578
Fulco Nerra Andegauenſis Comes. 170. 173. 182. 184. 185. 187. 188 203. 204. 207. 208
Fulco Rechin Andegauenſis Comes. 210. 211. 217
Fulco Andegauenſis Comes & Rex Hieroſolymitanus. 217. 297. 302
Fulco Engoliſmenſis Comes. 257
Fulcrandus Carroſenſis Abbas. 751. 756
Fulradus Abbas Capellanus Pipini Regis Francorum. 156
Funeribus defunctorum frequenter intererant S. Guillelmus & B. Philippus Bituricenſis Archiepiſcopi. 116
Furni calidi Biturigibus Eccleſia celeberrima vnde dicta. 22
Furſacus vicus. 285
S. Fuſcianus Martyr. 706
S. Furſeus Abbas. 193. 697
S. Fuſcolus Epiſcopus. 698
Fuſtinia turris in vrbe vel caſtro Lemouicenſi. 272

G

Gabalis ſeu Gabalitanus tractus. 687. 688. 689. 690
Gabata ſeu concha ex auro. 179
Gabaium oppidum. 444. 445
S. Gabriel Archangelus. 198 & ſeqq.
Gabriel Maria. vide Gilbertus Nicolai.
Gabriel de Caſtra vir nobilis. 134
Gabronenſis condita. 559
Gagium pro delictis reddere. 291
Gaiferius Aquitaniæ Dux. 664. 731. vide Vvaifairius.
Galgiſus. 193
Galida vini. 558
Galla Placidia. 692
S. Gallus Preſbyter & Abbas. 698
S. Gallus Claromontanus Epiſcopus. 712. 713. 715. &c.
Galtandus Pontifex miraculum liberati Boamundi Antiochiæ Principis plenius deſcripſit. 197
Galterius Senonenſis Archiep. 202
Gamacha. 328
Gamba putrida cognomen Archembaldi Combornenſis Vicecomitis. 283
Ganda ſeu Gandauum. 705
Gandengæ. 328
Gando. 193
Ganteau arca ſepulchri Apoſtolici S. Martialis. 204
Garactum & Garactenſe Cœnobium. 180. 185. 315. 724
Garbertus S. Maxentii Abbas. 202
Garcilla vxor Bernardi de Malamorte. 300
Garcilla filia Hugonis Garcini. 291
Garceradus Engoliſmenſis. 181
Garinus Bituricenſis Archiepiſcopus. 318. 325. 327. vide Guilinus.
Garinus de Caſtello nouo. 316
S. Garius apud Aruernos. 711
Garmundus Patriarcha Hieroſolymitanus. 219
Garnerius Somberoni dominus. 615
Garnerius Abbas Majoris Monaſterii. 740
Garſias Reynier Monachus Rex Aragoniæ poſt cæſum fratrem ſuum Adelphonſum. 304
Garſias Caſæ-Dei Abbas. 762
Garſias nepos Vvillelmi Sancii Ducis Vaſconum. 743
Garſio ſeu Garſias Caſtellæ Rex. 210
Gartempa ſeu Vvartempa fluuius. 185
Gaſcones ſeu Gaſconi aut Vaſcones. 525. vide Vaſcones & Vaſconia.
Gaſconia Comitiſſa Petracoricenſis. 739
Gaſtinenſes ſeu Vvaſtinenſes. 208
Gaſtinenſe nemus. 219
Gaſto Gaſconus. 214. 215
S. Gatianus primus Turonenſis Archiepiſcopus. 6. 482
Gaualdanum. 157
Ganalenſis ſeu Ganalitana vrbs. 683. 697. 702
Gauandum caſtrum Agennenſis Diœceſis. 739
Gauarciacum prædium. 571. 576
Gaubertus S. Iuliani Turonenſis Abbas. 225
Gaubertus de Malamorte. 300
Gaubertus Malafaida Vſerchenſis Abbas. 295. 298
Gaubertus Ycrodorenſis Abbas. 506. 507
Gaubertus Normannus. 296
Gaucelinus de Petra Buffetia filius Petri. 282. 300. 303. 304
Gaucelinus miles. 214

Gaucelinua Noan Capellenns Abbatia. 299
S. Gancherius fundaior Cœnobii S. Ioannis Aurelienſis in Diœceſi Lemouicenſi. 150 & ſeqq.
Gaucherius de Salinis filius Geraldi de Vienne. 306. 318.
Gaudefridus fortis. 125. vide Gaufridus.
S Gaudentius. 287
Gaudiacum Monaſterium. 365
Gaudinus exſtruxit caſtrum de Ramefort. 321
Gaufredus Burdegalenſis Archiepiſcopus. 308. 314
Gaufridus de Ponte Cheuron Decenus Pariſienſis electus Bituricenſis Archiepiſcopus. 119
Gaufridus Carnorenſis Epiſcopns. 86
Gaufridus electus Lincolnienſis Epiſcopua manzer Henrici II. Regis Angliæ & Normanniæ Ducis. 335
Gaufridus Groſſus Monachus. 731. 734
Gaufridua Poncellua ez Abbare primus Malleacenſis Epiſcopus. 648
Geufridns de Cauze Petragoricenſis Ep. 739
Gaufredus S. Martialis Abbas. 300
Gaufredus S. Maxentii Abbas. 211
Gaufredus primus Abbas Nouem fontium Ordinis Præmonſtratenſis. 762
Gaufredus Monachus S. Martielia Lemouicenſis & Voſienſis Prior auctor excellenria Chronici quod primi emiſimus. in lucem. 279. 280. 290
Gaufredus de Molio Monachus S. Martialis. 289
Gauſredus de Fondonii Prior de Boneuento. 282
Gaufredua Guiſebart publicæ ab Epiſcopo Pœnitentiæ curam gerens. 282
Gaufredus Martellus filius Fulcunis Nerræ Andegauenſis Comes fundaror Monaſterii S. Trinitatis Vindocinenſis. 168. 206. 207. 208. 210
Ganfredns Martellus Comes freter Guidonis Epiſcopi Podienſis. 749
Geufredus Martellus iunior. 217
Geufredua III. Martellus ſeu Plante-geneſt dictus, Comes Andegauenſis & Duz Nurmenniæ, maritus Mathildis Imperatricis & pater Henrici II. Angliæ Regia. 287. 297. 302
Gaufridns filius Gaufridi Plantegeneſt, & Methildis Imperatricis. 302
Gaufridua Brienniæ Comes filius Henrici II. Regis Angliæ & Alienoriſſæ. 327. 330. 332
Geufredus Nobilis Vicecomes Bituricenſis. 57. 58 85 86
Gaufridns iunior Vicecomes Bituricenſis. 86
Gaufridus de Breul parer Geufridi Prioris Voſienſis & Chronographi. 313
Gaufridus ſeu Ioſfredus Engoliſmenſis Comes. 657
Gaufredus Exoldunenſis dominus. 740
Gaufredus Geſconiæ Comes. 208
Gaufredus de Leainia ſeu Leziniaco. 300. 324. 332. 338
Gaufredus de Leziniaco dominns Voluenti & Marcuuenti. 238. 239. 240. 245
Gaufredus dominus de Mellano. 740
Gaufredus de Nouoburgo frater Rotrodi Perricenſis. 318
Gaufredus Panet occiſus. 324
Gaufredus de Rancone. 260. 261
Gaufredus Rudelli. 257
Gaufredus Toarcenſis Vicecomes. 207 751
Gaufredus Virzionis dominns. 737
Gauterius Namnetenſis Ep. 206
S. Gauterius ez Canonico Doretenſi ſancti Petri Stirpenſis Abbas. 611. 213. 284. 567
Geuterius Cluniacenſis Abbas. 323
Gauterius Coorlandus. 209
Gauzbertus caſtri Malemorrenſis Princeps. 175
Gauxberrus Chorepiſcopus Lemouicenſis lucri cauſa edidit vitam ſancti Frontonis Epiſcopi primi Petracoricenſis. 770
Genzbertus Clericus frater Heliæ Comitis excommunicatus. 167
Gauzbertus Cenomanenſis Comes. 162. 198
Gauxbertns, vide Ioſbertus.
Gauzelinus ſeu Gauzlinus ez Abbare S. Benedicti ſuper Ligerim Archiepiſcopus Bituricenſis, filius menzer Hugonis Caperi Regis Franciæ. 86. 87. 172. 175. 176. 180. 668. 669. 673. 768. 269. 772. 779
Gauxlinus Abbas S. Meuri ad Ligerim. 199. 200
S. Gaytenus frater S. Leodegarii Ep. Auguſtodunenſis. 193. vide Guarinus.
Gebbo Lugdunenſis Archiepiſcopua. 212
Geilo ſeu Geylo Lingonenſis Ep. 267. 272. 608. 610. 611. 617
Geirz ſeu Geitza Hungariæ Rez. 168
Gelaſius II. Papa Cluniaci obiit. 301
S. Gelaſius Pictauorum Ep. 728
Gemeliecus vicus. 372 376
Gemeticum Monaſterium. 731 736
Geminiacum, vide Germiniecum.
S. Gemma Virgo. 287
S. Genardus. 731
S. Geneſii quetuor, 1. Arelatenſis. 2. Thiernenſis tutelaris, 3 Ep. Claromonranus, 4. Comes Claromonranus. 719. 721
S. Gemmæ Prioratus in pago Senctonico. 637. 650
Generoſua Abbas. 730
S Geneſii vicus. 321
S Genirus parer S. Genulfi Caturcenſis Epiſcopi. 431
S. Genius Martyr. 564. & ſeqq.
Gennabum vrbs ad Ligerim. 196
Gennadius Preſbyter. 32
Genoliacum Munaſterium in pago Petrecorico. 481
S Genouefa Virgo. 17 697. 704
Gentiacum caſtrum. 170. 187. 188
Gentiliacum villa. 157
S Genulfus Caturcenſis Ep. 431. 700
S Gcorgia Virgo. 714
S. Georgii de Rame vrbs & Ep. 310. 738
Georgius Coluenerius Duacenſis Doctor. 410
Geralda vxor Gulſerii. 282
Geraldus Vulgrini Bitur Arch. vide Gerardua.
Gereldus Auaitanus Archiepiſcopus. 327
Geraldus ſeu Gerardus, vt quandoque ſcribitur, ez Epiſcopo Engoliſmenſi & Sedia Rumanæ Eccleſiæ Legaio Archiepiſcopua Bur-

degalenſis Petri Leonis Antipapæ eiuſque ſchiſmatis fautor acerrimus. 82. 83. 84. 212. 258. 259. 260. 261. 301. 303
Geraldus ſeu Gerardus de Artemala Engoliſmenſis Ep. 256. 257
Geraldus Cadurcenſis Epiſcopus. 276. 310. 317. 326. 327. 337. 340
Geraldus Epiſcupus Lemouicenſis Aldoini nepos. 173. 175. 176. 179. 180. 187. 268. 267
Geraldus ſeu Giraldus Lemouicenſis Ep. ex Decano S. Aredii Euſtorgii nepos. 269. 278. 305. 307. 310. 315. 317. 320. 321. 323. 324. 563
Geraldus Petracoricenſis Epiſcopus. 549
Geraldus S. Auguſtini Lemouicenſis Abbas. 289
Geraldus de Villareſes ex Monacho ſancti Martialis & Præpoſito S. Valerici Abbas ſancti Auguſtini. 197
Geraldus de Monte-claro Ciſtercienſis Abbas. 660
Geraldus de Miramonte Dalonenſis Abbas. 325
Geraldus Iterii Prior Grandimontenſis ſcripſit vitam S. Stephani de Mureto Ordin. fundatoris. 277
Geraldus Prior Grandimontis. 682
Geraldus Solemnacenſis Abbas. 767
Geraldus de Coutaillè Terraſſonenſis Abbas. 297
Geraldus de Mauſaco Terraſſonenſis Abbas 297
Geraldus de Scoraille Tutellenſis Abbas. 307
Geraldus de Laſtrada Voſienſis Abbas. 288. 290
Geraldus de Mirabel electus Vſerchienſis Abbas. 314
Geraldus Vſerchienſis Abbas. 288. 291. 295
Geraldus S. Aredii Decanus. 342
Geraldus Preſbyter de inſula. 286
Geraldus Capellanus S. Germani de Podio prope Biturigas ſanatus à S. Guillelmo Archiep. 100. 380
S. Geraldus ſeu Geraudus Comes Aureliacenſis. 163. 164. 166. 201. 271. 272. 280. 289. 651
S. Geraldi Eccleſia. 289
S. Geraldi Hoſpitale Lemouicæ. 308
Geraldus de Argentonio. 300
Geraldus Berruerius pater B. Philippi Archiepiſcop. Bituricenſis. 110
Geraldus & Iterius Bornat. 303
Geraldus filius Bernardi de Brè. 288
Geraldus de Croſent. 282
Geraldus de Coureillas miles d'Albuſſon. 306
Geraldus de Cardaillac. 304
Geraldus caſtri Guitardi dominus. 331
Geraldus Lemouicenſis Vicecomes. 166. 167. 309
Geraldus de Mirabel. 282. 327
Geraldus Malamortenſis. 300. 323
Geraldus de Petra bufferia. 341
Geraldus Rebara de Rancon. 282
Geraldus pater B. Roberti Caſæ Dei Abbatis. 651
Geraldus de Turribus. 306
Geraldus de Venna. 643
Geraldus de Vienna pater Gaucherii de Salins frater Raynaldi Comitis Burgundiæ. 306. 338
Geraldus Rudel de Vercillac ſeu Bertillac. 303
Geraldus de Tremoil cuius ſoror nupta Girardo de Turribus. 341
Geraldus Comes zelo defenſionis Eccleſiæ ab infidelibus cæſus in prœlio gloriæ æternæ meritum adeptus. 195
Gerardus Vulgrini Bituricenſis Archiepiſcopus. 106. 107. 108. 390
Gerardus Engoliſmenſis Epiſcopus, vide Geraldus.
Gerardus de Broſſa. 282. 283
S. Gerbandus Epiſcopus. 560
Gerberga Regina uxor Ludouici Vltramarini. 166. 203
Gerberga ſoror Fulconis Comitis Andegauenſis. 572
Gerbertus, vide Silueſter II. Papa.
Gerbertus Rauennas Epiſcopus. 766
Gerbertus Aſſaillit Magiſter Hoſpitalis Hieroſolymitani. 316
S. Gereon Martyr. 704
Gerinus Pictauorum Comes frater S. Leodegarii. 730
S. Gerinaldus Claromontanus Ep. 713
S. Germanus Autiſſiodorenſis Epiſcopus. 17. 32. 665. 697. 701
S. Germanus Pariſienſis Epiſcopus. 9. 29. 30. 152. 250. 426. 700. 701
S. Germani de Pratis Abbatia. 85
S. Germani de Caſtro Eccleſia. 89
S Germani de las Vergas. 298
Germanus Rothomagenſis Archiep. 161
Germiniacus villa. 37. 89. 352
Germundum caſtrum. 208. 113
Germundus Canonicus. 562
Geronnus ſeu Geruncus Bituricenſis Archiepiſc. 63. 70. 71. 72. 733
S. Gertrudis Virgo. 698
Geruaſius Andegauenſis Ep. 209
Geruaſius Berruerius. 110
Gerungus, Hoſtiario palatii Magiſter. 159
Geſta Pontificalia Cenomanicæ urbis. 472
Giacum. 84
Giberta ſeu Gilberta ſoror Gaufredi Andegauenſis Comitis. 254
S. Gilberti de Nouem-fontibus Abbatia Ord. Præmonſtratenſis. 752
Gilbertus Nicolai Ordinis S. Franciſci dictus Gabriel Maria. 394. 396. 409
Gilbertus Malamortenſis. 323
Gilbertus Comes de Meillau filius Raymundi Comitis & nepos Raymundi caput ſtupæ. 304
Gilbertus Porretanus Ep. Pictau. vide Giſlebertus, aut Girbertus.
Gildardus Rotomagenſis Archiep. 700
S. Gildaſius ſeu Gildas Abbas. 71. 72
S. Gildradus Preſbyter. 702
Gilo de Soliaco dominus. 340
Gilonis Capella Diœceſ. Bitur. 394
Gimel caſtrum. 285
Gimo ſancti Satyri dominus. 87
Giraldus, Girardus, Giraudus, vide Geraldus, & Geraudus.
Girardus S. Albini Monachus. 220
Girardus Auuernenſis Comes. 260. 261

cirardus de Blauia. 260
ciraudus Caſalis-benedicti Abbas. 213
cirardus fundator Charitaris B. Mariæ ſuper Ligerim. 211
cirardus ſeu ciraudus Legatus S.R.E. Engoliſmen. Ep. vide ceraldus.
ciraudus S. Florentii Abbas. 201
ciraldus de cordonio Petsacoricenſis Epiſc. 738
ciraudus Hoſpitalis de Ieruſalem. 219
ciraldus Magrefors miles. 311
ciraudus de Sala vis ſanctus. 218. 219
ciraudus fundator Siluæ maioris. 212. 213
cirardus Yciodorenſis Abbas à ſuis Monachis occiſus. 106
cirbertus Arnaci Præpoſitus. 295
cirbertus ſeu Gaubertus primus Burgulienſis Abbas. 203. 201
cirbertus Lemouicenſis Ep. 760
cirbertus S. Maxentii Abbas. 204. 205
Gitbertus, vide ceibestus.
cirunda, ſeu Gerunda fluuius. 115
cirundæ dominus. 745
Giſlardus ſeu Giſloardus pſeudoepiſcopus Namnetenſis. 200
Giſlebertus, vide Gilbertus.
Giſlebertus I. & Giſlebestus II. ſeu Gilbertus Porretanus Pictauenſis Epiſcop. 175. 176. 186. 204. 206. 234. 263. 757. 764. 765
Giſlebertus Abbas. 506
Giſulfus Rex. 203
Glanifolium ſeo Glannofolium. 78
Glatire catulorum more. 177
S. Goar Preſbyter. 701
Godefridus ſeu Gothefredus vel Goffridus Bullionis Dux Lotharingiæ inferioris & Rex primus Hieroſolymitanus. 81. 214. 215 216. 293. 296. 297
Goderanuus Malliacenſis Abbas & Ep. Santonenſis. 211 221. 230
Godefridus Lingonenſis Ep. 86
Godo Pictauinus Epiſcopus. 200
Godolenos Nobiliacenſis Abbas ad quem Vulfinus Epiſcop. ſcripſit viram B. Iuniani. 191. 569
Godoruilla. 164. 165. 201
Goffridus, vide Gaufridus, Godefridus & outhofredus.
Goffridus qui & Guido Dux Aquitaniæ. 210. 211. 212
Goffridus Griſagonnella Andegauenſis Comes. 203. 204
coffridus frater Fulconis Rechin. 210. 211
coninos circulator. 547
S. Gonſaldus. 281
confindus S. Martialis Abbas. 271. 285
contranus rex, vide ountramnus.
cordonica ſeu uordiana porta Bituricenſi in vrbe. 102. 138
S. corgonius delatus in gallias. 734
cordonis. ſeu cortonis caſtrum. 438. 701
ooſcelinus Burdegalenſis Archiep. 212
coſcelinus Toloſanus Epiſcopus. 327
coſcelinus Bituricenſis Archipreſbyter. 387
ootafridus nepos Asnaldi Ducis Vaſcouiæ. 525
cotefridus ſeu cothofredus Francus Burdegalenſis Archiepiſcopus. 283. 284
cothica terra ſeu regio. 554
S. cooardos, ſiue cuiardus Namnetenſis Ep. 198. 200
oræcus cum carruca leporem capit, Prouerbium. 178
orandimontenſis Ordo, eremus, Prioratus, & Abbatia. 97. 275. 276. 379. 561. 681
orandimontenſis ordinis Priores & Abbates. 275. 276
cratianopolitanenſis Diœceſis. 289
crauelina inſula. 319
orauio caſtellum. 729
S. cregorius Turonenſis Archiep. 20. 21. 29. 30. 31. 32. 152. 250. 425. 426. 432. 523
S. cregorius I. dictus Magnus Papa & Anglorum Apoſtolus. 775. eius dialogi 463. eius Eccleſia 175
oregorius II. Papa ſeu potius III. 115
cregorius V. Papa. 169. 766
oregorius VII. Papa. 88. 89. 211
cregorius IX. Papa. 59. 108. 115. 244. 245
oregorius XI. Papa de domo de Belforti fuerat Maior Archidiaconus Eccleſiæ Bituricenſis. 128. 759
oregorius Bechada de caſtro de Turribus ſcripſit materna lingua librum de Bello ſacro, ſeu Hieroſolymitano. 196
oreſſus locus & Monaſterium in Diœceſi Cenomaneoſi. 471 472
crifo Dux frater Pipini Regis. 155. 156. 734
crimo Abbas Corbonenſis Monaſterii. 151
crioferius Carroſenſis Abbas. 757
cringualdus Comes & fundatos Belli podii. 762
crimoaldus filius Pipini Vetuli, ſiue Heriſtalli. 153
orimoardus Engoliſmenſis Ep. 170. 171. 175. 176. 181. 253. 765
crimoardus ex Allodiorum Abbate Pictauinus Ep. 220
crimoardi milites de Segur. 301
cualterius Canicula. 633. vide Galtherius & Galterus.
Gualterus de Brugis Ordin. Minor. Epiſcop. Pictauenſis. 734
Gualterius Portuenſis Ep. 717
ouarcifer ſeu Guarcianus. 334
Guarinus de Girasdo, ſeu Garinus Bituricenſis Archiepiſcopus. 92. 93. 94
Guayferius Dux Aquitaniæ. 58. 60
Guarnerius Lingonenſis Ep. 617
Gudacher Prior Monaſterii ſancti Maxentii. 197
Guetinus ſeu Getinus Monachus, eiuſque viſio 191
Guialdus ſeu Guyardus Iudæus. 109
Guibaudus Engoliſmenſis Ep. 252
Guibertus de Mirabel Vſerchienſis Abbas. 307
Guitbertus Abbas Maioris Monaſterii. 204
Guido de Crema, ſiue Octauianus Antipapa. 324
Guido Vienneoſis Archiepiſcopus ac deinde Papa Callixtus II. 219. 619
Guido de Soliaco Bituricenſis Archiepiſcop. Ordin. Prædicatorum. 519

Guido Lemouicenſis Epiſcopus. 295. 766
Guido de Clauſello Lemouicenſis Ep. 270
Guido de Laron Lemouic. Ep. 269
Guido Petracoricenſis Ep. 282
Guido Podienſis ſeu Vallauenſis Ep. ex Abbato Cormaricenſi. 749. 750. 751
Guido de Nouavilla Sanctonenſis Ep. 760
Guido ſeu Guigo Valentinus Epiſcopus & Præpoſitus Anicienſis. 750. 752
Guido Sancti Auguſtini Lemouicenſis Abbas. 289
Guido Manzer dictus Bona borſa Abbas eiuſdem Cœnobii S. Auguſtini. 289
Gnido Monaſterii noui Pictauienſis Abbas. 212
Guido Iuuenalis ex Monacho Caſalis Benedicti S. Sulpitii Bituricenſis Abbas. 542
Guido Sillus Illidianus Abbas. 714
Guido Prior de Bleto. 114
Guido Panta ex militibus de Rupe Cauardi Monachus S. Martialis. 289
Guido de Solemniaco Monachus. 334
Guido Canonicus de Magalona. 291
Guido de Meillac Preſbyter. 324
Guido Vicecomes de Albuſſo. 300
Gnido de Brè. 288. 341
Guido Flamenc. 281. 288. 300. 306
Gnido de Ior ſuſpenſus. 334
Guido Larnndenſis. 281
Guido I. Vicecomes Lemouicenſis. 300
Guido II. Vicecomes Lemouicenſis dictus Probus. 300
Guido Lemouicenſis Vicecomes, qui obiit Antiochiæ in itinere Hieroſolymitano. 306. 307
Guido Graula dictus ob deformitatem. 298. 299
Guido & Ademarus Vicecomites Lemouicenſes & alii eiuſdem nominis. 253. 268. 282. 304. 305. 306
Gnido primogenitus filius Ademari Vicecomitis Lemouicenſis. 331
Guido filius Geraldi Vicecomitis Lemonicenſis. 300
Guido & Aldninus ſeniores de Nobiliaco nepotes Guidonis Geraldi & Vulſerii de Turribus. 518
Gnido de Seueyrac. 304. 326
Guido de Turribus. 352
Guido de Turribus Niger. 280. 281. 283
Guido Groſſus filius Geraldi de Turribus. 306
Guido de Turribus vterque obiit in itinere Hieroſolymitano. 306
Guigo S. Martialis Lemouicenſis & S. Eparchii Engoliſmenſis Abbas. 272
Guillardus fortè Guiſcardus de Belloioco. 762
Guimo de Caſtelnou ſeu Caſtelnau. 342
Guinamundus Monachus Caſæ Dei ſculptor optimus. 738
Guindola & Ceraſa. 248
Gunardi caſtrum. 331
Gulpherius de Turribus ſenior obiit Hieroſolymis. 280. 281. 282. 293. 296. 307
Gulpherius de Turribus dictus Arcbambaldus. 290
Gulferius filius Mathildis Vicecom. de Torrena. 339
Gombaldus Vaſconiæ Dux & Epiſcopus. 743. 744. 748
Gumbaldus Burdegalenſis Archiep. 170. 226. 764
Gumbaldus Engoliſmenſis Ep. 165
Gumbaldus ſancti Sauini primùm, tum Carrofenſis Abbas. 180. 755
Gundabertus Engoliſmenſis Ep. 205
Gundolandus Maiordomus. 153
S. Gundulſus Mediolanenſis Archiepiſcopus. 386. & ſeqq. 700
Gunnela vilis. 667
Guntrannus ſeu Gontrannus Francorum Rex. 32. 33. 35. 350. 363. 364. 455
Guyaldus, vide Guialdus Iudæus.
Gnyomarus de Leon. 327

H

HAdrianus IV. Romanus Pontifex. 735
Hadrianus de Boiſy Cardinalis. 662
Hadrianus Valeſius. 151. 159
Harpinus Vicecomes Bituricenſis. 80
Haſſa fluuius. 735
Haſta ſeu potius Aſta vrbs Italiæ. 218. 733
Haymo ſeu Haimo. vide Aymo.
Hebionitæ Hæretici ſeu Ebionitæ. 769
Hebron ſeu Euron vicus in Diœceſi Cenomanenſi. 515
Hecfridus Pictauenſis Epiſcopus. 199. 202
Hector Comes Aruernicus. 499
Heido Augienſis Abbas. 595
Heilolingus. 736
Henricus ſiue Herricus diſcipulus Heliæ Scotigenæ & Magiſter Remigii. 159
Helduinus, vide Hilduinus Comes.
Helena Conſtantini Magni Imper. mater. 175
Helena vxor Bertranni de Cardaillaco. 300
Helenus ſeu Alannus de Leon deſponſauit Aalizam ſororem Conani Ducis Britonum. 327
Helianenſis moneta. 738
Helias ex Lemouicenſis Eccleſiæ Cantore Burdegalenſis Archiepiſcopus ab Archiepiſcopo Bituricenſi Primate ſuo confirmatus & conſecratus deinde vocatus à Capitulo Bituricenſi conſecrat S. Guillelmum & ſe Bituricenſi Eccleſiæ ſubiectum eſſe pronunciat. 95. 98. 258. 176
Helias Anicienſis Ep. 130
Helias Scutigena Engoliſmenſis Epiſcopus vir eruditus. 159. 162. 199. 258
Helias Pilei Petracoricenſis Ep. 740
Helias Santonenſis Ep. 258. 276
Helias de Malamorte Decanus ſancti Stephani Lemonicenſis. 275
Helias de Gimel Archidiaconus. 292
Helias Cadurcenſis Abbas. 219
Helias de Horto Prior Arigiæ. 278
Helias de Roffiaco Monachus ſancti Martialis & Capellanus Henrici III. Regis Angliæ. 274
Helias de Coniaco. 262
Helias Flamenc. 300

Helias filius Lemouicenſis Vicecomitis. 298
Helias Petrseoricenſis Comes filius Boſonis Veruli Comitis de Marebia. 166. 167
Helias Boſonis II. filius Comes Petracoricenſis. 174
Helias Rodellus Comes Petracoricenſis. 738. 739
Helias Taleyraodus Comes Petracoricenſis. 330. 331
Helionora Regina Frnnciæ rum Angliæ. 739. vide Aliunora & Eleonora.
Helis filia Bernardi de Caſtelnau. 290
Helizachar ſeu Eliſachar Abbas Ludouici Pij Imper. Cancellarius. 753
S. Helladius Preſbyter. 699
Hemericus ſeo Haymericus ſancti Ambroſii Bituricenſis Abbas. 130
Heoricos Albanenſis S. R. E. Legatos. 326, 327. 330
Henricus de Soliaco Bitorlcenſis Archiepiſcopus Cardinalis ab Vrbano III. Papa inſtitotus & Apoſtolicos Legatus per totam Biruſicenſem Prouinciam, excepto Dolenſi Monaſterio. 94. 95. 96. 97. 276. 340. 410. 682. 683
Heoricus Lauaugourdus Bituricenſis Archiepiſcopus. 135
Henricus de Turre Claromootanus Ep. 712
Henricus Siluanctenſis Ep. 560
Henricus ex Monacho Cluniaceoſi Vintonienſis in Anglia Epiſcopus. 309
Henricus Ludouicus Caſtanæus Ropipozeus Ep. Pictau. 718
Henricus I. Franciæ Rex filius Ruberti piiſſimi Regis. 284. 755
Heoricus I. Rex Germaniæ, ſeu vt Germani vocare ſolent, Imperator
Henricus II. Imperator. 170. 171. 172. 181. 205
Heoricos III. Imperator 182. 209. 210
Henricus IV. Imperator. 209. 210. 217
Heoricus V. Imperator cognomento Carolus. 217. 218. 302
Henricus VI. Imperator. 306
Henricus I. Angliæ Rex dictus Munificus. 216. 300. 302
Henricus II. Angliæ Rex ò Comite Andegauenſi & Duce Normanoiæ maritos Alienoridis Aquitanicæ. 287. 290. 300. 308. 330. 332. 335. 338. 342. 682
Heoricus Iunior Angliæ Rex coronatos, & ante patrem apud Martellum oppidum in Diœceſi Lemouicenſi mortuus. 290. 319. 330. 331. 332. 334. 335. 336
Henricus Scotiæ Rex filius Dauidis. 317. 340
Henricus Diues ſiue Richardus Campaniæ Comes. 308 326. 336
Henricus filius Vvillelmi Toloſaoi Comitis & Arſendis. 536
Heoricus de Liſigniaco. 328
Henricus d'Angouleſme Magoos Prior Galliæ. 661
Henſendis ſeu Herſendis, aut Arſeodis Comitiſſa mater Helduini Comitis. 510
Henſionenſe Cœoobium. 730. 731
Heracleum marmor. 30
S. Heraclius Senon. Ep. 700
Heraclius Imperator Romanorum. 152
Heraclius Præſes eiuſque turris in caſtro Argantomagenſi. 417. 428. 429 431. 432
Heraclios Patriarcha Hieroſolymitanos. 326
Herardus ſeu Heraldus Toronenſis Archiepiſcopus. 197. 200
Herbertus Turooenſis Archiepiſcopos. 202
Herbertus S. Sulpitii Bituricenſis Abbas. 84
Herbertus Preſbyter. 465
Heriſburgum. 734
Herio ſeu Hero ioſula. 159. 160. 161. 198. 702. 731. nunc Nigrum Monaſterium.
Heriſſoniom oppidum. 438
Herluinus Beccenſis Abbatiæ fondator. 215
S. Hermelandus Abbas. 698
Hermeoa mater S. Iacobi Eremitæ. 333
Hermena mater S. Aichadri. 731
Hermenſul vel Irmnſul idolum apod Saxones. 734
Hermenus Epiſcopos. 286
Herodes Aſcalonits, Antipas ſiue Tetrarcha, & Agrippa. 775
Herpillinos frater ſenior ſancti Iacobi Eremitæ. 393
Herueus Theſaurarius S. Martini. 199. 203
Herueus Virzionis dominos. 125. 737
Heuterius Lactorenſis Epiſcopus. 366
Hiauræ lacus gurgites. 420. 425
Hibertiæ inſula. 177
S. Hierooymus. 59. 767. 776
Hieroſolymitani belli Hiſtoria. 282
Hieruſalem. 516. 281. 296
S. Hilarios Pictauenſis Epiſc. 28. 29. 173. 209. 286. 571. 578. 697. 758
S. Hilarii Theſauraria. 173
S. Hilarii Monaſterium. 209
S. Hilarios Arelarenſis Archiepiſcopos. 699
S. Hilarius Gabalenſis Ep. 583
Hilbertos ſeo Hildebertus Footanelleoſis Abbas. 193
Hildebertus Bituricenſis Archiepiſcopos, vide Aldebertus.
Hildebertos filius Arcadii ſuſcitatus à S. Martino Turooenſi Archiep. 285
Hildebrandus, vide Gregorius VII.
Hildegardis vxor Caroli Magni. 735
Hildegardis Regina. 195
Hildegardis Andegaoorum Comitiſſa. 508
Hildegarius ſeu Hilderius Lemooicenſis Epiſcopus. 156. 168. 300. 734. 764. 770
Hildephonſus ſeu Adelphooſus, aut Alfonſus Caſtellæ Rex. 210 211. 214
Hildephooſus frater Saocii Rex Hiſpaniæ. 593
Hildericus Rex, vide Childericos.
Hildetrudis ſiue Hiltrudis. 155. 734
Hildinus primus Abbas S. Nicolai Andegauenſis. 207
Hilduinus ſeu Helduinos Comes. 510
Hilduinus Lemouicenſis Ep. 765
Hilduinus Theſaurarius S. Frambaldi Siluanectenſis. 560
Hiltrudis, vide Hildetrudis.
B. Hippolyti Eccleſia & Monaſterium Biturigibus. 8. 45. 118. 130. 458
Hiſpalis vrbs Beticæ. 411. 414
Hoel Namnetenſis Comes. 210
Homicidæ voluntarii ad gradum altaris pro-

moueri non debent. 795
S. Honoratus Arelatenſis Archiep. 697
S. Honoratus I. Bituricenſis Archiep. 22
S. Honoratus II. Bituricenſis Archiepiſcopus 23
Honoratus Mediolanenſis Archiepiſcopus. 692
S. Honoratus Confeſſor. 705
S. Honorius Martyr. 392. 730
Honorius II. Papa. 303
Honorius III. Papa. 107. 108. 238. 239. 390. 391. 392
Horæ B. Mariæ Virginis. 292. 296
Hortatius armiger Ducis Stephani. 285
Hoſeoburg caſtrum. 155
Hoſpitalarii Milites inſtituti. 296
Hoſtanicum. 188
S. Hubertus Epiſcopus. 700
S. Hoſtianus Eremita. 700
Hugbertus ſiue Hucbertus Sacriſta Engoliſmenſis. 258
Hugna Comitiſſa Montis Ferrandi. 762
Hugo ex Dienſi Epiſcopo Lugdunenſis Archiepiſcopus & S. R. E. Legatus. 212. 218. 293. 294. 295. 756
Hugo Bituricenſis Archiepiſcopus. 73. 84. 203 204. 723
Hugo Damiani Prior S. Martialis & poſtea Rotomagenſis Archiepiſcopus. 282
Hugo Archiepiſcopus Turonenſis. 206
Hugo S. Andreæ in Scotia Epiſcopus. 340
Hugo Autiſſiodorenſis Ep. 86
Hugo Claromontanus Ep. 115
Hugo Engoliſmenſis Epiſcopus auctor libelli cuiuſdam de Engoliſmenſibus Epiſcopis. 170. 249. 250. 253. 264. 268. 764. 773
Hugo Genauenſis Epiſcopus. 766
S. Hugo Gratianopolitanus Ep. 661
Hugo Lemouicenſis Ep. 273
Hugo de Manhaco Lemouicenſis Ep. 761
Hugo Niuernenſis Ep. 87
Hugo Ruthenenſis Ep. 340
Hugo Sedunenſis Ep. 766
Hugo Danglars Caſæ-Dei Abbas. 660
S. Hugo Cluniacenſis Abbas. 209. 212. 217. 298
Hugo II. Cluniacenſis Abbas. 218. 298
Hugo III. Cluniacenſis Abbas. 313
Hugo Karrofenſis ſeu ſancti Carrofi Abbas. 209. 757
Hugo de Mortuomari Figeacenſis Abbas. 321
Hugo S. Leodegarii ſupra Scuerim Abbas. 221
Hugo S. Martialis Abbas. 176. 181. 283. 309. 768
Hugo Præmonſtrateoſis Eccleſiæ primus Abbas. 761
Hugo Tironenſis Abbas. 218
Hugo de Porcaria Vierchienſis Abbas. 307.
Hugo Decanus & Abbas Yciodorenſis. 506
Hugo Magnus ſiue Albus Dux Franciæ pater Capeti Regis. 85. 203
Hugo Niger Dux Burgundiæ. 203. 336. 337
Hugo Capetius, Capetus, aut Caputius dictus Rex Franciæ pater Roberti Pii. 85. 167. 169. 204. 205. 272. 290. 757
Hugo Magnus Rex filius Roberti Pii, ante patrem mortuus. 164. 184
Hugo magnus Comes Viromandenſis filius Henrici I. Regis Francorum. 210. 214. 215. 293
Hugo des Baux. 304
Hugo Cabilonenſis. 300
Hugo ſiue Guido de Cardaillac. 300
Hugo de Caſtellione. 752
Hugo Cenomanenſis Comes. 182. 184
Hugo Dalphini frater Roberti Comitis Claromontani. 763
Hugo Excafridus. 542
Hugo Garcini. 291
Hugo Brunus dominus caſtri Leziniaci. 206. 238. 244
Hugo Chiliarchus dominus Liziniaci. 185. 186. 187. 188. 189
Hugo Diabolus de Liziniaco. 210. 218
Hugo Pius de Lizigniaco. 210
Hugo Venator. 218
Hugo Comes de Marchia. 238. 244. 328
Hugo de Montboiſſier dictus Deſcouſut Cœnobium ſancti Michaëlis de Cluſa condidit primus. 305
Hugo Capellanus percuſſor Iudæi in Paſcha Toloſæ 177
Hugo Capellanus caſtri de Naues. 385
Hugo Menardus Ordin. S. Benedicti. 419
Hu .. Ruthenenſis Ep. 506
Humatus Bituricenſis Archiep. 21. 22
Humbaldus Lemouicenſis Ep depoſitus ab Vrbano II. Papa laicaliter inter laicos deinde vixit. 291. 292. 294. 295
Humbaudus Decanus ſancti Stephani. 92
Humberga ex baptiſmo dicta vulgo Brunicenda, filia Ademari Vicecomitis Lemouicenſis. 291
Humberga vxor Gaufredi de Leziniaco. 300
Humberga vxor Gerardi Larundenſis. 285
Humbertus Archidiaconus Bituricenſis electus Archiepiſcopus. 94
Humbertus Andegauenſis Ep. 206
Humbertus Lemouicæ ſedis Canonicus. 561
Humbertus Malliacenſis Abbas. 208
Humbertus Bituricenſis Comes. 61
Hunaldus ſiue Hunoaldus, aut Chunoaldus Dux Aquitaniæ. 155. 285. 601. 664. 738
Hungaria ſiue Hunia. 168. 170. 736
Hunia ſiue Hungaria. 736
Hyberniæ quatuor Reguli. 317
Hymnus de S. Martiale ab Iuone factus. 297
Hyſcioma villa. 615

I

IAcob primus Abbas Cormaricenſis. 200
S Iacobi Apoſtoli Eccleſia à Carolo Magno extructa. 62
S. Iacobus Eremita. 67. 393. 705
Iacobus Patriarcha Hieroſolymitanus. 436. 438
Iacobus Regius Bituricenſis Archiep. 150
Iacobus de ſancto Nectario Abbas Caſæ Dei vltimus regularis. 665
Iacobus Bergomenſis. 122
Iacobus de Broho archidiaconus Bituricenſis 549

Iacobus

Iacobus de Voragine Ord. Prædicatorum, eiuſque compilatio. 512
Iacobus de Aueſoes. 319
Iacobus Cordis Bituricus Regii Fiſci Argentarius. 133
Iacobus Puteanus Prior S. Saluatoris. 190
Ianua pro Geoua vel Geneua. 703
Ianauenſe territorium. 352
Ianuarius Preſbyter. 38.354
Iannua in Petragorico. 181
Iarnacum caſtrum. 251
Iberia ſiue Hiberia. 170
Iciodorum. 725. vide Yciodorum.
Icon antea S. Martialis. 275
Ignis Sabbati ſancti Hieroſolymis & in die Aſſumptionis B. Mariæ Virginis. 216. 219
Ignis ſubterranei lues in Aquitania. 292
Ignis plaga. 272
Ildefonſus Rex Aragoniæ frater Petri. 217. 219. vide Adelfonſus, Alſonſus & Hildefonſus.
S. Illidii Claromontenſis Abbatia. 131. 647. 708.714 & ſeqq.
Illuſor, vide S. Luſor.
Illo, vide Iſius.
Imago B. Virginis Mariæ de Bonis Nunciis. 143
Imo ſancti Iuniani Abbas. 207
Sancta Imperia. 286
Incendia Bituricenſis vrbis. 116. 112. 127. 138. 340
Incendia multa variis locis. 180
Inciſa-petra caſtrum. 499.506
Incloatus mulus. 302
Iodominicata Eccleſia. 715
Iofantes de Schola. 335
Iofernales Duces. 171
Ingelberga vxor Vvillelmi Pij Aquitaniæ Ducis. 733
Ingla fluuius. 665
Ingo Maſciacenſis Abbas. 733
Ingreſſus Archiepiſcopi in vrbem Bituricenſem. 95
S. Iniurioſus Senator. 716
SS. Innocentium Eccleſia Pariſiis. 309
Innocentius II. Papa. 87. 303
Innocentius III. Papa. 101. 390
Innocentius IV. Papa. 114. 115
Innocentius VI. Papa. 760
S. Innocentius Cenomanenſis Epiſcopus. 469. 470 471. 508 513. 559
Inquiſitionis officium. 512
Inſula Sequanæ ſex millibus diſtans ab vrbe Trecenſi. 553
Iotercælis Romæ turris. 169
Interdictum. 171. vide Excommunicatio.
B. Ioanna de Francia Ludouici XI. filia Ludouici XII. coniux Regina Franciæ & Dux Biturigum. 394. 395. & ſeqq.
Ioanna Regina Siciliæ vxor Vvillelmi II. Regis & filia Henrici II. Regis Anglorum. 299
Ioanna de Bolonia Comitiſſa Claromontenſis. 763
Ioanna de Foreſa Comitiſſa Claromontana. 761
Ioanna de Maſetiis domina Virzionis. 112
S. Ioannis Eccleſia dicta de Campis nunc intra vrbem Bituricenſem. 43.138
S Ioannis Baſilica prope Cabilonem. 35. 350
S. Ioannis Baptiſtæ caput Angeriaci inuentum, ab eoque dictum Angeriacenſe Sancti Ioannis Monaſterium. 160. 178. 179. 196 197
S Ioannes Preſbyter vir Dei. 697
Ioannes X. Papa. 269
Ioannes XIX. ſeu XX. Papa, eiúſque Epiſtola. 767.768. 779. 780.797
Ioannes XXII. Papa. 181. 182. 248. 277. 512. 513
Ioannes de Struma Antipapa. 324
Ioannes Cardinalis titulo S. Marci & S. R. E. Legatus. 276.682
Ioannes Cardinalis Diaconus. 756
Ioannes & Benedictus Cardinales S. R. E. Legati. 216
Ioannes Cordis Archiep. Bituricenſis filius Iacobi Cordis Regii Argentarii. 133. 134. 135. 136.138.139.141
Ioannes de Rupe Cauardi Archiepiſcopus Bituricenſis & Cardinalis. 129
Ioannes de Soliaco Bituricenſis Archiep. 118. 119.122
Ioannes de Sæcli Archiepiſcopus Burdegalenſis. 163
Ioannes Lugdunenſis Archiepiſcopus ex Pictauenſi Ep. 340
Ioannes Bartboois ex Lemouicenſi Ep. Nazarienſis Archiepiſcopus. 760
Ioannes S. Andreæ Epiſcopus. 340
Ioannes Abrincenſis Epiſcopus Regis Ludouici XI. Confeſſor. 138
Ioannes Ebroicenſis Epiſcopus Regis Ludouici XI. Confeſſor. 9
Ioannes de Langeac Lemouicenſis Ep. 760
Ioannes de Veyrac ſeu Verrat Lemouicenſis Epiſc. 270. 274. 315
Ioannes Niuernenſis Epiſcopus. 317. 338. 340
Ioannes Petracoricenſis Epiſcopus. 317. 318. 330
Ioannes Daſida Petracoricenſis Ep. 759
Ioannes Chandorati ex Abbate Caſæ-Dei Podienſis ſeu Vallauenſis Ep. 660
Ioannes Epiſcopus & Eremita. 202
Ioannes à Monte-maiore Abbas. 134
Ioannes Abbas S. Gilberti de Nouemfontibus Ordin. Præmon. 752
Ioannes S. Sulpitii Abbas. 120
Ioannes Fernandes ſeu Phernandus Monachus Caſalis-Benedicti vir doctus. 41. 54
Ioannes Tritbemius Ordinis S. Benedicti. 41. 121
Ioannes Solitarius. 592
Ioannes Annius Ordin. Prædicatorum Apoſtolici Palatii Magiſter. 396
Ioannes Ferrarienſis Ordinis Prædicatorum Apoſtolici Palatii Magiſter. 396
Ioannes Iacobus de Cambray Decanus Eccleſiæ Bituricenſis. 150
Ioannes Thomas Cancellarius Bituricenſis. 123
Ioannes de Stampis Canonicus S. Capellæ Bituricenſis. 130
Ioannes de Soliaco Canonicus Bituricenſis. 119

* *

Ioannes de Eculento. 519
Ioanoes de Pommerolis. 130
Ioannes de Sancto Verano. 119
Ioannes Barniæ Archidiaconus Barienſis ſcripſit de Tranſlatione reliquiarum S. Nicolai ò Myrenſi vrbe in Apuliam. 289
Ioannes Litiacenſis Canonicus & Preſbyter. 385
Ioannes Preſbyter vulgò dictus regnia imperans magnis. 316
Ioannes Comnenus Græcorum Imperator. 219
Ioannes Dux Biturigum Ioannis Regis Franciæ filius. 71. 157. 128. 129. 130
Ioannes de Britanniâ, Comes Pentebriæ & Petracoricenſis, Vicecomes Lemouicenſis. 761
Ioannes Claromontanus Comes Delphinus Aruerniæ. 762
Ioannes Fortis de Ternis. 126
Ioannes Beguin primus Doctor Vniuerſitatis Bituricenſis. 238
Ioannes Beſlyus. 190
Ioannes Bouchetus. 29
Ioannes de Caſana. 314
Ioannes Chenutius Bituricenſis Cauſidicus. 150. 426
Ioannes de Cortilsin Mari Hiſtoriarum. 20
Ioannes Pelourde ciuis Bituricenſis. 528
Ioannes Sausto Præſes Claromon. 707
Iocerannus Lingonenſis Ep. 619
Ioculatores fatui. 315
Iocundiacum ſiue Iogunciacum, aut Iogenciacum palatium Regium in Lemouicino. 559. 566
Iocundius Preſbyter. 16
Iocundus Princeps pater S. Aredii. 286
Ionas Abbas ſecundùm inſtituta Sancti Columbani. 365
Ionzacum. 728
Iopila palatium Regium. 157
Iordana filia Boſonis Comitis Petracoricenſis. 591
Iordana vxor Archambaldi Vicecomitiſſa Combornenſis. 300. 341
Iordanus de Laron Lemouicenſis Epiſcopus ex Præpoſito S. Leonardi. 176. 180. 181. 184. 268. 569. 581. 283. 766. 779. 781. 781. 787. 797
Iordanus de Monte Buxetio ſiue de Monboiſſier Abbas Caſæ-Dei. 284. 301 664
Iordanus Princeps Cabanenſis ſiue de Chabanez. 173. 308
Iordanus frater nothus Iordani Principis Cabannenſis. 173
Iordanus Eſchiust. 560
Iornenſis vallis. 493
Ioſbertus Monachus S. Martialis. 272
Ioſbertus Dolenſis monachus. 410
Ioſcelions Partheniacenſis. 185
Ioſcio Bertinianus monachus. 410
Ioſeph Regis Pipini Apocriſiarius & Tiernenſis Cœnobii Abbas. 503
Iosfredus vide Gaufredus & Goffridus.
Iosfredus S. Martialis Abbas. 170. 175. 173. 176. 177. 178. 179
Iosfredus filius Vvillelmi Comitis Engoliſmenſis. 172. 181. 184
Iosfredus frater Alduini Comitis Engoliſmenſis. 166
Iosfredus de Nouoburgo. 327
Iosfredus Toarcenſis Vicecomes. 185
Iosfredus Theſaurarius S. Martialis. 161. 285. 312
Iosfredus ſiue Goſlenus, aut Gauzlenus Sueſſionenſis Epiſcopus. 86. 88
S. Iouini Monaſterium. 207
S. Iouinus Abbas. 735
S. Iouinianus Lector & Martyr. 699
Ireſca regio. 177
S. Irenæus Archiepiſcopus Lugdunl. 700. 701
Irlandia inſula ſeu Hybernia. 577
Iſarnus de Lois. 517
Iſcarfredus. 282
Iſambertus ſeu Iſembertus Pictauenſis Ep. 176. 180. 184. 186. 206. 207. 209. 212. 283. 756. 778. 785
Iſembertus Abbas S. Martialis. 274. 351. 325. 324. 325. 326. 331. 335. 340. 342
Iſera ſeu Iſara fluuius. 155
Iſla in territorio Viuarienſi. 750
Iſlus ſiue Iſlo aut Illo Sanctonenſis. 175. 576. 180. 181. 184. 508. 268. 583. 284. 765
B. Iſrael Doratenſis in Marchia Canonicus. 566. 567
Iſſoldunenſe caſtrum. 737
S. Iterii Ajacenſis Eccleſia. 85
Iterius Lemouicenſis Ep. 181. 284. 587
Iterius Chabotius Lemouicen. Epiſcop. 569
Iterius Miles de Aaia. 315
Iterius del Barri miles caſtelli de Axia. 589
Iterius Bernac filius Gancelini de Petra Buffetia. 359
Iterius de Coniaco. 264
Iterius de Villaboë ſeu Princeps de Villâ Boënſi. 166. 560. 262
Iudæi Imaginem Chriſti deludentes. 177
Iudæi lapidibus impetiti Bitertis in Hebdomada Dominicæ Paſſionis. 506. 307
Iudæi expulſi & occiſi. 174. 593
Iudæus puer ope B. Virginis Mariæ ab igne liberatus Biturigibus. 21
S. Iudicael Britonum Dux. 192
Iudicium totius Eccleſiæ maximè in Apoſtolicâ Romana ſede reſidet. 796
Iudith Auguſta Vvelfi Comitis filia vxor Ludouici Pii Imperatoris. 158. 161. 197
S. Iulia Virgo & Martyr. 701
S. Iulianus Cenomanenſis Ep. eiuſque corpus tranſlatum. 6. 33. 63. 71. 130. 774
S. Iuliani Biturigibus Eccleſia. 33. & Clarom. 752
S. Iuliani Briuatenſis Theſaurarius & Eccleſia. 638. 659. 725
S. Iulita mater S. Cirici. 718
Iulius II. Romanus Pontifex. 394. 396
Iulius Cæſar Imperator. 4
Iulii Flori Prologus in Flores Hiſtoriarum. 190
S. Iunianus Confeſſor. 161. 173. 195. 277. 385. 312. 569. & ſequentibus. 732
Iuo Carnotenſis Ep. 712
S. Iuniani Monaſterium. 161. 175
Iuo Cluniacenſis Prior vitam ſancti Pardulfi ſcripſit cultiore ſtylo. 297
Iurenſia loca. 698
S. Iuſtina Virgo. 285

Iuſtinianus Imperator. 23
S. Iuſtinus Martyr. 704
S. Iuſtinus Confeſſor. 579. & ſeqq.
S. Iuſtus Comes Sancti Vrſini Bituricenſis Archiepiſcopi. 6. 410. 457. 462
S. Iuſtus Lugdunenſis Archiepiſcop. 702
Iuſtus Archidiaconus diſcipulus ſancti Illidii. 716
S. Iuſtus diſcipulus S. Hilarii Pictauenſis Epiſcopi. 286
Iuſtus Carrofenſis Abbas. 755
Ixium Cœnobium. 355

K

Karolus Martellus. 194. vide Carolus.
Karolus Magnus & Karolomannus, vide ſupra Carolus.
Karoffum ſuper fluuium Carentæ in agro Pictauenſi & Karrofenſe Cœnobium à Rorgario Principe fundatum. 755. & ſeqq. 764. 765. vide Carrofum.
Karrofenſe Concilium Prouinciale celebratum ab Henrico Archiepiſcopo Bituricenſi. 96. Alia vide ſupra in lit. C
Karrofulum. 499. 506
Kaſiacum ſeu Caſiacum caſtrum. 586. 588. 589

L

Laban pater S. Sacerdotis Lemouicenſis Epiſcopi. 661. 663
Laborans Cardinalis. 755
Lac Beatæ Virginis Mariæ eiúſque duo ſotulares. 266
Lactora ciuitas Vaſconiæ. 327. 564. 700
Ladicius Proconſul. 665
S. Lætus Preſbyter. 570 705
Lambertus ex Abbate Fontauellenſi Archiep. Lugdunenſis. 193
Lambertus ex Abbate & conditore Cœnobii de Corona Epiſcopus Engoliſmenſis. 261. 262. 263. 303. 305
Lambertus Dux Biturigum ſuppoſititius. 63
Lambertus Namnetenſium Comes. 160. 161. 162. 195. 197. 198
Lambertus Vicecomes Martiliacenſis. 163. 165
Lambertus Fauentinas. 313
Lampredæ ſeu Lampetræ. 745
Lancea D. N. I Chriſti Antiochiæ reperta. 114
Lancelinus ex Abbate Caſæ Dei Valentinus Ep. 660
Landarius, vide Landrarius.
Landeſi Abbatiæ in Diœceſi Bitur. 80
Landericus ſeu Landricus Major Palatii Regis. 152
Landericus Pariſienſis Epiſcopus. 192
Landrarius Bituricenſis Archiep. 58. 59
Landricus Santonenſis Comes. 160. 162. 199. 231
Landricus, Vide Landericus.
Lanfredus à Pipino captus. 156
Lanfridus Mauſiacenſis Abbas. 499. 505
Languritus. 194
Lanarius Senator & Comes Lemouicen. 600
Lanoliacum rus. 613
Lapis monumenti Chriſti Domini. 575
* *

Lardarium dies Martis ante Cineres. 334
Latiniacenſe Monaſterium. 193
B. Laudouera Regina Francorum. 560
S. Laudus cuius reliquiæ in Lemouicino. 286
S. Launomarus Abbas. 370. 697
S. Launomari Cœnobium Blæſis. 218
Launus ſiue Launo ex Archidiacono Archiep. Bituricenſis. 72. 73. 733. 740
Launus Engoliſmenſis Ep. 250
Launus pater Ebbonis Dolenſis Domini. 740
S. Laurentii Baſilica Pariſiis. 586
S. Laurentii Eccleſia extra muros Romæ. 29
S. Laurentii Monaſterium Biturigibus. 62. 63. 142 699. & ſeqq.
S. Laurianus Hiſpalenſis Ep. & Martyr. 39. 558. 363. 411. & ſeqq. 701
Lautoſium caſtrum. 513
Laurerius Comes Lemouicen. 724
Lauterna riuus prope Ruthenicam ciuitatem. 475
S. Lazarus à Chriſto excitatus. 706
Leander Albertus Ord. Prædic. 119
Lecerius filius Geraldi de Broſſa. 283
Legardis matertera Stephani Epiſcopi. 713
Legionenſis vrbs in Armorica. 598
Legontius Cantor. 46
Lemeegiſilus Abbas Henſtonenſis. 731
Lemoiallus ager. 519
Lemigæ ſeu boligi & fortè Boleti. 605
Lemouica. 157
Lemouicenſis Eccleſia prima inter Eccleſias Galliæ. 766
Lemouicenſis caſtri incendium. 317. 318
Lemouicenſis generalis Conuentus. 266
Lemouicenſia Concilia., 327. 756. 766. & ſeqq.
Lemouicenſes Epiſcopi à pag. 265. & ſeqq.
S. Leo Senonenſis Archiep. 699
S. Leo Bituricenſis Archiepiſcopus. 55. 16
Leo III. Papa. 194. 757
S. Leo IX. Papa. 659. 755
Leo X. Papa. 145. 594. 595. & ſeqq.
S. Leo Epiſcopus Britannus. 286. 310
S. Leo Confeſſor in territorio Trecaſſino. 700
S. Leo Confeſſor Meloduni. 705
Leo à ſerpente liberatus memor beneficii accepti erga liberatorem. 293
Leobenum Monaſterium. 286
S. Leobinus Carnotenſis Ep. 370. 582. 703. 730
S Leobonus Confeſſor. 205
S. Leocadius Senator Romanus. 7. 8 425. 426. 458. 459
Leodebodus S. Aniani Aurelianenſis Abbas. 192
Leodebodus Preſbyter. 378
S. Leodegarius Auguſtodunenſis Epiſcop. & Martyr. 58. 193. 285. 704. 730
S. Leodegarii ſuper Seuera Cœnobium, 203
Leodegarius Archiep. Bituricen. 81. 82. 88. 214
S. Leogontia Virgo. 714
S. Leogontius Epiſcop. Claromontanus. 725
S. Leonardus Confeſſor eiúſque villa ſiue oppidum & Eccleſia. 179. 180. 278. 285. 297. 370. 705
Leonardus ſucceſſor S Euſitii. 375. 376
S. Leonardus Recluſus prope Majus Mon. 725
Leonaſtes. 38. 354
S. Leonilla Martyr. 679
S. Leonius comes in exilio S. Hilarii Pictauen. Epiſcopi. 730

S. Leopardinus Monachus & Martyr. 87. 371. 415. & ſequentibus fusè. 704
Leotherius Bituricenſis Archiep. 13
Leporarius canis. 293
Leproſium oppidum ſeu vicus eiúſque Eccleſia. 9. 89. 444. 446. 447
Leproſorum coadunationes ſeu Leproſariæ. 296
S. Lerianus ſeu Lecianus à S. Phaletro ſanitati reſtitutus. 436. 438
S. Leubatius ſeu Leobatius Abbas. 696
Leuisania prouincia. 666
Lexouienſis Eccleſia Cathedralis B. Vrſino Biturigum Antiſtiti dicata. 9. 10. 138
S. Liberalis. 286
S. Liberatæ Eccleſia. 645
Liber vitæ Clericorum. 158
Liber de regimine Principum. 121
Libri de Palatio Regis conceſſi Auſegiſo Metenſi Diacono. 158
Libros propria manu ſcribere. 736
S. Licerius Coſeranenſis Ep. 588. & ſeqq.
Licodaldus Abbas Millebecci. 194
S. Liſardus Confeſſor. 370. 700
Liframnus Præpoſitus Monaſterii S. Radulfi. 603
Ligeris ſeu Liger fluuius. 414
S. Liminius Martyr. 714
S. Linguinus Confeſſor. 714
Ligno fluuius. 627
Lignum S. Crucis. 172
Lineriarum Dominus in Biturico. 93
Lippia fluuius. 154. 735
Lirinum Monaſterium & Lirinus inſula. 583
Liriacenſis Eccleſia. 385
Liſoius Manichæus. 181
Litaniæ Pictauicæ Illuſtriſſimi Domini Ludouici Rupipozæi Epiſcopi Pictauenſis. 393. 728. & ſeqq.
Literius Monachus Cormaricenſis. 212
Littorios Comes. 397
Liziniacum ſeu Leziniacum caſtrum. 183. 187. 206
S. Lixinnius ſeu Licinius Andegauenſis Ep. 698
Lobar ſeu le Bar Dux graſſatorum. 323. 324. 326. 342
Loccæ caſtrum ſiue vrbs. 135
Locus Regius Cœnobium Ordin. Ciſtercienſis. 87. 89. 96
Lococigiacenſe Monaſterium. 729
Lodomarus. 37. 333
Lodouenſium Epiſcoporum Chronica incatenata in choro Cathedralis eiuſdem vrbis Eccleſiæ ante ſedem Epiſcopalem. 513
Lodoica ſiue Ludouica mater Francisci I Regis Francorum. 148
Lomania. 317
Longolaiæ. 157
Longoretus ſeu Longoretenſe Cœnobium 367. 439. 443
Longobardi ſiue Langobardi. 182
Loſdunum caſtrum. 168. 173. 204
Lotharius I. Imperator & Rex Medianæ Galliæ. 160. 161. 162. 198
Lotharius Rex. 166. 167
Lubeliacus villa. 165
Lucaniacus vicus. 698
Lucas de Marſayo Prior de Arduno. 248
Lucaenſe Monaſterium ſuper Angerem. 696. vide Loccæ caſtrum.
Lucania. 198
Lucia filia Bernardi Marchez mater Gaufredi Prioris Voſienſis & Hiſtorici. 318
B. Luciæ Virginis & Martyris caput. 144
S. Lucianus. 774. 697
Lucionnus ſeu Lucionenſe caſtrum & cœnobium. 161. 199. 211
Lucius III. Papa. 327. 331. 342
Lucius Imperialis. 159
Lucius filius Principis Iudæorum. 491. 492
Lucius piſcis ab aquila delatus. 666
Lucogiacum S. Martini Monaſterium. 666
Lugdunum ciuitas celeberrima. 154
Luna vrbs Italiæ. 541
Lunæ Eclipſis. 332. & aliis locis.
Ludouicus Pius Imperator & Rex Francorum 62. 158. 162. 204. 525
Ludouicus II Imperator. 162
Ludouicus *Germaniæ* Rex. 160. 162
Ludouicus Balbus Rex Francorum. 163. 199
Ludouicus Vltramarinus filius Caroli Simplicis Rex Francorum. 166. 202
Ludouicus nihil faciens ſeu qui nihil fecit. 85. 167. 204
Ludouicus Craſſus VI Rex Francorum dictus etiam Bellator & non dormiens. 217. 298. 301
Ludouicus VII. ſeu Iunenis rex Francorum. 87. 88. 90. 91. 220. 263. 281. 282. 304. 305. 306. 307 308. 316. 319. 326. 336. 337. 560. Pius etiam dictus. 326. Hoſpitali Hieroſolymitano cibaria ſubminiſtrat. 316
S. Ludouicus IX. Rex Francorum. 221. 300. 782
Ludouicus XI. Rex Francorum venit Biturigas ad viſitandam Eccleſiam ſanct. Vrſini. 9 10. 134 137. 138. 139. 366. 394
Ludouicus XII. Rex Francorum. 143. 144. 394
Ludouicus Valeſius Abbas Caſæ-Dei. 661
Ludouicus Caſtanæus, vide Henricus.
Ludriacum caſtrum. 666
S. Lupanni locellus. 203
Lupardus prædo. 676
S. Lupianus in vico Ratiateoſi. 735
S. Lupicinus Abbas. 698
S Lupus Senonenſis Archiep. 702
Lupeiciacum. 287
S. Lupus Trecenſis Ep. 450. 552. 701
S. Lupus Lemouicenſis Ep. 267. 287. 308
Lupus ſcriptor vitæ S. Maximini. 729
Lupus Valentiæ Rex. 317
Lupus Vvaſco. 158
Lupus rabioſus. 331
S. Luſor filius B. Leocadii. 8. 9. 426. 427. 705
Lutetia Pariſiorum. 196
Lutherana hæreſis. 149
Luxouium ſeu Luxouienſe Cœnobium. 193. 698. 699

M

MAalbertus ſeu Madalbertus Bituricenſis Archiepiſcopus occiditur à Paga-

nis. 70. 732
S. Macarii caſtellum. 258
Maciacenſis Abbatia, vide Maſciacenſis.
Macſia vicus vbi marmor iouennur. 333
S. Madalgodis. 286
S. Macta Virgo & Martyr. 697
Mœſia vicus. 298
Maëncia mater S. Guillelmi Bituricenſis Archiepiſcopi. 97
Maëntiacum locus in territorio Lemouiceoſi. 515
Magduni dominus. 95. Magdoonum. 89
Magnimontenſis incola de villa Flariaco. 613
Magnobodus Conſul Pictauenſis. 443
Magnus Domeſticus. 316
Magorum trium corpora Mediolano Coloniam tranſlata. 314
Maimacum ſeu Maimacenſe mon. 281
Mainaldus Abbas S. Martialis Lemouiceoſis. 284
Mainardus S Eparchii Abbas. 165. 252
S. Majolus Cluniaceoſis Abbas. 168. 203. 204. 699
Maior ſilua. 219
Malamortenſe ſeu Malamortis caſtrum & Cœoobium. 175. 267. 269. 280. 298. 323
Malauallis caſtrum. 186
Malbodium Monaſterium. 698
Malcolmus Rex Scotorum. 310
Maleficæ artes & mulieres. 183. 184
Mallegundis ſanata. 587
Malleacenſe caſtrum & Cœnobium. 173. 106. 207. 222. 223. & ſequentibus fusè.
Malliacus locus in Bituricenſi Diœceſi, nunc à S. Menulſo cognominatus. 414. 701
Malloſus cognomen S. Gereonis Martyris. 704
Malmont manſus. 322
Malus repaſtus. 113
Mamertios Abbas S. Germani Autiſſiodoreoſis. 433
S. Mamertus Viennenſis Archiepiſcopus. 699
Mamerus leuita. 485. 493. 495
Manaſſes Aurelianenſis Ep. 111
Mancidius S. Illidii abbas. 715
Mancio Mauziacenſis Abbas. 307
Manichæi Aurelianenſes, Tuloſani, & in Aquitania deprehenſi. 176. 180. 181. 184
Manſuetus Britannorum Ep. 16
Manzerini hæredes. 318
Mappatius Gumtramni Francorum Regis. 35 36. 350
S. Marcus Presbyter. 704
Marcus Antoninus Dominici. 156
Marcus Velſerus Auguſtanus. 719
Marcus primus Prior Artigiæ. 278
Marbodus ex Archidiacono Andegauenſi Redonenſis Ep. ſcripſit ſaltem libros duos de miraculis B. Roberti primi Caſæ-Dei Abbatis. 642
Marbodus Capellaous. 287
Marca Lemouicina. 170
Marca ſeu Marchia Franciæ & Britanniæ. 166. 202
Marchia Lemouicenſium prouincia Pictauenſi pago contigua. 683
Marchiæ Comitatus. 566
S. Marcellianus Epiſcopus. 699
Marcellioa mater S. Marcelli Martyris. 427. 418
S. Marcellus Martyr Cabillon. 703
S Marcellus Martyr Argantomagi occiſus cum ſocio Anaſtaſio. 286. 427. & ſeqq.
S. Marcelli paſſio citatur in Concilio Lemouicenſi anno 1031. celebraio. 774
S. Marcellus Pariſienſis Ep. 705
S. Marcellus Bituricenſis Archiepiſcopus. 12
S. Marcellus Ebredunenſis Ep. 699
S. Marcelli Baſilica & Monaſterium prope Cabiloneoſem vrbem. 36. 351. 364. 672
Marchiſi Britannici limitis. 195
S. Marci proceſſio. 135
Marcianus Imperator. 665
Marciliacum Monaſterium Caturceoſis territorii. 17
Marculfus Lector deinde Abbas Eccleſiæ de Caſtro propè Biturigas quæ nunc à S. Auſtregiſilo cognomen habet. 352
Marcomires. 391. 192
Mareſmi & vtenſilia. 90
Mareuenium. 226. 245
Margarita ſoror Regum Hiſpaniæ ſecuoda vxor Ludouici VII. Regis Francorum. 308. 309
Margarita vxor Henrici ſenioris Regis Aögliæ. 308
Margarita vxor Henrici iunioris qui viuente patre Henrico coronatus Rex Angliæ, ante eum mortuus eſt. 379
Margarita de Lotharingia Duciſſa Aleoconii. 397
Margarita de Calueniaco vxor Betaldi Comitis Claromontaoi, ac deinde Ioannis de Penteutia. 762
Margarita Regis Scotiæ ſoror vxor Conani Britoonum Ducis. 327
Margarita ſoror Boſonis de Torena tres habuit maritos. 308
Margarita vxor Ademari IV. Vicecomitis Lemouici. 300. 304
Margarita filia Ducis Burgundiæ vxor Guidonis II. Vicecomitis Lemooicenſis. 300
Margarita Lemouicenſis vxor filii Aymerici de Rupe Cauardi, tum Adelberti Comitis Pettragoricenſis. 300
B. Mariæ ſemper Virginis decem Virtotes ſeu Beneplacita. 397. & ſeqq.
S. Mariæ Baſilica Aquiſgrani. 159
S. Maria de Mari prope Arelatum. 649
S Mariæ de Cortina Eccleſia. 285
B. Mariæ de Salis Eccleſia & Monaſterium Biturigibus. 85. 86. 106. vide Salæ.
B. Mariæ Magdalenæ Reliquiarum ab Aquenſi regione Vezeliacum facta tranſlatio. 610
B. Mariæ Magdalenæ apud Epheſum. 701
Maria filia Ademari Vicecomitis Lemouicenſis. 291
Maria de Cartio Lemouicenſis Vicecomitiſſa. 298
Maria Lemouicenſis vxor Ebalide Ventadorio. 300
Maria filia Guidonis Probi Vicecomitis Lemouicenſis deſpooſata Roberto filio S. Ludouici. 300
Maria de Villamur Comitiſſa Claromooten-

ſis. 763
Maria Abbatiſſa S. Mariæ de Regula Cœnobii Lemouicenſis. 300
Mariacum monaſteriom. 573. 578. 731
Mariacus villa. 195
S. Marianus Eremita. 20. 432. 433. 703
S. Marinos Martyr ſocius S. Præjecti. 697
S. Marinus Preſbyter. 699
S. Marius Confeſſor. 537
Marius diſcipulus S. Auſtremonii. 492. 493
Marojolus villa. 493
Marolienſe oppidum. 331
Marquiſia ſoror Audeberti Comitis de Marchia vxor Guidonis Vicecomitis Lemouicenſis. 304
Marquiſia filia Audeberti Comitis Marchiani. 324
Marſonis obſidio. 204
Mat. Guyrandi Cardinalis Arelatenſis ex ordine Eremitarum S. Auguſtini. 760
Marta vrbs. 296
B. Martha ſoror Lazari & B. Mariæ Magdalenæ. 706
Martellus vicus ſeu Martellum oppidum. 336. 337
S. Martialis Apoſtolus Patriarcha Aquitaniæ & primus Lemouicenſium Epiſcopus: Eius miracula, corporis eleuatio, dedicatio Eccleſiæ S. Saluatoris, & alia præſertim Apoſtolatus. 159. 162. 173. 179. 263. 266. 269. 271. 273. 283. 285. 288. 292. 298. 301. 473. 474. 482. 486. 701. 767. & ſequentibus fuſiſſimè.
S. Martialis Epiſtolæ repertæ. 288. 298
S. Martialis Lemouicenſis Baſilica eiúſque Abbates. 271. & ſequent.
Martiliacum caſtrum. 162. 181. 251. 252
Martinopolis dicta Turonenſis ciuitas. 731
S. Martinus Turonenſis Archiepiſcopus. 9. 13. 14. 15. 32. 176. 285. 446. 447. 701. 705. 729. 742
S. Martini Turonenſis Baſilica. 176. Canonici mortui. 161
S. Martini prope Biturigas Eccleſia. 45
S. Martini Maſciacenſis Abbatia. 752
S. Martini des Las Eccleſia. 90
S. Martini de Bello Cœnobium in Anglia. 211
S. Martinus Brioenſis. 702
S. Martinus Martyr. 286. 333
S. Martinus Abbas Princeps terræ de Saliomo 295
S. Martinus Vertanenſis Abbas. 704
Martinus IV. Papa. 119. 120
Martinus V. Papa. 131
Martinus Petracoricenſis Epiſc. filius Boſonis Vetuli. 737. 738
Martinus Corbeiæ Monachus cui peccata ſua confitebatur Carolus Martellus Dux Francorum. 733
Martinus Abbas. 160. 192
Martinus S. Auguſtini Abbas. 278
Martinus Voſienſis Prior. 310. 314
Martinus Venetius. 269
Martinus Chriſtianus venenum propinauit Epiſcopo Lemouicenſi. 295
Martinus Lutherus Hæreſiarcha. 60
Martia campus ſeu Marcis. 734
S. Martius Abbas. 725
Martorius Abbas. 479
Maſciacum ſeu Maſciacenſe S. Martini Cœnobium. 89. 176. 699. 732. 733. 737
Maſcilinm caſtrum. 186
Maſtacia ſeu Maſtacium caſtrum. 162. 251. 259. 263
Matebruna filia Eboli Ventadorenſis. 308
Mateoda vxor Goffredi Aquitaniæ Ducis. 210. 211
Mater Eccleſia id eſt Epiſcopalis ſeu Cathedralis. 709
Mathildis Imperatrix obiit Monacha Fontis Ebraldi. 317
Mathildis domina S. Satyri. 87. 88
Mathildis mater Boſonis de Torena. 281
Mathildis vxor Raymundi de Torena. 304. 306
Mathildis ſoror Comitis de Pertico. 290
Mathildis Comitiſſa Claromontis. 762
S. Mathurinus Confeſſor. 705
Matiſconenſes duæ Synodi I. & II. 31. 32
Matricularius Eccleſiæ. 609
Mathæa mater B. Philippi Berruerii Archiep. Bituricenſis. 110
S. Matthæi Apoſtoli corpus. 198
Matthæus Vitalis Aurifex Lemouicenſis. 292
S. Mathias Apoſtolus. 772
S. Maturus Martyr. 700
S. Mauri ad Ligerim Monaſteriom reſtauratum. 199. 200
S. Maurus Abbas. 697
S. Mauri Abbatis corpus. 198. 199
S. Mauricius Martyr cum ſociis. 703
B. Mauricii ſacellum. 140
Mauricius Pariſienſis Ep. 330
Mauricius Solemniacenſis Abbas. 299
S. Maurilio Andegauenſis Epiſc. 703
B. Maurinus Monachus. 433. 705
Maurontus Saracenorum Rex. 154
Mauritania oppidum. 249
Maurus Normannorum Rex. 161. 199. 851
Mauſiacus ſeu Mauſiacum Monaſteriom vbi corpus S. Auſtremonii. 208. 502. 503. 505. 506
S. Maxentii Monaſterium. 166. 170. 190. 202. 212
S. Maxentius Adiutor Abbas. 193. 210. 212. 213. 215. 701. 730
Maxentius Pictauenſis Ep. 733
S. Maximinus Treuirenſis Archiep. 470. 700 729
S. Maximinus Pictauenſis Ep. 733
Maximinus Imperator. 703
S. Maximinus Miciacenſis Abbas. 370
S. Maximinus Lirinenſis. 688
Maximus Proconſul. 665
S. Maximus ex Abbate Lirinenſi Reienſis Epiſcopus. 688
Mayferus Decanus de Mauriac Tutellenſis Abbatis frater. 320
Mayrulfus Henſionenſis Monachus. 733
S. Medardus Nouiomenſis Ep. 700
S. Medardi Sueſſionenſe Monaſterium. 160
Medeuens Sacerdos. 586
S. Medericus Preſbyter. 702
Medii Monaſterii apud Biturigas Eccleſia ſeu Abbatia 55. deinde Canonici. 92. 93

Mediolanum quadrifariè diuiſum à Friderico Imperatore. 314
Mednana fluuius. 195
S. Melanius Ep. Redonenſis. 697
Melduunm caſtellum. 705
Mellentenſe ſeu Methlenſe oppidum in territorio Rotomagenſi. 560
Mellenſis ſeo Metulenſis Vicecomitatus. 175
Melior Cardinalis. 753
Meliſendis filia Balduini II. Regis Hieroſolymitani & vxor Fulconis Aodegauenſis Comitis. 302
Melurenſe caſtrum. 175
S. Memmius Catalaun. Ep. 702
S. Melenſippus Martyr. 697
Mendacium quid ſit pluribus explicat auctor Anonymus. 241. 241.
S. Meneleus Abbas. 591. 701
Menatenſe ſeu Minatenſe Monaſterium in Aruernia. 193
Meoruſca. 612
S. Menulfus Epiſcopus Britannus. 433. 434. 701. Eius Abbatia in Diœceſi Bituric. 89. 701
Merchaders latronum Princeps ſeu Dux militum graſſatorum. 339. 340. 341. 342
Mererius ex Capellano Regis Ep. Engoliſmenſis. 151. 250
Meretrices prohibitæ vti cappa ſeu chlamyde. 309
Meroneus Rex Francorum. 192
Meſcredentiæ. 188
Metulum oppidum. 188. 728. 731
Methaſthenes Annii Viterbienſis. 3
Mezentius mons. 688
S. Michaëlis de Monte Tumba ſiue in periculo maris Monaſterium rupi impoſitum io confinio Normanniæ & Britanniæ. 166. 202. 464. eius Abbates & Chronicon duplex dedimus ſuperiori Tomo.
S Michaëlis de Cluſa Cœnobium. 173. 301
S. Michaëlis ad Eremum Monaſterium. 166. 173. 174. 199. 202 268
S. Michaëlis de Leonibus Eccleſia. 299
S Michaëlis Prioratus in vrbe Bituricenſi. 140
Michael de Buciaco Bitoricenſis Archiepiſcopus. 143
Miciacenſe Cœnobium. 370
Milidunum ſeu Melidunum. 617
Militum Spathæ Ordo in Hiſpaniâ inſtitutus. 316
Millebeccus ſeu Millebeccenſis Abbatia. 89. 194. 439. 443
Milleſcus dictus quidam equus. 287
Milicendis ſeu Meliſendis vxor Hogonis Cabilonenſis. 300
Milmandra fluuius. 365
Milo Beneuentanus Archiep. 271. 674
Milo Morinenſis Ep. 86
Milo S. Mariani Autiſſiodorenſis Abbas. 762
Milo S Amandi Elnonenſis Monachus. 345
S Mineruius Martyr. 702
Mimate ſeo Mimatenſis vrbs. 751
Minotica inſula. 118
Minorum Fratrum Bituricenſium Eccleſia & conuentus. 122
Miſeratum Cœnobium. 89
Miſericordia dictus quidam gladius. 302
Miſericordiarum domus id eſt Hoſpitale. 316
Miſſa de Galli cantu & de Luce Dominicæ Natiuitatis. 193
Miſſala fluuius. 155
Molliſpeccus, vide Millebeccus.
Molronnum ſiue Voltonnum. 164. 201
Monachi Regulares quæ ad altare pertinent, mundiſſimè & cum reuerentia ſeruant. 788
Monachi Voſienſes. 283
Monaſterium ad Baſilicam. 286
Monaſterium nouum Pictauis. 211. 212. 213. 301
S. Monegundis Religioſa. 701
Monetæ publicæ denarius. 290
Moneta Engoliſmenſis & Sanctonienſis. 160
Mons Auſerius ſeu Montoſarium. 257. 259
Mons Berulfus Monberon ſiue Monbrum caſtrum. 325. 738
Mons Buxerios ſiue Monboiſſier caſtrum in Aruernia. 301
Mons ſuper Carantoni fluuium prædiolum. 524
Mons Falconis. 95. 100. 380
Mons Gaudii Ionis. 173. 268. 272
Mons Giſcardi Montgiſcard. 316
Montis locus ad Garumnam. 157
Mons Lucius Aruerniæ caſtellum in Diœceſi Bituricenſi. 255
Montis Metaldi Eccleſia. 89. 90
Monſpeſatienſe caſtrum vicinum vrbi Cadurcenſi. 147
Mons Piſterii. 191
Mons Peregrinus in Paleſtina. 645
Mons Salioo. 623
Monſtra varia & prodigia. 327
Montagnerium caſtrum in partibus Petracoricis. 318. 541
S. Montana Virgo filia Pipini Majoris domus Regiæ. 593. & ſeqq.
Montiniacum caſtrum. 166. 260
Morautenſis in Scotia Epiſcopus. 143
Morena Saluatoris aurea. 312
Mormanus. 158
Mortemarenſe caſtrum. 174
Moſteriolum caſtrum. 185
Moſſiacenſe Chronicon. 731
Moyſiacenſis Abbas à quibuſdam falſis fratribus interfectus. 311
Mulene quid apud Saracenos ſignificet. 316
Mulierſuſcitata. 534. 549
Mulier duplex. 199
Multo. 290
Multonum ſeu Moltonum. 91
Mummolus ſeu Mummolenus Abbas Floriacenſis ſuper Ligerim. 192
Mundana mater S. Sacerdotis Ep. Lemouicenſis. 661. 663. 664
Muratum in Aruernia. 642
Murciacenſis Eccleſia in Sanctonico. 650
Muretum oppidum. 275. 563. 675
Murgulæ Comes. 217
Murmontis caſtrum in Pago Aruernico. 545
Muſetus Rex Saracenorum. 178

N

S. NAmatius Claromontanus Ep. 710. 718
Namnetica vrbs. 161. 166

Nantildis Regina. 192
Nantolienſe Monaſterium. 175. 508. 509
Nantonenſe caſtrum. 698
Narbona & Narbonenſis Ducatus & Archiep. 4. 154. 731
Narueia mons iuxta Auſcium. 598
Nathanaël creditus à qq. S. Vrſinus primus Biturigum Antiſtes. 5. 436. 460. 462
Nauenſe Monaſterium, ideſt S. Sulpitii in Suburbio Biturìcenſis vrbis. 12. 47. 48. 90. 393. 424. 699. 706
Nauenſe caſtellum. 90. 385
Naueris vallis. 591. 592
Nebulario frumentorum. 214
S. Nectorius ſeu Nectarius Preſbyter. 483. 491. 495
Nemauſenſe Concilium. 213
Nemauſus. 254 Gothiæ vrbs. 699
Nemus argenti. 211
S. Nemorius Preſbyter. 699
S. Nepotianus Ep. Claromontanus. 714. 715
Neriacum. 164. 201
Neuſtria. 196
Nicæa vrbs. 214
S. Nicaſius Remenſis Archiep. & Martyr. 706
Nicaſius Engoliſmenſis Ep. 523
Nicephorus Imperator. 164. 165
S. Nicetii Abbatia Lugduni. 37. 358. 364
S. Nicetius Lugdunenſis Archiep. 699
S. Nicetius Treuerenſis Archiep. 706
S. Nicolaus Myrenſis in Lycia Epiſcopus, eiúſque reliquiarum facta in Apuliam tranſlatio. 513. 289. 610. 650. 674
S. Nicolai Andegauenſe Cœnobium. 206
Nicolaus Cardinalis Lemouicenſis 760
Nicolaus de Neufuille Abbas Caſæ-Dei. 661
Nigri lacus Abbatia Ord. C. 133
Nileſſus Diaconus. 583
Ninus Orientis Monarcha. 3
Nioil caſtellum & Niolium Monaſterium. 211. 303
Niortenſes Iudæi. 247
Niortum ſeu Nyorthum. 728
Niſauiæ partes. 368
Niuernenſe Virginum Cœnobium ſub regula S. Columbani. 365
Niuerni habitum placitum à Pipino. 157
Niuigellenſe Monaſterium. 698
Nizona fluuius. 738
Nobiliacum Monaſterium ſeu Nobilis villa in Diœceſi Bituricenſi ad Ligerim fluuium quæ poſteaà S. Gundulfo dicta. 387
Nobiliacum ſeu Nobiliacenſis S. Leonardi Eccleſia. 270. 334
Nobiliacenſis Abbatia in Diœceſi Pictauenſi. 195. 285. 578. 731
Noe alter mundi parens. 3
Nodgerus, vide Noigerus.
Nogeroli oppidum ſeu Nogarolium. 578
Noiaſtrum caſtrum. 203
Nomenoius Rex Britonum. 161 197. 198. 200
Nonnatis locus in territorio Turonenſi. 526
Noradinus Saracenus. 356
Normanni. 195. 196. in Apuliam & Hiſpaniam aduerſus Saracenos abeunt. 178
Normannia olim dicta Marca Franciæ & Britanniæ. 166. 202
Normanniæ reductio. 545
Noſtræ Dominæ de Salis Eccleſia & Monaſterium apud Biturigas. 8. 33. 37
Noigerus ſeu Nodgerus Leodienſis Ep. 345
Notgerus Abbas S. Galli. 731
Nouauilla ſecus flumen Vrrionis. 359. 410
Nouempopulania ſeu Auxitana Prouincia. 730
Nouiomum ſeu Nouiomagum. 153. 196
Noui vici Eccleſia 89
Nouum caſtellum prope Blauiam. 584
Nucarienſe Monaſterium. 208
Nuceretum vicus Diœceſis Carnotenſis. 465
Neutrum caſtrum Vicecomitis Lemouicenſis. 342
Nyorthum, vide Niortum.

O

OBaſina Monaſterium Ordinis Ciſtercienſis in Diœceſi Lemouicenſi. 287. 307. 318
Obaſinenſium fratrum furuum Scapulare. 307
Obliarii qui fabbas excolunt. 746
Obliæ ſiue Hoſtiæ quæ & Oblatæ. 328
Obolata. 745
Ocreas quando plebeij geſtare cœperunt. 328
Octauianus Papa. 163. 164
Oculus fluuius. 438
Oda vxor Vvicfridi Biturigum Comitis. 395
Odericus primus Abbas Vindocinenſis. 208
S. Odilo Cluniacenſis Abbas. 167. 168. 171. 172. 173. 179. 204. 205. 209. 584. 598. 795.
Odilo Bajoariorum Dux. 155
Odinetus Fortis de Ternis. 125. 126
Odo ex Monacho Cluniacenſi Vrbanus II. Papa. 293
Odo de Soliaco ex Cantore Bituricenſi Pariſienſis Ep. frater Henrici Bituric. Archiep. 94 98. 379
Odo de Veura Prior S. Petri Puellaris. 509
Odo de Caſtro Radulfi Cardinalis. 759
Odo Cantor S. Frambaldi Siluanectenſis. 560
Odo Branto'menſis Abbas. 316
S. Odo Cluniacenſis Abbas. 70. 71. 166. 202. 203. 598. 271. 705
Odo Maſciacenſis Abbas. 713
Odo ſeu Dodo ex Abbate S. Sauini Abbas S. Martialis Lemouicenſis. 267. 272
Odo S. Maxentii Abbas. 204
Odo S. Sauini Abbas. 161
Odo Rex Franciæ. 300. 617. 756. male dicitur filius Raymundi Comitis Lemouicenſis. 200
Odo Aquitaniæ Dux & Vaſconiæ Comes. 208
Odo filius Vvillelmi V. Aquitaniæ Ducis. 172
Odo Aurelianorum Comes. 160
Odo I. Campaniæ Comes. 173
Odo II. Campanenſis Comes Palatii qui obiit apud Barrum. 87. 88. 170
Odo ſenior Dominus Dolenſis filius Radulfi Calui. 86. 176. 182. 254. vbi dicitur Odoardus. 740
Odo Exoldunenſis dominus. 740
Odo Ruffinus. 204
Odolricus Auguſtanus Ep. 168. 169
Odolricus Aurelianenſis Ep. 181
Odolricus S. Martialis Abbas. 581. 583. 184. 283. 766. 775. 791. 792

Odolricus

Odolricus Vicecomes Martiliaceoſis. 162. 165. 166
Odolricus frater Vvillelmi Vicecomitis Martiliacenſis. 181
Odulfus vir nobilis. 465
Oenacenſis Vicecomes. 173
Officia neptis Turpionis Lemouicenſis Epiſc. 272
Officialis Curiæ ſtatuta. 132. 133
Ogyges vide Bitogyges. 3
Oleum infirmorum. 337
Olioarioa ſeu Oliuerius de Turribus. 288. 300. 323. 325. 357
Oliuarius Larundenſis. 281
Olra fluuios. 346. 347
Olymbrios rex Toloſæ faboloſus. 398
Ooliba Engoliſmenſis Ep. 162. 163. 165. 199. 251
S. Optatus ſiue Optadius Ep. 699. 702
Operatorium Monialium. 406
S. Orantius Martyr. 697
Oratio ad ſanctiſſimom Sacramentum B. Philippi Archiep. Bitur. 117
Orentius ciuis Auſcenſis pater ſancti Oricotii. 598
Organæ mirificæ. 136
Orgoletra turris. 272
Ordinatiooum ſacrarum tempora. 795
Ordinationes ſtatutæ anno 1367. per Abbatés Bened. Prouinciarum Bituricenſis & Burdegalenſis. 758. 759
S. Oricotios Auſcienſis Ep. 596. & ſeqq.
Orſmarus ſiue Vrſmarus Archiep. Turonenſis. 199. 200
Oſa fluuius. 349
Oſca ciuitas. 214. 216. 735
Oſanna Dominica Palmarum. 183. 184
Oſbernus Beccenſis Abbas. 94
Oſburga, vide Auguſta.
Oſius Agenneoſis Ep. 438
Oſmondus Monachus. 12
Otbertus Comes. 157
Otho ſiue Otto, aor Oto Germaniæ rex atque Imperator romanorom. 263. 164. 168. 201. 290
Otho II Imperator. 164. 168. 204
Otho III. Imperator. 168. 169. 170. 204
Oximorum ſiue Oſiſmiorum prouincia Minoris Britanniæ. 434

P

PAciſeri milites ex Arueroia. 338
Paherne Monaſterium. 206
Palearii milites dicti. 334. 335. 338
Palladiorum ſtirps. 19
S. Palladius I. Bitoriceoſis Archiep. 13. 14. 699
S. Palladius II. Bitor. Archiepiſcopus. 17
S Palladii caſtrum, turris, & dominus. 89. 95
Palludeili Eccleſia. 89
Pampelonenſis vrbs. 702
Pandectæ Archiepiſcopl. 95
S. Pantaleonis parochia. 1385
Papia ciuitas in Longobardia. 156. 171. 205. 498
Paradæ ſeu paratæ. 87
Parciacenſe Monaſterium. 198
S. Pardulfus Abbas. 280. 281. 283. 285. 286. 292. 297. 315. 316. 319. 328. 599. & ſeqq. 714
Patiſienſis Synodos III. 29
Patiſienſis B. Mariæ Eccleſiæ dedicatio. 330
Parii marmoris ſepolcrum. 426
Parrona ſeu Perona vrbs. 193. 197
Partheoiacum caſtrom. 185. 732
Partici eremus, Perticus ſolitudo. 469. 470. 583
Partiniacum ſeu Partheniacum. 217. 219. 220
Paſchalis II. Papa romanus. 259
Paſchalis ordo turbatos. 155
Paſtorellorum turba repreſſa. 220
Paterna nobilis fœmina. 37. 353
S. Paternus Epiſcopos Abrincenſis. 703. 730
S Paternus Martyr. 705
Paternus Eluſanus Epiſcopus. 398
Paternos Veneteoſis Ep. 71. 73
S. Patiens Lugdunenſis Archiep. 703
Patientia mater S. Orientii Auſceoſis Ep. 598
Patriarchalis ſedes Bitoricenſis. 4
S. Patricios Apoſtolus Hibernorum. 71. 73. 177. 178. 596
Patticiacos locos. 371. 373
S. Patricius Aruernenſis Abbas. 698
S. Patricius Abbas Niuernenſis. 702. 705
S. Patroclus. 25 697
S. Pauli Prioratus & Eccleſia poſt muros Bituricenſis vrbis. 551 378
S. Pauli Cormaricenſis Monaſterium. 393
S. Paulinus Treoerenſis Archiep. 702
S. Paulinos Nolanus Ep. 700
Pauliacus villa. 616
paulinus vir beatus dicitur narraſſe qualiter repertus ſit theſaurus à rege Guntranno. 672
S. Paulus preſbyter. 700
S. Paolos Narbooeoſis Ep. 482. 698. 706
Paulus II. romanus Pontifex. 137
pauper Bituricenſis Archiep. 33
S. Pecinna Virgo. 715. 732
Pedriacenſis Vicaria in Sanctooieo. 165
S. Pelagius Ep. 699
S. pelagia mater S. Atedii. 287
pelletarius Burgenſis. 202
Pentapolis. 136
S. peregrinus Epiſcopos primus Autiſſiodorenſis & Martyr. 699
S. Peregrinus Preſbyter. 703
Periculoſa mater Probiani Bituricenſis Archi. 29
SS. Perpetua & Felicitas. 737
S. Perpetuus Turonenſis Archiep. 15. 16. 199. 201. 699
S. Perſeuetanda Virgo. 701
Perticus, vide Particus.
Perticenſis Comes. 290
Pettiniacus Vaſcooiæ vicus. 579
Peruſina ciuitas, 127
Petiuiers caſtruio. 309
petra Buffetia. 270. 282
petra inciſa, vide Inciſa petra.
Petracorica ſeu Petragoia. 157. 738. 739
Petrucia caſtrum. 157. 731
Petronilla vxor Gaufredi Comitis Engoliſmenmenſia. 251

Petronilla vxor Gaufredi Comitis Engoliſmenſis. 257
Petronilla vxor filii Gauberti de Malamorte. 300
S. Petri Bellilocenſis Abbatia. 788
S. Petri Puellarum in vrbe Bituricenſi ex Monaſterio Canonicorum Eccleſia cuius Prior eſt Cantor Eccleſiæ S. Stephani 85. 109. 138
S. Petri de Quadriuio Eccleſia. 299
S. Petrus de Murrhone. 126. vide Cæleſtinus V.
Petrus Leonis Schiſmaticus Antipapa dictus Anacletus II. 82. 261. 303
Petrus Igneus Cardinalis. 211. 217
Petrus de Capella Cardinalis. 760
Petrus S. Chryſogoni Cardinalis S. R. E. Legatus. 560
Petrus Diaconus Bibliothecarius & Cancellarius Romanæ ſedis. 757
Petrus Toleranus ſedis Apoſtolicæ Legatus. 130
Petrus Effenard ex militibus de Caſtra Archiep. Bituricenſis. 58. 87. 88. 89. 90. 305. 308. 351. 317. 318
Petrus de Stagno ex Archiepiſcopo Bituricenſi Cardinalis & Papæ in Italia Vicarius. 127
Petrus de Croſo ex Archiepiſcopo Bituricenſi Cardinalis Arelatenſis. 128
Petrus Aymericus Bituricenſis Archiep. & Patriarcha Autiſſiodorenſis. 129. 130
Petrus Cadoëtus ex Priore de Salis & Primario Ludouici XI. Francorum Regis eelemoſynario Archiep. Bituricenſis. 139. 140. 141
Petrus d'Hardiuilliers Bituricenſis Archiep. 150
Petrus Legatus electus in Archiepiſcopum Bituricenſem. 331
Petrus Anicienſis ſeu Podienſis Ep. 339. 749
Petrus Agnenſis Ep. 130
Petrus de Agrifolio ex Abbate Caſæ Dei Claromontanus Ep. 660
Petrus Engoliſmenſis Ep. 317. 330
Petrus Florentinus Ep. 127. 211. 217
Petrus Gerundenſis Ep. 283
Petrus ex Burdegalenſi Decano Ep. Lemouicenſis. 216. 269. 295
Petrus de Montebruno Lemouicenſis Ep. 759
Petrus de la Vigerie ex Abbate primus Lucionenſis Ep. 248
Petrus Petracoricenſis Ep. 319. 321
Petrus Minetus Petracoricenſis Ep. 330. 739
Petrus Pictauorum Epiſcopus. 215. 218. 203. 204. 293. 294
Petrus II. Pictauorum Ep. 733. 734. 756
Petrus de Caſteleyraut Ep. Pictauenſis Schiſmaticus. 301
Petrus Santonenſis Ep. 218
Petrus Toloſæ Ep. 1-8
Petrus Viuarienſis Epiſc. & Abbas Eccleſiæ S. Petri. 750. 751
Petrus Catruſenſis ſeu S. Cattoſi Abbas. 180. 753 757
Petrus de Maſo Caſalis Benedicti Abbas & Reformator. 140
Petrus de Montboiſſier dictus Venerabilis Abbas Cluniacenſis. 218. 284. 301. 304. 660. 729
Petrus ex Priore Cluniacenſi ſancti Martialis Abbas. 309. 310
Petrus Abbas S. Auguſtini deinde S. Martialis. 284. 289. 303. 306. 313. 314. 315. 318. 320. 328
Petrus S. Martini Abbas. 321
Petrus Raymundus Abbas S. Maxentii. 220
Petrus Abbas Scotienſium Canonicorum. 174
Petrus Voſienſis Abbas. 288. 290. 295. 318. 321. 325
Petrus Alboinus Vſerchenſis Abbas. 298
Petrus Bechada de Turribus Vſerchenſis Abbas. 298
Petrus de Donzenaco Vſerchenſis Abbas. 283
Petrus Matthæi Vſerchienſis Abbas. 291. 314. 319
Petrus Archidiaconus. 315
Petrus Præpoſitus de Aria electus Epiſcopus Cameracenſis. 319
Petrus Aſſailly Clericus. 291. 300
Petrus Præpoſitus Claromontanus fundator Abbatiæ S. Andreæ Ord. Præmon. 761
Petrus Eremita. 214
Petrus dictus Eremita auunculus S. Guillelmi Archiep. Bituricenſis, Archidiaconus Sueſſionenſis. 379
Petrus Crabbe Machlinienſis Ordinis Minorum. 20. 21. 22. 55
Petrus Lemouicinus ſecundus Prior Grandimontenſis. 317. 682
Petrus Bernardi Prior Grandimontenſis. 317
Petrus de S. Chriſtophoro tertius Prior Grandimontenſis. 317
Petrus Malleacenſis Monachus. 222
Petrus de Natalibus Ep. 5. 57
Petrus Petit S. Martialis Monachus. 297
Petrus de Pourrey Monachus. 354
Petrus Roſſeius. 5. 21. 109
Petrus Sicardi Ordin. prædicat. 513
Petrus Stella fundator Cœnobii Fontis Gombaudi. 213. 218
Petrus Tauran Monachus. 318
Petrus Rex Aragoniæ. 216. 257
Petrus filius Sancii Regis Aragundiæ. 211
Petrus Acerrimus Dux Aquitaniæ. 206. 208
Petrus Baſilii. 342
Petrus Bru. 342
Petrus Vicecomes de Caſtellone. 332
Petrus Eſcauſarius. 287
Petrus Faſin. 216
Petrus Flamene. 300
Petrus Laurés. 305
Petrus de Perigourdis. 302
Petrus de Petra Bufferia. 299. 322. 334
Petrus Pithœus. 558
Petrus Bernard de la Porcheria. 300
Petrus de Ponte Bigaudi. 647
Petrus de la Rocha. 331
Petrus de Tutela. 331
Petrus Bernardi de Veruolio. 310
Petrus de Termes Domicellus. 762
Petrus Iterii de Vrſio. 323
Petrus de Vilota miles de Brageyrac. 302
Petrus Vinota. 302
S. Phaletrus Confeſſor. 435. 436. 705

Pharamundus ſeo Fatamnndus filins Mareomiri Rex Francorum 14.191.192
S. Pharo Meldenſis Epiſcopus. 704
S. Philiberius eiuſque Mooaſterium. 159. 160. 193. 702. 731
Pbilippa filia Vvillelmi Toloſani Comitis vxor Vvillelmi IX. Ducis Aquitanorum. 213. 304
Philippi duo Impp. Chriſtiani. 699
Philippns I. Francorum Rex 217. 288. 292 293.
Pbilippus II. ſiue Auguſtus & Adeodatus Francorum Rex. 59. 99. 590. 297. 310. 315. 330. 334
Philippus Pulcher Rex Francorum. 121
Philippus Flandriæ Cumes. 330. 339
B. Philippus Bitutieenſis Atchiep. 9. 10. 59. 100. vſque ad 118. 139
Philippus Pictauenſis Ep. 241
Philippns ex Monacho Dolenſi Abbas ſancti Auguſtini Lemonicenſis. 289. 307
Phlebotomatio. 545
S. Photinus ſeu Fotious Lugdunenſis Archiep. & Martyr. 700
Pictauenſia Concilia variis celebrata temporibus. 207. 212. 216. 217. 764. 776. 777
S. Pientius Pictauenſis Ep. 226. 227. 728
Piliacenſis Vicaria in pettagotico. 165
Pincenari ſeu Pineinnati. 168. 214
Pincerna Regis. 439. 440
Pipinospater ſanctæ Montanæ. 594
Pipinus Hetiſtallus ſiue Verulus Maior domus Franciæ. 153. 155. 194
Pipinus Pius, ſiue Breuis dictus Rex Franciæ de ſangnine Regali Francornm. 57. 58. 60. 153. 155. 156. 157. 158. 194. 356. 499. 503. 505. 507. 734
Pipinus filius Pipini Breois Regis Fraocorum. 156. 157
Pipinus I. Rex Aquitaniæ filins Ludouici Pii Imperatoris. 159. 160. 178. 196. 578
Pipinus iunior filius pipini regis Aquitaniæ. 160. 162
Placentinum Concilium. 213
S. Placidus Confeſſor. 701
Placidus nutricius ſancti Leopardioi Martyris. 417. 424
Plectrudis vxor Pipini Veruli. 153
Plenipedenſe monaſterium. 80. 81. 89
Plumbeæ tabulæ. 159
Podium S. Mariæ ſiue Anicium, aut Auicium. 265. 748. 749
Podium ſancti Frontonis. 330. 336. 739
Podium ſancti Gonſaldi. 285
Podium de Groſſas. 289
Podium ſeu Podius Letardi. 226
Poires d'angoiſſe. 292
Polliana prouincia. 168
polumniacenſis Vicecomes. 646
S. Polycarpus diſcipulus S. Ioannis Apoſtoli. 703. 705. 773
Pontigonenſis Synodus. 68
Ponteleuenſe prælium. 206
Pompedona oppidum. 281
pompedorium caſtrum. 316. 340. 341
Pontia Comitiſſa Aruerniæ. 754
Pontia filia Comitis de Marchia. 262
Pontiniacum Monaſterium Ordin. Ciſtercienſis. 92. 97. 379
Pontiniacum Monaſterium in territorio Bituricо. 696
Pontius Claromontanus Ep. 340. 515
S. Pontius martyr. 699
Pontius ex Abbate Caſæ-Dei Podienſis Ep. 208. 648. 660
pontius de Bello diſnario Abbas Caſæ Dei. 660
pontius Frater Comitis Melgorienſis ex ſancti Martialis Priore Cluniacenſis Abbas. 217. 298 299. 308
Petrus de Montboiſſier Vezeliacenſis Abbas frater Petri Venerabilis. 284. 301
Pontius Aruerniæ Comes. 795
Pontius Toloſanus Comes. 210. 304
Pontius Toloſanus Comes qui ab Attaldo priuigno ſuo dolo interfectus eſt. 535
Pontius & Bernardus nepotes Guidonis Podienſis Epiſcopi Aquitaniæ clariſſimi Conſules. 750. 751
Pontius de Claoenaco. 646
Pontius de Eſpali. 337
S. Porcianus Abbas frater ſancti Leopardini 415. 424. 425. 705
potentia caſtellum. 272
Potantianum caſtrum. 287
S. Potentianus S. Sabiniani ſocius. 706
Practica officii Inquiſitionis. 512
Prędicatorum Fratrum ordo. 112
Prædicare debent quibus parochiæ commiſſæ ſunt. 793. 794
S. Præiectus aoi Projectus Claromontanus Ep. 499. 502. 697. 717. 720. 721.
Præmonſtratenſium Fratrum inſtitutio. 752
Præmonſtratus locus Monaſterium in Anglia in honorem ſancti Michaëlis conſtructum. 314
Præpoſitus arcis. 455
S. Prætextatus Rotomagenſis Archiep. 30
Pratea ſeu de Pratis Abbatia Ord. C. 89
Primates & Patriarchæ. 4
Primatus Bituricenſis & alia eiuſdem Eccleſiæ priuilegia. 88. 89
Primi flamines. 4
Primus Epiſcopus Arianus Engoliſmæ. 151. 152
Princiacum Monaſterium. 432
Principia mater ſancti Eparchii. 171. 519
S. Principinus Martyr. 438. 698
S. Priſcæ Cardinales Abbates Vindocinenſes. 90
S. Priſcus Martyr Autiſſiodorenſis. 700
Priſciniacus ſaltus. 371
S. Priuatus Martyr. 702
S Priuati vicus. 384
Priuazacenſis Prioratus. 645
S. Probianus ſeu Probatianus Bituricenſis Archiepiſcopus. 9. 28. 29
S. Proculus Martyr. 705
Procurationis cauſa grauatæ ab Epiſcopis Eccleſiæ. 296
Profeſſio Bernardi Guidonis iam Epiſcopi Lodeuenſis in manibus Magiſtri Generalis Ord. Prædicatorum. 513
Profeſſionis formula in Ordine Annunciatarum Monialium. 406
Prophani ſcriptores quam parum Chriſtianis

conferant docet S. Audoënus. 518
Proto Sebaſtus & Proto Spatharius. 316
S. Prudentius Martyr eiúſque reliquiæ in Burgundiam delatæ ad Bezueoſe Monaſteriom variáque miracula. 605. & ſeqq.
S. Pſalmodius. 286
Pſellis prædium. 665. 666
Publica pœnitentia. 282
Puellarum S. Mariæ Lemouicenſis Eccleſia quæ dicitur ad Regulam. 293
Puellarum Monaſterium Pariſiis. 365
Pyri agreſtis genus. 292
Pyxis ex monili aureo ad reponendum & ſeruandum Chriſti Domini Corpus. 122

Q

QVæſtus per Eccleſias factus. 321
Quinciacom ſeu Quinciacenſe S. Benedicti Monaſterium. 199. 730. 731
S. Quinidius Vaſionenſis Ep. 698
S. Quintianus ex Ruthenenſi Claromontanus Ep. 589. 700. 718
S Quintinus Martyr. 704
Quis vt Deus ? dictus pater Ioannis Preſbyteri. 316
Quitardus Viuarienſis Archidiaconus. 750

R

RAbanus Moguntious Archiepiſcopus. 159
Radbodo Dux Friſionum. 193
Racemburgi, vide Raimburgi.
S. Radegundis Regina. 570. 575. 577. 702. 728. 732
S Radegundæ dominium datum Capitulo Biruricenſi. 144
Radulfus, vide Rodulfus & Rudolfus.
Radulfi, vide paginam. 740
S. Radolfus Bituricenſis Archiepiſcopus. 65. 66. 67. 70. 271. 394. 788
Radulfus Petracoricenſis Ep. 175. 297
Radulfus de Cohalia Ep. Petracoricæ. 738
Radulfus Cluniacenſis & Fiſcanenſis Abbas. 321. 323. 340
Radulfus de Fuſteia ſeu de Fragreio S. Iouini de Marnis Monachus. 734
Radulfus S. Satyri Abbas. 86
Radulfus Rex Burgundiæ. 171
Radulfus Rex Franciæ, vide Radulfus.
Radulfus Normannorum ductor in Apuliam. 178
Radulfus de Caſteluau. 340
Radulfus de Coniaco. 262
Radulfus I. Dolenſis Dominus. 72. 73. 154
Radulfus II. Dominus Dolenſis. 86
Radulfus de Eſcorallia. 300
Radulfus Exoldoni dominus. 740
Radulfus de Faya. 291. 300
Radulfus Flamma. 713
Radulfus Paſſeronus. 642
Radulfus de Peyrona ſeu Parrona Comes Vermandenſis. 304
Radulfus frater Sauarici Vicecomitis Tuarcenſis. 185
Ragammundus Mimatenſis Ep. 782. 786. 797
Raganfredus Dux Major Palatii. 153. 194. 685
Rageniſburgum ciuitas. 736
Ragimberti milites. 289
Ragenarius ſeu Ragnarius Hunaldi Ducis Aquitaniæ conſiliarius. 601
Ragenfridus ſeu Ragenfredus, vide Raganfredus.
Raginaldus ſeu Rainaldus, aut Raynaldus la Porta Cardinalis Oſtienſis. 760. 765
Rainaldus Agennenſis Ep. 212
Rainaldus Petragoricenſis Ep. 294
Rainaldus Sanctonenſis Ep. 218
Rainaldus Abbas S. Ioannis Angeliacenſis. 179. 203
Rainaldus S. Eparchii Abbas. 172
Rainaldus Malleacenſis Abbas. 240. 245. 247
Rainaldus cognomento Plata Abbas S. Maxentii. 173
Rainaldus Nobiliacenſis Abbas. 201
Rainaldus Salenſis Prior. 26
Rainaldus Voſienſis Abbas. 300
Rainaldus de Maurenges Vſerchienſis Abbas. 319. 323
Rainaldus de Roſiniaco Vſerchienſis Abbas. 298
Rainaldus Monachus. 217
Rainaldus Arbatilicenſis Comes. 160. 161. 195. 197
Rainaldus Burgundiæ Comes. 306
Rainaldus Leproſus Vicecomes de Albuſſo. 308
Rainaldus Comes da Cornualia. 309 310
Rainaldus de Torenna. 304
Rainarius S. Auguſtini Abbas. 324
Rainarius vita & fama religioſus. 561
Rainerius Abſiæ Abbas. 729
Raingardis mater B. Roberti Caſæ-Dei Abbatis. 651
Raino ſeu Ramo Arbatilicenſis Comes. 162. 198
Raino de Torena filius Boſonis. 307
Raimburgi ſeu Racemburgi. 262
Raimundus de Marolio ex Petracoricenſi Ep. Burdegalenſis Archiep. 739
Raimundus Ruthenenſis Ep. 294
Raimundus de Bernac ſeu de Viennac Abbas S. Auguſtini. 289. 315
Raimundus Vitxionenſis Abbas. 737
Raimundus Comes S. Ægidii & Toluſæ dictus etiam Comes Prouincianus. 210. 213. 214. 215. 290. 293. 299. 304. 336. 337. 342. 644. 645
Raimundus Toloſanus Comes filius Adelponſi & Conſtantiæ Reginæ maritus. 310. 319
Raimundus filius Vvillelmi Toloſani Comitis & Arſendis. 536
Raimundus dictus Caput ſtupæ pater Raymundi, Berengarii & Ricardi Vicecomitis Carlatenſis. 304
Raimundus Berenger Comes Barcinonenſis pater Adelphonſi Aragoniæ Regis. 114. 317
Raimundus Barcinonenſis Comes. 210. 218
Raimundus Dux Narbonenſis. 321. 316
Raimundus Pictauenſis ducta Boamundi filia, Princeps Antiochiæ factus. 216. 297. 299. 300
Raimundus II. Princeps Antiochiæ. 297

Raimundus Boſchiti dominus. 341
Raimundus Brennus ſeu Brunus Baſclorum ex Vaſconia ductor. 332. 338
Raimundus Cabannenſis Princeps pater Ademari Hiſtorici abnepos Turpionis Lemouicenſis Epiſcopi. 174
Raimundus filius Boſonis Comborneuſis. 290
Raimundus Dagout. 322
Raimundus Lemouicenſis Comes. 161. 163
Raimundus de Moucade duxit ſororem Berengarii de Vendeiras nobilis Catalani. 337
Raimundus filius Bernardi Moupeſatenſis. 547
Raimundua de Planiadio miles. 682
Raimundus de Torena Vicecomes. 291. 306. 324. 332. 333. 334. 336
Raimundus dictus Coutors ſeu Cautors Vicecomes de Torena. 291
Raimundus filius Boſonis de Torena. 306
Raimundus Treuchauel Vicecomes Biterrenſis. 306. 307. 315
Raimundus de Venoul. 322. 316
Raimundus Strenuus miles. 174
Ramaſort caſtrum. 321
Ramerudenſis Prioratus. 509. 511
Ramnulfus Epiſcopus Engoliſmenſis. 170. 253
Ramnulfus de Turribus Petragoricenſis Ep. 740
Ramnulſus Sanctonenſis Ep. 212
Ramnulſus Abbas S. Maxentii. 204
Ramnulſus S. Aredii Decanus. 341
Ramnulfus Dolenſis Monachus S. Sauini Abbas. 321
Ramnulfus Dauratenſis Abbas à ſchiſmatico Legato ſactus Ep. Lemouicenſis. 303
Ramnulſus Dux. 196
Ramnulſos de Agernac. 263
Ramnulfus Eſcoblart de caſtello Roſec ſeu Roſiaco in Biturico. 321
Ramnulfus Vicecomes Albuſſionenſis. 182
Ramnulfus Martiliacenſis Vicecomes, eiúſque tres filii. 161
Ramnulfus Bomparius Comes Petracoricenſis. 167
Ramnulſus Geraldi Aruernorum Comitis filius Pictauenſis Comes. 162. 163. 198. 199. 201. 756
Ramnolfus de Turribus. 341
Rampinus ſeu Rupinus de Montana Princeps. 336
Ranconia villa & caſtrum. 162. 171
Ranco, vide Renco.
Rangerius Piſarum Archiepiſcopus. 756
Ranſoliæ Monaſterium. 284
Rapha fluuius. 736
S. Raphaël Archangelus. 194
Raſoria. 747
Raterius Lemouicæ Comes. 160. 161
Ratiatenſis vicus. 731
Rauracus Niuernenſis Epiſcopos. 38. 354
Raymundus Raynaldus & Raynardus, vide Raimundos, Rainaldus & Rainardus, &c.
Reconciliatio Eccleſiæ. 176
Regembaldus Abbas Monaſterii Millebecenſis. 770
S. Regina Martyr. 703
Reginaldus de Porta ex Lemouicenſi Epiſcopo Bituricenſis Archiepiſcopus. 113. 114
Reginaldus de Belna Bituricenſis Archiep. 150
Reginaldus ſeu Reynaldus de Tilotio Petracoricenſis Ep. 738
Reginaldus ſancti Cypriani Pictauenſis Abbas. 734
Reginaldus ſeu Reynaldos Voſienſis Abbas. 290
Regula ſancti Benedicti & regula Canonicorum. 158
Regula S. Columbani. 365
Regulæ Monaſterii exuſtio, reſtauratio, iura & conſuetudines. 743. & ſeqq.
Regularenſe Cœnobium. 172
S. Regulus Ep. 699
Reienſis ſeu Regenſis ciuitas. 705
Religionis deformatio. 318
Remenſia Concilia. 219. 307
S. Remigius Remenſis Archiepiſcopus. 697. 703
S. Remigius Bituricenſis Archiepiſcopus. 31. 32
Remigius Autiſſiodorenſis Monachus. 159
Remiſtanum caſtrum. 157
Renaldus, vide Reginaldus, aut Rainaldus.
Renatus Chopinus. 439
Renco ſiue Rinco, aut Ranco Claromontanus Epiſcopus auunculus B. Roberti primi Caſæ-Dei Abbatis. 87. 293. 638. 651. 754. 782. 786. 797
Renouari Corpus Chriſti debet in Eccleſiis ſaltem duodecies per annum & quibus diebus. 788
Reomenſe Monaſterium. 697
Retorta collo circundata. 556
S. Reuueretentius. 203
S. Reuerianus Epiſcopus. 700
Raynaldus, vide Reginaldus aut Rainaldus.
Rhodii Equites. 122
Ricardus ſiue Richardus puer à Iudæis occiſus. 309
Ricardos I. Bituricenſis Archiep. 73. 84
Ricardus II. Bituricenſis Archiep. 80
Ricardus S. Eparchii Abbas. 182. 183
Ricardus Floriacenſis Abbas. 744
Ricardus S. Iuniani Abbas. 207
Ricardus Virdunenſis Abbas. 182
Ricardus Vſerchienſis Abbas. 283
Ricardus de S. Victore. 86
Ricardi Pictauenſis Chronicon MS. 733
Ricardus ex Comite Pictauorum & Duce Aquitanorum ac Vaſconum Rex Angliæ. 317. 318. 319. 326. 330. 331. 332. 335. 337. 338. 342
Ricardus Burgundiæ Dux dictus Iuſticiarius. 101. 102. 617
Ricardus I. Normanniæ Dux. 166. 170. 202. 290
Ricardus II Normanniæ Dux. 170. 174. 182
Ricardus Vicecomes Carlatenſis filius Raimundi Capitis ſtuppæ. 304
Ricardus filius Ricardi Vicecomitis Carlatenſis Comes Rutbenenſis. 304
Ricardos inſipiens à Comitatu Petracoricenſi expulſus. 167
S. Richarius Preſbyter Centulenſis. 699
Ricomagus ſiue Riomum oppidum. 716. 717
Ricoſindus Gothorum Dux. 590
Riglandis mater Villelmi Comitis Aruernici. 754

S. Rigomerus. 206. 225. 223. 225. 236
Rigomarus Floriacenſis Abbas. 192
Ritilius Vallarius. 685
Riuus petroſus. 282
Riaa Coardi ſeu Roca Coardi caſtrum. 757
Roberga ſeu Rotberga ſoror Vicecomitis de Rupe Cauardi. 290
Roberga de Peyrae. 300
Robertus ſeu Rotbertus aut Rodbertus Princeps Saxiaceoſis vici dominus pater Roberti Fortis. 393. 394
Robertus Fortis Andegauorum Comes alter Maccabæus. 617
Robertua Dux Francorum Roberti Fortis filius & regni inuaſor. 164. 733
Robertus Pius Hugonis Capeti filius Rex Francorum. 167. 169. 179. 204. 205. 275. 280. 282. 284. 765. 768. 779
Robertus filius ſancti Ludouici Comes Claromontenſis. 300
Robertus Albucenſis Vicecomes. 166. 202. 267
Robertus Aruernorum Comes. 945
Robertus Comes Claromoutanus & Delphinus Aruerniæ. 761. 762
Robertus Dux Burgundiæ. 211. 290
Robertus Eboli Combornenſis filius. 290
Robertus Flandrenſis Comes. 214. 215. 293
Robertus Comes de Glocestria. 299. 318
Robertus Guiſcardus. 297. 300. 306
Robertus de Montrond. 290
Robertus Normanniæ Dux, vide Rollus.
Robertus Normanniæ Dux. 214. 215. 293. 302
Robertus Dux. 196
Robertus de Selit. 318
Robertus Vicecomes de Torenna. 359
Robertus de Arbriſſello. 216. 218. 733. 734
Robertus Cardinalis Cancellarius. 89
Robertus Abbas Cantinobrenſis & Yciodorenſis. 506
Robertus Cantojolenſis Abbas. 551
S. Robertus fundatur Caſæ-Dei & primus Abbas. 208. 284. 293. 637. & ſeqq.
Robertus Claromontenſis Ep. 507
Robertus Coriſopitum Ep. 219
Robertus Gaguinus Ord. Mathurinorum. 57. 69. 85. 88. 122. 144
Robertus Abbas de Monte. 94
Robertus Legis Doctus. 562
Robertus Eccleſiam S. Crucis Bituricenſis reſtaurat. 52
Roca Amatoris. 337
Roca apis, vide Rupes apis.
Roca Meltis caſtrum vicinum S. Carofo. 173
Roca S Pauli. 290. 306
Roca pauper Prioratus in Delphinatu. 660
Rocacardenſis Vicecomitatus. 173
Rochus ſeu Rocho Bituricenſis Archiepiſcopus. 56. 57. 378
Rocleous ſeu Rodenus Niuernenſis Ep. 765
Rodena ſeu Roclena Virgo. 444. 445
Rodericus Comes. 213. 216
Rodgaudus Comes. 725
Rodomum vrbs. 163. vide Rotomagus.
Rodonenſe Cœnobium. 195
Rodulfus ſeu Radulfus Rex Burgundiæ. 163. 206
Roetia vicus. 512
Roſiacum ſeu Roſec caſtrum ad Crauſam in Biturigibus necnon Monaſterium 173. 181. 321
B. Rogerius de Ternis Aurelianenſis, Lemouicenſis, denique Bituricenſis Antiſtes. 124. 125. 126
Rogerius Sagienſis Ep. 317
Rogerius primus Dolonenſis Abbas. 315
Rogerius Cantor Monaſterii S. Michaëlis. 181
Rogerius de Magaur Monachus S. Michaëlis. 301
Rogerius frater Adelberti Decani Magiſter & patruus Ademari Cabannenſis Hiſtorici. 174. 272. 273
Rogerius Aquitaniæ Dux. 499. 505
Rogerius ex Apuliæ Duce Siciliæ Rex primus nepos Roberti Guiſcardi. 299. 306. 309
Rogerius Biterrenſis Vicecomes improbis. 307
Rogerius filius Raimundi Trencauel Biterrenſis Vicecomes. 315
Rogerius Biterrenſis Vicecomes vir Alaiziæ. 326
Rogerius Lemouicenſis Comes, fundator Karrofenſis Cœnobii. 172. 194. 755. 756. 757
Rogerius Ductor Normannorum in Hiſpaniam. 178
Roho Engoliſmenſis Epiſcopus. 170. 180. 183. 254. 255. 256. 283. 771. 782. 796
Rolandus Cancellarius S. R. E. vide Alexander III.
Rolandus Hebertus Bituricenſis Archiepiſco. 150. 416
Rollus ſeu Rollo Dux Normannorum. 163. 165. 166. 200. 201
S. Romani Eccleſia prope Blauiam. 584
S. Romanus Abbas Iurenſis. 698
S. Romanus Ep. Autiſſiodorenſis. 704
Romanum Concilium ſub Vrbano Papa II. 216
Romegeyra. 358
Romei id eſt Sanctorum locorum peregrini. 531. 543
S. Romulus Preſbyter in caſtro Gordonis. 703
Ronconium caſtrum. 167. vide Ranconia.
Roricius ſiue Ruricius Bituricen. Archiep. 21
Roſcelinus vir ſanctus. 217
Roſeria villa. 632
Roſtagnus Comes Podienſis. 651
Roſtra longa in ocreis & caligis. 328
Rothilda de Exigento. 282
Roigerius, Rorlandus, Rormundus, vide Rogerius, Rolandus, &c.
Rotojalum. 586
Rotomagi ſoluta obſidio. 319
Rotrodus Perticenſis Comes. 310. 337
Rotardus Nobiliacenſis Abbas. 201
Rubiacenſe Monaſterium. 724. 725
Rudericus ſiue Rodericus Monachus. 519
Ruſiacus ſuper Lignonem. 627
Ruffiacum caſtrum. 209
S. Rufinus Martyr. 700
S Ruffina Virgo. 285
Ruiriacus. 368
Rupertus Tuitienſis Abbas. 5
Rupes ſiue Roca Amatoris. 266
Rupes Apis. 512
Rupes Cauardi. 289. 290. 325
Rupes Fulcaudi ſiue Fulcodia. 259. 262. 263. 264

Rupes Medeldis. 228. vide Rocameltis.
Ruptarii. 732
Ruricius, vide Roricius.
Ruricii Epiſcopi Lemouicenſes. 267. 277
Ruſſia. 168. 169
Ruſticus Petragoricenſis. 180
S. Ruſticus Preſbyter & Martyr. 740
S. Ruſticus Narbonenſis Archiep. 704

S

SAbaſton ſeu Sebaſtus. 336
Sabaudes Epiſcopus Petragoricenſis. 320
S. Sabina Martyr. 702
S. Sabinianus Senonenſis Archiep. 706
S. Sacedos Lemouicenſis Ep. 267. 280. 661. 662
S. Sacerdos Lugdunenſis Archiep. 705
Sacergia, ſeu Siacerea. 89. 661
Saciacus vicus. 677. vide Saxiacus vel Xaſiacus.
S. Sacra. 724
Sadregiſilus Dux. 731
S. Sagittarius. 286
Saladinus Princeps Saracenorum. 316. 336. 342
Salæ ſeu Aulæ in honorem B. M. Virginis Biturigibus dicatæ, vnde Salenſis ſeu Salarum noſtræ Dominæ Eccleſia. 8. 66. 364
Salagniacenſis caſtelli principatus. 290
Salamniacenſia villa. 857
Salazardus Capitaneus Francorum militiæ ſub Ludouico XI. 134
Salernum oppidum. 203
Salgorus locus. 418
Saliniacenſis caſtri mercatus & burgus. 281. 285
Saliſberiana turris, in qua per plures annos Alienora Regina Angliæ incluſa eſt à marito Henrico II. Rege. 319. 339
Salmontiacum. 257. 755
Salmurum caſtrum. 203. 206. 208 211
Salomon rex Britonum. 197. 198
Salomon Abbas ſancti Angeli de caſtro. 357
S. Salonius Ep. Iannenſis. 703
S. Saluatoris regalis Baſilica Lemouicæ, eiuſque dedicatio à Papa Vrbano II. 159. 162 283. 284. 293. 294
S. Saluius Confeſſor. 703. 704
Saluigniacum oppidum. 363
S. Ssmſon Archiepiſcopus Dolo Monaſterio in Minori Britannia mortuus. 701
Samſon remenſis Archiep. 87. 88
Samuel Bulgarorum Rex. 169
Sanar Admiralius. 216
Sancegin ſeu Sanſegni filius Noradini Principis Saracenorum. 316. 336
Sancirgii Eccleſia. 89
Sancia ſiue Sanctia ſoror Bernardi Comitis Petragoricenſis. 252
Sancia vxor Ademari filii Emenonis. 163. 164. 165. 201
Sancio ſeu Sanctius Comes de Caſtellis. 542
Sancius rex Hiſpaniæ. 293
Sancius rex Aragoniæ. 211
Sancius ſeu Sanctius Nauarræ rex. 172. 179. 184. 187. 206. 317
Sancius Vaſconiæ Dux & Comes Burdegalenſis. 184. 796
Sanctio Dux Aquitaniæ auunculus Arnaldi. 525
Sanctius Rex Nauarræ ſocer Vuillelmi I. Siciliæ regis. 299
S. Sanctianus Preſbyter. 699
Sanonus ſeu Sanctonus portus. 359
Sanctolus rex Caſtillæ. 517
Sanctonenſe Concilium. 202. 213. 214. vide Xantonæ.
Sancti quorum nomina Deus ſcit. 715
Sapaugia pagus. 452
Saraceni à Carolo Martello victi. 153. 154. 171. 172
Saracenorum ex Africa in Hiſpaniam tranſitus. 607
Saracenica candelabra. 184
Sarlatum in pago Petragorico. 315. 281. 664
Sarlatenſe Cœnobium. 280. 281
Sarra filia Roberti de Gloceſtria vxor Ademari V. Lemouicenſis Vicecomitis. 300. 310
S. Saturninus Toloſæ Epiſcopus. 427. 428. 431. 482 486. 703. 774
S. Satyri caſtrum & Abbatia. 77. 78. 86
Saualus Abbas Genoliacenſis. 481
Sauaricus Toarcenſis Vicecomes. 285
Sauciacum oppidum. 26
Sauiniacum caſtrum. 150
S. Sauinus Martyr. 665. 666
S. Sauinus Eremita. 666. 667
S Sauini Monaſterium. 199
Saumara. 744
Saucius de Sarannas. 333. 337. 342
Sauſiriacum Monaſterium. 696
Saxiacus ſeu Saciacus vicus. 393
Scacarium Rotomagenſe in Parlamenti Curiam mutatum. 144
Scacorum tabulatum, ſeu Scarchea tabula iocoſa. 549
Scara Francorum Bituricis collocata. 237
S Scholaſtica ſoror S. Benedicti. 916
Sclauonia prouincia. 168
Scluſæ. 256
Scorallia caſtrum. 157. 731
Scorellani. 269
Scotorenſis Eccleſia & Scotorienſes Canonici. 174. 566
Scythica & Ruſa, ſeu potius Ruſſa, vxor Henrici I. Francorum regis. 209
S. Sebaſtiani Romæ Eccleſia. 131
Sebaſtianus ſecundus Artigiæ Prior. 278
Sebaſtianus Marcallius Monachus Siluiniacenſis. 439
Sebrandus Chabotius ex Archidiacono Toarcenſi Lemouicenſis Ep. romæ conſecratus à Garino auturicenſi Archiepiſcopo. 324. 325. 326. 338. 269. 270. 276. 340. 342. 563. 759. 760
Sebrandus pater Epiſc. Chabotii dominus. 759
Seckingum ad rhenum Monaſterium. 735
Sector ferri vnde dictus. 167
Sedaciacum Monaſterium. 519
Sedonnus Colonia. 452
Seguinus de Agno Abbas Caſæ Dei. 208. 284. 647. 648. 659. 660
Seguinus de Porcaria Abbas Vſerchienſis. 307
Seguinus de Turribus ſancti Aredii Abbas. 342
Seguinus & Guido filii Geraldi de Turribus. 303
Seguzacum. 281

Segurenſis Vicecomes. 281
S. Segolena Virgo. 724
Segolenos Bituricenſis Archiepiſcopus. 61
Selombria. 183
Sels caſtrom. 157
Senaparia in territorio Turooico. 696
S. Senardus. 469
Seodal pallium. 358
Senegunda Vicecomitiſſa Lemouicenſis. 300
S. Senicianus ſeu Seuicianous Bituricenſis Archiep. 9.10.11.460
Senocellæ. 519
S. Senoch Abbas. 730
Separis fluoius. 223
Septa oppidum Africæ ad fretum Atlaotium. 607
Septima manu iorare. 305
Septimaoia prouioeia. 478.698
Sepulcrum Domini Hierofolymis fractum à Saracenis inſtigatione Iudæorom. 174.175.273.
Seredimnus patria S. Pardulfi io Lemouicenſi pago. 599.600
S. Serena Virgo. 287
S. Serenus Confeſſor. 704
S. Seruatius Tuogrenſis Epiſcopus. 699
Sergius IV. Papa. 233
Setuorum libertas. 793
Seſedonnom Colonia. 51
Seudunum caſtrum. 703
S. Seueræ Virginis corpus repertum ab Archiep. Bituricenſi. 114
S. Seueræ caſtrum in Bituricenſi pago 269. 295
S. Seuerinus Ep. Gabalitanus. 697
S. Seuerinus Colonienſis Archiepiſcopus. 704
Seuera ſeu Separis fluoius. 203
Seuerus Treuirenſis Archiepiſcopus. 17.32
Seuerus Sulpitius ſancti Martini diſcipulus. 32
S. Seuerus Presbyter. 702
Sibylla filia Rodulfi de Faia. 291.300
S. Sicarius Martyr. 334
Sicardus de Mareoil. 316
S. Sidonius Claromontanus Ep. 6.17.18.19. 59.688.709. & ſeqq. ſæpe vſque ad 720.
Sidric Comes claſſis. 200
S. Sidronius Martyr. 701
Sigalonæ ſeu Secalooiæ Archidiaconus. 141
Sigebertus Rex Auſtrafiorum. 345
Sigebertus Chronographus. 71
Sigebertus Recluſus Baſilicæ ſancti Dionyſii Martyris. 355
Sigeburgum. 735
Sigelarius ex Comite Turonenſis Archiepiſcopus. 439.440
Sigebrannus Pictaoenſis Epiſcopos. 395.578.
Sigiliacum prope Loſdunum. 729
Sigillæ ſextarius. 220
Siginus Bituricenſis Archiepiſcopus. 57.58
Siginus Burdegalenſis, vide Siguinus.
S. Sigiſmous Abbas. 193.194.767.768.439. & ſeqq.
Sigiſtericus pagos. 702
Signa eſocarii. 299
Signa gaodii & luctus in cœlo. 160
Sigo Claromontaous Ep. 711
Sigo ſancti Florentii Abbas. 209
Sigole villa. 593
Siguinos Monachus Burdegalenſis Archiep. 175.176.184.765
Sigoinus ſeu Seguinus Burdegalæ Comes. 160. 161.198
S. Sigulioa 286. vide Segolena.
Siluæ maioris Cœnobium. 212.213
Siluanectenſium caſtrom. 699
S. Siluanus à Vaodalis paſſus. 285
B. Silueſter ſocius ſancti Siluini. 444.445
Silueſter II. Papa. 169.171.205. vide Gerbertus.
Siloiniacum Monaſterium. 168.204.298
Siluiniaci Comitalis Eccleſia. 90
S. Siluinus ſeu Siluanus Presbyter. 444.445. 703
S. Siluiuus Martyr. 702
S. Siluinus taruanenſis Ep. 617 618
Simon de Bello loco Birorieenſis Archiepiſcopus & Cardinalis Preneſtinus. 119.120.128
Simon de Soliaco Bituricenſis Archiepiſcopus & Cardinalis. 108.109.112.590
Simon de Rupe Cauardi Burdegalenſis Archiepiſcopus. 760.761
Simon Ageonenſis Ep. 212.216
Simoo Meldenſis Ep. 560
Simoo Aligreti Magiſter in Medicina & Cancellarius Bituricenſis. 330
Simoniaci damnati. 794
S. Simplicianus Martyr. 730
S. Simplicios Bituriceoſis Archiepiſcopus. 6. 18 19. 20.59
Simplicius Aoguſtodonenſis Epiſcopus. 703
Simplicios diſcipulus Bedæ. 159
Simplicius actu ſimplex. 287
Sinaï montis Monaſterium. 175
Siracomus Admiralius. 316
Siuolis floaius. 592
Siotiscum caſtrum. 186.187
S. Sixti Martyris altare. 593
S. Sixtus II. Papa. 427
S. Sixtus primus Remorum Epiſcopus. 702
Smaragdus Abbas. 159
Solarium domos ruens. 299
Soldanus de Iconio. 336
S. Solemnis Epiſcopus Carnotenſis. 365.703
Soleniacus vicus. 687
Solis Eclipſis. 324
Sollemniacum ſeu Solemniacenſe Monaſterium. 286.365.525.790
Solodorum ciuitas. 703
S Solongia Virgo & Martyr. 447.448. & ſequentibus.
Solumgiacum rus. 612
Somnodes ſeu Seonones. 398
Soniebildis. 153
S. Sophiæ baſilica CP. 768
Sorapte ſeu Soracte Monaſterium. 155
Sorborium Monaſterium. 49
Sorgia fons. 690
S. Sorus Confeſſor Eremita. 286. 481. 667. & ſequentibus.
Sotulares ſtricti. 328
Soullacum ſeo Solacum Monaſterium vbi meritis B. Virginis cœcigeoa ſanatus eſt. 298
Spatha Regiæ Coronæ. 319
Spatha ex pallio rubeo in habitu candido à militibus

militibus prælata. 316
Speculum ſanctorale Bernardi Guidonis. 552. 553. 554
Spermologus Galliarum primus. 179
Spinolaius vicus. 20. 432
Squirs olim dicebatur Monaſterium Regulæ ad Garumnam in Diœceſi Vaſateoſi. 743. 744. 748
Stabilinius ſocer Rodgandi. 735
Stacerua, vnde locus dictus Saoeergia. 66
S. Stadiola Abbatiſſa. 700. vide Euſtadiola.
Stagnom ſeu de Stagno caſtrum. 558
Stellæ caſtellum. 213
Stepbana de Biè. 288
S. Stepbani Leoitæ & Martyris primi ſangnis in altari Bituricenſis Eccleſiæ. 7. 30. 115
S Stepbaoi reliquiæ delatæ CP. 610
S. Stephani Bituriceoſis Eccleſia. 425. 426. eios dedicatio. 703
S. Stephani Bituricenſis clauſtri immonitas à Rege conceſſa. 91
S. Stepbani Lemouicenſis Eccleſiæ dedicata ab Vrbano II. Papa. 293
S. Stepbanus de Moreto ſundator Ordinis Graodimontenſis. 275. 276. 287. 317. 562. 563. 674. & ſeqq. fuſiſſimè.
Stephaous II. Papa. 156. 194
Stephanus Bituricenſis Archiep. 63. 64. 95. 318.
Stepbanus Domalei ex Abbatæ Caſe-Dei Toloſanos Archiepiſcopus. 660
Stephanus Camerarius ex Canonico Bituricenſi Agarhenſis Epiſcopns. 143
Stephanus Aroernorum Ep. 711. Pontium Aruernorum Comitem excommunicat. 795
Stephanus de l'Aubeſpine Lemouiceoſis Epiſcopus. 760
Stephanus Podienſis ſiue Anicienſis Ep. 765. 782. 786. 797
Stepbanus Epiſcopus occiſus. 733
Stephano Abbati Caſæ Dei dicatur oarratio de virtutibos & miraculis B. Roberti primi illus Cœnobii Abbatis. 652
Stephaous S. Auguſtini Abbas. 289
Stephanos Beſuenſis Abbas. 619
Stephanus de Belmon Caſæ Dei Abbas. 184
Stephanus de Breſons Abbas Caſæ-Dei. 660
Stephanus de Caſtris Abbas. 316. 345
Stephanus Burgenſis Abbas de Clnſa & Cluniacenſis. 313
Stephaous S. Martialis Abbas 272
Stephanus Abbas ſiluæ majoris. 219
Stephanus de Liſſiaco Prior Grandimontenſis. 317. 683
S. Stepbanns Obaſinæ Prior. 287
Stepbaous de Mercorio diſcipolos B. Roberti Abbatis Caſæ-Dei. 648. eius vita ſcripta memoratur. 660
Stephanus Blandrix Prior Turellenſis. 291
Stephanus Iterius Canonicus ſancti Frontoois. 738
Stephanus de la Chaſſaigna Preſbyter Subterraneæ. 303
Stephanus Hungariæ rex. 168. 170. 172
Stepbaous Angliæ Rex. 308. 309. 310
Stephanus Dox Galliarum. 285
Stephanus Arueroenſis Comes. 198
Stephanus Bleſenſium & Carnotenſium Comes. 214. 293. 308
Stephanus de Boſac. 295
Stephanus Faber. 337
Stephanus Malafaida cœcus à oatiuitate. 298
Stephanus pater Heleni de Rohan. 327
Stephanus Comes Saeri-cæſaris. 310
Stephanus dominus ſeu Vicecomes de Thierna ſeu Thietno pater ſancti Stephani de Mureto. 275. 674
Stephanns Tutonenſis Quæſtor. 439
Stephanopolis. 572
Sturpenſe Cœnobium. 211. 215. 285. 287
Stinalis villa prope Carobryas. 356
Stodilus Lemouicenſis Ep. 161. 267. 271
Storim Rex Normannorum. 567
Strata publica. 278. 289
Stupæ filo fingere caſtrum & ex eo candelas facere. 335
Sturiones & Saumones. 745
Sturminius Bituricenſis Comes. 715
Sylnsiuriſdictionis Eccleſiaſticæ. 543. 549
Subterranea. 282. 283. 285. 303
Suecentoria. 109
Sugerius ſancti Dionyſii Abbas. 82. 304
S. Sulpicius Pius Bitnricenſis Archiepiſcopus, eiúſque miracula, & Abbatia ſiue Monaſterium olim Naoeoſe dictum in ſuburbano Bituricæ ciuitatis. 30. 37. 38 39. 40. 41. vſque ad 53. 84. 87. 131. 342. 343. 352. 355. 358. 376. 393. 451. 544. 697. 702. 704
S. Sulpitii prope Rhedonas in Armorica Abbatia Monialium. 739
S. Sulpitius Seuerus Bituricenſis Archiepiſcopus. 32. 33. 455. 698
Sunberno ſiue Sombernonium caſtrum. 625
S. Supporina. 726
Suppara & Almotiæ Canonicorum. 130
Snſanna mater ſanctæ Valeriæ. 285
S. Syagrius Auguſtodunenſis Ep. 702
Syagrius Bituricenſis Archiep. 21
S. Symphorianus Martyr Aoguſtodunenſis 701
S. Symphoriaoi Baſilica Bituiigibus nunc à S. Vrſino dicta. 9. 25
Synodales Conſtitutiones Antonii Bohierii Archiepiſcopi Bituricenſis, omnibus Clericus valdè vtiles. 798. & ſeqq.
Synodus ſeptem Archiepiſcoporum in Franciâ die Pentecoſtes tempore Roberti Pii Regis & Gauzlini Bituricenſis Archiepiſcopi. 180
Synodi, vide Concilia paſſim ſuis locis, tum Generalia tum particularia & Nationalia.

T

TAillada id eſt quæſtus. 282
Taillada ſeu expletum. 308
S. Thalazius ſeu Thalaſſius Epiſcopus. 699
Talemontenſe Monaſterium. 208
Tancredus nepos Boamundi. 214. 215
Tarauiſum ſeu Taruiſa vrbs. 735
Tarnis fluuios. 479
Taſſilo Baioariorum Dux. 555. 156. 157. 734. 735. 736
Taſturiacenſis Abbatia. 300. vide Tnſturiacenſis.
S. Taurinus Ep. Auxitaous. 598

RRRrr

Techretus Biturieenſis Archiep. 11
Teelarenſe Monaſterium. 723
Tedoar locus ſeu Tbeodata villa Aquitaniæ. 157
Teelinos Burgulienſis Abbas. 173
Tempeſtas horribilis & grando. 147
Templarii & Templariorum Militiæ Magiſter Supremus. 110. 122. 147. 211. 296. 739
Teuezaium vicus Pictauenſis Diœceſis. 392. 739
Teodiſca gens. 164. vide Theriſca.
Teorolo ſeu Teutolo Turouenſis Archiep. 166. 202
Terentia Abbatiſſa. 432
Ternenſe Caſtrum, ſiue de Ternis. 125. 126. 127
Terraſſonenſis Abbatia. 286
Teſtiacus ſeu Feſtiacus vicus. 563
Tetbaldus ſiue Tetbaudus Carnotenſis & Campanenſis Comes. 203
Tetbaldus filius Odonis II. Comitis Carnotenſis. 208. vide Theobaldus.
Tetradius Bituricenſis Archiepiſcopus. 20. 432
Tetradius filius S. Euſtadiolæ. 55. 377
Teutonici Flandrenſes. 328
Tezo Barcinonenſis. 236
Thalamus Abbatum. 288
Thalaſſius Andegauenſis Epiſc. 16. 704
Thaumaſtus Ep Mimarenſis. 733
Theobaldus ſeu Terbaudus, Terbaldus, aut Therbaudus Malleacenſis Ep. 245
B. Tbeobaldus Dorarenſis Canonicus. 683. 684
Theobaldus Cluniacenſis Abbas. 325. 326. 331. 337. 338
Theobaldus Monachus Auctor librorum quatuor de Miraculis Sancti Prudentii Martyris. 637
Theobaldus Magnus Campaniæ Comes. 87. 304. 308. 309
Theobaldus Bleſenſium Comes. 70. 308. 311
Theobaudus Chabot frater Sebrandi Lemouicenſis Epiſcopi. 729. 759
Theobaldus interfectus. 733
Theodatus Cantor Aurelianenſis. 181
Theodebertus Francorum Rex. 365
Theodebertus filius Chilperici Franciæ Regis ſepultus Engoliſmæ. 152. 250
Theodebertus, vide Theotbertus.
Theodelinus primus Abbas Malleacenſis Cœnobii. 206. 208. 229. 230. 231. 232. 233. 236. 237
S. Theodericus Preſbyter Remenſis. 701
Theodericus Rex Auſtraſiæ. 498. 499
Theodericus I Francorum Rex. 193. 194. 415
Tbeodericus II. filius Dagoberti Francorum Rex. 153. 155
Theodericus Saxonum Dux. 155
Theodericus Portuenſis Ep. 327
Theodorus diſcipulus S. Pardulfi. 604
Theodoſius Imperator. 177
Theodulfus Aurelianenſis Ep. 159
Theodulfus cognomento Baboleuus Abbas. 365
S. Theofredus Martyr. 684. & ſeqq.
Theofredus Auraicæ vrbis Princeps. 688
Theopbalia. 730
Theophilus Alexandriæ Archiep. 178
Theotbertus ſiue Theodebertus vel Thietbertus Matriacenſis Comes. 159
Theorſinda Ratbodi filia. 153
Theſaurorum Regalis Procurator. 26. 366
Theſaurus Eccleſiæ S. Martialis necnon Prioratus Grandimontenſis ab Henrico iuniore Anglorum Rege direptus. 336
Thiernum, vide Tiernum.
Thiſia ſuper Duuinum ſeu Dubim. 628
S. Thomas Cantuarienſis Archiepiſcopus & Martyr. 318. 319. 515
S. Thomas Aquinas Ordin. Prædicat. 321
Thomas Cantipratenſis. 410
Thomas de Muro Prior de Salis. 124
S. Thyrſus Martyr. 287. eius Eccleſia in agro Caſſiano. 693
S. Tigridius Archidiaconus. 722
S. Tiberius Martyr. 705
Tiernum ſeu Thierna, aut Tiernenſe Cœnobium & oppidum. 287. 503. 674. 675
S. Tillo Monacbus. 267. 286
Timotheus Martyr. 702
Titonenſe Monaſterium in Pertico. 217. 218
Titus Liuius. 4. 59
Toarcium, Toarcenſe, Toarcis aut Toarciacum caſtrum. 157. 185. 220. 225
Tuleranum regnum. 317
Toloſa obſeſſa. 597
Toloſanum Concilium. 119
Toloſanus Archiepiſcopus Bituricenſi Patriarchatui ſubditus, cum aliis tribus dicitur ab Anonymo. 4
Toluera fluuius in territorio Engoliſmenſi. 257
Tomolateoſe Monaſterium in pago Petragoricenſi. 178
Tonna vini. 522
Torenna caſtrum & Torennenſis pagus ac ditio. 157. 290. 526. 543. 731
Tornodorenſe oppidum. 557
Totila Gothorum Rex. 411. 412
Trajanus Imperator Romanorum. 580
Trajectum Alemaniæ vrbs. 345
Trecenſe Concilium. 217
Trembleuicus in Prouincia Carnotenſium. 362
Tremuliuicus. 370
Tres cypreſſi locus quidam in Pictauenſi ſolo. 665. 666
Treugæ & communiæ iuramentum. 95
S. Tridorius Martyr. 698
S. Trinitatis Vindocinenſe Monaſterium. 208
Trioacaſtrum vel fluuius. 152
Tripolis vrbs. 645
S. Troëſius Confeſſor. 740
S. Trojanus Epiſcopus Sanctonenſis. 715
S. Troecia. 728. 732
S. Trophimus Arelatenſis Archiep. 482. 706
Truanus Podienſis Decanus. 750. 751
Tudenſis Epiſcopus primò fuit Bernardus Guidonis, deinde Lodouenſis in Prouincia Narbonenſi. 512
Tudites ſeu Tudes, id eſt, Martellus, cognomen Caroli Majoris domus. 194
Tungrenſis ciuitas. 5
Turcopoli. 214
Turcorum tyrannica agendi ratio. 293
Turbiacum caſtellum Archiepiſcopi Bituricenſis. 115. 116

S. Turianus Epiſcopus. 701
Turnus Hectoris Troiani filius. 148
Turonenſia Concilia. 15. 30. 90. 197. 209. 213
Turpio Lemouicenſis Epiſcopus. 166. 174. 202. 267. 272. 277. 278
Turpio Engoliſmenſis Comes.] 160. 162. 199. 251
Turrenſes Principes ſeu de Turribus in Diœceſi Lemouicenſi. 286. & ſeqq.
Turris Bituricenſis muris, propugnaculis ac foſſis munita ac eincta. 96
Turris Romæ dicta ad ſeptem ſalas. 301
Tuſſis immoderata. 320
Tuſturiacenſis Abbatia & quatuor eius Abbates. 285. 300. 328
Tutela ſeu Tutellenſis vrbs, cuius Abbatia fundata dicitur temporibus Caroli Magni. 286. 290. 291. 769
Tutela ciuitas in Hiſpania. 213
Tyla ſeu Tyle fluuius. 631

V

VAddomarus Vicedominus. 358. 359
Vagena quæ dicebatur Condo. 258
Vaiſerius, vide Vvaiſerius.
Valafredus ſeu Vvallefridus Carroſenſis Abbas. 755. 757
Valentia Hiſpaniæ ciuitas. 213. 216
Valentinianus Imperator. 236
S. Valentinus Martyr. 702
S. Valeria Protomartyr Aquitaniæ dicta, eiuſque Cambonenſe Monaſterium. 285. 297. 314. 315. 328. 706
S. Valerianus Martyr. 703
S. Valericus Confeſſor, eiuſque corpus, Baſilica ac villa. 157. 166. 273. 283. 284. 285. 313.
Valerius Preſbyter. 665
S. Valerius Treuirenſis Archiep. 698
S. Valerius Martyr. 700
Vallis Corbaria. 154
Vallis claræ vicus. 598
Vallis Vmbroſæ ordo. 81
Vallouicus. 586
Vandelberti Martyrologium Metricum. 47
S. Vandregiſilus. 193. vide Vvandregiſilus.
Vapingum ciuitas. 699
Vareſia caſtrum in Sanctonico pago. 757
Vaſionenſis ciuitas. 698
Vaſſalaicum. 84
Vaſſaticum. 156
Vaſſus & Francus. 191
Vaſſi Dominici. 723
Vaſtinum ſeu Vaſtinienſe oppidum in Diœceſi Bituricenſi. 41. 80. 89. 414
Vaſtinenſis pagus. 705
Vaurum caſtrum. 316
Vcbaldus ſiue Hucbaldus Caluus Monachus. 159
Vectatoria cathedra. 270
Vectius ſeu Vettius Epagathus vnus ex Martyribus Lugdunenſibus, ex cuius genere Leocadius Senator & Dolenſis dominus. 7. 425
Veſaldingi ſeu Vvinfaldini. 197
Vellaunenſis Comitatus. 685. 688
Venantius Fortunatus Pictauenſis Epiſcopus. 365. 474
S. Venantius Turonenſis Abbas. 704
S. Venerandus Epiſcopus. 16. 714
Veneti. 736
Venna viculus in Aruernia. 643
Ventadorenſium Vicecomitum Genealogia. 290
Ventadorenſis Domini curia. 322
S. Vera. 721
S. Veranus Lugdunenſis Ep. 705
S. Veranus Cauallicenſis Epiſcopus. 690. & ſeqq.
Vermeria villa. 255. 755
Vernuciæ Abbatia. 89
S. Veronica coniux S. Amatoris. 265. 266
Verrauenſe S. Martini Monaſterium. 199
Vertolium caſtrum. 262
Veſol, vide Viſorium.
Veſtium deformitas. 328
Vettius Epagathus vide Vectius.
Vetus Pictauis. 153
Vezeliacenſe Monaſterium. 219. 610. vide Vizeliacum.
Vgo, vide pluribus Hugo ſuo loco.
Vgo Comes amicus Caroli Simplicis. 164
S. Viator miniſter S. Iuſti Lugdunenſis Archiep. 702
S. Viator Bituricenſis Archiepiſcopus. 12. 570
Vibero caſtrum. 156
Vicariæ Voſienſis medietas. 288
Vicecomes de Fenouillet. 304
Vicenna fluuius, vide Vigenna.
S. Victor Martyr. 701. 703
Victor II. Papa ex Abbate Caſſinenſi. 289
Victor Antipapa, vide Octauianus.
S. Victoris Pariſienſis Abbatia. 451
Victoria non longè ab Auarico. 370
Victorianus Monachus. 519
S. Victorinus Petabionenſis non Pictauenſis Epiſcopus. 705. 728
S. Victorinus Martyr. 699. 714
Victorius Comes. 718
S. Victurnianus Confeſſor natione Scotus. 287. 695
S. Victurius ſeu Victor Ep. Cenomanenſis. 702
Vicuedonum caſtrum. 186
Vicus Iulius. 589
Vienenſia Concilia. 122. 218. 220
Vierna coniux Sicardi de Boyſſa. 327
Vigenna ſiue Vicenna aut Vinzenna, fluuius. 174. 277. 278. 256. 303. 304. 310. 358. 359. 365. 616.
Vigona aqua. 463
S. Vigor Bajocenſis Ep. 705
Vilicius ſiue Sillicius Bituricenſis Archiep. 14
Villaboeoſe Territorium. 738
Villælupæ Cœnobium. 295
Villanoua ſecus Vrrionem fluuium. 40
Villaris villa pagi Ruthenici. 534
Villelmus, vide Vvillelmus.
Villemond vallis. 447. 448
Vincenna ſiue Vinzenna, vide Vigenna.
S. Vincentianus eiuſque vitus ad Vigennam. 287. 295
Vincentius Treeenſis Ep. 349
Vincentius Bellouacenſis Epiſcopus. 32. 40. 67.

Vinciacus curtis Regia. 592
Vinciacenſis foreſta. 591
Vindocinenſe Monaſterium eiúſque Abbas. 90.108
Virdunenſis ciuitas. 28
Vermandenſe ſeu Vermandenſe oppidum. 704
S Virgaua virgo ouium cuſtos. 732
Virſionum ſiue Virzionis Monaſterium & caſtrum. 70.89. 113.757
Viſera ſiue Vizera fluuius. 281.295.569
Viſio defuncti militis. 282
Viſitationis Beatæ Virginis feſtum celebrari ſolitum Biturigibus cum proceſſione ſolemni. 136.137
Viſitatio Burdegalenſis Prouinciæ ad Bituricenſem Archiepiſcopum iure pertinens. 90. 94 95.96. 116. 118.120
Viſorium oppidum, ſiue Veſol. 631. 632
Vitapoi caſtrum. 259
Vitalis Toloſanus Archiepiſcopus. 130
B. Vitalis Sauineii Abbas. 217
Vitrea ſepulcri. 291
Vitriacum caſtrum. 87
Viuarienſe territorium. 700
Viuarium Borbonenſis vicus. Viuarienſe Monaſterium & caſtrum. 87.416.419. 423. 649. 704
Viuianus Dux. 262
Viuianus Vicecomes de Lomagria. 326
Vizeliacence ſeu Vizeliacum Monaſterium. 219
Vltraclusanæ partes. 544
Vmbaldus ſiue Humbaldus Lemouicenſis Ep. 213
Vmbertus ſiue Humbertus Bituricenſis Comes. 731
Vmbertus ſiue Humbertus Drutus. 174
Vngria alba & nigra, vide Hungaria.
Voërta, forte Noerta. 264. 261
Volta ſiue voluta. 122
Voluentum & Maruentum. 245.246
Voſienſes & Monaſterium Voſienſe in Diœceſi Lemouicenſi. 280.286.338. vide Gaufredus Prior Voſienſis.
Vrbanus II. Papa dictus antea Odo. 213. 216. 291.292.293.294.295.659.755
Vrbanus III. Papa. 95.96. 317. 682
Vrbanus VI. Papa. 128
S. Vrbicus Aruernenſis ſeu Claromontanus Epiſcopus. 487. 497.713
Vrecc caſtrum in Biturico. 295
S. Vrſinus Biturigum primus Antiſtes eiúſque corporis inuentio ac releuatio. 5. 6. 7. 8. 9. 10.29.138. 426. 447. 455. & ſeqq. 704. 705. 706
Vrſinus Socius S. Auſtremonii primi Aruernorum Epiſcopi. 483. 487
S. Vrſus Epiſcopus Autiſſiod. 701
Vrſo Canuſinus Archiepiſcopus. 213
S. Vrſula Virgo & Martyr. 17
S. Vrſus Confeſſor. 696
S. Vrſus Martyr. 703
Vſarchienſe ſiue Vſercenſe Cœnobium. 283. 285.286.310.790
Vtrionis fluuius. 6 39. 40.149. 358. 359
Vvaciacum prædium ſeu Vaciacum. 576
Vvaifarius ſeu Vvaiferius Dux Aquitaniæ. 156. 157. 725. 734. vide Gaiferius.
Vvaiferi caſtrum. 725
Vvalander Faber Ferrarius. 167
Vvalaos ſeu Vvala Monachus. 159
S. Vvalericus, vide Valericus.
S. Vvalerici Monaſterium. 183. 184
Vvallefridus, vide Valafredus.
Vvandelmarus Maſciacanſis Abbas. 752
Vvallouicus & Vvandelbertus, vide Vallouicus & Vandelbertus.
S. Vvandregiſilus Fontanellenſis Abbas. 193. 701
Vvarectenſe ſeu Garactenſe Monaſterium. 600
Vvaragaildus Comes. 522
Vvaredonia prouincia. 168
Vvarinus ſeu Varinus Aruernorum Comes & Dux. 158. 161. 200
Vvarmaria ſeu Varmazia ciuitas. 157. 735. 736
Vvarnarius ſeu Vvarnacharius, aut Garnerius Majordomus de palatio Theoderici Burgundiæ Regis. 38. 39. 355
Vvarooardus Presbyter. 464
Vvaſtiacum boſcum. 184
Vvartempa ſeu Vvartimpa fluuius. 426.665
Vvaſſi & Vvaſſaticum, vide Vaſſi.
Vvaſtinium oppidum, vide Vaſtinum.
S. Vvedaſtus Ep. Cameracenſis. 698
Vvicfridus Bituricenſis Comes. 393
Vvictetbus Epiſcopus & Abbas ſancti Martini Turonenſis. 736
Vvido ſeu Vido, vide Guido.
Vvido de Laranda Lemouicenſis Ep. 284
Vvido Podienſis ſeu Vellaucuſis Ep. 765.
Vvido Lemouicenſis Vicecomes. 173. 176.180. 182
Vvido filius Geraldi Lemouicenſis vicecomitis. 166. 170.171 172
Vvido Aruernicus Comes. 754
Vvigenna fluuius, vide Vigenna.
S. Vvillebaldus Epiſcopus. 705
Vvillebaldus Comes. 443
Vvilcia ſiue Vilcia. 736
S. Vvillelmus ſeu Guillelmus Bituricenſis Archiepiſcopus. 97.98. 99. vſque ad 107. 116. 117. 379. & ſequentibus. 697. 699. ac ſæpe alibi
Vvillelmus Legatus Papæ. 513
Vvillelmus Cardinalis nepos Clementis VI. Papæ & cum eo ſepultus in Abbatia Caſæ-Dei. 661
Vvillelmus de Brocia Bituricenſis Archiepiſcopus, deinde Senonenſis. 124
Vvillelmus Boiſraterius Archiepiſcopus Bituricenſis. 130. 131.132
Vvillelmus Cambraius ex Decano Bituricenſis Archiepiſcopus. 139.141. 142
Vvillelmus Templerius Burdegalenſis Archiepiſcopus. 94. 95. 340
Vvillelmus ex Radingenſi in Anglia Abbate creatus Burdegalenſis Archiep. 319
Vvillelmus Remenſis Archiepiſcopus. 325.560
Vvillelmus de Capella Taillefer Archiepiſcopus Toloſanus & Cardinalis. 125
Vvillelmus Autiſſiodorenſis Ep. 390
Vvillelmus Amici Carnotenſis Epiſcopus & Patriarcha Hieroſolymitanus. 760
Vvillelmus Du Prat Claromontanus Ep. 714
Vvillelmus Engoliſmenſis Ep. 209. 257

Vvillelmus de Podio Lemouicenſis Ep. 270
Vvillelmus Lemouicenſis Ep. ex Priore Monaſterii S. Martialis. 295. 298
Vvillelmus de Cros Nemauſenſis Ep. 763
Vvillelmus Bartouis Decanus Lemouicenſis & electus Epiſcopus. 759
Vvillelmus de Alba Rota Petracoricenſis Ep. 738
Vvillelmus de Nanclars Petracoricen Ep. 738
Vvillelmus de Moute-Berulſo Petracoricenſis Epiſc. 738
Vvillelmus Petracoricenſis Ep. 212
Vvillelmus Pictauenſis Ep. 238. 276
Vvillelmus Adelinus ſiue Adelelmi Pictauenſis Ep. 220. 303
Vvillelmus de Charpeignes electus Epiſcopus Pictauenſis confirmatus ab Archiep. Bituricenſi. 133
Vvillelmus Temperii ſeu Templers Epiſcopus Pictauenſis. 340. 728
Vvillelmus cognomine Giſlebertus Pictauenſis Ep. 218. 219
Vvillelmus Carroſenſis Abbas. 755
Vvillelmus de Vlmo Caſæ-Dei Abbas. 660
Vvillelmus de Torenr Abbas Caſæ-Dei. 660
Vvillelmus Ganterii Abbas Caſæ-Dei ac deinde S. Medardi Sueſſionenſis. 660
Vvillelmus Cluniacenſis Abbas. 325
Vvillelmus de Tiguera Dalonenſis Abbas. 337
Vvillelmus Daurateſis Abbas. 746
Vvillelmus Dena Figiacenſis Abbas. 288
Vvillelmus S. Florentii Abbas. 209
Vvillelmus Fontis Gombaudi Abbas. 218
Vvillelmus Pelliceri) primus Abbas Grandimontenſis. 277
Vvillelmus Maimatenſis Abbas. 329
Vvillelmus Maioris Monaſterò Abbas. 741
Vvillelmus Malleacenſis Abbas. 238. 239
Vvillelmus S. Martini Lemouicenſis Abbas. 305
Vvillelmus Mauziacenſis Abbas. 507
Vvillelmus S. Sulpitii Bituricenſis Abbas. 124
Vvillelmus Alabat eiuſdem S. Sulpitii Abbas. 142
Vvillelmus S. Theofredi Abbas. 687
Vvillelmus Tutellenſis Abbas. 291. 325. 329
Vvillelmus Virzionenſis Abbas. 737
Vvillelmus ex Priore Caleſii voſienſis Abbas. 321. 325. 326. 339
Vvillelmus de Axia Grandimontenſis Prior. 317. 314
Vvillelmus Grandimontenſis Prior. 338
Vvillelmus Monachus S Mariæ Caritatis. 220
Vvillelmus de Nangis Monachus & Chronographus. 5. 87. 117. 119. 121
Vvillelmus Paruus Ordinis Prædicatorum Regis Francorum Franciſci primi à Confeſſionibus. 145
Vvillelmus Cambraius Cancellarius Eccleſiæ & Vniuerſitatis Bituricenſis. 133
Vvillelmus de Chalondeyras vices ageus Petri Lemouicenſis Epiſcopi. 296
Vvillelmus Eremita ab abſtinentia dictus, Sueſſionenſis Archidiaconus, S. Guillelmi Bituricenſis Archiepiſcopi auunculus. 97. 379
Vvillelmus Godardi Præcentor Sancti Martini Turonenſis. 33
Vvillelmus Præpoſitus Claromontenſis auunculus Roberti Claromontani Epiſcopi. 507
Vvillelmus Officialis Lemouicenſis. 329
Vvillelmus de Malmont Lemouicenſis Canonicus. 329
Vvillelmus I. Rex Anglorum & Dux Normannorum dictus Manzer ſeu Nothus, Triumphator & Conqnæſtor. 211. 284. 295. 362
Vvillelmus II. Rex Anglorum cognominatus Rufus. 216. 293. 302
Vvillelmus la Maſpa filius Gaufredi Plantageniſtæ dicti & Mathildis Imperatricis. 302
Vvillelmus Longaſpatha filius Rollonis & Normannorum Dux. 166. 202
Vvillelmus Normannus. 313
Vvillelmus I. Siciliæ Rex. 299. 309. 317
Vvillelmus II. Siciliæ Rex. 299. 317
Vvillelmus Pius dictus Aquitaniæ Dux I. 70. 272. 733
Vvillelmus II. Dux Aquitaniæ Pij nepos ex ſorore & Acfredi frater Bituricam fraude intercepit. 733
Vvillelmus III. Dux Aquitaniæ & Comes Pictauorum filius Ebli Manzeris & Adelæ, dictus Caput Stupæ. 165. 166. 202. 203. 280.
Vvillelmus IV. filius Vvillelmi Capitis Stupæ Dux Aquitaniæ Ferabrachia cognominatus. 167. 203
Vvillelmus V. Dux Aquitaniæ & Comes Pictauorum cognomine Magnus. 167. 170. 172. 173. 177. 180. 181. 182. 184. 185. 186. 203. 207. 237. 544. 738. 776
Vvillelmus VI. Dux Aquitaniæ Pinguis dictus. 172. 180. 285. 207. 755
Vvillelmus VII. Dux Aquitaniæ qui & dictus Petrus Acer, ſiue Acerrimus. 209. 210
Vvillelmus VIII. qui etiam Guido dictus Dux Aquitaniæ. 287. 289. 301. 304
Vvillelmus IX. Dux Aquitaniæ filius Guidonis. 215. 216. 217. 219. 220. 287. 289. 297. 299. 301. 304. 322
Vvillelmus X & vltimus Dux Aquitaniæ qui apud S. Iacobum in Galliecia obiit. 216. 220. 259 260. 261. 297 299. 300. 3‥4
Vvillelmus Aruernenſis ſeu Claromontanus Comes 160. 163. 165. 201. 284. 754
Vvillelmus Comes Claromontis & Delfinus Aruerniæ. 763
Vvillelmus frater Geraldi Comitis Aruernenſis. 160. 161
Vvillelmus Arnaldi nepos Raimundi Brenni. 312. 358
Vvillelmus Bleſenſis Comes. 160
Vvillelmus ſeu Guillermus de Caluiniaco I. dominus Dolenſis filius Andreæ & Dionyſiæ. 740
Vvillelmus de Calueniaco II. dominus Dolenſis. 740. 743
Vvillelmus de Calueniaco III. dominus Dolenſis ſeu Caſtri Radulphi. 740. 741
Vvillelmus de Carleomeras. 269
Vvillelmus de Caſtelleyrac. 291
Vvillelmus de Chanceleyra miles. 340
Vvillelmus Ademari miles de Celon. 289
Vvillelmus filius Ebali Comboinenſis. 290

RRRrr iij

Vvillelmus Alduini filius Comes Engoliſmenſis Sector-Ferri I. cognominatus. 165. 166. 167. 172. 180. 181. 182. 183. 184. 188. 252. 298. 318. 320. 323. 325. 755
Vvillelmus II. Sector-Ferri dictus Comes Engoliſmæ 323
Vvillelmus III. Sector Ferri Comes Engoliſmenſis. 325
Vvillelmus Sapiens Comes Engoliſmenſis. 254. 255. & aliis locis.
Vvillelmus de Gordon. 300
Vvillelmus Iaquelis. 325
Vvillelmus de Longaſpa. 317
Vvillelmus dictus Peregrinus tertius filiorum Ademari Vicecomitis Lemonicenſis. 300. 331
Vvillelmus Mareſchaux. 337
Vvillelmus Gros de Martello. 322
Vvillelmus Marriliacenſis Vicecomes. 181
Vvillelmos de Maſtacio. 260
Vvillelmus Matiſconenſis Comes cognomento Bucca vncta. 176
Vvillelmus Mita. 322
Vvillelmus de Monte-Lucio. 290. 291
Vvillelmus de Monte-piſſeio vel Peſſerio. 218, 291. 308
Vvillelmus de Monte Rugoſo. 763
Vvillelmus de Narbona. 218
Vvillelmus Pandolf. 310
Vvillelmus Panet. 324
Vvillelmus Papia. 313
Vvillelmus Patiniacenſis ſeu Partheniacenſis. 208
Vvillelmus Taletandus Comes Petragoricenſis. 167
Vvillelmus Sathanat locum tenens Ducis Ioannis Bituricenſis. 130
Vvillelmus Ticinenſis. 754
Vvillelmus Toloſæ Comes. 162. 163. 322
Vvillelmus Toloſanus Comes frater Pontii qui ab Artoldo priuigno ſuo interfectus eſt. 535
Vvillelmus Toloſanus Comes filius Pontii. 210
Vvillelmus Toloſanus Comes pater Raymundi de Sancto Ægidio. 299
Vvillelmus IV. Comes Toloſæ qui obiit Hieroſolymis. 304
Vvillelmus de Valentia. 238
Vvillelmus Sancij Dux Vaſconum. 743. 744. 748
Vvillelmus Vidal. 323
Vvillelmus Virzionis dominus. 737
Vvillelmus Vicecomes. 290
Vvioebrandus ſcripſit hiſtoriam S. Illidii Aruernorum Epiſcopi ſæpe à Sauarone laudatam. 710. 711. 715. 720
Vvinethi ſiue Vvinidi populi. 735
Vviomarchus vulgo Mormanus. 158
Vviſera ſeu Viſera fluuius. 281. 295. 669. 735. 736
Vvitbertus cuius oculos radicitus euulſos ſancta Fides reſtituit. 531
Vvlcaſſinus pagus. 705
S. Vvlfadus ſeu Vvlphadius Archiepiſcopos Bituricenſis. 67. 68
S. Vvlfardus. 263
S. Vvlfarius ſeu Vvilphatius Monachus. 469
Vvlfinus ſeu Vvlphinus Epiſcopus. 738
Vvlfinus Monachus 371. 376
Vvlfolenius ſiue Vvlfeodus Bituricenſis Archiepiſcopus. 44. 45. 54. 55
S. Vvlfranus Senonenſis Archiepiſcopus. 193. 698
Vvlgrinus Bituricenſis Archiepiſcopus, eiuſque variæ Epiſtolæ. 82. 83. 84. 88
Vvillelmus frater Alduini Abbatis S. Dionyſii Comes Engoliſmenſis & Petragoricenſis. 161. 163. 165. 199. 251. 259 260. 261. 262. 304
Vvlgrinus iunior Comes Engoliſmenſis. 326
Vvlionnæ fluuii caput. 211
Vvlzorum fratres. 159
Vvoltumoa ſiue Vvltonna fluuius. 197
Vyrotum. 89

X

XAntonæ ſiue Santones. 305
Xantonenſis Epiſcopus obuiam procedit Archiepiſcopo Bituricenſi Prouinciam Burdegalenſem viſitanti. 120
Xantonenſis Eccleſia Cathedralis dedicata ab Archiepiſcopo Bituricenſi præſente Burdegalenſi Antiſtite. 95
Xantonenſe Concilium, vide Santonenſe.
Xaſiacum Monaſterium. 698. vide Saxiacum ſeu Saciacum.
Xene filia Raimundi primi Antiochiæ Principis vxor Emanuelis Imperatoris Græcorum. 297.
Xenodochia pauperum. 296
Xenodochium in Marchia fundatum. 226

Y

YCiodorenſe ſiue Iciodorenſe in Aruernia Monaſterium. 488. 491. 499. 501. 502. 505. 757
Ymo ſiue Immo Comes Petragoricenſis. 525
Yrilanda id eſt ferrea inſula. 433
Yſabel ſiue Iſabella de Ialhines Comitiſſa Claromontana. 762
Yſabel ſiue Iſabella de Monte-acuto filia Comitis Dalphini Aruerniæ. 762
Yſembertus, vide Iſembertus.
S. Yuonii ſiue Iuonii caſtrum. 506. 756. 757.
Yutaium prope Heriſſonium Diœceſis Bituricenſis oppidum. 438

Z

S. ZAcharias Presbyter & Martyr Lugdunenſis. 700
Zacchæus puſillus. 444. 446
Zacharias Papa. 165
Zeno Imperator Romanorum. 6
Zoſimus Papa. 706

FINIS.

CORRIGENDA NONNVLLA IN II. TOMO.

PAg. 17. S. Auſtregiſili de Ciſtro, *lege* Caſtro.
Pag. 41. coruſcat, *lege* coruſcant. 60. Maræhi, *lege* Matthæi.
Pag. 70. Viriſione, *lege* Virſione. 73. *lege* de Richardo I.
Pag. 131. vbi 1409. *forte melius* 1419. Seq. *lege* Naius in hac. deinde Lauaugourdus.
Pag. 144. Poſt nonageſimo *adde* nono ſupra mille. 148. S. Philippi religioſè.
Pag. 162. fratrem, *lege* patrem de Imperio eiecerat. Et poſt aliquot lineas, Ludouicus frater eius obijt, *corrige* filius. Seq. Roſum *lege* Rolnm.
Pag. 167. *lege* filinm Hugonis Regem eligunt.
Pag. 171. Felix Aureolus, *lege* Felix. 175. S. Gregorij *lege* Georgij: infurnalibus *lege* infernalibus. 181. irata & timens, *lege* tumens. 183. Graciæ, *lege* Græciæ: ex limo imagines *forte* ex lino. 189. hooonem *lege* honorem. 191. miraretur, *lege* mirarut.
Pag. 192. Reum, *lege* Renum & Auianus, *lege* Antanus. 195. *lege* Vcbaldum.
Pag. 198. Poſt DCCCLXVIII. *ſcribe* Beatiſſimi Mauri corpus. 219. Fontonis, *lege* Frontonis. 237. MXIX. *lege* MXXIX. aut MXXX. 264. obſidio Choſæ, *lege* Toloſæ.
Pag. 265. Hiſtoriæ Lemouicenſium Epiſcoporum Apographum edito longè vberius poſtmodum nacti ſumus, de qoo aliâs. 270. pro 1404: *ſcribe* 1204.
Pag. 280. DCCCXCCVI. *lege* DCCCCXCVI. Errat verò hic auctor, quòd ad hæc tempora differat Guillelmum Caput ſtupæ dictum, qoi pridem obierat; ſed hæc atque alia iudicio ac coniecturæ Lectorum permittere malui, quàm commentariis meis pluteos onerare.
Pag. 283. terria illius *lege* terra. 286. ſuſpectus mihi eſt Hilarius ille Papa. 288. Abbatem S. Michaëlis Ademarum, *lege* Martialis.
Pag. 298. Deformis anima plus æquo parauit *legendum auguror* deformis arnina plus æquo grauauit. Pag. 300. Hine Henricus Rex, *lege* Huic: ſeq. dominium, *lege* hominium.
Pag. 317. Poſt Berenger *ſic interpunge*. Filij Sanctoli Ferdinandus ac Sanctolus, & pag. 318. expetunt Regem. Burgenſes perterriti clocarium muniernnt.
Pag 322. & Ebolus patres mei, *lege* fratres. 331. Suſturiacenſis, *lege* Tuſtutiacenſis.
Pag. 383. Hæriga, *lege* Hæc ligata. 393. pro *lege* legi.
Pag. 455. Regularium S. Vrſini, *lege* Victoris. 506. Ganbertum, *lege* Gaubertus. 515. pectoris oratio, *fortè* peccatoris oratio. 518. ita eum diſſimulare, *lege* eam. 607. triceſimo tertio, *videtur legendum* viceſimo.
Pag. 665. Exuſtione, *lege* exiuſſione Ladieiſ. 636. Sauſitiacum Onia, &c, *legunt quidam* Tauriſiacum, Oniam, &c. ſed ijdem minus eruditè loco Angeris fluuii ſubſtituunt Ligerim multis Leucis à Locienſi ſiue Lucenſi caſtro remotum.
Pag. 734. Poſt eum *addendum puto*, Childericus & filii eius tonſi ſunt 737. Sanctarum Perpetuæ & Felicitatis.. 748. Auditori, *lege* Auditore. 765. Archiepiſcopi, *lege* Archiepiſcopus. 768. huius vobis, *lege* Vrbis. 780. linea vltima pro Marcelli, *ſcribe* Martialis. *Si quæ alia occurrant alicuius momenti ea Lectori beneuolo emendanda permittimus.* Prius autem moueo corrigar pag. 703. Tomi I. in vita S. Deſiderij Caturcenſis Epiſcopi: *Plebes ſibi ac nobis commiſſas*, &c. de quibus aliâs.

SVMMA PRIVILEGII CHRISTIANISSIMI REGIS.

LVDOVICI XIV. Franciæ & Nauarræ Regis Chriſtianiſſimi Diplomate cautum eſt, ne quis in ipſius regno, alijſve locis eius ditioni ſubjectis, intra proximos viginti annos à die Impreſſionis perfectæ prima inchoandos, excudat, vendat, vendendum excudendumque quouis modo ac ratione curet librum, qui inſcribitur, *Nouæ Bibliothecæ MSS. librorum, Tomus primus & ſecundus, in quibus varia ac recondita, tum Chronica, tum Hiſtorica Opuſcula è tenebris eruuntur in lucem*, Opera R. P. PHILIPPI LABBE è Societate IESV, præter SEBASTIANVM CRAMOISY, Regis ac Reginæ Architypographum, Regiæ Typographiæ Gubernatorem, necnon vrbis Exconſulem, aut alios, quibus ipſe conceſſerit, ſub pœnis in Originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Lutetiæ Pariſiorum, die 19. Martij anno 1657. ſic Signatum, CRAMOISY.

FACVLTAS R. PATRIS PROVINCIALIS.

EGo CLAVDIVS DE LINGENDES Prouincialis Prouinciæ Societatis IESV permitto P. PHILIPPO LABBE eiuſdem noſtræ Societatis Preſbytero, vt in lucem edat opus inſcriptum *BIBLIOTHECA NOVA MSS. librorum, ſiue Antiquæ Lectiones in IV. Partes tributæ, ex varijs MSS. Codicibus magno ſtudio collecta, præſertim ad Hiſtoriam & Chronologiam ſpectantes, &c.* In cuius rei fidem nomen meum adſcripſi, die 16. Octobris anni 1651 in Domo Profeſſa Pariſienſi.

CLAVDIVS DE LINGENDES.

Hæc prima Editio perfecta fuit die 15. Maij 1657.

APPENDIX
AD PRIORES TOMOS
NOVÆ BIBLIOTHECÆ
MSS. LIBRORVM.

P. PHILIPPI LABBE SOC. IESV.

EXIERANT è prælo priores duo Tomi noſtræ Bibliothecæ MSS. Librorum, cùm pridem exoptatus Cœnobij Moyſſiacenſis codex Toloſa in hanc vrbem delatus venit in manus meas beneficio V. C. Claudij Iolij, Eccleſiæ Pariſienſis Canonici, eruditione atque in eruditos omnes humanitate præſtantiſſimi. In eo cum pluribus alijs Sanctorum Sanctarúmque vitis occurrerunt nonnullæ à me partim Priore volumine, partim altero iam editæ, ex Apographis, aut mutilis, aut certè minus antiquis perfectiſve. Hinc ergo lacunas explere, errata corrigere, ac damna reſarcire placuit, quibuſdam præterea additis, quæ mihi præ cæteris inſigniores in antiquiſſimo illo codice ſingula diligenter rimanti videbantur. Tu æqui bonique Lector fane, & ſi quid potes rem literariam promoue: quæ tua ſunt aut amicorum candidus imperti, nec te lividus exedat liuor. Vale.

Vita S. Deſiderij Caturcenſis Epiſcopi exacta ad MS. codicem.

TOmo I. pag. 699. Incipit Vita vel actus B. Deſiderij Epiſcopi Caturcenſis, cuius celebratio eſt XVII. Kalend. Decembris. *regionibus quippe, lege,* Primæ Aquitaniarum. *Honeſta & religioſa Haterchenfreda aliàs Aerchenefreda. Selua* Silvia, altera dicebatur Auita. *Archidiaconatus eſt adeptus efficium & Abbatiæ Regalis Baſilicæ ſub Clothario Rege.*

Pag. 700. *In aulam hanc.* In aula quidem ac frequentiſſima. *Sæcularia* Sæculares miniſtri ſua impedimenta. *Siagrius quoque* germanus eius hoc tempore honorem Cometiſe, ex MS. corrigendum omnino cenſeo, *Comitiuæ* indeptus eſt.

Pag. 701. *Hoſtiam offerre.* Præcauebat ſolerter. *Alij obtruncati* ob id truncati.

Pag. 702. *Valde accurato* alloquio. *te cuſtodi*, vt nos ad melius pro tuo bono exemplo prouoces quàm pro tua mala vita & inſtabilitate mentis ad ignominiam nos deroges & vt nullam occaſionem, &c. *Patris veſtri magni*, noſtri Magni Abbatis. *Dodenum*, Doderium ad te direxi, per quem omnia ſecurè mittere & denunciare poteris erga nos quæ circa tè aguntur. *Suprema*, ſuperna gratia tueatur Fili.

Pag. 703. *Amantiſſima*, amantiſſimè & valde ambiendo præceptum dedit, in quo perſpicuè agnoſcitur, vel quam carè hunc. *ab ædibus noſtris* proprijs profectui publico procuremus. *Apoſtolica dicta* plebes ſibi ac nobis commiſſas, vt iam memini me correxiſſe. *vt adiuuante* Domino acclamante laudem ipſius clero.

Peccatorum precator accedat. *Data ſub die vj. Idus.*

Pag. 704. *Omnimodis* obſeruare. *Archimetropolitani*, arcem Metropolitani. *ſub veſtri* MS. habet ſub noſtrī præſentia. *explendum* quod vobis iniungimus negotium nullam moram faciatis. Quem indiculum manus, &c. *relinquere*, relinquetet, ſtuduit ſummopere. *Rumigerulos*, rumuſculos, necnon vaniloquos & palpantes. *extra* caſtri munitionem. ſunt & alia minuta, vt Metropolis pro *Metropolitanus*, paratior pro *potior*, vtilitate pro *charitate*, poſitione pro *poſſeſſione*, & ſimilia.

Pag. 705. *Vilariago.* in Laringo, vel ſpernio. *cum terræ compendijs*, interpolator MS. quiſquis fuit correxit, cum terris & appendiciis. *aliquanto* etiam haud procul. *volutione* conſtratum, perforatum. *ſub alijs tompendijs* * multa etiam & alia conſpicua quæque matris Eccleſiæ, tam in participibus, quam in amplioribus ædificiis congruo ſcilicet tegmine ſuperuoluto ſecuturis, *recentarij* auri & argenti colorum. *Statarij*, Stantarii magnis cereorum corporibus aptati: præ his omnibus Crux vario ſimul & candido opere precioſiſſimarum gemmarum ſcientia artificum fabricatis coronis ſuper tecta fulget. *cauſa perducerent*, volens ſcilicet probare ad quem exitum vox emiſſa perduceret. *Placida*, Placidina, *anhelans* nec quicquam expectare volens ſubito tubore mixtus atque palpebris perfuſus cœpit anxiari, ac vehementer ſe agitare. *mandauit*, quo ſcilicet anxio occurrere poſſit.

Pag. 706. *Deglutiuit* eum ipſo vt ita dixerim hauſtu. *Hinc agat* aiebat vnuſquiſque quam ſollicitus ſemperque. *Dadalenum*, Daddiuum. *profluo*, profuſo. *ædificauit* Baſilicam. *Abbatiam*, Abbatis officium agere. *municipias*, municipia quam infra vrbana. *Eccleſiarum compages*, Eccleſias competenter extruxit. *ſed cum exteriori*, ſed quandoquidem in exterioribus ædificiis conſtruendis tale ei ſtudium fuerit præcipuum tamen ſibi *verum Chriſti* templum animam cuiuſque fidelis Chriſtiani credendum eſſe dicebat.

Pag. 707. Nullus quidem &c. Regulæ Cœnobialis iter intrauerat ignominioſum, vt putabatur, Monachorum genus omnes omnino ſpernebant. Pro *Marciliacenſi Cœnobio*, ſedulus in rem ſuam, ſuique Monaſterij honorem interpolator Moyſſiacenſe ſubſtituit peſſima fide, ſubiecitque, paullo ante Regiis expenſis initiatum, huius tempore à viris laudabilibus Anſberto & Leochadio competenter expletum. *metras ſe ſolum dolia*, lege in decima & infra pro *quas in dolia*, in dominico *Ebargehenum*, Eparcium, *Auſterium*, Aſterium: *Luco Auſtraſium* in MS. Luxouio Auſtaſium f. Euſtaſium. *Meſtarone Diodorum*, Metaſcone Deodoxum: corrigendum arbitror Matiſcone Deodatum, cuius mentio in Vita S. Eligij & in ſubſcriptionibus Concilij Cabilonenſis.

Pag. 708. *Conſtanter* ac liberè adferens docti illud prouerbium. *ſagaciam*, ſagacitatem. *finum*, feruores Atlantici, *conniuij paſsione*, poſitione. *tetum potentia*, patientia. *allaturum*, illatum. *in plebe* verba vitæ manantia dabat.

Pag. 709. *Polus*, Bolus, *Dadinus*, Dadiuus, *Auſceldes*, Auſtrildes, *Romana*, Seueri quondam relicta. *villaris*, Villari ſcilicet, Baſſiago, Wiſtrilinguis & Mauringus. In Caturcino dedit villas...... Iouineanicas Ameglado, Hamiago, Pompegiago, Herbelingus, Anciago, Siciniago, Eloſate, Affreganiago, & Darciaco. *Baſilica* S. Africani. *Matciliaco*, Nugatio Mariuiaco. *optatu*, hortatu. *in ſublimium domorum* amplitudine, *pulcritudine*, inſigni pœne ſtudio. *extrui ſolet*, ita à fundamentis ad ſumma vſque faſtigia quadris lapidibus opus expleuit, cui geminas, &c.

Pag. 710. *Externa* interna exercitia, *& digno canore*, cycneo, Arnanum Arnanum. *abiens* in ipſo ſpecu vbi remotiorem vitam duxit. *recondunt*, ita ſuperſe redeuntes. *minor iunior* tempore, *caleſcens*, coaleſcens.

Pag. 711. *Quàm* dulciter, quàm affectuosè. *electibilia*, lectuaria ſeu electuaria. *Epiſcopatus ſui* 23. MS. 26. *correptus*, tædiari cœpit Weſtrelinguis in villa. *facies*, & omne margaritum pretioſi oris totiuſque dignitas. *frequentabatur* officium. *ſub die* 13. corruiſſe 17. kalend.

Pag. 712. *Certatim*, cuncti paulatim Vingiagum atque Aciagum perueniunt. *ex vtraque parte* ſuperuolutis tectis quadris ac dedolatis. *& diuina* intra ſe indignatione. *rebellem*, voluit coerceri. *Cauſuncho*, Cannichæ. *vltione*, percuſſa. donec affinium procurſione. *crederet*, procederet.

Pag. 713. *Cambucia*, cambutta. *Thelano*, Telaro. *munera intulit*, bacterium

ſancti viri. *inuenit quem* conſolari ſtuduit. immenſa admiratione *tempore* incolumis manſit. *vt eo die cum* alumnis & amicis. *Agarno*, Auuarno. *cum mente* pronus eſſet. *conferret*. Diu igitur maceratus ſæpiúſque ex præfato liquore potatus tandem toroſa ceruix, cothurno depoſito, recuperare meruit ſalutem. *Februndus Abbas* atque Vicedominus.

Pag. 714. *cumque* 13. MS. 16. *baculi*, bacterij. *Miraculum VIII.* Alio verò tempore adoleſcens quidam nomine Ruccolenus à tertiano typo vexatus grauiter laborabat per dies multos qui miracula Confeſſoris addiſcens ardenter valdè ad ſepulcrum eius contendit, vbi oratione profuſa patrocinari ſibi ſanctum Antiſtitem poſtulauit. Accepto autem liquore, ex quo cæteri ſanari ſolent cuſtodum ſe orationi commendauit. Necnon poſt longum ſpatium ſuperna gratia miſerante, contagionis parte depulſa, ſpeciem viui hominis quam iam perdiderat, recepit. Sic demum funditus morbo expulſo, ſanitatem priſtinam indeptus ad locum proprium rediit. Item vir quidam ex caſtro Mercurio veniens quem continua vexabat infirmitas, ad memoriam B. Deſiderij ſeſe cum fiducia contulit: qua aduectus Martyrarium ſibi liquorem ſalutiferum impertire depoſcit: benedictionem expoſitam accepit, accipiens ſumpſit: patrocinari ſibi Antiſtitem popoſcit, fidenſque de obtenta ſalute abſceſſit, & Domino operante celeri prouectu ſanatus eſt. Gloria tibi Chriſte: tua in omnibus quotidie fulgent vbique magnalia. *Miraculum IX.* Alio quoque tempore puerulus quidam ex Monaſterio Sanctimonialium quod infra ſepta municipij Cadurcæ habetur, dies multos in ægritudine laborans, vehementer iam tabeſcebat. Qui cùm nulla recuperandi argumenta acciperet, Sanctimonialis quæ illic præerat ad memoriam Sancti Deſiderij dirigere ſtuduit, atque ex eo medendi liquore quod multis prodeſſe ſolet, &c. *quod cùm feciſſet* Confeſſore & ſpiritus gratia, &c. *habitatores loci*, prohibere non poſſent, *ne ſtratum ipſum* temerare prçſumeret, *non ſine* mœrore *incommoditatibus* incõmodantibus.

Pag. 715. *Hidulfus*, Hildulfus. *Edolæ*, Eddoleni, *ægrum* perunxit. *Ergo* homo perunctus. *Alamontus* Maurontus. *orare* enixiùs & fidere. *ſaniei illius* delibutio ſalubris, *ſenſu ruſtico prolixum* traximus ſermonem, *lugeat*, & eius ſulci defleant. *miniſteria* profitentur, eiſque inſigniter patratis.

Pag. 716. *Soli vinceret*, profectibus tuis militaret, *obligatoque parumper* vulnere, *relicta Ægypto*, & Chaldæa.

Variæ Lectiones in Actis S. Antonini ex MS. Moyſſiacenſi.

PAg. 685. Tomi I. *Ergo quia* ſunt nonnulli. Pag. 686. *nitimur* explicate ſermone atque ad m, q, p, i, d, e, o, p, e, noſtrum, &c. *Appamiæ*, Apamiæ, *ſublimitet* exuberans. *vir Dei*, pleniter. *illius ſanctæ* prædicationi.

Pag. 688. *continuatim* nauitando, vt relatiuè fertur pro & ſeq. pag. pro relatione præconiatur in MS. relatiuè percontatur, *Toldetis*, f. Toletis, opere ſcalpendo inciſum atque politum ſecum deduceret, & iam ſupradicto, *altare inſtat* impoſitum.

Variæ Lectiones in vita S. Amantij ex MS. Moyſſiacenſi.

TOmi II. pag. 474. *onus obedientiæ*, amore. Pag. ſeq. *ſuſpiria* geminat. *arbitrio ſuo*, quàm alieno ſeruari conſilio mauult, *& modum vtilium ad modum voluptatis* examinat. *exarſit* in injuriam viri ſancti. *fulminis ictu*, fulmine ictum. Pag. 476. *virus* inoluerat. *vnda purgauit* & niualis ſimul candor. *hoſtili ritu*. ſæui *direpta*. focis intemerata durauerant flammis redduntur. *emendatio militum*, quies populi fuit. pro *bigæ*, bijuges, pro *ſtimuli*, famuli, pro *compleuerat* compreſſerat. Pag. 477. *dæmonia quæ* dementi priùs. *vitam*, atroci gerentes in ſcelere. *culpæ vis* inferebatur vindictæ. *Itaque* reddito terris occaſu diei, noctis ſilentio vix corda, &c. Pag. 478. *adeptuſque eſt* nouum non morte, ſed carnis mortificatione Martyrium. Pag. 479. *de meticerupis*, in imo, vel ima, vallis amne leni intuetur; iam votis dulces nati blandis pendent ex oſculis, iam vrbe fruitur, iàm parentum ciuiúmque potitur affectu,

excelſi montis iuga carpit itinere. *Hæc ergo* celerrimè fama percrepuit, *miſere vel populos.* Fideli itaque cœtu mœnia complentur, *pro ſpeciali hauſtro*, ſpiritali hauſto *ſubjectis manibus* pia deuotione fidelium. Pag. 480. *Euphraſinum* Euphraſium. *Dominum noſtrum* cui ineffabili miraculo eſt vnitas, ſine confuſione conjuncta, Trinitas ſine diuiſione diſtincta, depoſcamus, vt quia pariter iuſtus & pius eſt, &c.

Variæ Lectiones in Actis S. Iuliani ex Codice Moyſſiacenſi.

PAg. 588. Tomi II. *Tribunitiam* gerebat poteſtatem.

Vita S. Licerij innumerabilibus mendis ſcatet in Codice illo Moyſſiacenſi, vt operam ſuam luſiſſe planè videantur, qui ex tam turbido fonte voluerint haurire, quemadmodum de pluribus alijs eiuſdem decumani Voluminis Vitis iam conqueſti ſunt viri pereruditi. Quid enim bonæ frugis ſperandum cùm in eiuſmodi membranas incidunt luſcioſi μύωπες & craſſæ naris amanuenſes, cùm in ijs peruidendis Lynceo quouis perſpicaciores atque acutiſſimi homines ſæpe cæcutiant? Nos Pag. 588. & ſeq. Tomi II. vſi ſumus apographo V. C. atque in ijs exercitatiſſimi D. D. Epiſcopi Monſpellienſis.

PASSIO SANCTI CAPRASII

Martyris qui paſſus eſt in ciuitate Agenno, die XIII. Kalend. Nouemb.

In qua nulla mentio S. Fidis Martyris.

IN diebus illis, regnante impio & iniquiſſimo Maximiano Imperatore atrocitas eius perſecutionis cùm aduerſus Chriſtianum nomen de more procellæ detonaret ad delendam religionem Catholicæ legis imperij ſui decreta conuertit. Erat tunc in vrbe Agennenſium Fauſti nobiliſſimi filius nomine Capraſius Chriſtianæ familiæ literis bene inſtructus & moribus. Hic cum adoleſcentiæ ſuæ tranſiſſet infantiam, tantam ſpem virtutum ſuarum hominibus patefecit, vt omnes boni iam cum bonis virtutibus crederent eum habere conſortium meritorum. Illuſtrabat eum cœleſtis ſapientiæ ſpiritalibus geminis ornata ſimplicitas & iuſtum vitæ ſuæ tramitem tenens felici gubernaculo iuſſionem Domini ſeruans naufragium mundi blandientis oblitus eſt. Erat autem tunc in ipſo loco ciuitas antiqua in quam recenter ſacrilegij error venerat. Erat autem quidam vir nomine Heraclius temporibus illis Proconſul in hac vrbe ad requirendos diſcutiendóſque Chriſtianos. S. Capraſius ſtatim apprehenſus impoſitus in carpento & perductus eſt ante Præſidem, vt adoraret Deos ſuos. Tunc S. Capraſius ad Proconſulem dixit: Similes illis fiant, qui faciunt ea & omnes qui confidunt in eis. Nam ego Capraſius dicor & Chriſtianus ſum. Iudex dixit: Chriſtianus es, in quantum video latuiſti nobis. S. Capraſius dixit: Iam tibi dixi Chriſtianus ſum & Dominum viuum omnipotentem adoro qui in cœlis eſt, ſimulacra vero dæmonum non adoro. Verum etiam ſi permittis malleis illos mea auctoritatę comminuo, Iudex dixit: Iſte non ſolum ſacrilegus, ſed & rebellis conatur exiſtere, &c. Completa oratione amputatum eſt caput eius à ſpiculatore. In ipſa hora religioſi viri rapuerunt corpus eius & in paruulam cellulam eum ſepelierunt cum hymnis & canticis. Ex illa die omnibus ſe Deo iuuante virtutibus publicauit, cæcos illuminauit, claudos ambulare fecit & multas virtutes per eum Dominus dignatus eſt oſtendere. Fulget virtutibus muneris ſui ornata religione S. Capraſius. Per ipſum nobis optemus vt miſericordia Dei pandatur via & ad bonorum plenitudinem felix aperiatur ingreſſus cui eſt honor & gloria virtus & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Amen.

ALIA PASSIO CVI INSERTA SVNT ACTA S. FIDIS.

MAGNORVM atque inclytorum Capraſii, Fidei, Primi & Feliciani paſſionum merita reuoluentes inclinat potius ſermo quam dignis poſſet laudibus explicari. De quorum geſtis atquè virtutibus &c. Poſt quam præfationem ſequuntur acta S. Fidis à Moſandro edita in Appendice ad Surium & à nobis Tomo II. pag. 528. ante librum de Miraculis eiuſdem S. Virginis in pago Ruthenenſi.

Finis Vitæ S. Theodardi Narbonenſis Archiepiſcopi ex Cod. Moyſsiacenſi.

V. C. Guillelmus Catellus in Commentarijs Landgothicis à pag. 750. ad 770. edidit vitam S. Theodardi, ſiue Audardi Archiep. Narbonenſis, ſed ſine mutilam, ex codicibus MSS. imperfectis: Nos quod ei deeſt modo publicare aggredimur ex eodem codice Moyſſiacenſi in quo integra reperitur.

Longa ægritudine quaſſatus cum ſæpiſſimè à Medicis hortaretur vt aliquod medicamenti fomentum pro futuræ ſanitatis propriæque ſalutis remedio ſineret ſibi adhiberi, noluit, ſed dixit: Domini voluntas fiat cui ſemper ſalus atque ægritudo, vita & mors famulantur deſeruimuſque imperio, & nihil omnino eſt quod ipſius vmquam reſiſtere voluntati poſſit, aut præceptis eius in quouis aliquo contradicere. Nam ſi ipſo volente, creamur, firmamur & naſcimur, ipſo largiente viuimus mouemur & ſumus. Ipſo namque diſponente alimur, regimur & gubernamur, ipſo præcipiente infirmamur, morimur & eſſe deſiſtimus. Ipſo vocante aliud quod penitus ignoramus, cogimur ſæculum adire, alioſque quos numquam nouimus ſocios & contubernales habere, aliterque quam conſueuimus perpetuam cum illis conuerſationem atque ſocietatem iugiter detinere. Ibi enim nulla oculorum viſione alter alterum cernere poteſt, ibi nullo voces corporeæ ſtrepitu aures diſcrimina cuiuſque ſonitus dirimunt qualitates. Ibi non faucium corporearum linguarúmve aut labiorum motu vlla fit aut fieri poteſt aliquando ſermocinatio aut loquacitas quæuis. Ibi non corporeorum aromarum vel floſculorum nares odorantur flagrantiam, ibi nullam ciborum potúſve ſuauitatem vel amaritudinem guſtus gutturve diiudicant, vbi nulla corporea penetratione tactus vel palpatus dura à mollibus, lenia ab aſperis ſecernuntur: ſed omnino aliter quam corpus in hoc ſæculo dum viuit corporeis vtitur ſenſibus ſpiritus deſerto per mortem corpore, ſpiritalia quædam cogitur experiri, ſiue bona ſint, ſiue non bona. Quamuis quidam mortuorum ſpiritus plerumque in cæleſtia quidam non ad infera deportentur, cum & alii corporea nonnumquam ſed feralia ducantur in loca, in quibus non immeritò debitas & actibus ſingulorum eorundem condignas exigant pœnas, cum è diuerſo alij immenſas habeant ac poſſideant ſemper delicias, & alij ad inferos deuoluti perpetuas nimiſque atroces & omnino intolerabiles luant pœnas. Quod cum ita habeatur, oportet vnumquemque vtriuſque ſexus hominem quamdiu laborioſæ huius vitæ fungitur officijs ſemper à vitiis & peccatis cauere virtutibuſque & iuſticijs ſedulò incumbere, ne pro malis operibus mala ſed pro bonis felicia acquirere mereatur. Poſt huius vitæ deceſſum nimiſque delectabilia bona, quibus ſemper alatur, ſemper foueatur, ſemper abſque vllo metarum temporalium termino ſufficienter & omnino indeficienter vtatur. Ad hanc igitur ſummo continui certaminis ſtudio properare neceſſe eſt gloriam; vbi nullus dolus, nullus dolor, nullus metus, nullus horror, nulla ægritudo, nulla malorum quorumlibet, aut moleſtiarum incurſio, aut ſollicitudo, vbi nullius ſenectutis, infirmitatis quoque, aut alicuius imbecillitatis grauitas vel depreſſio, vbi non ſitis, non eſuries, & vt ad extremum veniam, nihil inibi omnino eſt aut eſſe aliquando poteſt, vnde mentes eadem gloria fruentium affici, vel turbari, aut ad temporis momentum vllomodo contriſtari poſſint. Quoniam illud eſt ſanctum & verè ſemper beatiſſimum regnum quod ſanctis omnibus à mundi principio præparatum. Nempe de eodem regno in Euangelio Dominus: Venite benedicti Patris mei; percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Cuius regni ſumma, ſummum decus ac decor eſt diuinæ viſionis ineffabilis ac penitus inæſtimabilis, ſempérque incomparabilis pulcritudo. Quæ quanto amplius cernitur, tanto magis indeſinenter videri

deſideratur. Vnde & Petrus de eiuſdem gloriæ pulchritudinis auctore in Epiſtola ſua: *In quem ſemper, ait, proſpicere cupiunt Angeli.* Quæ cùm ita ſe habeant & multo plenius atque perfectius quàm dici poſſit, vel cogitari, & nos ad illam gloriam infatigabiliter tendere debeamus, vt eiuſdem viſionis gloria iugiter perfrui mereamur; tamen quia continuæ infirmitatis ægritudo quoddam medicamentum ſalutis ex poſcere videtur, ego naturale potius quàm artificiale opponam antidorum valetudini, ſi forte propiciante Deo taliter priſtinæ queam reſtitui incolumitati. Nam vbi natus & vnde huc Domino ducente profectus veni antequam quo hactenus Chriſto IESV omnium Domino miſericorditer fauente fungor pontificale decus ſubire, maturius redire non abnuam, Toloſanum videlicet in territorium eiuſque naturalibus veſcar quotidie cibis, necne ſalutaribus villi decolati vtar prout res ipſa neceſſario poſtulauerit poculis, eiuſdémque telluris ramis delicioſa peragrando loca, quoddam remedium ſalutis, his quibus à primæuo iuuentutis meæ exordio libenter ſum vſus, priſtinæ forſitan ſaluti Domino miſerante parabo.

Quibus ab Epiſcopo peroratis accelerare ſuum eiuſdem rei gratia iter ſuis præcepit clientibus, & iuxta quod ipſe prædixerat, cuncta implere non diſtulit. Non ceſſantibus autem, ſed magis ac magis quotidie exardeſcentibus præfatarum febrium ardoribus, intellexit proculdubio vir Dei Audardus non niſi diuinum illud fore diuinæ miſerationis fomentum, ac ſuorum purgationem omnium delictorum, vtque non eatenus ad profectum vſque bona mundauerant opera quamuis eſſent multa & multiplici multiplicatione multiplicata, poſt modum correctionis immo correptionis virga filio miſericorditer adhibita. Quem enim diligit Dominus, corripit, & quaſi pater in filio complacet ſibi per fidelis patientiæ ſufferentiam ex toto admerentur, quatenus taliter examinatus ſancto ſanctorum in cœleſtibus dignus foret ſemper collegio. Poſtquam ergo prædictus vir Dei Theodardus manifeſtè ac penitus indubitanter agnouit vocari ſe diuinitus ab hoc ſæculo, atque non multo poſt ad aliud properare in ſuum quod quondam parentes eius in proprio, vt fertur, prædio ſub ſancti Martini Turonenſis olim Epiſcopi venerabili ſemper ac perpetua memoria conſtruxerat Cœnobium, ſuum illico iter vertit vt ibi proprium ab hac luce recedens Domino, cui omnes viuunt fideles, & cui non pereunt moriendo, ſed mutantur in melius, redderet deuotiſſimè ſpiritum. Eſt autem iam dictum Monaſterium in Caturcenſi territorio, in Monte qui Aureolus nuncupatur, ad cuius montis radicem fluuius quidam decurrit, quem indigenæ regionis illius Taſconem vocant. Hic ſuo decurſu confinia Toloſani Caturcenſiſque turis liquido dirimit patenter influxu, quique à prædicto Monte recedens poſt modicum terræ ſpatium Tarno immergitur flumini. Cum autem ſanctus Domini ſupradictus Epiſcopus Audardus in ſupra memoratum Monaſterium deueniſſet, & ibi nimia vi febrium grauatus decumberet & iam iamque ſui obitus diem non longè abeſſe mente proſpiceret, vocauit ad ſe eiuſdem Cœnobij Abbatem, & qui ſub eius curâ degebant omnes reliquos Sacerdotes Monaſtico vtentes officio & confeſſionis ſuæ profeſſionem eorum quæ patrauerat delictorum: non eſt enim homo ſuper terram qui faciat bonum & non peccet, euidenter cum luctu & gemitu magnâque cordis contritione necnon ſuſpirijs expoſuit. Poſthæc oblatum ſibi Corporis & Sanguinis Domini Sacramentum deuotiſſimo atque promptiſſimo mentis affectu ſuſcepit his talibuſque Deum ſedulò precibus exorans: Summæ clementiæ ac perpetuæ bonitatis benignitatiſque immenſæ omnipotens Deus qui cuncta quæ fiunt, cum penitus, neque per genus, neque per vllam ſpeciem eſſent, omnipotentiali verbi tui virtute potenter nimiſque ſapienter creaſti & creata mirabiliter diſpoſuiſti, prout eiuſdem rei effectus ea qua fit & conſiſtit qualitate oſtendit & approbat, quique omnium quæ creaueras nouiſſimum ad tuæ imaginis atque ſimilitudinis ſpeciem in quantum ad humanæ fragilitatem ſcientiæ de eadem te ſpectat ſcire, hominem ex limo formaſti, quemque tui afflatus ſpiramine viuificaſti, qua viuificatione iugiter perſeuerante, nulla poteſt ratione omnis humani generis ſpiritus naturali legitimâque procreatione habitus mori, quamquam corpus vniuſcuiuſque hominis tempore diuinitus ſtatuto in ſuam redigatur originem, fiâtque iuxta Dominicam comminationem puluis ac cinis, donec veniente domino in reforma-

to ex puluere atque ſuo ſpiritu reanimato corpore nouus homo reſurgat rationem reddirurus de his quæ geſſit, adeſto huic famulo tuo licet tui famulatus veneratione indigno, ſed tamen de tua miſeratione ac pietate non diffiſo, & meum iam in pace ſpiritum ſuſcipe clementiſſime pater ſpiritum. Non ergo mihi tenebrarum occurrat Princeps, neque vllus malorum incurſus ſpirituum, ſed neque memineris delictorum meorum, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Propitiare quæſo mihi & quidquid aliter quam debui egi, tuæ pietatis gratia benignè remitte quia iuxta quod de te ſcriptum eſt: ſuauis es & mitis & multæ miſericordiæ omnibus inuocantibus te. Si enim obſeruaueris iniquitates Domine, & delicta, quis ſuſtinebit? Ergo cùm iam tempus miſerendi inſtet, Deus ne elongeris à me, ſed in auxilium meum clementer reſpice: confundantur quidem & deficiant, qui quærunt animam meam, vt auferant eam. Tu verò aduocatus noſter Deus pariter & homo Domine IESV-CHRISTE, quem ſemper toto corde, tota mente, totis viribus amaui, & amo, ſempérque amabo: cuius deſiderio & amori nihil vnquam præpoſui, qui pietate motus immenſa de ſinu Patris adueniens homo fieri voluiſti pro noſtræ redemptionis ſalute, vt ex vtraque ſubſtantia verus & perfectus Deus vnus eſſes Chriſtus, quique natus ex Virgine matre ſecundùm ſcripturas Prophetarum pati, mori, ac ſepeliri, necnon reſurgere accelerasti, vt nobis ſpem reſurgendi de morte auctor æternæ vitæ donares, accipe me ab hoc ſæculo recedentem, & ad aliud quod nondum expertus ſum feſtinè properantem & cætui fidelium tuorum Pontificum feliciter aggrega. Et cùm ad iudicandum veneris cum eiſdem perfectè viuifica & reſuſcita, & inter agmina eorumdem Præſulum benigniſſimè colloca. His namque ab Epiſcopo rite peroratis, & omnes qui aderant inſonuiſſent, Amen: Idem B. Pontifex Audardus oculis in cœlum manibúſque intentis vltimum valefaciens mundo deuotiſſimum Domino mox in pace reddidit ſpiritum. Amen.

Illo autem iam terreſtri corporeóque domicilio ad cœleſtia benigne adſumpto & IESV-CHRISTI glorioſiſſimo, nimiſque viſu delectabili, atque pulcherrimo conſpectui ab Angelis decenter oblato & vltra quam ſermo noſter explicare verbis ſententiiſque exponere ſufficit, pro bene geſtis ab eodem ſancto Pontifice quondam operibus digna recompenſatione munerum cœleſtium abunde ab ipſo cuius pecuniarum fidelis ſeruus atque negotiator extiterat ſagaciſſimus, dicato Angelicis tertripertitis ordinibus ſanctiſque Patriarcharum & Prophetarum cœtibus Apoſtolorum quoque & Martyrum agminibus, Confeſſorum namque & Virginum exercitibus aggregatus, illa ſemper felicitate glorioſiſſima & immenſa cum ſanctis omnibus fruitur, quam nullus viſionis corruptibilis aſpexit oculus vnquam, nec auris audiuit aliquando corporeæ ſonoritati adhibita, implens plenıter pollicitatione Dominica: Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui. His namque ita ſe agentibus de Beatiſſimi Pontificis ſpiritu & multò plenius atque perfectius quàm dici vel cogitari à mortalibus queat, quid de ipſius ſancto ac venerabili corpore actum ſit paucis referre & quæ non ſuis ſua protractione nauſeam, vel moleſtiam ingerant auditoribus, Domino fauente tentabo. Nam fere omnes vtriuſque ſexus illius regionis homines, audita obitus illius fama & Sacroſanctum eius ſoma ſepeliendum feſtino properarunt diſcurſu non credentes ſe prius ad prædicti Pontificis peruenire poſſe cadauer quàm in præparato illi à fidelibus viris conderetur ſepulcro: ſed quia Domini diſpoſitione euenit vt non antea ſepeliretur quàm numeroſa illò confluentium turba adeſſet tanta veræ religionis veneratione venerabile corpus illud curatum eſt, vt priuſquàm in ſarcophago poneretur, purpureo toto corpore præter faciem eius inuolueretur ſericóque nihilominus pallio iuxta ſedis Apoſtolicæ ſanctorum Epiſcoporum ſemper conſetuanda præcepta. Curato autem ſancto cadauere, atque ad ſepeliendum expoſito, omnis quæ ad illius celebrandum exequias conuenerat multitudo, tam Laicorum quàm etiam Clericorum luctuoſis gemitibus has voces dabat in cœlum. O poſt Deum & Dominum miſericors & pie orphanorum pater! O viduarum iudex iuſtus & vindex! O miſerorum & pauperum adiutor, dolentiúmque ac mœſtorum perpetuus conſolator! O malorum infeſtorúmque omnium expugnator atque propulſor: Quis nos ab incurſu oppreſſionéque, atque rapacitate vaſtantium ac diripien-

tium vos & omnia noſtra, ſaluos nos faciet? Quis tam ſanctus tamque doctiſſimus erit nobis Paſtor vel Pontifex vt ſua prædicatione atque doctrina, necnon ſedula pro nobis ad Dominum obſecratione ad cœleſtia nos faciat regna conſcendere, & Angelorum ſanctorúmque conſortes & coheredes indeſinenter fore? O glorioſe atque beate Pontificum Pontifex Audarde, exequias cuius hodie dolentes proſequimur, adeſto nobis auxiliator ſemper & vbique fortiſſimus: Nos ergo & huiuſmodi luctuoſas populi ſermocinationes Epiſcoporum quoque necnon reliquorum omnium qui aderant Sacerdotum deprecationes, animoſáſque pro eo ad Dominum poſtulationes atque abſolutiones & crebertimas tumulo eius benedictiones ſanctum illud cadauer nouo atque lapideo confeſtim traditur ſepulcro ſito iuxta ſancti Martini altare, ad Orientalem partem intra eiuſdem Eccleſiæ ambitum. Sed longa poſt tempora eodem cum tumulo inde leuatum, alibique in eadem Eccleſia tranſpoſitum & honorificentius quàm prius humatum eſt, vbi hactenus requieſcit reſurrectionis ſuæ promiſſum à Domino expectans effectum, regnante pariter & regente vniuerſa quæ fiunt, fueruntque, & erunt, ac iugiter diſponente D. N. I. C. cum Patre & Spiritu Sancto per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA SANCTI DALMATII RVTHENENSIS EPISCOPI, CVIVS

celebratio eſt IV. Nonas Nouembris.

PROLOGVS.

TRiumphalem ac venerabilem Dalmatij Ruthenæ vrbis Pontificis vitam cœlis inclytam terríſque diffuſam ad nouum huius temporis miraculum proferendam cupimus, ſi ipſe ſanctus dicendi vires ingeſſerit, nunc ſtylo retexere, qui nuper ſe vniuerſis terræ prouincijs per palmam gloriæ & virtutum miracula munere æthereo propalauit.

Explicit Prologus, incipit vita.

Igitur beatiſſimum Dalmatium Ruthena vrbs ciuem habuit, locíque illius indigena fuit, nunc apud Dominum meretur habere patronum. Ipſe autem cum Getarum feritas territorio, in quo altus eſt, dominaretur, Narbonenſium vrbem in qua tunc ſolium Gotorum tyrannus habuiſſe refertur, adiuit. Nam cum in Arianæ hæreſis tunc temporis populus ipſe detineretur errore, ibi tamen Epiſcopus præerat Chriſtianis, qui Metropolitano iure cunctis in illius prouinciæ cœtu eminebat. Beatus itaque Dalmatius, licet adhuc ſub tenera corporis pubertate, iam tamen Chriſti athleta maturus, cuius nunc patronus eſt, tunc ab eodem Papa Epiſcopus ordinatus. Nam poſt deceſſum inclyti Triumphatoris primique patroni domni Amantij huius vrbis Epiſcopi inflicta diuerſarum gentium per totam Galliam bella detonarent, licet iuſtitiæ locupletem, opibus tamen pauperrimam hanc Eccleſiam Chriſti Confeſſor inuenit. Tanto ibidem iuſto laborauit ſtudio, vt non dicam quod citerioribus Eccleſiis nunc minor ſit, ſed etiam cunctis olim fundatis atque antiquioribus munere diuino iam præcellit.

Igitur aliqua de virtutibus eius dicenda, quæ non longi temporis meta determinat. Cum Narbonam frequenti itinere pro conſolanda religione & propter non arduam longinquitatem ipſius ciuitatis ſanctus accederet quadam vice, cùm in hanc vrbem veniſſet ad locum vbi ſeueritatis iudicium querulum detruſerat reum, mortíſque deſtinatat ergaſtulo, ſanctus acceſſit, recordarúſque eſt humana iudicia, alios ſontes iactanter abſoluere, & alios innocentes crudeliter trucidare, & per varios caſus inſontes ſimul & criminoſos perimere. Ad huius ergo limen carceris cœpit vir ſanctus pro condemnatis orare Dominum & indeſinenti quadam oratione depoſcere ac dicere: Domine IESV CHRISTE, qui es rerum

rum omnium primus conditor & altiſſimus reparator, præſta mihi ſeruo tuo ad omnes hos qui his ædibus retinentur libertatem, & ſit iuſtorum hic & peccatorum commune periculum: hos pro innocentia quia merentur libera, & illos pro miſericordia licet noxios, tamen abſolue: ſitque his omnibus ſalus quorum fuit hactenus commune periculum: & hac oratione completa diſceſſit ab eodem loco, non enim incaſſum ſuo preces fuderat creatori; continuò in morem ceræ chalybis reſoluta marcries ſoluitur: diſſiliunt vincla, damnatis ianuæ carceris diuinitus reſerantur, libertatem recipiunt abſoluti. Vnum tamen ex illis ad oſtendendum ſummum diuinæ myſterium pietatis ſublimiori quodam arcis in loco præceptio æterna ſubuexit. Qui admiranti ſe vniuerſo populo clamitabat quo ingenio diſceſſiſſet à carcere, quoque arbitrio huius ſcandiſſet maceriæ ſummitatem ſe omnino neſcire. Stupebant omnes varia rerum vice perterriti dicentes, ſi à carcere forſitan ingenioſa argumentatione videatur ſuos aufugiſſe comites, quomodo in hac ſummitate proſiliuit. Alij commentum fraudis eſſe licet impoſſibile inaniter clamitabant: tandem inter omnes vna vox tollitur Dei hoc myſterium fore, Pontificiſque illius qui illic ante paululum orauerat eſſe trophæum, atque inde argumentoſo populi more depoſitus vitam ſimul recepit & libertatem.

Alio quidem tempore ad Gothorum Regem Amalaricum Narbonam venit occurſum, qui dum veterano errore ſui populi, patrúmque ſuorum longæuo ritu infelix eſſet hæreticus & vniuerſos Chriſticolas deſpiceret, atque omnes Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopos execraretur, illi tamen inſtinctu Dominici numinis mirum in modum inſolitos honores ac nouas venerationes exhibuit, ita vt nec ſuis vnquam tantam pro ritu Sacerdotibus Chriſtianis piæ venerationis debita detuliſſet, potuitque mens cæca iuſtum inſtigante Domino venerari, vt cunctis credentibus ſpem futuræ conuerſionis oſtenderet.

Scilicet poſteaquam pia atque inclyta & Chriſtianæ religionis cultrix Francorum ditio Rutenam vrbem coniurante ſibi populi eius fauore ſubiecit deſiderio refectus Pontifex Chriſtiani Regis Theudoberti tendebat videre præſentiam. Cúmque ad illum deuotiſſimus arduè feſtinaret, in Vltra-Ligeranis partibus quodam loco, vbi aliqua vt dicam prope Legio Britonum manet, veſpertinam hoſpitalitatem habuiſſe narratur, celebratiſque in craſtina miſſis, puella quædam ſpiritibus vexata malignis occurrit, quæ dum diuerſis ac crudelibus baccaretur in modis tandem per os eius nequiſſimus ille furor dæmonis ſatellitis exclamat: Dicito mihi, Dalmati, quia iam tuis affecti tormentis hic manere nequimus, qua mihi licet è parte iſtius corpuſculi in quo vexor egredi. Audiens venerandus Antiſtes Abbatem ſuum nomine Venerianum ire præcepit ad puellam qui ei oculos obteſtans Dominum conſignaret, metuens ne dum in corpore illo ſæuus iam diutius manere non poterat inimicus proinde tentaret egredi quo vas in quo fuerat laceraret. Exin per aurium meatus ſe dæmon ille minitabatur exire. Abbas verò ſignum Crucis per aurem vtramque conſtituit. Poſthæc cùm iam nullum ad egrediendum aditum in ſuperna corporis parte poterat reperire, ad digeſtorum locum digno ſibi aditu crudelis inimicus effertur: indéque egreſſus eſt tanto ſcilicet locum quo ſacræ impendebantur æterno Regi ceremoniæ pedore repleuit, vt nullum aliud foret indicium, niſi illine diabolum proieciſſe: reliquitque intemeratum corpus vt ſancti Dalmatij publicam gloriam demonſtraret. Nam proinde rediens Pontifex glorioſus in eodem loco pro ſua virtute ab incolis eius loci Baſilicam celſo ædificatam faſtigio meruit.

Nec longo pòſt tempore ad Aurelianenſium vrbem accerſitus pro conciliabulo Sacerdotali Sanctus properabat Antiſtes, & quoniam Bituricæ vrbis territorium itineri eius interjacebat, vico adueniens, dum ad Miſſas celebrandas conſiſtorio Baſilicæ illius reſideret, dæmoniacus quidam ad eum arctatus complexúſque catenis adducitur: & ſedente ſancto vultu ſimplici & mente ſincera crudelis Belial per os vexati exclamat his orſus: Quid iſtud eſt quod agis Dalmari duræ mentis, vultu crudelis, & nobis ſemper aduerſari diſſimulas & infinitis ac execrabilibus pœnis noſmetipſos exerces? Vel quo iure eſt iſta ſimplicitas, vt homo ore taceat & conſcientiæ iaculis clam vulneret inimicum? His dictis Sanctus ſilentio ſolito ora compeſcuit; ſed ab intimis fibris cœlo orationem miſit. Illico fruſtra blaterantem dæmonem diſpellit, effugitque inimicus

ipſe pat leuibus ventis ſimiliſque ſomno volucri ceu ſolet pectora humana deluderr.

Igitur poſtqnam ab Aurelianenſi vrbe egreſſus eſt ad Beatiſſimi Martini Baſilicam quempiam ſibi confeſſorem Turonica vrbs tenet membris conditum; ſed toto orbe diffuſa præſtat virtute patronum pro glorificandæ orationis præmio Beatiſſimus Chriſti prrgebat Cooſeſſor. Nam quia Liger fluuius inter has vrbes naualem fecit eſſe diſcurſum modica liotre delatus deſcendit recordans quid ei ante aliquot dies multitudo vexantium apud Briuam Correctiam vicum Sancti Martini & Baſilicam minitarrtur, quod ipſi in Ligere fluuio inſidias præparaſſent, ſed fidrns in oratiooe perrexit. O crudelis & ſemper aduerſa bonitati fraus tua, diabole rortuoſe ac excellenter lubrice! Vbique bonum videris, aduerſaris, quidquid præclarum ae ſublime perſpexeris conaris euertere. Quid multis? Cum primùm radiis ſuis mundum Titan illuminare ceperat ac roſeum Aurora iubar adduxerat, venire ſubito viſa eſt ante ipſius oculos Confeſſoris dæmonum turba nigrorum & nauem eius in dirarum Syrtiom ſcopulos cæruleſque gurgitis alta compellere. Impletur tunc inuiſa promiſſio. Illic funeſta lintri cautes oppooitur, & comminuta cymba per tota amnis fluenta conſpergitur. Sed de mediis fluctibus gloriosus Confeſſor veluti è mari Petrus, è Iordane Eliſæus ſoſpes cum ſuis omnibus liberatur. Nec quicquam de rebus vllis pertulit damnum quæ fuerunt ipſius immixtæ vndis latieis. Pange nunc iuſtum Confeſſorem lingua peccatrix, expedire cœpta ne deſinas, quia non eſt tuum ipſa quod loqueris, pange virtutum, ſi tantum vales, inſignia. Adeſt glorioſus ille Dalmatius qui à te ſine ſuo fauore non dicitur, dabit fandi munificentiam qui bona gerendo ſic meruit.

Videlicet in Briuatenſem vicum Aruernæ ciuitatis oppidum Dalmatius ſanctus aduenit vbi à quodam Tribuno reus ad patibulum vltimo damnatus ſupplicio ducebatur: rogare Tribunum beatus Antiſtes pro vitæ huius indulgentia cœpit inſtanter: qui omnino negauit, nec voluit iuſti preces Confeſſoris accipere; ſed durum peragi præcepit imperium: ille tamen Dominum pro eius vita fideliter exorauit: hora pene diei ſecunda reus ad damnationem perducitur ac eculeo ſubleuatur: diem hunc nox pepulit, noctem craſtina lux ſecluſit, reus ſemper prpendit patibulo, & qui iam olim credebatur mortuus, viuens ab eis in craſtino qui ad eum ſepeliendum venerant, inuenitur. Perculſa eſt tanto plebs vniuerſa miraculo, vt cuius exequias orbi parentes & vxor vidua lamentatione ſolita proſequebantur, & illis nouum ſe credebant dediſſe filium, & illa quominus noua nopta procedat in gaudio. nec iſta Dalmatij Martino minor virtus adſcribitur, qui mortuum legitur ſuſcitaſſe. Ille vitam reuocauit in corpore iſte continuit. Ille iam vagantem animam homini reddidit, iſte fecit in corpore viuere tumulatam. Ille abſolutum ſpiritum à corpore remiſit in corpus, iſte damnatum in corpore abſolui non permiſit à corpore: Par eſt vtriuſque virtus & gloria. Quid multis? Apud Euodium illius vrbis Comitem vitæ adhuc pendenti teo longæua ſecuritas obtinrtur.

Nec procul poſt hanc virtutem tranſactam, aream famulis ſuis triturarę præcepit Antiſtes. Cúmque iam rejecta palea, necdum porgatum triticum iaceret proſtratum, horrere mundus æterno chao cœpit, cæruleiſque nubibus imbres & ſubmittere & tonitruo crebro cœli palatia conuertere: Decidrnte luce, vox intempeſtiua concreſcit. Inter hæc exangues famuli beato Pontifici nunciant tantum cumulum tritici deprriſſe, quod nec recondi in illa hora poſſet, nec imber imminens reuocari. Non eſt commotus iſta vociferatione tunc Pontifex, ſed duplices tendens ad ſidera palmas, talia voce refert. Quo ruitis famuli? qua hæſitatione eſtis ipſi turbari? Ite, ne videamini, à cœpto labore recedere, exercete operam quam cœpiſti, ſcio enim de ſolita Domini mei pietate quia nobis non auferet iſtas quas dedit ipſe ſubſtantias. Dixerat hæc, illi conſternata mente diſcedunt, ruitque immenſa raotum è cœlo pluuia, vt ſecundum crederes cataclyſmum terras obregere, ita ſe circum aream illam imbris diffudit enormitas, vt infra vel vbi fratrum congeſtus ſteriſſet, vel famuli, nec vnius guttæ impetum deſcendiſſe, nam & trium valde hoc miraculo ſimilitudo facta eſt Puerorum, quos Babylonius Rex comburendos ſuo præceperat incendio, illos circundato

igne eos madefecit, illos ſerenitas circumfultos nubibus operuit: iſti digni fuerunt inter pyras algere, iſti meriti ſunt inter imbrium cumulos æſtuare. Sed iam ſiſtere gradum dicendi debemus, ac tantorum miraculorum metu concludere. O quantas Beatiſſimus Dalmatius in quinquaginta ſex annis Epiſcopatus ſui virtutes fecit in ſæculo! Quantas nunc poſt diſceſſum ſuum ad eius tumulum Dominus operari dignatur! Ibi è cœlo cæcorum lumen redditur & ſurdorum reformatur auditus, & dæmonum ſæuitiæ refringuntur, ac ægrotantium medicina refertur, quarum omnium vt dicam vltimas has ſeptem virtutes verax fama commemorat, ſed ne dicendi ſchema deſtinata tranſirem & numerus deſideratus accederet ſtyli huius breuitate pauca perſtrinximus, vt ſi ſeptem his virtutibus ſeptiformis ſpiritus enarratur, & ſeptem ſtellæ ſi quid huius dictionis obſcurum videtur, illuminent. Dominus noſter IESVS-CHRISTVS, qui tantam gratiam Beatiſſimo Confeſſori præſtitit, per ipſius intereeſſionem veniam nobis peccatorum largiri dignetur, & ſit Beato Dalmatio Confeſſori Domini miſericordia & veritas in vitam æternam, in ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA S. SEGOLENÆ ABBATISSÆ.

Cuius corpus in pago Albienſium quieſcit, & eſt tranſitus eius IX. Kalend. Auguſti.

INCIPIT PROLOGVS.

SÆpius mente deuota reuerenda mihi ſacrata Chriſto Alyphia cum choro Sodalium Monacharum tibi commiſſo imperitiæ meæ imperaſtis, vt almæ matris veſtræ Sigolenæ meo ſtuderem ſtilo texere geſta. Nefas tamen eſſe credo ſi tam ſancto deſiderio minime paream. Quæſo ergo vt conatum meum veſtris orationibus iuuetis. Igitur Domino iuuante qui dixit: *Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis*, adgredior implere quod poſtulaſtis. Et multa quidem ipſius beatiſſimæ mihi narratione comperta, multa à memetipſo viſa, nonnulla etiam venerabilium ſororum diſcipularum ſuarum, quæ ei ab adoleſcentia ſeruierunt, relatione prolata didici in hoc opere. Et vt legentibus faſtidium amputarem, ſtudui ſub compendio breuitatis, ruſtico quidem ſermone de virtutibus prædictæ ſanctæ Dei famulæ pauca de plurimis narrans, multis cognitam reddere veritatem. Et ſi minus expleta vtiliter fuerint quæ præcepiſtis, meam potius difficultatem quam inobedientiam accuſetis. Ecce vt iuſſiſtis, habetis exiguam dictionem. Nunc igitur viuendo ſequi quiſque appetat quod legendo ſcire feſtinat. Dignitatem veſtram obſecro, vt cùm ſemel legeris iudicio peritorum deponantur, vt apta legentibus fiant.

Explicit Prologus, incipiunt Tituli Vitæ eius.

I. De habitu ſæculari vel conuerſatione.
II. De Eleemoſynis.
III. De locis Sanctorum.
IV. De Officio vel Vigiliis.
V. De admonitione ſuæ ſalutis.
VI. De Propoſito caſtitatis.
VII. De tranſitu viri ſui.
VIII. De conſecratione eius.
IX. De renunciatione mundi.
X. De reſponſione patris.
XI. De ingreſſu Monaſterij.
XII. De reſurrectione eius.

* *

XIII. De ieiunio vel abſtinentia.
XIV. De Officijs Monaſterialibus.
XV. De miraculis vel Leproſis curatis.
XVI. De Clerico dæmoniaco liberato.
XVII. De quadam ſanctimoniali à dæmonio liberata.
XVIII. De quadam puella ab inuaſione inimici liberata.
XIX. De ancillis Monaſterij à dæmone liberatis.
XX. De Monacha à dæmonio liberata.
XXI. De quadam fœmina à dæmonio liberata.
XXII. De eius germani viſitatione.
XXIII. De noxia diuinitus deleta.
XXIV. De Monacho quodam de Monaſterio noſtro.
XXV. De puero à dæmonio liberato.
XXVI. De Traſimundo Presbytero.
XXVII. De puerulo illuminato.
XXVIII. De quadam ſanctimoniali illuminata.
XXIX. De quadam puella contracta & ſanata.
XXX. De eius appropinquante tranſitu.
XXXI. De exhortatione ſuis Virginibus.
XXXII. De felici eius tranſitu.
XXXIII. De exuberatione olei.

Incipit conuerſio ſeu tranſitus S. Segolenæ Abbatiſſæ.

I. Ad conuerſionem ſeu correctionem mortalium multum proſunt exempla bonorum quibus ædificatur homo varias conſectari virtutes; ſi enim ad boni incitamentum diuina quibus admonemur præcepta deeſſent pro lege nobis ſanctorum exempla ſufficerent. Hoc à ſæculis egit rerum auctor æternus, vt famulorum ſuorum famularúmque famam commendaret perennem, & vt futuris temporibus exempla illorum memoriæ commendando ventura ſoboles gloriaretur. Igitur quoniam tantæ matris noſtræ Siggolenæ adgredimur texere geſta, erit noſtrorum arbiter dictorum virtutum largitor immenſus, qui ei munera vitæ perennis gratia ſua largitus eſt.

II. Igitur Beatiſſima Siggolena fuit ex vrbe Albienſium natalibus nobilis, religione nobilior, quæ cum ſuis parentibus breui commanens tempore, & ab ipſis infantiæ rudimentis ſtudioſis laboribus, operibuſque pro ſexu inſtituta, iuncta eſt matrimonio annorum circiter duodecim, ſublimémque genere, diuitijs, moribus Giſlulfum nomine ſortitur iugalem. Nubit ergo terreno homini, nec tamen ſeparatur à Rege cœleſti: plus participatur Chriſto quàm ſociata conjugio; ſubdita Domino, ſemper monita ſectans Sacerdotum, timens à Domino ne degradaretur cum mundi gradu proficeret. Tranſeunte igitur ſpatio temporis iam feliciſſima pro charitate Domini quam prætulerat amore carnis, mundum ex toto odiens, feruens ſpiritu deſiderabat placere Domino, ait ad virum ſuum. O tu vir adoleſcentiæ flammis exæſtuans omnes facultates meas ſuſcipe, tantum vt corpus meum liberum efficias, vt perficiam quod eſt ſecundum deſiderium meum. Et ille adhuc paulíſper ſuſtinere, & cum voluntas Dei fuerit ita poſtea fiat. Et cum ipſe ſancto illuſtrante ſpiritu firmum propoſitum & tam mirabilem & ſubitam conuerſionem frequenter in ea regnare reperiſſet, gratulans de eius excellenti deſiderio: ſciens hanc eſſe mutationem dexteræ excelſi ait: Manus Domini qui potens eſt, dirigat omnem actum tuum in bono. Age ergo quod agis, operare quod operaris. At illa gaudens ab eodem talem ſe percepiſſe licentiam, quod iam ex multo tempore cupiebat valdè & deſiderabat pro conſeruando continentiæ propoſito glorificauit omnipotentem Deum.

III. Ex illo namque tempore ſciens eleemoſynis cœlorum regna poſſe mercari ſe ſua cum facultate eleemoſynæ dedicauit, apud quam nec egeni vox inaniter ſonuit ſæpe donans indumenta, membra Chriſti degere ſub inopis veſte credens. Hoc reputans ſe perdere, quidquid pauperi non dediſſet. Tendens ad hoc animum ad opus miſericordiæ, infirmos viſitabat, peregrinos aduenientes gaudens ſuſcipiebat,

in itinere ſumptus adminiſtrabat, in pauperibus omnia gaudens diſpenſabat, vt læta diceret: *Diſperſit dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.*

IV. Quid beatiſſima egerit circa ſanctorum exempla quæ eloquentia ſuppleat? qui ſermo explicet? quàm ſe monſtrauit munificam, è veſtibus & ornamento quod clariore ſolebat cultu ferre in ſæculo, ſacra componebat altaria; & quod deinde ſupererat, Monaſterijs diſpenſabat.

V. Erat enim vera Dei cultrix, & neceſſe erat vt quam Dominus perſuaderat gratia ab omnibus amaretur. Chriſto igitur quotidie ſedulum exhibebat officium: Et ſi ſederet in prandio excubans iugalem (f. accubanti jugali), caſu aliquo vt Domino redderet debitum, ſe ſubducebat conuiuio, quidquid fieret leue reputans; tantum ne Chriſto vileſceret.

VI. Quodam tempore adueniente quodam fratre in vrbe iam dicta religioſa gratulatione beatiſſima cum reuerentia, vt patrem ſuſcepit ſpiritualem. Et cum pollens eſſet ingenio, ſtatim ſpiritualiter ab eo requiſiit dicens: Animam meam ſaluare volo, doce me obſecro viam iuſtitiæ. Et ille: In diuina poteſtate conſiſtit, cui velit Dominus doctrinæ verbum dare potens & clemens Dominus magnum & verum in animo tuo poſuit deſiderium, qui ſolus poteſt perſeuerantes innouare perenniter & beatificare. Igitur qui ſecundùm Dominum vult viuere, non quod ei carnaliter delectat, ſed quod ſpiritualiter ædificat, facit & quidquid cœpit, aut agit non vult ex ſua, ſed ex Dei ſui voluntate procedere, totis viribus concupiſcit.

VII. Tunc illa in timore Chriſti dedita nempe Spiritu Sancto plena credens ſibi à Domino impetrare opportunam virtutem continentiæ, ait: ſcio pater quia à Domino continentiæ virtus datur: noſtrum verò eſt petere, ſuum concredere. Ipſe Dominus dixit: *Petite & accipietis.*

VIII. Nec longo pòſt tempore defunctus eſt vir eius; plangunt ſerui dominum, affines propinquum; tota quippe domus erat in luctu. Illa autem beatiſſima ſepeliuit eum diligentiſſima ſepultura. Fuit ſancta ſubdita viro ſuo annos circiter decem, de cuius obitu quaſi grauiter contriſtabatur, conſolabatur à parentibus, & ipſa dicebat illis: nullomodo conſolabor, niſi permiſeritis me omnem ſollicitudinem contemnere ſæcularem. Illi non cauſæ religionis inſiſtunt, ſed denuo conjugij iura ſollicitant, vt cum ipſa poſtmodum temporaliter gloriarentur. Erat interea iurgiũ in ſanctum propoſitum Dei famulæ & parentum ſæcularem conflictum. Elegit venerabilis potius Monaſticam ducere vitam, quam in propria domo viuere cum periculo caſtitatis. Parentes eius cùm ſe iam victos cernerent, nec poſſent reſiſtere ſuæ propoſito voluntatis, volentes nolentéſue cui obſiſtere non poterant ſancto eius deſiderio abdicata propria voluntate ſatisfaciunt. Exultauit autem ſancta gaudio magno de conſenſione parentum, & ſic in omnibus libera effecta gratias agebat Domino.

IX. Eo ſub tempore directam legationem à Pontifice prædictæ vrbis ſuæ miſerunt parentes, vt ipſam mutata, veſte Domino conſecraret, qui eorum agnita voluntate, manu ſuperpoſita conſecrauit Diaconam. Cúmque largita ſibi à Pontifice benedictione domum remeaſſet, cœpit peregrinationem deſiderare memor illius Domini imperij ad Abraham: exi de terra tua & de cognatione tua & de domo patris tui, & vade in terram quam monſtrauero tibi. Mox religioſiſſima cum lacrymis inclinata ad genua patris ſui nomine Criamfici, accenſáque ſancto Deſiderio his verbis alloquitur: Gloriam huius ſæculi, quæ ſicut flos fœni tranſit, & falſas mundi diuitias pro amore regni cœleſtis inſpirante Domino noſtro IESV-CHRISTO, qui omne bonum tribuit de libero contemnere iuxta dictum ſancti Euangelij, ſæculóque renunciare & iugum Chriſti quod ferentibus bene eſt, ferre cupio & liberari de ſæculo compedibus namque adjuta conniuentia parentum & veſtro permiſſu ſociare me in ſancto ouili conſecratis Deo Virginibus & ab omni inquietudine ſæculi abſolutis decreui, vbicumque reperire potuero, rectius Chriſti Domini ſeruare mandata.

X. Audiens hæc pater eius mirari, cœpit ignitum igne Domini deſiderium eius & cordis ardorem. Ipſe verò cùm eſſet ſenex, de ſuaui eius eloquio & viſione eius animo non ſatiabatur & propter ſanctum propoſitum etiam flendi præ gaudio fiebat neceſſitas. Et ſubito ſubintrat ei Deifica inſpiratio vt ſuo opere cum fidei gratia Cœnobium vbi ipſa degeret loca amœniſſimo in prædio ſuo cognomento Trocla-

rís conſtrueret, quod itaque Domino prouidente & iuuante factum eſt. Et conſolabatur eam paternam affectionem, & hortabatur, vt in Domino ſemper fideret, & eius vſque imperijs efficaciter obediret: nam exulem fieri de propriâ regiono non permiſit.

XI. Eo itaque tempore Beatiſſima Segolena pulſare cœpit, vt ad deſideratum locum perueniret. Itaque domos reliquit proprias progreſſa cum ſodalibus ſuis Chriſto duce cum præcedente pſallentium choro. Ouantes omnes cum fide robuſta accedunt, & valdè proptet venerabilem eius ſanctitatem ſuſcipit eam honorificè pater eius. Dominus autem qui fidem & conſtantiam ancillæ ſuæ præuideret ac bonum eius propoſitum ad effectum perduxit. Ingreſſa eſt ergo locum ad quem cum veniſſet cum ſuis reſedit, ibique ſolis orationibus & iejunijs vacare cœpit mortificationem in ſuo corpore ferendo, vt vberius exemplum monſtraret. Et non poſt dies multos congregat ibidem ſanctiſſima non paucas Monachas, qui in miniſterio Domini hymnis & canticis ſpiritalibus Chriſtum laudarent.

XII. Tranſacto itaque paruo temporis interuallo, elegit beatiſſima ſimul cum ſuis omnibus ſecundùm priſcorum Patrum inſtituta regulariter viuere: quod & præſtitit ei Dominus qui voluntatem timentium ſe perficere conſueuit, & iuxta Apoſtoli dictum communia multitudini omnia erant. Illuc nobilium quæque libenter vndique concurrere nitebantur, vt exemplo eius faleramenta ſæculi præſentis & pompam facultatum contemnentes, æterna præmia caperent: cúmque iam multarum Monacharum ſocietas denſaretur, inſtituitur dies qua ſe ſancta Segolena intra ſepta Monaſterij, vt mos virginum eſt, delibetauetat tetrudi. Affuit etiam plebium multitudo, omnes gaudent, omnes exultant de eius glorioſo propoſito.

XIII. Ex ea die qua Religionis ſumpſit exordium cœpit eſſe in vigilijs prompta, in obſeruatione ſollicita, in obauditione feſtina, in labore deuota, in humilitate præcipua, memor præcepti illius: Qui ſe humiliat exaltabitur. Tanta pietas, charitas, manſuetudo, modeſtia, lenitas, atque ſobrietas in ea redundabat, vt ſi quis cuncta percurreret, ipſam prædicaret tam Confeſſorem, quàm Martyrem. Ergo venerabilem præter diem Dominicum fuit illi ſolitum, vt iuxta inſtitutionem ſanctæ Regulæ omnis dies iejuniorum lenticulæ & oleis haberet edulium. Prima quoque quadrageſima quâ ſe tetruſit in cellula, donec fuiſſet tranſacta potum præter aquam atque pyratium non bibit. Panem hordeaceum ſumpſit, quem tamen ipſa coxit & moluit. Cibus eius legumen & olera, ſine olei gutta, exiguæ menſuræ fuit: cilicium etiam ſemper inhærens interius habebat pro linteo. Iugiter curſim decantans diſcalceata peragebat vigilias ante ſe cinerem ſtratum ſuperjecto cilicio habens ad caput lapidem pro puluillo hoc vtebatur & pro lectulo. Parum ei videbatur hoc ſuſtinere corpuſculum. Alijs quadrageſimis qualiter geſſit per ſingula quis enumeret cùm ſint infinita? Nam ex quo tempore conſecrata eſt ſemper vitam duxit per diſcretionem auſteram vſque ad terminum vitæ, ne forte attritione nimia ſolueretur memor illius verbi, non in ſolo pane viuere hominem, ſed ſatiari verbo vitæ & velut affluente dape abundare.

XIV. Illud quoque quàm deuotè prouidebat pro ſalute ſua in proximis ſalutem impendere non eſt ſilendum. Infirmantibus ſuis viribus ſeruiebat ipſa cibos decoquens, ægrotis facies abluens, calidum porrigens, viſitabat quod fodebat. Credebat ſe minorem ſibi ſi ſe non nobilitaret vilitate ſeruitij. Nam de officiis Monaſterialibus in quantum carnis fragilitas non obſtabat, nihil ſibi placuit niſi prima ſeruiret. Inter omnium earum Monacharum & religionis ſtudio & regularis diſciplinæ cultu pręcipua habebatur.

XV. Illud quod occultè geſſit proferatur in publicum. Eo itaque tempore duo leproſi conjuges iam cognita bonæ eius opinionis fama habentes ſecum vnicam filiam, deuotè venerunt ad Beatæ præſentiam proſtrati ad eius genua, vt dignaretur pro illis Dominum deprecari exorant. Reſpondit illis beneuolè: Ille qui dixit, volo, mundare, ſimul & poteſt vos curare. Quid plura ſequenti die cùm ipſi ſigno facto ſe proderent, iubet ſancta ſecretiſſimè vix duabus teſtibus balneo parato intra fores Monaſterij ſic vt nemo perciperet, & à ſeruientibus in calidam aquam deponi illos. Remanſit autem cum duabus ſed ſeruiente ſe ſola, ægroti ſimul cum medica. Quantum eſt licitum fœminis à capite vſque ad plantas ſuccin-

cta linteo infirmorum membra conbajulat, capita lauans, purgans cutis putredines. Fugabatur lepra, deinde morbidi, quos depoſuerat, exeunt ſalubres de tepida. Poſtero ad Eccleſiam veniunt cute nitentes gratias pro ſanitate quam receperant Deo agebant. Iubet ſanctiſſima occultare miraculum, quod iam pene tota ciuitas referebat in publico, nec paſſus eſt omnipotens Deus lucernam occultari ſub modio.

XVI. Eo igitur tempore quidam iuuenis Dadulfus nomine ſuppreſſionem Monachi ad omnem humilitatem atque innocentiam mentitus acceſſit, habitauitque aliquandiu cum venerabili viro Euantio Abbate in communi cum fratribus ſuis exigentibus meritis correptus à dæmone eſt. Dum ab inimico nequiter torqueretur ad Troclaris Monaſterium inter manus ad ſanctam Siggolenam defertur curandus, nec data dilatione promeruit quod petebat.

XVII. Poſt aliud ſimile miraculum quædam puella dum ab aduerſario grauiter vexaretur, ſequenti die ſancta Siggolena orante noua Chriſti curatione per ſummitatem verticis & crepantem cutem vt cœnomyia foras aduerſario exeunte ſana eſt reddita. Hoc nobis præſentibus eſt actum.

XVIII. Adijciatur laudi quod non defuit merito. Quædam puella nomine Cautiola ancilla iam dictæ cellæ dum inimici inuaſione grauiſſimè laboraret, & vix ad Dei famulam potuiſſent hoſtem rebellem adducere iubente prædicto viro Cramſico genitore eius in oratorium Beati Martini introducitur & cum ingenti vociferatione ſtatim proclamat: Quouſque non ceſſas perſequi nos, Chriſtiana? Tenentes namque ſe cœpit manibus calcibúſque cædere. Tum ad orationem mox beata proſternitur. Poſt orationem verò quam cum lacrymis fudit, commota pietate & fide plena adprehendit manu ſua eam & qui timebatur extimuit. Confeſtim fugato dæmone integram recepit ſoſpitatem.

XIX. Nec illud prætereatur quod eſt facto ſimillimum. Poſt aliquantulum verò tempus duas mulieres ancillas præfati Monaſterij Pallideam & Palladiam à dæmone horribiliter correptas per eandem famulam ſuam Dominus curare dignatus eſt.

XX. Cœpit exinde infirmantium cohors ob ſanitatem redintegrandam eam frequentare, quæ omnium petitionibus parens orationum medicamine cunctorum ad ſe venientium infirmitatibus diuino fulta auxilio curando ſubueniebat. Exin paruo tempore interualloque ſanctimonialis de Rutenæ vrbis territorio Baudolena nomine, dum annis plurimis energumena torqueretur, inſpirata diuinitus rogauit ſe ad ſanctæ Siggolenæ præſentiam duci. Cùm veniſſet, præſentatur & traditur ad genua eius a duoluitur flebiliter rogans, vt Dominum pro ſalute ſua exorare dignaretur. Incumbit Beatiſſima Siggolena ſine mora orationi congregatio tota proſternitur intantum mora fuit dum de oratione conſurgitur adeſt diuinitas, fugatur inimicus & poſt eandem diem ſine vllo erroris indicio in eodem Cœnobio ſuſcepta Chriſto ſubdita vitam finiuit.

XXI. Quis numeret mirabilia quæ Chriſti per eam operatur clementia? Quædam mulier nomine Ramnoalda, dum iam longo tempore grauiter diabolica inuaſione vexaretur, vix ad beatæ præſentiam perducitur, voce flebili orat, vt à vexatione ipſa eius mereretur orationibus liberari. Iacebat per triduum iam examinis & nihil proficiebat. Quidam verò frater dixit Beatiſſimæ: Omni animæ miſereri vtile eſt. Imperat denique pater, vt pro infirmæ ſalute exueret quo induta erat cingulum, & ex ipſo cingeretur ne inobediens patri appareret non cenodoxiæ acta vitio, ſed eius parendo imperio exuit ſe & cinxit eam, adhibitiſque ſimul ſororibus pro ea Domini miſericordiam deprecatur. Statim oratio interceſſionis impletur & mulier ab inimici inuaſione illico liberatur. Celare Sancta Siggolena humiliter volebat & Domino reddere honorem. Accepta ergo mulier ſanitate omnibus rem geſtam patefecit.

XXII. Quadam verò die germanus memoratæ Dei famulæ Sigibaldus nomine virtute venerabilis ad eandem gratiam exhortationis atque ædificationis cogente charitate acceſſerat, qui diligebat eam valdè quem beatiſſima cum gaudio omni, vt virtutem Domini ſuſcepit. Interea cum omni affectu docebat eam ſpiritualem doctrinam. Poſt ſermonem autem ædificationis, facto iam veſpere eum multis precibus rogat, vt ibi nocte ipſa maneret. Quod vir Dei fieri cum magna

humilitate prohibuit. Cúmque hoc Dei famula audiſſet, triſtata ad diuinum auxilium ſe contulit, móxque ingreſſa Beatæ Mariæ ſemper Virginis eſt Eccleſiam ibíque orationi incubuit: ſed omnipotens Deus qualis eſſet oſtendit: nam paullò poſt orationem eius pluuia in locum eumdem ab Oriente venit enormis valdè. Tunc vir ipſe videns inuſitatam pluuiam ſe ferre non poſſe, manſit ibi nocte illa: ſicque intellexit dona diuini muneris eius metuiſſe fidem cuius rei teſtis ipſe & pluſquam plures alij ſunt.

XXIII. Proferatur in medium quod gratuletur religio. Eodem tempore cùm quidam frater viſitationis gratia ad eam conueniſſet & dulcia ſibi inuicem verba vitæ transfunderent & ſuauem cœleſtis patriæ cibum in conſolatione goſtarent, ait B. Siggolena: Multi, Pater, vt non ignotas vitam ſine crimine habere poſſunt, ſine peccato non poſſunt, Apoſtolo atteſtante qui dixit: Si diximus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus & veritas in nobis non eſt: ſed quæſo te pro me Dominum deprecare, quia ipſe promiſit dicens: Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis & euenient vobis: illico paruis minimiſque peccatis ſine quibus eſſe non poſſumus cùm grauia deeſſent, memor illius Pſalmographi præconij: Peccatum meum cognitum tibi feci; quæque geſſit lacrymans confiteretur, cœpítque cum cordis humilitate depoſcere, vt ex fide quæ eſt iuſtitiæ fundamentum, notitia ex ipſis fieret & ſub annuli ſignaculo diuino ſuper altario poneretur. Quid inter hæc frater ageret anxio corde penſabat: armauit mentem fides, docuit impetrare, opportuno ſigillo ſignatum opus pluribus præſentibus, de quorum religione nihil dubitabatur, ſacro commendauit altario. Pene quotidie ſalutarem hoſtiam pro ea eodem anno obtulit, ſeſeque lacrymis ipſe afflixit, vigiliis, iejuniiſque confecit, piè petenti larga ſubuenit poteſtas. Peracto temporis ſpatio natalis Dominici die expectantibus, qui nunc dono Creatoris ſuperſunt, viris venerabilibus, ſummo quoque Chriſti Præſule germano eius, necnon nobili viro Giſloande Abbate in eorum præſentia tracta eſt notitia, ſolutum ſignaculum, ſic fides & oratio meruit vt æterni Iudicis virtus qui culpas examinat, fidelis ſuæ famulæ vniuerſa ablueret delicta & paginolam candori redderet priſtino. Conditori agit gratias qui ſic quæſita dona largitur.

XXIV. Alio quoque tempore puella pauper ſpiritu ad conuerſationem venit, quam beatiſſima libentiſſimè ſuſcepit. Breui tempore Monacharum virtutes exæquauerat. Interim ſubijt in ea cogitatio injecta per diabolum & permanere in Monaſterio nolebat. Quadam die furtim de congregatione diſcedere volens, illico impletur à dæmone, ſed trementem ad Monaſterium reduxerunt ſorores. Cùm coërceri in ea ſpiritus immundus non valeret, neceſſitate cogente magnis funibus alligatur. Non immerita pœna fuit fugitiuæ, vt quam non cohibuerat fides, funis cohiberet. Incumbit Beata Siggolena ſine mora orationi, tota congregatio proſternitur, obtinetur obſeſſæ curatio. Quæ ſtatim promiſit nunquam ſe eſſe à Monaſterio receſſuram, atque ex hora eadem in ſua promiſſione permanſit.

XXV. Quodam autem tempore, hoc eſt cùm eſſet dies Letaniarum, venerabiliſque in vnum plures Chriſtianos collegerat, erat ibi Dux germanus eius Babo nomine, nobilitate & ſapientia pollens, qui per Albiea arua incolas gentes regebat. Dum Tertia celebraretur, mox illuc ingreditur vnus è populo cuius faciem ſcio, nomen neſcio, qui dæmonio arreptus coram omni populo vexari cœpit & magnis vocibus clamare dicens. Huc miſſus ſum vt debeam mundari. Hunc propinqui illius flentes Omnipotentis Dei famulæ Siggolenæ obtulerunt. Quo ſuſcepto multis ſe diebus ac noctibus in oratione dedit, nec poſt multos dies ita ſanum atque incolumem reddidit, ac ſi eum proprium diabolus numquam habuiſſet: Diuino itaque purgatus eſt auxilio.

XXVI. Eo quoque tempore quidam Preſbyter nomine Tranſimundus oculorum lumen amiſerat, ita vt omnino nihil videret. Admonetur in ſomnis, vt ſignaret B. Siggolena eius oculos. Nocte verò eadem euigilans de ſopore cum mane facto ſurrexiſſet, præcipit domus ſuæ familiariſſimo, vt eum duceret in Beatæ Siggolenæ præſentiam. Venit itaque & aduoluit ſe pedibus eius, atque orauit, vt pro eo Domini dignaretur implorare clementiam. Fit communis omnium dolor. Ancilla autem Chriſti Siggolena plena Spiritu Sancto inuocans Trinitatem, orationem breuiter fudit. Mox euacuatum tenebris lumen virtutis impleuit, ita vt ra-

ctus cùm veniſſet, nullo ducente receederet. Exultant parentes miraculo.

XXVII. Alio quoque tempore dum oculis quidam puer nomine Vaſſus lumen amiſiſſet, ad hanc omnipotentis Dei famulam Siggolenam deductus interceſſionis eius opem petiit & impetrauit. Tunc beata Siggolena ſolito more pro eodem in oratione proſternitur. Facta oratione eius oculos oleo ſacro perunxit: illico luce reddita vox cæteris abſceſſit.

XXVIII. Eodem namque tempore quædam ſanctimonialis Sigiturdis nomine, cùm lumen amiſiſſet oculorum, orans B. Siggolena ad Dominum pro ea ſuaſque lacrymas inſtillans oculos eius ſacro perunxit oleo, & protinus vidit.

XXIX. Infelix & infirma ancilla prædictæ puellæ manibus, pedibúſque contractis per terram reptabat, pro qua te quadam die pedibus B. S. parentes eius proſtrauerunt dicentes. Confidimus tibi à Deo nihil eſſe negandum: funde pias pro ea preces & ſalua erit. Quo audito, mota pietate & compulſa parentum lacrymis voluit B. S. denegare. Sola tamen ad orationem proſternitur. Cùmque orationem compleſſet, porrecta manu leuauit puellam pedibus ſuis atque omnibus membris recuperatis ad hoſpitiolum ſuum incolumis ambulauit. Nam quantis virtutibus enituerit, quis valeat enarrare?

XXX. Iam vt ſpero etſi ſenſu ruſtico prolixius ſermonem de ſanctæ matris conuerſatione produximus & tamen eius meritis digna præconia non valuimus narrare, nec enim paucitatis meæ ingenium aut memoria ſufficit vniuerſa eius ſpiritalia ſtudia vel in amore Chriſti profuſum deſiderium pronunciare vobis. Sanctiſſima enim benigna & ſincera conſcientia quidquid aliis præcepit, ipſa fecit omnia propter Dominum & impleuit, vt in die iudicij ei eſſet retributio conferenda, orationi, lectioni, prædicationibus & eleemoſynis inceſſanter inſiſtebat, nec docuit verbis quod non impleuit exemplis. Nam vultu inſiſtebat ſemper placido & Angelico, ita vt ſecundùm ſcripturam corde lætante vultus floreret, numquam otioſa ab opere Dei eſſe voluit, vnde merito corona gloriæ coronatur. Sed quia me iam ad finem & felicem eius tranſitum perducit oratio, pauca perſtringam. Factum eſt autem cùm iam multas in mundo ſuſtineret tribulationes, ſecundùm quod ſcriptum eſt, per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris fidem conſeruans, curſum conſummans, repoſitam à Chriſto coronam iuſtitiæ expectans ſibi reſtitui, deſiderabat diſſolui & eſſe cum Chriſto.

XXXI. Cùm infirmitas eius per dies iam plures extenderetur, collecto ſanè communi cœtu Virginum dicit eis: Iam diſſolui cupio, & eſſe in requie. Vos autem moneo viſcera mea dulciſſima & ſancta membra in Chriſto viuite & cum timore Domini ſpiritalem regulam perficite. Scriptum eſt enim: Maledictus homo qui facit opus Domini negligenter. Certate introite per anguſtam portam; modicum laborate, vt multa recipiatis. Contemnite terreſtria, vt cæleſtia conſequamini. O filiolæ meæ obedientiam cuſtodite, quia inter omnes virtutes vindicat principatum. Caritatem Dei habetote in inuicem, humilitatem amate, ſuperbiam abominamini propter quam & Diabolus projectus eſt. Fidem tenete incommutabilem: hæc eſt enim fundamentum omnium virtutum: ſanctificationem animæ & corporis cuſtodite ſine qua nemo videbit Deum. Memores eſtote vt ſicut nunc tenetur ordo, vſque ad conſummationem teneatur. Valete in pace & tetentationis ſoluite obſtacola, vt mihi iam pateant cœleſtia regna.

XXXII. Cùmque per ſingulos dies languor ingraueſceret, ſexto die venit vir Dei germanus eius Sigbaldus Epiſcopus ad videndum eam. Cùmque iam halitu careret fida de cœleſti munere quod longo famulatu quæſierat Dominici Corporis & Sanguinis perceptione ſuam animam muniuit: Pſalmum quinquageſimum ipſa impoſuit & pſallere ſuas præcepit Virgines. Sic comprecaotis voce ad Dominum Spiritu Sancto mouente intuens cœlum, ait: IESV-CHRISTE vnica ſpes orbis tu hunc gregem multiplica & perduc me ad regnum gloriæ tuæ. Eadem hora exitus ipſius multæ Sanctimoniales eius lectulo circumſteterunt cupientes eius beatum videre exitum, & viderunt faciem eius quaſi faciem Angeli. Scriptum quippe eſt. Qui autem diligunt te, ſicut ſol in ortu ſuo ſplendebunt, extenſiſque in altum manibus cœlum intuetur tempore mortalibus oculis fatetúrque & certiſſimè confirmat ante lectulum ſuum IESVM-CHRISTVM Dominum conſtitiſſe nimio ſplendore amictum. Cumque in eum intenderet quem videbat Sanctæ Siggolenæ

anima è corpore eſt egreſſa Angelorum conſortio coniuncta, aſcendens in cœlos gaudent. Quod ſignum alia ſigna ſunt comitata. Cúmque corpus eius ex more ad lauandum fuiſſet nudatum, tanta ſubito fragrantia in eodem loco miri odoris aſperſa eſt, ac ſi illic florum omnium fuiſſent odoramenta congregata & illic inhabitantes deambulantéſque ſatiaret & oſtenderet illuc auctorem ſuauitatis veniſſe. In prædio eius proprio loco tutiſſimo cognomento Inſula, in quo genitor eius fabricauerat Eccleſiam Chriſto, & ipſe conſtituit prædia quæ ſuſceptionibus peregrinantium deſeruirent. Illic iuſſit ſuum deportari corpuſculum, vbi ipſa ſanctarum ancillarum Dei multa ſepelierat membra. Subitò eius agnito obitu, tota pœne ciuitas proruit in lamentum, pater filiam lamentabatur, ſororem fratres, dominam ſerui. Infertur corpus feretro, vox in laudem Redemptoris effunditur. Tandem egreſſis cubiculum Domini famulabus & gentibus, ſanctum corpuſculum ad locum prædeſtinatum ſepulturæ tradiderunt, ante cornu altaris depoſuerunt & cum omni gloria ſepelierunt. Tunc chori Virginum ſua tundentes pectora, dantes mugitus proclamabant: O mors dira cur tantos hodie perimis dum à nobis aufers ſanctæ Matris noſtræ præſentiam! Longum eſt narrare per ſingula quanta & qualia inibi ſine intermiſſione miracula almæ Matris Sigolenæ hactenus cernimus coruſcare. Cùm enim iam propter humata nobilia membra locus ille ſanctificatus ſingulariter meruit illuſtrari, non diſtulit omnipotens teſtimonium boni operis eius meritis iugiter poſt obitum adhibere.

XXXIII. Cùm ſemel ad ſepulcri caput vas vitreum cuſtos Eccleſiæ aptaſſet, vltra menſuram exuberans quàm vas capere poterat dono gratiæ liquorem olei reddidit die craſtina cuſtodibus fœnore multiplicato. Extat per tempora cunctis ad gaudium fidelibus ad præmium, ægrotis ad remedium. Nam illius merito diuinum munus oblatum vas olei perfuſum iugiter exuberat, vbi ſepulta corpore quotidianis miraculis coruſcat, ægri veniunt & ſanantur, dæmoniaci veniunt & liberantur, leproſi veniunt & mundantur, elingues veniunt & loquuntur, febricitantes veniunt & ſanantur. Quin & in eo tugurio, vbi prius habitauit nunc vſque ſi petentium fides exigit, miraculis coruſcat, præſtante Domino noſtro IESV CHRISTO, cuius honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

VITA S. EPTADII PRESBYTERI ET CONFESSORIS.

Qui obſeruatur IX. Kalend. Septembris.

IGitur Sanctus Eptadius Auguſtodunenſis Heduæ Galliarum oppidi ciuis fuit; ſed intra terminum caſtri Maternenſis ſiue Elobrenenſis nutritur vel eruditus eſt parentibus ſecundùm ſæculi dignitatem non minimis, ſed bene ingenuis cenſus auiti ſubſtantia locupletatus. Parentibus procreatus quorum ſingulariter præcellens integritas morum ad Senatorias etiam viguit dignitates, in ipſis puerilis adhuc ætatis ſuæ annis æternitatis ei limina præpareſcunt. Cum ergo eſſet annorum duodecim, neſcientibus parentibus eius, ad diſciplinam fugit Scholarem, ibique ſe ipſe magiſtro infantiam ætatis ſuæ tradidit ſacris literis edocendam. Et poſt pauca tempora Scholares in tantum coæquauit, vt etiam omni ſcientia literarum omnes longè præcelleret. Illuſtrabat eum diuina ſapientia & prudentiæ ſpiritalis gratia decorabat: nam cùm eſſet annorum quindecim, tanta gratia Dei erat repletus, vt omnes vicini & propinqui, ſapientiam eius cum amore & caritate diligerent: & cùm eſſet annorum viginti, creſcentibus annis iam vicini ad matrimonium eum cohortabantur, cùm elegans corpore elegantior etiam mentis flore polleret & moderatæ gubernationis alacritate temperans, &c. *quæ tam abſurdis erroribus imperitia amanuenſis inſiceti vitiata ſunt, vt ne ipſe quidem Apollo medicinam facere poſſit.* Erat beatiſſimus vir totius prudentiæ in ſermone verax, in iudicio iuſtus, in conſilio prouidus, in commiſſo fidelis, in interuentu ſtrenuus, in veritate conſpicuus, & in vniuerſa virorum honeſtate præcipuus. Hunc iuuenes quaſi patrem vene-

rabantur, hunc ſenes quaſi filium amantiſſimè diligebāt. Hunc vniuerſitas populorum ad eum confluentes cariſſimo venerabantor affectu. Tanta in eo erat gratia, vt alios triſtes lætos redderet, alios diſcordes ad concordiam reuocaret, & ad perfectæ pacis & caritatis vinculum addoceret. Vniuerſim verò docebat nihil huius ſæculi præponendum Domino, ſed magis quomodo fugitiuæ vitę iſtiuſmodi blandimenta reſpuerent & temporalem tribulationem præſentis ſæculi pro Chriſti nomine ſuſtinerent. Erat enim verus Dei cultor, & neceſſe erat vt quem perfuderat gratia ab omnibus amaretur, Chriſto igitur quotidie ſedulum exhibebat officium diſſeminator eleemoſynarum theſaurum ſibi indeficientem quotidie reponebat in pauperes, erat enim nutritor orphanorum, refugium & protectio viduarum, refectio indigentium, & defenſor peregrinantium, ædificator ac reparator Eccleſiarum Dei. At vbi tanta vbique eius fama præclaruit, hunc ſanctæ recordationis Flauichonus Pontifex (Eufronium fortè intelligit) Preſbyterii voluit honore prouehere. Cuius fama audita Sacerdotii dignitatem ita reſpuit vt nullus ei omnino ex inde vllo ſermone loqui auderet.

Eodem tempore quo ſe ad fluuium Quorandam (quid ſi legendum Coram ?) paeis mediante concordia duorum Regum Burgundiorum gentis & Francorum eſt conjuncta potentia, à Rege Gundobado præcellentiſſimus Rex Francorum Clodoueus ſuppliciter exorauit, vt hunc beatiſſimum virum Dei Eptadium ciuitatis ſuæ Autiſſiodorenſis præſtaret Antiſtitem ordinandum. Cui petitioni vel electioni prædicti Regis ita reſtitit voluntas offenſa, tanquam ſibi maximas vires depoſceret poſſidendas. Tamen propter præſentis concordiam pacis, charitatis intuitu, vt petebat negare non potuit. Cui accepta promiſſione auctoritatis ſtatim eligitur conſenſu vniuerſitatis cleri & populorum : nam Clericorum chorus, cunctáque nobilitas & plebs vrbana vel ruſtica in vnam venere ſententiam Eptadium digniſſimum eſſe Epiſcopum. Quo audito, vir beatus qui malebat latere in ſuis quàm publicari & honorari in populis, totis viribus laborans, & cum clamore vociferans indignum ſe eſſe tantæ molis Sacerdotij hominem peccatorem, ſtatimque cellula ſua derelicta omni pernoctatione ſe proripuit ad deſerta Moruenni, & ad montanam ſolitudinem properauit, ibique multum temporis latens orationibus ac ieiuniis continuatis, Dominum ſupplicabat, vt impleretur in eo quod Propheta cantauerat: *Ecce elongaui fugiens & manſi in ſolitudine. Expectabam eum qui ſaluum me fecit à puſillo animo & tempeſtate.* Et tamdiu in ſolitudine deſerti permanſit, donec iterum ei præfatus Rex cum iuramento pollicitus eſt dicens non ſe vnquam contra voluntatem ipſius eſſe venturum, niſi tantummodo pro regni ſui incolumitate diuinæ clementiæ ſupplicare, & in neceſſitatibus captiuorum, tam Romanorum quàm Burgundionum, vel vniuerſarum gentium, vt experat, laborare. Pro qua re ei multam pecuniam poſtea tranſmittens, quam ille continuò captiuis, viduis, orphanis ac peregrinantibus erogauit, ac pro ſummo & admirabili honore Apoſtolatus ad hunc ſe humilitatis & pœnitentiæ gradum vir beatus Eptadius inclinans, vt quod antea ille optauerat poſtea tota gratulatione vſque in finem deuotus impleuit. Non diebus, non noctibus à colloquiis diuinis & oratione ceſſabat, prædicationibus ſanctis ad exemplum Dominicæ compaſſionis confluentium ad ſe turbas diuinis colloquiis reficiebat. Non tantùm Catholicos, verùm etiam paganos ac ferociſſimos barbaros, qui more leonum furentes eum ſuperbia magna captiuos perſequentes adueniebant ſicut agnos mitiſſimos ſuis ſanctis reddebat alloquiis. Ex quibus non pauci bonis omnibus repleti ad baptiſmi gratiam fideliter concurrentes ſancti viri inceſſabiliter ambiebant alloquium, ſuóſque ipſi captiuos vltro dantes tantum vt ipſe Dominum precaretur humiliter ſupplicantes. De Italia redemit captiuorum plurimam multitudinem quæ à Burgundionibus eodem tempore fuerat effecta, & ad locum regionis ſuæ cum ingenuitate eſt reuocata.

Iterum paruo pòſt tempore caſtrum Prouinciæ Lemouicinæ, Idunum nomine, iuſſu Regis Burgundionum à Romanis effractum eſt, in quo non minima enormitas facta eſt captiuorum. Pro quibus vir B. Eptadius ingemiſcens & lacrymas fundens ad Dominum more ſuo, oratione proſternitur Regi Burgundionum Sigiſmundo per epiſtolam imperans, vt auctoritatem ſuam pro ingenuorum animis daret, & obtinuit. Ex quibus nonnunquam fere tria millia captiuorum promiſcui ſexus & ætatis liberati, & ad locum priſtinum datis idoneis proſecutoribus reuocabantur:

vt qui venerant flentes & lugentes Deo gratias agentes per eum cum magno gaudio recuperata libertate ſunt reuerſi.

Tempore illo quo præcellentiſſimus Clodoueus Rex Francorum in Gothiam, cum exercitu erat ingreſſus & ab illo Alaricus Rex Gothorum fuerat interfectus, facta eſt captiuorum innumerabilis multitudo qui diſperſi per regiones ſunt dilatati, ex quibus vir beatiſſimus Epradius non paruam multitudinem data pecunia liberauit & ſtatim priſtinæ ingenuitati reſtituit.

Quicumque quamlibet cruentis ſceleribus prægrauatus ad huius tabernaculum effugit non ſolum à macula commiſſionis liberatus, verum etiam beatiſſimi viri alloquiis ad pœnitentiam eſt reuocatus: ex quibus & complures etiam poſtea vidimus per eius doctrinam gratia Domini noſtri in ipſa religione & ſanctitate perpetuùm perduraſſe. Curationum verò tam potens in eo Dei gratia fuit, vt nullus fere dæmoniacus aut ægrotus acceſſiſſet qui continuo non fuiſſet priſtinæ reſtitutus medelæ inter reliquas dæmoniacorum cateruas, quas ſpiritus ſancti infuſione purgauit.

Quodam tempore cùm de Monaſterio ſancti Porciani Abbatis ad cellulam ſuam reliquias exhibebat puella olim muta, id eſt elinguis ei oblata eſt, cuius in os olei liquorem cum orationis benedictione perfudit, & melior loquacitas eſt reddita.

Alio quodam tempore Paulus quidam Preſbyter cum ardentiſſima febrium æſtuatione ſubriperetur ad dilectum Domini Epradium properans cum ſumma velocitate concurrit, vt tantos ignium globos virtutum ſuarum fonte reſtingueret, S. Epradius in oratione proſtratus fornacem febrium extinxit.

Quoties natalem Domini noſtri IESV-CHRISTI annuus indulſit aduentus ſacroſancta officioſitate tranſacta omnibus Clericorum & captiuorum fratribus adgregatis dapes adhibebat. Quibus epulantibus, Beatiſſimus vir Epradius ſolita iejunia refectione paſcebat. Nec diſſimili ſtudio atque labore adueniente feſtiuitate S. Symphoriani Martyris dum aduixit, aſſiduè non deſtitit, celebrare. Cum ergo eius cellula vſque ad vrbem Auguſtodunenſem quinquaginta millia diſtaret ad ſepulcrum B. Martyris venerandum S. Epradius, ante diem tertium vigiliarum eius adhibitis ſecum tribus fratribus veniens, ad ſanctam eius Baſilicam in liminibus ſancti Martyris ſe proſternens, ibique altos gemitus & iuges lacrymas fundens vſque ad horam matutinarum aduenientibus Clericis ad officia celebranda in perpetuum perdurabat.

Ante fere ſeptem dies aſſumptionis eius, cum iam incommodum habens in ſtratu ſuo feſſus iaceret cunctis circumſtantibus & flentibus deſcenderunt è cœlo volantes aquilæ & ante eius cellulam reſederunt. *Atque hæc paucis de Sancto, noſtris Martyrologis aliiſque ſcriptoribus hactenus ignoto, quantum ſcilicet magno labore ac tædio ex inculta narrationis barbarie, inſulſique amanuenſis vepretis, colligere potui.*

APPENDICIS FINIS.

Aol 1470449